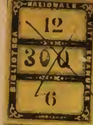
NAZIONALE
12
300
6
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
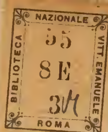
NAZIONALE
55
8 E
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
ROMA

IACOBI
ZABARELLAE
PATAVINI,

DE
REBVS NATVRALIBVS
LIBRI XXX.

Quibus quæstiones, quæ ab ARISTOTELIS Interpretibus hodie tractari solent, accuratè discutiuntur.

Cum triplici INDICE; vno Librorum, altero Capitum omnium librorum, tertio Rerum omnium notatu dignarum, quæ toto Volumine continentur.

EDITIO TERTIA.

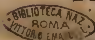

Cum Gratia & Priuilegio Cæsareæ Maiestatis.

COLONIAE,
Sumptibus LAZARI ZETZNERI.
CIↃ. IↃ. XCVII.

INDEX LIBRORVM, SIVE TITVLORVM CVIQVE LIBRO huius VOLVMINIS præfixorum.

De Naturalis scientiæ constitutione liber vnus
De prima rerum Materia libri duo; primus quidem
Alter autem
De natura liber vnicus
De Inuentione æterni Motoris liber vnus 253
De Natura Cæli liber vnus 269
De Motu ignis in orbem liber vnus [illegible]
De Motu grauium & leuium libri duo: prior [illegible]
Alter verò
De Constitutione Indiuidui liber vnus
De communi rerum generatione & interitu liber vnus
De Reactione liber vnus 435
De Mistione liber vnicus 451
De Qualitatibus elementaribus libri duo; vnus quidem 481
Alter autem 505
De Regionibus aëris libellus 539
De Calore cælesti liber vnus 555
De Misti generatione & interitu libri tres:
Primus 581
Secundus 607
Tertius 655
De Facultatibus Animæ liber vnicus 683
De Partitione Animæ 727
De Accretione & Nutritione 763
De Sensu agente 829
De Visu libri duo: prior quidem 855
Alter verò 887
De Mente humana liber vnicus 913
De St[illegible]*telligibilibus liber vnus* 979
De M[illegible]*e liber vnicus* 1007
De O[illegible]*ntelligendi liber vltimus* 1041

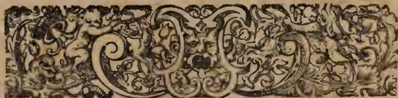

BEATISSIMO DOMINO NOSTRO

SIXTO QVINTO PONT. MAX.

SOLEBANT olim veteres illi Romani non priùs fruges degustare, quàm primitias sacerdotibus libandas præbuissent, & hac ratione, etsi vera religione destituti erant, omnium tamen rerum authorem, & naturæ parentem Deum se modo aliquo agnoscere significabant. Quid igitur Christiani nominis hominibus faciendum est, Beatissime SIXTE PONT. MAX. qui & verum Deum colunt, & innumerabilia ab eo beneficia in hac vita recipiunt, & multò etiam maiora expectant in futura? Vtique nobis non solùm primitias terrenarum frugum, sed quicquid nostrum appellare consueuimus, diuitias, honores, studia, liberos, vitam denique ipsam, & quicquid ipsi sumus, id omne liberalissimo, ac nostri amantissimo datori Deo acceptum referre, ac deuouere conuenit. Hoc ego dies noctesque, vt debeo, cogitans, quum omnem ætatem meam, quæ iam sextum supra quinquagesimum annum superauit, in Philosophiæ studia impenderim, & Aristotelis libris publicè in hac Patauina Academia interpretandis sex & viginti annos iugem operam nauauerim, si quid in iis studijs, atq; in eius muneris functione assiduis laborib. vigilijsq; profeci, quod quàm sit exiguum sentio, id totum non viribus ingenij mei, sed distributori omnium officiorum Deo attribuendum, meque in eius parui talenti dispensatione ministrum, non dominum esse constanter existimaui. Id me mouit, vt hoc naturalium librorum volumen quod ad vniuersam fermè Aristotelis naturalem Philosophiam explanandam in Studiosorum vsum edere constitui, primùm ad te omnium supremum Sacerdotem deferrem, vt quemadmodum omnia mea studia, omnemque in iis profectum meum iampridem illuminatori mentium Deo accepta retuli, atq; deuoui, ita hos laborum meorum fructus tibi, CHRISTI veri DEI apud nos Vicario reuerenter

offerrem,& consecrarem. Hoc equidem iam tertio ab hinc anno cogitabam, quando libellum de Naturalis scientiæ constitutione tanquam huius magni voluminis exiguam partem in publicum proferre statuebam;sed veritus, ne gentilium more primitias tantùm offerre velle viderer, & indignam ratus tua magnitudine paruitatem libri, qui non vt opus integrum, sed vt magni operis exordium ederetur; tunc satis habui illum Illustrissimi, ac summæ spei adolescentis Alexandri Peretti Cardinalis, nepotis tui patrocinio commendare, tãquam deuotionis meæ pignus, donec totum absolutum opus tuo conspectu dignius redderetur. Hoc igitur vt fortunatum iudicandum est,quòd ei hoc tempore in lucem exire contigerit, quo nactum sit te Orbi regendo præfectum à Deo Pontificem; tum Philosophum sapientissimum,maximumq; Philosophorum fautorem; tum Christiana pietate, vitæq; integritate, & omni virtutum genere cumulatissimum, à quo nunc Christiana Respub. expurgatam se omni scelere non absque admiratione confitetur,& gloriatur. Fortunatissimum erit,si à te hilariter exceptum, dignumque tuo fauore redditum fuerit,impar quidem illud præ sua,authorisq; humilitate dignitati tuæ, & cum ea minimè comparabile, sed à tua tamen sanctitate non contemnendum: quum illius vicibus apud nos fungaris, qui se humilia omnia benigno vultu respicere palàm professus, ea se elaturum, & sublimia redditurum pollicitus est. Hac ego opinione, ac spe ductus, Tuæ Beatitudini hos studiorum meorum fructus dedico, atq; consecro, aliosque omnes, qui à me fortasse edentur: etenim, vt opto, ita & spero te diu apud nos futurum superstitem, idque Deum Opt. Max. ad totius Christianæ Reip. salutem, & felicitatem esse iussurum. Quod vt velit,cum toto corde precari,atque orare nunquam desinam. Vale. Patauij Pridie Cal. Octob. M. D. XIC.

Humilimus seruus

IACOBVS ZABARELLA.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI, CVM PIETATIS TVM VIRTVTIS AC ERVDITIONIS LAVDE PRAESTANTISSIMO, DOMINO LVDOVICO, Cœnobij Gengenbacensis Abbati dignissimo, Domino suo reuerenter ac submissè colendo,

S. P. D.

QVOD adres alias prædicatione dignas adhibetur prouerbiũ, Reuerende in Christo Pater: Vino vendibili hederâ suspensâ nihil opus esse: *id ego doctissimis* IACOBI ZABARELLAE, *illustris olim Comitis, & in Academiâ Patauinâ Professoris primarij lucubrationibus iure accommodari posse arbitror. Quis enim in omni doctorũ inuenitur numero, qui non existimet, diuini huius viri monumenta, quotquot lucem aspexerunt, non habenda solum, verũ etiam diurnâ nocturnaq; manu esse versanda omnibus, quicunq; ad interiores genuinæ Philosophiæ recessus penetrare sese cupiunt. Declarant hoc cum multa passim in libris doctissimorũ hominum præclara de hoc viro Illustri edita testimonia: tũ verò inprimis quædam infinita & insatiabilis cupiditas, quâ plerique Musarum alumni in præcipuis Germaniæ nostræ Academijs erga ipsas eiusdem lucubrationes mirabiliter sunt incensi. Etenim Logicorum eius operum volumen, quum primùm in Italiâ esset editũ, tanto doctorum omnium cum applausu fuit exceptũ: vt exemplarium numero emptorum multitudini nõ respondente, altera statim in Germaniâ editio sit adornata: quæ & ipsa tamẽ ardentem illam studiosi popelli sitim haud omninò potuit restinguere. Itaq; tertiam nunc eiusdem voluminis editionem qui vrgeant, omnibusq; votis expetant, non sanè pauci reperiuntur. Hoc idem penè vsu euenit postea diuino illi de rebus Naturalibus operi, quod hic auctor postremum, & quasi cygnéam quandam ante obitum cantionem, emisit. Nam & illud, quum itidem in Italiâ primùm lucem aspexisset, distractis quasi in momento exemplaribus omnibus, Ioan. Baptista Ciottus, Bibliopola venetus Germanis quibusdã Typographis suo recudendum ære tradidit. Quo sanè facto & magnum ille operæ meritus est pretiũ: & eximiam à doctis quibusq; viris nostræ nationis reportauit gratiam. Quæ, quum ita sese habeant, Reuerende Pater, & istorum scriptorum cum præstantia tum vtilitas sic manifesta sit & nota omnibus: vt toties iam repetitæ eorundem editiones studiosæ iuuentutis explere desideriũ nequeant: haud me peccaturum in publica commoda ratus sum: si postremum hoc volumen, in quo rerum Naturalium non minus accuratè quam perspicuè explicatur obscuritas, meo sumptu recusum, cum studiosis Philosophiæ, cæterisq; per Germaniam viris doctis cõmunicarem. Quapropter re diligẽter ponderatâ, & propositis ob oculos*

infinitis vtilitatibus, quæ ex hoc labore ad literarum & Philosophiæ studiosos promanare possent: negotiũ aggressus sum; atq; vt esset liber quàm emendatissimus, & pretio à studiosis æquiore comparari, & formâ satis commodâ tractari posset, quantum quidem in me fuit, procuraui. Proinde, omnibus bonis viris & candidis huiusmodi rerũ æstimatoribus hoc meum qualecunq; studium gratum & acceptum esse futurum planè confido. Præsertim, quum præter illam meam de multorum studÿs, totâque Germania benè merendi voluntatem, nonnullorum quoq; bonorum & veræ Philosophiæ amantium virorum crebræ ac penè quotidianæ voces ad hanc obeundam prouinciam me sint cohortatæ.

Quod autem inclytam Tuam Dignitatem, Reuerende Pater, hîc compellare, & eidem hunc nobilissimi Philosophi de rebus Naturalibus Tractatum, meis sumptibus toti quasi Germaniæ restitutum, peculiariter ac seorsim inscribere voluerim; nec prorsus nullæ, nec etiam leues, vti arbitror, mihi caussæ fuerunt. Nam, vt multas nunc alias latere patiar, primùm mihi certè hoc meum in adornandâ nouâ huius auctoris editione consilium, aduersus maleuolorum insultus potenti aliquo muniendum fuit præsidio: quod profectò nec tutius quærere, nec certius apud alium quemquam inuenire me posse sum arbitratus. Satis enim tam est perspicuum, constatq; inter omnes, Te non solum literarũ ac literatorum omnium Patronũ ac fautorem esse eximium: sed etiam eruditâ doctrina, & eleganti totius Philosophiæ cognitione ita excellere: vt in toto hoc Rheni tractu & Diœcesi Argentoratensi ex ÿs, qui Tecũ in pari dignitatis gradu sunt constituti, æqualem habeas neminem. Accedit deinde & illud, quòd, quũ Reuerenda Tua Dignitas coëmendis plurimis optimisq; auctoribus pro instruendâ vestri Cœnobÿ Bibliotheca, singularẽ sæpenumero erga me declarârit beneuolentiã ac liberalitatem: mihi quoq; tandem de aliqua grati animi & obseruantiæ erga R. T. D. significatione cogitandum fuerit. Quam sanè clarius me non posse præbere existimaui, quã tali aliquo munere literario, & boni scriptoris dedicatione. Placido igitur vultu, Reuerende Pater, pro solitâ Tuâ erga pias Musas humanitate & amore, Philosophica hæc de rebus Naturalibus Commentaria suscipito: & cum perpetuæ meæ erga T. R. Dignitatem obseruantiæ, tum grati animi & voluntatis promptæ monumentũ ac symbolum esse permittito: meq;, quod reuerenter ei submissè peto, in illorum hærere numero patere, qui R. T. Dignitati sese quam commendatissimos esse exoptant. DEVM Opt Max. toto pectore oro, vt R. T. Dignitatem ex molestÿs & doloribus diuturni istius morbi liberatam, & omnibus corporis & animi bonis auctam, quàm diutissimè saluam & incolumem conseruet. Benè & feliciter R. T. D. valeat.

Argentor. Die 1. Febr. Anno à CHRISTO nato M. D. XCVII.

R. T. Dign.

submissè ac reuerenter colens

LAZARVS ZETZNERVS
Bibliopola Argentinensis.

I N D E X

C A P I T V M O M N I V M, Q V A E IN SINGVLO QVOQVE LIBRO EXPLICANTVR.

Libri de Naturalis scientiæ constitutione, Capita 42.

ONSILII ratio: cap. 1. pag. 1
De subiecto totius scientiæ naturalis opinio vera: cap. 2. 3
Hic plures aliorum sententiæ ad bonum sensum trahuntur: cap. 3. 7
Confutatio sententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore cõmunius subiectum statuerunt: cap. 4. 11
Confutatio sententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore angustius subiectum statuerunt: cap. 5. 12
Definitio ac partitio scientiæ naturalis: cap 6. 17
De subiecto librorum Physicę auscultationis: c[illegible]7. [illegible]
Diuisio librorum Physicæ auscultationis: cap. 8. 21
De primo libro Physicorum, & eius connexu cum secundo: cap. 9. 22
Quòd corpus naturale non sit commune vniuocum, sed analogum: cap 10. 24
Quomodo duo priores libri Physicorum sint de principijs: cap. 11. 27
De sex posterioribus libris Physicæ auscultationis: cap. 12. 31
De sede librorum de Cœlo, & de eorum subiecto vera sententia: cap. 13. 39
Sententia Alexandri de subiecto librorum de Cœlo: cap. 14. 42
Dictæ sententiæ confutatio: cap. 15. 43
Quomodo verè d[illegible] possit subiectum in libris de Cœlo esse mundum: cap. 16. 45
Quod melius sit dicere subiectũ corpus simplex, quàm mundum: cap. 17. 47
Solutio argumentorum pro Alexandro adductorum: cap. 18. 49
Aliæ aliorum sententię de subiecto librorum de Cœlo: cap. 19. 52
De subiecto, & de loco librorum de generatione & interitu aliorum sententiæ, earumque reprobatio: cap. 20. 54
De subiecto lib. de generatione sententia propria, eiusq; declaratio: cap. 21. 56
Difficultates contra prædictam sententiam, & earum solutio: cap. 22. 59
Ratio ordinis librorum de Cœlo & lib. de generatione, & difficultatum solutio: cap. 23. 62
De subiecto, & loco trium librorum Meteorologicorum: cap. 24. 68
De ratione ordinis, & inscriptionis librorum Meteorologicorum: cap. 25. 75
De subiecto quarti libri Meteorologicorum plures aliorum sententiæ cum ipsarum confutatione: cap. 26. 76
De subiecto quarti Meteorologici opinio vera, & responsio ad argumenta contraria: cap. 27. 78
De loco quarti Meteorologici: cap. 28. 79
De inscriptione quarti Meteorologici: cap. 29. 81
De fossilibus, & metallis eorumq; tractatione: cap. 30. 82
Partitio totius tractationis de animantibus: cap. 31. 88
Diuisio, & ordo omnium librorum de animalibus iuxta propriam opinionem: cap. 32. 90
Qualis debeat esse tractatio de sanitate & morbo in scientia naturali: cap. 33. 99
Comparatio librorum de historia animalium cum reliquis libris de Animalibus: cap. 34. 102
Latinorum opinio de loco librorum de Anima, & eius reprobatio: cap. 35. 106
Solutio dubij quod Aristoteles de eadem re sæpius agere videatur, & aliorum dubiorũ ad ordinem pertinentium: cap 36. 109
Nonnullorum opinio de loco librorum de generatione animalium, & eius confutatio: cap 37. 112
Quodnam sit subiectum statuendum in orationibus: & in singulis libris de animabus opinio propria cap. 38. 117
Opinio illorum, qui dicunt subiectum in lib. de anima esse animam, & eius confutatio: cap. 39. 119
Opinio illorum, qui dicunt subiectum in lib. de anima esse animal, & eius confutatio: cap. 40. 125
De Plantis, & earum tractatione: cap. 41. 128
De perfectione scientiæ naturalis, ac de eius ordine: cap. 42 131

Libri Prioris, de prima rerum materia, Capita 15.

PRoœmium operis: cap. 1. 135
De duobus principijs contrarijs: c. 2. 134
De inuentione primæ materiæ: cap 3. 135
De modis, quibus ad primæ materiæ cognitionem duci possumus, opiniones aliorũ: cap. 4. 136
Declaratio veræ sententiæ de cognitione materiæ: cap. 5. 138
De duabus primæ materiæ notionibus: cap. 6. [illegible]
De priuatione, & de priuationis, ac negationis discrimine: cap. 7. 145
De priuatione ad materiam relata: cap. 8. 151
De potentia materiæ quid sit: cap 9. 153

De duplici materiæ potentia:cap.10. 158
Quomodo potentia vniuersalis ad materiam se habeat in prima notione acceptam:cap. 11. 160.
Dubia aduersus ea, quæ dicta sunt: & eorum solutiones:cap.12 163
Quomodo potentia vniuersalis ad materiam se habeat in secunda notione acceptam: cap.13. 168
De potentia particulari quomodo ad materiam se habeat:cap 14. 170
Quænam potentia actui opponatur: cap. 15. 171

Secundi Libri, de prima rerum materia, Capita 21.

Sententia Scoti de actu entitatiuo materiæ & eius argumenta:cap.1. 175
Confutatio opinionis Scoti:cap.2. 177
Decla atio quarundam distinctionum ad omnes soluendas difficultates:cap.3. 184
Collectio totius veritatis quinq; assertionibus:cap.4. 185
Solutio argumentorum Scoti:cap.5. 187
Contrariæ sententiæ de prima materia an sit per se quanta cap 6. 190
Argumenta Thomæ aduersus opinionem Auerrois de quantitate interminata: cap.7. 192
Argumenta pro Auerroe ad comprobandam quantitatem interminatam cap.8. 193
Sententiæ Auerrois declaratio & confirmatio:cap.9. 195
Reprobatio praui sensus, Auerroi à nonnullis attributi: cap.10. 198
Solutio argumentorum pro Thoma adducto rum:cap.11. 199
An prima materia sit corpus de genere substantiæ,opiniones variæ:cap 12. 205
Argumenta illorum, qui dicunt primam materiam esse corpus per formam corporeitatis æternam:cap 13. 206
Dictæ sententiæ impugnatio:cap.14. 207
Argumenta Ioannis Grammatici ad probandum, quòd prima materia sit trina ipsa dimensio:cap.15. 211
Argumenta contra Ioannem ad probandum primam materiam secundum se non esse corpus,quæ est communis opinio: cap.16. 213
Propriæ sententiæ declaratio, & comprobatio:cap 17. 214
Eiusdem sententiæ confirmatio ex plurium antiquorum Philosophorum authoritate: cap 18. 218
Distinctio trium acceptionum corporis, & cuiusdam dubij solutio:cap 19. 225
Solutio omnium argumentorum pro aliorū opinionibus adductorum:cap.20. 226
Epilogus omniū, quæ de prima materia dicta sunt:cap.21. 230

Libri de natura, Capita.9.

Quid sit natura:cap.1 231
An natura sit principium motus actiuum,an passiuum, opinio Auicennę & eius confutatio,cap 2. 233
Opinio Simplicij cum argumentis:cap.3. 234
Confutatio sententiæ Simplicij, quod anima non sit natura:cap.4. 236
Confutatio opinionis Simplicij, quòd natura sit principium motus passiuum tantum: cap.5. 238
Quòd natura sit principium motus tum actiuum,tum passiuum, & quid vtrunque sit: cap.6. 240
Quæ sit natura, & quomodo materia,& quomodo forma sit natura:cap.7. 241
Obiectiones aliquorum aduersus ea,quæ dicta sunt, & earum solutio:cap.8. 245
Solutio argumentorum & pro Auicenna, & pro Simplicio adductorum: cap.9. 250

Libri de inuentione æterni Motoris, Capita 7.

An ad inueniendùm dari substantias à materia abiunctas, alio medio vti possimus,quam motu.cap.1. 253
An ex solo æterno motu possint demonstrari substantiæ à materia abiunctæ, an etiam ex motu absolutè.cap.2. 254
An demonstrare æternos motores ex æterno motu pertineat ad naturalem, an ad primum philosophum, opinio aliquorum cum eorum argumentis:cap.3. 257
Opinio Auerrois quod ad solum naturalem pertineat probare motorē æternum,& eius argumenta:cap.4. 259
Veritatis declaratio:cap.5. 260
Quod demonstratio sit nominanda à medio: & reiectio defensionis aduersariorum: cap.6. 264
Responsio ad argumenta aduersariorum: cap.7. 266

Libri de natura Cœli, Capita 11.

Dicendorum propositio:cap.1 268
Variæ opiniones de materia Cœli cum argumentis Thomæ & Aegidij cap.2. 270
Communis confutatio sententiæ Thomæ, & Aegidij.cap 3. 272
Propria confutatio opinionis Thomæ:cap.4. 276
Propria confutatio opinionis Aegidij: cap.5. 277
Declaratio & comprobatio opinionis Auerrois:cap 6. 279
Græcorum opinio de materia Cœli:c.7. 280
Distinctio duplicis formæ:cap.8. 282
Solutio argumentorum Thomæ & Aegidij: cap.9. 284

Dubia:

Dubia, quæ ostendunt, in cœlo nō esse materiam, & varia hac de re sententiæ: cap. 10. 285
Quomodo sit in cœlo natura, & quomodo cœli motus dicatur naturalis: cap. 11. 287

Libri de motu ignis in orbem, Capita 10.

Proponitur quæstio & solutio Conciliatoris: cap. 1. 290
Impugnatio eiusdem sententiæ Conciliatoris: cap. 2. 291
Multorum communis opinio: cap. 3. ibid.
Argumentatio Zimaræ contra communem sententiam: cap. 4. 292
Impugnatio sententiæ & solutio argumentorum Zimaræ: cap. 5. 293
Aliorum argumentatio contra eandem communem sententiam, & ipsorum opinio: cap. 6. 295
Dictæ sententiæ confutatio: cap. 7. 296
Veritatis declaratio de motu ignis in orbem: cap. 8. 298
Collectio errorum aliorum: cap. 9. 301
Error multorum in declarando motu Planetarum diurno, & totius veritatis conclusio: cap. 10. 304

Prioris Libri, de motu grauium, & leuium, Capita 17.

Declaratio & partitio dicēdorum: cap. 1. 307
Duæ antiquorum sententiæ de motore grauium & leuium, & earum cōfutatio: cap. 2. 308
Opinio dicentium elementa externum tantùm habere motorem, & eius comprobatio: cap. 3. 309
Opinio dicentiū elementa moueri à propriis formis, & eius comprobatio: cap 4. 311
Quid ea de re dixerit Auerroes: cap. 5. 312
Sensus opinionis Auerrois secundū aliquos, & eius reprobatio: cap. 6. 313
Opinio Scoti & aliorum plurium: cap. 7. 315
Recentiorum argumentatio contra Scotum, & eorum opinio: cap. 8. 316
Impugnatio sententiæ recentiorum: cap. 9. 317
Nonnullorum opinio de motu elementi in vacuo, & eius confutatio: cap 10. 317
Distinctio potentiæ & agentis: cap. 11. 320
Declaratio quinque propositionum, quibus tota rei veritas concluditur: cap. 12. 322
Confideratio opinionis Scoti: cap. 13. 329
Conciliatio omnium dictorum Aristotelis, & Auerrois, & omnis difficultatis solutio, cap. 14. 331
Cur motus grauium & leuium sit velocior in fine, quàm in principio, plures aliorū sententiæ: cap. 15. 333
Opinio vera & eius declaratio: cap 16. 337
Solutio oriētis cuiusuā difficultatis: cap. 17. 340

Secundi Libri, de motu grauium, & leuium, Capita 10.

De subiecto primo motus corporis mixti, qui dicitur secundū in præualens elementum: cap 1 3 3
De motore mixti apud Latinorum ac nominalium: cap. 2. 344
Dictæ sententiæ confutatio: cap. 3. 346
Vera sententia de motu mixti: cap 4. 350
De forma mixti an sit superaddita formis elementorum, Zimaræ opinio, & argumenta: cap. 5. 352
Dictæ sententiæ confutatio, & veræ sententiæ declaratio: cap. 6. 353
Solutio argumentorum Zimaræ: cap. 7. 358
An motus mixti factus secundùm præualens elementum sit simplex, an mixtus, opiniones aliorum cū eorum argumentis: cap. 8. 361
Veræ sententiæ declaratio, & comprobatio, alterum verò confutatio: cap. 9. 363
Contrariorum argumētorum solutio: cap. 10. 371

Libri de constitutione indiuidui, Capita 11.

Proœmium libri: cap. 1. 373
Partitio dicendorum, & accidentia non posse cōstituere singularitatem: cap. 2. 375
Opinio Thomæ, & sectatorum, & eorum argumenta: cap. 3. 376
Dictæ sentētiæ & Aegidij impugnatio: cap. 4. 378
Pro declaranda veritate fundamenta iaciuntur: cap. 5. 380
Duabus propositionibus tota rei veritas declaratur: cap. 6. 381
Alia nonnullorum opinio, & eius reprobatio: cap. 7. 384
Opinio Scoti de duplici forma, & duplici materia, & de principio singularitatis: cap. 8. 386
In quo sensu opinio Scoti defendi possit, & in quo non possit: cap. 9. 387
Solutio argumentorum a Thoma, & ab aliis aduersariis adductorum: cap. 10. 389

Libri de communi rerum generatione & interitu, Cap. 11.

Propositio dicendorum: cap. 1. 392
Quòd plures esse possint substātiales formæ in eodem composito: cap 2. 394
Quòd aliqua substantialis forma seruari possit in genito, quæ eadem fuerat in corrupto: cap. 3. 398
Solutio difficultatum, quę ex definitione generationis oriuntur, & ipsius definitionis declaratio: cap. 4. 401
Quòd eadem definitio sit generationis, & quomodo generatio vnius sit corruptio alterius: cap 5. 407

Dubia aduersus ea quæ dicta sunt, & eorum solutio: cap.6. 410
An idem numero accidēs possit in genito remanere, quod fuerit in corrupto, contrariæ aliorum sententiæ, & eorundem argumenta: cap.7. 412
Confutatio opinionum aliorum: cap.8. 414
Declaratio veritatis, ac difficultatis solutio: cap. 9. 416
Cur post rei interitum aliqua eius accidentia seruentur in genito, aliqua verò nō seruentur: cap. 10. 420
De causis generationis, & interitus: cap.11. 421

Libri de Reactione, Capita 8.

Dicendorum propositio, ac declaratio: cap.1. 425
Argumenta, quæ reactioni refragantur: cap.2. 427
Variæ aliorum sententiæ, & earum confutatio: cap.3. 428
Quid sit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & cur reactio sit necessaria: cap.4. 431
Quid sit resistentia, & vnde proueniat: cap.5. 435
Collectio totius veritatis de reactione in motu alterationis: cap.6. 442
De reactione in motu locali: cap.7. 444
Contrariorum argumentorum solutio: cap.8. 445

Libri de Mistione, Capita 13.

Mistionis definitio, & difficultates quæ ex ipsa oriuntur: cap.1. 452
Auicennæ opinio, & argumenta: cap.2. 453
Auerrois opinio, & aduersus Auicennam disputatio: cap.3. 454
Scoti opinio & argumenta: cap.4. 455
Aliorum Latinorum opinio & argumenta: cap.5. 457
Latinorum disputatio aduersus Auerrois fundamentū de formis elementorū: cap.6 458
Defensio opinionis Auerrois, & declaratio veritatis: cap.7. 460
Quòd ea, quæ hactenus declarata est, sententia Auerrois fuerit: cap. 8. 464
Confirmatio prędictæ sententię ex dictorum Aristotelis consideratione: cap.9 466
Confirmatio eiusdem sententiæ authoritate Græcorum interpretum: cap.10. 470
Solutio argumentorum pro Auicenna adductorum: cap.11. 472
Solutio argumentorum Scoti: cap. 12. 473
Solutio argumentorum Thomæ, & aliorum Latinorum: cap.13. 474

Prioris Libri de qualitatibus Elementaribus, Capita 9.

Propositio, ac partitio dicēdorum: cap.1. 481
Quomodo ad elementa se habeant primæ qualitates: cap.2. 482
De definitionibus quatuor primarum qualitatum: cap.3. 483
Dubia aduersus veritatem prædictarum definitionum, & eorum solutio: cap.4. 484
Quomodo primarum qualitatum duę dicantur actiuæ, & duæ passiuæ: cap.5. 490
Cur passiuæ qualitates non patiantur ab actiuis, nisi coniunctæ: cap.6. 493
Cur Aristoteles non aliter definierit primas qualitates, quàm vt definiuit: cap.7. 494
De causis primarum qualitatum in elemētis, opinio aliorū & eius reprobatio: cap.8. 499
Opinio propria, & eius declaratio: cap.9. 503

Secundi Libri de Elementaribus qualitatibus, Capita 9.

An in quolibet elemento ambæ qualitates sint summæ, an possit altera esse remissa: cap.1. 505
Dubia aduersus ea quæ dicta sunt: cap.2. 514
Dictorum dubiorum solutio: cap.3. 515
An symbolæ elementorum qualitates differant specie, necne, aliquorum opinio & argumenta: cap. 4. 526
Dictæ sententiæ confutatio, & probatio contrariæ: cap.5. 527
Pro declaranda veritate, & contrariis argumētis soluēdis fundamēta iaciūtur: cap.6. 529
Contrariorū argumentorū solutio: cap.7. 530
De modo, quo ex duobus contrariis elementis tertium medium generatur, quęstiones duæ, & solutio prioris: cap.8. 534
Solutio posterioris quæstionis: cap. 9. 538

Libri de regionibus aeris, Capita 9.

Quot sint, & quales regiones aëris: cap.1. 539
Dubium de media aëris regione, solutio aliquorū, & solutionis impugnatio: cap.2. 542
Aliorum opinio, & eius confutatio: cap.3. 543
Aliorum præterea opinio, & eius confutatio: cap.4. 544
Opinio Alberti, & eius cōfutatio: cap.5. ibid.
Fundamenta iaciuntur necessaria pro declaratione veritatis: cap.6. 546
Vera sententię de aëris qualitatibus declaratio, & comprobatio: cap.7. 549
Dictæ sententię cōfirmatio per omnium difficultatum solutionem, & per experientiam: cap. 8. 552
Quòd aliorum opiniones aliqua ex parte veræ sint, & aliqua ex parte falsæ: cap.9. 554

Libri de calore cœlesti, Capita 11.

Astra nō ideo calefacere, quòd ignea sint, cap.1. 555
Sententia Aristotelis quomodo Cœlum per motum calefaciat: cap.2. 557
Quomodo motus generet calorē: cap.3. 568
Dubitatio contra Aristotelem de modo, quo

Cœlum calefacit per motum,& prior solutio Alexandri,& eius reprobatio:cap.4. 561
Altera Alexandri solutio,& eius impugnatio: cap.5. 563
Alia Aristotel. defensio ab Aueiroe adducta: cap.6. 565
Quòd responsione Auerrois Aristoteles non defendatur: cap.7. 566
Veræ sententiæ, & opinionis Aueirois declaratio:cap.8. 569
Dubium de partibus elementi ignis, & eius solutio : cap.9. 571
De lumine quomodo calefaciat:cap.10. 574
Quis sit calor cœlestis distinctus : cap.11. 576

Primi Libri de misti generatione, & interitu, Capita 10.

PRoœmium libri:cap.1. 581
Definitio generationis misti: cap.2. 583
Quomodo sit intelligendum actiuarum qualitatum dominium in duas passiuas : cap.3. 584
De actione frigidi in generatione misti, aliorum opiniones & argumenta:cap.4. 588
Vera sentētia de actione frigidi & eius declaratio: cap.5. 590
Responsio ad argumēta recentiorum: cap.6. 593
De modo actionis, quo duæ actiuæ agunt in duas passiuas : cap.7. 594
In quo differāt mistio & generatio misti,aliorum sententiæ & argumenta:cap.8. 697
Confutatio prædictarum opinionum,& veritatis declaratio:cap.9. 599
Solutio argumentorum Erasti & Mercenarij: cap.10. 606

Secundi Libri de misti generatione, & interitu, Cap.16.

QVomodo fiat misti corruptio,quę putrefactio dicitur:cap.1. 607
Quot modis mistum interire possit:cap.2. 610
Quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis,sententiæ aliorum,& earum confutatio.cap.3. 612
Vera sententia & eius declaratio, & quorundam dubiorum solutio:cap.4. 617
Definitio putredinis & definitionis declaratio:cap.5. 620
Opinio recētiorum, quòd prædicta putredinis definitio sit causalis, & eius confutatio: cap.6. 622
Quodnam sit ambiens, cuius calor est causa putredinis : cap.7. 624
Quomodo putredo tum à calore alieno, tum à proprio frigore fieri dicatur:cap.8. 625
Quomodo calor extraneus in calorem naturalem agere, & corrumpere ipsum dicatur cap.9 627
Declaratio illorum verborum (in vnoquoque humido) in definitione putredinis: cap.10. 632
An detur alia putredinis species, quæ sub definitione prædicta contineatur, opiniones aliorum : cap.11. 634
Dictarum opinionum confutatio & argumētorum solutio : cap.12. 636
Aliorum sententiæ de putredine secundum partem,& earum confutatio:cap.13. 640
Opinio vera de speciebus putredinis, ac de putredine secundùm partem: cap.14. 643
An putredo secundùm partē sit interitus formæ substantialis,an sit mera alteratio,aliorum sententiæ & argumenta : cap.15. 648
Propria sententia,& prædictarū confutatio,& argumentorum solutio : cap.16. 650

Tertij Libri de misti generatione, & interitu, Capita 10.

DEfinitio putredinis à Galeno adducta, & aliorum sententiæ de illius comparatione cum definitione Arist. & earum confutatio:cap.1. 655
Collatio definitionis Galeni cum definitione Aristot. & obiectiones cōtra definitionem Galeni : cap.2. 657
Alia ab aliis adducta putredinis definitio, & eius reprobatio : cap.3. 660
Dubia, & aliorum obiectionis aduersus definitionem putredinis ab Aristotele traditam : cap.4. 661
Dictorum dubiorum solutiones:cap.5. 662
Dubium de putredine vini & aliorū solutiones,earumq; impugnatio : cap.6. 671
Fundamēta necessaria ad propositū de aceto dubium soluendum : cap.7. 674
De qualitatibus vini:cap.8. 676
Solutio propositę difficultatis de aceto,& de vini putredine : cap.9. 677
An Galeni de aceti sententia modo aliquo defendi possit : cap.10. 680

Libri de Facultatibus animæ, Capita 13.

PRopositio ac diuisio dicēdorū:cap.1. 683
An facultates ab essentia animæ distinguantur, opinio Scoti, & Gregorij Ariminensis cum eorum argumentis.cap.2. 684
Opinio Thomæ & Aegidij, & eorum argumenta : cap.3. 687
Vera sententia,& eius declaratio:cap.4. 690
Contrariorū argumentorū solutio:cap.5. 692
De distinctione facultatū animæ inter se duæ aliorum contrariæ opiniones : cap.6. 696
Argumenta pro opinione Latinorum:cap.7. 697
Argumenta pro opinione Auerroistarum: cap.8. 698
Veræ sententiæ conclusio, & contrariorum argumentorum solutio:cap.9. 705
De facultatibus animæ vegetantis:cap.10. 711
Dubia de facultatibus animæ vegetantis, & eorum solutio : cap.11. 713

De facultatibus animæ sentientis: cap. 12. 719
De facultatibus animæ rationalis: cap. 13. 723

Libri de Partitione animæ, Capita 15.

PRopositio ac diuisio dicendorum: cap. 1. 727
De primæ quæstionis intelligentia: cap. 2. 728
Opinio Platonis de distributione partiũ animæ, & eius confutatio: cap. 3. 739
Alberti opinio & argumenta, & opinionis confutatio: cap. 4. 731
Vera sententia & eius declaratio: cap. 5. 733
Responsio ad argumenta Alberti: cap. 6. 735
Galeni argumentatio contra Aristotelem de membro præcipuo: cap. 7. 737
Fundaméta pro declaratione veritatis: cap. 8. 740
Solutio argumentorum Galeni, & contra illum argumentatio: cap. 9. 741
De Animæ partitione secundùm quantitaté, opiniones aliorum, & argumenta: cap. 10. 751
Vera sententia & eius cóprobatio: cap. 11. 754
Contrariorum argumétorum solutio: cap. 12. 757
An anima secundum omnes suas facultates sit in singula parte corporis, aliorum sententiæ & argumenta: cap. 13. 759
Vera sententia, & eius declaratio: cap. 14. 761
Contrariorum argumétorum solutio: cap. 15. 762

Libri de Accretione & nutritione Capita 25.

QVot modis sumatur accretio, & quæ conditiones ad accretionem propriè dictam requirantur: cap. 1. 764
Quomodo fiat in viuentibus accretio, & quæ mutationes ad eam faciendam cócurrant: cap. 2. 766
Quomodo ex materia extrinsecus accedente id, quod augetur, maiorem quantitatem, & maiorem locum acquirat, duæ aliorum cótrariæ opiniones: cap. 3. 768
Opinio vera & eius comprobatio: cap. 4. 769
Solutio argumentorum, quæ contra extensionem adducta sunt: cap. 5. 770
Solutio quæstionis cur in adultis cesset accretio: cap. 6. 772
In quanam mutatione sit accretionis essentia constituta, opiniones aliquorum, & earum confutatio: cap. 7. 774
Aliorum opiniones, & earum confutatio: cap. 8. 776
Vera sententia, & eius declaratio: cap. 9. 778
De duplici quantitatis increméto, & duplici raritate: cap. 10. 782
Aduersantium argumentorum solutio: cap. 11. 787
Quomodo ad accretionem se habeant aliæ mutationes, quæ in ea fiunt: cap. 12. 790
Quomodo idem numero maneat id, quod augetur, duæ contrariæ opiniones, & difficultates, quibus vrgentur: cap. 13. 791
Quomodo omnibus partibus eius, quod augetur, fiat additio magnitudinis, plures aliorum sententiæ: cap. 14. 793
Vera sententia & eius comprobatio, & contrariæ confutatio: cap. 15. 795
Dubia contra veram sententiam, & eorum solutio: cap. 16. 801
Quomodo in accretione duæ posteriores conditiones seruentur: cap. 17. 805
De duplici viuentis materia, & de nutritione quomodo fiat, & quid sit: cap. 18. 806
Quomodo materia, & eius partes in accretione maiores fiant: cap. 19. 808
Quòd non omnes partes materiæ extendantur, & quomodo alimenti quantitas quantitati rei nutritæ adiungatur: cap. 20. 811
Quomodo forma, & eius partes fieri maiores dicantur: cap. 21. 813
Confutatio opinionum aliorum in intelligédis partibus materiæ, & partibus formæ: cap. 22. 815
An aliqua sit materiæ pars in viuente, quæ nó fluat, sed eadem per totam vitam seruetur: cap. 23. 818
Quomodo, & qua ratione compositum augeatur: cap. 24. 823
Collectio omnium caussarum accretionis, & nutritionis, & perfectæ ambarum definitionis constitutio: cap. 25. 828

Libri de Sensu agente, Capita 11.

PRopositio, ac partitio dicédorum: cap. 1. 830
Argumenta ad probandũ quod præter obiectum detur aliud agens, à quo species sensibilis producatur: cap. 2. 831
Suessani, & Buccaferrei opinio, & eius confutatio: cap. 3. 842
Recentiorum opinio & eius cófutatio: cap. 4. 836
Vera opinio, & eius declaratio: cap. 5. 840
Contrariorum omnium argumentorum solutio: cap. 6. 844
De sentiendi actu à quonam agente producatur, variæ aliorum sententiæ: cap. 7. 847
Omnium dictarum opinionum confutatio: cap. 8. 848
De actione sensus vera sententia: cap. 9. 850
De modo, quo sensus in sentiédo agit: cap. 10. 852
Quòd argumēta aduersus alios adducta prædictæ sententiæ non officiant: cap. 11. 854

Librorum duorum de visu; sed prioris, Capita 13.

PRopositio ac partitio dicédorum: cap. 1. 855
De coloris natura, & generatione: cap. 2. 856
De perspicuo: cap. 3. 864

De lu-

De luminis ac lucis discrimine : cap. 4. 866
Quòd lumen non sit corpus : cap. 5. 868
Variæ sententiæ de lumine, an sit ens reale, an intentionale, & quid sit intentio : cap. 6. 870
Declaratio, & comprobatio veritatis de natura luminis : cap. 7. 871
De instrumento visus : cap. 8. 874
An lumen requiratur ad medium, an ad colorem illuminandum, opinio Auempaces & argumenta : cap. 9. 875
Auerrois, & Alberti sententiæ, & argumenta : cap. 10. 876
Vera sententia, & eius declaratio ac comprobatio : cap. 11. 877
Solutio argumentorũ pro Auempace adductorum : cap. 12. 881
Solutio argumentorum Auerrois : cap. 13. 882

Secundi Libri de Visu, Capita 8.

DE modo, quo fiat visio, opinio Democriti, & confutatio : cap. 1. 888
Argumenta Galeni contra sentẽtiam Aristotelis : cap. 2. 889
Platonis, & Galeni opinio, & eius declaratio : cap. 3. 890
Sententiæ Galeni de modo visionis confutatio : cap. 4. 893
Alia aduersus Galenum argumẽtatio ab oculi substantia : cap. 5. 900
Confutatio sententiæ Galeni de oculo, quòd sit igneus : cap. 6. 904
Nonnullorum conciliatio Platonis, & Galeni cum Aristotele, & eius reprobatio : cap. 7. 906
Solutio argumentorum Galeni : cap. 8. 910

Libri de Mente humana, Capita 15.

PRoœmium libri : cap. 1. 913
Quæstio, an anima rationalis sit forma hominis, & quæstionis declaratio : cap. 2. 915
Declaratio opinionis Auerrois, & aliorum dicentium animam rationalem non esse formam hominis : cap 3. 917
Aliorum contraria opinio, quòd anima rationalis sit vera hominis forma : cap. 4. 920
Argumẽta pro opinione Auerrois, quòd anima rationalis non sit forma hominis. cap. 5. 922
Dictæ sententiæ confutatio, & alterius cõtrariæ comprobatio : cap 6. 924
Quòd prædicta sententia Aristotelis fuerit : cap. 7. 929
Variæ Auerroistarum euasiones, & earum impugnatio : cap. 8. 937
Solutio argumentorum pro Auerroe adductorum : cap. 9. 941
Auerrois ac Themistij opinio de intellectus vnitate, & eorum argumenta : cap. 10. 961
Prædictæ sententiæ confutatio : cap. 11. 963
Solutio argumentorum Themistij, & Auerrois : cap. 12. 967
Quid sit humana mens ratione suę operationis : cap. 13. 969
Error D. Thomæ, & sectatorum Alexandri de intellectu considerato in tertio libro de anima : cap 14. 973
Animę rationalis perfecta secundum Aristot. definitio : cap. 15. 977

Libri de Speciebus intelligibilibus, Capita 9.

PR[illegible] dicendorum : cap. 1. 9[illegible]
Duæ Latinorum contrariæ sententiæ, & earum declaratio : cap. 2. 980
Prioris sectæ argumenta ad probandum species impressas : cap. 3. 984
Argumenta posterioris sectæ ad probandum non dari species impressas : cap. 4. 985
Error vtriusq; sectæ, & quod necessariũ sit species in intellectu imprimi à phantasmatib. contra posteriorem sectam : cap 5. 986
Quòd species impressæ præcedere intellectionem possunt, nec post eam seruari, cõtra priorem sectam : cap. 6. 993
Confirmatio eiusdem sententiæ testimonio Aristotel. & reiectio interpretationis Scoti, & collectio erroris omnium aliorum : c[illegible]
Quid sit habitus intellectus, à quo intellectus dicitur in habitu : cap 8. 1000
Omnium vtriusq; sectę argumentorum consideratio & solutio : cap. 9. 1004

Libri de Mente agente, Capita 16.

PRopositio ac dispositio dicendorũ : cap. 1. 1007
De officiis intellectus agentis variæ opiniones : cap. 2. 1009
Dictarum opinionum confutatio : cap. 3. 1009
Vera sententia de actione intellectus agentis : cap. 4. 1011
An intellectus agens iungatur phantasmatibus in phantasia existentibus, an in intellectu patibili receptis : cap. 5. 1012
De abstractione, an fiat ab intellectu patibili, an ab agente : cap. 6. 1015
Solutio dubij aduersus ea quę dicta sunt : cap. 7. [illegible]8
Collectio officiorum intellectus agentis, septem propositionibus : cap. 8. 1019
Quid sit intellectus agens, variæ aliorum sententiæ : cap. 9 1020
Confutatio omnium opinionum eorum, qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem esse vnam & eandem substantiã : cap. 10. 1021
Quòd necessarium sit intellectum agentem esse formam abiunctã à materia per essentiam : cap. 11. 1025
Quòd intellectus agens non possit esse vlla

intelligentia præter illas, quo mouent cœlestes orbes: cap. 12. 1027
Quòd intellectus agens nō possit esse alia intelligentia, nisi omnium prima: cap. 13. 1030
Prædictæ sententiæ confirmatio testimonio diui Thomæ: cap. 14. 1032
Dubia, & aliorum argumenta, quæ prædictæ sententiæ videntur officere: cap. 15. 1035
Dictorum argumentorū solutio: cap. 16. 1036

Libri de ordine intelligendi, Capita 14.

Ordinum distinctio, & dicendorum propositio: cap. 1. 1041
Opinio & argumēta illorum, qui negant singulare ab intellectu cognosci: cap. 2. 1043
Dictæ sententiæ confutatio: cap 3. 1044
Contrariorum argumentorum solutio: cap. 4. 1047
Quòd singulare ab intellectu priùs cognoscatur, quam vniuersale: cap. 5. 1050
Declaratio quæstionis de ordine intelligendi vniuersalia: cap. 6. 1054
Scoti opinio & argumenta: cap. 7. 1055
Thomæ opinio & argumenta: cap. 8. 1056
Genuæ opinio, & prædictarum opinionum Conciliatio: cap. 9. 1056
Zimaræ & Achillini opinio: cap. 10. 1058
Nostræ cognitionis distinctio: cap. 11. 1059
Quodnam sit primum cognitum, cognitione actuali, originali confusa: cap. 12. 1061
De primo cognito cognitione habituali confusa: cap. 13. 1068
Contrariorū argumētorū solutio: cap 14. 1071

FINIS.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI,

DE NATVRALIS SCIENTIÆ CONSTITVTIONE.

Conſilij ratio. CAP. I.

QVISQVIS in naturalium rerum conſideratione fructuosè verſaturus eſt, debet ante omnia ipſius naturalis diſciplinæ naturam & conditionem cognoſcere; præterea verò & eius diuiſionem in partes, & ipſarum partium ordinem, propriosque ſingularum ſcopos non ignorare. Nam ſi artificioſa eius ſcientiæ fabrica bene intellecta, ad ordinatam rerum naturalium contemplationem accedamus, longè meliùs atque faciliùs abditas rerum cauſas, intimaq; naturę arcana penetrare apti ſumus; vt è contrario ea ignorata, ſatis magnum inde fructum percipere nemo poteſt. Tradidêre quidem eam ſcientiam priſcis temporibus complures, ſed in eo munere ita excelluiſſe creditur Ariſtoteles, vt nemo in hac philoſophiæ parte non modò illi præferendus, ſed ne comparandus quidem cum eo eſſe videatur; quod quidem omnium & antiquorum, & poſteriorum ad hæc vſque tempora Philoſophorum conſenſio comprobauit. Tot enim viri præclariſſimi & Græci, & Latini, & Arabes in interpretandis naturalibus Ariſtotelis libris ætatem conſumpſerunt, vt cognouiſſe omnis poſteritas videatur, non poſſe ab humano ingenio excellentiùs tradi naturalem philoſophiam, ſiquidem tantum honoris neq; naturalibus Auicennæ, aut Galeni libris, neque magni Platonis Timæo habitum eſſe certum eſt. Quoniam igitur iampridem concepta hæc opinio poſtea quaſi per manus tradita ad hanc vſque tempeſtatem peruenit, & vſque adeò inualuit, vt nunc illi, qui naturalem philoſophiam

A diſcere cupiunt, nullo niſi Ariſtotele doctore vtantur, & in omnibus philoſophãtium Gymnaſiis, ad vnius Ariſtotelis naturales libros declarandos interpretes etiam magnis ſtipẽdiis ſtatuantur, non paruum operę precium facturum me eſſe exiſtimaui, ſi Galenum imitatus, qui de artis medicæ conſtitutione libellum conſcripſit, ego quoq; vniuerſæ ab Ariſtotele ſcriptæ, naturalis philoſophiæ ſtructuram &
B artificium declarauero, & ea, quæ alij ſingulos Ariſtotelis libros interpretaturi, ſparſim, & ſeparatim præfari conſueuerũt, in vnum ipſe congeſſero, eiusque diſciplinæ vnitatem, naturamque, & partes, & harum artificioſam diſpoſitionem quanta potero breuitate, & claritate ob oculos omnium poſuèro, ſic verò & quam aliás Logicæ artis ſtudioſis operam præſtiti, eandem nunc Philoſophis quoque præſtitero: vt enim tunc de Logicis rebus
C ſcripturus, ante omnia de ipſius Logicæ natura, & partibus dicendum eſſe iudicaui; ita nunc de rebus Naturalibus volumen, Deo fauente, propediem editurus, in primis Naturalis ſcientiæ naturam, & fabricam à me hoc libello explicatam, tanquam præludij, ac pręparationis loco cunctis Ariſtotelicæ theoriæ ſtudioſis exhibebo. Quanquam enim nõ defuêre, qui ante me tale quoddam onus ſuſcepiſſe videntur; nam ſcripſêre aliqui de ordine
D librorum naturalium, aliqui etiam præfationes in omnes Ariſtotelis naturales libros cõpoſuerunt; attamen, vt diuerſæ ſunt hominum ſententiæ, ſpero non defuturos, quibus hic labor meus nõ ſuperuacaneus fore videatur; nam vbi ita ab aliis cognitã rei veritatem repperero, vt nil à me addi poſſe videatur, ego lubens aliorum ſententiæ ſubſcribam, & tanquam eius relator & interpres nitar ſaltẽ eam reddere clariorem; vbi verò nihil, in quo ac-

quiescere possim, ab aliis dictū inuenero, non dubitabo aliquid ipse noui, quod mihi ratio persuaserit, in medium adducere, & aliis ad iudicādum proponere: nec despero nīca hæc scripta aliquid esse vtilitatis habitura, nam si aliis fortasse non proderunt, auditoribus saltem meis non paruo ea vsui fore, meq; ipsum magno labore leuandum per ea esse non dubito: quum enim in hac patria Academia naturalem philosophiam publicè interpreter, obidq; cogar quotannis singulos Aristotelis libros declaraturus non parum temporis conterere in iis præludiis, quę προλεγόμενα appellantur, eo posthac labore supersedebo, maiorem in ipso Aristotele declarādo progressum facturus: maximum certè tunc faciam, quum cęteri omnes à me erunt editi libri naturales. in iis enim disputationes omnes, quibus examinandis solemus in quoquo libro seriem dictorum Aristotelis interrumpere, tractandæ à me in studiosorum vsum & excutiendæ sunt. Interea exiguū hoc magni laboris exordium accipiant: quod quantò eis gratius, atq; vtilius fuerit, tantò me ad totum absoluendum opus promptiorem & animatiorem reddet.

De Subiecto totius Scientiæ Naturalis opinio vera. Cap. II.

QVONIAM in primis cognoscendum est quid sit disciplina naturalis, quod quidem ad eius genus attinet, satis apud omnes constat, eam esse scientiam speculatiuam, quum eius scopus non sit operari, sed scire res naturales; propria igitur differentia inquirenda est, quæ ipsam constituat, & ab alijs scientijs seiungat; sumitur autem cuiusq; speculatiuæ scientiæ differētia à proprio subiecto, hoc enim vnum propriam cuiusq; scientiæ naturam constituit, separatq; ab aliis omnibus; videndum igitur est, quodnam sit proprium subiectū totius naturalis philosophiæ: nec subiecti nomine intelligo quamcunque rem consideratam, secundùm quā acceptionem etiā principia & accidentia subiecti possunt appellari subiectum; sed hac nimis lata significatione reiecta, propriè subiectum accipimus, quale in 1. lib. Posteriorum statuit Aristoteles in qualibet scientia contemplatiua, nempe quod à principijs, & affectionibus distinguatur, cuius cōditiones iam sunt à me diffusè in operibus logicis declaratæ. (*Libro de tribus pracogni tis.*) videntur quidem res naturales, quæ sub huius disciplinæ considerationem cadunt, numerari ab Aristotele in initio tum 2. libri Physic. auscult tum 3. de Cœlo, scilicet cœlum, elementa, mista, animalia, stirpes, & horum species, in horum enim omnium consideratione versatur Philosophus naturalis: sed hoc cognoscere non satis est: quum enim scientia naturalis vna sit, & vnitas scientiæ sumatur ex vnitate subiecti, oportet res omnes naturales prędictas sub vnum aliquod genus reducere, quod eas omnes complectens dicatur subiectum vnum totius naturalis philosophiæ, & ipsi toti adæquatum. Hoc igitur quodnam statuendum sit, interpretes Aristotelis superioribus temporibus non cōsenserunt, fuitq; inter eos maximè controuersum: sed hac tempestate videntur omnes in hanc sententiam conuenisse, quòd corpus vniuersè sumptum, quod & cœlestia & inferiora omnia complectatur, quatenus naturale, hoc est, quatenus habens in seipso naturam, quæ motus principium esse definitur, sit commune subiectum totius scientiæ naturalis: (*Subiectum scientia naturalis.*) quam sententiam ego absque dubio veram esse censeo, quum & Aristotelis testimonio satis claro, & efficaci ratione comprobetur. Quum enim subiectum scientiæ duabus partibus cōstet, re considerata, & modo considerandi, vt in operibus logicis dictum est, (*1. de Natur. Logic. & lib. de Pracogn.*) sitque in hac scientia res considerata corpus, modus autem considerandi, quatenus habens in se principium motus, iuxta communem, quam veram esse diximus, opinionem, vtramque ab Aristotele apertè pronunciatam legimus: nam in initio, & libro 2. Physic. & 3. de Cœlo, sola corpora nominat vt subiectum philosophiæ naturalis, sed clarissimè in principio libri 1. de Cœlo asserit, scientiam naturalem versari in corporibus, & horum principiis & affectionibus; nam præterquam quòd apertè nominat corpus vt naturalis sciētiæ subiectum, illud idem affirmat, dicens principia & affectiones corporum in hac scientia considerari, siquidem id subiectum est, cuius principia & affectiones quæruntur. Quòd autem modus & ratio considerandi corpus non sit, nisi vt habens in se principium motus, asserit clarè Aristoteles in principio libri 2 Physic. dum inquit res naturales à nō naturalibus distingui per hoc potissimùm, quòd quatenus sunt naturales, habent in seipsis principium motus, quod quidem aliis non competit, nisi per accidens: scamnum enim & quodlibet aliud corpus artificiosum habet quidem in se principiū motus, non tamen per se, quia non vt artificiosum, sed quatenus materiam habet corpus naturale, vt lignum, vel lapidem: atqui certum est, vnamquamque rem ab alijs distingui per formam, non per materiam; igitur habere in se principium motus est instar formæ; & est formalis ratio subiecti, qua corpus physiologiæ subiectum ab aliarum scientiarum subiectis separatur; etenim vt artes mittamus, quæ versantur in corporibus, Mathematicus quoque, qui contemplatiuus est, corpora contemplatur, non ea tamen ratione, quatenus habent in se principium motus, quia hoc solius Philosophi naturalis proprium est. sed alius apud Aristotelem locus est, hoc mirificè confirmans, isque consideratione dignus est, quoniam a multis perpe-

tam

Declaratio tex. 71 secun di Physic. ram intelligitur; locus est contextu 71. libri 2. Physic. vbi Aristoteles inquit: Quæcunque mota mouent, sunt physicæ considerationis; quæcunq; verò non mota mouent, non amplius: sed ea Aristotel. verba difficultatem faciunt, quoniã primus motor æternus mouet, & est immobilis, tamen est physicę considerationis, quum de ipso agatur in lib. 8. Auscul. phys. *Communis expositio.* Dubium hoc solent alij ita soluere: primus motor est physicæ cõsiderationis, quoad quæstionem an sit; quòd enim existat, ostenditur à Philosopho naturali ex æterno motu, at non est physicæ considerationis, quoad quæstionem quid sit, sic enim ad Metaphysicum pertinet. sed hęc solutio non est consona verbis Aristotelis sequentibus, qui statim rationẽ afferens, cur non sit physicæ considerationis, ita subiũgit [*non enim in seipsis habentia motum, aut principiũ motus mouent, sed immobilia sunt*] *Confutatio.* itaq; si hæc communis solutio vera est, oportet æquè in omnibus validam esse rationem Aristotelis, vt quicquid non habet in se principium motus, non sit physicæ considerationis, quoad quid est: licebit ergo ita argumentari: motus, locus, tempus, & alia accidentia naturalia non habẽt in se motum, aut principium motus, ergo non sunt physicæ considerationis quoad quid est; quòd si cauillando dicant Aristotelem de solis mouentibus loqui, verum quidem istud est, attamen ratio Aristotelis si in his est efficax, debet pariter in omnibus habere efficacitatem: imò verò neq; in mouentibus omnibus locum habet, nam calor & frigus agunt & mouent, nec habent in se principium motus, sequitur ergo hæc nõ esse phisicæ considerationis quoad quid est, falsa tamen esse constat hæc omnia consequentia, nam accidentia naturalia cognoscũtur à Philosopho naturali & q̃ sint, & quid sint; quòd autem non habeant in se principium motus, manifestum est, quia hoc proprium est corporum naturalium, accidentia verò naturalia non dicuntur habere naturam, sed esse à natura, vel secundùm naturam, vt dicitur in lib. 2. Physic. *Vera expositio.* Hac itaq; solutione reiecta, ego puto ita esse respondendum: Physicus considerat & subiectum suum, & principia, & affectiones eius, quorũ trium considerationes in quo discrepent, iam declaratũ à nobis est in operibus logicis: *Lib. de Præcogn.* Aristoteles autem in memorato loco non loquitur absolutè de physica considerati one cuiuscunque rei, sic enim ratio, quam adducit, idonea non esset, sed loquitur de solius subiecti consideratione, & de illo, quòd à Philosopho naturali consideretur vt subiectum, non vt affectio, neque vt principium; itaque illud tantùm à Physico vt subiectum considerari dicit, quod in seipso habeat motũ & principium motus, ita vt quicquid huiusmodi est, in ea scientia consideretur vt subiectum, quod verò tale non est, non possit in ea habere locũ subiecti; per hoc tamen non stat, quin possit in ea vel vt principium naturale, vel vt naturale accidens considerari; tollitur itaq; omnis difficultas, quia primus motor immobilis, quum non habeat in se principium motus, non est considerationis physicæ vt subiectum physicũ, per hoc tamen non stat, quin à Physico possit considerari vt principium: sic motus, locus, calor, frigus, & alia accidentia naturalia, quum non habeant in se principium motus, non possunt esse subiectum physicum propriè acceptum, sunt tamen accidentia physica, & quatenus talia sunt, cognoscuntur à Philosopho naturali & quòd sint, & quid sint. Hoc idem confirmant verba Aristotelis in contextu 73. eiusdem libri, vbi ait [*duo sunt principia mouentia physicè, quorum alterum non est physicum, quia non habet principium motus in seipso*] *Declaratio tex. 73. lib. 2. Physic.* nam quomodo dicit alterum esse mouens physicè, nec tamen esse physicum? certè nullus alius esse potest sensus verborum Aristotelis, nisi quòd est principium physicum, & ita à Physico potest vt principium considerari, sicuti reuera consideratur, at non est subiectum physicum, quia non habet in se principium motus: hæc est huius difficultatis tutissima solutio. Quoniam igitur ratio illa ab Aristotele adducta nil aliud probat, quam non cõsiderari à Physico vt subiectum, quicquid non habet in se principium motus, manifestum est rationem formalem subiecti scientiæ naturalis apud Aristotelem hanc vnam esse, quatenus habẽs in se principium motus: per hanc enim vnam separat Aristotel. subiectum physicum ab eo, quod non est subiectum physicum: illud autem, quod habet in se principium motus, non est nisi substantia corporea, vt asserit Aristoteles in contextu 4. lib. 2. Physic. nullum igitur aliud statuendum est subiectum totius scientiæ naturalis, nisi corpus naturam habens. Ipsa quoq; naturæ definitio hoc idem testatur, nam conueniens erat, vt in ipso huius scientiæ initio subiecti definitio proponeretur, hæc autem facilè intelligitur, si solùm intelligatur nomen naturæ: definitur ergo natura, non vt principium subiecti, sed vt subiectum, hoc est, vt ratio formalis subiecti, ex qua intellecta statim apparet quid sit corpus naturam habens, ideò Aristotel. statim post definitionem naturæ subiungit definitionem habentis naturam, quod totius naturalis philosophiæ subiectum est. Ratione quoq; hoc comprobatur, illud enim statuere oportet scientiæ subiectum, cui omnes conditiones competunt, quas Aristoteles in Posterior. Analyt. dixit in cuiusq; scientiæ subiecto postulari; at hæ competunt omnes corpori naturã habenti, quod ita ostẽdimus: Conditiones subiecti, *Conditiones subiecti.* vt ex iis libris colligimus, & vt in operibus Logicis declarauimus, hæ sunt; subiectum debet esse præcognitum, & quid nomen significet, *Lib. de tribus præcog.* & quòd sit; debet omnibus. quæ in scientia

consideratur, substratum esse. & ipsum nulli inesse; debet habere principia, & accidentia demonstranda; ac denique debet toti scientiæ esse adæquatum, ita vt neque eam excedat; neq; ab ea excedatur, hoc autem est, omnes partes scientiæ in eius consideratione versari, & ipsum in nulla scientia, nisi in illa sola, tractari posse. Corpus autem naturam habens præcognoscitur quid nomen significet, siquidem eius declaratio tanquã totius scientiæ principium proponitur ab Aristotele in B initio totius naturalis philosophiæ; notissimum etiam est quòd sit, & nihil eo notius est in scientia naturali, per quod possit demonstrari, Idq; Aristoteles ipse protestatur in contextu 6. eiusdem 2. Physic. quod habeat principia, & accidentia, quæ de ipso demonstrantur, ita manifestum est, vt nulla declaratione indigeat: nulli etiam inest corpus naturale, quum ipsum per se existat, sed ipsum omnibus in naturali scientia consideratis substratum est: nam si diligenter omnia, quæ in ea scientia tractantur, percurramus, nihil inueniemus, quod non eius principium, aut accidens sit, nempe vel ipsius communis generis, vel alicuius speciei. Est etiam toti scientiæ adæquatum, quum enim tractari subiectum nil aliud sit, nisi eius principia, & affectiones inuestigari, nulla certè huius scientiæ pars est, in qua de ipso non agatur; siquidem nulla est, in qua non agatur de principio, aut de acci- D dente aliquo corporis naturalis: nulla est etiam alia scientia, in qua agatur de corpore naturali quatenus naturam habet, & in qua eius principia, & accidentia quatenus talia considerentur: sola igitur, ac tota scientia naturalis est de corpore naturali quatenus naturale est: hoc igitur est potius huius scientiæ subiectum adæquatum.

Hic plures aliorum sententiæ ad bo- E *num sensum trahuntur.*

Cap. III.

SENTENTIA hæc ex aliarum considerátione confirmatur; quicunque enim aliud quidpiam huius scientiæ subiectum statuunt, ij vel idem dicunt, quod corpus naturam habens, vel falsum dicunt; tres hac in re inuenio opiniones probabiliores, quæ ad

D. Thomas. verum sensum trahi possunt. D. Thomas in F principio primi Physicorũ inquit subiectum esse ens mobile, veritus ne dicamus corpus mobile, ea ductus ratione, quòd Aristoteles in 6. eorum librorum probat omne mobile esse diuiduum, quod est probare omne mobile esse corpus, quare si corpus mobile subiectum esset, probaretur subiectũ in scientia sua, quod dicendum non est. Idem tamen in initio primi libri de Cœlo inquit subie-

Albertus ctum esse corpus mobile, quæ etiam Alberti, & aliorum complurium sententia fuit: vidit A enim tandem D. Thomas illius argumenti sui vanitatem, quia licèt in 6. lib. ostendatur omne mobile esse diuiduum, non ob id probatur dari corpus mobile; tum quia non idem est esse diuiduum, & esse corpus, siquidem linea & superficies diuiduæ sunt, nec tamen sunt corpora; tum maximè quoniam non eadem est propositio, datur corpus mobile, & omne mobile est corpus, quum illa sit omnibus notissima, hæc dubia, & ab aliquibus negata, qui animam per se mobilem esse dicebãt; quamobrem siue cõcedatur, siue negetur animam, imò & res omnes per se moueri, non minùs hæc est manifesta, datur corpus mobile; non hanc igitur probat Aristoteles in eo 6. libro, quemadmodũ si quis probaret omne album esse hominem, non ob id probaret dari humi nem album, quum hæc sit manifestè vera, illa manifestè falsa. Scotus verò subiectũm sta- *Scotus.* tuere videtur substantiam naturalem; ita vt C tres extent opiniones, quum alij ens mobile, alij corpus mobile, alij substantiam naturalem subiectum esse dicant; at si has bene perpendamus, nõ differũt nisi nominibus; quum enim rem consideratam alij ponant ens, alij substantiam, alij corpus, modum verò considerandi alij mobile, alij naturale, tamen si sano modo verba eorum sumantur, eandem dicunt rem consideratam, & eundem considerandi modum, quocirca Aristoteles quoque varijs in locis subiectum scientiæ naturalis his omnibus modis nominauit. Illi igitur, qui dicunt modum considerandi esse, vt mobile, per mobilitatem vel intelligunt aptitudinem illam ad motum, quæ est accidens, & qualitas quædam; vel intelligunt principium internum, vnde hæc aptitudo, & motus ipse fluit: si qualitatem intelligant, in difficultatem meo quidem iudicio insolubilem incidunt; quum enim huius mobilitatis causa sit ipsa rebus naturalibus insita natura, demonstrari poterit à priori modus considerandi de re considerata per medium naturale in ipsa scientia naturali, corpora namque sunt mobilia, quoniam habẽt naturam, sic autem subiectum in scientia sua per causam demonstraretur, quod omnino absurdum est. Restat igitur vt nomine mobilitatis intelligant internum motus principium, nempe naturalitatem, siue naturam ipsam, vt eos puto intellexisse, ita vt nil aliud apud eos significet mobile, quàm naturã habens Qui verò modum considerandi esse dicunt, quã naturale, clariùs id significasse videntur; tribus enim modis accipi potest naturale: primo sumitur pro essentiali, quemad *Naturale dicitur tripliciter.* modum etiam natura pro essentia sumitur, vt quum dicimus hãc esse rei naturam, & hoc esse illi naturale: secundo modo sumitur naturale pro omni re pertinente ad Philosophiã naturalem, sic materia prima dicitur principium naturale, & motus dicitur accidens naturale, & res naturales: tertio sumitur strictiùs pro

pro eo, quod in se habet naturam, hoc est, internam quandam propensionem ad recipiendum motũ; huiusmodi autem sunt sola corpora, sic enim nec materia, nec motus est naturalis. Illi igitur, qui vel ens subiectum esse dicunt, vel substantiam, vel corpus, quã naturale, non possunt nisi tertio modo sumere naturale; primum enim omnino absurdum esse manifestum est; secundus verò omni artificio carens, ac puerilis esset: quicquid enim subiectum esse dicamus quatenus naturale, hoc est, quatenus pertinens ad Philosophum naturalem, subiecti nomine complectimur omne pertinens ad Philosophum naturalem, quoniam ab eo, quod est quatenus ipsum, ad de omni efficax semper, ac necessaria est illatio; omnia igitur & principia, & accidentia naturalia species subiecti erunt, proinde nulla erunt subiecti principia, nulla accidentia ab ipso subiecto distincta; idque esset accipere subiectum latè pro omni re considerata, quam acceptionem nimis rudem, & à nostro instituto alienam esse iam diximus. In tertia igitur sola significatione sumptum esse ab illis naturale manifestũ est; sed clarissima omnium est appellatio modi huius considerandi, si dicamus quatenus naturam habens, seu quatenus habens principium motus, sic enim omnem vitamus ambiguitatem, & etiandi occasionem, quam fortasse præbere potest illa dictio, naturale, propter varias, quas commemorauimus, huius vocis significationes. Hunc igitur considerandi modum si omnes statuunt, necesse est rem quoque consideratam eandem ab omnibus poni, & substantiam, & ens ab eis accipi pro corpore: etenim omne habens principiũ motus in seipso corpus est, idem ergo est ens habens principium motus, & substantia habens principium motus, ac corpus; quemadmodum ens risibile, substantia risibilis, animal risibile idem significant, nempe solum hominem. Rectius est tamen dicere corpus, quàm substantiam, vel ens, propterea quòd in scientiis contemplatiuis debet modus considerandi esse æqualis rei consideratæ, alibi declarauimus: ostendimus enim non pugnare inter se hæc duo, modus considerandi est æqualis rei consideratæ, & est angustior, illamque coarctat; æquales enim sunt, quatenus sunt res quędam, quæ extra animam existunt, nullum enim extra animam datur corpus, quod non habeat in se principium motus, & nullum datur habens in se principium motus, quod non sit corpus: attamen si alterum vt res sumatur, alterum verò vt modus, rem modus coarctat, non vt rem, sed vt considerabilem; corpus enim est considerabile non modò vt habens naturam, sed etiam aliis modis: potest enim mente concipi abiunctum ab omni aptitudine ad motum, & considerari tantummodò vt quantum, quæ est consideratio Mathemati-

Modus considerandi debet esse æqualis rei consideratæ. vide 1. libr. de Nat. log cap. 18.

A ca: hoc autem est manifestissimum in illis scientiis, in quibus idem esse videtur modus cõsiderandi, ac res considerata, vt in Metaphysica, in ea namque subiectum esse dicimus ens, vt ens est, in quo dicto esset absurditas, & nugatio manifesta, nisi modo aliquo ens restringeret ens, restringit enim non vt res, sed vt modus, siquidem vt res non modò sunt æquales, sed idem; at acceptum ens pro re B latiùs patet, quàm ens acceptum pro modo, ens namque pro re acceptum omnia complectitur, & nihil excludit, nam & mobile, & naturale, & magnitudo, & numerus ens est; sed quodlibet tamen horũ, si sumatur vt modus considerandi, nullum aliorum continet, & ea omnia excludit, nam considerare vt ens, non est considerare vt mobile, neque vt magnitudinem, & è cõuerso, considerare vt mobile est quidem considerare ens, at non est considerare vt ens: ens igitur, quod omnia C continet, restringitur ab hoc modo considerandi, quatenus ens, quum ab hoc ceteri omnes modi excludantur; ratioque huius est, quoniam materiæ est amplitudo, & indeterminatio, formæ verò distinctio, ac determinatio; quoniam igitur res considerata locum obtinet materiæ, modus autem considerandi tenet locum formæ, necesse est vt ens acceptum pro re considerata latiùs pateat, quàm ens acceptum pro modo considerandi, & ab D hoc coarctetur. Dico igitur rem consideratam, & modum considerandi debere esse æqualis ambitus, quatenus res quædam sunt, sic enim seruatur essentialis connexus, neque per hoc stat, quin res considerata restringatur à modo considerandi: quocirca melius est, subiectum scientiæ naturalis statuere corpus quatenus naturam habens, quàm substantiam, aut ens quatenus naturam habens, quia habere naturam est accidẽtale quiddam sub- E stantiæ, & enti, nisi dicamus strictè sumi substantiam, & ens pro solo corpore. Quum itaque Aristoteles variis in locis loquens de subiecto scientiæ naturalis modò ipsum vocet corpus, modò substantiam, modò ens, vel est inconstans, vel per hæc omnia solum corpus intelligit: sic etiam quũ modum considerandi modò statuat quatenus mobile, modò quatenus habens principium motus, & quietis, necesse est vt per mobile intelligat i- F dem, quod naturam habens: nam in principio primi libri de Cœlo inquit, scientiam naturalem versari in corporibus, in principio autem tertij libri dicit eam versari circa substantias, intelligit autem corporeas, quia statim eas recensens sola corpora nominat & in primo contextu libri sexti Metaphysicorum inquit, scientiam naturalem versari circa talem substantiam, in qua est principium motus, & quietis; sumit enim substantiam non omnem, sed talem, nempe illam tantùm, quæ corporea est, hæc enim sola habet in se prin-

Aristoteles.

cipium motus: attamen in calce eiuſdem cõtextus inquit Philoſophum naturalem conſiderare ens mobile, per mobile intelligens idem, quod habens principium motus; & per tale ens illud idem, quod priùs per ſubſtantiam corpoream. Sic Auerroes in principio quarti Metaphyſicorũ inquit ens mobile eſſe ſubiectum ſcientię naturalis, in primo autem libro de Cœlo, commentariis 2 & 5. inquit ſubiectum ſcientiæ naturalis eſſe corpus; in ſua autem Præfatione in primum Phyſicorum inquit ſubiectum eſſe res ſenſiles quatenus tranſmutabiles, quæ verba ſignificãt corpus quatenus mobile, ſed ſtatim declarans, quid intelligat per mobiles, ſubiungit, id eſt, quatenus in ſeipſis habent principium motus & quietis, ſumit igitur mobile pro habente principium motus. Notare autem poſſumus, Ariſtotelem & Auerroem de ſubiecto naturalis ſcientię loquẽtes, appellatione corporis vſos eſſe in libris naturalibus; in Metaphyſicis verò appellatione ſubſtantiæ, & entis, hæ namque voces pertinent propriè ad Metaphyſicum; intellexit tamen ſolum ens corporeum, & ſolam ſubſtãtiam corpoream, vt prædiximus.

Auerroes.

Confutatio ſententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore communius ſubiectum ſtatuerunt.

Cap. IV.

ILLORVM ſententias, qui aliquod naturali corpori æquale huius ſcientiæ ſubiectum eſſe dixerunt, ad rectum ſenſum trahi poſſe iam oſtendimus: nunc de eorum quoque opinionibus, qui nullam defenſionem recipiunt, aliqua breuiter dicamus: hi in duas ſectas diſtincti eſſe videntur; aliqui enim communius aliquod corpore naturali, aliqui etiam eodem ſtrictius ſubiectum ſtatuerunt: quem vtrumque errorem explodere oportet. Primùm quidem nõ defuerunt, qui ens mobile ſubiectum eſſe dicentes, palàm profeſſi ſint, ſe id ſumere vt latius patens, quam corpus mobile; ſiquidem non ſola corpora, ſed materia quoque, & forma mobiles dici variis modis poſſunt: corpus quidem dicunt eſſe ſubiectum motus, materiam eſſe primam radicem, ac fundamentum omnis paſſionis, quia pati eſt propter materiam, & moueri eſt pati; formam verò eſſe terminum motus: itaque corpus dicunt eſſe mobile ſubiectiuè, materiam fundamentaliter, formam terminatiuè; proinde materiam, & formam non modò eſſe principia corporis mobilis, ſed etiam eſſe ſpecies entis mobilis, quod eſt æquatum ſubiectum totius ſcientiæ naturalis. Huius ſententiæ vanitatem ſola nominis ſignificatio declarare poteſt, mobile enim non dicitur niſi id, quod eſt ſubiectum

Thomiſtarũ ſententia de ente mobili.

Confutatio.

A motus; materia per ſe non mouetur, ſiquidem id, quod mouetur, actu eſt, vt inquit Ariſtoteles in quinto Phyſicorum; ſed mouetur materia per accidens, nempe dum mouetur corpus, cuius pars eſt, quare ſoli corpori eſt attribuendus motus. Multò minùs mouetur forma eo modo, quem iſti fingunt, nam terminare motum non eſt moueri, imò adueniente termino ceſſat motus. Sed nil certè ineptius eſſe poteſt, quàm dicere, quicquid B cum motu coniunctum eſt, ſeu quicquid relationem aliquam habet ad motum, mobile eſſe, ſic enim quicquid à naturali Philoſopho conſideratur, ſpecies erit entis mobilis, proinde ſpecies ſubiecti: omnia igitur locum ſubiecti habebunt, nulla dabuntur principia, nulla accidentia à ſubiecto ſcientiæ diſtincta. Præterea quemadmodum motus maximè propriè, ac præcipuè dicitur de motu locali, ſecundariò de aliis; ita locus vt terminus moC tus localis magis dicetur terminatiuè mobilis, quàm forma, quæ generationis, ſeu alterationis terminus eſt: attamen nihil ab Ariſtotele alienius eſt, quàm locum dicere mobilem, quum apertè aſſerat eſſe prorſus immobilem. Tempus quoque tanquam numerus motus mobile erit: ſed quid magis erit mobile, quàm motus ipſe? Vaniſſima igitur eſt hæc ſententia, & abſona rationi, ac doctrinę Ariſtotelis à nobis antea declaratę. Sed nõ D minùs aliena eſt à verbis Thomæ, quem iſti ſe tueri profitentur; nam in principio primi libri de Cœlo dicit ſolum corpus eſſe ſubiectum ſcientiæ naturalis; in initio autem primi Phyſicorum, vbi dicit ens mobile, declarat etiam ſe per mobile nil aliud intelligere, quàm habens in ſe principium motus: quoniam igitur omne habens in ſe principium motus corpus eſt, videtur ab ipſa potius nominatione corporis, quàm à re, abhorruiſſe E eo in loco Thomas, eo ductus argumento, cuius poſtea leuitatem ſe cognouiſſe indicat in Præfatione primi libri de Cœlo. Patet igitur nihil latiùs patens corpore mobili ſtatuẽdum eſſe ſubiectum naturalis philoſophiæ; nil enim, quod nõ ſit corpus, habet in ſe principium motus; & nihil, quod principium motus in ſe non habeat, poteſt in hac ſcientia habere locum ſubiecti iuxta ſententiam Ariſtotelis, ſed ſolùm vt principium, vel vt accidens F corporis naturalis locum habere poteſt in naturali philoſophia.

Confutatio ſententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore anguſtius ſubiectum ſtatuerunt.

Cap. V.

ALIQVI verò in contrarium errorem incidentes, aliquod naturali corpore ſtrictius ſubiectum eſſe dixerunt, nempe cor-

Nonnullorum opinio.

Argumentũ aliorum. corpus generationi & interitui obnoxium, hoc moti argumento: illud est subiectum totius scientiæ naturalis, cuius principia in primo Physicorum libro quæruntur; at quæruntur ibi principia rerum tantùm caducarum, teste Aristotele in contextu 68. eius libri; ergo hæ solæ sunt subiectum; quare cœlũ iuxta horum opinionem non consideratur à naturali vt species subiecti, sed vt subiecti principium. *Alia opinio.* Alij verò nec cœlum, nec elementa sub subiecto scientiæ naturalis contineri existimarunt, sed subiectum statuerunt corpus naturale mistum, cuius & cœlum, & elementa principia sunt: videntur hi eodem fermè argumento moti in hanc sententiam venisse, elementa enim, & cœlum eiusdem ordinis esse videntur, & vt eiusdem ordinis corpora ab Aristotele considerari, nam in libris de Cœlo æquè considerantur vt simplicia corpora, è quibus mundus constat, deinde in libris de Ortu, & interitu æquè vt principia mistorum, cœlum vt efficiens, elementa verò vt materia; quare si cœlum in scientia naturali vt principium consideratur, elementa quoque vt principia subiecti considerari dicendũ est. Quum autem hi rem consideratam dixerint esse alij corpus naturale caducum, alij corpus naturale mistum, in modo tamen considerandi consenserunt, dicentes illud considerari quatenus mobile, hoc est, quatenus habens in se principium motus. *Confutatio vtriusq; opinionis.* Sed errarunt vtrique in vtrisque; in re quidem considerata, quoniam si cœlum & elementa non cognoscuntur à naturali Philosopho, nisi vt principia, scientia naturalis manca & imperfecta est: res enim naturales eo modo sunt cognoscendæ, quo sunt, & quem locum habent in natura, eundem habere in nostra cognitione debent; atqui in natura non solùm sunt principia aliorum, sed sunt etiam absolutè naturalia corpora sine vllo aliorum respectu, & per se existunt, nec minùs etiam destructis omnibus mistis existerent: sunt igitur cognoscenda à Philosopho naturali, tum vt aliorum principia, tum secundùm se vt naturalia corpora, proinde vt species subiecti; idque expressè notatum ab Auerroë legimus in primo & vltimo Commentario tertij libri de Cœlo, vbi *Simpliciũ corporum tractatio duplex.* dicit perfectam simplicium corporum notitiam in his duabus tractationibus esse constitutam; vna, qua considerantur, vt naturalia corpora, & vt subiectum, qua ratione tractantur in quatuor libris de Cœlo; altera, qua cõsiderantur vt aliorum principia, qualis est eorum tractatio in libris de Generatione. Sed quis nõ videat huius dogmatis absurditatem? tractari enim vt principia, est tractari aliorum gratia, hoc autem de cœlesti saltem corpore absurdissimum est, id enim dicere propter alia existere nefas est. existit enim præcipuè propter se, secundariò autem propter alia; est

A igitur etiam per se cognoscendum, attamen à nullo per se cognoscetur, nisi dicamus, à Philosopho naturali, nulla namque alia scientia est, in qua cœlum vt naturale corpus consideretur, aut considerari possit. Patet autem ea considerantibus, quæ ab Aristotele in libris de Cœlo dicuntur, competere omnia iis corporibus per se, & absolutè sine vllo mistorum respectu; & propria ipsorum accidentia ibi de ipsis demonstrantur tanquam de subie-
B cto: quare dubitandum minimè est, illa corpora in libro de Cœlo vt subiectum considerari. Peccárunt etiam hi in modo considerandi, quem talem adiecerunt, vt propriam ipsorum sententiam euerterint: dicentes enim subiectum esse corpus caducum, vel corpus mistum quatenus mobile, dicunt omne mobile esse subiectum, cuicunque enim com petit esse mobile, seu habere in se principium motus, illud necesse est, ipsis etiam confiten-
C tibus, esse subiectum philosophiæ naturalis: non sola igitur mista corpora, neq; sola caduca, sed etiam elementa, & cœlum in scientia naturali habẽt locum subiecti, quum sint per se mobilia corpora, & habeant singula in se ipsis principium proprij motus naturalis. Hunc igitur errorem in adiiciendo modo cõsiderandi committunt, quòd ipsum ampliorem ponunt re considerata, sic enim pugnantia dicunt, & idem simul affirmant, & negant;
D nam cœlum, aut etiam elementa negant in scientia naturali habere locum subiecti, idq; postea affirmant, dum dicunt modum considerandi esse quatenus habens in se principiũ motus, sic enim dicunt, omne habens principium motus esse subiectum scientiæ naturalis. Ad argumentum autem istorum, quod ex tractatione primi libri Physicorum sumebatur, videntur alij ita concorditer respondere, prin- *Ad argumentum responsio aliorum.* cipia, de quibus in primo libro Physicorum
E agitur, propriè sumpta non competunt nisi rebus caducis, at impropriè, & proportione quadam cœlo quoq; accommodari possunt ratione motus localis, in quo tria illa notare possumus, subiectum, & duos contrarios terminos, nempe à quo, & ad quem. Sed hæc *Responsionis confutatio.* communis respõsio meo quidem iudicio vera non est: nam materia & forma considerantur ab Aristotele tum in primo; tum in secun- *Materiæ & formæ consideratio duplex.* do libro Physicorum, diuersis tamen modis,
F in primo vt principia generationis corporis naturalis, in secundo vt principia motus & quietis, secundùm quã consideratioñe competit eis nomen naturæ. Quòd igitur cœlo aptari eadem principia possint, concedendum est, prout considerantur in secundo libro, sed non prout considerantur in primo; nam sicuti in inferioribus corporibus dicimus formam esse propriam naturam vniuscuiusq;, & principiũ proprij motus naturalis, ita in Cœlo est propria natura, quę est proprij motus princi-

pium, & proportione respondet formæ, quæ in corporibus caducis est principium motus, ob id definitio naturæ est communis omnibus naturalibus corporibus, tam caducis, quàm æternis. At in primo libro considerantur eadem principia, respectu ipsiusmet naturalis corporis, nempe vt principia, ex quibus naturale corpus generatur, & constat, quæ cõsideratio nõ potest aptari Cœlo, quia Cœlum apud Aristotelem ex his principiis genitum non est, neque ex iis constat, ideoq; Aristoteles in contextu 68. eius libri apertè dicit se de principiis loqui rerum tantummodò naturalium, quæ generationi & interitui obnoxiæ sunt. Quòd verò dicunt eadem principia posse Cœlo accommodari respectu motus localis, nihil est, siquidem non ea considerat Aristoteles in primo libro vt principia motus, sed vt principia corporis naturalis, quæ consideratio nullum habet locum in Cœlo; immò neque concedendum est posse eadem principia accommodari motui locali, prout in primo libro considerantur, siquidem aliud est moueri, aliud est generari, & fieri; est enim motus à positiuo in positiuum, generatio verò à priuatiuo in positiuum; ideò alij motus præter localem possunt diuersis modis & motus, & generationes vocari, vt aquæ calefactio dicitur motus alterationis, quatenus est à frigido in calidum, dicitur etiam generatio, quatenus est calidi ex non calido; sed motus localis non recipit appellationem generationis, nisi admodum impropriè: nec dicere solemus id, quod loco mouetur, generari, vel fieri, nisi maximè impropriè; licèt Aristoteles in contextu 24 libri 8. Physic. hunc loquendi modum disputandi tantùm gratia, & ad conuincendum magis aduersariorum errorem vsurpauerit: ratióque huius est, quoniam generari, ac fieri propriè dicitur, quando acquiritur forma aliqua inhærens illi, quod mutatur, eaque esse non potest nisi in vna trium categoriarũ, nempe substantiæ, vel quantitatis, vel qualitatis, hæ namque solæ sunt res absolutæ, quæ possunt appellari formæ; at locus est res externa, quæ non potest vocari forma rei motæ, à qua possit motus vocari generatio; id verò, quod vocamus Vbi, respectum habet ad locum externum, nec est verè absolutum, quod possit vocari forma; ob id Latini motum, qui est ad locum, ab aliis omnibus distinguere solent, tanquam à motibus ad formam. Quoniam igitur principia in primo Physicorũ ea ratione considerantur, quatenus sunt principia, ex quibus aliquid generatur, & fit, idque manifestum est in definitione primæ materiæ, & in toto ferè eo primo libro, vanissimum est id, quod illi dicunt, ea posse accommodari motui locali; eaque fuit causa, cur videamus Aristotelem aliarum omnium mutationum, tam substantialium, quàm accidentaliũ exempla tulisse in illo libro, easque omnes considerasse; de motu autem locali ne verbum quidem fecisse, nec vllum vnquam eius exemplum attulisse in declarandis tum principiis contrariis, tum subiecta materia. Maximè autem attestatur huic veritati in contextu 63. eius libri, vbi perfectam faciens enumerationem omnium, quæ dicantur fieri siue secundùm substantiam, siue secundùm accidentia, vt perfecta inductione colligat hanc vniuersalem; in omnibus, quæ fiunt, necessaria est subiecta materia, omnes mutationes recenset, tum substantiales, tum accidentales, & tum ab arte, tum à natura factas, sola tamen excepta mutatione secundùm locum, cuius nullam facit mentionem, quoniam illi non conuenit verbum, fieri, seu generari. Patet igitur communem hanc solutionem falsam esse, proinde argumentum non esse solutum. Vera huius argumenti solutio postea manifesta erit, quum de ordine librorum, ac de primi libri Physicorum cum secundo connexione loquemur, nunc breuiter dicimus id non posse negari, in illo primo libro agi de principiis corruptibilium tantùm, sed negandam esse illam maiorem; illud est subiectum, cuius principia in primo Physicorum libro considerantur: puto enim cum Auerroë verum initium totius naturalis philosophiæ sumendum esse à secundo libro Physicorum; primum verò fuisse antepositum propter nostram faciliorem cognitionem, non quòd reuera ad eos libros pertinuerit. Itaque ad cognoscendum generale subiectum totius scientiæ naturalis spectare debemus, quid in septem libris Physicæ auscultationis agatur, nõ quid in primo; in illis autem septem manifestum est agi de communibus, quæ similiter competũt omnibus naturalibus corporibus, tam caducis, quàm æternis, secundùm quandam analogiam, definitio naturæ, & habentis naturam competit etiam cœlesti corpori; tractatio de motu, motum quoq; Cœli complectitur; de loco agens Aristoteles in quarto libro docet etiam, quomodo Cœlum sit in loco; tractatio autem de tempore magis etiam ad Cœlum pertinere videtur, quàm ad alia, siquidem tempus est numerus, & affectio motus solius cœlestis; æternus verò motus, qui in octauo libro declaratur, vel est motus generaliter acceptus, vt multi dicunt, sub quo etiam Cœli motus (quod negare fatuum esset) contineatur; vel est solus cœlestis motus, non quidem vt proprius Cœli, sed vt motus vniuersi, qui omnes motus contiuet, vt rectiùs putauit Auerroes. Omnia igitur, quæ in iis septem libris tractantur, sunt communia cunctis naturalibus corporibus, eo modo, quo communia esse possunt, nam corpus naturale latè acceptum non est vniuocum genus, quod vnius naturæ sit, quò fit, vt quæ inferioribus corporibus communia cum Cœlo esse

Aliud est moueri, aliud fieri.

Nota quis motus possit vocari generatio.

Responsio propria.

Secũdus Physic. est initiũ philosophiæ naturalis, infra cap 9.

Corpus naturale non est vniuocũ, infrá cap. 10.

lo esse videntur, non secundùm eandem rationem eis competant, sed similitudine quadam, & analogia. Ex illorum igitur septem librorum consideratione efficacius argomentum sumitur, quàm ex primo, ad ostendendum quòd corpus naturale complectens omnia, & cœlestia, & inferiora corpora, sit commune subiectum totius scientiæ naturalis.

Definitio ac partitio Scientiæ naturalis. Cap. VI.

QVONIAM tota scientiæ naturalis à proprio subiecto pendet, cognito subiecto philosophiæ naturalis, facile est eius definitionem ex iis, quæ dicta sunt, colligere: dicimus igitur philosophiam naturalem esse scientiam contemplatiuam, quæ naturalium corporum, quatenus principium motus in se habent, perfectam cognitionem tradit; perfecta autē subiecti cognitio, quum sit finis cuiusque scietiæ speculatiuæ, in duobus consistit, vt alibi declarauimus, in principiorum & accidentium illius subiecti cognitione: quare naturalis scientiæ scopus nullus alius est, quàm cognoscere principia corporum naturalium, & eorundem accidentia per suas causas. Ex hac definitione haurire possumus veram totius scientiæ diuisionem in partes præcipuas, & aliorum errores in ea partienda deprehendere. Multos audiui hac primùm diuisione vtentes: acturus Philosophus naturalis de naturalibus corporibus, eorum principia in primis cognoscere debuit; quoniam enim ex principiorum notitia cognitio aliorum pendet, debet quisque alicuius rei cognitionem indagaturus, ante omnia nosse eius rei principia; scientia igitur naturalis in duas principes partes diuiditur; vnam priorem, quæ est de principiis corporum naturalium, eaque octo Physicæ auscultationis libris continetur; alteram posteriorem, in qua agitur de corporibus ipsis naturalibus, quorum illa principia sunt, eáque continet reliquos omnes libros naturales, quorum primus est liber de Cœlo. Diuisionem hanc ex ipsius Aristotelis verbis desumunt, nam in initio primi Physicorū inquit, se primo loco acturum esse de principiis rerum naturalium, in initio autem libri primi de Cœlo asserit, se tunc primùm naturalium corporum tractationem aggressurum; octo igitur libros Physicæ auscultationis nullum aliud dicunt habere subiectum, nisi principia corporis naturalis, cum quibus coniuncta esse debuit tractatio de eiusdem communibus accidentibus; ipsum autem corpus naturale non in illis, sed in aliis sequentibus libris subiectum esse, eiusque tractationem incipere à primo libro de Cœlo. Hanc sententiam ego aliàs, quum philosophiam publicè interpretari cœpi, satis inter nostrorum temporum

In lib. de Tribus praecogn.

De diuisione opinio aliorum.

Ratio opinionis praedictæ.

Confutatio.

A Philosophos vulgatam, ab iisque receptam, atque defensam inueni; probare tamen eam nunquam potui, quia puto absonam esse rationi & doctrinæ Aristotelis Posteriorısticæ, propterea semper illam efficaciter impugnaui; nunc verò pauca aduersus eam dicere satis erit, tum quòd satis multa à me dicta sunt in operibus logicis, tum etiam quòd audio desertam nunc esse à pluribus, qui quum anteà ipsius defensores extiterint, in veriorem B sententiam, de qua mox dicemus, postea venerunt, ita vt pluribus in eam inueli nullum operæ pretium fore videatur. Itaque nunc paucis agentes dicimus, non posse de subiecto aliquo agi, nisi agendo de principiis, vel de accidentibus eius nam in his tantum duobus tota scientia versatur: absonum igitur est rationi, quòd dicatur agi priùs de principiis corporis naturalis, postea verò in aliis libris de ipso naturali corpore, sed ipsamet de principiis naturali corpore, sed ipsamet de prin C cipiis tractatio est actu tractatio de corpore naturali. Sed vt hoc etiam eis condonemus, quid de accidentibus dicemus? in his enim vti non possunt ea ratione, qua de principiis vtebantur: non est enim necessarium agere priùs de accidentibus rei, quàm de ipsa re agatur, immò potiùs vanissimum est tale tractationem moliri, siquidem accidentia sunt naturâ posteriora subiecto, nec possumus ad eorum demōstrationem accedere, nisi subie- D cto iam cognito. absurdum igitur est id, quod illi dicunt, agi priùs in libris Physicorum de communibus accidentibus corporum naturalium, postea verò in aliis libris agi de ipsis corporibus naturalibus. Præterea docuit Aristoteles in primo libro Posteriorum, accidentia propria generis non esse speciebus attribuenda, sed ipsimet communi generi, sin minùs, sophisticam tradi cognitionem; atque accidētia, & principia, quæ in libris Phy- E sicæ auscultationis tractantur, cōmunia sunt, & competunt omni corpori naturali: in libris autem de Cœlo, & aliis omnibus sequētibus, non agitur de corpore naturali genere, sed separatim de speciebus eius singulis: ergo si illis attribuit Aristoteles accidentia, quæ in libris Physicæ auscultationis tractantur, sophisticè tradit cognitionem accidentium naturalium; tangitur autem ratio hæc ab Auerroë in sua Præfatione in primum librum Phy- F sicorum. Hac igitur opinione reiecta, ego puto accipiendam esse Auerrois in dicto loco, & Latinorum communem sententiam, qui putàrunt tractationem de corpore naturali distingui debuisse in duas partes præcipuas; quum enim corpus naturale cognoscendum proponatur, tum secundùm communem rationem, quatenus genus quoddam est latissimè patens; tum etiam secundùm proprias singularum specierum rationes, & ordine doctrinæ sit priùs de genere agendum, quàm de speciebus, oportuit scien-

Lib. 2 de Method. cap. 16. et lib. de Praecogn. cap. 5. 6. 7.

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

Vera diuisio scientiæ naturalis.

tiam naturalem in duas partes diuidi; in partem communem, quæ de ipso genere sit, primumque in scientia locum occupet, & partem propriam, siue particularem, in qua de singulis speciebus tractatio fiat; pars igitur communis continetur octo libris Physicæ auscultationis, in qua docet Aristoteles ea, quæ omni corpori naturali communiter competunt: altera verò posterior pars continet reliquos omnes libros naturales, qui propter specierum multitudinem, ac diuersita- B tem plurimi, atque distincti sunt, quorum diuisio & ordo in sequentibus declarabitur. Nulla igitur dissensio est in partibus huius diuisionis, quum omnes consentiant duas esse primas huius scientiæ partes, & vnam contineri octo libris Physicæ auscultationis, alteram verò reliquis omnibus; sed in ratione partitionis tota controuersia posita est. alij namque dicebant, priorem partem esse debuisse de principiis corporis naturalis, poste- C riorem verò de ipsismet corporibus naturalibus. Nos verò cum Auerroë, & Latinis dicimus priorem partem esse debuisse de ipso communi genere corpore naturali, posteriorem verò de ipsius speciebus; cuius partitionis mētionem fecit Auerroes etiam in initio suæ Epitomes primi libri de Cœlo, & in initio primi Meteorologicorum. Talemque etiam artis Logicæ partitionem apud eūdem legimus in sua Præfatione in primum librum D Posteriorum, eamq; nos in Logicis libris nostris declarauimus.

In initio 2. libri de Natur. Logic.

De subiecto librorum Physicæ auscultationis. Cap. VII.

EX his, quæ modò diximus, patet eandem esse disputationem de prima librorum naturalium partitione, ac de subiecto octo librorum Physicæ auscultationis; illi E enim, qui primam huius scientiæ partem dicunt esse de principiis corporum naturalium, dicunt etiam nullum aliud in ea parte subiectum esse statuendum, nisi ipsa principia; cuius opinionis falsitatem iam demonstraui. mus. Nos verò cum Latinis dicimus illud idem, quod in tota scientia subiectum esse dicatur, in his quoque octo libris subiectum esse statuendum, ita vt, quum tota scientia subiectum habeat corpus naturale, hoc F idem in sua maxima amplitudine consideratum in his octo libris subiectum esse dicatur. Aduersus quam sententiam vanissima est obiectio Vicomercati, qui dicit, idem ergo erit subiectum totius scientiæ & partis, siquidem tota sciētia subiectum habet corpus naturam habens, & liber Physicorum similiter habet subiectum corpus naturam habens, quod quidem (inquit) est frustra multiplicare corpus naturam habens. Sed huius obiectionis solutio facilè ex iis, quæ dicta sunt,

Aliorū opinio.

Opinio vera.

Obiectio Vicomercati.

Solutio.

colligitur; nam corpus naturam habens tribus modis accipi potest; vno modo pro ipso solo communi genere, absq; specierum consideratione; secundo modo per sola omnium specierum collectione; videntur enim simul sumptæ omnes æquipollere generi; tertio pro ambobus simul, pro communi genere cum tota specierum suarum collectione. Dicimus igitur corpus naturale primo modo acceptum subiectum esse in solis octo libris Physicæ auscultationis: secundo autem modo in reliquis omnibus libris, præter prædictos; tertio demum in tota scientia, quæ continet & octo Physicos, & alios omnes; non est igitur idem subiectum totius scientiæ & partis, quum non eodem modo consideratum ponatur subiectum in octo Physicis, atque in scientia tota; immò necessarium omnino fuit bis modis naturalia corpora considerare, ad scientiæ huius perfectionem & integritatem; nam si secundùm proprias tantum rationes, quibus dissident, naturalia corpora cognoscerētur, imperfecta cognitio esset, quia cognoscenda etiam sunt secundùm communem rationem generis, in quo conueniunt; quæ namq; generi competunt, non sunt de speciebus demonstranda, sed de ipso communi genere: & è conuerso imperfecta fuisset sola generis cognitio sine cognitione specierum; confusa namque & rudis fuisset rerum naturalium cognitio ratione tantùm communi, in qua conueniunt, ignoratis propriis singularum naturis & proprietatibus: Vtraque autem consideratione disciplina naturalis perfecta, & integra redditur: nec ob id fit, vt totius scientiæ naturalis non vnum sit subiectum; quamuis enim plurimæ sint naturalis corporis species, tamen sat est generis, sub quo omnes colliguntur, vnitas ad subiecti, & scientiæ vnitatem constituendam. Magis autem videntur aduersarij hac difficultate vrgeri, dum dicunt non agi de corpore naturali, nisi in libris de Cœlo, & aliis sequētibus; quum enim in nullo eorum librorum agatur de communi genere, quod vnum est, sed de speciebus, quæ sunt quàm plurimæ, non satis tueri possunt huius disciplinæ vnitatem; imò & mancam, atque imperfectam eam reddunt, dum eam tractatione communis generis destitutam esse volunt. Eorum autem ratio, quam initiò adduximus, nullius est momenti, & fusiùs soluta à nobis est in operibus Logicis, quum enim subiecto cuiusque scientiæ constituto statim oriatur duplex authoris consilium, siue intentio, nempe agendi de principiis, ac de affectionibus eiusdem subiecti, quo fit, vt agere de principiis, vel de affectionibus rei sit in illa re versari vt in subiecto; certè sententiam nostram confirmat potiùs, quàm infirmet dictum Aristotelis, quando inquit, agendum primo loco esse de principiis, sic enim nil aliud indicat,

Corporis naturalis triplex acceptio.

Ratio vnitatis scientiæ naturalis.

Solutio rationis aduersariorum.

Lib. 2 de Method. cap. 16. et lib de Praecogn. cap. 9. & 7.

car, quàm scopum & intentionem esse agere primùm de primis principiis: subiectum igitur est illud, cuius ea principia sunt; sunt autem principia corporis naturalis communi-, hoc igitur est subiectũ, quoniam huius principia quæruntur. Quòd verò in initio primi libri de Cœlo Aristoteles dicat scientiam naturalem versari in corporibus, non ob id asserit, se tunc primùm aggredi tractationem de corpore; sed significat se tunc primùm aggredi tractationem particularem de singulis corporibus naturalibus, idque dicit, vt occasionem sumat declarandi præstãtiam vniuersi, de quo in eo libro locuturus erat.

Diuisio librorum Physicæ auscultationis. Cap. IIX.

QVONIAM dictum est octo libros Physicæ auscultationis subiectum habere corpus naturale amplissimè sumptum, & adhuc abiunctum à speciebus suppositis; subiecto autem alicuius scientiæ, seu libri constituto, oritur duplex authoris intentio in eo libro, nempe agendi & de principiis, & de accidentibus illius subiecti; necesse est duplex esse Aristotelis consilium in his octo libris, proinde eos prima diuisione diuidi in duas partes, in quarum vna priore agatur de principiis corporis naturalis; in altera verò posteriore de eiusdem propriis accidẽtibus; in his enim duobus consistit perfecta tractatio de corpore naturali genere, eaque omnia & principia, & accidentia, si ipsius propria sunt, necesse est vt sint communia corporibus omnibus naturalibus. Huic horum librorũ diuisioni in duas partes attestatur partitio illa trita & vulgata, quam apud Græcos interpretes legimus; horum enim octo librorum alios dixerunt esse de principiis, alios verò de motu, nominatione motus alia quoque naturalis corporis accidentia complectentes: certum est enim non de solo motu, sed etiam de loco, de tempore, de infinito, de continuo in his libris agi, eaque omnia accidentia in principio tertij libri ab Aristotele consideranda proponi; sed quia principem locum inter accidentia naturalia tenet motus, & plurimum de motu agitur in iis libris, non absque ratione fit vt à parte & maxima, & præcipua, totam de communibus accidentibus tractationẽ appellemus de motu, probandaque est Græcorum interpretum appellatio, si modò eã, quam diximus, ratione vsi sunt. Sed quinam libri dicendi sint de principiis, & qui de motu, controuersia inter eosdem fuit, nam Simplicius, & Adrastus dixerunt quinque priores esse de principiis, tres verò posteriores de motu: Porphyrius autem, & Ioannes Grammaticus quatuor priores de principiis, quatuor posteriores de motu. Attamen plures recentiores in hac opinione,

Simplicius. Adrastus. Porphyrius. Ioan. Grammaticus. Recentiorum opinio.

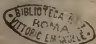

A quæ verior est, consenserunt, quòd duo tantùm priores sint de principiis, reliqui autem sex de motu, aliisque accidentibus corporis naturalis. Hanc igitur declarantes, aliarum simul falsitatem detegemus; priùs quidem considerabimus, quid in primo libro, & quid in secundo agatur; postea quidem in aliis sex; quum enim hi octo libri sint de rebus communibus, videntur modo quodam totam scientiam naturalem sua virtute complecti, B proinde digni sunt, in quorum structura declaranda diutius, quam in plerisque aliis, immoremur.

De primo libro Physicorum, & eius connexu cum secundo. Cap. IX.

DIFFICVLTATEM primo loco facit primus liber, in quo de caducorum C tantum corporum principiis, vt antè diximus, agitur, non de principiis corporis naturalis vniuersè sumpti, de quibus potius agendum esse videbatur: siquidem de illius principiis agi oportet, quod libri subiectum est; atqui subiectum est non corpus caducum, sed corpus habens naturam, quod & caduca, & æterna corpora complectatur; adde quòd secundus liber, & alij sequentes sunt de rebus communibus, quæ ad cœlum D quoque extenduntur, vt suprà ostendimus; quomodo igitur primum aliis anteponens Aristoteles particularem tractationem anteposuit vniuersali? Res hæc plena est difficultatis, quæ per aliorum responsionem, quam antea refutauimus, non tollitur; ego igitur non verebor propriam hac in re proferre sententiam, ad quam inueniendam excitârunt me Auerrois verba in calce postremi commentarij illius primi libri. Videtur enim E Auerroes huiusce rei veritatem non ignorasse, aut saltem sub nube vidisse: ibi namque interpretans vltima illa Aristotelis verba [*rursus aliud principium capientes dicamus*] duas affert expositiones, sed in altera priore non acquiescens, quippe quæ manifestè vana & absurda est, alteram postea adducit, dicens Aristot. intelligere aliud doctrinę initium, quoniam reuera initium huius scientiæ sumendum est à secundo libro. Cuius quidem dicti nullam F Auerroes rationẽ adducit, qua dignoscamus, num huiusce reĩ intima penetrauerit, dictum tamen verissimum est, & firmissimis nititur fundamentis, propterea quòd nullũ est scientiæ naturalis conuenientius initium, quàm à definitione subiecti, & à declaratione huius nominis, Natura; idque Franciscus Vicomercatus, instar Caiphæ inscius confessus est in principio suorum commentariorum in illum secundum librum, dum inquit ita esse præclarum, & magnificum illud secundi libri initium, vt totius naturalis philosophię exor-

Dubium de 1 lib. Phys.

Solutio dubij.

Verum initiũ scientiæ naturalis est 2. Physic.

dinm esse queat; enumerat enim ibi Aristoteles species præcipuas naturalis corporis species, in quibus versaturus est, deinde statim naturæ nomen declarat, in quo tanquam in communi considerandi ratione illæ omnes conueniunt, sitq; vnum totius scientiæ subiectum corpus naturam habens. Quid igitur de primo libro dicemus? estne ab eo loco alienus, & in eo perperam ab Aristotele positus? absit vt hoc dicamus, quum potiùs miro cũ artificio sit ibi ab Aristotele ante secundum librum collocatus, ita vt sit verè primus liber Physicæ auscultationis, qui verò secundus dicitur, sit reuera secundus, & eum statim sequatur. Dicimus igitur duo esse initia scientiæ naturalis, vnum, quod ipsa secundùm se disciplina illa postulauit, alterum verò ob nostram meliorem cognitionem; ipsa quidem secundùm se scientia naturalis requirebat, vt à definitione subiecti exordium sumeretur, quemadmodum diximus; hac igitur ratione secundus liber est initium scientiæ naturalis, incipit enim ab enumeratione rerum naturalium, & à definitione corporis naturalis latissimè sumpti, qđ & caduca, & æterna corpora complectatur; huius autem ita accepti, nulla erant essendi principia, ideò nulla eiusmodi principia tractari potuerũt, sed principia tantùm cognitionis, vt mox declarabimus, inter quæ principem locum tenet declaratio nominis Natura. Sed ꝑpter nostram meliorem cognitionem coactus est Aristoteles primum librum anteponere, & ab eo totam scientiam auspicari, idque duas ob causas; vna, eaque præcipua, fuit propter cognoscendam naturam; ad intelligendum enim quid sit naturam habens, non modò intelligere oportebat quid sit natura, sed etiã quænam sit, nec satis erat cognoscere naturam esse principium motus insitum ipsi naturali corpori, sed noscendum etiam erat, quodnam sit illud, quod in physico corpore inexistens, dicatur principium naturalis motus in eo; ob id Aristoteles statim post declarationem naturæ, & habentis naturam, disputationem aggreditur, an hoc principium motus sit materia, vt prisci Philosophi voluerũt, an forma, vt ipse Aristoteles existimauit; necessarium igitur omnino erat nouisse priùs naturalia corpora ex materia, & forma constare, quod quidem ex primo libro cognouimus, vt possemus intelligere naturam, quæ est principium motus, formam potius esse, quàm materiam; alioquì non opus erat ab illis principiis auspicari, quum manifestum sit ea non esse naturalis corporis principia vniuersè sumpti, sed generationis, & generabilis corporis tãtummodò, quò fit vt ad libros potius de generatione, & interitu, eorum cõsideratio pertinuerit; idque in illorum librorum exordio Aristoteles ipse testatur: proponit enim considerandas causas generationis, & interitus communiter omnium, quæ naturâ generantur, & intereunt, hæ autem non sunt nisi illæ eædem causæ, quæ fuse in primo Physicorum consideratæ fuerant, de quibus iterum loquitur, sed strictiùs in primo de Generatione; horum igitur generationis principiorum tractationem Aristoteles in primo Physicæ auscultationis anticipauit propter nostram cognitionem. Adde & alteram huius ordinis tractationem, quæ ipsa quidem per se fortasse Aristotelem non mouisset; sed alteri priori adiecta aliquid potuit afferre momenti; nam si antiquos Philosophos spectemus, prima generationis principia apud eos omnium naturalium corporum, nullo excepto, principia erant, siquidem cœlum ex iisdem principiis, è quibus cætera corpora, constare arbitrabantur. Quoniam igitur illud certum, statutumque est, si naturale corpus vniuersè sumptum, communia suæ constitutionis principia habuisset, ab iis omnino auspicandum fuisse, Aristoteles qui nondum docuerat cœlum esse corpus æternum, nullaq; habere generationis principia, nulla vti poterat excusatione, cur a primis generationis principiis ordiretur; ab his ergo voluit incipere in primo libro Physicæ auscultationis, & iis quidem vt principiis generabilium, non ita tamen vt constitueret aliqua naturalia corpora non esse generabilia, quum potius è contrario suspicari deberemus omnia esse generabilia, siquidem extabant aliorum sententiæ, qui dicebant, cœlum non minùs, quàm reliqua corpora, generationi, & interitui obnoxium esse. Ob id ex professo ab horum principiorum tractatione auspicatur Aristoteles in primo Physicorum, eamque in Proœmio illius libri proponit, eaque vtitur ratione, quòd ex principiorum notitia omnis aliorum cognitio pendet; quæ ratio de omnibus naturalibus corporibus intelligenda est, si omnia sunt generabilia, non de omnibus autem, si non omnia, hoc autem iam diximus nondum esse ab Aristotele declaratum. Sed tueri etiam fortassis absolutè possumus, ad omnium prorsus rerum naturalium notitiam conferre illorum principiorum cognitionem, quatenus illorum principiorum cognitio necessaria erat ad cognoscendam naturam, quæ in secundo libro declaranda erat, vt communis cœlo, & inferioribus corporibus, vt antea dicebamus.

Duo sunt initia scientiæ naturalis.

Prior ratio cur a I Phys. incipere oportuit.

Posterior ratio.

A B C D E F

Quòd corpus naturale non sit commune vniuocum, sed analogum.

Cap. X.

SED dignum consideratione hic est id, de quo multi dubitãrunt: quum enim corpus naturale latè sumptum non sit vniuocum,

uocum, sed analogum, id autem vocari soleat analogum, quod multa cõtineat ordine quodam, vnum priùs, alterum verò posteriùs, dubium est, de quonã corpore dicatur priùs, & de quo posteriùs, num priùs de cœlo, posteriùs de caducis corporibus, an è cõuerso. Videtur quidem multis, Cœlo priùs cõpetere naturam, & nomẽ corporis naturalis, deinde verò inferioribus corporibus, quoniam Cœlum & nobilissimum omnium corporum est, & aliorum causa, quare videtur primum inter naturalia corpora locum sibi vendicare.

Confutatio. Hæc tamen sententia mihi quidem semper dubia visa est, nam si Cœlum propter suam nobilitatẽ esset magis naturale corpus, quàm corpora caduca, oporteret eadẽ ratione hominem magis, quàm lapidem, esse corpus naturale, & magis, quàm asinum, esse animal, quod tamen dicendum non est; quemadmodũ enim species generis vniuoci sunt aliæ aliis nobiliores, per id tamen non stat, quin participatione generis sint æquales; sic etiam hìc dicẽdum videtur, Cœlum secundùm propriam rationem esse aliis corporib. nobilius, nec ob id fieri vt sit magis, quàm alia, naturale corpus, quum possit esse nobilius, & æquè naturale, ac illa, aut etiam minùs, quàm illa. Si verò quia est causa aliorũ, esset magis naturale corpus, oporteret elemẽta magis esse naturalia, quàm mista, & magis hominem generantem, quàm hominem genitum, quod tamen dicere non possumus: quamuis enim filius sit à patre genitus, non est tamen homo à patre, sed à sua forma, hæc enim sola est æquata ratio humanitatis: ita etiam elemẽta sunt causæ mistorum, non tamen hac ratione habent mista naturam, quòd ex elemẽtis cõstent, sed quia formam suam habent, quæ verè est natura, nam etiam anima est natura, & principium motus, & est forma addita formis elementorum: sic etiam dicendum est, Cœlum esse causam effectricem inferiorum corporum, hæc tamen singula non ea ratione dici naturalia, quod à cœlo sint genita, sed per proprias formas; singulum igitur naturale corpus per seipsum habere naturam dicitur, non per aliud, licet vnum alterius causa dici possit.

Opinio propria. Ego puto ad huiusce rei declarationẽ necessarium esse intelligere quid sit id, quod solet vocari analogum, nam opinantur multi, analogũ esse id, quod ab Aristotele in principio 4. Metaphys. vocatur ab vno, siue ad vnum; decipiuntur tamen, quia in iis, quæ ab vno, seu ad vnum dicuntur, est pendentia necessaria aliorũ ab vno, quatenus talia sunt: accidentia namq; ea ratione sunt entia, quatenus inhærent substantiæ, quæ primario dicitur ens; & sana omnia ideò dicũtur sana, quia referuntur ad corporis sanitatem, quæ finis est: at vnum analogia nil aliud est, quàm vnum proportione, etiamsi nulla sit pendentia aliorum ab vno. *Analogũ non est idem quod ab vno, siue ad vnum.* Huius exempla plura le-

A gimus apud Aristotelem in libris de Animalibus; vt membrum illud, quod in animali principium, & fons vitæ est, vnum est analogia, non enim id in omnibus est cor, sed vel cor, vel quid cordi proportione respondens, nam in animalibus sanguineis est cor, in aliis verò, quæ sanguine carẽt, est quiddam aliud, quod in iis eo munere fungitur, quo in sanguineis cor; de præcipuo itaque membro loqui possumus, tanquã de vno per analogiam,

B nulla tamen est pendentia inter illa, quæ sub hoc communi continentur. neque enim proportionali cordi in carentibus sanguine ideò suo munere fungitur, quia pendeat à corde sanguineorum, neque cor ab illo pendet, sed solùm habent quandam conuenientiam virium, seu muneris, qua dicuntur idem esse secundùm analogiam: legimus etiã aliud exemplum manifestum apud Aristotelem in contextu 87. secundi Posteriorum, vbi dicit idem

C esse officium ossis in animali habẽre os, quod spinæ in pisce, & sepæi in sepia, proinde os, spinam & sepæum esse vnũ analogia, nõ vnum vniuocè. Sic dicendum puto de corpore naturam habente, quod cœlestia & inferiora complectitur, vnum enim est analogia, quoniam vt hæc inferiora habent in se naturam, quæ est internum principium motus singulorum naturalis, ita in cœlo quoque principium internum sui motus esse dicimus, non

D quidem eiusdem rationis, sed illi proportione quadam respondens: habere autem in se principium motus, nec cœlo competit p inferiora corpora, nec his per Cœlum, sed cuilibet naturali corpori competit per seipsum, proinde vanum est quærere cui priùs competat, cui posteriùs, quum minimè necessarium sit in analogis talem ordinem esse; quamobrem corpus naturale nõ rectè appellatur cõmune ab vno, seu ad vnum, sed vocandum est *Corpus naturale non est ab vno, sed analogum.*

E commune analogum; quemadmodum è cõtrario ens nõ propriè vocatur analogum, sed rectiùs dicitur esse commune ab vno. *Ens non est analogum.* Illud præterea notare volo, quod hac in re nõ parui est momenti, tantum abesse vt habens naturam priùs significet Cœlum, posteriùs verò inferiora corpora, quod multi opinantur, vt potiùs meo quidẽ iudicio inferioribus competat priùs, Cœlo autem posteriùs, non quidem secundùm rem ipsam, hoc enim iam ne-

F gauimus, sed secundùm nos, & ratione cognitionis nostræ, quoniam enim familiaria nobis sunt hęc caduca corpora, in quibus versamur, & quorum compositionem ex materia & forma iam in primo libro cognouimus, hæc præcipuè respexisse Aristotelem in definitione naturę putandum est, vt tale motus principium Cœlo quoque, quod remotius, & ignotius nobis est, postea accommodemus. *Habere naturam competit priùs inferioribus, posteriùs cœlo.* Hoc indicant tum verba posita in definitione naturæ, quæ fortasse alibi opportuniore occasione perpendemus, tum sequens

illa Aristotelis disputatio, an materia, an potiùs forma sit ipsa rei natura: loquitur enim ibi Aristoteles de iis, quæ ex materia & forma constant, nec ob id excluditur Cœlum, quia etsi materiæ & formæ compositionem non habet, tamen & materiæ, & formæ conditiones redolet; materiæ, quatenus est corpus, formæ verò, quatenus existit actu; habet igitur aliquid proportione respondens formæ, qd' est in eo principium motus, vt in caducis corporibus forma, hoc autem quo- B modo sese habeat, alibi declarabimus. Hinc ortum habuisse puto nonnullorum errorem, qui dixère, sub naturæ definitione naturam cœlicam non contineri; nam hi id quidem viderunt, quod manifestum est, Aristotelem præcipuè caducorum corporum naturam respicere; at id, quod profundius erat, consilium, artificiumque Aristotelis non penetrârunt, qui cœlo quoque aptari voluit definitionem naturæ: hoc enim tum ratio, quam C tetigimus, persuadet, tum tota septem librorum tractatio declarat: adde verò & Aristotelis verba satis clara in contextu 5. libri 1. de Cœlo, vbi repetens definitionem naturæ in secundo Physicæ auscultationis traditam, inquit omnia naturalia corpora esse loco mobilia, propterea quòd habent naturam, quæ est motus principium: deinde statim motum localem diuidit in rectum, & circularem, & mistum: itaque asserit motum in naturæ D definitione iam acceptũ cœlesti quoq; motui communem fuisse: sed res manifestior est, quàm vt pluribus verbis, aut longiori disputatione indigeat.

Aliquorum error.

Quomodo duo priores libri Physicorum sint de principijs. Cap. XI.

EX iis, quæ hactenus dicta sunt, cognoscere possumus, quomodo duo priores libri Physicæ auscultationis sint de principiis: vera enim est opinio D. Thomæ, qui dicit agi in primo libro de principiis rerum naturalium, quæ essendi principia vocari solent; in secundo autem de principiis scientiæ naturalis, hoc est, de principiis cognoscendi. Sed huius dicti declarationem D. Thomas nullam adducit, qua intelligamus, ipsum huiusce rei rationem & artificium Aristotelis penetrasse; esset enim ab ipso quærendum, cur tam diuersis exordiis distincta sint ab Aristotele principia rerum naturalium à principiis scientiæ naturalis, quæ dicuntur cognitionis principia; præsertim quũ in initio primi libri contrarium asseruisse videatur; dicẽs enim auspicãdum esse à primis principiis rerum naturalium, propterea quòd ex eorũ notitia omnis aliorum cognitio pendet, fatetur eadem esse rerum naturalium, & cognitionis

Opinio D. Thomæ.

Dubium.

A principia: cuius quidem dubitationis quam solutionem D. Thomas attulisset, & quam huius suæ distinctionis rationem esse existimauerit, ego quidem nescio: puto autẽ eam esse rationem, quam antea tetigimus, nam principia essendi, quæ omnium prorsus rerum naturalium principia essent, nulla considerari poterant, quia nulla erant; sed a principiis tantùm cognoscendi auspicari poterat Aristoteles, quod in secundo libro fecit; sed quoniam hæc cognosci nõ poterãt, nisi priùs caducarum saltem rerum principia nouissemus, licèt horum consideratio ad alium potiùs huius scientiæ librum pertinuisset, Aristoteles melioris doctrinæ gratiâ statuit anteponere primum librum, in quo prima generabilium principia declararet, eumque à secundo seiunxit, sumens in secundo altius exordium, quia primus ad sola generabilia, secundus verò ad omnia penitùs naturalia corpora pertinebat. Quod autem dicebatur, principia essendi esse etiàm cognoscendi, verum id quidem est, at non reciprocatur; & longè diuersa sunt principia cognoscendi tãtùm, ab iis, quæ & essendi, & cognoscendi principia sunt; de quibus id possumus notare, quod licèt vt essendi principia nõ sunt nisi rerum caducarum principia, tamen vt principia cognoscẽdi possunt omnium rerum naturalium principia dici; conferunt enim ad tractationem secundi libri, sicut antea diximus. Cæterùm vt primum librum tandem omittamus, restat vt de secundo doceamus, quænam cognitionis principia in eo considerentur. Primùm quidem dubitare non possumus, maximè omnium præcipuum cognitionis principium esse declarationem nominis naturæ, eamque non esse nisi principium cognitionis; quum sit tradita per effectus posteriores, per motum & quietem, idque notauit expressè Auerroes in commentario 44. E libri 2. Posteriorum; non enim definitur ibi natura vt principium corporis naturalis, sed vt ratio formalis ipsius subiecti corporis naturalis, declaraturque per respectum ad accidentia posteriora; patet autem declarationem nominis subiecti inter omnia cognitionis principia primum sibi locum vendicare, ideò in secũdo libro prima omnium esse debuit tractatio de natura, qua doceamur quid F sit & quæ sit natura, quod ibi præstat Aristoteles ad contextum vsque 15. Quoniam autem sicuti res ab aliis rebus distinguitur per propriam formam, ita quælibet scientia ab aliis per modum considerandi, qui formæ locum obtinet; ideò declarata ipsa ratione formali proprij subiecti, Aristoteles p eam, nempe per internum principium motus, quod vocatur natura, separat naturalem scientiam à Mathematicis: idque similiter est cognitionis principium, siquidem tollit difficultatem de ipso huius scientiæ proprio subiecto, quæ

Solutio.

Quomodo 2. liber sit de principijs cognitionis.

in huius disciplinæ ingressu turbare aliquem poterat. Et quoniam dixerat Aristoteles formam esse rei naturam, ideò declarare etiam voluit, qualis debeat esse tractatio de forma in scientia naturali, & ad quos vsque fines extendatur, idque vt physicam tractationem seiungeret à metaphysica. Hæc igitur omnia in ipso scientiæ initio fuisse declaranda, vt cognitionis principia, saltem vt quæ dirigentia seu præparantia dicuntur, manifestum est. Sed sequens de causis tractatio aliquid videtur habere difficultatis, & digna est aliqua consideratione: nam qualisnam sit, & cur ab Aristotele instituatur, videtur non satis ab aliis fuisse declaratum: sunt qui dicant Aristotelem in principio primi libri professum, se de principiis, de causis, ac de elementis rerum naturalium loquuturum, id postea ita esse exequutũ; egit in primo libro de principiis, in secundo autem de elementis, & de causis; de elementis in tractatione de natura, quoniam natura est internũ principium motus, quod propriè dicitur elementum; tandem de causis in hac, de qua loquimur, de causis tractatione. Quæ sententia in eo tantùm est probanda, quod dicit in primo libro agi de principiis, in reliquis omnino reprobãda, de causis namq; & de elementis nõ in secundo libro agitur, sed in eodẽ primo; siquidem in primo libro Aristoteles idem prorsus significauit iis tribus vocabulis; prima namque interna principia rerum naturalium, & primæ causę, & maximè propriè elemẽta vocantur, idq; manifestè testatur tota primi libri tractatio, in qua Aristoteles eadem principia indistinctè appellat modò principia, modò causas, modò elemẽta: sed nihil repugnãtius est rationi, quàm dicere tractationem de natura esse de elementis; nam materia & forma non vocantur elementa respectu motus, & quietis, & accidentium consequentium, sed solùm respectu corporis naturalis, cuius sunt primæ internæ partes; non sunt igitur elementa quatenus subeũt appellationem naturæ, quæ respicit motum & quietem; sed quatenus sunt materia, & forma, & partes corporis naturalis, quod ex eis generatur & constat. Nec minùs errant in tractatione de causis; ea namque non est illa, quam Aristoteles in initio primi libri proposuerat, siquidem de illa quidem tractatione, quæ in primo libro habetur, dicere possumus, nos per eam cognouisse primas causas rerum naturalium; sed de illa quæ habetur in secundo libro, nihil tale dicere possumus; per eam enim nullas cognoscimus rerum naturalium causas, ex quarum notitia aliorum cognitionem adipiscamur; patet enim agi eo in loco de generibus tantum, modisque causarum, non de causis vllis effectuum naturalium. Certum autem est tractationem de generibus causarum non ad naturalem Philosophum, sed ad Metaphysicum propriè, & modo etiam aliquo ad Logicum pertinere; nam cognoscere demonstrator debuit, si demõstrare est à causa rei procedere, quænam causarum genera in demonstratione locũ habere possint: idcò de his aliqua dicuntur ab Aristotele in libro 2. Poster. Analyt. Quomodo igitur de generibus causarum agat in secũdo Physicæ auscultationis Aristoteles, considerandum est, hoc enim satis ab aliis explicatum esse nõ video. Sumitur (vt arbitror) huiusce rei declaratio ex Auerroe in sua Præfatione in Posteriores Analyticos, & in comment. 16. libri 2. Physic. & in initio suorum comment. in lib. 1 de Partib. animalium, vbi inquit duo esse genera regularum logicarum; aliæ namque sunt vniuersales, & ad omnes disciplinas vniuersè conferentes; aliæ verò propriæ, & ad vnã aliquam disciplinam peculiariter attinentes; de illis agere ad Logicum inquit pertinere, de his verò minimè, sed cuiusque disciplinę proprium id munus esse; nam illa, quæ ad omnis demõstrationis constructionẽ generaliter attinent, in Posterioribus Analyticis tractari ab Aristotele debuerunt; sed illa, quæ ad solas pertinent demonstrationes naturales, non in Logica, sed in ipsamet scientia naturali declaranda sunt; nõ enim debet Logicus ad particulares, ac proprias singularum scientiarum conditiones descendere, nec docere qualis esse debeat demonstratio naturalis, & qualis Mathematica. Eam igitur causarum considerationem, quæ in secundo Physicorum habetur, ego Logicam esse puto, eamq; restrictam ad scientiam naturalem, & faciendam in ipsamet disciplina naturali; quum enim in libro 2. Poster. docuisset Aristoteles, ex quibusnam causis construi demonstratio possit, docet in libro 2. Physic. ex quibusnam causis demonstrare debeat Philosophus naturalis, & declaratis causarum generibus ostẽdit demonstrandum ipsi esse ex omnibus, maximè verò ex fine, propterea quòd natura quicquid agit, propter finem agit. Hanc esse Auerrois mentem, patet legentibus prædictã eius Præfationem in Posteriores Analyticos, vbi exempla ferens huius Logicæ particularis nominauit exempli gratia librum secundum Physicorum, & primum de Partibus animalium; putauit enĩ hęc esse principia cognitionis in singula disciplina, per quæ moneamur, qua methodo in ea disciplina progrediendum sit: nec dico hãc esse Logicã rebus naturalib. applicatam, quæ vtens, siue in vsu posita vocari solet; nã huiusmodi esse totã scientiam naturalem certum est, non solùm aliquem vnum eius scientiæ librum; sed dico esse Logicam docentẽ, sed propriam scientię naturalis, ideoque in naturali scientia traditam, non in libris Analyticis. Illa verò de casu & fortuna tractatio, quæ in eo secundo libro habetur, annexa est tractationi de causis; vt au-

Qualis tractatio de causis.

Opinio aliquorum.

Confutatio.

Opinio propria.

Duo genera regularũ logicarum.

De casu & fortuna.

tem eius ratio cognoscatur, sciendum est, tractationem illam de causis duas habere partes, vnam, in qua declaratur solummodò genera, & modi causarum; alteram verò magis præcipuam, quæ incipit in eo contextu 70. in qua Aristoteles ad id, quod sibi proposuerat, applicat ea omnia, quæ dixerat, quippe docet esse per omnia causarum genera demonstrandum in scientia naturali, maximè verò per finem, tandemque in calce libri ostendit, necessitatem in rebus naturalibus tribuendam esse materiæ propter finem, non fini propter materiam, quæ antiquorum sententia erat dictium, effectus naturales fieri ex materiæ necessitate. In hac igitur postrema parte, in qua docet Aristoteles, ex quibus causis debeat Philosophus naturalis quærere scientiam rerum naturalium, non loquitur de casu, & fortuna, sed potiùs excludit huiusmodi causas, dicens, effectus naturales vel semper eodem modo se habere, vel saltem vt plurimùm, proinde nullum eorum referri posse in casum & fortunam: sed in altera parte priore, in qua declarat genera, & modos causarum, vt quid omnes sint intelligamus; declarat etiam quid sint casus, & fortuna: quum enim in has causas referantur ab hominibus multi effectus, eæque locum habere videantur solùm in rebus naturæ, debuit Aristoteles docere quid sint. Docuit itaque eas esse causas per accidens, & reduci ad genus causæ efficientis; & hac ratione expleuit tractationem de causis, quantum ad naturalem Philosophum potuit pertinere, nec ob aliũ scopum, nisi vt tandem doceret in quas causas sint referendi effectus naturales, vt perfectam eorum scientiam adipiscamur. Sed nimium fortasse prolixi esse videbimur, vt in magnã molem crescere nostram hanc naturalis scientiæ fabricam oporteat, si in omnibus Aristotelis libris tantam facere moram statueremus: sat igitur sit in ipsis naturæ primordiis scientiæque huius vniuersæ principiis diutiùs institisse, quoniam principiorum consideratio, etsi mole parua est, virtute tamen est maxima, quum totam modo quodam scientiam complectatur, in reliquis libris satis erit artificium & ordinem perscrutari, dimissa singularum rerum consideratione.

De sex posterioribus libris Physicæ auscultationis. Cap. XII.

QVòd autem reliqui sex libri sint de motu, aliisque accidentibus corporis naturalis, tum tractatio ipsa declarat, tum Aristotelis verba testantur in initio tertij libri, vbi asserit se de his tractaturum, tanquam de communibus accidentibus rerum naturalium. Quare falsa est Græcorum sententia, qui tertium, & quartum, aut etiam quintum annumerant libris de principiis, ducti

Error Græcorũ in statuẽdis libris de principijs.

fortasse verbis Aristotelis in principio illius tertij libri, vbi dicere videtur se de motu agturum propter naturam, & vt definitio naturæ intelligatur, is igitur liber est de principiis, quia propter principia scriptus, sic quartus, & quintus ob eandem rationem. Idem confirmare videntur verba Aristotelis in contextu 54. primi libri de Cœlo, vbi citans tertium librum Physicorum, appellat librum de principiis. Friuola tamen vtraque ratio est: ad alteram enim priorem dico, Aristotelem ibi respicere cognitionem motus an sit, quæ cõfusa dicitur; sed non cognitionem quid sit, quæ dicitur distincta, qualẽ in eo tertio libro tradit; dicens enim ignorato motu necesse esse ignorari naturam, non id significare vult, qđ plerique existimãrũt, tractationem de motu ibi esse instituendam ad intelligendam definitionem naturæ; siquidem si absque illa non posset intelligi definitio naturæ, debuisset omnino Aristoteles priùs motus, quàm naturæ, definitionem tradere & declarare. sed volens solummodò significare Aristoteles magnum connexum, quem motus habet cũ natura, quò fit, vt naturali Philosopho necessarium omnino sit agere de motu; sumit ignorationem motus, quæ opponitur cognitioni motus confusæ, quam habent omnes homines, & inquit: Statuas ignotum esse dari motum, videbis naturam cognosci nullo modo posse; & reuera si bene naturæ definitionem expendamus, facilè intelligemus eam satis à nobis intelligi p solam motus cognitionem confusam, nec postulare distinctã illam, quæ in tertio libro traditur; quæ, si bene consideretur, nihil confert ad intelligendam definitionem naturæ; videmus etiam Aristotelem in illo tertio libro tanta cum diligentia indagare, ac declarare definitionem motus, vt dicere cogamur agi ibi de motu propter se, nõ propter definitionẽ naturæ; nisi enim ibi de motu agitur propter se, vbi summa cum diligentia definitur, non video quo alio in loco dicere possimus de motu agi in philosophia Naturali; hoc idem de loco ac de tempore dicẽdum est, de quibus agitur in quarto libro: sed in eodem tertij libri initio Aristoteles asserit, se de his omnibus, ac de aliis locuturũ, vt de communibus accidentibus corporum naturalium; quare dubitandum non est, tertium librum & alios quinque sequentes esse de accidentibus corporis naturalis latè accepti. Ad alteram rationem dico, Aristotelem eo in loco non ipsum per se sumtum tertium Physicorum vocare de principiis, tanquam distinctum à libris de motu; sed totum volumẽ de Physica auscultatione à parte eius præcipua nominare de principiis: sic etiam quandoque totam Metaphysicam vocamus diuinam scientiam, & dicimus quartũ diuinorum, quintum diuinorum, tamen neuter horum, sed solus duodecimus est de rebus diuinis: sic Aristotelea

Ratio illorum prima.

Ratio secũda.

Solutio primæ rationis.

Solutio secũdæ rationis.

Aristoteles in contex. 40. 8. Physic. sextum librum vocat de natura, licèt omnium consensione is in libris de motu numeretur, non in libris de principiis; totam enim præcedentium librorum congeriem appellat de natura, non illum sextum seorsum acceptum. De ipsa autem illorum sex librorum dispositione, ac de ordine eorum cõmunium accidentium multa dici possent, quæ consultò omittimus, ne hæc nostra theoria in magnum nimis opus excrescat: satis in præsentia sit aliqua breuiter tangere, quæ ad consilium institutumque hoc nostrum magis pertinere videtur. Inprimis id volo de quinto libro adnotare, agi quidem in eo de speciebus motus, eas tamen ad libros Physicæ auscultationis non pertinere, vel saltem non omnes; de motu enim latissimè accepto, atque etiam de motu locali vniuersè sumpto, qui omnibus naturalibus corporibus communis est, in iis tantùm libris agi potuit, sed de alteratione, de accretione, & imminutione, ac de generatione, & interitu; quum solis caducis corporibus cõpetant, non ibi agẽdum erat, sed in libris de generatione, vbi etiam manifestam harum omnium mutationum tractationem legimus; quæ igitur de his dicuntur in libris Physicæ auscultationis, non propter se dicuntur, siquidem is non est locus, in quo de his agatur, sed propter cognitionem generis, de quo ibi agitur; cuius rationem declaro hoc exemplo: Si sit cognoscendum animal genus cognitione quantum fieri possit distincta, necesse est vt quum sit totum quoddam confusum, cognoscatur per cognitionem partium (hoc enim est distinctè cognoscere; confusè autem cognoscere, est confusum cognoscere vt confusum, hoc est, sine cognitione partium) quoniam igitur animal duo habet partium genera, oportet ipsum ratione vtarumq; distinctè cognoscere, primùm quidem habet partes essentiales, hoc est, attributa per se primi modi, quæ eius definitionem constituunt; deinde habet partes subiectas, nempe species à se contentas: per propriam igitur definitionẽ cognoscetur animal distinctè vno modo, sed manebit confusè cognitum altero modo, nisi aliqua specierum notitia habeatur, non quidem distincta, & perfecta vt specierum, sed rudis saltem atq; confusa: necessarium enim est ad perfectam notitiam generis, aliquam specierum distinctionem saltem ruditer, & pingui Minerua cognoscere; proinde rudis & imperfecta specierum cognitio cõfert ad distinctam cognitionem generis, quatenus genus est, & tanquam genus considerãdum proponitur. Itaq; per definitionem motus traditam in tertio libro cognoscitur quidem motus distinctè secundùm priorem rationem, sed tamen confusè notus mansisset secundùm alteram, nisi ipsius species modo aliquo nouissemus; ipsæ autem species secũdùm proprias rationes distinctæ cognoscendæ manent in alio libro; nã in libris de generatione declarabuntur per proprias definitiones, & per proprias causas; motus tamen localis latissimè acceptus non tractatur in alio loco, nisi in libris Physicæ auscultationis: quæ enim in iis de motu absolutè dicuntur, sunt præcipuè intelligenda de locali, cui propriè, ac primariò competit nomẽ motus. Posset autem alicui difficultatem facere illa, quam in iis libris cernimus, interruptio tractationis de motu, nam in prima parte tertii libri agit de motu, atq; eius definitionem tradit; deinde verò agit de infinito, docetque quomodo detur in rebus naturalibus infinitum, & quomodo non detur; postea in quarto agit diligenter de loco, de vacuo, de tempore; in quinto autem reuocatur iterum ad agendum de motu, de eius speciebus, atq; oppositionibus; cur igitur non vna & continuata tractatione totum de motu sermonem absoluit? Soluitur tota hæc difficultas ex iis, quæ aliàs de doctrinæ ordine scripsimus; quũ enim ratio ordinandi sumatur semper à nostra meliore, vel faciliore cognitione, i la semper sunt anteponenda, quorum cognitio vel necessaria, vel vtilis sit ad reliqua cognoscenda; ex hoc igitur fonte facile est rationẽ haurire ordinis ab Aristotele seruati in his libris; quod quidem nunc paucis verbis absoluam, aliàs fortasse idẽ diffusiùs declaraturus. Quoniam igitur cognitio definitionis, & naturæ motus non pẽdebat ex aliorum prædictorum accidentium notitia, & motus principem locum tenet inter accidentia corporis naturalis; debuit ante omnia Aristoteles in initio tertij libri declarare naturam motus, & eius definitionem adducere: at agere de speciebus motus, ac de eius oppositionibus, ac de ipsius differentiis non commodè poterat, nisi priùs de infinito, de loco, ac de tempore pertractasset: ea enim species motus, quæ dicitur motus localis, melius intelligitur intellecta natura loci, quum præsertim locus respectu motus localis habeat rationem causæ finalis: cum tractatione autem de loco coniuncta esse debuit tractatio de vacuo, siquidem nil aliud significat nomen vacui, quam locum sine corpore. Tractatio etiam de tempore præcedere debuit ea, quæ de motu dicuntur in quinto libro, siquidem in eo quinto fit sæpe mentio temporis, præcipuè verò in declaranda motus vnitate, quã sine temporis notitia cognoscere perfectè non possumus. His omnibus præcedere debuit tractatio de infinito, quæ in tertio libro habetur, quia si daretur corpus actu infinitum, de medio tolleretur & motus localis, & locus, & tempus: de his ergo sermo fieri non poterat, nisi priùs ostensum fuisset, non dari in natura infinitum corpus. Adde etiam quòd cum motu coniunctionem & affinitatem quandam habere videntur reliqua prædicta accidentia, ideò Aristoteles, qui de

Cur de speciebus motus agatur in 5 libro.

Visum cognoscere confusè & indistinctè, quid sit.

Omne genus est duplici ratione confusum.

Dubium de tractatione motus.

Solutio. In 1 libr. de Meth. & in Apol. gia.

B

motu plurima in his libris dicturus erat, voluit declarata definitione motus vniuersali statim illorum omnium cōsiderationem absoluere, & postea ad motum reuertens, omnia quæ de ipso dicenda manebant, ordinatim pertractare. In sexto autem libro agitur de continuo, de quo omnino agendū erat, quum sit commune accidens corporis naturalis; & quia simul cum corporis continuitate considerat ibi Arist. etiam motus ac tēporis continuitatem, ideò non potuit agere de continuo, nisi post cognitionem motus, ac temporis traditam in tertio, quarto & quinto libris; erant etiam in quinto libro traditæ definitiones continui & contigui, quas Arist. in initio sexti libri resumens manifestam facit eorum duorum librorum inter se connexionem. De septimo libro nil videtur dicendum præter id quod à multis dicitur, eum esse veram præparationem ad octauū; maior enim pars theorematum, quæ tractantur in septimo, tractantur iterum in octauo: ideò Eudemus in horū librorum interpretatione dimisit septimum vt superuacaneum, sed tamen Simplicius & Alexander animaduerterunt ostendi quidem in vtroque libro eadem theoremata, at non esse vtrobique easdem demonstrationes; etenim in septimo sunt leuiores ac faciliores, in octauo autem validiores, exquisitiores & essentialiores; putârunt igitur Aristotelem de rebus altissimis, ac difficillimis in octauo libro scripturum voluisse priùs easdem in septimo leuiter adumbrare, & rationibus facilioribus planiorem nobis viam reddere ad altiorum profundiorum intelligentiam; hoc idem de septimo libro sensit Auerroes, vt apud eū legere possumus in initio octaui. Ipse quoque Aristot. hoc idem testari videtur in vltimis verbis sexti libri: proponens enim considerandū, an detur in rebus naturalibus æternus motus, significare videtur septimum librum esse modo quodam partem octaui, & esse de æterno motu; est enim de æterno motu, si omnia quæ in eo scribuntur, ad æterni motus cognitionem, quæ in octauo libro traditur, diriguntur; id autem quomodo fit, non est nostrum in præsentia considerare. In ipso autem octauo libro si hoc vnum esse Arist. consilium statuamus, agere de æterno motu, vt ego quidem omnino asserendum esse arbitror, clara est huius consilij ratio, & eius libri cum præcedentibus connexio; quum enim apud Aristot. in corpore naturali perpetuus, & incessabilis existat motus, de hoc tanquam de accidente Physici corporis vniuersi agendum in his libris fuit, eaq; tractatio in tota de motu tractatione posthemum locum habere debuit: quum enim egisset priùs absolutè de motu, deinde etiam de motu, quatenus est continuus, agendum manebat de motu, quatenus est æternus, idq; in octauo libro fit, quem si totum legamus, videbimus eum intelligi non posse nisi

De 6. lib.

De 7. lib.

De 8. lib.

A iis omnibus intellectis, quę in aliis præcedentibus libris declarata fuerant; supponit enim cognitum iam esse motum, & infinitum & locum & tempus, & continuum, vt non absque aliqua ratione aliqui in hunc errorem inciderint, vt dixerint præcedentes libros fuisse ab Aristotele scriptos propter octauum. Altera quoque est ratio, cur octauus liber postremus omnium esse debuerit, alij namque sunt de rebus vniuersalibus, hic verò est de æterno B motu, qui vnus continuus singularis est; idq; Aristoteles satis clarè pronunciauit in contextu 40. eius octaui, dum dixit præcedentes libros fuisse vniuersè de natura, hoc est, de rebus naturalibus in vniuersali; hoc enim discrimine separans alios ab octauo indicat octauū esse de re naturali singulari; neque ob id alienus est hic liber à libris Physicæ auscultationis, siquidē sunt hi omnes libri de rebus communibus, sed alij sunt de rebus communibus C prædicatione, octauus verò est de communibus non prædicatione, sed extensione & ambitu; nam motus in orbem, cuius in octauo libro demonstratur æternitas, non consideratur ibi vt Cœli, sed vt omnium rerum naturalium motus. Hoc esse puto Aristotelis consilium in octauo libro, vnde patet eum iure numerari in libris de motu, & ita eum appellat Aristot. in contex. 14 primi lib. de generatione, vbi dicit, se de motore immobili e- D gisse in primis sermonibus de motu, & in contex. 71. primi libri de Cœlo hunc librum citans vocat librum de motu. Sed difficultatem facere videtur tractatio de primo motore immobili, quæ in eo libro habetur, quæ multos in hanc sententiam traxit, quòd cōsilium Arist. præcipuum sit agere de motore æterno; agat autem de æterno motu propter motorem, vt ex eo ducat nos in cognitionem primi æterni motoris. Sed absque dubio decipi- E untur, quia motor immobilis non est considerationis Physicæ, vt asserit Arist. in contex. 71. & 73. secundi Physicorum, ideò de illo agit non propter se sed propter æternum motum: quum enim accidens non cognoscatur, nisi per suam causam demonstretur, causa autem æterni motus æquata sit primus motor immobilis, necessarium fuit agere de ęterno motore, vt per eum perfecta haberetur cognitio æterni motus; tota igitur tractatio dicenda F est de æterno motu, etiam illa quæ est de æterno motore, quia id dicitur considerari, cuius principia & causæ quæruntur, vt ait Arist. in principio lib. 1. Metaphysicorum. Sed tota hac in re difficultas tolletur, si cognouerimus discrimen philosophi naturalis & Metaphysici in consideratione substantiarum à materia abiunctarum; in hoc enim non videntur omnes consentire. Sunt qui dicant discrimen consistere in diuersitate attributorum, alia namq; earundem attributa cognoscere Metaphysici est, alia verò Physici; quòd enim

Aliquorum opinio de primo motore.

Confutatio.

Discrimen Physici, & Metaphysici in considerationē abstractorum.

Aliquorum opinio.

enim sint substantiæ, & à materia abiunctæ, & actus puri, & moueant vt finis, aliaq; eiusmodi, considerat Metaphysicus; quòd autem sint æterni motores immobiles, cognoscitur à philosopho naturali in octauo libro Physicorum. *Alia opinio.* Alij etiam dixerunt hanc esse differentiam, quòd à physico cognoscuntur, quoad quæstionem an sint, à Metaphysico autem quoad quæstionem quid sint. Sed omnem alium errorem ipsa veritatis cognitio declarabit. *Opinio vera.* Ego puto veram & præcipuam differentiam, à qua aliæ, si quæ sunt, emanant, eam esse, quæ ex verbis Auerrois colligitur in postremo cōmentario primi libri, & ex verbis Aristotelis in contextu 73. secundi, motores æterni considerantur à Metaphysico vt subiectum, à Physico autem non vt subiectum, sed vt principia affectionis naturalis, simile discrimen affert Aristoteles in 2. libro inter Physicum & Mathematicum in earundem rerum consideratione, dicens quantitates Mathematicas à Mathematico considerari vt abiunctas mente à materia naturali, proinde vt habentes locum subiecti; à naturali autem vt sunt affectiones corporum naturalium; quum enim tria hæc tantummodò in qualibet scientia considerentur, subiectum, principia & affectiones, sufficientissima est duarum scientiarum distinctio in eiusdem rei consideratione, quum dicimus, eam in hac scientia habere locum subiecti, in illa verò vt affectionem, vel vt principium considerari Quoniam igitur motor æternus non consideratur à naturali nisi vt principium & causa æterni motus, tota illa consideratio est respectiua, vocandaq; est de æterno motu. quia de causa loqui quatenus est causa, est de eo loqui, cuius est causa. *Error primæ opinionis.* Ex his patet prioris opinionis falsitas, nam si æterni motores considerantur à Metaphysico vt subiectū, necesse est omnia eorum attributa, nullo excepto, à Metaphysico cognosci; munus enim cuiusq; scientiæ est omnia penitùs sui subiecti propria attributa cognoscere, sin minùs, ea perfecta scientia esse non potest; omnia igitur diuinorum entium attributa, quatenus talium entium attributa sunt, ad Metaphysicum pertinent, nullum ad Physicum, ideò videmus Aristotelem in 12. Metaphysic. non solùm docere entia illa esse substantias abiunctas à materia, & puros actus, sed etiam esse æternos motores immobiles: philosophus autē naturalis, qui entia illa non considerat vt subiectum, sed vt causas motus, non indiguit omnium illorum attributorum consideratione, sed quorundam tantummodò, sine quibus cognoscere non poteramus causam æterni motus: considerat igitur, primum motorem esse abiunctum à materia & penitùs immobilem, non vt ipsius æterni motoris secundùm se cognitionem adipiscatur, sed vt perfectè cognoscat caussam cur in corpore naturali æternus est motus; quum enim

A motor sit à materia abiunctus, non laborat, proinde potest mouere perpetuò. Ex his colligimus veram esse hanc propositionem; Metaphysicus cognoscit entia abstracta esse æternos motores, & hanc; Physicus cognoscit entia abstracta vt æternos motores, quia tota eius consideratio est respectiua, & quatenus sunt principia, sed hanc esse falsam, Metaphysicus cōsiderat entia abstracta, vt æternos motores, sic enim Metaphysico attribuimus solùm
B consideratiorem respectiuam, & excludimus omnem aliorum attributorum considerationem. Patet etiam error secundæ opinionis; illud enim quod adducunt, discrimen verum est, sed secundarium adducunt, prætermisso primario; ratio enim cur Metaphysicus cognoscat de æternis motorib. quid sint, est, quia eos considerat vt subiectum, quælibet enim scientia debet proprij subiecti quidditatem cognoscere: Naturalis verò, qui non *Error secundæ opinionis.*
C considerat eos absolutè, sed respectu motus, non potuit illorum essentiam considerare; ea namq; absoluta est, & ad eum pertinere non potuit, satis igitur habuit inuenire quòd sint, quid autem sint, ignorat, ideò nec substantias esse cognoscit, nec actus, nec alia, quę solus primus philosophus contemplatur. Dicere igitur possumus, tractationem de primo motore in 8. lib. tum primariam esse, tum secundariā; quatenus enim sumitur vt pars quædam tra-
D ctationis de æterno motu, primaria est, quoniā primaria est tractatio tota de æterno motu; quatenus autem æternus motor sumitur, vt quoddam distinctum ab æterno motu, secundaria dicenda est. quia instituitur propter æternum motum. De illius autem octaui libri structura & artificio, quod certè est maximum, plura dici possent, quæ nūc omittimus, satis esse arbitrantes vniuersalē librorum constructionem exponere; illam verò, quę singu-
E lorum librorum propria est, iis qui libros ipsos interpretandos suscipiūt, relinquendam esse censemus. Hæc igitur sunt, quæ tractantur in his octo libris Physicæ auscultationis, in quibus cauendum est, ne diuersa subiecta quæramus, quod aliqui faciunt; vnum enim & idem ij omnes subiectum habent corpus naturale, latissimè acceptum; eorum autem inter se discrimen non in subiecto consistit, sed in variis scopis, seu intentionibus circa i- *Nota aliquorū errorem.*
F dem subiectum, vt in præcedentibus declarauimus. Hoc significauit Arist per inscriptio. nem illam, Physicæ auscultationis, quæ ad eius, quod modò diximus, comprobationem breuiter declaranda est; duo librorum genera ab Arist. scripta esse constat; vnum exquisitum ac scientiale, in quo ipsæ rerum naturæ penetrantur, & effectus per suas causas declarantur, quod ab ipso ἀκροαματικὸν appellatum est, hoc est, auscultatorium, eò quòd ad philosophos & literatos viros, qui eius auscultatores extiterant, huiuscemodi libri scripti intelli- *De inscriptione.*

liguntur. Alterum genus, quod illi ab Aristot. contraponitur, est id, quod ab ipso in vltimo cap. primi libri de Moribus. vocatur ἐξωτερικὸν id est, extrarium, quasi ad vulgus, & ad populares homines scriptum, in quo res leuiter, & pingui Minerua tractantur; eiusmodi erant ij, quorum ibi mentionem facit, extrarij de anima libri, qui nunc non extāt; nam ij, quos habemus; libri de Anima scientiales potiùs, atq; auscultatorij sunt appellādi; eos etiam extrasios libros significasse videtur Arist. in cōtex. 54. primi libri de Anima, vocans τοὺς ἐν κοινῷ λεγομένους λόγους, id est, in communi habitos sermones, quasi ad populum, non ad scientes. Cæterùm si id auscultatorium est, quod modò diximus, manifestum est nō distingui hoc nomine hos octo libros ab alijs Arist. libris tū naturalibus, tum supernaturalibus, qui, quòd scientiales sunt, non minùs appellari merentur auscultatorij; restat igitur vt in illa dictione, Physicæ, consistat distinctio horum octo librorum ab alijs, siquidem alij libri naturales sunt quidem & ipsi de natura, non tamen vniuersè de natura, sed particulariter de aliqua huius, vel illius rei natura; hi soli sunt absolutè de natura, & de vniuersa natura, ideò hi soli per excellentiam sunt appellati φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc est, de illa auscultatione, quæ vniuersè & absolutè est de natura. Est igitur in his omnibus cōmune subiectum statuendum corpus naturam habens latissimè acceptum, non ad aliquam speciem restringendum; de speciebus autem sunt cæteri, qui mox sequuntur, libri naturales, ad quorum omnium ordinatam considerationem nunc nobis accedendum est: nam de octo libris Physicæ auscultationis ea quæ hactenus dicta sunt, sufficiunt.

De sede librorum de Cœlo, & de eorum subiecto vera sententia.

Cap. XIII.

Sequitur altera scientiæ naturalis posterior pars, in qua species corporis naturalis ordinatim considerandæ sunt: hæc pro specierum varietate in plures libros diuisa est, quorum primus consensu omnium est liber de Cœlo, in quatuor libros diuisus: hic quum in scientia naturali secundum locum obtineat, & statim sequatur octo libros Physicæ auscultationis, non potest aliud habere subiectum, quàm primam naturalis corporis speciem, cui post generis cognitionem primus debeatur locus: hæc igitur quænam sit, non difficile est videre, si primam generis huius diuisionem nouerimus; hanc autem ipsemet Arist facit in initio 1. lib. de Cœlo, vbi ex 2. Physic. repetens definitionem corporis naturalis, illud statim diuidit in simplex & mistum, diuisionemque hanc declarat ex diuisione motus in simplicem, & mistum. De

Prima diuisio corporis naturalis.

A subiecto igitur librorum de Cœlo clarum est Arist. testimonium, qui ita videtur hos libros cum libris Physicę auscult. connectere, quum in illis actum sit de corpore naturali generaliter accepto, & hoc prima partitione diuidatur in simplex & mistum, & ordine doctrinæ sit priùs agendum de simplici, quàm de misto, necesse est subiectum librorum de Cœlo esse corpus naturale simplex; quod quidem ipsa quoque tractatio confirmat; agit enim B primo loco Arist. de corpore simplici communiter sumpto in initio 1. lib. vbi de hoc cō muni analogo pauca quædam dicit, quæ de eo dici poterant; ipsi namq; tanquam subiecto attribuit propriam affectionem motum simplicem, quæ illi competit propter simplicem naturam; quemadmodum enim absolutè accepta natura causa est motus absolutè accepti, ita & natura simplex simplicis motus est causa: nil aliud de hoc communi dici C poterat, ideò statim Arist. ad ordinatam specierum considerationem descendit, species autem eius sunt Cœlum & quatuor elementa, quæ, quum in nullo communi vniuoce conueniant, similitudine tamen & proportione quadam dicuntur simplicia corpora, quoniam quodlibet horum eiusmodi est, vt ex aliis prioribus corporibus non constet: inter hæc primus locus cœlesti corpori debebatur; quum enim sit ita notæ existētiæ, vt non D egeat ex aliorum corporum declaratione innotescere, & ad eius naturam declarādam satis sit rudis illa aliorum corporum cognitio, quam sensu percepimus, nulla facilioris doctrinæ ratio coēgit Aristotelem de elementis priùs agere, quàm de Cœlo; ordinē igitur seruauit naturæ & nobilitatis, Cœlum enim & nobilius est inferiorib. corporibus, & natura prius, quia illorum est causa; nisi etiā dicamus ordinē ita seruari facilioris nostræ cognitio- E nis, cognitio.n. cœlestis corporis, quod leuia & grauia omnia ambit & continet, non parū cōferre videtur ad cognitionē illorum, quum ad ipsum terminentur motus leuiū, & ab ipso motus grauium incipere intelligatur; adde q motus grauium ad mediū esse dicitur, motus autē leuium à medio, at medium intelligi nō poterat non intellecto extremo, nec centrum non intellecta peripheria; omnes igitur ob causas videtur de Cœlo priùs agendum fuis- F se, quàm de elementis. In ipsa autem Cœli tractatione ordinem seruat Arist. conuenientissimum, quia quum in cuiusq; subiecti contemplatione duo, nec plura, cognoscēda proponantur, primùm quidem eius natura, & essentia, deinde verò proprietates, & accidētia, quæ ab ea emanant, ante omnia naturā Cœli declarat in primo libro ad contextum vsq; 32. postea verò in tota sequēte primi libri parte, atq; in toto secundo accidentia cœlestis corporis contēplatur; in primo quidem illa, quæ licèt naturam Cœli insequantur, in totum tamen

Connexio lib. de Cœlo cum lib. Physic.

Corpus simplex est commune analogum.

Cur de cœlo priùs agatur, quàm de elementis.

Ordo tractationis de Cœlo.

men mundum redundant, ita vt Cœlum habeant subiectum præcipuum, mundum verò subiectum adæquatum; proinde de toto mundo ab Aristotele demonstrantur, eaque tria sunt, finitudo molis, vnitas, sempiternitas: in secundo autem illa, quæ non redundant in vniuersum, sed Cœlum habent subiectum adæquatum, cuiusmodi sunt sex illæ differentiæ positionis in Cœlo, dextrum, sinistrum, sursum, deorsum, ante, & retrò; necnon varietas motuum, & astrorum, & orbium, eorumque B ordo, & figura, & alia, quæ in eodem libro tractantur, non sunt enim hic omnia singillatim recensenda, quum satis sit totius tractationis rationem intellexisse. Id solum non est silentio prætereundum, in postrema secundi libri parte agi de terra, non quidem vt de elemento graui, sic enim de ipsa agitur in 4. libro, sed quatenus respectu Cœli locum centri obtinet, adeo vt illa quoq; tractatio modo quodã de Cœlo esse dicatur, quemadmodum.n. tra C ctatio de centro quatenus cētrum circuli est, pars quædam est tractationis de circulo, siue de circuli peripheria, ita & ibi tractatio de terra pars quędam tractationis de Cœlo esse intelligenda est. In duobus autem posterioribus libris agit Arist. de reliquis simplicibus corporibus, de grauibus, & leuibus, quæ sunt ignis, aër, aqua, terra, hæc enim ibi tractantur vt grauia, & leuia, sumitq; ibi Arist. grauitatẽ & leuitatem pro formis elementorum, non D quòd reuera sint formę, sunt.n. qualitates, sed quia latentibus formis sumuntur earum loco accidentia hæc consequẽtia, per quæ mouentur elementa loco, & in propriis quæq; locis sita integrant mundum; hæc enim est propria elementorum consideratio in tertio & quarto libris de Cælo, vt postea declarabimus, quatenus sunt grauia, & leuia, hoc est, quatenus sunt simplicia corpora, quorum simplices naturas insequuntur simplices motus naturales, E per quos propria loca occupando mundi integritatem constituunt. Sed de eorum duorum librorum tractatione plura dicemus in sequẽtibus, tunc præsertim, quum loquemur de subiecto librorum de Generatione, & interitu; nũc pauca hæc dicere voluimus, vt ante omnia intelligatur, quænam sit vera sententia de subiecto, & de tractatione quatuor librorum de Cœlo; modò expendendæ sunt aliorum hac de re sententiæ, vt cum iis dispu- F tando veritatem clariorem reddamus.

Tractat de Terra in 2. lib.

De 3. & 4 lib.

Sententia Alexandri de subiecto librorum de Cœlo. Cap. XIV.

HVic sententiæ repugnant maximè sectatores Alexandri, qui (vt Simplicius refert) aliud opinari visus est de subiecto horum librorum: dixit enim Aristotelem in his agere de Mundo, ac de simplicibus corporibus, quæ ipsius partes sunt: quam sententiam alij, qui eum postea sequuti sunt, ita intellexerunt, vt subiectum sit mundus tantùm, non simplicia corpora, quũ hęc vt principia mundi, & propter mundum considerentur, ex iis enim tanquam ex materia mundus coustat; non ipsa per se vt subiectum libri. Huic opinioni multa videntur argumenta suffragari, primùm quidem argumentantur ex inscriptione, quum enim hi libri inscribantur de Cœlo, vel sumitur ibi Cœlum pro solo cœlesti corpore, vel pro mundo toto, vtroq; enim modo asserit Arist. in context 96. primi libri sumi posse Cœlum: atqui pro solo quinto corpore accipi non potest, sic enim manca, & imperfecta esset inscriptio, quum non de solo quinto corpore, sed etiam de quatuor elementis agatur in his libris; sumitur itaq; Cœlum pro mundo, proinde subiectum est mundus. Secundò sumunt argumentum à tractatione ipsa, nam totus primus liber est de Mundo, nempe de eius finitate, de vnitate, de æternitate. Tertiò ex verbis Arist. qui sæpe Cœlum vocat primum elementum, vt in context. 91 primi libri, & in initio tertij: quoniam igitur nomen elementi respectiuum est, elementum enim est alicuius elementum, videndum est cuiusnam elementum possit vocari ipsum cœlum; respectu quidem mistorũ non potest elementum dici, qui mistum non constat ex Cœlo vt ex materia: relinquitur ergo vt respectu solius mundi possit vocari elementum, siquidem omnia quinque simplicia corpora sunt materia mundi; quoniam igitur eadem debet esse Cœli, & aliorũ quatuor corporum consideratio, necesse est, si Cœlum consideratur vt materia mundi, elementa quoque vt materiam mundi considerari, omnia igitur simplicia corpora vt principia subiecti in his libris considerantur, non vt subiectum. Hinc aliud argumentũ colligunt, quod erit ordine quartum; illud est subiectũ, cuius principia & accidentia quæruntur, illud vero non est subiectum, cuius non quæruntur principia, & affectiones; atqui principia, & accidentia mundi, non simpliciũ corporum, tractãtur in libris de Cœlo; ergo subiectum est mundus, non simplicia corpora; maior propositio manifesta est, minor probatur; agitur in tribus posterioribus libris de quinque simplicibus corporibus, quæ sunt principia mundi materialia, in primo autem libro agitur de accidentibus mundi, omnes igitur hi quatuor libri sunt de principiis, ac de accidentibus mundi: de principiis autem simplicium corporum manifestum est nõ agi in his libris, Cœlum enim nulla habet principia, elementorum verò nulla tractantur principia in his libris de Cœlo. Argumentantur etiam contra Simplicij sententiam hoc pacto: si subiectum horũ librorum esset corpus simplex, deberet Arist. in libris de Cœlo omnia, quæ ad simplicia corpora pertinent, pertractare, & docere omnia eorum accidentia, hoc

Primum argumentũ pro Alexandro.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

tamen non facit, quia solas motrices elementorum qualitates considerat; de aliis verò, quę alteratrices dicuntur, ne verbum quidem facit, de iis enim loquetur in libris de Generatione: non est igitur horum librorum subiectum corpus simplex. Postremò pro sua opinione hoc argumento vtuntur, agendum omnino erat de mũdo in philosophia naturali, ergo nisi in libris de Cœlo subiectum sit mundus, manca & diminuta erit scientia naturalis ab Arist. scripta, nullus enim in ea alius locus relinquetur, in quo agi dicatur de ipso mundo vniuerso. Hanc igitur sententiam qui sequuntur, alia vtuntur ratione in horum librorum ordine declarãdo; quum enim in hoc omnes consentiant, quòd libri de Cœlo sequantur statim octo libros Physicæ auscultationis, duplicem huius ordinis rationem assignant: alij namq; dicunt, in libris Physicæ auscultationis actum est de principijs corporis naturalis, sequebatur vt de ipsis corporib. naturalibus ageretur, sed quia totũ nobis priùs offertur cognoscendum, quàm partes, est enim nobis notius partibus, vt dicitur in contex. quarto primi libri Physic. ideo in libris de Cœlo agendũ primo loco erat de mundo vniuerso, vt postea de singulis eius partibus ordinatim agendo tota naturalis sciẽtia absolueretur: quod quidẽ Arist. fecisse videmus, nam post tractationem de mundo agit primùm de simplicib. corporibus, postea de mistis omnibus & generatim & singillatim. Alij verò dicunt subiectũ fuisse in libris Physicæ auscultationis corpus naturale latè sumptum, à quo quum ad eius species transeundum esset, primo loco dicendũ fuit de tota earum cõgerie, quę vocatur mundus, postea verò de singulis.

Vltimum argumentum.

Ratio ordinis librorum secundum alios.

Dictæ sententiæ confutatio.

Cap. XV.

Sententia hæc an reuera Alexandri fuerit, ego quidem dubius sum, quũ enim commentarios Alexandri non habeamus, ex iis quæ à Simplicio referuntur, non liquet ita sensisse Alexãdrum, vt eius opinio ad rectum sensum quem mox considerabimus, trahi nequeat; quemadmodum si ita sensit, vt ei cæteri attribuunt, defendi nullo modo potest: primùm enim aduersus eum sic argumẽtor cum Simplicio, si scopus Arist. in his libris esset agere de mundo vniuerso, antequam de singulis eius partibus ageret; ergo mundum hic considerare deberet perfectum, nec ex simplicibus modò, sed ex mistis quoque corporibus constantem, hoc enim omnino probaret aduersariorum ratio, si modò aliquid habet efficacitatis; nam si cognito corpore naturali communi, seu cognitis principijs offertur primo loco cognoscendum totum, deinde partes singulæ, & hæ quæ postea ab Arist. considerabuntur, erunt & simplicia corpora & mista, non video cur secundum ipsam totum ra-

Primum argumentum.

A tionem non fuerit ante omnia considerandum vniuersum vt ex his omnibus corporibus constans, hoc enim esset de toto mundo agere; quemadmodum & Plato in Timæo, & auctor libelli de Mundo ad Alexandrum videntur mundum considerasse; attamen de mundo vt mista complectente ipsis quoque consentientibus non agitur in libris de Cœlo, non est igitur cõsilium Arist. in iis libris agere de Mundo: reuera enim mundus nõ est vnum

B quiddam eiusmodi quod perfectè in vno libro tractare potuerit, quum non sit vnius naturæ, sed ex diuersarum naturarum corporibus sit conflatus; quamobrem perfecta totius mundi tractatio habetur in tota philosophia naturali, quum in hoc libro agatur de simplicibus corporibus, in aliis de mistis generaliter, in aliis verò de variis speciebus; sic enim cognitis partibus dicitur totus mundus esse cognitus, sed non totus simul in aliquo libro

C vt vnum quoddam subiectum cognoscendum. Præterea secundùm hanc opinionem nullus est conueniens transitus à libris Physicæ auscultationis ad libros de Cœlo, neque enim vt à primis principiis ad mundum, siquidem illa non sunt mundi totius principia; neque vt à corpore naturali latè accepto ad mundum, quia mundus non est species aliqua corporis naturalis, sed omnium specie-

D tum cõgeries. ordo autem artificiosus, quem proposuit Arist. in Proœmio primi Physicorum, est vt ab vniuersalibus ad particularia progrediamur, & à genere ad species. Adsunt etiam plura Arist. testimonia sententiam nostram comprobantia, nam in initio primi libri de Cœlo incipit agere de corpore simplici generaliter, deinde ad species transit à cœlo incipiens, vt antea diximus. In postrema parte primi libri loquitur fusè de æternitate mun-

E di, deinde in principio secundi libri concludens illam iam ostensam æternitatem, tribuit eam soli cœlesti corpori, quasi eam demonstrasse de mundo, fuerit eam de cœlesti corpore demonstrasse, illud enim solum apud Arist. est radix æternitatis, siquidem ideò æternus est mundus, quia Cœlum est æternũ: quare de accidentibus mundi agere in primo libro est agere de Cœlo, quia illa omnia accidentia solam Cœli naturam consequuntur. Initio etiam tertij libri recensens Aristot. ea

F quæ in duobus prioribus libris tractata erant, non dicit se egisse de Mundo, sed de solo cœlesti corpore, quod vocat primum elementum. Sic in initio 1. Meteor. commemorans ea quæ in præcedentibus libris tractauerat, non dicit se in libris de Cœlo egisse de Mundo, nec vllam prorsus mundi mentionem facit, sed dicit de cœlestibus corporibus, & de quatuor elementis actum esse in his libris; nec vllum apud Arist. comperiemus locum, in quo asserat, se in libris de Cœlo egisse de mundo.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quomo-

Quomodo verè dici possit, subiectum in libris de Cœlo esse Mundum.

Cap. XVI.

SEd memoratæ sententiæ falsitas clarior redderetur, si declarauerimus, quomodo ad rectum sensum opinio de mundo redigi possit, huius enim comparatione error aliorum, qui alium sensum acceperunt, manifestissimus erit. Mundum hunc corporeum duobus modis sumi philosophi omnes concedere videntur, quum enim nomen mundi significet quoddam perfectum & absolutum, duplex in eo perfectio notari potest, vna molis seu quantitatis, altera qualitatis seu formæ; illam vocarent Latini nostri extensiuam, hanc intensiuam. ratione quidem quantitatis & extensionis perficitur, & absoluitur mundus à quinque simplicibus corporibus, à mistis enim nõ integratur mundi moles quatenus mista sunt, sed quatenus constat ex simplicibus tãquam ex materia; quare etiamsi nulla essent mista, perfectus tamen hac ratione mundus diceretur, ex omni enim constaret quantitate, & omnem locum adimpleret; ideò Arist. dixit mista non alium habere locum, quàm illum qui eis conuenit ratione elementi præualentis in mistione singulorum; ratione autem formæ & perfectionis secundùm intẽsionem acceptæ mundus non à solis simplicibus corporibus dicitur perfectus, sed etiam à mistis omnibus, nam præter elementa adiectæ sunt mistis propriæ singulorum formæ, in quibus omnibus, earumq; ordine ita est mundi perfectio cõstituta, vt vna sublata desineret mundus esse perfectus & ornatus. Ad molis igitur mundi integritatem sola simplicia pertinent, ad ornatum verò & ad absolutam perfectionem etiam mista. Inter omnes autem qui mundum esse horum librorum subiectum dicunt, hoc conuenit, quòd mundus consideratur hic vt ex solis simplicibus constans, non vt ex mistis; attamen si post libros Physicæ auscultationis priùs offerebatur nobis totũ cognoscendum quàm partes, à toto ordiendum erat accepto potiùs secundo modo quàm primo, sicut antea considerabamus. Primo autem modo acceptus mundus nihil aliud reuera est, nisi quinque simplicia corpora sic ordinata, vt graue subsistet leui, & grauius minùs graui; & id, quod nec graue nec leue est, alia omnia intra se contineat & complectatur: itaque de quinque simplicium corporum naturis loqui, per quas singula proprios, & ita, vt prædiximus, inter se dispositos occupant locos, est de mundo loqui, quum nil aliud sit mundus, nisi illa sic ordinata. Quamobrem si ita intellexit Alexander subiectum esse mundum, vt subiectum sint ipsa simplicia corpora, quorum congeries est mundus, vera est eius sententia, idq; videntur ipsius verba à Simplicio relata significare, quando dixit considerandum

Mũdus sumi potest dupliciter.

Alexandri defensio.

A lium Arist. esse agere de mundo & simplicib. corporibus, vt coniunctiua pro declaratiua sumatur, & sensus verborum sit, scopus est mundus, hoc est, simplicia corpora, ex quibus constat mundus: hæc enim etiam Auerrois opinio fuit, qui quum aliquando dixerit subiectum horum librorum esse mundum, vt legimus in principio suæ paraphraseos, & in postremo Commentarij tertij libri, nõ ob id dixit (quod multi dicũt) simplicia corpora non

Opinio Auerrois.

B vt subiectum tractari, sed vt principia mundi, hoc enim nil potest ineptius, nil falsius excogitari, quandoquidem priùs oportuisset Arist. de simplicibus corporib. agere, quàm de mundo, si illa vt mundi principia considerarentur; quoniam cuiusq; rei cognitio ex principiorum suorum cognitione acquiritur, nec potest res iis ignoratis bene cognosci; ipsi tamen dicunt, agi priùs de mundo quàm de simplicibus corporibus, quod secundùm eorum

C sententiam est omnino absonum rationi: ac putauit Auerroes simplicia corpora considerari vt subiectum libri, non vt principia subiecti, vt apertissimè apud eum legimus in primo Cõmentario libri tertij de Cœlo, vbi primũ inquit consilium Arist. esse agere de partibus mundi simplicibus, nec ob id intelligit simplicia corpora cõsiderari vt principia mundi; nam postea seipsum declarans inquit demonstrari ipsorum accidentia per suas causas,

D subiectum autem est illud, de quo accidentia per suas causas demonstrantur, ea igitur corpora vult ibi habere locũ subiecti. Legimus etiam ibidem apud Auerroem verba hæc [*& iam loquutus est in primo, & in secundo huius libri de corporibus cœlestibus, & accidentibus eorum; vult modò dicere de aliis quatuor simplicibus, quæ rectà mouentur*] sic enim dicit, accidẽtia cœlestis corporis tractata fuisse in primo & 2. libr. de Cœlo: quare non putauit primum librum ita esse de accidentibus mundi, vt non

E sit de accidentibus Cœli. Demum autem in calce eiusdem commẽtarij sententiam suam clarissimè profert, & aliorum errorem patefacit Auerroes, dum distinguit considerationem elementorum, quæ habetur in libris de Generatione, ab ea quæ habetur in libris de Cœlo, his verbis: [*in libro de Generatione non considerat elementa, nisi propter considerationem mistorum generabilium & corruptibilium; hic*

F *autem considerat ea inquantum sunt partes mundi, hic igitur considerat ea inquantum sunt subiectum, ibi verò inquantum sunt principia*] Itaque apud Auerroem considerare elementa vt partes mundi, non est ea considerare vt principia subiecti, sed est ea considerare vt subiectum libri, siquidem partes integrantes non distinguuntur re à toto, sed sunt idem quod illud; quare considerare mundum vt constãtem ex simplicib. corporibus, & considerare simplicia corpora vt sunt partes mundi, idẽ est: proinde subiectum dicere mundum, idem est

ac dicere simplicia corpora esse subiectum: eaq; Auerrois opinio fuit, qui in eodem dicto commentario tum dixit elementa in libris de Cœlo considerari vt partes mũdi, tum etiam dixit considerari quatenus sunt simplicia.

Quod melius sit dicere subiectum corpus simplex, quàm Mundum. *Cap. XVII.*

NOn est autem ignorandũ, quòd quum nomine mundi, & nomine simplicis corporis idem horum librorum subiectum denotetur, attamen longe meliùs, & artificiosiùs loquimur dicentes corpus simplex, quàm dicentes mundum, quia licet eandem vtroq; modo rem consideratam exprimamus, non æque tamen modum considerandi exprimimus, qui est quatenus simplex, non quatenus mundus: quod ostendo, sumens ab hoc dubio occasionẽ, quod quum ego pluribus eruditis viris iam obtulerim, neminem reperi, qui id bene soluerit: dubium tale est: Sententia nunc est plurium philosophantium, quòd tota scientia naturalis subiectum habeat adæquatum corpus naturale quatenus naturale est, hic itaque considerandi modus debet esse proprius scientiæ naturalis, & illi adæquatus, ita vt nulla sit alia disciplina, in qua aliquid consideretur quatenus naturam habens, nec vlla sit scientiæ naturalis pars, quæ alia ratione consideret aliquid nisi vt naturale, seu naturam habens; quum igitur in libris de Cœlo agatur, seu de Mundo, seu de Cœlo, & de Elementis, quæ omnia sunt corpora naturalia, necesse est ea considerari hac sola ratione quatenus naturalia corpora sunt; atqui efficax illatio semp est à quatenus ipsum ad de omni; igitur queadmodum si homo quatenus est animal, sentit, necesse est vt omne animal sentiat; ita si illa cõsiderantur vt naturam habentia, necesse est ibidem considerari omnia naturam habẽtia, proinde omnia naturalia corpora in libris de Cœlo subiectum erunt, tum simplicia, tum mista; & hoc dubium non minùs in quolibet alio libro Scientiæ Naturalis locum habet, quàm in libris de Cœlo, causa enim absurditatis esse videtur, quia sic ponitur modus considerandi amplior re considerata, nam latiùs patet quatenus naturale, quàm elementa, quàm animalia, quàm stirpes, quare dum dicimus aliquod horum considerari vt naturale, in prædictum absurdum incidimus, vt dicamus ibi considerari omne naturale; quòd si dicamus considerari non vt naturale, sed alio modo, ea consideratio non pertinebit ad scientiam naturalem, quia sub modo cõsiderandi sciẽtiæ naturalis non continebitur. Vera huius dubii solutio meo quidem iudicio in hoc consistit, quòd quemadmodum res considerata communis primùm est, deinde ad varias species coarctata, sic & modus considerandi; hoc enim omnino confitendum est, si modus considerãdi debet esse æqualis rei considerata, vt ante dicebamus; quoniam igitur subiectum in tota scientia naturali vnum est, corpus naturale, idq; primo loco tractandum proponitur vt cõmune genus, deinde ad varias species ordinatim coarctatur, nec ob id plura sunt subiecta, sed vnum, siquidem species omnes in communi genere vnitatem recipiunt; modus quoq; considerandi vnus est totam scientiam amplectens, quatenus naturam habens, ita tamen vt priùs sumatur natura communiter, & indistinctè in libris Physicæ auscultationis, deinde cuiusque naturalis corporis propria natura, quæ huius proprij motus principium est; considerantur igitur in libris de Cœlo simplicia corpora, quatenus proprias habent naturas, quæ propriorũ simplicium motuum causæ sunt; simplicis autem motus causa est natura simplex: est itaq; subiectum corpus simplex vt naturã simplicem habens, non vt absolutè naturam habens, sic enim sequeretur amplioremesse modũ considerandi re considerata, & alia inde emanarent absurda, quæ in dubitatione tacta fuère, quæ omnia in quolibet libro naturali euitamus, dum naturam restrictã sumimus ad corpus illud naturale, quod in quoquo libro dicatur considerari. Sic etiam seruatur ille doctrinæ ordo, & artificiosus progressus ab vniuersalibus ad particularia, quem proposuit Aristot. in Prooemio primi Physicorũ à corpore naturali latissimè accepto ad singulas eius species, quatenus proprias singulæ habẽt naturas, quæ propriorum motuum sunt principia; talis enim reuera est apud Aristotelem consideratio omnium corporum naturalium in tota philosophia naturali. Hunc igitur artificiosum progressum seruamus, dũ dicimus subiectum in libris de Cœlo esse corpus simplex quatenus simplex, seu mundum quatenus est omnium simpliciũ corporum congeries, sic enim dicimus quatenus naturam habet simplicem: nõ sic, si dicamus subiectum esse mundum, seu simplicia corpora quatenus mundum cõstituunt, mundus enim non est species corporis naturalis, sed est potiùs omnium naturalium corporum aggregatio, neq; vt mundus est, habet aliquam propriam naturam, vel proprium aliquem motum, sed solùm habet proprias naturas singulorũ corporum, & proprios singulorum motus: quare si tota scientia naturalis versatur in corpore naturali quatenus habet in se naturam, quæ est principium motus naturalis, non potest ita considerare mundum vniuersum, vt eius consideratio sit seiuncta à consideratione singulorum corporum, è quibus mundus constat. Summa igitur hæc sit; nomine mundi significari posse fatemur rem in libris de Cœlo consideratam, sed modum considerandi omni-

omnino negamus nomine mundi significari posse. Addè quòd appellatio mundi ambiguitate non caret, potest enim non modò id, quod ex simplicibus corporibus constat, sed etiam id, quod omnia prorsus corpora continet, appellari mūdus; imò & rerum omnium tam corporalium, quàm incorporalium collectionem posset quispiam nomine mundi intelligere; hæ autem licet vnum mundum constituant, non ita tamē vnum, vt sub vnam scientiam cadere aptæ sit. Quòd igitur melius sit subiectum statuere corpus naturale simplex, quàm mundum, manifestum est.

Nomen mūdi est æquiuocū

Solutio argumentorum pro Alexandro adductorum. Cap. XIX.

Ad primum.

RESTAT, vt quantum roboris habeant argumenta pro Alexādro adducta, videamus. Ad primum ex inscriptione acceptum possumus bifariam respōdere; primum dicere possumus, nihil esse absurdi, si Cœlum in hac inscriptione pro solo quinto corpore accipiatur, non est enim necessarium, vt inscriptiones librorum semper sumantur ab omnibus rebus consideratis, quum soleant esse arbitrariæ, & interdum etiam à nullius rei consideratæ nomine sumi comperiantur; vt Metaphysica sic appellata non est à re aliqua considerata, sed ab ordine doctrinæ respectu scientiæ naturalis; eadem etiam vocatur scientia diuina, licèt parua tantùm eius pars sit de rebus diuinis, sic enim appellatur à sola præcipua re considerata, qualis esset etiam inscriptio librorum de Cœlo, si Cœlum pro solo quinto corpore acciperetur: sic libri quoque Meteorologici inscribuntur ab iis tantùm, quæ in sublimi fiunt, non ab iis, quæ gignuntur in terra, licèt talia plura in eisdem libris considerentur. Secundò dicere possumus sumi in ea inscriptione Cœlū pro mundo vniuerso, idque sententiæ nostræ minimè refragari, quum nos quoque asseramus tractari in his libris vniuersum, hoc est, simplicia corpora, quorum collectio est mundus vniuersus; sic autem sumpta esset inscriptio à re considerata, at non à modo considerandi, neque id absurdum est, quum aliquę inscriptiones ne à re quidem considerata sumpta apud illustres auctores comperiantur, sed ab aliquo extraneo, vt prædiximus, quocirca nil roboris habet argumentum hoc. Ad secundū iam patet responsio ex iis, quæ antea dicta sunt, dicimus enim primum librum esse de Cœlo, vt ipse Arist. asserit in initio tertii libri, & in initio primi Meteorolog. nam accidentia Mundi, quę in primo libro tractantur, primò competunt Cœlo, indeque ad vniuersum mundum redundant; ideo volens ea attribuere Aristot. mundo vt subiecto adæquato, cognouit nullum esse locum eis conuenientiorem, quàm eum librum, in quo de cœlesti corpore

Ad secundū

A agitur, ob id eorum tractationem aggressus est statim post declaratam quinti corporis naturam, qua de re alio in loco vberiùs loquuti sumus, quum nostram de doctrinæ ordine sententiam ab aliorum obtrectationibus tueri coacti fuimus. Tertij argumenti solutio sumitur ex verbis Simplicij, qui dicit Cœlum non ideo vocari elementum, quia sit materia mundi, sed quia est simplex, quam responsionem verissimam esse demonstro; quum enim

Vide lib. 2. Apol cap. 2.

Ad tertium.

Cur Cœlum vocetur elementum.

B Arist. in iis libris & Cœlum & alia quatuor simplicia corpora elementa vocet, confiteri cogimur ea omnia eadem ratione elementa appellari, itaque si Cœlum respectu mundi elementum dicitur, oportet etiam reliqua dici elementa respectu mundi, hoc tamen ita est falsum, vt nihil fallius, nam legentibus totum 3. librum de Cœlo patet ea nunquam vocari elementa respectu mundi, sed semper respectu mistorum, ipsa namque vocat Arist. elementa corporum, & in definitione elementi,

C quam ibi tradit, hoc manifestissimum est; igitur neque Cœlum dicitur elementum respectu mundi, sed per illorum similitudinem, quum enim sint eiusdem ordinis quatenus simplicia sunt, & conditio elementi sit vt sit simplex, Cœlum dicitur elementum quatenus est simplex sicut illa, quæ verè sunt elementa mistorum. Miror autem quòd aliqui negare audeant necessariam esse elementi

Error negantium elementum debere esse simplex.

D conditionem vt sit simplex, & dicant requiri solum vt sit homogeneum, & ex eo cætera constituantur; nam manifestè repugnant Aristoteli, & incidunt in sententiam Anaxagoræ in contextu 33. illius tertij libri ab Aristotele reprobatam, inquit enim non omne homogeneum esse elemētum, vt carnem, & os, sed id solum, quod in res specie diuersas resolui non potest, caro autem resoluitur in ignem, aquam, aerem, & terram, proinde caro

E non est elemētum: vult ergo Aristoteles non esse elemētum, nisi id, quod est simplex, idq; etiam apertè asserit in cap. 3. lib. 5. Metaphysic. vt ibi videre est. Confirmatur autem hæc Simplicij, ac nostra responsio testimonio Aristot. in primo Meteorologic. cap. 3. & 4. vbi Cœlum similiter vocat primum elementum; ibi namque certum est non vocari Cœlum elementum respectu mundi, quum in iis libris non alia ratione consideretur Cœlum, nisi vt

F causa eorum, quæ in inferiore mundo fiunt; itaq; non alia ratione dicitur elementum, nisi quia est simplex. Ad quartum neganda est minor propositio; ad probationē autem negamus mundum habere alia accidentia præter illa, quæ propria sunt alicuius simplicis corporis, nam illa quæ in primo libro tractantur, naturam Cœli consequuntur: mundum verò habere principia negādum omnino est, quanquam [illegible] ex simplicibus corporibus constat tanquam ex partibus, & ex materia, talis tamen materia non dicitur principium

Ad quartū.

rei, nisi ei forma superueniat, quẽadmodum membris animalis superuenit anima, quo fit vt partes animalis tunc sint partes integrantes, tum essentiales, nempe materia, quæ ab anima superueniente perficitur; talem autem formam mundus non habet; quare vanum est id quod illi dicunt, simplicia corpora vt mundi principia considerari, quod ex eo quoque ostenditur, quòd non tractantur ante accidentia mundi, vt tractanda essent, quia priùs sunt cognoscenda principia rei, deinde accidentia consequentia. Quod verò dicunt, principia simplicium corporum non considerari in libris de Cœlo, falsum est, licèt enim Cœlum non habeat principia, habet tamen propriam naturam, quæ declaratur in primo libro, eaq; tractatio est instar tractationis principiorum Cœli, non enim aliam ob causam quæruntur principia rei habentis principia, nisi vt eius natura & essentia cognoscatur. Quatuor autem elementa habent quidem principia, materiam & formam, sed de materia nil dici poterat præter illa quæ in primo Physicorum dicta erant; de forma verò dictum quidem est in illo primo libro, sed solùm communiter & generaliter, restabat igitur dicendum de propriis elementorum formis iuxta promissum Arist. in postremo contextu illius primi libri Physic. idque faciendum erat in libris de Cœlo, sed quoniam hæ sunt incognitæ, & nomine carent, Aristoteles accepit proprietates loco formarum, nempe grauitatem & leuitatem: quare negari non potest formas elementorum in libris de Cœlo considerari: patet etiam ibi declarari proprios eorum motus & proprias quietes, aliaque eorundem accidentia: quare falsam prorsus minorem aduersarij sumunt. Ad quintum negandum est consequens, & vt ratio negationis appareat, retorqueo priùs contra aduersarios argumentum sic; potest considerari mundus, vt constans ex omnibus & simplicibus, & mistis corporibus, qua ratione propriè dicitur mundus & perfectus & ornatus, ergo nisi in aliquo libro scientiæ naturalis ita consideretur mundus, philosophia naturalis manca & diminuta erit. Si hoc argumentum non est efficax, argumentum quoque aduersariorum nihil habet efficacitatis; ratio autem est, quia mundus non est ita vnum quid, quod seorsum à partibus suis cognosci debuerit vel potuerit; sed cognitio partium est cognitio mundi; dum igitur cognoscimus omnia simplicia corpora, etiamsi nullã totius tractationem faciamus, cognoscimus mundum; quia mundus est simplicia corpora sic ordinata: sic etiam dum cognoscimus omnia naturalia corpora & simplicia & mista, cognoscimus mundum altero modo acceptum, proinde nulla alia requiritur mundi consideratio præter consideratio-nem partium. Ad postremum, quod aduersus Simplicium afferebatur, dicimus Arist.

Quomodo Cœlum habeat principia.

Ad quintũ.

Ad vltimũ.

A de Elementis agere tum in libris de Cœlo, tum in libris de Generatione & interitu, cum hoc tamen discrimine, quòd in libro de Cœlo ea considerat absolutè vt corpora naturalia, in libris autem de Generatione vt principia mistorum. Quoniam igitur qualitates motiuæ competunt elementis vt sunt naturalia corpora, absque vllo mistorum respectu, alteratiuæ autem eis datæ sunt vt sint principia mistorum, Aristoteles harum qualitatum tra-B ctationes seiunxit, & motrices considerauit in libris de Cœlo, quæ maximè videbantur idoneæ, vt pro elementorum formis sumerentur, quia per has formæ elementorum edunt immediatè proprios naturales motus, qui eis competunt prout sunt corpora naturalia; alteratiuarum autem consideratio fuit reiecta in libros de Generatione: qua de re postea fusiùs loquemur.

C *Aliæ aliorum sententiæ de subiecto librorum de Cœlo. Cap. XIX.*

ALIAE quoque fuerunt aliorum sententiæ de subiecto horum librorum, quas non erit ab re breuiter expendere, & an defendi possint, considerare. Latini omnes subiectum statuisse videntur corpus mobile ad vbi, hac moti ratione; Libri Physicæ auscultationis subiectum habuere mobile absolutè D acceptum, hoc autem prima diuisione diuiditur in mobile ad vbi, & mobile ad formam; quoniã igitur motus ad locum est omnium motuum primus, rationi consonum fuit vt post cognitionem corporis, seu entis mobilis absolute sumpti, ageretur statim de mobili ad vbi, hoc itaque subiectum est librorum de Cœlo. Horum sententia in eo probanda maximè est, quòd putarunt Arist. in libris Naturalibus ordinem seruasse ab vniuersalib. sub-E iectis ad particularia, & in libris Physicæ auscultationis egisse de genere ipso subiecto, postea verò in aliis libris agere de speciebus. Sed quod de subiecto horum librorum dixerunt, admittendum non est, nisi ad bonum sensum trahatur, qui etiam videtur quibusdam ipsorum non fuisse incognitus, vt videre est in quæstione Ioan. Magistri, doctoris Parisiensis, Scotistæ non spernendi. Vrgetur primùm hæc opinio hac difficultate, quòd F corpus loco mobile non solius libri de Cœlo, sed omnium librorum naturalium subiectum est, siquidem omne naturale corpus tam simplex quàm mistum, est loco mobile; quòd si generaliter accipiatur corpus loco mobile, videtur potiùs ad libros Physicæ auscultationis pertinere eius consideratio, quum id omnia prorsus naturalia corpora sua amplitudine complectatur. Hoc illi videntes adiecerunt simplex, & dixere corpus simplex quatenus mobile ad vbi, esse subiectum librorũ de Cœlo. Sed hoc dicentes in alias non minores angu-

Opinio Latinorum.

Dicta sententia improbatur.

Defensio dictæ opinionis.

ang iftias inciderunt, modum enim confide- A
randi ampliorē fecerunt re confiderata, quod nullo pacto faciendum eſt, ſic enim fieret vt non ſolū ſimplex, ſed etiam miſtum, & omne naturale corpus in libris de Cœlo ſubiectum eſſet, ſi .n. quatenus loco mobile; ergo omne loco mobile, vt etiam antea dicebamus. Sed hocquoq; illi animaduertẽtes diſtinxêre mobile ad Vbi, & dixere ſe illud tantùm intelligere, quod ſimplici motu ſit mobile. Attamē neq; per hoc omnem difficultatem ſuſtule- B
runt, nam mobilitas eſt accidens corporis naturalis, & medio naturali demonſtrari poteſt à priori, nam corpus naturale eſt mobile, & loco mobile, quia naturam in ſe habet, quæ eſt principium motus; & corpus ſimplex eſt mobile motu ſimplici, quia naturam ſimplicem habet, non poteſt igitur mobilitas ſtatui ratio formalis ſubiecti in ſciētia naturali, ſeu in aliqua eius parte, quin ſubiectū poſſit in ſciētia ſua demonſtrari per cauſam, demonſtrabitur C
enim pars formalis de parte materiali, quod quidem abſurdiſſimū eſt. Vt igitur hãc quoq; difficultatem effugerent, tandem dixerunt ſe non ſumere mobilitatem vt affectionem, ſed loco interni principij, à quo emanat ipſa propenſio ad motum, principium autem eſt natura, dicunt itaq; ſe per mobile intelligere naturale, ſeu naturā habens, & per mobile motu ſimplici naturale ſimplex, ſeu naturam habēs ſimplicē, quæ opinio noſtra eſt, ſic enim ſub- D
iectum ſtatuūt corpus naturale ſimplex quatenus naturam ſimplicem habens. Si qui verò ſententiam illam non ſic intelligunt, ij prędictis difficultatib. meo quidem iudicio ſic vrgentur, vt defendi non poſſint. Iamblicus autem & Syrianus dixerunt, cōſilium Ariſt. eſſe agere de cœleſti corpore, non de elemētis, de his enim agi in his libris ſecūdariò, & propter Cœlum. Quæ ſententia præter illa, quæ aduerſus eam à Simplicio adducūtur, hoc quoq; E
argumento falſa eſſe cognoſcitur, quòd elementa ſunt corpora naturalia digna per ſe cognitu à philoſopho naturali nō minus, quàm Cœlum, quocirca non ſolùm aliorum gratia tractāda ſunt à naturali, ſed etiam propter ſe. Quoniam igitur in libris de generatione conſiderantur vt principia miſtorum, nec perfecta ibi eſt eorum conſideratiō, ſiquidem particulæ tantummodò elementorum, quæ ſub generationem cadunt, ibi conſiderantur, non F
tutegritates ipſorum; deſideratur in ſcientia naturali tractatio elementorum abſoluta & inſtituta propter ipſamet elementa, talis enim nulla eſt, niſi illam dicamus quæ habetur in duobus poſterioribus. de Cœlo libris. Qui cōtra hanc ſententiam alia videre cupit, Simplicium legat; ſuperuacaneum enim eſſe exiſtimani, omnia quæ hac de re hic à Simplicio dicuntur, in medium adducere. De ſubiecto igitur librorum de Cœlo, & cur in ſcientia naturali ſecundum locū obtineant, hæc dicta ſint.

Opinio Iamblici & Syriani.

Confutatio.

De ſubiecto, & de loco librorum de Generatione & interitu, aliorum ſententia, earumq; reprobatio. Cap. XX.

INTER omnes conſtat, duos libros de Generatione & interitu ſtatim poſt libros de Cœlo collocari, proinde tertium in hac ſcientia locum obtinere: ideo ſi ratione duce inuenerimus, quidnam primum poſt ſimplicium corporum cognitionem nobis cognoſcendum proponatur, manifeſtum erit horum librorum ſubiectum, & prædicti ordinis ratio. Multorum ſententia fuit, quòd ſubiectum horum librorū ſit Generatio & interitus, quum Ariſt. in ipſo eorum librorum initio hunc tantquam ſcopum ſibi proponat, de Generatione & interitu loqui. Hanc ſententiam nos alibi reprobauimus, & oſtendimus, generationem & interitum eſſe quidem ſcopum & intentionem Ariſt. in his libris: at ſubiectum dici non poſſe, quum ſint accidentia & affectiones corporum naturalium, & in iiſmet libris vt affectiones in ſubiecto inhęrentes tractentur ab Ariſt. quęraturque ibi an ſint, & à priori per ſuas cauſas demonſtrentur de ſubiecto, quod quidem nullo pacto fieri poſſet, ſi ipſa eorum librorum ſubiectum eſſent. Sed neque ordinis horum librorum vlla ab his adduci recta ratio poteſt, quum enim ipſi dixetint, ſubiectum librorū de Cœlo fuiſſe mundum vniuerſum, vt ex ſimplicibus corporibus conſtantem, nulla idonea ratio apparet, cur poſt cognitionem mundi ſequatur cognoſcenda generatio: quòd ſi quā ipſi adducunt, ea ita leuis eſt, vt non poſſit in illa animus acquieſcere; mundus enim & ſimplicia corpora ſubſtantiæ ſunt, generatio verò accidens: cur igitur poſt illarum ſubſtantiarum notitiam ſequantur hæc accidentia noſcenda, generatio, interitus, alteratio, accretio & imminutio, nec potius aliæ ſubſtantiæ naturales, nulla (vt mihi videtur) afferri firma ratio poteſt: & huius erroris ea vna cauſa extitiſſe videtur, quòd ſubiectum ſcientiæ ab affectionibus & ab intentione, ſeu conſilio auctoris non diſtinxerunt, ſed hæc omnia confundentes verum doctrinæ ordinem, & artificioſam librorum ſtructuram cognoſcere nequiuerunt; hanc igitur ſententiam vt alibi à nobis exploſam in præſentia dimittamus. Latini, qui in lib. Phyſicæ auſcultationis ſubiectum eſſe dixere ens, ſeu corpus mobile generaliter acceptum, deinde in lib. de Cœlo primam eius ſpeciem, quæ eſt corpus mobile ad Vbi, probabiliorem ordinis librorum rationem adduxêre dicentes, ſubiectum lib. de Generatione eſſe corpus mobile ad formam, ſeu (vt eorum aliqui malunt) corpus tranſmutabile, quod tamen meo quidem iudicio idem ſignificat, proinde tota illorum inter ſe altercatio de hac re inanis eſt. Etenim

Multorum ſententia de ſubiecto libr. de Generat.

Confutatio.

Libr. de Præcogn.

Latinorum opinio de ſubiecto libr. de Generatione.

Quid sit mobile ad formam. qui dixerunt mobile ad formam, nomine formæ intellexêre terminum motus absolutum ad differentiam respectiui; in decem autem summis generibus tria tantùm sunt, quæ habeant naturam absolutam, substantia, quantitas, & qualitas, reliqua omnia respectiuam, *Tria sunt prædicamêta absoluta.* ideò tres tantùm mutationes dicuntur esse ad formam, generatio, accretio, alteratio, de quibus agitur in libr. de Generatione: motus *Motus localis no est ad formam.* autem localis non est ad formam, non est enim propriè ad locum, siquidem locus non est quid inhærens locato, sed extra est, quare locatum non dicitur acquirere locum, sed potiùs locationem, seu (vt vocant) Vbi: proinde rectè vocatur à Latinis interpretibus motus ad Vbi, Vbi autê significat respectum quendam locati ad locum, quare nô est propriè forma; itaque distinguitur motus ad Vbi à motu ad formam, qui complectitur generationem, auctionem, & alterationem, & tractatur in lib. de Generatione; quum igitur hûc eundem significare voluerint alii dicentes transmutabile, non video in quo differant transmutabile, & mobile ad formã. Sententia hæc maiorem, quàm altera priùs reiecta, probabilitatem habet, & propius ad veritatem accedit, nam hi corpus aliquod naturale subiectum horum librorum statuũt, non affectionem, vt illi; ratione quoq; ordinis potiore vtuntur, nam ordine doctrinæ considerãdum priùs est mobile generaliter acceptũ, quàm eius species, & inter has priùs mobile ad Vbi, quàm mobile ad formam, quoniam motus localis latissimè omnium patet, & primus omnium est. Attamen hi quoque à veritate recedunt ob rationem à nobis tactam superiùs, quum de subiecto lib. de Cœlo loqueremur, nam mobilitas ad formam est accidês, quod per causam naturalem demonstrari potest, sic autem demonstraretur modus considerandi de re considerata, quod esset demonstrare subiectum. Hi tamen minùs peccant, q̃ *Aliorum opinio.* qui dicunt corpus generabile & corruptibile subiectum esse, quatenus generabile, & corruptibile, nam præterquam quòd isti quoq; generabilitatem, quæ est accidens, modum *Confutatio.* considerandi faciunt, in eum quoq; errorem labuntur, quòd illum magis coarctant, quàm coarctandus esset: dum enim corpus generabile subiectum esse dicunt quatenus generationi subiicitur, excludunt alia omnia, quæ in his libris considerantur præter generationem & interitum: meliùs itaq; alij dicebant, quatenus mobile ad formam, sic enim modum considerandi ampliorem facientes, dicunt ipsum considerari non solùm vt generationi & interitui, sed etiam vt alterationi & accretioni & imminutioni & mistioni subiicitur. *Nota de modo considerandi.* Ob id tutius fortasse est, nullum in singulis naturalibus libris modum considerandi quærere præter rem consideratam, quum id multis causa erroris extiterit; satis nanq; est semel rationem considerandi toti scientiæ adæquatam inuenisse, quæ est quatenus habens naturam, dummodò semper naturam intelligamus, vt antea in libr. de Cœlo annotauimus, nempe non semper latè, & indistinctè acceptam, sed ad illud corpus, quod in quoquo libro tractatur, contractam, atque restrictam. Quemadmodum enim in libris de Cœlo subiectum esse diximus corpus naturale simplex quatenus naturam habẽs simplicem, quæ est principium proprii motus, aliorumq; propriorum accidentium; ita vbi subiectum esset animal, nullus esset alius quærendus considerãdi modus, nisi vt habens naturam, propriam scilicet animalis, quę propriorum motuum & accidentium causa est. Sic igitur in quolibet libro naturali quũ primùm inuenta est res considerata, hoc est subiectum, quod materiale vocant, modus quoq; considerandi inuentus est, consideratur enim quęlibet species corporis naturalis quatenus propriam habens naturam. Hoc admonere volui, vt commune præceptum esset, quod & in hoc, & in aliis sequentibus libris obseruemus: satis enim erit in singulis cognoscere subiectum materiale, quod quidem in quolibet libro necesse est esse speciem aliquam corporis naturalis: modus enim considerandi idem semper subaudiendus erit. Quòd igitur ad subiectum attinet libr. de Generatione, hæc de aliorum sententiis dicta sufficiant.

De subiecto libr. de Generatione sententia propria, eiusq; declaratio: Cap. XXI.

Vt ipse hac in re meam sententiam proferam: ego puto corpus naturale generationi & interitui obnoxium in his libris subiectum esse, ita tamen vt per hæc tem solam consideratam significari intelligamus, non modum considerandi, hic enim semper subaudiendus est, quatenus propriam habet naturam; hoc quidem alii, qui hanc ipsam sententiam sequuti fuot, non animaduertentes in magnas difficultates inciderunt; sed eas nos nullo negocio euitamus; illi nanq; dum generabile & corruptibile vt rationem considerandi sumunt, cætera omnia, quæ in his libris tractantur, excludunt; nos autem per hæc subiectum solum materiale denotantes, exprimere tantummodò volumus, quam naturalis corporis speciem Arist. in his lib. tractaturus sit, eandemque significare possemus dicendo corpus naturale alterabile, hoc enim cum corpore generabili reciprocatur; huic postea æquatam considerandi rationem adiicientes, quatenus propriam habet naturam, omnium, quæ huius corporis naturam insequuntur, considerationem amplectimur, nullumq; eorum excludimus. Sed modum propriam de subiecto horũ librorum sententiam pro-

p otu

protulimus, adhuc enim non expressimus, A quidnam intelligamus per corpus generatio-ni & interitui obnoxium, quum in hoc ego ab aliorum opinione dissentiam: referam igitur sententiam meam, eamque quanta potero breuitate declarabo. Ante omnia est nobis hoc fundamentum iaciendum, quòd quando dicimus rem aliquam æternam vel caducam esse, non respicimus speciem, sed indiuiduum; nam si species spectemus, omnes apud Arist. sunt æternæ, proinde nulla res datur, B quæ sit vnquam interitura secundùm speciē: quoniam igitur rerum alias dicere solemus caducas, & mortales esse, alias verò perpetuas, certum est nos semper indiuiduis solere tum æternitatem, tum interitum attribuere. Hoc ita constituto, si considerare velimus, an naturalia corpora sint caduca, an æterna, tres eorum gradus esse comperiemus, duos extremos, tertium medium. primus gradus est cœlestium corporum, quę apud Arist. æterna pe- C nitus sunt tam secundùm se tota, quàm secundùm partes: alter est mistorū corporum, quæ singula interitui obnoxia sunt tam secūdùm partes, quàm secundùm se tota: medium inter hæc locum elementa obtinent, quæ secundùm partes quidem continuè generantur & intereunt, at secundùm integritates suas nec vnquam apud Arist. sunt genita, nec vnquam interitura, proinde sunt quatuor indiuidua æterna. Dedit autem natura elementis has duas D contrarias conditiones propter duo munera, quibus ea in mundo fungi oportebat, tanquā propter duos scopos ac fines. ideoq; dedit etiam eis duo genera qualitatum, tāquam instrumenta, per quæ duobus illis muneribus fungerentur. Vnum munus fuit integrare hanc machinam, quæ vocatur mundus, primæ namque partes, è quib. mundus constat, sunt quinque simplicia corpora, vt antea dicebamus; quod munus obeunt elementa se- E cundùm se tota, ignis enim totus supremum locum implet, terra totum infimum, aër, & aqua medium; Cœlum verò hæc omnia ambit & continet: huic priori muneri inseruiūt motrices qualitates, grauitas & leuitas. quodlibet enim ipsorum suum locum occupat, vel vt graue, vel vt leue, vel vt nec graue, nec leue. Patet autem elementa in huius muneris functione nullam habere relationem ad mista, sed absolutè existere vt corpora naturalia, e- F tiamsi nullum mistum ex ipsis cōstitueretur. Alterum munus est vt sint materia corporis misti, eoq; fungūtur non amplius secundùm se tota, sed secundùm particulas, tota nanque commisceri non possunt, sed solæ particulæ commiscentur, & constituunt mistum: propter hoc secundum munus, quo elementa respiciunt mistum vt eius principia, datum est eis alterum genus qualitatum, quæ vocantur alteratiuæ, quibus inter se agere & pati, & mutari inuicem possent, siquidem ex pluribus,

Tres gradus corporum naturalium.

Elementa quo modo sint æterna.

Duo munera elementorum.

Duo genera qualitatū elementorum.

Secundum munus.

iisque contrariis naturis tanquam ex materia non poterat vnum aliquod generari, nisi illa & alterari, & generari, & interire per mutuā inter se actionem, & passionem apta essent, & se mutuò frangere, & castigare possent, & in naturam vnam coalescere: non sunt autem elementa apta inter se agere, & pati, nisi per qualitates alteratrices, nimirum vt sunt calida, frigida, humida, & sicca. Satis autem pet se manifestū est has qualitates ad prioris muneris functionem nihil conducere, sicuti ueq; ad posterius munus conferunt qualitates motrices, modò enim sint grauia & leuia, etiamsi statuerentur, nec calida, nec frigida esse, nec humida, nec sicca, satis idonea essent ad manendum queq; in locis suis, & ita mundū constituendum. Sic etiam patet ad elementorum mistionem non conferre grauitatem, & leuitatem, quum fateri oporteat elementorū particulas in misto non distingui loco, sed quamlibet misti particulam esse mistam. Ex his colligimus duas esse debuisse in philosophia naturali distinctas elementorum consideratio- nes, vnam absolutam, qua elementa secundùm se considerarentur vt corpora naturalia, sine vllo mistorum respectu, eamque manifestum est Arist. fecisse, & absoluisse in libris de Cœlo, vbi elementa tanquam species corporis naturalis habent locum subiecti: alteram verò respectiuam, prout sunt materia mistorum, qua ratione tractantur ab Arist. in lib. de Generatione, proinde non vt subiectum, sed vt principia subiecti, quæ fuit Auerrois opinio in primo, & vltimo Comment. 3. lib. de Cœlo. Hæc si vera sunt, vtamur argumento Arist. in princip. 12. Metaphys. illud est subiectum, cuius principia considerantur, atqui elementa in libris de Generatione tractantur vt principia corporis misti, ergo subiectum horum librorum est corpus mistum: videturque hoc mirificè consentaneum iis, quæ antea de librorum ordine diximus, quum enim primo loco actum sit de corpore naturali latè accepto, idque prima partitione diuidatur in simplex & mistum, & simplex præcedat misto, proinde secundo loco actum sit de corpore naturali simplici in libris de Cœlo; sequi videtur vt statim tertio loco agatur de corpore naturali misto in libris de Generatione & interitu, vt mox in aliis libris naturalibus agēdum maneat ordinatim de speciebus misti. Adde quòd necessarium omnino fuit de misto latè accepto agere in aliquo libro naturali, idque manifestum est in nullo alio fieri, nisi in libris de Generatione id fieri fateamur, in quibus etiam videmus agi ex professo de mistione, & de generatione misti generaliter sumpti: de misto igitur generaliter accepto agitur in libris de Generatione, de ipsius autem speciebus agetur postea in sequentibus libris naturalibus, vt mox ostendemus.

Duæ elementorum considerationes.

Subiectum lib. de generatione est corpus mistum.

Difficultates contra prædictam sententiam, & earum solutio. Cap. XXII.

SENTENTIA hæc clarior & manifestior fiet, si difficultates, quibus maximè labefactari videtur, de medio tollamus: videtur enim non solum mistum, sed potiùs corpus generabile, quod elementorum, & mistorum est cōmune genus, statuendum esse in his libris subiectum, idq; ostenditur primùm auctoritate Arist. qui in initio 1. lib. de Generatione proponit se acturum de Generatione & interitu omnium, quæ natura generantur & intereunt; facit ergo subiectum non mistum solum, sed omne corpus generationi & interitui obnoxium. Præterea illud est subiectum, cui primò competūt affectiones, quarum declaratio est scopus auctoris in eo libro; at scopus & intentio Arist. in iis duobus libris est agere de Generatione & interitu, & de alteratione, vt ipse in eodem loco asserit, hæ autem nō primò competunt corpori misto, sed generi ampliori, corpori caduco; hoc igitur est subiectum, non mistum solum. Tandem confirmatur, quoniam in scientia procedendum est à magis communibus ad minùs communia, at corpus caducum latiùs patet, quàm corpus mistum, & est genus vniuocum, de quo multa dici possunt; priùs ergo agendum fuit de corpore caduco generaliter, quàm de misto; id tamen non fit vllo alio in loco, nisi dicamus in libris de Generatione & interitu.

Primum argumentum. *Secundum.* *Tertium.*

Huius difficultatis solutio mihi videtur in duobus, quæ iam declarauimus, esse constituta. Vnū est, quòd generatio non omnino competit elementis, quoniam particulis tantùm eorum competit, non ipsis totis; tota nanque, vt diximus, sunt quatuor indiuidua, quæ secundùm quandam æquipollentiam seruantur æterna; quemadmodum etiam nauis dicitur eadem numero diutissimè seruari, licèt sæpe facta sit partium mutatio & instauratio, siquidem nunquam tota simul mutata est, & forma eadem mansit. Alterum est quòd eo etiam modo, quo competit elementis generatio & interitus, competit eis propter mista, quibus propriè & præcipuè competit: quò fit vt primum subiectum generationis & interitus primitate scopi, & intētionis naturæ non sit nisi mistum; licet primum primitate adæquationis sit quiddam communius: poterat enim natura facere omnia simplicia corpora æterna, si nullum alium scopum sibi proposuisset, nisi ex iis mundum cōstruere. sed voluit ea secundùm partes esse mutabilia propter generationem mistorum, quę non poterant ex multiplici materia generari, nisi illa quoque generari & interire posset: quamobrem si scopum & consilium naturæ spectemus, dicere possumus, generationem & interitum elementis competere non propriè vt

Generatio nō omnino competit elementis. *Generatio data est elementis propter mista.*

A subiecto, sed potiùs vt principiis, & vt materiæ generationis & interitus corporum mistorum, quorum hæc erat natura, vt generari, & interire non possent, nisi proxima quoque ipsorum materia modo aliquo generationi & interitui obnoxia fuisset; propterea ipsa quoq; vocare possumus subiectum primum generationis primitate originis. Hæc fuit absque dubio Aristot. mens, qui in 1. libro postquam definitionem generationis & interitus declarasset, & mox de earum causis acturus esset, scopum & consilium suū in contextu 43. proponit his verbis: [*Quoniam autem oportet primùm de materia, & de vocatis elementis dicere*] etenim dictio [*&*] non est coniunctiua, sed declaratiua, quia postea nullam aliam materiam declaraturus erat, nisi materiam secundam, quæ sunt quatuor elementa; de his ergo agendum proponit non tanquam de subiecto generationis, sed tanquam de materia generationis; ipsa quoque elementorum tractatio, quæ in secundo libro habetur, est eiusmodi: nam in initio secundi libri quatuor primas qualitates vocat Aristot. principia elementorū, quum tamen accidentia potiùs elementorum sint, & alibi ab ipsomet Arist. accidentia & qualitates vocentur; propterea quòd dum elementa absolutè considerantur vt naturalia corpora, hæ sunt tetera qualitates eorum formas nobis incognitas sequentes; at dum accipiuntur in secūdo munere, quo respiciunt mistum, illę eædem qualitates euadunt formæ elementorum, & constituunt rationem principij, quia sunt rationes formales, quibus elementa sunt principia mistorum; neq; absurdum hoc est, & notatur à Themistio in 1. Phys. in sua magna digressione, & clarum per se in omnibus rebus est: quum enim homini quatenus est homo, habere filium sit accidens, idque separabile; idem tamen eidem quatenus est pater, essentiale est; alia namque per se competunt rei vt absolutè sumptæ, alia eidem vt ad aliud relatæ. Postquam autem in eo secundo libro docuit Arist. quatuor primas qualitates esse formas elementorum vt respicientium constitutionem misti, loquitur primùm de generatione elementorum, postea verò de generatione mistorum, significans generationem competere primùm elementis vt materiæ, sine cuius mutatione non competeret generatio mistis, in primo etiam contextu eius secundi libri rationem afferens, cur sit acturus de elementis, inquit, quia generatio & interitus corporibus naturalibus inest non sine elementis; asserit ergo se de elementis acturum tanquam de materia generationis mistorum; & rectè dicit [*non sine*] solet enim materia vocari causa sine qua non. Hoc etiam legimus apud Arist. in 1. cap. primi libri de Partibus Animalium, vbi dicit [*aër & aqua non nisi corporum materia est*] particulæ nanque ele-

Qualitates sunt principia elementorum.

mentorum

mentorum vt inter se alterantur atque mutantur, gratia mistorum sunt, tanquam eorum materia: quod etiam apertè protulit in 1. cap. secundi eorundem librorum, vbi etiam dicit, quatuor primas qualitates esse materiam mistorum corporum, scilicet quatenus in constituenda proxima misti materia funguntur officio formæ. Fuit præterea rationi consonum, vt, quemadmodum Cœlum, & elementa in libris de Cœlo fuerunt eodem modo considerata vt corpora naturalia, quorum congeries dicitur mundus; ita in libris de Generatione similis in eo fit ipsorum omnium consideratio, vt sunt principia aliorum: quoniam igitur manifestum est in secundo libro de Generatione Cœlum considerari vt causam generationis effectricem, dicendum est, elementa quoq; vt materiam generationis considerari. Sed fortasse dabitur aliquando occasio hoc apertè demonstrandi, si tantum vitæ mihi Deus tribuerit, C vt in libros Arist. naturales (quod opto) possim edere commentarios. Ad propositas igitur obiectiones facile est per ea, quæ modò diximus, respondere; ad primam enim quòd Arist. dicat initio 1. lib. se de omnium penitus, quæ generantur & intereunt, generatione & interitu locuturum, id nobis non officit, cognoscenda enim est quælibet res eo modo, quo reuera est: quoniam igitur data est elementis generatio à natura propter generationem mistorum, hoc ipso modo, non alio cognoscenda est, nempe vt competens & elementis & mistis, sed elementis vt principiis & materiæ, mistis verò vt subiecto præcipuo in mente naturæ molientis generationem in rebus; neque enim negamus de omnium generatione in iis libris agi, quum pateat Arist. loqui & de elementorum & de mistorum generatione, sed dicimus agi de elementis vt de materia mistorum, quæ Auerrois opinio fuit. Sic ad secundam, quæ erat, cui primò competunt affectiones, id subiectum est, dicimus generationem & interitum, & alterationem competere corpori misto vt subiecto præcipuo, elementis autem vt materiæ misti, quo igitur modo inest rebus generatio, eodem consideratur ab Arist. in his libris. Sic etiam ad tertiam respondemus, non esse absurdum, neque inusitatum, quòd in eodem libro & de genere & de specie agatur, de motu enim locali latè accepto non agitur nisi in libris Physicæ auscultationis, siquidē is communiter competit omnibus corporib. naturalibus, in iisdem tamen libris de eius quoque genere motu agi manifestum est: sic in libris de Cœlo agitur & de simplici corpore communiter, & de speciebus eius omnibus, ac de singulis separatim: sic in libris de Anima tum de anima generaliter, tum de singulis animæ partibus. In libris igitur de generatione dicimus agi & de caduco corpore generaliter, &

Ad primum argumentum.

Ad secundū.

Ad tertium.

A de misto generaliter, quia nullus est alius liber naturalis, in quo vel de hoc vel de illo agatur; sed hoc eo modo quem declarauimus, intelligendum est, vt generatio ita in reb. inesse cognoscatur, vt tenera inest, misto vt subiecto præcipuo, elementis vt principiis, corpori autem caduco vt subiecto adæquato, adeò vt definitio generationis, quæ in primo libr. traditur, nec elementorum propria sit, vt nonnulli dixerunt, nec mistorum, sed B his omnibus communis, ita tamen vt præcipuè intelligatur esse mistorum, quibus propriè competit, elementis verò propter mista, & vt materiæ mistorum.

Ratio ordinis lib. de Cœlo, & lib. de Generatione, & difficultatum solutio. *Cap. XXIII.*

EX his, quæ hactenus dicta sunt, triplex sumitur ratio ordinis horum librorum, vnde & ipsorum subiecta facilè discernuntur: vna est, quum in libris de Cœlo actum sit de corpore naturali simplici, sequitur vt in libris de Generatione agatur de misto, simplex enim & naturæ & cognitionis ordine præcedit misto. Altera est, quum in libris de Cœlo actum sit de naturalibus corporibus æternis, sequitur vt agatur de caducis, & primo loco de ipso caduco corpore generaliter accepto, D quod quidem fit in libris de Generatione, hoc autem quomodo sit intelligendum, iam dictum est superiùs. Hoc non ignorauit Ioan. Grammaticus, qui in sua præfatione in lib. de Generat. inquit, elementa in lib. de Cœlo fuisse considerata vt æterna, in lib. autem de Generatione considerari vt generationi & interitui obnoxia; nō sunt autem æterna, nisi secundùm se tota; nec sunt caduca, nisi ratione partium: innuit ergo considerata esse simE plicia corpora in libris de Cœlo quatenus secundùm se sumpta mundum complent, in libris autem de Generatione quatenus eorum particulæ in mistionem veniunt. Tertia ratio est, quando eadem res cognoscenda est tum absolutè, tum respectu aliorum, cognitio absoluta debet præcedere respectiuam: quoniam igitur cœlum & elementa erant cognoscenda tum vt naturalia corpora absolutè, tum vt aliorum corporum principia, rectè F fecit Arist. qui in lib. de Cœlo ea considerauit vt corpora naturalia, in libr. autem de Generatione vt principia generationis mistorum. Sed aduersus hæc aliquæ difficultates exoriuntur, quas soluere nos oportet: primùm quidem dubitare aliquis posset non iniuria de ordine qualitatum elementarium; alteratrices enim sunt natura priores motricibus, vt inquit Arist. in 1. cap. secundi libri de Partib. Animalium, deriuantur enim & emanant grauitas & leuitas à caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate, quæ ob id solæ ap-

Prima ratio ordinis.

Secūda ratio.

Tertia ratio.

Dubium.

pellari solent primæ qualitates; priùs igitur A debuit Arist. de alteratricib. agere, quàm de motricibus; cur itaque contrarium ordinem seruauit?

Solutio. Ad hoc dicere possemus, librorum ordinationem non ab accidentibus sumendam esse, sed à subiectis: quoniam igitur elementa fuêre priùs consideranda vt naturalia corpora absolutè, deinde vt principia mistorum, & ad considerationem absolutam maximè pertinent qualitates motrices; alteri autem respectiuæ congruit consideratio altera- B tricium: ideo Aristot. coactus est præponere motrices, præsertim quia ordo doctrinæ non sumitur necessariò ex ipso ordine rerum naturali, sed ex nostra meliore, aut faciliore cognitione. Sed præterea dicimus substantiales elementorum formas, quibus elementa constituuntur, & sunt corpora naturalia, priores esse natura omnibus qualitatibus: quoniam igitur grauitas & leuitas in libris de Cœlo sumuntur loco formarum latentium, earum C consideratio debuit præcedere considerationem qualitatum alteratricium, re vera enim grauitas & leuitas in libris de Cœlo sumuntur vt illorum corporum formæ conuenientius, quàm alteratrices qualitates, quandoquidem formæ elementorum nobis incognitæ edunt naturales motus & quietes per medias has aptitudines, quæ dicuntur grauitas & leuitas, non per primas alteratrices qualitates.

Quomodo motrices qualitates sint formæ elementorum. Quamobrem qualitates motrices tum D vt competentes elementis secundùm eorum considerationem absolutam, tum vt acceptæ pro formis elementorum, priores natura sunt qualitatibus alteratricibus, quæ nunquam sumuntur vt formæ elementorum, hoc est, loco formarum substantialium latêtium: sed sunt ipsæmet elementorum formæ, non quidem formæ tales, quibus elemêta vt naturalia corpora constituantur in specie, sed rationes formales, quib. elementa côstituuntur in esse re- E spectiuo, & sunt principia mistorum; quocirca horum consideratio omnino debuit esse posterior.

Dubium. Aliud præterea dubium oritur, quod multos traxit in varios errores: Aristoteles in tertio lib. de Cœlo considerat elementa prout elementa sunt, & definit elemêtum, atqui nomen elementi respectiuum est, notat enim relationem ad mista, quæ ex elementis constant; ergo elementorum consideratio ibi non est absoluta, vt nos diximus, sed F respectiua: præterea in eodem libro ostendit elementa esse generabilia & corruptibilia, ergo non ea consideret vt æterna.

Solutio. Scio equidem, multa ab aliis dici in conferenda & connectenda tractatione de generatione elementorum, quam ibi legimus, cum ea, quæ postea habetur in secundo lib. de Generatione; verùm ipse omissis aliorum sententiis, & ab Arist. scopo in his libris, quem declaraui, non recedens, opinionem meam breuiter exponam & declarabo: puto enim ita esse distinctas has duas tractationes, vt neque vna cum altera coniungi, neque dici eius perfectio, seu complementum possit; earum autem discrimen in hoc videtur esse constitutum, quod aliud est generabilitas & corruptibilitas elementorum, aliud est ipsorum generatio & corruptio actualis: *Aliud est generabilitas, aliud est generatio.* generabilia quidem & corruptibilia esse elementa secundùm partes docuit Arist. in tertio lib. de Cœlo, de ipsorum autem generatione & interitu non egit nisi in secundo de Generatione. sed hoc dicere nihil est, nisi & huius discriminis & vtriusque cõsilij Arist. rationem intelligamus, quæ in hoc consistit, quòd in qua scientia subiectum aliquod considerandum statuitur, in ea necesse est omnia quæ illi subiecto per se competunt considerare & cognoscere, secus enim imperfecta est eius subiecti cognitio; quoniam igitur per se competit elementis esse generabilia & corruptibilia secundùm partes, necessarium fuit vt in eo lib. in quo elementa locum habent subiecti, hoc quoque attributum, seu hæc eorum proprietas nosceretur, idq; notatur expressè ab Auerroe in primo Côment. 3 libri de Cœlo; idcirco toti elemento tribuitur ab Aristot. in 3. lib. de Cœlo vt sit generabile & corruptibile, est enim totius elementi aptitudo & proprietas, non potest tamen ad actum duci in toto elemento, sed in partibus singulis, est igitur generabilitas elemêti totius, generatio verò non totius, sed partium; illam considerauit Arist. in 3. lib. de Cœlo, hanc verò in secundo de Generatione, hęc enim non est elementorum proprietas, sicuti neq; hominis risus, sed risibilitas. *Multorum error.* Ob id ego quidem non rectè dici à multis censeo, quod Aristot. sermonem de generatione elementorum inceperit in 3. libro de Cœlo, compleuerit autem in secundo de generatione; quòd enim in 3. lib. de Cœlo non agatur de generatione, hinc cognoscere manifestè possumus, quòd alicuius accidêtis tractationem necesse est in his duobus consistere, in cognoscêda eius definitione, qua significatio nominis & ipsa accidentis essentia declaretur; & in cognoscendis eiusdem causis, quę sunt perfectio & complementum definitionis; atqui definitio generationis latissimè sumptæ non traditur ab Aristot. nisi in primo lib. de Ortu & interitu, atque ibi tanquam in proprio loco declaratur, estq; definitio nominalis, siue essentialis, quia causas generationis non continet, nam eas postea declarat Arist. in secundo libro; quum igitur in 3. lib. de Cœlo neq; causæ generationis, neq; definitio cognoscatur, nô video quomodo dicere aliquis possit, agi in eo libro de Generatione elementorum: agitur ergo ibi de ipsorum tãtùmmodò generabilitate, cuius causa nota iam est in 1. libro Physic. alia enim est causa cur elementa sint generabilia & corruptibilia, alia verò cur actu generentur & intereant; omnia igi-

tur

tur, quæ in eo tertio lib. dicuntur ab Aristot. de elementorum generatione, & interitu, & mutua inter se mutatione, de aptitudine, non de actu intelligenda sunt, ibi nanq; generabilia, & corruptibilia, & inter se mutabilia esse elementa cognoscimus, sed quomodo generentur, & inuicem mutentur, imò & quid generatio ipsa sit, ignoramus. Quod igitur attinet ad elementorum mutabilitatem, quæ est eorum proprietas naturalis, satis ea sunt, quæ dicuntur ab Aristot. in 3. libro de Cœlo, & ea B secundùm se perfecta tractatio est ratione consilij Aristot. quod erat elementa secundùm se vt naturalia corpora considerare, nec opus erat eam tractationem absolui in secundo de generatione, nisi quatenus dicere etiam possumus quemlibet librum naturalem esse perfectionem, & complementum aliorum præcedentium, quia sine illo scientia naturalis manca, & imperfecta esset, imperfecta quidem esset animalium cognitio in libris de Partibus C Animalium, nisi postea in libris de Anima de ipsorum forma sermo fieret; attamen perfecta est secundùm se tractatio de partibus in libris de Partibus, perfecta itidem secundùm se tractatio de forma in libris de Anima: sic imperfecta est cognitio corporis naturalis communis & confusè sumpti in libris Physicæ auscultationis, nisi alij sequatur libri naturales, in quibus singulæ species Physici corporis declarentur. In his ergo absoluitur tractatio cor D poris naturalis incepta in libris Physicæ auscultationis, nec per hoc tamen stat, quin illorum librorum, & aliorum singulorū tractatio secundùm se perfecta sit ratione proprij consilij, & scopi Aristot. in singulo libro. Hoc quidem mihi videtur satis comprobari testimonio Aristot. in eo ipso loco, vnde illi quoque pro se argumētum sumpsère, nam in context. 24. secundi libri de Ortu & interitu Aristot. aggredi volens tractationem de elemētorum E generatione his verbis vtitur [*quoniam determinatum est prius quòd simplicibus corporibus ex se inuicem generatio, dicendum est quo modus ad inuicem transmutationis*] ipsi enim putarunt Aristot. dicere se prosequi tunc velle id, quod in tertio libro de Cœlo imperfectum reliquerat, attamen significat Aristot. tractationem illam in tertio libro de Cœlo pro occasione, & pro ratione loci fuisse perfectam, & dicens agendum esse de modo illius transmutationis F indicat se in tertio de Cœlo solam declarasse elementorum mutabilitatem, nō tamen modum ipsum quo fit, hoc enim est actualem elementorum mutationem considerare: proposuit quidē Arist. in context. 56. tertij de Cœlo declarandum modum, quo mutātur inuicem elemēta, ipsum tamen ibi non declarauit, nisi ruditer, confutans in hoc antiquorum sententias; eum enim declarare nō poterat, nisi considerādo actualem elementorū mutationem, quod quidem ad eum librū non pertinebat.

A Dicere tamen possumus respectu scientiæ vniuersæ, imò & ipsius perfectæ elementorū considerationis, ea, quæ in libris de Ortu & interitu traduntur de elemētis, esse perfectionem illorū, quæ dicta erant in libris de Cœlo, propterea quòd perfecta elementorum cognitio vtranq; tractationē postulabat, vnam, qua cognoscerentur vt corpora naturalia, quæ habetur in libris de Cœlo; alteram, qua noscerētur vt principia mistorū, quæ habetur in libris de Ortu, & interitu, vtraq; tamen tractatio in seipsa perfectionem, & complementum habet; quocirca potest etiam illorū opinio verū habere sensum, quē nos nō improbamus. Quod autem hactenus de generatione elemētorum diximus, hoc idē de cæteris omnib. quæ in 3. lib. de Cœlo tractantur, dicendū est, vt omnis difficultas tollatur. quāuis enim ibi Arist. corpora illa vocet elementa corporū, & definiat elementum, quæ vox notare ad mista relationem videtur, non ob id tamen vt elementa, & vt principia mistorum tractantur, sed tota illa tractatio ad illorum simplicium corporum vt subiecti cognitionem referenda est. siquidem propter ipsorum elemētorum cognitionem ea dicuntur, non propter mista, vt hanc quoq; illorum proprietatem noscamus, quòd sunt elementa mistorū corporum, sic enim patet omnia in iis libris dici ab Arist. ad declarādas naturas, & proprietates elementorum, nam & de numero ipsorum loquitur, & de figuris, docetq; elementa nullam habere propriam figuram, sed apta esse figurā recipere ab alio, tandemq; de motib. naturalibus, qui eis competunt vt sunt grauia, & leuia, quæ omnia ad perfectam elementorum cognitionem pertinent ea ratione, qua sunt corpora naturalia per se cognoscēda à philosopho naturali. Hoc autem, quod de tractationibus elemētorum diximus, clarius fiet, si aliarum quoq; rerum exempla adhibeamus: Motor æternus immobilis cognoscitur & à Metaphysico, & Physico, diuersis tamen modis; primus enim philosophus, qui Deum contempletur vt subiectum per se scibile, debet omnia, quę illi attribuuntur, cognoscere, nempe quæ in nostram notitiam venire potuerunt, in quorū numero est quòd æternè moueat, ideo sine huius cognitione manca fuisset illa de diuinis mentib. tractatio in prima philosophia. Physicus verò nō eum scopum habet vt Deum velit cognoscere, sed solū vult naturalia corpora. & illa, quæ eis competunt, cōtemplari. inter hæc est motus æternus: vt igitur hanc naturalis corporis affectionem cognosceret, coactus est causam eius indagare, quia scire est rem per causam cognoscere, causa autem nulla alia est, nisi primus motor æternus immobilis; eadem igitur primi motoris conditio cōsideratur tum à primo philosopho vt proprietas, seu cōditio sui subiecti, & eius cognitio pertinet ad perfectā cognitionē subiecti, etiā si notet relationem

Nota qualis sit tractatio tertij lib. de Cœlo.

Vide suprà cap. 12.

C

ad effectum naturalem; tum à philosopho naturali vt conditio principij, à quo producitur æternus motus in corpore naturali, & eius cognitio pertinet ad cognitionem huius accidentis naturalis. Quas distinctas tractationes optimè significans dicẽdo, Metaphysici munus esse cognoscere substantias illas esse motores æternos; ad Physicum autem pertinere easdem considerare vt motores æternos, hoc euim Metaphysico attribuere absurdũ esset, sicut illud, philosopho naturali; illud enim significat considerari vt subiectum, hoc verò vt principium. Sic etiã si quis quæreret ad quam naturalis philosophiæ partem pertineat considerare quòd cœlestia corpora suo motu, & lumine agant in hæc inferiora, dicere possumus id pertinere ad duos distinctos libros, ad librum de Cœlo, & ad librũ de generatione, siue etiam fortasse ad libros Meteor. diuersis tamen scopis; ad libr. quidem de Cœlo, quatenus ea est proprietas corporis cœlestis, eiusq; cognitio pertinet ad perfectam cognitionem cœli, quod ibi subiectum est; ad alios autem memoratos libros, quatenus pertinet ad cognitionem generationis, & interitus, & aliorum accidentium, quę à Cœlo producuntur in hoc mundo inferiore, vbi Cœlum principij locum habet, non amplius subiecti. Sic igitur dicimus, cognoscere quatuor illa corpora esse aliorũ elementa, pertinuit ad libros de Cœlo, vbi locum habent subiecti; at illa considerare vt elementa, pertinuit ad librum de generatione, vbi considerantur vt principia mistorum. Quòd verò cum Ioanne Grammatico diximus, agi in libris de Cœlo de corporibus naturalibus æternis, sano modo intelligendum est: non enim dicimus tractari ibi elementa vt æterna, ita vt hæc sit ratio cõsiderandi elementa in iis libris, huic enim repugnat Aristoteles, docens ea esse generabilia & corruptibilia; sed dicimus elemẽta, quæ in libris de Cœlo considerantur, esse indiuidua æterna, quoniam ibi secundùm se tota considerantur; quamuis enim ibi Aristot. ostendat esse generabilia, & corruptibilia, hæc tamen generabilitas ad actum non ducitur, nisi in partibus singulis: quare per hoc non stat, quin singulum elementum totum sit æternum. Quod igitur attinet ad libros de Ortu, & interitu, hæc dicta sint; possemus etiam eorum diuisionem in partes, & artificiosam structuram considerare, sed quia in præsentia vniuersalem tantummodò huius scientiæ fabricam declarare statuimus, particularem singulorum librorum diuisionem & methodum ad commentarios, quos aliquando edere in animo est, remittendam esse censemus: interim satis erit, si saltem voce in publici muneris functione hanc auditoribus nostris operam præstiterimus. nunc ad Meteorologicos libros accedemus.

A *De subiecto, & loco trium librorum Meteorologicorum. Cap. XXIV.*

QVVM Aristoteles in initio lib. 1. Meteorologicorũ quartum locum in scientia naturali iis libris tribuerit, collocans eos statim post duos de generatione, & interitu; Id nobis laborandum relinquitur, vt huius ordinis rationem inquiramus: de subiecto igitur horum librorum dicendum est, & ratione ducente considerandum, quidnam post libros de
B Ortu, & interitu primum nobis tractandum proponatur. Duas hac in re sententias apud alios inuenio; vna fuit Græcorum, & D. Thomæ, quam & alij postea sequuti sunt, qui dixẽre consilium Aristotelis esse in his libris agere de affectionibus elementorum, de illis videlicet, quæ ab externo agente imprimuntur in elementis. Quæ sententia videtur hac inniti ratione: duo accidentium genera in ele-
C mentis considerari possunt, sed vno diuiso in duo, tria oriuntur: alia namque suntipsis elementis naturalia, quia proprias eorum naturas insequuntur, proinde ab ipsis nequeunt separari; alia verò non sunt eis naturalia, sed quũ ab externo agente in elementis iam existentibus generentur, non semper ipsis inhærent, & separari possunt: naturalia accidentia duplicia sunt, alia namq; eis cõpetunt vt sunt corpora naturalia, vocanturq; motrices qua-
D litates, grauitas, & leuitas; de quibus egit Aristoteles in libris de Cœlo: alia verò data sunt elementis, vt possint esse materia mistorum, dicunturq; alteratrices qualitates, quæ fuerunt consideratæ in libro de Ortu, & interitu. Restat igitur vt in libris Meteorologicis tertium genus accidentium tractetur, nempe illa, quę inferuntur elementis ab agente externo: horum enim tractatio posterior esse debuit tractatione aliorũ, quę naturalia elemen-
E torum accidentia esse diximus; & videtur ipse quoque Aristotelis in 1. & 2. cap. primi libri hunc sibi scopum in iis libris proponere, vt legentibus patet. Ratio igitur ordinis manifesta est, & cur libri Meteorologici statim sequantur libros de Ortu, & interitu. Alij verò subiectum horum librorum statuerũt mistum imperfectum, quorum sententiam ego potiorem esse puto: quãquam enim prædictam Græcorum opinionem non improbo, siqui-
F dem illa ad hanc modo quodam redigitur, restiùs tamen hi dicunt, quàm illi, vt mox veritate cognita intelligemus. Est ante omnia intelligẽdum, quid sit mistum imperfectũ, idq; clarum erit, si cognoscamus quid sit mistũ perfectum, siquidem ex aliquo huius perfectionis defectu mistum imperfectum dici certum est. Mistum igitur perfectum dicitur, si duæ adsint conditiones, vna ad materiam attinẽs, altera ad formam; quod ad materiam attinet, debet ex omnibus cõstare miscibilibus; quod verò ad formam, debet esse facta vera eorum vnio,

Græcorum opinio.

Tria genera accidentium in elementis.

Aliorum opinio.

Quid mistum perfectum, & imperfectum.

vnio, hoc eſt, ex pluribus illis naturis natura vna, & ex pluribus formis vna forma, ſi altera conditio deſit, imperfectam eſſe miſtionem, & imperfectum miſtum neceſſe eſt, vt ſi quid non ex omnibus elementis cõſtet, ſed ex pluribus, vel ſi diſtinctæ miſcibilium naturæ ſeruentur, nec prorſus in naturam vnam verſæ ſint: hác autem imperfectam miſtionem inſequitur durationis breuitas; nam ea, quæ non perfectè ſunt miſta, diu durare non poſſunt; neq; enim cometa plures mẽſes durare aptus eſſet, niſi ei ſemper noua materia in ſublime elata, quaſi cõtinuum pabulum ſuppeditaretur. Quomodo igitur hi libri ſint de miſtis imperfectis, facilè intelliget, ſi breuiter, & quantum præſens occaſio poſtulat, earũ rerũ, quæ in iis tractantur, cõditionem, ac generationis modum expoſuerimus; de tribus autem tantummodò prioribus libris loquor, quartum enim poſtea ſeorſum conſiderabimus. Docet in initio eorum librorum Ariſtoteles ab aſtrorum, potiſſimè aũt Solis radiis calefacta terra, & aqua, duos inde halitus generari, vnum calidum, & humidum, quem vocat vaporem, alterum calidum, & ſiccum, quem vocat exhalationem, ſeu fumidum halitum; quum enim proprium ſit calidi rareſacere, partes aquæ, terræq; madefactarum calefactæ rareſiunt, & in vaporem mutantur, quem medię eſſe naturæ inter aquã, & aërem, ipſa nos experientia docet, quum in alterum duorum elementorum facillimè vertatur; nã ſi calor in eo perſeueret, nec ab aliquo refrigeretur, ita pergit rareſieri, vt fiat aër; ſi verò quippiam frigidũ, ſeu minùs calidum offendat, à quo refrigeretur, denſatur, & in guttas vertitur, ſicq; iterum aqua. Sic partes terræ calfactæ rareſiunt, & in fumidam exhalationem vertuntur, quæ eſt mediæ naturę inter terram, & ignem; facilem enim in alteram duorum mutationem habet, nam & facilè accenditur creſcẽte calore, & in ignem vertitur, nec enim aliud eſt flãma, niſi hic fumus ardens; & facilè etiam in fuliginem terramq; conuertitur, ſi refrigeretur. *Duo halitus.* Duo hi halitus ſunt materia eorum omnium, quæ in tribus Meteorologicis libris ab Ariſtot. conſiderantur; nam ex vapore in ſublime elato, & frigeſcente generatur pluuia, ros, pruina, nix, grando, & ſi quæ eius generis alia ſunt; ex halitu autem ſicco generantur venti, & cometæ, accenſæ trabes, ſtellę diſcurrentes, fulgura, fulmina, & omnia, quæ in ſublimi accenſa videmus: ex iiſdem etiam halitibus in terra incluſis, nec erumpere valentibus fiunt fontes, flumina, terręmotus, lapides, & metalla, & ſi quę alia ſunt huiuſmodi. Videtur autem tum duo halitus prædicti, tum alia, quæ ex iis gignũtur, vocari poſſe miſta imperfecta, exceptis tamẽ illis omnibus, quæ communi nomine ſolent appellari mineræ; hæc enim ſunt abſq; dubio miſta perfecta, & ipſorum cõſideratio ad Meteorologicos libros non pertinet. Duo qui-

A dem halitus non ea ratione dicũtur miſta imperfecta, quòd ex pluribus conſtent elementis, ſiquidem vterlibet ex vno tãtùm elemento genitus eſt, ſed quia duorum elemẽtorum conditionibus participat, eſt enim medium quoddam, quod oritur in tranſitu ex vno elemento ad alterum, ſimplicem quidem habẽs naturam, & formam vnam, ſed quæ diu ſeruari nequeat, quin in alterum duorum, vel in aliquod aliud trãſeat; vapor enim humiditatem
B retinet aqueam, calorem autem aëreum potiùs, quàm igneum: quum enim in iis, quę diuidi poſſunt, oporteat tranſitũ priùs per medium fieri, quàm perueniatur ad extremum, calfaciens ignis aquam generat priùs calorem mediocrẽ, qualis eſt aëreus calor, quàm ſummum, qui ſolius ignis eſt proprius; neque eſt vapor perfectũ corpus, quod diu poſſit in ſua natura conſiſtere, ſed quiddam genitũ in medio tranſitu ex aqua in aërem, vel ex aëre in a-
C quam; ideò niſi impediatur tranſitus ex aqua in aërem, breui admodum tempore exiſtit vapor, quia confeſtim fit aër; ſicq; in aëris denſatione fit vapor, & illicò, ſi ea mutatio abſq; impedimento pergat, fit aqua. Hoc idem dicimus de fumida exhalatione, quę generatur in tranſitu ex terra in ignem, manente ſiccitate, ſed frigore paulatim & per gradus recedente, & adueniente calore; quare ſiccitatem terræ retinet, calorem aũt adepta eſt tantum, vt fa-
D cto incremento poſſit facilè fieri ignis; participat igitur duorum elementorũ conditionibus, terræ & ignis, nam aquæ nihil habet, nihil etiam aëris, ſiquidem propria maximè aëris eſt humiditas; calor autem cum ſiccitate coniunctus non poteſt aëreus dici, ſed potius igneus; licèt nondum ſit ignis, quia formam ignis nõdum habet, ſicuti nec formam terræ, ſed mediam quandam, cum qua ſunt iunctæ conditiones terræ, & ignis, ratione quarũ di-
E citur miſtum quoddam eſſe, imperfectum tamen, quia duorum tantummodo elementorum conditiones præ ſe ferens, & genitum in tranſitu ex vno elemẽto in alterũ, nec niſi breuiſſimo tempore permanẽs. Quæ verò ex his duob. halitibus gignũtur, ſunt quidem aliqua abſq; dubio imperfecta miſta, vt omnia in ſublimi ardentia, nam cõſtant ex igne, & halitu terreo nondũ conſumpto, ſic grando videtur habere conditiones terræ & aquæ; neq; facta
F eſt in his vera miſtio, quæ eſt naturæ vnio, ſed potiùs congregatio miſcibiliũ; tamen aliqua non videntur eſſe miſta, vt pluuia, quæ eſt ſimplex aqua, ſic etiã fontes, & flumina; aliqua vero miſta quidem, ſed perfecta, & ea quidẽ diutiſſimè permanẽtia, vt quæ mineræ appellantur, niſi vtraq; hæc ea ratione velimus imperfecta miſta nominare, quatenus ex halitibus, quos iam diximus eſſe miſta imperfecta, generari dicũtur. Aliqui tamen fuêre, qui negârũt dari aliquod miſtum imperfectum, quod non ex omnibus elementis conſtet; nam & in *Aliquorum opinio de miſto imperfecto.*

A pluuiis,& in grandine,& in aliis tam memo a- tis omnia elementa, omniumq; qualitatum commistionem esse dixerunt; sic etiam in v- troq; halitu, siquidem Aristot. in 2. Meteorol. in cap. de Ventis, aperte dicit, nec siccum, nec humidum halitum ita appellari, quia sit sum- me talis, sed ab excessu; neq; enim est humi- dum sine sicco, neq; siccum sine humido; sic etiam in 5. cap. primi libri inquit, duorum ha- lituum alterum esse magis vaporosum; alterũ B verò magis spirituosum; vtitur enim dictione comparatiua, denotans esse in vtroq; & humi dum & siccum, proinde & calidũ & frigidum, & elementa omnia, licèt vnus ab excessu dica tur humidus, alter ab excessu siccus.

Primum eorum argumentum.

Addunt etiam rationem ad hoc comprobãdum; nam vtrumque halitum calidum esse manifestum est; non tamen summè calidum: sic enim esset ignis; at omnis remissio fit per admistionem contrarij, vt ait Aristoteles in contex. 19. quin C ti Physicorũ. igitur aliquid frigidi habet com- mistum, sic nec summè humidus alter est, nec alter summè siccus; sunt ergo in vtroque om- nes qualitates, proinde & omnia elementa: quare non hac ratione dicũtur imperfecta mi sta, sed quòd imperfectam habẽt mistionem, nec diu durant.

Secundum argumentum.

Impugnatio.

Sed horũ sententia mihi non probatur: & causam erroris esse puto, quòd naturam, & essentiam rei ab existẽtia non di- stinxerunt; prima materia non existit sine for- D ma, tamen in sua essentia nullam formam ha- bet: sic etiam non existit fortasse elementum purum, vt multi existimant; & vt dicendũ ma- ximè videtur de duobus elemẽtis mediis; per hoc tamen non stat, quin possit singula ele- menta in sua naturali puritate considerari, vt ea cõsiderauit Aristoteles in libris de Cœlo, & in libris de Generatione; non enim ideò non dantur pura, quia per se existere, si darentur, non possint; existerẽt enim non minùs, quàm E cõmista; sed quia impediunt se mutuò, & per- turbat vnum alterius puritatem, ob eorũ con tactum, actionemq; mutuam, ac ob Cœli mo- tum ea continuè alterantem, atq; mutantem: quemadmodum igitur, licèt permista sint ele menta, & appellẽtur singula ab eo, quod ma- ximè excedit, considerantur tamen, & cogno- scuntur vt habentia suam naturalem purita- tem; ita de duobus halitibus dicendũ est; non generatur enim vnus sine altero, tamen si v- F trumq; in puritate suę naturæ consideremus, alter conditiones refert aquæ, & aëris tãtùm, alter verò terræ, & ignis tantùm: quòd enim vnus alterum semper habeat cõmistum, non est quia per se existere vnus sine altero ne- queat, sed quia ob terræ, & aquæ commistio- nem, & propinquitatẽ non potest Sol siccum halitum educere, quin educat & humidũ neq; hunc, quin educat illum.

Ad primum argumẽtum.

Quanquam ego qui- dem huius sim opinionis, Aristotelem hoc afferentem nil aliud respicere, nisi illud, quod frequentissimum est: neq; enim negasset con-

A tingere posse, vt alterius aliqua pars pura quã doq;, & cum altero nõ commista extrahatur, quod videtur sensisse Vicomercatus in inter- pretatione illius cap. de Ventis, in secundo li- bro; dicens enim vix fieri posse, vt puri extra- hãtur, difficultatem denotat, & raritatem, sed non impossibilitatem. Prǽterea, etiamsi dica- mus, non posse vnum educi sine altero, non propterea fit, quin distinctæ sint partes vnius a partibus alterius; nam cõtangunt quidem se B mutuò, & appositæ hę illis dicuntur, at secun- dùm se singulæ puræ, & impermistæ sunt, idq; solùm significare voluit in prędictis locis Ari- stoteles; qui enim eleuatur vapor totus habet in se partes aliquas fumidæ exhalationis, ab excessu tamen totus vocatur vapor; sic fumi- da tota exhalatio, quæ attollitur, aliquas in se habet vaporis particulas, sed ab excessu tota appellatur fumida.

Ad secundum.

Ad rationem autem illo- rum dicimus, nõ parum in se habere difficul- C tatis id, quod illi sumunt, omnẽ remissionem per admistionẽ contrarij fieri, qua de re dis- putandi nobis fortasse occasio dabitur in ope ribus naturalibus; sed esto nunc, vt illi volunt, dicimus tamen, nil inde contra nos sequi; sic- cus enim halitus, dum in sua puritate accipi- tur, calorem summum nõ habet, quia retinet aliquid frigoris terræ, è qua genitus est, humi ditatis verò nihil habet, quia summè est sic- cus, quemadmodũ & ignis, & terra summam D habent siccitatem, vt alio in loco ostẽdemus.

In lib. 2. de qualitatibus elementaribus.

Ex ipsius igitur qualitatibus nil aliud colligi- mus, nisi ipsum duorum elemẽtorum condi- tionib. participare, terræ & ignis: sic vapor ca- lorẽ habet remissum, similemq; calori aëreo, qui mediocris est, non summum; aliquem e- nim gradũ aquei frigoris retineat necesse est; humidus autem est summè, vt & aqua, & aër summam habent humiditatem; in ipsa enim actione caloris solaris in aquã non labefacta- E tur humiditas aquæ, sed sola frigiditas; rarefit enim aqua, & eius humiditas fit aërea, quo- niam calidum, quum non sit contrariũ humi- do, non est eius proprius interemptor, sed i- psum resoluit in humidum tenuius; in vapo- re igitur nihil inest sicci, quare nõ redolet nisi aquæ & aëris cõditiones; quòd si quid habeat sicci, non est ratione propriæ eius naturæ, sed ratione halitus sicci, qui cum eo commistus attollitur, vt iam declarauimus. Sed redeamus F vnde digressi sumus, & videamus, quodnam sit mistum imperfectũ, quod in his libris sub- iectum diximus esse statuẽdum.

Quodnam mistum imperfectum sit horum lib. subiectum.

Duas hac in re possumus proferre sententias: primùm di- cere possumus, vtrumq; halitum esse subie- ctum, cui omnes conditiones competunt; ha bet enim materiam, ex qua gignitur, elemẽta ipsa; habet effectricem causam, calorem cœle- stem, quæ in his libris cõsiderantur, & ex qui- bus declaratur eius generatio, sicuti in aliis li- bris naturalibus declarantur ab Aristot. alia- rum rerum naturalium generationes, & gene- ratim,

Prima opinio.

ratim,& singillatim: habet præterea affectio-
nes & accidentia quamplurima,quæ in his li-
bris demonstrãtur ab Aristotele per suas cau-
sas;alia namq; omnia,quę ex his duob.haliti-
bus gigni dicuntur,non sunt nisi horum hali-
tuum accidentia,vt cometa est accensio fumi
dæ exhalationis crassioris;pluuia est densatio
vaporis,& in aquam conuersio in sublimi lo-
co;idem sunt & fontes,& flumina,sed in ter-
ræ concauitatibus;grando est eiusdem vapo-
ris in sublimi congelatio, & sic de aliis omni-
bus. Quoniam igitur vterq; halitus est cor-
pus naturale per se existens,quod habet pro-
pria principia,propriaq́; accidentia quamplu
rima, eaq́; cognitu dignissima,non absq; ra-
tione factum videatur,si latè sumptum halitũ
subiectum in his libris statuamus,videturque
huic sententiæ attestari Aristot. qui in initio
primi libri in primo,& secundo cap.proponit
de his omnibus Meteorologicis rebus agen-
dum tanquam de accidentibus,& affectioni-
bus,& declarandum propter quas causas fiãt,
sic enim intẽtionem potiùs,quàm subiectum
horum librorum proponere videtur. Decla-
rat etiam in quarto,& quinto cap.horũ duo-
rum halituum naturam, tanquam subiecti,de
quo postea sunt accidentia demonstranda;
eaque dici etiam poterunt accidentia ele-
mentorum,quoniam hi halitus sunt veluti e-
lemẽta mutationem aliquam passa, & parum
recedunt ab elementorum naturis,vnde col-
ligimus, rectè à Græcis dici scopum Aristot.
esse agere de affectionibus elementorum, si-
cuti prædiximus,quanquam hoc dicendo in-
tentionem potiùs Aristotelis exprimunt,
quàm librorum subiectum, si modò hanc sen
tentiam sequamur. Secũdò dicere possumus, *Secunda opinio.*
vt multis placuit, hos duos halitus non esse
nisi proximam materiam mistorum imperfe-
ctorum,ipsa autem mista imperfecta esse illa,
quæ ex his generantur,vt cometæ, aliaq́; ac-
censa in sublimi,pluuia,grando,& alia omnia,
quæ ex duplici halitu,siue in sublimi, siue in-
tra terram fiunt; in quo sensu dicere omnes
videntur,subiectum esse mistũ imperfectum,
eo argumento,vt videtur,ducti,quòd hęc ac-
cidentia eiusmodi sunt,vt formæ officio fun-
gantur,dentq́; iis rebus nomen, ac definitio-
nem, atq; ita constituere talia naturalia cor-
pora videantur; nam accensum halitum voca-
mus cometã,seu trabem,seu fulgur,& aquam
in sublimi loco genitam vocamus mutato
nomine pluuiam, è cauernis autem terrę ma-
nantẽ vocamus fontem,& sic de reliquis. De
his igitur agi videtur tanquam de corporibus
naturalibus, de duplici autem halitu tãquam
de proxima horum materia, vt antè diceba-
mus. Hanc sententiam si sequamur, dicere
possumus, Græcos subiectum horum libro-
rum significasse, dicendo affectiones elemen
torum; tales enim esse videntur affectiones,
quæ fungantur munere formæ, ita vt corpo-

A ra ab illis constituta possint in his libris habe-
re locum subiecti. Non defuerunt etiam, qui
vtramq; sententiam coniungentes dixerint
subiectum esse mistum imperfectum, latè ac-
ceptum,quod & duos halitus, & omnia ex iis
genita complectatur. Ego verò etsi duarum
prædictarum opinionum vtramlibet defendi
posse arbitror, priorem tamen tutiorem esse *Prior sententia potior.*
puto, & verbis Aristotelis accõmodatiorem,
vt duos halitus dicamus esse subiectũ horum
B librorum,& mista imperfecta, quorum acci-
dentia sunt reliqua omnia, quæ in his libris
considerantur. Quòd enim hi dici possint mi
sta imperfecta,& parum recedant ab elemen-
ti natura, iam dictum est; de aliis autem ple-
risq; non facilè hoc ostẽdere possumus: nam
pluuia,& fontes,& flumina,quomodo sint mi
sta imperfecta,non planè video,quum pateat
hæc omnia esse aquam. Neque enim magni
momenti est id,quod aliqui dicunt,eam non
C esse aquam puram, sed mistum quoddam, in
quo semper apparent terreæ partes genitæ
ex halitu sicco incluso in vapore, ex quo orta
est pluuia: nam si hoc admitteremus, non da-
retur in vniuerso elementum aquæ, siquidem
nulla fortasse datur aqua, in qua non sit ali-
quid terræ commistum, & aliquid caloris ab
astris ingenitum; omnis igitur aqua esset mi-
stum imperfectum. Hoc tamen dicẽdum non
est, quia licèt asseramus aquam puram non
D dari, non ob id negamus aquam elementa-
rem; siquidem apud Aristotelem non dicitur
mistum, seu perfectum, seu imperfectum, nisi
in quo tantus sit recessus ab elementi purita-
te, vt abiecto nomine elementi aliam appel-
lationem suscipiat, vt cometam non rectè ap-
pellaremus ignem, quia multum habet ter-
rei halitus nondum consumpti; nec terram,
quum in eo sensibilem inspiciamus ignẽ: ast
vbi tantus est vnius elementi excessus, vt om-
E nem cum aliis comparationem superet, ser-
uatur in eo nomen elementi, idq́; haberi ab
omnibus solet vt elementum, licèt commistæ
cum eo aliquæ aliorum elementorum parti-
culæ, vel qualitates purum omnino esse non
sinant. Ideò nemo est, qui dicat pluuiam, &
fontes non esse aquam; aqua enim reuera est,
& ita nominanda, à magno, & incomparabili
excessu; quòd autẽ simul appelletur pluuia,
id non fit ob aliquam substantiæ varietatem,
F siquidem nullum discrimen norunt homines
pluuiæ, & aliarum aquarum; sed propter mo-
dum generationis; illam enim aquam, quæ in
sublimi genita ex nube in terram cadat, vocãt
homines pluuiam, quum tamen eius substan-
tiam nil aliud esse putent, nisi meram aquam;
nomen igitur aquæ seruatur, nomen autem
pluuiæ adiectum respicit potiùs originem,
quam ipsam eius corporis naturam potiusq́;
denotat esse mistum imperfectum vaporem,
ex quo est genita, quàm ipsammet pluuiam.
Adde quòd proprium subiecti munus est vt

de ipsis accidentia demonstrentur; horum autem, quæ vocantur ab alijs mista imperfecta, non proponit Aristot. accidentia indaganda, sed ipsorum vt accidentium causas inquirendas, per quas demonstrentur propter quid. Possumus tamen fortasse hæc dogmata conciliare dicendo res istas Meteorologicas, quæ communiter vocari solent mista imperfecta, vt cometam, & grandinem subiectum dici horum librorum, quatenus his nominibus significantur duo illi halitus vna cum affectionibus; cometa enim est halitus siccus accensus, grando est vapor in aquam, & glaciem mutatus; quoniam enim duo halitus ita his accidentibus permutantur, vt nomen etiam mutent, ideo appellantur ijs nominibus, quæ ipsis ab accidentibus imponuntur, quum propria ipsorum halituum nomina non seruentur; hæc igitur subiectum horum librorum dicere, est duos halitus dicere, quatenus his accidentibus subijciuntur. Hæc omnia, quæ dicere hac in re voluimus, quisque consideret, & eam, quæ probabilior visa fuerit, sententiam, accipiat.

De ratione ordinis, & inscriptionis librorum Meteorologicorum.

Cap. XXV.

EX his, quæ hactenus de subiectu horum librorum diximus, rationem ordinis, atq; inscriptionis desumere possumus: quũ enim subiectum habeant mistum imperfectum, clara est ratio, cur statim post duos de generatione locandi sint, proinde quartum in hac scientia locum obtineant, quemadmodum suprà dicebamus. Quum enim in libris de generatione actũ sit de corpore misto latissimè accepto, postea verò fuerit ad eius species descendendum, quę sunt perfectum, & imperfectum mistum, si harum altera ad alteram faciliùs noscendam prodesse nobis potuisset, de illa primo loco agere Arist. debuisset, vt conuenientẽ ordinem doctrinæ seruaret, de quo nos aliàs plura scripsimus; sed quia neutrius speciei notitia ad alterius cognitionẽ aliquid conferebat, debuit Aristot. ordinem naturæ generantis seruare, & prius agere de misto imperfecto, quod quidem facit in trib. his libris Meteorologicis, qui statim sequũtur duos de Ortu & interitu. Adde quòd aliquis etiam doctrinæ ordo, faciliorq; docendi ratio hoc postulauit; de mistis enim perfectis sunt cæteri omnes, qui mox sequẽtur, libri naturales, qui sunt quàm plurimi, quorum omnium continuata debuit esse dispositio, neq; hac imperfectorum tractatione interrũpi. Voluit igitur Aristot. prius de mistis imperfectis sermonẽ, qui breuis futurus erat, absoluere, vt postea in solis perfectis mistis, quæ prolixam tractationem postulabant, considerandis versaretur. Hæc est conuenientissima librorum dispositio

In 1. lib. de Meth. & in Apologia.

A tio quę sumitur à subiecto, vt priùs agatur de misto generaliter in libro de Ortu, & interitu, postea de prima eius specie, misto imperfecto, in tribus Meteorologicis; deinde verò de perfectis, vt loco suo dicemus. Cum hac tamẽ præcipua ordinandi ratione coniuncta est etiam ratio sumpta ab elementis, & ratio sumpta ab accidentibus elementorum, quas alij respexisse videntur; prima namq; elementorum tractatio ea esse debuit, quæ est in libris B de Cœlo, vt sunt corpora naturalia; secunda verò illa, quæ habetur in libro de generatione, quatenus sunt principia omnium mistorũ generaliter; postrema tandem illa, quæ habetur in tribus Meteorologicis, vt sunt principia mistorum imperfectorum, hoc est, vt leuem mutationem passa subeũt appellationem mistorum imperfectorum. Sic inter tractationes accidentium elementarium (vt antè dicebamus cum alijs) tertia, & postrema hæc esse de- C buit, quæ est de illis affectionibus, quæ ab agente externo illatæ extrahunt elementa modo aliquo à propria natura. Quod verò ad inscriptionẽ attinet, ea sumitur a loco rerum consideratarũ; nam μετέωρος significat suspensum, siue sublime, idcò tractatio de ijs, quę in sublimi generantur, vocata est ab Aristot. Meteorologia; si quis autẽ obijciat, aliqua etiam in his tractari ex duobus halitibus genita, quæ non in sublimi. sed in cauernis terræ ge- D nerantur, vt fontes, flumina, maria, terræmotus; ideoq; horum respectu congruam eam inscriptionem non videri; dicendum est, satis defendi huius inscriptionis congruitatem, si à maiore saltem parte rerum consideratarum sumpta sit; maxima enim pars eorum, quæ ex duobus halitibus fiunt, in sublimi loco fiunt: arbitrariæ namq; inscriptiones librorum esse solent: nec semper à tota re considerata desumi, sed quandoq; à parte præcipua, vt quan- E do Metaphysicam vocamus scientiam diuinam: quandoque à parte maiore, vt quando sex posteriores libros Physicæ auscultationis vocamus de motu; quandoq; etiam à nulla re considerata, vt inscriptio Metaphysicæ, quæ à doctrinæ ordine sumitur. Hæc igitur Meteorologicorum librorum inscriptio sumpta est à loco, in quo fit maxima pars eorum, quæ ex duplici halitu generantur.

In initio capitis 24.

Inscriptio.

Dubium.

Solutio.

F *De subiecto quarti lib. Meteorologicorum, plures aliorum sententiæ, cum ipsarum confutatione.* *Cap. XXVI.*

QVVM ea, quæ a nobis hactenus dicta sunt, ad tres tantùm priores libros Meteorologicos pertinuerint, de quarto dicendum restat, quodnam habeat subiectum, quæ sit ratio inscriptionis, & quis sit eius locus inter libros naturales. Quod ad subiectum attinet, cẽsuit Ioan. Grammaticus Aristot. in hoc lib. agere velle de mineris, in quam sen-

De subiecto opinio Ioan. Grammatici.

tendam credendum est ipsum his argumentis inductum fuisse; primò quia Aristoteles in ultimo capite tertij lib. pauca dicit de mineris generaliter, & subiungit esse de eisdem dicendum etiam particulariter, & singillatim; hoc igitur exequitur statim in quarto libro; nullus enim alius est liber Aristot. in quo de mineris particulariter agatur, nisi hic quartus. Secundò, quia plura in hoc dicūtur de metallis, præsertim verò in cont 48. significat igitur Aristot. hunc librum esse de metallis, minerisq; omnibus, quæ intra terram ex duplici halitu fiunt. Tertiò, Aristoteles in postremo cap. huius libri proponit se acturum de animalibus, & plantis; nullum ergo scripsit alium librum de mineris, nisi quartum hunc Meteorologicum. Hæc sententia manifestè reprobatur; illa enim quæ in hoc libro tractātur, alijs quoq; competunt præter mineras; quare subiectum esse debet aliquid cōmunius, siue id sit corpus mistum perfectum, vt aliqui dixere; siue mistum perfectū homogeneum, vt alij; patet enim Arist. in hoc libro non tātùm mineralium exempla adducere, sed etiam aliorū mistorum homogeneorum, vt carnis, ossis, nerui, quę animantiū partes sunt; de mineris itaq; agitur in hoc libro, non secundùm propriam rationem, & prout sunt lapides, & metalla; sed secundùm rationem cōmuniorem, qua sunt mista perfecta, vel mista perfecta similaria. Est etiam omnino rationi consonum, atq; adeò necessariū, vt quum mistum perfectum similare sit genus mineræ, de quo multa dici, & tradi possunt, de ipso prius sermo fiat, quàm de minera, quæ est species, nullus tamen ante hunc quartum liber est, in quo agatur de misto perfecto similari; hunc igitur de misto potius similari esse dicendum est, quàm propriè de mineris Latinorum magna pars putāūt subiectum huius libri esse mistum perfectū vniuersè sumptum, quod non solùm mineras, sed etiā alia omnia perfecta mista, tam similaria, quàm dissimilaria complectatur. Et hac potissimum ratione ducti esse omnes videntur, quod in libris de Ortu & interitu actum est simpliciter de generatione, ac de generatione simplicium; transcundum igitur erat ad dicendum de generatione mistorū, sed quum hæc alia sint perfecta, alia imperfecta, & imperfecta præcedāt perfecta, ideo statim in trib. Meteorolog. actum est de generatione mistorū imperfectorum; sequebatur igitur vt statim ageretur de misto perfecto in vniuersum; hoc igitur est subiectum in hoc 4 Meteorologico. Hæc quoq; sententia reprobanda videtur; nam si illa omnia, quæ in hoc libro tractantur, consideremus, propriè competunt mistis perfectis, similaribus, non dissimilaribus, nisi ratione similariū, quæ eorum partes sunt. Ipse quoq; Aristot. sæpe in hoc libro asserit, se de similarib. loqui, præsertim verò in postremo cap. vbi ait, se de similaribus dixisse, & proponit d cedum in sequentibus libris de dissimilaribus, quæ sunt anima lia & stirpes. Præterea si bene rem hanc perpendamus, de misto perfecto vniuersè sumpto nil dici poterat, præter illa, quæ in libris de generatione dicta sunt cōmuniter de omni misto; illa namq; etsi dicta de misto generaliter, propriè tamen & perfectè competunt misto perfecto, nec aliud de hoc cōmuni dicendū relinquebatur. Alexander de huius libri subiecto nil aliud dicit, nisi scopum Arist. esse agere de actione, & passione quatuor primarū qualitatum; quū enim de his iam egisset in lib. de Ortu, & interitu, nunc agere vult de alijs secundis qualitatibus, quæ ab illarū primarū inter se actione & passione producuntur; ob id existimare videtur Alex. 4 lib. esse immediatè adiūgendū 2. de Ortu, & interitu. Alexandri sententiā tuetur ad vnguem Franciscus Vicomercatus; nec enim aliud huius libri subiectum statuit, nisi illud, quod cū Alexandro diximus; nec à librorū ordine, quem Alexander ponere videtur, recedit, sed eum enixè tuetur. Sed nos de huius libri loco posteriùs loquemur; nunc verò quod ad subiectum libri attinet, dicimus approbari quidem Alexandri sententiam posse de scopo, & intentione Aristotelis, sed non de subiecto libri; nil enim aliud dicit, nisi elementa, & primas eorum qualitates esse in hoc libro considerandas vt principia, alias verò secūdas qualitates, vt effectus, & vt affectiones demōstrandas; sed necesse est subiectum esse aliquod, in quo hæ secundæ affectiones producantur, & de quo demonstrentur, idq; est mistum corpus vel omne, vel aliquod, vt postea considerabimus, hoc igitur subiectum huius libri statuendum est. Quod verò ab Alexandro dicitur, consilium quidem est Aristotelis, at non subiectum, quale in præsentia quærimus.

Prima ratio. *Secunda ratio.* *Tertia ratio.* *Confutatio.* *Opinio Latinorum.* *Ratio Latinorum.* *Confutatio.* *Alexandri opinio.* *Confutatio.*

De subiecto quarti Meteorologici opinio vera, & responsio ad argumenta contraria. Cap. XXVII.

VERAM esse puto Olympiodori & Auerrois sententiam, quam alij complures secuti sunt, qui huius quarti libri subiectum statuunt corpus mistum similare amplissimè acceptum, quod & lapides, & metalla, mineras; omnes, & partes quoque homogeneas animalium, & stirpium complectatur. Similare autem corpus dicitur, quando totius, & partis cuiuslibet idem est nomen, & eadem definitio, vt aurum, ferrum, lapis, sic ha ca ro, neruus, os, lignū, cortex pilus, & alia eiusmodi Sententia hæc ex huius libri lectione facilè cōprobatur; omnes enim, quæ in eo tractantur affectiones, propriæ sunt affectiones corporum mistorum similarium, nec dissimilibus competunt, nisi quatenus competunt similaribus, quæ sunt in eis, idq; hunc librum

Olympiodorus. Auerroes. Similare quid.

legentibus ita manifestum est, vt nulla egeat declaratione; possumus itaq; sic argumentari; illud est subiectum, cuius affectiones quæruntur, atqui corporis misti homogenei affectiones hic declarantur, hoc igitur huius libri subiectum est. Hoc idem confirmatur testimonio Aristotelis apertissimo; nam in contex. 42. 48. clarè dicit, se de similaribus corporibus, ac de eorum affectionibus agere, nominatq; ea omnia similaria, quæ suprà memorauimus, metalla, & lapides, carnem, lignum, corticem, aliasq; omnes homogeneas plantarum, & animalium partes: in postremo quoque contextu afferit se de similaribus egisse, proponitq; postea agendum de dissimilaribus cuiusmodi sunt in animalibus caput, manus, crus, & cętera membra; in plantis verò radix, ramus, fructus, & alia eiusmodi: sumitur etiam ex ordine librorum argumētum, quod postea considerabimus. Restat, veritate cognita, vt argumenta pro alijs adducta soluamus. Ad primum Ioannis Grammatici dicimus Aristotelem in vltimo capite tertij libri proponere quidem agendum particulariter de mineris, non tamē sequi quòd id exequatur in quarto libro, sed hac de re postea loquemur, quum libros ad mineralia attinentes considerabimus. Ad secundum dicimus nominari quidem ab Aristotele in hoc libro lapides, & metalla exempli gratiâ, sed nominari etiam carnem, & os, & lignum; quemadmodum etiam in libris Physicæ auscultationis sæpe exempli gratiâ nominantur elementa, & cœlum, & lapis, & homo, & animal, nec ob id ea, quatenus talia, subiectum illorum librorum sunt, sed ratione communi, quatenus sunt corpora naturalia: quare & hic nominantur mineræ vt mista homogenea, sicut etiam caro, & lignum, sed non ob id agitur de his secundùm proprias rationes. Ad tertium negandum est consequens; quamuis enim in vltimo capite proponat agendum de animalibus, & de plantis, non ob id dicit se de his statim esse tractaturum, nec per hoc stat quin interponi possint proprij libri de mineris, qua de re posteriùs loquemur. Ad argumentum Latinorum iam responsum est; diximus enim actum esse in libris de generatione de misto vniuersè sumpto, eamq; tractationem, omniaque, quæ ibi dicuntur, præcipuè competere misto perfecto; proinde nil manere dicendum de misto perfecto generaliter accepto, sed solum de huius speciebus separatim, inter quas primus locus debebatur misto perfecto homogeneo, de quo agitur in hoc quarto libro.

Solutio argumentorum. *Ad primum Ioan. Grammatici.* *Ad secundū.* *Ad tertium.* *Ad argumentum Latinorum.*

De loco quarti Meteorologici.
Cap. XXIIX.

Opinio Alexandri de loco.

QVod ad locum huius libri attinet, non desunt, qui Alexandrum sequentes dicant proprium eius locum esse statim post

A duos de ortu & interitu, ea ducti ratione, qua videtur vti Alexander: quum enim hunc librum exordiatur Aristoteles ab elementis, & ab eorum qualitatibus actiuis, & passiuis, de quibus locutus erat in secundo de generatione, videtur hic liber immediatè cohærere cum illo secundo, ita vt tertius de generatione nominari possit. Hæc tamen sententia aduersatur & Aristoteli, & rationi: Aristoteles enim in ipso initio primi Meteorologi-
B ci recenset ea, quæ in libris Physicæ auscultationis, & in libris de Cœlo, & in libris de Ortu, & interitu tractata fuerunt, & statim subiungit sequi vt Meteorologiam aggrediatur, nempe illam, quæ est de cometis, de lactea via, ac de alijs, quæ ibi nominat, quæ manifestum est tractari in tribus Meteorologicis, non in quarto; de hoc enim ibi ne verbum quidem facit, itaque post duos de Ortu, & interitu, locat statim tres Meteorologicos, non
C quartum. In calce etiam ipsius 4. inquit, agendum esse de animalibus, & plantis, non dicit de rebus Meteorologicis; quare absque dubio Aristoteles librum hunc post tres Meteorologicos collocauit. Sumitur etiam ad hoc comprobandum ratio ex ijs, quæ in his omnibus libris tractantur; postquam enim in libris de Ortu, & interitu actum est de misto latissimè sumpto, quum esset ad species descendendum, priùs de imperfectis mistis
D agendum fuit, de quibus sunt tres priores Meteorologici, postea de perfectis homogeneis, de quibus est quartus; demum autem de perfectis heterogeneis, quę sunt animalia & plantæ. Credo tamen ad verum sensum trahi posse verba Alexandri, & alios fuisse deceptos, qui talem ei sententiam attribuerint: etenim species omnes eiusdem generis æquè cohærent immediatè suo generi, vt animali æquè homo, ac leo; necesse tamen est in doctrina
E de vna priùs agere, de alia posteriùs, prout facilioris doctrinæ ordo, vel alia aliqua ratio postulat. Quoniam igitur in libris de Ortu, & interitu actum est de genere, de corpore misto vniuersè sumpto, ac de elementis, eorumq; primis qualitatibus, tanquam de eius principijs, eum hac tractatione immediatè cohæret tam tractatio de misto imperfecto, quàm ea, quæ est de misto perfecto; attamen quum hæ tractari simul non poterint, vo-
F luit Aristoteles ob eas, quas suprà tetigimus, rationes de imperfectis priùs agere, quàm de perfectis. Ad hunc igitur sensum referenda sunt verba Alexādri, qui asseruit quidē illa, quæ ab Aristotele dicuntur in initio huius quarti, cohærere cum ijs, quæ tradita sunt in secundo de generatione; sed non inquit ob id quartum esse statim collocandum post illum secundum; neque enim negasset etiam illa, quæ in principio primi Meteorologici dicuntur, cohærere similiter cum ijs, quæ de elementis, primisque qualitatibus in secundo de ge-

Confutatio. *Defensio Alexandri.*

de generatione dicta erant; immò id asserit Alexander, dum interpretatur initium primi Meteorologici: dat enim cũ Aristotele quartum locum in scientia naturali libris Meteorologicis prioribus, in quibus tractantur ea, quæ commemorat Aristoteles in illo primo capite; non igitur ita intelligenda sunt eius verba in sua Præfatione in quartum librum, vt dicant hunc quartum esse aliis tribus anteponendum. Olympiodorus tamen & in initio huius quarti, & in initio primi eam Alexãdro sententiam attribuit, quam & alij multi; atque eandem ab Ammonio receptam fuisse testatur; immò non solùm quartum librum, sed & postremum tertij libri caput, quod est de mineralibus, inquit locandum esse statim post secundum de generatione, secundùm Alexandum, & Ammoniũ. Ego verò de Ammonio quidem nil habeo, præter id, quod de ipso refertur ab Olympiodoro; sed quod ad Alexandrum attinet, non video cur non in veriorem sententiam eius verba trahi possint: alios fortasse Alexandri libros vidit Olympiodorus, qui nunc non extant, in quibus sententiam illam clariùs expresserit Alexander. Ratio autem, qua vsum esse Ammonium Olympiodorus ait, nullius momenti est; dicebat enim, nisi quartus hic annectatur statim secundo de generatione, distracta, & interrupta erit tractatio elementorum, quæ continuata esse debuit. Ego enim dico, nec libros de generatione, nec quartum Meteorologicum dici posse libros de elemẽtis; quum enim in vtrisque considerentur elementa vt principia mistorum, est in vtrisque subiectum mistum. Quoniam igitur tres quoque Meteorologici sunt de misto, coniuncta est tractatio mistorum, eaq; optimè disposita, siquidem ratio ordinandi libros Aristot. à solis subiectis sumenda est, non ab illis, quę vt principia considerantur; quanquàm in tribus quoq; prioribus Meteorologicis dicere possumus elementa vt principia tractari, proinde vel sic elementorum tractationem nõ interruptam, sed continuatam esse. De vltimo autem tertij libri capite postea dicemus.

Ammonij sententia. *Ratio Ammonij.* *Solutio rationis.*

De inscriptione quarti Meteorologici. Cap. XXIX.

Opinio Ioan. Grammatici.

Quod ad eius libri inscriptionem attinet, Ioannes Grammaticus censuit eum esse per se Meteorologicum, propterea quòd est de mineris, quæ ex eadem materia generantur, ex qua illa, quæ fiunt in sublimi; omnia namque quæ in his quatuor libris tractantur, ex vtroque halitu genita sunt, proinde in eisdem libris tractari omnia debuerunt ob hanc conuenientiam in communi materia. Sed hæc inscriptionis ratio approbanda non est; iam enim ostendimus, librum hunc non esse de mineris, sed de genere commu-

Confutatio.

niore, scilicet misto perfecto homogeneo: huius autem materiam dicere non possumus esse duplicem halitum; hæc enim est propria speciei conditio, quæ est accidentalis generi; quemadmodum enim animali accidit esse rationale, quum detur animal, quod rationale non est; ita misto similari accidit ex duplici halitu fieri, quum dentur plura mista similaria, quæ ex duplici halitu non fiunt; ideo dicere non possumus, quartum librum esse de iis, quæ ex duobus halitibus fiunt. Ego igitur dicendum puto, librum hunc non esse per se Meteorologicum, neq; enim de iis est, quæ in sublimi fiunt, neq; de iis, quæ ex duobus halitibus generantur: per hoc tamen nõ stat, quin aliis tribus annecti possit, & omnes communi nomine vocari Meteorologici; quum enim certum sit, eum statim post illos esse collocandum, potuit Aristoteles illum aliis tribus ob aliquam rerum cõsideratarum connexionem adiungere, & vnum ex omnibus volumen constituere, quod à maiori parte Meteorologicum inscriberetur. Num aũt Aristoteles hoc fecerit, vt fecisse videtur, an potiùs librum hunc ab aliis tribus disiunxerit, tanquàm nõ Meteorologicum, pauci momenti, meo quidem iudicio, lis est; siquidem neutro modo absurdũ aliquod sequitur; potest liber is aliis tribus adiunctus, vocari ex ea coniunctione Meteorologicus; potest etiam ab aliis tribus præcedentibus disiungi, & propria inscriptione appellari de misto perfecto similiari.

Opinio vera.

De Fossibus, & Metallis, eorumq; tractatione. Cap. XXX.

De lapidibus autem, cæterisque fossilibus, ac de metallis, quæ omnia communi nomine solent appellari mineræ, tres inuenio aliorum sententias. Vna fuit Ioannis Grammatici, qui dixit de his agi in illo libro, qui vocatur quartus Meteorologicus. Hanc opinionem nos antea reprobauimus, ostendimusque librum illum esse generaliter de misto pfecto homogeneo; quare desideratur propria tractatio de metallis, ac de fossilibus. Aliam opinionem posteriores plures sequuti sunt, qui dixêre, nullam aliam requiri tractationem de mineris, præter illam, quæ habetur in postremo capite tertij Meteorologici; proinde statim post quartũ Meteorologicum sequi libros de animalib. Sententiam hanc his argumentis cõfirmant; primò consilium Aristotelis in tribus Meteorologicis fuit agere de iis omnibus, quę ex duobus halitibus generantur; in horum numero sunt metalla, & fossilia omnia; ergo hæc ad nullum alium librum pertinuerunt, quàm ad tres Meteorologicos; proinde satis ea sunt, quæ ab Aristotele scribuntur in calce quarti Meteorologici, nec alius de his liber

Opinio Ioan. Grammatici. *Confutatio.* *Alia opinio.* *Primum argumentum.*

Secundum. desideratur. Præterea aliquos ita audiui argumentantes; Aristoteles in quarto Meteorologico sæpe nominat exempli gratiâ lapides, & metalla; ergo supponit factam prius eorum declarationem, & tractationem in tribus Meteorologicis. *Tertium.* Confirmat testimonio Aristotelis in calce primi capitis primi Meteorologicorum, vbi postquam recensuit omnia consideranda in Meteorologia, nil aliud inquit superesse considerandum, nisi animalia, & plantas: igitur secundùm Aristotel. nullus B præter Meteorologicos postulatur liber de mineris. *Quartum.* Tandem considerant Arist. verba, in calce quarti Meteorologici, quibus proponit agendum postea de animalib. & plantis: nullum ergo putauit ad huius scientiæ perfectionem requiri librû de mineris; siquidem hic, si necessarius esset, nullum haberet locum, nisi post quatuor Meteorologicos, & ante omnes libros de animalibus, & de plantis. *Confutatio.* Verùm hi, vt mihi videtur, magna cæcitate laborârût, vt duos apertissimos, in quos lapsi sunt, C errores non viderint: vnus est, quòd tractatio de mineris præcedere debuerit quartum Meteorologicum; sic enim præposterum ordinem seruasset Aristoteles, præponês speciê generi; est enim minera species misti perfecti, de quo agitur in illo quarto libro. Adde quòd minera non est mistum imperfectû, sed perfectum, quod etiam diutissimè durat; habet enim perfectam mistionem, & ex omnib. D elemêtis côstat, quippe constat ex duobus simul halitibus minera quælibet, quorum alter refert naturam terræ & ignis; alter verò aëris & aquæ: itaq; consideratio mineraliû ad Meteorologicos libros, qui de imperfectis sunt, minimè pertinebat. Alter error est, quòd breuem illum sermonem de mineris dicât esse perfectum, ita vt nulla amplius de his tractatio requiratur; nam ibi Aristoteles generaliter solùm de his loquitur, & nil aliud docet, nisi quòd ex duplici halitu generantur; E nullam enim facit distinctionem fossilium, & metallorum, siue inter se, siue in suas species; deest igitur propria, & particularis tractatio singulorum, sine qua perfectam haberi in eo vno breui capite tractationê mineratum dicere vanissimum est; idq; Aristoteles ipse eo in loco rotundo ore confitetur, dum his verbis breuem illum sermonem concludit [*communiter de his dictum est, sigillatim autem considerandum intendentibus secundùm vnumquodq; genus*] affirmat igitur considerandû esse sigillatim de lapidib. & metallis, nosq; ad par- F ticularem tractationem remittit, quæ omnino necessaria est. si naturalis sciêtia debet esse perfecta. *Opinio vera.* His ego argumentis ductus, sequendam esse arbitror tertiam opinionem, quæ Auerrois est, & Olympiodori, qui putant esse omnino necessariam particularem, atq; distinctam tractationem de mineris prætet illam generalem, quę habetur in vltimo capite

A tertij Meteorologici; nunquid aût de mineris scripserit Aristot. præter vltimum illud caput tertij Meteorologici, incertum est; scriptum quidem esse ait Olympiodoros, sed, vt ego arbitror, coniectat potiùs, quam asseueranter affirmet, quoniam Alexâder in declaratione vltimorum verborum illius postremi capitis tertij libri dicere videtur, proprium hunc de mineris librum non ab Aristotele scriptû esse, sed ab alijs, præsertim verò a Theophrasto: Auerroes quoq; in initio primi Meteorologicorum, numerans ordinatim omnes libros naturales, inter eos locat librum de mineris; sed postea inquit, ex nominatis libris aliquos ad nostras manus non peruenisse. Ego quidem, etsi non dubito necessarios omnino esse libros de mineris ad huius scientiæ perfectionem, credo tamen potuisse contingere, vt eos nunquam Aristoteles scripserit; non sum enim in eo communi errore, vt putem necesse esse Aristotelem ita perfectâ tradidisse naturalem philosophiam, vt nihil quod ab humano ingenio inueniri, aut cognosci queat, prætermissum ab eo esse potuerit; illud quidem puto esse confitendum, Aristotelem ita artificiose huius scientiæ fabricam, quam in præsentia declarandam suscepimus, construxisse, & confecisse, vt quamuis rebus ipsis, ac materiæ (vt ita dicam) addi aliquid possit, artificio tamen, & formæ nihil; ipsam enim sciêtiam in omnes suas partes distribuit, easque optimè disposuit, ita vt facile cuiq; sit, si quid in aliqua parte desit, addere, & additum in suis quæque locis collocare: & hæc omnia puto ipsummet significasse in primo capite primi libri Meteorologicorum. Dicere igitur possumus, scriptos ab eo fuisse libros de fossilibus, & metallis, qui postea perierint: dicere etiam possumus, nullos esse scriptos, sed satis ei fuisse illa, quæ de his pauca scripsit in vltimo capite tertij Meteorologicorum, ipsumq; in calce eius capitis significasse, se horum tractationem alijs postea absoluendam reliquisse; quod postea præstitit Theophrastus, ac posterioribus etiam temporibus Albertus Magnus, seu quisquis ille fuerit, qui quatuor, quos habemus, libros diligenter, & egregiè scripsit de mineris. Vtcunq; *Locus lib. de mineris.* sese res habeat, siue scripsit Aristoteles libros de mineris, siue non scripsit, necessarij omnino sunt ad huius scientiæ complementum, propriusque eorum locus nullus alius est, nisi statim post quartum Meteorologicorum, vt censuit Auerroes in initio primi libri Meteorologici, & in vltimo commentario quarti, quam sententiam sequutus Albertus, libros à se compositos de mineris locauit statim post quatuor Aristotelis Meteorologicos, & ante omnes libros de animalibus. Ratio aût huius ordinis manifesta est: quum enim in quarto Meteorologico agatur de misto perfecto homogeneo vniuersè sumpto, agendum postea erat

erat de ſpeciebus: ſpecies autem huius ſunt foſſilia, & metalla omnia, & illa, quæ in animalibus, & plantis inſunt, ſimilares partes, vt caro, os, cortex, lignum; ſtatim igitur quartum Meteorologicum ſequitur tractatio de mineris; nam reliquis ſimilaribus nulla propria tractatio conueniebat; quum enim non ideò ſint in rerum natura, vt per ſe exiſtant, ſed vt animalium, & plantarum partes ſint, cognouit Ariſtotel. non eſſe alibi de his agendum, niſi in iis ipſis libris, in quibus de animalibus, ac de plantis ageretur: nulla igitur erat ſpecies miſti perfecti ſimilaris, de qua ſeorſum agendum fuerit poſt quartum Meteorologicum, niſi foſſilia, & metalla; poſt libros autem de mineris, ſequuntur ſtatim libri de animalibus, & plantis, vbi & de carne, & de neruo, & de ligno, & de aliis ſimilaribus agitur, ex quibus tanquam ex materia conſtant animantium partes diſſimilares. *Dubium* Sed aduerſus ordinem memoratorum librorum oritur dubium, quod multos turbauit: nam ſi quartus Meteorologic⁹ eſt de miſto perfecto homogeneo vniuerſe ſumpto, & huius ſpecies ſunt foſſilia, & metalla, Ariſtotel. de his agens in vltimo capite tertij libri, de ſpeciebus priùs egit, quàm de genere, quod faciendum non eſt, ſiquidem vniuerſalia in doctrina ſunt particularibus anteponenda. *Solutio aliorum.* Reſponſio, quæ ab aliis ad hoc dubium afferri ſolet, hæc eſt; vniuerſalia ſunt anteponenda particularibus; niſi facilioris doctrinæ ratio in cõtrarium vrgeat; quoniã igitur foſſilia, & metalla ex duobus illis halitibus generantur, ex quibus aliæ omnes res Meteorologicæ, facilioris doctrinę ratio poſtulauit, vt Ariſtoteles continuato ſermone totam eorum, quæ ex duplici halitu generantur, tractationem abſolueret; ideò poſt res omnes Meteorologicas voluit etiam de mineris loqui in illo vltimo capite tertij libri, & ita particularia vniuerſalibus anteposuit facilioris doctrinę gratia. *Confutatio.* Hæc communis reſponſio mihi quidem omnem tollere difficultatem non videtur: nam ſi continuata tractatione agendum erat de omnibus iis, quæ ex duplici halitu generantur, oporteret totam quoque de mineris tractationem, quæ deſideratur, interponi inter tertium & quartum Meteorologicorum, quod tamen nemo vnquam aſſeruit; omnes enim qui neceſſariam eſſe talem tractationem confeſſi ſunt, eam poſt quartum Meteorologicorum collocârunt. Eſt etenim hoc conſentaneum rationi, quia quum ſpecies cognoſci perfectè nõ poſſit, ignorato genere, poteſt quidem rudis aliqua, & imperfecta ſpeciei tractatio tractationi generis anteponi, faciliori doctrinæ gratiâ, qualis eſt breuis illa tractatio, quę habetur in poſtremo capite illius tertij libri; ſed perfecta tractatio nullo pacto, dum generis natura non eſt perfectè cognita. Licèt igitur verum ſit id, quod A illi dicunt, ordinem doctrinæ præcipuè reſpicere noſtram faciliorem cognitionem, difficultas tamen hæc non tollitur, quia non rectam, vel ſaltem non perfectam rationem adducunt huius facilioris doctrinæ. *Solutio propria.* Ego igitur dicendum puto, caput illud vltimum tertij libri non eſſe tractationem de mineris, proinde non eſſe ab Ariſtotel. anteposita particularia vniuerſalibus, ſed eſſe potiùs tractationem de duplici halitu, & ibi B inſtitutam ad plenam ipſorum halituum cognitionem; quod quidem videtur ſententiam illam confirmare, quòd in tribus Meteorologicis libris duo halitus habent locum ſubiecti, cuius accidentia quæruntur. Quemadmodum enim aliâs diximus vim æternè mouendi conſiderari tum in octauo Phyſicorum ob cognitionem æterni motus in corpore naturali, tanquam huius cauſam; tum in duodecimo Metaphyſicorum propter co- C gnitionem ſubſtantiæ à materia abiunctæ, tanquam eius proprietatem, ſiue attributum: & in cœlo vim mutandi hæc inferiora conſiderari tum in ſecundo de generatione propter cognitionem mutationis, quæ fit in his inferioribus corporibus, cuius eſt cauſa; tum in libro ſecundo de Cœlo propter ipſius Cœli cognitionem, tanquam eius proprietatem: & quatuor ſimplicia corpora in libris de generatione conſiderari vt elemen- D ta miſtorum; eadem autem in tertio libro de Cœlo vocari elementa, & cognoſci eſſe elementa miſtorum, vt ipſa ſecundùm ſe cognoſcantur, & omnia eorum attributa, quia eſſe elementa miſtorum eſt quędam illorum corporum proprietas: ita nunc dicendum videtur, eſſe duorum halituum proprietatem, vt ex iis hoc, vel illud generari aptum ſit. Ad plenam igitur duorum halituum cognitionem, non ad cognitionem ipſorum minera- E lium dicere voluit Ariſtoteles pauca illa de foſſilium, ac metallorum ex duobus halitibus generatione, ſeu potiùs generabilitate; reuera enim de eorum generatione nihil ex eo capite addiſcimus, quum ipſe generationis modus ibi non declaretur; declarandus enim eſt in propriis libris, in quibus mineræ locum habeant ſubiecti tanquam ſpecies miſti perfecti homogenei, duo autem halitus locum ibi habent principiorum; quum iidem F in tribus Meteorologicis vel ſubiecti ſolummodò locum habeant, vel non minùs ſubiecti, quàm principiorum. Hoc modo ſublata eſſe videtur omnis difficultas. Reſtat vt argumenta pro aliis priùs adducta ſoluamus. *Ad primum argumentum aliorum.* Ad primum dicimus, non ſatis eſſe pauca illa, quæ dicuntur in vltimo capite tertij libri pro cognitione foſſilium & metallorũ; ſatis quidem ſunt ad plenam duorum halituum notitiam, ipſæ autem mineræ non ſunt ſolùm affectiones, quæ duobus halitibus accidant, ſed ſunt miſta perfecta, in quibus eſt facta vera

mistio, & vera naturæ vnio: quatuor enim A clementorum formæ versæ sunt in formam vnam substantialem mediam ab eis distinctam; cæteræ autem res Meteorologicæ, quæ ex duobus halitibus gigni dicuntur, non habent veram mistionem, nec formam substantialem prouenientem ex cõgressu formarum elementorum, sed accidentia tantummodò sunt duorum halituum, licèt instar formæ esse videantur, quum dent rebus illis nouũ nomen, faciantq; appellari niuem, grandinem, B pluuiam. De his itaq; agendum est in tribus Meteorologicis tanquam de accidentibus duorum halituum; at de mineris, quum sint mista perfecta, alio loco agendum est; satis quidem fuit in tribus Meteorologicis cognoscere duorum halituum aptitudinem, vt ex iis generentur fossilia & metalla, sed ipsa secundùm se ibi satis confusè, & ruditer cognoscuntur, vt cuiq; rationis compoti manifestũ esse potest: neq; enim satis est cõuenientia in C communi materia, vt aliqua dici debeant ad eandem sciẽtiæ partem pertinere; sed requiritur etiam conuenientia in forma, & natura, & in modo generationis ex illa materia. Secundum argumentum vanissimum est, quia quum genus nõ existat nisi in speciebus suis, solent scriptores, dum agunt de genere, nominare exẽpli gratiâ species: sic nominantur in libris Physicæ auscultationis variæ species corporis naturalis, nec ob id sumũtur vt iam D perfectè cognitæ, sed vt confusè notæ; neque etiam declarantur secundùm proprias rationes, sed secundùm communem rationem generis, de quo ibi agitur. Ad tertium sumptum ex verbis Aristotelis in calce primi cap. primi Meteorologicorũ, dico non esse ibi eius consilium omnia penitùs enumerare, quæ post libros Meteorologicos tractanda manebant, sed satis habuit animalia, & stirpes tanquam præcipua nominare, quorum cognitio ma- E ximè expetibilis est, tum ob eorum nobilitatem, tum ob cognoscẽdi difficultatem, & tractationis prolixitatem, quæ plurimos libros postulabit. Ad hoc autem comprobandum sumo ex Aristotele in eodem loco duplex argumentum: primum, quia non absolutè dicit sola animalia, ac stirpes superesse, sed dicit ferè absolutam, ac perfectam fore scientiæ naturalis traditionem; dicens enim [*ferè*] indicat alia quoq; esse tractanda, quæ, vt minoris momenti, nominata non erant: præterea in illo 1. cap. ea tantum recensuerat, quę in F tribus priorib. Meteorologicis consideranda erant; de iis autem, quæ in quarto, ne verbum quidem fecerat; itaque si illorum argumentatio efficacitatem habet, non minus excludit quartum Meteorologicũ, quàm libros de mineris: sensus enim verborũ Arist. erit, quod post tres Meteorologicos nil aliud tractandũ manebit, nisi animalia, & plãtę; subtiscuit igitur & ea, quæ tractãda erãt in quarto, & mineras, tanquam res cum Meteorologicis magis cõiunctas propter considerationem elementorum, quæ in horum omnium tractatione est omnino necessaria; & sola rerum verè Meteorologicarũ expressione voluit etiam implicitè complecti, & mistum perfectum homogeneum, de quo agẽdum erat in quarto: & eius species fossilia, & metalla, de quibus in libris de mineris vel ipsemet tractaturus erat, vel aliis tractandum relinquere statuebat. Hoc idem confirmare possumus authoritate Arist. in calce libri de longitudine & breuitate vitæ, vbi hæc verba leguntur [*Reliquum est considerare de iuuẽtute, & senectute, & vita, & morte, his enim determinatis, finem habebit, quæ de animalibus, methodus*] tacet tamen sanitatem & morbum, de quibus postremo loco librum scripturus erat, vt in 1. cap. libri de sensu, & sensilibus proposuerat; satis enim habuit aliqua præcipua accidentia nominare. Itaque testimonio Aristotel. manifestum est argumentationem hanc nullius esse momenti. Ad postremum argumentũ sumptum ex vlt. cap. 4. libri, dico Aristot. ibi non proponere agendum statim de animantibus; sed solùm dicere agẽdum esse de partibus similarib. in libris de animalibus, & plantis: quoniam enim nominauerat in eo capite carnem, & neruum, & corticem, & alia similaria, quæ sunt partes animalium, & plantarum, quæ credere poteramus propriam, ac separatam tractationem postulare, ideò inquit de his agendum esse postea in lib. de animantibus, vt ex horum cognitione noscamus dissimilares partes, & ex his tandem animalia ipsa, & plantas; sed non dicit esse de his statim agendum; ideò Auerroes ibi dicit de singulis illis similaribus agendum manere in tribus libris; in libris de mineris, in libris de plantis, & in libris de animalibus: hos enim omnes voluit Auerroes sequi quartum illum Meteorologicorum. Hæc dicere volui, vt ostenderem, non probari his argumentis nullum ab Aristotele scriptum esse librum de mineris. Attamen nihil etiam absurdi esset, si diceremus Aristotelem & in 1. cap. libri 1. Meteorolog. & in postremo quarti ita esse loquutum, quod nullum de mineris librum scribere statuisset; per hoc enim non stat, quin post 4. Meteorologic. necessarij sint libri de mineris, & quin ipsemet Arist. nouerit eos esse necessarios.

Ad secundũ. *Ad tertium.* *Ad quartũ.*

Partitio totius tractationis de Animantib. Cap. XXXI.

Partitio scientia naturalis secundum alios.

TOTAM naturalium rerum tractationẽ in duas partes secare multi solent, vnam dicunt esse de inanimatis, quam hactenus percurrimus, alteram verò de animatis, quam modò aggressuri sumus: diuisionem hanc ego quidem non refuto, in eo tamen corrigendam esse arbitror, quòd altera prior pars non

non de inanimis tantùm fuit, sed de iis quoque, quæ ipsis communia sunt cum animatis, nam corpus naturale commune, de quo agitur in libro Physicæ auscultationis, non sola inanima, sed animata quoque complectitur, vt Aristotel. ibi in initio 2. libri testatur; sic corpus mistum, de quo in lib. de Ortu, & interitu: sic etiam mistum perfectum homogeneum, de quo in quarto Meteorologicorum. Rectiùs igitur dicemus, priorem huius scientiæ partem fuisse de iis rebus naturalibus, quæ vel inanimis, & animatis communia, vel inanimatorum propria sunt, alteram verò, quæ sequitur, de iis tantùm esse, quæ sunt propria animatorum. Huius igitur partis seriem explicaturi, quæ & rerum nobilitate, & varietate, & difficultate, & librorum numero digna maximè est consideratione, nos facta priùs rerum considerandarum diuisione, & partitionem librorum, & ordinē, atq; dispositionis artificium, & subiectam in singulis materiam declarare nitemur. Tota sequens pars, quæ ad viuentia pertinet, tres videtur præcipuas partes habere debuisse; quum enim ab vniuersis ad singula progrediendum sit, primo loco agendum est de ipso viuente corpore generaliter accepto, ibique & de anima communiter, & de eius parte vegetali, qua animantia cuncta participāt, & de iis, quæ eam consequuntur, pertractandum: secundo loco de animalibus tum generatim, tum speciatim: tertio loco de plantis: siue (vt Auerroi placuit) secundo loco de plantis, tertio de animalibus. Attamē Aristoteles totam de viuentibus tractationem in duas tantùm partes diuisit; vnam de animalibus, alteram verò de plantis; non quòd illam, quæ de viuente genere est, prætermiserit, sed quia ob doctrinę facilitatem voluit eam cum illa, quæ est de animalibus, commiscere, adeò vt in libris de animalibus tum illa tractentur, quæ sunt animalium propria; tum etiam illa, quæ sunt eis communia cum plantis; in reliquis verò, qui de plantis sunt, illa tantummodò, quæ propria plantarum sunt, tractanda relinquantur. Ratio, quæ Aristotelem monit, fuit, quoniam illa, quæ communiter plantis, & animalibus competunt, distinctiora in animalibus, proinde faciliora cognitu sunt, in stirpib. verò rudiora & obscuriora, cuiusmodi sunt vegetalis animæ facultates omnes, & operationes, & organa. Quum itaque oculatissimus ille Philosophus animaduertisset difficillimum esse hæc omnia cōsiderare in corpore viuente communi, quod mente à suppositis speciebus abiunctum sumatur, statuit ob faciliorem doctrinam ea omnia considerare in animalibus, vt proportione quadam in plantis eadem cognoscantur, qua de re aliàs plura scripsimus in lib. de Methodis, quæ quum nec repetenda hîc, nec ignoranda sint, inde petantur. Ex his colligere possumus

Partitio rectior.

Diuisio tractationis de viuentibus.

Lib. 1. c vlt.

A Auerrois errorem, qui putauit libros de plātis esse libris de animalibus anteponendos, quòd plantæ naturam habeant simpliciorem, quàm animalia. Attamen deceptus est Auerroes, quia sine cognitione eorum, quæ viuenti corpori communiter competunt, nō bene poterant stirpes cognosci: non potest enim perfectè cognosci species ignorato genere; ipsius autem viuentis generis, omniūq; ad ipsum attinentium tractatio commista est, B quemadmodum diximus, cum tractatione de animalibus; quamobrem necessarium omnino fuit libros de animalibus anteponere libris de plantis, idque Aristoteles aperte testatur in calce libelli de longitudine, & breuitate vitæ, vbi asserit se tunc esse in libris de animalibus, posteriùs autem acturum de plantis. Quòd autem in libris de animalibus tractentur omnia, quæ viuentibus omnibus communia sunt, illa ipsa tractatio declarat; C in libris enim de anima agitur, & de anima generaliter, & de anima vegetali, tanquam de viuētis corporis anima: & in iis libris, qui solent vocari Parui naturales, agitur de vita, & morte, de longitudine, & breuitate vitæ, ac de aliis, quæ communiter competunt omni viuenti. Sed clarè hoc testatur Aristoteles in principio libri de Sensu, & sensilibus, vbi proponit se acturum de animalibus, ac de viuentibus omnibus, nec non de omnibus D eorum tum propriis, tum communibus operationibus. Errârunt etiam ob id quidam alij, qui omnia, quæ dicuntur in libris de animalibus, tractari putârunt propter sola animalia, non propter stirpes. sic enim errorem manifestissimum attribuunt Aristoteli, vt ea, quæ primò competunt generi, consideraue-rit in specie; nempe ea, quæ viuenti primò competunt, attribuerit animali, quem errorem Aristoteles ipse iam in 1. lib. Posterio-E rum damnauerat.

Opinio Auerrois de libris de plantis.

Confutatio.

Error aliorum.

Diuisio & ordo omnium librorum de Animalib. iuxta propriam opinionem. Cap. XXXII.

QVONIAM igitur ita de animalibus ordiendum esse Aristotel. duxit, vt in ipsis communior quoque viuentis natura F consideraretur, illud in primis considerandum nobis proponitur, in quot partes, seu libros diuisa esse debuerit hæc de animalibus tractatio, & quo ordine ij omnes libri disponendi sint. Eam igitur, quam esse putamus rei veritatem, totamque horum librorum seriem priùs exponemus; deinde verò si qua aduersus eam dubia ob aliorum opiniones digna consideratione esse videbuntur, ea ad exquisitiorem rei declarationem expēdemus, atque soluemus. Dictum à nobis est aliàs, perfectam cuiusque subiecti cognitio-

Primo libro de Meth. cap. vlt. & in 1. de Præcog.

nem in duobus consistere, in cognitione naturæ, & pro priorum ipsius accidentium; naturam autem, & essentiam rei cognoscere nõ possumus, nisi propria eius interna principia, ex quibus constat, intelligamus; acutus ergo Aristoteles vno, & eodem discursu de animalibus, ac de viuente corpore vniuersè, cognouit duas esse debuisse huius tractationis partes; vnam, in qua de internis principiis viuentium ageretur; alteram, in qua de accidentibus, & operationibus consequentibus; tales duas partes habuisse etiam tractationem de corpore naturali communi iam ostendimus; nam in duobus prioribus libris Physicæ auscultationis agitur de eius principiis, in sex autem posterioribus eiusdem accidentia considerantur. Quoniam igitur corpus animatum, & animal ipsum principia habet interna, propriam materiam, & formam, hæc fuerunt in primis consideranda; materia propria, ac proxima animalium sunt eorum partes tum dissimilares, quæ eorum membra dicuntur, vt brachia, caput; tum similares, vt os, & caro; forma verò est anima: primum igitur locum sibi vendicauit tractatio de partibus animalium, deinde de anima; his enim cognitis, iam plenè cognita est ipsa animalium natura; postea verò agendum fuit de accidentibus, & operationibus consequentibus, quæ omnia Aristoteles ordinatissimè exequutus est; qui præterea animaduertens tractationem de animalibus, magna varietate ac difficultate refertam esse, statuit ad maiorem doctrinæ facilitatem omnibus aliis libris anteponere libros de historia animalium, in quibus & de animalium principiis, & de eorum accidentibus, & operationibus ea, quæ experientia, & sensu cognosci potuêre, nobis exponeret, sine vlla causarum redditione, vt postea earundem rerum scientialem tractationem sequẽtibus libris traderet. *Lib. de historia animaliũ.* Itaq; libri de historia sunt præparatio quædam ad alios omnes de animalibus libros; tradunt enim cognitionem, quòd ita fit; alij verò sequentes earundem rerum causas declarãt, & docent propter quid; ideò illi iure fuerunt appellari historici, quum reliqui non historici, sed scientiales potiùs sint appellandi. Videmus autem & in libris de historia eandem illam tractationis partitionem, quam in aliis libris iam declarauimus; nam quatuor priores libri de historia pertinent ad principia animalium, non quidem ad animam (hæc enim insensilis est, nullaque de ipsa esse poterat historica tractatio) sed ad solam materiam; agitur enim in iis quatuor libris historicè de animalium partibus, in reliquis autem posterioribus agitur de operationibus, & accidentibus cõsequentibus, ita vt posterior illa historiæ pars respõdeat posteriori parti tractationis scientialis, quę post libros de anima in paruis (vt vocant) naturalibus continetur; altera verò prior historię pars respondeat libris de partibus animalium, quibus in parte scientiali primum diximus locum deberi. Si quis igitur quærat, an libri de historia sint pars scientiæ naturalis, dicere possumus esse modo aliquo eius partem, & aliquo etiam modo non esse; pars enim dici possunt, quatenus ad aliorum cognitionem plurimùm conferunt, & alij eorum intelligentiam præsupponunt; quare primi omnium librorum de animalibus sunt libri de animalium historia. Si verò eos tantùm libros, qui demonstratiuè sint scripti, cõprehẽdere velimus, libri de historia non sunt pars scientiæ naturalis, & hac ratione primi omnium librorũ de animalibus sunt quatuor libri de partibus animalium, quod etiam indicat magnum, ac prolixum eorum librorum proœmium, quod occupat totum primum librum; non enim librorum tantùm de partibus, sed omnium ad animalia pertinentium librorum cõmune proœmium est, quò fit, vt illud dicendum fit initium scientialis tractationis de animalibus, vt cuique eum primum librum legenti, manifestum esse potest; videtur enim Aristoteles peracta tota animalium historia, aggredi iterum earundem rerum scientialem tractationem, ideoq; tam prolixum proœmium apponere voluisse libris de partibus animalium, tanquam exordium totius tractationis de animalibus. Post libros igitur de historia ponendi statim sunt quatuor libri de partibus animalium, de quorum diuisione in partes non est quòd in præsentia dicamus: *Lib. de partibus animalium.* satis sit hoc annotare, Aristotelem in iis libris demonstratiuè de partibus agere, quod in prioribus de historia libris non fecerat; singularum enim partium causas assignat finales, nam finis cuiusque partis est propria operatio, & proprium munus, ad quod singulam partem tanquam instrumẽtum ad finem natura direxit; sunt enim omnes animalis partes instrumenta animæ ad varias edendas operationes, instrumenti autem natura optimè ex eius fine declaratur. Ex hac potissimum naturalis philosophiæ parte sumit ars medica partem illam, quæ physiologica dicitur, in qua de humano corpore, ac de eius partibus sermo sit, quum Medico illas curaturo necessaria penitius sit earum cognitio; *Pars medicinæ physiologica.* ob id Medici, qui artificiosam, ac fructuosam facere volunt humani corporis anatomen, imitari Aristotelem debent, non in libris de historia, sed in libris de partibus methodicè de ipsis partibus agentem; duo namque omnino cognoscenda sunt ad perfectam ipsarum partiũ notitiam habendam; vnum est proprium cuiusque partis officium, propriaq; operatio; alterum verò, quòd ex illo deducitur, ea, quæ in singula parte requiritur, elementorum commistio, & primarum qualitatum temperies; horum enim altero ignorato, non potest aliqua

qua humani corporis pars dici perfectè cognita. Quatuor libros de partibus sequitur statim liber de animalium incessu, qui similiter de partibus est; nempe de illis, quæ pertinent ad motionem animalis, cuiusmodi sunt crura, pedes, & in auibus alæ, & aliæ eius generis; has enim partes secernere voluit Aristoteles ab aliis, quæ in quatuor libris, qui de partibus inscribuntur, consideratæ fuerunt, de quo partium discrimine aliqua postea dicemus. Librum de incessu sequuntur libri de Anima, quia post considerationem materiæ animalium, quę in quatuor libris de partibus, & in libro de incessu habetur, sequitur vt statim agatur de forma, quod Aristoteles præstat in libris de Anima. Hunc esse debere memoratorum librorum ordinē, tum ipsa, quam declaranimus, ratio demonstrat, tum clarum Aristot. testimonium confirmat: nam in primo capite secundi libri de partibus animalium, & in primo cap. libelli de incessu apertè asserit, se iam in libris de historia docuisse, quę animalia ex iis partibus constent; postea vero dicendum esse, quamobrem ex iis constent, & earum causas esse inquirēdas; inquit igitur libris omnibus de partibus, & de incessu pręcessisse libros de historia. Quòd autem liber de incessu sequatur statim quatuor libros de partibus, testatur Aristot. in postremis verbis quarti de partibus dum inquit [*sequitur vt de partibus incessui animalium inseruientibus disseramus.*] Demum in calce libri de incessu inquit Aristot. [*his ita determinatis, proximè sequitur, vt agamus de Anima*] eum igitur horum librorum ordinem esse voluit, quem diximus.

Lib. de incessu animalium.

Lib. de anima.

Primo de Meth. c. vii.

Non est autem silentio prætereundum illud, quod etiam in operibus Logicis tetigimus, discrimen librorum de Anima cum libris de partibus; in his enim agitur de partibus propriis animalium, in libris autem de Anima nō de sola animalium anima, sed de illa quoque, quæ est animali communia cum stirpe; nam in secundo libro agit primo loco de anima latissimè sumpta, postea de prima eius parte, quæ vegetabilis dicitur, quæ vtraque tractatio non magis de animalium, quàm de stirpium forma dici potest; postea agit de animæ parte sensibili, quæ est propria animalium; mox in tertio libro de parte rationali, quæ est hominis propria. Ratio autem huius discriminis sumitur ex iis, quæ antea dicta sunt: Aristotel. enim constituit in animalibus considerare non ea solùm, quæ ipsis propriè competunt, sed etiam illa, quæ sunt eis communia cum plantis; exordiens igitur à materia proxima nullam inuenit communem animali cum planta, non potuit igitur nisi propriam animalium materiam considerare, quę sunt partes ipsæ animalium, nisi dicamus aliquas nutritioni, & accretioni animalis inseruientes esse quadam proportione communes, quatenus aliæ eisdem muneribus fungē-

A tes reperiuntur in plantis; at certè propriè, & (vt dicunt) formaliter communes nullæ sunt. Ad formam autem animalis considerandam accedens, debuit omnis animæ, quæ in animali insit, considerationem facere; quoniam igitur in animalibus omnes insunt animę partes, seu gradus, omnes debuit eo, quem diximus, ordine considerare; hoc tamen non ita intelligere debemus, vt aliqui intellexēre, vt dicamus quamlibet animæ partem tractari vt B animalis; nam si vegetalem animam consideraret vt animalis, id, quod primò generi competit, attribueret speciei; quam in primo Posteriorum dixit sophisticam esse cōsiderationem, & nullam scientiam parere. Quamobrem ne vitium hoc Aristoteli ascribatur, dicēdum est omnem quidem animā ab eo in animali considerari, non tamen omnem vt animalis, sed tum animam latè acceptam, tū partem vegetantem considerari vt viuentis cor-C poris, quod in animali inest, & commune genus est animalis & plantæ, ita vt omnia quæ ibi dicūtur, & animali, & stirpi competere intelligantur. Post declarata animalium principia, materiā, & formam, sequebatur vt Aristoteles de accidētibus, & operationibus ageret, quod fecit in iis libris, qui solent vocari Parui naturales; horū primum esse librum de Sensu, & Sensilibus manifestum est, quum in eius initio Aristot. totam sequentē tractatio-D nem cū præcedentibus de Anima libris connectens, suumq; in sequentib. consilium aperiens his verbis vtatur [*Postea quam de Anima dictum est secundùm seipsam, consequens est facere considerationem de animalibus, vitamq; habentibus omnibus, quæ sint propria, & quæ communes operationes ipsorum.*] Asserit igitur eum librū, & alios sequentes sequi statim post libros de Anima; asserit etiam ore rotundo, se non de solis animalibus, sed & de omnibus viuentib. E locuturum; & præterea asserit, se nil aliud esse tractaturum in sequentibus libris, quàm operationes tum animalium proprias, tum viuentibus omnibus communes: quare manifestum est, illud esse commune proœmium omnium paruorum naturalium, quum etiam Aristotel. statim nominet extera omnia, quę post eum librum in aliis sequentibus considerandā sunt. Horum igitur sequentium librorum ordinem inter se, & ordinis rationem F declaremus; quod enim ad ordinem ipsum attinet, is nullam videtur habere difficultatem, quum partim ab Aristotel. ipso exponatur, partim communi aliorum consensione concedi videatur. Primum enim post libros de Anima esse omnium paruorum naturalium librum de sensu, & sensilibus & Aristoteles ipse in eius libri initio testatur, & omnes fatentur: in calce autem eiusdem libri ponit agendum statim de memoria, & reminiscentia; postea sequitur liber de Somno, & Vigilia, & alij cum eo cōnexi, nempe de som-

Parui naturales.

Lib. de Sensu, & Sensibilibus.

Ordo paruorum naturalium.

nis, ac de diuinatione per somnum; deinde post hos liber de communi Animalium motu, in cuius libelli fine Aristoteles epilogum faciens eorum, quæ priùs tractauerat, eo, quē diximus, ordine eos omnes libros disponit; proponitque statim agendum de generatione animalium; librum igitur de motu statim sequuntur quinque libri de generatione animalium. Tandem omnium postremi ab omnibus collocātur libri illi, qui ad durationem animalis, viuentisque omnis pertinent; ij autem sunt, de longitudine, & breuitate vitæ, de iuuentute, & senectute, de vita, & morte, & respiratione, ac demum de sanitate, & morbo; hunc enim ordinem ab ipso Aristot. fuisse constitutum patet tum in primo capite libri de Sensu, & Sensilibus, tum in calce libri de longitudine, & breuitate vitæ, & in initio libri de iuuentute, & senectute. De ordine igitur horum librorum non est dubitandum, quanquam de libris de Animalium generatione aliqui, quorum dogma mox expēdemus, aliam proferre sententiam ausi sunt. Nunc huius ordinis rationem nos considerare oportet, quum enim in aliquibus necessarius omnino sit ordo, ita vt alius seruari non potuerit, in aliquibus verò non necessarius, sed propter melius, nos vtriusque rationem cognoscere debemus. Ante omnia quū memoratarum operationem aliæ sint propriæ animalium, aliæ cunctis viuentibus communes, non est ignorandum id, de quo diffusiùs diximus in lib. de Methodis, accidentia propria speciei duplicia esse, alia namque omnino speciei naturam consequuntur, non naturam generis, cuiusmodi est sensus, qui solam animalis naturam insequitur, non naturam viuentis; alia verò, quum absolutè naturam generis consequantur, tamen à propria speciei natura ita ad certos proprios modos restringuntur, vt speciei propria fiant, huiusmodi est motus animalium; quum enim absolutè sumptus motus naturam absolutè sumptam insequatur, proinde primò competat corpori naturali generi, varijs tamen modis à naturis specierum restringitur, & fit proprius singularum; motus enim simplex proprius est corporis simplicis, & motus animalium insequitur non amplius naturam absolutè acceptam, sed naturam animalis; aliqui etiam particulariores modi existūt, quibus fit alius hominis, alius equi, alius canis proprius motus: sic generatio absolutè accepta primò competit corpori naturali caduco, at animali cōpetit proprius quidam generationis modus, qui ipsius naturæ est consentaneus, & dicitur generatio animalium, quæ est species generationis latè sumptæ, sicuti etiam motus animalis est species motus generaliter accepti. Tria igitur sunt accidentium genera, quæ ab Aristot. in his libris considerantur, alia communia sunt omnibus viuentibus, quæ etiam

Lib. 1 c. vlt.

Tria acciden- tium genera in animalib

A vt viuentium, non vt animalium, considerantur ab Aristot. licèt considerentur in animalibus; huiusmodi sunt vita, mors, longitudo, & breuitas vitæ, iuuentus, senectus, sanitas, morbus; modi namque, quibus hæc communiter animalibus, & plantis competunt, considerationē digni extiterunt. Alia verò accidentia ita naturam animalis solam consequuntur, vt nullam cum natura generis habeant affinitatem; huiusmodi sunt sensus, B memoria, reminiscētia, somnus, vigilia, somnia, & diuinationes, quæ per somnum fiunt, de quibus singulis libros ab Aristot. scriptos habemus. Alia demum, quum absolutè naturam communiorem consequantur, ab ipsa tamen animalis natura ita restringuntur, vt animalium propria reddantur, vt motus animalium, & eorundem generatio: proprij namque modi, quibus in animalibus fiunt, ita cognitu digni extiterunt, vt propriam tra- C ctationem postulauerint, quia us ignoratis manca, & imperfecta fuisset naturalis philosophia. De his igitur proprios libros scripsit Aristoteles, tanquàm de accidentibus propriis animalium, eosque inscripsit de motu animalium, de generatione animalium; non sic de morte, & vita animalium, nec de iuuentute, & senectute animalium, quia hæc vt omnium viuentium communia accidentia cōsiderare voluit. Hæc omnia accidentium ge- D nera quum in his libris tractentur, potuisset Aristot. in horum tractatione ordinem seruare à magis vniuersalibus ad minùs vniuersalia, & illa, quæ viuentibus omnibus communia sunt, aliis anteponere, postea verò agere de illis, quæ sunt propria animalium, idque omnino facere debuisset, si melioris, aut facilioris doctrinæ ratio hunc ordinem, vt in aliis plurimis solet, postulasset; quum autem nulla postulauerit (cuius quidem rei rationem E nos in memorato loco diffusè declarauimus) ideoque vniuersaliora anteponere coactus ea ratione non fuerit; statuit non recedere ab instituto, voluitque ab iis exordiri, quæ sunt propria animalium, postea verò de aliis agere, quæ viuentibus omnibus communia sunt: quum enim vtraque hæc in animalibus considerare decreuisset, ita eorum tractationes disposuit, vt quæ intimiora natura animalis esse viderentur, ea priùs tractaret, quæ F verò remotiora, posteriùs. Quoniam igitur naturæ animalis nihil est intimius sensu, siquidem animal per sensum est animal; ideò statim post libros de Anima primum locum inter omnes operationes tribuere voluit operationi sensus, de qua agit in libro de sensu, & sensilibus; vbi illud est nobis animaduertendum, nomen sensus accipi solere tum pro ipsa animæ facultate sensibili, tum pro eius operatione; sensus pro anima acceptus, fuit consideratus in libris de Anima; in hoc autem libro agitur de sensu sumpto pro operatione,

Primo de Meth. c. vlt.

Lib. de Sensu, & Sensilib.

Sensus sumitur, & pro anima, & pro operatione.

ratione; & ita inscribitur de sensu; de obiectis A autem sensilibus ibi agitur propter operationem, vt magis declaretur, quomodo immutetur organum ex eorum actione, vnde prodit operatio. Librum de sensu, & sensilib. sequitur statim liber de memoria, & reminiscentia, quæ quum sint interiorum sensuum operationes, sunt & natura, & cognitione posteriores operationibus sensuum externorũ. Hunc sequitur liber de somno, & vigilia, hæc enim cum sensu omnino coniuncta sunt, quia nil B aliud est somnus, nisi quies, & ligatio omnium sensuum, & ab operatione cessatio; quare liber hic coniunctus esse debuit tractationi de sensu, & eam sequi, quoniã eius notitiam præsupponit. Hunc autem sequitur liber de Somnijs, deinde liber de Diuinatione per somnum, hæc enim accidunt animali in somno, & eorum tractatio præsupponit cognitas sensuum & externorum, & internorum operationes. Hi igitur omnes libri sunt proprij C animalium, quia ad solum sensum pertinent, & ea, quam diximus, ipsorum inter se ordinatio necessaria est, quoniam aliter disponi non potuerunt, vt manifestum est. Hos omnes sequitur liber de communi Animalium motu, quia motus est sensu posterior ea, quam tetigimus, ratione, sensus enim omnino insequitur animalis naturam; motus verò non hanc, sed vniuersè sumptam naturam insequitur: naturam autem animalis consequitur modus D potiùs ipsius motus, quàm motus ipse: non ita igitur intimus naturæ animalis est motus, vt sensus: adde quòd sensus datus est animali vt sit, motus verò non est animali necessarius vt sit, sed vt conseruetur; conseruatur enim per cibum, quem sibi quærit per motum; omnibus igitur libris per se ad sensum attinentibus posterior esse debuit liber de motu animalis; ob quam eandem rationem etiam quatuor libri de partibus Animalium, quum E sint de ijs partibus, quæ pertinent ad animalis esse, vel ad bene esse, præponendi fuerunt libro de incessu, in quo agitur de ijs partibus, quæ conferunt ad motum, proinde ad conseruationem animalis. Post librum de motu Aristot. statim locat (vt prædiximus) libros de generatione Animalium; quamuis enim alia fortasse ratione generatio & motui, & sensui anteponi potuisset, tamen si Aristotel. institutum spectemus, postponenda fuit; est F enim operatio animalis, quæ neque ad eius esse, neque ad conseruationem pertinet, sed ad solam conseruationem speciei; potest enim & existere animal, & diutissime conseruari, quod omni prorsus vi generandi sit orbatum: non est tamen ignorandum, generationem alio modo respicere naturam vniuersalem, alio particularem; respectu enim naturæ vniuersalis, quæ præ cæteris quærit conseruationem specierum, præcipua magis est generatio, quàm motus; at si particularem cuiusque naturam spectes, ea præcipuè vult indiuiduum seruari, deinde verò speciem; officium enim est naturæ vniuersalis, finem vltimum rebus, ad quem tendant, statuere; naturæ autem particularis, iussa quodammodo illius exequẽdo procedere ordine generationis, quem hic Aristot. respexisse videtur, primùm enim vult animal existere, deinde conseruari ac durare, donec ad ætatem perueniat perfectam, in qua sit aptum generare aliud simile, atque ita speciem conseruare; hac igitur ratione prior est sensus motu, & motus generatione, quia propinquior, & intimior ipsi naturæ animalis. Non defuere tamen, qui de loco lib. de Animalium ortu aliud senserint, quorum sententiam mox expendemus. Post lib. de generatione Animalium sequuntur illi omnes, qui, quum ad viuentia omnia pertineant, & res tractent communes animalibus, & plantis, quæ remotiores esse videntur à propria animalis natura, vt antè diximus, ad postremum locum ab Aristot. reiecti sunt; communia omnium viuentium accidentia sunt longitudo, ac breuitas vitæ, iuuentus, senectus, vita, & mors, sanitas, & morbus, de quibus agit Aristot. eo ordine, qui ad doctrinæ facilitatem conferre visus est; primũ quidem locum sibi vendicare videbatur tractatio de longitudine, ac breuitate vitæ, per quã cognosceremus rationẽ, cur viuentium alia diutius, alia breuiùs viuant; hoc discrimine cognito distinguenda est cuiusq; duratio in partes, quæ dicuntur iuuentus & senectus; ideò Aristot. in calce libri de longitudine, & breuitate vitę proponit agendum de iuuentute, & senectute, ac simul de vita, & morte, coniuncta nãque est horum omnium tractatio, ita vt de omnibus in eodem libro loqui commodissimum esse Aristot. iudicauerit; sed cũ sermone de vita, & morte coniunxit etiam tractationem de respiratione, & expiratione, quamuis animalibus solis hæc competant, non plãtis, propterea q. animalia tamdiu viuunt, quamdiu respirare, & expirare possunt: quum enim id facere nequeunt, moriuntur; ita q; sermonẽ de respiratione coniunxit cum sermone de vita, & morte, & harum tractationem cum tractatione de iuuentute, & senectute, in his enim ætatibus viuere animantia dicuntur, & earum omniũ extremũ mors est; ideò postrema omnium prædictorũ est tractatio de vita, & morte, siquidem per mortẽ his omnibus finis imponitur. Postremus omniũ de animalibus librorum est liber de Sanitate, & Morbo, vt Aristot. ipse testatur in primo capite libri de Sensu, & Sensilibus; huic vltimus debebatur locus, tum quia sanitas, & morb. cognitionem aliorum dictorum accidentium præsupponunt, tum etiam quoniam alia omnia iam memorata pendent à sola natura, sanitas autem & ægritudo & à natura, & ab arte: quò fit vt Aristot. in 1. cap. libri de Sensu, & Sensili-

Lib. de memoria, & reminiscentia.

Lib. de Somno, & vigilia.

Libri de somnijs, & de diuinatione per somnum.

Lib. de motu animalium.

Lib. de generatione animalium.

Lib. de longitudine, & breuit. vit.

Lib. de iuuentute, & sent. vit & mor.

Lib. de sanitate, & morbo.

bus,& in initio ipsius libri de vita, & morte dicat, tractationem hanc modo quodam esse in confinio scientiæ naturalis, & artis medicæ, quum in ea desinat philosophus naturalis, & ab ea incipiat medicus: quod quidem quomodo sit intelligendum, iam in mea de doctrinæ ordine Apologia declaraui. Hunc igitur ego puto esse verum ordinem omnium librorum de Animalibus, & ipsius ordinis rationem. Restat vt in prædictis libris aliqua consideremus, & aliorum de ordine sententias breuiter expendamus.

Lib. 2 cap. 7.

Qualis debeat esse tractatio de sanitate & morbo in scientia naturali.

Cap. XXXIII.

QVVM omnium de animalibus librorũ ordinẽ exposuerimus, optaret fortasse aliquis, vt etiam singuli cuiusq; libri tractationis modum, diuisionemq; in partes, & partium seriem edoceremus; ego tamen eo labore supersedere cõstitui, ne opus hoc, quod breue esse volui, in magnam molem excresceat, quum præsertim hæc in singulis Arist. libris per se quisq; considerare possit; nobis igitur satis sit vniuersam structurã declarasse. Sed tractatio de sanitate, & morbo postulare videtur vt aliqua de ipsa dicamus, quũ enim solùm eius libri initiũ habeamus; ipsa autem tota tractatio desideretur; quò fit vt videre nequeamus, quomodo de sanitate & morbo egerit Aristot. & quomodo horum tractatio naturalis à tractatione medica distinguatur, non erit ab re, si de hoc nos aliqua dixerimus; & quum prẹter medicos nemo tanquam philosophus naturalis de sanitate, & morbo scripta, quæ legere possimus, nobis reliquerit, nostram ipsi hac de re sententiam proferamus. Ego igitur quid sentiam, paucis exponam. Philosopho naturali de sanitate, & ægritudine scripturo duo puto esse obseruanda; vnum pertinet ad subiectum horum accidentium, alterum verò ad eorum causas; quod ad subiectum attinet, tribuenda sunt omnia accidentia illi subiecto, cui primò competũt, contrà quàm medici faciunt, qui & sanitatem, & morbum, & multas operationes, ipsasque organicas partes, quæ homini cum multis alijs communes sunt, vt hominis contemplantur; qua in re quum omni reprehensione careãt vt medici, at vt philosophi naturales admittendi non essent: itaq; considerare oporteret sanitatem, & morbum vt accidentia viuentis vniuersè sumpti, ita vt non minùs stirpium, quàm animalium sanitas, & ægritudo consideraretur. Quod verò ad causas attinet, non est ignorandum, sanitatis & morbi causas, quæ tractantur à medico, alienas [illegible] à philosopho naturali, quum ad effectionem [illegible] omnes pertineant, non ad scientiam, hæ autem sunt, quæ communiter à medicis auxilia, seu remedia appellantur, quorum inuentio, & cognitio scopus est artis medicæ docentis, eaque sunt magna ex parte plantarum vires, & proprietates: etsi enim non inficior, debere philosophum naturalem in libris de Plantis docere naturas, & proprietates plantarum, ad plenam rerum naturalium notitiam, & ad perfectionem traditionis scientiæ naturalis; dico tamen id in libro de sanitate, & morbo minimè esse faciendum; talium enim virium applicatio ad ipsum viuentis corpus sanandum humani arbitrij est, itéq; ex habitu artis: sunt igitur à philosopho naturali cognoscendæ plantarum naturæ, & proprietates propter cognitionem plantarum tantummodo, a medico autem propter humani corporis sanitatem efficiendam, vel cõseruandam. Quamobrẽ naturalis de sanitate tractatio debet esse vniuersalis, causasq; complecti vniuersales, & naturales; est enim sanitas, propria cuiusq; viuentis, seu partis eius temperatura, quẹ prouenit ex elementorum commistione; & huius quidem plurimæ sunt species pro specierum viuentium, atq; earum partiũ diuersitate, sed particularem omnium temperaturarum cõsiderationem facere pertinet ad libros de partibus animalium, & ad libros de plantis; quare libro de sanitate nil aliud restat cõsiderandum, nisi vniuersè quid sit sanitas, & à quibus causis pendeat; sic etiam quid sit morbus, qui nil aliud esse videtur, quàm à prẹdicta viuentis naturali temperie recessio talis, quæ lædat operationem; & huius recessionis causas vniuersales debet naturalis philophus declarare, veluti ambientem aërem, & extrinsecus assumptum alimentum, à quibus potissimè viuentium corpora varijs modis incessanter alterantur, mutanturq; temperaturæ naturales; quare si eousq; procedat mutatio temperiei, vt lædatur operatio, morbus est; at particulariores variorum morborum causas distinguere ad medicum potiùs, qui curaturus est, quàm ad philosophum naturalem pertinere videtur; vt fortasse idem de sanitate, & morbo dicendum sit, quod de habitibus animi dicitur. hi namque tum vt sunt habitus, tum vt affectiones, seu (vt vocant) dispositiones per voluntarias actiones acquiruntur, proinde non ad naturalem philosophum pertinet eorum consideratio, sed ad moralem; naturalis enim satis habet cognoscere omnes animẹ facultates, in quarum [illegible] est, qua [illegible] habitus acquirere apti sumus, siue ea vna sit, siue plores; habitus aũt ipsos siue bonos, siue prauos distinguere, & cognoscere debet moralis, qui est quasi medicus animi, & particulares causas, per quas gignũtur, declarare. Sic etiam debet naturalis philosophus cognoscere hanc viuentis corporis aptitudinem, qua & sanum esse potest, & ægrum, & vniuersaliter quid sit sanitas, & ẹgritudo; particulares autem diuer-

Causa sanitatis, & morbi non omnes pertinent ad naturalem.

sorum

sorum morborum causas, nec non eas, quæ sanitatem conseruant, & eas, quæ lapsam restituunt, ac singulos morbos pellunt. cognoscere solum medici officium est, hęc enim omnia effectionem respiciunt. Ob id etiam ego puto esse rationem, cur dicat Aristot. tractationem de sanitate, & ægritudine esse quodammodo in confinio scientiæ naturalis, & artis medicæ; & in ea desinere naturalem scientiam, ab ea verò medicam artem exordium sumere: definit enim Philosophus naturalis in vniuersali consideratione sanitatis & morbi, à qua exordiens medicus descendit postea ad particularem morborum omnium traden dam notitiam, & propriarum causarum, tum à quibus producuntur singuli, tum per quas expelluntur, quippe qui effectionem molitur, hæc autem non est nisi rerum particularium Idem mihi videtur, aut saltem aliqua ex parte similis esse respectus disciplinæ moralis, ac ciuilis ad legislatoriam; nam in morali, & in ciuili facultate de moribus, de virtutibus, ac vitijs, atq; de ferendis legibus vniuersalia præcepta traduntur; legumlatores autem de omnibus, ac singulis particularibus leges condunt, per quas in ciuium animis virtutum habitus gignantur, & vitia expurgentur. Quamobrem sicuti bonus medicus esse non potest, qui non sit philosophus naturalis; ita nec bonus legislator, qui nō calleat moralem philosophiam: inter eas tamen illud interest, quòd medicina solam effectionem respicit, philosophia naturalis nō effectionem, sed solam scientiam; ciuilis autem, & legislatoria ambæ ad actionem diriguntur, quò fit vt vtramq; liceat animæ medicinam appellare, cum eo tamen discrimine, quòd ciuilis vniuersalia præcepta tradit, legislatoria verò descendit ad particularia: aliud autem est legislatoria, aliud iudiciaria, quæ est illa iurisperitia, quam profitentur illi, qui his temporibus Iurisconsulti appellari volunt, hanc enim legislatoria ignobiliorem esse manifestum est, idque apertè testantur Plato in Gorgia, & Aristoteles in primo libro de arte Rethorica; est enim simplex quædam peritia, quæ nec scientia, nec prudentia, nec ars appellari meretur, quum sine ratione sit, hanc enim callere aliquis potest absque vlla ciuilis, ac legislatoriæ cognitione; sed ita videtur esse sub legislatoria, vt empirica sub arte medica: empirica enim, quum rationem ignoret, ars nominari non potest, quum ars non dicatur nisi quæ cum ratione est, vt inquit eo in loco Plato. De modo ,g'tur, quo debet philosophus naturalis agere de sanitate, & morbo, hæc mea sententia est, eamq; significare visus est Aristoteles in secundo libro de partibus Animalium, capite septimo, vt quilque eius verba eo in loco perpendens animaduertere potest.

Ciuilis disciplina, & legulatoria.

Iurisperitia.

Comparatio librorū de historia animalium cum reliquis libris de Animalib.

Cap. XXXIV.

CAETERVM quum totam de animalibus tractationem in duas partes diuiserimus, vnam in qua solùm quòd ita sit declaratur, quæ nouem libris de historia Animalium continetur: alteram verò in plures sequentes libros diuisam, in qua eorum, quæ in historijs dicta erāt, causæ afferuntur, & declaratur propter quid: non erit ab re, si vnam cum altera conferentes consideremus, cui historiæ parti quis liber respondeat, quod quidem breuiter præstabimus. Notare quidem in libris de Historia possumus earum duarum tractationum distinctionem, quarum vna ad principia, & ad substantiam animalis pertinet, altera verò ad accidentia, & operationes; sed ruditer, nec ita distinctè, vt in alijs sequentibus libris, quos scientiales esse diximus; neque id iniuria: siquidem rudis & historica enarratio eam exquisitam partium distinctionem, quam demonstratiua contemplatio habet, habere minimè potuit. Primo quidem loco de partibus animalium agi in historijs, sicut etiam in parte demonstratiua, manifestum est; nam in prioribus quatuor de historia libris patet agi de animalium partibus, idque Aristot. epilogo collegit in initio quinti. Sed non est ignorandum, tria esse genera partium in animali, aliæ namq; pertinent ad esse, seu ad bene esse, de quib. agitur in quatuor libris, qui de partib animaliū inscribuntur; aliæ ad motum, de quibus in libro de incessu; aliæ demum ad generationem, de quibus in libris de generatione animalium: sed hæc partiū distinctio in libris de historia non admodum notari potest; de primo quidem partium genere agitur in primo, & in secundo, & in posteriore parte tertij, & in priore quarti, quare eam totam tractationem dicere possumus, quatuor libris de partibus animalium respondere: de partibus autem ad motum conferentib. nil separatim dicitur in historijs, sed de his aliqua dicuntur sparsim in memoratis libris, vnà cum aliarum prædictarum partium consideratione, quare liber de incessu nullam certā habet in historijs sibi respondentem partem: de partibus autem generationi inseruientib. agit separatim Arist. in prima parte tertij, & in eius libri initio de his dicendum proponit, quare pars illa tertij respondet scientiali harum partium tractationi quæ habetur in libris de Generatione animalium. Libris autem de anima in historijs nulla pars respondet, quia nil de anima historicè dici poterat, tum quia anima insensilis est, quò fit vt, licet de ipsius operationibus plura dici potuerint, quæ sensu, & experientia sunt inuenta, de ipsamet tamē anima

De partibus animalium.

Tria genera partium in animali.

Libris de anima nulla pars respondet in historijs.

nihil; tum etiam quia de illis tantummodò institui tractatio historica poterat distincta à scientiali, quæ causam aliquam habent, ita vt de ijs declarari possit & quòd sint, & propter quid sint: causam habent partes animalium finalem, cuius gratia sunt: causam etiam habent omnes viuentium operationes. vt pateti de his igitur omnibus duplex fieri tractatio potuit; vna historica sine consideratione causarum; altera scientialis per causarum traditionem: ast anima in viuentibus causam nullam habet, quia ipsa est prima aliorum omnium causa; qui enim dicunt operationem esse animæ causam finalem, reijciendi omnino sunt, nec tantum absurdum fuit vnquam ab Aristot. pronunciatum, qui semper pro eodem habuit dicere partes animalium esse propter animam, & esse propter operationes, tanquam propter finem; & semper animā vocauit finem, sed non dixit eam habere finem. Quum igitur anima causam priorem non habeat, duas, vt cætera, tractationes non postulauit; idq; fortasse significare Arist. voluit in primo contextu primi libri de Anima, dum scientiam illam appellauit historiam de Anima, nō solùm enim denotauit enarrationem veram, qualis esse solet in omni historia, sed etiam significauit nullam de anima historiam præcessisse distinctam à scientiali eiusdem tractatione, sed illam ipsam esse simul & historiam, & exquisitam, quantum à naturali philosopho tradi poterat, tractationem de anima. Neque etiam puto ob aliam causam Aristotelem eodem in loco historiam de Anima τιμιωτάτην maximè præstantem esse dixisse, nisi quòd in ijs libris traditur animæ cognitio, quæ omnium, quę in viuentibus sunt, prima, ac suprema causa est: quoniam enim exquisitissima cognitio est, quando effectus omnes ad primam, & in eo genere summam causam, à qua omnia pendent, reduxerimus, exquisitissima est historia illa de Anima, quia tradit cognitionē animæ, quæ est prima causa omnium, quæ in viuentibus considerari possunt, ex cuius cognitione cognitio aliorum perfecta habenda est; quamobrem per hoc non alium dat Aristotel. primatum libris de Anima, nisi in libris omnibus ad animantia pertinentibus; omnium enim quæ in ijs traduntur, perfecta cognitio pendet ex animæ noritia, quæ in libris de Anima traditur, qui ob id principem locum tenent inter omnes libros de animantibus, videnturq; in medio collocari tanquam rex in medio regni, qualis etiam videtur esse situs cordis in animali. Libros de Anima statim sequitur liber de sensu, & sensilibus, cui respondet tractatio de sensibus in posteriori parte quarti libri de Historia: deinde tractatio de somno & vigilia, & somnijs in calce eiusdem quarti respondet libris de somno & vigilia, de somnijs, & de diuinatione per somnum; sed libro de memoria, & reminiscentia nulla separata tractatio in libris de Historia respondet; sparsim tamen in ijs libris aliqua ad has pertinentia dicuntur; vt in nono libro de illa, quam aliqua animalia maiorem, aliqua minorem præ se ferre videntur, prudentia, seu sagacitate, varijsque animaliū moribus. Hos omnes libros sequitur liber de communi animalium motu, cui propria tractatio in historijs nulla respondet, quemadmodum nec libro de incessu, sed sparsim aliqua dicuntur de motu, & de partibus ad motum conferentibus vna cum aliarum partium consideratione, quę in quatuor prioribus de historia libris habetur, qui videntur respondere omnibus sequentibus libris, qui sunt à primo de partibus animalium, vsque ad calcem libri de communi motu animalium, quem statim sequuntur libri de generatione animalium, de qua eadem incipit loqui Aristot. in principio quinti de historia: quum enim operationes, quæ tractantur à libro de sensu, & sensilibus ad librum vsq; de communi animalium motu, videantur maximè essentiales animalibus, & cum eorū substantia valde coniunctæ, sensus enim pertinet ad esse ipsius animalis, motus autem est ei necessarius ad eius cōseruationem: ideo Arist. in quatuor prioribus de historia libris omnia cōplexus est, quę tum ad substantiam, hoc est, ad partes animalium pertinebāt, tum ad operationes cum ipsa substantia maximè coniunctas, vt epilogorum similitudo, & inter se respōdentia declarat, sc. eius, qui est in initio 5. de historia, & eius, qui in fine libri de communi motu. Nam in principio quinti de historia inquit [*exposui partes animalium omnes tum interiores, tum exteriores, atq; etiam de sensu, de voce, & de somno; restat vt eorundem generationes persequamur*] in calce aūt libri de communi motu huic similem epilogum legimus his verbis: [*De partibus igitur cuiusque animalis, & de anima, præterea de sensu, & memoria, & motu diximus causas, reliquum autem est de generatione dicere.*] Voluit itaq; Arist. omnia, quæ ad hunc vsq; locum tractauerat, respondere quatuor prioribus libris de historia, ita vt statim sequatur vtrobiq; tractatio de generatione, de qua in quinto, sexto, & septimo historiarum libris loquitur, quibus respondent quinque libri de generatione animalium in tractatione scientiali. Quum enim generatio sit animalis operatio ad extra, quæ neq; necessaria sit animali vt sit, neq; vt conseruetur, sicut antè ostendimus, proinde remotior ab animalis essentia esse videatur, Aristotel. in vtraque tractatione seiungere eam medio epilogo voluit ab alijs memoratis operationibus, quæ maiorem cum substantia animalis affinitatem, & coniunctionem habere videbantur. Postrema pars tractationis de animalibus ea fuit, in qua tractantur communia accidentia animalium, & plantarum, eaq; omnia

Operationes non sunt finis animæ.

De sensu, & sensilibus.

De somno, & vigilia, & de somnijs.

De memoria.

De motu.

De Generatione animalium.

De vita, & morte. omnia ad vitam, durationemq́, animantium pertinent, de quibus agitur in libro de Longitudine, & breuitate vitæ, & in eo, qui est de iuuentute, & senectute, de vita, & morte, & respiratione: huic toti parti respondet octauus de historia liber, vbi agitur de animalium varijs vitæ generibus, rationibusq́; viuendi; agitur etiam in eodem lib. de pluribus diuersorum animalium morbis, quæ pars respondet lib. de sanitate, & morbo. Nono autem libro de historia, in quo de morib. animalium *De moribus animalium.* agitur, nullus in scientiali tractatione liber respondere videtur, de his enim fortasse Arist. præter historicam traditionem nihil habuit, quod diceret, nam morum nulla alia effectrix causa afferri potest, nisi quòd talis est illorum animaliũ natura, veluti si ferocitatis, aut magnanimitatis leonis, aut crudelitatis tigris, aut ouis stultitiæ causam quæramus: finalis autem causa plerium morum ita per se manifesta est, vt simul cum ipsorum morũ enarratione eã exprimi necesse sit; dati namq; à natura sunt diuersis animalib. varij mores, & instinctus, ad ipsorũ animalium conseruationẽ, aut defensionem, vt prudentia quædã & astutia, quam in pluribus animalibus tum maiorem, tum minorem notare possumus, & alia multa eiusmodi, quę in nono illo historiarum libro leguntur; nulla igitur eorundẽ morum alia sciẽtialis tractatio relinquebatur, quocirca sola historica narratione Aristot. voluit esse *De lib. decimo de historia.* contentus. De decimo autẽ historiarum libro ego quidem maximè dubius semper fui, videtur enim nec histo. icus, nec sciẽtialis dici posse, quòd enim non sit historicus, ipsamet eius libri tractatio declarat; in eo namq; declarantur causæ fertilitatis, ac sterilitatis, quæ tractatio nullo pacto historica appellari potest; qđ cognoscẽs Theodorus Gaza, qui reliquos nouem in Latinũ sermonem cõuertit, decimum hunc conuertere noluit, nec alijs nouem apponendum putauit, sed potiùs libris de generatione animaliũ inserẽdum, sicut apud eum legimus in sua in eos libros præfatione, vbi etiam considerat eum librum non integrum esse, sed fragmentum quoddam, cui manifestum est deesse initium, quũ incipiat à dictione aduersatiua, nec vlla prorsus appareat eius continuatio, seu cõnexio cum ijs, quæ in calce noni libri d[illegible]ta erant. Ego itaque in hoc Theodori sententiam probo, sed non in eo, quòd putat esse annectendum libris de generatione animalium, plura namq; in eo dicuntur, quæ in ijs quoq; libris tractantur, [illegible] est autem credendum earundem rerum [illegible] arationem bis in eisdem libris ab Arist. fuisse frustra repetitam. Adde quod librorum de generatione tractatio sciẽtialis maximè est, qualis non est ea quæ in illo decimo libro habetur; causas enim sterilitatis, ac fertilitatis in solo homine considerat, quæ tamen pluribus animalibus cõmunes sunt. Mos aũt Arist. est omnia attribuere illi subiecto, cui primò competũt, quam solam esse scientialem tractationem ipse in posterioribus Analyticis docuit, hoc autem discrimen manifestè inspicitur in ijs, quę eadem & in eo libro, & in libris quoq; de generatione traduntur; quæ enim in libris de generatione dicuntur vniuersè de animalibus, ea in illo decimo libro in solo homine considerantur. Hanc ob causam ego arbitror, librum illum non esse scientialem, nec annectendũ libris de generatione: videtur potiùs esse extra ordinẽ scriptus, vt etiam alij plures, siue ab Aristot siue ab aliquo alio & medicinalis potiùs esse, quàm naturalis. nam medici multa, quæ pluribus animalibus communia sunt, in homine solo, quem sanare volunt, cõsiderare consueuerunt; neq; aliena ab hac sententia sunt illa, quæ in eo libro scribuntur, multa enim dicuntur de auxilijs ferendis sterilitati, quæ medicinam potiùs sapiunt, quàm philosophiam naturalem.

Latinorum opinio de loco librorum de Anima, & eius reprobatio.

Cap. XXXV.

VERITATE cognita de ordine omnium librorum de animalibus, sequitur vt aliorum falsas hac in re sententias expendamus, ac reprobemus & aliqua ex ijs, quæ diximus, exorientia dubia soluamus. Primùm quidem Latini de loco librorum de anima aliam sententiam sequuti sunt, nempe illam, quam videtur approbasse Auic. in disponendis libris suis naturalibus: putarunt enim libris de anima primum locum deberi inter omnes libros de animalibus, hoc argumento ducti, *Argumentum Latinorum.* quòd qui rem aliquam cogniturus est, debet primo loco illius principia contemplari, est autem anima principium animalis, & omnis viuentis corporis; ab anima igitur totam de viuentibus tractationem exordiri oportuit; quocirca libros de anima sextum in scientia naturali locum obtinere dixerunt, ita vt statim sequatur libros de mineris, & omnium ad animantia pertinentium primus sit. Sen- *Sententia impugnatio.* tentia hæc iam reprobata a nobis est pluribus Aristot. testimonijs, qui primum locum dedit libris de historia Animalium, secundum quatuor libris de partibus, tertium libro de Incessu, post quem statim locauit libros de Anima: nunc autem ni ratione aduersus eos vtemur, nec alia, quam ea ipsa, qua suam ipsi sententiam comprobarunt: sic enim vno, & eodem labore & ve[illegible]ani sententiam confirmabimus, & eorum argumentum soluemus. Di- *Solutio argumenti.* cebant ipsi, à principijs rei considerandæ ordiendum est, nos verò hoc idem confitentes [illegible]umẽtamur: partes animaliũ sunt principia, sunt enim materia animalium, ergo à partibus inch[illegible]andum est, proinde primi sunt libri de partibus, nam & priores de historia li-

bros de partibus esse manifestum est. Itaque controuersia integra manet inter materiam & formam, idq; nobis in præsentia excutiendum proponitur, quū cognoscenda sit cuiusq; rei naturalis & materia, & forma, de vtra priùs sit agendū. Illi quidem, qui in ordine doctrinæ ipsam rerum naturam sequendam semper esse putant, dicerent materiam semper esse anteponendam; tanquam natura priorē forma; priùs enim propria cuiusq; rei materia statuenda est, quàm ex ea educatur forma; idq; videtur ipse Arist. asserere in primo libro de partib. Animalium. Sed horum sententiæ illa, quæ in primo Physic. habetur, materiæ, ac formæ consideratio manifestè refragatur: ibi namque acturus Aristotel. de internis principijs corporis naturalis, priùs ostendit esse duo principia contraria, quæ formalia principia vocari solent, deinde verò ex eorum notitia ducit nos in primæ materiæ cognitionem; itaque priùs ibi agi de forma, quàm de materia, manifestum est. Neque est quòd aliquis dicat primum illum librum de materia esse, secundum verò de forma, & ita priùs agi de materia, quàm de forma; crassus enim hic error est, & a nobis antea reprobatus: de forma enim, & de materia quatenus sunt forma, & materia, hoc est, quatenus sunt principia constituentia corpus naturale, non in secundo libro agitur, sed in primo; eaque tractatio in primo libro perfecta est: in secundo autem libro eadem principia tractantur respectu accidentium, motus, & quietis, quorum principia sunt, qua ratione non dicuntur ampliùs considerari vt forma, & vt materia, sed vt natura. Ideò alienissima à veritate, & ab Aristotele est illorum interpretatio, qui in vltimo contextu primi libri, quando Aristotel. ait se posteriùs de physicis, & caducis formis acturum, dicunt significari sequentem tractationem de natura in secundo libro: re. uera enim nil aliud significare vult Aristotel. nisi tractationem de proprijs singulorum naturalium corporum formis habendam in reliquis libris naturalibus; quum enim in eo primo libro formam communiter tantùm acceptam considerasset, ibi soluere volens tacitam quæstionem, inquit de prima omnium formarum fine vna sit, siue plures, ad philosophum naturalem loqui non pertinere, sed de formis solis naturalib. de quibus quum communiter egisset in eo primo libro, restabat de singulis separatim dicendum in reliquis huius scientiæ libris, scilicet de formis elementorum in libris de elementis, de formis mistorum in libris de mistis, de formis animantium in libris de animantibus; sic enim tractatio significatur de formis, quatenus formæ sunt, qualis non est ea, quæ in secundo libro Physicor. habetur de natura; vt etiam manifestè ostendit locutio Aristotel. in plurali numero, de formis enim se acturum pollicetur, quum in eo primo de forma egisset, & in secundo acturus esset adhuc de forma latè sumpta, quatenus est natura; sed non de formis, quia tota illa tractatio est vniuersalis. Illud igitur verissimum est, vbi de materia, & de forma naturalis corporis actū est, ibi priùs de forma actum esse, quàm de materia: priùs enim ostendit omne, quod fit, ex contrarijs fieri, eaq; duo esse, vnum nobilius, quæ est forma, alterum ignobilius, quæ est priuatio; postea verò ex mutatione, quæ fit de contrario in contrarium, ostendit dari præter cōtraria tertium principium subiectum. Ego igitur ab ijs, quæ alibi demonstraui, non recedens, dico habere quidem materiam, & formam, inter se ordinem naturalem, vt ait Aristotel. in primo cap. secundi de partibus Animalium, nam ordine generationis naturæ materia prior est, ordine autem intentionis naturæ forma est prior, quia materia est propter formam; attamen ordo doctrinæ non sumitur ab ordine naturæ, sed à nostra faciliore, aut meliore cognitione: vbi igitur forma est notior, & eius cognitio confert ad cognoscendam materiam, agendum priùs est de forma, quam de materia; vbi verò materia est notior, de materia priùs, quam de forma est agendum. Ob id Arist. in primo Physicor. agens de prima rerum materia, quæ, quum sit ens mera potestate, maximè abscondita nobis est, ac difficilima cognitu, priùs egit de forma, quia non poterat prima materia cognosci, nisi ex mutatione, quę est de priuatione ad formam, vel de forma ad priuationem: contrà verò in libris de animalibus priùs egit de materia animalium, quàm de forma, quoniam partes animalium, quæ sunt eorum proxima materia, sensiles sunt, & notiores, anima verò insensilis, & ignotior, & eius consideratio ardua, multisque, ac magnis difficultatibus referta est, vt Arist. ipse testatur in procemio librorū de Anima; eaque fuit Aristot. mens in primo libro de partibus Animalium, quando dixit agendum priùs esse de materia, quàm de forma, non enim ea tantùm ratione ductus est, quòd materia secundùm ordinem naturę dirigitur ad formam, sed quòd animalium partes, si bene cognitæ sint, cognitionem animæ faciliorem reddunt, idq; potissimum respexit, quando ibi dixit esse de anima agendum, sed prius esse dicendum de materia: hoc autem significauit Aristotel. in ipsa animæ definitione, definit enim animam per corpus organicum, hoc est, varijs organis præditum: ad plenam igitur eius intelligentiam plurimùm confert cognitio partium organicarū, quam Aristoteles tradit in libris de partibus, non enim cognoscimus quòd sint organa, nisi singularum officia intellexerimus, hæc autem in libris de partibus declarantur. Cæterum etiamsi nec partium notitia ad animam cognoscendam, neque cognitio animæ ad cognitio-

An à materia, an a forma sit ordiendum.

Alterum opinio.

Confutatio.

Declaratio vltimi contex. primi libri Physic.

Opinio propria.

nitionem partium aliquid conferret, debuisset tamẽ Arist de partibus prius agere, quàm de anima, quia hoc magis consonum est ordini compositiuo, quo scientiam naturalem scribere constituerat: omnis enim generationis ordo cõpositiuus est, materia verò prior est forma ordine generationis; idcirco hunc seruat Aristot. in tota scientia naturali, nisi quando facilioris doctrinæ ratio contrarium ordinem postulat, quod ratum est, idq; factũ est in primo Physic. vt modò dicebamus, *Potest* autem solum ipsum proœmiũ librorum de partibus ostendere illud esse initium tractationis de animalibus, & libros de partibus præcedere libris de anima, vt cuiq; illud legenti manifestum esse potest.

Solutio dubij quòd Aristoteles de eadem re sæpius agere videatur, & aliorum dubiorum ad ordinem pertinentium.

Cap. XXXVI.

Dubium. POTEST etiam ex ijs, quæ dicta sunt, colligi solutio dubitationis, quæ torquere multorum animos posset. videtur enim Arist. pluribus in locis egisse de vna, & eadem re; nam de sensibus egit accuratè in secundo libro de anima, cur igitur eorum tractationem repetiuit in libro de sensu, & sensilibus; vtroq; enim in loco agitur de operatione sensuum, quæ in vno, & eodem loco declaranda videbatur; sic de motu animalium egit & in libro de incessu, & in tertio de anima, & in libro de communi animalium motu; videbantur tamen omnia, quæ ad motũ animalis attinent, simul vna tractatione explicanda fuisse. *Solutio.* Huius difficultatis solutio in eo, quod suprà declarauimus, constituta est, diximus enim totam tractationem de animalibus in tres partes diuisam esse, in vna agitur de materia animaliũ, in altera de forma, in tertia de operationibus & accidentibus consequentibus; quum igitur in his tribus partibus diuersi sint scopi, nullum absurdum est, si in ijs omnibus de aliqua eadem re agatur propter diuersos scopos; in libris quidem de anima nullus alius est Aristotel. scopus, quàm naturam animæ declarare, quòd si de operationibus quoque plura dicit, id facit vt per eas nos ducat in cognitionem animæ, sicut ipse faciendum esse dixerat in contex 33. secundi libri, non quod consilium eius sit ibi ipsarum secundùm se operationum cognitionem tradere; idq; ipse significauit in principio libri de sensu & sensilibus, quando dixit se egisse de anima secundùm seipsam, postea agendum esse de operationibus: quoniam igitur de operatione sensuum in 2. lib. de anima locutus erat non propter se, sed propter cognitionem partis animæ sensibilis, ideò de eadem scribere voluit librum de sensu, & sensilibus in quo ipsius secundùm se operationis perfectam noti-

A tiã nobis traderet: ideò si in eo libro aliquam ipsius animæ mentionem facit, non amplius eam considerat secundùm seipsam, sed propter cognitionem operationum, quarum est causa, in solis enim libris de Anima verè dicimus ipsam secundùm seipsam animã, eiusq; naturam declarari, hic enim solus est eorum librorum scopus. Sic de motu dicendum est, in libro enim de incessu nullus alius est scopus, quàm declarare partes instrumentales,

B quæ motui animalium inseruiunt, quòd si de ipsa quoq; operatione ibi fit sermo, non est propter ipsius motus cognitionem, sed propter notitiam partiũ organicarũ, motus enim est earum causa finalis, per quam ipsæ partes cognoscendæ sunt: in tertio autem de anima libro non est Aristotel. consilium declarare ipsum animalium motũ, quomodo, & à quibus causis fiat, sed solùm facultatem animæ motricem, quæ declarari non poterat sine i-

C psius motus consideratione; restabat igitur vt de motu ageret secundùm seipsum, quod facit Aristot. in libello de communi Animalium motu, vbi huius operationis cognitio traditur per suas causas; quoniam igitur omnis tractatio nominatur ab eo, quod sui gratia tractatur, nõ ab eo, quod propter aliud, ideò non de eadem re sunt illæ tres, quas diximus, distinctæ tractationes, sed in libro de incessu agitur de partibus organicis inseruientibus

D motui, in tertio autem libro de Anima agitur de facultate animæ motrice, demũ in libello de motu agitur de ipsomet motu, non igitur idem frustra repetitur. Sed dubitare adhuc aliquis hac in re potest: nam si verum est id, *Dubium.* quod modò diximus, debuerunt omnes operationes, quæ in libris de Anima considerata fuerant propter animam cognoscendam, iterum considerari propter se in paruis naturalibus, quod tamen factũ fuisse non videmus,

E plures enim sunt operationes animæ, quarũ facta est mentio in libris de anima, de quibus tamen nullum habemus proprium tractatum in paruis naturalibus, vt operationes intellectus, & phantasiæ. Soluetur hac in re omnis *Solutio.* dubitatio, si artificium Aristotelis, quod fortasse nemo cõsiderauit, declarauerimus: quũ igitur necessarium Aristoteli fuerit ad tradendam cognitionem facultatum animæ loqui de eius operationibus, cognouit esse in his

F hoc discrimen, quod aliquarum exactissima cognitio requirebatur ad cognoscendam aliquam animæ facultatem, quales fuerunt humanæ mentis operationes; non poterat enim mentis nostræ natura bene declarari, nisi per exquisitam operationum omnium declarationem, quam polliceri videtur Aristoteles in primo context. tertij libri, dum proponit declarandum, quomodo fiat intellectio, de [illegible] partis operationibus non opus [illegible] scribere in paruis naturalib. [illegible] illa operationum tractatio, *Discrimen operationum animæ.*

etsi propter animæ notitiam facta, vtranq; simul operam præstitit, nec aliud de his dicendum relinquebatur. Aliquarum autem operationum rudis, & imperfecta cognitio satis erat ad declarandam aliquam animæ facultatem, quales fuere operationes externorũ sensuum; ideò ad perfectam ipsarum scientiam tradendam debuit propriam harũ tractationẽ instituere in paruis naturalibus, ideò scripsit librum de sensu, & sensilibus, in quo meliùs declarans obiectorum sensilium naturas, perfectè docet, quomodo ipsæ operationes in organis sensuum fiant. Sic etiam cognouit rudem motus notitiam satis fuisse ad declarandas organicas partes in libro de incessu, & ad declarandam vim animæ motricem in tertio libro de Anima, ita vt motus ipse imperfectè cognitus relinqueretur; ideò de hac ipsa operatione, vt plenè cognosceretur, scribere voluit librum de communi motu animalium, in quo ex omnibus causis motus in animali tam propinquis, quam remotis tradit nobis perfectam scientiã huius operationis; sunt autem causæ eius remotæ appetitus, & sensus, & intellectus, quæ iam declaratæ fuerant in 3. lib. de Anima; propinquę verò organa ipsa corporea, quæ declarata erant in libro de incessu; has igitur omnes causas Aristot. accommodat ad declarãdum, quomodo in animalibus fiat motus. Aliæ demum fuere operationes, quarum nulla declaratio, aut mentio ad animam cognoscendam requirebatur, de his igitur ne verbum quidem fecit Aristot. in libris de Anima, sed integrum de his sermonem remisit ad paruos naturales; huiusmodi fuerunt memoria, & reminiscentia, & somnus, & vigilia, & somnia, & alia accidẽtia, quorum proprij tractatus leguntur in paruis naturalibus, quàm nulla eorum facta sit mentio in libris de Anima, quoniam ad animam cognoscendam nihil eorum consideratio conferebat. Hac igitur norma vtentes, omnem huiusce modi difficultatem paruo negotio tollemus. Cauendum etiam est, ne ob aliqua Aristotelis testimonia de librorum dispositione in errorem ducamur, nam si eius verba legamus in cap. 11. quarti libri de partibus Animalium, bis in eo capite asserit se iam tractasse de partibus motui inseruientibus, quare suspicari possumus librum de incessu præcedere quatuor libris de partibus, vel saltem esse in verbis Aristot. repugnantiam; nam in postremis verbis libri quarti de partib. proponit se statim acturum de partibus ad motum pertinẽtibus & in calce libri de incessu inquit, se iam egisse de partibus tum aliis, tum iis, quæ ad motum conferunt, & proponit agendum statim de anima: postponit igitur librum de incessu libris de partibus, quod etiam indicat prolixa illa [illegible] ratio librorum de partibus, vt ante a co[illegible] rauimus. Sed nulla est repugnantia in verbis Aristotelis: nam illa quidem, quę a[illegible] in initio, vel in fine librorum ad ordinem librorum pertinentia scribuntur, certam fidem faciunt de ipsa librorum serie, ac dispositione, nam si in initio libri tanquam per epilogum referat ea, quæ antè tractata sunt, absq; dubio dicendum est ea priùs fuisse tractata; & in calce libri si de aliqua re proponat agendum, apertè significatur, nõ solùm agendum, sed statim in libro sequente agendum, sicuti verba illa in fine libri de incessu apertè indicãt, agendum statim esse de anima: sed illa, quę in medio librorum dicũtur, nullam certam fidẽ de librorum ordine faciunt, quando nõ ordinis significandi gratia ab Aristotele proferuntur, sed solùm causa citandi, seu nominandi aliquem librum; quod quidem aliis in re manifesta exemplis possumus comprobare. in primo cap. libri de interpretatione inquit, se de conceptib. animi dixisse in libris de Anima, quum tamen tota logica ordine doctrinæ præcedat totam sciẽtiam naturalem: in 4. cap. eiusdem libri inquit postremis verbis: [*& quæcunq; talium contra sophisticas determinauimus importunitates*] postea in tertio segmẽto eiusdem lib. cap. secundo dicit: [*dictum autem de his est in Topicis*] verba igitur illa pręteriti temporis videntur significare & libros Topicos, & Sophisticos præcessisse libro de interpretatione, quod est manifestè falsũm: alia quoq; plura eiusmodi loca considerare possemus, quæ consultò omittimus. Credendum igitur est, nõ eodem ordine scriptos esse ab Aristotele omnes suos libros, quo ipse voluit eos esse disponendos: fortasse enim priùs libros de Anima scripsit, & totam etiam naturalem philosophiam, quàm Logicam; voluit tamen Logicam præcedere toti naturali philosophiæ: sic fortasse priùs Topicos, & Sophisticos libros scripsit, quàm librũ de interpretatione, hunc tamen illis præcedere voluit; nam quæ in primo cap. primi Topicorum scribuntur, videntur testari, iam actum esse de syllogismo, & de demonstratione, quib. omnino præcedere debuit liber de interpretatione. maiorẽ fidem facere potest locutio Aristot. per verbum futuri temporis, significat enim tractationem illam faciẽdam esse posteriùs, sed tamẽ ad ostendendũ quod immediatè posterius sit de ea re agẽdum, nil prorsus efficacitatis habet, nisi sit in postremis verbis libri, sicuti diximus de vltimis verbis [illegible] incessu, quę significant esse statim a[illegible]dum [illegible]a. Dicimus itaq; Aristotelem fo[illegible] a[illegible] voluisse breuem i[illegible]m tractatum [illegible] partibus artinentibus ad [illegible]m, v[illegible] p[illegible]ca in libris de partibus alias c[illegible]t, [illegible] quibus erat diutius moratu[illegible]; in capite illo vndecimo quarti de part[illegible]us [illegible]ixisse, se iam esse locutũ de partib. ad mot[illegible]m conferentibus, voluisse tamen or[illegible] doctrinæ libros de partibus præcedere libro de incessu, vt alia firmiora Aristotelis testimonia, & ratio ipsa declarat.

Dubium. (margin, beside "ficultatem paruo negotio tollemus. Cauendum")

Solutio. (margin, beside "rauimus. Sed nulla est repugnantia")

Nonnulli

Nonnullorum opinio de loco librorum de generatione animalium, & eius confutatio.

Cap. XXXVII.

NONNVLLI fuerunt, qui libros de animalium ortu alio in loco ponendos esse existimarunt, nõ in eo, in quo nos plurium aliorum sententiam sequentes eos collocauimus: putarunt enim locandos esse statim post B quatuor libros de partibus, & ante librum de incessu; moti autem sunt tali argumẽto. Tria sunt partium genera in animali; aliæ namque pertinent ad esse animalis, aliæ ad motum, aliæ ad generationem, de quibus Aristot. manifestè proponit agendum in initio primi libri de generatione animalium, inquit enim se iam dixisse de aliis animalium partibus, superesse autem agendum de partibus generationi inseruientibus, quarum tractationem ibi statim aggreditur; atqui omnes animalis partes locum habent materiæ respectu animæ, quemadmodum igitur de aliis partibus agi oportuit priùs, quàm de anima, ita etiam de his, quæ ad generationem pertinent, eadem enim in omnibus ratio viget, quod de materia animalium priùs agendũ erat, quàm de forma; itaque libri de generatione animalium tanquam libri de partibus ponendi sunt ante libros de Anima inter alios libros de partibus Animalium. Adducunt etiam testimonium Aristot. in postremis verbis quarti libri de partibus, vbi dicit consequens esse agere de partibus generationi inseruientibus. Tandem considerant verba Aristot. in quarto libro de partibus cap. 4 ro. 11. & 12. vbi inquit se postea de generatione animalium locuturum, quæ eandem sententiam confirmare videntur. Sed ego contrariam sentẽtiam, quam antea declaraui, & quam plures tuentur, sequendam esse arbitror. Vt igitur huius veritatem cognoscamus, scire debemus Aristot. non ita de animalium generatione egisse, vt egit de motu; quum enim considerare oportuerit & operationẽ ipsam, & organicas partes ipsi inseruiẽtes, Aristot. in duobus distinctis, & separatis libris egit de motu, & de partibus ad motum conferentibus; nõ sic de generatione; ob maiorem enim commoditatem, ac facilitatem doctrinæ decreuit in eisdem libris, qui de generatione animaliũ inscribuntur, & de ipsa generatione, & de partibus ei inseruientibus agere, quia cognouit perfectam earum cognitionem hoc postulare: hoc igitur dubiam reddidit eorum librorum sedem, nam ratione partium ad generationem pertinentium locandi videntur ante libros de Anima cum aliis libris de partibus: ac ratione ipsius generationis, quę est operatio quædam consequens, videntur ponendi post libros de Anima inter paruos naturales.

Primum argumentum aliorum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Opinionis confutatio.

A Hæc autem tractationum coniunctio in iis libris ita manifesta est, vt à nullo negetur, & proponit etiam ipsam Aristot. in quarto lib. de partibus cap. 4. vbi ait dicendum esse de partibus generationi inseruientibus, quibus mas differt à fœmina, sed quoniã de ipsa quoque generatione dicendum est, melius esse vt hæc consideratio ad eum locum remittatur; ex quibus Aristotelis verbis non solùm colligimus, consilium eius fuisse simul agere & de generatione & de partibus; sed etiam ipsum iudicasse, melius esse totum tractatum locare post libros de Anima inter paruos naturales, quàm antè inter libros de partibus: ad quod comprobandum babemus etiam illud Arist. clarissimum testimonium in quinto libro de generatione animaliũ, cap. 1. vbi asserit se de visu egisse priùs quum de sensibus ageret, atque etiam priùs, quum de anima: nec non etiam in cap. 7. vbi dicit se de voce priùs esse C locutum in libris de Anima, & in libro de sensu, & sensilibus, sic enim locat libros de generatione post libros de Anima, & post librum de sensu, & sensilibus. Idem etiam ostendunt verba Aristotelis in primo cap. primi libri de generatione animalium, quæ magna consideratione digna sunt; duo ibi ab Aristot. dicuntur: vnum quòd, quũ de cęteris animaliũ partibus iam locutus esset, reliquum est dicere de partibus generationi inseruientibus; alterum quòd, quum quatuor sint causæ, & de D tribus animalium causis dictum iam sit, materia, forma, & fine, dicẽdum est etiam de causa efficiente, homo enim hominem generat, & equus equum, vt causa effectrix. Ex priore colligo argumentum efficax contra aduersarios, quum enim Aristot. testetur, se iam egisse de cæteris partibus, & solas relinqui considerandas partes ad generationem pertinentes, ergo omnes alij libri de partibus sunt anteponendi libris de generatione, etiam liber E de incessu; nam si secundùm aduersarios locarentur libri de generatione ante librum de incessu; falsò diceret Aristot. se iam egisse de aliis partibus, & solas superesse partes generationi inseruientes; atqui locari non possunt post librũ de incessu, nisi etiam post libros de Anima collocentur, librum enim de incessu statim sequuntur libri de Anima, vt Aristot. in calce eius libri testatur; asserit ergo Aristot. li-F bros de generatione libris de Anima posteriores esse. Ex altero autem dicto duo validissima argumenta sumo. vnum est; asserit Aristot. se docuisse tres animalium causas, & inter eas formam: atqui forma est anima, ergo asserit, se egisse de anima; quare libri de generatione sequuntur libros de Anima: alterum argumentum est; inquit Aristot. se egisse de tribus animalium causis, & solum superesse agere de causa efficiente; manent autem tractandæ partes generationi inseruiẽtes, has ergo non putat Aristot. vocãdas esse materiam

animalis; hinc sumitur ratio totius veritatis, & erroris aduersariorum, & consilij Aristotelis in horum librorum dispositione; materia enim respicit formam, proinde illa dicitur materia, quæ ad formam recipiendam dirigitur à natura. Quare, si bene consideremus, illæ quidem partes, quæ pertinẽt ad esse animalis, de quibus agitur in quatuor libris de partibus; & illæ, quæ pertinent ad conseruationem animalis indiuidui, de quibus agitur in libro de incessu, merentur nomen materiæ; sed non illæ, quæ ad neutrum conferunt, sed ad solam conseruationem speciei, de quibus agitur in libris de generatione animalium; quum enim hæ neque ad recipiendam animam, neque ad eam conseruandam necessariæ sint, nullo pacto videntur eam habere rationem ad animam, quam materia habet ad formam. Quamobrem rectè Aristot. censuit harum considerationem non esse cõsiderationem materiæ animalis, sed potiùs causæ efficientis, nam per has animal generat aliud sibi simile; quum reliquæ partes non modò sint causæ effectrices instrumentariæ operationum, sed etiam materia, sine qua vel non reciperetur anima, vel non conseruaretur. Nec tamen ob id dicendum est cum aliquibus, libros de generatione animalium esse de principiis animalium, & hoc nomine locandos esse ante libros de Anima, aut saltem statim post libros de Anima; nam agere de generatione, ac de eius causis, est quidem modo aliquo agere de causa effectrice animalis; sed præcipuè est agere de operatione posteriore, partes enim generationi inseruientes, etsi locum habent causæ efficientis respectu animalis geniti, tamen respectu generantis, cuius partes sunt, non sunt ipsius animalis effectrices causæ, sed operationis posterioris, quæ est generatio alterius similis. Quoniam igitur considerat ibi has partes Aristot. in animali generante, non in animali genito, præcipua est tractatio generationis tanquam operationis consequentis, secundaria verò etiam causæ efficientis, quia consequitur vt eadem sit consideratio causę effectricis respectu animalis geniti seu generandi, quæ est consideratio operationis animalis generãtis: nec dissimilis est ea tractatio aliis, quæ habentur in paruis naturalibus, nam in iis quoque operationes animalium declarantur per suas causas, quæ sunt potissimum ipsæ animalium instrumentales partes, vt in iis libris videre est. Iure igitur Aristot. in epilogo in calce libelli de communi animalium motu, post eum locat statim libros de generatione: quum enim commiscuerit cum tractatione generationis, tractationem partium facilioris doctrinæ gratia, videritq; huiusce modi partes non admodum mereri nomen materiæ in animali; sed si ad aliquod causæ genus sint reducendæ, reduci potiùs ad causam effectricem, ideo totam tractationem locauit inter paruos naturales post librum de communi motu animalium.

Nota, quæ partes sint materia animalis.

Aliquorum error quod lib. de generat. sint de principÿs.

A Ad argumenta illorum facile est respõdere; ad primum enim iam patet responsio, nam negamus partes generationi inseruientes habere locum materiæ. Sed præterea hoc etiam dato, nil esset absurdi, si Aristot. ad maiorem doctrinæ facilitatem reiecisset harum partium considerationem in paruos naturales, quum soleat modò præponere materiam B formæ, modò formam materiæ; quippe qui ordinem naturæ tunc solùm seruat, quando ordini melioris cognitionis nostræ consentaneus, vel saltem non contrarius est; sed eum semper despicit, quando melior, aut facilior cognitio nostra contrarium ordinem postulat.

Ad primum argumẽtum.

Ad locum Aristot. in calce quarti libri de partibus, dicimus eum esse mendosum, quia vbi dicitur [*generationi*] legendum est [*incessui*] quam eorum verborum emendatio- C nem nunc communis omnium consensus cõprobauit, & ita in omnibus codicibus Aristotelis, qui posterioribus temporibus sunt excusi, recepta est hæc correctio; & ea non admissa, esset contradictio insolubilis eorum verborum cum illis, quæ leguntur in Epilogo in calce libri de communi animalium motu: esset præterea etiam nugatio in verbis Arist. qui quando in calce pręcedentis libri proposuit rem insequenti considerandam, non ite- D rum eam proposuit in principio sequentis, ita vt bis ponat eandem eorundem librorũ connexionem; quare si, in calce quarti de partibus dixisset; quum de reliquis partibus dixerimus, dicamus de partib. generationi inseruientibus, non rectè hoc statim repeteret in initio primi de generatione, quum dicat; postquam de cæteris animalium partibus dictum est, restat vt dicamus de iis, quæ generationi inseruiunt.

Ad secũdum.

Ad verba autem Aristotel. E in cap. quarto, decimo, vndecimo, duodecimo eiusdem quarti libri, dicimus ea non significare quòd statim sit agendum de partibus ad generationem pertinentibus, sed solùm, quòd postea de his erit agendum; imò & verba illius capitis quarti nostræ opinioni fauent; inquit enim esse etiam agendum de partibus generationi inseruiẽtibus: sed quoniam de ipsa quoque generatione agendum est, ideo congruum esse, vt harum partium F consideratio ad eum locum differatur; denotat igitur distantem ab eo loco librum, in quo de generatione, ac de partibus ad eam attinentibus sermo fiat: quod etiam indicat modus loquendi Aristotelis in initio primi de generatione, dicens enim, quum de cætera animalium partibus dictum iam sit, denotat remotam ab eo loco esse aliarum partium tractationem, vt totum illud primum caput [illegible] considerantibus mani- [illegible] potest.

Ad tertium.

Quodnam sit subiectum statuendum in omnibus, & in singulis libris de Animalibus, opinio propria.

Cap. XXXIIX.

HACTENVS declaratum à nobis est, quæ sit series omnium illorum librorum, qui vocantur de Animalibus, & quid in singulis tractetur ab Aristotele; restat vt de eorum subiecto propriè accepto aliqua dicamus: quum enim alias ostensum à nobis sit, non omnem rem cõsideratam subiectum esse propriè sumptum, siquidem Aristotel. dixit non modò subiectum considerari in scientia, sed etiam principia, & affectiones subiecti, quæ, quum à subiecto distinguantur, non possunt propriè appellari subiectum; ideò non satis est cognouisse quid agatur in singulis libris de Animalibus, sed videndū etiam est, quodnam in iis subiectum statuendum sit, in hoc igitur considerando hunc ordinem seruare constitui; primo loco breuiter exponam, quidnam ego hac in re sentiam, deinde aliorum sententias cum argumentis in medium afferam, atque perpendam. Mihi quidem videtur, facilem explicatu rem esse, si vera illa sunt, quæ diximus in libro de præcognitis; nam si id semper statuendum est subiectum, cuius principia, & affectiones quæruntur, in libris autem de Animalibus tractantur principia, & affectiones non solius animalis, sed omnis viuentis corporis, necesse est subiectum omnium simul eorum librorum esse non solum animal (non esset enim adæquatum) sed corpus animatum latissimè acceptum; quamuis enim appellentur libri de Animalibus, quia considerantur omnia in animalibus, non est tamen ab hac sola appellatione sumendum subiectum: quandoquidem appellationes, & inscriptiones librorum non semper à subiecto sumuntur, sed quandoque à parte subiecti præcipua, quandoque etiam ab aliqua re extranea; sed firmis nitimur fundamentis, si à rebus ipsis consideratis subiectum colligamus. Quoniam enim in animali non solam animalis propriam naturam, sed etiam naturam viuentis in eo insitam Aristotel. contemplatur, & viuentis quoque principia, & affectiones considerat, & hæc omnia ore rotundo dicit esse communia animali cum planta, vt videre est & in libris de Anima, & in paruis naturalibus, certe subiectum adæquatum non solum animal est, sed corpus animatum latissimè acceptum, illud videlicet, quod est species misti ex elementis constantis; nam Cælum quoque est animatum, sed de eo non agitur in his libris, neque de anima Cœli agitur in libris de anima, vt ipsa librorum series indicat, & vt Arist. declarat in proœmio librorum de partibus

In lib. de Præcog.

Subiectum in omnib. libris de Animalibus.

Nec Cælum, nec anima Cœli in lib de animalibus consideratur.

A Animalium, & qui id asserere audent, ita crassa ignorantia laborant, vt omni prorsus confutatione indigni sint. Mea igitur sententia hæc est; si omnes simul accipiantur libri, & de animalibus, & de plantis, subiectum adæquatum est corpus animatum considerandum, & secundùm propriás rationes specierum, nempe & animalis, & plantæ: si verò seclusis libris de plantis solos sumamus libros de animalibus, subiectum erit corpus animatum vt B considerandum & in sua maxima latitudine, & secundùm propriam naturam animalis; id enim certum est, non agi de corpore animato communi, nisi in libris de Animalibus, neque est absurdum, quòd in eisdem agatur & de genere, & de specie, quæ animal dicitur, quum id in aliis quoque libris naturalibus factum esse viderimus; in libris autem de plantis subiectum erit planta vt consideranda secundùm propriam rationem. In singulis au- C tem libris facile est subiectum inuenire iuxta normam à nobis traditam in libro de Præcognitis; quum enim eorum librorum nullus sit, in quo non tractetur vel principium, vel accidens aliquod seu animalis, seu animati corporis, illud in singulo subiectum statuendum est, cuius vel principium, vel accidens consideretur, vt in quatuor libris de partibus animalium subiectum est animal, quia mate- D ria animalis ibi tractatur; in libro autem de incessu subiectum est animal, non tamen omne, sed illud solum, quod talis motus particeps sit, si quod enim commune nomen haberemus, quo omnia ex se mota animalia compleсteremur, illud statuendum esset subiectum & in libro de inceßu, & in lib. de communi animalium motu, quia ibi de huius partibus agitur, hîc verò de huius propria operatione: hac eadem ratione dicendum est in E libris de Anima subiectum esse corpus animatum vniuersè sumptum, quod omnia viuētia mortalia comprehendat, quia ibi de huius forma agitur, non de sola animalis forma, definitur enim anima esse actus primus, & forma viuentis corporis: eo igitur modo consideratur, quo definitur, nempe vt principium formale viuentis corporis. Quoniam igitur illud est subiectum, cuius principia considerantur, nullum aliud esse potest eorum libro- F rum subiectum, nisi corpus animatum; hoc idem de singulis aliis libris dicendum est, id enim cuius principium, vel accidens consideratur, subiectum in singulo dicendum est, siue sit corpus animatum commune, siue animal, siue aliqua species animalis: certum enim est iis omnibus libris absolui totam tractationem & de viuente communiter accepto, & de animalibus tum generatim, tum speciatim consideratis. Hac igitur norma quisquis vtatur, errare meo quidē iudicio non poterit in dignoscendo cuiusq; libri subiecto.

Subiectum in lib. de partibus.

Subiectum in lib. de Anima.

Opinio illorum, qui dicunt ſubiectum in libru de anima eſſe animam, & eius confutatio.

Cap. XXXIX.

SENTENTIA hæc noſtra maximè confirmabitur, ſi breuiter aliorum errores, qui ab hac norma receſſerunt, aperuerimus: nobis quidem ſatis erit conſiderare, quid alij ſenſerint de ſubiecto librorum de Anima, qui inter omnes de animalibus libros principem locum tenent: nam errore aliorum in iis libris detecto, facile cuique erit & illa, quæ in aliis libris errata fuerint, deprehendere.

Tres opiniones de ſubiecto lib. de anima. Tres inuenio illorum opiniones de ſubiecto librorum de Anima: vna eſt, quam nos ſequimur, quòd ſit corpus animatum, hanc enim ſolam veram eſſe puto, dummodò ſano modo, quem poſtea exponam, intelligatur. Secunda eſt plurium recentiorũ, qui ſubiectum horum librorum dicunt eſſe animam ipſam. C Tertia demum nonnullorum, qui nec corpus animatum, nec animam, ſed animal volunt eſſe horum librorum ſubiectum; hanc igitur vtramque nos conſiderare oportet. Illi, qui ſubiectum dicunt eſſe animam, argumentantur primùm ex inſcriptione; *Primum argumentum ponentium animam ſubiectum.* inſcribuntur libri de Anima, ergo nullum aliud in iis ſubiectum ſtatuendum eſt, niſi anima. Secundò ex verbis Ariſtot. in initio libri de ſenſu, & ſenſilibus; *Secũdum argumentum.* ibi enim dicit, ſe animam conſideraſſe D ſecundùm ſeipſam, ergo vt ſubiectum, non vt principium ſubiecti; quę enim conſiderantur vt principia, non conſiderantur ſecundùm ſeipſa, ſed alterius gratia. *Tertium argumentum.* Tertiò dicunt, illud eſt ſubiectum, quod in principio ſcientię definitur, at in initio ſecundi libri de Anima definitur anima & magna cum diligẽtia inquiritur, ac declaratur eius definitio; corporis autem animati definitionem nullibi in iis libris cõperiemus, ergo non corpus animatum ſubie- E ctum habent, ſed animam. *Quartum argumentum.* Quartò, illud eſt ſubiectum, per quod ſcientia ſiue totalis, ſiue partialis diſtinguitur ab aliis; at per animæ conſiderationem diſtinguuntur libri de Anima à cunctis aliis libris naturalibus, non per corpus animatum, hoc enim etiam in pluribus aliis libris ſubiectum eſt, imò in omnibus ſimul libris de Animantibus; dum igitur ſubiectum adæquatum quærimus librorum de Anima, nullum eſt ponẽdum, niſi anima ipſa. F *Quintum argumentum.* Tandem dicunt, anima habet omnes conditiones, quæ in ſubiecto ſcientiæ requiruntur, ergo eſt ſubiectum: probant aſſumptum; anima habet ſpecies, vt patet, habet affectiones, quas Ariſt. in context. 3. primi libri proponit conſiderandas; habet etiam principia, quod quidem ipſi variis modis oſtendunt, in hoc enim non cõſentiunt; aliqui dicunt, anima habet ſaltem principia cognitionis, nempe ſuas operationes, ex quibus cognoſcitur; alij confugiunt ad cauſam agentem, quæ ani- A mam educit de poteſtate materiæ ad actum hęc enim principium quoddam ipſius animę dici poteſt; alij demum dicunt animam habere propriam naturam, ac definitionem, quæ inſtar principij eſt, quum per eam multa accidentia de ipſa anima demonſtrari poſſint.

Opinionis confutatio. Huius ſententiæ falſitas tum ex iis, quæ antea diximus, tum maximè ex iis, quæ ſcripſimus de præcognitis, manifeſta eſt, nũc igitur paucis agemus; primùm quidẽ iam diximus ani- *Primum argumentum.* B mam definiri ab Ariſtotele vt principium, & ſæpe in iis libris appellari principium, & cauſam viuentis corporis; patet igitur eam vt principium conſiderari. Præterea quælibet res ita eſt cognoſcenda, vt ſecundùm propriã *Secundum argumentum.* naturam eſt, nec alio modo; atqui anima in rerum natura non per ſe exiſtit ſecundùm Ariſtotel. imò eſſentialis conditio animæ eſt, vt ſit perfectio, & forma viuentis corporis, ergo non poteſt alio modo conſiderari, aut cognoſci, niſi vt formale principium corporis viuentis. Præterea ſi anima, non corpus ani- *Tertium argumentum.* matum, ſtatuatur ſubiectum in libris de anima, nullus erit liber, in quo dici poſſit conſiderari corpus animatum; hoc autem dicere abſurdum eſt, quia corpus animatum eſt ſpecies corporis naturalis, ſine cuius tractatione mancam neceſſe eſt eſſe naturalem philoſophiam; conſequẽs autem probatur, quia qua ratione dicimus, ſubiectum in libris de anima non eſſe animatum corpus, ſed animam, eadem dicere debemus, ſubiectum in libris de partibus nullum eſſe, niſi ipſamet animalium partes; ſic in lib. de ſenſu, & ſenſilib. nil aliud eſſe ſtatuendum ſubiectũ, niſi ſenſum ipſum; ſic in libello de motu nil aliud niſi motum, & in libris de generatione animalium nil aliud, niſi ipſam animaliũ generationem: nam quũ nihil ſit animato corpori intimius anima, quę eſt eius forma, ſi de hac agere non eſt agere actu de corpore animato, multò minùs agere de materia, aut de operationibus, erit agere de corpore animato; in nullo igitur libro ſubiectum ſtatuere poſſumus corpus animatum; quòd ſi dicãt hoc eſſe ſubiectum in omnibus libris ſimul ſumptis, vanum certè, ac riſu dignum hoc eſt, quomodo enim ſubiectum in omnibus ſtatui poteſt, ſi eorum nullus inuenitur, in quo dici poſſit ipſum cõſiderari? Sed huius erroris ratio petatur ex libro noſtro de tribus præcognitis. *Ad primum argumentum aduerſariorum.* Argumenta autem illorũ facile diluuntur: primum, quod ab inſcriptione ſumitur, nullius roboris eſt, quia non ſemper inſcribuntur libri a ſubiecto, libri autem de anima inſcribuntur ab intentione, non à ſubiecto; quid autem interſit inter ſubiectũ, & intentionem, legatur in libris de Præcognitis, vbi diligenter id declarauimus. *Cap. 6.* *Ad ſecũdum.* Ad ſecundum dicimus, Ariſtotelem non ideò dixiſſe animam fuiſſe conſideratam ſecundùm ſeipſam, quòd voluerit eam in libris de anima eſſe ſubiectum propriè acceptum, ſed ſolùm

ad

ad differentiam aliorum sequentium librorum; quum enim in iis agendum sit de operationibus consequentibus, quarum causa est anima, necesse erit in iis facere animæ mentionem, quia effectus non cognoscuntur nisi per suas causas; sed non erit ibi consiliū ipsam secundùm se animam cognoscere, sed accidentia per illam; at in libris de anima nulla fuit alia Aristotelis intentio, nisi tradere cognitionem ipsius animæ secundùm seipsam.

Dubium. Audiui tamen aliquos ita argumentantes; si consideraretur anima vt principium subiecti, ergo nō secundùm seipsam; quemadmodum vbi tractatur vt causa operationum, ibi

Solutio. non tractatur secundùm seipsam. Quæ argumentatio, etsi non modò vulgaris est, seu etiam recepta, vana tamen est, & index magnæ cæcitatis, quæ ex eo prouenit, quòd non distinguunt intentionem à subiecto; ipsum enim subiectum nullibi tractatur, nisi dum singillatim ea tractantur, quæ declarare est consilium, & intentio authoris; quò fit, vt quicquid tractare est intentio authoris, id secundùm seipsum, & propter seipsum tractari dicatur, licèt vt subiecti principium, vel vt affectio tractetur. Quare cognitio animæ quæritur propter seipsam, & quæritur ad habendam cognitionem corporis animati; hæc enim quæ aliis duo diuersa, atque etiam repugnantia esse videntur, idem reuera sunt; ipsam enim secundùm se animam cognoscere volumus, & eam cognoscere est cognoscere corpus animatum, hoc est, aliquid corporis animati; est enim eius forma. Sic etiam dicimus, in libro de motu animalium, intentionem esse cognoscere motum animalis, & eum quæri propter seipsum, quia est per se dignus cognitu, & ipsum cognoscere est cognoscere corpus animatum; nempe aliquid ipsius, hanc eius operationem. Rem igitur consideratam aliud est referre ad intentionem, aliud est referre ad subiectum libri nam si ad subiectum libri referatur, & ipsa sit intentio authoris, dicitur simul propter seipsam considerari, & propter cognitionem subiecti, hoc enim idem est. Sic igitur in libris de anima consideratur anima secundùm seipsam, quia ipsam cognoscere est intentio, nec dirigitur ad aliam principaliorem intentionem, licèt conferat etiam plurimùm ad notitiam reliquorum: at si aliquid ad intentionem referatur, & propter illam dicatur considerari, tunc non ampliùs cōsideratur secundùm seipsum, quia non est intentio authoris; sic consideratur anima in paruis naturalibus propter operationes, quas cognoscere est intentio in iis libris, ideò in illis non consideratur anima secundùm seipsam, quum ibi non quæratur animæ cognitio, sed operationum per illam, illæ igitur secundùm seipsas dicuntur considerari: quicquid enim considerare est intentio, & consilium authoris in aliquo libro, id semper secundùm seipsum considerari dicendum est. Ad tertium negamus vtrunque consequens. Vnum erat; anima definitur, ergo anima est subiectum: quod quidem est vanū argumentum; nam in 1. Physic. definitur materia, nec tamen est subiectum, sed principiū, & definitur vt principium; sic definitur in 3. Phys. motus, nec ob id est subiectum, sed affectio subiecti, & definitur vt affectio; quum igitur principia quoque, & accidentia definiantur in scientiis, inualida prorsus est ista argumentatio, quum præsertim in definitione ipsa animæ appareat eam definiri, vt principium subiecti, non vt subiectum habens principia. Alterum consequens erat; corpus animatum non definitur in libris de anima, ergo non est subiectum: quod similiter negandum est, possumus enim hoc argumentū retorquere contra aduersarios, imò contra Aristotelem sic; in nulla parte scientiæ naturalis definitur corpus animatum, vel animal, vel aliqua species animalis; ergo nullum horum est subiectum in aliquo libro naturali, siue vno, siue pluribus. Soluitur autem argumentum, quia est quidem subiectum in scientia præcognoscendum quid sit, non tamen semper expresse definiendum; nam docuit Aristoteles in primo libro Posteriorum, despici quandoque expressionem præcognitionum, quando res per se conspicua, ac nota est; si igitur loquamur de præcognitione, quid nomē significet, de qua etiam Aristoteles in eo libro loquitur, nō fuit opus expressè sumere quid significet nomen viuentis, vel nomen animalis, vel nomen hominis, quia horum omnium significatio notissima per se omnibus est; sat igitur est, si mente præcognoscatur, vt in libro de præcognitis declarauimus: si verò loquamur de definitione perfecta, non est necessarium hanc esse præcognitam; possunt enim interna principia, quę eam constituunt, ignota esse, & inuestigari, & demonstrari. Solet igitur Aristoteles indagare interna principia ignota corporum naturalium, nec tamē ex iis conflatam eorum definitionem exprimere, sed nobis relinquere, vt leui negotio ex principiis ab eo declaratis definitionem perfectā construamus cuiusque corporis naturalis, vt viuentis corporis, & animalis, & specierum animalis. Sic etiam in primo libro de Cælo declarat cōditiones essentiales cœlestis corporis, quæ in nostram cognitionē venire potuerunt, sed relinquit, vt ex illis nos definitionem illius corporis cōstruamus, dicentes, esse corpus naturale, nec graue, nec leue, nec generationi, nec interitui obnoxiū, nec alterabile, nec augmentabile, sed solùm in orbem mobile, sic de aliis multis dicendum est. Ad quartum dicimus, maiorem propositionem veram semper esse de scientiis totis; scientia enim quælibet tota ab alia qualibet distinguitur per subiectum, vt scientia naturalis à

Ad tertium. *Cap. 8.* *Ad quartū.*

Geometria, & vtraque hæc ab Atithmetica; sed non semper veram esse de partibus eiusdem, nam partes quidē aliquæ eiusdem sciētiæ distinguuntur per propria subiecta, quæ sunt distinctæ species subiecti totius, vt in scientia naturali libri de mineris à libris de animalibus; aliquæ tamen partes nō distinguuntur per subiecta, quum versentur in eodē subiecto, sed distinguūtur solùm per diuersas intentiones circa idem subiectum, vt octo libri Physicæ auscultationis in eodē subiecto versantur corpore naturali, distinguuntur autem inter se per varias tantùm intentiones circa idem subiectum; nam in duobus priorib. intentio est agere de principiis corporis naturalis, in tertio autem agere de eius affectionibus, motu, & infinito, in quarto de aliis accidētibus, loco, & tempore, & sic de reliquis: sic dicēdum est de libris de anima, respectu aliorum librorum de animalibus; nā in corpore animato plurima erant consideranda, quorum numerus, & varietas plures etiam distinctos libros postulauit, quare diuersis intentionibus distinguuntur, nō diuersis subiectis; nam certum est, corpus animatum cōmune esse subiectum & in libris de anima, & in libro de lōgitudine, & breuitate vitæ, & in libro de vita, & morte; variæ tamen sunt in his libris intentiones Aristotelis, quia in corpore animato plura erant consideranda, & principia, & accidentia; satis est igitur, si libri de anima ab aliis secernantur per hanc propriam intētionem, quę est declarare formale principium corporis animati; in nullo enim alio libro intentio est agere de forma corporis animati, nisi in libris de anima

Ad vltimum. Ad vltimum argumentum negamus animam habere omnes conditiones, quæ in subiecto scientiæ requirūtur: primùm quidem, quòd habeat species, hoc nullius est momenti; quoniam etiamsi non haberet, per id tamen non staret, quin posset esse subiectum in aliqua parte scientię, etsi non in sciētia tota: quòd verò anima habeat principia eo modo, quo subiectum debet habere principia, falsum est, vt ipsorum aduersariorū notet se dissēsio declarat; quòd enim aliqui eorum dicunt, animam habere principia cognitionis, suas operationes, vanū est; hoc namq; est potiùs dicere, animā esse principiū, quàm habere principia; propriū enim est principiorum incomplexorū, vt, si lateant, demonstrētur à posteriori per suos effectus; ostenditur enim in 1. Physic. prima materia ex mutatione, nec ob id vllus vnquam dixit materiā habere principia, ea namq; dicuntur principia subiecti, ex quib. de ipso demonstrant ur accidentia a priori, non à posteriori. Non minùs vanum est id, quod alij dicūt, animam habere causam agētem, à qua educitur de potestate materiæ ad actum; nam agens educēs formā, non dicitur ob id esse causa formæ, sed compositi; & forma in illa eductione locum habet causæ, non effectus: præterea hoc etiam cōdonato, nullæ per talem causam demonstrātur affectiones animæ, imò ne consideratur quidem talis causa animæ in libris de anima; quid autē absurdius, quàm dicere animā esse subiectum, quia habet principia, quum taliū principiorum nulla vnquam fiat mentio in libris de anima? Maiorem probabilitatem habet id, quod dicūt, animam habere principia, nempe suam naturam, ac definitionem: sed neq; hoc dici potest, nam concedimus quidē subiectum quandoq; simplex esse, & nullā in se habere cōpositionē, vt supra de Cœlo diximus, quod in libris de Cœlo habet locū subiecti; eius enim natura, quæ ibi declaratur, instar principij est; sed hoc nō possumus de anima dicere; quum enim certum sit definiri in sciētia nō modò subiectum, sed etiam principia, & affectiones subiecti, omnia hęc dicūtur proprias habere naturas, ac definitiones, nec tamē ob id omnia sunt subiectū; sed quū hæc diuersis modis in scientia cōsiderentur, vt dictum est in libro de præcognitis, & eo modo considerentur, quo definiūtur, spectanda est definitio singulorū, vt videamus, an definiatur vt subiectum, an vt principium, an vt affectio, ad quod discernendum in memorato libro præcepta tradidimus, quæ inde petēda sunt; ipsa certè animæ definitio apertè declarat, animam vt principiū subiecti definiri, & considerari, non vt subiectum, vt antea declarauimus. Cæterùm etiāsi fateremur, animam habere principia, nō ob id fieret, vt anima esset subiectū; nam affectiones quoq; sua principia, & suas causas habēt, nec ob id sunt subiectum in scientia. Maioris igitur momēti est postrema cōditio, quæ reuera est maximè omnium propria, & necessaria subiecto, vt affectiones habeat; id enim propriè subiectum dicitur, quod habet affectiones, & eis subiacet, & de quo illæ demonstrātur: omnino igitur negamus animam hoc modo habere affectiones. *Quomodo anima habeat affectiones.* Quod autem illi dicunt, Aristot. in proœmio primi lib. de anima sæpe vocare affectiones animę, & in tertio contextu proponere considerandas affectiones animæ, nihil nobis obest, quoniam verba illa sunt ita intelligenda, vt Aristot. dicat, animam habere affectiones, & operationes ab ipsa prodeuntes, sed non vt ipsi inhærentes; sic autem nō dicit, animam esse earum subiectum, sed esse ipsarum principium, quod & nos fatemur, imò clara in hoc est sententia Aristot. in context. 64. primi lib. de Anima, vbi dicit, omnes animæ operationes esse attribuēdas toti animato corpori, non animæ, nec dicēdum esse animam irasci, vel contemplari, sed hominem animā; hæ igitur omnes sunt animati corporis tanquam subiecti, & sunt animæ tanquam causæ, & principij. Ideò risu digna est nonnullorum distinctio, qui locum illum expendentes, & ostendere omnino volentes, animam *Fuga nonnullorum.* habere

habere affectiones, & ita posse esse subiectum in libris de anima, dicunt posse duob. modis intelligi, affectiones esse ipsius animæ, vno modo vt subiecti recipientis, quod solùm ibi Aristot. negat, altero modo vt originis, à qua producuntur, qua ratione non negat, imò sæpe asserit animam habere affectiones, quo fit, vt hæ possint de anima demõstrari, quum sint aliquo modo affectiones ipsius. Sed hoc dicentes, propriam ipsi opinionem euertunt, & in nostrã veniunt; nil enim aliud dicũt, quàm animam non esse harum affectionum subiectum, sed esse principium, atqui certum est, affectiones non demõstrari de suis principiis, à quibus producũtur, sed de subiectis, in quibus inhærent, per sua principia; dicere igitur affectiones esse animæ vt originis tantùm, est dicere eas non de anima demonstrari, sed de corpore animato per animam. Præterea non est ita pingui Minerua intelligendum dictum illud Aristotelis in 3. context. primi libri de anima, vt dicat declarandas esse affectiones animæ in libris de anima, vt intelligere ibi omnes videntur; etenim in libris de anima nil aliud declarat Aristotel. nisi ipsam animæ naturam, & essentiam, vt ipsemet testatur in initio lib. de sensu, & sensilibus; sed de affectionibus animæ significat esse agendum in partibus naturalibus, non in libris de anima; quòd si qua mentio fit in libris de anima affectionum animæ, ea fit propter essentiam animæ, & cuiusque facultatis animæ cognoscendam, non vt ipsæ operationes animæ ibi noscantur; quemadmodum in præcedentibus diffuse declarauimus.

Nota expositionem text. 3. in lib. de anima.

Opinio illorum, qui dicunt subiectum in libro de anima esse animal, & eius confutatio. Cap. XL.

CONSIDERANDA manet postrema opinio illorum, qui dicunt, subiectum in libris de anima esse animal. Hi ad hãc comprobandam vtuntur primùm authoritate Aristotelis, qui in secundo contextu primi libri de anima inquit, animam esse principium animalium; & in primo capite primi libri de partibus animalium ait se postea locuturum esse de anima, qua animal tale est; itaq; testatur, se de sola animaliũ anima acturum esse; atqui id subiectum est, cuius principia quæruntur, animal igitur est subiectum, non corpus animatum vniuersè sumptum. Præterea sic argumentantur; de illius forma agitur in libris de anima, de cuius materia prius actũ est in libris de partibus; at in libris de partibus actum est de sola animalium materia, non de materia stirpium; ergo in libris de anima similiter agitur de sola animalium forma: minorem iam nos concessimus; nam per se manifestũ est, in libris de partibus agi de solis animalium partibus; maiorem pro-

Primum argumentum pro hac opinione.

Secundum argumentum.

bant authoritate Aristotelis in primo de partibus animalium, vbi dicit agendum esse de anima, & eius gratia agendum priùs esse de materia, quæ sunt partes animaliũ; quamobrem si de partibus agit propter animam, necesse est, vt de eiusdem anima loquatur in libris de anima, de cuius materia loquutus est in libris de partibus. Hæc tamẽ sententia falsa est, & omnino reiicienda; quòd enim in secundo libro de anima, agatur de anima vniuersè sumpta, & postea de animæ parte vegetante, ita manifestum est, vt id negare nemo possit; ea autem vtraque tractatio communis est plantis, & animalibus; ergo ibi de omnium viuentium anima agitur, non de animalis solius. Quòd si dicant, eam quidem animæ partem omni viuenti competere, de ipsa tamen ibi agi propter sola animalia, & vt contracta ad animalia, hoc testimonio primùm Aristotelis reprobatur, qui in ea parte exempla sæpe sumit à plantis; & definitionem quoque animæ in plantis declarat; deinde etiam ratione, quia si ita esset, sophistica esset illa Aristotelis cõsideratio, & qualem ipse iam vitiosam esse docuerat in 1. lib. Posteriorum Analyticorum; ibi enim dixit, omnia esse attribuenda illi, cui primò, & quatenus ipsum competunt, & ea, quæ sunt generis propria, in ipso esse cognoscenda, non in specie, neq; in speciebus omnibus; vt æqualitas angulorũ duobus rectis non in æquicrure, sed in triangulo: sic etiam Auerroes in suo proœmio in 1. lib. Physic. dixit, quòd considerare primam materiam vt materiam animalis, vel vt hominis, nõ faceret propositiones vniuersales, & quatenus ipsum, sed esset, vt ostendere æquilaterum habere tres angulos æquales duobus rectis. In hunc igitur errorem incideret Aristot. si animam latè sumptam, & animam vegetalem, quæ primò competit animato corpori, ipse vt solius animalis animam consideraret, seu vt ad animal coarctatam. Neque etiam dicere possunt, eam cõsiderari præcipuè propter animalia; plantis autem attribui secundariò, & animalium gratia; nam vnaquæque res ita est cognoscẽda, vti est; anima verò vegetalis est forma æquè à planta, atque ab animali participata; secus enim non esset viuens genus vniuocum; quoniam igitur non minùs planta, quàm animal, sed æquè ac animal, hac anima participat, æquè etiam in vtrisque cognoscenda est. Præterea manca esset naturalis philosophia, si in solis animalibus hanc animæ partem cognosceremus, non in plantis: nec dicere possunt, Aristotelem de hac agere in libris de anima propter animalia, & iterum in libris de plantis propter plantas: siquidem nullam legimus huius animæ tractationem in libris de plantis, siue ab Aristotele, siue à Theophrasto scriptis: imò si Aristoteles, vel aliquis alius hoc pacto duas eiusdem animæ tractationes fecisset, vnam in animali-

Opinionis impugnatio.

bus, alteram in plãtis, perperam fecisset, magnaque reprehensione dignus extitisset; tum quia id, quod primò competit generi, non rectè ostenditur de specie, neq; de speciebus omnibus; vt Aristoteles afferit in primo libro Posteriorum, quemadmodum antea dicebamus, tum etiam quia nō est iteranda eiusdem rei tractatio, quādo semel pro omnibus, multoq; melius, tradi potest, vt notat Auerroes in dicto suo proœmio in primum Physic. imò Aristot. ipse in primo de partib. animalium. Possumus etiam huius dogmatis falsitatē videre in libris de longitudine, & breuitate vitæ, de iuuentute, & de senectute, & de vita, & morte, vbi Aristoteles profitetur, se hæc omnia communiter cōsiderare in animalibus, & in plantis, quia reuera sunt communia accidentia omnis viuentis; tametsi enim proprij modi, quibus hæc plantis competūt, reiiciuntur ab Aristotele in libros de Plantis; per hoc tamen non stat, quin hæc omnia; prout æquè omni viuenti competunt, in iis libris considerentur. Quamuis etiam Aristoteles in calce libri de Longitudine, ac breuitate vitæ afferat eos esse libros de animalibus, nil tamen hoc nobis officit; fatemur enim, Aristotelem in animalibus cōsiderare statuisse tum illa, quæ animalium, propria sunt, tū illa, quæ sunt illis communia cum plantis, hæc tamen semper attribuere viuenti, quod in animali inest, non animali quatenus est animal, sicut Anatomistæ ea, quæ in hoc indiuiduo homine contemplantur, non vt huius hominis cōtemplantur, sed vt hominis. Restat vt ad illorum argumenta respondeamus. Ad primum, quod ex Aristotelis authoritate sumptū erat, dicimus Aristotelem in proœmio primi libri de Anima, & in proœmio librorum de Partibus animalium, solis animalibus animam attribuere, proponereque de animalium anima agendum, quia nondum improbauerat antiquorū sententiam, qui sola putabāt animalia viuere; eam enim postea confutat in calce 1. lib. de Anima, vbi ostendit, etiam in plantis vitam inesse. Considerandum præterea est, Aristotelem id non dicere nisi in proœmiis, at non est inconueniens aliqua in proœmiis dici pingui Minerua, & aliorum sententiam potiùs, quàm veritatem respiciendo quando aliorum opinio est vulgata, & nondum reprobata: at in 2. lib. de Anima, vbi Aristoteles serio, & secundùm mentem propriam de anima loquitur, nil vnquam tale cōperiemus, sed in inuestiganda, & tradenda, & declaranda definitione animæ, semper dicit eam esse viuentis corporis formā, nunquam dicit solius animalis; & in context. 36 37. eiusdem 2. lib. ostendit animam esse viuentis corporis causam vt formam & vt finē, & vt effectricem, non dicit solius animalis; sic etiam totum tractatum de parte vegetali si legamus, nunquam videbimus Aristotelem illam animæ partem soli animali attribuere, sed semper viuenti generi communi animalis, & plantæ. Mirum certè est, quòd illi proœmia potius Aristotelis respicere voluerint, quàm ipsammet tractationem, in qua Aristoteles veritatem declarat, nihilq; oratoriè dicit, sed omnia docendi gratiā. Ad alterum argumentum sumenda est responsio ex iis, quæ antea dicta sunt; quum enim in libris de Animalibus tractentur & illa, quæ animalium propria sunt, & illa, quæ sunt illis communia cum plantis, non possumus ita argumentari, vt dicamus; hic liber est de solo animali, ergo & ille alius: iam enim ostendimus, aliquos esse de solis animalibus, aliquos de viuentibus omnibus communiter, vt asserit Aristoteles in initio libri de Sensu, & sensilibus; quoniam ergo priùs de materia, quàm de forma dicendum esse iudicauit, & vtramque considerare voluit in animalibus, ideò materiam considerauit propriam animalium, quia nulla erat propinqua materia communis animali, & plantæ, formam autem considerauit vt communem, quia in animali inest pars quædam animæ, qua eadem etiam plantæ participant; qua de re diffusiùs loquuti sumus in libris de Methodis.

Cap. de erroribus. *Ad primum argumentum.* *Ad secundum.* *Lib. 1 cap. vlt.*

De Plantis, & earum tractatione. Cap. XLI.

Libros omnes de animalibus iam à nobis consideratos sequuntur tandem libri de plantis, qui in scientia naturali postremum locum tenent: quum enim de rebus inanimatis actum sit priùs, postea verò de animalibus, ac simul de iis, quæ sunt communia animalibus, & plantis, restabat vltimo loco, vt ageretur de plantis, secundùm propriam rationem, qua distinguuntur ab animalibus; in his igitur libris subiectum est planta vt cōsideranda, & generaliter, & singillatim, secundùm omnes species suas, sicut Aristoteles proposuit in calce capitis primi libri Meteorologici. Duo autem de plantis cōsideranda sunt, substantia primùm, deinde operationes & proprietates cōsequentes, qualis fuit etiam animalium consideratio; ideò Aristotel. in duobus libris de Plantis agit primo loco de partibus plantarum; sicut etiam primo loco egerat de partibus animaliū, postea verò de plantarum generatione, ac de earum proprietatibus. Exquisitionem plantarum tractationem tradidit Theophrastus, qui Aristotelem de animalibus agentem imitatus, distinxit plantarum considerationē in historicam, & scientialem; extant enim nouem eius libri de historia plantarum, & initium decimi; deinde alij sex libri de causis plantarum; in quibus seruat ordinem ab Aristotele seruatum in declaratione animalium; nam primo loco de substantia plantarum agit, declarando partes tum homogeneas, tum heterogeneas; deinde ge-

Theophrastus de plantis.

de generationis & accidẽtium consequentiũ declarationem prosequitur. Notare autẽ possumus in iis & Aristotelis & Theophrasti libris, plura esse de plantarum viribus medicinalib. dicta: sed Theophrastus nõ solùm sparsim has plantarum vires considerat, sed de his peculiariter agendum proponit in decimo libro historiarum, licèt eius libri initiũ tantùm habeamus, reliqua desiderentur; hoc dico ad comprobationem eorum quæ supra dixi, loquẽs de sanitate & morbo. vires enim & proprietates plantarũ medicinales cognoscendæ sunt & à Medico & à Philosopho naturali, diuersis tamen scopis; Medicus eas considerat, dum sibi proponit sanitatem recuperandam, vel conseruandam; Philosophus autẽ naturalis eas inquirit, vt plenã habeat cognitionem plantarum, quæ sunt species corporis naturalis, ideò id ei facere non conuenit in libro de sanitate & morbo, sed solùm in libris de plantis.

Dubium. Nolo hic silentio prçterire dubium quoddam; quod quidem aliis leuissimũ esse videtur, mihi verò nõ ita leue, sed arduum semper visum est: quũ enim in tractatione de animalium substãtia Aristoteles & materiam & formam animalium declarauerit, priùs enim egit de partibus animalium, postea de anima; quæritur, cur agens de substantia plãtarum & ipse & Theophrastus solas partes plantarum cõsiderauerit, de forma verò ne verbum quidem fecerit.

Responsio cõmunis. Ad hoc omnes respondeiẽt, non opus fuisse loqui de anima plãtarum, quia de hac iam plenè dictum erat in secũdo libro de Anima, nempe de parte animæ vegetali, qua sola videntur plantæ viuere.

Impugnatio. Hæc tamen respõsio mihi videtur non omnino tollere difficultatem; anima enim vegetalis, de qua agitur in libris de Anima, non est propria plantarum forma, sed est propria viuẽtis, quod commune genus est animalis & plantæ, nec per eam distinguitur plãta ab animali. Quoniam igitur necesse est cõfiteri plantam ab animali differre per substantialem aliquam formam, quæ sit propria plantæ; siquidem per materiã res non differunt; quæ autem per sola accidentia differunt, non differunt specie; omnia autẽ quæ sunt propria plantarum, tractãda sunt in libris de Plantis, agendũ omnino erat de forma plantæ, quæ plantam separat ab animali; quare difficultas viget.

Responsio propria. Ego breuiter dicam, quid hac in re sentiã, diffusiùs postea de hoc loquuturus in operib. naturalibus. Ego quidem nunquam in eo multorum errore fui, vt dicerem, animam vegetalẽ constituere plantam, animam verò sensibilem cõstituere brutum, sed credo vegetalem constituere viuẽs, quod est genus plantę & animalis, & animam sensibilem cõstituere animal; quod est genus brutorum & hominis; plantam verò ab animali differre puto per propriam formam, & bruta inter se, & ab homine per proprias singulorum formas. Vnde aliud maius dubium

A oritur; nihil enim potest esse præstantius anima, quod & ipsum non sit anima, forma verò speciei est nobilior, quã forma generis; quare forma propria equi nobilior est quàm anima sensibilis, & forma propria plantę est nobilior quàm anima vegetalis; plurimæ igitur aliæ dantur animæ præter illas, quas Aristoteles in libris de Anima declarauit. Sed de hoc loquemur in operib naturalibus, nunc satis sit hanc difficultatem tetigisse. Ad dubium autẽ priùs

B propositum satis est, si in præsentia dicamus, nullam fieri tractationem de forma propria plantæ, quia hæc est incognita, vltimæ enim differentiæ ac propriæ substantiales formæ plantarum, & animalium ignorantur, negari tamen non possunt, nisi in hoc absurdum incidamus, vt dicamus, plantam ab animali, & plantas inter se, & animalia inter se differre solis accidẽtibus; sed de hoc alibi.

Quòd libri de plantis sequantur libros de animalibus. Quòd autem libri de plantis sequi debeant libros de ani-

C malibus, duplici ratione, eaq; iam in præcedentibus tacta, demonstratur: vna est, quia in libris de animalibus tractãtur omnia illa quæ pertinent ad corpus viuens, quod est plãtæ genus: quoniam igitur cognitio speciei præsupponit cognitum iam esse genus, necesse est vt libri de plantis sint posteriores libris de animalibus; nam si præcedere statuantur, de planta agetur, ignorato genere, & ignorata anima vegetali, qua viuentia omnia dicuntur viue-

D re; quod quidem dicẽdum non est. Altera ratio sumitur ex iis quæ sunt propria plantarũ; hęc enim quũ rudiora, proinde ignotiora sint in plantis quàm illa, quæ iis in animalibus proportione respondent, faciliùs cognoscuntur in plantis post cognitionem animalium; ideò multę plantarum partes & ab Aristotele & à Theophrasto declarantur per animalium partes iam cognitas, & quum nominibus careant, vocantur iis nominibus, quæ sunt pro-

E pria partium animaliũ, ob quandam proportionalem respondentiam & officij similitudinem; videmus enim ibi considerari in plantis carnem & venam, & alia eiusmodi, quæ dicuntur propriè de animalibus: hæc igitur indicant, libros de animalibus iam præcessisse, quum Aristoteles ac Theophrastus his nominibus vtãtur, vt iam declaratis in animalibus. Quare tractatione plantarum absoluitur tota naturalis philosophia, quum hæc postremum

F obtineat locum; quod etiam significauit Aristoteles in calce primi capitis primi libri Meteorologicorum, vbi dicens agendum postea esse de animalibus & de plantis; priùs animalia nominat, posteriùs verò plantas.

De perfectione Scientiæ naturalis, ac de eius ordine. Cap. XLII.

NATVRALIS disciplinæ structura, & partium omniũ ferè ita declarata, id vnum considerandum restat, quærere aliquem posse, an perfectam rerum naturalium scientiam

ab Aristotele traditam esse dicendum sit, an non perfectam. Mihi quidem videtur, sicut antea quoque dictum est, perfectam, & non perfectam dici posse; nam perfecta est, si ipsam formam, hoc est, fabricam, & artificium spectemus: sed imperfecta, ratione materiae & rerum consideratarum; multae namque sunt res naturales, quas non consideravit Aristoteles, & multae, quas non novit; attamen si harum quoque notitiam assequeremur, non ob id alio ordine, aliôve artificio tradere naturalem sciêtiam oporteret, sed manente fabrica, artificioque Aristotelis, diceremus, scientiam naturalem earum rerum additione perfectiorem reddi, quoad materiam, non quoad formam; plurima namque cùm de aliis rebus, tum maximè de animalibus, & de plantis addi possent, quae ab Aristotele dicta non sunt, sed facile cuique esset, adiectis singulis propriis in libris Aristotelis locos assignare; ordine tamen & artificio Aristotelis non immutato nec labefactato; vt si diceremus, nullos Aristotelem scripsisse proprios libros de mineris, facile fuit Alberto Magno, qui eos composuit, illos addere libris Aristotelis, & post quatuor Meteorologicos, quam eorum sedem esse diximus, collocare. Sed dicere praeterea possumus, naturalem philosophiam ab Aristotele scriptam etiam ratione materiae, ac rerum cognoscendarum perfectam, & omnibus numeris absolutam esse, si non actu, saltem virtute; quandoquidem credendum omnino est, non solùm praetermissa ab Aristotele fuisse multa, quoniam ipsi fuerunt incognita; sed omissa etiam ab ipso plura fuisse, quae novit, sed scribere noluit; nam certum est, nullum ab Aristotele scriptum fuisse librum, vel tractatum de hominis risibilitate, aut de hinnibilitate equi, aut de his similibus; tamē fundamenta, ac semina quaedam ab eo iacta esse, vnde emanare etiam illorum, quae non scripsit, cognitio potest; iis enim, quae nos Aristoteles docuit, adiuti possumus alia multa contemplari, & in eorum notitiam duci. Quamobrem id mihi de naturalibus Aristot. libris dicendum videtur, quod ego dicere solitus sum de Geometricis, & Arithmeticis ab Euclide scriptis: Etenim multa sunt Geometrica & Arithmetica theoremata, quae ab Euclide demonstrata non sunt, demonstrantur tamen ab aliis in ipsa librorum Euclidis interpretatione; nec ob id mācam & imperfectam vocare debemus Euclidis Geometriam vel Arithmeticam; nam si omnia, quae de magnitudinibus, ac de numeris demonstrari possunt, demonstrare Euclides voluisset, creuisset absque dubio volumen in immensum, quod quidem Lectorem facile a[illegible] huius lectione potuisset: satis igitur ei [illegible] cipua quaedam theoremata demonstrare, ex quibus postea aliorum plurimorū, quae subtexuit, imò omnium, quae excogitari possunt,

Supra cap. 30.

A demonstrationes deducerentur; sciunt enim omnes eruditi Mathematici, nullū esse Geometricum theorema, cuius demonstratio ex libris Euclidis, tanquam ex vberrimo fonte, non facilè hauriatur; eamque puto fuisse causam, cur Euclides libros suos Elementa appellauerit, quasi fundamēta & principia, ex quibus alia plurima deduci possunt, tum in illa ipsa disciplina, tum in aliis & scientiis & artibus, quibus interdum vsus rerum Mathema-B ticarum necessarius est. Dicere igitur possumus, imò debemus, scriptos esse tanto cum artificio ab Euclide libros illos, vt in iis Mathematicae disciplinae perfectae & integrae, si non actu, saltem potestate & virtute contineantur. Hoc idem de naturali philosophia ab Aristotele tradita dicendū esse videtur: quum enim ea, quae sunt praecipua, de rebus naturae docuerit, alia reliquit, in quorum notitiam ex illorum, quae scripsit, cōsideratione duci pos-C sumus. Itaque perfectam dicere possumus ab Aristotele scriptam esse naturalem philosophiam, etiam ratione rerum cognoscēdarum; omnium enim, quae humanum ingenium assequi potest, cognitionem tradit aut actu, aut saltem virtute; idque fortasse ipsemet significare voluit in calce primi capitis primi libri Meteorologicorum, dum ait, agendum manere de animalibus, & de plantis tum vniuersè, tum singillatim, quoniam his declaratis, fi-D nem ferè habitura est totius naturalis scientiae traditio; inquit enim [*ferè*] tum propter quartum Meteorologicum, & propter libros de mineris, quos nō nominauerat, tum etiam ad significandum, se non actu perfectam naturalem scientiam traditurum, sed virtute tamen perfectam, quemadmodum diximus. Ordinem autem totius scientiae compositiuum esse manifestum est, idque a nobis accuratè declaratum est in libris de Methodis; ibi E enim diximus, progressum totius huius disciplinae ratione subiecti esse à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia, à corpore naturali ad simplex, & ad mistum latè sumptum, ab hoc ad imperfectum & perfectum, & ab hoc ad inanimatum & animatum, & ab huc ad animalia, & plantas, ac tandem ad horum species: sed quia horum singulorum considerantur ordinatim & principia & accidentia, ideò ratione principiorū est progressio à pri-F mis ac remotissimis principiis ad propinquiora ac tandem ad proxima speciebus naturalibus [illegible] oribus ad concretiora: [illegible] poris naturalis latè sumpt[illegible] a sunt internis principiis misti, quatenus m[illegible]um est, & haec simpliciora internis pri[illegible]p[illegible]s a[illegible]alis, quatenus animal est: haec autem est conditio ordinis compositiui eaq; ad scientiam rerum consequendam omnino necessaria, vt in memoratis libris declarauimus.

Cur Euclidis libri vocentur Elementa.

Ordo.

Lib. 2. cap. 7. & 16.

F I N I S.

IAC.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI, DE PRIMA RERUM MATERIA LIBRI DUO.

Liber I.

Proœmium Operis. Cap. I.

NIHIL esse videtur in rebus naturæ obscurius, & cognitu difficilius prima rerum materie, de qua in 1. libro Natural. auscultat. Aristoteles artificiosissimè pertractauit: plurimum etiam ad scientiam naturalem confert ipsius cognitio, quum in ipsomet eius disciplinæ limine idem clara voce testatus sit, nullam, ignoratis naturæ primordiis, rerum naturalium cognitionem haberi à nobis posse. Hæc ego considerans, aliquod me operæpretium facturum existimaui, si arduas, quæ hac de re existunt, quæstiones, magnasque difficultates; quæ negotium facessere omnibus solent, pro viribus explicare tentauero; & ea, quæ ipse philosophando excogitare potui, in commune conferens, aliisque expendenda relinquens, nisus fuero veritatem, & Aristotelis de prima materia sententiam (si possim) reddere clariorem. Erit etiam hæc nostra contemplatio non inutilis propter alia principia, de quibus ob eorum inter se mutuum respectum aliqua dicere necessarium erit, nec non de methodo, qua nos Aristoteles ad eorum omnium cognitionem perduxit; hæc enim ad plenam primæ materiæ notitiam considerare oportebit. Ordinem verò eum seruabo, quo in omnibus vti solitus sum, & qui est naturæ nostræ maximè consentaneus; ea enim, quæ faciliora cognitu sunt, quæve exactiorem, aut faciliorem reddere aliorum cognitionem possint semper anteponam, etiamsi ipsarum rerum naturalis ordo, quo existunt (quod quidem hac in re frequenter eventurum scio) alius esse videatur. Aliorum sententias, & dicta in medium adducere non curabo, nisi quando rem ita postulare existimauero, in hisque vtar ea, quæ Philosophum decet, tum libertate, tum ingenuitate: nam & illa, quæ falsa videbuntur, refutare, & quæ vera esse putauero, recipere & approbare; & sectatorem me a[illegible]orum facere non verebor, vt solo veritatis amore ductum me esse omnes intelligant, & fateantur.

De duobus Principiis contrariis. Cap. II.

QVVM prima rerum naturalium principia apud Aristotelem tria sint, duo contraria, & tertium subiectum, erat quidem subiectum natura prius contrariis: sed quoniam ignotius offerebatur, & ad eius notitiam necessaria erat principiorum contrariorum cognitio, Aristoteles primo loco de contrariis egit, postea verò de subiecta materie: ad principia contraria cognoscenda satis fuit inductio; quippe quæ minùs abscondita & faciliora cognitu erant; ad materiam autem inueniendam efficaciore instrumento opus fuit, demonstratione ab effectu, ad quam etiam Aristoteles magno cum artificio, magnoq; verborum apparatu progressus est: qui verò dicunt, principia contraria probari ab Aristotele demonstratione à priori in contex. 42. libri Phys. auscult. ij non bene logicam didicerunt, siquidē is est syllogismus quidam Dialecticus, qui nihil demonstrat, quum ex definitione quidditatiua principij probet prima contraria esse principia rerum, quod est petere illud idem, quod probandum erat, vt in Logicis libris ostensum à nobis est; proinde ratio illa vt Dialectica admitti potest, quæ vt demonstratiua absq; dubio vitiosa est. Ratione igitur naturali Aristoteles nulla alia vtitur, nisi inductione; ex singulis enim quæ fiunt, colligit hanc vniuersalem; omne quod fit, ex suo contrario fieri, & ita cuiuslibet rei principia esse duo contraria, vnum recedens vocatum terminum à quo, alterum verò accedens vocatum terminū ad quem. Contraria autem appellauit non contrarietate vera, sed ea oppositione, quæ est inter habitum & priuationem. quum enim omnis generatio sit transitus de nō esse ad esse, & omnis interitus sit transitus de esse ad non esse, necesse est, alterum contrarium esse nobilius, alterum vero ignobilius; & vnum esse habitum quendam, & formam, à qua res habet vt sit; alterum ve-

Multorum error in textu 42. 1. Physic.

rò illius formæ priuationem, quæ significat, non esse illius rei eum potestate ad formam oppositam; & quamuis videatur generatio esse trāsitus à forma ad formam, vt si ex aqua generatur aer; non enim potest aliqua forma recedere, quin alia forma accedat, id tamen non est per se, nec quatenus est generatio; generari enim dicimus id quod non est, quare & si generatur aër ex non aëre, per accidens verò ex aqua, accidit enim illi non aëri, ex quo fit aër, vt sit aqua. Generari autem & interire dicimus propriè quidem & absolutè substantias, accidentia verò minùs propriè, & (vt vocant) secundùm quid: nam si ex aëre aqua generetur, aquam fieri simpliciter dicimus; si verò aqua ex frigida fiat calida, non simpliciter dicimus aquam fieri, sed aquam fieri calidam; vnde colligimus, eandem mutationem in accidentibus vocari posse & generationem & motum pro varijs considerationibus: illam enim aquæ calefactionem generationem appellare possumus, quatenus fit calidū ex non calido, formatū ex priuato; quatenus autem est transitus à frigido in calidum, à forma ad formam, &(vt vocant) à positiuo ad positiuū, eatenus vocatur motus; ideò Aristoteles in 5. lib. Physic. distinguēs generationem à motu, dixit motum esse de subiecto in subiectum; generationem verò de non subiecto in subiectum, & interitum de subiecto in non subiectum, sumendo subiectum pro termino positiuo, & non subiectū pro termino priuatiuo. Patet igitur, principia generationis cuiusque rei esse duo contraria, quia de ratione generationis est, vt id quod generatur, transeat de nō esse ad esse: & de ratione interitus est, vt id, quod interit, transeat de esse ad non esse; siquidem nil aliud est generari, quàm priùs non esse, postea esse; & nihil aliud est interire, quàm priùs esse, postea verò non esse.

Mutatio in accidentibus vocari potest & motus, & generatio vario modo.

De Inuentione Primæ Materiæ. Cap. III.

COGNITIS principiis contrariis, Aristoteles ad primam materiam inueniendam ita progressus est: cœpit dubitando ostendere, duo contraria ad rerum generationem non sufficere, proinde subiectam cōtrariis materiam statuendam esse, tanquam tertium principium: quæ materiæ probatio dialectica & infirma est; nam ex facta in contrarias partes argumentatione colligere subiiciendam esse materiam, vt aduersantia illa argumenta concilientur, est probabiliter ac dialecticè rem probare, absq; vlla ex natura rei ducta ratione; propterea eam ab effectu notiore demonstrare aggressus est hunc in modum; propositum illi erat ostendere, dari primam materiam subiectam generationi substantiali, quandoquidem de subiecto mutationis accidentalis nullum dubium erat; videmus enim ceteram ex infiguratione figuram accipere, & aquam ex frigida fieri calidam; non ita apparet subiectū generationis aëris ex aqua, quoniam insensile & absconditum est, & videtur aqua tota interire, & tota aëris substantia generari ex nulla præexistente materia, ideò Aristoteles ex accidentali mutatione duxit nos ad idem cognoscendum in generatione substātiali; quum enim tandem vsurus esset hac demonstratione ab effectu; vbi est mutatio substantialis, ibi est materia illa subiecta, at in corpore naturali est mutatio substantiæ; ergo in eodem est materia tali mutationi subiecta, vidit Aristoteles minorem quidem propositionem manifestā esse, sed maiorem esse incognitam & aliqua declaratione indigere, ita vt à notioribus ad ignotiora progrederetur, generationem vniuersè sumptam ante omnia sibi considerandam proposuit; quum enim id, quod communius est, notius nobis sit, faciliùs cognoscitur subiecta materia in generatione latissimè accepta, quæ & illam, quæ fit ab arte, & illam quæ à natura, siue substantiarum siue accidentium, communiter amplectatur; quàm peculiariter considerata materia solius mutationis substantialis: voluit ergo primum inductione probare hanc vniuersalem, in omni generatione subiectum requiritur, & considerare cœpit, in accidentibus omnibus id esse manifestum, vt ex eorum cōsideratione idem proportione quadam in substantiis quoq; necessarium esse cognosceremus; hęc enim est vis inductionis demonstratiuæ, vt ex aliquorum particularium enumeratione in lucē prodeat prędicati cum subiecto essentialis connexus, vnde cognoscamus ita esse in reliquis; semper enim ex eo quod prædicatio est per se, licet inferre eam esse de omni; sic igitur Aristoteles à generatione accidentium progrediens ad eam, quæ est substātiarum, tandem ex his per inductionem colligit hanc vniuersalem, in omni generatione necessarium est subiectum, sub qua deinde sumpsit peculiariter de generatione substātiali hanc maiorem, vbi generatio substantialis, ibi est subiecta materia, & facit demonstrationem illam ab effectu, quam suprà memorauimus. Hac methodo inuentam esse ab Aristotele primam rerum materiam in 1. libro Physicæ auscult. eum librum bene considerantibus manifestum est.

Demonstratio primæ materiæ.

De modis, quibus ad Primæ Materiæ cognitionem duci possumus, opiniones aliorum. Cap. IV.

QVAERI solet, quot modis in primę materiæ cognitionem duci possimus; ad hoc quid alij dicant, paucis referam, postea quid ipse sentiam, declarabo; pluribus videtur Aristoteles multis modis primam materiam manifestasse; vnus legitur in contextu 8. libri 7. Metaphysic. vbi per negationem declarat

Primus modus.

clarat materiam, dicens; Materia non est sub- A stantia, nec quantum, nec quale, nec vlla aliarum Categoriarum, sed horum omnium subiectum. Alij verò duo modi leguntur in 1. lib. Physic. vnus per mutationem substantiæ, quem iam exposuimus; alter per analogiam, quam tangit Aristoteles in contex. 69. eiusdem libri, sed illa analogia non eodem modo ab omnibus intelligitur. Scotus intelligit relationem ad formam, vt apud eum legimus in 2. Sent. distinct. 12. quæst. 1. sic etiam Thomas interpretatur in Opusculo 32. & alij B complures Latinorum: quum enim actus sit ratio cognoscendi, & forma sit actus, rationi consonum est, primã materiam per formam cognosci. Sed Græci & alij meliùs locum illum interpretantes, intelligunt analogiam non ad formam, sed ad subiectum sensile mutationis accidentalis; vt enim se habet æs ad totum compositũ arte factum, vt ad statuam, ita prima materia se habet ad substantiam C compositam; quemadmodum igitur æs antequam fiat statua, non est actu statua, sed potestate, ita prima materia antequam formam accipiat, non est actu ens vllum, sed omnia potestate; hæc est illius loci vera interpretatio; analogia enim est proportio, quæ quum sit similitudo rationũ, non potest esse inter duo, sed est inter quatuor, quia ratio est inter duo, quare dum duas rationes inter se comparamus, & similes esse dicimus, quatuor terminos consideramus, vel tres, si vnus bis suma- D tur, & teneat locum duorum; dicimus enim, quaternarium ad binarium habere rationem duplam, sic duodenarium ad senarium habere rationem duplam; quum ergo eadem vtrobique sit ratio, dicimus ita se habere duodenarium ad senarium, vt se habet quaternarius ad binarium, eaque vocatur analogia; sic ergo ibi Aristoteles dicit, ita se habere primã materiam ad substantiam compositam, vt se E habet materia arte facti ad ipsum compositum arte factum, & ita per hanc analogiam cognoscitur prima materia, quia proportione respondet subiecto mutationis accidentalis. Aliqui tamen locum illum considerantes dixerunt, Aristotelem ibi loqui de cognitione essentiæ ipsius materiæ, non de cognitione existentiæ; quum enim dicat [*ita hæc ad substantiam, & id quod est, se habet*] significat primam materiam iam inuentam vt existen- F tem, & considerans solam eius naturam, inquit eam cognosci per analogiam, videlicet quòd secundùm se nihil sit actu, sed omnia potestate, sicuti etiam æs ad statuam sese habet: præterea inquit ibi Aristoteles, materiam esse *ἐπιστητὴν* per analogiam, quare de perfecta materiæ cognitione loquitur, perfecta autem est distincta, qua cognoscitur essentia, & quid res sit. Hæc sunt, quæ ab aliis de modis, quibus ad materię cognitionem duci possumus, dicta inuenio.

Secundus.

Tertius.

Latinorum error in declaranda analogia.

Declaratio veræ sententiæ de cognitione Materiæ. Cap. V.

VT pateat, quidnam rectè ab aliis dicatur, & quid non rectè, ego in hac re sententiam meam proferam; puto inprimis verum esse id, quod Auerroes asserit in Commentario vlt. 1. lib. Physic. quem postea multi in hoc sequuti sunt, nullam esse aliam viã, qua ad primæ materiæ notitiam peruenire possimus, nisi illam vnam, qua Aristoteles in illo primo libro vsus est, sumptam à mutatione substantiali; etenim hoc vno medio ostendi potest primam materiam dari, & nullo alio; vana igitur est Auicennæ & aliorum sententia, qui putant materiam posse alio medio demonstrari à primo Philosopho; quod enim dicunt aliqui de modo illo, qui habetur in contextu 8. lib. 7. Metaphysic. est error manifestus, quoniam aliud est via ducens ad inuentionem materiæ, aliud est via ducens ad cognoscendam essentiam materię iam inuentæ, aliud demum est ipsius essentiæ iam cognitæ significatio & expressio per definitionem; iam enim in Logicis libris ostendimus, definitionem non significare essentiam rei latentem, sed aliquã esse methodum, qua quid res sit notificatur, idque esse notificare ipsam definitionem: itaque negatio, qua Aristoteles in dicto loco vtitur ad materiæ naturã significandam, non est via ducens ad materiam cognoscendam, nec ratione existentiæ, nec ratione essentiæ, sed est potiùs conclusio illius progressus, quo essentia materiæ notificata est; postquam enim quid sit materia nobis innotuit, optime eius essentiã eo modo significamus per negationem: hoc autem clarius fiet, si consideremus, qua via sit notificata materiæ natura & essentia; hanc viam ego non aliam esse puto, quàm illam analogiam, de qua Aristoteles in contextu 69. libri 1. Physic. loquutus est; postquam enim materiam dari per substantiæ mutationem inuenimus, consideramus eam ita se habere ad res, quæ ex ipsa fiunt, vt se habet æs ad statuã, cuius est materia, & quum ratio æris ad statuam nota sit, inde colligimus, quæ sit ratio primæ materiæ ad res quæ ex ea fiunt; æs enim antequã formam statuæ accipiat, non est actu statua, sed potestate: quoniam igitur eadem est primæ materiæ ratio ad res omnes, quæ æris ad statuam, materia quoque non erit vlla ex rebus actu, sed omnes potestate; hæc est definitio materiæ per talem analogiam cognita, quam protulit Aristoteles in illo contex. 8. lib. 7. Metaphysic. nec potuisset ibi essentiam materiæ ita per negationem significare, nisi priùs per analogiam prædictam cognouisset hanc esse materiæ essentiam; hoc tamen maiore eget consideratione, & in sequentibus diligentiùs expendetur; in præsentia hoc dixisse satis sit, illam expressionem essentiæ materiæ per ne-

Via, qua cognoscitur dari materiam, vna est.

Auicennæ & aliorum error.

Declaratio materiæ per negationem qualis.

Essentia materiæ cognoscitur per analogiam.

gationem, non esse viam ducẽtem ad cognitionem essentiæ materiæ, sed esse potiùs conclusionem illius viæ; sic enim exprimitur essentia materiæ iam à nobis inuenta & cognita per analogiam, hoc est, per proportionalem similitudinem, quam habet cum subiecto sensili mutationis artificiosæ. Ob id optimè consensisse arbitror, qui dixerunt, Aristotelem in illo contex. 69. essentiam materię præcipuè respexisse, dum dixit materiam sciri per analogiam, & significasse, nullam esse aliam viam, qua cognosci possit quid sit materia, nisi hanc analogiam; quisquis enim bene verba illa Aristotelis expendat, animaduertet Aristotelem denotasse solam analogiam ad cognoscendam materię essentiam nos ducere posse: idque rationi consentaneum est, quum enim materia secundùm se non sit actu, non potest per se mouere intellectum, sed solùm per alia, quæ actu sunt, quorũ ipsa similis est: quod etiam Plato significauit, dicens, materiam cognosci à nobis adulterina quadam cognitione, nec per rectam inspectionem, sed per obliquam; dum enim sensilem materiam spectamus, ex ea huius quoque insensilis materiæ naturam iudicamus.

Analogia etiam ad existentiam materiæ cognoscendam vtilis est.

Negandum tamen propterea esse non puto id, quod illi negant, etiam ad existentiam materiæ inueniendam fuisse vtilem, imò & necessariam talem analogiam, quod quidem ita declaro: certum est, nullum esse medium, quo prima materia ignota demonstretur existere, nisi solam mutationem substãtialem per demonstrationem ab effectu, qua vsus est Aristoteles in primo libro Physicæ auscultationis, eaq; est sententia Auerrois clara in commentario vltimo illius primi libri, quæ etiam ratione validissima comprobatur: nisi enim interire aquã, & in aërem mutari videremus, nulla ratione cognoscere possemus corpora hæc ex materia & forma constare, sed simplicia penitus esse putaremus; sic hominem & equum, & reliqua omnia corpora naturalia; ea namque si æterna esse, & nunquam interire inspiceremus, ita vt nulla nobis esset cognita substantię mutatio, nullam prorsus cognoscere possemus compositionem materię cum forma: hanc igitur ex mutatione substãtiæ in aliam substantiam cognoscimus; quum enim interire aquã, & ex ea gigni aërem videamus, cognoscimus necessarium esse aliquod vtrique substantiæ cõmune subiectum, quoniam in omni accidentium mutatione videmus idem subiectum cõmune substerni formæ genitæ, & formæ interemptæ, & nullã fieri mutationem contrarij in contrarium sine aliqua vtrisque contrariis subiecta materia. Hinc patet vanam esse illorum considerationem, qui dicunt, materiam cognosci per formam, seu per relationẽ ad formam, nisi illud ide quod nos dicimus, se significare velle fateãtur: nam si intelligant, materiam cognosci per formam

Error dicentium materiam cognosci per formam.

A vt aduenientem & recedentem, dicunt cognosci per mutationem substantiæ, quod nos quoque asserimus; sic enim per formam, non prout est actus & ratio cognoscendi, sed prout accedit, ac recedit, & prout est mutabilis, materiam cognoscimus; at si substãtia omnis naturalis æterna esset, dicere per formã, quatenus est actus, materiam cognosci, ridiculum esset; per formam enim cognoscitur ipsum mixtum corpus, cuius est forma & actus, &
B perfectio, per eam etiam cognoscuntur accidentia consequentia: at certè ipsa materia nunquam per formam cognosceretur, si omnes rerum naturaliũ formæ æternæ, & immutabiles essent. Quum autem hoc vnum medium, mutatio substantiæ, nos in materiæ cognitionem ducere potuerit, necessaria tamen fuit etiam analogia: nam fuit quidem sola mutatio medium in demonstratione ab effectu, nec vllo alio medio vti poteramus, atta-
C men illius demonstrationis propositio maior non poterat nisi per analogiam declarari, alioquin ignota manebat: quòd enim vbi est substantiæ mutatio, ibi sit subiecta materia, ignotum offerebatur, & ex accidentium mutatione ab Aristotele declaratum est, vt legimus in contex. 62. lib. 1. Physic. Hoc autem est analogia vti, & dicere, vt generatio domus, & generatio statuæ materiam habẽt subiectam, ita & animalis generatio & plantæ debet ha-
D bere materiam, quæ ad plantã & animal eam habeat rationem, quam habent lapides ad domum, & æs ad statuam, hoc est, quæ sit sustentaculum ipsius mutationis de contrario in contrarium; sic enim locum illum interpretatur Auerroes ibidẽ, & hoc pacto ad demonstrandam materiæ existentiam vtitur analogia: hac eadem vtuntur etiam Arithmetici practici in inueniendo numero aliquo ignoto; tribus enim numeris constitutis, quorum
E primus ad secundum certam habeat rationẽ, quærunt quartum, ad quem tertius eandem rationem habeat; & dicunt, si quatuor dant octo, septem quotnam dabunt? & inueniunt, dare quatuordecim: ideò aduertendum est, nos contrariis modis analogia vti ad existentiam, & ad essentiam materiæ declarandam: nam in declarãda existentia supponimus notam rationem contrariorum ad subiectum, & materiam quærimus, ad quam sit eadem ra-
F tio contrariorum de genere substantiæ, quod diximus etiã Arithmeticos facere, dum quærunt aliquem numerum ignotum: at in declaranda essentia supponimus vtrobique materiam notam, & quatuor terminos notos; quærimus autem perfectè cognoscere rationem primæ materiæ ad compositum naturale; eam enim priùs leuiter cognoscebamus, & in eius distincta cognitione consistit cognitio essentiæ materiæ. Quod verò aliqui dicunt, posse primam materiã sine mutatione probari medio Metaphysico sic, datur purus actus,

Error aliquorum de demonstranda materia à Metaphysic.

actus, ergo datur pura potentia, vanum est; Dialectica enim & probabilis est ratio, quæ nihil habet necessitatis; sumitur enim à loco illo Topico, qui dicitur ab oppositis; nam quum opponantur potentia & actus, seu relatiuè, seu alio modo, videtur vno existente necessarium esse, vt alterum quoq; existat; attamen si qua est relatio actus ad potentiam, ea non est cuiuslibet actus, sed illius tantùm, qui potentiam adimpleat; actus enim subsistentes nullam habent relationem ad potentiam; actus verò non subsistentes, qui materiam informant, nō possunt esse cogniti, dum materia ignoratur; quisquis enim materiam neget, is compositionem quoque materiæ & formæ inficiabitur: quare nullius momenti est hæc ratio, quæ sumitur ab actu: quòd si dicant eius vim in hoc esse constitutam, quòd necesse est dari vtrumque extremum latitudinis entis, vt purum actum, ita & puram potentiam. hoc quoque infirmum est, dicam enim posse quidem subsistere actum purum, at puram potentiam non posse subsistere, ideoq; non dari; ratio igitur nil aliud probat, nisi dari duo extrema entis subsistentis, perfectissimum & imperfectissimum, quod quidem nemo negaret; dicam autem perfectissimum subsistēs esse Deum, imperfectissimum verò terram, vel aliud quidpiam, eaq; esse duo extrema latitudinis entis subsistentis: quare patet, rationem hanc nō esse necessariam, sed probabilem, cui aliam similem legimus apud Aristotelem in contextu 37. libri 8. Physic. ad probandum motorem immobilem, vt plures interpretes eo in loco animaduerterunt. Vt igitur omnia, quæ diximus, paucis colligamus, summa hæc est: primam materiam dari, nullo alio medio ostendi potuit, quàm mutatione substantiæ per demonstrationem ab effectu, sed eius demonstrationis propositio maior declarata est per analogiam & similitudinem quandam cum mutatione accidentium, quæ sensile subiectum habent: deinde inuenta materia, eius essentia notificatur per analogiam, quam habet cum subiectò sensili mutationis accidentalis. hæc demum essentia ita per analogiam cognita exprimitur, ac significatur definitione illa per negationē tradita, quam legimus in contex 8. lib. 7 Metaphysicorum. Sed quia diximus, analogiam conferre nobis tum ad essentiam, tum ad existentiam materiæ cognoscendam, est animaduertendum, non eandem prorsus esse analogiam: nam in declaranda essentia materiam supponimus, & dicimus eam proportione respondere subiecto mutationis accidentalis; at in declaranda existentia supponimus mutationem substantiæ de contrario in contrarium, & dicimus eam proportione respondere mutationi accidentali, vt sicut illa habet subiectum, ita & hanc habere subiectam materiam colligamus.

De duabus primæ Materiæ notionibus.

Cap. VI.

A QVONIAM autem primæ materiæ conditiones considerandas nobis proposuimus, non sunt ignorandæ duæ illæ, quas vocant, primæ materiæ notiones à Themistio declaratæ in 1. lib. Phys. auscult. in sua magna digressione; etenim pro diuersis materiæ notionibus, seu considerationibus, conditio-

B nes quoque diuersæ ipsi attribuendæ sunt. Inquit ibi Themistius duas esse considerationes materiæ; vnam absolutam, quatenus est ens, quæ prima notio dicitur; alteram respectiuam, quatenus est aliorum principium, quæ vocatur secunda notio: quemadmodum igitur homini alia attribuuntur, quatenus est homo, alia, quatenus est pater; sic etiam materiæ alia sunt attributa secundùm primam eius notionē, & prout est ens, alia verò iuxta

C secundam notionem, quatenus est principiū, & refertur ad alia; dum enim eam secundùm se consideramus, attribuimus ei negationem omnium formarum, necnon dimensiones & quantitatem; in secunda verò notione consideratæ attribuimus priuationem, quę est tertium principium rerum naturalium, & potentiam recipiendi formas; nam quidquid fit, fit ex materia priuata, & potente formam, qua caret, recipere, quæ postea diligentiùs à

D nobis considerabuntur. Sed hæc, quæ de duplici materiæ notione dicuntur, multis dubia visa sunt, & mihi quoque non paruam difficultatem fecerunt; exponenda igitur breuiter sunt ea, quæ hinc inde hac de re dici possunt, vt veritas cognoscatur, quoniam ad illa, quæ postea tractanda sunt, hæc consideratio non parui est momenti. Primùm quidem videtur, nullam dari primam materiæ notionem, propterea quòd materia non est species

Argumentatio contra primā materiæ notionem.

E aliqua entis subsistens, & ab aliis rebus distincta, sed ea tantùm ratione est ens, quatenus est aliorum materia, & principium; sic enim non est aliquod ens à rebus distinctum, sed est res omnes potestate: quoniam igitur in prima materia rebus omnibus subiicienda non fuit naturæ consilium, eam vt rem quandam constituere, sed vt ipsarum rerum principium, & vt id, ex quo omnia fierent, & constarent, non habet materia locum in rebus vt

F species entis, sed vt pars, siue vt principium specierum entis; vnumquodque autem ita est considerandum & cognoscendum, vti est; ergo nulla alia datur materiæ consideratio, seu notio, nisi hæc vna respectiua, prout est principium rerum. Patet autē hoc ex aliis rebus, quibus reuera hæ duæ notiones competunt; nam elementorum in sciētia naturali duplex est cōsideratio, quia duplicem habent locum in natura: primùm quidem secundùm se considerata, sunt species corporis naturalis, & secundùm hanc absolutam considerationem

tractantur in libris de Cœlo: deinde sunt principia mistorum, & hac consideratione respectiua postea tractantur in libris de Ortu & interitu: itaque si materiæ quoque hæ duæ notiones seu considerationes competerent, duæ etiam ipsius tractationes extarent, vna absoluta, quam tamen non videmus, altera respectiua, quam solam habemus. Præterea si materia etiam secundum se considerari posset vt ens, eam considerasset Aristoteles hoc modo in libris Metaphysicis; attamen hoc in iis libris non videmus, quin potius videmus contrarium; nam definitio materiæ, quam legimus in contextu 8. libri 7. videtur ei competere in secunda potiùs notione, quàm in prima; definitur namque ibi materia per respectum, quem habet ad res omnes, secundum quem dicitur earum principium: nam inquit Aristoteles eam nec esse substantiam, nec quantum, nec quale, nec vllam aliarum Categoriarum, sed omnium subiectum, hoc est, materiam, ex qua omnia fiunt; dicere enim eam esse subiectum omnium, est dicere esse omnia potestate, & ita ibi interpretatur Auerroes, hoc autē est eam esse omnium principium; quare nulla dari videtur materiæ consideratio in prima notione. In contrarium autem ita possumus argumentari; materia est substantia, ergo habet considerationem absolutam; antecedens legitur apud Aristotelem in t. 8. in 2. Physic. & in initio 2. de Anima, & in lib. 7. Metaphys. consequentia etiam manifesta est; nam quælibet substantia habet essentiam absolutam, sin minùs, erit de genere relatiuorum, vt patet ex eorum definitione; definiens enim Aristoteles vera relatiua, quæ appellari solent relatiua secundùm esse, dixit, ad aliquid ea sunt, quorum hoc ipsum est esse, ad alia quodammodo referri; cui igitur ea definitio competit, id necesse est verè esse in categoria relatiuorum: quamobrem si ipsa materiæ essentia nihil habet absoluti, sed notat solùm relationem ad alia, nullo pacto tueri possumus materiā esse substantiā, vel dicere cogimur, aliquam substantiam esse verè in categoria relatiuorum, hæc autem absurda sunt: nam dicere quidem possumus, aliquam substantiam habere relationem secundùm dici, vt caput dicitur esse alicuius caput, at non secundùm esse, quia si est substantia, necesse est vt propriā naturam habeat absolutam, cui postea relatio superueniat: sic igitur necesse est essentiam materiæ esse absolutam, quò fit, vt hoc modo cognosci etiam materia à nobis possit; quidquid enim est, cognoscibile à nobis est, itaque materia in prima quoque notione considerari & cognosci potest. Hoc ipse argumento ductus, post longā considerationem, cognoui veram esse Themistij sententiam de duplici materiæ notione, vidiq; rationē difficultatis hac in re illam esse, quam Themistius quoq; animaduertit; nempe absconditā naturam, & debilem (vt ita dicam) entitatem ipsius materiæ; quum eīn propè ad nihil accedere videatur, licèt sit aliquid, & substantia, non possumus nisi magna cum difficultate absolutā eius naturam comprehendere, nec videmus sine relatione ad alia eā posse concipere animo, ac contemplari; possunt tamen illi, qui mediocri ingenij acumine sunt præditi, si efficaciter in ea figant oculos mentis, absolutam eius naturā penetrare & apprehendere. Clarior res fiet, si contraria argumēta soluerimus. Ad primum responsio patebit, si ipsum etiā contra Aristotelem ita retorqueamus; consilium naturæ, in dando animalibus capite non fuit, vt esset species entis, quæ per se existeret, sed solùm vt esset pars animalis, quod verè est species entis; ergo nulla alia est capitis essentia, quā quæ in illa relatione consistit; est igitur caput verè relatiuum, quod tamen Aristoteles negauit; dicimus igitur caput esse substantiā secundùm se, & hac ratione habere naturā absolutam, hanc tamen substantiā factam esse à natura propter animal, & vt esset pars animalis, ideoq; nullā dari considerationem capitis absolutam in scientia naturali, tanquā corporis naturalis, quæ non sit propter animal; tota enim est animalis gratia; per hoc tamen non stat, quin in ipsa animalis consideratione sint cognoscenda omnia attributa, quæ capiti, vt est substātia, & sine vllo respectu competunt, vt caput perfectè cognoscatur, veluti eius structura & temperies, neque per hoc fiet, quin tota eius cognitio animalis gratia quæri dicatur, imò & ipsius animalis esse: sic de materia dicendum est, etenim consilium naturę in ea statuēda non fuit vt esset species entis existens distincta ab aliis, sed solùm vt esset pars, & principium, & inchoatio omniū entium, ideò tota materiæ consideratio est propter substantiam compositā, ad cuius plenam cognitionem requiritur etiam vt ipsa materiæ essentia secundùm se cognoscatur, quemadmodum ad perfectam animalis notitiam requiritur, vt caput etiā secundùm se sumptum absolutè consideretur & cognoscatur: comparatio autē elementorum cum materia non est conueniens, quoniā elementa sunt etiam corpora naturalia, & species entis completæ sine vlla relatione ad mista, quare datur elementorū consideratio absoluta, quæ primariò est propter se, non propter mista, at ipsius materiæ datur quidē consideratio absoluta, sed ea est propter substantiā compositam, & in hoc consistit multorum error, quòd non cognouerunt substantias à natura constitutas propter aliud, considerari etiam, & cognosci absolutè secundùm se, ita tamen vt tota illa consideratio sit propter aliud; vbi autem consideretur ab Aristotele prima materia absolutè, in sequentibus dicemus; dabitur enim postea occasio hac de re fusiùs ac diligentiùs loquen-

Argumentatio pro prima notione materiæ.

Vera sententia de prima notione materiæ.

Solutio argumentorum contra primam notionem.

Infrà cap. 11.

loquendi, vbi manifestius fiet id, quod modò diximus, materiam considerari posse non solùm in secunda, sed etiam in prima notione. His duabus materiæ notionibus Themistius duo materiæ nomina accõmodat; vocatur enim & materia & subiectum, & habet quidem vtrumq; nomen relationem ad alia, sed tamen nomen subiecti magis conuenit materiæ in prima notione acceptæ, nomen autẽ materię nullo modo, sed solùm in secunda notione, quia notat respectum & relationem ad formam futurã, & ad compositum, quod ex ea generandum est, quare includit ea priuationem & potentiam, & significat materiã, quatenus est principium aliorũ, quod in illa mutari potest, & fieri res singulæ: at nomen subiecti denotat respectum ad formam præsentem, nec significat motum, & dicit naturam quandam diuersam ab eo, cui subiicitur; quare etsi potest significare materiam etiã in secunda notione, tamen magis eam significat in prima, quia non significat eam vt principium generationis, sed vt ens quoddam rebus omnibus substratum. Quoniam igitur materia plura habet attributa, quæ à nobis cum diligentia sunt consideranda, & eorum aliqua ei competunt in prima notione, aliqua verò in secunda notione acceptæ, nos à facilioribus ordientes ea priùs considerabimus, quæ attribuuntur materiæ in secunda notione, deinde verò illa, quæ in prima: sic enim etiam Aristoteles priùs in Physicis materiã considerauit, vt principium rerum naturalium, postea in Metaphysicis de eadem loquutus est absolutè & secundùm primam eius notionem: attribuuntur autem materiæ in secunda notione acceptæ duo potissimùm, priuatio & potentia; de his igitur & quid sint, & quomodo ad materiam se habeant, cum diligentia declarabimus, & primùm de priuatione loquemur, quæ non solùm propter materiam cognoscenda est, sed ipsa etiam propter se, quum ab Aristotele sit numerata in principiis generationis, tanquam tertium principium à materia distinctum.

Duo nomina materiæ.

De Priuatione, & de Priuationis ac negationis discrimine. *Cap. VII.*

SCIENDVM inprimis est, priuationem, quam statuit Aristoteles tertium principium rerum naturalium, & generationis terminum à quo, interitus verò ad quem, non esse illam vniuersalem absentiam omnium formarum, per quam definitur materia ab Aristotele in contextu 8. libri 7 Metaphysic. illa enim est pura negatio, non est principiũ, ex quo res fiant; hoc enim dato, sequeretur omnibus formis vnam numero priuationem opponi; sequeretur etiam, priuationem æternam esse, quæ vtraque in 1. lib. Physic. auscul-

Priuationis & negationis discrimen.

A tat. negantur ab Aristotele, qui ibi docet, cuilibet formæ propriam opponi priuationem, sed non vnam omnibus; inquit enim album fieri ex non albo, neque ex omni tamen non albo, sed ex nigro, vel medio, significans illud non album sumendum esse, non vt negationem, sed vt priuationem; neque esse puram absentiam albi, sed talem, quæ coniunctum habens aliquem alium colorem notet potestatem ad album: in contextu autem 82. in- B quit priuationem in materia interire, idque est consentaneum rationi, quia contrarium in aduentu sui contrarij recedere & interire necesse est, nec minùs priuationem in aduentu formæ, quàm formam in aduentu priuationis. Negatio igitur omnium formarum in materia non est illa priuatio, quæ apud Aristotelem est tertium principium rerum naturalium; & in hoc differunt negatio & priuatio, quòd negatio est pura absentia formæ, C priuatio autem est necessariò coniuncta cum quadam forma præcedente formam generandam, cui illa priuatio opponitur, & constituente in materia potentiam recipiendi illam formam; vt in Deo est quidem negatio albedinis, at non priuatio, quia non est ibi potentia ad albedinem; in corpore autem nigro vel rubeo est priuatio albedinis, nempe absentia albedinis cum potentia ad illam. Hæc quisquis consideret, & illa, quæ de pri- D uatione ab Aristotele dicuntur in primo libro Physicæ auscultationis, is facilè cognoscet, priuationem cuiusque formæ necessariò esse coniunctam cum alia quadam statuta forma, sine qua non diceretur esse illius formæ priuatio, non enim omnis absentia albi dicitur priuatio albi, sed illa tantùm, quæ sit coniuncta cum aliquo alio colore. quod significauit Aristoteles, quando dixit album fieri non ex omni non albo, sed ex nigro vel medio. Hoc E idem in substantialibus formis dicendum est, priuatio enim formæ humanæ non est quælibet eius absentia, non enim ea, quæ est in lapide, sed ea, quæ est coniuncta cum certa quadam forma, quæ est forma humani seminis, hæc enim sola est quæ constituit propriam priuationem oppositam formæ humanæ, & potentiam proximã ad eam; nam si in lapide esse diceretur formæ humanæ, quæ est proprium principium generationis F hominis, posset ex lapide homo generari: ob id quum priuatio secundùm se sit nihil, significari solet nomine formæ coniunctæ quælibet propria cuiusque formæ priuatio, quæ alioqui nullum ex se nomen haberet; legimus hoc in contextu 62. libri 1. Physic. vbi Aristoteles significare volens propriam materiã, ex qua res quælibet generatur (propria autem est, quæ habet propriam illius rei generandæ priuationem) dixit generari plantas, & animalia ex semine, non enim sumpsit ibi semen vt constans ex materia & forma, sed vt con-

Priuatio semper habet formam aliam coniunctam.

stans ex materia & priuatione respectu plantæ vel animalis generandi; quamuis enim semen per suam formam sit semen, ita vt dicentes semen dicamus formam, tamen ibi Aristoteles non sumit formam seminis vt formam, sed vt significantem propriam sibi annexam priuationē formæ animalis, vel plantæ, quidquid enim sit, ex materia priuata fit. Ex his colligimus, dici posse absque vlla absurditate, priuationem illam, quam Aristoteles statuit tertium principium, & terminum generationis à quo, esse substantialem formam alteri formæ contrariam, vt priuationē formæ humanæ esse formam humani seminis; hæ namque ea tantùm ratione dicuntur contrariæ, quòd simul in eadem materia existere nequeunt, & vna alteram pellit; necessariò enim forma hominis adueniens materiæ formam seminis pellit, & cum forma seminis est necessariò coniuncta priuatio formæ hominis, & potestas proxima recipiendi eam. Hoc certè verissimum est, si sano modo intelligatur, nō enim dicimus formam seminis secundùm se, & quatenus est forma, esse formæ humanæ priuationem, sed per quandam necessariam comitantiam, quia necessariò habet comitantem absentiam formæ humanæ, cū potentia proxima ad eam: itaq; priuatio formaliter est absentia formæ, & est nihil, sed per necessariam comitātiam est alia forma, à qua solet priuatio cuiusque rei propria nominari; dicimus enim, ex cibis sanguinem fieri, & ex sanguine carnem, & ex semine hominem, vel plantam, nil aliud per hæc denotantes, quàm proprias singulorū materias priuatas, ex quibus fiunt. Hoc significauit absque dubio Aristoteles in contex. 15. lib. 2. Physic. quando dixit, priuationem esse quodammodo formam, & naturā, iure enim dixit [*quodammodo*] quia priuatio nō est essentialiter forma, sed per comitantiam, vt dictum est. Hoc etiam significauit Auerroes in 2. tract. Epitomes Metaphysic. cap. 12. & hanc eandem sententiam tribuit Alexandro Simplicius in contex. 58. lib. 1. Physic. & eam refutauit, quia ipsam non intellexit, inquit enim, Alexandrum dixisse priuationem significare alteram formam positiuam: aduersus quam sententiam ita argumentatur; si id verum esset, sequeretur priuationis esse aliam priuationem, & illius aliam, & sic in infinitum; at consequens falsum est, quoniam priuationi opponitur forma, non alia priuatio; consequentia autem patet, quia forma seminis est priuatio formæ hominis secundùm Alexandrum, atqui forma seminis habuit ipsa quoque suam priuationem, igitur priuationi opponeretur priuatio. Ego autem miror, quomodo Simplicius in hanc Alexandri sententiam ita sit inuectus, quum ipsemet in memorato contex. 15. hanc secutus sit, & locū illum Aristotelis optimè interpretatus, dicens priuationem esse formam, quatenus

Priuatio est quodammodo forma.

Declaratio contex. 15. libri 2. Physic.

Alexander à Simplicio confutatur.

Defensio Alexandri.

A habet aliam formam coniunctam; quare vel sui immemor fuit, vel Alexandrum non intellexit; ipsius autem argumentum nihil robo- ris habet, nam forma seminis potest duobus modis considerari, vno modo vt forma, qua semen est semen, altero modo vt respicit formam hominis generandam; primo modo dicitur opposita priuationi suæ præcedēti, non formæ humanæ, quia sic non est priuatio, sed forma; secundo autem modo opponitur formæ hominis, non vt forma alicui formæ, sed

B vt priuatio formæ, non enim opponitur ei quatenus secundùm se est forma, sed quatenus habet annexam, & comitātem priuationem formæ humanæ; primo quidē modo est terminus generationis ad quem, quia ex sanguine fit semē, secundo autem modo est terminus generationis à quo, quia ex semine fit homo; itaque nec forma est formaliter priuatio, nec priuatio formaliter est forma, sed per

C necessariam connexionem tum forma est priuatio, tum priuatio est forma: quando igitur Simplicius ait, forma seminis habet suam priuationem, ergo priuationis est priuatio, negandum est consequens, quia forma seminis habet suam priuationem, quatenus est forma, non quatenus est priuatio; quatenus autem est priuatio, non habet priuationē oppositam, sed formam; quare idem diuersis rationibus est forma & priuatio, & terminus gene-

D rationis tum à quo, tum ad quē, sed non eiusdem generationis: malè igitur à Simplicio carpitur Alexander, cuius sententia verissima est, & eam apud ipsum Alexandrum claram legimus in 2. lib. Natural. quæst. cap. 11. quoniam autem in eadem materia hæc tria coniuncta sunt, forma seminis, priuatio formæ humanæ, & potentia proxima ad eam, in his nullus est ordo temporis, sed est ordo naturæ, nam forma seminis est natura prior aliis, con-

E stituit enim tū propriam formę humanæ priuationem, tum potestatē proximam recipiendi formam humanam, quare & amica videtur formæ humanæ, & inimica; amica quidē, quatenus facit propensionem ad formam humanam, inimica verò, quatenus constituit proprium contrariū formæ humanæ, quo fit, vt ipsa forma seminis dicatur humanæ formæ contraria, & hominem ex semine fieri sit apud Aristotel. fieri contrarium ex contrario:

F non sic dicentur contrariæ forma hominis, & forma lapidis, quia non pellit vna alteram de eodem subiecto, nec vbi vna desinit, incipit altera, hæc enim est contrariorum conditio, quam pulchrè ritè notauit apud Platonem Socrates in Phædone, dicens, contraria esse modo quodam inter se coniuncta extremitatibus, ita vt desinente vno incipiat alterum. Ex his colligimus, errasse illos, qui dixere duplicem esse priuationem; vnam remotam, alteram propinquam; in lapide quidem esse remotam priuationem formæ hominis, in semi-

Solutio arg. Simplicij.

Contrariorum conditio.

Nonnullorum error de priuatione remota.

ſemine verò propinquam: quum enim non contingat vt ex lapide homo fiat, Ariſtoteles non diceret eſſe in lapide priuationem illam, quæ eſt generationis hominis principium, & terminus à quo, ſed in ſolo ſemine, ex quo immediatè fit homo. Hac igitur ratione contrarietatem præ ſe ferunt forma ſeminis, ac forma hominis, quanquam verè contrariæ non ſunt, nempe quatenus ſimul in eadem materia exiſtere nequeunt, & vna habet coniunctam priuationem alterius, & quando deſinit, incipit altera: non eadem autem ratione eſt forma & amica, & inimica alteri formæ, ſed inimica eſt ſecundùm ſe; quia quum ſit forma, non poteſt ſimul cũ altera forma exiſtere in materia; amica verò non ſecundùm ſe, ſed ratione qualitatũ, quas habet coniunctas, hæ namq; materiam illam præparãt ad formam hominis recipiendã; retinet enim ſemẽ qualitates quaſdam illius animalis, à quo defluxit, quę faciunt vt materia non poſſit aliã formam recipere, q̃ illius animalis, vel ſemen in elemẽta diſſoluatur, ſi quid prohibeat animal generari; hoc fortaſſe reſpexit Ariſtoteles in 2. lib. Natur. auſcult. quando dixit, in ſemine animalis ineſſe illius animalis naturam, non quidem vt formam, ſed vt artificem: ſed hæc conſideratio à præſenti loco aliena eſt, ſat eſt, ſi ex iis, quæ dicta ſunt, habeamus, quòd priuatio, etſi formaliter ſumpta nihil eſt, tamen connotat formam, quę dicitur forma contraria, idq; reſpexit Ariſtoteles in contextu 15. libri 2. Phyſic. proponens quæſtionem illam, & inſolutam dimittens, an in generatione ſubſtantiarum priuatio denotet etiã contrarium poſitiuum formæ generandæ: nam priuatio, quæ formaliter accepta eſt oppoſitum formę ſolum priuatiuè, notat etiã contrarium poſitiuum, quatenus connotat aliam formã coniunctam, ſed quia in formis ſubſtantialibus non eſt vera contrarietas, qualis eſt in accidentibus, ideò Ariſtoteles ibi iure dubitat, an forma poſitiua, quæ cum priuatione eſt coniuncta, ſit verè contraria formæ generandæ, nécne, reuera enim non eſt ibi contrarietas, ſed ſimilitudo tantùm quædam contrarietatis. Si quis autem definire priuationem velit, aſſignari ipſius poteſt definitio talis: priuatio eſt contrarium, ex quo recedente res fit, ſiue, priuatio eſt abſentia formæ in materia cum potentia proxima ad eam; vtrunque enim modo idem dicimus, nam in eo ex quo res fit, neceſſe eſt ineſſe potentiam proximam ad illam, & in quo ineſt potentia proxima ad rem, ex eo res fit; ſic contrarium formæ eſt ipſa formę abſentia coniuncta alteri formæ, quæ hac ratione vocatur contraria. Hinc patet ratio, cur priuatio formę humanę appellari nõ poſſit illa eius formæ abſentia, quæ eſt in lapide, ſicut aliqui dixerunt: oportet enim non ſolùm eſſe cum illa abſentia aliquam potẽtiam in illa materia ad formam hominis, ſed etiam

Declaratio context. 15. libri 2. Phyſic.

Priuationis definitio.

A potentiam illam eſſe conſtitutã à forma coniuncta cum illa abſentia, quod quidẽ de forma lapidis dicere non poſſumus, quia nulla ibi eſt particularis propenſio ad formam hominis, ſed ſolùm illa vniuerſalis poteſtas, quã materia ſuapte natura habet reſpectu omniũ formarum, non quę formã ipſam lapidis conſequatur; igitur illa abſentia humanæ formæ non eſt priuatio, ſed potius negatio: hoc ſignificauit Auerroes in Comment. 19 lib. 5. B Metaphyſ. dicens potentiam eatenus eſſe priuationem, quatenus eſt præparatio; non eſt igitur priuatio formæ, niſi vbi eſt præparatio ad eam. Sumitur ex his ratio differentiæ à Themiſtio adductæ in ſua digreſſione inter priuationem & negationem; inquit enim latiùs patere negationem, quàm priuationem, quia negatio nullam qualitatem in materia ponit quatenus eſt negatio, priuatio autem reddit materiam qualem quatenus neceſſa- C riò annexam habet aliam formam, quæ materiam afficit; neq; vllo pacto attribui poteſt priuatio ipſi materiæ nudæ & inaffectæ, ſed formatæ, & quali, quemadmodum dictũ eſt: negatio verò, quum nullam formam, nullam qualitatẽ in materia poſtulet, tribuitur primę materiæ ſumptæ in prima notione abſq; vlla alicuius formæ, aut affectionis conſideratione; quãdo enim dicimus eam eſſe naturã materiæ, vt ſecundùm ſe non ſit ſubſtantia, nec D quãtum, nec quale, nec aliud ens determĩnatum, hoc eſt, vt nullã ſibi formã, ſeu ſtatutam naturã præſcribat, declaramus naturam materię per negationem, non per priuationẽ; quin potius repugnat naturæ priuationis, vt ſit abſentia vniuerſalis omnium formarũ: qua in re multi decepti ſunt, qui priuationem à negatione diſtinguere neſciuerunt, in quo errore videtur fuiſſe Plotinus in 4. lib. 2. Enneadis, cap. 14. dum Platonem tueri nititur ab obie- E ctione Ariſtotelis; quum enim Ariſtoteles Platonem reprehendat, quòd materiam cum priuatione confuderit, quaſi idem ſit, non ſolùm re, ſed etiam ratione. Plotinus oſtendere volens materiam & priuationem idem eſſe etiam ratione, inquit materiam definiri per infinitũ, & hoc ſignificare priuationẽ, proinde priuationem eſſe ipſammet eſſentiam materiæ: ſed vel cæcus videre poteſt, hanc non eſſe priuationem illam, de qua Ariſtoteles in F primo libro Phyſicæ auſcultationis loquitur, & quã ſtatuit tertium principium rerùm naturalium; ſed eſſe negationem vniuerſalem omnium formarum, per quam ipſe quoque Ariſtoteles in 7. lib. Metaphyſ. materiam definiuit, vt etiam cenſuit Themiſtius in ſua digreſſione prædicta, & Alexand. 2. lib. quæſt. natural. cap. 7. quare manifeſtum eſt, Plotinum in ambiguo laboraſſe, & pro priuatione negationem ſumpſiſſe, idque eſt clariſſimum cuique eum librum legenti, quare tota ipſius aduerſus Ariſtotelem diſputatio inefficax, &

Plotini error in non diſtinguẽda negatione à priuatione.

vana est. Quid igitur sit priuatio, quæ est tertium principium generationis, manifestum est. De forma verò prout est principium corporis naturalis, nil dicendum relinquitur præter illa, quæ dicta sunt; est enim terminus generationis ad quem, ex quo tanquam actu & perfectione, & ex materia res constat; vberius autem de ipsa loquitur diuinus Philosophus; ideò pauca de hac dicuntur ab Aristotele in primo libro Physicæ auscultationis; in secundo autem plura quidem de forma ac de materia dicuntur, quatenus respiciunt motum, & appellantur nomine naturæ: sed hæc est alia consideratio, ideò in præsentia dimittatur.

De Priuatione ad Materiam relata.
Cap. IIX.

PRIVATIONE declarata, considerandum est, quomodo ad materiam se habeat priuatio, nempe an sit de essentia ipsius materiæ, an materiæ accidat; agit hac de re Themistius in sua digressione, & ad vtramq; partem argumẽtatur: primùm probat priuationem non esse de essentia materiæ hunc in modum; si priuatio esset de materiæ essentia, materia in aduentu formæ interiret, quum priuatio tunc intereat, vtpote contraria formæ. Quòd autem sit de essentia materiæ, ita probat; essentia materiæ in potestate cõsistit, ipsa igitur potestas est de essentia materiæ; at cum potestate est necessariò coniuncta priuatio, nõ enim diceretur habere potestatem, nisi careret actu, itaque etiam priuatio est de essentia materiæ. Ad soluendam hãc difficultatẽ distinguit Themistius duas materiæ notiones, quas antè declarauimus, & tandem inquit, priuationem non esse de essentia materiæ, nec in prima, nec in secunda notione acceptæ; in prima enim notione materia nec formam, nec compositum respicit, sed est natura quædam absoluta, quare nullam habet potentiã, proinde nec priuationem; illa namque vniuersalis absentia omnium formarum non est priuatio, sed negatio, quæ non est quidem ipsa materiæ essentia, sed per eam tamen essentia materiæ declaratur; quæ propter exilem & absconditam eius naturã declarari aliter nequit: in secunda verò notione accepta materia habet quidem potentiam & priuationem, & priuatio est ei necessaria ad generationem, non est tamen de eius essentia, quòd enim sit ei necessaria, patet, quia nisi materia esset priuata, nihil ex ea generaretur, nisi enim priuationẽ formæ haberet, necessariò formã ipsam haberet; iam igitur res esset, quare nullum haberet locum generatio: attamen non est materiæ necessaria priuatio tanquã de ipsius essentia, sed tanquam natura quædam alia alij naturæ accidens, habet enim materia potestatem recipiendi æque formã ac priuationem, quocirca vtraque materiæ accidere dicitur, & extra eius essentiam esse, quum intereat vtraque in materia, & materia sine vtralibet esse possit: est igitur priuatio tanquã accidens materiæ, accidens tamen necessariũ, nec absolutè necessarium, sed propter generationem, quacunque enim priuatione constituta potest materia esse sine illa, attamẽ necessarium est, vt materia illam priuationem habeat, si ex ea debeat res illa, cuius est priuatio, generari; necessarium enim est vt quidquid generatur, generetur ex materia priuata. Sed quæ de potestate materiæ à Themistio dicuntur, egent exquisitiore examine, & posteriùs considerabuntur; illa verò, quæ de priuatione dicit, vera & manifesta sunt; quum enim priuatio apud Aristotelem sit tertium generationis principium à materia distinctum, non potest ipsius materiæ essentiam constituere; quod Aristoteles ex eo ostendit, quòd materia seruatur in re genita, nec vnquã interit; priuatio autem in aduentu formæ recedit, quare aliud est terminus generationis à quo, aliud est subiectum cõmune vtriusque termini deferens mutationem; dicere autem priuationem esse necessariam materiæ propter generationem, nihil aliud est, quàm dicere, materiam esse quidem generationis principium, at non solam, sed alia quoque principia postulari, sine quibus ex sola materia nihil generaretur; præstant enim singula propriam operam, sed singulum requirit operam aliorum, quare omnia principia in generatione requiruntur: eadem autem ratione dicere possemus, materiam esse necessariã priuationi propter generationem, quoniam ex priuatione sine materia nihil fieret; sic necessaria est materia formæ, & forma materiæ, nullum tamen horum principiorum est de essentia aliorum; quæ igitur de priuatione à Themistio dicuntur, manifesta sunt.

Quomodo priuatio sit necessaria materiæ.

Priuatio non est de essentia materiæ.

Ex his autem, quæ de priuatione diximus, corollarium quoddã colligimus, quod licèt videatur implicare contradictionẽ, verissimum tamen est; prima materia, ex qua res omnes naturales generarẽtur, debuit esse ἄποιος, hoc est, omni qualitate, & omni forma carens, debuit etiam esse affecta, & formata, & qualis; nam diuersa respiciendo verũ est vtrumque, dum enim materiam in prima notione secundùm suam essentiam consideramus, dicimus eam esse ἄποιον, non quòd ita sine vlla affectione existat, sed quia in eius essentia nulla forma, nulla qualitas inest; sic enim solam materiæ essentiam spectamus, & quamuis semper formata, & qualis existat, dicimus tamen, omnem formam, & omnem qualitatem esse extra materiæ essentiam, quę nullam includit affectionem, & ne potentiam quidem ipsam, vt postea dicemus: at si materiam in secunda notione, & vt principium est sumamus, oportet eam esse formatam, & qualem, quia necesse est inesse ipsi priuationem, & po-

Materia debet esse affecta, & non affecta.

& potentiam, si debeat ex ea quippiam generari; priuatio autem habet necessariò coniunctam aliam formam, ita vt modo quodam forma vocari posset. sicut eam Aristoteles appellauit: ex materia igitur nuda & penitus inaffecta, si daretur, nil generari posset, neque enim apta esset ad sustinendam actionem agentis, neq; haberet priuationem, quam ipsi ad generationem necessariam esse cum Themistio diximus.

Ex materia nuda nihil posset generari.

De Potentia Materiæ quid sit.

Cap. IX.

POST priuationem consideranda est materiæ potentia, quæ nunquam a priuatione seiungi videtur; de hac duo declaranda proponuntur, vnum quid ipsa sit, alterum vero, quomodo ad materiam referatur, videlicet an sit de essentia materiæ, an insit ei vt accidens. Vt videamus quid sit potentia, distinguendæ sunt inprimis nominis significationes: potentia duplex est, vt ex Aristotele colligimus quinto Metaphysicorum, contextu 17. & nono Metaphysicorum secundo, vna actiua, altera passiua, ad quarum alteram reduci omnem potentiam necesse est, aut enim dicimus agens posse agere, aut patiens posse pati: tribuimus quidem etiam effectibus potentiam, non tamen ab his duabus distinctam; dicimus enim effectum esse potestate, quando nondum est actu, esse tamen potest, quia est in potentia actiua agentis, & in potentia passiua materiæ, quare tunc nil aliud significamus, quàm dari causas, à quibus produci potest. Sciendum præterea est, vtramque potentiam sumi duobus modis, vt Aristoteles docet in libro de Interpretatione; propriè namque sumitur pro illa potentia, quæ præcedit actum tanquam illi opposita, & ipso adueniente interit; impropriè autem quandoque sumitur, & (vt inquit ibi Aristoteles) æquiuocè pro illa potentia, quæ est simul cum actu, vt si dicamus, Cœlum posse moueri, & Deum posse mouere; impropriam enim esse hanc acceptionem, patet ex ipsis effectis, non enim dicimus effectum esse potestate, nisi quando non est actu, quare etiam materia & agens tunc propriè dicuntur habere potentiam, quando non habent actum siue patiendi, siue agendi. Nos in præsentia loquimur de sola potentia passiua. talis enim est materiæ potentia, & de propriè accepta, quæ precedit actum, materiam enim consideramus antequam recipiat formam, & quærimus, quum potentiam habeat recipiendi, quidnam sit ista potentia: talem enim Aristoteles quoque in 9. Metaphys. considerat, & in contextu 5. incipit reprobare sententiam Megaricorum, qui nullam existere potentiam dicebant, nisi quando est actus vbi Auerroes inquit, hoc asserere esse destruere omnem potentiam: quoniam existente actu

Potentia duplex.

Vtraque potentia sumitur duobus modis.

A non est vera potentia. Hanc plurimi considerantes, & eius naturam scrutantes, dixerunt, eam esse & absolutum quiddam, & respectiuum, sed vt absolutum non distinguit ab ipsamet materiæ essentia, nec esse aliquid ipsi materiæ superadditum, nisi vt respectiuum, & ita potentiam, prout à substantia materiæ distinguitur, esse in categoria relationis, & inter potentiam & actum esse relationem realem, non tantùm rationis: hæc enim esse videtur B propria huius vocis significatio, quę nil aliud notat, quàm quoddam respiciens actum. In hac sententia videtur fuisse Auerroes, qui 9 Metaphys. it. inquit, potentiam & actum opponi relatiuè, quod etiam ita ostendit, quoniam vnum definitur per alterum, quæ est relatorum propria conditio; hoc idem apud eum legimus in Epitome Metaphysica, tractatu 3. capite 4. Thomas autem ad probandum potentiam materiæ, dum sumitur pro C absoluto, à substantia materiæ non distingui, hoc argumento vtitur; potentia & actus sunt in eadem categoria, atqui actus, quem potentia materiæ respicit, est substantia, ergo etiam potentia debet esse substantia; non est igitur nisi materia ipsa. Hanc sententiam, etsi omnium ferè communem, ego probare nō possum, credo enim potestatem omnem tam agendi, quàm patiendi esse in categoria qualitatis in secunda specie; quum enim in ea posuerit D Aristoteles potentiam naturalem, nec vlla detur alia potētia præter actiuam, & passiuam, oportet aut vtramq;, aut alteram constituere secundam speciem qualitatis; legentibus autem ibi Aristotelem patet, ipsum in illa specie locare tam agendi, quàm patiendi potentiam, omnem igitur potentiam censuit esse in secunda specie qualitatis. Huic sententiæ videntur quidē nonnulli recentiores subscripsisse, sed neque eam firma ratione com- E probarunt, neque omnino in ea persistere visi sunt, quum modò dixerint potentiam materiæ esse qualitatem secūdæ speciei, modò esse relatiuum, & nihil notare absolutum superadditum substātiæ materiæ, quę fuit aliorum communis opinio, vt prędiximus. Nobis igitur nitendum est (si fieri possit) huiusce rei intima penetrare, & valida ratione veritatem demonstrare. Primùm quidem dicere aliquis fortasse posset, Aristotelem in cap. de quali- F tate non absolutè omnem agendi ac patiendi potentiam in secunda specie collocasse, sed solùm potentiam facilè agendi, & potentiam non facilè patiendi, non enim idem est currere, ac bene currere. Sed hoc dici non potest, quia differentia secundùm magis & minùs non variat speciem, multò autem minùs potest variare genus, quare si potētia bene agendi est qualitas, etiam potentia agendi absolutè debet esse qualitas: asserit etiam hoc Aristoteles 9. Metaphys. contextu 2. dum diuidit potentiam agendi in potentiam agendi ab-

Multorum opinio de potentia quid sit.

Argum. Thomæ.

Opinionis reprobatio.

Omnis potentia est in secunda specie qualitatis.

Propria opinio.

Omnis potentia est in secunda specie qualitatis.

solutè, & potentiam bene agendi, sic etiam potentiam patiendi: atqui vel partitur genus in species, vel declarat eiusdem speciei differentiam secundùm magis & minùs, vtrumuis dicatur, in eodem genere ponitur potentia agendi, & potentia bene agendi. Adde quòd potentia refertur ad actum, ergo vt se habet actus ad actum, ita potentia ad potentiam, atqui in eadem categoria est actus currendi, & actus bene currendi, ergo etiam potentia currendi, & potentia bene currendi debent esse in eadem categoria. Præterea inquit ibidem Aristoteles in definitione potentiæ bene agendi contineri definitionem potentiæ agendi, & in definitione potentiæ bene patiendi contineri definitionem potentiæ patiendi, sunt igitur eiusdem generis potentia agendi, & potentia bene agendi: quando enim duo ita se habent, vt vnū sit de quidditate alterius, necesse est ea in eodem genere esse; est autem potentia agendi de quidditate potētiæ bene agendi, ergo si vna est qualitas, etiam altera debet esse qualitas. Si quis autem quærat, cur Aristoteles in secunda specie qualitatis non expresserit, nisi potentiam bene agendi, ratio in promptu est, quoniam in eo libro non exquisitè de decem summis generibus loqui voluit, sed pingui Minerua pro adolescentibus, ideò sæpe dimissis difficilioribus faciliora in mediū adduxit; quum igitur hic excessus, quo aliquam potentiam dicimus esse bene agendi, faciat eam euidentiorem, ita vt inde sumatur nominatio; cursorem enim dicimus non omnem, qui currere aptus sit, sed eum tantùm, qui bene currere possit, ideò Aristoteles solius potentiæ bene agendi mentionem fecit, sed non ob id negauit etiam potentiam tum agendi absolutè, tum patiendi esse in secunda specie qualitatis, hanc enim eius sententiam fuisse iam demonstrauimus. Sed ad probandum non posse potentiam & actum esse verè relatiua, vt est communis opinio, non potest efficacius argumentū sumi, quàm ex propriis conditionibus relatiuorum; relatiua enim sunt simul natura, & vtrouis posito alterum necessariò ponitur, & vtrouis ablato alterum necessariò aufertur; at positā potentiā, non ponitur actus, neque actu posito, ponitur potentia, imò è contrario dum potentiam ponimus, auferimus actum, & dum ponimus actum, auferimus potentiam, nam adueniente actu potentia interimitur, ergo non sunt relatiua; reuera enim si potentia respicit actū, respicit ipsum vt non existentem, quæ est conditio contraria conditioni relatiuorum, quæ est vt vno existente alterum quoque existat: dicere igitur cogimur, potentiam esse primò quiddam absolutum, cui respectus aliquis superueniat. Sumitur præterea ab actu argumentum efficacissimum: nam si potentia ideò est verè relatiuum, quia refertur ad actum, oportet non minùs actum, quàm potentiam esse in categoria relationis; hoc tamē est manifestè falsum, actus enim est maximè in categoria substantiæ, & nullam notat relationem ad potentiam, licèt potentia referatur ad actum, at eorum, quæ verè sunt relatiua, debet reciproca esse relatio. Illud autē quod multos decepit, fuit (vt ego puto) quædam similitudo, quum enim potentia & actus sint opposita, putarunt esse relatiuam oppositionem, quum tamen sit alia oppositio est enim (vt ego arbitror) oppositio priuatiua, nam potentia semper habet annexam priuationem actus, qua ratione opponitur actui: imò videntur idem reipsa esse potentia & priuatio, distingui autem ratione, ab vtralibet enim hæc duo denotantur, absentia actus, & aptitudo ad illum: sed differunt, quòd potentia primò notat aptitudinem, secundò connotat absentiam, priuatio autem primò notat absentiam, secundò aptitudinem: potentia igitur ratione absentiæ connotatæ opponitur actui, vt priuatio habitui, at ratione aptitudinis primò significatæ, est qualitas secundæ speciei, nec videtur hac ratione esse opposita actui, sed potius similis, & amica, quum notet propensionem ad illum. Non videtur ab hac sententia alienus Auerroes, nam in Commentario 5. lib. 9. Metaphysic. inquit, potentiam & actū opponi inter se, deinde hanc oppositionem declarans subiungit ea non posse esse simul, quia se mutuò interimunt, quare non putat esse opposita relatiuè, nam relatiua non se mutuò destruunt, sed potiùs se mutuò statuunt, atq; conseruant. Est etiam considerandum id, quod Auerroes dicit 12. Metaphysicorum, Comment. 37. actum cognosci per se, potentiam vero per actum, quod etiam ex Aristotele & Auerroë colligimus nono Metaphysicorum vigesimo; sed quis non videat, hoc non competere relatiuis, sed esse propriam conditionem eorum, quæ priuatiuè opponuntur? nam priuatio cognoscitur, ac definitur per habitum, sed non habitus per priuationē; vt ait idem Auerroes in sua præfatione in librum Posteriorum, quæ conditio non aptatur alicui alij oppositioni, nisi priuatiuæ: nam contradictorium non pendet à suo contradictorio, neque definitur per illud, similiter neque contrarium per suum contrarium; relatiuum autem pendet quidem à suo correlatiuo, & per ipsum definitur, sed ea pendentia est mutua atque reciproca: in sola oppositione priuatiua est pendentia non reciproca, pendet enim priuatio ab habitu, non habitus à priuatione, itaque si potentia & actus opponuntur; & potentia pendet ab actu, non actus à potentia, non potest eorum oppositio esse alia, quàm priuatiua. Sed profert etiam clarè hanc sententiam Auerroes 5. Metaphys. 19. dicens potentiam habere coniunctam priuationē, ratione cuius opponitur

Quòd potentia, & actus non sint relatiua.

Potentia & actus opponuntur priuatiuè.

Potentia & priuatio sunt idem re, & differunt ratione.

Auerrois sententia.

nitur actui, & 9. Metaphys. Commentario 3. vbi dicit: [*potentia significat aliquem modum priuationis*] & in initio sui Commentarij in librum de Somno & vigilia inquit: [*id, quod est in potentia, est priuatio eius, quod est in actu*] & in Epitome Metaphysica tractatu primo, vbi agit de potentia & actu, dicit potentiam esse de speciebus priuationis: in his igitur omnibus locis clara esse videtur Auerrois sententia, quòd potētia opponatur actui non alio modo, quàm vt priuatio habitui. Cæterùm quid ad Auerroem dicemus, aliis in locis asserentem ea esse opposita relatiuè? non est credendum, Auerroem sibi contradicere, sed potius dicendum est relatiua esse duplicia, alia secundùm esse, quæ sunt verè relatiua, & propriè constituunt categoriam relatiuorum; alia verò non secundùm esse, sed secundùm dici, quæ non sunt reuera in categoria relationis, sed in aliis; quæ distinctio est ipsiusmet Aristotelis in cap. de relatiuis: vera quidem relatiua nil habent absoluti, sed tota ipsorum essentia posita est in relatione ad aliud; at relatiua secundùm dici sunt illa, quæ reuera non sunt in genere relatiuorum, sed in aliquo alio, mens tamen ea refert, & dicit esse alterius, eaque vocatur relatio rationis, vt quum dicimus caput esse alicuius caput; & in hac relatione euenit, vt vnum dicatur ad aliud, nec tamen è conuerso illud ad hoc, qua de re loquitur Auerroes in Epitome Metaphysica, tract. t. dum agit de relatione. Dico igitur Auerroem ponentem potentiam & actum inter relatiua, non intelligere aliam relationem, quàm secundùm dici, & sumere latè atque impropriè nomen relationis, vt etiam sumit in Epitome Metaphysica, tract. 3. cap. 4. vbi dicit hanc relationem esse in omnibus prædicamentis, & fieri ab anima, ita vt si anima non esset, hæc quoque relatio non esset: Aristoteles quoque in contex 6. lib. t. de Anima dicit, potentiam & actum amplecti omnes categorias, & in omnibus locum habere; & ibi Auerroes inquit esse differentias entis, quoniam quælibet categoria diuiditur per potentiam & actum; at si essent verè relatiua, nō possent esse in omnibus generibus, neq; etiam esset conueniens sumere vera relatiua vt differentias diuidentes aliquod genus, sumitur enim relatiuum in definitione sui correlatiui, at differentia non potest sumi in definitione alterius oppositæ differentiæ. Patet igitur Auerroem existimasse potentiam & actum esse relatiua secundùm dici, & habere relationem non realem, sed rationis, quum fiat ab anima, ideoque hanc relationem non esse reciprocam, refertur enim potentia ad actum, sed non actus ad potētiam. Sunt etiam notanda Auerrois verba loco præ[illegible]o, quæ sunt hæc [*actus & potentia quamuis sint opposita, sunt tamen ex relatiuis*] nam [illegible]iones [illegible] aduersantes, quamuis, & tamen, indicant alio

A modo esse opposita, quàm relatiuè, quamobrem aliis quoque in locis, quando Auerroes ait ea esse opposita, non intelligit relatiuè, sed aliquo alio modo. Sententia igitur mea est, potentiam materiæ sumi & pro absoluto & pro respectiuo, non ita tamen, vt sumpta pro absoluto sit idem, quod ipsamet materia, sed sit qualitas distincta ab essentia materiæ, cui superuenit relatio rationis, qua mens nostra eam refert ad actum, sed nō actum ad po-
B tentiam, vt iam ostensum est. Argumentum autem Thomæ, quo probat potentiam sumptam pro absoluto esse ipsammet materiam, debile est, abutitur enim illa propositione Aristotelis, potentia & actus in eodem genere sunt, quæ vera quidem est, dum potentiam & actum attribuimus effectui; nam homo, qui nunc est actu, & antea erat potestate, non solùm genere idem est, sed etiam numero: sic quælibet alia res est eadem numero, dum po-
C testate est, quæ postea fit actu; sed hoc minimè verum est, si potentia secundùm se & formaliter accipiatur, quantitas enim per accretionem acquisita actus quidam est, ad quem res aucta potestatem priùs habebat, illa tamen potestas non erat quantitas, neque est ipsum subiectum potens, illud enim est substantia; quū igitur actus quantitatis sit quantitas, potentia tamen ad eum non fit quantitas, etiam potentia materiæ potest esse quali-
D tas, licèt actus, quem respicit, sit in categoria substantiæ, vel in aliqua alia; dicere quidem possumus, potentiam ratione priuationis connotatæ esse per quandam reductionem in eo genere, in quo est habitus oppositus, at certè ipsa aptitudo nil aliud est, quàm qualitas secundæ speciei, quemadmodum dictum est: quæ verò pro Thoma hac de re dicuntur à Iauello in sua prima quæst. 9. Metaphys. ita leuia sunt, vt commemorari non mereantur.
E

De duplici Materiæ potentia.

Cap. X.

NATVRA potentiæ ita declarata, antequam consideremus, an sit de essentia materiæ, necne, distinctionem nosse oportet tum duplicis essentialis, tum duplicis potentiæ, quæ primæ materiæ attribui solet. Essentiale sumitur duobus modis, vt Auerroes do-
F cet in Commentario 3t. primi Posteriorum, alia namque sunt attributa essentialia vt essentiam subiecti constituentia, alia verò vt subiecti essentiam consequentia; idem aliis verbis dicimus, alia de subiecto prædicantur per se primo modo, vt rationale de homine, alia per se secundo modo, vt risibile de homine; [illegible] essentia propria vocantur essentialia, [illegible] vt essentiam subiecti constituentia, sed [illegible] eam consequentia. Potentia verò materiæ duplex est, vna vniuersalis, altera particularis & [illegible] tis trita & vulgata distinctio:

Responsio ad auctoritatem Auerrois verba.

Relatiua sunt duplicia.

Solutio arg. Thomæ.

Essentiale est duplex.

Potentia materiæ duplex.

potentia vniuersalis est propensio materiæ ad omnes formas indistinctè, ideò dicitur libera & indifferens ad opposita, hæc enim est conditio potentiæ passiuæ, vt sit æquè apta ad vtrumque oppositum recipiendum; hanc indifferentiam multi significare solent dicẽdo, potentiam æquè receptiuam formæ, atque oppositæ priuationis, sic loquitur Alexander in lib. 2. Natural. quæst. cap. 7. & Auerroes 1. Physic. comment. 79. multi etiam eam significant dicendo potentiam recipiendi omnes formas æqualiter: sed vtriq; idem dicunt per diuersa, & eandem significant materiæ potentiam, quę vocatur vniuersalis; iam enim diximus, priuationem esse formam quatenus est coniuncta cum quadam forma, quæ per similitudinem vocatur contraria; quamobrem dicere, materiam habere potentiam æquè formam hominis, atque eius priuationem recipiendi, est dicere, potentiam recipiendi formam hominis, & formam seminis, seu formam hominis, & formã cadaueris; nam duplex est priuatio, vt ait Simplicius in contex. 58. lib. 1. Physic. vna, quæ formam præcedit, & est terminus generationis à quo; altera, quæ formam insequitur, & est terminus ad quem ipsius interitus; & vtraque coniunctam habet aliquam formam; quo fit vt formæ humanæ contraria dicatur & forma seminis, & forma cadaueris, qualiscunque hæc esse statuatur: quoniam igitur qualibet forma locum habet priuationis respectu formæ aduenturæ, dicere potentiam ad formam & ad priuationem, est dicere potentiã ad omnes formas; ita Auerroes loquitur in lib. suo de Substantia orbis, cap. 1. dum inquit, materiam per hanc potentiam vniuersalem recipere omnes formas; priuationes enim non nominat, quia hæ cum formis contrariis coniunctæ sunt; & hæc est maximè propria loquutio, per quam multa dubia tolluntur, præsertim hoc, quod non leue est; quũ enim hæc potentia vniuersalis sit illæ appetitus materiæ, de quo loquitur Aristoteles in part. 81. lib. 1. Physic. estque naturalis propensio materiæ ad formas indistinctè, ideò quemadmodum potentia materiæ æquè est ad formã atq; ad priuationem, ita videretur etiam appetitum materiæ æquè ad formam & ad priuationẽ dirigi, quod tamen dicendum non est, quia priuatio nec bonum nec appetibile est, quum sit turpitudo, vt ibi Aristoteles ait. Sed dubium hoc per ea, quæ diximus, facilè tollitur: nam potentia materiæ est indifferens ad formam & priuationem, id est, ad formam, & ad formam contrariam; & appetitus materiæ similiter, priuationem enim materia appetit, non vt priuationem, sed vt alteram formam, quamuis enim ipsa per se priuatio non sit appetibilis, est tamen appetibilis forma, cui iuncta est. dũ igitur dicimus, per potentiam vniuersalem, materiam esse aptam recipere omnes formas,

Priuatio duplex.

Dubium.

Appetitus materiæ qd.

Solutio.

omnem hac in re difficultatem euitamus, in quam videmur incidere, dum dicimus formam & priuationem. Potentiã hanc vniuersalem manifestum est æternam esse apud Aristotelem, qui materiam æternam esse voluit; quum enim non omnes simul formas materia recipiat, sed vnã tantummodò post aliam, remanet semper in materia potestas, & propensio ad alias formas, quas non habet, quare materia nunquam est sine hac potentia vniuersali. Potentia verò particularis ea dicitur qua materia ita hanc formam respicit, vt non, alias, seu magis hanc, quàm alias; hæc autem potentiæ coarctatio & determinatio non fit à natura materiæ, siquidem hæc æque omnes formas appetit, & apta est recipere; sed fit ab agente ita materiam præparante ad hanc formam recipiendam, vt non sit apta recipere alias: fit etiam à forma præsente, seu à qualitatibus eam insequentibus, iam enim diximus cum forma humani seminis quasdam esse coniunctas qualitates, quæ materiã reddunt magis aptam recipere formam hominis, quàm formam lapidis; hæc igitur potentia particularis dicitur, quia respicit aliquam statutam formam, non alias. Hanc potentiam non posse æternam esse manifestum est, quia interit necessariò in aduentu formæ, quatenus est particularis potentia illam tantùm formam respiciens. Quoniam igitur in materia potest vtraque hæc potentia considerari, vtraque cum materia est conferenda tum in prima, tum in secunda notione accepta, vt videamus quomodo vtraque ad materiam referatur.

Potentia vniuersalis æterna.

Potentia particularis.

Potentia particularis non est æterna.

Quomodo potentia vniuersalis ad Materiam se habeat in prima notione acceptam.

Cap. XI.

TOTAM huiusce rei veritatem ego quidem in tribus dictis consistere arbitror, quæ singillatim referam, & comprobabo. Primum hoc est: si prima materia in prima notione, & secundùm propriam substantiam consideretur, potentia vniuersalis patiendi non est ei essentialis, vt essentiam eius constituens, sed est ei essentialis, vt essentiam consequens; priorem huius dicti partem probare facile est, nullum enim accidens potest esse de essentia alicuius substantiæ, atqui potentia est accidens, materia verò substantia, ergo potentia non potest essentiam materiæ constituere: sed illud annotare debemus, essentiam materiæ quandoque nomine potentię significari, sed tunc non sumi potentiam pro aptitudine, quæ est qualitas, sed pro materia ipsa, quam imperfectam esse significare volentes, potentiã appellamus; sicut etiam in aliis rebus essentiam occultiorem sole-

Primum dictum.

solemus nomine proprietatis euidentioris significare; at potentia propriè sumpta pro aptitudine ad formam, quum sit qualitas, nō est de essentia materiæ. Addo etiam alterum argumentum: materia vocatur apta & potens, hoc autem est, habens aptitudinem, & potentiam; ergo non est ipsamet potentia & aptitudo; nihil enim dicitur habere seipsum, nec potest de eodem prædicari concretum & abstractum. Quòd autem hæc potentia sit essentialis materię, vt essentiam consequens, sicuti risibile dicitur essentiale homini, probatur constituto hoc fundamento sumpto ex Aristotele libro 9. Metaphysicorum, contextu 2. pati est propter materiam, & omne patiens ideò patitur, quia materiam habet, hine fit vt formæ materiales (vt ait ibi Auerroes) patiantur per accidens, nempe propter materiam, in qua sunt, formæ vero à materia abiunctæ sint omnino impatibiles; idem legimus apud Aristotelem libro primo de Ortu & Interitu, partic. 50. itaque sic argumentemur; præter materiam quicquid patitur, propter materiam patitur, ergo soli materiæ per se competit pati, necesse est enim omne tale per aliud reduci ad aliquod per se tale, & illud est per se tale, per quod alia sunt talia; quoniam igitur potentia passiua competit alijs propter materiam, competit materiæ per se; vel igitur per se primo modo, vel per se secundo; at non primo, vt modò ostensum est, ergo secundo, quocirca hæc potentia est proprietas materiæ manans ab interna eius natura, quemadmodum ex natura hominis risibilitas. Hanc sententiam significauit Auerroes multis in locis: nam in illo Commentario secundo libri noni Metaphysicorum inquit, in definitione omnis potentiæ passiuæ sumi potentiam primę materiæ, indicans primam materiam esse reuera primam radicem omnis patibilitatis. In Commentario etiam septuagesimonono libri primi Physicorum inquit, nec formam, nec priuationem esse de natura materiæ, sed vtramque illi accidere, ipsam autem materiam esse quasi cōpositam ex esse, & non esse; per hæc significans potentiam materiæ liberam, & æquè respicientem opposita habere essentialem connexum cum natura materiæ, non quòd insit ei per se primo modo, nō enim dicit absolute materiam esse compositam ex hac potentia ad esse, & nō esse, sed esse quasi compositam, quia non includitur hæc potētia in natura materiæ, sed eam consequitur vt proprietas, proinde inest ei per se secundo modo. Clarius hoc idem significauit Auerroes in primo capite libri de Substantia orbis, quando dixit materiam substantiari per posse, & potentiam esse eius differentiam substantialem, quem locum multi perperam intellexerunt. Marcus Antonius Genua Præceptor meus dicebat Auerroem sumere potētiam impropriè pro ipsamet materia, & nil aliud significare dicendo materiam substantiari per posse, quàm imperfectionem naturæ materiæ; sic etiam Thomas inquit, potentiam sumi pro absoluto, & significare ipsam materiam; sic etiam Gandauensis potētiam pro subiecto potente, & abstractum pro cōcreto: hoc autem modo sumptam potentiam certum est nō solùm esse de essentia materiæ, sed esse ipsammet materiam. Attamen hæc non potest esse Auerrois mens in eo loco, qui statim subiungit, hanc potentiam esse diuersam à natura subiecti, quod substantiatur per ipsam, quare non sumit potentiam pro ipsamet materia. Alij verò dixerunt, Auerroem sumere materiam in secunda notione, quatenus enim est principium rerum, eatenus potentia est de essentia materiæ. Sed neq; hæc interpretatio conueniens est, quum eum locum legentibus pateat Auerroem loqui de materia in prima notione, dicit enim materiam esse vnum ex entibus per se existentibus, & de eius essentia loquitur absolutè considerata. His ergo expositionibus reiectis, melius est, vt dicamus, Auerroem intelligere, potentiam esse essentialem materię in secundo modo dicendi per se, & eius proprietatem, per quam natura materiæ declaratur: quia, vt idē Auerroes docet in secundo Posteriorum, commentario vigesimo, & in quarto de Cœlo, commētario quadragesimo, sumuntur quandoq; propria loco differentiarum ad rei essentiam declarādam, quando differentiæ sunt ignotæ: sic igitur dicit Auerroes potentiam significare naturam materiæ loco differentiæ constituentis; & ne eredamus esse reuera de essentia materiæ, subiungit potentiam esse diuersam à natura materiæ, quasi admonens eam esse proprietatem, non differentiam substantialem. Ad hunc sensum trahenda sunt verba Simplicij in contextu 82. libri primi Physicorum, dicentis essentiam materiæ constitutam esse in ipsa potentia; sic etiam verba Alexandri in secundo libro Quæstionum naturalium, capite septimo, quando dicit omnem formam, & omnem priuationem accidere materiæ, quia natura materiæ est constituta in potentia receptiua omnium formarum, & omnium priuationum; intelligit enim potentiam esse proprietatem, per quam sumptam loco differentiæ ipsa materiæ essentia declaratur. Hoc etiam significauit Aristoteles in particula octuagesimaprima libri primi Physicorum, quando dixit materiam appetere formam secundum suam ipsius naturam, is namq; appetitus est ipsa materiæ potentia recipiendi omnes formas indistinctè, quæ inest materiæ secundum eius naturam, quia ipsam insequitur vt proprietas. quemadmodum homo dicitur esse risibilis secundùm propriam naturam, quia propriam naturam hominis insequitur risibilitas.

Marginal notes: *Pati est propter materiā.* (beside "tu 2. pati est propter materiam") — *Auerroes.* (beside "bilitas. Hanc sententiam") — *Quomodo materia substātietur per posse.* (beside "ei per se secundo modo. Clarius") — *Expositio Genuæ.* (beside "ti perperam intellexerunt") — *Confutatio.* (beside "riam. Attamen hæc non potest esse Auerrois") — *Expositio aliorum.* (beside "rò dixerunt, Auerroem") — *Confutatio.* (beside "materiæ. Sed neq; hæc interpretatio") — *Expositio vera.* (beside "positionibus reiectis") — *Appetitus materiæ.* (beside "petitus est ipsa materiæ potentia").

A
B
C
D
E
F

Dubia aduersus ea, quæ dicta sunt, & eorum solutiones,

Cap. XII.

ADVERSVS ea, quæ modò dicta sunt, dubia quædam oriuntur, quæ soluere oportet. Primum quidem; si potentia vniuersalis esset essentialis materiæ in secundo modo dicendi per se, & in ea inhæreret necessariò, & ab ea inseparabilis esset, hoc tamen falsum videtur, nam Themistius in sua digressione inquit, materiam in prima notione non habere potentiam, igitur potentia essentiam materiæ non insequitur. Alterum dubium est: potentia opponitur actui, ergo perit aduenientente actu, non est igitur æterna, neque necessariò in materia inhæret, proinde nullo modo est illi essentialis. Tertium dubium: diximus suprà cum Themistio, materiam in prima sua notione esse ἄποιον, id est, expertem omnis qualitatis, ergo non habet potentiam, quia si eam haberet, esset qualis, quũ potentia sit qualitas. Quartum dubium est, non videtur verum id, quod diximus, potentiam esse materiæ proprietatẽ, per quam declaretur natura materiæ, loco differentiæ ignotæ, nam Aristoteles 7. Metaphys. contex. 8. definit materiam absq; vlla potentiæ mentione, igitur etiam sine potẽtia natura materiæ declaratur. Ad primum horum dubiorum dicunt aliqui, Themistium loqui de potentia particulari, hanc enim materia non habet in prima notione accepta, & hac eadem responsione secundum quoque dubium solui arbitrantur. Attamen difficultatem non tollunt, quia legentibus Themistij verba manifestum est, eum negare in materia etiam potentiam vniuersalem, distinguit enim primam materiæ notionem à secunda tanquam absolutam à respectiua, vtraque autem potentia notat respectum ad actum, ergo si materia in prima notione nullum habet respectum, nullam etiam debet habere potẽtiam, nec vniuersalem, nec particularem, itaq; dubium viget. Ego aliter dico, subiectum posse abstrahi mente ab accidente proprio, & essentiali, licèt non reipsa, nam accidens proprium est re inseparabile à suo subiecto; quãuis enim non possit re separari ab homine risibilitas, concipi tamen potest natura humana non concepta risibilitate; sic igitur potentia est inseparabilis à materia, quum eius essentiam insequatur, tamen quum sit quiddam diuersum à materiæ essentia, vt ait Auerroes in primo capite libri de Substantia orbis, & materia sit prior natura suis proprietatibus, potest considerari materiæ essentia mente abiuncta à potentia; hoc igitur voluit denotare Themistius, quando dicit materiam in prima sua notione non habere potentiam, nimirum ipsam secundùm se consideratam materiæ essentiam, non includere potentiam,

Primum dubium.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Ad primum responsio aliorum.

Confutatio.

Responsio vera.

A quemadmodum & hominis essentia non includit risibilitatem: hanc esse Themistij mentem patet ipsius verba considerantibus, inquit enim [*hæc res, quam vocamus materiam, est quodlam subiectum, cui accidit in eius natura vt sit receptaculum oppositorum*] quum enim dicat [*accidit*] denotat potentiam esse accidens materiæ; quum autem dicat [*in eius natura*] significat esse accidens essentiale, quod habet connexionem cum natura materiæ. inquit B præterea Themistius ibidem, non esse facile ita materiam, & eius essentiam absolutam abstrahere mente à potentia, & ab omni respectu, esse tamen possibile, si quis efficaciter nitatur, & aciem mentis exacuat; sic autem significat potentiã esse reuera inseparabilem à materia: nam si esset separabilis, nullo negotio posset essentia materiæ sine potentia considerari, ipse tamen inquit esse admodum difficile, quia loquitur de mentali abstractione. C Ad secundum dubium, vt in præsentia concedamus potentiam hanc vniuersalem opponi actui, hoc enim postea diligentiùs expendetur, dicimus tamen eam non opponi huic formæ, vel illi, sed vniuerso generi formarum materialium; ob id quum materia non possit simul recipere omnes formas, sed vnam post aliam, sequitur non posse vnquam impleri totam hanc materiæ potentiam, proinde nec interire vnquam, quoniam in materia habente D hanc formam seruatur potentia recipiendi alias omnes: neque est quòd aliquis dicat, in omnibus simul sumptis materiæ portionibus inesse actu omnes formas; siquidẽ nunc de essentia materiæ loquimur, quamobrem ea, quæ de ipsa dicimus, cuilibet etiam portioni competere debent, & nullum in hoc discrimen est totius materiæ, & partium, totam enim materiam habere omnes formas, esset ita habere, vt tota à qualibet forma informa- E retur, proinde & portio quælibet ab omnibus simul formis, non vt pars vnam formam haberet, & alia aliam, per hoc enim non interit potentia, sed æterna seruatur in omnibus materiæ portionibus, quoniam in qualibet portione est vna tantùm forma, & potentia ad alias omnes; quare est à materia inseparabilis hæc potentia vniuersalis. Præterea vt etiam admittamus illud esse habere omnes formas, tamen non esset habere omnes indiui- F duas, sed omnes secundùm speciem tantùm, maneret igitur in materia potestas recipiendi saltem alias indiuiduas posteriùs aduẽturas, nõ igitur interit potentia vniuersalis. Ad tertium dicimus, duplicem esse qualitatem; vnam, quæ restringit, & coarctat materiam ad statutam, ac certam alicuius rei naturam; alteram vero, quæ nullam coarctationem materiæ facit: quando igitur Themistius & Alexander dicunt materiam secundùm propriam naturam esse ἄποιον, quod etiam ex Aristotele colligimus in contex. 54. primi Physicorum, intelli-

Ad secundũ.

Potentia vniuersalis non opponitur formæ.

Ad tertium.

intelligunt expertem earum tantummodò A qualitatum, quæ materiam coarctent, atque determinent: cuius ratio est, quoniam omnes formæ, & omnes qualitates certam entis naturam determinantes continentur sub obiecto adæquato primæ materiæ, quo fit vt nulla harum possit esse essentialis materiæ, neque vt constituens, neque vt consequens, nulla enim determinatio potest insequi naturam materiæ: quòd si aliqua forma, siue substantialis, siue accidentalis, comprehensa B sub obiecto adæquato primæ materiæ esset ipsi essentialis, non posset amplius materia aliquam aliam recipere, quoniam intus apparens prohibet alienum, vt dicitur in 4 contextu 3. lib. de Anima, quam rem optimè declarat Plotinus in 4. libro 2. Enneadis, cap 8. sed qualitas, quæ materiam non coarctet, neque ad aliquam certam naturam restringat, non cōtineatur sub obiecto adæquato primæ materiæ, ideò potest absque vlla repugnan C tia attribui materiæ vt essentialis, nec reddit eam qualem illa qualitate, quam omnes Philosophi respexère, qui materiam ἄποιον esse asseruerunt: huiusmodi qualitas est potentia hæc vniuersalis, quæ tantum abest vt materiam coarctet ad aliquam certam naturam, vt potiùs eam reddat liberam, & aptam ad omnes indistinctè recipiendas.

Ad quartum primæ responsio. Ad quartū sumptum ex cōtextu 8. septimi Metaphysicorum, respondere possumus, eam non afferri ab A- D ristotele vt definitionem materiæ, neque enim eius consilium ibi est materiam definire, sed solùm dubitandi gratia ostendere materiam esse rei essentiam, quod postea reprobaturus erat, & ostensurus essentiam esse formam: *Confutatio responsionis.* at quoniam illa, quæ ibi dicuntur de materia, dicuntur ad modum definitionis, & ab Aristotele vt vera proferuntur, & ita ab omnibus vt vera recipiuntur, etsi consequēs, quod inde infertur, materiam esse rei essen- E tiam, falsum est, ideo nos quoque eam vt definitionem quandam materiæ recipientes, aliter soluere dubium hoc demus.

Responsio aliquorum. Videtur nonnullis cum Auerroe dici posse Aristotelem in ea definitione nō omisisse potentiam, quod enim Aristoteles dicit [*est enim quiddā, de quo singula horum prædicātur*] Auerroes ita videtur interpretari, vt dicat, his verbis significari potentiam recipiendi omnes formas, quandoquidem non alia ratione est subie- F ctum, quam per potētiam patiendi: *Confutatio.* attamen ea neque Auerrois mens est, neque Aristotelis; Auerroes enim non [illegible] prædicta verba Aristotel. interpretatur, sed declarat alia præcedentia: quum enim Aristoteles dicat, materiam non esse quid, nec quantum, nec quale, nec aliud vllum ex decem generibus, Auerroes ad horum verborum declarationem, quasi rationem adducens inquit [*quoniam est in potentia omnia illa, vt dictum est in Physicis*] quæ verba profert Auerroes ex seipso, non vt contenta in definitione Aristotelis. ipse verò Aristoteles absq; dubio in ea definitione potentiam non accipit, sed essentiam materiæ abstrahit à potentia, & à respectu, quum dicat materiam esse omnium subiectum, cuius essentia diuersa est ab essentijs omnium rerum: nam dicere materiam habere potentiam ad omnia, est potiùs eam dicere omnia, quàm esse quid distinctum ab omnibus; ergo dicere eam esse quoddam ab omnibus diuersum, est non considerare potentiam: dubium igitur viget, & à nobis aliter soluendum est.

Responsio vera. Ego puto solutionem petendam esse ex Themistio in sæpe memorata ipsius digressione: quum enim dicat, materiam in sua prima notione non habere potentiam, & dicat difficile admodum esse ita materiam concipere animo sine vllo respectu ad alia, non esse tamen impossibile, si quis aciem mentis efficaciter intendat, significat vtilem quidem esse potentiam ad materiæ essentiam significandam, non esse tamen necessariam: illi enim q magno ingenij acumine præditi sunt, ducentur quidem in cognitionem essentiæ materiæ per potentiam, sed eam postea concipient etiam non considerata potentia, & in sua prima notione absque vllo respectu ad alia: illi verò, qui non ita valent ingenio, non poterunt quidem materię essentiam complecti sine potentia, qua respicit formas, & vtentur potentia loco differentiæ, poterunt tamen non ignorare potentiam esse accidens, cui subest ipsa materiæ natura ab illo accidente distincta, licèt naturā illam vt absolutam, & sine illa potentia concipere nequeant, adeò vt, si per potentiam definiant materiam, intelligant se sumere potentiam loco differentię, quam penetrare cognitione non possunt: vnde colligimus, necesse esse ad primæ materiæ cognitionem, hoc ordine progredi, vt primo loco eam cognoscamus vt materiam, hoc est, in secunda notione, & prout refertur ad alia; postea verò, si possimus, ad primam quoque eius notionem perueniamus, & eius substantiam absque vllo respectu contemplemur; *Quatuor considerationes primæ materiæ.* quocirca in primæ materiæ inuestigatione primus labor est Philosophi naturalis, qui non alio modo eam cognoscit, quàm vt principium generationis corporum naturalium, atq; etiam vt modo aliquo principium motus & quietis in eisdem corporibus: duæ aliæ supersunt primæ materiæ considerationes, ad primum Philosophum attinentes, vna quatenus est principium quoddam, & pars substantiæ compositæ, non considerata ipsius generatione, quæ consideratio habetur in 7. & 8. Metaphysic. nec potest esse sine potentia: nam docere non possumus, ex forma vt essentia, & ex materia vt vehiculo necessariò [illegible] compositum existere, [illegible] materiam habere potentiam [illegible], qua respicit formam, quę

esset actus, & ita ex potestate & actu vnum fieri: altera est consideratio materiæ absoluta, de qua modò loquebamur, quam etiam attigit Aristoteles in illo septimo libro in loco prædicto: sed pauca de hac erãt dicenda, quoniam res ita sunt à Philosopho cognoscendæ, vt secundùm naturam sunt, materia prima est in rerum natura, non vt species entis, sed vt principium, & vt materia specierum entis, quia si consilium naturæ spectemus, materia est propter alia, non propter se, sicut etiam antea dicebamus; de materia igitur agit Aristoteles in prima philosophia propter substantiam compositam, dum de huius essentia loquitur, tangit tamẽ ibidem etiam naturam materiæ absolutam; idq́; facit in contextu illo octauo septimi libri, vbi hoc notare debemus, res omnes posse de materia prædicari vt potestate, at non posse vt actu, potest enim & affirmari, & negari materiam esse res omnes, affirmari quidem vt potestate, negari autem vt actu; sed huiusmodi affirmatio declarat materiam in secunda tantùm notione, & in respectu consideratam: ideò nullam eius mentionem fecit Aristoteles in ea definitione, sed solius negationis, qua dicimus materiam nullam esse ex entibus, hac enim negatione significat ibi Aristoteles primæ materiæ naturam in prima notione, quum dicat eam esse quiddam diuersum à rebus omnibus; sed ne crederemus, materiam nihil esse nisi hanc rerum negationem, quum difficile sit eius naturam assequi, ideò subiungere ibidem voluit, materiam non solùm non esse aliquam ex rebus, sed neque esse earum negationes (quod esset esse nihil) vt inde cognosceremus huic rerum omnium negationi aliquod positiuum subesse, quę est ipsa materiæ natura, licèt explicatu non facilis, ideò per eam definitionem non cognoscimus reuera quid secundùm se sit materia, sed potiùs quid non sit, cognoscimus tamen esse substantiam quandam subiectam omnium rerum naturis, quæ ab his, & ab earum negatione diuersa est; cognoscimus igitur eam esse aliquid substans, & quid illud non sit, sed non omnino quid sit. Per affirmationem verò declaratur materia in secunda notione accepta, idq́; fit in primo libro Physicæ auscultationis, dum dicitur materiam esse primum subiectum, ex quo res fiunt, sic enim significatur eam fieri res omnes. Considerandum autem id quoque est, Aristotelem in illo primo libro distinguere à materia priuationem, de negatione autem nihil dicere; contrà verò in septimo Metaphysicorum, distinguere negationem à materia, de priuatione autẽ ne verbum quidem facere, propterea quòd materia in prima notione non habet priuationem, sed negationem tantùm, in secunda verò notione priuationem, & Aristoteles in ill[o] 8 contex. septimi Metaphysici materiam in prima tan-

Quomodo de materia prædicentur res omnes, & quomodo negentur.

A tùm notione considerat, in primo autem Physico in secunda solùm. Per hæc igitur sublata est, ni fallor, omnis difficultas.

Quomodo potentia vniuersalis ad Materiam se habeat in secunda notione acceptam.

Cap. XIII.

B DECLARATO primo dicto, secundum sequitur, quod tale est si materia sumatur in secunda notione, & prout est principium rerum, potentia vniuersalis inest ei per se in primo modo dicendi per se, & est illi essentialis vt rationale homini: huius dicti ratio sumitur ex verbis Themistij in digressione prædicta, vbi inquit; alia competunt homini secundùm se considerato, & quatenus est homo, alia vt relato ad aliud, & quatenus C est pater; nam habere filium est illi accidens vt homini, idque separabile, sed eidem vt patri est essentiale: sic etiam albedo accidit homini secundum se sumpto, sed est de eius essentia, quatenus est homo albus, quia locum formæ obtinet, qua est homo albus; non est enim inconueniens, quòd accidens sit de essentia substantiæ, non secundùm se acceptæ, sed secundùm aliquam aliam considerationem. Materia igitur secundùm se, & secun- D dùm propriam naturam considerata, potentia vniuersalis est accidens eius proprium, & essentiam ipsius consequens, vt iam demonstrauimus; sed considerata materia prout refertur ad alia, & vt est principium rerum, potentia vniuersalis est eius conditio necessaria, tanquam eius naturam constituens, quemadmodum esse rationis participem est conditio necessaria homini vt sit homo, & eius naturam constituit; proprius enim modus, quo E materia est principium rerum naturalium, consistit in hac potentia vniuersali, qua est apta recipere omnes formas, ita vt dicere possimus, potentiam patiendi esse rationem formalem principij materialis; essentia enim materiæ est secundùm naturam prior hac potentia vniuersali, quia subiectum est natura prius accidente proprio, & est tanquã eius causa; ipsa verò potentiæ ratio, si bene consideretur, est natura prior ratione principij F materialis; non enim quia materia est principium materiale, ideo habet potẽtiam patiendi, sed è contra[ri]o, quia h[a]bet potentiam patiendi, ideò est [principium] materiale; potentia igitur vniuersa[lis] est veluti forma & ratio materię, quatenus e[st] materia rerum, hoc autem est quatenus ad alia refertur vt princi- pi[um]: hoc signi[fi]cauit Aristoteles in 2. lib. de A[ni]ma, quando dixit [*materia est δύναμις*] nam sumpta materia, vt est principium, quomodo sumit [e]am Philosophus naturalis, potest vocari potentia in casu recto, quia potentia

Secundum dictum.

Cur potentia non sit quartum principium rerū naturalium. tentia est eius ratio constitutiua. Est autem animaduertendum, non idem de priuatione, ac de potentia dicendum esse: nam priuationem sumendo eo modo, quē declarauimus, priuatio est necessaria materię propter generationem, non vt conditio materiæ ad recipiendum, sed vt terminus generationis à quo, ob id priuatio est tertium principium distinctum essentialiter à materia; nam in generatione alio officio fungitur materia, alio priuatio; & proprius eius modus, quo dicitur principium, longè diuersus est ab eo, quo materia principium dicitur: at potentia non est terminus generationis, sed est solùm conditio necessaria materiæ, vt sit materia, propterea hæc non constituit quartum principium, sed est ratio constituens principium materiale. *Error aliquorum de priuationis necessitate.* Idcircò errasse mihi videntur nonnulli, qui priuationis necessitatem in eo sitam esse existimarunt, vt sit necessaria propter materiam, hoc argumento ducti, quòd ex materia non priuata nihil generari posset: hoc autem dicentes videntur priuationem ponere inter conditiones, materiale principiū constituentes, quo fieret vt priuatio non esset tertium principium, sicut etiam de potentia modò dicebamus. Quamobrem dicendum potiùs est, priuationem esse primùm necessariam propter generationem, tanquam eius terminum à quo, quia de ratione generationis est, vt nō esse præcedat esse; deinde verò esse necessariam materiæ eo modo, quem antea declarauimus, nempe quoniam principia præstant sibi mutuam operam, & quemadmodum ex materia sine priuatione nihil generaretur, ita neque ex priuatione sine materia, neque ex duobus principijs vtcunq; acceptis sine tertio. His igitur duobus modis se habet potentia vniuersalis ad materiam, vt ego arbitror, & per hæc multæ difficultates soluuntur. *Nonnullorū consideratio de potentia.* Sententiam autem nostrā testimonium aliquorum comprobasse videtur, qui duo hæc dicta, eorumq; discrimen non intelligentes, ea tamen vtraque protulēre, tanquam ab ipsa veritate coacti: nam quatuor rationes attulerunt, cur hæc potentia sit essentialis primæ materiæ; vna est, quòniam manat inmediatè à natura materię; secunda, quòd per eā essentia materiæ ad formam dirigitur; tertia, quòd ex materia & forma fit vnum tanquam ex potentia & actu; quarta, quoniam hæc potentia ponitur loco differentiæ substantialis ad declarandam naturam materiæ, quæ aliter declarari non posset. Hæc omnia vera sunt, si bene ae distinctè intelligantur: nam primus & quartus modi referunt primum dictum nostrum, quo asseruimus potentiam respectu materiæ in prima notione acceptæ esse proprietatem consequentem eius naturam, & summi loco propriæ differentiæ ad declarandam materiæ naturam, quum sine potentia dicere quidem possimus quid materia non sit, sed non reuera quid sit: secundus verò ac tertius modi referunt secundum dictum nostrum: nam essentia materiæ ad formam recipiendam dirigitur, dum materiam vt principium consideramus, dirigitur autem per potētiam tanquam per rationem formalem, quod isti confitentur, dum dicunt, per eam, non enim rectè diceretur, per potentiam, si potentia esset solùm quoddam consequens, sed hoc conuenienter dicitur, si potentia est quoddam prius, quod causæ locum obtinet: idem est sensus tertij modi: nam in eo quoq; materia vt principium sumitur, proinde est ei essentialis hæc potentia iuxta primum modum dicendi per se; discrimen solùm est, quòd in secundo illorum modo materia consideratur vt principium generationis corporis naturalis, quæ est consideratio Physica; in tertio autem vt principium substantię materialis, quæ est consideratio Metaphysica, & vtroque munere fungitur materia per potentiam, tanquam per rationem formalem. Hi ergo in omnibus verum dixerunt, distinctionem tamen duplicis essentialis non animaduertērunt, sed ea confuderunt, & tanquam vnum & idem pronunciarunt.

De potentia particulari, quomodo ad Materiam se habeat.

Cap. XIV.

Tertium dictum. DEMVM tertium dictum est; potentia particularis est accidentalis materiæ, tam in prima, quàm in secunda notione acceptæ, sumendo accidentale pro eo, quod distinguitur ab vtroque essentiali, hoc est, quod nec primo, nec secundo modo est per se; hoc ita probari potest: illud, sine quo aliud esse *Prima ratio.* potest, & est, accidentale illi est; at sine potentia particulari potest materia existere, & existit, tum vt ens, tum vt principium rerum; igitur hæc potentia est ei accidentalis, tum in prima, tum in secunda notione acceptæ: maior propositio clara est, minor probatur: potentia particularis est illa, quæ hanc tantùm formam respicit, vt formam hominis, non alias; atqui sine hac particulari potentia existere potest materia vt principium aliarum rerum, & existit actu, priusquam hanc potentiam particularem recipiat; patet enim non esse in ligno potentiam particularem ad formam hominis; quoniam igitur potentia hæc particularis non vna est, sed plures pro formarum multitudine, sine qualibet existere potest materia. proinde nulla talis potentia est materiæ essentialis. Præterea hæc po- *Secunda ratio.* tentia nec primo, nec secundo modo dicendi per se in materia inest, ergo est illi accidentalis: consequentia est Aristotel. in contex. 32. lib. 1. Posteriorum. antecedens facilè probatur: nam si hæc potentia inesset materiæ per

se vel primo, vel secundo modo, materia nullam formam recipere posset, neque enim illam, ad quam potentia illa refertur, neq; aliarum vllam; non illam, ad quam refertur, quia recepta forma potentia periret; tollitur enim potentia in aduentu actus, attamen interire potentia non posset, quia quicquid inest per se vel primo, vel secundo modo, id necessariò, ac semper inest: non etiam alias, quia ad nullam earum esset peculiariter præparata, sed ad illam solùm; non potest autem materia aliquam formam recipere, nisi priùs ad eam recipiendam præparetur, & habeat potentiam particularem respectu illius. *Tertia ratio.* Præterea materia suapte natura est libera, & indeterminata, & æquè respiciens omnes formas; ergo nihil determinatum potest eius essentiam vel constituere, vel consequi; quare neq; hæc potentia particularis, quum sit determinata ad respiciendam hanc vnam formam, non ad alias; patet igitur hanc determinationem, & coarctationem non prouenire à natura materiæ, sed ab aliquo alio, vt ab agēte, & à forma præsente, quæ respectu formæ aduenturæ locum habet priuationis, hæc enim particularis potentia illa est, quam antea diximus esse cum priuatione coniunctam, siquidem potentia vniuersalis negationi potiùs iuncta est, quàm priuationi. Non est autem ignorandum, duo in hac potentia particulari esse consideranda, vnum ipsam potentiam recipiendi formam quatenus potētia est, alterum verò illam determinationem & restrictionē ad hanc vnam formam respiciendam & non ad alias: quatenus igitur est potentia patiendi, eatenus insequitur naturam materiæ, & ita illi est essentialis; sed quatenus est determinata, & coarctata, eatenus est ei accidentalis, nec prouenit à natura materiæ, sed ab alio, vt dictum est.

Potentia particularis corruptibilis est. Hæc igitur potentia corruptibilis est, quia necesse est accedente actu eam interire, ideò de hac loquitur Auerroes in Commentario 70. primi libri Physicorum, quando dicit, potentiam non esse de essentia materiæ, eo argumento vtens, quòd quum in aduentu formæ hæc potētia intereat, materia simul interiret, si potentia esset illi essentialis; hæc enim Auerrois ratio de potentia vniuersali nihil roboris haberet, quum illa nunquam intereat: hanc etiam respexit Simplicius in contextu 58. eiusdem libri, quādo dixit potentiam esse accidentalem materiæ; quare per hanc potentiarum distinctionem dubia multa soluūtur.

Quænam potentia actui opponatur. Cap. XV.

QVVM duplex sit potentia, considerandum manet, an vtraque opponatur actui, an altera solùm: de potentia particulari clara res est, habet enim priuationem coniunctam, ratione cuius opponitur actui pri-

A uatiuè, vt dictum est suprà. De vniuersali verò potentia dubium est, ea namq; non cum priuatione, sed cum negatione est coniuncta, quamobrem non potest actui opponi vt priuatio habitui, si verum est id, quod antea diximus, potentiam opponi actui ratione priuationis annexæ: præterea hæc potentia, quum perpetua sit, & nunquam intereat, non recedit in aduentu formæ, non est igitur contraria formæ, sicū ea manet in materia. *Potentia vniuersalis non opponitur actui.* Quapropter

B huius ego sententiæ sum, potentiam vniuersalem non opponi actui, sed de sola particulari id verum esse, quod suprà de oppositióne potentiæ & actus dictū à nobis est; potentia namq; vniuersalis nō respicit reuera formam, sed potiùs vniuersam formarū omnium collectionem, seu earum infinitam receptionem, quo fit vt nunquam tota impleatur, proinde nunquam intereat, siquidem interire potentiam nil aliud est, quàm totam

C adimpleri, quod de hac dici minimè potest. Huic potentiæ similis est potentia continui ad diuisionem infinitam, quæ nunquam ad perfectum actum ducitur; sed ad imperfectū, qui cum potentia semper est commistus: hæc est Auerrois sententia in 9. Metaphys. comment. 11. vbi dicit potentiam continui ad diuisionem infinitam, & potentiam sumptam in definitione motus, & potētiam primæ materiæ ad infinitas formas, eiusdem esse ratio-

D nis, quia nunquam ad completum actum ducuntur, sed ad incompletum, qui nunquam seiungitur à potentia: idem legimus apud Auerroem in Comment. 79. libri octaui Physicorum, vbi dicit non dari potentiam actiuam materialem infinitam, dari tamen passiuam infinitam, hęc enim est potentia primę materiæ, quæ ab ipsa materia nunquam separatur, licèt ei alius semper, & alius actus adueniat: sed in illo Comment. 11. libri 9. Metaphysico-

E rum clarè dicit, potentiam hanc infinitam, & perpetuam, quæ est in prima materia, nō esse illam, quæ respicit actum; nam potentia, quæ ad actum refertur, est illa, quæ opponitur actui, & in aduentu actus destruitur. Hæc igitur potentia vniuersalis nō opponitur actui, sed quando restringitur, & contrahitur ad recipiendam aliquam certam formam, tunc fit opposita illi formæ, quia iam facta est particularis, & iuncta priuationi propriæ illius for-

F mæ. *Dubium.* Ex his sumitur solutio cuiusdam dubij, quod multis negotium facessit, cuius mentionem facit Achillinus in primo suo libro de Elementis dubio 13. & Ioannes Gandauensis in quæstione 25. libri primi Physicorum, idque tale est: in singula portione materiæ inest potentia recipiendi formas numero infinitas iuxta Aristotelis sententiam æternum mundum statuentis, quoniam igitur singulo actui propria potentia respondet, sequitur esse in illa materia particula potentias numero infinitas, & ita dari numerum actu infinitum,

nitum, quod nullo modo asserendum est. Gandauensis nesciens dubium hoc aliter soluere, concedit esse in illa materia potentias infinitas, quod est absurdum manifestum, ideò & quæ ab ipso & quæ ab Achillino hac de re dicuntur, quum vana prorsus, & inutilia sint, dimittantur. Ego verò constanter negandum puto, esse in illa materia potentias infinitas, dico enim vnā esse potentiam vniuersalem, per quam materia respicit indistinctè omnes formas per omne futurum tempus aduenturas; potētias verò particulares esse quidem infinitas, prout respiciunt actus numero infinitos, at non simul omnes existere in eadem materia: singula namque huiusmodi potentia cum priuatione est, & cū propria præparatione ad talem formam, non potest autem eadem materiæ particula esse simul ad omnes formas recipiendas peculiariter præparata, nam dicere ad omnes æquè præparatam, est dicere ad nullam, & omnino negare in materia potentiam particularem: hæc igitur potentia in eadem materia vel vna tantùm est, vel plures, non tamen infinitæ, sed paucę, vt in semine humano est potentia particularis, & proxima ad formam hominis recipiendam; est etiam in eodem particularis potentia recipiendi formas elementorum; potest enim tum in hominem conuerti, tum in elementa dissolui; at nulla ibidem est potentia particularis ad alias formas posterioribus temporibus aduenturas; vt ad formam auri, vel ad formam lapidis, licèt fieri possit, vt dissoluto semine in elementa, ex ijs postea generetur lapis, vel aurum. ad illas igitur tātummodo formas materia habet potentiam particularem, quas statim post illam, quam habet, recipere apta est; hæ autem plures quidem esse possunt, nō sunt tamen omnes, neq; infinitæ. Patet igitur potentias particulares, quæ respiciant infinitas formas, esse quidem infinitas, non tamen simul omnes existere in eadem materia, vt in argumento sumebatur, sed vnam post aliam aduenire; sicut etiam

Solutio Gandauensis.

Refutatio.

Solutio vera.

A formæ vna post aliam de materia educuntur: sunt igitur eo modo infinitæ potentiæ, quo etiam formæ sunt infinitæ, nempe non actu, sed potestate, & successione, quod quidem nō est absurdum; sic enim etiam continuum habet potestatem, vt in partes diuidatur successione infinitas; quam continui potentiam si vnam esse dicamus, quæ respiciat infinitam diuisionem, ea respondebit potentiæ vniuersali primæ materiæ respicienti indistinctè omnes formas, & infinitas per infinitam successionem aduenturas, licèt ipsa sit vna, illæ verò infinitæ. Sed Gandauensis videns hanc solutionem, quæ ex consideratione potentiæ vniuersalis sumi poterat, eam nititur reprobare, & inquit: si vna numero est potentia respiciens infinitos actus aduenturos, ergo si hæc ad actum redigatur per vnius formæ aduentum, necesse est vt simul redigatur ad actum respectu omnium formarum, & ita necesse est, vt adueniente vna forma, adueniant omnes, & infinitæ eodem temporis momento. Hæc tamen argumentatio vanissima est, quia nos negamus hoc absurdum sequi, & in hoc ipse deceptus est, quòd supposuit potentiam materiæ penitùs adimpleri per vnius formæ receptionem, quod quidem de potentia vniuersali falsum esse asserimus, ea namque non vnam tantùm formam respicit, sed omnes, ideò vna recepta in materia, non adimpletur tota potentia, sed remanet respiciens alias; sola autem potentia particularis adimpletur per vnius formæ aduentum, sed hæc illam vnam formam respiciebat, non alias, ideò non est necessarium, simul cum illa forma alias omnes formas aduenire: argumentum igitur Gandauensis nihil roboris habet, & solutio nostra prædicti dubij firmissima, ac tutissima est: potest autem quisque ea, quæ hactenus diximus, bene considerans. & prædictis distinctionibus vtens, alia quoq; quæ hac de re existunt, dubia facilè soluere.

Obiectio Gandauensis contra solutionem.

Solutio obiectionis.

B C D E

F 4

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

DE PRIMA RERVM MATERIA LIBER SECVNDVS.

Sententia Scoti de actu entitatiuo Materiae, & eius argumenta. Cap. I.

HACTENVS ea considerauimus, quae primae rerum materiae, vt ad alia relatae competere videntur, sequitur vt illa tractemus, quae ad primam eius notionem pertinent, atque illi secundùm se sumptae attribui ab alijs solent, quae eò difficiliora sunt, quò magis abscondita, ac tenuis, atque exilis est primae materiae natura; hinc enim fit, vt longè facilius sit eam vt ad alia relatam, quàm vt absolutè acceptam cōtemplari. Duo autem sunt, quae consideranda proponuntur, & de quibus magna esse solet inter Philosophos dissceptatio; vnum, an prima materia secundùm suam naturam actum aliquem habeat, alterum verò, an sit per se corpus. Actum in materia ponit Scotus libro 2. Sententiarum, distinct. 12. quaest. 1. & 2. quem vocat actum entitatiuum, & hunc declarans inquit duas dari potentias, proinde & duos actus illis respondentes: vnam vocat potentiam subiectiuam, quae tribuitur materiae, haec enim potentiam habet, vt omnibus formis subijciatur, ideò huic potentiae respondet actus formalis, qui eam adimplet: alteram potentiam vocat obiectiuam, eaque tribuitur non causae, sed effectui; effectus enim qui non est actu, esse tamen potest, dicitur esse in potentia obiectiua respectu suarum causarum, à quibus produci potest, vt ante mundi creationem dicimus mundum fuisse in potentia obiectiua opificis, à quo produci poterat, sed non in potentia subiectiua, quia nulla praeerat materia, ex qua mundus generaretur, sed ex nihilo creatus est: homo verò antequam generetur, dicitur esse in potentia tum obiectiua respectu agentis, à quo produci potest, tum subiectiua respectu materiae, ex qua potest generari. Potentiae huic obiectiuae respondere inquit actum entitatiuum; quando enim res est actu producta, etiam habet esse actu extra suas causas, tunc dicimus eam habere actum, non quidem formalem, sed

Scoti opinio.

Duae potentiae apud Scotum.

A (vt ipse vocat) entitatiuum; talem igitur actum habuit prima materia, quum primùm à Deo fuit producta, sine vlla ope formae, & ita secundùm propriam naturam, & secundùm primam suam notionem habet actum entitatis proprium, & ab actu formali; quem postea recipit, distinctum. Haec est Scoti sententia, quam ipse pluribus argumentis confirmare nititur, quorum primum, quod ex B his, quae modò diximus, colligitur, tale est: id quod actu reperitur extra suas causas, habens entitatem realem distinctam ab entitatibus omnium aliarum rerum, est ens actu, & habet actum entitatiuum: at materia est huiusmodi, vt patet; ergo habet per se actum entitatiuum. Secundò sic argumentatur: si materia non habet actu entitatem realem distinctam ab entitate formae, compositū non potest dici compositum, sed est simplex, quia C non dicitur compositum, nisi constet ex re & re, & vtraque res sit actu in illa compositione. Tertium sumit argumentum ex modo loquendi; dicimus enim materiam esse actu principium per se rerum naturalium, esse actu materiem, esse actu subiectam formae; est ergo ens actu; nam si detur oppositum, non erit actu principium, neque actu materia, neque actu sub forma. Quartò, materia apud Aristotelem est id, ex quo praeexistente, & inexistente res fiunt, ergo existente; at- D qui existentia dicit actum, ergo materia est ens actu. Possumus etiam sententiam Scoti confirmare authoritate Themistij in digressione praedicta, vbi inquit, materiam in prima sua notione esse aliquid, & esse actu. Hoc ita demonstrato, infert inde Scotus alteram hanc conclusionem: quum materia actum entitatis habeat, potest etiam per se actu existere sine vlla forma, quod multis argumentis probat. Primo sic: positiuum absolutum E distinctum ab alio absoluto, & natura prius [illegible] est absque repugnantia sine illo existere; at materia est ens positiuum absolutum distinctum à forma, & prius omni forma tam accidentali, quàm substantiali; ergo materia sine vlla forma existere potest: maior propositio clara est ex discrimine absoluti & respectiui; respectiuum enim vt fit, requirit suum correlatiuum, absolutum vero non requirit aliquid.

Primum argumentum Scoti.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Secunda conclusio Scoti.

Primum argumentum.

aliquid aliud, quare fine alio esse potest; patet etiam minor, quia materia est ens positiuum, & absolutum, quum sit substantia, & est natura prior omni forma, nam inquit Aristoteles in partic. 52. libri 1. Physic. subiectum est natura prius prædicato. *Secundum.* Secundò, materia comparata cum singula forma potest existere sine illa; ergo etiam sine omnibus simul sumptis, quia si vnam respicit contingenter, omnes quoque contingenter respiciet. *Tertium.* Tertiò, si materia non posset existere sine forma, præscriberet sibi formam, ergo aliquam statutam formam; at hoc falsum est, quoniam materia nullam sibi certam formam præscribit: consequentiam probat, quia id, quod sibi præscribit genus, certam quoque aliquam speciem illius generis necessariò sibi præscribit; si quid enim essentialiter est animal, est necessariò aliqua certa species animalis. *Quartum.* Quartò, ad huius sententiæ confirmationem adducere possumus Simplicij & Auerrois testimonium: nam Simplicius in contextu 52. libri primi Physicorum inquit, materiam esse posse per seipsam, formam verò non posse. Auerroes autẽ in primo capite libri de Substantia orbis dicit, materiam esse actu vnum ex entibus per se existentibus. Quare confiteri manifestè videntur Simplicius & Auerroes, primam materiam posse per se actu existere sine vlla forma.

Confutatio opinionis Scoti.
Cap. II.

HAEC Scoti sententia primo quidem aspectu speciem quandam veritatis habet, at si bene consideretur, falsa est, tum secundùm Aristotelicam, tum secundùm veram philosophiam; *Non datur alius actus præter formalem.* vanum enim est, alium actum ponere præter formalem, quod ostendo tum ex actus, tum ex potentiæ consideratione, vnde etiam Scotus ad probandum actum entitatiuum argumentum sumebat; *Actus entitatiuus reprobatur.* ante omnia dicere debet Scotus, an actus entitatiuus sit aliquid, an nihil; nam si nihil est, ergo non datur; si verò aliquid, videndum est quidnam sit: igitur ne ipsum cũ actu formali confundamus, consideremus illum, qui attribuitur primæ materiæ, quæ secundùm se nullum habet actum formalem; actus igitur, quem in prima materia Scotus ponit, si est aliquid, vel est substantia vel accidens; accidens quidem esse non potest, quia secundum Scotum nil aliud est actus entitatiuus, quàm entitas realis, entitas autem materiæ nil aliud est, nisi materia ipsa; non potest ergo actus entitatiuus materiæ esse accidens, nisi materia sit accidens, quod quidem Scotus nó diceret; est ergo substantia: atqui substantia secundum Aristotelem diuiditur in materiam, & formam, & compositum; forma quidem esse non potest, quum Scotus distinguat maA xime actum hunc entitatiuum ab actu formali, multò minùs est aliquod compositum, quia sequeretur in entitate materiæ esse cópositionem materiæ cum forma, & actum hunc non esse nisi formalem, quorum neutrum concederet Scotus, si verò est materia, vel est materia materiæ, & ita materia constaret ex alia materia; vel est ipsamet materia, quod omnino confitendum est; quemadmodum enim ens homo, seu entitas hoB minis nil aliud est, quàm homo, ita nil aliud est entitas materiæ, quàm ipsamet materia; hanc igitur entitatem actum appellare, ita vanum est, vt ne mente quidem concipi possit, quum potiùs naturæ materiæ cõtrarium nomen omnes Philosophi attribuerint; nempe nomen potentiæ, & dixerint eius naturam in hoc esse constitutam, vt sit ens potestate, potestas autem opponitur actui, quare quum materia sit simplex, si eius natura ea est, vt sit C potentia, eadem non potest esse actus; quam in sententia Scoti absurditatem optimè notauit Ioannes Bacconius in distinct. 12. libri 2. Sententiarum, vel enim potentialitas materiæ est actualitas, vel si re distinguuntur, natura materię non est simplex, quũ per vtramque materię natura denotetur. Illud quoque apud Aristotelem apertè legimus in contextu 2. libri 2. de Anima, vbi, materiam dicit esse potentiam; & in contextu 8. libri 7. MetaphyD sicorum, negat de materia omnem determinationem entitatis: illud igitur quod non est aliquod ens determinatum, quomodo potest vocari ens actu? clara est etiam sententia Aristotelis, quòd ens diuidatur per potentiam & actum, & in omni categoria sit potentia & actus, vt videre est in libro 3. Physicorum, part. 3. & 6. & in 1. de Anima, partic. 6. igitur si datur ens potestate, quomodo omne ens debet actum denotare? est igitur hic actus commẽE tum Scoti; quòd enim materiam appellet ens, concedimus, sed non ob id est dicenda ens actu, quum secundùm se non sit ens, nisi potestate, imò neque propriè dicatur ens, vt antea ostendimus, & vt Aristoteles dixit, sed principium & materia entium, siquidem non est in rerum natura tanquam species aliqua entis, neque habet certam vllam naturã specialem, sed solùm est quoddam inchoamentum speciei ũ entis: quum igitur materia taF lis sit, eam appellare actum, quatenus est ens, & fingere hunc esse diuersum ab actu formali, arbitraria est appellatio, quæ omni ratione caret, possemusq́; eadem ratione materiam appellare asinum, ac dicere nos asinum sumere in significatione diuersa ab illo asino, qui est species animalis: quin potiùs rationi consonum, ac necessarium est, dari in rebus aliquid, quod sit pura potestas, nihilq́; in se habeat actus, vt sit idoneum rerum omnium inchoamentum, sicuti rectè considerat Ioannes Bacconius in loco prædicto. Sed

Potentia obiectiuæ reprobatio.

actus hic efficaciter etiam reprobatur per reprobationem potētiæ obiectiuæ, quam Scotus excogitauit: nos enim apud Aristotelem duas tantum potentias inuenimus, actiuam & passiuam, vt patet in nono Metaphysicorum, & duos actus, primum & secundum, quos ponit in initio secundi libri de Anima, quos ad duas illas potētias optimè refert Thomas in quæstione prima disputata, dicēs, potentiam passiuam referri ad actum primum, quia materia est receptiua formæ; actiuam autem referri ad operationem, quæ est actus secundus: & sicuti primò dictus est actus de operatione, postea verò traductum est nomē etiam ad formam; ita primò dici nomen potentiæ de actiua, deinde attributū esse etiam passiuæ: & sicuti nihil patitur, nisi ratione potentiæ passiuæ, ita nihil agere nisi ratione actus primi; nam pati est materiæ, agere autem formæ; soli namque formæ potentia actiua attribuitur. Potentia igitur obiectiua nihil esse potest ab his duabus distinctum, idque facilè ostenditur: nam si dicamus hominem, qui nondum est genitus, esse in potentia obiectiua, quærendum erit, in quonam ea potentia adhæreat, quum adhuc homo nō sit; certè nil aliud responderi potest, nisi eam esse in prima materia; hominis enim generandi nihil tunc existit, nisi materia, quæ ipsius pars futura est; atqui potentia in materia non alia inest, quàm subiectiua; quare potentia illa obiectiua, qua homo potestate esse dicitur, nil aliud est, quàm potentia subiectiua; nam dicere hominem esse in potentia obiectiua, est dicere materiam habere potentiam recipiendi formam hominis, imò nil aliud est potestate homo, nisi ipsamet materia. Idem etiam de potentia actiua considerare possumus: quando enim dicitur, mundum, antequam crearetur, fuisse in potentia obiectiua respectu agentis; tunc non significamus potētiam aliquam existentem; quum enim tunc mundus nihil sit, nihil etiam est ista potentia, prout mundo attribuitur, quia nihil existit in quo recipiatur; ideò si benè illa potentia consideretur, nil significat secundū se, nisi non repugnantiam terminorum, hoc est, negationem impossibilitatis, & veritatem huius propositionis, possibile est mundum creari; talem autem potentiam non esse aliquid reale docet Aristoteles in contextu 17. libri 5. Metaphysicorum; vanum igitur est, hanc potentiam, quæ nihil est, nisi ens rationis, statuere vt re distinctam ab illis potentiis, quæ apud Aristotelem sunt entia realia: est tamen hæc potentia obiectiua aliquid reale, dum sumitur vt idem, quod potētia actiua; quando enim dicimus mundum esse in potentia obiectiua, si quid reale significamus, id non est nisi ipsa potentia actiua Dei. ita vt dicere mundum fuisse tunc in potentia obiectiua, nihil aliud significet, quàm Deum habuisse

A tunc potentiam actiuam creandi mundum, potentia autem Dei Deus ipse est; igitur nihil reale respondet illi potentiæ, nisi Deus ipse, cuius est potentia creatiua; nihil ergo est illa potentia obiectiua re distinctum à potentia actiua. Hinc colligimus, conuenientius dici, effectum, quando nondum est, esse tamē potest, esse in potentia passiua materiæ, quam in potentia actiua agentis; quo fit, vt etiam conuenientius diceretur in po-

B tentia obiectiua respectu materiæ, quàm respectu agentis; quum enim vtroque modo aliquid ipsi effectui attribuamus, inaniter id attribuimus, quatenus ille effectus nihil est: vanum ergo est attribuere mundo potentiam obiectiuam respectu opificis, dum ipse mundus nil penitus est, dum nulla prorsus mundi pars præexistat: at si diceremus hominem generandum præexistere in potētia obiectiua, id est, subiectiua materiæ, rectiùs lo-

C queremur; materia enim præexistit, quæ futura est pars substantiæ hominis generandi, proinde potestate homo iure appellatur; aliquo igitur modo tunc homo existit, cui attribuamus vt sit in potentia obiectiua, sed quia homo ille non est nisi materia ipsa, nil aliud est potentia obiectiua, quæ tribuitur homini, quàm ipsa potentia subiectiua materiæ, vt antè dictum est. Ex his igitur patet, potentiam obiectiuam nihil esse distin-

D ctum ab actiua, & à passiua, & omnia argumenta, quæ à sectatoribus Scoti pro suæ opinionis defensione adducuntur, vana & sophistica sunt: ea quidem multa sunt, sed in præsentia satis sit duo in medium afferre. *Duo argumenta Scotistarum.*

Vnum est: potētia subiectiua materię vna est, potentiæ verò obiectiuæ, quæ effectibus attribuuntur, sunt plurimæ; nam dicimus hominem esse in potentia obiectiua, respectu materiæ, sic asinum, sic lapidem, & alias res; *Primum argumentum.*

E plurimæ igitur sunt potentiæ obiectiuæ effectibus attributæ, vna autē est potentia subiectiua materiæ, ergo re distinguuntur: sic potentia actiua vna in agente est, obiectiuæ autem plures, quia plures effectus ab eodem agente produci possunt. Alterum argumentū est: subiectum generationis est re distinctum ab vtroq; termino, ideò si generetur, aēr terminus à quo mutationis illius est aer potestate, terminus autē ad quem, est aer actu, igi-

F tur materia distinguitur à termino à quo, ergo & potentia subiectiua ab obiectiua, nā subiectiua attribuitur materiæ; obiectiua autē termino à quo. Sed vtrumq; argumentum leuissimum est. Ad primum enim dicimus, nil aliud per illud ostendi, nisi potētiam actiuam eandem, quæ respectu ipsius agentis vna est, fieri multiplicem, vt relatā ad plures effectus, quos producere potest; sic potētiam passiuā, quæ respectu materiæ vna est, recipiendi omnes formas fieri multiplicem vt relatam ad varias formas, quas respicit; est igitur eadem poten- *Secundum.* *Solutio primi.*

potentia te, quæ fit plures secundùm ratio- uem. Ad secundùm dico, terminum a quo generationis formaliter nó esse aërem potestate, sed potiùs non aerem, id est, priuationem, & non esse ipsius aeris: & quamuis priuatio connotet potestatē ad aërem, illa tamen potestas est conditio materiæ subiectæ, vt antea demonstrauimus, non terminus à quo generationis, qui est tertium principium à subiecto distinctum: igitur potentia aër est potiùs ipsa materia, quàm priuatio, & res ita manifesta est, vt mirum sit, quòd illi sint ausi his cauillis tenebras offundere veritati; quum enim Aristoteles trium principiorum necessitatem collegerit ex necessaria distinctione duorum contrariorum terminorum, à quo, & ad quem, & subiecti tertij, quod vtrisque substernitur, isti terminum à quo, cum subiecto confuderunt, dum potentiam attribuêre termino à quo, quum potiùs subiecto, vt eius necessaria conditio, attribuēda sit. Quoniam igitur manifestum est, nó dari potentiam obiectiuam distinctam re ipsa ab actiua, & à passiua, sequitur vanum esse etiam actum entitatiuum vt distinctum a formali: quum enim ex potentia illa obiectiua induxerit Scotus huius actus necessitatem, ca sublata hûc quoque actum corruere, vel ab actu formali non distingui necesse est; reuera enim non datur alius actus, quàm formalis; & hic vnus respõdet omni potentiæ, tam actiuæ, quàm passiuæ: de passiua quidem concedit Scotus, ego verò de actiua quoque ostendo, tū iuxta Aristotelis sententiam, tum secundùm verā philosophiam; apud Aristotelem clarū est, materiam esse æternam, & nullum esse agens, à quo sit vnquam creata, vel creari possit; nunquam igitur materia fuit in potentia obiectiua secundùm Aristotelis opinionem, qui putauit nullum dari agens tantæ potentiæ, vt possit totam rem producere absque vlla materia præsupposita, sed solùm ex præexistente materia: quamobrem nil remanet, quod ab aliquo agente produci possit, nisi sola forma; hanc enim educens de potentia materiæ præexistētis, sic rem producere dicitur: quemadmodum igitur potentiæ passiuæ, ita etiam actiuæ nullus respondet alius actus, nisi formalis, neque aliud est obiectum vtriusq; potentiæ, nisi actus formalis: nam quælibet res actu existens, existit per formam; hanc igitur producens agens dicitur rem ipsam producere; formam enim equi, vel asini de potentia materiæ educere, est equum, vel asinum producere, & e conuerso equum producere, est formam equi de materia educere; hoc significauit Auerroes libro 8. Metaphysic. comment. 15. dicens, agens non largitur multitudinem, sed perfectionem, & libro 12. Metaphysic comment. 18. agens reuera non congregat duo inter se, formam, & materiam, sed ex materia præexistente for-

Solutio secunda.

Solus actus formalis respondet vtrique potentiæ secundùm Aristotelem.

Agens non largitur multitudinem, sed perfectionem,

A mam, quæ potestate erat, in actum educi; quæ verba perperam interpretatur Scotus in prædicta distinctione 12. libri 1. Sententiarum, quæstione 1. contrarium enim habent sensum illi, quem ei ipse attribuit: nam agens largiretur multitudinem, si totam rem produceret: cuius nulla pars priùs extitisset; sic enim augeret rerum numerum, quia produceret rem illam, quæ priùs nó erat; nec video, quomodo hoc negare possit Scotus, & asserere id
B non esse multitudinem largiri; sed materiæ iam existenti, & aliquam formam amittenti, aliam formam tribuere, non est numerum rerum augere, sed perfectionem mutare, & materiæ tribuere nouam perfectionem loco alterius amissæ perfectionis: congregare autem diceretur, si materiam & formam separatim priùs existentes coniungeret, sic enim nihil produceret; solam igitur formam producit, quæ est perfectio, & actus vtrique si-
C mul potentiæ respondens. De ipsius ergo Aristotelis sententia nullum esse dubium potest. Maiorem veritatis speciem habet opinio Scoti secundùm Christianam Theologiam, quæ docet, primam materiam vnà cum alijs rebus à Deo fuisse creatam; quoniam enim, antequam crearetur, erat solùm potestate, necessarium videtur, vt statim creata extiterit actu, tanquam ens aliquod ante receptionem formæ, & ita habuerit ex se actum
D entitatis, sed non actum formalem. Attamen sic quoque, si res bene intelligatur, opinio Scoti falsa est: nam propriè loquendo, materia nó fuit à Deo creata vt res quædam, sed potiùs rebus concreata, quia non est aliquid per se determinatū in specie, sed est inchoamentum omnium specierum corporalium; non fuit igitur ita creata, vt nuda, & absque vlla forma per aliquod tempus extiterit, sed solùm sub forma, vt optimè Thomas sensit,
E nisus præcipuè argumento, quo Auerroes vtitur in commentario 12. libri 2. Physicorum, si materia prima existeret sine forma, sequeretur, id, quod non est actu, esse actu, quæ est contradictio; quoniam igitur secundùm Theologos, Deus facere non potest, vt duo contradictoria sint simul vera, hinc Thomas colligit, Deum non potuisse creare materiam primam existētem sine forma, quia si existeret, iam haberet determinatam naturā, pro-
F inde & actum formalem, quum tamē suapte natura nullum habeat actum formalem, nullamq; naturam determinatam. Alio quoque argumento idem confirmari potest: agens enim potens totum aliquē effectum producere, nisi impediatur, producit perfectissimum, quantum producere potest; hanc maiorem propositionem negare Scotus nō potest, quum [illegible] ea vtat[illegible]. at Deus à nullo potest impediri, ne quamlibet rem perfectissimam in genere suo producat; quamlibet igitur perfectam pro[illegible] ó materiā nudam, quia

Praua interpretatio Scoti.

Idem ostenditur secundùm Theologiam Christianam.

Materia non fuit creata, sed cócreata.

materia est imperfectè res omnes: quare materiam primò nudam creare, & illi postea formam imponere, repugnat perfectioni diuinæ, quę imminueretur, si Deus priùs imperfectè res creasset, postea verò formas imponendo perfectionem indidisset: res igitur primùm absolutissimas, ac perfectissimas produxit, proinde materiam non informem, sed sub formis. Ex his igitur patet, obiectum potentiæ creatiuę Dei nunquam fuisse materiā, sed formam, id est, res ipsas vt formatas; hæc enim idem sunt apud eos, qui rectè philosophari, non cauillari volunt: ideò optimè illos sentire arbitror, qui dicunt, non esse in mente diuina ideam primæ materiæ distinctam ab idea cōpositi, propterea quòd prima materia non est in entibus numeranda, nisi vt pars, & inchoamentum omnium, patet igitur materiam per se nunquam fuisse in potētia obiectiua, proinde nullum ex se actū habere, quia nō datur alius actus, quàm formalis. Sed hac de re Theologicam disputationem dimittamus; hæc enim res apud multos Thomæ sectatores luculentissimè tractata, & examinata contra Scotum legi potest; consilium meum est non Theologicè, sed Aristotelicè disputare; quę autem fuerit Aristotelis sententia, iam dictum est; ipse enim nullum cognouit actum, nisi formalem, & hunc solum omni potentiæ, tam passiuæ, quàm actiuæ respondere existimauit, ita vt nihil fit in potentia obiectiua, seu respectu materiæ, sed respectu agentis, nisi forma, siue (quod idem est) compositum, quòd per formā existit. Altera verò Scoti conclusio multò euidentiùs repugnat Aristoteli, & veritati; nempe qua asserit materiam posse per se absque vlla forma existere; hæc enim satis superque reprobatur argumento Auerrois prædicto, sequeretur enim, id, quod non est actu, esse actu, quæ est implicatio contradictionis. Addere etiam aliud argumentum possumus tale: formæ aliquæ non sufficiunt vnà cum materia ad tribuēdam existentiam actualem, ergo multò minùs sola materia est apta per se existere; consequētia est satis manifesta, quia si aliqua determinatæ naturæ accedentes ipsi materiæ adhuc non possunt rem actu existentem constituere, multò minùs id præstare sine illis nuda materia potest; clarū etiam est antecedens, nam anima nutritiua, & anima sensibilis sunt formæ substantiales, quæ secundùm Aristotelem in 2. libro de Anima, sunt actus primi corporis naturalis, & constituunt hoc aliquid, nec tamen possunt tribuere existētiam, quemadmodum nulla alia forma generalis sine forma speciali, quia non datur viuens, quod non sit aliqua statuta species animalis, vel stirpis, nec datur animal, quod non sit aliqua certa species animalis. Videtur etiam hoc asserere Aristoteles in 2. contextu 2. lib. de Anima, dum inquit, materiam secundùm se non esse hoc aliquid, nam si per se existeret, vt Scotus putat, esset substantia indiuidua demonstrabilis digito; igitur maximè esset hoc aliquid, quod Aristoteles negat. Quòd si asserat Scotus, se id non dicere iuxta Aristotelis sententiam, sed solùm secundùm veram philosophiam, considerata omnipotentia Dei, sic quoque falsum dicit; siquidem à Deo nil effici potest, quod implicet contradictionem; implicat autem hoc, quia si materia existeret actu sine vlla forma, iam necessariò haberet determinatā & actualem naturam; hoc autē repugnat naturæ materiæ; hæc enim à Deo est creata talis naturę, vt nullam habeat in entibus determinatam naturam, sed recipere possit omnes rerum naturas; itaque si Deus id faceret, faceret id esse actu, quod non est actu, quod Auerrois argumentum fuit & Thomæ in 1. part. Summæ, quæst. 66. artic. 1.

Idea primæ materiæ.

Contra secundam conclusionem Scoti.

Nulla forma generica potest dare existentiam.

Declaratio quarundam distinctionum ad omnes soluendas difficultates. *Cap. III.*

AD plenam veritatis intelligentiam, omniumq; dubiorum solutionem, quædam sunt notandæ distinctiones. Primum quidem ratio erroris Scoti, ac totius hac in re veritatis, ex hac distinctione sumi videtur: ens seu entitas sumi potest duobus modis, nam & essentiam, & existentiam significare potest; dum enim ens pro genere rerum omnium sumitur, essentiam significat, nam animal quoque significat essentiam hominis, & aliarum specierum suarum; dum autem sumitur pro existentia, non significat genus, sed accidens quoddam intentionale, vt aliàs diximus in initio 2. Poster. existentia enim est quoddam additum essentię: quo fit, vt plura requirantur ad existentiam tribuendam, quàm ad essentiam rei constituendam; essentiam enim propriam quælibet res habet per se ipsam, at non quælibet res apta est per se ipsam existere, sed multa sunt, quæ alio egent, per quod existant: nomē ergo entitatis ambiguū est, & tum pro essentia sumi potest, tum pro existētia, quod acceptionum discrimen manifestum est in eadem propositione, quæ eodem tempore vera est vno modo, & altero falsa: vt hæc propositio; cometa est ens, nunc dum nullus existit cometa, falsa est, sumendo ens pro existentia; vera tamen est, sumendo ens pro genere. sicut hæc quoque vera est; cometa est halitus siccus in sublimi accensus, etiam nullo existente cometa; hac enim solam cometæ essentiam exprimimus, nihil dicimus de existentia. Nomen quoque actus multifariā sumi solet; sumitur enī & pro forma, & pro effectu formæ: pro forma quidē sumi manifestū est, quū forma dicatur actus,

Entitas sumitur & pro existentia & pro essentia.

Actus sumitur multifariam.

vt videre est in initio secundi libri de Anima; quando autem formam vocamus actum, nihil aliud significamus, quàm perfectionem propriam, qua aliquid in specie seu subalterna, seu infima constituitur; hoc autem non fit sine restrictione, ac determinatione; necesse enim est omnem formam, siue generalem, siue specialem contrahere materiam ad aliquam certam naturam, & esse rei perfectionem, & actum. Sumitur autem pro effectu formæ, quando sumitur pro existentia, propterea quòd actus existendi non est forma, sed effectus formæ, quum formæ proprium munus sit, rem existentem constituere, non quidem omnis formæ, sed solius formæ vltimæ, quæ ad nullam aliam formam dirigitur; talis enim forma iuncta reali materię, constituit rem singularem per se existentem: vtramque acceptionem simul complexus est Aristoteles in 2. contextu 2. libri de Anima, dicens, hoc aliquid; nam hoc aliquid, non solùm significat singulare existens, ac demonstrabile, sed etiam determinatam naturam, quia forma vtroque modo facit hoc aliquid; tum enim materiam contrahit ad certam quandam speciem entis, tum etiam constituit singulare existens, cum hoc tamen discrimine, quod illud omnis forma præstat, hoc verò sola forma vltimæ speciei; propriam enim naturam omnis forma constituit, tam generalis, quàm specialis; existentiam autem actu nō omnis forma præbet, sed sola vltima, quia hæc non eget alia forma. Sumitur autem nomen actus non modo ad denotandam existentiam rei simpliciter acceptæ, vt quum dicimus, equum actu esse, sed etiam ad significandam existentiam rei complexæ, id est, veritatem propositionis: dicimus enim, chimæra est actu non ens, quæ est vera enunciatio, nec alius est eius sensus, nisi quòd vera est hæc propositio, chimæra est non ens, ob id ex ea non licet inferre, ergo chimæra est actu, neque ergo chimæra est, sicut Aristoteles docet in libro de Interpretatione; quum enim de non ente possit aliquid verè enunciari, non licet ex veritate enuntiationis inferre eius subiectum esse ens, quia potest esse non ens.

Hoc aliquid duo significat.

Non omnis forma dat existentiam, sed sola specifica.

Collectio totius veritatis quinque assertionibus. Cap. IV.

EX his aliquæ [illegible], seu conclusiones deducuntur, per quas tota rei veritas declaratur & [illegible] argumenta soluūtur, suntque omnes [illegible] per [illegible], [illegible] satis demonstratæ per ea, quæ ha[illegible] dicta sunt. Prima est: si entitas sumatur pro essentia, materia habet propriam entitatem distinctam ab entitate formæ; [illegible] est, qui ignoret aliam esse [illegible] essentiam, aliam formæ; quum enim sit substantia, pro-

Prima conclusio.

A priam essentiam habeat necesse est. Secunda assertio est: si entitas pro existentia sumatur, materia non habet entitatem propriam, sed solius compositi proprium est existere; materia verò, & forma coexistere potiùs compositò, quàm existere dicuntur; materia quidem, vt quæ existentiam recipit, forma verò vt quæ dat: hæc iam fuit antea demonstrata; nam si non omnis forma existentiam habet per se; non enim forma generis, sed sola for-B ma vltimæ speciei, quatenus constituit rem existentē, existere per se dicitur, multò minùs materia apta per se est existere, sed eget forma, quæ illi existentiam largiatur. Tertia conclusio est: prima materia secundùm se non habet actum primo modo sumptum: ratio huius clara est, quoniam ita habere actum est habere determinationem, & contractionem ad certam naturam, hæc autem non fit nisi a forma; sola igitur forma est actus, quare si C materia secundùm se nullam habet formam, manifestum est, eam secundùm se actum ita acceptum non habere. Quarta conclusio est: si sumatur actus secundo modo pro eo, quod est actu existere, quem formæ effectum esse diximus, materia prima non per se est actu, sed per formam, quæ ipsam perficit, & constituit hoc aliquid; hæc facilè probatur, nam existentia insequitur formam, eamque non omnem, sed præstantem, & perfectam, quare D necessariò præsupponit actum primo modo acceptum: idque cuilibet consideranti manifestum est; nihil enim potest existere, cuius non sit determinata natura, secus enim ne mente quidem concipi, aut fingi alicuius rei existentia potest; quoniam igitur materia secundùm se non est aliqua determinata natura, multò minùs existit actu secundùm se, siquidem plura ad existentiam requiruntur, quàm ad determinationem certę naturæ; hāc E enim omnis forma præbet, illam verò sola forma vltimæ speciei. Quinta demum conclusio ex his omnib. deducitur talis: materia prima in sua essentia nullum continet actum, sed solam potentiam, ita tamen, vt nomine potentiæ non qualitatem significemus, sed substantiam quandam, quæ est fons, seu radix huius qualitatis, nempe substantiam quādam imperfectissimam, incompletam secundùm speciem, & inchoamentum omnium F specierum, nam huiusmodi natura satis congruè videtur potentiæ nomine significari: hæc clarè ostenditur Aristotel testimonio in multis locis; nam in 2. libro de Anima, contextu 2. inquit, materiam secundùm se non esse hoc aliquid, quod significat eam non habere vllam certam naturam, nec vllam determinationem in specie, & addit ipsam esse potentiam. S c 7. Metaphysic. contextu 8. inquit, materiam [illegible] ex entibus determinatæ [illegible] omnium, quare sententia [illegible], materiam non esse

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

Quinta conclusio.

modo vllo ens actu, nomen enim actus notat determinationem, quæ aliena est a natura materiæ: quare vanum est Scoti inuentum, quòd omne ens, quatenus est ens, sit actu, quandoquidem secundùm Aristotelem non omne ens est actu ens, sed datur etiam ens potestate, cuiusmodi maximè est prima materia, cui secundùm propriam naturam nulla conuenit appellatio actus; quod etiam Plotinus optime demonstrat in 5. libro 2. Enneadis, cap. 4 & 5.

Plotinus.

Solutio argumentorum Scoti. *Cap. V.*

Ad primum

PER hæc facile est soluere argumēta Scoti. Ad primum enim dicimus, si entitatem pro essentia sumat, negandam esse maiorem; non enim quicquid habet realem entitatem, id est, essentiam, id habet actum entis, sed aliquid est, cuius essentia sit pura potestas, qualem materiæ naturam esse iam diximus: si verò entitatem pro existentia sumat, negamus minorē; sic enim materia propriam entitatem non habet. Ad secundum dicimus, si entitas pro essentia sumatur, totū esse concedendum; nam si materia essentiam propriam ab essentia formæ distinctam non haberet, vtique id, quod materia & forma constat, non esset compositum, sed simplex, quia non constaret ex re & re: si verò entitas pro existentia sumatur, neganda est consequētia, quia nec forma, nec materia existētiam propriam habet extra compositum, sed vna est compositi existentia, qua & materia, & forma existant, nec ob id totum dicitur simplex, sed constat ex re & re. Dico præterea, tantū abesse, vt hoc argumēto ostendatur, materiam habere actum aliquem, vt potiùs demonstretur, nullum habere actum, quandoquidē ex duobus actibus non fit vnum, sed ex potestate, & actu, vt ait Aristoteles in context. 7. libri 2. de Anima, & fusiùs in 7. & 8. lib. Metaphys. igitur si compositum tanquam vnum ex materia & forma constat, & forma est actus. necesse est materiam non esse actum, sed potestatem. Ad tertium negare possumus cōsequentiam: quando enim dicitur, materia est actu principium, nil aliud denotatur, quàm veritas huius propositionis; materia est principium, vnde non licet inferre, ergo materia est actu per seipsam: possumus etiam omnia concedere; nam materia est actu principium, & est actu subiecta formæ, & est actu ens, nō tamen ex se, sed per formam; dicere enim materiam esse actu principium, est dicere esse principium actu existens, idque vere dicitur, actu namq; existit, at non per se sed per formam; nullus enim actus competit materiæ secundùm suam naturam: in omnibus autem quæ competūt materiæ secundùm propriam naturam, si dicuntur illi inesse actu, actus ille

Ad secūdū,

Ad tertium.

A non est secundùm naturam materiæ, sed merito formæ. Sic etiam ad quartum omnia concedimus: non posset enim materia existere, vel præexistere, nisi existeret, & nisi esset actu ens; est autem actu ens per formam, nunc quidem per formam huius compositi, priùs verò per formam alterius, quod interiit. Sic etiam dicendum est ad Themistium in digressione dicentem, materiam in sua prima notione esse aliquid, & esse actu, quod etiam

Ad quart.

Ad quint.

B apud Simplicium legimus in contex. 58. lib. 1. Physicorum; nil enim aliud significare voluerunt, nisi materiam habere propriā essentiam distinctam ab essentia formæ, & eam actu existere distinctam ab essentia formæ, ita tamen vt existere illi competat per formam; non enim sumunt ita materiam in prima notione, vt statuant eam sine forma existentem, sed materiæ sub forma existentis essentiam considerant, & dicūt esse propriam quandam

C materiæ essentiam existentē sub forma; existere namque materiam, & ipsam materiæ essentiam; qualiscunque ea sit, actu existere nemo negat, dicimus tamen eam non per se, sed per formam existere. Alia quoque Scoti argumenta facilè soluuntur, quibus ostendere nititur, posse materiam absque repugnantia existere per se, sine vlla forma. Ad primum neganda est propositio maior; ea namque vera est solùm de essentia rei, ac de

Ad primum pro secunda conclusione Scoti.

D mentali abstractatione, at non de existentia actu, ac de separatione reali: si quid enim est absolutum prius natura altero absoluto, id ab illo non pendet secundùm essentiam; ideò mente concipi, & abstrahi ab illo potest, id est, definiri & considerari absque illius consideratione; non est tamen necessarium, vt etiam existere actu sine illo possit; animal enim est absolutum, & natura prius omnibus speciebus suis, nec ob id aptum est sine illis o-

E mnibus existere actu, sed solùm potest definiri, & considerari absq; vlla illarū consideratione: sic etiā subiectum est natura prius accidente proprio, vt homo risibilitate, & est ens absolutum, quo fit, vt possit mēte abstrahi à risibilitate, & definiri sine illa, non tamen sine illa existere potest. Sic igitur materia, quum sit substantia, est quiddam absolutum, prout absolutum distinguitur à relatiuo, & est natura prior omnibus formis, quocirca essen-

F tia materię à forma non pendet, & mente abstrahi potest ab omni forma, non tamen reipsa existere actu sine forma; multa enim requiruntur ad existentiā constituendam, quæ non requiruntur ad essentiā constituendam. Patet itaq; falsam esse maiorem Scoti. Ad probationem autem, quam sumit a discrimine absoluti, & relatiui, dicimus hoc discrimen in eorum essentia esse cōstitutum, quemadmodum ab Aristotele declaratur in lib. Categoriarum: nam relatiuorum essentia cōsistit in relatione ad aliud, quo fit vt relatiuū nequeat definiri,

aut

aut considerari, aut cognosci sine suo correlatiuo; absoluti autem essentia nullum habet respectum ad aliud; hoc eorum discrimen est, in aliis non necesse est vt differant: nam si existentiam spectemus (de hac enim nūc sermo est) relatiuum non potest existere, nisi eius suum correlatiuum existat; hoc enim in relatiuis est necessarium; at non ob id fit, vt contraria esse debeat omnium absolutorum conditio, quia non in hoc est positum eorum discrimen, sed datur absolutum, quod sine alio absoluto existere potest, vt homo sine equo; datur etiam absolutum, quod sine alio absoluto non potest existere, etiamsi eo sit prius secundùm naturam, vt animal sine speciebus suis omnibus: sic igitur materia nō potest existere sine omni forma, non est tamen relatiuum, sed absolutum, & omni forma prius secundùm naturam. *Ad secundum.* Ad secundum neganda est consequentia; non enim si materia existere potest sine qualibet forma seorsum, potest etiam existere sine omnibus coniūctim acceptis. Ad probationem autem dicimus, materiam secundùm suam essentiam respicere contingenter tū singulam formam, tum omnes simul sumptas; non sic tamen secundùm existentiam; vt enim existat, respicit quidem contingenter singulam formam, at formam absolutè sumptam non respicit contingenter, sed necessariò; quia necessaria est illi forma ad existendum, non quidem D hæc, vel illa, sed forma indistinctè. Argumentum itaque Scoti, si quid habet roboris, habet solùm de essentia materiæ, quia si nulla forma seorsum accepta de essentia materiæ est, vtique nec omnes simul sumptę: sic etiam si non est de essentia oculi color aliquis seorsum acceptus, patet neque omnes simul sumptos de essentia oculi esse; tamen secus est de actuali visione; oculus enim vt videat, refertur contingenter ad singulum colorem, quia potest videre sine singulo, sed non contingēter refertur ad vniuersum genus colorum, hoc enim est eius obiectum adæquatum, nec potest oculus videre, nisi colorem aliquem: similiter obiectum adæquatum, ad quod recipiendum directa est prima materia à natura, vt existat, est totum genus formarum, non forma hæc, aut illa, ideò sine singula existere potest; at non sine forma absolutè: sic etiam dicimus, a[illegible]mal genus respicere contingenter secund[illegible]m suam essentiam, & singulam speciem, & [illegible]nn[illegible]s simul, qui[illegible] omnes extra ess[illegible] animalis; at tamen ratione suæ exist[illegible] quidem cont[illegible]ngenter singulam [illegible] o[illegible]nes autem nec[illegible], *Ad tertium.* quia nō potest exist[illegible] sine omnibus. Ea[illegible] responsione tertiu[illegible] quoque ar[illegible]mentum soluitur: nam illa Scoti propositio q[illegible] sibi prescribit genus, prescribit etia[illegible] c[illegible]tam aliquam illius speciem, vera est ta[illegible]modò de essentia; nam quicquid secund[illegible]

A essentiam suam præscribit sibi genus, id est, essentialiter in illo est, necesse est, vt sit determinatè aliqua species illius generis, vt quicquid essentialiter est animal, est necessariò aliqua species animalis; at non est vera de determinatione extra essentiam; oculus enim ad operādum determinat sibi colorem absolutè, at nō sibi determinat aliquam certam speciem coloris, sic propria aliqua affectio animalis præscribit sibi animal genus tāB quam subiectum proprium, & illi necessarium ad existendum, non tamen sibi præscribit aliquam certam speciem animalis, sed aliquam indistinctè; sic igitur prima materia vt existat, præscribit sibi formā absolutè sumptam, & genus ipsum formarum, nec tamen oportet vt sibi præscribat aliquam statutam formam. Quare hęc Scoti argumēta sunt potiùs cauilli, quàm solidæ rationes, quæ vel demonstrent, vel perturbare hac in re aliquem C debeant. Ad Simplicium autem in contextu *Ad quartum.* 52, lib. 1. Physic. dicentem, posse materiam esse per seipsam, minimè verò formam, dicimus, Simplicium non accipere per seipsam esse pro eo quod est existere sine forma, sed ibi sumere esse per seipsum, prout distinguitur ab eo, quod est esse in alio, vt in subiecto; hic enim est sensus cōsentaneus verbis & sententiæ Aristotelis eo in loco, & verba ipsa Simplicij hunc manifestè significant, inquit enim, materia potest esse per seipsam, contraria verò inhærent in alio, itaque esse per seipsum nil aliud ibi significat, quàm non inesse in alio. Ad Aueroem autem in primo capite libri de Substantia orbis dicētem, materia est vnum entium existentium per se, dicimus, non eam esse Auerrois mentem, vt dicat materiam sine forma existere posse, siquidem id apertè negauit in lib. 2. Physic. auscultationis, commentario 12. sed de sola maE teriæ essentia ibi Auerroes loquitur, eamque dicit esse distinctam tum à forma, tum à potentia; quare his verbis nil aliud significare vult, nisi primam materiam habere realem essentiam distinctam ab essentia formæ, & ab essentiis omnium rerum, quod etiam Aristoteles dixit in contextu 8. libri 7. Metaphys. sępe à nobis citato.

F

Contrariæ sententiæ de prima Materia, an sit per se quanta.

Cap. VI.

Considerandum manet, an prima materia per se corporea sit: & quia *Corpus duplex.* duplex est [illegible]pus; vnum, quod esse dicitur [illegible]pr[illegible]u[illegible]us in Categoria substantiæ; a[illegible], [illegible]od est species quanti continui, [illegible] ni[illegible]ud [illegible] trina dimensio, longitudo c[illegible] profunditate; ideo hu[illegible]u[illegible] co[illegible] [illegible]uæ erunt partes; vna, an

ipsa secundum se sumpta prima materia sit corpus de genere substantiæ, altera verò, an sit per se quanta, hoc est, lõga, lata, ac profunda; illa quidem est secundùm naturam prior, quum substantia sit prior quantitate, nos tamen facilioris doctrinæ ordinem sequentes, ab hac posteriore ordiemur, quoniam absque huius declaratione difficilis admodum, atq; ardua altera contemplatio foret. Sunt hac in re duæ contrariæ opiniones; vna Auerrois, ad quam accedere videtur Simplicius in contex. tu 69. libro 1. Physic. & Ioan. Grammaticus in lib. 11. contra Proclum; altera Thomæ, illi penitùs contraria. Auerroes in comment. 63. lib. 1. Physic. & in calce 2. tract. Epit. Metaph. & in 1. cap. libri de substantia orbis, & aliis in locis asserit primam materiam secundùm se, & ante receptionem formæ esse quantam, & habere tres dimensiones, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, tã quam accidens perpetuum, & inseparabile, eas tamen nullis certis terminis circũscriptas, sed interminatas, quę postea à diuersis formis varios terminos recipiunt, prout varię naturalium corporum naturæ requirũt; adeò vt intereunte per recessum formæ corpore aliquo naturali, dimensiones non intereant, sed earum tantummodò termini destruantur, & alij accedant, qui ab alia adueniente forma præscribuntur.

Auerrois opinio de prima materiæ quantitate.

Contrariam sententiam tuetur Thomas, qui pluribus in locis, præsertim verò in opusculo 32. nititur ostẽdere, nullam esse in prima materia quantitatem æternam, sed omnes naturalium corporum quãtitates insequi formas, & à formis tribui, proinde generari & interire, prout ipsæ quoq; naturales formæ oriuntur, & intereunt. Plotinus quoque huius sententiæ fuisse videtur, qui in libro 4. secundæ Enneadis ostendit, primam materiam esse secundùm se penitùs incorpoream, & carere omni dimensione, suscipere autem omnes dimensiones à forma. Albertus quoque in lib. de quatuor Coæuis, & in 3. Metaphys. tract. 2. capite 3. ponit quidem in prima materia formam quãdam substantialem æternam, quam vocat ipse inchoationem formarũ, alij verò formam corporeitatis; at corporeitatem de genere quantitatis in prima materia nullam ponit coæternam ipsi materiæ, quia putat præter primam materiam, & formam illam corporeitatis nil aliud esse in naturali corpore æternum, sed omnia generationi & interitui obnoxia esse. Hoc idem sensisse videtur Auicẽna, vt colligere possumus ex primo suæ sufficientiæ, cap. 2. & ex 2. tract. Metaphysico, cap. 2. ponit enim in prima materia formam illam corporeitatis de genere substantiæ coæternam materiæ, sed nullam ponit corporeitatem de genere quantitatis æternam idque est quod Auerroes dicit in 1. cap. libri de substantia orbis, Auicẽnam non distinxisse dimensiones interminatas à terminatis. Sententia hæc pluribus argumentis defenditur à Thoma in prędicto loco, & alia quoq; ab eius sectatoribus in confirmationem adducuntur, sed nos ea tãtùm, quæ efficaciora esse videntur, aliis omissis, in medium afferemus.

Opinio Thomæ.

Argumenta Thomæ aduersus opinionem Auerrois de quantitate interminata. Cap. VII.

PRIMVM ita argumentatur Thomas, aut quantitas interminata eadem est numero cum terminata, aut sunt duæ distinctæ: si eadem, ergo accidentia rei præcedent rem tempore infinito; nam propria hominis quãtitas pręcedet infinito tempore ipsum hominem, si eadem numero est cũ quantitate materiæ interminata, quæ ponitur esse æterna, sed consequens aduersatur Aristoteli, qui in context. 4. libri 7. Metaphys. inquit, substantiam accidente priorem esse & natura, & cognitione, & tempore: sequeretur etiam eandem esse hominis quantitatem, & formicæ; nam vtraque est idem quantitati interminatæ, quæ autem sunt idem alicui tertio, ea inter se idem esse necesse est; si verò duæ sint distinctæ quantitates, ergo quantitas in eodem corpore erit bis, siquidem quantitas interminata nunquam perit; quare dabitur penetratio dimensionũ, quam omnes Philosophi negant. Secundò, si daretur hęc quantitas interminata æterna in prima materia, ens potestate esset subiectum accidentis, quod ab Aristotele negatur in 5. Physic & ab ipsomet Auerroe in comment. 63. lib. 1. vbi dicit, subiectum accidẽtium esse ens actu, & ex materia & forma constans; sic enim ipsum distinguit à subiecto formarum substantialium, quod est ens potestate. Tertiò, prius est esse simpliciter, quàm esse secundùm quid; at forma substantialis dat esse simpliciter, accidens autẽ omne dat esse secundum quid, ergo forma substantialis præcedit omnia accidentia in materia; quòd si quãtitas interminata præcederet formam substãtialem, hæc prius daret ipsi materiæ esse secundùm quid, quàm forma substantialis det eidem esse simpliciter, quod est absurdum. Quartò, sequeretur, id quod est vnũ per accidens, præcedere illi, quod est vnũ per se, hoc autem similiter absurdum est, & communi omnium consensioni aduersatur; dicũt enim id, quod est per accidẽs, necessario pręsupponere id, quod est per se: consequentia probatur, quoniam ex subiecto & accidente fit vnum per accidens; materia autem & forma vnum per se, prius autem erit vnumconflatum ex materia, & quantitate interminata, quàm vnum cõstans ex materia, & forma substantiali. Quintò, vel hæ dimensiones interminatæ essentiales sunt primæ materiæ, vel accidẽtales; si essentiales, ergo prima materia esset

Primum argumentum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

esset essentialiter quantitas, non substantia; si verò accidentales, ergo separabiles, proinde non æternæ. *Sextum.* Sextò, sequeretur, quatuor esse principia rerum naturalium, nõ tria tantùm, quoniam huic quantitati interminatæ competerent omnes conditiones, quæ secundùm Aristotelem in primis principijs postulantur: quum enim æterna sit, non fit ex alio, neq; ex reliquis principijs, & ex hac omnia fiunt; quæ autem sunt huiusmodi, ea sunt prima principia; quamobrem principia quatuor erunt, forma, priuatio, materia, & quantitas interminata. *Septimum.* Septimò, per hanc quantitatem interminatam materia vel fit actu diuidua, vel potestate, quorum neutrum dici potest: non enim actu, quia facta actu diuisione materię, distingueretur eius pars ab alia parte, hoc autem esse non potest, quia omnis distinctio fit à forma, materia verò secundùm se est prorsus informis; si verò potestate, ergo hæc quantitas interminata frustra est, quia materia etiam sine hac est diuidua potestate, fitq; postea actu diuidua per aduentum formæ. *Octauum.* Postremò, si daretur hæc quantitas interminata, ea esset in aliqua categoria, at in nulla esse potest, ergo non datur: nam si in aliqua Categoria est, certè est in Categoria quanti, in hac tamen non est, quum Aristoteles in capite de quanto dicat omne quantum significare certam, ac terminatam rei quantitatem, quantitas igitur interminata in Categoria quanti non est, ergo in nulla.

Argumenta pro Auerroe ad comprobandam quantitatem interminatam.

Cap. IIX.

Primum argumentum. Ex altera parte pro Auerroe valida argumenta non desunt. Primum sumitur ex ipsa rei natura: quantitas non est generabilis, ergo non generatur, ergo æterna est: assumptum probatur, quia nullum est agens, à quo generari possit; non enim à forma, nec ab alia quantitate, nec ab vlla qualitate; non a forma, quia forma secundùm se non est quanta, nec diuidua, ergo non apta ad producendam quantitatem; pręterea quantitas potest mente abstrahi ab omni forma naturali, ergo est natura prior formis, ergo à nulla forma produci potest, quia non potest causa esse posterior suo effectu: non à quantitate, quia quantitas non est actiua: [illegible] etiam à qualitate quia omnis qualitas est natura posterior quantitate, quare ei[illegible] causa e[illegible] non potest. *Secundum.* Secundum argumētum [illegible] præcipue innititur Auerroes, tale e[illegible] si [illegible] materia non esse[illegible] secundùm propri[illegible]m naturam quanta, id quod ex materia & [illegible] constat, non posset esse diuiduum, sed e[illegible] [illegible]star punctis in[illegible]uum: quod probatur sumptis ex Aristotele [illegible] duobus fundamentis: vnum sumitur ex contextu 18. lib. 5. Metaphys. vbi inquit, diuisionem, & di-

A uisibilitatem esse propriam quanti, & nihil esse diuisibile, nisi quantum vel merito quanti, ita vt solum quantum sit per se diuiduum, cętera verò per quantum: alterum sumitur ex contex 2. lib. 6. Physic. vbi Aristoteles ait, non fieri quantum, neque diuiduum ex pluribus indiuiduis; nam si decem millia punctorum simul iungantur, non fiet ex eis nisi punctum vnum; his ita cõstitutis, sic argumentor: si materia prima ante receptionem formæ secun-
B dùm suam naturam non est quanta. ergo per prius fundamentũ est indiuidua; atqui forma quoque secundùm se indiuidua est, vt omnes dicunt; ergo per posterius fundamentum necesse est id, quod ex ambabus constatur, esse indiuiduum; nam si ponatur diuiduũ, constabit diuiduum ex non diuiduis, & quantum ex non quantis, quod Aristoteli aduersatur: nec potest aliquis ad hoc confugere, vt dicat Aristotelem loqui de partibus tantùm integran-
C tibus, proinde hoc argumento de solis partibus quanti integrantibus ostendi, quòd debeant esse quantæ, non de partibus essentialibus, de quibus in præsentia sermo est; nam si bene rem consideremus, eadem viget ratio in omnibus partibus, è quibus totum actu constet; qualescunq; enim partes sint, necesse est, si omnes sint indiuiduæ, vt totum diuiduum esse non possit: præterea non habet locum hæc partium distinctio, quando sumuntur vt
D indiuiduæ, vt ibi sumit Aristotel. dum ait ex non quantis, & non diuiduis non fieri quantum; dum enim sumuntur vt indiuiduæ, non possunt dici integrantes; dictum igitur Aristotelis est vniuersè verum, ex plurib. non quantis vtcunq; compositis nõ posse fieri quantũ. Neq; etiam dici potest forma, licèt ipsa quanta non sit, causam tamen esse quantitatis, ita vt eam propria rei quantitas insequatur; ete-
E nim indiuisibile non potest esse causa diuisibilitatis: præterea eadem difficultate dictum quoq; illud Aristotelis vrgeretur, dicere namque possemus, licèt nulla partium diuidua sit, tamen vel ex earũ aliqua, vel saltem ex earum collectione prodire quantitatem in toto coniuncto. *Tertium.* Tertio argumēto sic Auerrois opinio comprobatur: si quantitas interiret, haberet contrarium; quicquid enim interit, à suo contrario interimitur; atqui non habet quantitas contrarium, vt legimus in lib. Categor. ergo
F interire non potest. *Quartum.* Quartò, idem confirmatur sumpto ex Aristotele hoc fundamēto in 2. lib de Ortu & interitu; in elementum habens symbolam qualitatem facilior est alterius elementi mutatio, propterea quòd illa symbola qualitas non interit, sed eadem seruatur in genito, quæ fuit in corrupto; huius autem ratio est quoniam accidentia conuenientia formæ [illegible] & [illegible] necessaria non debent de materia [illegible] in [illegible] insunt, imò neque possunt pe[illegible], q[illegible] doquidem non pelluntur aliquid a [illegible], sed a contrario: eadem itaque

ratione argumentetur: quantitas & extensio est necessaria omnibus corporibus naturalibus, & communis est conditio omnium formarum naturalium, vt in materia extendātur; non debet igitur, neq; potest interire quantitas; ergo æterna est, & soli ipsius termini mutari & interire possunt. Tandem id confirmat Auerroes testimonio sensus; quando enim ex aqua generatur aër, videmus quantitatem aquæ non perire, sed potius ad maiorem molem, & ad nouos terminos ampliores extendi; ipsa igitur quātitas in omnibus manet incolumis, & soli eius termini mutantur prout diuersæ naturales formæ varios terminos postulant. Videntur etiam omnes, etiam aduersarij, hoc cōfiteri, dum dicunt formam extendi ad extensionem materiæ & fieri diuiduam diuisione materiæ; sic enim affirmant materiam secundùm se diuiduam esse ante formæ receptionem: dicunt præterea accidentium omnium alia ad materiam pertinere, alia ad formam, & qualitates quidem ad formam, quantitatem vero ad materiam, quod est ipsam Auerrois sententiam approbare.

Quintum.

Sextum.

Sententiæ Auerrois declaratio & confirmatio. Cap. IX.

QVVM ego veram hanc in re esse putem opinionem Auerrois, ductus tum argumentis prædictis, tum Aristotelis aliorumq; authoritate, vt mox ostendam, ante omnia optimè declarandam esse hanc sententiam arbitror; quia ipsa bene intellecta videtur suam veritatem patefacere, & contraria argumenta facilè diluere. Dico igitur huiusce rei veritatem in hoc potissimùm fundamento consistere, quòd quum cuiusq; rei quantitas sit terminata, hæc nec solam materiam insequitur, nec solam formam, sed vtramq; simul; nam quantitas ipsa seclusis mente omnibus terminis à sola materiæ natura emanat, & est eius proprietas inhærens ipsi per se secundo modo, sicut homini risibilitas; termini verò quantitatis præscribuntur à forma, quatenus quælibet forma certos quosdam, ac proprios terminos postulat; hoc certè ex ipsa loquendi consuetudine satis comprobatur; idem enim significare videmur dicēdo magnitudinem, & corporeum, & materiale, & has dictiones sæpe vt idem significantes confundimus, dum à rebus incorporeis has corporeas, & materiales secernere volumus; sic autem denotamus à natura materię prouenire, vt res dicantur & magnitudines, & corporeæ. At statuere terminos magnitudini est solius formæ officium, quia nulla determinatio à mat[illegible] prouenire potest, & rationi consonum [illegible] ma, quemadmodum naturam ipsam materiæ coarctat, & ad certam speciem con[illegible] facitq; hominem, & equum, & asin[illegible] quantitati materiæ, quæ secund[illegible]

Quomodo quantitas materiam insequatur.

Quomodo quantitas insequatur formam.

nis caret, certos aliquos fines largiatur. Duplices autem terminos forma præstat, externos, & internos: externi sunt illi, qui non sunt de genere quantitatis, vt figura, quæ est in quarta specie qualitatis, & nil aliud est, nisi quidam partium quanti inter se concentus, & harmonia; interni verò illi sunt, qui sunt de genere quanti, & certam quanti speciem constituunt, vt bicubitum, tricubitum, & huiusmodi; vtrosque terminos quantitati materiæ forma præbet; at quantitatem ipsam præbere non potest, quia sicuti forma hominis non potest sine materia hominem constituere, ita neque tantum facere potest, nisi in materia quanta, & extensa recipiatur, quum ipsa secundùm se forma non sit quanta, neque diuidua: de qualitatibus verò secus est; hę namque incorporeæ per se sunt, & indiuiduę, quæ tribui à forma possunt, quia materia secundùm se his omnibus caret. Hinc colligimus, formam & materiam sibi mutuam operam præstare: forma enim quæ secundùm se indiuidua est, recipit à materia extensionem, & quantitatem; materia verò sumit à forma terminos suæ quantitatis: hanc veritatem confiteri omnes videntur, inscij tamen, & ab ipsamet re ad ita loquēdum inducti, dum in gymnasijs frequenter dicunt, formam extendi ad extensionem materiæ; sic enim asserunt propriam materiæ esse extensionem, formam verò eam accipere à materia: dicere tamen possumus, non modò formam extendi ad extensionem materiæ, sed etiam materiam ad formæ extensionem extendi, verum enim vtrunque est alia & alia ratione; illud enim verum est de extensione absolutè accepta, quam forma sumit à materia, hoc autem de limitibus, ac finibus extensionis; nam eousque materia extenditur, quousque forma præscribit, & imperat: simili quadam ratione dicere solemus tum equos trahentes currum, tum etiam aurigam tantum itineris peregisse; equos quidem absolutè loquendo; ipsi enim sunt, qui ambulant, non auriga; aurigam verò tanquam eum, qui certos limites, ac fines itineri statuit, quum equi nullum sibi certum terminū proponant, proinde tota hæc determinatio tribuatur aurigæ. Hanc sententiam colligit Auerroes ex Aristotele in contextu 15. libro 4. Physic. dicente locum videri esse materiam, quatenus est magni[illegible]dinis dimensio, siquidem materia est di[illegible]sio [illegible]nitudinis; vocat autem ibi magnitu[illegible]inem [illegible]ristoteles eam tantùm, quæ term[illegible]ata [illegible]st, certamq́ue habet quanti[illegible] [illegible]onem [illegible]erò græcè dictam [illegible] vo[illegible] materiæ quantitatem [illegible] terminis[illegible] quum igitur dicat Arist[illegible], [illegible] cum ea ratio[illegible]e videri esse materia[illegible] q[illegible]s est dime[illegible] dubio materiam pe[illegible] se dimensam p[illegible]nit, quum præsertim postea materiam hanc dimensam distinguat à forma, dic[illegible]s eam sub forma contineri tanquam

Termini quantitatis duplices.

Materia extenditur ad extensionem formæ, & forma ad extensionem materiæ.

tanquam sub superficie, ac termino; forma e- A nim dat terminos extensioni materiæ, materia verò suapte natura quanta, & extensa est, imò Aristotel. ibi eam vocat dimensionem ipsam: quamobrem rectè ibi Auerroes colligit ex Aristotele materiam per se habere dimensiones interminatas, quæ nec re, nec imaginatione separari à materia possunt; quod quidem verissimum est; dum enim mente materiam fine formis concipimus, fieri non potest, vt eam non quantam imaginemur, sed B necessariò imaginamur quantam, ac veluti vastam quandam magnitudinem, nullisq; certis terminis circumscriptam; idq; Aristoteles eo ipso in loco satis clarè pronuntiare videtur, dum inquit; si à corpore amoueantur terminus, & affectiones, nil remanet, nisi materia, non enim dicit, si amoueatur quantitas, sed dicit, si amoueatur terminus; quare putat proprium, & naturalem materiæ esse quantitatem, at non terminos. Talem materiam si- C gnificauit Chaos illud Anaxagoræ corporeū, in quo omnia inesse dicebat; est enim materia moles quædam indistincta, in qua insunt omnia, non quidem actu, vt Anaxagoras dicere visus est, sed potestate solùm. Plotinus quoque eiusdem sententiæ fuit in 4. lib. 2. Ennead. licèt ei contraria opinio attribui soleat: ibi namque longo sermone ostendit materiam secundùm se incorpoream esse, & quantitatem non habere, sed apertè etiam decla- D rat de quanam quantitate loquatur; de sola enim terminata loquitur, vt omnia eius exempla testantur; dicit enim quantitatem insequi formam; quoniam aliam quãtitatem forma hominis postulat, aliam forma bouis, aliam forma canis, quarum nullam materia in se habet; igitur hoc tantùm ex Plotino ibi sumi potest in cap 8. eius lib. idque nos non inficiamur; sed in cap. 11. manifestè ponit in prima materia quantitatem interminatã, quum E dicat materiam esse quandam veluti molem, ac dimensionem vacuam, & declaret non esse aliud hãc vacuitatem, quàm negationem terminorum, seu interminationem; vnde colligit materiam esse molem, & non molem; molem quidem, quatenus extensa est, non molem verò, quatenus non est terminata; exponit etiam ibidem Platonis de materia prima sententiam, qui non dixit eam magnam, neque dixit paruam, sed vocauit simul magnum F & paruum, vt tum quantam significaret, tum interminatam & aptam indistinctè ad quoscunque terminos suscipiendos: prætereà in cap. 6. volens ostendere Plotinus elementa ex materia & forma constare, [illegible]; si elementa essent [illegible] sine materia quomodo magnitudinem ac molem haberent? molem igitur, ac magnitudinem corporibus à materia prouenire, & [illegible] insequi censuit, non formam, solos autem terminos tribui à forma.

Chaos Anaxagora.

Plotinus.

Plato.

Reprobatio praui sensus Auerroi à nonnullis attributi. Cap. X.

NON est hic silentio prætereundus nonnullorum error, qui sententiam Auerrois in prauum sensum trahentes, in eam postea inuecti sunt; putârunt enim has dimensiones interminatas apud Auerroem esse illas, quæ actu existunt extra animam, diciq; interminatas ratione terminorum præscribendorum à forma generanda; dimensiones enim quæ sunt in semine humano, etsi proprios terminos habēt, dici tamen possunt interminatæ respectu terminorum tribuendorum à forma hominis aduentura, quos nondum habent; qua ratione existerent actu interminatæ extra animam, quatenus carentes terminis formæ generandæ. Sed ab hac sententia alienissimus Auerr. fuit, qui nunquam dixit, dimensiones interminatas existere actu vt interminatas, sed in cõment. 15. lib. 4. Physic. & in calce 2. tract. Epit. Metaph. apertè dixit, has dimensiones interminatas non esse actuales, sed potentiales; interminatas enim intelligit, non ratione terminorum tantùm formæ generandæ, sed ratione omnium terminorum, qui à qualibet forma pręscribi possunt, imò etiam eorum, quos habent à forma præsente: quamuis enim existant vt terminatæ, & nunquam vt interminatæ, terminos tamen non ex se habent, neq; ex propria natura materiæ, sed à forma; quare nõ ideò dicuntur interminatæ, quòd reperiantur vnquam sine terminis, sed quia secundùm propriam materiæ naturam, quam insequũtur, nullos certos terminos habent præscriptos: sic enim ipsam quoq; materiã dicimus secundùm se esse informem, & omni actu carētem, quamuis semper habeat formam, nec possit vnquã existere sine forma: nil enim aliud per hoc significare volumus, quàm naturam materię nullam sibi certam formam præscribere. Quemadmodũ igitur dum solam materiæ essentiam spectamus, eamq; mente ab actu existendi abiungimus, informem penitùs esse dicimus; dum autem eandem vt existentem cõsideramus, dicimus semper esse formatã: sic etiam eius quantitatem dum secundùm se sumptam respicimus, interminatam vocamus, quia secundùm se nullis certis terminis est addicta; dum aũt eandem vt actu existentem respicimus, semper habere terminos dicimus, & nunquã existere actu sine terminis; siquidē ponere eam actu existentem vt interminatam, esset ponere actu magnitudinē infinitam, quæ dari nullo modo potest: non igitur eam vocamus interminatam, quòd terminorum negationem requirat, sed quia terminos, quos habet, & quos habere potest, non à se, neque à natura materiæ præscriptos habet, sed ab alio, nempe à forma terminante; ob id Auerroes has dimensiones materiæ vocat potentiales, non

Prauus sensus attributus Auerroi.

Confutatio.

Verus sensus.

actuales, quia interminatę non existunt actu, sed dum mente à terminis abiunguntur, cognoscuntur esse secundùm se interminatæ, & potestatem habere quoscunq; terminos recipiendi; hoc igitur modo intelligendum est id, quod Auerroes dicit, quantitatem hanc interminatam nó existere actu, sed potestate; non enim negat eam existere, sed solùm vult eius imperfectionem, atq; interminationem significare, quia nullum ex propria natura terminum habet. Non est etiam ignorandum, quantitatem interminatam nó differre numero à terminata; eadem enim est, quæ secundùm se terminis carens, eos postea sumit à forma, & fit terminata; ideò idem est vtriusq; subiectum inhærentiæ, nempe ipsa prima materia, at non est idem subiectum attributionis, seu denominationis; nam interminata attribuitur materiæ, terminata verò toti composito: simili ratione etiam imago à pictore leuiter adumbrata nó differt numero ab ipsa iam absoluta, sed solùm vt id, quod priùs potestate, atq; imperfectum est, postea verò fit actu, atq; perfectum.

Quantitas interminata est eadem numero cũ terminata.

Solutio argumentorum pro Thoma adductorum. Cap. XI.

RESTAT vt contraria argumenta, quæ pro Thoma adducta sunt, soluamus. Ad primum dicimus, quantitatem interminatam eandem esse numero cum terminata: quando autem infertur, ergo accidentia rei præcedunt ipsam rei substãtiam tempore infinito, dicimus, si sumatur quantitas, vt hominis propria, & vt humanis terminis circũscripta, negandum esse consequens, quia hæc, quatenus talis est, non præcessit hominem; si verò sumatur quantitas absolutè, seclusis terminis, negandam esse falsitatem consequentis, quia sicuti materia hominis secundùm Aristotelem præcessit hominem tempore infinito, ita quantitas illa vt interminata præcessit per infinitum, nec ob id vllum absurdum sequitur, quia non propterea aliquod hominis propriũ præcedit hominem; siquidem materia non est magis hominis materia, quàm aliarum rerum; ad probationem verò sumptam ex Aristotele, qui in contextu 4. libri 7. Metaphysic. dicit substantiam esse accidentibus priorem naturâ, cognitione, & tempore, multi multa dicunt, & locus ille magna difficultate nó caret, quia de tempore videtur dictum Aristotelis falsum esse: nam si hoc intelligamus de qualibet substantia, respectu accidentium suorum, non est tempore prior omnibus suis accidentibus, non enim accidentibus proprijs, quum hæ simul oriantur cum subiecta substantia, vt simul cum homine risibilitas; si verò intelligatur etiam de omnibus accidentibus tam[illegible] huius rei, quam a[illegible] huc falsum est; dantur enim secun[illegible] A[illegible] telem accidentia æterna, qua[illegible] nt accidentia Cœli, quæ sunt tempore priora omnibus substantijs caducis, & nullam habent substantiam tempore priorẽ, ne ipsam quidem substantiam Cœli, quum & ipsa sint æterna; ideò locus ille multorum animos torsit, qui varijs modis illum nixi sunt interpretari; ego pro occasione hîc pauca quædam dicam; id tamen præmonere velim, argumentum hoc non magis nobis, quàm aduersarijs obesse: vt enim secundùm Auerroem poni videtur accidens tempore prius forma substãtiali, quod Aristot. aduersatur, ita secundùm Thomam ponitur quantitas rei simul oriri cum forma, quod similiter Aristoteli aduersatur, quia si dictum illud Aristotelis verum esse debeat, oportet accidens nec prius tempore existere, quàm substantiam, nec simul cum illa, sed posterius tempore; omittere igitur poterant aduersarij argumentum hoc, tanquam ab eo, de quo nunc agitur, alienum, quum ad aliam quandam difficultatem pertineat, nec minùs Thomæ, quàm Auerrois sententiam oppugnare videatur. Agit hac de re Zimara in theoremate nono, & reprobat interpretationem à Scoto adductam in 2. quæst. libri 7. Metaphysic. vt ibi legere possumus: affert etiam expositionem Auerrois, quam nec approbat, nec reprobat, sed aliam ipse propriam adducit, quæ ipsi mirum in modum placuit: Auerrois quidem sentẽtia est, Aristot. ibi loqui de substantijs tantùm caducis, ac de earum accidentibus, nó de æternis, quare cessat dubium de accidẽtibus Cœli, inferiorum autem corporum accidentia omnia habent substantiam tempore priorem; vel enim substantia composita, quæ illis subiecta est, præcedit ea tempore, vel saltem prima materia, quæ illius substantię pars est; quantitas verò materiæ interminata non existit vt interminata, sed semper sub terminis, nec differt numero à terminata; quum igitur Aristot. ibi loquatur de accidentibus, quæ extra animam actu existunt, rectè dicit omnia esse tempore posteriora substantia, in qua inhærent; sic dubiũ soluitur secundùm Auerroem. Zimara verò inquit, verba illa Aristot. ita esse intelligenda, vt coniunctio pro disiunctione sumatur, & sensus eorum sit, substantia est accidente prior vel tempore, vel saltem naturâ, sic enim tollitur omnis difficultas: nam quant[illegible] interminata non est comparanda cum [illegible]posito, sed cum prima materia, quæ i[illegible] m est inhærentiæ, & att[illegible] ve[illegible]ò prior illa qua[illegible] saltem natura. E[illegible] solutionem Zi[illegible] soluionem Zi[illegible] acc[illegible] erbis Aristot. [illegible] one vtitur [illegible]on di[illegible]ctione: sed [illegible] Auerrois di[illegible] us co[illegible]derat [illegible] cam quoque [illegible] te de [illegible]cultate, q[illegible]and[illegible] qui [illegible]m non [illegible] icurum, Aristot. eo in loco loqui de sola substantia

Ad primum.

Quomodo substantia sit tẽpore prior accidentibus.

Expositio Auerrois.

Expositio Zimaræ.

Confutatio.

substantia composita, & hanc vocare substan- A tiam, & dicere priorem accidentibus naturâ, & tempore, nempe accidentibus suis, non accidentib. alienis, de quibus nihil certum statui potest, quum accidentia hominis senioris præcedant tempore substantiam alterius hominis iunioris; itaq; non videtur esse ad materiam confugiendum, quæ accidentibus prior tempore esse dicatur, sed ostendendum, quomodo substantia composita tempore prior sit omnibus accidentibus suis, hoc est illis, quæ B ipsimet tanquam subiecto attribui solent, si verba illa Aristot. eum sensum habent, quem aduersarij nobis obijciunt; id tamen nec ipsi, nec alius vllus ostendere potis est, quũ sit manifestum, quamlibet substãtiam compositam aliqua habere accidẽtia necessaria, quæ simul cum illa, non posteriùs, oriuntur, vt propria cuiusq; quantitas, & alia complura; hunc igitur sensum falsum esse certum est, nec verbis Arist. attribuendum. Quamobrem quum ego C rem hanc diligenter cõsiderauerim, semperq; existimauerim, quærendam semper esse ante omnia cuiusq; rei veritatem, deinde illa cognita, ad eam, si fieri possit, verba Aristot trahenda esse, non è contrario, quod multi faciunt; viderim autem hãc esse manifestissimam huiusce rei veritatem (etiamsi id non asseret Aristot.) substantiam esse naturâ priorem omnibus accidentibus suis, non omnibus tamen tempore, sed aliquibus; dicendum cen- D sui, necesse esse vt Aristot. vel hoc idem dicat, vel falsum dicat: quòd hoc idem dicat, tueri possumus, si ipsam quidem Zimaræ sententiam recipiamus, quam dicere possumus non ab eo fuisse inuentam, sed ab ipsamet re osten di omnibus, ac patefieri; verborum tamen Arist. meliorem interpretationem adinuenimus, constat enim interpretationem Zimaræ illis accommodari non posse, quum Aristot. nõ disiunctione vtatur, sed coniunctione, sitq; E arbitraria expositio, & satis impropria locutio coniunctionem accipere pro disiunctione. Propterea ego dico, defendi posse sensum illorum verborum etiam coniunctum, nempe vt Aristot. hoc solum dicere velit, substantiam esse accidentibus priorem, vtcunq; id sit, postea verò modos declaret huius prioritatis, & dicat priorem esse his omnibus modis, ratione, cognitione, naturâ, ac tempore, non quidem semper his omnibus simul, sed modò F omnibus, modo aliquibus, sat enim est, si hi omnes sint modi, quibus solet substantia esse accidente p[illegible], nec al[illegible]us detur præter hos: sic nos aliàs sumus interpretati verba illa Arist. in definitione natu[illegible] *motus & quietis* vt con iunctio non prod[illegible]one [illegible]matur, sed pro coniunctione, nec ob id dicere oportet, naturam in quolibet naturali corpore esse causam vtriusque, hoc igitur modo conueniens est loquutio coniunctiua, ineõueniens autem disiũctiua: quemadmodum enim natura non

Expositio propria.

est causa alterius tantùm, sed vtrisque, ita hic dicendum non est, modum, quo substãtia est accidente prior, esse aut hunc, aut illum, sed esse hos omnes, tametsi non simul; accidens enim nullo illorum modorũ potest esse prius substantia sibi subiecta, imò neq; simul, nisi tempore solùm; substãtia verò omnis est suis accidentibus prior & definitione, & naturâ, & cognitione distincta, etenim hi modi reipsa in idem cadunt; tempore autem prior est multis suis accidẽtibus, quibusdam tamen si non est prior, non est saltem posterior, sed simul. Hanc esse puto mentem Aristot. eo in loco. Ad argumentum igitur dico, quantitatem terminatam referendam esse ad substantiã compositam, cui vt subiecto attribuitur, interminatam verò non ad compositum, sed ad materiam; itaq; sat esse, si, vt compositum quantitate terminata, sic materia quantitate interminata sit prior, si non tempore, saltem naturâ: quantitatem autem interminatam compa rare cum composito, & illo priorem dicere absurdum est, perinde enim est ac dicere accidentia huius hominis esse tẽpore priora substantiã alterius hominis, quod incongruum est, & alienum à mente Aristot. eo in loco, qui substantiam cum suis tantùm accidentibus comparat, nõ cum alienis, imò nec vllam substantiam ibi considerat, nisi compositam, & perfectam, & nulla accidentia, nisi terminata, & actu existentia: quod verò addebatur, ergo eadem esset hominis quantitas, ac formicæ, negandum est; quòniam axioma illud, quæ sunt idem alicui tertio, sunt idem inter se, verum est comparando inter se illa, quæ sunt actu; sed non est verum, si fiat comparatio eius, quod est potestate, cum eo, quod est actu, quia hæc non omnino sunt idem, sed differũt per potestatem, & actum; lignum enim est potestate idem numero lectus, qui postea est actu, est etiam illud idem lignum arca potestate, & eadẽ arca numero quæ potest ex eo fieri actu, nec propterea sequitur vt arca sit idem quod lectus: sic materia prima est idem quod homo, qui ex ea fieri potest, cum hoc tamen discrimine, potestate, & actu; & eadem materia est idem quod equus, qui potest ex ea fieri, nec ob id homo est idem quod equus, nisi sic intelligamus, eadem materia est potestate homo, & potestate equus, ita vt esse idem in eo tantùm consistat, quod est potestate, sed non in eo, quod est actu: sic igitur quãtitas interminata primæ materiæ est potestate quantitas hominis terminata, & potestate quantitas formicæ, quoniam apta est recipere vtrosque terminos, sed hi inter se nõ sunt idem. Ad secundum argumentum dicimus, subiectum accidentium terminatorum, ac perfectorum esse ens actu, & de his tantum loquuntur Aristot. & Auerroes, non de accidentibus interminatis, [illegible] possunt habere subiectũ ens potestate. Ad tertium sunt qui respondeant, pri- *Ad secundum.* *Ad tertium.*

mam materiam ex se habere esse simpliciter, nō à forma, propterea quòd habet propriam existentiam: sed hanc opinionem nos antea confutauimus, & ostendimus primam materiam non per se existere, sed per formam, quę constituit hoc aliquid. Nos igitur dicimus, aliud esse existentiam, aliud essentiam, & vtrouis modo hi sumant esse, argumentum nihil habere roboris. Nam si intelligant esse essentiæ, nō sequitur, quòd esse secundùm quid sit prius, quàm esse simpliciter; ipsa enim materię essentia indeterminata prior est, quàm essentia quantitatis interminatæ: si verò essentiam sumant vt determinatam per formam, quod appellari solet esse specificū, hæc comparanda est cum quantitate terminata ipsam insequente, non si interminata, quæ soli primæ materiæ comparanda est; forma verò substantialis dans rei esse simpliciter, id est, constituēs ipsam in aliqua specie substantię, prior est quantitate consequente, quæ non dat rei esse simpliciter, sed esse secundùm quid, quia constituit eam in categoria accidēris. Si verò esse pro existentia accipiatur, hāc dare potest sola forma substātialis, quare nequit aliquod accidens formam præcedere, quod vllo pacto rei præbeat existentiam: itaq; nullū modum video, quo sit prius esse secundū quid, quàm esse simpliciter; nam quantitas interminata non dat esse secundùm quid, quod sit coarctatum ad aliquā certam quantitatem, hoc enim vtiq; esset absurdū, nempè rem esse priùs determinatam secundùm speciem aliquā accidentis, quàm in specie vlla substantię; at quantitas interminata dat quidem materię esse secundùm quid, sed indeterminatè, & eo prius est esse materiæ substantiale, quod similiter est indeterminatum: quoniam igitur prius est in materia esse substantiam, quàm esse quantam interminatè, esse verò determinatū, quod tribuitur à forma, est prius omni accidēte terminato, quod tribuit esse secundùm quid, manifestum est, nunquam esse prius esse secundùm quid, quàm esse simpliciter. *Ad quartū.* Ad quartū concedimus, ex materia, & quantitate interminata fieri vnum per accidens, quod prius est composito constante ex materia & forma, & vno per se; satis enim est, si illud vnum per accidens habeat priorē se saltem substantiam materiæ, quæ dici potest vnum per se, prout distinguitur ab vno per accidens: videtur itaq; hic cauillus in hoc consistere, quòd comparat quantitatem interminatā cum forma, cum qua non debet comparari: congrua enim fit comparatio formæ substantialis acquisitæ cum accidentibus similiter acquisitis, quæ his omnibus, vt antea diximus, p[illegible]r est, & primæ materiæ apud Aristot. æternæ cum quantitate interminata sim[illegible]ter æ[illegible]rna, [illegible] eius naturam insequente, proinde p[illegible] secundum naturam. Sim[illegible]s fuit [illegible] argumento præcedente, à quo hoc p[illegible]um [illegible]

A scitepat. Ad quintum dicimus, quantitatē interminatam neq; esse essentialem materiæ vt per se in primo modo dicendi per se, neq; etiam penitus accidentalē; sed esse illi essentialem vt per se in secūdo modo dicendi per se, essentiam enim materiæ insequitur quātitas, sicut essentiā hominis risibilitas; quare nec separabilis est à materia, nec materia est, essentialiter quantitas. *Ad quintū.* Ad sextū dicimus, quantitatem hanc interminatam non posse quartum B rerum principiū appellari, neq; ex ea res fieri, praua enim & incongrua est hæc locutio, res fiunt ex quantitate interminata; sed solùm dicimus, ex duob. contrarijs; & ex subiecta materia res fieri; ex materia enim & forma fiunt res, & constant; ex priuatione aūt fiunt tanquam ex termino à quo: ratio autem est, quoniam hæc singula proprias habent principij rationes, forma vt terminus, ad quē mutatio tendit, & vt suo aduentu rem constituens; pri- *Ad sextum.*
C uatio tanquā terminus, à quo recedit, in omni mutatione necessarius; materia verò vt subiectum deferens mutationē, & in re genita permanens: ipsa verò secundùm se quantitas interminata nullā habet principij rationem, sed est conditio quædam materiæ, quæ subijci nō potest, nec suo officio fungi nisi sit quanta: sic etiam materiæ potentia, de qua antè loqu[illegible] sumus, nullam habet propriam rationē prin[illegible]cipij, sed est conditio constituens principiu[illegible] *Quātitas non est quartum principiū generationis.*
D materiale; quantitas verò dici potest eiusde[illegible] conditio, non tamen vt cōstituens, sed vt sin[illegible] qua non. Ad septimum dicimus, incongrua[illegible] esse interrogationem, an per quantitatem interminatam materia fiat actu diuidua, an potestate, siquidem diuiduū, seu diuisibile significat manifestè potestatem, non actum; nam diuisibile vocamus non id, quod actu diuiditur, sed quod habet potestatē vt diuidatur; nisi fortasse dicant actu diuisibile esse id, quod ha-
E bet potestatem proximam vt diuidatur, potestate autem diuisibile id, quod habet potestatem remotiorem; quoniam enim agens non agit nisi in subiecto bene præparato, & idoneo ad recipiendum, ideo illud subiectum, quod nondum est bene pręparatum, dici potest habere patiēdi potestatem remotiorem; vt si ceram dicamus diuiduam esse; & ferrum diuiduum, sed ceram actu, ferrū verò potestate; cera nanq; diuidi statim potest, ferrum au-
F tem non statim, sed aliqua adhibita præparatione. Hoc igitur modo si [illegible] gant actu diuisibile, & di[illegible]isibile p[illegible] mus primā materia[illegible] quum si[illegible], habere primam radic[illegible]m & rat[illegible]m præc[illegible]puam diuisibi[illegible] a[illegible] n[illegible]n tamen actu [illegible] quantū a diu[illegible] & [illegible]tione [illegible], quia diuidi p[illegible] poni[illegible] esse a[illegible]u id enim quod non e[illegible]u, non est aptū [illegible]re actionem agen[illegible] tet[illegible] mater[illegible] á[illegible]ùs fieri actu per [illegible] vt recepta forma sit diuisibilis actu, seu po-

seu potestate propinquiore; quare per quantitatem interminatam materia fit diuisibilis potestate remota: quod verò illi dicunt, ergo illa quantitas est frustra, quia etiam sine illa est materia diuisibilis potestate, hoc negandum est; dicimus enim materiam sine quantitate diuiduam dici non posse, hoc est, nec actu, nec potestate, quia neq; à forma, neque ab vllo agente potest quantitatem recipere, nisi eam habeat suapte natura, quare nunquam fiet diuidua. At postremum argumentum dicimus, quantitatem interminatam esse in categoria quanti; quum enim quælibet categoria diuidatur per potestatē, & actum, vt inquit Arist. in contextu 6. primi libri de Anima, & in contex. 3. & 6. tertij Physic. est quidem præcipuè in categoria illud, quod iam est actu, idq; respiciens Aristot. in cap. de quanto dixit, quantum esse illud, quod denotat certam rei quantitatem, per huc significans, solum quantum terminatum esse propriè, ac directè in categoria quanti; attamen non negaret etiam quantitatem interminatam pertinere ad eandem categoriam, & in ea esse per quandam reductionem, & secundariò: sic etiam in categoria substantiæ non solum est homo actu, & perfectus, sed etiam homo potestate; nam prima materia est potestate homo, & potestate omnia, & ponitur in categoria substantiæ per reductionem, tanquam omnium substantiarum inchoamentum; ideò dicere solent, substantiam compositam, & actualē propriè, & præcipue in genere substantiæ collocari, materiam vero & formā, quæ sunt substantiæ simplices, in eodem esse secundariò, & tanquam partes substantiæ compositæ.

Ad vltimum. (margin)

An prima Materia sit corpus de genere substantiæ, opiniones variæ.

Cap. XII.

HACTENVS ostensum est, primam materiam esse per se quantam, & ita esse corpoream quatenus habet tres dimensiones, quæ constituunt corpus de genere quantitatis; considerandum restat, an secundùm propriam naturam, & ante aduentum formæ sit etiam corpus de genere substantiæ. Hac de re tres ad summum inuenio aliorum sententiss. Prima est illorum, qui in materia ponunt formam quandam substantialem æternam, quam alij vocirich[illegible] atiuum formarum, alij formam corp[illegible] à qua habent omnia naturalia c[illegible]rpora [illegible] c[illegible]pora, ita vt ea sit natura communi[illegible] o[illegible], quod est supremum [illegible] sententiam hanc [illegible] Au[illegible] pri mo sufficientiæ cap. 2. & in 2. tra[illegible]atu Metaphys. cap. 2. & Albe[illegible] Ma[illegible] & [illegible] ensis, & Ioannes Gandauen[illegible], & Augustinus Suessanus, & meis temporibus M. Antonius Genua præceptor meus, qui ostendere nisus

Prima opinio (margin)

A est, dari hanc formam inseparabilem à prima materia, & ab Arist. significatam nomine priuationis tanquam omnium formarum imperfectissimam. Secunda est sententia, quam tuetur Ioannes Grammaticus in lib. suo 11. contra Proclum, vbi ostendit primam materiam secundùm se esse corpus, quia est ipsamet trina dimensio, ita vt trina dimensio in materia non sit accidens, sed substantia, & nil aliud sit substantia ipsa materiæ, quàm triplex dimensio, longitudo, latitudo, & crassities. Tertia est B opinio communis, in qua videntur cæteri omnes philosophi consensisse, quòd prima materia secundùm suam naturam non sit corpus corporeitate substantiali, sed illa solùm, quæ est de genere quantitatis, quâ sit per se quanta, vt iam demonstrauimus; corpus enim de genere substantiæ dicunt esse illud solum, quod ex materia & forma cōstet. Ego verò his omnibus sententijs consideratis, atq; reiectis, C ostendam primam materiam in sua prima notione, & in suæ naturæ puritate acceptam nil aliud esse, quàm corpus de categoria substantiæ. non quidem per formam illam æternam, quam prima illa secta tuetur, neque quia sit idem quod trina dimensio, vt Ioannes Grammaticus; sed quia secundùm propriam suam naturam est corpus substantiale simplex, trinæ dimēsioni subiectum: & quemadmodum non dubito, quin hæc sententia primo ipso aD spectu à plerisque παράδοξος, & absurda iudicanda sit, ita etiam non despero, literatos & ingenuos viros, postquam ipsa veritatis fundamenta perceperint, aut in nostram sententiam venturos, aut saltem iudicaturos, me nō temerè, sed valida, & efficaci ratione ductum, in hanc sententiam venisse.

Secunda opinio. (margin)

Tertia opinio. (margin)

Quarta opinio propria. (margin)

Argumenta illorum, qui dicunt primam Materiam esse corpus per formam corporeitatis æternam.

E

Cap. XIII.

EXPENDANDA primo loco est illorum opinio, qui primam materiam dicunt esse corpus per formam substantialem illi perpetuo inhærentem, & inseparabilem: hi pluribus ad hanc comprobandam argumentis nituntur, sed nos reliquis omissis duo tanF tùm præcipua in medium afferemus, quorum consideratio ob ea, quæ mox dicenda sunt, magno nobis vsui futura est. Vnum est, nisi hæc forma admittatur, dabitur creatio ex nihilo [illegible] illa, quę solet vocari generatio, creatio erit [illegible] quens est falsum non modo apud A[illegible]em, sed etiam apud Theologos n[illegible] negant, naturā posse aliquid creare [illegible] ad solum Deum pertineat; consequentiam [illegible] pre[illegible]bant; forma, quæ producitur [illegible] tur, nulla sui parte præsupposita, at id, [illegible]od totum producitur nulla

Primum argumentum. (margin)

præsuppoſita ſui parte, creari dicitur, ergo forma creatur; hac autem forma admiſſa, quæ ſit omnium formarum inchoamentum, creationem formarum vitamus, quia hæc forma ab agente elaborata ad varias perfectiones ducitur, & ſit forma ſpecifica modò huius rei, modò illius. Secundum argumentum tribus nititur fundamentis, quæ illi ante omnia ſtatuunt; primum eſt, veram eſſe ſententiam Auerrois in Porphyrium in cap. de ſpecie, quòd ſupremum genus vniuocum in categoria ſubſtantię eſt corpus, quod ſola caduca corpora complectatur; ſecundò ſumũt genus vniuocum id ſolum dici, cui reſpondeat extra animam aliqua vna communis natura, quæ à pluribus ſpeciebus æquè participetur, nec ſit ſola vox pluribus naturis communis, hæc enim ambigua, ſeu ęquiuoca dicitur; tertiò accipiunt, non poſſe talem cõmunem naturam, à qua in rebus exiſtente ſumatur vniuocatio, eſſe niſi formam, hæc enim eſſe videtur Auerrois ſententia in 2. Phyſic. Cõment. 28. & in 1. Metaphyſ. 17. & in 7 Metaphyſ. 43 & in 8. Metaphyſ. 6. & in 2. tractatu Epitom. Metaphyſ. cap. 13. in his enim omnibus locis inquit, partes omnes definitionis eſſe formas; genus quidem eſſe formam vniuerſalem, differentiam verò eſſe formam particularem: his iactis fundamentis ita argumẽtantur; corpus, quod eſt ſupremum genus in categoria ſubſtantiæ, eſt vniuocum genus omnium caducorum corporum, ergo ei reſpondet in rebus aliqua vna forma ab omnibus talibus corporibus participata, datur igitur forma corporis, ſi aũt datur, ergo æterna eſt; quia quicquid in re intereunte ineſt, quod etiam in re generanda ineſſe neceſſarium ſit, id non debet interire, ſed in re genita idem ſeruari; at corporis natura nulli rei generandæ repugnat, imò eſt omnibus neceſſaria; ergo interire nunquam debet, ſi verum eſt id, quod ab Ariſtotel. dicitur de ſymbolis elementorum qualitatibus in 2. libro de generatione; nam ſi mutetur aqua in aërem, inquit Ariſtoteles humiditatem aquæ non interire, ſed eandem in aëre ſeruari, quum ambo ſint elementa humida; imò non ſolùm non debet interire, ſed neq; poteſt interire, quicquid enim interit, à ſuo contrario interimitur, at formæ corporis nulla eſt contraria forma, quum omnes eam complectantur, imò & neceſſariò eam requirant; igitur nec debet, nec poteſt forma corporis vnquam interire.

Secundum argumentum.

Dictæ ſententiæ impugnatio.
Cap. XIV.

Adversvs hanc ſententiam, quum iam ſit ab omnibus exploſa, pauca dicere ſatis erit; impugnat eam multis in locis Auerroes diſputans contra Auicennam, qui eam tutatus eſt, præſertim verò in Comment. 63.

A primi Phyſic. & in Epitome Metaphyſ. tractatu 2. cap. vltimo, & vtitur argumento tali: ſi in prima materia eſſet hæc forma æterna, ſequeretur, non poſſe vllam aliam formam in materia recipi, ſed ſola accidentia, quoniam per hanc formam materia fieret ens actu; enti autem actu non poteſt aliqua ſubſtantialis forma aduenire, ſed accidentia tantummodò; nulla igitur dabitur ſubſtantiæ generatio, ſed ſola mutatio in accidentibus. Verùm aliqui

Primum argumentum.

B Auerroiſtæ huius ſententiæ ſectatores facile eſſe exiſtimarunt, non modò hoc argumentum ſoluere, ſed etiam oſtendere Auerroem eiuſdem fuiſſe opinionis; dixerunt enim duplicem eſſe formam ſubſtantialem, vnam ſpecificam, & (vt eorum vocabulo vtamur) vltimatam, quæ eſt forma vltimæ ſpeciei, vt hominis, equi, bouis; alteram verò communem & generalem, qua non ſpecies infima conſtituitur, ſed genus aliquod vt forma corporis,

Solutio aliquorum.

Forma duplex.

C forma viuentis, forma animalis; huiuſmodi forma non poteſt exiſtentism tribuere, ſed ſola forma ſpecifica id facere poteſt, propterea quòd forma generalis dat quidem actum, ſed imperfectum, & eum poteſtate commiſtum; at forma ſpecifica dat actum perfectum, & nulla alia forma indigentem ad exiſtendum: dicunt igitur, Auerroem non negaſſe formam corporis æternam in prima materia, ſed eam poſuiſſe vt generalem, non

D vt ſpecialem, ideoque Auicennæ ſententiam reprobaſſe, qui talem formam tanquam ſpecificam ſtatuebat, quod ex ipſomet Auerr. argumento colligitur: nam ſi materia habeat aliquam formam generalem, non impeditur ne aliam formam recipere queat, ſed ſolùm ſi habeat formam ſpecificam; idq́ue aſſerit manifeſtè Auerroes in Commentario 17. primi Metaphyſ. vbi dicit materiam priùs recipere formas vniuerſales, & imperfectiores, poſtea verò particulares, & perfectiores;

E itaque argumentum Auerrois de ſola forma ſpeciali efficacitatem habet, non de generali, materia enim habens formam ſpecialem non poteſt manente illa aliam formam recipere, ſed ſola accidentia; at formæ generali poteſt alia forma ſubſtantialis ſuperuenire, quare per formam corporis generalem non tollitur generatio. Sed hi neq; Auerrois, neque Auicennæ mentem penetrarunt. Aui-

Solutionis impugnatio.

F cenna quidem fatuus fuiſſet, ſi poſuiſſet in prima materia formam ſpecificam æternam, quomodo enim poſſet materia eſſe libera ad omnes formas recipiendas? & quomodo non fuit poſita ab Auicenna vt generalis, ſi fuit ab eo appellata forma corporis, & corporis eſt genus ſupremum in categoria ſubſtantiæ? nullam certe formam putauit Auicenna eſſe generalem, ſi formam corporis generalem eſſe negauit: talem igitur opinionem de forma generali æterna attribuit Auerr. Auicennæ, eamq́; refellit, idq́, apertè legere apud

cum

eum possumus in secundo tractatu Epitomes A
Metaphysicæ, capite vltimo; quare ipse nul-
lam in prima materia formam æternam ad-
misit, neque vt specialem, neque vt genera-
lem; ostendamus igitur, quomodo contra
hanc formam argumentum Auerrois sit effi-
cacissimum, & eorum solutio vana sit: negari
certè non potest formam hanc aut esse essen-
tialem materiæ, aut extraneam, quamuis
ei semper inhærentem, quemadmodum &
aliæ formæ, quæ adueniunt materiæ, & ab B
ea recedunt, extraneæ illi esse dicuntur: si
dicant esse extraneam, ergo materia ad eam
se habet vt potẽtia passiua; sed potentia pas-
siua, vt ait Aristoteles in 9 Metaphys. est po-
tentia contradictionis, & æquè respiciens
opposita; ergo materia & habere & non ha-
bere hanc formam poterit; atqui potentia
naturalis non potest esse frustra, sed necesse
est vt aliquando ad actum ducatur; ergo ma-
teria erit aliquando sine hac forma, sicut e- C
tiam existit sine qualibet alia; non est igitur
æterna forma hæc, sed necesse est (si datur) vt
interire possit, & habeat formã cõtrariã, à qua
aliquãdo pellatur de materia, iuxta dictũ Ari-
stot. in lib. de longitudine, & breuitate vitæ,
fieri non potest, quin materiã habens habeat
cõtrariũ, ob idq; omnis forma materialis in-
teritui obnoxia est. Quamobrem cognouit
Auerroes hãc formam non posse statui æter-
nam, & simul extraneam naturæ materiæ, sed D
ex necessitate poni essentialem materię, dum
ponitur illi coæterna; hoc igitur cõstituto, ar-
gumentum Auerrois est efficacissimum, quã-
do dicit, ergo nulla daretur substantialis ge-
neratio, sed sola alteratio, quia materia ita
formata non poterit aliam formam recipere;
huius enim ratio sumitur ex Aristot. in 4 con-
tex. 3. libri de Anima, vbi dicit, intus apparens
prohibet alienum, & ibi Auerroes ait, omne
recipiens debet esse denudatum à natura re- E
cepti; quod quidem dictum non ita intelligẽ-
dum est, vt recipiens aliquam formam carere
omni forma debeat, hoc enim falsum est etiã
de intellectu nostro possibili, de quo ibi Arist.
loquitur, is enim habens aliquam rerum co-
gnitionem, potest aliarum quoq; rerum no-
titiam adipisci, imò ex principiorum cogni-
tione in conclusionis scientiam ducitur, tan-
tum abest vt eam recipere prohibeatur; sed
sensus verborum Arist. hic tantùm est; illud, F
quod est propriũ receptiuum alicuius gene-
ris receptibilis, non debet intus, id est, in sua
essentia includere aliquid eius generis; mẽs
igitur nostra debet suapte natura esse expers
omnium conceptuum rerum cognoscenda-
rum; & quod [illegible] receptiuum debet in
sua essentia carere toto genere sui proprij ob-
iecti, sed quod recipiendum est igitur, quia si
quid eius in sua essentia contineat, aliud am-
plius recipere prohibetur; quare totũ genus
obiectum debet suo receptiuo esse extraneũ,

A & nihil eius potest illi esse essentiale: de con-
ceptib. verò extraneis, & aduẽtitiis id minimè
verum est; vnus. n. vel plures in intellectu re-
cepti non prohibent ne alij recipiantur; ob id
non dixit Arist. omne inhærens vtcunq;, sed
dixit intus apparens, id est, insitum in ipsa es-
sentia recipientis, facere ne reliqua eiusdem
generis in eo recipi possint. Sic igitur non
ignorauit Auerroes, loquendo de formis ma-
teriæ extraneis & aduentitiis, aliquam for-
B mam receptã non impedire ne aliæ recipiã-
tur; nam tãtum abest, vt formæ vniuersales, &
imperfectiores materiam prohibeant rece-
ptione aliarum, vt potiùs eam præparent, &
aptam reddant, imò & necessariæ illi sint ad
alias perfectiores recipiendas: at si in ipsa ma-
teriæ essentia includi poneremus formã ali-
quam de genere formarum materialium, ea
esset absque dubio æterna; sed siue generalis,
siue specialis poneretur, omnino materiã im-
C pediret, ne vllam aliam formã recipere pos-
set, & ita nulla daretur substantialis genera-
tio; quare argumentum Auerrois optimum
est de forma, quę sit de essentia materiæ, qua-
lem cognouit esse ex necessitate formã illam
corporis apud Auic. dum æterna esse ponit:
hãc esse Auerr. mentẽ clarè legimus in Com-
ment. 79. primi Physic. vbi dicit, si materia in
sua natura esset formata, non reciperet alias
formas; iure enim dicit in sua natura, qa non
D putauit impedimẽtum fieri nisi ab illa forma,
quæ de materiæ essentia esse statuatur. Præ- *Secũdum ar-*
terea contra eandem opinionẽ possumus ita *gumentum.*
argumentari: vana est omnis forma, quæ for-
mę officio nõ fungatur, huiusmodi autem est
hæc forma corporis; etenim quũ formæ offi-
cium sit materiam restringere, & coarctare,
hæc tamẽ nullam materiæ coarctationẽ facit,
quia ad nullam determinatã naturã eam con-
trahit, sed eam relinquit in tota sua amplitu-
E dine, & in vniuersali potestate recipiendi o-
mnes formas, imò neq; ipsam corporis natu-
ram constituit, quia mox ostendemus ipsam-
met materiam sua natura, & absq; hac forma
egregiè illa omnia præstare, quorũ gratia illi
formam hanc æternam introduxisse videtur,
nam sufficit sola materiæ natura ad vitandam
omnem creationem, & ad faciendam vniuo-
cationem corporis; frustra igitur hæc forma
ponitur, quæ nullo formę officio fũgitur; quò
F etiam fit, vt, etiamsi daretur, nullo argumento
cognosci à nobis posset, quum ob nullum for-
mæ officium necessaria, atq; æterna sit; nam
in rebus cognoscimus materiæ & formæ cõ-
positionem, dum manente materia formam
interire, & aliam generari consideramus; at si
forma aliqua statueretur æterna, nulla esset
ratio, qua illam materiæ cum forma compo-
sitionem mente penetrare, & cognoscere vn-
quam possimus: quo argumẽto ego vti soleo
etiam aduersus eos, qui dicunt Cœleste cor-
pus ex materia & forma constare, qua de re

Tertium argumentum. alibi loquemur. Possumus etiam ita argumētari, hæc forma corporis aut est reipsa distincta à forma specifica, vt hominis, vel equi, aut sit vna & eadem cum illa; si distincta, ergo aduersarij ipsomet suo argumēto vrgentur, quoniam nō euitatur creatio formæ ex nihilo, etsi enim hæc forma ante hominis generationem supponitur, forma tamē hominis diuersa est ab illa, & tota producitur. proinde creatur, quia forma corporis non est pars aliqua formæ humanæ. Si verò sit vna & eadem forma, ergo formæ substantiales intenduntur, & remittuntur; quia si forma illa imperfecta perfici debet, oportet modò magis, modò minùs intēdi eius perfectionem, prout diuersæ sunt rerum naturæ, & perfectiones: sequitur præterea formam hominis, & formam equi esse eandem substantiam, quum vtraque sit hæc forma corporis perfectionem adepta; nam si quid ei additum est, quo differant, id vel substantia est, vel accidens: si substantia, ergo forma est quid compositum, & ex diuersis substantiis constans, quod minimè dicēdum est; si verò accidens, ergo homo & equus accidētali tantùm differentia discrepant, quod est absurdissimum. Hæc igitur sententia reiiciēda est. Soluenda essent argumenta pro hac opinione priùs adducta, sed hæc post veritatis declarationem, & comprobationem clariùs, ac firmiùs soluentur.

Argumenta Ioan. Grammatici ad probandum, quòd prima Materia sit trina ipsa dimensio.
Cap. XV.

CONSIDERANDA est secundo loco opinio Ioannis Grammatici, qui in libro 11. contra Proclum nititur demonstrare, primam materiam natura sua esse corpus, non quidem per formam aliquam, sed quia nil aliud est, quàm trina dimensio, adeo vt trina dimensiō sit ipsa prima materia, ex qua omnia fiunt; hęc eadem sententia Stoicorum fuit, & hanc sequens Ioannes refutat efficaciter opinionem aliorum, qui materiam secundùm se incorpoream penitus esse cēsuerunt, nec sententiam tantùm suam argumentis comprobat, sed considerat etiam, ac soluit argumenta aduersariorum. Vtitur ipse tribus *Primum argumentum.* argumentis, quorum primum est: illud statuendum est primum materiale principium omnium rerum naturalium, ad quod nos ducit ratio Arist. in 1. lib. Physic. auscultationis sumpta à generatione substantiali, atqui ratio illa nos ducit ad corpus, ergo prima materia est corpus: maior manifesta est, minor probatur: in generatione omnium corporum naturalium tria requiri Aristot. ostendit, duo cōtraria, & subiectum tertium, horum autem nullum æternum est, nisi subiectum, nam contraria se mutuò interimunt, quo fit, vt nil in hoc mundo inferiore æternum sit, nisi prima materia; atqui sola corporis natura in hoc mundo inferiore nunquam interit, quia præter hanc reliquæ omnes res oriuntur, & occidunt, & fit quælibet ex non tali, & mutatur in non talem, vt homo ex non homine, & in nō hominem, & sic de reliquis; corpus verò in non corpus, aut ex non corpore nunquam mutatur, nullum enim corpus interit quatenus corpus, quum similiter in genito maneat natura corporis, fit enim homo ex non homine, corpus tamen ex corpore, quare corpus non interit; idq; non absque ratione; nulla enim res naturalis abhorret à corpore, nec vllum habet cōtrarium, nec vlli repugnat natura corporis, imò est omnibus necessaria; quare nec debet, nec potest interire: quoniā igitur sola materia in rebus inferioribus æterna est, æterna autem est natura corporis, sequitur nil aliud esse primam materiam, quàm corpus ipsum, & id, quo corpora hæc omnia dicuntur corpora. Secundo sic Ioannes ar- *Secūdum argumentum.* gumentatur: prima materia talis est statuenda, per quam idonea reddatur causa effectuū naturalium, & econtrariò, non est ponenda talis, ex qua non possit effectuum naturalium ratio idonea assignari; at ponendo materiam incorpoream, nulla aliquorum effectuum naturalium reddi ratio potest, quorum tamen optima assignatur ponendo materiam corpoream; materia igitur corporea est ponenda: minor ita probatur: certum est inter particulas elementorum esse statutam quandam rationem, seu proportionem, vt ea tāto vnius tantum alterius generetur, non plus, neque minus; vt si statuta quædam aquæ portio sumatur, quæ in aërem mutari debeat, statuta etiam est aëris quantitas, quæ ex tanta aqua gigni potest, nam si quantamcunque aëris ex ea fieri diceretur, posset etiā ex minima aquæ particula generari quæuis magna aëris moles, quod tamen non videmus; huius igitur proportionis nulla afferri ratio potest, dum materia ponitur incorporea, ipsa enim forma aquæ non potest esse causa, vt ex ea tantus aēr generetur, quia hæc in aduentu formæ aëris interit; sed neque forma aëris, quia certum est, aëris naturam non postulare eam statutam quantitatem, quū & cum maiore, & cum minore seruari possit; materia quoq; si sit incorporea, nō potest esse causa huius proportionis, quia si secundum se nullam quantitatem, nullamque extensionem habet, sed omnem extensionem ab alio recipit, ita potest à maiori, vt ad minorem quantitatem extendi. At si materia secundum se quanta, & extensa ponatur, clara huius proportionis causa adducitur, nam tanta materia, quæ est in aqua vnius, cum secundum se possit extēdi, quia corpus est, habet etiam certam extensionem respectu formæ aëris recipiendæ, ita vt si illa aqua in aërem mutanda sit, tantam

tam aëris quantitatem ex ea generari oporteat, non maiorem, neque minorem: prouenit enim hoc ab illo respectu, qui est densitatis aquæ ad raritatem aëris, sed is respectus non potest hoc efficere, nisi vtriq; eadem materia, vel saltem æqualis substernatur. Tertium argumentum Ioannis est: si prima materia quanta, & extensa non esset, indiuisibilis esset; hoc tamen est falsum, quia videmus eam in multas portiones diuisam sub diuersis formis existere; est igitur diuidua, proinde corporea secundùm propriam naturam.

Tertium argumentum.

Argumenta contra Ioannem ad probãdum primam Materiam secundùm se non esse corpus, quæ est communis opinio.

Cap. XVI.

PRo contraria sententia, qua ponitur materia secundùm se penitus incorporea, multas contra se rationes Ioannes adducit, & eas singulas soluit. nos verò in præsentia ipsas tantùm rationes proponemus, simulq; alias, quæ contra eum à posterioribus philosophis adducuntur, postea verò & argumenta ipsa, & Ioannis solutiones diligenter expendemus. Primum quidem Ioannes contra se ita argumentatur: quandocunq; corpus aliquod perit, experientia docet, simul eius dimensiones interire, & quãdo generatur corpus aliquod, simul videmus in eo generari nouas dimensiones, nec vllam in hoc mundo inferiore videmus dimẽsionem æternã; at materia æterna est, ergo non habet dimẽsiones secundùm propriam naturam. Secundo sic; dimẽsiones sunt essentialiter in categoria quantitatis, ergo si materia esset ipsæmet dimensiones, esset essentialiter quantitas; hoc tamen est falsum, quia materia est substantia. Tertiò, sequeretur, materiam non esse informem, & inaffectam, cuiusmodi eam posuerunt omnes philosophi; nam esse trinam dimensionem, & esse quantam, est esse affectam, & habere propriã quandam naturam. Quartò, si materia esset corpus, aut esset finitum, aut infinitum; at neutrũ esse potest, ergo nullo modo est corpus; non est corpus infinitum, quoniam infinita moles nõ datur; nec [illegible]itum, quia sic materia esset prop[illegible] term[illegible] cir[illegible], quod dicendum [illegible] est, [illegible] enim est materia nullis cer[illegible] ter[illegible] [illegible]igata, sed libera, & apta ad o[illegible] videntur co[illegible] a Ioanne cõtia[illegible] ra à posteriori[illegible] primam ma[illegible] tiam corpus dic[illegible] gna eorum pars nu[illegible] vt ipsimet fatentur, ideo cæteris o[illegible]

Primum argumentum.

Secũdum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

A tantùm proponam, in quibus illi magnam vim faciunt. Alterum profitentur se ex Plotino accepisse in 4. lib. 2. Ennead. quod tale est: aliud est quantum, aliud quantitas, sic aliud est magnum, aliud ipsa magnitudo; similiter aliud est corpus, aliud corporeitas; nomen enim concretum significat quiddam diuersum ab eo, quod significatur per nomen abstractum; quantum enim significat id, quod habet quantitatem; magnum significat id, B quod habet magnitudinem; corpus significat id, quod habet corporeitatem: atqui nihil dicitur habere seipsum, habens enim debet esse aliud ab eo, quod habetur; itaque si prima materia est corpus, habet corporeitatem, proinde est quid diuersum à corporeitate, & à magnitudine, ergo non est ipsa corporeitas, & magnitudo, sed est subiectum corporeitatis, & magnitudinis; non est igitur dimensiones sed subiectum dimensio-C num; proinde si mẽte ab eis abstrahatur, erit secũdùm suam naturam penitus incorporea. Deinde argumentum sumunt ex verbis Arist. qui & in 6. Physicæ auscultationis agens de corpore, & in 2. libro eiusdem operis, & in principio primi ac tertij de Cœlo numerans corpora naturalia, nullam primæ materiæ mentionem facit, sed sola composita, quæ ex materia & forma cõstant, corpora vocat; materiam igitur non putauit esse corpus, sed so-D lummodò causam internam, & primum principium corporum naturalium. Præterea sæpe Aristotel. quatuor elementa vocat simplicia corpora, quoniam, etsi ex materia & forma constant, tamen simplicia sunt vt corpora, quum ex aliis simplicioribus corporibus non constituantur: at si prima materia corpus esset, nõ bene elementa vocarentur simplicia corpora, quia daretur corpus simplicius elementis. His igitur omnibus Aristotel. E testimoniis ostenditur, primam materiam secundùm suam naturam non esse corpus. His moti argumentis recentiores omnes asserũt, materiam non habere aliam corporeitatem, quàm illam, quæ est accidens de categoria quanti; substantiam verò ipsius nulla ratione posse dici corpus, sed esse substantiam incorpoream; quæ fuit tertia opinio à nobis proposita ab initio.

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

F *Propria sententiæ declaratio, & comprobatio. Cap. XVII.*

QVVM hactenus omnes aliorum sententias exposuerimus, singulorumque [illegible]enta retulerimus, iam ad veritatis de[illegible]em accedendum est. Ego puto primam [illegible]ateriam secundùm propriam naturã, & [illegible] om[illegible] forma esse corpus de catego[illegible] [illegible]tentiam, quanquam à [illegible] [illegible]ptam, nitar & ratio[illegible] [illegible] quo um philosophorum testimo-

Opinio propria.

Corpus est generalissimum.
Primum argumentum.

nio comprobare. Illud inprimis manifestum est, & ab ipsis met aduersarijs concessum, corpus latissimè acceptum, quod caduca corpora omnia & sola complectatur, esse supremū genus vniuocum in categoria substantiæ; huic necessarium est vnam aliquam naturam communem respondere ab omnibus caducis corporibus æquè participatam, vnde sumatur huius summi generis vniuocatio, & ratio corporis in cūctis corporib. inferioribus; quemadmodum in aliis eiusdem categoriæ generibus & speciebus inspicimus: ratio enim qua viuens est viuens, & qua est genus vniuocum, est anima vegetatus; hac quicquid participat, in genere viuentis constituitur: ratio, qua animal est animal, & qua est vniuocum, est anima sensibilis: sic ratio, qua homo est homo, & commune vniuocū, est anima rationalis. Ratio igitur corporis in quonam est constituta? quodnam est illud, quod in rebus naturę existens facit eas esse corpora de categoria substantiæ? certè necessarium est, vt omnia corpora vnā & eādem ratione sint corpora, sicut animalia omnia habent à sensu vt sint animalia: hęc ratio corporis necesse est vt sit vel materia, vel forma, vel nexus formæ cum materia, vel accidens aliquod. Accidens quidem dici non potest, quoniam accidens non est aptum substantię essentiam constituere. Forma aliqua dici non potest, iam enī reiecimus illorum sententiam, qui formā corporis ęternam in materia statuebant, eaq; his temporibus ita est à communi omnium consensu reprobata, & explosa, vt superuacaneum sit, aduersus eam aliquid præterea dicere, sed pro comperto constituēdum sit, nullam dari formam corporis. Restat igitur, vt ratio corporis vel sit materia, vel nexus formę cum materia; illi quidem, qui & formam corporis negant, & materiam secundùm se incorporeā esse dicunt, in solo nexu formæ cum materia rationem corporis cōstitutam esse arbitrātur; proinde, nec materiam solam, nec formā solam, sed ipsarum cōpositionem esse rationem omnis corporeitatis, vt quicq;d materia & forma constat, id corpus esse dicatur: hæc plurimorum Latinorum, & omnium recentiorum sentētia est, quam si falsam esse ostēderimus, sola materia relinquetur, qua omne corpus dicatur corpus, & quæ sit natura communis ab omnibus inferioribus corporib. ęquè participata, quę respondens corpori summo generi in categoria substantiæ faciat illud esse vniuocum. Primùm igitur contra illam communem sententiam ita argumentor: ex componentibus incorporeis nō potest compositum prouenire corporeum, at secundùm eos non minùs materia quàm forma est incorporea, compositum igitur non potest esse corpus: maior clara est, quia neutrum componētium potest alteri dare corporeitatem, quum ipsum eam non habeat; quare nulla ratio ap-

Ratio vniuocationis debet esse simplex.

A parct, cur eorum nexus possit facere corpus, imò ratio adest manifesta, cur nō possit. Præterea ratio, à qua sumitur vniuocatio cuiuslibet siue generis, siue speciei, debet esse natura aliqua simplex, quæ illi extra animā respōdear, vt patet omnia considerando: nam ratio viuentis est simplex forma, anima nutriēs; sic ratio animalis est anima sēsibilis; sic ratio hominis est anima rationalis; sic ratio equi est forma ipsa equi, sic dico de aliis omnib. vtamur igitur argumento tali: magis videtur

B ratio, qua homo est homo, esse compositio, vel natura aliqua cōposita, quàm ratio corporis, quia species maiorē habet cōpositionē, quàm genus; attamē ratio hominis nō est compositio aliqua, sed simplex forma; ergo multò minùs ratio corporis debet esse compositio, sed debet esse aliqua natura simplex; atqui nulla est in reb. substātia simplex, nisi forma, & materia; ergo duarum altera statuenda est ratio

C corporis: forma quidem statui nō potest; vel enim erit vna aliqua forma generalis, vel cuiusque propria, quæ specifica vocatur, quorum neutrum dici potest; nā generalem corporis formam iam refutauimus, eamque ipsi quoq; aduersarij non admittunt; forma verò specifica facit quidem tale corpus, at nō facit absolutè corpus, nā à forma ignis habet ignis vt sit tale corpus, nempe ignis, sed non vt absolutè sit corpus; sic animal à sensu habet vt sit

D tale corpus, quod animal dicitur, non vt omnino sit corpus; quādoquidem omnis eiusmodi forma materiā restringit, eaq; restrictio repugnat naturæ corporis, quod coarctādum non est, si cuncta naturalia corpora cōplecti debeat: præterea ab vna forma prouenit vnū esse, nō plura; ergo si forma animalis dat esse animal, non potest eadem dare esse corpus: adde quòd ratio hęc vniuocationis, de qua in præsentia loquimur, vna tantùm, & adæqua-

E ta esse debet; quare si ratio corporeitatis consisteret in forma animalis, solum animal esset corpus, vel omne corpus esset animal, sic dico de aliis singularum specierum siue specialissimarum, siue subalternarum propriis formis: si enim aliqua earum daret esse corpus, similiter quælibet aliarum daret esse corpus, quod quidem absurdum est; quia nulla istarum esset adæquata ratio, qualem in præsentia quærimus, à qua tanquam vna

F vniuocatio corporis desumatur: quòd si dicant, aliam corporeitatem prouenire à forma animalis, aliam a forma lapidis, vt illa solis animalib. det vt sint corpora, hæc verò solis lapidibus, tamen non [illegible] corpus genus vniuocum, quum [illegible] in rebus natura respondeat, sed alia ratione [illegible] hęc res dicatur corpus, alia vero [illegible]; vt enim corpus sit vniuocū, oportet vna & eadem ratione omnia dici corpora. Quoniam igitur ratio corporis neque accidens aliquod esse potest, neque forma vlla, nec compositio formæ cum materia, relinquitur

Materia est ratio corporeitatis.

quicunt eam nullam esse aliam, nisi solam primæ materiæ naturam, vt quicquid materiam habet, ab eadem habeat, vt sit corpus de categoria substantiæ; reuera enim in corpore, vt communi genere conuenire nil aliud est, quàm conuenire in participatione eiusdem materiæ; quare materia non modò corporea est, seu corpus ipsum, quod in categoria substantiæ summum genus ponitur, idque significare visus est Aristotel. in contextu 54. primi libri de Ortu & interitu, quando dixit, materiã liberam ad opposita esse veluti genus. Argumentum etiam sumere possumus à corpore de genere quantitatis: quum enim duplex sit corpus, vnum de categoria substantiæ, alterum de categoria quanti, ex natura vnius duci possumus in cognitionem naturæ alterius, nam accidentia sunt euidentiora substantiis; ideò corpus de genere quãti, videlicet trina dimẽsio, est euidentius corpore de genere substantiæ, & ex eo in huius notitiam peruenire possumus, quum vnum ab altero inseparabile sit; nam corpus vllum de categoria substantiæ dari, quod dimensiones non habeat, neque possibile, neque (vt mihi videtur) excogitabile est: sed neque trina dimensio esse potest absque substantia corporea, in qua inhæreat, accidens enim sine subiecto existere nequit; substantiis autem incorporeis dimẽsiones non inesse manifestum est, solis igitur corporeis; quid ergo aliud dicere possumus, quàm substãtiale corpus esse illam substantiam, quæ tribus dimẽsionibus subiecta est? etenim substantiã, quæ dimensiones non habeat, nemo vocaret corpoream, & eam in qua insint tres dimensiones, corpoream omnes vocant; videtur namque nomen corporis præcipuè dimensiones significare, & inde factum esse vt subiectum ab eo nomen sumpserit, & sit appellatũ corpus de categoria substãtiæ, quod nil aliud est, quàm substantia trinæ dimensioni subiecta; hæc si ita vera sunt, vt negari non possint, tali argumento vtamur: illud est primum corpus de categoria substantiæ ordine originis, à quo primo emanat corpus de categoria quãti, & in quo primo inhæret tanquam proprium illius accidens; at prima materia est primum subiectum corporis de categoria quanti, idq; ex ipsius materiæ natura primo emanat; ipsa igitur materia est primum corpus de categoria sub[illegible]antiæ [illegible] maiorem propositionem modo de[illegible]u[illegible], minor vero fuit antea d[illegible]ffuse & [illegible] demõstrata. Clarissimum certe ho[illegible] ibi quidem res ipsa loqui videatur [illegible] m me[illegible]e contemplemu[illegible] ud [illegible] cipere possum[illegible] p[illegible] u, & indistinctum, & [illegible] v[illegible] am, vt dicebat Plotinu[illegible] m sine [illegible]ateria consideramus, [illegible] quo[illegible]am incorporeum, & indiuisibile, quod p[illegible]stea i[illegible]

Secundum argumentum.

A materia quanta extendatur: quòd si alij tanto sunt ingenij acumine præditi, vt valeant ipsam quoque materiam incorpoream imaginari, ego tamen (vt meam ruditatem fatear) id facere minimè possum; imò non solùm à natura corporis abiungere mente naturam materiæ nequeo, sed eandem esse puto naturam corporis, & naturam materiæ, hoc enim & ratio, & res ipsa mihi efficaciter persuadet.

B

Eiusdem sententiæ confirmatio ex plurium antiquorum Philosophorum auctoritate.

Cap. XIIX.

Sententiam hanc multorum auctoritate cõfirmare possumus. Primùm quidem non dubito, in eadem fuisse Plotinum, idq; C manifestum est legentib. 4. librum 2. Enneadis, cuius verba aliqua antè considerauimus, quum de dimensionib. materię loqueremur, reliqua apud ipsum aliis legenda relinquo: materiam enim corpoream absq; dubio ponit, & significat ita se habere substantiam materiæ ad dimensiones interminatas, vt corpus perfectũ se habet ad determinatas, & necessarium esse vt dimensiones inhæreant substantiæ corporeæ, interminatæ quidem, & poteD ntiales corpori indeterminato, & potentiali, quæ est primæ materiæ natura; terminatę verò, & actuales corpori determinatæ naturæ, & actuali, & perfecto; reuera enim neq; corpus de categoria quanti existere potest sine corpore de categoria substantiæ, neq; hoc sine illo. Alexander quoq; in 2. libro quæstionum naturalium, cap. 3. apertè dicit, materiã, quæ secundùm se omnis qualitatis, & figuræ est expers, esse corpus sine actu. Hæc eadem E sententia Simplicij fuit, qui in primo Physicæ auscultationis contextu sexagesimonono probare nititur, materiam esse corpus indeterminatum, & potentiale, & vtitur hoc argumento: illud, per quod differunt materialia ab immaterialibus, est ipsa materia; at per molem, & corporeitatem differunt materialia ab immaterialibus; ergo materia prima est corpus; quæ Simplicij argumentatio est optima, & eadem vsus est Aristot. in 2. lib. Phy- F sicæ auscultationis ad inuestigandum quid sit natura, & in secundo de anima ad indagãdum quid sit anima; illud enim est natura, per quod natura[illegible]a à non naturalibus distinguuntur; & illud est anima, quo differunt animata ab inanimatis; sic igitur illud est mate[illegible]ia, [illegible] d[illegible]ffe runt materialia ab immaterialibu[illegible] A[illegible]ucit e[illegible]am Simplicius locum Arist. à no[illegible] antea cõsideratum in 4. Physic. auscultat[illegible] part[illegible] [illegible]. vbi Aristot. dicit, materiam c[illegible]ci[illegible]sionem q[illegible]a[illegible]dam, & molem: neq; [illegible]cere possumu[illegible], S[illegible]mp[illegible]cium eo modo id

Plotinus.

Alexander.

Simplicius.

intellexiſſe, quo Ioannes Grammaticus intellexit, nempe materiam eſſe ipſaſmet dimenſiones, etenim ipſe in contextu 22. primi libri de Cœlo eam Ioannis opinionem impugnat; quare non de dimenſionibus loquitur, ſed de ipſa materiæ ſubſtantia dimenſionibus ſubiecta, & ad hunc ſenſum locum illum Ariſtot. trahit; ſed argumentum quoque illud Simplicij, quod expoſuimus, ad ſubſtantiam materiæ pertinet; qua enim ratione Ariſtotel. eſſentiam declarat & naturæ, B & animæ, eadem Simplicius declarat eſſentiam materiæ, eamque dicit nil aliud eſſe, quam corpus indeterminatum, quare nõ poteſt intelligere materiam corpoream corporeitate accidentali, quia hæc eſſentiam materiæ non cõſtituit, neq; per hanc primò differunt ſubſtantiæ materiales ab immaterialibus: ſed quiſquis in memorato loco verba Simplicij legat, apertè videbit, eum de ſubſtãtia materiæ loqui, & eam probare eſſe cor- C pus. Sed & Ioan. Grammatici opinio ſententiam noſtram confirmat, nam aliorum omniũ proximè ad veritatem Ioannes acceſſit; vidit enim ſub nube veritatem, neq; eam ita eſt aſſequutus, vt ſe prorſus ab errore immunem ſeruauerit; nam cognouit ſubſtãtiam materię eſſe corpus; ſed quia non diſtinxit corpus de categoria quanti à corpore de categoria ſubſtãtiæ, vnam putauit eſſe corporeitatem, quæ in dimenſionibus conſiſtit, eamq; in compo- D ſitis accidens eſſe dixit, in materia verò eſſe ſubſtantiam, & ipſammet ſubſtantiam materiæ, quum potius debuerit ex dimẽſionibus, & corporeitate accidentali duci ad cognoſcẽdum ſubſtãtiale corpus illis ſubiectum, & ab illis diuerſum; quem errorem notaſſe videtur Auerroes in calce ſecũdi tractatus Epitomes Metaphyſicæ, quãdo dixit, aliquos exiſtimaſſe corporeitatem, quæ eſt in prima materia, eſſe ſubſtantiam: itaq; ſi Ioannes dixiſſet, pri- E mam materiam ita eſſe corpus de categoria ſubſtantiæ, vt eſſet ſubſtantia dimenſionibus ſubiecta, nõ vt eſſet ipſæmet dimenſiones, nihil eſſet, in quo eum reprehendere hac in re poſſemus; in hoc tamẽ eius confeſſionem accipimus, quod dicit primam materiam eſſe corpus de categoria ſubſtãtię, quod nos quoque aſſerimus. Auerroes quoque idem ſenſit, vt oſtendere poſſumus multa eius dicta perpendendo in varijs locis: primùm quidẽ con- F ſideranda ſunt duo Auerrois dicta, quæ pugnare inter ſe videntur, nam in 3. Metaphyſ. Comment. 11. & in 8. Metaphyſ. vltimo & in Epitome Metaphyſica tractatu 2. cap. 1[illegible] inquit, genera eſſe compoſita, & ex materia & forma conſtare; contrà verò in 2. Phyſicæ auſcultationis Cõmentario 28. & [illegible] taphyſic. 17. & in 7. Metaphyſicorum 4[illegible] octauo Metaphyſicorum 6. & [illegible] Epitomes Metaphyſicæ d[illegible] omnes [illegible] definitionis eſſe formas, genus eſſe formam

Ioan. Grammaticus.

Auerroes.

Genera ſunt compoſita.

vniuerſalem differentiam verò eſſe formam particularem; quæ duo dicta contraria videntur, quia ſi genus eſt forma, non poteſt ex materia & forma conſtare: non ſunt tamen contraria, quia ſimul vtrumque verum eſt, diuerſis enim modis genus dici poteſt & forma, & materia, & conſtans ex forma & materia; i. pſum quidem ſecundùm ſe compoſitum eſt, cõſtat enim animal ex forma animalis, & materia illi formæ ſubiecta, ideò etiam Alexander in ſecũdo libro quæſtionum naturalium, capite vltimo dicit animal ſignificare formã in materia, & eam formam vocat communem; hinc autem fit, vt modò materia, modò forma appelletur: dum enim conſideramus ipſum eſſe tale per formam, non per materiam, dicimus genus ſignificare formã; animal enim non per materiam, ſed per formam ſuam eſt animal, & ita ſignificare dicitur formam vniuerſalem: verùm quia animal reſpectu formæ ſpecificæ locum habet materiæ, ideò animal eſt in homine tanquam materia, vt ait Porphyrius in capite de differentia, licèt ſecundùm ſe ſit per formam animal, & licèt ex materia & forma cõſtet. Cæterùm Auerroes quando in memoratis locis inquit, genera eſſe compoſita, excipit ſolum generaliſſimum, quod dicit eſſe ſimplex, quũ omnia ſubalterna genera ſint compoſita, vnde colligit generaliſſimum non habere definitionẽ: quæ Auerrois ſententia de ſupremo genere eſt rationi maximè conſentanea, quia eſſe ſupremum genus, & ex materia & forma cõſtare implicant cõtradictionem, & ſimul exiſtere nequeunt, nam omne habens formam informantem, & reſtringentem ipſam materiã, habet neceſſariò differentiam cõſtituentem, proinde etiam neceſſariò habet genus, quare non poteſt eſſe ſupremum: itaq; ſi omne genus ex materia & forma conſtare dixerimus, procedemus in infinitum in generibus, nec ad ſummum vnquam perueniemus. Quum igitur manifeſtũ ſit, Auerroem putaſſe ſupremum genus vniuocum in categoria ſubſtãtiæ eſſe corpus, idq; dicat eſſe ſimplex, neceſſariũ omnino eſt, vt ſit vel ſola forma, vel ſola materia; forma ſola eſſe non poteſt, quia forma ſola non patitur, nec recipit, ſummum autem genus patibile maximè eſt, & recipit omnes inferiores differentias diuidentes, ſicuti materia recipit formas: adde quòd ſi eſſet forma, non eſſet forma abiuncta à materia, ſed forma materialis, c[illegible] igitur forma in materia, ſi[illegible] quoq; [illegible] era, quare nõ eſſe[illegible] ſimplex, n[illegible] q; ſuprem[illegible] m, ſiquidẽ omnis forma materia[illegible] ſupponit, vtpote nat[illegible] ſit ſola materi[illegible] Aue[illegible] n prędicto loco [illegible] Metaphy[illegible] æ, ibi ait [*genus ge*[illegible] *nem, & nihil eſt co*[illegible] *materia*] & in Comment. [illegible] Metaphyſ. inquit, genera diſtingui inter

Genus varijs modis forma & compoſitũ dici poteſt.

Solum generaliſſimum ſimplex eſt.

inter se quatenus alia sunt similiora formæ, alia verò materiæ, quum enim officium formæ sit coarctare, ac distinguere, sequitur vt inferiora genera tanquam restrictiora, & distinctiora magis habeant rationem formæ, superiora verò, & communiora magis habeant rationem materiæ, reuera enim genus inferius in categoria nobilius, ac perfectius est genere superiore, et namque tanquam materiæ formam superaddit, quare ad illud eam habet rationem, quam forma habet ad materiam, & perfectio ad perfectibile, & actus ad potestatem: quamobrem necessarium videtur, vt, quoniam ad genera superiora ascendentes, quantò magis ascendimus, tantò ad materialiora, & magis potentialia transimus, neque in infinitum ascendimus, desinamus tàdem in supremo, quòd sit pura materia, hac enim nihil in genere substantiæ potentialius, atq; imperfectius datur: rectè igitur Auerroes dixit generalissimum esse proximum, & simillimum primæ materiæ, & esse simplex, genera verò subalterna habere compositionem, atque ex materia, & forma constare. Cæterùm quærere aliquis posset, cur Auerroes dixerit, corpus supremū genus esse proximū primæ materiæ, nec dixerit esse materiam ipsam, si nil aliud significat nomē corporis, nisi ipsammet materiam. Ad hoc facilis erit responsio, si materiæ & generis tū discrimen, tum conuenientiam intellexerimus: loquitur hac de re Alexander in 2. lib. naturalium quæstionum, cap. vlt. sed ea quæ ab ipso ibi dicuntur, adeò leuia sunt, vt ad propositū nihil conferant; sumit enim Alexander genus logicè potiùs, quam naturaliter, nempè vt est in animo, & vt vniuersale post multa, nō vt significat naturam communem, quæ extra animam in rebus existit, diciturq; vniuersale in multis, sic autem facile ipsi fuit generis & materię discrimen considerare; nos verò non de conceptione animi loquimur, sed de ipsa re, quæ extra animam conceptui generis respondet, & quærimus quomodo genus hoc, realis hæc natura ab ipsa materia distinguatur. Rem hanc doctissimè, ac profundissimè declarat Auerroes in 6. Comment. 8. Metaphys. & docet materiam, & genus esse idem re, sed ratione distingui; animal enim quod est in speciebus, est tum materia, tum genus specierum, genus quidem, quatenus est id, quod responderet [illegible] tui in animo existenti, & ita sumitur [illegible] d[illegible]n totius; materia verò, dum sum[illegible] dum partis; si e[illegible] sumatur vt ho[illegible]is, hoc modo nō est homini[illegible]om[illegible] prędicantur, quia nu[illegible]ot[illegible] pr[illegible]catur in casu rect[illegible]est [illegible]a pars, proinde possum[illegible] e[illegible]am [illegible] propositionem, homo e[illegible] an[illegible] dum [illegible]tui animal vt materia, & par[illegible]m[illegible] enim non est sua materia; pa[illegible]rtig[illegible]

Dubium.

Solutio.

Differentia inter genus, & materiam secundùm Alex.

Differentia secundùm Auerroem.

acceptum ad modum partis esse materiā hominis, non genus. si verò sumatur animal nō vt pars hominis, sed vt totus homo potestate, & confusè consideratus, hæc propositio est vera, homo est animal, & animal sumitur pro genere, pars ad modum totius, non ad modū partis; ideò Arist. in context. 3. & vlt. 8. Metaphysicorum dixit materiam & formam idem significare, cum discrimine tamē actus & potestatis; nam materia hominis est potestate idem homo, qui postea per formam fit homo actu; & Auerroes dicit, materiam non prædicari de composito quatenus est eius materia, sed quatenus est eius genus, & sumit ad modum totius, nempe vt est potestate totū cōpositum; eadem ergo est res, quæ alia ratione vocatur materia, alia genus. Ad hanc generis & materiæ conuenientiam respexit Arist. in context. 54. primi lib. de ortu & interitu, quādo dixit materiam esse veluti genus, & in eodem lib. in cap. de accretione, dum materiam sæpe vocauit genus commune. Hæc omnia, quæ in animali considerauimus, si supremo generi corpori applicemus, tota rei veritas de prima materia in lucē prodibit; corpus enim significat ipsam primam materiam, & ipsi tāquam generi nil aliud in rebus respondet, nisi prima materia, sed sumi potest corpus & ad modum partis, & ad modum totius; vt respectu elemēti corpus est tum materia, tum genus; est enim genus ignis quatenus est potestate ignis, & totum ignem significat confusè, materia verò quatenus est altera pars substātiæ ipsius ignis, quæ potentiā habet recipiēdi formam, per quam fiat ignis actu, qua ratione corpus nō est genus ignis, nec de ipso prædicatur in recto, sed est ipsamet prima materia, nempe corpus nulla differentia constituente coarctatum, sed simplex, & omni carēs compositione; ideò eadē differētia vocatur diuisiua respectu generis cōsiderati quatenus est genus, hoc est, quatenus est totum quoddam commune; & vocatur constitutiua, dum idem genus consideratur vt illi substratum tāquam materia, quæ à forma perficitur. Possumus autem ex ipsa elemēti natura sumere pro hac sententia argumentum validum: nam si ab aliqua specie auferatur mente differentia cōstituēs, remanet natura communior, quæ vocatur genus, vt si demattur ab homine rationalitas, remanet animal, & sic de singulis; ignis autem ex prima materia, & propria forma cōstat, ideò si propria ignis differētia, quæ ipsius forma est, auferatē, remanet eius genus, atqui ablata forma ignis nil remanet nisi prima ma[illegible]a, ergo prima materia est genus ignis; non e[illegible] a[illegible]t al[illegible]ud i[illegible]nis genu[illegible], nisi corpus, ergo prima[illegible] mate[illegible]ia [illegible] c[illegible]p[illegible], nec reuera dicere aliud [illegible]u[illegible] enim & i[illegible]nis est, & absolutè [illegible] habet a[illegible]t[illegible] sua forma vt si[illegible] ignis, qua[illegible] [illegible]b[illegible] a[illegible]a[illegible] vt [illegible]it corp[illegible]s[illegible] hoc igit ha[illegible] [illegible]m[illegible] igne sit præter

propriã formã, & primã materiam. Ratio igitur manifesta est, cur dixerit Auerr. nihil esse primæ materiæ propinquius, quã generalissimũ, nec dixerit generalissimũ esse ipsammet materiam; quãuis enim eadẽ res sit, alio tamẽ modo dicitur materia rerum omniũ, alio generalissimum res omnes complectens; dum enim sumitur ad modum partis, est prima omnium rerum materia, quæ est potestate res omnes, & fit singula res per receptionẽ formæ; dum autem sumitur ad modum totius, & vt confusè omnia complectitur, & de omnibus prædicatur, ita est omnium genus; neq; ob aliam rationem dicitur genus habere in se differentias potestate, nõ actu, & species omnes esse in genere potestate, nisi quia genus est materia; etenim materia potestate habet omnes formas, ad quas recipiendas dirigitur, & est potestate omnia, quæ ex ea fieri possunt: ob hanc igitur considerationum diuersitatem non dixit Auerr. genus generalissimum esse primam materiam, sed dixit nihil eo esse propinquius primæ materiæ: hæc omnia ex Auerrois verbis colliguntur in illo 6. Commen. 8. Metaphysic. dum docet, quomodo genus differat à materia: quem locum Ioannes Gandauensis certè non vidit; quia si vidisset, non profiteretur, se huius distinctionis inuentorem fuisse, vt in 7. Physicorum quæstione vltima gloriatur. Ponitur etiã clarè tota hæc veritas ab Auerroe in 2. tractatu Epitomes Metaphys. cap. vlt. vbi non omnino reprobat Auic. sententiam q̃ materia sit corpus, sed solùm si ab Auicenna id non rectè sumatur: nam (inquit) quum dicimus materiã esse corpus, duob. modis id possumus intelligere; primò, vt sit corpus per formam corporis æternam, & distinctam à formis elemẽtorum, quo quidẽ modo quisquis dicat materiam esse corpus, decipitur, quia materia sic non est corpus: altero modo potuit Auicenna intelligere non quidem formam aliquam in prima materia distinctam à formis elementorum, sed naturam inclinationis aduenientis primæ materiæ, quæ est veluti genus formis elementorum, qua ratione si Auicenna intellexit materiam esse corpus (inquit Auerroes) dictum eius verum est, ita me Dij ament; & hinc infert statim corpus esse amplissimum genus vniuocum, quod in indiuiduis substantiç reperiatur. His Auerrois verbis tota rei veritas pulcherrimè, & apertissimè continetur; nam concedit Auerr. materiam esse summũ genus in categoria substantiæ, si modo sumatur vt genus, id autem est, si sumatur vt inclinata ad formas eleme[illegible]um, quod est eam sumere ad modũ totius, & quatenus potestate est ipsa elementa tota; vnde colligit corpus esse genus vniuo[illegible]m, c[illegible] spondet in rebus vna communis natura, [illegible] est natura primæ materiæ; hoc [illegible] m[illegible] non negat Auerroes materia[illegible] c[illegible],

Corpus alio modo est genus generalissimum, alio modo est prima materia

Nota alia Auerrois verba.

A idq́, ita apertè, vt nullus cauillandi locus relinqui videatur. Notandum autem est, Auerroem ibi solas elementorum formas nominare, non quòd neget corpus esse genus etiam mistorum, sed quia materia primùm recipit formas elementorum, deinde per eas etiam formas mistorũ, ideo satis habuit formas elementorum nominare, ad quas materia est immediatè propensa. Præterea aduertendum est, Auerroem non absque artificio

B dicere corpus esse supremum genus vniuocum, quod reperiatur in indiuiduis substantiæ, nec dicere in categoria substantiæ, quia ipsum considerat non prout est conceptus animi, & vniuersale post multa, sed prout est natura communis extra animam existens in indiuiduis, & illi conceptui respondens, quæ dicitur vniuersale in multis; per hanc enim fit, vt corpus sit genus vniuocum, sicut antea dictum est. Ex his obiter colligere possumus

C Latinorum errorem, qui distinguunt genus physicum à genere prædicamentali, quod vocant genus logicum; genus enim physicũ inquiunt esse genus subiectum, id est, materiã vnam; genus autem logicum esse genus prędicabile; quare putant substantiam æternam, & substantiam caducam in genere physico non conuenire, quia communem materiam non habent, ideoq́; dicunt has substãtias differre inter se plus quàm genere, nempe phy-

D sico, conuenire tamen in genere logico, hoc est, in vno communi conceptu vniuocè prædicabili de omni substantia tam æterna, quam caduca: quæ sententia iure a Zimara refellitur in Theorem. 62. quoniam hæc duo genera re distinguenda non sunt, quum non detur vnum sine altero, & sint vnum re, duo autem ratione; nam genus prædicabile non potest vocari vniuocum, nisi ei extra animã vna cõmunis natura respondeat, proinde vanus est

E ille conceptus, cui nulla respondeat in rebus communis natura; propterea substãtiæ à materia abiunctæ, & corpora cœlestia, & corporea inferiora nullum habent commune genus prædicabile vniuocum; quum enim in materia non conueniant, in nulla communi natura participata conuenire possunt, sed supremum genus in categoria substãtiæ vniuocum est corpus sola inferiora complectens; quia hæc communi materia participant, à qua hæc

F vniuocatio prouenit. Volo etiam ad nostræ sententiæ comprobationem verba quædam Thomæ, & Caietani ad[illegible]ere: quum enim Thomas in 1. parte S[illegible] quæst. 15. artic. 3. dicat in Deo e[illegible] m[illegible] materiæ, non t[illegible] al[illegible] a[illegible] o[illegible] i, ibi Caietanus quæ[illegible] cu[illegible] am[illegible] p[illegible] idea sit idea primæ [illegible] [illegible] sententiam; & re[illegible] [illegible]is, quod est genus [illegible] vel igitur veritatẽ han[illegible] cogn[illegible] uit C[illegible]nus, corpus de categoria substantiæ esse ipsammet materiæ naturam,

Latinorum error de genere logico distincto à genere Physico.

Caietanus.

ram, vel ipsa rei veritas ipsum ad ita loquendum induxit.

Distinctio trium acceptionum corporis, & cuiusdam dubij solutio. Cap. XIX.

VERITATE ita declarata, ac demonstrata, vt omnia aduersantia argumenta facile soluantur, sciendum est, corpus de categoria substantiæ accipi duobus modis, sed altero in duos diuiso, tres oriuntur: primùm

Prima acceptio corporis. enim sumitur pro corpore perfecto, & existentiæ actum per se habente, quod quidem non modò est corpus, sed etiã tale corpus, & certæ alicui naturæ alligatum, & hoc ex necessitate est compositum ex materia & forma constãs; quæ prima acceptio dici potest præcipua, & prima primitate euidentię, ac perfectionis. se-

Secunda acceptio. cundo modo sumi potest corpus pro corpore indeterminato, & nulli certæ naturę alligato, quod sit tantummodò corpus, sed non tale corpus, idq; significat primam materiã, & hæc quoque acceptio dici potest præcipua & prima, sed alio modo, nempe primitate causæ & originis: hic modus diuidi potest in duos: vnus est, vt nomine corporis significetur materia sumpta vt materia; non vt genus, nempe considerata ad modum partis, & de nullo na-

Tertia acceptio. turali corpore perfecto prædicata in recto, quæ dicetur secunda corporis acceptio; alter verò est, vt sumatur materia vt genus, & ita nomen corporis significabit corpus secũdùm se indeterminatum, sed potestate determinatũ, quatenus est potestate omnia naturalia corpora perfecta, & de iis prædicatur, & sumitur ad modum totius, ita vt vera sit hæc enunciatio; homo est corpus, quæ erit tertia acceptio corporis. Hac distinctione multas difficultates soluemus: nam si primo modo sumatur corpus, fatemur primam materiam ita corpus non esse, quippe quę non est perfectũ corpus, sed est tamen ratio, & inchoatio omnis corporeitatis in rebus, ex qua omnia corpora sublunaria dicuntur corpora, licèt non sit corpus actu per se existens, & nobis euidens: secundo tamen, ac tertio modo materia dici potest corpus, scilicet imperfectissimum, & nulli certæ naturæ alligatum, vt iam dictũ est. Soluitur autem per hæc quoddam exoriens du-

Dubium. bium: nam dicere solet substantias positas in linea media categoriæ substantiæ esse solas compositas, quum substantiæ simplices in lateribus potiùs, quàm in linea media collocentur; quo[illegible] ig[illegible]ur co[illegible]p[illegible]s, quòd est su-

ptemum ge[illegible] p[illegible]st [illegible] s[illegible]plex, q[illegible]m in

Solutio prima. linea media [illegible] c[illegible]ur[illegible] ad hoc [illegible]icere possumus esse q[illegible] omne[illegible] s[illegible]bstantias, quæ [illegible] ca[illegible], nempe om[illegible], sed v[illegible]o exceptio gene[illegible] ex [illegible] e[illegible]ate est simplex, vt an[illegible] o, & [illegible]atione demonstraui[illegible] ve[illegible] substantias simplices in late[illegible]us esse ponen[illegible]as,

A verum est de solis formis, non est verum de materia; manifestũ enim est in lateribus solas differentias poni, quæ non sunt nisi formæ; genera verò, quæ respectu specierum locum habent materiæ, in linea media collocari: qui verò diceret, materiam in altero latere locandam esse, ridiculum se omnib præberet; quia sic diceret eam fungi officio differentiæ, quod repugnat penitus naturæ materiæ, quæ nec certam rei naturam constituere, nec rem

B à re distinguere apta est. nullus igitur in categoria substantiæ relinquitur materiæ conueniens locus, nisi qui supremus omniũ in media linea est, quatenus materia est corpus, & communissima natura participata ab omnib. in illa categoria, & de omnibus prædicata, in qua omnia conueniunt. Dicere tamen etiam possumus hoc quoque supremum modo aliquo esse compositum: quanquam enim secundùm suam naturam simplex est, potestate *Solutio secunda.*

C tamen est compositum, quatenus est potestate omnes suæ species, quarũ quælibet ex materia & forma constat: sic autem in gradibus categoriæ substantiæ optimus ordo seruatur; nam species infima est actu composita, neque in ea remanet potestas vlla ad maiorem compositionem, quia iam habet vltimum actum; genera verò intermedia composita quidem sunt, sed actu imperfecto, & mixto cum potestate, & aptitudine ad alium præstantiorem *Nota ordinẽ in gradibus prædicamenti substantiæ.*

D actum, & ad aliam compositionem: restat igitur vt supremum genus sit compositum potestate solùm, non actu; quia si esset actu compositum, non esset supremum, sed aliud supra se genus haberet. Hoc igitur modo prima materia locatur in media linea categoriæ substantiæ, & locum habet supremum, & dicitur corpus, idque simplex secundùm propriam naturam, potestate tamen compositũ, quia potest quamlibet specierum suarum for-

E mam recipere, & ita ad quamlibet contrahi, & fieri tale corpus.

Solutio omnium argumentorũ pro aliorum opinionibus adductorum. Cap. XX.

RELIQVVM est vt omnia trium dictarum sectarum argumenta soluamus. Prima secta ad probãdam in materia prima formam illam corporis æternam vtebatur primùm tali argumento; nisi hæc forma detur, fiet crea- *Ad primum pro forma corporeitatis.*

F tio ex nihilo: ad hoc neganda est consequentia: ad probationem autem dicimus, productionem esse compo[illegible]to attribuendam, non fo[illegible]mæ; id enim quod propriè generari dicitur non est forma, sed compositum; ideò ad eu[illegible]andam creationem satis est, si compositu[illegible] x [illegible]pposita materia producatur, forma ve[illegible] non est ens per se completum, quod produ[illegible] di[illegible]atur sed est perfectio alterius, quę si [illegible] produ[illegible]ur, non ob id creatur, quia ad c[illegible]an[illegible]m e[illegible]u[illegible] creationem satis est si præsupponatur mater[illegible], e qua educatur: quòd si hoc

modo creatio non euitatur, ne ipsi quidẽ aduersarij eam euitare possunt, vt supià considerauimus, quando argumentum hoc aduersus eos retorsimus: necesse enim est, si res aliqua sit generanda, vt producatur ab agente noua perfectio, quę prius non fuerit, itaq; hæc erabitur, si illa est creatio; non est tamen creatio, quia sic agens non producit rem aliquam nouam, dum de potestate materię formam educit, sed potiùs rei, quæ præerat, nouam perfectionem largitur; hæc autem apud Aristotelem est generatio, non creatio, quia præsupponitur materia, ex qua educatur forma: de forma quidem abiuncta à materia argumentum esset efficacissimũ; hæc enim si ab agente produceretur, vtiq; creari diceretur, vt nos Christiani asserimus, Angelos olim à Deo fuisse creatos, & humanas animas quotidie à Deo creari, non de potestate materiæ educi; sed huiusmodi productio Aristoteli cognita non fuit. Ad secundum argumentum, quum dicitur, corpus est genus vniuocum, ergo illi vna realis natura respondet, concedimus hoc: quum verò additur, hæc est forma corporis, hoc negandum est; negamus enim tertium illud ab iis iactum fundamentum, quo statuebant, rationem vniuocationis semper esse formam; fatemur quidem eum Auerroe, genus esse formam vniuersalem, sed excepto solo supremo genere, quod est sola materia; ipsam enim Auerr. iam expresse excepit, vt iam ostendimus; per materiam autem satis superq; seruatur id, quod illi dicunt, nam hæc non interiit vnquam, quia nulli rei naturali corporis natura repugnat; patet igitur, solam primæ materiæ naturam & vitare creationẽ formarum, & corporis vniuocationem constituere; cuius natura in rerum generatione & interitu nunquã interit, quia est omnibus necessaria. Ioannis autem Grãmatici argumenta solutione non egent; iis enim nil aliud ostenditur, nisi materiam esse corpoream, & habere trinam dimensionem ab ea inseparabilem, quod nos quoq; asserimus: at nõ probant materiam esse essentialiter trinam dimensionẽ: idcò si consequens hoc ipse ex iis argumentis deducat, negandum est; nam est quidem materia corpus trinæ dimensioni subiectum, sed non est ipsamet trina dimensio. Consideranda manẽt argumenta pro tertia secta, quæ omnino negat materiam esse substantiale corpus, sed incorpoream penitùs esse dicit; horum al qua ab ipso Ioanne contra se adducta & soluta sunt, aliqua verò ab illius sententiæ sectatoribus proposita, quæ omnia expendenda à nobis sunt. Primum Ioannis ab ipsomet opti[illegible] soluitur, dicendo in interitu corpo[illegible] naturalium non dimẽsiones ipsas interire [illegible] terminos tantũ dimensionum, vt nos [illegible] am declarauimus. Ad secundum respon[illegible] et Ioann[illegible]s, dimensiones in corporibus p[illegible]ectis esse accidentia, sed in ipsa materia esse substantiam,

Ad secundum.

Ad argumenta Io. Grammatici.

Ad arg. pro opinione communi.

Ad primum responsio Ioannis.

Ad secundum responsio Ioannis.

A idq; non esse absurdum, quum etiam in aliis hoc idem videamus; nam calor in mistis est qualitas, in igne autem substantia, quia est forma ipsa ignis. Hæc Ioannis responsio omnino reiicienda est, quum innitatur falso fundamento, quòd possit eadem res in hoc esse accidens, & in illo substantia; id enim quod secundùm propriam naturam est quantitas, vel qualitas, non potest non vbique eandem conditionem seruare; nec video quĩ fieri possit,

B vt calor idem in misto manens, qui in elemento fuerat, non mutet speciem, mutet tamẽ genus, hoc enim ne imaginabile quidem est. Nos igitur dicimus, argumentũ hoc contra Ioannem esse efficacissimum, & insolubile, sed nobis non officere, quippe qui non asserimus, substantiam materiæ esse ipsasmet dimensiones, sed dimensiones dicimus esse accidens, & proprietatem insequẽtem substantiam materiæ, & ab illa diuersam. Ad tertium

C negat Ioannes falsitatem consequẽtis, & longo sermone nititur demonstrare, materiã debere esse affectam, si ex ea debeant omnia fieri, quia si esset penitùs informis, & inaffecta, esset nihil, & exprimi nullo modo posset: fatetur igitur, materiam dici modo quodam affectam atque formatam, dum dicitur esse trina dimensio, neque hoc repugnare naturæ ipsius materiæ, quæ non debet esse nihil, sed aliquid. Hæc Ioannis responsio meliùs est de-

D clarãda; ipse namq; non videtur rei veritatem plenè fuisse assequutus, ideò nec bene eam exprimere potuit: duobus modis solet accipi nomen formæ; vno modo pro illa, quæ est altera pars compositi, & informat materiam; altero modo pro quidditate & essentia cuiusque rei, siue compositæ, siue simplicis; primo igitur modo materia est informis, sed non secundo; quum enim omnis forma materiam transformans restringat ipsam, & reddat alliga-

E tam alicui certæ naturæ, omnis talis formæ ipsa materiæ essentia expers esse debet, & ita est informis, habet tamen formam secundo modo, quia propriam habet essentiam, & proprium quid est, vt nos antea demõstrauimus; siquidem non debet esse nihil, sed aliquid; & hæc materiæ essentia non est alligata alicui certæ naturæ, quare non repugnat materiæ hoc modo formam habere: affecta etiam potest esse materia, dummodo non tali affectio-

F ne, seu tali accidente, quo eius natura coarctetur, & alligata significetur; at trina dimensio interminata nõ coarctat materiam ad vllam certam naturam, quum [illegible] accidens communissimum, & [illegible] corpori naturali, per q[illegible] bera ad omnes formas [illegible] Quod igitur [illegible] essentiam [illegible] id ita in[illegible] est [illegible] eam habe[illegible] formam, [illegible] affectionem, per quam materia ad certam aliquã naturam restringatur.

Responsionis impugnatio.

Responsio vera.

Ad tertium responsio Ioannis.

Responsionis correctio.

Forma dupliciter accipitur.

Quomodo materia secundùm se habeat formam & affectionem.

Ad quartum responsio Ioannis. stringatur. Ad quartum Ioannes optimè respondet, materiam esse secundùm se corpus infinitum, non quidem infinitum actu, quia tale infinitum non datur, sed infinitum per mentalem abstractionem à finibus ac terminis; semper enim est actu sub terminis, & finita; sed quia secundùm propriam naturam nul los sibi certos fines præscribit, ea ratione vocatur corpus infinitum, hoc est, non ex seipso finitum, qua de re antea plura diximus, quum de materiæ dimensionibus loqueremur. Hæc sunt argumenta à Iohanne contra se adducta, & soluta, quibus tertia illa sententia comprobatur, quòd materia secundùm se incorporea sit. *Ad quintū.* Soluenda manent alia argumenta à recentioribus adiecta, ad eiusdem sententiæ confirmationem. Ad primum sumptum à corpore & corporeitate, tanquam à concreto, & abstracto, dicimus nomine corporis duo in præsentia posse significari: vel enim vtrumque simul corpus denotamus, vnum de categoria substantiæ, alterum de categoria quanti, simul iuncta, hoc est, substantiam quantam: vel solam subiectam substantiam absq; dimensionum consideratione: si primo modo sumatur corpus, vtique aliud est corpus, aliud corporeitas; corpus enim dicitur totum coniunctū, corporeitas verò solas denotat dimensiones, quæ in illo habent locum formæ, licèt ex eis & substantia subiecta non fiat vnum nisi per accidens; in tali autem vno aliud est quidditas, aliud est id, cuius est quidditas, vt ait Aristoteles in contex. 20 lib. 7. Metaphysic. & ita aliud est corpus, aliud corporeitas; corpus enim significat substantiam quantam, corporeitas verò solam quantitatem. At si secundo modo materiam dicamus corpus, substātiam simplicem dicimus, quæ est vnū per se, quare corporeitas nil aliud significabit, quā ipsammet essentiam materiæ; quęrere igitur an differant corpus, & corporeitas, est quærere, an in eo, quod est vnum per se, differat quidditas ab habente quidditatem. Aristot. quidem in 7. Metaphysic. contex 20 & 21. inquit idem esse quidditatem, atque habens quidditatem, nempe in eo, quod sit vnum per se, sed non in vno per accidens: tamen in 3. lib. de anima, contex. 9. & in 1. de Cœlo 92. dicere videtur aliud esse quidditatem, aliud habens quidditatem. Sed hac de re nobis in præsentia disputandum nō est · satis esse debet, si dicamus, quando materia hoc modo vocatur corpus, ita se habere corpus [illegible]ud ad corporeitatem, vt Cœlum a[illegible]cœlcitatem· nomine enim cœleitatis sig[illegible]ipsam Cœli quidditatē, siue sit idem q[illegible] siue non idem ita igitur nomin[illegible]quidditatem materiæ signi[illegible]imus materiam essentialit[illegible]au[illegible]a corporeitas diff[illegible]atem, nihil ad rem, q[illegible]atq; me gare nobis obest, dum sumitur corporeitas

A pro ipsa materiæ essentia distincta à dimensionibus, quoniam ad nos non attinet quærere, an differant quidditas, & habens quidditatem, præsertim in simplicibus substantiis, eiusmodi & Cœlum & materia prima esse statuuntur. Postremum argumentum, quod ex *Ad sextum.* verbis Aristotelis in variis locis sumitur, facilè soluitur: quòd enim sæpe naturalia corpora numerans nullam materiæ mētionem faciat, hoc certè nihil est; solet enim Aristoteles so- B la corpora perfecta, & actu existentia enumerare, quia cum horum numeratione simul materia numeratur; quum materia non sit aliud corpus ab his perfectis corporibus distinctū, sed sit hæc omnia, quia nunquam reperitur nisi formata: sic neque genus aliquod existit extra species suas, proinde earum numeratione dicitur numerari, vt in illis apud Aristotelem locis notare possumus; nominat enim in corporibus naturalibus, stirpes, & animalia, C non tamē nominat viuens commune earum genus. quid igitur? nomináτne ibi omnia viuentia, an non omnia! absque dubio nominat omnia, licèt non nominet viuens genus, quia omnium specierū nominatione numeratum, & comprehensum genus esse intelligitur: itaque dicendum est, non nominari ibi corpus, quod est omnium genus materiā primam significans; quia sat est omnes eius species nominari, in quibus generis natura com D prehenditur: esset quidem mancus Aristot. si in illa enumeratione aliquam speciem non nominasset, aliis eiusdem generis nominatis, quoniam vna in aliis non continetur; sed nominans omnes species omisso genere, mancus dici non potest. Elementa verò solent appellari simplicia corpora respectu aliorum perfectorum, & actu existentium corporum; mista namque in elementa dissoluuntur, hæc verò non amplius in alia, quæ per se existant E actu; itaque dicuntur simplicia comparatione omnium inter se specierum corporis, non comparatione generis: idque ita est manifestum, vt pueriliss admodum hæc argumentatio dicenda sit; etenim dimissa etiam hac nostra de prima materia opinione, nónne secundùm omnes commune est elementorum genus corpus? nónne quodlibet genus specie sua simplicius est, quum species præter genus differentiam habeat adiectam; igitur si effi- F cax eorum argumentum est, datur etiam secundùm ipsos corpus simplicius elementis, quod est eorum commune genus: quare ab ipsis quoque aduersariis soluendum est argumentum, quum eius non minùs, quam nobis obesse videatur.

Epilogus omnium, quæ de prima Materia dicta sunt. Cap. XXI.

HAec omnia, quæ de prima rerum materiæ à nobis declarata fuere ordine ser-

uato à notioribus, ac facilioribus cognitu ad ignotiora, ac difficiliora, si epilogo colligere velimus ordine naturæ seruato, ab ipsa materiæ natura, & substantia ordiemur, deinde ad proprietates, quæ ab ea emanant, & inseparabiles sunt, & ab his demum ad ea quæ ipsi materiæ accidunt, & sunt ab ea separabilia, progrediemur; dicemus enim, primā materiam suapte natura esse corpus de categoria substantiæ indeterminatum, nulli certæ naturæ alligatum, & aptum omnia fieri, quod significat corpus generalissimū in categoria substantiæ, & ipsum vniuocum esse facit; ideò in ipsa materiæ natura nullus actus inest, sed est substantia quædam indeterminata, potestatem habens recipiendi quemlibet actum. Ab hac materiæ natura duæ proprietates emanant, quæ ab ipsa nunquam separantur: vna, est quantitas nullum secundùm se terminum habens; prima enim radix & fons, à quo in rebus naturalibus quantitas, ac dimensio deriuatur, est ipsa natura materiæ: altera verò, est potestas illa vniuersalis recipiendi omnes formas indistinctè; quæ si ad materiam referatur vt absolutè, & in prima notione acceptam, est proprietas eius naturam consequēs: si verò consideretur materia eum respectu ad alia, & vt principium, & materia aliorum est, hæc eadem potestas vniuersalis de essentia

A materiæ est, quia est ratio formalis, constituens primum materiale principium. Demum accidunt materiæ priuatio, & potestas particularis, quæ cum priuatione est coniuncta; priuatio enim cōnotat alteram formam, quæ est generationis terminus à quo; quare in aduentu formæ recedit & interit, & simul etiam interit potestas particularis, quæ illam tantummodo formam, quæ acquisita est, respiciebat: hæ itaque neque de essentia materiæ sunt, neque eam consequuntur, sed ei

B prorsus accidunt, & ab ea possunt separari. Hoc tamen in his omnibus est discrimen, quòd sola priuatio meretur nomen principij distincti à principio materiali, sed non quantitas, neque potentia materiæ; nam priuatio propriam principij rationem habet, distinctam à ratione materialis principij; est enim terminus generationis à quo, & est illud non esse, quod ex necessitate omnem generationem præcedit; ratio autem principij materialis est, vt sit subiectum generationi, quod

C idem maneat sub vtroque contrario termino: quantitas verò, & potestas materiæ nullam habent propriam principij rationem, sed sunt subiectæ materiæ conditiones necessariæ, ideò nullum principium à materia
ti principio distinctum
constituunt.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

Liber

DE NATVRA.

Quid sit Natura. Cap. I.

E rebus naturalib. diffusè, ac diligēter actuus Arist. non absq; ratione in ipsomet naturalis philosophiæ limine de natura agere constituit, quādoquidē nihil est naturalius natura ipsa, & affirmare etiam absq; dubio possumus, totum philosophi naturalis negotium consistere in contemplatione naturæ, quod Arist. ipse significauit, dum frequenter eam disciplinam vniuersam appellauit scientiam de natura. Quoniam igitur magni momenti est, im[illegible] & [illegible]mopere necessariū philosopho naturali nomen naturæ intelligere, de hoc e[illegible]o al[illegible]qua dicere, & quæ ab Arist. in 2. Phys[illegible] ac de re tra-

D duntur, quum præsertim ab aliorū opinione dissentire me ipsa ratio cogat, quātum in me est, explanare constitui. Duo aūt sunt, in quorum consideratione in tota hac mea disputatione versaturus sum; vnū est, quid sit natura; alterum verò, quænam sit. Quid sit natura, ab Arist. declaratū habemus hac definitione; natura est principium motus & quietis in eo, in quo primò inest, per se, non per accidens: in qua definitione verba singula, & multa, quæ

E satis trita atq; vu[illegible]ata sunt, c[illegible]sultò prętereibo; id potissimùm c[illegible]sco e[illegible]e an[illegible]maduertēdum, naturā in [illegible]ebus natura[illegible] c[illegible]m esse motus, non [illegible]olum in eo i[illegible]o co[illegible]ore, in quo inest, q[illegible]am immanen[illegible] motum voc[illegible]t, verùm etiā in [illegible] nte[illegible] appellant; mot[illegible] c[illegible]o prouenit ab ipsa [illegible] natura, [illegible] q[illegible] tetno principio, & d[illegible]tur operat[illegible] imm[illegible] quoniā in ipsomet igni recipitur [illegible] at cal[illegible]a[illegible]lio, qua extra ignem

Definitio naturæ.

Natura est causa motus & in eodem, & in alio.

ignem aliud aliquod corpus incalescit, quæ dicitur operatio transiens, non minùs prouenit à natura ignis; sicut enim ignis per suam naturam ascendit, ita per suam naturam calfacit alia: Arist. autem per solas operationes immanentes definire naturam voluit, nempe per motum & quietem in eo ipso corpore, in quo natura inest, nō quòd negauerit eiusdem operationes transeuntes; negari etenim non possunt, sed quia per transeuntes non distinguitur natura ab arte, neque declaratur quid sit natura, quum ars quoq; sit principium motus recepti in alio: quoniam igitur naturæ proprium est, motum per se producere in illo met, in quo ipsa inest, corpore, neq; id vnquam competit arti, nisi per accidens, videns Aristot. per hoc optimè declarari quid sit natura, & distingui naturam ab arte, per hoc solum, neglecto altero, naturam definire constituit; nec tamen negaret naturam esse principium, & causam motus etiam in alio. Est igitur natura per se principium motus in eo, in quo ipsa est, proinde naturale illud esse intelligitur, quod tale in se principium habet, hoc est, internam propensionem ad motum; quare is quoque motus vocatur alicui corpori naturalis, qui proueniat ab interno principio, hoc est, qui fiat cum interna propensione illius corporis ad talem motum.

An Natura sit principium motus actiuum, an passiuum, opinio Auicennæ, & eius confutatio.

Cap. II.

IN hac naturæ definitione plura essent consideranda, quæ missa facimus, quia tum ab interpretibus Aristotelis declarantur, tum etiam fortassis aliquando à nobis declarabuntur, si datum fuerit, vt in libros physicos possimus edere commentarios; nunc illud explicandum est, cuius potissimùm gratia hæc de natura scribere cōstituimus, vtrum in hac naturæ definitione principium motus sit intelligendum actiuum, an passiuum; de hoc enim non idem omnes sensisse videntur. Auicenna putauit, actiuum tantùm principium intelligendum esse, id enim videtur significasse Aristotel. qui statim post allatam hanc definitionem separans per eam naturalia à non naturalibus inquit, arte facta non habere in seipsis factionis principium, quum igitur per hoc separet naturalia a non naturalibus, vult naturalia habere in se actiuum principium motus, nam ... onis principium non est nisi actiuum. Co... etiam Aristoteles causam ... appellare principium vnde motus, ... bac definitione principi... mo... pro principio actiuo. Hæc tamen sententia ... est contra verbis Aristotelis, qui postea inquit, non solam formam, sed etiam materiam dicere naturam: materiæ autem nullam tribui posse actionem certum est, sed passionem tantummodo; non potest igitur materia esse principium motus nisi passiuùm, proinde in ea definitione necesse est significari etiam principium passiuum. Præterea Aristotel. in contex 32. lib 8. inquit, elementa habere in se principium motus non actiuum, sed passiuum, & loquitur de ipsorum motu naturali, ergo putat, naturam esse etiam principium motus passiuum. Sumitur etiam contra Auicennam argumentum à cœlesti corpore, in quo negare non possumus, inesse naturam vt internum principium motus, qui cœlo dicitur naturalis, id enim asserit Aristoteles manifeste in contex. 5. lib. 1. de Cœlo; attamen nulla est in eo corpore natura, quæ sit actiuū principium motus, sed solùm, quæ est principium passiuum, vt alio in loco demonstrabimus; ergo fatendum est, naturam esse principium motus passiuum, quia hoc negato nō esset in Cœlo natura, proinde non esset Cœlum corpus naturam habens, nec species corporis naturalis, neque motus Cœli posset vocari naturalis, quæ omnia veritati & Aristoteli aduersantur, quare Auicennæ opinio reiicienda est.

Pro Auicennæ primum argumentū.

Secundum.

Opinionis cōfutatio.

Primum argumentum.

Secundum.

Tertium.

In lib de natura cœli.

Opinio Simplicij cum argumentis.

Cap. III.

COntra verò Simplicius pluribus in locis, præsertim verò in contex 16. libri 2. Physic. & in procemio librorum de anima dixit, naturam non esse motus principium actiuum, sed solùm passiuum, & in hoc separat naturam ab anima, quam sub natura contineri, & naturā esse omnino negat. ideò non defuere qui Simplicium accusauerint inconstantiæ & contradictionis, quoniam in 1. context. libri secundi Physicorum, declarans illam naturalium corporum propriam conditionem, quòd habent in se principium motus, exposuit principium actiuum: sed ipsemet Simplicius se ab hoc crimine vindicauit, nam postea in expositione context. 16. eiusdem libri asserui, se antea pingui Minerua esse loquutum; quocirca ibi diligentiùs rem hanc perpendens, statuit naturam esse reuera principium motus passiuum tantùm, non actiuum, & ad hoc probandum tribus argumentis vtitur. Primum est: si natura dicatur principium motus actiuum, non distinguetur natura ab anima, quum anima sit principium motus actiuum, & hoc sit proprium animæ, vt ait Aristoteles in contextu 29 libri 8. Physicorum, quoniam igitur anima non est natura, & ea est propria animæ conditio, non est eadem attribuenda naturæ. Vtitur etiam authoritate Aristotelis, quam suprà aduersus Auicennam adduximus, in context. 32. eiusdem 8. libri, vbi dicit, grauia & le-

Contradictio in verbis Simplicij.

Defensio.

Primum argumentum Simplicij.

Secundum.

uia, & inanimata omnia habere in se principium motus passiuum tantùm, non actiuum: quare dum constituimus, separandam esse naturam ab anima, & naturale ab animato, clarum esse videtur illud Aristotelis testimoniũ, quòd natura non sit principium motus actiuum, sed passiuum tantummodò. *Tertium.* Tandem perpendit Simplicius, in definitione naturæ Aristotelem vti verbo passiuo, non verbo actiuo, quum dicat naturam esse principium τοῦ κινεῖσθαι, non dicat, τοῦ κινεῖν, quod significat naturam esse principium patiendi, non principium agendi. Quoniam autẽ validissimum esse putauit Simplicius ad suam opinionem tuendam argumentum illud, quod sumitur à discrimine naturæ & animæ, hoc ipse stabilire voluit, & pluribus argumentis ostendere nisus est, animam non esse naturam, vt apud eum legere possumus tum in 1. & in 16. contextu libri 2. Physicorum, tum in suo prooemio in libros de anima. *Primum argumentum, quòd anima non sit natura.* Primùm argumentatur à definitionibus naturæ, & animæ sic: quorum diuersæ sunt definitiones, illa inter se diuersa sunt; atqui alia est naturæ definitio, alia animæ; nam anima est actus corporis naturalis organici, natura verò est actus non corporis organici, atque heterogenei, sed potiùs simplicis, & homogenei; ergo neque natura est anima, neque anima est natura, proinde reipsa distinguuntur natura & anima, quare etiam naturale & animatum. *Secundum.* Secundò ex eadem definitione animæ sic quoque argumentatur: Aristoteles dicit animam esse actum corporis naturalis, ergo putat animam esse actum superadditum corpori naturali, proinde superadditum etiam naturæ; itaque significat animam non esse naturam. *Tertium.* Tertiò inquit: anima est causa motuum oppositorum, & ad omnes partes indistinctè tendentium; natura verò est causa statuti alicuius motus, & ad vnam tantùm partem, non ad contrarias, vt terra est naturaliter propensa ad descendendum solùm, & ignis ad ascendendum; anima igitur non est natura, quum diuersorum motuum causæ sint anima & natura. *Quartum.* Quartò sic argumentatur: natura est in subiecto, anima non est in subiecto, ergo anima non est natura: maior est Aristotel. in contextu 4. libri 2. Physicorũ, vbi dicit, naturam semper esse in subiecto; minorem ita probat, anima rationalis est æterna, & immunis à nexu materiæ, ergo nõ est in subiecto. Alia quoque argumenta adducit in memoratis locis Simplicius, quæ quoniam vnica solutione omnia corruunt, omittenda existimaui. *Simplicij responsio ad plures obiectiones.* N[illegible]us est etiam Simplicius soluere difficultat[illegible], quibus suam opinionem vrgeri op[illegible]. *Ad primam* Primùm quidem [illegible] officere videt[illegible] verba Aristotelis in initio 2. Physic. vbi [illegible] ribus naturalibus [illegible] al[illegible]a, & [illegible] pes, dicens [illegible] ata e[illegible] natu[illegible] a[illegible] ait etiam animam esse natura[illegible] Sed ad [illegible]

A respondet Simplicius, animata ibi vocari naturalia, non quatenus animam habent, sed quatenus constant ex elementis, & sunt grauia & leuia. *Ad secundam.* Vidit præterea eodem in loco Aristotel. nominare accretionem vt motum à natura prodeuntem; attamen hæc est propria animatorum, & fit ab anima, ergo putat Aristoteles animam esse naturam. Ad hoc quoque respondet, Aristotelem non nominare motum accretionis vt proprium animatorum, sed vt latè acceptum, & inanimatis B quoque competentem, quia adhuc dubium erat, quibus insit ille motus, multi namque existimabant eum igni quoque competere; quæ sententia si admittatur, non prouenit ille motus ab anima, sed à natura illius elementi. *Ad tertiam.* Præterea videbatur ei refragari dictum illud Aristotel. in context. 80. libri secundi Physic. araneus propter aliquem finem telam texit, & hirundo propter aliquem finem ni- C dum facit; quum enim hoc dicat Aristoteles, vt ostendat naturam agere propter finem, asserit animam esse naturam, quum manifestũ sit, opera illa prodire ab anima. Ad hoc respondet Simplicius, dicens exempla illa non esse reuera ad propositum accommodata, & Aristotelem sumere exempla animatorum pro exemplis naturalium; negari tamen non posse, melius fuisse accipere exempla in operibus naturæ, quàm in operibus animæ; quo- D niam ad scopum Aristotelis magis fuissent accommodata.

Confutatio sententiæ Simplicij, quòd Anima non sit Natura. Cap. IIII.

Hæc Simplicij opinio ab aliis impugnatur, nec iniuria; quia falsa est, & Aristoteli aduersarur, & quia in duobus demonstrandis potissimum laborauit Simplicius; nempe naturam esse principium motus pas- E siuum tantùm, & animam non esse naturam: nos vtriusque falsitatem separatim ostendemus, ab hoc posteriore ordientes. Primùm quidem adsunt contra Simplicium prædicta Aristotelis testimonia, ad quæ ipse non rectè respondit. *Impugnatio primæ responsionis.* Quod enim primo loco ait, Aristotelem in initio lib. 2. Physic. animata vocare naturalia, non quatenus sunt animata, sed quatenus grauia & leuia hoc certè vanissimum est: quia vnumquodque est tale per F suam formam non per suam materiam, quo fit, vt apud Ari[illegible]st[illegible] [illegible]um d[illegible]mus Cœlum, vel h[illegible]nem, ve[illegible] c[illegible]s formam, formæ aut[illegible]m anin[illegible] [illegible]atcria ve[illegible]ro c[illegible]menta; nom[illegible] a[illegible]teles animata, respex[illegible] or[illegible]ma: quòd s[illegible] p[illegible] a[illegible] [illegible]atione tan[illegible]t[illegible] in el[illegible]orum[illegible] [illegible]ant, animata nomin[illegible] [illegible]d satis fuisse[illegible] a[illegible] [illegible]n sunt per [illegible]a & [illegible]mo[illegible] *Impugnatio secunda.* Quod verò [illegible]um respon[illegible] Simplicius de motu accre-

accretionis, falsum est: quoniam Aristoteles non solam accretionem nominat, sed etiam contrariam imminutionem; at igni non competit imminutio, quæ dici possit motus naturalis, & factus ab interno principio, sed animatis tantummodò; in his ergo solis considerat Aristoteles accretionem, & imminutionem, vel saltem hæc non excludit; neque enim verisimile est, Aristotelem loqui secundùm mentem tantùm aliorum, non secundùm mentem propriam; imò etiamsi loquatur secundùm mentem aliorum, sumere debet accretionem late, vt competit etiam animatis, hæc enim augeri nemo negauit; atque adeò euidentius omnibus est animata augeri, quàm inanimata, quum illud omnes affirment, hoc verò non omnes: non est ergo credibile, Aristotelem id excludere, quod est omnibus manifestum, & id solùm accipere, quod est obscurius; quamobrem vel propriè sumit accretionem vt solis animatis competentem, vel saltem communiter vt competentem omnibus, quibus competere potest, seu propriè, seu impropriè, ita vt accretio animatorum nullo pacto excludatur; hæc autem in viuentibus non fit à formis elementorum, sed ab anima; quare sententia Aristotelis est, quòd anima sit natura. Ad tertium quoque acceptum ex contextu 80. eiusdem libri leuissima est Simplicij responsio, imò nec vllo pacto recipienda, quum sit potiùs impugnatio Arist. quàm verborum eius loci interpretatio: nam si anima non est natura, & Aristotel. pro natura animam sumit, quum naturam sumere deberet, nullius roboris est illa Aristotelis argumentatio; probat enim animam agere propter finem, non probat naturam, quod probandum erat. Sed ibi considerans hæc omnia Simplicius, tandem veritate coactus concedit Aristotelem animam vocare naturam. Clara præterea est sententia Aristotelis in contex. 7. & in 13. eiusdem 2. libri, vbi dicit: si effodiatur lectus, ita vt germinet, producet lignum, non lectum, & eam inquit esse operationem naturæ, est tamen operatio animæ, quare animam vocat naturam. Hoc idem sumitur ex Aristotele in contextu 27. libri 8. Physicorum, vbi ait, animalia habere in se principium sui motus, eumque dicit fieri à natura, nec aliud principium considerat, quàm animam; ergo animam vocat naturam. Idem confirmat [illegible] alio Aristotelis testimonio in 1. libro de partibus animalium, cap. 1. vbi conc[illegible]m esse naturam; quamuis enim [illegible]et, an sit natura, & principium m[illegible] [illegible]triente tamen ac de sentiente animæ parte non dubitat eas esse principium motu[illegible] & [illegible]m ne naturæ participare, vnde co[illegible] pe[illegible] a[illegible] philosophiam naturalem loqui d[illegible]a[illegible]ua[illegible]em anima, vult igitur aliquam saltem animam esse naturam. Sumitur etiam ex ipsa naturæ defi-

Impugnatio tertia.

Alia ratio contra Simplicium.

Alia ratio.

Alia ratio

A nitione argumentum validissimum contra Simplicium: cui enim competit definitio, de eodem prædicatur etiam nomen definitum; atqui animæ competit definitio naturæ; negari enim non potest animam esse principium motus & quietis in eo, in quo primò inest, per se, non per accidens; igitur anima est natura. Id autem quod Simplicium in errorem duxit, fuit multiplex significatio huius vocis, natura; sumitur enim tribus modis. V-

B no modo amplissimè pro essentia rei, qua ratione etiam rebus supernaturalibus tribui mus quandoque nomen naturæ; dicimus enim naturam Dei, id est, essentiam Dei; quæ significatio ad nos in præsentia non pertinet. Secundo modo sumitur natura strictissimè pro quadam facultate coarctata, & restricta ad alteram tantùm partem oppositionis, prout distinguitur à facultate cognoscente, quæ potest agere vtrumlibet contrariorum:

C hoc modo natura distinguitur ab anima, & naturale ab animato, imò ex aduerso ei opponitur, quia naturale in hoc sensu significat inanimatum. Tertiò sumitur natura modo quodam medio, prout significat totum genus rerum variabilium, ac mutabilium; & ita naturale sumitur pro mutabili quomodocunque, natura verò pro interna propensione ad mutationem. Simplicius ergo secundam significationem accepit, quum tertiam

D potiùs accipere debuerit; patet enim Aristotelem ita accepisse naturam definiuisse, quæ animam quoque complectitur; non enim definiuit naturam vt oppositam facultati cognoscenti, sed vniuersè vt significat internum principium motus, cuiusmodi esse animam quoque manifestum est, quum ei competat definitio naturæ, sicut prædiximus.

Alia ratio.

Natura sumitur tripliciter.

E

Confutatio opinionis Simplicij, quòd Natura sit principium motus passiuum tantùm. Cap. V.

QVOD verò attinet ad alterum Simplicij dictum, de quo præcipuè sermo est in præsentia, nempe naturam esse principium motus passiuum tantùm, hoc videtur satis esse reprobatum ex ipsamet confessione Simplicij: quum enim ipse asserat animam esse

F principium motus actiuum, nos verò iam ostenderimus, animã esse naturam, & ei competere definitionem naturæ, manifestum est, naturam esse principium motus etiam actiuum. Sumitur etiam ex Aristotele argumentum contra Simplicium ex [illegible]is, quę dicuntur [illegible] libro secundo Physic. à 7. contextu vsq[illegible] ad [illegible] [illegible] enim docet Aristoteles formam [illegible]e præ[illegible]ue naturam, & magis, quam ma[illegible]iam; sed formæ est agere, & materiæ est pati; ergo natura est principium motus actiuum, quia non potest forma esse natura quin

Primum argumentum.

Secundum.

sit principium actiuum motus. Præterea Aristoteles in 3. context. eiusdem libri declarans definitionem naturæ à se traditam inquit, se dixisse [*per se, & non per accidens*] propter Medicum sanantem seipsum: quia licèt ars quoque videatur esse principium motus in eo, in quo est, id tamen est per accidens, non per se; sola autem natura est per se principiū motus in eo, in quo est: at certum est Medicum esse principium actiuū sanationis, siue in seipso, B siue in alio; ergo etiam naturam intellexit Aristoteles esse principiū motus actiuum, quia nisi hoc esset, non oportebat excludere Medicum sanantem seipsum, quoniam ex eo nullum dubium oriebatur, quū Medicus sit principium actiuum, natura verò solùm passiuū: *Quartum.* postea verò etiam clariùs Aristoteles ibidem dicit, arte facta nō habere in se factionis principium, vt etiam antè pro Auicennæ sententia considerauimus; affirmat autem de natu- C ralibus vult id, quod de arte factis negat; ergo censet naturalia habere in se actiuum motus *Aliorum argumentum contra Simplicium.* principium. Sunt etiā qui contra Simplicium adducant verba Aristotelis paulò antè à nobis considerata in contex. 80. eiusdem libri, quando dicit; araneus propter aliquem finē telam texit, & hirundo propter aliquem finem nidum facit, hæc enim dicit ad probandum naturam agere propter finem, ergo asserit naturam esse principium motus actiuum, quādoquidem araneus agendo texit telam, & hirun D *Responsio Simplicij.* do agendo facit nidum. Hanc tamē obiectionē vidit eo ipso in loco Simplicius, & ad eam respondit, Aristotelem non intelligere naturam esse verè agētem, sed modo quodam coadiuuare actionem; nam passiua quoq; propensio actionem agentis quodammodo adiuuare dicitur, quamuis nō propriè agat. Sed *Impugnatio responsionis.* hæc Simplicij solutio vana est, licet argumentum illorum debile sit, & facilem habeat so- E lutionem, quam Simplicius non vidit: Simplicij quidem responsio quod sit vana, manifestum est, quum pateat hirundinem esse verè effectricem causam nidi, & araneum telæ; & Aristoteles ibi veram efficientiā intelligat, qua agens efficit aliquid propter finem; finis enim mouet efficiens ad agendum, non mouet materiam, quare si philosophus probat naturam agere propter finem, sumit naturam vt verè agentem, & mirum est, quomodo hoc F *Responsio ad arg. melior.* ausus sit negare Simplicius. Argumētum autem aliter soluendum est, quia re vera nullam habet efficacitatem aduersus opinionē Simplicij: iam enim diximus, Aristotelē non negare naturę actionem in alio, quam transeuntem appellant, nec tamen per hanc definire naturam voluisse, sed per solā immanentem: dicere ergo debebat Simplicius, nihil aliud hoc argumento ostendi, nisi naturam esse principium actiuum operationum transeuntium, has tamen ad definitionem naturæ non pertinere, neque ob id probari, quòd etiam mo- A tuum immanētium natura sit causa effectrix: Aristoteles enim, ad probandum naturam agere propter finem, satis habuit accipere actiones naturæ transeuntes, per quas id facilè demonstratur, nec opus habuit considerare operationes immanentes, per quas naturam definiuerat.

Quòd Natura sit principium motus tum actiuum, tum passiuum, & quid vtrunq; sit. Cap. VI.

PER ea, quæ hactenus & contra Auicennam, & contra Simpliciū dicta sunt, satis videtur esse demonstratum, naturā esse principium motus non modò actiuum, vt putauit Auicēna, nec solùm passiuum, vt Simplicius, sed & actiuum, & passiuum, vt alij complures existimârunt. Sed veritas manifestior fiet, si *Actiuum motus principium quid sit.* declarauerimus, quid sit tum actiuum, tum C passiuum principium motus: de actiuo quidem principio clara res esse videtur; illud enim à quo efficitur motus, dicitur actiuum motus principium, vt in animalibus anima; hoc enim significauit Aristot. in 8. lib. Physic. auscult. quādo dixit animalia à seipsis moueri, hoc est, internā habere causam effectricem sui motus; sic etiam, si elementa à formis suis mouentur, vt multi putant, formæ elementorū sunt actiua principia motuum naturaliū. D *Passiuum motus principium quid sit.* De passiuo autem principio non ita manifestum est, quomodo sit intelligendum; quum enim potentia passiua sit oppositorum, nec magis apta per se sit vnum, quàm alterum recipere, potest tamen ab aliquo ita restringi, & coarctari, vt fiat apta ad vnum, nō ad alterum recipiendum; vt potentia passiua materiæ respicit quidem cōtrarias formas æqualiter, attamen dum fit particularis, & vnā tantùm formam respicit, non ob id desinit esse potentia E passiua, propterea quòd non ab ea prouenit hæc determinatio, sed ab aliquo alio: dubium ergo oritur, an natura vt principiū motus passiuum sumenda sit potentia libera recipiendi æquè vtrumlibet oppositum motum, an potiùs restricta, & contracta ad alteram tantùm recipiendum, vt exempli gratiá, an in elemento graui sit natura vt principium motus passiuum, ęquè apta moueri ad medium, atque à medio; an potiùs ad determinatum modum F recipiendum propensa, vt ad motum descensionis, non ad motum ascensionis. Plurimi (vt *Opinio communis.* ego video) priorem sensum recipiunt, dum dicunt, materiam in rebus naturalibus esse principium motus passiuum, formam verò actiuum; nam certum est materiam habere potestatem patiendi [illegible] & æque respicientem contraria, [illegible] magis vnum, quàm alterū; quare sicut ęquè apta est recipere omnes for- *Confutatio.* mas, ita & omnes motus. Sed hanc communem sententiam ego quidem recipere nunquā potui; ipsam enim, si ita ruditer, & inconsideratè

sideratè accipiatur, vt eam alij videntur accipere, magna & manifesta absurditas sequitur, quòd omnis motus erit naturalis, etiam ille, quem contra naturam, ac violentum appellare solemus; nam si terra proiecta ascendat, negari non poterit, quin ille motus dicatur illi corpori naturalis ratione saltē principij passiui, sic omnes motus artificiosi erunt naturales, vt motus nauis per aquā, & motus lignorum, quando ab artifice elaborantur; quamuis enim non fiant ab interno principio actiuo, sed ab externo, tamen principiū passiuum internum habent, quia prima materia ad omnes motus recipiendos æquè apta est secundùm propriam naturam. Quoniam igitur hęc dicere nefas est, fateri oportet, principiū motus passiuum, quod dicatur natura, non esse accipiendum liberum, & contrarios motus ęquè respiciēs, sed coarctatum ad vnum statutum motū recipiendum, qui solus dicatur illi rei esse naturalis; hoc ex Aristotele sumitur manifestè in contextu 32. lib. 8. Physicorum; quum enim priùs distinxisset motū grauium & leuium violentum ab eorundem motu naturali, loquens ibi de solo naturali inquit, grauia & leuia habere in seipsis principium motus passiuum tantùm, non actiuum, passiuum autem intelligit respectu vnius tantùm motus, qui dicitur naturalis, non respectu contrarij, quem violentū esse, & ab externo principio fieri iam dixerat: quoniam igitur Arist. ibi negat violentū elementi motum fieri modo vllo ab interno principio siue actiuo, siue passiuo; motum autem naturalem inquit habere internum principium passiuum tantùm, & ea ratione dici naturalē; manifestissimum est, passiuum principium ab Aristotele intelligi restrictum ad vnum certum motum, qui solus dicatur naturalis cuique rei; non principium passiuum liberum, & anceps ad recipiendos contrarios motus: sic enim fieret, vt etiam motus, quem ibi vocat violentum, haberet internum principium passiuum; & ita id, quod est contra naturam, esset secundùm naturam, quod minimè dicendum est.

Opinio propria.

Quæ sit Natura, & quomodo materia, & quomodo forma sit Natura. Cap. VII.

VT omnis hac in re difficultas tollatur, & veritas perspicua [illegible] declarandum est, quodnam sit in co[illegible]e naturali principium motus, quod voca[illegible] naturam; sic enim alterum initio à [illegible]situm manifestum reddetur; quum enim ia[illegible] docuerimus, quid sit natura, con[illegible] quitur, quænam sit; id enim [illegible] plerique putant, facile explicatu [illegible] plena [illegible] difficultatis; nam Aristoteles dic[illegible]e videtur, tam formam, quàm materiam esse naturam, eamq; sententiam nunc omnes sequuntur; at tamen si vera

A illa sunt, quę modò diximus, nō apparet, quomodo materia possit vocari natura; siquidem natura certum quędam, ac statutum motum respicit, qui dicitur naturalis; materia verò est libera, & æquè apta ad contrarios motus recipiendos; hoc autem si dixerimus, sola forma erit natura, quod Aristoteli aduersari videtur dicenti materiam quoque esse naturam: præterea verò sequetur, naturam esse principium motus actiuum tantùm, quia formę est agere,

B materię verò pati; quomodo igitur dicere antea potuimus, naturam esse principiū motus etiam passiuum? & quomodo Aristot. in context. 32. lib. 8. Physicorum, hoc idem manifestè affirmauit? ab hoc mihi videntur plures in hunc errorē ducti fuisse, vt putauerint & materiā & formam esse naturā, & formam quidē esse actiuum principiū motus, materiam verò passiuum. Ego tamen puto eos in hoc esse deceptos, & secùdùm Aristotelem solam for-

C mam esse naturam, & principium motus tam actiuum, quàm passiuum; tum quia materia secundùm se libera est, & æquè apta ad oppositos motus patiendos, nec dici potest principium alicuius determinati motus, ita vt non alterius illi contrarij; tum etiā quia, quum vna sit omnium materia, sequeretur, omnium rerum naturalium vnam & eandē esse naturam, quod tamen non vult Aristoteles: quum enim non vnus & idem sit rerum omnium natura-

Sola forma est per se natura.

D lium motus naturalis, natura quoq; nō debet omnium vna & eadē esse, quod etiam ex verbis Aristotelis in lib. 2. Physicæ auscultationis satis apertè colligitur; etenim censuit naturam, de qua ibi loquitur, non esse quid vnum & idem numero in cunctis rebus naturalibus, sed commune solùm prædicatione, quia vult vniuscuiusq; rei propriam & peculiarem esse naturam, quæ non sit aliarum rerum natura; idque per se manifestum esse videtur, alia

E namq; est hominis natura, alia equi, alia leonis; significauit hoc Aristoteles in context. 11. & 12. eius libri, dicens vnamquamq; rem tunc habere suam naturam, quando est actu, non quando potestate; non diceret enim hoc Aristoteles, nisi propria cuiusq; rei esset natura. Præterea in contex 5. eiusdem libri declarans, quomodo accidentia naturalia dicantur esse secundùm naturā, inquit [*vt igni ferri sursum*] loquitur ergo de propensione ad propriū na-

F turalē motum, qui non est idem in omnibus, proinde neq; eius principium idem est; quocirca etiam in definitione naturæ sumendus est motus non pro quolibet indistinctè, sed pro illo tantùm, qui sit cuiuslibet rei motus naturalis. Ex his possumus hanc rationem colligere. v[illegible]us rei vna debet esse natura, nō plures, quemadmodum vnius rei vnus est actus; non enim diceremus naturam ignis, naturam terræ naturam hominis, nisi cuiusque rei vna esse natura, attamen si tam materiam, quàm formam esse naturā rei Aristoteles existimas-

ſet, q. æ eſſent vnius rei naturæ, quod nullo pacto dicendum eſt. Duo igitur à nobis declarãda ſunt, vt omne hac in re dubium tollatur; vnum, quomodo forma ſit principium motus & actiuum, & paſſiuum; alterũ verò, quomodo dixerit Ariſtoteles materiam eſſe naturam, ſi ſola forma eſt natura. De forma quidem, quòd ſit principium motus paſſiuum, ſatis eſt manifeſtum ex memoratis Ariſtotelis verbis in context. 32 lib. 8. Phyſicorum; quum enim dicat, elementa habere in ſe principium motus paſſiuum tantùm, non actiuum, non poteſt niſi formam intelligere; nam ſi materiam intelligeret, relinqueretur formam elementi naturã dici non poſſe, & nullius motus principium eſſe formam; & pręterea vnum & eundem eſſe omnium elementorum motum naturalem, ſicut vna eſt omnium materia: attamen falſa hæc omnia ſunt; neq; enim dicendum eſt, formam elementi non eſſe naturam, & nullius eſſe motus principium, quum Ariſtoteles in lib. 2. Phyſicorum dixerit, magis naturam eſſe formam, quàm materiam; neq; omnium elemẽtorum vnus & idem eſt naturalis motus, niſi dicamus, quẽlibet motum indiſtinctè cuilibet elemento eſſe naturalem, & nullum eſſe violentum, quod quidem iam diximus Ariſtoteli eo in loco, imò & omnium conſenſioni manifeſtè aduerſari: quoniã igitur neceſſariũ eſt, confiteri, formam elementi eſſe naturam, & magis etiam naturam, quàm materiam, & Ariſtoteles ibi dicit elementum non habere in ſe principium motus, niſi paſſiuum, aſſerit abſque dubio formam eſſe principium motus paſſiuum: huius autem ratio ſumitur ex iis, quæ antea dicta ſunt; quum enim principium paſſiuum hîc non intelligatur reſpectu cuiuſcunque motus indiſtinctè, ſed reſpectu determinati motus, qui ſolus dicatur naturalis, & omnis determinatio proueniat à forma, neceſſe eſt formam dici principium paſſiuum motus, quatenus materię potentiã coarctat, quæ ſecundùm ſe libera erat; & facit propenſionem ad certum aliquem naturalem motum, non ad alium: etenim à quonam habet ignis propenſionem ad recipiendum motum aſcẽſionis tantùm, non deſcenſionis? non à materia, quia materia eſt æquè propenſa ad omnes motus; ergo à ſola forma; ſola enim forma ignis reſtringit potentiã materiæ paſſiuam ad motum à medio, quæ ſecundùm ſe æquè omnes motus reſpiciebat: principium ergo paſſiuum recipiendi huius determinati motus eſt forma quatenus actuans, ac determinãs materiam: & hoc eſt quod ait Auerroes in 3 lib. de Cœlo, comment. 28 & in 4. de Cœlo 22. forma mouet quatenus eſt forma, mouetur autem quatenus eſt in materia; quum enim for[illegible] eſt fo[illegible], officium ſit agere, materi[illegible] pati, fo[illegible], quatenus eſt forma eſt principium motus actiuum, & eadem eſt etiam principium paſſiuum, quatenus eſt in materia; quia cùm proprium materiæ ſit pati, quicquid eſt in materia, eſt patibile propter materiam: alia igitur ratione forma eſt actiuum principiũ motus, alia paſſiuum; idq; ſimiliter dicimus, habere locum in omnibus naturalib. corporibus materia & forma conſtantibus; in animali enim certum eſt animam eſſe principium actiuum proprij motus animalis, quum ab anima mouatur animal, ſed neceſſe eſt candẽ animam eſſe etiam principium paſſiuum eiuſdem motus: quia ſi quęratur, cur animal ſit naturaliter propenſum ad recipiẽdum determinatè motum progreſſionis, nil aliud reſponderi poteſt, niſi quia eſt animatum; ipſum enim corpus ſecluſa anima non habet naturalem propenſionem ad illum motum, ſed ideò eam habet, quia habet animam: ſic de aliis dicendum eſt, etiã de elementis, nam (vt inquit ibi Auerroes) forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt eſt in prima materia, qua de re alibi eſt à nobis diſputandum: propterea principium motus actiuum, & paſſiuum nõ poſſunt ſeparari, in his ſaltem inferioribus corporibus (de Cœlo enim fortaſſe aliud dicendum eſt) vbi enim eſt compoſitio materiæ & formæ, ibi neceſſe eſt formã tum determinare materiam, & ita eſſe principium motus paſſiuum, quatenus eſt in materia; tum etiam eſſe principium actiuum eiuſdem motus, quatenus eſt forma, quia formæ eſt agere. Quòd verò ad materiam attinet, totius difficultatis ſolutio ſumitur ex ipſomet Ariſtot. in context. 11. & 12. lib. 2. Phyſicorum, & in 5. 5. Metaphyſ. materiam enim dicit eſſe naturam, non quidem ſecundùm ſe vt alteram naturam à forma diſtinctam, ſed vt candem: quoniam enim in contex. 3. & vlt. libri 8. Metaphyſic. inquit Ariſtoteles, materiã eſſe idem poteſtate, quod forma actu; ideò materia eatenus eſt natura, quatenus poteſtatem habet recipiendi formam, quæ eſt rei natura: quemadmodũ enim quum dicimus lignum inde eſſe arcã poteſtate, deinde per formam fieri arcam actu, non dicimus propterea duas arcas, ſed vnam & candẽ numero, quæ prius erat poteſtate ſola in materia, deinde fit actu per formam, ita de natura dicendum eſt; vna enim eſt vnius rei natura, non duæ, ſed naturam rei poteſtate ſignificamus per materiam, actu autem per formam: ob id Ariſtoteles in contextu illo 11. libri 2. Phyſicorum inquit, vnumquodque dicitur habere ſuam naturam, quando eſt actu, non quando eſt poteſtate, tu[illegible] poteſtate [illegible] naturam, non [illegible], & qu[illegible] mag[illegible] res, quando eſt actu, quam [illegible] poteſtate, ideo poſtea ſub[illegible] formã, quàm ma[illegible], hoc eſt, [illegible] per formam, quam per materiam ſignifica[illegible] naturam rei; eadem tamen natura per vtramq; ſignificatur, vt pra[illegible] igitur cõmuni: aliorum error conſi-

Quomodo forma principiũ paſsiuum ſit.

In lib. de mo. in grauium & leuium.

Principium actiuum & paſsiuum nõ poſſunt ſeparari.

Quomodo materia ſit natura.

consistit, quòd putant materiam per se esse naturam, & ita duas esse distinctas naturas in eadem re, formam & materiam; reuera enim materia non per se est natura, sed per formam, & prout potestatem habet recipiendi formam, quæ est ipsa rei natura: quam sententiam clarè legimus apud Aristotel. lib. 5. Metaphys. context. 5. vbi dicit formam esse illam, quæ propriè dicitur natura; materiam verò fuisse quidem ab antiquis dictā totam rei naturam, attamē non alia ratione esse naturam, nisi quatenus est susceptiua formæ. hac igitur ratione materia est principium motus passiuum, non tamen à forma distinctū; siquidem dicentes, materiā esse principium passiuum, quatenus est per formam determinata ad talem rei naturam, & dicentes, formā esse principium passiuum, quatenus materiam determinat, vnam & eandem naturam dicimus, & idem principium motus passiuum, non duo, quoniam sola materia non haberet hanc determinationem, qua dici posset principium passiuum huius statuti motus, sed eam habet à forma; & vicissim forma non potest esse ratio patiendi, nisi quatenus est in materia: ad hunc sensum trahenda sunt verba Aristotelis in context. 21. & 22. libri 2. Physicorum, quando dicit materiam & formam esse duas naturas; non sunt enim duæ distinctæ naturæ, sed duæ eiusdem naturalis corporis partes, quarum vtraque dici potest natura, sed forma actu, materia verò potestate, & forma primariò, materia verò secundariò, & per formam. Credendum etiam est, Aristotelem hoc dicentem respexisse antiquorum sententiam, qui solam materiam naturam esse dicebant; materiam enim non vocat naturam, quatenus ab antiquis ipsa secundùm se appellabatur natura, atque adeò tota rei natura. Patet igitur, naturam in rebus naturalib. secūdùm Aristotelem esse formam; hæc enim per se, & quatenus est forma, est actiuum principium motus, & eadem vt materiā determinans est principium motus passiuum, quod idem significamus, dicendo materiam vt à forma determinatam; neq; enim materia sine forma, neq; forma sine materia est principium motus passiuum; patibilitas namque est materiæ, determinatio autem patibilitatis, vt hunc potiùs motū respiciat, quàm illum, est solius formæ. In cœlesti autem corpore quo modo sit natura, alibi considerabitur [illegible] sic natura, & quę nam [illegible] tellexisse satis est.

In lib. de Natura cœli.

Obiecti[illegible] aduersus ea, quæ di[illegible] solutio.

HÆC, q[illegible] redde[illegible] a nonnullis [illegible] imus. Sco[illegible] in 2. Sentent. distin[illegible] entes loq[illegible] de

Scotus.

A natura, & inter cætera hoc verissimum scribit, principium motus passiuum non esse solùm materiam, sed etiam formā: in hoc enim longè meliùs sensit, quàm alij plurimi, qui satis inconsideratè loquentes dicunt formam esse principium actiuum, materiam verò passiuum: optimè etiā hoc declarat Scotus, sumpto exēplo grauitatis lapidis, quæ tanquam forma accipitur: est enim principiū passiuū, & causa vt lapis sit receptiuus talis motus, qui B est ad mediū, propterea quòd ab eadem forma, à qua res habet vt sit, habet etiam aptitudinem recipiendi naturales eiusdem rei affectiones: certum autem est, Scotum existimasse formam elementi esse etiam actiuum principium motus naturalis in elemento, vt mox alio in loco ostendemus; ergo sententia Scoti est, formā esse & actiuum, & passiuum principium motus; quod quidē esse non potest, nisi diuersis rationibus, vt nos antea declarauimus: quare in hoc optimè, meo quidē iu- C dicio, sensit Scotus. Sed id, quod de materia ibi dicit, mihi dubiū est, nec possum eius sententiam sequi; inquit enim materiam secundùm se esse naturam, proinde omnem motū, qui iuxta materiæ aptitudinē fiat, vocandum esse naturalē; hanc enim propositionem tanquam axioma quoddā statuit; qualibet mutatio dicitur naturalis, quando patiens mutatur vt secundùm naturam aptum est mutari: D hinc infert, generationem esse mutationē naturalem, quia materia secundùm propriā naturam est apta ad omnes formas indistinctè recipiendas; sic etiam alterationem elementi esse mutationem naturalē, quia tunc elementum mutatur, vt secundùm naturā aptum est mutari; has igitur omnes mutationes inquit esse naturales ratione principij passiui tantùm, non ratione actiui; hoc enim absque dubio externū est. Et quia obiicere aliquis po- E terat motus artificiosos, qui hac ratione essent naturales, quoniā similiter fiunt à principio passiuo interno, quare nulla esset distinctio inter motus naturales, & motus artificiosos: ad hoc respondet, negando motus artificiosos fieri ab interno principio passiuo; inquit enim materiam naturalem, quæ in rebus arte factis inest, non habere aptitudinem ad recipiendas formas artificiosas; proinde dici non posse in mutatione artificiosa rē mutari, F vt secundùm naturā apta est mutari; quare illa non est mutatio naturalis. Hanc Scoti sententiam ali[illegible] sequuti sunt, sed inter cæte[illegible] nonnulli, qui de natura diligenter scripserunt, doctrinā hanc Scoti prorsus approbantes confutant illorū sententiam, qui putant [illegible] esse princ[illegible] actiuum ta[illegible] passiuum, proinde solā formam esse naturam, & aduersus eos hoc argumento vtuntur. Si hęc [illegible] admitteretur, sequeretur nu[illegible] ge[illegible] tionem esse mutationem n[illegible] [illegible] se ipsum generat;

Nonnullorum argumentum.

sequeretur etiam alterationem elemētorum A non esse naturalem, quum semper ab externo agente fiat: attamen fatentur omnes, generationem esse mutationem naturalem, idq; asserit Aristoteles in primis verbis primi libri de ortu & interitu; naturaliter etiam alterari mutuò elemēta dicimus, & has omnes mutationes certum est vocari naturales ratione principij tantùm passiui, non ratione actiui, & ratione solius materiæ, non ratione formę. Horum igitur & Scoti sentētia si vera est, iam ma B teria est per se natura, non per formam: nam si fieri aliquando potest, vt sola materia sine ope formæ sit principium motus, qui ob eam solam dicatur naturalis, certum est, materiam secundùm se esse naturam, falsam autem esse opinionem nostram, qui dicimus, materiam non esse naturam, nisi per formam; nam si vera sententia nostra est, oportet nunquam materiam dici principium motus passiuum, nisi forma quoq; sit eiusdem motus passiuū prin- C cipium; quo fit, vt rerum generationes & alterationes elementorum, vel à forma quoq; tanquam à principio proueniant, vel non videantur dici posse mutationes naturales; contrà verò, si illorum sententiam sequamur, à sola materia tanquam à principio passiuo sunt mutationes verè naturales. Sed horum sententia vrgetur maximè ea difficultate, quam antea tetigimus; nam secundùm eam sequeretur, morum violētum esse naturalem, ratio- D ne saltem principij passiui, quod est materia; non enim ad id confugere possunt, quod de formis artificiosis imaginati sunt, quippe dicentes, has nullo modo produci ex interno principio, seu actiuo, seu passiuo; etenim de motu violento hoc dicere non possunt, quoniam materia ipsis quoque confitentibus naturalem habet potentiam recipiendi omnes formas naturales, & omnia accidentia naturalia consequentia formas, idq; asserit etiam E Aristoteles in contex. 8. lib. 7. Metaphys. dicēs materiam esse subiectum receptiuū omnium categoriarum: atqui ascensio est motus naturalis, & materia potentiam habens naturalem recipiendi formam ignis, habet etiam potentiam naturalem recipiendi motum ascensionis; ergo lapide sursum proiecto, motus ille est secundùm naturam respectu principij passiui, quod est materia; nam materia quæ est in lapide, habet potentiam tum recipiendi for- F mam ignis, tū ascendendi. Sed illud quoque, quod de formis artificiosis dicūt, dubium est; negant enim materiam respectu illarum habere potentiam naturalem; attamen non video, quomodo eas recipiat, si recipiendi potestatem non habet; negare enim potentiam recipiendi, est dicere non esse possibile vt recipiat, atqui id, quod non est possibile fieri, nunquā fit; quomodo igitur eas recipi[illegible] Negare igitur non debent in materia nat[illegible] potentiam recipiendi etiam formas ar[illegible]

Opinionis impugnatio.

Materia habet potētiam naturalem recipiendi formas artificiosas.

sas, quū eas recipiat actu. Nos igitur si in materiæ aptitudine, qua omnes formas recipere posse dicitur, discrimē aliquod inuenerimus, fortasse omnem hac in re difficultatem tollemus, & eorum errorē manifestum reddemus. Inprimis illud à nemine negari posse videtur, materiam magis, & principaliùs respicere formas substantiales, & ad eas maiorem habere propensionem, quàm ad accidentales: huius enim ratio euidentissima est, quoniam materia formam appetit vt perficiatur & fiat actu, quum secundùm se non sit ens aliquod determinatæ naturæ; perficitur autem & cōstituitur, & recipit esse actu a forma substātiali, non ab accidente aliquo; ergo potentia materiæ formam substantialem primariò respicit, accidentia verò secundariò; itaque si secundùm Aristotelem dicēdum sit, quisnam fuerit scopus naturę vniuersalis in statuenda rerum materia, certe is præcipuus fuit, recipere formas substantiales: quod idem secundū veram philosophiam dicere debemus de opificis consilio in rerum creatione, nam præcipuè eam creauit, vt subiectum receptiuum formarum substantialium; sed quia necesse erat, vt accidentium quoq; receptiua esset, plura namq; accidentia formam necessariò insequuntur, plura etiam ab externis causis inducuntur, ad quæ omnia recipienda aptam esse materiam oportuit, ideò debuit materia habere potentiam naturalem vniuersalem recipiendi omnes formas, tam substantiales, quàm accidentales. In accidentibus autem hoc possumus discrimen notare, quòd alia à natura, & à causis naturalibus inducuntur, alia verò à nobis per liberum nostræ voluntatis arbitrium operantibus, cuiusmodi sunt omnes formæ artificiosæ, quæ à nobis per habitum artis producuntur in materia naturali: quanquam igitur credendum non est; naturam vniuersalem in statuēda materia has respexisse, negari tamen non potest, materiam iam constitutam esse præditam naturali potentia recipiendi etiam formas artificiosas, ita vt de materiæ aptitudine illud idem dicendum esse videatur, quod nos alias in libro nostro de natura Logicæ de vtilitate Logicæ diximus. Logica enim à Philosophis, & Philosophiæ tātùm gratia producta est primariò quidē propter Philosophiam contemplatiuā, secundario tamen etiam propter actiuam, sed non propter artes effectiues; attamen producta Logica inuenta est vtilis ad omnes disciplinas [illegible] etiam ad artes omnes tradendas & addiscenda[illegible] producta igitur est Logica primario con[illegible] propter Philosophiam contemplatiuam [illegible]ario autem etiam propt[illegible] [illegible]em ad artes quoque o[illegible] [illegible]tur, id euenit ex ip[illegible] Logicæ [illegible] non ex consilio Philosopho[illegible] qu[illegible] genuerunt, [illegible]; propter eorū [illegible]onem: sic igitur de prima materia, ac de eius aptitudine natu-

Potentia materiæ ad formas habet gradus.

Lib. 1. cap. 12.

naturali dicamus; aptitudinem enim habet naturalem recipiendi omnes formas, & omnia accidentia, sed formas substantiales ex intentione naturę primaria, accidentia verò naturalia ex intentione secundaria; at formas artificiosas præter intentionem naturæ, quæ non harum gratia dedit materiæ potentiam passiuam, attamen naturam materiæ liberam consequitur necessariò, vt eius potentia passiua sit vniuersalis, proinde vt formas quoque artificiosas recipere apta sit: habet igitur materia potentiam naturalem recipiendi etiam has, licèt eam habeat prȩter intentionem naturæ vniuersalis. Si hoc verum est, vt est verissimum, sententia illorum de materia reiicienda est, nam eam hoc absurdum sequitur, omnem motum seu artificiosum, seu violentum dici posse naturalem ratione principij passiui; quia quum materia suapte natura sit apta recipere omnes motus, his omnibus motibus mutantur res, prout secundùm naturam, quæ est materia, aptæ sunt mutari: sed quum id sit manifestè absurdissimum, cogimur confiteri, non esse veram propositionem Scoti, nisi respiciendo naturam, quæ est forma; tunc enim est mutatio naturalis, quando res ita mutatur, vt secundùm naturam, hoc est, formam suam apta est mutari; nam si solam materiam spectemus, omnes motus nullo excluso essent naturales. Ideò ad illud, quod de generatione, & de elementorum alteratione illi obiiciunt, asseueranter dicimus, has non esse mutationes naturales, prout in lib. 2. Physicorum in tradenda definitione naturæ sumitur motus naturalis; hos enim decepit ambiguitas huius vocis naturale: quoniam enim iam diximus, naturam esse causam motus tum immanentis, tum transeuntis, ideò vterque eorum dicitur naturalis, quatenus fit à natura, & à causa naturaliter agente; sic enim motus fulminis, & venti, & turbinis sunt motus naturales, nempe à causis naturalibus producti, tamen illis corporibus, in quibus insunt, non sunt naturales, sed violenti: in definitione autem naturæ non sumitur alius motus naturalis, quàm ille, qui prouenit ab interno principio, & causam habet in eo ipso corpore, quod mouetur; ideò generatio, imo etiam interitus ab Aristotele vocatur naturalis, in initio libri de Ortu & interitu, quia fiunt à causis naturalibus, & à natura ipsa; at si sumatur mutatio naturalis pro [illegible] cuius principium est in illo ipso corp[illegible] mutatur, hæ non sunt mu[illegible] sic neque alteratio element[illegible]uralis, sed potius contra ciu[illegible]m aqua calefiat, non min[illegible]s est, quàm motus asc[illegible]d contrarium locum[illegible]am quali-tatem; in illo[illegible] horum princ[illegible]um, q[illegible] iam antea declaraui[illegible] est, cum determina-

Ad argumentum illorum.

Motus naturalis dicitur duob. modis.

ta propensione ad hunc tantùm motum, non ad alium recipiendum: in animalibus verò, quæ constant ex contrariis naturis, dari potest alteratio, quæ sit hoc modo naturalis, & facta ab interno principio etiam actiuo: quam sententiam ex Auerroe colligimus in 5. commentario lib. 2. Physicorum.

Solutio argumentorum & pro Auicenna, & pro Simplicio adductorum.
Cap. IX.

VERITATE declarata, reliquum est, vt quæ initio attulimus & pro Auicenna, & pro Simplicio argumenta soluamus. Primum pro Auicenna sumebatur ex Aristot. in principio lib. 2. Physic. vbi naturalia à non naturalibus per hoc seiungere videtur, quòd naturalia habent in se ipsis principium actiuum motus. Ad hoc dicimus, id Simplicio quidem refragari, non nobis; nos enim dicimus naturam esse motus principiũ tum actiuum, tum passiuum; quare nihil mirum, si dicat Aristoteles, naturam esse principium actiuum; per hoc enim non negat esse etiam principium passiuum: ratio autem cur ibi exprimat actiuum, non passiuum, est, quia comparat naturam cum arte, vt artem excludat, & separet à definitione naturæ; ars enim non est arte factorum principium passiuum; sed actiuum solùm, ideò vt congrua sit comparatio, sumit Aristoteles naturam quoq; vt principium actiuum, & ostendit artem esse principium motus in alio, non in eo, in quo est, nisi id contingat per accidens, naturã verò esse per se principium actiuum motus in eo, in quo est. Ad alterum argumentum dicimus, solitum quidem esse Aristotelem causam effectricem appellare principium motus, sed quandoque etiam cõmuni appellatione omnes causas appellare principia, vt in 1. lib. Phys. auscult. manifestum est, materiam ab Aristotele frequenter vocari principiũ; quapropter nomen principij in definitione naturæ, potest etiam passiuum principium significare. Ad primũ Simplicij dictum iam est, animam non ita distingui à natura, vt anima non sit natura, sed vt species distinguitur à genere: quare in eo quod est esse principium motus & actiuum, & passiuum, non differt anima à natura: quod autem Aristor. in lib. 8. Physic. dicat, proprium esse animatorum moueri à seipsis; id sano modo est intelligendum, qui à nobis alibi declarabitur. Ad secundum sumptum ex Aristotele in context. 32. eiusdem 8. libri longa opus esset cõsi[illegible]eratione, quam ad alium opportuniorem locum remittimus, vbi ostendemus, etiam [illegible]auia & leuia modo aliquo habere in se a[illegible]m principium sui motus naturalis, fo[illegible]me[illegible] mouet vt forma, & mo[illegible] vt [illegible] in mate[illegible]a neque Aristoteles ab[illegible] e[illegible] grauia & leuia moueri à seip-

Ad primum Auicennæ.

Ad secundum.

Ad primum Simplicij.

Ad secundum.

In lib. 1. de motu grauiũ & leuium.

sis, sed negat eo modo, quo à se mouentur animalia: sed de hoc alibi; pro præsenti autem occasione satis etiã est si dicamus, dato etiam quòd natura elementi sit principium motus passiuum tantummodò, non tamen eiusmodi esse omnem naturam, sed aliquã dari, quæ sit etiam actiuum principium motus: quare argumentum sumptum à natura elementorum inefficax est, quum non probet de omni natura. *Ad tertium.* Ad postremum argumentum, quod Simplicius sumit à verbo passiuo in definitione naturæ, dicimus leuem esse considerationem, quia verbum passiuum non significat naturam non esse principium actiuum, quandoquidem omne mouens est principiũ & causa, vt mobile moueatur; quocirca dicere etiam ibi Aristoteles potest, naturã esse principium actiuum & causam, vt naturale corpus moueatur: cur autem maluerit ibi vti passiuo verbo, quàm actiuo, ratio est, quia si actiuo vsus esset, significare potuisset motum transeuntem, & in alio corpore receptum, per quẽ non fuisset bene declaratum quid sit natura; igitur cum artificio vsus est verbo passiuo, vt significaret motum receptum in eodem corpore, in quo natura inest; sensus ergo illorum verborum est; natura est principium per se, vt illud, in quo natura inest, moueatur & quiescat; neque per hoc stat, quin natura sit principium motus actiuum. Ad alia quoque argumenta, quibus ostendere nitebatur Simplicius, animam non esse naturam, facile est respondere. *Ad primum Simplicij, quod anima non sit natura.* Ad primum dicimus, nil aliud per illud ostendi, quàm non idem esse animam, ac naturam, quod nos quoq; fatemur, quemadmodum etiam dicimus, non idem esse hominem, & animal, neq; eandem esse vtriusq; definitionem; per hoc tamen non stare, quin homo sit species animalis, & ei competat animalis definitio, tametsi non vt propria definitio hominis; alia igitur est naturæ definitio, alia animæ, quoniã natura latiùs patet, quàm anima; anima enim est species quædam naturæ, sed de anima prædicatur & nomen, & definitio naturæ, sicuti cuiuslibet generis & nomen, & definitio prædicatur de specie: quando autem Simplicius inquit, natura est actus corporis simplicis, & homogenei, negamus hanc esse definitionem naturę, imò & vniuersè prolatum falsum esse dicimus, & nihil tale protulit Aristoteles, sed dixit naturam esse internum principium motus & quietis, hæc autem, etsi non est definitio animæ, prædicatur tamen de anima, quemadmodum definitio animalis de homine prædicatur, anima igitur est natura. *Ad secũdum.* Ad secundum dicimus, animam non esse actum superadditum corpori naturali organico, vt Simplicius imag[illegible] si quidem in definitione animæ [illegible] corpus naturale or[illegible] se[illegible] ma[illegible]ed inclusa, & quatenus est an[illegible]atũ; [illegible] qu[illegible] dicimus, anima rationalis est forma hom[illegible]

A non intelligimus eam esse actum quendam homini superadditum, quoniã sine ipsa non esset homo, sed dicimus esse illam formam, & illam perfectionem, qua homo constituitur, & est homo: sic etiam dicimus, animam vniuersè sumptam esse actum illum, quo corpus naturale organicum constituitur, quasi dicamus, anima est actus primus, quo corpus naturale animatum tale est, idem enim est animatum, quod organicum, sic autem patet naturale restringi ab animato, & animatum esse
B speciem naturalis. *Ad tertium.* Ad tertium negamus id, quod Simplicius assumit, naturam esse causam vnius tantùm determinati motus, & ad vnam partem tantùm, ita vt non motuum oppositorum; sic enim sumit secundo modo naturam nimis strictè prout ab anima distinguitur: nos autem dicimus, naturam hic accipi latiùs, prout complectitur omnes formas naturales, tam quæ agunt contrarios motus quàm
C quæ vnum tantum; dummodo enim sint internæ causæ motus, conuenit eis nomen naturæ, & sic etiam anima est natura. *Ad quartũ.* Ad postremum neganda est illa minor, anima non est in subiecto; dum enim sumimus esse in subiecto, prout competit etiam formæ substantiali, & significat inhęrere in materia, & illam informare, sic omnis forma naturalis est in subiecto: itaque si anima in materia inhæret, & eam informat, & dat esse corpori animato,
D absque dubio anima est in subiecto, & est talis corporis natura, neque hoc negaret Simplicius, saltem de anima nutriente, ac de sentiente; quum enim probet de sola rationali, de alijs concedere videtur quòd sint in subiecto, proinde & naturas appellari posse; quare ipsiusmet argumento eius sententia refellitur: de anima verò rationali non est in præsentia disputandum, id solùm dicimus, si ea quoque est forma materiam informans, & dans
E esse homini, vt ego omnino dicendum esse arbitror, eam quoque dicendam esse hominis naturam. si verò non informat, vt aliqui arbitrantur, non est natura hominis; fatemur enim nomen naturæ non complecti nisi formas naturales materiam informantes, & ipsa corpora naturalia constituentes, hæ namque sunt singulorum corporum naturæ, & in eisdem principia motus & quietis; de his omnibus nomen naturæ prædicari dicimus, non de
F formis à materia abiunctis per essentiam, hæ namque nullius corporis [illegible]aturæ; idq; significare voluit Ar[illegible]ot[illegible] c[illegible]p. 1. libri 1. de partibus animalium [illegible]an[illegible]o du[illegible]itauit, an de om[illegible] a[illegible]ma ager[illegible] [illegible]phus naturalis, re[illegible] [illegible]que [illegible] esse de illa saltem, qua a[illegible]ma[illegible] t[illegible] est [illegible] quæ constituat a[illegible] [illegible]cu[illegible] pe[illegible] [illegible]m animalis; [illegible] c[illegible] fo[illegible]ma[illegible] informans est [illegible]a, & [illegible] philosop[illegible]on[illegible]

IAC.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

Liber

DE INVENTIONE ÆTERNI MOTORIS.

An ad inueniendum dari substantias à materia abiunctas, alio medio vti possimus quàm motu. CAP. I.

VVM Aristot. in 8. Physic. auscultationis lib. ex æterno Cœli motu demôstrauerit dari æternum motorem penitus immobilem, & ab omni materia abiunctum, tres inde quæstiones exortæ sunt, in quarum solutione controuersiæ non leues inter philosophos existunt, de quibus aliqua nunc breuiter dicere constituimus; hac præmissa protestatione, nos hac de re secûdùm principia philosophiæ Arist. esse loquuturos, & illam tantùm substantiarum à materia abiunctarum notitiam, quam via naturali adipiscimur, consideraturos, omissa penitus earundem cognitione, quam reuelatione diuina, & lumine supernaturali accepimus; verissimam illam quidê, sed Aristot. cuius dicta interpretâda suscepimus, prorsus absconditam. Harum quæstionû prima est, an ad cognoscendum dari substantias à materia abiunctas, alio medio vti possimus, quàm motu, an potiùs necessariû sit hoc medio vti, neq; aliud detur ad eas demonstrâdas idoneum. Hanc vt breuiter absoluamus, sententia Auicennæ fuit, quòd præter motû habeat primus philosophus alia plura media ad Deum notificandum idonea, veluti si dicamus, datur ens ex alio pendens, ergo datur aliquod primum, quod non pendet ex vllo alio; nisi enim detur, erit progressus in infinitû, quod minimè dicendum est: id antem, quod à nullo pendet, & est omnium primû, Deus solus est. Vel sic: datur perfectû, & perfectius, ergo datur perfectissimû, quod nil aliud perfectius esse p[illegible] ê non est nisi Deus; & consequ[illegible] stum ob eandem rationem, ne [illegible] in infinitum. Vel etiam sic [illegible] ur melius, & adhuc aliud [illegible] û, quo nihil est meli[illegible] di alius plu[illegible] vt considera[illegible] Auicennæ sent[illegible] qui p[illegible] ribus temporibus [illegible]. Eam repro- *Opinio Auicennæ.*

A Auerroes, nec iniuria, plurib. in locis, in 1. Phy. sicę auscultationis, Côment. vlt. & 26 secundi libri, & in tertio octaui, & in 12. Metaphys. Côment. 5. & in 4 disputatione contra Algazelê, qui eiusdem sententiæ fuit. Inquit Auerroes, nullam harû rationum aliquid habere necessitatis, sed leues ac ꝓbabiles omnes esse; quia licèt ostendatur dari ens à nullo pendens, dari ens optimû, ac omnium perfectissimû, non propterea ostenditur id esse à materia abiunctum, & incorporeum: quare illi philosophi, *Confutatio.*
B quorû mentionê facit Plato in Sophista, qui præter res corporeas & sensiles nil aliud existere concedebant, dicerent illud summum & optimum, & perfectissimû, non esse nisi Cœlum, nec vllum præter illud dari alium Deum; quare nisi ad motum Cœli confugiamus, & dicamus Cœlum perpetuò moueri, & quicquid mouetur, moueri ab alio, & omne corporeum esse mobile, nec dari progressum in infinitum in mouentib. & motis, nunquâ ad co- *Opinio vera.*
C gnoscendas via naturali substantias à materia abiunctas perueniemus. Igitur absq; consideratione motus coniectare quidem aliquid de illis substantiis possumus, sed certam earû habere cognitionem minimè possumus: quod Aristot. ipse significauit, qui ad harû substantiarum inuentionê nullo alio medio vsus est, nisi æterno motu, vt tum in 8. Physic. auscultationis libro, tum in 12. Metaphys. videre est.

D

An ex solo æterno motu possint demonstrari substantiæ à materia abiunctæ, an etiam ex motu absolutè. Cap. II.

QVoniam igitur ex solo motu duci possumus in cognitionem substantiarû à materia abiunctarû, secûda quæstio oritur, an ex æterno tantû motu, an etiã ex motu absolute sine côsideratione æternitatis ad earû notitiã peruenire possimus. N[illegible] desunt qui dicãt, *Opinio aliquorum.*
E etiã ex motib. nouis abs[illegible] æterno motu quęnis posse in cognition[illegible] æterni motoris im[illegible] mo[illegible], nã hac quoq; [illegible] sus esse videtur Arist. in 8 lib. Physicæ auscultationis lõgo progre[illegible] text. vsq; 44. ex eo enim quòd q[illegible] ab alio mouetur, nec datur ꝓcessu[illegible] in infinitû, colle[illegible] necessariû esse dati p[illegible] um mouês im[illegible], quod à nullo alio [illegible] tur, [illegible] um esse oportere, [illegible] esse [illegible] pus, [illegible] posset non esse mobile. *Confutatio.*

Ego tamẽ eos decipi arbitror: quoniam si hũc Arist. discursum consideremus, manifestũ est, per eum nos non duci ad alium motorẽ immobilem, quàm latè acceptum, qui animas quoq; animalium mortalium complectatur; immobilẽs enim sunt, quatenus non sunt per se mobiles, quum incorporeæ sint, sed tamen sunt per accidẽs mobiles, neq; per id fit, quin dicantur motores primi iuxta ordinẽ mouentium essentialem. Sed hoc illi videntes confitentur Arist. ad demonstrandum motorem æternum vniuersi hunc discursum nõ applicasse, quippe qui spreuit hanc argumentationẽ, quoniam alia efficaciore ab æterno motu desumpta ibidem statim vsurus erat; poterat tamen hac quoq; vti, si voluisset, & absq; consideratione æternitatis ex solis motibus nouis, & ordine mouentiũ, & mobilium nos ducere ad primum æternũ motorem vniuersi penitus immobilem: hoc igitur ipsi declarare volentes, & Aristotelis argumentationẽ conficere, quam ipse (vt aiunt) absoluere neglexit, ita argumentantur: si discursum Aristot. apiemus ad motum vniuersi, absq; dubio inueniemus perueniendum esse ad primũ motorem immobilem, iuxta ordinem mouentiũ essentialem; quum enim moueatur Cœlum, necesse est vt ab alio moueatur, & vt perueniatur tandem ad primum immobile; sed hoc peten dum est, an sit æternum nécne; nam si dicatur esse æternum, iam id habemus, quod quærimus; si verò non ęternum, ergo aliquando interiturum, ergo ab aliquo agente interimente; illud igitur non est primum mouens, sed habet motorem priorem, cuius contrarium constituimus, iam enim ostendimus, ipsum esse primum, & ad ipsum duximus tanquam ad primum: itaq; manifestum est, si primus motor vniuersi nullum extra se habet motorem priorẽ, cum à nullo interimi posse, proinde esse æternum: eo itaq; Aristotelis discursu ex solo motu absq; consideratione æternitatis ducimur ad cognoscendum primum vniuersi motorem, non modò immobilẽ, sed etiam æternum esse. Verùm hæc horum argumentatio, si bene perpendatur, nihil habet efficacitatis: primùm enim id certũ est, quod ipsi quoque non inficiantur, Aristot. tali argumentatione vsum non esse, neque ad aliud eo discursu nos perduxisse, quam ad ostendendum dari motorem immobilem latè acceptum, qui animas quoq; animalium comprehendat: quod si eandem illam demonstrationem ad æternitatem quoq. primi motoris vniuersi aptare potuisset, id absq; dubio fecisset, & suam de æterno motore sententiam hac quoque ratione confirmare voluisset; quanquam enim ratio sumpta ab æterno motu efficacior aut euidentior est, tamen hæc quoque, si necessitatem aliquam habet, spernenda non erat; consueuit enim Aristot cum ratione demonstratiua alias quoq, minus ef-

Defensio illorum.

Confutatio.

A ficaces in confirmationem adducere; hoc tamen non fecit, quia cognouit rationem hanc ad demonstrandum æternum vniuersi motorem aptam minimè posse: vt igitur pateat illam, qua isti vsi sunt, argumentationem esse infirmam, & Aristotele indignam, declaremus breuiter, quomodo ea facile solui possit. Illi igitur postquam inuenerunt dari motorem immobilem, quærunt an motor immobilis vniuersi æternus sit, an corruptibilis:

B ad hanc interrogationem dicam esse corruptibilem, & aliquando interiturum, tanquam non diuersę conditionis ab animabus animalium mortalium; ideoque non alio modo interiturum, quam quo animalium animæ interire dicuntur, nempe ob necessariã sequelam ex interitu corporis, in quo inhærent; id enim quod propriè interire dicitur, animal est, anima verò non per se interit, sed interit intereunte animali; dicam itaque cum mul-

C tis antiquis philosophis, Cœlum ex elementis constare, seu esse naturæ elementaris, proinde genitum esse, & interiturum, tum Cœlum, tum mundum vniuersum, quum constet ex contrariis, & omne ex contrariis constans interire aliquando necesse sit; dicam itaque, ex interitu Cœli necessariò fieri vt anima quoque motrix intereat, quia licèt hæc contrariũ non habeat, tamen ex subiecti corporis interitu ex necessitate deficeret, quum

D sit forma materialis, quales sunt animæ animalium; animam humanam semper excipio, de cuius immortalitate vt secundùm veram Theologiam certissimi esse debemus, ita non defuere qui secundùm principia quoq; philosophiæ Arist. idem existimandum esse cẽsuerint; nos tamen de hoc nihil in præsentia statuimus, quum ad id, de quo loquimur, nihil conferat, & satis nobis ad hanc nostram argumentationẽ sit in solis brutorũ animabus id,

E quod diximus, intelligere ad illorũ de primo motore errorem hac similitudine declarandum. Hæc igitur dicentibus nobis, vt dicere poteramus, Aristoteles suam illam argumentationem ad motorem æternum ostendendum aptare minimè poterat, præsertim quia Cœlestis corporis naturam atque impatibilitatem nondum declarauerat, hãc enim postea ostendet in primo libro de Cœlo, nec aliunde argumentum sumens, quàm à motu in

F orbem, cui nullus est cõtrarius motus: quando igitur hi dicunt, si primus motor vniuersi est corruptibilis, ergo non est primus, negandum est consequens; ad probationẽ autem, quum dicunt [illegible] corrumpitur a motore priore, hoc quoque [illegible] non enim ex eo quod est co[illegible]p[illegible]ritur motor p[illegible], a q[illegible] corrumpa[illegible] sed quum sit incorporeu[illegible] & forma [illegible], satis causæ e[illegible]d ipsu[illegible]tibilitas corp[illegible]s, cuius est [illegible]a[illegible]rem ipsum, quum sit elementare, a suo contrario lædi, & in-

Opinio vera

& interimi potest. Patet igitur, inanem esse hanc eorum demonstrationem, quod (vt diximus) auctoritas Aristotel. qui ea non est vsus, manifestè confirmat; ideò enim eam spreuit, quia inefficacem, & vanam esse cognouit. Ex motu igitur absolutè accepto absque consideratione æternitatis nil aliud ostenditur, quàm dari primum motorem vniuersi immobilem eo modo, quo animæ animalium brutorum sunt immobiles, hoc est, non per se mobilem; quòd autem nec per se, nec per accidens mobilis sit, proinde à materia abiunctus, & impartibilis, & infatigabilis, & sempiternus, id ea ratione non ostenditur; quapropter nullum aliud philosopho naturali medium relinquitur ad demonstrandū primum motorem æternū, nisi motus æternus; quando enim sumimus motum vniuersi vnum & eundem numero æternum esse, statim inferimus, eum ab vno tantùm motore totum produci; quare necesse est, motorem illum esse infatigabilem, & sempiternum.

An demonstrare æternos motores ex æterno motu pertineat ad naturalem, an ad primum philosophum, opinio aliquorum cum eorum argumentis.

Cap. III.

His ita constitutis, postrema oritur quæstio, quum ex solo æterno motu possint substantiæ à materia separatæ demonstrari, an hæc demonstratio dicenda sit Metaphysica, an naturalis, hoc est, an eam demonstrationem formare ad Metaphysicum, an ad naturalem pertineat; quum enim videatur huius demonstrationis medium esse naturale, quæsitum verò Metaphysicum, hinc lis non parua orta est, an applicare medium quæsito, & hanc demonstrationem extruere sit officium primi philosophi, an naturalis; ob id quum vtraq; pars sectatores habuerit, in hoc potissimùm omnes laborarunt, vt ostenderent, demonstrationem sumere conditionem, & nominationem, illi quidem à quæsito, hi autem à medio. Magna pars in ea sententia fuit, quòd ea demonstratio sit Metaphysica, & vsi sunt his præcipuis argumentis.

Primum argumentum. Primo, finis demonstrationis, & scopus demonstrantium est cognitio maioris extremi, quod quæsitum vocatur, non cognitio medij, ergo non à medio, sed à quæsito est nominanda demonstratio, ista autem quæsitum est Metaphysicum, nam [illegible] à materia abiunctæ a solo p[illegible]o[illegible]pho considerantur; ergo est Meta[illegible] dem[illegible]atio.

Secundum argumentum. Secundo, ille dicen[illegible]o vti, q[illegible]lo indiget; atqui [illegible], cui[illegible] quæ[illegible]tum, eget medio ad illud [illegible]mon[illegible] an[illegible]u[illegible] demonstratio igitur form[illegible] ab eo dicitur, cuius est quæsitum, non ab eo, cuius est medium, is enim ea demonstratione non eget; ergo prædicta demonstratio extruitur à primo philosopho, non a naturali: confirmatur etiam maior propositio testimonio Aristotel. in contex. 86. primi Posteriorum, vbi inquit perspectiuum debere sua theoremata demonstrare per media accepta ex Geometria, quandoquidem ipse perspectiuus est, qui talibus medijs eget: confirmatur præterea auctoritate Aristotel. in context. 102. eiusdem libri, vbi ait, conclusionem illam Medicinalem; vulnera orbiculata tardiùs sanantur, demonstrari medio Geometrico, non medio Medicinali, quia Medicus non cognoscit nisi rem ita esse, Geometra verò medium præbet ad demonstrandum propter quid; certum autem est, ad Geometram non pertinere eam demonstrationem formare, ea namque non indiget, & nihil esset absurdius, quàm dicere Geometram aliquid de vulneribus demonstrare; solus igitur Medicus, cuius est quæsitum, eo medio vtitur, quia ipso indiget.

Tertium argumentum. Tertiò quæstio an sit, est quæstio an contineatur sub ente; ens autem, quatenus est ens, est Metaphysicæ considerationis; ergo quærere an sint substantiæ à materia abiunctæ, & demonstrare quòd sint, est officium Metaphysici.

Quartum argumentum. Quartò, Aristotel. in primo context. 6. Metaphysicorum inquit, eiusdem esse disciplinæ declarare an sit, & quid sit, atqui Metaphysici munus est declararare quid illæ substantiæ sint, ergo ad eundem pertinet demonstrare etiam quòd sint.

Quintum argumentum. Tandem adducunt plura Aristotel. testimonia, nam in 2. context. 3. libri de Cœlo hæc verba leguntur [*aliqua esse entium penitus immobilia, magis est alterius, quàm naturalis considerationis*] ergo magis ad Metaphysicum, quàm ad naturalem asserit pertinere ostendere quòd detur primus motor immobilis. Et in primo libro de ortu & interitu context. 55. & in quarto de ortu animalium, capite vltimo, & in 3. Metaphysicorum contextu 2. & in sexto Metaphysicorum 3. & in septimo Metaphysic. 5. & in vndecimo Metaphysicorum, capite 2. & in initio tertiæ Summæ, inquit Metaphysicum versari in substantia immobili, & apertè dicit esse adhuc immanifestum, an talis substantia detur, idq; esse posteriùs d[illegible]monstrand[illegible]m: significat ergo se id non demonstrasse in [illegible] auo [illegible]hysicorum, qui omnes prædictos libros præcedit. Præterea hoc idem confirmatur ab ipsa tractatione duodecimi M[illegible]taphysicorum, vbi apertè ea demonstratio legitur, qua ex æterno motu ostenditur dari motores immobiles, qui sunt s[illegible]ntiæ à materia abiunctæ; has igitur demonstrare, a[illegible]lum primum philos[illegible]phum pertinet.

Opinio Auerrois quòd ad solum naturalem pertineat probare motorem æternum, & eius argumenta.

Cap. IV.

CONTRARIAM opinionem, quòd illa demonstratio sit naturalis, & à naturali philosopho extruatur, efficaciter tuetur Auerroes in primo Physicorum, Commentario vltimo, & in secundo Physicorum 26 & in octauo Physicorum tertio, & in duodecimo Metaphysicorum quinto, & in quarta disputatione contra Algazelem, hoc potissimùm argumento ductus, quòd subiectum in scientia sua nec à priori nec à posteriori demonstrari potest, substantiæ autem à materia abiunctæ in Metaphysica locum habent subiecti, ergo à Metaphysico demonstrari non possunt, à solo igitur philosopho naturali. Confirmat hoc Auerroes ex ipsa Aristotelis tractatione, nam demonstratio æterni motoris ex æterno motu, quamuis legatur in duodecimo Metaphysicorum, tamen fusiùs, ac distinctiùs in octauo Physicorum explicata legitur; hinc enim colligitur, proprium eius demonstrationis locum esse octauum librum Physicorum, in duodecimo autem Metaphysicorum eam breuiter repeti vt demonstrationem naturalem: hæc certè est sententiæ Auerrois valida comprobatio, nam si ea demonstratio Metaphysica esset, non poterat præoccupari in naturali philosophia, in qua res ad Metaphysicam attinentes incognitæ adhuc esse statuuntur; sed quum Metaphysica sit addiscenda post philosophiam naturalem, potuit Metaphysicus ad doctrinæ abundantiam & claritatem repetere breuiter demonstrationem naturalem iam priùs in octauo Physicorum extructam, & intellectam. Illi verò, qui hanc Auerrois sententiam postea sequuti sunt, ad eam comprobandam nixi sunt ostendere, omnem demonstrationem sumere nominationem à medio, non à quæsito; hoc igitur probant & ratione, & Aristot. testimonio: ratione sic; medium est materia, ex qua construitur demonstratio, ergo quale est medium, talis est demonstratio appellanda, quoniam in hac demonstrationis materia tota eius efficacitas, & vis notificatiua consistit: neque obest id, quod dicere aliquis posset, res non à materia nominari, sed à forma; etenim verum hoc est in substantijs, quæ ex materia & forma constant, quoniam [illegible] forma est differentia constituens; at in accidentibus materia locum habet differentiæ, forma verò generis, & his persimilis est demonstratio, cuius natura constituta est in materia necessaria, non in forma syllogistica, quæ est ei [illegible] nis cum alijs syllogismis; [illegible] conclusionis quæsitæ est quidem finis demon-

Primum argumentum. *Secundū argumentum.* *Primum argumentū Auerroistarum quod demonstratio à medio nominetur.* *Scientia conclusionis est*

A strationis construendæ, at demonstrationis iam constructæ non est finis, sed potiùs effectus naturam medij consequens, ita vt pro diuersis medij conditionibus diuersa conclusionis scientia proueniat, idq; docet Aristoteles in 1. lib. Posterior. cap. 10. & ostendit ex diuersis conditionibus medij varias demonstrationis species fieri; non enim materiæ tantummodò locum habet in demonstratione medius terminus, sed etiam efficientis, cui totam conclusionis scientiam acceptam ferimus. Præterea Aristot. in context. 58. eiusdem primi Posteriorum loquens de transitu è genere in genus inquit, non posse Arithmeticam demonstrationem aptari ad demonstranda accidentia magnitudinum, atqui certum est, accidentia magnitudinum constituere conclusionem Geometricam, ergo illi aptare Arithmeticam demonstrationem nil aliud esse potest, quàm vti medio Arithmetico ad eam demonstrandam; Aristot. igitur Arithmeticam vocat eam demonstrationem, cuius solum medium sit Arithmeticum, tota verò conclusio Geometrica: & paulò pòst in eodem capite dicit, non esse Geometriæ demonstrare, contrariorum vnam esse scientiam, quæ est conclusio Metaphysica, neque duos cubos esse vnum cubum, quæ est conclusio Arithmetica: itaque si fieret hæc demonstratio, esset secundùm Aristotelem demonstratio Geometrica, & solus Geometra cuius est medium, demonstrare diceretur, licèt conclusio ad aliam scientiam pertineat. Patet igitur, demonstrationem à solo medio nominari, quo fit vt demonstratio æterni motoris ex æterno motu, quum medium habeat naturale, vocanda sit naturalis, & ad naturalem pertineat, etiamsi conclusio sit Metaphysica.

tum finis, & effectus demonstrationis. *Secundum argumentum.*

B C D

E Veritatis declaratio. Cap. V.

IN hac magna aliorum inter se altercatione ego, vt meam sententiam proferam, censeo quidem falsam omnino esse priorem sententiam illorum, qui dicunt hanc, de qua loquimur, demonstrationem esse Metaphysicam, veram autem esse Auerrois opinionem dicentis eam esse naturalem, & ad naturalem philosophum pertinere: tamen ipsos quoq; Auerroistas puto a[illegible] ex parte fuisse deceptos, isq; fuit vtr[illegible]ntrariæ sectæ communis error, qu[illegible] unt demonstrationem illam habere [illegible]le, & conclusionem Metaph[illegible]go monstrū esse arbitror, & H[illegible]m à doctrina Aristote[illegible] ipso alienissi[illegible]um [illegible] esse Auer[illegible]or, quo ostendunt, de[illegible] rà medio no[illegible] supernac[illegible] illud esse pu[illegible], & contrariæ opinionis veram confutationem [illegible]

Auerroistarum error.

F

nem in hoc tantùm esse constituendam, quòd falsum est id, quod illi pro comperto sumunt, conclusionem propositæ nobis demonstrationis esse Metaphysicam, quod quidē Auerroistę, quum negare debuerint, concesserunt: hoc igitur si ostenderimus, patebit totam demonstrationem esse naturalem, proinde vanam esse disputationem illam, an demonstratio à medio, an à conclusione sit nominanda. Inprimis ex ijs, quæ in primo Posteriorum Analyticorum dicuntur de transitu è genere in genus, ostendere facilè possumus, non dari apud Aristotelem hanc monstrosam demonstrationem, qua ex medio naturali conclusio Metaphysica colligatur, imò indignam prorsus esse nomine demōstrationis; nam ibi Aristoteles apertè dicit, non posse ex medio alicuius scientiæ conclusionem alterius scientię demonstrari, quoniam is esset transitus de genere in genus; & in cont. 60. vtitur his exemplis; Geometria non potest demonstrare, contrariorum vnam esse scientiam, neq; duos cubos esse vnum cubū; illa est Metaphysica conclusio, hæc verò Arithmetica; hoc autem quid significet, iam dictum est, significat enim demonstrari ex medio Geometrico conclusionem Metaphysicam, vel Arithmeticam: neq; enim considerat ibi Aristot. in qua scientia id fiat, sed absolutè consideratam vitiosam esse eam demonstrationem putat, siue in Geometria, siue in Metaphysica fieri intelligatur, quia naturam demonstrationis considerat, non locum, in quo fiat; non enim ita negat eam fieri debere in Geometria, vt concedat in Metaphysica, neq; ita negat in Metaphysica, vt concedat in Geometria, sed absolutè eam reijcit vt vitiosam: huius enim probandi vim habet ratio illa, quā ibi adducit in contextu 59. quæ hoc fundamento nititur, quòd & media, & quæsita debent in subiecto scientiæ per se, & essentialiter inesse. Non est autem, quòd aliquis dicat illud esse vitiosum in demonstratione propter quid, de qua ibi agitur, non in demonstratione à posteriori, de qua in præsentia loquimur; etenim demonstratio ab effectu non minùs habet propositiones per se, quàm demonstratio propter quid, quum ex iisdem terminis, ac propositionibus vtraq; constituatur, vt Aristot. docet in context. 96. 97. 98. eiusdem primi libri, & vt nos demonstrauimus in libro nostro de specieb. demonstrationis; sed in cont[illegible]xtu quoq; 55. eius libri asserit Aristoteles demonstrationem à signo tradere cog[illegible]itione[illegible] eius, quod est per se. Quum i[illegible] a[illegible]endum transitum de genere in [illegible] A[illegible]teles hoc s[illegible]lo argumento vta[illegible] q[illegible] demo[illegible]strationis propositiones [illegible] c[illegible] per [illegible], & habere prædicati[illegible]m [illegible], n[illegible] est in demonstra[illegible] eff[illegible]ctu tran[illegible]um hunc non minùs esse [illegible]osum quam in [illegible]en[illegible]nstratione propter quid. Quoniam ergo ita se

Transitus est vitiosus in omni specie demonstrationis.

Cap 7. & 15.

A habet Geometria ad Metaphysicam, vt scientia naturalis ad eandem Metaphysicam, est enim vtrobique respectus scientiæ particularis ad vniuersalem, & omnium reginam, vitiosum autem est apud Aristotel. ex medio Geometrico conclusionem Metaphysicam demonstrare, similiter iudicandum est vitiosum, ex medio naturali ostendere conclusionem Metaphysicam, vbicunque id fieri dicatur; non est igitur Aristoteli tribuenda talis
B demonstratio, quam ipse in libris Analyticis vitiosam, & nomine demonstrationis indignam esse docuit. Sed iam in proposita nobis æterni motoris demonstratione hoc ostendamus: certum est, si talis est demonstratio, vt ostendat conclusionem Metaphysicam ex medio naturali, fieri in ea debere hanc illationem, datur in corpore naturali æternus motus, ergo dantur substantiæ à materia abiunctæ per essentiam; attamen nullibi apud
C Aristot. talis argumentatio legitur, eaq; esset etiam parum efficax, vel saltem non euidens, quoniam substantiæ illæ immateriales, quatenus tales sunt, nullam cum motu affinitatem habent; quòd si quam habent, habent vt æterni motores, non vt substantiæ immateriales; sic enim respectus causæ ad effectum significatur, ideoq; essentialis est terminorum connexus; non potest igitur alia fieri illatio, quàm hæc, datur æternus motus, ergo
D datur etiam motor æternus; hæc autem est absq; dubio conclusio naturalis, quia motorem vt motorem considerare est considerare vt causam motus, & pertinet ad scientiam naturalem, cuius propria est motus consideratio, & cognitio per suas causas, & omnium habentium aliquam relationem ad motum; primus autem philosophus considerat quidem substantias immateriales esse motrices, at non eas considerat vt motrices, quemad-
E modum in libro de naturalis scientiæ constitutione aliàs declarauimus. Vt igitur communis erroris ratio cognoscatur, sciendum est ex Auerroe in Comment. 26. secundi Physic. duplicem esse cognitionem substantiarum immaterialium, vnam confusam, quòd sint, alteram distinctam quid sint, quantum à nobis lumine nostro naturali acquiri potest; traditio cognitionis confusæ pertinet ad solum philosophum naturalem, alterius verò distin-
F ctæ ad solum Metaphysicum: naturalis enim ex æterno motu demonstrat eas dari, nō quidem vt substantias immateriales, sed solùm vt æternos motores; postea verò Metaphysicus hanc concl[illegible]sionem à naturali demonstratam accipiens, ex ea progreditur ad inuesti[illegible]ndas i[illegible]orum moto[illegible]um con[illegible]itiones e[illegible]le[illegible] & pertinentes ad cognoscendum qu[illegible]d [illegible]nt; ex eo enim quod æternè mouent, c[illegible]gn[illegible]sci eos c[illegible] à [illegible]ateria abiunctos, quia n[illegible]alis potest mouere per[illegible] [illegible]i quòd sunt immateria-

Qualis sit demonstratio aeterni motoris.

Cap. 12.

Duplex cognitio substantiarum separatarum.

les, cognoſcit eſſe ſubſtantias incorporeas, & actus puros, & intelligentes, & cætera, quæ ad declarandam diuinarum mentium eſſentiam à Metaphyſico conſiderantur. Hoc apud Ariſtotelem legimus in context. 73. ſecundi Phyſicorum, vbi ait duo eſſe principia mouentia phyſicè, quorum alterum non eſt phyſicum, quia eſt immobile; vult igitur primum mouens mouere phyſicè, & ita phyſicum eſſe quatenus eſt mouens, nam omne habens relationem ad motum, quatenus tale, B phyſicæ eſt conſiderationis; quatenus igitur eſt principium motus, phyſicum principium eſt; at quatenus ſecundùm ſe ſumitur vt ſubiectum cognoſcibile, ſic non eſt phyſicum, ſed Metaphyſicum, quia eſt immobile; hoc idem ſignificat Ariſtoteles in context. 14. primi de ortu & interitu, vbi inquit: [*de motore immobili, quòd detur, dictum eſt in ſermonibus de motu, at de ipſo diſtinguere, id eſt, diſtinctè pertractare, eſt prioris philoſophiæ*] aſſerit ergo fuiſſe C confuſè cognitum in octauo libro Phyſicæ auſcultationis; atqui nil aliud eſt rem ſimpliciter confusè cognoſcere, quàm cognoſcere quòd ſit, nec aliud eſt eam cognoſcere diſtinctè, quàm cognoſcere quid ſit; quare teſtatur ſe in octauo Phyſicorum oſtendiſſe quòd ſit. Cauſa ergo communis erroris fuit horum duorum progreſſuum confuſio, & eorum acceptio tanquam vnius, quo per motum æternum demonſtretur dari ſubſtantias D à materia abiunctas, ſic enim videtur ex medio phyſico concluſio Metaphyſica demonſtrari quòd ſi progreſſum hunc partirentur in duos, & dicerent, naturalem ex æterno motu demonſtrare æternum dari motorem, poſtea verò Metaphyſicum hanc concluſionem accipere à naturali demonſtratam, & ea conſtituta inueſtigare & numerum, & conditiones eſſentiales æternorum motorum, vt cognoſcat quid ſint, & inuenire eos, eſſe ſubſtantias E ab omni materia ſeparatas, nullum errorem committerent. Illud quoq; ad eos decipiendos non parum valuit, quòd viderunt demonſtrationem exiſtentiæ æterni motoris legi, & in octauo Phyſicæ auſcultationis, & in duodecimo Metaphyſicorum; atque itidem conſiderationem attributorum eſſentialium non modò in duodecimo Metaphyſicorum haberi, ſed etiam modo aliquo in calce octaui Phyſicorum; attamen rei veritas ea eſt quam F alibi declarauimus, ſcientiæ namque mutuum ſibi auxilium præſtant, & Metaphyſicus egens demonſtratione primi motoris, eamq; facere ipſe non potens, ſumit ipſam à philoſopho naturali; & quum ei ſatis fuiſſet [illegible] concluſionem accipere, & eam vt a na[illegible] demonſtratam conſtituere, tamen ad clariorem doctrinam voluit etiam repet[illegible] demonſtrationem, ideo demon[illegible] ni motoris, quam in du[illegible]de[illegible] M[illegible] corum legimus, p[illegible] et [illegible]

Lib. de Regreſ. cap. 6.

A ſica, ſed vt Phyſica. & vt repetita, & mutuò accepta à naturali: ſic etiam conſideratio impartibilitatis primi motoris, quæ legitur in calce octaui Phyſicorum, eſt mutuò accepta à Metaphyſico ob rationem à me alibi declaratam: ob id breuis, ac rudis ibi eſt ea conſideratio, fuſior autem, & exquiſitior in duodecimo Metaphyſicorum, quemadmodum è contrario demonſtratio exiſtentiæ fuſior, ac diligentior eſt in 8. Phyſ. breuior autem in 12 B Diuinorum. Hæc eſt harum tractationum vera diſtinctio, non quam aliqui faciunt, qui dicunt, demonſtrationem æterni motoris tum à naturali, tum à Metaphyſico fieri, communiorem tamen à Metaphyſico, particulariorem à naturali: ego enim non video, quomodo illa ſit communior, quàm hæc, quum fiat vtraq; ex æterno Cœli motu; nam ſi medium vtrobiq; eſt idem, neceſſe eſt idem eſſe quæſitum, & eandem demonſtrationem. C Hanc, quam expoſui, puto eſſe huiuſce rei veritatem, ideoq; fruſtra fieri eam diſputationem, an demonſtratio ſit à medio nominanda, an à quæſito; propterea quòd in omni demonſtratione, quæ ſit vera demonſtratio, & ſcientiam pariat, neceſſe eſt medium, & concluſionem ad eandem ſcientiam pertinere.

Alborum error.

Quòd demonſtratio ſit nominanda à medio, & reiectio defenſionis aduerſariorum. Cap. VI.

D CAETERVM quia Auerroiſtæ ad ſententiam Auerrois tuendam probare nituntur, vt prædiximus, demonſtrationem eſſe à medio nominandam, & argumentum ſumunt ex Ariſtotel. in 1. Poſterior. contextu 60. declaranda breuiter eſt ſententia Ariſtotel. eo in loco, vt videamus, quid reuera inde con- E tra aduerſarios colligi poſſit, nec loco illo abutamur, ſicuti abuti videntur Auerroiſtæ putantes Ariſtotel. aſſerere demonſtrationem dari concluſionis Metaphyſicæ ex medio Geometrico, vel naturali, eamque non à concluſione, ſed ſemper à medio eſſe nominandam. Nos igitur dicimus, non eſſe hanc Ariſtotel mentem, neque ipſum vnquàm talis demonſtrationis conſtructionem admiſiſſe, ſed potiùs [illegible] n non dari, quia vi- F tioſa eſt hoc tam[illegible]nde colligere pro noſtra ſententia po[illegible]us Ariſtot. ibi in context. 58. & in 60. tal[illegible]m [illegible]em [illegible]nſtrationem ſemper nominare a [illegible] oſtendatur concluſi[illegible] A[illegible]th nretic[illegible] v[illegible] taphyſica ex medio G[illegible]ome[illegible] [illegible] Ar[illegible]tot. Geometri[illegible]n d[illegible] [illegible]im, qui d[illegible] [illegible]tere diceretu[illegible] [illegible]vis demon[illegible] [illegible] monſtrat, [illegible] v[illegible]etu[illegible] ipſa p ſe manifeſt[illegible] nam concluſioni verbum actiuum

non

non conuenit, sed passiuum, non enim demonstrat conclusio, sed demonstratur; medium verò demonstrat conclusionem, quia est causa efficatrix scientiæ conclusionis. Vera igitur & firma confutatio sententiæ aduersariorum hæc esse debet, quòd nō est verum id, quod assumunt, demonstrationem æterni motoris ex æterno motu habere conclusionem Metaphysicam, habet enim naturalem, sicuti etiam medium, proinde est tota naturalis: quod si etiam concedatur constitui talem demonstrationem, ea non esset demonstratio appellanda, quia non seruaret præcepta necessaria demonstrationi, neque conditionibus demonstrationis prædita esset, sed vitiosa quædam esset ostensio, vt sæpe diximus: qualiscunque autem esset, vocanda esset naturalis, & ille, qui æternum motorem monstrare diceretur, esset philosophus naturalis, non Metaphysicus, quia medium est naturale: omnino igitur decipiuntur aduersarij, quia hæc demonstratio non est vocanda nisi naturalis, euiuscunque etiam dicatur esse conclusio. Quæ verò ab illis ad sui defensionem adducuntur, vana penitus, & ridicula sunt. Primùm quidem id, quod aliqui dicunt, nominationem demonstrationis sumi quidem absolutè à medio, sed secundùm quid sumi etiam à quæsito, ego prorsus non intelligo, nec ipsosmet puto intelligere: quum enim apud Aristotel. eiusdem esse generis debeant conclusio, & medium, vana redditur hæc eorum distinctio; locum autem haberet in sola vitiosa demonstratione, quam diximus non esse demonstrationem, nec dari vnquam posse in aliqua disciplina: quòd si etiam eis hæc omnia condonaremus, iam ipsi fatentur, demonstrationem, de qua nunc loquimur, esse verè naturalem; nominandum enim vnumquodque est ab eo, quod illi absolutè, ac primariò competit, non ab eo, quod secundùm quid, & secundariò. Vanum etiam est id, quod aliqui dicunt, esse quidem à medio nominandam demonstrationem, sed applicare medium quæsito esse illius officium, cuius est quæsitum, quamobrem demonstrare substantias dari a materia abiunctas est munus Metaphysici, cuius est conclusio, tametsi medium est naturale: miror enim quòd hi non animaduerterint, nil aliud esse applicare medium quæsito, quàm demonstrare. proinde hanc applicationem esse ipsammet demonstrationem, est igitur in eorum verbis repugnantia manifesta, dum dicunt, demonstrationem [illegible] vocandam naturalem, sed applicationem fieri à Metaphysico, neq; aliquis est [illegible] clusus vir, qui hoc nō confiteatur: Aristot. [illegible] q; non solum dixit demonstrationem ex medio Geometrico esse Geometricam, sed etiam Geometræ attribuit vt sit ille, qui demonstrat, ipse ergo est qui applicat medium quæsito, si ipse demonstrat.

Aliquorum defensio. *Confutatio.* *Aliorum defensio.* *Confutatio.*

A Aliqui etiam dicunt demonstrationem hanc habere medium naturale, & conclusionem Metaphysicam, nec ob id esse vitiosam, quoniam scientia naturalis est subalternata Metaphysicæ, in scientijs autem subalternis Aristotel asseruit non esse vitiosum ex medio alterius scientiæ conclusionem alterius demonstrare. Sed hoc omnium vanissimum est, quum falsum sit id, quod assumunt, alias scientias esse subalternatas primæ philosophię, B quod nos aliàs demonstrauimus in libro de Præcognitis: sed hoc etiam concesso, nil tamen aliud inde sumere possunt, quàm posse accipi medium ex Metaphysica ad demonstrandam conclusionem Geometricam, vel naturalem; at non è conuerso: nam id, quod Aristotel. concessit in subalternis, fuit, vt sumatur medium, seu principia ex scientia subalternante ad demonstrandas conclusiones scientiæ inferioris subalternatæ, at non vt ex C subalternata sumantur principia ad demonstrandam conclusionem scientiæ superioris subalternantis, imò hoc aduersatur conditioni, & naturæ talium scientiarum. Præterea Aristoteles in contextu 60. primi Posterior. apertè dixit, non licere Geometrę demonstrare conclusionem Metaphysicam, ergo eadem ratione non licebit naturali conclusionem Metaphysicam demonstrare; siue sint subalternæ hæ scientiæ, siue non sint. Vana igi- D tur sunt omnia, quæ ab aduersarijs ad se tuendos dicuntur.

Aliorum defensio. *Confutatio.*

Responsio ad argumenta aduersariorum. *Cap. VII.*

SVPERAST vt aduersariorum argumenta soluamus. Ad primum dicimus, medium, & maius extremum esse eiusdem generis, E proinde vanam esse disputationem, ab vtro demonstrationis nominatio sumenda sit, quum sit eadem ab vtrolibet: sed etiamsi diuersorum generum esse statuerentur, nominanda esset demonstratio à medio, quia scientia maioris extremi licèt demonstrationis construendæ finis sit, constructæ tamen non est finis, sed effectus consequens naturam termini medij, in quo tota demonstrationis efficacitas constituta est, sicut antea diximus. F Ad secundum respondemus. illum, qui medio ad demonstrandum aliquid indigeat, eo quidem vti, si eius proprium sit; non tamen si sit alienum, quia non est transeundum de genere in genus; quocirca supponendum in ea scientia illud est, quum medium proprium ad id demonstrandum ibi nullum habeatur, alieno autem vti non liceat, quare illa absolute quidem [illegible] vocabitur, quia demonstrabile [illegible] in ea scientia erit suppositio, & p[illegible] indemonstrabile, vt in [illegible] 7[illegible] Posteriorum Aristot. asse-

Ad primum. *Ad secundum.*

rit: adde, quòd solus naturalis eget illo medio, quum ad ipsum solum pertineat demonstrare dari æternum motorem, quum hæc sit conclusio naturalis; quare Metaphysicus non eget medio, sed eget suppositione conclusionis naturalis, sicut antea declarauimus. Ad confirmationem autem sumptam ex Aristot. in context. 86. eiusdem libri iam responsum est, dicimus enim Aristotel id concedere in subalternis tantùm, at scientiam naturalem, & Metaphysicam non esse subalternas: quòd si etiam subalternas esse concederemus; locus tamen ille aduersarijs minimè suffragaretur; quoniam Aristot. dicit esse media transferenda de Geometria superiore ad Perspectiuam inferiorem, sed non dicit è conuerso; non enim diceret ex Perspectiua posse sumi medium ad demonstrandam conclusionem in Geometria; similiter itaq; nec medium naturale sumi potest ad demonstrandam conclusionem Metaphysicam, si naturalis est subalternata Metaphysicæ. Ad aliam confirmationem ex contextu 102. eiusdem libri acceptam responsio sumenda est ex vera illius loci interpretatione, quæ in Commentarijs nostris legatur, ea autem in hoc consistit, quòd Aristotel. nil aliud ibi docere vult, nisi contingere interdum, vt duæ distinctæ disciplinæ opem cōtribuant ad perfectiorem scientiam habendam eiusdem conclusionis; nempe quando vna testimonium sensus adhibet, quòd ita sit, altera verò causam & propter quid adducit; adeò vt si quis simul Geometra, ac Medicus sit, is perfectam scientiam habeat quòd vulnera orbicularia tardiùs sanantur; non tamen propterea vult Medicum quatenus Medicus est, eam conclusioné demonstrare per medium Geometricum; sed debet Medicus esse contentus cognitione quòd sit, quam per experientiam & sensum comparauit; imò Geometra potiùs, cuius est medium, debet eam demonstrationem extruere, non tamen vt vulneris, sed absolutè vt circuli, ita vt tota demonstratio Geometrica sit. Ad tertium dicimus; fallax argumentum esse, idq; inde manifestè deprehendi, quòd Aristotel. etiam in scientia naturali sæpe quærit an aliquid sit, necne, vt an sit vacuum, an sit infinitum, an sit prima materia, an sit generatio, & alia quamplurima: dico igitur nomen entis posse duobus modis sumi, vno modo pro genere, altero modo pro existentia, quæ est accidens rei; quæstio igitur entis accepti pro genere Metaphysica est, quoniam ita acceptum ens est attributū transcendens, at quæstio entis sumpti pro existentia non est necessariò Metaphysica, sed existentia coar[illegible]ta, & restricta ad rem naturalem est [illegible] naturale; quum præsertim non sit [illegible] aliquod reale à re distinctum, pro[illegible] sumenda vt maior extremitas in [illegible] tione, vt complures imag[illegible]antur [illegible]

Ad tertium

Ens sumitur dupliciter.

A demonstratio tres habere debet reales terminos, vt in hac, de qua loquimur, ostendere possumus, in ea enim non est ipse motor subiectum, existentia verò prædicatum quæsitum, sed maior extremitas est motor æternus, minor corpus naturale, medium motus æternus, & conclusio colligitur non de secundo adiacente, sed de tertio, scilicet, corpus naturale habet motorem æternum: hoc igitur argumentum est cauillus manifestus.

B Ad quartum responsio sumenda est ex Aristotel. in context. 39 2. Poster. nam duplex est cognitio, quòd res sit; vna perfecta, quæ habetur per essentialia, & per causam; altera imperfecta, quæ habetur per accidentalia, & sine causa; ad eandem igitur scientiam pertinet cognoscere perfectè quòd res sit, ad quam pertinet cognoscere quid sit; & ita solus Metaphysicus perfectè cognoscit dari substantias à materia abiunctas; at philosophus naturalis cognoscit quòd sint quatenus sunt motores, cognitione imperfecta, & confusa, quæ haberi potest etiam ab eo, qui non cognoscat quid sint. Ad verba Aristot. in 2 contex. 3. libri de Cœlo facilis est responsio: nam immobilitas primi motoris denotat abstractionem à materia, & est eius conditio essentialis, quam cognoscere est primi philosophi, quia pertinet ad cognoscendum quid est, à naturali autem leuiter tangitur in 8. libro Physicæ auscultationis, quantum oportuit ad æternum motum cognoscendum, sicuti notauimus in libro nostro de Regressu; quum igitur Aristot. in memorato loco vtatur dictione comparatiua, eius verba nobis non officiunt: inquiens enim magis esse primi philosophi, quam Physici cognoscere primum motorem immobilem, non negat eum cognosci etiam modo aliquo à naturali, qui hanc conditionem considerat, vt conditionem æterni motoris, non vt substantiæ à materia abiunctæ. Ad reliqua omnia apud Aristot. loca aduersus nos adducta dicimus Aristot. rectè dicere ignoras adhuc esse substantias immobiles, quoniam in 8. Physic. non demonstrauit primum motorem esse substantiam immobilem, sed esse motorem penitus immobilem, quare ibi ignoramus cum esse substantiam: non est igitur mirum, si plurib in locis post 8. Physic. dicat Aristot. ignorari adhuc, an detur aliqua substantia [illegible] esse posterius demonstrand[illegible] 2. Metaphys. cogn[illegible]cimus d[illegible] immobiles, quum ibi primùm [illegible] Aristotel. primum motorem imm[illegible] substātiam, quod priu[illegible] tamen est ne perpe[illegible] hoc [illegible] errorem labamur: non enim ita [illegible] dari substantias immateriales [illegible] demonstratio existentiæ ipsarum [illegible] hoc est [illegible], quam existentia [illegible] dicatur [illegible] quidem existentia non demonstratur

Ad quartū.

Ad quintū.

Cap. 6.

tur nisi

tur nisi a philosopho naturali, non quidem quatenus sunt substantiæ, sed quatenus æterni motores: quamobrem id, quod dicimus, Metaphysicum demonstrare dari substantias immateriales, est sano modo intelligendum, nempe vt dicamus Metaphysicum accipere æternum motorem demonstratum à philosopho naturali, & docere hunc esse substantiam abiunctam à materia per essentiam; & ita totam existentiæ demonstrationem naturali philosopho attribuamus, siquidem eædem B sunt substantiæ immateriales, quæ in 8 Phys. vocantur æterni motores; Metaphysico autem attribuamus totam declarationē conditionum essentialium eorundem motorum, quarum vna hæc est, eos esse substan- A tias, quæ à naturali ignorabatur. Hinc igitur dicit Aristot. post 8. Physic ignotum esse quod dentur substantiæ immobiles, sed nunquam dixit esse ignotum dari motores immobiles, imò in context. 14. primi libri de ortu & interitu affirmit hoc esse notum, & in 8 Physicorum declaratum, esse tamen distinctiùs declarandum in prima philosophia: quòd verò in 12. diuinorum legatur demonstratio æterni motoris ex æterno motu, iam diximus eam esse naturalem demonstrationem, & vt naturalem ibi ab Aristotele repetitam ad doctrinæ abundantiam, & ad maiorem claritatem.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

Liber

DE NATVRA COELI.

Dicendorum propositio. Cap. I.

Etsi ita abscondita nobis est cœlestis corporis natura, vt ipse quoque summus philosophus Aristotel. sola conditionum sublunarium negatione eam declarare potis fuerit; attamen ea est eius præstantia, atque nobilitas, vt vel rudis, & imperfecta ipsius cognitio expetibilior sit, quàm exquisita, & perfecta aliarum rerum ignobiliorum, sicut idem asseruit Aristot. De hâc igitur niti debemus ea cognoscere, ijsque esse contenti, ad quæ peruenire humana ratio potest; quod me mouit vt de illo corpore aliqua scriberem, eaque præcipue tangerem, [illegible] magis dubia sunt, & apud interpretes A[illegible]ot. controuersa; vt rei obscuri[illegible] al[illegible]quid, si possem, luminis, & claritati[illegible] affe[illegible]em. F Vt autem intelligatur, [illegible] sit nobis proposita disputatio, vt [illegible] quæ dubia sunt, ab ijs, quæ sunt manife[illegible] a[illegible] antur, ante omnia nemini dubium [illegible] ar[illegible] amus Cœlum esse animatum, & c[illegible] ex mente motrice, & corpore moto, [illegible] animatorum [illegible] prium est mouere se [illegible] Phys. [illegible] nis lib. Aristo[illegible]. Illud qu[illegible] omnibus concedi videtur, animam [illegible] mo- D tricem non esse formam Cœli, nec dare Cœlo esse, sed motum solum, proinde non informare orbem, sed illi regendo assistere, sicuti naui nauta assistit, orbis enim absq; illius ope per se existit actu quòd si per illam existeret, & ab illa constitueretur, nō posset secundùm Aristot. ab ea moueri perpetuò, quoniā nulla forma materiam informans potest sempiterno motu mouere: adde quòd si mens illa informaret orbem, esset eius natura, & substan- E tiæ pars, quare omnino fuisset ab Aristotele declaranda in libris de Cœlo, quam tamen declarationem in ijs libris non legimus. Quoniam igitur ad illius corporis substantiam cōstituendam mens illa motrix nihil confert, iure Aristot. in libris de Cœlo in declaranda eius corporis natura, nullam animæ cœlestis considerationem fecit; quippe qui cognouit eam ad sublimiorem disciplinam pertinere, & philosopho naturali satis esse naturalium corporum naturas, & accidentia cōtemplari. Nos igitur Aristot. imitati cœlestiū mentium considerationem missam prorsus faciemus, & solius cœlestis corporis naturam peruestigare nitemur; duoq; potissimū tractabimus: vnum, an [illegible]ud corpus [illegible] ipsa mente motrice con[illegible]ct e[illegible] materia, & [illegible]ma, quæ ipsum tanquam [illegible] co[illegible] uant [illegible] eium vero, g[illegible]næ sit i[illegible] [illegible] est [illegible]uodnam habeat motus p[illegible]ipium internū, a quo eius motus dicatur

Cœlum esse animatum.

Anima cœli nō informat orbem.

naturalis, ita vt ei quoque competere possit definitio naturæ ab Aristot. in 2. Physic. tradita, his enim intellectis nil videtur supereſſe, quod ad Cœli naturam, & ſubſtantiam declarandam pertinere videatur.

Variæ opiniones de materia Cœli cum argumentis Thomæ & Aegidij.

Cap. II.

CONSIDERANDVM primo loco eſt, an cœleſte corpus ex materia & forma materiam informante conſtet, ita vt ab illa forma habeat vt ſit actu, & materia illi ſubiecta habeat potentiam ad eſſe. Duæ hac in re opiniones extant, vna Thomæ & Aegidij aſſerentium corpus illud conſtare ex materia, & forma informante; altera Auerrois, qui id conſtantiſſimè negauit, & oſtendere nixus eſt, cœleſte corpus eſſe ſimplex, & actu per ſe ipſum abſq; vlla compoſitione materiæ cum forma qua de re in libello, quem de ſubſtantia orbis inſcripſit, diligentiſſimè diſputauit. Prior ſententia in duas diuiſa eſt: Thomas enim & Aegidius in eo diſſentiunt, quòd Aegidius putat materiam cœleſti formæ ſubiectam, & materiam horum corporum inferiorum eiuſdem eſſe naturæ, & rationis; Thomas verò hoc negat, & ait materiam Cœli eſſe diuerſæ rationis a materia inferiorum. Horum argumenta omnia in medium afferre operæpretium non eſt, ea namque tum apud eos, tum in diſputationibus aliorum poſteriorum, quæ multæ circunferuntur, legi poſſunt; ſed nobis quæ eam præcipua conſiderare ſatis erit. Thomas primo loco probat, id in quo conuenit cum Aegidio, cœleſte corpus ex materia & forma conſtare, & hoc argumento vtitur: omne, quod extra animam actu exiſtit, aut eſt actus, aut habens actum, at orbis cœleſtis ſecluſa anima motrice exiſtit actu, vel igitur eſt actus, vel habens actum, atqui actus purus non eſt, ſic enim non eſſet corpus ſed forma ſola abiuncta à materia, quod dicendum non eſt, ergo eſt habens actum, eſt igitur in Cœlo præter formam aliquid aliud, quod quidem non eſt niſi materia, nil enim dicimus habere actum, niſi id, quod ex materia & forma conſtet. Probat deinde Thomas illud, in quo ab eo diſſidet Aegidius, materiam illam eſſe diuerſæ rationis à materia inferiorum: Cœlum apud Ariſtotel. eſt ingenitum, & incorruptibile, ergo eius materia non habet annexam priuationem, nec potentiam ad aliam formam, niſi ad illam formam Cœli, ita vt obiectum adæquatum illius potentiæ ſit ſola forma Cœli, quæ illam totam a[...]plrat, & materia formam illam rec[...] dicatur totum ſuum obiectum recipere; [...]tur diuerſæ rationis à materia inf[...] enim nullam poteſt formam recipere, quæ ſi ei perfectio integra, & totum genus obiectum receptibile, ſed omnis forma, quam recipit, eſt pars obiecti adæquati; quo fit, vt in materia neceſſariò relinquatur potentia recipiendi alias formas, proinde omne habens talem materiam dicatur habere contrarium, & ſit corruptibile, ſicut Ariſtot. dicit in libro de longitudine & breuitate vitæ. Aegidius vero primùm ſententiam ſuam ita declarat, vt eam ab hoc Thomæ argumento vindicare videatur, deinde ad eam probandam argumentatur: inquit Cœlum & inferiora corpora ex eadem materia conſtare, neq; ob id fieri vt Cœlum ſit corruptibile; quandoquidem duo ſunt formarum genera, quæ in hac materia recipiuntur; alia enim forma contrariam formam habet. quare materia illi ſubiecta poteſtatem habet recipiendi formam contrariam, & res illa neceſſariò eſt corruptibilis, cuiuſmodi ſunt omnia corpora inferiora; alia verò forma contrario caret, qualis eſt forma Cœli, ideò materia illi ſubiecta non habet potentiam recipiendi aliam formam, ſatiatur enim ab illa forma totus illius materiæ appetitus, totaq; potentia, quo fit vt illa materiæ portio ſit perpetuò ſub illa forma, & nullius interitus capax ſit: quamuis igitur Cœlum, & inferiora habeant eandem materiam, & inferiora ſint corruptibilia, Cœlum tamen poteſt eſſe incorruptibile, hoc enim diſcrimen prouenit à natura formarum, quum Cœlum ideo ſit incorruptibile; quia forma ſua non habet formam contrariam; inferiora verò ſint corruptibilia, quoniam eorum formæ habent contrarias formas. Probat hanc ſententiam Aegidius pluribus argumentis, ego verò alijs dimiſſis, vnum tantummodò quod præcipuum eſt adducam, idq; tale eſt: omne indiuiduum ſenſile, & per ſe exiſtens ex materia & forma conſtat, corpus cœleſte eſt eiuſmodi, conſtat igitur ex materia & forma; minor propoſitio eſt per ſe nota, maior verò, imo & argumentum totum Ariſtot. eſt in context. 92 primi libri de Cœlo, vbi hanc ipſam maiorem expreſſè proferens, ex ea colligit, aliud eſſe rem ipſam abſolute ſumptam, vt Cœlum, aliud eſſe eandem vt ſingularem, vt hoc Cœlum; Cœlum enim abſolute prolatum ſignificat formam, at hoc Cœlum ſignificat formam in materia, Ariſtotel. igitur apertè dicit Cœlum ex materia & forma conſtare, & hac ipſa ratione vtitur, quoniam eſt [...] ſenſile; atqui nulla materia formæ [...] ſubſtans fuit cognita Ariſtotel niſi [...] materia, quæ in 1. libr. Phyſic. ex m[...] ſubſtantiæ inuenta eſt, & qua om[...] inferiora participant; igitur [...] Cœli ſubiecta eiuſdem [...] cum materia [...] inferiorum.

Commu-

Communis confutatio sententiæ Thomæ & Aegidij.

Cap. III.

HAE duæ sententiæ tum communibus, tum proprijs vigentur difficultatibus. *Primum argumentum.* Primum quidem simul ambę impugnari possunt in eo, in quo conueniunt, videlicet cœleste corpus seclusa mente motrice ex materia & forma constare, nam ex Aristot. progressu in 1. lib. Physicæ auscultationis manifeste colligimus non potuisse primam materiam nobis innotescere, nisi per mutationem substātiæ, hæc enim sola nos duxit in cognitionem compositionis materiæ cum forma; quia quū videamus fieri ex aqua aerem, & formā aquæ interire, formam verò aëris generari, cognoscimus esse necessarium, vt præter formam aliud quuddam in aqua sit, quod postea seruetur in aere genito, siquidem non potest aër fieri ex nihilo, cōstat ergo aër ex materia, quæ præfuit, & ex forma, quæ nuper accessit: itaque vbi nulla est substantiæ mutatio, ibi nullam materiæ cum forma compositionem cognoscere possumus. Cœli autem substantia apud Aristotel. immutabilis est, ergo etiamsi reuera ex materia & forma constaret, nos tamen huius compositionis nullam habere cognitionem possemus, quippe eo medio destituti, quo vno in talem cognitionē duci possumus; ideo rectè Auerroes dicit in 1. Physic. Comment. 26. & 2. Physic. 22. & 4 Physic. 38. primam materiam non posse demōstrari nisi à philosopho naturali, nec alio medio, quàm mutatione secundum substantiam; vnde colligimus, inefficacem esse illam Thomæ argumentationem, aut est actus, aut habēs actum, vt postea in solutione declarauimus: nam si validum hoc argumentum esset, certè Arist. in primo Physic. satis paruo negotio poterat primam materiam inuenire dicendo, corpus naturale, vt lapis, vel est actus, vel habens actum, at non est actus, ergo habens actum, ex materia igitur & forma constat: sed nouit Aristot. nihil habere roboris. *Secūdum argumentum.* Præterea vtcunque dicatur cœleste corpus materia & forma constare, fit necessario vt sit corruptibile, nam si materiam habet sub forma, necesse est materiam illam respectu illius formę habere potentiam passiuam, quæ sit potentia ad esse, si quidem forma dat esse, at omnis potentia passiua est potentia contradictionis, igitur est potentia etiam ad non esse: idq; asserit clarè Aristoteles in calce libri de interpretatione, & clariùs in nono Metaphys. vbi etiam in context. 17 ... in Cœlo potentiam, nisi ad vbi, ... non posse in Cœlo esse materiam ... potentia ad esse, quæ infit etiam potentia ad non esse, ideo Cœlum sit corruptibile. *Tertium argumentum.* Idem confirmat definitio potentiæ passiuæ, quam legimus in quinto Metaphys. context 17. & nono Metaphys. 2. potētia passiua est principium vt res transmutetur ab alio quatenus est aliud, quoniam igitur hoc essentiale est potentię passiuæ, debet omni tali potentiæ competere, sed omnis mutatio est ab opposito ad oppositum, à non esse ad esse, vel ab esse ad non esse, omne igitur habens potentiam passiuam est corruptibile: quòd si quis dicat esse quidem in Cœlo potentiam ad esse, sed æquiuocè dictam, quæ non separatur ab actu, de qua loquitur Aristotel. in calce libri de interpretatione, hoc certè nihil est; quia licèt sit cum actu, tamen nobis satis est ostendisse eam esse posse sine actu, quum sit potentia contradictionis. Possumus etiam ad hoc confirmandum sumere argumentum ex verbis Aristotel. in 2. Metaphysic. context. 30. vbi dicit, motores Cœlorum debere esse sine materia, & hanc affert rationem, quia debent esse substantiæ sempiternæ; *Quartum argumentum.* considerandum enim est, Arist. non dicere, quia debent mouere perpetuò, sed dicere, quia debent esse substantiæ sempiternæ; significat ergo necessariū esse, si essent in materia, vt essent corruptibiles: eadē itaque ratione argumētemur de forma Cœli; nam si de hac argumentum Aristot. inualidum est, de mentibus quoq; motricibus est inualidum; igitur necesse est formam Cœli esse corruptibilem, quū sit in materia, & huius rationem iam adduximus, receptiuum enim dirigitur à natura ad propriam receptibile distinctum ab eo essentialiter, quia nihil recipit se, igitur necesse est vt respiciat illud tanquam potentia libera, & æquè respiciens vtranque partem contradictionis. Si verò Thomas dicat Aristotel. ibi negare solam materiam inferiorum, quæ est materia generationis, & de hac validum esse argumētum, quia forma inhærens in tali materia non potest esse substantia sempiterna: vanum hoc est, sic enim debile, & mutilum manebit argumentum Aristotel. eo namque ostenderetur, motores Cœlorum non esse in tali materia, qualem obtinent inferiorum corporum formæ; sed non absolute ostenderetur, esse ab omni materia abiunctos, hoc autem aduersatur consilio Aristot. qui vniuersalem demonstrationem facere vult, & ostendere motores Cœlorum ab omni prorsus materia esse abiunctos, nullo enim pacto concedere eos esse formas, cœlestem materiam informantes. nimirum propter naturam potentiæ passiuæ, quam diximus æquè respicere vtranque partem contradictionis: quod verò illi dicunt, formam Cœli satiare totum materiæ appetitum, & totam eius potentiam adimplere, repugnat propriæ conditioni potentię passiuę, hanc enim non adimplent nisi formæ cōtrariæ, quæ autem simul esse non possunt: quare semper manet in materia potentia recipiendi formam contrariam; eaq; potentia quum

fit naturalis, non potest esse frustra, sed aliquando ducetur ad actum. Possumus etiam contra hanc sententiam hoc argumento uti: si Cœlum præter animam motricem habet etiam formam informantem, certè illa forma est natura, proinde est principium alicuius motus, at nullius motus potest esse principiū, ergo talis forma in Cœlo ponenda non est: consequentiam probare non oportet, clara enim est apud Arist. in 2. Physic. nec ullus eam negare potest, quia forma materiam informans, & constituens corpus aliquod naturale, est necessariò illius corporis natura, & principium naturalis motus in eo; absonum enim est rationi, formam aliquam esse otiosam: cōsequentis autem falsitas facilè ostẽditur, nullus enim in Cœlo datur motus, nisi circularis; huius autem causa effectrix est mens illa abiuncta à materia, non forma informans materiam Cœli; ergo nullus remanet motus, cuius causa possit esse illa forma; est igitur otiosa, & nullius motus causa. Sed memini me aliquos Thomistas audiuisse ad hoc respondentes, naturam ab Aristot. dici principium motus non solum actiuum, sed etiam passiuū, ideoque formam Cœli eatenus esse naturam, quatenus est principiū motus passiuum, etsi non est principium actiuum; hoc enim videtur Aristot. de formis quoque elementorum protulisse in context. 32. octaui Phys. dum dixit elementa habere in se principium motus, non quidem agendi, sed patiendi. At hoc dici non potest, neque eis hæc cum elementis cōparatio suffragatur, imò sententiam nostram maximè confirmat, vt mox patebit tum ex iis, quę de Cœli natura dicturi sumus, tum etiam maximè ex iis, quę postea dicentur de grauiū & leuium motu; nũc pauca pro occasione dicere satis erit: certum est, officium formæ esse agere, materiæ autem pati, imò nec formam per se pati, sed per accidens, & propter materiam, cui iuncta est; itaque absurdissimum est, ponere formam, quæ nihil agat, sed patiatur solùm: quod verò ad elementa attinet, censuit Aristotel. elementum ea ratione motum recipere à generante, quatenus generans dās formam, dat etiam motum, qui eam consequitur; ideò elementum, simulatque est genitum, sibi sufficiens est ad se mouendum absq; ope generantis, dummodo à nullo impediatur; quia nulla est alia generantis motio, quam productio formæ; ea autem cessat existente forma; tunc igitur motus elementi formam insequitur vt causam, non generans, quod nil amplius agit: quamobrem negari non potest (vtque nos alio in loco fusiùs demonstrabimus) formas elementorum esse apud Aristotel. etiam principia motus actiua, est enim repugnantissimum naturæ formę vt per se patiatur, nec agat, quod agat, seu si per accidens patiatur, per se vero nec agat, nec patiatur, sed sit otiosa: forma igitur Cœli, quam illi ponant, longe deterior esset formis elementorum, si solum pateretur, quum illæ etiam agant, vel si velint. Cœlum in hoc simile esse elementis, oporteret superuacaneam esse mentem illam motricem: quemadmodum enim genitum iam elementum, vt moueatur, non eget amplius generāte, quia motus naturalis solam ipsius formam insequitur; ita quum Cœlum nunquam sit genitum, sed apud Aristotelem semper absolutum, & perfectum extiterit, deberet motus in orbē insequi formam illam iam existentem, nec indigere intelligentia motrice, quemadmodum elementum genitum non eget amplius generante; vel igitur superuacanea est mens illa motrix, vel forma Cœli est ignobilior formis elementorum.

Quintum argumentum.

Solutio Thomistarum.

Impugnatio solutionis.

Quomodo elementum à generāte moueatur, & quomodo à sua forma.

Propria confutatio opinionis Thomæ, Caput IV.

VRgetur etiam vtraque sentẽtia propriis difficultatibus: nam Thomæ opinio, quòd Cœlum constet ex materia & forma eā informante, quę materia sit diuersa à materia inferiorum, est alienissima ab Aristotel. qui præter primam materiam, ex qua inferiora corpora constant, nullam aliam materiam cognouit quę habeat potentiam recipiendi formam de genere substantiæ dantem esse; nam in 1. libro Physicæ auscultationis primam rerum materiam inuenit, præter hanc nullam aliam in libris suis vsquam consideravit; ergo nulla fuit Aristot. cognita: adde, quòd si Cœlum talem materiā haberet, debuisset maximè Aristotel. eam considerare in prima parte 1. lib. de Cœlo, vbi Cœli naturam sibi declarandam proposuit; ibi tamen apertè negat, Cœlum habere materiam; quòd si solam inferiorum materiam ibi negare in Cœlo dicatur, omnino tamen exprimere debuit aliam in Cœlo esse materiā diuersam à materia inferiorum, si talem materiā in Cœlo esse existimauit; attamen nullam huiusmodi materię mentionem eo in loco fecit. Vti præterea aduersus Thomam possumus argumẽto Aegidii: materia illa Cœli, si secundum se absq; Cœli forma consideretur, non est nisi pura potentia, quia nullum in se actum includit, est igitur ipsamet materia corporum inferiorū, quia pura potestas à pura potestate nullo discrimine differt, siquidem distinctio fit ab actu, vt ait Aristot. in [illegible] septimi Metaphys. Nec dicere Thomistæ [illegible] discrimen in hoc esse [illegible], quod illa habet potentiam ad [illegible], hæc verò ad reliquas omnes; nam [illegible] coarctatio, & omnis determinatio [illegible] forma, quare necesse est vt materia Cœli habeat in se aliquem actum, a quo eius potentia contrahatur ad hanc formam, vt [illegible] alias; à pura enim potentia non potest hæc determinatio

Primum argumentum.

Secūdum argumentum.

fieri:

fieri: vel igitur materia Cœli est ipsamet inferiorum materia, si est pura potestas; vel est actu per seipsam sine forma: sed quisquis hoc dicat, fateri etiam debet, materiam illam nulla forma indigere, sed suapte natura esse actu, quæ est Auerrois opinio, de qua mox dicemus. *Tertium argumentum.* Illud præterea absurdum hanc sententiam consequitur, quòd quum in aliis generibus causarum vna tãtùm detur prima in singulis, in causa materiali duæ erũt primæ, quod dicendum non est, sed quum vnum tantùm B sit absolutè primum mouẽs, & vna prima forma, & vnus vltimus omnium rerum finis, vnã quoq; primam materiam esse dicendum est, non plures.

Propria confutatio opinionis Aegidij. Caput V.

Primum argumentum. Sententia quoque Aegidij facilè reprobatur. Primùm enim non minùs ex hac, C quam ex opinione Thomæ, immò etiam multò magis, insertur, Cœlum esse corruptibile, quod in doctrina Aristotel. est manifestè falsum: deducitur consequens statuto hoc fundamento, quòd à nemine erudito viro negari potest, cuilibet potentiæ passiuæ respondere in natura proprium, & ipsi æquatum obiectum, ad quod illa per se à natura dirigatur, vt dicere solemus potentiam visiuam habere proprium obiectum non quidem album, vel D nigrum, sed vniuersum genus colorum, hoc enim illi respondet tanquam propria perfectio proprio perfectibili; quærendum igitur ex Aegidio est, quodnam sit proprium obiectum potentiæ passiuæ materiæ & ipsi adæquatum; nam si eiusdem rationis est materia Cœli, & materia corporum inferiorum, vt ipse opinatur, certè proprium eius obiectum non est sola forma Cœli, quum possit materia alias quoq; formas recipere; nec solæ for- E mæ inferiorum, quum possit recipere etiam formam Cœli; erit igitur proprium, & æquatum obiectum, quod primum respondet potẽtiæ passiuæ materiæ, vniuersum genus formarum materialium, quod omnes & Cœli, & inferiorum corporum formas complectatur: hoc constituto, sic argumentemur: potentia receptiua nõ expletur parte aliqua sui obiecti, sed toto ipso obiecto adæquato, ergo forma C[illegible] potest totam materiæ po- F tentiam a[illegible]mplere, proinde remanet in materia potestas recip[illegible] alias formas; eaque est poten[illegible] at[illegible] quæ non potest esse frustra, [illegible]an[illegible] ducenda est ad actum; ergo nece[illegible]m aliquando esse interiturum; [illegible]um est Auerrois dictũ in Comm[illegible] de Cœlo. si [illegible]lum constaret ex materia & forma non habente contrariu[illegible] natura fecisset aliquid superuacaneum, & [illegible] contrario carens seruaretur perpet[illegible]o [illegible]a-

teria, quare materiæ potestas recipiendi alias formas frustra esset: neque alicuius momenti est id, quòd dicit Aegidius, formam *Responsio Aegidij.* Cœli ob suam magnam perfectionem explere totam materiæ potestatem; nam potentia respiciens totũ genus non potest expleri sola *Confutatio.* parte aliqua illius generis: ratioque huius verissima assignari potest, quoniam id, quod alicui naturale, atq; essentiale est, non potest ab vllo extraneo variari, & immutari; essentialis autem est ipsi materiæ potentia libera ad omnes formas; ideò etiamsi forma Cœli secundùm se carens contrario, & incorruptibilis statuatur, non ob id potis est materiæ naturam immutare; quamobrem duorum alterum sequi necesse est, aut dissonãtiam esse in rebus naturæ, nec sibi conuenienter respondere formam, & subiectam materiam, sed inanem prorsus, & superuacuã esse materiæ naturam, & aptitudinem naturalem; aut concessa, vt omnino concedenda est, ea consonantia, Cœleste corpus aliquando esse interiturum, pelliq; eius formam posse à forma contraria, iuxta Aristot. sententiam claram in lib. de longit. & breuit. vitæ, materiam habenti necesse est habere contrarium, quo sit, vt omne habens materiam sit corruptibile: sic etiam in primo lib. de ortu & interitu, contextu 22. & 43. inquit Aristotel. ea, quæ mutuò agunt & patiuntur, conueniunt in materia, & è conuerso illa, quæ in materia conueniunt, necesse est vt mutuò inter se patiantur, & agant, & vnius materia possit alterius formam recipere. Et in contextu 138. 1. libri de Cœlo, inquit Aristotel. materiam habere potentiam ad opposita, & esse causam vt res sit, & non sit, quo fit, vt omne habens materiam possit nõ esse. Quòd autem falsum sit, & absonum rationi id, quod Aegidius dicit, formam Cœli ob suam nobilitatem satiare totam potentiã, totumq; appetitum materiæ, hoc argumento ostendi potest; quia hoc idem euenire deberet in aliis formis, vt forma nobilior vices gereret omnium formarum ignobiliorũ, & expleret totam potentiam ad eas; igitur forma hominis expleret totam materiæ potentiam ad omnes inferiorum saltem corporum formas, proinde homo quoq; esset incorruptibilis, quod tamen falsum esse videmus. Vtor *Secũdum argumentum.* etiam contra Aegidium tali ratione: si materia Cœli, & materia inferiorum eadem est, & eiusdem rationis, ergo competit ei definitio primæ materiæ ab Arist. tradita in calce primi Physicorum, itaq; materia Cœli est primum subiectum, ex quo fit aliquid, proinde ex ea generari aliquid potest, quare Cœlum est corruptibile; debet enim definitio illa esse talis, quæ materiæ essentiam declaret, proinde omni materiæ competere debent illa, quæ in ea d[illegible]ne[illegible]umuntur, nec dicendum e[illegible] pr[illegible] definiri prout est in corpor[illegible]m inferi[illegible]ibus, quia sic de-

finiretur per accidentalia, quod minimè dicendum est: quoniam igitur conditio essentialis materię est, vt ex ea possit aliquid generari, necesse est Cœli quoque materiam eadem conditione participare: attamē habemus clarum Aristotel. testimonium in 1. Physic. contextu 57. & 68. vbi asserit, se de caducarum tantummodò rerum materia loqui: quoniam igitur Cœlum censuit esse æternum, non potuit existimare materiam Cœli, & materiam inferiorum eiusdem esse naturæ, & rationis; imò etiam apertè negauit esse in Cœlo materiam, vt legere possumus in context. 20. lib. 1. de Cœlo; quare sententia Aegidij in philosophia Aristot. concedi non potest.

Declaratio & comprobatio opinionis Auerrois. Cap. VI.

EX horum dogmatum confutatione manet probata opinio Auerrois, quam veram esse puto, quòd orbis Cœlestis sit corpus simplex, non constans ex materia & forma, ea verò tantùm ratione ex materia & forma constet, quatenus intelligentia motrix dicitur forma, orbis verò dicitur materia, quæ non habet potentiam ad esse, sed solùm ad vbi; quam sententiam sequutus est Scotus in 2. Sentent. distinctione 14. quæstione prima: hanc diffusè declarat Auerroes in suo libro de substantia orbis, & eam satis manifestè colligimus ex Aristotel. pluribus in locis, nam in contextu 138. primi libri de Cœlo, inquit, materiam esse causam vt res sit, & non sit, quod idem dicit in 13. primi de generatione: materiam igitur præditam potentia ad esse vult habere potentiam etiam ad non esse; quoniam ea est natura potentiæ passiuæ, vt sit potentia contradictionis, & monstrum est in philosophia Aristotelis, ponere materiam, quæ habeat potentiam ad dimidium tantùm contradictionis, ad solum esse, non ad non esse: neque est quòd aliquis dicat, Aristotelem ibi loqui de sola materia inferiorum, nam vniuersè de materia loquitur, quum agat ibi de mundi æternitate, quæ præcipuè in Cœli æternitate consistit. Clarijs etiam Aristoteles octauo diuinorum cōtextu duodecimo, loquens de cognitione rerum ex cognitione causarum suarum, inquit, esse res cognoscendas per causas, quas singulæ habent, & in eis numerat causam materialem; sed statim Cœlum excipit dicens non omnes substantias naturales habere materiam, quia substantiæ naturales æternæ vel non habent materiam, vel non talem, sed solùm loco mobilem: nullam igitur aliam materiam in Cœlo concedit nisi quæ loco tantùm sit mobilis; hæc autem est [illegible] quia non mouetur nisi id, quod a[illegible]u ex[illegible]it: at materia, quæ recipit formam s[illegible]bstantialem, & cuius potestas talem formam recipit, non

A dicitur loco mobilis, & hanc ibi Aristoteles in Cœlo manifestè negat; immò etiamsi eam ibi non expressè negaret, omnino negata intelligeretur, si solummodò nominata non fuisset; quum enim loquatur ibi Aristotel. de rerum cognitione per omnes suas causas, non rectè fecisset, si inter cœlestis corporis causas hanc quoque materiam non nominasset. Sed clarissima est Aristotelis sententia in 9. Metaphysic. contextu 17. vbi apertè dicit, omnem B potentiam passiuam esse oppositorū, ideoq; nullam in Cœlo esse potentiam patiendi, nisi respectu motus localis. Et 12. Metaphysic. contextu 10. inquit, omnia, quæ mutantur, habent materiam, sed diuersam; nam & sempiternorum, quæ loco mobilia sunt, est materia, attamen non generabilis, sed vnde quo, id est, mobilis de loco ad locum: omnem enim materiam putauit habere priuationem coniunctam; priuatio autem in Cœlo nulla C notari potest, nisi ratione loci, quia Sol in hoc loco existens habet priuationem alterius loci, & potentiam existēdi in illo. Quum igitur solam loco mobilem materiam in Cœlo Aristoteles ponat; loco autem non moueatur nisi id, quod est actu; & Cœlestis orbis sit id, quod mouetur; absque dubio putauit Aristoteles, nullam in Cœlo esse aliam materiam, nisi orbem ipsum, qui est materia per se actu, neque ex alia materia constat.

In Cœlo est priuatio ratione loci.

D

Græcorum opinio de materia Cœli. Cap. VII.

HAEc, quam diximus, Auerrois opinio, Græcorum quoque ferè omnium fuit, si rectè eorum verba intelligantur; in iis enim errare facilè possumus, nisi hac distinctione vtamur: Cœlum duobus modis accipi potest; vel enim sumitur Cœlum animatum, E hoc est, orbis cum anima eius motrice; vel sumitur solus orbis, seclusa anima: quando igitur Græci dicunt, Cœlum ex materia & forma constare, semper accipiunt Cœlum animatum, & orbem vocant materiam, animam verò vocant formam; & materiam illam dicunt loco tātùm esse mobilem; orbem verò seclusa anima nunquam dixerunt esse compositum, sed simplex corpus, & materiam simplicem esse volu[illegible]unt, nulla ex par- F te ab Auerroe in hoc diss[illegible]entes; nullam enim materiam substantia[illegible] ę subiectam Græci cognouerunt, n[illegible] quæ p[illegible]estarem habeat liberam ad [illegible]ia, [illegible]am Aristotelis sententiam fu[illegible] [illegible] talis autem potentia in Cœlo po[illegible] non po[illegible], quin Cœlum interitui obnox[illegible]m [illegible]atua[illegible] talem igitur materiam Cœlum non habet, iuxta Græcorum sententiam. [illegible] eorum dicta c[illegible]are, & osten[illegible] eorū fuisse opini[illegible] [illegible]d cura[illegible] pro[illegible]ximitatis gratia, dimis[illegible] [illegible]borum ipsorum cōsideratione, satis erit

in præ-

in præsentia notare quædam apud eos præcipua loca, quæ quisque per se legere, & considerare potest. *Theophrastus.* Theophrastus, referente Simplicio in 1. context. lib. 1. Physic. absolutè dixit, omnia naturalia ex materia & forma constare, quod de solis inferioribus, quorũ principia in libro primo Physicor. quæruntur, intelligendum est: quòd si Cœlo quoque dictum illud aptare velimus, eo modo, quẽ præximus, est intelligendum, vt orbem vocet materiam, animam verò mouentem vocet formam; hoc enim apud Græcos interpretes manifestum fuit, & nullus eorum dixit, orbem, seclusa anima, aliam formam habere. *Alexander.* Alexander libro 1. quæst. natural. cap. 10. & 15. inquit esse in Cœlo materiam diuersæ rationis à materia inferiorum, & idem intelligit, quod Aristoteles semper intellexit, nempe materiam loco mobilem, & orbem ipsum Cœlestem: idem de Alexandro colligitur ex verbis Simplicij in 2. Physicorum contextu 69. & in 2. de Cœlo, 17. & 41. idem legimus in commentariis Metaphysicorum sub Alexandri nomine editis, libro 9. comment. 18. & libro 12. comment. 2. & 20. & 34. iuxta Alexandri partitionem, vbi corpus ipsum, quod in orbem fertur, inquit esse materiã, & elementum, quod materiæ inferiorum corporum proportione respõdet; motorem vero immobilem inquit esse ipsius Cœli formam. Hæc eadem Ammonij sententia fuit in calce quarti *Ammonius.* *Themistius.* segmenti libri de interpretatione; & Themistij in 3. contextu libri 3. Physic. & clariùs in 20. libri 1. de Cœlo, vbi sententiam Aristotelis declarans, dicentis Cœlum neque materiam habere, neque contrarium, inquit Cœleste corpus nullum habere subiectum: Cœlum enim dum vt animatum sumitur, habet subiectum, nempe orbem animę cœlesti substantem; at corpus ipsum cœleste seclusa anima, quod ibi ab Aristotele consideratur, nullum aliud, ex quo constet, subiectum habet: quare manifesta ibi est Themistij sententia, immò & Aristotelis; qui cœlestis corporis naturam ibi ex instituto declarat. *Simplicius.* Simplicius manifestissimè hanc sententiam sequutus est, vt apud eum patet in libro 1. Physic. 68. & in 2. Physic. 71 & in [illegible]. Physic. 79. & in 1. de Cœlo 5. & 20 & 22. *Iamblicus.* Iamblicus quoq; in lib. de Mysteriis Aegyptiorum apertè dicit Cœlum esse substantiam [illegible] & omni materię & form[illegible] *Olympiodorus.* [illegible] Olympiodorus in Proœmio libri 4. Meteorolog. inquit Cœlum, & elementa esse composita: sed non [illegible] dũm eandem compositione[illegible] compositionem denorat esse e[illegible] forma mouente *Michael Ephesius.* Michael Ephesius A[illegible] cap. [illegible] lib. de partibus animal[illegible], nullam esse in cœlo materiam [illegible] lem. *Ioan. Grammaticus.* [illegible] Ioannes Grammat[illegible] ad eius sententia non est digna c[illegible]

A nam Aristotelis de Cœlo opinionem impugnauit, & ostendere nixus est, Cœlum esse naturæ elementaris, & corruptibile. testatur de Ioanne Simplicius 8. Physic. 79. & lib. 1. de Cœlo 72. quòd dixerit, formam Cœli habere priuationem oppositam, contrarium tamen asserere videtur in lib. 1. Physic. 68. sed quum deseruat hac in re Aristotelem, nulla est nobis ipsius habenda ratio, qui hac de re iuxta principia philosophiæ Aristotelis disputandum B proposuimus.

Distinctio duplicis formæ.
Cap. IIX.

Vt illa, quæ in contrarium adducta sunt, argumenta soluantur, sciendum est, formam, seu causam formalem sumi duob. modis: accipitur enim vno modo pro illa forma, quæ est altera pars compositi, & re distingui- C tur à materia, in qua inhæret; hac ratione corpus Cœleste, seclusa anima mouẽte, nec formam habet, nec materiam, nempe quæ sint duæ partes re distinctæ, ex quibus iũctis Cœleste corpus constituatur: altero modo sumitur forma pro essentia, seu quidditate rei, omnis enim res habet essentiam propriam, & proprium quid est; hoc modo etiam cœleste corpus seclusa anima habet formam, hoc est, essentiam propriam. Harum igitur dua- D rum acceptionum illud est discrimen, quòd priori modo accepta forma dist nguitur re & à materia, & à composito: quemadmodum enim aliud est forma, aliud materia, ita aliud est forma, aliud forma & materia simul iunctæ. At de forma accepta pro quidditate secus est; quandoque enim sola ratione distinguuntur quidditas, & id, cuius est quidditas, quandoque etiam nullo modo: in illis enim, quę sunt abiuncta à materia, idem prorsus est E quidditas, atque id, cuius est quidditas; quum enim non habeant esse sensile, sed solùm esse intellectile, in his quidditas ab eo, cuius est quidditas, nec re, nec ratione distinguitur: in habentibus autem materiam, vbi necesse est ratione distingui esse sensile, & esse intellectile, distinguitur etiam ratione quidditas ab eo, cuius est quidditas, re tamen ipsa idem sunt, vt Aristoteles docet in libro 7. Metaphysicorum, contex. 20. & 21. nam quid- F ditati hominis nil aliud in rebus respondet, nisi homo ipse: nil enim aliud est quidditas hominis, quam forma hominis in materia propria, & eam significamus per hominis definitionem, quando dicimus, homo est animal rationis particeps; differunt autem sola ratione, quia dicitur hominis quidditas, quatenus mente concipitur, & intelligitur, hom[illegible] tem [illegible] a animam existens, qui sin[illegible] ari[illegible] & [illegible]is est, dicitur non quid[illegible] quidditatem; est enim res [illegible] stricta ad has conditiones,

Forma dupliciter sumitur.

An quidditas ab eo distinguatur, cuius est quidditas.

hic, & nunc, & ad accidentia (vt vocant) indiuiduantia, quæ insequuntur nexum hunc realem formæ cum materia; singularium enim esse dicuntur ipsæ quidditates; nec, quia idem sint homo & hominis quidditas, nugationem committimus, dicendo hominem habere quidditatem, quasi dicamus ipsum habere seipsum; etenim ad vitandam nugationem, & omnem absurditatem, sufficit distinctio rationis: patet hoc in definitione, & definito; est enim idem re homo, atque hominis definitio, tamen dicimus hominem habere definitionem, nec vllam nugationem committimus, quia differunt ratione. Quoniam igitur Cœlum est indiuiduum materiale, & sensile, & demonstratum, necesse est, vt ratione distinguantur Cœlum, & Cœli quidditas, idque significauit Aristoteles in contextu 92. libri 1. de Cœlo, dicens Cœlum esse formam, & hoc Cœlum esse formam in materia; non enim accipit ibi formam pro ea, quæ est altera pars cõpositi, sed pro quidditate rei materialis, quæ aliud est vt sensibilis, aliud vt intellectilis; ideò quando absolutè dicimus Cœlum, dicimus rem intellectilem, & quidditatem ipsam; quando autem dicimus hoc Cœlum, dicimus rem sensilem, ac demonstratam, proinde quidditatem in materia, & id quod appellatur habens quidditatem, nam hoc Cœlum, sensile est id, cuius est forma accepta pro quidditate: ideò non est ignorandum, Aristotelem ibi, sicuti nomine formæ non intelligit illam, quæ est altera pars compositi, ita nec nomine materiæ materiam illam intelligere, quæ est altera compositi pars distincta à forma; sed nomine formæ rem ipsam totam intelligere vt habentem esse intellectile, & nomine materiæ eandem rem vt habentem esse sensile, ac demonstrabile; ita vt hæc duo nomina, forma & materia, ibi significent quidditatem, & habens quidditatem, quæ idem sunt re, ratione autem distinguuntur: est autem trita apud Aristotelem hæc materiæ acceptio, vt materiam sumat non pro ea, quæ subiicitur formæ, & ex qua fit aliquid, sed pro substantia ipsa corporea extra animam existente, & sensili; hoc legere apud Simplicium possumus in 1. libro de Cœlo, contextu 22. & 92. cuius verba hîc recensere operæpretium nõ est. Ob id non absque ratione Græci interpretes in libro secundo Physicorum, contextu 26. & 71. Cœlum vocant materiam formalem, & formam materialem; est enim materia quædam actu per seipsam, & participat modo quodam tum materiæ, tum formæ cõditionibus, formæ quatenus est actu per se, materię verò quatenus est corporeum, & sensile; quamobrem est res intelligibilis, quatenus est forma; & res sensilis, quatenus est materia; & est materia habẽs formam, & forma in materia, absque reali distinctione materiæ, &

Materia etiã sumitur pro substãtia demonstrata.

Cœlũ est materia formalis, & forma materialis.

A forma; quare appellari potest & habens formam, & habens materiam, ex sola distinctione rationis, quam modò declarauimus.

Solutio argumentorum Thomæ & Aegidij. Cap. IX.

Argumenta Latinorum, quę antea adduximus, per ea, quæ modò dicta sunt, facilè soluuntur; nam ad argumentum Thomę, B si maior propositio sano modo intelligatur, dicimus, totum concedi posse; nam maior erat; omne quod extra animam actu existit, aut est actus, aut habens actum, in qua si sumatur actus lata significatione, prout cõplectitur & formam, quæ est altera pars compositi, & formam pro essentia acceptam, vera est propositio: per eam tamen non ostenditur, Cœlum esse compositum, sed solùm ostenditur, Cœlum habere actum altero duorũ mo- C dorum, nempe vel formam, quæ est altera pars compositi, vel formam pro quidditate acceptam: si verò sumatur actus propriè pro forma, quæ est altera pars compositi, neganda est illa maior; dicimus enim dari aliquid, quod neque est talis forma, neque talem formam habens; huiusmodi enim esse dicimus cæleste corpus: quare insufficiẽs est hæc Thomæ diuisio, quum dicit, omne existens vel esse actum talem, vel habere talem actũ: quòd D si dicat, se in hoc argumento non essentiam respicere, sed existentiam, quæ est quiddam additum essentiæ, adhuc eadem responsione vtemur; sicut enim forma est essentia rei, ita dat etiam actu existere, nec magis forma pars altera compositi, quàm propria quidditas rei simplicis; nam corpus cœleste est materia existens per se, quoniam ex sua natura proprium habet complementum, quo existit actu sine ope alicuius externi: quoniam igitur Cœlum E est indiuiduum actu existens, debet esse aut purus actus, aut habens actum, nõ est autem actus, ergo habens actum, non quidem formam re distinctam à materia, sed propriam essentiam, & proprium complementum, quo sine alicuius ope est aptum per se actu existere; intelligo autem proprium complementũ, non ratione operationis, sed ratione solius esse; quemadmodum enim nauis nõ est apta per se operari sine nauta, ita nec Cœlum sine F anima mouente; attamẽ existit nauis per seipsam sine ope nautæ [illegible] & [illegible]bis Cœlestis talem habet n[illegible] & [illegible]am, vt sine alicuius admin[illegible] p[illegible] [illegible]at actu. Patet igitur, hoc argum[illegible]endi, cœleste corpus constar[illegible] e[illegible] forma re distinctis: nam si hoc [illegible]a p[illegible]et, facile Aristoteli fuisset in prim[illegible]cę auscultationis demõstrare natu[illegible] a c[illegible]ora ex materia & f[illegible]a constare, [illegible] ne quod e[illegible] an[illegible]am actu exi[illegible] actus, aut h[illegible] c[illegible] actum; nõ [illegible]isset tamen argumentum Aristo-

Ad primum Thomę argumentum.

Aristotele dignum, quia vanum est, vt ostendimus. Sic etiam soluendum est argumentũ, quod Thomistæ sumunt ex Aristotele in cõtextu 12. libri 8. Metaphysicorum, vbi dicit, Cœlum habere materiam, sed nõ talem, qualem habent inferiora corpora; sic enim significare videtur, Cœlum esse compositum, & ex materia, & forma constare, quoniam nihil dicitur habere seipsum; quare si Cœlum habet materiam, non est simplex materia. Nos verò iam diximus, tritum & vulgarum esse in philosophia hunc modum loquendi, hoc habet hoc, etiam absque reali distinctione habentis, & rei habitæ, sicuti quando dicimus aliquid habere definitionem. Dicere etiam possumus, Cœlum, quatenus est animatum, esse verò compositum, & ita habere materiã & formam re distinctas; habet enim mentem mouentem, quæ est instar formæ, & orbem, qui est instar materiæ: quare nullius roboris est argumentum hoc. Ad alteram verò partem argumenti Thomæ non opus est respõdere; hoc enim constituto, quòd orbis cœlestis non sit compositus, sed sit materia per se actu existens, concedimus esse materiam diuersæ rationis à materia inferiorum. Ad argumentum Aegidij sumptum ex context. 92. libri 1. de Cœlo, si formam sumat pro quidditate, & materiam illi respondentem, sicut antea declarauimus, dicimus totum esse concedendum; quia necesse est, vt omne indiuiduum sensile habeat suam quidditatem, ratione distinctam ab habẽte quidditatẽ, quod ibi vocatur materia: at si intelligat formam & materiam, quæ sint duæ partes compositi re distinctæ, neganda est propositio maior; non est enim necessarium, vt omne indiuiduum sensile constet ex materia & forma re distinctis, neque hoc vult ibi Aristoteles, vt cuilibet eum locum, & scopum philosophi consideranti manifestum esse potest: hoc igitur argumento non ostenditur id, quod Aegidius probare vult.

Argumentũ Thomistarũ.

Solutio

Ad secũdum Thomæ.

Ad argumẽtum Aegidij.

Dubia, quæ ostendunt, in Cœlo non esse Naturam, & variæ hac de re sententiæ.

Cap. X.

SVperest, vt consideremus, an in Cœlo sit natura & tale principium motus, vt Cœlum quo[illegible] b d[illegible] finitio[illegible]e naturæ contineatur: non [illegible] res hæc carere difficultate, si vera illa su[illegible] quæ [illegible] de natura diximus; nã si natura est [illegible], materia verò p se non est natu[illegible] [illegible]atenus habet potestatem [illegible] est natura, hoc est, quaten[illegible] [illegible]te, quod forma actu, nõ videtur C[illegible] [illegible] naturam; nam intellige[illegible] [illegible] [illegible]uetur, no[illegible] po[illegible]umus naturam app[illegible] quum sit ab[illegible]cta à materia, natura verò cuiusque rei dicat[illegible] p[illegible] ria eius forma, quę ipsam constit[illegible], & [illegible]iam

A informat: quemadmodum enim nauta nõ dicitur natura nauis, ita nec anima Cœlestis dici potest natura Cœli, sed est supra naturam: ob id Aristoteles in 4. contex. libri 2. Physicorum, dixit naturã semper esse in subiecto, forma. n. materialis inhæret subiectæ materiæ, quam informat, ac perficit: anima verò Cœlestis non est in orbe vt in subiecto, quũ sit substantia per se existens, & abiuncta à substantia orbis, licèt illi gubernando assistẽs. Sed neq; B orbis videtur posse appellari natura, quum sit simplex materia, si sola forma est natura, materia verò per se nõ est natura, sed per formã, quam respicit; orbis enim nullã respicit formã, à qua recipiat esse, sed est materia actu p se ipsam: quoniã igitur materia sine forma nõ potest appellari natura, nõ videtur orbis dici posse natura Cœli, nulla igitur in Cœlo est natura; hoc autem si verum est, inde inferri videtur, motum Cœli nõ esse naturalem, quum C à natura Cœli non proueniat. Ob id non defuere, qui dixerint, neque motum Cœli esse naturalem, neq; inesse in Cœlo naturam; quę Alberti & Scoti, & Durandi opinio fuit: alij verò naturalem quidem esse motum Cœli, & in Cœlo naturam esse asseruerunt, diuersam tamen ab illa, quæ in lib. 2. Physic. definitur: ptoinde sub ea definitione naturam cœlicam non contineri. Quibus autem argumentis vtraq; secta nitatur, non referã, quia sunt quãD plurima, & ea legere quisq; potest apud Benedictũ Pereriũ in lib. suo de principiis, vbi & ambo hæc dogmata ritè cõfutantur, & omnia eorũ argumenta tum diligenter exponuntur, tum etiam optimè soluũtur; nam illa, quæ ab alus rectè tradita sunt, ad libros nostros transferre, vt aliorum scriptis volumẽ nostrum excrescat, consilij nostri non est, præsertim quãdo id fieri nõ posset absque magna sermonis prolixitate, quod vtiq; hac in re contingeret. E Omissa igitur aduersus eos disputatione, nũc satis nobis sit hanc tanquam veram, & dictis Arist. cõsentaneam sententiã statuere, motũ Cœli esse naturalẽ, & in Cœlo talẽ esse naturam, quæ sub naturæ definitione ab Arist. in 2. Physic. tradita cõtineatur per quandã similitudinẽ, & analogiã, quã Græcorũ interpretum, & Auerrois opinio fuit; eamq; ex Arist. satis manifestè sumimus in context. 5. lib. 1. de Cœlo, vbi repetẽs definitionem naturæ in 2. F Physic. traditã, motũ in illa acceptum diuidit in rectum & circularem; quare asserit in Cœlo esse naturam, & internũ principium motus: prętereà in eo 1. lib. frequenter motum circularem inquit esse quinto corpori naturalem, & ab eius natura prodeuntem. In 1. quoque context. 3. libri de Cælo, nominat Cœlum inter co[illegible] p[illegible]ra naturalia; at naturale est id, quod n[illegible] [illegible]et; quare secũ[illegible]um Arist. in Cœlo est natura, ea[illegible] talis, cui cõpetat definitio naturæ [illegible] [illegible]x. 3. lib. 2. Physic. auscult. Ar[illegible] [illegible] [illegible]oc igitur constituto, modum

Opinio dicentium, motum Cœli non esse naturalem.

Opinio dicentium, Cœlum sub definitione non contineri naturæ.

Opinio vera.

tantúmodo considerare oportet, quo in Cœlo natura inest; quum enim non eadem prorsus ratione, qua in corporibus inferioribus, sit in Cœlo natura, multi in eum errorem ducti sunt, vt dixerint, naturam in Cœlo non inesse: hoc igitur est à nobis in præsentia considerandum.

Quomodo sit in Cœlo Natura, & quomodo Cœli motus dicatur naturalis.

Cap. XI.

TOta huiusce rei difficultas tolletur, si declarauerimus, quomodo proportione quadam, ac similitudine cœlesti corpori illa, quæ de inferiorum natura alibi diximus, accommodentur. Quoniam igitur natura in his inferioribus est forma, quæ distinguitur re à materia, & quatenus est forma, est principium motus actiuum, & quatenus est in materia, est principium motus passiuum, quia facit in materia propensionem ad talem motum recipiendum, non ad alium; materia verò secundùm se nullum respicit determinatū motum, quum æquè sit apta ad omnes, sed coarctatur à forma, & fit propensa ad statutū motum recipiendum, & hac ratione est principium motus passiuum, non per se, sed per formam, ita vt non duo principia motus passiua dicamus, sed vnum, dum dicimus formā in materia, & materiam vt tali forma prædi[illegible]am; ideò hæc eadem principia in cœlesti corpore quærere vanum est, vbi neq; est forma materiam informans, neq; materia actuata, seu perfecta à forma. Attamen quum illa materia iam sit actu existēs, & ad certam naturam coarctata, ac determinata, nō quidem per formam, sed per semetipsam; de hac idem dicere possumus, atq; etiam debemus, quod de materia inferiorum per formā actuata alibi diximus; si enim materia secundùm se ad nullum statutum motū propēsa est, sed æquè ad omnes, ita vt nullus motus ei violentus dici possit; quatenus verò à forma perficitur, & coarctatur, ita propensionem adipiscitur ad certum aliquem motum, non ad alium, siquidem talis propensio non potest nisi ab actu prouenire: sic materia Cœli, quū sit iam per se determinatæ naturę, propensionem habet ad recipiendum solum motum in orbem, nō aliquem alium, & ita est principium motus passiuum; quod idem denotamus, dicendo propriam Cœli formam, hoc est, quidditatē, esse in eo principium motus passiuum, prout est quidditas materialis, ita vt illa possit appellari natura Cœli, qua Cœlum est naturaliter mobile in orbem. At princ[illegible]m motus actiuum internum in Cœlo [illegible] est: quū enim in his inferioribus fo[illegible] & quatenus est forma, [illegible] pium mo[illegible]s actiuum, in Cœlo autem nu[illegible] forma re distincta à materia, nō [illegible] in Cœlo principium motus actiuum, quod in ipso insitum sit, quia necesse est, re distinctam esse formam à materia, si forma debeat vim habere mouendi: solum igitur passiuum internum motus principium in Cœlo est; sed quia nullum patiēs ducit se de potestate ad actum, ideoq; omni patienti assignatum est à natura aliquod agēs, à quo patiatur, data est Cœlo anima motrix tāquam externum principiū quod natura Cœli appellari non potest, cum illo tamen ita cōueniens, vt tāto motu sit apta mouere, quanto orbis est aptus moueri, quod significauit pulcherrimè Alexander in 34. context. lib. 12. Metaphys. dicens, eundem in Cœlo esse motum animę, & naturæ, & animam mouere per mediam naturam; quod postea declarans inquit, naturam in Cœlo esse aptitudinem, & propensionem quandam ad certum motum recipiendum; ab anima verò tribui ipsum trāseundi actum, ad quem orbes sunt per naturam procliues: sic enim dicit in corpore cœlesti insitam esse propensionē recipiendi quendam statutum motum, hæc autem est principium motus passiuum, & hanc solam vocat naturam Cœli, eamque distinguit ab anima, tanquam à principio quodam externo, à quo orbis non recipit esse: quum ergo distinguat in Cœlo animam à natura, & animā dicat esse principium motus actiuum, naturam verò passiuum, absq; dubio nullam in Cœlo naturam ponit, nisi quę sit principium motus passiuum, quoniā anima illa nō est Cœli natura; quòd enim anima animalis mortalis dicatur eiusdem esse natura, id fit, quia est forma informans materiam, & dans esse animali: at anima Cœli, quum non det esse Cœlo, illius natura appellari non potest: ad significandum autem proportionem magnam, ac perfectam conueniētiam motoris cum moto, & principij actiui cum passiuo, dixit Alexander, eundem esse in Cœlo motum animæ, & naturæ, quia eodem motu natura Cœli facit ipsum aptum moueri; quo anima est apta mouere. Hoc idem ex Arist. colligitur in 6. context. 2. lib. de Cœlo, vbi dicit, animam cœlestem mouere Cœlum eo motu, quo ipsum est aptum natura moueri; quia si aliter moueret, quam ipsum sit aptū moueri, motus ille esset violentus, & anima in mouēdo fatigaretur, quia natura Cœli repugnaret, quod mortalibus animalibus euenit: naturam ergo Cœli vocat A[illegible] quiddam distinctum ab anima [illegible] dicit esse passiuum tātum pr[illegible] habet orbis naturalem prop[illegible] tanto motu moueatur. Ex his ra[illegible] possumus erroris Durā[illegible] distinct. 14. quæst. 2 effic[illegible] Cœli non esse naturalem; id en[illegible] in errorē duxit, fuit, quo[illegible] principium mot[illegible] quā sit principium pass[illegible]uum, quod tamen [illegible]gatur expressè ab Aristotele in contextu

Principium motus in Cœlo passiuum.

Non est in Cœlo principiū actiuum internum.

Conuenientia intelligentia cum orbe.

Durandi error.

textu. 31. libr. 8. Physic. quum igitur principium actiuum motus Cœli sit anima Cœli, quæ non est forma dans esse Cœlo, quales sunt animæ animalium mortalium, ipse constanter negauit motum Cœli fieri à natura; & eius sententia vera est de principio actiuo, quia motus ille non habet tale principiũ actiuum, quod Cœli possit vocari natura. Est igitur cœlesti corpori cum his inferioribus & similitudo aliqua & dissimilitudo; similia namque in eo sunt, quòd vtraque habent principium motus passiuum internum, quo propensa sunt ad statutos quosdam motus recipiendos, qui soli sunt eis naturales, & hoc in vtrisque est materia vt actuata, seu forma vt in materia: dissimilia autem sunt, quoniam in his inferioribus materia actuatur per formam re distinctam ab ipsa, materia verò Cœli per semetipsam est actu, & per se est talis determinatæ naturæ: hinc alterum discrimen oritur, quòd in his forma est etiam principium motus actiuum, quum sit re distincta à materia, in Cœlo autem actus ille non potest esse principium actiuum eiusdem motus, quum non sit re à materia distinctus; quamobrem indiguit Cœlum externo principio, à quo moueretur, sicuti nauis habet propensionem, & aptitudinem ad motum nauigationis recipiendum, sed eget motore externo, à quo moueatur. Motus igitur Cœli est verè naturalis, quoniam internum eius principium in Cœlo est, idq; satis est vt ille motus dici possit naturalis; quoniam Aristoteles in definitione naturæ indistinctè accepit principium motus, seu actiuum, seu passiuum. Ratione autem principij actiui motus Cœli non est naturalis propriè loquendo, sed fit à principio supernaturali; tamen per quandam similitudinem dici potest hac quoque ratione naturalis; quoniam anima Cœli, etsi non est Cœli natura, mouet tamen ad modum naturæ, & licèt secundùm suam substantiam non sit res naturalis, est tamen principium naturale, quia quatenus est mouens, est causa effectus naturalis, & ita pertinens ad scientiam naturalem, quod significauit Aristoteles in contextu 73. dicens, cœlestes motores mouere physicè, non esse tamen res physicas. Possumus autem hac de re Auerroem legere in Comment. 5. 1. lib. de Cœlo, vbi omnino negat animam cœlestem esse Cœli naturam, nisi secundùm quandam similitudinem, quatenus ita mouet cœleste corpus, vt forma materialis, quæ verè est natura, mouet corpora inferiora: reuera tamen inquit, solam Cœli materiam, vt per se actuatam, esse naturam Cœli appellandam, & principium motus passiuum tantùm, quemadmodum nos modò declarauimus, qui hac in re Auerrois sententiam ad vnguem secuti sumus.

Similitudo, ac dissimilitudo de natura cœli cum natura inferiorũ.

Motus Cœli ratione principij actiui, non est naturalis, nisi secundùm similitudinem.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

Liber DE MOTV IGNIS IN ORBEM.

Proponitur quæstio, & solutio Conciliatoris. Cap. I.

VVM totum elementũ ignis & magna etiam aëris pars à Cœlo in orbem circumuoluatur, vt ait Aristot. in 1. lib. Meteo[illegible]log. id[illegible] fiat perpetuò [illegible]m Arist qui[illegible]undum æternũ[illegible] e[illegible], sitq; motus ille igni, & a[illegible] quum fiat ab externo pri[illegible] de eo apud omnes sectato[illegible] est, quomodo motus, qui p[illegible] esse perpetuus: quan[illegible] b. de Cœlo, dixit ea, q[illegible] præter naturã [illegible] interire; vnde sumitur vulg[illegible] p[illegible]o, nullum violentũ potest e[illegible] pe[illegible]am etiam apertè pronuntiauit Arist. in contex. 17. lib. 2. Difficultas hæc non leuis est, & interpretibus Arist. magnum negotium facessit, quum pugnare inuicem videantur hæ duæ propositiones, nullum violentum est perpetuum; &, ignis perpetuò fertur circa mediũ: ideò multi ad hanc tollendã difficultatem varia dixerũt. Conciliator in differentia 14. cõsiderans propositionẽ illam, nullum violentum est perpetuum, inquit, nullã ex ea oriri difficultatem, si intelligatur cũ hac limitatione, nisi habeat causam perpetuãtem: p[illegible] hoc igitur soluit dubiũ de motu ignis in orbem, dicẽs motum i[illegible]ũ & violent[illegible] esse, & perp[illegible]ũ, quia causam habet suæ p[illegible], nempe m[illegible]tũ Cœli perpetuum sec[illegible] A[illegible]otelem; at nisi causam ha[illegible] q; motus ille, quum [illegible] p[illegible]æ[illegible] posset esse perpetuus.

Sententia Conciliatoris.

K

Impugnatio sententiæ Conciliatoris.

Cap. II.

Sed nec doctissimus iste vir nihil reuera dicit, quod hanc difficultatem tollat, quum rem decideret per semetipsam. docet enim Aristot. in primo 2. lib. Posteriorum Analyticorum, omnem quæstionem esse quæstionem causæ: quærere enim an res aliqua sit, est quærere an detur causa aliqua illius rei; quærere aũt cur res illa sit, est quærere quænam sit illa causa: vt quærere an Luna obscuretur, est quærere an causa aliqua detur obscurationis Lunæ; quærere autem cur Luna obscuretur, est quærere quænam sit illa causa: omnis igitur quæstio est quæstio causæ, etiam illa, qua quæritur an res sit; siquidem quicquid est, causam aliquam habet, qua est: quando igitur quærimus, an detur aliquod violẽtum perpetuum, quærimus an detur aliqua causa perpetuitatis violenti, si verum est id, quod ab Aristotele ibi de quæstionibus traditur; ideo quando Conciliator inquit, esse tunc violentum perpetuum, quando causam habet suæ perpetuitatis, perinde est ac si dicat, dari tunc violentum perpetuũ, quando datur violẽtum perpetuum; seu tunc dari causam vt violentum sit perpetuũ, quando datur causa vt violentum sit perpetuum: quare Conciliator ad hanc difficultatem nihil reuera dicit, sed propositionẽ prædictam limitat per semetipsam. Præterea si hæc solutio admittatur, nullius momenti redditur ratio Arist. in context. 17. libri 2. de Cœlo: quando enim rationem adducens cur motus Cœli sit naturalis, inquit, nisi esset naturalis, non posset esse perpetuus, quia nullum præter naturam est sempiternum; rationem hanc facilè soluere possemus, dicẽdo motum Cœli esse præter naturam, perpetuum tamen, quia causam habet æternam suæ perpetuitatis. Sed huius viri error tunc clare inspicietur, quando rationem cognouerimus, cur nequeat violentum perpetuari; nam si repugnat violento perpetuitas, nulla est causa, quæ ipsum perpetuare possit.

Primũ argumentum.

Secundum.

Multorum communis opinio.

Cap. III.

Est communis multorum sententia, quod dubium hoc soluatur per distinctionẽ violenti: duplex enim est violentum; vnum quod est contrarium naturali, & inimicum naturæ illius rei, cui datur: violentum alterum vero, quod neq; naturale est, neq; contrarium naturæ, sed medium inter hæc [illegible] positionem illa [illegible] est perpetuum [illegible] quod est contrarium n[illegible] negant motum [illegible] & [illegible] enim inquiunt, neq; natur[illegible]

Violentum est duplex.

A mentis, neq; contrarium naturæ ipsorum, sed medium inter naturalem, & contrarium naturæ, proinde posse esse perpetuum. Hunc motum medium inter naturalem, & vere violentum posuit Auerroes in comment. 20. lib. 3. de Cœlo, & in 2 Meteorolog. cap. 2. vbi dicit, motum ignis, & aëris circa medium non esse naturalem, neq; violentũ, sed medio modo se habere: hunc etiã posuit Thomas in context. 10. lib. 1. de Cœlo, dicens motum ignis in orbem
B nec esse secundùm naturam, nec contra naturam, sed supra naturam. Eiusdem etiam mentionẽ facit Simplicius passim in libris de Cœlo, vt ibi videre est; eius enim verba nõ refero.

Motus medius inter naturalem, & violentum.

Argumentatio Zimaræ contra communem sententiam, & eius opinio.

Cap. IV.

C Aduersus hanc communem opinionem aliqui inuehuntur. Primùm quidem Zimara in suo Theoremate 19. vbi omnino negat motum illum medium inter naturalem, & violentum, ipsumq; euertere nititur. Obijcit primo authoritatem Aristotelis, qui nullibi mentionem huius medij fecit, neq; alium motũ cognouit, quàm naturalem, & violentũ, sumendo violentum pro eo, qui est cõtrarius naturali; nam in 7. lib. Physic. auscult. inquit, omnem motum vel ab interno, vel ab exter-
D no principio fieri, & illum esse naturalem, hunc autem violentum, quem etiam diuidit in pulsionem, tractationem, vectionem, & vertiginem. In 3. etiam lib. de Moribus ad Nicomachum, definiens Aristoteles violentum, inquit esse illud, cuius principiũ extra est quare omnis motus factus ab externo principio apud Aristot. eiusdem est conditionis, & eodem modo violentus proinde etiam motus ignis circa medium est eiusmodi. Præterea in
E context. 76. & 77. lib. 1. de Cœlo, probare volens Aristoteles vnum tantùm esse mundum, inter alia fundamenta hæc statuit, omnia, quę mouentur, aut moueri natura, aut violentia, at si tertius ille medius motus daretur, ratio illa Aristot. [illegible] t, [illegible] ando hanc esse sufficientem enumera[illegible], vt argumentum [illegible] ud Arist. confi[illegible] an[illegible] as manife[illegible] est [illegible] ta propria ip e p [illegible] lentum
F potest [illegible] en pr[illegible] tem per se [illegible] one ag[illegible] en ti con[illegible] illa ca [illegible] vio lentu[illegible] ei [illegible] iam [illegible] mo- [illegible] cir- [illegible] se [illegible] am per- p[illegible] cucũuoluitur tamen ignis perpe-

Secundum.

Zimaræ opinio.

perpetuò præter consilium agentis, ideoq; accidens; quia quum oportuerit in ipso Cœli contractu esse elementum ignis, accidit igni hæc necessitas, vt simul cum Cœlo circũferatur: per se igitur nullum violentum est perpetuũ, per accidens tamen potest aliquod violentum perpetuari.

Impugnatio sententiæ, & solutio argumentorum Zimaræ. Cap. V.

HAEC Zimaræ opinio recipienda nõ est, & maximè refellitur ea ipsa ratione, qua motus videtur Aristoteles ad dicendum, nullum violentum posse esse perpetuum: nulla enim alia ratione magis ductus esse videtur, quàm hac, quia violentum est contrarium naturæ, contraria verò inter se pugnant, seq; mutuò interimere nituntur; necesse est igitur, vt id, quod est contrarium naturæ, illam oppugnet, & illa contrà repugnet, quia quælibet res nititur se conseruare: & ea pugna non potest esse perpetua, quoniam alterum contrariorum tandem vincere, ac pellere alterum necesse est; vel enim ipsa rei natura id, quod ipsi contrarium est, tandem repellit, vel succumbit, & à contrario oppugnante opprimitur, atq; interimitur; horum autem vtrumlibet eueniat, non potest illa violentia perpetuari, quum vel ipsa tollatur superato contrario, vel rei natura interempta, desinat illud esse contra naturam, quum nulla amplius eiusce rei natura existat: hoc respiciens Auerroes in comment. 17. lib. 2. de Cœlo, dixit non dari violẽtum absq; naturali; quia necesse est, vt id, quod est præter naturam, præsupponat ipsam naturam: quoniam igitur non potest aliquid dici contrarium naturæ, nisi existente illa natura, fieri nullo modo potest, vt aliquid violentum, & contrarium naturæ perpetuetur; siquidem pugna, vti diximus, non potest esse perpetua. Si hæc est vera ratio, cur nullum violentum perpetuari queat, sententia Zimaræ defend[illegible] potest. quũ enim apud ipsam non detur m[illegible]tus med[illegible]us, sed omnis motus vel sit secun[illegible]um naturã, vel contra naturam, motus ig[illegible]m [illegible] n[illegible] dum naturam [illegible] xterno, non ab intern[illegible] o [illegible]tra naturam [illegible] an[illegible]m expelle[illegible] et; atqui repe[illegible] a [illegible] xterno, & [illegible] itur tan[illegible]em supera[illegible] b [illegible] is, si est [illegible] contra[illegible] vt ignis [illegible] la affe[illegible] [illegible] a [illegible]ruari perpetuò po[illegible] tura motus il le n[illegible] p[illegible]ter n[illegible] ampl[illegible]us po[illegible] e ign[illegible] perpetu[illegible] motus [illegible] si est cõtra naturam ignis [illegible] Zi-

Nota rationẽ cur nullũ violentum possit esse perpetuum.

Primum argumentũ contra Zimaram

mara, motũ illum pugnare cum natura ignis, & illi esse contrarium, iam fatetur motum medium, quem negauerat: quid enim est motus medius, nisi ille, qui neque à rei natura prouenit, neque illi contrarius est? vanum etiam est illud, quod Zimara dicit, motum ignis in orbem perpetuari per accidens, quia prętet cõsilium mouentis; nam vt ei condonemus, motum illum esse præter agentis consilium, non ob id possibilis redditur eius perpetuatio, si est contrarius naturæ ignis; nam ratio nunc à nobis adducta demonstrat necessarium esse, vt vel natura ignis succumbat, ac pereat, vel motum illum repellat, tanquam sibi contrarium: nullius igitur momenti est consilium agentis, quia siue ex eius consilio, siue præter eius consilium circumferatur ignis, non potest perpetuò circumduci, si motus ille est ipsius naturæ contrarius. Patet etiam opinionem hanc Zimaræ euertere argumentum Aristotelis in contex. 15. lib. 1. de Cœlo, & in 17. lib. 2. quando dicit; motus Cœli est naturalis, quia nullum præter naturam est sempiternum: solui enim posset argumentum hoc, dicendo motum Cœli esse præter naturam, æternum tamen, quia perpetuatur per accidẽs, & præter cõsilium mouentis. Sed reuera nullo pacto admittendum est id, quod Zimara dicit, circunductionem ignis fieri prẹter consilium mouentis, nisi etiam dicamus, cœlestia corpora regere per accidens hæc inferiora, & hoc regimen esse præter illorum consilium: hoc tamen minimè dicendum est, quia (vt Auerroes ait in comment. 17. lib. 2. de Cœlo,) gubernare inferiorem mundum est finis cœlestium corporum, saltem secundarius, quod idem etiam ex Aristotele sumitur in 2. cap. libri Meteorologicorum, & quisquis hoc neget, negat necessarium rerũ ordinem, & connexum in vniuerso: quum igitur necessarium omnino sit his inferioribus gubernari à superioribus, à quibus & producuntur, & conseruantur, necesse est, vt ex naturæ consilio, non prẹter consilium, inferiora corpora à superioribus moueantur, atque regantur: peculiariter autem de duobus elementis igni & aëre ibidem cap. 4. ab Aristotele hoc declaratur, dum [illegible] elementa cal[illegible] a motu Cœli habere calorem, & ita conseruari; ni[illegible] enim circum[illegible]etur ignis à Cœlo, non po[illegible] eius natura [illegible] itaq; [illegible] ille in orbem conseruat naturam ignis, vt mox declarabimus; Cœlestium autem corporum finis est regere, & conseruare [illegible]; [illegible] est ex eorum con[illegible] ignis pe[illegible]rca me[illegible]um feratur, [illegible]e non est p[illegible], vt [illegible] ara d[illegible] un[illegible]nt[illegible] fa[illegible] e [illegible] lem[illegible]. P[illegible] e ismete[illegible] u, qui fiat [illegible] nomine violen[illegible] qui est contra-

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Ad primum Zimaræ argumentum.

rius naturæ moti,& cum eis repugnantia, sed etiam ille, qui fit neq; repugnante, neq; vim conferente mobili, qualis est in igne motus in orbem; quapropter concedam illum reduci ad tractionem, vel ad vertiginem. Sic etiam in 3. lib. de Met. sumitur latè violentum pro omni habente principium extra, quamobrē ea definitione comprehenditur non solùm motus contrarius naturę, sed etiam ille, qui inter naturalem & naturæ contrarium medius est.

Violentum est communius, quà cõtra naturam.

B Idcircò non est ignorādum, quòd propriè loquendo latiùs patet violentum, quàm contra naturam: nam violentum vocatur id omne, quod fit ab externo principio absq; vlla ope naturæ recipientis; at contra naturam dicitur illud solum, quod est inimicum naturę, proinde est cum repugnantia patientis; in vsu tamē est positum, vt sumatur violentū pro eo, quod est contrarium naturę, & hæc duo idem significent.

Ad secundũ.

Argumentum quoq; sumptum ex con C tex. 76. 77. lib. 1. de Cœlo, leue est, quoniam Aristot. in toto libro illo de solis simplicibus motibus loquitur: quare ex his solis argumētum sumit ad mundi vnitatem probandā; simplex autem motus non potest esse medius inter naturalem, & contrarium naturæ, sed necessariò vel naturalis est, vel naturæ contrarius, vt in eorum librorum interpretatione demonstrauimus: motus autem ignis circa medium non est simplex, sed mistus, vt Auerroes ait, & vt considerantibus manifestum est; D quum enim non fiat absq; confusione, ac perturbatione partium, non seruatur in his perpetua æquidistantia à centro mundi. rectè igitur Aristoteles dixit, omnia, quæ mouentur, nempe simplici motu, aut moueri natura, aut contra naturam. Vana igitur esse argumenta Zimaræ, manifestum est.

Motus simplex non potest esse medius inter naturali & contrarium naturæ.

Aliorum argumentatio contrà eandem communem sententiam, & ipsorum opinio. Cap. VI.

ALII verò hanc eandem communem sententiam alia ratione oppugnare nituntur: nam motum quidem illum medium, quem negauit Zimara, ipsi concedunt; tamen dicunt, illam Aristotelis propositionem, nullum violentum esse perpetuum, de hoc quoque veram esse, non solùm de illo, qui est contrarius naturæ, ita vt vniuersè vera sit de omni motu, qui non fit secundùm naturam: siue enim sit contrarius naturæ, siue medius inter naturalem, & contrarium naturali, non potest esse perpetuus; cum hoc tamen discrimine, quod de illo, qui est contrarius na[illegible], absolutè, & absq; vlla distinctione dicendum est, ipsum non posse perpetuari ratio namq; iam à nobis adducta hoc de[illegible] quoniam perseuerantibus in pugna [illegible] contrarijs, necesse est, vt tan[illegible] ciat, atq; succumbat: de motu [illegible] A qui non est contrarius naturali, qualis est motus ignis in orbem, dicunt non absolutè veram esse propositionem, sed cum quadam distinctione: potest enim considerari duobus modis; vno modo vt relatus ad ignem, in quo inest; quoniam enim est præter naturā ipsius ignis, hac ratione notat quandam extraneitatem à statu naturali; neque est aptus perpetuari, quia nihil tale est perpetuum; altero modo considerari potest vt relatus ad cau- B sam, à qua producitur; quum enim producatur à Cœlo, & sit ipsemet Cœli motus, qui cum elementis per contactum communicatur, hac ratione potest esse perpetuus; quoniam enim naturæ ignis non est contrarius, neque illi repugnat, necesse est, si Cœlū semper mouetur, vt ipse quoq; ignis semper moueatur; siquidem fieri non potest, quin Cœlum tangens ignem circumferat ipsum perpetuò, sic ipsum quoq; perpetuò circunfertur. C Comprobant hi hanc suam opinionem considerando ea, quæ dicuntur ab Aristot. in con text. 17. lib. 2. de Cœlo, vbi dicitur motus Cœli esse secundùm naturā, quia est sempiternus; nullum enim, quod fit præter naturam, est sempiternum: sumit autem ibi Aristoteles præter naturam latè, prout complectitur etiam illud, quod non est contrarium naturæ; quia ratio, quam statim ad hoc probandum subiungit, non minùs de hoc probat, quàm de D illo, quod est contrarium naturæ; nam affert Aristoteles hanc rationem, quia id, quod est præter naturam, est posterius naturali, hæc autem est communis cōditio vtriusq; violenti, quia naturale est prius omni accidentali, tam eo, quod est contrarium, quàm eo, quod non est contrarium: quemadmodum enim dicere non possumus aliquid esse contra naturam ignis, nisi præsupposita ignis natura; ita nec supra naturam, nec vllo modo præter na- E turā; nisi eam ipsam naturā præsupponamus.

Argumentũ aliorum.

Dictæ sententiæ confutatio. Cap. VII.

HANC sententiam eg[illegible] ab Aristotele alienam esse puto, veram autem communem multorum opinionem, a [illegible]ua isti recesserunt. Primùm q[illegible]dem vi[illegible]ur incidere in sent[illegible] Con[illegible]atoris, [illegible]m ipsimet F confutauerant nam [illegible]ccre [illegible]m productum ab externo prin[illegible]tuum sec[illegible]ndu[illegible] se poss[illegible] perpetuari, est dicere, nul[illegible] perpetuum, nisi causa [illegible] perpetuitati quæ C[illegible] Præterea quando di[illegible]bem esse per[illegible] co[illegible]beis e[illegible] de[illegible] dicant n[illegible] vt aliquando desinat mo[illegible]e, [illegible] potentia naturalis non potest esse:

Primum argumentum.

Secundum.

test esse frustra, sed necessarium omnino est eam aliquando duci ad actum; non potest igitur ab vlla externa causa perpetuari, sicuti nō potest Cœlum facere, vt hic equus seruetur æternus, si naturalem habet potentiam ad interitum. si verò dicatur, potentia logica, vt dicere videntur, ab hac non potest ille motus nominari corruptibilis, quoniam à potentia logica non sumitur alicuius rei nominatio, sed ab actu; homo enim quatenus est animal, habet potentiam logicam vt sit asinus; dicimus enim homini quatenus animali non repugnare esse asino, non tamen ob id licet hominem appellare asinum, sed vocatur homo, quia est actu homo: sic itaque nec motum ignis in orbem possumus ex potentia logica vocare corruptibilem, sed ab actu est vocandus æternus, quum reipsa æternus sit. Aristoteles igitur non rectè loqueretur, dicens omne violentum esse corruptibile, si daretur aliquod violentum æternum: ipsa quoque Aristotelis verba indicant, ipsum non potentiam logicam respicere, sed actum, quum dicat [*videntur quæ sunt præter naturam, citissimè interire*] nam verbum φαίνεται significat apparere, & esse euidens, quòd id, quod est præter naturam, citò interit; itaque denotat in omni violento necessarium esse, vt naturalis potentia intereundi ducatur aliquando ad actum.

Tertium Efficacissimum quoque argumentum contra hanc sententiam sumitur ex ijs ipsis Aristotelis verbis in contex. 17. lib. 2. de Cœlo, è quibus eisdem hi quoque argumentum sumpserunt: quum enim Aristoteles ibi quoque dicat, nullum præter naturam esse perpetuum, non potest intelligere aliud præter naturam, quàm id solum, quod est contrarium naturali; quod ostendo tum ex ipso Cœlo, de quo ibi Aristoteles loquitur, tum ex eius motu, quem solum ibi considerat, tum demum ex argumento quod ad eius sententiæ comprobationem adducit: primùm quidem si Cœlum ipsum consideremus, non potest eius motus dici supra naturam; quum enim aliud Cœlo superius corpus, a quo motus ille cum Cœlo communicetur, nō cognoscamus, non potest ille motus nisi contra naturam esse, si non est secundum naturam. si verò motum Cœli spectemus, de quo solo ibi sermo est, is non est nisi simplex; ergo nisi sit naturalis, necesse est vt sit contrarius naturæ; quia motus simplex [illegible] potest medio modo se habere, sed nece[illegible] vel naturalis est, vel contrarius natu[illegible] q[illegible]ue ab Aristot. ibi adducta dec[illegible] m[illegible]n de alio præter naturam mo[illegible]àm de illo, qui est contrarius [illegible] enim, id, quod est præter natu[illegible] e[illegible]ius naturali, & esse quandam ex[illegible] remotionem à statu naturali; atqui [illegible]o naturali statu n[illegible] ouetur, nisi per pugnam, ne[illegible]a e[illegible] e c[illegible]n. trarietate; loquitur ergo de [illegible] qui est

A contrarius naturæ: quòd autem ratio illa Aristotelis aptari non possit motui ignis in orbem, vt isti imaginantur, mox luce clariùs ostendemus, & totam rei veritatem patefaciemus; is enim reuera neque potest motu ignis naturali dici potest, neq; remotio ignis è propria natura: horum igitur opinio recipienda non est. attamen communis quoque sententia, in quam isti inuecti sunt, non vacat omnino reprehensione, vt mox veritate co-

B gnita manifestum fiet.

Veritatis declaratio de motu ignis in orbem. Cap. IIX.

VT huiusce rei veritas plenè intelligatur, sciendum est ex Aristotele in 4 Physicorum, & in 4. de Cœlo, sublunaria corpora esse in loco, & locum requirere ob eorum imperfectionem: propria enim, quam habent, inter-

C na perfectio ad eorum conseruationem non sufficit, sed egent conseruante externo, proinde est eis necessarius locus; ad hunc igitur singula mouentur suapte natura, quia cupiunt conseruari; terra, si in supero loco sit, deorsum fertur, & cētrum petit; ignis in hac infera parte genitus fertur propria vi ad concauum orbis Lunæ, quia non hîc, sed ibi conseruatur: ideò Aristoteles in context 22. & 23. libri 4. de Cœlo inquit, grauia & leuia ferri ad proprium

D locum, tanquam ad perfectionem, & formam; locum enim iure formam vocat, quia instar formæ est, quum suppleat id, quod forma interna præstare non potest; hæc enim dat rei esse, & ipsam constituit, sed ipsa per se non potest eam diu conseruare; locus autem tanquam altera forma externa, per vim, quam habet, conseruatricem locati, conseruat rem in sua naturali constitutione: hinc colligimus, locum esse quiddam natura prius loca-

E to, & eius causam, vt asserit clarè Arist. in 4. Physic. quum sit tanquam causa motus ad locum, & ipsius locati conseruatrix: sed considerandum est, quænam sit hæc vis conseruatrix, quam inesse loco dicimus: tria quidem inferiora elementa si spectemus, dicere possumus, vim hanc in symbola qualitate consistere, vt Arist. in dicto loco lib. 4. de Cœlo significare videtur: at de igne secus sese res habet; nō enim possumus ad symbolam qualitatem

F confugere, quum nulla adsit symbola qualitas, quæ cœlesti c[illegible]pori communis cum inferioribus dici possit: est autem Aristotelis sententia, Cœlum in hæc inferiora non agere, nisi lumine, & motu: quare si agendo in ignem conseruat ipsum, necesse est vt vel lumine agat, vel motu, vel ambobus simul: atqui lumine n[illegible]n potest [illegible]a rad[illegible] [illegible]m non videntu[illegible] operar[illegible] in hac [illegible]riore mundi parte [illegible] & [illegible] aqua, & hac infima aëris region[illegible]re ea quòd non agunt. nisi percutient[illegible], & repercussi, & quodam-

Locus datur est corporib ob eorum imperfectionem.

Cursus Cæli conseruatur ignem.

modo duplicati; rectà enim progredientes vel nullam, vel insensilem vim agendi habent; patet enim mediam aëris regionem ex transitu radiorum Solis non calefieri, sed manere valde frigidam quia radij à terra repercussi, istuc non perueniunt: eadem igitur ratione in elemento ignis nil agunt radij, quod ignem omnium corporum calidissimum censeri posse videatur; solus itaq; motus relinquitur, quo ignem à Cœlo conseruari dicamus: eaq; est sententia Aristot. clara in lib. 1 Meteorol. cap. B 4 vbi dicit, elementa calida esse calida à motu Cœli, & ab eodem conseruari in suo naturali calore; motus enim rapidissimus vim habet dissipandi, attenuandi, & rarefaciendi, proinde & calefaciendi; motus enim per attenuationem, & attritionem partium gignit calorem, vt Aristot. ait in contex. 42. lib. 2. de Cœlo: idq; ab Auerroe ibi optimè declaratur, qui etiam dicit, motum esse perfectionem calidi, quæ propositio malè intellecta, plures turbauit; sed omnia dubia soluimus, dicendo eam esse sumendam, non in sensu formali, sed in causali; motus enim dat perfectionem calido, quatenus est calidum, quia calorem conseruat, qui sine motu non seruaretur; radix enim formalis omnis caloris in hoc mundo inferiore est elementum ignis qui omnium calidissimus est, & sub igne aër positus est mediocriter calidus; cætera verò omnia per horum participationem sunt calida: hæc autem elementa non conseruarentur calida, nisi per actionem cælestem; ignis enim (vt inquit ibi Auerroes) nisi moueatur, extinguitur, ac perit: in Epitome quoq; Metaphysica, tract. 4. cap. 13. inquit Auerroes, elementa producta esse ex necessitate à magno motu; quia proprium est motus facere calorem, & hunc insequitur leuitas, quæ est ignis natura; priuationem autem cælestis motus insequitur frigus, & grauitas. Ignis igitur elementorum calidissimus à Cœlo in suo naturali statu conseruatur per motū in orbem, qui cum ipso igne semper, & absque vlla intermissione à Cœlo communicatur: vnde colligimus, motū illum ignis non simplicem esse, sed mistum, vt antea dicebamus; nam si esset verè simplex, & nullus partium ascensum, vel descēsum haberet, nulla earum attritio fieret, proinde neque calor; quum igitur attritio ibi, & calor fiat, mistum esse motum necesse est. Colligimus præterea rationem, cur motus ille sit medius inter motum ignis naturalem, & motum contrarium naturali: etenim non est naturalis, sumendo naturalē pro eo, qui fit ab interno principio; non est etiam ita præter naturam, vt naturam oppugnet, ac lædat quum potius eam seruet atq; conseruet, sed est modo aliquo [illegible] vtriq; qua[illegible] pro fit, sed ab externo, e[illegible] sui violento, ea tamen est [illegible] uandum illata, non ad [illegible]

Motus est calidi perfectio.

Motus ignis in orbem non est simplex.

A quando pater vim infert filio, vt erudiatur, & addiscat: quatenus verò est conseruatiuus naturæ ignis, quæ sine ipso non conseruaretur, ea ratione videtur potiùs appellandus secundùm naturam, quàm præter naturam; nam externum quidem est eius principium, sed tale, quod ad conseruandum ignem efficit illud, quod ipsa ignis natura sibi præstare potis non est; quoniam illi formæ nulla alia vis data est à natura, nisi mouendi à medio; simplex enim natura vnum tantùm motum efficere apta est, non plures: ob id motus ignis in orbem à quibusdam vocatur potiùs supra naturam, quàm secundum naturam, vel præter naturam; est enim quoddam excedens naturam ignis, amicum tamen, atq; conseruans. Ab hac autem nostra sententia non videntur alieni fuisse illi prisci Philosophi, qui dixère, motum elementorum naturalem esse illum, qui in orbem fit; viderunt enim hoc motu elementa C superiora conseruari, & particulas ignis apud nos genitas ideo ascendere, vt cum toto igne elemento circumductæ conseruentur: ex hoc enim iudicarunt, magis esse præcipuum in elementis motum in orbem, quàm motum rectum, quum viderent eum elementis competere iam integram suam naturam, & perfectionem obtinentibus, rectum verò in illis nō dari, nisi vt constitutis in statu imperfectionis, & existentibus extra sua loca naturalia; D ideo enim dixerūt naturaliorem esse igni motum in orbem, quàm motum rectum, propterea quod quando ignis ad locum suum peruenit, totamq; suam perfectionem adeptus est, desinit rectà moueri, & solo in orbem motu cietur, absq; vlla intermissione. Aristoteles verò rem hanc diligentiùs considerasse videtur: nam constituta definitione naturæ, quam in initio lib. 2. Phys. legimus, non potuit alium motum appellare elementis naturalem, quam E [illegible] qui ab interno principio prouenit, qui [illegible] motus rectus, nec [illegible] negauit motum [illegible] in orbem esse elementis alio modo [illegible] quatenus est [illegible] [illegible] præter naturam, vel præter naturam, vt [illegible] 4 cap. lib. 1 Met[illegible] conseruari motu circulari [illegible] participant: in 4. etiam [illegible] Cœlo, [illegible] F motu a[illegible] hoc t[illegible] elementu[illegible] per symb[illegible] verò fer[illegible] Lu[illegible] Cœli, tanq[illegible] ad [illegible] Cœlum habet, non q[illegible] [illegible]

Priscorū sententia de motu elementorū naturali.

Motus circularis quomodo sit elementis naturalis.

Collectio

Collectio errorum omnium aliorum.

Cap. IX.

HAEC igitur est illius motus conditio, quo ignis à Cœlo circumuoluitur, non plene (vt videtur) ab alijs declarata: nam si aliorum sententias bene perpendamus, omnes in aliquo defecisse videtur. Primùm quidem deceptus est Conciliator, non distinguens motū hunc à cæteris, quos appellare solemus violentos, & contrarios naturæ. In eundem errorem incidit etiam Zimara, negans motum hūc medium inter naturalem, & contrarium naturali, & putans omnes motus, qui non sint naturales, eiusdem esse conditionis, & eadem ratione dici violentos; quum ex huius motus conditionibus pateat, cum neq; esse naturalem, neq; contrarium naturæ, sed medium, & aliqua ex parte similem vtriq;, quo fit, vt non contineatur sub illa Aristotelis propositione, nullum violētum perpetuum, quum hic possit esse perpetuus, quippe qui non est contrarius naturæ ignis, neq; illam oppugnat. Errāunt etiam illi posteriores, qui motum hunc medium concedentes, dixère veram de hac quoq; esse illam Arist. propositionem, quatenus ipse secundùm se denotat quādam extraneitatem, ratione cuius ei nō conuenit perpetuitas: hi namq; ignorasse videntur, quomodo hic motus sit dicēdus medius, & id solum spectantes, quòd huius motus principium extrà est, dixerunt eum igni & aëri extraneum, & accidentalem esse, & hac ratione corruptibilem: quasi verò omne externum sit accidentale rei, cui externum dicitur; quod quidem est manifestè falsum; duæ namq; sunt causæ externæ, efficiens & finis, quę tamen ad rem, cuius sunt causę, habent essentialem respectum, & de illa perse prædicantur iuxta quartum modum dicendi per se. Quum igitur hic motus sit instrumentum quoddam causæ superioris ad hæc elementa conseruanda, & hac ratione sit causa effectrix conseruans instrumenta[illegible]a, [illegible] est motus extraneus, id est, accidentalis, sed po[illegible]us necess[illegible] iu[illegible] proinde cessat ratio, qua [illegible]ci [illegible]o[illegible]it [illegible] corruptibilis. Errauunt etiā [illegible] a[illegible]uter[illegible]o argumento Aristot. in contex. 17. lib. 2. de Cœ[illegible] quod si bene intelligatur, nullum habet l[illegible]c[illegible] in motu ignis in orbem nam red[illegible]ēs ibi rationem Arist[illegible]t. cur id[illegible]od est [illegible] natu[illegible]a[illegible] non possit esse pe[illegible]petuu[illegible] [illegible]xit. [illegible] est [illegible] ille[illegible]s illo, quod est [illegible] eu[illegible] d[illegible] atu[illegible] ā, & est egress[illegible], & recessus a[illegible], at motus ignis in orbem non est [illegible] st enim posterior motu ig[illegible] [illegible]eq; igne ipso; quatenus [illegible] est c[illegible]nseruans naturam ignis, apta [illegible]re, si [illegible] ignis [illegible] esset [illegible]u[illegible] p[illegible]or: si v[illegible] con[illegible]atur cum motu [illegible] a [illegible]edio, absq; du[illegible]io est [illegible] prior tanquam causa finalis; nam [illegible] superum locum petit, vt ibi cum [illegible]

Error Conciliatoris.

Error Zimaræ.

Error aliorū posteriorum.

A circumuoluatur, & ita à loco conseruetur, quū ipse proprijs viribus se cōseruare nequeat: propterea id, quod dici solet, elementa ad sua loca moueri, vt in illis quiescant, & ita quietem esse finem motus eorum naturalis, sano modo est intelligendum; est enim absolutè verū de terra, cuius conseruatio consistit in priuatione motus cœlestis, qui ad locum infimum non peruenit, ideo ad eum locum fertur terra, vt ibi omnino quiescat; idq. protulit clarè
B Arist. lib. 1. Meteorolog. cap. 4. dicens elementa frigida conseruari per immobilitatem, hoc est, per quietem in loco suo, & remotionem à motu cœlesti: de igne autem, & de aëre non est absolutè intelligendum, sed potiùs secundùm quid; nam post motum à medio quiescit ignis respectu illius motus, quia desinit ascendere, & in suo loco manet, absolutè tamen non quiescit, quia mouetur in orbem, vt conseruetur, & nisi moueatur, extinguitur. Patet
C igitur, huic motui non competere priorem conditionem motus præter naturam, quam ibi Aristoteles adduxit; nō est enim posterior motu ignis naturali, sed multò minùs ei competit altera; tantum enim abest, vt motus ille sit recessio ignis à sua natura. & ipsi læsionem aliquam inferat, vt potiùs naturam ignis foueat, atq; conseruet, quę sine ipso periret. Manifestissimum ergo est, Aristotelem eo in loco sumere præter naturam pro eo tantùm, quod
D est inimicum, & contrarium naturę; hoc enim distrahit rem à sua naturali constitutione, & ad interitum ducit, quia pugnat cum natura rei; ob id negat Aristot. hoc posse esse sempiternum: & ita locum illum interpretatur Auerr[illegible]s; sic etiam in context. 15. lib. 1. de Cœlo Aristoteles non de alio violento motu loquitur, qu[illegible]m de illo, qui est contrar[illegible]us naturæ; solos enim ibi considerat simplices motus, qui non possunt esse nisi naturales, vel contrarij naturæ, sicut antea diximus: motum i-
E gitur medium inter naturalem, & contrarium naturali Aristot. in ea parte non considerat, quia hic non potest esse nisi mistus, de quo ibi nō est sermo. [illegible]uiusmodi autem est motus ignis in orbem, q[illegible]ate de hoc Aristot. nunquā loquitur, quando in libris de Cœlo dicit, motum præter naturam non posse [illegible]sse perpetuum. Communis quoq; sententia, in quam illi inuecti sunt, & quam nos veriorem esse di-
F ximus, non penitùs erro[illegible] vacat, nam in eo quidem veri[illegible]ma est quod ponit motum medium inter naturalem, & contrarium naturali, & talem esse asserit motum ignis circa medium, & ad hunc n[illegible]n e[illegible]endi p[illegible]po[illegible]t[illegible]nem illam Aristotelis, nullum vi[illegible]lentum e[illegible] p[illegible]petuum, sed de solo m[illegible]tu contrario n[illegible]tu[illegible] fu[illegible] al[illegible] Ari[illegible] p[illegible] ho[illegible] tam[illegible] n [illegible] [illegible]u[illegible]q; de f[illegible]ur, [illegible]a motu[illegible] medi[illegible]e, & a[illegible]e[illegible]n[illegible]one [illegible] [illegible]ure p[illegible]

Quies quomodo sit causa finalis motus.

Error opinionis comunis.

positionem Arist. in motu medio locum non habere, sic putarunt sublatam esse hac in re omnem difficultatem; quamobrem quo pacto motus ignis in orbem sit medius, non videntur intellexisse. Nos autem dicimus, medium inter extrema duplex esse; vnum per participationem extremorum, quale est tepidum inter calidum & frigidum; alterum per negationem extremorum, cuiusmodi est lapis inter cæcum, & videns, de quo vtroque genere medij si indistinctè pronūtient, ipsum posse esse perpetuum, falluntur, quia motus medius per participationem extremorum non potest esse perpetuus. si quid enim ita sit violentum, & præter naturam, vt non sit extremè contrarium naturali, sed mediocriter, tanquam mediū per extremorum participationē, hoc aliquam habet cōtrarietatem cum natura; proinde necesse est, vt pugna fiat naturæ cū illo, & tandem alterū succumbat & pereat; nam summè calidum læditur non solùm a frigido, sed etiam à tepido, & ab hoc distrahitur e sua natura: ideò in hoc quoq; locum habet ratio Arist. prædicta, quoniam necessarium est, vt pugna fiat, nō solùm extremi cum extremo, sed etiam cum medio: idcircò illa propositio, nullum violentum est perpetuum, vera est de omni violento, quod sit contrarium naturæ; siue extremè, siue mediocriter, quia vtrumque naturam oppugnat. De medio autem per negationem extremorum propositio Aristotel. vera non est, nec de eo prolata fuit, quoniam argumentum Arist. de hoc nullam habet efficacitatem; talis autem est motus ignis in orbem; non enim constat ex ascensu, & descensu, sed est solummodò circa medium; propriè namque ascensus dicitur, quando ignis à loco alieno ad locum proprium transit, isq; est ipsi motus naturalis; sic descensus propriè dicitur, quando ignis transit à loco proprio ad alienum, & hic est ita violentus, vt sit cōtrarius naturæ ignis, & eam lædat, extremè quidem contrarius, si descendat ad locum terræ, mediocriter verò, si ad locum aëris; sed neq; in loco terræ, neq; in loco aëris potest ignis diu conseruari, quia in vtrolibet detinetur violenter, & cum læsione naturæ; nam etiam locus aëris est igni præter naturam, licèt mediocriter; constat enim quodammodo ex conditionibus loci naturalis, & loci extremè contrarij, quum sit extra proprium locum ignis, sed non sit ab eo valde remotus. In sphæra autem propria quum circunfertur ignis, licèt is non sit motus in orbem simplex, qualis est motus Cœli, sed cum agitatione ac perturbatione partium, non est tamen cum mutatione loci naturalis, sed censendus est solummodo circa medium, non ad medium, neq; à medio: quamuis enim fiat ibi aliquis ascensus, ac descensus partium, [illegible] ne distantiæ a centro, nullus tamen fit ascensus, vel descēsus ratione qu[illegible] & [illegible]

Medium inter extrema est duplex.

Ignis in sua sphæra non propriè dicitur ascendere vel descendere.

quia totus ignis in suo loco manens circa medium voluitur; nisi fortasse aliqua eius particula aëri propinqua ad locum aëris demittatur, quod quidem fit per accidēs, nam scopus illius agentis cœlestis in hoc inferioris mundi regimine est elementum ignis conseruare per motum, non aliquam eius partem interimere. Hic autem motus, licèt medius inter naturalem, & contrarium naturæ dicatur per negationem extremorum, est tamen cum similitudine vtriusq; extremi; similis enim est naturali, quatenus naturam conseruat, non lædit. similis etiam est motui contrario naturæ, quatenus non ab interno principio fit, sed ab externo, ideò tum naturalis, tum violētus appellari potest; hic ergo potest esse perpetuus, nec de eo profertur propositio Aristotelis, quia hic non est similis motui contra naturā, in natura oppugnanda, sed potiùs motui naturali in ea conseruanda: hoc igitur multi non intelligentes, nullaq; distinctione in hac re vtentes, non penitus huiusce rei veritatem assequuti esse videntur.

Motus circularis quomodo sit igni & naturalis, & violentus.

Error multorum in declarando motu planetarum diurno, & totius veritatis conclusio. Cap. X.

EX hoc, quem considerauimus, errore in alium similem illi met inciderunt, de quo pauca in præsentia dicere neque inutile, neq; a proposita nobis contemplatione alienum erit; quæri enim solet, qualisnam sit motus ille, quo errantes sphæræ dicuntur à primo mobili circumduci: quum enim planetæ duobus simul motibus ferantur, vno ab occasu ad ortum, alij tardiùs, alij velociùs, qui dicitur singulorum proprius, ac naturalis motus; altero aūt huic contrario, quem astrologi diurnum appellant, quoniam singulus planeta semel in die naturali, hoc est, tempore horarum 24. totum circuitū peragit; hunc etiam vocant motum raptus, quia inferiores sphæræ à suprema quæ primum mobile dicitur, rapiuntur ab ortu ad occasum, & iterum ducuntur ad ortum; de hoc diurno motu, qui planetis violentus esse videtur, & co[illegible] arius prop[illegible] io eorum mo tui naturali, dubitāt multi, sicut etiam de motu ignis in orbem dubitārunt, quomodo possit esse perpetuus, si nullum viole[illegible], vt Aristot. dixit, p[illegible] esse sem[illegible] Respondent, de hoc idem dicendum e[illegible], quod de motu ignis in orbem, nam hic qu[illegible] medius inter naturalē, & viole[illegible] ratione potest esse perpet[illegible] S[illegible] untur, quia magnum est horū motuu[illegible] men, quod ipsi nō cognouerūt: omnia [illegible] q; cœle[illegible] corpora tantæ sunt pe[illegible] is, vt suapte natura seruentur æterna [illegible] Aristot. [illegible] conseruantis externi; [illegible] ò non [illegible] loco, quemadmodum in 4 lib. Phy[illegible]e. auscult.

Dubium de motu planetarū diurno.

Solutio aliorum.

Solutionis impugnatio.

Cœlestia corpora non egēt loco.

ausculc. Aristoteles docet, propterea quòd locus propriè sumptus corporibus imperfectis datus est ad eorum conseruationem, idcircò si quid in eis ab agente superiore imprimitur, id iure vocatur supra naturam, qualis est in igne, & in aëre motus in orbem, de quo hactenus loquuti sumus, quũ nullum huius motionis principium in his elemẽtis insitum sit.

Solutio vera. At motus planetarum diurnus non est huiusmodi, sed est verè naturalis, & ab interno principio proueniens, quemadmodum alias B declarauimus, in Cœlo esse naturam, & principium motus internum; quomodo autẽ hoc sit, legere apud Auerroem possumus in comment. 42. & 71. lib. 2. de Cœlo, & in 44. lib 12. Metaphys. & clariùs in 3. disputatione contra Algazelem in solutione 28. dubij, vbi rem hãc doctissimè declarat, camq; non in præsentia paucis perstringemus. Inquit Auerroes, motum diurnum neque violentum esse planetis, neq; propriũ supremæ sphæræ, vt Astronomi C videntur asserere, sed esse motum naturalem totius cœlestis globi; totum enim Cœlum est veluti animal quoddam magnum, sphærę aũt sunt tanquam varia membra illius animalis: quemadmodum igitur motus, quo totũ animal progrediendo mouetur, etsi in corde primum habet principium, est tamẽ naturalis, & toti animali, & cuilibet eius parti, adeò vt, dũ ambulat animal, dicatur ille motus esse naturalis, nõ solùm toti animali, sed etiam oculo; D præter hunc autem habet etiam oculus proprium motum, sic manus, & brachium, & singula alia membra: ita de Cœlo dicendum est: motus enim diurnus est naturalis motus totius globi Cœlestis, ideò etiã planetis singulis est naturalis tãquam partibus illius totius, quemadmodum ambulatio animalis & oculo, & manui est naturalis: proprij autẽ planetarũ motus sunt eo modo naturales, quo proprius oculi motus, & proprius motus manus E dicitur illi parti naturalis:

Primus motus est motor totius. primus autem motor, qui applicatus dicitur mouendo orbi supremo, in illo quidẽ dicitũ residere vt in parte nobiliore, sicuti residet anima in corde animalis, tamen non illius tantùm orbis est motor, sed vniuersi globi cœlestis, & ille motus iure vocatur motus totius, quia sphæræ omnes propensionẽ habẽt naturalem, nõ minùs ad illum motũ, quam ad proprios motus singularũ. Motus ergo diurnus est motus natu- F ralis, etiam singulis inferioribus sphæris, quatenus [illegible] partes illius magni animalis. Astronomi ve[illegible] qui cœlestium corporum naturã nõ penet[illegible] sed solas quantitates, pingui Minerua re[illegible] hanc considerantes, eum vocant motum [illegible] quasi primus motor solam su- A premam sphæram moueat, & ab hac cæteræ inferiores violenter rapiantur; id tamen minimè verum est, sed primus motor est totius globi motor, mouentur enim omnes sphærę, & totus simul cœlestis globus à primo omniũ motore, & ad motũ illũ habent omnes naturalem propensionem: idq; significauit Arist. in context. 40. lib 12. Metaphysic. vbi motum diurnum distinguens à motibus planetarum, non eum vocat supremæ sphærę motum, sed B vocat motũ totius, eo namq; mouetur & totũ Cœlum, & totus ferè inferior mundus; alios aũt cœlestes motus vocat particulares, & proprios singulorum planetarum, qui a proprijs singularum sphærarum motoribus efficiuntur: idẽ enim discrimẽ in motoribus est, quod in motibus esse diximus, nam primus motor est motor vniuersalis, quia totum mundum mouet, proinde ille motus vocatur vniuersalis, & totius mundi motus; singulæ aũt sphærę C citra primam proprios habent motores, & proprijs singulæ feruntur motibus, quos similes esse diximus motibus proprijs membrorum animalia. Errant igitur illi, qui dicunt eiusdem esse cõditionis motum diurnum in sphæris errãtibus, ac motum ignis in orbem: *Collectio totius veritatis.* nos enim dicimus, motum diurnum esse omnibus sphæris verè naturalem, motum verò ignis in orbem iam diximus non esse ita naturalem, vt proueniat ab interno principio, D sed esse supra naturam ignis, eam tamen conseruare, vt antea dictum est; ob id ille motus vocatur medius inter naturalem, & contrarium naturæ, non quidem medius per participationem, sed per negationem extremorũ, habens tamẽ similitudinem cum vtroque extremo: quo fit, vt tum naturalis, tum violentus alia, & alia ratione dici possit, & possit esse perpetuus, quia neque extremè neque mediocriter cõtrarius est naturæ, nec modo vllo E eam oppugnat, imò ad ipsius cõseruationem necessarius est; & est motus non simplex, sed mistus, solum enim cœlum motu in orbem simplici moueri aptum est: de hoc igitur non loquitur Arist. quando in 1. & in 2. lib. de Cœlo inquit, nullum præter naturam posse esse perpetuum; quia nõ respicit aliud præter naturam, nisi illud, quod vel extremè, vel mediocriter sit cõtrarium naturali; de hoc enim vera est illa propositio: nullum, quod præter F naturam fit, potest esse perpetuum: sic ergo sublata esse videtur hac in re omnis difficultas. Alia de illo ignis motu dicenda essent, quæ ad eum librum remittimus, in quo de calore à Cœlo in his inferioribus producto sermonem facturi sumus.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI, *DE MOTV GRAVIVM, ET LEVIVM LIBRI DVO.*

Liber Primus.

Declaratio, & partitio dicendorum. Cap. I.

Q VVM illa, quæ ab Aristotele de grauium, ac leuium motu variis in locis dicuntur, difficultate non careant, & interpretibus occasionem controuersandi præbuerint, ego hac de re aliqua scribere, & sententiam meam in medium proferre cõstitui, vt Arist. dicta, de quibus adhuc magnæ altercationes existunt, clariora, si fieri possit, reddantur. Vt aũt intelligatur, quid nobis in præsentia cõsiderandum proponatur, sciendũ est, grauium, ac leuium appellatione nõ sola elemẽta, sed mista quoque omnia cõprehendi, nec minùs animata, quã inanimata; grauia.n. aut leuia hæc omnia sunt, & eo motu cientur, quo elementa ipsa moueri cernuntur, etenim animal non modò ꝓgressionis motu naturaliter mouetur quatenus animal est, sed etiam descendit naturaliter, si ex alto loco demittatur, quatenus est graue, & ex elementis constans. Arist. igitur quando de grauium, ac leuium motu loquutus est tũ in 8. lib. Phys. auscult. tum in quarto de Cœlo, etsi elementa præcipuè respexit, tamẽ mista quoq; cõplexus est, quatenꝰ grauia, ac leuia sunt, satis.n. habuit in initio 1. lib. de Cœlo nos admonere, mista, dũ vt grauia, vel vt leuia mouẽtur, moueri iuxta illius elemẽti naturã, quod in singulorum mistione præualet aliis: quare quũ necesse sit, in quolibet misto aliquod elemẽtũ cæteris preualere, necessariũ etiam est, eundẽ esse cuiuslibet misti naturalem motũ, qui est elemẽti in singulo dominãtis. Quãobrẽ ea, quæ de grauiũ, & leuiũ motu ab Arist. dicũtur, grauib omnib. ac leuibus cõperunt, sed primariò elementis, mistis verò per elemẽta, è quib. constant. Cæterùm mistorũ motus propriam habet difficultatẽ, quomodo ex vnius elemẽti imperio proficisci dicatur, idcirco nos vt distinctiùs, ac faciliùs ꝓgrediamur, nostrã hãc disputationẽ in duas partiemur: primùm.n. grauia, & leuia absolutè cõsiderãtes, sed elemẽta præcipuè respiciẽtes, declarabimus, a quonam motore moueantur, etenim tota ferè hæc difficultas in motore cõsistit, simulq; aliqua huic cõsiderationi annexa dubia soluemus; secundo [illegible]co mista quatenus mista, h[illegible]c est, quate[illegible] grauib. ac leuib. cõstantia considerabimu[illegible]

A declarare nitemur, à quonã moueãtur, vt sententia Arist. intelligatur dicẽtis mista moueri iuxta elementũ cæteris præualens in mistione singulorum: his.n. intellectis, clarũ erit, à quonã motore grauia omnia, & leuia moueãtur, tũ simplicia, tũ mista quatenus mista sunt.

Duæ antiquorum sententiæ de motore grauium & leuium, & earum confutatio. Cap. II.

B INprimis igitur considerandum proponitur, à quonam grauia, & leuia moueantur motibus eorum naturalibus, nam de violẽtis in præsentia non loquimur. Hac de re plures antiquorum philosophorum sententiæ extiterũt, quas omnes cõmemorare operæpretiũ non est; duas tantùm, quarum cõsideratio ad ea, quę dicenda sunt, cõferet, breuiter expendemus. Aliqui dixère, elementa ad sua loca moueri à Cœlo, quod motu suo rapidissimo *Opinio Empedoclis.*

C illa pellit procul à se; quo fit, vt quò grauiora sunt, eò longiùs pellãtur; terrã omniũ grauissima ad remotissimum centri locum propellitur; aqua minùs grauis ad locũ proximè superiorem & alia deinceps; itaq; Cœli motu perseuerãte, detinetur terra tota in centro, & cætera omnia in locis suis, ita vt ab eis recedere nequeat. Sentẽtia hæc, quæ Empedoclis fuit, *Confutatio.* absona est rationi, vt Arist. probat in calce lib.

D 2. de Cœlo; sic enim motus elemẽtorũ ad sua loca essent violenti, quũ tamen communi omniũ cõsensione censeãtur naturales. Quiescerent præterea vio[illegible]ter [illegible] locis suis, si ad ea violenter mota essent, ig[illegible]tu[illegible] [illegible]õ poss[illegible]t in eis manere perpetuo, quia nullum vi[illegible]lentũ potest esse sempiternum, sed inte[illegible]re ea tandem oporteret, quia cõtrariæ ess[illegible]nt locorum v[illegible]res naturis p[illegible]ium elementorũ, si violẽter in iis detinerẽtur. P[illegible]ætcrea rationẽ quidem aliquã

E hi vidẽtu[illegible] a[illegible] d[illegible], cur [illegible]rauia des[illegible]ant, sed nullã, cu[illegible] [illegible]en-to ignis c[illegible]inime omniũ [illegible]est ex horum [illegible]ctis ratio aliqu[illegible] c[illegible]d de ipsius particulis, quæ ap[illegible]u[illegible]cur ascẽ[illegible] nulla ratio a[illegible]ẽ-tia dimitiatur. Ali[illegible] ve[illegible]nt[illegible]enta à *Aliorum priscorũ opinio.* suis locis mouer[illegible] quo[illegible] et at tractric[illegible], à qua trahitu[illegible] a[illegible] proprium l[illegible]um. Hæc opinio duos p[illegible] h[illegible]ere sen- *Confutatio.* [illegible] dicũt, locũ attrahere & moue-[illegible] finem, vel tanquam efficientem,

nam

nam finis quoque dicitur mouere agens ad agendum: si igitur dicant vt finem, concedi potest, sed is est motus impropriè, ac metaphoricè dictus, de quo in præsentia non loquimur, sed de efficiēte est nobis instituta disputatio: quòd si intelligāt locum mouere vt causam effectricē, falsa penitus est eorum sententia; oportet enim vel tūc moueri à loco elementū, quando iam in illo est, vel quādo abest ab illo, quorum neutrū esse potest; quādo enim elementū in suo loco est, non mouetur, sed quiescit; quando autem est extra locum, nō potest ab eo moueri, quoniā omnis actio fit per contactum, & omne mouens debet simul esse cū moto, nūquā igitur potest elemētum à loco suo tāquam ab efficiente moueri.

Opinio dicentium elementa externum tantùm habere motorem, & eius comprobatio. Cap. III.

MVlti hac in re eam sententiam sequuntur, quam proferre videtur Aristot. in context. 32. octaui Physic. & in 24. & 25. quarti de Cœlo, à qua ne latum quidem vnguem recedere volunt: ibi Arist. apertè dicit grauia & leuia motibus suis naturalibus nō ab interno motore moueri, sed solùm ab externo, eumq; duplicem esse dicit; quum enim mouere sit rem ducere de potestate ad actum, & duplex sit elementi potestas, duplex etiam est motor, à quo mouetur; primùm quidē dicitur graue habere potestatem ad naturaliter ascendendum, quia dum est graue, nō ascendit, eamq; vocant potestatem essentialem, quia non ascendere competit graui essentialiter, & per se, & quatenus est graue; sed si mutetur graue in leue, vt si ex terra generetur ignis, tunc statim ascendit actu, nisi ab aliquo impediatur; itaq; moueri tunc dicitur a generante, à quo factum est ex graui leue, dās enim formā, dat omnia consequentia formam. quoniam igitur a generāte accepit leuitatem, quam prius nō habebat, ab eodem accipit etiam motum illi for[illegible] conuenientem [illegible]rsum ergo fertur, quoniam a generante fa[illegible]um est leue, qu[illegible]d pri[illegible] erat gra[illegible]e a est a[illegible]n[illegible]endi p[illegible]te-stas in ele[illegible]en[illegible]iam leui, quan[illegible] ab aliquo impeditur ne a[illegible]endat, vt quando ignis in infero al[illegible]uo lo[illegible]clusus non fertur sursum, sed pote[illegible]et a[illegible]e de[illegible]m vocan[illegible]m acci[illegible]talem[illegible] per se cōpeti[illegible]e in suo loco, vel ad illum [illegible] quare si extra suum locu[illegible]um moueatur, id ei accidentale [illegible] ignis potestate acciden tali a[illegible] actu [illegible] a[illegible] mouēte impedimētum, vt si [illegible]o aquæ detineatur [illegible] ab [illegible]o sup[illegible] & a[illegible] quis remoueat [illegible]um, ascendit ae[illegible] & [illegible]b[illegible]o moueri dicitur, a quo abductum e[illegible]mentum. Nullum igitur alium m[illegible]

Duplex in elementis potentia ad motum.

A bent grauia & leuia, nisi externum, nempe vel generans, vel remouens impedimentum: hæc omnia ab ipsomet Arist. in dictis locis proferuntur, qui etiam in 8. illo Physic. expressè in hoc distinguit grauia & leuia ab animalibus, quod grauia & leuia non a se mouentur, sed semper ab externo motore, animalia verò à se, & à motore interno, nempè ab anima: sed. rationem quoq; addit Arist. ad hoc comprobandum: non potest idem secundum idem B agere & pati, quia idem secundùm idem esset simul potestate & actu; ergo non potest idem mouere se ipsum, nisi duas habeat re distinctas partes, vnam mouentē, alteram verò motam, quemadmodum in animali videmus distingui animam mouentem à corpore moto; in elemento autem hæc distinctio locum nō habet, non potest enim diuidi nisi in primam materiam & formam, & vt concedatur formā posse mouere, materia tamen nō est apta per C se moueri, sicuti neq; mouere: vt enim omne mouēs debet esse actu, ita etiam omne, quod mouetur, debet esse actu, vt in 5. Phys. auscultationis Arist. docet: igitur materia neq; est apta mouere, neq; moueri per se: quare elementū diuidi nō potest in partem per se mouentē, & partē per se motam. Addit etiam aliā rationem Arist. talem id, quod se mouet, sistit etiam se, & mouet se cōtrariis motibus; at elementū neq; sistere, neq; cōtrariis motib. mo- D uere se ipsum potest; ergo non à se mouetur: itaq; videtur de hac re nō esse dubitandū, hāc Arist. sententiā fuisse, quū eam & apertè protulerit, & plurib. etiam argumentis comprobauerit. Magni etiam momenti sunt verba Aristot. in calce prædicti contextus 32. octaui Physic. vbi soluere videtur tacitam quandam obiectionem. nam dicere aliquis poterat, si elementa ab externo motore mouentur, cur E ergo motū illum vocas naturalem? est enim potius vocandus violentus, siquidem motus naturalis ille est, qui fit ab interno principio: respondet ibi Aristotel grauia & leuia habere in se principium motus passiuum, non actiuum; aptitudinem enim internam, & propensionem habent, vt moueātur statutis quibusdam motibus ad propria loca, & hac ratione motus ipsorum dicūtur naturales; mouentur tamen non a se, sed ab externo motore; quamobrem satis est principium motus F passiuum, vt motus grauium, & leuium dici possint naturales. Huic igitur sententiæ complures ad amussim ita adhærent, vt omnino inficientur, grauia & leuia internum habere motorem.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Opinio dicentium elementa moueri a propriis formis, & eius comprobatio.

Ca[illegible]

E[illegible] suis [illegible] mo[illegible] habere in-

ternum: ad quam sententiam tuendam multa, eaque satis valida ex Aristotel. argumenta sumuntur. Primùm quidem ex initio 2. Physic. tale argumentum sumitur: forma elementi est natura, ergo est principium motus: assumptum patet, quia omnis forma naturalis, & materiam informans debet appellari natura, & alicuius motus principium, ergo est principium motus actiuum; nam proprium formæ est agere, materiæ verò pati: neque est quòd aliquis dicat, formam elementi esse principium motus passiuum tantummodò: quia proprium solius materiæ est pati, forma verò nõ dicitur per se pati, sed solùm ratione materiæ, in qua est; inquit enim Arist. in contextu 55. libri 1. de Generatione, si quis esset à materia abiunctus calor, is nihil pateretur; ergo si forma elementi est principium motus passiuum, id non est per se, sed ratione materiæ, necesse est igitur concedere etiam propriam eius operationem, quæ est agere, vt nomen ipsum significat; forma enim dicitur actus ab agendo; absurdum autem esset negare formæ propriam operationem, & eam tãtùm illi tribuere, quæ ei competit ratione materiæ. Cõfirmatur testimonio Aristot. 2. Physic. contex. 4. vbi naturæ definitionem declarans per discrimen naturalium, & artefactorum, inquit, artefacta nõ habere in seipsis per se factionis principium: quum igitur hoc dicat ad differentiam naturalium, vult naturalia habere in seipsis per se principium motus effectiuum: elementum autem est corpus naturale, ergo debet in se habere principium motus actiuũ, idque non potest esse aliud, quàm sua forma. Idem ostẽditur argumẽto efficacissimo, quod est Scoti, & Gregorij Ariminensis: effectus actu existens debet habere causam actu existentem, vt ait Aristot. in context. 38. secundi Physic. quod quidem potissimè verum esse debet de illo effectu, cuius esse consistat in fieri, cuiusmodi est motus: quum igitur motus grauis descendentis sit effectus actu existens, causam debet habere aliquam coexistentem actu; hæc autem nulla præter formã esse potest, vt ostenditur à sufficiente enumeratione: vel enim est generans, vel remouens impedimentum, vel Cœlum, vel locus naturalis, vel aliquid internum; aliud enim ne fingi quidem potest, a quo tanquam efficiente ille motus fiat: at generans esse non potest, quia hoc non agit ampliùs, imò neque agere potest; quum non ampliùs tangat, & potest interijsse, quando graue descendit; quare vel nullo modo coexistit illi motui, vel non coexistit vt causa: idem dicendum est de re mouente impedimentum, huius enim actio in sola impedimenti remotione consistit; remoto igitur impedimento non agit ampliùs in graue descendens, sicut etiam de generante dicebamus: non est etiam Cœlum, [illegible] Empedoclis opinio ab Aristot. reprobata, [illegible] prædiximus: neque locus naturalis, quia iam dictum est, locum mouere quidem vt causam finalem, at non vt efficientem, qualem in præsentia quærimus: nulla igitur illius motus causa relinquitur illi coexistẽs, nisi illiusmet corporis forma. Ad hoc autem argumẽtum corroborandum maximè conferunt illa, quæ ab Aristot. in 2. Poster. Analyt. de causa & effectu traduntur; inquit enim effectus præteriti causam esse præteritam, præsentis præsentem, futuri futuram, actu existentis actu existentem, potestate existẽtis potestate existẽtem. quare dũ effectus existit, necesse est, causam quoque simul eodẽ modo existere. Sumitur præterea argumentum validum ab experientia: nam si iam existens graue non sit in suo loco, neque ad illum moueatur, postea verò moueatur, & quæramus, à quonam motore moueatur, videntur illi cum Aristot. responsuri, à remouẽte impedimentũ: at verò per hoc ipsum ostenditur moueri à se ipso; nã si stet aliquandiu graue in aëre alligatum filo, & suspensum, postea verò sua ponderositate filum frangat, & deorsum feratur, certũ est filum fuisse impedimentum, idque à nullo alio sublatũ fuisse, nisi ab ipsomet graui deorsum premente per suam grauitatem; non potest autem graue remouere impedimẽtum, nisi ipsum moueatur priùs seu tempore, seu saltem natura, quia nullum mouẽs corporeum potest mouere aliud, nisi ipsum moueatur; graue igitur priùs mouet seipsum, deinde eam motũ insequitur fractio fili, quare à propria virtute mouetur: idque similiter de omnibus grauibus, & leuibus dicendum est, eadem enim est omnium natura, & conditio. Hæc argumenta certè efficacissima sunt, ideo multi hãc sententiam receperunt, eamque acerrimè tutati sunt, grauia & leuia a suis formis moueri, vt Scotus secundo Sent. distinct. 2. quæst. 10. & Gregorius Ariminensis 2. Sent. distinct. 6. quæst. 1. artic. 3. vbi de hac re fusissimè disputat, & omnes aliorum sententias diligenter expendit; & Ioannes Gandauensis, & Zimara, & alij recentiores complures. Res [illegible] tur difficultate nõ caret, [illegible] ex altera parte habeamus testimonium Aristotelis clarũ, quòd grauia & leuia non moueantur a se neque habeant [illegible] rem internum, sed externum, ex altera verò extent argumenta validissima ex [illegible] Arist. princip[illegible] desumpta, quæ de[illegible]onstrare videntur [illegible] & leuia a suis formis moueri [illegible] absque ratione vtraque cõtraria op[illegible] grauissimos sectatores habuit.

Primum argumentum. *Secundum argumentum.* *Tertium argumentum.* *Quartum argumentum.* *Scotus.* *Greg. Ariminensis.*

Quid hac de re [illegible] Auerroes.

Cap. V

AVerroes quoque vid[illegible] in re dubius fuisse, quum non idem vbique dicere [illegible] vt non absque ratione Scotus in loco prædicto asserere [illegible] nihil certi ex

ex Auerrois verbis desumi posse; nec desuerint alij, qui aliqua ex parte Auerroem sequuti, aliqua etiam ex parte eius sententiam reiecerunt. Nos igitur breuiter ea referemus, quę ab Auerroe varijs in locis dicuntur, & repugnantias, quæ Auerroi attribuuntur ab alijs, vt appareat, rem hâc summa plenam esse difficultate. Auerroes in 8. Physic. in ea parte, in qua Aristoteles de grauium, & leuium motu sermonẽ facit, nil aliud dicere videtur, quam illud idem, quod ibi ab Aristotele dicitur, elementum moueri per se a generante, à se autem non moueri; & in Commentario 30. rationem afferens, cur non a se moueatur, inquit, non mouetur a se, quia non diuiditur in motorem, & motum; materia enim quum sit ens mera potestate, neque mouetur per se, neque mouet. At in primo Commentario 2. Physic. clarè dicit Auerroes elementum moueri à se, quoniam habet principium motiuũ in se ipso; & in Comment. 71. quarti Physico. motum inquit, mouens in elemento est forma, motum autem est materia, & ita elementum diuiditur in motorem & motum: idem legimus accuratiùs ab Auerroe explicatũ in libro 3. de Cœlo, Comment. 28. qui præcipuus locus est, in quo hac de re disseruit, & sententiam suam profert Auerroes; inquit enim motorem in elemento esse formam, motum verò esse nõ materiam nudam, sed materiam formatam, id est, totum ipsum compositum, sic enim elementum verè dicitur in seipso habere principium motus & actiuum, & passiuum; nam vtroque munere fungitur forma vt duobus modis accepta, mouet enim vt forma, mouetur autẽ vt est in materia, & [illegible] materiam perficit; non est enim inconueniens, quòd idem dicatur & agendi ratio, & patiendi, vt alio, & alio modo acceptum. Sed difficultatem auget aliud quiddam, quod ibidem ab Auerroe dicitur, atque etiam in Commentario 71. quarti Physicorum; nam explicare volens modũ, quo elementum à se mouetur, inquit, moueri à seipso per accidens, non per se, idq; ita declarat: graue descendens mouet primò aërem mediũ, vt causa, deinde ad motum aeris cedẽtis mouetur etiã graue, quare a primo ad vltimum mouetur elementum a se per accidẽ[illegible] comprimit enim aërem, & per se [illegible]um mouet, deinde ad motũ aeri[illegible] [illegible]sum qu[illegible] [illegible] tem ad hoc decla[illegible] tan[illegible] e[illegible]mplo nautæ qui d[illegible] [illegible]uim per se mo[illegible]t, s[illegible] quoque moue[illegible] per accidẽs; mo[illegible]et [illegible] p[illegible]o nauim, n[illegible] se, sed motũ naui[illegible] c[illegible] seq[illegible]itur [illegible] ipse quoq; moueatur.

Sen[illegible] op[illegible] [illegible]rro[illegible] [illegible]und[illegible]m aliquos, [illegible]bat[illegible]o

Cap. VI.

POstremum hoc Auerrois dict[illegible] [illegible]nas posterio[illegible] altercationes exc[illegible]tau[illegible] [illegible]uorum aliqui eam sententiam sequentes quòd graue, & leue à solo generante moueantur, à forma verò nequaquam, dixerunt Auerroem optimè sensisse, ideoque sententiam suam Auerrois auctoritate confirmarunt: loquens enim Auerroes de grauium, & leuium motore per se, à nullo alio ea moueri dixit, nisi à generante, quod Arist. quoque pronunciauit; à se autem moueri concessit, non quidem per se, sed per accidens; quæ Aristotelis quoque sententia fuit, qui ait graue, & leue moueri per accidens à remouente impedimentum; remouens autem esse potest non modò aliquid externum, sed etiam ipsum met graue, & leue, quemadmodum suprà de graui filum rumpente dictum est; graue namq; per vim à generãte susceptã rumpit filum, quo suspensum erat, & a quo impediebatur ne descẽderet, & statim rupto filo deorsum fertur; sic etiam aer substans impedit aliquantũ, & aliquã resistentiã facit descensui grauis, debilem tamen, quam graue facilè superat, & remouet aërem impedientem, & ita per remotionem impedimenti mouetur à seipsu per accidens, tanquam à remouente impedimẽtum, per se autem à nullo, nisi a generante, vt etiam Arist. dixit: itaq; hi cõcludunt optimam esse Auerrois opinionem, & esse eam ipsam, quam ipsimet tuentur. Sed hæc sententia, etsi magnam habet veritatis speciem, falsa tamen est, nec Auerroes, si ita sensit, defendi vllo modo potest; impugnatur autem sensus hic à Gregorio Ariminense, & ab alijs, quocirca satis nobis erit, pauca tãtũm, quæ præcipua sunt, aduersus hanc sentẽtiam in medium adducere.

Opinionis reprobatio.

Primum sic argumentor: graue mouet aërem per se, ergo est causa motus aëris, igitur ipsum quoque graue mouetur; nam mouẽs corporeum non potest mouere, nisi ipsum quoque moueatur. quoniam igitur motus grauis est causa motus aëris, necesse est vt prior illo sit, si nõ tẽpore, saltem naturâ, ergo in illo priori naturæ mouetur graue sine vllo aëris motu; non ergo ad motũ aeris mouetur graue, sed potiùs aër ad motum grauis; graue igitur à se mouetur immediate, quare etiam per se, quia nõ per mediũ aëris motũ, idq; ita clarum esse videtur, vt nullam defẽsionem recipiat; priùs enim debet moueri graue, quàm aër, quia nõ [illegible] ne mouet aerem, nisi quatenus premit, & ad centrum tendit.

Primum argumentum.

Confirmatur hoc: quia motus grauis descendẽtis est motus naturalis, motus autem aëris à graui est violentus, quum fiat ab externo principio; at motus violentus non potest esse prior motu natura[illegible]i, sed est potius posterior, & ipsum [illegible] tur. Præte[illegible]a omne per accidens debet reducl ad al[illegible]quo[illegible] per se, ergo si moue[illegible]r graue à s[illegible] p[illegible] ac[illegible]en[illegible], [illegible] a[illegible] aliquo moueri per s[illegible], à [illegible]n[illegible] s[illegible]ps[illegible] [illegible]tere enim non po[illegible] a[illegible]e m[illegible] qui [illegible]lu[illegible] [illegible]ecum ferat, h[illegible] m [illegible]am ostendimus, quum

Secũdum argumentum.

Tertium argumentum.

Responsio Zimaræ. *Impugnatio.*

motus aëris insequatur potiùs motũ grauis, quàm efficiat. Zimara verò ad hoc respondit; graue mouere aërem, & ipsum priùs moueri per se, non tamen à se, sed à generante: attamen ad generans confugere non est satis tutum, quia hoc non coexistit descensui grauis: quare aliam eius motus causam excogitare oportet, sicut antea dicebamus, quoniam omnia iam adducta argumenta hanc Zimaræ responsionem refellunt. Id verò, quod diximus, motum aëris esse posteriorẽ ipso grauis motu, clarum est cuilibet consideranti, neque id debet aliquis inficiari, aër enim non mouet graue descendens, neq; ipsum secum fert descẽdendo, sed potiùs cedit graui descendenti; quum enim resistere illius descensui nõ possit, ab eo mouetur, & pellitur. Exemplũ quoque nautæ & nauis, quo Auerroes vtitur, refragatur huic opinioni, & id, quod modo diximus, confirmat: nauta enim mouetur quidẽ motu nauigationis cũ naui, quam mouet, sed tamen non potest eam mouere, nisi priùs moueat seipsum alio motu, & eo quidem per se; non enim moueret nauim, nisi priùs sua mẽbra moueret, & per ea mota moueret nauim, necessarium enim est, vt mouens corporeum moueat aliud per suipsius motum: sic ergo etiam graue non potest aërem mouere, nisi ipsum motu priore moueatur, siquidem per suum motum mouet aerem; moueri autem dicendum est à se, si recta est Auerrois cõparatio, quia etiam nauta primò mouetur à se; deinde nauim mouet. Ex his igitur patet, sensum hunc, quem illi attribuũt Auerroi, defendi nullo modo posse.

Opinio Scoti, & aliorum plurium. Cap. VII.

Opinio Scoti. *Agens duplex.*

HIs argumẽtis moti alij complures, qui eundem sensum verbis Auerrois attribuerũt, ab eius sententia recesserunt, vt Scotus, & Gregorius Ariminensis, & aliqui posteriores, qui dicunt elemẽtum moueri à seipso non per accidens, vt dicere videtur Auerroes, sed per se: at quia hoc dicentes ostendere debuerunt, quomodo elementum diuidatur in partem mouentem, & partem motã, in hoc declarando non consenserunt; Scotus inquit, non esse in elemento necessariam hãc distinctionẽ, & hac vtitur ratione: duplex est agens; vnum vniuocum, quod etiam formale appellatur, quia per formã, quam habet agit, alterum verò æquiuocũ, quod etiam virtuale appellatur, quia non per formam agit, sed per virtutem, vt Cœlum calefacit tanquam agens virtuale, etenim non per calorem, si[illegible] calorem nõ habet, sed per vim [illegible] lorem, qua prædictum est ag[illegible] non potest agere in [illegible] habeat formam. [illegible] cipere; quamobrem nec[illegible]

A ctum à patiente: at agens virtuale potest absque vlla repugnantia agere in seipsum, quum enim non habeat formam, quam est aptum producere, recipere eam potest; prius enim habebat actum virtualem, sed potentiam formalẽ, qua re potest à seipso recipere actũ formalem, quem non habebat. Quoniam igitur forma elementi est agens æquiuocum respectu motus localis, & elementum habet potẽtiam formalem, quia est aptum recipere mo-
B tum illum, potest absq; vlla absurditate à virtute sua productiua recipere motum formaliter. Videtur autem hæc Scoti distinctio etiã ab Auerroe poni alijs verbis, quãdo in Comment. 28. lib. 3. de Cœlo, inquit, lapis mouet se quatenus est actu grauis, & mouetur quatenus est potestate inferius; nam dicere actu graue est dicere habens actum virtualem, hoc est, virtutem producendi motum descensionis; dicere autem potestate in infero loco, est
C dicere potentiam formalem, nam locus proprius instar formæ est, quam graue per suum motũ naturalem adipiscitur. Est igitur Scoti sententia, elemẽtum à seipso moueri, hoc est, à sua forma, idq; nõ per accidẽs, sed per se, nec requiri distinctionẽ realem motoris & moti, propterea quòd est agens æquiuocum, quod absq; vlla absurditate potest agere in seipsũ.

Auerroes.

D *Recentiorum argumentatio cõtra Scotum, & eorum opinio. Cap. IIX.*

ADVERSVS hanc Scoti sententiam quidam posteriores inuehuntur hoc potissimum argumẽto, quòd ea admissa tuit progressus Aristotel. in 8. Physicor. ad inueniendum primum motorem immobilem; is enim nititur necessario eo fundamento, quicquid mouetur, ab alio mouetur: hoc autem de medio tollitur dicendo posse idem moueri à se-
E ipso absq; reali distinctione mouentis & motis; nam aduersarius diceret deueniri quidem in mouentibus & motis tandem ad primum, sed id simplex esse, & à seipso moueri, quia est agens æquiuocum, habens actum virtualem, & potentiam formalem: [illegible] igitur [illegible] Arist. argumentatio nos ad solum Cœlum duceret, quod non secus ac elemẽtum, diceretur à seipso moueri absque d[illegible]ne mouentis & moti [illegible] naturali
F externo [illegible] desperand[illegible] m, nisi ex [illegible] ua. Ipsi [illegible] ea. [illegible] lem [illegible] ionem [illegible] et sub[illegible] a est m[illegible] etur; forma na[illegible] um, ma[illegible] is passion[illegible] sublatam [illegible] ur omnem [illegible] tatem, quum [illegible] ue & leue à se moueri per se, nõ [illegible] existimauit Auerroes.

Illorum opinio.

Impu-

Impugnatio sententiæ recentiorum. Cap. IX.

EGO verò de Scoti quidem sententia postertius dicam, ea namque fortaßè proxime omnium ad veritatem accessit. Quod verò ad hos recentiores attinet, puto eos penitus aberrasse in hac Scoti impugnatione, quoniam eorum opinio vel falsa est, vel in idem cadit cum sententia Scoti, quam reprobarũt; nam est quidem materia radix omnis passio B nis, ipsa tamen per se non sufficit, vt sit idoneum subiectum motus; quia id, quod mouetur, debet esse actu, vt in 5. Phys. auscultationis Aristotel. docet. Vt verò etiam concedamus, materiam habere potestatem recipiendi motum, ex hac tamen non magis ascensum recipiet, quam descensum: quare quòd graue habeat determinatam propensionem ad descendendum, hoc à materia prouenire non potest, sed prouenit à forma materiæ inhæ- C rente; nam est quidem materiæ pati, sed determinate pati hoc potiùs, quam illud, à forma est, non à materia: coguntur itaque dicere, non materiam solam, sed totum compositum primò motum illum recipere, & formã esse rationem recipiendi: atqui eadem forma est etiam mouens, ergo mouens & motũ re non distinguuntur: quæ Scoti sentẽtia fuit, atq; etiam Auerrois dicentis, forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt est in materia; D graue nanque deorsum fertur quia est graue, non quia materiam habeat; ergo vt tali motu, non alio, moueatur, non à materia habet, sed à grauitate, quæ est etiam mouens; nec absurdum videtur, quòd eadem forma sit simul ratio agendi, & ratio patiendi, principiũ motus & actiuum, & passiuum, varijs modis considerata, sicut alibi declarauimus. Itaq; si hi recentiores intelligant, materiam esse motam, hoc est, materiam vt formatam, quod est E dicere totum compositum, eorum sententia non differt à sententia Scoti & Auerrois, sed eis difficultas integra manet, quomodo id esse possit sine [illegible] discrimine mouentis & moti: quod si intelli[illegible] materiam esse per se motam, falsa omnino est eorum sententia, tum quia nec abs[illegible]lute materia est per se mobilis, nec ad hun[illegible] statutum motum [illegible] et determinatam pr[illegible]onem [illegible] c[illegible] Arist. aperte [illegible] entu[illegible] in [illegible] nio- F ueut [illegible] c [illegible] æ isti man[illegible] hæc d[illegible]

Nonnu[illegible] o[illegible] motu elementi in vacuo [illegible] u[illegible]a. Cap. X.

QV[illegible] a[illegible] emo[illegible] C[illegible] m[illegible] rti Physi[illegible] quo[illegible]modo cõside[illegible]uimus, dicat [illegible] lum i[illegible]no, si vacuũ daretur, fieri [illegible] menti motum, idem posteriores [illegible]

A que Auerroem reprehenderunt, imò etiam ex professo Aristot. hoc idem dicentem; hoc igitur in præsentia breuiter considerare, præterquam quòd ipsum per se non parum est vtile, & intellectu dignum, non est etiam, vt fortasse videtur, à proposito alienum, sed ad sequentia confert, & illi quoque in hac ipsa de motu grauium & leuium disputatione sermonem de hoc facere voluerunt. Auerroes igitur ibi ex Aristotel. sumit, necessarium esse B plenum ad motum elemẽti, propterea quod continuitas in motu à resistentia prouenit, at in elemento nulla mobilis ad motorem interna resistentia est, ideò externa requiritur, si debeat fieri cõtinuus motus; medium enim plenum resistit aliquantum elemento moto, & ita facit continuitatem; quamobrem si daretur vacuum, elementum in eo positum non moueretur, sed momẽto temporis ad locum suum transiret, qui non esset motus, sed mu- C tatio subita: qua in re Auerroes Auempacem reprehendit dicentem, ad motum elementi non esse necessarium medium plenum, quandoquidem etiam in vacuo, si daretur, fieri elementi motus posset, isq; continuus ob internam resistentiam. Aduersus Aristot. & Auerroem hi recentiores insurgunt, & apertè profitentur, Aristotel. non cognouisse quæ sit resistentia in motibus elemẽtorum, imò & multa falsa dixisse in 7. Physic. de proportionibus D in motu: aduersus quæ ipsi plura adducũt experimenta, quibus se cognouisse testãtur falsas esse illas proportiones, & hanc falsitatem processisse ex hoc falso fundamento, quòd forma elementi mouens ipsum non habeat à mobili aliquam internam resistẽtiam, sed solùm externam à medio pleno. Ipsi igitur sequentes opinionẽ Auempaces ibi ab Auerroe reprobatam, quam etiam sequutus est Scotus 2. Sentent. distinct. 2. quæst. 9. dicunt E duplicem esse resistentiam in motu elementi naturali: vnam externam, & accidentalem, quæ fit à medio pleno, & facit vt tardior sit motus in pleno, quàm esset in vacuo: alteram ve[illegible] internam, & ess[illegible]ntialem, qua elem[illegible]t[illegible]m motum resistit formæ mouenti, ita, [illegible]t etiam in vacuo, si daretur, fieret continuus motus: rationem autem cur mobile resistat suæ formę mouenti, dicunt esse, quòd m[illegible]bile est continuum, & spatium quoque F continuum; repugnat autem continuo transeunti per continuum esse eodem momento in omnibus simul partibus illius continui, sed necesse e[illegible] vt transeat priùs per vnam partem [illegible]uam per aliam: hęc igitur est necessaria re[illegible]c[illegible]tia interna, ex qua fieret vt elementum [illegible] m[illegible] nunc moueretur. E[illegible]o Ari[illegible] non po[illegible] l[illegible] d[illegible]ce[illegible]ti[illegible] t[illegible]n [illegible] [illegible]stotelem a[illegible] n o[illegible]u[illegible]t dictis A[illegible] proportionibus in mo-

Aristotel. & Auerrois opinio de motu elementi in vacuo.

Recentiores contra Arist.

Scotus. Resistentia duplex.

Impugnatio & Aristot. defensio.

tu; sed quoniam alienum hoc esset à nostro instituto, omittendum in præsentia est, licèt ipsi suæ de motore grauium & leuium disputationi id inserere voluerint; sed si quãdo datũ nobis fuerit in libros Physicos edere commentarios, diligenter hac de re loquemur: nũc de eo, quod ad rem magis pertinet, pauca dicere satis erit. Dico falsum esse id, quod isti imaginãtur de illa interna, & essentiali resistentia mobilis, nulla enim in elemento esse potest; quod autem de elemento dicimus; id de omni naturali corpore, quod vt graue, vel vt leue moueatur, intelligẽdum est: ratio autem est, quoniam omnis resistẽtia fit ab actu, potentia enim non resistit, quum sit aptitudo indistinctè respiciens opposita; sed actus est qui resistit actioni alterius contrarij actus, siquidem non fit actio, nisi ab actu: non potest igitur esse interna resistentia, nisi vbi est duorum actuum compositio, vt in animali, quod etiam in vacuo positum (vt ibidem ait Auerroes) cõtinuo motu moueretur, ob internam resistentiam corporis grauis ad animam mouentem: sic etiam videmus præuiam generationi alterationem esse motum continuum, ob resistentiam qualitatis cõtrariæ ad contrariam; at in illuminatione nulla est successio, quia nulla resistentia, quia lumen non habet contrarium; quare illuminatio etiam magni spatij fit tota simul subitò, nõ in tempore aliquo. Quoniam igitur in elemento vnicus est actus, nulla in eo esse potest interna resistẽtia; nisi dicamus eandem elementi formam sibimet resistere; nam dicere non possumus, elementum resistere suę formæ, nisi per suum actum, hic autem est forma ipsa; sic igitur diceremus, formã sibiipsi resistere, quod ne imaginari quidem possumus. nulla igitur est resistentia elementi moti ad formam mouẽtem, sed potiùs summa consensio, quum eadem sit ratio agendi, & recipiendi; si enim ad illum ipsum recipiendum motũ fit elemẽtum propensum, quem apta est efficere forma, nõ potest elementum motum resistere suæ formæ mouenti; igitur opinio Aristot. vera est, & rationi cõsentanea; nõ tamen negamus in motu elementi internam resistentiam per accidens; de qua posteriùs loquemur, sed solùm negamus resistentiam per se, qualem isti ponunt, nam si posito elemento in vacuo inesset resistentia interna, ea non posset esse nisi per se; at resistentia per accidens nõ potest habere locum, nisi in medio pleno, vt mox cõsiderabimus. Peccãt etiam isti in afferenda ratione huius resistentiæ; tum quia dato vacuo illud non potest esse quantum, nec habere partes, quum absq; subiecta substantia quantitas non possit existere, tum quia hoc etiam concesso adducũt non [illegible] alud dicunt, nisi [illegible] tis quam n[illegible] mul esse p[illegible]

A cimus enim, esse impossibile ita trãsferri mobile per omnes partes spatij quãti, vt eodem momento sit simul in omnibus; hoc tamen necessariò deduci ex vacui positione, proinde validam esse hanc consequentiam, si elemẽtum esset in vacuo, ad locum suum transferret subitò, & absq; vlla successione; quia quãdo agens à nullo prohibetur, & nihil ei resistit, necesse est subitam fieri mutationem, vt in illuminatione videmus. Possumus autem B hoc confirmare ex argumentatione Aristotel. in context. 79 octaui Physic. vbi sic argumentatur: si in magnitudine finita inesset vis motrix infinita, moueret subitò, nõ in tempore, propterea quòd finiti ad infinitum nulla est proportio, proinde nulla resistentia moti ad motorem: at si dicere liceret, non sequitur, quia quantum non potest transire subitò per spatium quãtum, quum non possit simul eodem momento esse in omnibus eius parti- C bus, argumentatio illa Aristot. redderetur inefficax; est tamẽ efficax, quia consequens, licèt sit impossibile, deducitur tamẽ ex illo antecedente, & valida est consequentia. Quòd si ex impossibilitate consequentis liceret inferre cõsequentiæ prauitatem, tolleretur penitus argumẽtatio per ductionem ad incommodum, per eam enim infertur consequens impossibile vt impossibile, efficax tamen esse potest cõsequentia: sed hoc magis est mani- D festum, quàm vt pluribus verbis indigeat. Patet igitur, hos in refutanda opinione Scoti, & iis, quæ ab Aristotele, & ab Auerroe dicuntur 4. Physic. 71. multifariam errasse. De ipsa verò Scoti sententia posteriùs dicemus, quum nostram hac de re sententiam proferemus.

Distinctio potentiæ & agentis,
Cap. XI.

E OMNIA, quæ hactenus dicta sunt, ad id pertinuerunt, vt quanta sit hac in re difficultas, ex iis, quæ ab aliis dicuntur, intelligeremus; restat vt ipsam huiusce rei veritatẽ declaremus, eamque ab omni difficultate, si fieri possit, vindicare nitamur. Plena huius difficultatis solutio in duabus (vt arbitror) distinctionibus est constituta: quum enim quęstio proposita sit de motore grauiũ, & leuiũ, & nil aliud [illegible] mouere, qoam ducere de potẽ- F tia ad a[illegible]m, [illegible] fiat ab agente [illegible] ostendum est quotup[illegible] sit agẽs. Potentia d[illegible] Arist. [illegible] nam doeet [illegible] p[illegible] & præ ce[illegible] actum [illegible] uoce sumitur [illegible] a cum actu, vt q[illegible] mus [illegible] moueri [illegible] a[illegible] mouetur, sed [illegible] gentem cõ- [illegible] non pertinet, quia Arist. quando [illegible] u 32. octaui Physic. distinguit in [illegible] licet [illegible], non intel- ligit

Omnis resistentia fit ab actu.

Potentia dupliciter dicitur.

ligit nisi illam, quæ præcedit actum, nempe potentiam ad motum, quando mobile non mouetur: hanc igitur Aristoteles ibi considerans duplicem esse dicit; vnam interpretes vocant essentialem, alteram accidentalem: essentialis ea dicitur, quæ quum sit primariò ad formam, est secundariò ad motum, qui consequitur formam; talis potestas ascendendi est in elemento graui, illud enim est potestate leue, proinde potestate ascendit, sed quando iam est factum leue, tunc nisi impediatur, ascendit; & iure dicitur essentialis, quia denotat negationem motus à medio, quæ per se competit graui, quia graue quatenus est graue non ascendit: accidentalis autem potestas ascendendi est in elementu leui, quando, quũ iam sit leue, non ascendit, quia ab aliquo impeditur, nam leui extra locum suum existenti accidentale est non ascendere. Has igitur duas potentias in memorato loco Arist. ponit; at nisi nos tertiam adiiciamus, non possumus assequi huiusce rei veritatem, sed decipiamur necesse est: quam erroris multorum causam fuisse existimo, Arist. enim duas tantùm illas ibi considerauit, quoniam hæ solæ ad eius scopum conferebant, sed tertiã, quam ego nunc adiiciam, non negaret, quum sit per se manifestissima; quoniam enim de illa potestate loquimur, quæ dirigitur ad actum, actus, quem vtraq; illa potentia respicit, nullus alius est, nisi motus ipse, ibi nanq; Arist. considerat potentiam ad motum in elemento quiescente; ideo quando iam mouetur, tunc ductam esse dicit vtranq; potentiam ad actũ, quẽ respiciebat; sic enim graue aut leue transiuit de non moueri ad moueri, & terminus ad quem illius transitus est motus ipse: at quando elementum actu mouetur, negari non potest ipsum esse adhuc in potentia, non tamen amplius ad motum, sed ad locum suum, sine ad suum vbi, quo adhuc non potitur actu; patet enim hoc ex definitione motus, in qua dicitur motum esse actum imperfectum eius, quod potestate est, quatenus est potestate; intelligit enim potestatem non ad motum, sed ad terminum & finẽ ipsius motus: quum igitur in aliis duab. potestatibus, & earum ductione ad actum, terminus ad quem, non sit alius, quàm motus ipse, ad quem ex quiete transit elemẽtum; in hac tertia potestate, seu eius ductione ad actum, terminus ad quem, non est amp[illegible]ius mo[illegible]us, sed locus, vel qualitas, vel a[illegible]iud q[illegible]ppiam, ad quod tendat motus: hæc ig[illegible]u[illegible] sit p[illegible]ior distinctio. Altera verò est, quam [illegible] sua quæst. 56. Poster. Analyt qu[illegible] hac d[illegible]sputatione non est vsus, quum ma[illegible] debuisset: efficiens duplex est vnum, q[illegible]od cum transmutatione efficit, & q[illegible]rtum causæ genus constituit, quod ab Aristot. vocari solet pri[illegible]cipium [illegible]nde motus, quia semper eum motu e[illegible] huic propriè dicto efficienti cõpetit [illegible] po-

Agens duplex.

A tentiæ actiuæ ab Arist. tradita in 9. Metaphysic. potentia actiua est potentia transmutandi aliud prout est aliud, tale nanque efficiens requirit necessariò patiens diuersum, quia nihil potest mutare seipsum, & ducere de potestate ad actum: hoc efficiens habet à patiente aliquam resistentiam, à qua successio in motu prouenit, quocirca iure vocatur ab Aristot. causa vnde motus: alterum est efficiens, quod non per transmutationem efficit, sed per solam B emanationem effectus ab eo, quasi ipso non operante effectus sponte sua illud sequi videatur; tale efficiens est in corporib. naturalibus forma respectu accidẽrium, & proprietatum consequentium in eadem re: ideirco dicere Logici solent, rationalitatem esse causam effectricẽ risibilitatis in homine, non quidem transmutantem, quia non agit rationalitas in hominem faciendo ex non risibili risibilem; sed sine vllo motu, sine vlla transmuC tatione, quum primùm est rationale, statim consequitur vt sit risibile, ita vt risibilitas à rationalitate absq; vlla mutatione emanare videatur; ob id hoc impropriè dicitur efficiens, reducitur tamen ad causam effectricem conuenientiùs, quàm ad aliud causæ genus.

Declaratio quinque propositionum, quibus tota rei veritas concluditur.

Cap. XII.

D His fundamentis iactis, totam huiusce rei veritatem in quinque propositionibus puto esse constitutam, quarum prima hęc est. Si loquamur de prima elementi potentia, quæ est ad motum, & essentialis appellari solet, ab hac elementum ad actum ducitur à solo generante; & hoc idem intelligi volumus de omni corpore, quod vt graue, vel vt leue moueatur, sicut etiam antè admonuimus: hęc E apud Arist. clara est in 8. Physic. & in 4. de Cœlo iam memoratis, & per se etiam satis manifesta est, nam est essentiale graui non ascendere, nec potest illud motum recipere, nisi à generãte, quod mutet ipsum in leue, sic enim dans ipsi leuitatem dat etiam consequentem ascendẽdi facultatem: patet autem non posse graue in hac potestate existẽs ducere se ad actum, & dare sibi motum ascensionis, sed indigere generante. Omnia igitur quæ ab AriF stot. in prædictis locis dicuntur, nil aliud probant, quàm hanc primam propositionem, atque etiam secundam, quam mox subiungemus, has enim nemo est qui inficiari possit, q[illegible]um manifestũ sit non posse graue aut leue ducere se de non moueri ad moueri sed mouente externo indigere. Secunda igitur propositio est. [illegible] loqu[illegible]mur de secund[illegible] [illegible]o[illegible]e[illegible]tia ad m[illegible]uæ [illegible] v[illegible]ur, v[illegible] otentia a[illegible] e[illegible]ro[illegible]ur, quando im p[illegible]it, ab hac ad actum ducitur [illegible] [illegible]pedimentum; hanc si-

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

militer ponit Aristot. in memoratis locis, neque vllus est qui eam neget; nam graue iam existens extra locum suum, si ad eum non moueatur, necesse est, vt aliquo detineatur impedimento, quod remouere ipsummet non potest, ideo eget agente externo, quod remouendo impedimentum ducat ipsum de quiete ad motum. Tertia propositio est si consideremus tertiam potentiam in graui aut leui existente extra suum locum, nec impedito, quæ est potentia ad locum, quem non obtinet, de hac ad actum ducitur, & ad suum locum mouetur per se à sua forma tanquam ab agente per solam emanationem. Hæc satis demonstratur argumentis antè adductis, ad quæ nullam ego responsionem video; sed comprobari præterea potest alio argumento sumpto ex iis, quę ab Aristot. in cōtextu 82. octaui Physic. dicuntur de motu proiectorum; non putat enim causam illius motus esse manum proiicientem, sed vult esse necessariū aliquod mouens, quod comitetur illum motum, & illi coexistat; ideò causam refert in partes aëris, per quas proiectum fertur, vt ibi videre est; similiter igitur in motu naturali non sufficit generans, quum non coexistat motui; neque vlla huius discriminis ratio in his adduci potest, quam enim rationem habet proiiciens ad rem proiectam, eandem habet generans ad elementum genitum, nempe quantum attinet ad motum localem; vtrunq; enim dat patienti motionis initiū, sed mouere ad finem vsque ipsius motus non perseuerat; quemadmodum ergo secundùm Aristot. non satis est dicere proiectū moueri à proiiciente, ita nec satis est dicere, elementum motu naturali moueri à generante. Ideo notandi maxime sunt varij Aristot. scopi in prima eius octaui libri parte, & in capite illo postremo, nam diuersa respiciens varijs etiam modis de eadem re loquutus est: in prima nanque parte considerabat primum principium motus in vnaquaque re, & primum mouens, à quo res ducitur de non moueri ad moueri, quoniam scopus ibi est primum vniuersi motorem inuestigare: loquens igitur ibi de motu grauium & leuium tum naturali, tum violento, non considerat aliud mouens, quàm externū, quod rem traducit de non moueri ad moueri, quale est generans respectu motus naturalis, & proiiciens respectu motus violenti: quocirca ibi nullum alium motorem tribuit motis violenter, quàm illum, qui proiecit; nam aliū posteriorem motorem, qui postea coexistit motui ibi Aristot. non cōsiderat, propterea quòd ad eius scopum non conferebat; ob [illegible] à eandem rationem neq; elementi formam ibi [illegible]on siderat vt mouentē motu nat[illegible] [illegible]on est motor p[illegible]mus, [illegible] p[illegible] [illegible] m priorē qu[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] suum, in post[illegible] non amplius loquitur de [illegible]

Tertia conclusio.

Nota de varijs scopis Aristot. in 8. Physic.

A proiectæ, sed de proximo, & adæquato, & coexistente, siquidem primus motor proiectorum iam manifestus erat, nemo enim ignorat proiicientem esse primum motorem; sed motor proximus ignorabatur, ideò ibi docet proiectum moueri à diuersis aëris partibus vna post aliam: sic igitur etiam in motu naturali negare Aristot. non posset esse necessariū mouens proximum, & coexistens, quod non potest esse aliud, quàm propria forma; generans enim est causa prima & remota, vt consi-
B derantu manifestum est. Præterea lapis sursum proiectus per vim, postea deorsum fertur per naturam, à quo igitur mouetur? non à proiiciente, quia idem non potest esse causa simul contrariorū motuum; non a generante, quoniam huiusactio iam olim desiit ante longum tempus, & fortassis ante mille annos, imò etiam fortasse generans iam olim interiit; à sola igitur suā forma tūc naturaliter mo-
C uetur. Possumus etiam ad hanc sententiam confirmandam sumere argumentum ex Aristot. in memorato context. 32. octaui Physic. qui ab aduersarijs summa cum efficacia pro se adducitur; nam ibi dicit quidem Aristot. grauia & leuia moueri per se à generante, sed quærit etiam propter quid ad sua loca moueantur grauia & leuia: & respondet his verbis [*causa est quia apta sunt natura aliquò, & hoc inest graui & leui esse*] quum enim quæstio
D propter quid sit quæstio proximæ & immediatæ causæ, non respondet Arist. generans esse causam cur moueatur, quia generans est causa remota, per quam non satisfieret quæstioni propter quid; sed respondet ipsammet elementi naturam causam esse illius motus, eamque ipsius essentiam esse, atqui hæc est forma, itaque secundùm Aristotelem forma grauis, aut leuis est proxima causa illius motus. Hoc idem notare possumus in context.
E 24. lib. 4. de Cœlo, vbi Aristot. eandem quæstionem facit, propter quid fertur ignis sursum, & terra deorsum; ad quam similiter, imò & clarius respondet, quòd hæc in seipsis habēt mutationis principium; & in hoc distinguit hæc mobilia motu naturali a sanabili, & augmentabili, quæ mutantur ad sanitatem, & ad magnitudinem ab externo principio, intelligit autem à principio actiuo; ergo vult propriam elementi naturam esse principium
F actiuum sui motus naturalis, quod videtur etiam satis cl[illegible]e pronuncia[illegible]c in [illegible] 4. secundi [illegible] vbi inqu[illegible] la, quæ ab aliquo in seipsis prin[illegible] inuè mota perueniunt ad [illegible] rere ergo videtu[illegible], om[illegible] [illegible] in terno principio [illegible] po ta respicit [illegible] quibus id [illegible] se vere esse arbitratur. Confirmatur etiam h[illegible] sentētia per ipsa [illegible] sariorum dict[illegible] clarantes e[illegible] [illegible]do generans sit motor grauium & [illegible]unt, generans [illegible] formam; dat

igitur

igitur etiam motum, quia dans formam dat etiam omnia consequentia formam mediante forma: hoc enim eorum dictum si falsum sit, nullam eorum opinio defensionem habet, generans enim non dabit motum: si autem verum esse concedamus, per illud ipsi veritatem confitentur, & in nostram sententiam veniunt. Primùm quidem dubia est eius dicti veritas, quoniam accidentia formam consequentia duplicia sunt, alia habent esse permanens, vt risibilitas in homine, & calor in igne; alia verò habent esse fluxile, euiusmodi est motus: de illis igitur, quæ habent esse permanens, clara res esse videtur; nam agens vna & eadem actione, qua dat formam, dat etiam hæc formam consequentia, vt generans hominem dat eadem actione formam, & risibilitatem consequentem, licet hãc per mediam formam: at de motu secus est, generans enim dans elemento formã non dat eadem actione motum, quia cessat generantis actio in primo esse formæ, quod est vltimum non esse ipsius motus, siquidem motus nondum est, sed postea erit, quando generans non amplius aget; generans ergo dans formam non dat eadem actione motum consequentem. Sed admittamus dicti huius veritatem, admitti enim potest in hoc sensu, quia dans elemento formam, dat vim motricem sui ipsius; at hoc dicere, est dicere formam esse motricẽ elementi, quare hoc ipsi dicentes veritatem apertè confitentur: dum enim dicunt, consequentia formam, fatentur motum elementi insequi formam, proinde esse effectum formæ: quod etiam clariùs affirmant, dũ addunt, mediante forma; sic enim fatentur, generans non esse causam immediatam, quum intercedat forma, per quam mediam generans dat graui & leui motum: rectissime etiam vtuntur illa dictione [*consequentia*] sic enim ipsa veritate ducti dicunt formam esse motus effectricem per emanationem; à tali nanq; efficiente ita emanat effectus, vt ipsũ insequatur sicut vmbra corpus absque vlla transmutatione; aliud enim est motũ producere, aliud est rem producere cum motu & trãsmutatione; efficiens quidem transmutans producit rem cum motu, ideò generans producit motum elementi per mutationem substantialem; at forma elementi producit motum tanquam rem consequentem nec producit pe[illegible] transmutationẽ. Quo[illegible] a[illegible]q[illegible] ad se tuendos dicunt, formam [illegible] causa[illegible] effectricem, de qua in præse[illegible]mur, sed potiùs esse causam forma[illegible] c[illegible] quia forma est quidem causa [illegible] a[illegible] co[illegible]oris naturalis, at accidentium non est causa formalis, sed effectrix, vt etiam de anim[illegible] a[illegible] Aristo[illegible] n [illegible]ontex. 36. secundi libri de [illegible]a nec video quomodo aliquis sanæ mentis dicere possit, formã compositi esse formam etiam accidentium. Sed his causa deceptionis fuit, quo[illegible]

Accidentia formam consequentia sunt duplicia.

Aliud est producere motum, aliud est rem producere cum motu.

A uerunt efficiens per emanationem ratione saltem distinctum à causa formali; nam formæ vtrunq; competit variis respectibus: alius enim est causandi modus, quo forma elementi est illius corporis causa formalis, quæ ipsum in specie cõstituit, & alius, quo eadem in eodem corpore motum naturalem producit. Videtur autem Aristoteles ipse hoc efficientium discrimen pulcherrimè significasse in illo context. 32. octaui Physic. nam efficienti B transmutanti accommodat verbum *ποιεῖν*, & de hoc loquens dicit graue & leue non habere in se principium effectiuum motus, sed solum passiuum, effectiuum enim habet extra se, à quo ducitur de quiete ad motum: efficienti autem per emanationem accommodat verbum *ἐνεργεῖν*, quod ibi Latinè legitur, agere, seu operari; inquit enim, graue & leue agere statim, & operari; & ita illis attribuit actionem ex se tunc, quando iam cessauit effectio C agentis externi generantis, vel remouẽtis impedimentum: multò tamen manifestior est Græci verbi significatio, nam maximè propriè verbum *ἐνεργεῖν* denotat efficiens per emanationem; significat enim exire ex seipso in actum, & in operationem à natura manantem, postquam cessauit effectio generantis, vel remouentis impedimentum. Quarta propositio est, in motu naturali grauium, & leuium requiritur necessariò, vt non penitus sit re di-D stinctum mouens à moto: hæc ex tertia propositione deducitur, & eam consequitur ex necessitate; nam agens quidem transmutans rem de potestate ad actum est necessariò distinctũ re à patiente, quia nihil ita in seipsum agit, sic enim esset simul potestate & actu secundùm idẽ, vt argumentatur Aristot. in context. 40 illius octaui libri, quoniam ibi loquitur de solo agente transmutante: sed agens per emanationem non potest esse re distin-E ctum à patiente; à forma nanque accidentia consequentia emanant in eodem composito formato, non in aliquo externo; extra verò agit forma non aliter, quàm transmutando; quod clarum est per inductionem, dicimus enim, formam hominis esse causam risibilitatis effectricem per emanationem, non ita tamen, vt dicatur homo diuidi in corpus & animam, & anima efficiat risibilitatem, corpus verò seclusa anima eam primò recipiat, sed F totum compositum animatum recipit primò hanc proprietatem, & quatenus est animatum; proinde anima est tum agens, tum ratio patiendi, diuersis tamen modis, nam agit vt forma, recipit autem vt iuncta materiæ sic à forma ignis emanat in ipsomet igni s[illegible]mmus calor, quæ est ignis proprietas, non [illegible]a[illegible]en, vt [illegible]la mate[illegible]ia pat[illegible] quia mate[illegible] for-m[illegible] [illegible] [illegible] d [illegible] di[illegible] u[illegible] c[illegible] calor[illegible] tali [illegible] forma[illegible] ca[illegible] [illegible]ur forma [illegible]git vt forma & [illegible]ia: hæc autem

Nota de agente per emanationem.

Quarta conclusio.

Agentis per emanationẽ actio est immanens.

eadem per calorem insequentem agit extra se in alia per transmutationem, dum res alias calfacit & vrit. Sic igitur etiam de motu elementi dicit Auerroes 3. de Cœlo 28. forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt in materia; nam mouere tribuitur soli formæ, tali autem motu moueri tribuitur illi corpori vt ab ea forma constituto. Ex his autem patet, in motu elementi non posse diuisionem fieri in partem per se mouentem, & partem per se motam; quia per se mouens est forma, per se (B) motum est totum compositum, quod eandem formam complectitur: attamen ibi quoque notari potest aliqua distinctio realis; quũ enim compositum constet ex materia & forma, distinguitur re à forma ratione materiæ, quæ est distincta re à materia, sed ratione formæ non re distinguitur, sed ratione, quatenus aliud est forma vt forma, aliud est forma vt in materia: idq; respexit Auerroes in 4. Physic. Comment. 71. quando dixit elementum di- (C) uidi in motorem & motum, quatenus motor est forma, & motum est materia; nõ enim absolutè dixit materiam per se moueri, nam in Comment. 28. inquit, id quod mouetur, esse totum elemẽtum; sed significare tantùm voluit illam, quæ ibi notari potest, mouentis & moti realem distinctionem; ea enim est, quæ sumitur à reali distinctione materiæ & formæ. Talis autem distinctio partim realis, partim rationis, necessaria omnino est in agente (D) per emanationem; quia vbi sola forma sine materia suam edit operationem, ea non potest esse nisi forma abiuncta à materia, cuius actio est ipsius substantia; quare nullus ibi notari potest effectus ab efficiente distinctus, proinde neque efficiens appellari ea ratione potest; vt igitur effectus emanans sit ab efficiente distinctus, tanquam accidens insequens formam vt causam, necesse est materiam quoque adesse, quæ formata tali forma illum re- (E) cipiat, & ita faciat aliquam realem distinctionem: contrà verò non potest omnino esse distinctio realis, quia potest quidem agens agere in aliud extra se per transmutationem, & ductionem de potestate ad actum; at per emanationem non potest agere in aliud, quia effectus emanans non potest nisi in eo ipso recipi, à quo emanat, hoc enim significat verbum emanare; eaque est distinctio rationis, (F) quam significauit Auerroes dum dixit, forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt in materia; non datur igitur effectus à forma emanans, & ab ea distinctus tanquam à causa, nisi in rebus materialibus, nec potest ibi esse prorsus realis distinctio agentis & patientis, sed partim realis propter materiam, & partim

Quinta conclusio. rationis propter formam. Postrema tandem propositio hæc est; si motum elementi redigere velimus ad motorem per veram efficientiam, & per transmutationẽ, elementum mouetur à seipso vt ab agente transmutante, non

(A) tamen per se, sed per accidens: hæc per solam rei considerationem manifesta redditur; nam graue descendens mouet aërem, qui ei cedit, quare motum aëris consequitur vt graue deorsum feratur, non enim moueretur graue, nisi substans aër, vel aliud eiusmodi corpus, illi cederet; à primo igitur ad vltimũ mouetur graue à seipso per accidens, quia per aërem medium, qui primò mouetur à graui. Est autem notandus in motu grauis & leuis hic *Ordo in motu grauis & leuis.* ordo, si non temporis, saltem naturę: primùm quidem mouetur elemẽtum à sua forma per se, tanquam ab agente per emanationem, ab ea namq; emanat immediatè motus naturalis in ipsomet elemento, non per mediũ aërẽ, & nisi graue primò seipsum moueret, non premeret aërem: secundò totum graue, non forma eius, per suum motum mouet aërem tanquam agens transmutans; sic enim agit in aliud, & ibi adest perfecta realis distinctio mouentis & moti, & resistẽtia patientis, à qua in motu successio prouenit; iam enim diximus, nullam esse in elementi motu internam resistentiam, sed externã solùm, quia in mouendo per emanationem nulla potest esse resistentia, nisi diceremus, eandem formam sibimet obsistere, quod nullo pacto dicendum est: tertiò ad motum aëris mouetur etiam ipsum graue, & incedentis aëris locum subintrat: & ita fit vt graue à seipso moueatur tum per se, tum per accidens; per se quidem ratione efficientiæ per emanationem, quæ ordine naturæ prima est, per accidens verò ratione efficientiæ per transmutationem, quæ est postrema, & per aërem medium, & cum resistentia moti ad motorem, quam etiam Scotus declarat in 2. Sentent. distinct. 2. quæst. 9. ad quartum: prima enim actio transmutans est ipsius grauis in aërem, non in se, cum autem consequitur vt etiam graue moueatur, hoc enim non moueretur, nisi prius aër moueretur: ideo non est ignorandum, modum hunc mouendi se per accidens, reduci ad remotionem impedimenti; quando enim graue descendit, remouet aërem impedientem, & ita mouet se per accidens; sic etiam Aristot. dixit à remouente impedimentum moueri rem per accidens, quia per mediam remotionem impedimenti: respectu autem ipsius impedientis dicitur mouens per se, quia per se & immediatè mouet impedi[illegible]um, secundariò autem consequitur, vt e[illegible]pedita moueatur; sic igitur graue [illegible]e- mouet per se aërẽ, quo fit, v[illegible]ue se per accidens mouere dica[illegible] substantis aëris remotionem. Ex [illegible]us, *Resistentia interna in motu elementi.* esse in motu elementi a[illegible]quam internam resistentiam non quidem per [illegible] vt aliquos putasse iam diximus, sed solùm per ac[illegible]idens: dũ enim graue motum à sua forma mouet aërem me[illegible]um, & aër illi resistit, necesse est vt [illegible]um quoque resistat formæ mouenti; tota tamen

tamen resistentia prouenit à resistentia externi aeris, ipsum enim graue per se suæ formæ non obsisteret, sed quoniam aliud corpus ipsi resistit, cogitur ipsum quoque resistere suæ formæ, per aliud ergo resistit, non per se, & eò magis resistit, quo magis aliud illi resistat, quod prouenit ex maiore medij corporis densitate. Hanc esse puto veram sententiam, & totius huius difficultatis solutionem, & Aristot. atque Auerrois verbis, imo & ipsi rerum naturæ maximè consentaneum.

Consideratio opinionis Scoti.

Cap. XIII.

QVONIAM suprà diximus, Scotum hac in re proximè omnium ad veritatem accessisse, nunc veritate cognita, videamus quid bene, & quid non bene ab eo dictū fuerit. Primùm quidem, quod dixit, elementum per se moueri a sua forma, optimè dixit; quod etiam dixit, id esse absque reali distinctione mouentis & moti, verissimum est: & in hoc maximè probandus est Scotus, quòd id cognouerit, quod alij non viderunt, nisi solus Auerroes, qui dixit formam elementi mouere vt formam, & moueri quatenus est in materia: in eo tamen defecit, quòd putauit Auerroem hac in re inconstantē fuisse, & nihil certi ex eius verbis sumi posse; nam Auerroes hac in re sibi semper constitit, & omnia eius dicta vera sunt, vt mox considerabimus. In afferenda quoque suæ sententiæ ratione puto Scotum defecisse; imperfectā enim rationem adduxit confugiens ad agens æquiuocū: nam licèt omne agens per emanationem sit æquiuocum, non tamen conuertitur; datur enim agens æquiuocum, quod non per emanationem, sed extra se per transmutationem agit, cuiusmodi est Cœlum respectu corporū inferiorum; in talibus autem agentibus Scoti ratio locū non habet, quia nihil potest transmutare seipsum, & quod potestate habet, tribuere sibi actu, nisi habeat partem per se mouentem, & partem per se motam. quod enim non sufficiat actus virtualis, & potētia formalis, vt possit aliquid mutare seipsum, clarum est in multis; nam vinum est virtute calidum, quum habeat vim calefactricem, & habet potētiam formalem, quum sit actu frigidum, & possit fieri calidum, attamen non potest calfacere seipsum: motus etiam secundùm Aristotel. generat calorem, quo liquescit plumbeus mucro sagittæ, non ita tamen, vt primò calfaciat mucronem ipsum, qui mouetur; sed mucro per motum agit primò in aërem, & ipsum atterendo accēdit, postea ab eo accenso ipse postea calefit; itaq; sagitta mota habet actum caloris virtualem, & potētiam formalem, quia est apta calorem, quem non habet, recipere, tamen non potest immediate seipsam calefacere per motum; non est igitur idonea ratio, est agens æquiuocum, & habet potestatem recipiendi formaliter, ergo potest mutare seipsum. huius autem deceptionis ratio est, quoniam aliquid habens potentiam formalem potest quidē simul habere actum virtualem respectu aliorum, in quę agere potest, at non respectu sui ipsius; quia dicere respectu suiipsius est implicare contradictionē, vt aliquando consideraui in declarando contex. 40. octaui Physic. quando enim agens naturale aptum est agere, & habet patiens præsens, nec impeditur, ex necessitate fit actio; ergo si agens potest sibi talem formam tribuere, iam eam habet, nec potest esse in potentia formali, quia semper fuit sibiipsi præsens; quo igitur momento habet actum virtualem respectu suiipsius, eodem momento necesse est vt habeat etiam actum formalem, nisi impediatur: quòd si impediatur, habet quidem potentiam formalem, sed non habet actum virtualem, quia non potest remouere impedimentum, & se ducere de potentia ad actum, vt patet in graui detento per vim in aliquo supero loco; non habet enim per se actum virtualem, id est, vim mouendi se actu, sed eget auxilio agentis externi, quod remoueat impedimentum: dum igitur impedimentum viget, habet quidem potentiam formalem, sed non habet perfectè actum virtualem; dum autem habet perfectè actum virtualem respectu suiipsius, tunc habet necessariò actum formalem; non potest igitur habere perfectum actum virtualem respectu sui ipsius, & simul potentiam formalem. Melior itaque est ratio, quam nos attulimus, non requiritur distinctio partis mouentis, & partis motæ, quia est agens per solam emanationem: quamuis enim hoc non sit nisi agens æquiuocum, ratio tamen non est quia sit æquiuocum, sed quia per emanationem agit; quoniam agens per emanationem simul est cum effectu, nec habet actum virtualem cum potentia formali, sed cum actu formali, quoniam in seipsum agit, quum emanare effectus non possit, nisi in ipsomet subiecto, in quo est causa, à qua emanat: hæc igitur vera ratio est, cur in graui & leui non requiratur realis distinctio partis per se mouentis & partis per se motæ, non quam Scotus adduxit. Viget prætetea contra Scotum ratio allata ab alijs; admissa enim Scoti sententia ruit progressus Aristot. in octauo Physicorum ad inueniendum primum motorem immobilem; nam aduersarius diceret, deueniri ad primum, quod ideo seipsum mouet absque distinctione motoris & moti, quia est agens æquiuocum; idque rationi consonum videretur, quoniam agens æquiuocum est natura prius agente vniuoco: nullus ergo dareiur motor immobilis.

Defectus Scoti.

Conciliatio omnium dictorum Aristotelis, & Auerrois, & omnis difficultatis solutio. Cap. XIV.

PER ea, quæ hactenus dicta sunt, omnis difficultas tollitur, & omnia tum Aristot. tum Auerrois dicta optimè conciliantur. Auerroes enim modò dicit formā elementi esse mouentem, & materiam esse motam, modò dicit formam esse mouentem, & eandem formam quatenus est in materia esse motam, quod declarans inquit, totum elementū formatum moueri à sua forma; quandoq; etiam dicit elementum se mouere per accidēs, quia per aerem mediū, vel per aliud eiusmodi corpus: & hęc omnia vera sunt: quando enim dicit materiam esse motam, non intelligit propriè materiam moueri, quum alibi dicat elementum totum esse id, quod mouetur, sed solùm significare vult distinctionem aliquam realem mouentis & moti, sicut antea declarauimus: & quando dicit, formam esse mouentem, & elementum esse motum, intelligit per emanationem, & per se, non per accidens: quando autem dicit elementum mouere se per accidens, hoc est, per aerem medium, intelligit vt mouens per transmutationem; sic enim mouere non amplius formæ tribuit, sed composito; forma enim mouet elementum per se tanquam mouens per emanationem; ipsum autem elementum per transmutationem mouet per se aerem medium, & per eum mouet etiam seipsum per accidens, quæ omnia iam fuére à nobis fusè declarata; quare nulla est in dictis Auerrois repugnantia, nulla inconstantia. Sic etiam in dictis Aristotelis: nam secundùm principia philosophię Aristotelis fateri oportet formam elementi esse naturam, & principium actiuum motus proximum, & æquatum, vt argumenta priùs adducta demonstrant; at in octauo Physicæ auscultationis lib. de hoc Aristotel. non loquitur, sed de primo mouente, ad quem reduci quemlibet motum necesse est, nam scopus ibi est inuenire primum vniuersi motorem æternum & immobilem; forma verò elemēti non potest dici primus motor respectu sui motus, quoniam pendet à generante, à quo est producta, & à quo hanc necessariam legem accepit vt tali motu moueat, non alio; generans enim talem ipsam produxit, vt eam necessariò insequeretur ad statutum locum propensio; ipsa igitur sui motus imperium non habet, sed ita mouet, vt ei mandatum est à generante externo; quare nō est primum sui motus principium, nec potest dare elemento motum post quietem, sed pendet à generante, tanquam à primo principio: non sic animalium anima; quamuis enim ipsa quoque secundùm suum esse pendeat à generante, non tamen secundùm motum illum, quo animal ab ipsa mouetur loco, non est enim producta talis vt eam necessariò insequatur certus aliquis motus, sed est producta libera ad mouendum, & non mouendum, & ad mouendum etiam contrariis motibus; habet igitur ipsa imperium sui motus, & traducere potest corpus animalis de quiete ad motum, proinde respectu sui motus potest appellari primum mouens. Ex his etiam rationem colligimus, cur mouens loco per emanationem non possit esse primum mouens; nam tale mouens non est nisi forma materialis, eaque rei inanimatæ, & nil aliud est emanare, quàm per necessariam quandam naturalem deriuationem prodire effectum ex causa diuersum ab illa, ideo est etiam sine cognitione, quia vbi est cognitio, ibi est imperium mouendi, & non mouendi; quocirca ab anima cognoscente non dicitur emanare in animali motus, sed potiùs effici cum mutatione de non moueri ad moueri, & ex animæ imperio: à forma verò inanimati emanat statutus quidam naturalis motus, non alius, nempe ille, qui ei assignatus est à generante externo, quod formam cum hac lege produxit, vt tali moueret motu, non alio; ob id Aristoteles in libro octauo Physic. generanti tribuit primas in motu inanimati: quamuis enim proximum eius mouens sit forma, hæc tamen non est primum mouens, sed in illa motione pendet ab imperio externi mouentis prioris, quod respiciens Aristoteles in contextu 32. illius libri dixit, graue & leue habere in se principiū motus passiuum, non actiuum; est enim passiuum, quatenus non est primum, sed pendet à principio priore, à quo dicitur pati, quatenus ab eo recipit inuiolabilē legem mouendi tali motu, non alio: seu dicamus, omnem formam materialem esse principium motus passiuum, vt aliâs in libro de Natura declarauimus, proinde non esse mirum si Aristoteles formam elementi dicat esse principium motus passiuum, negat autem esse principium actiuum; quia in ea parte non vocat actiuum principium, nisi illud, quod primum sit, & in mouendo non pendeat ab alio. Nobis igitur non officit argumentū ab aliis adductum contra Scotum: nam si nobis obiiciant per hanc nostram sententiam destrui Aristotelis argumentationem in libro octauo Physic. ad inueniendum primum motorem immobilē, quia dicere aduersarius posset, primum seipsum mouens esse mouens per emanationem, proinde non requiri distinctionem realem mouentis & moti quum à semetipso moueatur: ad hoc dicimus, nullum motorem per emanationem posse dici primum, quo fit, vt, quum ad hunc peruenimus, is necessariò pendeat à motore alio priore, quare non potest esse, nisi forma materiale, sicut modo dicebamus: quando igitur con-

Motor per emanationem non potest esse primus.

Solutio argumenti adducti contra Scotum.

tur constituimus, peruentum esse ad primum seipsum mouens, hoc non potest se mouere per emanationem, quia sic non esset primũ, idque locum habet etiam vniuersè considerando motorem primum in vnoquoque particulari motu, absque propria consideratione motus æterni, & æterni motoris vniuersi; quòd si hunc spectemus, multò minùs nobis officit obiectio prædicta, quoniam à motore per emanationem non potest æternus motus fieri, nec talis motor potest esse æternus.

Cur motus grauium & leuium sit velocior in fine, quàm in principio, plures aliorum sententiæ.

Cap. XV.

EA est veritatis natura, vt per eius cognitionem omnes, quæ in re oriuntur, quæstiones soluantur: quoniam igitur dubitari maximè solet de eo, quod ab Aristotele dicitur in contextu 88. libri 1. de Cœlo, grauia & leuia velociùs ferri in fine motus, quàm in principio; si ostenderimus, nullam adduci posse huius effectus idoneam causam, nisi fateamur grauia & leuia à suis formis moueri, magnam certè huius sententiæ comprobationem afferemus. Quæritur itaque, quænam sit causa, vt motus grauium & leuium naturalis in fine velocior sit, quàm in principio; plures hac de re aliorum sententiæ extiterũt, quas apud Simplicium legere possumus, tum in memorato loco primi libri de Cœlo, tum in contextu 76. libri octaui Physicorum. Vna fuit opinio Hipparchi, qui causam esse dixit remotionem maiorem à principio violento: nam si lapis sursum proiciatur, motus ille violentus maior est in principio, & continuè minor fit, donec penitus desinat, & tunc incipit lapis suapte natura descendere, sed in principio tardiùs, quia retinet adhuc aliquid illius violentiæ, à qua fuit proiectus; hæc enim motui naturali aliquam resistentiam facit; quantò autem magis descendit, tantò fit velocior motus, quoniam illa violentia semper imminuitur, & naturæ lapis minùs obsistit: tandem igitur in fine velocissimus est motus: itaque quum primùm est proiectus lapis, videmus in principio violentiam præualere naturæ, & hunc excessum continuè minorem fieri, donec natura incipiat præualere violentiæ, quod est, dum incipit lapis deorsum ferri, sed tunc tardus est motus, quia paruus est excessus naturæ, sed quantò magis descendit, velocior fit motus, quia quantò magis remouetur à principio violēto, tantò magis præualet natura ipsi violentiæ; in fine igitur velocissimè mouetur, quia tunc remotissimus est à principio violento. Aduersus hanc Hipparchi sententiam Alexander, & cum eo Simplicius hoc argumento vsi

Opinio Hipparchi.

Confutatio.

A sunt, quòd ista causa non est vniuersalis, neque in omnibus locum habet, quo fit, vt dici non possit huius effectus causa, vt enim admittatur de illo motu naturali, quem præcesserit motus violentus, vel etiám violenta quies, at certè locum non habet in graui & leui extra suum locum genito, & statim absque vllo impedimento ad eum tendente: nam si aqua in sublimi generetur, simulatque est genita, deorsum fertur, & maior semper fit eius motus velocitas, licèt nullã prius B impressam violentiam habuerit; siquidem nec motus vllus violentus, nec violenta quies præcessit, nec vllum assignari potest principium violentum; quandoquidem generans dedit potiùs aquæ naturam, quàm illi violentum dici possit: causa igitur incrementi velocitatis non est illa, quam Hipparchus attulit, quum non habeat locum in omnibus. Aliam tangit Simplicius nonnullorum opi C nioné, quod causa huius effectus sit medium, per quod fertur graue, vel leue: quum enim in illo motu oporteat medium scindi, faciliùs scinditur paucum, quàm multum: quando igitur lapis descendit, substat ei in principio multum aëris, proinde magis obsistit lapidi descendēti, ne secetur ab eo, & tardior fit motus; postea verò quando lapis suo loco propinquior est factus, substat ei parum aëris, & inde minùs ei resistit, ac faciliùs scinditur, D ideò tunc velocior fit motus. Aduersus hanc sententiam vtitur Simplicius authoritate Aristotelis, qui in contextu 88. libri primi de Cœlo inquit, hoc velocitatis incrementum fieri ob incrementum grauitatis; nam si causa esset medium, vt illi dixère, Aristotel. non veram causam attulisset, quare ea sententia verbis Aristot. consentanea non est. Alexander tamen (vt in dicto loco Simplicius refert) nisus est ostendere, horum opinionem non E pugnare cum opinione Aristotelis, & admitti posse etiam iuxta Aristotelis mentem, sed hoc apud Simplicium in dicto loco legatur; non est enim operæpretium in hoc tempus consumere, quum certum sit, eam sententiam falsam esse; nam præter Simplicij obiectionem alia quoque ratione falsitas eius ostenditur; si enim duo grauia paris grauitatis & magnitudinis in acie suspensa ponantur, sed vnum à terra distans centum cubitis, alte F rum verò decem cubitis tantũ, & priùs demittatur illud, quod cētum cubitis distat, exactis autem nonaginta cubitis, demittatur etiam alterum, vt per decem reliquos cubitos simul descendant, certum est, atque experientia comprobatum, non æqualem fore in his decem cubitis vtriusque velocitatem, sed velocius moueri illud, quod à remotiore loco descendit: tamen si idonea ab illis causa assignata esset, oporteret ea duo grauia æquali velocitate descendere in his postremis decem cubitis, quum æqualis aër vtrique substet:

Aliorum opinio.

Confutatio.

patet autem secundùm hanc sententiam nullam posse causam adduci, cur graue à remotiore loco descendens maiorem ictum faciat, quàm descendens à propinquiore, nam vtrobique deberet æquè velox esse motus, qui per spatium æquale statim præcedit ictum, proinde & ictus æqualis, quod tamen verum non est, & aduersatur experientiæ; quare hæc opinio reiicitur. Simplicius & Alexāder causam huius effectus esse dicunt; quia elementum, quò magis appropinquat suo loco, & suo toti, eò magis roboratur, & validius fit, & perfectiorem formam adipiscitur; & è contrario, quò remotius à suo loco est, eò magis debilitatur, & formam habet imperfectiorē. Hanc eandem sententiam Thomas quoque sequi videtur in interpretatione illius context. 88. lib. 1. de Cœlo: inquit enim, elementum suo loco appropinquans ab eo confortari, & ex ea confortatione maiorem fieri elementi vigorem, & grauitatem, vel leuitatem, eamque causam esse, cur motus velocior fiat. Sed Aristoteles quoque hanc ipsam sententiam significare in memorato loco visus est, dicens augeri elementi grauitatem, vel leuitatem, dum loco suo appropinquat; & inde fieri, vt etiā velocitas motus augeatur. Quod verò ad Simplicium attinet, ipse quidem videtur in contextu 76. libri 8. Physicor. plures, & varias afferre huius effectus causas, sed non ob id inconstans dicēdus est; propterea quòd illæ omnes in hunc ipsum, quem retulimus, sensum cadunt; & quas ibi vt plures adducit, eas postea in libro 1. de Cœlo refert vt vnam: quòd enim elemēta suis locis appropinquantia roborentur ab eis, vel à suis totis, vel formam perfectiorem consequantur, vel grauitatem, vel leuitatem maiorem, vel validiora fiant, hæc omnia apud Simplicium & Alexandrum idem significāt, vt videre est apud Simplicium in prædicto 88. cōtextu 1. lib. de Cœlo: vbi etiam notare debemus, ipsum, quamuis prædictam sentētiam Aristoteli attribuat, videri tamen postea de ea dubitare, dum dubitāt de ipso effectu, quem ibi Aristoteles vt manifestum constituit; inquit enim Simplicius, tum ipsum secundùm se effectum dubium esse, quia discernere nō possumus, quòd motus elementi fiat in fine velocior; tum etiam dubium maximè reddi rātione causæ, quam Aristoteles adducit; siquidem inquit, id fieri ex incremento grauitatis, vel leuitatis: hoc tamen non est clarum, nam hoc dato, oporteret corporis pondus esse maius, quando est terræ propinquum, quàm quando est remotum, & in sublimi aliquo loco positum: attamen in librandis lance ponderibus hoc non experimur, sed idem inuenimus esse eiusdem corporis pondus & prope terram, & in sublimi loco librati; nam si prope terram inueniatur esse decem librarum, tantundem esse comperietur etiam in loco à terra valde remoto, nisi fortè pro Aristotel. defensione dicamus (inquit Simplicius) esse quidem discrimen aliquod in illius ponderis libratione, sed illud est insensile: videtur itaque significare Simplicius, dubium esse effectum, quem Aristoteles pro comperto sumit; sed eo admisso, non esse aliam eius causam, nisi illam, quæ modò relata est, nempe adeptionem perfectioris formæ, & maioris vigoris, dum elementum suo loco appropinquat. Sed tamen dubium Simplicij etiam illa causa admissa vanum est: vt enim condonemus, maiorem esse grauis corporis grauitatem prope terram quàm in sublimi loco, ipsumque à loci sui propinquitate roborari; tamen certum est, idem semper inueniri debere eiusdem corporis pondus, siue prope terram, siue procul à terra libretur, proinde negandam esse illam consequentiam; si idem corpus maiorem habet grauitatem prope terram, quàm procul, ergo non idem inuenitur eiusdem corporis pondus in iis duobus locis: certum enim est, in librandis lance ponderibus duo pondera in considerationem cadere, altero namq; vtimur pondere noto, ex quo in altera parte lancis posito alterius ponderis quæsitam quantitatem cognoscamus; in vtroque igitur pondere eadem ratio viget; etenim secundùm Simplicij rationem, oportet prope terram esse æquè maiorem vtriusque grauitatem, & procul à terra æquè minorem: quum igitur vbique eadem seruetur ratio noti ponderis ad ignotum, necessarium est, vt vbique eadem ponderis quantitas inueniatur, quia vbique idem manet eorum æquilibrium; non est igitur valida Simplicij ratio, proinde eius dubitatio vana est. siquidem etiam admissa causa ab ipso, & ab Alexandro adducta, necesse est idem vbique pondus inueniri. Cæterùm quia prædicta Simplicij contra Aristotelem dubitatio locum non habet, nisi illa causa constituta, vanius reddetur eius dubium, si ostenderimus, causam illam nullo pacto admittendam esse. Primum quidem vigetur ea sententia difficultate illa, qua alios quoque vigeri diximus; nam oporteret idem graue per idem terræ propinquum spatium moueri eadem velocitate tum à propinquo loco, tum à remotissimo demissum, proinde & æqualem ictum facere: tamen contrarium experimur; idem enim homo supra terram existens si à lapide percutiatur descendente de loco tribus cubitis superiore, minorem ictum sentiet, quàm si percutiatur ab eodem descendente de loco superiore viginti cubitis: per tres igitur infimos cubitos velociùs mouetur lapis à remotiore loco descendens, quàm à propinquiore: tamen si vera esset sententia Simplicij, deberet idem lapis esse eiusdem grauitatis, & moueri æquali velocitate à quolibet loco demissus, quoniam in eadem distantia à centro deberet eadem esse

Simplicij & Alexandri, & Thomæ opinio.

Dubiū Simplicij contra Aristotel.

Sententia confutatio, & Aristot. defensio.

esse perfectio formæ, & eadem roboratio, & A idem vigor. Præterea quando dicunt, formam elementi fieri perfectiorem, videndum est, quidnam per formam intelligant: vel enim formam substantialem perfectiorem fieri dicunt, vel aliquod accidens formam insequens, formam quidem substantialem reddi perfectiorem, & intendi, est vanissimum dicere, quia hæc nec intendi, nec remitti potest; hac autem integra manente, necesse est proprietates quoque eam consequentes seruari integras, & eandem fieri operationem, nempe eandem esse eiusdem corporis grauitatem, & eundem motum per idem medium, quum non adsit aliquod agens, à quo talem mutationem pati possit; actio namque omnis per contractum fit; quare lapis descendens neque à loco suo roborari potest, neque à terra tota, ad quam tēdit, quum ab his nondum tangatur. Durandus in 2. lib. Sent. distinct. 14. quæst. 1. refert causam huius incrementi velocitatis in minorem resistentiā medij, constituto eodem interno principio; inquit enim, medium graui descendenti minùs resistere in fine motus quàm in principio, ideoq; motum in fine esse velociorem: minoris autem resistentiæ causam esse inquit, quòd aer propinquus terræ est minùs leuis, quàm aer superior, ideò minùs nititur contra motum grauis descendentis. Hæc sententia proximè quidem ad veritatē accedere meo quidem iudicio videtur, attamen non omnino probanda est, quia non idoneam rationē adducit minoris resistentiæ medij: non enim ob naturæ similitudinem, vel dissimilitudinē fit maior, vel minor medij resistentia, ita vt medium grauius minùs resistat graui descēdenti, quàm medium leuius; sed propter densitatem vel raritatem, quando diuersæ sunt mediorum naturæ; seu propter motum, vel quietem, quando eadem medij natura constituitur; qua de re mox diffusiùs loquemur. Videtur etiam ratio hæc Durandi contrarium ostendere: nam si aer inferior minùs est leuis, est igitur grauior, quàm aer superus, ergo etiā densior; quare magis resistet graui descēdenti, quàm aer leuior, qui est etiam rarior: ob hanc igitur rationem debere elementi motus naturalis tardior esse in fine, quàm in principio; hoc tamen & Aristoteli, & experientiæ aduersatur.

Durandi opinio.

Confutatio.

C

D

E

Opinio vera, & eius declaratio.
Cap. XVI.

IN hac difficultate ego sequendā puto multorum sententiam, qui dicunt, præcedentem motum esse causam maioris velocitatis motus sequentis; hinc enim fit, vt continuè crescat velocitas motus. & in fine fiat maxima: quoniam initio debilis, ac tardus fit motus, quem alius motus non præcessit, in fine autem velocior, quia alius cum præcessit motus: hoc ita sese habere experientia docet: si quis enim pellere, vrgere ac petere rem aliquā velit, vehementiùs id facit, si priùs moueatur, quàm si nullus motus præcedat; ideò quando vehementer percutere aliquem volumus, manum priùs retrahimus, vt maiorem ictum faciamus: & in hastiludio hastas curtendo frangunt, quas sine cursu non frangerent; naturali namque instinctu ducimur, vt à remotiore loco motum inchoemus, quādo maiorem in fine percussionem facere volumus. B Hinc sumitur ratio, cur si duo æquè grauia descendant, sed vnum à loco remotiore, alterum à propinquiore, & considerentur in aliqua æquali distantia à centro, vnum velociùs altero moueatur; velociùs enim mouetur illud, quod à sublimiore loco descendit, quia præcedens eius motus maior fuit, alterius verò minor. Hæc absque dubio est huius effectus causa, sed in hac tamen acquiescere non possumus, nisi huius quoque causæ causam cognoscamus; scire namque oportet, cur præcedens motus sit causa maioris velocitatis motus sequentis; sic enim proximam rei causam cognoscemus, qua cognita, omne hac in re dubium tolletur, & intelligetur, quid significate Aristoteles voluerit, quando dixit, motum in fine esse velociorē propter incrementum grauitatis, vel leuitatis. Mihi quidem videtur, causam hanc colligi posse ex iis, quæ in contex. 82. lib. 8. Physic. ab Aristotele dicuntur de motu proiectorum: licèt enim ille sit violentus motus, & tardior in fine, quàm in principio; tamen si ea, quæ ibi de violento dicuntur, applicemus naturali, fortasse omnem hac in re difficultatem soluemus. Docet ibi Aristotel. proiectum moueri ab aere, hoc est, à partibus aeris ordine dispositis: quando enim manus proiicit lapidem, pellitur primū à lapide prima aeris pars lapidi proxima, & hæc pellit aliam partem secundam, & illa tertiam, & tertia quartam; est autem aer elementum facillimè mobile, & agitabile in suo loco; idcircò ea vi percussus magis mouetur, quàm lapis, & præcurrit ipsi lapidi: postquam igitur à proiiciente dimissus est lapis, fertur ab his aeris partibus motis, quæ sunt illi tanquam vehiculum; sed tardior semper fit motus lapidis, & in fine tardissimus, propterea quòd lapis mouet primā aeris partem, & eidem dat vim motricem alterius secundę partis, debiliorem F tamen, quā ipse habeat; sic etiam prima aeris pars mouet secundam, & dat etiam illi vim pellendi tertiam, sed debiliorem, quàm habeat ipsa; secunda mouet tertiam, & eidem dat vim, adhuc tamen debiliorem, mouendi quartam sequentem; adeò vt propter continuam imminutionem facultatis motricis, deueniatur tandem ad aliquam aeris partē, quæ ita debiliter moueat aliam sequentem, vt nullam ei impartiatur vim mouendi aliquam aliam partem, illa igitur est vltima pars mota,

Sententia Aristotelis de motu proiectorum.

quæ nullam aliam mouet: quum itaque ab his ita motis aëris partibus feratur lapis, tardiùs mouetur in fine, quàm in principio, & tandem desinit prorsus motu illo moueri, quando peruenit ad postremam moti aëris partem; & causa huius imminutionis velocitatis motus est, quia posteriores partes aëris tardiùs mouentur, quàm priores, propterea quòd à primo illius motus principio remotiores sunt; quum enim primum mouens sit externum, partes ab eo distantiores tardiùs mouentur, propinquiores autem velociùs, quia maiorem ab eo vim mouendi recipiunt. Hæc igitur apud Aristotelem causa est, cur motus violentus tardior fit in fine, quàm in principio, licèt multis dubia videatur: sed de hoc in præsentia disputandum non est; satis enim est, habere hac in re opinionem Aristotelis, vt cognoscamus, quid de motu naturali idem philosophus senserit. Si hæc omnia cõsideremus, colligere ex iis possumus, quòd si naturalis quoque elementorum motus à solo externo motore fieret, idem in eo contingere deberet, quod in motu proiectorum: nam si ratio illa de violento motu ab Aristotele adducta vera est, vera etiam esse debet de motu naturali; pars enim vltima motus naturalis, tanquam distantior à primo mouente, deberet esse tardior, cuius tamen contrarium asserit Aristoteles, dicens esse velociorem: vult igitur grauia & leuia moueri à propriis formis, tanquam à motoribus proximis; sic enim fit, vt graue descendens non remoueatur magis à principio mouente, quia secum fert motorem suum, & eum vbique præsentem coniunctum habet ab initio motus ad finem. Hac tamen ratione deberet motus grauis descendentis esse totus æquè velox, quoniam eadem natura mouens eundem eiusdem corporis motum facit; ergo si crescit continuè velocitas motus, necesse est aliquam esse huius differentiæ externam causam, eamque esse medium, per quod fit motus, vt aërem, vel aquam: quum enim oporteat à corpore medio aliquam fieri resistentiam graui descendenti, ac leui ascendenti, hanc si ostenderimus in initio motus maiorem esse, in fine verò minorem, ratio manifesta erit, cur in principio tardior sit motus, & in fine velocior. Certum est, ac per experientiam comprobatum, vnamquamque rem faciliùs moueri per medium quiescens, quàm per medium aduerso motu latum, sed adhuc faciliùs per medium, quod ad eandem partem feratur, quàm per quiescens; nauis enim velocissimè fertur per flumen secundo fluxu, tardiùs per aquam quiescentem, sed tardissimè aduersus fluxum amnis: statuamus igitur lapidem in aëre descendentem, subsistat illi in initio illius motus prima aëris pars quiescens, quam vi mouere incipit lapis descendendo, quia resistentiam ei aliquam facit;

A non potest autem prima aëris pars premi, ac deorsum pelli, nisi similiter pellat ac moueat secundam ei substantem partem; lapis igitur ad secundam aëris partem perueniens, inuenit eam motam, & ad eandem partem, nempe deorsum; ergo velociùs in ea descendit, quàm in prima quiescente; quum autem velociùs descendat in secunda, quàm in prima, necesse est vt tertiam magis premat, quàm priùs secundam presserit; tertia igitur B deorsum premitur vehementiùs, ac velociùs, quàm secunda; ergo quando peruenit lapis ad tertiam, in ea mouetur velociùs, quàm in secunda, quemadmodum & nauis, quę secundo flumine moueatur, eò velociùs mouetur, quò velocior sit fluxus amnis: velociùs autem latus lapis in tertia, quàm in secunda, magis premit quartam, quàm priùs tertiam presserit, ideò quarta velociùs deorsum pellitur, quàm tertia, & ita lapis ad quartam C perueniens mouetur per eam velociùs, quam per tertiam, & ita deinceps; quamobrem augetur semper velocitas motus, & in fine est maxima; non tamen quòd grauitas, seu vis lapidis motrix fiat maior; hæc enim eadem manet, sed quia continuè imminuitur resistentia medij, proinde augetur excessus virtutis motricis ad resistentiam aëris, qui ab ea mouetur, & ita velocitas motus augetur: quòd si graue & leue non à sua forma, sed à motore tantùm D externo mouerentur, id euenire non deberet, vt in violento motu non euenit; quum igitur incrementum hoc velocitatis motus proueniat ex imminutione resistentiæ medij, hæc autem id efficere non possit, nisi constituta eadem vi mouentis, necesse est fateri, elementum moueri à propria forma; sic enim fit, vt motor sit semper æquè propinquus moto ab initio ad finem motus, at si motor esset externus, fieret etiam semper remotior, E proinde motus continuè debilior, ac tardior fieret, nec vlla ampliùs ratio sumi posset à resistentia medij, vt nullã sumi videmus in motu violento, quare idem prorsus in motu naturali eueniret, quod euenit in violento; esset enim tardior in fine, quàm in principio. Ex his autem patet, rectè in eo sensisse Durandum, quòd causam incrementi velocitatis retulit in imminutionem resistentiæ medij, sed in eo defecisse, quòd non idoneam rationem F adduxit imminutionis resistentiæ, sicut antea demonstrauimus. *Durandus.*

Solutio orientis cuiusdam difficultatis. Cap. XVII.

TOLLENDA hìc est difficultas non leuis, qua vigeri hæc sententia nostra videtur: nam si ex sola resistentiæ medij imminutione prouenit incrementum velocitatis motus, non ex incremento grauitatis, vel leuitatis corporis moti; ergo falsum dixit Ari- *Dubium.*

stot. in

ſtot. in contextu 88. lib. 1 de Cœlo. vbi aperte inquit, creſcere velocitatem motus propter incrementum grauitatis, vel leuitatis.

Solutio aliquorum.

Reſpondent ad hoc nonnulli, Ariſtotel. ibi non dicere grauitaté tunc actu augeri, quando augetur velocitas, falſum enim diceret; ſed quia loquitur de motu elementi, qui ſtatuatur infinitus, ideò dicit, eo poſito ſequi vt augeatur velocitas in infinitum; quod quidem ſi fieri poſſet, grauitas quoque poſſet in infinitum augeri. quum enim velocitas ad B grauitatem ſe habeat, vt effectus ad cauſam, ſi poſſibile eſt incrementum velocitatis in infinitum, eſt etiam poſſibile grauitatis, ac leuitatis.

Confutatio.

Sed hæc reſponſio mihi probari nulla ratione poteſt. quia ſi abſolutè ex incremento velocitatis non licet inferre incrementum grauitatis, vel leuitatis, non video, vnde nam iſti ſumant, quod ex incremento velocitatis infinito inferatur etiam grauitatis, vel leuitatis incrementum infinitum: mihi qui- C dem videtur potiùs contrarium colligi; nam ſi ex actu id non infertur, ergo neque ex poteſtate inferri poteſt.

Solutio propria.

Grauitas ſumitur dupliciter.

Ego igitur reſpondendum puto, grauitatem ſumi poſſe duobus modis: quum enim ſit qualitas quædam & propenſio ad inferum locum, quam conſequitur hic effectus, hæc operatio, ad eum locum moueri; ideò accipi poteſt tum ſecundùm ſe pro actu primo, tum pro operatione, & actu ſecundo; ſicuti etiam ſcientia ſumi D poteſt tum pro habitu, tum pro ſpeculatione: priori modo acceptam grauitatem certum eſt augeri non poſſe, eandem enim ſeruari neceſſe eſt, dum eadem natura, & forma ſeruatur, ſic etiam dico de leuitate; ſed altero modo accepta augeri, ac minui poteſt, & dicitur grauitatio potiùs, quàm grauitas: quum enim nil aliud ſit, quàm exceſſus virtutis motricis ſupra reſiſtentiam medij, vnde fit deſcenſus, & preſſio ſubſtantis corporis reſiſten- E tis, hic maior fit, dum reſiſtentia imminuitur; de hac igitur loquebatur in prædicto loco Ariſtoteles; maior enim velocitas motus

A non prouenit ex incremento grauitatis primo modo acceptæ; ſiquidem ea creſcere in eodem corpore minime poteſt, ſed ex incremento grauitationis, hoc eſt, exceſſu virtutis mouentis ad reſiſtentiam medij moti, hic enim augeri poteſt, & huius incrementum eſt cauſa incrementi velocitatis motus: ſic igitur nil aliud ibi Ariſtot. dicit, quàm illud ipſum, quod nos diximus; nil enim aliud eſt huius grauitatis, vel leuitatis incrementum, quàm B imminutio reſiſtentiæ medij, & ex eo prouenit incrementum velocitatis motus, tanquam effectus ex cauſa. Ipſa verò grauitatis, ac leuitatis diſtinctio, quam poſuimus, tum per ſe manifeſta eſt, tum ab Ariſtotele poſita: nam grauitatem pro grauitatione ſumimus, quando dicimus, graue in ſuo loco non eſt graue, id eſt, non grauitat, nec premit deorſum: primo enim modo ſalſum diceremus, quoniam elementum graue habet vbiq; na- C turam grauis, etiam in loco ſuo. ob id Ariſtoteles in context. 26. & 27. lib. 4. de Cœlo, ſumit priore modo grauitatem & leuitatem, dum dicit, leuiſſimum eſſe id, quod omnibus ſupereminet, & grauiſſimum id, quod omnibus ſubſtat; ſic enim etiam in locis ſuis dicit eſſe grauiſſimum atq; leuiſſimum: in contex. autem 29. & 30. eiuſdem libri ſumit grauitatem & leuitatem ſecundo modo, dum dicit lignum vnius talenti in aëre maiorem habere D grauitatem, quàm plumbũ vnius libræ, contrà verò in aqua rem ſeſe habere; ſumit enim grauitatem pro operatione, quæ notat reſpectum ad externa corpora, per quæ fit motus, eo namque reſpectu variato etiam grauitas variatur, non quidem natura ipſa, ſed grauitatio: dicit etiam in contex. illo 30. omnia elementa in ſuis locis aliquam habere grauitatem præter ignem; nam aër quoque in ſuo loco exiſtens faciliùs deorſum pellitur, quàm E ſurſum, quia magis grauitat, quàm leuitat; attamen ſecundùm eius naturam magis eſt leuis, quàm grauis.

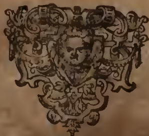

IAC. ZABARELLAE PATAVINI, DE MOTU GRAVIUM ET LEVIUM Liber Secundus.

De subiecto primo motus corporis misti, qui dicitur secundùm præualens elementum. Cap. I.

Hactenus grauia & leuia absolutè cõsiderantes, ostendimus, ea internum habere motorẽ; restat de mistis perpendendum id, quod Aristoteles dixit in initio 1. lib. de Cœlo, ea moueri iuxta elementum aliis præualens in mistione; in hoc enim tria sunt, quæ quũ difficultate non careant, sunt sigillatim consideranda: primum est, quódnam sit primum subiectum huius motus, quo dicitur mistum naturaliter moueri iuxta dominans elementum; secundum, à quónam motore hic motus fiat; tertium demum, quálisnam sit, an simplex, an mistus. Quod ad primum attinet, Ioannes Gandauensis videtur existimasse, primum subiectum, cui talis motus inest, esse elementum, quod in mistione excellit, ita vt in eo primò recipiatur motus, postea verò consequatur, vt ad motum elementi præualentis totum simul mistum moueatur, non quidem posteriùs tempore, sed natura, & hac ratione mistum secundùm præualens elementum moueri dicatur. Sententia hæc ob duas rationes reiicienda est. Primùm quidem, si elementum dominans esset primum subiectum, quod illo motu moueri diceretur, oporteret illud esse actu in misto secundùm suum esse specificum, quoniam operatio præsupponit rem esse, nec potest esse subiectum motus, nisi id, quod sit actu: consequens tamen secundùm omnium Aristotelis interpretum opinionem falsum est; nam si Latinos sequamur, dicentes elementa in mistione penitùs interire, & solas eorum vires seruari, non possumus dicere aliquod elementum in misto esse primum subiectum motus, quum nullius elementi substantia seruetur: si verò sequamur Auerroem, dicentem elementa in misto manere castigata, & refracta, & modo quodam medio inter actum & potestatem, adhuc nullum elementum in misto aptum est per se moueri, quia nullum manet in suo actu specifico; non enim manent amplius ignis, aer, aqua, terra, sed medium quoddam ex iis conflatum, qua de re alibi fusiùs differemus: nunc satis sit, si dicamus Auerroem existimasse, quatuor elementorum substantias non manere in misto; quia si manerent, non esset facta mistio, quæ est plurium naturarum vnio; possumusque hanc sententiam apud Auerroem legere, in commentario 67. libri 3. de Cœlo. Praeterea si aliquod ex elementis ita potest actu seruari in misto, vt sit idoneum subiectum motus, ergo & reliqua omnia: quanquam enim illud excellit, tamen debent omnia eodem modo manere in misto, vel omnia perfecta, vel omnia fracta, vel omnia actu, vel omnia potestate; sic autem fieret, vt motus illius misti non magis esset dicendus naturalis respectu elementi præualentis, quàm violentus respectu aliorum; perinde enim esset, ac si quis pilæ plumbeæ vtrem aere plenum alligaret, & in aquam proiiceret, descenderet enim, & ille descensus esset plumbo naturalis, sed aeri violentus: attamen motus corporis misti, de quo in præsentia loquimur, est apud omnes verè naturalis, & ne ipse quidem Gandauensis concederet, eum esse alia ratione naturalem, & alia violentum. Dicendum igitur est, motum misti, qui secundùm præualens elementum fieri dicitur, ipsimet misto tanquam primo subiecto inhærere, quum ipsum solum, & vna eius substantia existat actu perfecto, & sit idoneum subiectum motus.

Opinio Ioannis Gandauensis.

Confutatio.

De motore misti, opinio Latinorum ac nominalium. Cap. II.

De motore autem misti maior difficultas existit; forma namq; elementi dominantis non potest esse motrix, vt eisdem argumentis ostenditur; quemadmodum enim nullum elementum ita actu manet, vt sit aptum moueri, ita nulla elementaris forma ita seruatur, vt sit apta mouere: siquidem non minùs in motore, imò fortasse magis quàm in eo, quod mouetur, requiritur vt sit actu. Sed neq; forma misti videtur esse posse huius motus effectrix; nã si dicamus motum illum esse simplicem, is non videtur posse fieri, nisi à principio simplici, non igitur à forma misti; si verò dicamus, esse motum mistum, quomodo Arist. eum attribuit elemẽto domi-

dominanti? natura enim elementi simplex est, A quare nō videtur esse posse nisi simplicis motus causa, & principium. In hac difficultate, quę non leuis est, Latini, qui putant, elementorum formas in misto penitùs aboleri, nullam elementarem formam dicere possunt esse huius motus causam. sed neque formam misti; quum enim hæc apud eos ex illis conflata non sit, sed ab illis penitùs diuersa, non posset motus ab ea productus attribui elemento præualenti, & dici factus secundùm B prædominans. Quamobrē ad qualitates confugiunt, & dicunt ex elementorum commistione quandam oriri qualitatem vergentem ad qualitatem elementi pręualentis, eamque esse huius motus effectricem causam, qui hac ratione secundùm elementū dominans fieri dicitur. Albertus autem Saxo, & Amadeus, & alij nominales, in eo quidem cum his consentiunt, quòd causam effectricem huius motus non formam esse dixere, sed qualitatem, C nam formas elementorum similiter interire penitùs existimàrūt; at in eo dissensēre, quòd putarunt non ab vna qualitate moueri mistum, quod dicitur moueri secundùm prędominans, sed modò ab vna, modò ab alia, modò etiam simul à pluribus. Ad hanc suā sententiam declarandam duo inprimis fundamenta statuebant; vnum ex Aristotele acceptū in 4. lib. de Cœlo, quòd graue in suo loco non grauitat, & leue in suo loco non leuitat, hoc D est, neque mouetur, neq; mouet; mouentur autē, & mouent tunc solùm, quando sunt extra propria loca. Alterum verò, quod graue & leue tunc secundùm naturā locatum esse dicitur, quando est supra grauius, & infra leuius: quare si vas aliquod repletū aqua, cui oleum supernatet, in elemēto ignis poneretur, illud oleum esset naturaliter collocatū; quoniam haberet supra se ignem leuiorem, & sub se aquam grauiorem. His iactis fundamentis, tale E exemplū fingebant: sit mistum habens quinque gradus igneæ qualitatis, tres aëreæ, tres aqueæ, tres terreæ, certū est, dominari in eo misto igneam qualitatem, tamē non semper ab illa mouebitur; nam si ponatur in igni, descendet, quia præterquàm quòd illi gradus ignis in loco ignis sunt otiosi, ipsis etiam præualent nouem gradus elementorum grauiorum, qui tunc dominantur, & agunt, quando autem ad elementum aeris peruenerit, in illo F quoque descendet, tunc enim gradus aeris in suo loco erunt otiosi, & sex gradus elementorum grauiorum pręualebunt quinque gradibus ignis; quando autem ad aquam peruenerit, tunc gradus aqueī in loco aquæ erunt otiosi, quare non mouebunt; in aqua igitur non descendet, sed potiùs ascendet, quoniam octo gradus elementorum leuium tribus terræ gradibus præualebunt; quamobrem mistum illud quiescet inter aerem & aquam, quod oleo, & alijs similibus contingere videmus: in tali igitur misto dominatur quidem absolutè ignea qualitas, nō tamen ab ea semper mouetur mistum illud, quoniam ratione diuersorum locorum, in quibus ponitur, variantur qualitates elementares dominantes, atque mouentes. Hinc duo corollaria colligebant. Vnum est, dari mistum, quod motu suo naturali tardiùs moueatur in fine motus, quàm in principio: hoc autem ita ostendebant: sit mistum habens duos gradus ignis, duos aeris, tres aquæ quinque terræ, & ponatur in loco ignis, descendet primùm velocissimè, quia deorsum mouebitur a decē gradibus aeris, aquæ & terræ, absq; vlla resistentia graduum ignis, qui in suo loco non resistunt; deinde quando erit in aere, tardiùs mouebitur, quia vis motrix imminuetur, & resistentia augebitur, tunc enim mouebunt soli octo gradus terrę & aquę, & duo gradus ignis resistent, gradus autē aeris in suo loco erunt otiosi; tandem quando ad aquam peruenerit, in ea tardissimè descendet, nam vis motrix adhuc magis erit imminuta, siquidem soli quinque gradus terræ mouebunt; gradus enim aquæ in loco aquæ erunt otiosi; resistentia verò aucta erit, quia resistent quatuor gradus ignis & aeris. Alterum corollarium est, dari aliquod mistum, quod tardiùs moueretur in vacuo, quàm in pleno: hoc in illo eodem exemplo declarabant: nam si totus aeris locus vacuus esse statuatur, motus illius misti per locum illum tardior fiet, quàm priùs in loco ignis, propter prædictam causam; nam in illo vacuo gradus aeris erunt otiosi, & gradus ignis resistent descensui, qui priùs non resistebant, & gradus mouentes pauciores erūt, nempe octo, quàm priùs fuerint decem.

Opinio Latinorum.

Opinio nominalium.

Primum fundamentum.

Secundum fundamentū.

Opinionis declaratio.

Primum corollarium.

Secundum corollarium.

Dictæ sententiæ confutatio. Cap. III.

SENTENTIA hæc vana est, & prorsus abijcienda. Primùm quidem peccant errore communi omnes, qui putant motum misti, qui dicitur secundùm elementum præualens, non fieri ab aliqua forma substantiali, sed à qualitate relicta ab elemento præualente, siue vna, vt alij Latini dicunt, siue pluribus, vt nominales: hi namque non vident, non satis esse qualitatem, sed faciendam esse resolutionem in formam tanquam in causam primam; sola enim forma est natura & primum principiū motus, qualitas verò non est natura, nec principium motus, nisi secundarium, & vt instrumentum formæ: quare, velint nolint coguntur dicere, formā aliquam esse primum principium illius motus; ea aūt esse non potest forma elementi, quum apud eos formæ elementares penitùs aboleantur; sed neq; forma misti, hæc enim quum sit diuersa pe[illegible] cu[illegible] eos [illegible] formis elementor[illegible], q[illegible]mod[illegible] m[illegible]cem motum efficere, & qui[illegible] ecun[illegible] pr[illegible]ualens elemen-

Necesse est cunctis naturalis motus primum principium esse formā aliquam substantialem.

tum factu dicatur? sed aliorum comparatione multò deterior est opinio nominalium dicentium idem mistum moueri à plurib. qualitatibus dominantibus, nec semper ab eisdē; sic enim dicunt, qualitates elementorum omnes seruari integras, proinde distinctas, & pugnantes inuicem, ac resistentes, quod est omnino absonum rationi. Sequitur etiam motum misti simul esse naturalē, & violentum; qui enim ratione huius qualitatis est naturalis, idem ratione alterius est violentus. Praeterea eadem natura, quæ est principium motus, est etiam principiū quietis, vt inquit Aristoteles in libro 2. Physicorū, in definitione naturæ, & in contextu 23. lib. 8. idque est per se manifestum, quia eadē terræ natura est causa motus ad medium, & quietis in medio; attamen secundùm istos alia esset causa motus naturalis, alia quietis naturalis: nā si mistum habeat decem gradus terræ, & decem ignis & aeris simul sumptorum, aquæ verò vnum, illud in aere & in igne descendet, eruntque principia illius motus gradus terræ & aquæ; idem in aqua quiescet, quia non plus possunt gradus terræ, quàm gradus elementorum leuium, quum totidem sint, & gradus aquæ in loco aquæ est otiosus; itaque illius quietis in aqua non erit causa ille gradus aquæ, quum sit vnus, & superetur ab alijs, & sit otiosus; neque etiā gradus terrę, qui fuerunt principium motus, dici poterunt causa illius quietis, sed potiùs æquilibrium graduum terræ, & graduum elementorum leuium. Ob id sequetur etiam, non posse elementum dominans facere, vt mistū in loco illius elementi quiescat, licèt etiam maximus illius elementi sit excessus; quoniam in loco suo nullam habet vim resistendi alijs elementis, etiamsi plurimi insint eius gradus in illo misto. Præterea sequetur, dari posse mistum, quod stet in aere suspensum, nec moueatur sursum, neque deorsum: nam si habeat decem gradus ignis, quinque aquæ, & quinque terræ, aeris verò vnum, illud in aere nec ascendere, nec descendere poterit, sed suspensum manebit; & idem continget, si gradus aeris ponantur quotcunque; omnes enim in loco aeris erunt otiosi. Sequetur etiam, variata plurimùm proportione miscibilium, eundem tamen fieri motum; nam mistū habens septem gradus ignis, vnum aeris, sex aquæ, duos terræ, descendet in aere, ascendet in aqua, & quiescet inter aerem & aquam; hoc idem continget, si habeat septem aeris, vnum ignis, sex terræ, duos aquæ; & pluribus etiam alijs modis Hęc & a[illegible]a eiusmodi plurima absurda hanc sen[illegible]entiam, quæ absurdissima est, sequu[illegible]tur. Radix autē huius errori[illegible] fuit [illegible] quæ e[illegible] a[illegible]us [illegible] fundamenti [illegible] v[illegible]e omn[illegible] h[illegible]c in re[illegible] soluuntur, qu[illegible]d [illegible] po[illegible]n mi[illegible]o na[illegible]a ra plura actu p[illegible]nci[illegible] mo[illegible] [illegible]st n[illegible] se, & contraria, q[illegible]amen omne tal[illegible]

Radix erroris aliorum, & fundamentum veritatis.

A sit corpus naturale vnum, vnam habens naturam, non plures, & vnam tantùm qualitatem motricē; ideò rectè dicit Zimara in suo Theoremate 63. & alij de hoc errore loquētes, prædicta ab his ficta exempla cōmentitia esse, & impossibilia; causa namq; impossibilitatis ea est, quam diximus, quia nullus gradus vnius elementi remanet in misto distinctus à gradibus aliorum, neque vlla distincta qualitas, cui qualitates aliorum resistant, ac reluctentur:
B sed sicut omnia elementa conspirauerunt in vnum, & facta est ex pluribus naturis natura vna; ita multæ contrarię qualitates factæ sunt vna qualitas absque vlla repugnantia, vel distinctione graduum; præterquam quòd illa vna natura magis refert vnius elementi naturam, quàm aliorū, nempe illius, quod in mistione præualet alijs, nulla verò ibi est propensio ad motum, nisi illa, quæ est elementi dominantis; reliqua nāq; elementa reddita sunt
C ita obtēperantia imperio vnius, vt ad nullum alium motū inclinent; ille autem motus respicit vnum quendā statutum in mundo locum, qui naturæ illi eum talis elementi imperio conueniens sit: si secus sit, non est facta vera mistio, nec est miscibilium vnio. quemadmodum enim si quatuor homines inter tractum controuersarentur, & vnus ire vellet ad orientalem partem, alius ad occidentalem, alius ad aquilonem, alius ad austrum, deinde
D post pugnam concordes fierent, & vnius sententiam sequerentur, nulla amplius in alijs esset propensio eundi ad alias partes, sed omnes vnanimes ad illam vnā tenderent, quam ille præcipit, cuius sententia præualuit; ita in tribus elementis succumbentib. non est amplius ad alios contrarios motus propensio, præsertim quum eorum natura non seruetur actu, imò nec dominantis elementi natura actu seruetur; vna enim est misti natura, quæ
E magis retinet vnius elementi conditiones, quàm aliorum, & eius naturam refert, quoad motum localem, & quoad præscribendū sibi certum aliquem in mundo locum: ob id notandus est modus loquendi Aristotelis in initio 1. lib. de Cœlo, qui non dixit, mistum moueri ab elemento dominante, sic enim significare potuisset, illud elementum actu inesse in misto, & esse actu mouens; sed dixit, moueri iuxta elementum dominans; quum enim
F mistum magis huius, quàm aliorum, naturam præ se ferat, mouetur etiam i[illegible]o motu, qui elemento dominanti conueniens est. Ex his patet, omnia, quæ ab h[illegible] d[illegible]ta esse. Primum enim eorū fundament[illegible]rum quidem est de elementis per se actu existentib. per se namq; existens graue in loco suo non grauitat, nec leue in loco suo leuitat. sed de elementis in misto non est verum, quia ibi non est distinctum leue à graui, vel graue à l[illegible] [illegible]d vna est misti natura, quæ vel grauis, vel leuis dicitur, iuxta naturā elementi præualentis.

Primi fundamenti confutatio.

Secundi fundamenti confutatio.

ualentis. Alterum verò eorum fundamentum non modo de elementis in misto, sed de eisdem etiam separatis, & per se existentibus falsum est; nam in misto non sunt elementa actu, quæ cum propriis eorum locis, aut cum alienis comparari possint: non enim dicere possumus in lapide terræ adhærente ignem non esse locatum secundùm naturam, quod sub aere sit positus, sic enim fieret vt nullum mistum posset naturaliter esse locatum, quoniam ratione vnius tantùm elementi locatum esset secundùm naturam, sed ratione aliorum præter naturam. In elementis quoq; separatis id falsum est, nam si in vtre sit aqua, cui aer supernataret, & ponamus vtrem in loco ignis, non est verû id, quod illi dicunt, aerem illum esse naturaliter collocatum, quòd supra se habeat ignê, & sub se aquam; sed erit præter naturâ locatus, quia non erit in loco suo naturali, & sibi à natura præscripto, qui est totius aeris locus.

Confutatio exemplorum.

Falsa etiam sunt omnia illa ab eis conficta exempla, vt prædiximus; quia non datur in misto illa contrariarum qualitatum distinctio, quam ipsi comminiscuntur.

Prioris corollarij confutatio.

Peccant deinde in priore corollario: nam declarantes, quomodo graue, vel leue tardiùs moueatur in fine motus, quàm in principio, considerant graue & leue, quæ transeant per diuersa elemêta, & ita putant se aliqua ratione labefactare sententiam Aristotelis, dicentis motum grauium & leuium naturalem velociorem esse in fine, quàm in principio: attamen nil noui per hoc in medium adducût, neq; id negaret Aristoteles; fateretur enim lapidem descendentem priùs per aerem, postea per aquam, tardiùs per aquam descendere, quam per aerem; quid ergo absconditi colligunt hoc suo corollario, quod etiam rustico cognitum non sit? Aristoteles enim, quando dicit, motum naturalem grauium & leuium velociorem esse in fine, quam in principio, loquitur de motu facto per vnum & idem medium, vt per solum aerê, vel per solam aquâ, non per diuersa. sed ipsi in afferenda ratione huius sui euidentissimi corollarij manifestissimè decipiuntur, hanc enim sumunt ex ipsa moti corporis natura, quum a solo medio externo sumêda sit; quum enim non sint in misto illi diuersi gradus, quos fingût, ratio, quam adducunt, falsa est; nec al[illegible] est eius effectus ratio afferenda, quàm maior densioris medij resistentia, quàm rarioris hinc enim fit, vt tardiùs desce[illegible]dat la[illegible]is per aquam, quàm per aerem.

Secundi corollarij confutatio.

Fal[illegible]m ta[illegible]dem est alterum quoque corollarium, quia non datur vacuum in natura neque, si daretur, motus per illum tardior fieret; quinimo nullus prorsus fieret motus, sublata omni resistentia medij, nisi fortè mutatio subita: ob id Aristotel[illegible] putauit necessarium omnino esse medium plenum, si debeat fieri motus grauium & leuium, sicut ante dicebamus. Videtur etiam ex horum dictis o-

A stendi posse, quòd graue vel leue in vacuo positum nullo modo moueretur, nec locû mutaret: ipsi enim corpora hæc tunc moueri aiunt, quando non sunt secundùm naturam locata, tunc autem non secundùm naturam locata esse dicunt, quando sunt sub aliquo grauiore, vel supra aliquod leuius, atqui corpus in vacuo positum nec est sub grauiore, nec supra leuius, quum & supra & infra se habeat vacuum, ergo per ipsam horummet definitionem non est præter naturam locatum, B proinde non est, cur locum mutet, si tunc solùm, quando est præter naturam locatum, corpus quodlibet loco mouetur.

Vera sententia de motore misti. Cap. IIII.

EX iis, quæ hactenus aduersus alios dicta sunt, colligi videtur, nullam aliam in mi- C sto esse efficientem causam motus, qui iuxta præualens elementum fieri dicitur, nisi ipsam misti formam, quæ est eius natura, & sola statui potest principium motus naturalis in eo: ad hanc autem veritatem cognoscendam, & multos errores euitandos, animaduertere oportet, vanum esse de grauium ac leuium motu naturali verba facere, nisi præstituto fine ipsius motus; is autem est locus naturalis, ad quem singula suapte natura feruntur: D quemadmodum igitur in considerando singulorum elementorum motu locum priùs constituimus, cuius naturali appetitu ducta mouentur; sic de mistorum quoq; motu, qui ex dominante elemento prodire dicitur, faciendum est; priùs enim assignandus est cuique misto naturalis locus illi conueniens ratione grauitatis, vel leuitatis, vt postea faciliùs de eius motu, ac de motore, a quo prouenit, sermonem faciamus: quoniam enim E necessarium est, quodlibet misto genito, vt ei statim assignetur proprius, & naturalis in mundo locus côsistens in statuta quadam distantia a Cœlo, & à centro; necesse etiam est, vt vbicunque mistum extra suum locum ponatur, ad eum moueatur secundùm propriam naturam, & in eo solo naturaliter quiescat, quòd idem in simplicibus corporibus inspicimus; vnus autem locus naturam vnam indicat, cui ille conueniens est, vnus enim locus F vnius est naturæ côseruator; ab illa igitur vna, & ea[illegible]em natura mouetur mistum ad locum suu[illegible] ex quolibet alio [illegible]co: neq; est quod decipiamur, vidêtes i[illegible]em [illegible]istum motu naturali modo ascêdere, m[illegible] de[illegible]cêdere, vt oleum desce[illegible]re [illegible]en[illegible]ere in aqua, & credamus ipsu[illegible] non [illegible] ip[illegible] ab [illegible]odem, sed a di[illegible] nomina[illegible] [illegible]ual tatum ele[illegible]um [illegible] a gradib. le[illegible] suni in a[illegible] & [illegible]re, q[illegible]ia.

Mistum à sua forma naturaliter mouetur.

bus, non poteſt forma miſti conſtare ex formis elementorũ;quia ex his conſtare non poteſt,quin conſtet etiam ex materia. Tertio ſequeretur,non minùs formam miſti,quàm formas elementorum, intendi ac remitti poſſe, ſicuti videmus etiam colores medios nõ minùs,quam extremos,intendi atq; remitti; cõſequens tamẽ falſum eſt, quia omnes conſentiunt, formas ſubſtantiales, ſaltem miſtorum,non recipere magis,vel minus. Quartò, Ariſtot.in contex.39.lib.2.de Anima,diſputãs contra Empedoclem inquit, formas elementorum non poſſe in miſto ſimul conſiſtere, niſi adſit aliud quoddam, quod eas cõtineat; etenim ſine hoc ignis ad ſuperiora elaberetur,aqua effluerent,terra centrum petere niteretur: ergo quum elementa ab aliquo contineri oporteat,ne inuicem ſeparentur,neceſſe eſt,aliquam eſſe formam in miſto præter formas elementorum;quare forma miſti eſt formis elementorum ſuperaddita. Quintò,quã habet rationem anima ad formas elementorum, eam & forma miſti habet ad eaſdem; at anima ex formis elementorum conflata non dicitur,ſed illis ſuperueniens;ergo etiam forma miſti eſt ſuperaddita formis elementorũ. Tandem hanc ſententiam confirmant authoritate Auerrois multis in locis:nam lib.7.Metaphyſicorum, comment. 60. inquit Auerroes, compoſitum eſt aliquod additum aliud à componentibus,vt caro non eſt terra & ignis, ſed aliquod additum, quemadmodum hæc ſyllaba Ca. non eſt C.& A.ſed quid additum. Item 5. Metaph. 6. inquit, eſſe in compoſito naturam additam naturis componentium. Et 1. Metaph.12. res, quæ ex elementis generantur,differunt eſſentialiter ab elementis. Et 12. Metaph.22.inquit,formas ſimplicium eſſe alias à formis compoſitorum. Et 1.de Anima 77.ait, eſſentiæ & formæ rerum neceſſe eſt vt ſint ſuperadditæ elementis. Et 1. de Generatione 84 illud, quod generatur ex miſcibilibus in miſtione,eſt aliud ab eis. Per hæc ergo oſtenditur, formam miſti eſſe ſuperadditam formis elementorum.

Tertium. *Quartum.* *Quintum.* *Sextum.*

Dictæ ſententiæ confutatio, & vera ſententiæ declaratio.

Cap. VI.

EGo veriorem eſſe arbitror aliorum opinionem, qui dicunt, formam miſti non eſſe a[illegible]uam formis elementorum, tanquam re diſtinctam ab illis, ſed eſſe formam ex earum congreſſu ori[illegible]te[illegible]ita vt quæ erant quatuor formæ,in vnam migrauerint, quæ eſt forma miſti. Hanc ſententiam antequam comprobare,& errorem Zimaræ demonſtrare ni[illegible]tamur, illud admonere volumus,n[illegible]ſt[illegible] à hanc diſputationem locum non habere [illegible]ta Latinorum ſententiam, qui dicunt elementa

A nullo modo remanere in miſto; nam ſi elementorum formæ in miſtione penitùs abolentur, vt ipſi putant, vanum eſt quærere, an forma miſti ſit addita, an non addita formis elementorum: ſed conſtituta Auerrois opinione,cuius veritatem alibi demonſtraturi ſumus, quòd formæ elementorum modo aliquo ſeruentur in miſto,quam Zimara quoq; & alij, quibuſcum in præſentia diſputamus, ſequuti ſunt, opportuna eſt conſideratio,an B forma miſti ſit addita formis elementorum in miſto, an non addita. Declarandum ante omnia eſt,in quo differat ſententia noſtra à ſententia Zimaræ,vtraque enim intellecta, facile erit dignoſcere veram à falſa: quando igitur dicimus, formas elementorum modo aliquo maneꝛe in miſto, ſiue integras, ſiue fractas,& caſtigatas, hoc poteſt tres habere ſenſus. Primus eſt,vt dent elementis eſſe ſpecificum, ſicut ante miſtionem dabant,ita vt maC neant quatuor diſtinctæ formæ,& quatuor elementa ſeruent ſuum eſſe ſpecificum, ſiue perfectum, ſiue imminutũ & à perfecto differens ſolùm ſecundùm magis & minus: qui primus ſenſus omnino reijciendus eſt, vt alibi,quum de miſtione loquemur, apertiſſime demonſtrabimus: nunc eum hac vna ratione refutare ſatis eſt, quòd ſi hoc eſſet,natura miſti non eſſet vna,ſed quatuor diſtinctæ,quę ad quatuor diſtinctos motus inclinarent,vt conD tingere videmus in miſto imperfecto, in quo non eſt facta vera miſtio,ſed plurium elementorum naturæ ſeruantur: quo fit, vt non moueatur vno ſimplici motu; quia licet vnum elementum in eo præualeat cæteris, illa tamen non obediunt, ſed repugnant quantum poſſunt; ſic etiam fieret, vt naturalis motus miſti non ſemper fieret iuxta elemẽtum præualens, ſed quandoq; contingeret, vt alia tria ſimul ſumpta plus poſſent,quam illud ſolùm, E ſicuti nominales dicebant. Hic igitur ſenſus dimittatur; quia Zimara, & alij, qui eius ſententiam ſequuti ſunt, hunc, vt ego arbitror, non acceperunt. Alius eſt ſecundus ſenſus, ꝙ in miſto maneant formæ elementorũ caſtigatæ, & fractæ, non tamen amplius vt quatuor formæ,ſed vt factæ vna,& ad naturã vnam redactæ, quæ magis referat elementi præualentis naturam,quàm aliorum, & huic formæ ſuperueniat propria miſti forma diuerſa ab ea, F vt forma lapidis,vel forma aur[illegible]; hac autem ratione duæ eſſent formę in auro, vna oriens ex commiſtione,& vnione formarum elementorum, altera ve[illegible]ò [illegible] ſ[illegible]peruen[illegible], q[illegible] dicitur forma miſti: hunc ſenſum acc[illegible]piſſe [illegible]etur Zimara, qui dicere non poteſt formam miſti [illegible]e te d[illegible]am à formis elementorum[illegible]æ maneant [illegible]tuor [illegible] m[illegible] ſed quæ a[illegible]tatem [illegible]d[illegible]ct[illegible] [illegible]t, quia ſi quatuor natu[illegible]æ elementorum [illegible]are[illegible]r, non eſſet ſa[illegible] & [illegible]ra[illegible] ſententia in capite poſtremo lib. 1. de Ortu & interitu, in

In libro de Miſtione.

Nota in quo hæc controuerſia ſit conſtituta.

mistione non existere amplius aliquod misci bilium, sed quoddam medium: sic igitur dicere formam misti esse superadditam formis elementorum, est dicere superadditam formæ mistionis prodeunti ex congressu formarum elementorum. Tertius demum est sensus, qui solus, vt ego arbitror, verus est, quòd in misto perfecto quatuor formæ elementorum ita inuicem frangantur, & remittantur, vt in vnam quintam formam coalescant, quæ neque vna aliqua earum sit, neque omnes simul, neque etiam ita illis superaddita, vt re ab eis distinguatur, sed vt idem re cum illis, quoniã illæ quatuor sunt factæ vna, nam seruatis quibusdam gradibus singularum, plurium tamen vnius, quæ præualere dicitur, ex ijs omnibus prouenit forma quędam media, quæ dicitur forma misti; ita vt quæ priùs erant quatuor, & dabant esse ignem, & aërem, & aquam, & terram, postea fit vna, quę det esse aurum, & distinguatur ab eis formaliter, quia aliam speciem constituit; at non realiter, quia est illæ ipsę quatuor ad vnitatem redactæ per mistionem, & constituit medium quoddam specie differens ab extremis, qua de re diligenter loquuturi sumus in libro de mistione. Hunc igitur tertium sensum si accipiamus, dicere possumus, formam misti tum esse additam formis elementorum, tum non additam: addita enim est, quatenus non est illarum aliqua, sed alia quinta forma, & aliam speciem constituit; at non est addita, quatenus non sunt præter illam formæ elementorum in misto, neq; alia forma ex earum congressu exoriens, sed hæc ipsa est forma proueniens ex congressu formarum elementarium, ita vt præter hanc nulla sit in misto alia forma; quem sensum si Zimara accepisset, eius sententia damnari nullo modo posset. Hunc igitur probare, & secundi falsitatem ostendere nos oportet. Primùm quidem secundùm hanc opinionem tueri nõ possumus, id quod Aristoteles dixit, mistum moueri iuxta elementum præualens: sic enim argumentari possumus; si in misto inanimato sunt duæ formæ re distinctæ, vna oriens ex congressu formarum elementorum, quæ dicatur forma mistionis, altera verò huic superaddita, quæ sit forma huius misti, vt auri, ergo vtraq; est natura, & principium motus, quia omnis forma est natura, proinde & principium alicuius motus naturalis; à naturis autem diuersis necesse est diuersos naturales motus prouenire; quinam igitur sunt in misto inanimato hi duo naturales motus? nullum ego video præter illum vnum, quo mistum iuxta præualens elementum moueri dicitur; & hic si in formam mistionis, in qua vnum ex elementis præualet, referatur vt in causam, ergo forma misti huic superaddita nullius est motus principium, proinde otiosa est: at si referatur in formam misti, quomodo dicetur fieri iuxta præ-

Forma misti partim est addita, partim non addita formis elementorum.

Vera sententiæ cõprobatio, et improbatio opinionis Zimaræ,

A ualens elementum, si hæc est re distincta ab omnibus formis elementorum? quare non possumus ampliùs tueri veritatem dicti Aristotelis, quòd mistum iuxta elementum præualens moueatur; immò forma mistionis, quæ in se continet vim elementi dominantis, esset otiosa, & nullius motus principium, quod quidem nullo modo dicendum est: hoc autem confirmatur argumento sumpto ab anima, quę est verè addita formis elementorum, B id est, formæ mistionis ex earum congressu prodeunti; quoniam enim est verè superaddita, & re ab illis diuersa, ideò diuersi etiam motus est principium, ita vt neutra illarum sit otiosa, nam anima est principium motus progressionis, forma verò mistionis est principium motus dominanti elemento conuenientis, quo mouetur animal naturaliter, si ab alto loco demittatur: hoc idem igitur euenire deberet in misto inanimato, si eius forma C esset eodem modo superueniens formæ mistionis, & re ab illis distingueretur. Nonnulli tamen huius argumenti vim nituntur effugere, dicendo vnum quidem tantummodò esse in misto inanimato motum naturalem, sed ad hunc producendum vtramq; formam concurrere; nam forma misti est mouens, & ipsi motus ille attribuitur, mouet autem iuxta legem sibi præscriptam à præualente elemento, & ita ab vtraque forma ille motus D modo aliquo proficiscitur. Sed hæc defensio vana est, quia duo mouentia re distincta non possunt ad eiusdem motus productionẽ concurrere, nisi vnum sit mouens præcipuum, alterum verò secundarium, & instrumentale; est ergo ab his quærendum, vtra duarum formarum sit agens primarium, quum dicere vtramq; habere æqualem primatũ in eiusdem motus productione, & secundùm idem causæ genus, fatuum omnino sit, & à philosophia E prorsus abhorreat: si dicant formam misti, formam verò præualentis elementi esse mouens instrumentarium, necesse est, motum illum esse mistum, quod tamen ipsi omnes negant; putant enim esse simplicem: consequentia probatur testimonio Aristotelis in contextu 33 & 41. libri 8. Physic. vbi dicit, mouens primarium magis mouere, quàm mouens instrumentarium, & penes illud esse totum imperium ipsius motus; siquidem mouens in- F strumentarium non vi propria mouere dicitur, sed vi ei tributa à mouente præcipuo: quoniam igitur mouens primariũ est forma misti, quæ formæ mistionis superaddita est, & ab hac prouenire non potest nisi motus mistus, necesse est, vt motus à talis formæ imperio productus mistus sit: pugnant ergo inter se hæc duo, formã misti esse mouens præcipuũ, & mouere iuxta legem sibi pręscriptam à forma elementi dominantis; hoc enim est omnium [illegible]um ratione, quũ imperare, & legem [illegible]cere sit primarij agentis, non secundarij:

Solutio aliquorum.

Solutionis impugnatio.

darij: si verò dicant, formam elementi dominantis, seu (quod idem est) formam mistionis, quæ illam continet, esse mouens primarium, formam verò misti esse mouens secundarium, in maiorem incidunt absurditatem; quia principatus est illi formę tribuẽdus, quę cõtinet alias, & rem in specie collocat, quam Latini formam vltimaram appellare consueuerunt; hanc enim si in eadem re aliæ formæ præcedant, eas respectu illius locum materiæ tenere necesse est, & ab illa regi, & illius imperio obtemperare: quum igitur formæ elementorum (vt ipsi confitentur) teneant in misto locum materiæ, & ad formam misti superadditam dirigantur tanquam ad perfectionem, alienum penitùs est à ratione, quòd earum sit motum imperare, forma verò misti earum imperio subiecta sit. Sed conuincuntur etiam aduersarij suis ipsorum dictis, nam eorum aliqui tali exemplo rem hanc declarant: anima sensibilis fungitur officiis animæ vegetantis, quam in se continet, & ipsius operationes edit; ita igitur & forma misti cõtinet in se formas elementorum, & edit operationem elementi dominantis. Hoc tamen exemplum eorum sententiæ refragatur; nam anima sensibilis non solùm officiis fungitur animæ vegetantis, sed præter illa habet etiam ipsa proprias operationes, & propria munera; quamobrem etiam forma misti præterquam quòd efficit motum proprium elemẽti dominãtis, alium quoque suum proprium motum efficere deberet, & eò magis, quò apud hos est re distincta à formis elementorum, anima verò sensibilis non est re distincta à vegetante; quocirca incongrua quoq; est eo tum comparatio, nam si putant, animã sensibilem non esse in animali formam re distinctam à vegetante, nullum inde argumentum sumi potest de forma misti, & de forma elementi dominantis, quas re distinctas esse arbitrantur: & mirum certè est, quòd formarum numerum concedant in misto inanimato, quẽ in viuente negant, quum potiùs è contrario sese res habere videatur; patet igitur hanc comparationem officere eorum opinioni; quemadmodum enim anima sensibilis continet in se naturam & vires animæ vegetantis, nec est illi superaddita tanquam re distincta; ita etiam forma misti in se continet formam elementi dominantis, proinde non est addita formis elementorum, quæ est sententia nostra. Possumus hoc idem confirmare authoritate Auerrois, qua ipsi quoq; vtuntur; nam in comment. 67. lib. 3. de Cœlo inquit [*formæ elementorum inter se commiscentur, & prouenit ex earum collectione alia forma*] non dicit, formam misti formis elementorum superuenire ab eis diuersam penitus, sed ex earum collectione aliam formam prodire; est enim reuera alia forma, quia neque est forma ignis, neque aëris, neque aquæ, neque terræ, nec tamen est re ab illis distincta in misto, quum sit illæ ipsæ factæ vna: postea verò adhuc magis hoc declarat Auerroes hac similitudine [*sicuti quum albedo, & nigredo commiscentur, fiunt ex eis multi colores medij*] non poterat enim aptior fieri comparatio; quia color medius differt specie ab extremis, ex quibus constat, nec tamen est eis superadditus, vt re distinctus ab illis; repræsentat enim aliquos gradus albedinis, & aliquos nigredinis, qui tamen constituunt aliam speciem coloris diuersam ab vtrisque, nec illis superadditam, sed eos in se continentem; & ex eis internè constantem, vt ait clarè Auerroes in lib. 1. Physicorum; cõment. 56. & in 5. Physic. comment. 6. 19. 45. & 52. Præterea in 10. Metaphysic. Comment. 23. inquit Auerroes [*impossibile est, vt in composito sint duæ partes æquales, sed oportet alteram esse dominantem, cui attribuatur forma*] quibus verbis optimè Auerroes totam rei veritatem declarat; inquit enim, non dari mistum constans ex elementis æqualibus: & hanc rationem adducit, quia debet esse aliquod, quod fungatur officio formę; est autem formæ officium continere, & vnire, & operationibus imperare; oportet igitur vnum ex elementis in mistione alijs præualere, vt illi attribuatur prærogatiua formæ; & fungatur officio formæ continendo alia, sicuti dicebat Aristoteles aduersus Empedoclem in contextu 39. libri 2. de Anima. Itaq; apud Auerroem non est opus alia forma diuersa à formis elementorum, quæ illis superueniat, vt eas contineat, quoniam hoc munere fungitur forma elementi præualentis; continet enim alias, & cohibet, & sibi obedientes reddit, immò fit vna forma cum illis: à forma igitur misti exoriente ex congressu formarum elementorum eum imperio vnius, prouenit motus naturalis ipsius misti, qui hac ratione dicitur fieri secundùm naturam elementi in ea mistione præualentis.

Cur non possint dari misti ex elementis æqualiter.

Solutio argumentorum Zimaræ.

Cap. VII.

Veritate declarata, superest, vt argumenta pro Zimara adducta soluamus. Ad primum respondebat M. Antonius Genua Præceptor meus, mistum posse considerari tum in fieri, tum in facto esse: & quando consideratur in fieri, eius materiam esse quatuor elementa perfecta, & integra, diriguntur enim ad formam misti; & hac ratione formas elementorum esse partem materiæ, nec habere locum formę respectu misti: facto autem misto formas elementorum tenere locum formæ, non quidem vt elementorum formæ sunt, quatenus [illegible] sunt, non remanent, sed vt sunt factæ vna forma, quæ est forma misti. Hanc responsionem ego quidem non refuto, sed clariorem reddens dico, non eodẽ modo

Ad primum responsio Genuæ.

Responsionem declaratio.

elementa manere sub forma misti, quo prima materia supposita est formæ elementi, quod ex alio genitum sit; nam prima materia, quum sit vna, seruat naturam suam integram sub qualibet forma; ast elementa, quum sint plura, & inter se contraria, non possunt integra manere in misto; neque etiam penitùs intereunt, sed eorum formæ remanent fractæ inuicem, & castigatæ adeò vt perierint secundùm aliquos gradus, & secundùm aliquos sint seruatæ; & hi quum sint ijdem re in misto, qui priùs fuerunt in elementis integris, satis idoneam misti materiam constituunt, quæ hac ratione in misto genito remanere dicitur, nempe secundùm realitatem graduum remanentium, licèt ratione graduum in mistione deperditorum destructa sit prior illa formalitas, qua dabant esse specificum ipsis met elementis, & alia formalitas genita, qua dant esse misto; & ita ratione nouæ formalitatis locum habent formæ, ratione autem realitatis seruatæ dicuntur esse pars materiæ: sed hac de re in libro de mistione fusius differemus. Ad secundum neganda est consequentia; nam facta mistione, constat quidem corpus ex corporibus, at non forma ex corporibus, sed potiùs ex pluribus formis, quæ euaserunt forma vna; necesse est enim tres simul fieri commistiones, vnam plurium corporum, quæ fiunt corpus vnum, aliam plurium formarum, quæ fiunt vna forma, tertiam demum contrariarum qualitatum, quæ simul contemperatæ faciunt vnam qualitatem mediam, quæ dicitur temperatura misti, & retinet aliquid omnium elementariũ qualitatum sed plus illarum, quæ sunt qualitates elementi præualentis; quia etiam tota misti natura propinquior, ac similior est naturæ elementi dominantis, quàm naturis aliorum: hoc igitur argumento non probatur formam misti constare ex corporibus, sed solum commistionem formarum fieri non posse, quin corpora quoque commisceantur, propterea quod illæ formæ non separabiles à materia. Ad tertium similiter negamus consequens; & ratio negationis est, quoniam natura misti consistit in indiuisibili, nec potest intendi, vel remitti, nisi intereat, & res alia generetur; & quia illa intensio, vel remissio fit cum interitu formæ misti, & cum conseruatione graduum formarum elementorum, ideo attribuenda est illi, quod seruatur, non illi, quod perit; quamobrem solæ formæ elementorum intendi, vel remitti dicuntur, quarum sunt illi gradus, qui remanent, non forma misti, quæ consistit in indiuisibili, a quo vt cum [illegible] declinans perit, neq; est amplius forma illius misti; etenim formalitas nec inté[illegible], nec remitti potest, realitas vero inte[illegible]ditur quidem a[illegible] remittitur, sed hæc intensio, vel remi[illegible] attribuitur formis eleme[illegible] totum, non formæ misti; sed de hoc alibi. Ad quartum dicimus, ar-

Elementa quomodo maneant in misto, & quomodo intereant.

Ad secundum.

In mistione tres vniones fiunt.

Ad tertium.

Ad quartũ.

A gumentum illud Arist. efficax esse contra Empedoclem, at non contra nos, Empedocles enim elementa in misto ponebat seruantia suas naturas integras, & suos actus specificos, & proprias edentia operationes, loquens enim de viuentium nutritione dicebat ignem ascendere ad superiorem animantium partem, & eam nutrire, terram verò descendere ad alendam partem inferiorem; ideo Arist. rectè dixit, elementa indigere forma aliqua continente, & coercente ipsa, ne separentur: nos verò non dicimus, elementa in misto manere integra, & proprias edere operationes distinctas, sed in aliam naturam transisse, & omnia ita conspirasse, vt ad vnum, & eundem motum propensa sint propter obedientiam, quam imperanti elemento cætera præstant, quoniã illi non amplius repugnant: iccirco non egent aliquo continente, quum à dominante elemento satis contineantur, & illi obediant in petendo loco naturali; hæc fuit Auerr. opinio in Comment. 23. decimi Metaphysic. à nobis antea considerato, vbi inquit, non dari mistum ex elementis æqualibus, sed oportere vnum eorum præualere alijs, cui attribuatur forma; fungitur enim officio formæ, quia continet alia: quæ Auerrois ratio optima est ad demonstrandum, non dari mistum ex elementis æqualiter constans, & sumpta est ab hoc formæ primario munere, quod est continere; necesse est enim aliquod esse continens, & vniens; hoc autem nullum esse potest, si æquales sint in misto elementorum vires: non diceret autem Auerroes hoc esse necessarium, si putaret formam misti esse superadditam formis elementorum; hæc enim satis formæ officio fungeretur, & formas elementorũ contineret, etiamsi essent æquales. Credo etiam ad nostram sentẽtiam comprobandam satis roboris habere aliud argumentum, quo vsus est Auerroes in Comment. 7. lib. 1. de Cœlo, ad probandum non dari mistũ æquale: inquit enim, si daretur mistum æquale, quiesceret in quocunq; loco poneretur, quare nullum haberet motũ naturalem, tale autem corpus in rerum natura nunquam vidimus: consequẽtia manifesta est per eà, quę supra diximus; antequam enim de naturali alicuius corporis motu loquamur, necesse est vt ei statuamus certum in mundo locum naturalem, quem naturaliter petat; hic aũt statui non potest, nisi ratione elementi præualentis: ergo si elementa in misto æqualia essent, nullus ei locus assignari posset, quia non magis hic, quàm i[illegible] iccirco maneret mistum in quocu[illegible]q; [illegible] poneretur, ad nu[illegible]um e[illegible]m [illegible] cũ ex se moueret[illegible] d, qu[illegible] nullum habere poneretur certum locu[illegible] naturalem: it[illegible]q, si [illegible]um ex elementis præ[illegible]ear alijs in mist[illegible], [illegible] illud assi[illegible]nabitur e[illegible] lo[illegible]cu[illegible] in mun[illegible] ad [illegible]em moueatur, [illegible]e penes elementũ dominans est imperium motus naturalis: pro-

B

C

D

E

F

lis: proinde hoc satis est ad alia conuincenda, A & ad statuendum motum naturalem, neque opus est alia forma superueniente formis elementorum: ex his igitur patet, argumentum hoc pro opinione Zimaræ nihil habere efficacitatis. *Ad quintũ.* Ad quintum argumentum neganda est similitudo; anima enim est forma nobilissima verè superaddita formis elementorum, hoc est, formæ mistionis orientis ex eari cõgressu, non sic forma misti inanimati: quod quidem ex motibus consequentibus B manifestum est, anima enim est principium motus diuersi penitus à motu elementi dominantis, & vtrunq; motum videmus in eodẽ animali inesse vt naturalem, at forma misti inanimati non efficit alium motum, quàm illum, qui conuenit elemento prævalenti; hæc igitur non est addita formis elementorum; anima verò est addita, & re ab illis distincta. *Ad sextum.* Ad verba autem Auerrois in omnibus memoratis locis patet responsio ex ijs, quæ dicta C sunt. Auerroes enim dicens formam misti esse quid additum, & quid distinctum à formis elementorum, non intelligit realiter distinctum, sed formaliter tantùm; non enim significare vult esse additam nouam formam, quæ sit in misto præter formas elementorum, sed has ipsas in vnam formam transiisse, quæ est misti forma, non amplius elementorum, ita vt specie differat mistum ab elementis omnibus & diuisim, & coniunctim acceptis; nam caro non est terra, nec ignis, nec ambo simul, sed quędam alia species, quæ distinguitur essentialiter ab elementis; hoc tantùm significant omnia illa Auerrois verba, si bene considerentur.

An motus misti factus secundùm prævalens elementum sit simplex, an mistus, opiniones aliorum cum eorum argumentis. Cap. IIX.

TANDEM considerandum manet, an motus misti, qui iuxta prævalens elementum fieri dicitur, sit simplex, an mistus. Tres *Prima opinio.* hac de re opiniones extant: vna fuit Suessani, quem alij nonnulli sequuti sunt, qui dixerunt *Secunda opinio.* nullum talem motum esse simplicem, sed semper esse mistum: alia huic contraria, quæ plurimorum communis sententia est, potissimè autem à Simplicio, & ab Auerroe defenditur, quòd omnis talis motus sit simplex, *Tertia opinio.* & hanc ego quoq; veram esse existimo: tertia demum aliquorum, qui dicunt falsam esse vtramq; vniuersalem propositionem, veram autem hanc vtramque particularem, motus misti secundùm prævalens elementũ aliquis simplex est, & aliquis mistus. Afferam igitur in medium argumenta, quibus alias duas opiniones alij tuentur, deinde veritate declarata, ea omnia soluam. Primam sententiam quòd omnis talis motus sit mistus, probant Suessanus & sectatores multis argumentis. Primùm *Pro prima opinione primum argumentum.* à causa ipsius motus tale argumentum sumunt: vbi est elementum dominans, ibi sunt etiam alia, quibus dominatur, dominans enim notat respectum ad illa; adsunt ergo in misto omnium elementorum naturæ, ergo ex his omnibus constans natura misti mista est, & qualis est natura, talis est motus, qui ab ea producitur, ergo motus ille mistus est; magis tamen vergens ad motum elementi dominantis, quàm ad motus aliorum, quemadmodum etiam natura illa similior est naturæ elementi dominantis, quàm naturis aliorum. Secundò sic argumentantur à subiecto: qua- *Secundũ argumentum.* le est subiectum motus, talis est motus ipse, atqui huius motus subiectũ mistum est, hoc enim supponitur, ergo motus eius naturalis mistus est; eaq; sententia Aristot. fuit in contex 7. lib. 1. de Cœlo dicentis, simplicium corporum simplices sunt motus, mistorum autem misti. Tertiò id ita confirmant: si hic misti *Tertium argumentum.* motus simplex esset, sequeretur, eundem produci effectum à tali secundùm quid, & à tali absolutè: consequens falsum est; quia debiliter calidum non potest tantum calorem efficere, quantum efficit id, quod est summè calidum: consequentia probatur, quia terra est elementũ, & simplex corpus, & absolutè gra- D uis, ideo producet effectum conuenientem corpori absolutè graui, nempè motum simplicem; mistum autem non potest esse absolutè graue, sed solùm secundùm quid; ergo si mistum, in quo terra prævaleat, simplici motu mouea tur, eodem mouebitur motu id, quod est graue secundũ quid, quo terra, quæ est absolutè, ac summè grauis; necesse est enim, vt licèt in misto terra prævaleat, eius tamẽ grauitas remittatur ex commistione elementorum E leuium; itaq; à tali secundùm quid, & ab absolutè tali idem effectus producetur, quod est omnino absonum rationi. Confirmant aucto *Quartum argumentum ab auctoritate.* ritate Auerrois in Cõment. 7. lib. 1. de Cœlo, vbi interpretans verba illa Aristotel. [*moueri autem secundùm prævalens*] inquit, Aristot. oc. currere tacito dubio: quum enim dixisset, motum misti corporis esse mistũ, obijcere quispiam poterat quosdam motus, qui, licèt si F mistorum corporum, simplices tamen sunt, ideo inquit Auerroes Aristot. respondere, motus illos videri quidem simplices, non tamen esse: caussam autem, cur simplices esse videantur, esse vnius elementi excessum, ad cuius naturam magis vergit illius corporis motus, proinde videtur esse simplex, quum tamen non sit: propterea isti hunc putant esse sensum illorum Aristot. verborum, corporis misti mistus est motus, sit tamen secundùm elementum prævalens, ideo eius motus similior est quàm motus aliorum. Simplicium quoque in hanc sententiam trahunt, qui dicit in

corporibus mistis tot esse principia motus, quot sunt illa, ex quibus constant; & adducit etiam verba Alexandri dicentis mistorum corporum mistos esse motus, quia plura motus principia in eis insunt: quod quidem potest etiam colligi ex Alexandro in primo eius libro de Anima, cap. 2. vbi dicit formas mistorum esse modo quodam affectas à formis miscibilium, quæ singulæ ad communem formam aliquid conferunt, vnde multæ varietates contingunt: significat igitur mistorum corporum non simplices esse motus, sed mistos.

Tertia secta argumenta. Alia verò sententia dicentium aliquem misti motum factũ secundùm præualens elementum esse simplicem & aliquem esse mistũ, ab eis ita probatur: primùm quidem probant aliquem esse simplicem vtentes testimonio Aristotel. in contextu. 8. libri primi de Cœlo, quod etiã sensu & experientia confirmatur, patet enim lapidem non minùs simplici motu deorsum ferri, quàm terram: quòd verò aliquis motus misti secundùm præualens elementum factus mistus sit, similiter testimonio sensus cognosci dicunt; motus enim turbinis, venti, fulminis, & aliorum similium, est motus factus secundùm præualens elementum, & est mistus, vt patet, illa enim pluribus elementis constant, quorum vnum alijs validius est, ob id eius motui similior est illius misti motus, quo fit, vt dicatur fieri secundum elementum præualens, mistus tamen absque dubio est. Quoniam autem in illo contextu 8. videtur Aristot. hanc vniuersalem propositionem proferre, motus misti secundùm præualens est simplex, dicunt ipsi veram quidem esse hanc vniuersalem, omnis motus simplex misti corporis est iuxta elementum præualens; sed conuersam esse falsam, omnis motus corporis misti secundùm præualens elementum simplex est, quum motus turbinis, ac venti sit mistus, quare hæc non est vera, nisi vt particularis; non igitur hãc voluit ibi significare Aristot. sed alteram conuersam, quæ etiam vt vniuersalis vera est, vt prædiximus.

Veræ sententiæ declaratio, & comprobatio, aliarum verò confutatio.

Cap. IX.

EGo verò vtranq; sententiam falsam esse arbitror, veram autem aliam secundo loco propositam, quòd omnis motus corporis misti factus secundùm elementum præualens simplex sit; cuius contrariam prima secta tuebatur, contradictoriam verò tertia. Ad veræ igitur sententiæ comprobationem, & aliarum reprobationem, est ante omnia cognoscendum, quę conditiones ad simplicitatem motus requirantur, & cur motus aliquis dicatur simplex, & aliquis mistus.

Quæ sint conditiones motus simplicis. Sunt qui dicant, tres conditiones ad simplicitatem motus postulari, nempe & spatij, & naturæ, & mobilis simplicitatem; ob id putarunt, non posse corpus mistum simplici motu moueri propterea quòd neq; subiectum, neq; causa simplex est.

Opinio aliorum.

Confutatio. Sed hi, quum absq; distinctione loquantur, decipiuntur: aliud enim est cõditiones quærere necessarias ad alicuius rei essentiam constituendam, aliud est quærere causas quæ ad eam producendam requiruntur; nam essentia eclipsis consistit in priuatione luminis lunæ, causa verò eam producens est terræ interiectio: sic cõditiones essentiales, quæ ad hominis essentiam constituendam postulantur, sunt eius causæ internæ, materia, & forma propria; ad hominem autem generãdum requiritur Sol, & alter homo:

Opinio vera. sic igitur de motus simplicitate dicendum est; ipsa enim simplicis motus essentia in sola spatij, seu lineæ simplicitate consistit; quisquis enim motus per simplicem lineam factus statuatur, is absque dubio simplex est, cuiuscunq; sit corporis, & à quacunq; causa productus: at si quæratur, quænam causæ ad simplicem motum producendum postulentur, si de simplici motu naturali sermo sit, dicere possumus, requiri simplicem naturam, proinde & simplex corpus, nam simplex natura corpus simplex constituit: at si absolutè simplicem motum consideremus, nec magis naturalem, quàm violentum, is produci potest etiam à natura mista; potest enim sagitta ex arcu, & plumbea pila ex bombarda sursum pelli per simplicem lineam, isque erit motus simplex violentus: quod manifestè significat Aristot. passim in lib. 1. de Cœlo dicens rectorum motuum alterum cuiq; elemẽto esse naturalem, & alterum contra naturam: cẽsuit igitur dari simplicem motum etiam violentum; hic autem non fit necessariò à natura simplici, neq; necessario in simplici corpore: sed quum videatur rarò, & per accidens euenire, vt fiat in aliquo corpore motus simplex violentus, & id solum sit considerãdum, quod est per se; idcirco dicendum est, motum simplicẽ naturalem aptum esse produci solùm à natura simplici, proinde & in simplici mobili; natura enim est principiũ motus in eo, in quo est, & omne corpus, cuius natura sit simplex, simplex est:

Datur motus simplex violentus.

Simplex linea quænam sit. simplex autem linea quænam dicenda sit, considerandum est, nam si mathematicè loquamur, fortasse omnis recta linea, & omnis linea circularis potest appellari simplex; mista vero, cuius pars aliqua recta sit, & aliqua circularis: sed physicè considerando secus est; dum enim lineam consideramus respectu motus, qui per eam fit, aliqua dicitur recta linea, quæ vocanda est mista, & similiter aliqua circularis quæ mista est; dicimus igitur simplicem esse naturaliter lineam illam, per quam factus motus nõ constat ex recto & circulari, sed vel rectus tantummodò est, vel tantummodo circularis; circularem autẽ voco illum, qui fiat circa solum

mundi

mundi centrū, non circa quoduis circuli centrum; ita vt ille motus, per quem non variatur motu corporis distantia a centro, sed semper æquè ab eo distet, circularis simplex nuncupandus sit: rectus autem simplex ille sit, qui fiat per rectam lineam a centro mundi ductam, seu ascendendo, seu descendendo; simplex enim dicitur, quia nihil ei respondet in Cœlo, nisi punctum; sic enim est vel mera accessio ad centrum, vel mera recessio ab eo, sine vllo transitu ad latera, quod esset mouere etiam circa medium: at motus omnis per rectam lineam factus non à centro mundi ductam mistus est, constat enim ex recto, & circulari; ex recto quidem, quatenus necessariò fit cum accessu ad centrum, vel cum recessu à centro; ex circulari autem, quatenus illi rectæ lineæ respondet in Cœlo aliqua peripheriæ pars, nulla enim à mundi centro ducta recta linea potest per vtranq; illius lineæ extremitatem transire, sed necessariò duæ distinctæ lineæ rectæ à centro per duas illius extremitates ducentur, quæ suis extremitatib. aliquam peripheriæ partem in Cœlo intercipient, quę toti illius motus spatio respondebit; & hac ratione motus ille dicetur etiam ex circulari constare: similiter quilibet motus per circularem lineam factus, qui non fit circa mundi centrum, mistus est; quia constat ex motu circa medium, & recessione à medio, seu accessione ad medium: vnde colligi obiter volumus, motus astrorum factos per eccentricos orbes, vel per epicyclos, quos astrologi ponunt, si darentur, non esse simplices, sed mistos; non solùm enim circa medium sunt, sed continent etiam accessionem ad medium, & recessionem à medio, qua ratione constant etiam ex motu recto: misti sunt etiam animalium motus, & turbinis, & fulminis, & venti, & alij eiusmodi, quia sunt accessus, vel recessus respectu medij, vnà cum trāsitu ad latera, cui respondet circuli pars in Cœlo. Colligimus etiam ex his nonnullorum errorem, qui motum mistum intelligunt illum, qui constet vel ex recto & circulari, vel ex recto & recto, vel ex circulari & circulari; nam ex ascensu, & descensu eundem motum cōstare ne imaginari quidem possumus, nisi dicamus, eandem rem priùs ascendere, postea descendere per eandem simplicem lineam; sed hic non est motus mistus, sunt potiùs duo distincti motus, & vterq; simplex: ex circulari etiam & circulari non datur mistus motus, quia mistio non dicitur eorū quæ sunt eiusdem naturæ, & speciei, sed solùm eorum, quæ sunt diuersarum naturarum: præterea si intelligant motus erraticorum ideò esse mistos, quod fiant per circulos eccentricos, id concedemus, si modò tales circuli dentur; sed ea erit mistio ex circulari & recto, sicut antea dicebamus, non ex circulari & circulari; si verò cum perpetua æquidistantia à centro considerent solùm duos eorundem astrorum oppositos motus, decipiuntur; quia hæc non est mistio, quum seruetur vna simplex conditio, quòd sine accessu, vel recessu respectu medij est solùm circa medium; ob id etiam Solis motus, etsi non per circulum, sed potius per helicem fit, simplex est: quamobrem dicimus, non dari alium mistum motum, quàm constantem ex circulari & recto, eaq; est sententia Arist. clara in contextu 5 lib. 1. de Cœlo; sic enim duarum specie distinctarum conditionum mistio fieri dicitur. Quis igitur sit simplex motus, & quis mistus, & in quo cōsistat tum simplicitas, tum mistio ipsius, manifestum est: simplicitas enim iudicatur ex simplicitate lineę per quam fit motus, hæc autem iudicatur ex simplicitate situs respectu centri mundi; simplex enim est situs lineæ in mundo, vel quando omnes partes sunt à centro similiter æquidistantes, ita vt totus ille motus sit circa medium; vel quando sunt ita positæ partes respectu centri, vt nulla eis peripheriæ pars in Cœlo respondeat, sed sit vel mera accessio ad mediū, vel mera recessio à medio. Quoniam autem dictum est, si motum tantummodo naturalem consideremus, causam motus simplicis effectricem esse naturam simplicem, misti verò mistam; considerandum etiam est, quænam simplex natura dicatur, & quæ mista, vt postea rationem habeamus, cur simplex natura simplicem motum efficiat. Dubitare primùm de hac re non absq; ratione aliquis posset: quum enim cuiusq; rei natura sit forma, & omnis forma sit simplex, omniq; carens compositione, videtur dicendum esse, omnem naturam esse simplicē, proinde nullam dari naturam mistam. Dicimus igitur, omnem formam esse hac ratione simplicem, quoniam ex pluribus naturis non cōstat; alia tamen ratione dici posse mistam; nempe si alias formas, vel aliam in eadem materia præsupponat: sic anima dicitur natura mista, quia præsupponit priores se in eadem materia formas elementorum, quę in mediam formam migrauerunt re distinctam ab anima; cuius quidem mistionis signa esse videmus varietatem virium animæ, & organorum in corpore animato illis viribus inseruientium; & motus quoque ipse, quo animal ab anima mouetur loco, mistus est, quia constat ex recto & circulari: forma verò elementi est natura simplex, quia nullam priorem formam in materia præsupponit, sed ipsa in prima materia immediatè inhæret, & corpus ab ea constitutum simplex dicitur; quemadmodum id, quod ab anima constituitur, mistum est, quoniam anima præsupponit necessariò congressum, & commistionem elementorum. Sed [illegible] his pareat, non eadem ratione nat[illegible] à d[illegible] [illegible]cem, qua motus dicitur sim[illegible], & [illegible], nā simplex natura dicitu[illegible] priorem in eadem materia non præ[illegible]pp[illegible]nat, motus autem sim-

Motus simplex circularis

Motus simplex rectus.

Motus mistus.

Motus per eccentricos misti sunt.

Error aliquorum de motu misto.

Mistio est rerum specie diuersarum.

Motus planetarum non est mistus.

Vera opinio de motu misto.

Simplex natura quaenam sit.

Cur simplex natura simplicem motum efficiat

plex, qui non constet ex recto & circulari: cognoscenda est ratio, cur à natura simplici simplex motus proueniat, si non est eadem vtriusque simplicitas. Dicimus igitur, talem esse sublunarium corporum naturam, vt egeant conseruante externo, sine quo non conseruarentur; quum autem sublunaria dico, simplicia præsertim intelligo, quia hæc singula statutum habent in mūdo locum naturalem, quem apperunt, & in quo quiescentia conseruantur, & mundum complent; mista verò non sibi præscribunt in mundo locum quatenus mista sunt, sed quatenus ex eisdem, quæ mundum implent, corporibus constant; ex illius enim elementi natura, quod in mistione alijs præualet, præscribitur misto locus in mundo; ex motu igitur elementi ad proprium locum cognoscere possumus, qualis sit etiam misti corporis motus, & in quo sit similis motui elementi, & in quo ab eo discrepet. Elementum ad suum locum mouetur, vt conseruetur, siquidem non in quouis loco conseruaretur, quum diuersorum locorum diuersæ sint naturæ & vires; harum autem differentiæ non aliunde sumuntur, quàm ex varietate distantiæ à Cœlo, quò fit, vt per lineam rectam à centro mundi ad Cœlum vsque productam omnes locorum differentiæ denotentur: elementum igitur extra suum locum existens necesse est vt per hanc vnam lineam suum locum petat, proinde non alio motu, quàm simplici; etenim natura nunquam abundat in superuacaneis, sed in vnaquaque re id, quod optimum est, facit, nec patitur aliquid esse frustra: elementum igitur existens extra suum locum ad illum tēdit per lineam breuissimam, nisi impediatur, hæc autem est recta à centro mundi ad Cœlum vsque protenta; nam si per aliam quamcunque moueatur, mouetur per longiorem, quod dicendum non est quia frustra per longiorem lineam descenderet graue, si potest descendere per breuiorem: hæc autem ratio nō magis in summè graui, & in summè leui, quàm in duobus elementis medijs locum habet; imò etiam in omnibus mistis tum inanimatis, tum animatis, quæ vt grauia, vel vt leuia moueri dicantur: quum enim statutus singulis sit locus naturalis, grauia autē, & leuia omnia locum suum petant vel ad centrum accedendo, vel recedendo à centro, necesse est vt omnia per breuissimam lineam ferantur naturaliter; breuissima autem est, vt diximus, ea sola, quæ a centro mundi ducitur, eaq; est etiam simplex; igitur etiam mista dum mouentur vt grauia, vel vt leuia, non alio motu mouentur, quàm simplici; mista verò inanimata manifestum est non habere alium motum naturalem, nisi [illegible] vnum, quo vt grauia, vel vt leuia mouentur; horum ergo naturalis motus necessario simplex est, nec potest esse mistus; hunc autem attribuit Ar[illegible] elemento præualenti in vniuscuiusq; mistione,

Mista habēt locum ratione simplicium.

A ne, quia iuxta elementum præualens assignatur cuique locus in mundo naturalis, quo assignato non potest corpus vllum ad illum tendere vt graue, vel vt leue, nisi motu simplici. Hæc igitur est ratio, cur natura simplex simplicem motum producat; hæc enim non mouet, nisi per grauitatem, vel leuitatem, proinde per solam simplicem lineam: natura autem misti quum assignatum habeat in mundo locum ratione elementi in ea dominātis,
B mouet etiam iuxta illius elementi naturam, quàm præ se fert; ideo mouet potiùs ratione simplicitatis, quàm ratione compositionis, quia cætera elementa iam sunt facta obedientia vni præualenti, neq; sunt principia aliorū motuum, neq; reluctantur: natura igitur misti media quodammodò est inter formam elementi, & animam; nam anima est forma verè mista eo modo, quem diximus, præsupponit enim in materia formas elementorū præ-
C cedentes, tum in sua generatione, tum postquam est genita; forma verò elementi nullam aliam formam in materia præsupponit modo vllo vt habentē locum materiæ, sed solùm vt habentē locum priuationis, quia vnum generatur ex alio; at forma mistionis in sua quidem generatione præsupponit formas elementorum, quarum realitates respectu illius tenent locum materiæ, sed postquam est genita, nullam habet præcedentem formam in
D materia, sed ipsa immediatè, & sola in materia hæret, quia nulla ibi est alia forma, eò quòd ipsa non est superaddita formis elementorū, sed est illæmet factę vna; quocirca hac ratione est simplex, & mouet motu simplici, quia pręualentis elementi naturā repræsentat, & mouet per præualentem grauitatem, vel leuitatem, quæ sunt principia simplicia, & propriæ elementorum qualitates, proinde non aptæ mouere nisi simplici motu, quia per solā sim-
E plicem lineam, sicuti dictum est. Id autem, quod de simplici motu diximus, potest per motum mistum animalium confirmari; hic enim solus est mistus naturalis, quum omnes alij motus misti sint violenti, & sit à natura mista quatenus mista est; datus enim est animalibus quoq; motus propter eorum conseruationem, alia tamen ratione, non enim vt conseruentur à loco, sed vt idoneum sibi alimentum quærant; videmus autem hunc quoque
F motum per lineam breuissimam fieri, quia nihil est frustra in natura; equus enim famelicus cibum intuens ad eum per breuissimam lineam mouetur, non per flexam, & lōgiorem, nisi forte impediatur, hic tamen motus non est simplex, quia nō ex sola lineæ rectitudine, seu breuitate simplex motus iudicatur, sed ex eo quod fit per lineam a centro mundi ductam, & fiat vel a grauitate, vel a leuitate, quæ sunt principia simplicia. & [illegible] à simplicem [illegible] [illegible] solutio eius [illegible] am difficultatis. quum enim ignis eq. è conseruetur in qua-

Natura misti media est inter formam elementi, & animam.

Dubium.

in qualibet parte concaui lunæ, videtur ille ignis, qui apud nos generatur, nó minùs transire posse ad illam partē cócaui lunæ, quæ est supra antipodas, quàm ad illam, quæ est supra nos, quū vtraq; sit æquè conseruatiua naturæ ignis; cur ergo non transit ad illam partē loci sui, quæ est supra antipodas? Nos autem dicimus, ignem quidem non magis hanc partem illius loci appetere, quàm aliam, siquidē eandem vim omnes habēt cóseruādi ignem; sed quia ad locum suum mouetur per lineam breuissimā, ideò eam tantùm partē petit, quæ supra nos est, nó illam, quæ est supra antipodas, ad quā si moueretur, necesse esset, vt priùs ad múdi centrū descenderet, & ita recederet a parte loci sui propinquiore, quod quidē repugnat naturæ ignis. Notare autem hic possumus, omnem localem motū naturalē ab appetitu fieri, sed duplicē esse, quia duplex etiā est appetitus; vnus est naturalis, qui fine cognitione est; alter verò animalis, & cū cognitione: appetitus naturalis proprij loci est grauitas, & leuitas, & inest primò elemētis, deinde per elementa etiam mistis, & semper motum simplicē efficit, quia hæc sunt principia simplicia, nam animal quoque, si naturaliter moueatur vt graue, simplici motu mouebit, quoniam à principio simplici simplex motus prouenit: appetitus aūt animalis insequitur animam, ideo nó est simplicis motus principium, sed misti; nó est.n. appetitus loci conseruantis, cuius differentiæ sumātur ex varietate distātiæ à Cœlo; sed est appetitus alimēti necessarij ad vitam cóseruandam, cuius indagatio nō fit nisi per motum mistum; à natura igitur mista quatenus mista est, non prouenit motus nisi mistus. De motu autem Cœli alia ratio est: quamuis enim fiat ab anima cognoscente, simplex tamen est, quia fit à principio tum actiuo, tū passiuo summè simplici; anima enim mouēs simplex maximè est, orbis quoque est corpus simplex, & quum nó sit elemētaris naturæ, nihil habet grauitatis, aut leuitatis, quare nec accedere ad centrum potest, neq; ab eo recedere, sed solūmodò circa ipsum ferri; hic autē est simplex motus, quia vnius tātum est códitionis, vt prædiximus, & is simplici naturæ Cœli maximè conueniens, cuius simplicitas summa ex eo iudicatur, quòd nullius motus præter illum est capax, neq; vt naturalis, neq; vt violenti: at elementum minoris est simplicitatis; quamuis enim vnum tantum habeat motum naturalem, capax tamen est etiam contrarij tanquam violenti. Per hęc vtriusque sectæ error ostenditur: errauit enim prima secta dicens nullū misti motū esse simplicem; etenim iam ostēsum est, necessarium esse vt motus misti, qui fit secundùm præualens elementū, sit simplex, quia omnis motus factus per grauitatem, vel leuitatem, est per lineam simplicem, eaq; est sentētia Arist. clara in contextu 7. & 8. lib. 1. de Cœlo, vbi profert

Solutio.

Omnis motus naturales fit ab appetitu, qui duplex est.

[Mot]us Cœli [est] a princi[pi]o simplici.

Error primæ sectæ.

A hane propositionem vt vniuersalem, motus misti naturalis simplex est, quia est secundùm elementū præualens, omnis igitur motus factus secundùm præualens elemētum est simplex: vanissima autem est eo in loco interpretatio Suessani dicentis Arist. ibi tollere quandam obiectionē; nam dicere aliquis poterat, si & ascensus, & descensus est motus simplex, misti aūt corporis mistus est motus, ergo mistum neq; ascendere, neq; descendere: ad hãc B igitur inquit Arist. respōdere motū misti semper esse mistum, esse tamen sursum, vel deorsum secundū quandam pręualentiam, at non simpliciter, quoniā est quidem similior motui elementi præualentis, at non est omnino sursum, nec omnino deorsum. Sed huius interpretationis vanitatem ipsa verborū Arist. series declarat; nam præcedentia verba erant hæc [*simplex motus est simplicis corporis*] deinde statim hæc sequuntur [*etenim si compositi fuerit, secundùm præualens erit*] est ergo sensus; C etenim si simplex motus fuerit misti corporis, erit secundùm præualens elementum, de simplici enim motu, vt patet, hæc omnia verba proferuntur. fuit etiam hęc sententia Simplicij & Auerrois, vt passim in ipsorum Commentariis librorū de Cœlo legere possumus: ideo mirandū profectò est, quomodo aduersarij audeāt horum interpretum verba pro se adducere. Experientia quoq; hanc sententiā D cōfirmat; nam ędificatores vtuntur linea perpendiculari simplici, quam inueniūt per plūbum, vel lapidem capiti funis alligatum; hæc enim sunt mista corpora, & ad centrum feruntur grauitate elementi præualentis, per lineā perpendicularē, quæ simplex est, omnis enim recta linea ad centrum protenta simplex est. Parietes quoq; ædificiorum, nisi ad perpendiculum sint fabricati, durare diu nequeunt, sed aliquando cadunt, & per lineam perpēdicularem deorsum feruntur: & omnino docet E experiētia, nó minùs mista grauia, quàm elementa per simplicē lineam descendere: quapropter illorū sentētia sensui quoq; aduersatur. Tertia verò secta errauit, quia nó animaduertit, posse duobus modis elemētū in misto alijs dominari: vno modo in misto pfecto, vbi est facta vera mistio, & alia elementa vni obediunt, quare vnum ibi est principium motus, nó plura, nec vlla adest repugnātia, ob id motus ille est merè naturalis, & simplex: altero F modo in misto impfecto, vbi nó est facta vera mistio, neq; naturarū vnio, sed ibi sunt plura elementa seruātia proprias naturas, & inter se pugnātia; ideo si vnū præualeat aliis, dici quidem potest dominās, sed impropriè, quia reliqua nó sunt domita, sed reluctātur; ideo non omnino talis motus prouenit, qualē elemēti dominātis natura postularet, sed mistus, magis tamen ad illū vergēs, quàm ad motus aliorum; ergo sunt plura principia motus, non vnum, proinde non simplex motus prouenit,

Suessani error.

Error tertiæ sectæ.

sed mistus; non fit enim à sola grauitate, neque à sola leuitate, sed ab vtrisq; simul agentibus, tanquam à duobus principiis; neq; eo modo, quo aër descendit in igne, & ascendit in aqua, idem enim est motus, quia ad eundé locum fit, & ab eadem natura aëris, quæ dum est in igne, dicitur grauitas, dum autem est in aqua, dicitur leuitas, quare est motus penitus naturalis: at ille non est motus naturalis, sed potiùs violétus, nulli namque elementorum ibi existentium est merè naturalis: quòd si etiam concederemus, esse elemento dominanti naturalem, licèt hoc minimè verùm sit, at negari saltem nó potest esse violentum cæteris: de tali igitur motu non loquitur Arist. in principio lib. I. de Cœlo, quando dicit, mistum moueri iuxta elementum præualens; sed loquitur de motu tantùm naturali proinde de motu perfecti tantùm misti, vbi vnum elementum primo modo aliis præualeat, hoc est, facta vera mistione, & sublata omni repugnantia aliorum elementorum.

Contrariorum argumentorum solutio.
Cap. X.

Ad primum Suessani. RELIQVVM est, vt contraria argumenta soluamus. Ad primũ Suessani dicimus, naturam mistam efficere quidem motum mistum, si moueat quatenus est mista, & eiusmodi diximus esse animam, quæ est verè addita formis elementorum: sed si natura mista moueat non vt mista, sed ratione naturæ simplicis in mistione præualentis, facit motum simplicem; quia non alia ratione mouet, quàm ratiõe grauitatis, vel leuitatis, quæ sunt principia simplicia: adde quòd forma mistionis, licèt in sua ꝑductione præsupponat formas elementorum, tamen postquam est producta, nullam habet in materia præcedentem formam, sed ibi sola adest absque alia forma; quare est principium motus simplicius, quũ sit tanquam simplex forma. Ad secundum similiter dicimus, corporis misti, quatenus est mistum, non esse motum nisi mistum; sed quando mistum mouetur non vt mistum, sed ratione simplicis in mistione præualentis, tũc misti corporis simplex est mot⁹; mouetur autem ratione simplicis, quãdo mouetur vel vt graue, vel vt leue; hæ namq; sunt propriæ elementorum cõditiones, quæ ipsis competunt per essentiam, mistis verò per participationẽ.

Ad tertium. Ad tertium dicimus, veram quidem esse illam propositionem, tale secundùm quid non potest eundem effectum producere, quem producit tale absolutè, sed aduersarios ea abuti; nam idem effectus ille dicitur, qui in omnib. est idem, & in nullo discrepat; & hac ratione idem produci non potest a tali remisśè, qui producitur à summè tali; potest tamẽ produci idem secundùm aliquam conditionem, secundùm aliam verò discrepans, neq; hoc est absurdum; ipsi verò ita eam propositionem sumunt, quasi effectus productus ab eo, quod est minùs tale, debeat in omnibus differre ab effectu, qui producitur à summè tali, sic autẽ falsa est: dico igitur omnia, quæ mouentur vt grauia, vel vt leuia, moueri motu simplici, hoc enim est necessariũ, vt antè demonstrauimus, etiãsi alia sint minùs grauia vel leuia, alia verò magis; sed discrimẽ esse solùm in locis, ad quę mouẽtur, maior enim grauitas mouet ad locum centro propinquiorem, minor verò ad remotiorem a centro: fallacia autem huius argumenti deprehenditur cõsiderando elementum aquæ, & in eo argumentum contra aduersarios retorquẽdo; nam aqua est minùs grauis, quàm terra, ergo eorum argumento ostenderetur, aquam motu simplici moueri nõ posse, si terra mouetur motu simplici, quę est summè grauis; propterea quòd minùs tale non potest eundem effectum producere, quẽ producit magis tale; attamẽ certum est, aquã esse corpus simplex, & moueri æquè simplici motu, ac terram, differentiam autem in locis esse constitutam: nam locus, ad quem mouetur terra, est cẽtro propinquior, quàm locus, ad quem mouetur aqua, proinde non est idẽ motus, sed duo specie distincti; discrimen igitur maioris, aut minoris grauitatis, vel leuitatis, nullam facit differentiam in simplicitate motus, sed solùm in locis naturalibus, ad quę mouentur corpora, non potest enim minus graue eundem habere locum naturalem, quẽ habet magis graue; hoc igitur argumẽto ostẽditur, non posse mistum moueri ad eundem locum, ad quem mouetur elementum simplex, quod sit summè graue, vel summè leue, sed non ostenditur, non posse moueri motu simplici, quum potiùs necessariũ sit vt omne graue, & omne leue, quatenus tale est, simplici motu moueatur. Hoc etiam confirmatur ea ipsa cõparatione, qua isti met vtuntur: agens enim minùs calidũ non potest eundem calorem producere, quem potest agẽs calidius, id est, non potest assequi eundem terminum, ad quem; nam calor acquirendus, est terminus, ad quem illa alteratio tẽdit. itaq; si ritè est facienda cõparatio, sumẽdus est etiam in motu locali terminus, ad quem mobile tendit, hic aũt est locus; quare non ad eundem locũ moueri naturaliter potest id, q́ est minùs graue, ad quẽ mouetur id, quod est magis graue; at non est necessariũ vt differant etiam in modo motus, simplici nanq; motu hæc omnia mouentur: adde quòd differũt etiã hi motus maiore, ac minore velocitate; quia id, q́ grauius est, magis superat resistentiã medij, quam id, quod est minùs graue, quanquam et aliqui hoc inficiari audent, tamẽ adest aduersus eos testimoniũ Arist. in context. 6, lib. 4. de Cœlo, vt ibi videre est: satis igitur nobis est, si motus rei minùs grauis differat in plurib. à motu rei grauioris, at non est necessariũ, vt in omnibus diffe-

differant, quod illi hoc argumento ostendere voluerunt. Quòd vero aduersarij nitantur Auerrois testimonio, certè vanum est, quum clarum sit, Auerroem existimasse, motum misti factum secundùm præualens elementum esse simplicem, vt apud eum legere est in Cõmentario 8. & 12. libri 1. de Cœlo: quod vero ex Auerroe sumunt in Comment. 7. eiusdem libri, etiamsi admittatur, eorum tamen sententiæ non suffragatur, etsi Auerroes mentem Aristotelis in iis verbis non est assequutus: putauit enim Aristotelem ibi loqui de motu quorundam mistorum imperfectorũ, vt turbinis, & venti, qui simplex esse videtur, nec reuera est; quum tamen Aristot. loquatur de motu misti perfecti, qui verè est simplex sed admissa etiã Auerrois sententia, quę secundùm se vera est; motus enim turbinis, ac A venti mistus est; nõ ob id asserit Auerroes motum misti perfecti factum secundùm elementum præualens mistum esse, sed hunc simplicem esse arbitratur. Illa etiã, quæ à Simplicio, & ab Alexandro dicuntur, nobis nõ officiunt: quando enim dicunt, mistorũ corporum motus simplices esse non posse, sed esse mistos, considerant mista prout mista sunt; nam præcipuè respiciũt animata, quæ verè sunt mista, vt antea diximus; à natura enim mista quatenus B mista est, nõ potest nisi mistus motus prouenire: at non dicerent motum misti factum secundùm elementum præualens, hoc est, ratione grauitatis, vel leuitatis, mistũ esse, imò apertè affirmat Simplicius hunc esse simplicem. Ad illa verò, quæ à sensu tertia secta sumebat, responsio patet ex iis, quæ dicta sunt.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI, Liber DE CONSTITVTIONE JNDIVIDVI.

Proœmium libri. Cap. I.

MAGNA est inter philosophos altercatio de substantia indiuidua, à quonam cõstituatur, & reddatur hæc: nam & antiquiores Latini de hac re acerrimè certauerunt, & his quoque temporibus posteriores philosophi de eadem controuersantur, ita vt ad hunc vsque diem sub iudice lis esse videatur, nec paruum operæpretium facturus sit, quisquis eam diremerit, & huiusce rei veritatem omni sublata difficultate patefecerit: attamẽ ego quum de rebus naturalibus scribendum mihi proposuissem, de dimittenda prorsus hac disputatione non parum cogitaui, quum viderem, eam ad naturalẽ philosophum minimè pertinere, sed absque dubio ad Metaphysicum; ideoque vererer, ne talia ipse tractans obnoxium me eidem crimini redderem, quod plerisque aliis obiicere solitus sum: quum enim multi & in Aristot. interpretando, & in philosophicis libris eo scribendis alienas a proposito disputationes inseruere soleãt; & tum ea, quæ ad Metaphysicum attinent, tractare diffusè in scientia naturali, tum quæ ad naturalem, in Metaphysica, tum etiam quæ ad contemplatiuas scientias, & ad Logicam pertinent, cum moralibus commiscere, & variis C aliis modis diuersas disciplinas coaceruare nõ dubitauerint, haud quaquam in hoc Peripatetici, neque artificij Aristotelis imitatores; ego ab hac philosophandi ratione me abhorrere semper professus sum, & ab extraneis quæstionibus proponendis, ac diligenter exequẽdis abstinui, nisi obiter, ac leuiter aliqua tangere occasio me fortè coegerit: ob id, quũ indiuidui constitutionem, quam nostri indiuiduationem vocant, à solo Metaphysico de D clarãdam esse animaduerterem, eam prorsus missam facere decreueram, ne libris naturalibus librum Metaphysicum connumerare viderer. Attamen quum consilium hoc meum pluribus studiosis exposuissem, enixè me illi rogarunt, vt a proposito desistens, hac quoque de re scriberem, meamque sententiam exponere diligenter vellem. Ego verò eò faciliùs, vt eorum precibus obtemperarem, adductus sum, quòd consideraui, me non scientiam ipsam naturalem vna ordinata tracta- E tione tradendam, sed separatos, distinctósque inter se libros scribendos suscepisse; proinde satis fore, si lectores admonerem, vt librum hunc, si non vt naturalem, at saltem vt Metaphysicum legerẽt, quemadmodum ego quoque illum ad primam philosophiam pertinere profiteor, atq; protestor. Adde quòd ad institutum quoq; meum vtilem fore hanc disputationem animaduerti: quum enim e-

consilio scribere de rebus naturalibus consti- tuerim, ne in publico obeundo munere, quo in Academia patria fungor, certos Aristotelis libros naturales quotannis interpretãdi, prolixis disputationib. declarationem verborum, sensuúq; Arist. quod antehac facere me oportuit, amplius interrũperem, sed magnum in ea progressum facerem; in vsu aũt positum sit, vt qui primum librum de Cœlo interpretãdum suscipiunt, omnes disputationẽ ineant de ratione singularitatis, occasionẽ à verbis Arist. nacti in particula 92. eiusdem libri; rectiùs me facturum esse existimaui, magisque & aliis, & mihi satisfacturũ, si scriptis hanc operam præstitissem, quàm si vel voce id exequendo seriem verborum Aristotelis alienis cõtemplationibus, quam ne propriis quidem interrũpere me amplius velle professus sum, interrũpere voluissem; vel vtrunq; recusando & multorum desiderium negligere, & hunc seu laborem, seu certamen detrectare viderer. Scribam igitur, & in hac maxima controuersia, postquam aliorum opiniones diligenter expendero, quid ipse sentiẽdum putem, in medium proferam, atque rem hanc ab omni difficultate, ac dubio vindicare nitar.

Partitio dicendorum, & accidentia non posse constituere singularitatem.
Cap. II.

Substantia abstracta est hæc per seipsam.

A N T E omnia intelligendum est, de quonam quæstio nobis proposita sit: quum enim duplex existat substantia indiuidua, vna materialis, altera abiuncta à materia, de hac dubitare minimè possumus, quin suapte natura sit hæc; quum enim ita simplex sit, vt nec substantialium partium, nec substantiæ cum accidentibus compositionem habeat, quippe quæ nullius accidentis est capax, necesse est eam fieri indiuiduam per seipsam, & in illa eandem esse vnitatem speciei, ac numeri: ob id Aristoteles in contextu 92. lib. 1. de Cœlo, de sola materiali substantia eam propositionem protulit, aliud est Cœlum, aliud est hoc Cœlum, & quum Cœlum dicimus, formam denotamus, quum verò hoc Cœlum, formam mistam materiæ; proinde significauit, in substantia materiali aliud esse formam vt forma est, aliud esse formam cum materia, & formã quidem vt forma est, speciei vnitatem constituere significãs, formam verò vt iunctam materię facere vnitatem numeralem. De indiuidua igitur substantia materiali cõsiderandum nobis proponitur, à quo reddatur hæc, hoc est, quænam sit interna ratio singularitatis, à qua fit, vt indiuiduum sit indiuiduum, & dicatur hoc: ex eo autem orta est hæc in re difficultas, quòd tria sint in huiusmodi indiuiduo, quibus singulis hæc prærogatiua tribui posse videtur; aut enim materia est ratio singularitatis, ita vt per materiam indiuiduum sit hoc, vel forma, vel accidentia. Accidentia videtur asseruisse Porphyrius in cap. de Specie, quando dixit, singulare illud esse, cuius accidentia omnia simul collecta non possunt in aliquo alio reperiri; sic enim singularitatem per accidẽtium collectionem definire visus est, & hãc ipsius rationem statuere. Hæc tamen sententia accipienda esse non videtur, neq; credendũ, id voluisse Porphyrium: nam substãtia est secundum naturam prior accidẽtib. ideoq dari oportet in categoria substantiæ substantiam indiuiduam, quæ ab accidentib. non pendeat, & in illo priori naturæ sit aliquid distinctum ab accidentib. omnibus, quo hic homo est indiuiduus homo, adeo vt illa accidentia singularitatem consequantur potiùs, quàm constituant: quare non id respexisse videtur Porphyrius, vt afferret veram rationem singularitatis, sed signũ tantũmodo, quo ea significaretur, adducere satis habuit. Neq; igitur accidens vllum, neq; accidentium omniũ collectio est vera ratio singularitatis.

Accidentia non possunt esse causa singularitatis.

Opinio Thomæ, & sectatorum, & eorum argumenta. Cap. III.

Opinio Thomæ.

R E L I N Q V I T V R, vt vel à materia, vel à forma indiuiduum sit hoc, & vtraque sententia sectatores, & argumenta pro se habet: Thomas enim & in memorato loco libri 1. de Cœlo, & in opusculo 29. & in part. 1. Sũmæ quæst. 3. artic. 2. & 3. & aliis quoque in locis, inquit, materiam signatam, id est, determinatam, principium esse singularitatis; huic enim iuncta forma fit singularis, & dicitur forma huius materiæ sed nõ satis expressit Thomas, quid per materiam signatam intellexerit, quo factum est, vt non eandem illi sententiam attribuerint cæteri, qui eum hac in re sequi voluerunt: aliqui enim dixêre, materiam signatam significare materiam quantã determinata quantitate, eamq; esse rationem singularitatis, quam sententiam pluribus argumentis cõprobarunt. Primũm quidem rationẽ singularitatis esse materiam probãt testimonio Arist. in cõtext. 12. quinti Metaphys. vbi dicit vnum numero esse id, cuius materia est vna, sic enim definit vnitatem numeralem non per formam, sed per materiam; quoniam igitur illa est ratio singularitatis, per quam ipsa singularitas definitur, definitur autem per materiam, dicẽdum est materiam esse id quo indiuiduum est hoc. Hoc idem significauit Arist. in context. 92. lib. 1. de Cœlo, dum inter Cœlum, & hoc Cœlum hanc differẽtiam statuit, quòd Cœlum formam significat, hoc autem Cœlum formam cum materia: censuit ergo illi dictioni, Cœlum, respõdere formam, illi autem particulæ, hoc, respondere materiam, proinde indiuiduum non per formam esse hoc, sed per materiam. Hoc autem confirmatur: quia forma rem potiùs vniuersalem significat, quàm particularẽ, vt ibi clarè asserit Aristo-

Opinio aliquorum Thomistarum.

Primum argumentum.

Secũdum argumentum.

Tertium argumentum.

Aristotel. dum dicit, Cœlum vniuersale significare formam; & ibi Auerroes inquit, formam esse subiectum vniuersalitatis, id est, esse obiectum illius vniuersalis, quod mente concipitur: hoc idem denotauit Aristotel. in prædicto contextu 12. quinti Metaphysicorum quando declarans quænam sint vnum specie, dixit, vnum specie ea sunt, quorum ratio est vna, ratio autem apud Aristotelem significat formam; putauit itaque Aristotel. formam facere vnitatem speciei, non vnitatem indiuidui.

Quartum argumentum.

Præterea indiuiduum per illud sit hoc, per quod ab aliis distinguitur, atqui per formam non distinguitur ab aliis indiuiduis eiusdem speciei, etenim illa, quæ differunt forma, differunt specie, ideoq; Græci formam & speciem vno & eodem vocabulo, εἶδος, vocant; igitur non per formam indiuiduum fit hoc.

Quintum argumentum.

Hoc idem testatur Aristot. in contextu 28. septimi Metaphysic. dum inquit; Socrates & Callias differunt propter materiam, idem autem sunt specie; atqui differunt per illud, per quod fiunt hic & hic; per materiam igitur fiunt singulares, per formam verò conueniunt, & in eadem specie constituuntur. Sic igitur patet, materiam esse causam singularitatis.

Sextum argumentum.

Quòd autem id præstet materia cum quātitate determinata, ita probant: substantia singularis est illa, quæ neque in subiecto est, neque de subiecto prędicatur, & ab aliis omnibus distincta est; has autem omnes cōditiones habet per materiam quantam, ergo materia quāta est idonea ratio singularitatis, minorem probant, quia materia, secundùm se neq; in subiecto est, neq; de subiecto prædicatur, ratione autem quantitatis determinatæ distinguitur ab omnibus aliis; statuta enim quantitas ita rem circumscribit, vt eam à cūctis aliis separet, & hac posita ponitur absque dubio singularitas, & ablata aufertur; si namque certam quantitatem res habeat, iam est singularis, & è conuerso si est singularis, certam habet quantitatem: nam si lignum aliquod diuidatur, ex partitione vnius quantitatis duæ oriuntur, & duo ligna singularia, quæ dum coniuncta, & cōtinuata erant, vnum numero erat lignū, quoniam vna erat quantitas; in materia igitur cum quantitate determinata consistit singularitas. Verùm hi, qui hanc sentētiam tuentur, videntur aliqua ex parte recedere ab opinione Thomæ: dicunt enim, duplicem esse quantitatem, vnam interminatā, quæ est æterna in materia, quod quidem omnino negauit Thomas; alterā verò terminatam, quæ insequitur formam, & vtranque ad constituendam singularitatem concurrere: quoniam quantitas interminata radix est, & origo prima diuisionis, per eam enim materia est in multas partes diuidua ad multa singularia constituenda; terminata verò præbet actum indiuisionis in se, & diuisionis ab aliis; quare exequitur, ac perficit ipsam

A vnitatem numeralem, & præbet actum singularitatis. Sed illi, qui penitus Thomam sequuntur, & negant quantitatem interminatā, alio modo intelligunt materiam signatam, vt Cardinalis Caietanus in tractatu de Ente & essentia: inquit enim, materiam signatam significare non materiam cum quantitate, sed materiam cum potentia proxima ad hanc determinatam quantitatem, ita vt nō ad aliam; nam agens dum in materiam agit pro educēda forma, semper ipsam reddit propinquiorem illi formæ recipiendæ, & illi determinatę quantitati, adeò vt in termino generationis illa materia non habeat potentiam ad aliam quantitatem, neque ad aliam formam, nisi ad hanc singularem; hanc igitur materiam signatam, inquit Caietanus esse illam, quæ à Thoma dicitur esse principium singularitatis.

Caietanus.

Dictæ sententiæ, & sententiæ Aegidij impugnatio. Cap. IV.

PRo huius sententiæ confutatione plura legere apud Scotum possumus in 2. Sentent. dist. 3. quæst. 4. & 5. vbi efficaciter ostendit, neque materiam, neque quantitatem esse posse rationem singularitatis; plura etiam apud Ioannem Bacconium 2. Sentent. distin. 11. artic. 2. necnon 3. Sentent. distinct. 12. Sed ego in præsentia quædam præcipua argumēta, quibus illius opinionis falsitas demōstratur, breuiter adducam. Necesse est, dum materiam quantam ponimus principium singularitatis, vt ei hoc cōpetere dicamus, vel quatenus est materia, vel quatenus est quanta, ita vt vel ipsius materiæ naturam, vel quantitatis dicamus esse rationem, qua indiuiduum constituitur; neutrum tamen dici potest: nō materia, quoniam illud, per quod Socrates fit hic, est etiam illud, quo distinguitur ab aliis; at per materiā nulla res ab alia differt, quum materia secundùm se sit vna numero, & in omnibus eadem; ergo materia secundùm se non est illud, per quod Socrates fit hic. Præterea indiuiduum, quum per se existat, summam habet perfectionem, & supremū actum; quia quanto magis in categoria descēdimus, tantò magis ad perfectionem, & ad actum transimus, adeò vt indiuiduum habeat actum supremum, qui in illa categoria haberi possit: quod ab ipso quoque Thoma asseritur in prima parte Summæ quæst. 3. artic. 4. vbi dicit; esse est actualitas addita essentiæ, & ad eā refertur vt actus ad potentiam contra verò materia secundùm se summam habet imperfectionem, & meram potentiam absque vllo actu: ergo nullo modo statui potest æquata, & immediata ratio, qua indiuiduum est hoc, sed necesse est materiam ab aliquo alio recipi, & actuari, vt [illegible] huius indiuidui; [illegible] principium singularitatis, [illegible] materia, [illegible]

Confutatio sententiæ Thomæ.

(Section markers B, C, D, E, F stand in the gutter beside the right column.)

dentur omnes concedere, quum nemo dixerit, materiam nudam hoc munere fungi: relicta igitur materia, illud aliud considerare oportet; patet enim illos qui ponũt materiam vt quantam principium singularitatis, absque dubio non materiam, sed quantitatem dicere esse singularitatis principium, quæ est Aegidij sententia in suis Quodlibetis, quæst. 11. Sed neque hoc dici potest, quoniam antea ostensum est, nullum accidẽs posse statui principium substantiæ singularis, hæc enim in categoria substantię infimum mediæ lineæ gradum obtinet, de qua secundæ substantiæ per se, & essentialiter prædicantur; quocirca non potest in illo gradu constitui per aliquod accidens, quoniam non posset esse nisi vnum per accidens, quum ex substantia & accidẽte constaret, quare non posset de eo secunda substantia prædicari per se. Debet igitur dari substantia indiuidua, quæ sit vnum per se, & prius omni accidente, ita vt seclusis per intellectum accidentibus omnibus, sit per se substantia indiuidua. Præterea ipsam secundùm se quantitatẽ considerando ostendo eam nõ posse statui rationem singularitatis; vel enim sumitur interminata, vel terminata, quorum neutrum dici potest: non interminata, quia dum est huiusmodi, nondum est hoc indiuiduum, etenim indiuiduum tunc incipit esse hoc, quum à forma terminatur quantitas; itaque si quantitas interminata faceret hoc, indiuiduum esset antequam fieret, & antequã haberet proprietates (vt vocant) indiuiduales, quibus distinguitur ab aliis: adde quòd quãtitas interminata æterna est apud Aristotelem in prima materia, & eadem manet in corrupto, quæ fuit in genito, ergo nõ facit indiuiduum hoc; nam indiuiduũ, quatenus est indiuiduum, est ab aliis omnibus seiunctum, ac separatum. Neq; quantitas terminata, hæc enim præsupponit formã, à qua terminatur, & sit hæc: igitur formæ potiùs est tribuenda hæc prærogatiua, vt per eam indiuiduum sit substantia singularis in illo priori naturæ, qđ ante quantitatis terminationem consideratur. Prętcrea si quantitas terminata esset pręcipua ratio singularitatis, ego nunc non essem idem homo numero, qui in pueritia fui; neque idem in pueritia, qui fui in infantia; hæc enim augetur, & mutatur, nec manet eadem numero, quare neq; idem indiuiduum, quod ab ea constitui dicitur. Caietani quoque opinio defendi non potest, qui dixit, non materiam cum quantitate, sed materiam cum potentia proxima ad determinatam quantitatem esse principium singularitatis; nam si secundùm se, & in suæ naturæ puritate materia sumatur, indifferens, & communis est; quare non potest constituere hoc, & ipsum ab aliis separare. si vero sumatur vt coarctata ita ad recipiendam hanc quantitatem, vt non ad aliam, necesse est, vt ab aliquo sit coarctata, ideque potiùs dicendum erit principium singularitatis, quàm ipsa materia; considerandum ergo est, quodnam sit illud: nam si ritè philosophari velimus, est potiùs forma, ꝙ quantitas; materia enim à forma restringitur, & primùm habet potentiam ad formam, deinde ad quãtitatem per formam, quoniam hæc terminata quantitas insequitur formam: mirum itaque est, cur vir iste dicere maluerit, materiam cum potentia ad hãc quantitatem, quàm cum potentia ad hanc formã, esse principium singularitatis; siquidem materia formam primo respicit, deinde quantitatem, & alia accidentia per formam.

Aegidij sententia.

Confutatio.

Confutatio sententię Caietani.

Pro declaranda veritate fundamenta iaciuntur. Cap. V.

PER ea, quæ hactenus dicta sunt, videtur satis esse demonstratum, nec materiam, nec aliquod accidens, siue vnum, siue plura, neque materiam cum aliquo, vel aliquibus accidentibus posse statui principium singularitatis: relinquitur, vt hoc non aliunde peti possit, quàm à forma, à qua omnis distinctio, & omnis determinatio prouenit. Ad hanc sententiam complures accedere visi sunt, non tamen eodem modo, neque etiam satis claram ipsam rei veritatem reddidere. Ego igitur perspicuitatis, ac breuitatis gratiã inprimis huiusce rei veritatem aperire nitar, deinde considerabo, quomodò alij ab ea modo aliquo defecerunt. Sciendum ante omnia est, non eandem esse quæstionem de multitudine indiuiduorũ sub eadem specie, ac de singulorum vnitate numerali, ac distinctione inter se; multitudo namque indiuiduorum notat imperfectionem, & prouenit à diuisione materiæ; vnitas autem numeralis, qua dicitur indiuisum in se, & diuisum ab aliis, notat perfectionem, quia prouenit ab actu, & à perfectione rei, ideò tribuitur a forma; nam formę officium est determinare, & constituere hoc aliquid, vt inquit Aristoteles in 2. contextu libri 2. de Anima: munus etiam formæ est separare, ac distinguere rem ab aliis, inquit enim Aristoteles 7. Metaphysic. contex. 49. actus est qui separat & distinguit: ꝑpterea Auerroes In prima disputatione contra Algazelem in solutione octaui dubij dicit, causa multitudinis numeralis est materia, causa verò distinctionis in multitudine numerali est forma. Sciendum præterea est, quòd, quum formæ proprium officium sit darẽ esse, & actum rei, hoc esse duplex est, proinde & duplex actus, vnũ est esse essentiæ, alterum est esse existentiæ: quare actus quoque sumi potest tum pro gradu essentiæ, quem tribuit forma, siquidem forma animalis constituit animal, forma verò hominis hominem; tum pro actu existentiæ extra animã, quem itidem forma tribuit, idque puto Aristotelem intellexisse in 2. contextu

Ad primum.

Materia est causa multitudinis indiuiduorũ, sed forma est causa distinctionis illorũ inter se.

Duplex esse, & duplex actus.

textu lib. 2. de Anima, quando dixit, formam esse quę facit hoc aliquid, credo enim ibi amplè sumi hoc aliquid pro omni determinatione, siue ad essentiam, siue ad existentiam pertinente, nam determinare, & actuare est solius formæ officium. Dico præterea, maius esse dare existentiam actu, quàm dare esse specificum, & essentiam constituere; plura enim requiruntur ad existentiam, quam ad essentiam rei constituendam; nam existentia præsupponit essentiam, & est quiddam additum ipsi essentiæ, quod ipsemet Thomas in loco prædicto asserit his verbis; esse est actualitas formæ; forma enim dicit potentialitatem antequam ponatur in esse, ideò esse comparatur ad essentiam, sicut actus ad potentiam; ob id videmus formam animalis, & quamlibet aliam formam generalem constituere propriā eius rei essentiam, vt essentiam animalis, vel plantæ, tamē tribuere non posse existentiam actu sine ope formę specificæ, quæ sola tum essentiam constituit speciei, tum facit rem actu existere; maius igitur est tribuere existētiam actu, quàm essentiam rei constituere; quare si ad formam pertinet essentiam cōstituere, multò magis ad eam pertinere debet tribuere existētiam actu: quamobrem nec materia, nec aliquod accidens potest existentiæ actum tribuere, quum enim essentiam substantiæ non constituant, minùs tribuere existentiam possunt, p locum à maiori. Hoc igitur vt verissimum, & firmissimum dicendorum fundamentum statuendum nobis est, solam formam tum essentiam constituere, & rem in specie collocare, seu subalterna, seu specialissima; tum existentiam actu extra animam tribuere; & harum discrimen illud esse, quod diximus.

Existentia est actus additus essentia.

Forma, & essentiam, & existentiam tribuit.

Duabus propositionibus tota rei veritas declaratur. Cap. VI.

His ita constitutis, dicimus, totā huiusce rei veritatem duabus propositionibus contineri, quarum vna conceditur ab omnibus, altera verò est maximè cōtrouersa. Prior hæc est: forma vt essentiam rei constituens non dat vnitatem numeralem, imò in ea tanquam in communi essentia conueniunt omnia singularia; quia si sunt eiusdem speciei, eandem habere debent essentiam æquè cum ipsis omnibus communicatam: hoc modo formam considerauit Aristoteles in contextu 92. libri 1. de Cœlo, quando dixit, Cœlum vniuersale significare formam, & ibi Auerroes dicens, forma est abstractum vniuersalitatis; nam essentia, & quidditas non est nisi vniuersalis. Altera propositio est: forma specifica quatenus dat existentiam actu, quæ est quiddam additum essentię, dat vnitatem numeralem, & singularitatem, & separat indiuiduum hoc ab aliis. Hæc licèt in controuersia posita

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

A sit, tamen si diligenter consideretur, satis manifesta esse videtur, nam forma secundùm se sumpta, & quatenus est forma, est rei essentia, & quoddam vniuersale, quod secūdùm suam naturam vel est communicabile pluribus, vel non est communicabile: forma quidem materialis est secundùm suam naturam communicabilis, at forma abiuncta per essentiam à materia est suapte natura incommunicabilis; non enim causa est materia, cur forma sit cō-
B municabilis, sed secundùm propriam naturam forma vel communicabilis, vel incōmunicabilis est; ideò quia maxima est consonantia in rebus, natura tribuit formæ communicabili materiam diuiduam, in qua pluribus communicaretur, formæ verò incommunicabili talem materiam assignare nō oportuit. Quoniam igitur de materiali forma nūc sermo est, ea secundùm se est communicabilis pluribus; significat enim essentiam, in cuius
C participatione plura indiuidua conueniunt; sed eadem vt extra animam existens, non potest esse nisi vna numero, & facere indiuiduū hoc, quia nihil existit, nisi singulare; ab eo igitur necesse est singularitatē tribui, à quo tribuitur existentia, hæc autem tribuitur à forma, ergo à forma tribuitur singularitas, non à materia, quæ non ex se habet existentiam: erroris autem causa multis extitisse videtur, quòd forma ad existēdum eget materia, in qua re-
D cipiatur, ideò putarunt materiā esse causam singularitatis; non est tamen causa, sed conditio, sine qua non, quia forma nō dat singularitatem nisi vt existens, existere autem non potest sine materia; nr q; ob id dicendum est, formam habere existētiam à materia, sed potiùs materiam habere existentiam à forma; nam forma domina quodammodo est existētiæ, & sola dat existentiam, materia verò est ministra quædam, quæ formam sustinens illi
E famulatur vt existat; tali igitur famulatu adiuta forma existit, & existens constituit hoc indiuiduum distinctum ab aliis. Quòd autem materia vnitatem numeralem tribuere nequeat, ita ostendere possumus: vnitas numeralis, de qua loquimur, est vnitas positiua; at materia secundùm se nō est vna numero positiuè, sed solùm priuatiuè, sit autem vna numero positiuè à forma; ergo non à materia, sed à forma sit vnum numero positiuè, non
F potest enim materia tribuere composito id, quod ipsa secundùm se non habet. Præterea hoc idem ostendere possumus argumēto efficacissimo: vnum dicitur quatuor modis, vt ait Aristoteles in contex. 12. lib. 5. Metaphysic. vnum analogia, vnum genere, vnum specie, vnū numero, sed maxima omnium est vnitas numeralis, quia infert alias, nec conuertitur ab illis, id enim quod est vnum numero, est etiam vnum specie, & vnum genere; at non est necessarium, si est vnum genere, vt sit vnum specie, vel numero; neque, si est vnum specie, vt

Forma materialis secundùm suā naturam est cōmunicabilis, forma verò abstracta incommunicabilis.

Materia est existētiæ causa vt sine qua non.

Vnum dicitur quatuor modis.

sit vnum numero, maior enim vnitas continet A in se minorem, nõ e conuerso; itaque sic argumentemur: id, quod minorem vnitatem tribuere nequit, minùs potest tribuere maiorẽ, ergo quod nõ potest tribuere vnitatem speciei, id minus potest tribuere vnitatẽ numeri; atqui nec materia, nec accidens vllum, nec accidentia plura, nec materia cum aliquo accidente potest constituere vnam substantiam specie; minùs igitur potest facere vnam numero; nil igitur remanet nisi forma, quæ di- B uersis modis accepta constituat & vnum speciei, & vnum numero; forma enim humana quatenus essentia hominis est, speciem vnam facit, & est ratio conuenientiæ omnium indiuiduorum hominum inter se, nec vllum in iis discrimẽ ponit; eadem vt dans homini extra animam actu existere, quod est distinctum quoddam ab essentia, & ei additum, cõstituit vnum numero, & est ratio distinctionis indiuiduorum inter se. Hæc Auerrois sententia C fuit, qui in prima disputatione contra Algazelem in solutione octaui dubij dixit, causa multitudinis numeralis est materia, sed causa distinctionis in multitudine numerali est forma; nam multitudo notat imperfectionẽ, & prouenit à materia; distinctio autẽ, ac determinatio à forma, nec potest fieri, nisi a forma, & ab actu: hæc tamen Auerrois verba referens Zimara in suo theoremate 97. videtur ea aliter legisse, nempe sic, causa conuenien- D tiæ in multitudine numerali est forma; tamẽ in codicibus emendatissimis non legimus, conuenientiæ, sed distinctionis: & quamuis vtrumque verè dici possit, quemadmodum antea declarauimus, tamen rectiùs legitur distinctionis, quam conuenientiæ; quia non loquitur ibi Auerroes de speciei vnitate, sed de vnitate indiuidui, & de multitudine indiuiduorum. Hanc eandem sententiam apud Auerroem legimus in 2. Comment. libri 2. de E Anima, vbi declarans dictum illud Aristotelis, forma est, quæ facit hoc aliquid, inquit, forma est, per quam indiuiduum fit hoc; sed clariùs in initio Commentarij 9. eiusdem libri hæc apud Auerroem verba leguntur [*Indiuiduum non est indiuiduum, nisi per formam, quia non est indiuiduum, nisi quatenus est ens actu, & est ens actu per suam formam, non per suam materiam*] certè non potuit Auerroes F clariùs exprimere sensum huius nostræ posterioris propositionis; accipit enim ens actu pro eo, quod actu existit, & considerat formã vt dantem existentiam actu extra animam, & hac ratione asserit indiuiduũ fieri hoc a forma, non à materia. In Commentario etiam 90. libri 1. de Anima, inquit Auerroes, omne, quod est vnum, est vnum per suam formam, non per suam materiam; omnem igitur vnitatem censuit Auerroes a forma tribui, nec possumus hac in re de eius opinione dubitare.

Alia nonnullorum opinio, & eius reprobatio.

Cap. VII.

Ab hac sententia, quam ego verissimam esse puto, nonnulli aliquantum recessisse videntur; qui considerantes, non sine materia cõstitui indiuiduum hoc, dixére, nec solam materiam, nec solam formam esse causam singularitatis, sed simul vtramque; quatenus enim hæ duæ substantiales partes extra animam existentes coniunguntur, eatenus constituunt indiuiduum hoc. Hoc autem dicentes mihi quidem videtur proximè ad veritatem accessisse, sed aliquantum etiam ab ea recessisse: quòd enim materiam necessariam esse dixerint in constitutione indiuidui, in hoc optimè eos sensisse arbitror, sed in eo defecisse, quòd æquè materiæ, ac formæ primas in hoc munere tribuerunt; quum potiùs dicendum sit, solam formam esse primam, & equatam causam singularitatis, materiam verò causam quandam secundariam, & sine qua non, quatenus famulatur formæ ad existendum, & ad constituendum hoc aliquid. Hoc videtur satis à nobis suprà esse demõstratum, possumus autem id magis declarare, & ostẽdere nitentes propriis eorum fundamentis; ex eo enim quod ipsi de essentia confitentur, possumus de existentia optimè argumentari: essentiam & quidditatem asserunt ipsi esse solam formam, qua in re optimè sentiunt; & solam formam constituere speciei vnitatem, non materiam, formam tamen non sine materia; materia enim est necessarium fundamẽtum, & vehiculum quidditatis, quoniam hominis quidditas est quidem forma tantùm, non tamen forma per se sola existens, sed forma, cuius est necessaria conditio vt sit in tali materia: ideò ille, qui hominem vniuersalem per solam formam definiret, essentiam hominis non exprimeret, licet sola forma sit essentia; sed definiendus est homo per formam in tali materia, idque traditur clarè ab Aristotele in Prooemio libri primi de Anima. Hoc idem de existentia dicendum est, nam absque dubio à sola forma tribuitur, simulq; vnitas numeralis, non à materia; sed materia est necessaria conditio formæ ad existendum, nam forma si materiam realem habeat, in qua hæreat, facit rem actu existentem, & vnam numero ab aliis distinctam: quemadmodum igitur, licet materia sit quidditati necessaria vt vehiculum, ob id tamen non fit, vt etiam materia sit quidditas, neque per id stat, quin quidditas sit sola forma; ita necessaria est extra animam materia ipsi formæ ad constituẽdum indiuiduum, neq; per id stat, quin sola forma constituat ipsum, quum solius formæ officium sit determinare, & constituere, licet præstare hoc nequeat sine famulatu materiæ. Concedimus igitur, materiam & ad essentiam,

Opinio aliquorum.

Confutatio.

Auerroes.

sentiam, & ad existentiam esse necessariam vt conditionem, sine qua non, hanc tamen in præsentia non quærimus, sed quærimus immediatam, & æquatam causam singularitatis, quam dicimus esse solam formam. Cæterùm ne ob ea, quæ diximus, aliquis in errorem labatur, non est ignoranda differentia inter vniuersale, & singulare in comprehendenda materia: quum enim necessaria sit materia & vniuersali, quod significat essentiam, & singulari, quod extra animam existit, hoc tamen discrimen habent, quod vniuersale materiam complectitur vt conditionem necessariam, at non vt partem; quo fit vt materia non sit essentiæ pars, sed solùm necessaria conditio, & fundamentũ: singulare verò materiam complectitur etiam vt partem, siquidem substantiæ indiuiduæ extra animam existentis duæ sunt partes, materia, & forma; discrimen hoc exprimere voluit Aristot. in contextu 92. lib. 1. de Cœlo. quando dixit Cœlũ vniuersale esse formam, hoc autem Cœlum esse formam cum materia mistam; quamuis enim cœlum non habeat materiæ & formæ compositionẽ, habet tamẽ per analogiam, & similitudinem, quatenus habet quidditatem in materia sensili: hoc etiam idem significauit, in 9. contextu libri 3. de Anima, vt ibi videre est hoc tamen iis, quæ modò diximus, minimè refragatur; aliud enim est indiuiduum, aliud est indiuiduans, indiuiduum quidem ex materia & forma constat, tanquam partibus, at per hoc non stat, quin indiuiduans sit sola forma, cui famuletur materia tanquam causa sine qua non; eadem igitur materia indiuiduati est pars, indiuiduanti autem non pars, sed cõditio. Præterea verò non est ignorandum, sicuti forma duobus modis sumitur, ita materiam quoque accipi duobus modis: sicut enim forma tum vt essentia rei sumitur, tum vt præbens existentiam actualem, ita necesse est, materiam quoque duobus muneribus fungi, quatenus formæ vtroque dicto munere fungenti famulatur. vno igitur modo sumitur materia pro necessario fundamento quidditatis, nulla habita ratione actualis existentiæ extra animam; sic accepit materiam Aristoteles in Prœmio libri primi de Anima, quando dixit, omnem formam naturalem esse definiendam per materiam, sic enim etiam homo vniuersalis est forma in materia, non tantùm homo singularis, sed consideratur tunc materia vt animo concepta sub essentia rei, non vt actu existens extra animum. Altero modo sumitur materia vt actu existens extra animam sub forma & per formam, eaq; solet ab Aristotele appellari materia sensilis, quia per formam est facta sensilis quemadmodum etiam per formam existit, & per formam est hæc singularis, & hæc omnia dicere, est dicere compositum indiuiduum existere, & esse hoc per formam, non tamen sine mate-

Vniuersale et singulare diuersis modis ad materiam se habent.

Materia dupliciter sumitur respectu formæ

ria; quoniam enim materia non existit, nisi vt facta hic homo, vel hic equus, vel aliqua alia res; ideò materiam existere, est compositum existere, & Aristoteles nomine materiæ sensilis significare solet materiam vt existentem extra animam, proinde ipsum compositum, quod per formam existit: attamen dum materiam existentem distinguimus à toto composito, ea est quidem ipsius compositi pars, sed talis pars, quæ singularitatem non tribuit, sed potiùs ab alio recipit, nempe à forma; nisi eatenus dicamus materiam quoq; facere singularitatem, quatenus famulatur formæ constituenti hoc aliquid, hoc est, quatenus causa secundaria, & sine qua non, & in hoc illos defecisse diecebamus; quod enim ad formam attinet, nos ab eorum sententia non recedimus.

Opinio Scoti de duplici forma, & duplici materia, & de principio singularitatis. Cap. IIX.

SCOTVS de hac re loquitur in 2. lib. Sent. distinct. 3. & eam fusissimè tractat septem continuis quæstionibus, vbi plures aliorum sententias refutat, quas nos quoque refutauimus, videlicet rationem singularitatis esse materiam, vel quantitatem, vel aliquod aliud accidens, vel materiam cum quantitate: sententiam autem, qua statuitur formam esse singularitatis principium, & quam nos veram esse arbitramur, non confutat: quare videtur ad hanc potiùs accessisse, & reuera eius opinio ad nostram facillimè trahi potest, vt mox considerabimus; hanc ipse declarat ibi in quæst. 6. sed clariùs in Quodlibetis, q. 2. artic. 2. putat enim duas in omni composito formas esse considerandas; vnam vocat formam partis, alteram verò formam totius, id est, formam, quæ est pars, & formam, quæ est totum; nam formam partis inquit esse illam, quæ est altera pars compositi, vt est in homine rationalitas; formam verò totius inquit esse totam quidditatem hominis sumpti in abstracto, nempe humanitatem; putat enim etiam materiam esse partem quidditatis, ita vt humanitas non solum notet formam hominis, sed formam & materiam simul complectatur: & quoniam materia & forma referuntur inuicẽ, proinde oportet tot modis vnam dici, quot dicitur altera; ideò his duabus formis duas dicit respondere materias, quas similiter vocat materiam partis, & materiam totius; materiam enim partis inquit esse illam, quæ [illegible] altera pars compositi & subiicitur formæ [illegible], & ad eam refertur; materiam verò totius respondere ait formæ totius, eamque vocat differentiam [illegible] seu entitatem indiuidua[illegible] formam totius [illegible] quidditas est vniuersalis, & coarctatur in ipsa entitate in-

Forma duplex, secundùm Scotũ.

Materia duplex, secundum Scotum.

diuiduali; quamobrem entitas indiuidualis A
habet locum materiæ, quæ respondet formæ totius, & vocatur à Scotistis hæcheitas, quam dicunt esse principium singularitatis. Sed videns Scotus aliquem ipsi objicere posse, & quærere quidnam sit hæc differentia indiuidualis: nam si est aliquid, necesse est vt vel sit substantia, vel accidens; accidens autem esse non potest, quia iam vniuersè hanc sententiam Scotus confutauerat, quòd aliquod accidens possit esse singularitatis principium; B
sed neq; substantia, quia sic sequeretur indiuidua eiusdé speciei differre inter se per differentiam substantialem, quod Porphyrius negauit, imò id omnes negant, si enim differrent indiuidua, non solùm numero, sed etiam specie; quare relinquitur, vt sit nihil; soluit hanc difficultatem, dicens, differentiam indiuidualem non esse accidens, sed quiddã prius omni accidente aduenientе, neq; etiam esse substantiam re distinctam à differentia specifica, neq; vllam aliam rem illi additam, sed solùm esse aliam realitatem; quod significare C
videtur, non esse aliud ens, seu aliam rem, sed alium quendam modum essendi, per quem res dicitur singularis: propterea quando Aristoteles lib. 5. Metaphysicorum, contextu 12. inquit vnum numero esse, cuius materia est vna, Scotus dicit, Aristotelem ibi intelligere, non materiam partis, sed materiam totius. & hanc esse illam hæcheitatem, ac differentiam indiuidualem, quæ est singularitatis princi- D
pium. hanc interpretationem adducit Scotus, tum in illa quæst. 6. tum in commentarijs suis in librum illum; & hanc eandem attulit Ioannes Bacconius in 3. Sentent. distinct. 12 dum tueri volens eorum sententiam, qui dixerunt formam esse principium singularitatis, soluit argumentum, quod ex eo loco Thomistæ accipiunt, ad probandum illud esse officium ma- E
teriæ; inquit enim materiam ibi non significare illam, quæ est altera pars compositi, sed totum ipsum compositũ sensile, quod extra animam non existit. Sic etiam quãdo in 1. lib. de Cœlo Aristot. dicit, Cœlum esse formam, hoc autem Cœlum esse formam cum materia, inquit Scotus, formam ibi sumi pro forma totius, id est, pro quidditate, & materiam pro materia totius, quæ quidditatem restringit; hoc enim modo Cœlum vniuersale est forma, hoc autem Cœlum est forma commista F
materiæ, id est, quidditas in re singulari.

In quo sensu opinio Scoti defendi possit, & in quo non possit.

Cap. LX

HAEc Scoti sententia vel vana & commentitia est, vel [illegible] ipsamet o[illegible]stia, quod forma sit principium [illegible]gularitatis [illegible]n alio enim sensu defendi non potest. Primum quidem quod ad fundamentum Scoti attinet, quo statuit duplicem esse formam, id omnino negandum est, nisi sano modo intelligatur: nam si intelligat, duas esse formas re distinctas, rationalitatem & humanitatem in homine, id minimè est concedendum, quum vna, & eadem forma sit, & vtraq; eandem significet hominis quidditatem, quæ non est forma & materia, sed forma in materia: neq; enim rationalitas, neq; humanitas materiam continet vt partem, sed solùm vt vehiculum, & conditionem necessariam; admittere tamẽ possumus, eas differre sola ratione, quia rationalitas materiam connotat implicitè, humanitas verò expressè, notat enim formam humanam in tali materia; quare in hoc sensu admittere possumus fundamentum Scoti; quemadmodum etiam concedere possumus formam hominis, & quidditatem hominis differre ratione, vt eadẽ vocetur forma, prout extra animum habet esse reale, & quidditas, prout in animo habet esse cognitum; at non ob id sunt duæ formæ, quia vna alteram repræsentat; vt equus in animo, & equus extra animam non duo equi sunt, sed vnus; alter enim est imago alterius. Materia verò totius, quam Scotus ponit distinctam à materia partis, nil aliud est quàm ipsum compositum extra animum existens; quòd si ipse materiam nominare vult, non est appellatio absurda, quum ipse quoque Aristoteles aliquando nomine materiæ intelligat ipsum compositum, quod extra animum actu existit, seu (quod idem est) materiam ipsam vt existentem; non enim aliter existit, quàm formata; & sic est ipsummet compositum existens, quemadmodum nos antea dicebamus. In hoc igitur sensu fundamentum à Scoto iactum de duplici forma, & duplici materia approbandum esse censemus, præterquam quod materiam, quam ipse vocat partis, negamus esse partem quidditatis. sed hoc ad propositam nobis cõsiderationem non attinet, ideò de eo in præsentia disputandum non est. Quod verò ad ipsam Scoti opinionem attinet; quum ipse dicat, principium singularitatis esse differentiam indiuidualem, seu hæcheitatem, videndum est, quidnam per hæc intelligere possit: materiam quidem vt partem compositi non intelligit, iam enim hanc sententiam confutauerat neque accidens aliquod, siue materiam ipsam, vt al[illegible]o accidente coa[illegible]ctatam, quia hoc quoque r[illegible]pro[illegible]bauerat: restat igitur vt intelligat vel ipsum compositum [illegible] formam: videntur quid[illegible] com-positum, quod extra a[illegible] existit, [illegible] hoc e[illegible] potiùs indi[illegible]at[illegible], [illegible]àm causa in[illegible]iduans, & il[illegible] ab ipso vocatur hæcceitas, si ipsam nominis vim spectemus. est enim [illegible]a idem, [illegible]d sin[illegible]laritas, quæ est i[illegible]e ipse [illegible]s, [illegible]mus [illegible]m, nec potest assignari [illegible]t causa [illegible] prius, [illegible]t igitur effectum

Rationalitas & humanitas non sunt duæ formæ.

Forma et quidditas differũt ratione.

Quid sit materia totius.

Consideratio opinionis Scoti.

ctum pro causa; causam verò ipsam, quam quærimus, non exprimit; quocirca hæc nobis inuestiganda relinquitur. Necesse est igitur vt formam intelligat: sed neque hanc potest intelligere vt quidditatem, vel partem quidditatis; quoniam ipse apertè dicit, hanc differentiam indiuidualem, seu hæcheitatem esse extra quidditatem, & quiddam additum quidditati, ergo intelligit formam vt existentem extra animam, iam enim diximus, existentiam esse quid additum essentiæ. huic igitur sensui optimè aptantur omnia dicta Scoti; sic enim principium singularitatis non erit noua differentia substantialis adueniens speciei tanquam nouum ens, sed noua entitas (vt ipse dicit) hoc est, nouus modus accipiendi formam, & nouum eiusdem formæ munus; forma enim vt est forma, est differentia specifica; vt verò extra animam existens, est differentia indiuidualis, quæ facit hoc, non potest enim existere nisi vt hæc; & quia existere nequit sine tali materia, in qua recipiatur, ideò id, quod à forma constituitur, est hoc singulare existens, & ex materia & forma constans, quod à forma constituitur, & fit hoc aliquid. Scotus igitur vel formam dicit esse principium singularitatis, vel nihil dicit: ego quidem arbitror, ipsum sub nube veritatem vidisse, ideoq; non expressè, & clarè ipsam protulisse: quòd enim ad hanc potiùs sententiam fuerit inclinatus, id maximè ostendit, quod in sua tam prolixa de hac re disputatione, in qua alias omnes sententias diligenter impugnat, non videmus hanc, quam nos sequimur, de forma opinionem ab eo fuisse impugnatam: non est igitur præter rationem, quòd ei hæc sententia attribuatur.

Solutio argumentorum à Thoma, & ab alijs aduersarijs adductorum.

Cap. X.

Reliqvvm est, vt aduersantia argumenta, quæ initio adducta sunt, soluamus. Primum erat argumentum Thomistarum ex Aristotele acceptum in contextu 12. libri 5. Metaphysicorum, vbi definit vnum numero non per formam, sed per [illegible] materiam, dicens vnum numero esse, cuius materia est vna: ad hoc dico, non esse ibi consilium Aristotelis exprimere [illegible] rationem singularitatis, sed so[illegible] propriam cond[illegible] vnitat[illegible] numera[illegible] vt a specici vnitate distingu[illegible] qu[illegible] e[illegible]m causa vnitatis numeralis sit forma, [illegible] quia eadem est e[illegible]m ea[illegible] vnitatis speci[illegible], no[illegible] poterat Aristoteles e[illegible]dem afferre [illegible] causam [illegible] vtriusque vnitatis, quoniam igitur causam vnitatis speciei dixerat esse formam, quam vocauerat rationem, quia [illegible]m acceperat, quatenus est essentia rei, ideò vt ea[illegible] an[illegible] [illegible] aueiteiet, *Ad primum argumentum.*

A non attulit formam vt causam vnitatis numeralis, sed attulit conditionem illam, quam forma requirit ad existendum, siquidem non facit vnum numero, nisi vt existens; materiam igitur nominauit, sine qua non constituitur à forma vnum numero; constat enim indiuiduum ex forma & materia; tanquam partibus, & materia est facta vna per formam, quia forma iuncta materiæ extra animam, facit vnum numero: per hoc autem distinguitur vnitas indiuidui ab vnitate speciei; nam vnum
B specie fit à sola forma, quatenus est forma, nec continet materiam nisi vt vehiculum formæ; at vnum numero fit à forma existente; existit autem in materia. & sic facit vnum numero, cuius pars est materia: hoc ita sese habere ostendo argumento manifestissimo; peto ab aduersarijs, quando Aristoteles dicit, quorum materia est vna, quoniam modo intelligat materiam vnam; an priuatiuè, an positiuè; priuatiuè intelligo per mentalem abla-
C tionem omnium formarum; sic autem intelligere ibi Aristoteles nõ potest, quoniam materia hoc modo nullum indiuiduum constituit, nec magis facit hunc hominem, quàm hunc equum; sed hoc magis est manifestum, quàm vt probatione vlla indigere videatur; itaq; necesse est, vt dicamus, intelligendam esse materiam vnam positiuè; atqui nõ est materia per se vna positiuè, sed per formam fit vna, quia forma est, quæ facit hoc aliquid, vt ait
D Aristoteles in 2. contex. lib. 2. de Anima; ergo patet non alium esse sensum verborum Aristotelis, quàm hunc; vnum numero est, cuius materia est facta vna per formam; quare præcipua ratio huius vnitatis absque dubio forma est, sed Aristoteles constituens tanquam notum, quòd forma facit hoc aliquid, solam conditionem expressit, quam requirit forma, vt hoc munere fungatur, conditio autem est,
E vt ei famulatus materiæ, in qua existat, suppeditetur; sic autem apparet distincta ratio vnitatis numeralis à ratione vnitatis speciei. Scotus verò ad hoc idem argumẽtum respondit, Aristotelem ibi nõ intelligere materiam partis, sed materiam totius, proinde eo non ostendi materiam partis esse causam singularitatis, quod se ostendere putarunt Thomistæ. Eadem fuisse videtur etiam Ioannis Baconij responsio, qui dixit, Aristotelem nomine ma-
F teriæ non [illegible]am inte[illegible]gere, quæ est subiecta formæ, sed totum compositũ existens, quod a[illegible] eo [illegible] equ[illegible]nte materia sensilis appellar[illegible] [illegible]ed hæ [illegible]ones non videntur diuersæ a[illegible]m a[illegible] nos vsi sumus quoniam [illegible]a p[illegible]tiu[illegible] facta pe[illegible] formam, e[illegible] [illegible] c[illegible] o[illegible]m qu[illegible] admo[illegible]um an[illegible] responsio magis e[illegible] ra[illegible] Aristotelis, quàm h[illegible] [illegible]erant patet. [illegible]ant ex Aristote[illegible] o vbi dicit Cæ-

Scoti responsio.

Ioan. Baconij responsio.

Ad secundum.

lum esse formam,& hoc cœlum esse formam A cum materia;proinde significare videtur, Cœlum constitui hoc à materia,non à forma. Nos autem dicimus,non eam esse Aristotelis mentem, vt dicat, Cœlum esse formam, & hoc Cœlum per materiam constitui, sed potiùs denotat, tam Cœlum, quàm hoc Cœlum significare formam, diuersis tamen rationibus consideratam : Cœlum enim significat formam vt est forma,& essentia,hoc autem Cœlum denotat formam vt existentem cum ma- B teria sensili, & constituentem hoc indiuiduũ, cuius duæ sunt partes,forma,& materia;à forma tamen sola constituitur, materia verò est id, quod tanquam subiectum recipit hanc actionem formæ, quam recipit etiam totum compositum, tanquam denominatum : non est tamen hoc ita de Cœlo intelligendum, vt dicamus esse in eo materiam & formam re distinctas, sed solùm ratione distinctas, est enim corpus simplex, quod alia ratione dici- C tur forma, alia ratione materia; fit autem hoc, & distinguitur ab alijs per proprium actum, proinde quatenus est forma, nõ quatenus est materia;& est forma materiæ mista,quatenus existit cum vtraque conditione, tum formæ, tum materiæ, quemadmodum alio in loco declarauimus. Scotus autem & Ioannes Bacconius aliter respondere videntur, dicendo materiam ibi significare totum compositum existens : sed ea responsio à nostra discrepare D non videtur, sicut paulò antè, considerabamus.

Ad tertium. Ad Auerroem autem ibi dicentem formam esse subiectum vniuersitatis, dicimus eum ita loqui,quia formam considerat, quatenus est forma, & essentia; sic enim est vniuersalis,vt patet. Ob id etiam Aristoteles in contextu illo 12.lib.5.Metaphysic.dicit vnum specie esse illa,quorum ratio est vna, quia sumit formam, prout est rei essentia, quæ solet ratio appellari,sic enim facit vnum speciẽ. E

Ad quartũ. Ad aliud argumentum dicimus, ea, quæ differunt forma vt essentiam constituente, vtique specie differre; ast illa,quæ distinguuntur per formam vt existentem extra animam, non est necesse vt specie differant: indiuidua namque eiusdem speciei per formas primariò distinguuntur, quia distinctas singula formas habent, has autem cum materia mistas insequitur plurium accidentium collectio in singulo indiuiduo,quæ illius indiuidui propria est: F & dicere quidem possumus, per talem accidentium collectionem distingui indiuiduum hoc ab illo, non tamen primario, sed secundariò; quemadmodum etiam dicere possumus, per risibilitatem differre hominem à brutis,est enim quiddam posterius,quod primariam differentiam insequitur.

Ad quintũ. Ad Aristotelem autem in contex.28.lib.7.Metaphysic. dicimus illud idem, quod de contextu 12. libri 5. paulò antè diximus, non esse mentem Aristotelis ibi exprimere primariam rationem distinctionis Calliæ & Socratis, siquidem certum est, nos non per materiam differre,sed id solùm respexisse, vt rationem adduceret distinctionis indiuiduorum diuersam à ratione conuenientiæ eorundem : quoniam igitur ibidem dicit eos conuenire in specie, & forma, dicere non debuit, eosdem differre per formas,sed materiam expressit,id est,materiam sensilem,quę extra animam existit per formam, & est simul conditio, sine qua non existeret forma;quocirca forma est,quæ cum materia existens separat hunc hominem ab illo.

Ad sextum. Ad postremum argumentum, de quantitate,respondemus, negandam esse propositionem maiorem, nisi addatur, primò: vera enim est,si talis proferatur; illud, quo primò posito ponitur singularitas, & distinctio huius indiuidui ab alijs, & quo primò ablato, aufertur, est sufficiens principium singularitatis; absolutè autem prolata falsa est, nam etiam risibili posito ponitur homo,& ablato aufertur, nec tamen risibilitas est principium constitutiuum humanitatis, propterea quòd non primò posito,nec primò ablato:vera autem existente maiore falsa est minor, qua dicitur, posita materia cum quantitate terminata ponitur indiuiduum, & ablata aufertur; non enim primò posita, nec primò ablata,sed primò posita forma actu existente ponitur indiuiduum, & primò ablata aufertur; formam enim existẽtem insequitur terminatio quantitatis, quæ est quoddam insequens singularitatem, at non constituens; & quamuis per eam secernatur hoc ab illo,vt quantũ a quanto, non tamen vt substantia a substantia, sed per solam formam:illud autem,quod dicunt, indiuiduum habere à materia, vt neque sit in subiecto, neque de subiecto prædicetur, negandum est, quia est petitio principij; illud enim quod facit vt indiuiduum de subiecto non prædicetur, est illud idem, quod facit vt sit hoc, negamus igitur id esse materiam: in subiecto autem non esse competit omni substantiæ, tum vniuersali, tum particulari;quare à quacunque sumat indiuiduum hanc conditionem, nihil ad nos; quare hoc argumentum nihil habet efficacitatis.

IACOBI

IAC. ZABARELLAE PATAVINI, LIBER DE COMMUNI RERUM GENERATIONE & INTERITU.

Propositio dicendorum. Cap. I.

DE communi rerum generatione loquens Aristoteles in duobus libris de Ortu & interitu, inprimis essentiam eius significauit per definitionem illam, generatio est mutatio totius, nullo sensili remanente, vt subiecto eodem; deinde verò in 2. lib. ipsius Generationis causas declarauit: & quamuis eam definitionem tanquam notam proposuerit, vel saltem tanquam leui declaratione indigentem, quum sit definitio nominalis; plures tamen postea ex ea ortæ difficultates ipsam obscuriorem, quàm reuera sit, reddidisse videntur, quum multi, vt aliqua sua dogmata tuerentur, sensum Aristotelis extorquere ausi sint: consistit autem potissimè difficultas in illa dictione, totum, quum enim dicat totum interire, & totum generari, significare videtur nihil rei corruptæ remanere in genita; attamen contingere videtur, vt in re genita aliquid seruetur, quod prius fuit in corrupta: dubium igitur hac de re ortum est, quod nos in præsentia considerare decreuimus, idq; duplex: vnum quidem an aliqua substantiæ pars remaneat; alterum verò an aliquod idem numero A accidens. Quod autem ad substantiales partes attinet, certum est, eas non posse omnes comprehendi ea dictione, totum; quoniam si ita interimi totum intelligeremus, id est, omnes substantiæ partes, oporteret primam quoque materiam interire, & ita interitū esse nihilationem rei, quod quidem dicendum non est. materia [illegible]itur excepta, interpret[illegible]s ad solam formam disputationem direxere, v[illegible] sit quæstio, an aliqua substantialis forma seruetur in gen[illegible], quæ prius fuerit in corrupto: quam quæ[illegible]io[illegible]e[illegible]is quoque verbis protulerunt, quærendo an in generatione su[illegible]stantiali ad primam vsque materiam resolutio fiat; hoc enim nihil aliud est, quàm nullam prorsus formam sed solam materiam remanere. Cum hac autem difficultate aliæ quoq; non leuis momenti coniunctæ sunt, A nempe an hæc generationis definitio ad omnia penitùs sublunaria corpora extendatur, an ad aliqua tantùm; & an solius generationis definitio sit, an etiam interitus; & demum an generatio vnius sit alterius corruptio, & è conuerso, & quomodo id sit intelligendum: nos igitur hæc omnia diligenter expendemus, vt mox ad accidentium considerationem transeamus, ac postmodum de causis generationis, & interitus, quæ minùs difficultatis habere B videntur, aliqua dicamus.

Quòd plures esse possint substantiales formæ in eodem composito. Cap. II.

CAETERUM quia prima quæstio locum non habet, nisi statuamus, plures simul substantiales formas in eodem composito C existere posse, etenim hoc negato vana redditur disputatio, quum necessarium sit vna existente forma in composito, vt eo intereunte fiat resolutio in materiam primam; ideò hac de re prius aliqua dicere oportet: quamuis enim ad Metaphysicum potiùs quàm ad Naturalem hæc disputatio pertinere videatur, tamen si & naturaliter, & strictim tractetur, non inutilis, neq; a proposito aliena esse iudicabitur. Quoniam igitur tres esse videntur naturalium D corporum gradus, qui sub præsentem considerationem cadunt, elemēta, mista inanima & viuentia; de elementis quidem, quòd vna tantùm forma constet: manifestum est, & à nemine vnquam negatum: ego verò de mistis quoq; inanimatis idem dicendum esse arbitror, quandoquidem forma misti, vt alibi dictum est, nō est addita formis elementorum [illegible] ne[illegible]e[illegible] ab eis distincta, sed quatuor [illegible]æ elem[illegible]rum formæ per mi[illegible]onem in E eam vnam m[illegible]rarunt; ideo in misto inanimato vna [illegible] inest, quæ mistionis [illegible] nomina[illegible] distinguitur re à [illegible] elem[illegible]t[illegible] D[illegible] corporibus igitur inan[illegible]implicibus, quam [illegible] tentiæ sum, co-

Elementa & mista inanima vnā tantùm formam habent.

A rum quodlibet ex prima materia, & vna tantùm forma constare; discrimen autem esse solùm in modo generationis, sicut alibi declarauimus. De corporibus verò animatis dissentio penitùs à negantibus multitudinem formarum in quolibet viuente; credo enim in his ex necessitate plures formas inesse: primàm quidem formam mistionis, quæ prouenit ex congressu formarum elementarium, neque eadem est in singulis animati corporis partibus, sed diuersæ, prout variæ sunt diuersarum partium temperaturæ; alia namque est forma mistionis in carne, alia in neruo, alia in osse: præter hanc habent animam tanquam formam additam formæ mistionis, & re distinctam ab illa: posset etiam considerari, an partes animę sint in eodem viuente distinctæ formæ, an vna tantùm, quæ varijs facultatibus prædita sit; sed hoc à præsenti consideratione alienum est, & ad propositum nihil conducit: siue enim vna in quolibet viuente insit anima, siue plures, certum est, vnum & eundem esse earum omnium interitum, siue recessum à corpore, nec fieri posse, vt vna sublata remaneant aliæ, ideò ad alium locum hanc considerationem remittemus; satis in præsentia esse arbitrantes, animam tanquam formam vnam, & formam mistionis in viuente corpore considerare: harum igitur duarum realem distinctionem ostendere multifariam possumus. Primùm quidem argumento ab ipsa rei natura deducto: forma enim nobilior nobiliorem, & elaboratiorem materiam postulat; anima igitur, quæ est forma nobilissima, non debet hærere immediatè in materia prima, sicut forma elementi, sed in materia magis elaborata, qualis est materia formata formis elementorum, hoc est, forma mistionis, quæ ex eis prouenit. Hoc idem confirmatur argumento sumpto à motu naturali: in animali enim duo sunt distincti naturales motus; vnus, qui fit ab anima, & progressio dicitur, cuius species sunt ambulatio, natatio, volatus, & si quæ aliæ sunt; alter verò, qui fit iuxta elementum præualens; si enim de turri animal demittatur, descendit motu recto simplici, quem nemo diceret esse violentum, siquidem ab interno principio fit, neque est minùs naturalis, quàm si terra deorsum feratur, idque apertè asserit Aristoteles in contextu 27. libri 8. Physicorum; hi autem sunt duo distincti, & inuicem pugnantes m[illegible]; ergo non ab vno principio fiunt, sed à plu[illegible]bus, proinde à pluribus for[illegible] naturalium motuum princip[illegible] hæc enim propriè natura dici[illegible], vt [illegible] monstrauimus: hunc autem anim[illegible] sum naturalem a[illegible] est, vt nihil vanius [illegible] pugnet animæ, quam eam [illegible] enim, eius princip[illegible] est causa laboris, [illegible]

In omni viuente plures sunt formæ.

In lib. de Facultatibus animæ.

Quid anima sit re distincta à forma mistionis.

Primum argumentum.

Secundum.

In lib. de Natura.

A dendo patiuntur, quoniam interna grauitas deorsum trahēs repugnat motui animæ; quo fit, vt progressio sit motus violentus corpori animalis, quatenus graue est, quamuis sit et naturalis, quatenus est animatum, vt ait Aristoteles in eodem loco. Ob id non est admittendum id, quod aliqui dicunt, animam animalis fungi omnibus muneribus inferiorum formarum, & esse principium omnium naturalium motuum in animali; descensus enim, B qui à grauitate prouenit, non fit ab anima; quum & dormiens animal cadat, & cadauer quoque eodem motu feratur naturaliter. Sumitur etiam ad hoc comprobandum efficax argumentum ex Aristotele in contextu 28. & 29. libri 8. Physicorum, vbi dicit, sola animalia mouere seipsa, quia diuiduntur in partem per se mouentem, & partem per se motam; anima namque est mouens instar nautæ, & corpus instar nauis est motum: quod quidem C de inanimatis dicere non possumus, quia non diuiduntur nisi in primam materiam & formam, materia verò neque mouens dici potest, neque per se mota; ratio autem est, quia tam id, quod mouet, quàm id, quod mouetur, debet esse actu; de mouente clarum est, quia omne agens agit per actum: de moto autem habemus testimonium Aristotelis clarum in quinto libro Physicæ auscultationis, vbi hoc discrimine separat id, quod mouetur, D ab eo, quod generatur, quod id, quod mouetur, est actu, id autem, quod generatur, non est actu, sed potestate: quicquid ergo à seipso mouetur, debet habere duos re distinctos actus, proinde duas formas, ita vt vna sit forma mouens, altera verò materiam informans cōstituat corpus per se mobile; oportet igitur animal diuidi in animam, & corpus alia formā formatum; secus enim non diuideretur in partem mouentem, & partem per se mo- E tam: quod si vtroque officio sola anima fungi diceretur, ita vt sola ratione distinguerentur mouens & motum in animali, vt aliqui dicunt, hoc idem de inanimatis dicere possemus, quod tamen ibi Aristoteles negat, qui omnino vult realem esse debere distinctionem mouentis & moti, si quid debeat mouere seipsum eo modo, quo animal seipsum mouet. Præterea videmus, non eodem interitu animam & f[illegible]mam mistionis interire: anima F enim [illegible] p[illegible], quæ est c[illegible] v- tæ [illegible]que in[illegible] e[illegible], forma verò mi- sti[illegible] interit per p[illegible] quæ est edu- [illegible] caloris elementa[illegible] du[illegible] igitur disti[illegible] corp[illegible] u[illegible] e sunt anima & [illegible] onis. Hoc [illegible] d[illegible]m plura a[illegible] tantur, nam odores & sapores [illegible] mistionis insequuntur, non animam[illegible] enim in demortua herba, vel [illegible] dem seruetur odor, qui in viuente [illegible] uitur & [illegible] demortua [illegible] animam, sed

Tertium.

Quartum.

Quintum.

mam, sed solam formam mistionis. Hæc omnia quisquis bene consideret, negare non audebit, duas in viuentibus distinctas formas; si autem duas simul esse non repugnat rationi, nec quatuor, nec centum repugnabit simul esse in eodem; quare non est neganda in philosophia multitudo formarum in eodem composito. *Obiectio.* Illud autem, quod maximè huic sententiæ aduersari, & multos mouisse videtur, est, quòd quælibet res constituitur, & suscipit esse à forma; vnius autem rei vnum tantùm est esse, quare vnius rei vna tantùm est forma, non plures; ideò Auerroes quoque in commentario 63. lib. 1. Physicorum inquit, quicquid aduenit illi, quod est actu, est accidens; quoniam ergo per formam res fit actu, non potest formæ alia forma superuenire, sed sola accidentia. *Solutio.* Nos verò ad hæc facilè respondemus; dicimus enim, licèt vnius rei vnum sit esse, per hoc tamen non stare, quin eadem res sit & corpus, & mistum, & viuens, & animal, & homo, licet aliud sit esse hominem, aliud sit esse corpus, & cætera, quæ dicta sunt; si enim idem esset esse mistum, & esse hominem, omne mistum esset homo: igitur *Quomodo vnius rei vnū sit esse, & quomodo plura.* sano modo intelligendum est dictum illud; vnius rei vnum tantùm est esse; quum enim aliud sit esse generale, aliud verò esse speciale, potest vna res habere plura esse generalia, nō tamen plura specialia, sed vnum tantummodò; potest enim idem indiuiduum esse & corpus, & animal, & homo, at non potest simul esse homo, & equus: hoc significauit Auerroes lib. 1. Metaphysicorum, commentario 17. quando dixit materiam priùs recipere formas vniuersales, deinde per eas recipere etiam formas proprias, & particulares: quoniam enim forma generalis officio materiæ fungitur; est enim tanquam præparatio materiæ ad recipiendam formam specialem, ideò à sola speciali forma res sumit nomen, & esse; hæc igitur vna tantùm esse potest vnius rei, non plures, quia vnius rei vnum est esse. Quamobrem per dictum illud, vnius rei vnum tantùm est esse, excluduntur illæ formæ solùm, quæ non sunt subordinatæ, nec vna est præparatio ad aliam recipiendam, cuiusmodi sunt forma hominis, & forma equi, & aliæ speciales formæ; at non excluduntur formæ subordinatæ, quarum sola vltima fungitur officio formæ, & perficit omnes alias, quæ cum prima materia constituūt materiam proximam, & propriam ipsi vltimæ formæ, hæc enim alias continet, & vnū tantùm compositum constituit, quoniam, vt ait Aristoteles in contex. 7. lib. 2. de Anima, ex actu & potestate vnum fit. quando igitur ex prima materia, & omnibus præcedentibus formis constituitur vna quædam materia potestatem habens recipiendi vltimam formam, ex hac, & illis omnibus vnum fit, si verum est dictum illud Aristotelis, ex actu & potestate fit vnum. De hoc igitur vltimo, ac speciali actu loquitur Auerroes in commentario 63. lib. 1. Physic quando dicit, quicquid aduenit ei, quod est actu, accidens est; quum enim talis actus non habeat potestatem recipiendi alium actum, ex illo, & alio actu non fieret vnum; ideò quicquid aduenit actui speciali, est accidens; at formæ generali potest alia substantialis forma superuenire, quia non solùm est actus, sed coniunctam habet potestatem ad alium actum, est actus generalis, & potestatem habet recipiendi actum specialem perfectiorem.

Quòd aliqua substantialis forma seruari possit in genito, quæ eadem fuerat in corrupto.

Cap. III.

De mutua elementorum mutatione. His ita constitutis, ad propositam quæstionem facile est de mutua elementorum inter se mutatione respondere; necesse enim est, resolutionem fieri penitùs in materiam primam, si vna tantùm in elemento est forma, quoniam hac sublata manet sola materia. In mistis verò inanimatis res non videtur carere difficultate: nam si in misto formæ elementorum non sunt penitùs interemptæ, *De mutatione misti inanimati.* sed manent secundùm aliquos gradus, qua de re tunc fusiùs loquemur, quum de mistione disseremus; non videtur fieri prorsus resolutionem in materiam primam, siue mistum in aliud mistum mutetur, siue in elemēta dissoluatur, siue ex elementis per mistionem generetur; his enim omnibus modis fit mutatio, nō in tota forma, sed in solis gradibus quibusdam formarum elementarium, ita vt aliquib. seruatis, & aliquibus mutatis alia forma fiat, & mutetur species; manet ergo materia cum aliquot gradibus formarum elementarium, proinde non fit resolutio in materiam primam. Attamen si rem diligentiùs expendamus, dicendum est, in his quoq; ad primā vsq; materiam fieri resolutionem; quia si gradus formarum elementarium in misto essent aliquid re distinctum à forma misti, & hac interempta, illi cum materia seruarentur, iam misti forma esset addita formis elementorū, quę manerent post interitum misti: at non ita sese res habet, gradus enim formarum elementarium in misto ab ipsa misti forma non distinguuntur, sed simul iuncti euadunt forma misti, adeo vt præter formam misti nil aliud in misto sit, nisi prima materia; quare si ex eo [illegible] aliud mistum, in eo similiter [illegible] est [illegible] formam propriam, nisi prima materia, [illegible] formam præcessit: [illegible] autem [illegible] formarum elementorum [illegible] forma genita, [illegible] forma [illegible] rupta, nil aliud [illegible] formarum con[illegible] formis elemen-

torum, quæ modò est maior, modò minor, semper tamen eum distinctione specierum; at non est ponere aliquid præter formam genitam, quod præfuerit in corrupto, quum isti gradus non sint aliquid distinctum à forma genita, sed sint illimet, qui per variationem mensuræ, & proportionis euadunt alia forma, & aliam speciem constituunt: sed hoc clarius fiet, quum de misti ... ageemus. Quòd si contendere etiam aliquis velit, hos manentes gradus esse aliquid, quod præfuerit, & ita præter primam materiam aliquid, quod præfuerit, remanere, id meo quidem iudicio nullius est momenti, quũ Aristoteles nunquam dixerit, necessarium esse, vt in substantiæ mutatione omnes substātiales partes præter primam materiam intereant, sed solum dixerit, mutari formā substantialem, quæ rem constituit, & in specie collocat: sic autem sola realitas aliqua formarum elementarium manere diceretur, at non formalitas; hanc enim mutari necessarium est, & ita speciem variari; quando enim talis est mutatio, vt species varietur, vtcunq; id fiat, ea semper appellatur mutatio substantialis; quemadmodum è cōtrario non potest dici substantialis mutatio, vbi nulla noua species est facta: parum igitur refert, vtro modo dicamus, dummodò quomodo se res habeat, intelligamus; nihil enim præter primam materiam manet, quod sit re distinctum à forma misti genita, & à forma misti corrupta, sed manent gradus elementares, qui reipsa non sunt ab illis distincti, amissa tamē vna formalitate aliam formalitatem subierunt, & aliam speciem constituerunt. In mutatione autem substantiali animatorũ non potest in primam materiam resolutio fieri, quia post viuentis interitũ remanet forma mistionis cum prima materia; quæ etiam in generatione credendum est generari prius formam mistionis, siue vnā siue plures, deinde post quam dam membrorum statutam formationem animam aduenire: quamuis enim hoc in generatione viuentis occultius sit quam in eius ... interitu, asserēdum tamen esse videtur, idem euenire in generatione, quod in interitu satis est considerantibus manifestum. Quod enim post recessum animæ maneat ... forma mistionis, ostenditur duobus his fundamentis constitutis; non idem est interitus animæ, ac formæ mistionis; & forma mistionis non potest in toto corpore interire nisi prius intereat anima. Ratio prioris fundamenti est, quam suprà tetigimus, quia du... viuente est calor, vnus elemētaris, ... temperaturæ; alter vitalis, qui ... anima, de quo loquitur Aristoteles in l... de Vita & morte, & in 2. de Ortu animalium, ... apertè distinguit calorem animalem ... cœlestem & prolifi... vocat à calore elementari, quem appe... & destru... esse dicit, non prolificum. horum autem duorum calorum non potest eadem esse destructio, nam calor elementaris non corrumpitur nisi per putredinem, at corpus animalis non putrescit totum, durante vita animalis; adiectus enim calor vitalis calori elementari magnum reddit calorem, qui non potest educi à calore ambientis; ideò vitalis calor non interie per putredinem, sed eius corruptio mors est: postea verò hoc per mortem extincto, remanet calor elementaris, qui vitali calore destitutus, educitur à calore ambiētis, & ita post mortem corpus interit per putredinē. Ex his alterius quoq; fundamenti ratio colligitur: non solùm enim distincti sunt horũ duorum calorum interitus, sed vnus est altero posterior tempore, & illum necessariò præsupponit; quoniam enim vterq; interitus fit post alterationem præuiam, proinde non subitò, sed in tempore; corpus autem nō putrescit, nisi post mortem; ideò forma mistionis non interit, nisi post recessum animæ. interitus ergo viuentis, qui vocatur mors, non est resolutio in materiam primam, quia præter materiam remanet in eo forma mistionis eadem, quæ in viuente fuerat. Quod verò aliqui dicunt, in viuentis interitu nullam mistionis formam manere, sed statim generari formam nouam, quę vocatur forma cadaueris, id nullo pacto admittendum est: neq; enim datur forma cadaueris, neque illud, quod nos cadauer vocamus, est vnum per formam aliquam vnam, qua totum informetur, nam omne inanimatum homogeneum est, quum sit proprium animatorum, vt sint heterogenea, & organica, vt in definitione animæ manifestum est; quare in inanimati corporis nulla est alia forma, nisi forma mistionis, quæ oritur ex congressu formarum elementarium cum statuta quadam mensura, & proportione; quæ pro specierum diuersitate variatur: quoniam igitur partium cadaueris non eadem est temperies, quod ex eo manifestè patet, quod non simul omnes putrescunt, sed aliæ citiùs, aliæ seriùs, variæ etiam in cadauere sunt formæ mistionis, proinde cadauer non est v... e vnum corpus, sed est plurium corporum congeries, quorum singulum homogeneum est, & per propriam mistionis formam constituitur, per aliam caro, per aliam neruus, per aliam os, & reliqua: erat quidem ... ... partes ... omnes continebat & ... al, & ... veram ... tatem consti... forma de... ... diuersæ ... ... habe... ... ..., siue con... ex qua ... amus ... pellare vnum cor... ... imus verò præterea etiam viu... ... præcessit, quum enim illud fuent ... vnum, cadauer qu... ... us hoc respe... vnum vocare con... ... uimus, quaten... ... viuentis ... fuit. Illud etiam quod ... qui ad ... quam tuendam

De mutatione misti animati.

Duplex calor in viuente.

Forma cadaueris non datur.

Nonnullorum error.

dam commenti sunt, vanum prorsus est, & o- A mni ratione caret; dixerunt enim nonnulli ex variis illis cadaueris partibus cópositis vnam prodire formam mistionis communem, quæ cadaueris forma appellatur. Sed hoc dicentes, significant se ignorare quid mistio, & quid forma mistionis sit; in mistione enim oportet miscibilia diuidi mutuò in partes minimas, & ita inuicem alterari, vt desinát esse id, quod erant, & fiant vnum quoddam tertium medium quodammodo inter illa, quod in ca- B dauere non euenit, nó enim diuidunt se mutuò in partes minimas caro, & os, & neruus, sed integra manent, nec commiscentur, nec proprias naturas amittunt; caro enim manet caro, & os manet os, & sic reliquæ omnes, nempe ratione solius formæ mistionis; nam si animam spectemus, & officium, quo fungebatur caro, vt inseruiret animæ, hac ratione nó remanet fortasse caro, nisi æquiuocè quoniam igitur hæ omnes partes integræ manse- C runt, & proprias singulæ naturas seruauerút, nulla est facta earum inter se mistio, qua ad vnam omnes naturam redactę sint: nulla igitur ibi est vna totius cadaueris forma, sed plures, quæ ex animæ recessu distinctę manserút, quæ priùs ab anima in vnum colligebantur; neq; aliam assignare causam possumus diuersitatis, ac generationis earum, nisi animam; hæc enim propter suam nobilitatem pluribus facultatib. prædita est, & apta varias ede- D re operationes, quarum gratiâ natura ipsi varia instrumenta subministrauit, vt ad varias operationes edendas variis instrumentis vteretur, quorum varias esse oportuit temperies, & commistiones elemétorum: quoniam igitur animæ gratiâ partes viuentis sortitæ sunt varias formas mistionis, nulla esse potest causa diuersitatis harum partium in cadauere, nisi hæc vna, quòd illas easdem mistionis formas retinent in cadauere, quas priùs in viuéte E obtinebant. Ex his igitur patet, post viuentis interitum formam aliquam substantialem seruari, imò & plures, quæ eædem in viuente præfuerant.

Solutio difficultatum, quæ ex definitione generationis oriuntur, & ipsius definitionis declaratio.

Cap. IV

HAEC, quę mo[illegible]o diximus, clariora fient, si dubia qu[illegible]am, quæ ex generationis definitione or[illegible] soluerimus. Primum qui[illegible]em difficu[illegible]atem faciunt verba Aristotelis dicentis generationem esse mutationem totius: nam si totum interit, & totum aliud gene[illegible]atur, quomodo dici potest al[illegible]uam formam seruari? Præterea inquit Aristotel. nul- 2. Dubium. lum idem subiectum sensile remanere in genito, quod fuerit in corrupto; at cadauer siue A vna, siue pluribus formis formatum dicatur, est subiectum sensile; itaque si illę formæ mistionis etiam in viuente præfuerunt, remanet idem subiectum sensile, quòd Aristoteles negat. Illud quoque omnibus non paruum ne- 3. Dubium. gotium facessit, quòd non datur alicuius rei interitus, qui non fit alterius rei generatio, vt apertè Aristoteles dixit; generatio autem nó dicitur, nisi aliqua noua forma adueniat materiæ; quomodo igitur fit interitus viuentis B absque alterius rei generatione? vel, si dicatur cadauer generari, quomodo fit generatio sine vllius substantialis formæ aduentu? iam enim diximus, nullam nouam formam cadaueri aduenire. Prima difficultas apud Zima- *Primi dubij solutio Zimaræ.* ram tanti fuit, vt eum dicere coegerit, definitionem generationis non esse nisi generationis elementorum, quum in ea sola intereat totum, & totum generetur, & in primam materiam resolutio fiat; non sic in mistis, quia C formæ elementorum remanent in misto genito, & post misti interitum seruantur; quare definitio illa generationis non amplectitur generationem mistorum: hoc apud eum legere possumus in theoremate vigesimo. Sed *Confutatio.* hac in re deceptus est Zimara. Aristoteles e- *Error Zimaræ in definitione generationis.* nim generationé ibi definit amplissimè sumptam, quæ omnem & simplicium, & mistorum generationem comprehendat, vt ipse in eius libri Præfatione expressè proposuerat; D quum enim nullam aliam generationis definitionem in iis duobus libris legamus præter illam, quæ in contextu 23. libri primi habetur, dicendum omnino est, eam esse maximè amplam, & communem generationis definitionem; quod etiam exempla, quibus Aristoteles ibi vtitur, testátur; nam & simplicia corpora, & mista indistinctè nominat ad eam definitionem declarandam. Sed res manifesta *Vera solutio.* fiet, si dubiú, quod Zimara soluere nequiuit, E soluerimus. Dicimus igitur, eam dictionem, totum, in ea definitione sumi coniunctim tátùm, non disiunctim; non enim significare voluit Aristoteles ita interire totum, vt omnes partes nulla seruata intereant: quod patet arguméto sumpto à prima materia; hęc enim est pars substantiæ totius, nec tamen interit, sed eadem seruatur, attamen oporteret hanc quoque interire, si sensum illum, quem censuit Zimara; verba Aristotelis haberent: sed F totum ibi significat integritatem substantiæ cuiusque corporis naturalis, quæ ex omnibus partibus conflata est, sed potissimùm cóstituitur ab vltima forma, quæ omnes alias continet, ideo ab Aristotele in contextu 31 lib. 2. Physicorum, forma vocatur totum, quoniam ei integritatem constituit: quem[illegible] a[illegible]m igitur interire, ac destrui quaternarium numerum dicimus, si vnitate [illegible]blata manet ternarius, quo[illegible] d[illegible]structa est illa inte[illegible] & illa [illegible] species; ita ex [illegible] pa[illegible] int[illegible]tu totum

A compoſitum interire dicimus, & aliud totum generari, quia fit alta ſpecies corporis naturalis ſed quoniam in miſto omnes ſubſtantiales partes ita ſunt ordinatæ, vt quælibet præcedens ad ſequentem dirigatur tanquam materia ad formam, & poteſtas ad actum, proinde dirigitur materia ad formam generalem, & hæc ad formam ſpecialem, & vltimá, quæ rem in ſpecie collocat; nec poteſt poſterior exiſtere ſine priore, prior tamen exiſtere poteſt ſine poſteriore: hinc fit, vt ſublata B forma aliqua generali neceſſe ſit, alias omnes ſequentes auferri, vltima tamen auferri poſſit, manente aliqua alia priore; quamobrem neceſſe eſt, vt in omni ſubſtãtiali interitu pereat forma vltima, quæ ſpecifica dicitur, & alia ſpecifica exoriatur, & ſic totum intereat, & aliud totum generetur, id eſt, aliud compoſitum ſpecie differens ab eo, quod interiit: hunc eſſe ſenſum verborum Ariſtotelis, alia eius verba declarant, quæ in context. 10. eiuſ- C dem libri leguntur, vbi aliis verbis eandem affert generationis definitionem nominalẽ: quod enim in 23. dicit, totũ mutari in totum, illud in 10. dicit, mutari ex hoc in hoc; patet autem eam dictionem, hoc, apud Ariſtotelem ſignificare ſubſtantiam compoſitam, quæ extra animam per ſe exiſtit actu: quare nil aliud in definitione generationis denotare Ariſtoteles voluit, quam hoc compoſitum interire, & hoc aliud compoſitum generari, quod ni- D hil aliud eſt, quam mutari vltimam formam; hac enim mutata, etiamſi nihil aliud mutetur, mutari tamen totum dicitur, & fieri aliud compoſitum. Eſt etiam trita ac vulgata res in philoſophia, generationem & interitum propriè non tribui formæ, ſed toti compoſito, idq; ex vltimæ formæ aduentu generari; hoc igitur reſpiciens Ariſtoteles, dixit totum interire, & aliud totum generari: quare manifeſtum eſt, definitionem illam generationis æ- E què omni generationi competere, tam miſtorum, quàm ſimplicium. Colligimus etiam ex his rationem, cur Ariſtoteles ibi vti voluerit illa dictione, totum; id enim fecit, vt generationem ab alteratione ſeiũgeret; quoniam in alteratione non mutatur aliqua ſubſtantiæ pars, proinde totum integrum manet, mutantur autem ſola accidentia, quæ totum non conſtituunt, neque eius partes ſunt. Secunda quoque difficultas facilè tollitur, ſi F bene verba illa Ariſtotelis intelligamus, neq; ea peruertamus, vt aliqui faciunt, [illegible] dicunt eſſe legendum [*vt ſubiecto eiuſdem* [illegible]] ea quod Græca verba vtramque conuerſionem patiuntur; ducti aut[illegible] ſunt h[illegible]mento, q̃ ſi legamus [*in ſubiecto eodem* [illegible]] tio eſt in verbis Ariſtotelis, quando[illegible] etiam abſque illa dictione, eodem, idem ſenſus ſignificatur, proinde [illegible] dicere, nullo manẽte [illegible] vt ſubiecto Se[illegible] Græca Ariſtotelis v[illegible]a perpendunt, [illegible]

Secundi dubij ſolutio.

Error aliquorum in definitione generationis.

A madnertunt illa hanc conuerſionem non recipere; Græca enim verba ſunt [*ὡς ὑποκειμένου τοῦ αὐτοῦ*] ſed quãuis nos dicere Latine ſoleamus, ſubiectum huius, quia voce illa, ſubiectum, quæ per ſe participium eſt, nos etiam vt nomine vtimur; Græci tamen, qui non ſumunt participium, niſi vt participium, non conſtruunt participium illud, *ὑποκείμενον*, niſi cum datino: quare non dicerent *ὑποκείμενον τοῦ αὐτοῦ*, ſi id ſignificare vellent, quod iſti B dicunt, ſed dicerent, *ὑποκείμενον τῷ αὐτῷ*, vt Ariſtot. ibi ſecundùm iſtos dicere debuiſſet: patet igitur verba Ariſtotelis conuerſionem illam non recipere. Sed ſenſus quoque eam lectionem non patitur; ſi enim legamus [*non manente vllo ſenſili vt ſubiecto eiuſdem*] dictio illa, eiuſdem, non poteſt ſignificare niſi eiuſdem formæ; at quomodo eandem formam dicere poſſumus, ſi non eadem eſt forma in vtroque termino generationis, ſed alia, & C alia? eorum autem ratio friuola eſt, quia fuiſſet quidem ſenſus idem verborum Ariſtotelis, etiam abſque illa dictione, eodem, ſed obſcurior, ideò ad maiorem declarationem voluit eam Ariſtoteles adiicere, ſic enim ſenſus clariſſimus redditur, quo omnis tollitur difficultas; quum enim nomen ſubiecti ſit relatiuum, & reſpiciat formam, ſeu quicquid aliud in ſubiecto hærere dicatur, neceſſe eſt, dum dicimus ſubiectum idem, vt ad duas for- D mas ſubiectum referamus, & denotare velimus, idem duarum formarũ eſſe ſubiectum; uõ ſatis ergo Ariſtoteli fuit dicere, nullo manente ſenſili, quia vt ipſemet ibi declarat, poteſt ſubſtantialis mutatio fieri etiam manente aliquo ſenſili eodem, qđ fuit in corrupto, vt quando in generatione elementi manet ſymbola qualitas; ideò adiecit [*vt ſubiecto*] id eſt, quod ita maneat, vt ſit ſubiectum formæ acquiſitæ, non vt ſit accidens aliquod rei ge- E nitæ; ſed vt clariùs mentem ſuam ſignificaret, adiecit etiam [*vt ſubiecto eodem*] ſcilicet reſpectu vtriuſque formæ, ita vt illud idem, quod ſubiacet formæ acquiſitæ, fuerit etiam ſubiectum formæ deperditæ; re uera enim in nulla ſubſtãtiali generatione poteſt idem ita commune ſubiectũ remanere, niſi ſ[illegible]la prima materia, quæ non eſt ſenſ[illegible]is, res que ita clara eſt, vt non ſit alicui dubitandum; quod quidem in viuentium mutatione ſubſtantiali, in qua F minùs notum eſſe [illegible] dec[illegible]rare nu[illegible]bet, vt hoc idem in om[illegible] rorſus [illegible] mutatione verum [illegible] in[illegible]: moritur animal & [illegible] con-ſiderãdum eſt, q[illegible] huius mutationi[illegible] te[illegible] mus, ita vt viuam d[illegible]ca[illegible] generari; c[illegible] eſt, te[illegible] à quo, qui [illegible]cedit, eſſe [illegible]mam, terminum vero ad que[illegible], qui acc[illegible], eſſe formam cadaueri[illegible], h[illegible] congeri[illegible] plurium formar[illegible] miſtionis, quam [illegible] de[illegible]c[illegible]g[illegible]r de-

notando

notando per formam cadaueris, dicimus eam in hac mutatione locum habere termini ad quem, & huic nullum aliud subiectum substernitur, nisi prima materia; sic ergo tollitur omnis difficultas, nam remanet quidem cadauer sensile, quod idem in viuente erat, sed non remanet vt subiectum idem vtriusq; termini; nam priùs erat quidem subiectum termini à quo, nempe animæ, quia forma mistionis in viuēte locum tenebat subiectæ materiæ, animæ namque substabat; recedente autem anima, non obtinet ampliùs subiecti locum, sed formæ, & termini ad quem: quod enim nunc vocamus cadauer, illud priùs in viuente erat altera pars compositi, & materia subiecta animæ; nunc verò nō est ampliùs materia alicui formæ subiecta, sed est totum cōpositum, constans ex prima materia, & forma mistionis; ergo remanet quidem idem sensile corpus, quod in viuente fuerat, at nō remanet vt subiectū idem vtriusq; termini: quamobrem si diligenter consideremus, quodnam sit idem commune subiectum formæ cadaueris & animæ, nullū inueniemus, nisi primam materiam. Alij quoque fuère, quibus difficultatem fecerunt formæ elemētorum, quæ cōstituunt subiectum sensile, elementum enim est corpus sensile, & in misto seruātur vt subiecti locum tenētes, quo fit, vt in generatione misti ex alio misto maneat idem subiectum sensile sub vtroque termino, quia manēt formæ elementorum, proinde elemēta ipsa sub vtraque misti forma: ideò isti hac moti difficultate aliam adinuenerūt verborum Aristotelis interpretationem, quam nō refero, quia nimis obscura, & violenta est, proinde nulla cōsideratione digna; solùm dico, nullam nobis difficultatē facere debere formas elemētorum, quoniam hæ non constituunt aliud subiectum sensile, nisi elementa, vel mistum, quando per mistionem ad naturæ vnitatem redactæ sunt, sed vtroque modo locum habent termini, seu a quo, seu ad quem, nō subiecti; illi verò existimantes elemētorum formas vt elemēta constituentes manere in misto distinctas à forma misti, & illi subiectas, in laqueos inciderūt, quibus se explicare nequiuerunt: mens autem Aristotelis, & prædictorum verborū sententia ea est, quam diximus, & sic intellecta, omnem diffi[cu]ltatem to[llit]. Non est autem ignoran[du]m, in ea d[efinitio]ne generationis, v[e]rba [illa] [*nullo sensibi rema-nente vt subiecto eod[em]*] esse declaratiua præcedentium: quam[obrem e]nim ad seiungendam generationem a[b al]teratione satis fuisset dicere totum mutari in totum: attamen ad [d]clar[ius] significādum, adiecit Aristoteles [*nullo sen[sili] manente vt subiecto eodem*] scilicet vtriu[sq]ue termini; hoc enim euenit, quando totum mutatur in totum: neque [hoc] absurdum est in definitione nominal[i: hoc] etiam notare possumus in definitione primæ mate-

Aliorum error in definitione generationem.

A riæ in calce i. lib. Physic. & in definitione naturæ in initio lib. 2. vbi ad maiorem declarationem ponuntur verba idem significantia: ideò aliam quoque verba notare possumus eorundem errorem: dixerunt enim generationem definiri ab Aristotele & per subiectum, & per terminum, quum tamē nihil in ea definitione dicatur ab Aristotele de subiecto, nisi negatiuè. Soluenda manet postrema difficultas, quomodo in interitu misti dicatur generari ca[d]auer, nulla adueniente noua forma, si

Tertiæ dubij solutio.

B eadem cadaueris forma præfuit in viuente, tanquam forma mistionis singulas viuentis partes constituens. Hanc igitur soluentes dicimus, nullam quidem nouam substantialem formam accedere in viuētis interitu, quando cadauer generatur, perinde tamen esse, ac si noua forma accedat; forma enim mistionis in viuente non fungebatur officio formæ, respectu ipsius viuentis totius, sed potius materiæ;

C sublata autē anima incipit eadem forma mistionis fungi officio formæ, & corpus illud in specie constituere: quod quidem ex eo patet manifestissimè, quòd specie differunt animal, & cadauer; illud enim species est viuentis corporis, hoc autem misti inanimati; mutata ergo specie factum est aliud compositū, & aliud totum, quia si ab vltima forma compositum constituitur, necesse est ex diuersitate vltimarum formarum constituentium varia etiam composita exoriri, & eorum varias

D esse definitiones; viuens quidem constituitur ab anima, cadauer autem à forma mistionis, & hæc tametsi præfuit in viuente, non tamen ipsum constituebat, quia tunc formæ officio nō fungebatur: quemadmodum si mortuo Rege seruus aliquis fiat Rex, is erat priùs etiam Rege viuente, at non erat vt Rex, ideò si quærat quispiam, an sit creatus nouus Rex, nécne, dicendū absque dubio est, esse nouum

Quomodo forma cadaueris sit noua forma.

E Regem creatum, mutatumque esse Regem: sic igitur in viuentis interitu eatenus noua forma acquiritur, quatenus quæ priùs erat tanquam conditio materiæ substans formæ nobiliori, nunc incipit esse forma, & compositum constituere & imperare: hac itaque ratione dicimus animatum interire, & generari ca[d]auer, & ita totum mutari; res enim ipsa loquitur, & qui[li]bet eam diligenter considerans, deberet veritatem inspicere, & nulla dif-

F ficultate perturbari. Illud quoque discrimen in forma mistionis notare possumus, quod dum in viu[en]te est, non est forma specifica, se[d] c[o]m[mu]nis, & generalis: eadem autem in ca[d]auere euadit specifica, & speciem specia[lissim]am constituit; priùs enim in viuente [const]ituebat [mistum] s[u]b genere misto, & re[stringebatu]r ab anima, tanquam à forma spe[cifica]: p[o]stea verò quando non ampliùs ab anima coa[r]ctatur, speciem constituit specialissimam & p[r]o[inde] e[i] [e]tiam actu tribuere ab[solut]a forma specifica

Forma mistionis in viuente est generica, sed in cadauere est specifica.

Quòd eadem definitio sit generationis, & interitus, & quomodo generatio vnius sit corruptio alterius.

Cap. V.

VANAM ego quidem semper existimaui quorundam disputationem, an generationis definitio ab Aristotele tradita competat etiam interitui, multò autẽ vanius id negare, quum Aristoteles apertissimè illud affirmet; inquit enim in contextu 23. [*quando autem totum mutetur*] quibus verbis expressè significatur potius interitus, quàm generatio; deinde exempla adducens inquit [*ex semine sanguis, ex aqua aër, aut ex aëre aqua*] postea verò dicit [*generatio iam hoc tale, huius autem corruptio*] mutatio enim vnius substantiæ in aliam necesse est vt vnius sit corruptio, alterius verò generatio; hoc idem dixerat priùs in contex. 10. his verbis [*est enim generatio simplex, & interitus, quando mutatum fuerit ex hoc in hoc*] illa enim dictio, hoc, significat indiuiduam substantiam; dicit ergo vnam substantiam interire, & aliam generari; quare eadem dicta definitio & generationis, & interitus definitio dicẽda est. Quoniam autem huiusce rei ratio cõsistit in illa propositione, generatio vnius est corruptio alterius, quam legimus in context. 17. eiusdem libri, non erit ab re, si illius propositionis sensum, in quo plurimi decepti sunt, aliquantum cõsideremus: certum est Aristotelem loqui de generatione & interitu compositi; hoc enim propriè dicitur generari, & interire, non forma, neque materia; ideò dictum hoc duobus nititur fundamentis: Vnum est, quòd prima materia non potest nuda existere sine vlla forma; ratio autem huius est, quia si materia existeret sine vlla forma, sequeretur id, quod non est actu, esse actu, imò & dari ens aliquod, quod non esset vllum ens; ex hoc priore fundamento infertur, vnius rei interitũ esse necessariò alterius rei generationem; quum enim interitus fiat per formę recessum, necesse est forma recedente vt alia forma adueniat, si materia sine forma existere nequit: alterum verò fundamentum est, quòd duæ formæ specificæ non possunt simul esse in eadem materia; & huius ratio est, quia non potest aliqua res esse simul sub diuersis vltimis speciebus categoriæ substantiæ, vt non pot[e]st aliquid esse simul homo & equus, neque esse [si]mul aër & aqua; ex hoc autem posterio[r]e fundamento infertur generationẽ vnius esse nec[ess]ariò alterius interitum, nam vna adueniente fo[r]ma, a[liam] recedere necesse est; i[de]o [d]ici solet, natur[a]m primariò generatione[m] velle, secundariò autem interitum, quia n[o]n potest r[e]m aliquam generare, nisi a[l]iam interimat. Ex hi[s] e[tia]m rationem colligimus, cur dictum illud Aristo-

A telis, quum de substantiis semper verum sit, non sit tamẽ semper verum de accidentibus, quod Aristoteles ipse asserit in context. 20. illius lib. 1. ratio namque est, quoniam duo prædicta fundamẽta in formis accidentalibus locum non habent; quoniam enim his materia non recipit esse, sed iam actu est per formam substantialem, ideò potest accidens aliquod recedere a subiecto; sine alicuius accidentis aduentu quod euenit, quando accidẽs

B non habet contrarium, cuiusmodi est lumen; recedit enim lumen, & nullum aliud accidens illi materiæ aduenit: possunt etiam plura accidentia specie differẽtia hærere simul in eodem subiecto, idem enim potest esse dulce & album simul, quare nõ est necessarium vt, vno adueniente alia eiusmodi recedãt: in solis ergo substantiis necessitatem habet hæc Aristotelis propositio, generatio vnius est interitus alterius, & interitus vnius, est alterius genera-

C tio, & intelligitur de generatione & interitu compositi, quod ab Aristotele in definitione generationis hoc, seu totum vocatum est. De hac autem propositione quæritur an ita sit intelligenda, vt vna & eadem numero sit mutatio, quę dicatur huius rei esse interitus, & illius generatio, an potiùs duæ sint mutationes; nec satis liquet, vtrum duorum sit asserẽdum: nam si vna esse mutatio dicatur, ergo contrarium erit idem suo contrario; interitus

D enim est generationi contrarius: si verò duæ, ergo vna nõ est altera, quare corruptio vnius non est generatio alterius. Videntur omnes dicere, duas esse mutationes, non vnam. Ad obiectionem verò aliqui dicunt, propositionem Aristotelis ita esse intelligendam, generatio vnius præsupponit alterius interitum, seu insequitur alterius interitũ: alij verò rem diligentius considerantes, & videntes eodem momẽto vnam formam recedere, & alteram

E aduenire, dixerunt interitum non præcedere tempore generationis, sed natura, & è contrario generationẽ præcedere interitui ratione scopi, & intentionis naturæ; quoniam natura præcipuè vult generare, nec alio consilio interimit, nisi vt aliam rem generet; per hæc tamen non stare, quin tempore simul sint generatio vnius, & corruptio alterius: idque respicientes alij, dixerunt vtendum esse verbo, comitari, generationem eni[m] vnius rei co-

F mitatur interitu[s] alterius rei ita vt hic sit sensus propositionis A[ri]st[otel]is, generatio vnius rei coniunctum ha[bet alter]us rei int[e]r[it]um, & interitus vnius rei [co]n[iun]ctam h[abet] alterius generationem. E[go] ve[rò] hæc [o]m[n]ia vana esse existimo, & eos o[mnes] e[ss]e [de]ceptos in eo, in quo consenseru[n]t, qu[o]d [duæ] sint mutationes, non vna; puto enim vnam numero esse mutationem, quæ duorum terminorum [re]spectu dicatur interitus vnius, & alterius generatio: si enim ignis [in] aquã age[ns], eam mutet in aëre[m], [e]rit interitus aquæ, & genera-

Quomodo generatio vnius dicatur corruptio alterius.

Aliorum varię sententię.

Cõfutatio & vera sententia declaratio.

generatio aeris, vna tamen erit mutatio, & facta ab vno & eodem agente, & per vnam & eandem actionem, etenim ignis calfaciens vertit aquam in aërem; ab vno autem, quatenus est vnum, non prouenit nisi vnum; & reuera ita se res habet; omnis enim motus, & omnis mutatio est à termino ad terminum, nec fieri potest, vt aliqua detur mutatio, quæ duobus terminis conclusa non sit; neque per hoc stat, quin vnus sit transitus ab hoc termino ad illum, isque dicatur simul esse vnius termini amissio, & alterius acquisitio, & hoc negare mihi quidem fatuum esse videtur: conspici autem potest manifestissimũ in motu locali; nam si descẽdat lapis de summa turri ad imam, trãsit à loco ad locum, & vnus numero est motus, qui dicitur recessio ab altero loco, & accessio ad alterum; nec solùm est vnus, sed etiam simplex, qui in plures resolui non potest; patet enim omnes in eo conditiones inesse, quæ ad vnitatem motus numeralem requiruntur; est enim vnius mobilis, & in vno tẽpore, & per spatium vnum, & à motore vno: quod igitur de motu locali negare non possumus, id de aliis motib. inficiari vanum est; itaque si mutetur aqua de frigore in calorem, vna numero est calefactio, & vnus numero motus, & quia alteratio vocari potest modo aliquo etiam generatio (vt dicunt) secundùm quid, idem numero motus est interitus frigidi, & generatio calidi; cur ergo non idem dicendum est de mutatione substãtiali? vna enim est mutatio aquæ in aërem, quæ est aquæ interitus, & aëris generatio. *Difficultatis solutio.* Ad argumentum autem antea adductum in promptu est responsio; nam ex ipsismet Aristotelis verbis in hac propositione dt sumitur, & consistit in illis dictionibus, vnius, alterius: nam est quidem contrarius interitus aquæ generationi eiusdem aquæ, proinde nõ potest eadem numero mutatio esse simul eiusdem rei, & generatio, & interitus; attamen eadem numero mutatio interitus aquæ, & alterius rei generatio absque vlla absurditate esse potest: sic etiam de contradictoria oppositione, quæ maxima omnium est, dicere Aristoteles solet, negationẽ enim affirmationi opponi ait contradictoriè, nõ tamen quamlibet cuilibet; sed eiusdem de eodem, & secundùm idem; huic enim affirmationi, homo est animal, hæc negatio non opponitur, lapis non est animal, imò neque huic, Aethiops est albus, opponitur hæc, Aethiops non est albus, nisi secũdum easdem partes intelligantur: quum ergo dicat Aristoteles interitum vnius, & generationem alterius, nulla in his est cõtrarietas, quare eadem mutatio respectu diuersorũ est generatio, & interitus simul; vna enim est mutatio realiter, quæ variis rationibus & generatio, & interitus appellatur: hæc autem rationis diuersitas oritur ex vtriusque termini duplicitate; iam enim aliás diximus, cum qua-

A libet substantiali forma esse coniunctam alterius formæ priuationem, quia esse vnius rei, est coniunctum cum alterius rei non esse, & cum potestate ad illud; quãdo igitur ex aqua fit aër, terminus à quo duplex est, esse aquæ, & nõ esse aëris, sic etiam terminus ad quem duplex est, esse aëris, & non esse aquæ: illa igitur mutatio, quum vna sit, generatio dicitur, quatenus est de non esse aëris ad esse aëris, & dicitur interitus, quatenus est de esse aquæ B ad non esse aquæ: at quia cuiusque rei nominatio sumitur à positiuo, non à priuatiuo, scilicet à forma, non à priuatione cõiuncta, ideo mutatio illa dicitur aquæ in aërem, & ita duo termini positiui experimũtur, quorum vnius est generatio, alterius verò interitus, ita enim loqui Aristotelem manifestum est in declarãda generationis definitione prædicta. Nõ est igitur dicẽdum, vt aliqui dicunt, duas esse distinctas numero mutationes, generationem C vnius, & interitum alterius, vnam tamen & eandem specie, quatenus vtraque continetur sub mutatione substantiali; sed potiùs dicendum est, vnam esse numero mutationem, quę duabus rationibus & generatio, & interitus dicitur; Aristot. autem vna definitione vtramque complexus est, quia realem conuenientiam respexit, quæ est vna numero mutatio, non differẽtiam rationis, qua distinguuntur: quoniam enim secernere volebat mutationẽ D substantiæ ab alteratione, eam definiuit tanquam vnam, nam reipsa vna est, dixitque esse mutationem totius, seu totius in totum; postea verò significare volens comprehendi hac definitione & generationem, & interitũ, dixit, est huius generatio, illius verò interitus: quòd si vtramq; definire vellemus, quatenus differunt ratione, diceremus generationem esse mutationem de non esse ad esse, interitũ verò esse mutationem de esse ad non esse, sed E hoc ibi Aristoteles, vt per se manifestum, exprimere neglexit.

Dubia aduersus ea, quæ dicta sunt, & eorum solutio.

Cap. VI.

HAEC, quam declaraui, est huiusce rei veritas, & sententia Aristotelis, vt ego arbitror: quæ manifestior reddetur, si quasdã F difficultates soluerimus; omnium enim solutio ex iis, quæ dicta sunt, colligi facilè potest. *1. Dubium.* Prima difficultas est. in interitu animalis nihil generatur, quia nulla noua forma acquiritur siquidem forma cadaueris est illa ipsa forma mistionis, quæ in viuente præfuit, ergo datur alicuius corruptio, quæ nullius est generatio. *2. Dubium.* Secundo ex comparatione generationis cum aliis speciebus mutationis sumitur argumentum tale. vt se habet accretio ad imminutionem, ita generatio se habet ad interitum, sunt enim hæ inter se contrariæ

mutationes, ficut illæ inter se; atqui accretio vnius non est imminutio alterius; ergo neq; generatio vnius est corruptio alterius: sic etiam ab alteratione argumentari possumus, nam calfactio vnius non est refrigeratio alterius: sic etiam à motu locali, quoniam ascen-

3. Dubium. sio vnius non est alterius descensio. Tandem oritur dubium ex misti generatione ex elementis: vel enim in misto remanent formæ elementorum, vel non remanent; si remanent, ergo generatio misti non est alicuius B corruptio: si verò non remanent, ergo generatio vnius nō est alterius corruptio, sed potiùs plurium. *Solutio primi.* Ad primam difficultatem sumenda est responsio ex iis, quæ antea dicta sunt; negamus enim id, quod assumitur, animalis interitum nullius generationem esse, nam dicimus esse generationem cadaueris, hoc est, misti inanimati, sicuti prædiximus: quum autem obiicitur, nullam nouam formam produci, nam diximus, hoc nō omnino C verum esse, nam forma mistionis ea ratione *Quomodo in cadauere dicatur genita noua forma.* produci dicitur, quatenus incipit fungi officio formæ, quū priùs functa esset officio materiæ; prius enim non constituebat compositum, neque illi nomen largiebatur; postea verò incipit fungi officio formæ, quod ex eo patet, quia specie differunt cadauer, & animal. *Solutio secundi.* Ad secundam neganda est similitudo: quamuis enim aliqua ratione sint similes, vt quatenus sunt mutationes contrariæ, tamen D non sunt in omnibus similes, habēt enim potissimè discrimē illud, quo dissidet generatio à motu; nam de generatione verū est dictum Aristotelis, at non de motu, quemadmodum manifestū est in iisdem mutationibus, à quibus dubium sumebatur, nam si considerētur, nun vt motus, sed vt generationes, eis propositio Aristotelis accommodabitur, vt si calfactio sumatur vt generatio calidi, eadem mutatio dicitur etiā corruptio frigidi; sic etiam E si accretio sumatur vt generatio maioris quātitatis, eadem erit interitus quātitatis minoris; verùm si considerentur vt motus, non potest idem motus esse simul duo cōtrarij motus, vt in dubitatione dicebatur: ratio autem huius discriminis est, quoniam licèt in hoc conueniant generatio, & motus, quòd sunt de positiuo in positiuum, tamen in eo differunt, quod motus est de positiuo, quatenus est positiuum, generatio autem est de posi F tiuo, non quatenus est positiuum, sed quatenus habet coniunctum priu[illegible]tiuu[illegible]; nam terminus a quo primarius gen[illegible] hominis est priuatio formæ h[illegible]minis, term[illegible]s autem à quo secundarius [illegible] em generationis est semen; hinc autem p[illegible]tet vtru[illegible] terminum gener[illegible]nis esse duplice[illegible], prot[illegible]e in omni generatione quatuor term[illegible]no [illegible] cōsiderationem cadere, quo fit, vt vari[illegible]ationibus eadem m[illegible]o d[illegible] possi[illegible] &[illegible] generatio, & illius corr[illegible]; termini autem m[illegible]

tus sunt ambo simplices, ac per se positiui, est enim omnis motus de subiecto in subiectum, vt ait Aristot. in 5. lib. Physic. auscult. id est, de positiuo in positiuum, absq; vlla cōsideratione termini priuatiui: quocirca locum in motu non habet ea duplex consideratio, quæ locum habet in generatione, quum duo tātùm termini in considerationem cadere possint; quo fit, vt non possit eadē mutatio esse simul duo contrarij motus, quia hoc dato, idem secundùm idem esset duo contraria simul, seu esset sibimet contrarium, quod ne imaginari quidem possumus. Ad postremum dubium dicimus, formas elementorum quatenus formæ elementorum sunt, non seruari in misto, *Solutio tertij.* proinde elementa eatenus interire, quatenus desinunt esse id, quod erant; quare generatio misti est elementorum interitus. Quod verò dicebatur, generationem vnius hoc pacto esse interitū plurium, hoc nihil refert: quia non ideò dixit Aristot. vnius & alterius, vt singularem numerum denotaret, ad excludendum pluralem, sed vt realem terminum significaret siue vnum, siue plures; quare non negat ex interitu plurium posse generari vnum, & è contrario posse ex interitu vnius plura generari, quod euenit in dissolutione misti: hæ namque omnes mutationes sub hac propositione comprehenduntur, generatio vnius est corruptio alterius, & corruptio vnius est alterius generatio. Quòd igitur vera sit hæc propositio, & quomodo sit intelligenda, ex his, quæ hactenus diximus, manifestum est: vnde etiam patet ratio, cur definitio generationis ab Aristotele adducta interitum quoque complectatur; ratio enim est, quoniam eadem numero mutatio & generatio, & interitus dicitur, respectu diuersorum.

An idem numero accidens possit in genito remanere, quod fuerit in corrupto, contrariæ aliorum sententiæ, & eorundem argumenta.

Cap. VII.

HACTENVS in generatione & interitu formas substantiales considerauimus, restat vt accidentia quoque consideremus; & magnum illud dubium soluere nitamur, an in substantiali muta[illegible]ne po[illegible] in ge[illegible]to aliquod accidens [illegible] q[illegible] idem numero fuerit in eo, quod [illegible] Hac de [illegible] contrariæ extiterunt philo[illegible] nanq; penitus nega[illegible] idem numero accidens i[illegible] g[illegible] remanere, inter *Pomponatij opinio.* quos Petrus [illegible]ponatius [illegible]ibro suo de nutritione, & ac[illegible]retione efficacit[illegible] hanc [illegible] tiam tuetur, vtuntur autē h[illegible] po[illegible] h[illegible]c *Argumentum Pomponatij.* argumento: si idem numero accidens remanere dicatur, al[illegible] d[illegible] in [illegible]urdo [illegible] sequi nec[illegible] accide[illegible]s [illegible] n[illegible] migrare

migrare è subiecto in subiectum, aut omnia accidentia immediatè hærere in priuia materia: nam si subiectū accidentis esse dicatur totum compositum, quod ex materia & forma constat, certè fit accidentis migratio, mutato enim composito subiectum accidentis mutatur; quare idem numero accidens migrat è subiecto in subiectum, quod ab omnib. philosophis impossibile esse censetur: quòd si ad vitandam migrationem dicamus, subiectum accidentis non esse totum compositum, sed solam materiam, in aliud absurdū incidimus, quod facimus accidentia omnia hærere immediatè in materia prima, quod Aristot. aduersatur, qui in contextu 24. lib. 1. de ortu, & interitu inquit, accidentia habere subiectum sensile, & in contextu 8. septimi Metaphysic. inquit, materiam priùs recipere formas substantiales, postea verò accidētales; quare existimauit subiectum accidentis esse compositum constans ex materia, & forma substantiali: Auerroes quoque in Comment. 63. primi Physic. hoc discrimē statuit inter formas substantiales, & accidentia, quòd subiectum formarum est ens potestate, subiectum autem accidentiū est ens actu; vult ergo formas substantiales inhærere in materia prima, accidētia verò non in materia, sed in cōposito, quod ex materia & forma cōstat. Econtrariò autem alij dixerūt, posse idem numero accidens seruari in genito, quod fuerit in corrupto: quàm sententiam & testimonio sensus, & ratione, & auctoritate Aristotelis comprobarunt; sensus enim iudicat eandem numero, signram, & eandem cicatricem manere in cadauere, quæ in viuente fuit, eaque est omnium hominum communis opinio. Ratio quoque id confirmat: nam si in cadauere alia est cicatrix, non illa met, quæ in viuente fuit, dicendum est, à quonam agēte fuerit impressa, oporteret enim in puncto temporis impressam fuisse cadaueri, quod ne imaginabile quidem est; quum præsertim nullum appareat agens, a quo imprimi potuerit. Aristoteles quoque in contextu 24. primi de ortu & interitu affirmat in mutatione aquæ in aërem seruari eandē perspicuitatem, & eādem humiditatem, & aperte fatetur posse in genito aliquod idem sensile accidens remanere, solùm autem negat remanere posse vt obtinens locum subiecti; & in context. 34. lib. 2. inquit, in elementis symbolam qualitatem habentibus faciliorem esse mutationē, propterea quod symbola qualitas eadem manet in genito, quæ fuit in corrupto. Hanc sententiam plures sequuti sunt, Gregorius Ariminensis in 2. Senten. distinct. 12. quæst. 2. artic. 2. & Marsilius, & Buccaferreus in libro 1. de generatione. Patet igitur vtramq; opinionem maximis vrgeri difficultatibus, & in iis soluēdis alij plurimum laborarunt: Pomponatius enim in libro prædicto volens hæc, quæ à secundo adducta sunt, soluere, se tamen explicare non potuit, & multa vana dicere coactus est, quæ non sunt digna consideratione, neq; est in iis tempus conterendum; nam cuiq; ea legenti manifestum fiet, vel defendendam esse eius sententiam, vel meliùs contraria argumenta soluenda. Marsilius verò & Buccaf. rreus prædictum argumentū considerantes, quo alterum duorum absurdorum inferebatur, vel accidēs migrare de subiecto in subiectum, vel accidētia omnia inhærere immediatè in materia prima, migrationem accidentis confessi esse penitus impossibilem, vt eam euitarent, negarunt alterius cōsequentis absurditatem, & dixerunt accidētia immediatè inhærere in prima materia, tanquam in communi subiecto omnium formarum tam substantialiū, quàm accidentalium. Ad Aristotelem autem dicētem accidētia habere subiectum sensile, & ad Auerroem dicentem accidentia habere subiectū ens actu, dixerunt, eos ibi loqui de subiecto denominationis, nō de subiecto inhærentiæ; compositū enim esse accidētium subiectum denominationis, at primam materiā esse eorundem subiectum inhærentiæ. Ad illud autem, quod ab Arist. dicitur in septimo Metaphysicorum, de ordine in formis à materia recipiēdis, dixerunt, eum esse ordinem recipiendorum, non ordinē recipientis: quod enim ad materiam attinet, ipsa æquè apta est recipere immediatè formam accidentalem, atq; substantialem, sed formæ ipsæ recipiēdæ hunc ordinem postulant; forma namq; substantialis præcedit natura accidētalem, & forma accidentalis præsupponit receptam substantialem: & hæc causa est, cur subiectū nominationis, cui accidentia attribui solent, sit totum compositum, quia forma accidentalis recipitur post receptam substantialem; at verum subiectum, in quo immediatè recipiuntur omnes formę tam substantiales, quam accidentales, est prima materia. Hæc sunt præcipua, quæ de hac re ab aliis dicuntur, breuiter nunc à me relata, alia namq; plura in prolixis disputationibus legere quisque potest.

Aliorum contraria opinio.

Aliorum responsio ad argumentum Pomponatij.

Confutatio opinionum aliorum.

Cap. IIX.

IN hac summa difficultate ego puto, falsam omnino esse priorem sententiam, alteram autem veriorem; standum enim est testimonio sensus, qui iudicat idē numero esse accidēs, quod in genito remanet, & prius fuit in corrupto, idq; inficiari pertinacis prorsus hominis esse videtur: defensionem tamē, qua posterior f. cta vtitur, approbare minimè possum; qu[illegible] soluendum sit illud aliorum argume[illegible] ba[illegible] el accidens migrare de subiecto [illegible] iectum, vel in prima materia immediatè inhærere, [illegible] quidem recte [illegible] [illegible] latem posito-

Responsionis impugnatio.

diuiduali; quamobrem entitas indiuidualis habet locum materiæ, quæ respondet formæ totius, & vocatur à Scotistis hæcheitas, quam dicunt esse principium singularitatis. Sed videns Scotus aliquem ipsi obijcere posse, & quærere quidnam sit hæc differentia indiuidualis: nam si est aliquid, necesse est vt vel sit substantia, vel accidens; accidens autem esse non potest, quia iam vniuersè hanc sententiam Scotus confutauerat, quòd aliquod accidens possit esse singularitatis principium; sed neq; substantia, quia sic sequeretur indiuidua eiusdē speciei differre inter se per differentiam substantialem, quod Porphyrius negauit, imò id omnes negant, sic enim differrent indiuidua, non solùm numero, sed etiam specie; quare relinquitur, vt sit nihil; soluit hanc difficultatem, dicens, differentiam indiuidualem non esse accidens, sed quiddā prius omni accidente aduenientem, neq; etiam esse substantiam re distinctam à differentia specifica, neq; vllam aliam rem illi additam, sed solùm esse aliam realitatem; quod significare videtur, non esse aliud ens, seu aliam rem, sed alium quendam modum essendi, per quem res dicitur singularis: propterea quando Aristoteles lib. 5. Metaphysicorum, contextu 12. inquit vnum numero esse, cuius materia est vna, Scotus dicit, Aristotelem ibi intelligere, non materiam partis, sed materiam totius, & hanc esse illam hæcheitatem, ac differentiam indiuidualem, quæ est singularitatis principium. hanc interpretationem adducit Scotus, tum in illa quæst. 6. tum in commentarijs suis in librum illum; & hanc eandem attulit Ioannes Bacconius in 3. Sentent. distinct. 12 dum tueri volens eorum sententiam, qui dixerunt formam esse principium singularitatis, soluit argumentum, quod ex eo loco Thomistæ accipiunt, ad probandum illud esse officium materiæ; inquit enim materiam ibi non significare illam, quæ est altera pars compositi, sed totum ipsum compositum sensile, quod extra animam non existit. Sic etiam quādo in 1. lib. de Cœlo Aristot. dicit, Cœlum esse formam, hoc autem Cœlum esse formam cum materia, inquit Scotus, formam ibi sumi pro forma totius, id est, pro quidditate, & materiam pro materia totius, quæ quidditatem restringit; hoc enim modo Cœlum vniuersale est forma, hoc autem Cœlum est forma commista materiæ, id est, quidditas in re singulari.

In quo sensu opinio Scoti defendi po[illegible] & in quo non possit

Cap. LX.

HAEc Scoti sententia vel vana & commentitia est, vel est [illegible] et op[illegible] ilia, q; forma si[illegible] p[illegible] in alio enim sensu defendi non potest. Primum quidem quod ad fundamentum Scoti attinet, quo statuit duplicem esse formam, id omnino negandum est, nisi sano modo intelligatur: nam si intelligat, duas esse formas re distinctas, rationalitatem & humanitatem in homine, id minimè est concedendum, quum vna, & eadem forma sit, & vtraq; eandem significet hominis quidditatem, quæ non est forma & materia, sed forma in materia: neq; enim rationalitas, neq; humanitas materiam continet vt partem, sed solùm vt vehiculum, & conditionem necessariam; admittere tamē possumus, eas differre sola ratione, quia rationalitas materiam connotat implicitè, humanitas vero expressè, notat enim formam humanam in tali materia; quare in hoc sensu admittere possumus fundamentum Scoti; quemadmodum etiam concedere possumus formam hominis, & quidditatem hominis differre ratione, vt eadē vocetur forma, prout extra animum habet esse reale, & quidditas, prout in animo habet esse cognitum; at non ob id sunt duæ formæ, quia vna alteram repræsentat; vt equus in animo, & equus extra animam non duo equi sunt, sed vnus; alter enim est imago alterius. Materia verò totius, quam Scotus ponit distinctam à materia partis, nil aliud est quàm ipsum compositum extra animum existens; quòd si ipse materiam nominare vult, non est appellatio absurda, quum ipse quoque Aristoteles aliquando nomine materiæ intelligat ipsum compositum, quod extra animum actu existit, seu (quod idem est) materiam ipsam vt existentem; non enim aliter existit, quàm formata; & sic est ipsummet compositum existens, quemadmodum nos antea dicebamus. In hoc igitur sensu fundamentum à Scoto iactum de duplici forma, & duplici materia approbandum esse censemus, præterquam quod materiam, quam ipse vocat partis, negamus esse partem quidditatis. sed hoc ad propositam nobis cōsiderationem non attinet, ideò de eo in præsentia disputandum non est. Quod verò ad ipsam Scoti opinionem attinet, quum ipse dicat, principium singularitatis esse differentiam indiuidualem, seu hæcheitatem, videndum est, quidnam per hæc intelligere possit: materiam quidem vt partem compositi non intelligit, iam enim hanc sententiam confutauerat: neque accidens aliquod, siue materiam ipsam, vt al[illegible]o ac[illegible]dente coarctatam, quia hoc quoque rep[illegible]auerat: restat igitur v[illegible] intelligat vel ipsum c[illegible]mpositum [illegible] formam: videntur quid[illegible]a si[illegible]nificat[illegible] compositum, quod ex[illegible]a a[illegible] existit, [illegible] hoc est potius in[illegible]at[illegible], q[illegible]àm causa in[illegible]uiduans; & [illegible]a, [illegible] ab ipso vocatur hæcheitas, si ipsam nominis vim spectemus. est reue[illegible]a idem [illegible] [illegible]laritas, quæ est ille ipse [illegible], cuius [illegible]imus causam, [illegible]e potest assignari [illegible] causa [illegible] sius, [illegible] igitur effectum

Rationalitas & humanitas non sunt duæ formæ.

Forma et quidditas differūt ratione.

Quid sit materia totius.

Consideratio opinionis Scoti.

ctum pro causa; causam verò ipsam, quam quærimus, non exprimit; quocirca hæc nobis inuestiganda relinquitur. Necesse est igitur vt formam intelligat: sed neque hanc potest intelligere vt quidditatem, vel partem quidditatis; quoniam ipse apertè dicit, hanc differentiam indiuidualem, seu hæcheitatem esse extra quidditatem, & quiddam additum quidditati, ergo intelligit formam vt existentem extra animam, iam enim diximus, existentiam esse quid additum essentiæ. huic igitur sensui optimè aptantur omnia dicta Scoti; sic enim principium singularitatis non erit noua differentia substantialis adueniens speciei tanquam nouum ens, sed noua entitas (vt ipse dicit) hoc est, nouus modus accipiendi formam, & nouum eiusdem formæ munus; forma enim vt est forma, est differentia specifica; vt verò extra animam existens, est differentia indiuidualis, quæ facit hoc, non potest enim existere nisi vt hæc; & quia existere nequit sine tali materia, in qua recipiatur, ideò id, quod à forma constituitur, est hoc singulare existens, & ex materia & forma constans, quod à forma constituitur, & fit hoc aliquid. Scotus igitur vel formam dicit esse principium singularitatis, vel nihil dicit: ego quidem arbitror, ipsum sub nube veritatem vidisse, ideoq; non expressè, & clarè ipsam protulisse: quòd enim ad hanc potiùs sententiam fuerit inclinatus, id maximè ostendit, quod in sua tam prolixa de hac re disputatione, in qua alias omnes sententias diligenter impugnat, non videmus hanc, quam nos sequimur, de forma opinionem ab eo fuisse impugnatam: non est igitur præter rationem, quòd ei hæc sententia attribuatur.

Solutio argumentorum à Thoma, & ab alijs aduersarijs adductorum.

Cap. X.

RELIQVVM est, vt aduersantia argumenta, quæ initio adducta sunt, soluamus. Primum erat argumentum Thomistarum ex Aristotele acceptum in contextu 12. libri 5. Metaphysicorum, vbi definit vnum numero non per formam, sed per solam materiam, dicens vnum numero esse cuius materia est vna: ad hoc dico, non [illegible] consilium Aristotelis exprimere [illegible] æquatam rationem [illegible] singularitatis, sed solu[illegible] propriam conditionem vnita[illegible] numer[illegible] a speciei vnitate [illegible] stinguitur [illegible] qua[illegible] e[illegible] causa vnitatis numeralis sit form[illegible] quia eadem est etiam causa vnitatis sp[illegible] no[illegible] poterat Aristoteles eandem afferre vt causam vtriusque vnitatis; quoniam igitur causam vnitatis speciei dixerat esse formam, quam vocauerat rationem, quia i[illegible] am acceperat, [illegible] tenu[illegible] est essentia rei, ideò vt erran[illegible] o[illegible] on[illegible] aue[illegible]eret,

Ad primum argumentum.

non attulit formam vt causam vnitatis numeralis, sed attulit conditionem illam, quam forma requirit ad existendum, siquidem non facit vnum numero, nisi vt existens; materiam igitur nominauit, sine qua non constituitur à forma vnum numero; constat enim indiuiduum ex forma & materia; tanquam partibus, & materia est facta vna per formam, quia forma innata materiæ extra animam, facit vnum numero: per hoc autem distinguitur vnitas indiuidui ab vnitate speciei; nam vnum specie fit à sola forma, quatenus est forma, nec continet materiam nisi vt vehiculum formæ; at vnum numero fit à forma existente; existit autem in materia, & sic facit vnum numero, cuius pars est materia: hoc ita sese habere ostendo argumento manifestissimo; peto ab aduersarijs, quando Aristoteles dicit, quorum materia est vna, quoniam modo intelligat materiam vnam; an priuatiuè, an positiuè; priuatiuè intelligo per mentalem ablationem omnium formarum; sic autem intelligere ibi Aristoteles nō potest, quoniam materia hoc modo nullum indiuiduum constituit, nec magis facit hunc hominem, quàm hunc equum; sed hoc magis est manifestum, quàm vt probatione vlla indigere videatur; itaq; necesse est, vt dicamus, intelligendam esse materiam vnam positiuè; atqui nō est materia per se vna positiuè, sed per formam fit vna, quia forma est, quæ facit hoc aliquid, vt ait Aristoteles in 2. contex. lib. 2. de Anima; ergo patet non alium esse sensum verborum Aristotelis, quàm hunc; vnum numero est, cuius materia est facta vna per formam; quare præcipua ratio huius vnitatis absque dubio forma est, sed Aristoteles constituens tanquam notum, quòd forma facit hoc aliquid, solam conditionem expressit, quam requirit forma, vt hoc munere fungatur, conditio autem est, vt ei famulatus materiæ, in qua existat, suppeditetur; sic autem apparet distincta ratio vnitatis numeralis à ratione vnitatis speciei. Scotus verò ad hoc idem argumētum respondit, Aristotelem ibi nō intelligere materiam partis, sed materiam totius, proinde eo non ostendi materiam partis esse causam singularitatis, quod se ostendere putarunt Thomistæ. Eadem fuisse videtur etiam Ioannis Bacconij responsio, qui dixit, Aristotelem nomine materiæ non illam intelligere, quæ est subiecta formæ, sed totum compositū existens, quod ab eo [illegible] materia sensilis appellari so[illegible] [illegible] hæ [illegible]nes non videntur diuersæ ad[illegible] ab [illegible] nos vsi sumus [illegible] quo[illegible] iam [illegible] a vna p[illegible] facta per formam [illegible] est i[illegible] [illegible] quemadmodum an[illegible] [illegible] tamen responsio magis e[illegible] d[illegible] Aristotelis, quàm h[illegible] eranti patet. [illegible] ant ex Aristotele in c[illegible] 92 [illegible] Cælo, vbi dicit Cæ-

Scoti responsio.

Ioan. Bacconij responsio.

Ad secundum.

lum esse formam, & hoc cœlum esse formam A eum materia; proinde significare videtur, Cœlum constitui hoc à materia, non à forma. Nos autem dicimus, non eam esse Aristotelis mentem, vt dicat, Cœlum esse formam, & hoc Cœlum per materiam constitui, sed potiùs denotat, tam Cœlum, quàm hoc Cœlum significare formam, diuersis tamen rationibus consideratam: Cœlum enim significat formam vt est forma, & essentia, hoc autem Cœlum denotat formam vt existentem cum ma- B teria sensili, & constituentem hoc indiuiduū, cuius duæ sunt partes, forma, & materia; à forma tamen sola constituitur, materia verò est id, quod tanquam subiectum recipit hanc actionem formæ, quam recipit etiam totum compositum, tanquam denominatum: non est tamen hoc ita de Cœlo intelligendum, vt dicamus esse in eo materiam & formam re distinctas, sed solùm ratione distinctas, est enim corpus simplex, quod alia ratione dici- C tur forma, alia ratione materia; fit autem hoc, & distinguitur ab alijs per proprium actum, proinde quatenus est forma, nō quatenus est materia; & est forma materiæ mista, quatenus existit cum vtraque conditione, tum formæ, tum materiæ, quemadmodum alio in loco declarauimus. Scotus autem & Ioannes Bacconius aliter respondere videntur, dicendo materiam ibi significare totum compositum existens: sed ea responsio à nostra discrepare D non videtur, sicut paulò antè, considerabamus.

Ad tertium. Ad Auerroem autem ibi dicentem formam esse subiectum vniuersitatis, dicimus eum ita loqui, quia formam considerat, quatenus est forma, & essentia; sic enim est vniuersalis, vt patet. Ob id etiam Aristoteles in contextu illo 12. lib. 5. Metaphysic. dicit vnum specie esse illa, quorum ratio est vna, quia sumit formam, prout est rei essentia, quæ solet ratio appellari, sic enim facit vnum specie. Ad E

Ad quartū. aliud argumentum dicimus, ea, quæ differunt forma vt essentiam constituente, vtique specie differre; ast illa, quæ distinguuntur per formam vt existentem extra animam, non est necesse vt specie differant: indiuidua namque eiusdem speciei per formas primariò distinguuntur, quia distinctas singula formas habent, has autem cum materia mistas insequitur plurium accidentium collectio in singulo indiuiduo, quæ illius indiuidui propria est: F & dicere quidem possumus, per talem accidentium collectionem distingui indiuiduum hoc ab illo, non tamen primario, sed secundario; quemadmodum etiam dicere possumus, per risibilitatem diffe e hominem à

A brutis, est enim quiddam posterius, quod primariam differentiam insequitur. Ad Aristotelem autem in contex. 28. lib. 7. Metaphysic. dicimus illud idem, quod de contextu 12. li- *Ad quintū.* bri 5. paulò antè diximus, non esse mentem Aristotelis ibi exprimere primariam rationem distinctionis Calliæ & Socratis, siquidem certum est, nos non per materiam differre, sed id solùm respexisse, vt rationem adduceret distinctionis indiuiduorum diuersam à B ratione conuenientiæ eorundem: quoniam igitur ibidem dicit eos conuenire in specie, & forma, dicere non debuit, eosdem differre per formas, sed materiam expressit, id est, materiam sensilem, quę extra animam existit per formam, & est simul conditio, sine qua non existeret forma; quocirca forma est, quæ cum materia existens separat hunc hominem ab illo. Ad postremum argumentum, de quan- *Ad sextum.* titate, respondemus, negandam esse proposi- C tionem maiorem, nisi addatur, primò: vera enim est, si talis proferatur; illud, quo primò posito ponitur singularitas, & distinctio huius indiuidui ab alijs, & quo primò ablato, aufertur, est sufficiens principium singularitatis; absolutè autem prolata falsa est, nam etiam risibili posito ponitur homo, & ablato aufertur, nec tamen risibilitas est principium constitutiuum humanitatis, propterea quòd non primò posito, nec primò ablato: vera au- D tem existente maiore falsa est minor, qua dicitur, posita materia cum quantitate terminata ponitur indiuiduum, & ablata aufertur; non enim primò posita, nec primò ablata, sed primò posita forma actu existente ponitur indiuiduum, & primò ablata aufertur; formam enim existētem insequitur terminatio quantitatis, quæ est quoddam insequens singularitatem, at non constituens; & quamuis per eam secernatur hoc ab illo, vt quantū a quan- E to, non tamen vt substantia à substantia, sed per solam formam: illud autem, quod dicunt, indiuiduum habere à materia, vt neque sit in subiecto, neque de subiecto prædicetur, negandum est, quia est petitio principij; illud enim quod facit vt indiuiduum de subiecto non prædicetur, est illud idem, quod facit vt sit hoc, negamus igitur id esse materiam: in subiecto autem non esse competit omni substantiæ, tum vniuersali, tum particulari; qua- F re à quacunque sumat indiuiduum hanc conditionem, nihil ad nos; quare hoc argumentum nihil habet efficacitatis.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

LIBER DE COMMVNI RERVM GENERATIONE & INTERITV.

Propositio dicendorum. Cap. I.

DE communi rerum generatione loquens Aristoteles in duobus libris de Ortu & interitu, inprimis essentiam eius significauit per definitionem illam, generatio est mutatio totius, nullo sensili remanēte, vt subiecto eodem; deinde verò in 2. lib. ipsius Generationis causas declarauit: & quamuis eam definitionem tanquam notam proposuerit, vel saltem tanquam leui declaratione indigentem, quum sit definitio nominalis; plures tamen postea ex ea ortæ difficultates ipsam obscuriorem, quàm reuera sit, reddidisse videntur, quum multi, vt aliqua sua dogmata tuerētur, sensum Aristotelis extorquere ausi sint: consistit autem potissimè difficultas in illa dictione, totum, quum enim dicat totum interire, & totum generari, significare videtur nihil rei corruptæ remanere in genita; attamen contingere videtur, vt in re genita aliquid seruetur, quod priùs fuit in corrupta: dubium igitur hac de re ortum est, quod nos in præsentia considerare decreuimus, idq; duplex: vnum quidem an aliqua substantiæ pars remaneat; alterum verò an aliquod idem numero accidens. Quod autem ad substantiales partes attinet, certum est, eas non posse omnes comprehendi ea dictione, totum; quoniam si ita interimi totum intelligeremus, id est, omnes substantiæ partes, oporteret primam quoque materiam interire, & ita interitū esse nihilationem rei, quod quidem dicendum non est materia igitur excepta, interpretes ad solam formam disputationem direxere, vt sit quæstio, an aliqua substantialis forma seruetur in genito, quæ priùs fuerit in corrupto: quam quæstionem alijs quoque verbis protulerunt, quærendo an in generatione substantiali ad primam vsque materiam resolutio fiat; hoc enim nihil aliud est, quàm nullam prorsus formam sed solam materiam remanere. Cum hac autem difficultate aliæ quoq; non leuis momenti coniunctæ sunt, A nempe an hæc generationis definitio ad omnia penitùs sublunaria corpora extendatur, an ad aliqua tantùm, & an solius generationis definitio sit, an etiam interitus; & demum an generatio vnius sit alterius corruptio, & è conuerso, & quomodo id sit intelligendum: nos igitur hæc omnia diligenter expendemus, vt mox ad accidentium considerationem transeamus, ac postmodum de causis generationis, & interitus, quæ minùs difficultatis habere B videntur, aliqua dicamus.

Quòd plures esse possint substantiales formæ in eodem composito.
Cap. II.

CAETERVM quia prima quæstio locum non habet, nisi statuamus, plures simul substantiales formas in eodem composito C existere posse, etenim hoc negato vana redditur disputatio, quum necessarium sit vna existente forma in composito, vt eo intereunte fiat resolutio in materiam primam; ideò hac de re priùs aliqua dicere oportet: quamuis enim ad Metaphysicum potiùs quàm ad Naturalem hæc disputatio pertinere videat, tamen si & naturaliter, & strictim tractetur, non inutilis, neq; a proposito aliena esse iudicabitur. Quoniam igitur tres esse videntur naturalium D corporum gradus, qui sub præsentem considerationem cadunt, elemēta, mista inanima & viuentia; de elementis quidem, quòd vna tantùm forma constēt: manifestum est, & à nemine vnquam negatum: ego verò de mistis quoq; inanimatis idem dicendum esse arbitror: quandoquidem forma misti, vt alibi dictum est, nō est addita formis elementorum, [illegible] re ab eis distincta, sed quatuor [illegible] elem[illegible] formæ per mistionem in [illegible] vnam m[illegible]ratant; ideò in misto inanimato vna tantùm forma inest, quæ mistionis forma nomin[illegible] distinguitur re à [illegible] mis el[illegible]. [illegible]poribus igitur inani[illegible]us tam simplicibus, quam [illegible], ego [illegible]ntentiæ sum, co-

Elementa & mista inanima vnā tantùm formam habent.

rem quodlibet ex prima materia, & vna tantùm forma constare; discrimen autem esse solùm in modo generationis, sicut alibi declarauimus. De corporibus verò animatis dissentio penitùs à negantibus multitudinem formarum in quolibet viuente; credo enim in his ex necessitate plures formas inesse: primàm quidem formam mistionis, quæ prouenit ex congressu formarum elementarium, neque eadem est in singulis animati corporis partibus, sed diuersæ, prout variæ sunt diuersarum partium temperaturæ; alia namque est forma mistionis in carne, alia in neruo, alia in osse: præter hanc habent animam tanquam formam additam formæ mistionis, & re distinctam ab illa: posset etiam considerari, an partes animę sint in eodem viuente distinctæ formæ, an vna tantùm, quæ varijs facultatibus prædita sit; sed hoc à præsenti consideratione alienum est, & ad propositum nihil conducit: siue enim vna in quolibet viuente insit anima, siue plures, certum est, vnum & eundem esse earum omnium interitum, siue recessum à corpore, nec fieri posse, vt vna sublata remaneant aliæ, ideò ad alium locum hanc considerationem remittemus; satis in præsentia esse arbitrantes, animam tanquam formam vnam, & formam mistionis in viuente corpore considerare: harum igitur duarum realem distinctionem ostendere multifariam possumus. Primùm quidem argumento ab ipsa rei natura deducto. forma enim nobilior nobiliorem, & elaboratiorem materiam postulat; anima igitur, quæ est forma nobilissima, non debet hærere immediatè in materia prima, sicut forma elementi, sed in materia magis elaborata, qualis est materia formata formis elementorum, hoc est, forma mistionis, quæ ex eis prouenit. Hoc idem confirmatur argumento sumpto à motu naturali: in animali enim duo sunt distincti naturales motus; vnus, qui fit ab anima, & progressio dicitur, cuius species sunt ambulatio, natatio, volatus, & si quæ aliæ sunt; alter verò, qui fit iuxta elementum præualens; si enim de turri animal demittatur, descendit motu recto simplici, quem nemo diceret esse [illegible]lentum, siquidem ab interno principio fit, neque est minùs naturalis, quàm si terra deorsum feratur, idque apertè asserit Aristoteles in contextu 27. libri 8. Physicorum; hi autem sunt duo distincti, & inuicem pugnantes m[illegible] ergo non ab vno principio fiunt, sed à plu[illegible]bus, proinde à pluribus form[illegible] naturalium motuum principium est [illegible], hæc enim propriè natura [illegible], vt [illegible] monstrauimu[illegible] h[illegible]ne autem a[illegible] sum naturalem attrib[illegible] est, vt nihil vanius est [illegible] pugnet a[illegible] enim, eius princip[illegible] est causa laboris, que[illegible] a[illegible] in p[illegible]

In omni viuente plures sunt formæ.

In lib. de Facultatibus animæ.

Quòd anima sit re distincta à forma mistionis.

Primum argumentum.

Secundum.

In lib. de Natura.

A diendo patiuntur, quoniam interna grauitas deorsum trahés repugnat motui animæ, quo fit, vt progressio sit motus violentus corpori animalis, quatenus graue est, quamuis sit et naturalis, quatenus est animatum, vt ait Aristoteles in eodem loco. Ob id non est admittendum id, quod aliqui dicunt, animam animalis fungi omnibus muneribus inferiorum formarum, & esse principium omnium naturalium motuum in animali; descensus enim, B quia à grauitate prouenit, non fit ab anima; quum & dormiens animal cadat, & cadauer quoque eodem motu feratur naturaliter. Sumitur etiam ad hoc comprobandum efficax argumentum ex Aristotele in contextu 28. & 29. libri 8. Physicorum, vbi dicit, sola animalia mouere seipsa, quia diuiduntur in partem per se mouentem, & partem per se motam; anima namque est mouens instar nautæ, & corpus instar nauis est motum: quod quidem C de inanimatis dicere non possumus, quia non diuiduntur nisi in primam materiam & formam, materia verò neque mouens dici potest, neque per se mota; ratio autem est, quia tam id, quod mouet, quàm id, quod mouetur, debet esse actu; de mouente clarum est, quia omne agens agit per actum; de moto autem habemus testimonium Aristotelis clarum in quinto libro Physicæ auscultationis, vbi hoc discrimine separat id, quod mouetur, D ab eo, quod generatur, quòd id, quod mouetur, est actu, id autem, quod generatur, non est actu, sed potestate: quicquid ergo à seipso mouetur, debet habere duos re distinctos actus, proinde duas formas, ita vt vna sit forma mouens, altera verò materiam informans cõstituat corpus per se mobile; oportet igitur animal diuidi in animam, & corpus alia forma formatum; secus enim non diuideretur in partem mouentem, & partem per se mo- E tam: quod si vtroque officio sola anima fungi diceretur, ita vt sola ratione distinguerentur mouens & motum in animali, vt aliqui dicunt, hoc idem de inanimatis dicere possemus, quod tamen ibi Aristoteles negat, qui omnino vult realem esse debere distinctionem mouentis & moti, si quid debeat moueri seipsum eo modo, quo animal seipsum mouet. Præterea videmus, non eodem interitu a[illegible]m[illegible] & [illegible] mi[illegible]nis interire: ani[illegible] F e[illegible]it [illegible]e[illegible]t[illegible], quæ est [illegible] vitalis atque in [illegible]si ext[illegible], forma verò mistionis interit per [illegible], quæ [illegible] edu[illegible] caloris elemen[illegible] c[illegible]o[illegible] c[illegible] duæ igitur distinctæ [illegible] in corp[illegible] viuente sunt anima & [illegible]nis. H[illegible] [illegible]m plu[illegible] a[illegible] [illegible]ntur, nam odores & [illegible]pores [illegible] mistion[illegible] insequuntur, non anim[illegible] [illegible]uum enim in demortua herba, vel pla[illegible] [illegible]dem seru[illegible] odor, qui in viuente [illegible], ean[illegible]em [illegible] [illegible]uitur & [illegible] vi[illegible] in d[illegible]tua [illegible] tur animam, sed

Tertium.

Quartum.

Quintum.

mam, sed solam formam mistionis. Hæc omnia quisquis bene consideret, negare non audebit, duas in viuentibus distinctas formas; si autem duas simul esse non repugnat rationi, nec quatuor, nec centum repugnabit simul esse in eodem; quare non est neganda in philosophia multitudo formarum in eodem composito. Illud autem, quod maximè huic sententiæ aduersari, & multos mouisse videtur, est, quòd quælibet res constituitur, & suscipit esse à forma; vnius autem rei vnum tantùm est esse, quare vnius rei vna tantùm est forma, non plures; ideò Auerroes quoque in commentario 63. lib. 1. Physicorum inquit, quicquid aduenit illi, quod est actu, est accidens; quoniam ergo per formam res fit actu, non potest formæ alia forma superuenire, sed sola accidentia. Nos verò ad hæc facilè respondemus; dicimus enim, licèt vnius rei vnum sit esse, per hoc tamen non stare, quin eadem res sit & corpus, & mistum, & viuens, & animal, & homo, licèt aliud sit esse hominem, aliud sit esse corpus, & cætera, quæ dicta sunt; si enim idem esset esse mistum, & esse hominem, omne mistum esset homo: igitur sane modo intelligendum est dictum illud; vnius rei vnum tantùm est esse; quum enim aliud sit esse generale, aliud verò esse speciale, potest vna res habere plura esse generalia, nõ tamen plura specialia, sed vnum tantummodò; potest enim idem indiuiduum esse & corpus, & animal, & homo, at non potest simul esse homo, & equus: hoc significauit Auerroes lib. 1. Metaphysicorum, commentario 17. quando dixit materiam priùs recipere formas vniuersales, deinde per eas recipere etiam formas proprias, & particulares: quoniam enim forma generalis officio materiæ fungitur; est enim tanquam præparatio materiæ ad recipiendam formam specialem, ideò à sola speciali forma res sumit nomen, & esse; hæc igitur vna tantùm esse potest vnius rei, non plures, quia vnius rei vnum est esse. Quamobrem per dictum illud, vnius rei vnum tantùm est esse, excluduntur illæ formæ solùm, quæ non sunt subordinatæ, nec vna est præparatio ad aliam recipiendam, cuiusmodi sunt, forma hominis, & forma equi, & aliæ speciales formæ; at non excluduntur formæ subordinatæ, quarum sola vltima fungitur officio formæ, & perficit omnes alias, quæ cum prima materia constituũt materiam proximam, & propriam ipsi vltimæ formæ, hæc enim alias continet, & vnũ tantum compositum constituit, quoniam, vt ait Aristoteles in contex 7. lib. de Anima, ex actu & potestate vnum fit. quando igitur ex prima materia, & omnibus præcedentibus formis constituta est vna quæ iam materia potestatem habens recipiendi vltimam formam, ex hac, & illis omnibus vnum fit, si verum est dictum illud Aristotelis, ex actu & potestate fit vnum. De hoc igitur vlti-

Obiectio.

Solutio.

Quomodo vnius rei vnũ sit esse, & quomodo plura.

A mo, ac speciali actu loquitur Auerroes in commentario 63. lib. 1. Physic quando dicit, quicquid aduenit ei, quod est actu, accidens est; quum enim talis actus non habeat potestatem recipiendi alium actum, ex illo, & alio actu non fieret vnum; ideò quicquid aduenit actui speciali, est accidens; at formæ generali potest alia substantialis forma superuenire, quia non solùm est actus, sed coniunctam habet potestatem ad alium actum, est actus generalis, & potestatem habet recipiendi actum B specialem perfectiorem.

Quòd aliqua substantialis forma seruari possit in genito, quæ eadem fuerat in corrupto.

Cap. III.

His ita constitutis, ad propositam quæ- C stionem facile est de mutua elementorum inter se mutatione respondere; necesse enim est, resolutionem fieri penitùs in materiam primam, si vna tantùm in elemento est forma, quoniam hac sublata manet sola materia. In mistis verò inanimatis res non videtur carere difficultate: nam si in misto formæ elementorum non sunt penitùs interemptæ, sed manent secundùm aliquos gradus; qua de re tunc fusiùs loquemur, quum de mistione D disseremus; non videtur fieri prorsus resolutionem in materiam primam, siue mistum in aliud mistum mutetur, siue in elemẽta dissoluatur, siue ex elementis per mistionem generetur; his enim omnibus modis fit mutatio, nõ in tota forma, sed in solis gradibus quibusdam formarum elementarium, ita vt aliquibus seruatis, & aliquibus mutatis alia forma fiat, & mutetur species; manet ergo materia cum aliquot gradibus formarum elementarium, E proinde non fit resolutio in materiam primam. Attamen si rem diligentiùs expendamus, dicendum est, in his quoq; ad primã vsq; materiam fieri resolutionem; quia si gradus formarum elementarium in misto essent aliquid re distinctum à forma misti, & hac interempta, illi cum materia seruarentur, iam misti forma esset addita formis elementorũ, quę manerent post interitum misti: at non ita sese res habet, gradus enim formarum elementa- F rum in misto ab ipsa misti forma non distinguuntur, sed simul iuncti euadunt forma misti, adeo vt præter formam misti nil aliud in misto sit, nisi prima materia; quare si ex eo misto generetur aliud mistum, in eo similiter [illegible] formam propriam, nisi pri[illegible]ria, quæ illam formam præcessit: [illegible] gradus aliquos formarum elementarum, [illegible] forma genita, [illegible]pta, [illegible] aliud [illegible] formarum con[illegible] tmis elemen-

De mutua elementorum mutatione.

De mutatione mistis inanimatis.

4

torum, quæ modò est maior, modò minor, A semper tamen cum distinctione specierum; at non est ponere aliquid præter formam genitam, quod præfuerit in corrupto, quum isti gradus non sint aliquid distinctum a forma genita, sed sint illi met, qui per variationem mensuræ, & proportionis euadunt alia forma, & aliam speciem constituunt: sed hoc clarius fiet, quum de misti [illegible] agemus. Quòd si contendere etiam aliquis velit, hos manentes gradus esse aliquid, quod præfuerit, & ita B præter primam materiam aliquid, quod præfuerit, remanere, id meo quidem iudicio nullius est momenti, quũ Aristoteles nunquam dixerit, necessarium esse, vt in substantiæ mutatione omnes substãtiales partes præter primam materiam intereant, sed solùm dixerit, mutari formã substantialem, quæ rem constituit, & in specie collocat: sic autem sola realitas aliqua formarum elementarium manere diceretur, at non formalitas; hanc enim mutari C necessarium est, & ita speciem variari; quando enim talis est mutatio, vt species varietur, vtcunq; id fiat, ea semper appellatur mutatio substantialis; quemadmodum è cõtrario non potest dici substantialis mutatio, vbi nulla noua species est facta: parum igitur refert, vtro modo dicamus, dummodò quomodo se res habeat, intelligamus; nihil enim præter primam materiam manet, quod sit re distinctum à forma misti genita, & à forma misti corrupta, sed manent gradus elementares, qui re D ipsa non sont ab illis distincti, amissa tamé vna formalitate aliam formalitatem subierunt, & aliam speciem constituerunt. In mutatione autem substantiali animatorũ non potest in primam materiam resolutio fieri, quia post viuentis interitũ remanet forma mistionis cum prima materia; quare etiam in generatione credendum est generari prius formam mistionis, siue vnã siue plures, deinde postquam E dam membrorum statutam [illegible] mistionem animam aduenire: quamuis enim hoc in generatione viuentis occultius sit, quam in eiusdé interitu, asserẽdum tamen esse videtur, idem euenire in generatione, quod in interitu satis est considerantibus manifestum. Quod enim post recessum animæ maneat [illegible] forma mistionis, ostenditur duobus his fundamentis constitutis; non idem est interitus animæ, ac formæ mistionis; & forma mistionis F non potest in toto corpore interire [illegible] intereat anima. Ratio prioris fundamenti est, quam suprà tetigimus, quia duplex [illegible] viuente est calor; vnus elemẽtaris, qui [illegible] calor temperaturę; alter vitalis, qui insequitur animam de quo loquitur Aristoteles in libro de Vita & morte, & in 2. de Ortu animalium [illegible] apertè distinguit calorem animalem, quem cœlestem & prolificum vocat, a calore elementari, quem appellat [illegible], & destructiuum esse dicit, non prolificum. horum autem duorum calorum non potest eadem esse destructio, nam calor elementaris non corrumpitur nisi per putredinem, at corpus animalis non putrescit totum, durante vita animalis; adiectus enim calor vitalis calori elementari magnum reddit calorem, qui non potest educi à calore ambientis; ideò vitalis calor non interit per putredinem, sed eius corruptio mors est: postea verò hoc per mortem extincto, remanet calor elementaris, qui vitali calore destitutus, educitur à calore ambiẽtis, & ita post mortem corpus interit per putredinẽ. Ex his alterius quoq; fundamenti ratio colligitur: non solùm enim distincti sunt interitus duorum calorum interitus, sed vnus est altero posterior tempore, & illum necessariò præsupponit; quoniam enim vterq; interitus fit post alterationem præuiam, proinde non subitò, sed in tempore; corpus autem nõ putrescit, nisi post mortem; ideò forma mistionis non interit; nisi post recessum animæ. interitus ergo viuentis, qui vocatur mors, non est resolutio in materiam primam, quia præter materiam remanet in eo forma mistionis eadem, quæ in viuente fuerat. Quod verò aliqui dicunt, in viuentis interitu nullam mistionis formam manere, sed statim generari formam nouam, quę vocatur forma cadaueris, id nullo pacto admittendum est; neq; enim datur forma cadaueris, neque illud, quod nos cadauer vocamus, est vnum per formam aliquam vnam, qua totum informetur, nam omne inanimatum homogeneum est, quum sit proprium animatorum, vt sint heterogenea, & organica, vt in definitione animæ manifestum est; quare inanimati corporis nulla est alia forma, nisi forma mistionis, quæ oritur ex congressu formarum elemẽtarium cum statuta quadam mensura, & proportione, quæ pro specierum diuersitate variatur; quoniam igitur partium cadaueris non eadem est temperies, quod ex eo manifestè patet, quod non simul omnes putrescunt, sed aliæ citius, aliæ serius, variæ etiam in cadauere sunt formæ mistionis, proinde cadauer non est verè vnum corpus, sed est plurium corporum congeries, quorum singulum homogeneum est, & per propriam mistionis formam constituitur, per aliam caro, per aliam neruus, per aliam os, & reliqua; erat quidem corpus vnum, quando erat animatum quia [illegible] anima partes corporis omnes [illegible] & [illegible] totius veram [illegible]tem constituebat; [illegible] postea hac forma destitutæ, diuersæ ma[illegible], neq; aliam habent vnitatem, [illegible], siue contiguus, ex qua [illegible] vocamus appellare vnum co[illegible] spicimus verò præterea etiam vine[illegible] præcessit, quum enim illud fuerit [illegible] vnum, cadauer quoque illius hoc respe[illegible] vnum vocare consueuimus, quatenus [illegible] viuentis materia fuit. Illud etiam quod aliqui ad [illegible]uam seu [illegible]uam tuendam

De mutatione misti animati.

Duplex calor in viuente

Forma cadaueris non datur.

Nonnullorum error.

dam commenti sunt, vanum protsus est, & omni ratione caret; dixerunt enim nonnulli ex varus illis cadaueris partibus cōpositis vnam prodire formam mistionis communem, quæ cadaueris forma appellatur. Sed hoc dicentes, significant se ignorare quid mistio, & quid forma mistionis sit; in mistione enim oportet miscibilia diuidi mutuò in partes minimas, & ita inuicem alterari, vt desināt esse id, quod erant, & fiant vnum quoddam tertium medium quodammodo inter illa, quod in cadauere non euenit, nō enim diuidunt se mutuò in partes minimas caro, & os, & neruus, sed integra manent, nec commiscentur, nec proprias naturas amittunt; caro enim manet caro, & os manet os, & sic reliquæ omnes, nempe ratione solius formæ mistionis; nam si animam spectemus, & officium, quo fungebatur caro, vt inseruiret animæ, hac ratione nō remanet fortasse caro, nisi æquiuocè quoniam igitur hæ omnes partes integræ manserunt, & proprias singulæ naturas seruauerit, nulla est facta earum inter se mistio, qua ad vnam omnes naturam redactę fint: nulla igitur ibi est vna totius cadaueris forma, sed plures, quæ ex animæ recessu distinctę manserūt, quæ priùs ab anima in vnum colligebantur; neq; aliam assignare causam possumus diuersitatis, ac generationis earum, nisi animam; hæc enim propter suam nobilitatem pluribus facultatib. prædita est, & apta varias edere operationes, quarum gratiā natura ipsi varia instrumenta subministrauit, vt ad varias operationes edendas variis instrumentis vteretur, quorum varias esse oportuit temperies, & commistiones elemētorum: quoniam igitur animæ gratiā partes viuentis sortitæ sunt varias formas mistionis, nulla esse potest causa diuersitatis harum partium in cadauere, nisi hæc vna, quòd illas easdem mistionis formas retinent in cadauere, quas priùs in viuēte obtinebant. Ex his igitur patet, post viuentis interitum formam aliquam substantialem seruari, imò & plures, quæ eædem in viuente præfuerant.

Solutio difficultatum, quæ ex definitione generationis oriuntur, & ipsius definitionis declaratio

Cap. IV.

HAEC, quę modo diximus, clariora fient, si dubia quædam, quæ ex generationis definitione o[illegible], soluerimus. Primum quidem difficultatem faciunt verba Aristotelis, dicentis generationem esse mutationem totius; nam si totum interit, & totum aliud generatur, quomodo dici potest aliquam formam seruari? Præterea inquit Aristotel. nullum idem subiectum sensile remanere in genito, quod fuerit in corrupto; at cadaueri siue

2. Dubium.

A vna, siue pluribus formis formatum dicatur, est subiectum sensile; itaque si illę formæ mistionis etiam in viuente præfuerunt, remanet idem subiectum sensile, quòd Aristoteles negat. Illud quoque omnibus non paruum negotium facessit, quòd non datur alicuius rei interitus, qui non fit alterius rei generatio, vt apertè Aristoteles dixit; generatio autem nō dicitur, nisi aliqua noua forma adueniat materiæ; quomodo igitur fit interitus viuentis

3. Dubium.

B absque alterius rei generatione? vel, si dicatur cadauer generari, quomodo fit generatio sine vllius substantialis formæ aduentu? iam enim diximus, nullam nouam formam cadaueri aduenire. Prima difficultas apud Zimaram tanti fuit, vt eum dicere coegerit, definitionem generationis non esse nisi generationis elementorum, quum in ea sola intereat totum, & totum generetur, & in primam materiam resolutio fiat; non sic in mistis, quia formæ elementorum remanent in misto ge-

Primi dubij solutio Zimaræ.

C nito, & post misti interitum seruantur; quare definitio illa generationis non amplectitur generationem mistorum: hoc apud eum legere possumus in theoremate vigesimo. Sed hac in re deceptus est Zimara. Aristoteles enim generationē ibi definit amplissimè sumptam, quæ omnem & simplicium, & mistorum generationem comprehendat, vt ipse in eius libri Præfatione expresśè proposuerat;

Confutatio. Error Zimaræ in definitione generationis.

D quum enim nullam aliam generationis definitionem in iis duobus libris legamus præter illam, quæ in contextu 23. libri primi habetur, dicendum omnino est, eam esse maximè amplam, & communem generationis definitionem; quod etiam exempla, quibus Aristoteles ibi vtitur, testātur; nam & simplicia corpora, & mista indistinctè nominat ad eam definitionem declarandam. Sed res manifestā fiet, si dubiū, quod Zimara soluere nequiuit,

Vera solutio.

E soluerimus. Dicimus igitur, eam dictionem, totum, in ea definitione sumi coniunctim tātùm, non disiunctim; non enim significare voluit Aristoteles ita interire totum, vt omnes partes nulla seruata intereant: quod patet argumēto sumpto à prima materia; hęc enim est pars substantiæ totius, nec tamen interit, sed eadem seruatur, attamen oporteret hanc quoque interire, si sensum illum, quem censuit Zimara; verba Aristotelis haberent: sed

F totum ibi significat integritatem substantiæ cuiusque corporis naturalis, quæ ex omnibus partibus conflata est, sed potissimùm cōstituitur ab vltima forma, quæ omnes alias continet; ideò ab Aristotele in contextu 31 lib. 2. Physicorum, forma vocatur totum, quoniam rei integritatem constituit quemadmodum igitur interire, ac destrui quaternarium numerum [illegible] cimus, si vnitate [illegible] lata maneat ternarius, quo[illegible] d[illegible]structa [illegible] la inte[illegible] & [illegible] facta [illegible] meri species, ita ex vn us [illegible] p[illegible] t [illegible] nteritu totum.

compositum interire dicimus,& aliud totum A generari, quia fit alia species corporis naturalis: sed quoniam in misto omnes substantiales partes ita sunt ordinatæ, vt quælibet præcedens ad sequentem dirigatur tanquam materia ad formam, & potestas ad actum, proinde dirigitur materia ad formam generalem,& hæc ad formam specialem,& vltimã, quæ rem in specie collocat; nec potest posterior existere sine priore, prior tamen existere potest sine posteriore: hinc fit,vt sublata for- B ma aliqua generali necesse sit,alias omnes sequentes auferri, vltima tamen auferri possit, manente aliqua alia priore; quamobrem necesse est,vt in omni substãtiali interitu pereat forma vltima, quæ specifica dicitur, & alia specifica exoriatur, & sic totum intereat, & aliud totum generetur, id est, aliud compositum specie differens ab eo, quod interiit: hunc esse sensum verborum Aristotelis, alia eius verba declarant,quæ in context. 10. eius- C dem libri leguntur, vbi aliis verbis eandem affert generationis definitionem nominalẽ: quod enim in 23. dicit, totũ mutari in totum, illud in 10. dicit, mutari ex hoc in hoc; patet autem eam dictionem,hoc,apud Aristotelem significare substantiam compositam, quæ extra animam per se existit actu:quare nil aliud in definitione generationis denotare Aristoteles voluit, quam hoc compositum interire, & hoc aliud compositum generari, quod ni- D hil aliud est, quàm mutari vltimam formam; hac enim mutata, etiamsi nihil aliud mutetur,mutari tamen totum dicitur,& fieri aliud compositum. Est etiam trita ac vulgata tes in philosophia,generationem & interitum propriè non tribui formæ, sed toti composito, idq; ex vltimæ formæ aduentu generari; hoc igitur respiciens Aristoteles, dixit totum interire,& aliud totum generari:quare manifestum est, definitionem illam generationis æ- E què omni generationi competere, tam mistorum, quàm simplicium. Colligimus etiam ex his rationem, cur Aristoteles ibi vti voluerit illa dictione, totum;id enim fecit,vt generationem ab alteratione seiũgeret; quoniam in alteratione non mutatur aliqua substantiæ pars, proinde totum integrum manet,mutantur autem sola accidentia,quæ totum non constituunt,neque eius partes sunt.

Secundi dubii solutio. Error aliquorum in definitione generationis.

Secunda quoque difficultas facilè tollitur, si F bene verba illa Aristotelis intelligamus, neq; ea peruertamus, vt aliqui faciunt,qui dicunt esse legendum [*vt subiecto eiusdem*] propterea quod Græca verba vtranque conuersionem patiuntur; ducti autem [illegible] argumento,q; si legamus [*in subiecto eodem*] [illegible] tio est in verbis Aristotelis. quandoquidem etiam absque illa dictione, eodem, idem sensus significatur, [illegible] fuisset dicere, nullo manẽte sensili vt subiecto. Sed [illegible] Græca Aristotelis verba perpendunt, [illegible] animaduertunt illa hanc conuersionem non recipere; Græca enim verba sunt [ὡς ὑποκειμένου τοῦ αὐτοῦ] sed quàuis nos dicere Latine soleamus, subiectum huius, quia voce illa, subiectum, quæ per se participium est, nos etiam vt nomine vtimur; Græci tamen,qui non sumunt participium, nisi vt participium, non construunt participium illud, ὑποκείμενον, nisi cum datiuo: quare non dicerent ὑποκειμένου τοῦ αὐτοῦ, si id significare vellent, quod isti dicunt, sed dicerent, ὑποκειμένῳ τῷ αὐτῷ, vt Aristot. ibi secundum istos dicere debuisset: patet igitur verba Aristotelis conuersionem illam non recipere. Sed sensus quoque eam lectionem non patitur: si enim legamus [*non manente vllo sensili vt subiecto eiusdem*] dictio illa, eiusdem, non potest significare nisi eiusdem formæ; at quomodo eandem formam dicere possumus, si non eadem est forma in vtroque termino generationis, sed alia, & alia? eorum autem ratio friuola est,quia fuisset quidem sensus idem verborum Aristotelis, etiam absque illa dictione,eodem, sed obscurior, ideò ad maiorem declarationem voluit eam Aristoteles adiicere, sic enim sensus clarissimus redditur,quo omnis tollitur difficultas; quum enim nomen subiecti sit relatiuum, & respiciat formam, seu quicquid aliud in subiecto hærere dicatur, necesse est, dum dicimus subiectum idem, vt ad duas formas subiectum referamus, & denotare velimus, idem duarum formarũ esse subiectum; nõ satis ergo Aristoteli fuit dicere, nullo manente sensili,quia vt ipsemet ibi declarat, potest substantialis mutatio fieri etiam manente aliquo sensili eodem, qd' fuit in corrupto, vt quando in generatione elementi manet symbola qualitas;ideò adiecit [*vt subiecto*] id est,quod ita maneat, vt sit subiectum formæ acquisitæ, non vt sit accidens aliquod ei genitæ;sed vt clarius mentem suam significaret, adiecit etiam [*vt subiecto eodem*] scilicet respectu vtriusque formæ, ita vt illud idem, quod subiacet formæ acquisitæ, fuerit etiam subiectum formæ deperditæ; [illegible] enim in nulla substãtiali generatione potest idem [illegible] commune subiectũ remanere, ni[illegible] sola prima materia, quæ non est sensi[illegible]s,resque ita clara est, vt non sit alicui dubitan[illegible]um; quod quidem in viuentium m[illegible]tione subst[illegible]iali, in qua minùs notum esse videtur, dec[illegible] li- bet, vt hoc idem [illegible] prorsus [illegible]ntiali mutatione verum [illegible]: moritur animal, & in [illegible], considerãdum est, quæ [illegible] huius mutationis [illegible] ca- mus, ita vt vnam d[illegible] & [illegible] generari; [illegible]st, terminum à quo [illegible] cedit, esse a[illegible]mam;terminum vero ad q[illegible], qui acc[illegible], esse formam cadaueris hoc est, congeri[illegible] plu[illegible] fo[illegible]m mistionis, quam [illegible] notando

notando per formam cadaueris.dicimus eam in hac mutatione locum habere termini ad quem, & huic nullum aliud subiectum substernitur, nisi prima materia; sic ergo tollitur omnis difficultas, nam remanet quidem cadauer sensile, quod idem in viuente erat, sed non remanet vt subiectum idem vtriusq; termini; nam priùs erat quidem subiectum termini à quo, nempe animæ, quia forma mistionis in viuēte locum tenebat subiectæ materiæ, animæ namque substabat; recedente autem anima, non obtinet ampliùs subiecti locum, sed formæ, & termini ad quem: quod eñ nunc vocamus cadauer, illud priùs in viuente erat altera pars compositi, & materia subiecta animæ; nunc verò nō est ampliùs materia alicui formæ subiecta, sed est totum compositum, constans ex prima materia, & forma mistionis; ergo remanet quidem idem sensile corpus, quod in viuente fuerat, at nō remanet vt subiectū idem vtriusq; termini: quamobrem si diligenter consideremus, quodnam sit idem commune subiectum formę cadaueris & animæ, nullū inueniemus, nisi primam materiam. Alij quoque fuère, quibus difficultatem fecerunt formæ elemētorum, quæ cōstituunt subiectum sensile, elementum enim est corpus sensile, & in misto seruātur vt subiecti locum tenētes, quo fit, vt in generatione misti ex alio misto maneat idem subiectum sensile sub vtroque termino, quia manēt formæ elementorum, proinde elemēta ipsa sub vtraque misti forma: ideò isti hac moti difficultate aliam adinuenerūt verborum Aristotelis interpretationem, quam nō refero, quia nimis obscura, & violenta est, proinde nulla cōsideratione digna; solùm dico, nullam nobis difficultatē facere debere formas elemētorum, quoniam hæc non constituunt aliud subiectum sensile, nisi elementa, vel mistum, quando per mistionem ad naturæ vnitatem redactæ sunt, sed vtroque modo locum habent termini, seu à quo, seu ad quem, nō subiecti; illi verò existimantes elemētorum formas vt elemēta constituentes manere in misto distinctas à forma misti, & illi subiectas, in laqueos inciderūt, quibus se explicare nequiuerunt: mens autem Aristotelis, & prædictorum verborū sententia ea est, quam diximus, & sic intellecta, omnem difficultatem tollit. Non est autem ignorandum, in ea definitione generationis, verba illa [*nullo, ensibi remanente vt subiecto eodem*] esse declaratiua præcedentium, quamuis enim ad seiungendam generationem ab alteratione satis fuisset dicere totum mutari in totum: attamen ad id clariùs significādum, adiecit Aristoteles [*nullo sensili manente vt subiecto eodem*] scilicet vtriusque termini; hoc enim euenit, quando totum mutatur in totum: neque est absurdum est in definitione nominali, vt etiam notare possumus in definitione primæ mate-

Aliorum error in definitione generationis.

A riæ in calce 1. lib. Physic. & in definitione naturæ in initio lib. 2. vbi ad maiorem declarationem ponuntur verba idem significantia: ideò aliud quoque notare possumus eorundem errorem: dixerunt enim generationem definiri ab Aristotele & per subiectum, & per terminum, quum tamē nihil in ea definitione dicatur ab Aristotele de subiecto, nisi negatiuè. Soluenda manet postrema difficultas, quomodo in interitu misti dicatur generari cadauer, nulla adueniente noua forma, si B eadem cadaueris forma præfuit in viuente, tanquam forma mistionis singulas viuentis partes constituens. Hanc igitur soluentes dicimus, nullam quidem nouam substantialem formam accedere in viuētis interitu, quando cadauer generatur, perinde tamen esse, ac si noua forma accedat; forma enim mistionis in viuente non fungebatur officio formę, respectu ipsius viuentis totius, sed potiùs materiæ; C sublata autē anima incipit eadem forma mistionis fungi officio formæ, & corpus illud in specie constituere: quod quidem ex eo patet manifestissimè, quòd specie differunt animal, & cadauer; illud enim species est viuentis corporis, hoc autem misti inanimati; mutata ergo specie factum est aliud compositū, & aliud totum, quia si ab vltima forma compositum constituitur, necesse est ex diuersitate vltimatum formarum constituentium variD a etiam composita exoriri, & eorum varias esse definitiones; viuens quidem constituitur ab anima, cadauer autem à forma mistionis, & hæc tametsi præfuit in viuente, non tamen ipsum constituebat, quia tunc formę officio nō fungebatur: quemadmodum si mortuo Rege seruus aliquis fiat Rex, is erat priùs etiam Rege viuente, at non erat vt Rex, ideò si quæ rat quispiam, an sit creatus nouus Rex, nécne, dicendū absque dubio est, esse nouum E Regem creatum, mutatumque esse Regem: sic igitur in viuentis interitu eatenus noua forma acquiritur, quatenus quæ priùs erat tanquam conditio materiæ substans formæ nobiliori, nunc incipit esse forma, & compositum constituere & imperare: hac itaque ratione dicimus animatum interire, & generari cadauer, & ita totum mutari; res enim ipsa loquitur, & quilibet eam diligenter considerans, deberet veritatem inspicere, & nulla difF ficultate perturbari. Illud quoque discrimen in forma mistionis notare possumus, quod eadem in viuente est, non est forma specifica, sed communis, & generalis: eadem autem in cadauere euadit specifica, & speciem specialem constituit; priùs enim in viuente constituebat ipsum sub genere misto, & refer ebatur ab anima, tanquam à forma specifica, postea verò quando non ampliùs ab anima constituitur, speciem constituit specialem, & potest constituere etiam actu tribuere absque alia forma specifica.

Tertio dubij solutio.

Quomodo forma cadaueris sit noua forma.

Forma mistionis in viuente est generica, sed in cadauere est specifica.

Quòd eadem definitio sit generationis; & interitus, & quomodo generatio vnius sit corruptio alterius.

Cap. V.

Vanam ego quidem semper existimaui quorundam disputationem, an generationis definitio ab Aristotele tradita competat etiam interitui, multò autē vanius id negare, quum Aristoteles apertissimè illud affirmet; inquit enim in contextu 23. [*quando autem totum mutetur*] quibus verbis expressè significatur potius interitus, quàm generatio; deinde exempla adducens inquit [*ex semine sanguis, ex aqua aër, aut ex aëre aqua*] postea verò dicit [*generatio iam hoc tale, huius autem corruptio*] mutatio enim vnius substantiæ in aliam necesse est vt vnius sit corruptio, alterius verò generatio; hoc idem dixerat prius in context. 10. his verbis [*est enim generatio simplex, & interitus, quando mutatum fuerit ex hoc in hoc*] illa enim dictio, hoc, significat indiuiduam substantiam; dicit ergo vnam substantiam interire, & aliam generari; quare eadem dicta definitio & generationis, & interitus definitio dicẽda est. Quoniam autem huiusce rei ratio cōsistit in illa propositione, generatio vnius est corruptio alterius, quam legimus in context. 17. eiusdem libri, non erit ab re, si illius propositionis sensum, in quo plurimi decepti sunt, aliquantum cōsideremus: certum est Aristotelem loqui de generatione & interitu compositi; hoc enim propriè dicitur generari, & interire, non forma, neq; materia; ideò dictum hoc duobus nititur fundamentis: Vnum est, quòd prima materia non potest nuda existere sine vlla forma; ratio autem huius est, quia si materia existeret sine vlla forma, sequeretur id, quod non est actu, esse actu, imò & dari ens aliquod, quod non esset vllum ens; ex hoc priore fundamento infertur, vnius rei interitū esse necessariò alterius rei generationem; quum enim interitus fiat per formę recessum, necesse est forma recedente vt alia forma adueniat, si materia sine forma existere nequit: alterum verò fundamentum est, q̃ duæ formæ specificæ non possunt simul esse in eadem materia; & huius ratio est, quia non potest aliqua res esse simul sub diuersis vltimis speciebus categoriæ substantiæ, vt non potest aliquid esse simul homo & equus, neque esse simul aër & aqua; ex hoc autem posteriore fundamento infertur generationē vnius esse necessario alterius interitum, nam vna adueniente forma, aliam recedere necesse est; ideo dici soler, naturam primariò generationem velle, secundariò autem interitum, quia non potest rem aliquam generare, nisi aliam interimat. Ex his etiam rationem colligimus, cur dictum illud Aristotelis, quum de substantiis semper verum sit, non sit tamē semper verum de accidentibus, quod Aristoteles ipse asserit in context. 20. illius lib. 1. ratio namq; est, quoniam duo prædicta fundamēta in formis accidentalibus locum non habent; quoniam enim ab his materia non recipit esse, sed iam actu est per formam substantialem, ideò potest accidens aliquod recedere a subiecto; sine alicuius accidentis aduentu quod euenit, quando accidēs non habet contrarium, cuiusmodi est lumen; recedit enim lumen, & nullum aliud accidens illi materiæ aduenit: possunt etiam plura accidentia specie differētia hærere simul in eodem subiecto, idem enim potest esse dulce & album simul, quare nō est necessarium vt vno adueniente alia eiusmodi recedāt: in solis ergo substantiis necessitatem habet hæc Aristotelis propositio, generatio vnius est interitus alterius, & interitus vnius, est alterius generatio, & intelligitur de generatione & interitu compositi, quod ab Aristotele in definitione generationis hoc, seu totum vocatum est. De hac autem propositione quæritur an ita sit intelligenda, vt vna & eadem numero sit mutatio, quę dicatur huius rei esse interitus, & illius generatio, an potius duæ sint mutationes; nec satis liquet, vtrum duorum sit asserẽdum: nam si vna esse mutatio dicatur, ergo contrarium erit idem suo contrario; interitus enim est generationi contrarius: si verò duæ, ergo vna nō est altera, quare corruptio vnius non est generatio alterius. Videntur omnes dicere, duas esse mutationes, non vnam. Ad obiectionem verò aliqui dicunt, propositionem Aristotelis ita esse intelligendam, generatio vnius præsupponit alterius interitum, seu insequitur alterius interitū: alij vero rem diligentiùs considerantes, & videntes eodem momēto vnam formam recedere, & alteram aduenire, dixerunt interitum non præcedere tempore generationē, sed natura, & è contrario generationē præcedere interitui ratione scopi, & intentionis naturæ; quoniam natura præcipuè vult generare, nec alio consilio interimit, nisi vt aliam rem generet; per hæc tamen non stare, quin tempore simul sint generatio vnius, & corruptio alterius: idque respicientes alij, dixerunt vtendum esse verbo, comitari, generationem enim vnius rei comitatur interitus alterius rei, ita vt hic sit sensus propositionis Aristotelis, generatio vnius rei coniunctum habet alterius rei interitum, & interitus vnius rei coniunctam habet alterius generationem. Ego vero hæc omnia vana esse existimo, & eos omnes esse deceptos in eo, in quo consentiunt, quod duæ sint mutationes, non vna; puto enim vnam numero esse mutationem, quæ duorum terminorum respectu dicatur interitus vnius, & alterius generatio: si enim ignis in aquā agens, eam mutat in aërem, erit interitus aquæ, & genera-

Quomodo generatio vnius dicatur corruptio alterius.

Aliorum variæ sententiæ.

Cōfutatio, & vera sententia declaratio.

generatio aeris, vna tamen erit mutatio, & facta ab vno & eodem agente, & per vnam & eandem actionem, etenim ignis calfaciens vertit aquam in aërem; ab vno autem, quatenus est vnum, non prouenit nisi vnum; & reuera ita se res habet; omnis enim motus, & omnis mutatio est à termino ad terminum, nec fieri potest, vt aliqua detur mutatio, quæ duobus terminis conclusa non sit; neque per hoc stat, quin vnus sit transitus ab hoc termino ad illum, isque dicatur simul esse vnius termini amissio, & alterius acquisitio, & hoc negare mihi quidem fatuum esse videtur: conspici autem potest manifestissimũ in motu locali; nam si descẽdat lapis de summa turri ad imam, trãsit à loco ad locum, & vnus numero est motus, qui dicitur recessio ab altero loco, & accessio ad alterum; nec solùm est vnus, sed etiam simplex, qui in plures resolui non potest; patet enim omnes in eo conditiones inesse, quæ ad vnitatem motus numeralem requiruntur; est enim vnius mobilis, & in vno tẽpore, & per spatium vnum, & à motore vno: quod igitur de motu locali negare non possumus, id de aliis motib. inficiari vanum est; itaque si mutetur aqua de frigore in calorem, vna numero est calefactio, & vnus numero motus, & quia alteratio vocari potest modo aliquo etiam generatio (vt dicunt) secundùm quid, idem numero motus est interitus frigidi, & generatio calidi; cur ergo non idem dicendum est de mutatione substãtiali? vna enim est mutatio aquæ in aërem, quæ est aquæ interitus, & aëris generatio. Ad argumentum autem antea adductum in promptu est responsio; nam ex ipsismet Aristotelis verbis in hac propositione desumitur, & consistit in illis dictionibus, vnius, alterius: nam est quidem contrarius interitus aquæ generationi eiusdem aquæ, proinde nõ potest eadem numero mutatio esse simul eiusdem rei, & generatio, & interitus; attamen eadem numero mutatio interitus aquæ, & alterius rei generatio absque vlla absurditate esse potest: sic etiam de contradictoria oppositione, quæ maxima omnium est, dicere Aristoteles solet, negationẽ enim affirmationi opponi ait contradictoriè, nõ tamen quamlibet cuilibet; sed eiusdem de eodem, & secundùm idem; huic enim affirmationi, homo est animal, hæc negatio non opponitur, lapis non est animal, imò neque huic, Aethiops est albus, opponitur hæc, Aethiops non est albus, nisi secũdum easdem partes intelligantur: quum ergo dicat Aristoteles interitum vnius, & generationem alterius, nul[l]a in his est cõtrarietas, quare eadem mutatio respectu diuersorũ est generatio, & interitus simul; vna enim est mutatio realiter, quæ variis rationibus & generatio, & interitus appellatur: hæc autem rationis diuersitas oritur ex vtriusque termini duplicitate; iam enim aliás diximus, cum qua-

Difficultatis solutio.

A libet substantiali forma esse coniunctam alterius formæ priuationem, quia esse vnius rei, est coniunctum cum alterius rei non esse, & cum potestate ad illud; quãdo igitur ex aqua fit aër, terminus à quo duplex est, esse aquæ, & nõ esse aëris, sic etiam terminus ad quem duplex est, esse aeris, & non esse aquæ: illa igitur mutatio, quum vna sit, generatio dicitur, quatenus est de non esse aeris ad esse aëris, & dicitur interitus, quatenus est de esse aquæ B ad non esse aquæ: at quia cuiusque rei nominatio sumitur à positiuo, non à priuatiuo, scilicet à forma, non à priuatione cõiuncta, ideo mutatio illa dicitur aquæ in aërem, & ita duo termini positiui exprimũtur, quorum vnius est generatio, alterius verò interitus, ita enim loqui Aristotelem manifestum est in declarãda generationis definitione prædicta. Nõ est igitur dicẽdum, vt aliqui dicunt, duas esse distinctas numero mutationes, generationem C vnius, & interitum alterius, vnam tamen & eandem specie, quatenus vtraque continetur sub mutatione substantiali; sed potiùs dicendum est, vnam esse numero mutationem, quę duabus rationibus & generatio, & interitus dicitur; Aristot. autem vna definitione vtramque complexus est, quia realem conuenientiam respexit, quæ est vna numero mutatio, non differẽtiam rationis, qua distinguuntur: quoniam enim secernere volebat mutationẽ D substantiæ ab alteratione, eam definiuit tanquam vnam, nam reipsa vna est, dixitque esse mutationem totius, seu totius in totum; postea verò significare volens comprehendi hac definitione & generationem, & interitũ, dixit, est huius generatio, illius verò interitus: quòd si vtramq; definire vellemus, quatenus differunt ratione, diceremus generationem esse mutationem de non esse ad esse, interitũ verò esse mutationem de esse ad non esse, sed E hoc ibi Aristoteles, vt per se manifestum, exprimere neglexit.

Dubia aduersus ea, quæ dicta sunt, & eorum solutio.

Cap. VI.

HAEC, quam declaraui, est huiusce rei veritas, & sententia Aristotelis, vt ego arbitror: quæ manifestior reddetur, si quasdã F difficultates soluerimus; omnium enim solutio ex iis, quæ dicta sunt, colligi facilè potest. Prima difficultas est: in interitu animalis nihil generatur, quia nulla noua forma acquiritur, siquidem forma cadaueris est illa ipsa forma mistionis, quæ in viuente præfuit; ergo datur alicuius corruptio, quæ nullius est generatio. Secunda ex comparatione generationis cum aliis speciebus mutationis sumitur argumentum tale: vt se habet accretio ad imminutionem, ita generatio se habet ad interitum; sunt enim hæ inter se contrariæ

1. Dubium.

2. Dubium.

mutationes, ſicut illæ inter ſe; atqui accretio vnius non eſt imminutio alterius; ergo neq; generatio vnius eſt corruptio alterius: ſic etiam ab alteratione argumentari poſſumus, nam calfactio vnius non eſt refrigeratio alterius: ſic etiam à motu locali, quoniam aſcenſio vnius non eſt alterius deſcenſio.

3. Dubium. Tandem oritur dubium ex miſti generatione ex elementis: vel enim in miſto remanent formæ elementorum, vel non remanent; ſi remanent, ergo generatio miſti non eſt alicuius corruptio: ſi verò non remanent, ergo generatio vnius nō eſt alterius corruptio, ſed potiùs plurium.

Solutio primi. Ad primam difficultatem ſumenda eſt reſponſio ex iis, quæ antea dicta ſunt; negamus enim id, quod aſſumitur, animalis interitum nullius generationem eſſe, nam dicimus eſſe generationem cadaueris, hoc eſt, miſti inanimati, ſicuti prædiximus: quum autem obiicitur, nullam nouam formam produci, nam diximus, hoc nō omnino

C verum eſſe, nam forma miſtionis ea ratione

Quomodo in cadauere dicatur genita noua forma. produci dicitur, quatenus incipit fungi officio formæ, quũ priùs functa eſſet officio materiæ; priùs enim non conſtituebat compoſitum, neque illi nomen largiebatur; poſtea verò incipit fungi officio formæ, quod ex eo patet, quia ſpecie differunt cadauer, & animal.

Solutio ſecundi. Ad ſecundam neganda eſt ſimilitudo: quamuis enim aliqua ratione ſint ſimiles, vt

D quatenus ſunt mutationes contrariæ, tamen non ſunt in omnibus ſimiles, habēt enim potiſſimè diſcrimē illud, quo diſſidet generatio à motu; nam de generatione verū eſt dictum Ariſtotelis, at non de motu, quemadmodum manifeſtū eſt in iiſdem mutationibus, à quibus dubium ſumebatur, nam ſi conſiderētur, non vt motus, ſed vt generationes, eis propoſitio Ariſtotelis accommodabitur, vt ſi calfactio ſumatur vt generatio calidi, eadem mutatio dicitur etiã corruptio frigidi; ſic etiam

E ſi accretio ſumatur vt generatio maioris quãtitatis, eadem erit interitus quãtitatis minoris; verùm ſi conſiderentur vt motus, non poteſt idem motus eſſe ſimul duo cōtrarij motus, vt in dubitatione dicebatur: ratio autem huius diſcriminis eſt, quoniam licet in hoc conueniant generatio, & motus, quòd ſunt de poſitiuo in poſitiuum, tamen in eo differunt, quod motus eſt de poſitiuo, quatenus

F eſt poſitiuum, generatio autem eſt de poſitiuo, non quatenus eſt poſitiuum, ſed quatenus habet coniunctum priuatiuum; nam terminus à quo primarius generationis h[illegible]minis eſt priuatio formæ h[illegible]minis termi[illegible] autem à quo ſecund[illegible]ius [illegible]m generationis eſt ſemen; hinc autem patet, vt[illegible]terminum generationis eſſe duplicem, p[illegible]in[illegible]e in omni generatione [illegible]tuor termino[illegible] conſiderationem cadere, quo fit, vt [illegible]rationibus eadem mutatio dici poſſit & [illegible] generatio, & illius corr[illegible] [illegible]tem ſo-

A tus ſunt ambo ſimplices, ac per ſe poſitiui. eſt enim omnis motus de ſubiecto in ſubiectum, vt ait Ariſtot. in 5. lib. Phyſic. auſcult. id eſt, de poſitiuo in poſitiuum, abſq; vlla cōſideratione termini priuatiui: quocirca locum in motu non habet ea duplex conſideratio, quæ locum habet in generatione, quum duo tãtùm termini in conſiderationem cadere poſſint; quo fit, vt non poſſit eadē mutatio eſſe ſimul duo contrarij motus, quia hoc dato, idem ſe-

B cundùm idem eſſet duo contraria ſimul, ſeu eſſet ſibimet contrarium, quod ne imaginari quidem poſſumus. Ad poſtremum dubium dicimus, formas elementorum quatenus formæ elementorum ſunt, non ſeruari in miſto, proinde elementa eatenus interire, quatenus deſinunt eſſe id, quod erant; quare generatio miſti eſt elementorum interitus. Quod verò dicebatur, generationem vnius hoc pacto eſſe interitũ plurium, hoc nihil refert: quia non *Solutio tertij.*

C ideò dixit Ariſtot. vnius & alterius, vt ſingularem numerum denotaret, ad excludendum pluralem, ſed vt realem terminum ſignificaret ſiue vnum, ſiue plures; quare non negat ex interitu plurium poſſe generari vnum, & è contrario poſſe ex interitu vnius plura generari, quod euenit in diſſolutione miſti: hæ namque omnes mutationes ſub hac propoſitione comprehenduntur, generatio vnius eſt corruptio alterius, & corruptio vnius eſt

D alterius generatio. Quòd igitur vera ſit hæc propoſitio, & quomodo ſit intelligenda, ex his, quæ hactenus diximus, manifeſtum eſt: vnde etiam patet ratio, cur definitio generationis ab Ariſtotele adducta interitum quoque complectatur; ratio enim eſt, quoniam eadem numero mutatio & generatio, & interitus dicitur, reſpectu diuerſorum.

E *An idem numero accidens poſſit in genito remanere, quod fuerit in corrupto, contrariæ aliorum ſententiæ, & eorundem argumenta.*

Cap. VII

HACTENVS in generatione & interitu formas ſubſtantiales conſiderauimus, reſtat vt accidentia quoque conſideremus; & magnum illud dubium ſoluere nitamur, an in

F ſubſtantiali mut[illegible]ne poſſit in [illegible] [illegible]li quod accidens ſ[illegible] [illegible]d idem numero fuerit in eo, quod [illegible]. Hac de re co[illegible]traſ[illegible]æ extiterunt phil[illegible] [illegible] nanq; penitus neg[illegible] [illegible]em numero accidens in ge[illegible] remanere, inter quos Petrus Pomponatius [illegible]to ſuo de nutritione, & [illegible]retione effi[illegible]ci[illegible] hanc ſ[illegible] etiam tuetur; utuntur autē hi p[illegible] mum hoc argumento. ſi idem nu[illegible] accidens remanere d[illegible]at[illegible], a[illegible]m d[illegible]m [illegible]urdo[illegible]m ſequunce[illegible], aut [illegible] idem num[illegible]o *Pomponatij opinio.* *Argumentum Pomponatij.*

migrare

migrare è subiecto in subiectum, aut omnia accidentia immediate hærere in prima materia: nam si subiectū accidentis esse dicatur totum compositum, quod ex materia & forma constat, certè fit accidentis migratio, mutato enim composito subiectum accidentis mutatur; quare idem numero accidens migrat è subiecto in subiectum, quod ab omnib. philosophis impossibile esse censetur: quòd si ad vitandam migrationem dicamus, subiectum accidentis non esse totum compositum, sed solam materiam, in aliud absurdū incidimus, quod facimus accidentia omnia hærere immediatè in materia prima, quod Aristot. aduersatur, qui in contextu 24. lib. 1. de ortu, & interitu inquit, accidentia habere subiectum sensile, & in contextu 8. septimi Metaphysic. inquit, materiam priùs recipere formas substantiales, postea verò accidētales; quare existimauit subiectum accidentis esse compositum constans ex materia, & forma substantiali: Auerroes quoque in Comment. 63. primi Physic. hoc discrimē statuit inter formas substantiales, & accidentia, quòd subiectum formarum est ens potestate, subiectum autem accideotiū est ens actu; vult ergo formas substantiales inhærere in materia prima, accidētia verò non in materia, sed in cōposito, quod ex materia & forma cōstat. Econtrario autem alij dixerūt, posse idem numero accidens seruari in genito, quod fuerit in corrupto: quàm sententiam & testimonio sensus, & ratione, & auctoritate Aristotelis comprobarunt; sensus enim iudicat eandem numero, figuram, & eandem cicatricem manere in cadauere, quæ in viuente fuit, eaque est omnium hominum communis opinio. Ratio quoque id confirmat: nam si in cadauere alia est cicatrix, non illamet, quæ in viuente fuit, dicendum est, a quonam agēte fuerit impressa, oportet enim in puncto temporis impressam fuisse cadaueri, quòd ne imaginabile quidem est; quum præsertim nullum appareat agens, à quo imprimi potuerit. Aristoteles quoque in contextu 24. primi de ortu & interitu affirmat in mutatione aquæ in aërem seruari eandē perspicuitatem, & eādem humiditatem, & aperte fatetur posse in genito aliquod idem sensile accidens remanere, solùm autem negat remanere posse vt obtinens locum subiecti; & in context. 34. lib. 2. inquit, in elementis symbolam qualitatem habentibus faciliorem esse mutationē, propterea quod symbola qualitas eadem manet in genito, quæ fuit in corrupto. Hanc sententiam plures sequuti sunt, Gregorius Arimiocnsis in 2. Senten. distinct. 12. quæst. 2. artic. 2. & Marsilius, & Buccaferreus in libro 1. de generatione. Patet igitur vtramq; opinionem maximis vrgeri difficultatibus, & in iis soluēdis alios plurimùm laborarunt: Pomponatius enim in libro suo prædicto volens hæc, quæ à secunda secta adducta sunt, soluere, se tamen explicate non potuit, & multa vana dicere coactus est, quæ non sunt digna consideratione, neq; est in iis tempus conterendum; nam cuiq; ea legenti manifestum fiet, vel deserendam esse eius sententiam, vel meliùs contraria argumenta soluenda. Marsilius verò & Buccaf... rreus prædictum argumentū considerantes, quo alterum duo rum absurdorum inferebatur, vel accidēs migrare de subiecto in subiectum, vel accidētia omnia inhærere immediatè in materia prima, migrationem accidentis confessi esse penitus impossibilem, vt eam euitarent, negarunt alterius cōsequentis absurditatem, & dixerunt accidētia immediatè inhærere in prima materia, tanquam in communi subiecto omnium formarum tam substantialiū, quàm accidentalium. Ad Aristotelem autem dicētem accidētia habere subiectum sensile, & ad Auerroem dicentem accidentia habere subiectū ens actu, dixerunt, eos ibi loqui de subiecto denominationis, nō de subiecto inhærentiæ; compositū enim esse accidētium subiectum denominationis, at primam materiā esse eorundem subiectum inhæreotiæ. Ad illud autem, quod ab Arist. dicitur in septimo Metaphysicorum, de ordine in formis à materia recipiēdis, dixerunt, eum esse ordinem recipiendorum, non ordinē recipientis: quod enim ad materiam attinet, ipsa æquè apta est recipere immediatè formam accidentalem, atq; substantialem, sed formæ ipsæ recipiēdæ hunc ordinem postulant; forma namq; substantialis præcedit natura accidētalem, & forma accidentalis præsupponit receptam substantialem: & hæc causa est, cur subiectū nominationis, cui accidentia attribui solent, sit totum compositum, quia forma accidentalis recipitur post receptam substantialem; at verum subiectum, in quo immediatè recipiuntur omnes formę tam substantiales, quam accidentales, est prima materia. Hæc sunt præcipua, quæ de hac re ab aliis dicuntur, breuiter nunc à me relata, alia namq; plura in prolixis disputationibus legere quisque potest.

Aliorum cōtraria opinio.

Aliorum responsio ad argumentum Pomponatij.

Confutatio opinionum aliorum.
Cap. IIX.

IN hac summa difficultate ego puto, falsam omnino esse priorem sententiam, alteram autem veriorem; standum enim est testimonio sensus, qui iudicat idē numero esse accidēs, quod in genito remanet, & priùs fuit in corrupto ... idq; inficiari pertinacis prorsus hominis esse videtur: defensionem tamē, qua posterior secta vtitur, approbare minimè possum; qu... solu... um sit illud aliorum argum... ant, vel accidens migrare de sub... ctum, vel in prima materia ... hære... quidem recte respo... erunt negando ... iatem posto-

Responsionum impugnatio.

riotis membri admissa falsitate prioris, nempe dicendo impossibilem esse accidentis migrationem de subiecto in subiectum, sed accidentia omnia in prima materia tanquam in subiecto inhærere, proinde remanente eodē accidente in re genita nullam fieri migrationem, quum idem accidētis subiectum remaneat, nempe eadem portio primæ materiæ. Sed quia huic sententiæ refragari videbantur Aristotelis, & Auerrois verba variis in locis, isti ad soluendam omnem difficultatē vsi sunt duabus distinctionibus, quarum neutrā ego probare possum, quum per eas difficultas hæc non tollatur. Prior enim distinctio subiecti in subiectum inhærētiæ, & subiectum denominationis, seu attributionis, vera quidem per se est, sed ad rem non pertinet: nam quando Aristot. & Auerroes dicunt accidentia habere subiectum sensile, & ens actu, id dicunt ad distinguenda accidentia à formis substantialibus, quę non habent subiectum sensile, neq; ens actu; attamē per hanc illorum distinctionem non secernitur accidens à forma substātiali, siquidem tam accidentia, quàm formæ similiter secundùm eos inhærent primæ materiæ, tanquam subiecto inhærentiæ, & habēt totum compositum vt subiectum denominationis, seu attributionis; forma enim lapidis inhæret quidem in prima materia, non tamē forma materię nominatur, sed forma lapidis; quod idem de omnibus formis substantialibus notare possumus, quælibet enī attribuitur composito, non primæ materiæ: itaque si Arist. & Auerroes dicentes accidentia habere subiectum sensile, & ens actu, intelligunt subiectum denominationis, non separāt per hoc, vt separare volunt, accidētia à formis substantialibus, quum ipsæ quoq; habeāt subiectum denominationis ens actu, & sensile, quia omnis nominatio fit ab actu, & ipsamet materia nomen sumere solet ab actu, quem recipit. Altera verò distinctio est prorsus reiicienda; dum enim dicunt, ordinem esse formarum recipiendarum, at non materiæ recipientis, in duobus peccant: quia dictum hoc tum falsum est, tum etiamsi admittatur, difficultatem non tollit: falsum enim est, quia nihil est frustra in natura, nec datur aliquid potēs pati, vel fieri, quin detur etiam agens potens illud facere, & è conuerso; quare non datur receptiuum sine receptibili, nec receptibile sine receptiuo, sed est summa consonantia in rebus naturæ, quæ nihil patitur esse frustra: ergo si in formis est hic naturalis, ac necessarius ordo, vt priùs recipiendæ sint substantiales, posteriùs verò accidentales, necesse est, eundem concedere ordinem etiam in materia recipiente, vt prius appetat recipere formas substantiales, postea verò accidentales; idq; est etiam maximè consentaneum naturę primæ materiæ, id enim quod materia appetit, est esse actu, non fit autem actu nisi a forma substātiali, hanc igitur priùs ac magis appetit: oportet etiam (vt modò dicebamus) materiam ita formarum receptionem appetere, vt formæ ipsæ aptæ sunt recipi; at non sunt aptæ recipi, nisi hoc ordine, vt priùs recipiantur substantiales, deinde accidentales; ergo eodem ordine debet materia appetere earum receptionem, quocirca idem est ordo formarum recipiendarum, ac materiæ recipientis. Præterea etiamsi admittamus ordinem hunc esse in formis tantùm recipiendis, non in materia recipiente, per hoc tamē præsens difficultas non tollitur, vt illi eam tolli arbitrātur; putant enim si is ordo in ipsa materia statuatur, non esse ampliùs materiā subiectum immediatum accidentium, quod ipsi omnino tueri contendunt. attamen idem sequitur etiam posito ordine in formis recipiendis; quia si in his est hic necessarius ordo, vt formæ accidentales non possint immediatè recipi in materia nuda, sed requirant receptas priùs formas substantiales; ergo subiectum, in quo inhæreant, requirunt constans ex materia, & forma substātiali, proinde in composito immediatè inhęrent, non in prima materia. Quum igitur ita manifestus in formis hic ordo sit, vt negari nequeat, nec possit etiam negari in materia recipiente; aliam defensionem adducere oportet, & alia ratione ostendere, quomodo hic ordo tum formarum recipiendarum, tum materiæ recipientis nō tollat, quin subiectum immediatum omniū formarum tam substantialium, quàm accidentalium sit ipsamet prima materia, quod quidem nos præstare pro viribus enitemur.

Materia magis appetit formam substantialem, quàm accidentia.

Declaratio veritatis, ac difficultatis solutio. Cap. IX.

Vt hac in re veritas cognoscatur, statuendum ante omnia est illud, quod apud Aristot. legimus in contextu 55. lib. 1. de ortu & interitu, & fusiùs in 9. Metaphys. potestatem patiendi, quam nostri potentiam passiuam appellant, esse primæ materiæ propriā, neque alicui competere nisi per illam; ideò in illo context. 55. Aristot. inquit, si daretur calor à materia separatus, is nihil vtiq; pateretur; præter materiam igitur nihil patitur per se, sed quicquid patitur, per materiam patitur; quare forma non est per se patibilis, sed quatenus est in materia; & ipsum quoq; compositum patitur qui[illegible] ac recipit, non tamen quatenus ex materia & forma con[illegible], sed solùm quatenus habet materiam: quapropter iure Aristot. 7. Metaphys. context. 8. dixit, materiam esse subiectum omnium categoriarum, quum solius materiæ officium sit recipere, & pati. Ceterùm etsi materia est subiectum omnium formarum tam substātialium, quàm accidentalium, negari tamen non potest, eam esse aptam eas recipere ordine quodam,

dam, ita vt eo ordine perturbato non recipe- rentur; priùs enim recipit substătiales formas, postea accidentales, & inter substantiales vnam priùs, quàm aliã; aliquæ enim sunt, quæ vt recipiantur, requirunt alias priùs receptas, vt anima non recipitur in materia, nisi priùs formata formis elementorum, & inter ipsas quoque animæ partes aliquis est necessarius ordo, qui à nobis alio in loco opportuniùs considerabitur: hoc autem eodě ordine, quo formæ sunt aptæ recipi, ipsa quoque materia est apta eas recipere, nec minùs est recipientis ordo, quàm recipiědorum, sicut antea aduersus alios dicebamus. Per huius tamen ordinis constitutionem nõ stat, quin proprium materiæ sit pati, & ipsa sola sit receptaculum omnium formarum: itaque dicere cogimur ad omnem tollendam difficultatem, aliud esse subiectum recipiens, aliud esse cõditionem illi necessariam ad recipiendum; forma enim substantialis est quidem conditio necessaria materiæ ad recipiendas formas accidentales, at non ob id est subiectum recipiens, nec pars recipientis; quod quidem etiam in aliis notare possumus, qualitas enim non recipitur in materia, nisi post receptam quantitatě, quantitas tamen non fungitur officio recipientis, sed est solùm conditio necessaria ad recipiendam qualitatem; sic igitur forma substantialis est necessaria materiæ conditio, si debeat materia recipere formas accidentales, sola tamen materia est subiectũ recipiens; ideò manens in cadauere cicatrix, quę in viuente fuerat, nõ migrat de subiecto in subiectum, quia manente eadě portione primæ materiæ, quæ est prima radix omnis receptionis, non dicitur mutatum subiectum; sed si idem accidens ad aliam materiæ portionem transiret, illa vtique esset migratio, quam philosophi omnes impossibilem esse existimarunt; ea enim non aliter est intelligenda, quàm cum transitu ad aliam portionem primæ materiæ. Possumus autem ad hoc comprobandum vti tali ratione: illud est subiectum inhærentiæ omnium accidentiũ, de cuius potentia educitur quodlibet accidens; atqui omnia accidentia, quæ generantur, educuntur de potentia solius materiæ, non de potentia compositi vt ex materia & forma constantis; ergo sola materia est subiectum, in quo accidentia omnia inhærent: maior clara est eo fundamento constituto, quòd formæ in materia inhærentes educuntur de materia, non inducuntur, quod in philosophia Aristot. omni prorsus dubio carer, vel saltem id nemo inficiabitur, de quo subiecto forma aliqua educi dicatur, in eadě etiam inhærere: minor sic probatur: ignis calefacit aquam, & ita calorem educit de potentia ad actum, vel igitur de potentia aquę prout est aqua, vel de potentia solius materiæ, quæ in aqua inest; non primum, quia dicere aquam, quatenus est aqua, est dicere ratione

Aliud est subiectū recipiens, aliud est conditio necessaria ad recipiendum.

A formæ aquæ, qua aqua est, hæc autem repugnat calori, ac renititur calefacienti, quia calor inimicus est naturæ aquæ, ergo nullam habet naturalem aptitudinem recipiendi calorem, sed hanc habet sola materia, quæ apta recipere omnes formas tam substantiales, quàm accidentales. Sed obiiciet aliquis, quomodo igitur forma aquæ dici potest conditio necessaria materiæ ad recipiendum calorem, sicuti paulò antè dicebamus? recipit enim a-

Dubium.

B qua calorem, nec reciperet nisi materia illa iam haberet formam substantialem; non habet autem aliam, quàm formam aquæ; hæc igitur tum inimica est calori, tum est conditio necessaria materiæ ad recipiendum calorem, quæ videntur implicare contradictioně. Ad hoc dicimus, aliud esse subiectum recipiens accidentia, aliud esse causam à qua accidens producitur, vel emanat: calor non consequitur quidem naturam aquæ vt causam,

Solutio.

C quum ab externa causa producatur, habet tamen in aqua subiectum receptiuum ipsius; materia enim, quæ est in aqua, est per se receptiua caloris, sicuti omnium aliarum formarum: sed quia nõ potest recipere formam accidentalem, nisi priùs receperit substantialě, forma aquæ hanc operam præstat, vt absolutè est forma, non vt aquæ forma; quum enim quælibet portio materiæ sit æquè apta recipere omnes formas, ideo omne corpus mun-

D di huius inferioris est capax caloris vel vt amici, vel vt inimici, hoc enim est illi necessarium propter materiam, quam habet: vt igitur materia possit calorem recipere, satis ei est quælibet forma specifica, etiamsi calor sit illi formæ inimicus, quęlibet enim forma quatenus materiam perficit, & eam reddit ens actu, facit etiam receptiuã & caloris, & frigoris quatenus subiectum recipiens, recipere autem cogitur ab agěte externo, etiamsi forma sub-

E stantialis, quam habet, tali accidẽti repugnet. Potest etiam hęc sententia confirmari auctoritate Aristot. in prædicto context. 8. septimi Metaphysicorũ, vbi duo dicit: primùm enim inquit, materiam esse subiectum omnium categoriarum, proinde receptiuũ omnium formarum tam substantialium, quàm accidentalium, & per hoc ipsius materiæ naturam describit: deinde verò dicit, materiam priùs recipere formas substantiales, postea acci-

F dětales: priore igitur dicto significat accidentia omnia in prima materia inhærere, proinde materiam esse per se eorum omnium subiectum inhærentiæ; si enim hoc non per se materiæ competeret, definiretur ibi materia per accidentale: altero autem posteriore denotat formas substantiales esse conditionem necessariam materiæ ad recipiendas accidentales, non esse tamen subiectum recipiens, quoniam recipiendi officium iam ipsi materiæ attribuerat. Sed aduersus hunc ordinem dubitare quispiam posset: forma enim sub-

Dubium.

stantialis non educitur de materia, nisi post præuiam alterationem, ergo non minùs requirit receptas iam formas accidẽtales quàm ipsæ accidentales requirant receptas substantiales; non est ergo in receptione formarum necessarius ille ordo, quem ibi Arist. ponit, nempe vt priùs formæ substantiales, quàm accidentales.in materia recipiantur. Ad hoc dicimus, aliud esse receptionem formæ in materia, aliud esse eius productionem, seu eductionem: forma substantialis pro sui inhæren- B tia in materia non requirit inhærentiam formæ accidentalis, sed solùm pro sui eductione de materia requirit formas accidẽtales vt præparationes: at forma accidentalis præsupponit pro sui inhærentia inhærentiam formæ substantialis, quod quidem in illa ipsa præuia alteratione notare possumus; non enim in materia nuda fit alteratio præuia, sed in materia formata, habet enim tunc materia formam corrumpendam, quæ priùs inhæret ma- C teriæ, quàm accidẽtia, quæ in illam materiam pro eductione formæ generandæ introducuntur; forma nanque illa præcedens, licet accidentibus illis inimica sit quatenus est talis forma, tamen quatenus absolutè est forma, facit vt materia possit accidentia illa recipere, quemadmodum de calefactione aquæ antea dicebamus. Ad verba igitur Aristot. & Auerrois, quę superiùs adducta sunt, arbitror sic esse respondendum: quando Aristot. dicit ac- D cidentia habere subiectum sensile, & Auerroes inquit accidentia habere subiectum ens actu, non solum subiectum inhærentiæ respexerunt, sed aggregatum ex eo, & conditione necessaria ad recipiendum; per hoc enim distinguuntur ab accidentibus formæ substantiales, quòd hæ non requirunt receptas priùs accidentales, at accidentales requirunt priùs receptas substantiales, & hac ratione habent subiectum sensile, & ens actu; id tamẽ, in quo E propriè recipiuntur, est prima materia, quare hac manente non dicuntur migrare de subiecto in subiectum; quia forma substantialis est quidem mediatrix inter accidens & materiã, non tamen ita mediatrix, vt sit medium subiectum, vel pars subiecti recipientis, sed solùm tanquam conditio materiæ vt recipere possit. Admonere tamen volumus, hæc de illis tantùm accidentibus, quæ in materia generantur, esse intelligenda, non de illis, quæ F nunquam à materia separantur; nam quantitas interminata insequitur primæ materiæ naturam, nec requirit formam substantialem vt in materia recipi possit, sed potiùs è contrario est necessaria conditio materiæ pro receptione formæ substantialis; forma nanque per se indiuidua est, & omni quantitate carens, quare vt diuidua fiat, indiget materia per se quanta, in qua extensionem suscipiat. Sic igitur patet primam materiam esse subiectum, in quo omnes formæ tam substantiales, quàm

Solutio.

Nota quomodo prima materia sit subiectum accidentium.

A accidentales inhærent; idque Auerroes apertè asserit in 1. Comment. lib. 1. de ortu & interitu, dum inquit idem esse subiectum generationis & alterationis. Quare cuilibet ea, quæ diximus, consideranti facilè est omnia Aristotelis, & Auerrois dicta conciliare, & eorum verba ad rectum sensum trahere, & omnia hac in re dubia soluere.

Cur post rei interitum aliqua eius accidentia seruentur in genito, aliqua verò non seruentur.

Cap. X.

QVAERERE aliquis posset huius discriminis rationem, cur post rei interitum aliqua eius accidentia in genito remaneant, aliqua verò non remaneant: quæstio hæc aliena fortasse videbitur à præsenti contemplatione, quum satis fuisse videatur ostendere, quòd possint aliqua remanere: ideò breuiter dicimus, esse considerandam causam, à qua singulum accidens pendet, ex diuerso enim respectu accidentis ad suam causam hoc discrimen oritur: nam aliqua accidentia sunt, quæ existere nequeunt non existente causa, ideò hæc non possunt sublata causa seruari; in horum numero sunt illa omnia, quorum natura consistit in fieri, vt ambulatio, loquutio, intellectio, sensus, nutritio, accretio, & huiusmodi omnes operationes animæ; ideò nulla harum remanet post viuentis interitum, quia sublata est anima, quæ earum causa erat: aliquorum autem natura constituta est (vt vocant) in facto esse, & horum alia existere possunt etiam non existente causa, cuiusmodi sunt omnia arte facta, remanent enim etiam interempto artifice: alia verò cum sua causa reciprocantur, & ea sublata non remanent, vt odores, & sapores; certam enim quandam primarum qualitatũ temperiem consequuntur, qua destructa nequeunt seruari: hæc igitur in alicuius rei interitu remanere necesse est, si eorum causa remanserit: contrà verò interire, si eorũ causa interierit: ideò sapores & odores aliquarum plãtarum etiam post plantæ interitum manere solent, quia insequuntur formam mistionis, quæ remanet post animæ interitum; sed hi met post putrefactionem illorum corporum non seruantur, quia per putredinem soluitur mistio, sublata autem forma mistionis manere non possunt. Si verò possint existere etiam non existente causa, hæc possunt etiam sublata eorum causa post rei interitum seruari, dummodo non repugnent formæ generandæ: vt figura est accidens animati corporis, & animam insequitur, vt figura humana animam humanam: sed quia existere potest etiam sine anima, & in rebus inanimatis, quum sit terminatio quanti, & quantitas primùm insequatur naturam materiæ, ideo remanet in cadauere, quia cor-

pus

pus inanimatum nulli certę figuræ addictum est, & nulla ei figura repugnat: sic cicatrix remanet, quia est quædam figuræ vitiatio: in mutatione verò aquæ in aërem non remanet quantitas aquæ, sed destruitur; quia licèt aeri quantitas illa non repugnet vt absolutè considerato, siquidem potest esse aër tantæ quantitatis, attamen illi repugnat vt ex tanta aqua genito; quum enim aer sit elementum rarius aqua, necesse est in mutatione aquæ in aerem, vt etiam quantitas aquæ in maiorem mutetur: quando igitur accidens absque sua causa existere potest, & formæ generatæ non repugnat tum vt absolutè considerata, tum vt relatæ ad formam præcedentem, quæ interiit; potest idem numero accidens in re genita remanere, quod fuit etiam in re corrupta: & hæc pauca hac de re sufficiant.

De causis generationis, & interitus.
Cap. XI.

OMNIA, quæ hactenus dicta sunt, ad declarandam generationis naturam, ac definitionem pertinuêre, vt quid generatio sit, intelligatur; reliquum est, vt de causis generationis & interitus aliqua dicamus, quas Aristot. quoque post traditam generationis definitionem in eisdem libris peruestigauit. Quum autem quatuor causarum genera sint, de tribus dicendum est, materia, efficiente, & fine, quia de forma iam diximus; nulla namque alia est generationis forma, quàm ipsius essentia, quæ per definitionē iam declaratam significatur; eiusmodi enim ea definitio fuit, quam essentialem, seu nominalem vocari, & in demonstratione locū maioris extremi obtinere iam in libris Logicis diximus. Materiā generationis duplicem Aristor. in iis libris tradit: vnam maximè communem, & remotam, quæ prima materia dicitur; quæ quum apud Arist. secundùm suam substantiam æterna sit, nec possit existere sine forma, necesse est vt recedente vna forma recipiat aliam, & ita interitus vnius rei sit alterius rei generatio, proinde causa est nō solùm vt generatio esse possit, sed etiam vt possit perpetuari: altera est propinquior materia, nempe quatuor vocata corporum elementa, de his enim tanquam de generationis materia Aristoteles in iis libris sibi agendum proposuit, vt videre est & in context. 43. lib. I. & in initio secundi: qua de re nec disputandum in præsentia est, nec plura dicenda; satis enim in libro de naturalis scientiæ constitutione ostendimus, corpus mistum esse id, quod præcipuè generationi & interitui obnoxium dicitur, elementa verò in iis libris considerari vt principia generationis; nempe vt materiam generationis mistorum: non enim aliam ob causam Aristot. in illo 43. context. proposuit agendum de tactu, de actione & passione, ac de mistione, nisi quia elementa non sunt materia misti, nisi prout in mistionem veniunt, & ad naturæ vnitatē rediguntur; quocirca de mistione priùs agere oportuit: sed quia non commiscentur inter se elementa, nisi per mutuam actionem & passionem, ideo de actione & passione agendum etiam priùs fuit, quam de mistione: & rursus quia non agunt inter se, nisi se tangāt, ideò de tactu agere priùs oportuit, quàm de actione & passione; quare clara est Aristot. sententia, quòd de elementis agat in iis libris, tanquam de materia generationis mistorum; ideo si quæratur, quodnam generationis & interitus primum subiectum sit, dicendū est, primum primitate scopi & intentionis naturæ esse corpus mistum; sed primum primitate adæquationis esse commune illud, quod & mista omnia, & elementa complectitur. Efficitrix autem generationis causa multiplex est pro rerum, quæ generantur, multitudine, & varietate; ideo singillatim omnes causæ efficientes singularum rerum propriæ in memoratis libris considerandæ non fuerunt, quum in illis Aristot. vniuersè tantùm de generatione agendum sibi proposuisset, non particulariter de generatione singulorū: quamobrem nulla efficientrix causa relinquebatur, quæ ibi esset consideranda, nisi cœlestis motus, qui est causa vniuersalis omnium generationum & interituum in hoc mundo inferiore: de hac igitur Aristot ibi loquitur in lib. 2. & eam duplicem esse docet, videlicet duos cœlestium sphærarum motus; primum, qui diurnus dicitur; & secundū, qui planetarum proprius est; nam à primo motu, qui semper vniformiter perseuerat, prouenire inquit incessantem generationis perseuerantiam in hoc inferiori mundo; à secundo autem motu varietatem generationum & interituum prouenire dicit; quum enim per illum Sol, & astra modò propinqua puncto nostro verticali, modo ab eodem remota ferantur, causæ sunt harum varietatum; eandem enim rem modò generāt, modò perimunt, quia modò calfaciunt & magis, & minùs, modò etiam per nimiam remotionem corpora hæc inferiora cœlesti calore destituta relinquunt. proinde interitus causæ sunt. Causa verò finalis generationis est conseruatio specierum; quum enim apud Aristot. illud sit naturæ vniuersalis præcipuum consilium, vt ad huius mundi tum perfectionem, tum ornatum species omnes seruentur æternæ, ideò illas, quarum natura in eodem indiuiduo æternitatem non patitur, æternas seruare studuit per continuam & perseuerantem generationem, vt interempto hoc indiuiduo aliud eiusdem speciei generetur, & ita in pluribus saltem indiuiduis æternitas speciei seruetur per generationem incessantem, ob memoratas causas. Illud autem hac in re est summopere annotandum, aliud esse, absolutè alicuius rei causas, quæ plures esse possunt,

Margin notes: *Forma generationis.* — *Materia generationis duplex.* — *Primum subiectū generationis quodnam sit.* — *Efficiens causa generationis.* — *Finis generationis.*

IAC. ZABARELLAE PATAVINI, Liber DE REACTIONE.

Dicendorum propositio ac declaratio. Cap. I.

REACTIONEM in corporibus naturalibus satis manifestè posuit Arist. tum in 3. Physic. contex. 8. ac 16. dum dixit omne mouens Physicè in mouendo moueri, tum in primo de ortu & interitu 53. dicens omnia, quæ conueniunt in materia, agere & pati inuicē, sed in modo declarando tanta inesse videtur difficultas, vt plurimi sententiam Aristotelis tueri non valentes, ad varios sensus, eosq; ab Aristot. alienissimos illam trahere, & extorquere coacti sint: ob id licet multas hac de re disputationes aliorum habeamus, præsertim verò librū doctissimum Petri Pomponatij, cuius quidē viri iudicium C ego semper plurimi feci, adhuc tamen non videtur sublata esse hac in re omnis difficultas, idque me mouit, vt de ea breuiter aliqua scriberem, & illa quæ philosophando excogitare potui, ad communem studiosorum vtilitatem in medium proferrem. Hac igitur de re scripturus, non tempus teram in referendis omnibus aliorum dictis, siquidem tum apud eos legi possunt, tum etiam in libro Pomponatij, in quo omnes aliorū sententiæ diligen- D tissimè recensentur & expenduntur: sed illa solùm adducam, quæ ad veritatis declarationem conferre videbuntur, & quæ vel ab aliis tacta esse non viderim, vel tacta quidē, sed ita obscurè, vt explanatione indigeant. Ante omnia vt nomen reactionis, de qua nobis in præsentia disputatio proposita est, intelligatur, dicimus reactionem esse tributam quandam mutationem, qua id, quod patitur, renititur aduersus agens, & illud cōmutat, dum ab E illo mutatur, adeo vt & agens pati, & patiens agere modo aliquo dicatur. Quoniam autem plures sunt mutationis species, quæstio hæc neque in mutatione substantiali, neque in accretione, atq; imminutione locum habere vllum potest, nisi quatenus hæ coniunctam habent alterationem: generās enim ab ipsomet genito vicissim nec generatur, nec intenimitur in ipso generandi actu, nec modo vllo secundùm formam substantialem labefactatur, quum hæc indiuidua sit, neq; intendi, aut re-

Reactio quid sit.

A mitti possit: sic neque augens dum auget, augetur ab illomet, quod augetur. Est igitur præcipuè hæc disputatio instituta de motu alterationis, & modo aliquo etiam de motu locali, an agens à patiente vicissim patiatur: quum enim alteratio sit in qualitate, quæ intendi ac remitti potest, quæritur, an agens alterans alteretur modo aliquo à patiēte, & obtundatur, vt an calidum agens in frigidū patiatur simul à frigido, ita vt eius calor in illa a- B ctione remittatur: non est autem quæstio de agēte remoto, sed de proximo tātùm, & quod conueniat in materia cum patiēte, vt ipsemet Aristot. in memoratis locis nos expresse admonet; nam agens remotum non est cum patiente coniunctum, ideò nihil ab eo recipere posse videtur: sed neq; agens proximū, quod non conueniat in materia cum patiente; nam Cœlum si immediatè agere aliquid dicatur in his inferioribus, nō patitur vicissim ab eis, C quia non conueniunt in materia, neq; ipsum capax est illarū qualitatum, quas in illis producit, quum sit agens (vt vocāt) æquiuocum, & virtuale. Loquimur præterea de agente per se, non de agente per accidens, quale est agēs per antiperistasin; nam calidum tefrigerat, nec propterea vicissim calefit: neq; loquimur de actione spiritali, seu de alteratione perfectiua, qualis est sensus, & intellectio, quoniā in hac non fit vlla reactio, nec de ea vnquam D aliquis dubitauit, quum manifestum sit obiecta, quæ & sensum & mentem mouent, non posse simul esse sentientia, & intelligentia in illomet actu, quo mouere dicuntur. Non est etiam quæstio de mouente per Metaphoram dicto, sicuti quū finis mouere dicitur, vt cuilibet consideranti patet; neque enim Aristoteles vnquam tale mouens respexit, quando dixit omne mouens physicè in mouendo moueri. Est igitur proposita quæstio de altera- E tione materiali, an agens per se, & propriè dictum, & patienti proximum, & cum eo in materia conueniens, dum in ipsum agit, ab eodem repatiatur. De motu etiam locali dubium est, quoniam Aristot. de hoc maximè loqui videtur in 3. Physicæ auscultationis, dū inquit, omne mouens Physicè in mouendo moueri; & aliis quoque in locis, quos postea perpendemus, expresse reactionem ponere videtur etiam in motu locali: propterea de hoc quoq; aliqua nobis dicēda erunt, iisdem tamen conditionibus constitutis, quas de al-

in agendo repati, & tum de motu locali, tū de alteratione hæc exempla subiungit, vt pellens pellitur, & calfaciens refrigeratur; ponit ergo in alteratione reactionem secundùm eandem contrarietatem. Ratio quoq;, quam loco suo considerabimus hoc idem demonstrat; nunc autē satis sit argumentum sumere à mistione, nō posset enim fieri mistio sine reactione secundùm candem contrarietatē: quia si ad mistionem congrederētur ignis & aqua, & ignis ratione caloris ageret tantùm, non pateretur, calor eius maneret integer; sic etiam integra seruaretur humiditas aquç, si aqua per humiditatem ita ageret in ignem, vt ab eius siccitate non pateretur; quare ad mediam temperiem qualitates elementorum non redigerentur, proinde nulla mistio fieret. Aliqui verò alij vt experientiæ, & verbis Aristot. satisfacerent, ad hoc confugerunt, quòd reactio est quidem primò secundùm diuersas contrarietates; sed secundariò, & per quandam sequelam est etiam secundùm eandem contrarietatem: si namque ignis per calorem agat in aquam vt frigidam, & ab eadem vt humida repatiatur vt siccus, labefactatur simul, & imminuitur etiam calor ignis per quandam sequelam ex labefactatione siccitatis coniunctæ; calfacit igitur aquam, & ab eadem refrigeratur secundariò, quatenus imminutionem siccitatis consequitur imminutio caloris. Sed neque hoc defendi potest: Primum quidem, quia eorum dictum est omnino arbitrarium, & omni carens ratione; nulla enim adest ratio, cur ad siccitatis imminutionem labefactetur calor, siquidem calor non postulat necessariò siccitatem, quum possit æquè existere cum humiditate, vt in aëre patet, qui est naturaliter calidus & humidus: deinde quia nulla daretur reactio inter elementa symbolam qualitatem habentia, nam si aër vt calidus agat in aquam vt frigidam, nō poiest ab eadem repati vt ab humida, quū & ipse sit humidus; non est igitur verum id, quod Arist. dicit, omne agens Physicum in agendo repati. Non est etiam dicendum, Aristot. in prędictis locis hoc intelligere. quando enim dicit calfaciens refrigerari, non potest intelligere nisi per se, quoniam illa, quæ sunt per accidens, in disciplinis non considerantur: hoc etiam patet in exemplo motus localis adducto ab Aristot. nam dicit, pellens pelli, quod quidem non potest esse per accidens, sed per se, & primò, quia ne fingi quidem potest alia loci contrarietas, secundùm quam illa reactio fiat; quare etiam quando dicit calfaciens refrigerari, intelligit per se & primò secundùm eandem contrarietatem. Hæc omnia quidam alij considerantes, & tueri volentes reactionem per se secundum eandem contrarietatem, confugerunt ad reactionem priuatiuam, positiuam enim nullo pacto admittere voluerūt; positiuam reactionem ipsi vocant, quando & calidum agit in frigidum imprimendo aliquid caloris, & frigidum eodem tempore vicissim in calidum imprimendo aliquid frigoris, priuatiuam autē reactionem vocant illam, quæ in sola patientis resistentia consistit, & hanc isti solam admittunt quia licet hoc calidum sit validius hoc frigido, & in ipsum agat, nec ab eo aliquid recipiat, ipsum tamen frigidum antequam destruatur, resistit aliquandiu, & retardat actionem calidi agentis, quodlibet enim nititur se conseruare quantum potest; sed positiuam reactionem impossibilem esse dicunt: quam sententiam tandem sequutus est Augustinus Suessanus in suis Cōment. in 2. Physic. vt videre est in contex. 11. eius libri, vbi fatetur se hac in re sententiam mutasse; quum enim in lib. 1. de Ortu & interitu positiuā reactionem tutatus esset, inquit, se postea eam sentētiam deseruisse, & ductum esse hoc potissimum argumento quia si agens est tantæ potentiæ, vt possit vincere, & destruere penitus aliquod patiens, debet etiam tantam habere vim, quæ sufficiat ad se defendēdum ne ab illo aliquid patiatur, quod quidem argumentum in idem cadit cum primo à nobis antea aduersus reactionem adducto. Sed huic sententiæ, vt antea diximus, & experientia & ratio, & testimonium Aristot. refragātur. Quod enim ad experientiā attinet, vana est Suessani fuga, quum dicit aquam feruentem non esse calidam, sed videri calidam propter vapores in ea existentes; hoc enim dicere est negare aquam posse alterari, quod manifestè repugnat communi philosophātium consensioni, omnes enim concedunt elementa posse etiam alterari ad contrarias qualitates absque mutatione substantiæ: quemadmodum igitur aer seruata substantia sua potest & calidus & frigidus fieri, sic etiam aqua; propterea negandum non est, ipsam quoque aquæ substantiam à ferro ignito aliquid recipere caloris, quem postea consequatur conuersio tenuiorum aquę partium in vaporem: sed si argumētum ab aqua ad aërem transferatur, nullus Suessano locus confugiendi relinquitur, vt consideranti manifestum est. Similiter vanum est id, quod ipse dicit de glacie apprehensa manu calida, negat enim fieri simul vtrāq; actionem, & inquit refrigerari priùs manum à glacie, postea verò trāsmitti ab ānima nouos spiritus, à quibus glacies calefit, & ita non eodem tēpore actionem & reactionem fieri, sed diuersis. Attamen nemo est qui non videat vtrāq; fieri simul, statim enim calefit glacies à manu, quod & sensu cognoscitur, & ratione cōprobatur: quia si glacies retinens frigus suum non calefit à manu calida, minus potest calefieri postea à manu refrigerata, & credēdum est, spiritus calidos interna potius petere, quàm ad manum transmitti, dum statuitur integrū manere glaciei frigus. Nititur etiā Suessanus solu-

Argumentum à mistione.

Opinio aliorum.

Confutatio.

Suessani opinio.

Suessani argumentum.

Confutatio, & Reiectio defensionum Suessani.

re argumentū, quo ſuprà vſi ſumus à miſtione acceptum, & inquit remiſſionem qualitatum elementarium in miſtione non fieri ex mutua earum inter ſe actione, ac reactione, ſed fieri ab agente generante miſtum, aut ab aliquo cœleſti influxu; nam cenſuit Ariſtot. ipſas elementares qualitates eſſe proximum agens in miſtione: & vt concedamus, ab aliquo etiam externo poſſe miſtum tanquam ab agente proximo generari, negari tamen in philoſophia Peripatetica nullo modo poteſt, ex mutua etiam elementorum actione poſſe miſtionem abſolui. Quod verò de influxu dicit, ita vanum eſt, vt confutationem non mereatur; certum enim eſt, influxus ab Ariſt. non admitti, neque ipſemet Sueſſanus id, quod dicit, intelligit: nam ſimpliciter ad influxum confugere abſque vlla ipſius influxus declaratione nil aliud eſt, quàm dicere id fieri ab aliqua cauſa, quæ ignoratur. Clara etiam ſunt Ariſt. verba antea memorata; Ariſt. enim non dicit patiens reſiſtere tantùm agenti, ſed dicit calfaciens refrigerari, quæ eſt abſque dubio reactio poſitiua. Præterea vti poſſumus contra Sueſſanum tali argumēto: ſi reactio, quam Ariſtot. ponit, non eſt intelligenda, niſi priuatiua, ſequeretur dari reactionem etiam inter illa, quæ non conueniunt in materia, vt inter Cœlum, & inferiora corpora. etenim hæc quoque reſiſtunt actioni cœleſtium, & eam retardant reſiſtendo; aqua enim reſiſtit omni calefacienti, non ſolùm igni, ſed etiam Cœlo: quare ſi dicere liceret calfaciens refrigerari à patiente ratione ſolius reſiſtentiæ, quæ dicatur appellari refrigeratio, etiam Cœlum dici poterit à corporibus inferioribus per reſiſtentiam refrigerari: hoc tamen nemo ſanæ mentis diceret; & conſequens apud Ariſtot. eſt manifeſtè falſum, qui omnino negauit corpora inferiora in Cœlum reagere, & in contex. 53. lib. 1. de Ortu & interitu apertè dixit, nullam dari reactionem inter illa, quæ in materia non conueniunt. Ex his igitur patet, negandam nullo pacto eſſe reactionem poſitiuam, ſed ſolùm cogitandum, quomodo difficultates, quæ illam de medio tollere videntur, ſoluendæ ſint.

Quid ſit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & cur reactio ſit neceſſaria. Cap. IV.

QVONIAM igitur omnes hę opiniones falſæ ſunt, & in eas illi inciderūt, quoniam argumenta à nobis antea adducta ſoluere nequiuerunt; nos in eo laborare oportet, vt poſita vera reactione poſitiua per ſe ſecundùm eandem cōtrarietatem, vt eam Ariſtot. poſuit, omnia aduerſantia argumēta ſoluamus. Ante omnia declarandum accuratiùs eſt, quid ſit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & quot modis dicantur hæc omnia quatenus ſecundùm qualitates conſiderantur, nam præcipuè de alteratione eſt nobis propoſita diſputatio. Agere eſt mouere ad cōtrariam patienti qualitatem, ſic pati eſt mutari ad contrariam qualitatem, hanc autem non ea ratione dicitur agens imprimere, ſeu tribuere patienti, quòd illam inducat, ſed quòd educat de poteſtate ad actum; nō enim dicendum eſt, calidū agens tribuere patienti ſuumnet calorem eundem numero, ſiquidem non poteſt accidens migrare de ſubiecto in ſubiectum; ſed per calorem, quem habet, educit alium calorem ſimilem de poteſtate patientis ad actum, & hoc modo dicitur imprimere contrariam qualitatem. Hæc autem actio ſumi poteſt duobus modis, vno modo pro impreſſione alicuius gradus qualitatis abſolutè, altero modo pro actione perfecta, quæ eſt cum victoria agentis aduerſus patiens. Exemplis res clarior fiet. Aliquis manu calida paruā glaciei particulam apprehēdit, certum eſt, glaciem illā in initio non ſolùm calefieri à manu, ſed etiam è contrario manū refrigerare, & in ea producere aliquid frigoris; ad hoc enim oſtendendum ita ſufficiens eſt teſtimonium ſenſus, vt quiſquis id inficietur, is ſenſu indigere dicendus ſit: procedente autem actione abſumitur glacies, & totum eius frigus deſtruitur à calore manus ſuperante: dum igitur actio ſumitur pro impreſſione alicuius gradus qualitatis, tum manus agit in glaciem, tum glacies in manum; at ſi totam ab initio ad finem actionem illam, & paſſionem ſpectemus, manus potiùs, quàm glacies, vocabitur agens, glacies verò patiens, quia calor manus frigus glaciei ſuperauit. Quando igitur cum Ariſtot. dicimus, actionem non fieri niſi ab inæquali ſuperante, id intelligendum eſt de tota & completa actione, quæ eſt cum victoria agentis, ſed non de qualibet actione indiſtinctè; quādo enim in contrariorum pugna vnum debet alterum vertere in ſuam naturam; id facere non poteſt, niſi præualeat, & maiorē habeat vim, quàm alterum; attamen ſi initium tantùm actionis, & pugnæ conſideremus, negare non poſſumus, etiam debilius agere in validius, vt modò de parua glacie dicebamus, etiamſi in fine pugnæ totum glaciei frigus à calore manus victum ſit: hoc niſi cōcedamus, cogimur in hoc abſurdum incidere, quod plures inani ratione coacti confiteri auſi ſunt, quòd ſi duo contraria æquales vires habētia ſumantur, & vnū alteri apponatur, vt portio ignis, & portio aquæ, quibus & intenſionis graduum, & magnitudinum habita ratione æquales prorſus ſint vires, neutrum aget in alterum; hoc enim dicere eſt abſurdum manifeſtiſſimum: qui enim fieri poteſt, vt duo extremè contraria actiua & paſſiua inuicem ſecundùm proprias naturas, & ſe mutuò tangentia ita otioſa maneant, vt neutrum in alterum agat? fieri quidem

Quid ſit agere, & quid pati.

Actio duplex.

Actionem fieri à proportione maioris inæqualitatis quomodo verum ſit.

dem non potest, vt alterum vincat alterum, & in suam naturam conuertat, necessarium tamen est vt pugnent, & in se inuicem agant, idq; negare est mistionem penitus de medio tollere, sicut antea dicebamus: quando enim vnum contrarium tanto excessu præualet alteri, vt mutet illud in suam naturam, tūc certum est, non fieri mistionem, sicut ait Aristotel in calce lib. 1 de Ortu & interitu; sed quando viribus quodammodo æquantur, id est, vel æquales habent vires, vel non tanto discrimine inæquales, vt vnum possit alterum penitus in suam naturam mutare, tunc mutant se mutuò, ac distrahunt à proprijs naturis, & transeunt in vnam quandam naturam mediam, hæc enim est mistio. Sic itaque dicendum est, quando in fine pugnæ vnum vertit alterum in seipsum, necesse enim est, vt in principio agant in se mutuò, licèt vnum debilius, alterum autem vehementiùs: nam in mistione quoque hoc euenit: quum enim vnum miscibilium validius sit, magis mutat alia, quàm mutetur ab illis; quò fit, vt illud medium, quod per mistionem generatur, magis ad eius naturam vergat, quàm ad naturas aliorum. Huiusce autem rei vera ratio ea est, quam Aristot. adducit in cōtex. 8 & 16. 3. Physicorum: causa enim, cur multa inuicē agant & patiantur, est, quia singulum est simul potestate & actu, respectu diuersorum; id enim, quod est frigidum actu, est potestate calidum, & id, quod est actu calidum, est frigidum potestate; contraria nāq; versantur in eodem subiecto; & vbi vnum est actu, ibi necesse est alterum esse potestate: quoniam igitur agere est formæ, pati verò est materiæ, & res agit quatenus est actu, & patitur quatenus est potestate, necesse est, vt admoto agente actu tali ad patiens potestate tale fiat actio. quādo igitur admouetur ignis aquæ, necesse est vt actu calidum agat in calidum potestate, & vt actu frigidum agat in frigidum potestate, vt etiam in contex. 77. lib. 1. de generatione Aristoteles dicit: nec refert dicere, alterum altero valentius esse, hoc enim facit quidem, vt in fine pugnæ vnum alteri succumbat, sed per hoc non stat, quin antea debilius quoque agat in alterū, quod validius est: vt si ignis in aquam agat, & validior esse statuatur, necesse est, vt tum ignis tanquā actu calidus agat in aquam vt potestate calidam, tum aqua tanquam actu frigida agat in ignem vt potestate frigidum; materia enim, quæ actu sub calore est, potestatem habet recipiendi frigus, & materia, quę est actu sub frigore, potestatem habet recipiendi calorem: etenim si ignis per formam suam & ageret & pateretur, vtiq; nulla fieri reactio posset, quia frigus aquę nō posset agere in calorem ignis potentiorem, at non ita sese res habet, ignis enim non per formam patitur, sed per formam agit, per materiā verò patitur: quoniā igitur a nulla forma, à nul-

Ratio cur necessariam sit reactionem fieri.

A la qualitate materia abhorret, sed æquam habet potestatem recipiendi omnes; ideò apta est pati etiā à debili aquæ frigore, quum ipsa sit frigida potestate: quamobrem necesse est vt in initio pugnæ remittatur tum frigus aquæ per actionem ignis, tum calor ignis per reactionem aquæ, magis tamen remittatur frigus aquæ, quia ignis vehementiùs agit, ideo perseuerante pugna augetur continuè excessus caloris ignis ad frigus aquæ & semper

B vehementior fit actio, debilior autem reactio; quia necesse est tamdiu reactionem durare, quamdiu durat actio, nam actio tunc cessat, quando patiens omnino succubuit agenti, tunc autem reactio cessat, quia dum patiēs habuit aliquid virium, quamuis id minimum fuerit, per illud necesse fuit vt reageret tanquam actu tale in agens tale potestate: neque dicendum est, actionem agentis fieri continuè debiliorem, quòd per repassionem vires

C agentis imminuantur, propterea quòd si imminuuntur agentis vires, magis imminuuntur vires patientis, proinde vehementior semper fit actio, quia crescit continuè excessus virium agentis ad vires patientis: in comparandis autem inter se agentis, ac patientis viribus non sola attendenda est intensio graduum, sed etiam extensio magnitudinum, in maiore enim corpore vis maior inest; ideò contingere potest vt contrarium remissius vincat al-

D terum contrarium intensius, propter excessum magnitudinis: nam multum vini extinguit paruum ignem, licet vinum sit minùs frigidum, quàm ignis calidus, & minùs humidū, quàm ignis siccus. Ex his igitur patet, si actio sumatur amplè pro impressione alicuius gradus qualitatis, non fieri actionem ignis in aquam absq; eiusdem aquæ reactione in ignē, nec manum per calorem agere in glaciem apprehensam, quin glacies quoque per frigus

E eodem tempore in eandem manum reagat: si verò totius pugnæ finem, & alterius victoriam spectemus, manifestum est, manum dici agentem, & glaciem patientem; neque hac ratione potest fieri reactio, quia eadem glacies nō potest simul vinci & vincere; & in hoc sensu verum est dictum Arist. & Auerrois, actio non fit nisi ab inæquali superante; non potest enim agens cōuertere patiens in suam naturam, nisi illo validius sit; remitti tamen,

F & obtundi potest etiam validius à debiliore. Reactio igitur nil aliud est, quàm retributa seu reciprocata actio; si namque hoc in illud agere dicatur, illud in hoc dicetur reagere, sic repassio est reciprocata passio: sumi autem possunt tum latè, tum strictè; latè enim sumuntur, dum nullo considerato discrimine agentis & patientis, vtrunq; dicimus reagere, & vtrunque repati; propriè verò, quando id, quod in actione principalius est, & vincit, vocatur agens, alterum autem vocatur patiens, sic enim patienti reactio attribuitur, & agen-

Reagere, & repati dicitur dupliciter.

ri repassio: sicut enim alterum solum vocatur agens, quatenus principalius est, ita reliquũ, tanquam debilius, vocatur reagens; & è conuerso hoc idem vocatur patiens, agens verò principalius repatiens potius dicitur, quam patiens, ita vt reagere propriè significet secundariò agere, & repati secundariò pati. Principalitas tamen, ex qua alterum potius, quàm alterum, solet appellari agens, duplex est: vel enim solum agendi vigorem respicimus, & ita id, quod validius est, vocamus absolutè agens, id autem, quod inualidius, absolutè patiẽs; vel solam intentionem, seu scopum attendimus in appellando agente; vt quando aquam igni infundimus ad illum extinguendum, aqua dicitur agens, & ignis patiens, etiamsi quandoque contingat vt aqua infusa nequeat ignem extinguere, sed ab illo potius absumatur: tunc igitur si respiciamus id, quod est validius, ignis dicetur absolutè agens, & aqua patiens; si verò consilium, scopumque infundentis, aqua dicetur agens, & repatiens, ignis verò patiens, & reagens: hoc spectasse videtur Aristoteles in lib. 4. de ortu animalium, cap 3. dum dixit cõtingere quandoque vt agens magis repatiatur, quàm agat; nam si magis repatitur, inualidius est, sed tamen vocatur agens ratione scopi, & intentionis, secundum quam debebat esse validius. Sic igitur patet quid sit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & quot modis dicantur, & cur necesse sit agens proximum repati, & patiens reagere: ratio namq; est, quoniam agens non solùm est actu ratione propriæ qualitatis, sed est etiam potestate respectu contrariæ, ideo necesse est vt in agendo ab illa repatiatur, quia necessarium est vt id, quod est potestate tale, patiatur ab eo, quod est actu tale, si illi adiungatur.

Quid sit resistentia, & vnde proueniat. Cap. V.

CONSIDERANDVM præterea est quid sit resistentia, qua de re maior nos difficultas manet, quum multi multa dixerint, nemo tamen eam plene declarasse videatur. Pomponatius in libro suo de reactione probare contendit resistere non esse agere, neque esse pati, sed solùm esse impedire ne agens agat in id in quod agere nititur, hoc autem vel absolutè, & perfectè, vel aliquatenus, & (vt aiunt) secundùm quid: nam si digito ferrum premamus, ferrum perfectè resistit, quia nulla ex parte comprimitur; si verò premamus ceram, comprimimus quidem, sed cum aliqua mora, quo fit, vt actio illa retardetur modo magis, modo minus, pro maiore, vel minore resistentia ceræ pressæ, quæ imperfectè, & secundùm quid resistere dicitur, quatenus non sinit se statim pelli, & morã aliquam, ac difficultatem modò maiorẽ, modo minorem

A in illo motu ponit; nil igitur aliud est resistentia, quàm impedimentum. Hæc Pomponatij sententia a posterioribus improbatur, quòd ignotum per ignotius declarare videtur; dicit enim resistere esse impedire, sed adhuc dubiũ manet quid sit impedire, si neque est agere, neque pati. Hanc difficultatem vidit quidem Pomponatius, sed se ab ea explicare non potuit: quum enim ad hoc declarandum multa dixerit, tamẽ ex eius dictis non apparet quid

B sit impedire, quum ipse non declaret in quanam categoria statuendum sit; dum autem in quo genere impedimentum sit ignoramus, ipsius quoq; resistentiæ genus ignoramus, ignorato autem rei genere, nihil de eius essentia nosse possumus. Quidam recentiores resistentiam redigunt ad secundam speciem qualitatis, quæ dicitur potentia, vel impotentia naturalis: nam resistentia, quam ferrum facit secanti, nil aliud esse videtur, quam

C impotentia naturalis patiendi ab agente secare nitente; & dicere ferrũ resistere secanti, idem videtur ac dicere, non posse, seu non facile posse secari, quemadmodũ paleam non resistere igni est facilè pati ab igni. Sed hæc sententia, quanquam primo aspectu aliquid habet probabilitatis, tamen si bene perpendatur, vera non est; quoniam non idem est potentia agendi, atq; agere actu, nec potentia patiendi, ac pati actu: nam potentia agen-

D di, & potentia patiendi est in secunda specie qualitatis; sed actu agere, & actu pati, non sunt qualitates, quum manifestum sit hęc habere proprias categorias actionis & passionis: ita potentia resistendi potest vocari qualitas secundę speciei, est enim potẽtia non patiendi; at actus ipse resistendi non est qualitas, sed quoddam aliud, & videtur euitari non posse quin sit agere, vel pati, vt vox ipsa significare videtur. Ob id recentiores quidam hæc consi-

E derantes dixerunt, resistentiam esse in categoria actionis, & pro hac sententia adduxerunt verba Aristotelis in memoratis locis, præsertim quarto de ortu animalium, cap 3. vbi dicit calfaciens refrigerari. Sed illi resistentiam cum reactione confuderunt, nam positruam reactionem esse actionem quis negare potest, videntur autem ipsimet suam sententiam euertere, & eiusdem suum patefacere, dum in illis, quæ agendi vim non habent, asserunt

F dari resistentiam, eamque non esse amplius in genere actionis, sed in secunda specie qualitatis, quæ dicitur impotentia naturalis. dum enim fatentur dari resistentiam sine aliqua actione, fatentur etiam esse quiddam diuersum a reactione; itaque etiam in illis, quæ reagunt, aliud est resistentia, aliud reactio, prode non potest resistentia poni in categoria actionis. Quidam verò alij recentiores reprobant quidem & ipsi sententiam Pomponatij, tanquam non declarantis quid sit resistere, tamen ipsi postea in eundem errorem labun-

Recentiorum obiectio contra Pomponatium.

Recentiorum opinio.

Confutatio.

Aliorum recentiorum opinio.

Confutatio.

Aliorum recentiorum error.

labuntur, multa enim dicunt pertinentia ad docendum cur fiat resistentia, sed in quonam genere sit, non declarant; quare adhuc quid sit ignoramus. Nobis igitur considerandum manet quid sit resistere, nam cognita eius essentia faciliùs postea erit causam inuestigare, & adducere. Credo resistentiam in nulla esse categoria directè, neque esse aliquid positiuum, sed priuatiuum, proinde per reductionem tantùm esse in generibus actionis & passionis; est enim priuatio quædam actionis & passionis, vt considerantibus potest esse manifestum; quia nil aliud est agenti resistere, quàm non pati ab illo, proinde & ipsum agens non agere, si perfectè illi resistatur ne agat; vel si quadantenus tantùm illi resistatur, est non facilè pati, proinde agens non facilè agere: est igitur per reductionem propriè in categoria passionis, & respectu agentis est etiam modo aliquo in categoria actionis. Propterea optimè naturam resistentiæ declarasset Pomponatius per verbũ impedire, si declarasset quid sit impedire, & dixisset esse quid priuatiuum, nõ positiuum; nam dicere parietem impedire me Sol me calefaciat, non est dicere aliquid positiuũ, quòd insit parieti, sed solùm est dicere me non pati à Sole, & Solem in me non agere. sic dicere nimiam distantiam impedire ne ignis aliquis me calfaciat, est dicere distantiam loci facere priuationẽ actionis in igne, & passionis in me: hoc idem dicendum est de illo, quod non sit penitus impediens, sed secundum quid, vt considerãti patet. Quoniam igitur resistentia impedimentum quoddam est, vt rectè Pomponatius dixit, impedimentum autem est priuatio, quod ipse videtur ignorasse; considerandum est vndenam proueniat hoc impedimentum, quod vocatur resistentia, quandoquidẽ priuationes quoque causam aliquam habent. Certum est, materiã non posse huius impedimenti causam esse: nam si resistentia est priuatio passionis, natura autem materiæ est prima radix, & prima causa omnis passionis, non potest eadem esse causa impediendi passionẽ, sed potiùs promptissima est ad quodlibet patiendum. Relinquitur vt causa resistentiæ sit forma, qua in re concordes esse omnes videntur, sed in modo dissident: aliqui enim considerantes esse officium formæ agere, necessarium esse putarunt, vt quantum actiua quælibet forma est, tantum sit etiam resistiua; quam sententiam si admitteremus, sequeretur debuisse ignem iampridem omnia consumpsisse, & in ignem mutasse; quum enim maximè omnium sit actiuus, si esset etiam maximè omnium resistitiuus, nulla afferri posset ratio, cur non sint omnia in ignem mutata: quoniam igitur ad seruandum elementorum æquilibrium pro ipsorum cõseruatione necessarium fuisse videtur, vt maxima actio cum minima resistentia coniungeretur, & maxima resistentia cum

Opinio propria.

Pomponatij defectus.

Quæ sit causa resistẽtiæ.

Aliquorum opinio

Confutatio.

A minima actione, ideo alij dixerunt, in qualitatibus elementorum duos esse ordines inter se contrarios, vnum actionis, alterum resistentiæ: & in actione primum locum obtinere calorem, qui maximè omnium qualitatum est actiuus, secundum verò frigus, tertium humiditatem, quartum demum siccitatem, quæ minime omnium est actiua. Huic contrarium statuunt ordinem resistentiæ, siccitatem enim maximè resistere di-
B cunt, aliquantò minùs humiditatem, adhuc minùs frigus, minimam autem resistendi vim obtinere calorem. Mihi tamen videtur hæc sententia vrgeri eadem difficultate; sequeretur enim similiter ignem iampridem omnia consumere debuisse, quum per calorem sit maximè actiuus, & per siccitatem maximè resistitiuus. quamuis enim non per calorem resistat, tamen satis est si resistat per siccitatem, ne ab aliis elementis mutetur; non
C facit enim calor ne resistat per siccitatẽ, sicut etiam siccitas, quum parum actiua sit, non propterea facit ne per calorem maximè agat; attamen videmus ignem, etsi maximè siccum, minimam tamen resistendi vim habere; igitur non rectè in siccitate constituitur maxima resistentia. Alia multa, quæ ab aliis dicuntur, omitto, quoniam omnia apud Pomponatium, & alios legi possunt: dicam quid ipse sentiam; & aliqua aliorum dicta re-
D cipiendo, aliqua etiam, quæ ab aliis dicta non sunt, adiiciendo, nitar huiusce rei veritatem reddere manifestam. Resistentiam prouenire à forma, vt multi dicunt, omnino confitendum esse arbitror ob rationem antè adductam; sed vanam esse puto nonnullorum additionem, qui dicunt resistentiam fieri tum à forma, tum ab annexis, hoc est, ab affectionibus, & accidentibus subiecti, quæ sunt coniuncta cum forma, nam ab his quo-
E que fit resistentia; vt ignis in ferro magis resistit, quàm extra ferrum, idque non propter formam ignis, sed propter densitatem materiæ, sic terra propter densitatem maximè resistit aliis elementis; dantur igitur aliqua accidentia in subiecto patiente, quæ faciunt vt illud ægrè patiatur, & agenti resistat. Ego autem arbitror soli formæ esse resistentiam attribuendam; accidentia enim vel insequuntur formam, vt densitas terræ, vel illi penitus
F accidunt, vt densitas igni existenti in ferro: de illis quidem, quæ formam insequuntur, clara res est, forma enim vt non agit extra, nisi per accidentia media, ita neque resistit actioni agentis externi, nisi per accidentia consequentia: licere igitur hæc resistere agenti, est dicere formam per hæc, actio enim magis est tribuenda primario agenti, quàm secundario, vt ait Aristotel. in context. 33 8. Physic. quia causa secundaria non per vim propriam agit, sed per vim causæ primariæ. Si verò accidentia formam non insequantur, sed extra-

Aliorum opinio.

Confutatio.

Opinio propria.

Opinio aliorum.

Confutatio.

nea sint, ab his non fit resistentia, nisi per accidens; per se enim semper fit à forma, vt in exemplo ab his adducto notare possumus; densitas enim ferri nihil conferret ad resistentiam ignis, nisi ignis suapte natura resisteret extinguenti: quoniam igitur præcipuum resistens est forma ignis, densitas autem ferri facit vt in parua illa mole sit constipatum multum ignis, & à multo igni maior fit resistentia, quàm à pauco, ideo densitas facit vt ille ignis magis resistat; proinde non per se resistit, sed per accidens, quatenus facit vt ibi sit multum ignis, qui secundùm propriam naturam resistit; in multo enim quàm in pauco maior vis inest, vt agendi, ita & resistendi. Alium quoque errorem mihi videntur istimet committere, dum declarant, quomodo forma faciat resistentiam; dicunt enim formam resistere agendo, & eius resistentiam esse actionem: quod declarant exemplo illius, qui gladio ictus inimici reiiciat, agendo enim resistit, & illa actione vires etiam inimici obtudit: sic ergo & quando agit ignis in aquã, dicitur aqua resistere, & actionem ignis retardare, quatenus reagendo minuit caloré ignis, resistit enim dum vires agentis reddit debiliores: quum igitur hæc resistentia sit actio quædam, hinc colligunt, de hac actione verum esse id, quod aliqui dixerunt, quamlibet formam tantam habere vim resistendi, quantam habet agendi. Sed meo quidem iudicio hoc nulla ratione probãdum est, quia sic non distingueretur resistentia à reactione positiua; distinguitur tamen, quia resistentiam coo cedunt omnes, reactionem non omnes; quocirca illi, qui talem reactionem negant, negarent etiam resistentiam in tali reactione constitui, quum resistentiam concedant. Præterea hanc non possumus appellare resistẽtiam, nisi per accidens; quia per se & primò non est nisi actio, hanc autem consequitur vt imminuatur proportio agentis ad patiẽs, ita vt minùs agat: quare hæc impropriè vocatur resistentia, vt ait Pomponatius in cap. 5. sect. 2. libri sui; non enim immediatè resistit' patiens agenti, sed quatenus obtundendo eius vires ab eo minùs patitur: adde quòd non semper verum est id, quod ipsi dicunt, per hanc reactionem imminui proportionem agentis ad patiens; imò frequentius euenit, vt augeatur; nam si agens sit validius patiente, augetur ista proportio, quia magis imminuitur ab agente vis patientis tum actiua, tum resistitiua, quàm à patiente imminuatur vis agentis per reactionem. Ideo præterea decepti sunt, quòd non viderũt alium magis proprium resistendi modum, quo forma abſq; vlla actione resistere dicitur, isq; non fuit omnibus incognitus, vt apud Pomponatium legere possumus: aliqui enim considerárunt quamlibet formam habentem contrarium præditam esse duabus viribus, quæ confundendæ

De modo quo forma resistit, opinio aliorum.

Confutatio.

Aliorum opinio vera.

A non sunt; est enim tum actiua in contrarium, vt calidum in frigidum, tum sui ipsius conseruatiua, & se conseruare nititur quantum potest, ideò conatur actionem agentis non admittere, & vel omnino impedit ne agat, vel saltem quadantenus actionem eius retardat, & hac ratione resistere dicitur, etiam nulla eius reactione considerata: huius igitur impedimenti nulla alia est afferenda causa, nisi ipsa formæ natura, quæ se conseruare volens, non statim admittit actionem agentis, à

B qua necesse est imminui ipsius vires, ac tandem etiam destrui: hæc propriè resistentia dicitur, propulsatio quædam actionis absque vlla reactionis consideratione, & propulsatio talis, quæ non habet aliud esse, quàm priuatiuum; est enim tantummodo actionis non admissio, siue non passio, & insequitur naturam formæ nitentis se conseruare, & est diuersum quiddam à reactione;

C quod quidem illi, qui dixère, non dari positiuam reactionem, sed priuatiuam, cognouisse videntur: etsi enim in eo sunt reprehendendi, quòd positiuam non concesserunt, in hoc tamen optimè senserunt, quòd hanc ab illa differre existimárunt, & quòd hanc vocàrunt priuatiuam, quia reuera nil aliud est resistentia, quàm priuatio, licèt positiuam formæ naturam insequatur. Differre autem à reactione resistentiam testatur experientia,

D qua etiam ostenditur falsitas sententiæ illorum, qui dicunt quamlibet formam habere tantam resistendi vim, quantam agendi; terra enim magnam vim resistendi habet, quia in ignem etiam iniecta, non absumitur, agit autem debiliter; sic res terræ, vt lapis, plurimùm resistunt, parum autem agunt; contrà verò ignis plurimùm agit, parum resistit, quia facilè extinguitur: patet igitur res non tantam habere vim resistendi, quantam habent agendi, patet etiam dari vim re-

E sistendi, quæ non est vis actiua, sed alia quædam sine actione: hoc autem factum est à natura, propter rerum conseruationem, quia sic seruatur æqualitas virium in rebus actiuis & passiuis; quæ non in eo consistit, vt æquas agendi vires habeant; sed vt quantum hæc actiua est, tantũ sit illa resistitiua, vt quantum actiuus est ignis, tantum est terra resistitiua, & quantum actiua terra, tantum resistitiuus

F ignis: sic igitur seruantur, nec vnum ab altero absumitur, nisi quum portiones ita inæquales sumuntur, vt propter maiorem quantitatem alterum habeat maiorem agẽdi vim, quàm alterum resistendi, tunc enim præualet, ac destruit illud. Ob aliam quoque rationem non debuit quodlibet æquas habere vires ad se tuendum, & ad alia opprimenda: quemadmodum enim scribit Aristoteles in libris de Partibus animalium, natura nihil facit superuacaneum, ob idque dedit singulo animali vnum tantùm instrumentum ad se

Nota duas vires formæ.

Resistentia quid sit.

Quòd forma non tantũ sit actiua, quantũ resistitiua.

tuta-

tuendum, non plura, vt equis pedes posteriores, bobus cornua, canibus dentes, & aliis alia; superuacaneum enim fuisset equis dare etiam dentes ad mordendum idoneos: hoc idem de elementis, ac de mistis inanimatis, quæ elementorum naturas redolent, dicendum est; hæc enim omnia se conseruant, vel destruendo alia, vel aliis opprimere nitentibus resistendo, & eorum actionem non recipiendo, quæ duæ conditiones nulli simul datæ sunt summæ, sed vna tantùm summa, vel duæ mediocres: terra enim maximè resistit actioni externæ, sed minimam agendi vim habet, contrà ignis plurimùm agit, minimam habet resistendi vim, elementa verò media vtrunque habent mediocriter, videtur tamen aqua plus agere, quàm resistere, & aer plus resistere, quàm agere: & horum omnium causa (vt ego arbitror) non in singulam elementarem qualitatem referenda est, qua in re plures decepti sunt, dicentes calidum esse maximè actiuum, siccum verò maximè resistitiuum, & alia similiter; sed in varias primarum qualitatum coniugationes, calidum enim cũ sicco magnam agẽdi vim habet, minorem cum humido; videtur enim humiditas vires caloris obtundere, nec posse pati summum calorem, contrà verò frigus magis agit cum humido, quàm cum sicco, ideò magis est actiua aqua, quàm terra: sic calidum cum sicco parum resistit, cum humido multùm; contrà verò frigidum cum sicco plurimùm resistit, cum humido minùs: hæc autem omnia dicentes, dicimus formas elementorum & agere, & resistere per medias qualitates, quæ eas insequuntur, sicut antea dicebamus. Neque est vnquam prętermittendum id, quod antea monuimus, maiorem, & minorem tum actionem, tum resistentiam non solùm à naturarum diuersitate prouenire, sed etiam à diuersis quantitatibus eiusdem naturæ; magis enim agit, & magis etiam resistit maior terra, quàm minor, & maior ignis, quàm minor: ideò fieri potest, vt plus agat magna terra quàm paruus ignis, quia multiplicantur vires per quantitatis incrementum, licèt gradus non intendatur, idem enim est gradus caloris in magno igni, atque in paruo: nec dicere possumus, in maiore esse maiorem calorem, si vterq; est summus calor, sed dicere tamen possumus, in igne maiore esse plus caloris quàm in minore; ideò alicuius patientis vires minor ignis superare non poterit, maior tamen poterit, nam si quantitas duplicetur, crescit proportio, & fit tanquam duorum ad vnum, quæ priùs erat tanquam vnius ad vnum, si priùs æquales vires habebant; sicuti si tres sint homines æqualis roboris inter se, & eorum duo inuicem pugnent, neuter alterum vincet, sed si duo simul iuncti pugnent cum tertio, facilè eum superabunt, quia plus roboris habent duo simul sumpti, quàm vnus.

Causa maioris, & minoris resistentiæ quænam sit.

Collectio totius veritatis de Reactione in motu alterationis. Cap. VI.

EX his omnibus, quæ hactenus declarata sunt, possumus duabus assertionib. colligere, quid sentiendum sit de reactione in motu alterationis, quarum prior hæc est: Si actio sumatur pro sola impressione graduum, necesse est in omni alteratione reactionem fieri patientis in agens proximum, dummodò conueniant in materia, & conuenienter propinqua sint, & secundùm quantitates commensurata. Huius ratio clara sumitur ex iis, quæ dicta sunt: quando enim agens appropinquat patienti habenti aptitudinem recipiendi eandem qualitatem, quàm illud agere potest, necesse est, vt actio fiat: quando igitur calidum frigido cõuenienter appropinquet, necesse est vtrunq; in alterum agere, quia contraria versantur in eodem subiecto, & id, quod est actu calidum, est potestate frigidum, & illud, quod est actu frigidum, est potestate calidum; vtrunque igitur ab altero pati necesse est; sicut enim vtraque qualitas actiua est, ita subiectum vtriusque est æquè vtriusque receptiuum, & dum habet vnã actu, potest à contraria pati, & eam recipere: neque est quòd aliquis obiiciat, vnum esse validius altero, hoc enim facit quidem, ne vtrunque possit alterum penitùs vincere, quia si vnum vincit, necesse est alterum vinci, non vincere; at non facit, quin etiam id, quod inualidius est, antequam victum penitùs, ac destructum sit, imprimat aliquid in alterum validius, quum habeat qualitatem actiuam, & alterum habeat materiam passiuam, & receptiuam illius; imprimi autem gradus frigoris non potest in subiecto calido, quin aliquem caloris gradum extinguat, & ita alterius calorem obtundat; ideò necesse est, vt agente calido etiam validiore in frigidum, obtundatur, ac remittatur agentis calor, etiamsi in fine pugnæ totum frigus sit destruendum: hæc autem omnia intelligenda sunt, adiectis conditionibus memoratis, nempe vt sint propinqua, non impedita, & quantitatibus cõmensurata: quoniam enim in quantitate maiore inest vis actiua maior, ideò si vnum nimio excessu alterum superet, nulla fit reactio; vt si in ignem fornacis ardentem iniiciatur palea, credibile est eam ab igne statim absumi, sine vlla reactione, ob virium inæqualitatem incomparabilem; ideò has omnes conditiones constituisse Aristotelem credẽdum est, quando vniuersè dixit, omne agens naturale conueniens in materia cum patiente in agendo repati. Altera assertio est: Si actio sumatur pro perfecta pugna duorum inter se cum victoria alterius, reactio positiua impossibilis est. quoniam ita sumendo reactionem, nomen reactionis implicat contradictionem, quum fieri non possit, vt aliquod destituat a-

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

liquod aliud, & ab illo vicissim destruatur, ita vt & illud perfectè mutetur in hoc, & hoc in illud, vt si agant inuicem portio aquæ, & portio aeris, reactio quidem fiet accepta pro impressione gradus, at non pro perfecta victoria; nam si validior sit aer, tandem mutabit aquam in aerem, nec fieri potest, vt etiam ille idem aer simul in aquâ mutetur: ob eandem rationem antea dicebamus, reactionem in mutatione substantiali non posse locum habere, nisi ratione alterationis præuiæ; in hac enim fit reactio sumpta pro impressione gradus qualitatis; sed in eductione formæ substantialis ne imaginari quidem reactionem aliquam possumus; agens enim interimit subitò formam patientis, nec potest ipsum quoque eodem momento interimi ab illo; hoc enim esset remanere vtrunque integrum, & vtrunque interiisse, quæ est repugnantia manifesta: & eadem ratio viget in alteratione, quæ sumatur pro perfecta victoria agentis: de mistione autem alia ratio est; nam miscibilia interimunt quidem se mutuò, neutrum tamen mutat alterum in suam naturam, qualem mutationem nos in præsentia consideramus, sed mutantur ambo in aliam quandam naturam mediam diuersam ab vtrisque. Cæterùm ea, quæ hactenus diximus, vrgeri videntur difficultate non parua, quæ multos conturbauit: nam si agant inuicem aer & aqua, validior autem sit aer, & tandem vincat aquam, ipse quoque aer in fine pugnæ manebit ob aquæ reactionem debilitatus; ergo finem quoque pugnæ spectando mutua est reactio, & mutua victoria; siquidem etiam aqua vicit aerem aliqua saltem ex parte, quum extinxerit in aere gradum aliquem caloris naturalis: oporteret itaque naturam aeris in fine pugnæ integram seruari, si verum esset id, quod diximus, non esse victoriam mutuam. Vt dubium hoc, & alia quoque plura soluantur, sciendum est, non esse necessarium, vt ex qualibet remissione qualitatum elementarium fiat remissio etiam formæ substantialis; quoniam remissio formæ elementaris non potest fieri, nisi cum ipsius elementi interitu, ac qualitatis remissio fieri potest, etiam integra manente elementi natura: etenim si intra quosdam terminos fiat intensio, vel remissio qualitatum naturalium in elemēto, forma integra manet: quòd si intensio vel remissio modum excedat, forma quoque destruitur, & migrat in formam misti, si mutua fiat remissio omnium formarum elementarium; vel mutatur vnum elementum in aliud, si alterius forma seruetur, alterius verò destinatur; tūc enim in elemento succumbente, tanta est facta qualitatum remissio, vt forma quoque sit remissa, proinde necessariò interierit: in elemento autem præualente, atque vincente minor facta est naturalium qualitatum remissio, quare forma & natura elemēti seruata est integra; nam si hæc quoque intereat, mistio fit, vt modò dicebamus, & formæ elementares migrant in vnam formam mediam, quæ est misti. itaque si in mistione mutationem formę substantialis, quæ alterationis terminus est, attendamus, negare non possumus, in mistione mutuam esse omnium miscibilium victoriam, quatenus quodlibet est à sua natura distractum ob actionem aliorum: quodlibet igitur & vincit, & vincitur secundùm partem, licèt enim in omni mistione vnum elementum aliis dominetur, victum tamen illud quoque esse dicitur, quatenus non seruat ampliùs suam naturam, sed in naturam misti migrauit; sed hæc postea, quum de mistione loquemur, manifestiora fient. Ex his colligimus secundam nostram assertionem non esse omnino veram de mistione, quādoquidem manifestum est, in mistione absoluta, omnia elementa agentia & patientia interiisse, quia omnia à suis naturis distracta sunt, & modo quodam omnia sunt victa, licèt modo quodam dicere possumus, vnum aliquod ipsorum vicisse, ad cuius naturam magis vergit illud mistum; & hac ratione dicere possumus, non esse victoriam mutuā, quatenus non possunt plura esse præualentia, sed est vnum tantummodo. Potissimè autem locum habet assertio nostra extra mistionem, quando duo contraria agunt inuicem, & alterius natura seruatur: nam si duo elementa inuicem agant, & patiantur, & alterius forma aboleatur, alterius verò seruetur integra, certum est, hoc solùm perfectam victoriam obtinuisse, ratione formæ substantialis, ratione autem qualitatum si non omnino perfectam, quia ipsum quoque est debilitatum, saltem modo aliquo victoriam obtinuit, & secundùm gradus, quia minùs est debilitatū, quàm alterum contrarium, quod illi succubuit: non est igitur ita intelligenda victoria vt vincens nullo dicatur affectum esse detrimento; hoc enim minimè dicendum est; sed vt sit quidem passum aliquam remissionem, sed minorem, quàm alterum, quod victum esse dicitur: hoc igitur modo victoriam intelligendo cum respectu ad alterum, quem respectum victoriæ nomen denotare videtur, non potest mutua esse victoria agentis & patientis in tota pugna: dictum autem illud Aristotel. & Auerrois, actio nō fit, nisi ab inæquali superante, non est intelligendum sumendo amplissimè nomen actionis, sed in illa tantùm actione verum est, in qua alterum dicatur agens, alterum verò patiens; hæc enim nominatio fit ab excessu, & defectu vitiorum, dum totam eorum pugnam respicimus.

De Reactione in motu locali.

Cap. VII.

Considerandum manet, quomodo in motu locali reactio fiat; hanc enim ponere

ponere manifestè visus est Arist. in 4. lib. de Animal. ortu, cap. 3. dum inquit, pellens pellitur; & in 3. Physic. contex 8. ac 16 vniuerse de omnibus pronuntiasse videtur, præsertim vero de motu locali, omne mouens physicè in mouendo moueri: videtur etiam res ipsa satis manifesta, & per experientiam comprobata; nam si trabs erecta stet, ita vt leui in eam facto ictu cadere possit, & saxo, vel pila lignea percutiatur, cadit trabs, & pila repercutitur, quare pellens pellitur ab illo ipso, quod ab eo pellitur; sic etiam in ludo pilarum in mensa videmus pilam percutere aliam pilam, & illam pellere, & ipsam quoque pellentem pelli ad aliam partem ex eodem ictu, neque rectà suum motum prosequi; duo quoque gladij se mutuò percutientes, se mutuò secāt & obtundūt; imò hoc idem euenit altero solo percutiente, altero autem quiescente; serra etiam secans lignum, non secatur quidem ab illo, hebetatur tamen, proinde repatitur aliquid ab illo eodem ligno in illa eadem actione. Attamen dubium est, an ita sit in omnibus: Aristoteles enim de omnibus vniuersè protulisse videtur in 3. Physic. dicens, omne mouens physicè in mouendo mouetur; & in 4. de Ortu animal. cap. 3. hoc idem dicit, & addit, excepto primo. In multis tamen hoc verum esse non videtur; nam homo hominē pellit, nec ab eo pellitur, manus mouet baculū, nec mouetur à baculo. Videtur dici posse, omne mouens corporeum mouerit quidem, non tamen necessariò moueri ab illomet moto, sed vel ab illo, vel ab aliquo alio, vel etiam à semetipso; qua ratione propositio Aristotelis vera est de omni mouēte corporeo, etiam de Cœlo; mouet enim inferiora, & mouetur necessariò, licet non ab ipsismet inferioribus; sic pellens pellitur, non tamen ab illomet, quem pellit, sed à seipso, quatenus non posset illum pellere, nisi ipse moueretur: hoc significare videntur verba Aristotelis in loco prædicto 4. de Generat. animal. dum vniuersè de omnibus dicit, omne mouens mouetur, & excipit solum primum, quod est immobile; quare vult Cœlum quoque hac propositione comprehendi: prætere addit [*motu aliquo*] quasi dicens, vel mouetur à moto, vel ab aliquo alio; satis enim est, si omne mouēs corporeum motu aliquo moueatur dum mouet. Veruntamen si exempla ab Aristotele ibidem adducta perpendantur, significat mouens moueri à moto, nam dicit [*pellens pellitur quodammodo, & quod premit, reprimitur*] imò etiam apertè ibi dicit Aristoteles, mouens moueri, & repati ab ipsomet patiente: quare dicendum videtur, Aristot. loqui præcipue de illis mouentibus, quæ conueniunt in materia cum motis; in his enim mouens mouetur à moto, nempe mouens propinquum & corporeum: hoc quidem in illis, quorum antea exempla attulimus, manifestum est; in aliis verò, in

Nota quomodo in motu locali reactio fiat.

A quibus dubium videtur, ita potest declarari. Sit spatium A B. in cuius medio sit punctum, C. pellat aliquis alium ab A. ad B. necesse est, vt pellendo sentiat resistentiam, qua repellitur quodammodo, & motus ille est compositus, constans modo quodam ex pulsu & repulsu, quia nisi ille, qui pellitur, resisteret, pellens tanto quodam suo conatu eum ad B. vsque pelleret, sed resistentia facit, vt illo conatu non pellat, nisi vsque ad C. quare moB tus ille constat quodammodo ex duobus contrariis motibus, quia perinde est, ac si pellens pellat alterum vsque ad B. deinde ab illo repellatur à B ad C. vsque, vincit enim primus pellens, ideò maior est motus ab A. ad B. quàm à B. ad C. quamobrem ibi illud idem contingit, quod in alteratione contingere dicebamus: sicut enim calefaciens dicitur refrigerari, non quòd calorem simul cum frigore habeat, tanquam duas qualitates, sed C quòd calorem habeat remissiorem, quàm priùs; ita hìc non dicimus fieri seorsum hos duos motus, vnum pulsionis ab A. ad B. alterum repulsionis à B. ad C. sed vnum, qui etiam solus apparet, ab A. ad C. hic enim est, qui præualet, & est minor, quàm esset si pellens non repelleretur; qui enim deberet esse ab A. ad B. est solùm ab A. ad C. & est veluti motus mistus ex duobus contrariis motibus cum dominio vnius, qui fit à primo pellenD te, tanquam validiore: hoc significauit in dicto loco Aristot. dicens [*pellens pellitur quodammodo*] non enim absolutè dicit pellens repelli, quasi retrò pellatur; sic enim non diceretur pellens, sed pulsus; sed quia quum reuera pellat, est in illa pulsione repulsio aliqua admista, quæ facit, ne tanta sit pulsio, quanta esset sine illa repulsione: in pressione autem clarior res est, premens enim (inquit Aristotel.) reprimitur, quia si digito remE aliquam premamus, ab illa vicissim reprimitur digitus: si verò gladio secemus aliquid non secatur quidem vicissim gladius, obtunditur tamen, idcircò inquit ibi Aristot. [*motu aliquo*] indicans non esse necessarium, vt repassio sit secundùm eandem speciem, seu modum motus, sed esse necessarium, vt aliquo motu repatiatur, & aliquam mutationem recipiat etiam mouens à moto. De Cœlo autem mouente hæc inferiora verum quidem F est illud Aristotelis dictum, non tamen omnino, neq; eo modo, quo de his inferioribus mouentibus, sed modo aliquo, quatenus non mouet hæc inferiora, nisi ipsum quoq; moueatur, etsi non ab illis; ob id Cœlum quoque comprehendi videtur illa vniuersali Aristotelis propositione in lib. 3. Physic. omne mouens physicè in mouendo mouetur: at de mouentibus inferioribus verum est etiam intellectum de reactione; mouens enim repatitur aliquid ab ipsomet moto; & huius rationem affert Aristoteles in contex. 53. lib. 3.

A C B

de Ortu & interitu, quia conueniunt in materia; etenim quæ in materia non conueniunt, ea agunt quidem, sed non repatiuntur: ideò quando Aristoteles libro 4. de Ortu animalium, cap. 3. inquit [*excepto primo*] quod immobile esse significat, ea verba intelligi possunt de primo mouente corporeo, quod Cœlum est; quum enim præcedentibus verbis expresse dixisset, omne mouens moueri vicissim à patiente, & moto, postea excipit Cœlum, quod vocat immobile, id est, non ab his inferioribus vicissim mobile, ita enim agit, vt ab his non repatiatur, & hac ratione vocatur immobile.

Contrariorum argumentorum solutio.
Cap. VIII.

Ad primum argumētum. VERITATE declarata, ad argumenta initio adducta facile est respondere. Ad primum iam responsum est: quando enim Aristoteles & Auerroes dicunt, actionem non fieri nisi à superante, totam pugnam respiciunt, qua debeat patiens mutari ab agente, ita vt illud dicatur absolutè patiens, hoc verò ob victoriam dicatur absolutè agēs, quia mutauit alterum in naturam suam; hoc enim facere minimè potest, nisi præualeat patienti; per hoc tamen non stat, quin durante pugna patiens quoque reagat in agens, etiamsi non vincat illud; quia reactio non debet esse cum victoria, proinde sub illa Aristotelis propositione non continetur, quoniam patiens non est absolutè nominandum agens, sed solùm reagens, quia eius natura mutanda est; alterum verò, cuius natura est seruanda, nominatur absolutè agens, etiamsi repatiatur, & ex pugna debilitetur: sic igitur agens appellari non potest, nisi superet, eaque est mens Aristotelis in illa propositione, vt manifestum est illa considerantibus, quæ ab ipso dicuntur de mistione in contex. 88. & 89. lib. 1. de Ortu & interitu: ibi namque duo ponit genera actionum; vnum, quando patiens mutatur in naturam agentis, tanquam dominantis; alterum, quando vtrunque mutatur quodammodo in alterum, vt in mistione fit; neutrum enim remanet, sed medium diuersum ab vtroque: sunt autem ibi notanda Aristotelis verba, qui vtrunque vocat dominans, non alterum determinatè, propterea quòd non remanet determinatè natura alterius, sed vtrunque ex natura sua distractum est ab altero: vtrunque igitur vincit, & vtrunque vincitur; quare illa non est talis pugna, in qua alterum possit determinatè vocari agens, & alterum patiens, quum neutrius natura seruetur; proinde huiusmodi actio nō comprehenditur sub illa propositione Arist. & Auerr. actio non fit, nisi ab inæquali præualente, seu (vt Latini nostri loquuntur) a propotione maioris inæqualitatis: primum ergo hoc argumētum nullius est roboris: ideò argumentum quoque Suessani, quod diuersum ab hoc esse non videtur, facile soluitur; ipse enim dicebat, agens debet esse validius patiente, ergo quantam habet potentiam agendi in illud, tantam etiam habere debet se defendendi, ne ab eo aliquid patiatur; dicimus enim negandum esse consequens, & ratio negationis manifesta est, tum quia agens agit ratione formæ, patitur autem non ratione formæ, sed ratione materiæ; quum igitur statuantur conuenire in materia, necesse est vt agens quoque aliquid patiatur ob rationem antea declaratam; tum etiam quia etiam solam formam spectando iam ostendimus, non æquas in singula re esse vires agendi in aliam, & resistendi, seu defendendi semetipsam: quisquis ergo ea, quę antea diffusè declarauimus, bene consideret, facilè intelliget, argumentum hoc nihil habere efficacitatis. *Ad argumen tū Suessani.* Secundum argumentum, etsi multis arduum visum est, leuissimum tamen est, ac facilè soluitur. *Ad secundū.* Primùm quidem dicere possemus, illud ad rem non facere, siquidem loquimur de agente corporeo, & proximo patienti; quare dum sumitur ignis & aqua cum aëre medio interposito, nec ignis agit immediatè in aquam, nec aqua in ignem, sed ambo in aërem medium: quòd si illi quærant, quomodo possit idem aër simul calefieri ab igni, & refrigerari ab aqua, hæc est alia difficultas, quæ ad præsentem considerationem non pertinet, loquimur enim de reactione patientis in agens pximum; ideò id solùm esset nobis considerandum, an aër ille in ignem reagat, vel etiam in aquam, nam ignē & aquam esse duo distincta agentia, manifestum est. Dicimus tamen, hanc quæstionem, siue opportuna esse dicatur, siue importuna, facillimè solui, & nihil in se habere difficultatis: nam si quis similiter quærat de aqua feruentissima, quæ cum aqua frigidissima commisceatur, quomodo possint duo contraria simul esse, nempe magnus calor, & magnum frigus, responsio in promptu est: duo contraria integra & perfecta in eodem subiecto simul existere nequeunt; at fracta, & mutuò castigata, & ad vnam mediam qualitatem redacta, possunt simul esse in eodem, sicut ibi patet; nam tota illa aqua neque frigidissima ampliùs est, neque feruentissima, sed tepida. Sic igitur ad argumentum dicendum est, aër ille medius & calorem ab igne recipit, & frigus ab aqua, nō tamen vt duas qualitates distinctas contrarias, sed vt vnam mediocrem ex vtrisq; prouenientem; ignis enim in illum aërem agit per calorem, tamen non tantum caloris imprimit, quantum deberet imprimere, quia castigatur, & remittitur à frigore, quod eodem tempore imprimit aqua; sic etiam aqua non tantum frigoris imprimit, quātum imprimere deberet, quia castigatur a calore, quem imprimit ignis; ab vtrisque igitur contrariis agentibus

gentibus simul patitur idem aër medius non A tamen recipit duas qualitates contrarias extremas, tanquam distinctas, sed vnam mediocrem, quæ ex earum commistione exoritur; agens enim non agit nisi in patiens aptum ad recipiendum; maiorem igitur calorem imprimeret ignis ille in illum aërem, si nulla tunc aqua in eundem aërem ageret, sed propter illius aquæ actionem non ita est aptus ille aër ad recipiendum calorem ignis, sicuti esset, si nulla in eum aqua ageret; & è contrario non B est ita aptus ad recipiendum ab aqua frigus, vt esset, si à nullo tunc igni pateretur; itaque ex vtriusque actione qualitas vna media in illo aëre prouenit, quæ in parte igni propinquiore magis vergit ad calorem, in parte autem propinqua aquæ magis vergit ad frigus. Hoc idem dicendum est de igni immediatè agente in aquam; pars enim aquæ propinquior igni agenti recipit maiorem calorem, quàm pars remotior, quare hæc respectu illius habet rationem frigidi: igitur necesse est, C vt calor partis propinquæ remittatur aliquantum à frigore partis remotioris, & ita minùs caloris recipiat pars illa propinqua, quàm si non haberet coniunctam aliam aquę partem remotiorem: quò fit, vt magis, ac citiùs calefiat ab igni parua aquæ portio, quàm magna; etenim magna iuuatur à partibus distantioribus ab igne agente, quæ fouent partes propinquiores, & faciunt vt illæ minùs D patiantur ab igni, & magis illi resistant; propterea etiam pars remota recipit aliquid caloris à parte propinqua, sicuti vicissim pars propinqua recipit ab ea aliquid frigoris; hoc autem dicere, est dicere, totam aquam recipere calorem ab igni, ita tamen vt in tota sit vnica qualitas media, quæ in parte igni propinqua magis ad calorem vergit, in parte autem remota magis vergit ad frigus: hæc est verissima huius argumenti solutio.

Aliorum responsio.

Aliqui tamen E aliter soluunt: dicunt enim, non posse distingui illius aquæ partes, sed aquam totam pati ab illo igni, tanquam corpus vnum continuum, & totam etiam reagere in illum.

Impugnatio.

Sed experientia docet, hanc responsionem non esse tutam; ego enim vidi carbonem accensum, cuius partem quandam particula aquę extinxerat, manentibus cæteris carbonis partibus accensis, à quibus postea parti extinctæ pristina accensio est restituta: patet igitur, partem F eiusdem continui propinquiorem agenti magis pati, quàm reliquas, & ab illis quoque aliquid recipere, quod illi negant.

Aliorum responsio.

Sunt etiam qui ad argumentum de aëre medio respondeant, esse quidem absurdum dicere duo contraria simul in eodem recipi vt fixa, & permanentia, at non esse absurdum vt transeuntia, cuiusmodi sunt in illo aëre medio calor, & frigus; sunt enim in transitu, quia calor transit ab igni ad aquā per aërem medium, & ita frigus ab aqua ad ignem.

Impugnatio.

Hæc tamen responsio probanda non est; quoniam de accidentibus quidem spiritualibus, à quibus illi decepti esse videntur, verum est id, quod dicunt, siquidem pendent ab agente, à quo producuntur, non à subiecto, in quo recipiuntur; ideo per eundem aërem medium simul transeunt species contrariorum colorum, neque se mutuò vitiant, vel remittunt, neq; inter se commisceri dicuntur: at de materialibus qualitatibus verum non est, hæ namque non possunt per aërem medium transire, quin se mutuò lædant; immò & fixæ in eo remanent vel longo, vel saltem breui tempore, vt in cubiculo remanet calefactus aër etiam post ignis extinctionem; non possunt igitur simul in eodem aëre recipi summus calor, & summum frigus, ita vt vtraque maneant summa: quare abijcienda est hæc responsio, & altera sumenda, quam priùs adduximus.

Ad tertium.

Ad tertium argumentum negandum est consequens; scopus enim agentis est, sibi assimilare patiens quantum potest; ideò si ex pugna sit debilitatum, assimilat sibi patiens, si non omnino, saltem ex parte; non igitur sine suo frustratur, sed eo potitur vel perfectè, vel ex aliqua parte: immò neq; dicendum est, hunc esse naturæ scopum, quem isti fingunt, in actione & passione rerum naturalium inanimatarum; nam si naturæ consilium est, vt ignis vertat perfectè aquam in ignem, & vt aqua vertat perfectè ignem in aquam, nec potest natura fine suo frustrari, vt illi dicunt, quomodo potest duos habere contrarios scopos, quos simul assequi nullo pacto potest? nam si is est finis horum duorum elementorum, necesse est, vt altero saltem natura frustretur. Dicendum igitur potiùs est, naturæ vniuersalis, quæ omnia regit, non hunc esse scopum, sed potiùs vt agant mutuò, & patiantur, & se mutuò obtundant, & vnum alterius vires frangat, propter ipsorum conseruationem, & propter generationem mistorum: quòd si naturam cuiusque rei propriam spectemus, scopus quidem huius ignis est, vertere illam aquam perfectè in ignem, sed illius quoque aquæ scopus est vertere hunc ignem perfectè in aquam; frustrari igitur, & impediri, quid absurdi est, quum id necessarium sit ob repugnantiam contrarij? hoc enim se mutari penitùs non sinit, vtiturq; singulum viribus suis, & nititur, quantum potest, se conseruare, & contrarium oppugnare; idque si facere nequeat, non dicitur suo fine frustrari, quia aliquid agit, etiam quando agit in contrarium validius; vel si aliquam esse frustrationem concedamus, at saltem natura vniuersalis, vti diximus, non [illegible]atur. Falsum præterea est, quòd nunquam possit agens perfectè assimilare sibi patiens; quia si aer muret aquam in aërem, & maneat in qualitatibus debilitatus, in forma tamen substantiali manet integer, & in talem aerem mutauit illam aquam: quòd si

in calore læsus est aliquantum, & mansit minùs calidus, quàm conueniat aëri, restituitur tamen ei pristinus calor à circumstantibus aëris partibus, & ab actione cœlesti: quare etiam aer ex aqua illa genitus vestitur tandem perfectè in aërem. Leuissimum ergo est argumentum hoc, quia hæc omnia in natura contingere necesse est, vt agens quandoq; mutet patiens perfectè in suam naturam, quandoq; imperfectè, quandoque etiam mutare nequeat, quandoque etiam mutetur ab illo; hæc enim omnia eueniunt ex lege naturæ vniuersalis, quæ statuit hæc omnia posse contingere: quoniam igitur propriæ singularum rerum naturæ subditæ sunt legibus naturæ vniuersalis, frustratio est semper referenda ad naturam vniuersalem; quia si natura particularis non potest suam actionem perficere ob repugnantiam contrarij, non est frustratio, quia natura vniuersalis talem rebus naturam tribuit, vt hoc euenire possit, immò vt omnino sit necessarium, vt id possit contingere; si enim nunquam posset accidere, nulla ficret actio inter elementa, vel vnum verteret alia omnia in suam naturam: esset autem hoc potiùs modo frustratio, quàm illo, quia res, & earum vniuersitas non conseruaretur, conseruatio autem rerum est scopus præcipuus naturæ vniuersalis. Ad quartum, concedimus, nullam fieri reactionem, vbi nimia distantia loci prohibet ne fiat. Ad quintum, negandum est consequens; non enim in reactione idem secundùm idem agit, & patitur; sed ignis agit, quatenus calidus; patitur autem, non quatenus calidus, sed quatenus est potestate frigidus; agit enim per formam, & patitur per materiam, vt antea diximus. Quare omnia hæc argumenta, & alia eiusmodi commenta Latinorum vana sunt, & facilè soluuntur per ipsam rei considerationem, quia nituntur oppugnare rem manifestam.

Ad quartũ.

Ad quintũ.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI, LIBER DE MISTIONE.

Mistionis definitio, & difficultates, quæ ex ipsa oriuntur. Cap. I.

DIFFICILLIMVM semper fuit intelligere, quid secundùm Aristot. sit mistio, de qua nunc scribere constituimus; idque discordia interpretum, ac disceptatio declarat, quum multæ, & contrariæ ab his sententiæ Aristoteli attribuantur, & ad hanc vsque diem hæc altercatio perduret: orta autem est hæc in re difficultas ex ijs, quæ ab Aristot. in calce 1. lib. de Ortu & interitu de mistione traditur, & ex ipsa mistionis definitione, quam Arist. tandem colligit in postremis verbis illius libri, dum ait, mistio est miscibilium alteratorum vnio: repugnantia namq; esse videtur in hac definitione; quia, quum dicat, alteratorum, nec dicat, corruptorum, indicat illa quæ commiscentur, in mistione non interire, sed remanere in misto, quod idem denotat etiam nomen mistionis, vt consideranti patet; si enim commiscentur, ergo non intereunt; sed ibi paulò antè ipse quoq; Aristot. apertè dixerat, miscibilia non interire, sed seruari: contrarium autem significat illa vox, vnio; quæ ibi non denotat meram congregationem, siquidem hanc sententiam iam Aristoteles reprobauerat, sed vnionem naturarum, ita vt ex pluribus naturis vna natura oriatur. itaque si plures miscibilium naturæ, quæ priùs erant, non existunt ampliùs, sed vna quædam alia facta est illæ interierunt; id enim quod non est ampliùs, absque dubio interijt; siquidem nil aliud est interire, quàm desinere esse; sed hoc expressè etiam protulerat ibidem paulò antè Aristoteles, dicens, neutrum miscibilium remanere, sed generari quoddam tertium ab illis diuersum. Hac igitur de re est nobis in præsentia disputandum, vt omni, si fieri possit, difficultate sublata, definitio mistionis clara & perspicua reddatur; quam bene intelligere non possumus, nisi ea, quæ tetigimus, dubia soluantur: hæc aũt duo sunt potissimè: vnum de formis elementorum, an seruentur in misto, alterum de eorundẽ qualitatibus, quas in præsentia statuimus non esse formas elementorum, sed accidentia consequentia. Repugnantia autem prædicta traxit alios

xit alios in varias opiniones, quæ mihi videntur quatuor esse ad summum, easque singillatim cum earum argumentis nos considerare oportet, postea verò rei veritatem declarare nitemur, ac denique omnia aduersantia argumenta soluemus.

Auicennæ opinio & argumenta.
Cap. II.

PRIMA est Auicennæ sententia ab Auerroe relata, & confutata in comment. 67. lib. 3. de Cœlo: putauit enim Auicenna formas elementorum remanere in misto integras, & nulla ex parte læsas; qualitates verò manere quidem, non tamen integras, sed castigatas, & fractas ob mutuam inter se actionem & passionem. Ad hanc sententiam comprobandam visus est hoc potissimùm argumento: certum est formas elementorum manere in misto; hoc enim indicat ipsum mistionis nomen, & fuit ab Aristotele apertè affirmatum, dum in contextu 84. lib. 1. de Ortu & interitu dixit, neque ambo miscibilia interire, neque alterum, sed remanere vtrunque, & in 88. dixit guttam vini non admisceri multæ aquæ, quia gutta destruitur: vult igitur omnia miscibilia seruari in misto, quum neget illa, quæ non seruantur, commisceri; atqui seruari res non dicitur, nisi maneat forma eam constituens; manere igitur debent formæ elementorum: sed hæ, quum sint substantiales, non possunt intendi, neque remitti; necesse est igitur, ut maneant, vt integræ maneant. Qualitates verò intendi, ac remitti possunt, quare necesse est, vt frangantur mutuò earum excellentiæ, & fiat qualitas vna media, quæ est temperatura misti. *Primum argumentum.*

Secundum. Secundò, sumitur huius sententiæ confirmatio ex definitione mistionis, mistio namque (vt inquit Aristoteles) est miscibilium alteratorum vnio; non dixit autem, corruptorum, sed, alteratorum, corruptio enim est substantiæ, alteratio autem respicit qualitates; vult igitur Aristoteles formas elementorum seruari integras, & solas qualitates per mutuam alterationem remitti.

Tertium. Tertiò, sumitur argumentum ex Aristotele in contex. 3. lib. 5. Metaphysic. vbi definiens elementum dicit esse id, ex quo inexistente res fit, vult igitur elementa inexistere, proinde remanere in eo, cuius sunt elementa; at non remanent, nisi ipsorum formæ seruentur; itaque seruantur in misto formæ elementorum.

Quartum. Quartò, Aristoteles in contex. 67. lib. 3. de Cœlo, disputans cōtra Platonem, docet elementa non habere figuram aliquam propriam, & hoc argumento vtitur, quia si haberent, remanere in misto nō possent; quum igitur consequens hoc putet Aristoteles esse absurdum, putat elementa remanere in misto.

Quintum. Quintò, Aristoteles in initio 1. lib. de Cœlo inquit, mistum moueri ab elemento præualente, vult igitur elementa manere in misto; præualens enim elementum quomodo moueret, nisi esset actu? hoc autem si remanet, ergo etiam reliqua, quibus dominari, ac præualere dicitur.

Sextum. Sextò, nisi elementa seruarentur in misto, mistio a generatione & interitu non differret; quia nil aliud esset mistio, quàm generatio misti, & interitus elementorum.

Septimum. Postremò, mistum in elementa dissoluitur, nam Aristoteles in contex. 84. lib. 1. de Ortu & interitu inquit, miscibilia posse iterum separari à misto; ergo ex eisdem constat actu mistum, ex eisdem enim res constat actu, in quæ dissoluitur. Quoniam igitur manent elementa in misto, necesse est, vt eorum formæ seruentur, à quibus constitui elementa dicuntur.

Auerrois opinio, & aduersus Auicennam disputatio. Cap. III.

SECVNDA est Auerrois opinio, quam apud eum legimus in comment. 67. lib. 3. de Cœlo, vbi dicit, tam formas substantiales elementorum, quàm qualitates manere actu in misto, fractas tamen omnes, & castigatas, & ad mediocritatem redactas; ideò de qualitatibus consentit Auicennæ, sed de formis dissidet; censuit enim formas elementorum, licèt substantiales sint, in hoc tamen ad accidentium naturam accedere, quòd possunt intendi, atque remitti, proinde sunt quodammodo mediæ inter formas substantiales perfectas, & accidentia. Auicenna verò quia putauit formas elementorum neque intendi, neque remitti posse, & vidit Aristot. dicentem miscibilia in mistione non interire, dicere coactus est, formas remanere integras, aduersus quam opinionem Auerroes multifariam argumentatur.

Primum argumentum. Primùm sic: si formæ elementorum seruantur integræ, ergo etiam qualitates, quoniam qualitates insequuntur formas.

Secundum. Præterea eadem est ratio de vno gradu qualitatis, ac de alio; ergo si potest forma elementi existere sine aliquo gradu suarum qualitatum, potest similiter existere sine alio, quocirca & sine omnibus; hoc tamen est impossibile, neque aliquis diceret formam elementi seruari posse, destructis penitùs omnibus gradibus suarum qualitatum.

Tertium. Præterea sequeretur, generationem misti esse alterationem: quia quicquid aduenit rei actu existenti per formam specificam, est accidens: igitur si formæ elementorum sunt in misto integræ, & dant esse specificum secundùm speciem specialissimam, accedens forma misti non potest esse nisi accidens, vel, si nulla misti forma formis elementorum superuenire dicatur, mistum non esset vnum; quia id, quod constituitur a pluribus formis substantialibus distinctis, & eiusdem ordinis, & specificis, non potest esse vnum.

Quartum. Sequeretur etiam secundum Auicennam, nil aliud esse

mistionem, quàm congregationem, quem mistionis modum reiectum esse ab Aristotele certum est: probatur consequens; quia si formæ elementorum integræ, ac perfectæ manent, non possunt simul omnes informare vnam & eandem materiæ particulam; hoc enim de formis substantialibus non subordinatis, sed eiusdē gradus, ne imaginabile quidem est, quia non potest eadem particula esse simul ignis, & aqua; oportet igitur vnam materiç particulam forma ignis informari, aliam forma aëris, aliam forma aquæ, & aliam forma terræ, & has particulas se tãgere inuicem; quare non erit mistio, nisi secundùm tactum, quæ est congregatio. *Quintum.* Simul etiam sequeretur, non quamlibet misti particulam esse mistam, aliqua enim particula esset purus ignis, aliqua purus aër, & sic de reliquis; attamen censuit Aristot. talem esse debere mistionem vt quælibet misti particula mista sit. *Opinio Auerrois.* Has omnes difficultates putauit se euitare Auerroes, statuendo formas elementorum posse intendi, & remitti, & frangi, & castigari, ita vt ex omnibus fiat vna forma media: sic enim non sunt ampliùs plures formæ specificæ, sed vna, quam insequitur etiam qualitas vna media oriens ex congressu & mutua alteratione, & castigatione excellentiarum qualitatum elementarium. Sic etiam non sequitur, generationem esse alterationem, quia fit noua forma substantialis specifica, quæ est forma misti; & elementa non seruant ampliùs nomina, ac definitiones, ac species, quum per illam castigationem iam desierint esse ignis, aër, aqua, terra, & totum inceperit esse aurum vel ferrum, vel aliud eiusmodi; hoc autem ad saluandam generationis naturam satis est, quum nouum esse substantiale acquiratur, & noua species fiat. Similiter non sequitur ampliùs, mistionem esse congregationem, quia formæ non sunt ampliùs quatuor, sed sunt factæ vna, quæ sola informat quamlibet materiæ particulam; quare non est congregatio, sed potiùs naturæ, ac substantiæ vnio per mutuam elementorum alterationem. Sic tandem fit, vt singula misti particula mista sit, quoniam in qualibet inest eadem forma mistionis; quamobrem seruatur etiam misti vnitas, quam secundùm opinionem Auicennæ tueri non possumus.

Scoti opinio & argumenta. Cap. IV.

TERTIA est opinio Scoti, quam apud eum legimus in 2. lib. Sent. distinct. 15. putauit Scotus & formas, & qualitates elementorum in mistione penitus interire, & nouam misti formam generari, & nouam qualitatem, quæ est temperat[illegible] misti: quod autem dici solet, mistum constare ex elemen[illegible] id inquit ita esse intelligendum, quòd forma misti habet quandam similitudinem, & [illegible] uenientiam cum formis elemento[illegible]

A admodum medium habet quandam conuenientiam cum extremis, ex quibus constare dicitur: sic propriam misti qualitatem dicit esse diuersam à qualitatibus elementorum, & æquè simplicem, ac illas, dici tamen ex illis constare propter similitudinem, quam cum illis omnibus habet; quam similitudinem, & conuenientiam inquit Aristotelem significasse, quando dixit, remanere in misto virtutes miscibilium, non ipsa miscibilia actu: putauit igitur B Scotus nec formas, nec qualitates elementorum vllo modo remanere in misto, id est, neque integras, neque refractas: in qua opinione Thomam quoq; fuisse recentiores Philosophi arbitrantur, quod ego falsum esse existimo, quum Thomas hoc in loco sententiam suam proferēs apertè dicat, formas quidem elementorum nullo modo seruari, sed penitus interire; at qualitates manere remissas, & ad mediocritatem redactas. Cæterùm C parum refert, quid hic, quid ille senserit, satis nobis erit ipsas per se sententias, cuiuscunq; fuisse dicantur, expendere. *Primum argumentum.* Præcipua argumenta, quibus vtitur, vel vti potest Scotus, hæc sunt: Primùm quidem de formis substantialibus ita argumentatur: non sunt multiplicanda entia sine necessitate; at nulla nos necessitas cogit, vt in misto ponamus quatuor formas elementorum, sed sufficit vna misti forma; ergo illæ in misto ponendæ non sunt: D minorem sic probat: non est necessarium, eas ponere propter operationes, quia mistum habet operationes proprias specie distinctas ab operationibus elementorum, & consequentes solam misti formam: neq; propter qualitates, nam qualitas cuiusque misti differt specie à qualitatibus elementorum, & fatis à forma misti prouenit, atque seruatur, nec formis elementorum eget: neque demum propter generationem, quia tam forma misti, E quàm formæ elementorum habent entitatem sufficientem, vt possint esse termini suæ generationis, & in hoc forma misti non eget formis elementorum, nisi tanquam termino à quo, hic autem in generatione misti recedit igitur in misto non remanent formæ elementorum. *Secundum.* Secundò, si formæ elementorum seruarentur in misto, mistum non esset vnum: plures e[illegible]im formæ specificæ constituunt plura ind[illegible]idua de categoria substantiæ. F *Tertium.* Tertio, [illegible]am [illegible]ct f[illegible]m specificam con[illegible]ur prop[illegible] q[illegible] si quatu[illegible] formæ e[illegible]em[illegible]ntu[illegible] in misto, e[illegible]runt in eodem p[illegible]an[illegible]itates, quod est impossibile. *Quartum.* Quart[illegible]mini gen[illegible]ration[illegible] q[illegible]o, & [illegible]u[illegible]m, [illegible] manere non [illegible]o[illegible]unt [illegible] m[illegible] m[illegible], & [illegible]mæ element[illegible] [illegible]ut[illegible] [illegible]ic[illegible]t [illegible]mi[illegible] g[illegible] [illegible], [illegible]m[illegible]e[illegible] [illegible]u[illegible], & e[illegible]mi[illegible] [illegible] possunt in misto [illegible] [illegible]nere cum forma misti. *Quintum.* Quintò, sequere[illegible]

non

non esse verum illud Aristotelis dictum, generatio vnius est corruptio alterius quia quãdo generatur mistum, nihil interiret, si elementa non intereunt. Quod autem etiam qualitates elementorum penitùs intereant, ostenditur duobus argumentis. Primò, quia qualitates insequuntur formas, ergo quod de formis dicitur, idem de qualitatibus dicendũ est; atqui formas nullo modo seruari ostensum est; ergo neq; qualitates seruari possunt.

Sextum.

Septimum. Præterea, si destructis formis qualitates manerent, accidens idem numero migraret de subiecto in subiectum; subiectum enim accidentis est compositum ex materia & forma constans, quod deleta forma dicitur interire, & adueniente alia forma dicitur aliud compositum generari; ergo mutatur subiectum sub ijsdem accidentibus, si qualit. te elementorum in misto remanent, hæc autem est migratio, quam impossibilem esse omnes Philosophi censuerunt.

Aliorum Latinorum opinio & argumenta. Cap. V.

QVARTA sententia est, vt mihi videtur, cæterorum Latinorum, qui de formis elementorum Scoto consentientes dicunt, eas nullo modo seruari, neque integras, neque refractas; sed in qualitatibus ab eo discrepant, has enim putant in misto remanere fractas, & ad mediocritatem redactas: tuetur hanc sententiam apertè Marsilius in 1. lib. de Generat. & ad eandem accedere videntur Thomas & Aegidius & [illegible] Ludouicus Buccaferreus, & [illegible] recentiores: pro hac opinione [illegible] attinet ad formas substantiales, faciunt illa eadem argumenta, quæ pro Scoto adducta fuere. De qualitatibus vero hi nituntur duobus potissimum argumentis: vnum ex Aristotele sumunt in contextu 84. libri primi de Ortu & interitu, vbi dicit, miscibilia non manere actu in misto vt corpus & album, neque etiam interire, sed seruari ipsorum [illegible]re; quum enim dicat ea non manere actu, significat formas non seruari, et [illegible] e [illegible] est [illegible] quum autem [illegible] ere m [illegible]

Primum argumentum.

[illegible] tur [illegible] qu modo [illegible]

Secundum.

[illegible] rent [illegible] e [illegible] sentu [illegible] A [illegible] nom [illegible] sta [illegible] se in [illegible] gere qualitates e[illegible] quas etiam ex-

prefsè nominat, calorem, frigus, humiditatem & siccitatem, quas inquit esse materiam mistorum, quum ex his constitutionia mista, cæteras verò omnes qualitates inquit esse posteriores, & ab his deriuatas, proinde non esse materiam corporum, nempe leuitatem, grauitatem, raritatem, densitatem, & alias eiusmodi: igitur clara est Aristotelis sententia, quòd elementa remaneant, non secundùm formas substantiales, sed secundùm qualitates; hæ autem quum sint contrariæ, non possunt simul existere integræ; manent ergo fractæ, & remissæ: sic igitur conditiones mistionis optimè seruantur, miscibilia namq; actu in misto non manent, quia formæ non seruantur; manent tamen eorum vires, quia seruantur qualitates castigatæ, & fractæ, quod sensus quoq; confirmat; sentimus enim mista esse calida, & frigida, & humida, & sicca.

Latinorum disputatio aduersus Auerrois fundamentum de formis elementorum. Cap. VI.

QVONIAM autem Auerrois opinionis potissimùm fundamento niti [illegible] formæ elementorum intendi, ac remitti possunt, & hac ratione participant quodammodo conditione accidentium. Latini fundamentum hoc demoliri conantur, quoniam eo sublato, sententia Auerrois manifestè corruit. Thomas aduersus Auerroem duobus vtitur argumentis, quorum vno improbat illud, quod Auerroes ait, formas elementorum esse medias inter substantiam & accidens, [illegible] hoc esset verum, dare[illegible] con[illegible] tradictoria, quod [illegible] falsum probatur consequens, [illegible] antia & accidens coniunctam habent [illegible] nem affirmationis & negatio[illegible] ens est in subiecto, substantia vero non est in subiecto. Altero autem impugnat id, quod Auerroes [illegible], formas elementoru[illegible] suscipere [illegible] & minus, hoc pacto: si id concederetur, esset in substantia continuus motus, quod Aristoteles negat [illegible] Physi. si [illegible] formæ elementorum [illegible] d[illegible] gradus, quemadmodum etiam qualitates, quapropter acqui[illegible] p[illegible] aum, qui esset verus [illegible]. T[illegible] ali[illegible] si vera [illegible] A[illegible] sequeretur etiam for[illegible] agis & minùs: con[illegible] ue Auerroes [illegible] probant in [illegible] um [illegible] elementa, [illegible] seruant in theriaca v[illegible] em [illegible] uantur [illegible] et mista q[illegible] h[illegible] nta intendi, [illegible] c[illegible] cun[illegible] s substantiales.

Primum argumentum contra Auerroem.

Secundum.

Tertium.

Et quia dicere ad hoc aliquis poterat, non esse validam consequentiam, propterea quòd Aristoteles in capite de Mistione loquitur de sola mistione elementorum, non de commistione aliorum; proinde id, quod dicitur, miscibilia manere in misto, de solis elementis intelligendum est: hoc ipsi inquiunt non esse verum, quia ibi Aristoteles de mistione loquitur vniuersè, non de illa tantùm, quæ est elementorum; nam si de sola elementorum mistione loqueretur, debuisset priùs de elementorum natura differere, postea verò de eorundem cõmistione; loquitur ergo de quorumlibet corporum mistione; proinde illa, quæ ab Aristotele ibi dicuntur, omni prorsus mistioni competere debent. Quartò, sic argumentantur; omnis substantia quantumcunque imperfecta, perfectior est quolibet accidente, quantumlibet perfecto; atqui recipere magis & minus notat imperfectionem; dantur autem accidentia, quæ non recipiunt magis & minùs, vt patet; ergo nulla substantia recipit magis & minus; hoc enim dato sequeretur aliqua accidentia esse perfectiora aliqua substantia, quod dicendum non est. Addunt etiam authoritatem Aristotelis in libro categoriarum, vbi dicit, proprium esse substantiæ non suscipere magis & minus ad [illegible] A[illegible] [illegible] de forma, quæ est substantia simplex, obijciunt [illegible] hoc [illegible] [illegible] elementorum [illegible] & [illegible], ipsa quoque elementa suscipient magis & minus, quum enim a suis formis elementa constituantur, necesse est, si form[illegible] magis & minus, ignem quoque [illegible] esse magis ignem, quàm alium ignem. Et [illegible] videtur Auerroes respondere [illegible] qui de formis tantum perfect[illegible] perfectis, quales sunt formæ elementorum; hanc responsionem [illegible] impugnant. Primo, quoniam Aristoteles [illegible] de substantia generaliter [illegible], neq; excipit imperfectã; quum igitur id, quod generi competit, debeat etiam competere cuilibet speciei, de substantijs [illegible] imperfectio[illegible] Aristotelis dictum verum [illegible] adde [illegible] in eo libro quando proprium [illegible] ad[illegible] cit, quod non omni con[illegible] expresse admonere, id non omni[illegible] tamen proprio substantiæ [illegible] exceptionem. Secund[illegible] Metaphysic. contex. [illegible] numeros, proinde [illegible] nùs, quemadmodum [illegible] magis & minus [illegible] addatur, [illegible] destruitur; [illegible] cies corporis [illegible] gis vel mi[illegible]

Quartum.

Quintum.

Solutio.

Impugnatio solutionis.

Alia solutio.

Impugnatio solutionis prima.

Impugnatio secunda.

Defensio opinionis Auerrois & declaratio veritatis. Cap. VII.

Hæ sunt aliorum de mistione sententiæ, & totius disputationis summa ea est, quam retulimus: in qua considerare quisque potest, in quo huiusce rei difficultas sit constituta. Iam ad veritatis declarationem accedendum est: & quum hæc in recta intelligentia sententiæ Auerrois, quam solam veram esse arbitror, consistat, notanda summoperè est hæc distinctio, quam apud Auerroem legimus 10. Metaph. comment. 23. & 6. Physic. 32. & 3. Meteorol. cap. de Iride, medium inter extrema, quod per participationem, seu per compositionem extremorum medium dicitur, duplex est. vnum, quod differt specie ab vtroque extremo, idque ait Auerroes vocari propriè medium, cuiusmodi est rubeum inter album & nigrum; de quo medio non est verum dictum illud, transeunti ab extremo ad extremum, necesse est transire per omnia media, vt Auerroes notat [illegible] 2. de Anima, comment. 105. alterum est medium, quod non differt specie ab [illegible]; vt si multo albo paulum [illegible], remittitur albedo, & [illegible] species tamen non mutatur, [illegible] minus album [illegible] medium quodammodo [illegible] improprie tamen, quia [illegible] & de tali medio verum est [illegible] transeunti enim continuo progressu ab extremo ad extremum, necesse est per omnia eiusmodi media transire, ideo propr[illegible] intendi & remitti [illegible] suscipere magis & minus, quamuis [illegible] significatione accepta conueniant [illegible] esse potest [illegible] speciei variatione: at magis & minus [illegible] variant speciem, & comparationem [illegible] inter illa quæ sint eiusdem speciei; oportet enim vtrunque esse album, si dicere liceat vnum esse magis album, alterum verò minus album. Intensio [illegible] & remissio esse potest [illegible] [illegible] medium, quod [illegible] ab alte[illegible]

Medium per participationem duplex est.

Intendi & remitti latius patet, quã magis & minus suscipere.

Intensio & remissio fit dupliciter.

est; neque enim elementa, neque formæ elemen- torum hoc modo [illegible] possunt, nec Auerroes [illegible] dixit, elementorum formas hoc modo suscipere magis & minùs, nec fortasse vllus Auerroi [illegible], si bene considerasset, hoc asseueraret; omnis enim substantia habet suam essentiam constitutam in indiuisibili, nec potest dici magis, vel minùs; quocirca etiam ignis quum sit substantia, non potest de hoc igni magis prædicari, quàm de illo, ita vt hic sit magis ignis, quàm ille, idq; significauit Aristot. 8. Metaphysic. context. 10. qui locus, quamuis ab aduersarijs contra nos adductus, sententiæ tamen nostræ mirum in modum fauet: inquit ibi Aristoteles species esse vt numeros, & substantiam, quæ est secundùm formam, non suscipere magis vel minùs, significare volens, cuiusq; substantiæ essentiã indiuiduam esse, nec dici posse magis, vel minùs quoniam igitur non potest ignis esse magis, vel minùs [illegible] & vnumquodque à sua forma constitu[illegible] ne[illegible] est, vt neque forma ignis suscipiat mag[illegible] minus; quia si forma ita intenderetur, & [illegible] iteretur, necesse esset. vt ignis quoque [illegible] magis & minùs ignis, quod A[illegible] tum in [illegible] cto loco, tum in lib. Cat[illegible] de Substantia: in hoc igitur substa[illegible] qualitate distinguitur, quod qual[illegible] remitti potest absque mutatione spec[illegible] nime Alterum dictum est [illegible] intensio & remissio altero modo, nempe cum variatione speciei, ab[illegible] intendi, & remitti potest [illegible] rit, nullam substantiam [illegible] mutatur [illegible] formas elementorum posse re[illegible] sio[illegible] qua variatur species: forma n[illegible] potest remitti, & amittere aliquem gradum, sed ea tem[illegible] mutat necessario speciẽ, & fit per admistionem aliorum elemẽtorum contrariorum, per quam alia quoq; elementa similiter remittuntur, & ex ea remissione, desinunt [illegible] terra, & fit noua species, vt caro [illegible] aurum, quod [illegible] Aristotele vocatum [illegible] ú, & diu[illegible] sum [illegible] [illegible] quod d[illegible] [illegible] fa-

Secunda conclusio.

A [illegible] mur, nullam possumus afferre rationem cur magis elementa dicantur materia misti, quam mistum misti, nec magis elementa dicentur materia hominis, quàm semen materia hominis, & homo materia cadaueris: nam si formæ elementorum in mistione penitùs interirent, ita ex elementis generaretur mistum per interitum formarum elemẽtorum, vt ex pane sanguis per interitum formæ pa- B nis, & ex semine homo per interitum formæ seminis, & ex homine cadauer per interitum formæ hominis: nec satis est id, quod aliqui dicunt, qualitates elementorum remanere, & hac ratione dici elementa manere vt materiam misti; certum enim est, quamlibet rem constitui à sua forma substantiali, non à qualitatibus, quare non ob id manere elementa dicuntur, dum formæ substantiales [illegible] deletæ statuuntur: præterea hoc [illegible] nulla adhuc notari potest dissimili[illegible] C elementa & mistum, ex quo a[illegible] generetur; nam sæpe videmus, [illegible] manere aliqua accidentia, quæ [illegible] sto corruptum in sanguine accidentia [illegible] ciborum, & in homine accidentia [illegible] se [illegible] propterea dicitur [illegible] hominis [illegible] tanquam eius materia [illegible] etiam si [illegible] cum nonnullis dicere elem[illegible] [illegible] modo, non [illegible] sed potestate, quatenus p[illegible] rerum generari elementa D ex eodem [illegible] nam [illegible] ita intelligeretur id, quod Aristot. dicit, [illegible] in misto manere potes[illegible] potestate [illegible] quod [illegible] tu nam si [illegible] sunt in pace elementa [illegible] [illegible] is in elementa [illegible] [illegible] mota [illegible] ca[illegible] in [illegible] caro potestate quàm elementa [illegible] est [illegible] s a [illegible] medi- E um, q[illegible] extre[illegible] quod idẽ de qualitate [illegible] um est [illegible] enim debet esse tra[illegible] ad temperiem, quàm à tempe[illegible] ad [illegible] extremam: quoniam igitur cogit [illegible] Aristoteli adu[illegible] tur, qui dixit misti [illegible] potestate [illegible] in misto, vt possint iterum separari, neque dixit in [illegible] eodem modo etiam mi[illegible] in [illegible] est fateri elementa ita [illegible] potestate in misto, vt seruent ali[illegible] enim cum amissione [illegible] id est, remanent ali[illegible] elementarium, & ali[illegible] misti realiter nil [illegible] graduum [illegible] am a[illegible] men[illegible] mi[illegible] prisci [illegible] om[illegible] elementũ, vel

quod autem A[illegible] ita intelligi exerit elemē-
ta in m[illegible]lo m[illegible]ne[illegible] formas elemen-
tares calig[illegible] cu[illegible] ne speciei, non
est quod in demonstrando laboremus; est e-
nim clarissimum legentibus commentarium
illud 67. libri 3. de Cœlo, cuius verba non re-
ferimus, sed aliis consideranda relinquimus.
Notandus etiam est alius apud Auerroem lo-
cus in comment. 23. lib. 10. Metaphys. vbi duo
illa mediorum genera ponit; vnum, quod ab
altero extremo non differt specie, sed solum
secūdùm magis & minus; alterum vero, quod
specie differt ab vtroq; extremo: deinde sub-
iungit esse ibi motum, vbi est magis & minùs;
vbi vero omnia media differunt specie ab ex-
tremis, ibi non esse motum: ex his autē duab.
propositionibus colligitur in secunda figura
hęc cōclusio, ergo vbi omnia media differunt
specie ab extremis, ibi nō est magis & minùs:
quoniam igitur mista omnia ab Arist. vocan-
tur media inter elementa, & ab elemētis spe-
cie differunt, [illegible] Auerrois est, elementa
non recipere magis & minus, sed intendi &
remitti cū variatione speciei. [illegible] intel-
ligenda sunt ea, quæ a[illegible] ab Auer-
roe, præsertim in com[illegible] 3. de Cœ-
lo, vbi etiam notare p[illegible]mus obiectionem,
quam contra se affert, & eius solutionem: ob-
iectio enim est illa vulgata, [illegible] formas
substantiales recipere magis & minus, quod
Arist. aduersatur: solutio autem Auerrois non
illa est, quam ei multi attribuunt, vt excipiat
formas elementorum tanquam imperfectas,
& asserat eas recipere magis & minus: non
enim cōcedit Auerroes ea[illegible] magis &
minùs, sed [illegible] declarat [illegible]
[illegible] formarum [illegible]
aliam formam, sicuti ex co[illegible]
nig[illegible] sunt multi colores m[illegible]
gnificat formas elemētares remitti ea [illegible]
rem mistione, quæ speciem variat, non illa, quæ
facit minus tale in eadem specie; iam em di-
xerat in alio a nobis notato loco, vbi media
differūt specie ab extremis, ibi non esse magis
& minus; [illegible] autem mista ab elementis
specie asser[illegible] Auerroes dum ait, ex ad-
n[illegible] ne f[illegible] ma[illegible]ta [illegible] noue[illegible]
[illegible]
[illegible] Ph[illegible]
[illegible]
[illegible] accidentia [illegible]

Auerrois responsio ad Aristotelem in prædicamentis.

A modo aliquo intēdi ac remitti possunt, quod
non competit aliis formis substantialibus.
Hæc est absque dubio opinio Auerrois, & i-
psa rei veritas, quam ego diu existimaui nul-
lum Auerroistarum assequutum fuisse; quum
enim vsi non sint ea distinctione, qua nos vsi
sumus, & ea quidem non à nobis inuenta, sed
ab ipso Auerroe posita, non potuêre se peni-
tùs à magnis difficultatib. explicare, nec ple-
nè Auerrois sententiam tueri. sed quum mi-
B hi & ipsa rei natura, & consideratio verborum
Aristotelis & Auerrois hanc sententiam sug-
gessisset, res enim penè ipsa loqui videtur;
postea contigit, vt quum de hac re publicè in
Patauina Academia dissererem, quidam di-
scipulus meus valde eruditus, & ex Carmeli-
tana familia religiosus, lætus ad me accedens
dixerit, eandem fuisse sententiam Ioannis
Bacconij Doctoris sui, & locum nobis [illegible] quē
fateor me antea non animaduertisse, quan-
C quam semper Bacconij scripta [illegible] le-
gi, & illius viri doctrinam plurimi fecerim [illegible]
igitur statim locum illum auide legi [illegible] qui
est in lib. 3. Sentent. [illegible] 16. non potui [illegible]
eius summum iudicium maximopere [illegible]
[illegible] non potest enim melius, aut [illegible]
huiusce rei [illegible] declarari, quam [illegible] decla-
ratur à Bacconio, qui ea in re, vt in aliis quo-
que [illegible] felix [illegible] est, solertissimè philosopha-
D tur, & ex ipsa rei natura veritatem petit. In
prædicto autem loco ipse non modo [illegible]
ctionem illam mediorum, quæ apud Auer-
roem clare [illegible] ad huius quæstionis so-
lutionem applicuit, quod cæteri Auerroistæ [illegible]
fecerunt: sed etiam vsus est eisdem vocibus,
[illegible] ad hanc declarandam excogi-
tatis [illegible] & formalitatis [illegible] tatem
[illegible] elementarium [illegible]
[illegible] & in mist[illegible]
[illegible] varias species consti-
E tuunt [illegible]
elementum, ac mist[illegible] non [illegible] in
misto realitatem formarum elementarium,
sed esse in misto realitatem eandem, quæ fuit
realitas formarum elementarium, eadem e-
nim res est quæ fuit elementa, & [illegible] mi-
[illegible] mutata est formalitas, proinde etiā
[illegible] dicuntur.

Ioan. Bacconius.

F *Con[illegible] sententia ex dicto[illegible] ratione.*

Cap. X.

H[illegible] Arist. fuis-
[illegible] possu-
[illegible] erando-
[illegible] pestre-
[illegible]
[illegible] 69.
[illegible]
[illegible] vt
[illegible] mis

& commune; medium enim & commune nõ appellaret, nisi aliqua ex parte retineret vtriusque naturam; & hoc commune inquit esse aliud, & differens specie ab extremis: hæc autem non habent locum, nisi iuxta opinionem Auerrois a nobis declaratam; qui enim fieri potest, vt simul aqua mutetur in ignem, & ignis in aquam, ita vt id, quod generatur, nec sit ignis, nec aqua, sed quid medium, in quo ambo illa seruentur, nisi eo, quem prædiximus, modo? mistum enim differt specie ab igni, & ab aqua, & participat gradibus naturæ vtriusque, quum tamen ipsum sit vnius tantùm naturæ. Inquit etiam ibi Aristot. in contextu 84. miscibilia nec omnino remanere sicut corpus, & album, quæ integra penitus coniunguntur; neque etiam interire, sed seruari vires ipsorum; vires autem intelligit realitates formarum elementarium, quæ secundùm aliquos gradus seruantur; nam statim subiungit: [illegible] inde fieri vt possint iterum separari, nam [illegible] cuilibet illis gradibus qui ab[illegible] fuerint, suscipiunt iterum pristinam [illegible] & dicuntur ex misto elementa [illegible], hoc enim facilius est quàm formam [illegible] & realitatem totam [illegible] quando ex aqua generatur [illegible] diceret Arist. ignem [illegible] aquæ, & postea separatam [illegible] in aqua [illegible] potest [illegible] seu proterui [illegible] separari [illegible] dicuntur separari [illegible], vt modo aliquo [illegible] Aristot. [illegible] vnde colligit ea posse separari [illegible] ex eo, quod dixerat, miscibilia non penitus interire. sed adhuc [illegible] loquitur Aristoteles in context. 48. libro 2 [illegible] duorum elementorum congressu [illegible] est absolute actu, & alterum potestate, non est [illegible] sed huius generatio, huius vero interitus, at quando neutrum omnino interiit, sed modo aliquo calidum factum est frigidum, & frigidum est factum calidum, & neutrum est actu absolutè, sed transiit vtrúq; in quoddam medium, tunc est mistio: non vult igitur Aristot. elemēta in misto ita esse potestate, vt nihil retineant sui actus, sed ita potestate, vt etiam actu; non possunt autem esse actu, nisi per suas formas; quare [illegible] formas elemētorum aliquo [illegible] misto; & ibidem ap[illegible] stione solas amittere [illegible] gi, nec penitus interire [illegible] per animaduertendum, A[illegible] elementorum [illegible] re, quando [illegible] est credendum [illegible] stincta [illegible] formæ [illegible] extra [illegible]

A symbola facilè mutari [illegible], vt aquam in aërem, mutato frigido in calidum [illegible] & manente humiditate, [illegible] in solis qualitatibus mutationem fieri, ita vt non in formis substantialibus, non erit generatio, qualem vult Aristot. eam mutationem esse, sed sola alteratio; nisi enim mutetur forma substantialis aquæ, non fit aër, sed manet aqua, licèt facta calida; formas igitur præcipuè respicit Aristoteles, & inquit has nõ penitus interire, sed

B solum excellentias suas amittere. Propterea etiam primo cap. lib. 2 de partibus animaliũ, quando dicit, mistum cõstare potiùs ex viribus elementorũ, quàm ex elementis ipsis, & vires inquit esse calidũ, frigidum, humidum, & siccum, per hæc nõ intelligit nisi formas elemētorum, & significare vult elementa nõ remanere secundùm suum esse formale, quum iam per mistionem suas formalitates amiserint, & ita non ex elementis propriè loquendo constare

Virtutes elementorum quomodo sint intelligenda.

C mistum, sed potius ex eorum viribus, hoc est, ex realitatibus formarum elementarum quæ iam formalitatem susceperunt: hoc autem [illegible] manifestissimum, quum A[illegible] humiditatem, & [illegible] mistorum corporũ; nam [illegible] accipiantur, dici nõ possunt [illegible] corporum quia materia nõ est [illegible] non ex his [illegible] constare dicuntur,

D sed ex ipsa substantia elementorum, quæ ab eorum formis constituitur: quòd si etiam qualitates dicuntur formæ elementorum, qua[illegible] constituunt [illegible] elementa sunt, [illegible] tamen non [illegible] præsuppositis formis substantialibus; [illegible] enim si abiungamus, [illegible] qualitatum, quæ non amplius [illegible] constituunt [illegible] randum præterea est, tum [illegible] eo loco [illegible] in contextu 84. libri 1. de ortu [illegible] Græ-

E cum nomen, δυνάμεις, quod [illegible] vel tur, vbi Latinus codex habet, [illegible] virtutes, seu vires, nam δύναμις, significat etiam propriam rei naturam, [illegible] potestatem, quę respicit actum [illegible] ad [illegible] & [illegible]

δυνάμεις.

[illegible]

& c[illegible] illud vltimum, in [illegible] potest forma seruari in diuisione cuiusque corporis naturalis; est enim necessarium peruenire ad paruam particulam, quæ vlterius quidem diuidi potest vt quãta, at, si diuidatur, nõ potest forma amplius seruari; in talia igitur minima si intelligeremus diuisionem miscibilium fieri in ipsa mistione, oporteret æquales semper inter se esse portiones omnium miscibiliũ, seu eandem in omnibus mistis esse illorum [illegible]ram, & proportionem inter se, quod minime verum est; sed oportet vnum [illegible] dominari, variumq; esse dominium, & variam elemẽtorum proportionem pro diuersis mistorũ naturis. Facta igitur miscibilium diuisione mutua in partes paruas, necesse est, vt propter qualitatum inter se contrarietatem fiat inter ipsa actio & passio mutua, per quam elemẽta se mutuò frangant, & ad mediocritatem redigant; quod quidem possumus cum Aristot. in duobus miscibilibus c[illegible]siderare, id enim pluribus quoque ac[illegible] poterit; itaq; si generandum sit mistum, [illegible] ex gradib[illegible] referat naturam te[illegible]æ, duobus autem naturam aeris, fiet actio mutua inter particulas terræ, & particulas aeris, & [illegible] terræ quam in octo gradibus con[illegible], [illegible] minuet duobus gradi[illegible] ita vt sex gradus terræ remaneant; terra ve[illegible] de trahet de natura aëris sex [illegible] tantùm relinquantur & sic [illegible] terræ, quam particula aëris e[illegible] facta eiusdem naturæ, quia vtraque red[illegible] sex gradus naturæ terræ, & duos naturæ [illegible] & [illegible] terra am[illegible] quidam mediũ, vt aurũ ha[illegible] misti est mista, quæ [illegible] est amplius aer terræ ap[illegible] terra mutata in aurum retin[illegible] naturam terræ, & ex parte naturam a[illegible] quo[illegible] vtriusque elementi formæ fractæ, & castigatæ migrarũt in formam mediam, quæ est forma auri. Sic etiam qualitates se mutuò castigãt, & fit qualitas vna media, quæ cuiusq; misti temperatura appellatur. P[illegible]terea con[illegible]matur etiam max[illegible] hæc sententia per ea, quæ ab Arist. dicun[illegible] [illegible]

[illegible]

mus; propterea ad rem hanc declarãdam maximè accommodatum est exemplum numerorum, quod ibi ab Aristot. consideratur.

Confirmatio eiusdem sententiæ auctoritate Græcorum interpretum.

Cap. X.

EANDEM sententiam Alexander & Ioannes Grammaticus secuti sunt. *Alexander.* Alexander enim in libello suo de mistione declarans quomodo mistio fiat, inquit, miscibilia inter se mutuò agunt & patiuntur; sed neutrum interimit alterum penitus, quia priùs desinit posse agere, quàm prorsus verterit alterum in naturam suam; quare mistio est mutatio quędam sine interitu: non vult igitur Alexander elementa interire, & apertè dicit ea nõ amittere nisi excellentias suas, quod est remanere fracta, & hebetata: postea dicit mistum no[illegible] esse aliquod ex miscibilibus, sed esse [illegible] omnia potestate: nisi igitur inuicem pugn[illegible] Alexandri dicta, significat elementa [illegible] amittere suas formalitates, & suum esse specificũ, quia si hoc retinerent, tum mistum esset actu ignis, & aer, & aqua, & terra, seruare tamẽ suas realitates, hoc est, non prorsus interiisse: nam postea quoque declarans quomodo maneãt p[illegible] in misto, inquit, sunt potestate, quo[illegible]am [illegible]o egent auxilio, vt recuperent naturam suam, quum enim non tota sit amissa, [illegible] solum hebetata, possunt per additionem eius, quod amissum erat, redire in suam naturam integram: propterea (inquit) non omni[illegible] generatione & interitu indigent vt [illegible]ntur, sed mutatione aliqua. Itaq; arbitratur A[illegible] formas elementorum non esse in [illegible] penitus potestate, sicuti in prima materia & [illegible] semine humano est potestate forma [illegible], sed potestaté intelligit, quæ coniun[illegible] habeat aliquid actus, at non integrum actum: i[illegible] integritatem postea acquiri dicit per [illegible] mutationem, quã mistum in elementa dissoluitur, eamq; non esse omnino generationem, sed mutationẽ quandam, quæ est dimidiata quædã generatio: nõ e[illegible] ignorandum, qualis sit hæc muta[illegible], qua mistum in elemẽta dissoluitur, & qua *Mistio, & misti dissolutio est mutatio substantialis.* ex elementis generatur mistum, ne fortè opi[illegible] eam nõ in substantia, sed in solis acci[illegible] [illegible] nem esse quæ dicitur alte[illegible] [illegible] alis mutatio, neq; [illegible] em redigitur, quàm [illegible] si horum [illegible] est perfe[illegible] [illegible] nam pe[illegible] [illegible] ates ele[illegible] [illegible] itas, [illegible] & ge[illegible] [illegible] quali[illegible] [illegible] reali[illegible] [illegible] est per

fecta generatio, nec perfectus interitus, quēadmodum antea declarauimus: idq; respexit Alexander, quando dixit esse dimidiatam generationem, imò & Arist. ipse, quando in capite de mistione dixit, miscibilia non penitus interire, sed aliquo modo seruari. Notat autem ibidem Alexander quoddam summa animaduersione dignum, atque verissimum: quoniam enim dicente Aristotele miscibilia posse ex misto iterum separari, credere aliquis poterat elementa redire eadem numero, quæ priùs in mistionem venerāt, ideo nos monet ea non redire penitus eadem, sed alia secundùm numerum, eadem autem secundùm speciem tantùm; quum enim proprias formalitates amiserint & desierint esse ignis, aër, aqua, terra, hac ratione interierunt; id autem, quòd semel interiit, iuxta opinionem Aristot. non potest idem numero vnquam redire: igitur quando iterū separantur, redeunt eadem secundùm speciem, idq; satis faciliter, quia non totam suam naturam, id est, nó totam realitatem amiserunt. Ex his colligere possumus, non eandem esse hanc separationem elementorum ex misto, atq; illam, qua ex mera compositione dicuntur aliqua separari absque alteratione, vt quando ex aceruo tritici paleæ separātur: hæc enim easdem numero res, facta separatione, quæ priùs in compositione, & ante compositionem erant, quia nulla fit in ea naturarum mutatio; est autem ita separatur à misto, in quo non omnino erāt actu, proinde separātur cum alteratione, quæ non est absolutè in accidentibus, sed est dimidiata quædam generatio, talem enim alterationem Aristot. in definitione mistionis intellexit; non enim fieret naturarum vnio, & plurium reductio ad naturā vnam, si seruatis penitus formis substantialibus in solis accidentibus mutatio fieret; non possunt igitur elementa ex misto ita separari, vt redeant eadem numero, quæ in mistionem venerunt. Eiusdem sententiæ fuit absq; dubio Ioan. Grammaticus in interpretando capite de mistione in calce lib. 2. de ortu & interitu: ibi enim in contextu 82. declarans quomodo miscibilia sint potestate in misto, inquit, non fuisse penitus potestate respectu actus primi, quemadmodum quādo dicimus aquam esse potestate aerem; neq; sunt potestate respectu secundi actus tantummodo, sicuti [illegible] Geometram do[illegible] potestate, quum habeat [illegible] ctum; sed tertio modo med[illegible] cimus Geometram eb[illegible] tem geome[illegible] primum [illegible] fuscatum, [illegible] geometri[illegible] dum act[illegible] potestat[illegible] ctione [illegible] quidem [illegible]

Elemēta non separantur à misto eadem numero, quæ prius erant.

Ioan. Gram.

84 vbi etiā apertè asserit, elementa in mistione non totam suam formam amittere, sed solùm excellentiam & complementum suę formæ, proinde remanere in misto formas elementorum incompletas, & imperfectas: elementa igitur secundùm Ioan. Grammaticum non penitus potestate in misto sunt, sed & actu, & potestate, quatenus naturam suam nō perfectè seruant. Deinde etiam in contextu 89. inquit, mistibilia non prorsus interimere se mutuò, sed solùm frangere mutuò excellentias suas, ita vt medium quoddam remaneat, quod ex parte redolet naturam singulorum; quam Aristot. quoq; sententiam fuisse iam ostendimus: quapropter de Græcorum opinione non est dubitandum.

Solutio argumentorum pro Auicenna adductorum. Cap. XI.

VERITATE declarata, omnia aliorum aduersantia argumenta soluenda sunt; & primo loco illa, quæ pro Auicenna adducimus. Ad primum igitur concedimus, formas elemētorum manere in misto: sed quum dicit, non posse intendi, aut remitti, quum sint substantiales, ergo manent integræ, negamus antecedens, iam enim docuimus quomodo intendantur, ac remittātur formæ elemētorum, & quomodo neq; intendi, neque remitti possint. Ad secundum dicimus, Aristot. non ideo dixisse alteratorum, quòd putauerit mistionem esse meram alterationē in accidentibus absque vlla substantię mutatione, sed quia si dixisset, corruptorum, perfectum miscibilium interitum intelligere potuissemus; quod ad[illegible]cret[illegible], quę p[illegible] exciat, nempe miscibilia non interire, [illegible] in misto. maluit ergo dicere, alteratorum ad significandam alterationem [illegible] mutatione substantiæ, [illegible] fieret illa [illegible] quam [illegible] essentiam iam diximus. Ad tertium & ad quartum dicimus, om[illegible] ostenditur elementa [illegible] ostenditur [illegible] tenda est responsio [illegible] de m[illegible] quo A [illegible] [illegible] [illegible] quidem [illegible]

Ad primum.

Ad secundum.

Ad tertium.

Ad quartū.

Ad quintū.

[illegible] sextum.

se;non potest enim vera mistio fieri,quin misti generatio fiat: quomodo autem differant ratione,alibi considerabimus: nunc satis est si dicamus, mistionem vocari ratione graduum miscibilium, qui seruantur, vocari autem interitum elementorum, & generationem misti ratione graduum deperditorum, sic enim est generatio misti, & destructio formalitatum elementorum. Ad postremum dicimus, nil aliud esse dissolui mistum in elementa, quam elementa facilè recuperare gradus deperditos, propterea quòd non omnes gradus interierunt: ex hoc igitur nil aliud infertur quam non fuisse in misto elementa integra, sed fracta; sicut enim dissoluitur mistum in elementa per amissorum graduum recuperationem, ita generatur mistum ex elementorum compositione per eorũdem graduum amissionem.

Lib. 1 de generat. misti.

Ad septimũ.

Solutio argumentorum Scoti.
Cap. XII.

Ad primum. AD primũ Scoti negamus sequi id, quod ipse infert, multiplicari entia sine necessitate: sequeretur quidem, si cum nonnullis diceremus, formam misti esse additam formis elementorum, & re distinctam ab illis in ipso misto; at nos asserimus, solam misti formam sufficere ad mistum constituendum, & ad omnes operationes edendas,sed ad hãc esse necessarias formas elementorum, quum sit idem re, quod illæ, proinde illis penitus sublatis nulla misti forma possit existere: tanta igitur est necessitas formarum elementarium in misto,quanta ipsius formæ misti,quũ hæ non distinguatur re ab illis,sed sit illæ omnes ad vnitatem redactæ per mistionem. *Ad secundũ.* Ad secundum negamus cõsequens; nam formæ elementorum non manent in misto vt quatuor formæ, sed vt factæ vna, siquidem multis realitatibus aduenit vna formalitas, proinde mistum est vnum. *Ad tertium.* Ad tertium similiter negamus consequens; nam post elemẽtorum congressum non sunt ampliùs in misto quatuor quantitates, sed vna ex omnibus facta est; quid autem absurdi, si ex pluribus quantis coniunctis vnum quantum fieri asseramus? vt autem [illegible] det [illegible], animaduertendum est [illegible] naturam materiæ, & [illegible] esse coæuam [illegible] nos autem quantitati [illegible] sua form[illegible] ue [illegible] formalitat[illegible] el[illegible]ent[illegible], & vn[illegible] formalitas producta est, fact[illegible] etiam est vnũ quantum ex [illegible] quantis [illegible] sunt præs[illegible] [illegible] Sed imaginatus est Scotus, [illegible] formas elementorum manere in misto

A integras, & cum eis manere proprios terminos a singula forma tributos suę portioni materiæ: quod quidem nos non dicimus, quia neque verum,neq; imaginabile est. Ad quartum dicimus,totum esse concedendum;nam formæ elementorum prout elementorũ formæ sunt, in generatione misti sunt terminus à quo,non terminus ad quem, nec possunt simul esse cum forma misti, quia non potest eadem res esse simul mistum, & elemẽta: terminos igitur generationis oppositos simul existere non dicimus; quamuis enim eadem sit realitas formæ misti,& formarum elementarium, diuersæ tamen sunt formalitates, & hoc satis est ad distinguendos generationis terminos,à quo,& ad quem; siquidem termini sunt ipsæ formalitates, quæ nunquam simul existunt. Ad quintum negandum est cõsequens: quum enim in generatione misti intereant formalitates formarum elementariũ, C & ita desinant constituere elementa, & incipiant constituere mistum differens specie ab elementis, generatio misti est interitus elementorum; pereunt enim formæ elementorum, quatenus formæ elementorum sunt, & subeunt nouam formalitatem, & ita fit alia forma. Ad primum de qualitatibus patet responsio ex iis quæ dicta sunt,negamus enim, formas elementorum penitus interire: quare si ita manere, vel non manere qualitates D debent, vt formæ,qualitates quoque elemẽtares in misto fractæ, & castigatæ remanent. Ad alterum negamus consequens: quum enim subiectum, in quo accidentia inhærent, sit prima materia, vt aliàs demonstrauimus, & in misto eadẽ materiæ portio maneat, quæ in elementis fuit, qualitates non migrant in aliud subiectum, sed potius idem earum subiectum remanet. Sed eò inualidius hoc argumentum est, quò nos dicimus formas quoque substantiales aliquo modo seruari, quocirca ne fingi quidem potest migratio vlla accidentis de subiecto in subiectum.

Ad quartũ.

B

Ad quintũ.

Ad sextum.

Ad septimũ.

In lib. decimo met. generat.

E

Solutio argumentorum Thomæ, & aliorum Latinorum.
Cap. XIII.

Ad primum. AD primum Thomæ sumptum ex verbis Aristotelis in contextu 84. lib. 1. de generatione, & ad secundum acceptum ex primo capite secũdi de partibus animalium, *Ad secundũ.* F dicimus, omnia esse concedenda, quatenus ostendunt qualitates seruari fractas, & castigatas, & ad vnam mediam redactas: sed qua[illegible] e sep[illegible]tat, formas elementorum [illegible] ales nullo modo seruari, negamus eam esse mẽtem Aristote[illegible]. dum ait vires [illegible]torum manere, vt velit [illegible]las qualita[illegible] sine form[illegible] [illegible] diximus,per vires elementorum ibi [illegible] adus formas elemen[illegible] emanẽtes, hoc est, rea-

litates seruatas sub alia formalitate, vt antea locos illos interpretantes declarauimus. Cętera quoq; argumenta quibus Latini euertere nituntur fundamẽtum Auerrois de formis elementorum, facilè soluuntur.

Ad primum contra Auerroem.

Ad primum enim, quo Thomas infert illud absurdum, ergo daretur medium inter duo cõtradictoria, negamus consequẽtiam ad probationem autem possumus cũ Buccaferreo dicere, Auerroem non statuere formas elementorũ absolutè medias inter substantiam, & accidens, sed inter formas substãtiales perfectas, & accidẽtia: hæc autem non sunt contradictoria, quoniam inter accidentia, & formas substantiales perfectas sunt formæ substãtiales imperfectę.

Quomodo formæ elementorum sint mediæ.

Sed considerare pręterea possumus, Auerroẽ non dicere eas esse verè medias, sed dicere quasi medias; nullum enim datur medium inter substantiã, & accidens; nec formę elementorum ita dicuntur mediæ, vt sint mediæ per participationẽ, vel per negationem extremorum, sed solùm per quandam similitudinem, seu participationem conditionis alterius extremi: quum enim reuera contineantur sub altero extremo, & in formis substantialib. numerentur; similes tamen sunt accidentibus in hac cõditione, quòd modo aliquo intenduntur, ac remittuntur, etsi non omnino vt accidentia, & hac conditione ipsæ inter omnes formas substantiales solæ participant.

Ad secundum responsio recentiorum.

Ad secundum Thomæ, quo illud aliud absurdum inferebatur, ergo in substantia daretur continuus motus, nonnulli recentiores respondent, hoc non sequi, propterea quòd si debeat fieri verus motus, non solùm requiritur vt forma intendatur, & remittatur, sed etiam vt subiectum sit ens actu, sicut ait Aristot. in 5. Physic. subiectum autem formæ elementi est prima materia, quæ est ens potestate; quare ad hanc formam non est motus.

Confutatio.

Sed hæc responsio vana est, & nullo modo est admittendum id, quod isti concedunt, dari mutationẽ
continuam secundùm Auerroem ad form
substantialem, ita vt forma elementi acq
tur paulatim, & per gradus, & in temp
cut etiam qualitates; quod quidem A
nunquam concederet, qui putauit
formam substanti ... uiri sub
tam simul; quare ... s satis
euidentissimum ... nos d
de quòd hoc co
se eum esse ve
ma imperfe
ad intensam,
peteret defi
vt cuique ca
nim omnes
finitione n
præuia alt
finitio il
etiam pr
tialis, q

A ceret: patet autem in ea definitione non poni conditionem illam, quòd motus habeat subiectum ens actu, licet hæc ex ea definitione colligatur, quatenus definitio illa non cõpetit reuera nisi mutationi, quæ fiat secundùm accidentia, quia hæc sola fit cum successione, & in tempore: quòd si cum istis concederemus, etiam formæ substantialis introductionem hoc modo per successionem fieri, vanum esset negare eam esse verum motum.

Vera solutio Ioan. Bacconij.

B Resecta igitur hac solutione, nos eam accipere debemus, quam ponit, ac declarat optimè Ioannes Bacconius in memorato loco: est enim neganda cõsequentia, propterea quòd nullus datur in substantia verus motus, quo forma elementi paulatim, & per successionem adueniat, vel recedat, ita vt eadem seruetur species in categoria substantię; sed quũ forma elementi remittatur cum variatione speciei, cuiuslibet gradus mutatio est variatio speciei, C & singulus gradus, quo adueniente, vel recedente generetur elementum, vel mistum, aduenit, seu recedit non in tempore, sed subitò, & post alterationem præuiam, quæ est verus motus: nam in fine alterationis fit momento temporis accessio, vel remotio illius gradus, quæ est generatio subita, nec potest appellari motus: id autem quod Thomas imaginatur, vtique sequeretur, si nos assereremus, formam elementi intendi, D & remitti absq; variatione speciei; paulatim enim generaretur elementum, & pars formæ accederet post aliam partem intra speciem eiusdem elementi: sed quum singula mutatio gradus fiat momento temporis post præuiam alterationem in tempore factam, & in illo momento dicatur accedere illa formalitas, qua res cõstituitur, non fit generatio substantialis, nisi subitò: hoc significauit Auerroes in C ... decimi Metaphysico-
E rum, qu ... vbi est magis & minùs,
est ... mnia media differunt
... o est motus, quo-
tum in in-
um ele-
singu-
rmali-
acqui-
u nẽ

Ad tertium.

&

Omnis vera ... tio est elementorum.

oc

hoc misto, alia in illo, ideò ex plurium misto- rum cōpositione variatur proportio, & pro- uenit aliud mistum. & quia cuiusque natura- lis corporis formalitas siue simplicis, siue mi- sti indiuidua est, nec potest intendi, vel remit- ti, nisi interimatur; realitas verò diuidua est in varios gradus, & est præcipuè elementorũ, mistorum verò per participationem; ideo so- lis formis elementorum attribuitur intensio, & remissio, non formis mistorum, quia natu- ra statuit elementa vt materiam mistorum, nō mistum vt materiam misti; & elementa sunt materia mistorum ratione suę realitatis diui- duæ per gradus, quoniam sine tali diuisibili- tate non possent esse materia mistorum: hoc videtur significasse Aristoteles in context. il- lo 10. lib. 8. Metaphysic. quem antea contra nos aduersarij adduxerunt; inquit enim spe- cies esse sicut numeros: quod declarans sub- iungit [*sicuti numerus non habet magis & mi- nus, ita neque substantia, quæ secundum formam est; sed si qua substantia suscipit magis & minus, ea est, quæ secundùm materiam est*] significat enim formam substantialem indiuiduam esse quatenus est forma, & essentia; & huiusmodi sunt etiam formę elemētorum quatenus cō- stituunt elementa, nec datur ignis, qui sit ma- gis ignis, quàm alius ignis: sed eadem elemē- ta quatenus sunt materia mistorum, & ratio- ne realitatis suarum formarum abiunctæ mē- re ab omni formalitate, intēduntur, & remit- tuntur suscipiendo varias formalitates: deno- tat ergo ibi Aristot. aliquam esse substantiam, quæ intenditur, & remittitur, sumit enim ma- gis & minus in ampla significatione pro qua- libet intensione & remissione, & talem sub- stantiam inquit esse illam, quę est materia, dū consideratur vt materia, talia autem sunt ele- menta quatenus sunt materia mistorum, sunt autem materia ratione realitatū suarum for- marum, sed non ratione formalitatum. Hoc autem, quod de elemētorum mistione dixi- mus, possumus exēplo declarare, crasso qui- dem, ac rudi, sed ad propositum satis accom- modato: sit statua equi fusilis ex auro, ar- gento, & ære simul colliquatis, & commistis, in qua sit plus auri, & minus aliorum; sit alia statua bouis ex eisdem metallis, in qua tamē sit plus argenti, & minus aliorum; sit alia ter- tia statua leonis ex eisdem metallis, in qua sit plus æris, quàm aliorum; ita vt variæ sint in iis tribus figuris mensuræ, & proportiones horum metallorum: deinde colliquentur ite- rum tres illæ statuæ & ex tota illa materia fiat statua vna hominis, diceturne homo ille fusi- lis constare ex equo, boue, & leone, an ex au- ro, argēto, & ære? Certe ex his metallis eum mistis constare dicetur, cum alia tamen pro- portione, & diuersa à proportionib. quæ fue- runt in tribus illis statuis brutorum, sic igitur theriaca constare propriè dicitur ex elemen- tis, & viribus elementorum, & diuersam ha-

Declaratio context. 10. in 8. Metaphys.

A bet temperiem à qualibet temperie singulo- rum ingredientium, & ea temperies est simi- liter temperies qualitatum elementarium, si- cut etiam temperies omnes illorum singulo- rum: ratio etiam ad hoc comprobandum ef- ficacissima sumitur ex ipsa mistionis natura; nam miscibilia debent agere, & pati inuicem, & alterari; at nō dantur qualitates vllæ actiuæ præter primas elementares qualitates, quæ alteratrices dicuntur: ideò si in theriaca sit ve- B ra mistio, qua de re nō est in præsentia dispu- tandum, ea est primùm, & per se mistio ele- mentorum, non mistorum, nisi per accidens; contingit enim vt tot gradus singularum for- marum elementarium ad mistionem delati sint per illa corpora mista, sicuti contigit vt allata materia ad constituendam hominis sta- tuam fuerit materia equi, bouis, & leonis. Di- cimus igitur omnem mistionem propriè ac- ceptam, cui competat definitio mistionis ab C Aristot. tradita, esse mistionem elemētorum; ideo id, quod aliqui dicunt, Arist. de mistio- ne agentem non solam elementorum mistio- nem considerare, sed quamlibet indistinctè, admitti potest, dummodo concedant, omnē veram mistionem, quorumcunq; corporum sit, reduci ad mistionem elementorum; com- miscentur enim inter se alia corpora per vires elementares, ex quibus constant; quare ele- menta sola sunt per se miscibilia, alia verò per D elementa, quę in se continent; nam ex elemē- tis constare omnia mista satis per se manife- stum est, & legitur clarè apud Aristot. in lib. 2. de ortu & interitu, à context. 46. vsque ad 50. dum loquitur de generatione mistorum: pa- tet igitur theriacam quoque ex elemētis cō- stare, & eius mistionem, si qua est, à viribus elementorum esse factam: Quod autem illi dicunt, si Aristot. ibi de sola elemētorum mi- stione loqueretur, de elementis priùs agere, E quam de mistione debuisset; hoc omnino est negandum, & potest aduersus eos argumen- tum torqueri: quemadmodum enim si sola elemēta sint miscibilia, necessarium apud eos esset agere priùs de elementis, quàm de mi- stione; ita si plura sint miscibilia præter ele- menta, vt ipsi putant, de illis omnibus ob eā- dem rationem erat priùs agendum, quàm de mistione. Dicimus igitur ad mistionis cog- nitionem satis fuisse rudem quandam & con- F fusam miscibilium notitiā per quasdam vni- uersales conditiones, neque opus fuisse di- stinctè priùs agere de elementis; sed id po- stea Aristot. facere in libr. 2. & ex ea elemen- torum tractatione colligimus, solis elementis competere conditiones miscibilium priùs tactas in capite de mistione: quoniam enim fit mistio per qualitates actiuas & passiuas, quæ videntur communiter competere & ele- mentis, & mistis, ita vt mistio esse videatur & simplicium, & mistorum corporum; ideo do- cens postea Aristoteles qualitates illas esse

proprias elemētorum, & illis competere per essentiam, mistis verò per participationem significat sola elementa esse propriè, & per se miscibilia, cętera verò per elementa, è quibus constant. Sumitur etiam horum confirmatio ex iis, quæ dicuntur ab Aristotele in context. 43. primi libri; ibi nanque proponens de mistione agēdum, nullam aliam huius tractationis rationē adducit, nisi quia oportet de elementis agere tanquam de materia mistorum; affert ergo se de mistione agere velle propter elementa, proinde elemētorum tantummodò esse propriè dictam mistionem; & potiùs censuit, cognitionem mistionis esse necessariam ad considerationem elementorum prout sunt materia mistorum, quàm è conuerso perfectam elemētorum cognitionem requiri ad cognitionem mistionis sicut isti in argumento sumunt. Neque turbare nos debent exempla, quibus vsus est Aristoteles agens de mistione, visus enim est significare mista quoque esse miscibilia, sed rudia exempla sunt, & satis habuit Aristoteles, si per illa propositum declararetur; & talibus exemplis solitus est passim in suis libris vti, quia manifestiora, & faciliora intellectu sunt; iis autem exemplis aliquæ tantùm mistionis conditiones declarantur, vt debere miscibilia esse liquida, & se mutuò diuidere in paruas particulas; ad has enim conditiones declarandas satis erant etiā exempla mistorum: at præcipua illa conditio miscibilium, quòd debeant esse actiua inuicem, & passiua, elementorum propria est; nec mistis alia ratione competit, quam per elementa, è quibus constant.

Ad quartū. Quartum argumentum leue prorsus, ac puerile est: datur enim res aliqua perfectior absolutè alia re, imperfectior tamen eadem re secundùm aliquam conditionem; vt asinus, quum sit substātia, est absolutè perfectior, ac nobilior motu Cœli, & luce Solis, quæ accidentia sunt, attamen hæc apud Aristotelem ratione æternitatis, quæ est conditio nobilis, sunt nobiliora asino, qui mortalis est: quare ipsimet aduersarij dicerent, asinum illis accidentibus nobiliorem esse simpliciter loquendo, sed illa esse asino nobiliora secundùm quid: sic etiam prima materia, quum apud Aristotelem æterna sit, est nobilior ratione huius conditionis, quàm forma, & quàm compositum; tamen absolutè loquendo est ignobilior, & imperfectior illis. Sic ergo dicimus, formas elementorum esse absolutè nobiliores quolibet accidente, quia substantiam constituunt, & in specie collocant, quod accidentia præstare non possunt, posse tamen aliqua accidentia

A habere aliquam conditionem nobiliorem, vt si qua sint, quæ nullo modo intēdi, aut remitti possint; nam posse intendi & remitti notat imperfectionem: talia itaque accidentia secundùm hanc conditionē nobiliora dici possunt formis elementorum, sed illæ sunt ipsis absolutè nobiliores. Plura etiam eiusmodi in rebus videmus; nam multa bruta hominibus præstant robore corporis, vel efficacitate visus, vel aliqua alia eiusmodi conditione; homo tamen absolutè loquendo est omniū B animalium præstantissimus, quandoquidem aliis pluribus, & illis quidem nobilissimis conditionibus, brutis omnibus antecellit.

Ad quintū. Ad auctoritatem autem Aristot. in libro categoriarum dicentis proprium esse substantiæ nō recipere magis vel minus, ego quidem alienam ab Auerroe arbitror esse illam respōsionem, quam ei attribuūt plures Auerroistæ, nempe vt Auerroes dicat Aristotel. ibi loqui de per- C fectis tantùm substantiis, proinde non negare substātiam aliquam imperfectam suscipere magis & minus; hoc enim si Auerroes diceret, in errore esset: quia quodlibet esse substantiale indiuiduum est, neque recipit magis vel minus, etiamsi respectu aliorum perfectiorum imperfectum dicatur; idque vt verum est de omni composito in categoria substantiæ tam simplici, quàm misto, ita etiam de formis concedendum est; nequeunt enim D formæ recipere magis vel minus, quin ipsa quoque composita dicantur magis vel minus talia: quamobrem non opus est aduersarios in hac responsione intpugnāda laborare, ego enim eam penitus reiiciēdum arbitror vt ab Aristotele, & ab Auerroe alienissimam. Dico igitur Aristotelem ibi sumere magis & minus pro eo quod est intendi vel remitti sine variatione speciei, quæ, vt antea diximus, est E propria acceptio; hoc autem nulli substantiæ seu perfectæ, seu imperfectæ, seu compositæ, seu simplici competere potest; idque legentibus verba Aristot. manifestum est: sed non ob id negat Aristotel posse aliquam substantiam intendi, & remitti cū mutatione speciei, siquidem hanc intensionem, ac remissionem ibi non considerat; quum pręsertim huic sententiæ attestetur dictum Aristot. in context. 10. octaui Metaphysicorum, vt antè considerauimus species esse similes esse dicit nume- F ris, quibus additio, ac detractio fieri potest cum mutatione speciei, sed quælibet numeri species [illegible] secundum esse [illegible] non potest [illegible] additio, vel detractio, quin d[illegible]ruatur, & alia numeri species [illegible]atur.

IACOBI

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

Libri Duo

DE QVALITATIBVS ELEMENTARIBVS.

LIBER PRIMVS.

Propositio, ac partitio dicendorum. Cap. I.

DICTVM à nobis est aliàs, quatuor simplicium corporũ, quæ elementa vocantur, duo esse munera in mundo, proinde etiam in philosophia naturali duas eorundem esse considerationes: vnũ prout naturalia, & simplicia corpora sunt, quæ per grauitatem, & leuitatem proprios quæq; locos in mundo occupant; alterum vero quatenus mistorum principia & elementa sunt, & per quatuor primas qualitates, quæ alteratrices vocantur, in mistionem venientia constituunt mistum. Sed illa quidē, quę ad priorem eorum corporum considerationem attinent, satis a nobis tractata fuere in eo libro, quem de grauium, ac leuium motu conscripsimus, nunc alteram quæ multis magnisq; difficultatibus referta est, a[illegible] sumus, & elementa con[illegible] quatenus elementa, & principia mistorum sunt. & quoniam, vt Arist. docet in initio lib. 2. de ortu & interitu, corpora hæc eo munere funguntur per primas qualitates, quarum inter se actione, & passione absoluitur mistio. & generatur mistum; tota de his qualitatibus hæc disputatio nostra futura est, his enim optime declaratis, cognita erunt elementa quatenus principia mistorum, & [illegible] sunt. Tria autem sunt, quæ d[illegible] o-[illegible] quid sint [illegible] & harũ de[illegible] x pe[illegible] [illegible] ura[illegible] & c[illegible] [illegible] es p[illegible] [illegible] eret [illegible] m, a [illegible] opportunius confide[illegible] dum remittemus.

In lib. de Natur. scientia consistunt.

In lib. de Generat. [illegible]

A

Quomodo ad elementa se habeant primæ qualitates. Cap. II.

QVVM duæ sint, quas modò diximus, elementorum considerationes in naturali philosophia, duobus etiam modis ad elementa se habere primas qualitates alibi ostendimus: nam si absolutè elementa vt naturalia corpora considerentur, hæ non sunt eorum formæ substantiales, sed accidentia consequẽtia de genere qualitatis, quod probat pluribus argumentis Achillinus in lib. 3. de elementis, dubio 4. sed hæc consideratio à præsenti nostro instituto aliena est: si verò eadem vt elementa mistorũ accipiantur, eædem sunt ipsorum elementorum constitutrices formæ, quia sine his corpora illa non essent elementa mistorum. Non est autem ignorandum, primas has qualitates ab Arist. in lib 2 de ortu & interitu & formas, & principia elementorum, & materiam elemẽtorum vocari, & quandoq; etiam appellari elementa, & materiam mistorum. quatenus enim in generatione elementorum hæ qualitates sunt præparationes materiæ pro singulorum elementorum formis educendis, eatenus vocantur ab Arist. materia elementorum in 6. contex. illius lib. 2. nam præuiæ dispositiones faciunt materiam propriam, & præparatam ad recipiendam formã: dum autem elementa considerantur vt genita & iam existentia, hæ sunt formæ ipsorum co[illegible]tutrices, quia faciunt vt sint elementa mi[illegible]orum, & hac eadem ratione ipsæ qualitates ab Arist. etiam elementa vocantur; nã sępe in appella[illegible] [illegible]fundere solet formã cum compo[illegible]o ab ea constituto: ideò quum hæ qualitates el[illegible]nta constituant, ipsæ quoq; [illegible] ratione [illegible]menta vocantur, veluti si quis [illegible] nam [illegible]nem appellaret: [illegible] apud Aristot. in contex. [illegible] s 2 [illegible] tates vocat in[illegible] [illegible] as elemento[illegible] [illegible] con[illegible]utiua elementorum: [illegible]em vocat etiam materiam mistorum in cap [illegible] lib. 2. de partibus animalium, quia dum c[illegible]tuunt elementa, materiam mistorum

B

C

D

Qualitates non sunt formæ elementorum.

constituunt; quæ igitur respectu elementorum sunt formæ constituentes, & dantes elementis esse respectiuum, quo d[illegible] materia mistorum, eædem respectu [illegible]untur materia, quia totum elementum [illegible] ab his constitutum materiæ locum habet respectu misti. Hæc igitur omnia secundùm varias considerationes vera sunt, nec pugnant inter se; cognita enim veritate non difficile est varia Aristot. dicta, quæ discrepantia videntur, cõciliare, & ad rectum sensum trahere. His igitur declaratis, ad primarum qualitatum definitiones, quæ ab Aristot. afferuntur, considerandas accedamus.

De definitionibus quatuor primarum qualitatum. Cap. III.

OSTENDERE volens Aristotel. quatuor primarum qualitatum duas esse actiuas, calorem, & frigus, duas verò passiuas, humiditatem, & siccitatem; in medium affert earũ definitiones, in quibus id manifestum est, vt legere possumus in contex. 8. & 9. lib. 2. de Ortu & interitu: sunt autem definitiones tales; calidum est quod congregat homogenea, seu quod segregat heterogenea, vt homogenea congregentur; frigidum verò est, quod indistinctè omnia congregat, tam homogenea, quàm heterogenea; congregare autem, & segregare est agere; quare ex his definitionibus patet has duas qualitates esse actiuas: humidum verò esse dicit id, quod non est terminatum proprijs terminis, sed facilè terminatur alienis; at siccum è contrario, quod terminatum est proprijs terminis, alienis verò non facilè terminatur; terminari aũt est pati; idcirco hę definitiones declarãt has duas qualitates esse passiuas. Videntur autem hæ omnes definitiones satis esse manifestæ; nam in vrina hypostasis secernitur à partibus aquosis, & est signum bonæ concoctionis, quæ fit à calore; sic autem separantur illa, quæ sunt diuersorum generum, & simul congregantur omnia, quæ eiusdẽ generis sunt; in fundo enim congregantur omnes partes terrestres, in parte autem superiore omnes aquosæ: ita in vino feruescente secernuntur à calore partes terrestres à tenuioribus: sic si in aliqua cera indurata commisti sint lapilli, & paleæ, & cera per calorẽ liquefiat, congregãtur in fundo omnes lapilli, in superficie verò omnes paleæ supernatant, & in medio manent omnes partes ceræ; separantur igitur à calore heterogenea, vt homogenea congregentur. Contrà verò à frigore manifestum est omnia congregari indistinctè tam homogenea, quam heterogenea [illegible] sicut enim calidi est rarefacere, vnde fit [illegible]ratio eorum quæ sunt diuersi generis, ita frigidi est condensare, & constipare. quare si cera à frigore condensetur, omnia, quæ in ea sunt, coniunguntur, vt prædicti lapilli, & paleæ

Definitio calidi.

Definitio frigidi.

cum cera commisti; nam si omnia hæc commisceantur, superueniens frigus ea coniungit & facit vt congregata, & coniuncta maneant: sic si aqua turbida congeletur à frigore, coniunctæ manent cum aquæ partibus particulæ terræ, donec à calore congelatione soluente segregentur: sic verò etiam cera pura congregabitur à frigore; proinde frigus condensando coniungit omnia tam homogenea, quã heterogenea, quæ commista esse contingat. Duarum quoq; passiuarum definitiones satis manifestæ sunt: humidum enim quum sit fluxile, proprios terminos retinere nequit, sed facilè recipit alienos; figuratur enim facile a continente, & figuram eius recipit, vt in vase videmus aquam, vel aërem facillimè ad figurã vasis figurari; fluit enim statim ad omnes partes continẽtis, & ita recipit terminos alienos: contrà verò siccum iam est terminis proprijs terminatũ, sed alienos non facilè recipit; nam si in aliquod vas inijciantur lapides, non figurantur ad figuram vasis, sed proprijs terminis terminati manent. Sic ergo (inquit Arist.) ex harum qualitatum definitionibus apparet calorem & frigus notare aptitudinẽ ad agendũ, humiditatem verò & siccitatem notare aptitudinem ad patiendũ. Hæc sunt, quæ ibi de his dicuntur ab Aristot. quæ eadem postea repetuntur in initio 4 Meteorol. Sed aduersus hæc magnæ oriũtur difficultates, quæ ad hanc vsq; diem omnibus ne[illegible] fecerunt, & aliquæ etiam, quæ à nemine tactæ vnquã fuere: dubia enim occurrunt primo loco aduersus veritatem harum definitionum, quatenus absolutè considerantur vt prædicata quædam, quæ his qualitatibus attribuuntur; deinde verò dubiũ videtur quomodo essentiam harum qualitatum declarent, & sint earum definitiones; quũ enim munus definitionis sit exprimere essentiam definiti, non apparet quomodo per has harum qualitatum essentia exprimatur, ita vt aliter definiendæ non sint: hæc igitur vtraq; considerare oportet, quum vtraq; dubia esse videantur; vnum, an competant his qualitatibus; alterum, an essentialiter competant, & earum definitiones appellandæ sint.

Definitio humidi.

Definitio sicci.

Dubia aduersus veritatem prædictarum definitionum & eorum [illegible]. Cap. IV.

ADVERSVS [illegible]um [illegible]onum veritatẽ [illegible] A[illegible]t. [illegible] quid[illegible] ad [illegible] er[illegible] x [illegible] m [illegible] ita co[illegible] cen[illegible] [illegible] ro [illegible] a, q [illegible] contrarium tamen asserit Arist. [illegible]

1. Dubium.

2. Dubium. dum segregare heterogenea. Dubitatur etiã de frigido; quia tempore hyemis fit emissio lachrymarum a frigore, ergo frigus segregat heterogenea, quod Arist. negauit: sic sanguis è venis eductus refrigeratur, & partes eius terrestres fundum petunt, aquosæ supernatant, purior autem sanguis in medio manet, itaque à frigore segregantur heterogenea, & illa eadem videntur à calore congregari potiùs, quàm segregari: nam illæ eædem sanguinis partes heterogeneæ priùs erant commistæ, & confusæ, dum sanguis erat in venis, à calore igitur commiscentur, & congregantur, postea verò segregantur à frigore: calidum igitur cõgregat heterogenea, frigus verò eadem segregat: igitur Arist. in vtraq; definitione falsum dixit. *3. Dubium.* Dubitant præterea de definitione sicci; dixit enim Arist. siccum esse terminatum proprijs terminis, alienis verò non facilè terminari: attamen contrarium cõtingit in igni, qui maximè siccus est; terminatur enim facillimè terminis continentis, nec retinet terminos proprios; quapropter igni conuenit potiùs definitio humidi, quàm definitio sicci. Sic etiam cinis & puluis facilè terminantur à continente, proprios autem terminos non facilè seruant: falsum igitur dixit Arist. in definitione sicci, dum contrarium asseruit, quum hæc sint corpora sicca. *Solutio primi & secundi.* Vt hæc dubia, & alia eiusmodi omnia soluantur, statuendum præ cæteris est fundamentum hoc: potest aliquid alicui competere per se, & essentialiter, cuius tamen oppositum eidem competat, sed per accidens; vt calido nihil magis per se competit, quàm calfacere, tamen quandoq; calidum refrigerat, sicut etiam frigidum calefacit, sed per accidens, vt euenit in antiperistasi; neque per hoc tollitur, quin per se dicatur calidum calfacere, & frigidum refrigerare. Sic igitur per se competit calido etiam rarefacere, & extenuare, hæc enim est caloris natura, & ex hoc fit vt homogenea cõgregentur, heterogenea vero segregẽtur, nisi quid aliud prohibeat: quare hæc omnia per se competunt calido, licèt eidem quandoq; competat per accidens vt congreget heterogenea, vt contingit in cera, & pice dum colliquantur; scopus enim naturæ caloris esset separare picem à cera, [illegible] propter conuenientiam naturæ & similitudinem liquationis [illegible] simul colliquatæ [illegible] queant separari, hæc.n. conuenientia [illegible] ca-lidum præstet [illegible] in naturale [illegible] per accidens [illegible] heterogenea [illegible] potius ea con[illegible] naturam homo[illegible] conue-nientiæ, & simi[illegible] quàm inter [illegible] enim [illegible] in multis rebus [illegible] con[illegible] per colliquationem comm[illegible] [illegible] quæ [illegible] separati [illegible] rum segregarentur enim frequen-[illegible] heterogeneæ ex actione caloris, quæ

A tamen prohibentur segregari per commistionem artificiosam baculo factam; sed etiã sine hac possunt per accidens congregari ob conuenientiã in modo liquationis, sicuti dicebamus de cera & pice: sic etiam stannũ, & plumbum ob liquationis similitudinem a calore commiscentur, & coniunguntur, at plumbũ, & cera non ita commiscerentur, sed segregarentur, quia dissimilem habent liquationem, cera enim faciliùs, plumbum verò difficiliùs liquescit. B Potest etiam alia ratione calidum heterogenea per accidens cõgregare: quatenus enim res aliquas indurat, dum partes tenuiores resoluit, vt in luto cõtingere videmus, eatenus etiam facit vt res crassiores, quæ remanent, etiamsi diuersorum sint generum, maneant tamen congregatę; quia crassities, ac durities, in qua res illæ conueniunt, impedimento est earum separationi. Considerandum præterea est alia competere calori vt secundum C propriam naturam agenti, alia eidem competere, vt agenti instrumentario, & gubernato ab aliquo agente primario: quoniam enim actio præcipuè attribuitur agenti primario, ideo potest a calore aliqua actio prouenire, quæ fit præter ipsius caloris naturã, sed secundùm naturam & consiliũ agentis primarij, à quo regatur calor: patet autem hoc discrimen in sanguine existente priùs in venis, deinde ex venis educto, de quo nunc dubitabamus: D dum enim sanguis est in venis, regitur ab animа, quare tunc calor agit ex intentione animæ, non ex intentione propriæ naturæ; nam si secundùm propriam tantùm naturã ageret, vtiq; heterogenea segregaret, quod manifestè facit postquam est eductus è venis, nam terrestres partes fundũ petunt, aquosæ supernatãt, purior aũt sanguis in medio loco manet; fit enim separatio hæc à calore, quem adhuc seruat sanguis, non à frigore; quia si statim edu- E ctus sanguis omni calore destitueretur, videremus ipsum ita condensari, vt illa omnia in eo commista, & coniuncta manerent absq; vlla separatione, agit autem tunc sanguis proprijs viribus, neq; est amplius subiectus imperio animæ, ideo eius calor separat heterogenea: qui idẽ quando in venis inclusus sanguis continebatur, quanquã maior, atq; intensior calor erat, non segregabat heterogenea, quia obtemperare cogebatur imperio animę, quæ F vult ex tota illa massa sanguinea omnes corporis partes nutrire, & illã vertere in substantiam animalis: sic dicimus de vrina, separan[illegible] ipsa partes heterogeneæ à calore, [illegible] nam vrina egreditur calida, vt [illegible] dum autem erat in vesica, vel [illegible] partes terrestres ad fundum descen[illegible], & postea in emissione sunt commistæ [illegible] iam ab animæ regimine pro[illegible] illa segregatio ob vtilitatem animalis [illegible] horum aũt confirmationem [illegible] possumus motum localem nutri-

menti in eisdem viuentibus corporibus; nam alimentũ, quod sua natura est graue, & naturaliter descenderet, mittitur tamen ab anima etiam ad superas corporis partes: sicut ergo anima imperare potest graui ne descendat, & facere vt ascendat, ita etiam potest imperare calido ne segreget heterogenea, nisi vbi ipsamet anima hanc separationem molitur; nam per vasa huic vsui assignata segregantur aliquæ partes sanguinis aquosiores ad renes, terrestriores verò aliquæ ad lienem, sed aliæ tamen in venis manent commistæ cum sanguine, quas natura non vult segregari: patet aũt in eodem sanguine è venis educto idem contingere de eius motu, quod de calore dicebamus; eductus enim sanguis quum ab anima ampliùs non regatur, non mouetur naturaliter alio motu, quam descensus; agit enim tũc secundùm propriam naturam, quemadmodum etiam eius calor tunc imperio animę absolutus incipit agere secundum naturã suam, & heterogenea separat. Ex his igitur manifestum est, competere posse quandoq; calori vt congreget heterogenea, neq; per hoc stare, quin eidem per se competat vt segreget heterogenea; hæc enim non congregat nisi per accidens, & ratione alicuius prohibentis; definiendæ autem sunt res per illa, quæ eis per se competunt, non per ea, quæ per accidens. Sic dicendum est de emissione lachrymarum à frigore, fit enim per accidens, nam per se frigido competit constringere, & condensare, hoc autem per se facit congregationem omnium indistinctè; quòd si in illa constrictione eueniat vt aliquid humoris tenuis exprimatur, id fit per accidens, & præter intentionem frigidi agentis, quod quidem per se solã congregationem molitur, quia fit per se congregatio ex constrictione; sed propter differentiam, quę est inter crassum, & tenue, fit per accidens expressio partium tenuiorũ, & earum à crassis partibus segregatio, talis nanq; est emissio lachrymarum à frigore: sic etiam dicebamus, fieri etiam quandoq; à calido condensationem, sed per accidens, vt quando calor lutum indurat; quum enim per se competat calido rarefacere, rarefiũt in luto partes aquosæ, & in vaporem resolutæ exhalantur, partes autem terrestres non ita facilè resoluuntur ideo induratæ manent, quoniam humore destituuntur: calor itaq; per s[illegible] exten[illegible] ar aq[illegible] eas partes, & eas separat à parti[illegible]s re[illegible] re[illegible] cit per accidens vt partes terreæ m[illegible] u- riores. Ad alia verò dubia adduct[illegible] definitionem sicci respondet de [illegible] Grammaticus, flammam [illegible]æ c[illegible] non facilè terminari, se[illegible] ur[illegible] nacis, quia non conquiescit in f[illegible]ce, [illegible] sed erumpit, & ascendere n[illegible] cere nequeat, extinguitur, [illegible] proprios habet, nam habet figuram p[illegible] dalem; quare illi competit definitio sic[illegible]

Ad tertium.

Responsio Ioan. Gram.

A cinere autem & puluere negat Ioannes corpora hæc esse ita fluxilia, vt corpora humida; non enim ita locum adimplent, & perfectè figurantur à continente, vt aër, & aqua, & alia humida, quæ statim à continente recipiunt terminos & figuram, & perfectè omnes continentis partes attingũt; quo fit, vt cinis & puluis habeant etiam figuram propriam, & eam retineant, quando coaceruãtur, aceruus enim propriam habet figuram. B Sed has Ioannis solutiones ego quidem penitus approbare non possum. Quod enim de igni dicit, ipsum non facilè terminari à continente, admitti potest, quia nullam reuera stabilitatem habet flamma in fornace; totum verò elementum ignis terminatur quidẽ à cœlestis corporis superficie, sed cum maxima partium perturbatione, & instabilitate. Sed illud, quod dicit flammã habere propriam figuram, nulla ratione admittendum videtur: id enim propriam habe- C re figuram dicimus, quod stabilitatem habet, cuiusmodi non est flamma, semper enim fit alia & alia, neq; seruatur eadem: quòd si quam figuram habere videtur, eandem habet etiam aqua descendens, quando ex aliquo vase effunditur, quum tamen sit corpus humidum, quod Arist. negat habere terminos proprios: quocirca difficultas integra manet. Possumus igitur aliter dubium soluere dicendo cõ- D ditiones humido attributas ab Aristot. videri quidẽ modo aliquo etiam igni, qui siccus est, competere, sed id esse per accidens; fit enim propter partium tenuitatem, vt facilè terminari alieno termino videatur, nõ propter siccitatem, quum non omni sicco id competat; itaq; hoc ei competit, quatenus est tenuis. nõ quatenus siccus: quo fit, vt nõ perfectè ei competat. sicuti perfectè competit humido; quatenus enim est humidum, eatenus fluidũ est, nec potest retinere proprios terminos, & faci- E lè recipit alienos. Sed dignum consideratione est id, quod pro huius dubij solutione dicitur ab Auerroe in initio suæ Epitom. 4. Meteor. eaq; mihi videtur omnium tutissima esse responsio: inquit. Auerroes Aristotelem describere has qualitates per quasdam proprietates, quæ cõpetunt elemen[illegible]ti[illegible] prout elementa sun[illegible] m[illegible] ion[illegible] unt, ac e- [illegible] du[illegible] autem [illegible] te[illegible] prope terram, F [illegible] e [illegible] mist[illegible] vbi a [illegible] urem omnia [illegible] m [illegible] em [illegible] part[illegible]s quo [illegible] n[illegible]æ [illegible] o [illegible] a [illegible] [illegible] a calore terminos pr[illegible]

Confutatio.

Solutio vera.

Alia solutio.

& retinet propter ficcum: igitur ſi facilè vel A non facilè terminari conſiderentur in ſicco & humido vt acceptis in conſtitutione miſti, tollitur omnis difficultas: Ariſt. enim definiens ſiccum reſpexit præcipuè ſiccum terræ, quod cum à calido & frigido terminari debeat, requirit admiſtionem humidi aquei, vt poſſit facilè terminari: ignis autem videtur in miſtionem venire potius vt calidus, quam vt ſiccus; vt enim eſt calidus, agit, ac moderatur; vt autem eſt ſiccus, non fungitur niſi officio B materiæ, ſed condenſatus, & adiunctus ſicco terreo paruam admodum molem adijcit, & parum materiæ miſto ſuppeditat, quoniam ad paruam quantitatem reſtringitur ſiccum igneum dũ adiungitur ſicco terreo: quare totum ferè illud ſiccum, quod eſt materia miſti, terreum eſt, vt expreſſè dicitur ab Ariſt. in cõtex. 49. & 50. lib. 2. de ortu & interitu. Sententia ergo Auerrois eſt, non eſſe neceſſarium, vt hæ deſcriptiones verè ſint de qualitatibus ele C mentorum, prout inſunt elementis ſecũdùm ſe, & abſolutè conſideratis, ſed ſolùm prout in miſtionem veniunt vbi ſiccum humido iũctum debet à calido terminari; in miſtione autem totum ſiccum terreum eſt propter magnum terræ exceſſum, & illi adiunctũ aliquid ſicci ignei non habet amplius illam tenuitatẽ, quam habet ignis per ſe, & ab alijs elementis ſeiunctus: quoniam igitur Ariſtotel. accepit has qualitates vt productionem miſti reſpici- D entes, in productione autem miſti totum ſiccum iam eſt factum ſolidum, ac difficulter ab alio terminabile, quia per magnum exceſſum eſt ſiccum terreum, & illi adiunctum parum ſicci ignei eſt factum craſſum, ac denſum; & hoc ſicco vera maximè eſt definitio ſicci ab Ariſt. allata, & omni carens difficultate, neq; neceſſarium eſt, vt accommodetur elementis vt ſimpliciter, & extra miſtionem conſideratis; quum præſertim traditæ ſint elemẽtis hæ E qualitates propter conſtitutionem miſti, non prout ſunt abſolutè corpora naturalia, ſicut alio in loco demonſtrauimus: hanc eſſe puto veriſſimam ſolutionem difficultatis; quæ de ſicco ignis oriebatur. De cinere autem, ac de puluere præter id, quòd à Ioanne Grammaticò dictum eſt, addere nos poſſumus, cinerem ſeu puluerem non eſſe vnum corpus continuum, ſed congeriem particularum terræ minutiſſimarum; proinde mirandum non eſſe, ſi F videantur facil[illegible] terminari a continente, quàm ſiccum [illegible]d continuum, quod [illegible] vere vnum corpus, [illegible] corpora collecta, ſicuti a[illegible] frum[illegible] [illegible] iuncta inuicem [illegible] gran[illegible], quo fit, vt fluxum aliquem habe[illegible] per [illegible] recipiũt ali[illegible] figurationem à co[illegible]te at ſi c[illegible] & conſtipetur aceruus pulueris, ita vt [illegible] num corpus non amplius recipiet facil[illegible] terminos a[illegible] alio, ſed proprios terminos habebit, ac retinebit.

In lib. de Natur. ſcientia conſtit.

Quomodo primarum qualitatum duæ dicantur actiuæ & duæ paßiuæ.

Cap. V.

DVBIVM præterea eſt illud, quod Ariſt. dicit tum in prædicto loco lib. 2. de Ortu & interitu, tum in initio 4. Meteorolog. calorem & frigus eſſe qualitates actiuas, humiditatem vero & ſiccitatem eſſe paſſiuas; huic enim ſententiæ aduerſantur illa, quæ & in primo, & in ſecundo de Ortu & interitu libro dicuntur: in primo quidem docuit Ariſtotel. contrarium agere in ſuum contrarium, & pati à ſuo contrario; agit ergo & calidum in frigidum, & frigidum in calidum, & patitur frigidum à calido, & calidũ à frigido; ergo hæ duæ qualitates non ſolùm actiuæ, ſed etiam paſſiuæ ſunt: ſic etiam humiditas & ſiccitas, quum ſint contrariæ, agunt inuicem, ac patiuntur; ergo non modò paſſiuæ ſunt, ſed etiam actiuæ; agit enim & humidum in ſiccum, & ſiccum in humidum: in ſecundo autem libro docuit, quodlibet elementum à quolibet elemento pati ratione contrarietatis, & aliquod pati ab aliquo per vtranque qualitatem, nempe ſi vtranq; habeat contrariam vtrique, vt patitur aqua ab igni, & ignis ab aqua: aliquod verò pati ab aliquo ſecundùm alteram tantùm qualitatem, videlicet ſi in altera conueniant; patitur ergo & aër ab igni, & ignis ab aëre: atqui non poſſunt pati ratione caloris, quum ambo ſint calidi; quare patitur aër ab igni vt humidus à ſicco, & ignis ab aëre vt ſiccus ab humido; igitur etiam ſiccum & humidum ſunt actiua in ſe mutuò, non ſolùm paſſiua: ſic terra & aqua agunt in ſe mutuò, at non ſecundùm frigus, quum in eo conueniant, ergo ratione ſiccitatis & humiditatis. Marſilius & alij nonnulli hanc difficultatem ita ſoluunt: omnes hæ qualitates ſunt actiuæ, & omnes paſſiuæ, vt Ariſtoteles in memoratis locis ſignificauit; ſed calidum & frigidum ſunt magis actiua, quàm humidum & ſiccum, & è contrario hæc ſunt magis paſſiua, quàm calidum & frigidũ: hoc igitur conſiderans Ariſtot. per comparationem dixit duas eſſe actiuas, & duas paſſiuas, id eſt, duas eſſe magis actiuas, duas verò magis paſſiuas. Sed hæc ſententia à multis recentioribus reprobatur, nec iniuria; patet enim Ariſt. hac comparatione non vti, ſed abſolutè loquendo has vocare actiuas, illas verò paſſiuas. Præterea oſtendit hoc Ariſt. ex earũ de[illegible]ibus: at in definitionibus calidi & f[illegible]di ſo[illegible]a actio ſignificatur, de paſſione nihil [illegible] ſic in definitionibus humidi & ſicci [illegible]rbum quidem de actione fit, ſed ſola pa[illegible] tangitur. Adde quòd dum duas vocat [illegible]uas, & duas paſſiuas, non conſiderat actionem contrarij in contrarium, vt calidi in frigidum, ſed totius contrarietatis calidi & frigidi in totam contrarietatem humidi & ſicci; ſic

Opinio Marſilij.

Confutatio.

mistionem, quàm congregationem, quem mistionis modum reiectum esse ab Aristotele certum est: probatur consequens; quia si formæ elementorum integræ, ac perfectæ manent, non possunt simul omnes informare vnam & eandem materiæ particulam; hoc enim de formis substantialibus non subordinatis, sed eiusdé gradus, ne imaginabile quidem est, quia non potest eadem particula esse simul ignis, & aqua; oportet igitur vnam materię particulam forma ignis informari, aliam forma aëris, aliam forma aquæ, & aliam forma terræ, & has particulas se tãgere inuicem; quare non erit mistio, nisi secundùm tactum, quæ est congregatio. Simul etiam sequeretur, non quamlibet misti particulam esse mistam, aliqua enim particula esset purus ignis, aliqua purus aër, & sic de reliquis; attamen censuit Arist. talem esse debere mistionem vt quælibet misti particula mista sit. Has omnes difficultates putauit se euitare Auerroes, statuendo formas elementorum posse intendi, & remitti, & frangi, & castigari, ita vt ex omnibus fiat vna forma media: sic enim non sunt ampliùs plures formæ specificæ, sed vna, quam insequitur etiam qualitas vna media oriens ex congressu & mutua alteratione, & castigatione excellentiarum qualitatum elementarium. Sic etiam non sequitur, generationem esse alterationem, quia fit noua forma substantialis specifica, quæ est forma misti; & elementa non seruant ampliùs nomina, ac definitiones, ac species, quum per illam castigationem iam desierint esse ignis, aër, aqua, terra, & totum inceperit esse aurum vel ferrum, vel aliud eiusmodi; hoc autem ad saluandam generationis naturam satis est, quum nouum esse substantiale acquiratur, & noua species fiat. Similiter non sequitur ampliùs, mistionem esse congregationem, quia formæ non sunt ampliùs quatuor, sed sunt factæ vna, quæ sola informat quamlibet materiæ particulam; quare non est congregatio, sed potiùs naturæ, ac substantiæ vnio per mutuam elementorum alterationem. Sic tandem fit, vt singula misti particula mista sit, quoniam in qualibet inest eadem forma mistionis; quamobrem seruatur etiam misti vnitas, quam secundùm opinionem Auicennæ tueri non possumus.

Quintum.

Opinio Auerrois.

Scoti opinio & argumenta. Cap. IV.

TERTIA est opinio Scoti, quam apud eum legimus in 2. lib. Sent. [illegible] quæst. 15 putauit Scotus & formas, & qualitates elementorum in mistione penitus interire, & nouam misti formam generari & nouam qualitatem, quæ est temperatura misti: quod autem dici solet, mistum constare ex elementis id inquit ita esse intelligendum, quòd forma misti habet quandam similitudinem, & conuenientiam cum formis elementorũ, quemadmodum medium habet quandam conuenientiam cum extremis, ex quibus constare dicitur: sic propriam misti qualitatem dicit esse diuersam à qualitatibus elementorum, & æquè simplicem, ac illas, dici tamen ex illis constare propter similitudinem, quam cum illis omnibus habet; quam similitudinem, & conuenientiam inquit Aristotelem significasse, quando dixit, remanere in misto virtutes miscibilium, non ipsa miscibilia actu: putauit igitur Scotus nec formas, nec qualitates elementorum vllo modo remanere in misto, id est, neque integras, neque refractas: in qua opinione Thomam quoq; fuisse recentiores Philosophi arbitrantur, quod ego falsum esse existimo, quum Thomas hoc in loco sententiam suam proferés apertè dicat, formas quidem elementorum nullo modo seruari, sed penitus interire; at qualitates manere temissas, & ad mediocritatem redactas. Cæterùm parum refert, quid hic, quid ille senserit, satis nobis erit ipsas per se sententias, cuiuscunq; fuisse dicantur, expendere. Præcipua argumenta, quibus vtitur, vel vti potest Scotus, hæc sunt: Primùm quidem de formis substantialibus ita argumentatur: non sunt multiplicanda entia sine necessitate; at nulla nos necessitas cogit, vt in misto ponamus quatuor formas elementorum, sed sufficit vna misti forma; ergo illæ in misto ponendæ non sunt: minorem sic probat: non est necessarium, eas ponere propter operationes, quia mistum habet operationes proprias specie distinctas ab operationibus elementorum, & consequentes solam misti formam: neq; propter qualitates, nam qualitas cuiusque misti differt specie à qualitatibus elementorum, & satis à forma misti prouenit, atque seruatur, nec formis elementorum eget: neque demum propter generationem, quia tam forma misti, quàm formæ elementorum habent entitatem sufficientem, vt possint esse termini suæ generationis, & in hoc forma misti non eget formis elementorum, nisi tanquam termino à quo, hic autem in generatione misti recedit: igitur in misto non remanent formæ elementorum. Secundò, si formæ elementorum seruarentur in misto, mistum non esset vnum; plures enim formæ specificæ constituunt plura indiuidua de categoria substantiæ. Tertiò, quamlibet formam specificam consequitur propria qualitas; ergo si quatuor formæ elementorum [illegible] in misto, erunt in eodem [illegible] quantitates, quod est impossibile. Quartò, [illegible] generationis, a quo, & ad quem, simul manere non possunt; at forma misti & formæ elementorum sc[illegible] termini generationis [illegible] ergo formæ elementorum non possunt in misto [illegible] cum forma misti. Quintò, sequeretur non

Primum argumentum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

non esse verum [illegible] Aristotelis dictum, generatio vnius est corruptio alterius quia quando generatur mistum, nihil interiret, si elementa non intereunt. Quod autem etiam qualitates elementorum penitus intereant, ostenditur duobus argumentis. Primò, quia qualitates insequuntur formas, ergo quod de formis dicitur, idem de qualitatibus dicendu est; atqui formas nullo modo seruari ostensum est; ergo neq; qualitates seruari possunt.

Sextum.

Septimum. Præterea, si destructis formis qualitates manerent, accidens idem numero migraret de subiecto in subiectum; subiectum enim accidentis est compositum ex materia & forma constans, quod deleta forma dicitur interire, & adueniente alia forma dicitur aliud compositum generari; ergo mutatur subiectum sub ijsdem accidentibus, si qualit. te elementorum in misto remanent, hæc autem est migratio, quam impossibilem esse omnes Philosophi censuerunt.

Aliorum Latinorum opinio & argumenta. Cap. V.

QVARTA sententia e[illegible], vt mihi videtur, cæterorum Latinorum, qui de formis elementorum Scoto consentientes dicunt, eas nullo modo seruari, neque integras, neque refractas; sed in qualitatibus ab eo discrepant, has enim putant in misto remanere fractas, & ad mediocritatem redactas: tuetur hanc sententiam aperte Marsilius in 1. lib. de Generat. & ad eandem accedere videntur Thomas, & Aegidius, & [illegible] Ludouicus Buccafetreus, & al[illegible] recentiores: pro hac opinion[illegible] tum attinet ad formas substantiales, faciunt illa e[illegible] argumenta, quæ pro Scoto adducta fuere. de qualitatibus vero hi nituntur duobus potissimum argumentis: vnum ex Aristotele sumunt in contextu 84. libri primi de Ortu & interitu, vbi dicit, miscibilia non manere actu in misto vt corpus & album, neque etiam interire, sed seruari ipsorum vires; quum enim dicat ea non manere actu, significat formas non seruari, ete[illegible] pe[illegible] est a[illegible] quum autem dicat [illegible] m[illegible] um v[illegible] s, [illegible] ates, n[illegible] p[illegible] ent, nil v[illegible] f[illegible] tur in n[illegible] quomod[illegible] d[illegible] eren[illegible] m[illegible] re[illegible] al[illegible] A[illegible] [illegible] entum [illegible] e[illegible] [illegible] & earn [illegible] [illegible] p[illegible] nom[illegible] e sta[illegible] m a[illegible] t se inte[illegible] gere qualitates e[illegible] quas etiam ex-

Primum argumentum.

Secundum.

pressè nominat, calorem, frigus, humiditatem & siccitatem, quas inquit esse materiam mistorum, quum ex his constent omnia mista, cæteras verò omnes qualitates inquit esse posteriores, & ab his deriuatas, proinde non esse materiam corporum, nempe leuitatem, grauitatem, raritatem, densitatem, & alias eiusmodi: igitur clara est Aristotelis sententia, quòd elementa remaneant, non secundùm formas substantiales, sed secundùm qualitates; hæ autem quum sint contrariæ, non possunt simul existere integræ; manent ergo fractæ, & remissæ: sic igitur conditiones mistionis optimè seruantur, miscibilia namq; actu in misto non manent, quia formæ non seruantur; manent tamen eorum vires, quia seruantur qualitates castigatæ, & fractæ, quod sensus quoq; confirmat; sentimus enim mista esse calida, & frigida, & humida, & sicca.

Latinorum disputatio aduersus Auerrois fundamentum de formis elementorum. Cap. VI.

QVONIAM autem Auer[illegible] potissimum fundamento [illegible] formæ elementorum intendi, ac remitti possunt, & hac ratione participant quodammodo conditione accidentium, Latini fundamentum hoc demoliri conantur, quoniam eo sublato, sententia Auerrois manifestè corruit. Thomas aduersus Auerroem duobus vtitur argumentis, quorum vno improbat illud, quod Auerroes ait, formas elementorum esse medias inter substantiam & accidens [illegible] hoc esset verum, dare[illegible] m[illegible] inte[illegible] to cont[illegible] dictoria, quod qu[illegible] m[illegible] alium: probatur consequens, [illegible] substantia & accidens coniunctam habe[illegible] o[illegible] nem a[illegible] mationis & negatio[illegible] accidens est in subiecto, substantia vero [illegible] n est in subiecto. Altero autem impugnat id, quod Auerroes [illegible] formas elementorum suscipere m[illegible] & minus, hoc pacto: si id concederetur, esset in substantia continuus motus, quod Aristoteles negat [illegible] Physi[illegible] sic e[illegible] formæ elementorum essent d[illegible] secun[illegible] gradus, quemadmodum etiam [illegible] ate [illegible] quapropter acqui[illegible] adum, qui esset verus [illegible] T[illegible] m[illegible] nantur al[illegible] si vera e[illegible] A[illegible], sequeretur etiam for[illegible] agis & minùs: con[illegible] que Auerroes [illegible] probant in [illegible] a [illegible] m[illegible] m [illegible] c[illegible] n[illegible] elementa, [illegible] quæ [illegible] seruant in theriaca v[illegible] ema[illegible] m[illegible] seruantur [illegible] um [illegible] oteret mista [illegible] ue the[illegible] aca[illegible] ent a intendi, [illegible] te[illegible] cundu[illegible] as substantiales.

Primum argumentum contra Auerroem.

Secundum.

Tertium.

Et quia dicere ad hoc aliquis poterat, non esse A se validam consequentiam, propterea quod Aristoteles in capite de Mistione loquitur de sola mistione elementorum, non de commistione aliorum; proinde id, quod dicitur, miscibilia manere in misto, de solis elementis intelligendum est: hoc ipsi inquiunt non esse verum, quia ibi Aristoteles de mistione loquitur vniuersè, non de illa tantùm, quæ est elementorum; nam si de sola elementorum mistione loqueretur, debuisset priùs de elemen B torum natura differere, postea verò de eorum dem cōmistione; loquitur ergo de quorumlibet corporum mistione; proinde illa, quæ ab Aristotele ibi dicuntur, omni prorsus mistioni competere debent. Quarto, sic argumentantur; omnis substantia quantumcunq; imperfecta, perfectior est quolibet accidente, quantumlibet perfecto; atqui recipere magis & minùs notat imperfectionem, dantur autem accidentia, quæ non recipiunt magis & C minùs, vt patet; ergo nulla substantia recipit m[illegible] & min[illegible], hoc enim dato, sequeretur a[illegible] accidentia esse perfectiora al[illegible] substantia, quod dicendum non est. Addunt etiam [illegible] Aristotel[illegible] in libro ca[illegible] [illegible] re mag[illegible] & minu[illegible] ad quam si quis d[illegible] cat A[illegible] m de comp[illegible] sita substantia lo q[illegible] on de [illegible] rma, quæ est substantia simplex. D [illegible] ipsi hoc [illegible] nixe [illegible] tot [illegible] ant magis & in[illegible] ipsa quo[illegible] elementa su[illegible] pient mag[illegible] & mi n[illegible]; quum enim a suis formis elementa constit[illegible] tur, necesse est, si form[illegible] su[illegible] magis & minùs, ignem [illegible] aliquem esse magis ignem, quàm alium ignem. Et quia videtur Auerroes respondere, A[illegible] qui de formis tantùm pe[illegible] perfect[illegible] quales sunt form[illegible] elementorum; hanc responsionem d[illegible] impugnant. E Primò, quoniam Aristotel[illegible] de substantia generalit[illegible] quitur, neq; excipit imperfectā; quum [illegible] id, [illegible] competit, debeat etiam competere cuilibet speciei [illegible] substantijs quo[illegible] imperfectio[illegible] ibus [illegible] et Aristotelis dictum verum [illegible] ad [illegible] Arist in eo libro quando proprium [illegible] ad[illegible] cit, quod non omni com[illegible] expresse admonere, id non omni [illegible] tamen proprio substanti[illegible] F exceptionem. Secund[illegible] Metaphysic. contex. [illegible] numeros, proinde no[illegible] nùs, quemadm[illegible] m[illegible] magis & mi[illegible] ro addatur, vel [illegible] destruttur; [illegible] uam [illegible] cies corporis natural[illegible] gis vel m[illegible] [illegible] constat.

[illegible]

Quartum.

Quintum.

Solutio.

Impugnatio solutionis.

Alia solutio.

Impugnatio solutionis prima.

Impugnatio secunda.

Defensio opinionis Auerrois & de[illegible] tio veritatis. Cap. VII.

HÆ sunt aliorum de mistione sententiæ, & totius disputationis summa ea est, quam retulimus: in qua considerare quisq; potest, in quo huiusce rei difficultas sit constituta. Iam ad veritatis declarationem accedendum est: & quum hæc in recta intelligentia sententiæ Auerrois, quam solam veram esse B arbitror, consistat, notanda summoperè est hęc distinctio, quam apud Auerroem legimus 10. Metaph. comment. 23. & 6. Physic. 32. & 3. Meteorol. cap. de Iride, medium inter extrema, quod per participationem, seu per compositionem extremorum medium dicitur, duplex est. vnum, quod differt specie ab vtroque extremo, idque ait Auerroes vocari propriè medium, cuiusmodi est rubeum inter album & nigrum; de quo medio non est verum di- C ctum illud, transeunti ab extremo ad extremum necesse est [illegible] per omnia media, vt A[illegible] notat [illegible] de Anima, cōment. tos. alterum est medium, qu[illegible] non differt specie ab altero [illegible] rum; vt si multo albo pa- rum n[illegible], remittitur albedo, & fit [illegible] men non mutatur, q[illegible] licèt minùs album fit [illegible] medium quodammodo inte[illegible] um, & [illegible] bum; improprie ta- D men, q[illegible] & de tali medio verum est [illegible] transeunti enim continuo progressi [illegible] b extremo ad extremum, necesse est per omnia eiusmodi media transire; ideo [illegible] & remitti, latis patet, quam [illegible] e magis & minus, quamuis [illegible] accepta [illegible] albi [illegible] & [illegible] speciei variatione: at magis & mi[illegible] va- E riant speciem, & comparation[illegible] interilla quæ sint eiusdem speci[illegible] oportet enim vtrunq; esse album, si dic[illegible] vnum e[illegible] magis album, alterum verò minùs album. Intensi[illegible] & remissio esse potest du[illegible] bus m[illegible] modo [illegible] variatione speciei [illegible] magis & mi [illegible] medium, quod [illegible] ab alio [illegible] F [illegible]

[illegible] a [illegible] que [illegible]

Medium per participationem duplex est.

Intendi & remitti latius patet, quā magis & minus suscipere.

Intensio & remissio fit dupliciter.

A est; neq; enim elementa, neq; formæ elementorum h[illegible] modo [illegible] remitti possunt, nec Auerroes [illegible]uam dixit, elementorum formas h[illegible]c modo suscipere magis & minùs, nec fortasse vllus Auerroistarum, si bene considerarct, hoc assereret; omnis enim substantia habet suam essentiam constitutam in indiuisibili, nec potest dici magis, vel minùs; quocirca etiam ignis quum sit substantia, non potest de hoc igni magis prædicari, quàm de illo, ita vt hic sit magis ignis, quàm ille, idq; significauit Aristot. 8. Metaphysic. context. 10. B qui locus, quamuis ab aduersarijs contra nos adductus, sententiæ tamen nostræ mirum in modum fauet: inquit ibi Aristoteles species esse vt numeros, & substantiam, quæ est secundùm formam, non suscipere magis vel minùs, significare volens, cuiusq; substantiæ essentiā indiuiduam esse, nec dici posse magis, vel minùs quoniam igitur non potest ignis esse magis, vel minus ignis, & vnumquodque à sua C forma constit[illegible], ne[illegible]e est, vt neque forma ignis suscipiat magis, & minus; quia si forma ita intenderetur, & r[illegible]ttcretur, necesse esset. vt ignis quoque [illegible] magis & minùs ignis, quod Aristoteles negat, tum in dicto loco, tum in lib. Categor. cap. de Substantia: in hoc igitur substantia a qualitate distinguitur, quod qualitas [illegible] potest absque mutatione speciei, substantia v[illegible] minime. Alterum dictum est, si sumatur intensio D & remissio altero modo, nempe cum variatione speciei, a[illegible] a substantia intendi & remitti potest, quamuis [illegible] Aristoteles dixerit, nullam substantiam [illegible] intendi aut remitti a[illegible] mutatione [illegible]tur suscipere magis & [illegible], non [illegible] formas elementorum posse [illegible] sione, qua variatur species. form[illegible] ignis potest remitti, & amittere aliquem gradum; ed ea remissio mutat necessario speciē, E & fit per admistionem aliorum elemētorum contrariorum, per quam alia quoq; elementa similiter remittuntur, & ex ea remissione, de[illegible] ignis, aer, aqua, terra, & fit noua species, vt caro, vel aurum, qu[illegible] ab Aristotele vocatum est [illegible] diū, & diu[illegible] m [illegible] sc b[illegible]us, q[illegible] me[illegible], quod dicet [illegible] F [illegible] um [illegible] ta-

[illegible]amur, nullam possumus afferre rationem cur magis elementa dicantur materia misti, quam mistum misti, nec magis elementa dicerentur materia hominis, quàm semen materia hominis, & homo materia cadaueris: nam si formæ elementorum in mistione penitùs interirent, ita ex elementis generaretur mistum per interitum formarum elemētorum, vt ex pane sanguis per interitum formæ panis, & ex semine homo per interitum formæ seminis, & ex homine cadauer per interitum formæ hominis: nec satis est id, quod aliqui dicunt, qualitates elementorum remanere, & hac ratione dici elementa manere vt materiam misti; certum enim est, quamlibet rem constitui à sua forma substantiali, non à qualitatibus, quare non ob id manere elementa dicuntur, dum formæ substantiales p[illegible] deletæ statuuntur: præterea hoc e[illegible], nulla adhuc notari potest diss[illegible] elementa, & mistum, ex quo a[illegible] neretur; nam sæpe videmus, in misto g[illegible] manere aliqua accidentia quæ fuerunt in [illegible]sto corru[illegible], vt in sanguine accidentia a[illegible] ci[illegible], & in homine accidentia a[illegible] seminis, neque propterea dicitur ma[illegible] in homine sem[illegible], tanquam eius materia. Neq; etiam [illegible] est cum [illegible] nullis dicere elementa manere [illegible] modo, [illegible] actu sed potestate, quatenus possunt rerum generari elementa ex co[illegible]; nam si ita intelligeretur id, q[illegible] manere potestate [illegible] m[illegible] manere potestate in [illegible] quod ex e[illegible] tu[illegible] m [illegible] elementa [illegible] [illegible] se potest [illegible] ta [illegible] me[illegible] u n, q[illegible] quod idē de qualitat[illegible] um est, fac[illegible] enim debet esse transi[illegible] a[illegible] temperiem, quàm à temperie ad [illegible] extremam: quoniam igitur co[illegible] Aristoteli aduersatur, qui dixit, mistibilia [illegible] potestate in esse in misto, vt possint iterum separari, neque dixit [illegible] h[illegible]c eodem modo etiam mistum in [illegible]o, [illegible] elementa ita [illegible] in misto, vt seruent ali[illegible] cum amissione [illegible] exce[illegible], id est, remanent ali[illegible] elementarium, & ali[illegible] vt [illegible] misti realiter nil [illegible] um [illegible] uum [illegible] no- [illegible] am a- [illegible] el men- [illegible] m n mi- [illegible] i prisci [illegible] er, om- [illegible] elemētū, vel

quod autem Auerroes ita intellexerit elementa [illegible] formas elementares castigatas cum mutatione speciei, non est quod in demonstrando laboremus; est enim clarissimum legentibus commentarium illud 67. libri 3. de Cælo, cuius verba non referimus, sed aliis consideranda relinquimus. Notandus etiam est alius apud Auerroem locus in comment. 23. lib. 10. Metaphys. vbi duo illa mediorum genera ponit; vnum, quod ab altero extremo non differt specie, sed solum secundùm magis & minus; alterum vero, quod specie differt ab vtroq; extremo: deinde subiungit esse ibi motum, vbi est magis & minus; vbi vero omnia media differunt specie ab extremis, ibi non esse motum: ex his autem duab. propositionibus colligitur in secunda figura hæc cõclusio, ergo vbi omnia media differunt specie ab extremis, ibi nõ est magis & minùs: quoniam igitur mista omnia ab Arist. vocantur media inter elementa, & ab elemẽtis specie differunt, sententia Auerrois est, elementa non recipere magis & minus, sed intendi & remitti cũ variatione speciei: [illegible] intelligenda sunt ea quæ [illegible] ab Auerroe, præsertim in com[illegible] 3. de [illegible] lo, vbi etiam notare po[illegible]mus obiectionem, quam contra se affert, & eius solutionem [illegible] obiectio enim est illa vulgata, [illegible] formas substantiales recipere magis & minus, quod

Auerrois responsio ad Aristotelem in prædicamentis.

Arist. aduersatur: solutio autem Auerrois non illa est, quam ei multi attribuunt, vt excipiat formas elementorum tanquam imperfectas, & asserat eas recipere magis & minus: non enim concedit Auerroes eas [illegible] magis & minus, sed [illegible] in mistione formarum [illegible] aliam formam, sicuti ex com[illegible] nigri fiunt multi colores me[illegible] gnificat formas elemẽtares remitti ea [illegible] remissione, quæ speciem variat, non illa, quæ facit minus tale in eadem specie; iam enim dixerat in alio a nobis notato loco, vbi media differũt specie ab extremis, ibi non esse magis & minus: differre autem mista ab elementis specie asserit ap[illegible] Auerroes dum ait, ex ad[illegible] [illegible]

A modo aliquo intẽdi ac remitti possunt, quod non competit aliis formis substantialibus. Hæc est absque dubio opinio Auerrois, & ipsa rei veritas, quam ego diu existimaui nullum Auerroistarum assequutum fuisse; quum enim vsi non sint ea distinctione, qua nos vsi sumus, & ea quidem non à nobis inuenta, sed ab ipso Auerroe posita, non potuêre se penitus à magnis difficultatib. explicare, nec plenè Auerrois sententiam tueri. sed quum mi-

B hi & ipsa rei natura, & consideratio verborum Aristotelis & Auerrois hanc sententiam suggessisset, res enim penè ipsa loqui videtur; postea contigit, vt quum de hac re publicè in Patauina Academia disseruissem, quidam discipulus meus valde eruditus, & ex Carmelitana familia religiosus, lætus ad me accedens dixerit, eandem fuisse sententiam Ioannis Bacconij Doctoris sui, & locum notauit quẽ fateor me antea non animaduertisse [illegible]

Ioan. Bacconius.

C quam semper Bacconij scripta l[illegible] gi, & huius viri doctrinam plurimi feci [illegible] [illegible] itaque locum illum auide legissem [illegible] [illegible] in lib. 3 Sentent. distinct. 16. non p[illegible] eius summum iudicium maximope[illegible] rati; non potest enim melius, au[illegible] huiusce rei veritas declarari, quam ibi declaratur a Bacconio, qui ea in re, vt in aliis quoque [illegible] est, [illegible] philosophatur, & ex ipsa rei natura veritatem petit. In

D [illegible] autem loco ipse non mod[illegible] [illegible] [illegible] mediorum, quæ apud Auerroem clare legitur, ad huius quæstionis [illegible] tionem applicuit, quod cæteri Auerroistæ nõ fecerunt. sed etiam vsus est eisdem vocibus, [illegible] ad [illegible] hanc declarandam excogitauerat [illegible] & formal[illegible] [illegible] [illegible] formarum elementarium in [illegible] & in misto. sed [illegible] [illegible] varias species consti-

E tuunt. & [illegible] tandem [illegible] fateri videatur se elementum, ac mistum, inquit, non esse in misto realitatem formarum elementarium, sed esse in misto realit[illegible] eandem, quæ fuit realitas formarum elementarium; eadem enim res est quæ fuit elementa, & nunc [illegible] mi[illegible] mutata est formalitas. proinde etiã [illegible], quæ omnia verissime dicuntur.

Confirmatio [illegible] sententiæ ex dictorum [illegible] consideratione.

Cap. IX.

H[illegible], Arist. fuisse [illegible] possu[illegible] [illegible]ando. [illegible] postre[illegible] [illegible] [illegible] vt [illegible] [illegible]um,

& commune; medium enim & commune nō appellaretur, nisi aliqua ex parte retineret vtriusque naturam; & hoc commune inquit esse aliud, & differens specie ab extremis: hæc autem non habent locum, nisi iuxta opinionem Auerrois a nobis declaratam; qui enim fieri potest, vt simul aqua mutetur in ignem, & ignis in aquam, ita vt id, quod generatur, nec sit ignis, nec aqua, sed quid medium, in quo ambo illa seruentur, nisi eo, quem prædiximus, modo? mistum enim differt specie ab igni, & ab aqua, & participat gradibus naturæ vtriusque, quum tamen ipsum sit vnius tantùm naturæ. Inquit etiam ibi Aristot. in contextu 84. miscibilia nec omnino remanere sicut corpus, & album, quæ integra penitus coniunguntur; neque etiam interire, sed seruari vires ipsorum; vires autem intelligit realitates formarum elementarium, quæ secundùm aliquos gradus seruantur; nam statim subiungit; inde fieri vt possint iterum separari, nam adiectis eis debitis gradibus, qui ab [illegible] [illegible], suscipiunt iterum pristinam [illegible]itatem, & dicuntur ex misto elemen[illegible] [illegible], hoc enim facilius est quàm for[illegible] [illegible], & realitatem totam [illegible] [illegible] quando ex aqua generatur [illegible] [illegible] dixerat Arist. ignem commistum [illegible] aquæ & postea separatum, quia [illegible] [illegible] in aqua inerat [illegible] [illegible] [illegible] seu proterui[illegible] [illegible] interpretari verbum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]untur separari, nisi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]iuncta, vt modo aliquo inesse [illegible] actu [illegible] Aristot aliunde colligit [illegible] posse separari [illegible] ex e[illegible], quod dixerat, mistibilia non penitus interire sed adhuc clariùs loquitur Aristot[illegible] [illegible] in context. 48 libro 2. dum ait, quando in duobus elementorum con[illegible] vnum est absolute actu, & alterum potestate, non est mistio sed huius generatio, huius vero interitus; at quando neutrum omnino interiit, sed modo aliquo calidum factum est frigidum, & frigidum est factum calidum, & neutrum est actu absolute, sed transit vtrūq; in quoddam medium, tunc est mistio: non vult [illegible] Arist. elemēta in misto ita esse potestate, vt nihil retineant sui actus, sed ita potestate vt [illegible] actu; non possunt [illegible] esse a[illegible] [illegible] per suas formas; quare putauit [illegible] mas elemētorum al[illegible] [illegible] [illegible] sto; & ibidem ape[illegible] [illegible] mistione solas amitte[illegible] exc[illegible] gi, nec penitus [illegible] per animaduerte[illegible] Aris[illegible] elemen[illegible] non a[illegible] re, qu[illegible] quand[illegible] est ete[illegible] stincta[illegible] formæ [illegible] extra [illegible]

A symbola facilè mutari inuicem, vt aquam in aërem, mutato frigore in calidum, & [illegible] te humiditate; [illegible] tatibus mutationem fieri, ita vt non in formis substantialibus, non erit generatio, qualem vult Aristot. eam mutationem esse, sed sola alteratio; nisi enim mutetur forma substantialis aquæ, non fit aër, sed manet aqua, licèt facta calida; formas igitur præcipuè respicit Aristoteles, & inquit has nō penitus interire, sed solum excellentias suas amittere. Propterea

B etiam primo cap. lib. 2 de partibus animaliū, quando dicit, mistum cōstare potiùs ex viribus elementorū, quàm ex elementis ipsis, & vires inquit esse calidū, frigidum, humidum, & siccum, per hæc nō intelligit nisi formas elemētorum, & significare vult elementa nō remanere secūdum suum esse formale, quum tam per mistionem suas formalitates amiserint, & ita non ex elementis propriè loquendo con-

C stare mistum, sed potius ex eorum viribus, hoc est, ex realitatibus formarum elementarium, quæ aliam formalitatem susceperunt; h[illegible] [illegible] est manifest[illegible] [illegible] mum, quum A[illegible] [illegible] [illegible] humiditatem, & si[illegible] [illegible] mistorum corporū; nam si [illegible] accipiantur, dici nō possunt [illegible] [illegible] [illegible] materia nō est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non ex his [illegible] [illegible] dicuntur,

D [illegible] [illegible] elementorum, quæ ab eo[illegible] [illegible] cōstituitur quòd si etiam qualitates dicuntur formæ elementorum, qua[illegible] [illegible] elementa sunt, [illegible] tamen non est [illegible] præsuppositis formis substantialibus; has enim [illegible] [illegible] mus, eanēt [illegible] officium qualitatum, quæ [illegible] amplius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] præterea est, [illegible] [illegible] contextu 84. libri 1. de ortu [illegible] [illegible] teles vel

E Græcum nomen, δυνάμεις, quod [illegible] tur, vbi Latinus codex habet, virtutes, seu vires; nam δύναμις, significat etiam propriam rei naturam, [illegible] [illegible] potestatem, quæ re[illegible] actum, [illegible] [illegible] ad significandas [illegible] [illegible] & potestatem [illegible] [illegible] [illegible]

F [illegible]

Virtutes elementorum quomodo sint intelligendæ.

δυνάμεις.

[illegible] non [illegible] dicitur [illegible] in [illegible]

& est illud vltimum, in quo potest forma ser-uari, in diuisione cuiusque corporis naturalis; est enim necessarium peruenire ad paruam particulam, quæ vlterius quidem diuidi potest vt quâta, at, si diuidatur, nó potest forma amplius seruari; in talia igitur minima si intelligeremus diuisionem miscibilium fieri in ipsa mistione, oporteret æquales semper inter se esse portiones omnium miscibiliũ, seu eandem in omnibus mistis esse illorum mensuram, & proportionem inter se, quod minime B verum est; sed oportet vnum aliis dominari, variumq; esse dominium, & variam elemétorum proportionem pro diuersis mistorũ naturis. Facta igitur miscibilium diuisione mutua in partes paruas, necesse est, vt propter qualitatum inter se contrarietatem fiat inter ipsa actio & passio mutua, per quam eleméta se mutuò frangant, & ad mediocritatem redigant; quod quidem possumus cum Aristot. in duobus miscibilibus côsiderare, id enim plu C ribus quoque accommodari potest; itaq; si generandum sit [illegible] quod sex gradib re ferat naturam [illegible], duobus autem naturam aeris, fiet actio mutua inter particulas terræ, & particulas aeris, & a [illegible] terræ quam in octo gradibus con[illegible] [illegible] nus, immi nuet duobus gradibus [illegible] sex gradus terræ remaneant; terra vero ta[illegible] p[illegible] ualens de trahet de natura aeris [illegible] tantùm relinquantur; & [illegible] terræ, D quam particula aëris erit [illegible] eiusdem naturæ, quia vtraque red[illegible] sex [illegible] naturæ terræ, & duos nat[illegible] [illegible] nec terra amp[illegible] [illegible] mediã, vt au[illegible] [illegible] misti est mista, [illegible] est amplius aer terræ ap[illegible] & terra mutata in aurum [illegible] ram terræ. & ex parte naturam aëris, qu[illegible] vtriusque elementi formæ fractæ, & castigatæ E migrarũt in formam mediam, quæ est forma auri. Sic etiam qualitates se mutuò castigãt, & fit qualitas vna media, quę cuiusq; misti temperatura appellatur. Præterea confirmatur etiam max[illegible] hæc [illegible] per ea, quæ ab Ari[illegible] [illegible] Mi[illegible] [illegible] quem [illegible] tra nos ad [illegible] me[illegible] quia [illegible] al[illegible] F [illegible] alia [illegible] [illegible] ta [illegible] [illegible] onem [illegible] & [illegible] [illegible], sed [illegible]

mus; propterea ad rem hanc declarãdam maximè accommodatum est exemplum numerorum, quod ibi ab Aristot. consideratur.

Confirmatio eiusdem sententiæ auctoritate Græcorum interpretum.

Cap. X.

EANDEM sententiam Alexander & Ioannes Grammaticus sequuti sunt. Alexander enim in libello suo de mistione declarans quomodo mistio fiat, inquit, miscibilia inter se mutuò agunt & patiuntur; sed neutrum interimit alterum penitus, quia priùs desinit posse agere, quam prorsus verterit alterum in naturam suam; quare mistio est mutatio quędam sine interitu: non vult igitur Alexander elementa interire, & apertè dicit ea nó amittere nisi excellentias suas, quod est remanere fracta, & hebetata: postea dicit mistum [illegible] esse aliquod ex miscibilibus, sed esse [illegible] omnia potestate: nisi igitur inuicem pugnent Alexandri dicta, significat elementa amittere suas formalitates, & suum esse speci[illegible]; quia si hoc retinerent, iam mistum esset actu ignis, & aer & aqua, & terra, seruare tamẽ suas realitates, hoc est, non prorsus interiisse; nam postea quoque declarans quomodo maneat pot[illegible] ate in misto, inquit, sunt potestate, quo[illegible] [illegible] ſo egent auxilio, vt recuperent naturam suam; quum enim non tota sit amissa, sed solum hebetata, possunt per additionem eius, quod amissum erat, redire in suam naturam integram: propterea (inquit) non omnino generatione & interitu indigent vt separentur, sed mutatione aliqua. Itaq; arbitratur Alexander formas elementorum non esse in [illegible] penitus potestate, sicuti in prima materia, & [illegible] semine humano est potestate forma hominis, sed potestaté intelligit, quæ coniunctum habeat aliquid actus, at non integrum, actum [illegible] hãc integritatem postea acquiri dicit per illam mutationem, qua mistum in elementa dissoluitur, e[illegible] non esse omnino generationem, sed mutationé quandam quæ est dimidiata quædam generatio: nó est autem ignorandum, qualis sit hæc mutatio qua mistum in eleméta dissoluitur, & qua [illegible] mentis generatur mistum, ne fortè opinemur eam nó in substantia, sed in solis accidentibus [illegible] quæ dicitur alteratio [illegible] mutatio, neq, a [illegible] igitur, quam [illegible] si hotum [illegible], est perfe[illegible] nam pe[illegible] tates ele[illegible] tas, [illegible] quan[illegible] rea[illegible] est pec

Alexander.

Mistio, & mi sti dissolutio est mutatio substantialis.

fecta generatio, nec perfectus interitus, quē-admodum antea declarauimus: idq; respexit Alexander, quando dixit esse dimidiatam generationem, imò & Arist. ipse, quando in capite de mistione dixit, miscibilia non penitus interire, sed aliquo modo seruari. Notat autem ibidem Alexander quoddam summa animaduersione dignum, atque verissimum: quoniam enim dicente Aristotele miscibilia posse ex misto iterum separari, credere aliquis poterat elementa redire eadem numero, B quæ prius in mistionem venerāt; ideo nos monet ea non redire penitus eadem, sed alia secundùm numerum, eadem autem secundùm speciem tantùm; quum enim proprias formalitates amiserint & desierint esse ignis, aër, aqua, terra, hac ratione interierunt; id autem, quòd semel interiit, iuxta opinionem Aristot. non potest idem numero vnquam redire: [illegible] quando iterū separantur, redeunt eadem secundùm speciem, idq; satis faciliter, C quia non totam suam naturam, id est, nō totam realit[illegible] amiserunt. Ex his colligere possumus, non eandem esse hanc seperationem elemen[illegible]rum ex misto, atq; illam, qua ex mer[illegible] [illegible] dicuntur aliqua separari absque [illegible] mutatione, vt quando ex aceruo tritici [illegible] separātur: hæc enim eadem numero sunt, facta separatione, quæ prius in compositione, & ante compositionem erant, quia nulla est facta naturarum mutatio; est elemē- D ta separatur à misto, in quo non omnino erāt a[illegible]u, proinde separātur cum alteratione quæ non est absolutè in accidentibus, sed est dimidiata quædam generatio, talem enim alterationem Aristot. in definitione mistionis intellexit; non enim fieret naturarum vnio, & plurium reductio ad naturā vnam, si seruaris penitus formis substantialibus in solis accidentibus mutatio fieret; non possunt igitur elementa ex misto ita separari, vt redeant eadem E numero, quæ in mistionem venerunt. Eiusdem sententiæ fuit absq; dubio Ioan. Grammaticus in interpretando capite de mistione in calce lib. 2. de ortu & interitu: ibi enim in contextu 8 2. declarans quomodo miscibilia sint potestate in misto, inquit, non sunt penitus potestate respectu actus primi, qu[illegible] [illegible]modum quādo dicimus aquam esse po[illegible] te aërem; neq; sunt pot[illegible] di actus tantum [illegible] F Geometram do[illegible] testate, quum habeat [illegible] ctum; sed tertio mod[illegible] cimus Geom[illegible] tem geo[illegible] primum [illegible] fus[illegible] geome[illegible] dum a[illegible] pot[illegible] ctionem. Hoc [illegible]

Elemēta non separantur à misto eadem numero, quæ prius erant.

Ioan. Gram.

84 vbi etiā apertè asserit, elementa in mistione non totam suam formam amittere, sed solùm excellentiam & complementum suę formæ, proinde remanere in misto formas elementorum incompletas, & imperfectas: elementa igitur secundùm Ioan. Grammaticum non penitus potestate in misto sunt, sed & actu, & potestate, quatenus naturam suam nō perfectè seruant. Deinde etiam in contextu 89. inquit, miscibilia non prorsus interimere se mutuò, sed solùm frangere mutuò excellentias suas, ita vt medium quoddam remaneat, quod ex parte redolet naturam singulorum; quam Aristot. quoq; sententiam fuisse iam ostendimus: quapropter de Græcorum opinione non est dubitandum.

Solutio argumentorum pro Auicenna adductorum. Cap. XI.

VERITATE declarata, omnia aliorum aduersantia argumenta soluenda sunt; & primo loco illa, quæ pro Auicenna adduximus. Ad primum igitur concedimus, formas elem[illegible]torum manere in misto: sed quum dicit, non p[illegible]nt inten[illegible], aut remitti, quum sint substātiales, er[illegible]o manent integræ, negamus antece[illegible]; iam enim docuimus quomodo inten[illegible] [illegible]emitt[illegible]tur formæ elemētorum, & quomod[illegible] neq; intendi, neque remitti pos[illegible]nt. Ad secundum dicimus, Aristot. non ideo dix[illegible] alteratorum, quòd putauerit mistionem [illegible] me[illegible]m alterationē in accidentibus absque [illegible] a substantię mutatione, sed quia si dixisset, corruptorum, perfectum miscibili[illegible] [illegible] mus; quod ad[illegible] nempe miscibilia non interire: [illegible] in misto: maluit ergo dicere, alteratorum ad significandam alterationem [illegible] tione substantiæ, si quide[illegible] non fieret illa vnio, quam e[illegible] mistionis essentiam iam di[illegible] quartum dicimus, om[illegible] ostenditur elemen[illegible] ostenditur manere [illegible] [illegible]

Ad primum.

Ad secūdum.

Ad tertium.

Ad quartū.

Ad quintū.

Ad sextum.

[illegible] differre quidem [illegible]

se; non potest enim vera mistio fieri, quin misti generatio fiat: quomodo autem differant ratione, alibi considerabimus: nunc satis est si dicamus, mistionem vocari ratione graduum miscibilium, qui seruantur, vocari autem interitum elementorum, & generationem misti ratione graduum deperditorum, sic enim est generatio misti, & destructio formalitatum elementorum. Ad postremum dicimus, nil aliud esse dissolui mistum in elementa, quam elementa facilè recuperare gradus deperditos, propterea quòd non omnes gradus interierunt: ex hoc igitur nil aliud infertur quam non fuisse in misto elementa integra, sed fracta; sicut enim dissoluitur mistum in elementa per amissorum graduum recuperationem, ita generatur mistum ex elementorum compositione per eorũdem graduum amissionem.

Lib. 1 de generat. misti.

Ad septimũ.

Solutio argumentorum Scoti.

Cap. XII.

Ad primum. AD primũ Scoti negamus sequi id, quod ipse infert, multiplicari entia sine necessitate: sequeretur quidem, si cum nonnullis diceremus, formam misti esse additam formis elementorum, & re distinctam ab illis in ipso misto; at nos asserimus, solam misti formam sufficere ad mistum constituendum, & ad omnes operationes edendas, sed ad hãc esse necessarias formas elementorum, quum sit idem re, quod illæ, proinde illis penitus sublatis nulla misti forma possit existere: tanta igitur est necessitas formarum elementarium in misto, quanta ipsius formæ misti, quũ hæc non distinguatur re ab illis, sed sit illæ omnes ad vnitatem redactæ per mistionem. Ad secundũ. Ad secundum negamus cõsequens; nam formæ elementorum non manent in misto vt quatuor formæ, sed vt factæ vna, siquidem multis realitatibus aduenit vna formalitas, Ad tertium. proinde mistum est vnum. Ad tertium similiter negamus consequens; nam post elemẽtorum congressum non sunt ampliùs in misto quatuor quantitates, sed vna ex omnibus facta est; quid autem absurdi, si ex pluribus quantis coniunctis vnum quantum fieri asseramus? vt autem omnis fallacia deregatur, animaduertendum est, qua[illegible] naturam materiæ, & [illegible] eorum, sed [illegible] nos autem quanti[illegible]atis cuique rei præscr[illegible] sua forma: quoniam ig[illegible] tur in misti[illegible] ue pe[illegible] runt formal[illegible] tat[illegible] elem[illegible] to[illegible] um, & vna m[illegible] formalitas prod[illegible], est, [illegible] est [illegible] quantum ex qua[illegible] materi[illegible] onibus quantis simul [illegible] iunctis, qui[illegible] us [illegible] termini fuit præ[illegible] ibti a [illegible] [illegible] Sed imaginatus est Scotus, [illegible] dicere formas elementorum manere in misto

A integras, & cum eis manere proprios terminos a singula forma tributos suę portioni materiæ: quod quidem nos non dicimus, quia neque verum, neq; imaginabile est. Ad quartum dicimus, totum esse concedendum; nam formæ elementorum prout elementorũ formæ sunt, in generatione misti sunt terminus à quo, non terminus ad quem, nec possunt simul esse cum forma misti, quia non potest eadem res esse simul mistum, & elemẽta: ter- Ad quartũ.

B minos igitur generationis oppositos simul existere non dicimus; quamuis enim eadem sit realitas formæ misti, & formarum elementarium, diuersæ tamen sunt formalitates, & hoc satis est ad distinguendos generationis terminos, à quo, & ad quem; siquidem termini sunt ipsæ formalitates, quæ nunquam simul existunt. Ad quintum negandum est cõsequens: quum enim in generatione misti intereant formalitates formarum elementariũ, Ad quintũ.

C & ita desinant constituere elementa, & incipiant constituere mistum differens specie ab elementis, generatio misti est interitus elementorum; pereunt enim formæ elementorum, quatenus formæ elementorum sunt, & subeunt nouam formalitatem, & ita fit alia forma. Ad primum de qualitatibus patet responsio ex iis quæ dicta sunt, negamus enim, formas elementorum penitus interire: quare si ita manere, vel non manere qualitates Ad sextum.

D debent, vt formæ, qualitates quoque elemẽtares in misto fractæ, & castigatæ remanent. Ad alterum negamus consequens: quum enim subiectum, in quo accidentia inhærent, sit prima materia, vt aliàs demonstrauimus, & in misto eadẽ materiæ portio maneat, quæ in elementis fuit, qualitates non migrant in aliud subiectum, sed potius idem earum subiectum remanet. Sed eò inualidius hoc argumentum est, quò nos dicimus formas quo- Ad septimũ. In lib. de communi rer. generat.

E que substantiales aliquo modo seruari, quocirca ne fingi quidem potest migratio vlla accidentis de subiecto in subiectum.

Solutio argumentorum Thomæ, & aliorum Latinorum.

Cap. XIII.

AD primum Thomæ sumptum ex verbis Aristotelis in contextu 84. lib. 1. de ge- Ad primum.

F neratione, & ad secundum acceptum ex primo capite secũdi de partibus animalium, di[illegible] mus, omnia esse concedenda, quatenus o[illegible] unt qualitates seruari fractas, & castigata[illegible], & ad [illegible] mediam redactas: sed quatenus [illegible] endere se putat, formas elementorum substantiales nullo modo seruari, negamus [illegible] am esse mẽtem Aristotel[illegible] dum ait vires [illegible] orum manere, v[illegible] [illegible] as qualitat[illegible] sine form[illegible] am e[illegible] dicimus, per [illegible] res elementorum [illegible] significari gradus for[illegible] remanẽtes, hoc est, rea- Ad secundũ.

litates seruatas sub alia formalitate, vt antea locos illos interpretantes declarauimus. Cætera quoq; argumenta quibus Latini euertere nituntur fundamentum Auerrois de formis elementorum, facilè soluuntur. Ad primum enim, quo Thomas infert illud absurdum, ergo daretur medium inter duo cōtradictoria, negamus consequētiam ad probationem autem possumus cū Buccaferreo dicere, Auerroem non statuere formas elementorū absolutè medias inter substantiam, & accidens, sed inter formas substātiales perfectas, & accidētia: hæc autem non sunt contradictoria, quoniam inter accidentia, & formas substantiales perfectas sunt formæ substātiales imperfectę. Sed considerare præterea possumus, Auerroē non dicere eas esse verè medias, sed dicere quasi medias; nullum enim datur medium inter substantiā, & accidens; nec formę elementorum ita dicuntur mediæ, vt sint mediæ per participationē, vel per negationem extremorum, sed solùm per quandam similitudinem, seu participationem conditionis alterius extremi: quum enim reuera contineantur sub altero extremo, & in formis substantialib. numerentur; similes tamen sunt accidentibus in hac cōditione, quòd modo aliquo intenduntur, ac remittuntur, etsi non omnino vt accidentia, & hac conditione ipsæ inter omnes formas substantiales solæ participant. Ad secundum Thomæ, quo illud aliud absurdum inferebatur, ergo in substantia daretur continuus motus, nonnulli recentiores respondent, hoc non sequi, propterea quòd si debeat fieri verus motus, non solùm requiritur vt forma intendatur, & remittatur, sed etiam vt subiectum sit ens actu, sicut ait Aristot. in 5. Physic. subiectum autem formæ elementi est prima materia, quæ est ens potestate; quare ad hanc formam non est motus. Sed hæc responsio vana est, & nullo modo est admittendum id, quod isti concedunt, dari mutationē continuam secundùm Auerroem ad formam substantialem, ita vt forma elementi acquiratur paulatim, & per gradus, & in tempore, sicut etiam qualitates; quod quidem Auerroes nunquam concederet, qui putauit omnem formam substantialem acquiri subitò, & totam simul; quare aduersarijs satis esset ad hoc euidentissimum absurdum nos duxisse. Addequòd hoc concesso nō videtur negari posse eum esse verum motum, esset enim à forma imperfectiore ad perfectiorem, à remissa ad intensam; & tali mutationi omnino competeret definitio motus in 3. Physic. tradita, vt cuique eam consideranti patet. quum enim omnes dicant, generationem sub ea definitione non contineri, nisi comprehensa præuia alteratione; tamē secundùm istos definitio illa competeret generationi acceptæ etiam pro sola introductione formæ substantialis, quod quidem nullus philosophus di-

Ad primum contra Auerroem.

Quomodo formæ elementorum sint media.

Ad secundum responsio recentiorum.

Confutatio.

A ceret: patet autem in ea definitione non poni conditionem illam, quòd motus habeat subiectum ens actu, licet hæc ex ea definitione colligatur, quatenus definitio illa non cōpetit reuera nisi mutationi, quæ fiat secundùm accidentia, quia hæc sola fit cum successione, & in tempore: quòd si eum istis concederemus, etiam formæ substantialis introductionem hoc modo per successionem fieri, vanum esset negare eam esse verum motum.

B Reiecta igitur hac solutione, nos eam accipere debemus, quam ponit, ac declarat optimè Ioannes Bacconius in memorato loco: est enim neganda cōsequentia, propterea quòd nullus datur in substantia verus motus, quo forma elementi paulatim, & per successionem adueniat, vel recedat, ita vt eadem seruetur species in categoria substantię; sed quū forma elementi remittatur cum variatione speciei, cuiuslibet gradus mutatio est variatio speciei, & singulus gradus, quo adueniente, vel recedente generetur elementum, vel mistum, aduenit, seu recedit non in tempore, sed subitò, & post alterationem præuiam, quæ est verus motus: nam in fine alterationis fit momento temporis accessio, vel remotio illius gradus, quæ est generatio subita, nec potest appellari motus: id autem quod Thomas imaginatur, vtique sequeretur, si nos assereremus, formam elementi intendi, & remitti absq; variatione speciei; paulatim enim generaretur elementum, & pars formæ accederet post aliam partem intra speciem eiusdem elementi: sed quum singula mutatio gradus fiat momento temporis post præuiam alterationem in tempore factam, & in illo momento dicatur accedere illa formalitas, qua res cōstituitur, non fit generatio substantialis, nisi subitò: hoc significauit Auerroes in Comment. 23. decimi Metaphysicorum, quando dixit, vbi est magis & minùs, ibi est motus, at vbi omnia media differunt specie ab extremis, ibi non est motus, quoniam singulum horum est constitutum in indiuisibili: licèt enim realitas formarum elementarium sit diuidua in gradus, in singulis tamen gradibus constituunt nouæ formalitates, quæ singulæ sunt indiuiduæ, & acquiruntur subitò post præcedentem alterationē factam in tempore. Ad tertium; quando alij dicebant, ergo formæ mistorum intendi, & remitti possent; negandum est consequens: dicimus enim, nullam dari propriè dictā mistionem, nisi elementorum, theriaca vero vel non h[...] v[...]m mistionem, vel [...] si habet, ea est misti[...]m[...]torum non mistorum theriacam ingred[...]entium; hæc enim constabant ex [...]lement[...], & eorum f[...]mæ constabant ex tea[...]us [...]or[...]arum el[...]ar[...]m, hoc est, c[...]il[...]um gra[...]ibus seruatis [...]b formalitate misti; & quia horum gradu[...] [...]n sing[...]o misto certa, & statuta est proportio, & a[...]am hoc

Vera solutio Ioan. Bacconi.

Ad tertium.

Omnis vera mistio est elementorum.

hoc misto, alia in illo, ideò ex plurium mistorum cópositione variatur proportio, & prouenit aliud mistum: & quia cuiusque naturalis corporis formalitas siue simplicis, siue misti indiuidua est, nec potest intendi, vel remitti, nisi interimatur; realitas verò diuidua est in varios gradus, & est præcipuè elementorũ, mistorum verò per participationem; ideo solis formis elementorum attribuitur intensio, & remissio, non formis mistorum, quia natura statuit elementa vt materiam mistorum, nõ mistum vt materiam misti; & elementa sunt materia mistorum ratione suę realitatis diuiduæ per gradus, quoniam sine tali diuisibilitate non possent esse materia mistorum: hoc videtur significasse Aristoteles in context. illo 10. lib. 8. Metaphysic. quem antea contra nos aduersarij adduxerunt; inquit enim species esse sicut numeros: quod declarans subiungit [*sicut numerus non habet magis & minus, ita neque substantia, quæ secundùm formam est; sed si qua substantia suscipit magis & minus, ea est, quæ secundùm materiam est*] significat enim formam substantialem indiuiduam esse quatenus est forma, & essentia; & huiusmodi sunt etiam formę elemẽtorum quatenus cõstituunt elementa, nec datur ignis, qui sit magis ignis, quàm alius ignis: sed eadem elemẽta quatenus sunt materia mistorum, & ratione realitatis suarum formarum abiunctæ mẽte ab omni formalitate, intẽduntur, & remittuntur suscipiendo varias formalitates: denotat ergo ibi Aristot. aliquam esse substantiam, quæ intenditur, & remittitur, sumit enim magis & minus in ampla significatione pro qualibet intensione & remissione, & talem substantiam inquit esse illam, quę est materia, dũ consideratur vt materia, talia autem sunt elementa quatenus sunt materia mistorum, sunt autem materia ratione realitatũ suarum formarum, sed non ratione formalitatum. Hoc autem, quod de elemẽtorum mistione diximus, possumus exẽplo declarare, crasso quidem, ac rudi, sed ad propositum satis accommodato: sit statua equi fusilis ex auro, argento, & ære simul colliquatis, & commistis, in qua sit plus auri, & minus aliorum; sit alia statua bouis ex eisdem metallis, in qua tamẽ sit plus argenti, & minus aliorum; sit alia tertia statua leonis ex eisdem metallis, in qua sit plus æris, quàm aliorum; ita vt variæ sint in iis tribus figuris mensuræ, & proportiones horum metallorum: deinde colliquentur iterum tres illæ statuæ, & ex tota illa materia fiat statua vna hominis, dicetúrne homo ille fusilis constare ex equo, boue, & leone, an ex auro, argẽto, & ære? Certè ex his metallis commistis constare dicetur, cum alia tamen proportione, & diuersa à proportionib. quæ fuerunt in tribus illis statuis brutorum, sic igitur theriaca constare propriè dicitur ex elementis, & viribus elementorum, & diuersam ha-

Declaratio context. 10. in 8. Metaphys.

A bet temperiem à qualibet temperie singulorum ingredientium, & ea temperies est similiter temperies qualitatum elementarium, sicut etiam temperies omnes illorum singulorum: ratio etiam ad hoc comprobandum efficacissima sumitur ex ipsa mistionis natura; nam miscibilia debent agere, & pati inuicem, & alterari; at nõ dantur qualitates vllæ actiuæ præter primas elementares qualitates, quæ alteratrices dicuntur: ideò si in theriaca sit ve-B ra mistio, qua de re nõ est in præsentia disputandum, ea est primùm, & per se mistio elementorum, non mistorum, nisi per accidens; contingit enim vt tot gradus singularum formarum elementarium ad mistionem delati sint per illa corpora mista, sicuti contigit vt allata materia ad constituendam hominis statuam fuerit materia equi, bouis, & leonis. Dicimus igitur omnem mistionem propriè acceptam, cui competat definitio mistionis ab C Aristot. tradita, esse mistionem elemẽtorum; ideo id, quod aliqui dicunt, Arist. de mistione agentem non solam elementorum mistionem considerare, sed quamlibet indistinctè, admitti potest, dummodo concedant, omnẽ veram mistionem, quotumcunq; corporum sit, reduci ad mistionem elementorum; commiscentur enim inter se alia corpora per vires elementares, ex quibus constant; quare elementa sola sunt per se miscibilia, alia verò per D elementa, quę in se continent; nam ex elemẽtis constare omnia mista satis per se manifestum est, & legitur clarè apud Aristot. in lib. 2. de ortu & interitu, à context. 46. vsque ad 50. dum loquitur de generatione mistorum: patet igitur theriacam quoque ex elemẽtis cõstare, & eius mistionem, si qua est, à viribus elementorum esse factam: Quod autem illi dicunt, si Aristot. ibi de sola elemẽtorum mistione loqueretur, de elementis priùs agere, E quam de mistione debuisset; hoc omnino est negandum, & potest aduersus eos argumentum torqueri: quemadmodum enim si sola elemẽta sint miscibilia, necessarium apud eos esset agere priùs de elementis, quàm de mistione; ita si plura sint miscibilia præter elementa, vt ipsi putant, de illis omnibus ob eãdem rationem erat priùs agendum, quàm de mistione. Dicimus igitur ad mistionis cognitionem satis fuisse rudem quandam & con-F fusam miscibilium notitiã per quasdam vniuersales conditiones, neque opus fuisse distinctè priùs agere de elementis; sed id postea Aristot. facere in libr. 2. & ex ea elementorum tractatione colligimus, solis elementis competere conditiones miscibilium priùs tactas in capite de mistione: quoniam enim fit mistio per qualitates actiuas & passiuas, quæ videntur communiter competere & elementis, & mistis, ita vt mistio esse videatur & simplicium, & mistorum corporum; ideo docens postea Aristoteles qualitates illas esse

proprias elemẽtorum, & illis competere per essentiam, mistis verò per participationem significat sola elementa esse propriè, & per se miscibilia, cętera verò per elementa, è quibus constant. Sumitur etiam horum confirmatio ex iis, quæ dicuntur ab Aristotele in context. 43. primi libri; ibi nanque proponens de mistione agẽdum, nullam aliam huius tractationis rationẽ adducit, nisi quia oportet de elementis agere tanquam de materia mistorum; asserit ergo se de mistione agere velle propter B elementa, proinde elemẽtorum tantummodò esse propriè dictam mistionem; & potiùs censuit, cognitionem mistionis esse necessariam ad considerationem elementorum prout sunt materia mistorum, quàm è conuerso perfectam elemẽtorum cognitionem requiri ad cognitionem mistionis sicut isti in argumento sumunt. Neque turbare nos debent exempla, quibus vsus est Aristoteles agens de mistione, visus enim est significare mista quoque esse miscibilia, sed rudia exempla sunt, & satis habuit Aristoteles, si per illa propositum declararetur; & talibus exemplis solitus est passim in suis libris vti, quia manifestiora, & faciliora intellectu sunt; iis autem exemplis aliquæ tantùm mistionis conditiones declarantur, vt debere miscibilia esse liquida, & se mutuò diuidere in paruas particulas; ad has enim conditiones declarandas satis erant etiã exempla mistorum: at præcipua illa conditio D miscibilium, quòd debeant esse actiua inuicem, & passiua, elementorum propria est; nec mistis alia ratione competit, quàm per elementa, è quibus constant. Quartum argumentum leue prorsus, ac puerile est: datur enim res aliqua perfectior absolutè alia re, imperfectior tamen eadem re secundùm aliquam conditionem; vt asinus, quum sit substãtia, est absolutè perfectior, ac nobilior motu Cœli, & luce Solis, quæ accidentia sunt; attamen hæc apud Aristotelem ratione æternitatis, quæ est conditio nobilis, sunt nobiliora asino, qui mortalis est: quare ipsimet aduersarij dicerent, asinum illis accidentibus nobiliorem esse simpliciter loquendo, sed illa esse asino nobiliora secundùm quid: sic etiam prima materia, quum apud Aristotelem æterna sit, est nobilior ratione huius conditionis, quàm forma, & quàm compositum; tamen absolutè loquendo est ignobilior, & imperfectior illis. Sic ergo dicimus, formas elementorum esse absolutè nobiliores quolibet accidente, quia substantiam constituunt, & in specie collocant, quod accidentia per se non possunt, posse tamen aliqua accidentia

Ad quartū

A habere aliquam conditionem nobiliorem, vt si qua sint, quæ nullo modo intẽdi, aut remitti possint; nam posse intendi & remitti notat imperfectionem: talia itaque accidentia secundùm hanc conditionẽ nobiliora dici possunt formis elementorum, sed illæ sunt ipsis absolutè nobiliores. Plura etiam eiusmodi in rebus videmus; nam multa bruta hominibus præstant robore corporis, vel efficacitate visus, vel aliqua alia eiusmodi conditione; homo tamen absolutè loquendo est omniũ animalium præstantissimus, quandoquidem alijs pluribus, & illis quidem nobilissimis conditionibus, brutis omnibus antecellit. Ad autoritatem autem Aristot. in libro categoriarum dicentis proprium esse substantiæ nõ recipere magis vel minus, ego quidem alienam ab Auerroe arbitror esse illam respõsionem, quam ei attribuũt plures Auerroistæ, nempe vt Auerroes dicat Aristotel. ibi loqui de perfectis tantùm substantiis, proinde non negare substãtiam aliquam imperfectam suscipere magis & minus; hoc enim si Auerroes diceret, in errore esset: quia quodlibet esse substantiale indiuiduum est, neque recipit magis vel minus, etiamsi respectu aliorum perfectiorum imperfectum dicatur; idque vt verum est de omni composito in categoria substantiæ tam simplici, quàm misto, ita etiam de formis concedendum est; nequeunt enim formæ recipere magis vel minus, quin ipsa quoque composita dicantur magis vel minus talia: quamobrem non opus est aduersarios in hac responsione impugnãda laborare, ego enim eam penitus reijciẽdum arbitror vt ab Aristotele, & ab Auerroe alienissimam. Dico igitur Aristotelem ibi sumere magis & minus pro eo quod est intendi vel remitti sine variatione speciei, quæ, vt antea diximus, est propria acceptio; hoc autem nulli substantiæ E seu perfectæ, seu imperfectæ, seu compositæ, seu simplici competere potest; idque legentibus verba Aristot. manifestum est: sed non ob id negat Aristotel posse aliquam substantiam intendi, & remitti cũ mutatione speciei, siquidem hinc intensionem, ac remissionem ibi non considerat; quum prçsertim huic sententiæ attestetur dictum Aristot. in context. 10. octaui Metaph[illegible]rum, vt ant[illegible] considerauimus species enim similes e[illegible]e dicit numeF ri[illegible] quibus additio, ac detractio fieri potest c[illegible]m mutatione [illegible] quælibet numeri species [illegible]cundum essen[illegible], neq; potest [illegible] vel det[illegible], qu[illegible]uat[illegible] & alia numeri spe[illegible]tur.

Ad quintū

IAC[illegible]BI

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

Libri Duo

DE QVALITATIBVS ELEMENTARIBVS.

LIBER PRIMVS.

Propositio, ac partitio dicendorum. Cap. I.

In lib. de Natur. scientia constitut.

DICTVM à nobis est aliàs, quatuor simplicium corporũ, quæ elementa vocantur, duo esse munera in mundo, proinde etiam in philosophia naturali duas eorundem esse considerationes: vnũ prout naturalia, & simplicia corpora sunt, quæ per grauitatem, & leuitatem proprios quæq; locos in mundo occupant; alterum vero quatenus mistorum principia & elementa sunt, & per quatuor primas qualitates, quæ alteratrices vocantur, in mistionem venientia constituunt mistum. Sed illa quidē, quę ad priorem eorum corporum considerationem attinent, satis à nobis tractata fuére in eo libro, quem de grauium, ac leuium motu conscripsimus, nunc alteram quæ multis magnisq; difficultatibus referta est, aggressuri sumus, & elementa consideraturi quatenus elementa, & principia mistorum sunt. & quoniam, vt Arist. docet in initio lib. 2. de ortu & interitu, corpora hæc eo munere funguntur per primas qualitates, quarum inter se actione, & passione absoluitur mistio. & generatur mistum; tota de his qualitatibus hæc disputatio nostra futura est; his enim optime declaratis, cognita erunt elementa quatenus principia mistorum & elementa sunt. Tria autem sunt, quæ de [illegible] s con[illegible] opo. nunt [illegible] p[illegible] e [illegible] sine [illegible] u pr mæ [illegible] n [illegible] & harũ defin[illegible] es [illegible] x pendend[illegible] dein [illegible] a [illegible] e [illegible] & co[illegible] etiam [illegible] ue [illegible] es p[illegible] te [illegible] eni nt [illegible] at [illegible] e. q[illegible] deret [illegible] m, ad [illegible] m [illegible] ùs considerandum remittemus.

In lib. [illegible] nerat.

Quomodo ad elementa se habeant primæ qualitates. Cap. II.

QVVM duæ sint, quas modò diximus, elementorum considerationes in naturali philosophia, duobus etiam modis ad elementa se habere primas qualitates alibi ostendimus: nam si absolutè elementa vt naturalia corpora considerentur, hæ non sunt eorum formæ substantiales, sed accidentia consequẽtia de genere qualitatis, quod probat pluribus argumentis Achillinus in lib. 3. de elementis, dubio 4. sed hæc consideratio à præsenti nostro instituto aliena est: si verò eadem vt elementa mistorũ accipiantur, eædem sunt ipsorum elementorum constitutrices formæ, quia sine his corpora illa non essent elementa mistorum. Non est autem ignorandum, primas has qualitates ab Arist. in lib 2. de ortu & interitu & formas, & principia elementorum, & materiam elemẽtorum vocari, & quandoq; etiam appellari elementa, & materiam mistorum: quatenus enim in generatione elementorum hæ qualitates sunt præparationes materiæ pro singulorum elementorum formis educendis, eatenus vocantur ab Arist. materia elementorum in 6. contex. illius lib. 2. nam præuiæ dispositiones faciunt materiam propriam, & præparatam ad recipiendam formã: dum autem elementa considerantur vt genita & iam existentia, hæ sunt formæ ipsorum co[illegible]itutrices, quia faciunt vt sint elementa mistorum, & hac eadem ratione ipsæ qualitates ab Arist. etiam elementa vocantur; nã sępe in appellatione confundere solet formã cum composito ab ea constituto ideò [illegible]uum hæ qualitates [illegible] l[illegible] enta constituant, ipsæ quoq; [illegible] elementa vocantur, veluti si quis [illegible] nam ho[illegible] nem appellaret [illegible] p[illegible] ud Aristot. [illegible] contex. [illegible] s 2 [illegible] ates vocat in[illegible] & [illegible] mas elemento[illegible] p a c[illegible] a elementorum: [illegible] a dem vocat e[illegible] am materiam mistorum in ca[illegible] lib. 2. de partibus animalium, quia dum co[illegible] tuunt elementa, materiam mistorum

Qualitates non sunt formæ elementorum.

constituunt; quæ igitur respectu elementorum sunt formæ constituentes, & dantes elementis esse respectiuum, quo d[illegible] materia mistorum, eædem respectu [illegible]untur materia, quia totum elementum [illegible] ab his constitutum materiæ locum habet respectu misti. Hæc igitur omnia secundùm varias considerationes vera sunt, nec pugnant inter se; cognita enim veritate non difficile est varia Aristot. dicta, quæ discrepantia videntur, cõciliare, & ad rectum sensum trahere. His igitur declaratis, ad primarum qualitatum definitiones, quæ ab Aristot. afferuntur, considerandas accedamus.

De definitionibus quatuor primarum qualitatum. Cap. III.

Ostendere volens Aristotel. quatuor primarum qualitatum duas esse actiuas, calorem, & frigus, duas verò passiuas, humiditatem, & siccitatem; in medium affert earũ definitiones, in quibus id manifestum est, vt legere possumus 10 contex. 8. & 9. lib. 2. de Ortu & interitu: sunt autem definitiones tales; calidum est quod congregat homogenea, seu quod segregat heterogenea, vt homogenea congregentur; frigidum verò est, quod indistinctè omnia congregat, tam homogenea, quàm heterogenea; congregare autem, & segregare est agere; quare ex his definitionibus patet has duas qualitates esse actiuas: humidum verò esse dicit id, quod non est terminatum proprijs terminis, sed facilè terminatur alienis; at siccum è contrario, quod terminatum est proprijs terminis, alienis verò non facilè terminatur; terminari aũt est pati; idcirco hę definitiones declarãt has duas qualitates esse passiuas. Videntur autem hæ omnes definitiones satis esse manifestæ; nam in vrina hypostasis secernitur à partibus aquosis, & est signum bonæ concoctionis, quæ fit à calore; sic autem separantur illa, quæ sunt diuersorum generum, & simul congregantur omnia, quæ eiusdẽ generis sunt; in fundo enim congregantur omnes partes terrestres, in parte autem superiore omnes aquosæ: ita in vino feruescente secernitur à calore partes terrestres à tenuioribus: sic si in aliqua cera indurata commisti sint lapilli, & paleæ, & cera per calorẽ liquefiat, congregãtur in fundo omnes lapilli, in superficie verò omnes paleæ supernatant, & in medio manent omnes [illegible]artes ceræ; separantur igitur à calore he[illegible]ero[illegible]ene[illegible] vt homogenea congregentur. Contr[illegible] ve[illegible] gore manifestum est omnia con[illegible] stinctè, tam homo[illegible]ea, [illegible] h[illegible] sicut enim calidi est rarefacere [illegible] ratio eorum quæ sunt d[illegible] ita frigidi est condensare, & constipare: qu[illegible] si cera à frigore condensetur, omnia, q[illegible]ea sunt, cõiunguntur, vt prædicti lapilli, & [illegible]eæ

A cum cera commisti; nam si omnia hæc commisceantur, superueniens frigus ea coniungit & facit vt congregata, & coniuncta maneant: sic si aqua turbida congeletur à frigore, coniunctæ manent cum aquæ partibus particulæ terræ, donec à calore congelatione m soluente segregentur: sic verò etiam cera pura congregabitur à frigore; proinde frigus condensando coniungit omnia tam homogenea, quã heterogenea, quæ commista esse contingat.

B Duarum quoq; passiuarum definitiones satis manifestæ sunt: humidum enim quum sit fluxile, proprios terminos retinere nequit, sed facilè recipit alienos; figuratur enim facile a continente, & figuram eius recipit, vt in vase videmus aquam, vel aërem facillimè ad figurã vasis figurari; fluit enim statim ad omnes partes continẽtis, & ita recipit terminos alienos: contra verò siccum iam est terminis proprijs terminatũ, sed alienos non facilè recipit; nam *Definitio humidi.* *Definitio sicci.*

C si in aliquod vas inijciantur lapides, non figurantur ad figuram vasis, sed proprijs terminis terminati manent. Sic ergo (inquit Arist.) ex harum qualitatum definitionibus apparet calorem & frigus notare aptitudinẽ ad agendũ, humiditatem verò & siccitatem notare aptitudinem ad patiendũ. Hæc sunt, quæ ibi de his dicuntur ab Aristot. quæ eadem postea repetuntur in initio 4 Meteorol. Sed aduersus hęc mag[illegible] oriũtur difficultates, quæ ad hanc vsq;

D diem omnibus negotiũ facessunt, & aliquæ etiam, quæ à nemine tactæ vnquã fuere: dubia enim occurrunt primo loco aduersus veritatem harum definitionum, quatenus absolutè considerantur vt prædicata quædam, quæ his qualitatibus attribuuntur; deinde verò dubiũ videtur, quomodo essentiam harum qualitatum declarent, & sint earum definitiones; quũ enim munus definitionis sit exprimere essentiam definiti, non apparet quomodo per has

E harum qualitatum essentia exprimatur, ita vt aliter definiri eodæ non sint: hæc igitur vtraq; considerare oportet, quum vtraq; dubia esse videantur; vnum, an competant his qualitatibus; alterum, an essentialiter competant, & earum definitiones appellandæ sint.

Definitio caldi. *Definitio frigidi.*

Dubia aduersus ver[illegible] m pr[illegible]ict[illegible]um definitionum [illegible] eorum [illegible] Cap. IV.

F A[illegible] harum [illegible]um veritatẽ [illegible] A[illegible] [illegible] qui[illegible] *Dubium.* [illegible] contrarium tamen asserens Aristot.[illegible]

2. *Dubium.* dum segregare heterogenea. Dubitaruretiā de frigido; quia tempore hyemis fit emissio lachrymarum a frigore, ergo frigus segregat heterogenea, quod Arist. negauit: sic sanguis è venis eductus refrigeratur, & partes eius terrestres fundum petunt, aquosæ supernatant, purior autem sanguis in medio manet. itaque à frigore segregantur heterogenea, & illa eadem videntur à calore congregari potiùs, quàm segregari: nam illæ eædem sanguinis partes heterogeneæ priùs erant commistæ, & confusæ, dum sanguis erat in venis; à calore igitur commiscentur, & congregantur, postea verò segregantur à frigore: calidum igitur cõgregat heterogenea, frigus verò eadem segregat: igitur Arist. in vtraq; definitione falsum dixit.

3. *Dubium.* Dubitant præterea de definitione sicci; dixit enim Arist siccum esse terminatum proprijs terminis, alienis verò non facilè terminari: attamen contrarium cõtingit in igni, qui maximè siccus est; terminatur enim facillimè terminis continentis, nec retinet terminos proprios; quapropter igni conuenit potiùs definitio humidi, quàm definitio sicci. Sic etiam cinis & puluis facilè terminantur à continente, proprios autem terminos non facilè seruant: falsum igitur dixit Arist in definitione sicci, dum contrarium asseruit, quum

Solutio primi & secundi. hæc sint corpora sicca. Vt hæc dubia, & alia eiusmodi omnia soluantur, statuendum præ cæteris est fundamentum hoc. potest aliquid alicui competere per se, & essentialiter, cuius tamen oppositum eidem competat, sed per accidens; vt calido nihil magis per se competit, quàm calfacere, tamen quandoq; calidum refrigerat, sicut etiam frigidum calefacit, sed per accidens, vt euenit in antiperistasi: neque per hoc tollitur, quin per se dicatur calidum calfacere, & frigidum refrigerare. sic igitur per se competit calido etiam rarefacere, & extenuare, hæc enim est caloris natura, & ex hoc fit vt homogenea cõgregentur, heterogenea verò segregẽtur, nisi quid aliud prohibeat: quare hæc omnia per se competunt calido, licèt eidem quandoq; competat per accidens vt congreget heterogenea, vt contingit in cera, & pice dum colliquantur; scopus enim naturæ caloris esset [illegible] are picem à cera, sed propter conuenientiam [illegible] & simi[illegible]udinem liquati[illegible] si v[illegible] simul coll[illegible]uatæ ne[illegible]ueant separari, hæc.n. [illegible] h[illegible] ne calidum præstet su[illegible] eram naturale[illegible] re p[illegible] ar[illegible] ens c[illegible] h[illegible] gen[illegible] a [illegible] um potius ea co[illegible] par[illegible] v[illegible] a[illegible] ram h[illegible] mo[illegible] n[illegible] pe[illegible] ar[illegible] c[illegible] e- mentiæ, & [illegible] quam inte[illegible] [illegible] c[illegible] rebus, quæ [illegible] aiar[illegible] per [illegible] onem cum [illegible] præterea ad[illegible] ommi[illegible] io[illegible] quæ [illegible] pe[illegible] m [illegible] eg[illegible] tur enim fr[illegible] rn- [illegible] terogeneæ ex actione caloris, quæ

A tamen prohibentur segregari per commistionem artificiosam baculo iactam; sed etiā sine hac possunt per accidens congregari ob conuenientiā in modo liquationis, sicuti dicebamus de cera & pice: sic etiam stannũ, & plumbum ob liquationis similitudinem à calore commiscentur, & coniunguntur; at plum. bũ, & cera non ita commiscerentur, sed segregarentur, quia dissimilem habent liquationem, cera enim faciliùs, plumbum verò difficiliùs li-

B quescit. Potest etiam alia ratione calidum heterogenea per accidens cõgregare: quatenus enim res aliquas indurat, dum partes tenuiores resoluit, vt in luto cõtingere videmus, eatenus etiam facit vt res crassiores, quæ remanent, etiamsi diuersorum sint generum, maneant tamen congregatæ; quia crassities, ac durities, in qua res illæ conueniunt, impedimento est earum separationi. Considerandum præterea est alia competere calori vt secundum

C propriam naturam agenti, alia eidem competere, vt agenti instrumentario, & gubernato ab aliquo agente primario: quoniam enim actio præcipuè attribuitur agenti primario, ideo potest a calore aliqua actio prouenire, quæ sit præter ipsius caloris naturā, sed secundùm naturam & consiliũ agentis primarij, à quo regatur calor: patet autem hoc discrimen in sanguine existente priùs in venis, deinde ex venis educto, de quo nunc dubitabamus:

D dum enim sanguis est in venis, regitur ab anima, quare tunc calor agit ex intentione animæ, non ex intentione propriæ naturæ; nam si secundùm propriam tantùm naturā ageret, vtiq; heterogenea segregaret, quod manifestè facit postquam est eductus è venis, nam terrestres partes fundũ petunt, aquosę supernatāt, p[illegible]r aũt sanguis in medio loco manet; fit enim separatio hæc à calore, quem adhuc seruat sanguis, non à frigore; quia si statim edu-

E ctus sanguis omni calore destitueretur, videremus ipsum ita condensari, vt illa omnia in eo commista, & coniuncta manerent absq; vlla separatione, agit autem tunc sanguis proprijs viribus, neq; est amplius subiectus imperio animæ, ideo eius calor separat heterogenea: qui idē quando in venis inclusus sanguis continebatur, quanquā maior, atq; intensior calor erat, non segregabat heterogenea, quia obtemperare cogebatur imperio animę, quæ

F vult ex tota illa massa sanguinea omnes corporis partes nutrire, & illā vertere in substantiam animalis: sic dicimus de vrina, separan[illegible] ipsæ partes heterogeneæ à calore, [illegible], nam vrina egreditur calida, vt [illegible] est, dum autem erat in vesica, vel [illegible] partes terrestres ad fundum descen[illegible], & [illegible] stea in emissione sunt commistæ [illegible] v[illegible] am ab animæ regimine pro[illegible] betur al[illegible] cum illa segregatio ob vtilita[illegible] ani[illegible] d horum aũt confirmationem [illegible] derare possumus [illegible] lo[illegible] lem nutri-

menti in eisdem viuentibus corporibus; nam alimentũ, quod sua natura est graue, & naturaliter descenderet, mittitur tamen ab anima etiam ad superas corporis partes: sicut ergo anima imperare potest graui ne descendat, & facere vt ascendat, ita etiam potest imperare calido ne segreget heterogenea, nisi vbi ipsamet anima hanc separationem molitur; nam per vasa huic vsui assignata segregantur aliquæ partes sanguinis aquosiores ad renes, terrestriores verò aliquæ ad lienem, sed aliæ tamen in venis manent commistæ cum sanguine, quas natura non vult segregari: patet aũt in eodem sanguine è venis educto idem contingere de eius motu, quod de calore dicebamus; eductus enim sanguis quum ab anima ampliùs non regatur, non mouetur naturaliter alio motu, quam descensus; agit enim tũc secundùm propriam naturam, quemadmodum etiam eius calor tunc imperio animæ absolutus incipit agere secundùm naturã suam, & heterogenea separat. Ex his igitur manifestum est, competere posse quandoq; calori vt congreget heterogenea, neq; per hoc stare, quin eidem per se competat vt segreget heterogenea; hæc enim non congregat nisi per accidens, & ratione alicuius prohibentis; definiendæ autem sunt res per illa, quæ eis per se competunt, non per ea, quæ per accidens. Sic dicendum est de emissione lachrymarum à frigore, fit enim per accidens, nam per se frigido competit constringere, & condensare, hoc autem per se facit congregationem omnium indistinctè; quòd si in illa constrictione eueniat vt aliquid humoris tenuis exprimatur, id fit per accidens, & præter intentionem frigidi agentis, quod quidem per se solã congregationem molitur, quia fit per se congregatio ex constrictione; sed propter differentiam, quæ est inter crassum, & tenue, fit per accidens expressio partium tenuiorũ, & earum à crassis partibus segregatio, talis nanq; est emissio lachrymarum à frigore; sic etiam dicebamus, fieri etiam quandoq; à calido condensationem, sed per accidens, vt quando calor lutum indurat; quum enim per se competat calido rarefacere, rarefiũt in luto partes aquosæ, & iu vaporem resolutæ exhalantur, partes autem terrestres non ita facilè resoluuntur, ideo induratæ manent, quoniam humore destituuntur: calor itaq; per se extenuat aqueas partes, & eas separat à partibus te[illegible] cit per accidens vt partes terreæ [illegible]riores.

Ad tertium. Ad aliæ verò dubia adducta [illegible] definitionem sicci respondet de [illegible]

Responsio Ioan. Gram. Grammaticus, flammam, quæ e[illegible] non facilè terminari, s[illegible] nacis, quia non conquiescit in fornace, [illegible] sed erumpit, & ascendere ni[illegible] cere nequeat, extinguitur, [illegible] proprios habet, nam habet figuram p[illegible] dalem; quare illi competit definitio sicci [illegible]

A cinere autem & puluere negat Ioannes corpora hæc esse ita fluxilia, vt corpora humida; non enim ita locum adimplent, & perfectè figurantur à continente, vt aër, & aqua, & alia humida, quæ statim à continente recipiunt terminos & figuram, & perfectè omnes continentis partes attingũt; quò fit, vt cinis & puluis habeant etiam figuram propriam, & eam retineant, quando coaceruãtur, aceruus enim propriam habet figuram. Sed has Ioannis solutiones

B ego quidem penitus approbare non possum. Quod enim de igni dicit, ipsum non facilè terminari à continente, admitti potest, quia nullam reuera stabilitatem habet flamma in fornace; totum verò elementum ignis terminatur quidẽ à cœlestis corporis superficie, sed cum maxima partium perturbatione, & instabilitate. Sed illud, quod dicit flammã habere propriam figuram, nulla ratione admittendum videtur: id enim propriam habe- *Confutatio*

C re figuram dicimus, quod stabilitatem habet, cuiusmodi non est flamma, semper enim fit alia & alia, neq; seruatur eadem: quòd si quam figuram habere videtur, eandem habet etiam aqua descendens, quando ex aliquo vase effunditur, quum tamen sit corpus humidum, quod Arist. negat habere terminos proprios: quocirca difficultas integra manet. Possumus igitur aliter dubium soluere dicendo cõditiones humido attributas ab Arist. videri *Solutio vera.*

D quidẽ modo aliquo etiam igni, qui siccus est, competere, sed id esse per accidens; fit enim propter partium tenuitatem, vt facilè terminari alieno termino videatur, nõ propter siccitatem, quum non omni sicco id competat; itaq; hoc ei competit, quatenus est tenuis, nõ quatenus siccus: quo fit, vt nõ perfectè ei competat sicuti perfectè competit humido; quatenus enim est humidum, eatenus fluidũ est, nec potest retinere proprios terminos, & faci

E lè recipit alienos. Sed dignum consideratione est id, quod pro huius dubij solutione dicitur ab Auerroe in initio suæ Epitom. 4 Meteor. eaq; mihi videtur omnium tutissima esse responsio: inquit. Auerroes Aristotelem describere has qualitates per quasdam proprietates, quæ c[illegible]petunt elementis[illegible] elementa su[illegible] & [illegible]nt, ac [illegible] autem [illegible] rerum, [illegible] vbi [illegible] autem o[illegible]a [illegible] parti[illegible] quo [illegible] [illegible]ctio [illegible] à calore terminos pr[illegible] *Alia solutio.*

A & retinet propter ſiccum: igitur ſi facilè vel non facilè terminari conſiderentur in ſicco & humido vt acceptis in conſtitutione miſti, tollitur omnis difficultas: Ariſt. enim definiens ſiccum reſpexit præcipuè ſiccum terræ, quod eum à calido & frigido terminari debeat, requirit admiſtionem humidi aquei, vt poſſit facilè terminari: ignis autem videtur in miſtionem venire potiùs vt calidus, quam vt ſiccus; vt enim eſt calidus, agit, ac moderatur; vt autem eſt ſiccus, non fungitur niſi officio B materiæ, ſed condenſatus, & adiunctus ſicco terreo paruam admodum molem adijcit, & parum materiæ miſto ſuppeditat, quoniam ad paruam quantitatem reſtringitur ſiccum igneum dũ adiungitur ſicco terreo: quare totum ferè illud ſiccum, quod eſt materia miſti, terreum eſt, vt expreſsè dicitur ab Ariſt. in cõtex. 49. & 50. lib. 2. de ortu & interitu. Sententia ergo Auerrois eſt, non eſſe neceſſarium, vt hæ deſcriptiones verè ſint de qualitatibus ele C mentorum, prout inſunt elementis ſecũdùm ſe, & abſolutè conſideratis, ſed ſolùm prout in miſtionem veniunt vbi ſiccum humido iũctum debet à calido terminari; in miſtione autem totum ſiccum terreum eſt propter magnum terræ exceſſum, & illi adiunctũ aliquid ſicci ignei non habet amplius illam tenuitatẽ, quam habet ignis per ſe, & ab alijs elementis ſeiunctus: quoniam igitur Ariſtotel. accepit has qualitates vt productionem miſti reſpici- D entes, in productione autem miſti totum ſiccum iam eſt factum ſolidum, ac difficulter ab alio terminabile, quia per magnum exceſſum eſt ſiccum terreum, & illi adiunctum parum ſicci ignei eſt factum craſſum, ac denſum; de hoc ſicco vera maximè eſt definitio ſicci ab Ariſt. allata, & omni carens difficultate, neq; neceſſarium eſt, vt accommodetur elementis vt ſimpliciter, & extra miſtionem conſiderantis; quum præſertim traditæ ſint elemẽtis hæ E qualitates propter conſtitutionem miſti, non prout ſunt abſolutè corpora naturalia, ſicut alio in loco demonſtrauimus: hanc eſſe puto veriſſimam ſolutionem difficultatis; quæ de ſicco ignis oriebatur. De cinere autem, ac de puluere præter id quòd à Ioanne Grammaticò dictum eſt, addere nos poſſumus, cinerem ſeu puluerem non eſſe vnum corpus continuum, ſed congeriem particularum terræ minutiſſimarum; [illegible] nde mirandum non eſ[illegible]e, ſi F videantur fac[illegible] terminari a co[illegible]tine[illegible]e, quàm ſiccum al[illegible] o[illegible] c[illegible]m, [illegible] ve re vnum corpus [illegible]c enim ſu[illegible]t [illegible] corpora collecta, ſicuti [illegible]ruus frumenti, in quo diſiuncta inuicem [illegible] g[illegible] quo[illegible]t, vt [illegible] aliquem habe[illegible] per [illegible]uem rec[illegible]p[illegible] a[illegible] ſi[illegible]urationem à con[illegible]ente: at ſi c[illegible]n[illegible] & [illegible]onſtipetur acciuus [illegible]u[illegible]uer[illegible] ita [illegible] nu[illegible] corpu[illegible], non a[illegible] e[illegible] p[illegible] minos ab alio, ſed proprios terminos [illegible]bit, ac retinebit.

In lib. de Natur. ſcientiæ conſtit.

Quomodo primarum qualitatum duæ dicantur actiuæ & duæ paſſiuæ.

Cap. V.

DVBIVM præterea eſt illud, quod Ariſt. dicit tum in prædicto loco lib. 2. de Ortu & interitu, tum in initio 4. Meteorolog. calorem & frigus eſſe qualitates actiuas, humiditatem vero & ſiccitatem eſſe paſſiuas; huic B enim ſententiæ aduerſantur illa, quæ & in primo, & in ſecundo de Ortu & interitu libro dicuntur: in primo quidem docuit Ariſtotel. contrarium agere in ſuum contrarium, & pati à ſuo contrario; agit ergo & calidum in frigidum, & frigidum in calidum, & patitur frigidum à calido, & calidũ à frigido; ergo hæ duæ qualitates non ſolùm actiuæ, ſed etiam paſſiuæ ſunt: ſic etiam humiditas & ſiccitas, quum ſint contrariæ, agunt inuicem, ac patiuntur; C ergo non modò paſſiuæ ſunt, ſed etiam actiuæ; agit enim & humidum in ſiccum, & ſiccum in humidum: in ſecundo autem libro docuit, quodlibet elementum à quolibet elemento pati ratione contrarietatis, & aliquod pati ab aliquo per vtranque qualitatem, nempe ſi vtranq; habeat contrariam vtrique, vt patitur aqua ab igni, & ignis ab aqua: aliquod verò pati ab aliquo ſecundùm alteram tantùm qualitatem, videlicet ſi in altera conueniant; pa- D titur ergo & aër ab igni, & ignis ab aëre: atqui non poſſunt pati ratione caloris, quum ambo ſint calidi; quare patitur aër ab igni vt humidus à ſicco, & ignis ab aëre vt ſiccus ab humido; igitur etiam ſiccum & humidum ſunt actiua in ſe mutuò, non ſolùm paſſiua: ſic terra & aqua agunt in ſe mutuò, at non ſecundùm frigus, quum in eo conueniant, ergo ratione ſiccitatis & humiditatis. Marſilius & alij nonnulli hanc difficultatem ita ſoluunt: omnes E hæ qualitates ſunt actiuæ, & omnes paſſiuæ, vt Ariſtoteles in memoratis locis ſignificauit; ſed calidum & frigidum ſunt magis actiua, quàm humidum & ſiccum, & è contrario hæc ſunt magis paſſiua, quàm calidum & frigidũ: hoc igitur conſiderans Ariſtot. per comparationem dixit duas eſſe actiuas, & duas paſſiuas, id eſt, duas eſſe magis actiuas, duas verò magis paſſiuas. Sed hæc ſententia à multis recentioribus reprobatur, nec iniuria; patet F enim Ariſt. hac comparatione non vti, ſed abſolutè loquendo has vocare actiuas, illas verò paſſiuas. Præterea oſtendit hoc Ariſt. ex earũ definitionibus: at in definitionibus calidi & [illegible]di ſola actio ſignificatur, de paſſione nihil [illegible] ſic in definitionibus humidi & ſicci [illegible]m quidem de actione fit, ſed ſola [illegible] tangitur. Adde quòd dum duas vocat [illegible]uas, & duas paſſiuas, non conſiderat actionem contrarij in contrarium, vt calidi in frigidum, ſed totius contrarietatis calidi & frigidi in totam contrarietatem humidi & ſicci; ſic

Opinio Marſilij.

Confutatio.

autem patet calidum & frigidum esse solùm actiua, humidum verò & siccũ passiua solùm, quia nemo vnquam dixit humidum & siccum agere modo vllo in calidum & frigidum: itaq; dictum Aristotelis non est comparatiuum, quia comparatiuum præsupponit positiuum, quod hic dici non potest; fatuum enim esset dicere calidum & frigidum magis agere in humidum & siccum, quàm hæc in illa, quum hæc in illa nullo modo agant: neq; enim dicendum est, calidum & frigidum magis agere inuicem, quàm humidum & siccum inuicem, quum Arist. (vt diximus) non consideret actionem contrariæ in contrariam, sed totius contrarietatis in totam contrarietatem. Præterea non possumus dicere calidum & frigidum esse magis actiua inuicem, quin dicamus esse etiam magis passiua: etenim dum vnum agit, alterum patitur: quare si intelligant calidum & frigidum magis agere inuicem, quàm humidum & siccum inuicem, & hæc magis pati, quàm illa inuicem, est in eorum sententia repugnantia manifesta, & insolubilis. Hac igitur reiecta videntur cæteri omnes hanc difficultatem soluere dicendo has omnes qualitates esse actiuas, & omnes passiuas, dum considerantur in simplicibus secundùm se sumptis: at dum considerantur respectu misti; & prout ad misti generationem congrediuntur, duas esse actiuas tantum, & duas tantum passiuas: Aristoteles igitur quando dixit omnes esse actiuas, & omnes passiuas, considerauit eas in simplicibus corporibus prout mutantur inuicem, absq; vllo mistorum respectu; aqua enim in terram agit humectando, terra verò in aquam exiccando, vt in dubitatione dicebatur: quando autem dixit duas esse actiuas tantùm, duas verò tantum passiuas, considerauit eas in elementis vt congredientibus ad generationem misti: quare secundùm varias considerationes verum est vtrunque. Sumunt autem hanc solutionem ex Auerroe in initio 4. Meteorol. & ex Ioanne Grammatico in cōtex. 8. lib. a de Generatione. Mihi tamen videtur hæc communis solutio aliquàm pati difficultatem; quia in mistione quoq; & misti generatione necesse est omnes agere & omnes pati: quũ enim in mistione oporteat fieri miscibilium diuisionem in minutas partes, & earum inter se actionem, qua ad mediocritatem redigantur, necesse est particulam siccam exiccare particulam humidam iuxta se positam, & vicissim ab eadem humectari, & calidam a frigida refrigerari, & frigidam a calida calefieri: oportet igitur omnes agere, & omnes pati, vt contrariæ omnes se mutuo [illegible] dãt, & totum ad naturam mediam redi[illegible] quare difficultas integra manet; q[illegible] nim in productione misti, quam re[illegible] Arist. dicens duas actiuas esse tant[illegible] & duas passiuas, verum est [illegible] in productione misti omnes agunt, & omnes patiuntur? non est ergo distinguenda harum qualitatum consideratio in simplicibus & in mistis, quod illi faciunt; sed melius est, vt hac distinctione vtamur. Actio harum qualitatum duplex est; vna vniuoca, qua est apta singula gignere similem, quod facere non potest, nisi suam contrariam interimendo; altera vero æquiuoca, qua producunt secūdas omnes qualitates, & ipsam quoq; misti naturam diuersam à naturis elementorum. Priorem actionem exercent hæ omnes qualitates non solùm in simplicibus, sed etiam in mistis, & hac ratione omnes sunt actiuæ, & omnes passiuæ; quælibet enim suam contrariam destruere, & similem producere nititur; quare humidum quoq; agit in siccum, vt ipsum interimat, & producat humidum, & è contrario siccum agit in humidum, vt ipsum perimat, & generet siccum. Alteram vero posteriorem actionem exercent in mistis tantùm, eaq; est præcipua elemētorum operatio prout elementa sunt; huius enim gratia data eis est natura altera prior actio, qu a fine illa hanc posteriorem exercere minimè potuissent: ratione igitur huius secūdæ actionis, quam nos æquiuocam appellauimus. Aristot. duas tantùm actiuas vocat, calorem & frig us; duas verò passiuas tantùm, humiditatem & siccitatem; hæc enim nō est amplius actio contrariæ in contrariam, sed tanquam artificis in materiam; siccitas enim & humiditas nullam habent vim actionis æquiuocæ, qua agendo aliquod diuersum producant, sed sunt conditiones constituentes materiam aptam ad patiendum à duabus actiuis, tanquam ab artifice elaborante: calor enim nec secundas qualitates, nec mistum produceret agendo in solum humidum, vel in solum siccum, sed in humidum cum sicco coniunctum; ipse autem calor nō debet esse summus, sic enim igneus, ac destructiuus esset, sed debet esse remissus, & castigatus a frigore, & modò magis, modò minùs, prout diuersæ mistorum naturæ, & diuersæ secundæ qualitates requirunt: hac igitur ratione calor & frigus sunt solùm actiuæ qualitates & locum habent artificis, humiditas vero & siccitas sunt solùm passiuæ, quia constituunt subiectã materiam ad patiendũ idoneam: hoc modo tollitur omnis difficultas, & hanc sententiam significant Auerrois verba in 1 comment. 4 Meteorol. [illegible] [illegible] distinguit actio[illegible] actione [illegible] one [illegible] æquiuoca.

Opinio vera.

Actio primarum qualitatũ alia vniuoca, alia æquiuoca

Aliorum opinio.

Confutatio.

Cur passiuæ qualitates non patiantur ab actiuis nisi [illegible]

Cap. [illegible]

Ex [illegible] quod turbare aliquem posset: q[illegible]

nim materiæ aptæ ad patiendum adiungitur agens, necesse est vt actio fiat; quum igitur quodlibet elementum habeat vnam qualitatem actiuam, & alteram passiuam, deberet quodlibet agere in seipsum; ignis enim vi calidus deberet agere in seipsum, vt siccum, & sic reliqua omnia elementa. Sed soluitur, quia materia idonea ad patiendum à duabus actiuis non est solum siccum, nec solum humidū, sed ambo coniuncta; ideò duæ actiuæ nō possunt in passiuas agere, nisi in misto, quod constat ex sicco & humido: quisquis enim nouit quid sit congelatio, nouit etiam non posse aquam puram, si daretur, ab vllo frigido congelari, sed ideò congelari aquam, quod habet aliquid terræ commistum, & ita constat ex humido & sicco: quod idem de reliquis omnibus dicendum est: loquimur aūt de tali actione, qua producantur secundę qualitates; nam pati posse etiam elementū simplex à simplici, vt antè dictum est, nō inficiamur. Huic tamen solutioni videntur verba Arist. aduersari, quæ leguntur in 5. contex. 4. Meteor. vbi dicit humidum, & siccum pati à duabus actiuis, tum vtraq; simul iuncta, tum etiam alterum separatim acceptū sine altero: ideò verba illa magnam interpretibus difficultatem fecerunt, qui varias interpretationes afferendo significarunt magnam esse illius loci obscuritatem; quum præsertim illarum interpretationum nulla, si bene perpendatur, ita satisfaciat, vt in ea possit animus acquiescere: eas igitur ego alijs considerandas relinquam, & illam adducam, quam puto esse illius loci veram interpretationem. Credo Arist. dicentem humidum secundùm se, & siccum secundùm se, nō intelligere elementa verè simplicia, & pura, qualia an dentur, ambigitur, sed in hoc sequi communē loquendi consuetudinem; etenim nomine elemēti appellare solemus id, in quo magnus illius elementi fit excessus, quia reliqua in eo commista non animaduertimus: aquam enim & maris, & fluuiorum vocamus aquam, licèt pura non sit, & dicimus aquam congelari, quoniam corpus illud non alio nomine appellamus, quam aquam, propter magnum aquæ excessum; quamuis non congelaretur, nisi aliquid terræ commistum haberet: hoc igitur ab Arist. ibi vocatur humidum secundùm se, & siccum secundum se, [illegible] terra & aqua, quæ [illegible] dentur [illegible] elementa pura; quoniam [illegible] non [illegible] commistum siccū, & [illegible] humiditatem [illegible] fic [illegible] secundum se, & [illegible] appellat elementa, [illegible] esse simplicia propter magnum [illegible] elementi excessum, mista verò corpora, quæ non elementa [illegible] ne appellantur, quoniam ma[illegible] sunt mi[illegible] vocat constantia ex sicco & humido [illegible] si spectemus id, quod apparet, videmus siccum & humidum tum cōiuncta, tum separatim acceptia pati à duabus actiuis; attamen secūdùm rei veritatem non patiuntur nisi coniuncta. Confirmant autem maximè hanc nostram sententiam illa, quæ de putredine elementorum dicuntur ab Arist. in contex 5. eiusdem libri; inquit enim omnia elementa putrescere, excepto igni, & expresšè nominat terram, & aquam, & aërem: attamen quisquis intelligat quid putredo sit, is cognoscet eam soli misto competere, quum nil aliud sit, quàm misti dissolutio in elementa, è quibus constabat; est enim propiius misti interitus, quatenus mistū est, qui elemento verè simplici competere nullo modo potest, dissolui namq; in componentia non potest id, quod simplex est: vocat igitur ibi quoq; Arist. elementa iuxta communem hominum appellationem, quia propter magnum vnius elementi excessum nominibus elementorum appellari consueuerunt, putrescunt tamen, quia reuera sunt mista, nam si verè simplicia existerent, putredini obnoxia non essent: ita igitur dicendum videtur etiam in 1. contex eiusdem libri, Aristotelem dicentem humidum solum, & siccum solum, non rem ipsam respicere, sed solam loquendi consuetudinem.

Solutio.

Dubiū ex verbis Aristotelis in 4. Meteorolog. ca 1.

Solutio.

Cur Aristoteles non aliter definiuerit primas qualitates, quàm vt definiuit. Cap. VII.

CAETERVM quia definitio non solùm eiusmodi esse debet, vt illa, quæ in ea sumuntur, verè prædicentur de definito, sed vt essentiā quoq; ipsius perfectè exprimat, hoc quoq; in præsentia considerandum est; dubitare enim non absq; ratione aliquis posset, ne per has definitiones essentia primarū qualitatum exprimatur; sic enim definiri videntur non modò per posteriora, sed etiam per accidentalia; nam primaria operatio calidi est calefacere, sicuti frigidi refrigerare; at congregare homogenea, & heterogenea, sunt operationes secundariæ, & remotæ, quæ à calido, & à frigido non exercentur, nisi per medias primarias, calfactionem, & refrigerationem; effectus aūt remotus videtur esse accidentalis suę causæ, quum per alium priorem effectū producatur; non potest igitur illius causæ essentiam declarare: Aristoteles ergo vel priora definire primas qualitates debuit, vel si per posteriora, & per effectus definire voluit, debuit saltem definire per proximos & primarios, non per remotos & secundarios. Pomponatius [illegible] in 4. Meteorol. ad hoc dubium [illegible]er, Aristot. ibi sic definire primas qualitates, quia in illo libro eas considerat, prout [illegible] ad mistum & generationem misti; se[illegible] hanc enim considerationem non [illegible] conueniens illis definire per primas operationes, quæ sunt calfacere, & refrigerare, quum has edant non minùs in simplicibus,

Dubium.

Pomponatij solutio.

Q 4

quàm in mistis; eas igitur definire voluit per secundas operationes, quas edunt in solis mistis; hæ namq; sunt principaliores respectu constitutionis misti, quàm calfacere, & refrigerare, licèt istæ sint illis principaliores origine. Hinc colligit Pomponatius discrimen illius quarti Meteorologici, & duorum de Ortu & interitu in elementis, & eorum qualitatibus considerandis; in libris enim de Ortu & interitu considerauit Arist. primas qualitates, prout edunt operationes suas in simplicibus, non in mistis, in quarto autem Meteorologico, prout operantur in mistis, non in simplicibus: quò fit, vt in libris de Ortu & interitu dicamus, primam operationem calidi esse calfacere, & frigidi refrigerare, & humidi humectare, & sicci exiccare, quoniam ibi omnes sunt actiuæ, & omnes passiuæ: in quarto aût Meteorologico dicamus, primam operationem calidi non ampliùs esse calfacere, sed potiùs congregare homogenea, quoniam hæc est magis præcipua in constitutione misti: per hcã igitur operationem definiuit ibi Aristot. calidum, & alias qualitates similiter: quoniam aliter eas definire conuenit in quarto Meteorologico, aliter in libris de Generatione. Hâc

Vera solutio.

responsionẽ ego quidem aliqua ex parte probo, sed aliqua ex parte probare minimè possum: quod enim ad dubium ipsum attinet, veram esse solutionem puto; quia quum definiantur hæ qualitates vt principia mistorum tum materialia, tum efficientia, rectè definiuntur per effectus posteriores, nomen enim principij respectiuum est, & notat relationem ad effectus, quorum est principium, proinde per hunc respectum illa omnia, quæ vt principia definiuntur, definiri debent; talem videmus esse definitionem primæ materiæ in calce primi Physicorum, & naturæ in initio secundi, & animæ in principio secundi de Anima: quum autem per effectus posteriores ibi definiri debuerint primæ qualitates, vbi vt principia considerantur, & horum effectuum plures sint gradus, rectè etiam factum est vt definirentur per illos effectus, qui spectant productionem misti; per calefactionem verò non rectè fuisset definitum calidum, neq; per refrigerationem frigidum, quoniã hæ operationes à calido, & à frigido eduntur nõ minùs in simplicibus, quàm in mistis; rectè igitur fuit definitum calidum per congregationem homogeneorum, & frigidum per congregationem omniũ indistinctè, quoniam istæ operationes respiciunt mistum: hæc igitur est dubij solutio optima atq; firmissima. Sed quando Pomponatius hinc colligit discrimẽ quarti Meteorologici, & duorum de Ortu & interitu in primarũ qualitatũ consideratione, meo quidem iudicio egregiè decipitur; quia non aliter definiuntur primæ qualitates in secundo de Ortu & interitu, quàm definiantur in initio quarti Meteorologici, sed eodem prorsus

Pomponatij error.

A sus modo vtrobique; immò in illo quarto hæ definitiones non omnino exprimuntur, sed imperfectè tanguntur, tanquam diligentiùs traditæ priùs in secundo de Generatione, vt in proprio loco: quamuis enim in libris de Ortu & interitu considerentur etiam primæ harum qualitatum operationes, quæ sunt calfacere, refrigerare, humectare, & exiccare, quia sine his aliæ secundæ operationes produci non possunt; attamen quando vult definitio-

B nes assignare primarum qualitatum in contex. 8. & 9. libr. 2 Aristoteles, nulla facta mentione de primis earum operationibus, definit eas per secundas solas, quæ misti generationem respiciunt, vt ipsemet Pomponatius confitetur; inquit enim calidum esse quod congregat homogenea, frigidum verò, quod indistinctè congregat omnia, tam homogenea, quàm heterogenea; deinde humidum, quod non habet proprios terminos, & alienis facilè

C terminatur, & siccum, quod est proprijs terminis terminatum, nec facilè recipit alienos; quæ eædem definitiones tanguntur etiam in initio quarti Meteorologici: ex his ergo definitionibus, & ex ipsiusmet Pomponatii confessione colligimus, & elementa, & primas qualitates censiderari vtrobiq;, vt principia mistorum, neq; in hoc consistere eorum librorum discrimen, sed in alio, quo considerare non est præsentis contemplationis, sed fuit

D à nobis cum diligentia declaratum aliàs, dum publicè in Patauina Academia 4. illum Meteorolog. interpretaremur: itaq; mirandum profectò est, quomodo Pomponatius dicat esse aliter definiendas primas qualitates in libris de Ortu & interitu, aliter in 4. Meteor. quum tamen nulla in libris de Ortu & interitu legatur harum qualitatum definitio, nisi quam habemus in cõtext. 8 & 9. libri 2. quam eandem legimus in initio lib. 4. Meteorologi-

E corum, quæ indicat vtrobiq; considerationem cum respectu, & relatione ad mista. Vt igitur ad id, de quo sermo erat, redeamus, primæ operationes primarum qualitatum sunt quidem origine principaliores secundis operationibus eorundem: alia tamen ratione non sunt præcipuæ, sed ipsis secundæ sunt principaliores, nimirum in mente, & intentione naturæ molientis generationem misti; dum enim mista respicimus, primæ opera-

F tiones ad secundas tanquam ad finem diriguntur. Sed alia de his difficultas oritur, quã considerare oportet: quum enim secundæ primarum qualitatum operationes plurimæ sint, cognoscendum est, cur non per alias, sed per solas memoratas Aristoteles definire eas voluerit; calidi namque secundæ operationes sunt & congregare homogenea, & terminare, & indurare, & mollire, & liquare, & aliæ plures: cur ergo Aristoteles potiùs per congregationem homogeneorum, quam per alias calidum definiuit, quum aliæ quoque similiter

Dubium.

militer mistum respiciant? sic etiã de aliis primis qualitatibus dubitare possumus. Ad hæc dico, non potuisse Aristotelem per aliquam aliam secundam operationem primas qualitates definire, nisi per has, per quas definiuit: nam si alias calidi operationes cõsideremus, per nullam illarũ secernebatur calidum a frigido, sed per hãc vnam, quæ est segregare heterogenea, vt homogenea cõgregentur: nam terminare, indurare, mollire, humectare, exiccare, & si quæ aliæ sunt, nõ minùs frigido attribuuntur, quam calido, licèt variis modis; etenim quæ a calido indurantur, ac terminãtur, ea molliũtur, ac soluuntur à frigido; & illa, quæ indurantur, ac terminantur a frigido, ea molliuntur, & soluuntur à calido: per nullã ergo istarum poterat calidum à frigido, & frigidum a calido separari: poterant quidem separari per primas operationes, quæ sunt calfacere, & refrigerare; sed hæ nõ respiciunt mistum, quum competant elemẽtis etiam in se mutuò agentibus; immò & absurda talis definitio videretur; esset enim quodammodo idẽ per semetipsum definire: adde quòd per effectus posteriores definire primas qualitates conueniens non esset, nisi vbi considerandæ proponuntur vt principia mistorum. Separari etiam poterãt per rarefacere, quod est proprium calidi, & immediatè insequitur calefactionem, & per condensare, quod est proprium frigidi, & immediatè refrigerationem insequitur; sed neque hæc respiciunt mistum, quia etiam in actione elementorum mutua absque vllo respectu ad mista fit rarefactio, & condensatio; calidum enim in aquam agendo eam rarefacit, & in vaporem aeremq; cõuertit; frigidum vero in aerem agendo condensat ipsum, & vertit in aquam: non poterant ergo per has operationes, quæ non respiciũt mista, bene definiri primæ qualitates, vbi erant considerandæ vt principia mistorũ. Hac igitur norma si semper vtamur, errare nõ possumus: primæ qualitates vel definiuntur vt secundùm se, & absolutè consideratæ, vel vt principia mistorum; si secundùm se, & absolutè, non per effectus posteriores sunt definiendæ, sed per causas priores, quum sint accidentia a causis, quas mox cõsiderabimus, pendentia; quapropter hoc modo per nullam operationem eas definire conuenit: si verò vt mistorum principia consi[illegible] per effectus quidem p[illegible] defi[illegible] sunt, sed per illos tant[illegible]m, qu[illegible] respiciunt mistum, cuiusmodi [illegible] rare, rarefacere, & co[illegible] At q[illegible]a proprium calidi est pe[illegible] nem segre[illegible] inuicem illa, quæ sunt diuersorum generum, idque non insequitur aliam rarefactio[illegible] quam illam, quæ fit in misto; ideò calid[illegible] frigido rectè separatur per segregation[illegible] heterogeneorum, quàm insequitur cong[illegible]ega- [illegible]o homogeneorum, quum hæc operatio fiat

A per solam rarefactionem, & extenuationem, quæ est propria calidi, & ipsum distinguit à frigido: sic etiam frigidum rectè definitur per cõgregationem omnium, tam homogeneorum, quàm heterogeneorum, quum hæc fiat per condensationem, & constrictionem, quæ est propria frigidi, & ipsum distinguit à calido. Patet igitur nullam esse operationem calidi, vel frigidi, per quam meliùs definiri potuerint, atq; à se inuicem distingui, quam per

B has, per quas Arist. calidum, & frigidum definiuit. De sicco autẽ, & humido longè clarior res est: quum enim hæ sint qualitates passiuæ, & receptiuæ omnium actionum calidi, & frigidi, cõuenientissimè definiuntur per has patibilitates, quia per has significatur primariũ harum officium in productione misti: cur enim mistum constare debeat sicco, & humido terminandis, atque regendis à calido, & frigido, nulla est alia ratio, nisi quia siccum solum

C non facilè terminos reciperet ab actiuis, quia siccum non facilè terminatur ab alio; adiectũ ergo fuit humidum, vt cum sicco cõmistum redderet totum facilè terminabile ab actiuis: facilis ergo terminatio habet merito humidi, idque est præcipuũ munus humidi in mistione: contrà verò, quia solum humidum, etsi facilè terminos ab alio recipit, nõ tamen eos retinet, quia labitur, ac diffluit: ideò necessaria fuit commistio sicci, per quod termini iam

D per humidum recepti retinerẽtur: vt ergo officiũ humidi in mistione est facere, vt termini facilè recipiãtur, ita officium sicci est facere, vt recepti retineantur, & cõseruentur: rectè igitur hæ duæ passiuæ qualitates definiũtur in cõtex. 9. lib. 2. de Generatione, per operam, quam præstant in cõstitutione misti: vnde colligere possumus id, quod antea dicebamus, cõsiderari præcipuè in his definitionibus siccum terreum, & humidum aqueum,

E quorũ ea sunt officia in mistione, vt ipsemet Arist. docet in eo secundo libro. Sed alia exoritur quæstio, ex cuius solutione mirandum profectò erit, quàm bellè omnia cõsonẽt veritati; quum enim quatuor primæ qualitates sint accidentia, & causas habeant priores, per quas etiam definiri poterant; cur Aristoteles nusquã inuenitur eas ita definiuisse; sed semper eo modo, quẽ declarauimus, per effectus posteriores? huius dubij nullam apud alios *Dubium.*

F solutionem vnquam vidi, immò ne tetigisse quidẽ aliquis dubiũ hoc videtur. solutio antem nulla, meo quidẽ iudicio, afferri potest, nisi illa, quã aliàs exposui fusè in libro de Na[illegible] scientiæ cõstitutione: sunt enim à phi[illegible]pho naturali cognoscendæ res naturales, [illegible]nt [illegible] natura constitutæ; elementa autem p[illegible]ucta sunt a natura, tum vt sint naturalia c[illegible]p[illegible]a mundum complentia, tũ vt sint principia mistorum; ideò debuit Aristot. distinctis in locis ea his duobus modis considerare: non sic animam; hæc enim nõ ita est in rerum na- *Solutio.*

tura, vt sit ens per se completum in specie, sed vt complementum, & perfectio alterius sit, nempe formale principium corporis animati; ideò Arist. nullibi eam considerauit absolutè vt ens quoddam, sed solum vt principiū ipsam definiuit, proinde per respectum, & relationem ad corpus animatum. Sic ergo de quatuor primis qualitatibus dicendum est; non sunt enim alia ratione elementis tributæ à natura, nisi propter mista, & vt per eas elementa sint principia mistorum: idcircò Arist. B respiciens consilium naturæ in his constituēdis, non alio modo eas considerare, ac definire voluit, nisi vt sunt principia, & vt respiciunt mistum; hic enim solus fuit naturæ scopus in tribuendo elemētis quatuor primas qualitates; & hoc modo tantùm, non alio, Arist. eas considerasse fatendum est, nisi cæci vel pertinaces simus: ob id in context. 8. & 9. libri 2. de Ortu & interitu in adducēdis harum qualitatum definitionib. denotauit essentialem C eis esse hūc respectum ad mista; dicens enim calidum & frigidum ita appellari, quia sunt actiua, humidum verò & siccum ita dici, quia sunt passiua, indicauit ipsamet vocabula hunc respectum significare. Hanc vnam ego videre potui huius quæstionis solutionem; illi verò qui negant elementa, & primas qualitates in libris de Ortu & interitu vt mistorum principia considerari, & sententiam illam Auerrois, & nostram non recipiunt, aliam responsio- D nem, si possunt, inueniant.

De causis primarū qualitatum in elementis opinio aliorum, & eius reprobatio. Cap. IIX.

Quoniam autem primæ qualitates, vt prædiximus, accidentia sunt; accidentia verò omnia causam aliquam extra se habere necesse est, a qua producantur, eamque vel in eodem subiecto, vel extrà; hanc nos cō- E siderare & cognoscere oportet, quum aliquid in se habere videatur difficultatis. Aristoteles enim in lib. 1. Meteorolog. cap. 4. dicere videtur, elemēta recipere has qualitates à Cœlo; propterea quòd aer, & ignis, cùm circūferantur, accendūtur, & calida reddūtur, quia motus calorem producit; terra verò, & aqua propter immobilitatem frigidæ manent, hoc est, quoniam illo motu non parti[illegible]ipant: hoc tamen Arist. dictum omnibus negotium facessit, quia si hæ qualitates sunt elementis naturales, & eorum naturas consequuntur, nō ergo eis tribuuntur a Cœlo, vel ab vlla a[illegible] ex- terna causa; si enim a Cœl[illegible] motu [illegible] & [illegible] calorem reciperent, non cons[illegible]qu[illegible]retur [illegible] propriam horum el[illegible]mentorum natur[illegible]

Græcorum opinio. id Græci præuicta Aristote[illegible]is ve[illegible]a c[illegible] rantes ad alium sensum ea traxerunt: qu[illegible] enim Aristoteles ibi dicat, totam hanc i[illegible]e- rioris mundi materiam esse potestate cal[illegible],

& frigidam, & humidam, & siccam, actu autē talem reddi à motu, & immobilitate; ipsi talē eorum verborum interpretationem adinuenerunt, elemēta calida habent potestatem vt fiant frigida, & elemēta frigida sunt potestate calida; quare omnia elementa quum sint actu prædita aliquibus qualitatibus, potestatem habent contrarias qualitates recipiendi; quod verò Arist. ait [*fit talis, & est, à motu, & immobilitate*] ipsi nō de Cœli motu intelligūt, sed de ipsorum elementorum mutua inter se mutatione, vt sensus sit; elementum frigidum fit calidū à motu, id est, à mutatione illa, qua mutatur in calidum; & elementum calidum fit similiter frigidū a motu, id est, ab illa mutatione, qua vertitur in frigidum: est autē seu calidum, seu frigidū ab immobilitate, id est, à priuatione talis mutationis, & a perseuerātia in suo calore, vel frigore: & ita elemēta singulas eas, quas iam habent, qualitates retinēt per immobilitatem, id est, quando nō mutātur in aliud; illis verò contrarias, quas nō habeut, recipiunt per mutationem, & alterationem: hanc Græcorum sententiam alij cōplures sequuti sunt, vt eam, quam diximus, difficultatem vitarent. Ea tamen alienissima est à verbis, & a consilio Aristotelis eo in loco, & omnino verba illa eum sensum habent, quem antea diximus, & quem ipsi reiecerunt; nam id, quod isti dicunt, non de elementis totis, sed de eorum tātùm particulis verum est; nō enim mutantur tota, sed particulæ, idque fit etiam absque vlla Cœli consideratione; nam particula ignis mutat particulam aquæ, tanquam agens proximum, nec fit illa mutatio à Cœlo, nisi vt ab agente remoto, & vniuersali. Aristoteles autem ibi loquitur de elementis totis, & de ipsorum vniuersitatibus, & totam hāc inferioris mundi materiam vt patientem & gubernatam comparat cum Cœlo, vt agente, & gubernante proximo: considerat igitur totam hanc materiam omnibus naturis sec[illegible]dùm se nudatam, quæ totum hunc inferiorē mundum cōplet, & [illegible]quit eam esse potestate calidam, & fri[illegible], & hu[illegible]dam, & sicca, actu autem [illegible] has qua[illegible]tate[illegible] a Cœlo, nempe[illegible] motu C[illegible]li, & [illegible] ne[illegible] [illegible]lius motu quod etiam [illegible] d[illegible]ni [illegible] q[illegible] c[illegible]cu[illegible]o pars [illegible] inqua accē[illegible]itur, & F [illegible] m a Cœl[illegible] in me- [illegible] [illegible] [illegible] n, obi- [illegible] Cœli in [illegible]em, [illegible] ma supe- [illegible] a ignis & ae[illegible] [illegible]nem i[illegible] duo- [illegible] elementis a[illegible] terra & [illegible]; [illegible] se non [illegible] el[illegible]mentorum [illegible] e e[illegible] v[illegible] q[illegible] rum duæ a[illegible] c[illegible]n- seruātur, quoniam illi propinq[illegible]

Confutatio.

Opinio vera.

motu circulari, vnde calorem adipiſcuntur; duæ vero eo motu immobiles manent, quoniam ita ſunt remotæ à Cœlo, vt non circunuoluantur. Eſſet etiam iuxta illorum ſententiam incôgrua & inepta admodum Ariſtotelis loquutio; ridiculum enim ſit dicere aquam fieri calidam à motu, quando mutatur in elementum calidum; non enim ab illa mutatione fit calida, ſed à generante, quod dans formam dat omnia conſequentia formam. Sed multo vanius eſt, dicere aquam eſſe frigidam ab immobilitate, & ignem & aerem eſſe calidos ab immobilitate, hoc eſt, quod in elementum contrarium non mutentur. ineptiſſima enim eſt hæc loquutio; quoniam ignis non ideo eſt calidus, quod non mutetur in corpus frigidum, ſed quia eſt ignis. Eſt etiã aliena ea interpretatio à ſcopo, & à conſilio Ariſtotelis eo loco, & importuniſſima ea ſententia: nam Ariſtot. iam quæſtionem propoſuerat de vniuerſitatibus elementorum, ignis & aeris, quomodo ob varios eorum ſitus reſpectu Cœli, ſeu varias diſtantias à Cœlo, diuerſas etiã qualitates, & naturas adepta ſint; vt per huius quæſtionis diſſolutionem intelligeremus etiam diſcrimen trium regionum aeris ratione primarum qualitatum; à quo inſtituto alienum penitùs eſt conſiderare mutationem particularium elementorum inuicem, quæ ad illud nihil conducit. Hoc autem cuilibet cum locum bene cõſideranti ita manifeſtum eſt, vt mirandum ſit, quomodo tot præſtantes viri ad eam ſententiam verba Ariſtot. exto: quere auſi ſint; ſed videntur in illud abſurdum incidiſſe, vt aliam difficultatem, quam ſoluere nequiuerunt, effugerent, eaq; eſt, quam nos paulò ante tetigimus, qui fieri poſſit, vt primæ qualitates ſint elementis naturales, & ipſorum formas conſequantur, ſi tribuuntur illis à Cœlo. Ideò alij, vt hæc vtraque abſurda vitarent, aliam illorum verborũ interpretationẽ excogitarunt: dixerunt en. vnam quamq; qualitatũ ſingulam poſſe in elementis duplicem cõſiderari; nempe tum naturalem, quæ propriam elementi formam cõſequitur, tum aduentitiam, quę eidem elemẽto tribuitur ab actione cœleſti, vt in igne duplex ſit calor, vnus naturalis & inſeparabilis, qui emanat à propria [illegible] quem recip[illegible] Cœl[illegible] ducitur: de hoc [illegible] [illegible] dic[illegible] p pin[illegible] loqu[illegible] ſuppon[illegible] quin duob[illegible] & ae[illegible] tur à motu [illegible] eorum [illegible] nic[illegible]orum natu[illegible]m duo el[illegible] ta frigida præter [illegible] naturale [illegible] [illegible] etiam aliqui [illegible] p[illegible]tos, [illegible] quam [illegible] [illegible]tum frigore naturali; ſic de duobus elementis

Aliorum opinio.

A tit calidis dicendum eſt, ea præter calorẽ naturalem recipere alium extraneum calorem à Cœli motu. Hæc illi dixêre, & ita putarunt ſe omnem hac in re difficultatẽ ſuſtuliſſe, quod vtinam præſtitiſſent, nobis enĩ nihil ampliùs laborandum hac in re fuiſſet: at certe verba Ariſt. hanc interpretationẽ non recipiunt, inquit enĩ totam hanc inferioris mundi materiã eſſe poteſtate calidã, & frigidam, & humidã, & ſiccam, actu autẽ talem fieri à motu, & ab B immobilitate; nullum igitur calorem elemẽtis tribuit, præter illum, quem à motu Cœli recipiunt: præterea quale frigus in elementis conſiderat ibi Ariſt. talem etiam debet conſiderare calorẽ, quia eadem eſſe debet harũ omnium qualitatum, quas ibi nominat, conſideratio; atqui frigus cõſiderat naturale, ſiquidem Cœlum agendo non refrigerat, ſed potiùs non agendo, quare dum dicit, frigidiſſimum in medio conſiſtere, naturale reſpicit C frigus, quũ præſertim ſuperlatiuo vtatur, quia nõ datur ſumme calidum, aut ſumme frigidũ, niſi naturale: adde quòd addicit, & grauiſſimũ, loquitur aũt de grauitate naturali, ergo & de naturali frigore. proinde etiam de calore elementorum naturali: quam ſententiam clarè apud Auerroem legimus, in comment. 94. lib. 2. de Cœlo, vbi dicit [*remotio à motu circulari dat quietem, frigiditatem, & grauitatem, ſicut propinquitas dat motum, calorem, & leuitatem*] D quę verba non poſſunt intelligi, niſi de qualitatib. naturalibus, & in elementis totis, non in eorũ particulis. Sumitur aũt huius ſentẽtię validiſſima cõfirmatio, ex cõſideratione loci, cuius conditiones in 4. lib. Phyſic. auſcult. ab Ariſtot. egregiè declarantur: locus enim non modò cõtinere locatum debet, ſed etiã conſeruare per vim, ſeu facultatẽ, quam habet, illius cõſeruatricẽ, in qua eſt præcipue loci natura cõſtituta; nulla.n. afferri ratio poteſt, cur E ad locũ ſuum ferãtur corpora naturaliter, niſi hæc vna, vt in eo cõſeruentur, indita enĩ cuiq; rei à natura eſt propenſio ad ſe cõſeruandam quantum poteſt: quapropter illa, quæ plenã ſe conſeruandi facultatem non habent, externo conſeruante, quem locum vocamus, indigent; ipſum igitur naturaliter appetũt, vt ab [illegible]o c[illegible]ſeruentur; neque enim propria cuiuſq; rei natura rem moueret ad ſuum locũ, [illegible] in [illegible]lo conſeruaretur quoniam vniuersè [illegible]nibus, in quibus cauſa effectrix propter [illegible] [illegible]e pua cauſa eſt, & eo abla[illegible] non efficeret: hæc quum lo[illegible]nifeſtum eſt, ſola elemẽta lo[illegible] mpt[illegible]m habere; nulla nanque [illegible] [illegible]o habent ratione ele[illegible]um m[illegible] præualentis, iuxta [illegible] et [illegible] [illegible]alem, qui eis [illegible] aut [illegible]a ſunt, &c. [illegible] corpora non [illegible] p[illegible] p[illegible] in loco, [illegible]qui orbes inferiores à ſ[illegible] [illegible]tincantur, non ob id [illegible] loc[illegible] ſunt, [illegible] a[illegible] eis

Confutatio.

Conditiones loci.

Sola elementa locum verè habent.

Cœleſtia non ſunt in loco.

non conseruantur, quum ob eorum perfectā naturam conseruante externo non indigerint: solis igitur elemētis per se competit locus, mistis verò per participationem elemētorum, at Cœlo (vt inquit Aristoteles) per accidens, quod quomodo intelligēdum sit, cōsiderare, ad nos in præsentia non attinet; sed quū de qualitatibus elemētaribus sermo nobis propositus sit, & elemēta suapte natura ad suos locos ferantur, & in eis quiescant, vt cōseruētur, cognoscendū est, quænam sit facultas conseruatrix quæ in locis elementorū inesse dicitur: de inferioribus quidē elementis dicere possumus, cōseruari singulum à superiore ratione symbolę qualitatis, & in hac cōsistere vim conseruatricē elementi locati; sed hoc de ignis loco dicere nō possumus, quoniā in nulla qualitate cōuenit ignis cū Cœlo, cur igitur in concauo Cœli conseruatur ignis? certè nō potest alia ratio afferri, nisi hæc vna, vt in orbē voluatur, sic enim conseruatur, quia nisi moueatur, extinguitur: attamen si cum illis diceremus, ignem à Cœli motu non recipere alium calorē, quàm extraneum, propriū verò eius calorem ita formā ignis insequi, vt illi à Cœlo nō tribuatur, nō esset cur ad Cœlum moueretur ignis, siquidem eius cōseruatio consistit in conseruatione propriæ qualitatis, non in adeptione qualitatis extraneæ; immò calor ille extraneus ad ignem ita se haberet, vt calor febrilis ad corpus animalis, qui excedēs gradum naturalem inimicus animali est, & eius destructiuus potiùs, quàm conseruatiuus; itaq; tantum abest, vt sponte superum locum petere ignis deberet, vt potiùs illum fugeret, vt perniciosum, & hostilem. Pręterea seni ētiam hanc magnum aliud absurdū sequeretur; daretur enim calor calore ignis maior & intensior, quod communi omnium consensione falsum esse existimatur; asserunt enim omnes, summè calidum naturaliter esse ignem, neq; posse existere sine summo calore, proinde non dari calorem intensiorem calore ignis naturali, consequens autem facilè ostēditur; quum enim Aristoteles dicat corpus Cœlo propinquum accendi & calidum reddi à motu Cœli, hoc ipsi intelligunt, nō de calore ignis naturali, quem dicunt iam ex se ignem habere, sed de aduētitio: igitur secundùm eos Aristot. diceret ignem accendi & [illegible] lidiorem reddi, quàm per semetipsum [illegible]

Opinio propria, & eius decla[illegible].
Cap. IX

QVoniā igitur nega[illegible]e nu[illegible] sumus, Ar[illegible]telem in c[illegible] turalibus elementor[illegible]m [illegible]ual[illegible]a [illegible] id nobis relinquitur [illegible]ec a[illegible]nd[illegible] naturales elementis dici possint il[illegible]æ q[illegible]a[illegible]a tes, & eorum naturam co[illegible]sequi, si tribuuntur elem[illegible]tis à Cœlo. Nos igitur dicimus, non pugnare inter se hæc duo, quamuis pugnare videantur: quatuor enim primæ qualitates, quæ & elementis & mistis omnib. insunt, siue extremę, siue ad mediocritatem redactæ, quę dicuntur mistorum temperaturæ, non ea ratione dicūtur singulis corporibus naturales, quòd eorum naturas ita consequantur, vt cōsequitur effectus causam à qua producitur, adeò vt forma ignis producere in igni dicatur summum calorem; hoc enim dato, non egeret elemētum conseruante externo, proinde ad locū suum nō moueretur naturaliter: sed ea ratione naturales dicuntur, quia ipsæ elemētorum naturæ has qualitates requirūt, & sine his existere nequeunt; dantur tamen illis à Cœlo, & ab eodem conseruantur, & earum conseruatio est conseruatio naturę ipsorum elemētorum; in loco enim proximo cœlesti motui conseruatur igni summus calor, & cum eo ipsamet ignis natura, quemadmodū si ibi nō esset ignis, generaretur ab illo motu in illa materia summus calor, & forma ignis; ita igitur dat Cœlum igni summum calorem, vt det etiam ipsam ignitatē: itaq; si bene cōsideremus, primę qualitates, siue summę, siue castigatæ tum in elementis, tum in mistis omnib. præcedunt generatione formas substātiales, quia sunt præuiæ præparationes pro eductione formarum, & tribuuntur ab agente externo alterante, & generāte singulam rem; non igitur ab ipsa rei forma prouenīūt: naturales tamen cuiq; rei sunt, quia conuenientes naturæ, immò & necessariæ; etenim sine his propria cuiusq; misti, & elementi natura non conseruaretur, sicuti neque generaretur sine præcedente harum aduentu in materia: hoc significauit Aristoteles in 6. contex. libri 2. de Ortu & interitu, dum causarum materialium seriem exponens dixit esse primo loco materiam primam nudam, & prorsus informem, secundo autem loco esse materiam præparatam primis qualitatibus, tertio demum l[illegible]co iam esse elemēta ipsa, ignem, aërem, aqua[illegible], terram, quæ sunt propinqua materia om[illegible]ū mistorū. Si quis igitur quęrat an primæ qualitates sint formis ele[illegible]ent[illegible] [illegible]res, an posteriores, dic[illegible]d[illegible] est, & [illegible] & posteriore[illegible] v[illegible]a[illegible]b n[illegible]m o[illegible] ig[illegible]e[illegible] ge[illegible] [illegible] dubi[illegible] sunt, si [illegible] p[illegible]æ [illegible]t generati[illegible]ne [illegible]uiu[illegible] edu[illegible]onē [illegible] s[illegible] n[illegible]a- [illegible] s[illegible] [illegible] eff[illegible]ctus, [illegible] eff[illegible]ctri c[illegible]au[illegible]ę, [illegible] in materia producuntu[illegible] s[illegible]b[illegible]antialiū gra[illegible]a, & ad ea[illegible] ta[illegible] [illegible]m dirig[illegible]u[illegible] [illegible]t eria[illegible] [illegible] elementis à C[illegible] [illegible]ipsi[illegible] [illegible]ta[illegible]on c[illegible] vt e[illegible] rum q[illegible]tum fina[illegible]is [illegible] qua si[illegible]le[illegible] torum constitutio, remota v[illegible], & v[illegible]m[illegible]

Primæ qualitates quomodo sint elemētis naturales, et à Cœlo proueniant.

Primæ qualitates sunt formis elemētorum [illegible] priores, [illegible] posteriores.

[illegible]rma ele[illegible]rū sunt [illegible]a[illegible]atum [illegible] finales.

productio mistorũ; nam elementa constituun-tur propter mista, & vt eorũ materia sint. Sic igitur dici possunt qualitates cõsequi formas elemẽtorum, quatenus formæ sunt earũ causæ finales: ipsæ verò qualitates, etsi sunt præparationes pro eductione formarum, non ob id causæ formarum dici possunt, sed effectus tantùm posteriores, quum accidentia sint natura posteriora substantiis: quare dum simul in elementis existunt, vt naturaliter cõiunctæ B & formæ substantiales, & propriæ qualitates, formæ tamẽ priores sunt, qualitates verò posteriores, & ita dicuntur consequi formas elementorum, quum præsertim, vt modo dicebamus, formarum & educendarum, & conseruandarum gratiâ tribuantur elementis à Cœlo. Hæc igitur fuit Aristotelis mẽs in memorato 4. capite libri 1. Meteorologicorum, quando dixit, totam hanc inferiorum materiam secundum se esse potestate calidam, & C frigidam, & humidam, & siccam, actu autem talem fieri a motu Cœli, & ab immobilitate: hoc idem in primo eiusdẽ libri capite significauit, dum dixit, omnem huius elementaris mundi virtutem a cœlesti motu gubernari; idque rationi consonum maximè est: totum enim hunc elementarem mundum ad Cœlum referri putandum est, vt materiam ad agens, proinde ex se nihil habere, nisi potestatem, quicquid autem actus habet, id à Cœlo D recipere: quemadmodum enim si generari aliquando elemẽta vniuersa, & talia fieri cœpissent, a Cœlo essent genita per harum qualitatum productionem; ita quum apud Ari-A stotelem nunquam incœperit generatio, ea continuè à Cœlo talia reddi, & conseruari dicendum est, quod in memoratis locis Aristoteles significauit: neque per hoc stat, quin primæ qualitates sint elemẽtis naturales, & eorum naturam consequentes; hoc enim verum est eo modo, quem declarauimus, non vt à plerisque intelligi solet; putãt enim qualitates prouenire a formis, vt à causis efficientibus: quod quidem tanquam rude dictum, & exempli gratia prolatum, admitti potest; prodire enim videtur à formis per quandam emanationem, reuera tamen non efficiuntur à formis, sed (vt dixit Aristoteles) à Cœlo, tũ qualitates gratia formarum, tum formæ per qualitates de potestate materiæ educuntur ad actum: modus tamen difficultate non caret, quomodo enim à Cœli motu calor generetur, dicere facilè possumus, de frigore autem non ita facilè, sed de sicco & humido difficillimum: ipse namq; Aristoteles in prædicto capite 4. libri 1. Meteorologicorum asseruit quidem elementa à motu Cœli, & ab immobilitate reddi, & calida, & frigida, & humida & sicca; sed de calido, ac frigido tantùm id declarauit, de humido autem, & sicco nil amplius dixit, ita vt τῇ συντόμως altarum qualitatum siccum & humidum nominasse, calidum vero & frigidum præcipuè respexisse videatur: sed quid de hac re dici possit, ex iis, quæ in progressu dicentur, intelligetur.

De ipsarum igitur primarum qualitatum natura, & causis, hæc, quæ dicta sunt, sufficiant.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

DE *QUALITATIBUS ELEMENTARIBUS*

Liber II.

[illegible]

[illegible] as accedendũ est. Inprimis quærũt in [illegible] Arist. an in quolibet elemẽto ambæ qualitates [illegible] [illegible] mæ, an remissæ, an vna summa, & altera [illegible] remissa, & hac de re acerrimè di[illegible] [illegible] al [illegible] vnam tantùm dixêre summã [illegible] am, [illegible] tes verbis Arist. [illegible] 2. de Generatione, vbi dicere [illegible] esse magis [illegible] m, quam sic[illegible] [illegible] magis [illegible] nam calidũ, [illegible] s [illegible] humidum, & [illegible] magis siccam, q[illegible] Con[illegible] [illegible] o [illegible] terante [illegible] putaruot [illegible] amque summam, [illegible] am

Opinio aliquorum.

Aliorum contraria opinio.

[illegible] de quibus [illegible] solent, expendendas, atq;

in quolibet elemēto esse debere, ea ducti ratione, quod remissio qualitatis fit per admistionem contrariæ, proinde mistionem præsupponit; at elementum est corpus simplex, nullam habens mistionem; ergo neutra qualitas in elemento potest esse remissa: aliis quoque & hi, & illi argumentis vtuntur, quorum aliqua in progressu considerabuntur, aliqua etiā tanquā leuia, & inutilia missa fient; constitui namque breuibus agere, nec totam hāc disputationem in medium adducere, sed ipsam rei veritatem, si fieri possit, explanare, ac manifestam reddere. Ante omnia id notare volo, quod meo quidem iudicio est verissimum, licèt ab aliis non animaduersum, nihil hac de re posse ex Aristot. colligi in libro 2. de Ortu & interitu; non em̄ ibi elemēta sibi consideranda proponens qualia actu existunt, ipsorum qualitates inquirit, sed à qualitatum consideratione incipiens sumit inprimis quatuor ipsas primas qualitates esse elementa, & materiam corporum mistorum, id est, esse formas constitutrices elementorū, deinde faciens quatuor illarum coniugationes, docet ab his quatuor elementa constitui, vnum ē calido & sicco, aliud à calido & humido, aliud a frigido & humido, aliud a frigido & sicco, nil adhuc dicendo de corporibus, quibus hę differentiæ seu coniugationes competunt: nam ipsas elementorum constitutrices differentias considerans, eas priùs abstrahit à consideratione corporū, quibus insunt, & eas ipsas elementa appellat, vt notare possumus in contextu 16. libri 2. deinde verò his differētiis declaratis, applicat eas primis quatuor corporibus, vt ibidem videre est: patet igitur alienum esse à consilio Aristotelis eo in loco considerare, an illis quatuor corporibus insint hæ qualitates summæ, an remissæ; tales enim applicat primis corporib⁹, quales priùs secundùm se sumptas considerauerat; at absolutè & indistinctè primas qualitates cōsiderauerat, absque vllo discrimine intensæ & remissæ, & absq; consideratione graduum singularum, & solùm docuerat calidum & frigidum, & humidum, & siccum esse primas qualitates, & ad corporum elementa constituenda idoneas: quemadmodū igitur [illegible] esset in ea parte quærere an sumat calidum summum, an calidum remissum, & [illegible] liquis, quum absolutè, & ab [illegible] mine eas qualitates consideret [illegible] postea est facta earum applicati[illegible] ad quatuor prima corpora, quære[illegible] summæ, an remissæ; [illegible] lium Aristotelis in [illegible] derare differētiam elementi ca[illegible] ti frigidi, & ita [illegible] & humidi [illegible] maximè co[illegible] per illa [illegible] dicuntur [illegible] mentorum [illegible] [illegible] litatem [illegible]

Nota de tractatione primarū qualitatum in 2. libro de Generatione.

A vna tantum qualitas mutatur in suam cōtrariam, altera verò manet, vt si mutetur aër in ignem, mutatur humidum in siccum, sed calidum manet; attamen certum est, non eundem esse calorem in aëre, & in igne, prout reuera existunt extra animam; quisquis enim sensu nō egeat, pro comperto habebit aerem esse minùs calidum, quam ignē, proinde non posse in ignem mutari, nisi facta quoque mutatione de minore calore in maiorē: sed quoniam Aristoteles discrimen hoc, quod in eadem qualitate penes varios gradus attenditur, ibi non respicit, sed id solum, quo secernitur contraria à sua contraria; ideò dicit manere calorem, & mutari humidum in siccum: reuera enim dum graduum differentiam non spectamus, non possumus nisi dicere corpus, quod interiit, fuisse calidum & humidum; illud verò, quod genitum est, esse calidum & siccum. Difficultatem quidem aliquā facere possunt ea, quæ priùs in eodem libro dicūtur ab Aristotele de elementis a contex. 16. vsque ad 23. sed si bene cōsiderentur, & scopus Aristotelis ea dicentis intelligatur, his, quæ modo diximus, minimè officiunt: ibi namque non vult aliquid primaria intentione de elemēti[illegible] docere, sed solùm dubia quædam, quæ turbare nos poterant, remouere: primùm enim dubitare poteramus de aëre, cui calorem & humiditatem iam attribuerat, quum ipsum quandoque sentiamus frigidum, & quandoque etiam appellemus siccum, quia videmus corpora quandoque refrigerari, & quandoq; exsiccari ab aëre: ad hanc igitur difficultatem tollendam monere nos Aristoteles voluit varietatem, quæ in elementis ex[illegible] ab externis causis; [illegible] id notauit duo elemēta extrema, terram & ignem, esse magis sincera, duo vero me[illegible] minùs pura, & ita mista potius, quam simp[illegible] nec penitùs affecta suis qualitatibus naturalibus; videmus enim quando[illegible] terra prodire va[illegible] calidam & [illegible] quemadmodum aerem [illegible] timus valde frigidum [illegible] volui[illegible] le[illegible] nos [illegible] ere elemē[illegible] natu[illegible] itura, & vt [illegible] mod[illegible] ab [illegible] variet[illegible] a animam [illegible] cludit [illegible]

B

C

D

E

pter materiæ densitatem fit, et validius agant A calfaciendo, & refrigerando. Et quia dixerat, primas qualitates esse elemētorum constitutrices differentias, & duas cuilibet elemento attribuerat, ambigere etiam poteramus, quomodo vna & eadem differētia possit duo specie distincta corpora constituere, vt calor ignē & aerem, & frigus terram & aquam, & humiditas aerem & aquam, & siccitas terram & ignem; ideò ad hoc dubium tollendum in context. 23. dixit, vnam in vnoquoq; elemento esse magis præcipuam, id est, magis affinem naturæ illius, & intimiorem, quam alteram: hoc significare tbi voluit Aristoteles, sed non alteram esse summam, alteram verò remissam, vt multi Latinorum perperam arbitrantur; non enim dicit Aristoteles ignē esse magis calidum, q̄ siccum, sed esse magis calidi, q̄ sicci, vt alij rectè animaduerterūt: quare colligi inde non potest, ignem non esse summè siccum, sed solùm maiorem habere affinitatem cum ignis natura calorem, q̄ siccitatem. His autem difficultatibus sublatis, Aristoteles agere incipit de mutua elementorum mutatione inter se, nec vllam facit mentionem intensionis, vel remissionis harū qualitatum, sed eas, vt prædiximus, absolute, & secundùm proprias naturas considerat. In eo igitur libro locum non habet hæc disputatio, an qualitates elementorum sint summæ, an remissæ, quia tractatio illa est quodammodo D abstracta ab hac consideratione; sed locum potiùs habet in libris Meteorologicis, vbi cōsiderantur qualitates, quæ elementis extra animam actu existentibus in[illegible] vanæ sunt, quia multas ab externis [illegible] recipiunt; nec semper elementa sunt a[illegible] suis naturalibus qualitatibus p[illegible] elementa media, maximè vero omnium aerem ideò secundùm hanc considerationem duplex oriri quæstio potest; vna de qualitatib⁹, E [illegible] hæc corpora extra animam existentia [illegible] actu, quæ a præsenti instituto nostro [illegible] eam tractabimus postea, sumpta ab aeris qualitatib. occasione, de quarum [illegible] loquuturi sumus; al[illegible] quam [illegible] nam qualitates [illegible] in sua [illegible] dem [illegible] est, elem[illegible] F [illegible]us, [illegible] quod e[illegible] præsentia [illegible]. Profe[illegible]

d disolutam. Quoniam autem harum qualitatum duæ sunt actiuæ, duæ verò passiuæ, nec vtrisque, vt ego puto, eadem ratio accommodatur, de vtrisq; separatim dicemus. Primùm quidem de calore & frigore q̄ à Cœlo pendeant per motum circularem, & per eius motus priuationem, iam dictum est: ea igitur si Aristotelis & vera sententia est, inde necessariò colligitur, in solo igni summum calorem inesse, & in sola terra summū frigus, in duobus autem elementis medijs vtrumque remissum, in aere remissum calorē, in aqua verò remissum frigus, & has esse his omnib. naturales qualitates; nam si à Cœlo per motum generatur in his corporibus calor, necesse est in proximo corpore summum generari calorem, quum in eo fiat motus velocissimus: quoniam igitur in hoc mundo inferiore nullum corpus igne velociùs circumfertur, fatēdum etiam est, nihil dari calidius, & nihil rarius igni; sed ignem calore, ac tenuitate omnia inferiora corpora superare, proximus enī omnium est Cœlo mouenti, & maximū omnium circuitum peragit; aer vero quum naturaliter sub igne locetur distantior à Cœlo, ita vt minorem faciat circuitum, & tardius moueatur, nō potest tantā habere raritatem, nec tantum calorem, quantum habet ignis, sed remissum habeat necesse est, eumque vt sibi naturalem, nempe vt naturaliter conuenientē illi corpori, quòd natura sub igne statim locare constituerit: quinam autem sit caloris gradus exquisitè aeri naturalis, non facile est dignoscere, sed id solum statuere possumus, calorem aeris naturalem non esse summum, sed remissum; qui quū & maior, & minor [illegible] possit, manente aeris natura, aliquis [illegible] est gradus, qui est aeri naturalissimus, [illegible] certa aliqua ratione statuere nemo potest. [illegible]uam modò adduximus, esse certam demonstrationem à causa rei æquata desumptam, manifestum est: nam si motus in orbem in hac inferiori mundi vniuersitate est causa caloris per rarefactionē, & attritionem, & naturale aeri est sub igni locari, & tardius igni moueri; non potest aer ex motu in orbem consequi summum calorē, sed remissum [illegible]; est aeri naturalis: quocirca mirandū [illegible], quomodo id negare multi au[illegible] erāt aeris quoque calorem natu[illegible]mum esse; nam in præterquam q̄ [illegible], sensus quoq; testimonio [illegible] tunc quando aerem [illegible] mus, vt [illegible] tempore, [illegible] calorem, quam [illegible] ant, & viuant, [illegible] possent. [illegible] [illegible] vanu[illegible]

De qualitatibus actiuis, quibus sint summæ, & quib. remissæ.

tum, quia sine ratione, imò vero aduersus rationem: ab humiditate enim contrarium potiùs ostenditur; nam si æquè summus in aëre est calor, atque in igni, debet efficaciùs agere cum humiditate aëris, quam cum siccitate ignis, propterea quòd aër igni densior est, idem autem calor in materia densiore magis calefacit, quàm in rariore, vt ferrum ignitum magis vrit, quam flamma: sed manifestum est hos abuti cōsideratione humiditatis, nec veritatem confiteri velle, quam ex humiditate B deductam peruertunt, & in prauum sensum trahunt; nam si bene consideremus, ea est humiditatis natura, vt tam calorem, quàm frigus obtundat, & neutrū sinat esse summum, sicut postea considerauimus: itaque humiditas aëris nō facit ne calor aëris, quum sit summus, summè calfaciat; sed facit ne summus esse possit: causa igitur, cur aër non vrat, est, quia non est summè calidus: causa autem, cur non sit summè calidus, duplex est: vna sumitur ab agente, quod facit ne sit summè calidus, [illegible] est defectus velocissimi mo- C tus [illegible] caloris motus est, causa verò remissionis caloris, [illegible] est, defectus a gradu summo [illegible] defectus velocitatis in motu, ex [illegible] attritio fit: altera verò causa sumitur a materia; humiditas enim est qualitas materialis, & passiua, quæ facit ne aer possit esse summè calidus: sic alias [illegible] mus causam perpetuitatis generationis esse motum Cæ D li vt agentem, causam autem pe[illegible] tis eius [illegible] esse naturam primæ materiæ, ex eo igitur quòd aer tu[illegible] remotior [illegible] quam ignis, tum humidus est, colligimus eum minùs igne esse calidum, proinde non esse summè calidum. Idem confirmatur ex consideratione secūdarum qualitatū, quæ in[illegible] tur primas, in aëre enim [illegible] & minor leuitas, quàm in igne, ergo & minor calor; nam & raritas, & leuitas calorem insequitur. Quod vero ad aquam attinet, ob eandem rationem necesse est, vt summè frigida E non sit; validum enim esse puto argumētum Thomæ, quando dicit, terra est omnium frigidissima, quoniam maximè om[illegible] distat à principio, & fonte caloris, aqua [illegible] minùs frigida, quòd minus distat, proinde [illegible] re aliquo, licèt debilissimo, participare [illegible] ra vt calidissimus omn[illegible] quidem, sed mi[illegible]s, aqua [illegible] summè, tandem terra sum[illegible] tur aliquid frigidius terra [illegible] matur signo manifesto [illegible] dis qualitatibus qu[illegible] frigus facit [illegible] ra est omn[illegible] de [illegible] ma; [illegible] Q[illegible] q[illegible] p[illegible]

Humiditas et calorem, & frigus obtundit.

Aqua non est summè frigida.

lis, & situs, quem singula habent, est singulis naturalis, q[illegible] sunt; fatendum est eas, quas modò diximus, esse singulis elemētis qualitates naturales. Multò maior in passiuis qualitatibus difficultas inest, quum ex situ & distantia à Cœlo iudicari minime possint: nam si propinquitas ad Cœlum daret siccitatem, dicere possemus, humidius esse illud, quod a Cœlo distantius est: id tamen dicere non possumus, quum & siccus sit ignis, qui Cœlo proximus est, & sicca terra, quæ omnium remotissima, sed neque humiditatis causa est propinquitas, quum ignis sit siccus, neque remotio, quum sit sicca terra. Mihi quidem dicendum videtur, qualitates passiuas iudicari ex actiuis: quū enim [illegible] tates materiales, & necesse sit omnem [illegible] ius inferioris mundi materiam vel humidam esse, vel siccam, proinde ex materiæ necessitate prouenire videantur, non quidem a te[illegible] separatim, quum hæc tota materia ita sit apta ad humiditatem, vt ad siccitatem recipiendam, sed ambæ coniunctim, hoc [illegible], vel vna, vel altera; pendent istæ quoque [illegible] a [illegible]ione Cælesti, quatenus materia hæc secundum se non habet nisi potestatem recipiendi humiditatem, vel siccitatem: at deter[illegible]o prouenit a actio[illegible], non quòd passiuæ [illegible] effectus actiuarum, sic enim non essent primæ qualitates, se[illegible] secundæ & conside[illegible] ater, sicut [illegible] quum terra, quæ est [illegible] sicca [illegible] etiam [illegible] sit siccus, & c[illegible]dissimus: sic hum[illegible] e prouenit [illegible] aqua [illegible] neq; frigore, quum sit humidus aer [illegible] de secundis qua[illegible] icere possum [illegible] nam si quis [illegible] et, dur[illegible] es[illegible] me- cta inde [illegible] a frigore [illegible] um calor lutū induret, proinde [illegible] rum, & molle est [illegible] q[illegible] est considerati[illegible] calidum, neque a [illegible] m citur tamē ad sic [illegible] [illegible] ad quali[illegible] [illegible] ru [illegible]

De passiuis qualitatibus.

& cum sicco, & cum humido possit existere, & frigidum similiter & cum sicco, & cum humido, & vicissim siccum tam cum calido, quàm cum frigido, & humidum tam cum calido, quàm cum frigido; tamen & passiuæ legem aliquam præscribunt actiuis, & aliquam actiuæ passiuis, vt non omnino hæ cum illis existere, sed statutis tantùm quibusdam modis possunt; humiditatem enim obtundere & calorem, & frigus considerantibus manifestum est, proinde nec cum summo calore, nec cum summo frigore existere posse, sicut è conuerso nec summus calor, nec summum frigus potest existere cum humiditate: huius autem ratio ab Alberto & à Thoma adducitur talis; quoniam summus calor totam humiditatem absumit, summum autem frigus, quum maximè constringat, exprimit & expellit omnem humiditatem: quam quidem rationem ego non improbo, si sano modo intelligatur: non est enim intelligendum ignem vt calidum agere in seipsum & in se totam humiditatem absumere, & terram vt frigidam constringere seipsam, & omnem humiditatem expellere: hoc enim in mistis tantummodò locum habet, vbi duæ actiuæ agunt in passiuas simul iunctas, & eas elaborant tanquam artifex materiam; in simplicibus vero non fit huiusmodi actio, etsi quodlibet habet vnam qualitatem actiuam, & alteram passiuam; sed ex eo, quod in mistis videmus, colligimus tale quiddam in simplicibus, quæ eorum principia sunt, contingere, nempe cum summo calore nullam existere posse humiditatem, itidem neque cum summo frigore, proinde & in igne & in terra summam esse siccitatem absque vllo penitus gradu humiditatis: & rationi consonum fuisse videtur, vt duo extrema elementa haberent vtramque qualitatem extremam, ita vt ignis sit summe calidus, & summe siccus, & terra summè frigida, & summè sicca, idque asserit de igne Auerroes expresse in comment. 67. lib. 3 de cœlo, dicens, ignis non est ignis actu nisi cum caliditate & siccitate, quæ sunt in summo. Ob aliam quoque rationem necesse fuit ignem & terram habere summam siccitatem. [illegible]

Cur humiditas neq; cum summo calore, neq; cum summo frigore esse possit.

Dubia aduersus ea, quæ dicta sunt. Cap. II.

FIVNT autem hæc omnia clariora, si dubia, ac difficultates, quæ aduersus ea existere videntur, sustulerimus. Primo loco dubium oritur contra id, quod de aëre & aqua diximus: contrariorum enim eadem debet esse conditio; at igni ratione qualitatum contraria est aqua, & terræ aër; ergo si tū in igne, tum in terra ambæ sunt qualitates summæ, debent similiter & in aëre, & in aqua esse omnes summæ; secus enim non plenè contraria esset aqua igni, nec aër terræ. *1. Dubium.*

Secundò dubitatur, ob illa quæ dicuntur ab Aristotele lib. 2. de Generatione, context. 23. ibi enim dicit, singulo elemento vnam qualitatē præcipuè competere; alteram vero minùs, & secundariò: putat igitur vnam tātùm esse summam, & alteram esse remissam: quod ratione quoque confirmatur, sumpta à definitione ad definitum; cui enim magis competit definitio sicci, illud est magis siccum; at definitio sicci magis competit sicco terræ, quàm sicco ignis; terra namque est difficile [illegible] terminabilis termino alieno, ignis verò facilius: ergo minùs est siccus ignis, quam terra, non igitur summe siccus. sic definitio humidi magis conuenit aëri, quàm aquæ, quia facilius terminatur alienis terminis aer, quàm aqua, quum tenuior & fluxilior sit aqua vero crassior: ergo minùs humida aqua est, quàm aer, non igitur summè humida. *2. Dubium.*

Præterea experientia docet, magis aquam refrigerare, quam terram, ergo aqua est frigidior, falsum igitur est id, quod diximus terram esse frigidissimam, aquam vero non summe frigidam, quum potiùs è contrario sese res habere videatur, & terra sit remisse frigida, aqua vero summè: quapropter credendum etiam est hoc significare Aristotelem in prædicto loco voluisse, quum & rationi & sensui consentaneum esse videatur, neque ignem esse summè calidum, sed remisse siccum, terram summè siccam, sed remisse frigidam, aquam summè frigidam, sed remisse humidam: idque confirmatur confessione nostra de aere, quem fassi sumus esse summè humidum, sed remisse calidum; igitur verba Aristotelis sic intelligi [illegible] summè humidum, [illegible] eodem modo de [illegible] intelligere debemus, vt assignemus [illegible] vnam qualitatem summam [illegible] terra quicun- [illegible] *3. Dubium.* *4. Dubium.*

[illegible]

est, sermonem esse in præsentia de elementis puris atque simplicibus, etiamsi talia extra animam non reperiantur, oportet, si sunt simplicia, vt sint etiam experta omnis mistionis: nullam ergo habere debent qualitatem remissam, vt sibi naturalem. Alia quoque plura dubia aduersus cōmunem omnium consensionem à Latinis afferuntur atq; soluuntur, quorum aliqua difficiliora considerada sunt. Primùm quidem omnes fatentur terram esse summè siccam: attamen si hoc esset, oporteret nullam in terra esse humiditatem; ergo nullam terra haberet continuitatem, quoniam ad compactionem & continuationem partium requiritur humiditas, vt ait Aristot. in lib. 2. de Generat. contex. 49.

5. Dubium. (margin)

Præterea humiditas ab aere facilè separatur, quum quandoque sit siccus, & manifestè exsiccet alia corpora: sed non facile ab aqua, perit enim aqua, si ab ea auferatur humiditas; ergo aqua est humidior aere. & ex hoc duo colliguntur, vnum, quod aer non est summè humidus, alterum, quòd aquæ est intimior, atque essentialior humiditas quàm frigiditas: id enim intimius est, quod minus potest se[p]arari; at ab aqua facile separatur frigus, quum possit fieri calida, non ita facile humiditas, vt patet. falsum igitur asserit Aristoteles libro 2. de Generatione, con. ex 23. dum ait intimiorem aquæ esse frigiditatem, quam humiditatem.

6. Dubium. (margin)

Dictorum dubiorum solutio. Cap. III.

Solutio primi. (margin)

PRIMA dubitatio tanti apud aliquos fuit, vt ea ducti crediderint necessarium esse, vt in omnibus elementis omnes qualitates sint summæ: attamen apud me ratio [illegible] lius momenti est: natura enim non ideo has qualitates elementis dedit, quia elementa debuerint esse contraria: nam si hoc ita esset, fortassis aliquid roboris ea ratio haberet: sed è contrario quoniam qualitates elemētorum constitutrices contrarietatem inter se habe[nt], ideò factum est, vt elementa sint inter se contraria: quoniam igitur hæ qualitates [illegible] sunt singulis elementis tales, quales eorum naturis conueniunt, ideò elementa talem contrarietatem ex his qualitatib. assequi [illegible] sunt, qualem assequi potuerunt ratione [illegible], & respectus. quem ad Cœlum [illegible] trariа est aqua contrari[illegible] siccitatis & humidita[illegible] at [illegible] & frigoris non extrema, quo[illegible] summe frigida, & fat[illegible] natur hac ratione terra [illegible] frigida, & [illegible] probare ratio [illegible] d[illegible] m[illegible] d[illegible] quia [illegible] dum [illegible]

tatem, quod de terra dicere non possumus; sic dicimus contrarium terræ esse aerem, quia oppositus illi est secundùm vtramque qualitatem, licèt terræ vt frigidæ magis contrarius sit ignis, quàm aer, quum ignis sit calidior aere, & talis elementorum contrarietas sufficiēs atque idonea ad mistorum constitutionem fuit, neque aliam esse contrarietatem oportuit. Confirmatur hoc ex cōsideratione qualitatum motricium: nam opponitur quidem ignis aquæ, vt leuis graui, non tamen extrema oppositione, quum aqua non sit summè grauis, sed maximè opponitur terræ, quæ grauissima est, insequitur autem leuitas calorem, & grauitas frigus; ergo extremè contrarius est ignis terræ vt frigidę, non sic aquæ, quum hęc non sit extremè frigida: neque enim rationi consentaneum est, vt elementum extremum elemento medio opponatur extremè, sed extremum extremo; extremam autem contrarietatem calidi & frigidi insequitur similitudo in siccitate, quia, vt prædiximus, nec summum frigus, nec summus calor vllam patitur humiditatem: quapropter debuere ambo elementa extrema esse summè sicca. Ad aliam difficultatem, quæ sumitur a definitionibus humidi & sicci, petenda est responsio ex iis, quæ supra de his definitionibus diximus; dum enim has qualitates ita definitas in simplicibus secundùm se sumptis consideramus, in difficultates penè insolubiles incidimus; dum autem eas elementis aptamus, vt congredientibus ad productionem misti, omnia dubia facile soluimus, quum enim ex sicco & humido [illegible] quam ex [illegible] gene[illegible] stum, [illegible] est præcipuè siccum [illegible] an[illegible] um A[illegible] c d[illegible] us [illegible] b e[illegible] tatem; hoc [illegible] siccum fac[illegible] term[illegible] o propios habeat, atque [illegible] q[illegible] a oportet vt p[illegible] s coste[illegible] n[illegible] aptum est purum siccu[illegible] q[illegible] difficulter alienis term[illegible] t[illegible] n[illegible] gitur humido tum co[illegible] tes [illegible] tum fac[illegible] [illegible]

Solutio secunda. (margin)

Lob. 8. cap. 4. (margin)

tionem magis confe [illegible], & non absque ratione Thomas in conte[illegible] 23 libri 2. de Generatione dixerit, aquam esse aere humidiorē, si modò hoc ipse respexit; etenim humidum aqueum in mistione magis fungitur officio humidi, quàm humidum aereum, quemadmodum & siccū terreum in mistione magis fungitur officio sicci, quàm siccum igneu[illegible]; reuera tamē nec aqua est ob id iudicanda humidior aere, nec aer humidior aqua; prædicta enim differentia eis competit per accidēs, ratione densitatis aquæ, ac tenuitatis aeris, quæ multos decepit: alij namq; considerantes aerem esse facilimè terminabilē, dixère ipsum esse humidiorem aqua, vt Auerroes 1. Cantic. cōment. 15. vbi inquit, aer est humidior aqua, licèt aqua magis humectet; quum tamen hoc illi competat ratione tenuitatis, non ratione humiditatis; quò fit, vt non sit iudicandus aer humidior, quàm aqua, hoc etiam manifestius fit mistionem considerantibus, vt prædiximus: ideò quum hoc ab Auerroe annotatum habeamus in [illegible] Epitomes in 4. Meteorolog. vide[illegible] Auerroes in 1. Cantic. vel suorum dictorū immemor fuisse, vel pingui Minerua esse loquutus, & vt Medicus potiùs, quàm vt Philosophus, quemadmodum Medici in omnibus facere consueuerunt hoc [illegible]em dicendum videtur de alia apud Auerroe[illegible] repugnantia, nam in commen. 67 [illegible]b. 3. de Cœlo inquit ignem esse extremè calidū, & extremè siccum hoc tamen negare videtur in 1. Cantic. loco prædicto, dum [illegible] esse sicciorem igni. Alij autem e contrario [illegible] aquam [illegible] quam ae[illegible] quorum [illegible] Thom[illegible] aquam esse aere humidiorem, [illegible] tamen hoc [illegible] contingat per accidens [illegible] ratione densitatis, non ratione humiditatis; [illegible] elementorum vt simplicium naturas [illegible]amus, non possunt esse nisi vel summè humida, vel summè sicca, vt in præcedentibus diximus, & vt magis in sequentibus o[illegible] necesse est enim aquam & aereum [illegible] humiditatem, [illegible] [illegible] videtur ipsum esse humidio[illegible] dum defin[illegible] & [illegible] [illegible]

[illegible] & propter h[illegible] [illegible]

A poris admistionem; vnde videtur colligi, nullum corpus habens qualitatem remissam esse simplex. Alexander hanc difficultatem considerans, eam soluit, negando omnem remissionem fieri per admistionem contrarij, vt apud eum legere possumus in 2. lib Quæst. naturalium, cap. 17. & sæpe in suis commentarijs in libros Meteorologicos, præsertim verò capite 4. libri 1. in commentario suo 13. vbi asserit ignem esse remissè siccum, aerem B remissè calidum, aquam remissè humidam, & terram remissè frigidam, quod etiam dicit in libro 1. Quæstionum naturalium, capite 6. nimium illi sententiæ adhærens, quam significare Aristotelis verba videntur in contextu 23. libri 2. de Generatione; negat tamen remissionem hanc esse ob admistionem contrarij, & inquit, per eam non stare, [illegible] pura ac simplicia elementa sint; h[illegible] tamen quomodo sese habeat, non decla[illegible], neque C aliquam eius rationem adducit. Aue[illegible] quoque in commentario 15. libri 2 de [illegible] inquit, non omnem remissionem [illegible] admistionem contrarij, & citat Ale[illegible], sed nil aliud hac de re dicit; ideo in eo[illegible] dictis acquiescere minimè possumus; nobis enim & alijs omnibus tribuentibus alicui elemento qualitatem aliquam remissam vt illi naturalem, necessarium est ostendere, quomodo sit remissa absque admistione conD trariæ, neque Latinorum aliqui difficultatem soluunt, dum dicunt alteram qualitatem in elemento esse remissam, non per admistionem contrarij sed per distantiam a summo gradu; hoc enim dicentes, nihil reuera [illegible], quum [illegible] declarent per seme[illegible] [illegible] remissio e[illegible] qualitatis nil aliud est, quàm [illegible]tantia a gradu summo, ideò non ap[illegible], quomodo hanc distantiam ponere sit n[illegible] po[illegible] a[illegible]tionem contrarij, sed neE cessarium videtur, vt à summo gradu distet qualitas per contrariæ admistionem; vel de[illegible]tandum est, quomodo sine admistione [illegible] id fieri p[illegible]. Ego igitur dicam, [illegible] hac de re [illegible]am, & seorsum actiuas & passiua[illegible] considerando priùs osten dam, [illegible]do duæ actiuæ in duobus ele[illegible] [illegible]æ, postea verò cur [illegible] elementis sint summæ. [illegible] scienduum est, eam [illegible] apud Aristotelem, vt sit [illegible] m clarè legi[illegible] [illegible] p 4 & in 1 Me[illegible] [illegible] qui [illegible] [illegible] [illegible]

Alexandri opinio.

Auerroes.

Latinorum opinio.

Opinio propria.

Qualitates actiuæ in elemētis mediis sunt remissæ.

Frigus est priuatio caloris.

in memoriam reuocandum, quod aliâs in libro de Mistione diximus, tũ qualitates, tum formas elementorum intendi, ac remitti posse, non tamẽ eadem prorsus remissione; nam qualitates remitti possunt etiam absque variatione speciei, & cum illa tantùm differentia, quæ est secundùm magis & minùs, formæ verò non possunt remitti, nisi cum variatione speciei; quò fit, vt non omnis remissio qualitatis faciat in elemento remissionem formæ, sed sæpe alterentur elementa sine aliqua substantiæ mutatione; propterea si sumatur aliqua portio aquæ, quæ pura ac simplex esse statuatur, ea poterit calfieri manente integra & illæsa eius forma; quamobrem frigus naturale remittetur, neque ob id stabit, quin aqua sit pura, ac simplex: vnde colligere possumus contrarij argumenti vanitatem; putant enim multi non posse qualitatem elementarem esse remissam sine commistione substantiæ elementi cum alia substantia, decipiuntur tamẽ, quia potest remitti qualitas, etiam cum ad[illegible]ione graduum contrariæ qualitatis, [illegible] tamen puritate ac simplicitate substantiæ elementi: hoc igitur si verum est, non est in qualitatibus naturalibus elemẽtorum [illegible] possibile existimandũ vt sint remissæ, demus etiam cum permistione contrariæ qualitatis, absque vlla tamen remissione [illegible] substantiæ: argumento sint qualitates [illegible], quæ inter se contrariæ sunt, grauitas & leuitas; nam secundùm Aristotelem nec [illegible] grauitas, nec aeris leuitas [illegible] est [illegible] & in aqua est aliquid leuitatis, & in aere aliquid grauitatis, ita vt omnia elementa grauitatem habeant, excepto igne siue [illegible]: leuitas aeris fit remissa absque admi[illegible] grauitatis contrariæ, siue etiam cum ad[illegible] alicuius gradus grauitatis, non [illegible] aeris substantia ponitur aliqua [illegible] neque ob id fit quin aer secundum [illegible] sit corpus simplex, & elementum, cum [illegible] qualitate remissã. Sed age, consideremus [illegible] qualitates elementorum sint remissæ per [illegible] mistionem cõtrarij, & qualis sit [illegible] remissio: vtuntur multi exemplo luminis, nec male, si modò illud exquisitiùs expendere[illegible] lumen enim non habet contrarium po[illegible], quia tenebra nihil est, nisi mera priuat[illegible] videmus tamẽ modo intensius [illegible] sius in eodem aere lum[illegible] missio absque contra[illegible] lam ablationem gra[illegible] distantiam à gradu su[illegible] rei quæ est pe[illegible] tionem existimo [illegible] uidua per [illegible] [illegible] fe[illegible] b[illegible] est totius lu[illegible] f[illegible] [illegible] est priua[illegible] adus, no[illegible]

Remissio luminis fit sine commistione contrarij.

A de coniuncta cum gradu aliquo [illegible] namque est patum luminis, ibi est [illegible] uatio aliorum luminis graduum; eam quãppellare mistionem luminis eum tenebra, etsi non omnino conuenit; admitti tamẽ potest, si intelligatur esse positiui cũ priuatiuo, non cum positiuo. Hoc idem diceremus de remissione caloris per frigus, si frigus esset mera priuatio, qualis est tenebra; sed quum sit aliquid positiuum insequens priuationem caloris, negare non possumus, caloris remissionem fieri per commistionem alicuius gradus frigoris, si modò ea est mistio appellanda, [illegible] mistio est propriè corporum, non qua[illegible] [illegible] vtcunque remissionem illam [illegible], certum est, remissum calorem esse non [illegible], nisi quando adsunt aliqui gradus cal[illegible] tamen adsunt omnes, sed aliqui [illegible] & quia hæc aliorum graduum absentia est [illegible] rum priuatio, quam necessariò comi[illegible] C gradus aliqui frigoris; siquidem vt priuationem caloris insequitur frigus, ita priuationem aliquorum graduum caloris insequ[illegible] aliqui [illegible] frigoris, ideo in om[illegible] calor[illegible] gra[illegible] caloris cum gra[illegible] frigoris, nec ob id sunt duæ qualitates, sed vna med[illegible] ex grad[illegible] vtriusque p[illegible] quæ [illegible] remissus calor, vel [illegible] f[illegible] caloris e[illegible] D gor[illegible] remissum frigus, saltem [illegible] quod euenit o[illegible] præstantia[illegible] & frigo[illegible] imperfe[illegible] si vt loc[illegible] lo[illegible] natio [illegible] calo[illegible] quando [illegible] potest: neque absurdum est [illegible] quã[illegible] tate simul existere gradus c[illegible] E gradibus frigoris, nulla enim est [illegible] dum [illegible] modo statuiam [illegible] d[illegible] simul sumpt[illegible] quod opt[illegible] in sua quæstione de [illegible] ortu & interitu. Talem [illegible] se[illegible] calore [illegible] quo [illegible]

[illegible]

gnoperè animum meum conturbasse, refe- A ram igitur breuiter [illegible] hac in re mihi nego- tium facessent, & quid ego, dicẽdum esse exi- stim [illegible] iam dixi, passiuas qualitates in omni- bus elementis esse summas, nec posse in ele- mẽto simplici esse remissas: vt hoc crederem, duplex me ratio induxit; vna, quòd hæ non ex propinquitate, & distantia à Cœlo prouenit [illegible] elementis, quandoquidem & ignis est siccus, qui Cœlo proximus est, & terra sicca, quæ o- mnium remotissimã: neque etiam omnino B fiunt ex materiæ necessitate, quia tota hæc materia [illegible] est apta ad humiditatem, vt ad siccitatem recipiendam; quare neutra harum qualitatum materiam necessariò consequi- tur: dicere tamen possumus, eas prouenire & ex necessitate materię. & simul ab actione cœ- lesti, quatenus cœlesti actione constituta ori- tur huic materiæ necessitas vt alia sit humida, & alia sicca; idque a natura ideò factum est, vt hæ essent conditiones materiæ, ex qua pos- C sent mista omnia generari: quum igitur non ex differentia distantiæ a Cœlo hæ duę quali- tates proueniant, vnde c[illegible] posset eas esse in alio summas, in alio [illegible] sen [illegible] est, vt hæ [illegible] esse de elemẽtis verè simplicibus, quæ ad mi- sta [illegible] materia [illegible] pu [illegible] in singulis esse materiales [illegible] D [illegible] materiales simplices [illegible] [illegible]

miditatem aquæ remittat, sicuti neque hu- miditas aquæ remittet siccitatem lapidis, nisi eius substan[illegible]iam penetret, & se in illam ita insinuet, vt commistio fiat; adeo vt quænam sit humiditatis, aut siccitatis actio nõ satis ap- pareat: hoc idem confirmatur ex considera- tione verborum Aristotelis, dum harum qua- litatum naturas declarat; semper enim eas vo- cat passiuas, nec vnquam vllam agẽdi vim iis tribuit, tum in lib. 2. de Ortu & interitu, tum in 4. Meteorolog. & eas per vim patiendi de- finit, nulla prorsus actionis facta mentione. Ex altera tamen parte Aristoteles aliquando innuere visus est has quoque vim aliquam a- gendi habere; nam in lib. 2. de Ortu & inte- ritu, quando loquitur de mutua inter se ele- mentorum mutatione, inquit in haben[illegible]bus symbolam qualitatem transitum de vno ele- mento in aliud facilem esse, quoniam altera qualitas manet & altera in contrariam muta- tur; vt si inter ignem & aerem pugna fiat, & vincatur hum[illegible] à sicco [illegible] calore, mutabitur aer in ignem, si verò vincatur sic- cum ab humido, mutabitur ignis in aerem [illegible] [illegible] Aristoteles actionẽ aliquam etiam si[illegible]o & [illegible]o; quum enim [illegible] locum ha- bere n[illegible]eatur acti[illegible] caloris, [illegible] ambo sunt [illegible] calida, nulla remanet actio in- ter duo [illegible] elementa, nisi ratione humidita- [illegible] Aristotelis sententiam si [illegible] dacter asseruissem nul- [illegible] qualitatib. vim agen- di [illegible] quod enim ad mista attinet facilè videbatur omnem exsiccationem, & omnem h[illegible] calori & frigori, [illegible] per [illegible] utionem humid[illegible] exsic- [illegible] per humidi expressionem, & ex- pu[illegible]em exsiccare mista corpora vide[illegible]. A[illegible]um autem Aristotelis locum videbatur p[illegible] mutatione aeris in ignem [illegible] quũ enim ignis ac[illegible] calidior [illegible] agit n[illegible]um tanquam in fri- gi[illegible]um, & red[illegible] calidũ, facit etiam [illegible] si[illegible]um, quia summus calor nihil to- [illegible] potest humiditatis: & hæc sententia le- g[illegible]ra apud Alexandr. in lib. 1. quæst. nat[illegible] p 6 [illegible] bi dicit in elemẽtis habentibus [illegible] aerem fieri mutationem non [illegible]ate [illegible] sed in ambabus; [illegible] per contrarietatem videa- [illegible] tatio fieri, fit tamen e- [illegible] intensionem & re- [illegible] sio, quanquam [illegible] non est [illegible] ne- [illegible] quia [illegible] dixi [illegible]

midum, [illegible] ficco, calore ma[illegible] proinde vult actionem esse humidi in siccum, & sicci in humidum. Hac igitur responsione reiecta, tanquam infirma, nos antea, quum de hac re loqueremur, ad hoc confugimus, quòd humidum & siccum sunt passiua tantũ, prout considerantur in generatione mistorum, & in productione secundariũ qualitatum; dum autem sumuntur vt se mutuo respicientia, vim aliquam agendi inuicem habēt, quatenus contraria sunt; ita vt actionem vniuocam habere, sed nullam æquiuocam videantur: attamen hoc quoq; negare nõ dubitassem, si tueri verba illa Aristotelis potuissem, quando loquitur de mutatione in elementis symbolam habentibus qualitatem; ibi namq; apertè attribuit vim agendi etiam sicco & humido: adde quod ad hoc cõfitendo [illegible] aliquis etiam ipsius rei [illegible] & experientia me compulit; aliqua enim sunt, in quibus [illegible] vim agendi per [illegible] & per [illegible] manifestè [illegible] henderunt, quam [illegible] calorem vel fri[illegible] Q[illegible]on ã igitur ego [illegible] cam[illegible], tu[illegible] uis dogmatibus, quæ [illegible] dan[illegible] tantur, abhorrere soleo, tamen [illegible] contraria argumenti [illegible] esse [illegible] putaui, [illegible] dicemus humidum & siccum habere quidem aliquam mutuam agendi vim, sed ita debilem, vt [illegible] sub[illegible] quat, quo fit, vt tardissima [illegible] actio, [illegible] post longum temp[illegible] ab humido [illegible] humidum [illegible] siccum [illegible] calidi, ac frigidi [illegible] à nobis [illegible]. Quoniam igitur [illegible] ma actio humidi in siccum, & sicci in humidum proinde nõ apta ad [illegible] faciendã, [illegible] ditatem corpo[illegible]s, vel [illegible] nisi per corporum [illegible] stionem [illegible] elementa simplicia esse statuuntur, quatenus elementa sunt, [illegible] per [illegible] necessarium esse videtur [illegible] quæ [illegible], summam habeant [illegible] & quæ humida, summam h[illegible] re in his duabus passiuis q[illegible] esse argumentum puto [illegible] per commistionem [illegible] possunt esse re[illegible] quam aliis ex[illegible]
5. linquo. Ad aliud d[illegible] sumptum ex co[illegible] 4 [illegible] cimus, A[illegible] continuitate & [illegible] a[illegible] hanc enim fa[illegible] [illegible]

particu[illegible] me f[illegible], eam esse p[illegible] uiduam, quod quid[illegible] o alle[illegible] [illegible]oniam igitur elementa [illegible] sunt species corporis naturalis, & omne corpus est continuũ, fateri oportet ea ex propria natura habere cõtinuitatem, quatenus prima materia est per se quanta, lõga, lata & profunda, sed indeterminatè, à forma autem cuiusque rei propria terminos recipit, vt alibi declarauimus: in solis igitur mistis locum habet id, quod ibi Aristoteles dic[illegible], quum enim mistio fiat ex diuisione mi[illegible] in paruas partes, proinde siccum in minutas partes diuidi opo[illegible] necessarium fuit humidum ad earum p[illegible] coniunctionem, & totius continuitatem. Ad aliud de humiditate, quæ fac[illegible] separa[illegible] tur ab aere, nõ ita facile ab aqua, de ae[illegible] dendum est eum humiditate n[illegible] carere; nam si hæc ab aere auferatur, n[illegible] test esse aer: quod autem quandoque siccus esse & res exsiccare videatur, id non per se e[illegible], sed per accidens: halitus enim siccos hab[illegible] terra e[illegible]halato[illegible], q[illegible]bus quandoque [illegible] tus est hic aer [illegible], v[illegible] per eo[illegible] [illegible] [illegible]

Solutio 6.

[illegible]

aqua intereat, [illegible] magis auferri potest, quia potest aqua [illegible] agente etiã igne in aquam faciliùs tolletur aquæ frigus, q̃ humiditas, statim enim mutat aquam in aerem, quia facilè mutat frigidum in calidum, non ita facilè humidum in siccum; quòd si faciliùs mutaret humidum in siccum, quàm frigidum in calidum, primo loco mutaret ignis aquam in terram, non in aerem; sic ab aere separari humiditas non potest, quin aer intereat, calor autẽ magis auferri ab eo potest, quũ quandoq; [illegible] dissimus esse iudicetur. A terra quoque diffi[illegible]ius siccitas aufertur, quam frigus, quod patet agente igne in terram; mutat enim primo loco in exhalationem, in qua siccum terreum seruatur, frigus autem interiit, & factum est corpus calidum. Ignis verò dif[illegible]lime patitur seu caloris, seu siccitatis re[illegible]em, ideo hoc discrimen non ita in eo manifestum est. Ad dubium igitur dicimus, verum quidem esse id, quod assumitur, diffi[illegible]ius separari humiditatem ab aqua, [illegible] aquam [illegible]em, [illegible] dicimus [illegible] aer[illegible] contr[illegible], ne[illegible] hum[illegible] esse in [illegible] naturæ aquæ [illegible] pro[illegible] quòd hoc non [illegible] humiditas sit aquæ [illegible] quia est conditio materialis, & qua[illegible] quæ [illegible] omnibus est difficiliùs separa[illegible] quam a[illegible]lia, [illegible] credendum est Aristote[illegible] [illegible]

[illegible] quo[illegible] tatu[illegible], ex q[illegible] [illegible]at; vis enim ca[illegible] & [illegible] maximè [illegible] igne inest [illegible] qua, quæ ma[illegible] frigerat, [illegible]

[illegible]

A vltimæ speciei, an specie differant; vt an calor ignis, & calor aeris distinguantur specie, necne, sic frigus terræ, & frigus aquæ, si humiditas aquæ, & humiditas aeris, sic demum siccitas terræ, & siccitas ignis. Hac de re legi apud alios possunt disputationes prolixæ, præsertim [illegible] Marsilium in 2 libro de Generat. ob [illegible] paucis agam, & præcipua quædam, a[illegible] dimissis, in medium afferam. Non defuêre qui dixerint symbolas qualitates differre B specie: quam sententiam plurimis argumentis comprobarunt, quorũ præcipua hæc sunt. *Sententia aliquorum.*

Primum quidem, vel qualitates sunt formæ elementorum, vel sunt accidentia consequentia formas: si formæ, ergo specie differunt, quia compositorum specie differentium necesse est formas esse specie distinctas, [illegible] nisi specie differrent, certè compo[illegible] rentia speciem non constituerent, [illegible] accidentia consequentia formas, ide[illegible] C tur, quia distinctas specie formas [illegible] tiam specie accidentia consequu[illegible] *1 argument.*

[illegible] a si essent ei[illegible] speciei, ea[illegible]em [illegible] re[illegible] pe[illegible] at diuersitàs [illegible] o non [illegible] um [illegible] fa[illegible]itas conseque[illegible] [illegible] qu[illegible] humiditas aerea [illegible]em non [illegible] [illegible] ed potius nutrit, patet enim fl[illegible]mam [illegible] n ex [illegible], aqua [illegible] humiditas [illegible], ergo hæ duæ humiditates non [illegible] edunt operatione[illegible], differunt ergo D [illegible] quod autem de humiditate di[illegible]mus, idem de aliis quoq; omnibus dicendum est; ergo [illegible] omnes non [illegible] eiusdem speciei. *2. argument.*

T[illegible] argumentantur calorem [illegible] [illegible] ur leuita[illegible] [illegible] grauitas; ergo qđ [illegible] atibu[illegible] de [illegible] est a[illegible] qu[illegible] eade[illegible] [illegible] q eadem grauitas [illegible] a loca natura[illegible] [illegible] o non calid[illegible]tas ignis & ae- E ris ca[illegible] est [illegible] d tas terræ & aquæ. *3 argument.*

Qu[illegible] o [illegible] siccitatem, [illegible] pote[illegible] te, contra verò [illegible] q[illegible] h[illegible] nec potest esse cum [illegible] tate, ergo differũ specie [illegible] de a[illegible] q: qualitatib. argum[illegible] possumus. *4. argument.*

Qu[illegible] c[illegible]em speciei essent humiditas aq[illegible] s [illegible], a v t in mutatione a[illegible] numero humiditas ser[illegible] u[illegible] numero migraret de [illegible] um, q[illegible] absurdum esse *5. argument.*

[illegible] mentantur à [illegible] differunt [illegible] *6. argument.*

[illegible]

to; ergo non sunt eiusdem speciei; hoc igitur idem in simplicibus quoque dicendum est, quod in mistis videtur esse manifestum. Confirmatur hęc sententia auctoritate Alexandri, qui in libro 1. Natural. quæst. capite 6. dicit aliam esse aeris humiditatem, aliam aquæ, & alium esse calorem ignis, alium aeris. Auerroes quoque in sua Paraphrasi 4. Meteorologic. inquit, frigiditas est secundùm duas species, vna est frigiditas terræ, altera est frigiditas aquæ; itaque apertè dicit eas differre specie; & hoc idem de alijs omnibus confiteri necesse est, ergo omnes symbolæ qualitates specie distinguuntur. Ioannes etiam Grammaticus in contex. 24. libri 2. de Ortu & interitu inquit, calor aeris, & calor ignis non est idem secundùm speciem. putauit igitur omnes symbolas qualitates differre specie.

7. argument.

Dictæ sententiæ confutatio, & probatio contraria. Cap. V.

Contrariam sententiam alij plurimi [illegible] sunt, [illegible] quam ego [illegible] nus & eiusdem [illegible] omne frigus, & omnem [illegible] & omnem [illegible] tatem, [illegible] magis & minus. Hanc opinionem [illegible] te, & contrariam refutare multis [illegible] possumus: quo[illegible] dem, adducam, [illegible] apud alios legantur. Primum sum[illegible] tum valdissimum ex harum [illegible] ctatione, quæ in 2. lib. de Gener. [illegible] nam si opinio contraria vera esset [illegible] tuor essent primæ qualitates [illegible] distinctæ, népe calor igneus, ca[illegible] gus aqueum, frigus terreum, humiditas aquea, humiditas aerea, siccitas terrea, siccitas ignea attamen Aristoteles non octo esse dicit, sed quatuor, neq; octo earum definitiones adducit, sed quatuor tantùm; atqui illa, quibus eadem aptatur definitio, sunt eiusdem naturæ proinde & eiusdem speciei [illegible] qualitates specie non distingu[illegible] dentes aduersarij respond[illegible] gumento symbolas qua[illegible] speciei subalterne, sed no[illegible] simæ; nam Aristoteles [illegible] vt quatuor definit [illegible] subalterna. Sed hæc re[illegible] non est, quia secund[illegible] definiendis ac de[illegible] non sa[illegible] in [illegible] re, [illegible] d[illegible] ea [illegible] cum [illegible]

1. argument.

Solutio aliorum.

Solutionis impugnatio.

2. argument.

A tera quoque omnia, quę ab Aristotele de primis qualitatibus ibi dicuntur, præsertim quæ à text. 24. vsq; ad 30. manifestissimè attestantur veritati: ait enim in habétibus symbolam qualitatem transitum & mutationem esse faciliorem, quàm in non habentibus, & hanc rationem adducit, quoniam in non habentibus mutatio fit duarum qualitatum in duas; vt si mutanda sit aqua in ignem, oportet & humidum in siccum, & frigidum in calidum B mutari, at in habentibus symbolam, mutatio fit vnius tantum in vnam, altera enim remanet; vt si mutandus sit aer in ignem, fit solum mutatio humidi in siccum, calor autem manet: quare putat Aristoteles eundem non modò specie, sed etiam numero calorem [illegible] in igni genito, qui fuit in aere corrupto [illegible] non idem specie esse [illegible] in aere, & in igni oporteret calorem quoque mutari, & per[illegible] calorem aereum, & generari igneum; quare C hæc quoque mutatio esset duarum in duas, quod Aristoteles negat: ad hoc tamen aduer[illegible] [illegible] tud ibi significare Ari[illegible] [illegible] otorem esse mutatio[illegible] [illegible] bolam qualitaté quia [illegible] em mutare [illegible] [illegible] quàm calorem [illegible] gus, [illegible] um est sed hæc respo[illegible] [illegible] enim nó modo [illegible] les dicit, sed ta[illegible] D [illegible] expendimus no[illegible] [illegible] quam [illegible] [illegible] qualitati mutationem fieri [illegible] alterea docet ibidem Aristoteles, [illegible] ex duobus elementis pe[illegible] [illegible] medium generetur & [illegible] & aqua posse vel terram, vel [illegible] nam si aquæ frig[illegible] & [illegible] E generatur aer, quia rema[illegible] aquæ humiditas, quibus [illegible] t[illegible] frigus aq[illegible] & [illegible] humid[illegible] qui[illegible] si[illegible] g A[illegible] & [illegible] F [illegible]

Solutio aliorum.

Impugnatio.

2. argument.

[illegible] alio [illegible] per totum, & per lumen, [illegible] in speciem esse calorem omnem elementarem, tum igneum, tum aereum; ab vna enim causa, & eodem modo agente idem effectus prouenit; sumpta igitur ratione à causa efficiente ostenditur omnem calorem in elementis esse eiusdem naturæ: quare de aliis quoque qualitatibus ho[c] idem d[i]cendum est, quum eadem in omnibus ratio vigeat: vel enim omnes symbolæ spec[i]e d[if]ferunt, vel nulla. Huius [s]ententiæ [illegible] Auerroem & Ioannem Grammaticum patet legentibus eorum Cōmentarios in eam partem, vbi e[ti]am ex iis, quæ a Ioanne Grammatico de Alexandro referuntur, manifestum est idem [illegible] Alexandrum: eorum autem verba nō a[illegible], quia dilucida sunt, & quisq; ea legere & intelligere facilè potest: neq; est de Ioanne d[ic]endum, quod sibi ipse contradixerit, vt ei [ali]qui attribuunt; ipsum enim huic crimini obnoxium non esse postea ostendemus.

Argument. (margin)

Pro declaranda veritate, & contrariis argumentis soluen[dis] [illegible] faciu[n]tur. Cap. [illegible]

VT omnis hac in re [illegible] & contraria argumenta [illegible] dum est, symbolas qualitates, e[illegible] on [illegible] unt, duas tamen ha[illegible] cntias, quas considerare nos opo[rtet] [illegible] re[illegible] referuntur a[illegible] n [illegible] si[illegible] a [illegible] n [illegible] ua [illegible] uo [illegible] ca [illegible] o [illegible] pro[illegible] c[illegible] , ta[illegible] p[illegible] ut [illegible] e ve[illegible] formam a[illegible] & [illegible] pe[illegible] c[illegible] nis d[illegible] c ve[illegible] aer, [illegible] ur, & modo quodam spe[ci]e di[f]- [illegible] n[illegible] uidem propriè specie secun- [illegible] , sed quatenus formas [illegible] nsequuntur: hac igitur [rati]one [illegible] esse [illegible] citur aer s[illegible] u[illegible] m non ip[illegible] e [illegible] ctamus, [illegible] & [illegible]

Alia [illegible] tur alter[illegible] dum se con[s]iderato, alia [illegible] est instrumentum pri[illegible] [illegible] eadem [illegible] 7 (margin)

A intensus & sum[m]us, specie tamen ob id non distinguuntur; & hoc quandoque significamus, dum dicimus, alium esse in aere calorē, alium in igni, hoc est, alium & alium caloris gradum: quum enim denotare velimus differentiam secundùm magis & minùs, non dicimus eas differre specie, quum certum sit differentiam secundùm magis & minùs speciem non variare. Ex his aliud quiddam colligimus, quod magnoperè notare debemus:
B quamuis enim propriè sumendo differre specie, significet differre natura & essentia, tamē sumitur interdum impropriè ad denotandam solùm differentiam accidentalem, sequendo communem quandam loquendi consuetudinem, & hominum existimationem, dicere namque solemus varias esse species aquæ, & varias terræ, quum tamen sit solum d[iff]erentia accidentalis: & hoc legimus clare ap[ud] Aristotelem in primo capite prim[i] Meteorolo-
C gicorum, vbi considerandas proponit [di]uersas species terræ, quum tamen terra sit species vltima, quæ in alias species diui[di] min[im]è potest: quoniam ergo plures habet terra accidentales differentias, has vocat Aristoteles species terræ, iuxta consuetudinem loque[n]di: dicimus enim aliam esse terram petrosam, aliam arenosam, aliam cretosam, & has vocamus varias species terræ, licèt non propriè sint species. Sic igitur dicere etiam solemus
D species [calor]is, & species frigoris, quamuis hæ [q]ualitates non habeant species; respi[ci]mus e[nim] non quidem ipsam cuiusque qualitatis essentiam, sed accidentales & extraneas differentias, quæ a diuersis subiectis, & à variis [r]e[rum] na[turis] desumuntur: at propriæ harum [q]ualitatum [illegible] & vires eædem in omni[bus] [illegible] omn[illegible] m ca[l]or calefacit, & dis[gregat] [het]erogenea & congregat homoge[nea] [illegible] congelata, & extenuat, absq; vl-
E la pro[illegible] tia, præter [i]llam, quæ est secundum ma[gis] & [min]us, intensior enim calor magis atque e[illegible] u[s] hæc omnia præst[at] quàm remissior, vt experientia declarat.

Contrariorum argumentorum solutio Cap. VII.

H[illegible] n erit difficile contra[illegible] ue[ntur]. Ad primum di[illegible] qualitates neque esse formas [illegible] , neque consequi [illegible] entor[um] propria [illegible] qual[ita]tes [illegible] bus [illegible] singulorum [illegible] tum contu- [illegible] ento [illegible]

Ad primum. (margin)

Ad secundū. (margin)

dentium, quæ cum illis coniuncta sunt. Illæ igitur operationes, quæ ipsis competunt per se, hoc est, quatenus vim agendi, vel patiendi habent secundùm proprias naturas, sunt eædem, nec distinguuntur specie, sed solùm secundùm magis & minus; calefactio enim, & extenuatio, & congregatio homogeneorum, & aliæ omnes operationes à calido per se prouenientes, ita competunt calori aeris, vt calori ignis, licet calor igneus efficaciùs, & magis hæc præstet, aereus verò minùs; sic de alijs dicendum est: iidem ergo effectus à symbolis qualitatibus proueniunt, cum discrimine tamen secundùm magis & minùs, præterquam quòd vbi aliqua operatio nō absolutè à qualitate aliqua prouenit, sed à certis gradibus illius qualitatis; pauciores enim gradus ad illam operationem edendam apti non erunt, vt calor omnis calefacit, quia calefacere competit calido, quatenus est calidum absolutè: at vrere non competit omni calori, sed igneo tantū & summo: ex eo igitur quòd calor igneus vrit, aereus verò non vrit, non infertur eos differre specie, sed solum infertur differre secundum gradus, quia vrere non competit absolutè calori quatenus est calor, sed statuto gradui quatenus est talis gradus: hoc idem dicendum est de operationibus calidi quatenus est instrumentum primarij agentis; ex harum enim diuersitate non inferitur calores differre specie, sed solum infertur agentia præcipua, quæ calore vtuntur specie differre. Ad argumentum igitur, quando dicitur humidum aqueum non nutrire ignem, sed potius extinguere, humidum verò aereum non extinguere, sed nutrire, dicimus, nil aliud esse nutrire ignem, nisi obiectam aliquam materiam accendi, & in ignem mutari; sed potissimum de illis dicitur, quorum mutatio in ignem facilior est. quocirca nutrire ignem humido aereo, quale est in oleo, non sic humido aqueo, est in ignem mutari facilius res aereas quàm res aqueas; hoc autem quid mirū, quum magis [illegible] & cum igni pugnet aqua quàm aer? secundum autem est nutrire ignem [illegible] pia, quæ in ignem [illegible] dentibus; quare non [illegible] humiditate [illegible] humi[illegible] ignem vertatur [illegible] est in ignem muta[illegible] re etiā sicco nut[illegible] per se, & quatenus [illegible] sit corporis, est co[illegible] pterea necessari[illegible] pus [illegible] sec[illegible] nut[illegible] diue[illegible]

A qua[illegible] git, quàm humiditas [illegible] quæ cum calore coniuncta est, præterea verò & cum maiore densitate, quare magis agit in ignem, quum præsertim densitas illa faciat suffocationem ignis, & prohibeat euentationem, quo fit, vt ignis extinguatur; hoc autem etiam oleum præstat quando in nimia quātitate superfunditur igni, suffocat enim & extinguit; nam omnis humiditas per se habet vim humectādi, B & lædendi ignem, [illegible] ratione [illegible] liatum [illegible] vt alia magis, alia minùs lædat, ita vt quæ minùs lædit, & faciliùs ab illo vincitur, dicatur ignem nutrire in operationibus [illegible] latum [illegible] considerare [illegible] mus, an ab eis prouen[illegible] secun[illegible] earum naturam an propter aliqu[illegible] est, vel ratione agentis præcipui, vel ra[illegible] C ratione accidentium coniunctorum, na[illegible] a qua[illegible] prouenia[illegible] secundum prop[illegible] eius [illegible] omnibus [illegible] D [illegible] E [illegible]

[illegible]

no[illegible] grat[illegible]em [illegible] in subie-
ct[illegible], quando eade[illegible] primæ materiæ portio
se[illegible] net. Ad sextum dicimus, omnem calo-
rem [illegible] simplicium, quàm mistorum corpo-
rum, esse per se eiusdem speciei, nec differre
nisi secundùm magis & minùs: per accidens
tamē, & per relationem ad aliud posse etiam
dici diuersarum specierum vt calorem equi,
& calorem asini, quatenus hic equi est, [illegible] ve-
rò a[illegible] sic dico de calore [illegible] & calore na-
turali animali[illegible] [illegible] enim [illegible] natura-
lis n[illegible] urali quat[illegible] [illegible] feruntur ad propriā
na[illegible]am [illegible] an[illegible] is, cui conueniens est
t[illegible] maior [illegible] non est conueniens,
sed [illegible] & [illegible] at secundum
propriam e[illegible] iam, & quatenus sunt calores,
non [illegible] ferunt specie. quod ex eo patet, quòd
e[illegible]m [illegible]dem caloris gra[illegible] & i[illegible]em numero
e[illegible], huic rei est natura[illegible]s, & [illegible] rei est præ-
t[illegible] naturam, neque ob id fit vt [illegible] numero
calo[illegible] duarum specierum, hoc enim ne co-
gi[illegible] quidem est. Ad verba autem Auer-
ro[illegible] & [illegible] [illegible] a[illegible]ud
pe[illegible] [illegible] alem
c[illegible]lo[illegible] d[illegible] [illegible] solet
appell[illegible] species variæ cal[illegible] qu[illegible] enim
p[illegible] [illegible]onibu[illegible], qu[illegible] us,
e[illegible] : quod [illegible] A[illegible]
[illegible] Auerrois me[illegible] patet [illegible] ve-
[illegible] quæ antea [illegible] mus, & [illegible] ele-
[illegible] ma[illegible]sta est in [illegible]

[illegible]

A præter illa, quæ in [illegible] lib. de Ortu & interitu de
his ab Aristotele scribuntur; loquitur enim
ibi de mutua elementorum generatione, &
tria docet: vnum, quòd in elementis in alte-
tera qualitatum conuenientibus, quæ sym-
bola vocant, facilior est transitus ex vno in a-
liud, vt ex aqua in aerem, quàm in habenti-
bus vtramque contrariam; quum enim aqua
& aer in humiditate conueniant, fit solùm
mutatio de frigido in calidum: alterum verò
B est, quòd in elementis in neutra qualitate
conuenientibus difficilior est mutatio vnius
in alterum, vt aquæ in ignem; quia necesse
est duas interire qualitates, & duas generari:
tertium demum est, ex duobus elemētis con-
trariis tertium medium generari, vt ex aqua
& igni aerem, vel terram, & ex aere & terra
ignem, vel aquam; si enim aquæ [illegible] ho-
miditas manente frigore, ignis verò [illegible] ma-
nente siccitate, fit terra; si verò [illegible]
C aquæ frigus pereat manente humiditate, &
ignis siccitas manente calore, generatur aer:
sic etiam congredientibus terra & aer[illegible]
ra[illegible] co[illegible]m modo vel aqua, vel ignis [illegible]
tertio Aristotelis dicto duę quæstione[illegible]
tu[illegible] quarum non facilis est solutio: vna est, Prior quæstio
quonam [illegible] hæc mutatio fiat [illegible]
[illegible] mu[illegible] duæ [illegible] Posterior quæstio.
te[illegible], vt [illegible] duæ contrariæ generentur, an
[illegible]ux intereat, & nulla generetur [illegible]
D vna alterius elementi seruata quali[illegible] & a[illegible]
[illegible] alterius ad tertium elementum consti-
tuendum. de his ego sententiam meam bre-
u[illegible] o[illegible]eram. Priorem quidē quæstionem Solutio prioris.
exp[illegible] n[illegible]n paruum dubit[illegible] [illegible]
[illegible] a[illegible] Aristotel[illegible] co[illegible]
[illegible], & primas quali-
[illegible] quadam abstra-
[illegible] t, & [illegible] potius, quam
[illegible]

[illegible]

litate in vna cōiugatione, & vna in altera, duę remaneāt qualitates aliud elementū tertium ab illis diuersum constituentes; num autem reuera hoc eueniat, & quonam agente fiat, non videtur ibi Aristoteles considerasse, sicuti non considerauit an dentur omnia elementa pura, atque simplicia, licèt ea vt verè simplicia in eo libro semper acceperit, quum tamē ipsa fortasse nullibi simplicia & pura compe- riantur: quod igitur ad mentem Aristotelis attinet, egoquidem ab hac opinione quam

Altera solutio cōmunis.

modò retuli, non sum alienus. Sed ne fugere huiusce rei difficultatem, & aliorū argumentationes videar, quū præsertim locum habeat absolutè in elementorum cōsideratione quęstio hæc de causa agente mutationis prædictæ, quia necessarium omnino est, vt omnis mutatio ab aliquo agente fiat, pauca de hac re dicam: communis est omnium ferè sententia, ab ipsismet elementis inter se pugnantibus tertij elementi generationem fieri, vt a- gentibus inuicem aere & terra, aerem vt humidum agere in terram, & eius siccitatem interimere, terram verò vt frigidam agere in ae- rem, & eius calorem extinguere, ita vt manēte terræ frigore, & aeris humiditate, aqua sit ge- nita, cuius hæ duæ qualitates constitutrices sint. Sed nonnulli recentiores in hanc cōmunem sententiam acerrime inuehuntur, duobus potissimùm argumentis. Vnum est,

Primum recentiorum argumentum contra communem sententiam.

quod in ea est repugnantia manifesta: nam si terra aerem superet frigore necesse est vt etiam siccitate superet: quia non potest una qualitate vincere, quin vincat etiam altera.

2. argument.

Secundò dicunt, hoc etiam dato, non tamen potest ex iis duobus tertium elementum generari; quia necesse est vt illa duo, quum sint contraria, repatiantur in agendo, & licèt frigus terræ præualeat calori aeris, & tandem ipsum extinguat, ficri tamen non potest, quin frangatur & remittatur a calore aeris, manens ergo remissum frigus aquam constituere non potest quum hæc debeat esse summe frigida; sic necesse est vt agens humiditas aeris in terræ siccitatem repatiatur ab illa, & remittatur; remissum igitur humidum non constituet aquam, quæ debet esse summe humida: quoniam igitur duæ qualitates vincentes & remanentes non possunt esse nisi [illegible] & remissæ, in omnibus autem elementis [illegible] omnes qualitates esse summæ [illegible] potest vt ex duobus [illegible] inuicem agentibus tertium [illegible]

Opinio illorū recentiorum

retur. Hac igitur o[illegible] excogitarunt, d[illegible] illud elementum [illegible] e u [illegible] re generare [illegible] a [illegible] c[illegible]o ema[illegible] æ [illegible] vunt [illegible] om[illegible] Ego re[illegible] pu o a [illegible]

Confutatio opinionis recentiorum, & defensio sententia communis.

rum sententiam, & communem opinionem sequendam; Aristoteles enim in tota illa parte tria semper considerat, nec plura, in iis omnibus illis mutationibus declarandis, videlicet agens, & patiens, & id, quod ex eorum actione generatur: vel enim vnum elementum est agens, & aliud ab eo patitur, & mutatur in naturam agentis, idque vel faciliùs, quando in vna qualitate conueniunt, vel difficiliùs, quando in neutra, vel vtrumque est agens, & vtrumque patiens, id est, vtrumque ex parte vincit, & ex parte vincitur, [illegible] simile elementum generatur, sed [illegible] ab vtrisque diuersum; ita vt dicendum omnino sit, Aristotelem vel nullum ibi statuere agens, quoniam ad illam considerationem non pertinet, sicut antea dicebamus, vel id vt manifestum præsupponere, & ne verbum quidem ad illud declarandum facere; nam in aliis duabus mutationibus dicere [illegible] quodnam sit agēs, nil aliud dicere possumus, nisi vnum elementum esse agens, & mutare alterum in suam naturam, siue sint symbola, siue non symbola; ergo in hac quoque [illegible] mutatione dicendum est, vtrumque [illegible] tum esse agens, & mutare alterum [illegible] in [illegible] aliud tertium [illegible] Præterea [illegible] o elementa, v[illegible] & aqua, m[illegible] secundùm isto ab aere [illegible] te, quæ [illegible] a se tang[illegible] ca[illegible] illa non e[illegible] m[illegible] in terram [illegible] quorum Aristoteles [illegible] conside[illegible] mutatio[illegible] o[illegible] [illegible]m ab ae[illegible] hic v[illegible] o [illegible] e [illegible] aerem deoque [illegible] tum ae[illegible] distinctæ. si vero [illegible] m[illegible] qua[illegible]icantur, qua[illegible] tientur, & solùm [illegible] tur; quo[illegible] [illegible] potest [illegible] g[illegible] ubique v[illegible] a [illegible] ga[illegible] ce[illegible] hæ [illegible] , a [illegible] at a [illegible] a[illegible] [illegible] mus [illegible]

al[illegible] arbitro[illegible] [illegible]um elementum oriri ex mu-
A [illegible] duorum inter se actione, & hoc Aristotelem præsupposuisse, at nó expressisse; quia, vt diximus, non hoc sibi considerandum eo in loco proposuerat, sed elementa vt materiam generationis mistorum, ideoque iudicasse de eorū inter se mutatione priùs esse dicendum: id verò, quod ipsi dicunt, ego quidem euenire posse non inficior, sed pertinet potiùs ad alias duas ab Aristotele ibi tactas mutationes, nempe ad illam, qua symbolum elementum
B mutat alterum symbolum in suam naturam; nam si eo modo, quem ipsi statuunt, ab aere agente mutentur ignis & aqua in aerem, erūt duæ mutationes elementi in symbolum, vna ignis in aerem, altera aquæ in aerem: tertia [illegible] ab Aristot. adtecta mutatio mista quodammodo ex aliis duabus esse videtur, est enim actio cōtrarij in contrarium penitus, sed est mutatio in symbolum respectu vtriusque.

Responsio ad primū argumentum recentiorum.
C Ad illorum autem argumenta facile est respondere: quum enim illa Aristotelis consideratio sit abstracta à modo, quo existunt elementa actu, & spectet illa [illegible], quæ competunt eis ratione propriæ naturæ, negari non potest, si elementum calidum & siccum pugnet cum frigido & humido, fieri posse vt calidum superet frigidum, & vt siccum superetur ab humido, vnde gene[illegible] abitur elementum cal[illegible]um & humidum fieri [illegible] posse ma-
D nifestum est, considerando co[illegible] naturas se[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] aptum est [illegible] & vincere potest siccū, & ab eo vin[illegible] quo[illegible] statu[illegible]es ca[illegible]um superare fri[illegible]um, & hu[illegible] supera[illegible] siccum, non [illegible] aliquid fieri, q[illegible] nequeat fieri, sed rem [illegible]bilem dicimus [illegible] propria[illegible] [illegible]tatum naturas. quòd si considerand[illegible] e-
E [illegible]nta prout actu existunt, aliquid sit quod [illegible] euenire prohibeat, sicut etiam impeditur [illegible] puritas atque simplicitas, nihil [illegible], quoniam ibi Aristoteles hoc non con[illegible] quare [illegible] ratio nihil tobo[illegible] adde quod [illegible] onsiderando ele[illegible] prout actu ex[illegible], fieri fortasse potest vt vnum [illegible] [illegible] ab eode[illegible] si verum [illegible] od [illegible]
[illegible]
[illegible] ve[illegible]
[illegible] contingere varietat[illegible] [illegible] quantitate [illegible] pe[illegible] ve[illegible] cu[illegible]um altera[illegible] [illegible] tem Se[illegible] [illegible] solutio [illegible] cundum [illegible] argument[illegible] [illegible] tam enim

Ad se[illegible]

sideratione esse abiunctam à cōsideratione graduum qualitatum; quod si obiectio istorum valida esset, nō minùs Aristotelem & eos quoq; ipsos vrgeret; quando enim iuxta primum, vel secūdum mutationis modum mutari contingat elementum aliquod ab alio siue symbolo, siue nō symbolo, necesse est frangi, & remitti in illa pugna qualitatem agentis vincentem, vel ambas vincentes, proinde neque elementū agens manet ampliùs purum, neque generare potest elementum simplex, & habēs vtramq; qualitatem summam; quia nihil agit supra proprias vires; quare eorum argumentum friuolum est.

Solutio posterioris quæstionis. Cap. IX.

IN solutione autem alterius quæstionis posterioris dissensisse videntur Ioánes Grammaticus, & Alexander, vt idem Ioannes refert in expositione contex. 27. libri 2. de Ortu & interitu. Alexander enim existimauit [illegible] contrariorum elementorum congressu duas qualitates interire, & nullā generari, vt agentibus inuicem aqua & igni, interire & ignis siccitatem manente calore, & aquæ frigus manente humiditate, & ita sine productione nouæ qualitatis aerem generari, quia sat[illegible] est calor ignis seruatus, & humiditas aquæ remanens ad aerem constituendum putauit etiam Alexander vnum numero esse aerem illum, qui hoc modo ex aqua & igni congredientibus generatur, non duos. Sed Ioannes Grammaticus vtrumque Alexandri dictum impugnat: primùm quidem inquit, necessariū esse, vt cum duarum qualitatum interitu fiat [illegible] rum contrariarum productio; dum enim in igne [illegible] interit, fieri non potest, quin lo[illegible] [illegible]tatis producat[illegible] in illa materia humi[illegible] d[illegible] aquæ frigus destruitur, produci ca[illegible]rem necesse est: nullus enim alius est ha[illegible] ru[illegible] [illegible]atum inter[illegible] us, nisi productio con trariarum [illegible] Ioannes [illegible]terius quoque dicti impugnatio[illegible] [illegible] namque ignis siccitas seruato calore [illegible] producitur humiditas, generatur ergo ex [illegible] igni aer; sic si aquæ frigus manente humiditate destruitur, & ibi calor producitur, ergo ex illa aqua simi[illegible] generatur aer; duo igitur aeres distincti n[illegible] generentur, vnus ex igni, alter ex a[illegible] [illegible] ille ignis, & illa aqua numero di[illegible] [illegible]ntur. Ego vero puto alterum qui[illegible] [illegible] [illegible]um falsum esse, & veram [illegible] [illegible] iam, sed alterum esse de[illegible] [illegible] o Ioannem esse de[illegible]
[illegible] A[illegible]xandri
[illegible] bile [illegible] d
[illegible]
[illegible] m
[illegible]
[illegible] u-

Alex. opinio.

Ioan. Gram. opinio.

Error Alexandri.

essentiam calidus, deberet semper esse calidus; vel si refrigeretur, non deberet posse seruari aer. Præterea opinio hæc ea difficultate vrgetur, quæ per omnium philosophantium ora circunfertur: effectus enim positiuus causam debet habere positiuam, non priuatiuam solùm: frigus autem non est mera priuatio caloris, sed qualitas positiua, quare causam aliquam positiuam habere debet; at secundùm illos non haberet nisi priuatiuam, dicūt enim nullā aliam illius frigoris esse causam, quàm B defectum duarum causarum caloris, quæ est causa priuatiua, hoc autem esse absurdum concedere omnes videntur; quamobrem hi & præsentem difficultatem non soluunt, & in aliam maiorem videntur incidere.

Aliorum opinio, & eius confutatio.
Cap. III.

Secunda opinio. ALII dixere, aerem illum mediæ regionis C esse quidem ex se calidum, sed refrigerari a vaporibus aqueis, & frigidis, qui ad illum continuè ascendunt, & ibi aliquandiu manent, & in aquam vertuntur, quæ frigida est, & locum illum perpetuò frigidum reddit. *Confutatio.* Verum hi quoque nec difficultatem tollunt, nec illius frigoris idoneam causam adducunt, difficultas enim integra adhuc manet, quomodo possit ille aer esse perpetuo frigidus si aer est naturaliter calidus. Non est e- D tiam verum id, quod dicunt, quia vaporis naturam inquit Aristoteles esse calidam & humidam, & vapore suum duera calore; quare ad mediam regionem vapores perueniunt calidi actu, nō frigidi, nisi potestate; quomodo igitur à vaporibus potest locus ille refrigerari? imò è contrario potiùs sese res habere videtur, à frigore namque illius loci vapores refrigerantur, idque Aristoteles clarè asserit in primo Meteorologicorum capite de E Nube, inquit enim vapores illuc peruenientes refrigerari à loco, itaque vult locum priùs esse frigidum, quàm vapor refrigeretur; non ergo refrigerant locum illum vapores, sed potiùs ab eo refrigerantur. Præterea euenit quandoq; vt aer serenus maneat longu tempus, vt duos, aut tres menses, absq; aliqua pluuia, vel nube, quo tempore à nullo vapore [illegible] frigidus; relictus itaque suæ naturæ p[illegible] beret suo naturali calore, sicut aqua cale[illegible] F si dimittatur naturæ suæ [illegible] turale [illegible] reuertitur: propterea [illegible] m[illegible] peterercum locu[illegible] vap[illegible] a[illegible] plùs à loco [illegible] refrigerari [illegible] locus si [illegible] hoc tamen [illegible] c[illegible] a post diutu[illegible] sa[illegible] locu[illegible] vapo[illegible] st [illegible] o locus [illegible] f[illegible] es præcedentes va po[illegible] ve[illegible] aliquā aliam [illegible] Aristoteles [illegible] M[illegible] g nu[illegible] am aliam calor[illegible] frig-

A ris elementorum causam assignauit, nisi radios & motum, & immobilitatem; à motu enim dixit elementa calorem recipere, atque etiam à radiis astrorum, ab immobilitate verò frigus.

Aliorum opinio, & eius confutatio.
Cap. IV.

ALII, vt hanc difficultatem tollerent, ad antiperistasin confugerunt, & hanc di- B xerunt esse causam frigoris illius med[illegible] regionis; circumseptus enim aer ille à superiore aere calido propter motum, & ab [illegible] inferiore calido propter radios, fit frigidus per antiperistasin, & per frigoris coustipationem. Sed neque hæc sententia recipienda est, si bene considerемus quid sit antiperistasis, fit enim antiperistasis, quando alterum contrarium ab altero obsessum intensius, ac validius fit ob C virium collectionem, propterea quod vires vnitæ, atque collectæ maiores redduntur; igitur oportet aerem illum medium p[illegible] esse frigid[illegible], sic enim postea per eternum [illegible] stentiam ca[illegible] frigidior redderetur: quærendum igitur ab illis est an aer ille ante antiperistasin calidus sit, an frigidus; nam si est calidus, nullum ibi locum habet antiperistasis, quoniam vnum, & contrarium frigus non potest vb[illegible] est frigus; si verò frigidus, difficultas integra D manet, à quonam sit factus frigidus, [illegible] pte natura sit [illegible] dus, nec potest e[illegible] causa esse [illegible] antiperistasin, quum p[illegible] frigidus esse statuatur quàm fit antiperistasis: quare sententia hæc reijciatur.

Tertia opinio.

Confutatio.

Antiperistasis quid sit.

Opinio Alberti, & eius confutatio.
Cap. V.

ALBERTVS, & alij complures in hanc sententiam venerunt, calorem, & fri- E gus in elementis duplicia esse, n[illegible] qualitates naturales vel vt aduen[illegible] cidentales; naturales enim sunt [illegible] ras elementorum c[illegible] ve[illegible] quæ [illegible] co pon[illegible] pe[illegible] x[illegible] tione motu[illegible] tu a[illegible] [illegible] c[illegible] m[illegible] a[illegible] x [illegible] F [illegible] u[illegible] na[illegible] cu[illegible] m[illegible] c[illegible] p[illegible] [illegible]

Quarta opinio Alberti.

esse calidum calore tantum naturali, qui ei competit, quatenus est aer, at non calore aduentitio, quia vtraque causa calorem faciente destitutus, remanet in suo statu merè naturali, nec alium habet calorem, quàm naturalem qui debilis est, & densationem vaporis, ac cōuersionem in nubem, & in aquam impedire non potest. Hi autem omnes, qui hæc dicunt, coguntur asserere Aristotelem in cap. 2. 3. & 4. lib. 1. Meteorologicorum, loquentem de elemētorum qualitatibus, vt à Cœlo productis, & de elementis, vt à Cœlo alteratis, & gubernatis, solas considerare aduentitias qualitates, non qualitates naturales: quādo enim dicit, totum hunc inferiorem mūdum esse veluti materiam potestate calidam, & frigidam, fieri autem actu talem à motu, & ab immobilitate, necesse est vt dicant ipsum loqui de calore tantum, & frigore aduentitijs, non de naturalibus; ignis enim secundùm se non diceretur potestate calidus, quum sit actu calidus proprio calore, sed dicitur tamen potestate calidus secundùm istos, respectu calo[illegible] aduentitij, qui ei superuenit ex motu cœ[illegible] ob id aërem quoq; superiorem dicens esse calidum & siccum, non potuit nisi aduentitiam humiditatem respicere, quia non neg[illegible] in illo aere humiditatem naturalem, & al[illegible]um quoq; calorem naturalem; sic etiam dixit, aerem inferiorē esse humidū propter vapores, quia respexit aduentitiam humidi[illegible] quam à vaporibus recipit. sic igitur necesse e[illegible] dicant Aristot. in tota illa parte solas considerasse qualitates el[illegible] aduentitias, non qualitat[illegible] [illegible] tentia multis v[illegible] enim contra eam habemus argu[illegible] illud vulgatum, & à magna Philosophorum [illegible] tum: non potest à causa priuatiua prodi re [illegible] ctus positiuus sine vlla causa positiua; [illegible] us ergo accidentale mediæ regionis, quū [illegible] qualitas positiua, non potest prouenire à [illegible] uatione duarum causarum caloris, sed [illegible] figoris causa afferenda e[illegible] ur. Præterea valde dubium est id quod isti dicūt de duobus cōtra[illegible] simul existentibus [illegible] eodem subiecto [illegible] [illegible] petuo [illegible] erg[illegible] contraria simul [illegible] in eo[illegible] abs[illegible] sione [illegible]

eos vtroq; modo est frigida, ergo nō est aptus generare aquam, quia nihil agit vltra proprias vires; id enim quod frigidū est in quarto gradu, non potest aliud reddere frigidum in octauo, quamobrem non posset in media aeris regione pluuia generari.

Fundamenta iaciuntur necessaria pro declaratione veritatis.

Cap. VI.

Mihi quidem ob adductas rationes nulla dictarum opinionum ita satisfacit, vt in ea conquiescam; ex singulis tamen aliquid veri sumitur, quod ad veritatis cognitionem conducit, vt postea veritate declarata considerabimus: sed prius necessaria quæd[illegible] fundamenta iacienda, ac statuenda sunt. Primo loco in memoriam reuocandum, a[illegible] summopere annotandum est id, quod al[illegible] de- claraui mu[illegible], aliud esse primas qualitates, & elementa ipsa considerare in suæ naturæ p[illegible] & secundùm ipsorum essentias cum [illegible] modo quo extra animam existunt actu, aliud est ea considerare vt actu existentia; non enim semper habent suam naturalem puritatem, & suas qualitates penitùs naturales, imo dubium apud mul[illegible] est, an detur aliquod elementum purum: sic etiam de humani corporis temperatura dicere Me[illegible]; nam considera[illegible] quidem po[illegible] qualis sit perfecta, & exquisita humana temperatura, sed an hæc in aliquo homine detur, du[illegible]tant, imo & asserunt aliqui, eam in nullo [illegible] & elementarium qualita[illegible] consideratio habetur ab Aristotele in 2. [illegible] Ortu & interitu, ad cuius diluci[illegible] scriptus est à nobis liber de Quali[illegible] libris autem Meteorologicis [illegible] Aristoteles velit ea, quæ elemen[illegible] existentibus accidunt, illa considerat, qu[illegible] animam existunt, ideo dicit aerem superæ re[illegible] se & siceum ob ignis propi[illegible] inferæ calidum & humidum, mediæ verò frigidum & hu[illegible], multa enim sunt, quæ extrahunt el[illegible] naturali pu[illegible] tate, præsertim du[illegible] elementa media maximè verò aerem, de [illegible] hanc consi[illegible] erationem loqui insti[illegible] est naturæ, & videtur [illegible] qualitatibus, quo[illegible] os potest à sua na[illegible] e, & vergere ad v[illegible] forma ser [illegible] Aristo[illegible] dixit, [illegible]

Elementorum et primarum [illegible] consideratio.

Confutatio.

in memoriam reuocandum, quod aliâs in libro de Mistione diximus, tũ qualitates, tum formas elementorum intendi, ac remitti posse, non tamẽ eadem prorsus remissione; nam qualitates remitti possunt etiam absque variatione speciei, & cum illa tantùm differentia, quæ est secundùm magis & minùs, formæ verò non possunt remitti, nisi cum variatione speciei; quò fit, vt non omnis remissio qualitatis faciat in elemento remissionem formæ, sed sæpe alterentur elementa sine aliqua substantiæ mutatione; propterea si sumatur aliqua portio aquæ, quæ pura ac simplex esse statuatur, ea poterit calfieri manente integra & illæsa eius forma; quamobrem frigus naturale remittetur, neque ob id stabit, quin aqua sit pura, ac simplex: vnde colligere possumus contrarij argumenti vanitatem; putant enim multi non posse qualitatem elementarem esse remissam sine commistione substantiæ elementi cum alia substantia; decipiuntur tamẽ, quia potest remitti qualitas, etiam cum ad[illegible]one graduum contrariæ qualitatis, seruata tamen puritate ac simplicitate substantiæ elementi: hoc igitur si verum est, non est in qual[illegible] naturalibus elem[illegible] possibile existimandũ vt sint remissæ, demus etiam eum permistione contrariæ qualitatis, absque vlla tamen remissione, vel [illegible]istione substantiæ: argumento sint qua[illegible] [illegible]ces, quæ inter se contrariæ sunt, gra[illegible] & leuitas; nam secundùm Aristotelem nec aquæ grauitas, nec aeris leuitas summa est, proinde & in aqua est aliquid leuitatis, & [illegible] aliquid grauitatis, ita vt omnia e[illegible] grauitatem habeant, excepto igni: siue [illegible] leuitas aëris sit remissa absque admistione grauitatis contrariæ, siue etiam cum ad[illegible] alicuius gradus grauitatis, non prop[illegible] aëris substantia ponitur aliqua mi[illegible], neque ob id fit quin aer secundùm [illegible]am substãtiam sit corpus simplex, & elementum, cum illa qualitate remissâ. Sed age, consideremus [illegible] qualitates elementorum sint remissæ per admistionem cõtrarij, & qualis sit illa remissio: vtuntur multi exemplo lum[illegible] nis, nec malè, si modò illud exquisit[illegible] exp[illegible] [illegible]men enim non habet contrarium pos[illegible] [illegible] tenebra nihil est, nisi mera priuati[illegible] videmus tamẽ modò int[illegible] [illegible]sius in eodem aere lum[illegible] fi[illegible] missio absque contrar[illegible] lam ablationem grad[illegible] distantiam à gradu su[illegible] tei quæ est pe[illegible] tionem exist m[illegible] ui ua per [illegible] si am n[illegible] sed [illegible] b[illegible] f[illegible] [illegible] impe[illegible] est p[illegible] gradus, n[illegible]

Remissio luminis fit sine commistione contrarij.

A de coniuncta cum gradu aliquo [illegible] vbi namque est parum luminis, ibi est etiam priuatio aliorum luminis graduum; eamq; appellare mistionem luminis cum tenebra, etsi non omnino conuenit; admitti tamẽ potest, si intelligatur esse positiui cũ priuatiuo, non cum positiuo. Hoc idem diceremus de remissione caloris per frigus, si frigus esset mera priuatio, qualis est tenebra; sed quum sit aliquid positiuum insequens priuationem caloris, negare non possumus, caloris remissionem fieri

B per commistionem alicuius gradus frigoris, si modò ea est mistio appellanda [illegible] est propriè corporum, non qual[illegible] sed vtcunque remissionem illam no[illegible]mus, certum est, remissum calorem esse non p[illegible] nisi quando adsunt aliqui gradus cal[illegible] nec tamen adsunt omnes, sed aliqui a[illegible], & quia hæc aliorum graduum absentia est illorum priuatio, quam necessariò comitantur

C gradus aliqui frigoris; siquidem vt priuationem caloris in[illegible]quitur frigus, ita priuationem a[illegible] quorum graduum caloris insequuntur aliqui gradus frigoris, ideò in omni remisso calore insunt gradus caloris cum gradibus frigoris, nec ob id sunt duæ qualitates, sed vna [illegible] ex gradibus vtriusque producens [illegible] [illegible]tus vel remissus calor, vel remissum frigus [illegible] gradus caloris excedant, voca[illegible] [illegible], si vero excedant gra[illegible]

D goris, vocatur remissum frigus, [illegible] multum excedant quandoq; enim rem a[illegible] quam vocamus calidam etiam cum debili calore, quod eueniat [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] qua fit vt locum hab[illegible] [illegible] a-loris, ideoque [illegible] sumat[illegible] calidis, quando d[illegible] in [illegible] po est. neque a[illegible] est [illegible] qualitate simul existere gradu[illegible] ca[illegible]

E gradibus frigoris, nulla enim est [illegible] d[illegible] [illegible] sumpti [illegible] [illegible]

[illegible]

gnopere animum n[illegible] conturbasse, rese-ram igitur breui [illegible] hac in re mihi nego-tium facesserit, & quid ego dicendum esse exi-stimem: iam dixi, passiuas qualitates in omni-bus elementis esse summas, nec posse in ele-mento simplici esse remissas; vt hoc crederem, duplex me ratio induxit; vna, quòd hæ non ex propinquitate, & distantia à Cœlo proueniūt elementis, quandoquidem & ignis est siccus, qui Cœlo proximus est, & terra sicca, quæ o-mnium remotissimā: neque etiam omnino fiunt ex materiæ necessitate, quia tota hæc materia ita est apta ad humiditatem, vt ad siccitatem recipiendam, quare neutra harum qualitatum materiam necessariò consequi-tur; dicere tamen possumus, eas prouenire & ex necessitate materiæ, & simul ab actione cœ-lesti, quatenus cœlesti actione constituta ort-tu[?] huic materiæ necessitas vt alia sit humida, & alia sicca; idque à natura ideò factum est, vt hæ essent conditiones materiæ, ex qua pos-sent mista omnia generari: quum igitur non ex differentia distantiæ à Cœlo hæ duę quali-tates proueniant, vnde [illegible] possit eas esse in alio summas, in alio remissas, [illegible] con-[illegible] est, vt hæ [illegible] sint summæ, dum en[illegible] esse de elemētis verè simplicibus [illegible] ad mi-sta tanquam materia [illegible], simplices, ac [illegible] in singulis esse materia [illegible] qualitates cre[illegible] simplic[illegible] q[illegible] sunt materia m[illegible] [illegible]

[illegible] mediate ab actione [illegible] tem, vel distantiam [illegible] Cœli. Altera verò ratio est [illegible] qualitatibus actiuis, quæ form[illegible] [illegible] prouenit ex earum mutua actione, [illegible] absque vlla perm[illegible]stione corporū, ideoq; [illegible] aqua secundum suam substan[illegible] [illegible] recipiat ab igni [illegible], [illegible] frigus remi[illegible] passiui, qu[illegible] non pot[illegible] [illegible]nem [illegible]

[illegible]

A mi[?]ditatem aquæ remittat, sicuti neque hu-miditas aquæ remittet siccitatem lapidis, nisi eius substantiam penetret, & se in illam ita insinuet, vt commistio fiat, adeò vt quænam sit humiditatis, aut siccitatis actio nō satis ap-pareat: hoc idem confirmatur ex considera-tione verborum Aristotelis, dum harum qua-litatum naturas declarat; semper enim eas vo-cat passiuas, nec vnquam vllam agēdi vim iis tribuit, tum in lib. 2. de Ortu & interitu, tum

B in 4 Meteorolog. & eas per vim patiendi de-finit, nulla prorsus actionis facta mentione. Ex altera tamen parte Aristoteles aliquando innuere visus est has quoque vim aliquam a-gendi habere; nam in lib. 2. de Ortu & inte-ritu, quando loquitur de mutua inter se ele-mentorum mutatione, inquit in habentibus symbolum qualitatem transitum de [illegible] ele-mento in aliud facilem esse, quoniam altera qualitas manet & altera in contrariam muta-

C tur; vt si inter ignem & aerem pugna fiat, & vincatur humidum à sicco ma[illegible] calore, mutabitur aer in ignem, si verò vin[illegible] [illegible]cum ab humido, mutabitur ignis in aere[illegible] [illegible] Aristoteles actionē aliquam etiam sicco, & humido; quum enim [illegible] locum ha-bere non videatur actio caloris, quia ambo sunt elementa calida, nulla reman[illegible] actio in-ter duo [illegible] elementa, nisi ratione humidita-tis & [illegible] Aristotelis sententiam si

D [illegible] potuit [illegible] audacter asseruissem, nul-lam prorsus his duabus qualitatib. vim agen-di inesse quod enim ad mista attinet facile videtur o[illegible] ex[illegible]cationem, & omnem [illegible] calori & frigori, [illegible]solutionem humidi exsic-ca[illegible] per humidi expressionem, & ex-p[illegible] mista corpora vide[illegible]. Ad [illegible] Aristotelis locum videbatur p[illegible] mutationem aeris in ignem [illegible] actione caloris ignei quū enim ignis [illegible] calidior [illegible] tanquam in fri-gi[illegible] & reducens [illegible] calidi, facit etiam [illegible] quia summus calor nihil to-[illegible] potest humiditatis: & hæc sententia le-g[illegible] Alexandr. in lib 1 quæst. na[illegible] cap 6 vbi di[illegible] in elemētis haber[illegible] [illegible] qualitatem fieri mutationem non in [illegible] qualitate, sed in ambabus; [illegible] pter contrarietatem videa-[illegible], fit tamen e-[illegible] intensionem & re-[illegible] quanquam [illegible] tuta ne-[illegible] quia iam dixi [illegible] & interitu, [illegible] q[illegible] [illegible]

A midum [illegible], calore manente, proinde vult actionem [illegible] humidi in siccum, & sicci in humidum. H[illegible] igitur responsione reiecta, tanquam infirma, nos antea, quum de hac re loqueremur, ad hoc confugimus, quòd humidum & siccum sunt passiua tantū, prout considerantur in generatione mistorum, & in productione secundarū qualitatum; dum autem sumuntur vt se mutuò respicientia, vim aliquam agendi inuicem habēt, quatenus contraria sunt; ita vt actionem vniuocam habere, B sed nullam æquiuocam videantur: attamen hoc quoq; negare nō dubitassem, si tueri verba illa Aristotelis potuissem, quando loquitur de mutatione in elementis symbolam habentibus qualitatem; ibi namq; apertè attribu[illegible] vim agendi etiam sicco & humido: adde quod ad h[illegible]c cōfitendum aliquis etiam ipsius rei [illegible], & experientia me compulit; aliqua enim sunt, in qu[illegible]us Me[illegible] vim agendi per exsic[illegible]atio[illegible], & per h[illegible]ctationē ma C nifest[illegible] d[illegible] hende[illegible] [illegible] calorem vel fri[illegible] [illegible] Quon[illegible] [illegible] tur ego t[illegible] cau[illegible], [illegible] bu, quæ [illegible] dan[illegible] ta[illegible] horrere [illegible] solo[illegible] tam[illegible] em his o[illegible] co[illegible] argumentis cō[illegible]derat [illegible] ut [illegible] esse [illegible] ntēt[illegible] putau[illegible], [illegible] humidum & siccum habere quid[illegible] aequ[illegible] m [illegible] agendi vim. sed ita d[illegible], vt vix d[illegible]gn[illegible] à nob[illegible]s que[illegible] quo fit, vt ta[illegible] ma [illegible] co[illegible] um a- D ctio, n[illegible] n[illegible] po[illegible] gum tempus m[illegible] hum[illegible] cum in humidum [illegible] n[illegible] m [illegible] siccum [illegible] ma[illegible] caldi, ac f[illegible] [illegible] ni est [illegible]mè a nob[illegible] d[illegible]gno[illegible] [illegible] Quoniam igitur de [illegible] n a [illegible] at [illegible] ma acti[illegible] humidi in [illegible], & sic[illegible] dum: proinde nō apt[illegible] ad c[illegible] m[illegible] emi[illegible]onem faciendā, nulla ratio m[illegible] e[illegible] itten[illegible] humi- E ditatem corp[illegible], vel [illegible], nisi per cor porum [illegible] elementa simo[illegible] [illegible] us elementa sunt, no[illegible] per m[illegible]sta [illegible] necessarium esse vide[illegible] quæ s[illegible]ca sunt, summam habeant [illegible] & quæ humida, summa[illegible] re [illegible] his duabus pass[illegible] q[illegible] esse argumentum puto [illegible] per commistione[illegible], er[illegible] hæ [illegible] possunt esse remi[illegible] quam aliis ex[illegible] co[illegible] la[illegible] & [illegible]

[illegible] linquo. Ad a[illegible] sumptum ex contex[illegible] 4 [illegible] cinius, Aristotelem [illegible] d[illegible] [illegible] con[illegible] & [illegible] [illegible]

A particul[illegible] [illegible] sicca, eam esse prorsus [illegible] uiduam, quod quidem nemo asser[illegible] et [illegible] niam igitur elementa sicca sunt species [illegible] poris naturalis, & omne corpus est continuū, fateri oportet ea ex propria natura habere cōtinuitatem, quatenus prima materia est per se quanta, lōga, lata & profunda, sed indeterminatè, à forma autem cuiusque rei propria terminos recipit, vt alibi declarauimus: in so[illegible] igitur mistis locum habet id, quod ibi Ari- B stoteles dicit: quum enim mistio fiat ex diuisione miscibilium in paruas partes, p[illegible]inde siccum in minutas partes diuidi opor[illegible] necessarium fuit humidum ad earum pa[illegible]ium coniunctionem, & totius continuitatem. Ad aliud de humiditate, quæ facilè sepa[illegible]a[illegible] c[illegible]tur ab aere, nō ita facil[illegible] ab aqua, de ae[illegible]e quidem dicēdum est eum humiditate nun[illegible] carere; nam si hæc ab aere auferatur, no[illegible] test esse aer: quod autem quandoque si[illegible] C esse, & res exsiccare videatur, id no[illegible] per se e[illegible], sed per accidens; halitus enim siccos habet te[illegible]ex[illegible]os, q[illegible]bus quandoque ita [illegible] [illegible] noster, vt per eos exsi[illegible] a[illegible] a co[illegible] st e[illegible]ian vt cal[illegible]dus fac[illegible] d[illegible] [illegible] m[illegible] s corpor[illegible]s q[illegible] o[illegible] c- u[illegible] [illegible] [illegible] nam [illegible] e c- t[illegible] o c[illegible] ur calo[illegible] [illegible] al[illegible] rum [illegible] quo [illegible] ua[illegible] a [illegible] c h[illegible] D tu [illegible] [illegible] on [illegible] n[illegible] u[illegible] em hu[illegible] ti[illegible] a[illegible] [illegible] & [illegible] ac[illegible] [illegible] a[illegible] De [illegible] a[illegible] a [illegible] m[illegible] [illegible] a[illegible] A[illegible] [illegible] E c[illegible] [illegible] naturæ [illegible] b[illegible] n[illegible], ablat[illegible] a[illegible] c[illegible] h[illegible] [illegible] A[illegible] [illegible]

Solutio 6.

[illegible] ab aqua [illegible] sepa[illegible] [illegible]tur frig[illegible] nām humi[illegible]tam.

aqua intereat, [illegible] mag[is] au[ferri] potest, quia potest aqua [illegible], idcirco agente etiā igne in aquam facilius tollitur aquæ frigus, q̃ humiditas, statim enim mutat aquam in aerem, quia facilius mutat frigidum in calidum, non ita facilè humidum in siccum; quòd si sa[illegible] citiùs mutaret humidum in siccum, quàm frigidum in calidum, primo loco mutaret ignis aquam in terram, non in aerem, sic ab aere separari humiditas non potest, quin aer intereat, calor autē magis auferri ab eo potest, quū quandoq; frigid[issi]mus esse iudicetur. A terra quoque difficilius siccitas aufertur, quam frigus, quod patet agente igne in terram; mutat enim primo loco in exhalationem, in qua siccum terreum seruatur frigus autem interit, & factum est corpus calidum. Ignis verò difficillimè patitur seu caloris, seu siccitatis [illegible], ideo hoc d[illegible] non ita in eo manifestum est. Ad dubium igitur dicimus, verum quidem esse id, quod assumitur, diffi[cilius] [illegible] separari humiditatem ab aqua; sed ex [illegible] aquam [illegible] aerem, si [illegible] dicimus [illegible] aer [illegible] cont[illegible] hum[illegible] esse [illegible] naturæ [illegible] quàm frigus, propter[ea] quòd hoc [illegible] quod humiditas sit aquæ essen[illegible] quia est co[illegible] materialis & qualitas [illegible] quæ [illegible] omnibus est diffic[illegible] [illegible] actiua, neq; [cr]edendum est Aristote[le]m attribuere [illegible] unicuique elem[ento] vnam qualitatem [illegible]

[illegible]

[illegible] p[ri]marum q[ualita]tum, ex q[illegible] ac[illegible]erat; vis enim ca[illegible] & [illegible] di maxima in igne inest [illegible] aqua, quæ ma[illegible]

[illegible]

A vltimæ species, [illegible] differant; vt an calor ignis, & calor aeris distinguantur specie, nécne, sic frigus terræ, & frigus aquæ, sic humiditas aquæ, & humiditas aeris, sic demum siccitas terræ, & siccitas ignis. Hac de re legi apud alios possunt disputationes prolixæ, præsertim apud Marsilium in 2. libro de Generat. ob [quam] ego paucis agam, & præcipua quædam, a[lii]s dimissis, in medium afferam. Non desuere qui dixerint symbolas qualitates differre *Sententia aliquorum.*

B specie: quam sententiam plurimis argumentis comprobarunt, quotū præcipua hæc sunt. Primum quidem, vel qualitates sunt formæ *1 argument.* elementorum, vel sunt accidentia consequentia formas: si formæ, ergo specie differunt, quia compositorum specie differentium necesse est formas esse specie distinctas; e[nim] nisi specie differrent, certè composita d[if]ferentia specie non constituerent [illegible] accidentia consequentia formas [illegible]

C [illegible]ur, quia distinctæ specie forma[illegible] etiam specie a[illegible] consequuntur [illegible] *2. argument.* si essent eiusdem speciei, ea[s]dem [illegible] ren operationes; at diuersas edunt, e[illegible] [illegible] speciei, [illegible] [illegible] aerea [illegible] non [illegible] potius [illegible], patet enim flammam [illegible] non extingui, [illegible] verò humiditas [illegible] ignem, ergo hæ duæ humiditates [illegible] edunt operationes, [illegible] ergo

D [illegible], quod autem de humiditate dicimus, idem de aliis quoq; omnibus dicendum est; ergo p[r]ædictæ omnes non sunt eiusdem speciei. T[illegible] argumentantur, calorem in- *3 argument.* [illegible], ergo qd' [illegible] idem de [illegible] est; atqui [illegible] eadem [illegible] eadem [illegible] ignis & aeris [illegible]

E [illegible] ditas terræ & aquæ [illegible] siccitatem, *4. argument.* neq; [illegible] contrà verò cum [illegible] non potest esse cum [illegible], ergo differunt specie, sic de aliis q[ualita]tib. arg[umentari] possumus. Quod si [illegible] speciei essent humiditas *5. argument.* aquæ [illegible] in mutatione [illegible] humiditas [illegible] numero migraret de [illegible] quod absurdum esse [illegible] argumentantur à *6 argument.* [illegible] alius

[illegible]

to; ergo non sunt eiusdem speciei; hoc igitur idem in simplicibus quoque dicendum est, quod in mistis videtur esse manifestum. Con-
7. argument. firmatur hęc sententia auctoritate Alexandri, qui in libro 1. Natural. quæst. capite 6. dicit aliam esse aeris humiditatem, aliam aquæ, & alium esse calorem ignis, alium aeris. Auerroes quoque in sua Paraphrasi 4. Meteorologic. inquit, frigiditas est secundùm duas species, vna est frigiditas terræ, altera est frigiditas aquæ; itaque apertè dicit eas differre specie; & hoc idem de aliis omnibus confiteri necesse est, ergo omnes symbolæ qualitates specie distinguuntur. Ioannes etiam Grammaticus in contex. 24. libri 2. de Ortu & interitu inquit, calor aeris, & calor ignis non est idem secundùm speciē, putauit igitur omnes symbolas qualitates differre specie.

Dictæ sententiæ confutatio, & probatio contrariæ. Cap. V.

CONTRARIAM sententiam [illegible] plurimi [illegible] ati sunt, ita vt co[illegible]m ap[illegible]e possimus, quam ego quoque [illegible] ar bitror, alter in [illegible] ne [illegible] m c[illegible] v nius & eiu dem speci[illegible] calo[illegible] mæ, & omne frigus, & omnem humiditatem & omnem siccitatem, nec differre, [illegible] magis & minùs. Hanc opinionem [illegible] confirmare, & contrariam refutare [illegible] possumus: quo[illegible] ego [illegible] quæ [illegible] dentur, adducam, [illegible] quæ apud [illegible] &
1. argument. apud alios leguntur. Primum [illegible] tum valde difficilium ex harum [illegible] statione, quæ in 2. lib. de Gen[illegible] nam si opinio contraria vera esset [illegible] tuor essent primæ qualitates [illegible] specie distinctæ, nēpe calor igne[illegible], [illegible], frigus aqueum, [illegible] aqua, humiditas aerea [illegible] ca, siccitas ignea. attamen Aristoteles non octo esse dicit, sed quatuor, n[illegible] q, o[illegible]rum definitiones adducit, sed quatuor tantùm; atqui [illegible], qu[illegible]us e[illegible] dem aptatur definitio, sunt eiusdem n[illegible] proinde & eiusdem speci[illegible] quare [illegible]
Solutio aliorum. qualitates specie non disti[illegible] u[illegible] dentes aduersarii respond[illegible] argumento symbolas q[illegible] speciei subalternę, sed non e[illegible] simæ; nam Aristotele[illegible] a[illegible] vt quatuor definit, quate[illegible]
Solutionis impugnatio. subalterna. Sed hæc [illegible] non est, quia secundùm [illegible] definien[illegible]s ac d[illegible] non s[illegible] c[illegible] in q[illegible] c[illegible] re, [illegible] de[illegible] ca[illegible]
8. argument. cu[illegible]

A tera quoque omnia, quę a[illegible] Aristotele de p[illegible] mis qualitatibus ibi dicuntur, præsertim quæ à text. 24. vsq; ad 30. manifestissimè attestantur veritati: ait enim in habētibus symbolam qualitatem transitum & mutationem esse faciliorem, quàm in non habentibus, & hanc rationem adducit, quoniam in non habentibus mutatio fit duarum qualitatum in duas; vt si mutanda sit aqua in ignem, oportet & humidum in siccum, & frigidum in calidum B mutari, at in habentibus symbolam, mutatio fit vnius tantum in vnam, altera enim remanet; vt si mutandus sit aer in ignem, fit solum mutatio humidi in siccum, calor autem [illegible] net: quare putat Aristoteles eundem [illegible] modò specie, sed etiam numero calorem [illegible] nere in igni genito, qui fuit in aere corrupto, q[illegible]d non idem specie esset calor in aere, & [illegible] oporteret calorem quoque mutari, & pe[illegible] calorem aereum, & generari igneum; quare C hæc quoque mutatio esset duarum in duas, quod [illegible] teles negat: ad hoc tamen ad[illegible]
Solutio aliorum. [illegible] aliud ibi significare [illegible] torem esse mu[illegible] [illegible] bus [illegible] bolam qualita[illegible] a [illegible] o em mutare n[illegible] [illegible] quàm calo[illegible] [illegible] m est, sed [illegible] [illegible] no mo[illegible] de ha[illegible] Aristoteles dicit, sed ta[illegible]
D [illegible] expend[illegible] [illegible] Aristoteles [illegible] [illegible] medium generet [illegible] & aqua posse vel terram, [illegible] nam si aquæ frigus, & [illegible] E generatur aer, quia [illegible] aquæ humiditas, qu[illegible] [illegible] g A[illegible] mi[illegible] [illegible]

nec alio modo, [illegible] & per [illegible] [illegible] speciei esse calorem omnem elementarem, tum igneum, tum aereum; ab vna enim causa, & eodem modo agente idem effectus prouenit; sumpta igitur ratione à causa efficiente ostenditur omnem calorem in elementis esse eiusdem naturæ: quare de aliis quoque qualitatibus hoc idem dicendum est, quum eadem in omnibus ratio vigeat, vel enim omnes symbolæ [illegible] ffe- tunt, vel nullæ. Huius [illegible] sententiæ fuisse Auerroem & Ioannem Grammaticum patet legentibus [illegible] eorum Cómentarios in eam partem, vbi etiam [illegible] quæ à Ioanne Grammatico de Alexandro refferuntur, manifestum est idem [illegible] Alexandrum: eorum autem verba nó [illegible] quia dilucida sunt, & quisq; ea legere & intelligere facilè potest; neq; est de Ioanne dicendum, quòd sibi ipse contradixerit, vt ei aliqui attribuunt; ipsum enim huic crimini obnoxium non esse postea ostendemus.

3. Argument.

Pro declaranda veritate, & contrariis argumentis soluendis [illegible] iaciuntur. Cap. VI.

VT omnis hac in re d[illegible] tollatur, & contraria argumenta [illegible], [illegible] dum est, symbolas qualitates, etsi specie non differunt, duas tamen habere differentias quas considerare nos oportet. [illegible] [illegible]

[illegible]

Alio compa[illegible] calori, [illegible] [illegible] [illegible] instrumentum [illegible] [illegible] [illegible]

A intensus & summus, specie tamen ob id non distinguuntur, & hoc quandoque significamus, dum dicimus, alium esse in aere calorē, alium in igni, hoc est, alium & alium caloris gradum: quum enim denotare velimus differentiam secundùm magis & minùs, non dicimus eas differre specie, quum certum sit differentiam secundùm magis & minùs speciem non variare. Ex his aliud quiddam colligimus, quod magnoperè notare debemus:

B quamuis enim propriè sumendo differre specie, significet differre natura & essentia, tamē sumitur interdum impropriè ad denotandam solùm differentiam accidentalem, sequendo communem quandam loquendi consuetudinem, & hominum existimationem, dicere namque solemus varias esse species aquæ, & varias terræ, quum tamen sit solùm differentia accidentalis: & hoc legimus clare apud Aristotelem in primo capite primi Meteorologicorum, vbi considerandas proponit diuersas species terræ, quum tamen terra sit species vltima, quæ in alias species diuidi minimè

C potest: quoniam ergo plures habet terra accidentales differentias, has vocat Aristoteles species terræ, iuxta consuetudinem loquen[illegible] [illegible] enim aliam esse terram petrosam, aliam arenosam, aliam cretosam, & has vocamus varias species terræ, licèt non propriè sint species. Sic igitur dicere etiam solemus

D species caloris, & species frigoris, quamuis hæ [illegible] non habeant species; respicimus enim non quidem ipsam cuiusque qualitatis essentiam, sed accidentales & extraneas differentias, quæ à diuersis subiectis, & à variis [illegible] [illegible]. At propriæ harum [illegible] naturæ, & [illegible] eædem in omni[illegible] [illegible] calor calefacit, & dis[illegible] [illegible] & congregat homoge-

E nea, & [illegible] dilatat & extenuat, absq; vlla [illegible] [illegible] præter illam, quæ est secundum magis & minus [illegible], intensior enim calor magis atque effi[illegible] omnia præstat, quàm remissior, vt experientia declarat.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. VII.

H[illegible] [illegible] erit difficile contraria [illegible] soluere. Ad primum di[illegible] [illegible] [illegible] qualitates neque esse formas [illegible] [illegible]les, neque consequi [illegible] propria [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] singulorum [illegible] conin[illegible] [illegible] ento [illegible] *Ad primum.* *Ad secundū*

[illegible]

dentium, quæ cum illis coniuncta sunt. Illæ igitur operationes, quæ ipsis competunt per se, hoc est, quatenus vim agendi, vel patiendi habent secundùm proprias naturas, sunt eædem, nec distinguuntur specie, sed solùm secundùm magis & minus; calefactio enim, & extenuatio, & congregatio homogeneorum, & aliæ omnes operationes a calido per se prouenientes, ita competunt calori aeris, vt calori ignis, licet calor igneus efficaciùs, & magis hæc præstet, aereus verò minùs; sic de aliis dicendum est: iidem ergo effectus à symbolis qualitatibus proueniunt, cum discrimine tamen secundùm magis & minus, præterquam quòd vbi aliqua operatio nō absolutè à qualitate aliqua prouenit, sed à certis gradibus illius qualitatis; pauciores enim gradus ad illā operationem edendam apti non erunt, vt calor omnis calefacit, quia calefacere competit calido, quatenus est calidum absolutè: at vrere non competit omni calori, sed igneo tantū & summo: ex eo igitur quòd calor igneus vrit, aereus verò non vrit, non infertur eos differre specie, sed solùm infertur differre secundum gradus, quia vrere non competit absolute calori quatenus est calor, sed statuto gradui quatenus est talis gradus: hoc idem dicendum est de operationibus calidi quatenus est instrumentum primarij agentis, ex harum enim diuersitate non infertur calores differre specie, sed solum infertur agentia præcipua, quæ calore vtuntur specie differre. Ad argumentum igitur, quando dicitur humidum aqueum non nutrire ignem, sed potius extinguere, humidum verò aereum non extinguere, sed nutrire, dicimus, nil aliud esse nutrire ignem, nisi obiectam aliquam materiam accendi, & in ignem mutari; sed potissimum de illis dicitur, quorum mutatio in ignem facilior est: quocirca nutrire ignem humido aereo quale est in oleo, non sic humido aqueo, est in ignem mutari faciliùs res aereas, quam res aqueas, hoc autem quid mirū, quum magis resistat, & cum igni pugnet aqua, quàm aer [illegible] sciendum autem est nutrire ignem [illegible] stantia ipsa, quæ in ignem [illegible] densitas; quare non [illegible] humiditate [illegible] gnem vertatur [illegible] est in ignem mutabilis [illegible] re etiā sicco nutriri [illegible] per se, & quatenus [illegible] sit corporis, est co[illegible] propterea necessā [illegible] pus hu[illegible]dum & [illegible] [illegible]

A quare ma[illegible] gis, quàm h[illegible] coniuncta est, præterea [illegible] & cum maiore densitate, quare magis agit in ignem, quum præsertim densitas illa faciat suffocationem ignis, & prohibeat euentationem, quò fit, vt ignis extinguatur, hoc autem etiam oleum præstat, quando in nimia quātitate superfunditur [illegible], suffocat enim & extinguit; nam omnis humiditas per se habet vim humectādi, B & [illegible] at [illegible] tatione a[illegible] liarum co[illegible] vt al[illegible] magis, a[illegible] minus [illegible] nùs lædit, & faciliùs ab [illegible] ignem nutrire; in operationibus [illegible] larum qualitatum considerare [illegible] mus, an ab e[illegible] earum [illegible] an propter a[illegible] est, vel ratione agentis præcipui, vel aliorum accidentium coniunctorum, nam C a qualitate proueniant secundùm propriam [illegible] & [illegible] omnibus [illegible] quod al[illegible] [illegible]

D [illegible]

E [illegible]

Ad sextum

Omnis calor sine misti, siue simplicis est eiusdem speciei.

non [illegible] in de [illegible] subiecto in subiectum, quando ca[illegible] primæ materiæ portio [illegible] nec. Ad sextum dicimus, omnem calorem tam simplicium, quàm mistorum corporum, esse per se eiusdem speciei, nec differre nisi secundùm magis & minùs: per a[illegible] tamē, & per relationem ad aliud po[illegible] etiam dici diuersarum specierum vt calorem equi, & calorem asini, quatenus hic equi e[illegible] verò asini: sic dico de calore [illegible] & calore naturali animalis op[illegible] en[illegible] naturalis in [illegible] ad propriā naturam [illegible] cui conueniens est [illegible] maior [illegible] non est conueniens, sed [illegible] & destructiuus: at secundùm propri[illegible] quatenus sunt calores, non differunt specie quo[illegible] ex eo patet, quòd et [illegible] idem caloris gra[illegible] & [illegible] numero e[illegible] huic rei est natu[illegible] & [illegible] rei est præter naturam, neque ob id fit [illegible] numero calor [illegible] duarum specierum, hoc enim ne co[illegible] quidem est. Ad [illegible] autem Auerro[illegible] & [illegible]xand[illegible] cos [illegible] aliud pe[illegible] alem calo[illegible] appe[illegible] species va[illegible] pl[illegible] onibu[illegible] mus, eue[illegible] quod co[illegible] A[illegible] dri & Auerrois men[illegible] ve[illegible] antea retul[illegible] mu[illegible] hoc [illegible] ma[illegible] est [illegible] [illegible] & [illegible] a [illegible] [illegible] A[illegible] mutatione el[illegible] eadem q[illegible] & ca[illegible] ac[illegible] [illegible]

A pter illa, quæ [illegible] de Ortu & interitu de his ab Aristotele scribuntur; loquitur enim ibi de mutua elementorum generatione, & tria docet: vnum, quòd in elementis in altera qualitatum conuenientibus, quæ symbola vocant, facilior est transitus ex vno in aliud, vt ex aqua in aerem, quàm in habentibus vtramque contrariam, quum enim aqua & aer in humiditate conueniant, fit solùm mutatio de frigido in calidum: alterum verò B est, quòd in elementis in neutra qualitate conuenientibus difficilior est mutatio vnius in alterum, vt aquæ in ignem; quia necesse est duas interire qualitates, & duas generari: tertium demum est, ex duobus elemētis contrariis tertium medium generari, vt ex aqua & igni aerem, vel terram, & ex aere & terra ignem, vel aquam; si enim aquæ inte[illegible] humiditas manente frigore, ignis ver[illegible] manente siccitate, fit terra; si verò è co[illegible] C aquæ frigus pereat manente humid[illegible] & ignis siccitas manente calore, generatur aer, sic e[illegible] congre[illegible] terra & aer [illegible] rat[illegible] eod[illegible] mo[illegible] vel aqua, vel igni[illegible] teri o Ar[illegible] duę quæstione[illegible] tu[illegible] quarum non facil[illegible] est solutio [illegible] vna est [illegible] qu[illegible] hæc mutatio hat[illegible] altera ve[illegible] [illegible] quæ qualita[illegible] in[illegible] vt [illegible] contrariæ gene[illegible] entur, an [illegible] intereāt & nulla generetur, se[illegible] D vna alterius elementi seruata qualita[illegible] & al[illegible] a[illegible] ad te[illegible] elementum consti[illegible] ndum de h[illegible] ego sententiam meam breuiter proferam. Priorem quidé quæstionem exp[illegible] parum dubit[illegible] a[illegible] a[illegible] sto[illegible] co[illegible] neo [illegible] em[illegible] & p[illegible] mas quali[illegible] quadam abstra[illegible] t, & e[illegible] potiùs, [illegible] cians [illegible] est in [illegible] hu[illegible] etiam [illegible] quodam [illegible] quia mi[illegible] um [illegible] ectu [illegible] A[illegible] totel[illegible] qual[illegible] con[illegible] iones ele[illegible] que à quo a[illegible] fiat, consideraste [illegible] solius materialis [illegible] ele[illegible]

Prior quæstio

P[illegible] qua[illegible]

Solutio prioris.

litate in vna cõiugatione, & vna in altera, duę remaneãt qualitates aliud elementũ tertium ab illis diuersum constituentes; num autem reuera hoc eueniat, & quonam agente fiat, non videtur sibi Aristoteles considerasse, sicuti non considerauit an dentur omnia elementa pura, atque simplicia, licèt ea vt verè simplicia in eo libro semper acceperit, quum tamẽ ipsa fortasse nullibi simplicia & pura comperiantur: quod igitur ad mentem Aristotelis attinet, egoquidem ab hac opinione quam B modò retuli, non sum alienus. Sed ne fugere huiusce rei difficultatem, & aliorũ argumentationes videar, quũ præsertim locum habeat absolutè in elementorum cõsideratione quęstio hæc de causa agente mutationis prædictæ, quia necessarium omnino est, vt omnis mutatio ab aliquo agente fiat, pauca de hac re dicam communis est omnium ferè sententia, ab ipsismet elementis inter se pugnantibus tertij elementi generationem fieri, vt a- C gentibus inuicem aere & terra, aerem vt humidum agere in terram, & eius siccitatem interimere, terram verò vt frigidam agere in aerem, & eius calorem extinguere, ita vt manête terræ frigore, & aeris humiditate, aqua sit genita, cuius hæ duæ qualitates constitutiues sint. Sed nonnulli recentiores in hanc communem sententiam acerrimè inuehuntur, [illegible] duobus potissimùm argumentis. Vnum est, D quòd in ea est repugnantia manifesta: nam si terra aerem superet frigore, necesse est vt etiam siccitate superet, quia non potest vna qualitate vincere, quin vincat etiam altera. Secundò [illegible] hoc etiam dato, non tamen potest ex iis duobus tertium elementum generari; quia necesse est vt illa duo, quum sint contraria, repatiantur in agendo, & licet frigus terræ præualeat calori aeris, & tandem ipsum extinguat, fieri tamen non potest, quin frangatur, & remittatur a calore aeris, manens E ergo remissum frigus [illegible] quam constituere non potest, [illegible] quum hæc debeat esse summe frigida; sic necesse [illegible] vt agens humiditas aeris in terræ siccitatem repatiatur ab illa, & remittatur; remissum igitur humidum non constituet aquam, quæ debet esse summe humida. quoniam igitur duæ qualitates vincentes & remanentes non possunt esse nisi [illegible] & remissæ, in omni [illegible] autem ele[illegible] omnes qualitates [illegible] potest vt ex duobus [illegible] urcem agentibus te[illegible] tetur. Hac [illegible] op[illegible] excogitarunt [illegible] aliud elementu[illegible] [illegible] Ego ve[illegible] esse puto [illegible]

Altera solutio cõmunis.

Primum recẽtiorum argumentum contra communem sententiam.

2. argument.

Opinio illorũ recentiorum

A rum sententiam, & communem opinionem sequendam; Aristoteles enim in tota [illegible] te tria semper considerat, nec plura, in quibus illis mutationibus declarandis, videlicet agens, & patiens, & id, quod ex eorum actione generatur: vel enim vnum elementum est agens, & aliud ab eo patitur, & mutatur in naturam agentis, idque vel faciliùs, quando in vna qualitate conueniunt, vel difficiliùs, quando in neutra, vel vtrumque est agens, & B vtrumque patiens, id est, vtrumque ex parte vincit, & ex parte vincitur, proinde [illegible] simile elementum generatur, sed [illegible] ab vtrisque diuersum; ita vt dicendum [illegible] fit, Aristotelem vel nullum ibi sta[illegible] quoniam ad illam considerationem [illegible] pertinet, sicut antea dicebamus, vel [illegible] manifestum [illegible] supponere, & ne verbum quidem ad illud declarandum facere; nam [illegible] in aliis duabus mutationibus dicere [illegible] C quodnam sit agẽs, nil aliud dicere possumus, nisi vnum elementum esse agens, & mutare alterum in suam naturam, siue sint symbola, siue non symbola; ergo in hac quoque [illegible] mutatione dicendum est, vtrumque elementum esse agens, & mutare alterum [illegible] [illegible] D [illegible] E [illegible] poteſt [illegible]

Confutatio opinionis recentiorum, & defensio sententiæ communis.

alijs arbitror tertium elemētum oriri ex mutua duorum inter se actione, & hoc Aristotelem præsupposuisse, at nō expressisse; quia, vt diximus, non hoc sibi considerandum eo in loco proposuerat, sed elementa vt materiam generationis mistorum; ideoque iudicasse de eorū inter se mutatione priùs esse dicendum: ad verò, quod ipsi dicunt, ego quidem euenire posse non inficior, sed pertinet potiùs ad alias duas ab Aristotele ibi tactas mutationes, nempe ad illam, qua symbolum elementum mutat alterum symbolum in suam naturam; nam si eo modo, quem ipsi statuunt, ab aere agente mutentur ignis & aqua in aerem, erūt duæ mutationes elementi in symbolum, vna ignis in aerem, altera aquæ in aerem: tertia verò ab Aristot. adiecta mutatio mista quodammodo ex alijs duabus esse videtur, est enim actio cōtrarij in contrarium penitus, sed est mutatio in symbolum respectu vtriusque.

Responsio ad primū argumentum recentiorum. Ad illorum autem argumenta facile est respondere: quum enim illa Aristotelis consideratio sit abstracta à modo, quo existunt elementa actu, & spectet illa [illegible], quæ competunt ratione propriæ naturæ, negari non potest, si elementum calidum & siccum pugnet cum frigido & humido, [illegible] posse vt calidum superet frigidum, & vt siccum superetur ab humido, vnde generabitur elementum calidum & humidum, fieri autem id posse manifestum est, considerando eorum naturas seorsim [illegible] calidum enim & [illegible] frigidum, & a [illegible] superari aptum [illegible] humidum & [illegible] potest siccū, & ab eo vinci, quoniam [illegible] superare [illegible] humidum, & humidum superare siccum, non dicimus aliquid fieri, quod nequeat fieri, sed rem possibilem dicimus secundum proprias illarū qualitatum naturas: quod si consideramus elementa prout actu existunt, aliquid [illegible] quod id euenire prohibeat, sicut etiam impediatur elementorum puritas atque simplicitas, nihil tamen quoniam ibi Aristoteles hoc non considerat, quare priorum [illegible] ratio nihil roboris habet: adde quod etiam considerando elementa prout actu existunt, fieri fortasse potest vt vnum [illegible] qualitate vincat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

nibus, & [illegible] contingere [illegible] quantitate superet [illegible] [illegible] secundum alteram [illegible] [illegible] qualitatem. Sed [illegible] ima est, & [illegible]

Ad secundum [illegible] argumentum [illegible] tamen [illegible] mus [illegible]

siderationem esse abiunctam à cōsideratione graduum qualitatum; quod si obiectio istorum valida esset, nō minùs Aristotelem & eos quoq; ipsos vrgeret; quando enim iuxta primum, vel secūdum mutationis modum mutari contingat elementum aliquod ab alio siue symbolo, siue nō symbolo, necesse est frangi, & remitti in illa pugna qualitatem agentis vincentem, vel ambas vincentes, proinde neque elementū agens manet ampliùs purum, neque generare potest elementum simplex, & habēs vtramq; qualitatem summam; quia nihil agit supra proprias vires; quare eorum argumentum friuolum est.

Solutio posterioris quæstionis. Cap. IX.

IN solutione autem alterius quæstionis posterioris dissensisse videntur Ioānes Grammaticus, & Alexander, vt idem Ioannes refert in expositione contex. 27. libri 2. de Ortu & interitu. Alexander enim existimauit in illo contrariorum elementorum congressu duas qualitates interire, & nullā generari, vt agentibus inuicem aqua & igni, interire & ignis siccitatem manente calore, & aquæ frigus manente humiditate, & ita sine productione nouæ qualitatis aerem generari; quia satis est calor ignis seruatus, & humiditas aquæ remanens ad aerem constituendum putauit etiam Alexander vnum numero esse aerem illum, qui hoc modo ex aqua & igni congredientibus generatur, non duos. Sed Ioannes Grammaticus vtrumque Alexandri dictum impugnat: primùm quidem inquit, necessariū esse, vt cum duarum qualitatum interitu fiat duarum contrariarum productio; dum enim in igne siccitas interit, fieri non potest, quin fo[illegible] siccitatis producatur in illa materia humiditas, dum aquæ frigus destruitur, produci calorem necesse est, nullus enim alius est harum qualitatum interitus, nisi productio contrariarum. Ioannes alterius quoque dicti impugnationem [illegible] nemque ignis siccitas seruato calore interit, & [illegible] producitur humiditas, generatur ergo ex [illegible] igne aer; sic si aquæ frigus manente humiditate destruitur, & [illegible] calor producitur, ergo ex [illegible] aqua fiet [illegible] generatur aer; duo igitur aeres distincti numero generantur, vnus ex igni, alter ex aqua, [illegible] ille ignis, & ille aqua numero di[illegible] [illegible]ntur. Ego vero puto alterum quidem Alexandri dictum falsum esse, & verum [illegible] Ioannes [illegible], sed alterum esse [illegible] Ioannem esse de[illegible]

Ioan. Gram. opinio.

Alex. opinio.

Error Alexandri.

[illegible]

rnida etiam materia illa ignis, in magnū absurdum incideret, quòd accidens idem numero migrabit de subiecto in subiectum, hoc est, de hac materię portione ad aliam portionem quæ est vera migratio: hęc igitur si nullo modo est cōcedenda, alterum duorum fateamur necesse est; vel nullam humiditatem manere in materia ignis, post destructionē siccitatis, sed solum ibi esse calorem absque humiditate, & absque siccitate, & ita etiam in materia aquæ manere solam humiditatem sine frigore, & sine calore, qđ nullo pacto dici potest, quia sic nec ignis erit in aerē mutatus, quum aer non modo calidus esse debeat, sed etiam humidus, nec aqua erit mutata in aerem, quia ad aerem constituendum non satis est humiditas, sed etiam calor requiritur, vel confitendum est & in materia ignis genitam esse humiditatem perempta siccitate, & in materia aquæ interiisse frigus per productionem caloris, & ita tum ignem, tum aquam in aerem transiisse. In altero autem dicto probandā esse arbitror Alexandri sententiam, quicquid aduersus eum dicat Ioannes Grammaticus quàuis enim duo sint distincta numero indiuidua, imò etiam specie, ignis ille & aqua, & duas distinctas materię portiones habeant, tamen ex duabus illis coniunctis materiebus vna fit materia, cuius vna pars priùs in igni erat, altera vero in aqua: in vna igitur illius totius materiæ parte calor ex igni remansit, & siccitate perempta genita est humiditas, in altera vero parte humiditas remansit ex aqua, & sublato frigore est genitus calor quare tota illa materia est facta aer vnus numero, nō plures. Hoc autem verum esse ostenditur eo argumento φ si duo distincti numero aeres geniti esse dicerentur, non esset is modus generationis elementorum tertius ab illis duobus distinctus, sed in idē caderet cum primo, nempe

Error Ioan. Grammat.

A cum mutatione elemēti in elementum symbolum; duæ namq; essent distinctæ & separatæ mutationes, vna ignis in aerem, altera aquæ in aerem, sicut etiam antea aduersus alios considerabamus. oportet ergo ex duobus elementis vnū numero generari elementum tertium per illorū congressum, & ita esse tertium generationis modum medium quodāmodo inter illos duos, similis enim est primo quatenus vtrumq; intereuntium elemen

B torum mutatur in symbolum, id enim quod generatur, est symbolum [illegible] [illegible] secundo autem similis est, q[illegible] [illegible] pugnantia elementa sunt co[illegible] [illegible] ambas qualitates, & quatenus est dua[illegible] qualitatum interitus, & duarum p[illegible] [illegible] hoc tamen discrimine, quòd in [illegible] duarum interitus, & duarum productio [illegible] in eadem portione materiæ, in hoc autem [illegible] tio fit in duabus; in vna enim interit [illegible]

C litas, & contraria generatur, in alter[illegible] tera altera qualitas, & contraria pr[illegible] hinc Ioa[illegible] Grammaticus sedē c[illegible] tionē e[illegible] primus modus facillimus om[illegible] sit, secundus difficillimus, tertius ve[illegible] medius, hoc est, difficilior primo, sed fac[illegible] secundo, [illegible] in primo [illegible] in pr[illegible] [illegible] est in tertio autem duarum: sed secu[illegible] [illegible], quia [illegible] simul qua[illegible]

D dua[illegible] [illegible] [illegible] est, q[illegible] in dua[illegible] por[illegible], hoc est, in vna por[illegible] qu[illegible] in e[illegible] vnam [illegible] [illegible] re[illegible] pa[illegible] & in d[illegible] materiæ portion[illegible] e[illegible] tentes, quam [illegible] simul in ead[illegible] riæ portione. Hæc de h[illegible] [illegible] mo, & in omnem to[illegible]

IAC. ZABARELLAE PATAVINI.

Liber

DE REGIONIBVS AERIS.

Quot sint, [illegible] [illegible] [illegible]

A[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a pr[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

miates circumacta; totum enim illa superficie conclusum corpus perfecte rotundum est, tametsi non solam terram continens, sed & aquam, & partem aeris illam, quæ altitudine cacumina montium non excedit: totum igitur superficie illa superiorem aciem, qui mole maximus est, supremam regionem appellauit, eumq; dixit calidum esse à motu incessante, quo à Cœlo continuè circunfertur, nullis eum montibus impedientibus, aut retardantibus. Alteram vero inferiorem aeris partem in duas regiones diuidi manifestè significauit, dum dixit, in suprema regione nubes non cogi, propterea quòd non possunt cogi nisi a frigore: calor enim vaporem disgregat, nec cogi in nubem finit; supera autem regio calida est, & præterea incessantem habet motum in orbem, à quo vaporis condensatio impeditur, quia motus disgregat, & rarefacit: sed neque in infera regione ob eandem rationem cogi nubes possunt; ea namque, vt ipse ibi asserit, calida redditur à radijs solaribus, qui in terra fracti resiliunt, & aerem hunc nostrum calefaciunt; igitur a calore ibi quoque condensatio vapor prohibetur: quoniam igitur neque in supera, neque in infera regione cogi queunt nubes, quum vtraque sit calida, coguntur tamen manifestè in sublimi loco, mediam inter illas duas regionem dari censuit Aristoteles, ita vt totus aer, qui prædicta superficie concluditur, in duas regiones diuidatur, [illegible] superiorem, quæ a[illegible] superficiem delinat, & med[illegible] suprema[illegible] [illegible] a fracti ascendi[illegible] [illegible] & extinguatur, tandem [illegible] regio[illegible] neque a motu calefit, siquidem infra [illegible] superficiem locata vel nullo, vel [illegible] motu in orbē motu participat, neq, [illegible] ad eam partem non perueniat. [illegible] regiones, & quant[illegible] suprema maxima [illegible] est [illegible]

Singularum regionum qualitates.

[illegible]

A tem locum resilientes ascendant; contrà verò hyeme obtusiores, & acutiores angulos faciant, & obliquè admodū terram percutiendo debilē faciunt ictum, & debilem reflexionē, & ad parum sublimē locum ascendūt: quamobrem si infima regio eousque protenditur, quousq; radij reflexi ascendunt, ea angustior hyeme est, æstate autem amplior; media verò regio hyeme ampla est, quia magnū spacium interponitur inter finē infimæ, & initium supremæ; B æstate autem angustior, quia paruum illud spatium redditur. Qualitatibus autem differūt, quoniam suprema calida est propter motum in orbem, infima calida propter radios, media verò frigida, vtpote vtraq; caloris productrice causa destituta: suprema quoque propter motum, & propter ignis propinquitatē siccior, seu minus humida est, infima humidior propter vapores, qui à terra exhalati continuè per eam ascēdunt, à quibus etiam C media quoq; regio humidior redditur, quum in eam latius diutius maneant, & in aquam etiam vertantur. Hæc igitur sunt harum regionum discrimina a nobis nunc leuiter, rudique relata, eaque ex situum diuersitate, variaq; a Cœlo distantia orti manifestum est.

Regionum qualitates.

Dubium de media aeris regione, solutio aliquorum, & solutionis impugnatio. Cap. II.

D SED de media aeris regione dubium non leue oritur, quod consideratione dignum est, quoniam eius solutio ad alias quoque regiones, & earum qualitates melius cognoscendas non parum conferet: quum enim aer [illegible] regionis possit esse frigidus, præsertim [illegible], ac perpetuo frigore; nam [illegible]d, quod a[illegible] naturale & essentiale est, inseparabile [illegible] esse solet, vel non absq; illius E interitu sep[illegible], igitur fieri non posse videtur, vt aer ille, qui mediam regionem implet, possit in [illegible] violenta a[illegible] naturam affectione diu perdurare; quo[illegible]do igitur manet perpetuo frigidus? difficultas [illegible] omnium animos torsit, vt adhuc [illegible] videatur, in quo plene animus acquiescat. Quatuor ego hac in re alio[illegible] sententias, & [illegible] vbi [illegible] vidi. Aliqui non re- F cedentes a verbis Aristotelis in 4 capite libri 1. [illegible]

Prima opinio.

[illegible]

essentiam calidus, deberet semper esse calidus; vel si refrigeretur, non deberet posse seruari aer. Præterea opinio hæc ea difficultate vrgetur, quæ per omnium philosophantium ora circunfertur: effectus enim positiuus causam debet habere positiuam, non priuatiuam solùm: frigus autem non est mera priuatio caloris, sed qualitas positiua, quare causam aliquam positiuam habere debet; at secundùm illos non haberet nisi priuatiuam, dicũt enim nullã aliam illius frigoris esse causam, quàm B defectum duarum causarum caloris, quæ est causa priuatiua, hoc autem esse absurdum concedere omnes videntur; quamobrem hi & præsentem difficultatem non soluunt, & in aliam maiorem videntur incidere.

Aliorum opinio, & eius confutatio. Cap. III.

Secunda opinio. Alij dixere, aerem illum mediæ regionis C esse quidem ex se calidum, sed refrigerari a vaporibus aqueis, & frigidis, qui ad illum continuè ascendunt, & ibi aliquandiu manent, & in aquam vertuntur quæ frigida est, & locum illum perpetuò frigidum reddit. *Confutatio.* Verum hi quoque nec difficultatem tollunt, nec illius frigoris idoneam causam adducunt, difficultas enim integra adhuc manet, quomodo possit ille aer esse perpetuo frigidus si aer est naturaliter calidus. Non est e- D tiam verum id, quod dicunt, quia vaporis naturam inquit Aristoteles esse calidam & humidam, & vapore sursum ducta calore, quare ad mediam regionem vapores peruenient calidi actu, nõ frigidi, nisi potestate: quomodo igitur à vaporibus potest locus ille refrigerari? imò è contrario potius sese res habere videtur, à frigore namque illius loci vapores refrigerantur, idque Aristoteles clarè asserit in primo Meteorologicorum capite de E Nube, inquit enim vapores illuc peruenientes refrigerari à loco; itaque vult locum priùs esse frigidum, quàm vapor refrigeretur; non ergo refrigerant locum illum vapores, sed potius ab eo refrigerantur. Præterea euenit quandoq; vt aer serenus maneat longũ tempus, vt duos, aut tres menses, absq; illa pluuia, vel nube, quo tempore à nullo vapore fit frigidus; relictus itaque suæ naturæ [illegible] beret suo naturali calo[illegible] sicut aqua cale[illegible] si dimittatur naturæ suæ [illegible] reuertitur: propterea [illegible] pereret eum locum [illegible] plùs à loco [illegible] fit calidus [illegible] locus post [illegible] locus [illegible] locus ille [illegible] præcedentes [illegible] aliquam [illegible] Aristoteles [illegible] aliam [illegible]

ris elementorum causam assignauit, nisi radios & motum, & immobilitatem à motu enim dixit elementa calorem recipere, atque etiam à radiis astrorum, ab immobilitate verò frigus.

Aliorum opinio, & eius confutatio. Cap. IV.

Alij, vt hanc difficultatem tollerent, ad *Tertia opinio.* antiperistasin confugerunt, & hanc dixerunt esse causam frigoris illius mediæ regionis; circumseptus enim aer ille à superiore aere calido propter motum & [illegible] inferiore calido propter radios, fit frigidus per antiperistasin, & per frigoris constipationem. Sed neque hæc sententia recipienda est, si bene *Confutatio.* consideremus quid sit antiperistasis: fit enim *Antiperistasis quid sit.* antiperistasis, quando alterum contrarium ab altero obsessum intensius, ac validius fit ob virium collectionem, propterea quod vires vnitæ, atque collectæ maiores redduntur: igitur oportet aerem illum medium [illegible] esse frigidum, sic enim postea per circumstantiam calidi [illegible] frigidior redderetur: [illegible] igitur ab [illegible] est an aer ille ante antiperistasin calidus sit, an frigidus; nam si est calidus, nullum ibi locum habet antiperistasis, quoniam vnit, & constipari frigus non potest [illegible] est frigus; si vero frigidus, difficultas integra manet, à quonam sit factus frigidus [illegible] calidus; nec potest [illegible] causa esse [illegible] antiperistasin, quoniam [illegible] frigidus esse statuatur, quàm fiat antiperistasis: quare sententia hæc reijciatur.

Opinio Alberti, & eius confutatio. Cap. V.

Albertus, & alij complures [illegible] *Quarta opinio Alberti.* sententiam venerunt, cal[illegible] gus in elementis duplicia esse, [illegible] qualitates naturales, vel vt adue[illegible] cidentales; naturales enim [illegible] ra elementorum co[illegible] quæ [illegible] corpori pe[illegible] & [illegible] tione motus ac [illegible] [illegible] Aristoteles [illegible]

esse calidum calore tantùm naturali, qui ei competit, quatenus est aer, at non calore aduentitio, quia vtraque causa calorem faciente destitutus, remanet in suo statu merè naturali, nec alium habet calorem, quàm naturalem qui debilis est, & densationem vaporis, ac cóuersionem in nubem, & in aquam impedire non potest. Hi autem omnes, qui hæc dicunt, coguntur afferere Aristotelem in cap. 2. 3. & 4. lib. 1. Meteorologicorum, loquentem de elemētorum qualitatibus, vt à Cœlo productis, & de elementis, vt à Cœlo alteratis, & gubernatis, solas considerare aduentitias qualitates, non qualitates naturales: quãdo enim dicit, totum hunc inferiorem mūdum esse veluti materiam potestate calidam, & frigidam, fieri autem actu talem à motu, & ab immobilitate, necesse est vt dicant ipsum loqui de calore tantum, & frigore aduentitijs, non de naturalibus; ignis enim secundùm se non diceretur potestate calidus, quum sit actu calidus proprio calore, sed dicitur tamen potestate calidus secundùm istos, respectu caloris aduentitij, qui ei superuenit ex motu cœlesti; ob id aerem quoq; superiorem dicens esse calidum & siccum, non potuit nisi aduentitiam humiditatem respicere, quia non negasset in illo aere humiditatem naturalem. & alium quoq; calorem naturalem [illegible] etiam dixit, aerem inferiorē esse humidū propter vapores, quia respexit aduentitiam humiditatē quam à vaporibus recipit. sic igitur nec[illegible] est, vt illi dicant Aristot. in tota [illegible] parte solas co[illegible]rasse qualitates elementorum aduentitias, non qualitates natural[illegible] S[illegible] sententia multis vrgetu[illegible]cultat[illegible] enim contra eam habemus a[illegible] vulgatum, & à magna Philosophorum parte receptum: non potest à causa priuatiua prodi [illegible] effectus positiuus sine vlla causa positiua; [illegible] ergo accidentale mediæ regionis, quū [illegible] qualitas positiua, non potest prouenire à [illegible] priuatione duarum causarum caloris, sed alia [illegible] frigoris causa afferenda esse videtur. Præterea valde dubium est id quod isti dicūt de duobus cōtr[illegible] existe[illegible] eo[illegible] subiecto, [illegible] ate natur[illegible] [illegible]te aduenti[illegible] regi[illegible] & [illegible] calo[illegible] natu[illegible] in acte [illegible] [illegible] rum, [illegible] ctio[illegible] petuò [illegible] ergo [illegible] in co[illegible] sion[illegible] P[illegible] iden [illegible] des, quia aquæ, hæc [illegible]

eos vtroq; modo est frigida, ergo nō est aptus generare aquam, quia nihil agit vltra proprias vires; id enim quod frigidū est in quarto gradu, non potest aliud reddere frigidum in octauo, quamobrem non posset in media aeris regione pluuia generari.

Fundamenta iaciuntur necessaria pro declaratione veritatis.

Cap. VI.

Mihi quidem ob adductas rationes nulla dictarum opinionum ita satisfacit, vt in ea conquiescam; ex singulis tamen aliquid veri sumitur, quod ad veritatis cognitionem conducit, vt postea veritate declarata confiderabimus: sed priùs necessaria quædam fundamenta iacienda, ac statuenda [illegible] Primo loco in memoriam reuocandum, a[illegible] mopere annotandum est id, quod alibi [illegible] declarauimus, aliud esse primas qualitates, & elementa ipsa considerare in suæ natu[illegible] ritate & secundùm ipsorum essentias cu[illegible] abstractione à modo quo extra animam existunt actu, aliud est ea considerare vt actu existentia [illegible] enim semper habent suam naturalem puritatem, & suas qualitates penitùs naturales, imò dubium apud multos est, an detur aliquod elementum purum: sic etiam de humani corporis temperatura dicere Medici solent; nam considerare quidem possunt qualis sit perfecta, & exquisita humana temperatura; sed an hæc in aliquo homine detur, dubitant, imò & asserunt aliqui, eam in nullo reperiri: talis elementorum, & elementarium [illegible] talium consideratio habetur ab Aristote[illegible] de [illegible]tu & interitu, ad cuius dilucidationem [illegible]ptus est à nobis liber de Qualitatibus elem[illegible]tibus: in libris autem Meteorologicis quum docere Aristoteles velit ea, quæ elementis [illegible] accidunt, illa considerat, quatenus [illegible] existunt, ideò dicit aerem superæ reg[illegible] calidum esse & siccum ob ignis propinquitatem, infimæ calidum & humidum, mediæ verò frigidum & hu[illegible] multa enim sunt, quæ extrahunt elementa à sua naturali puritate, præsertim duo elementa media maximè verò aerem, de [illegible] hanc considerationem loqui insti[illegible] [illegible] est naturæ, & videtur [illegible] qualitatibus, quo[illegible] ma[illegible] nos potest à sua na[illegible] re, & vergere ad v[illegible] forma ser [illegible] d Aristo[illegible] m dixit, [illegible] nie [illegible] n[illegible] [illegible] & [illegible] ed [illegible]

Elementorum primarum qualitatum duplex consideratio.

Confutatio.

nim nemo vnquam dubitauit eam esse naturaliter frigidam, at de aere non ita clarum est: Stoici namque ipsum quoque suapte natura frigidum esse dixerunt; Aristoteles verò rationem sequens, quæ ex primarum qualitatum coniugatione deducitur, aerem naturaliter calidum esse pronuntiauit, licèt gradum caloris exquisite sibi conuenientem non semper habeat, sed modò maiorem, modò minorem, ita vt quandoq; ob magnum recessum à suo naturali calore frigidus etiam soleat appellari. Præterea statuendum est id, quod aliàs demonstrauimus, omnes elementorum qualitates, qualescunq; eas appellemus, siue naturales, siue aduentitias, & extraneas, à Cœlo p[illegible]duci, vel per motum, vel per lumẽ, vel per priuationem vtriusq; ob situum ac distantiæ d[illegible]sitatem, non [illegible] autem nunc de elementorum [illegible] nõ negamus a[illegible] & aerem [illegible] [illegible] est ab igni cal[illegible] non [illegible] cœ[illegible] elementoru [illegible] ea [illegible] p[illegible]tib[illegible], [illegible] tamen non aliud d[illegible] sumitu[illegible] q[illegible] re[illegible]ne ad Cœlum, sicuti quum aerem totum in tres regiones partimur, & aerem in[illegible] mæ re[illegible] hemisphæ[illegible]a, vel et[illegible] po[illegible] terræ plagas, quas vari[illegible] modi[illegible] respiciat, [illegible] propinquu[illegible], vel remotus; hæ namque omnes a C[illegible] qualitates a[illegible], quæ vel [illegible] na[illegible]turales, vel à naturalibus recedentes, [illegible] mo[illegible] parum mod[illegible] etiam mu[illegible]um, ita vt [illegible] etiam quando[illegible] præter natu[illegible] elementi, vt subtilis quantitatibus d[illegible] nequeat, vnde multæ elem[illegible] mutation[illegible]s contingunt, vt omnibus ma[illegible] [illegible]rum igitur omnium qu[illegible], & a[illegible]num causam actionẽ cœ[illegible]

Omnes elementorũ qualitates tribuuntur eu a Cælo.

Tertio loco illud statuimu[illegible] mirum quidem f[illegible] se[illegible] a[illegible] Aristotele clarè asse[illegible], t[illegible] est maxim[illegible] consentaneum, [illegible] non habere causam æquiuocam, se[illegible] priuatiuam ta[illegible]m, [illegible] gene[illegible] c[illegible] de causa quid[illegible] gamus à f[illegible] generar[illegible] calidum, sed du[illegible] puam quæri[illegible] [illegible]um omne p[illegible] & motum, frig[illegible] ne vtriusq; actionis [illegible] frigidum [illegible] nuntiatum [illegible] [illegible]

F[illegible] nõ habes causam æquiuocam [illegible] priuatiuam.

sed in eo defecere, quod [illegible]onem non inuenientes, dictum Aristotelis in alias sententias extorserunt, quia verum & clarũ eorum verborum sensum defendere nequiuerunt: nos autem dicimus, illa Aristotelis verba non habere alium sensum, quàm illum ipsum, quem habere videntur; de frigore enim elementorum etiam naturali loquens ibi Aristoteles, ait ipsum produci à cœlestis motus priuatione, ita vt illa elementa, quæ in orbem a Cœlo non aguntur, frigida maneant, nisi [illegible] caloris à radijs astrorum recipiã[illegible] H[illegible] non est ita absurdum, vt fortasse v[illegible]tur, sed consentaneum naturæ huius qualitatis, quæ vocatur frigus: si enim calor & frigus [illegible] p[illegible]mæ qualitates, non possunt in hoc [illegible] mundo habere aliam qualitatem p[illegible]orem, à qua pro[illegible]ucantur, sed producuntur, & conseruantur à Cœlo; at Cœlum sua acti[illegible]e non g[illegible] nisi calorem, est enim calor qualitas [illegible] nobilior, quæ ad frigus r[illegible], tanqu[illegible] ad priuationem qua[illegible] [illegible] ha[illegible] po[illegible] [illegible] loc[illegible] priuati[illegible] [illegible] calor pro[illegible]nit ab actione cœlesti [illegible] priuatione a[illegible] cœlestis oritur frigus: [illegible] est corpus huius inf[illegible] [illegible] duarum qua[illegible]tum [illegible] calora[illegible] ab a[illegible] q[illegible] p[illegible] [illegible] [illegible] A[illegible] [illegible] m. act[illegible] & ab e[illegible] [illegible] ne cœl[illegible] [illegible] morem [illegible] nam ne[illegible] esse, [illegible] le[illegible] & [illegible] & [illegible] pe[illegible] et à C[illegible] [illegible] C[illegible] [illegible]

quens priuation[illegible]m caloris; & quum sit prima qualitas, [illegible] in his inferioribus priorem habens, non est præter rationem si in hac sola contingat, vt habeat causam priuatiuam, qua[illegible] habeat naturam positiuam: in alijs vero secundis qualitatibus hoc euenire non potest, quum enim proueniant omnes ex actione harum primarum, necesse est, vt earum quælibet habeat causam positiuam. Habemus etiam aliud Aristotelis testimonium in [illegible]. Meteorolog. cap. de Nube, vbi dicit, vaporem in [illegible] aeris regione [illegible]efrigerari, tum à loco, tum quia calor, à quo elatus est in sublime, ipsum derelinquit; putauit igitur ad frigoris generationem satis esse, si calor recedat: in 2. etiam lib. de Ortu & interitu inquit, per accessum Solis ad nos generationem fieri; per recessum vero, interitum; atqui Sol non agit nisi [illegible], & Solem recedere [illegible] est, [illegible] non agere, & suæ actionis beneficium [illegible] conferre; sed etiam absque Aristotelis testimonio experientia, & [illegible] clarè præsentiam Solis calorem gen[illegible] absentiam vero frigus [illegible] quare [illegible] ipsa actione calor, ita vt [illegible] mundi inferioris a cœlestibus c[illegible]regatur, & gubernetur.

Veræ sententiæ de aeris qualitatibus declaratio, & comprobatio.

Cap. VII.

HIs [illegible] est [illegible] qualitates, & earum [illegible] e[illegible]m determinata sit aer [illegible] qualitates, & earum gradus [illegible] & talem aerem apta sint [illegible] sua actione producere, & [illegible] [illegible]m[illegible]n ex [illegible]orum elementorum [illegible] [illegible]s resp[illegible]ctu Cœli [illegible] [illegible]

A dubio calidus est, & humidus, vt ibi Aristoteles ait; nam calidus fit à Cœlo tum per motum, tum maximè per lumen à terra refractū, sed à motu debilissimum calorem recipit, à radijs autem validiorē: quòd enim motus Cœli ad terram vsq; perueniat, ne[illegible] minimè possumus; experientia namque hoc docet in Oceani nauigatione, quæ l[illegible]gè celerior fit ab orientali parte ad occidentalem, quàm ab occidentali ad orientalem, quod indicio est aquam Oceani participare motu in orbem, & circumagi; quare & aer o[illegible] circumuol[illegible]tur, sed ita tardo motu, vt parum caloris in eo generari possit; calorem enim generat non omnis motus, sed qui validus & velox [illegible] hic autem tardus est, tum propter magna[illegible] lo distantiam, & minorem circu[illegible] tiam propter montes, qui si eu[illegible] no pr[illegible]hibeant circumferri, [illegible] esse velocem [illegible] quà[illegible]o [illegible]tit, motum circula[illegible] ad hāc [illegible]is partes non per[illegible]enire, nó ab[illegible] [illegible] de motu valido & [illegible] [illegible] nendum notabilem calorem, tali [illegible] motu fertur sola supera aeris pars, quæ [illegible] valdè calida; media vero & in[illegible] [illegible]lem motum habent, a quo non nisi debi[illegible] calorem adipiscuntur: testatur aut[illegible] hoc Aristoteles in 1. Meteorolog. in initio capi[illegible] de Nube, vbi dicit terram cale[illegible]

D tum a radijs, tum ab ea, quæ desuper est, caliditate; necesse enim est, vt a[illegible] mediæ, & [illegible]fimæ regionis ex contactu superi aeris ca[illegible] & motu rec[illegible]t aliquid & caloris & mot[illegible] sed n[illegible] alium hic aer noster calorem ha[illegible]t, [illegible] [illegible]n e[illegible] [illegible] præ[illegible]p[illegible] [illegible]o[illegible] [illegible] experientia [illegible]: [illegible] enim ad[illegible] vestem [illegible]nter agunt ma[illegible] [illegible] ca[illegible]em, vt æstiuo t[illegible]p[illegible]

E [illegible] & quandoque [illegible] [illegible]camus, [illegible] ca[illegible] [illegible] [illegible] sed [illegible] ac [illegible] [illegible] est præ[illegible] [illegible]m p[illegible]priam na[illegible] [illegible] continuè [illegible] & a terra ma[illegible] [illegible] aer [illegible] [illegible]

Prima [illegible] qua[illegible]

Motus Cœli ad terrā vsq; penetrat.

Infima re[illegible]gio qualis fit,

humida, non tamen extremè frigida, sed respectu naturæ aeris, quæ maiorem calorem postularet; illa enim regio aliquid habet caloris, sed parum, neque est penitùs frigida, quia corpus illud non posset esse frigidissimũ & esse aer; testatur autem eius raritas, ac leuitas ipsum esse calidum, quia omne rarum est calidum, & omne leue est calidum; sed frigidus vocatur comparatione superioris, & inferioris aeris, qui sunt calidiores. Prouenit autem ei & calor, & defectus maioris caloris, B vnde frigidus vocatur, a Cœlo; quoniam, vt antè dicebamus, omnis calor, & omne frigus in elementis à Cœlo prouenit; calorem quidem aliquem adipiscitur à contactu superioris aeris calidi, & à motu aliquo, debili tamen, quo participat: adde, quòd transeunt etiam assiduè per illam regionem exhalationes calidæ, superam regionẽ petentes, a quo transitu illa pars aliquid caloris recipit. Defectum vero C maioris caloris habet ex defectu duarũ causarum facientium calorem; neque enim ad illam partem perueniunt radij à terra repercussi, neque ita à Cœlo circunfertur, vt superus aer: quamuis igitur aeris natura sit calida, seruatur tamen in elementis naturalis calor a Cœlo, proinde vbi aer actionẽ cœlestem non recipit, videlicet nec motum in orbem, nec lumen repercussum, necesse est vt calor naturalis deficiat, & ille aer sit minùs calidus, quàm D aeris natura exquisite perfecta requirat; adeò vt vel diu possit aer seruari sub illa qualitate, si concedamus eam esse intra terminos latitudinis naturalis; vel saltem aliquandiu, si sit extra terminos, nil enim ex hoc sequitur absurdi; sed sicuti aqua feruẽs seruatur aliquandiu aqua, tametsi præter suam naturam affecta, ita aer quoq; sub nimio frigore seruari aliquandiu potest, antequam intereat. Ex his colligere possumus, mediam illam regionem E esse idoneam causam generationis nubium, & pluuiæ: quamuis enim ratione motus debiliorem habeat calorem aer infimus, quam aer medius, tamen adiectis radijs aer infimus fit aere medio longè calidior: qua [illegible] vapor calidus & humidus ex aqua [illegible] genitus in sublime fertur, fouetur primò [illegible] & conseruatur à calore radiorum in hac infima aeris regione, ideo seruatur [illegible] & as[illegible] donec radiorũ repercussio [illegible] & [illegible] F comitatur; sed quando ad mediani re[illegible] peruenit, deseritur à calore radiorum [illegible] pit a loco refrigerari [illegible] ad minùs calidum [illegible] calidioris est instar [illegible], & præ[illegible] frigidi, itaque condensatur [illegible] nubem vertitur, & [illegible] tur. Nota [illegible] à [illegible] m [illegible] vapor [illegible] ne [illegible] aer [illegible] s frigidus, quam aqua [illegible] uar [illegible] [illegible] es, & a [illegible]

A antea dubitando dicebamus; sed vapor calidior sumit principium refrigerationis atque densationis à loco frigidiore, & incipit tendere ad suam pristinam aquæ naturam; quare incipit vti viribus proprijs, & propria natura adiuuante redire in aquam; fuit enim aqua, quæ postea à calore fuit aliquantum distracta à sua natura, & in vaporem conuersa; idcò quando vapor accipit primũ mutationis impetum à loco frigidiore, & refrigeratus B condensatur, roboraturq; in natura propria, confert etiam proprias vires, & transit [illegible] in aquam; hinc autem fit, vt in aquam mutatus, frigidiorem adhuc reddat locum [illegible]um, quemadmodum etiam vinum generosum in ventriculo est priùs actu frigidum, & accipit à ventriculo calorem, postea verò proprijs viribus vtens, fit calidior ventriculo: & retribuit ipsi maiorem calorem, quàm ab eo acceperit: vnde colligimus, aliquam etiam esse causam C positiuam frigoris mediæ regionis, non tamẽ primariam, sed secundariam; quum enim [illegible] [illegible] sit frigidus ex priuatione [illegible]rum causarum facientium calorem, ob [illegible] aquam ex vapore generet, fit etiam frigidior ab aqua in eo genita: quod quidem nos [illegible] ho[illegible] [illegible]o aere experimur; nam post casum pluuiæ, vel grandinis sentimus aerem, per quem transiuit refrigeratum.

D *Dictæ sententiæ confirmatio per o[illegible] difficultatum solutionem, & per experientiam.*

Cap IIX

HAEc, quam declarauimus, sententia e[illegible] e[illegible] maximè confirmatur, quòd p[illegible] [illegible] quas antea tetigimus, di[illegible] soluuntur; id enim, quod potissim[illegible] E c[illegible]at, erat quomo[illegible] le [illegible] & pe[illegible] [illegible] sibi [illegible] [illegible] m di[illegible] [illegible] f[illegible] d [illegible] e[illegible]em [illegible] e[illegible] e [illegible] ti [illegible] ca [illegible] F [illegible] f [illegible] v[illegible] c[illegible] hum [illegible] tu[illegible] ctam, & [illegible] tis [illegible] tra te [illegible] m [illegible] perfe[illegible] de[illegible] concep[illegible]

tem esse aeri praeter naturam, & aërem illum frigidiorem esse, quàm aeris natura patiatur, proinde sub illa qualitate seruari diu nō posse, & post tempus aliquod desinere, & in aquam conuerti: quod enim dicimus de eius perpetuo frigore, non ad aërem illum tanquam ad subiectū idem numero, sed potiùs ad locum est referendum, inest enim perpetuum frigus illi loco, sed nō eidem aëri numero, siquidem interit aliquando, & in aquam vertitur, & ad eundem locum alius aer succedit, à supera, vel ab infera parte, ne detur vacuum, isq; alius aer similiter ab illius loci frigore in aquam mutatur: inesse autem frigus illi loco dicimus, non quidem illi spatio, quod absq; contento corpore nihil est, sed corpori spatium illud occupanti: nam ob talem situm, respectumq; ad Cœlum, necesse est, vt quodcunque corpus locum illum occupet, ita afficiatur; itaque si idem numero aer perpetuò locum illum adimplere perseueraret, dubium vtiq; maximum esset, quomodo id, quod est praeter naturam, possit esse perpetuum, [illegible] quum non idem ibi semper existat aer, sed alius, & alius, & ab illius loci [illegible] patiatur, atq; mutetur, hoc est, a C[illegible] dum l[illegible] illum occupat, nulla possumus [illegible] difficultate. Illud quoque dubium solutum iam est, quomodo ille aer possit vaporem mutare in aquam, & agere vltra proprias vires: dat enim vapori primum mutationis impetum, quippe qui frigidior est, sed postea vapor v[illegible] etiam proprijs viribus; & quum omnis calor in elementis a cœlesti act[illegible] [illegible] autem locus non sit aptus ad [illegible] conseruandum, qua[illegible] ae[illegible] est, necesse est, vt tandem vapor [illegible] tatur, quum in aerem verti minime [illegible] Illud quoque, quod dubium & incredibile videbatur, effectum positiuum habere causam priuatiuam, diximus in frigore & possibile & necessarium fuisse, & huius rationem ad[illegible] [illegible]us, quam repetere operaepretium [illegible] [illegible]umus autem etiam per experientiam [illegible] [illegible] diximus comp[illegible]are mi[illegible] en in c[illegible] [illegible] quod etiam a[illegible] conti[illegible] audiui, vt si[illegible] em a [illegible] mm[illegible] te[illegible] ue monti Ve[illegible] omniu[illegible] Patau[illegible] a[illegible] al[illegible] m[illegible] e[illegible] t[illegible] m diem habui [illegible] em f[illegible] rent[illegible] a [illegible] iter me [illegible] ne [illegible] um [illegible] o [illegible] n [illegible] [illegible] le per [illegible] a [illegible] est [illegible] a pluuia, n[illegible] en [illegible] enfi fri[illegible] [illegible] im[illegible] ix aliqu[illegible] an[illegible] erti d[illegible] [illegible] & ca[illegible] oris a[illegible] is. na[illegible] [illegible] us [illegible] & pro[illegible] uo tempo[illegible] [illegible] c tamen ta[illegible] m f[illegible] u[illegible] d me [illegible] x co[illegible] a n[illegible]

Experimentum.

est absolutè frigida, sed solùm comparatione inferi aeris calidioris. Magnum quoque veritatis testimonium praebent stillationes aquarum: videmus enim è rosis in stillicidio existentibus, supposito igne vaporem eleuari, & in operculum stillicidij incidentem condensari, & in aquam mutari; attamen si operculum illud manu tangamus, valde calidum est, & quandoque ita calidum, vt manu tangentes tolerare calorem illum nequeamus; quî enim fieri potest, vt quum sit calidum, mutet vaporem in aquam, si facere id non potest, nisi refrigerando? dicendum igitur est operculum illud, licèt calidum, frigidi tamen operam praestare respectu vaporis ascendentis calidioris ob suppositum ignem; à re igitur calida potest per condensationem aqua generari, quia dum agit vt minùs calida, [illegible] frigida; quare non est necessarium, [illegible] aer [illegible] diae regionis, si debeat vaporem in a[illegible] uam mutare, sit frigidissimus, sed sat[illegible] est [illegible] [illegible] calidus, quàm inferus aer, & quam va[illegible] qui per inferum aerem elatus, ad media[illegible] gionem perducitur.

Quòd aliorum opiniones aliqua ex parte veræ sint, & aliqua ex parte falsæ. Cap. IX.

Illvd quoq; hanc sententiam confirmat, quod aliæ, quas antea memorauimus, si cū hac conferantur, aliquid videntur habere veritatis, ita vt cæteri omnes hu[illegible] sententiæ nostræ veritatem confiteri videantur. Pri- 1. Sententia.
mum quidem illi, qui dixere med[illegible] regionem [illegible] am, [illegible] iam [illegible] a [illegible] usa calo [illegible] d[illegible] m[illegible] um [illegible] imam [illegible] p[illegible] otul[illegible], [illegible] d eam non declarantes, nec rationem vllam afferentes, cur effectus hic positiuus causam habeat tantummodò priuatiuam, d[illegible] iam maxim[illegible] rem haue re[illegible] erunt, [illegible] me[illegible] æ regionis ca[illegible] e dixerunt, ita [illegible] e[illegible] dam [illegible] sse videantur e[illegible] imasse. n[illegible] s[illegible] quem esse illius partis [illegible] rem osten[illegible] m[illegible] dem tamen, & tum ipsius calo[illegible], tum [illegible] atis, quæ frigoris nomine significari solet, ca[illegible] am a[illegible] uximu[illegible]; eamque omnino in Cœlum re[illegible] A[illegible] vero, qui [illegible] ius frigoris causam 2. Sententia.
[illegible] u[illegible] t ess[illegible] vapores [illegible] ratos, & aquam [illegible] am v[illegible] m [illegible] idem dixere, sed pri[illegible] iam au[illegible] am [illegible] mittentes solam secū[illegible] [illegible] am at[illegible] enim quàm à pluuia [illegible] ta [illegible] tur, frigidus est ex [illegible] cau[illegible] arum, & pr[illegible] ùs vap[illegible] vapore refrigeretur. [illegible] a[illegible] a[illegible] stasi [illegible] sa 3. Sententia.
[illegible] [illegible] c[illegible] p[illegible] [illegible] itet, cui[illegible] c[illegible] cia[illegible] t[illegible] ter a[illegible] u[illegible] ess[illegible] e[illegible]

do generari, quod negauit Aristoteles, dicens eam gigni in infera regione per antiperistasin, non in media; quare in media antiperistasin fieri non putauit: videntur tamẽ isti modo quodam veritatem significasse, & similitudine quadam decepti nomen antiperistasis vsurpasse; nam frigidam esse partem illam constituunt, hoc est, & supero & infero aëre minùs calidam, proinde comparatione illorum frigidam; hoc autem dicere, est eam dicere destitutam, tum motu in orbem, à quo pars superа calefit, tum radijs à terra refractis, à quibus pars infima calida redditur; quandam igitur relationem aëris medij ad superum & ad inferum cognouerunt, quam minùs rectè antiperistasin appellârunt, quum potiùs comparatione appellare debuerint, reuera enim medius aer comparatione ad alium est frigi- [illegible]

4 Sententia. [illegible]

A infero aere dicat esse duos calores numero distinctos, vnum naturalem, alterum accidentalem, falsum dicit. quia duo accidẽtia eiusdem speciei numero distincta non possunt simul esse in eodem subiecto, & omnis calor, atque omne frigus in vniuersitatibus elemẽtorum, atq; in magnis eorum, partibus prouenit à Cœlo, nec per id stat, quin dicantur esse elementis qualitates naturales. At si intelligat in aere medio vnam tantùm esse qualitatem,

B quæ quum absolutè sit calor aliquis, [illegible] tamen frigus comparatione superi [illegible] aeris, proinde eadem sit qualitas re, [illegible] ratione distinguatur, vera est eius [illegible], quemadmodũ etiam admitti potest, [illegible] de supero, ac de infero aere dicit, [illegible] aerem habere vnum tantummodo calorem numero, eumq; à Cœlo accipere, qui tamen ratione alicuius gradus dicatur aeri naturalis, [illegible] est, exquisite conueniens naturæ aeris, [illegible]

C [illegible] rationem [illegible] hoc enim solo sensu vera est Al [illegible] [illegible]

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

LIBER

DE

CALORE COELESTI

Astra non ideo calefacere, quod ignea sint. Cap. I.

COELESTIA corpora in hoc mundo inferiore calorẽ producere tam manifestum est [illegible] [illegible] tione [illegible]

Opinio antiquorum – Galeni. [illegible]

fuère prisci Philosophi [illegible] tribuentes [illegible] ignea [illegible] Ioannes [illegible] telem [illegible]

Col [illegible]

D ræ elementaris, sed corpus [illegible] [illegible]

cit, resq; ita est manifesta, vt omni dubio ca- A reat. quòd si in radio um reperciffionē productionem caloris referamus, clara est huius temporum discriminis ratio, vt mox ostendemus: adde quòd si Sol esset igneus, deberet Astrologorum opinionem magis calfacere in hyeme, quàm in æstate, quia in hyeme propinquior nobis est, quum sit in perigæo, in æstate aût remotior, quum sit in apogæo, quam vocant augen. Præterea si Sol esset igneus, ideoq; calefaceret, media aeris regio, tanquā illi pro- B pinquior, magis calefieret, quàm hæc infima, quæ remotior est; quare nulla afferri ratio posset generationis nubiū in media regione: oportet enim vaporem ascendendo transire de aere calido in frigidum, si debeat condensari, & in nubem verti, nec vlla fieret densatio, si à frigidiore ad calidiorem transiret. Sumitur etiam ratio validissima ab experientia, quia [illegible] demus radios Solis tra[illegible] per amp[illegible] accendere stuppam in altera parte po[illegible] cuius rei nulla ratio secundùm eam opin[illegible] adduci potest, & cur si [illegible] accend[illegible] nam si S[illegible] etiam magis calfacere, n[illegible] interpo[illegible] pore, à quo aliquod fieri c[illegible] mentum necesse est, v[illegible] mus; nam per interp[illegible] transi[illegible] quidem ad nos lumen ignis [illegible] cal[illegible] sed si Solem dicamus calfacere per lumen, ratio manifesta est, quo[illegible] am[illegible]. & in D vitro cauo multi radij c[illegible]iunctur, & [illegible] vnus radius; ideo [illegible] habebant [illegible] & [illegible] a[illegible] piscu[illegible] & [illegible], & per illum etiam [illegible] c[illegible] moui p[illegible]ter argu[illegible] A[illegible] afferitur, manifest[illegible] c[illegible] nea, nec formaliter calida, [illegible] tantummodo calida, quia sunt apta pr[illegible] re in alijs calorem: quomodo ergo producit, [illegible] calida non [illegible], id nobis in præsentia [illegible] an[illegible]um proponitur.

à se longè distantē calefacere; si verò sit propinquum, & tardè moueatur, similiter nō calefacit: oportet igitur vt & propinquum sit, & velocissimè moueatur: has duas conditiones coniunctim acceptas solum Solem inter omnia astra obtinere, inquit Aristoteles: nam Luna proxima quidem est inferiori mundo, sed tardè mouetur, quia paruum circuitum facit; cætera verò astra celerrime quidem mouentur, quum magnum ambitum, magnumq; spatium eodem tempore peragant, quo Luna paruum; at nimium distant à corporibus inferioribus: sed Sol vtrisq; conditionibus sufficienter est præditus, satis enim propinquus est inferiori mundo, & satis veloci motu circunfertur: putauit autem Aristoteles [illegible]m Solis esse ordine secundū, & statim [illegible] Lunam collocatum, ita vt supra Solem [illegible] curius, & supra Mercurium quart[illegible] [illegible] Mars & Iuppiter, & S[illegible] Sed [illegible] certi[illegible] [illegible] non secundo loco sed quarto esse p[illegible] nempe supra Lunam, & Mercurium & Venerem [illegible] tamen A[illegible]teles, [illegible] qu[illegible]d Sol sit statim locat[illegible] supra Lunam, e[illegible] hoc eius posit[illegible] probat S[illegible] suffi[illegible] causam caloris [illegible] inferi[illegible] m[illegible] o per motum, quum & [illegible] propinquus sit, & satis velociter moueatur, quæ ambæ simul iunctæ conditiones n[illegible] astro præter Solem compet[illegible]: facere [illegible] tur Aristot. in prędicto loco talem syllogi[illegible]; motus velocissimus solidi corporis per aerem factus d[illegible] & accendi[illegible] ipsum; Sol autem est corpus [illegible]um, & [illegible] propinquum ae[illegible], & celerrim[illegible] mouetur, ergo d[illegible] & [illegible] & [illegible] ca[illegible]rem gen[illegible] [illegible] vtramq; [illegible] oportet.

Sententia Aristotelis de loco Solis.

Sententia Ar[illegible]stotel[illegible], quomodo C[illegible]lum per motum ca[illegible]

Cap. [illegible]

S[illegible] A[illegible] in [illegible] tex. [illegible] [illegible] inquit enim corpus [illegible] motu accendere aere[illegible] [illegible]

Quomodo motus generet calorem.

Cap. [illegible]

QVod ad maiorem propositionem attinet, eius veritas omni dubio caret; experientia namq; docet, motum celerem generare calorem, & Aristoteles hoc tanquam manifestum pronuntiat [illegible] in context 42. [illegible] & de hac [illegible] [illegible]

Al[illegible]rum [illegible]

Confirmatio

motus localis calorem generat: nam si quid tardo motu feratur, nullum generat calorem, præterea nisi solidum, ac durum sit, etiamsi velociter moueatur, non facit calorem, sicut experientia declarat, & vt asserit Aristoteles in memoratis locis. Propterea rectiùs alij sentiunt, qui dicunt motum facere calorem, non per se, sed per accidens, hoc est, non primariò, & quatenus est motus, sed per aliud, & secundariò; tunc enim calorem facit, quando rarefacit, extenuat, & atterit partes aeris, vt ibi Arist. ait; quocirca motus per rarefactionē, & attritionem generat calorem, hoc est, per illas conditiones, per quas extenuat, & atterit; quū enim non detur corpus rarius aere, nisi ignis, necesse est, quando aer à vehementi motu conteritur, & rarior fit, vt transeat in naturam ignis. Sed difficultas hinc magna oritur, quam alij non considerarunt; ex his enim colligi videtur, attritionem esse caloris immediatam causam: quia si motus non per se, sed per attritionem calefacit, attritio igitur per se caloris est causa, hoc tamen non videtur dicendum, quoniam è contrario videmus motum esse causam tenuitatis, & raritatis; agens enim calor in aquam, extenuat ipsam, & in vaporem conuertit; atqui non potest calor esse causa attenuationis, nisi effectrix; sic etiam si attenuatio sit causa caloris, non potest esse nisi effectrix; ergo duæ res erunt sibi mutuò causæ in eodem genere causæ, quod omnino absurdum est. Dubium hoc non leue est, nec tamen ab aliquo fuit animaduersum, licet quotidie experiamur, calorem & raritatem sibi mutuò consequi; nam omne extenuatum est calidum, vel, si erat calidū, fit calidius, & è contrario id, quod calefit, rarius ac tenuius redditur, quare hę duæ qualitates se mutuò efficere videntur. In hac difficultate [illegible] dum puto, calori, tanquam [illegible] principem [illegible] locum tribuendum, [illegible] ipsum esse effectricem causam raritatis, ac tenuitatis, se[d] [illegible] raritatem esse causam caloris credendum [illegible] est, primam qualitatem esse causam secundæ, non secundam primæ [illegible] possumus etiam argumento a contrariis desumpto comprobare sic enim [illegible] ad raritatem se habet, vt frigidum ad [illegible] contrariarum enim causarum contrarios [illegible] esse effectus; sed frigidum de[illegible] non densitas est causa [illegible] non est raritas causa cal[illegible] ritatis. Ad argumentum [illegible] contrarium, quo ostend[illegible] esse caloris causa[illegible] non per se calefacit [illegible] dico calorem, & [illegible] causam & est [illegible] ante [illegible] enim [illegible] [illegible] est rari[illegible] [illegible] vbi [illegible] reciproc[illegible], [illegible]mad-

Opinio vera.

Dubium.

Solutio.

Calor est causa raritatis, no raritas caloris.

A modū posita causa ponitur effectus, ita & effectu posito ponitur causa, nec propterea si, vt effectus sit causa suæ causæ, sed est præparatio ad eam in subiecto recipiendam: quando enim agens vult formā aliquam substantialē introducere, priùs materiā præparat accidentibus conuenientibus formæ introducendæ, & his receptis, aduenit forma, nec ob id sunt causa formæ, sed potiùs effectus illam consequentes: quoniā igitur in elementis raritas est B effectus caloris, calor enim extenuat, & [illegible] facit, est etiam materiæ præparatio ad ca[illegible]rem introducendum, sicut etiā cal[illegible] præparatio materiæ ad recipiendam for[illegible] elementi calidi, neq; ob id est causa [illegible] do igitur dicebamus, motum face[illegible] per rarefactionem, non intelligebamus raritatem, ac tenuitatem esse caloris pro[illegible] causam, sed potiùs effectum & præpa[illegible] calorem recipiendum: causæ autem ca[illegible] [illegible] conditiones, quæ adiunctæ mo[illegible] faciunt vt motus atterat, nempe [illegible] tas mob[illegible] ac velocitas motus, & si quę a[illegible] quæ [illegible] vt motus rarefaciat, & at[illegible] enim [illegible] motus attenuat, sed motus cum statum [illegible] conditionibus, [illegible] dictum est. [illegible] propterea hac in re est a[illegible] tand[illegible] conditiones, quas requirit [illegible] [illegible]or producatur, non [illegible] D [illegible] motu [illegible] [illegible] pore, per quo[illegible] [illegible] [illegible] in patien[illegible] [illegible] reci[illegible] [illegible] [illegible] ca[illegible] [illegible] impedit mo[illegible], ne [illegible] resistit, vt ne [illegible] ad atterend[illegible] corpus [illegible] requirit [illegible] E non [illegible] plumbeu[illegible] [illegible] elemento calido, ac [illegible] tus [illegible] & raritat[illegible] [illegible] mutan[illegible] [illegible] autem [illegible], quod [illegible] [illegible] proprie [illegible] quidem [illegible] raritatem, [illegible] non pote[illegible] [illegible]

sed quia non est ita manifesta caloris conseruatio in habente summum calorem, vt est generatio summi caloris in non habente summum, ideò Aristoteles tacuit ignem, & solum aerem nominauit in declarando quomodo à motu calor generetur; nos verò inde colligere debemus, idem efficere motum etiam in igni, quia licèt calorem ei dare maiorem non possit, generare tamen calorem dicitur, dum continuè ipsum conseruat. Per hæc soluitur dubium de aqua fluminis velocissime fluēte, quæ tamen ex eo motu non fit calida, immo aqua stagnante, & quiescente frigidior est: solutio enim est, quod aqua est corpus naturā [illegible]um, ac densum, quare non potest a motu calorem recipere; nō est etiam tanta illius motus velocitas, vt atterere propinquum aerem possit; neque ipsum aquæ corpus durum, ac solidum est, quale ad atterendum aerem esse oporteret: & quamuis motus ille dicatur velocissimus respectu aquæ, quæ est minùs agitabilis, quàm aer, tamen respectu aeris est motus tardus, ideò potiùs contingit vt propinquus aer à contactu aquæ [illegible], [illegible] ab eius motu calefiat: quod verò quiescens aqua sit calidior, quàm mota, id non fit propter quietem; quies enim ad [illegible] dum apta per se non est, sed quia [illegible] recipit actionem agentis [illegible], scilicet percussionem radiorum Solis, & [illegible] aerem calidum contiguum, quàm aqua fluens; hæc enim cum fluit, non [illegible] actionem aeris [illegible] quiescens [illegible] cipit. Non est autem [illegible] temu [illegible] tu non tam [illegible] per attritionem, [illegible] de viuētibus, sed de inan[illegible] pe de motu veloci corp[illegible] [illegible] & de hoc solo Arist. loquitur [illegible] [illegible] cis, vt legentibus manifestum est. ani[illegible] verò alia ratione calefit ex motu; quum enim [illegible] actio in animali per spiritus ab[illegible]atur, ambulante animali transeunt spiritus ab internis partibus ad externas, ideo ex [illegible] spirituum concursu externæ animalis partes [illegible] sed non per attenuationē, per ha[illegible] ex motu [illegible] [illegible] [illegible] præ- [illegible] cō [illegible] est [illegible] & [illegible] est [illegible]dum, quo[illegible] est [illegible] natura [illegible] motu [illegible] tur, [illegible] la prima, vt Aristoteles [illegible] libro primo Meteorologicorum, [illegible] quando dixit elemen[illegible] motu, frigida verò [illegible] frigida, [illegible]

Cur aqua ex motu non calefiat.

Aqua quiescens est calidior, quàm mota.

Cur animal ex motu calefiat.

A lidus superum locum petit, vt ibi à Cœlo circumuoluatur: notare autem in iis verbis debemus, Auerroem non dicere, quatenus motus, sed dicere, quatenus calidū, quia de motu falsum dixisset: quum enim non omnis motus faciat calorem, ideò nō quatenus motus, sed quatenus iis cōditionibus præditus, quibus attritionem aëris faciat, sed calori per se competit generari & conseruari à motu, plurium enim rerum inter se comparatarum ea B est conditio, vt huius ad illam respectus sit essentialis, illius vero ad hanc accidentalis, quēadmodum in libris Logicis diximus.

In 2. libro de Propos. necess.

Dubitatio contra Aristotelem de modo, quo Cœlum calefacit per motum, & prior solutio Alexandri, & eius reprobatio. Cap. IV.

C PER hæc maior propositio [illegible] arbitror, declarata est; in minore autem [illegible] maior difficultas in est, eaque tanta [illegible], vt vix Aristoteles defendi posse videatur; [illegible] enim [illegible]lum corpus Solis esse sufficientem causam generationis caloris in hoc mūdo inferiore, quia satis propinquum est, & satis velociter mouetur. Sed hoc difficultate manifesta, & ardua vrgetur, quia motus solidi corporis tunc tantùm atterit, quando non mo- D do propè est, sed etiam tangit: omnis enim actio naturalis per contactum fit, vt ipse Aristoteles docuit in 7. lib. Physicæ auscultationis, & in 1. de Ortu & interitu; Sol autem non tangit inferiorem mundum; quia [illegible] Aristotelem est interposita saltem [illegible] ra[illegible] at secundum Astronomos [illegible] sunt etiam orbes Veneris, & Mercu[illegible] [illegible] mund[illegible] inferiorem ca[illegible] po- te[illegible] per [illegible] E fect q[illegible] Lunæ [illegible] riora, si pr[illegible] orbe [illegible] ret, quemadmodum [illegible] aerem [illegible] dum in corporibus n[illegible] tem pro[illegible] cit; at orbis Lunæ nul[illegible] nec vlla pars cœlestis corporis [illegible] frigerari potest, nulla igitur ratione [illegible] tur hæc inferiora corpora posse à corpore Solis calefieri per attritionem. Videns hanc difficultatem Alexander, nisus est tueri Aristote- F lem, & duas responsiones attulit. Vna est, non [illegible] dari in natura aliquod agens, qd agat in extrem[illegible] illud non tangat, neque agat [illegible] que exemplo satis noto co[illegible] nim [illegible] d[illegible] retibus [illegible] [illegible] est, rete [illegible] [illegible] sic [illegible] [illegible] calefa[illegible] neque [illegible] tangat, [illegible]

Aristotelis opinio contra Aristotelem.

Prior solutio Alexandri.

Conf[illegible] lefaciat. Hæc Alexandri solutio ab omnibus A probatur, præsertim a Ioanne Grammatico in capite 4. libri 1. Meteorolog. & ab Auerroe in commentatio 42. libri 2. de Cœlo, nam aduersatur Aristotel. in memoratis locis, qui voluit non posse agens naturale agere in extremum, quin prius agat in medium, propterea quod necesse est omnem actionem naturalem fieri per cōtactum. Ad illud autem quod de torpedine dicitur, inquiunt falsum esse id, quod Alexander ait, torpedinem in rete me- B dium non agere; siquidem necesse est imprimi in rete aliquam affectionem, quæ postea piscatoris manum stupefaciat; eaque an sit stupefactio, an aliquid aliud, non est curandum; satis enim est si aliqua affectio retibus imprimatur, à qua stupebat manus piscatoris; e[illegible] fortasse refrigeratio vehemens, à qua retibus impressa, stupor in manu piscatoris generatur. Præterea (inquit Ioan. Grammaticus) quis asseuerare potest, non imprimi C in rete eandem affectionem, nempe stuporem? dicere namque retia carere sensu nō est idoneam rationem adducere; similiter enim dicere possemus, arbores in hyeme non refrigerari, quia non sentiunt.

[illegible] Alexandri solutio & eius impugnatio. Cap. V

[illegible] dri. HAEC Alexander considerans, ad secun- D dam solutionem [illegible] & concedens [illegible] inefragabiliter veram illam Aristotelis propositionem, agens naturale non potest agere, nisi tangat, proinde non agit in extremum, quin agat in medium, dixit non esse saltem necessarium vt in medium imprimat eandem affectionem, quam imprimit in extremum, sed satis esse si vel eandem imprimat, vel aliquam aliam; Sol igitur potest in mundo [illegible] calorem producere per or- E bem Lunæ medium, in quo si calorem non producit, saltem producit aliquid aliud, producit enim motum; quare dicere possumus, Solem [illegible] Lunæ efficere motum, & per

Confutatio. illum producere in inferioribus calorem. Sed neque hæc solutio admitti potest. Primum quidem possumus negare Lunam moueri à Sole, nam si de proprio eius motu loquamur, mouetur Luna non à Sole sed à motore proprio; quod ex eo etiam patet, quia Luna [illegible] F velocior Sole: si vero [illegible] motum [illegible] ctemus, Luna nō mo[illegible] à Sol[illegible] orbes mouentur à p[illegible] ab vno motore pri[illegible] lesti g[illegible] am ma gnum a[illegible] quod Arist[illegible] ca. [illegible]

motum in Lunæ orbem imprimat, ne imaginari quidem possumus. Præterea quamuis dicimus agēs in extremum agere etiam in medium vel eandem affectionem, vel [illegible] non possumus intelligere in medio producti [illegible] ctionem, nisi talem, quæ sit tanquam agens proximum, à quo producatur affectio in extremo, quemadmodū de torpedine diximus; patet enim affici rete tali affectione, quæ per cōtactum stupefacere possit manum piscatoris: siue enim nota illa affectio sit, siue [illegible] ta, certum est eam [illegible] esse oportere, [illegible] integra maneret [illegible] quæ [illegible] naturale possit agere sine patien[illegible] nunc vero non est ignota illa affectio [illegible] apud Aristotelem motus calore[illegible] enim rarefactio, & attritio à motu [illegible] tet igitur vel Solem extenuare, atq[illegible] orbem Lunæ, quod quidem dicere [illegible] vel attribuere solem motui [illegible] feriora corpora atteratur: at ne[illegible] test quia motus Lunæ secundum [illegible] lem, magis est tardus, quàm vt att[illegible] tritionem p[illegible] calorem poss[illegible] obrem [illegible] motum ipsum, quo [illegible] consid[illegible] ramus [illegible] producti[illegible] præ[illegible] [illegible] siderare [illegible] produca[illegible] an à Sole [illegible] modo [illegible] Aristotel[illegible] Sole [illegible] per v[illegible] at [illegible] prim[illegible] Luna [illegible] nicat [illegible] fe[illegible] autin[illegible] la ve[illegible] Lunæ pati[illegible] corpora motum & attritione [illegible] quod Alexander [illegible] est [illegible] [illegible]

xandrum, quod ei à Simplicio ascribitur. Pa[illegible] ut vanas esse Alexandri solutiones, & per eas sententiam Arist. non defendi, proinde integram adhuc manere difficultatẽ: quã considerans Ioannes Grammaticus post longam disputationem contra Alexandrum tandem concludit, Arist. defendi non posse, nec veram caloris causam attigisse: ipse vero sententiam suam proferens inquit, cœlestia corpora caloré efficere, quia sunt naturaliter calida & ignea, maxim[illegible] l, vt apud ipsum legere poterit in memorato loco.

Ioan. Grammatici opinio.

Alia Aristotelis defensio a[illegible]uerroe adducta. Cap. [illegible]

AVERROES in comment. t. 42. libri 2. de [illegible] reprobata Alexandri solutione, [illegible] Arist[illegible] defensionem inue[illegible] fundamentum hoc satis apud Philosophos [illegible], omnem facultatem materialem diuiduam esse ad diuisionem materiæ, proinde in ma[illegible] corpore ma[illegible] esse pote[illegible] & [illegible] minorem; idque etiam [illegible] positum in postremo [illegible] hoc constituto, inquit [illegible] quando alicui corpori attri[illegible] corpus, eam [illegible] tam suæ substantiæ profunditatem, non tantum secundum illam partem, qua tangit corpus motum: vt exempli g[illegible] Lunæ [illegible] vim hab[illegible] uæ est ad [illegible] suæ substantiæ [illegible] ma[illegible] em habe[illegible] rationem quum [illegible] quam corpus quoddam vnum [illegible] animal quoddam magnum, cuius [illegible] qui diurnus dicitur, & ab Aristote[illegible] motus totius, quia totus globus eo [illegible] propter autem [illegible] pro[illegible] us [illegible] tangit [illegible] Luna [illegible] partes [illegible] e [illegible] partes suam [illegible] pa[illegible]

Cœlum totum est veluti vnum animal magnum.

A si intelligamus, totam illam vim mouendi inferiora corpora toti cœlesti globo insitam esse, eius vero partem parti illius globi, & in alia quidem maiorem inesse, in alia minorem, pro illarum partium diuersitate, præsertim pro maiore, vel minore illius materię portione, aut etiam densitate: quoniam igitur stella est pars orbis densior, proinde plus illius corporis habet, quam pars vbi non est stella, ideo plus etiam facultatis motricis habet stel[illegible] B la, quàm pars stellam non habens: hinc fit, vt stella Solis maximam omnium habeat potentiam, quia est omnium stellarum maxima, & lucidissima, proinde etiam densissima, & plurimum in se illius materiæ continens; magnã igitur potentiæ partem contribuit; ob idque illa pars orbis Lunæ, quæ Solis corpori [illegible] stat, maiorem, quàm aliæ, habet vim mouendi & atterendi propinqua corpora [illegible] mundi, quoniam ibi exercetur il[illegible] C quam toti cœlesti globo Sol con[illegible] [illegible] igitur Aristoteles corpori Solis [illegible] facultatem attenuandi, & calfaciẽdi [illegible] aërem, nõ est accipiendum, inquit A[illegible] ipsum solum corpus Solis tanquam a[illegible] aliis stellis, & orbibus separatum, [illegible] gendum est etiam omnium Cœlorum congeriem esse quasi corpus vnum continuum, in quo in[illegible] vis mouendi [illegible] rem mundum, & huius magnam partem [illegible] D [illegible] à corpore Solis ob rationem prædictam. Itaque omne [illegible] tollitur, quia non est necessarium vt Sol agat prius in o[illegible] em Lunæ medium, quam in corpora in[illegible] ora [illegible] non sequatur, dũ Sol tã[illegible] uam [illegible] Lunæ [illegible] acciperatu[illegible] E [illegible] est [illegible] ferior tanquam [illegible] es in 1. cap. libri 1 Meteorolog. [illegible] centr. huius propter [illegible] mo[illegible] ma[illegible] in partibus vnius agentis [illegible] mot[illegible] a pa[illegible] impr[illegible] tum propriam [illegible] est ipsa potentiæ [illegible] quod mouet, est to[illegible] & v[illegible] huiusmodi esse eæ[illegible] [illegible] ctum est.

[illegible] Aristoteles non [illegible] Cap. [illegible]

I[illegible] [illegible] v[illegible] [illegible] vera [illegible] pe[illegible]

corpus spectemus, cui tanquam agenti separato vim totam mouendi attribuamus, tam apertè fatetur Auerroes, eam sententiam defendi non posse, quia Sol inferiorẽ mundum non tangens, in ipsum agere nequit; ob id illa, quę ab Aristotele dicũtur, nititur Auerroes Soli attribuere cõsiderato tanquam parti totius globi cœlestis magnam facultatis motricis partem contribuenti; attamen hæc interpretatio verbis Aristotelis nõ congruit, quoniam Aristoteles ita attribuit Soli vim mouendi, & atterendi aerem, vt expressè excludat omnes alias sphæras, tũ superiores Sole, tum inferiores. proinde cõsiderat corpus Solis vt agens separatum, non vt partem agentis; nam si totum globum putasset esse mouentem, & calfacientẽ inferiora corpora suo motu, Solem autem esse partẽ plurimum illius potentiæ cõtribuentem, certè accepisset motum diurnum, tanquam vnum totius globi motum, non vt multiplicatum, & in plures distinctum, prout in diuersis orbibus recipitur, & prout in Luna tardior est, & in superioribus remotior a elementis, quam par sit, in Sole autem satis velox, & satis propinquus; hoc enim est Solem considerare vt agens quoddam separatum, & ab aliis partibus Cœli distinctum at secundum Auerrois considerationem motus diurnus sumitur vt vnus totius globi motus, qui mundum inferiorẽ calfaciat per cõtactum, proinde per illam attritionem, quæ fit a tanta motus velocitate, quanta est in parte globi tangente, hæc autem est illa velocitas, qua orbis Lunæ mouetur. quamuis enim totum globum cœlestem dicamus atterere inferiora corpora per suum motus velocitatem, tamẽ hoc non efficit alia velocitas quam illa, quæ est in inferioris mundi confinio, atque contactu; ab hac enim prouenit illa velocitas motus in igne & in aere, quæ in eis calorem producit, & ita illa elementa conseruat: itaque non erat considerandа propria orbis Solis velocitas distincta ab aliorum orbium velocitate, & ob id ratio ab Auerroe adducta non innititur propriæ velocitati, nec propriæ propinquitati Solis, sed densitati tãtummodò, à qua plurimum virtutis toti globo contribuitur, nullam enim respicit velocitatum, vel propinquitatũ differentiam, sed vnam tantummodo velocitatem considerat, quæ est totius globi, & vnam totius propinquitatem, qua tangit inferiorem mundum [illegible] ratio ab Aristotele allata innititur propinquitati, & velocitati propriæ corporis [illegible], vt distinctæ a velocitatibus, & [illegible] aliorum [illegible] considerare debebat, si volebat [illegible] totum globum esse [illegible] secundum o. [illegible] eandem operã præ [illegible] parte collocetur, e. [illegible] orbe esse [illegible] vim suam ean [illegible]

bo contribuit, attamẽ secundùm opinionem Aristotelis si Sol remotior ab inferiori mundo poneretur, nõ attereret, neque calfaceret, quoniam ob eandem remotionem alius omnes superiores orbes Aristot. ad calefaciendum ineptos esse iudicauit, quare sententia Auerrois opinioni Aristotelis nun accommodatur. Clara etiam sunt Aristotelis verba, dicentis [*sufficiens est hoc facere Solis latio tantũ*] nam manifestè alios orbes excludit, & vult solum corpus Solis esse causam caloris vt motorem separatum: attamẽ secundum opinionem Auerrois cætera astra ab hoc munere nõ excluduntur, quia dum sumitur totum globus vt vnum corpus mouens, omnes partes [illegible] virtutis portionẽ contribuunt, tum quæ propinquę sunt, tum quæ remotę; quum Aristoteles singula astra considerãs [illegible] separata, excludat omnia supera astra [illegible] inferiori mundo nimis remota. Alia [illegible] difficultate vrgeri videtur eo [illegible] Aristoteles, quod quum quæstionem [illegible] de causa huius caloris, qui apud nos [illegible] rat enim in principio capitis [*propter quam causam fiat calor in his, qui circa terrã, locis*] [illegible] quæstionem soluens nihil de radiis [illegible] causam huius [illegible] in solum [illegible] tum [illegible] *propter hanc [illegible] sam peru[illegible] ad [illegible] calid[illegible]* hu[illegible] in qu[illegible] degimus, quæ tam [illegible] aliis in [illegible] mo ma[illegible] radiis, [illegible] motu Cœli [illegible] solui facile potest. quum enim [illegible] Aristotelem [illegible] feri[illegible] videtur [illegible] causam vniuersalem, [illegible] particulari, adducere voluisse, nam [illegible] Cœli productus calor per totum [illegible] mundum diffunditur, & ad terram [illegible] eius intima peruenit; at ille, q[illegible] citur, est in hac sola infera aeris [illegible] hac causa neglecta, Aristoteles [illegible] cœlestem consi[illegible] dictam de motu diffi[illegible] radiorum con[illegible] lem motum [illegible] sententia [illegible] Solis [illegible] [illegible] in [illegible] empe[illegible] [illegible], & Mercurium: Venerem [illegible] iudicauit ad calorem [illegible] tanquam ni[illegible] quartum [illegible]

B

C

D

E

F

[illegible] dubi[illegible] Aristo[illegible]

[illegible] per motum: atqui [illegible] tentum postea [illegible] obseruationibus, Solem in quart. [illegible] & Luna, & Mercurio, & Venere superiorem; ergo neque Sol ad calorem producendum idoneus est, quia à corporib. inferioribus est nimiùm remotus: nam si Aristotelis argumentum de Venere validum est, non minorem de Sole habet efficacitatem, si Sol reuera in eo loco est positus, in quo Aristoteles Venerem esse [illegible]. Ego igitur, quum apertè fatear me nullam inuenire [illegible] potuisse, qua sententiam Aristotelis [illegible], [illegible] ignorantiam [illegible] ingenii imbecillitatem contigit, de [illegible] nem Aristotelis alii [illegible] cogitandam [illegible] hæc enim dicere volui, non vt A[illegible] sententiam impugnarem, sed vt illa dubia, quæ mihi negotium facessunt, in medium [illegible] significarem, me eorum so[illegible] desiderare.

Vera [illegible] sententiæ, & opinionis Auerrois declaratio. Cap. IIX.

S[illegible] vt quomodo C[illegible] um suo motu calefaciat, consideremus, quando in sententia Aristotel. ac [illegible] pos-sumus. Ego quidem [illegible] veram esse Auerrois opinionem, quam antea retulimus: quum enim Auerroes sententiam Aristotelis, quam hactenus [illegible], [illegible] co[illegible] gnouerit, eam tamen [illegible] ductus, impugnare non [illegible] agens ma[illegible] Aristotel[illegible]; a[illegible] A[illegible] pos-sim, [illegible] consideret [illegible] quæ in calce 4. cap 1. [illegible] rem hanc [illegible] & [illegible] profitetur non enim [illegible] locis [illegible] de hac re loquentem a[illegible] productionem caloris cœlesti motui [illegible] non motui Solis tantummodo. [illegible] tur res per se manifesta et e vi[illegible] enim totum elementum ignis & [illegible] aerem à toto cœlesti globo incessan[illegible], & [illegible] rationem [illegible] mun[illegible] [illegible] : pri[illegible] [illegible] tur, patet [illegible] mundum elementa[illegible] Lunæ [illegible] da qu[illegible]

A tibus manifesta est: necessarium enim est cœleste corpus solidum esse totum, & int[illegible] bus corporibus minimè cedens; nam si [illegible] ret, pateseret, quod dicendum non est: quoniam ergo non est aptum cedere vlli pressioni, solidum est, & idoneum ad subiecta corpora dissipanda suo motu. Sed tertia conditio Arist. difficultatem fecit, quia in orbe Lunæ non satis velox esse motus videtur; assertio tamen illa Arist. videtur probatione indi-

B guisse; quum enim certum sit, velocissimum esse Lunæ motum, quum quatuor & viginti horarum tempore totum circuitum peragat, probandum erat hanc velocitatem non esse tantam, quæ atterere ignem, & aerem, & calefacere apta sit: nos enim nõ possumus nisi iudicare motum illum, quamuis tardiorem in illa parte, quàm in aliis partibus superioribus, velocissimum tamen esse, & aptum ad atterendum, dum illum cũ aliis, qui apud nos

C fiunt, motibus comparamus: frequenter [illegible] experimur, ex motu, quo ferrum [illegible] percutit, atteri intermedium aerem, & in [illegible] conuerti, nec tamen dicendum est, n[illegible] illum esse motu Lunæ velociorem, sed potius multò tardiorem. sic etiam dicendum [illegible], sagittæ motum per aerem esse motu Lunæ tardiorem, tamen fatetur Arist. plumbeos sagittarum mucrones motu accensos colliquescere: nam si imaginaremur equum, vel aliquem

D aliam [illegible] superficie terræ adeo celeriter moue[illegible], vt exactis vigintiquatuor horis ad locũ, à quo primo discessit, rediret, nónne rapidissimum esse motum illum iudicaremus? [illegible] nullo velociorem motu [illegible] ab arcu emissæ, [illegible] tamen ita fictò motu [illegible] velocior est motu Lunæ, quæ ob maximam a terra distantiam [illegible] orem circuitu, ac [illegible] tempore perficit quemadmodum [illegible] partes ad per[illegible]he-

E [illegible] mitæ, quæ [illegible] partes [illegible] propinquæ, quoniam illæ eodem tempore maiorem circuitũ perficiunt, quo hæ [illegible] igitur Aristoteles tantam esse [illegible] tem, quæ calefacere per attri[illegible] rem [illegible] videtur ex aliarum rerum [illegible] paratione euidentissimam, proinde non erat hoc absque ratione proferendum, sed ea negatio [illegible] probationem desiderabat. Sed præter hanc velocitatem, quæ certò est magna,

F [illegible] ad [illegible] momẽtum maxima il[illegible] moles, atque profun[illegible] corpore maior agen[illegible] ed [illegible] lam actio[illegible] ate [illegible] eo innu[illegible] astra in [illegible] suam den[illegible] [illegible] cæteræ partes [illegible] orẽ quatenus [illegible] vt maxima [illegible] tatem maxi[illegible]

eius luce iudicamus. Tanta igitur est cœlestis globi in parte inferiorem mundum tangente velocitas, vt per se apta maximè sit ad inferiora corpora atterēda, & mirādum profectò est, quomodo Aristot. id negauerit; sed adiecta etiam magna totius globi cœlestis mole, ac profunditate, siquidem toti globo hæc actio attribuenda est, adhuc maior illius actionis efficacitas, ac vehementia redditur: quare dubitādum esse non videtur, totum globum cœlestem per illam sui motus velocitatē, quæ est in orbe Lunæ hæc inferiora tangente, causam esse caloris in hoc mundo inferiore per rarefactionem, & attritionem.

Dubium de partibus elementi ignis, & eius solutio. Cap. IX.

Dubium.

CAETERVM aduersus ea, quæ modò demonstrauimus, dubium ma[illegible]m oritur, quod omn[illegible]o soluendum e[illegible]a[illegible]ena[illegible] veritatis declarationem: quum præ[illegible]im nō [illegible]s[illegible]ntiæ huic n[illegible]stræ, quam opinioni A[illegible] o[illegible] videatur [illegible]am [illegible] Cœlum motu [illegible] a terra & [illegible] inferi[illegible] c[illegible], [illegible]nem [illegible]enerat, seu [illegible]seruat [illegible]ma C[illegible] parte [illegible] pa[illegible] h[illegible], quæ sub pol[illegible]s, vel circa pol[illegible] [illegible] la parte, q[illegible] ab Astr[illegible] [illegible]dicitur, nō p[illegible] esse ignis, [illegible]niam [illegible] vel nullus fit motus, vel nimis tar[illegible] [illegible]re alterum duorum [illegible] con[illegible], ve[illegible] p[illegible]o [illegible] co[illegible] me[illegible]to[illegible]s assignat[illegible] no[illegible] al[illegible] dum corpus, [illegible] d[illegible] esse absurdum, quum [illegible]m supremum [illegible]um non debeat aliud c[illegible] occupa[illegible] igni[illegible] [illegible]oc[illegible] i[illegible] [illegible]nem, & [illegible]mum cal[illegible] b[illegible]tus aut nō ita [illegible]elo[illegible] vt p[illegible] [illegible]a[illegible] quod senten[illegible]æ nostræ ad [illegible] nec [illegible]nus op[illegible] Ari[illegible] [illegible] c[illegible] supremi loci relu[illegible] lit in mo[illegible]um [illegible]us corporis Solis tanquam v[illegible] quum tamen Sol [illegible] [illegible]riam [illegible]onam, quæ [illegible] [illegible] sub polis t[illegible] [illegible] enim fi[illegible] vt [illegible]lam sub [illegible] & [illegible] partem po[illegible] c[illegible] quæ sub torr[illegible] sub polis in vtra[illegible] est supp[illegible] nec [illegible] mo motu[illegible] [illegible] d[illegible] al[illegible] el[illegible] [illegible]

Solutio [illegible]rum

[illegible] D[illegible] hæc [illegible]

sub polis locati, ad suum [illegible] sibi construan[illegible] sed ha[illegible] m f[illegible] sam omnino [illegible] & Aristote[illegible] repu[illegible] alibi demonstrauimus; p[illegible] hanc co[illegible] tur penitus natura loci, & vis conseruatrix locāti, quam illi Aristot. attribuit, & motu[illegible] mentorum naturalis ad sua loca, vt ibi fusi[illegible] ostendimus. Hoc igitur fundamento consti[illegible]tuto, quòd omnis calor in elementis a Cœ[illegible] motu conseruetur, vt [illegible]tè Aristoteles di[illegible]xit, notandum est [illegible] possit, d[illegible] quam [illegible] hanc se[illegible] esco, [illegible] necessariu[illegible] & [illegible] tioni; sub p[illegible] lox, ignem c[illegible] non p[illegible] calo[illegible] destitutum [illegible] in al[illegible]men[illegible] quia enim cœlestis [illegible] a[illegible] [illegible] eleme[illegible] perueniens [illegible] a lum[illegible] eratu[illegible] cal[illegible] v[illegible] terra, & a[illegible] [illegible] ad [illegible] m[illegible] ex p[illegible] [illegible] mu[illegible] [illegible] te[illegible] [illegible] auc eleme[illegible] [illegible] mutat[illegible] [illegible] sub [illegible] & [illegible] sum[illegible]eratu[illegible] necesse est [illegible] alijs pro[illegible] d[illegible] at, & [illegible] illuc [illegible]

eiſ [illegible] m, [illegible] in loco ignis cor- A [illegible] ta e ponc [illegible] tur, vt quieſces [illegible] in loco ignis generari ex igne elemé- [illegible] ſeu minùs calidum, & ſtatim ge- [illegible] recedere ab eo loco, non modò abſur- [illegible] non eſt, ſed meo quidé iudicio eſt ſum- [illegible] perènc ceſſarium, & patefaciens nobis ar- tificium naturæ in ſeruando in elementis æ- qualitatio, & viciſſitudine [illegible] ipſorum & totius [illegible] ſententiæ [illegible] primo Me- B te [illegible] corum [illegible] do de duobus [illegible] ac de [illegible] rum locis [illegible] *hoc* [illegible] *autem ignis, &* [illegible] *vnum quodq; ipſorum*] [illegible] ait lo- [illegible] in igni, & lo- [illegible] conſi- [illegible] vtrumque eorum mu- [illegible] aliud fieri, [illegible] tur neceſſe eſt C [illegible] elementum [illegible] & hoc [illegible] fiat, [illegible] autem alio [illegible] poteſt, quam eo, quem declarauimus [illegible] tur ſu- perior [illegible] ignem [illegible] eſt; quod aliquæ tam [illegible] quam vt ſummus calor, ac ſumma raritas [illegible] gni in eis poſſit, ideo [illegible] gnis: ſitas [illegible] ad quem [illegible] D [illegible] tur [illegible] eſt [illegible] rem [illegible] nem: quam [illegible] dum eſt, & [illegible] ſit illa ſuperior pars, in qua [illegible] [illegible]

Du [illegible]

[illegible] motus [illegible]

A poſſit, etiam velocior illo eundem calorem producet, nec aliud generabit, quam ignem.

De lumine quomodo calefaciat.
Cap. X.

CONSIDERANDVM manet quomodo lumen quoque ſit caloris cauſa: quòd enim calefaciat, ita eſt manifeſtum, vt negari non poſſit; ſentimus enim nos à radiis aſtro- B rum, præſertim Solis, calefieri, & quandoque ita vehementer, vt tolerare tantum calorem nequeamus; ideo Ariſt. pluribus in locis id confitetur, vt in primo Meteorol. cap. 4. & poſtea in cap. de nube; in quarto etiam libro de ortu animalium, cap. 2. aſſerit Lunam lumine creſcétem calidiorem eſſe, decreſcentem verò frigidiorem. Auerroes quóque in Comment. 42. lib. 2. de Cœlo, & in cap. 4. p [illegible] Meteorol. dicit reflexioné radiorum [illegible] C aere noſtro cauſam caloris, & m [illegible] motum Cœli [illegible] dicit diſcrimé c [illegible] in æſtate, & in hyeme ratione m [illegible] ſentire, ſed ratione radiorum tantum; c [illegible] igitur caloris in hoc infimo aere in [illegible] m radios Auerroes [illegible] fert, & Ariſt. [illegible] hoc [illegible] illo 4. cap [illegible] Meteorol. quando dixit [illegible] a Cœlo prop [illegible] d eſſe propter m [illegible] tum, rem [illegible] propter [illegible] hanc [illegible] tur in- D ferıore parte, ad quam motus [illegible] peruenit, vel inſen [illegible] peruenit [illegible] vocat, quoniam in ea [illegible] generatur calor [illegible] in hac parte eſt, id [illegible] calor [illegible] ratam [illegible] in [illegible] tam [illegible] cre [illegible] cum [illegible] puto, [illegible] & motus [illegible] extenuatione [illegible] quemadmodum [illegible] præſtat, vt ipſum red- [illegible] neq; omnis motus, [illegible] etiam lumé in [illegible] quodlibet [illegible] experientia [illegible] accenſæ [illegible] ruitaté, [illegible] lu- [illegible] produ- [illegible] nam [illegible]

Aliquorum opinio.

Confutatio.

Opinio vera.

& ex radiorum inter se collisione extenuatur ac, & ca[illegible]r fit: credendum quidem est ra[illegible] Sol[illegible] etiam recta proiectos, ac simplices al[illegible]loris efficere; quomodo enim tantam [illegible]t vim duplicari, si nullam habe[illegible]ent simplices? sed admodum paruam habere vim [illegible] cõstat, quòd si magnam haberent, media quoq; aeris regio, per quã rectà transeunt, valdè calida redderetur, quum tamen frigida esse censeatur, quoniam simplices tãtùm habet radios, quum regio infima habeat duplicatos, à quibus valde calida redditur. Est etiam in radiorum duplicatione magnũ discrimen, quod ex temporis differentiis dignoscitur; nam in æstate magnus fit calor, in hyeme autem paruus, ac debilis, & eodem tépore in aliqua regione maior, in alia minor; cuius discriminis ratio hæc est; quãdo enim Sol r[illegible]io in terram proiicit ad angulos rectos, & perpen[illegible]ari[illegible]er, quilibet radius reflectitur i[illegible] ipsum, & idem fit radius ascẽdens, ac descendens, [illegible]o maxima fit [illegible]sio radiorum, & [illegible] attritio, proinde & vehementissimus cal[illegible] animalia perferre nequeũt; quando autem [illegible] non ad perpendiculum cadunt, sed ad angulos inæquales, obtusos, & acutos, minor fit calor: eum hoc tamẽ di[illegible] m[illegible], [illegible]d quantò rectis propinquiores h[illegible] a[illegible] & quantò ascendentes radij uni pro[illegible]ores descendentibus, tanto maior fit c[illegible]io, & maior calor: contra vero quando a[illegible] [illegible]m [illegible] tusi, & acuti anguli ad terram fi[illegible]t, & [illegible] ascendentes sunt descenden[illegible] [illegible]res, [illegible]r fit co[illegible], & minor [illegible]r, quod [illegible] euenit. Sol enim humi lior [illegible]dens terram radiis suis de[illegible] percutit, & angulos valde obtusos, & acutos fac[illegible] in æstate sol sublimior fertur, & puncto [illegible] ve[illegible] propinquior, ideò anguli fiũt re[illegible] [illegible]es, & radij re[illegible] descendentibus propinquiores quod idem discrimen vt in temporibus, ita in regionibus quoque di[illegible]s notari potest Quomodo autem lumen, [illegible] accidens, moueri, & percurere, & re[illegible] dicatur, non est in præsenti [illegible] siderandum, sed in iis, quæ de anima, [illegible] sensu vi[illegible]us alio in loco dicemus, exa[illegible]s declarabit[illegible]r, nunc comm[illegible], & rece[illegible]tà loquutione vti [illegible]at, [illegible] lumen [illegible] & reflecti, & a[illegible] telligendum [illegible], præ[illegible] reflexio autem lumin[illegible] negari nequeat; ego e[illegible]m [illegible] parietem à radiis [illegible] do nõ ni[illegible] riete repercu[illegible] parte, [illegible] ex radi[illegible] me p[illegible] in parte dext[illegible], [illegible]am vt [illegible] percusso, & re[illegible] aerem [illegible] [illegible] parietem [illegible]entes reflectebantur ad m[illegible] ere[illegible] cal[illegible]acientes me quoq, [illegible] fa[illegible]t, in dextra verò mea parte per[illegible]

A bant me rãdij Solis, & a corpore me[illegible] ref[illegible] reflectebantur, & aerem propin[illegible] accen[illegible]dendo me quoq; calefaciebant, & hoc id[illegible] alios plurimos animaduertisse arbitror. [illegible] verò absq; refractione transeunt radij, & nullam duplicationem faciunt, vt in supero, & [illegible] medio aere, per quem vtrunque ad infima transmittuntur, an fiat a lumine illo recto calor aliquis incertum est: credendum quidem est aliquem fieri, sicut antea dicebamus, sed B admodum debilem quum regio a[illegible] media etiam i[illegible] magnis æ[illegible]us frigida [illegible] tiatur. Quoniam autem dictum e[illegible] lumen calefacere per attritione[illegible] nuat aerem, si quis rationem [illegible] tenuet, nu[illegible]a ([illegible] mihi vide[illegible] nisi quod ea est luminis nat[illegible] subtilem aerem reddat, effe[illegible] causa immediat[illegible] prodeuntis n[illegible] ratio potest. Aliud [illegible] quod d[illegible] C non habeo, neque Aristot. v[illegible] compeṙitur, quomodo lumẽ cal[illegible] re si nih[illegible]l aliud est quærendu[illegible] quod modo diximus, videtur id [illegible] [illegible]llum, & decl[illegible] ne n[illegible]on ege[illegible] se[illegible] si quid [illegible] a[illegible]ud ad plenam [illegible] cognitionem desideratur, nõ [illegible] dum confiteri me [illegible]ud ignorare, [illegible] h[illegible]l, aut pa[illegible] pr[illegible]fiter[illegible] simus quo[illegible] p[illegible]losophus A[illegible]tot. se id ne[illegible] D re tacitè conie[illegible]sus sit.

Qu[illegible] fit [illegible] cœ[illegible] in[illegible] mentari. Cap. X[illegible]

VERVM [illegible] is [illegible]mnibus, [illegible] dicta sunt, ma[illegible]na o[illegible]tur d[illegible] si verum est id, qu[illegible]d diximus, [illegible] rem in hoc mun[illegible] per motum, & per lumen, o[illegible] E ratione suæ origin[illegible] & s[illegible] vocari cœlestis; attamen A[illegible] Or[illegible] a[illegible]malium [illegible] [illegible] tare [illegible] cal[illegible] cœl[illegible] elem[illegible] [illegible] F [illegible] di[illegible] c[illegible] em a [illegible] re[illegible] no[illegible] em [illegible] primo [illegible] a[illegible]

potestate tantum calidam, & frigidam. Auer- A roes quoq; in lib. de Substantia orbis, cap. 2. & 12. Metaphysic. Comment. 18. duos ponit distinctos calores, vnum cœlestem, alterum elementarem; quare concedere non videtur omnem calorem esse cœlestem. Difficultas hæc non leuis est, & multis magnum negotium facessit, qui in declarando qui sit cœlestis calor ab elementari distinctus plurimum laborarunt; & alij duos re distinctos, penitusq; diuersos esse voluerunt, alij vero vnum & eundem re, qui alia & alia ratione tum cœlestis, tum elementaris dicatur: quorū disputationē ego nullam faciam, & solum enitar hac in re veritatem declarare, ea enim cognita, facilè intelligetur, in quo alij defecerint. Sciendum itaque est duo in his inferioribus esse genera formarū, quarum distinctio maximè ad hanc nostram considerationem pertinet, formā inanimati corporis & animam, quæ est forma viuentis: formam inanimati possumus elementa C ... formam inanimati non esse re distinctam à formis elementorum, ... plurium graduum omnium formas ... tantum vnam formam ... non est addita formis elementorum, sed est illarum met, quæ in aliam formam migrarunt; anima verò est forma penitus superior ... formis elementorum, & re ab illis distincta. Hæ igitur duæ formæ habent ... D ... nem, qui ... apta est vt aq; educi de materia a calore cœlesti ... Cœlum ... calorem materiam calefaciens ... calida; ... nima ... terea Cœlum non ... dat etiam illi facultatem ... & generandi alium ignem similem: ideo Auerroes in 2. cap. libri sui de substantia orbis inquit ignem non esse primum calefaciēs quia E est etiam passiuus, sed Cœlum esse primum calefaciens, quod agit, non patitur: illaurem ... agendo per calorem, tanquam per ... item conse ... esse quidem ... forma ... [illegible]

videtur anima, & forma elementaris: quòd forma elementaris producitur per calorem vtcunq; è Cœlo genitum, videlicet seu per motum, seu per lumen; videmus enim radios Solis accendere, & ignire stuppam: at anima nō per alium calorem à Cœlo producitur, quàm per eum, qui a radijs prouenit; talis enim est ille calor, a quo ex putrescēte materia animal generatur. His declaratis vt ego meā sententiam proferam, puto calorem cœlestem propriè acceptum vt ab elementari distinguitur, nullum esse alium, quàm calorem vitalem, per quem à Cœlo producitur anima, & qui productam animam consequitur, & per quem anima in seminibus latens tanquam artifex, generat aliud viuens simile; calorem autem elementarem esse illum, per quem educitur forma elementi calidi, aut forma ... nis, & qui eam eductam insequitur, & ... illa agit: quoniā enim elementa calida videntur calorem habere vt accidens proprium, quod illis competere dicitur per essentiam, maximè autem igni, mistis verò non nisi ... hinc factum est vt ... calorem ... quam habeant viuentia non per elementorum participationem, sed a natura quadam præstantiore, hanc referimus in Cœlum tanquam elementum quoddā aliud omnes elementorum naturas supereminens: & quia in viuente genito calor hic vitalis insequitur animā, quæ est forma dist ... formis elementorum, & eis multò præstantior, ideò Arist. 2. de Ortu animalium, cap. 3. dixit esse in seminibus principiū vitale, quod proportione respondet elemento stellarū, id est Cœlo, quod ... vocari ... elementum: ... Cœlum per calorem ... cit ... materia & generat animal; ita etiam ... animal per calorem ... & ita proportione respondet elemento stellarum, nempe elemento supereminenti naturas elementorū, & eius officio fungitur in generando animali. Nec ob id eorum ... bamus, qui calorem cœlestem putant diuersum esse penitus a calore elementari, quasi calor ... non sit a Cœlo productus, ... cœlesti non esse contra- ... opinionem absurdissimam ... [illegible]

Nota discrimen formæ elementaris, & animæ.

Opinio dicentium calorem cœlestem distingui ab elementari Confutatio.

secundùm propriam ipsius naturam, aliud est A ipsum considerare vt instrumentum agentis primarij, quod calore vti dicitur: nam si ipsam secundum se caloris naturam spectemus, vna & eadem est in omnibus; est enim qualitas actiua, quæ calefacit alia, & extenuat, & segregat heterogenea, vt homogenea congregentur; hæ namque sunt propriæ operationes caloris secundùm se considerati, ad quas edendas aptus est omnis calor seu vitalis, seu elementaris: sed alia plura sunt caloris opera, quæ B ipse per se producere aptus non est, sed ea præstare dicitur vt instrumentum agentis superioris: sicut enim in artibus videmus calorem propria vi aurum calefacere, & liquare quatenus est calor, at non vi propria efficere imaginem Mercurij, sed vi artificis calore vtentis vt instrumento; sic etiam in naturalibus notare possumus; nam vitalis calor aptus quidem est proprijs virib. calefacere, & attenuare cibos, & tenuiores eorum partes resoluere; C at [illegible] m ex [illegible] is non vi propria generare, sed virtute animæ vtentis calore, nam si quis chylum de animalis ventriculo detractũ imponat [illegible] x, & [illegible] eundem met calorem [illegible] p [illegible] nat. quem habet iecur, non tamen ge[illegible] a bitur sang[illegible]; quare in generatione sanguinis calor agit virtute animæ, & actionem animæ ad [illegible] am materiam traducit tanquam instrumentum me[illegible] ium: hoc idem dicendum [illegible] de illo animali inter aues maximo vocato D struthiocamelo, cuius ventriculus tanti robo ris est, vt de[illegible] ratum m[illegible] talum co[illegible] co[illegible] t, & in nut. mentum [illegible] tat. scribit enim Auerroes in quinto Collectaneorum cap. 24. experientia e[illegible] m c [illegible] se, e[illegible] itam [illegible] huic animali in cibum, & pau[illegible] post [illegible] e ventriculo eius detractum inuentum e[illegible] c valde imminutum, quum tamen ab igne aurum non a[illegible] ur; al[illegible] r igitur [illegible] ab[illegible] que d[illegible] est multò minor cal[illegible] e ignis, tamen E absumit aurum quod absumere calor ignis non potest, e[illegible] g[illegible] n[illegible] n propria virtute [illegible], s[illegible] ist[illegible] a[illegible] x vtentis calore: quamuis [illegible] gitur ipsam secundùm se caloris naturam considerando, ea vna & eadem sit, & eius[illegible] spe ciei, tamen magna di[illegible] rim ina [illegible] op[illegible] tia priora, quæ calore vt instrum[illegible] c[illegible], contingunt: & hoc multos decep[illegible] a, quæ calori competunt [illegible] e a[illegible] enti[illegible] ris, ipsi secundùm se c[illegible] at[illegible] & distingui specie inter se c[illegible] facilè interpretari possu[illegible] ter[illegible] a[illegible] tertio cap. secun[illegible] lib. [illegible] A[illegible] ah[illegible] o[illegible] quæ à mult[illegible] s in p[illegible] quum enim [illegible] cat [illegible] A[illegible] ot calorem [illegible] b[illegible] an[illegible] animal vim hab[illegible] p[illegible] c[illegible], [illegible] d cœle[illegible] a[illegible] al[illegible] r igneus nullum a[illegible] [illegible] legerunt distinctos esse [illegible] ncum, & calorẽ vi[illegible] [illegible] d[illegible], quia diuersa quidem sunt

A principia agentia, q[illegible] calore vtu[illegible], sed ipsa caloris natura est eiusdem speciei. ignis enim non potest animal generare, neque animam de materia educere per calorem, quia non potest agere supra proprias vires; at Cœlum, & virtus vitalis Cœlo proportione respondens potest per calorem animal generare; ita vt si sumantur duo numero distincti calores, sed in gradu, & intensione omnino similes, quorum vno forma elementaris vtatur, altero au B tem vtatur immediatè Cœlum vel anima eius vices obtinens, hic generabit a[illegible], [illegible] e verò nequaquam, sed solum gener[illegible] e mentum vel mistum aliquod. cal[illegible] mentaris in mistione agit in siccum & [illegible] dum, & ea regit, & vnit, & misti[illegible] ẽ ab[illegible], & formam misti de materia educ[illegible] ar no[illegible] ducit animam, hæc enim eget ag[illegible] e minente naturam elementarẽ [illegible] lum, & anima, seu vitalis virtus C[illegible] prop[illegible] C tione respondens; ideo Aristot. [illegible] m[illegible] loco [illegible] omnem animam d[illegible] e re, quatenus principium actiuum non [illegible] et aliquod elementum, aut vim elementar[illegible] sed cœleste, & nat[illegible] a elem[illegible] tari præst[illegible] [illegible] m eu[illegible] mis elemẽtar[illegible] u[illegible] est, iam elementorum, quàm mistorum [illegible] n um ina[illegible] matorum: in ipsa enim e[illegible] me[illegible] [illegible] corpora generantur [illegible] nstum c[illegible] actiuum princ[illegible] ium, nempe ca D lor elementari[illegible] u[illegible] a[illegible] s[illegible] itur m[illegible] & educit [illegible] ma[illegible] odu[illegible] vt [illegible] e[illegible] a[illegible] e[illegible] ur [illegible] e mate[illegible] ia forma elemen[illegible], qua[illegible] ab a[illegible] o elemento [illegible] uerte[illegible] in natura[illegible] a[illegible] ud co[illegible] & q[illegible] is ad has [illegible] tationes [illegible] C[illegible] vt a[illegible] ns vn[illegible] uersale, non tame[illegible] gen[illegible] proximum, & immediatum: [illegible] mu[illegible] a[illegible] en[illegible] est vi elemen[illegible] taris, que [illegible] d[illegible] m [illegible] Sic[illegible] tur [illegible] o[illegible] p[illegible] E di[illegible] a[illegible] m[illegible] nam si primã calo[illegible] res[illegible] mus, omnis calor [illegible] p[illegible] e omnis calor [illegible] t[illegible] h[illegible] [illegible] s, se si spectetur [illegible] p[illegible] q[illegible] [illegible] t[illegible] u[illegible] [illegible] natura [illegible] & [illegible] [illegible] stente duo[illegible] [illegible] [illegible] con[illegible]

Multa efficit calor non per propriã vim, sed per virtutem a entis primarij.

Declaratio verborum Aristot. 2. de gen. animal cap. [illegible]

[illegible]

quemadmodum enim si in eodem cubiculo A splendeant noctu duæ candelæ ardentes, vnum numero est lumen in aere illius loci, licet pendens à duabus lucibus secundùm gradus, adeo vt altera candela extincta minus luminis in illo aere maneat; quia secundùm aliquot gradus prodibat ab vna candela, & secundùm aliquot ab altera: ita in viuente est vnus numero calor cõflatus ex duobus, nempe ex calore elementari, qui etiam dici potest calor mistionis, seu temperaturæ, & ex calore vitali animam consequente; isq; totus calor secundùm aliquos gradus prouenit à natura elementorum calidorum, secundùm aliquos verò ab anima; ideò sublata anima remanet minor calor, solus enim elementaris calor relinquitur, qui postea interit per putredinem: sed hæc de re, ac de alijs ad animantia pertinentibus postea opportuniùs dicemus.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

Libri Tres DE MISTI GENERATIONE ET. INTERITV.

LIBER PRIMVS.

Procœmium libri. Cap. I.

NATVRALIVM corporum generationem, & interitum Arist. in suis libris multifariam considerans [illegible] in [illegible] scripti generationem & [illegible] tum amplissimè prout corporibus [illegible] sublunarib. indistinctè competunt, tam simplicibus, q̃ mistis, & his tam inanimatis [illegible] viuentibus, sibi tractanda proposuit: sed quoniam variæ naturalis corporis species varios [illegible] habẽt generationis modos, quibus in. [illegible] oriuntur, eosq; omnes cognoscere oportet philosophum naturalẽ, ideò postea [illegible] de singulis docuit, quomodo elemen. [illegible] tur, quomodo mista, quomodo [illegible] & [illegible] a, & [illegible] primus eam generationem, [illegible] qua [illegible], & [illegible] um [illegible] ertium, [illegible] edi [illegible] habitu a [illegible] medrũ proferrem [illegible] & [illegible] obscurissima aliquid luminis afferre pro [illegible] emus quoniam [illegible] hac re [illegible] in initio 4 [illegible] stia [illegible] ipsam A [illegible], vt ea B optimè, si fieri possit, intellecta possimus omnia, quę de hac re dicturi, ac ratione ex natura rei deducta ostensuri sumus, tanti quoq; philosophi auctoritate comprobare: quę vero de hoc alij complures, acerrime etiam inter se disputantes, & altercantes conscripsere, cum [illegible] emus illa enim quæ vana, & [illegible] esse iudicabimus, omissa penitus [illegible] autem aut vera, aut ad veritatem [illegible] endam [illegible] arbitramur, ea bre- C [illegible] & expendemus. in omnibus [illegible] emur, vt omnes facile intelligere possint, nos nullo controuersandi, aut detrectandi [illegible] sed philosophiæ ac veritatis amore, & [illegible] gratia hanc disputationem instituisse. Agemus autem priùs de generatione, eiusque naturam, ac definitionem declarabimus, omnesque in ea orientes difficultates soluemus; deinde vero eadem methodo loquemur separatim de putredine. hoc enim interest inter D amplissime sumptam generationem, & eam, [illegible] propria est, quod latè sumpta gen[illegible] rius rei corruptio; id- [illegible] autem [illegible] Aristoteles genera- [illegible] & [illegible] non sic [illegible] generationes; [illegible] quatenus est absolutè g[illegible] rei corru- p[illegible] non est tamen [illegible] E ita nec misti [illegible] misti corrup[illegible] colligitur ex his dict[illegible] nus; generatio enim vni[illegible]

eiusdem secundùm numerum, neq; eiusdem secundùm speciem, sed alterius specie differentis, quocirca generatio animalis non est animalis corruptio; distinctas igitur tract. .on nes, distinctasq; definitiones postularunt generatio misti, & putrefactio, vt in 4 Meteorolog. videre est, propterea quod generatio misti non est alterius putrefactio; sic etiam generationi animalium contraria est mors, quæ est animalium interitus; attamen Arist. in diuersis etiam, ac separatis libris vtranq; consiterauit, generationi enim animalium quinq; ab ea inscriptos libros dicauit, de eorum autem interitu egit in libello de vita & morte; igitur nobis quoq; seorsum de misti generatione, ac de eiusdem interitu agendum est.

Definitio generationis misti.
Cap. II.

GENERATIO misti, de qua dicendum propositmus, species est illius generationis, cuius definitionem in lib. de Ortu & interitu talem legimus, generatio est mutatio totius nullo sensili manente vt subiecto eodem: quoniam igitur in definitione speciei est genus, ideo Arist. quando in principio 4. Meteorol. generationem misti definiuit, dixit esse mutationem, absque dubio talem mutationem intelligens, nempe quando totum mutetur in totum; substantia namque elementorum mutatur in substantiam misti: propria autem materia misti, quatenus mistum est, sunt quatuor elementa, quatenus humida & sicca sunt; iam enim diximus has esse qualitates passiuas, & conditiones materiales, quæ propriam misti materiam cōstituunt, mistum enim constat ex quatuor elemētis prout sunt humida & sicca: agens autem proximū vel remota, & vniuersalia agētia omittamus, sunt duæ aliæ elemētorum qualitates, calidum enim & frigidum contemperata agunt in siccum & humidum, tanquam artifex in materiam, eam elaborando, & commiscendo, & terminando educunt formam misti, & ita mistum generant: hoc enim discrimine distinguere mistum, & viuens aliàs diximus, quod mistum, & omne inanimatum corpus a virtute elementari tanquam agente proximo generatur; at animatum non ab elementari, generatur, sed à virtute cœlesti, quæ [illegible] insita est, ita vt in generatione viuentis [illegible] elementares qualitates [illegible] terræ, agens autem proximum [illegible] stis, nēpe calor vitalis [illegible] qui proportione respondet elemento stellarum [illegible] generationi misti quæ [illegible] mistum est [illegible] elementares [illegible] mistas, & [illegible] materiam idoneam [illegible] tuunt, è qua [illegible] forma misti, agens autem proximum [illegible] eandem elementorū q[illegible] contemperatæ, calor, & frigus &

quia agens non agit in materiam, nisi [illegible] dominetur, ita vt eam regere possit, ideo si generandum sit mistum, oportet actiuas qualitates dominari passiuis; illudq; dominium varium est, & varias habet rationes, seu proportiones pro diuersis mistorum naturis, ex quadam enim statuta proportione imperij actiuarum in passiuas generatur hoc mistum, ex alia verò aliud, ideo finis generationis misti est ipsa misti forma, sicut omnis generationis causa finalis est forma generanda. Has omnes causas expressit Aristot. in definitione generationis misti, quæ ob id perfecta, & omnibus numeris absoluta definitio est, nempe, generatio est mutatio a virtutibus actiuis, quum rationem habuerint, ex subiecta materia vnicuiq; naturæ; deinde hanc statim declarans inquit subiectam materiam esse duas qualitates passiuas: nomine igitur mutationis significauit genus, quod formæ locum habet, scilicet generationem substantialem, quæ in lib. de Ortu & interitu definita est; duas actiuas qualitates [illegible] vt causam efficientem proximam, duas passiuas vt materiam; causam autem finalem, quando ait [*vnicuiq; naturæ*] forma enim, quæ [illegible] rei natura, est finis [illegible] propter eius eductionem fit [illegible] actiuarum [illegible] passiuarum: sensus ergo huius definitionis [illegible] generatio misti est mutatio [illegible] qualitatibus ex [illegible] materia, quando [illegible] rationem, ac proportionem [illegible] formæ educendæ conuenientem [illegible] aliamque & aliam proportionem requiri [illegible] pro diuersis mistorum naturis, vt considerantibus manifestum est.

Definitio generationis misti.

Quomodo sit intelligendum actiuarum qualitatum dominium in duas passiuas. Cap. III.

MVLTA in hac definitione ad plenam eius intelligentiam expendenda, & declaranda essent, sed quæ ad verba [illegible] considerat [illegible] do [illegible] tùm quæ [illegible] generationis [illegible] [illegible] tur [illegible] uentur, egere, atq; elaborare [illegible] quare [illegible] d int [illegible] tamul [illegible]

prima primi Auicennæ, quorum omnium sententiæ, & dicta hic referenda non sunt, sed pau ca præcipua breuiter tangere satis erit. Primùm quidem aliqui parum considerate loquentes dixerunt hoc dominium esse intelligendum secúdùm intensionem graduum, videlicet vt duæ actiuæ passiuas vincant intensione, veluti si diceremus sex gradus caloris vincere quatuor humiditatis. Sed hæc sententia, si bene perpendatur, vana, & impossibilis esse cognoscitur, quod alij plures animaduerterunt, inter quos Ludouicus Buccaferreus, & Petrus Pomponatius, qui in 4. Meteorolog. diffusam de hac re disputationem scripserũt: ea autem tribus potissimum fundamẽtis nititur, in quibus consentire omnes videntur. Primum est, latitudinem cuiuslibet qualitatis intensiua n finitam esse, datur enim summus calor, quo maior non datur, sic summum frigus, & summa humiditas, & summa siccitas. Secundum est, omnes harum qualitatum latitudines esse æquales, ita vt in quot gradus aliqua earum diuiditur, [illegible] qualibet aliarum diuidatur; proinde [illegible] sit octo graduum, sic & alia [illegible] g la octauus gradus [illegible] est, qualitates [illegible] non [illegible] simul existere. Ex his tribus suppositis co[illegible]unt omnem qualitatem siue summam siue [illegible], habere semper impletam totam octo graduum latitudinem etenim si summus sit calor, erit octo graduum si vero remissus, vt exempli gratia, sex graduum [illegible], necesse est vt duos habeat fri[illegible] quare [illegible] simul sumpti octo erunt [illegible] emissionem, seu abiectionem duorum graduum caloris, qui desunt, factam esse à duobus gradibus frigoris; sic si in aliquo sint quatuor gradus siccitatis, necesse est vt in eodem sint etiam quatuor humiditatis; si vero quinq; vnius, tres alterius contrariæ: sed cùm quatuor vnius esse quinq; alterius nullo modo possunt, quia sic ad summum nouem essent, & totam latitudinem excederent; dum enim [illegible] latitudinem non excedunt, non [illegible] co[illegible] ariæ se[illegible] amicitiam, ac temperamentum red[illegible] sunt, [illegible] est vna [illegible] litas [illegible] exempli gratia tres caloris [illegible] & q[illegible], eaque [illegible] compa[illegible] [illegible] calor [illegible]

[illegible]

[illegible] & sim[illegible]

[illegible]

[illegible] tres ca[illegible], qui desunt; nam [illegible] esse dicerentur, quartus ibi esset [illegible] & sine vlla pugna cum suo contrario & [illegible] gradum [illegible] [illegible] potest q[illegible] [illegible] [illegible] quoad [illegible] non quin-

A que. Ob eandem etiã rationem fieri non potest, vt duarum contrariarum qualitatum gradus simul iuncti totam latitudinem nõ adimpleant, vt si quis diceret in aliquo esse quatuor gradus caloris & tres frigoris, qui septem essent ad summum: hoc enim est impossibile; quia quatuor gradus, qui desunt, caloris, non possunt esse extincti, nisi a quatuor frigoris; non igitur tres tantùm ibi sunt frigoris, sed quatuor. His omnibus ita constitutis, de qui-
B bus hic disputandum non est, quoniam vera omnia esse fatebitur quisquis rite philosophari voluerit, falsitas prædictæ sententiæ facilè ostenditur: vel enim intelligunt, duas actiuas simul iunctas superare gradibus duas passiuas itidem simul iunctas, vel vtramq; seorsum acceptam superare vtranque seorsum acceptam, quorum neutrum dici potest non prius, quia per fundamenta iacta sunt æquales; calidum enim & frigidum simul iuncta o-
C cto graduum erunt, totidem erunt etiam siccum & humidum simul iuncta, e[illegible] comunctim non superant gradibus. n[illegible] alterum, quia si omnes sint æquales, nulla aliam vincet, vt si quælibet ponatur esse quatuor graduum, si vero inæquales, necesse est vincente calore passiuas vt frigus vincatur ab eisdem, non ergo dominari simul possunt ambæ actiuæ, si enim sint sex caloris, quinq; humiditatis, & tres siccitatis, vincet quidem ca-
D lor vtranq. passiuam separatim acceptam, sed frigus ab vtraq; vincetur, erit enim duorum tantùm graduum; deniq; per omnes modos discurrendo inueniemus fieri nunquam posse vt vtraq; actiua separatim superet vtramq; passiuam separatim acceptam; quare hęc sententia [illegible] reijciatur. Alij putarunt omnem vitari difficultatem, si [illegible] cto frigore in solo calore persistatur, dixerunt ergo imperium qualitatum actiuarum non esse de frigore intelli-
E gendum, sed [illegible] calore, vnde collegerunt omne mistum apud Aui[illegible] esse ab excessu calidum, & ab excessu humidum nitebantur autem testimonio Auicennę in prima primi doctrina sexta, cap. 3 & in sexto naturalium, vbi inquit frigidũ non ingredi opera naturæ tanquam agens, sed omnem operationem naturæ perfici [illegible] propterea quòd frigus efficit [illegible] us, omnis autem operatio naturæ [illegible] motu perficitur, quare ad [illegible] frigus. Sed de acti[illegible] quemur, in præsen[illegible] h[illegible] adducere testi[illegible] A[illegible] quarti Meteo-
[illegible] um &
[illegible] o
[illegible] attribuit, [illegible] o
[illegible]
[illegible] excell[illegible]
[illegible] mista exce[illegible]
[illegible] meta[illegible]
rata, [illegible] à magna vi[illegible]

Aliquorum opinio.

Confutatio.

Aliorum opinio.

Confutatio.

tæ sunt frigidissimæ temperaturæ, vt experientia docet: quamobrem etiamsi concedamus, solum calidum agere pro generatione misti, gradus autem frigoris, quotcunq; sint, nihil agere, fieri tamen non potest vt calidum semper dominetur vtriq; passiuæ, quoniam multa mista comperientur, in quibus calor ita debilis insit, vt gradibus superetur ab altera passiuarũ, aut etiam ab vtraq;: difficultas igitur integra manet, quale sit hoc actiuarum dominium in passiuas, quum præsertim videamus in aliquo misto tantam esse humiditatẽ, vel tantam siccitatem, quæ superet gradibus & calidum, & frigidum separatim accepta, neque per id stare quin illud sit verè, ac perfectè mistum. Ludouicus Buccaferreus prædictis motus difficultatibus inquit, imperium qualitatum actiuarum non esse intelligendum secundùm intẽsionem, neq; secundùm quantitatem, sed solùm secundùm virtutem. Sed hæc sententia mihi quidem videtur non carere difficultate, [illegible] per virtutem nil aliud intelligere potest, quam potentiam actiuam; hæc autem non potest maior, vel minor dici, nisi altera duarum rationum, aut enim ex maiore intensione, aut ex maiore extẽsione, seu quantitate, quoniam in maiori magnitudine plus est virtutis actiuæ: igitur qui fieri potest vt qualitates actiuæ dominentur passiuis secundum virtutem, si neq; intensione, neque quantitate excedunt? Ego puto optimã esse Pomponatij sententiam, quæ omnem difficultatem tollit, & ad eam reduci potest opinio Buccaferrei, qui veritatem sub nube vidisse, sed eam non omnino complexus esse videtur. Inquit Pomponatius, non esse necessarium vt qualitates actiuæ passiuas superent gradibus, sed posse earum alteram, vtpote calorem, licet humido remissiorem secundùm gradus, agere in humidum intẽsius tanquam in materiam, & ex eo aliquid generare; vt aliquod calidum tribus gradibus potest agere in materiam habentem quinq; gradus humiditatis, & ex ea aliquam misti formam educere; nam si sermo esset de actione contrarii in contrarium, vtiq; oporteret agens superare gradibus suum cõtrarium, [illegible] non fieret actio: ideò dicere Latini nostri [illegible] nullam fieri actionem a proportione minoris inæqualitatis, qua de re alias [illegible] de hac tamen in præsentia n[illegible] de actione in subiectam materiam [illegible] tem hęc materia debeat quibusdam [illegible] conditionibus prædita, & [illegible] & minus, incongrua, & æq[illegible] ratio intensionis co[illegible] materiæ c[illegible] tn[illegible]one conditionu[illegible] a[illegible] D[illegible] igitur est q[illegible] et [illegible] ria [illegible] passiuarum [illegible] are, & certos actiua[illegible] [illegible] paruus calor e[illegible] [illegible] nc generare non p[illegible],

A sed aliam possit: dictum igitur Aristot. non est intelligendum absolutè, vt scilicet actiuæ vincant passiuas secundùm gradus, hoc enim esse non posse iam ostendimus; sed est intelligendum respectu formæ generandæ & quantum illa postulat, ita vt quando adest illa proportio actiuarum ad passiuas, quæ pro huius formæ eductione requiritur, tunc dicantur actiuæ dominari passiuis: vt si exempli gratia statuamus oleum esse calidum quinq; gradi-

B bus, & humidum sex, plures sunt gradus humiditatis, quàm caloris; conueniens tamen est proportio pro eductione formæ olei; & ita dicitur calor dominari humiditati, [illegible] est, aptus esse ad educendam de [illegible] materia humida formam olei, ita vt si minor sumeretur calor, non posset, olei formam educere, sed aliam fortasse posset, respectu cuius dicerentur actiuæ dominari passiuis, at non respectu olei: hoc denotauit Aristot. in definitione,

C quando dixit [*ex subiectis materiis vnicuique naturæ*] sic enim significauit proportionem illam non esse absolutè [illegible] ratione graduum [illegible] respectu formæ generandæ. Ad hoc [illegible] si Buccaferrei sententia reducatur defendi potest, nempe si per virtutem intelligat potentiam productiuam respectu [illegible] formæ [illegible] absolutè, & indi[illegible] respectu [illegible], ipse tamen hoc non exp[illegible]it.

D

De actione frigidi in generatione misti, aliorum opiniones, & argumenta. Cap. IV.

CAETERVM ad plenam eorũ intel[illegible] tiam, quæ ab Aristot. & a nob[illegible] a sunt de actiuarum qualitatum imperio in passiuas, c[illegible] considerandum est quæ sit [illegible] fri-

E gidi in generatione misti; num v[illegible] & calor & frigus per se agere dicantur, an [illegible] calori [illegible] actio attribuenda sit, non a [illegible] per accidens: hac [illegible] lo[illegible] ph[illegible]rum & medic[illegible]rum [illegible] controuer[illegible] c[illegible]unt Ante o[illegible] [illegible] di[illegible] animaduer[illegible] est, nos [illegible] generat[illegible] pat[illegible] [illegible] pri[illegible] a[illegible] [illegible] Aristot[illegible] [illegible] co dictu[illegible] sumu[illegible] Loq[illegible] tem d[illegible] [illegible] m[illegible] qu[illegible] [illegible] am[illegible] oc[illegible] [illegible]e-

Buccaferrei opinio.

Confutatio.

Pomponatij opinio vera.

In lib. de reactione.

Defensio opinionis Buccaferrei.

[illegible]

mogeneum mistum, cuius generationem in præsentia considerandam suscepimus; etenim omne heterogeneum est animatum, & ex pluribus talibus homogeneis constitutum, de quo hîc non loquimur: nec ob id de solo inanimato misto homogeneo nunc sermonem facimus, sed absolutè de omni misto homogeneo siue animato, siue inanimato; non enim solùm de metalli, vel lapidis generatione sermo nobis propositus est, sed etiam carnis & ossis; ita tamen vt hæc non vt animata, sed solùm vt mista nobis consideranda proponamus, nempe quomodo in eis producatur non quidem anima, sed sola forma mistionis, & quomodo eadem intereat, hac enim ratione hæc omnia eandem considerationem subeunt. De hac igitur misti homogenei quatenus talis generatione loquendo, non satis liquet quomodo frigidum sit actiuum. Auerroes in sua paraphrasi in 4 Meteorolog. apertè dicit [illegible] nõ agere per se, nisi corruptionem, sicut calor agit generationem, videtur enim contrariorum agentium contrarias esse debere operationes, [illegible] concoctione videmus, fit enim [illegible] calido concoctio autem per se a [illegible] concoctio, nisi per accidens, vt quando ab externo frigore colligitur in ventriculo, & concentratur calor animalis, & [illegible], & validior ad concoquendum. Si igitur ad misti generationem concurrit frigus vt temperet, & moderetur calorem, quia non omnis calor aptus est ad quamlibet formam educendam, sed determinatus, & [illegible] modis remissus, prout [illegible] summus autem calor est corruptiuus [illegible] nullam generare, nisi ignem. Hanc igitur Auerrois sententiam plures sequuntur & dicunt generationem misti attribuendam esse soli calori, non frigori, quoniam frigus non generat, nisi per accidens, quatenus calorem contemperat, & moderatum reddit. Sententiam hanc [illegible] probant nonnulli recentiores & aduersus eam tribus argumentis vtuntur. Primũ est Aristot. intus in 1. contex 4. Meteorol. vbi dicit [illegible] esse actiuum non ea tantùm ratione qua [illegible] calo[illegible], sed quarenus terminat, congregat, & transmutat, putat igitur frigus agere etiam per se, non tantùm per accidens. Secundo [illegible] argumentantur [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] calorem quemadmodum [illegible] calor in [illegible] misti locum habet vt remittens frigiditatem. Tertio argumentum sumunt a discrimine mistionis & generationis misti [illegible] inter eu[illegible] exce[illegible] qua[illegible] tatum [illegible] vt A[illegible] & [illegible], & in contex 48 lib. 2. hoc

Auerrois opinio.

Recentiorum contra Auerroem argumentum primum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

A autem non fit, nisi per actionem inter se, & mutuam remissionem qualitatum elementarium contrariarũ; nam & calor remittit frigus, & frigus calorem, & siccitas humiditatem, & humiditas siccitatem: hæc igitur mutua remissio, & contemperatio non in generatione fit, sed in mistione, quoniam in generatione non comparat Aristot. cõtrariam cum sua contraria, calorem cum frigore, & humiditatem cum siccitate, sed ambas simul sumptas, calorem &
B frigus, cum ambabus simul sumptis, humiditate & siccitate, vt agentes cum patientibus: hanc igitur esse inquiunt causam communis erroris, quòd non distinguunt mistionem à generatione misti; in sola enim mistione fit illa remissio mutua contrariarum qualitatum quæ in generatione non consideratur, in qua ambæ actiuæ iam commistæ, & factæ amicæ suam operationem exercent in passiuas: non igitur officium est frigoris in generatione calorem remittere. His argumentis ducti [illegible] a-
C liam sententiam ruentur, & inquiunt generationem posse dupliciter considerari, vno modo vt formæ substantialis introductionem, altero modo cum præuia alteratione, & in [illegible] quidem eductione dicunt nullam esse frigoris actionem, at in præuia alteratione non minus per se frigus locum habere, quam calorem; facit enim constantiam partium, terminat, & vnit humidum cum sicco, & prætere-
D rea calorem cohibet, ac detinet intrinsecus, ne euanescat: quocirca etiam frigus in generatione misti actionem per se habet ratione præuiæ alterationis. Alij verò etiam maius quiddam ostendere voluerunt, nempe frigus in eductione formæ misti habere actionem per se, & [illegible] hoc argumento: si ponatur homo in aere frigidissimo, vel in frigidissimo [illegible], ita [illegible] ab illo frigore interficiatur, erit à [illegible] forma hominis interempta, & e-
E ducta forma cadaueris; ergo frigus per se agit eductionem formæ.

Illorum recentiorum opinio.

Aliorum opinio.

Eorum argumentum.

Vera sententia de actione frigidi, & eius declaratio. Cap. V.

EGo hac re diligentissimè cõsiderata, quã difficultatis plenam esse non inficior, verum esse arbitror opinionem Auerrois, quam complures sequuntur: sed ad perfectam veri[illegible] oportet non solùm bi[illegible] ne vti, [illegible] fecerunt, sed tri[illegible] cadere in considerationem p[illegible] & [illegible] generationi, & ge[illegible] formæ substantiæ & [illegible] contingentes misto iam [illegible], quas Aristot. in contex 4 Mete[illegible] proposuit [illegible] vero con[illegible], & [illegible] etiam [illegible] [illegible] [illegible] dua pa[illegible]

ipsa generatione, quæ eductio formæ est, ordiantur, concedere plures videntur eam à solo calido fieri, & ad eam frigus per se nullam operam contribuere, sed solùm per accidens, quatenus calorem moderatur, eumq; ad illam formam educendam idoneam reddit; siquidem calor generatiuus est, frigus vero corruptiuum: videmus enim Cœlum, quod ad omnium generationem concurrit, non agere nisi calore, & in reditu Solis ad nos omnium rerum generationem fieri per calorem, in recessu autem corruptionem propter frigus. Hanc sententiam ego verissimam esse puto, sed dum hoc dicimus, nō video cur non idem dicere cogamur de alteratione præuia generationi; quoniam calor non alia ratione formam educit, nisi alterando materiam, & inducendo illas qualitates, quas forma substantialis statim insequatur: calor enim non agit nisi vt instrumentum primarij agentis, quare eductio formæ tribuenda potius est agenti primario, quòd calore vt instrumento vtitur, quàm ipsi calori; præparatio vero per alterationem calori magis attribuenda est quia per eam fit proxima eductio formæ: pugnantia igitur dicere videtur quisquis dicat à solo calore formam educi, præuiam vero alterationem fieri per se & à calore, & à frigore: sed res clarior fiet, si modus declaretur, quo calor pro formæ introductione materiā præparat. Certum est misti homogenei generationem consistere in mistione perfecta humidi cum sicco, perfectam dico, quantum forma generanda requirit: sed hæc non potest fieri, nisi à calore; calor enim extenuat, ita vt miscibilium particulæ commisceri possint, nam alia forma maiorem humidi cum sicco permistionē, alia minorem postulat, proinde alia maiorem calorem, alia minorem: hinc fit vt in aliquibus tanta sit permistio, vt vix vnquam possint siccum & humidum separari, ideo illa diutissimè durant, quia putredini minimè obnoxia sunt, vt alia eiusmodi, vt oleum, & res aliæ viscosæ, nam viscositas prouenit ex magna humidi cum sicco permistione: validam etiam habent permistionem metalla, præsertim argentum, & aurum, quæ ob id, & propter congelationem diutissimè seruantur. Si ergo generatio misti consistit potissimum in permistione sicci & humidi, vt possint particulæ commisceri, & formam [illegible] autem calore fit extenuatio, vt [illegible] re per se fit præuia alteratio [illegible] per accidens; siquidem per se [illegible] rationem con[illegible] ad[illegible] dem at [illegible] dit extenuationem, & in minimas partes [illegible] uisio [illegible] se est potiùs contra [illegible] ge[illegible] tamen ad [illegible] [illegible] postulat: quat[illegible] ca-

Quomodo calor formam educat.

Viscositas.

lor sit, siue intensus, siue remissus, [illegible] per se attribuitur & generatio misti, & præuia ad eam dispositio, hoc enim ostenditur ratione sumpta à fine: finis est eductio formæ misti, hæc fieri non potest absq; conueniente commistione humidi cum sicco, hæc non fit nisi per attenuationem, & hæc fit à solo calido, & quælibet attenuatio à quodam statuto gradu caloris; igitur solus calor per se, & quatenus est calor, tum formam misti de materia educit, tum prius materiam præparat per alterationem præuiam; frigus vero non per se agit, sed solum contemperando calorem: hoc autem maximè confirmatur considerando naturam, & primam originem caloris, & frigoris, de qua alio in loco fusè loquuti sumus: quum enim hæ duæ qualitates ex actione cœlesti in inferioribus corporibus oriantur, cœlestis autem actio non generet nisi calorem, frigus [illegible] caloris priuationem insequitur, & oritur ex priuatione actionis cœlestis, proinde respectu caloris habet [illegible] cum priuationis [illegible] fit, vt hæ duæ qualitates commistæ & contempe[illegible] [illegible] generan[illegible] [illegible] materia ad eorum generationem, & [illegible] temperamentum absolute [illegible] calor, licèt [illegible] possit frigidum appellari, [illegible] lumine, ac tenebris ma[illegible] in aere & maius, & minus, & [illegible] horum quodli[illegible] tenebra, quia tenebra [illegible] priuatio luminis, comparatione tamen maioris luminis solemus aerem minùs luminosum vocare tenebrosum. In qualibet igitur caloris & frigoris temperie [illegible] caloris gradus generatiui sunt: quàuis [illegible] possint habere commistos plures frigoris gradus, ab eis tamen non impediuntur [illegible] ad amicitiam omnes redacti [illegible] qualitas vna, quæ respectu generat[illegible] sti dicitur remissus calor: quod si [illegible] menti [illegible] generatiuum, iam dicimus [illegible] de simplicium generatione non loqu[illegible] [illegible] [illegible] quoniam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] rio, ac per se [illegible] tis, & per accidens [illegible] [illegible] & [illegible] potest [illegible]

In lib. de region. aeris cap. 6 & toto libro de calore cœli.

Frigus est priuatio caloris.

[illegible] frigus [illegible]

tio enim fit per se a frigido, & videtur frigidum tribuere vltimũ complemẽtum rei iam per calorem genitæ, quatenus dat aptitudinẽ ad actum secundum, ad operationem, quæ est vltimum rei complementum; sed actum primum producere non potest, quemadmodum diximus: id autem declarat Auerroes exemplo rerum artefactarum: faber ærarius volens ex ære aliquam figuram efficere, non potest æri figuram illam tribuere, nisi liquefaciat metallum illud, neque hoc prçstare potest, nisi per calorem; sed acquisita figura opus illud consistentiam non haberet, nec prçberet quæsitam vtilitatem, nisi congelaretur, & induraretur à frigore: ita etiam illi qui efficere volunt ensem aptum ad incidendum, calore priùs vtuntur molliente ferrum, vt possit illam figuram & illud acumen recipere; postea verò intingunt illud in aqua, vt à frigore duritiẽ consequatur, qua fiat ensis ad pugnãdum, & ad incidendum idoneus: tale quiddam inquit Auerroes euenire in natura, generat enim metalla per calorem extenuantem, & duorum halituum particulas commiscentem; sed postea [illegible] metallo aduenĩens frigus indurat ipsum, & dat ei complementum, vt diu conseruetur, & vt ad humanos vsus aptum sit, sed non dat formam substantialem, quia hæc per se educitur actione caloris, remissi tamen a frigore, vt dictum est.

Responsio ad argumenta recentiorum. Cap. VI

ARGVMENTA verò recentiorum faciliè soluuntur. Ad primum dicimus, Arist. in [illegible] illo contextu 4. Meteorolog. adduxisse exempli gratia plures calidi & frigidi operationes in misto iam constituto, tanquam manifestiores (nam illæ, quæ fiunt in generatione misti, occultiores sunt) has autem etiam a frigido per se posse fieri iam diximus, & [illegible] clarissima, saltem in pluribus, quare non est necesse dictum Aristotel. verum esse etiam in generatione misti: quemadmodum [illegible] de calore tueri possumus, [illegible] agat per se, quum [illegible] manifestũ [illegible] per accidens [illegible] de frigore [illegible] sententiam Aristot. [illegible] operationes [illegible] omnes A[illegible] dicimus [illegible] gene- rat[illegible] locum [illegible] do [illegible] alias [illegible] pe- ra[illegible] mus enim [illegible] contrarii [illegible] re- [illegible] in generatione misti frigus lo- [illegible] refrigerans [illegible] um, nempe mo- [illegible] do calo[illegible] secundum alias [illegible] operationes [illegible] quomodo se ha- [illegible] Tertium [illegible] stat [illegible] cum [illegible]

Ad primum.

Ad secundum.

Ad tertium.

quia re distingui non possunt: quoniam igitur non potest fieri mistio absque misti generatione, necesse est, vt, si in mistione frigidum agit in calidum, & refrigerat, hoc idem simul in generatione facere dicatur: sed de hoc quoque posteriùs dicemus, & considerabimus an differat mistio à generatione misti, & in quonam differat, ibique ostendemus necessarium esse in generatione misti vt calidũ agat in frigidum. Ad postremum autem argumentum ab aliis adductum ad probandum frigus in ipsius quoque formæ misti eductione agere per se, puto optimam esse responsionem, quam prædicti recentiores adducũt; & miror quomodo Pomponatius in 4. Meteorolog. dubitatione duodecima dicat esse ita difficile argumentum hoc, vt neque ipse soluere illud potuerit, neque Antonius Trapolinus eius preceptor olim in Patauino gymnasio professor ordinarius, & magni nominis vir. Dico enim cum illis recentioribus nullam in animalis interitu nouam formam educi, sed manere in cadauere formam misti [illegible] eandem, quæ in viuente fuerat, siue vnam siue plures, & per hanc solam cadauer constitui, sed eam tunc primùm incipere formæ officio fungi, quum antea sub anima officio tantùm materiæ fungeretur: quoniam igitur nõ negamus frigus per se corrumpere, sicut calor per se generat, ideo dicimus interempto animali à frigore nullam fuisse frigoris actionem, nisi interimẽdo animal per destructionem formæ, quæ est anima, factam per extinctionem caloris animalis; formam autem nullam esse eductam, quæ ibi prius non fuerit; quare nil tunc operatur frigus, nisi interitum, nullam enim formam educit, quia nulla tunc educitur; proinde nec vllam facit præuiam alterationem eductioni formç, sed solùm recessui formæ animalis.

Ad argumẽtum aliorum.

De modo actionis, quo duæ actiuæ agunt in duas pa[illegible]. Cap. VII.

CAETERVM ex his, quæ de actione frigidi hactenus dicta sunt, duæ magnæ [illegible] difficultates oriuntur, quas omnino [illegible] oportet: vna est de modo actio[illegible] [illegible] quæ [illegible] agere dicuntur in duas [illegible] generatione misti; altera verò, [illegible] misti, & mistio: his enim [illegible] generationis de- [illegible] Prior diffi- cultas [illegible] omnibus concesso, [illegible] quæ [illegible] re- ce[illegible] quæ [illegible] operatio- nes nisi [illegible] in o- m[illegible] c[illegible] de [illegible] nou[illegible] ca[illegible] de[illegible] per c[illegible]

liter si alias omnes in primo contextu 4. Meteorologicorum ab Arist. nominatas secundas operationes spectemus, nulla illarum est, quæ non per calefactionem à calido, & per refrigerationem à frigido producatur: hoc igitur ita constituto dicendum videtur etiam in generatione misti duas actiuas edere omnes operationes per medias calefactionem, & refrigerationem, tam in præuia alteratione, quam in eductione formæ: sed quomodo hoc esse possit, non est explicatu facile, & magnum dubium excitat à nemine hactenus consideratum, nedum solutum: quod quidem locum habet, non minùs si dicatur frigidum agere per se in generatione misti, quã si solum calidum; nam si & calorem, & frigus per se agere dicamus, & secundas vtrunque operationes edere, necesse est eas edi per primas, quo fit vt idem corpus necesse sit simul eodem tempore, & secundùm easdem partes calefieri, & refrigerari, quod ne imaginabile quidem est. quod si quis dicat has duas qualitates non pugnare amplius inter se, sed factas esse amicas, immò vnam esse factam; non o[illegible] tollitur difficultas: qui enim fieri potest vt hæc eadem qualitas simul calefaciendo, & refrigerando edat omnes secundas operationes, tum illas, quæ ad calorem, tum illas quæ ad frigus pertinent? si verò dicamus (quod iam demonstrauimus) qualitatem illam mediam pro generatione misti non agere nisi vt calorem, adhuc difficultate vrgemur: nam si à calore nulla potest secũdaria operatio prouenire, nisi per calefactionem mediam, necesse est calorem illum remissum, & à frigore temperatum non agere in siccum & humidum, nisi priùs calefaciendo; nil autem calefit; nisi frigidum esse statuatur; ergo idem est simul cal[illegible]um, & frigidum, neq; [illegible] est [illegible] contemperatio, & amicitia, si adhuc te[illegible] pugna calidi cum frigido, & actio cali[illegible] frigidum cum re[illegible]ctione frigidi in cali[illegible]: quod si hoc concesso dicamus temitti iterum calidum a frigido sicci & humidi, ad[illegible] eadem difficultate laboramus; nam calor ita remissus non aget in siccum, & humidum, nisi per calefactionem; erit ergo a[illegible] pugna calidi cum frigido, & sic in infinitum pro[illegible]diemur.

Dubium (margin, beside "ne, quam in eductione formæ")

A B C D E F (marginal section letters between columns)

Solutio. In hac difficultate quum e[illegible] nemo cõsiderauerit, dicam e[illegible] [illegible] sentiam. Credo distinguẽdam ess[illegible] primarum qual[illegible] actionem; duplex enim ab[illegible] est, vna immanens, altera transiens: [illegible] est contra[illegible] in co[illegible] est necessari[illegible] siens quia n[illegible] p[illegible] agere in [illegible] contra[illegible]um, q[illegible]d quidem est im[illegible] sed actio a[illegible] in materiam p[illegible]anen[illegible], qu[illegible]em dic[illegible] Aristot. [illegible]tioni dari actionem na[illegible] naturalibus, in [illegible] im n[illegible] non v[illegible] mani[illegible] vt ar[illegible] hoc d[illegible] natura [illegible] art[illegible]

Primarum qualitatum duplex est actio.

quòd in arte artifex non est insitus materiæ, sed extra est, at in natura inest artifex in materia, in quam agit, sic in semine humano inest humana natura nõ vt forma, sed vt artifex, sic etiam de aliis. Duo hi actionis modi notari possunt in generatione misti: apposita namque elementa inuicem necesse est vt per contrarias qualitates agãt & patiantur, & fiat calefactio, & refrigeratio, & humectatio, & exsiccatio; eaq; est actio transiens, quia nõdum est facta elementorum vnio, sed distinctæ adhuc sunt eorum naturæ, & vnum agit in aliud tanquam contrarium in contrarium separatũ: quoniam autem maximam agendi vim habẽt calidum & frigidum, ideo absoluitur primo loco horum contemperatio, qua fit qualitas vna media, quæ vocatur temperatus calor, qui postea agit in siccum & humidum, vt illa variat, ac terminet pro formæ misti eductione; & hæc secunda actio non potest amplius esse transiens, sed est imman[illegible], quippe quum æquè omnibus elemẽtis insit qualitas illa media prouen[illegible]ens ex vnione ca[illegible]di & frigidi: quare hæc vna omni[illegible]m qu[illegible]itas a[illegible] eadem elemẽta vt [illegible]cca & [illegible]umida. & est a[illegible] tanquam [illegible]siti a[illegible]tri[illegible]s in materiã, qualis i[illegible]a est, quam in [illegible]ine co[illegible] in[illegible], sed non amplius vt contrar[illegible] in c[illegible]arium: quando enim qua[illegible]a[illegible]a [illegible]a agẽdo edit in sicco & humido sec[illegible] [illegible]nes, non amplius calefacien[illegible], aut [illegible]ndo agit, sed secũdas qualitates produ[illegible]t non per primas, quoniam a[illegible] a[illegible]io[illegible]e immanente, quæ redigi videtu[illegible] ad i[illegible]am acti[illegible]n[illegible]m, quæ per emanationem fieri dicitur, q[illegible] potest aliquid agere in seipsum, vt aliàs diximus de grauium & le[illegible] motore naturali: ideo deceptus est Suessanus dicens passiuas qualitates reagere in actiuas; reactio enim non habet locum, nisi in acti[illegible]ne transeunte, quæ est contrarij in con[illegible], non in actione artificis vt agentis in mate[illegible]ã, quæ non est vt in contrarium, sed fit per quãdam e[illegible]nationem, quema[illegible]modum [illegible]mu[illegible]. Decepti etiam [illegible] a[illegible] o[illegible] n[illegible] [illegible]e[illegible] ti[illegible] qui in sua int[illegible] se alter[illegible] n[illegible] in [illegible]em q[illegible] a[illegible] [illegible]a[illegible] a[illegible]um di[illegible]inct[illegible] uc[illegible] munt c[illegible] cal[illegible]em [illegible] [illegible]igore co[illegible] m te[illegible] n[illegible]re [illegible] [illegible]m & hu[illegible] en[illegible] h[illegible] ca[illegible]m [illegible] p[illegible] [illegible], & e[illegible] calefacere [illegible]ul, & [illegible]e a[illegible] pore eandem rem, [illegible] lo[illegible] remissione [illegible] m [illegible] æ o[illegible] [illegible]ssima[illegible]nt. [illegible] p[illegible], vt [illegible] [illegible]pe[illegible]

Suessani error.

Al[illegible] [illegible] error.

Non omnis actio est in contrarium.

ne calefactione, vel refrigeratione. Si quis autem obiiciat, omnis actio in rebus naturalibus est contrarij in contrarium; hoc nos inficiari possumus, nam agens æquiuocum non est contrarium patienti, qualis est artifex cuiusque operis artificiosi, & cuiusmodi sunt plura agentia naturalia; Cœlum enim agit in hæc inferiora, neque est illis contrarium: sic duæ actiuæ qualitates sunt agentia æquiuoca, quatenus in passiuis edunt secundas operationes, quare non est necessarium vt aliqua ibi insit contrarietas actiuarum eum passiuis: sed dicere etiã possumus, id in omni elementari actione verum esse aut formaliter, aut (sic enim loqui liceat) suppositiuè; actio enim actiuarum in passiuas si formaliter non est actio contrarij in contrarium, saltem præsupponit factam prius actioné transeuntem, quã diximus, calidi in frigidum, & frigidi in calidum. Videntur autem hæc omnia locum habere etiam in alijs actiuarum qualitatũ operationibus in misto iam cõstituto, vt in liquefactione; præcedere namque oportet actionem caloris ignei in metallum, quæ sit calidi in frigidum, proinde actio transiens; talis enĩ in ipso misto iam genito nulla existere potest tanquam immanens, quia iam est facta naturæ vnio, quare ibi nullã est amplius contrarietas; patitur igitur metallum ab agente externo, ab igni, & prius calefit, postea ex calefactione liquefit, & ea metalli liquefactio non insequitur immediatè caloré ignis externum, sed calorem metalli internum ab igne productum; quare patitur primò metallum vt frigidum ab igni calido agente actione transeunte, deinde calorem in meta[illegible] genitum insequitur liquefactio, tan[illegible]am acti[illegible] immane[illegible], & per quandam emanationem [illegible] sed non per aliam mediam calefactionem [illegible] etiam fit metalli congelatio ab externo frigore per ipsius metalli refrigerationé, quam insequitur congelatio absque alia refrigeratione. Patet igitur primas operationes primarum qualitatum semper esse contrarij in contrarium, & transeuntes; secũ[illegible]as vero esse actiones ar[illegible] materiam, & immanentes, [illegible] non esse contra [illegible] m, nisi vt [illegible] dictum [illegible] omnis [illegible] elementarium vel est contrarij in cont[illegible], vel præsu[illegible]ponit actionem [illegible] contrarij in c[illegible]; quia [illegible] præsupponunt [illegible] in misto iam genito, quam [illegible] quæ sunt pro constitu[illegible], seu [illegible] quare sublata [illegible] hac [illegible] omnis difficultas. Sed [illegible] præterea [illegible], aliam quoque dari [illegible] nem transeuntem, quæ non est cõtrarij in contrarium, sed similis in simile [illegible] eius [illegible] non est generare, vel de[illegible] id conseruare, ob [illegible] [illegible] actio non [illegible] [illegible] ex eo res cla-

Datur actio etiam similis in simile.

rior fiet: generatur in cauernis terræ aurum hoc pacto; ex duobus halitibus referentibus naturas quatuor elementorum commistis fit primo loco actio calidi in frigidum, & frigidi in calidum, vnde prouenit qualitas media, id est, calor mediocris agens postea in siccum, & humidum; sed non perficeretur hæc actio, nisi calor ille conseruaretur, ne minueretur, vel dissiparetur; conseruatur igitur calor ille à calore cœlesti, ita vt tandem suam operationem absoluat: ita in fœtu existente in vtero inest calor internus pro generatione animalis, sed ille dissiparetur, nisi conseruaretur à calore fœminæ fouente, & ita absoluitur generatio. Patet igitur duas esse actiones calidi transeuntes; vnam, qua agit in frigidum ad generandum calidum; alteram, qua agit in æquè calidum ad ipsum conseruandum, quæ dici posse videtur continua generatio eiusdẽ caloris: hac ratione Cœlum est agens vniuersale in omnium sublunarium generationibus quum enim omnes calore absoluantur, hic in agente particulari conseruatur à calore cœlesti, hoc est, genito à Cœlo per motum, & per lumen, vt alio in loco declarauimus: hac igitur ratione virtus elementaris est secundariũ agens, quia vel est producta, vel saltem conseruata à virtute cœlesti, tanquam ab agente primario, & remotiore.

In lib. de Calore cœlesti.

In quo differant mistio, & generatio misti aliorum sententiæ & argumenta.

Cap. IIX.

SEQVITVR vt consideremus, an differant mistio, & [illegible]ne[illegible]atio misti, ac si differant, [illegible]uo differa[illegible]. Fuit hac de re his te[illegible]po[illegible] [illegible] magna controuersia inter Th[illegible] Erastum, & Archan[illegible] Mercenarium, vt legere est in eorum [illegible] in publicum editis de putredine. Erast[illegible] [illegible] dem prorsus esse dicebat generationem [illegible], ac mistionem, nec aliunde argumentum sumere videbatur, nisi ex ipsa vocum significatione, quam exemplis aliarum similium confirmabat; nihil enim aliud esse videtur mistio, quam misti generatio, nec misti generatio aliud, quam mistio, [illegible] imaginari quidem possumus vnã [illegible] [illegible]: quemadmodum nil aliud est ædificatio, nisi ædium generatio, nil aliud [illegible] nisi generatio sanguinis, nil a[illegible] [illegible] compositi generatio, & [illegible] quæ generantur, dicere possumus. [illegible] Mercenarius demonstrare contendit [illegible] idem esse, sed [illegible] & argumentum [illegible] pot[illegible] ab earum definitionibus [illegible] quorum discrepantes sunt [illegible] absque dubio sunt; atqui [illegible] [illegible] mistionis, & generationis [illegible] ab Ar[illegible]

Mercenarij opinio.

nifestum est; ergo non sunt idem: patet autem diuersas esse conditiones, per quas definiuntur; nam in mistione elementa a se mutuò alterari dicuntur, quod non fit, nisi per actionem contrariæ qualitatis in suam contrariam, per quam se mutuò contemperant, tum calidum & frigidum, tum humidū & siccum, ita vt omnes ad mediocritatem redigantur; quamobrem in mistione locum non habet altera illa actio, quæ est duarum actiuarū in duas passiuas, sed sola actio contrariæ in contrariam; quo fit, vt in mistione omnes sint actiuæ, & omnes passiuæ: contrà vero in generatione misti nulla huius actionis consideratio habetur, sed alterius tantùm, quæ est duarum actiuarum in duas passiuas; hanc enim expressit Aristoteles in definitione generationis misti, nec vllam fecit mentionem alterius actionis, qua agit quælibet contraria in suam contrariam, siquidē huius actionis nulla in [illegible] 4. Meteorolog. habetur considera-tio. Præterea manifestum est (inquit Mercenarius) hæc tria distincta esse, elementorum alterationem, & vnionem, qua contrariæ eorum qualitates reprimuntur: deinde terminationem humidi cum sicco factam à duabus actiuis; ac denique productionem totius substantiæ misti; in primo quidem mistio consistit, generatio autem misti in secundo, ac tertio & necesse est primum illud præcedere, nempe elementorum iuxta positorum, & se tangentium mutuam alterationem, & qualitatum moderationem, quæ dicitur vnio, deinde fieri terminationem passiuarum ab actiuis, quæ est proxima dispositio ad substantiæ misti productionem, hoc est, ad eductionem formæ: tantum igitur abest, vt mistio sit idem, quod generatio misti, vt potius eam præcedat, imo ita præcedat, vt ne sic quidem proxima dispositio ad eam. Hæc summa est totius eorum argumentationis, sed præterea plurima etiam ab vtroque dicuntur ad alterius rationes soluendas: quæ nō refero, quoniam tędiosum admodum esset totam eorum prolixam disputationem in medium adducere, quum præsertim eam in eorum scriptis quisque legere possit.

Confutatio prædictarum opinionum, & veritatis declaratio.

Cap. IX.

EGO [illegible] re difficillima [illegible] iam meam profe[illegible] penitus [illegible] cui [illegible] assentior [illegible] vt extremis, [illegible] quæ mihi [illegible] difficultatem [illegible] mistioné, & [illegible] idem esse, [illegible] aût [illegible] aliud esse [illegible] con-

Opinio vera.

trariis argumentationibus Erasti & Mercenarij. Quoniam igitur & in mistione, & in generatione misti & substantiam, & accidentia cōsiderare necesse est, siquidem ex elementorū substantiis substantia misti constituitur, idq; non[ ]fit nisi per actionem & passionem primarum qualitatum; ideò & ratione substantiæ, & ratione qualitatum ostendo & in mistione cōtineri generationem misti, & in hac mistionem, proinde eas esse idem re, sed ratione distingui: quoniam enim diuersa respiciunt, diuersis modis definiendæ sunt: sic etiā patebit ratio, cur mistio definiri debuerit in 1. libro de Ortu & interitu, misti autem generatio non ibi, sed in 4. Meteorolog. Mistionis definitio hæc fuit, mistio est miscibilium alteratorum vnio; sed quia tota mistionis natura consistit in illa dictione, vnio, hæc quid significet, considerandum est. Putauit Mercenarius eam non significare productionem vnius substantiæ misti ex pluribus substantiis miscibilium, hæc enim est ipsa misti generatio, cui idem esse mistionem ipse concedere noluit, sed significare solam congregationem elementorum iam diuisorum in minima, antequam plures ipsorū naturæ in naturam vnam coalescant. Sed hæc eius sententia aduersatur Aristoteli, qui eam vt antiquorum opinionem reprobauit; illi namque dicebant, mistionem nihil aliud esse, quàm congregationem, seu iuxtapositionem miscibilium, quam difficultatem videns Mercenarius, nisus est eam effugere, & aliquam notare differentiam inter antiquorum, & suam opinionem, quam Aristotelis fuisse professus est: dixit autem discrimen consistere in illa dictione, alteratorum; nam antiqui dicebant mistionem esse diuisionem miscibilium in partes minimas, & earum congregationem, sed nullam ipsarum inter se alterationem considerabant; Aristoteles verò hanc considerauit, & voluit miscibilia esse per mutuam inter se actionem & passionem ita alterata, vt [illegible] contrariarum [illegible] bus sint omnes ad mediocritatem [illegible] [illegible] apud Aristotelem [illegible] non excluditur plu[illegible] [illegible] sed generatio [illegible] sententia [illegible] Aristote[illegible] [illegible] [illegible] sire, quem in [illegible] sicuti quælibet [illegible] partic[illegible] ta est aqua [illegible] la per habeat [illegible] nem: hoc tamen iuxta [illegible] [illegible] potest, quia [illegible] [illegible] [illegible] quæ [illegible]

Quid sit vnio.

Opinio Mercenarij.

Confutatio.

Mercenarij defensio.

peramentum, integræ igitur [illegible] manent in illo priori, seu temporis [illegible] naturæ, omnes elementorum formæ, quum forma misti nondum educta sit; formis autem adhuc existentibus elementa quoque existunt, & sunt adhuc ignis, aer, aqua, terra, vt erant priùs; non igitur per mistionem desierunt esse id, quod erant, quod tamen asserit Aristoteles, neq; totum illud est ὁμοιομερές, vt similiter asserit Aristoteles, sed potius est dissimilium partium, quum earú alia sit ignis, alia sit aer, **B** alia sit aqua, alia ve ò terra: omnino igitur fateri cogimur naturā mistionis in pluriū substantiarum vnione præcipuè consistere, hoc est, in earum mutatione in naturā, & substantiam vnam; at productio vnius substantiæ misti ex pluribus elementorum est absq; dubio ipsa misti generatio; itaq; dictio illa, vnio, in definitione mistionis posita misti generationem significat: quod etiam confirmare videtur illud participium præteriti temporis, al- **C** teratorum, quod significat iam præcessisse, & à mistione præsupponi mutuam illam alterationem per actionem, & passionem contrariarum qualitatum, ne[illegible] mal[illegible]ter cōsistere mistionis naturam sed in ipsa substantiarum vnitione: quare Mercenarius proculdubio hac in re lapsus est. Alium quoq; errorem cōmisisse videtur, quod asseruit mistionē non præcedere generationem misti tempore, sed solùm naturâ; tamen ex eius dictis ne- **D** cessario infertur præcedere etiam tempore, inquit enim illam qua [illegible] contemperationem esse mistionem ipsam, quam non statim sequitur generatio misti, sed [illegible] actio duarum actiuarum iam per mistionem contemperatarum in duas passiuas iam similiter contemperatas, per quam a[illegible] passiuæ terminantur, atque vniuntu[illegible] hanc proximam præparationem forma m[illegible] educitur: quoniam igitur actio hæc actiuarū **E** in passiuas non videtur nisi in tempore fieri posse, dicere enim subitam esse vanum est, nec fortasse cogitabile, fateatur necesse est, mistionem præcedere etiam tempore generationem misti, nihilominus seu [illegible]ore dicar, seu natura. aduersatur Aristotel[illegible] si- deramus; quoniam in illo p[illegible] existentium [illegible] elementorum ea [illegible] A[illegible] mistio [illegible] non p[illegible] **F** [illegible] generationis [illegible] enim aliud est [illegible] prod[illegible] substantiæ m[illegible] autem est [illegible] fuit [illegible] definitione mi[illegible] mistione [illegible] generationis [illegible] actiu[illegible] & passiuas:

Vera sententia.

Alius eiusdem error.

A quotirca congressus quoq; elementorum in generatione misti consideratur; hæc enim est mutatio quatuor substantiarum elemétorum in vnam misti substantiam: ex his igitur patet, generationē misti, & mistionem reipsa idem esse, quod Mercenarius negauit. Quod autem secundùm hanc ipsam substantiæ considerationem distinguantur ratione, quod Erastus nō vidit, facile ostendi; eadem enim mutatio, qua ex elementis generatur mistum, di- **B** citur & mistio, & generatio misti, sed alia, & alia ratione: quum enim elementa sint terminus à quo, mistū verò sit terminus ad quē, nomen mistionis magis elemēta respicit, nomen autem generationis magis refertur ad ipsum mistum, vt voces ipsæ declarant: nam mistio non misti est, sed elementorum, non enim misceri mistum di[illegible]mus, sed elementa; generatio autem non elementorum [illegible] mi- **C** sti, non enim elemēta tunc gene[illegible]tur, [illegible] stum; neque tamen est altera sine altera, misti enim generatio non est nisi ex elem[illegible] neq; hæc ita vniuntur, quin generetur mi[illegible] circa & generatio misti fuit comprehensa in definitione mistionis, sed [illegible], & prout respicit elementa, non mistum, cu[illegible] nondum distincta tractatio fiebat; & vicissim mistio in definitione generation[illegible] misti fuit comprehensa, prout respicit mistum, non tamen ex- **D** pressè, quia iam declarata priùs statuebatur, quocirca in vtralibet definitione vtraque significatur, sed vna expressè, altera verò vt cōnotata. Hinc etiam oritur aliud earum discrimē: quum enim miscibilia partim seruari dicantur in misto, partim nō seruari, sed interire in mistione, nomen generationis misti respicit elementa vt corrupta, siquidem generatio vnius e[illegible] alterius corruptio; nomen aūt mistionis respicit elementa vt seruata, quemadmodum Aristoteles in ea parte docet, cō- **E** mista enim dicuntur illa, que non penitùs interierunt. Ex his c[illegible] possumus rationē distinctionis harum d[illegible] tractati[illegible]um de mistione, ac de generatione misti: nam in libris de Ortu & interitu Aristotel. de elementis agit, quatenus sunt materia mist[illegible]ru quoniam igitur mistionis nomen respicit præcipu[illegible] elementa vt principia mistorum, & mistio p[illegible] di[illegible]r ipsorum elementorum, & [illegible] misti non aliter, quam vt **F** [illegible] eniunt: ideo conueniens, imm[illegible] fuit vt in eo libro, in quo elementa [illegible] principia e[illegible]iderarent[illegible] de mistione a[illegible]tur, & doceretur quid sit mistio: hoc autem [illegible] Aristote[illegible] Genera[illegible] niam d[illegible] & de vocatis ele[illegible] de iis, q[illegible] quod[illegible] enim [illegible] m[illegible] per co[illegible] nē, quę est [illegible] de [illegible]

Contra Erastum.

Ratio distinctionis tractationū de mistione, ac de generatione misti.

dum est; & quia mistio non fit sine miscibilium A intet se actione & passione, ideò de actione quoq; & passione est agendum; & quia nō fit actio & passio, nisi per contactum, ideo etiam de contactu agere oportet: propterea statim primo loco egit de contactu, secundo autem loco de actione & passione, tertio demum de mistione, deinde statim iu 2. libr. aggreditur tractationem de elementis tanquam de materia mistorum. Patet aūt in definitione mistionis significari nomine vnionis confusè ge B nerationem misti, & potius ratione termini à quo, quam ratione sui ipsius: licet enim illa vnio sit generatio misti, modus tamen, quo fit, ibi non declaratur, nec declarandus erat, nisi in quarto Meteorologico: non poterat enim declarari, nisi peculiariter in misto homogeneo, hoc enim primum generatur ex elementorum commistione, & est illius quarti libri proprium subiectum; in libris autem de Ortu & interitu agitur vniuersè de misto C absq; distinctione homogenei ab heterogeneo: quare illud etiam patet, definitionem generationis misti in 4. Meteorologicorum conuenientissime tradi, quum sit propriè misti finis artis, quod illius libri subiectum est; in 2 autem libro de Ortu & interitu videmus Aristotelem valde rudıter egisse de generatione mistorum, neque ipsius definitionem ibi tradidisse, quoniam hoc facere non poterat absque distinctione homogenei ab hete- D rogeneo, qua in eo libro vti conueniens non erat. definienda autem res ibi est, vbi distincte est declaranda, & cognoscenda, non vbi confuse; nil ergo aliud ibi de misti generatione docet Aristoteles, nisi constare mistum debere ex omnibus elementis; de modo autem quo ex iis generatur, ne verbum quidem facit. Hactenus ipsas elementorum, & misti substantias considerantes, ostendimus, mistionem, & misti generationem re ipsa idem es- E se, sed ratione distingui. restat vt ex qualitatū quoque consideratione idem ostendamus. Iam sæpe dictum est, duplicem esse harū qualitatum inter se actionem, & passionem, vna est, qua duæ contrariæ inuicem agunt, & patiuntur, qua ratione iam diximus, omnes qualitates esse actiuas, & omnes passiuas; altera verò est, qua duæ actiuæ iam [illegible] peratæ in duas passiuas agunt; vtraque [illegible] netur in vtraque definitione, cum h[illegible] amen discrimine, quod quæ in vna p[illegible] ex-se, ea in altera poni [illegible] nim actio & passio n[illegible] re-spicit, [illegible] de[illegible] misti-[illegible] alterat[illegible] um, [illegible] um actio [illegible] contra[illegible] enim ma[illegible] [illegible] am mistum gener[illegible] um, [illegible] actio implicite fuit connotata [illegible], quæ [illegible] transi[illegible] [illegible] naturam [illegible], aun[illegible]

actione duarum actiuarum in duas passiuas hæc autem con[illegible] in definitione generationis exprimitur, quia magis mistum respicit, quàm elementa; prior autem illa implicitè connotatur, quia non agerent duæ actiuæ in duas passiuas, nisi per priorem actionem essent contemperatæ: quocirca necessaria omnino est vtraque actio & in mistione, & in generatione misti, quia non fit generatio misti sine mistione, nec mistio sine misti generatione: proinde sunt idem re, sed differunt ratione, quatenus mistio respicit elementa, generatio verò mistum: ob id in definitione mistionis exprimitur altera tantum actio, quæ magis elementa respicit, in definitione autem generationis exprimitur altera, quæ magis respicit mistum, quia per eam fit eductio formæ misti; sed altera tamen implicitè includitur in vtraque definitione, quoniam vtraque actio est necessaria & in mistione, & in misti generatione. Vt igitur hæc omnia breuiter, ac distincte complectamur, certum est & in mistione & in generatione hos duos terminos considerari, elementa separata, & eadē facta vnum quod [illegible]; in vtraque igitur continetur totius progressus ab esse elementorum ad esse misti; ergo vtraque continet omnes partes huius progressu[illegible] hæ autem, si bene co[illegible] tres præcipuæ sunt; nam dicendum est [illegible] ordinatim fieri in mistione, & in misti generatione: primum est alteratio mutua per actionem & passionem omnium contrariarum qualitatum inter se; secundum [illegible] actio duarum actiuarum in duas passiuas; tertium est productio misti, quæ per formæ eductionem fit, & quæ in definitione mistionis vocatur vnio: hoc igitur tertium & mistio est, & misti generatio, sed mistio dicitur respectu miscibilium, generatio autē respectu misti; ideò in definitione mistionis exprimitur tertium cum primo, sed [illegible] implicitè connotatur, sine quo tertium non esset [illegible]; fit propterea quòd [illegible] respicit elementa [illegible], quam mistum [illegible] [illegible] cum [illegible] primum impl[illegible] [illegible] quo nec tertium, nec [illegible] [illegible] undum [illegible] [illegible] m respicit, a [illegible] eratione [illegible]: quare patet [illegible] nis, & in gene[illegible] re [illegible] uisse etiam præ[illegible] a[illegible] m expres[illegible]

Mistio non præcedit generationem misti.

autem duo maximè annotãda colligimus, nec cum multis decipiamur. Vnum est, mistionẽ nec tempore, nec natura præcedere generationi misti: huius ratio est, quoniam vtraque consistit in productione vnius naturæ substãtialis, proinde in postremo illorum trium, quæ memorauimus: quòd si in solo primo esset mistionis natura constituta, quod tueri contendit Mercenarius, vtique nõ solùm natura præcederet generationi, quod asseruit idem Mercenarius, sed etiam tempore, quod negauit: quanquam ego quomodo id negare potuerit, non videam; calidum enim & frigidum breui suam contemperationem absoluunt, quippe quæ maximam vim agendi habēt; humidum verò & siccum, licèt eodem tempore agant inuicem, & patiantur; credendum tamen est, non eodem tempore suam pugnam perficere; quum enim minùs actiua sint, quàm illa, necesse est, vt tardiùs suum certamen absoluant, idque etiam auxilio duarum actiuarum iam contemperatarum; calor enim iam factus temperatus agit in ea, & attenuat, & vnit, & terminat, & ita [illegible]uat, vt eorum quoque perfecta contemperatio fiat, prout postulat forma misti, quæ in fine huius totius præparationis momento temporis educitur: quoniam igitur generatio misti in hac vltima formæ eductione est constituta, necesse est, si mistio consistit in contrariarum qualitatum contemperatione ante quam actiuæ agant in passiuas, quæ Mercenarii sententia fuit, vt mistio tempore generationem præcedat quod etiam per ipsam mistionis definitionem confirmatur: nam si vnionem intelligamus cum Mercenario qualitatum contemperationem ex alteratione, tum certè nondum est generatio, [illegible] adhuc forma misti educta non est: at [illegible] melius [illegible]tientes dicamus vnionem esse vltimam illam formę misti productionem, id adhuc manifestius est, quum Aristotel. participio præteriti temporis vtatur dicens, alteratorum, significat enim alterationem iam præcessisse, vnionem v[illegible]o subsequi, in qua mi[illegible]is natura consistit digna etiam cõsideratione sunt illa Arist. verba in 2 contex. 4. M[illegible]eor[illegible] ad dec[illegible]ndam generationis de[illegible]nem ad [illegible] *generant enim calidum & frigidum domi[illegible] materia*] fatetur enim Mercenarius a[illegible] [illegible]

A frigido; inquit enim [τὸ θερμὸν καὶ ψυχρὸν] significans vnam esse qualitatem ex duab. cõtemperatis constantem, quæ vocari potest simul calidum & frigidum: nam si vtrique articulum appofuisset, vtranque separatum agere significasset, proinde vt duas, quod minimè verum esset: prius igitur dictum manifestum est, nempe mistionem & misti generationem, quum in illa extrema substantiæ misti productione consistant, simul esse nõ modo tempore, sed etiam naturâ; qua in re mul-
B ti errant, dicentes generationem misti præsupponere mistionem, tãquam naturâ priorem. Alterum verò est: licet mistio, & generatio misti sint simul & tempore, & naturâ, propterea quòd reipsa idem sint, tamen quum ratione distinguantur, prior cõsideratione, & cognitione esse debuit mistio, quã misti generatio: eiusdem enim rei con[illegible]usa consideratio debet præcedere d[illegible];
C quoniam igitur eadem mutatio cõsu[illegible] cognoscitur quatenus est mistio, disti[illegible] verò quatenus est misti generatio; ideo Aristoteles prius eam considerare voluit prout est vnio respectu elementorum miscibilium, posteriùs verò vt est generatio respectu misti; priora enim sunt consideratione elementa misto, quum sint principia misti.

Solutio argumentorum Erasti, & Mercenarij. Cap. X.

D RESTAT vt & Erasti, & Mercenarij argumenta soluamus. Ad Erastum satis esse videtur, si dicamus nil aliud ab eo probari [illegible] mistionem, & misti generationem reipsa idem esse, hinc enim fit, vt vna sine altera existere n[illegible] fatemur igitur omnem misti[illegible]nem e[illegible]eratio[illegible] misti, & omnem misti generationem esse mistionem; sed non
E ob id fit, vt ratione quoq; sint idem. Sed notare præterea possu[illegible] non idonea esse aliarum rerum exempla [illegible]æ ab Erasto adducuntur, ideoq; negandam e[illegible] si[illegible]udinem; nam idem prorsus est ædificatio, atq; ædium generatio, idem est sanguificatio, ac sanguinis generatio, nec dico solùm re, sed etiam ratione; quoniam vtrunq; nomen respicit eundem terminum, qui fieri dicitur, nempe ter[illegible]m a[illegible] quem, neutrum autẽ respicit ma-
F t[illegible] propterea sic etiã dicere pos[illegible]mu[illegible] id[illegible] m[illegible]onem & generationẽ [illegible] ed [illegible] ex p[illegible] vn[illegible] fit, & muta[illegible] significar[illegible] potest [illegible]; quo[illegible]um re[illegible]pl[illegible] [illegible] ecti[illegible] [illegible]nem [illegible] m vt [illegible] nomi[illegible] [illegible] p[illegible]tam, vnam q[illegible] em [illegible], sed ratione [illegible] [illegible] excmp[illegible] [illegible]st ad propositum ac[illegible], nisi compositio, atque compo[illegible]

distinguuntur tamē ratione; quia nomē compositionis respicit illa plura, ex quibus vnum illud generatur, illorum enim esse compositio dicitur, & illa cōponi dicuntur; nome aūt generationis respicit illud vnum, quod generatur: hoc igitur idem de mistione, ac de misti generatione dicendum est. Ad argumenta verò Mercenarij respondere nititur Erastus ex collatione inter se definitionum mistionis, & generationis misti, ostendens eandem esse vtriusque definitionis significationē; sed quia satis leuis est illa ipsius consideratio, nec intima rei penetrat, & multis, ac magnis difficultatibus vrgetur, ego in ea referenda tempus non conteram: & aliter ad Mercenarium respondens dico, nil aliud ostendi ex earum definitionum discrimine, nisi mistionem, ac misti generationem ratione distingui; etenim quæ ratione distinguuntur, ea distinctas definitiones habent, pro diuersis enim eiusdem rei considerationibus diuersæ illi definitiones conueniunt, quæ etiam diuersis in locis tradendæ sunt, prout eadem res diuersis in locis alio & alio modo consideratur. Quæ verò à Mercenario dicuntur ad ostendendam réalem quoq; distinctionem mistionis, ac generationis misti, vana & falsa omnia sunt, & a nobis iā negata, & reprobata: quòd enim in mistione non requiratur mutua contrariarum qualitatum inter se actio, & passio, & contemperatio, eamque vnio in definitione mistionis accepta significet, nec requiratur in mistione actio agentium in passiuas, & productio formæ misti; hæc omnia sunt neganda, quoniam hæc formæ productio fuit in definitione mistionis ab Aristotele expressa nomine vnionis: sic etiam negamus in generatione misti ex elementis non requiri primam illam actionem & passionem, quæ est contrariarum qualitatum inter se; sed hæc omnia & in mistione, & in generatione misti requiri asserimus, etsi in earum definitionibus non æquè omnia exprimuntur; quod quidem quomodo se habeat, iam est à nobis abundè in præcedentibus declaratum. [illegible] igitur ad misti generationem attinet [illegible] ius definitionem, quam Aristoteles in 4 [illegible] teorol[illegible]gicorum addux[illegible]t, declarandam [illegible] hæc, quæ hactenus dicta sunt, sufficiant.

Ad argumēta Mercenarij.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI, DE *MISTI GENERATIONE & Interitu* LIBER SECVNDVS.

Quomodo fiat misti corruptio, quæ putrefactio dicitur. *Cap. I.*

[illegible]Vm hactenus de misti generatione [illegible]xerim[illegible], sequitur [illegible] eius [illegible]m int[illegible] [illegible] pute[illegible] [illegible] [illegible] expon[illegible]us deinde eius [illegible] adducta in [illegible] ex [illegible] putredinis natur[illegible] penetrare nitemur; mox co[illegible]derabimus, an plures sint putredinis species, [illegible], vt multi existimasse vid[illegible] [illegible] difficultates omnes, [illegible] [illegible] exist[illegible] [illegible] ab Aristotel[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]emus, [illegible] [illegible] ctas putr[illegible] [illegible] eas [illegible] [illegible] [illegible] humida & si[illegible] [illegible] em diximus, hu[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] un[illegible]

perio actiuarum, hoc est, caloris à frigore temperati, prout cuiusque misti natura requirit; eandem esse causam existimandum est generationis misti, atque conseruationis eiusdem: quemadmodum enim, quando calor ita regit humidum & siccum, vt illa commisceat & vniat, generatur mistum, ita tamdiu seruatur, quamdiu illud caloris imperium perdurat; ab illo enim continetur siccum, & humidũ coniuncta, & ita mistio illa conseruatur, & certus ille caloris gradus dicitur singulo misto naturalis: oportet igitur ex humidi separatione à sicco fieri misti dissolutionem; quæ illius generationi contraria est, proinde in hac interitum misti cõsistere: sed quia siccum & humidum separari inuicem non possunt, dum sub caloris naturalis imperio continẽtur, & coërcentur, ideò manente calore naturali, manet coniunctio humidi cum sicco; & è contrario si calor naturalis recedat, vel ita minuatur, vt nequeat amplius regere, & continere duas passiuas, separatur humidum à sicco, & ita mistum in elementa, è quibus genitum erat, dissoluitur; isq; est misti interitus contrarius generationi eiusdẽ: quemadmodum enim generatur mistum ex vnione humidi cum sicco, facta à calore naturali, hoc est, conuenientem proportionem habente; ita interitus misti fit, quando humidum separatur à sicco ex defectu caloris naturalis, qui ob suam debilitatem non potest ampliùs illa regere & continere: & quia causam aliquam esse oportet imminutionis caloris naturalis, eam Arist. & Galen. & omnes in ambientis calorem retulerunt; nam aeris, vel cuiusuis ambientis corporis calor, si naturali [illegible] calore validior [illegible], eum educit, ideò eo de[illegible] tuta d[illegible] ur, ga siccum & humidum ex recessu caloris à quo continebantur, non habent amp[illegible] à quo regantur; ideò separãtur inuicem, & ita mistum dissoluitur. Rem ita se habere experiẽtia ipsa declarat: æstiuo enim tempore videmus res faciliùs ac citiùs putrescere, quàm tẽpore hyemali, quoniam in hyeme debilis in aere est calor, qui non potest, vel non ita facilè potest naturalem misti calorem euocare, quia non est validus; at in æstate calor in aere est validissimus, ideo superat calo[illegible] misti na[illegible] & eum citò ac facile educit, & hâc e[illegible] [illegible] quam in temporibus co[illegible] erau[illegible], possumus etiam in locis cõside[illegible] [illegible] frigidi[illegible] [illegible] ima, tum ca[illegible] ci[illegible] frigid[illegible] qu[illegible] m, qu[illegible] co[illegible] hic cal[illegible] ambie[illegible] ne a[illegible] ima ve[illegible], [illegible] calor am[illegible] natu[illegible] inual[illegible] est. In o[illegible] autem [illegible] re[illegible] cmus ea in [illegible] ve[illegible]

A continuè euaporat, atq; resoluitur; ideò tandem remanet fimus, ac terra, nempe solum siccum ab humido destitutum. Hæc igitur & alia multa, quæ mox considerabimus, indicant eo modo fieri putredinem, quem nunc exposuimus.

Quot modis mistum interire possit.
Cap. II.

B QVONTAM autem Aristoteles in principio 4. Meteorolog. dixit, putredinẽ esse misti interitum naturalem, eique combustionem opposuit vt interitum violentum, duo hìc consideranda nobis proponuntur: vnum, an his tantùm duobus modis interire mistum possit, putredine & combustione, an etiam aliis; alterum verò, quomodo putredo dicatur interitus naturalis. Quod ad primum attinet, Argenterius inquit Aristotelem fuisse deceptum, qui existimauit nõ dari alium [illegible] sti interitum, præter illos duos, qu[illegible] tamen C pluribus aliis modis interire mistum possit, vt gladio, suspendio, morbo, submersione, & aliis multis. Mercenarius verò Aristotelẽ tueri volens, reprehendit Argenterium, dicens non dari reuera alium modum, præter illos duos ab Aristotele positos, propterea quòd al[illegible] ab Argenterio nominati non competunt misto, prout mistum est, sed potiùs quatenus est animatum; quatenus enim est mistum, nullus D alius interitus illi competit, nisi putredo & combustio: huius tamen rationem nulla Mercenarius adduxit. Ego verò dissentio ab vtroque. Quod enim ad Argenterij obiectionem attinet, ea optimè à Mercenario diluitur; quoniam illi modi, quos posuit Argenterius, sunt proprij animatorum quatenus sunt animata, neque eis competunt quatenus mista sunt; ille namque est misti proprius interitus, quo tol[illegible] io: at si pereat animal gladio E vel morbo, adhuc seruatur eadem mistio, quę priùs erat in viuẽte, quapropter mors animalis non est eius corrup[illegible] io vt ex elementis constantis, proinde Argenterius non ostendit alium dari modum interitus misti vt constantis ex elementis. In eo quoque deceptus est Argenterius, quòd non vidit misti, quatenus mistum est, alium dari interitus modũ, pręter c[illegible] ustionem & putredinem; ideò Mercenarius quoq; lapsu[illegible] est, dicens nullũ dari alium F [illegible] tur in præsentia sunt à nobis [illegible] vnum quod detur aliud interitus [illegible] sti [illegible] te [illegible] stum est quem nec Argenterius [illegible] aduerterit: alte[illegible] [illegible] o loco A[illegible] en[illegible] us sit. [illegible] duos pu[illegible] co[illegible], si in el[illegible] sit co[illegible], & [illegible] q[illegible] o d[illegible] one. Putre[illegible] io [illegible] tio in quatuor elemen[illegible], c[illegible] verò est totius misti mutatio in vnum [illegible] tantum

Opinio Argenterij contra Aristotelem.

Mercenarij sententia, & defensio Aristotelis.

Argenterij error.

Mercenarij error.

Opinio propria.

elementum, in ignem, excepta parte aliqua terræ, quæ ob magnã resistendi vim post combustionẽ seruatur, licèt affecta calore igneo, hæc enim cineris natura: mistum autem est medium quoddam inter elementa tanquam extrema, & ita vocat ipsum Aristoteles in calce 1. lib. de Generatione, in cap. de mistione; contrarietas autẽ est non solùm extremi cum extremo, sed etiam extremi cum medio; quò fit, vt medium patiatur ab actione vtriuslibet extremi: combustio igitur est mutatio à contrario extremo: ideò Aristoteles in libro de Vita & morte inquit, violẽtum esse illum interitum, qui fit à contrario: quamuis enim ibi loquatur de corruptione animatorum, quæ dicitur mors, & senectutem tanquam interitum naturalem contraponat alijs interitibus tanquam violentis, quos dicit fieri à contrario; tamen hoc idem locũ habet etiam in misto quatenus mistum est, eius enim corruptio naturalis non fit à cõtrario, sed potiùs à simili, putrefactio enim est interitus misti per corruptionem caloris naturalis factam à calore extraneo; misti autem violentus interitus fit per mutationem à contrario, vt de combustione diximus. Hæc si vera sunt, & mistum tanquam medium interimitur ab igni tanquam extremo, & contrario, non video cur non possit etiam ab altero extremo destrui mistum; ita vt à magna vi frigoris conuertatur totum in vnum elementum frigidum, vt in terram, neque in omnia elementa dissoluatur: id autem, quod nos decipere potest, est, quòd ignis est maximæ ac celerrimæ actionis, & facilè cõuertit plura mista in suam naturam per combustionem, frigida verò elemẽta non tantam agendi vim obtinent, neque ita celeriter mistum mutant: attamẽ si verum est id, quod Aristoteles docet in 2. libro de Ortu & interitu, posse quodlibet elementum mutari in quodlibet, nec [illegible] ignem in alia, quàm alia in ignem: [illegible] etiam potest, vt omnia elementa in misto existentia mutẽtur in terram ob magnam vim frigidi agentis, & condensantis & omnem calorem extinguent[illegible]: l[illegible]cèt enim ho[illegible] sit minùs facile, & minùs frequens, & minus euidens, ratio tamen nos cog[illegible] vt hoc concedamus; quum præsertim id sen[illegible]u & experientia confirmetur [illegible] viderit [illegible] m[illegible] ti, & ego ipse vidi in subterra[illegible] mista, vt paleas, & c[illegible] in p[illegible] magna vi frigoris omnem ca[illegible]ore [illegible]uen tis, & omnem humiditate[illegible] consum[illegible] pterea quòd cum sum[illegible] humiditas existere, v[illegible] igi[illegible]ur [illegible]odi [illegible] stum, quaten[illegible] rum singu[illegible] dius, q[illegible]o d[illegible]ur [illegible]um [illegible] me[illegible]a [illegible] putre[illegible] duo [illegible] violenti, [illegible] non in omnia elementa dissoluitur mistum,

Misti duplex est corruptio.

Tribus modis corrumpitur mistum.

A sed mutatur totum in vnum elementum, vel in calidum, quæ est combustio, vel in frigidum, qualis est petrificatio, de qua modò dicebamus. Non fuit autem ob id mancus in prædicto loco Aristoteles duos tãtùm modos commemorans, putredinem, & combustionem, quia non est ibi ipsius consilium omnes prorsus misti interitus nominare, sed solùm loqui de ipsius corruptione naturali, quæ est putrefactio; violentos autem interi-
B tus non est quòd omnes consideret, quum sint præter consilium naturæ, & sint accidentales, sicut etiam in libro de Vita & morte non omnes modos enumerat, quibus violenter interire animatum potest: satis igitur habuit secernere naturalem misti interitum, de quo ibi loqui volebat, à violento generaliter accepto, ad tollendam omnem difficultatem; & combustionem exempli tantum gratia nominauit, tanquam modum quendam vio-
C lenti interitus, neque ob id negauit alium dari violẽtum interitu[illegible]; exem[illegible] enim non sunt de o[illegible]bus afferenda, sed de aliquibus tantùm, quæ maximè in promptu habeantur, promptissima autem est mistorum combustio, ideò hanc solam nominare tanquam exemplum violen[illegible] [illegible]us satis fuit. Patet igitur Aristotele[illegible] neque omnes modos interitus misti no[illegible]inasse, vt putauit Marcenarius, neque mancum fuisse, vt ei obiecit
D Argenterius.

Quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis sententiæ aliorum, & earum confutatio. Cap. III.

SE[illegible]VI[illegible]VR vt consideremus quomod[illegible] putredo ab Aristotele dicatur inte[illegible] naturali[illegible], [illegible]a vt per ho[illegible] [illegible] combustio [illegible]
E stinguatur, t[illegible]quam ab [illegible] [illegible]u vio[illegible] hoc eni[illegible] multis no[illegible] paruum negot[illegible] cessit, quum videantur ambæ vel æqu[illegible] naturales, vel æq[illegible] violentæ ap[illegible] [illegible] si vio[illegible] [illegible]mus o[illegible] m mo[illegible] p[illegible] [illegible]a est, vtraq[illegible] [illegible] no[illegible] q[illegible] vtraque est vio[illegible] [illegible] fi a p[illegible]incipio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] est [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

violentum, prout violentum distinguitur à naturali, certum est aliam esse Aristotelis considerationem in initio quarti Meteorologicorum, aliam in primis verbis primi de Ortu & interitu; harum igitur considerationum discrimen cognoscere oportet. Thomas Erastus in sua aduersus Mercenarium disputatione de putredine facile fugit hanc difficultatem: duas enim dixit putredines ab Aristotele poni in principio libri quarti Meteorologici; vnam naturalem, de qua loquitur in tertio contextu, alteram violentam, & morbosam, de qua loquitur postea in quinto, & sexto, & aliis sequentibus, & eam dicit fieri à calore externo: sed putredinem naturalem, quæ in tertio contextu consideratur, inquit Erastus non ab externo calore fieri, sed à proprio & naturali, qui consumit humidum proprium, quod ei pabulum est, quare toto humido absumpto, necesse est, vt calor naturalis deficiat; isque est naturalis interitus omnium mistorum, qui ab Aristotele ibi iure vocatur naturalis, quia fit à principio interno, quum combustio sit interitus violentus, vtpote factus ab externo principio. Sed hanc Erasti sententiam inferius, quum de speciebus putredinis loquemur, expendemus, alienamque omnino esse ab Aristotele, demonstrabimus, qui nullam putredinem nouit, quæ non fiat ab externo calore: quum igitur hoc constituto difficultas vigeat, quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis, ita vt à combustione distinguatur, aliam solutionem, & aliud horum interituum discrimen excogitare oportet. Albertus in eo loco in capite suo sexto [illegible] putrefactione calorem internum [illegible] calori externo in euocando humido, propterea [illegible] calor misti fungitur officio & naturalis & [illegible] naturalis enim est, dum continet humidum cum sicco coniunctum, quæ est conseruatio misti; sed postea dum amittit naturalitatem, id est, proprietatem caloris naturalis ob defectum [illegible] principij conseruantis mistum, tunc [illegible] proprietatem ignei, quæ est [illegible] & [illegible] humidum [illegible] cuius antea [illegible] naturalis, & ita cooperatur calori [illegible] euocando [illegible] [illegible] [illegible] ab interno calore non a solo externo [illegible] [illegible] non ex[illegible] [illegible] esse [illegible]

A intensiorem fieri ex actione caloris externi, & ita auctum consumere humidum, euocando ipsum ad superficiem; sic enim calor naturalis desinit esse naturalis, quoniam amittit eam proportionem, quam habere debet ad siccum & humidum pro illius misti conseruatione: ita igitur putrefactio partim est naturalis quatenus ab interno calore fit, partim violenta quatenus fit ab externo. Sed hæc sententia non est consona verbis Aristotelis, B qui, vt in tota eius tractatione de putredine videre est, nullam tribuit actionem calori naturali, sed totam calori ambientis, à quo dicit destrui calorem naturalem, proinde pati potiùs, quàm agere: præterea iuxta hanc opinionem oporteret calorem naturalem ita auctum, & vnum factum eum calore extraneo agere immediatè in humidum, & facere ipsum euaporare; attamen hoc non vult Aristoteles, sed vult calorem extraneum agere C immediatè in calorem naturalem ad ipsum educendum, & per hoc putrefactionem definit; postea verò subiungit, exeunte calore naturali humidum quoque naturale coeuaporare; itaque vult euaporationem humidi esse quoddam consequens exitum caloris naturalis, proinde non pati immediatè humidum à calore extraneo. Nos tamen postea, quum de putredinis natura loquemur, considerabimus an opinio Alberti ad rectum sensum tra- D hi possit: quantum autem ad præsentem difficultatem attinet, certum est Albertum non idoneam rationem adducere, cur putrefactio ad differentiam combustionis dicatur naturalis; quia concesso etiam eo modo, quo Albertus putredinem fieri statuit, quem nos postea diligentiùs expendemus, non rectè tamen diceretur putredinem fieri ab interno principio; quia si calor naturalis non est amplius naturalis, sed iunctus calori externo est E factus totus igneus, & inimicus naturæ illius misti, totus est potius vocandus extraneus, quàm internus illi misto: adde quòd in considerando cuiusque motus principio attendenda est prima causa ipsius motus; prima autem causa etiam secundùm Albertum est solus externus calor, qui primo loco agit in eam [illegible] naturalem; quamobrem soli calori [illegible] tota attribuenda est, pro[illegible] ab externo principio: vt autem sen[illegible] F [illegible] A[illegible] defendi posset, oporteret ex[illegible] esse duo agen[illegible] subordinata; [illegible] tota [illegible] A [illegible] natura [illegible] calore [illegible] fiat, combu[illegible] quia [illegible] non est ve[illegible] Hanc sen[illegible] A[illegible]us

V

Margin notes: *Erasti opinio.* *Confutatio.* *Alberti opinio.* *Burosferi* [illegible] *opinio.* *Confutatio.* *Vicomercati opinio.* *Confutatio.*

refutat hoc argumento, quòd modus rei insequitur rē, cuius est modus, proinde causa eius esse non potest; fieri autem celeriter, vel tardè, est modus, qui consequitur rem vel naturalē, vel violentam; ergo non potest esse causa naturalitatis, vel violentiæ: prior igitur alia ratio esse debet, cur actio dicatur naturalis, vel violenta; deinde consequi vt velox, vel tarda sit. Aliam quoq; aliorum sententiam reprobat ibidē Albertus, quam missam facio, quoniam apud eum legi potest. Alij verò dixerūt, putrefactionem dici naturalē ratione interni principij, si non actiui, saltem passiui; materia enim putrescens vim conferre dicitur, quatenus habet aptitudinē ad putredinem. Aduersus hos Pomponatius in 4 Meteorologicorū hoc argumento vtitur, quòd per hoc non apparet discrimen, quod quærimus, putrefactionis & combustionis: siquidem etiam combustio habet tale internum principium passiuū, materia namq; illa naturaliter est apta comburi, & ita vim conferre dicitur non minùs, quàm putrefactio: ego verò aliàs demonstraui, vanum esse in iis, quæ ex materia & forma constant, aliquem motum vocare naturalem ratione solius materiæ tanquam principij passiui; sic enim fieret, vt nullus motus esset violentus; materia enim habet aptitudinem vt ad omnes formas, ita ad omnes motus indistinctè recipiendos, quare motum lapidis sursum proiecti liceret appellare naturalem ratione materiæ vt principij passiui, hoc tamen nemo diceret. Ipse autem Pomponatius in sua dubitatione 17. lib. 4. Meteorolog. inquit putrefactionem esse tum naturalem, tum violentam: quatenus quidem fit à principio externo, violentam esse; naturalem verò, quatenus mistum, si suæ naturæ dimittatur, neq; impediatur, hoc est, à nullo alio violenter interimatur, sed sinatur interire secundùm cōmunem cursum naturæ, tandem interit per putredinē. Hanc sententiam quidam recentiores impugnant, & eam etiam Buccaferreo attribuunt, quum tamen Buccaferreus (vt prædiximus) aliud sensisse videatur; ita autem argumentantur: quando dicitur mistum interire suę naturæ relictum, vel dicitur interire absq; externo agente, vel ab externo agente: si primum, id Aristoteli aduersatur, dicenti putredinem fieri à calore externo; si verò secūdum, nulla apparet ratio, cur magis putredo, quàm c[illegible]stio, sic interitus naturalis, quum fi[illegible]t vtraque ab agente externo. Hæc tamen ob[illegible]o mihi videtur aduersus Pomponatium, qui reuera huius sententiæ fuit [illegible] est mo[illegible] siquidem [illegible] asse[illegible], no[illegible] accip[illegible] b[illegible] naturale p[illegible] eo, q[illegible] fi ab [illegible]terno [illegible]p[illegible], sic enim fatetur putrefactionem non esse naturalē, sed violentam; sed accipi pro eo, quod est secundùm cursum naturæ, nam hic talis est, vt [illegible] d[illegible] suæ naturæ intereant tandem per putredinem, non per cōbustionem:

sic enim putrefactio ad differentiam combustionis videtur dici posse naturalis. Sed prætera opinio, quam postea sumet recentio[illegible] res adducunt, atq; tuentur, mihi quidem non videtur ab hac Pomponatij opinione discrepare: dicunt enim putrefactionem esse misto naturalem, quatenus est secundùm propriam misti naturam, qua mistū est; quum enim sit genitum per vnionem humidi cum sicco, aptum naturā est perire per dissolutionem, & separationem humidi à sicco ob defectum caloris continentis; vnumquodq; enim naturaliter dissoluitur in illa, ex quorum compositione genitum est: quoniam igitur mistum, quatenus est mistum, propēsionem habet vt in ea, è quibus constat, dissoluatur, putrefactio est ipsi naturalis, quatenus mistū est: non sic cōbustio, quia mistum prout est mistum, non habet propensionē vt intereat per conuersionem in aliam naturam: addunt autē hi, posse putrefactionē alia ratione dici violentam, & præter naturam, quatenus rei naturam destruit, nec fit secundùm intentionem naturæ, quandoquidem cuiusq; rei natura abhorret à suo interitu. Ego verò non video, in quo hæc sentētia differat ab opinione Pomponatij: nam dicere putrefactionem cōpetere misto secūdùm propriam eius naturam, & prout mistum est, idem videtur, ac dicere mistum dimissum suæ naturæ, non interire, nisi per putredinem, & ambo concedunt interitum hunc misti ea ratione esse violentum, quatenus fit ab externo principio. Propterea ego puto vtramq; sententiam esse obnoxiā eidem reprehensioni: nam ad ostendendum quòd putrefactio sit interitus naturalis, respexerunt ambo propriam misti naturam, iuxta quam considerationem non potest putrefactio dici misto naturalis; quia si per naturam intelligant materiam vt principium motus passiuū, in sententiam incidunt, quam ambo reprobarunt, quòd putrefactio ratione aptitudinis materiæ dicatur naturalis; si verò formam intelligant, iam ambo expressè cōfessi sunt, putrefactionem esse contrariam, & inimicā formæ misti, & ipsius destructricem; est igitur potius contra misti naturam, quam secundum eius naturam: propterea falsum est [illegible], quod [illegible] recentiores dicunt, mistum habere naturalem propensionem ad putredinem, [illegible] immò verò propensionem habet ad se [illegible]c[illegible]andum, quantu[illegible] fieri pot[illegible] q[illegible]o [illegible] vero Pomponatius [illegible] naturæ non a[illegible]er, qu[illegible] put[illegible] ed nem interire [illegible]on ta[illegible] vt sec[illegible]m propriam na[illegible]m [illegible] erat putrescere, sed solum signi[illegible] us naturam, quæ [illegible] ta[illegible] a[illegible] externo putrefacient [illegible] nul[illegible]lo modo potest [illegible] existentia [illegible] am interi[illegible]s. [illegible] tui [illegible] [illegible] turalis.

Aliorum opinio. *Confutatio.* *In lib. de Natura.* *Pomponatij opinio.* *Mercenarij obiectio cōtra Pomponatiū.* *Obiectionis solutio.* *Mercenarij opinio.* *Confutatio vtriusque opinionis.*

Vera sententia, & eius declaratio, & quorundam dubiorum solutio.

Cap. IV.

Natura vniuersalis.

PROPTER hæc omnia, quæ hactenus consideata sunt, ego puto non esse hic respiciendam propriam misti naturam, sed potiùs naturam vniuersalem, quæ nil aliud est, quàm ordo rerum omnium, seu omniū causarum certo quodam ordine dispositarum cum pendentia ab vno primo principio, vnde B statutæ singulis rebus sunt propriæ quædam leges, quæ præteriri nequeunt; natura igitur propria misti nollet putrescere, nec modo violo interire, at natura vniuersalis statuit eam esse interitui obnoxiam, & tandem interire: secundùm hanc considerationem dixit Aristot. in initio 1 lib. de Ortu & interitu, interitum esse naturalem, id est, secundùm leges naturæ vniuersalis, quæ statuit omne genitum esse aliquando interiturum: sed in contex. 3 C lib. 4 Meteorol. consideratio Aristot. est particulatior, quàm ibi; nam in initio 1 de Generat. etiam combustio misti dicitur interitus naturalis, quatenus est rei corruptibilis, & fit à causa naturali, & naturaliter agente. Sed quoniam præter ipsum interitum natura statuit etiam modum, quo singulæ res intereāt, ideò hunc modum à natura constitutum respiciens Aristot. in 4. Meteorol. dixit combustionem esse interitum violentum, quæ in D principio lib. 1. de Generat. dicebatur naturalis, quum ibi nulla modi consideratio habeatur.

Tribus modis res interire natura statuit.

Tres autem ego inuenio modos vniuersales, quibus statutum est in natura res interire; vnus simplicium corporum est, alius mistorum animatorum, alius demum mistorum inanimatorum. Simplicibus quidem hic assignatus est modus, vt per mutuam inter se actionem & passionem intereant, atque etiam per actionem cœlestiū corporum, quæ idem E potest per virtutem, quod elementa per formam. Animatis vero assignatus est modus per humidi naturalis cōsumptionem, factam à proprio naturali calore, eaque mors dicitur, de qua agit Aristot. in lib. de Vita & morte; ideò ibi naturalem vocat illam mortem, quæ fit per vltimam humidi resolutionem a calore naturali, qui absumpto a se humido tandem extinguitur; violētam vero mortem vocat illam, quæ ante statutum tempus al[illegible] modo fiat, vt gladio, combustione, su[illegible]ncis[illegible]one, m[illegible]s, nam his omnibus modis intereunt a[illegible] n[illegible] præter naturam, hoc est, præter mod[illegible] atura eis constitutum. Misto autem i[illegible]o[illegible]d est, prout mistum est, & cum ab[illegible] anim[illegible]r animatum, assignatus [illegible] ura vniu[illegible]al[illegible] propitus modi s v[illegible]ciear [illegible] putredinem, quæ nihil aliud est [illegible]m [illegible]o in el[illegible] & est verè [illegible] alio[illegible] mi[illegible] per e[illegible] o[illegible] mistion[illegible] go vocatur

A ab Aristot. modus naturalis, quia secundùm decreta naturæ vniuersalis est vt mistum ex elementis constans, tandem in elementa dissoluatur; combustio verò dicitur violēta, quia est præter hanc naturæ legem, nam ex ignis actione violenta vertuntur omnia elementa in ignem, ideò ita est mistio præter naturam, vt animato mors ex morbo, vel ex gladio: hæc est absq; dubio mens Aristot. in eo 3. contex. 4. Meteorolog. vt etiam ipsemet asserere B videtur in cōtex. 57. lib. 5. Physic. vbi tam generationem, quàm corruptionem distinguit in naturalem, & violentam, & inquit oppositam esse naturalem generationem violentæ, & naturalem interitum interitui violento; postea declarās quænam sit generatio & corruptio naturalis, & quæ violenta, inquit naturalem esse illam, quæ est fatalis, id est, fato determinata: nil enim aliud per fatum potest intelligere, nisi legē à natura vniuersali constitutam de modo, quo quælibet res generetur & intereat. Sententiam hanc Pomponatius, & recentiores illi sub nube viderunt, & proximè ad veritatē accessisse videntur, quam etiam plenè essent assequuti, si naturam particulatem ab vniuersali, quam Aristotel. in memorato loco respexit, seiunxissent; non enim dixit putrefactionem esse secundùm misti naturam, sed secundùm naturam absolutè, nempe secundùm leges naturæ vniuersalis: & hanc propriè significat id, quod Pomponatius dixit, secundùm cursum naturæ, nempe vniuersalis, seu etiam dicamus naturæ particularis, quatenus subdita est legi naturæ vniuersalis, à qua mistum, quatenus mistum est, dirigitur ad determinandum suum esse per dissolutionem in elementa, quæ putrefactio dicitur. hoc etiā significare potest illa, quam recentiores illi dixerunt, misti, prout mistum est, naturalis propensio ad putredinem; non enim à propria natura dirigitur ad putrescendum, sed à constitutione naturæ vniuersalis, quæ talem esse eius interitum statuit. Hanc puto esse rei veritatē, quæ clarior fiet, si quædam aduersus eam dubia soluerimus: quum enim plura ab interpretibus Aristot. tangantur in 4. Meteorolog. nobis pauca magis præcipua cōsiderare satis erit.

Pomponatij & recentiorum sententia ad rectum sensum trahitur.

Dubitatur autem aduersus id, quod dictum est, putredinem esse interitum naturalem: si enim putrefactio esF [illegible] naturalis interitus misti, quatenus mistum [illegible] omni misto competere; id enim [illegible] cui nat[illegible]ale atq; essentiale est, omni com[illegible]t, neq[illegible] negau[illegible]t Aristot. in memorato [illegible] putrefactionem [illegible]aximè co[illegible]n[illegible] generatio[illegible]is misti; est [illegible] cōmunis, quia competit omni misto q[illegible]e competat, quatenus mistum est a[illegible] videtur esse omnium mistorum communem interitus, quod multifariam ostend[illegible]. Primum quidem in climatib. ext[illegible] ca[illegible].

1 Dubium.

d ssi ma & frigidissima sunt, non per putredinem intereunt mista; sed in calidissimis locis per combustionem, idq; est illis locis naturale; in frigidissimis verò destruuntur à frigore, à quo etiã prohibentur putrescere, idq; similiter est illis locis naturale: non omnia ergo mista per putrefactionem intereũt. Præterea metalla, & lapides complures nunquam putrescunt, vt aurum, & argentum,& lapis adamar, & alia: non est igitur putrefactio mistis secundùm naturam, quum non sit omniũ mistorum communis interitus. Ad hæc, & alia eiusmodi sumenda est responsio ex Aristot. in loco prædicto: non enim dixit putrefactionẽ esse interitum maximè cõmunem, quòd voluerit esse necessarium vt omnia mista intereant per putredinem, iam enim confessus est aliqua per combustionem interire, sed significare solùm voluit omnia esse putrescibilia, imò & aliquando putrescere, semota tamen omni violentia; nam si præoccupent interitæ violenter, non perueniunt ad naturalem suæ durationis finem, qui est eis à natura vniuersali constitutus. Ad illud ergo, quod de locis calidissimis & frigidissimis obiiciebatur, dicimus negari non posse mista à summo calore, & à summo frigore per violentiã interimi, sed negãdum etiam non est illa eadem mista esse putrescibilia, & per putredinem esse tandem interitura, si omnis violẽtia amoueatur. & dimittantur propriæ naturæ: quòd verò dicitur esse illis locis naturale vt per summum calorem, vel per summum frigus res interimant, verum id quidem est, sed ita, vt etiam igni naturale est comburere: quare sicuti combustio est ea ratione naturalis, quatenus sit à causa naturaliter agente, neq; ob id fit, quin dicatur alia ratione esse misto interitus violentus, quatenus non est secundùm legem naturæ vniuersalis; ita dicendum est de illis, quę in locis calidissimis & frigidissimis intereunt alio modo, quàm per putredinem; etenim patiuntur quidem à causis naturalibus, sed nõ intereunt eo modo, quo natura statuit vniuersaliter mista esse apta interire, scilicet per dissolutionem in elementa; quanquam hoc naturæ decretum recipit impedimẽtum ob aliquam violentiam præoccupantem misti interitum, sicuti etiam Aristot. dixit. Ad illud verò, quod de metallis, ac de lapidibus dicebatur, respondemus & aurum, & argentum & adamantem, & metalla omnia, & omnes lapides tandem necessariò putrescere, & in elementa dissolui, licèt aliqua diuturnissimè durent [illegible] au rum putresceret, iam tãta esset au[illegible] cop[illegible] congregata vt omnia ferè in aurũ mutata essent, ipsumq; vilis admodum esset pretij: putrescere autem metalla cognoscimus ex ærugine, quam contrahunt eaq; in ferro euidens est, sed in a[illegible] unque notari potest; nam antiquum aurum & [illegible] tum cernitur coloratum colore o[illegible], quàm recens: sic de lapidibus omnibus dicendum est; quamuis enim diutissimè, & multa quoque annorum millia perdurent, tamen necessariò tandem per putredinem in elementa dissoluuntur. Sed clarior habebitur omnium huiusmodi dubiorum solutio, quando putredinis natura exactiùs declarata à nobis erit.

2. Dubium

Solutio primi.

Solutio secundi.

Definitio putredinis, & definitionis declaratio. Cap. V.

Ex his, quæ hactenus dicta sunt, talem putredinis definitionem cum Aristot. colligere possumus, putredo est corruptio proprij & naturalis caloris in vnoquoque humido à calore ambientis; quam esse perfectam, & omnibus numeris absolutam definitionem, ex eius, ac singularum partium plena intelligentia manifestum fiet. est enim integra definitio, quę dicitur demonstratio positu terminorum differens: quod quidem alias in operibus logicis rudiùs, vt ibi conueniens erat, declarauimus, dum hanc definitionem vt perfectæ definitionis exemplum in medium adduximus; nunc verò eam exquisitiùs considerare oportet. Quum igitur perfecta accidentis definitio tribus partibus constare debeat, genere accidentis, subiecto, & causa, qui tres potissimæ demonstrationis termini sunt, diximus sumi hîc proprij caloris corruptionem, tanquam genus putredinis, quod est in demonstratione maius extremum; deinde humidum vt subiectum proprium, quia non est putrescibile, nisi id, quod est humidum; tandem verò externum ambientis calorem tanquam causam, quæ est in demonstratione medius terminus: sed vt hæc omnia distinctiùs explicentur, & ipsa putredinis essentia ab effectrice eius causa seiũgatur, cognoscere oportet in putredine ordinem a natura seruatum. Primum quidem locum calori externo tribuendum esse certum est, ab hoc enim corrumpitur calor misti proprius, & naturalis, corruptio autem caloris facit vt humidum separetur à sicco; itaque dicendum videtur, ipsam putredinis essentiam in hoc vltimo esse constitutam, reliqua verò esse causas putredinis, ita vt essentialiter nil aliud esse putredo dicatur, quàm separatio humidi à sicco, e quibus tanquam materia mistum con[illegible], hęc enim est in elementa dissolutio, quæ est cõtraria generationi misti: corruptio autem caloris naturalis est potius causa efficiens putre[illegible] quàm essentia quęmadmodum enim in generatione misti d[illegible] qualitates funguntur officio agentis, q[illegible] calor a frigore contemperatus [illegible] ac terminat siccum & humid[illegible] vt antea in definitione gener[illegible] mus, ita dicendum est in inte[illegible] misti defectum caloris esse causam putr[illegible] cem, [illegible] putredinem [illegible] est causa priuatiua, in qua [illegible]

Definitio putredinis est demonstratio situ differens.

quieſcit, propterea quòd omnis priuatio cauſam aliquam habet, proinde omnis cauſa priuatiua habet cauſam poſitiuam priorem, à qua pendet; Ariſtot. hac non contentus exprimere voluit etiam cauſam poſitiuam externam, à qua fit proprij caloris corruptio, cáque eſt calor ambientis; & res per ſe manifeſta eſt: quamuis enim certum ſit, corruptionem proprij caloris eſſe cauſam vt humidum diffluat, & à ſicco ſeparetur; tamen in hac cauſa non quieſcimus, dum ignoramus cauſam poſitiuã, à qua fit hæc proprij caloris corruptio: attamen Ariſtot. non ſine artificio in hac definitione ſumpſit corruptionem proprij caloris tanquam putredinis genus, quo eius eſſentia ſignificaretur; duo namq; reſpexiſſe videtur, vnũ vt breuiſſima eſſet definitio, alterum vt tribus tantùm terminis conſtaret, ſicut etiã demonſtratio: nam ſi quatuor in ea terminos accepiſſet, dubitare poteramus, an fortè hæc definitio non eſſet demonſtratio ſitu terminorum differens, quemadmodum in Poſterioribus Analyticis iam ipſe docuerat: nam ſi & ſubiectu in hac definitione expreſſum fuiſſet, quod eſt corpus humidũ, & eſſentia, quæ eſt ſeparatio humidi à ſicco, & cauſa, quæ eſt proprij caloris corruptio, & cauſa cauſæ, quæ eſt calor ambiẽtis, quatuor termini in ea ſumpti eſſent; quod vitare volens Ariſtoteles, & definitionem reddere breuiorem, vno termino duos cõplexus eſt; nam ſeparationem humidi à ſicco, quæ putredinis eſſentia eſt, ſub proprij caloris corruptione implicitè comprehendit; hanc enim neceſſario inſequitur ſeparatio humidi à ſicco, vt paulò antè Ariſt. docuerat; dixerat enim putredinem eſſe humidi & ſicci ſeparationem prouenientem à corruptione proprij caloris facta à continente: & hoc idem etiam poſt allatam definitionem declarat illis verbis [*exeunte enim proprio calido coeuaporat quod ſecundùm naturam eſt humidum*] ſic enim monere nos voluit, corruptionem proprij caloris in definitione ſumptam eſſe, quatenus continet ſeparationem humidi à ſicco: igitur proprij caloris corruptio denotat quidẽ per ſe cauſam proximam putredinis priuatiuam, ſed connotat etiam eſſentiam, quatenus complectitur humidi à ſicco ſeparationem, quæ ex neceſſitate eam inſequitur, & Ariſtot. hanc in definitione accipere maluit vt effectũ, quàm vt cauſam, quia cauſam habet priorẽ poſitiuam, & in definitione expreſſam, cuius reſpectu eſt effectus, non cauſa: itaq; hæc definitio tres partes habuit, corpus humidum tanquam ſubiectum putredinis, corruptionem proprij caloris tanquam putredinis eſſentiam, & tanquam effectum, talem autem effectum, in quo includi intelligeretur ſeparatio humidi à ſicco tanquam effectus alius poſterior, & illũ priorem ne[illegible] [illegible]; ac demum calorem ex[illegible] [illegible] cauſam primam. eſt igitur

A hæc perfecta definitio, & demonſtratio ſolo ſitu differens, quales omnium accidentium perfectæ definitiones eſſe debent.

Opinio recentiorum, quòd prædicta putredinis definitio ſit cauſalis, & eius confutatio. Cap. VI.

NON eſt hic prætereundus quorundam recentiorum error, qui dixerunt, definitionem hanc totam eſſe cauſalem, cuiuſ- B modi eſt illa, eclipſis eſt obiectio terræ, quæ nõ exprimit eſſentiam rei, ſed ſolam cauſam; licet in caloris naturalis corruptione cõceſſerint includi ſeparationẽ humidi à ſicco: negârunt enim eſſentiã putredinis eſſe ſicci & humidi ſeparationem, ſed hãc quoq; eſſe putredinis cauſam dixerũt; eſſentiam verò nullam aliam eſſe, quàm interitũ formæ miſti, quæ humidi à ſicco ſeparationẽ inſequitur tanquam C cauſam, ita vt calor ambientis ſit cauſa corruptionis proprij caloris, & hæc ſit cauſa ſeparationis humidi à ſicco, & hæc tandem ſit cauſa deſtructionis formæ miſti, quæ eſt formaliter putredo: quoniam igitur huius deſtructionis formæ Ariſtot. nullam mentionem fecit, hinc collegerũt non eſſe definitionem formalem, ſed cauſalem, traditam per tres illas ordinatas putredinis cauſas. Sed hanc ſententiam ego probare non poſſum: quòd enim caloris pro- D prij corruptio ſit cauſa putredinis, & in ſe contineat ſeparationẽ humidi à ſicco, nos quoq; aſſerimus: proinde non negamus cauſalẽ eſſe definitionem, quãtum attinet ad ſolum proprij caloris interitum: at humidi & ſicci ſeparationem puto non eſſe putredinis cauſam, ſed eſſe ipſammet putrefactionis eſſentiam, & deſtructionem formæ miſti: quod facilè oſtendo argumento ſumpto à generatione oppoſita: nam ſi generatio miſti nil aliud eſt, quàm E vnio, ac terminatio humidi cũ ſicco, operantibus actiuis, ergo eiuſdem miſti interitus nil aliud erit, quàm humidi ac ſicci diſſolutio ex defectu actiuarum non valentiũ ampliùs imperare paſſiuis: & videtur cuilibet cõſideranti eſſe manifeſtum, nil aliud eſſe miſti interitum, quatenus miſtũ eſt, niſi eius in elementa diſſolutionem. Sed ſoluenda eſt difficultas. & quidem non parui momẽti, quæ hos mouiſſe videtur: nam interitus miſti debet eſſe ſubita, F ac momentanea formæ miſti deſtructio, ſicut etiã generatio miſti eſt introductio formæ miſti in momento temporis, non in tempore facta: atqui ſeparatio humidi à ſicco non in momento fit, ſed in tempore, & eſt continua, vel ſaltem ſucceſſiua, ergo hæc non poteſt eſſe formaliter ipſe miſti interitus. Soluitur meo iudicio hæc difficultas ſic: generatio dupliciter accipi poteſt; vno modo pro vltimo termino, qui eſt formæ ſubſtantialis introductio ſubita; altero modo pro via ſimul cum termino, quæ non eſt momẽtanea, ſed in tempore

Opinio recentiorum.

Confutatio.

Argumenta illorum recentiorum.

Solutio.

Generatio dupliciter ſumitur.

fit: his etiam eisdem modis interitus quoque sumi potest: attamen propriè & generatio & interitus pro solo termino sumitur, licèt etiā sæpe sumatur pro termino cum tota præuia alteratione: sed nomē putrefactionis videtur propriè significare præuiam alteratione tendentem ad interitum substantiæ, & ad dissolutionem misti; tunc enim rem putrescere dicimus, quando est in via ad perfectam dissolutionem, non quādo est facta dissolutio perfecta: quod etiam Galen. significauit lib. 11. B Methodi, cap. 8. putredinem sic definiens; putredo est mutatio ad interitum totius substantiæ putrescentis ab aliena caliditate; nō enim dixit esse totius substantiæ interitū, sed mutationem ad substantiæ interitum. Quoniam igitur putrefactio est separatio humidi a sicco, quę non est subita, sed cum successione fit; dicendum est non interire in primo eius initio formam substantialem, sed eousq; eam separationem procedere, vt tandem forma misti in momento temporis destruatur: neq; etiam C dicendum est, destructionem formæ misti fieri solùm post totius humidi separationē à sicco, sed corrumpitur forma misti antequā remaneat terra, & finius: hæc igitur tria quodā temporis ordine fiunt; primùm incipit separatio fieri humidi à sicco, quæ tamen adhuc est absque formæ substantialis interitu, sed est præparatio & via ad eam; secundo loco tanta est facta dissolutio, ac separatio humidi, vt forma, quum seruari amplius non possit, subitò D destruatur, & tunc separata quidem sunt inuicem humidum & siccū, quia non habent amplius illam mistionem, quæ naturæ vnio dicitur, sed particulæ tamen vtriusque se mutuò tangunt, & est humidum aqueum cōtiguum sicut terreo, & iuxtapositio quidem particularum, at non mistio, quia iam soluta est naturæ vnio; tertio demum loco humidum illud à calore cōsumitur, hoc est, vertitur in vaporē, E & exhalatur, ita vt nihil reliquum sit, nisi fimus ac terra, vt Aristot. ait: qui non ideo hoc dicit, quòd putet per hoc exprimi naturā putrefactionis, sed vt per hoc tanquam vltimum remanens post putrefactionem, & ea posterius tempore, cognoscamus putrefactionē esse separationem humidi à sicco; quoniam videmus putrescentia in hoc tandem desinere vt remaneat terra, & materia quædam sicca, quum humor iam secretus sit & in vaporem conuersus euanuerit. Dicimus igitur putrefactionem ab Aristot. definiri non pro solo termino, sed vt viam quoq; præcedentem complectitur; sic enim est formaliter separatio humidi à sicco, quæ in tempore fit: idque Aristot. significauit dicens proprij caloris corruptionem; calor enim est qualitas, nec corrumpitur, seu euocatur, nisi in tempore, nec in prima eius imminutione interit forma misti; sed postquam tota latitudo, intra cuius terminos forma misti seruari potest, destructa est, tunc

Nota in putredine tria ordinata.

A subitò interit forma misti. Dignum autem consideratione est, cur Arist. in ea definitione ipsum misti interitum non expresserit, quum tamen putredo sit misti interitus quatenus mistum est; sed hoc postea quum de putredinis speciebus agemus, considerabimus, & magno cum artificio ab Arist. factum esse ostendemus. Patet igitur, prædictam putredinis definitionem non esse merè causalem, qualis est illa, eclipsis est obiectio terræ; sed esse definitionem perfectam, quę & causalem & formalem continet; sic enim est demōstratio positu differens, at secundùm illos esset solum medium, quod minimè dicendum est.

Quodnam sit ambiens, cuius calor est causa putredinis. Cap. VII.

HACTENVS structuram definitionis putredinis, & Aristot. in ea afferenda artificium considerauimus, sequitur vt singulas C eius partes ordinatim expendamus. A prima igitur causa ordiendo, quam Arist. ambientis calorem esse ait, cognoscendum est quodnam sit intelligendum ambiens, quod suo calore corpora putrefacit. Sunt qui dicant, hāc non esse aliud, quàm aerem & aquam, & argumentum sumunt ex ipso Arist. in eadem tractatione de putredine, vbi hæc tantùm duo ambientia nominat. Hæc tamen sententia falsa est, & melius est, vt communi interpretum opinioni adhæreamus, qui dicunt ambiens esse vniuersè intelligendum, vt complectatur omne continens, à quo res putrefieri possit, iam enim dixerat Arist. tria elementa esse materiam igni ad putredinem faciendam; ergo vult etiam calorē ignis esse posse causam putredinis aliorum elementorum: sic si sanguis, vel alius humor putrescat in venis, ambiens putrefaciens non est aer, aut aqua, sed est circunstans caro, seu pars alia solidior, quæ calore extraneo, & modum excedēte affecta efficit in humoribus putredinem tanquam causa quædam externa, quæ naturalē humorum calorem educit, & ita putredinem efficit: sic quando ex obstructione, vel prohibita transpiratione fit in animalium corporib. putredo, vapores ab humorib. exhalati, quū difflari non possint, ibi manentes calefaciunt humores, ac putrefaciunt tanquam externa quædam caus[illegible] ob ean[illegible] enim rationem fit etiam F læraminis putrefactio multò facilior, atque celerior, si læramen in aceruum congeratur, propterea quod vapores intrinsecus exhalati, quum nequeant difflari, funguntur o[illegible] externi calid[illegible] putrefaciētis. Argume[illegible] tem [illegible]orum nullius roboris est: Aristot enim in illa parte exempli tantùm grat[illegible] nominat aerem, & aquam, non quòd h[illegible]c [illegible] nom ne ambientis cōprehensa esse vo[illegible]uerit, [illegible]ta vt cætera omnia excluserit: cur aute[illegible] pr[illegible] nominauerit, quàm alia, non a[illegible] id factum est; ibi nanque Arist.[illegible]s

Opinio aliquorum & argumētum.

Confutatio.

Quomodo in animalibus humores putrescant.

Argumenti solutio.

signis eam putredinis definitionem confirmat, quæ omnia sumuntur ab iis, quę in aere, & in aqua putrescunt, tanquam à manifestioribus: signa enim non dicuntur nisi illa, quæ manifesta sunt, à putredine autem humorum in corpore animalis nullum signū accipi potuit, propterea quòd illa, quæ in animalium corporibus accidūt, occulta sunt: non est igitur mirum, si Arist. ibi nominet solum aerem & aquam, dum varia signa desumit ab illis rebus, quæ in his duobus elementis manifestè ob corporis ambientis calorem putrescunt.

Quomodo putredo tum à calore alieno, tum à proprio frigore fieri dicatur.
Cap. VIII.

SED alia nobis de putredinis causa maior difficultas proponitur: quum enim Aristot. statim post allatam putredinis definitionem dixerit à duabus simul causis putredinem fieri, à calore alieno, & à frigore proprio, considerandum est, quomodo hoc intelligere debeamus. *Recentiorum opinio.* Plures recentiores id ita intelligunt: calor ambientis incipit primò educere calorem naturalem, quo imminuto, frigus naturale inualescit; quum enim non extrahatur frigus, sed solus calor, frigus seruat proprium gradum, calor autem imminuitur, ergo proprium frigus inualescit supra calorem proprium ipsius misti, & incipit ipsum excellere, adiuuans in hoc calorem externum vt altera causa positiua: quare euaporatio caloris naturalis duas habet causas positiuas, calorem externum euocantem, & internam frigiditatem expellentem, tametsi origine & tempore prior est calor externus, qui primò incipit calorem naturalem educere, & facit vt internū frigus incipiat inualescere. Ex hoc prætetea eorum aliqui colligunt non esse eam, quam diximus, perfectam definitionem, & in hoc omnes decipi; sed absolui postea ab Aristot. definitionem, quando adiicit etiam frigus proprium tanquam alteram putredinis causam; etenim in definitione perfecta debuit vtraque causa nominari, & frigus proprium, *Confutatio.* & calor alienus. Ego verò hæc omnia falsa esse existimo. Et primùm quidem id, quod de frigore dicunt, neq; rationi, neque Aristoteli consentaneum est: existente enim adhuc misto, & nondum corrupto, vna est eius natura, & vna temperies; quare non sunt ibi calor & frigus tanquam duæ distinctæ qualitates, sed est vna qualitas media, quæ aliquibus gradibus calorem redolet, & aliquibus frigus, eaque, dum gradus caloris euocantur, magis ac magis tendit ad frigus, donec tādem mistum intereat. non est igitur verum illud, quod dicunt frigus seruare proprium gradum; quum enim ex priuatione caloris frigus necessariò oriatur, necesse est vt cū caloris imminutione fiat [illegible] tum frigoris: quocirca non re-

A & dicitur eundem esse frigoris gradum immutabilē; qui imminuto calore idem seruetur. Sed maximè falsum illud est, quod dicūt, gradus frigoris agere in gradus caloris ad eos expellendos: nam existēte adhuc vnione non potest frigidi in calidum actio fieri, quum adhuc sit vna tātùm qualitas media, quę imminuatur continuè, & fit magis vergens ad frigidum, nec ab vlla alia actione, nisi caloris externi euocantis calorem naturalem: quò fit, vt B quum calor temperatus à frigore remittitur, atque contineat humidum iunctum sicco, idem calor debilitatus reddatur impotens ad continendum; proinde humidum diffluat, & separetur à sicco. Prætetea primaria operatio frigoris est refrigerare, ergo internum frigus non potest positiuè agendo pellere calorem, nisi refrigerando: ergo idem corpus refrigerabit seipsum, quod dicere vanū est. Frigus igitur proprium non potest esse causa po- *Vera sententia.* C sitiua, quæ calorem expellat, sed est causa priuatiua, & mera priuatio caloris producta à calore ambientis, quæ non agit in calorem, sed in humidum tanquam causa priuatiua; corpus enim ex defectu caloris factum est frigidum: quare non potest amplius ab ea qualitate nimis ad frigus vergente cōtineri humidum, ne diffluat, & à sicco separetur. Hoc significauit Aristoteles, quando post allatam definitionem subiunxit [*quare quoniam ob in-* D *digentiam patitur calidi, indigens autem tali virtute frigidum omne*] considerandum enim est, quodnam dicat Aristotel. esse patiens, & hoc quidnam patiatur: certè mistum est id, quod patitur, patitur autem putrefactionē, & hanc non potest intelligere Aristot. esse proprij caloris corruptionem, sic enim assignaret idem vt causam suiipsius; quia sensus esset, patitur corruptionem caloris ob indigētiam caloris: sed necessariò intelligit sicci & humidi disso- E lutionem, quæ est putredo formaliter accepta; ex quo possumus intelligere hanc in illa definitione necessariò contineri, quum ex ea nunc ab Aristot. hoc deducatur: sensus ergo illorum verborum est, quare quoniā mistum patitur dissolutionē humidi & sicci propter priuationem proprij caloris, omne autem calore priuatum frigidum est, ambæ vtiq; erunt causæ putredinis, & frigus proprium, & calor alienus: non igitur dicit frigus proprium esse F causam respectu corruptionis proprij caloris, sed respectu separationis humidi, & causam quidem priuatiuam, quia pro eodem hîc sumit frigus proprium, & proprij caloris priuationem, & ex priuatione caloris infert frigus proprium, tanquā declarans vnam & eandem causam priuatiuam prodeuntem à causa externa positiua, quæ est calor ambientis: inquit enim [*indigens calore frigidum omne*] nō dicit, indiget calore propter frigus expellens, sed dicit, ea ratione dicitur frigidū, quatenus est calore priuatum: & rectè inquit *indigens*]

defectum indicans non cuiusuis caloris, sed proprij & naturalis; sic enim mistum fit indigens tanquam re sua, qua est priuatum: patet igitur Aristot. nullam tribuere frigido actionem respectu caloris, sed solùm respectu separationis humidi, quum dicat, patitur ob defectum calidi, hoc autem est frigidum, ita vt eadē putredinis causa priuatiua significetur per frigidum, ac per defectum proprij caloris, cuius causæ causa prior est calor ambientis. Ex his colligimus, falsum etiam esse id, quod eorum aliqui dicūt non esse completam putredinis definitionem, nisi addatur altera causa, quæ est frigus proprium: nos enim dicimus definitionem, quam declarauimus, esse perfectam, & in ea comprehendi frigus proprium tanquam causam priuatiuam, quę est effectus causæ primariæ; nam dicere corruptionē proprij caloris, est dicere incrementum frigoris; quare nulla ampliùs additione opus est, sed potiùs declaratione: illud enim, quod ab Aristot. postea de frigore subiūgitur, nil aliud est, quàm declaratio, qua significatur contineri frigus in ea definitione vt causam putredinis; hoc enim colligit Aristot. ex ea hoc pacto; omne priuatum calore est necessariò frigidū, ergo si priuatio caloris efficit putredinem, frigus efficit putredinem; primaria tamen causa est calor ambientis, secūdaria verò frigus proprium, id est defectus proprij caloris: significat hoc dictio illa illatiua [*quare*] qua indicat Aristot. se non addere aliquid noui præter illa, quæ in definitione sunt posita, sed ex illa inferre aliquid, quod in ea continebatur virtute: quicquid autem ex aliqua definitione necessariò colligitur, id non potest esse illius definitionis pars alijs partibus adiecta, sed vel est eiusdem declaratio, vel proprietas consequens: ideò verba illa [*& putrefactio communis affectio frigoris proprij, & caloris alieni*] sensum habent causalem; non enim significant putredinem esse affectionem calidi & frigidi vt subiectorum, sed vt causarum, à quibus efficitur, sicut etiam in libris de anima sæpe Aristotel. dicit affectiones animæ, id est, quæ producuntur ab anima: sic igitur patet proprium frigus non addi ab Aristot. vt alteram causam corruptionis caloris, vt illi existimarunt, sed vt declarationem ipsiusmet priuationis caloris, Aristot. enim sic expressè ex definitione colligit id, quòd implicitè solum in ea continebatur.

Quomodo calor extraneus in calorem naturalem agere, & corrumpere ipsum dicatur. Cap. IX.

QVONIAM autem dictum à nobis est, corruptionem proprij caloris ita esse intelligendam, vt etiam proprij humidi separationem complectatur, eamq; à calore ambientis fieri, consideratione dignum est, an

A calor externus agat priùs in calorem naturalem, & ipsum educat, deinde eductionem caloris eductio humidi consequatur, an è contrario priùs agat in humidū, deinde per quandam necessariam cōsequutionem calor quoque naturalis vnà cū humido exhaletur: nec soluitur dubium dicēdo educi simul vtrunque, adhuc enim difficultas manet, vtrius eductio sit secūdùm naturam prior. Sunt qui dicant, calorem externum non agere primùm in internum calidum, sed in humidum, hoc moti

Aliquorum opinio.

B argumento; quòd non agit simile in simile, neque corrumpitur simile à simili, quare non potest immediatè calor in calorem agere, sed priùs agit in humidum, deinde huius eductionem insequitur caloris quoq; naturalis eductio. Alij verò dicunt, à calore externo educi priùs calorem naturalem, deinde consequi vt etiam humidum educatur; quæ communior, ac verior sententia est, & tum Arist. testimonio,

Aliorum opinio vera.

C tum ratione comprobatur. Arist. enim postea eodem in loco dicit [*exeunte enim proprio calido coeuaporat quod secundùm naturam est humidum*] vult igitur exitū proprij caloris priorem esse, saltem natura, deinde per quandam consequutionem humidū quoq; naturale exire, & euaporare. Adest etiam ratio, quia non est necessariū vt amoto effectu amoueatur causa, est tamē necessarium, vt amota causa amoueatur effectus, pendet enim effectus ex causa,

D nō causa ex effectu; atqui calor naturalis in misto est causa cōiunctionis humidi cum sicco, vt Aristot dixit; ergo necesse est vt exitum caloris naturalis insequatur separatio humidi à sicco, non sic necessariū est vt exitum humidi insequatur exitus caloris naturalis; in multis enim videmus contingere, vt si exsiccentur, à putredine præseruentur, & diutius durent: cui igitur calor euaporet, non potest vt causa assignari euaporatio humidi; quia neque est

E causa, neq; hanc necessariò caloris euaporatio consequeretur. Hanc igitur & calidi, & humidi eductionem ita intelligere debemus, vt priùs tollatur causa, deinde verò effectus, & caloris eductionē eductio humidi consequatur. Ob id antea diximus, nullam esse aliam putredinis essentiam, quàm separationē humidi à sicco, proprij autem caloris corruptionem esse potius causam putredinis, quam ipsammet putredinem, etenim generatio quo-

F que misti fuit coniunctio humidi cum sicco, calor autem in ea locum habuit agentis. Hinc autem colligimus validam confirmationem eorū, quæ de actione frigidi in misti generatione antea diximus: ex eo enim quod [illegible] caloris euocatio est causa putredinis manifestè infertur solum calorem continere, & vnire siccum & humidum, & per se generare mistum, nam si frigus quoq; in generatione per se ageret, & contineret humidum cōiunctum cum sicco, deberet etiam [illegible] corruptio seu eductio esse causa dissolutionis, & [illegible]

dinis; quod tamẽ Aristot. nunquam dixit, sed solius caloris remotionem causam putredinis esse voluit. Potest præterea illud, quod dicebamus, cõfirmari testimonio Arist. in problem. 20. part. 25 vbi rationem reddens cur ignis non putrescat, inquit; quia refrigerari priùs oportet illud, quod putredinẽ est concepturum, ignis autem refrigerari nõ potest, sed semper est summè calidus: notanda enim est dictio illa [*prius*] quæ significat caloris proprij corruptionem, quam vocat refrigerationem, non esse formaliter putrefactionem, sed illi præcedere vt causam, si non tempore, saltem naturã, ideo relinquitur nullam esse aliam essentiã putrefactionis, quàm separationem humidi à sicco. Itaq; in putrefactione hic est naturæ ordo: calor ambientis euocat calorem naturalem, & ita ipsum corrumpere dicitur, corruptionem autem proprij caloris insequitur separatio humidi à sicco. Ad argumentum autem illorũ dicimus, non ita intelligi calorem à calore corrumpi, vt cõtrarium destruitur à suo contrario, sic enim calidum à frigido interimitur, non à calido; sed calorem corrumpi, id est priuari mistum suo calore naturali à calore alieno ipsum euocãte: non est autem absonum rationi vt simile ad se trahat suum simile; etenim dum ipsum secundùm se calorẽ consideramus, est eductio caloris, non corruptio; at respectu misti est caloris destructio, quatenus mistum suo calore priuatur: & autem simile attrahatur à simili, videtur esse per se manifestum, nec probatione indigere; vt enim contrarium pellitur à suo contrario, ita rationi consonum est vt simile attrahatur à simili: idq; asserere videntur medici de medicamentis purgantibus, purgant enim per attractionem ratione similis qualitatis. Propriè igitur calorem à calore non interimi contendimus, nisi quatenus potest calidus agere in minus calidum, sed tunc non vt in calidum agit, sed vt in frigidũ; destruit enim in eo gradum frigoris, non gradũ caloris: trahi tamen calor à calore potest, vt simile trahitur à simili. Sed vt hoc meliùs intelligatur, digna est consideratione Alberti sententia, quam postea alij plures sequuti sunt: declarans Albertus quomodo corrumpatur calor naturalis à calore externo, notat calorem naturalem agere posse & vt naturalem, & vt calorem absolutè: nam in generatione misti agit vt naturalis, dum terminat humidum, & ipsum cum sicco commiscet, & coniungit cum sicco, quantum illius misti natura requirit, & has passiuas qualitates continendo conseruat mistum at in misti interitu idem agit non ampliùs vt naturalis [illegible] vt calor, proinde vt igneus, agit enim [illegible] consumptionem humidi, & dissolutionem misti; etenim ambientis calor agens [illegible] necesse est vt calefaciat, quia [illegible] calefacere, hic igitur actio [illegible] naturalis incenditur, & fit maior,

Ordo naturæ in putredine.

Quomodo calor calorem corrumpat.

Sententia Alberti de calore naturalis corruptione

A ita vt sublata proportione ad passiuas fiat præternaturalis, & destructiuus; ob id deserit illud mistum, & euaporat, & secũ educit etiam humidum; & ita dicitur esse corruptus non vt calor, sed vt naturalis, quia tunc desinit esse naturalis. Hæc Alberti sententia certè artificiosa est, sed eam nõnulli recentiores impugnant hac ratione, quòd apud Aristot. putredine fit, quando actiuæ desinunt imperare passiuis, & ipsæ passiuæ actiuis dominantur;
B hoc autem esse non potest, nisi ob imminutionem caloris: quod etiam Arist. manifestè significat, quando dicit putredinem fieri & à calore alieno, & à frigore proprio, propterea quòd omne priuatum calore est frigidũ: tantum igitur abest vt Aristot. putet putredinem fieri per accretionem caloris in misto, vt potiùs apertè dicat eam fieri per caloris imminutionem, quam etiam appellat frigus. Ego tamen censeo Alberti sententiam sano modo
C intellectã defendi posse: non enim cœcus fuit Albertus, qui non viderit Arist. dicentem fieri putredinem à frigore proprio; sed significare voluit id, quod ipsa rei natura, si bene cõsideretur, nobis ostendit: in principio enim, quum externus calor agat in mistum, necesse est vt mistum reddatur calidius, prima nanq; actio calidi transiens debet esse calefactio; dicere autem duos numero distinctos calores simul in eadem re existere, vanum est, ipse igi-
D tur misti calor ex illa actione intenditur, & maior fit, & hac ratione dicitur corrumpi, quia desinit esse illi misto naturalis, quum amittit debitam proportionem ad passiuas respectu naturæ illius misti; hinc igitur fit, vt deserat illud, & euaporet, ita vt res illa tãdem sine calore maneat, & frigida: in fine igitur putrefactionis rem manere frigidam manifestũ est; sed in initio quoq; dici potest frigida respectu caloris naturalis, quẽ non habet, ille enim
E quem habet, non est naturalis, nec cõtinet humidum iunctũ sicco, tunc igitur licèt mistum illud habeat maiorem calorem, quàm priùs, non habet tamen naturalem, & ita indiget calore vt naturali: quoniam igitur omne indigens calore est ea ratione frigidum, mistum dicitur frigidum vt carens calore naturali: per hoc tamen non stat, quin esse possit calidius, quàm priùs, calore alieno, & aduentitio; hoc enim & experientia, & ratione, & Aristotelis
F & Galeni auctoritate comprobatur. Experientia docet putrescentia in initio fieri calidiora, quam prius erant; aceruus enim tritici quando incipit putrescere, fit calidior; sic aceruus læraminis in principio putrefactionis adeò incalescit, vt imposita oua gallinarum foueat non minùs, quàm calor gallinæ, ita vt inde pulli nascantur: huius autem duplex est ratio; vna quam paulò antè tetigimus, quoniam ex calidi externi actione necesse est vt mistum reddatur calidius, altera, quia etiam absque externi caloris consideratione

Recentiores contra Albertum.

Alberti defensio.

calor internus exiens fit maior, id est, apparet maior, quia fit sensilior: in illa nanque elementorum commistione, & cõtrariarum qualitatum contemperatione, atque amicitia videtur quodammodo contraria contrariam abscondere, ita vt neutra distincta sentiatur; sed dum vna cõtraria abiungitur ab altera, sensilior fit; proinde videtur maior, præsertim quando excundo transit ab internis ad externa. Ex hoc autem sumi potest ratio differẽtiæ inter qualitates, quæ vocari solent à medicis actuales, & potentiales, seu virtuales: dicunt enim, vinum & piper habere frigus actuale; sed calorem virtualem, tactu enim sentiuntur frigida, sunt tamen maximè calefactiua: cuius discriminis rationem quum ego sæpe à pluribus medicis quæsiuerim, nunquam tamen ab aliquo intelligere potui, ipse autẽ arbitror eam sumi posse ex iis, quæ proximè dicta sunt: quamuis enim illa plurimum habeant caloris in sua temperatura, is tamen calor absconditus est à contraria qualitate, cui est cõmistus; sed si ab aliquo externo calefiant, vt à ventriculo, excitatur etiam calor internus, & ei adiunctus calor externus reddit calorem vnum magnum, & valde sensilem, ita vt postea illa maiorem ventriculo calorẽ retribuant, quàm ab eo receperint. Confirmatur autem illud, quod modò dicebamus, per id quod ab Arist. affirmatur, & ab ipsa experientia ostenditur de humido; par enim ratio est, quum in putrefactione & calidum & humidũ educatur: quemadmodum igitur illa, quæ putrescunt, fiunt in initio humidiora, non quidem noua humiditate; sed quia humidum ab internis ad externa eductum, & à sicco abiunctum fit sensilius; ita exiẽs calor ad externa rei putrescentis sensilior fit: illud igitur, quod putrescit, in initio vt humidius est secundùm Aristot. ita etiam calidius; in fine tamen frigidum, & siccum fit, propter totius caloris, ac totius humidi euaporationem. Hoc etiam testatur clarè Aristot. in 20 problem. part. 25. dicens; necesse est vt id, quod putrescit, fiat calidissimũ, id est, vt magnum calorem suscipiat propter proprij caloris crementum à calore ambiẽtis. Et in 3. part. problem. 5. inquit calorem naturalem quandoque extingui ob excessum ab externo calore acceptum, vt in illis, qui à Solis ardore vruntur, & in ebriis, qui quandoque ob magnam ebrietatem tremunt; tremor enim ille prouenit à frigore, quoniam in illis calor naturalis est imminutus ex nimio excessu caloris à potu; ex eo enim calor qui erat naturalis, fit præter naturam, & euaporat; certum autẽ est illis ebriis in principio magnum esse calorem, sed dum definit esse naturalis, euaporat, & corpus frigidum relinquit. Galen. quoque lib. 2. de Temperamentis, cap. 6. inquit illa, quæ putrescunt, calidiora fieri adscititio calore, proprio autem frigidiora. Hoc igitur modo intellecta opinio Alberti est ta-

Qualitates actuales, & virtuales.

A tioni & experientiæ, & Aristot. consentanea; quum negari non possit putrescentia omnia in principio fieri calidiora, neque per hoc stet quin dici possint frigida ratione caloris naturalis, quo destituuntur. Argumentum igitur, quo illi aduersus Albertum vtuntur, facilè soluitur: fit enim putrefactio ex imminutione caloris vt naturalis, quia definit esse naturalis, & postea etiam separatur à misto; sed simul etiam fit ex intensione caloris prout absolutè est calor. *Solutio argumenti recentiorum.*

B

Declaratio illorum verborum, in vnoquoque humido, *in definitione putredinis.* Cap. X.

HACTENUS ea, quæ ad ambientis calorem, & ad naturalis caloris corruptionem pertinent, declarauimus; restat vt verba illa [*in vnoquoque humido*] perpendamus: dubitare nanque non absque ratione possumus, an

C per hæc intelligat Aristot. humidum naturale, an omne humidum indistinctè, seu naturale, seu aduentitium: quum enim dicat [*vnoquoque*] videtur omnem calorẽ amplecti, non solum naturalem, attamen sequentibus verbis videtur hæc interpretari, quãdo subiungit [*exeunte enim proprio calido, coeuaporat quod secundùm naturam est humidum*] intelligit ergo solum humidum naturale; ideo sensum hunc

D omnes interpretes receperunt, vt Arist. dicens [*in vnoquoque humido*] intelligat omne humidum naturale, non omne absolutè. Sed hæc interpretatio mihi non parum dubia est, potuisset enim Arist. in definitione quoque dicere, in humido naturali, si voluisset; cur igitur postea dicit, quod secundùm naturam est humidum, in definitione verò dicit, vnumquodque humidum? Mihi quidem videtur huiusce rei declaratio sumi posse ex cuiusdã dubij solutione, quod à nemine vidi fuisse cõsi- *Communis expositio.* *Dubium.*

E deratum: videtur putredo esse eductio nõ solùm humidi naturalis, ex quo tãquam ex materia constat ipsa misti substantia, sed etiam humidi aduentitij, à quo non fit coniunctio partium; videmus enim ligna arida in ędificiis diutissimè seruari sine putredine, & multis seculis manere illæsa; ea tamen, si madefiant, & externo humore humectẽtur, facillimè putrescunt ex illa humectatione; videtur igitur

F putredo esse eductio etiam humidi aduentitij. hoc tamen non est cõsonum ratio[illegible] quia si putrefactio est interitus contrarius g[illegible] ationi misti, debet esse distolutio misti [illegible] humidum & siccum naturalia, ex quibus g[illegible]tum est, & constat, sed non euap[illegible]atio [illegible] humidi aduentitij, quod substa[illegible]æ p[illegible]s n[illegible] est. Si bene dubium hoc consider[illegible]u[illegible], nul[illegible]la esse potest alia eius solut[illegible] n[illegible] ca- *Solutio.*

lor (vt iam diximus) non [illegible]a [illegible] prorsus intereat, sed cosu[illegible] quoniam ab eo recedit, at[illegible]

potest calor sine proprio interitu, quum accidens idem numero non possit deserere proprium subiectum, & migrare ad aliud; necessaria ergo est calori substantia humida, in qua resideat, si debeat educi, sic enim eum substantia humida tanquam vehiculo calor euaporat: in lignis ergo aridis nulla est humiditas nisi naturalis, & ea quidē modica, per quam coniunctæ sunt partes, quæ dicitur humiditas oleosa; cuius signum manifestum ab Alchimistis habemus, nulla enim res est ita sicca, & arida, vt ex ea ipsi oleum non educant, hoc autem educto remanet puluis incōiunctus, quia separata est illa humiditas, qua fiebat partiū conglutinatio; quum igitur hæc interna, ac naturalis lignorū humiditas difficillimè extrahatur, ideo ligna arida non facilè putrescunt, quia non potest calor solus euaporare sine substantia humida; at si eadem ligna extraneum aquosum humorem imbiberint, facilè putrescunt, quia ille satis est vt possit cum eo tanquam vehiculo calor naturalis educi à calore ambientis; eductionem autem proprij caloris insequitur proprij quoq; humidi eductio, & separatio à sicco: quum enim proprio naturali calore destruatur mistum, ita vt proprium humidum non habeat ampliùs calorē, à quo contineatur, dissoluitur, & fit separatio humidi naturalis à sicco, quæ est putrefactio. Sunt igitur in lignis illis consideranda ac distinguendæ hæ duæ humiditates; vna aduentitia, altera naturalis: aduentitię quidem eductio, seu euaporatio non esset putredo, nisi cum ea calor naturalis educeretur, sed ea est solùm occasio putredini, quia officitur calori vt vehiculum, cum quo calor educatur; hæc igitur aduentitij humoris eductio non est putrefactio, sed est conditio, sine qua tunc calor lignorum naturalis non extraheretur; sed putrefactio est alterius proprię humiditatis eductio insequens eductionem caloris naturalis; aliquę autem res adeo abundant humido naturali, vt eo solo sine alio aduentitio humore sint aptissimæ ad putredinem, vt caro, lac, & alia multa, in quibus hæc humiditatis distinctio locum non habet, seu nullum momētum facit. Arist. igitur in definitione dixit vniuersè [*in vnoquoque humido*] vt omne humidum complecteretur quod sit vehiculum calori ad exeundum, siue sit naturale, siue aduētitium: non enim denotare per hæc verba voluit illud humidum, cuius à sicco separatio putredo est, sed conditionem subiecti putrescibilis, sine qua calor naturalis non educeretur; quia non datur hæc proprij caloris corruptio, nisi in corpore humido, id est, habente [illegible] quam humiditatem siue propriam, siue aduentitiā; patet [illegible] verba illa non ipsam put[illegible] signi[illegible] quæ est pr[illegible] proprij h[illegible] midi [illegible] sed [illegible] subiecti [illegible] [illegible] vniuersè acceptum humidum non [illegible] a sicco separatio sit putre-

Expositio propria.

A do, essentia autem putredinis subintelligitur, quia constituta naturalis caloris corruptione insequitur necessariò separatio humidi naturalis à sicco; idq; Arist. ipse ibidem postea declarat dicens [*exeunte enim proprio calido coeuaporat quod secundùm naturam est humidum*] hæc igitur quam diximus, est ratio cur ibi exprimat humidum naturale tantūmodo, priùs verò in definitione vniuersè dixerit [*in vnoquoque humido*] complectens etiam aduentitium: vnde patet sequentia illa verba [*coeuaporat quod secundùm naturam est humidum*] non esse declaratiua illorum [*in vnoquoque humido*] sed ipsius essentiæ putredinis, quæ in definitione continebatur implicitè in iis verbis [*corruptio proprij & naturalis caloris*] vult enim postea expressè nos admonēre in hac corruptione proprij caloris inclusam esse coeuaporationem humidi naturalis, quæ ex necessitate illam consequitur.

An detur alia putredinis species, quæ sub definitione prædicta non contineatur, opiniones aliorum. Cap. XI.

Definitione putredinis declarata, considerandum est, an hæc omnē prorsus putredinis modum comprehendat, an alia putredinis species detur, quæ hac definitione non contineatur, vt nonnulli recētiores existimarunt, nam Thomas Erastus, & Archangelus Mercenarius, quum in hoc consenserint, duas esse putredinis species, quarum alteri tantùm competat definitio prædicta, alteri verò nequaquam, in his tamen speciebus statuendis dissenserunt, & inter se acerrimè controuersati sunt, vt in eorum iteratis dispu[tatio]nibus ac certaminibus iam editis videre [est]. Quoniam igitur noua ab vtroq; dogmata hac de re introducta sunt, & Aristoteli attributa, non erit ab re si eorum sententias aliquantum expendamus. Putauit Erastus duas duarum diuersarū putredinum definitiones ab Aristotele afferri in initio quarti Meteorologici, vnam priorem in contextu tertio, alteram verò posteriorem in sexto: priorem quidem dixit esse misti quatenus mistum est, naturalem interitum, proinde verò contrariam generationi misti, quum sit eius dissolutio in elemēta, ex quibus genitum est; & omni misto necessariam, nisi priùs contingat vt aliquo violento interitu mistum pereat, ideoque rite vocari ab Arist. interitum naturalem, quia fit ab interno principio: non enim à calore externo, sed poti[ùs] a[b] interno & naturali, siquidem proprius misti calor tandem absumit hu[midum] naturale, quod illi pabulum est, quo fit vt ip[s]e quoque calor naturalis pabulo destitutus tandē marcescat huius igitur putredinis naturalis, inquit Erastus, definitionē afferri ab Aristotele talē, putredo est huius interitus natural[is] [mi]sti quatenus mistum est,

Alteram verò posteriorē putredinis speciem dixit violentam esse & morbosam, fieriq; à principio externo, nempe à calore ambientis, & vocari ab Arist. interitum secundùm partem: quia per hanc non dissoluitur prorsus mistum in elementa, sed in aliud mistum mutatur: huius definitionē eam esse inquit, quam ab Arist. in 6. illo contex. traditam nos iam abundè declarauimus, hanc scilicet. putrefactio est corruptio proprij & naturalis caloris in vnoquoq; humido à calore ambientis; hac definitione negauit Erastus priorem putredinis speciem contineri, quæ à proprio calore fit, non ab alieno, proinde non est violenta, sed naturalis. Mercenarius verò alio longè diuerso modo duas putredinis species statuit: priorem enim dixit esse illam, quæ in 6. contex. definitur ab Arist. & est corruptio proprij caloris in vnoquoq; humido à calore ambientis, quæ Erasto fuit posterior species, quare in hac non dissident: quæ enim ab Erasto dicta est secunda species putredinis, eadem est, quę prior à Mercenario est posita, præterquā quòd hanc negauit Erastus vocari naturalem, putauitq; ab Arist. in contex. 5. appellari interitū, secundùm partem; Mercenarius verò naturalem esse ait, & ab Arist. in contex. 3. ita appellari, & esse interitum secundùm totum, non secundùm partem; ita vt de vna & eadem putredine loquatur Aristot. in 3. & in 6. contex. Alteram verò putredinem inquit esse illam, quæ ab Arist. in 5. contex. paucis verbis tangitur, & vocatur interitus secundùm partem, & elementis competere dicitur excepto igni; hanc inquit nō esse corruptionem proprij caloris à calore ambientis, sed esse potiùs quandam corporis impurationem propter admistionem corporis alieni, quam Arist. vocat [illegible] parationem à natura, hoc est, recessum q[illegible] dam a statu naturali, qui non est omnino interitus rei; vt quando aeri cōmiscentur halitus fumosi, vnde dicitur aer putrescere, quia recedit a sua naturali constitutione; sic quando aquæ eiusmodi exhalatio fumida è terra ascendens cōmiscetur, dicitur aqua putrescere; ita vt elementis non cōpetat illa putredo, quę est proprij caloris corruptio à calore ambientis, sed hæc posterior, quæ est impuratio quædam ob alieni corporis admistionem. Ad hāc de secunda putredine sententiam cōprobandam vsus est Mercenarius duobus argu[illegible]

Primū argumentum Mercenarij. Vnum est; duo elem[illegible]ta, terra & aqua, nu[illegible]m habent propriu[illegible] calore[illegible] [illegible] ob- noxia [illegible] putre[illegible] quæ [illegible] corruptio.

Secundum argumentum. Alter[illegible] ele- menta putresc[illegible] [illegible] in [illegible] puritatem, & naturalem [illegible] recederent à natura, quia putredo [illegible] eio in elementa, & misti in [illegible], consequens tamē aduer[illegible] Arist. qui [illegible] elementa ista putrescere, vt a sua natura recedant. Cæteri verò omnes interprete[illegible] [illegible]sto [illegible] Græci, & Latini, & Arabes, vnam tantùm putredinis speciem agnouisse videntur, quæ ab Erasto posterior, à Mercenario autem prior putredinis species appellata est, & cuius definitionē nos hactenus declarauimus; ita vt communi eorum omnium cōsensione omnis putredo sit corruptio proprij caloris à calore ambientis, nec detur alius putredinis modus, quem hæc definitio non complectatur: igitur & ea, quæ ab Erasto prior adducta est, & ea, quæ à Mercenario posterior, ipsorum inuenta fuisse videntur; quæ à nobis consideranda sunt, vt intelligamus, quænam, & qualis illa putredo sit, quæ ab Arist. vocatur interitus secundùm partem, & elementis quoque attribuitur, & an definitione illa, quam declarauimus, comprehendatur: certum enim est illa Arist. verba & Erastum, & Mercenarium ad excogitandam aliam putredinis speciem induxisse.

Alterā communis opin.

Mercenarij opinio.

Dictarum opinionum confutatio, & argumentorum solutio. Cap. XII.

Ego verò quum à communi interpretum sententia non recedam, qui putarunt vnam tātummodò esse putredinem, cuius definitio iam est à nobis declarata, proinde errasse tum Erastum in priore ab eo inuenta putredine existimem, tum Mercenarium in posteriore; aliqua breuiter aduersum vtranque sententiam adducam. Quod ad Erast[illegible] attinet, eius error satis manifestus est: nam si duæ sunt putredines, vna naturalis, altera violenta, conueniens fuit vt Arist. de naturali putredine fusiùs, quàm de violenta, ac diligentius loqueretur; tamen de violenta longe plura dixit, & eius definitionem exactissimam attulit, eamque postea longo sermone declarauit; de naturali autem admodum pauca dixit in solo tertio contextu, imo huius nullam definitionem adduxit. quod enim Erastus dicit, eam ita definiri, putredo est finis interi[illegible] naturalis, id nulla ratione admit[illegible] est, nam in definitione accidentis perfect[illegible] [illegible] ex[illegible] mere oportet, tum essentiam ipsi[illegible] [illegible] sam, propter quam est; quorum neu[illegible] verbis exprimitur. quod enim e[illegible] exprimatur, manifestū est [illegible] quia d[illegible] [illegible] naturali est d[illegible] q[illegible] en[illegible] [illegible] ad [illegible]entia, & co[illegible] qu[illegible] da[illegible] om[illegible]unem; sed non e[illegible] nam ip[illegible]a putredinis natura, & e[illegible] [illegible], & [illegible] in ipsa secund[illegible] [illegible] putrefactionis est se[illegible] [illegible] naturalis absumens p[illegible] [illegible] huius tamen nulla [illegible] fit m[illegible]o, q[illegible] tamen o[illegible] [illegible] c[illegible] Er[illegible] va[illegible] o enim [illegible] si n[illegible] & [illegible] [illegible] a[illegible] [illegible] hu[illegible]

Opinio vera.

Confutatio opin. Erasti.

rata? dico præterea falsum omnino hoc esse, quod Erastus putredinis naturalis causam esse asserit, nempe proprium misti calorem ali humido proprio, & ipsum absumere tanquã pabulum; de solo enim calore animali id verum est, proprium q; est animatorũ, vt eorum calor humido naturali nutriatur, ipsumq; tandem absumat, quę est viuentis mors per vltimã resolutionẽ, naturalis appellata; & in hoc rectè carpit Erastum Mercenarius, licet nullam huiusce discriminis rationem adducat: ego verò hanc esse puto rationem, quòd calor naturalis dupliciter accipi potest, vno modo pro solo qualitate, altero modo pro subiecto quali sicuti solẽt medici nomine caloris naturalis vitales spiritus intelligere, qui sunt primũ subiectum caloris animalis: igitur quando dicimus calidum nutriri humido tanquã pabulo, nõ possumus simplicem qualitatẽ intelligere; non potest enim humiditas in calorẽ verti, sed potius destruitur à calore, quoniã nutriri aliquo est vertere illud in suam substantiã; sic enim dicimus ignem ali cõbustili, id est, illud vertere in ignẽ: In animãtibus igitur calorem vesci humido vt pabulo nõ potest intelligi de calore accepto pro qualitate, sed accepto pro spiritib. vitalibus, qui cõtinuè nutriuntur, dũ vertunt humidum in suam substantiam; hæc autem humidi consumptio, & ex cõsumptione nutritio, non fit, nisi ex actione substantiæ calidæ in aliam substantiã humidam; proinde non habet locũ, nisi in corporibus heterogeneis, quę constant ex partibus diuersarũ naturarum, & diuersarum tẽperierum; alia namq; est natura spiritus, alia sanguinis, alia carnis, alia ossis: dicere igitur possumus carnem nutriri sanguine, & spiritus nutriri humido in eorũ substantiã conuerso, & hac ratione nutriri calorem naturalem, id est, conseruari per cõseruationem spirituum: ast vbi vna & eadem est substantia homogenea calorem habẽs, & humiditatem naturalem, nihil est vanius, quam dicere calorem ali per cõsumptionem humidi naturalis. vna enim est natura, ac temperies misti homogenei, quare non potest agere in seipsam: adde quod calor in nutritione non agit nisi per [illegible] diã [illegible] factionem, ergo oporteret id [illegible] calefacere seipsum, quod dicendum non est; [illegible] enim esset simul ca[illegible] & non cal[illegible], & actu & potestate secũdum idem, quod ne imaginabile qui[illegible] est [illegible]. Præterea si hoc verum esset, etiã [illegible] maia egerent sumptione alimenti externi pro co[illegible] sumpti humidi restauratione, hoc tamen ne mo [illegible] quam dixit: videmus.n. multa mista si[illegible] a[illegible] tempo alimẽ[illegible] diutissime [illegible]tare, [illegible] pules & oleũ, in his ergo nulla [illegible] humidi cõs[illegible]ptio fit. Dicendum er go [illegible] in misto e[illegible] ti[illegible] [illegible]dum sicco [illegible], [illegible] ac perma[illegible] te[illegible] [illegible] calorem misti, dum agit vt

A naturalis, conseruari humidũ, nec sinere elabi ac diffluere: non est ergo Arist. attribuenda hæc opinio, quæ omnino repugnat veritati: & miror quomodo Erastus in tantum errorem lapsus sit, quum præsertim modus ille loquendi Arist. non possit definitionem significare; potiùs enim denotat quæ corruptio sit putredo, quàm quid sit; & sententia Arist. est, quòd illa putredo, quę est interitus naturalis, & oppositus generationi misti, fiat à calore
B ambientis, eaq; definitur in contex. 6. illius libri, vt est omnium interpretũ opinio, quam tuetur rectè Mercenarius contra Erastũ. Possumus autem aduersus eum cõsiderare etiam verba Aristotelis in context. 4. quando dicit [*quare humida primùm, deinde sicca tandẽ fiunt illa, quæ putrescunt*] nam secundùm Erastum dicere oporteret mista semper magis exiccari, si semper calidum absumit humidum: igitur quomodo dicit Arist. putrescẽtia fieri pri-
C mùm humida, deinde verò manere sicca? vidit hanc difficultatem Erastus, & illa verba ita est interpretatus: mista putrescentia habent in principio humorem, & humida sunt, tandem verò toto consumpto humido remanent arida. Sed hæc non est conueniens interpretatio, quia non dicit Aristot. ea esse humida, sed fieri humida ob ipsam putrefactionẽ, quum ante putrefactionẽ nõ essent humida, sed quidẽ per ẽductionẽ humidi ad superficiẽ, in extima
D parte redditur humida in initio putrefactionis. Sed non rectè etiã diceretur omnia mista esse humida: quãuis.n. omnia mista habeant humorẽ in sua mistione, non ob id omnia denominantur humida; etenim nõ fit denominatio, nisi ab excessu; vt lignũ aridũ vocamus siccum, non vocamus humidũ, licèt aliquid habeat humidi in sua mistione: aliud ergo est dicere omne mistũ habere in se humiditatẽ, aliud est dicere omne mistũ esse humidũ; nam
E id quidem verum est, sed hoc est falsum. Mercenarius quoq; in secunda ab eo adducta putredine, quam secundùm partẽ vocauit, deceptus est. Primum quidem non est verum id, quod ait, hanc esse elementorũ propriam putredinem: nam modus loquendi, quo Aristot. in eo 5. context. vtitur, significat hanc mistis quoq; cõpetere; inquit enim [*propriè dicitur putrefactio in iis, quæ secundùm partẽ intereunt*] postea verò subiungit [*quapropter & putre-*
F *scunt alia omnia excepto igne*] & ita colligit tria quoq; c[illegible] hoc modo putrescere: non ergo [illegible] hanc putredinem attribuerat, nam [illegible]io con[illegible] [illegible]ua indicat eam aliis [illegible]oq[illegible] operer[illegible] p[illegible] ei elementa: hoc autem p[illegible] manifestu[illegible] [illegible]ei, quũ d[illegible]larauerimus qu[illegible] hæc putredo, quę se[illegible]dùm partẽ dicitur. Sed ipsamet Mercenar[illegible] de hac putredine sententia videtur esse abso[illegible] rationi, neq; Arist. a[illegible] ue[illegible] nam si pu[illegible]re[illegible] elementa dicen[illegible] per [illegible] co[illegible]s adm[illegible]tion[illegible]m, quòd recedan[illegible] [illegible] naturali puritate[illegible] go il-

Cõfutatio opinionis Mercenarij.

la tria elementa sunt semper putrida, semper enim sunt mista, & absque naturali simplicitate: salsedo enim maris indicat mistionem cum halitu terreo, & in aëre semper sunt halitus à terra ascendentes, vel saltem frequentissimè; terra quoque in extima saltem parte, & à centro remotiore apparet humefacta, & cum aqueo humore commista, attamen nec totam aquam maris vocamus putridam, nec terram madefactam, nec aërem per vaporum commistionem putrescere dicimus: non igi- B tur in hac cōmistione consistit natura putredinis, ita vt quicquid habet alienum corpus sibi commistum, ea ipsa ratione dicatur putridum: id quidem verum est, talem commistionem in elementis esse putredinis causam, sine qua non, quia nisi essent mista, non putrescerent; sed tali cōmistione posita non necessariò ponitur putredo, causa enim est vt sint putrescibilia, sed nō vt sint putrida; sic autem & cætera mista non semper putrescunt, sunt C tamen semper putrescibilia, quum sint mista. Præterea verbis Arist. aptari hæc sentētia nullo modo potest, qui in eo loco de tali cōmistione ne verbum quidem facit; erat tamen omnino exprimenda, si in hac ipsa conditione hæc secunda putredo constituta est. Arist. autē nil aliud dicit, nisi aliqua secundùm partem putrescere; at hoc quomodo significare possit commistionem cum alio corpore, ego quidem imaginari non possum, est enim ab- D sona rationi, & incongrua hæc interpretatio; at (inquit Mercenarius) declarat hoc Arist. quando subiungit [*quum separata fuerint à natura*] per talem enim cōmistionem elementa remouētur à sua naturali cōstitutione: sed hoc reuera nihil est, quia separari res à sua natura pluribus modis possunt, non hoc vno, quē ipse ponit; nam & quando elemētum mutatur in aliud elementum, separari dicitur à sua natura, & quando etiam alteratur contraria quali- E tate, vt quando aqua calefit, separari modo aliquo dicitur à sua naturali affectione: nihil ergo in verbis Arist. est, quod determinatè cū extraneo corpore commistionem significet, quū præsertim neq; in præcedentibus de hac quippiam dixerit, neq; in sequētibus dicturus sit: hæc igitur huius secundæ putredinis conditio apud Aristotelem non legitur, quum tamen fuerit omnino exprimenda, si per hanc secunda putredo distinguenda est ab altera F priore. Restat vt argumēta ab his adducta [illegible] uanius. Erastus quidem pro sua opinione de priore putredine non alio argumēto vsus esse videtur, quàm cōsideratione verborum Arist. in context. 3 illius lib. 4. [illegible] pe quando Arist. dicit eam esse naturalē corruptionem, & verè contrariam generationi misti: sed ad hæc iam patet responsio ex iis, quæ de eius loci vera intelligentia diximus; contraria enim vocatur generationi misti, quia est misti dissolutio in elementa, naturalis autem dicitur, non quòd

Ad argumentum Erasti.

fiat ab interno principio, fit enim à calore ambientis, sed quia fit secundū legem naturæ de modo, quo debeat interire mistum quatenus mistum est. Ad primum Mercenarij dicimus, terrā & aquam, si simplices esse statuantur, & omni penitus calore carētes, vtiq; non posse putrescere; attamen putrefieri, quoniam aliquem habent calorem, si non naturalem, saltem aduentitium, is enim (vt aliqui rectè dicunt) si verè intrinsecus non est, est saltē intrinsecatus, & facit vt elementum sit aptum putrescere. Ad secundum dicimus, totum esse concedēdum: nam si fieri posset vt aqua perfectè putresceret, dissolueretur aqua in elementa simplicia proinde impura in puriorē; sed quia id fieri non potest, ideò non fit perfecta dissolutio in elementa: cur autem fieri non possit, postea declarabimus, quando verā sententiam de hac secundùm partem putredine proferemus; vbi etiam ostendemus terrā non modò secundùm partem, sed etiam perfectè putrescere posse. Vtcunque sit, semper putredo est corruptio rei putrescētis siue perfecta, siue imperfecta: ideò si putrescit elementum, putrescit quatenus mistum est, idq; si perfectè in simplicia dissoluatur, non negamus impurum ea ratione resolui in purum; si verò non perfectè dissoluatur, id non euenit, sed adhuc remanet aliquid impurum: hoc tamen à nobis postea magis declarabitur.

Ad primum Mercenarij.

Ad secundū.

Aliorum sententiæ de putredine secundùm partem, & earum confutatio.

Cap. XIII.

RECTIVS igitur alij senserunt, qui dixēre vnam tantùm esse putredinem, quæ est proprij caloris corruptio à calore ambientis, ita vt eiusmodi sit tum illa, quæ in contex. 3. 4. Meteorolog. dicitur esse interitus naturalis, & verè contrarius generationi misti; tum illa, quæ in contex. 5. vocatur interitus secūdùm partem. Sed antequam veram de hac re sententiam, ac mentem Aristotelis declaremus, non erit ab re, si plures aliorum sententias de putredine secundùm partem breuiter expendamus; quia licet in eo omnes consentiant, quòd hæc nō sit alia putre[illegible]es, variis tamen modis hunc [illegible] interitum inte[illegible]lexerunt. Plures [illegible] tes Aristotelem ibi [illegible] ea, quæ se[illegible] partem intereunt, esse separata à sua natura, de elementorum tantùm putredine eum loqui existimarunt, & [illegible] à sua natura, quando ob commistionem [illegible]orum substantiæ dic[illegible] a su[illegible] turali [illegible] recedere, [illegible] putre[illegible]dum non enim [illegible] mi[illegible] putredo [illegible] pl[illegible] ergo [illegible] enn[illegible] hic est: [illegible] natura re[illegible] esse sunt, id [illegible]

Latinorum opinio.

Confutatio. quodammodo mista, tunc apta sunt ad putrescendum. Sed hæc interpretatio tum manca, & imperfecta admodum est, quum eorum complures non declarent cur hæc putredo appelletur secundùm partem: tum etiam falsa: quia si modum loquendi Aristotelis perpendamus, non solis elementis attribuit hanc putredinem secundùm partem, quemadmodum antea aduersus Mercenarium ostendimus; sed postea etiam demonstrabimus, mistis quoq; eam putredinem, quæ secundùm B partem ab Aristot. dicitur, competere posse. Notare autem volo hos in consideranda in elementis mistione, quam dicunt ibi vocari recessum à natura, minùs errasse, quàm Mercenarium: ille nanq; mistionem, & impuritatem ipsam elementorum formaliter putredinem esse dicebat, quod omnino negandū est; isti verò non formaliter, sed antecedenter, quod quidem verum per se est, sed ab illis Aristot. verbis alienum; nam fatemur quidem Aristotel. præsupponere elementa esse mista C quodammodo, si debeant putrescere; sed negamus hoc significari per separationem à natura. *Alberti opinio.* Albertus verò similiter dixit putredinem secundùm partem solis elementis attribui, sed rationem quoq; adduxit cur dicatur interitus secundùm partem, dixit enim putredinem esse mistorum tantummodo, ideoq; perfecta mista putrescere perfectè, ac secundùm totum; at elementa, quia non sunt perfectè D mista sed imperfectè, dici etiam putrescere imperfectè, ac secundùm partem. Attamen in hac Alberti ratione manifestum est animum *Confutatio.* non acquiescere: quamuis enim putredo mistionem præsupponat, aliud tamen est mistio, aliud putrefactio: quòd igitur imperfecta in elemento sit mistio, non ob id apparet imperfectam etiam eius putredinem esse, nisi de ipsa secundùm se putredine declaretur quomodo sit imperfecta; immò nos postea osten- E demus, tum perfectè mista posse imperfectè putrescere, tum elementa, quæ sunt imperfectè mista, quandoq; perfectè putrescere. *Aliorum opinio.* Aliqui putredinem secundùm partem intellexerunt de parte quantitatis; vt quando pomi pars putrescit, dum aliæ partes sunt integræ, eam vocant putredinem secundùm partem; sic quando in aliqua corporis nostri parte propter vlcus fit sanies, eam dicunt esse putredinem secundùm partem, nempe secun- F dùm corporis nostri partem. *Confutatio.* Sed hac interpretatione nescio an alia possit crassior ac rudior excogitari; eadem enim est putredinis natura, & conditio qua totum pomum, & qua pars pomi putrida dicitur: nam si pars pomi in elementa penitus dissoluatur, etiamsi cæteræ partes sanæ, & integræ maneant, certum est perfectam esse eius partis putredinem: nec verum huius discrimen esse, & illius, qua totū pomum putrescit, nisi ratione quantitatis maioris vel minoris, quæ non facit differentiam

A in natura putredinis, nec fuit ab Aristot. considerata. *Aliorum sententia.* Probabilior videtur quorundam aliorum sententia, qui putarunt putredinem secundùm partem tunc dici, quando non tota misti substantia, sed particulę tantùm tenuiores putrescunt; qualem vini putredinem esse dicunt; non enim tota vini substantia putrescit, sed particulæ tantùm tenuiores, & aquosæ, quæ solæ euaporant, non totus humor vini: idq; eo argumento comprobant, quòd illi B qui vinum præseruare volunt ne putrescat, coquunt ipsum igni, vt omnes illę partes aquosę exhalentur; sic enim vinum à putredine præseruatur. *Confutatio.* Verùm hi videntur quidem propiùs ad veritatem accessisse, quàm alij, sed ab ea tamen aliquantum recesserunt: quum enim omnis putredo fiat per separationem partis à parte, nempe humidi à sicco, non ipsi parti eductæ attribuitur putredo, sed toti misto; non enim putrescere dicimus humidum pomi, sed C educi, putrescere autem pomū totum; quando igitur aquosiores vini partes in putrefactione extrahuntur, non illæ dicuntur putrescere, sed vinum totum, licèt non secundùm totum, quia non totum humidum separatur à sicco: ea igitur sola debet adduci ratio cur aliquid secundùm partē tantùm putrescat, quòd non totum humidum educitur, sed pars eius tantùm; at non quòd pars tantùm aliqua putrescat, nempe illa, quæ educitur; itaq; hi in di- D scernenda putrefactione secundùm partem non videntur errasse, sed solùm in ratione affe- renda huius appellationis; toti enim misto est attribuenda putrefactio, non humido educto: ob id falsum est id, quod dicunt, non totum vinum putrescere, immò totum putrescit, quia ab omnibus partibus euaporat propriū calidum cum humido; non tamen perfectè putrescit: quare dicendum est vinum totum putrescere putredine imperfecta, & hac ratio E ne dici secundùm partem interire. *Buccaferrei opinio.* Buccaferreus dicit Arist. in eo loco, nec aliam putredinis speciem adducere, nec eandem vt imperfectam, sed absolutè de omni putredine loqui, & putredinem vniuersè sumptam declarare, ac dicere omnem putredinem esse interitum secundùm partem tantùm, nullam autem secundùm totum, propterea quòd est secundùm calidum & humidum tantùm, non secundùm frigidum, & siccum; nam à calore F ambientis extrahitur calor tantùm naturalis, & humidum naturale, non extrahitur frigidum & siccū: omnis igitur putrefactio est corruptio secundum partem, quia non est secundùm omnes qualitates, sed secundùm duas tantùm. Hanc sententiam maximè omnium approbat Buccaferreus, & eam inquit fuisse Alexandri, quod tamen minimè verum est; *Confutatio.* quum præsertim sit vanissima interpretatio, & indigna Alexandro: tum ob rationē prædictam, quia putrefactio non attribuitur soli parti eductæ, sed toti misto, hoc enim dicitur pu-

trefieri & dissolui; tum etiam quia reuera hæc est separatio omnium qualitatum, nam educere calorem non magis est separare calidum à frigido, quàm relinquere frigidum separatum à calido. hoc idem de humido & sicco dicendum est: quare hæc sententia est prorsus reijcienda.

Opinio vera de speciebus putredinis, ac de putredine secundùm partem.

Cap. XIV.

EGo quum hac in re à communi interpretum sententia arbitrer non esse recedendum, & vnam tantùm dari putredinis speciem, vnamq́; & eandem omnis putredinis definitionem; omnis enim putredo apud Aristotelem est separatio humidi à sicco ex proprij caloris corruptione à calore ambientis, etiam illa putredo, quę ab Aristotele vocatur putredo secundùm partem; tamen hos quoq; errasse existimo in hac intelligenda & falsas esse omnes prædictas eorum sententias, vt modò demonstrauimus; declarandum igitur à nobis est, quænam sit apud Arist. putredo secundùm partem, & quomodo hanc ab illa, quæ secundùm totum est, distinguere videatur. Sciendum itaq; est eam, quam Aristoteles definiuit, putredinem multas recipere varietates ex diuersitate rerum putrescentium, & diuersis earum mistionibus, & naturis; quò fit vt diuersis modis putrescere res diuersæ videantur, propterea quòd eędem causæ eundem effectum cum aliqua varietate producunt ob varias differentias subiectorum recipientiũ: vt exempli gratia eadem est putredinis natura, & conditio, qua putrescit caro, & qua pomum, & qua stercus; varij tamen sunt horum putrescentium odores, & sapores, quæ differentiæ oriuntur ex diuersitate mistionum: sed hæc tamen diuersitas indigna est consideratione, quoniam accidentalis est, nec facit vt hoc magis, quàm illud putrescere dicatur; æquè enim omnia prædicta dissoluuntur tandem in elementa, & nihil ex eis reliquum apparet, nisi terra, & fimus, quanquam per diuersa accidentia ad hunc finem perueniunt: aliæ tamen maiores putredinum differentiæ existunt, quæ considerari meruerunt, quia faciunt: vt alia magis, alia minus putrescere dicantur, & alia penitus, alia verò secundum partem tantùm interire, vt in memorato loco Arist. admonet; attamen non sunt ob id diuersæ putredinis species, quia differẽtia secundùm magis & minus non variat speciem, sed potius varios gradus putredinis efficit, vnde aliã maiorem, aliam minorem putredinem appellamus. Sũma igitur, & perfecta putredo ea est, qua mistum penitus in elementa dissoluitur, ita vt nihil eius reliquum appareat, nisi terra: hoc modo putrescunt caro, & pomum, &

A stercus, & alia omnia mista, quæ solida, & per excessum terrea sunt; e uocaro enim proprio calore humidum quoq; existens educitur ad externa, ibiq́; tandem consumitur, ita vt remaneat terra sicca. Sed in illis, quæ fluida, & magno excessu aquea sunt, non fit hæc perfecta, & integra putredo vt in vino; quum enim in eo insit plurimum humidi, & parum sicci, si per sicci quoque eductionem fieri putredo posset, vtique etiam hæc secundùm totum

Putredo imperfecta in quibus fiat.

B facilè putrescerent: sed quum siccum euocari à calore nequeat, sed solum humidum educatur, idq́; ibi plurimum insit, ideo non potest educi totum, & à sicco separari; sed primùm tenuiores partes educuntur, quia facilior est ipsarum, quàm crassiorum eductio, vt in putrescente vino videmus: eius enim ebullitio indicat tenuiores, & aquosiores partes exhalari, ex quibus in superficie vini genitum inspicimus illum situm, qui in omnibus signum

C putredinis esse solet; attamen non omnino tunc dissoluitur ex illa actione vinum in elementa, quia multò maior in eo inest humoris copia, quàm vt educi totus possit, & à sicco separari: hanc igitur putredinem Aristoteles appellat interitum secundùm partem; nam mistum quatenus est mistum tunc dicitur secundùm totum, & perfectè interire, quando penitus abiungitur humidum à sicco; sed quando hæc separatio non perficitur, tunc

D mistum quatenus mistum est, secundùm partem tantùm interire dicitur, & secundùm partem dissolui, & (vt inquit Arist.) à natura, & à sua naturali constitutione recedere; vinum enim putrefactum non omnino interijt quatenus mistum, quia non est in elementa dissolutum, tametsi recessit à sua naturali temperie, & modò magis, modò minus, vt postea considerabimus: hæc tamen est eadem putredinis natura, & idem modus, & ab eadem

E causa proueniens, nempe à calore ambientis; est enim omnis putrefactio eductio proprij caloris vnà cum proprio humido à calore continentis, vt in vini putredine manifestum est; videmus enim tempore tantùm æstiuo vina putrescere, non tempore hyemali, quo aer est frigidus: quod autem de vino exempli gratia diximus, id de alijs omnibus intelligi volumus, in quibus non perfecta fiat separatio humidi a sicco, eam enim semper appel-

F landam esse censemus putredinem secũdùm partem. Tali putredine dixit Arist. elementa quoq; putrescere vno igni excepto; quatenus enim non sunt simplicia & pura, sed permista, eatenus tria elementa putredini obnoxia sunt: ignis verò non est putredinis capax; tum quia nihil secum patitur commisceri, quum omnia consumat, & in suam naturam conuertat; tum quia calidissimus omnium est, nec datur aliquid ipso cal di[illegible] nare interire quidem potest, & mutari [illegible] o in elementum frigidum, at non pu[illegible] pu-

Cur elementa putrescant.

trefactio

trefactio est corruptio proprij caloris, non à A frigore alieno, sed ab alieno calore proprium rei calorem superante. Cætera verò elementa sunt apta ad putrescendum, quia sunt permista: terra nanq; habet commistum humorem aqueum, & calorem ingenitum à lumine astrorum; sic aqua habet commistas exhalationes siccas terreas, & calorem similiter ex lumine astrorum acceptum; & aer habet commistas exhalationes tum aqueas, tum terreas, & habet calorem naturalem, qui calore igneo B debilior est; idcò sunt apta materia putredini per interni caloris eductionem, & separationem humidi à sicco: videtur autem de his elementis impuris, & sua naturali simplicitate carentibus alterum duorum dicendum esse: aut factam esse in ipsis veram mistionem, & vnionem naturæ; ita vt portio aliqua terræ, licèt vocetur terra, quia magno excessu terra vincit alia elementa in ea mistione, non sit tamen terra, sed mistum quoddam; sic etiam aqua, quam appellamus aquam: sic etiam aër; C & ita quatenus sunt mista, eatenus esse obnoxia putredini: aut veram mistionem, & naturæ vnionem ibi non esse factam, quod ego magis credo, quum Aristot. in calce libri 1. de Ortu & interitu dicat mistionem tunc esse, quando nullum miscibilium manet integrū, quod quidem euenit quando nullum nimio excessu alia superat, quo fit vt transeant omnia in naturam quandam mediam, nec re- D maneat amplius nomen alicuius ex miscibilibus: quoniam igitur in aqua non est facta perfecta mistio, quum adhuc & natura, & nomen aquæ seruetur propter magnum aquæ excessum in illa mistione; ideò calidum & siccum, quæ inexistunt, non poterunt quidem dici internæ, & naturales qualitates aquæ, sed tamen ita sunt permistæ cum ipsa aquæ substantia, vt totum illud corpus putredini obnoxium reddant; quamuis enim non sint veræ intrinsecæ, sunt tamen (vt benè aliqui di- E xerunt) intrinsecatæ illi elemento: quod idem dicimus de terra, & de aere: hoc autem confirmatur ex eo, quod in mistis quoq; contingere videmus; pluia nanque diu durarent sine putredine, sed quia aduenit eis humor aqueus extraneus, is facit vt citò putrescant: licet enim nunquam dici possit ille humor esse illi corpori naturalis, & intrinsecus, est tamen ita intrinsecatus, vt quanuis sit extrane- F us, per eum tamen res illa facilè putrescat, quemadmodum suprà considerauimus. Hæc autem sententia de putredine & secundum totum, & secundùm partem maximè confirmabitur, si aliquarum rerum putredinem, de qua magis dubitari solet, diligenter considerantes ostenderimus omnes putredines ad hanc vnam reduci, & vno, ac eodem modo eas omnes fieri; cum eo tamen discrimine, quod aliæ penitus & secundùm totum putrescunt, aliæ verò secundùm partem tantùm.

Primùm quidem considerandum est, quo- *Quomodo aqua putrescat.* modo in tribus illis elementis locum habeat putredo: aqua putrescit, quoniam insitum habet calorem, vt modò dicebamus, debilem tamen, qui vincitur à calore aeris ambientis, ideoque educitur, quum autem calor sit accidens, & nequeat migrare de subiecto in subiectum, non potest educi, nisi cum aliqua tenui substantia, in qua inhæreat, eaq; est pars aliqua humoris tenuior, quæ ad superficiem B aquæ euocata facit ibi quandam teliculam, quæ putredinis signum esse solet; non potest autem totum aquæ humidum euocari, quia est plurimum cum pauco sicco, ideo remanet adhuc in aqua plurimum humidi cum sicco terreo, eaq; est putredo secundùm partem, quia non penitus separatur humidum à sicco; nec videtur hæc putredo dissimilis putredini vini, cuius humor totus separari à sicco non potest ea vna actione, qua putrescere vi- C num dicimus in illa omnibus manifesta ebullitione, & manifestè etiam cessat, & relinquit vinum iam putrefactū secundùm partem; nec tamen negamus materiam illam putridam interire etiam penitus, & in elementa resolui *Putredo vini.* posse, sed id postea fit per aliam actionem, & non nisi post longum tempus; tunc enim nil aliud consideramus, quam illam vnam actionem caloris æstiui, ex qua remanet vinum putrefactum secundùm partem, in illo enim sta- D tu imperfectam esse putredinem certum est. Talis etiā esse videtur aeris putrefactio: quan- *Quomodo aer putrescat.* do enim permistum habeat plurimum siccæ exhalationis, & vaporis etiam aquei (nam aqueа humiditas putrescibiles maximè res facit, propterea quòd humidum, quod in misto vt materia requiritur, aqueum potissimè est, sicuti etiam siccum est potissimè terreum; hęc enim duo elementa substantiam habent magis consistentem, & humidum aqueum aptius E est ad conglutinationem, & vnionem partium misti, quàm humidum aëreum) potest ab externo calore seu circundantis ignis, seu ab astris genito educi aëris calor naturalis vnà cum aliqua humoris parte, quæ erit imperfecta putredo, & secundùm partem dicta, quia totus aëris humor tam proprius, quàm aliennus non potest ea vna actione à sicco permisto separari: ideo & ante putrefactionem, & post seruatur nomen aëris, quia non secun- F dùm totum est facta illius corporis dissolutio, neq; omnis calor eductus est; etenim si remanet aer, necesse est vt aliquid caloris in eo remaneat: huius autem putredinis signum apparet, quòd aer sit turbidus, & situm generat in suppositis illi corporibus, vt in superficie terræ, & arborum, & ædificiorum, ad quæ situs tanquam grauis descendit; ideo quando turbidum, ac densum esse aerem videmus, id signum est putredinis vel præsentis vel futuræ; indicatur enim permistio multarum exhalationum, quę aerem putrescibilem reddunt,

præsertim tempore æstiuo, aut verno, nam si-A ne calore superante calorem proprium non fit putredo; putus autem aër, & nulli alij elemento permistus non posset putrescere, sicuti neq; aqua pura; quomodo enim separari potest humidum à sicco, vbi nihil est sicci? Partes autem terræ, quæ permistam habeant humiditatem aqueam, & aliquid caloris, possunt putrefieri à calore ambientis educente calorem illum intrinsecatum vnà cum illo humido intrinsecato, ex qua putrefactione terra illa fiet humidior, & apparebit etiā in ea situs, B sicut in alijs multis putrescentibus: ideò proximè videtur accedere hæc putrefactio ad eā, quæ dicitur interitus secundùm totum; quia potest totus educi ille paruus calor, & totus ille paruus humor, ita vt remaneat terra pura; eaq; erit dissolutio in elementa simplicia: sed non est ignorandum illam putredinem vocari posse & secundùm totum, & secundùm partem; quatenus enim reuera est perfecta dissolutio in simplicia, eatenus est interitus secundùm totum, sed ratione eius, quod apparet, C dicitur secundùm partē tantùm, id est, secundùm accidentia; nam & illud quod putrescit, vocatur terra, & id, quod ex putredine remanet, vocatur similiter terra; quare non videtur substantia interijsse, sed solùm esse alterata: neq; hoc Arist. aduersatur dicenti tria hæc elementa secundùm partem putrescere, quandoquidem non dicit ea secundùm partē tantùm D posse putrescere; sed ex eo, quòd dixerat, aliqua ita putrescere, vt secundùm partem tantùm intereant, infert tanquā consequens, tria illa elementa putrescere posse: quia si putredo secundùm partem non daretur, sed solum secundùm totum, hoc fortasse non intulisset, sed solam terram inter elementa putrescere posse asseruisset. Talem esse puto in corporibus animalium illam humorum putredinem, ex qua febres oriuntur à medicis putridæ ap- E pellatæ: sicut enim putrescūt in eisdem excrementa, vt patet ex eorum fætore postquam sunt emissa, ita etiā humores putredine secūdùm partem; sicuti vinū & aquam, & res liquidas putrescere diximus: calfacti enim humores ab aliquo extraneo, vt nomine extranei intelligamus etiam circunstantes animalis partes solidas, & quodcunq; aliud extra ipsam humorū substantiam existens cōsideretur, putrescunt, F quia proprius eorum calor, & cum calore humidum educitur; sed quum sint fluidi vix potest rotum ipsorum humidum extrahi, vt dici possit putredo secundùm totum, sed pars aliqua humidi educitur, non tota humiditas; quare non est nisi putredo secūdum partem: potest tamen aliquis humor ex ingenti putredine exarescere tandem, & (vt aiunt) incinerari, sed id perrarum est; imò nec videtur eousq; vita animalis posse produci, donec totalis absoluta putredo, sed mortem præuenire necesse est: hoc tamen si concedamus, perfectam quoq; & secundùm totum putredinem esse fateamur oportet; id tamen non admodum euenit, sed putrescunt humores secundùm partē, nec omnino absoluitur dissolutio in elementa; imò etiam cœptam humoris putredinem compescunt, & cohibent sæpe remedijs medici, humoremq; illum pristinæ integritati restituunt, vt asserit Galen. in arte Medicinali in eo cap. quod de cōmunissima intentione curatiua inscribitur, inquit enim cōcoctione fieri vt humorū putredo cesset, proinde eos alterari manente substantia. Hęc est mea de vtraq; putredine opinio: puto enim nō duas esse species, sed vnam, ad quam omnium putrescentiū rerum putredines reducantur; hanc autem modò perfectam esse, modò imperfectam, quam Aristot. dicit esse secundùm partem, pater enim imperfectam putredinem per hoc significari.

Quomodo terra putrescat.

Quomodo humores in animalibus putrescant.

An putredo secundùm partem sit interitus formæ substantialis, an sit mera alteratio, aliorum sententia, & argumenta. Cap. XV.

CAETERVM vt meliùs hæc secūdùm partem dicta putredo intelligatur, alia non parui momenti difficultas nobis expendenda proponitur, quę inter aliquos eruditos viros agitata est; qui in hoc consentientes, quòd hæc secundùm partem putredo sit alia putredinis species, fiat tamen hæc quoq; à calore ambientis, acerrimè disputant, an sit in solis qualitatibus alteratio, an potiùs sit interitus formæ substantialis rei putrescentis; habet autem locum quæstio hæc etiam secundùm nostram opinionem; quum enim dicamus, putredinem secundùm partem non esse aliam putredinis speciem, sed eandem quando imperfecta est, opportuna admodū est quæstio, an per hanc imperfectam putredinem intereat forma misti, & aliud mistum generetur, an maneat eadem forma, & in solis accidentibus sit facta mutatio: nec indigna per se consideratione hęc res est, an vinum putrefactum differat specie à seipso iam integro, an non differat; certum enim est non differre specie, si forma substantialis seruata esse dicatur. Thomas Erastus efficaciter tueri contendit hanc secundùm partem putredinem esse interitum formæ substantialis, & quatuor argumentis vtitur. Primùm considerat verba illa Arist. [quum separata fuerint a natura] quæ significant, illa, quæ ita secundùm partē putrescunt, recedere à sua natura, atqui natura est forma, ergo vult Arist. hæc suam formam amittere. Preterea hanc vocat corruptionem, non solet autem alterationi tribuere [illegible] corruptionis, præsertim verò hoc non [illegible] facere in illo initio [illegible] Meteorologici, in quo de misti genera-

Erasti opinio.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

generatione, & interitu substantiali sibi agendum proposuit; non potest igitur intelligere, nisi formæ substantialis interitum; sed vocat interitum secundùm partem, quia nō est dissolutio misti in elementa, sed est mutatio misti in aliud mistum diversæ speciei; putavit enim Erastus putredinem ibi in 6. context. definitam non esse dissolutionem in elementa, sed esse mutationem misti in aliud mistum, & hac ratione dici putredinem secundùm partem. Tertio Aristoteles dixit tria elementa esse materiam igni, non ignem illis; at hoc falsum esset de mera alteratione, liquidem ignis quoq; alterari potest ab aliis elementis, proinde est illis materia alterationis; ergo loquitur Aristoteles de mutatione substantiali.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Tandem argumentum sumit ex illis signis, quibus Aristoteles definitionem putredinis postea confirmat; inquit enim exeunte calido humidum quoq; coevaporare, hoc aūt substantiæ destructionem significat; inquit etiam animalia generari ex iis, quæ putrescūt, atqui animalia formam habent nouam, & diversam à forma misti putrescentis, ergo vult Aristot. in hac putredine formam substantialem interire. Mercenarius verò hoc negat, & inquit esse alterationem tantùm: quod ostendit statuto illo fundamento, quòd hæc secunda putredo nil aliud sit, quàm corporis extranei cū elemento commistio, & ipsius elementi adulteratio quædam, hoc enim cōstituto nil aliud reuera dici potest: sed quia nos iam hoc fundamentum sustulimus, & ostendimus hanc putredinem fieri à calore ambientis, non est quòd cum eo amplius hac de re loquamur.

Mercenarij opinio.

Aliorum recentiorum opinio.

Nonnulli verò alij recentiores, qui de putredine aduersus Erastum scripserunt, præter cętera in hoc quoq; conati sunt Erasti sententiam impugnare: & ostendere hāc secundam putredinem non esse interitum formæ substantialis, sed esse meram alterationem, & in solis accidentibus mutationem: quum enim ipsi quoq; existimauerint hanc secundam putredinem specie distingui ab altera priore, hanc huius differentiæ rationem attulerunt, quòd prior putredo est substantiæ misti perfectus interitus, hæc verò est mutatio in solis accidentibus ab eadem tamen causa prouenienti, nempe à calore ambientis. Ad hanc igitur sententiam aduersus Erastum probandam sumpserunt argumentum ex verbis Aristotelis, qui in contex. quinto quarti Meteorolog. hanc putredinem vocat interitum secundum partem: sic autem appellare solet illam generationem, & corruptionem, quæ est secundùm accidentia tantùm, & à nostris vocatur secundum quid: hoc apertè legimus in contextu decimotertio primi libri de Ortu & interitu, vbi inquirendam proponit causam perpetuitatis generationis, tum illius, quæ dicitur simpliciter, tum illius, quæ secundùm partem. In 2. etiam context. 4. Meteor. dixit Aristoteles, si actiuę non dominentur passiuis, fiecunc ùm partem quidem inquinatio, & inconcoctio fit, at simplici generationi maximè opponitur putrefactio: patet autem inconcoctionem esse in accidentibus mutationem: ideo secundùm partem ibi significat secundùm accidentia, hinc enim fit vt inconcoctio generationi misti non maximè opponatur, sed potius putrefactio. Addere etiam nos in confirmationem possumus testimonium Aristotelis in 1. cap. 2. Poster. vbi distinguens quæstionem simplicem, an sit, à quæstione complexa, quòd sit, dicit per illam quæri rem simpliciter, & secundùm totam suam substantiam, per hanc verò quæri solùm partem: atqui per hanc quæritur inhærentia accidentis in subiecto: ergo secundùm partem apud Aristotelem idem significat, quod secundùm accidentia. Præterea (dicunt illi) videmus quandoque elementa, & aliqua mista ita putrescere, vt non amittant suimam substantialem: putrescit enim vinum adhuc remanens vinum, & seruans nomen, ac definitionem vini: sic putridam aquam adhuc vocamus aquam: experientia ergo declarat, hanc secundam putredinem esse in solis accidentibus alterationem.

Primum illorū argumentum.

Secundum argumentum.

Propria sententia, & prædictarum confutatio, & argumentorum solutio.

Cap. XVI.

EGo huiusce rei difficultatem considerās tandem in hanc sententiam deueni; relictis his duabus opinionibus extremis, tertiam mediam accipiendam esse; vt dicamus in hac imperfecta, & secundùm partem dicta putredine neq; necessarium esse vt forma substantialis intereat, quod putauit Erastus, neq; esse necessarium vt seruetur, quod alij eius aduersarij asseruerunt; dicimus enim omnem putrefactionem, quæ ad dissolutionem in elementa non perueniat, vocari ab Aristotele imperfectam, & secūdùm partem: in hac tamen dari gradus, vt aliqua ita leuis sit, vt res alteretur solùm secundum accidentia, forma verò substantialis non intereat; aliqua etiam sit maior, qua substantialis forma perdatur, nec tamen in elementa dissolutio fiat, sed mutatio misti in aliam misti speciem; videmus enim quandoq; vinum leuiter putrescere, nec desinere esse vinum, quia quando putredinis initium animaduertimus, & aliquo remedio calorem cohibemus ne euaporet, nec pergere putredinem sinimus, non est facta in vinu mutatio, nisi in accidentibus, proinde nō desinit esse vinum; sic quando putrescere incipit in venis sanguis, potest adhibitis remedijs reprimi illa putrefactio, ita vt sanguis pristinæ suæ naturæ, & integritati restituatur; quod quidem fieri nō posset, si forma sanguinis interiisset, iuxta secundū Aristotelem compositum,

Imperfectæ putredinis plures sunt gradus.

quod perit, nunquam idem redit. Contrà etiam potest eousq; progredi putrefactio, vt forma substantialis permutatur, & vinum non sit amplius vinum, nisi æquiuocè, sicuti quando cadauer hominem esse dicimus; sic etiam sanguis potest ita putrefieri vt non sit amplius sanguis, sed factus sit humor putridus, cum quo non potest animal amplius viuere: & hos putredinis gradus optimè norunt medici, qui in febribus putridis hanc differentiam notare consueuerunt, vt in alia maior, in alia verò minor putredo fiat; vtroq; autem modo vocatur putredo secundùm partem, quia siue destructa sit misti forma, siue seruata, dummodo non sit facta in elementa dissolutio, non potest perfecta putredo vocari, neq; est interitus contrarius generationi misti: & huius appellationis duplex afferri ratio potest; vna est, vocatur secundùm partem, quia non est absoluta, neq; ad finem ducta putrefactio; altera est, vocatur secundùm partem, quia est secundùm accidentia: est enim necessaria omnis putrefactionis seu perfectæ, seu imperfectæ conditio, vt sit alteratio in accidentibus; non est tamen necessarium vt in omni imperfecta putredine forma quoq; substãtialis perdatur, sed quandoq; perditur, quandoque etiam seruatur: quoniam igitur consueuit Aristot. regulas semper afferre vniuersales, rectè fecisset si omnem imperfectam putrefactionem vocasset interitum secundùm accidentia, quia hoc perpetuum ac necessarium est; de forma verò substantiali nullam certam regulam afferre potuit, quia hæc quandoq; perit, quandoq; non perit. Non est tamen ignorandum, istam appellationem, secundùm partem, non habere hanc propriam significationem, vt significet secundùm accidentia; sed propriè denotare quiddam imperfectũ, quod ex aduerso respondet ei, quod est perfectum, & secundùm totum: adeò vt alicuius membri propriam ægritudinem liceat appellare secundùm partem, non quidem vt significetur eam esse secundùm accidentia, sed vt ab illa, quæ totius corporis est ægritudine distinguatur; hoc enim nomen, pars, non hanc habet proprietatem, vt significet accidens: alteratio autem fuit quandoq; vocata generatio secundùm partem, quatenus accidens non est tota res, sed aliquid rei; ideò quicquid est aliquid rei, neq; est res tota, non video cur non possit appellari pars, etiamsi non sit accidens: hoc dico, quia, etsi defendi potest quòd Aristoteles in memorato loco per interitũ secundùm partem possit significare interitum secundùm accidentia, tamen ego puto hanc eius mentem non fuisse; sed ipsum ea tantùm ratione dixisse secundùm partem, quatenus non est perfectus misti interitus; nam misto prout est mistum ille interitus competit, quo in elementa dissoluatur, non ille, quo mutetur in mistum diuersæ speciei. Veritate ita

Cur secũdùm partẽ putredo appelletur.

A declarata, superest vt illorum argumenta expendamus atq; soluamus. Ad primum Erasti dicimus, recessum à natura non semper significare amissionem formæ substantialis, sed quandoq; sumi posse pro recessu secundùm aliquem gradum à qualitatibus naturam rei consequentibus, quæ naturales, & essentiales appellari solent; quod quidem in elementis manifestum est: putrescit enim aliquando aqua, sed remanet aqua, dicitur tamen recedere
B à natura, quatenus aliquantum recedit à suis naturalibus qualitatibus, nempe quas habebat quatenus erat mistum quoddam: Nam si a natura recedere semper significaret formæ substantialis amissionem, omnia æquè recederent à natura, nec daretur maior, aut minor recessio; quoniam igitur manifestum est dari & maiorem, & minorem recessum à natura, necesse est vt hic possit in accidentibus quoq; essentialibus considerari. Ob id
C notanda maximè est ratio, cur Aristoteles imperfectam putredinem significare voluerit per separationem à natura: ratio enim est, quoniam perfecta putredo duos terminos habet; vnum, à quo; alterum, ad quem; terminus à quo, est ipsa misti natura, terminus verò ad quem, sunt naturæ elementorum, in quas misti dissolutio fit; vtrunq; igitur terminum attingit perfecta putredo, res enim & à natura recedit, & ad elementa peruenit: at in
D putredine imperfecta postremus hic terminus non attingitur; nam recedit quidem res à sua natura siue per qualitates sibi contrarias, siue etiam per amissionem formæ misti, at nõ peruenit ad dissolutionẽ in elementa: quemadmodum si quis ab hac vrbe discedens Romam proficiscatur, perfectum est iter, si Romam attingat; at imperfectum, si maneat Bononiæ, recessit enim à patria, & Romam versus profectus est, sed Romam non peruenit:
E Aristoteles igitur rectè ibi fecit, declarans imperfectam putredinem per recessum à natura, non per dissolutionem in elementa, licèt per hanc potius declararetur natura putredinis, si modò ad eam perueniat; denotat igitur imperfectã putredinem ad hoc vltimum non peruenire, quum eam declaret per solum recessum à natura, & dicat esse interitum secundùm partem. Ad secundum dicimus falsum esse id, quod sumit Erastus, nomen corruptio
F nis apud Aristotelem non significare nisi illam, quæ secundùm substantiam fit: & miror quomodo non viderit ea, quæ in 5. Physic. contex. 7. & 8. & in 1. de Ortu & interitu 18. & 20. ab Aristotele scribuntur; ibi enim etiam in accidentibus mutationem generationem & interitum vocat, non tamen simpliciter, sed secundùm quid, quod hic dicitur secundùm partem: quod verò inquit Erastus solum substantialem misti interitum ad quartum Meteorologici institutum pertinere, negandum est, nam in eo quarto libro de pluribus misti alteratio-

Ad primum Erasti argumentum.

Cur putredo imperfecta vocata sit separatio à natura.

Ad secundũ

terationibus agitur, quæ non sunt secundùm substantiam mutationes: in primo autem eius libri capite non negamus consilium esse Aristotelis agere de misti generatione, & interitu substantiali; sed ad eandem scientiam, & ad eandem tractationem pertinere dicimus considerare id, quod propriè, & summè tale est, & id, quod minùs est tale: ideò licèt præcipuè ibi agat de perfecta putredine, quæ perfectè opponitur generationi misti, tamen considerare etiam debuit putredinem imperfectam, quæ est misti interitus secundùm partem; ideò eam tetigit paucis verbis in 5. context. eius libri, & statim ad perfectam putredinem considerandam reuersus est, & eius definitionem tradidit, quæ imperfectæ quoque putredini imperfectè & secundariò accommodatur; sic etiam in primo libro Posteriorum non definiuit Aristoteles demonstrationem ab effectu, sed solam demonstrationem propter quid, & huius conditiones docuit; demonstrationis autem ab effectu satis habuit notare defectum, & cadentiam à perfectione demonstrationis propter quid. *Ad tertium.* Tertium argumentum Erasti contra ipsum manifestè retorquetur: inquit enim, si Aristoteles dicens tria elementa esse materiam igni, non ignem illis, intelligeret alterationem, falsum diceret, quia non minùs ignis ab alijs alterari potest quàm alia ab igne; ego verò similiter dico, si Aristoteles intelligat substantialem mutationem, falsum dicit, quia non minùs ignis ab alijs elementis interimi potest, quàm alia ab ipso. Ad argumentum igitur respondeo, Aristotelem neque de alteratione elementorum ibi loqui, neque de eorum generatione, & corruptione, quæ fit à contrario, sic enim etiam ignis ab alijs & alterari, & destrui potest; sed loqui de sola putrefactione, quæ est corruptio caloris proprij à calore alieno; sic enim tria elementa pati possunt ab igni, non ignis ab eis, quum nihil eo calidius fit. *Ad quartū.* Ad vltimum dico, falsum esse id, quod sumit Erastus, Aristotelem in context. 6. illius libri definitionem adducere, non illius prioris putredinis, quam dixerat esse interitum misti naturalem, & illius generationi contrarij, sed alterius posterioris, & violentæ; nos enim dicimus definitionem illam præcipuè competere perfectæ putredini, quam Aristoteles in 3. contextu dixerat esse interitum contrarium generationi misti: propterea illa omnia signa, quę postea ad illius definitionis confirmationem afferuntur, eam potissimè putredinem respiciunt; imperfectæ autem putredini competunt modo aliquo, & imperfectè. & vt illi aptari possunt: non est autem necessarium, vt omnia illa signa conueniant imperfectæ putredini, & secundùm partem dictæ; datur enim putredo ita leuis, vt nullum in ea animal generetur, eaque est mera alteratio, in qua non fit vlla mutatio formæ substantialis, neque vllius formæ generatio. Ad contraria verò argumenta, quæ ab Erasti aduersarijs adducta sunt, responsio clara sumitur ex ijs, quæ hactenus diximus. Ad primum enim *Ad primum aliorum.* iam dictum est, hanc putredinem ab Aristotele appellari secundum partem ea tantùm ratione, quatenus non est secundùm totum; qua eadem ratione etiam generatio accidentalis solet vocari secundùm partem, quia non est mutatio secundùm totum. Alterum verò argumentum, quod ab experientia sumitur, nil aliud probat, nisi dari putredinem, *Ad secundū.* quæ sit mera alteratio, per quam forma substantialis non intereat, quod nos quoque confitemur; dicimus enim vinum quandoque ita putrescere, vt forma mistionis seruetur: at non probat hanc solam intelligere Aristotelem per interitum secundùm partem; dicimus enim Aristotel. non hanc tantùm comprehendere, sed etiam illam, qua destruatur forma substantialis, dummodò non fiat perfecta dissolutio in elementa, sed fit mutatio in aliam misti speciem, nam hæc quoque vocatur ibi ab Aristotele interitus secundùm partem.

X 4

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

DE MISTI GENERATIONE ET INTERITV.

LIBER TERTIVS.

Definitio putredinis à Galeno adducta, & aliorum sententiæ de illius comparatione cum definitione Aristotelis, & earum confutatio. Cap. I.

HACTENVS ea, quæ ab Arist. de putredine dicta sunt, percurrimus, & eius sententiam, quantum per nos fieri potuit, declarauimus: restat vt tum alias ab alijs traditas definitiones putredinis expendamus, & cum hac, quam Aristoteles attulit, conferamus, videamusq; à quonam sit putredo optimè definita; tum demum hanc Arist. sententiam ab omnibus difficultatibus, & ab aliorum morsibus vindicemus, & sic quoq; eius veritatem confirmemus. Consideranda primo loco est putredinis definitio, quam Galenus adduxit in lib. 11. Methodi, cap. 8. proponit enim eo in loco ex professo putredinis naturã declarandam, & talem eius definitionem assignat; putrefactio est mutatio ad corruptelã totius substantiæ putrescentis ab externa caliditate. Hãc definitionem alij & Philosophi, & Medici, qui de putredine loquuti sunt, in eãdem sensum cadere existimãrunt cum definitione ab Arist. tradita, discrimen verò, si quod est, paruum, ac leue esse: nos igitur ea, quę ab alijs de hac Gal. definitione dicuntur, breuiter consideremus, vt postea ipsi quoq; propsiam hac in re sententiam feramus. Nonnulli recentiores dixerũt, eundem esse vtriusq; definitionis sensum, sed eas in eo tantùm differre, quòd Galenus putredinem pro termino acceptam definiuit, quum totius substantiæ corruptionem dixerit; Aristoteles verò pro via iuncta termino, dixit enim corruptionem proprij caloris, quæ est via ducens ad substantiæ interitum; quum tamen ambo idem significare voluerint. Sed hæc sententia mihi non probatur; hi namque in duobus peccasse videntur: primò, quòd harum definitionum discrimen, quod reuera magnum est, vt nos postea ostendemus, ipsi non viderunt: deinde quòd hoc ab eis consideratum discrimen reuera nullum est: nam si Galenus dixisset putredinem esse totius substantiæ interitum, vtiq; dicere possemus eum definiuisse putredinem pro solo termino non comprehensa via, quæ est alteratio præuia; sed quum dixerit esse mutationem ad corruptionem, apertè dixit viam ad interitum, non interitum ipsum: itaq; non est verum id, quod illi dixerunt, definitionem Galeni in hoc differre à definitione Aristotelis. Alij verò dixerunt, harum definitionum discrimen in hoc esse cõstitutum, quòd Arist. dicens putredinem esse corruptionem, putre factum mistum respexit; Galenus verò dicens esse viam ad corruptionem, respexit mistum semiputridum, quod potest reduci ad benignum: igitur isti cognouerũt Galenum significasse viam ad terminum, quod illi alteri negauerunt. Sed hi quoq; in eo errârunt, quòd dixerunt Arist. respexisse mistum putrefactũ: etenim si ipsius misti corruptionem dixisset, vtiq; admitti posset ista consideratio; at non misti corruptionem dixit, sed corruptionem proprij caloris, quę competit etiam misto semiputrido; calor enim quũ sit qualitas, suscipit magis & minùs: quare eduçi potest à calore ambientis aliquis gradus caloris naturalis, quæ dicetur corruptio caloris, etsi non totius, nec tamen erit adhuc corrupta substantia. Videntur etiam isti in hoc sibi contradicere, quũ priùs dixissent Aristot. ibi definire vniuersè omnem putredinem, tam perfectam, quàm imperfectam; sic enim necesse est Aristotelem respexisse & putrefactum mistum, & semiputridum, sicuti reuera debuit absolutè putredinem definire; igitur falsum est id, quod postea dixerunt, Arist. definire mistum tanrùm putrefactum. Non est etiam cõcedendum id, quod de Galeno dixerunt, neq; tantus error Galeno attribuendus est, vt proponat absolutè naturam putredinis declarandam, postea verò solius imperfectæ putredinis definitionem addncat: si namq; ea definitio naturam putredinis exprimit, debet præcipuè competere putredini perfectæ; quæ enim magis est putredo, ea magis recipit definitionem putredinis: itaq; credendum potius est tam Galenum, quã Arist. absolutè & vniuersè putredinem defini-

Putredinis definitio à Galeno allata.

Aliquorum opinio de definitione Galeni.

Impugnatio.

Aliorum opinio.

Impugnatio.

Nota artificium Arist. in definitione putredinis.

defininisse, ita vt definitio competat primùm perfectæ putredini, secundariò autem etiam imperfectæ; ideo notandum in hoc est Arist. artificium, qui licèt priùs dixisset agendum esse de putredine, quæ est misti interitus cõtrarius generationi eiusdem, tamen in definitione non dixit esse misti interitum, sed proprij & naturalis caloris, quia si interitum misti dixisset, nõ comprehendisset illam imperfectam putredinem, quę non est mutatio formæ misti, sed in solis accidentibus alteratio: volens igitur ea definitione omnem putredinem vniuersè complecti, & perfectam, & imperfectam; non dixit esse substantiæ interitũ, sed solùm dixit esse proprij caloris corruptionem; hæc enim est cõmunis omnium putredinum conditio, vt proprius rei calor à calore ambientis euocetur, siue totus, siue aliquis ipsius gradus, & quandoq; etiam absq; substãtiæ læsione. Sed prçterea illud in horum sententia mihi videtur esse mirãdum, quomodo potuerint eam Galeni definitionẽ approbare, quum iam de Arist. definitione loquentes dixissent eam non esse perfectam, nisi & calor externus, & frigus proprium, tanquam duæ distinctæ causæ in ea exprimatur: quum enim secundùm eos Aristoteles definitionem à se allatam absoluat & perfectã reddat, adiiciens statim etiam frigus proprium, nõ video quomodo ipsi, qui Medici sunt, Galenum tueri possint, qui neq; in ea definitione, neq; post allatam definitionẽ facit illam proprij frigoris mentionem. Ex his ergo patet errasse hos omnes in definitione Galeni cõsideranda, & ea cum definitione Aristot. conferenda.

Collatio definitionis Galeni cum definitione Aristotelis, & obiectiones contra definitionem Galeni.

Cap. II.

Dicam ego hac in re liberè philosophando quid sentiam, nec verebor dubia illa in medium adducere, quæ me cogunt Galeni definitionem minùs probare, & eorũ solutionem Medicis meditandam relinquam. Quòd nõ bene sit a Galeno definita putredo, ostendo signo euidentissimo, deinde erroris rationem adducam, & quæ in ea definitione vitia insint, cõsiderabo. Signum quidem manifestũ prauæ definitionis est, quòd aliis quoque competit præter putredinem; competit enim etiam combustioni, quia combustio est mutatio ad corruptionem totius substantiæ corporeæ à calore externo: neq; rectè Galenum tuentur illi, qui dicunt Galenum per illa verba, corporis putrescentis, excludere cõbustionem, & ab ea putredinem separare; hoc enim esset putredinem à combustione seiungere per semetipsam, non per aliquam essentialem differentiam; quemadmodum si quis

A definiret hominem per animal bipes, deinde ad hominem ab auibus separandum adderet humanum, dicens, homo est animal bipes humanum; sic enim nullam inter hæc differentiam poneret, nisi quòd homo est animal bipes, quod est homo, auis verò est animal bipes, quod est auis: sic etiã hic sensus esset, putredo est illa mutatio ad totius substantię interitũ à calore externo, quæ est putredo; cõbustio autem est mutatio ad totius substantię

B interitum à calore externo, quæ est combustio: ponit igitur Galenus in definitione rem differentem; at differentiam, qua differt, non ponit: ideò in eum quoq; errorem lapsus est, quòd in definitione definitum nominauit vt partem definitionis, & separat ipsum à combustione per semetipsum, quod quidẽ vitiosum est, quia in definitione non est ipsum definitum ponendum loco differentiæ: sed dico præterea neq; sic putredinem à combustione

C separari; nam si corpus putrescens in ignem conniciatur, ita vt comburatur, illa combustio erit mutatio totius substantiæ putrescentis corporis ad corruptelam à calore externo: quòd si quis dicat cõtingere per accidens vt corpus putrescens comburatur, hoc nullius momenti est; quoniam propria rei definitio non debet alij rei competere nec per se, nec per accidens: si enim cõtingeret per accidens, vt aliquod animal brutũ esset animal rationale, ea

D dici non posset hominis definitio, neque essentiam hominis exprimeret: quoniã igitur definitio à Galeno adducta competit etiam combustioni, nõ potest dici putredinis definitio, licèt sit oratio quæ verè de putredine prædicatur; quum præsertim cum putredine nõ reciprocetur, sicut ostendimus. Vt igitur huius imperfectionis rationẽ cognoscam⁹, & cur Galeni definitio essentiam putredinis nõ declaret, nec separet eam à cõbustione, cõsi-

Ratio defectus in definitione Galeni.

E derandæ sunt particulæ illius definitionis, & singulæ cũ partib. definitionis Arist. conferẽdæ. Iam sæpe diximus, & in lib. logicis fusè declarauimus, in definitione cuiusq; accidentis pfectã tres partes necessariò postulari, genus, subiectum, & causam. Quod igitur ad subiectum attinet, Galenus nullum propriũ subiectum putredinis expressit, nisi totã corporis substantiam, quod nimis amplum & cõmune est, neq; in eo vlla apparet ratio putre-

F scibilitatis; Arist. verò hanc expressit, dũ dixit, in vnoquoq; humido, non omne humidũ est putrescibile, & quatenus est humidũ, dummodò mistum sit: primùm igitur hic defectus in definitione Galeni manifestus inest. Genus verò, quod solet formam, & essentiam definiti significare, exprimitur à Galeno valde commune, dum dicit mutatio ad corruptelã; complectitur enim omnem præuiam alterationem ad quemlibet substantiæ interitum; & quamuis huic addatur, à calore externo, comprehendit etiam combustionem, vt iam ostẽ-

dimus: Aristoteles verò dixit, proprij caloris corruptionem, in qua contineri intelligatur etiam separatio humidi a sicco; hæc autē proprij caloris corruptio propriam naturam putredinis exprimit, & eam separat ab omni alia corruptione; nulla enī datur alia proprij caloris corruptio, quam insequatur separatio humidi a sicco, nisi putrefactio: quod si etiam causa externa adiiciatur, adhuc manifestior res est; nulla enim datur proprij caloris corruptio à calore ambientis, nisi sola putrefactio; hic enim est corruptionis modus proprius putredinis, in quo putredinis natura cōsistit: quem quum Galenus in sua definitione non exprimat, nec considerare videatur, vanū est dicere naturā putredinis per eam declarari: saltem si traditam illā definitionem postea explanaret, & doceret quonam pacto ab externo calore mutetur ad corruptelam tota rei substātia, fortasse aliqua ratione defendi ea definitio posset; sed in eius definitionis declaratione Galenus in toto illo capite ne verbum quidem fecit de eductione caloris naturalis, vel de separatione humidi à sicco, sed solùm affert rationem cur à calore externo putrefactio fiat, distinguens calorem externum à calore proprio & naturali, quia proprius internus calor est potiùs rei conseruatiuus, externus verò humores inuadēs eos perdit, quare à calore externo fit putrefactio, non à proprio calore: quòd autem proprius calor ab externo calore extrahatur, Galenus ibi nō cōsiderat, ideoq; de eo, in quo est putrefactionis essentia cōstituta, nihil penitus dicit; imò magnam errādi occasionem præbet, ita vt plures in eum errorem inciderint, vt dixerint aliud esse putredinem Philosophorum, aliud esse putredinem Medicorū, & humorum putredinem apud Medicos nil aliud esse, quam efferuescentiā, ac exustionē; reuera enī definitio à Galeno adducta combustioni competit, quare non absque ratione factum est, vt humorum putredinē esse exustionem quādam existimauerint. In causa verò putredinis eatenus peccat Galenus, quatenus causam affert remotam, & accidentalē, ex qua nō cognoscimus quomodo fiat putrefactio; externus enim calor causa est corruptionis caloris naturalis, quam insequitur separatio humidi à sicco, & hanc tandem insequitur totius substantiæ corruptio: ideò Aristot. calorem externū afferens vt causam corruptionis caloris naturalis, affert ipsum vt causam proximam, quia vt causam effectus ab eo immediatè producti; Galenus verò eundem affere vt causam remotam, quia vt causam effectus remoti, nempe totius substantiæ corruptionis: ignorato igitur effectu medio, nō cognoscitur quid sit putrefactio, neq; cognoscitur modus, quo externus calor totam rei substantiā corrumpit, siquidem potest etiam intelligi corruptio per combustionem, imò & multò magis, quia is est modus longè euidētior, quem facile est vt solùm respiciat quisquis eam definitionem cōsiderat. Itaq; si Galeni definitio in demonstrationem mutetur, ea nullam scientiam pariet, quia medium erit maioris extremi causa remota, & propositio maior demonstrabilis, & mediata erit: ea igitur definitione non dicitur quid sit putredo; quoniam neq; proprium subiectum exprimitur, neq; essentia putredinis, neq; proxima rei causa adducitur. Ego quidem nullam Galeni defensionem inuenio; nisi dicamus ipsum nō eam afferre vt definitionem putredinis, sed præsupponere iam ab Aristotele perfectè definitam putredinem, ideoq; pauca illa de putredine dicere, vt reliqua iam ab Aristotele dicta subintelligamus. At si eam vt definitionem putredinis ritè traditam Medici recipiendam esse contendant, vt & ipsi omnes, & multi etiam Philosophi eam vt definitionē receperunt; ego quidem, quum nullam prædictarum difficultatum solutionem videam, eam ex Medicis audire cupio, & expecto.

Galeni defensio.

Alia ab aliis adducta putredinis definitio, & eius reprobatio.

Cap. III.

NOnnulli recentiores, qui fortasse animaduerterunt definitionem putredinis à Galeno allatam complecti etiam combustionem, voluerunt eam aliquantum coarctare, & talem ipsi perfectam, & omnibus numeris absolutam putredinis definitionē protulerunt; putredo est corruptio misti secundum totam substātiam proueniens à frigore proprio vnà cum calore ambientis, alteram enim causam addendo, frigus propriū, videntur combustionem exclusisse. Sed si bene cōsideremus, hæc definitio iisdem difficultatibus, quibus definitio Galeni, & fortasse etiam maioribus obnoxia est: de humido enī, & de proprio putredinis subiecto nihil dicunt, nihil de corruptione proprij caloris, nihil de separatione humidi à sicco, quę est essentia putredinis, vt iam dictum est; quare non exprasserunt proprium corruptionis modum, quo ab aliis corruptionibus putrefactio distinguitur: sed præterea dicentes corruptionem totius substantię excluserunt putredinē imperfectam, qua non interimitur tota substantia; cui quidem crimini nō est obnoxia definitio Galeni, qui dicēs mutationem ad interitum, imperfectam quoq; putredinem complexus est; siquidem tendere ad interitum res aliqua potest, ad ipsum tamē nō peruenire, sed præseruari: errārunt etiam addentes frigus proprium tanquam alteram causam per se agentem, hoc enim falsum esse iā demonstrauimus; quem errorem non commisit Galenus; nihil prętere a dicunt de corruptione proprij caloris; quare calorem ambiētis accipiunt vt causam

Definitio aliorum.

Confutatio.

sam remotam, sicut etiam contra Galenum A consideravimus. Praeterea in eo reprehendendi esse videntur, quòd rationem reddentes cur à Galeno, & à se in definitione dicatur, secundùm totam substãtiam, dicunt per hoc distingui putredinẽ à corruptione misti animati, quae vocatur mors; siquidem mors non est totius substãtiae interitus, quum remaneat cadauer, quod postea interit per putredinẽ. Hoc autem dicentes videntur nõ considerasse definitionem generationis vniuersè acceptae; quam Arist. tradit in context. 23. lib. 1. de Ortu & interitu, ibi namq; dicit omnem mutationem substantialem esse mutationem secundùm totum; quamobrem si omni generationi substãtiali ea definitio debet competere, oportet etiam viuentis interitum esse mutationem secundùm totum; nam reuera ibi Aristoteles non ideo dicit secundùm totum, quòd velit omnes prorsus substantiae partes interire, prima namque materia certè nõ interit; sed quia vltima forma destruitur, quae, quum alia omnia cõtineat, & det rei esse specificum, ideò vocatur totum: patet igitur tam mortem, quàm putredinem esse totius substantiae interitum, vel neutram, quandoquidem in putredine relinquitur prima materia, quae substantiae pars est; immò etiam secunda materia modo aliquo relinqui videtur, quum per putredinem dissoluatur mistum in elementa, quae aliquo modo in ipso inerant, & D ita illa, quae simul erant commista, postea separãtur: patet igitur in misto solam misti formam esse respiciendam, & in viuente solam animam, cuius vtriusque corruptio dicitur corruptio totius substantiae, tum misti, tum animati quum vtrinsque auferatur esse specificum; quare non minùs mors, quàm putrefactio, est totius substantiae interitus; nõ igitur per hoc distinguitur putrefactio à morte. Ex his ergo, quae dicta sunt, colligimus definitiones putredinis ab aliis adductas maximis vrgeri difficultatibus, quibus tradita ab Aristotele definitio non vrgetur: sed artificio plena est, & optimè naturam, & causam putredinis exprimit, ita vt meliùs exprimi non posse videatur.

Dubia, & aliorum obiectiones aduersus definitionem putredinis ab Aristot. traditam. Cap. IV.

Sequitur vt Aristotelis definitionem, atq; sententiam ab aliorum obiectionibus, dubiisq; eam oppugnantibus vindicemus; & sic quoq; illius veritatem, & ea, quae à nobis hactenus ad eam declarandam dicta sunt, tandem confirmemus; magnum enim esse solet veritatis indicium, quãdo omnia, quae aduersus eam existere videntur, dubia facilè soluũtur: quoniam autem plura dubia iam à nobis in praecedente disputatione soluta sunt, & aliorum plurium solutiones, etsi à nobis non expressae, tamen ab omnibus facilè ex dictis nostris colligi possunt; hunc iis praetermissis, alia quaedam, quae difficiliora videntur, in mediũ afferemus. Primùm quidem falsum videtur id, quod Aristoteles dixit, putrefactionẽ esse mutationem verè cõtrariam generationi misti; etenim generatio est mutatio vna, at putrefactio non est vna mutatio, quum ex pluribus mutationibus constare videatur, vnde B etiam factũ est, vt multi absolutè negauerint putrefactionem esse mutationem vnam: quoniam igitur eadem debet esse contrariorum conditio, non est putredo generationi contraria, quum generatio sit mutatio vna, putredo verò ex pluribus constet, fit enim primùm proprij caloris corruptio, deinde humidi proprij euaporatio & separatio humidi à sicco, & dissolutio misti. Secũdò obiiciunt aliqui Aristoteli illud idẽ, quod nos antea Galeno obiecimus; nam definitio putredinis ab Aristot. C tradita competere videtur etiam combustioni, quoniam etiam combustio est proprij caloris corruptio à calore externo. Tertiò dubitatur aduersus definitionẽ putredinis, quia non omnis putrefactio à calore ambiẽtis fieri videtur: quum enim omnis putrefactio sit interitus misti, quatenus mistum est, proinde sit misti in elementa dissolutio, omnis igitur dissolutio misti in elementa putrefactio est; atqui potest mistum in elementa dissolui, etiã absque actione caloris ambientis; ergo potest aliquid putrefieri non à calore ambientis: assumptum probatur tripliciter. Primò sic: si mistum poneretur in vacuo: aliquando interiret, quia necessarium est, vt omne genitum possit interire, & aliquando intereat; & vt ex elementis genitum in elemẽta dissoluatur; at in vacuo nullus esset ambientis calor; ergo putrefactio fieret non à calore ambientis. E Praeterea si mistum poneretur in centro mundi, vbi nullus est calor, putrefieret aliquando, non tamen à calore ambientis. Praeterea mistum constat ex contrariis, ergo ex sola contrariorum inter se actione & passione dissolui, & interire potest, sic igitur fiet putrefactio à principio interno, ab interna pugna, non à calore ambientis; ideò saepe apud Auerroem legimus, naturalia corpora ideo interire, quia constant ex contrariis. F Quartò dubitatur, & est obiectio Argenterij contra Aristotelem: Si putrefactio est interitus contrarius generationi substantiali, debet definiri corruptio substantiae, vt definiuit Galenus, non caloris corruptio, vt eam Aristoteles definiuit, quum enim calori sit accidens, caloris corruptio non est nisi alteratio; quare Aristoteles sibi aduersatur, quum priùs dixerit putrefactionem esse interitum verè cõtrarium generationi misti, deinde verò dicat esse corruptionem caloris, quae est mera alteratio. Quintò obiicit idem Argenterius: cor-

1. Dubium.
2. Dubium.
3. Dubium.
4 Dubium.
5. Dubium.

rumpi est pati, calor autem non est qualitas A
passiua, sed actiua, ergo non rectè dixit Arist.
6. Dubium. calorem corrumpi. Sextum dubium satis tri-
tum, ac vuulgatum est: castaneæ, & nuces pu-
trescunt intus, in extima autem parte manent
illæsæ; ergo non fit putredo à calore ambien-
tis: quoniam si ab hac fieret, oporteret priùs
extimam partem, quæ ambienti calido pro-
pinquior est, putrescere, quàm intimam, quæ
est remotior. agens enim non agit, nisi per
contactum; quare priùs agit in propinquum, B
7. Dubium. quàm in remotum. Postremò dubitatur de
multis quæ in aere valdè frigido frequenter
putrefieri cernuntur: nam in hyeme quoque
& in magnis aeris frigoribus videmus & lac, &
carnes animalium, & herbas à solo separatas,
& alia eiusmodi putrescere, quum tamen ca-
lidiora illo aere esse videantur; atqui ambiē-
tis calor, quando est minor calore misti natu
rali, non ipsum vincit, proinde educere eum
non potest, sicut etiam Arist. apertè dixit; vel C
igitur hæc nō deberent eo tempore putrefie-
ri, vel non fit putrefactio à calore ambientis.

Dictorum dubiorum solutiones.
Cap. V.

Ad primum dubium responsio. VT has omnes difficultates ordinatim sol
uamus, ad primam, omissis iis, quæ ab
aliis dicuntur, nos breuiter dicimus & gene-
rationem misti, & putredinem esse modo ali- D
quo mutationem vnam, & modo etiā aliquo
non esse vnam: quum igitur similiter vtraque
& vna, & nō vna dici possit, per hoc non stat
quin verè contrariæ inter se hæ mutationes
sint: ipsa quidem misti generatio si maximè
propriè sumatur pro sola substantialis formæ
introductione, est penitus vna mutatio: & pu-
trefactio similiter, si pro sola formæ misti de-
structione sumatur, est absolutè vna mutatio:
& hoc potissimū respicimus, dum dicimus eas E
esse inter se contrarias; per vnam enī res inci-
pit esse, quæ antea non erat; per alteram verò
illa eadē res desinit esse, quę priùs erat: prçuia
verò ad vtranq; dispositio secūdarium quod-
dam est, quod ad substantiæ mutationem di-
rigitur; quare non ita exquisitè consideranda
esse videtur, quia nō est necessariū vt contra-
ria easdem prorsus habeant oēs conditiones,
sed vt aliquas habeant easdem, aliquas etiam
differentes, imò etiā contrarias; attamē quod F
ad vnitatē, & multiplicitatē attinet, certum est
vtramq; acceptam pro substantiæ mutatione
cum tota dispositione præuia, esse cōgeriem
plurium mutationū, quæ etiam vocari potest
mutatio vna, quatenus ad vnum finē tendit,
ad substantię mutationē; quemadmodum enī
videmus in animali plura esse distincta mem-
bra, & plures partes variis præditas tempera-
turis, quæ tamē omnia ad vnitatē rediguntur
ab vna vltima forma, quę totū animatū reddit
vnum; simili quadam ratione plures illæ mu-
tationes, etsi secundùm se plures sunt, tamen A
respectu vltimi finis, ad quem tendunt, dici
possunt vna mutatio, quoniā ab vno fine vni-
tatem recipiunt: sic igitur possumus etiā cō-
prehensa tota præuia dispositione dicere &
generationē misti esse mutationē vnā, & misti
putredinē esse mutationē vnā: quòd enī plu-
res cōtineat mutationes, negari certè nō po-
test; fit enī primùm actio calidi externi, qua
mistum calefit, postea verò caloris naturalis
euaporatio; & eductio humidi, quę est motus B
quidam localis, & humectatio externarū par-
tium, ac demū totius exiccatio; quas oēs mu-
tationes, siue totidē his contrarias in genera-
tione misti fieri nō est necessariū, sicuti etiam
nō oportet vt in viuentis interitu fiant eędem
illæ præuiæ dispositiones, quæ fiunt in gene-
ratione eiusdē, neq; etiam vt totidē illis con-
trariæ, sed satis est si finis vtriusque vnus sit, &
finis vnius sit contrarius fini alterius, & tota
præuiæ dispositionis cōgeries dicatur vna ex C
illius finis vnitate; sic enī & generatio misti, &
eiusdē putredo est similiter mutatio vna. Ad *Ad secundū,*
secundum dubiū multi concedunt etiā cōbu-
stionem esse corruptionē proprij caloris à ca-
lore externo, & ad argumentum hoc soluen-
dum multa inania dicunt, quæ referenda nō
sunt: ego puto nō esse alio modo respondē-
dum, quàm id constanter negando; quoniā in *Combustio nō est actio in*
cōbustione destruitur potius frigus à calore, *calidum, sed*
D quàm calor à calore: quum enī id, quod cō- *in frigidum.*
buritur, vel sit frigidum, vel habeat qualitatē
mediam inter summū calorē, & summum fri-
gus, proinde sit minùs calidū, quàm ignis, &
respectu illius habeat locū frigidi, non alia ra-
tione patitur, quàm vt frigidum à calido; agit
enī tunc ignis in gradus frigoris ad eos corrū-
pendos, non in gradus caloris, & in ea actione
frigidū habet locum cōtrarij, humidū verò &
siccum habent locū vel materię patientis, vel
E similiter humidū habet locum contrarij, in quo
agit ignis vt siccus, proinde patiēs nō patitur
vt calidum, nec vt siccum, sed vt frigidum, &
humidū. & per horum destructionem cōbu-
ritur, atq; in ignē vertitur, eaq; est actio vehe-
mens, & violenta; quare cōbustio nullo pacto
dici potest corruptio caloris a calore, sed fri-
gidi & humidi à calido & sicco. in putrefa-
ctione aūt etsi calidū externum agit primum
in patiens calfaciendo, tamen agit etiā in cali-
F dum educēdo; nec alia ratione dicitur putre-
factio, nisi quatenus agit calidum in calidū ad
ipsum extrahendū, quod nō potest fieri actio-
ne vehementi, sed leni, & sensim fact. præte-
rea Aristot. ipse definitionem putredinis po-
stea declarās asserit illam proprij caloris cor-
ruptionē complecti, & in se continere separa-
tionem humidi a sicco; at in cōbustione non
euaporat humidum, nec separatur a sicco, sed
absumitur totum, siccum aūt intenditur, & fit
siccū igneum, quia omnia elemēta ibi deniq;
mutātur in solum ignē: eductio igitur caloris
natu-

naturalis, quam insequatur separatio humidi A a sicco, & quæ fiat a calore ambientis, nō potest esse combustio, sed solum putrefactio. Præterea cōditio necessaria putredinis est vt fiat in corpore humido, nō ita combustionis, potest enim terra pura mutari in ignem, quæ erit combustio rei nullatenus humidæ: patet igitur definitionem putrefactionis non posse dari definitionem combustionis.

Ad tertium.

Ad tertium dubium concedimus omnem dissolutionem misti in elemēta esse putrefactionem, sed negamus B fieri aliter posse talem dissolutionem, quàm à calore ambientis. Ad probationes verò, ad primam dicimus, quòd positum in vacuo mistum non corrumperetur, quamuis corruptibile sit: licèt enim inconueniens sit, & absurdum, rem corruptibilem nunquam corrumpi, sequitur tamen ex falsa & impossibili positione, est enim impossibile dari vacuum; quare non est mirum, si hoc posito sequatur corruptibile nunquā corrumpi, & alia C fortasse plura absurda; natura enim nihil frustra facit, & omni corruptibili constituit proprium agēs, a quo corrumpatur, tali autē destituitur mistum, dū in vacuo ponitur. Ad secundam probationem dicunt multi etiam ad centrum mundi calorem aliquē peruenire ex actione cœlesti, a quo mistū si ibi esset, putrefieret: sed hęc solutio nititur fundamento dubio, dum asserit ad centrū mūdi aliquid caloris peruenire. Idcirco ego aliter respōdeo, si- D ue illuc perueniat calor, siue nō perueniat, argumentum nullius roboris esse: nam si dicamus, nullum ibi esse calorem, non putresceret illud mistum, non quidem quòd euaderet incorruptibile, sed quia non putredine, sed alio modo interiret; etenim à circunstante frigido destrueretur interitu violento, cuiusmodi est etiam combustio, quemadmodum antea dictum est sicut enim combustio misti in elemēta non dissoluit, sed totū conuertit in ignem; E ita summū frigus in cētro mundi mutaret totum mistum in terram destructis cæteris elemētis, sed nō faceret ipsorum separationem, quæ est putrefactio. Si verò in centro dicatur esse aliquis calor, is vel vincet calorē misti naturalem, vel nō vincet; de hoc.n.nō est disputandum, quoniā ad dubij solutionē nihil cōfert: si igitur vincet, ab eo putrefiet mistū, & erit putrefactio à calore ambientis; si verò sit ita debilis, vt nō vincat, vt in præsentia cōce- F damus ab eo nō posse putredinē fieri, saltem aget in illud mistū tanquam cōtrariū, nempe tanquam frigidum in calidum, & ita destruet illud destructione violenta, sicut antea dicebamus. Ad tertiam probationē dicunt aliqui, licet mistū constet ex contrariis, tamen internum eius frigus nō agere in calorem internū, nisi ipsi dominetur; non dominatur autē nisi constituta prius actione calidi externi, à quo internus calor imminuatur, tunc enim incipit etiam frigus internum agere in internum calorem, & ipsum expellere; est ergo necessaria actio calidi externi, quia sine hoc non fit putrefactio. Sed hanc solutionem ego probare non possum: iam enī ostendi, fieri nō posse, vt frigus internū agat in internū calorem, & sit causa putredinis positiua; sed facta mistione iam est vna qualitas media, nō duæ, quæ inuicem agere possint; & quanuis etiam ea media qualitas intendatur, vel remittatur, est tamen semper vna vel ad calorē, vel ad frigus magis vergens, quę nō potest in seipsa habere agens & patiens: vtor autē ad hoc probādum argumento ex ore istorū desumpto, dicunt enim frigus nō agere in calorem, quia illi nō dominatur, quasi posset in illū agere, si maius illo esset; si autem hoc verum est, ergo deberet calor, quem dicūt viribus superiorem esse, agere in frigus propriū, & ipsum expellere, eadē enim esse debet ratio actionis & graduum caloris in gradus frigoris, & graduum frigoris in gradus caloris: sic igitur fieri nūquam posset vt daretur mistum excessu calidum, vel excessu frigidum, quoniam altera qualitas potētior destrueret alteram debiliorem; hoc autē dicere esset omnem mistionē de medio tollere, & omne primarū qualitatū temperamētum: vanum igitur est id, quod illi dicunt, facto temperamento calidi cum frigido posse vnum agere in alterū, etiamsi plus insit vnius, & minus alterius.

Cur omne cōstans ex contrariis sit corruptibile.

Ego igitur aliter ad argumentum dico, constare ex contrariis non esse in misto rationem corruptionis, sed corruptibilitatis, idq; nō ea ratione, vt corrumpi possit mistum ex contrariorum, à quibus constat, actione inter se, siquidem facta mistione non possunt ampliùs inuicem agere: quò fit, vt cōstare ex cōtrariis nil aliud significet, quàm esse genitū ex iis, quæ fuerunt contraria, in ipso autem misto non sunt amplius contraria: sed eatenus dicitur significare corruptibilitatem, quatenus mistū constans ex contrariis est naturæ mediæ inter extrema contraria; proinde significat illud habere extra se cōtrariū, à quo lædi, atq; interimi potest; nam cōtrarietas est non solum extremi cum extremo, sed etiam extremi cum medio: quoniam igitur mistum est medium constans ex extremis, vt ait Arist. in calce primi lib. de ortu & interitu, ideo pati, ac destrui potest tum à frigidiore, tum à calidiore. Sic igitur est intelligendus Auerroes, quando dicit, omne ex contrariis cōstans esse corruptibile, per hoc enim significatur, illud habere extra se contrarium, à quo destrui potest; ita vt ab externo agente pati, & corrūpi semper dicatur, nunquam à seipso.

Ad quartū.

Quartum dubium facilè soluitur per ea, quę antea dicta sunt, iam enī diximus non omnē putredinem ad interitum vsq; substantiæ peruenire: quanquam enī perfecta putrefactio est substantiæ destructio, non tamen omnis putrefactio est perfecta: ideò Arist. licèt in definitione putredinis præcipuè respiciat putredinē perfe-

Alteram verò posteriorẽ putredinis speciem dixit violentam esse & morbosam, fieriq́ue à principio externo, nempe à calore ambientis, & vocari ab Arist. interitum secundùm partem: quia per hanc non dissoluitur prorsus mistum in elementa, sed in aliud mistum mutatur: huius definitionẽ eam esse inquit, quam ab Arist. in 6. illo contex. traditam nos tam abundè declarauimus, hanc scilicet. putrefactio est corruptio proprij & naturalis caloris in vnoquoq; humido à calore ambientis; hac definitione negauit Erastus priorem putredinis speciem contineri, quæ à proprio calore fit, non ab alieno. proinde non est violenta, sed naturalis. Mercenarius verò alio longè diuerso modo duas putredinis species statuit: priorem enim dixit esse illam, quæ in 6. contex. definitur ab Arist. & est corruptio proprij caloris in vnoquoq; humido à calore ambientis, quæ Erasto fuit posterior species, quare in hac non dissident: quæ enim ab Erasto dicta est secunda species putredinis, eadem est, quæ prior à Mercenario est posita, præterquã quod hanc negauit Erastus vocari naturalem, putauitq́, ab Arist. in contex. 5. appellari interitũ, secundùm partem; Mercenarius verò naturalem esse ait, & ab Arist. in contex. 3. ita appellari, & esse interitum secundùm totum, non secundùm partem; ita vt de vna & eadem putredine loquatur Aristot. in 3. & in 6. contex. Alteram verò putredinem inquit esse illam, quæ ab Arist. in 5. contex. paucis verbis tangitur, & vocatur interitus secundùm partem, & elementis competere dicitur excepto igni; hanc inquit nõ esse corruptionem proprij caloris à calore ambientis, sed esse potiùs quandam corporis impurationem propter admistionem corporis alieni, quam Arist. vocat [illegible] parationem à natura, hoc est, recessum qu[illegible]dam a statu naturali, qui non est omnino interitus rei, vt quando aeri cõmiscentur halitus fumosi, vnde dicitur aer putrescere, quia recedit à sua naturali constitutione; sic quando aquæ eiusmodi exhalatio fumida è terra ascendens cõmiscetur, dicitur aqua putrescere; ita vt elementis non cõpetat illa putredo, quę est proprij caloris corruptio à calore ambientis, sed hæc posterior, quæ est impuratio quædam ob alieni corporis admistionem. Ad hãc de secunda putredine sententiam cõp[illegible]bandam vsus est Merce[illegible]arius duo[illegible]s a[illegible]

Primũ argumentum Mercenarij. Vnum est; duo elem[illegible] & aqua [illegible] habent proprium c[illegible]lor[illegible] e[illegible]o non sunt obnoxia i[illegible] putredin[illegible] quæ est [illegible] cal[illegible] corruptio. *Secundum argumentum.* Alterum e[illegible] menta putrescere[illegible]t, re[illegible] puritatem, & natura[illegible] [illegible] recederent à natura, quia putredo [illegible] u-sio in elementa & misti in s[illegible] a, consequ[illegible] tam[illegible] aduc[illegible] at[illegible] Arist. q[illegible] elementa [illegible] putre[illegible]cre, v[illegible] a[illegible]atur [illegible]edan[illegible] Cæteri verò omne[illegible] interpre[illegible] & Græ-

A ci, & Latini, & Arabes, vnam tantùm putredinis speciem agnouisse videntur, quæ ab Erasto posterior, à Mercenario autem prior putredinis species appellata est, & cuius definitionẽ nos hactenus declarauimus; ita vt communi eorum omnium cõsensione omnis putredo sit corruptio proprij caloris à calore ambientis, nec detur alius putredinis modus, quem hæc definitio non complectatur: igitur & ea, quæ ab Erasto prior adducta est, & ea,
B quæ à Mercenario posterior, ipsorum inuenta fuisse videntur; quæ à nobis consideranda sunt, vt intelligamus, quænam, & qualis illa putredo sit, quæ ab Arist. vocatur interitus secundùm partem, & elementis quoque attribuitur, & an definitione illa, quam declarauimus, comprehendatur: certum enim est illa Arist. verba & Erastum, & Mercenarium ad excogitandam aliam putredinis speciem induxisse.

C

Dictarum opinionum confutatio, & argumentorum solutio. Cap. XII.

EGO verò quum à communi interpretum sententia non recedam, qui putarunt vnam tãtummodò esse putredinem, cuius definitio iam est à nobis declarata; proinde errasse tum Erastum in priore ab eo inuenta putredine existimem, tum Mercenarium in posteriore; aliqua breuiter aduersum vtranque *Opinio vera.*
D sententiam adducam. Quod ad Erastum attinet, eius error satis manifestus est: nam si duæ fuṅt putredines, vna naturalis, altera violenta, conueniens fuit vt Arist. de naturali putredine fusiùs, quàm de violenta, ac diligentius loqueretur; tamen de violenta longe plura dixit, & eius definitionem exactissimam attulit, eamque postea longo sermone declarauit; de naturali autem admodum pauca dixit in solo tertio contextu, imo huius nullam de- *Confutatio opin. Erasti.*
E finitionem adduxit. quod enim Erastus dicit, eam ita definiri, putredo est finis interitus naturalis, id nulla ratione a[illegible]mit[illegible]dum est, nam in definitione accidentis perfect[illegible]a [illegible]o ex[illegible]ta mere oportet, tum essentiam ipsius tum causam, propter quam est; quorum neutrum [illegible]us v[illegible]bi[illegible] exprimitur. quod enim c[illegible] exp[illegible]ma[illegible] [illegible]a[illegible] sestũ est [illegible]d[illegible]e [illegible] [illegible]uta[illegible] est d[illegible]c[illegible]e quend[illegible]c[illegible]e[illegible] [illegible]m [illegible]p[illegible]entia, & cond[illegible]ion[illegible] qua[illegible]
F da[illegible]une[illegible]ed non e[illegible]re[illegible]n qu[illegible] [illegible]p[illegible]c[illegible]nis natura, & e[illegible] [illegible] m ipsa secund[illegible] se [illegible] [illegible]utrefactionis est [illegible] [illegible]turalis absumens p[illegible] [illegible]us tamen nulla [illegible] fi[illegible] m[illegible]o, q[illegible] tamen o[illegible] [illegible] c[illegible]e[illegible] E[illegible] va[illegible] si n[illegible] & [illegible] is a[illegible] hu[illegible]

Alterũ communis opin.

rata? dico præterea falsum omnino hoc esse, quod Erastus putredinis naturalis causam esse asserit, nempe proprium misti calorem ali humido proprio, & ipsum absumere tanquã pabulum; de solo enim calore animalis id verum est, proptérumq; est animatorũ, vt eorum calor humido naturali nutriatur, ipsumq; tandem absumat, quę est viuentis mors per vltimã resolutioné, naturalis appellata; & in hoc rectè carpit Erastum Mercenarius, licèt nullam huiusce discriminis rationem adducat: ego verò hanc esse puto rationem, quòd calor naturalis dupliciter accipi potest, vno modo pro solo qualitate, altero modo pro subiecto quali sicuti solét medici nomine caloris naturalis vitales spiritus intelligere, qui sunt primũ subiectum caloris animalis: igitur quando dicimus calidum nutriri humido tanquã pabulo, nõ possumus simplicem qualitaté intelligere; non potest enim humiditas in caloré verti, sed potius destruitur à calore, quoniã nutriri aliquo est vertere illud in suam substantiã; sic enim dicimus ignem ali cõbustili, id est, illud vertere in igné: in animãlibus igitur calorem vesci humido vt pabulo nõ potest intelligi de calore accepto pro qualitate, sed accepto pro spiritib. vitalibus, qui cótinuè nutriuntur, dũ vertunt humidum in suam substantiam; hæc autem humidi consumptio, & ex cõsumptione nutritio, non fit, nisi ex actione substantiæ calidæ in aliam substantiã humidam; proinde non habet locũ, nisi in corporibus heterogeneis, quę constant ex partibus diuersarũ naturarum, & diuersarum tẽperierum; alia namq; est natura spiritũs, alia sanguinis, alia carnis, alia ossis: dicere igitur possumus carnem nutriri sanguine, & spiritus nutriri humido in eorũ substantiã conuerso, & hac ratione nutriri calorem naturalem, id est, conseruari per cõseruationem spirituum: ast vbi vna & eadem est substantia homogenea calorem habẽs, & humiditatem naturalem, nihil est vanius, quàm dicere calorem ali per cõsumptionem humidi naturalis. vna enim est natura, ac temperies misti homogenei, quare non potest agere in seipsam: adde quod calor in nutritione non agit nisi per [illegible]edia calefactionem, ergo oporteret [illegible]dem [illegible]stum calfacere seipsum, quod dicendum non est, [illegible] enim esse simu[illegible] cal[illegible]m & non ali[illegible] & actu & potesta[illegible]m ide[illegible] quod ne[illegible]ginabile qu[illegible] [illegible] hoc verum esset, etiã m[illegible]sta ina[illegible]mata ege[illegible]nt [illegible]umptione alimenti extern[illegible] p[illegible] [illegible] fum[illegible] un[illegible] restauratione, hoc ta[illegible] ne mo[illegible] quam dixit: videmus.n. multa [illegible]sta si ne [illegible] ad[illegible]mpto alimẽto diutissime [illegible]tare, ve[illegible]ta [illegible] & oleũ, in his ergo nulla p[illegible] p[illegible] [illegible]pcio fi[illegible] [illegible]endu[illegible] ergo c[illegible] c[illegible] [illegible] te[illegible] [illegible] misto [illegible]tinere, [illegible] idu[illegible] co[illegible] run[illegible]m, tan[illegible] atac perim[illegible] id[illegible]o recte [illegible] calorem misti [illegible]dum agit vs

A naturalis, conseruari humidũ, nec finete elabi ac disfluere: non est ergo Arist. attribuenda hæc opinio, quæ omnino repugnat veritati: & miror quomodo Erastus in tantum errorem lapsus sit, quum præsertim modus ille loquendi Arist. non possit definitionem significare; potiùs enim denotat quæ corruptio sit putredo, quàm quid sit; & sententia Arist. est, quòd illa putredo, quę est interitus naturalis, & oppositus generationi misti, fiat à calore B ambientis, eaq; definitur in contex. 6. illius libri, vt est omnium interpretũ opinio, quam tuetur rectè Mercenarius contra Erastũ. Possumus autem aduersus eum cõsiderare etiam verba Aristotelis in context. 4. quando dicit [*quare humida primùm, deinde sicca tandẽ fiunt illa, quæ putrescunt*] nam secundùm Erastum dicere oporteret mista semper magis exiccari, si semper calidum absumit humidum: igitur quomodo dicit Arist. putrescẽtia fieri pri- C mùm humida, deinde verò manere sicca? vidit hanc difficultatem Erastus, & illa verba ita est interpretatus: mista putrescentia habent in principio humorem, & humida sunt, tandem verò toto consumpto humido remanent arida. Sed hæc non est conueniens interpretatio, quia non dicit Aristot. ea esse humida, sed fieri humida ob ipsam putrefactioné, quum ante putrefactioné nõ essent humida, siquidé per eductioné humidi ad superficié, in extrema D parte redduntur humida in initio putrefactionis. Sed non rectè etiã diceretur omnia mista esse humida: quãuis.n. omnia mista habeant humoré in sua mistione, non ob id omnia denominantur humida; etenim nõ fit denominatio, nisi ab excessu; vt lignũ aridũ vocamus siccum, non vocamus humidũ, licèt aliquid habeat humidi in sua mistione: aliud ergo est dicere omne mistũ habere in se humiditaté, aliud est dicere omne mistũ esse humidũ; nam E id quidem verum est, sed hoc est falsum. Mercenarius quoq; in secunda ab eo adducta putredine, quam secundum parté vocauit, deceptus est. Primum quidem non est verum id, quod ait, hanc esse elementorũ propriam putredinem: nam modus loquendi, quo Aristot. in eo 5. context. vtitur, significat hanc mistis quoq; cõpetere; inquit enim [*propriè dicitur putrefactio in iis, quæ secundùm partẽ intereunt*]. postea verò subiungit [*quapropter & putre-* F *[illegible]nt alia omnia excepto igne*] & ita colligit tria quoq; c[illegible]a hoc [illegible]odo putrescere: non ergo soli[illegible] hanc putredinem attribuerat, nam [illegible]io con[illegible]unctiua indicat eam aliis quoq; [illegible]õpetere p[illegible]ter elementa [illegible] hoc autem p[illegible] manifestum [illegible]et, q[illegible]ũ de[illegible]larauerimus qu[illegible]d [illegible] hæc put[illegible]do, qu[illegible] secundùm parté [illegible]icitur. Se[illegible] ipsamet Me[illegible]cenar[illegible] de hac putredine sententia videtur esse absona rationi neq; Arist. attr[illegible]bue[illegible] nam si putrescere elementa dicuntur pe[illegible] co[illegible]o[illegible]s admistionem, quòd rec[illegible] [illegible]ural[illegible] puri[illegible]ate: e[illegible]go ib-

Cõfutatio opinionis Mercenarij.

la tria elementa sunt semper putrida, semper enim sunt mista, & absque naturali simplicitate: salsedo enim maris indicat mistionem cum halitu terreo, & in aëre semper sunt halitus à terra ascendentes, vel saltem frequentissimè; terra quoque in extima saltem parte, & à centro remotiore apparet humefacta, & cum aqueo humore commista, attamen nec totam aquam maris vocamus putridam, nec terram madefactam, nec aërem per vaporum commistionem putrescere dicimus: non igi- B tur in hac cõmistione consistit natura putredinis, ita vt quicquid habet alienum corpus sibi commistum, ea ipsa ratione dicatur putridum: id quidem verum est, talem commistionem in elementis esse putredinis causam, sine qua non, quia nisi essent mista, non putrescerent; sed tali cõmistione posita non necessariò ponitur putredo, causa enim est vt sint putrescibilia, sed nõ vt sint putrida; sic autem & cætera mista non semper putrescunt, sunt C tamen semper putrescibilia, quum sint mista. Præterea verbis Arist. aptari hæc sententia nullo modo potest, qui in eo loco de tali cõmistione ne verbum quidem facit; erat tamen omnino exprimenda, si in hac ipsa conditione hæc secunda putredo constituta est. Arist. autẽ nil aliud dicit, nisi aliqua secundùm partem putrescere; at hoc quomodo significare possit commistionem cum alio corpore, ego quidem imaginari non possum, est enim ab- D sona rationi, & incongrua hæc interpretatio; at (inquit Mercenarius) declarat hoc Arist. quando subiungit [*quum separata fuerint à natura*] per talem enim cõmistionem elementa remouentur à sua naturali cõstitutione: sed hoc re vera nihil est, quia separari res à sua natura pluribus modis possunt, non hoc vno, quẽ ipse ponit; nam & quando elemẽtum mutatur in aliud elementum, separari dicitur à sua natura, & quando etiam alteratur contraria quali- E tate, vt quando aqua calefit, separari modo aliquo dicitur à sua naturali affectione: nihil ergo in verbis Arist. est, quod determinatè cũ extraneo corpore commistionem significet, quũ præsertim neq; in præcedentibus de hac quippiam dixerit, neq; in sequẽtibus dicturus sit: hæc igitur huius secundæ putredinis conditio apud Aristotelem non legitur, quum tamen fuerit omnino exprimenda, si per hanc secunda putredo distinguenda est ab altera F priore. Restat vt argumẽta ab his adducta soluamus. Erastus quidem pro sua opinione de priore putredine nouo alio argumẽto vsus esse videtur, quàm cõsideratione verborum Arist. in context. 3 illius lib. 4. nempe quando Arist. dicit eum esse naturale corruptionem & verè contrariam generationi misti: sed ad hæc iam patet responsio ex iis, quæ de eius loci vera intelligentia diximus; contraria enim vocatur generationi misti, quia est ab dissolutio in elementa, naturalis autem dicitur, non quòd

Ad argumentum Erasti.

fiat ab interno principio, fit enim à calore ambientis, sed quia fit secundũ legem naturæ de modo, quo debeat interire mistum quatenus mistum est. Ad primum Mercenarij dicimus, terrã & aquam, si simplices esse statuantur, & omni penitus calore carẽtes, vtiq; non posse putrefieri; attamen putrefieri, quoniam aliquem habent calorem, si non naturalem, saltem aduentitium; is enim (vt aliqui rectè dicunt) si verè intrinsecus non est, est saltẽ intrinsecatus, & facit vt elementum sit aptum putrescere. Ad secundum dicimus, totum esse concedẽdum: nam si fieri posset vt aqua perfectè putresceret, dissolueretur aqua in elementa simplicia proinde impura in puriorẽ; sed quia id fieri non potest, ideò non fit perfecta dissolutio in elementa: cur autem fieri non possit, postea declarabimus, quando verã sententiam de hac secundùm partem putredine proferemus; vbi etiam ostendemus terrã non modò secundùm partem, sed etiam perfectè putrescere posse. Vtcunque sit, semper putredo est corruptio rei putrescẽtis siue perfecta, siue imperfecta: ideò si putrescit elementum, putrescit quatenus mistum est; idq; si perfectè in simplicia dissoluatur, non negamus impurum ea ratione resolui in purum; si verò non perfectè dissoluatur, id non euenit, sed adhuc remanet aliquid impurum: hoc tamen à nobis postea magis declarabitur.

Ad primum Mercenarij.

Ad secundum.

Aliorum sententiæ de putredine secundùm partem, & earum confutatio.

Cap. XIII.

RECTIVS igitur alij senserunt, qui dixêre vnam tantùm esse putredinem, quæ est proprij caloris corruptio à calore ambientis, ita vt eiusmodi sit tum illa, quæ in context. 3. 4. Meteorolog. dicitur esse interitus naturalis, & verè contrarius generationi misti; tum illa, quæ in context. 5. vocatur interitus secũdùm partem. Sed antequam veram de hac re sententiam, ac mentem Aristotelis declaremus, non erit ab re, si plures aliorum sententias de putredine secundùm partem breuiter expendamus; quia licet in eo omnes consentiant, quod hæc nõ sit alia putredinis species, varijs tamen modis hunc secundum [illegible] interitum intellexerunt. P[illegible]ces [illegible] F [illegible]tes Aristotelem ibi d[illegible]e ea, q[illegible]æ se[illegible] pa[illegible]tem intereunt, esse separata à sua natura, de [illegible]entorum tantùm putredine eum [illegible]qui [illegible]maiunt, & dicere ea [illegible]ri à sua [illegible]a, quando ob commistionem [illegible]orum [illegible]orum substantiæ d[illegible]ntur à su[illegible] naturali [illegible]itate recedere. [illegible] ap[illegible]a ad [illegible] [illegible]endum; non enim p[illegible] mi[illegible]uũ [illegible]tredo sit dissolo[illegible] pli[illegible] sensus ergo [illegible] cun[illegible] me[illegible] hic est: [illegible] natura [illegible]esunt, id [illegible]

Latinorum opinio.

Confutatio. quodammodo mista, tunc apta sunt ad putrescendum. Sed hæc interpretatio tum manca, & imperfecta admodum est, quum eorum complures non declarent cur hæc putredo appelletur secundùm partem: tum etiam falsa: quia si modum loquendi Aristotelis perpendamus, non solis elementis attribuit hanc putredinem secundùm partem, quemadmodum antea aduersus Mercenarium ostendimus; sed postea etiam demonstrabimus, mistis quoq; eam putredinem, quæ secundùm partem ab Aristot. dicitur, competere posse. Notare autem volo hos in consideranda in elementis mistione, quam dicunt ibi vocari recessum à natura, minùs errasse, quàm Mercenarium: ille nanq; mistionem, & impuritatem ipsam elementorum formaliter putredinem esse dicebat, quod omnino negandū est; isti verò non formaliter, sed antecedenter, quod quidem verum per se est, sed ab illis Aristot. verbis alienum; nam fatemur quidem Aristotel. præsupponere elementa esse mista quodammodo, si debeant putrescere; sed negamus hoc significari per separationem à natura. *Alberti opinio.* Albertus verò similiter dixit putredinem secundùm partem solis elementis attribui, sed rationem quoq; adduxit cur dicatur interitus secundùm partem, dixit enim putredinem esse mistorum tantummodo, ideoq; perfecta mista putrescere perfectè, ac secundùm totum; at elementa, quia non sunt perfectè mista sed imperfectè, dici etiam putrescere imperfectè, ac secundùm partem. Attamen in hac Alberti ratione manifestum est animum *Confutatio.* non acquiescere: quamuis enim putredo mistionem præsupponat, aliud tamen est mistio, aliud putrefactio: quòd igitur imperfecta in elemento sit mistio, non ob id apparet imperfectam etiam eius putredinem esse, nisi de ipsa secundùm se putredine declaretur quomodo fit imperfecta; immò nos postea ostendemus, tum perfectè mista posse imperfectè putrescere, tum elementa, quæ sunt imperfectè mista, quandoq; perfectè putrescere. *Aliorum opinio.* Aliqui putredinem secundùm partem intellexerunt de parte quantitatis; vt quando pomi pars putrescit, dum aliæ partes sunt integræ, eam vocant putredinem secundùm partem; sic quando in aliqua corporis nostri parte propter vlcus fit sanies, eam dicunt esse putredinem secundùm partem, nempe secundùm corporis nostri partem. *Confutatio.* Sed hac interpretatione nescio an alia possit crassior ac rudior excogitari; eadem enim est putredinis natura, & conditio qua totum pomum, & qua pars pomi putrida dicitur: nam si pars pomi in elementa penitus dissoluatur, etiamsi cæteræ partes sanæ, & integræ maneant, certum est perfectam esse eius partis putredinem: nec vllum huius discrimen esse, & illius, qua totū p[illegible]um putr[illegible]it, nisi ratione quantitatis ma[illegible] vel [illegible]oris, quæ non facit differentiam in natura putredinis, nec fuit ab Aristot. considerata.

Aliorum sententia. Probabilior videtur quorundam aliorum sententia, qui putarunt putredinem secundùm partem tunc dici, quando non tota misti substantia, sed particulæ tantùm tenuiores putrescunt; qualem vini putredinem esse dicunt; non enim tota vini substantia putrescit, sed particulæ tantùm tenuiores, & aquosæ, quæ solæ euaporant, non totus humor vini: idq; eo argumento comprobant, quòd illi qui vinum præseruare volunt ne putrescat, coquunt ipsum igni, vt omnes illę partes aquosę exhalentur; sic enim vinum à putredine præseruatur. *Confutatio.* Verùm hi videntur quidem propiùs ad veritatem accessisse, quàm alij, sed ab ea tamen aliquantum recesserunt: quum enim omnis putredo fiat per separationem partis à parte, nempe humidi à sicco, non ipsi parti eductæ attribuitur putredo, sed toti misto; non enim putrescere dicimus humidum pomi, sed eductum, putrescere autem pomū totum; quando igitur aquosiores vini partes in putrefactione extrahuntur, non illæ dicuntur putrescere, sed vinum totum, licèt non secundùm totum, quia non totum humidum separatur à sicco: ea igitur sola debet adduci ratio cur aliquid secundùm partē tantùm putrescat, quòd non totum humidum educitur, sed pars eius tantùm; at non quòd pars tantùm aliqua putrescat, nempe illa, quæ educitur; itaq; hi in discernenda putrefactione secundùm partem non videntur errasse, sed solùm in ratione afferenda huius appellationis; toti enim misto est attribuenda putrefactio, non humido educto: ob id falsum est id, quod dicunt, non totum vinum putrescere, immò totum putrescit, quia ab omnibus partibus euaporat propriū calidum cum humido; non tamen perfectè putrescit: quare dicendum est vinum totum putrescere putredine imperfecta, & hac ratione dici secundùm partem interire. *Buccaferrei opinio.* Buccaferreus dicit Arist. in eo loco, nec aliam putredinis speciem adducere, nec eandem vt imperfectam, sed absolutè de omni putredine loqui, & putredinem vniuersè sumptam declarare, ac dicere omnem putredinem esse interitum secundùm partem tantùm, nullam autem secundùm totum, propterea quòd est secundùm calidum & humidum tantùm, non secundùm frigidum, & siccum; nam à calore ambientis extrahitur calor tantùm naturalis, & humidum naturale, non extrahitur frigidum & siccū: omnis igitur putrefactio est corruptio secun[illegible]m partem, quia non est secundùm omnes qualitates, sed secundùm duas tantùm. Hanc sententiam maximè omnium approbat Buccaferreus, & eam inquit fuisse Alexandri, quod tamen minimè verum est; *Confutatio.* quum præsertim sit vanissima interpretatio, & indigna Alexandro: [illegible] ob rationē prædictam, quia putrefactio non attribuitur soli parti eductæ, sed toti misto, hoc enim dicitur pu-

trefieri & dissolui, tum etiam quia reuera hæc est separatio omnium qualitatum, nam educere calorem non magis est separare calidum à frigido, quàm relinquere frigidum separatum à calido. hoc idem de humido & sicco dicendum est: quare hæc sententia est prorsus reijcienda.

Opinio vera de speciebus putredinis, ac de putredine secundùm partem.

Cap. XIV.

EGo quum hac in re à communi interpretum sententia arbitrer non esse recedendum, & vnam tãtùm dari putredinis speciem, vnamq; & eandem omnis putredinis definitionem; omnis enim putredo apud Aristotelem est separatio humidi à sicco ex proprij caloris corruptione à calore ambientis, etiam illa putredo, quę ab Aristotele vocatur putredo secundùm partem; tamen hos quoq; errasse existimo in hac intelligenda & falsas esse omnes prædictas eorum sententias, vt modò demonstrauimus; declarandum igitur à nobis est, quænam sit apud Arist. putredo secundùm partem, & quomodo hanc ab illa, quæ secundùm totum est, distinguere videatur. Sciendum itaq; est eam, quam Aristoteles definiuit, putredinem multas recipere varietates ex diuersitate rerum putrescentium, & diuersis earum mistionibus, & naturis; quò fit vt diuersis modis putrescere res diuersæ videantur, propterea quòd eędem causæ eundem effectum cum aliqua varietate producunt ob varias differentias subiectorum recipientiũ: vt exempli gratia eadem est putredinis natura, & conditio, qua putrescit caro, & qua pomum, & qua stercus; varij tamen sunt horum putrescentium odores, & sapores, quæ differentiæ oriuntur ex diuersitate mistionum: sed hæc tamen diuersitas indigna est consideratione, quoniam accidentalis est, nec facit vt hoc magis, quàm illud putrescere dicatur; æquè enim omnia prædicta dissoluuntur tandem in elementa, & nihil ex eis reliquum apparet, nisi terra, & fimus, quanquam per diuersa accidentia ad hunc finem perueniunt: aliæ tamen maiores putredinum differentiæ existunt, quæ considerari meruerunt, quia faciunt: vt alia magis, alia minus putrescere dicantur, & alia penitus, alia verò secundum partem tantùm interire, vt in memorato loco Arist. admonet; attamen non sunt ob id diuersæ putredinis species, quia differẽtia secundum magis & minus non variat speciem, sed potius varios gradus putredinis efficit, vnde aliã maiorem, aliam minorem putredinem appellamus. Sũma igitur, & perfecta putredo ea est, qua mistum penitus in elementa dissoluitur, ita vt nihil eius reliquum appareat, nisi terra: hoc modo putrescunt caro, & pomum, & A stercus, & alia omnia mista, quæ solida, & per excessum terrea sunt; euocato enim proprio calore humidum quoq; existens educitur ad externa, ibiq; tandem consumitur, ita vt remaneat terra sicca. Sed in illis, quæ fluida, & magno excessu aquea sunt, non fit hæc perfecta, & integra putredo vt in vino; quum enim in eo insit plurimum humidi, & parum sicci, si per sicci quoque eductionem fieri putredo posset, vtique etiam hæc secundùm totum B facilè putrescerent: sed quum siccum euocari à calore nequeat, sed solum humidum educatur, idq; ibi plurimum insit, ideo non potest educi totum, & à sicco separari; sed primùm tenuiores partes educuntur, quia facilior est ipsarum, quàm crassiorum eductio, vt in putrescente vino videmus: eius enim ebullitio indicat tenuiores, & aquosiores partes exhalari, ex quibus in superficie vini genitum inspicimus illum situm, qui in omnibus signum C putredinis esse solet; attamen non omnino tunc dissoluitur ex illa actione vinum in elementa, quia multò maior in eo inest humoris copia, quàm vt educi totus possit, & à sicco separari: hanc igitur putredinem Aristoteles appellat interitum secundùm partem; nam mistum quatenus est mistum tunc dicitur secundùm totum, & perfectè interire, quando penitus abiungitur humidum à sicco; sed quando hæc separatio non perficitur, tunc D mistum quatenus mistum est, secundùm partem tantùm interire dicitur, & secundùm partem dissolui, & (vt inquit Arist.) à natura, & à sua naturali constitutione recedere; vinum enim putrefactum non omnino interijt quatenus mistum, quia non est in elementa dissolutum, tametsi recessit à sua naturali temperie, & modò magis, modò minus, vt postea considerabimus: hæc tamen est eadem putredinis natura, & idem modus, & ab eadem E causa proueniens, nempe à calore ambientis; est enim omnis putrefactio eductio proprij caloris vnà cum proprio humido à calore continentis, vt in vini putredine manifestum est; videmus enim tempore tantùm æstiuo vina putrescere, non tempore hyemali, quo aer est frigidus: quod autem de vino exempli gratia diximus, id de alijs omnibus intelligi volumus, in quibus non perfecta fiat separatio humidi à sicco, eam enim semper appel- F landam esse censemus putredinem secũdùm partem. Tali putredine dixit Arist. elementa quoq; putrescere vno igni excepto; quatenus enim non sunt simplicia & pura, sed permista, eatenus tria elementa putredini obnoxia sunt: ignis verò non est putredinis capax; tum quia nihil secum patitur commisceri, quum omnia consumat, & in suam naturam conuertat; tum quia calidissimus omnium est, nec datur aliquid ipso calidius, quare interire quidem potest, & mutari [illegible] in elementum frigidum, at non pu[illegible] pu-

Putredo imperfecta in quibus fiat.

Cur elementa putrescant.

putrefactio

trefactio est corruptio proprij caloris, non à frigore alieno, sed ab alieno calore proprium rei calorem superante. Cætera verò elementa sunt apta ad putrescendum, quia sunt permista: terra namq; habet commistum humorem aqueum, & calorem ingenitum à lumine astrorum; sic aqua habet commistas exhalationes siccas terreas, & calorem similiter ex lumine astrorum acceptum; & aër habet commistas exhalationes tum aqueas, tum terreas, & habet calorem naturalem, qui calore igneo B debilior est; ideò sunt apta materia putredini per interni caloris eductionem, & separationem humidi à sicco: videtur autem de his elementis impuris, & sua naturali simplicitate carentibus alterum duorum dicendum esse: aut factam esse in ipsis veram mistionem, & vnionem naturæ; ita vt portio aliqua terræ, licèt vocetur terra, quia magno excessu terra vincit alia elementa in ea mistione, non sit tamen terra, sed mistum quoddam; sic etiam a- C qua, quam appellamus aquam: sic etiam aër, & ita quatenus sunt mista, eatenus esse obnoxia putredini: aut veram mistionem, & naturæ vnionem ibi non esse factam, quod ego magis credo, quum Aristot. in calce libri 1. de Ortu & interitu dicat mistionem tunc esse, quando nullum miscibilium manet integrũ, quod quidem euenit quando nullum nimio excessu alia superat, quo fit vt transeant omnia in naturam quandam mediam, nec re- D maneat amplius nomen alicuius ex miscibilibus: quoniam igitur in aqua non est facta perfecta mistio, quum adhuc & natura, & nomen aquæ seruetur propter magnum aquæ excessum in illa mistione, ideò calidum & siccum, quæ inexistunt, non poterunt quidem dici internæ, & naturales qualitates aquæ, sed tamen ita sunt permistæ cum ipsa aquæ substantia, vt totum illud corpus putredini obnoxium reddant; quamuis enim non sint ve- E ræ intrinsecæ, sunt tamen (vt benè aliqui dixerunt) intrinsecatæ illi elemento: quod idem dicimus de aere: hoc autem confirmatur ex eo, quod in mistis quoq; contingere videmus; plura nanque diu durarent sine putredine, sed quia aduenit eis humor aqueus extraneus, is facit vt citò putrescant: licet enim nunquam dici possit ille humor esse illi corpori naturalis, & intrinsecus, est tamen ita intrinsecatus, vt quanuis sit extrane- F us, per eum tamen res illa facilè putrescat, quemadmodum suprà considerauimus. Hæc autem sententia de putredine & secundùm totum, & secundùm partem maximè confirmabitur, si aliquarum rerum putredinem, de qua magis dubitari solet, diligenter considerantes ostenderimus omnes putredines ad hanc vnam reduci, & vno, ac eodem modo eas omnes fieri, cum eo tamen discrimine, quod alia penitus & secundù n totum putrescunt, alia vero secundùm partem tantùm.

A Primùm quidem considerandum est, quo- modo in tribus illis elementis locum habeat putredo: aqua putrescit, quoniam insitum habet calorem, vt modò dicebamus, debilem tamen, qui vincitur à calore aëris ambientis, ideoque educitur; quum autem calor sit accidens, & nequeat migrare de subiecto in subiectum, non potest educi, nisi cum aliqua tenui substantia, in qua inhæreat, eaq; est pars aliqua humoris tenuior, quæ ad superficiem aquæ euocata facit ibi quandam teliculam, quæ putredinis signum esse solet; non potest autem totum aquæ humidum euocari, quia est plurimum cum pauco sicco, ideo remanet adhuc in aqua plurimum humidi cum sicco terreo, eaq; est putredo secundùm partem, quia non penitus separatur humidum à sicco; nec videtur hæc putredo dissimilis putredini vini, cuius humor totus separari à sicco non potest ea vna actione, qua putrescere vinum dicimus: in illa omnibus manifesta ebullitione, & manifestè etiam cessat, & relinquit vinum iam putrefactũ secundùm partem; nec tamen negamus materiam illam putridam interire etiam penitus, & in elementa resolui posse, sed id postea fit per aliam actionem, & non nisi post longum tempus; tunc enim nil aliud consideramus, quam illam vnam actionem caloris æstiui, ex qua remanet vinum putrefactum secundùm partem, in illo enim statu imperfectam esse putredinem certum est. Talis etiã esse videtur aeris putrefactio: quando enim permistum habeat plurimum siccæ exhalationis, & vaporis etiam aquei (nam aquea humiditas putrescibiles maximè res facit, propterea quod humidum, quod in misto vt materia requiritur, aqueum potissimè est, sicuti etiam siccum est potissimè terreum; hęc enim duo elementa substantiam habent magis consistentem, & humidum aqueum aptius est ad conglutinationem, & vnionem partium misti, quàm humidum aereum) potest ab externo calore seu circundantis ignis, seu ab astris genito educi aëris calor naturalis vnà cum aliqua humoris parte, quæ erit imperfecta putredo, & secundùm partem dicta, quia totus aëris humor tam proprius, quàm alienus non potest ea vna actione à sicco permisto separari: ideo & ante putrefactionem, & post seruatur nomen aëris, quia non secundùm totum est facta illius corporis dissolutio, neq, omnis calor eductus est; etenim si remanet aer, necesse est vt aliquid caloris in eo remaneat: huius autem putredinis signum apparet, quod aer sit turbidus, & situm generat in suppositis illi corporibus, vt in superficie terræ, & arborum, & ædificiorum, ad quæ situs tanquam grauis descendit; ideo quando turbidum, ac densum esse aerem videmus, id signum est putredinis vel præsentis vel futuræ; indicatur enim permistio multarum exhalationum, quę aerem putrescibilem reddunt,

Quomodo aqua putrescat.

Putredo vini.

Quomodo aer putrescat.

X 2

præsertim tempore æstiuo, aut verno, nam si- ne calore superante calorem propium non fit putredo; purus autem aër, & nulli alij ele- mento permistus non posset putrescere, sicu- ti neq; aqua pura; quomodo enim separari potest humidum à sicco, vbi nihil est sicci? Par- tes autem terræ, quæ permistam habeant hu- miditatem aqueam, & aliquid caloris, possunt putrefieri à calore ambientis educente calo- rem illum intrinsecatum vnà cum illo humi- do intrinsecato, ex qua putrefactione terra il- la fiet humidior, & apparebit etiã in ea situs, sicut in alijs multis putrescentibus: ideò pro- ximè videtur accedere hæc putrefactio ad eã, quæ dicitur interitus secundùm totum; quia potest totus educi ille paruus calor, & totus ille paruus humor, ita vt remaneat terra pura; eaq; erit dissolutio in elementa simplicia: sed non est ignorandum illam putredinem voca- ri posse & secundùm totum, & secundùm par- tem; quatenus enim reuera est perfecta disso- lutio in simplicia, eatenus est interitus secun- dùm totum, sed ratione eius, quod apparet, dicitur secundùm partẽ tantùm, id est, secun- dùm accidentia; nam & illud quod putrescit, vocatur terra, & id, quod ex putredine ema- net, vocatur similiter terra; quare non videtur substantia interijsse, sed solùm esse alterata: neq; hoc Arist. aduersatur dicenti tria hæc ele- menta secundùm partem putrescere, quando- quidem non dicit ea secundùm partẽ tantùm posse putrescere; sed ex eo, quòd dixerat, ali- qua ita putrescere, vt secundùm partem tan- tùm intereant, infert tanquã consequens, tria illa elementa putrescere posse: quia si putre- do secundùm partem non daretur, sed solum secundùm totum, hoc fortasse non intulisset, sed solam terram inter elementa putrescere posse asseruisset. Talem esse puto in corpori- bus animalium illam humorum putredinem, ex qua febres oriuntur à medicis putridæ ap- pellatæ: sicut enim putrescũt in eisdem exete- menta, vt patet ex eorum fætore postquam sunt emissa, ita etiã humores putrescere pos- sunt, sed vt plurimùm putredine secũdùm par- tem; sicuti vinũ & aquam, & res liquidas pu- trescere diximus: calfacti enim humores ab a- liquo extraneo, vt nomine extranei intelliga- mus etiam circunstantes animalis partes soli- das, & quodcunq; aliud extra ipsam humorũ substantiam existens cõsideretur, putrescunt, quia proprius eorum calor, & cum calore hu- midum educitur; sed quum sint fluidi vix po- test totum ipsorum humidum extrahi, vt dici possit putredo secundùm totum, sed pars ali- qua humidi educitur, non tota humiditas; quare non est nisi putredo secũdum partem: potest tamen aliquis humor ex ingenti pu- tredine exarescere tandem, & (vt aiunt) inci- nerari, sed id perrarum est; imò nec videtur vsq; vita animalis posse produci, donec to- talis absoluta putredo, sed mortem præue-

Quomodo terra putrescat.

Quomodo humores in animalibus putrescant.

A nire necesse est: hoc tamen si concedamus, perfectam quoq;, & secundùm totum putre- dinem esse fateamur oportet; id tamen non admodum euenit, sed putrescunt humores secundùm partẽ, nec omnino absoluitur dis- solutio in elementa; imò etiam cœptam hu- moris putredinem compescunt, & cohibent sæpe remedijs medici, humoremq; illum pri- stinæ integritati restituunt, vt asserit Galen. in arte Medicinali in eo cap. quod de cõmunis- B sima intentione curatiua inscribitur; inquit e- nim cõcoctione fieri vt humorũ putredo ces- set, proinde eos alterari manente substantia. Hęc est mea de vtraq; putredine opinio: puto enim nõ duas esse species, sed vnam, ad quam omnium putrescentiũ rerum putredines re- ducantur; hanc autem modò perfectam esse, modò imperfectam, quam Aristot. dicit esse secundùm partem, patet enim imperfectam putredinem per hoc significari.

C

An putredo secundùm partem sit interitus formæ substantialis, an sit mera alteratio, aliorum sententiæ, & argumenta. Cap. XV.

CAETERVM vt meliùs hæc secũdùm par- tem dicta putredo intelligatur, alia non parui momenti difficultas nobis expenden- D da proponitur, quę inter aliquos eruditos vi- ros agitata est; qui in hoc consentientes, quòd hæc secundùm partem putredo sit alia putre- dinis species, hac tamen hæc quoq; à calore ambientis, acerrimè disputant, an sit in solis qualitatibus alteratio, an potiùs sit interitus formæ substantialis rei putrescentis; habet au- tem locum quæstio hæc etiam secundùm no- stram opinionem; quum enim dicamus, pu- tredinem secundùm partem non esse aliam E putredinis speciem, sed eandem quando im- perfecta est, opportuna admodũ est quæstio, an per hanc imperfectam putredinem inte- reat forma misti, & aliud mistum generetur, an maneat eadem forma, & in solis acciden- tibus sit facta mutatio: nec indigna per se con- sideratione hęc res est, an vinum putrefactum differat specie à seipso iam integro, an non differat; certum enim est non differre specie, si forma substantialis seruata esse dicatur. Tho- F mas Erastus efficaciter tueri contendit hanc secundùm partem putredinem esse interitum formæ substantialis, & quatuor argumentis vtitur. Primùm considerat verba illa Arist. [quum separata fuerint à natura] quæ signifi- cant, illa, quæ ita secundùm partẽ putrescunt, recedere à sua natura, atqui natura est forma, ergo vult Arist. hęc suam formam amittere. Pręterea hanc vocat corruptionem, non solet autem alterationi tribuere nomen corruptio- nis, præsertim verò hoc non debet facere in illo initio Meteorologici, in quo de misti genera-

Erasti opinio.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

generatione, & interitu substantiali sibi agendum proposuit; non potest igitur intelligere, nisi formæ substantialis interitum; sed vocat interitum secundùm partem, quia nō est dissolutio misti in elementa, sed est mutatio misti in aliud mistum diuersæ speciei; putauit enim Erastus putredinem ibi in 6. context. definitam non esse dissolutionem in elementa, sed esse mutationem misti in aliud mistum, & hac ratione dici putredinem secundùm partem. Tertio Aristoteles dixit tria elementa B esse materiam igni, non ignem illis; at hoc falsum esset de mera alteratione, siquidem ignis quoq; alterari potest ab aliis elementis, proinde est illis materia alterationis; ergo loquitur Aristoteles de mutatione substantiali.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Tandem argumentum sumit ex illis signis, quibus Aristoteles definitionem putredinis postea confirmat; inquit enim exeunte calido humidum quoq; coeuaporare, hoc aūt substantiæ destructionem significat; inquit etiam C animalia generari ex iis, quæ putrescūt, atqui animalia formam habent nouam, & diuersam à forma misti putrescentis, ergo vult Arist. in hac putredine formam substantialem interire. Mercenarius verò hoc negat, & inquit esse alterationem tantùm: quod ostendit statuto illo fundamento, quòd hæc secunda putredo nil aliud sit, quàm corporis extranei cū elemento commistio, & ipsius elementi adulteratio quædam, hoc enim cōstituto nil aliud D reuera dici potest: sed quia nos iam hoc fundamentum sustulimus, & ostendimus hanc putredinem fieri à calore ambientis, non est quòd cum eo amplius hac de re loquamur.

Mercenarij opinio.

Aliorum recentiorum opinio.

Nonnulli verò alij recentiores, qui de putredine aduersus Erastum scripserunt, præter cætera in hoc quoq; conati sunt Erasti sententiam impugnare: & ostendere hāc secundam putredinem non esse interitum formæ substantialis, sed esse meram alterationem, & in E solis accidentibus mutationem: quum enim ipsi quoq; existimauerint hanc secundam putredinem specie distingui ab altera priore, hanc huius differentiæ rationem attulerunt, quòd prior putredo est substantiæ misti perfectus interitus, hæc verò est mutatio in solis accidentibus ab eadem tamen causa prouenientis, nempe à calore ambientis. Ad hanc igitur sententiam aduersus Erastum probandam sumpserunt argumentum ex verbis Arist. F tis, qui in contex. quinto quarti Meteorolog. hanc putredinem vocat interitum secundùm partem: sic autem appellare solet illam generationem, & corruptionem, quæ est secundùm accidentia tantùm, & à nostris vocatur secundum quid: hoc apertè legimus in contextu decimotertio primi libri de Ortu & interitu, vbi inquirendam proponit causam perpetuitatis generationis, tum illius, quæ dicitur simpliciter, tum illius, quæ secundùm partem. In 2. etiam context. 4. Meteor. di-

Primum illorū argumentum.

A xit Aristoteles, si actiuę non dominentur passiuis, secundùm partem quidem inquinatio, & inconcoctio fit, at simplici generationi maximè opponitur putrefactio: patet autem inconcoctionem esse in accidentibus mutationem: ideo secundùm partem ibi significat secundùm accidentia, hinc enim fit vt inconcoctio generationi misti non maximè opponatur, sed potius putrefactio. Addere etiam nos in confirmationem possumus testimonium Aristotelis in 1. cap. 2. Poster. vbi distinguens quæstionem simplicem, an sit, à quæstione complexa, quòd sit, dicit per illam quæri rem simpliciter, & secundùm totam suam substantiam, per hanc verò quæri solùm partem: atqui per hanc quæritur inhærentia accidentis in subiecto: ergo secundùm partem apud Aristotelem idem significat, quod secundùm accidentia. Præterea (dicunt illi) videmus quandoque elementa, & aliqua mista ita putrescere, vt non amittant formam substantialem: putrescit enim vinum adhuc remanens vinum, & seruans nomen, ac definitionem vini: sic putridam aquam adhuc vocamus aquam: experientia ergo declarat, hanc secundam putredinem esse in solis accidentibus alterationem.

Secundum argumentum.

Propria sententia, & prædictarum confutatio, & argumentorum solutio.

Cap. XVI.

Ego huiusce rei difficultatem considerās tandem in hanc sententiam deueni; relictis his duabus opinionibus extremis, tertiam mediam accipiendam esse; vt dicamus in hac imperfecta, & secundùm partem dicta putredine neq; necessarium esse vt forma substantialis intereat, quod putauit Erastus, neq; esse necessarium vt seruetur, quod alij eius aduersarij asseruerunt; dicimus enim omnem putrefactionem, quæ ad dissolutionem in elementa non peruenit, vocari ab Aristotele imperfectam, & secundùm partem: in hac tamen dari gradus, vt aliqua ita leuis sit, vt res alteretur solùm secundùm accidentia, forma verò substantialis non intereat; aliqua etiam sit maior, qua substantialis forma perdatur, nec tamen in elementa dissolutio fiat, sed mutatio misti in aliam misti speciem; videmus enim quandoq; vinum leuiter putrescere, nec desinere esse vinum, quia quando putredinis initium animaduertimus, & aliquo remedio calorem cohibemus ne euaporet, nec pergere putredinem sinimus, non est facta in vino mutatio, nisi in accidentibus, proinde nō desinit esse vinum; sic quando putrescere incipit in venis sanguis, potest adhibitis remedijs reprimi illa putrefactio, ita vt sanguis pristinæ suæ naturæ, & integritati restituatur; quod quidem fieri nō posset, si forma sanguinis interijsset, nam secundū Aristotelem compositum,

Imperfectæ putredinis plures sunt gradus.

terationibus agitur, quæ non sunt secundùm substantiam mutationes: in primo autem eius libri capite non negamus consilium esse Aristotelis agere de misti generatione, & interitu substantiali; sed ad eandem scientiam, & ad eandem tractationem pertinere dicimus considerare id, quod propriè, & summè tale est, & id, quod minùs est tale: ideò licèt præcipuè ibi agat de perfecta putredine, quæ perfectè opponitur generationi misti, tamen considerare etiam debuit putredinem imperfectam, quæ est misti interitus secundùm partem; ideò eam tetigit paucis verbis in 5. context. eius libri, & statim ad perfectam putredinem considerandam reuersus est, & eius definitionem tradidit, quæ imperfectæ quoque putredini imperfectè & secundariò accommodatur; sic etiam in primo libro Posteriorum non definiuit Aristoteles demonstrationem ab effectu, sed solam demonstrationem propter quid, & huius conditiones docuit; demonstrationis autem ab effectu satis habuit notare defectum, & cadentiam à perfectione demonstrationis propter quid.

Ad tertium. Tertium argumentum Erasti contra ipsum manifestè retorquetur: inquit enim, si Aristoteles dicens tria elementa esse materiam igni, non ignem illis, intelligeret alterationem, falsum diceret, quia non minùs ignis ab alijs alterari potest quàm alia ab igne; ego verò similiter dico, si Aristoteles intelligat substantialem mutationem, falsum dicit, quia non minùs ignis ab alijs elementis interimi potest, quàm alia ab ipso. Ad argumentum igitur respondeo, Aristotelem neque de alteratione elementorum ibi loqui, neque de eorum generatione, & corruptione, quæ fit à contrario, sic enim etiam ignis ab alijs & alterari, & destrui potest; sed loqui de sola putrefactione, quæ est corruptio caloris proprij à calore alieno; sic enim tria elementa pati possunt ab igni, non ignis ab eis, quum nihil eo calidius sit.

Ad quartū. Ad vltimum dico, falsum esse id, quod sumit Erastus, Aristotelem in context. 6. illius libri definitionem adducere, non illius perioris putredinis, quam dixerat esse interitum misti naturalem, & illius generationi contrariū, sed alterius posterioris, & violentæ; nos enim dicimus definitionem illam præcipuè competere perfectæ putredini, quam Aristoteles in 3. contextu dixerat esse interitum contrarium generationi misti: propterea illa omnia signa, quę postea ad illius definitionis confirmationem afferuntur, eam potissimè putredinem respiciunt; imperfectæ autem putredini competunt modo aliquo, & imperfectè. & vt illi aptari possunt: non est autem necessarium, vt omnia illa signa conueniant imperfectæ putredini, & secundùm partem dictæ; datur enim putredo ita leuis, vt nullum in ea animal generetur, eaque est mera alteratio, in qua non fit vlla mutatio formæ substantialis, neque vllius formæ generatio. Ad contraria verò argumenta, quæ ab Erasti aduersarijs adducta sunt, responsio clara sumitur ex ijs, quæ hactenus diximus.

Ad primum aliorum. Ad primum enim iam dictum est, hanc putredinem ab Aristotele appellari secundùm partem ea tantùm ratione, quatenus non est secundùm totum; qua eadem ratione etiam generatio accidentalis solet vocari secundùm partem, quia non est mutatio secundùm totum.

Ad secundū. Alterum verò argumentum, quod ab experientia sumitur, nil aliud probat, nisi dari putredinem, quæ sit mera alteratio, per quam forma substantialis non intereat, quod nos quoque confitemur; dicimus enim vinum quandoque ita putrescere, vt forma mistionis seruetur: at non probat hanc solam intelligere Aristotelem per interitum secundùm partem; dicimus enim Aristotel. non hanc tantùm comprehendere, sed etiam illam, qua destruatur forma substantialis, dummodò non fiat perfecta dissolutio in elementa, sed sit mutatio in aliam misti speciem, nam hæc quoque vocatur ibi ab Aristotele interitus secundùm partem.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

DE MISTI GENERATIONE ET INTERITV.

LIBER TERTIVS.

Definitio putredinis à Galeno adducta, & aliorum sententiæ de illius comparatione cum definitione Aristotelis, & earum confutatio. Cap. I.

Hactenus ea, quæ ab Arist. de putredine dicta sunt, percurrimus, & eius sententiam, quantum per nos fieri potuit, declarauimus: restat vt tum alias ab alijs traditas definitiones putredinis expendamus, & cum hac, quam Aristoteles attulit, conferamus, videamusq; à quonam sit putredo optimè definita; tum demum hanc Arist. sententiam ab omnibus difficultatibus, & ab aliorum morsibus vindicemus, & sic quoq; eius veritatem confirmemus. Consideranda primo loco est putredinis definitio, quam Galenus adduxit in lib. 11. Methodi, cap. 8. proponit enim eo in loco ex professo putredinis naturā declarandam, & talem eius definitionem assignat; putrefactio est mutatio ad corruptelā totius substantię putrescentis ab externa caliditate. Hāc definitionem alij & Philosophi, & Medici, qui de putredine loquuti sunt, in eūdem sensum cadere existimârunt cum definitione ab Arist. tradita, discrimen verò, si quod est, paruum, ac leue esse: nos igitur ea, quę ab alijs de hac Gal. definitione dicuntur, breuiter consideremus, vt postea ipsi quoq; propriam hac in re sententiam feramus. Nonnulli recentiores dixerūt, eundem esse vtriusq; definitionis sensum, sed eas in eo tantùm differre, quòd Galenus putredinem pro termino acceptam definiuit, quum totius substantiæ corruptionem dixerit; Aristoteles verò pro via iuncta termino, dixit enim corruptionem proprij caloris, quæ est via ducens ad substantiæ interitum; quum tamen ambo idem significare voluerint. Sed hæc sententia mihi non probatur, hi namque in duobus peccasse videntur: primò, quòd harum definitionum discrimen, quod reuera magnum est, vt nos postea ostendemus, ipsi non viderunt: deinde quòd hoc ab eis

Putredinis definitio à Galeno allata.

Aliquorum opinio de definitione Galeni.

Impugnatio.

A consideratum discrimen reuera nullum est: nam si Galenus dixisset putredinem esse totius substantiæ interitum, vtiq; dicere possemus eum definiuisse putredinem pro solo termino non comprehensa via, quæ est alteratio præuia; sed quum dixerit esse mutationem ad corruptionem, apertè dixit viam ad interitum, non interitum ipsum: itaq; non est verum id, quod illi dixerunt, definitionem Galeni in hoc differre à definitione Aristote-B lis. Alij verò dixerunt, harum definitionum discrimen in hoc esse cōstitutum, quòd Arist. dicens putredinem esse corruptionem, putrefactum mistum respexit; Galenus verò dicens esse viam ad corruptionem, respexit mistum semiputridum, quod potest reduci ad benignum: igitur isti cognouerūt Galenum significasse viam ad terminum, quod illi alteri negauerunt. Sed hi quoq; in eo errârunt, quòd dixerunt Arist. respexisse mistum putrefactū: C etenim si ipsius misti corruptionem dixisset, vtiq; admitti posset ista consideratio; at non misti corruptionem dixit, sed corruptionem proprij caloris, quę competit etiam misto semiputrido; calor enim quū sit qualitas, suscipit magis & minùs: quare educi potest à calore ambientis aliquis gradus caloris naturalis, quæ dicetur corruptio caloris, etsi non totius, nec tamen erit adhuc corrupta substantia. Videntur etiam isti in hoc sibi contradicere, quū D priùs dixissent Aristot. ibi definire vniuersè omnem putredinem, tam perfectam, quàm imperfectam; sic enim necesse est Aristotelem respexisse & putrefactum mistum, & semiputridum, sicuti reuera debuit absolutè putredinem definire; igitur falsum est id, quod postea dixerunt, Arist. definire mistum tantùm putrefactum. Non est etiam cōcedendum id, quod de Galeno dixerunt, neq; tantus error Galeno attribuendus est, vt proponat absoE lutè naturam putredinis declarandam, postea verò solius imperfectæ putredinis definitionem addncat: si namq; ea definitio naturam putredinis exprimit, debet præcipue competere putredini perfectæ; quæ enim magis est putredo, ea magis recipit definitioné putredinis: itaq; credendum potius est tam Galenum, quàm Arist. absolutè & vniuersè putredinem defini-

Aliorum opinio.

Impugnatio.

definiuisse, ita vt definitio competat primùm perfectæ putredini, secundariò autem etiam imperfectæ; ideo notandum in hoc est Arist. artificium, qui licèt priùs dixisset agendum esse de putredine, quæ est misti interitus cótrarius generationi eiusdem, tamen in definitione non dixit esse misti interitum, sed proprij & naturalis caloris, quia si interitum misti dixisset, nó comprehendisset illam imperfectam putredinem, quę non est mutatio formæ misti, sed in solis accidentibus alteratio: volens igitur ea definitione omnem putredinem vniuersè complecti, & perfectam, & imperfectam; non dixit esse substantiæ interitú, sed solùm dixit esse proprij caloris corruptionem; hæc enim est cómunis omnium putredinum conditio, vt proprius rei calor à calore ambientis euocetur, siue totus, siue aliquis ipsius gradus, & quandoq; etiam absq; substátiæ læsione. Sed pręterea illud in horum sententia mihi videtur esse mirãdum, quomodo potuerint eam Galeni definitioné approbare, quum iam de Arist. definitione loquentes dixissent eam non esse perfectam, nisi & calor externus, & frigus proprium, tanquam duæ distinctæ causæ in ea exprimátur: quum enim secundùm eos Aristoteles definitionem à se allatam absoluat & perfectá reddat, adiiciens statim etiam frigus proprium, nó video quomodo ipsi, qui Medici sunt, Galenum tueri possint, qui neq; in ea definitione, neq; post allatam definitioné facit illam proprij frigoris mentionem. Ex his ergo patet errasse hos omnes in definitione Galeni cósideranda, & ea cum definitione Aristot. conferenda.

Nota artificium Arist. in definitione putredinis.

Collatio definitionis Galeni cum definitione Aristotelis, & obiectiones contra definitionem Galeni.

Cap. II.

Dicam ego hac in re liberè philosophando quid sentiam, nec verebor dubia illa in medium adducere, quæ me cogunt Galeni definitionem minùs probare, & eorú solutionem Medicis meditandam relinquam. Quòd nó bene sit a Galeno definita putredo, ostendo signo euidentissimo, deinde erroris rationem adducam, & quæ in ea definitione vitia insint, cósiderabo. Signum quidem manifestú prauæ definitionis est, quod alijs quoque competit præter putredinem; competit enim etiam combustioni, quia combustio est mutatio ad corruptionem totius substantiæ corporeæ à calore externo: neq; rectè Galenum tuentur illi, qui dicunt Galenum per illa verba, corporis putrescentis, excludere cóbustionem, & ab ea putredinem separare; hoc enim esset putredinem a combustione seiungere per semetipsam, non per aliquam essentialem differentiam; quemadmodum si quis A definiret hominem per animal bipes, deinde ad hominem ab auibus separandum adderet humanum, dicens, homo est animal bipes humanum; sic enim nullam inter hæc differentiam poneret, nisi quòd homo est animal bipes, quod est homo, auis verò est animal bipes, quod est auis: sic etiá hic sensus esset, putredo est illa mutatio ad totius substantię interitú à calore externo, quæ est putredo; cóbustio autem est mutatio ad totius substantię interitum à calore externo, quæ est combu- B stio: ponit igitur Galenus in definitione rem differentem; at differentiam, qua differt, non ponit: ideò in eum quoq; errorem lapsus est, quòd in definitione definitum nominauit vt partem definitionis, & separat ipsum à combustione per semetipsum, quod quidé vitiosum est, quia in definitione non est ipsum definitum ponendum loco differentiæ: sed dico præterea neq; sic putredinem à combustione C separari; nam si corpus putrescens in ignem coniiciatur, ita vt comburatur, illa combustio erit mutatio totius substantiæ putrescentis corporis ad corruptelam à calore externo: q, si quis dicat cótingere per accidens vt corpus putrescens comburatur, hoc nullius momenti est; quoniam propria rei definitio non debet alij rei competere nec per se, nec per accidens: si enim cótingeret per accidens, vt aliquod animal brutú esset animal rationale, ea D dici non posset hominis definitio, neque essentiam hominis exprimeret: quoniá igitur definitio à Galeno adducta competit etiam combustioni, nó potest dici putredinis definitio, licèt sit oratio quæ verè de putredine prædicatur; quum præsertim cum putredine nó reciprocetur, sicut ostendimus. Vt igitur huius imperfectionis rationé cognoscam[a], & cur Galeni definitio essentiam putredinis non declaret, nec separet eam à cóbustione, cósi- E derandæ sunt particulæ illius definitionis, & singulæ cú partib. definitionis Arist. conferédæ. Iam sæpe diximus, & in lib. logicis fusè declarauimus, in definitione cuiusq; accidentis perfecta tres partes necessario postulari, genus, subiectum, & causam. Quod igitur ad subiectum attinet, Galenus nullum propriú subiectum putredinis expressit, nisi totá corporis substantiam, quod nimis amplum & cómune est, neq; in eo vlla apparet ratio putre- F scibilitatis; Arist. verò hanc expressit, dú dixit, in vnoquoq; humido, nam omne humidú est putrescibile, & quatenus est humidú, dummodò mistum sit: primùm igitur hic defectus in definitione Galeni manifestus inest. Genus verò, quod solet formam, & essentiam definiti significare, exprimitur à Galeno valde commune, dum dicit mutatio ad corruptelá; complectitur enim omnem præuiam alterationem ad quemlibet substantiæ interitum; & quamuis huic addatur, à calore externo, comprehendit etiam combustionem, vt iam osté-

Ratio defectus in definitione Galeni.

sam remotam, sicut etiam contra Galenum A considerauimus. Præterea in eo reprehendendi esse videntur, quòd rationem reddentes cur a Galeno, & à se in definitione dicatur, secundùm totam substātiam, dicunt per hoc distingui putrediné à corruptione misti animati, quæ vocatur mors; siquidem mors non est totius substātiæ interitus, quum remaneat cadauer, quod postea interit per putrediné. Hoc autem dicentes videntur nō considerasse definitionem generationis vniuersè acceptæ; quam Arist. tradit in context.23.lib.1.de Ortu & interitu, ibi namq; dicit omnem mutationem substantialem esse mutationem secundùm totum; quamobrem si omni generationi substātiali ea definitio debet competere, oportet etiam vniuersè interitum esse mutationem secundùm totum; nam reuera ibi Aristoteles non ideo dicit secundùm totum, quòd velit omnes prorsus substantiæ partes interire, prima namque materia certè nō interit; sed quia vltima forma destruitur, quæ, quum alia omnia cōtineat, & det rei esse specificum, ideò vocatur totum: patet igitur tam mortem, quàm putrediné esse totius substantiæ interitum, vel neutram, quandoquidem in putredine relinquitur prima materia, quæ substantiæ pars est; immò etiam secunda materia modo aliquo relinqui videtur, quum per putredinem dissoluatur mistum in elementa, quæ aliquo modo in ipso inerant, & ita illa, quæ simul erant commista, postea separātur: patet igitur in misto solam misti formam esse respiciendam, & in viuente solam animam, cuius vtriusque corruptio dicitur corruptio totius substantiæ, tum misti, tum animati quum vtriusque auferatur esse specificum; quare non minùs mors, quàm putrefactio, est totius substantiæ interitus; nō igitur per hoc distinguitur putrefactio a morte. Ex his ergo, quæ dicta sunt, colligimus definitiones putredinis ab aliis adductas maximis vrgeri difficultatibus, quibus tradita ab Aristotele definitio non vrgetur: sed artificio plena est, & optimè naturam, & causam putredinis exprimit, ita vt meliùs exprimi non posse videatur.

Dubia, & aliorum obiectiones aduersus definitionem putredinis ab Aristot. traditam. Cap. IV.

Sequitur vt Aristotelis definitionem, atq; sententiam ab aliorum obiectionibus, dubitisq; eam oppugnantibus vindicemus; & sic quoq; illius veritatem, & ea, quæ à nobis hactenus ad declarandam dicta sunt, tandem confirmemus; magnum enim esse solet veritatis indicium, quādo omnia, quæ aduersus eam existere videntur, dubia facilè soluūtur: quoniam autem plura dubia iam à nobis in præcedente disputatione soluta sunt, & aliorum plurium solutiones, etsi à nobis non expressæ, tamen ab omnibus facilè ex dictis nostris colligi possunt; nunc iis prætermissis, alia quædam, quæ difficiliora videntur, in mediū afferemus. Primùm quidem falsum videtur 1. Dubium. id, quod Aristoteles dixit, putrefactioné esse mutationem verè cōtrariam generationi misti; etenim generatio est mutatio vna, at putrefactio non est vna mutatio, quum ex pluribus mutationibus constare videatur, vnde B etiam factū est, vt multi absolutè negauerint putrefactionem esse mutationem vnam: quoniam igitur eadem debet esse contrariorum conditio, non est putredo generationi contraria, quum generatio sit mutatio vna, putredo verò ex pluribus constet, sit enim primùm proprij caloris corruptio, deinde humidi proprij euaporatio & separatio humidi a sicco, & dissolutio misti. Secūdò obiiciunt aliqui Ari- 2. Dubium. stoteli illud idē, quod nos antea Galeno obiecimus; nam definitio putredinis ab Aristot. C tradita competere videtur etiam combustioni, quoniam etiam combustio est proprij caloris corruptio à calore externo. Tertiò du- 3. Dubium. bitatur aduersus definitioné putredinis, quia non omnis putrefactio à calore ambiétis fieri videtur: quum enim omnis putrefactio sit interitus misti, quatenus mistum est, proinde sit misti in elementa dissolutio, omnis igitur dissolutio misti in elementa putrefactio est; D atqui potest mistum in elementa dissolui, etiā absque actione caloris ambientis; ergo potest aliquid putrefieri non à calore ambientis: assumptum probatur tripliciter. Primò sic: si mistum poneretur in vacuo: aliquando interiret, quia necessarium est, vt omne genitum possit interire, & aliquando intereat; & vt ex elementis genitum in elemēta dissoluatur; at in vacuo nullus esset ambientis calor; ergo putrefactio fieret non à calore ambien- E tis. Præterea si mistum poneretur in centro mundi, vbi nullus est calor, putrefieret aliquando, non tamen à calore ambientis. Prætérea mistum constat ex contrariis, ergo ex sola contrariorum inter se actione & passione dissolui, & interire potest, sic igitur fiet putrefactio à principio interno, ab interna pugna, non à calore ambientis; ideò sæpe apud Auerroem legimus, naturalia corpora ideo interire, quia constant ex contrariis. F Quartò dubitatur, & est obiectio Argenterij 4 Dubium. contra Aristotelem: Si putrefactio est interitus contrarius generationi substantiali, debet definiri corruptio substantiæ, vt definiuit Galenus, non caloris corruptio, vt eam Aristoteles definiuit, quum enim calor sit accidens, caloris corruptio non est nisi alteratio; quare Aristoteles sibi aduersatur, quum priùs dixerit putrefactionem esse interitum verè cōtrarium generationi misti, deinde verò dicat esse corruptionem caloris, quæ est mera alteratio. Quintò obiicit idem Argenterius: cor- 5. Dubium.

rumpi est pati, calor autem non est qualitas passiua, sed actiua, ergo non rectè dixit Arist. calorem corrumpi. Sextum dubium satis tritum, ac vuulgatum est: castaneæ, & nuces putrescunt intus, in extima autem parte manent illæsæ; ergo non fit putredo à calore ambientis: quoniam si ab hac fieret, oporteret priùs extimam partem, quæ ambienti calido propinquior est, putrescere, quàm intimam, quæ est remotior: agens enim non agit, nisi per contactum; quare priùs agit in propinquum, quam in remotum. Postremò dubitatur de multis quæ in acre valdè frigido frequenter putrefieri cernuntur: nam in hyeme quoque & in magnis aeris frigoribus videmus & lac, & carnes animalium, & herbas à solo separatas, & alia eiusmodi putrescere, quum tamen calidiora illo aere esse videantur; atqui ambiêtis calor, quando est minor calore misti naturali, non ipsum vincit, proinde educere eum non potest, sicut etiam Arist. apertè dixit; vel igitur hæc nô deberent eo tempore putrefieri, vel non fit putrefactio à calore ambientis.

6. Dubium.

7. Dubium.

Dictorum dubiorum solutiones.

Cap. V.

Ad primum dubium responsio.

VT has omnes difficultates ordinatim soluamus, ad primam, omissis iis, quæ ab aliis dicuntur, nos breuiter dicimus & generationem misti, & putredinem esse modo aliquo mutationem vnam, & modo etiâ aliquo non esse vnam: quum igitur similiter vtraque & vna, & nô vna dici possit, per hoc non stat quin verè contrariæ inter se hæ mutationes sint: ipsa quidem misti generatio si maximè propriè sumatur pro sola substantialis formæ introductione, est penitus vna mutatio: & putrefactio similiter, si pro sola formæ misti destructione sumatur, est absolutè vna mutatio: & hoc potissimû respicimus, dum dicimus eas esse inter se contrarias; per vnam enî res incipit esse, quæ antea non erat; per alteram verò illa eadê res desinit esse, quę priùs erat: pręuia verò ad vtranq; dispositio secûdarium quoddam est, quod ad substantiæ mutationem dirigitur; quare non ita exquisitè consideranda esse videtur, quia nô est necessariû vt contraria easdem prorsus habeant oês conditiones, sed vt aliquas habeant easdem, aliquas etiam differentes, imò etiâ contrarias; attamê quod ad vnitatê, & multiplicitatê attinet, certum est vtramq; acceptam pro substantiæ mutatione cum tota dispositione præuia, esse côgeriem plurium mutationû, quæ etiam vocari potest mutatio vna, quatenus ad vnum finê tendit, ad substantię mutationê; quemadmodum enî videmus in animali plura esse distincta membra, & plures partes variis præditas temperaturis, quæ tamê omnia ad vnitatê rediguntur ab vna vltima forma, quę totû animatû reddit vnum; simili quadam ratione plures illæ mutationes, etsi secundùm se plures sunt, tamen respectu vltimi finis, ad quem tendunt, dici possunt vna mutatio, quoniâ ab vno fine vnitatem recipiunt: sic igitur possumus etiâ côprehensa tota præuia dispositione dicere & generationê misti esse mutationê vnâ, & misti putredinê esse mutationê vnâ: quòd eni plures côtineat mutationes, negari certè nô potest; fit enî primùm actio calidi externi, qua mistum calescit, postea verò caloris naturalis euaporatio; & eductio humidi, quę est motus quidam localis, & humectatio externarû partium, ac demû totius exiccatio; quas oês mutationes, siue totidê his contrarias in generatione misti fieri nô est necessariû, sicuti etiam nô oportet vt in vniuscuius interitu fiant eędem illæ præuiæ dispositiones, quæ fiunt in generatione eiusdê, neq; etiam vt totidê illis contrariæ, sed satis est si finis vtriusque vnus sit, & finis vnius sit contrarius fini alterius, & tota præuiæ dispositionis côgeries dicatur vna ex illius finis vnitate; sic enî & generatio misti, & eiusdê putredo est similiter mutatio vna. Ad secundum dubiû multi concedunt etiâ côbustionem esse corruptionê proprij caloris à calore externo, & ad argumentum hoc soluendum multa inania dicunt, quæ referenda nô sunt: ego puto nô esse alio modo respondêdum, quàm id constanter negando; quoniâ in côbustione destruitur potius frigus à calore, quàm calor à calore: quum enî id, quod côburitur, vel sit frigidum, vel habeat qualitatê mediam inter summû calorê, & summum frigus, proinde sit minùs calidû, quàm ignis, & respectu illius habeat locû frigidi, non alia ratione patitur, quàm vt frigidum à calido; agit enî tunc ignis in gradus frigoris ad eos corrûpendos, non in gradus caloris, & in actione frigidû habet locum côtrarij, humidû verò & siccum habent locû vel materię patientis, vel similiter humidû habet locum contrarij, in quantum agit ignis vt siccus, proinde patiês nô patitur vt calidum, nec vt siccum, sed vt frigidum, & humidû, & per horum destructionem côburitur, atq; in ignê vertitur, cuiq; est actio vehemens, & violenta; quare côbustio nullo pacto dici potest corruptio caloris à calore, sed frigidi & humidi à calido & sicco: in putrefactione aût etsi calidû externum agit primùm in patiens calfaciendo, tamen agit etiâ in calidum educêdo; nec alia ratione dicitur putrefactio, nisi quatenus agit calidum in calidû ad ipsum extrahendû, quod nô potest fieri actione vehementi, sed leni, & sensim facta: præterea Aristot. ipse definitionem putredinis postea declarâs asserit illam proprij caloris corruptionê complecti, & in se continere separationem humidi à sicco; at in côbustione non euaporat humidum, nec separatur à sicco, sed absumitur totum, siccum aût intenditur, & fit siccû igneum, quia omnia elemêta ibi deniq; mutatur in solum ignê: eductio igitur caloris natu-

Ad secundû.

Combustio nô est actio in calidum, sed in frigidum.

naturalis, quam insequatur separatio humidi a sicco, & quæ fiat a calore ambientis, nõ potest esse combustio, sed solum putrefactio. Præterea cõditio necessaria putredinis est vt fiat in corpore humido, nõ ita combustionis, potest enim terra pura mutari in ignem, quæ erit combustio rei nullatenus humidæ: patet igitur definitionem putrefactionis non posse dici definitionem combustionis. Ad tertium dubium concedimus omnem dissolutionem misti in elemẽta esse putrefactionem, sed negamus fieri aliter posse talem dissolutionem, quàm à calore ambientis. Ad probationes verò, ad primam dicimus, quòd positum in vacuo mistum non corrumperetur, quamuis corruptibile sit: licèt enim inconueniens sit, & absurdum, rem corruptibilem nunquam corrumpi, sequitur tamen ex falsa & impossibili positione, est enim impossibile dari vacuum, quare non est mirum, si hoc posito sequatur corruptibile nunquã corrumpi, & alia forsitasse plura absurda; natura enim nihil frustra facit, & omni corruptibili constituit proprium agẽs, à quo corrumpatur, tali autẽ destituitur mistum, dũ in vacuo ponitur. Ad secundam probationem dicunt multi etiam ad centrum mundi calorem aliquẽ peruenire ex actione cœlesti, a quo mistũ si ibi esset, putrefieret: sed hęc solutio nititur fundamento dubio, dum asserit ad centrũ mũdi aliquid caloris peruenire. Idcirco ego aliter respõdeo, siue illuc perueniat calor, siue nõ perueniat, argumentum nullius roboris esse: nam si dicamus, nullum ibi esse calorem, non putresceret illud mistum, non quidem quòd euaderet incorruptibile, sed quia non putredine, sed alio modo interiret; etenim à circunstante frigido destrueretur interitu violento, cuiusmodi est etiam combustio, quemadmodum antea dictum est sicut enim combustio mistũ in elemẽta non dissoluit, sed totũ conuertit in ignem; ita summũ frigus in cẽtro mundi mutaret totum mistum in terram destructis cæteris elemẽtis, sed nõ faceret ipsorum separationem, quæ est putrefactio. Si verò in centro dicatur esse aliquis calor, is vel vincet calorẽ misti naturalem, vel nõ vincet; de hoc.n.nõ est disputandum, quoniã ad dubij solutionẽ nihil cõfert: si igitur vincet, ab eo putrefiet mistũ, & erit putrefactio à calore ambientis; si verò sit ita debilis, vt nõ vincat, vt in præsentia cõcedamus ab eo nõ posse putredinẽ fieri, saltem aget in illud mistũ tanquam cõtrariũ, nempe tanquam frigidum in calidum, & ita destruet illud destructione violenta, sicut antea dicebamus. Ad tertiam probationẽ dicunt aliqui, licèt mistũ constet ex contrarijs, tamen internum eius frigus nõ agere in calorem internũ, nisi ipsi dominetur; non dominatur aũt nisi constituta prius actione calidi externi, à quo internus calor imminuatur, tunc enim incipit etiam frigus internum agere in internum calorem, & ipsum expellere; est ergo necessaria actio calidi externi, quia sine hoc non fit putrefactio. Sed hanc solutionem ego probare non possum; iam enĩ ostendi, fieri nõ posse, vt frigus internũ agat in internũ calorem, & sit causa putredinis positiua; sed facta mistione iam est vna qualitas media, nõ duæ, quæ inuicem agere possint; & quamuis etiam ea media qualitas intendatur, vel remittatur, est tamen semper vna vel ad calorẽ, vel ad frigus magis vergens, quę nõ potest in seipsa habere agens & patiens: vtor autẽ ad hoc probãdum argumento ex ore istorũ desumpto, dicunt enim frigus nõ agere in calorem, quia illi nõ dominatur, quasi posset in illũ agere, si maius illo esset; si autem hoc verum est, ergo deberet calor, quem dicũt viribus superiorem esse, agere in frigus propriũ, & ipsum expellere, eadẽ enim esse debet ratio actionis & graduum caloris in gradus frigoris, & graduum frigoris in gradus caloris: sic igitur fieri nũquam posset vt daretur mistum excessu calidum, vel excessu frigidum, quoniam altera qualitas potẽtior destrueret alteram debiliorem, hoc autẽ dicere esset omnem mistionẽ de medio tollere, & omne primarũ qualitatũ temperamẽtum: vanum igitur est id, quod illi dicunt, facto temperamento calidi cum frigido posse vnum agere in alterũ, etiamsi plus insit vnius, & minus alterius. Ego igitur aliter ad argumentum dico, constare ex contrarijs non esse in misto rationem corruptionis, sed corruptibilitatis, idq; nõ ea ratione, vt corrumpi possit mistum ex contrariorum, à quibus constat, actione inter se, siquidem facta mistione non possunt amplius inuicem agere: quò fit, vt cõstare ex cõtrarijs nil aliud significet, quàm esse genitũ ex iis, quæ fuerunt contraria, in ipso autem misto non sunt amplius contraria: sed eatenus dicitur significare corruptibilitatem, quatenus mistũ constans ex contrarijs est naturæ mediæ inter extrema contraria; ꝓinde significat illud habere extra se cõtrariũ, à quo lædi, atq; interimi potest; nam cõtrarietas est non solum extremi cum extremo, sed etiam extremi cum medio: quoniam igitur mistum est medium constans ex extremis, vt ait Arist. in calce primi lib. de ortu & interitu, ideo pati, ac destrui potest tum à frigidiore, tum à calidiore. Sic igitur est intelligendus Auerroes, quando dicit, omne ex contrarijs cõstans esse corruptibile, per hoc enim significatur, illud habere extra se contrarium, à quo destrui potest; ita vt ab externo agente pati, & corrũpi semper dicatur, nunquam à seipso. Quartum dubium facile soluitur per ea, quę antea dicta sunt, iam enĩ diximus non omnẽ putredinem ad interitum vsq; substantiæ peruenire: quanquam enĩ perfecta putrefactio est substantiæ destructio, non tamen omnis putrefactio est perfecta: ideò Arist. licèt in definitione putredinis præcipuè respiciat putredinẽ perfe-

Ad tertium. — *Cur omne cõstans ex contrarijs sit corruptibile.* — *Ad quartũ.*

ctam, quæ est corruptio caloris, quam inse- A quitur separatio humidi à sicco, & denique etiam substantiæ interitus; tamen ita in definitione loqui voluit, vt imperfectam quoque putredinem complecteretur: quando autem dixit, putrefactionem esse interitum contrarium generationi misti, perfectã putrefactionem intellexit, quæ est destructio substantiæ misti, de hac enim præcipuè loqui volebat; ideò etiam in definitione hanc præcipuè respexit, & eam caloris corruptionem, quę ad substan- B tiæ interitum ducat, sed voluit etiam vt ea definitio secundario imperfectam quoq; putredinem amplecteretur. Ad quintum dicimus, leuissimam esse obiectionem, quia licèt calor qualitas actiua esse dicatur, non ob id dicitur esse impatibilis, & incorruptibilis; quia licèt agat in siccum & humidũ in generatione misti, tamen pariter etiam & læditur à frigore, vt contrarium à cõtrario, sicut antea declarauimus: nunc autem non propriè dicimus cor- C rumpi calorem naturalẽ, sed extrahi, & educi à calore ambiẽtis, vt simile attrahitur à simili: est igitur calor in generando misto actiuus, & multas etiam edit operationes in misto genito; nec propterea fit vt sit impatibilis, nam & destrui potest à suo contrario, & attrahi à simili. Ad sextum dubium de castaneis & nucibus respõdent aliqui causam huius esse, quoniam externus calor aperit extimam partem castaneæ, ac nucis, vbi est rarior, & penetratu D facilior, & ita penetrat ad intimas partes putrefaciendas. Sed hæc solutio probanda non est; quia calor incorporeus est, neq; vt intima penetret eget apertione, quum præsertim nõ migret de subiecto in subiectum, sed agendo producat alium numero calorem in patiente; patiens autem, quum sit vnum cõtinuum, calefit & in externis & in internis partib. sed magis in externis, quæ sunt agenti propinquiores: quòd autem in castaneis, ac nucibus E putrefactis appareant parua foramina in cortice, id non est, quia calor externus agendo perforauerit, sed quia calor & humor intimæ partis putrescentis euaporantes faciunt illud foramen, per quod exeunt; ideo intus in ea parte videmus relictũ puluerem, quod signũ putredinis est, recedente enim humido siccus puluis remanet: videmus etiam genita ex ea putredine animalia, quia exiẽs calor si respectu excũtis humidi eam nanciscatur propor- F tionem, quæ sit conueniens respectu naturæ illius animalis, generat illud animal, & respectu illius sit naturalis, qui respectu misti putrescẽtis iam est factus præternaturalis, & destructiuus: potuit igitur calor externus penetrare ad internas partes putrefaciẽdas etiam sine foramine, licet necessario foramẽ fiat ab interno humido euaporante. Reiecta igitur ea solutione dicendum est, calorem externũ calfacere tum extimam, tum intimam partẽ, & magis etiam agere in extimam, tanquam propinquiorem, quàm in intimam, quæ remotior est; sed quum pars intima sit ad putrescendum aptior, quam extima, ideò putrescit intima, dum extima adhuc seruatur incolumis; extima enim multò siccior est, proinde minùs putrescibilis, intima verò humidior, & putrescibilior; quoniam igitur agens magis agit in illud patiens, quod sit aptius ad actionem illam recipiendam, ideò priùs putrescit pars intima castaneæ, vt aptior ad putrescendum, licèt ab agente remotior sit; extima verò pars difficiliùs putrescit, quia propter siccitatem magis resistit agenti externo, tandem tamen ipsa quoque putrescit, sed non nisi post lõgum tempus; & semper multò priùs quàm pars extima, est putrefacta pars intima propter prædictam causam. Postremum autem dubium non leue est, & multos maximè conturbauit. Ad ipsum igitur soluendum est nobis ante omnia statuendum tanquam verissimum illud idem, quod dubium videbatur, & ex quo hæc ipsa difficultas oriebatur, nempe putredinem à calore ambientis tunc solùm fieri, quando ille mediocris, & debilis est, & sensim agens; non fieri autem, quando ambiens est calidissimum: patet autem hoc per experientiam; nam res in ignem coniectæ nõ putrescunt, sed vruntur; & in æstate plura, quę ab aëris calore putrefierent, si exponantur radiis Solis, qui magnum calorem efficiunt, nõ modò non putrescunt, sed etiam à putredine præseruantur. Ratio autem huius discriminis est; quoniam si calor vehementer agat, priùs resoluit humidum, quàm calorem internum educat, quoniam internus calor non potest educi celeri, & vehementi actione, sed longa ac minùs vehementi: quando igitur actio est vehemens, præoccupat resoluere humidum antequàm internum calorem educat, sic autem res exiccata diutiùs à putredine præseruatur: at si actio non sit vehemens, sed lenta, priùs educitur calor, & eam eductionem insequitur humidi euaporatio, quæ est putredo; ob id solemus res exponere radiis Solis, vt humidum, quod facit rem aptissimam ad putrescendum, resoluatur ante proprij caloris eductionem, & ita res præseruetur. Illud præterea hac in re annotãdum est, maiorem, ac minorem agendi vim non solùm ab intensione graduum prouenire, sed etiam ab extensione magnitudinis: nam, vt sæpe diximus, in magnitudine maiore maior vis agendi inest, maior. n. ignis magis calefacit, quàm minor; ideò multa agentia, quæ intensione debilia sunt, extensione sunt valida; contra verò aliqua, licèt paruam habeant extensionem, vehementer tamẽ agunt, propter magnam intensionẽ: cum hoc tamen discrimine, quòd quę intensione sunt valde efficacia, illa vehementer etiã agũt secundùm intensionem, & celeriter suã actionem absoluunt; quæ vero extensione tantùm valida sunt, illa magnam faciunt actionem, nõ quidem

Ad quintũ.

Ad sextum

Responsio aliquorum.

Confutatio.

Solutio vera.

Ad septimũ.

Calor ambiẽtis non putrefacit, nisi lenti agat.

Discrimẽ inter agens validum intensiuè & agens valid dum extensiuè.

quidem vt vehemētem, ac celerem, sed vt lō gam, & diu perseuerantem, adeò vt tandē vincant, sed post longum tempus, non celeriter, vt illa: tale agens est calor aeris, qui mediocris est, nec vehementer agit, sed sensim & lentè; quò fit, vt calorē priùs educat, quàm resoluat humidū, quare talis calor putredinē facit: ratio aūt huius est, quoniam omne agēs corporeum in agendo repati necesse est, & ex ea repassione eius vires imminuuntur; sed vbi agēs est mole magnum respectu patientis, ibi vel B nulla, vel debilis admodum fit repassio: illud enim agens repatitur quidē a patiente in suis partib. illi propinquis, sed hæ fouentur atque adiuuātur a partibus remotioribus; vt partes aēris propinquæ alicui patienti patiūtur quidem ab illo, sed adiuuātur à magna mole circūstantis aēris, ita vt illarum vires nullam imminutionem recipere, sed eædem seruari videantur; vires autem patientis imminuuntur continuè, ac debilitantur, adeò vt ipsum tandem succumbere necesse sit: hac igitur ratione longa & perseuerans actio agentis extēsione magni, quamuis intēsione debilis, fit magna & valida, ita vt superet vim patientis etiā intēsione maiorē, & hinc fit vt tandē necessarium sit mista omnia à circundāte aēre superari, ac putrefieri Hoc igitur quomodo in aēre cōtingat, declarādum est. eo enim intellecto manifestū erit, cur multa in aqua, & in terra, quæ frigidiores aere sunt, putrescant: quod enim de aere dicemus, id aliis omnib. ambiētibus accōmodandum erit. Dubitari quidem de aēre maximè potest ob ea, quæ dicūtur ab Arist. in contex. 10. & 11. quarti Meteorol. ibi namq; dicit res frigidissimas, & res calidissimas nō putrefieri, ꝓpterea ꝙ frigidissimę resistunt suo frigore calori aēris, faciūtq; ne ab illo mistum patiatur, calidissimarū verò calor maior est calore ambientis aēris, quare quū ab eo nō vincantur, educi nō potest. quàobrē si sententia illa Arist. vera est, nihil in aere putrescere posse videtur, vel saltē pauca admodū putredini obnoxia sunt; oportet enim calorem aēris, si putrefacere debeat, superare & calorem, & frigus misti, quod quidē perrarū est, vt si dicamus aērem esse calidum quinque gradibus, mistū verò habere quatuor gradus caloris, & quatuor frigoris; sed cætera, quæ vel frigus, vel calorem habeāt maiorē calore aeris, putrescere nō poterunt; hoc tamē dicēdum nō est, siquidē putredo est interitus misti quatenus mistum est, proinde omni misto competere debet. Dico igitur Arist. eo in loco denotare solùm velle difficultatem putrescēdi in reb. frigidissimis, & in calidissimis, sed nō impossibilitatem, nā illas quoq; tandē putrescere necesse est: quod ex iactis fundamētis ita ostēdo. Statuatur in aere aliqua res frigidissima, vt metallum, quod à magno frigore est cōgelatū, aer calidior agit in illud ꝑ calorē: sed repatitur ab eius frigore, ex qua mu-

Cur in aere omnia mista putrescant.

A tua actione necesse est vt & frigus metalli, & aeris calor imminuatur, at calor aeris fouetur, ac restituitur à magna mole circūstantis aeris, adeo vt dicere possimus à tota aeris mole metallum pati, proinde calorē aeris nō imminui ob magnū excessum magnitudinis, imminui tamen frigus metalli: perseuerante igitur pugna diutissimè, & decrescente frigore metalli, aere aūt seruante proprij caloris gradum, necesse est vt tandem fiat in metallo caloris gradus similis gradui aeris, proinde soluatur cōgelatio, ac putrefiat metallum; similis eīn calor à simili educitur, quia vincitur à magnitudine molis; proinde metallum necessario dissoluetur, atq; putrescet. Hinc colligimus magnū & manifestum esse errorē illorum, qui in quarti Meteorol. interpretatione dixerūt, putredinē esse proprium interitū animatorū, id est illorū similarium, quæ vel sunt partes animatorū, vel ex animatis ortum habuerunt, vt C carnis, sanguinis, lactis, vini, & aliorū eiusmodi; at metalla, & lapides nō per putredinē interire; decepti enim sunt ob magnam istorū resistentiam, quam faciunt agēti externo; sed ratio, quomodo exposuimus, declarat necessarium esse, vt illa quoq; tandem putrescant: Arist. etiam in eo lib. satis clarè docuit putredinem esse interitum misti quatenus mistum est, & esse commune contrarium generationi misti, proinde omne mistū esse putrescibile, D licèt aliqua diutissimè durēt, vt metalla & lapides propter frigus resistens calori ambientis, & oleum, & alia eiusmodi propter magnā viscositatem, quæ indicat mistionem elemētorum maximam, & exquisitissimam, proinde difficilem reddit dissolutionē. Si verò mistum sit calidissimum, vt piper, & vinū generosum, necesse est vt aer tanquam minùs calidus agat in illud vt frigidus in calidum, & vt cōtinua, & perseuerāte actione paulatim imminuat illius calorem, ipse aūt ob dictā causam seruet proprium suæ qualitatis gradum; igitur necesse est imminutionem caloris misti eousq; procedere, vt tādem ad gradum similem gradui aeris redigatur, & tūc à calore aeris ambientis extrahatur, & mistū illud dissoluatur: ideo illa, quæ mediocrē habēt calorem, & calori cōtinētis similiorē, citiùs putrescunt, nisi propter magnā elementorū commistionem diutius seruētur. Ex his possumus facile intelligere, cur etiā in aqua, & in terra tā F dem omnia mista putrescāt: quū eīn & in terra, & in aqua aliqd caloris insit, necesse est vt ex diuturna, & incessante actione tandē imminuatur seu calor, seu frigus misti, & redigatur ad simile caloris gradū, atq; putrescat; lōga eīn & perseuerās actio, & nunquā debilitata, licèt intensione sit debilis, & sensim fiat, tamē extensione est maxima, ac si tota simul collecta consideretur, validissima: quare necesse est vt mista omnia tandem dissoluantur, atq; putrescant, quum effugere nequeant actionē

Vicomercati error.

Cur in aqua & in terra omnia mista putrescant.

ambientis vniuersalis, nimirum elementorũ, A præsertim verò aëris. Quòd verò Arist. dixit, tria elementa esse materiam igni, ita vt etiam ignis ambiens putrefacere possit, id sano modo intelligendum est: tangens enim ignis nõ putrefacit, sed vrit ob eius vehementissimam actionem; at si ita agat, vt minùs vehemens eius actio sit, veluti si a patiête remotior agat per aliud corpus medium, vt per aerem, tunc potest putrefacere: ideò videmus multa, quæ igni nostro propinqua ponuntur, putrefieri à B calore ignis debiliùs in illa agente; quæ tamẽ, si in ignem ipsum coniicerentur, statim comburerẽtur: neq; est quòd aliquis dicat ea à propinquo aëre putrefieri, non ab igni; nam putrefiunt quidem ab aere, sed vt ab agente secundario, ab igni autẽ vt primario, a quo recipit aër illum calorem, per quem putrefacit.

Dubium de igne.

Solutio.

Dubium de putredine vini, & aliorum solutiones, earumq́ impugnatio.

Cap. VI.

SEd alia maior difficultas nobis expendenda, ac soluenda proponitur, quam & ob id, & quoniam prolixam de hac facere tractationem oportet, seorsum ab aliis cõsiderare cõstituimus; eaq; est de vini putredine: quum.n. illud sit nobis maximè laborãdum, vt omnia, quę putrefieri cernuntur, ad vnam & eandem putredinis naturam redocantur, nitẽdum est D etiam vini putredinem declarare, & ostẽdere quomodo sub definitione putredinis iam à nobis tradita, ac declarata contineatur; quod quidem nõ satis manifestum est: id em̃, quod hac in re dubium maximum facit, est cõuersio vini in acetum, quam complures dicunt esse putrefactionem: quum em̃ alio etiam modo vinum putrescere tempore æstatis videamus, quando propter ambientis calorem incalescit, & ebulliendo fit putridum, & vappa, & E hæc omnium prorsus cõsensione sit vini putrefactio; cognoscendum est, qualis sit illa alia vini putrefactio, qua vinum non fit vappa, sed acetum, & quid inter has duas mutationes intersit: tota autem difficultas consistit in declarando, quomodo vinum muteturin acetum. Galenus in 4. lib. de Simplicib. medicamẽtis inquit vinũ habere quatuor partes: primum enim habet fæcem terream, quæ fundum petit; secundò habet partem illam, quæ flos vo- F catur, & primùm quidem supernatat, deinde etiam ipsa fundum petit; tertiò habet partem aquosam toti vino commistam: ac tandem habet ipsammet vini substantiam: vino autem efferuescente inquit illam aqueam partem præcipue feruescere, & tunc florem supernatare, sed tunc quoque cessante feruescentia fundũ petere, vbi fæx subsidit: declarans igitur Galenus conuersionem vini in acetum, inquit eã esse putredinem, non quidem totius vini, sed partis tantùm humidioris, & aquosæ, quæ cũ

Galeni, & Medicorum opinio.

substantia vini est commista; adeo vt ea putrescente, & euaporante, id, quod remanet, fit acetum, remanet autem ipsa vini substãtia cũ imminutione etiam proprij & naturalis caloris facta à calore ambiẽtis, qui simul aquosas partes putrefacit, & propriũ calorem substantiæ vini imminuit, quò fit, vt vinum reddatur frigidius; certum enim est frigidius esse acetum vino, ideo inquit ibi Galenus acetum esse quodammodo vinum mortuum. Hanc Galeni sententiam nonnulli recentiores Medici, quorum etiam antea meminimus, penitus sequentes, ac declarantes, dixerunt acetũ non esse vocandum putridum vinum, id tñ falsum esset, propterea quòd ea non est perfecta putredo, sed secundùm partem solum; siquidem non ipsa vini substantia est putrefacta, sed solæ aquosiores partes, portio autem vinosa nõ est putrefacta, licet ex putrefactione portionis aquosæ reddita sit frigidior. Et C quia Galenus ibidem dicit, acetum vi quoq; calida prǽditum esse, id isti sic interpretantur: ex illa partis aquosæ putrefectione generatur situs, qui toti substantiæ aceti commiscetur, & facit ipsum participem alicuius caloris: idq́ dicunt à Galeno ibidem significari, quando inquit acetum calorem vini naturalem perdidisse, sed alium calorem adscititium ex putredine acquisiuisse, nempe ex commistione situs: hoc tamen ego quidem apud Galenum nõ vidi, qui huius commistionis situs nullam mentionem fecit; sed solùm dixit acrimoniã aceti prouenire ex calore extraneo, quem ex putredine contraxit acetum. Hæc sententia, vt mihi videtur, magnis vrgetur difficultatib. quas breuiter referam; & quum soluere ipse nequeam, Medicis soluẽdas relinquam. Primum quidem, si ipsa quoque vini substantia, quam illi vinosam portionem appellant, proprium calorem amisit, non video cur non illa quoq; sit dicenda putrefacta, si putrefactio est corruptio caloris naturalis, & corruptionem caloris naturalis à calore ambientis insequitur necessariò separatio humidi a sicco: igitur secundùm istos illa est putrefactio secundùm totum, quia sic necessarium est vt non solùm aquosæ partes, sed etiam vinosæ putrefiant: quòd si dicant non esse putrefactionem secũdum totum, quia non totum humidum euaporat, sed pars eius tenuior, quodnam erit discrimen aceti, & vini putridi, quod vocatur vappa? nullum certè discrimen apparet, quia neque illius vini putridi, quod vappa dicitur, totum humidum euaporauit; ipsi tamen dicunt hanc esse putredinem secundùm totũ, & inde fieri vt absolutè vocetur vinum putridũ, acetum verò nõ dicatur putridum vinum propter rationem prædictam; attamẽ necesse est vel vtraq; similiter esse putredinem secũdum totum, vel neutram. Sed neque rectè dicitur, partem vini humidiorem putrescere; etenim sicut antè cõsiderauimus, non attribuitur putredo

Confutatio.

tredo parti humidæ euaporanti, sed toti misto quare si ex omnibus partibus integrantibus pars aliqua humidi euaporet, totum putrescere dicitur, quia toti attribuitur putrefactio, & totum ab eo nominatur nō humidum solum exiens. Similiter igitur dicenda est putrefactio secundùm partem, vel similiter secundùm totum, & vini in acetum mutatio, & vini in vappam; proinde per vtranq; similiter vinum est vocandum putrescens, vel putridū, quod illi negant. Quod verò de situ dicunt, B vanum est, & gratis pronuntiatum; nemo enim vnquam vidit sitū in aceto genitum esse, & eo immistum toti substantiæ vini; neq; etiam est credibile, quia situs redderet acetum turbidum, & praui saporis: attamē sæpe videmus acetum limpidum, & transparentissimum, quod etiam iucundum omnibus habet saporem. Est etiam consideratione dignum, quòd in vera vini putrefactione videmus ebullitionem fieri, quæ indicat manifestè euaporationem humidi; at in cōuersione vini in acetum nihil tale videmus, quare ibi nullum putrefactionis indicium apparet; quamobrem necesse est magnam esse differentiam inter vinum putridum, & acetū: sed hoc postea diligentiùs considerabimus, & ostendemus mutationem vini in acetum nullo modo esse putredinem appellandam. Nonnullos autem alios audiui dicentes vinum esse animatum anima vegetante, ideoq; conuersionem in acetum esse D mortem vini ex interitu animæ, putrefactionem verò esse corruptionē vini quatenus est mistum, non quatenus est animatum; ideo hi penitus negant acetum esse vinum putrefactum. Sed hæc sententia, licèt propè accedere ad veritatem videatur, ipsa tamen secundùm se vera non est: omnis enim anima est actus corporis organici, atq; heterogenei; at vinum non est organicum, sed homogeneum: illud enim, quod Galenus dixit de quatuor illis vini partibus, non facit vinum esse heterogeneum, sed solùm denotat esse mistum, & constare ex elementis: igitur in vino non est anima, quia non potest anima residere vbi non sunt organa ipsi inseruientia ad edendas operationes animales: nulla etiam in vino apparet vegetantis animæ operatio; neq; enim augetur, neq; nutritur, neq; omnino alimentum sumit, neq; generat sibi simile; quare etiam ex operationibus manifestum est, nullam in vino animam inesse: præterea videmus quidē in alijs viuentibus hunc vtrunq; interitum, mortem & putrefactionem; sed semper in ijs omnibus mors tempore præcedit putrefactionē, videmus enim non putrefieri animalium corpora, nisi post mortem: sic igitur etiam in vino accidere oporteret, non deberet enim putrefieri, nisi priùs moreretur, hoc est, conuersum esset in acetum: hoc tamen non videmus, immò experimur contrarium, putrescit enim vinum antequam vertatur in acetum, factum A autem acetum non putrescit, sed diutissimè seruatur.

Aliorum opinio.

Confutatio.

Fundamenta necessaria ad propositum de aceto dubium soluendum. Cap. VII.

EGo vt in re difficillima sententiam meam proferam, quum in aliorum dictis acquiescere non potuerim, post longam considerationem in hanc opinionem deueni, quòd necesse sit confiteri in vino duos calores, & duas B humiditates, vt hinc discrimen sumamus vini putrefacti, & aceti; omnino enim negandum puto, acetum esse vinum putrefactum, & vinum mutari in acetum per putrefactionem. Duplex humidum ponit Albertus in quarto Meteorologicorum cap. 10. deinde etiam duplex calidum in cap. 15. sed in horum conditionibus declarandis mihi videtur Alberti sententiam non omnino esse approbandam: C quod enim ad calorem attinet, ipse dicit esse in vino duos calores, vnum naturalem, alterum loci, vbi creuit vitis, qui est infusus à calore magno Solis, & hunc dicit esse accidentalem. Hoc autem mihi dubium videtur: nam calor loci non est alius calor diuersus à calore naturali, sed est illi corpori naturalis; hominem enim in AEthiopia natum nō diceremus duos habere calores, vnum naturalem quatenus est homo, alterum accidentalem ex loco; D sed diceremus vnum tantùm esse calorem naturalem, qui propter locum maior, & intensior est, quàm calor hominis nati in Italia; vterq; enim hominis calor dicitur naturalis, licèt alter maior, alter minor: puto autem Albertum id accepisse ex Galeno in quarto de simplicibus medicamentis cap. 7. tametsi rectiùs dicere videtur Galenus, quàm Albertus; ibi nanq; Galenus de plantarum fructibus loquens inquit duplex in ijs calidum inesse, vnū E cuiq; proprium, & ingenitum, alterum externum, & à Sole infusum, sed eorum tamen naturæ conueniens, & familiare; non enim hoc secundum calidum vocat Galenus accidentale, sed potiùs naturale, quia licèt, externum appellet ratione principij, vnde prouenit, tamen significat factum esse naturale: ideo rectiùs mihi videtur, si dicamus, vnum hac ratione esse calorem vini naturalem, qui intensior sit propter locum; nam qualitates cuiusq; rei F naturales non in indiuisibili sunt constitutæ; sed intra quosdam terminos quandam latitudinem comprehendentes, quæ tota dicitur naturalis. Quum igitur per hoc non appareat in vino plurium calorum distinctio, in qua possimus conquiescere, ego credo aliam adduci posse firmiorem, & principijs philosophiæ magis consonam calorum distinctionem in vino, ex qua veram propositę difficultatis solutionem haurire possimus. Certum est, in quolibet animato duos inspici interitus naturales, tempore etiam distinctos, mortem,

Opinio Alberti de duplici calore vini.

Confutatio.

Galeni opinio de duplici calore in plantis.

Propria opinio de dupli i calore vini.

A & putredinem; & vtranq; censuit Aristot. esse corruptionem caloris naturalis, mors enim naturalis est absumptio caloris vitalis à seipso per absumptionem humidi naturalis: post mortem verò remanens corpus interit per putredinem, quæ est corruptio caloris temperaturæ, qui continebat, ac terminabat humidum commistum sicco: omne igitur viuens duos habet calores, vnum animalem, qui insequitur animam, alterum elementarem, qui est calor temperaturæ, & post mortem remanet: sed hoc tamen est sano modo intelligendum; nō enim credo existere poss: in eodem subiecto duos calores tanquam duo distincta indiuidua eiusdem speciei, sed vnum esse calorem intensiorem ex vtroq; conflatum; ita vt dicere duos nil aliud sit, quàm dicere duo distincta principia à quibus profluunt plures caloris gradus, quàm ex altero tantum; ita vt simul iuncti constituant vnum numero calorem intensiorem, qui secundùm aliquos gradus est calor elementaris, secundùm reliquos verò est calor vitalis. Potest autem hoc optimè declarari exemplo luminis: si enim nocturno tempore locus aliquis à duabus simul candelis illuminetur, maius ab ijs lumen prodit, quàm ab altera sola, nam vna extincta remanet in eodem loco minus lumen; attamen accensis simul vtrisq; non dicimus in illo eodem aëre duo distincta lumina inesse, sed vnū numero lumen, intensius tamen, quàm id, quod ex vna tātùm cādela prouenirec; ex vna enim candela prodeunt aliqui gradus illius luminis, & ex altera reliqui, & ij omnes simul iuncti constituunt vnum lumen intensius. Quod verò ad humidum attinet, Albertus in loco prædicto inquit dari in mistis corporibus duplex humidum: Vnum, quod dicitur continuans, à quo fit partium coniunctio; nam si absq; vlla humiditate essent partes penitus siccæ, essent omnes disiunctæ; nullum igitur est corpus ita durum & exiccatū, quod non habeat aliquid humidi cōiungens partes inter se: ideo Alchimistæ ex quolibet quantumuis arido corpore oleum educunt, humidum enim continuans est crassum instar olei; ideo rectè etiam à quibusdam vocatur humidum oleaginosum ex aëreo, & ex aqueo humido constans. Alterum mistorum humidum vocatur ab Alberto humidum quasi nutriens, idq; est humidum aquosum, quod inest misto præter continuationem partium, & facilè resoluitur quum sit aqueum; oleaginosum verò non facilè, quia crassius est: ideo quando volumus aliqua mista a putredine præseruare, curamus vt vel sale, vel igni, vel Sole exiccentur, vt euaporet humidum aqueum, quod est causa facilis putrefactionis, sic enim diu seruatur incolume. Notare vtrunq; humidum possumus in carnibus animaliū mortuorum; nam ex humido aqueo facile putrescunt sed eo consumpto diu durant, quia manet solum alterum humidum,

De duplici humido opinio Alberti.

quo partes coniunguntur: ideò non absque ratione humidum aqueum vocatum est ab Alberto quasi nutriens, quia in animali viuente dispersum est per substantiam carnis tale humidum ex alimentis genitum, quo substantia carnis nutriatur, idque nec penitus extraneum est, nec penitus naturale, sed medium quodammodo inter extraneum, & naturale; est enim aliqua ex parte assimilatum naturali, at non penitus assimilatum: in B carnibus igitur animalium iam viuentium humidum hoc verè dicitur nutriens; sed in carnibus animalium mortuorum non est amplius nutriens, sic neque in alijs mistis inanimatis, in quibus præter humidum coniungens fit etiam humidum aqueum extraneum: ideo hoc ab Alberto vocatum est non absolutè nutriens, sed quasi nutriens, hoc est, simile humido alimentali in viuentibus, quod est verè nutriens.

C

De qualitatibus vini. Cap. IIX.

His iactis fundamentis, declarandæ ante omnia sunt qualitates vini. Dicimus igitur in vino, quum à viuente corpore defluxerit, inesse duos illos calores, quos antea declarauimus; vnum elementarem, seu temperaturæ: alterum verò animalem; quamuis enim non sit animatum, tamen potest secum ferre calorem ab anima sibi insitum, & impressum; D quod quidem aliarum rerum exemplo manifestissimo comprobare possumus: semen enim tam animalis, quàm plantæ secundùm Aristot. in initio lib. 2. de Ortu animalium nō habet animam actu, attamen ab anima iam accepit vim generatiuam alterius similis, quam in 3. cap. eius libri, dicit nil aliud esse, quàm calorem vitalem, quem distinguit à calore igneo & elementari; ita vt in generatione viuentis primum mouens sit animal, seu E planta, vnde semen defluxit, semen verò fit eius instrumentum, quod per vim ab eo receptam, videlicet per calorem vitalem generat alterum animatum simile: quum ergo in semine sit calor vitalis præter calorem elementarem, cur non idem dicere possumus, immò debemus, de vino, quod similiter ex animato corpore defluxit? habet igitur vinum duos calores, hoc est, vnum ex duobus conflatum, sicuti de lumine diximus, qui magnus, & in- F tensus est, vt experientia declarat: isque non consistit in indiuisibili, sed in quadam latitudine, & est modò maior, modò minor, pro specierum varietate, atq; etiam pro diuersitate locorum; in locis enim calidioribus vbi Sol maiorem efficit calorem, vina calidiora nascuntur, isque non est externus calor, sed potiùs naturalis, & connatus illi vino; [illegible] calore loci fit, vt tum calor vini vitalis, tum elementaris, qui ambo naturalem vini calorem constituunt, maior, atque intensior sit. Sic etiam negare in vino non possumus duplicem illam

Duo calores in vino.

Duæ humiditates in vino.

illam humiditatem; & eam apertè ponit Gal. in libro prædicto; dum distinguit in eo substantiam vinosam, & substantiam aquosam: vinosa enim substantia habet illud humidũ, quo fit coniunctio partium; humidum verò aquosum est illud, quod ex alimento contractum est: dum enim vua erat viti coniuncta, ad eam confluebat humor aqueus, quo nutriretur; separata ergo vua à vite retinet adhuc humorẽ illum aqueum, qui nondum in vini substantiam conuersus erat, neq; ampliùs conuertitur, quia vinum non est ampliùs animatum: hoc autem humidum aqueum, quod in vino remanet, est illud, quod in coctione vini consumitur; & quando vinum feruet, & quando igne coquitur, absumitur humidum illud aquosum, & remanet solum alterũ humidum, quod ipsi vini substantiæ intimius est: & inde fit vt totum vinum dulcius reddatur, quia cõsumpto humido aqueo remanet sola vini substantia, & eius humidum verè naturale, quod quum per concoctionem fit in substantiam conuersum, dulcedinem facit; quia omne concoctum, vt inquit Aristot. dulce est.

Solutio propositæ difficultatis de aceto, & de vini putredine. Cap. IX.

Ex his, quæ de duplici calore, ac de duplici humido dicta sunt, sumi potest propositæ difficultatis solutio, & differentia inter acetum, & putridum vinum; ex eo enim calorum, & humiditatum discrimine necesse est multas in vino contingere varietates. Quoniam igitur iuxta Aristotelis doctrinam certum est, putrefactionem non esse cuiuslibet calidi, & cuiuslibet humidi eductionem, sed solius calidi elementaris, & illius humidi, à quo partes habent compactionem, & continuationem; corruptionem autem caloris vitalis nõ esse putrefactionem, sed potiùs mortem, quum non ab eo calore contineatur humidum iũctum sicco: & similiter eductionem humidi, quod alimentale, seu extraneum appellabatur, non esse putrefactionem, quum adhuc remaneat humidum continuans, quod cum sicco est commistum, & maximè propriè vocatur naturale: ideò si in vino euaporat solum humidum aqueũ manente humido coniungente, tantum abest vt illa sit vini putrefactio, vt potiùs sit à putredine preseruatio; hinc enim fit vt vina vetusta non ampliùs putrescant, quia necesse est vt continuè euaporet humidum vini aquosum ex calore tum ambientis, tum proprio, quare semper magis, ac magis exiccatur vinum, quo fit, vt vetustius vinum tanquam siccius minùs sit aptum ad putrescendum, & experientia docet maximum periculum putrefactionis vini esse prima æstate sequente ipsius confectionem; ea nanq; elapsa si sanum remaneat vinum, altera sequente æstate non putrescet: vinum autem conti-

A nuè euaporare ita est manifestum, vt probatione non egeat, atq; etiam id fieri absq; putredine; etenim euaporat solum humidum aquosum, non alterum oleaginosum, proinde nõ soluitur mistio: similiter si solus vini calor vitalis intereat manente calore elementari, ea nõ dicetur putrefactio vini, quoniam eam non insequitur solutio mistionis. At inquies: Si ex interitu illius caloris, quem vinũ contraxit ab anima, non fit putrefactio vini fiet ergo *Dubium.*
B mors, vinum igitur dicetur mori, quo nihil absurdius: quod enim non est animatũ, ei mors non competit; siquidem mors est interitus caloris vitalis cum ipsius quoq; animę interitu, vel recessu à corpore; in vino autem iam diximus animam non inesse. Respondeo interitũ solius caloris vitalis in vino nõ posse quidem propriè vocari mortem, quum nullus eum sequatur animæ interitus, siquidem vinum non habet animam; posse tamen per quandam similitudinem dici mortem, ita vt vinum postquam vitalem calorem amisit, per similitudinem dicatur mortuũ, propterea quòd viuentia tunc dicuntur mori, quando vitali calore destituũtur. Hæc omnia si admittantur, vt mihi quidem admittenda esse videntur, facilem reddunt propositæ difficultatis solutionem: arbitror enim dicendum esse acetum fieri per interitum caloris vitalis manente calore elementari, proinde sine separatione humidi cõtinuantis à sicco; putridum autem vinum fieri per corruptionem caloris temperaturæ; seu elementaris, quam insequitur separatio humidi cõtinuantis à sicco, quæ est putrefactio: hoc enim ita esse ex eo maximè comprobatur quòd his admissis ratio facilè redditur omnium, quæ vino contingere cernuntur; vinum enim dilutum, ac tenue debilem habet calorem, & plurimum humidi aquei, facilè igitur putrescit, quia non facilè resoluitur tantum humidum à calore tum ambientis, tum proprio, ideo manet in vino multũ humidi aquei: quod facit, vt debilis calor facilè educatur à calore ambientis, qui totum simul calidum euocans, tam vitale, quàm elementare facit vt humidum quoque continuans separetur à sicco; idque non fit nisi cum ebullitione, quod est putredinis indicium manifestum. Vinum autem merum, ac generosum siccius est, & minus habet aquei humoris, ideo non ita facile putrescit, sed potiùs acescit: nam si ab ambiente calido fiat euaporatio caloris vitalis, qui in vino est, eam non insequitur separatio humidi coniungentis à sicco, propterea quod non ab i[illegible]o calore terminantur passiuæ, se[illegible] a[illegible] elementari, qui pot[illegible] remanere illæsus, quia si solus educatur calor vitalis, calor elementaris remanens est val[illegible]e remissus, proinde ibi est plurimum fri[illegible] & parum caloris; quare frigus i[illegible]d, quum magnum sit, resistit calori ambie[illegible], & ob hanc caussam acetum non putr[illegible]scit [illegible]ium p[illegible]

Solutio.

C D E F

adsit etiam defectus humidi aquei, à quo, si adesset, facilis putrefactio redderetur, sicut antea declarauimus; quoniam igitur acetum amisit calorem vitalem, & caret humido aquoso, non amplius putrescit, quia est valde frigidum, & resistit suo frigore calori ambientis; tantò autem minùs resistit, quantò plus habeat humoris aquosi: ideò acetum factum ex vino tenui, ac diluto faciliùs putrescit propter eius humiditatem aquosam, quàm factum ex vino generoso, quod diutissimè seruatur: illud enim omnino constituendum nobis est, nô facilem esse putredinem, vbi solum adest humidum continuans sine humido aqueo adiuncto: ideò oleum etsi valde humidum est, non facilè putrescit, quia illud est humidum totum oleaginosum, & cum sicco efficacissimè commistum, vnde illa viscositas oritur, quæ facit ne humidum illud possit à sicco separari: humidissimum autem esse oleum ex eo constat, quod excessu aereum, & aqueum est, vt ait Aristot. in contex 41. 43. & 48. quarti Meteorolog. Confirmant etiam id, quod de vino diximus, ea quæ ibidem dicuntur ab Arist. in contex 52. & 53. inquit enim vinum esse aqueæ naturæ, & excessu valde aqueum, proinde etiam excessu frigidum, sed calidum esse ob alienam caliditatem; alienam enim intelligit caliditatem animalem, quam vinum secum tulit, propterea quòd anima & omne insequens animam est quoddam super additum misto considerato quatenus mistum est, & hac ratione dici potest alienum respectu mistionis: dum igitur considerat Arist. vinum quatenus est mistum ex elementis, quæ est eius consideratio in illo 4. lib. rectè dicit aqueum esse, & frigidæ temperaturæ, & parũ habere caloris, reddi autem calidum à calore vitali, & quandoq; etiam calidissimum, vbi ratione loci calidum illud intensius redditur. Secundùm hanc igitur sententiam optimè illi loquuti sunt, quos Galen. ait dixisse acetum esse vinum mortuum; sic enim dicere melius est, quàm dicere esse vinum putrefactum: idq; confirmatur testimonio Arist. passim in eo 4. libr. vbi exempla sæpe adducens mistorum, de quibus is liber est, nominat vinum & acetum tanquam species quasdam misti; quod non faceret, si acetum esset vinum putrefactũ, quia nominatione cuiuslibet misti significatur quoddam in specie sua completum per propriam formam mistionis: at putrefactum, quatenus est putrefactum, notat imperfectionem, & recessum rei à propria natura, & progressionem ad dissolutionem in elementa; proinde indignum est, quod nominetur vt mistum. Si verò illi, qui dicunt acetum esse vinum putrefactũ, dicerent hanc esse differentiam inter acetum, & vinum verè putridum, quòd minor est aceti putredo, huius aũt maior: hæc sententia & experientiæ, & rationi aduersatur: in omnib. enim videmus minorem

Olei natura.

Quid acetũ dici non possit mediocriter putrefactum.

A putredinem esse viam ad maiorem, ita vt faciliùs sit vt magna putredine corripiatur id, quod aliquantum putrescere cœpit, quàm id, quod adhuc putrescere non incepit: & ratio hoc idem confirmat, facilior enim transitus est à medio ad extremum, quàm ab extremo ad extremum; deberet ergo acetum facilè putrescere, si in eo, vt illi dicunt, est inchoata putredo; attamen acetum non putrescit, seu difficillimè putrescit: & experientia docet vinũ B faciliùs fieri putridum antequam fiat acetum, quàm si mutatum sit in acetum: nô possumus ergo dicere acetum esse vinum mediocriter putrefactum. Confirmatur etiam hæc sententia nostra ex illa aceti generatione, quam arte molimur; curamus enim vt vel à Sole, vel ab alio mediocriter calefaciente incalescat vinum, vt calidum vitale exhaletur, & humidum aquosum absumatur; sic enim fit vt remaneat solus calor elementaris, & humidum conti- C nuans, quæ est aceti natura; est enim excessu aqueum, & valde frigidum, quia parum habet caloris in sua mistione; sed est absque dubio perfectum mistum, vt dixit Aristot. in memoratis locis, non corpus putridum, seu putrescens, vt Medici arbitrantur.

An Galeni de aceto sententia modo aliquo defendi possit. Cap. X.

D VERVM quia Galenus sæpe dicit acetum ex vino esse genitum per putredinem, nempe ex putrefactione humoris aquei cum ipsa vini substantia commisti; etsi nos dictum hoc non admodum approbamus, dignum tamen consideratione ob Galeni auctoritatem esse censemus, an id modo aliquo defendi, & ad rectum sensum trahi possit. Ego quidem arbitror illud admitti posse, si per quandam solùm similitudinem, non vt propriè dictum E intelligatur: quemadmodum enim illa, quæ verè putrescunt, per proprij caloris corruptionem putrescunt, proinde ex dissolutione proprij humidi, & à calore ambientis; ita acetum ex vino genitum est per corruptionem caloris, & resolutionem humidi à calore ambientis: attamen magnum est horum discrimen; nam in definitione putredinis non aliud calidum, neq; aliud humidum consideratur, nisi elementare, & est putredinis côditio vt humidum non immediatè patiatur à calore ambi- F entis, sed priùs patiatur calor naturalis, & educatur, deinde illam caloris eductionem insequatur proprij humidi dissolutio: potest quidem aliquo violento interitu, vt antea diximus, vt combustione, destrui simul totum mistum sine præcedente eductione caloris; sed interitu illo naturali, qui vocatur putredo, non potest mistum dissolui, nisi priùs educatur calor naturalis, qui humidum & siccum coniuncta continebat: de humido namq; continuante loquor, non de aduentitio, quod diximus.

Similitudo inter generationem aceti, & putredinem.

Differẽtia inter putredinem & aceti generationem.

ximus per quandam similitudinem appellari nutriens seu alimentale: ideo videmus ligna arida diutissimè seruari, etiam in magnis æstibus, & in locis calidissimis, nec vnquam educi humidum continuans, nisi priùs educatur calor naturalis continens. At si alterius caloris, & alterius humiditatis vini corruptionem cósideremus, nempe caloris vitalis, & humidi aquosi, quod dicebatur quasi nutriens, aliter sese res habet; nam humidum illud non ideo resoluitur, quia priùs vitalis calor sit corruptus: proinde eius humidi euaporatio non insequitur corruptionem caloris vitalis, sed fit immediatè à calore ambientis; ab eo enim immediatè & euocatur calor vitalis, & resoluitur humidum aquosum, & persæpe etiam sine exhalatione caloris vitalis solum humidum aquosum consumitur: quo fit, vt vinum maneat calidius, cuiusmodi est vinum vetustum, est enim maximè exiccatum, quia resoluta est illa humiditas aquosa, quam priùs habebat; quum enim hæc obtundat actionem caloris, hac consumpta vinum efficaciùs calefacit, quia efficaciùs agit calor cũ sicco, quàm cum humido: quòd si contingat, vt simul cum humidi aquosi resolutione, vel post illam, calor quoq; vitalis exhaletur, fit ex vino acetum; quare huius generatio longè diuersa est à putredine: nam in putredine necesse est priùs educi calorem naturalem, deinde fieri separationem humidi; at in generatione aceti non fit resolutio humidi ex euaporatione calidi, quia hæc non insequitur alicuius caloris corruptionem in vino, siquidem à neutro calore dicitur contineri; imò quum illud humidum fuerit inductum ab anima nutritionem moliente, patitur potius à calore vini animali, & consumitur, quàm contineatur & regatur: quanquam enim in vino anima non remansit, sed solus calor vitalis, & humidum illud alimentale attractum priùs ab anima nutritionis gratia, tamen seruatur cum illo calore hæc vitalis conditio vt consumat humidum; non quidem ita, vt nutriat vinum ea actione, non enim nutritur ampliùs vinum; sed quia resoluitur ab eo calore humidum illud, & simul etiam à calore ambientis, à quo non educitur calor vitalis pro generatione aceti, nisi priùs multum humidi aquosi fuit resolutum: ideo videmus ex vino nouo non facilè fieri acetum, sed ex vino vetustiore, cuius humidum aquosum sit aliqua ex parte resolutum: differt igitur generatio aceti à putredine, quòd in generatione aceti non fit resolutio humidi ex eductione caloris, sed fit immediatè à calore ambientis, & simul à calore vitali adiuuante eius consumptionem, vt prædiximus. Est igitur acetum genitum modo quodam simili putrefactioni, quia calor educitur & consumitur humidum; non est tamen reuera putrefactio, quia non educitur calor elementaris, sed solus animalis, neq; huius eductionem insequitur euaporatio alicuius humidi, sed potiùs præcedit; postquam enim vinum est exiccatum per euaporationem humidi, quod vocatur quasi nutriés, tunc per exhalationem calidi vitalis generatur acetum: quare patet in generatione aceti non dissolui mistum quatenus mistum est, quia siccum & humidum temperaturæ non separantur inuicem, sed manent coniuncta. Sunt autem hæc omnia consentanea naturæ & qualitatibus aceti, quæ & per experientiam notæ sunt, & à Galeno declarantur in prædicto lib. 4. de simplicibus medicament. est enim acetum frigidum, & humidum actu, sed facultate exiccatiuum, quia per consumptionem humidi alimentalis redditum est siccius, quàm vinum; neq; ita humectat, quia recessit humiditas aquosa, illa verò quæ est temperaturæ, est maximè commista cum sicco, per corruptionem autem caloris vitalis factum est frigidum: est etiam acre, & mordax (vt ait Galenus) ex tenuitate substantiæ, qua fit penetratiuum; singulas enim animalis partes penetrat, & per frigus constringit, & ita mordicationem facit: quæ interdum tanta est, vt fit cum dolore, nempe si tanta fiat singularum partium constrictio, quę faciat disiunctionem continuitatis, sic enim dolor fit: dicere etiã videtur Galenus, illam acredinem prouenire à calore extraneo, quem contraxit acetum ex putrefactione, siquidem omne putrescens amittit calorem proprium, & acquirit alienum: quod Galeni dictum admittere possumus in eo sensu, secundùm quem diximus generationem aceti posse per similitudinem putredinem appellari: quum enim hæc quoq; fiat à calore ambientis; ambiens autem non possit patientis corporis calorem educere, quin simul inducat aliquid caloris extranei; nullum est absurdum, si dicamus acetum aliquid extranei caloris accepisse ab actione ambientis, & ab eo adeptum esse illam acrimoniam; ita vt acrimoniam calori extraneo attribuamus, mordacitatem autem frigori constringenti; vere tamen putridum dici non potest acetum, sicut antea ostendimus. Hoc pacto ego puto solui posse hac in re omnem difficultatem: si quis autem aliquid probabilius inuenerit, eius sententiæ subscribere non recusabo.

Qualitates aceti.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

LIBER DE *FACVLTATIBVS ANIMÆ.*

Propositio, ac diuisio dicendorum. *Cap. I.*

QVVM animæ naturam declarandam susceperit Aristoteles in tribus de Anima libris, neq; alia ratione consideratã, quam prout causa, & principium aliorum est, duas eius tractationes in ijs libris ab eo factas notare possumus: quoniam enim anima tum corporis animati principium est vt forma ipsum constituens, tum operationum vt effectrix; per vtrumque respectum declarare voluit quid sit anima. Prius etenim eam definiuit per respectum ad corpus animatum, cuius est forma, dicens eam esse primum actum corporis naturalis instrumentalis; qua communi definitione omnem animam complexus, significauit eam esse omnis animæ conditionem, & naturam, vt sit actus, & perfectio, qua corpus viuens constituitur, & in specie collocatur. Deinde verò eandem considerare statuit etiam prout respicit operationes, quemadmodum in contex. 33. lib. 2. videre est; & de singula animæ parte ab eo loco ad finem vsque lib. 3. hac ratione diligentissimè pertractauit. Quod igitur ad priorem animæ considerationem attinet, cam nos in præsentia ad eos, qui libros Aristotelis vel voce, vel scriptis interpretentur, remittimus; quum eorum officium sit Aristot. verba, & ipsam animæ definitionem, & singulas eius particulas declarare se[illegible] & [illegible]bis alia fortassis occasio dabitur, qua [illegible]liquid de ea definitione dicamus: nunc de altero [illegible]nimæ respectu quædam, quæ prol[illegible]x[illegible]rem disputationem postulare viden[illegible], [illegible] vt in commentarijs exponi conueniat, [illegible]re constituimus: quum enim plu[illegible]s op[illegible]ati[illegible]nes animæ si[illegible]t, quarum e[illegible]endarum nar[illegible] facultate p[illegible]ædi[illegible]am esse a[illegible]m c[illegible]e factum est vt respectu diuersarum [illegible]pinionum diuers[illegible]s etiam facultates phil[illegible]sophi omnes animæ a[illegible] Q[illegible]um igitur Aristotel[illegible] in [illegible]is [illegible]e Anima solitus sit animam, & [illegible] pa[illegible]te[illegible] [illegible]c[illegible]ltatum nominibus ap[illegible], [illegible]getatiuum, sen-

Duæ considerationes animæ in lib. de Anima.

In lib. de mente humana.

A sitiuum, motiuum, appetitiuum, intellectiuum, & alia eiusmodi nomina facultatum esse, & varias operationes respicere: illud nobis considerandum proponitur, de quo solent philosophi nostri controuersari, quomodo hæ facultates tum ad ipsam animæ substantiam, tum ad se inuicem referantur: quæritur enim, an à substantia animæ distinguantur, an potiùs sint idem, quod illa; quæritur etiam, quo discrimine ipsæ discrepent inter B se, & quot sint: hæc igitur consideraturi statuimus imprimis, id, quod paulò antè tetigimus, nomen facultatis in præsentia à nobis sumi propriè prout respicit operationem, & significat potentiam operandi, vnde Latini potentias animæ eas appellare consueuerunt: quum enim potentia respiciat actum, duplex autem sit actus, vt Aristotel. docet in initio lib. 2. de Anima; actus primus, qui est forma; & actus secundus, qui est operatio for- C mæ: duplex etiam est facultas; vna est, quæ respicit actum primum, eaq; est materiæ potentia; altera verò, quæ respicit actum secundum, & est potentia formæ, cuiusmodi sunt facultates animæ, de quibus in præsentia sermonem habituri sumus.

An facultates ab essentia animæ distinguantur, opinio Scoti, & Greg. Ariminens. cum eorum argumentis. *Cap. II.*

D CONSIDERANDVM primo loco est, an [illegible]tes di[illegible]nguantur re ab ipsa ani[illegible] [illegible]antia, an sint idem, quod illa: sed ad [illegible]nnem tollen[illegible]am ambiguitatem, sciendum [illegible]st, posse du[illegible]bus mo[illegible]s [illegible] id, quod Latini dicunt [illegible] [illegible]mum enim sumitur pro eo, quod e[illegible] re subie[illegible]o, vt quand[illegible] c[illegible] Aristot. dici[illegible]u[illegible], materiam & pri E uationem [illegible] c[illegible]le d[illegible] e[illegible] [illegible]c- cto, [illegible] [illegible]mum & [illegible] si[illegible] [illegible] sint subiecto [illegible]stingui [illegible] [illegible]ntu[illegible] [illegible] m ratione; altero modo sumitur p[illegible], qu[illegible] d[illegible] esse res diuersas, & secun[illegible]um [illegible]ssentiam distinctas, etiam si an[illegible] non cogi[illegible] ante [illegible]ic autem dicimus materiam & priuationem esse distin-

Realiter differre est ampliatum.

distinctas re, sic etiam pomum & albedinem; A quum enim toto genere differant, maxime di cuntur distingui re, hoc est essentias habere diuersas: quæstio autem præsens nullum habet locum iuxta priorem acceptionem, quum enim in eodem viuente insint facultates, & anima ipsa, certè non distinguuntur subiecto; sed locum habet iuxta posteriorem tantùm acceptionem, quærimus enim quum simul sint in eodem, an potentiæ sint quid reale distinctum essentialiter ab ipsa animæ substan- B tia, an idem sint, quod illa. Scotus lib. 2. Sentent. dist. 16. & Gregorius Ariminensis ibidem quæst. 3. nituntur ostendere potentias animæ esse ipsammet animæ substantiã, quæ, quum varias operationes respiciat, varijs etiam nominibus appellari solet, quæ dicuntur potentiæ animæ, proinde hæ sunt idem re, quod ipsa animæ substantia; & hanc sententiam sequitur magna pars recentiorum philosophorum. Contra verò Thomas exi- C stimauit, potentias esse qualitates secundæ speciei manantes ab essentia animæ, proinde ab ea distinctas re, sicut apud eum varijs in locis legere possumus; præsertim verò in 1. part. Sum. quæst. 77. artic. 1. & in 1. Sentent. distinct. 3. quæst. 4. artic. 2. Hanc eandem sententiam sequutus est Aegidius in Quolibeto 3. quæst. 11. & Ioannes Gandauensis in libr. 2. de Anima. Pro sententia Scoti hæc ab ipso, & ab alijs argumenta afferuntur. Primum est: de D quo dicitur definitio, de eodem dicitur & nomen definiti; atqui de forma prædicatur definitio potentiæ actiuæ, ergo & nomen; anima igitur est suæ potentiæ: maior clara est: minor probatur auctoritate Aristotel. in 9. Metaph. vbi potentiam actiuam its definit, potentia actiua est principium transmutãdi aliud quatenus est aliud, atqui forma est huiusmodi principium, ergo forma est potentia actiua. Secundò sic argumentantur: sicuti se habet E potentia passiua ad patiens, nempe ad materiam primam, ita & potentia actiua ad agens, nempe ad formam; at potentia materiæ passiua est materia ipsa; ergo etiam potentia actiua est ipsamet forma: probant similitudinem per ea, quæ dicuntur ab Aristot. in 9. Metaphys. quę nunc recensenda non sunt: assumptum autem ita probant; si potentia materiæ esset aliquid diuersum à natura materiæ, esset accidens; ergo aliquod accidens in materia reciperetur ante formam substãtialem, quod F est absurdum. Tertiò: sicuti se habet forma mere naturalis ad suas operationes, ita etiam anima ad suas; at forma mere naturalis est immediatum principium suarum operationum absque vlla potentia media: ergo & anima [illegible] sunt potentiæ distinctæ ab essentia animæ, sed sunt anima ipsa: similitudo est manifesta, quia non debet anima esse minoris perfectionis, quam forma inanimata, imò debet esse maioris; forma autem ina-

Opinio Scoti, & Gregorij Ariminensis.

Opinio Thomæ.

Primũ argumentũ Scoti.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

nimati potest exire in actum secundum absque vlla potentia media: quod probatur & de substantiali forma, & de accidentali: forma enim substantialis est natura, at natura est principiũ motus immediatum, vt denotat dictio illa, primò, in definitione naturę: tales etiam sunt formæ accidentales, nam calor ignis est immediata causa calefaciendi alia sine vlla potentia media, sic grauitas & leuitas sunt causæ immediatæ mouendi elementa ad sua loca, igitur anima multo magis debet esse immediata causa suarum operationum, ergo non per potentias medias. Quartò, natura nihil frustra facit, nec abundat in superuacaneis, atqui ipsa animæ substantia sufficiens est ad producendas omnes operationes seclusa ope cuiuslibet extra se, ergo frustra ponuntur potentiæ ab ea distinctæ. Quintò, agens nunquam agit in extremum, quin priùs agat in medium, si medium habeat; itaque si anima efficit operationes per medias potentias, necesse est vt priùs agat in ipsas potentias, quod est absurdum, & inexcogitabile. Sextò, si potentiæ sunt diuersæ ab essentia animæ, & ab ea manant, ergo ab ea pendent vt à causa, in quo igitur causæ genere? certè non vt à materia, neque vt a fine, neque vt à forma, vt patet, ergo vt ab efficiente; igitur anima aliquid immediatè producit, quod aduersarij negant, producit enim ipsas potentias: quòd si dicant has produci per alias potentias medias, procedemus in infinitum, quod dicendum non est. Septimò, si nullum agens potest immediatè aliquid producere, sed solùm per potentiam mediam; ergo neque ipsa potentia poterit immediatè operationem producere, nisi per aliam potentiam mediam, & sic illa per aliam, quare procedemus in infinitum. Octauò, si anima, vt operetur, requirit potentiam à se distinctam, vel eam requirit ob suam perfectionem, vel ob suam imperfectionem; at neutro modo requirit, ergo nullo; non ob suam imperfectionem, quia hoc posito formę accidentales, quum sint imperfectiores, magis requirerent huiusmodi potentias, at non requirunt, vt antè dictum est de calore, & leuitate ignis; nõ etiam ob suam perfectionem, quia substantiæ à materia abiunctæ, ac Deus ipse, quũ sint perfectiores, magis requirerent, [illegible] tamen dicendum non est. Postremò sententiam hanc confirmant auctoritate Aristotelis in libris de Anima in pluribus locis: nam in [illegible] tex. 9 lib. 2. inquit, si esset oculus an[illegible] potentia visiua esset forma eius, ergo po[illegible] est idem quod anima. d[illegible] de in contex[illegible] anima [illegible] [illegible] po[illegible] tentia animæ con[illegible] animæ par[illegible] gradus a[illegible] quod [illegible] tes; quoniam igit[illegible]

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

Septimum argumentum.

Octauum argumentum.

Nonum argumentum.

anima ipsa confundit, non censuit eas esse aliquid præter ipsam substantiam animæ, sed esse ipsammet animam.

Opinio Thomæ, & Aegidij, & eorum argumenta. Cap. III.

E CONTRARIO autem ad probandum potentias animæ esse qualitates, per quas anima suas operationes edat, multa argumenta à Thoma, & ab Aegidio, & à Ioanne Gandauense afferuntur, vt apud eos videre est, ego verò pauca præcipua seligam: & quia sententiam hanc veriorem esse puto, afferam etiam responsiones, quibus ad singula aduersarij vtuntur, & quantum roboris habeant, considerabo. *Primũ argumentum.* Primum argumentum, quo opinio Thomæ comprobatur, tale est: potentia naturalis, seu aptitudo ad operandum ponitur ab Aristotele in secunda specie qualitatis; at potentiæ animę sunt aptitudines naturales ad operandum, ergo sunt essentialiter in secunda specie qualitatis; proinde sunt re distinctæ ab anima, quæ est substantia. *Responsio aduersariorum.* Ad hoc respondent aduersarij, non omnem potentiam operandi poni ab Aristotele in secunda specie qualitatis, sed solam potentiam ad bene, seu facilè operandum, vel ad facilè resistendum. *Impugnatio.* Sed hæc responsio nullius momenti est, & iam abundè reprobata à nobis fuit in lib. 1. de materia prima, quoniam differentia per magis & minus non variat speciem, multò igitur minùs potest variare genus: & quemadmodum actus currendi non differt genere ab actu bene currendi, ita neq; potentia currendi differt genere à potentia bene currendi; potentia enim respicit actum, quare vt se habet actus ad actum, ita & potentia ad potentiam. Sumitur etiam alia huius confirmatio ex habitu, & dispositione, quæ specie non differũt, sed solùm secundùm magis, & minus fixum; quare neque potentia bene currendi differt specie à potentia currendi absolutè. *Secundum argumentum.* Secundò ita argumentantur: si anima esset eadem, quòd suæ potentiæ, ipsæ quoq; potentiæ inter se essent idem, quia quæ alicui tertio sunt idem, etiam inter se sunt idem; igitur potentia visiua erit idem, quod potentia motiua, & quod potentia olfactiua, & quod reliquæ omnes: hoc tamen nemo assereret, quia potentiæ sunt plures, non vna. *Responsio aduersariorum.* Ad hoc alij respondent, potentias animæ dupliciter considerari posse, vno modo secundùm internam rationem, altero modo secundùm externam: ideo si secundùm internam rationem considerentur, totum argumentum esse concedendum, hac enim ratione omnes sunt ipsamet anima, quę vna est, & hoc solùm eo argumento ostenditur: si vero cõsiderentur secundùm rationem externam, dicunt argumentum nihil habere roboris; quia quatenus eadem anima respicit varias operationes, appellatur nominibus diuersarum potentiarum ratione diuersorum respectuũ: quam suam opinionem declarantes dicunt potentiam esse animam ipsam, & nihil aliud ei superaddere, nisi respectũ quendam, quoniam anima est substantia quædam non otiosa, sed (vt aiunt) virtuosa, & apta ad multifariam operandum; quare ista aptitudo nihil aliud est, quàm anima ipsa vt respiciens hanc, aut illã operationem. *Impugnatio.* Sed contra hanc responsionem ita argumentari possumus; illæ aptitudines, quę secundùm externam rationem respiciunt varias operationes, & in quibus potentiarum discrimen consistit, vel sunt aliquid, vel nihil; si nihil, nulla igitur erit potentiarum differentia, quare argumentum contra eos viget: si verò aliquid vel sunt substantiæ, vel accidentia; substãtias quidem nemo diceret: sic enim non possent esse, nisi diuersæ formæ substantiales; si verò sunt accidentia, vt reuera sunt, considerandum est, in quanam sint Categoria; in Categoria quidem relatiuorum poni nõ possunt, quia non est relatio, nisi inter illa, quæ simul actu sint, non est enim pater nisi qui actu filium habeat, quo fit vt semper necessarium sit vno relatiuorum existente alterũ quoq; existere; at in anima sunt actu istæ facultates etiam nulla existente operatione; neq; dicere possunt esse relationem rationis, quoniam etiam animo nõ cogitante habet anima potentiam videndi distinctam à potentia ambulandi, nulla etiam existente actu visione, aut ambulatione: igitur hæ potentiæ non habent esse respectiuũ, sed absolutum, proinde in nulla alia Categoria statui possunt, nisi in Categoria qualitatis, vt considerantibus manifestum est: itaq; aduersarij hoc dicentes veniunt in ipsammet opinionem Thomę; quod enim dicunt potentias omnes secundùm internam rationem idem esse, nil aliud est, quàm dicere vnam esse animæ substantiam, à qua omnes emanant: quum autem dicunt eas distingui secundùm varios respectus, fateri coguntur eas vel esse qualitates, vel nullo modo distingui, & ita argumentum aduersus eos validum esse. Alia quoq; ratione potest eadem ipsorum responsio impugnari; nulla est magis interna, seu magis essentialis consideratio, quàm quæ significatur per hãc duplicatiuam, quatenus: quod patet testimonio Aristotelis in 1. Posterior. vbi docet hanc esse præcipuam, & supremam cõditionem, quę in propositione faciat necessarium, & essentialem connexum; ergo nulla esse potest intimior ratio potentiæ visiuæ, quàm quæ significatur dicendo, potentia visiua quatenus est potentia visiua: [illegible] si nulla est magis interna ratio quàm hæc, & potentiæ secundùm internam rationem omnes eadem sunt, sequitur potentiam visiuam, quatenus est potentia visiua, esse potentiam olfactiuam & potentiam ambulatiuam: patet igitur vanam esse eorum distinctionem inter-

internæ, & externæ, nisi intelligatur eo modo, quem diximus, nempe vnam esse animæ essentiam, potentias verò esse diuersas aptitudines ad varias operationes; & externas dici, quia sunt extra animę essentiam, quum sint qualitates eam insequentes, quarum singula quatenus talis, absolutum quoddam est, & ab aliis distinguitur: hoc videtur confiteri Ludouicus Buccaferreus, qui prædicta distinctione vtitur; sed tandem veritate coactus asserit essentiam animæ esse quoddam prius, potentias verò esse posteriores, quod est cócedere eas distingui a substantia animæ. Præterea aduersus id, quod illi dicunt, animam esse substantiam quandam virtuosam, tali argumento vti possumus ex eorum verbis desumpto: anima est virtuosa, ergo non est virtutes ipsæ, quia neque concretum potest prędicari de suo abstracto, neque abstractum de concreto; neque enim album est albedo, neque albedo est alba; igitur si anima est ipsæmet potentiæ, seu virtutes, vt illi dicunt, non rectè vocatur potens, seu virtuosa, vel, si rectè ita appellatur, aliud est ipsa anima habens virtutes, siue potentias, & aliud potentiæ ipsæ.

Tertium argumentum.

Præterea sic pro opinione Thomæ argumentari possumus: potentia operandi respicit actum, id est operationem ipsam; sed semper nobilior, & perfectior est actus potétia ipsum respiciente; ergo si potentia essentialiter, & secundùm internam rationem esset anima ipsa, operatio, quæ est accidens, esset perfectior, quàm anima, quæ est substantia.

Quartum argumentum.

Aliud quoque argumentum constituere possumus ex duobus, quæ à Thoma vt distincta ponuntur in prædicto loco primi sententiarum: sicuti se habet posse ad esse, ita potentia ad essentiam; sed in animą differt posse ab esse; ergo & potentia ab essentia; quòd differat posse ab esse, probat ibi Thomas ratione supernaturali, quæ aliena est à nostra consideratione; nos autem id probare possumus ratione naturali, quod est aliud Thomæ argumentum in eodem loco: nam anima secundùm suum esse respicit totum corpus vt à se formatum, & constitutum, at secundùm suum posse respicit operationes, & distinctas eiusdem corporis partes tanquam instrumenta, quibus vtitur ad operandum: hoc autem discrimen in aliqua corporis nostri parte notare possumus; aliquis enim oculos habens cæcus est, quare in eiusmodi oculo est anima secúdùm suum esse, quia oculus est animatus, & habet substantiam animæ in seipso; non est autem ibi anima secundùm suum posse, quia nó potest operari & videre: quoniam igitur ibi est substan[illegible] animæ absq; potentia visiua, aliud est ip[illegible] visiua potentia, aliud est substátia animæ. Aliis quoque argumentis vtuntur in memoratis locis Thomas, & Aegidius, & Gandauensis: quæ quum infirmiora videantur, dimittim⁹, præsertim quia apud eos legi possunt.

Vera sententia, & eius declaratio. Cap. IV.

Ego in hac controuersia, licèt magis ad Thomæ, & aliorum prędictorum opinionem accedam, eam tamen penitus recipere non possum, sed adhibendam ei esse puto quandam correctionem; arbitror enim totam huiusce rei veritaté in duobus dictis esse constitutam: alterum aduersus Scotum tale est; facultates animæ sunt re distinctæ ab ipsa animæ substantia, & sunt qualitates secundæ speciei: alterum verò aduersus Thomam, & alios est, facultates animæ nó sunt agétia media inter animá, & operationem, vt Thomas, & Aegidius existimarūt, sed sunt solummodo conditiones quædam, & aptitudines animæ ad operandum.

Primum dictum contra Scotum.

Secundum dictum contra Thomam.

Horum prius satis probatur argumentis antea pro Thoma adductis, quibus reuera nil aliud ostenditur, nisi facultates esse qualitates ab animę essentia distinctas; at non ostenditur eas esse agentia media, sicut illi existimasse videntur. Alterum autem dictum probatur argumétis Scoti, eorum enim plura contra Thomam efficacissima sunt; nec solui posse videntur, dum dicimus potentias esse agétia media inter animam, & operationes; sed à nobis hoc negantibus facillimè soluuntur. Vt igitur veritas clarior fiat, & omnia aduersantia argumenta soluantur, notanda sunt quædam.

Potétia operandi est mediú inter positiuum, & priuatiuum.

Primo loco sciendum est, potentiam operandi esse accidens quoddá medium inter priuatiuum, & positiuum: quum enim notet priuationé actus, videtur esse priuatiuum potiùs, quàm positiuum, non est tamen pura priuatio, sed est quoddam reale, & absolutum; est enim aptitudo, ac propensio quædam ad talem actum, quam Arist. in genere qualitatis collocauit directè tanquam eius speciem: quòd si esset mera priuatio, in nulla Categoria poni posset, nisi p reductionem; adeo vt hinc colligere possimus, facultatem operandi esse quidem tem quandá positiuam, & absolutam, sed debilis admodum, ac tenuis entitatis.

Omnis aptitudo præsupponit aliam naturam positiuam.

Secundò loco notandum est hanc potétiam, siue aptitudinem præsupponere in eadem re aliam naturam priorem, quam insequatur: hoc autem satis videtur cósiderantibus esse manifestum; quia omnis operatio [illegible]t ab actu, quare aptitudo operandi, q[illegible] [illegible] potétia, præsupponit necessariò priorem aliquam actualem naturam, à qua prouenit; & potest inductione declarari: nam potétia [illegible] omnes formas, quæ insunt primę materię, ipsam materiæ naturam insequitur, & [illegible] elementis grauitas, & leuitas nil aliud sunt, nisi potentiæ naturales, quibus elementa prope[illegible] a [illegible]dduntur ad sua loca naturalia, hæ aut[illegible] [illegible] elementorum [illegible]mas consequuntur: a[illegible] qu[illegible] pl[illegible] eiusmodi potentiæ naturales consequ[illegible] a acc[illegible]a priora, vt [illegible], quæ [illegible]empli g[illegible] [illegible]minan-

tur ab Aristotel. in cap. de Qualitate; cursor enim dicitur, qui naturalem habet potētiam bene currendi, sed hæc necesse est vt ab aliqua causa priore proueniat, veluti ab optima partium corporis inter se proportione, vel à conueniente qualitatum temperie, seu à bona totius corporis habitudine, vel ab alia aliqua eiusmodi causa, quæ necessariò differt specie ab ipsa potentia, & quandoque etiam genere: nam si dicatur esse temperies, ea vel est in prima, vel in tertia specie qualitatis, non B in secunda; si verò figura, ea est in quarta specie; quòd si dicatur esse situs partium, distinguitur toto genere ab ipsa potentia, quum sit in Categoria positionis: potentia verò primæ materiæ differt ab ea toto genere, quum sit qualitas, materia verò substantia. Tertiò scire oportet, tales potentias non alio modo pendere ab alia causa priore, quàm vt à causa effectrice: sed eam nō posse esse effectricem proprie dictam, quæ est per transmutationem, & C cum resistentia patientis, sed per solam emanationem; emanatio enim dicitur, quando absque vlla resistentia patientis, & sine vllo efficiētis conatu effectus ipsum insequitur quasi sponte sua, sicut vmbra corpus, quemadmodum alio in loco declarauimus. Quartò notandum est, potentiam hanc naturalem, licèt sit modo quodam media inter causam, quam insequitur, & operationem, non esse tamen causam medianı; sed causam illam priorem D esse immediatam causam operationis; vt si quis actu curtat, non dicimus potentiam currēdi esse illius cursus proximam causam, animam verò, seu instrumenta, seu temperiem, seu quodlibet aliud, à quo illa potentia emanare dicatur, esse causam remotam, sed potiùs proximam, & immediatam: etenim potentia nō est causa operationis, sed solùm aptitudo causæ ad operandum; quod potest argumento prædicto comprobari: operatio e- E nim fit ab actu, non à potentia, nisi prout potentia præsupponit aliam quandam actualem naturā, à qua emanat; illi igitur tribuenda est actio, non ipsi potentię, quæ non est nisi conditio causæ ad operandum: patet autem hoc de potentia passiua primæ materiæ, est enim conditio materiæ ad recipiēdum, non est tamen recipiens medium, non enim potentia recipit, sed materia immediatè recipit: h[illegible]c idem in qualitatibus elementorum m[illegible] F bus manifestum est, grauitas enim & leuitas sunt aptitudines, & propensiones n[illegible] elementorum ad propria loca, pr[illegible]e qualitates secundę speciei, & omni[illegible] ne distinctæ à form[illegible] elementoru[illegible] m[illegible] tamen dixit e[illegible] cūcta moueri a [illegible] tate & l[illegible] tate tā[illegible] motoribu[illegible] foi[illegible] ad sunctis, sed vt acceptis loco f[illegible] latentium omnes enim, qui de motore elementi contr[illegible] [illegible] elem[illegible] [illegible]cunt, vel a g[illegible], [illegible] o tamē dicit à grauitate & leuitate prout sunt qualitates à forma distinctæ; esse autem qualitates testatur Arist. in 1. cap. lib. 2. de Partibus Animalium. Ex his colligere possumus, debile esse argumentum Aegidij in prædicto loco, quod indicat eum non sano modo hanc sententiam accepisse, ac defendisse: inquit enim, non potest anima edere immediatè operationes, quia est naturæ nimis remotæ ab operatione, natura autē non trāsit ab extremo ad extremum sine medio: anima quidem est substantia, & permanens; operatio verò, siue sit immanens, siue transiens, est accidens non permanens; ideo conueniens fuit vt operatiò ab anima produceretur per mediam potentiam, quæ est quidem accidens, sed permanens, & ita medium inter cōditiones extremorum. Videtur enim consideraſſe Aegidius id, quod ab Aristot. & clariùs ab Auerroe dicitur in lib. 8. Phys. auscultationis; motorem penitus immutabilem non posse immediatè producere effectum nouum, & mutabilem, nisi per motorem medium, qui partim mutabilis, partim immutabilis sit, cuiusmodi est Cœlum, quod secundùm substantiam immutabile est, secundùm locum autem mutabile. Sed hæc similitudo nō est omnino par, quia primus motor agit in Cœlum, & Cœlum agit in hæc inferiora, quare Cœlum est agens medium; at potentia nō est agens medium inter operationem, & animam, neq; est instrumentum animæ, sed conditio, & aptitudo ad operandū, quæ eius naturam insequitur per emanationem: argumētum igitur Aegidij, licèt ingeniosum & probabile sit, necessitatem tamen nō habet: nulla enim ratio prohibet quin anima, quę est substantia permanēs, possit esse immediata causa accidentis fluentis. Postremò notādum est, potētias prouenire quidē ab anima vt à principio, & origine, non tamen in ea recipi vt in subiecto, sed in corpore animato: queadmodum enim operationes attribuuntur animato vt subiecto, animæ verò vt principio, & causæ, ita etiam potētiæ; totum enim animatum dicitur potens operari propter animam tanquam causam, a qua potentiæ emanant.

Potentia est effectus per emanationē.

In 2 libr. de motu grauium & leuium.

Potentia non est causa media.

Argument. Aegidij.

Solutio.

Anima non est subiectum potētiarum, sed causa, & origo.

Contrariorum argumentorum solutio.
Cap. V.

F His ita constitutis, nitendum est ad argumenta contraria respondere. Ad primum Scoti sumptum ex Aristotele in 9 Metaphysicorum, dicere possumus Aristo[illegible] ibi nec uclinire s[illegible]lam potenti[illegible], quæ est qualitas, nec solam formam sine p[illegible] sed totum con[illegible]ctum, hoc est, for[illegible], seu agens potens, hoc e[illegible] pium mutandi aliud quatenu[illegible] a[illegible] D[illegible]cere etiam poss[illegible]mus, eam definitionem [illegible]petere potentiæ, & nomen illud, principium, ibi non significare causam agētem, sed ratio-

Ad primum Scoti.

ucm

nem agendi; sic enim potẽtia actiua est principium, id est, ratio principij.

Ad secundũ.

Ad secundũm negamus potentiam passiuam esse ipsammet materiæ substantiam, dicimus enim eam esse accidens manans à natura materię ad probationem autem respondemus non esse absurdum, si aliqua accidentia indeterminata, & potẽtialia in materia pręcedant formam, quũ ab his materia ad nullam certam naturam restringatur, vt alibi declarauimus; accidentia quidem terminata non debent formam præcedere, quum eam insequantur; at potentia passiua non est huiusmodi, sed est necessaria materiæ vt possit esse rerum principiũ, & recipere formas.

Alia solutio Thomæ.

Thomas autem in prædictis locis aliter hoc argumẽtum soluit, quum cõcedat potẽtiam passiuam esse ipsammet substantiam materiæ: sed nos aliàs hanc eius opinionem resecuimus: ideo standũ putamus solutioni, quam nunc attulimus.

Ad tertium.

Ad tertium respondet in memoratis locis Thomas negando similitudinem quantum attinet ad formas accidentales, propterea quod non ita se habet calor ad suam operationem, vt forma substãtialis ad suam; calor enim nõ est causa primaria, sed agit tanquam virtus formæ, quam insequitur; quare similis potius est potentiæ animæ, quàm animæ ipsi: itaq; de formis substantialibus negare videtur Thomas aliquam ipsarum agere sine potentia media, cui ego assentiendum puto; ac de accidẽtalibus formis eius sententiam non approbo; in eo nãque errauit, quod cõfessus est potentiam esse agens medium inter formam, & operationẽ; hoc enim si dicamus, innumeris vrgemur difficultatibus, vt antea dictum est. Ego igitur de omnibus formis naturalibus, tam substantialibus, quàm accidentalibus vniuersè negandum esse puto, quòd agant sine potentia media tanquam ratione agendi; quemadmodum vniuersè de omnibus asserimus, quòd agant sine potentia media tanquam causa media; ideò vt in præsentia admittamus dictionem illam, primò, in definitione naturæ significare immediatè, quod quidem fortasse verum non est, dicimus naturam producere motum in eodem corpore sine vlla causa media; neque per hoc stare quin naturam insequatur potentia motrix, per quam moueat non tanquam per causam mediam, sed tanquam per conditionem necessariam, si formam accidentalem actiuam consequitur sua potentia, quæ ab ea distincta est, vt calorem insequitur potentia actiua, quę est in secunda specie qualitatis, quũ calor sit in alia specie. sed cauendum est ne in sumẽdis formis accidentalibus actiuis erremus, nã grauitas & leuitas [illegible] non sunt actiuæ; & dum aduersarij ex h[illegible] argumentu sumunt, decipiuntur; nam formæ elementorum mouent elementa immediatè, grauitas autem & leuitas non sunt causæ mediæ, sed sunt propensiones ad pro-

Grauitas, & leuitas non sunt actiuæ.

A pria loca à formis emanantes, & potentię naturales, quas æquum est ponere in secunda specie qualitatis; quare grauitatem & leuitatem non insequuntur aliæ potentiæ: & id, quod dici solet, elementa moueri a grauitate, & à leuitate, sano modo intelligendum est, nempe ea moueri à suis formis per grauitatem, ac leuitatem, tanquam per potentias mouendi, non tanquam per causas medias.

Ad quartũ.

Ad quartum negamus animam esse aptam o-
B perari per seipsam sine ope alicuius extra essentiam ipsius, hoc enim manifestè falsum est, etiam reiectis potentiis; eget enim anima corporeis instrumentis, sine quibus operari non potest: sed vtcunque de aliis sese res habeat, sat est si in præsentia dicamus, quando inquiunt, secluso quocunque extra ipsam, si intelligant seclusis potentiis, eos falsum sumere, & petere principium; nos enim dicimus, nullum agens posse agere seclusa poren-
C tia actiua.

Ad quintũ.

Ad quintum dicimus, eos supponere potentias esse causas medias, quod quidem nos negamus: de solis enim mediis, & instrumentalibus causis verum est id, quod sumunt agens agere priùs in medium, quàm in extremum; at potentiæ non sunt causæ mediæ, neque instrumenta media, sed sunt aptitudines ab ipsa animæ essentia emanantes. Dicimus præterea ineptam, & incongruam in hoc argumento loquutionem esse;
D ab anima enim tum potentiæ emanant, tum operationes producuntur per potentias, nec tamen anima in potentias agere dicitur, neque in operationes.

Ad sextum.

Ad sextum dicimus, nullum agens materiale posse immediatè producere aliquid per transmutationem sine potentia media, at per emanationem potest aliquis effectus ab agente immediatè prouenire; sic igitur potentiæ emanant immediatè ab essentia animæ, non per alias potentias.

Ad septimũ.

E Ad septimum respondere alij debent, qui dicunt potẽtiam esse operationum causas proximas, at nobis, qui id negamus, argumentum non officit; non enim dicimus potentiam, prout est quiddam distinctum ab anima, producere operationem.

Ad octauum.

Ad octauum dicimus potentiam insequentem, & animæ, & formis naturalibus esse necessariam, ob earum imperfectionem; nam formæ à materia a[illegible]unctæ agunt per essentiam, ideò & poten-
F [illegible]a, & ipsamet [illegible]peratio in eis idem est, quod [illegible]entia; at formę materiales ob suam imperfectionem agunt per potentias ab essentia distinctas, [illegible]um non possint agere per essentiam [illegible] quando dicunt, ergo etiam formæ ign[illegible] es a[illegible] pe[illegible] p[illegible]tias medias hęc om[illegible] conce[illegible]

Ad nonũ.

Ad Ari[illegible] autem, qui [illegible] in libris de [illegible] potentias pro i[illegible] animæ [illegible] naturam animæ esse [illegible] natam, [illegible]ò Ari[illegible] omnibus potentiaru[illegible] quæ

nobis notiores sunt; quum præsertim ibi considerat animam vt principium operationum, sic enim conuenientissimè vocari potest nomine potentiæ ab ea emanantis: sic etiam in libris de Cœlo formas elementorum nominauit per grauitatem, & leuitatem, quia formæ non sunt nominatæ; ipse tamen grauitatem, & leuitatem, quas ibi dixerat esse formas elementorum, postea qualitates esse asserit in primo capite libri secundi de Partibus animalium. Ad hoc autem confirmandum B considero verba Aristotelis in context. nono libri secundi de Anima, quæ ipsi contra nos adduxerunt ibi namque non absolutè dicit, potentiam visiuam esse animam, sed hoc constituto, si oculus esset animal totum, quia videt potentiam visiuam non esse animam ipsam, sed esse accidens consequens animam, qua oculus informatur: at quia non per animam, sed per potentiam visiuam distinguitur oculus ab aliis membris, ideò dixit, si oculus esset animal totum, potentia visiua esset C anima eius; putauit igitur eam non esse animam, sed quid distinctum ab anima, quum reuera oculus non sit animal totum. Argumenta verò omnia, quæ pro Thomæ, & aliorum opinione adducta sunt, nil aliud probăt, quàm potentias esse re distinctas ab essentia animæ, & esse qualitates, quod nos quoque asserimus; at non probant esse causas medias: quare sunt à nobis omnia concedenda.

Ad omnia argumenta Thomæ.

De distinctione facultatum Animæ inter se duæ aliorum contrariæ opiniones. Cap. V.

HACTENVS ostendimus facultates animæ ab ipsa animæ substantia distingui vt accidentia a suo principio, considerandum restat quomodo ipsæ inter se distinguantur: illud quidem manifestum est, earum differen- E tiam ab actionum discrimine deriuari, ita vt quæ est ipsarum operationum differentia, eadem sit etiam facultatum, vt enim distinguitur visio à nutritione, ita & visiua facultas à nutritiua: quisquis igitur noscat proprios singularum operationum fines, & vtilitates, quarum gratia sunt à natura institutæ, is & operationum, & facultatum discrimen, quod à fine sumitur, optime intelliget, idque nos tanquam difficultate carens alus considerandum relinquimus: sed alia est vtrisque communis difficultas, quam nunc considerare decreuimus, de ipsarũ tam operationum, quàm facultatum principio, & origine; quoniam enim sunt qualitates ab ipsa animæ substantia manantes, sicut antea demonstrauimus, & plures sunt animæ tanquam plures formæ secundum essentiam distinctæ, quod quidem concedere omnes videntur minus erit illarum saltuatum inter se discrimen, quæ vnam & eandem animæ substantiam insequantur; il- A læ verò, quæ à diuersis animabus, tanquam à diuersis principiis prodeant, maiore inter se discrimine dissidebunt. Est igitur inprimis considerandum quæ sit animarum distinctio in viuentibus, hoc enim declarato cognoscemus, quęnam facultates vnam & eandem formam consequantur, & quæ diuersas. Duæ hac de re opiniones existunt, vna est Latinorum ferè omnium, altera plurium recentiorum, præcipuè verò Auerroistarum. Latini non concedunt in eodem viuente plures animas tanquam formas substantiales distinctas, sed solùm in diuersis viuentibus; in homine enim vnam tantùm esse dicunt animæ substantiam tanquam vnam formam, rationalem vocatam; in quolibet bruto vnam tantùm vocatam sensibilem; & in qualibet planta vnam vocatam vegetantem; & has inter se essentialiter differre tanquam formas diuersas: quum autem in eodem viuente vnam tantùm esse animam secundùm substantiam dicant, illam præditam esse aiunt omnibus facultatibus animarum ignobiliorum; vt in bruto non esse animam vegetantem, & sentientem vt duas distinctas formas, sed vnam tãtummodò pręditam omnibus facultatibus, & vegetantis animæ, & sentientis, sed à præstantiore facultate appellari sensibilem: sic in homine vnam tantummodò esse animam rationalem, quæ prædita est tum propriis facultatibus, tum il- D lis omnibus, quæ attribuuntur & vegetanti, & sentienti animæ, sed à nobilioribus suis facultatibus vocatur rationalis, seu mens, seu intellectus; ita vt eadem anima humana per facultatem rationalem intelligat, & sapiat, per sensibilem sentiat, per vegetantem nutriat, & augeat, & generet aliud simile. Secundùm hanc igitur opinionem omnes facultates animæ in homine insunt, & in eo vnam & eandem animæ substantiam insequuntur; prout verò in diuersis specie viuẽtibus considerantur, à diuersis animarum substantiis emanant: facultas enim sensibilis, & facultas nutritiua in bruto pendent ab eadem anima bruti, quę dicitur anima sensibilis; sed si ad differentiã specie viuentia referatur eadem facultas, insequitur diuersas animas tanquam diuersas formas, vt facultas nutritiua in bruto insequitur animam bruti, quæ dicitur anima sensibilis, in planta vero insequitur animã plantæ, quæ vocatur vegetans, & in homine animam humanam, quæ dicitur rationalis: ob id aliud esse dicunt animam sensibilem, aliud facultatem sensibilem, sic aliud animam nutritiuam, aliud facultatem nutritiuam; & sensibilem animam in solis brutis inesse, non in homine, esse tamen & in homine, & in brutis sensibilem facultatem; & nutritiuam animam in solis plantis inesse, non in animalibus, in omnibus tamen & plantis, & brutis animalibus, & homine inesse facultatem nutritiuam. Hæc dicẽtes illud meo quidem iudicio mirabile

Latinorum opinio de animarum multitudine.

bile pronunciate videntur, omnes facultates A in eodem viuente insequi vnam tantùm formam substãtialem, singulam verò facultatem in diuersis viuentibus diuersas etiam formas insequi; proinde maius hac ratione esse discri, men vnius facultatis in pluribus viuentibus q̃ plurium facultatum in eodem. Hæc igitur Latinorum sententia est. Plures autem Auerroistæ putârunt partẽ vegetantem, & sentientem, & intelligentem esse distinctas formas substantiales, etiam in eodem viuente, vt in B homine; sic in bruto duas esse formas, sensibilem, & vegetantem; ita vt eadem sit anima sensibilis in homine, & in brutis, & eadem vegetans in plantis, in brutis, & in homine: secundùm quam opinionẽ singula facultas animæ vnam & eandem animæ substãtiam semper insequitur, nunquam plures, vt facultas nutritiua solam animam vegetantem, siue in plantis, siue in brutis, siue in homine consideretur; adeò vt in quo viuente sint ipsæ par- C tes animæ, in eodem sint etiam facultates illarum partiũ propriæ, proinde in quo est potentia nutritiua, in eodem sit anima nutritiua distincta ab aliis partibus animæ, si quæ in eodem insint; & in quo est facultas sensibilis, in eodem sit etiã anima sensibilis. De hac igitur cõtrouersia nos secundùm principia philosophiæ Aristotel. disputaturi, & quæ eius sententia fuerit inuestigaturi, vtriusque opinionis argumẽta seorsum referemus, deinde D quid putemus sensisse Aristotel. exponemus.

Auerroistarum opinio.

Argumenta pro opinione Latinorum. Cap. VII.

LATINI, quum ad probandum non posse in eadem materia plures simul formas substantiales inesse, pluribus argumentis vti soleant, & horum aliqua iam in libro, quem de communi rerum generatione conscripsi- E mus, considerauimus; nunc ea tantùm, quæ peculiariter ad animam & eius partes attinẽtia adducunt, in medium afferemus. Primùm sic argumentantur: frustra fit per plura, quod æquè absolui potest per pauciora, at in bruto vna anima sensibilis sufficit ad omnes edendas operationes animæ vegetantis, ergo frustra in bruto ponitur anima vegetans distincta a sensibili: idem dicendum est in homine de parte vegetante, & de parte sensibi- F li, quæ ponantur distinctæ a rationali, frustra enim ponuntur, si vna rationalis sufficit ad earum omnium operationes edẽdas. Secundò si in bruto essent duæ illæ distinctæ formæ, vegetans, & sensibilis, & in homine tres, vegetans, sensibilis, & rationalis, duobus interitibus obnoxium esset brutũ, & homo tribus; diuersæ namque formæ distinctis interitibus destruuntur, siquidem vnius substantialis interitus vnius tantùm substantialis formæ destructione terminatur; priùs igitur interiret in bruto anima sensibilis, deinde vegetans; sic in homine priùs oporteret animam rationalem separari, deinde sensibilem, ac tandem vegetantem: ter igitur homo moreretur, & brutum bis, hoc tamen nemo asseret. Tertio si esset in homine anima vegetans re distincta à sensibili, & hæc re distincta a rationali, homo esset planta, & esset animal brutum; quoniam anima vegetans, vt ab aliis distincta, plantam constituit, & anima sensibilis, vt ab aliis distincta, constituit brutum. Quartò aliqui ita argumẽtantur: si anima vegetans esset in homine distincta ab aliis partibus animæ, non esset nisi communis, & eadem, quæ in plantis est; ergo operationes quoque essent communes; qualis enim est forma, tales sunt operationes: cõsequens tamen falsum est, quia non idem est nutritionis modus, quo alitur homo, & quo planta; sed modus nutritionis hominis est hominis proprius, & nutritio plantæ est propria plantæ; igitur etiam principium nutritionis humanæ est aliquid proprium hominis, proinde est anima rationalis, non alia communior; quare anima rationalis habet altricem facultatem, & alias omnes. Viuntur etiam maximè auctoritate Aristotelis in contextu 31. lib. 2. de Anima, vbi dicit vegetatiuum contineri in sensitiuo, vt triangulum in quadrangulo; at quadrangulum non habet actu triangulum, ita vt sint duæ distinctæ figuræ, sed vna tantùm est figura actu, quæ dicitur quadrangulum, & cõtinet triangulum virtute, non actu; sic igitur non est vegetatiuum actu in sensitiuo, esset autem actu, si esset forma distincta, sed solùm potestate, & virtute, quia sensitiuũ habet vim vegetatiuam, & aptum est omnibus vegetantis animæ muneribus fungi. His argumentis, & aliis, quæ missa facio, nituntur ostendere, non posse in eodem animato esse plures animas tanquam distinctas formas, sed vnam tãtùm fungentem muneribus aliarum.

1. argument. Latinorum.

2. argument.

3. argument.

4. argument.

5. argument.

Argumenta pro opinione Auerroistarum. Cap. IIX.

CONTRARIA verò Auerroistarum opinio, quàm ego Aristotel. fuisse arbitror, iis argumentis maximè comprobatur, quibus alias ostendimus animam, & formam mistionis in eodem viuente esse duas re distinctas formas: quum enim in illis res ita manifesta sit, vt eam negare vanum esse videatur, inde colligimus nihil esse absurdi, si plures quoq; in eodem simul existere formas asseramus; nam si rationi & rerum naturæ non repugnat duas esse re distinctas formas substãtiales in eadem materia, certè neque tres, neque decem, neq; centum simul esse repugnabit: sed multis causa erroris fuit similitudo partium animæ inter se, quæ multo maior est, quàm formæ mistionis, & animæ, harum enim

In lib. de communi rer. generat. cap. 8.

tanta est dissimilitudo, vt negari non possit videatur eas esse duas distinctas formas, sicut eo in loco demonstrauimus: sed animarum inter se maior est similitudo, vt in earum communi definitione manifestum est: omnis enim anima est actus corporis naturalis heterogenei, & variis instrumentis prædìti: idcircò multi, quum animæ & formæ mistionis distinctionē confessi sint, eam tamē in partibus animæ negauerunt.

1. argument. Sed his aliquam poterat fidem facere de distinctione animarū inter se illa cōtinua, quam in nobis experimur, pugna sensus cum ratione; quod enim sensus appetit, ab eo ratio frequenter abhorret; & quod ratio vult, id persæpe sensus fugit vt molestum; ita vt eadem res molesta sensui, & iucunda rationi sit, vel sensui iucunda, & molesta rationi; alia igitur est animæ substantia, qua sentimus, & alia, qua intelligimus, & volumus: hoc argumento vtitur Galenus in lib. 5. de Hippocratis & Platonis decretis, ad probandum diuersas esse animæ partes, rationalē & concupiscibilem, & irascibilem; & integrū ex Platone sumit in lib. 4. de Republ. putatq; esse efficacissimum.

Responsio aliorum. Si quis autem dicat hoc indicare solum facultatum discrimen, non animarum, propterea quòd hæ inuicem pugnantes facultates eandem animam insequuntur:

Confutatio responsionis. hoc certè absurdissimum est, quia non possunt ab eadem animæ substantia prodire duæ cōtrariæ, & inter se pugnantes facultates, quarum vna alteri resistere, & ei impedimento esse, & præualere contendat: neque est quòd aliquis nobis obiiciat facultatem motricem, quæ est apta mouere ad contraria loca, quia hæc est quidem facultas libera, at dum ad hūc locum mouet, non mouet ad contrarium; sed sensus & ratio simul eodem tempore mouēt ad cōtraria, & pugnant inuicem tanquam duæ distinctæ facultates; quare non recta est comparatio: nam facultas motrix vna tantùm est, quæ contraria respicit sine aliqua pugna cum seipsa; at appetitus sensibilis, & voluntas sunt duæ distinctę facultates, vt ipsimet aduersarii concedunt, eęq; inter se pugnantes; quare nō possunt ab vna & eadē animæ substantia deriuari, sed necessariò à pluribus, ac diuersis animæ partibus prodeunt: quod ne aduersariis absurdum, ac rationi repugnās videretur satis illis erat considerare discrimen manifestissimum formæ mistionis, & animæ in eodem viuēte; quia, vt modò dicebamus, si duas distinctas formas tolerat natura simul in eadē materia, potest eadem ratione & tres, & quatuor, & plures tolerare.

2. argument. Sed ad maiorem huius sententiæ cōprobationem libet nunc alia quædam argumenta ad animam attinentia considerare præter illa, quæ alias ad probandum formæ mistionis, & animæ distinctionē adduximus: qui autem plura videre cupit, is legat quæstionem Ioannis Gandauensis 8. lib. 7. Physic. vbi fusissima disputatione hanc sen-

A tentiam tuetur. Primùm quidem ad hāc sententiam sequēdam illud me maximè mouit, quòd forma simplex est essentia, & dat vnum tantùm esse, nō plura, quæ igitur dat esse hominem, eadem non potest dare esse animal; igitur si homo per animā rationalem est homo, non potest per eandem esse animal, & esse viuens, sed per rationalem est homo, per sensibilem est animal, & per vegetantem est viuens: hoc significauit Aristoteles, dum fre-

B quenter formam appellauit essentiam, & τὸ τί ἦν εἶναι, id quod nostri quod quid est, seu quidditatem vocare consueuerunt; aliud namq; est quid est animal, aliud est quid est homo: absurda igitur est aduersariorum sententia, qui dicunt eandem formam esse simul in eodem has omnes quidditates, & tribuere simul plura esse, & eādem rem simul in specie, & in genere collocare.

3. argument. Incidunt autem in aliud quoque absurdum non minùs graue: sicut enim

C dicunt, plura esse ab vna & eadem forma tribui, ita etiam dicūt vnum & idem esse tribui simul à pluribus diuersis formis; nam secundùm eos tam forma propria hominis, quàm forma propria equi, & forma propria leonis dat esse animal: hoc autem tum ipsum per se cuilibet consideranti absurdum est manifestum, tum etiam hoc argumēto reprobari potest: quia si vnum, & idem esse prouenit simul à plurib. formis, ergo à singulis prouenit per

D accidens, vt animalitas per accidens à forma hominis, per accidens à forma equi, & à qualibet alia: illa enim est alicuius causa per accidēs, sine qua illud esse potest; atqui animalitas existere potest, & existit actu sine forma humana; ergo ab ea prouenit per accidens, & eadem ratione à qualibet alia per accidens, idque à nullo ritè philosophante negari potest. Ex hoc autem possumus tale argumentum colligere: omne quod est per accidens,

E est reducendum ad aliquod per se, vt ait Arist. in 2 Physic. context. 66. 67. ergo necesse est aliam esse formam ab omnibus specierum formis distinctam, quę per se tribuat esse animal, eamq; vnam & eandem esse in omnibus animalibus, proinde communem formā generis distinctā esse a formis specierum:

4 argument. quod eo quoque argumento confirmatur, quòd sic seruatur vniuocatio generis, quæ secundùm illorum sententiam seruari non potest; illa e-

F nim vere conueniunt in vniuoco, quibus vna aliqua natura communis, qua participēt, respondet, atqui secundùm eos homo, & bruta non participant aliqua eadem communi natura, qua sint animalia, siquidē homo est animal per animam rationalem, equus verò est animal per propriam equi formam, ergo animal non est eis genus vniuocum; at si omnibus animalibus vnam & eādem inesse animæ sensibilis naturam fateamur, animalis vniuocationem optimè seruamus: sic etiam per vegetantis animæ participationem dicimus

mus in viuente tanquam communi genere conuenire animalia omnia, & stirpes, ideoq; viuens esse illis omnib. genus vniuocum. Ad hæc omnia solent aduersarij respondere, cōfugiendo ad diuersos eiusdem animę gradus, ideò hos diligenter considerare oportet; ego enim, vt liberè dicam, quum ex eorum scriptis nunquam potuerim intelligere quid sint isti gradus, non potui non suspicari eos quoque, licèt ad hos gradus confugiant, id tamē, quòd dicunt, non satis intelligere. Vt igitur hac in re veritatem cognoscamus, sumamus exempli gratia animam humanam: hanc illi dicunt vnam tantùm esse, & vocari rationalem, & dare homini tum esse hominem, tum esse animal, tum esse viuens, non tamen per eundem gradum, sed per gradum vegetabilē dare esse viuens, per gradum sensibilem dare esse animal, & per gradum rationalem dare esse hominem; & quamuis ea sit forma vna, & diuersa à forma equi, eam tamen in eo cum illa conuenire inquiunt, quòd continet gradum sensibilem, sicut illa; licèt igitur in nulla vna communi forma conueniant homo, & equus, conueniunt tamen in eiusdem gradus sensibilis participatione: sic animalia, & plātæ nullam habent communem animam, conueniunt tamen in participatione eiusdem gradus vegetabilis, quem continent omnes tum animalium, tum stirpium formæ, & hac ratione seruatur horum generum vniuocatio. Ego verò ex iis intelligere cuperem, quidnam sint isti gradus; quatenus enim distincti sunt, necesse est vt vel substantiæ sint, vel accidentia: nam si dicerent neutrum horum esse, dicerēt esse nihil, proinde & id, quod de his gradibus dicunt, nihil esset, nulla enim ab iis distinctio, nulla vniuocatio prouenire posset: accidentia autem dici nō possunt, quia id, quod substantiam constituit, non potest esse accidens: restat igitur vt sint substantiæ, & vt sint plures distinctæ formæ, non possunt enim esse aliæ substantię, quàm formæ; si autem sunt formę, iam illi incidunt in sententiam nostram, vt cuilibet eam consideranti manifestum est: ideò mirū profectò est, quomodo aduersarij multas simul in eadem materia formas concedere vereantur, nec tamen vereantur dicere formam distinctam in varios substantiales gradus, quod quidem vel absurdum est, vel est idem à quo ipsimet abhorrēt: cur autem abhorreant non video: etenim si formæ essent corpora, vtique vereri deberemus ne plures simul in eodem existere ponētes diceremus corpus à corpore penetrari; sed quum secundùm se incorporeæ, ac simplices sint, neque aliud [illegible] apud Aristotelem forma, quàm essentia, & quidditas rei, non video quid absurdi dicamus, dum ponimus plures subordinatas quidditates in eadem re, quum pateat eūdem hominem esse & animal, & viuens, & hominem, quæ plures essentiæ colligatæ sunt ea ratione, quatenus vna ad aliā refertur vt potestas ad actum, nam ex potestate & actu vnū fit: dum igitur naturam, & conditionem formæ diligenter cōsideramus, cognoscemus nil aliud esse illos ab his positos grad⁹, quàm formas; idq; Thomas veritate coactus aliquando confessus est, vt postea ostendemus. Præterea aliud absurdum eorum opinionem consequitur: dicunt enim rationalem, & sensibilem, & vegetabilem in homine non tres formas esse, sed tres facultates vnius & eiusdem formę, at tamen harum singula apud Arist. plures habet facultates: vegetātis enim facultates sunt nutritiua, accretiua, & generatiua; & sentientis visiua, auditiua, & aliæ plures; sic rationalis facultates sunt intellectus, & voluntas; igitur facultas habet aliam facultatem, & facultatem facultates insequuntur; hoc autem dicere vanum est: soli namq; substantiæ animæ attribuēdum est vt habeat varias operandi facultates, quum nil aliud sit facultas, quàm potentia, seu aptitudo animę ad operādum: dicendum igitur est vegetantem, sensibilem, & rationalem in homine tres partes animę esse, & tres formas, & earum singulam variis præditam esse facultatibus, & hāc sententiam significauit Aristoteles in 1. cap. libri de Vita & morte, quando dixit [*necesse est vnam & eandem esse animæ particulam in animali, qua et animal est, & viuit, ipso autem esse plures ac diuersas*] nam esse ibi non potest significare, nisi essentiam, quare putauit eas essentialiter esse distinctas, licèt ex cōnexu potestatis, & actus vna ex eis anima fiat; nam statim rationē subiungens inquit [*quia non idem est esse animal, & esse viuens*] significat ergo distinctas essentias, quæ distinctas formas denotant: in 2. etiam cap. eiusdem libri ait [*necesse est in corde esse principium & sensitiuæ, & nutritiuæ animæ*] vtranq; enim vocat animam in animali, quare vult duas esse animas, non vnam, quæ & nutritiua, & sensitiua dicatur. Sed clarissimè significauit hanc sententiam Aristotel. in 2. lib. de Ortu animal. cap. 3. quando dixit, conceptum in vtero priùs habere animam vegetantem, postea recipere sensibilem, qua est animal, ac demum rationalem, qua est homo; sic enim asseruit has esse diuersas animæ partes; neque ad id confugere aliquis potest, vt dicat Aristotelem ibi ordinem naturæ considerare, non ordinem temporis, nam Aristoteles manifestissimè de tempore loquitur, & inquit, nō simul fieri animal, & hominem, nec simul animal, & equum: ideò plures ex aduersariis hoc videntes, & negare non audentes, dixerunt Aristotelem ibi non de ipsa animæ substantia loqui, sed de operationibus, & harum tantùmodo ordinē significare: anima namq; humana momento temporis aduenit, nō tamē simul est apta edere omnes operationes, sed priùs edit illas, quæ ad [illegible] pertinent, deinde illas, quæ ad sensibilem,

Responsio Latinorum.

Confutatio.

5. argumentū

Autoritates Aristotelis lib. de Vita & morte.

In 3. de Generat. animal.

Interpretatio aduersariorum.

Confutatio. tandem illas, quæ ad rationalem. Sed hæc interpretatio à verbis Aristotel. alienissima est; ibi namque non de operationibus, sed de ipsa substantia animæ loquitur: & adeò manifestum est quæstiones ibi ab Aristotele proponi de substantia animæ, nō de operationibus, vt id negare pertinacis admodum hominis esse videatur: clara etiam sunt verba illa [*non simul animal fit, & homo, nec simul animal & equus*] forma enim est, quæ dat esse, & rem cōstituit, nec fit homo, vel animal ab operatione, sed a forma. *Dubium.* De hoc igitur non est vllo pacto dubitandum, sed alia potiùs difficultas ex ea Aristotelis sententia oriri videtur: quia si priùs aduenit anima vegetans, deinde anima sensibilis, ac tandem rationalis, forma igitur generis existit sine vlla forma specifica, & datur genus extra omnes species suas; siquidem erit ibi viuens, quod nec est planta, nec animal; deinde erit ibi animal, quod non est aliqua species animalis; hoc tamen falsum videtur, & communi omnium opinioni, & rationi repugnantissimū. Sed quisquis rem ipsam, & ibi verba Aristotelis bene consideret, facilè hoc dubium soluet. *Solutio prior.* Videtur dici posse conceptum priùs viuere anima matris, quàm propriam recipiat animam, proinde viuere tanquam membrum quoddam illius fœminæ, non tanquam aliud indiuiduum illius speciei; omnes igitur partes animæ habet vt sibi communicatas à fœmina vtero gerente, ideoque conceptus humanus semper est homo, priùs quidem est homo vt hominis pars, deinde verò vt homo integer: sed hæc tamē solutio non habet locum in illis animalibus, quæ pariunt ouum; animal enim quod ex ouo generatur, si priùs animam vegetātem recipiat, vt Aristoteles omnino necessarium esse dicit, non potest esse animal per animam animalis incubantis, quum sit separatum: *Altera solutio.* ideo secundò dicere possumus, conceptum in vtero esse speciem specialissimam, non quidem perfectam, sed imperfectam, & (vt aiunt) in fieri, non in facto esse, conceptus enim humanus, quando accepit animam vegetātem, vel sentientem: est homo in fieri, & in via; & ita negandum est consequens, non enim sequitur dari animal, quod non sit aliqua species animalis; forma autem generis ibi existēs absq; forma speciei restringitur saltem ab accidētibus, & à dispositionibus conferentibus ad formam speciei, ab his enim fit illa species potestate proxima, quum ex eo conceptu nō possit aliud animal fieri, q̃ homo: *Forma generis quomodo existat sine forma speciei.* illud igitur, quod dici solet, formam generis non posse existere sine forma speciei, intelligēdum est de re perfecta, & quę tam sit in facto esse, nō de re imperfecta, quæ adhuc sit in fieri, & in via, licet tunc quoque dicatur modo aliquo restricta ad aliquā speciem, nempe ab accidentibus, & dispositionibus, vt dictum est. Sed aduersus ea, quæ de illis gradibus diximus, fortasse obiicere nobis quispiam posset illud, quod nos aliàs de formis elementorum tutati sumus, eas habere varios gradus, ratione quorum intēdi ac remitti possunt: si enim forma elementi, quæ simplex est, plures habet distinctos gradus, cur anima, quæ non ita est simplex, plures habere gradus nō potest? nos autem ad hoc dicimus, *Solutio.* non eandem esse rationem: nam forma elementi simplex est, neq; habet actu plures gradus, quibus plura simul constituat, & det plura esse; dum enim constituit aquam, nullam aliam rem constituit; remissa tamen potest, & ita remissa constituit vnum aliquod mistum tantummodò, vt aurum, & desinit aquā constituere: at secūdùm illos anima hominis habet simul actu plures distinctos gradus, quibus simul diuersa constituit, quum simul det esse viuens, & esse animal, & esse hominem; quò fit, vt per eandem formam & differat homo à brutis, & cōueniat cum eis: nam ratione gradus rationalis est differētia, qua distinguitur homo à brutis, ratione autem gradus sensibilis eadem est natura cōmunis, in qua conueniunt homo & bruta; quæ est manifesta repugnantia in natura, imò de forma, quæ apud Aristotel. simplex essentia est, id ne imaginabile quidem esse videtur: nos igitur non talem elementi formam esse statuimus; formam enim aquæ non dicimus & aquam, & aurum eodem tempore constituere, & simul aquam ab aliis corporibus distinguere, & esse rationem conuenientiæ inter illa eadem. Adde quòd formæ elementorum remittuntur per gradus, non quatenus sunt formæ cōstitutrices, sed quatenus sunt materia, id est, quatenus sunt conditiones materiæ mistorum, quod significauit Aristoteles in contex. 10. 8. Metaphysic. aliàs à nobis declarato; *In lib. de Mistione.* aduersarij autē tribuūt animæ gradus vt fungēti officio formæ, & vt rem in specie constituenti: quod Aristoteli aduersatur, qui in prædicto loco inquit formam, quatenus est forma, esse indiuisibilem: patet igitur longè diuersam esse graduū rationem in anima, & in forma elementi: quod si ita attribuant animæ gradus, vt nos formis elementorum, dicunt animam intendi, ac remitti posse, ita vt anima rationalis per remissionem fiat anima sensibilis, & hæc per intensionem, & additionem gradus fiat rationalis, quod quidem ridiculum est. Hanc, quam hactenus demonstrauimus, fuisse Auerrois sententiam nō est dubitandum: *Auerroes.* nam sæpe Auerroes dicit omnes partes definitionis esse formas, & genus esse formam vniuersalem, differentiam verò esse formam particularem: dicit etiam genus esse compositum, & ex materia & forma constare: quare putauit aliam esse formam, qua constituitur genus, & aliam esse, qua constituitur species: legere autem de hoc Auerroem possumus in comment. 28. lib. 2. Phyfic. & in 17. primi Metaphys. & in 11. tertij, & in 43. septimi, & in 6. & vltimo octaui, & in

Epitome

Epitome Metaphysica, tract. 2. cap. 13. nobis enim in præsentia in considerandis omnibus Auerrois verbis non est immorandum. Id solum apud Auerroem est notandum, in comment. 42. lib. 7. Metaphys. Auerroem dicere genus non esse actu in specie, sed potestate, sic etiam differentias remotiores potestate esse in specie, non actu; solam autem vltimam esse actu: hoc enim Auerrois dictum si crassa Minerua intelligamus, in errorē labi possumus: quia si in homine non esset actu natura animalis, homo nō esset actu animal: quum igitur homo sit actu animal, inest actu natura generis in specie; proinde dictum Auerrois est sano modo intelligendum: quoniā enim sola vltima differentia tenet locum actus, cæteræ verò communiores, quæ constituūt superiora genera, locum habent potestatis quatenus restringuntur, ac determinantur ab vltima, eatenus dicuntur inesse potestate; sic enim etiam materia in composito inest potestate, quia est sub forma, & ab ea perficitur, & ad determinatam naturam contrahitur; vltima verò differentia non ampliùs ab alio perficitur, sed perficit alia, ideò absolutè fungitur officio actus absq; potestate, præterquam respectu operationis; sed nos de primo tantùm actu, non de secundo in præsentia loquimur: per hoc tamen non stat, quin materia in composito insit actu, & differētiæ ac formæ communiores insint actu in specie; proinde & natura generis, quæ à propria eius forma constituitur. Hanc igitur fuisse Auerrois sententiam non est dubitandum; sed Auerrois verba, quæ in pluribus locis leguntur, diligentissimè perpenduntur à Io. Gandauense in prædicta sua quæstione, quæ omnia apud eum legenda, & consideranda relinquo. Galenus quoq. huius sententiæ fuit, in 5. enim & in 6. lib. de Hippocratis & Platonis decretis, licet attribuat Aristoteli, vt dixerit esse facultates tantùm eiusdem animæ, ipse tamen asserit esse partes animæ specie distinctas, non tantùm facultates, idque proponit probandum in sequentibus libris, vt apud eum videre est quòd autem in iudicanda Aristotelis sententia deceptus sit Galenus, ex eo patet, quòd Aristoteles in eo tantùm Platonem carpit, quod eas loco separauerit, non in eo quod specie distinctas esse asseruerit.

Quomodo genus non sit actu in specie.

Galenus.

Veræ sententiæ conclusio, & contrariorum argumentorum solutio.

Cap. IX.

Hæc igitur omnia considerant [illegible] ex maiori [illegible] [illegible] in [illegible] entiam, ad quam [illegible] eadem fundamenta statuimus, quæ alias in lib. de Communi [illegible] rum generatione recitimus declarauimus: proinde hic repetenda non [illegible] id solùm notare volo, Aristotelem in libris de Anima so- litum esse totam animarum collectionem in eodem viuente appellare animam totam, illarum autem singulam appellare partem animæ: quum enim ex potestate & actu vnum fiat, ex materia & forma fit vnum, & ex materia & pluribus formis fit vnū; & plures quoque formæ ita subordinatæ, & inter se colligatæ eo nexu actus & potestatis dicuntur esse quodammodo forma vna, quæ plures habet substantiales partes, quas illi gradus vocabāt, dum formas appellare verebatur: huic igitur toti animæ omnes operationes attribuuntur ratione diuersarum partium: ideò Aristoteles in primis verbis 3. lib. de Anima hoc respiciēs dixit [*de parte autem animæ, qua & cognoscit anima, & sapit*] totam enim animam vocat omnium animæ partium collectionem in homine, quæ per partem vegetātem dicitur nutrire, & augere & generare sibi simile, per sensibilem verò sentire, & per rationalem contemplari, & sapere: in alijs quoque locis hunc eundem loquendi modum annotare possemus, sed cum vnum tetigisse satis sit, quia per illum alij omnes facilè animaduerti atque intelligi poterunt. Alia quoque hac in re sunt animaduersione digna, quæ mox in soluendis contrarijs argumentis considerabuntur. Ad horum igitur solutionem venientes ad primum nunquam minorem, qua dicebatur, in bruto animam sensibilem absque vegetante sufficere ad edendas omnes operationes animæ vegetantis: dicimus enim nullam formam posse operationes edere ad aliam formam pertinentes, proinde necessariam esse in bruto animam vegetantem à sensibili distinctam, sic in homine vegetantem, & sensibilem distinctas à rationali. Ad secundum negamus consequentiam: ratio autem negationis est, quoniam, vt ex Aristotele colligimus in libro de Vita & morte, cuiuslibet viuentis mors est præcipuè, & immediatè destructio animæ vegetantis, absque hac autem animæ parte non possunt reliquæ partes, sensibilis, & rationalis, in corpore remanere; ideò ex illius interitu aliæ quoque per necessariam consecutionem simul intereunt, vel à corpore separantur; vnus igitur est viuentis interitus, & vna mors, non plures: neque ob id fit, vt vna & eadem sit anima, qua est homo, & animal, & viuens: quòd enim non sit vna, sumitur argumentum à generatione, quum non simul o[illegible] [illegible]ant, sed priùs anima vegetans, deinde [illegible] postmodū verò rationalis, [illegible] sententia in 2. lib. de Ortu [illegible] [illegible] declarata [illegible] itaq; a [illegible]tione [illegible] pro nobis argu- [illegible] valida [illegible] tu aute [illegible] enim p[illegible] [illegible] o[illegible] [illegible] animæ partibus eode[illegible] [illegible] verò argu[illegible] [illegible]

Quid sit anima tota, quid pars animæ.

Ad primum.

Ad secundum.

& Philosophis indignum: quia si anima vegetans constitueret plantam, & sensibilis brutū, vtique si homo has vt distinctas formas haberet, esset planta, & esset brutū, sed anima vegetans recepta non plantam cōstituit, sed viuens, quod est commune genus animalis, & plantæ: & anima sensibilis non brutum constituit, sed animal genus cōmune bruti & hominis; nil ergo aliud eo argumento ostenditur, nisi quod si in homine sint hæ tres distinctæ formæ, homo est simul viuens, & animal & homo, hoc autem quis negare potest? ex his colligo necessarium esse, vt quot sunt formæ in homine, tot sint etiā in quolibet bruto: sicut enim in homine est anima vegetans, qua est viuens, & anima sensibilis, qua est animal, & rationalis, qua est homo; ita in equo necesse est præter vegetantem, qua est viuens, & sensibilem, qua est animal, esse etiam propriam formam; si enim solam sensibilem haberet, non differret specie equus à formica, sed solis accidentibus. hoc significauit Aristoteles in 2. libro de Ortu animalium, capite 3. quando dixit, non simul fieri animal, & equum; sic enim asseruit per aliam formam esse animal, & per aliam esse equū: sic in qualibet planta necesse est præter animam vegetalé, in cuius participatione omnes plantæ, & omnia animalia conueniunt, esse etiam propriam formam, qua distinguitur specie ab aliis plantis; nam si per solam animam vegetātem omnes plantæ constituerentur, non differrent specie lactuca, & quercus; sed hæ vltimæ differentiæ sunt nobis incognitæ, eas tamen dari fatendum est, easq; esse vocandas animas: omnem enim formam nobiliorem anima animā esse necessarium est; nobilior autē est forma speciei, quàm forma generis; ergo si anima sensibilis, quæ est forma generis, est anima, propria quoque equi forma, quæ est nobis incognita, est anima: neq; absurdum est plurimas animarum species constituere, siquidem aduersarij quoque id fateri coguntur; quum enim dicant, aliam esse equi animam, aliam asini & aliam cuiusque speciei animalis, tot animas ponūt, secundùm essentiam distinctas, quot animalium, ac stirpium species sunt: nisi dicant eiusdem esse speciei canem & equum & omnia bruta; quod si dicant [illegible] tandum non est. Sunt autem [illegible] deratione digna verba Thomæ in p[illegible] to Summæ, quæst. 50 artic. 4. ad p[illegible] inquit animalia bruta differre [illegible] uersos gradus animæ sen[illegible] lo p[illegible] ad secundum [illegible] prout ex eiusdem for[illegible] missione prouen[illegible] sed [illegible] id, q[illegible] opi[illegible] gé[illegible] esse di[illegible] & vn[illegible] iorem,

cuiusmodi esse etiam numeros aliās cum Aristotele diximus: quare necesse est vt dicat animam sensibilem esse naturam communem & generalem; varios autem eius gradus esse diuersas formas specificas, à quibus coarctatur, quæ est nostra sententia. Illud tamen est animaduertendum, duplices esse operationes formæ specificæ: etenim tum proprias ipsa edit operationes, quas non edit forma generalis, vt propria hominis forma habet proprias operationes, contemplari, & sapere distinctas penitus ab operationibus animæ sensibilis; tum etiam coarctat, & restringit operationes formæ generalis, & illius speciei proprias reddit; anima enim rationalis in homine vt vegetantem, & sensibilem coarctat, & eas reddit humanas; ita & eius operationes restringit, & facit hominem modo humano sentire, & modo humano moueri, & modo humano nutriri, & augeri, & generare hominem, non equum, neque animal commune, neque viuens commune; ita vt nutritio in homine tum à parte vegetante, tum à rationali prouenire dicatur; nam ipsa per se nutritio à vegetante prouenit, modus autem, & coarctatio, qua fit nutritio humana, additur à rationali: quòd si per rationalem animam intelligamus humanam animā totam ita appellatā à parte nobiliore, illi attribuuntur omnes operationes ratione diuersarum partium, vt nutritio ratione partis vegetātis. In illis igitur, quas ignoramus, vltimis formis brutorū, & stirpium, hoc secundum munus inspicimus; nempe coarctationem operationum formarū generalium, sed propriarum operationes distinctas ab operationibus formæ generis non cognoscimus, has enim si notas haberemus, ex iis in formarum notitiam duci possemus. vel dicendum est, nullam esse earum propriam operationem, nisi coarctationem operationum formæ generalis; hoc enim fortasse sufficit, ordine nobis incognitæ formæ dici possint otiosæ, & operationibus carentes; siquidem omnes operationes tribuuntur formæ specificæ, [illegible] omnes comp[illegible] ctitur, atque re[illegible] h[illegible] sumitur etiam quarti argumenti [illegible] quemadmodum enim non datur viuens [illegible] n[illegible] ue sit planta [illegible] animal [illegible] ita neque [illegible] nutri[illegible] plantæ [illegible] ue ani[illegible] e est [illegible] ra[illegible] opera[illegible] atque om[illegible] anæ, quòd [illegible] dicatur [illegible] al ra ction m, [illegible] abstractam [illegible] d[illegible] est illa eade[illegible], quæ [illegible]

Quot sunt formæ in homine, tot etiam in brutis sunt.

Quælibet planta duas animas habet.

Nota confessionem Thomæ.

Formæ specificæ duplex operatio.

Nutritio in homine tū ab anima vegetante fit, tum à rationali.

Ad quartū.

inest; etenim non est in rebus vniuersale, nisi per mentalem abstractionem, quod significauit Auerroes in commentario octauo primi libri de Anima, quando dixit, intellectum esse qui facit vniuersitatem in rebus. Postremo loco adduxère aduersarij verba illa Aristotelis in contex. 31. secundi libri de Anima; vegetatiuum inest in sensitiuo potestate, sicut triangulum in quadrangulo: sed si hæc bene perpendamus, cognoscemus ea retragari potiùs illorum sententiæ quàm suffragari; considerandum enim est quid ibi significent ea nomina, vegetatiuum, & sensitiuum, an animas, & formas substantiales, an facultates animæ; ostendo enim neutrum sensum iis verbis accommodari iuxta eorum opinionem: formas quidem significare nõ possunt, quia secundùm eos anima sensibilis est vna simplex forma, in qua nullo modo inest ipsa substantia animæ vegetantis: sed neq; facultates, quoniam secundùm eos anima sensibilis habet actu omnes facultates, quas habet; vt enim habet actu facultatem sensibilem, ita & nutritiuam & generatiuam habet actu; attamen Aristoteles denotat esse actu sensitiuũ, in quo sit potestate vegetatiuum; reliquũ est, vt dicant nomen potestatis ibi non respicere actum primum, nempe vel formam, vel facultatem, sed operationem, & actum secundum, ita vt nil aliud significet, quàm vim, & potestatem edendi operationes attinentes ad vegetantem; & verborum sensus sit hic, in sensitiuo inest potestate vegetatiuum, id est, anima sensitiua habet potestatem edendi omnes operationes animæ vegetantis. Sed hoc quoque ab Aristotele alienum est, quia comparatio cum figuris conueniens non esset, oporteret enim ita cõpetere quadrangulo proprietates trianguli, vt animæ sensibili inest vis edendi operationes animæ vegetantis; id tamen dicere non possumus, quia quadrangulo non competunt proprietates trianguli. Itaque secundùm illorum opinionem manifestum est, nullum esse eorum verborum conuenientem sensum, si illa bene perpẽdamus, nec sola eorum superficie velimus esse contenti. At iuxta sententiam nostram facilis est illorum verborum interpretatio nam Aristoteles ibi non de facultatibus loquitur, sed de ipsa substantia illarum [illegible] animę, quum [illegible]s in contextu præcedente vocasset an[illegible], & [illegible]et non conuenire [illegible] aliqua vna communi natura vniuoca. idcirco recta [illegible]st earum comparatio cum fi[illegible], hæ [illegible]q distinctæ su[illegible]e, [illegible] h[illegible] ter se & [illegible] co[illegible]ctu potestate in [illegible]quente, [illegible] tr[illegible]gu[illegible]o quomodo au[illegible] contineatur potestate, possumus in numeris considerare, in quibus id manifestius est [illegible]m ternarius est pars quaternarij & in [illegible] est vt p[illegible]et neq; pe[illegible]itat, q[illegible]n qua[illegible]u[illegible] t vnus numerus, [illegible]tẽ[illegible]uin enim est

A illa distinctione vulgata, materialiter, & formaliter; ternarius enim in quaternario inest materialiter solùm, at non formaliter, siquidem est pars quaternarij, pars autem est materia, formaliter verò non est ibi ternarius, quoniam vna tantùm est ibi formalitas, qua vnus numerus fit, qui dicitur quaternarius; quoniã igitur res a forma constituitur, & vna tantum ibi est formalitas, vna etiam est species numeri, non plures, nec ibi est ternarius B vt species numeri, sed solùm vt pars quaternarij: sic de figuris dicendum est. quadrangulum est vna figura, non plures, quia licèt insit in eo triangulum, inest tamen solùm vt pars, & materialiter, sed non formaliter, & vt alia species figuræ; ducto enim diametro diuiditur quadrãgulum in duo triangula, quæ illius partes sunt: non igitur proprietates trianguli in quadrangulo insunt, sed ipsamet (vt ita dicam) eius substantia in quadrangulo est, quo- C niam area trianguli est pars totius areæ quadranguli: ratio igitur clara est cur dicatur triangulum in quadrangulo esse potestate, inest enim vt p[illegible], & vt materia; materia autem in composito inest potestate; quia substat formę tanquam potestas actui, à quo perficitur, ac determinatur; quare inest quidem triangulum in quadrangulo, sed determinatur a formalitate quadranguli, tanquam materia à forma: hac ratione antea dicebamus, genus & D differentias remotiores in specie inesse potestate, quatenus tenent locum materiæ, sola verò vltima differentia dicitur actu inesse, quia fungitur officio actus, & formæ, & perficit, & contrahit cætera omnia ad determinatam naturam, sicut optimè declarat Auerroes in comment 23. lib. 7. Metaphysic. & in Epitome Metaphysica, tract. 1. in cap de Potentia & actu. Quoniam igitur Aristoteles animam totam solet nominare ab vltima par- E te, quæ continet alias tanquam forma materiam, & actus potestatem, ideò vbi duæ partes animæ inesse considerantur, vegetans, & sensibilis, totam vocat sensibilem, a qua dicit vegetantem contineri potestate, vbi verò & hæ, & rationalis, totam vocat rationalem, & hanc dicit continere alias potestate: quamuis enim sint plures substantiales formę, tamen sola vltima dat nomen toti animæ, & dicitur alias co[illegible]nere po[illegible]estate quia illæ respectu eius F [illegible] officio [illegible] ipsa verò formæ. [illegible] igitur [illegible] o[illegible]umit Aristoteles sen[illegible]u[illegible] co[illegible], quo reue a existit, non exist[illegible] au[illegible] a v[illegible]getante [illegible] sumit [illegible] quæ vo[illegible] [illegible]tes[illegible] etiam [illegible]getan[illegible] potes[illegible], [illegible]est ta[illegible]e [illegible], [illegible]em o[illegible] [illegible]e an[illegible]c[illegible] e in a[illegible]bil[illegible], q[illegible]u[illegible] Au[illegible] antea declara[illegible] solam [illegible] esse actu i[illegible]sito [illegible]

& esse totum, reliqua verò omnia esse potestate, & esse partes: hæc est illius loci vera intelligentia, neque alium sensum illa verba recipiunt; sic autem intellecta fauent nostræ opinioni, vt considerantibus manifestum est.

De facultatibus Animæ vegetantis.

Cap. X.

Satis demonstratum est (vt arbitror) tres esse distinctas animæ partes, etiam in eodem viuente, vegetantem, sensibilem, & rationalem; idque rationi omnino consentaneum est, vt quod est earum discrimen secundùm proprias naturas, id perpetuum, ac semper idem sit, siue illæ in diuersis viuentibus, siue in eodem considerentur. Quoniam igitur ab harum singula propriæ facultates emanant, considerandum breuiter est, quasnam, & quot singula facultates habeat, vt harum omnium numerum, & differētiam quantum C præsens occasio postulat, cognoscamus. Vt à vegetante anima ordiamur, huic tres facultates attribuit Aristoteles, altricem, auctricem, & generatricē; has enim solas tanquam præcipuas nominare satis habuit, & alias, quas Medici considerant, tanquam secundarias, & illis ministrantes in libris de Anima commemorare neglexit, nempe attractricem, retentricem, expultricem, & concoctricem, etenim sine harum ministerio hæc anima neque nutrit, neque auget, neque generat; his autem tribus sublatis cæteræ corruunt, quia ipsæ per se sine illis tribus præcipuis viuenti non prosunt: at illæ tres, licet ordinem inter se habeāt, & vna ad aliam tanquam principaliorem dirigatur, singulæ tamen possunt appellari præcipuæ, quoniam quæ minùs præcipua est, ea existere etiam potest, & operari sine principaliore; altrix enim facultas dirigitur ad auctricem, & ambæ ad generatricem, nam generare aliud simile est huius animæ operatio maximè omnium præcipua in mente naturæ vniuersalis, quia confert immediatè ad conseruationem speciei; huius gratia dedit viuentibus facultatem auctricem, qua augerentur donec ad perfectam ætatem peruenirent, ac debitam quantitatem adipiscerentur, vt possent aliud simile generare, accretio igitur fuit penitus necessaria viuentibus propter generationem: quoniam enim semē à viuente abscissum modicę est quantitatis, & [illegible] tia omnia in principio parua ad [illegible] m, p[illegible]o inde ad generandum inepta [illegible] untur, o[illegible] oportuit ea augeri, & perfe[illegible] ni q[illegible] con-seq[illegible], tanquam nec[illegible] a[illegible] a[illegible] generandum; accretio autem [illegible] po[illegible]st absque n[illegible] tritione, [illegible] neral o[illegible] co propter vt[illegible] que e[illegible] aria nu[illegible] o, vt considerantibus per se manifestum est: sed quam[illegible] has nutritio [illegible] irigatur, & illis in[illegible] at, tamen ipsa quoque p[illegible] existere po-

A test absque illis, & est necessaria propter conseruationem indiuidui, vt patet in illis viuentibus, quæ non amplius augentur, neque generant; videmus enim plures homines esse natura steriles, & ad generandum ineptos, sic etiam plura animalia bruta, & plures stirpes, quibus, postquam augeri desierunt, necessaria est nutritio vt seruentur vsque ad tempus eis à natura præscriptum, & alias edere possint naturales operationes, quales sunt in homine contemplari, & sapere, & alios regere; B has enim nobilissimas operationes edere potest homo etiam ad generandum ineptus, & quando non amplius augetur; oportet igitur eum post absolutam accretionem diutius seruari harum operationum gratia; seruatur autem, & quandoque etiam diutissimè per nutritionem. Hæ igitur tres facultates tanquam præcipuæ ab Aristotele nominatæ sunt in secundo libro de Anima, aliæ verò quatuor necC glectæ, vel sub illis tribus implicitè comprehensæ; quoniam illæ tres absque aliis secundariis exerceri minimè possunt, & earum ministerium necessariò præsupponunt, & continent; his autem tribus sublatis cæteræ auferuntur; quia sunt prorsus inutiles, nihil autem est frustra in natura. Est autem summoperè animaduertendum, non talem esse ordinem in his facultatibus, vt vna posterior aliam priorem insequatur, & dicatur esse facultas fa- *Nota de ordine facultatum.*
D cultatis, quod antea Latinis tanquam absurdum obiecimus; non enim dicitur facultas habere aliam facultatem, sed sola animę substantia dicitur omnes facultates habere, imò & omnes eam immediatè insequuntur, non vna facultas aliam facultatem: sed ordo in solis operationibus intelligendus est, vna enim ad operandum præsupponit operationem alterius, vt à natura animæ vegetantis immediatè emanant hæ tres facultates, altrix, auE ctrix, & generatrix; sed generatrix non potest operari, seu anima ipsa non potest per hanc facultatem generare aliud simile, nisi præsupposita prius operatione tum altricis, tum auctricis facultatis. sic igitur dirigi vnam ad aliam dicimus ratione operationum sed non ratione emanationis ipsarum à substantia animæ, quod quidem etiam de facultatibus animæ sensibilis, quas postea considerabimus, est intelligendum, hoc enim semel annotasse
F satis est. Hæ sunt vegetantis animæ facultates, quas dum [illegible] inter se conferimus, & earum inter se ordinat[illegible], ac pendentiam, quam modo de[illegible], [illegible] nsideramus, facilè cognoscimus eas [illegible] & e[illegible] mæ substanti[illegible] prouenire [illegible] a[illegible] eas cum sensibilis animæ facultatibus compar[illegible], tanta est [illegible] ab [illegible] discrepantia, vt satis [illegible] claret eas à diuersis animæ partibus [illegible] are, quum illarum operationes ad operationes harum non dirigantur, neque [illegible] s [illegible]ant, nisi quatenus animali ad vsum se[illegible] um necessari[illegible]

cessaria est vitæ conseruatio, quam per nutritionem assequitur.

Dubia de facultatibus Animæ vegetantis, & eorum solutio.
Cap. XI.

CAETERVM de his, quæ modò dicta sunt, dubia quædam oriuntur, quæ ad eorum plenam intelligentiam soluere oportet. *1. Dubium.* Primùm quidem de nutritione & accretione dubitatur: ignis enim combustibili alitur & augetur, ergo hæ non sunt propriæ operationes animæ vegetantis, proinde nec propriæ eius facultates altrix & auctrix. *2. Dubium.* Multò magis de generatione dubitatur, quia neque omnib. viuentibus, neq; solis competere videtur: quòd non omnibus competat, manifestum est; plures enim homines infœcundi, ac steriles nascuntur, sic alia plura animalia, & plures stirpes; imò etiam aliqua secundùm totam speciem infœcunda sunt, vt muli, & illa animalia, quæ ex putri materia generantur. *3. Dubium.* Quòd autem solis nō competat, manifestum est in multis inanimatis, à calido enim generatur calidum, à frigido frigidū, ab igni ignis, ergo etiam inanimata generant sibi simile; quomodo igitur dici potest hanc facultatem manare ab ipsa animæ vegetātis natura? nam si id verum esset, oporteret in solis viuētibus, & in omnibus hāc facultatem inesse; id enim, quod à propria alicuius rei natura emanat, necessarium illi rei est; neque aliam naturam insequi potest. *Solutio primi.* Ad hæc, & primò ad primum de nutritione, & accretione dicimus negandum esse eas competere igni, & rebus inanimatis, quia propriè loquendo sola animata nutriuntur & augētur: *Sola animata nutriūtur, & augentur.* tres enim conditiones in accretione propriè dicta requiruntur, vt Aristoteles docet in 1. lib. de Generatione & interitu; vna est, vt ex materia extrinsecus accedente res augeatur; secunda, vt idem numero seruetur id, quod augeri dicitur; tertia demū, vt non solùm toti, sed etiam singulis particulis facta sit additio magnitudinis, ita vt omnes separatim acceptæ dicantur maiores factæ. in ignis autem incremēto sola prima conditio adesse videtur, reliquæ duæ absque dubio desunt; quia non manet idem numero ignis, qui auctus dicatur, sed fit alius, & alius; neque omnibus eius particulis fit additio magnitudinis, sed toti tantummodò nouus ignis accedit; veluti si frusto ceræ aliam ceram adiungamus, tota enim cera fit maior, at partes singulæ nullum faciunt incrementum. Ob eandem rationem neque nutritio propriè dicta competat igni, quoniam conditiones prædictæ etiam in nutritione requiruntur, quoniam neque idem numero manet, neque singula particula nutriri dicitur; vera autem nutritio est, quando omnium partium substantia reparatur atque instauratur: igitur propriè sumēdo nutritionem, & accretionem cum tribus memoratis conditionibus, sola viuentia nutriuntur & augentur, & hæ sunt propriæ operationes animæ vegetantis. Ad secundum de generatione, quæ non omnibus viuentibus competere videtur, dicimus *Solutio secundi.* negari non posse plura esse viuentia, quæ nequeunt generare; sed hæc generandi impotentia, vel competit indiuiduis quibusdam, non toti speciei, vel etiam speciei toti: si quibusdam tantùm indiuiduis competat, nō toti speciei, id nullam debet difficultatem facere, quia certum est res naturales recipere impedimentum præter consilium & intentionem naturæ; ideò sicuti contingit vt homo sine oculis nascatur, vel cum oculis ad videndum ineptis, ita contingere potest vt nascatur homo sterilis, seu propter malam temperiem, seu ob alicuius instrumenti defectum; hæc enim vocantur monstra, & præter naturæ consilium facta, in quibus concedendum est esse aliquid frustra. Si verò hæc impotentia competat toti speciei, id est, omnibus eius indiuiduis, id vel est aliquo tantùm tempore, vel omni tempore, & semper; aliquo tempore, vt omnibus hominib. nullo excepto competit vt tempore pueritiæ, & tempore senectutis nequeant generare, & in his non possumus dicere organa esse frustra: in puero enim non sunt frustra, quia sat est si aliquando poterit generare; neque in sene, quia sat est si aliquando generare potuit ille idem homo: per hoc autem non stat, quin facultas generandi insequatur animæ vegetantis naturam: quod enim ad ipsam animam attinet, ea semper habet omnes vires suas; sed quia ad eas exercendas plurium aliorum ministerium requiritur, ideò propter aliquem horum defectum fit quandoque vt animal generare nequeat, cuiusmodi defectus in omnibus pueris, & in omnibus senibus necessariò inest. Vbi autem tota species per omne tempus hāc impotentiam habet, maius dubium est, quod quidem contingit in mulis, & in animalibus ex putri materia genitis: *Cur muli & aliqua alia animalia nō generent.* sed de mulis dicere possumus non esse mirum si non generent, sunt enim numerādi inter animalia monstrosa, quę præter naturæ consilium fiunt; natura enim voluit equū coire cum equa, & asinum cum asina, non asinum cum equa: sicut igitur concedimus facultatem generandi, aut etiam instrumenta generationis esse frustra in fœmina [illegible], & in viro infœcūdo, ita de tota mulorum specie dicendum est, eos frustra habere organa & facultatem generatricē, quum sint [illegible], & aliquo [illegible] affecta; ob id non est [illegible] assignanda propria species, quū nil aliud sit mulus [illegible] perfectus, & asinus imperfectus, vt ait Ioan. Grammaticus in contextu 3[illegible] lib. 2. de Anima: vt igitur tueamur naturam [illegible] facere, satis est si [illegible] equ[illegible]um,

& asinum perfectũ generare sibi simile; nam mulus, licèt habeat facultatem generatricem, quatenus habet animam vegetalem, habet tamen in partibus instrumẽtalibus, vel in qualitatum temperie aliquem defectum, qui facit ne illa facultas possit exire in actum, & ita facultas generatrix in mulo sit frustra tanquam in animali monstroso. quòd autem in mulo sit potentia generatrix saltem ratione suæ originis, quæ est anima vegetans, cognoscere possumus ex eo, quod scribitur ab Aristotele in 6. lib. de Historia animalium, cap. 24 inquit enim, inuentam esse mulam prægnantem, sed eam non potuisse fœtum perficere, & edere prolem perfectam, hoc igitur est signum, & vestigium quoddam facultatis generatricis insequentis animam vegetãtem: inquit etiam in eodem capite Aristoteles, & postea in cap. 36. esse in Syria mulos & mulas coeuntes, & generantes prolem perfectam; sed addit, eos non esse eiusdem generis cum his mulis nostris, sed habere tantum similitudinem faciei, propter quam appellãtur muli, differre tamen specie a mulis genitis ex asino & equa. De animalibus verò ex putri materia genitis dicendum est, ea non esse quidem monstra, sed habere tamen naturalem quandam imperfectionem, quæ impedit facultatem generatricem ne exeat in actum: euenit enim sæpe vt aliquid alicui competat ratione generis, quod tamen repugnet naturæ speciei; nam forma speciei aduenìens formæ generis, plura illi superaddit, quæ illam, & eius operationes ad certos quosdã modos restringunt, aliqua etiam demit, hoc est, affert aliquod impedimentum alicui eius operationi; quod hic dicere possumus de his animalibus ex putri materia genitis. propria enim eorum forma facit in eorum natura talem defectum, vt potentia generatrix non possit edere suam operationem: imò in his quoque aliquod apparet vestigium facultatis generatricis, quia (vt ait Aristoteles in 1. lib. de Ortu animal. capit. 16.) hęc animalia non carent omnino actu generandi, generant enim aliud, sed imperfectum, quod neque est mas, neque fœmina, neque est eis simile secundùm speciem; quare habent aliquam generationem, sed imperfectam, quæ ad speciem conser[illegible] non prodest, indicat tamen esse ibi aliquam facultatem generatricem: & hæc in eis n[illegible] potest dici frustra, tum quia a[illegible] operationem, quamuis imperfe[illegible] ne facultas aliqua animæ f[illegible] sit in [illegible] quo viuente du[illegible] perfect[illegible] ac uni. simile enim etiam [illegible] possumus; vbi enim [illegible] omn[illegible] s, [illegible] ce[illegible] si dicere. ha[illegible] qui- [illegible] ratione so- [illegible] p[illegible] et naturam propriam

Cur multa cõpetãt ratione generis, quæ repugnent ratione speciei.

Quomodo facultas fieri operatione nõ sit frustra.

A habet aliquem defectum illis naturalem, qui prohibet ne illa facultas possit exire ad actũ: neque ob id dici potest, ibi esse frustra, quia quum inest necessariò animam sensibilem, quæ in omnibus animalibus æquè inest, satis est, ne frustra esse dicatur, si in aliquo animali perfectam possit edere operationem. Ad tertium dubium, quòd generare sibi simile videatur etiam igni, & aliis inanimatis competere, illud idem dicendum est, quod

Solutio tertij.

B de accretione paulò antè dicebamus: non enim vtcunque generare sibi simile est proprium animæ vegetantis, sed modo quodam proprio, & cum statutis quibusdam cõditionibus, quæ inanimatis competere non possunt; proprius autem hic modus tangitur à Thoma in 1. part. Summæ, quæst. 78 artic. 2. ad secundum, sed non perfectè explicatur: ipse enim dicit, generationem similis in rebus inanimis fieri penitùs ab extrinseco, in viuen-

Quomodo generare sibi simile sit proprium animatorum.

C tibus autem fieri quodam altiori modo per aliquid ipsius viuentis, quod est semen, in quo est principium corporis formatiuum, ideoque oportere aliquam esse rei viuentis facultatem, per quam semen præparetur, eamq́; esse vim generatricem: sed hanc Thomæ responsionem postea veritate declarata perpendemus: nos dicimus differentiam in hoc esse cõstitutam, quod ignis ignem generat, agendo in alienam materiam extra se, & ex ea edu-

D cendo aliam ignis formam; at viuens non ita generat aliud simile, vt agat in aliam materiam extra se, sed largitur quodammodo alteri aliquid de suamet materia, & aliquid de suamet forma cum facultate actiua, dum exhibet semen generationi: nam semen plantæ, dum est in ipsa planta, est animatum anima vegetante, qua etiam planta tota, & ab ea separatum retinet vim prolificam, & alterius plantæ generatricem: non quidem ex aliena ma-

E teria, sed ex illa ipsa, quæ est in semine, quæ prius fuit portio quædã materiæ totius plantæ, à qua semẽ prodiit separatur igitur à planta aliquid de propria materia, & aliquid de propria forma cum facultate generatrice, quę est agens proximum, a quo ex illa materia [illegible] alia numero planta: huic proportione respondet semen in a[illegible]; est enim [illegible] quæ [illegible] ab ipsomet animali gene[illegible]te, re[illegible] inens vim actiuam & generatiuam alterius

F [illegible] is anima[illegible] enim humani pro[illegible] dicitur totu[illegible] quo[illegible] e[illegible] m[illegible] ne viri, & [illegible] u[illegible] ngui ne fœminæ, so[illegible] appe lari [illegible] nceptus. & est sim[illegible] nibus platarum, [illegible] oia[illegible] habet [illegible] actiuam, quæ[illegible] Ari[illegible] ot[illegible] 2. [illegible] est natura [illegible] mana [illegible] on tanqu[illegible] forma, sed tanquam artifex. & agens proximum habet etiam in se materiã, ex qua potest homo fieri, nempe sanguinem menstruu[illegible] fœm[illegible] æ hæc enim fu[illegible] o distinction[illegible] ma[illegible] &[illegible] m[illegible] ę, propter eorum diuersa officia in generatione; nam

Officia maris & fœminæ in generatione.

ne; nam maris officium est exhibere vim actiuam, & generatiuam alterius animalis similis; fœminæ verò exhibere materiam conceptus: quæ munera distinxit oculatissimus Philosophus Aristoteles, neq; illa confudit, quod

Medicorum error.

Medici faciunt; dum dicunt & semen viri esse materiam fœtus, & fœminam quoque semen vi actiua præditum emittere; ita vt & virile semen vtroque munere fungatur, tum agentis, tum materiæ; & fœmina tum sanguinem menstruum exhibeat vt materiam generationis, tum semen præditum vi generatiua; quod quidem si verum esset, oporteret euenire aliquando vt fœmina sine viri congressu conciperet, quod tamē nunquam compertum est. Sed repugnantissimum etiam illud est rationi, quia natura non abundat in superuacaneis, nec propria rerū munera confundit: quāre si statuit à mare prodire vim actiuam, à fœmina verò materiam, non debuit fœminæ dare semen cum facultate generatrice, neque virili semini materiæ officium tribuere: voluit igitur fœminæ officiū esse exhibere conceptus materiam, ex qua à facultate actiua virilis seminis generetur alterum animal simile; & hoc genitum viuit priùs anima matris, sed postea viuit anima propria: quemadmodum etiam ramus in planta viuit eadem numero anima, qua viuit tota planta, sed postea auulsus fit alia planta numero, & ita vetus illa planta generat alteram similem, largiendo aliquid de sua propria materia, & de sua ꝓpria forma. Hæc igitur est alterius similis generatio, quam Aristoteles dicit esse propriam vegetantis animæ operationem, cuius propria conditio est, vt generans exhibeat aliquid de sua materia, & aliquid de sua forma; nam in semine tum materia inest, tum vis quædam vitalis à forma viuentis proucniens, & fungens officio agentis: hoc significauit Aristoteles in lib. de Vita & morte, cap.

Quid sit generatio viuentis.

14. dum generationem viuentis ita definiuit, generatio est prima participatio animæ nutritiuæ cum calore naturali; generans enim communicat aliquid de sua anima nutritiua, quatenus exhibet semen animarū, vt ipse Aristoteles asserit in 2. lib. de Ortu animal. cap 3. est enim semē præditum facultate vitali, quæ eadem in generante erat; sed simul communicat aliquid de sua materia, quia [illegible] non potest migrare de materia in materiam, [illegible] re necesse est, vt viuēs generans exhibeat [illegible] tionem suæ materiæ vna cum portione animæ nutritiuæ, & caloris sui naturalis; [illegible] po[illegible] alia numero anima, & aliu[illegible] sui[illegible]em spe[illegible] Inan[illegible] verò [illegible] generant al[illegible]ud simile, [illegible] solam conserant vim actiuam in aliam externam materiam; at neque de propria materia, neque de propria forma aliquid exhibeant, sed aliam numero formam eiusdem speciei ex illa externa materia educant. Illud autem, quod in memorato loco Tho-

A mas dixit, verum est, sed ipse materiam considerare non videtur, quæ tamen in hac generatione est maximè consideranda: inquit enim generationem animatorum esse penitùs ab extrinseco, agens enim agit in materiam extra se, viuēris autem generationem esse per aliquid ipsius viuentis, scilicet per semen; quæ omnia vera sunt; sed postea dicens in semine esse principium corporis formatiuum, videtur considerare semen vt habēs vim

B actiuam, non vt materiam; attamen nisi materiam quoque in semine consideremus, non satis apparet in hac facultate actiua discrimē, quo generatio viuentis ab inanimati generatione secernatur, siquidem etiā inanimatum habet vim generatricem alterius similis: sed res ita clara est, vt omnino dicendum esse videatur eam Thomæ incognitam non fuisse, quamuis eam non expresserit. Sed illud quoque mihi dubium est, quod ibidem à Thoma

C subiungitur, oportere aliquam esse rei viuentis facultatem, per quam huiusmodi semen præparetur, eamque esse vim generatricem: etenim duæ generatrices facultates hîc considerari posse videntur, vna, qua viuens generat semen; altera, qua semen generat aliud viuens simile; ipse quidem Thomas significare videtur vim illam generatricem, quæ secundùm Aristotel. est præcipua facultas animæ vegetantis, esse priorem illam, qua semen ge-

Nota in viuente duas facultates generatrices.

D neratur: ego tamen puto esse potiùs alteram posteriorem, quæ in semine inest tāquam artifex, & ex illa materia generat aliud viuens; seminis enim generatio nil aliud esse videtur, quàm concoctio quædam vltimi alimenti, proinde nō est illa generatio alterius similis, de qua in præsentia loquimur: neque ob id negamus esse in ipsomet viuente vim generatricem alterius similis; nam dicendo eam in semine inesse, dicimus in viuente, à quo est

E abscissum semen, & à quo hanc vim recepit: viuens igitur non ea ratione dicitur habere vim generatricē, quatenus potest ex alimento generare semen, sed quatenus semen in viuente genitum habet vim generatricem alterius viuentis similis. Alia plura de his vegetantis animæ facultatibus & operationibus dici possent, quæ consultò omittimus, tanquam ad singularum facultatum & operationum distinctam declarationem pertinentia;

F nunc enim consilium nostrum e[illegible] generalem [illegible] do harum facultatū partitionem, & [illegible]on[illegible] hac eadem ratione de[illegible] partium facu[illegible] nunc a qua [illegible] fort[illegible] de [illegible] accuratiùs locuturi.

De [illegible]

[illegible]

S[illegible] suas [illegible]

internos ſenſus: externi ſunt illi, qui ab obiectis ipſis materialibus patiuntur, iique ſunt quinque, viſus, auditus, odoratus, guſtus, & tactus; de internorum autem numero ambigitur, quum ab aliis plures, ab aliis pauciores ſtatuantur: ego duos propriè loquendo eſſe arbitror, ſenſum communem, & phantaſiam, à noſtris imaginatiuam appellatam; vel tres, ſi memoriam addere velimus: ſed quia nomẽ ſenſus cognitionem denotare videtur, memoria verò nõ eſt cognoſcitiua, ſed ſolùm conſeruatiua imaginũ & tãquam promptuarium imaginatiuæ, ideò dubiũ eſt an memoriam liceat ſenſum appellare: ſed qualiſcunq; ſit, certum eſt eſſe vim quandam animę ſenſibilis, & poſſe facultatem huius animæ nominari, quæ immediatè inſeruit imaginatiuæ; nam ex imaginatione imago imprimitur in organo memoratiuæ facultatis, quod eſt proximum organo imaginatiuæ, & eſt tanquam liber apertus, in quo imaginatiua inſpicere, C ac veluti legere imagines ſenſilium rerũ poteſt: ſed ipſa per ſe memoria vim cognoſcendi non habet, neq; habere debuit, propterea ꝙ facultas cognoſcitiua non poteſt ſine cognitione recipere ſpeciem, ſpecies enim recepta nil aliud eſt, quam cognitio ipſa, plura autẽ ſimul cognoſci minimè poſſunt, ideò facultatẽ illam, quę plura ſimul retinere apta eſſet, cognitione carere oportuit, immediatè tamẽ inſeruire cognitioni, & hac tãtùm ratione poſſe D appellari cognoſcitiuam. Senſus cõmunis ad quinq; externos eam habet rationem, quam habet centrum quod vnum eſt, ad quinq; diſtinctas lineas ab eo prodeuntes: eſt enim tanquam ipſorũ radix atq; principium, & comparat inter ſe plurium ſenſuum obiecta, & illorum diſcrimen cognoſcit, non tamen operatur, niſi præſente obiecto externo, quemadmodum neque ipſi externi ſenſus. At imaginatiua res quoque abſentes imaginari E poteſt: etenim neceſſarium quidem eſt eam moueri primùm ab aliquo externo ſenſu; ſed poſtquam ſemel apprehendit, & idolum impreſſit in memoria, poteſt poſtea illud idem ſæpe imaginari, etiam abſente obiecto materiali. Præterea hos verò ponunt aliqui alios internos ſenſus, vt æſtimatiuam, & cogitatiuam; ſeu ad ratiocinandum, & diſcurrendum à noto ad ignotum in particularibus, ſeu ad ea cõprehendenda, quæ à ſenſu cognoſci ne F queunt: vt ouis videns lupum, ſentit ſolos colores, & magnitudinem, & figuram lupi, & hæc omnia imaginatur, neque tamen propter hæc fugit lupum, ſed propter inimicitiam & periculum, quod ſimul cognoſcit per facultatem æſtimatiuam, quæ ſub externum ſenſum non cadat: ob hanc igitur rationem ponit hanc facultatem Thomas in 1. part. Summæ, q. 78. artic. 4. & inquit appellari in brutis æſtimatiuam, in homine autem cogitatiuam, quia perfectior in homine, quàm in

Internorum ſenſuum numerus.

Memoria nõ eſt cognoſcitiua.

Senſus communis.

Imaginatiua.

Cõtra ponentes æſtimatiuam, & cogitatiuam.

A brutis, prædictum munus exercet; etenim bruta res, quæ à ſenſibus non apprehenduntur, non concipiunt per earum inter ſe collationem, ſed naturali quodam inſtinctu, homo verò per collationem ipſarum inter ſe: ideò accedere in hoc videtur Thomas ad opinionem Auerrois, qui præter facultatem imaginatiuam poſuit in homine cogitatiuã, cui tribuit vim affirmandi, & negandi, & ratiocinandi. Ego verò hac in re arbitror non B eſſe ab Ariſtotele recedendum, qui præter ſenſum communem, & phantaſiam, & memoriam, non poſuit aliam internam animæ ſenſibilis facultatem, quæ ad cognitionem pertineat; etenim enuntiandi vim, multò autem magis ratiocinandi & diſcurrendi propriam eſſe voluit ſolius animæ rationalis, vt in 3. lib. de Anima videre manifeſtè poſſumus: vanum igitur eſt, & ab Ariſtotele alienum, ponere vllam animæ ſenſibilis facultatem rationatricem, vel enuntiatricem: ad concipiendas autem res ſenſiles etiam abſentes ſufficit ſola imaginatrix facultas, quare aliam ponere ſuperuacaneum eſt: at quoniam imaginatio ſecundum Ariſtotelem eſt motus ab externo ſenſu factus, proinde nihil poſſumus imaginari, quod priùs in ſenſu non fuerit; ideò multi conſiderantes fieri aliquando imaginationem etiam illorum, quæ nunquam fuere in ſenſu, imò & eorum, quæ nihil penitùs ſunt (imaginamur enim montem aureum, & animalia monſtroſa) alias facultates, quarum id munus eſſet, introduxerunt. Attamen certum eſt hæc omnia præſtari à ſola imaginatiua; phantaſma enim fuit aliquando ſub ſenſu, ſaltem ratione partium ſuarum ſeparatim, licèt non ipſum totum, ſenſu namque & montem ſeorſum apprehendimus, & aurum; quæ igitur ſenſus ſeparata cognouit, hæc à phantaſia coniunguntur, & ita montem aureum imaginamur: ſic etiam vidimus magnitudinem montis, & vidimus animal, ideo magnitudinem cum animali coniungentes imaginamur animal magnum inſtar montis, & alia eiuſmodi: hac igitur ratione omnis imaginatio ortum habet à motu facto ab externis ſenſibus: neque credendum eſt eam enuntiare, quando imaginatur montem aureum; non enim affirmando dicit, mons eſt aureus; ſed abſque vlla enuntiatione duo componit, & concipit ſimplicia tanquam vnum. Quod verò aliqui dicunt de conceptu rerum, quæ nullo modo ſub ſenſum cadunt, dignum eſt aliqua conſideratione; ouis enim fugit lupum propter inimicitiam, quam nullo ſenſu cognoſcit, ſed naturali tantum inſtinctu; ſic auis cognoſcit vtilitatem paleæ ad nidificandum, nec tamen aliquo externo ſenſu illam vtilitatem percepit: ideo illi ducti ſunt ad ponendam facultatem æſtimatiuam, diſtinctam ab imaginatiua, vt Thomas in loco prædicto. Attamen, ſi bene

Enuntiare et diſcurrere eſt proprium ſolius intellectus.

bene consideremus, non oportet ob id ponere aliam animæ sensibilis facultatem distinctam ab imaginatiua; iucunditas enim & molestia nō sunt aliquid in obiecto sensili inexistens, sed sunt passiones quædam rem cognitam insequentes: nam in palea inest quidem color, & figura tanquam res quædam, sed non inest iucunditas, quā dicatur auis sentire, proinde iucunditas illa in palea nihil est; visionem autem paleæ consequitur in aue perceptio iucunditatis, non quòd iucunditas insequatur colorem paleæ secundùm se, neq; naturam animæ sensibilis secundùm se, sed quia propriam illius animalis naturam insequitur ille naturalis instinctus, quo percipit iucunditatem ex intuitu paleæ, inditus à natura, vt excitetur appetitus apprehendēdi paleam ad nidificandum; sic ex visione lupi fit molestia quædam in oue, vt excitetur appetitus fugiendi ad se conseruandam, illa tamen molestia in lupo nihil penitùs est: ideò notandum est ex Aristotele in 3. lib. de Anima, à contex. 28. vsque ad 32. in rerū sensilium perceptione tria hęc ordinatim fieri: primùm sentitur res à sensu externo sub ratione obiecti proprij, vt color à visu quatenus est color: secundò percipitur iucūditas, vel molestia, siue eadē res quatenus delectans, vel molestans, quia, vt diximus, nulla est in ipso obiecto iucunditas, vel molestia tanquam res sensilis, sed obiectum in sensu iucunditatem, vel molestiam efficit per impressionem suæ speciei; & Aristoteles perceptionem obiecti sub propria obiecti ratione attribuit sensui externo, perceptionem verò iucunditatis, vel molestiæ sensui communi, qui est communis radix, & centrum omnium sensuum; idq; non sine ratione fecit, quia hæc iucunditatis, vel molestiæ perceptio non est propria alicuius sensus, sed omnium communis conditio indita à natura propter animalis conseruationem, ideo iure ascribitur sensui communi, qui est commune principium omnium sensuum externorum; ab hoc igitur apprehenditur obiectum ab externo sensu oblatum, & simul percipitur vt iucundum, vel vt molestum: tertio demum excitatur appetitus, qui in duos diuiditur, prosequutionem, & fugam, iucundum enim appetimus, molestum autem fugimus: & quia à sensu communi offeruntur phantasiæ obiecta sensilia, quæ in ea producunt phantasmata, phantasia imaginatur obiectum tam præsens, quàm absens, tum sub ratione obiecti, tum sub ratione delectantis, vel molestantis, ideo similiter ex imaginatione obiecti absentis excitatur appetitus prosequendi, vel fugiendi. Horum igitur trium duo priora ad eandem facultatem pertinent; nempe ad sensum, vel ad phantasiam: idem enim est animę operandi modus circa vtrumque, quū similiter apprehendatur, & cognoscatur vtrumque, seu à sensu communi, seu à phan-

In perceptione sensilium tria ordinatim fiunt.

A tasia, licet vnum ex altero; priùs enim apprehenditur obiectum sub ratione obiecti sensilis, deinde verò vt iucundum, vel molestum; sed cum hoc discrimine, quòd apprehensio obiecti sub ratione obiecti pertinet absolutè ad naturam sensus quatenus est sensus, seu phantasiæ quatenus est phantasia, idcircò animalibus omnibus competit; sed apprehensio eiusdem vt iucundi, vel molesti non amplius ad sensum pertinet quatenus est sen- B sus, neque ad phantasiam quatenus est phantasia, sed quatenus restringuuntur, & coarctantur à propria forma cuiusque animalis; iam enim diximus propriam cuiusque formam coarctare formam generis, & eius operationes contrahere ad quosdā proprios modos, & ad proprias cuiusque animalis conditiones: colorem igitur & figuram paleæ omne animal visu præditum videt, & imaginatur, sed non omne animal percipit ex ea vi- C sione iucunditatem, sed aliqua tantùm animalia, quæ egent palea ad nidificandum: hæc igitur apprehensio rei vt iucundæ competit sensui illius animalis, non prout sensus est, sed vt determinatus, & coarctatus à propria illius animalis natura; sed quum hæc sit nobis incognita, solemus eam nomine naturalis instinctus appellare. Tertium verò illorum trium, quod est prosequi, vel fugere, ad aliam eiusdem animæ facultatem, quæ appe- D titiua dicitur, pertinere existimo; nec dicendum esse cum quibusdam vnam & eandem animæ facultatem esse sensitiuum, & appetitiuum, sed potiùs duas distinctas, sicut ostendere nititur Thomas in 1 part. Summæ, q. 78. artic. 1. quæ fuit etiam sententia Aristotelis, si bene perpendamus ea, quæ ab ipso in 3. libro de Anima, contex. 20. & 22 & 27. scribuntur, & potest etiam ita demonstrari: vbi diuersi sunt modi operandi circa idem obiectum, ita E vt variis modis anima ab illo obiecto immutetur, ibi diuersæ facultates iudicandæ sunt; quemadmodum vbi idem est operandi modus circa diuersa obiecta, ibi vna & eadem est facultas animæ iudicanda; eodem enim modo operatur sensus in visione albi, & in visione nigri; ergo facultas visiua vna est: atqui non est idem operādi modus, quo anima sentit & iudicat, & quo appetit idem obiectum: ergo non per vnam facultatem, sed per duas F hæc duo præstat: minor probatur; quia sentire est cognoscere, & fit per transitum obiecti ad animam; in cognitione enim obiectum quodammodo ad animam trahitur, at in appetitu trahitur potiùs anima ad prosequendum obiectum: quoniam igitur sensus omnes, & phantasia sunt facultates cognoscentes per obiecti receptionem, diuersa ab his est facultas appetitiua, cuius operatio, quamuis cognitionem obiecti præsupponat, nō est tamen formaliter cognitio, sed potiùs propensio animæ ad prosequēdum obiectum, quo-

Facultas appetitiua.

prius cognouit: eadem igitur anima sensibilis per diuersas suas facultates hæc omnia præstat, cognoscit enim tum sensu, tum imaginatione, & cognitionem insequitur appetitus prosequendi, vel fugiendi. Ex appetitu autem incitatur ad motum, vt quærat quæ vtilia sunt, & fugiat noxia; ideò tandem hæc eadem anima habet facultatē motricem, quę fuit animalibus necessaria ad ipsorum conseruationem. Vt igitur omnes sensibilis animæ facultates colligamus, tres sunt in animali operationes certo ordine dispositæ, cognoscere, rem cognitam appetere, ac demū ad eam moueri: harum gratia datæ sunt animali à natura plures facultates: ad cognitionem quidem propter rerum sensilium diuersitatē non satis fuit vna facultas, ideò plures in animali sunt facultates cognoscitiuæ, quinque externi sensus, & tres interni, nempe sensus cōmunis, phantasia, & memoria, licèt enim memoria non sit cognoscitiua, nullum tamen aliud habet officium, quàm inseruiendi cognitioni, inseruit enim suppeditando obiectum, quod in ea seruatur, vt ab ea moueatur phantasia: ad prosequendum autem, & fugiendum data animali est facultas appetitiua: demum ad se mouendum facultas motrix, hæc tamen non omnibus inest animalibus, sed perfectioribus; tantùm illa namque imperfecta animalia, quæ à Græcis ζωόφυτα appellantur, non habent facultatem motricem, sicuti tribus quoque perfectioribus sensibus destituta sunt, & duos tantùm habent, tactum & gustatum; ob id facultas motrix apud Aristotelem constituit gradum viuentis distinctum à gradu sensibili, phantasia verò & appetitus non constituunt alium gradum: quoniam enim quatuor graduum distinctionem Aristoteles nō aliunde accepit, quàm ex maiore & minore amplitudine, & communitate, appetitus autem & imaginatio sunt æquè cōmunia, ac sensus, quia vbi sensus, ibi imaginatio, & appetitus, ideò hæc non faciunt gradum viuentis distinctum à gradu sensibili: at facultas motrix non omnibus sentientibus inest, ideò hæc proprium viuentis gradum constituit; in quo sunt animalia non omnia, sed perfectiora. Hæc de anima sen[illegible], atque de eius facultatibus in præsentia dixisse satis sit.

Facultas motrix.

Collectio omnium facultatum animæ sensibilis.

De facultatibus Animæ rationalis.
Cap. XIII.

Animae rationali tres facultates aliqui [illegible]ibuunt, [illegible], voluntatem, & me[illegible]am; ita v[illegible]ur appreh[e]ndat atque [illegible]otcat, vol[un]tate ad eas prosequenda[illegible]atur, memo[ria] vero conseruet. Ali[illegible] ve[ro] memo[ri]am q[illegible] huic animæ [illegible] esse [illegible]tatem diuersam a[illegible], vt Thomas in 1. partis Summæ, q. 79. artic. 7. Sed de memoria alio in loco opportuniùs disputabimus nunc satis sit breuiter dicere, duas tantum esse mentis nostræ facultates, vnam cognoscendi, alteram appetendi, seu volendi: nil enim aliud est voluntas, quàm appetitus animæ rationalis: quemadmodum enim cognitionem sensus insequitur propensio ad obiectum, quæ dicitur appetitus, & ita mentis cognitionem proprius appetitus consequitur; quem vt ab appetitu sensibili distinguerent, voluntatem appelarunt. Harum duarum facultatum discrimen ex iis, quæ paulo antè de sensu diximus, manifestum est; aliud enim est cognoscere, aliud est rem cognitam appetere, & longè diuersus est operandi modus hic ab illo; nam mens nostra cognoscit patiendo & recipiendo species a phantasia, per quā receptionem dicitur fieri res ipsæ; obiectum igitur, vt cognoscatur, ad animam fieri oportet, & in ea recipi: sed in volendo trahitur potiùs mens ad prosequendum obiectum: quod etiam in se diuersitatem habet, nam cognoscitur quatenus ens, appetitur autem quatenus bonum. Ipsa autem facultas cognoscitiua vna tantùm statuenda esse videtur, quia hæc animæ pars non habet illam, quam aliæ, ex organis varietatem, quū nullo prorsus proprio organo vtatur; sed in ipsam et anima, non in organo, species recipiūtur, vnde sola ab Aristotele vocata est locus specierum; & ob id vnus tantùm in ea notari potest modus, quo ab obiectis immutatur, & dicitur recipiendo fieri singula. Est autem consideratione dignum, quum Aristoteles in 3. libro de Anima distinguat intellectum practicum à speculatiuo, num hi dicendi sint duæ distinctæ facultates, an vna & eadem. Thomas in quæstione prædicta, articulo 11. inquit esse vnam & eandem facultatem, & hac vtitur ratione [illegible]d, quod accidit obiecto sub ratione obiecti, non variat potentiam; at rebus, quæ mente apprehenduntur, accidit vt dirigātur ad opus, vel non d[ir]igantur ad opus; ergo hæc differentia non potest varias potentias constituere, sed vna tantum est, quæ res omnes eodem modo apprehendit, & harum alias ad actione[m] di[rig]it, al[ia]s non dirigit, sed simpliciter conte[mplatur]: hoc [indi]care visus est Aristoteles in [illegible] tex. 49. [illegible] de Anima, dum dixit, intellectum pra[cti]cum à speculatiuo distingui [fin]e, sunt e[ni]m ambo cognoscentes eodem mo[d]o, [illegible] vnam & eandem a[nim]æ facultatem [d]enota[nt]: sed speculatiuus finem habet ipsammet [co]gnitionem, pr[a]cticus vero eam ad a[ctionem] [illegible] [d]irigit: sed q[u]amuis [illegible] non [illegible] stinguantur [illegible] proximo tam[en] & [illegible] to fine no[n] secernuntur, quia et [illegible] ctus practicus habet proximum finem [co]gnitionem veri in rebus agendis. Ego vero arbitror, intellectum practicū, & speculatiuum, duas notare rationalis animæ facultates. q[uu]m enim

An in parte animæ intellectiua sit memoria, vide lib. de Spec. intell.

Voluntas.

Intellectus.

Num intellectus practicus & speculatiuus sint duæ potentiæ. Opinio Thomæ, & argumentum.

Confutatio & opinio propria.

enim tria in intellectu practico consideraue-rit Aristoteles, quemadmodum etiam in sensu; apprehensionem rei; affirmationem, vel negationem boni vel mali; ac demum prosequutionem, vel fugam, certum est in duobus prioribus nullum intellectuum discrimen oriri, quoniam in illis non potest intellectus alio nomine appellari, quàm speculatiuus; res enim contemplatur per vnam & eandem suam facultatem, quæ intellectiua dicitur, quia etiam bonum contemplatur, quatenus est verum: in solo igitur tertio necesse est horum discrimen esse constitutum, imò & propriam intellectus practici conditionem, qua dicitur practicus, in eo solo consistere, vt nomen quoque ipsum declarat; nam in duobus reliquis cognoscit tantùm, & contemplatur, in tertio autem actionem respicit, & per hoc solum distinguitur à speculatiuo, videlicet per propensionem ad prosequẽdum bonum, & fugiendum malum, quæ dicitur voluntas, & differt ab apprehensione, quemadmodum diximus: per hoc autem denotatur diuersitas obiecti sub ratione obiecti, quia licèt verum, & bonum, vt ibi Thomas inquit, re idem sint, & vnum in altero sit inclusum, tamen differunt ratione, & per has duas distinctas rationes cõstituunt duo distincta obiecta duarum facultatum; apprehẽditur enim bonum, prout est quoddam verum, appetitur autem non vt verum, sed vt bonum: quoniam igitur distinctæ sunt obiectorum rationes, quatenus obiecta sunt, & diuersi etiam modi operandi circa illas, non possunt nisi duas animæ rationalis facultates significare, non tamen alias, quam easdem duas, quas antea considerauimus, intellectum & voluntatem; intellectus enim est facultas apprehensiua, & cognoscitiua obiecti, vt veri; voluntas verò est facultas prosequutiua eiusdem, vt boni: ille igitur intellectus, qui dicitur speculatiuus, est prior facultas, seu operatio prioris tantùm facultatis, sine altera posteriore; ille verò, qui vocatur practicus, est operatio vtriusque, & eatenus notat aliam animæ facultatem, quatenus est operatio voluntatis, imò hæc est propria conditio intellectus practici, qua distinguitur à speculatiuo, quum in apprehensione seu veri, seu boni ab eo non differat sed hãc præsupponẽs videtur esse formaliter e[illegible], quæ

A est operatio voluntatis. Igitur intellectus practicus, & intellectus speculatiuus eatenus duas animæ facultates significant, quatenus discrimen denotant intellectus & voluntatis. Hanc sententiam tuetur Ioan. Gandauensis in quæst 39 libri 3. de Anima. Ad argumentum autem Thomæ dicimus, de apprehensione rei totum esse concedendum: quum enim possit cognitio tum dirigi ad actionem, tum non dirigi, accidit ei vt dirigatur, & accidit vt non dirigatur, proinde hæc sunt B apprehensioni accidentalia discrimina, nec possunt facultates diuersas constituere, quum apprehensio respectu omnium rerum eodem modo fiat: obiectum quoque quatenus apprehenditur, seruat in omnibus eandem obiecti rationem, quia etiamsi sit bonum, cognoscitur tamen quatenus ens quoddam, cui vt cognoscibili accidit bonitas, illa præsertim, quæ est rei agendæ, quum hæc possit esse tum bona, tum mala; & tam bona, quàm mala, qua-C tenus apprehenditur, apprehenditur vt ens quoddam, & quando affirmatur esse bona, vel esse mala, cognoscitur illa affirmatio vt vera. Per hoc igitur argumentum nil aliud ostenditur, nisi intellectum practicum in ipsa apprehensione non denotare facultatem distinctam ab illa, qua significatur per intellectum speculatiuum; iam enim diximus, hos in apprehensione nullam habere differẽtiam, D nisi accidentalem, quę sumitur à rerum differentiis, prout diuersæ res sunt, sed non prout habent rationem obiecti. At si tertium intellectus practici actum, qui electio est, consideremus, mutatur ratio obiecti; licèt enim sit ens, eligitur tamen non ampliùs vt ens, sed vt bonum. Sic ergo neganda est minor argumenti, quia non est ampliùs illi accidens, vt ad actionem referatur, sed necessarium & es-E sentiale: propria enim ratio obiecti voluntatis est quatenus bonum; sicut propria ratio obiecti intellectus est quatenus ens; bonum autem est per se omnium humanarum actionum finis: quoniam igitur in intellectu practico fit priùs apprehensio, deinde prosequutio; obiectum non est idem in vtraque, quia mutatur ratio obiecti; apprehenditur enim vt ens, non vt bonum, appetitur autem non vt ens, sed vt bonum.

Ad argumentum Thomæ.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

Liber DE PARTITIONE ANIMÆ.

Propositio, ac diuisio dicendorum.

A

CAP. I.

MAGNA fuit inter priscos Philosophos controuersia de animæ partitione, atque eius distributione per corpus, eáque à posterioribus quoque agitata est: solent enim tum interpretes Aristotelis, tum Medici de hac re disputare, & quærere an anima tota in toto corpore insit, pars verò in parte, an potiùs tota tum in toto, tum in singula corporis parte. Verùm Ioan. Gandauensis huius quæstionis ambiguitatē animaduertens, tres eius acceptiones notauit, secundùm quas totam suam disputationem in tres partes distinxit, eumque alij postea sequuti sunt: C easdem tetigit etiam Thomas in 1. par. Summæ, quæst. 76. articul. 8. nos igitur hac de re disputaturi, id rectè factum esse arbitrantes, ad vitandam obscuritatem eadem distinctione vtemur; etenim certum est, problema hoc posse tribus modis intelligi: habet enim anima essentiam suam; habet quantitatē, quamuis per accidens, quum ad corporis extensionem extensa sit; ac deniq, habet facultates diuersas; ideò primùm quæri potest, an tota se- D cundùm essentiam, & in toto corpore sit, & in qualibet eius parte; secundò an tota secundùm quantitatem sit & in toto, & in singula parte; tertiò demum, an anima tota, id est, secundùm omnes facultates suas sit non solùm in toto, sed etiam in qualibet parte, an potiùs secundùm aliquam facultatem sit in a[illegible] qua parte, & secundùm aliam in alia: ideò dicere solent, animam posse tripl[illegible]ter appellari totum, totum essentiale, tot[illegible]m quant[illegible] E tiuum, & totum potestat[illegible]uum, id est cum omnibus suis potentiis & facultatibus. Hunc itaque ordinem in hac nostra di[illegible]putatione seruabimus. primùm de tota ani[illegible]a secundùm suam substantiam; post[illegible]a de tota secundum suam quantitatem & extensionem; ac demum de tota secundùm facultates suas, quid iuxta Ari[illegible]totelis m[illegible]tem sentiendum sit, considerabimus.

Anima potest tripliciter appellari totum.

De prima quæstionis intelligentia. *Cap. II.*

QVOD ad primam partem, ipsámque animę substantiam attinet, quum ante omnia intelligendum sit, quidnam quæratur, non erit ab re, si difficultatem à Ioanne Gandauense tactam consideremus ipse enim quamuis de hac re disputet, suamque sententiam proferat, tamē subiungit, sibi hanc quæ- B stionem non probari, sed absurdam videri: nam quærere, an anima tota secundùm essentiam sit in qualibet parte corporis, an non tota, sed eius pars, est constituere eam habere partes essentiales, quod minimè verum est; quoniam anima, quum sit forma, est substantia simplex, & nullas habet essentiales partes: non rectè igitur appellatur tota, si partes non habet, sed rectiùs diceremus nec totam, nec secundùm partes in corpore, vel corporis partibus esse, quia neque partes habet, neque potest appellari tota. Nituntur multi varijs modis quæstionem hanc ab absurditate vindicare. Sunt qui dicant animam habere definitionem, & partes definitionis, & hac ratione habere partes essentiales. Sed hoc nihil est, quoniam anima non per partes essentiales definitur, sed vt natura quædam simplex per effectus eam declarantes. propterea nemo vnquam dubitauit, an anima secundùm o- D mnes suæ definitionis partes sit in qualibet parte corporis, an secundùm vnam defi[illegible]tionis partē sit in vna parte corporis, secundù[illegible]m aliam verò in alia; ideo quæstio [illegible] absurdissima esset, proinde hoc modo problema ab absurditate non defend[illegible]tur. No[illegible]ulli vero ali[illegible] dixeru[illegible]t, posse i[illegible] hac quæstione animam vocari totam: non ita tamen, vt sumatur totum respectu partiū [illegible]iquidem anima, [illegible]tum e[illegible] pa[illegible] [illegible]abet sed prou[illegible] su- E m[illegible]tur totum p[illegible]o, [illegible] est p[illegible]rf[illegible]c[illegible]ū & a[illegible] solutum, [illegible]ta vt quæstio sit, a[illegible] anima secun[illegible] suam essentiam per[illegible]cta [illegible] & i[illegible] [illegible]orpore, & in qual[illegible]bet eius pa[illegible] Sed n[illegible] conueniens est quæstio, [illegible] vllum locu habere potest; quum [illegible]m anima secundum omnium sententiam n[illegible] intendi, nec remitti possit, sed substantiam habeat indiuiduam, non datur eius substantia. nisi perfecta, & integra; proinde vanum est quærere an in

Dubium contra primam quæstionem.

Aliquorum solutio.

Solutionis impugnatio.

Aliorum solutio.

[illegible]natio.

an in corporis parte sit perfecta animæ substantia, an imperfecta, quũ nullibi possit esse imperfecta. Ego verò, etsi arbitror Gandauensem rectè dubitasse, & illum quæstionis sensum ita esse absurdum, vt nullum apud Philosophos locum habere possit; alios tamen duos inuenio, secundùm quos digna quæstio est disputatione, neque absurda dici potest. Vnus est, vt nomen partis pro parte subiecta, hoc est, pro specie sumamus, nomen autem totius pro omnium specierum animæ collectione, sicut Aristoteles frequenter in libris de Anima vocat animã totam, & partes animæ, ita vt quæstio sit, quũ in eodem viuente plures inesse posse animas ordine quodam dispositas iam alibi ostenderimus, tanquam formas substantiales distinctas, num hę locis quoque distinguantur in corpore, an non distinguantur, sic enim ad substantiam animæ quæstio pertinet: quæritur enim, an huius animę substantia vnam tantùm corporis partem occupet, illius verò aliam; quam sẽtẽtiam ab Aristotele Platoni attributam esse manifestum est. Alter verò sensus est, constituendo ipsas specierum animæ substantias locis distinctas non esse, sed simul omnes informare idẽ corpus, admitti quæstio potest, si appellationem totius, & partium attribuamus non animæ, sed corpori: cæterùm enim nõ potest anima vocari totum essentiale, nec vllus vnquam dubitauit an anima tota secundùm suam essentiam sit in singula corporis parte, an pars aliqua essentiæ in vna parte, alia verò pars in alia, hoc enim ne excogitabile quidẽ est, quare de hoc disputare vanum esset; sed videtur sic posse quæstionem proponi, eamque nihil in se habere absurditatis, an anima secundùm suam essentiam toti corpori adsit, & cuilibet corporis parti, an potius alicui tantùm parti corporis insit anima secundùm suam essentiam, ita vt in reliquis partibus non insit, hoc enim in controuersia positum est; neque partium est operæpretium id considerare.

Solutio propria.

Opinio Platonis de distributione partium animæ, & eius confutatio.

Cap. III.

QVVM quæstio proposita intelligi his duobus modis possit, quod ad priorem attinet, certum est eum ab Aristotele Platoni fuisse attributum [illegible] vt [illegible] partes in corpore animalis in tribus distinctis locis collocauerit, concupiscibilem in iecore, irascibilem in corde, & [illegible] corporem in cerebro [illegible] Platonem [illegible] & [illegible] substantialem, siue facultatum animæ distinctionem intellexisse, tamen Aristoteles illi attribuit, vt eas tanquam diuersas substantiales formas ita, vt prædictum est, locis separauerit in corpore animalis; & Galenus quoque.

A in 5 & 6. libris de Platonis & Hippocratis decretis, diligenter Platonis verba considerans nititur ostendere eam illius fuisse sententiam. Huius igitur falsitatem ostendit Aristoteles, argumẽto sumpto ab animalibus illis imperfectis, quæ in partes diuisa adhuc viuunt, omnes enim quas habent, animę partes in singulis diuisis partibus coniunctæ ex earum operationibus cognoscuntur, sed non vna in vna parte, alia verò in alia: quum enim in singula

Cõfutatio opinionis Platonis.

B animalis parte ab aliis separata omnes operationes inspiciantur; vbi autem est operatio, ibi & facultatem, & ipsam animę substantiam inesse oporteat; omnes animæ partes in singula animalis parte reperiri fatendum est, proinde locis distinctas non esse. Præterea secundùm hanc sententiam ostendi non potest quomodo animal sit vnum: quia vbi sunt tres distinctæ formæ substãtiales non subordinatæ, ibi tria esse distincta composita manife-

C stum est; illæ autem animæ non possunt dici subordinatæ, quũ distinctæ locis esse statuantur, sed earum singula est forma specifica, constituens proprium animatum sine aliis, vbi enim est vna, ibi non sunt aliæ: nos autem, qui dicimus has partes animæ non distingui locis, sed omnes simul informare idem corpus, in hoc absurdum non incidimus, sed optimè animalis vnitatem seruamus; dicimus enim eas esse subordinatas, ita vt vltima contineat

D omnes, & sola det toti nomen, ac definitionẽ: vel igitur animalis vnitatem tueri Plato non potest, vel ad eam seruandam statuere cogitur aliam vniuersalem animam, à qua totum corpus informetur, & vnum reddatur, ab hac enim illæ omnes contineri dicerentur, quemadmodum etiam nos dicimus plures esse in corpore animalis formas mistionis, easq; locis separatas, quia vbi est forma carnis, ibi nõ est forma nerui, nec forma ossis, neque ob id tol-

E li animalis vnitatem, quum satis sit anima illis omnibus superueniens, & eas omnes continens, ad vnitatem animalis constituendam: ob id dicimus cadauer nõ esse ampliùs vnum corpus, nisi per contactum, quoniam anima destitutum nõ habet ampliùs formam vnam, quæ totum contineat, sed plures locis distinctas [illegible] igitur animal ita, vt Plato posuit, à tribus animæ partibus inuicem disiunctis informatum non est vnũ, sed plura animata se mutuò tangentia. Præterea manifestum est, vt Aristoteles in 2. de Anima lib. ostendit, in illis [illegible] animæ partibus naturalem, ac necessarium ordinem inesse sensibilis enim anima non est sine vegetante, nec rationalis sine his ambabus [illegible] quam Plato in corde posuit [illegible] anima sensibilis; concupiscibilis [illegible] quam posuit in iecore, non est nisi anima vegetans, quum Medici quoque eam in [illegible], tanquam propria sede locare videantur, quomodo igitur in corde est anima sentiens absque vegetante quomodo

Cadauer non est corpus vnum.

in cerebro rationalis absque aliis duabus? Sed ipsæ operationes falsitatem huius opinionis declarant: pater enim & cerebrum, & cor nutriri, proinde in iis partibus quoque esse partem animæ altricem, in quibus Plato ratio nalem, & irascibilem collocauit: igitur non sunt locis distinctæ, vt asseruit Plato. Huiusmodi ergo sententia, qua dicantur singulæ partes animæ ita esse in singulis partibus corporis, vt locis distinguantur, & vbi vna est, ibi non sint aliæ; falsa omnino est, & tum ratione, tum experientiæ refragatur.

Alberti opinio, & argumenta, & opinionis confutatio. Cap. IV.

QVONIAM igitur partes animæ in animalis corpore locis distinctæ esse non possunt, sed omnes simul sunt, & solùm ratione distinguuntur, vt Aristoteles censuit altera, quam tetigimus, quæstio exoritur: quum tota anima secundùm omnes species suas simul sit in eadem materia, an tota insit in aliqua tantùm præcipua corporis parte, non in aliis, an potiùs in toto animalis corpore, & in omnibus eius partibus insit. Priorem sententiam accepit Albertus, vt apud eum legere possumus in lib. 2. de Anima, cap. 7. vbi asserit, animam secundùm suam essentiam ac substantiam residere in solo membro præcipuo, quod inquit esse cor, in aliis verò partibus ipsam animæ substantiam non inesse, sed solùm facultates diuersas, quæ ad illas à corde transmittuntur, & dicit cor esse organum essentiæ animæ, alias autem partes esse organa facultatum. Sententiam hanc probat Albertus pluribus argumentis. Primo, si in oculo esset anima secundùm substantiam suam, ergo tota ibi esset animæ essentia, proinde anima tota: quum enim substantiales partes non habeat, necesse est vt vbi est secundùm substantiam, ibi sit tota, igitur auulso oculo tota anima auferretur, quare in reliquo corpore non remaneret anima; hoc tamē falsum esse videmus: ergo in oculo non est substantia animæ. Secundò, si essentia animæ in qualibet corporis parte inesset, manus ab homine abscissa deberet aliquādiu viuere: quoniam si ibi esset substantia animæ, non posset forma illa subitò interire, quia forma substantialis non interit sine præuia alteratione, quæ non fit subitò, sed in tempore a quo: consequens tamē falsum est, quia manus abscissa statim mortua est, nec ... potest præuia alteratio ... inerat substantia animæ. ... animæ esset in qua ... quæ libet ... animæ substantia, ... vbi autem est anima perfecta ... perfectum animal esse. Tandem ... firmatur hæc sententia a ... ate Aristotelis in ... bro de Motu animal. cap. ... dicit, animam

Alberti sententia.

1 argument. Alberti.

2. argument.

3. argument.

4. argument.

non in omnibus corporis partibus inesse, sed in vna tantùm præcipua, cui cæteræ partes adnascuntur, & ea ratione participant vita; idq; declarat exemplo Regis ad rem valde accommodato: Rex enim non ... omnibus regni sui partibus adest secundùm substantiam, sed soli regiæ, ad alias verò partes tanquam ab illa pendentes transmittit vim gubernandi per varios ministros suos, & ita regere dicitur non solam regiam, sed regnum totum: sic igitur in solo corde residet anima secundum substantiam suam, non in aliis membris, sed ad illa varias facultates transmittit ad varia munera obeunda. Hæc Alberti sentētia admittenda non est, & iure à multis impugnatur, præsertim à Thoma in 1 part. Summæ, quæst. 76. artic. 8. & in quæstionibus disputatis de anima, quæst. 2. artic. 10. & in 2. contra gentes, cap. 72. vbi sentētiam veriorem tuetur, nempe animam tanquam substātiam simplicem, & indiuiduam, inesse in qualibet corporis parte integrā, non in solo membro præcipuo. Potest autem falsitas opinionis Alberti multis argumentis ostendi. Primò sic, si essentia animæ non adesset cuilibet corporis parti, sequeretur non totum animal esse animatū; etenim partes omnes corporis præter partem præcipuā, quum animā nō habeant, animatæ dici nō possunt: nec defenditur Albertus, dicēdo ... eas partes esse animatas per virtutes, seu facultates animæ eò transmissas; quoniam illæ virtutes non sunt nisi accidentia, quare non possunt substantiam constituere, & dare esse materiæ; nam (vt inquit eo in loco Thomas) si anima non esset in corpore nisi vt motor, & rector, locum vtiq; haberet opinio Alberti, possent enim cæteræ partes corporis ab illis facultatibus moueri, & regi per pendentiam à parte præcipua; sed quia est in corpore vt forma informans materiam, & substantiale corpus cōstituens, necesse est omnes corporis partes esse animatas, & ab ipsamet anima informatas. Præterea vel putat Albertus facultates animæ esse ipsammet animæ essentiam, & ab ea non distingui, vel esse qualitates ... ctas a substantia animæ, vt ... dicimus; vtrumuis dicat ... est ... per ... est vt in omnibus partibus ... qualitates facultates animæ ... a substantia animæ ... Aristoteles animam esse actum primum corporis naturalis organici, organicum intelligens illud, quod variis instrumentis præditū est, huiusmodi autem est totum viuentis corpus,

Opinionis confutatio.

1. argument.

2. argument.

pus, non solum membrum præcipuum, quia cor dici quidem potest organum, at non organicum, vt ibi ab Aristotele vocatur organicum: idque ipsemet Albertus fatetur, dum dicit, cor esse organum essentiæ animæ, cætera verò membra esse organa facultatum: quòd si dicat cor esse corpus heterogeneum, ideoque ob varia partium suarum officia dici posse organicum; hoc certè nihil est, quia non eiusmodi est membrum præcipuum in animalibus imperfectioribus, quæ cor non habent, sed aliquid cordi proportione respondens, hoc enim homogeneum, ac simplex est, inde enim fit, vt illa animalia etiam in partes diuisa aliquandiu viuant: quare quum membrum præcipuum non in omnibus animalibus organicum appellari possit, definitio autem animæ sit vniuersalis, & omnia viuentia complectatur, nō potest in ea definitione organicum significare aliud, quàm totum viuentis corpus: quum igitur huius dicat Aristoteles animam esse actum primum, hoc est, formam, quæ ipsum constituit, apertè significat animam informare totum corpus, nō solum membrum præcipuum: idque confirmant ea, quæ statim ab Aristotele ibi dicuntur de plantis; inquit enim plantarum partes esse organa, vt radicem, folia, fructum, & pericarpium, quod denotat totam plantam vocari corpus organicum, propterea quòd his omnibus instrumentalibus partibus prædita est. Idem significauit Aristoteles in contex 9. eiusdem libri, quando argumentum sumens ab oculo dixit animam ita esse totius animalis actum, & formam, vt visus est actus oculi: vana enim esset ea Aristotelis argumentatio, si anima non totum corpus informaret, vt considerantibus manifestum est.

Vera sententia, & eius declaratio.
Cap. V.

Vt meam hac in re sententiam proferam, [illegible]do Albertum errasse quidem aliqua ex parte, vt modo ostensum est, attamen aliqua etiam ex parte ver[illegible] [illegible], vt enim absurdum esse a[illegible] id, quod ait Albertus, animam [illegible] [illegible]ntiam in solo corde esse, ta[illegible] [illegible] tiam, quod in om[illegible] que resideat anima [illegible] et [illegible]m omnes co por[illegible] p[illegible] [illegible]pu, & a[illegible]q; v[illegible]o or[illegible] [illegible]ne, [illegible] p[illegible], & insò[illegible] [illegible] A[illegible] [illegible]o teret e[illegible] a [illegible] [illegible]ran[illegible] iuete a[illegible] [illegible]it. p[illegible] h[illegible] sen tia [illegible]na de membro præcipuo disputatio redderetur, quia nullum in viuentis corpore membrum præcipuum vocari posset; siquidem nullo alio argumēto præcipuum membrum iudicatur, nisi radicatione animæ in eo,

Anima est in omnibus partibus [illegible] ordine quodam.

A quæ ex operationibus indagari solet: quoniam igitur magna est Philosophorum ac Medicorum disceptatio de membro præcipuo in corpore animalis, cōcedere hi omnes videntur non æquè in omnibus partibus viuentis inesse animam, sed radicari in aliquo membro præcipuo, & ab eo ad reliquas corporis partes diffundi; secundùm Aristotelem autem præcipuum membrum in animalibus sanguineis cor est, in aliis autem, & in plantis B pars aliqua cordi proportione respondens; nos facilioris doctrinæ gratiâ de solo corde loquemur, quod enim de hoc dicemus, illud idem de quolibet præcipuo membro in iis, quæ cor non habent, intelligendum erit. De cordis quidem primatu clara est Aristotelis sententia in libro 3. de Partib. animal cap 3. 4. & 5. vbi ab Auerroe in cap. 4. res hæc diserti[ssi]mè disputatur, nec non ab Alexandro in 2 suo lib. de Anima, cap. vlt hoc igitur in præsen- C tia constituto, ex eo elicimus animam præcipuè, ac primariò residere in corde, & in eo esse tanquā in radice, à qua postea diffunditur animæ substantia ad vniuersum corpus, primum enim quod generatur, est cor animalis, & in eo radicatur anima, postea verò illi cæteræ partes aggenerantur, ad quas statim protenditur anima non tantùm secundùm facultates, sed etiam secundùm essentiam, ad extēsionem enim subiecti corporis anima quo- D que extenditur: hac igitur ratione habet anima in corde esse principale, in reliquis autem partibus habet esse participatum; quemadmodum etiam lumen in Sole habet esse principale, in aëre autem habet esse per participationem, & per deriuationem a Sole; quò fit vt aliquo solido corpore interposito priuetur statim aer, vel pars eius aliqua suo lumine, quia priuatur illa participatione, ac pendentia à luce Solis. Sic etiam dicuntur res o- E mnes habere esse per participationem primi entis, quod solum habet esse per se, & est ipsummet esse subsistens, ideoque sublato primo ente cętera omnia statim redigerentur in nihil: hac igitur eadem ratione si manus à toto corpore [illegible]iūgatur, statim in ea vita omnis [illegible]uitur. quia manus non habebat animā; n[illegible] per continuam deriuationē à corde, qua [illegible]ue destituitur, desinit esse animata: [illegible] v[illegible] euenit in plantis, & animalibus [illegible] quorum partibus separatis inest [illegible] [illegible]andiu, propterea quod ani[illegible] [illegible] co[r]de habent humorem quen[illegible] [illegible]atu[r] per totam [illegible] longitudinem [illegible] & [illegible] pro[illegible] [illegible]uisio[n]em [illegible] ta[illegible]o fiat, [illegible]g[illegible] [illegible]car al[illegible]q[illegible] pars [illegible]s [illegible] aliquā [illegible]u viuat qu[illegible]m [illegible]em aliquā [illegible] p[illegible]cipa[illegible] planta in om[illegible] c[illegible] membrum præcipuum [illegible] qu[illegible] [illegible]dicata, siue id sit co[illegible] [illegible]e ra[illegible]

De cordis primatu.

Cur animalia insecta, & plantæ post diuisionem viuant.

omnibus ferè partibus habet radicem potestate) siue quidpiam aliud; vnde fit vt pars ab aliis seiuncta viuere possit, & fieri aliqua planta per se: at in animalibus perfectioribus, in quib. est cor, vel aliud simile, quod sit heterogeneum, & certam figuram requirat, id nulla ratione fieri potest, quia tale membrum præcipuum non est diuiduum manente vita animalis. Hæc est rei veritas, quæ ipsa per se cōsiderantibus manifesta est: quum enim anima duobus muneribus fungatur in corpore, vt Græci notare solent; informat enim corpus, & constituit animatum; deinde illo iam informato, & animato vtitur vt instrumento ad operandum; facultates non respiciunt corpus nisi vt organum, quo vtantur; non vtuntur autem, nisi animato; ideo præsupponunt ipsum iam animatum, neque esse possunt nisi vbi sit anima; facultates igitur à corde missæ secundùm Albertum ad alias corporis partes possunt quidem reddere membrum aptum ad operationem, sed nō possunt facere membrum animatum; hoc enim sola anima per suam substantiam præstare potest, imò neque aptum reddere possunt ad operandum, nisi priùs constituatur esse animatum; facultas enim præsupponit animam, à qua non potest esse seiuncta. Ex his colligimus alium quoq; Alberti errorem: non rectè enim dicitur cor esse organum essentiæ animæ, cætera verò membra esse organa facultatum: organum enim non dicitur nisi respectu facultatis, quia respicit operationē, ipsa verò animæ substantia quatenus est forma, materiam potiùs habere dicitur, in qua recipiatur, quàm organū. Ex his ergo patet animam secundùm substantiam suam non in solo corde inesse; sed in omnib membris; non tamen in omnib. æqualiter, sed ordine quodam: nam si æquè in manu atque in corde inesset anima; h. e. æquè præcipuè, oporteret manum à corpore abscissam viuere aliquandiu, quod tamen non videmus.

Duo animæ munera,

Cor non rectè dicitur organum essentiæ animæ.

Responsio ad argumenta Alberti.
Cap. VI.

Ad primum.

VERITATE ita declarata, facile est ad Alberti argum. respondere. Ad pri[illegible] neganda est consequentia: quia licèt [illegible]n oculo sit anima tota secundum essentia[illegible], q[illegible] essentiam habeat indiuiduam, nec prop[illegible] appelletur tota, tamen non est ibi tota secundùm quantitatem & extensionem qua de re posteriùs loquemur, au[illegible] [illegible] on tota secundum exten[illegible] [illegible] auertu[illegible], sed remanet in ali[illegible] par[illegible] corporis Ad [illegible]cundum dicere possemu[illegible] [illegible]om[illegible]citum esse quandoque membrum al[illegible] [illegible] corpore pusillum tempus vi[illegible] [illegible] vt ait A[illegible]xander in 1. lib. de Anima [illegible]p vlt. quandoq; caput humanum a toto ab[illegible]sum vixisse paruo quo[illegible]am te[illegible]p[illegible] [illegible]oc enim non est abso-

Ad secundū.

num rationi, quia licèt habeat animam deriuatam à corde, tamen quia ipsam animę substantiam insitam habet, fieri potest vt non statim in eo anima extinguatur: sed aliter respondemus, & concedentes membrū abscissum statim interire, dicimus id fieri, quoniam in illo non erat anima radicata, sed à membro præcipuo deriuata; ob id enim fit, vt separato membro non possit ampliùs in eo esse anima; sicut etiam de lumine dicebamus, negamus igitur sequi ꝙ manus abscissa debeat viuere: ad probationem autem, quando dicebat formam substantialem non posse sine alteratione præuia interire, dicimus hoc esse verum de forma totius compositi, & de forma etiam illius partis, in qua habeat esse radicatum, & principale, at non de forma partis habēte ibi esse participatum; illud enim non est formam interire, quum in aliis partibus eadem remaneat, sed est potiùs illam partē per eam separationem priuari participatione illius formæ, quæ eadem remanet in membro præcipuo: ad hanc igitur priuationem dicimus non esse necessariam alterationem præuiam, sed satis esse separationem à toto, & à membro præcipuo; per hoc tamen non stat quin fieri possit vt membrum separatum viuat paruo aliquo tempore, vt modò dicebamus, deinde statim intereat sine vlla præuia alteratione; siquidē hæc non est necessaria, nisi vbi forma etiam secūdùm totam suam extensionem interreat.

Ad tertium quoq; similiter negamus consequens: & ratio negationis est; quia, vt aliquod vocetur animal, non satis est si habeat animę essentiam integram, hæc enim indiuidua est, & vbi est, ibi non potest nisi integra & tota esse; sed etiam oportet vt habeat totam suam materiam, & corpus integrum, in quo recipiatur: quum enim anima in prædita pluribus facultatibus, per quas apta est plures edere operationes, requirit necessario corpus varia obtinens instrumenta, quę omnibus facultatibus correspondeant, ideò licet in oculo insit animæ essentia integra; oculus tamen non potest dici animal, quia non h[illegible] ibi anima omnia sibi necessaria instrume[illegible], neq; integram suam materiam, cu[illegible] a[illegible]u[illegible]a possit animal co[illegible]stituere, qu[illegible] c[illegible] [illegible]us non est animal sed pars a[illegible] a[illegible] [illegible]pter a n[illegible] re etiam po[illegible]um[illegible] [illegible]mam in oculo esse [illegible]tegram & pe[illegible] [illegible]m qu[illegible] en[illegible] [illegible] essen[illegible] a[illegible] conditio cuiusu[illegible] [illegible] formæ vt re[illegible]piatu[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible],o[illegible] [illegible] [illegible]n p[illegible] pe[illegible]a. A[illegible] A[illegible] [illegible] [illegible]n a[illegible]cem[illegible] cal[illegible] [illegible] Motu[illegible] [illegible] Thomas in memo a[illegible] co re[illegible] d[illegible], Aristotelem loqui de sola [illegible] tate mo trice, significans se hanc concedere non in omnibus partib. inesse, sed in sola parte præcipua: sed hanc responsionem ego probare minime

Ad tertium.

nimè possum; vel enim intelligit huius facultatis obiectum adæquatum, vel præcipuum, quod sit eius primum principium, & tanquam radix: si adæquatum, falsa est eius sententia, quia vis motrix non in solo corde, sed in toto corpore inesse cõspicitur: si verò præcipuum, non de sola motrice facultate, sed de tota quoq; animæ substantia id asserere debuit, quum ibi dicat eam in singulis quoque partibus inesse totam. Nos igitur dicimus, Aristotelem nil aliud ibi negare, nisi quòd anima sit æquè in omnibus partibus radicata, & significare velle, eam in solo membro præcipuo habere esse radicatum; neque ob id negare animam esse in omnibus membris secundùm suam substantiam, & habere in eis esse participatum. Comparatio autem cum Rege non secundùm omnes conditiones accipienda est, sed secundùm illam tantummodo, quòd vnus est locus principalis, in quo anima residet tanquam in regia, quemadmodum vna est vrbs regia, in qua residet Rex: in reliquis autem non esset conueniens comparatio; nam anima, quum sit per se incorporea, potest secundùm suam essentiam tota in qualibet parte inesse, non sic Rex, qui corporeus est.

Vera responsio.

Galeni argumentatio contra Aristotelem de membro præcipuo.

Cap. VII.

HAEc sententia, quam modò exposuimus, est rationi maximè consentanea, nam & animatum, & vnum esse totum animal oportet, non est autem animatum totum, nisi in omnibus eius partibus ipsa animæ substantia insit, non in sola præcipua, vt putauit Albertus: ad vnitatem verò animalis seruandam vnum tantùm præcipuum membrum est concedendum, in quo tota sit anima radicata, & à quo tanquam principio, & fonte ad omnes corporis partes effundatur; sic enim & vnum corpus est per omnium partium ab vna pendentiam & anima vna, quæ ex omnium dictarum partium congressu constituitur: nam propter earũ inter se ordinem, atq; respectũ sit vt vna ad aliam tanquam potestas ad actum, & tanquam perfectibile ad perfectionem referatur, proinde vna ex his omnibus anima consurgat, cuius totius nominatio ab vltima tanquam ab actu desumatur, qua ratione vere dicere possumus, vnam esse in homine animam, quæ dicitur rationalis, & vnam in equo animam equinam, & sic de reliquis. At secundum Platonis opinionem, quam reiecimus, hoc dicere minimè possumus: dum enim partes animæ locis separatæ in animalis corpore statuuntur, vna aliam non perficit, sed singula per se perfecta anima est, & absque aliarum ope proprium animatum constituit: quocirca animal non potest vnum animatum appellari, sed plura, sicut antea considerauimus. Præterea iuxta omnium Philosophorum sententiam animal, præsertim verò homo, paruus mundus appellari solet: attamen hoc secundùm hanc opinionem verum non est, adest enim hæc magni momenti dissimilitudo, quòd in magno mundo vnum esse principem necesse est, vt omnes concessisse videntur, ex cuius vnitate Aristoteles mundi vnitatem demonstrari asseruit; in animali autem non vnus princeps, sed tres iuxta Platonis sententiam, quam Galenus quoq; sequutus est, absq; dubio statuuntur: neque absurditatem hanc euitat Galenus, dum cerebro principatum tribuit propter animam rationalem, quæ in eo residet, & præstantissima omnium est; etenim non penes solam nobilitatem attendendus est principatus, sed etiam penes gubernationem, atq; pendentiam: attamen quid cordi cerebrum imperet, quid secum, & quomodo horum actiones iussu cerebri, aut eius virtute ad hæc transmissa producantur, ne fingere quidem tota Galeni pertinacia, ac proteruitas potest, quinimò ipse palàm fatetur in 2 ac 3. libro de Hippocratis & Platonis decretis, cerebrum & cor proprias habere functiones, easq; vtrumque absque alterius ope obire; quod dicere est confiteri neutrum actioni alterius imperare, aut vim aliquam contribuere, proinde neutrum posse princeps membrum appellari. Verùm quia veram hanc Aristotelis sententiam demoliri prolixissima disputatione Galenus nixus est in libris de Hippocratis & Platonis decretis, non ab re fore iudicaui, si præcipua quædam, quæ ibi à Galeno contra Aristotel. afferuntur, breuiter referam, & expendam: quamuis enim non de membrorum primatu, sed de animæ dispensatione per corpus sit nobis proposita disputatio, attamen cum hac ita est præcipui membri consideratio coniuncta, vt penitùs omitti nec debeat, nec possit: hac igitur de re aliàs fortasse fusiùs disputabimus, nunc eam cum moderatione tangere satis erit, & quantum ad partium animæ distributionem, de qua loqui instituimus, declarandam pertinere videatur. Galenus in memoratis libris de hac re fusissimè disputat aduersus Aristotelem & aduersus Stoicos, Chrysippum præsertim, qui omnes vni cordi primatum attribuerunt, & animam vniuersam in eo tanquam loco præcipuo, ac membro principe residere asseruerunt: ipse vero & eorum argumenta soluere, & suam opinionem comprobare efficaciter nititur in septem prioribus libris, & in principio octaui; ita vt omnia fermè, quæ ab eo in tota illa parte dicuntur, ad hoc vnum pertinere videãtur. Sed ego plurima illa paucis perstringam, omnia namque argumenta, quæ tum à Galeno, tum à Chrysippo, & alijs à nominum etymologia,

Stoici.

AA

ab existimatione, naturaliq; instinctu h omi-num, atq; Poëtarum auctoritate desumpta sunt,& à Galeno soluta,tanquam leuia,& probabilia, vt ipsemet Galenus apertè ibi profitetur,missa penitus faciam; & vno argumento contentus ero, in quo potissimè tanquam demonstratiuo Galenus innititur à venarum, & arteriarum, & neruorum origine desumpto: quum enim horum trium ministerio absolui omnes in animali operationes videantur,illud esse præcipuum membrum, & præcipuam animæ sedem dicendum esse videtur, vbi origo venarum, & arteriarum, & neruorum esse conspiciatur. Quoniam igitur Aristoteles horum omnium principium asserit esse cor, Galenus in hoc constitutam esse totam controuersiam existimans, petit sibi demonstrari cor esse & neruorum, & venarum principium;nam hoc ostenso concessurum se profitetur solum cor esse membrum princeps & in eo vno omnem animam residere: sed quum ipse per anatomen certò se cognouisse affirmet venarum principium non cor esse, sed iecur,& neruorum nô cor, sed cerebrum; insolubile inde argumentum sumi arbitratur, ad demonstrandum tria esse præcipua membra & tres trium specierum animæ sedes; argumétum autem tale est: illud est membrum præcipuum, & animæ sedes, vbi est principium venarum, & arteriarum, & neruorum; at principium venarum iecur est, neruorum cerebrum,arteriarum verò cor;igitur tria sunt membra præcipua cerebrum,cor, & iecur,in quibus tres partes animæ resident;& has non tantùm facultates distinctas, sed species animæ diuersas & formas substantiales esse asseueranter affirmat:in quo ego quidem ab eius sententia non recedo,sed in eo tantùm,quòd has esse locis separatas,vt prædiximus, Platonem sequutus existimat:nutritiuam igitur animam, quam etiam naturalem partem vocat, Plato verò concupiscibilem, in iecore tanquam propria sede collocat, quoniam ibi principium est generationis sanguinis, quo totum corpus alitur, & origo venarum, quæ sanguinem ad omnes corporis partes nutriendas deferunt; deinde vitalem, seu irascibilem in corde, vbi est origo caloris vitalis, qui per arterias inde orientes ad vniuersum corpus emittitur,ac tandem rationalem, seu cognoscentem ponit in cerebro, à quo origi-nem ducunt nerui omnes, per quos ad omnes corporis partes vis sentiendi, ac vis mouendi transmittitur. Hoc vnum argumentum ex tota ea prolixa Galeni disputatione mihi expendendum desumpsi, quia cum eius solutione coniuncta est sententiæ Aristotelis validissima demonstratio; vno enim labore & veritatis comprobationem & argumenti solutionem afferemus.

Argum. Galeni cotra cordis primatū.

Fundamenta pro declaratione veritatis. Cap. IIX.

Vt clarior & firmior disputatio nostra sit, quædam priùs fundamenta,ac veluti discendorum principia statuemus, quæ vel sunt à Galeno concessa, vel ita manifesta vt à nullo erudito viro negari possint. Primo loco assumo id,quod ab Aristotele dicitur in con. tex. 19. lib. 3. de Anima, agens est præstantius & nobilius materia patiente: hoc autem per se manifestum esse videtur; nam actus est nobilior potestate, agens autem agit quatenus est actu, & materia patitur quatenus est potestate. Secundò accipio id, quod ab Aristotele declaratur in 8. lib. Physicæ auscultationis, in ordine agentium agens primarium esse præstantius agente secundario, & instrumentali; agens enim primarium vim agendi tribuit agenti secundario, quod sine primario nullam prorsus habet:hinc etiam fit vt inter agentia secunda id illud nobilius, ac principalius sit, quod est prius,& primario agenti propinquius: quòd si quis dicat primarium quoq; agens egere secundario, & nihil agere sine illo, id nihil est, neq; in agente secundario vllam præstantiam notat;primarium enim illo eget vt ministrante & inseruiente, non vt agendi facultatem ipsi largiente;at secundarium eget primario, a quo vim agendi recipiat, quæ tota in eo radicata est:hæc omnia ita sunt manifesta, vt quisquis ea neget, indignus sit, quo cum disputatio instituatur. Tertiò,sumo id,quod præcipuum Galeni fundamentum est, neruos omnes oriri a cerebro & esse instrumenta tum sensus,tum voluntarij motus. Quartò sanguinem alimentalem in iecinore generari,& inde magnam partem ad reliqua membra nutrienda transmitti per venas, sed aliquam etiam partem per venam cauam ad cor, ibiq; magis elaborari & ex eo sanguinem tenuiorem,& vitalem spiritum in sinistro cordis ventriculo generari. Quinto cum Galeno accipio sanguinem deferri quidem à iecore ad cor per venam cauam,non tamen per eandem ad iecur remeare; sed duo tantummodo esse vasa, per quæ sanguis ex corde ad alias partes emittatur; vnū, quo ad pulmones ex corde defertur sanguis, quo nutriantur;alterum(quę arteria magna est,ab Aristotele verò aorta appellata) quo ad omnes corporis partes vitalis spiritus mittitur, & cum spiritu portio aliqua sanguinis purissimi ac tenuissimi,quod vehiculum spiritus sit. Sexto sumo cor esse fontem caloris in animali,quem calorem cum spirituum substantia mittit per arterias ad cunctas corporis partes, tanquam primum animæ instrumentum;hoc Galenus asserit in lib. 7. de Hippocr.& Plat.decretis & res per se clara est:anima enim omnia facit per calorem naturalem, tanquam per primum eius instrumentum, locus auté in animali calidissimus

1. fundamentum. *2. fundamentum.* *3. fundamentum.* *4. fundamentum.* *5 fundamentum.* *6 fundamentum.* *Calor est primum animæ instrumentum.*

simus consensione omnium cor est; quamobrem ibi est origo, & fons omnis caloris animalis. Septimo loco statuo id, quod alibi fusiùs declaraui, duos in animali esse calores, seu potius duas caloris origines, vna origo est anima, altera verò est natura elementaris; in omni enim misto necesse est aliquid inesse caloris propter elementa calida, huic autem additus calor animæ vnum reddit calorem intensiorem, qui in diuersis partibus varius est, & modo maior, modò minor ob temperierū varietatem; etenim in solo vitali calore nulla in corporis partibus diuersitas oriretur, nisi forrasse propter earum maiorem, vel minorē à corde distantiam, sed propter diuersas elementorum mistiones fit vt alia pars calidior, alia frigidior esse dicatur: Medici quidem soliti sunt totum ex vtrisq; conflatum calorem vocare cuiusque membri temperaturam, seu calorem temperaturæ; attamen si rectè loqui velimus, debemus illum tantummodò calorem, qui formam mistionis insequitur, & in corpore post animalis obitum remanet, vocare calorem temperaturæ; alterum verò, qui consequitur animam, nominare animalem, sed totum ex vtrisq; constantem naturalem cuiusq; membri calorem appellare.

7. fundamentum.

Duo calores in animali.

Solutio argument. Galeni, & contra illum argumentatio.

Cap. IX.

HIS ita constitutis ostendo nullum principatum iecinori attribui posse, deinde idem de cerebro demonstrabo, vt ostensum maneat, solum cor esse membrum princeps, & vniuersæ animæ sedem, vnde etiam argumenti Galeni solutio desumatur: de iecore ita argumētor: iecur in nutritione nullam aliam operam præstat, quàm præparandi, & exhibendi materiam, qua totum corpus alatur; agens autem conuertens hanc materiam, hoc est, sanguinem alimentalem in substantiam est calor naturalis missus à corde per arterias ad omnia membra, ergo facultatis altricis princeps est cor, non iecur: deductio consequentis manifesta est ex eo fundamento a nobis iacto, agens est principalius materia, & cuilibet mediocriter in philosophia versato, qui in nullius verba iurauerit, manifestissimum esse debet suppeditationem materię igno[bi]le officium esse, & ministri pot[i]us, quam princi[pi]s, idq; in artibus notare possumus; nam ars illa, quæ nauibus construendis solam materiam subministrat, vilissima est, eamq; nemo architectonicam, seu aitem principem appellaret; at illa, quæ ex illa materia nauim extruit, potest architectonica nominari; & adhuc magis alia superior ars, quæ huic præcipit quomodo, & qualem efficere nauim debeat: ita ars illa, quæ domibus ædificandis materiam suppeditat, ignobilis est, nec potest vocari prin-

Quòd iecur nullū habeat principatum.

Quænam artes dicantur architectonica.

A ceps; ars autem ædificandi, quæ domum efficit, magis potest appellari ars princeps, quoniā illi imperat; sed multò magis ars alia, quæ non facit, sed facienti præcipit, nomine architectonicæ dignanda est, & hos solemus vocare architectos; quoniā officium principis est nō occupari in aliqua actione particulari, sed in aliqua tantùm vniuersali, qua singulis ministris propria officia distribuantur, ac principis auctoritas, & agendi facultas communicetur.

Principis officium.

B Facultas igitur altrix in corde sita est, vbi est fons caloris vitalis, & à quo per omnia membra distributo fit conuersio sanguinis alimentalis in substantiā: hoc respexit Aristot. in li. 3. de Partibus animal. cap. 4. quando generandi sanguinis officium cordi attribuit, non iecori; respexit enim (vt inquit ibi Auerroes) sanguinem illum, qui primus est perfectione, & intentione naturæ, non illum, qui solo generationis ordine primus est; nam primus perfe-C ctione, & naturæ consilio est ille, qui generatur in corde, & agentis potiùs, quàm materiæ in totius corporis nutritione locum habet: ex eo enim generatur spiritus, & idem vnà cum spiritu per arterias ad omnia membra defertur, tanquam secundarium agens, & primum principis instrumentum, à quo cum omnibus membris communicato sanguis alimentalis, qui à iecinore per venas prouenit, in cuiusq; membri substantiā mutatur: quid enim (quęso) causæ fuit, vt natura ad singulam corpo-D ris partem non solam venam, sed cum vena coniunctam arteriam mitti voluerit? certè ea vna causa fuit, quia nutritio & agens, & materiam postulat, materia nutritioni à iecore ad membra per venas mittitur, agens autem nutriens mittitur à corde per arterias: quoniam igitur altrix facultas agēti potiùs, quàm materiæ attribuenda est; non iecur, sed cor in animalis nutritione est membrum princeps;

Altricis facultatis fons & principium est cor.

Sanguis duplex.

E iecur autem est tanquam eius minister, à quo & cordi ad generandos spiritus, & toti corpori materia ad nutritionem suppeditatur, nam etiam ad alias partes sanguinē mittere est cordi materiam ad alendum subministrare, quatenus est mittere ad vitales spiritus, qui à corde prodeuntes in omnibus corporis partibus existunt, & agentis officio fungentes sanguinem a iecore missum in substantiam vertunt: hoc igitur iecoris officium indignum princi-F pe est; [i]mò tantum abest vt cordi attribuere conueniat, vt potiùs non esset cor dicendum princeps, si eo munere fungeretur: adde quòd (vt ait in d[ict]o loco Auerroes) hanc quoq; suā operam non præstat iecur, nisi virtute cordis: dicant enim Medici cur iecur arterijs refertum sit, vt per anatomē inspicere omnes possunt; vel enim frustra sunt in iecore vitales spiritus per arterias delati, si iecur propria tantùm virtute sanguinem generat; vel præbent iecori actiuam facultatem, & vitalē calorem, quo sanguinem efficit, quod quidem om-

Iecoris officium principe indignum est.

nino dicendum est, quia natura nihil frustra facit: imperium igitur cordis in iecur est manifestissimum, quum & iecoris officium sit generare materiam, qua totum corpus alatur, sed non tamen alere, ac vertere in substantiã; & in eius quoq; muneris functione iecur non agat, nisi per facultatem ipsi à corde communicatam; ita vt dicere possimus etiam sanguificationem à spiritibus fieri, qui à corde ad iecur mittuntur, quum ex cordis imperio, & auctoritate iecur sanguinem generet. At (inquit Galenus) venarum origo, & principium iecur est: hoc autem, si bene perpendatur, leuissimum, & nullius momenti ad id, de quo disputamus, esse cognoscetur; dictum enim hoc ambiguum est: quia vel intelligit principium generationis venarum, vel principium dispensationis sanguinis per eas, vel principium magnitudinis, sicuti dicere solemus initium viæ, initium lineæ. si primo modo intelligat, nullum inde argumentum sumi potest; genitas enim esse venas & ante cor, & ante iecur credere possumus, tanquam instrumenta, quæ priùs parare oportet, quàm præcipua mẽbra his vsura generentur, quemadmodum si quis aduentum principis alicuius expectans aliqua priùs necessaria instrumenta paret, vt accedens princeps ijs statim vti possit: hoc autem si concedamus, non apparet quę pars venæ cauæ priùs generari cæperit, an illa, quæ est propè cor, an illa, quæ in iecore, & nemo ex certa cognitione id asseuerare potest: credẽdum autem potiùs est totam illam venam simul secundùm omnes suas partes cœpisse generari, non vnam eius partem priùs quàm alias: asserit etiam Galenus se per experientiam in arboribus comperisse iecur priùs corde genitum; quod si admittamus, nil tamen inde aduersus Aristot. colligi potest: quãquam enim ego hoc non vidi, & cogor de eo maximè dubitare, tamen dicere possum, naturam voluisse venas & iecur cordi prægenerare tanquam necessarios ministros, quorũ vsus cordi necessarius est: dicat tamen Galenus an ante generationem cordis cognouerit iecur esse animatum, hoc quidem ipse asseuerare non audet, neque si assereret, vlla esset ei fides adhibenda, quia repugnantissimum est rationi: anima enim non potest existere sine membro præcipuo, in quo solo radicatur, quare si fœtus priùs habet iecur, quàm cor, non habet tamen animam nisi genito corde: ideò quando Aristoteles dicit cor primum omnium generari, dictum hoc saltem in comparatione mẽbrorum animatorũ defendi potest; cor enim animatum præcedit omnium aliorum membrorum animationem, & priùs est animatum, quàm iecur. Si verò intelligat Galenus iecur esse principium dispensationis sanguinis per venas, & hac ratione esse principiũ venarum, id concedimus de sanguine alimentali & materiali, hoc enim dicimus generari in iecore,

Nota de venarum origine.

A & ab eo primum tum ad cor, tum ad omnia membra per venas transire; num autem ob id fiat vt iecur sit membrum princeps, iam suprà diligenter considerauimus: adde quòd si hac ratione esset princeps, multò dignior hoc nomine vẽtriculus esset, a quo priùs ad iecur materia alimentalis mittitur, quàm à iecore ad alias partes. Tandem si magnitudinis principium Galenus intelligat, negandum est iecur esse initium venarum, sed tale est solum B cor, in quo solo est conceptaculum sanguinis sine vena, quum vena caua per iecur transeat, & in eo nullibi sit interrupta, ita vt nullũ eius venę initiũ in iecore notari possit, quòd si con ceptaculum aliquod sanguinis ibi esset præter venam, à quo illa ortũ duceret, vtiq; ibi esse initium magnitudinis venarũ asseuerare possemus: Non est etiam alicuius momenti id, quod Galenus magna cum iactantia considerat, sanguinem per venam cauam à iecinore C ad cor permeare, sed nõ per eandem ad iecur remeare: hoc enim verissimum est, sed solum pertinet ad ostendendum principium dispensationis sanguinis alimẽtalis per illam venam esse iecur, non cor; at nihil probat de principio magnitudinis, quia licèt per illam venam fluat sanguis à iecore ad cor, nec refluat à corde ad iecur, ob id tamẽ non fit, vt eius magnitudinis initium sit iecur, quum in iecore nullum eius venæ initium notari possit: & hoc D confirmatur ex consideratione venæ portæ, per eam enim fluit materia à mesenterio ad iecur, nec refluit à iecore per eandem: igitur si ea ratio aliquid firmitatis haberet, eius venæ initium non esset iecur, proinde non omnium venarum initium diceretur. Quod autem à Galeno dicitur, ampliorem esse venam cauam in iecinore, quàm prope cor, debile argumentum est, & ab Auerroë solutum in memorato loco: non omnia enim in suæ magni E tudinis initio maiora sunt, sed in singulis partibus eam habent quantitatem, quæ muneri & operationi conueniens sit; præsertim vbi initium magnitudinis non est initium generationis, sicut antea de vena caua dicebamus: quoniam igitur initium dispensationis sanguinis alimentalis per eam debuit in iecore esse, ideò conueniens fuit vt in iecore vena amplior esset; non tamen ibi est eius magnitudinis initium, sed in corde, licèt aliquanto F angustior sit. Quod igitur ad iecur attinet, nõ potest illi facultatis altricis principatus attribui, sed is soli cordi attribuendus est. Ad argumentum autem Galeni facile respondemus: nam si de perfecto sanguine loquamur, qui in nutritione fungitur officio agentis, neganda est minor; non enim iecur est huius generationis principium, sed cor: si verò alimentalem sanguinem, qui nutritionis materia est, intelligamus, neganda est maior; non enim vbi hic generatur, ibi est animæ sedes, & membrum princeps, quia materiam subministrare agenti

Solutio argumenti Galeni de iecore.

agenti est potiùs serui officium, quàm principis; quum præsertim in hoc quoq; munere obeundo pendeat iecur à corde, siquidē non sanguificaret, nisi beneficio caloris vitalis ad ipsum per arterias delati: de iecore igitur argumentum Galeni nihil concludit. Sed neq; de cerebro: nam cerebrum esse cognitionis, & motus instrumentum, non inficiamur; dicimus tamen nullam ibi cognitionem fieri, nisi beneficio spirituum vitalium: qui à corde illuc per arterias mittūtur, vt ipsemet Galenus confitetur, asserit enim in lib. 7. de Hippocratis & Platonis decretis, animal ex cerebri sectione nullam in sensu & motu læsionem recipere, nisi ad aliquem cerebri ventriculum vulnus penetrauerit: quū enim ventriculi spiritu sint repleti, inquit ex illius spiritus exinanitione animal remanere stupidū sine sensu, & motu; postea verò iterum restitui, quū iterum ijdē ventriculi spiritu repleantur, & hunc à corde ad cerebrum per arterias mitti Galenus non negat: fatetur igitur non in ipsa cerebri substantia vim sentiendi, ac mouendi inesse, sed in solis spiritibus, qui in cerebri ventriculis concluduntur: ideò cōsiderans Galenus spiritus reuera à corde prouenire, & ob id credere aliquem posse vim omnem cognoscendi à corde tribui, ad hoc confugit, quòd ipsamet anima nō in spiritibus, sed in cerebri substantia residet, ita vt spiritus non sint ipsius animæ sedes, sed sint primum instrumentum, quo anima vtitur ad sensum, & ad motum efficiendum. Mirādum profectò est, quomodo, vt suam sententiam tueretur, ad magnum hoc absurdum confugerit: quum enim fateatur substantiam cerebri nullum habere sensum, & detractam etiam non afferre aliquam animali noxam, nisi ad ventriculos vulnus perueniat; quomodo ad id induci potuit, vt diceret substātiam cerebri esse præcipuam animæ sedem? rationi enim consentaneum est maximā fieri in toto animali læsionem, & omniū operationum impedimentum ex vulnere membri præcipui, in quo ipsa animæ substantia residere dicatur: adde quòd cerebrum est omnium membrorum frigidissimum, animæ aūt conuenientior est locus calidus, quàm frigidus; tum quia nobilior potiùs qualitas est animæ attribuenda, quàm ignobilior, quę priuationis locum tenet; tum quia manifestum est animam omnes suas operationes edere per calorem: neq; alicuius momenti hac in re est Galeni cauillus, dum inquit cerebrū non esse frigidissimum, sed esse omni calido aere calidius; cauillus enim est manifestus, siquidem neq; Aristot. neq; vllus alius ita vel cæcus, vel proteruus fuit, vt cerebrum nil penitus habere caloris, & absolutè frigidissimum esse dixerit; sed solùm comparatione aliorum membrorum animalis, præsertim autem viscerum: quum enim omnia calorem habeant, minimum omnium habere cerebrum, & hac ratio-

De cerebro.

Error Galeni de sede animæ.

Cerebrum est omniū membrorum frigidissimum.

Galeni cauillus contra Aristotelem.

A ne frigidissimum dicitur, quia minùs calidum respectu calidioris instar frigidi est, & frigidi operam præstat. Dicēdum igitur est omnem sentiendi, ac mouendi vim non à cerebro spiritibus, sed cerebro à spiritibus tribui, proinde à corde, in quo primùm generātur, & à quo ad omnes corporis partes per arterias deferuntur: & quoniam à substantia cerebri omnes nerui tanquam surculi deducūtur, siue ab ipsamet, siue à spinali medulla, quę cum ea est B coniuncta, vt ex colore eognosci potest, nervus enim albus est, tanquam ipsa cerebri substantia aliquantum indurata, partem tamen mediam tenuiorem, ac molliorem retinens, tanquam portionem quandam cerebri; ideò pro cerebro in omnib. corporis partibus existunt nerui, per quos cerebrū officium suum cum omnibus partibus communicat, sed in nulla tamē corporis parte conspicitur neruus sine arteria; quare si recta ratione vti velimus, C dicere debemus substantiam cerebri, & neruos esse instrumentum & sensuum omnium, tam internorum, quàm externorum, & motus voluntarij, spiritum autem vitalem esse instrumentū prius, & primo mouenti propinquius; anima enim immediatè vtitur vitali spiritu, hic vtitur neruo, & tandem etiam neruus per musculum mouet singulas partes: cerebrum igitur est instrumentum secundarium, quod vim recipit à spiritibus, sic nerui omnes, cum D quibus hoc ministrandi munus à cerebro cōmunicatur. Quod autem à Galeno dicitur, secto, vel constricto neruo statim musculum motu priuari, nobis nō officit; nam agens primarium, licèt instrumentis vim agendi tribuat, tamen vicissim etiam eget instrumentis, ac ministris ipsi à natura assignatis, ita vt sine illis agere nequeat: neque igitur spiritus; neque anima ipsa absque neruorum ministerio mouere potest, sicuti neq; nerui sine anima, E vel sine spiritu vitali; similiter enim experimur constricto, seu compresso brachio, vel crure, ita vt spiritus refluat ad interna, manere totum brachium, vel crus stupidum sine sensu, & sine motu, quamuis neruos obtineat integros, idq; etiam Galenus in 6. eorum librorum confitetur: est igitur neruus necessarium animæ instrumentum ad sensum, & ad motum, sic etiam spiritus; imò magis, quum immediatè inseruiat primo agenti, & per ipsum F facultas neruis ab anima tribuatur: quare neque absque neruo, neque absque vitali spiritu edere anima has operationes potest. Primatum autē cordis, & pendentiam omnium aliorum membrorum ab eo fatetur Galenus in illo 6. libro, dum inquit solum inter omnia viscera cor, si eximatur, naturalem suam functionem seruare, & [illegible]oueri: hoc enim dicens indicat cor à nullo alio membro pendere, sed habere in se animam radicatam, cætera vero omnia viscera pendere à corde, & ab eo vim animalem recipere, quum separata priuētur

Neruorū substantia à cerebro est.

Nota ordinē instrumentorum, quibus in eadem operatione anima vtitur.

Argumen. ex Gal. de cordis primatu.

Solutio argumenti Gal. de cerebro.

statim suis functionibus. Ex his colligimus A solutionem argumenti Galeni, quod à neruorum origine sumitur: ego enim, qui in nullius verba iuraui, fateor neruos à cerebro originem ducere, concessa enim minore propositione nego maiorem, non enim illud est princeps membrum iudicandum, à quo nerui oriuntur, sed potiùs illud, à quo oriuntur spiritus: nam rationi consonum est vt membrum princeps, & præcipua animæ sedes ibi esse dicatur, vbi est origo primi, ac præcipui B instrumenti, quo anima vtitur, non vbi oritur secundarium, & a primo mouente remotius instrumentum. Sed restat vt illud vnum refugium, ad quod se Galenus recipit, illi adimamus: videns enim non posse negari cerebri à corde pendentiam, dum conceditur spiritum, qui in cerebro est, in corde generari, & inde ad cerebrum mitti, hoc inficiari ausus est, vt plurium absurdorum accumulatione errorem suum insigniorem redderet: dixit C igitur duplicem esse spiritum; vnum vitalem, qui fit in corde, alterum verò animalem, qui non in corde, sed in cerebro generatur, ita vt omnis cognitionis, & voluntarij motus principium sit spiritus animalis, qui oritur in cerebro; proinde pars animæ nobilissima non in corde, sed in cerebro resideat: non negat quidem spiritum vitalem à corde ad cerebrum per arterias deferri, sed inquit eum in arterijs esse vitalem, at in cerebro mutari à facultate D cerebri in animalem: modum etiam huius mutationis declarans, ait spiritum vitalem mitti primùm à corde ad illum reticularem plexum, qui sub cerebro est, & ibi aliquantum elaborari, deinde ab eo per arterias ferri ad ventriculos cerebri, vbi perfectiùs elaboratur, & exquisitiùs concoquitur, & mutatur in animalem. Sed quisquis intelligat quid sit concoctio, cognoscet hoc Galeni dicto nil posse pronunciari ineptius: concoctio enim E fit à calore, quomodo igitur spiritus vitales calidissimi à cerebro frigidissimo concoqui possunt? at elaborantur (inquit) à cerebro, nos igitur consideremus quonam pacto elaborentur: certè nulla esse potest alia cerebri elaboratio, seu actio in spiritus, quàm refrigeratio, necesse est enim vt calidius à minùs calido patiatur tanquam à frigido, atque refrigeretur; itaq; refrigerantur spiritus vitales in cerebro, & huius refrigerationis causa finalis, F scopusque naturæ manifestus est, sic enim ad cognitionem aptiores redduntur [illegible] namq; calor impedimento est cognitioni, quia calor motum & agitationem efficit, cognitio autem quietem, & stabilitatem [illegible] rit: testatur hoc Aristoteles in libro 2. de Partibus animalium, cap. 10. dum ait calidioris sanguinis agitationem restringere sensum; & clariùs in 2. capite eiusdem libri, dum inquit sanguinem calidiorem plus habere roboris, sed frigidiorem maiore sentiendi, atq; intelli-

Galeni opinio de spiritu animali.

Confutatio.

Cognitio frigidum organum postulat.

gendi vi esse præditum; & paulò pòst ibidem dicit esse suis contrarijs ingeniosiora illa, quæ sanguinem frigidiorem, ac tenuiorem habēt: quod autem ibi ab Aristot. de sanguine dicitur, in spiritu quoq; locum habere debet, ita vt vitalis spiritus, si aliquantum refrigeretur, aptior ad sensum, & ad omnem cognitionem reddatur: ipse quoq; Galenus in lib. de Octilis asserit cerebrū calidius minùs esse aptum ad contemplationē. Ex his igitur patet, quod nam cerebri officium sit, & cur fuerit à natura constitutum; eius enim officium est, calorem spirituū moderari cognitionis gratiâ, & hanc ob causam factum est à natura frigidum, & satis magnæ molis, in homine præsertim, qui maximè omniū ad cognoscendum, & ad contemplandum natus est, vt plus vitalis spiritus contineret, atq; ipsum refrigerando ad cognitionem idoneum redderet; quia frigus stabilitatem facit, calor autem agitationem, & mobilitatem, quæ cognitionem perturbat. Ad hunc sensum si trahamus illa, quæ ab Aristotele de cerebro in cap. 7. eiusdem libri dicuntur, inanis redditur Galeni aduersus Aristotel. exclamatio in lib. 8. de Vsu partium: quòd enim officium cerebri sit calorem cordis moderari, asserere absq; vlla absurditate possumus, si id sano modo intelligamus; quū enim spiritus vitales sint primum animæ instrumentum, & in corde generētur, & ab eo ad omnes partes mittantur, ad eorum calorem moderandum dedit natura animalibus cerebrum, quod suo frigore calorem spirituum, qui illuc mittuntur, imminuens, eos ad cognitionem redderet aptiores; ob id sola sanguinea animalia, vtpote calidiora, cerebrum habent, sola namq; frigido illo membro ad moderandum spirituum calorē indiguerunt. Vt igitur, quanta sit cerebri præstantia, & quis primatus, intelligamus, ita rectiùs, quàm Medici faciant, philosophari nos oportet: Princeps in regno suo omnia agere dicitur, non quidem ipse per se, & immediatè omnia, sed per varios ministros, qui ab eo varijs muneribus præficiūtur, & vim agendi recipiunt; cerebrum autem non omnia agit, non enim nutrit, neq; auget, neq; simile generat, neq; ad hæc munera obeunda vim vllam contribuit, neq; obeuntibus impe[illegible], igitur cerebrum non est membrum princeps, sed est minister quidam principis, omnium tamē ministrorum no[illegible]mus, cui operatio [illegible] præst[illegible] commendata est à principe, nempe cognitio, & is qui cognitionem insequitur, totius corporis, & singularum partiū motus: at cor in nulla particulari actione occupatur; sed in hac vna vniuersali generandorum spirituum vitalium, per quos tanquam princeps dicatur omnes edere operationes; eos enim & ad cerebrum, & ad iecur, & ad omnes corporis partes mittit, per quos tribuit alijs membris auctoritatem & vim obeundi proprias singulorum functiones, cerebro

Officium cerebri.

Quomodo cerebrum dicatur suo frigore calorē cordis moderari.

Nota quæ sit cerebri præstantia.

tebro sentiendi, ac mouendi, ventriculo concoquendi, iecori sanguificandi, manibus apprehendendi, & sic reliquis omnibus; nullum enim membrũ potest sine spiritu vitali suam actionem exercere: omnium ergo membrorum pendentia à corde, & ipsius cordis principatus manifestissimus est; quò fit, vt in solo corde tanquam membro præcipuo sit animæ sedes statuenda, & ipsi cordi omnes operationes tanquam primo agenti attribuendę, ita vt maximè omnium cor & nutrire, & sentire, & imaginari, & mouere, & reliqua omnia peragere dicatur, quemadmodũ rex nouit omnia, quæ à ministris aguntur, eaq; suo imperio agere dicitur, quocirca non absq; ratione ab Aristotele fuit primum sensorium appellatum.

Omniũ membrorum pendentia à corde.

Galenus tamen hæc considerans mirabili subterfugio vsus est, & vt cordi principatum sentiendi, ac mouendi adimeret, cerebroque tribueret, dixit duos in animali esse spiritus, vitalem, qui in corde, & animalem, qui in cerebro, non in corde generatur, & hunc esse primum instrumentum animę cognoscentis, quę in cerebro residet.

Galeni fuga ad duplices spiritus.

Confutatio.

Ego autem miror, cur non plurimas spirituum species introduxerit: nam certum est spiritus à corde recedẽtes aliquam in alijs membris alterationem recipere, præsertim refrigerationem, ex maiore enim recessu à fonte caloris necesse est vt eorum calor aliquantum imminuatur, & præterea à proprijs singulorum membrorum temperaturis multas recipiunt varietates; quò enim magis ad frigus vergit membri temperies, eò magis remitti spirituum calorem oportet, maximè verò in cerebro, quod (vt diximus) frigidæ admodum est temperaturæ: itaq; si hæc spirituum alteratio sit diuersorum specie spirituum generatio appellanda, dicendum erit spiritus concoctiuos non in corde, sed in ventriculo ex vitalibus à corde prouenientibus generari: sic sanguificatiuos ex vitalibus generari in iecore, apprehensiuos in manibus, lactificatiuos in mammis, carnificatiuos in pluribus membris, & sic alios plurimos; non est enim diuersa ratio ab ea, qua Galenus dicit spiritus cognoscitiuos, seu animales, non in corde, sed in cerebro ex vitalibus generari: quid igitur? dicemusne tot esse spirituum species, quot in diuersis partibus operationes à spiritibus fieri cernuntur? an pudebit nos ita philosophari, & huiusmodi fabulis veritati tenebras offundere, ad imprudentes homines decipiendos? nos igitur dicimus, differentiam secundum magis & minus non variare speciem. & quemadmodum alias ostendimus omnem calorem esse eiusdem speciei, licèt alius alio intensior sit, ita spiritus omnes in toto animalis corpore eiusdem esse speciei, & vitales vocandos, & in solo corde generari: quòd si à diuersis operationibus eos varijs nominibus distinguere quispiam velit, & illos, qui sunt in manibus, apprehensiuos

In lib. de Calore cælesti.

A appellare, qui verò in cerebro, animales, seu cognoscitiuos, non prohibemus, dummodò ratione ipsius spirituum substantiæ accidentalem esse differentiam fateamur: sic autem plures quoq; artifices videmus ad varia opera varios caloris gradus adhibere, prout singulorum operũ conditio postulat; coquus enim in cibarijs coquendis, atque condiendis modò plus, modo minus ignis subijcere consueuit, eadem tamen est species ignis, idem specie calor, quo ad omnia vtitur.

B Sed illud in attibus considerandum est, quod totam huius rei veritatem, & Galeni errorem patefacit: certum est calorem non dici remissum, nisi aliquos gradus frigoris commistos habeat: quando igitur coquus remisso calore vtitur, vbi res coquenda talem postulat, operatio illa sitne à gradibus caloris, an à gradibus frigoris, qui remittere calorem illum dicuntur? certè nemo est, qui non gradibus caloris totam

Nota quomodo anima per solum calorẽ, non per frigus omnes edat suas operationes.

C eam actionem attribuat: quod idem in omnibus alijs artibus, quæ calore vtantur, manifestum est; quandoq; enim remissiore, quandoque intensiore vtuntur; semper tamen calore dicuntur vti, nõ gradibus frigoris, nisi ad moderandum calorem. Sic de spiritibus in cerebro existẽtibus, quos Galenus animales vocat, dicendum est; remittitur enim eorũ calor à frigore cerebri, proinde à cerebro solos frigoris gradus recipiunt, at gradus caloris, quos

D retinent, habent à corde: operationes igitur animales, quæ fiunt in cerebro, fiunt à gradibus caloris illorum spirituum, non à gradibus frigoris, proinde à facultate manante à corde non à facultate cerebri, nisi quatenus cerebrũ frigore suo calorem spirituum moderãdo ita operã suam præstare, & ad cognitionem conferre dicitur; temperatus enim ad eas operationes calor postulatur, non tantus, quantus esset, nisi à cerebro imminueretur. Hoc ita se

E se habere manifestũ est cuilibet conditionem animæ consideranti: quemadmodum enim cœlestia corpora non frigus faciunt, sed calorem, ita & animam non frigus, sed calor insequitur, quem Aristoteles in lib. 2. de Ortu animalium vitalem esse dixit, & proportione respondere elemento stellarũ: argumento sunt corpora mortuorum; cadauera namque omnia frigidiora sunt, quàm viuentia, quia mors est caloris vitalis extinctio, quem viuentia re-

F cipiunt ab anima: quoniam igitur animam non frigus, sed calor insequitur, licèt nõ summus calor, sed moderatus; ideò ad omnes animales operationes anima non frigore vtitur, sed solo calore vt instrumento, & eo quandoque maiore, quandoque minore, prout quælibet actio postulat; ob id ad calorem moderandum plura instrumenta molita est natura, potissimè verò cerebrum, quod maximè omnium frigidam habet temperaturam, vt calorem spirituum moderatissimum reddat [illegible] ob eam, quam diximus, [illegible]

non ſtat, quin anima ad omnes ſuas operationes edendas calore vt inſtrumento vti dicatur, idq; ab Ariſt. notatum legimus in lib. 2. de Partibus animalium, cap. 7. Quale autem temperamentum ex frigore cerebri, & ſpiritu vitali calore fieri diximus, tale ex ſpiritu arteriarum, & neruo in alijs corporis partibus fieri exiſtimandum eſt; pro corde enim in alijs membris arteria eſt, & pro cerebro neruus: ideò non erat Galeno laborandum in quærendo quomodo per neruos ſpiritus animalis, qui vim ſentiendi, ac mouendi deferat, à cerebro ad membra mittatur, qua de re in ſeptimo illorum librorum inquit ſe dubitare, nec poſſe aliquid certi ſtatuere; etenim ſpiritu miſſo à cerebro membra non egent, quum ſatis eis ſit ſpiritus vitalis à corde per arterias delatus, qui neruis eam facultatem impertiatur. De ipſa igitur animæ ſubſtantia quomodo, & quo ordine ſit per omnes corporis partes diſtributa, hæc dicta ſint.

In omnibus membris pro corde eſt arteria, & pro cerebro neruus.

De Animæ partitione ſecundùm quantitatem opiniones aliorum, & argumenta. Cap. X.

SEQVITVR vt animam ſecundùm ſuam quantitatem, & extenſionem conſiderantes videamus, an verè ſit extenſa per vniuerſum corpus, ita vt tota ſecundùm ſuam quantitatem in toto corpore ſit, non tota in parte, ſed potiùs pars in parte; an potiùs tota etiam in ſingula parte eſſe dicatur. Sunt qui dicant alias partes animæ præter rationalem eſſe extenſas ad extenſionem materiæ, quia ſunt formæ verè materiam informantes, & ita quamlibet earum eſſe totam in toto, non totam autem in parte, ſed partem in parte; at rationalem negant eſſe formam informantem, ſed dicunt aſſiſtere tantùm homini, ſicuti nauta aſſiſtit naui, ideoque non eſſe extenſam ad extenſionem materiæ, ſed indiuiſibiliter tum in toto, tum in ſingula parte ineſſe. Sed de hoc in præſentia diſputare eſt ab inſtituto noſtro alienum: alibi opportuniùs conſiderabimus, an ſecundùm Ariſtotelem omnis anima ſit forma informans materiam, an non omnis. Nunc autem de ſola anima informante ſermonem facientes quærimus, an omnis anima, quæ ſit forma dans eſſe corpori viuenti, & materiam informans, ſit quanta per accidens, & extenſa ad extenſionem materiæ, ita vt ſit pars in parte, an potiùs ſit tota in qualibet parte. D. Thomas hac in re diſtinctione vtendum eſſe exiſtim[illegible] ne[illegible] idem de omni anima eſſe aſſerend[illegible] animam quidem plantarum, & imperfectiorum animalium, quorum partes etiam diuiſæ viuunt, dixit eſſe extenſam ad corporis extenſionem, & ita totam in toto, ſed partem in parte, idque ſignificaſſe Ariſtotel. in contextu 20. lib. 2. de Anima, dicentem in his eſſe

Aliquorum opinio.

Opinio Thomæ.

A in toto vnam animam actu, ſed plures poteſtate, quum in parte ſeiuncta ab alijs remaneat anima perfectiorum autem animalium animam negauit eſſe extenſam, & quantam, ſed indiuiſibilem eſſe dixit, & nullo modo quantam, nec per ſe, nec per accidens, proinde in toto eſſe indiuiſibiliter, ita vt tota etiam ſit in ſingula parte, ſiquidem nullas habet partes, quum nec per ſe, nec per accidens diuidua ſit. Videtur igitur D. Thomas exiſtimaſſe animã B non ſolùm hominis, ſed & omnium perfectorum animalium, quorum partes ſeparatę non viuunt, eſſe eiuſdem conditionis cum animabus cœleſtibus, nam & illæ ſuis orbibus adſunt indiuiſibiliter, ita vt ſecundùm ſe totas adſint etiam cuilibet parti orbis. Albertus aliqua ex parte à D. Thoma non diſſentit: in eo quidem diſcrepat, quòd de omni anima negat eam ſecundùm ſuam ſubſtantiam eſſe in omnibus partibus corporis, ſed dicit eam C eſſe in ſolo membro præcipuo, quam ſententiam iam refutauimus: in eo etiam diſcrepat, quòd nullam viuentium diſtinctionem facit, ſed eandem in omnibus rationem vigere arbitratur: in eo autem conſentire D. Thomæ videtur, quòd inquit omnem animam illi parti, cui ineſt, ineſſe indiuiſibiliter, & totam eſſe in toto, & totam in ſingula parte; ita vt in corde anima inſit indiuidua, & quantitate, & partibus carens, proinde tota in qualibet cordis D parte: ad hoc autem declarandum vtitur exemplo puncti in linea, eſt enim in qualibet lineæ parte punctum, vbiq; tamen indiuiſibile, neq; extenſum per lineam: & hoc exemplum accommodat Albertus ad declarandam rationem, cur partes animalis inſecti retineant animam ſeparatæ; quum enim id ſignificare videatur eorum animam eſſe per corpus extenſam, ipſe hoc negans ait ita ibi animam ineſſe, vt in linea punctum; vbicunq; enim notetur punctum in linea, ibi eſt indiuiſibile, ta- E men ſi in eo ſecetur linea, duo puncta fiunt, quia vtraq; lineæ pars retinet punctum: ſic igitur etiam in planta, & in animali inſecto anima, cui ineſt, indiuiſibiliter ineſt, ſeparatis autem partibus adhuc in ſingulis remanet eodem modo vt indiuiſibilis: hæc Alberti ſententia fuit. Nos autem de eo, in quo à D. Thoma Albertus diſcrepat, nihil in præſentia dicemus, ne[illegible] ipſa animę ſu[illegible]ſtant a in- F ſit ſoli me[illegible]ro præcipuo, iam e[illegible] in hoc Alberti [illegible] eiecimus, reſtat [illegible]itur vt nunc [illegible] ſolùm, [illegible] eon[illegible] diſpuremus, nempe a[illegible] a[illegible] quæ [illegible] vere [illegible]nans materiam, po[illegible]it indiuiſibiliter, & ab[illegible]ue extenſione ineſſe illi, cui ineſt, ita vt ſit etiam tota in qualibet parte viuentis corporis ab ea informati. Referemus igitur [illegible] primis argumenta, quibus hæc opinio comprobari videtur, mox quid ſentiendum ſit conſiderabimus. Præcipuum argumentum, quo innixus videtur Thomas, eſt hoc: primo loco ipſe

Opinio Alberti.

1. argumentum Thomæ.

ipse hoc discrimen declarat animæ, & formæ A
corporis inanimati, q forma inanimati eo-
dem protsus modo sese habet ad totum, & ad
partes, neque vlla est partium pendétia inter
se ratione formæ, quum nulla dici possit præ-
cipua magis, quam aliæ; anima verò longè di-
uerso modo ad totum animatum, & ad eius
partes se habet, variis enim instrumétis eget,
quæ omnia in toto corpore habet, sed non in
singula parte omnia: hęc autem diuersitas to-
tius & partium parua admodum est in plan- B
tis, quia si in ramo non sunt actu omnia, quæ
sunt in tota arbore, sunt saltè potestate, ideò
anima est ibi extensa per partes, & ad cor-
poris diuisionem diuidua: in animalibus au-
tem insectis est maior diuersitas, quoniam
anima in vna corporis parte nó habet omnia
necessaria instrumenta, nec actu, nec potesta-
te, tamen non tanta est diuersitas, vt anima
nó possit in parte aliqua separata seruari mo-
dico saltem tempore; quocirca in his quoque C
anima ad corporis extensionem extensa, ac
diuidua est: at in animalibus perfectis tanta
est totius, & partium singularum diuersitas, vt
anima longè diuersis modis ad totum, & ad
partes se habeat; quia in parte non solùm nó
habet omnia organa, sed neq; aliquid habet,
quòd possit eam per vllum quamuis breue
tempus seruare post separationem partis à
toto; ideò toti tantum dicitur propriè inesse,
non partibus singulis, nisi quatenus cum om- D
nibus communicatur indiuisibiliter: hoc ita
declarato, sic Thomas argumentatur: illa for-
ma, quæ longè diuerso modo sese habet ad
totum, & ad partes, non est extensa, neque
ad corporis diuisionem diuidua; eiusmodi est
anima perfectorum animalium; ergo non est
extensa, sed cuilibet parti indiuisibiliter inest.
2. argument. Secundum argumentum pro Thoma à Caie-
tano adducitur tale: de omni forma extensa
ad extensionem materiæ verum est, quòd in E
maiori corpore est maior virtus, & in minore
minor, sed hoc non est verum de anima, ergo
anima non est extensa: maior manifesta est:
minor probatur, quia homo aliquis minor est
validior homine maiore, & animalia quædam
minora multo validiora sunt aliis maioribus;
bos enim est maior leone, & leo est validior
3. argument. boue. Tertiò inquit Caietanus: si anima es-
set extensa per omnes corporis partes diuisi-
biliter, manus separata a corpore d[illegible]eret ali- F
quandiu viuere, quia non p[illegible]sset in manu in-
terire anima subi[illegible]o absque vlla pręuia altera-
4. argument. tione. A[illegible]re [illegible] co[illegible]mationem possumus
exemplum puncti in linea, quo vtitur Alber-
tus, & Ioan. quoque Bacconius in 3. Sentent.
distinct. 18. quemadmodum enim in omni
parte lineæ inest punctum indiuisibiliter, &
diuisa linea remanet in vtraq; eius parte pun-
ctum; ita videtur de anima esse concedendū,
eam in singulis corporis partibus indiuisibi-
liter, & absque extensione inesse.

Vera sententia, & eius comprobatio.
Cap. XI.

Hæc Thomæ opinio de animalibus
perfectis, vt ego arbitror, est ab Aristo-
tele aliena, itidem & Alberti sententia de vi-
uentibus omnibus, quòd anima cui inest, seu
toti, seu parti præcipuè, indiuisibiliter insit, ac
sine extensione; credo enim in philosophia
Aristotelis firmam & irrefragabilem esse hanc
propositionem, omnis forma informans ma-
teriam, & constituens compositum, est exten- *Omnis forma informans materiam extensa est.*
sa ad extensionem materiæ, proinde tota se-
cundùm extensionem suam in toto est, non
tota autem in parte, sed pars in parte; colli-
gatio enim & vnio formæ cum materia ad
vnum compositum constituendum, hoc ne-
cessariò efficit, vt æquè vtraque extendatur,
& in parte materiæ sit pars formæ: per hoc e-
nim distinguitur forma informans à non in
formante, quæ solùm assistat ad regendum,
sicuti nauta assistit naui; hæc enim non est al-
ligata materiæ, neque per eam extensa, neq;
speciem constituit per suam præsentiam in
materia, proinde nullas partes habet, sed cui-
libet corporis parti tota inest indiuisibiliter:
sed forma constitueos compositum, & ipsum
in specie collocans, & dans esse cunctis illius
partibus, necesse est vt ad diuisionem corpo-
ris diuidatur: sicut enim albedo non est per
se quanta, neque diuidua, sed fit quanta, ac di-
uidua per accidens ratione materiæ, in qua
inest, vt ait Aristoteles in libro Categoriarum
in capite de qualitate; ita de omni forma ma-
teriam informante dicendum est, nam eadem
in omnibus ratio viget, pars enim informans
vnam corporis partem non informat aliam:
& quisquis illa omnia bene consideret, quæ à
Latinis dicuntur, ad probandum animam esse
in qualibet parte totā, manifestam in eorum
dictis ambiguitatem animaduerteret; de ipsa
namque animę substantia verum est id, quod
dicunt: sicut enim tota, & integra est albedi-
nis essentia in parte parietis, nec minùs, quàm
in toto pariete; ita in singula viuentis parte
inest essentia animæ integra, non tamen tota
secundùm quantitatem, quam per accidens
adepta est ex cóiunctione cum corpore: quē-
admodum etiam albedo in qualibet parietis
parte, etsi tota inest secundùm essentiam, nó
tamen inest tota secuodùm suam extensionē
& quantitatem; nam illa, quę in alia parte pa-
rietis inest, in hac parte non inest: hanc Ari-
stotelis seotentiam fuisse manifestum est in
context. 7. lib. 3 de Cœlo, vbi dicit nullum di- *Argumen. ex contex. 7. lib. 3. de Cœlo.*
uisibile esse posse in aliquo indiuisibili, quare
neque [illegible]ibile in aliquo diuisibili toto,
nempe idem numero indiuisibile, sed non di-
uersa numero, vt diuersa sunt puncta in linea;
quæ ab aduersariis consider antur; etenim, vt
modò dicebamus, materiæ & formæ infor-
mantis coniunctio hoc necessario efficit, vt

Argumen. ex lib. 8. Physic. context. 78.

vna ad alterius extensionem extendatur. Sed clarissima est Aristotelis sententia in context. 78. lib. 8. Physic. vbi ad ostendendum primum motorem non esse formam materialem, sed abiunctam à materia, hoc fundamentum statuit, quòd forma materialis diuiditur ad diuisionem materiæ, ita vt in parte materiæ sit pars formæ, non forma tota; ex quo ita constituto fundamento faciens diuisionem formæ ex diuisione magnitudinis, in qua est, ostēdit nullam formam materialem posse mouere perpetuò: at si fieri posset vt aliqua forma materiam informās singulis materiæ partibus indiuisibiliter inesset, & in singulis tota, illud Aristotelis fundamentum euerteretur, & tota illa argumentatio corrueret; nam dicere aduersarius aliquis posset, primum motorem esse formam materialem, non tamen extensam ad materiæ extensionem, proinde nullam eius fieri partitionem posse, quia in singula parte est tota.

Responsio aliquorum.

Aliqui tamen sunt, qui licèt hac in re sententiam nostram tueantur, tamen putant argumentū hoc aduersus Thomam nihil habere efficacitatis: quia quum Aristoteles ibi dicat, si forma materialis tanto tempore mouere potest, eius dimidium minore tempore mouebit, præsupponit talem esse illam formam materialem, quæ in parte materiæ separata ab aliis partibus seruetur aliquandiu; dicere namque non possumus dimidium illius formæ mouere tāto tempore, nisi statuamus illam in partibus à toto separatis adhuc seruari; Thomas autem diceret animam perfectiorum animalium non esse eiusmodi, sed esse talem, quæ in toto tantùm inesse possit, in partibus autem separatis minimè seruetur: quare argumentum nihil habet roboris aduersus Thomam.

Responsionis confutatio.

Sed hæc eorum consideratio mihi probari nullo modo potest: quia si admittatur, similiter ratio illa Aristotelis corruit, & nullam prorsus vim habet ad demonstrandam primi motoris abiunctionem à materia; aduersarius enim dicere posset, primum motorem esse quidem formā materialem, sed talem, quæ in partibus separatis non seruetur, qualis est anima perfectiorum animalium. Ego igitur puto argumentum illud contra Thomam ad mentem Aristotelis declarādam esse optimum; quoniam Aristotelis consideratio eo in loco est vniuersalis, & abstracta ab hoc formarum materialium discrimine, quòd aliæ seruētur, aliæ non seruentur in partibus à toto separatis; sed mentalem tantùm diuisionem ibi Aristoteles facit, statuens hanc esse communem conditionem, ac legem omnium formarum materialium, tam substantialium, quam accidentaliū, vt in tota materia sit forma tota, in parte autem materiæ sit pars formæ; hoc enim tanquam certum constituens argumētatur à partitione mentali, tum magnitudinis, tū formæ in ea existentis, non à diuisione reali, quam

A fieri posse statuat; sic enim ratio nullius momenti fuisset, quemadmodum etiam prædicto fundamento de formarum extensione nō constituto nullam prorsus haberet efficacitatem. Id autem, quod multos in errorem traxit, fuit, quoniam aliud est formam inesse in cunctis partib. corporis, aliud est eam remanere in iisdem separatis à toto; nam in omnibus partibus inesse est commune omni formæ informanti materiam, at in singulis remanere post earum separationem nō omnibus competit; viuentibus enim vel nullo modo cōpetit, vel imperfectè; & in his licèt realem diuisionem in partes cum formę conseruatione facere nequeamus, mentalem tamen possumus, & considerare in hac corporis parte esse partem formæ illi respondentem, & partem potentiæ motricis, vt ibi considerat Aristoteles, nam potentiæ imminutionem sumere aliunde nō potest, quàm ex partitione extensionis formæ, quam ibi præcipuè respicit; non enim de ipsa tantùm vi motrice probare ibi vult Aristoteles abiunctionem à materia, sed ipsiusmet motoris, & argumentum sumit ab eius partitione quæ fit necessariò ex partitione magnitudinis, si est in magnitudine tanquam informans; & hanc ipsius partitionem necessariò insequitur partitio etiam facultatis motricis. Ad horum autem cōfirmationem simile quiddam notare apud Aristotelem possumus in contextu 20. libri 2. de Anima, vbi probare volens facultates animæ non esse in animali distinctas loco, sumit argumētum ab animalibus insectis, quorum partes separatæ iunctas retinent omnes animæ facultates; nam certum est Aristotelem non de solis animalibus insectis id ostendere velle, sed de omnibus, nullo excepto; tamen argumentum, quo vtitur, non habet locum in animalibus perfectis, quia in eorum partibus separatis nulla animæ facultas seruatur; facit ergo in his mentalem tantùm diuisionem, & ex animalibus imperfectioribus ostēdit idem esse dicendum in aliis perfectioribus: quòd si quis contenderet vellet id non esse verum, nisi vbi post partium separationem omnes animę partes in singulis remanere cernuntur, illa Aristotelis contra Platonem argumentatio vana redderetur; quia de solis insectis animalibus probaret, non de aliis. Sic igitur patet vanissimum in re argumentum sumi ad Aristotelis sententiam hac in re cognoscendam. Ioannes autem Bacconius in 3 Sententiarum, dist. 18. art. 1 locum illum expendens veritatem sub nube inspexisse videtur, sed eam plene assequutus non est; dixit enim argumentum illud Aristotelis esse efficax secundùm propositiones physicas communes, sed non esse efficax secundum propriam considerationem animæ intellectiuæ; est enim propositio vniuersalis in naturali philosophia, omnem formā dantem esse materiæ

Ioan. Bacconius

teriæ extendi ad materiæ extensionem, sed hæc non est vera de anima intellectiua. Sed rectiùs philosophatus esset, si dixisset validum esse argumétum secundùm considerationem vniuersalem, & mente abiunctam à diuisione reali, illudque in omnibus, nullo excepto, locum habere; sed non esse coarctandum ad realem partitionem, quia sic inualidum redderetur, propterea quod neque de anima intellectiua, neque de plurium brutorum animalium anima aliquid haberet efficacitatis, quum hæ facta reali diuisione in magnitudinis partibus non seruentur. Quòd autem lapsus sit Baeconius in intelligenda vi argumétationis Aristotelis, patet, quia iuxta eius sententiam ratio Aristotelis est prorsus inefficax: nam aduersarius diceret partitioné illam fieri non posse, quia primum mouens est intelligentia, quæ dat quidem esse corpori, & hac ratione est forma materialis; diuidi tamé non potest, quoniam ad extensionem magnitudinis extensa non est; quamobrem non probaret Aristoteles primum motorem à materia abiunctum esse: itaque si ratio illa Aristotelis valida esse debet, eo modo, quem diximus, intelligenda est; sic enim est validissima, nempe eo fundamento constituto, quòd omnis forma informás materiam extensa est ad materiæ extensionem. Præterea ad mentem Aristotelis declarandam sumitur argumentum etiam ex contex. 9. lib. 2. de Anima, vbi ab oculo ad totum animal argumentatur, & probat ita se habere partem animæ ad totam animam, vt se habet pars animalis ad animal totum; putat ergo animam habere partes secundùm extensionem, & in parte corporis partem animæ inesse, totam verò animam in toto animali.

Argumen. ex contex. 9. lib. 2. de Anima.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. XII.

Ad primum.

RESTAT vt argumenta pro Thoma & aliis adducta soluantur. Ad primum, in quo Thomas considerat animam ad corpus totum, & ad partes diuersis modis se habere, dicere possumus, argumentum hoc primo ipso aspectu ipsiusmet sententiam oppugnare; videtur enim rationi cósentaneum, vt forma, quæ alio modo se habeat ad totum, alio ad partes, alio etiam modo insit in toto, & alio in partibus, quoniam igitur toti tota inest, non debet similiter cuique parti inesse tota, sed pars parti: ipse tamen ex eo quod alio modo se habet ad totum, & ad partes, ostendere nititur animam eodem modo inesse toti, & cuilibet parti, nempe omnibus indiuisibiliter, quod quidem fundamento ab ipsomet Thoma iacto consonum esse non videtur. Sed diligentiùs argumentum hoc considerando, dicimus animam ad corpus referri duobus modis; vno modo, vt eius formam,

Anima ad corpus refertur duobus modis.

A & actum primum, à quo in specie constituitur; altero modo, vt corpore à se informato vtentem tanquam instrumento ad operandum, & vt ei tribuentem actum secundum; priore igitur modo dicimus animam eodem modo se habere ad totum, & ad partes, quatenus informat, ac perficit tum totum, tum partes omnes; proinde minorem propositionem hac ratione veram non esse, sed veram esse secundo modo: anima enim quatenus B vtens nó eodem modo se habet ad partes singulas, quo se habet ad totum; in toto enim habet omnia organa necessaria, in singulo auté membro non omnia: sed quum his duobus officiis anima fungatur in corpore, tú informandi, tum vtendi, dicimus extésionem animæ sequi primum solùm officium, non secúdum, quia necesse est omnem formam informantem totum, & partes, extensam esse ad extensionem materiæ, licèt diuersis modis C vtatur toto, & partibus: ad argumentum igitur dicimus, si sumatur relatio animæ ad corpus ratione informationis, negádam esse minorem; anima enim hac ratione ita se habet ad partes, vt ad totum; si verò ratione vsus, & operationum, negandam esse maiorem, quia etiamsi aliter se habeat ad totum, & ad partes ratione vsus, tamen dummodò eodem modo se habeat ad hæc omnia ratione informationis, debet esse extensa, & ad corporis diui- D sionem diuidua: quare argumentum Thomæ prorsus inefficax, & fallax est. Ad secundum dicimus, propositionem illam, in maiori corpore vis maior inest, esse intelligendam exteris partibus; non est enim comparandus leo cum boue, qui specie differunt, quia sic etiam dicere possem, paruum ignem magis calfacere, quàm magnum aërem, neque tamé sequitur formas horum elementorum non esse extensas: neque comparádus est paruus homo, E qui sit sanus, & validus cum magno malè temperato, & malè affecto; nam propter meliorem temperaturam, vel propter bonam valetudinem poterit esse validior homo paruus homine magno; sed si temperatura, & alia omnia sint paria in duobus hominibus, magno, & paruo, dico magnum hominem semper esse paruo validiorem, & vniuersè in omnibus maiorem esse vim in maiori corpore, quàm in minori eiusdem speciei, & cæteris o- F mnibus partibus existentibus. Ad tertiú sumptum à manu abscissa iam respondimus, dum aduersus Albertum de animæ substantia disputauimus. Postremum verò, quod sumitur à similitudine puncti in linea, vanú prorsus est, quia neganda est similitudo; non est enim ita punctum in omnibus partibus lineæ, vt est anima in toto viuente corpore: punctum enim non est in partibus lineæ actu, sed potestate, neque dat esse ipsi lineæ; anima verò dat esse corpori animato vt eius forma, & est actu in illo, imo est actus ipsius: Ideo si punctum

Ad secundum.

Ad tertium.

Ad quartum.

est in linea indiuisibiliter, non oportet animam esse in corpore indiuisibiliter, sed potiùs oportet eam esse extensam ad extensionem materiæ. Præterea anima in toto corpore, & in singulis partibus vna & eadem numero esse dicitur, punctum verò non idem numero est in omnibus hisce partibus, sed plura, & infinita, quare non est idonea comparatio.

An anima secundùm omnes suas facultates sit in singula parte corporis, aliorum sententiæ & argumenta.

Cap. XIII.

SVPEREST huius nostræ disputationis tertia pars, in qua considerandum est, an anima vt totum quoddam (vt Latini vocant) potestatiuum, sit tota in qualibet corporis parte; hoc est, an in singula parte corporis habeat omnes suas facultates simul iunctas, an potiùs in singula parte vnam tantùm habeat facultatem, vel plures, non tamen omnes, ita vt potentia visiua sit in oculo, non in manu, neque in pede. Hac de re disceptatio fuit inter expositores Aristotelis, tum antiquiores, tum recentiores, nam vtraque pars sectatores habuit: alij namque dixerunt, in qualibet corporis parte omnes inesse facultates, alij verò
1. Opinio. hoc negârunt. Hanc posteriorem sententiam sequutus est Albertus: quum enim putauerit animam secundùm suam essentiam non esse in omnibus corporis partibus, sed in vna tantum præcipua, necesse est vt dicat transmitti ab ea ad alia membra varias facultates, per quas membra inter se distinguantur, vt visiuam ad oculos, olfactiuam ad nares, & sic de reliquis, proinde non simul esse omnes in eadem corporis parte. In hac opinione videtur fuisse Ioan. Grammaticus in interpretatione contex. 20. lib. 2. de Anima, non quidem quòd semper facultates diuersæ diuersas corporis partes obtineant, sed quòd non omnes simul iunctæ sint in qualibet parte; vt si dicamus esse in lingua facultatem gustatiuam, & facultatem tactiuam, & facultatē nutritiuam, at non
1. argument. facultatem visiuam. Hanc sententiam aliqui posteriores sequentes, eam pluribus argumentis probare nisi sunt, ea tamē omnia ad huius vnius argumenti vim rediguntur; natura nihil frustra facit, ergò vbi non potest fieri operatio alicuius facultatis, ibi nec facultas ipsa esse potest, nā facultas gratia operationis est; frustra igitur ponitur, vbi fieri operatio non potest; quòd autem non in qualibet corporis parte fieri omnes operationes possint per se manifestum est, neq; em̄ in manu, neq; in pe-
2. argument. de fit visio. Sed ex ipsis quoque organis idem ostenditur: quum enim cuilibet facultati sint necessaria propria organa cuique assignata à natura, sine quibus operari non potest, organa autem non possint simul esse omnia in ca- A dem corporis parte, non possunt in eadē parte corporis omnes operationes fieri: ideo ex ipsis quoque instrumentis argumentātur; vbi enim non inest instrumētum cuique facultati necessarium ad operandum, ibi neque facultas ipsa statuēda est; quoniam igitur in pede non est oculus, dicēdum est potentiam visiuam in pede non esse: quemadmodum & è conuerso vbi facultas non inest, ibi frustra instrumentum poneretur; nam in pede frustra B esset oculus, quum ibi facultas visiua non insit; ideò natura non dedit oculum pedi, quia nihil vnquam frustra facit. Confirmant testimonio Aristotelis in 2. libro de Cœlo, contex. 50. vbi dicit, si natura dedisset astris facultatem ambulandi, seu progrediendi, vtique dedisset eis etiam instrumentum talis motus, significans non posse in astris esse hanc facultatem, quia ibi esset frustra. Similiter in 3. lib. de Anima, context. 44. inquit, si stirpes habe- C rent facultatem loco motiuam, instrumenta quoque talis motus haberent, at instrumenta non habent, ergo neque facultatem: quare apud Aristotelem efficax semper est argumentum hoc, non est ibi instrumentum talis operationis, ergo neque facultas operandi ibi inest. Ex altera parte illis, qui dicunt in singula 2. Opinio. corporis parte esse omnes animæ facultates, argumenta non desunt. Primùm quidem vtuntur argumento valde efficaci: in qualibet 1. argument. D corporis parte inest ipsa animę substantia, ergo in qualibet sunt omnes facultates: vel em̄ facultates sunt idem cum animæ essentia, vel sunt qualitates eam insequentes; si idem, omnino necessarium est, vt ibi est anima, ibi sint omnes facultates; si verò sunt qualitates essentiam animę consequentes, similiter oportet animā in qualibet parte corporis esse his omnibus præditam; quemadmodum necesse est vbicunq; est Sol, ibi esse lumen, quòd eum E consequitur; & vbicunque est homo, ibi esse risibilitatem: neque eadem est ratio de facultatibus, ac de organis; nam facultates, quum sint incorporeæ, possunt in qualibet parte simul omnes existere; organa verò corporea simul existere nequeunt, quia non datur penetratio corporū, sed necessariò distincta sunt. Confirmatur hæc sententia testimonio Aristotelis in context. 20. lib. 2. de Anima, vbi argumento sumpto ab animalibus incisis, ostē- 2. argument. F dit facultates animæ nō distingui loco, sed in singula corporis parte inesse omnes, & quum ibi multas nominet, nempe motricem, sensilem, phantasiam, & appetitum, vult vt id omnibus intelligamus, quoniam ea demonstratio non debet esse particularis, nam statim in contex. 21. inquit, dubium esse de facultate speculatiua, sed postea in 22. subiungit, verum esse de cæteris omnibus id, quod priùs dixerat, eas locis separatas non esse, sed sola ratione separabiles. Eadem est Alexan- Alexander. dri sententia in cap. vlt. lib. 1. de Anima, vt ibi

Simplicius. legere possumus. Eandem sequitur Simplicius in context. 19. & 20. libri 2. de Anima, vbi quum eam Aristot. attribuat, aduersus ipsam facit hanc obiectionem: sensus externi loco distincti sunt, nam facultas visiua non est in omnibus partibus corporis, sed solùm in oculis, sic olfactiua in solis naribus, sic auditiua in solis auribus, ergo hæ facultates locis disiunctæ sunt: sed soluens inquit nil aliud per hoc probari, quàm instrumēta corporea locis distincta esse, at non facultates; etenim hæ in qualibet corporis parte insunt omnes, quoniam in qualibet parte est anima. *Themistius.* Themistius quoque tum in calce 1. libri de Anima, tum in contex. 20. lib. 2. clarè dicit omnes animæ facultates, quæ in toto corpore sunt, esse etiam in qualibet parte; sed sola earum organa esse locis distincta, quia sunt corporea, nec datur corporum penetratio. Habemus etiam de Aristotelis sentētia testimonium Ioan. *Ioan Grammaticus.* Grammatici, qui in context. 20. lib. 2. de Anima, fatetur Aristotelem existimasse omnes animæ facultates esse simul innctas in qualibet corporis parte, licèt ipse in hoc ab Aristotele dissentiat, & contrariam opinionem sequatur, sicut antea dicebamus.

Vera sententia, & eius declaratio. Cap. XIV.

IN hac difficultate ego sententiam mediam sequendam esse arbitror, per quam videntur duæ prædictæ contrariæ opiniones, & argumentationes modo aliquo inter se conciliari: puto enim facultates animæ in qualibet corporis parte omnes aliqua ratione inesse, aliqua etiam ratione non inesse: quum enim iam dixerimus eas esse qualitates manātes quidem ab anima vt à principio, & origine, sed in corpore animato receptas vt in subiecto; dicendum videtur omnes in qualibet corporis parte inesse secūdùm originem, sed non secundùm subiectum, ita vt per hanc distinctionem, originaliter, & subiectiuè (sic enim nobis in præsentia more Latinorum loqui liceat) omnis hac in re difficultas tollatur; nam visiua facultas est in solo oculo, vt in subiecto, sed originaliter est etiam in pede, etenim in pede est anima, quam illa facultas insequitur, ita vt reciperet pes facultatem visiuam, si haberet oculum. Sententia hæc ex ipsa rei consideratione fit manifesta, & per eam prædicta contraria argumenta ad certum sensum, & ad conciliationem rediguntur: nam si anima suapte natura omnes operationes edere apta est, necesse est vt vbi est essētia animæ, ibi sit etiam hæc aptitudo, quæ ab ea emanat, & potentia, seu facultas appellatur; & in hoc sensu posterioris sectę argumentum efficax est. Sed quoniam facultates in corpore animato recipiuntur, nihil autem in materia recipitur, nisi ad id recipiendum idonea, non

Omnes facultates in singula parte insunt originaliter, at non subiectiuè.

recipitur in qualibet corporis parte facultas visiua quia non omnis pars ad eam recipiendam apta est, sed solùm oculus, & hac ratione argumentum prioris sectę validum est, neque nos ad hanc nostram sententiam comprobādam aliis argumentis vti volumus, quàm illismet, quibus alij contrarias illas opiniones tutati sunt; patet enim vtramque eorum sententiam aliqua ex parte veram esse, sed quoniam ipsi hāc distinctionem non animaduerterunt, ideò discordes in suo certamine perstiterunt. Huic etiam nostræ sententiæ attestantur verba Ioan. Gandauensis in sua quæstione, dubius enim est, vtra duarum contrariarum opinionum verior sit, & ait vtramlibet defendi posse, & veriorem quidem sibi videri illam, qua dicitur in omni corporis parte omnes facultates inesse, sed alteram esse apparentiorem: quum enim de facultatibus iudicium ex operationibus faciamus, ibi tantùm videtur esse facultas, vbi fit operatio; quocirca hęc quoque sentētia defendi sine absurditate potest: itaque vidit vir ille sub nube ipsam rei veritatem, sed eam, quam diximus, distinctionem ignorans se explicare nequiuit. De facultatibus autem animæ rationalis, quas alibi declarauimus, manifestior res esse videtur: quum enim hæc animæ pars nullum habeat organum proprium, habet vbique suas facultates; sed quia non potest operari non operante phantasia, ideò ibi videtur intellectio fieri, vbi fit imaginatio; proinde si in pede inesset phantasiæ organum, ibidem etiam intellectio fieri videretur. Sed huius nostrę sententiæ veritas clarior fiet, si omnia ab aliis adducta argumenta diligentiùs expendamus, & quantum roboris habeant, consideremus.

Ioan Gandauensis.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. XV.

PRIORIS sectæ argumentum erat: si in qualibet corporis parte inessent omnes facultates, ibi essent frustra, quia frustra est facultas, cuius non potest esse operatio: ad hoc dicimus totum esse concedendum, si intelligant subiectiuè, hoc enim tantùm eo argumento ostenditur; si verò originaliter, negamus consequens: ad probationem autem dicimus necessarium fuisse, vt vbi est anima, ibi sint originaliter omnes eius facultates, quia non potest animæ essentia non esse fons omnium facultatum suarum; vt autem non sint frustra, satis est si in aliqua corporis parte recipiantur; quum enim organa sint corporea, nec simul esse, ac se penetrare queant, necesse fuit ea locis distingui: à tota igitur animæ substantia, quæ in toto corpore est, quælibet facultas emanat; recipitur tamen quælibet in vna tantùm parte, quæ ad eam recipiendam apta est, non in omnibus. Illi igitur, qui sic argumentantur, in eo errare vi-

Ad primum prima sectæ.

dentur, quod partes animalis sumunt tanquam plura animalia, quum tamē omnes sint vnum tantùm animal, in quo nulla facultas animæ frustra esse dicitur, dūmodo in aliqua corporis parte possit suam exercere operationem. Si quis verò obiiciat cæcū ab ortu, in quo facultas visiua frustra esse videtur, dicendum est non posse omnino negari in natura id, quod est frustra: quod enim dicitur, naturam nihil frustra facere, intelligendum est de effectibus vniuersalib. omnibus, nullo excepto, de particularibus verò nō quidem omnibus, sed maxima ex parte, propterea quòd effectus naturæ quandoque impedimentum recipiunt, & propter materiæ defectum aliqua præter cōsilium naturæ eueniunt, cuiusmodi sunt oculi ad videndum inepti. Vel dicamus id de omnibus vniuersè verum esse, si intelligatur secundùm intentionem & consilium naturæ; quicquid enim à natura fit secundùm eius cōsilium & intentionem, id nunquam potest esse frustra. Ad verba autem Aristotel. facile est respondere; vtique enim frustra in Cœlo poneretur facultas ambulandi, quum nulla in Cœlo pars sit, in qua recipi possit: sic frustra in plantis eadem facultas inesset, quum in nulla plantarum parte recipiatur: at in animali nulla est ipsius corporis pars, in qua sit frustra facultas visiua; quia, quum in omnib. corporis partib. insit, sat est, si in ea saltem parte, quæ oculus dicitur, recipiatur; sed si in pede quoq; esset oculus, ibi quoq; fieret visio, quum autem ibi non sit oculus, non ob id est ibi frustra facultas visiua; quia sat est, si in oculo, qui in capite est, recipiatur. Contrariæ quoq; sectæ argumētum nil aliud probat, nisi in qualibet parte esse facultates omnes originaliter, sed

Quomodo in natura sit aliquid frustra.

Ad secundū.

Ad primum secundę sectę.

A non probat inesse subiectiuè: quia sicut secūdùm Arist. omnes operationes toti viuēti corpori vt subiecto attribuendæ sunt, nō animæ, nisi vt principio; sic etiam facultates sunt animæ vt principij, & originis, sed nō vt subiecti recipientis. Hoc significauit Arist. in context. 9. lib 2. de Anima, dicens facultatem visiuam esse vt formam oculi, per eam enim distinguit oculum ab aliis membris, quasi alia membra eam facultatem non habeant; aliquem igitur B dari modum oportet, quo in aliis partibus facultas visiua nō insit: quare dicēdum est, eam in aliis nō inesse subiectiuè, sed solum originaliter. Quod verò in contextu 30. libr. 2. de Anima Aristotel. dixit de animalibus insectis, id sano modo intelligēdum est: non enim dixisset in vtraque parte lacertæ diuisæ seruari potentiam visiuam vt in subiecto, quum non sit in vtraque oculus; sed ex illis facultatibus, quæ sunt subiectiuè in toto corpore, satis ha- C buit argumentum sumere ad probandum de omnibus, vt inde colligeremus, omnes in omnibus partib. esse ratione animæ, à qua originem ducunt, etsi non ratione subiecti corporis; nam per se manifestū est, plures facultates simul esse posse in eadem corporis parte, etiā vt in subiecto, non tamen omnes, quia non est in oculo facultas odoratiua; attamen eā in omnib. partib. esse originaliter ratione ipsius animę, ex iis, quæ diximus, manifestum D est. Ad hanc sententiam trahi facile possunt Alexandri, & Simplicij, & Themistij dicta, quę antea retulimus, quòd quidem aliis considerandum relinquimus; satis enī nobis est, per eam, quam attulimus distinctionem, omnia aliorum dicta ad verum sensum trahi posse, & omnes aliorum opiniones conciliari.

Ad secundū.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

Liber

DE ACCRETIONE ET NVTRITIONE.

Quot modis sumatur accretio, et quæ conditiones ad accretionem propriè dictam requirantur.

Cap. I.

Q Vam difficile, atque arduum sit accretionis naturam penetrare, & modum, quo viuentia corpora augentur, cognoscere, tum res ipsa declarat, tum doctissimorum virorum, E qui de hac re scripserunt, testimonia confirmant. nam, vt nūc alios mittam, Petrus Pomponatius, qui duobus à se editis libris diligentissime, & optime de accretione disputauit, non solum se in eius cognitione nō acquiescere, palam, & ingenue confessus est, sed etiam asseuerare ausus, nullum esse mortalium, qui possit asserere sibi in huiusce rei intelligentia esse plene satisfactum. Hoc ego considerans, & illius viri, cuius eruditionem atque iudicium plurimi facio, exemplo & authoritate ductus; neque detrectandam mihi propter

propter difficultatem esse hāc disputationem existimaui, quod pusillanimi, ac philosophia indigni hominis esset; neque eo animo hanc scribendi prouinciā suscipere constitui, quod me ad plenam veritatis notitiam peruenisse putans, perfectam eius declarationem polliceri me posse considerem, quod quidem arrogantiam fortasse, ac temeritatem præ se ferret: sed vt in re difficillima eam partem, quæ cum minoribus difficultatibus cōiuncta esse videbitur, accipiēs, niterer quantum per me fieri possit, propè ad veritatē accedere, ac, si ipsam non prorsus attingere, saltem ad eam inueniendam alios magis excitare, & fortassis etiā iuuare hac mea disputatione possem. Scribam igitur & quæ fuerit hac in re Aristotelis sententia, & quid sentiendum sit, quanta potero diligentia perscrutabor. Vt autem ad ea, quæ obscura, & abscondita nobis sunt, inuestiganda à notioribus progrediamur, priùs quædam ab omnibus concessa, & cognita de accretione tanquam dicendorum fundaméta constituam, vt & illa, quæ nota sunt, ab illis, quę in cōtrouersia sunt posita, distinguamus, & per illa ad reliquorū inuestigationem viam planiorem reddamus. Ante omnia vt quam accretionem in præsentia consideremus, intelligatur, sciendum est ex Auerroë in 1. libr. de Cælo, comment. 22. accretionem tribus modis sumi: quandoque enim sumitur pro aggregatione, seu accumulatione, vt quando cumulum fabarum augeri dicimus per appositionem aliarum fabarum, & quando aquam ex aquæ appositione maiorem fieri dicimus: quādoque absque alicuius corporis accessione dicimus aliquid augeri per solam rarefactionem, & sic imminui per condensationem absque alicuius particulæ subtractione, quādo enim aqua in aërem mutatur, quantitas maior redditur, quoniam aër est rarior aqua, & quādo aër in aquam vertitur, fit minor quātitas, quia aqua est densior aëre: tertio modo, qui maximè omnium proprius est, sumitur accretio pro viuentium tantummodò corporum incremēto, quum statim nata augeri incipiant, donec ad perfectam ætatem, ac demum sibi quantitatem peruenerint. De hac tertia accretione, aliis omissis, est nobis propositū disputatio, & hanc vt ab aliis [illegible] Aristoteles in primo libr. de Ortu & [illegible], tres con[illegible] in ca[illegible] [illegible] est, vt ex [illegible] ex [illegible] accedente [illegible] maior [illegible] da [illegible] id quod augetur, idem numero [illegible] neat p[illegible] stquam auctum est [illegible] ante accr[illegible] [illegible] dicitur, vt [illegible] modò totum [illegible] sed etiam quæ[illegible] et eius particula a[illegible] Prim[illegible] accretioni duę posteriores cō[illegible] [illegible] es non c[illegible] petunt, nam neq; idem numero manet fab[illegible] aceruus, neque partes illius omnes creuerunt quia singulis granis nulla est facta additio; sic per appositionem aquæ alia numero aqua est facta,

Accretio triplex est.

Tres conditiones vera accretionis.

& tota quidem aqua aucta est, sed singulę eius particulæ nullum incrementum acceperunt: ad hunc modum redigitur accretio ignis; cōtinuè namque alius, & alius numero ignis generatur, nec singulis particulis additio quantitatis fieri dicitur, per has igitur duas conditiones hic accretionis modus excluditur. Per primam autem conditionem excluditur secundus modus; nam in mutatione aquæ in aerem fit maior quantitas, nulla extrinsecus adueniente materia. Sed tertio modo sumpta accretio his omnibus conditionibus prędita est: nam & planta, & animal idem numero seruatur per totam vitam, vt manifestū est, & ex alimento extrinsecus assumpto quodlibet viuens augetur, & demum non solùm toti, sed etiam cuilibet parti fit quantitatis additio; ratio autem cur hæ omnes conditiones coniunctim in viuentium accretione reperiantur, est, quia hæc ab interno principio augentur, & ex alimento non extrinsecus apposito, sed introrsum recepto; hinc enim fit, vt ad omnes partes augendas per totum viuētis corpus distribuatur, nec solùm totum maius fieri dicatur, verùm etiam partes omnes. Sed hæc omnia, & tres prædictæ condititiones magis in sequentibus declarabuntur.

Qualis sit accretio ignis.

Quomodo fiat in viuentibus accretio, & quæ mutationes ad eam faciendam concurrant.

Cap. II.

EST præterea breuiter, & pingui Mineruæ exponendum, quomodo in viuentibus hæc vera accretio fiat; nam Aristoteles in 5. Physic. auscult. accretionem ab aliis mutationibus seiunxit ratione terminorum, qui ex diuersis categoriis sumuntur; generatio enim & interitus est mutatio de substantia in substantiam, alteratio de qualitate in qualitatē, latio de loco ad locum; at ipsa accretio & imminutio est de quantitate in quantitatem: est igitur inter has omnes mutationes differentia essentialis, quæ sumitur à terminis, hoc est, à forma fluente, quæ est ipsa motus essentia, vt nos in tertij Physicorum interpretatione demonstrauimus: attamen accretio fieri non potest sine multiplici omnium aliarum mutationum concursu, vnde magna difficultas hac in re oritur; quum enim absque multis, ac diuersis mutationibus fieri accretio nequeat, difficile est cognoscere in quanam ex eis sit accretionis natura constituta: sunt igitur ordinatim hæ omnes mutationes considerandæ, & videndum per quas, & quot mutationes, & quo ordine alimentum ad augendas omnes corporis partes perueniat, postquam intra est receptum: hoc aūt consideremus in animaliū perfectorū accretione, quæ nobis familiarior, atq; euidentior est; poterit

Essentia motus est forma fluens.

enim quisque & omnibus animalibus, & stirpibus hæc omnia p quandam proportionem accommodare. Certum est inprimis cibum in ore sumi, ac, si durus fuerit, contineri dentibus, quæ contritio ab aliquibus prima concoctio dicitur: sed ea reuera non est concoctio, sed potiùs præparatio ad primam concoctionem, quæ postea in ventriculo fit: cibus enim in ventriculo non coqueretur, nisi priùs liquaretur; liquari autem vel nó posset, vel ægre posset, nisi priùs esset in ore contritus: transit itaque ab ore ad ventriculum cibus, fitq; primùm necessariò motus ille localis; in ventriculo autem fit prima concoctio, qua & alteratur cibus, & secundùm substantiam mutatur in succum, qui à Græcis χυλὸς dicitur; quare in ventriculo fit tum alteratio cibi, tū generatio, & interitus; generatio quidem succi, interitus verò panis, vini, & aliorum cibariorū: deinde alio motu locali mouetur succus ad intestina, & ab his per venas mesenterij fertur ad iecur, in quo iterum alteratur, & secundùm substantiam mutatur, vertiturq; in sanguinem; fit igitur in iecinore tum alteratio, tum interitus succi, tum generatio sanguinis: postea loco mouetur sanguis, dum per venas ad omnia membra transmittitur, & ex venis per minutissimos potos penetrat membrorū partes solidiores; nam omnes homogeneæ partes, vt caro, os, neruus, minutissimis poris refertæ sunt, & instar spongiç sanguinem à venis exugunt, ita vt pori sanguine impleantur; fit autem ibi tertia & vltima cócoctio, qua sanguis à calore naturali alteratur, densatur, & in substantiam similem conuertitur, vt in carnem, os, & alias homogeneas partes; quare ibi fit tertiò alteratio, & generatio, & interitus; alteratio quidem & interitus sanguinis, generatio autē carnis, & aliarum partium; ob id solet sanguis appellari vltimum alimentum, est enim per multas memoratas mutationes ita præparatum, vt iam potestatem proximam habeat vt in rei substantiam conuertatur: quod autem de sanguine dico, illud in animalibus sanguine carentibus, & in plantis de quolibet alio humore, qui sanguini proportione respondeat, intelligatur: in hac autem postrema mutatione, qua vltimum alimētum vertitur in substantiā, *Nutritio quid.* constituta est nutritionis natura, est enim nutritio reparatio substantiæ, quæ continue resoluitur à calore naturali, per substantiæ similis aggenerationem: facta autem nutritione adhuc humidā, quod in carne, & in aliis partibus est, consumitur à continua actione caloris naturalis, & ex ea consumptione oriuntur iterum pori, deinde iterum sanguine replentur, qui iterum in substantiam conuertitur, & nutrit, & hoc ad finem vsque vitæ incessanter perseuerat; animata em̄ nutriūtur donec viuunt, vt Aristotel. dixit in 1 lib. de Ortu & interitu, & in 2. de Anima, & quando nutriri ampliùs nequeunt, necessariò moriūtur: sed in prima ætate non solùm nutritio fit, sed simul etiam accretio singulorum membrorū, & corporis totius; calor enim naturalis est vehemens, & validus, & plus conuertit in substantiam, quàm cósumptum fuerit, vnde viuēs redditur maius, quia plus materiæ per nutritionem adipiscitur, quam per actioné caloris naturalis amiserit: propterea ita cóiuncta est cū accretione nutritio, vt accretionis naturam declaraturis necessariū omnino sit etiā de nutritione loqui, & quid nutritio sit, & quomodo fiat, cum diligentia considerare: ob id in hac nostra contēplatione nos non minùs nutritionis, quam accretionis naturam, & causas peruestigabimus. Hæc sunt, quæ tanquam manifesta ab omnibus conceduntur, nunc ad reliqua, quæ in controuersia sunt posita, progrediendum est: & quum tres conditiones veræ accretionis ab Aristotele propositę sint, in iisque omnibus magna insit difficultas, de singulis ordinatim disserendum.

Quomodo ex materia extrinsecus accedente id, quod augetur, maiorem quantitatem, & maiorem locum acquirat, duæ aliorum contrariæ opiniones. Cap. III.

PRIMO loco difficultas oritur de adeptione maioris quantitatis ex alimento extrinsecus assumpto: nam per illa, quæ hactenus dicta sunt, non apparet quomodo corpora augeantur: quia licèt omnes pori sint noua carne repleti, & nouo osse, & reliquis homogeneis partibus, non tamen totum viuens est factum maius; potest enim fortasse caro dici maior, quia plus carnis ibi est, quàm priùs, sed non occupat maiorem locum, imò eundem, quem priùs occupabat, proinde nó acquirit maiores dimensiones; sicuti vas, quando est aqua impletum non est factum maius, quam erat priùs, quam aqua impleretur; sic etiam spongia si impleatur aqua, non fit maior, neque locum mutat: attamen Aristoteles in contex. 25 lib. 1. de Gener. et. aperte dixit, id, quod augetur, locum mutare, eo quod maiorem quātitatem acquirit, proinde necesse est, vt transeat ad maiorem locum: oportet igitur post nutritionem [illegible] aliquā aliam mutationem, qua totū redd[illegible]atur maius. Hac in re duæ opiniones extiterunt. Vna communior est, & eam plurimi [illegible] dicunt per membri extensionem fieri adeptionem maioris quātitatis, tum in ipso membro, tum in toto viuente corpore; veluti si spongia manu [illegible] stricta postea dimittatur, dum [illegible] enim extenditur, & maiorem occupat locum: sic igitur caro, quando omnes eius pori sunt repleti, alia noua carne ex sanguine genita, extenditur, & rarefit, & maiorem locum occupat;

pat, ita os, & neruus, & aliæ omnes similares partes: ad extensionem autem partium omnium similarium erescit membrum, proinde totum viuentis corpus maius redditur: hanc sententiam significare visus est Aristoteles in prædicto contextu 25. quando dixit, illa quæ augentur, mutare locum, sicut ea, quæ extenduntur. Altera sententia fuit nonnullorum, qui negarunt hanc extensionem accretioni necessariam esse, & dixerunt partium, & totius corporis incrementum fieri potiùs per pulsum, quàm per extensionem; vna enim pars aliam pellit, ac trudit, & illa aliam, quemadmodum in vnguibus fieri videmus. Ad hoc probandum, & extensionem reprobandam, tali argumento vsi sunt: contrariorum contrariæ sunt conditiones, accretio, atque imminutio sunt contrarij motus, ergo debent contrarijs modis fieri: itaque si accretio fieret per extensionem, oporteret imminutionem fieri per contractionem, nam extensioni contractio opponitur; attamen nemo dixit imminutionem fieri per contractionem, quia hoc nullo pacto dicendum est, ergo neque accretio fit per extensionem. Præterea nullum connatum, & vniforme à seipso moueri potest, vt ait Aristoteles in contex. 30. lib. 8. Phys. at caro est corpus vniforme, & homogeneum; ergo non potest à seipsa moueri; non potest ergo extendi, quia si extéderetur, à seipsa extenderetur, & ita à se moueretur, quod ibi Aristoteles negat.

Posterior sententia.

1. argument.

2. argument.

Opinio vera, & eius comprobatio.

Cap. IV.

ARBITROR ego veram esse priorem opinionem, quam complures sequuntur, & extensionem accretioni penitùs necessariam esse, pulsum verò nequaquam, imò nullo modo fieri posse: nam vngues ita crescunt per pulsum, dum vna pars aliam pellit, sed non dicuntur reuera augeri, quoniam ad vnam tantùm partem mouentur; illa vero, quæ augentur, ad omnes simul partes; præterea alimentum, seu excrementum illud, quod per vngues expellitur, non penetrat omnes vnguium partes, sed vni tantum parti apponitur, proinde est mera appositio terrei excrementi, quod per vnguem emittitur, pulsione facta vnius partis ab alia, quare illa non potest vocari accretio: at in vera viuentis accretione certum est partes alimenti penetrare omnes corporis partes, & augere totum corpus secundum omnes simul differentias positionis; non igitur per talem pulsum, qualis in vnguibus fit, hoc enim dicere, est dicere vnam partem & pellere aliam, & ab eadem pelli, quod ne excogitabile quidem est, quia se mutuò impedirent ne vlla pulsio fieret, siquidem fit pulsio, quando in vna tantùm parte fit additio materiæ pellentis, quæ propinquam

Posterioris sententiæ confutatio.

A partem pellat, & illa aliam, sed non eandem, à qua ipsa pellitur, quò fit, vt in pulsu omnes partes ad eandem positionis differentiam tendant, sicuti videmus in vnguibus; sed non ita fit in eo, quod verè augetur, hoc etenim mouetur ad omnes simul differentias positionis. Præterea si per pulsum accretio fieret, oporteret cicatricem in manu pueri factam tempore procedente pelli ad digitum, quod tamen nó contingit: videmus enim cicatricé manere semper in eadé parte, cui fuit vulnus illatum, & eum locum nunquam mutare. Per talem igitur pulsionem accretio non fit, nisi pulsionis nomine idem intelligatur, quod extensio; reuera enim alium modum imaginari non possumus, quo totum membrum augeatur, & cú maioris quantitatis adeptione maiorem locum occuper, nisi vt spongia priùs manu constricta, postea dimissa extenditur, & rarefit: ideò non est ignorandum, in viuente crescéte poros propter duas simul causas generari, propter consumptionem humidi à calore naturali factam, & propter extensionem; in adultis verò ex sola humidi consumptione poros exoriri, quia nulla ampliùs in eis extensio fit: at in crescentibus etiamsi nulla humidi consumptio fieret, necesse esset ex sola extensione poros generari.

Pori ob duas causas fiunt.

Solutio argumentorum, quæ contra extensionem adducta sunt.

Cap. V.

AD argumenta autem aduersus extensionem adducta facile est respondere. Prius quidem argumentum potest contra aduersarios ita retorqueri: si accretio per pulsionem fieret, oporteret imminutionem fieri per attractionem, quoniam pulsioni contraria est attractio, & contrariorum contrariæ sint conditiones: sed soluitur, quia non omnes contrariorum conditiones debent esse contrariæ, sed aliquæ; & hinc fit, vt locus argumentandi à contrario sit locus Topicus, qui probabilitatem aliquam habet, at non necessitatem: dicimus igitur accretionem, ac imminutionem esse motus contrarios, ideoq; oportere vt ea ratione, qua opponuntur, cótrarias etiam conditiones habeant; accretio igitur est motus à minore quantitate ad maiorem ex materia extrinsecus accedente, imminutio vero est motus à maiore quátitate ad minorem ex materiæ subtractione; hæ namque sunt accretionis, ac imminutionis conditiones contrariæ ab Aristotele positæ, quas negare non possumus: his positis, sequitur necessario eas nó posse opponi etiam in modis, quibus imaginantur, nempe vt accretio fiat per extensionem, imminutio vero per contractionem; hac enim contrarietate constituta tolleretur altera illa opposita ratione materiæ

Ad primum.

Imminutio quid sit.

B b

accedentis, & recedentis, quam Aristoteles posuit, quia dicere contractionem est supponere eandem materiã seruatam, quæ prius extensa fuit; hę igitur duæ contrarietates, vna per materiam additam, & ablatam, altera per extensionem, & contractionem, eiusmodi sunt, vt vna alteram non patiatur, quare vna constituta, non potest altera poni; quia si contrahitur materia, ergo non est sublata, sed eadem remanet in eo, quod imminuitur, quod tamen Aristoteles negat: quod si materia in imminutione est sublata, vt asserere debemus cuiusnam volumus fingere contractionem? certè si per subtractionem materiæ quantitas imminuitur, nulla opus est contractione: imminutio namque respectu accretionis locum habet priuationis, quatenus in accretione apponitur materia, in imminutione autem demitur: quare id, quod imminuitur, priuatur sua materia, seu parte materiæ: extensio autem est materiæ extensio, nec potest in viuente considerari sine materia.

Ad secundũ. Ad alterum argumentum dicimus, eos malè accipere verba Aristotelis in illo contextu 30. libri 8. Physicorum: *Declaratio contex 30 libri 8. Physic.* nam Aristoteles ibi non dicit homogeneum & vniforme à se moueri non posse, sed dicit continuum non posse ita à se moueri, vt vna pars alteram moueat, & sumit continuũ propriè, & eius partes secundùm quantitatem considerat; quare locus ille ad id, de quo nunc loquimur, non pertinet; non enim dicimus vnam carnis partem extendi ab alia parte carnis, tanquam à mouente, hoc enim Aristoteles ibi negat; sed dicimus totam carnem extendi ab anima, proinde agens extendens esse animam, non aliam carnis partem: quòd si omissa eius loci consideratione ita argumentari velint, corpus homogeneum extendi à se non potest, quia sic à seipso moueretur; dicendum est corpus homogeneum non posse mouere seipsum, dum sumitur homogeneum inanimatum, siue sit elementum, siue mistum; quum enim hoc non diuidatur in partem mouentem, & partem motam, non potest à seipso moueri, vt ibi Aristoteles considerat; at secus est de homogeneo animato, quod est actu pars corporis heterogenei, & organici; hoc enim præter formam mistionis habet animam informantem, à qua tanquam à mouente fit motus [illegible] extensionis: homogeneum verò inanimatum habet solam formam elementi, vel [illegible] formam mistionis, ideo non potest se mouere eo modo, quo animalia a se moueri dicuntur; nam omne anima præditum potest moueri à seipso, id est, ab anima; quare etiam caro, si habet animam, ab illa tanquam mouente extendi potest per calorem naturalem, tanquam per instrumentum, seu agens proximum.

Solutio quæstionis, cur in adultis cesset accretio. Cap. VI.

HAEC, quæ de extensione diximus, maximè confirmantur ex eorum consideratione, quę in viuentibus contingere cernuntur, propterea quòd facile est eorũ rationem adducere, dum asserimus accretionem per extensionem fieri; videmus enim viuentia nõ semper augeri, sed ad aliquod vsq; tempus, vt homo augetur ad ætatem vsq; adolescentiæ, postea verò augeri desinit; quod idem in cæteris animalibus, & in plantis omnibus contingere manifestum est: attamen videretur etiam in iuuentute accretionem fieri debere; nam in iuuene calor naturalis validissimus est; potest igitur & multum alimentum in substantiam conuertere, & facere extensionem membrorum, siquidem certum est hæc fieri ab anima per calorem naturalem, manente autem eadem causa, debet idem manere effectus; quoniam igitur manet eadem anima, & calor naturalis est vehemens, deberet etiam iuuenis augeri non minùs, quàm puer: est igitur cognoscenda causa, cur in adultis accretio cesset. Possemus ad hanc quęstionem respondere, adducendo causam finalem accretionis: *Causa finalis.* natura enim viuentibus accretionem dedit, vt possent ad debitam sibi quantitatem peruenire, & naturales exercere operationes; etenim viuentia omnia nascuntur admodum paruula, nec possunt in initio sui ortus habere quantitatem sibi conuenientem, propterea quòd omnia plantarum, & animalium semina necesse est multò minora esse ipso animali, vel planta generante, ideò tam animal, quàm planta in principio suæ generationis habet necessariò paruam quantitatem, & multò minorem quantitate totius viuentis perfecta: in animalibus vero, quæ vtero gerunt, manifestum est fœminam non posse fœtum sibi æqualem gestare vtero, sed longè minorem: quoniam igitur cum ea parua quantitate non possunt viuentia omnes naturales operationes exercere, potissime verò illam præcipuam, quæ est aliud sibi simile generare; ideò necessaria fuit viuentibus accretio, per quam ad conuenientem cuiq; quantitatem peruenire possent, & idonea redderentur ad aliud simile generandum: hęc est accretionis causa finalis, ex qua sumi potest ratio cur viuentia quando conuenientem [illegible], non amplius [illegible] nam [illegible] frustra facit, & omnia quæ agit propter finem agit: quoniam [illegible] accretio [illegible] viuentibus debetur propter [illegible] perfectæ quantitatis [illegible] necesse est [illegible] hac acquisita cesset accretio, quoniam [illegible] necessaria, acquisito fine. Sed in hac causa finali non videtur animus acquiescere, nisi alia quoq; huius effectus causa reddatur, quoniam natura aliquem sibi finem proponens, dirigit etiam certa ali-

qua

qua media ad illius finis assequutionem; ideo si puero accretionem dat, & eam iuueni negat, necesse est iuueni media quoque negata esse, per quæ possit augeri; si minus, augeretur etiam iuuenis, quia augendi officium est animæ vegetantis, quæ sine cognitione agit, quocirca semper agit, nisi impediatur: quamobrem si natura vult in iuuentute accretionem non fieri, necesse est, vt huic agenti impotentiam, vel impedimentum aliquod afferat, ne augere amplius possit: hoc aũt impedimentum non potest esse ratione ipsius agentis, quia ipsa animæ vis nunquam debilitatur, vt asserit Aristoteles in contex. 65. lib. de Anima, dum ait [*si senex acciperet oculum iuuenis, videret sicut iuuenis*] anima enim nunquam labefactatur, sed id, quod in senio debilitatur, est corpus, quo vt instrumento anima vtitur: non potest etiam impedimentum oriri ex impotentia secundarij agentis, qui est calor naturalis; hic enim in iuuene validissimus est, nec minus aptus ad augendũ, quàm in puero. Restat vt impedimentum sit in subiecto recipiente, ita vt quando corpus augeri amplius non potest, tunc desinat accretio, quoniam agens non agit, nisi in subiectum aptum ad recipiendum: ratio aũt, cur corpus iuuenis non possit amplius augeri, est, quia præcipua pars, quæ augeri dicitur, & ad cuius incrementum crescit totum viuentis corpus secundùm omnes dimensiones, sunt ipsa ossa: quum igitur omne viuẽs in principio suæ generationis sit valde humidum, & molle, & domabile, ossa quoq; tenera sunt, & ad extensionem idonea; ætate aũt procedente necesse est, vt per actionem caloris naturalis omnes corporis partes magis sempee exiccentur, & indurescant, ex continua enim humidi resolutione à calore omnes partes duriores & solidiores reddũtur quod ipsa experientia docet; humidiorẽ enim & molliorem esse experimur vituli carnem, quàm bouis, & bouis iuuenis, quàm bouis senis, & ossa quoq; duriora in boue, quàm in vitulo: quoniam itaq; accretio per extẽsionem fit, necesse est vt tunc cesset, quando ossa ad tantam duritiem peruenerunt, vt extendi amplius nequeant; peruenire autem ad tantam duritiem necesse est, pr[illegible]pter continu[illegible] actionem caloris naturalis, quemadm[illegible]um diximus: posset quidem etiam in iuuene extendi caro, sed non [illegible] accretio totius c[illegible]poris, n[illegible] ossa exte[illegible]dan[illegible] hui[illegible]s autem [illegible]gn[illegible]m ha[illegible]em[illegible]s manifesti[illegible]mum [illegible]uia [illegible]pe cont[illegible]ngit, vt [illegible] ti[illegible]ne incipi[illegible]t iuuenes fieri c[illegible] enim natu[illegible] illa [illegible], ac ve[illegible] est, & m[illegible]utriment[illegible]m [illegible]ubstant[illegible]am c[illegible]n uertit, ideo multum [illegible] generat non tamen dicitur augeri caro, n[illegible]que ex [illegible] incremento membrum, vel corpus totum, propterea quòd ossa non extenduntur: totum igitur nutrimentum abundans in carnem & in pinguedinem conuertitur, nec potest illa impinguatio vocari accretio, quia non secundùm omnes dimensiones incrementum fit, non enim secundùm longitudinem, secũdùm quam absq; ossium extensione accretio fieri nullo pacto potest pueros autem rarò impinguari videmus, quia totum nutrimentum in totius corporis accretione consumitur; sed cessante accretione incipiunt impinguari, nisi à nimio coitu, ad quem adolescentes, ac iuuenes procliues maximè sunt, impinguatio impediatur; abundans enim nutrimentum, si totum per coitum excernatur, in pinguedinem conuerti non potest: hinc fit, vt animalia castrata pinguia fiant, & vt frequentiùs in virili ætate pingues fieri homines videamus, quàm in adolescentia, & in iuuentute; nam in virili ætate liberiorem habent vsum rationis, & incipiunt abstinere à coitu; adolescentes verò immoderato vt plurimum vtuntur coitu, quia concupiscentia potius ducuntur, quàm ratione. Ex his igitur colligimus, duas simul ob causas cessare in viuentibus accretionem, ob materiæ necessitatem, & propter finem, sicut in 2. Poster. Analytic. in multis contingere Aristoteles dixit, vt tum propter materiæ necessitatem, tum propter finem fiant; finis enim & scopus naturę est assequutio debitæ quantitatis, & huius gratia viuentibus accretionem dedit, ideò acquisito fine cessat accretio, quia non est ampliùs necessaria: sed quia maxima est consonantia in rebus naturæ, ideò materiæ quoq; necessitatem natura adiecit, & statuit materiam tunc ineptam esse ad accretionem recipiendam, quando viuentia non egent ampliùs accretione ad naturalia munera obeunda, & ad omnes edendas naturales operationes.

Ratio cur post adolescẽtiam cesset accretio, sumitur ab ossibus.

Cur animalia castrata pinguescant.

Duæ causæ cessationis accretionis materiæ necessitas & finis.

In quanam mutatione sit accretionis essentia constituta, opiniones aliquorum, & earum confutatio.

Cap. VII.

HACTENUS declaratum à nobis est, quot fieri mutationes oporteat, vt ex alimento extrinsecus accedente viuentia corpora augeantur sequitur vt consideremus in quanam mutatione sit accretionis essentia constituta, an in omnibus simul sumptis mu[illegible] p[illegible]ctis, an in aliqua earum t[illegible] N[illegible]n defuẽre qui dixerint [illegible] e[illegible]e [illegible]mnium dictarum muta[illegible] c[illegible]n[illegible] sententiam repro[illegible] de Ge[illegible]ratione, quæst. [illegible] [illegible]ria. [illegible]oniam A[illegible]oteles censuit accr[illegible]nem e[illegible]e speciem [illegible]dam motus ab al[illegible] speciebus d[illegible] q[illegible]ò fit, vt neq; vlla ex alijs speciebus, neq; earum congeries possit esse accretio, sed eius [illegible] constituenda sit in aliqua particulari mutatione,

Aliquorum opinio.

Confutatio.

quæ non sit alia vlla species motus, sed sit solùm accretio. Præterea illæ omnes mutationes, quas diximus, non modò accretionis naturam non constituunt, sed neque illi necessariæ sunt: duæ namque illæ priores concoctiones non sunt necessariæ, nisi in animalibus; nimirum vt per eas præparetur alimentum ad postremam concoctionem, quæ in membris fit, recipiendam; primùm enim oportet cibum conuerti in chylum, deinde chylum in sanguinem, vt tandem sanguis in substantiam conuertatur, & ita viuens augeatur: in plantis verò non fit nisi postrema hæc tertia concoctio, qua alimentum vertitur in substantiam, & huic proportione respondet conuersio, quæ in animali fit, sanguinis in substantiam; alimentum enim plantarum nulla præparatione indiget, quia plantæ ipsum à terra extrahunt iam præparatū, & aptum vt in substantiam conuertatur, veluti si animalia sanguinem extrinsecus traherent iam extrà genitum, ita vt non fieret in eis alia coctio, quàm postrema illa, qua sanguis in substantiam mutatur, assimilatio appellata, propterea quod vltimum alimentum, quod dissimile erat, redditur simile, dum vertitur in substantiam viuentis corporis: absq; hac igitur assimilatione accretio fieri nunquam potest; fieri tamen potest sine alijs præcedentibus mutationibus, vt in plantis manifestum est, quare illæ omnes absq; dubio ipsi accretionis naturæ extraneæ sunt. Duæ mutationes remanent, in quibus dici possit esse accretionis naturam constitutam, & in ijs tota huiusce rei difficultas posita est; vna est hæc modò dicta assimilatio, quę est vltimi alimenti in substantiam conuersio; altera verò est postrema illa extensio, qua diximus totum viuentis corpus maiorem acquirere quātitatem, proinde & maiorem locum: quum igitur in harum vtralibet accretionis natura constitui posse videatur; duæ contrariæ sententiæ ortæ sunt, & vtraque sectatores habuit. Marsilius in sua quæstione prædicta priorem partem accipit; asserit enim nil aliud esse accretionem, quàm generationem partis substantiæ maioris parte consumpta; & in hoc distinguit accretionem à nutritione, quòd nutritio solam substantiam respicit vt restaurandam, accretio verò quantitatem; subiecto tamen idem sunt, vt Aristoteles dixit in [illegible] de Generatione; quoniam eadem [illegible] & nutritio, & accretio; nutritio q[illegible] nus est generatio substantiæ ad ip[illegible] restaurandum, accreti[illegible] autem quatenu[illegible] neratur pars substantiæ maior parte c[illegible] pta: ideò inquit accretionem formaliter [illegible] nerationem esse, distinguit tamen in hoc accretionem à generatione, qu[illegible] propri[illegible] dicitur, quando aliqu[illegible] per se existens [illegible]eratur, accretio verò, quando alteri aggen[illegible]tur q[illegible]o fit, vt accretio sit potius aggeneratio, quam generatio appellanda, quia

In plantis vna tantū concoctio fit.

Opinio Marsilij.

A est generatio partis, quatenus est pars. Quando igitur generatur pars maior parte consumpta, eam inquit Marsilius formaliter accretionem esse; & hanc sententiam probat duobus argumentis. Primò sic: omnis conuersio nutrimenti in maiores partes partibus consumptis in viuente corpore accretio est, at illa aggeneratio ex vltimo alimento facta est conuersio in partes cōsumptis partibus maiores, ergo illa generatio est ipsamet accretio. Se-

B cundò ita argumentatur: illa mutatio, qua existente seclusis alijs omnibus accretio existit, & qua non existente nō existit, est ipsamet accretio; atqui generatio partium maiorum est huiusmodi, ea namque existente augetur viuens, non existente autem, non augetur; ergo illa aggeneratio est accretio ipsa. Hæc sententia magnis difficultatibus vrgetur. Primùm enim censuit Aristoteles in accretione non solùm partes, sed etiam totum acquirere maio-

C rem quantitatem, vt videre est in contex. 38. primi libri de Ortu & interitu, imò vera accretio præcipuè totum respicit, non partes: at in illa aggeneratione maioris partis membrum non fit maius, nisi extendatur, proinde nec totum viuens fit maius: nam ports sanguine repletis, & sanguine in carnem, & alias partes homogeneas conuerso, singulis quidem partibus carnis, & ossis est facta additio, sed nisi fiat totius membri extensio, nondum crescit

D membrum, neq; totum viuens: ergo illa aggeneratio non est formaliter accretio, quoniam ea posita, & alijs omnibus seclusis, non fit accretio. Confirmatur: quia in vera accretione totum mutat locum, vt dixit Aristoteles in contextu: vigesimoquinto libri primi de Generatione: at per solam aggenerationem maioris partis totum non mutat locum, nisi fiat extensio; ergo illa aggeneratio non est formaliter accretio. Patet etiam cuilibet dili-

E genter considerandum, nullam esse differentiam inter accretionem & nutritionem, nisi membri extensio assimilationem consequatur, quia etiam in nutritione fit additio substantiæ quantæ sine extensione membri, & ad accretionem totius nihil refert substantiam illam adiectam maiorem esse parte consu[illegible]a, n[illegible] sequatur exte[illegible] t[illegible]tum corpus non fit maius, vt vi[illegible]us manif[illegible]ssime in iuuenibus [illegible] & in [illegible] qui car-

F n[illegible]res [illegible] unt [illegible] ene[illegible]tu[illegible] e[illegible] p[illegible] [illegible]m fue[illegible] [illegible] [illegible]i[illegible]c[illegible]tur, [illegible] [illegible]um [illegible]æterea [illegible] æ au- [illegible] p[illegible] a [illegible] e [illegible] mot[illegible] temp[illegible] gene- rat[illegible] au[illegible] & [illegible] m[illegible] tu a[illegible] em p[illegible]nit[illegible] a[illegible] speciem [illegible] pti motu[illegible], & [illegible] ne [illegible] quare censet accretionem in tempore fieri, & esse verum motum. At secundùm opinionē Marsilij accretio fieret subitò, quum ipse dicat accretio-

1. argum. Marsilij.

2. argument.

Opinionis cōfutatio.

cretionem esse formaliter generationē, ua c A Marsilius Aristoteli aduersatur in multis: primò dum inquit, accretionem esse formaliter generationem, quum Aristoteles dicat manifestè eas distingui te; deinde dum ait accretionem subitò fieri, quam Aristoteles in tempore fieri asserit; tum demū quòd ponit subtectum accretionis eius potestate, quod formam vltimi alimenti amittens sumit formam rei nutriendæ, vt carnis, & ossis, Aristoteles autem putauit omnes motus habere subiectum B ens actu, ad differentiam generationis, cuius subiectum est ens potestate: patet igitur sententiam Marsilij defendi non posse, & ab Aristotele alienam esse.

Aliorum opiniones & earum confutatio. Cap. IIX.

HAEc, quæ aduersus Marsilium adduximus, aliqui considerantes, in aliam sen- C tentiam inciderunt, quòd accretio non sit formaliter illa aggeneratio, quæ assimilatio dicitur, sed sit illa extensio, quæ assimilationem consequitur hanc opinionem tuetur Ioannes Gandauensis in quæstione sua decima libri quarti Physicorum, & in quæstione septima libri octaui: & hæc videtur multò probabilior priore illa opinione, quia secundùm hanc accretio est verus motus, cum successione, & in tempore factus; extensio enim fit in D tempore, & est transitus ad solam maiorem quantitatem, nulla facta mutatione in substantia, ideo in ea manifestè apparet accretionis, & aliarum mutationum discrimen. Præterea secundum hanc sententiam seruatur in accretione id quod Aristoteles dixit in contextu 25. primi libri de Generatione: id enim quod per extensionem augetur, mutat locum, & ita mutat, vt toto manente in eodem loco partes de loco ad locum moueantur, hęc E enim in extensione apertissimè conspiciuntur [illegible] conuersione vltimi alimenti in substantiam nequaquam; partes enim locū non mutant, nec totum manens in eodem loco ma[illegible]em adipiscitur. Visus est etiam Aristote[illegible] [illegible] hanc senten[illegible] [illegible] auge[illegible] [illegible]

Ioan Gandauensis.

[illegible]

tem, est [illegible] tem est qualitas, [illegible] Auer-rois in commenta.[illegible]

[illegible] libri 7. accretio autem est motus ad quantitatem, non ad qualitatem; ergo non est formaliter extensio. Præterea si natura accretionis in extensione consisteret, reprehendendus esset Aristoteles, qui in primo libro de Ortu & interitu declarare volens accuratè quid sit accretio, & quomodo fiat, nunquam extensionem nominauit, sed solùm considerauit accretionem esse mutationem ad maiorem substantiam: quare videtur ad priorem potius opinionem fuisse inclinatus. Præterea extensio fit etiam nulla adueniente materia, accretio autem fit necessariò ex materia extrinsecus accedente, vt Aristoteles docuit, dicens hanc materiam esse in principio contrariam, in fine autem fieri similem; ergo accretio non est extensio: quòd autem fieri possit extensio absque vlla accedente materia, patet in spongia. Argumentatur etiam ex eo, quod Aristoteles dixit in contextu 41 primi libri de Generatione, accretionem, & nutritionem esse idem subiecto; si accretio esset extensio, non esset idem subiecto cum nutritione, propterea quòd extensio est tempore posterior nutritione quare non potest esse idem subiecto cum illa. Tandem considerat id, quod Aristoteles dixit in contextu 25. eiusdem libri: declarans enim quomodo illa, quæ augentur, locum mutent, vtitur similitudine, & inquit, sicuti quæ extenduntur: igitur significat accretionem non esse formaliter ipsammet extensionem, quia non debet aliquid declarari per seipsum, neque comparari cum seipso: extensio igitur non constituit ipsam accretionis naturam apud Aristotelem, sed est quiddam ab ea diuersum, & extraneum. Ipse igitur Pomponatius volens vitare absurda, quæ [illegible]que dictam opinionem consequuntur, inquit accretionem neque esse generationem maioris partis, neque esse extensionem, sed esse adeptionem maioris quantitatis, quæ fieri non potest absque aduentu quantitatis externæ, & quam sequitur necessario ma[illegible] loci occupatio. Sed hæc dicens mihi videtur ad propositam quæstionem nihil dicere: omnia enim, quæ dicit, vera sunt, & omnibus manifesta, quia omnes concedunt accretionem esse acquisitionem maioris quantitatis, & fieri ex materia quan[illegible] [illegible] loci mutatione: hoc igi[illegible] [illegible] in præsentia quæritur, sed [illegible] constat hæc [illegible] quum enim [illegible] plures concurre[illegible] quærimus in qua[illegible] [illegible] quem in [illegible] [illegible] auer[illegible] [illegible] mutatione [illegible]

2. argum.

3. argum.

4. argum.

5. argum.

Pomponatij opinio.

Confutat. e.

ambabus simul, & hoc debuit ipse Pomponatius considerare.

Vera sententia, & eius declaratio.

Cap. IX.

EGo in hac difficultate dicendum puto accretionem non in sola extensione consistere, neque in sola vltimi alimenti conuersione in maiores substantiæ partes, sed essentialiter continere vtramque, est enim accretio mutatio ad maiorem quantitatem per motum extensionis ex alimento in substantiam conuerso tanquam ex materia: vtramque conditionem posuit manifestè Aristoteles in primo de Ortu & interitu, dixit enim accretionem fieri ex materia extrinsecus accedente; quare non in sola extensione naturam accretionis consistere existimauit, siquidem in hac nulla nouæ materiæ accessio includitur, sed etiam in conuersione alimenti in substantiam, ita vt hæc quoq; in ipsa accretione comprehendatur. Extensionem quoque satis clarè expressit in contex 25. eius libri, quãdo dixit, illa, quæ augentur, locum mutare, sicut illa, quæ extenduntur: censuit igitur in accretione fieri talem extensionẽ, qualem in spongia, & alijs eiusmodi fieri videmus, vel saltem motum aliquem similem, quem propter similitudinem non possumus nisi extensionem appellare: & quum maioris loci adeptio sit coniuncta cum adeptione maioris quantitatis, & eam insequatur, necesse est, vt quemadmodum per motum extensionis maior locus acquiritur, vt ait ibi Aristoteles, ita per eundem maior quantitas acquiratur. itaque si accretionis natura consistit in adeptione maioris quantitatis, manifestum est eam secũdum Aristotelem consistere in extensione. Hæc fuit Auerrois sententia in comment. 38 eiusdem libri, vbi apertè asserit accretionem fieri per extensionem membrorum, & in illa extensione foramina generari, quemadmodum antea considerauimus. Sic etiam facile declaramus id, quod Aristoteles dixit, accretionem esse idem subiecto cum nutritione, hoc est, continere in se nutritionem, sed ab ea differre ratione; nam si solam extensionem accretionem esse dicamus, id [illegible] possumus; at si præcedentem mutat[illegible] substantiam ei adiungamus, d[illegible] lis clarum redditu[illegible] tritio & accretio su[illegible] tide[illegible] nus enim mutatur san[illegible] est nutritio, quæ solam [illegible] quum sit su[illegible]stantiæ [illegible] io mutatu[illegible] ea [illegible] accretio, [illegible] n[illegible] su[illegible] [illegible] tem, [illegible] su[illegible]stan[illegible] [illegible] vt A[illegible] 4 [illegible] [illegible] nutrire quate[illegible] potestate ca-

A [illegible]o, augere [illegible] quatenus est pot[illegible] caro quanta: possumus enim ita argumentari [illegible] habet caro quanta ad carnem, ita accretio ad nutritionem: at in carne quanta comprehenditur caro, igitur & in accretione nutritio; ea tamen mutatio est alia ratione nutritio, alia verò accretio, & fit vtraq; eodem tempore, imò eodem temporis momẽto, sed differunt ratione, sicuti dictum est: si vero extensionem, quæ illam mutationem insequitur, B consideremus, maior oritur earum differentia; nam in nutritione, quatenus est nutritio, nulla extensio fit, in accretione autem necessarium est, vt membra extendantur; ideò ratione extensionis accretio non est simul tempore cum nutritione, sed est posterior idque omnino necessarium est: quia si nutritio est substantialis mutatio, non in tempore fit, sed in temporis momento; accretio autem quum sit motus, ex necessitate successionem habet, C & in tempore fit; id autem, quod in tempore fit, non potest simul esse cũ eo, quod fit subitò; est autem ita necessaria extensio ad constituendam accretionis naturam, vt, si fiat sola in substantiam conuersio, imò & in substantiam maiorem, nec vlla sequatur extensio, non fit accretio, sed nut[illegible]io solum, vt patet in adultis, quando carnosiores fiunt: illud ergo, quod dicitur, accretionem simul esse cum nutritione, & hac ratione esse idem subiecto, non est D verum de tota accretione, sed de solo eius initio, quod ex necessitate est mutatio vltimi alimenti in maiorem substantiam; hanc autem postea insequitur extensio, quæ est tempore posterior nutritione; in illo autem initio continet accretio nutritionem, licet ab ea differat ratione, quia non ea ratione d[illegible] accretio, quatenus nutritionem c[illegible]ntinet sed q[illegible]atenus respicit quantitatem, quæ per sequentem maioris substantiæ extensionem acquiE ritur. Si quis autem obi[illegible], ergo accretio non est verus motus, ne[illegible]anda est consequentia. quia conuersio in substantiam est substantialis mutatio, nempe generatio carnis, ossis, & [illegible], quare non est motus, [illegible] mutatio [illegible], quæ est p[illegible]incip[illegible] [illegible]que[illegible] [illegible]n[illegible]nis, [illegible] est verus m[illegible]us [illegible] [illegible]utrum [illegible] [illegible] vna [illegible] acq[illegible] [illegible] quantitate [illegible]

Quomodo accretio et nutritio subiecto [illegible] nutritione.

Dubium. Solutio.

totam accretionem c[illegible]deramus, ea vtrumque te minum c[illegible], proinde etiam nutritionem tan[illegible] termin[illegible] à quo, non vt extraneum: proinde est adeptio substantiæ cum quantitate maiore; at si motum à fine nominare velimus, & à termino ad quam, accretio est acquisitio quantitatis tantùm. Seruamus autem hoc modo optimè naturam motus, & successionem, imo & continuitatem in ipsa accretione. nam si accretio esset sola conuersio alimenti in substantiam, nulla ratione esset motus, neque ullam successionem haberet, quoniam illa conuersio in momento temporis fit; transitus autem ad maiorem quantitatem, qui per extensionem fit, est verus motus, & continuus. Non est autem ignorandum, motum accretionis in viuentibus posse duobus modis considerari; potest enim accipi pro toto cuiusque viuentis incremento ab initio fortus ad initium vsque ætatis consistentiæ, quod quidem constat ex multis nutritionibus, & pluribus extensionibus distinctis: secundo modo potest accipi pro vna tantùm particulari nutritione cum vna extensione eam insequente. primo modo accretio non est vnus continuus motus, quoniam adeptio totius debitæ quantitatis, quæ fit in homine per totum tempus viginti annorum, non est ita continuata, vt in qualibet particula illius temporis fiat extensio, & acquisitio particulæ quantitatis illius; sed de toto eo tempore fiunt plures interruptæ & distinctæ extensiones, inter quas positum est tempus medium quo nulla fit extensio; postquam enim facta est in puero aliqua extensio, definit p[illegible]endi p[illegible] tempu[illegible] al quod, nam iterum implentur sanguine foramina, deinde iterum sanguis [illegible] mutatur in carnem, postea vero fit alia membrorum extensio. at secundo modo accepta accretione pro vna tantùm particulari extensione, ea e[illegible]erus motus, vnus, & continuus: & hæc Aue[illegible]ois sententia est in commentario 6. libri 3. Physicorum, & in 23. lib. 8. vbi dicit motum accretio[illegible] non esse vnum continuum motum sed esse c[illegible]inp[illegible]m ex pluribus motibus, & plurib[illegible] [illegible] non est enim admitt[illegible]nda ali[illegible] qui[illegible] Auerroc[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quia [illegible] us, [illegible] pluribus [illegible] tis acc[illegible] tem esse vnum [illegible] cum [illegible] enim modo quod[illegible] nus ratione vnius subiecti quod [illegible] & ratione

Accretio est motus continuus.

Accretio in viuentibus potest dupliciter considerari.

Auerroes.

Praua aliquorum in[illegible]

A scopi naturæ, quæ vnum sibi finem proponit, a[illegible] nutritionem tantæ quantitatis; reuera tamen non est vnus continuus, quia natura non potest vno conatu, & vno tantùm motu eam totam quantitatem assequi, ideò saltem acquirit partem post partem: quare totius quanti[illegible] acquisitio non est vnus continuus motus, sed singula pars per verum motum acquiritur, qui est vnus continuus; scilicet vna particularis extensio: hoc modo saluamus

B continuitatem, & naturam motus in accretione, quæ aliter saluari non potest; in motu autem locali est vera continuitas etiã secundùm totum, nam si in sublimi loco ponatur lapis, ad centrum vsq; descendet vno continuo motu absq; vlla interruptione.

De duplici quantitatis incremento, & duplici raritate. Cap. X.

C CAETERVM vt res magis intelligatur, & omnes difficultates tollantur, notanda sunt quædam: primùm de quantitate, in qua videtur accretionis natura consistere, hanc enim Aristoteles ab alijs motibus per hoc distinxit, quod est motus ad quantitatẽ. Quantitas, vt alibi fusè demonstrauimus, materiæ naturam insequitur, & est illi coæua, & ab ea inseparabilis; termini [illegible] omnes quantitatis præscribuntur à [illegible], ideò sicuti quan-

D titas materiam insequit[illegible], ita termini quantitatis corporum naturalium insequuntur formam, & a forma ipsi composito tribuuntur; hinc fit vt neque materia possit esse vnquam sine quantitate, neque quantitas sine materia, ideoque non possit alicui rei addi noua q[illegible]titas sine add[illegible]o[illegible] nouæ materiæ. Incrementum autem quantitatis fieri potest duobus modis, vt ex Auerroë colligimus in commen. 84. lib. 4. Physicorum, vbi de hac re

E d[illegible]ssimè l[illegible]qu[illegible]tur; vno modo fit maior quãtitas per additionem nouæ quantitatis, proinde & nouæ materiæ, sicuti quum aquæ portionem alteri portioni adiungimus, sic enim maior aquæ quantitas redditur: altero modo per solam mutationem factam in forma, & absque vllius materiæ additione fieri maior quantitas dicitur, vt quando aqua calefacta mutatur in aerem, maior enim fit aëris quantitas, quam fuerit quantitas aquæ; non est ta-

F men a[illegible] aliqua noua materia, neq; aliqua noua [illegible]antitas, quum enim eadem seruetur [illegible] quanti[illegible] quoq; eadem ser[illegible] propter fo[illegible] ampliores termi[illegible] extensi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Duo[illegible] fit [illegible]

In[illegible] Prima materia.

Incrementum quantitatis fieri potest duobus modis.

quantitate in maiorem: aut enim [illegible] eadem materia fit mutatio in [illegible] quantitatis propter mutationē formæ, sicuti quando aqua mutatur in aerem; aut sine mutatione formæ res fit maior per accessionem nouæ materiæ, vt quum aquę [illegible] qua apponitur, dum enim nulla fit mutatio formæ, fieri nullo modo potest vt magnitudo augeatur [illegible] externæ materiæ accessione [illegible] hic modus locum habet in accretione, de qua in præsentia loquimur; forma enim [illegible] augendæ debet eadem seruari, vt [illegible] emus, sic enim idem numero remanere dicitur id, quod augetur; ideo per accessionem externæ materiæ nouam quantitatem afferētis fit viuentis corporis incrementum. Colligere ex his possumus quoddam alterationis & accretionis discrimen, & discriminis rationē: alteratio namque non eget aliqua materia, ex qua fiat, sed solùm habet subiectum, in quo fit, & quod alterari dicitur; accretio autem non modò habet subiectum, in quo fit, & quod dicitur augeri, sed eget etiam materia externa, ex qua fiat: huius autem ratio est; quoniam alteratio est motus ad qualitatem, quæ insequitur naturam formæ, non naturam materiæ; accretio vero est motus ad quantitatem, quæ materię, non formæ, naturam insequitur; ideo si noua qualitas inducenda sit, non opus est aliquam externam materiam accedere, sed illa ipsa materia subiecta est apta ad omnem qualitatem recipiendam, quia omnis forma, & omnis qualitas de potestate materiæ educi potest: sed quando absque mutatione formæ, & eadem manente forma debet quantitas maior reddi, id fieri nullo modo potest, nisi per additionē nouæ materiæ; quantitas enim ingenerabilis, & incorruptibilis est, & semper, ac necessariò in materia inest; ideo si manere debeat eadem substantia, & seruari eadem forma nō potest fieri maior quantitas, nisi per accessionem nouę materiæ, cum qua etiā noua quantitas adueniat. Secundo loco aliud quoddam notandum est non parui momenti: quoniam enim dictum est accretionem [illegible] sionem, quæ est rarefactio quæ [illegible] est duplicem esse raritatem & duplicem densitatem: quam distinctionem ignorans Zimara in illa contradictione, quam notauit in Auerroë in comment 84. [illegible] 4 [illegible] rem manifestissimum [illegible] nim varijs in loc[illegible] & inter se pugnanti[illegible] in illo comment. 84 [illegible] & [illegible] esse contraria in quan[illegible] ment. sec. 8 ait rarita[illegible] de e[illegible] commen[illegible] q[illegible] in [illegible] ruent [illegible] in Ca[illegible] q[illegible] A[illegible] [illegible] . de Qualitate. At

Nota alterationis, & accretionis discrimen.

Raritas duplex.

Apparēs contradictio in dictis Auerrois.

in commen. 77. lib. [illegible] raritatem, & densitatem esse motu [illegible] Magna igitur est horum locorum discrepantia, quum Auerroes motum ad raritatem modo dicat esse quantitatem, modò ad qualitatem, modo ad situm, modo ad vbi. Soluens Zimara dicit raritatem, & densitatem esse reuera in sola Categoria qualitatis: quando autem Aristoteles, & Auerroes eas locare videntur in Categoria situs, inquit eos loqui iuxta aliorum opinionem, nō secundum sententiam propriam: quod vero rarefactio dicatur motus ad quantitatem, vel ad vbi inquit esse verum per quandam consequutionem, at non [illegible] ter; raritatem enim insequitur maior [illegible] tis, proinde & maioris loci occupatio [illegible] actio igitur est primario, & essentialiter alteratio, & motus ad qualitatem per consequutionem vero & secundariò est etiam ad quantitatem maiorē, & ad ampliorem locum; quare nulla est repugnantia in Auerrois dictis, quum omnia vera sint secundum varias considerationes. Ego autem nihil veri à Zimara dictum esse arbitror, nisi illud vnum, quod de quantitate dixit: omnis enim rarefactio est transitus ad maiorem quantitatem, seu potiùs ad maiores [illegible] quantitatis non tamen primariò, sed secundariò, & per quandam comitantiam, seu consequutionem; per se autem, & primò non est ad quantitatem, sed ad aliquod aliud, quod maior quantitas consequitur. [illegible] autem [illegible] deceptum esse Zimaram, quia non animaduertit duplicem esse raritatem, & duplicem densitatem; quarum vna est propriè in Categoria qualitatis, quia consistit in tenuitate substantiæ, non in distantia partium inter se, & est [illegible] numero secundarum qualitatum [illegible] calorem & fri[illegible], vt ait Aristot. in lib. [illegible] de Partib. anim. cap. 1. & Auer. [illegible] 7 [illegible] & in 2. de [illegible] nerat. [illegible] 5 & [illegible] l [illegible] ramma[illegible] x. 17 [illegible] raritas, & [illegible], sunt [illegible] lent elementa [illegible] m [illegible] m, & [illegible] p[illegible] vacu[illegible] [illegible] ten & [illegible]

Imp[illegible] Zimaræ.

A tenus raritatem consequitur maior quantitas, densitatem autem minor; hoc enim dicēs respexit id, quod secundarium est, non id, quod primarium, vt recte dixit Zimara: ideò in sequente comment. 85. hoc declarans Auerroes ait densitatem & raritatem non esse essentialiter in Categoria quantitatis. Altera est raritas, quam non videtur animaduertisse Zimara, quæ non consistit in tenuitate substantiæ, sed in distantia partium inter se, quemadmodum spongiam raram esse dicimus, quia partes habet inuicem distantes per spatium vacuum interpositum, non quidem vere vacuū, quod omni corpore careat, sed quod alio tenui, & insensibili corpore plenum est; in spongia enim vacuas vocamus partes illas, in quibus aer est inclusus: hæc raritas est absque dubio in Categoria situs; nam distantia, vel propinquitas partium inter se, nil aliud est, quàm situs; de hac igitur loquutus est Auerroes in comment. 15. lib. 1 Metaphys. & Aristoteles in lib. Categor. in cap. de Qualitate: quum enim hæc acceptio omnibus hominibus magis in promptu, atq; euidentior sit, hanc solam Aristoteles ibi respexit, quia in eo libro statuit ea tantum in medium adducere, quæ nota, & communi hominum opinioni magis consentanea essent; ideò negauit raritatem esse qualitatem, quod alteram illam acceptionem vulgaribus incognitam esse animaduertit: ob id Auerroes quoque ibi asserit raritatem esse in D Categoria situs: & ibi Leui in suis Annot. in Auerroem expresse notat duo esse genera raritatis, & densitatis, vnum, quod est in Categoria quantitatis, alterum, quod in Categoria situs: & hoc idem [illegible] in [illegible] contexto lib. 2. de Ortu [illegible] tur deceptus est Zimara, [illegible] Auerroem [illegible] raritatem [illegible] re situs collocarunt, iuxta aliorum sententiam eos loquutos quum potius ex mēte propria, E & secundum veritatem hoc dixerint, dum alteram hanc [illegible] exerunt In eo etiam, quod de motu [illegible] dixit, lapsus est Zimara: [illegible] ia manu constricta postea [illegible] non [illegible] quæ prima [illegible] tatem [illegible] de [illegible] postea [illegible] gari non possit [illegible]

a [illegible] motus reduci potest, ni- [illegible] est igitur motus ille primariò ad [illegible] cum, secundariò vero ad situm. Tale enim esse certum est illam raritatem, ad quam tendere videtur id, quod augetur: dum enim extenditur, foramina exoriuntur, quæ sunt velut partes, in quibus non est caro, vel os, sed aer, vel aliquis simile; patet enim per illam extensionem non acquiri priorem raritatem, quæ est substantiæ tenuitas, & qualitas, siquid in substantia viuentis non sit tenuior, quàm prius erat; sed acquiritur raritas per illum motum altero modo accepta, qualis est raritas spongiæ, ita tamen vt motus ille dicatur secundariò ad situm, primariò autem ad quantitatem; nam primarius terminus & scopus, quem sibi natura proponit in illo motu, est assequutio maioris quantitatis, hanc autem consequitur mutatio situs partium nam mutato sanguine in carnem, in C foraminibus caro densa est, quia foraminibus caret, postea vero extenditur, & fit rara, dum iterum in ea oriuntur foramina, [illegible] hæc raritas non fit scopus naturæ, [illegible] diximus; imò, si bene consideremus, licet non possimus in accretione viuentis maiorem acquiri raritatem, tamen eadem est densitas, & raritas in principio, & in fine accretionis: in principio enim caro dum habet foramina, potest dici rara, postea verò repletis foraminibus sanguine, & eo in carnem conuerso, dici potest modo quodam densior facta, dum foraminibus caret; deinde verò extenditur, & rursus foramina oriuntur, & caro ad pristinam raritatem reuertitur; quare nulla tunc acquiritur maior raritas, sed sola quantitas [illegible] cessit [illegible] maior est facta: re- vera [illegible] quantitas, [illegible] alius terminus quem per [illegible] dicere possumus esse acquisitum, [illegible] E quantitas, & hæc [illegible] est naturæ [illegible] motu; nam postea secunda [illegible] maioris loci acquisitio, sed hæc non fuit scopus naturæ. Ex his colligimus discrimē quoddam [illegible] & in spongiæ extensione: nam extensio viuentis primariò ad quantitatem tendit, non ad vbi; at extensio spongiæ est [illegible] ad vbi, non ad quantitatem: [illegible] duobus nihil acquirit [illegible] additione materiæ al- [illegible] ratione [illegible] maior quantitas [illegible] in conuer- [illegible] aute [illegible] antitas [illegible] extensione [illegible] dicere [illegible] & hæc [illegible] dem raritas a [illegible]

Ad quam raritatem tendat.

Alia extensio fit in accretione, alia in spongia.

Maior quantitas [illegible] duobus modis.

Aduersantium argumentorum solutio.
Cap. XI.

Veritate ita declarata, sequitur vt omnia prius adducta argumenta expendamus, & quantum roboris habeant, consideremus. Primo loco soluenda sunt argumenta Marsilij, quibus probare nitebatur, accretionem esse formaliter generationem, id est, conuersionem in maiores partes. Primum erat: omnis mutatio alimenti in partes consumptis maiores est accretio, at vltima illa ex alimento generatio est huiusmodi, ergo illa est accretio. Huius argumenti neganda est maior; quia petit illud idem, quod probandum erat, & idem est sensus maioris, ac conclusionis. Alterum argumentum erat: illud, quo existente est accretio, & quo non existente non est, accretio ipsa est, at conuersio illa vltimi alimenti in partes maiores est huiusmodi; ergo est accretio. Ad hoc dicimus negandam esse minorem, nam ablata quidem tali conuersione aufertur accretio, quoniam absque illa fieri non potest; non tamen illa conuersione posita ponitur accretio, nisi etiã sequens extensio ponatur, sicut antea demonstrauimus. Argumẽta vero, quę aduersus Marsilium adducta sunt, valida omnia sunt, non quidem vt excludatur hæc in maiorẽ substantiam mutatio, sed vt ostendatur non in ea sola cõsistere accretionis naturam, sed etiam in extensione sequente, vt ea considerantibus manifestum est. Argumenta verò Ioan. Gandauensis ad probandum acertionẽ in extensione consistere, valida quidem sunt, non tamen ad excludẽdam priorem illam mutationem in maiores partes, quia sine hac seruati quidem possunt aliquę accretionis conditiones ab Aristotele positæ, non tamen omnes, quia non illa, qua dicitur acertionem fieri ex materia extrinsecus aduenientę; siquidem extensio, sumpta sola consideratur, nullam materię accessionem complectitur, quum sine hac extendi res possit. Argumenta verò Pomponatij ad ostendendum non in extensione acretionem consistere, facile soluuntur. Primum erat: extensio est motus ad raritatem, raritas est qualitas, ergo est motus ad qualitatem. Huius argumenti notare possumus maiorem, & [illegible] extensionem [illegible] positum, vt antea [illegible] etiã [illegible] primarum ad hanc [illegible] quantitatis [illegible] quantitati [illegible] tamen [illegible] Categ [illegible] ad omnes [illegible] primas quatuor [illegible] tia speciei illius Categoriæ; ideo neque motus ad raritatem illam, quæ est qualitas, hoc est, partium tenuitas, est ea ratione alteratio, quod fit ad raritatem, sed quia est primario ad calorem, quem consequitur raritas. Secundum Pomponatij argumentum erat; si acretio esset extensio, reprehendendus Aristoteles esset, qui de accretione agens, nunquam nominauit extensionem. Ad hoc dicimus Aristotel. in ea tractatione versatum esse solum in explicandis obscurioribus accretionis conditionibus, has enim declarare operæpretium erat; extensionem vero declarare non oportuit, quia satis manifesta est, & comprehẽditur in sensu formali huius vocis, accretio; quia nõ possumus alio modo imaginari totũ fieri maius, quàm per extensionem membrorum, id enim per pulsionem fieri nullo modo posse iam demonstrauimus, quare nullus relinquitur modus, quo res crescat, nisi hic vnus per extẽsionem. Aristoteles itaque hoc tanquam notum constituens in reliquis declarandis versatus est, imò neque penitus omisit extensionis nominationem; nam in context. 25. libr. 1. de Ortu & interitu dixit, illa, quę augentur, mutare locum, sicut illa, quæ extenduntur; ita enim significauit accretionem fieri per extẽsionem. quaerendum autem ex aduersarius est, vbinam Aristot. in eo tractatu declaret modum, quo totum id, quod augetur, transeat ad maiorem locum; nam absque dubio nullibi hoc declarauit, sed de sola assimilatione loquutus est; attamen certum est, non per hanc solam fieri transitum ad maiorem locum: omnino igitur reprehendendus est Aristoteles, qui neque de pulsione, neque de extensione, neque de aliquo alio modo, quo maior locus acquiratur, loquutus est; aliquem tamen esse modum oportet præter conuersionem alimenti dissimilis in simile. [illegible] quamuis Aristoteles dixerit alimentum a [illegible] quatenus est potentia caro quanta, mo [illegible] tamen [illegible] expressit, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] illa, quæ au [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible] ne [illegible] la a [illegible] te ma [illegible]

Ad quartū. quia falsa est. Ad quartum argumentum, quod erat; si accretio esset extensio, non esset idem subiecto cum nutritione; neganda est consequentia: ad probationem autem dicimus, nil aliud hoc argumento ostendi, quam accretionem non esse idem penitus cum nutritione, quod quidē nos concedimus, quoniam secundùm Aristotelem non debent esse idem essentialiter, sed idem subiecto, & differente ratione: conuenientia autem, & discrepantia in hoc consistit, quod accretio complectitur & conuersioné in substantiam, & extensionem, qua maior quantitas acquiritur, & ratione conuersionis in substantiam dicitur idem re cum nutritione, non tamen idem ratione, quoniam illa conuersio est alia ratione nutritio, alia verò accretio; sed ratione sequentis extésionis differt etiam re à nutritione, quia est tempore posterior: at quoniam accretio neque est sola in substantiam mutatio, neq; sola extensio, ideò dum totam accretionem consideramus, dicimus eam esse idem subiecto cum nutritione, quoniam nutritionem continet, & sine illa fieri non potest; ratione autem differt, quia illa mutatio est nutritio quatenus est generatio carnis, & est accretio quatenus est generatio maioris carnis cum extensione sequente: & hoc significare voluit Aristoteles, quando dixit eas esse idem re, differre autem ratione.

Ad quintū. [illegible] mum argumentum erat: Aristoteles decla[illegible] accretioné ex similitudine eorum, quæ extenduntur, ergo putauit eam esse quid di[illegible] ab exte[illegible] qu[illegible] comparatur cum [illegible] ne [illegible] meti[illegible] A[illegible] us, va[illegible] ex[illegible]ones, & [illegible] eam m[illegible] non [illegible] urdum si vi[illegible] pe[illegible], quod ibi Aristotele[illegible] e[illegible] t[illegible] sionem, quæ sub sensum ca[illegible] o[illegible] mnes vident, cuiusmodi est [illegible] extensio, & per eam declarat, quomodo [illegible], quæ augētur, locum mute[illegible] cans ea quoque per [illegible] non est [illegible], sed [illegible] p[illegible] itur, a[illegible] b[illegible] m[illegible] acc[illegible] tio [illegible] em [illegible] pro [illegible], [illegible] m acc[illegible] [illegible] putare, quia ext[illegible] lo[illegible]

Quomodo ad accretionem se habeant aliæ mutationes, quæ in ea fiunt.

Cap. XII.

TRES ab Aristot. veræ accretionis conditiones constitutas esse iam diximus; vna fuit accretionem ex materia extrinsecus accedente fieri; altera, idem numero ab initio ad finem vsq; accretionis seruari id, quod B augetur; tertia demum, non modò totum, sed etiam partes omnes aliquod suscipere magnitudinis incrementum. Ad harum primam declarandam ea, quæ hactenus dicta à nobis sunt, pertinuerunt: quomodo enim ex accedente materia corpus viuēs augeatur, satis ex iis, quæ diximus, potest esse manifestum. Sequitur vt ea, quæ ad duas reliquas códitiones attinent, consideremus, & difficultates, quæ in iis magnæ oriuntur, expendamus, ac soluere nitamur; vt his omnibus declaratis tandem C perfectam tum accretionis, tum nutritionis definitionem colligamus: sunt autem hæ duæ conditiones ita inter se connexæ, vt coniunctim declarandæ esse videantur; vnam enim & eandem rationem esse ostendemus, qua & idem numero mane[illegible]t id, quod propriè augeri dicitur, & omnibus eius particulis aliqua fit additio quantitatis; ideo prius difficultates, quæ in vtraque conditione existunt, seorsum D proponemus; deinde vna, & eadem contemplatione omnes soluere, & veritatem patefacere aggrediemur. Quod ad alteram attinet, quæ est, idem numero id, quod augetur, manere, scire oportet hanc non esse propriam accretionis conditionem, sed ei cum omnib. a[illegible] com[illegible]em, qua omnes a substantia[illegible] mutatione distinguuntur, quando enim [illegible] quod in [illegible] accidentib. mutatur manente substantia, idem numero subiectū semper manet, cui motus ille attribuitur. Sed Arist. E Aristot. hanc exprimere coactus est; tum ad multas excludendas impr[illegible] d[illegible] accretiones, quæ cum substant[illegible] tatione coniunctæ [illegible], ita [illegible]t non eadem numero substantia [illegible] ere [illegible] icatur, vt quando mutata aqua [illegible] s er[illegible], t[illegible]m etiam ad separa[illegible] mutatione, qua[illegible] ve[illegible]m accretio[illegible] [illegible] runt. iam enim diximus [illegible] n fieri sine alterationis, [illegible] multiplici inter[illegible] & accretionis nō [illegible] ad accretionem [illegible] m c[illegible] t [illegible] tur, m[illegible] fiat, [illegible] ntur [illegible]

Ad q[illegible]ar[illegible] [illegible] non est idem re. *Accretionis, & aliarum [illegible] quæ simul [illegible]*

unt ita distincti, vt in vno alter minimè includatur: sic in viuente quando mutatur chylus in sanguinem, ea est generatio, & interitus, non tamen ipsius viuentis, sed generatio sanguinis, & interitus chyli: sic postea quãdo vertitur sanguis in carnem, illa mutatio dum diuersis subiectis attribuitur, alia, & alia esse cognoscitur; nam respectu sanguinis non est nutritio, neque accretio, sed interitus, quia neque nutriri, neque augeri mutatione illa sanguis dicitur, sed interire; respectu autem carnis genitæ secundùm se consideratæ non est nisi generatio; at respectu totius viuentis neque alteratio est, neque generatio, neque interitus, sed nutritio, & accretio: totum enim viuens neque alterari, neque generari, neque interire illa mutatione dicitur, sed nutriri, & augeri; proinde totum idem numero seruatur, non sic sanguis, neque caro, quibus non accretio, sed generatio, & interitus attribuuntur. Accretio igitur & cum alteratione, & cum generatione, & cum interitu coniuncta est; nõ tamen eidem subiecto hę omnes mutationes ascribuntur, sed diuersis: sola nutritio tantam cum accretione affinitatem, & cõiunctionem habet, vt eidem subiecto attribuatur; nã idem viuens eadem mutatione & nutriri, & augeri dicitur, licet varijs rationibus, sicut antea declarauimus: ideo etiam id, quod nutriri dicitur, idem numero manet, non sic illud, quod in nutritione generatur, vel interit. Ita igitur separata ab alijs dictis mutationibus accretione per diuersa subiecta denominationis, manifestum est in ea idem numero seruari id, quod augetur. Hoc tum ab ipso Aristotel. expresse acceptum, & absque vlla probatione constitutum est, tum ab omnibus hominibus concessum, tanquam per se manifestissimum; eandem enim numero plantam, & idem numero animal per vniuersam vitam seruari omnes homines existimare videntur.

Quomodo idem numero maneat id, quod augetur, duæ contrariæ opiniones, & difficultates, quib. vrgentur.

Cap. XIII.

CAETERVM vt res ipsa manifesta per se esse videtur, [illegible] & modus, quo id [illegible] D[illegible] hac de re contrariæ [illegible] m alte[illegible] ani sequi n[illegible] [illegible] cu[illegible] u[illegible] e [illegible] coniunct[illegible], & [illegible] habet. Vna e[illegible]

Opinio [illegible] Mar[illegible]

[illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] m, pro [illegible] non remanet per [illegible] materia, neq; eadem forma

A numero: de materia quidem certum est; ea nanq; continuè fluit, & alia noua quotidie ex alimentis aggeneratur: quare in homine sene non est eadem numero caro, quæ fuit in eodẽ puero; eadem tamen est secundũ æquiualentiam, quia non tota simul est renouata, sed pars post partem: hoc modo etiam integritates elementorũ eędem manere dicuntur tanquã indiuidua æterna, quia seruantur eadem secundùm æquiualentiam, nã in partibus B enim fit continua mutatio, non in toto simul elemento: sic etiam nauis dicitur eadem numero longum tempus seruari, licèt tandem omnes partes in ea sint renouatæ; hodiè nanque mutatur temo, alio die malus, alio hæc tabula, alio illa, adeo vt post aliquod tempus fiant omnes partes mutatæ, & nulla earũ, quæ initio factæ sunt, remanserit, eandẽ enim numero nauim dicimus remansisse per æquiualentiam: at si omnes simul partes eodem tẽ C pore renouarentur, non eadem nauis esse diceretur, sed esset alterius numero diuersę generatio: quod autẽ de materia dicitur, idem videtur necessariò esse dicẽdum de omni forma, quæ de potestate materiæ fit educta; forma enim materialis non est à sua materia separabilis, & ad materiæ extensionem extensa est, quare ita est pars formæ in parte materiæ, vt tota forma in tota materia: fluentibus igitur D partibus materiæ, necesse est vt simul partes formæ fluant, & aliæ nouæ partes cum noua materia generentur, hoc est, de illius potestate educantur. Quoniam igitur viuens est viuens, & augetur per illam animæ partẽ, quam altricem vocamus, hęc, quum sit forma materialis, fluit cum materia secundùm partes, & aliæ eius partes quotidiè generantur; fluente enim carne secundùm particulas fluunt etiam particulæ huius animæ cum particulis ca[illegible], & quando fit mutatio alimenti in nou[illegible] E né, generatur in [illegible] particula carnis alia n[illegible] [illegible] us mat[illegible] e[illegible] S[illegible] ue eadem [illegible] o materia ne[illegible] ea[illegible] numero ani[illegible] net ab ortu viuentis a[illegible] [illegible] m[illegible] net [illegible]; p[illegible] [illegible] p[illegible] te[illegible] ur. A[illegible] huic[illegible] [illegible] rtu[illegible] P[illegible] [illegible] ad m [illegible] & [illegible] [illegible] æ no[illegible] cu[illegible] at[illegible]

tes retrahatur. Hanc opinionem sequentes facilè ostendunt, quomodo viuens idem numero per totam vitam seruetur: quum enim à forma, quæ anima est, constituatur, necesse est manente eadem forma, quæ nec secundùm se totam, nec secundùm partes mutata sit, vt idem indiuiduum maneat. Vtraq; hæc opinio magnis difficultatibus vrgetur: nam si hanc posteriorem sequamur, & dicamus animam transire ab vna parte materiæ ad aliam nuper genitam, asserimus formam materialem migrare de subiecto in subiectum, quod videtur, vt Buecaferreus ait, totam euertere Aristot. philosophiam; etenim Aristot. censuit formam materialem de potestate materiæ educi, non in materiam induci, quæ priùs extra illam extiterit, vt secundùm hanc opinionem asseritur. Ex altera verò parte, si cum alijs dicamus animam vnà cum materia fluere, & in partibus materiæ ex alimento genitis nouas animæ particulas generari, ita vt non eadem penitus anima per totam vitam seruetur, cõmuni hominum existimationi aduersari videmur; omnes enim eandem numero plantam, idemq; numero animal ab ortu ad mortem vsq; seruari arbitrantur: cui opinioni attestatur etiam conseruatio specierum in memoria, nam multa bruta animalia ad mortem vsq; retinent multarum rerum species in memoria impressas; canes enim inuenti sunt, qui quũ multos annos à domino suo absentes fuerint, eum postea visum statim agnouerunt: quod non videtur posse contingere, nisi eadem numero anima absque aliquo suarum partium fluxu seruata sit, nec solùm per æquiualentiam eadem; facit enim æquiualẽtia, vt animal eandem rem addiscere similiter aptum sit, sed non vt eandem actu retineat: quod quidem ostenditur similitudine accepta a naui secundùm partes renouata, qua ipsi quoq; vtebantur; nam siquis in naui characteres aliquus imprimat, & post tempus aliquod mutentur vna post aliam trabes, & tabulæ omnes illius nauis, manebit quidẽ nauis eadem per æquiualentiam, sed characteres non seruabuntur. Vtranq; igitur opinionem maximis, & vix [illegible] difficultatibus vrgeri manifestum est.

Difficultates contra sententiam Thomæ.

Difficultates contra sententiam Scoti.

Quomodo omnibus partibus eius, quod augetur, fiat additio magnitudinis, plures aliorum sententiæ.

Cap. XIV.

De [illegible] anima [illegible] eius, quod augetur [illegible] quum enim id, quod augetur, [illegible], proinde in infinitas partes diuiduum, & dimẽtum id dem corpus sit, non videtur fieri posse vt omnibus prorsus corporis augẽdi partibus fiat

A accessio magnitudinis ex alimento aduenientе, quin corpus a corpore penetretur, quod philosophi omnes impossibile penitus esse existimarũt: ideo Arist. vt hoc absurdum caueret, dixit conditionẽ hanc de forma, non de materia intelligendum esse; ita vt quando dicitur, quamlibet partem rei crescentis maiorem fieri, id verum sit secundùm formam tantummodò, non secundùm materiam: quod Arist. dictum magnas interpretum cõtrouer-B sias excitauit, quum dubium maximè sit quid Aristot intellexerit per partes secundùm formam, & per partes secũdùm materiam, & variæ huius dicti interpretationes a multis excogitatæ sint; vt videre est in memorato Pomponatij lib. de Accretione, & in quęst. Marsilij 12. lib. 1. de Ortu & interitu. Aliqui nomine formæ animam intellexerunt, & nomine materiæ corpus, quæ est maximè propria, & euidentissima harum vocum significatio: & ac-C cretionem dixere attribui animæ, quoniam anima nõ fluit, sed eadem manet tam secundùm se totam, quàm secũdùm partes ab ortu ad mortem vsq; ipsius viuentis, & omnes eius partes fiunt maiores sine vlla corporum penetratione, quia anima est incorporea; materię vero accretionem non attribui secundùm omnes eius partes, quia hæ sunt in continuo fluxu, neque eædem per totam vitam manẽt, neque possunt omnes maiores fieri per addi-D tionem materiæ, quin corpus à corpore penetretur, quod quidem fieri nullo modo potest. Sed alij, qui non modò materiam; sed etiam animam secundùm partes fluere existimarunt, ad aliam horum verborum interpretationem confugere coacti sunt; neque eandem omnes attulerunt, sed in varias sentẽtias diuisi sunt. Aliqui enim dixerunt partes secũdùm materiam intelligi partes homogeneas, quę sunt materia heterogenearum, partes au-E tem secundùm formam esse partes heterogeneas; hæ namque certam figuram postulant, & ipsius animæ proxima instrumenta sunt, quocirca his præcipuè attribuitur accretio, & homogeneis propter ipsas. Alij verò dixerũt duplex in viuẽte corpore esse humidũ; vnum radicale, quod ab ortus initio trahitur; alterũ cibale, quod ex alimento generatur: & radicale nunquam resolui, quoniam eius cõsumptionem mors necessariò insequitur; cibale F vero esse illud, quod ad humidi radicalis de[illegible] adijcitur, & hoc solum fluere continuo, & renouari: partes igitur habentes humidum radicale putarũt ab Aristot. appellari partes secundùm formam, quoniam anima in [illegible], partes autem habentes [illegible] cibale vocari partes secundùm materiam, sunt enim [illegible] materia ad tutelam humidi radicalis [illegible], & in eis anima propriè non residet, & hæ continuo [illegible], & restaurãtur. quoniam igitur accretio attribuitur illi, quod permanet, [illegible], quod fluit,

1. Opinio.

2. Opinio.

3. Opinio.

ideò Aristot. dixit accretionem fieri secūdùm partes formales, non secundùm partes materiales. Alij per formam intellexerunt totum animatum corpus, per materiam verò partes ipsius, quum Arist. in context. 31. secundi Physic. dixerit totum notare formam, partes verò materiam: quoniam igitur totū manet semper idem per æquiualētiam, partes vero sunt in continuo fluxu; & accretio attribuitur illi, quòd permanet, non illi, quod fluit; ideo Aristot. dicens accretionem fieri secundùm formam, significare voluit eam esse attribuendā toti, quod permanet, non partibus, quoniam illæ omnes fluūt, nempe tam corporis, quàm animę partes, quum anima à materia separari non possit: sic igitur hi dixerunt, Aristot. non intellexisse materiam ab anima distinctā, sed partes totius compositi animati prout distinguuntur à toto: ad hanc sententiam accessisse videtur Scot⁹ in prędictā distinct. 44. quarti Sentent. quæst. 1. & hanc sequutus est Flaminius Nobilius in suis Comment. in lib. 1. de Generat. Marsilius autem dicit duplices esse viuentis corporis partes, alias porosas, alias nō porosas, id est, plenas; & porosas vocari ab Arist. partes formales, nō porosas verò vocari materiales, propterea quòd partes porosæ sensiles sunt, & sensilitas cōuenit formæ, partes autem non porosę insensiles sunt propter paruitatem, ideo attribuuntur materiæ, & dicuntur materiales: quum igitur partes porosę augeantur recipiendo alimentum intus, quæ est propriè dicta accretio; non porosæ verò augeantur per solam appositionem alimenti, non per receptionem intus, quia fieri nō potest penetratio corporum; hic autem fit improprius accretionis modus; idcirco Aristot. dixit accretionem fieri secundùm partes formales, quæ sunt partes porosæ, nō secundum partes materiales, quæ sunt partes plenæ. Alij quoque alia dixerunt, in quibus omnibus recensendis conterendum esse tempus non videtur, quemadmodum neq; in singulis modò numeratis sententiis refutādis; satis enim sit cognouisse quid alij dixerint, vt intelligatur, in quonam sit constituta huiusce rei difficultas: nunc veritatis declarationem aggrediamur, ea enim cognita facile, ac breue negotium erit cognoscere aliorum errores.

4 Opinio.

Quinta opinio Marsilij.

Vera sententia, & eius comprobatio, & contraria confutatio

Cap. XV.

ARBITROR ego veram e[illegible] [illegible] sententiam, qui dicunt animam [illegible] tem (de hac e[illegible]m so[illegible]a in præse[illegible]ti[illegible] [illegible]mur) in omni viuenie [illegible] p[illegible]s, & eandem numero a[illegible] [illegible]tu ad finem vsque vitæ illæsam, & [illegible], tam tam secundum se totam qu[illegible]m [illegible] partes seruari, proinde cum corpo[illegible]is particulis fluētibus partes animæ non fluere; nihil enim meo quidem iudicio vanius, & ab animæ natura alienius est, quàm dicere particulas animæ cum particulis materię continuè fluere, & alias nouas animæ particulas de potestate materię ad actum educi: ad hoc ostendendū nullum adduci potest efficacius argumentum, quam quod ex natura animę sumitur: illud in primis certum est Arist. in 2. lib. de Anima docuisse animam esse formam corporis, non quidem cuiusli- **B** bet, sed organici, hoc est, in varias instrumentales partes distincti, proinde heterogenei; & per hoc tanquam per conditionem essentialem definiuisse animā, atq; eam ab inanimatorum formis distinxisse: hæ nanque, quum nullam instrumētorum distinctionem requirant, formæ sunt corporum homogeneorum; anima verò, quum varijs facultatibus prædita sit, varia etiam instrumenta corporea postulauit, quibus ad varias edendas operationes **C** vteretur. Quum igitur anima sit heterogenei corporis forma, necessarium fuit, vt ordine quodam omnes illius partes perficeret, & in vna præcipua resideret, in qua ortum habens postea ab ea cum aliis partibus communicaretur, quemadmodum Arist. declarat in calce libelli de cōmuni animalium motu, & in tertio de Partibus Animalium, cap. 4. 5. & 7. qua de re quum abundè iam loquuti simus in libro, quem de partitione animæ scripsimus, **D** nunc eam sententiam breuiter referemus, & tanquam ibi declaratam, & confirmatam cōstituemus. Docet in dictis locis Aristot. animam in vno præcipuo mēbro residere, quod in sanguineis animalibus inquit esse cor, in aliis verò, & in plantis aliud quiddam eodem munere fungēs, & cordi proportione respondens; ideo quod nos nunc de corde dicemus, id de quolibet alio simili in aliis viuentibus membro intelligendum erit. A corde igitur **E** inquit Aristotel. pendere animalis vnitatem: quia animal est vnum propter animam vnam; & anima est vna propter vnum principium, in quo primum oritur, & in quo præcipue residet, & à quo ad alias omnes adnatas partes diffunditur; statim enim genito corde p[illegible]ducitur in eo anima per eduction[illegible]m de p[illegible]testate illius materiæ ad actum, de[illegible]de ad[illegible] [illegible]s[illegible]tibus cord[illegible] al[illegible] membris or[illegible]n[illegible]tum [illegible] [illegible]ma ab [illegible]llo p[illegible]ncipio ad alia membra ani- **F** da protenditur: [illegible]titur autem ad h[illegible] c[illegible] [illegible]dum Aristot. exemplo re[illegible]is, [illegible] [illegible]egia res[illegible]d[illegible] [illegible]d pot[illegible] [illegible] om[illegible] regni part[illegible] g[illegible]rnandas exten[illegible] [illegible] ad eius imperium ac[illegible]edat a[illegible]d[illegible] [illegible]uum opp[illegible], ad [illegible], re[illegible] potentia e[illegible]tendatur, [illegible]na[illegible]dum [illegible] [illegible]ædicto libro n[illegible]o [illegible] declarauim[illegible] [illegible]ouit ergo Aristot. viuentis c[illegible]rp[illegible] [illegible] pa[illegible]ium varietatem habentis seru[illegible] vn[illegible]tatē non posse absq; hoc ordine, & illarum partium colligantia, quæ consistit in earum omnium pend[illegible]ntia

Approbatio opinionis Thomæ.

Animæ natura.

Vnitas animalis pendet a corde.

dentia ab vna præcipua, in qua fuit primus animæ ortus; idque manifestum est sumpta à regno similitudine, non esset enim regnum vnum, nisi vnum regem haberet, qui in aliquo præcipuo loco residens vires suas ad cunctas alias partes extenderet. Ex his colligimus, duplicem esse animæ productionem in corpore secundùm Arist. licet vnam propriè dictam, alteram verò satis impropriè: vna est, quæ fit in corde in initio generationis, eaq; est verè productio animę, & generatio per eductionẽ formæ de potestate materiæ ad actum; neque in vno viuente fit, nisi semel, quemadmodum vna tantùm est generatio cordis, nec potest sæpius iterari: altera verò est, quando adnatis cordi cæteris membris innascitur in eis anima, non tamen amplius per eductionem de materia, sed per deriuationem à corde, & per influxum ab illo principio ad alia omnia, quę adnascuntur, membra: quod autem in initio generationis euenit, illud idem postea in aggeneratione, quæ in nutritione per totam vitam fit, concedere debemus, scilicet animam à corde ad aggeneratas particulas deriuari, nam eadem vtrobiq; ratio viget: sic vero non propriè dicimus animam, seu partem animæ in aggeneratis partibus generari, nulla enim animę pars producitur, quæ priùs non fuerit, sed potiùs noua materiæ particula, quæ priùs non erat, animę iam præexistenti subgeneratur. Hanc ego sententiam sequendam puto, tanquam Aristot. & rationi magis consentaneam, quum alteram cōtrariam plura sequantur absurda, eaq; penitus insolubilia. Primum quidem, si de noua particula carnis noua animæ particula educeretur, anima esset primò actus corporis homogenei; quare non esset essentialis conditio animæ illa, quam Aristot. in eius definitione accepit, animã esse actum corporis heterogenei, sed etiam de similari corpore anima educeretur, & anima quidem tota: aliàs nanque ostendimus essentiam animæ esse totam, & integram in qualibet corporis parte; quum enim animæ essentia diuidua non sit, necesse est vt vbicunq; esse dicitur, ibi sit integra. Prætcrea sequeretur nullum esse in viuente præcipuum membrum, sed omnes corporis partes esse æque præcipuas; siquidem præcipua pars non alia ratione iudicatur, quam ex primo animæ ortu in [illegible] & ex præcipua eius sede, a qua ad alias partes anima deriuatur, atque diffunditur; quocirca si [illegible]que anima oritur, [illegible]que est membrum præcipuum; falsa igitur erit Arist. sententia de primatu cordis, quia si [illegible]mnis aliarum partium à corde [illegible] tollitur; ab eodem enim res pendet [illegible] conseruati, à quo pendet [illegible] quare si in partibus corporis anima secundum esse non pendet à corde, sed in singula parte est primũ educta de materia, neq; secundùm conseruari pendebit à corde. Quapropter sequeretur

Productio animæ duplex est.

Primum argumentum.

Secũdum argumentum.

Tertium ar-

A etiam oportere quodlibet membrum ab animali separatum viuere aliquandiu: nam si membrum non habet animam à corde influentem, sed in ipso primùm exortam, nulla esse potest ratio cur separatum membrum à toto non debeat aliquandiu animam retinere, quum substãtialis interitus non fiat sine præuia alteratione, quæ non potest esse subita, sed in tempore fit necessariò: imo non solùm membrum, sed etiam quælibet carnis particula separata deberet ob eandem rationẽ aliquandiu viuere, hoc tamen omnium consensione falsum est, & experientiæ, ac sensui repugnat. Præterea sequeretur etiam nõ vnam esse animam in vno viuente, sed plurimas; in singula enim aggenerata carnis particula inesset anima propria, & seorsum ab aliis educta de illa materia: idq; confirmatur per memoratum Aristot. dictum in 3. libr. de Partibus animalium, animal est vnum propter animam vnam, & anima est vna propter vnum principium, quod est cor, in quo exoritur, & in quo residet; nam secundùm illorum sententiam non vnum est principium generationis animæ, quum æquè in singula parte anima generetur, proinde non vna est anima, neque vnum animal: sed præter Aristotelis testimonium id omnino cōfiteri nos ratio cogit: nam in tanta partium varietate non potest totius vnitas seruari, nisi per colligantiam; nulla autem esse earum colligantia potest, nisi per naturalem ordinem, & aliarum pendentiam ab vna: quemadmodum ergo Aristot. dicit vnum esse animal propter vnum principium generationis animæ, ita si plura sint talia principia, plura quoq; animalia in quolibet animali erunt, & plura quotidie generabũtur. Hæc & alia eiusmodi absurda manifestissima euitamus, si cum Arist. dicamus eductionem animæ vegetãtis de potestate materiæ ad actum semel tantum fieri, & in solo corde, seu alio mẽbro, quod cordi proportione respondeat, in initio generationis cuiusq; viuentis, deinde ab eo diffundi animã ad alias adnatas partes, & per totam vitam ad particulas materiæ ex alimẽto aggeneratas, nec posse in alia parte præter membrum præcipuum animam de potestate materiæ educi. Propterea optimè illos sentire arbitror, qui dicunt animam non ita esse materialem, atq; diuiduam, vt non sit etiam immaterialis, & indiuidua; est enĩ media [illegible] inter formas penitus a materia abiunctas, & formas materiæ prorsus immersas, quæ sunt formæ inanimatorum; formæ [illegible] a ab [illegible] omnino indiuiduę [illegible] habe[illegible] quantitatem, quia nulla[illegible] materiam [illegible] formæ vero inanimato[illegible] necessariò adiunctæ quantitati materię, in qua extenduntur & [illegible] quantitati, & determinatæ materiæ, [illegible] qua existere nequeũt: forma enim, quæ est in hac aquæ particula, ita est alligata huic portioni

Quartum argumentum.

Anima est tum materialis, tũ immaterialis.

materiæ, & h[illegible]ic determi[illegible]tæ [illegible]titati, vt non pu[illegible] ad [illegible]rma [illegible] aliquam aliam [illegible]ateriæ portionem adiectam; sed si aliqua [illegible] portio adiiciatur, quæ debeat aqu[illegible] [illegible]cip[illegible]c, oportet de potestate illiu[illegible] aliam aquæ formam educi: anima verò medio modo sese habet; nam est quidem necessariò materiæ, & quantitati addicta, quia sine materia, & sine quantitate esse nullatenus potest; non est tamen ita addicta determinatę materiæ, ac determinatæ quantitati, vt non possit materiam quã-tam mutare, & aliam, cui inhæreat, sibi adscribere, non ita tamẽ, vt possit materiam, in qua est, derelinquere secundùm totum, & ad aliã transire, quia si tota simul materia destruatur, perditur anima necessariò; sed secundùm partes, & per successionem, manente scilicet eadem materia per æquiualentiam, vt antè declarauimus exẽplo nauis, cuius partes diuersis temporibus renouentur, non eodem tempore omnes; hanc enim cõseruationem eiusdem rei per æquiualentiam in ipsa quidem materia & in partibus corporis concedimus, at non in anima, cuius partes fluentibus materiæ partibus minimè fluunt; est enim anima forma nobilioris conditionis, & magis eleuata, ac libera à nexu materiæ, quam formæ inanimatorum, quæ nullum in materiam imperium habent, sed in ea prorsus immersæ sunt: anima enim, quatenus sine materia esse non potest, materialis est, & semper extensa, & semper quanta, ac diuidua; sed quatenus fluẽtibus materiæ partibus ipsa non fluit, sed in remanentibus integra manet, & ad alias renouatas materiæ partes extenditur, redolet naturam formæ immaterialis, & indiuiduæ.

Quintum argumentum, & declaratio text. 41. lib. 1. de Generat. Hæc fuit absque dubio sententia Aristotel. in context. 41. lib. 1. de Generatione, quando dixit, formam, secundùm quam fit nutritio, & accretio, esse formam quandam immaterialem, in materia tamen existentem: quam eius loci interpretationem a Latinis adductam omnino sequi debemus, reiecta illa Ioannis Grammatici, etsi nũc à multis recepta, in qua ego alias, dum eum locum publicè declararem, multa notaui absurda tũ in Philosophia, tum in Grammatica ex verborum Aristot[illegible] Græcorum consideratione; nam rei veritas hæc est: quum Arist. prius formam e[illegible] [illegible]od augetur, nominasset, voluit al[illegible] de hac forma, secundùm quam nutritio, & accretio fieri dici[illegible], sed quia forma [illegible] est a[illegible] vegetans, quam in eo l[illegible] [illegible]me conueniẽs erat; ide[illegible] etiam [illegible] minatione abstinere volens [illegible] propria conditione c[illegible] [illegible]care, dicendo eam e[illegible] [illegible]lem, materiæ tamen inhærentem, hæc enim non est [illegible] anima: hoc significant verba illa Græca, [illegible], quum enim in præcedentibus formam rei, quæ augetur, nominasset, [illegible] aut[illegible] nec significat potuit aliam [illegible] quam illam, quam iã nom[illegible] formę appellauerat; at secundùm Ioannis Grammatici opinionem oporteret formam in his verbis esse prædicatum, vt sensus esset, hæc autem est forma sine materia; hoc tamen dicere non possumus, quia articulus ostendit formam ibi esse subiectum, non prædicatum: prærerea dictio illa, τοῦτο est neutri generis; quare non potest ad alimentum referri, quod à Græcis feminino nomine τροφὴ appellatur: sed magis est ea sententia absurda, quam vt in præsentia cõfutari mereatur, nam & secundùm eam maxime impropria, & incongrua est Aristot. loquutio, & in multiplicẽ errorem, ac repugnantiam incideret Arist. si id, quod ei Ioannes attribuit, significare voluisset. Non possum hic me continere quin dicam id, quod mihi eum locum cõsideranti venit in mentem, quod non credo Arist. cogitasse, quanquam illud cogitare maxime debuit; sumitur enim ex eo loco, & ex Aristotel. confessione argumentum aliquod, vel saltem coniectura de animę humanę immortalitate: quum enim de anima vegetante, quę ignobilissima omnium animarum est, loquens ibi Aristotel. fateatur eam esse modo aliquo immaterialem, & eleuatam, & liberam a nexu materiæ, quia potest saltem à partib. suæ materiæ separari, credendum est animam sensibilem multò eleuatiorem esse, sed maxime omnium animam rationalem; proinde ita esse liberam à nexu materiæ, vt possit etiam à tota sua materia separari, si aliæ partes animæ sunt à partibus saltem suæ materiæ separabiles; eo enim negato non haberet anima rationalis maiorem eleuationem, quam anima vegetans, quod non videtur cõsentaneum esse rationi. *Nota de anima humana immortalitate.* Sed vt ad id, de quo sermo erat, reuertamur, sumitur etiam nostræ sententiæ confirmatio ex iis, quę dicuntur ab Aristot. in context. 36. eiusdem libri: ibi namque vt[illegible] aqua fluente plenum cõparans cum corpor[illegible] quod augetur, vtri similem esse dicit fo[illegible] eius, quod augetur, aquę vero [illegible] e[illegible] materia; siquidem mate[illegible] pe[illegible] quema[illegible]modum aqua illa [illegible] vtrem, m[illegible]te tamen vtre sine aliquo fluxu, sicuti [illegible] forma ei[illegible], quo[illegible] au[illegible], non fl[illegible] in context 42 de[illegible] materiam & qu[illegible] [illegible]a fluere, [illegible] & ad reliquam [illegible] re[illegible] nam [illegible] substantiam quo[illegible] form[illegible] parti[illegible] mate[illegible]æ [illegible]uentibu[illegible] p, & [illegible] re cum [illegible] ex[illegible] [illegible]orum et [illegible]lum materiæ & formæ d[illegible] statuere ratione fluxus, vel permanentiæ, quoniam idem prorsus de vtraq; dicendum fuisse. *Sextum argumentum.*

Dubia contra veram sententiam, & eorum solutio. Cap. XVI.

VERUM sententia hæc ita magnis difficultatibus vrgeri videtur, vt multi eas solui nullo modo posse arbitrantes, hac reiecta, alteram, quam nos modo confutauimus, sequi maluerint: has igitur soluere nitendum est, vt si nobis non ita eas diluere datum erit, vt omnes conquiescent, id saltem præstemus, vt ij, qui mediocri ingenio præditi sunt, & recte philosophari volunt, dum eam cum contraria opinione cōtulerint, hanc cum minoribus difficultatib. coniunctā esse cognoscant, & fateantur. Duo potissimū dubia sunt, quæ maximè infirmare nostram hanc sententiam videntur. Vnū est quòd per eam ponitur forma migrare de subiecto in subiectum, quod & de accidentib. & de formis omnibus materialib. impossibile prorsus esse omnes existimant; quod aūt hoc sequatur, patet: nam si illa eadē numero anima, quæ est in carne vetere, transit ad informandam carnem nuper ex alimento aggeneratam; & illa eadē, quæ erat in particulis materiæ cōsumptis, non fluxit cū illis, sed remanens contrahitur, & restringitur ad alias materiæ partes remanentes, absq; dubio eadem numero anima migrat de subiecto in subiectū. Alterum dubiū est, quoniā Arist. in lib. 1. de anima docuit animam non esse per se mobilem, sed solum per accidēs ad motum corporis, nam in lib. 6. Physic auscultationis ostenderat sola corpora esse per se mobilia. at secundùm hanc sententiam anima per se moueretur, nō ad motum corporis; quando enim ad aggeneratam carnem extēditur anima, & quando a parte carnis cōsumpta ad remanentem carnis partem retrahitur, non potest hūc transitū facere, nisi loco moueatur; itaq; mouetur loco per se, quia nulla corporis pars tūc loco mouetur, sed sola particula animæ locū mutat, quod est moueri per se. Hæ sunt validissimæ obiectiones, vt multis videtur, quæ sententiam hanc prorsus euertere, & impossibilem reddere videtur: ad quas quid dici possit, proponitur nobis in præsentia considerandum. Ego quidē arbitror priorem dubitationem non tanti esse [illegible] eam esse plures arbitrantur, [illegible] impossibile [illegible] ... quod [illegible] impossibilis [illegible] ... accidēs, vel forma totum suum [illegible] ... non ero ad aliud [illegible] suum [illegible] ... al [illegible] ... neq hæc [illegible] ... eadem [illegible] ... naturam aliquātum eleuatam, & mediam, sicut antea declarauimus: in alijs igitur omnib. formis, & accidentibus naturalibus nullam siue secundùm totum subiectum, siue secundùm partem fieri posse migrationem concedimus; at in anima est possibilis, imò & necessarius transitus, ac diffusio ab vna corporis parte ad aliam: & huius discriminis ratio ex eo, quod alias declarauimus, satis clara desumitur; nam cæteræ præter animam formæ naturales sunt formæ corporum similarium, in quibus eadem est natura, & conditio totius, & partis cuiuslibet, proinde in ea forma participanda nullus est in partibus ordo naturæ; sola anima est forma corporis organici, & dissimilaris, & eius corporis partes, quarū magna est varietas, informat, ac perficit certo quodam, ac necessario ordine, vnam quidem primò, ac præcipuè, deinde alias per illam, & per deriuationem ab illa; quamobrē necesse est vt ab vna præcipua viuentis parte ad alias partes anima diffundatur. & hoc quemadmodū in prima totius viuētis generatione fieri certum est, ita in quotidiana nutritione est concedendum; eaq; migratio, si modò migratio vocanda est, non est impossibilis in anima, sed necessaria, & ipsi naturæ animæ maximè consona. Mutatis igitur per successionē partibus viuentis, toto tamen corpore eodem per æquiualentiam seruato, potest anima a membro præcipuo, in quo est radicata, ad aggeneratas partes procedi, & ita semper informare, atq; viuificare totum corpus, quod per totam vitam idem per æquiualentiā seruari dicitur: quocirca ea non est animæ migratio vocāda, quum semper in eodem corpore seruetur, neque de illo toto ad aliud totum transeat. Hoc videtur concessisse inter aduersarios Scotus in prædicta quæst. 1. di. stinct. 44. quarti Senten. vbi aduersus sententiam nostram ita argumentatur: quando anima, quæ est in materia vetere, transit ad nouā materiam informandam, deserit ne materiam veterem, & ad nouam transit, an informat simul vtranque? si primum, ergo migrat de materia in materiam, si secundū, ergo eadem forma perficit simul duo perfectibilia, quorum vtrunq; separatim acceptum illi est adæquatum: concedit igitur Scotus, si secundū ponatur, nō esse migrationem, sed ex eo aliud absurdum deducit: ad quod tamen nos facilè respondemus: dicimus enim posse duobus modis intelligi animā corpori adæquari; vno modo secundùm quantitatē, altero modo secundum proportionem; si secundùm quātitatem intelligat, vt intelligere videtur, anima nulli corpori adæquari potest, quia non adæquatur nisi quantum [illegible]to, anima verò per se quantitas non est, proinde vana est quęstio de animæ adæquatione, nec cum corpore eadem enim anima vegetans ita est adæquabilis corpori [illegible] cæ, vt corpori [illegible] ... magnæ arboris, quā [illegible] non habet quam recipit a materia, & ita apta est [illegible] in magna, vt in parua materia, [illegible]

Marginal notes: 1. Dubium. — 2. Dubium. — Solutio primi. — Nota quam migratio sit impossibilis. — Scoti concessio.

etiam dicimus eandem animam ita adæquari corpori gigãtis, vt corpori Pigmæi argumentum igitur Scoti vanum est, quoniam anima & paruæ, & magnæ materiæ adæquabilis est, & quando caro facta est maior, non sunt ibi duo perfectibilia ab anima, sed vnum, quod prius erat minus, postea est factum maius, imo totum viuentis corpus est vnicum perfectibile. secundùm proportionem autem rectiùs dicimus animam corpori adæquari, seu potius corpus ipsi animæ, quum enim anima pluribus facultatibus prædita sit, tunc corpus dicitur esse illi adæquatum perfectibile, quando omnibus instrumentis præditum sit, quæ ad exercendas illas omnes facultates requiruntur: ideò si quis homo sine manibus, vel sine oculis nascatur, anima non habet integrum, & sibi adæquatũ perfectibile, quia non potest in illo corpore suas omnes facultates exercere: si igitur hoc modo Scotus intelligat adæquatum perfectibile, vanum similiter eius argumentum est, quia nulla corporis pars est animæ adæquatum perfectibile, nec membrum vllum, imo nec totum viuentis corpus, quando est mutilatum, sed solùm quando omnibus instrumentis præditum, quæ facultatibus omnibus animæ respondeant. Hoc igitur modo tolli facilè puto errorem difficultatem, & in hac solutione ego quidem penitus acquiesco. Maioris momenti esse videtur altera obiectio de animæ motu, ab vna enim corporis parte ad aliam transire eadem anima non posse videtur, nisi loco moueatur. Ego quidem non absurdam fore respõsionem puto, si cum Ioãne Bacconio in distinct. 18. lib. 3 Sentent. diceremus animam ad informandas aggeneratas partes transire non per motum, sed modo quodam alio nobis occulto, & abscondito; fateamur enim velimus nolimus, necesse est, plurima fieri in natura, quorum rationem & modum nõ intelligimus: quemadmodum igitur fatuũ hominis esset negare illam, quam videt, pluuiam de sublimi loco descendere, quòd modum generationis eius ignoret, ita ingenui, ac verè philosophici animi est humani ingenij infirmitatem, & nostram ignorantiam confiteri, qua frequentissimè fit vt rerum manifestissimarum causas, & modum generationis intelligentia non assequamur: dicere igitur possumus animam ad aggeneratam partem informandam [illegible] di absque motu: quo autem & qualis [illegible] transitus sit, nos ignorare, [illegible] tes vel non erramus, vel mul[illegible] mus, quam qui transitum [illegible] manifestissimum, inficiari audent [illegible] quid modum, & rationem [illegible] gunt. Sed si quid hac de re [illegible] [illegible] quod Pomponatius [illegible] [illegible] [illegible] animam [illegible] partim materialem partim immaterialem esse,

Nota quomodo anima dicatur corpori adæquari.

Solutio secundo.

A vt Aristot. dixit in context. 41. primi de Ortu & interitu; quem locum Pomponatius optime intellexit. materialem quidem, quatenus de materia educta est, & est necessario addicta materiæ quantæ, sine qua existere non potest, immaterialẽ verò, quatenus transit secundùm partes eiusdẽ corporis ad informandam aliam materiam similem, de qua non est educta, propterea quòd nõ est ita addicta statutæ materiæ, vt ad aliã transire non possit eo scilicet modo, quem in prioris dubitationis solu-
B tione declarauimus: quum igitur protẽdatur eo modo anima à parte materiæ ad partẽ, hoc præstat, quatenus immaterialis, & indiuidua est, non quatenus materialis, atq; diuidua: id autem, quod immateriale, & indiuiduum est, vt locum non occupat, ita nec loco mouetur dici potest: ideo transitus ille non est vocandus localis motus, neq; omnino motus, quia non mouetur nisi id, quod corporeum est; sed est
C accessio subita rei immaterialis. Ob id ne hac in re decipiamur, notandum est aliud esse mutationem alimenti vltimi in substãtiam, vt in carnem, vel in os, aliud esse extensionem, seu fluxum animæ ad eam: mutatio quidem alimenti in substãtiam est verus motus, est enim alteratio in tempore facta, quam insequitur etiã substantiæ mutatio, de qua postea loquemur; sed extensio animæ ad illam aggeneratam partem subita, ac momentanea est, neq;
D est vocãda motus: itaq; sola materia verè mouetur, sicuti sola vere locũ occupat; anima verò vt in loco non est, ita nec verè mouetur dicitur, sed absq; motu ad aggeneratam partem subito extẽdi, sicuti rei immateriali & indiuisibili conuenit vt extendatur ad aliam. Quod verò Aristot. dicit, animam nõ esse per se mobilem, intelligendum est de anima tota, quod quidem respexisse Aristotel. manifestum est, quum illi quoq; philosophi, quorum ibi sen-
E tentiam improbat, hoc solum intelligerent non potest [illegible] anima [illegible] sine corpore [illegible] tu [illegible] & de toto in [illegible] in totum [illegible] quemadmodum an[illegible] [illegible] dicebamus, neq; tota fe[illegible] philosophi dicere vi[illegible] toto viuen[illegible] eius ad omnes aggeneratas [illegible] Aristot. non negauit ne[illegible] animæ [illegible] materi[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible], & m[illegible] [illegible] propter [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] enim [illegible] constantem [illegible] [illegible] id fiet, contentus esse volo [illegible] [illegible] difficile [illegible]

ma, & ſenſum maxime latēte aſſequi, & complecti humana ratio poteſt. quiſquis autem in his non acquieſcat, is debet vel confiteri ſe conceſſa rei veritate modum ignorare; vel hunc ipſe inuenire, & in medium proferre; vel tandem, ſi à nobis diſſentiens contrariam ſententiam ſequatur, ad illa, quæ nos aduerſus eam attulimus, reſpondere.

Quomodo in accretione duæ poſteriores conditiones ſeruentur.

Cap. XVII.

SENTENTIA hæc noſtra eo argumento maximè confirmatur, quòd eam ſequentes facile ſeruamus duas illas accretionis reliquas conditiones; quòd idem numero maneat id, quod augetur; & quod omnibus partibus fiat acceſſio magnitudinis, idq; verum ſit ratione formæ, non ratione materiæ. prior enim conditio omni dubio caret, quia C manente prorſus eadem forma per totam vitam abſque aliquo ſuarum partium fluxu totum viuens idem manere dicitur, quia vnitas indiuidui à forma prouenit, & conſtituitur. At ſecundùm illos, qui dicunt partes animæ cum partibus materiæ fluere, non video quomodo ſeruari hæc conditio poſſit. tandem enim tota animæ ſubſtantia erit mutata, quare non idem viuens ſeruatur: quod verò dicunt eandem manere per æquiualentiam, vanum eſt, D ſiquidem materia quoque ſic per æquiualentiam eadem ſeruatur, quare nullum eſt in hoc materiæ, & formæ diſcrimen: hoc tamen Ariſtot. aduerſatur, qui dixit materiam eſſe in continuo fluxu inſtar aquæ per vtrem fluentis, formam verò manere inſtar ipſius vtris; deinde etiam dixit quantitatem imminui, ſed formam manere, ſignificans concedi poſſe quantitatem formæ fluere, at non ipſam formæ ſubſtantiam: ſolam autem formę quanti- E tatem fluere eſt nihil formæ fluere, quum ſit quanta per accidens: & nil aliud ſignificat, quàm animam deſinere per illam partem extendi, & eo [illegible] quàm per illam. Reliqua etiam condi[illegible]o, [illegible] ratione [illegible] gear ſa [illegible] tamen [illegible] h [illegible] nem int [illegible] [illegible] lum [illegible] q [illegible] pot [illegible] ta [illegible] animam quoq, [illegible] F [illegible] [illegible] eſt [illegible], quæ [illegible] am [illegible] tas quæ [illegible] [illegible] poſſ [illegible] quum [illegible] æpe nobi [illegible] [illegible] a [illegible] n m nomina [illegible] duas eſſe, eaſque inter ſe val [illegible] quarum antea meminimus, extenſiones [illegible]

A vnam cum altera confundamus, vna eſt extenſio animæ ſubita ad partes ſubſtantiæ aggeneratas, altera verò eſt totius corporis extenſio ad maiorem quantitatem, & in hac poſteriore diximus eſſe accretionis naturam conſtituam, non in altera priore, quæ eſt ſolius animæ extenſio, & potius vocanda eſſet defluxio, ſeu deriuatio virtutis animæ ad omnes corporis partes viuificandas: & hæc etiam in viris, & in ſenibus fit, licèt non amplius augeantur; B dum enim per aduenientem materiam nutritur ſenex, extenditur anima ad illam aggeneratam materiam, nec tamen illa eſt accretio. Quum igitur accretio conſiſtat in ea, quę eſt totius corporis extenſio facta ab anima per additionem nouæ materiæ, & Ariſtotel. dicat talem accretionem fieri ſecundùm omnes partes formæ, non ſecundùm omnes partes materiæ; vt hoc plene declaremus, tria nobis conſideranda proponuntur, ad quę ſin- C gula accretionem referamus, materia, forma & compoſitum. quum enim in accretione quodlibet horum maius fiat, videndum eſt, quomodo tum materia, tum forma, tum compoſitum, tam ſecundùm ſe tota, quàm ſecundùm partes augeantur, & cuinam ex his tribus tanquam præcipuo, & æquato ſubiecto accretio attribuenda ſit.

Duæ extenſiones.

De duplici viuentis materia, & de nutritione quomodo fiat, & quid ſit.

D Cap. XIIX.

VT à materia ordiamur, certum eſt, ipſam acceſſione nouæ materię maiorem fieri: & quia materiæ nomine non primā omnium materiam, & remotam intelligimus, ſed propinquā & propriam, hæc duplex eſt, & vtraq; augeri dicitur, nā & heterogeneæ partes, quæ E membra vocantur, ſunt viuentis materia proxima, vt in animali caput, & pes, & manus, & in arbore truncus, & ramus, & homogeneæ ſunt materia heterogenearum, ex carne enim & oſſe, & neruo, & aliis ſimilaribus conſtant animalium partes diſſimilares: his vtriſque partibus Ariſtoteles accretionem attribuit, & vtriſque primò, alia tamen, & alia primitate; primùm enim augentur ſimilares primitate originis, ſed primùm diſſimilares primitate F ſcopi, & intentionis naturæ, quum diſſimilarium gratia ſimilares ſint à natura conſtitutæ. quoniam igitur diſſimilares non augentur niſi quatenus ſimilares, è quibus conſtāt, a[illegible]s accretionem in ſimilaribus tan[illegible] [illegible]de a[illegible]mus, & has tanquam materiam viuentis, cui accretio attribuitur, accipe [illegible] & quia a[illegible] h[illegible] [illegible] nat[illegible] reparatione[illegible] nutritio [illegible], & abſque nutritio[illegible] accretio non poteſt. de nutritione [illegible] quomodo fi[illegible] & [illegible] deinde ad [illegible] accre-

Partes viuentis duplices & vtriſque accretio competit primò.

tionem progrediemur. Homogeneas viuentis partes continue consumi à calore naturali, & in continuo fluxu esse iam diximus; ad huius igitur materiæ reparationem sumunt viuentia alimentum, vt pro particulis consumptis in homogenearum partium substantiam conuertatur: hæc igitur alimenti in substantiam similaris partis conuersio nutritio dicitur, quæ nihil aliud est, quam generatio partium materiæ similarium loco partium, quæ effluxerunt, propterea nutritio non est mutationis species ab aliis mutationibus distincta, reducitur enim ad mutationem substantialem, quæ dicitur generatio & interitus, vt significauit Aristot. in 1. lib. de Generat. partic. 41. dicens, nutritionem respicere substantiam, & in hoc distingui ab accretione, quæ respicit quantitatem: si igitur substantiam respicit, generatio quædam est quia nulla mutatio ad substantiam tendit, nisi generatio; & est reuera generatio, si absque animæ consideratione ipsam per se homogeneam partem consideremus, vt carnem, & [illegible]s, tanquam cōpositum constans ex materia prima, & sua forma mistionis; interit enim forma sanguinis & generatur forma carnis quæ est propria forma mistionis; quare est vera generatio carnis [illegible] simp[illegible]: at si animam complectamur, differt modo aliquo a generatione nutritio; generatio enim est mutatio ad formæ acquisitionem tendens, nutritio verò est mutatio tendens ad acquisitionem materiæ sub præexistente forma: anima namque nutritioni præexistit, & noua materia po[illegible] per nutritionem generatur pro sustentatione animæ; ideo terminus ad quem, nutritionis, est acquisitio materiæ respectu animæ, sed exclusa per considerationem anima, terminus ad quem, est forma mistionis: sic igitur nutritio partim est generatio, partim differt aliquantum à generatione, scilicet dum adhibetur consideratio animæ, quia non est mutatio ad formam, sed ad materiam; nisi forte dicamus etiam ratione animæ esse generationē quandam, quia est mutatio tendens ad receptionem animæ, à qua incipit materia informari in fine nutritionis, quum prius ab ea non [illegible] formaretur: est igitur generatio al[illegible] per a[illegible]uentum formæ substātialis, quæ [illegible] est tamen vera generatio, quon[illegible] a an[illegible]a de [illegible] lius materiæ potestate n[illegible] q[illegible] un prius in aliis partibus [illegible] tem adiectam extēditur, & [illegible] noua [illegible] matio eius materiæ a[illegible] anima [illegible] illius formæ eductio de pot[illegible] quis verò obiciat [illegible] q[illegible] a forma infor[illegible] te ipsius materiæ ed[illegible] est, satis est [illegible] educta d[illegible] vel illius vel al[illegible] quod q[illegible] de anima com[illegible]ximus, neq; in generatio[illegible] a tuis materia abiudū di-

cendum est. sed absurdum esset in generatione totius; non potest enim anima migrare à tota sua materia ad aliam totam, sicuti supra declarauimus in solutione argumenti de migratione. Patet igitur, nutritionem esse aliquo modo generationem, quatenus aliquo modo est via ad formam; & aliquo etiam modo differre à generatione, quatenus est via nō ad formam, sed ad materiam debentem sustinere præexistentem formam, neque ad materiam totam, sed ad partes materiæ. est igitur modus quidam generationis improprius, qui licèt omnino generatio non fit, ad generationem tamen reducitur, quia ad substantiæ productionem tendit, vtcunque id sit; etenim etiam materia est substantia, præsertim materia secunda, & formata, de qua nunc loquimur: videtur autem hoc significasse Aristoteles in contex. 39. libri 1. de Ortu & interitu, quando dixit, nutritionem esse potius aggenerationem, quàm generationem; generatio enim vere esset, si caro per se existens & separata generaretur; sed aggeneratio est, quando generatur adiuncta alteri carni, & vt pars totius; generari namque vt partem est generari vt materiam sub forma præexistente, quia partes materiam significant: quoniam igitur tunc respicimus totum, quod non generari, sed nutriri dicitur, ideò nutritio non est omnino generatio, quia respectu totius viuentis non est generatio. Quid igitur sit nutritio, dictum est.

Quomodo materia, & eius partes in accretione maiores fiant.

Cap. XIX.

Quoniam igitur nutritio est acquisitio partium materiæ loco partiū consumptarum, si maiores consumptis acquirantur, idque in omnibus homogeneis partibus, præ[illegible]m verò in ossibus fiat, tunc præter nutritionem fit etiam accretio quare [illegible] nō [illegible] quoque [illegible] uentis maiorem [illegible] & [illegible] onem auge- [illegible] ca[illegible] aggenerationem, & o[illegible] per [illegible]generationem particularum ossis, [illegible] per recep[illegible] alimenti intus; [illegible] dixim[illegible] omnes homog[illegible] nes [illegible] mi[illegible] lo a mi[illegible] a[illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] one fo[illegible] ratione materi[illegible] [illegible] à [illegible] teriæ cou[illegible] odia[illegible] est: [illegible] in [illegible] lari parte, quam in præsentia tanq[illegible] ma- teriam nobis considerandam p[illegible] us aliæ namque dicuntur partes [illegible] v[illegible]o

Nutritio quid.

vero minimæ, illa orès vocantur illæ, quæ intus habent foramina, per quæ sunt actu diuisæ in minores; foramen enim, quod in carne est, separat quodammodo vnam carnis particulam ab alia; de his maioribus partibus idem dicendum est, quod de accretione totius, de qua mox loquemur: minimas autem carnis partes voco illas, quæ nullum amplius intra se foramen continent; neque has appello minimas, quia non dentur aliæ minores, quemadmodum disputari solet, an detur minima caro, qua non detur alia minor: sed concedo diuiduas esse in alias minores, proinde hac ratione non esse minimas; sed ea tantùm ratione voco minimas, quia singula est indiuisa, nec habet actu porum, per quem diuidatur, ita vt minimæ dicantur ratione actus, sed non ratione potestatis, possunt enim diuidi in minores, sed non sunt actu diuisæ per poros: quod autem dentur actu hæ partes minimæ ex necessitate, considerantibus manifestum est; quum enim finitus sit foraminum numerus, necesse est dari duo foramina ita propinqua, vt nullum habeant aliud foramen interpositum, sed solam materiæ particulam, vt carnis, foramine [illegible], eamq; nunc appello partem minimam. Si quis igitur quærat, an pars hæc minima augeatur, dicendum est eam augeri quidem, non tamen per receptionem alimenti intus; quum enim intus nullum foramen habeat, nihil intra se recipit, quia non potest in eam ingredi alimentum, nisi fiat corporum penetratio: sed per solam nouæ carnis appositionem maior fit: proinde non habet propriè dictam accretionem, sed eam, quæ fit per appositionem extrinsecus, discrepat tamen ab illa aliarum rerum accretione impropria, quæ per appositionem fit, vt quando per frumenti appositionem crescit aceruus, & cera per appositionem ceræ: nam si caro a nulla alia forma informaretur quam a forma mistionis, vtique caro ista ea [illegible] appositio, & [illegible] ceræ [illegible] [illegible] pensan mam [illegible] anima, quæ [illegible] [illegible], quæ [illegible] [illegible] fit, sed per receptionem alimenti intus, [illegible] per foramina ingrediens intima [illegible] quod [illegible] Aristo-

Quomodo minima materiæ pars augeatur.

A teles in contex. 39. libri prædicti, quando dixit alimentum cum re nutrienda commisceri, hoc est, per poros ad minimas vsque materiæ particulas penetrare; non enim veram illam mistionem intellexit, de qua loquitur in calce eiusdem libri, nam in vera elementorum mistione intereunt formæ elementorum, quatenus migrant in formam vnam quintam distinctam ab eis; in accretione verò sanguis per foramina ingrediens cum carne commi-
B scetur, deinde in carnem mutatur; quare non est vera mistio, quum sanguis intereat, caro autem maneat: sed non ob id similis est mistioni aquæ cum vino: & harum differentiam tetigit Aristoteles in eo contex. 39. quoniam in mistione aquæ cum vino penetrant quidem partes aquæ ad minimas vsque vini particulas, sed non conuertuntur in vinum, licèt ita vulgaribus hominibus videatur, seruatur enim aqua cum vino commista, quia vinum
C non habet vim mutandi aquam in vinum: at in carne vetere inest vis conuertendi commistum sanguinem in aliam nouam carnem. hoc igitur modo tota materia augetur per receptionem alimenti intus, & eodem modo augentur etiam partes maiores, sicut paulò ante diximus, quoniam hæ quoque intus recipiunt alimentum per poros ingrediens: sed partes minimæ, quum non habeant in se aliud foramen, augentur solùm per appositionem alimenti extrinsecus, non per recep-
D tionem intus. Hæc quum ita se habeant, facile est sententiam Aristotelis interpretari, quando dicit accretionem fieri secundum omnes partes formæ; non secundum omnes partes materiæ: de forma quidem posteriùs dicemus, nunc de materia facile est dictum Aristotelis declarare per ea, quæ modò diximus: materia enim non est per se quanta, & per se in infinitū diuidua, proinde partes ha-
E bet infinitas non quidem actu, sed potestate; igitur particula illa, quam modò minimam vocabamus, reuera non est minima, quoniam est adhuc diuidua in alias, licèt non sit actu diuisa per aliquod foramen, quū nullum habere statuatur: Hanc igitur partem minimam appellemus, A. & quia diuidua est potestate in partes, has vocemus B. & C. quando igitur ipsi A. apponitur alimentum, id toti minimæ apponi dicitur totum simul, sed non
F separatim pars eius apponitur ipsi B. & alia ipsi C. sed totum simul toti A. quoniam [illegible] secundum omnes partes materiæ, com[illegible] partes [illegible] infinitas, in quas diuidi [illegible] potestate, ideò hoc respiciens Arist. [illegible] omnibus [illegible] partibus [illegible] [illegible] aug[illegible] na, & p[illegible] [illegible] materiæ acc[illegible] quia partium [illegible] diuidi possunt [illegible] pe-

Cur non secundum omnes partes materiæ accretio fieri dicatur.

culiaris additio nutrimenti, sed so ùm toti minimæ: & huius sententiæ nulla est alia ratio, nisi quòd impossibilis est penetratio corporum, vt ipse Aristoteles significauit, argumentans in contex 32 & soluens in 35. eiusdem libri, nam particulas alimenti infinitas, in quas diuiduum est, transire ad infinitas illas particulas, in quas corpus nutriendum diuidi potest, ne imaginari quidem possumus sine corporum penetratione, quam omnes Philosophi impossibilem esse existimarunt. Aliam quoq; rationem multi adducunt, cur non omnibus materiæ partibus fiat additio magnitudinis, eamque sumunt ex Aristotele in contextu 36. eiusdem libri, vbi vtrem inquit similem esse formæ, aquam verò influentem, & effluentem similem esse materiæ, quæ est in continuo fluxu, neque semper eadem seruatur; hinc igitur hanc rationem sumunt: partes materiæ non semper eædem manent, quia fluunt continue; non igitur omnibus additio fieri potest magnitudinis, quoniam non manenti nihil addi potest. Sciendum tamen est, hanc non esse necessariam, & adæquatam rationem, cur non omnibus materiæ partibus additio fiat, sed sumendam esse potius vt confirmationem quandam ad veræ rationis corroborationem adductam, vt in illo exemplo intelligeremus, non omnibus aquæ partibus additionem nouæ aquæ fieri quoniam ille fluxus est continuus, & partes non remanent; at in illo, quod augetur, non omnino ita se res habet, credendum enim est interpolatas esse materiæ fluxiones, quia non fit resolutio partis materiæ sine præuia alteratione; quare datur tempus aliquod medium, in quo nihil resoluitur, & nulla pars materiæ fluit; eo igitur medio tempore fluxus non impediret quin omnibus materiæ partibus additio fieret, quia tunc nullus est fluxus, sed impossibilitas penetrationis corporum prohibet omni tempore ne id fiat, quod igitur dixit Aristoteles de materiæ fluxu, dictum est potiùs ad intelligentiam illius exempli, nempe aquæ per vtrem fluentis, quàm vt omnino ipsi accretioni accommodaretur tanquam vera ratio cur non omnibus materiæ partibus fiat additio magnitudinis sed vera ratio ea vna est, quia fieri nullo modo potest penetratio corporum.

Quòd non omnes partes materiæ extenduntur, & quomodo alimenti quantitas quantitati rei nutritæ adiungatur. Cap. XX.

QV[illegible] hactenus de [illegible] minimæ ad [illegible] [illegible] extendi[illegible] ne [illegible] quemadmodum e[illegible] partibus fit no-

A uæ materiæ additio ita neque omnes materiæ partes extenduntur: etenim dictum est antea, necessarium esse in extensione, vt foramina oriantur, quæ partem materiæ ab illa parte separant: oportet igitur aliquam inter duo foramina particulam esse, quæ integra maneat absque vlla disiunctione, eamque vocabamus partem minimam: hæc itaque non extenditur, quia si extenderetur, diuideretur ipsa quoque in alias per foramina, B quæ in ipsa fierent, quare non esset minima, vt esse statuitur: partes igitur maiores extenduntur, & rarefiunt, sed necesse est dari partes minimas, quæ non rarefiant, neque extendantur, omnes enim extendi neque possibile, neque imaginabile est; esset enim omnes euanescere, & nihilari, & continuum esse actu diuisum in partes infinitas, quæ ne imaginari quidem possumus. Ex his igitur manifestum est, veram esse Aristotelis sen- C tentiam, quando inquit non omnes materiæ partes augeri; nam tota materia maior fit, & partes materiæ maiores fiunt, non tamen omnes idque ostendimus tum ratione additionis nouæ materiæ ad materiam veterem, tum etiam ratione extensionis; quia neque omnibus partibus additio fit, neque a[illegible] omnes extenduntur. Sed alia ad materiam pertinens quæstio hic oritur: quum enim & accedens materia, & illa cui D accedit, quanta, & corporea sit, quæritur an [illegible] alteri incorporetur, & quomodo id fiat, [illegible], an noua materia amittat suam priorem quantitatem, sola manente quantitate veteris materiæ, an è contrario, maneat quantitas nouæ, & pereat quantitas veteris, an maneat vtraque, an demum vtraque pereat, & noua quantitas generetur vtramque materiam complectens, quæ fuit Pomponatij opinio: negauit enim quanti- E tatem interminatam coæternam materiæ, quam Auerroes posuit, [illegible] putauit [illegible] [illegible] tum nouæ [illegible] quanti[illegible] & nouam totius ag[illegible] [illegible] [illegible] hac noua d[illegible] [illegible] breuiter, constituta huius rei veritate [illegible] [illegible] [illegible] F [illegible] [illegible] generatur, illa propriam habet [illegible] id est, proprios quant[illegible] [illegible] nouæ [illegible]

An alimenti quantitas cum quantitate alendi corporis incorporetur.

Pomponatij opinio.

Opi[illegible]

te carnis veteris fit vna quantitas, & neutra perit, sed solum noui termini generantur; quemadmodum si duas lineas per extremitates in directum coniungamus, vna linea ex duabus fiet, & neutra illarum erit corrupta, sed duo tantùm puncta eas terminantia corrupta erunt, vtraque autem linea manebit, quia manebit vna linea maior ex duabus minoribus constans: hoc idem dicendum puto de quantitate eius, quod nutritur, & augetur; nam vtraque quantitas manet, quæ enim priùs erant duæ quantitates distinctæ, postea manent vt partes vnius maioris quantitatis: nec propterea dicimus ita vnam materiam alteri incorporari, & vnam quantitatem fieri, vt vna alteram penetret, nulla enim fit corporum penetratio; fieret quidem, si particula nouæ materiæ ita particulam veteris penetraret, vt non per foramina ingrederetur, sed per partem plenam; sed potius foraminibus crebris, atque minutis, per quæ ingrediantur particulæ nouæ materiæ, non fit corporum penetratio, sicuti neque quando aqua vino commiscetur, diuidunt enim se mutuò in partes minimas, & minima vnius non penetrat minimum alterius, sed illi cedit, & ei solùm appositum est. Quomodo ergo materia, & eius partes maiores fiant, dictum est.

Quomodo forma, & omnes eius partes fieri maiores dicantur.
Cap. XXI.

SEQVITVR vt formam quoque viuentis, quæ anima vegetans est, consideremus, & ostendamus quomodo omnes partes formæ in accretione maiores fiant, sicut Aristoteles dixit. Certum est formam secundùm se incorpoream esse, & omni carentem quantitate, quantam autem fieri per accidens, quatenus per materiam quantitate extenditur, proinde non propria quantitate esse quantam, sed aliena hinc ergo fit, vt omnes corporis partes penetrare [illegible] ... [illegible]

[illegible]

test omnes corporis partes penetrare, ita vt nulla sit pars, quæ non sit animata: hoc significauit Aristoteles in contextu 4. secundi libri de Anima, quando dixit animam esse non posse corporeum aliquid, quia si esset corpus, non posset omnes corporis partes penetrare, quum penetratio corporum sit penitùs impossibilis; quare non omnes corporis partes essent animatæ, adiaceret enim particula animæ particulæ corporis, quæ in se animam non haberet. Hoc igitur fundamento, quod clarissimum est, constituto, veritas dicti Aristotelis facilè declaratur: animam enim maiorem fieri ex materiæ incremento negare non possumus, quia si fit quanta ex corporis quantitate, fit igitur magna in magno corpore, & parua in paruo: hoc enim dicere necessarium est, si quælibet magni corporis pars est animata; quoniam igitur viuentis tum materia, tum forma fit maior, non tamen ex additione & materiæ, & formæ, sed solius materiæ; quum enim sola materia fluat, sola etiam materia additur, & additur vtrique, tum materiæ, tum formæ; per nouæ enim materiæ additionem materia maior fit, & forma quoque fit maior, quia per maiorem materiam extenditur: hinc fit necessariò, vt omnes partes formæ crescant, & nulla sit, quæ in accretione nō fiat maior: quemadmodum enim anima facta est quanta per materiam, ita & partes per materiam adepta est, & facta diuidua; extenduntur ergo omnes partes animæ ad maiorem materiam, nec vlla considerari potest eius particula, quæ non extendatur: omnibus igitur animæ partibus fit additio materiæ, & magnitudinis: quia quum sit facta quanta, & in infinitum diuidua secundùm suam quantitatem, quantamcunque eius particulam consideremus, illi est facta propriæ magnitudinis additio, eaque proprium recepit incrementum: hoc enim non esse absurdum, sed potiùs necessarium, sumitur ex fundamento iacto; quando enim aliquid per se quantum cum altero per se quanto commiscetur, non potest omnibus alterius partibus fieri alterius additio sine corporum penetratione, quæ in philosophia admitti non potest; at si alterum tantùm sit per se quantum, alterum verò per se quantum non sit, potest omnibus alterius partibus additio alterius fieri absque vlla absurditate, neque [illegible] penetratio corporum, [illegible] fit corpus; quod quidem [illegible] quando duo inter se [illegible] sunt, vt A & B [illegible] potest esse [illegible] eo quòd [illegible] A [illegible] B cum A nam [illegible] admodum idem [illegible] lam aquæ [illegible] phiala vini cum [illegible]

Additio fit solius materiæ, non formæ, fit tamen vtrique, & materia, & formæ.

fit & animæ cum corpore, & corporis cum anima coniunctio, & idem est coniunctionis modus: atqui anima ita adiungitur corpori, vt omnes illius partes penetret, & nulla sit corporis particula, quæ animam non habeat; non solùm enim illæ, quas diximus, minimæ partes animam habent, sed & illarum particulæ & particularum particulæ & denium omnes, quæ in ea considerari possunt: sic igitur etiam quando materia adiungi animæ dicitur, necesse est idem fieri, & cuilibet parti animæ aliquam materiæ particulam adiungi, quantamcunque partem sumamus; non ita tamen, vt re disiunctas partes esse statuamus, hoc enim fieri non potest cum animæ conseruatione in eis, sed vt in toto existentes, sic enim Aristoteles intellexit. Quomodo igitur non omnibus materiæ partibus, sed omnibus partibus formæ fiat additio magnitudinis, manifestum est.

Confutatio opinionum aliorum in intelligendis partibus materiæ, & partib. formæ. Cap. XXII.

VERITATE ita declarata de partibus materiæ & de partibus formæ, ita vt pateat quomodo sit intelligendum id, quod Aristoteles dixit, omnibus partibus formę fieri magnitudinis additionem, partibus autem materiæ non omnibus, sequitur vt aliorum sententias in eius dicti interpretatione falsas omnes esse demonstremus. Illi primum deceptι sunt, qui partes heterogeneas dixerunt vocari ab Aristotele formales, homogeneas verò materiales; hoc enim verbis Aristotelis aptari nullo modo potest, qui non dixit additionem fieri magis partib. formalibus, quàm materialibus; sed apertè dixit tam materiam, quàm formam augeri, & tam partibus materiæ, quàm partibus formæ additionem fieri magnitudinis, cum hoc tamen discrimine, quod partibus formæ omnibus, partibus autem materiæ non omnibus. vel igitur has partes heterogeneas dicunt appellari partes formæ, homogeneas verò materiæ, vel heterogeneas dicunt vocari formales, & partes [illegible] rum dici partes formæ, & [illegible] materiales, & harum partes vocari [illegible] teriæ; quorum neutrum [illegible] lis contendunt [illegible] augentur [illegible] homogeneæ, immo [illegible] materiæ, non heterogeneis [illegible] [illegible] tur esse Aristoteles [illegible] [illegible] Sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fieri [illegible] quod tamen [illegible] Aristoteles negat.

Confutatio secunda opinionum.

A dum dicit non omnes homogeneas, quas materiæ partes vocat, maiores fieri: huius igitur sententiæ falsitas manifestissima est, quoniam Aristoteles non dicit accretionem magis formæ attribui, quàm materiæ, sed dicit omnes partes formæ fieri maiores, partes vero materiæ fieri quidem maiores, non tamen omnes, cui sententiæ interpretatio illorum accommodari minime potest, vt considerantibus verba Aristotelis in contex. 35. & B 36. primi libri de Ortu & interitu manifestum est. Alia quoque aliorum interpretatio, qui humidum radicale ab humido cibali distinxerunt, reiicienda est, quia admissa etiam hac humidi distinctione dictum Aristotelis falsum esset: humidum enim radicale, quod ipsi immutabile esse statuunt, absque dubio corporeum est; igitur si huius partes omnes fiunt maiores per alimenti corporei accessionem ad omnes, fit corporum penetratio, C quam in eodem loco in contextu 32. & 35 Aristoteles impossibilem esse dixit, & vt eam euitaret, ad partes formæ confugit, per formam [illegible] non possumus ibi aliquod corporeum [illegible] quoniam alimenti corporei ad omnes penitus alterius corporei partes accessio [illegible] absque dubio corporum penetratio. [illegible] afferenda ratio [illegible] partibus fieri additionem [illegible] eam enim vnam D [illegible] quia materia fluit, non alteram, [illegible] penetratione sumitur, licèt [illegible] illa vero debilior, sicut antea [illegible] satis se vitare omnem difficultatem [illegible] si materiam aliquam non [illegible] inuenient. Sed ipsa quoque per se humidi distinctio, quam ponunt, non parum dubia est, de qua re tanquam [illegible] dinissima, & ad [illegible] de qua [illegible] plurimum conferente, post [illegible] & E earum in hoc quoque [illegible] Non [illegible] absurda, & ab Aristot. aliena est [illegible] [illegible] [illegible] partes [illegible] Aristot. [illegible] [illegible] totum [illegible] formæ solum [illegible]

Confutatio tertia.

Confutatio [illegible]

tellexisset, & nomine materiæ partes vt distinguuntur à toto, neque dicere potuisset partes formæ, neque totam materiam, quia partes formæ secundùm hos significant materiam, tota verò materia quatenus est tota significat formam. Præterea secundùm hanc interpretationem destruitur illa accretionis conditio, quam vult ibi tueri, & à difficultate vindicare Aristoteles, quòd in vera accretione non modò totum, sed omnes etiam partes maiores fiant. quum enim huic obstare videretur impossibilitas penetrationis corporum, ipse ad tollendam hanc difficultatem dixit hoc esse verum de partibus formæ, non de partibus materiæ: isti verò sententiam Aristotelis, & illam accretionis conditionem euertentes dicunt solùm totum augeri, nō partes. Demum opinio Marsilij dicētis partes formæ esse partes porosas, partes verò materiæ esse partes plenas, absurdissima est; quia partes porosæ nil aliud sunt, quàm ipsa foraminum spatia & vacuitates, proinde partes corporis appellandæ non sunt, quia non sunt partes viuentis, quum eius substantiam in se non contineant, sed aërem, vel vaporem aliquem extraneum; vanum ergo est dicere [illegible] fieri in accretione viuentis quod [illegible] eius, quum eius partes non sint, [illegible] nec materiæ, nec formæ locum teneant, nam [illegible] debeat totum viuens propriè augeri, [illegible] potiet eas, quæ verè eius partes sunt, [illegible] fieri. Sed & hanc, & alias omnes interpretationes refutant satis manifestè ipsamet Aristotelis verba in contex. 35. prædicto. inquit enim accretionem competere partibus dissimilaribus propter similares, è quibus illæ constant, & quæ primum augeri dicuntur, facta q; eam partium [illegible] ctionem, vt dimissis dissimilaribus solas considerat similares, in quibus illam, quæ de corporum penetratione oriebatur, difficultatem tollat; & ob id statim sub. [illegible] git similare, singulas ex materia & forma constare, ac demum concludens dicit omnibus [illegible] bus formæ [illegible] tionem, at non omnibus partibus [illegible] nomine igitur [illegible] [illegible] ... [illegible] partes, [illegible] & illam materi[illegible] intelligere pos[illegible] cō[illegible] [illegible] em, & quamlibet aliam [illegible] partem proxim[illegible] dixe at. Igi-

Confutatio quinta.

turnon aliam formam intelligit, quàm animam, neque aliam materiam, quam corpus illi subiectum; ex his enim duabus constat caro animata, cuius ibi Aristoteles accretionem considerat, quum in partibus similaribus, quibus primò competit, eam considerandam, & ab ea remouendam illam difficultatem suscepisset, quæ de corporum penetratione oriebatur; hæc enim solui nullo modo potest, nisi cōfugiendo ad aliquod per se incorporeum, quod omnes corporei partes penetrare sine absurditate possit.

Vita.

An aliqua sit materiæ pars in viuente, quæ non fluat, sed eadem per totam vitam seruetur. Cap. XXIII.

CAETERVM ad plenam eorum intelligentiam, quæ de materia ac de forma eius, quod nutritur, & augetur, dicta sunt, considerandum diligentius est id, quod paulò ante tetigimus, an aliqua in viuente sit materiæ pars, quæ non fluat, neque à calore naturali absumatur, sed eadem ab ortu ad finem vsque vitæ immutata seruetur; an potius ita omnes materiæ partes fluant, vt post tempus aliquod nulla earum, quæ ab ortu ductæ sunt, in viuente remaneat, quod euenit aquæ per vrrem fluenti; quo exemplo Aristoteles ad declarandam & formæ, & materiæ accretionem vsus est. Iam diximus aliquos extitisse, duplex esse humidum in viuente; vnum radicale, quod durante vita nunquam consumitur, quia eius consumptio mors est, alterum verò cibale, quod ex alimentis ad illius deperditionem quotidie aggeneratur, & hoc continuè fluit, & renouatur, neq; idem permanet. sententiam hanc attribuit Auerroes Alexandro in Commentario 38. primi libri de Ortu & interitu, & eandem sequutus videtur Ioannes Grammaticus, qui in eodem libro dixit esse necessarium dari aliquam materiæ partem, quæ non fluat, sed per totam vitam eadem permaneat, vsusque est tali argumento. si tota materia flueret, & tota renouaretur, sequeretur posse indiuiduum seruari æternum, quia viuens haberet semper materiam nouam, atque vt eentem quare semper [illegible] iuuentute, & nunquam senesceret: [illegible] per senium non debilitetur [illegible] materiam quoque totam posse [illegible] quod detrimentum aliquod [illegible] igitur detrimentum [illegible] tus, cuius contra[illegible] experientia do[illegible] , quod Auer[illegible] xandro attribuit si [illegible] [illegible] separari [illegible] sua materia potest hoc [illegible] partem, ita vt tandem [illegible] parte

Aliquorum opinio de duplici humido, scilicet alimentali & radicali.

Alexander.

Argumentum Ioan. Grammatici.

Argumentum Alexandri.

[illegible] potest etiam à tota simul materia separari, eadem enim vtrobique ratio viget. Aliud quoque mirabile, & vix credibile [illegible] uit Alexandro Auerroes in eodem loco, quod hac in re Aristotelem reprehenderit, ac deseruerit: quum enim Aristot. dixerit accretionem esse adscribendam formæ, non materiæ, hac ductus ratione, quia est attribuenda non [illegible]i, quod fluit, sed illi quod permanet, forma autem permanet, materia verò fluit continuè, ita vt nulla eius pars eadem maneat, Alexander, vt ait Auerroes, dixit Aristotelem hoc de materia protulisse sine vlla probatione, tanquam sequutum id, quod apparet, quum in eo animus acquiescere videatur; falsum tamen esse hoc Aristotelis dictum, propterea quòd datur etiam aliqua materiæ pars non fluens, cui ob eandem rationem non minùs, quàm formæ est accretio attribuenda. Sed vbinã apud Alexandrum hoc Auerr. viderit, ego quidem nescio: nam si Alexandrum legamus in [illegible] lib. Natural. quæst. cap. 5. & in postrema parte libri sui de Mistione, vbi de hac re loquitur, nihil tale comperiemus; sequitur enim in omnibus Aristot. & inquit, materiã continuè fluere secundùm partes, formam verò non fluere, sed eandem manere, & per formam intelligit animam, vt nos intelligendam esse diximus, quam dicit ad maiorem materiam extendi, & ad minorem retrahi. de humido autem radicali, quod non fluat, ne verbum quidem ibi apud Alexandrum legimus, sed potius videtur in omnibus Auerroi consentire, nam Auerroes quoque in memorato loco asserit materiam fluere, formam verò non fluere, sed eandem seruari; defensionem autem Aristotelis in eo putat esse constitutam, vt dicamus omnes prorsus materiæ partes fluere, & ob id non esse ipsi materiæ attribuendam accretionem; sed in eo, quod nos antea declarauimus, & quòd Aristoteles non negauit materiam, & materiæ partes augeri, & illis quoque additionem magnitudinis fieri, sed negauit omnibus partibus materiæ additamentum fi[illegible] proinde illam accretionis cõditionem qu[illegible] omnes partes augeantur, de partibus fo[illegible] [illegible]æ veram esse, non de partibus mater[illegible]æ: ne[illegible] per formam aliud ibi [illegible] Au[illegible] quàm animam, sicut e[illegible]m A[illegible] q[illegible] quid multi dicant, qu[illegible] a [illegible] Auerrois [illegible] rahentes [illegible] A[illegible] formæ [illegible] ellexisse [illegible] partibus, & pu[illegible] na cum materiæ pa[illegible] tiam Pomponatiu[illegible] Au[illegible] suo de accret[illegible] one [illegible] cut [illegible] verbis Auc[illegible] [illegible] perpendat [illegible] qua[illegible] putarim [illegible]

Auerroes.

Auerrois sententiam non fuisse, sed Auerroem existimasse Aristotelem nomine formę animam vegetantem significasse, & hanc nullo modo fluere, sed materiam solã fluere, sicuti nos quoque diximus. Sed mittamus hæc, & quicquid Auerroes & Alexander senserint, ipsam secundùm se, quam expendendã proposuimus, de duplici humido sententiam, cuiuscunque ea fuisse dicatur, consideremus. Hanc ego approbare nullo modo possum: nõ enim video, quomodo detur aliquod humidum, quod à calore pati, & resolui nequeat, quum omne aliud humidum sit patibile à calore; quodnam igitur est huius priuilegium, vt sit impatibile? præterea si id verum esset, quomodo tam parua materia, quæ ab ortus initio trahitur, diffundi postea per tantã molem potest, quantam esse videmus animalis perfecti, & plantæ: certè embryum est valde paruum comparatione perfecti animalis, & parum humidi in se habet, quomodo igitur potest ea parua materia inconsumpta seruari ad ætatem vsque perfectam, & cum tot tantisq; membris communicari? videmus etiam ex paruo admodum semine magnã arborem nasci; oportet igitur in illo semine, seu in primo germine pullulante, quod valde pusillum est, totum humidum contineri, quod inconsumptum seruetur ad extremum vsque incrementum, & per omnes magnæ arboris partes distribuatur: quod quidem incredibile est. Hanc igitur de duplici humido sententiam [illegible] prorsus esse existimo. Quid [illegible] censendum? totane materia secundum partes ita fluit, vt in senio nulla eius pars remaneat, quæ prius in infante fuerit? hoc quoque mihi non probatur, sed puto aliquam esse materiæ partem, quæ à calore naturali consumitur, & aliquam esse, quæ non consumitur: sed hanc differentiam non ex eo sumi, quòd alia sit [illegible], alia [illegible] & aduentitia, sed [illegible] ex eo, quòd a[illegible] pars est humida, alia verò [illegible] & terrestris: humidum enim à calore [illegible] consumitur, est enim [illegible] pars verò terre-[illegible] q[illegible] [illegible] [illegible] consumpto ab igni, remanet [illegible] pars terrest[illegible], quam ob eius [illegible] non potest [illegible] in suo [illegible] dente aut[illegible] [illegible] quia cal[illegible] [illegible] qua [illegible] , quæ postea remanet [illegible] terrestri [illegible] & se[illegible] [illegible] à calore natura[illegible] & [illegible] duriciei. propterea Aristoteles in libello de Iuuentute & Senectute dixit [illegible] senectutẽ, quàm exicca[illegible] quon[illegible] hu[illegible]

Opinionis de duplici humido confutatio.

Vera sententia.

humidum semper imminuitur, siccum verò crescit: ideò nisi morbi naturalẽ vitæ cursum intertrumperent, necesse esset nos peruenire ad mortem naturalem, quę ob totius humidi resolutionẽ fit: quando enim corpora nostra per longam ætatem ad tantam duritiẽ, & siccitatem redacta sunt, vt sint inepta ad operationes, & ad pabulum calori naturali præbendum, & animam conseruandam, fit ex necessitate mors. Dicimus igitur humidum radicale, seu naturale consumi à calore viuentis, neque illud solùm, quod ab ortu trahitur, esse vocandum naturale, sed etiam illud omne, quod per totam vitam ex alimentis aggeneratur; humidum enim cibale conuertitur in substantiam, & in humidum radicale, & naturale; quum enim mutetur in simile naturali, & cum eo commisceatur, ipsum quoque fit naturale, & vocatur radicale ad differentiã humidi excrementitij, quod nõ est idoneum pabulum calori naturali. Sed præterea hoc radicale, & naturale humidum fit semper impurius propter reactionem ciborum in facultatem naturalem, quoniam agens naturale in agendo repatitur; quare per continuam actionem in cibos corpora nostra redduntur impuriora, & imbecilliora Non est [illegible] ponenda aliqua humiditas fixa, & [illegible] resolubilis, hoc enim nihil inanius pronun[illegible] potest; quia omne humidum est resolubile a calore, illud quoque, quod ab ortu trahitur, consumitur enim & eger aliquo reparante, & nouo humidum subministrante; id autem, qđ non consumitur, est pars terrestris, tam quæ ab ortu trahitur, quàm quæ e[illegible] cibis continuè adiungitu[illegible] Possu[illegible] autem ad huiusce rei declarationem vti simi[illegible]itudine satis opportuna: in ellychnio lucernæ videmus igneni nutriri donec attrahitur humidum olei, a quo proprium ellychnij humidu reparatur, quod quidem sine olei suppedi[illegible]tione citò ab igni consumeretur, sed propter continuam ignis actionem peruenit el[illegible]chnium tandem ad tantam sicc tatem [illegible] v[illegible] n[illegible]queat ampl[illegible] i[illegible] [illegible] idque [illegible]co [illegible], qu[illegible] ignis [illegible], & c[illegible]at [illegible]uam ab ol[illegible] humid[illegible]tur, & [illegible] & [illegible] quoque [illegible] [illegible] [illegible] ei[illegible] rema[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] qu[illegible] [illegible] sun[illegible] quæ etiam p[illegible] mortem a[illegible] d[illegible] durant, quo[illegible] co[illegible] [illegible] [illegible] vim [illegible] habet. Hæc sen[illegible] [illegible]anis G[illegible]mmatici fuit, qui in inter[illegible]one con[illegible] primi [illegible] Ortu &

Omne humidum est resolubile a calore.

A interitu, ostendere volens formam non fluere, sed eandẽ numero manere, hoc argumento vsus est, quòd neque materia tota fluit, sed aliqua est materiæ pars in sene, quæ eadem fuit in puero; & hanc inquit esse partem solidiorem, ac densiorem, nempe terrestrem, quæ à calore non resoluitur: & ad hoc confirmandum adhibuit satis validum signum, nam cicatrices in adolescentia receptæ remanẽt eædem in senio, quod non esset, nisi aliqua ma-

B teriæ pars eadem numero in sene remaneret, quæ in adolescente fuit: quod quidem argumentum satis habet efficacitatis, nam proprium sicci est figuram, ac terminos retinere. Sed alterum Ioannis argumentum, cuius suprà meminimus, reuera ad huius comprobationem parum roboris habet: quando enim inquit, si nulla materiæ pars in sene seruata est, quæ in infante fuerit, ergo indiuiduum esset immortale: posset aduersarius

C hanc consequentiam negare, quia etiamsi totam materiam fluere per partem post partem diceremus, non ob id fieret vt materia in sene semper virens renouaretur, & ipse semper in flore iuuentutis seruaretur: etenim etiamsi tota renouari statuatur, fit tamen semper impurior, propter reactionem ciborum, & caloris debilitationem; calor enim naturalis semper debilior fit, ob illam continuam reactionem, & ob materiæ maiorem impu-

D ritatem, quare necesse est, vt tandem deficiat: ex hac igitur continua caloris debilitatione fit, vt non ita perfectè immutare cibos, & in similem substantiam vertere calor possit, quare etiamsi omnes materiæ partes per successionem renouarentur, necesse tamen esset animal senescere, & tandem mori. Similiter nec argumentum ab Auerroe Alexandro attributum in Commentario 38. prædicto aliquid habet efficacitatis, nempe

E quum dicebat, si tota materia per successionem renouaretur, posset anima a tota sua materia separari: nam hęc illatio nullam vim habet, quia fallacia committitur à diuisis ad coniunctum ideò dicere aduersarius posset animam sine qualibet parte suæ materiæ se[illegible]a atim sumpta posse remanere, sed non si[illegible]bus simul eodem tempore subtra[illegible] [illegible] na[illegible]ram animæ dixi[illegible] [illegible] sibi certam materiam se-

F cun[illegible] [illegible]tu[illegible], quæ semper vna & eadem [illegible] p[illegible] u[illegible]lertian[illegible], sed non vt sibi [illegible]s [illegible]totæ partes quo [illegible] po[illegible] materiæ vna post [illegible]s sed nõ [illegible] simul [illegible]ub an[illegible]a renoua[illegible] [illegible]em [illegible] aliquæ [illegible] [illegible]æ [illegible] infante fu[illegible] nu[illegible] [illegible] quia etiamsi o[illegible] [illegible] su[illegible]ccessionem vna po[illegible] [illegible] anima seruari [illegible] d[illegible] [illegible]eum

Solutio argumenti Ioannis Grammatici.

Solutio argumenti Alexandri.

seruatur per æquiualentiam. sed rationem sumendam esse à sola materiæ natura, eadem enim materiæ pars ideò seruatur, quia densa, ac terrestris est, quam consumere calor naturalis non potest.

Quomodo, & qua ratione compositum augeatur. Cap. XXIIII.

HACTENVS accretionem & cum materia, & cum forma cōparauimus & quo B modo vtrique, & earum partibus competat considerauimus: restat vt eam ad ipsum quoque compositum referamus, nēpe ad totum viuens, quod ex corpore vt materia, & anima vegetante vt forma constare statuitur. Primum quidem certum est, compositum esse proprium subiectum, cui primo est accretio attribuenda; siquidem, vt Aristoteles docuit in contex. 64. primi libri de Anima, omnes operationes animæ sunt toti viuenti attribuendæ vt subiecto, non soli animæ, neque soli corpori: quamuis igitur propter magnum animæ & corporis discrimen, & propter eleuationem à materia, potuerit & in materia, & in anima seorsum accretio considerari: tamen propriè loquendo, neque materia augetur, neque forma, sed compositum ex vtrisque constans [illegible], quod augetur vt quod, materia verò, & forma, vel ipsarum altera vt quo, non vt quod, est enim id, quo totum viuens aptum est augeri, & augetur: ideò dubium non leue oritur, an forma, an materia sit in viuente formalis ratio accretionis, hoc est, an viuens augeatur ratione materiæ, an potiùs ratione formæ, & quatenus est animatum; nam pro vtraque est ratio. Videtur primum ratio formalis, cur corpus viuens augeatur, petenda esse à materia, non ab anima; quia tota accretionis natura in quantitate consistit, quum eius finis sit adeptio perfectæ quantitatis, quantitas autem est propria materiæ conditio, itaque augentur corpora, quatenus sunt quanta, & ita ratio formalis sumitur à quātitate, proinde à materia: quod si rationem formalem ab anima sumeremus, dicentes corpora augeri quatenus sunt [illegible] mata, eam ad substantiam potius q[illegible] quantitatem re[illegible] a[illegible] cretionis natura to[illegible] stantiam sed ad [illegible]

Ex altera vero parte [illegible] geri quatenus qua[illegible] quanto a[illegible] est manifest[illegible] p[illegible] [illegible] de qua[illegible] [illegible] quatenus [illegible] anta: [illegible]

Accretio propriè est compositi, nō formæ, neq; materiæ.

An augeatur viuens ratione materiæ, an ratione formæ.

Quòd ratio accretionis sumatur à materia, & à quantitate

Quòd ratio accretionis sumatur ab anima.

A tur difficultate non caret, & eam aug[illegible] verba Auerrois in Commentario 38. prædicto, vbi inquit quantum augeri quatenus habet formam, quod est dicere animam esse rationem formalem accretionis in corpore viuente, sed postea etiam dicit formam augeri, non prout est forma, sed prout est quanta, & extensa, quare videtur etiam dicere rationem formalem esse quantitatem. Philoponus quoque ibidem in digressione context. 35. ostendit accretionem corpori [illegible] us cōpetere ratione formæ; addit tamen, non prout est forma, sed prout est forma quanta. Dignum ergo est consideratione, quomodo hoc sese habeat, & quid hac in re sentiendum sit. Ante omnia statuendum est, quidnam sit id, quod quærimus, vt hac in re omnem ambiguitatem tollamus: diximus aliàs in libro de Natura, duplex esse principium motus; vnum actiuum, à quo motus producitur; alterum passiuum, quod C facit in subiecto aptitudinem, ac propensionem ad talem motum [illegible] recipiendum. nunc igitur non quærimus actiuū accretionis principium; nam illud animam esse certum est, à qua & coquitur alimentum, & in substantiam vertitur, & membra ad maiorem quātitatem extenduntur sed id, quod quærimus, est principium accretionis passiuum, illud scilicet à quo viuens corpus aptum, atque propensum redditur ad accretionis motum recipiendum D [illegible] hoc rectiùs vocaretur augmen[illegible] q[illegible]m augmentationis ratio formalis, no[illegible] ue p[illegible]m ita in præsentia appellare liceat [illegible]am augmentabilitas significat potentiam, & aptitudinem patiendi motum accretionis. Si igitur verum est id, quod in memorato libro docuimus, formam esse principium motus, & actiuum, & passiuum, diuersis modis acceptam, nec[illegible] an[illegible]s animam vege[illegible]ant[illegible] p[illegible] accre- E tionis actiuu[illegible] motus p[illegible] & [illegible]em, qu[illegible] ip[illegible] le est, est [illegible] q[illegible] a[illegible] pro- [illegible] q[illegible] hoc ei [illegible] ei [illegible]otam [illegible] m q[illegible] am a natura [illegible] [illegible] ne[illegible] pugnare inte[illegible] men pugnant; vna e[illegible] d [illegible] m [illegible] st q[illegible] d in [illegible] po[illegible] & [illegible]

Anima est accretionis principium, & passiuum.

tera est, quòd necessariò requirit statutã materiam quantam, per quam extendatur, & fiat diuidua: neq; hoc extraneum, & accidens esse ipsi formæ dicendum est, quum Aristoteles in Proœmio primi libri de Anima dixerit, hãc esse essentialem omnis formę materialis conditionem, proinde in cuiusque formæ definitione propriam materiam sumendam esse, secus vanam, & dialecticam esse definitionẽ, neque eius formæ essentiam exprimere: non pugnant autem hæc inter se, quasi dicamus esse essentialem conditionem formæ, vt sit & diuidua, & indiuidua; quemadmodum enim non implicamus cõtradictionem, quando dicimus materiam postulare formam, & necessariò esse formatam, essentialiter tamen esse penitùs informem, quia sic nil aliud denotamus, quàm materiam debere esse formatam, non habere tamen formam in sua natura, sed extrinsecus eam recipere: ita etiam formam materialem dicimus debere ex necessitate quantam & extensam esse, quantitatem tamẽ & extensionem non ex propria sua natura habere, sed ex materia in qua recipitur; ideò essentialis est conditio omnis formæ materialis vt sit in tali materia, vt in dicto loco Aristoteles asserit. Ratio autem horum omnium est, quia nec materia, nec forma est ens per se cõpletum, & in specie collocatum, sed vtraq; dirigitur ad constitutionem compositi: ideò neutra omnes habet necessarias conditiones ad speciem constituendam, sed aliquas singula habet ex se, aliquas ab altera recipit: materia ex se habet quantitatem, & naturæ corporeæ inchoamentum, non terminos, & actum, sed hæc recipit à forma; contra verò forma est terminus, & complementum, sed eget materia recipiente & sustentante, & quum debeat esse quanta & diuidua, eiusmodi autem a se ipsa non sit, requirit necessariò materiã quantam per quã extendatur, ita vt per eam quanta, ac diuidua fiat: itaque non dicimus conditionem esse formę necessariam vt sit & quanta, & non quanta, & simul diuidua, & non diuidua, [illegible] necessariò esse, [illegible] quan[illegible] [illegible] quod [illegible] [illegible] debet [illegible] [illegible] [illegible] hu[illegible] quantam ac [illegible] materiam [illegible] extendatur & [illegible] cõp[illegible] [illegible]ndum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quantitatis [illegible] [illegible] duc[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tionem aliam conditionum qua [illegible] anima tertia, & anima principium motus acti[illegible] quantum [illegible] ma, non quatenus est extensa, & diuidua per materiam, id est principium motus [illegible] quanta, & extensa, per [illegible] etiam; non potest enim esse ratio e-

A ependi incrementum, nisi sit quanta: propterea dicebat Auerroes in Commentario 28. tertij lib. de Cœlo, forma elementi mouet vt est forma, & mouetur quatenus est in materia, hoc est, forma elementi est ratio formalis cur elementum sit tali motu mobile, quatenus est in materia, in qua sit quanta; & constituit corpus tali motu mobile: quod autem dicit Auerroes de forma elementi respectu motus localis, idem dicendum est de anima
B vegetante respectu motus accretionis. Sed id, quod hac in re difficultatem faciebat, erat quod accretionis natura in quantitate consistit, quare ratio augmentabilitatis videtur à quantitate potiùs esse sumenda, quàm à forma: quod etiam significasse videntur Auerroes, & Ioannes Grammaticus, dicentes viuẽs augeri quatenus habet formam, formam vero augeri quatenus est forma quanta. Sed re bene intellecta omne dubium tollitur, & A-
C uerrois, & Ioannis Grammatici sententia vera esse cognoscetur: dicimus enim particulam illam, quatenus, quando hi dicunt formam quatenus est forma quanta, non denotare rationem formalem, sed conditionem materialem ipsi formæ necessariam, & sine qua non; sola enim forma est ratio cur corpora sint augmentabilia, non quidem omnis forma, sed hæc, de qua loquimur, scilicet anima vegetãs quatenus est anima vegetans; hæc tamen id-
D non præstat, nisi per materiam quantam extensa sit: quod autem diximus de ea dictione, quatenus, confirmatur Aristotelis testimonio in contextu 20. libri 2 Physicorum, vbi sumit, quatenus, non pro ratione formali, sed pro conditione materiali, quemadmodum alio in loco declarauimus. Auerroes igitur, & Ioannes Grammaticus, quãdo dicunt formam augeri quatenus est forma quanta, per hoc denotant & materiale, & formale augmentabi-
E litatis; quantum enim est conditio materialis, anima verò est ratio formalis: quod sic ostendo: illud est materiale, quod, quum per se sit amplum, & indeterminatum, restringitur, & determinatur ab alio, illud verò est formale quod restringit, ac determinat; at hic quãtum determinatur, & anima determinat; igitur anima est formale augmentabilitatis, quantum verò materiale. maior clara est, minor [illegible] [illegible] quantum quatenus est quantũ,
I non [illegible] [illegible] est augmentabile, quàm qu[illegible] omni quanto ratione quantitatis fieri [illegible] [illegible]entum potest, hoc autem non soli a- [illegible] [illegible] [illegible] omni prorsus quanto, [illegible] [illegible] [illegible] augmen- [illegible] [illegible] natura finitur, [illegible] [illegible] determinat, neque [illegible] [illegible] viuent[illegible] non autem caret non[illegible] amplam [illegible] [illegible]iamus, sed deter[illegible] [illegible] [illegible] viuentium proprius [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pertres [illegible] [illegible] ex ac-

In lib. de tribus præcog. cap. 12.

Anima est ratio formalis augmentabilitatis, quantitas verò est conditio materialis.

cessione materiæ fiat, & idem numero maneat A id, quod augetur; & non solùm totum, sed etiam omnes partes secundùm omnes dimensiones incrementum recipiant; talem autem accretionem quisquis dicat quanto competere quatenus quantum est, fatuus est, quia sic diceret eam omni quanto competere: fatendum igitur est, hanc propriè sumptæ accretionis determinationem non à quanto fieri, sed ab anima, proinde talē accretionem competere quanto quatenus est animatum & ita B illius augmentabilitatis, quæ dicit aptitudinem recipiendi accretionem iis conditionibus præditam, rationem formalem non esse quantitatem, sed animam vegetantem; quantitatem verò esse conditionem necessariam, & sine qua non, quoniam anima hoc nō præstat, nisi iuncta materiæ quantæ & hoc Auerroes, & Ioannes Grammaticus significare voluerunt, quādo dixerunt formam augeri quatenus est forma quanta.

Ad argumentum. Ad argumentum au- C tem, quod antea ab accretionis natura sumebatur, facile est respondere dicimus enim, naturam accretionis à quantitate pendere tanquam à termino, ad quem dirigitur, siquidē ad quantitatem est, non ad substātiam; sic autem, & cuiuslibet motus natura similiter a termino iudicatur: sed aliud est terminus, ad quem tendit, & in quo desinit motus, aliud est formalis ratio subiecti mobilis, qua est receptiuum talis motus, nam motus elementi D ad suum locum sumit nominationem à termino, & vocatur motus localis; at ratio formalis, qua elementum est tali motu mobile, non est locus, sed grauitas, vel leuitas, seu ipsa elementi forma; quatenus enim est forma in materia, eatenus est principium passiuum motus elementi naturalis. Sic igitur quantitas est terminus ad quem accretio tendit, & in quo huius motus natura consistit at ratio augmentabilitatis in iis, quæ propriè augen- E tur, non est quantitas, sed anima vegetans. Considerandum præterea est, terminum veræ accretionis, ad quem, non esse quantitatem absolute, sed perfectam quantitatem vt ex Aristotele colligimus in tertio libro Physicæ auscultationis context. 5. perfectio autem respicit formam, & à forma tribuitur, quare etiam ratione termini ratio augme[illegible]tis est attribuenda formæ q[illegible]um [illegible] eun[illegible]um [illegible] nec pe[illegible] F possit, forma enim [illegible] nat propen[illegible]onem a[illegible]m [illegible]ate

Colle[illegible]o omn[illegible]um [illegible]

& nu.ri[illegible]onu[illegible]

definitio[illegible]o

Cap. [illegible]

EX iis omnibus [illegible] eius [illegible] [illegible]æ [illegible] omnes accretio[illegible] & [illegible]æ, [illegible] ex iis om[illegible]

perfectam vtriusque definitionem constituentes in hac tandem desinamus, finemq́; huic difficillimæ disputationi imponamus. Habet accretio omnia quatuor genera causarum, & in singulo genere plures, quod eam cognitu difficiliorem facit: has igitur omnes breuiter enumeremus. Forma accretionis est ipsamet *Forma.* eius natura, quæ significatur per genus proprius eius differentiis, & conditionibus coarctatum genus quidem est motus, differentiæ verò videntur esse tres, [illegible]æ conditiones ab Aristotele positæ, & iam à nobis declaratæ: sciendum tamen est primam conditionem quæ fuit, vt ex aduenientε materia accretio fiat, ad materiam potiùs, de qua mox loquemur, quam ad formam, pertinere secundam verò, quæ erat, vnum numero manere id quod augetur, non esse accretionis propriam, sed communem omni motui, prout motus à substantiali mutatione distinguitur; illud enim, quod secundum sola accidentia mutatur, manente substantia, dicitur idem numero esse post motum, quod ante motum erat; Aristoteles autem has conditiones non ideò adduxit, quòd omnes accretionis proprias esse voluerit, sed vt alias impropriè dictas accretiones à vera accretione secerneret, quod quidem per has tres con[illegible]ion[illegible] [illegible]s commode præstitit, vnam igitur sumpsit a materia: alteram a natura motus vniuersè sumpt[illegible], prout a generatione distingu[illegible]; sed tertiam a propria accretionis natura, quæ est, non modò totum, sed omnes etiam partes secundùm omnes dimensiones incrementum suscipere. per hanc enim significatur illa membrorum extensio, in qua d[illegible]mus esse accretionis naturam constituã: quocirca hæc est maximè propria accretionis differentia, quum secunda omni motu[illegible] communis fuerit, proinde in defi[illegible]e accretionis explica[illegible]on [illegible] nomina- tione motus [illegible] vero si accretion[illegible] ne[illegible] [illegible] for[illegible] & [illegible] a[illegible] [illegible] ex- [illegible] a[illegible] & [illegible]us, & [illegible] n [illegible] m[illegible] ne simul [illegible] te[illegible] a ex qu[illegible] a[illegible] in q[illegible] qua [illegible] fi[illegible] A[illegible] per p[illegible]am [illegible]ion [illegible] ea[illegible] c[illegible] quod [illegible] o e[illegible] [illegible]un[illegible] h[illegible] a[illegible] est [illegible] [illegible] [illegible]b[illegible] m [illegible] [illegible] A[illegible] [illegible] c[illegible] ot [illegible] um [illegible] [illegible] constituitur in eo au[illegible] [illegible] & an[illegible] co[illegible] onu[illegible] sed h[illegible] declarauit in [illegible]undo[illegible] de Anim[illegible] autem [illegible]c materia præter coad[illegible]es [illegible]tionis f[illegible]

[illegible]

males in eius definitione tanquam differētia ponitur, quod fit in accidētium omnium definitionibus. Causa quoque efficiens duplex est; vna primaria, quæ est anima vegetans; altera instrumentalis, & secundaria, quæ est calor naturalis. Finis itidem duplex; vnus propinquus; alter verò remotus, ac magis præcipuus. propinquus est assequutio debitæ quantitatis; remotus verò, vt viuens possit exercere omnes operationes vitæ, sed illam præcipuè, quæ est aliud simile generare. Ex his omnibus causis possumus hanc veræ accretionis perfectam, & omnib. numeris absolutam definitionem constituere: Accretio est motus viuentis corporis, quo totum, & omnes partes secundùm omnes simul dimensiones extenduntur ad maiorem quantitatem, factus ab anima per calorem naturalem, ex alimento extrinsecus assumpto, & in maiores consumptis partibus partes substantiæ conuerso, vt ipsum viuens debitam sibi magnitudinem assequatur ad exercendas omnes operationes vitæ. Nutritio verò & subiecto, & materia, ex qua & effectrice causa tam primaria, quàm secundaria, ab accretione non differt, ideò Aristoteles dixit eas esse idem subiecto; ex fine autem distinguuntur, proinde etiam ex forma, & propria natura: nutritio enim formaliter non est motus, sed mutatio subita, & ad generationem potiùs reducitur, quam ad

Efficiens. Finis. Accretionis definitio. Nutritionis materia, & efficiens. Forma.

A motum, vt significauit Aristoteles, dicēs eam tendere ad acquisitionem substantiæ, nō accidentis; quanquam non est perfecta generatio, quia generatio est via ad acquisitionem formæ, at nutritio est via ad acquisitionē partium materiæ, vt optimè declarat Albertus in suo libro de homine, & Petrus Pomponatius in capite decimooctauo prioris libri sui de Accretione & nutritione: ideò videtur potiùs vocanda aggeneratio, quàm absolutè generatio, sicut antea declarauimus; quia non B est generatio respectu viuentis, respectu cuius vocatur nutritio, sed solùm respectu partium materiæ: hæc igitur est propria eius natura, & forma. Finis autem duplex est, vnus propinquus, alter remotus, & præcipuus: finis propinquus est, vt materiæ partes restaurentur loco partium à naturali calore cōsumptarum, quæ restauratio ad alterum principaliorem finem dirigitur, nempe ad conseruationem C animæ, ac durationem vitæ vsque ad tempus cuique viuenti à natura præscriptum. Ex his igitur talem nutritionis perfectam definitionem colligimus. Nutritio est aggeneratio partium materiæ in corpore viuente, ex alimento extrinsecus admoto, facta ab anima per calorem naturalem, vt materia, quę effluxit, restauretur, & ipsum viuens seruari possit ad illud vsque tempus, quod est ipsi à natura præscriptum.

Finis. Nutritionis definitio.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

Liber

DE SENSV AGENTE.

[illegible] op[illegible]sitio ac partitio dicendorum

CA[illegible] I.

A G[illegible] Ari[illegible] e hu[illegible] de A[illegible] in eo [illegible] x[illegible] t[illegible] o p[illegible] te[illegible] ita & [illegible] in [illegible] gen[illegible] o patitur ab ob[illegible] o intelligibili, proinde vt se habet sensus ad sensilia, ita se habet intellectus ad intelligibilia: ob id quum post [illegible] præter h[illegible] intelle[illegible] um patientem dixer[illegible] ad intel ectionem necessarium alte-

D rum intellectum agentem, iure multi dubitarunt, an præter sensum patientem detur alius sensus agens, qui sit illi necessarius ad sentiendum. Rem hanc ego consideratione dignam [illegible] a [illegible] a liquid de ea scribere constitui, eo præsertim, quo[illegible] occasionem nobis d[illegible] ra est naturam sensus, quæ cognitu digestissima est, occla andi, etenim de actione [illegible] on possumus quin de passione [illegible] autem intelli[illegible] & quomodo patia[illegible] ipsius naturam perfectè cognoscere [illegible] autem res hæ à Latinis [illegible] maximè a [illegible] ac [illegible] a [illegible] vt ræ[illegible] iam legētibus fore han[illegible] nostram [illegible] urationem oporteat, si o[illegible] a[illegible] de hac re dicuntur, in [illegible]

dere statuamus, ideò strictiùs agere decreuimus, & eorum, quæ ab aliis dicuntur, pauca recensere, quæ præcipua esse, & ad veritatem intelligendam conferre videbuntur, reliqua verò, vt quæ apud eos legi possunt, missa facere: ita vt omnes intelligant, me non contrQuersandi, sed veritatis quantum per me fieri possit, declarandæ gratia hæc scribenda suscepisse. Ante omnia non est ignorandum, quæstionem hanc à Latinis propositam, & tractatam esse tanquam simplicem, sed postea alij complures animaduerterunt eam habere duplicem sensum, & in duas esse diuidendam, vt reuera est: primùm enim cõparari potest obiectum sensile cum sensu, qui ab illo patitur, & quæri an obiectũ sensile egeat alio externo simul agente, seu ipsum adiuuãte ad speciem in organum sensus imprimendam, an solum obiectum agat, & speciem imprimat: deinde verò facta speciei impressione quæri potest, quodnam sit agens, à quo producitur operatio, quã vt a sensu pro facultate, seu pro anima ipsa accepto distinguamus, liceat nobis sensionem appellare; quum enim aliud sit imprimere speciem, aliud sensionem, quæ cognitio quædam est, producere, nec dicendum sit obiectum reale esse productiuum cognitionis in sensu, aliud aliquod esse necesse est, quod impressa specie promat operationem. Igitur nos quoque nostram hanc disputationem in duas partes diuidemus: in vna considerabimus, an solum obiectum speciem imprimat in organum, an præter ipsum requiratur aliquod aliud agens; deinde verò inquiremus, impressa specie, à quonam agente promatur operatio, & sensio producatur.

Argumenta ad probandum, quòd præter obiectum detur aliud agens, à quo species sensilis producatur. Cap. II.

Primum argumentum. QVOD ad priorem quæstionem attinet, videtur esse necessarium præter obiectum sensile, aliquod agens, à quo species sensilis & in medio, & in organo [illegible] producatur: nam obiectũ sensile est quid materialis, eius verò species est accidens [illegible] ritale; at spiritale nobilius est materiali [illegible] si obiectum solum [illegible] agente [illegible] produceret [illegible] nobilior [illegible] & ageret supra [illegible] quoniam igitur agens debet [illegible] obiectum autem materiale [illegible] species [illegible] quæ sp[illegible] potest [illegible] obiec[illegible] necesse est præter ipsum [illegible]

Secundum [illegible] quod [illegible] producere [illegible] sumpt[illegible] teles [illegible] anima [illegible] esse ap[illegible] ad [illegible] em [illegible] dam, quæ species intell[illegible]

A ligi phantasmate nobilior est, ideoque præter phantasma esse necessarium intellectum agentem, & phantasmate, & specie nobiliorem, proinde potentem in intellectu producere speciem intelligibilem; possumus igitur sic argumentari: vt se habet obiectum intelligibile ad intellectum, ita obiectũ sensile ad sensum, vt ait Aristot. in contex. 3. lib. 3. de Anima; atqui intelligibile ad speciem in intellectu producendam non sufficit sine ope alte-

B rius intellectus, qui vocatur agens; ergo neq; obiectum sensile ad producendam speciẽ sensilem sufficiens est absq; alio sensu agente: vt igitur datur intellectus agens præter intellectum patientem, ita præter sensum patientem datur sensus agens. Præterea idem comprobatur testimonio Auerrois, qui in Comment. 60. lib. 2. de Anima sibimet, quæ modo adduximus, argumentis vtens ostendit esse necessariam præter obiectum sensile aliquam facul- *Tertium.*

C tatem actiuam, à qua species spiritalis producatur, quum ab obiecto materiali produci nõ posse videatur: tollit etiam ibidem respõsionem, ad quam confugere aliquis poterat dicendo, rationem & causam spiritalitatis speciei non esse ipsum obiectum materiale, sed materiam recipientem, nempe medium, & organum, in quibus recipitur species, ita vt ex horum recipientium natura fiat, vt forma, quæ recipitur, spiritalis fit. Sed refellit hoc Auer-

D roes dicens esse magis consonum rationi, vt natura effectus attribuatur agenti, quam patienti, agens enim agit per formam, & patiẽs patitur per materiam, quare spiritalitas speciei videtur potius obiecto agenti attribuenda, quam subiecto recipienti; nullius igitur roboris responsio est, & argumentum viget: quare concludit Auerroes, esse necessarium præter sensum patientem ponere facultatem agentem, sicuti necessa[illegible] ponere intel-

E lectum agentem [illegible] par[illegible] tem [illegible] se de [illegible] quoniam oc[illegible] est [illegible] autem in [illegible] actu.

[illegible] & Auerrois opinio, & eius confutatio. Cap. III.

HAEC multos [illegible] præter obiectum sensile ponere aliud externum [illegible] & [illegible] *Sententia opi-* [illegible] modo [illegible] modo secundum se [illegible] do vt instrumentum [illegible] & [illegible] esse sum[illegible] pta non producere nisi [illegible] em materialem, vt quũ calor calefacit [illegible] aũt est instrumentum Dei, producere [illegible]

sic-

scilicet per virtutem primi agentis spiritalis, A non per facultatem, seu naturam propriam: itaque concedere videtur Suessanus colorem spiritalem, qui est in medio, esse nobiliorem colore materiali, à quo producitur: ideò ad tollendam difficultatem illam quomodo esse ctus nobilior ab agente ignobiliore produci possit, ad Deum confugit, qui obiecto materiali tanquam instrumento vtatur ad producendam speciem spiritalem: ad propositam igitur quæstionem respõdet dari aliud agens B præter obiectum sensile, sed non dari sensum agentem; illud enim Deus est, quem appellare sensum non licet. Hæc Suessani sententia recipienda non est; quoniam Deus est rerum omnium, quæ generantur, causa vniuersalis, nec aliter secundum Aristotelem, quam vt mouens Cœlum; ipsum autem Cœlum in hæc inferiora non agit, nisi per motum, & per lumen; ostendere igitur Suessanus debuit, quomodo Cœlum seu per motum, seu per C lumen agat in obiecta omnium sensuum, & ad species spiritales producendas ijs tanquam instrumentis vtatur; [illegible] enim probabilius dici posset Deum tanquam primam causam, à qua Cœlum mouetur, [illegible] obiecto materiali tanquam instrumẽto ad species spiritalis productionem, id tamen neq; dicere, neq; imaginari aliquis potest: sed Deus per cœlestia corpora motu & lumine agentia res omnes inferiores producit, & singulis proprias naturas tribuit, per quas edunt operationes proprias, & singulis conuenientes; quicquid ergo agunt qualitates sensiles, id secũdùm proprias naturas agunt, neq; illa operatio est Deo attribuenda, [illegible] causæ vniuersali à qua pendet obiectum sensile secundùm suum esse, à quo omnes eius operationes proueniunt; ideò rectè Thomas dixit in quæstionibus disputatis de potentia Dei, quæst 5. artic. 1. agentia naturalia non esse causas formarum, quatenus [illegible] [illegible] sed [illegible] causas [illegible] earum; [illegible] enim prouenit [illegible] abstracta [illegible] [illegible] D [illegible] [illegible] Thomas [illegible] quod non est [illegible] vt [illegible] formam [illegible] Quoniam [illegible] bus loquuntur [illegible] ssi um speciem [illegible] habent conspectam [illegible] fieri, nõ [illegible] etiam in perspicuo [illegible] coloris [illegible] tanquam iam [illegible] dicit continu [illegible] cunq; ab ob [illegible] a D [illegible] igro

manifestissimo deprehendimus; subtracto enim subiecto materiali desinit eodẽ momento, & euanescit species, & imago eius tum in medio, tum in organo: quare probandum maximè videtur illud Thomæ dictũ, & per ipsum ratio erroris Suessani declaratur. [illegible] tamen aliud eiusdem Thomæ [illegible] in eodem loco, artic. 8. nisi sano modo intelligatur: ibi enim dicit duas esse naturalium corporum actiones; vnam secundùm propriam B eorum naturam, quatenus corpora sunt; alteram verò, prout participant conditione aliqua superiorum agentium, & substantiarum à materia separatarum, cuiusmodi est productio specierum spiritalium in sensu, & in intellectu; hoc autem Thomæ dictũ duos potest habere sensus; vnum, vt intelligat ipsa obiecta sensilia non secundum propriam naturam producere speciem spiritalem, sed per virtutem eis infusam a substantijs spiritalibus, C ita vt illa operatio sit ipsis obiectis potius supra naturam, quàm secundum naturam; qui sensus ad Suessani sententiam accedere videtur, proinde reprobandus est. Alter vero est, vt intelligat res habere inter se aliquam similitudinem secundùm aliquas conditiones, non ita tamen, vt quicquid in aliqua conditione alteri nobiliori simile est, id habere illam dicatur ab illo nobiliore, seu sit huiusmodi secundum propriam naturam: qui sensus ad- D mittendus est; & hunc significare videtur cõparatio, quam ibidem Thomas facit, quando dicit in quibusdam animalibus brutis inspici similitudinem quandam illius prudentiæ, quæ hominis propria est; nam si intelligeret illam brutorum prudentiam non eis competere secundum propriam naturam, sed vt ab humana natura eum illis communicatam, & illis quodammodo infusam, ita vt supergrediatur naturam illorũ animalium, vana prorsus, & reijcienda sententia esset; quoniam E illa prudentiæ similitudo insequitur propriã illorum brutorum naturam, neq; homo potest illius prudentiæ causa, vel origo appellari. Dicitur, quod ibi Thomas dicit, ea tantùm ratione verum est, quatenus res omnes in [illegible] comparatæ habent in aliquo similitudinem [illegible] sic, tamen species spiritalis ob- [illegible] catur modo quodam [illegible] italibus, non tamen ab [illegible] a propria [illegible] ob- [illegible] ad talem [illegible] [illegible] est, [illegible] [illegible] spe [illegible] si [illegible] qua [illegible] [illegible] tamen

Confutatio.

[illegible]

existere absq; materia recipiente non possunt Vnde etiam manifestiùs colligimus Suessani errorem: quum enim non ead[illegible] nisi sit harum specierum spiritalitas, quæ Dei, & substantiarum à materia abiūctarum, sed penitus æquiuoc[illegible], vanum est ob hanc solius nominis simil[illegible]m referre illam potiùs in Deum, vel in [illegible]tias separatas, quam in ipsorum obiectorum propriam naturam, à qua producuntur. Notare etiam in eius sententia repugnantiam aliquam possumus: nam si obiecti materialis naturam dicat esse a Deo productam talem, quæ speciem suam spiritalem in medio, & in organo sensus efficere posset, & hac tantùm ratione causam eius esse Deum; sic concedit id, quod est verissimum, speciem à propria obiecti natura produci, sicuti res omnes seruata earum pendentia à Deo proprias edunt operationes singulis naturaliter conuenientes; hoc tamen ipse negat, dum dicit obiectum non secun[illegible]um naturam suam producere speciem, sed quatenus est instrumentum Dei: si vero dica[illegible] [illegible] m talium specierum ab obie[illegible] per proprias ipsorum naturas, sed per diuin[illegible]m virtutem, sic asserit Deu[illegible] esse ea[illegible] m[illegible] mediatam, quod tamen [illegible] met expressè negat vt absurdi[illegible]imum. in hoc igitur pugnantia dicit, quia primùm aperte notat Deũ no[illegible] esse harum specierum causam e[illegible] imm[illegible]diatam, sed remotam; deinde id declarans, & eius rationem referens in spiritalitatem Dei, tanquam in causam spiritalitatis harum specierum, illud idem, quod negauerat, affirmat; quum enim obiecti realis natura non sit spiritalis, necesse est vt illa specierum spiritalitas immediate proueniat a spiritalitate Dei: vtrumlibet igitur dicat, sibimet aduersatur. Non admodum diuersa ab hac sententia fuit opinio Buccaferrei, qui [illegible] præter obiectum sensile esse necessarium al[illegible] quod externum agens ad producendam speciem spiritalem, non esse tamen [illegible] tem; sed neq; esse Deũ, quæ fuit Suessani [illegible] tentia, sed esse cœlestes intelligentias seu Cœlum per virtutem intell[illegible] aduerf[illegible] quam sententiam [illegible] [illegible] quæ contra Sue[illegible] lumen Buccafe[illegible] productum causa est [illegible] solum enim [illegible] sensus [illegible] causa est [illegible] [illegible] [illegible] Buccafe[illegible] [illegible] [illegible]

Contradictio in sententia Suessani.

Buccaferrei opinio.

Confutatio.

Dubium Buccaferrei.

tutem cœlestem; quare non opus erit intellectu agente. Dubium aũt hoc non solùm Buccaferreo, ac Suessano officit, sed & alijs omnibus, etiam illis, qui dicũt à solo obiecto sensili speciem spiritalem produci absq; vlla prorsus ope alicuius externi agentis: nam etiã aduersus hos dubitari potest, cur intellectus indigeat externo agente præter obiectũ, sensus verò non indigeat. Respondet ad hoc dubium Buccaferreus, competere intellect[illegible] propter suã dignitatẽ vt habeat in [illegible] non modo passiuum, [illegible] etiam actiuum suæ operationis principium [illegible]sum vero propter suam imperfectionem [illegible]terno agente indigere præter obiectum [illegible]: quod idem etiam à Suess[illegible]no dicitur in eadem sua disputatione de sensu agente. Sed isti hac sua responsione decl[illegible] se non intelligere quid sit apud Aristot. intellectus agens, & quodnam sit eius officium in nostra intellectione: quem eorum, & multorum errorem alio in loco opportunius declarabimus, simulq; huius discriminis rationem afferemus, cur obie[illegible]um, à quo mouetur intellectus, & [illegible], à quo mouetur sen[illegible] non sim[illegible] [illegible] externi agentis; hoc [illegible] non potest, nisi declara[illegible] tum conditionibus intelle[illegible]ctus agent[illegible] [illegible]eremus.

Solutio Buccaferrei.

Impugnatio.

In lib. de intellectu agente.

Rec[illegible]ntiorum opinio, & eius confutatio. Cap. IV.

NONNULLI recentiores considerantes [illegible] rei difficultatem in hoc esse constitutam, quomodo obiecta sensilia, quum sint qualitates materiales, possint speciem producere spiritalem, neque [illegible] sol[illegible]uere valentes, non mod[illegible] [illegible]lem obiectum sensile [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] fie[illegible] [illegible] speci[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ante [illegible] [illegible] [illegible]ante [illegible] [illegible] [illegible] sed [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] no[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] operibus [illegible] manife[illegible] [illegible] sensi[illegible] [illegible] corp[illegible] [illegible]

corpus enim calidum non potest esse contiguum corpori frigido, quin materialiter calefaciat; ideo corpus illud frigidum, si vi sentiendi præditum sit, illico sentit, & cognoscit calorem per illam ipsam actionē materialem, qua realem calorem recipit à calido agente: sic etiam gustabile non sentitur, nisi in contactu linguæ ponatur; ideò per illum contactū agit materialiter, & afficit linguam sapore materiali, non specie aliqua spiritali Sonus quoque est realis motus partium aëris, vt eo argumento ostenditur, quòd flante vento vehementi feruntur ad aures nostras soni, quos non flante vento non sentiremus; & è contrario si ventus sit aduersus, repellit à nobis sonos, & prohibet ne ad aures nostras deferantur, proinde facit ne audiantur: sic etiam odores feruntur à ventis ab vna aëris parte ad aliam; quo fit, vt modò magis, modò minùs, modo etiam nequaquam sentiantur. quod quidem non contingeret, si odores essent species spiritales; nam species colorum, quum sint spiritales, non pelluntur à ventis; quare si odores quoq; essent spiritales, nullam a ventis agitationem paterentur: sunt igitur qualitates reales, imò sunt vapores corporei a corporibus odorabilibus exhalati & ad olfactum nostrum delati; quod patet in suffumigijs, quia nisi eis apponatur ignis, qui vapores ex illis educat, non mouent olfactum Sed quoniam hæc sententia videbatur aduersari Aristoteli, qui apertè dixit sensile positum supra sensum nullam facere sensionem, cuius ipsi contrarium asserunt respondent, non ob id sententiam illam Aristot. labefactari, quoniam Arist. ibi nomine obiecti sensilis non intellexit vapores eductos, sed corpus illud, è quo educuntur; quia si vapores ad organum sensus deferantur, sensionem faciunt, at si corpus ipsum, à quo vapores exhalantur, ponatur in contactu organi, nulla fit sensio [illegible] tia mihi [illegible] nunquam potuit [illegible] & ratio[illegible] & Ar[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] adducuntur, [illegible] si [illegible] imus, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] nerare per edu[illegible] hoc ceter[illegible] [illegible] lo negari debe[illegible] constitu[illegible] fic argumentem[illegible] sum tactus agit so[illegible] materialiter, [illegible] alium numero calorē in organo tactu [illegible], non semper [illegible] eundem numero, [illegible]

Obiectio illorum contra se.

Solutio.

dens materiale migrare de subiecto in subiectum; ergo sensus tactus non sentit illud calidum, quod tanquam obiectum agit in ipsum, sed alium numero distinctum: quod quidem omnino falsum est; quia sensus quilibet sentire dicitur illud idem numero obiectum, à quo patitur, non aliud simile; consequentia autem manifesta est; quia sensus illud idem iudicat, & sentit, quod recipit; ergo si recipit alium numero calorem, alium numero iudicat. Imò secundum eam sententiam sequeretur non iudicari, aut sentiri vnquā illum met caloris gradum, qui reuera in obiecto est: quod ita declaro si ferrum frigidum coniiciatur in ignem, & inde paulò post extrahatur, certe aut nihil, aut parum caloris ab igne recepit, quia restitit per frigus proprium: sic igitur etiā manus hominis, quæ in hyeme sit valdè frigida, tangens ignem non sentiet calorē ignis, sed multò minorem [illegible] igni, quia parum caloris materialis eo breui tempore recipiet, quum ipsa frigore suo resistat: hoc tamen falsum esse experientia declarat; nam manus illa parum quidem caloris materialis in illo paruo tempore recipit, sed tamen sentit, & iudicat maximum ignis calorem, & eo maiorem iudicat, quò maior est excessus, atq, distantia caloris ignis a frigore proprio, si verum est id, quod Aristot. dixit, tactum sentire, & iudicare tactilium qualitatum excessus; patet igitur alium esse calorem materialem, qui tunc imprimitur ab obiecto, alium esse calorem spiritalem, qui similiter imprimitur ab eodem, & cognoscitur subitò, quum hic cognoscatur maximus, ille verò debilis recipiatur & huius discriminis ratio est; quia [illegible] seu alteratio materialis, quū fit versus [illegible], & alteratio corruptiua, non fit subitò, sed in tempore, propter resistētiam, vt diximus, contrariæ qualitatis; at sensio eiusdem qualitatis fit subito, & sine aliqua mora, quia est alteratio perfectiua, sicut Arist. dixit, proinde fit per actionem spiritalem, & per impressionem speciei spiritalis, cui nihil est contrarium, quod illi resistat, & ab ea pellatur. Præterea sumitur argumentum validum à sensili communi quantitas enim est sensile commune, & [illegible] & imprimit speciem [illegible] enim est per se sentiri) [illegible] agit, vel spiritaliter si [illegible] ua, & ita quantitas [illegible] producit, quod est ma[illegible] omnibus [illegible] [illegible] quomo[illegible] [illegible] etiē [illegible] Simp[illegible] quæ [illegible] [illegible] sibi per se [illegible]

A B C D E

agere dicantur, durum imprimit in carne duritiem realem, quod tamen verum non est; caro enim nullam realem duritiem recipit, neq; durum est aptum indurare, coguntur igitur confiteri durum agere spiritaliter: hoc igitur si in his manifestum est, non est negandum in alijs, nam sapores quoq; non sunt activi materialiter, ideo eorum actio in linguam non potest esse nisi spiritalis; quare hoc idem dicendum est etiam de quatuor primis qualitatibus, quæ sunt activæ materialiter, quum enim eadem esse debeat ratio sensionis in omnibus, in ijs præsertim, quæ eodem sensu sentiuntur necesse est vt hæ quoq; præter actionem materialem producant etiam speciem spiritalem. Hæc fuit Aristot. sententia in context. 121. lib. 2. de Anima, dicentis sensum esse susceptiuum formarũ sine materia: hoc enim fieri alio modo non potest, nisi recipiendo spiritaliter, quia forma materialis non potest separari à materia, neque accidens materiale à subiecto; quare sensus formam materialem, quæ est in obiecto sensili, recipere eandem numero abs[illegible] [illegible] materia [illegible] potest, at spiritaliter potest, quia recipit eius imaginem, quæ illam repræsentat [illegible] inde dicitur illam eandem recipere per repræsentationem: ideo locum illum optime declarans Auerroes inquit, si sensus reciperet formas sensiles cum materia, sequeretur [illegible] habere idem esse in anima, atq; extra animam, vtrobiq; enim haberent [illegible] materiale, quod tamen falsum est, quia [illegible] in anima sunt intentionaliter, [illegible] animam vero materialiter. Hoc idem significauit Arist. in context 37. lib 3. de Anima, quando dixit, animam esse quodammodo res omnes: quia res omnes vel sensiles sunt, vel intelligibiles, anima vero per sensum est quodammodo res omnes sensiles, per intellectum vero est res omnes intelligibiles [illegible] sensus autem [illegible] res omnes sensiles, dum eas spiritaliter apprehendit, certum enim est ipsum non fieri ipsamet [illegible] materialiter accepta, quemadmodum neque intellectus fit ipsamet intellectio realis [illegible] recipit illa spiritaliter hoc est species [illegible] illa repræsentantur, & [illegible] omnia [illegible]

Argumentum Auerrois de spiritalitate odoris.

Hanc sententiam tuetur [illegible] in Comment. 9 & 101. [illegible] de odore [illegible] corporeus, n[illegible] sentiri vt [illegible] remoti [illegible] test, vt ta[illegible] vapo[illegible] ribus exh[illegible] [illegible] dum [illegible] [illegible] [illegible] am [illegible]

Confutatio

fa it, quod ipsi dixit sensile positum supra sensum non facere sensionem, quia nulla esse huius dicti alia ratio potest, nisi hæc vna, quod inter obiectum materiale, & organum necesse est speciem spiritalẽ intercedere in medio; hoc enim negato, nullam afferre rationem aduersarij possunt, cur sensili supra sensum posito non fiat sensio; quod enim illi de vapore à corporibus exhalato dicunt, vanum est; quia vaporis cõsideratio ad solum olfactus sensum pertinet, quum ipsi aliquid omnibus sensibus commune ad interpretanda Aristot. verba adducere debuissent, nam in alijs non per vapores exhalatos sensionem fieri certum est, sed arbitrarium quoq; est hoc ipsorum dictum & omnino carens ratione. quum enim odor habeat idem esse in tenui corpore vaporis exhalati, quod habet in illo, à quo exhalatur, in vtroq; enim habet esse materiale, necesse est vt eadem sit vtriusq; ratio ad organum sensus, & vt nõ minus illud corpus, à quo vapor exit, quam vapor ipse, mutare sensum olfactus per suum realem odorem aptus sit.

Solutionem aduersariorum.

Vera opinio & eius declaratio.

Cap. V.

His [illegible] opinionibus, ego accipiendam puto Alberti sententiam [illegible] [illegible] fuit [illegible] Albertus qua[illegible] [illegible] habere naturam, vt multiplicet [illegible] speciem suam spiritalem, [illegible] quærere aut externum [illegible] ad speciem producendum ipsæ suæ te natura sufficiant: huiusce autem rei rationem reddens Albertus dicit omnem formam esse multiplicatiuam [illegible] ipsius vel realiter, vel spiritaliter: quatuor enim primæ qualitates vtroq; modo [illegible] calorem realem [illegible] no sen[illegible] [illegible] per se [illegible] non [illegible] al [illegible] pro[illegible] [illegible] ce- [illegible] for [illegible] recipi[illegible] tur, pendet [illegible], & [illegible] non ab a [illegible] ne non [illegible]

Omnis forma est sui multiplicatiua.

primæ qualitates, quæ ob id actiuæ appellari solent: producere autem formam tantum, nō formā in materia, est spiritalem speciem producere; quia licèt species sit in aliqua subiecta materia, ab ea tamen non pendet in esse, & in conseruari, sed ab agente, à quo producitur. Quemadmodum igitur vana esset quæstio cur calor alium calorem materialem producat, quum nulla huius productionis sit alia ratio, quā ipsamet caloris natura, quæ apta est ad alium calorem in alio generandum; ita etiam vanum est quærere cur sensiles qualitates in medio, & in organo speciē suam producant: etenim suapte naturā sunt aptæ ad speciem suam multiplicandam: quum enim multo maius sit agere realiter, & producere aliud simile materiale, quàm producere speciem suam spiritalem, quæ minoris est entitatis, si [illegible] videmus qualitates, quæ materialiter agunt, agere etiam spiritaliter, multas autem agere spiritaliter, quæ realiter agere nequeunt, si non mirum [illegible] quomodo aliquæ realiter agant, cur miranum [illegible] externum autem omnes [illegible] formas tam [illegible] quàm accidentales [illegible] sint, vt spiritaliter agant, & ipsas [illegible] quod videtur asserere Albertus, & [illegible] sententiam sequuntur, alienum est à [illegible] consideratione: satis enim nobis est, si eiusmodi esse dicantur illa omnia accidentia, quæ perse sensilia sunt; siquidem nil aliud est sentiri per se, quam speciem suam in sensu producere: de reliquis vero accidentibus, ac de formis substantialibus, quæ non per se sentiuntur, hoc est, non per speciem propriam, sed per alienam, certum est nullam ab his speciem sensilē produci; quum enim nihil sit frustra in natura, nulla est ponenda species sensilis, quæ nullo sensu sentiatur: quæri solùm de his posset, an speciem intelligibilem in intellectu producant, quum omnia [illegible] sint intelligibilia, quamuis enim non per propriam speciem [illegible] [illegible] veniunt tamen vt inuoluta [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

per se [illegible] disputare ad [illegible] quum enim [illegible] proposita disputatio, an [illegible] qualitates ad producendam speciem spiritalem egeant aliquo externo agente, [illegible] considerando dicamus [illegible] eas nullum [illegible]

A externum agens postulare, sed suapte natura speciem producere, quia sunt multiplicatiuæ sui, & aliquæ spiritaliter. Dubitari tamen de coloribus potest, qui egent lumine ad speciem in medio, & in organo producendam; quare non sunt per se motiui, proinde nec productiui speciei, sed egent agente externo. Ad hoc respondet Albertus, lumen non requiri ad colorem, sed ad medium solum illuminandum, proinde colorem esse suapte na-

Dubium de colore.

Responsio Alberti.

B tura aptum ad producendam speciem suam in perspicuo, lumen verò nō esse necessarium ad auxiliandum colori agenti, sed ad præparandum perspicuum colori recipiens, color enim vt agat, non indiget alio; sed quia agens non agit, nisi patiens sit aptum ad recipiendum, requiritur lumen propter colorem, propter medium recipiens, non propter colorem agentem. Sed hæc Alberti responsio difficultate non caret: nam Aristot. in context. 18. lib. 3. de Anima loquens

Refutatio.

C de intellectu agente inquit eius officium esse facere ex potentia intelligibilibus actu intelligibilia, quemadmodum lumen de coloribus potestate facit actu colores; non potest autem Aristot. considerare colores secundum se prout colores sunt, quia etiam in tenebris sunt colores, sed solùm prout sunt visibiles, & motiui perspicui; asserit ergo colores fieri actu motiuos à lumine, quum per se non sint motiui, nisi potestate; igitur ad colores, vt a-

D gant in perspicuum, inquit Aristot. esse necessarium lumen: sumitur etiam ex eodem loco visum & intellectum non differre in requirendo externum agens ad speciem ab obiecto producendam, proinde ita obiectum visus indiget externo agente, vt obiectum intellectus ad speciei productionem eget intellectu agente; ideo non parua est inter philosophos disceptatio de eo quod Albertus tanquam notum assumit, an lumen requiratur

E ad colorem solum, an ad solum medium, an ad vtrunq; illuminandum: qua de re non est [illegible] præsentia disputemus, ideo eam integram ad librum de visu remittimus, vbi eam diligenter considerabimus, atque explicare nitemur. Ad propositum autem dubium sat est si in præsentia dicamus, concessa luminis [illegible] ad speciem sensilem producendam, [illegible] agentem in produ-

Responsio melior.

[illegible] intellectus agens [illegible] intelligibilis; magnum [illegible] tamen da- [illegible] ab intel- [illegible] sensus agens [illegible] quidem lumen [illegible] sensile, [illegible]

se intelligibile est etiam intellectus: at lumen est quidem per se sensile, & in visione fungitur officio obiecti sensilis; inde tamen non infertur, quod sit alter sensus, qui dicatur agens; neque quòd præter obiectum visus detur aliud agens, siquidem lumen in visione non alia ratione interuenit, quàm vt obiectum; sed hoc in libro de visu diligentiùs declarabitur. Est etiam hac in re summa annotatione dignum, accidens spiritale productum in medio tum idem numero dici posse cum accidente materiali, à quo producitur, tum diuersum ab illo: color enim in perspicuo, si secundùm se consideretur, differt numero à colore materiali, & fortasse etiam specie, quum sit spiritalis, ille vero materialis; sed quatenus imago illius est, & illum repræsentat, est idem numero cum illo, ita vt oculus colorem spiritalem [illegible] videre illummet realem colorem, qui per illam speciem repræsentatur. [illegible] conceptus lapidis in mente partim est idem cum lapide reali, partim non idem: nam [illegible] secundùm suam naturam con[illegible] ab [illegible] & numero, & specie, & genere: nam lapis realis est in categoria substantiæ, at conceptus lapidis est qualitas in animo; quatenus autem est imago, quæ ipsum repræsentat, est idem cum illo, & intellectus per illum conceptum dicitur intelligere lapidem realem, qui ab illo conceptu repræsentatur: quare [illegible] hac in re tollitur, si Latinorum [illegible] tes hac distinctione vtamur, formaliter, & repræsentatiuè; idem enim est per repræsentationem, at non idem formaliter. Hinc colligimus differre inter se formam spiritalem, & formam realem, prout ad formam producentem referuntur; nam forma realis producta ab alia reali simili, vt calor à calore, non est eius repræsentatiua, sed penitus differt numero ab illa: ob id antea contra recentiores argumentando dicebamus; quòd si tangibile in sensum ageret materialiter solùm, tactus non diceretur sentire illud ipsum obiectum tangibile, à quo pati dicitur, idque [illegible] argumentum fuit, fo[illegible] modo aliquo à forma [illegible] modo etiam aliquo eadem [illegible] tenus eandemmet num[illegible]

Contrariorum omnium [illegible] solutio. [illegible]

VERITATE declarata [illegible] quæ pro [illegible] ta, quæ [illegible] mo loco [illegible] [illegible]

puto negandum esse consequentiam, & ad probationem negandum esse speciem esse ob iecto nobiliorem, in hoc enim constitisse putto multorum errorem, qui omne spiritale omni materiali nobilius esse existimarunt, quod tamen non est vniuersè verum; in substantijs quidem verum est, quia substantiæ spiritales materialibus nobiliores sunt, & materiales non sunt causæ spiritalium, imò potiùs spiritales sunt causæ materialium, ideo nulla in ijs oritur difficultas: at in accidentibus spiritale ad materiale refertur, vt effectus ad causam producentem, & est minoris entitatis, quàm illud, ideò & imperfectius, deficit enim ab integritate perfectionis illius, & [illegible] specifica; lux enim Solis nobilior est [illegible] ab ea producto in aëre, quod est imago [illegible], & accidens spiritale: sic species coloris quæ recipitur in perspicuo, ignobilior est colore ipso reali, & minoris entitatis; quamobrem color realis eam producens non agit supra vires sed infra vires, quia producit quoddam deterius & ignobilius se, quod vel eiusdem esse naturæ dicendum est, cum defectu tamen, & ca[illegible] natura perfectione, & ita ab illo produ[illegible] tanquam ab agente vniuoco, vel, [illegible] naturæ, vt etiam [illegible], producitur à colore reali, tanquam ab agente æquiuoco, agens autem æquiuocum solet suo effectu esse nobilius; re. uera enim potest modo aliquo vniuocum, modo [illegible] æquiuocum agens appellari, & vtroq; modo est nobilius specie spiritali ab eo producta. Alterum fuit adductum argumentum à simili: vt se habet obiectum intelligibile ad intellectum, ita obiectum sensile ad sensum; at phantasma, quod est obiectum intellectus, non potest mouere intellectum sine ope intellectus agentis; ergo nec obiectum sensile potest mouere sensum [illegible] cu- ius [illegible] [illegible]

tiorem de gradu sensili ad gradum intellectilem; ideo quum non sit aptum ad id proprijs viribus præstandum, eget aliquo per se intelligibili, à quo reddatur actu intelligibile: at obiectum sensus non eget ulla traductione de gradu in gradum, sed iam per se est sensile, & vt tale est motiuum sensus; in obiecto autem visus requiritur lumen, non ad ipsum traducendum de gradu in gradũ, quum debeat seruare gradũ sensilem, neq; ad altiorem sit euehendũ: sed ob aliam rationem, quæ in libro de visu considerabitur. Ad verba autem Auerrois

Ad tertium. dic[illegible] puto cum alijs multis, Auerroem ibi [illegible] eue anter, sed sub dubio loqui; id enim dicit tanquam difficultatem tangens & difficultatis causam; & eam insolutam dimittit: quòd si putasset esse reuera necessarium in sensu aliquod agens vt in intellectu, certè alio saltem in loco id declarasset, & quodnam sit docuisset; de hoc tamen nullo alio in loco aliquid amplius dixit; quare eius ipse opinio-

Ad argum. recentiorum. nis non fuit. Ad argumenta verò recentiorum prob[antium] obiecta quatuor sensuum materialiter tantùm agere, non est difficile respon-

De tactilib. & de sapore. dere: quod enim de tangibilibus, ac de gustabilibus dicunt, ea non agere, nisi carnẽ, & linguam tangant, id nihil est, quia secundum Aristot. neq; caro est instrumentum tactus, neq; lingua gustatus, sed vtraq; est mediũ deferens obiectum ad organũ, quòd intimius est: quare [illegible] nobis officit iste contactus, quum certum sit etiam colorem tangere necessario medium perspicuum, si debeat in ipsum, & in organum agere: cõcedimus etiam quatuor primas tact[il]es qualitates materialiter agere in carnem, & imprimere reales simi[l]es qualitates, quis enim hoc inficiatur? at non ob id sit vt spiritaliter non agant: d[ic]emus enim eas & materialiter, & spiritaliter agere, [illegible] facere [i]t sensionem, si materialiter t[antu]m, non spiritaliter agerent, nam h[oc] esse nec[es]sarium iam d[e]monstrauimus: ideo etiam de saporibus dicimus, nil nobis obesse quod materialiter agant, & imprimant in lingua [illegible] [illegible] [illegible] dubium est, n[on] tamen [illegible] con[illegible] quia [illegible] etiam [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] corpo[illegible] conc[illegible] seu in [illegible] in or[illegible] recepto[illegible] fieri eti[illegible] mu[illegible] spatium, [illegible] nullo mo[illegible] mus, imò [illegible] species [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sp[iri]tales, qu[illegible]

essent nihil; sed res quædam sunt, licèt tenuis entitatis, & imagines, quibus aliæ res repræsentantur; ideò gradus habent, & aliquæ magis, aliquæ minùs ad materialem naturam accedunt, proinde magis, vel minùs pendent à materia, in qua recipiuntur: ideo concedere possumus aliquas esse, quæ ad motum aëris modo aliquo commoueantur, & alias magis, alias minùs. sonus igitur, qui ad aures defertur, videtur tum spiritale quoddã, tum materiale esse, non est enim talis motus aeris, qualis fit flantibus ventis, vel quando ab aliquo pellitur aër, non fluit enim aer in sono, sed solum tremere videtur non mutato loco, atq; is tremor est imago repræsentatiua illius motus, qui est verè fluxus aëris, & ex corporum mutuo ictu primùm factus est: ille nanq; est verè realis motus; ille verò, qui ad aures defertur, videtur aliquantum ad spiritalem naturã accedere, quia sine aeris fluxu partes ipsius ordinatim tremunt, dum vna alteri suum tremorem communicat. sed ordo temporis aliquid de[monstr]at materialis naturę, quia non eodem tempore, quo fit, ad aures peruenit, sed aliq[uant]o posterius, idq; necessarium est, vt ait Aristot. quia medium est quantum, atq; diuiduum: signum autem spiritalitatis in sono est, quod [n]ò pe[ni]tus ad aeris agitationem mouetur: nam feruntur soni ad aures etiam contra venti fluxum, & sentiuntur, licèt debilius: credendum autem est speciem adhuc spiritalem fieri in aere illo congenito, qui auribus inclusus organum auditus esse existimatur. Idem de odore dicendũ est: medium enim qui[d]dam est inter perfectè materiale, & perfectè spiritale, quod nullo modo pẽdet à mat[eria], pendet enim modo aliquo à subiecta mat[eri]a, quia modo aliquo sequitur subiect[i] motum. Igitur non idem est spiritalitatis gradus in omnibus speciebus sensilibus, sed in aliqua maior, in aliqua verò minor; maxime quidem spiritalis est species coloris, quum a nullo aeris motu, & ne à vehementissimo quidem vento moueri possit; reliquæ verò aliarum sensilium species videntur esse mediæ inter materiale, & spiritale, aliquid enim habent materialis naturæ, sed cum defectu quodam, & casu à natura specifica, à qua [illegible] defectum, atque [illegible] [illegible] potest [illegible] tum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Dantur gradus accidentium spiritalium, & aliqua magis, aliqua minus ad naturam materialem accedunt.

Medium datur inter materiale & spiritale.

De sentiendi actu, à quonam agente producatur, variæ aliorum sententiæ.

Cap. VII.

SEQVITVR altera huius nostræ disputationis pars, à quonam agente producatur sensio: quum enim aliud sit speciem producere, aliud sit facere sensionem, quia in aere est species coloris ab obiecto producta, non tamen ibi est sensio; ideo postquam considerauimus, à quonã agente species producatur, considerandum etiam est, a quonam producatur sensio: quoniam enim operatio quædam est, aliquod esse agẽs oportet à quo producatur; idq; necesse est esse duorũ alterum, aut sensum ipsum, si sensum habere vim actiuam fateamur, aut obiectum, si n[illegible]mus sensum agere, aut etiam si[illegible] vtrun[illegible]: ideo variæ hac de re sententiæ [illegible]tæ sunt, quas multi diffusissimè examinant, vt I[illegible] Gandauensis in lib. 2. de Anima, & Genua, & alij recentiores complures, ideo quum totam hanc disputationem omnes legere in aliorũ scriptis possint, ego strictim, & paucis verbis quid alij sentiant referam, vt ex eorũ disputatione intelligatur in quonam huiusce rei difficultas constituta sit; deinde in veritatis declaratione diligentius immorabor. Prima est Thomę opinio qui in lib. 2. de Anima, context. 149 & alijs in locis omnino negauit esse in sensu aliquã vim actiuam, & dixit sensum sola vi passiua esse præditum, vt videtur vbique asserere Aristot. qui semper dicit sentire esse pati, & operationem sensus consistere in patiendo, & nunquã tribuit sensui vim actiuam; vnde colligitur agens producens sensionem esse solum obiectum per speciem mediam ab eo productam. Vtitur autem Thomas argumento tali ratio, quæ mouit Arist. ad ponendum intellectum agentem præter obiectum intelligibile fuit quoniam agens debet esse actu at obiectum intellectus, quod est phantasma, non est actu intelligibile, ideo indiguit intellectu agente à quo transferretur de gradu in gradum [illegible] intelligibili potestate ad intel[illegible] nam si phantasma esset pe[illegible]ctu, non posuisset Arist[illegible] int[illegible]tem; atqui obiectum sen[illegible]mam est, est per se [illegible] caneus est sensus a[illegible] sufficiat ad mouen[illegible]dam sensionem [illegible] pro aliqua forma [illegible]ducit, [illegible] etiam [illegible]re at [illegible]tanqu[illegible] [illegible]

Opinio Thomæ.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

de Cœlo; at obiectum sensile pro[illegible] in organo speciem, quam ex necessitate consequitur sensio; ergo etiam sensionem producit. Ioannes autem Gandauensis contrariam opinionem sequutus est, & dixit sensionem non ab obiecto produci, sed à solo sensu; ob id in singulo sensu duas re distinctas facultates posuit, vnam agentem, & alteram patientem, ita vt detur visus patiens, & alter visus agens in eodem animali, & ille recipiat solum, hic vero solùm agat. & sensionem producat sic etiam in alijs sensibus, quare secundum ipsum quinque sunt sensus actiui, & alij quinq; passiui, & sicuti agens producens speciem in [illegible] est obiectum, ita recepta specie id, quo[illegible]nem producit, est sensus agens. Tertia[illegible]tentiam defendisse videtur Scotus in 1. Sen-ten. distinct. 3. quæst. 7. quod sensio a duobus simul agentibus producatur, nempe [illegible] potentia actiua sensus tanquam ab agente primario. & ab obiecto tanquam secundario, & minùs præcipuo, ita vt neutrum sine altero sit totale agens [illegible]nem producens, sed vtrunque sim[illegible] & vtrunque propriam operam præstet in pr[illegible] [illegible]a sensione; hoc autem quo[illegible] inte[illegible] atque declaret Scotus, & [illegible] a [illegible] tum hanc sententiam [illegible]et [illegible] alias reprobet, in præ[illegible]cta c[illegible] p[illegible] a [illegible]æstione legi potest; nolo enim p[illegible] [illegible]p[illegible]ationem in me[illegible] a[illegible] [illegible]tus habui sententiam [illegible].

Gandauensis.

Omnium dictarum Opinionum confutatio. Cap. IIX.

SED hæ omnes sententiæ magnis difficultatibus vrgentur. Primum [illegible] aduer[illegible] opinionem Thomæ e[illegible] lo. annis Gandaue[illegible] apud eum [illegible] [illegible]one [illegible] [illegible] argumenti vi[illegible]bre [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] consequenti[illegible] [illegible] forma [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] apud Thomam [illegible] & [illegible] [illegible] ipsi[illegible] [illegible] a[illegible]am, pe[illegible] [illegible]iecti, s[illegible] speciem a[illegible] & [illegible] sensionem [illegible] autem [illegible] [illegible] Thomas [illegible] arg[illegible]

Confutatio opinionis Thomæ.

de Anima in eo prædicto, & inquit nil aliud per hoc ostendi, nisi obiectum esse sensu nobilius secundùm quid; nam quatenus obiectum est actu tale, sensus verò est talis potestate, eatenus obiectum nobilius est, quoniam actus est potestate nobilior; per hoc tamẽ non stat, quin substantia sensus, quæ anima est, sit absolutè nobilior obiecto, siquidem frequenter contingit vt aliquid sit absolutè nobilius aliquo, sit tamen ignobilius secundùm aliquam conditionem. Sed reuera argumentũ per hoc non soluitur; quia in argumento sumitur non solùm operatio aliqua, qualiscunq; ea sit, sed operatio perfectissima, & maximè præcipua: quoniam igitur præcipua operatio sensus est sentire, & ad hanc a natura dirigitur sensus, & eam edit patiendo, obiectũ vero ad eam concurrit vt agens, & hæc est perfectissima operatio obiecti prout sensile est, & ipsius sensus quatenus est sensus, præcipua verò operatio declarat essentiam; ideo sequitur necessariò obiectum esse nobilius anima: quare argumentum Gandauensis validissimum est. Sed ipsa quoque Gandauensis sententia difficultatem patitur: quum enim ponat sensum agentem, & sensum patientem re distinctos, quærendum est, an ambo cognoscant, an solus patiens; nam si ambo, ergo alter superuacaneus est: & præterea si ambo sentiunt, ergo ambo patiuntur, quia secundùm Aristot. sentire est pati, quare etiam sensus agens patitur, ergo ab alio agente, & sic res in infinitum abibit: si vero [illegible] agens non cognoscit, sequitur aliud absurdum, facultatem non cognoscentem esse nobiliorem cognoscente, agens enim est nobilius patiente, quare sensus agens, qui non cognoscit, erit nobilior sensu patiente, qui cognoscit. Vidit Gandauensis argumẽtum hoc, & ipsum soluit putauit dicendo sensum quidem agentem non cognoscere, sed vtrumque esse secundum quid nobiliorem altero variis rationibus; nam sensus agẽs est nobilior patiente quatenus agens, sensus autem patiens est nobilior agente quatenus cognoscens. Sed hæc euasio inanis est. nam, vt antea adueisus [illegible] [illegible] ... [illegible] te ignobilior [illegible] tentiam G[illegible] nsideran[illegible] ipsum non [illegible] tionem, seu [illegible] sensus cum in[illegible] lectu, vt [illegible] datur intelle[illegible] ens re distinctus ab [illegible] ita detur sensus [illegible] sensu patiente; et [illegible] ab [illegible] demonstrab[illegible] [illegible] agentis non esse se[illegible] nem producere [illegible] patiente, sed [illegible]

ium speciem producere: itaque si similitudo se undique sit, oportet sensum agentem requiri ad productionem speciei, non ad sensionẽ; vel præter intellectum agentem qui speciem producit, dari alterum intellectum agentem, qui sit causa effectrix intellectionis: quæ omnia vana sunt. Scoti quoq; opinio admittenda non est, quia nullo modo asserendum est, obiectum esse causam sensionis effectricem, neq; vt primariam, neque vt secundariam, sic neq; speciem; propterea quod sensio est formaliter cognitio, obiectum verò nullam potest vim habere efficiendi cognitionem, licèt possit aliquid sensui subministrare necessariũ ad sensionem; efficit enim speciem, sine qua sensio nõ fieret, sed ipsius sensionis nullo modo est causa effectrix. ipsa verò species in sensione non habet locum agẽtis, sed solùm formæ genitæ & effectus producti, neque potest agere in organum, in quo tanquam forma in subiecto recipitur, forma enim in subiectum suum non agit. De ipso quoque sensu dubium est, quomodo idem possit esse actiuus, & passiuus, quum nihil agat in se ipsum: quòd si dicatur distinctus esse agens a patiente, incidimus in opinionem Gandauensis modò refutatam, & in aliud præterea absurdũ, quod eam insequitur, quod Aristot. in tractatione de sensibus mancus ac diminutus esset, quum de sensu agente distincto a patiente nihil vnquam dixerit, sed vnicum, qui patiendo operatur, considerauerit.

Margin notes: *A Gandauensi impugnatio.* — *Confutatio opinionis Gandauensis.* — *Responsio Gandauensis.* — *Confutatio opinionis Scoti.*

De actione sensus vera sententia. Cap. IX.

AD hanc difficultatem soluendam duo à nobis declaranda sunt, vnum, quonam [illegible] sensio producatur, alterum vero, quisnam sit huius actionis modus, hoc enim ignorato nil possumus intelligere, quia multis dubiis perturbemur necesse est. Quod ad alterum attinet, sequendam esse arbitror Græcorum sententiam, quam passim apud eos [illegible] in libris de Anima, & apud Alexandrum in [illegible] de anima libro in capite de intellectu præ[illegible] speculatiuo, & quam plurimi [illegible] secuti sunt; quod eadem sit [illegible] quæ & agat, & patiatur variis [illegible] enim eadẽ anima duo [illegible] informet orga[illegible] organum, nisi [illegible] ro vtatur [illegible] ris pati [illegible]

Græcorum sententia. — *Idem sensus agit & patitur variis rationibus.*

Iudicare est sensionem producere.

est solius animæ, & ratione iudicij anima dicitur agere, quia nil aliud est iudicare, quam sensionem producere: simile huic est id, quod Auerroes de motu elemētorū dicit in Commentar. 28. libro 3. de Cœlo, forma elementi vt est forma mouet, mouetur autem vt est in materia; nam quatenus materiam informās, & constituens tale elementum, dicitur principium passiuum motus elementi naturalis, ipsa verò secundùm se forma est principium actiuum eiusdem motus. Hæc est Arist. sententia in contex. 117 lib. 2. de Anima, vbi dicit odorare nō esse solum pati, quia hoc dato sequeretur aerem odorare dum odores recipit, sed esse sentire: quasi dicat, odorare est aliud quiddā præter pati, est enim sentire, hoc autem est iudicare, quod est agere. Sic etiam in contextu 37. eiusdem libri aperte dicit animam esse causam effectricem [illegible]: quare non est verum id, quod a Thoma [illegible] compertò assumitur, Arist. nunquam dixisse sentire esse agere, sed solum pati. Hoc idem significauit Aristot. in context. 140. eiusdem libri dicens, actio visus dicitur visio, sed actio coloris nomine caret; sic enim denotauit aliud esse impressionē coloris spiritalis in organo, quæ fit a colore materiali agente; aliud esse sensionem ipsam, quæ dicitur visio, si namq; visio nil aliud esset, quam impressio speciei, actio coloris esset visio, quod ibi Aristot. negat. hoc idem ex verbis Aristot. colligimus in contex. 16. noni Metaphysic. vbi actionem immanentem distinguens a transeunte dicit visionem esse actionem immanentem, quia est in ipso agente: per hoc enim differt actio immanens a transeunte, quòd immanēs est in ipso agente, transiens verò est in aliquo alio separato ab agente, vt ædificatio est in externa materia, non in ædificante: [illegible] igitur visio est actio immanens, quia recipitur in ipsomet agente, nempe in anima, seu in corpore animato quatenus est animatum: quod si nullum aliud agens haberet visio, nisi materialem colorem, esset absq; dubio actio transiens, quod ibi Arist. negat; putat igitur causam visionis effectricem esse animam in ipso [illegible] comprobatur argumento [illegible] pro ab experientia: nam sæpe [illegible] coloratam ob oculos positam [illegible] quia licet fiat [illegible] lo enim [illegible] non potest [illegible] ta speciem [illegible] speciei receptio est [illegible] dum si [illegible] cepti [illegible]

De modo, quo sensus in sentiendo agit. Cap. X.

Qvoniam igitur præter actionem obiecti, qua producitur species, necesse est animam esse ipsius animæ actionem, qua eadem species iudicetur, neque propterea duplex est sensus, vnus patiens, alter verò agens, sed vnus & idem, qui varijs rationibus & patitur, & agit; restat vt modum, quo hæc actio fit, consideremus: nam [illegible] dicendo agere, modum autem huius actionis non declarare, est ferè nihil dicere, quum in eo animus non acquiescat, quia dubium manet, quomodo idem possit agere simul, & pati ratione eiusdem operationis, quoniam præsente obiecto statim, & momento temporis sensio fit. Hoc igitur est a nobis in præsentia considerandum, quum ab alijs satis declaratum esse non videatur, quum solum dixerint sensum agere iudicando, sed huius actionis modum non declarauerint. Non est approbandus modus a Simplicio positus, quem apud eum legimus in context. 60. lib. 2. de Anima, vbi dicit animam sensibilem habere sensilia consubstantialia quemadmodum anima intellectiua habet intelligibilia consubstantialia; hæc enim negantur penitus ab Arist. qui putauit & intellectionem, & sensionem fieri per solam receptionē speciei ab obiecto externo, neque aliam speciem seu sensilem, seu intellectilem concedit præter illam, quæ ab obiecto materiali imprimitur. Præterea neq; sic declaratur quomodo sensus agat; inquit enim Simplicius colorem agētem in oculum nō imprimere speciem, sed excitare animam ad videndum colorem sibi essentialiter insitum, & ita excitatam animam iudicare: at per hoc non tollitur dubium, quomodo aliquid agere possit in sensum; nam in illa excitatione patitur potius anima, quam agit, in iudicando autem [illegible] videtur, nec pati, quoniam [illegible] anima [illegible] quomodo [illegible] hunc [illegible] quæ de [illegible] context. 8. lib. de Anima, [illegible] cogno[illegible] & alia [illegible] quia non [illegible] quod re[illegible] hoc enim [illegible]

Modus a Simplicio positus.

Confutatio.

non competit formę immersę penitus in materia, cuiusmodi est forma rei inanimatæ; sed soli animæ, quæ est aliquantum elata supra materiam, & materiæ imperat per cognitionem; magis quidem eleuatus est intellectus, quàm sensus, quum in operando non vtatur aliquo organo recipiente, sed ipse sine organorum recipiat, tum fiat illud quod recepit; est tamen modo aliquo supra materiam eleuatus etiam sensus, vim enim cognoscendi habet, & quamuis speciem non ipse recipiat, sed organum animatum, vt oculus, tamē non organum iudicat, sed anima ipsa, & in iudicādo fit res illa, quam iudicat: hoc igitur iudicare, & fieri rem ipsam iudicatam, est proprium animæ opus, & anima est eius causa effectrix, non tamen per veram actionem, qua mutatur patiens ab agente, sed per solam emanationem; & per hoc soluitur omnis difficultas, quæ aliter solui non potest, nam omne verè agens eget patiente, in quod agat, neque potest idem pati, ac recipere aliquid à semetipso: propterea illi, qui hęc duo agentia nō distinguunt, ostendere non possunt, quomodo idem sensus patiatur, & agat: nos verò dicentes sensum per solam emanationem efficere sensionem, omne dubium tollimus: agens enim per emanationem non agit in aliud, sed necessariò in seipsum, emanat enim ab illo operatio, & in ipsomet remanet, ideo talis agentis actio nunquam est transiens, sed semper immanens; veri autem agentis actio est semper transiens, quoniam tali actione nihil potest agere in seipsum, sed [illegible] in illud extra se, & in hoc distinguitur actio immanens à transeunte. Recepta igitur in oculo coloris specie, cuius effectrix causa est color materialis externus, emanat ab ipsa natura animæ, et in sua substātia imbibat illam speciem, & fiat spiritaliter color ille, quem sentire dicitur: hoc modo anima est sensionis causa effectrix per emanationē, & hæc operatio emanata ab anima, recipitur autē tum in ipsamet anima, tum in toto oculo animato; quatenus enim anima est quę iudicat, & fit spiritaliter res cognita, [illegible] speciei in oculo animato [illegible], & anima quoque ipsa non extra oculum, sed in oculo, imò est ipsa [illegible] essentia, [illegible] oculus [illegible] fieri sensio [illegible] oculus dicatur [illegible] vt quo [illegible] vero non vt [illegible]. Simili autem huic actioni [illegible], qua aliàs [illegible] nam ea quoque [illegible] actio per emanationem, non transiens, sed immanens [illegible] in loco cum [illegible] tentia [illegible]. [illegible] autem, quæ [illegible] modo diximus, [illegible] cur ab [illegible] do non videmus ea, quæ ob oculos [illegible] mus; tunc enim anima intenta est [illegible] tationi [illegible] & est facta [illegible]

Actio per emanationē semper est immanens.

[illegible] est autē simul fieri duæ res, ideo dum vnam speciem recipit, ac iudicat, non potest fieri alia res: tunc igitur recipitur in oculo species coloris, at non iudicatur, propterea quòd anima eius est iudicium, tūc est facta alia res, nec potest fieri color hic receptus, nisi desinat esse res illa alia. Ex his omnibus colligimus tria hæc in sensione notanda esse, quæ Latini tria instantia appellarunt, ordinata, atque distincta, si non tempore, saltem natura: primum enim ab actione obiecti materialis fit in organo receptio speciei, vt coloris in oculo; secundò anima iudicium profert, & ita agere dicitur; tertiò recipitur iudicium in toto composito, nempe organo animato, & ita anima tāquam eius pars dicitur pati: primum quidem instans potest etiam tempore præcedere reliqua, vt diximus de illo, qui res præsentes non animaduertit, potest etiam non præcedere tempore, sed solùm natura; at secundum non potest præcedere tertium tempore, sed natura tantùm præcedit, quia visio est simul iudicatio, seu actio animæ, & receptio oculi animati, quemadmodū simul tempore forma elementi est mouens quatenus est forma, & mota quatenus est in materia, ita vt agere sit solius animæ, pati autem non solius, sed organi animati: ideo Aristot. quando effectricem causam sensionis considerat, eam refert in solam animam, non in compositum animatum, vt in context. 37. lib. 2. de Anima; quando autem considerat subiectum recipiens sensionem, & cui sensio attribuitur, id negat esse animam, sed dicit esse ipsum compositum animatum, & hac etiam ratione loquitur sensum pati, quia considerat organum animatum, quod vere patitur: de sensu autem loquens semper dixit ipsum patientem operari, quia sentire non est solùm iudicare, sed cōplectitur omnia illa tria momenta, quorum primum & vltimum passiones sunt organi animati, & primum est passio facta ex actione obiecti externi: ideo tria illa in vnum colligēdo, & tanquam vnam operationem considerantes, [illegible] respectu [illegible] vocata est passio, cuius [illegible] principium est obiectum externum [illegible] respectu totius operationis sensus [illegible] obiectum vero dicitur agens; [illegible] non fit quin inter duo illa ex[illegible] intercipia[illegible] quemadmo[illegible]

Tria instantia in sensione.

[illegible] argumentis aduersus [illegible] sententiam [illegible]

Cap. [illegible]

H[illegible]

sente etiam nostram non sequitur, quum sensionis productionem totam animæ, nullam sensui attribuamus. Argumentum quoque allatum contra Gandauensem nobis non officit: nos enim non duos distinctos sensus ponimus, sed vnū, qui & agat, & patiatur diuersis rationibus, & ita cognoscat: sed causa erroris Gandauensis fuit, quia non cognouit agēs per emanationem; ideò, quum ostendere non potuerit quomodo idem sensus patiatur, & agat, duos re distinctos sensus introduxit. Facimus etiam in hoc similē sensum intellectui, quòd vt sensus suapte natura sensionem producit, ita intellectus noster producit intellectionem, non intellectus agens: qua in re decepti sunt multi, sicut alio in loco demonstrabimus. Tandem nobis non obstant illa, quæ aduersus Scotum dicta sunt: nos enim in productione sensionis nullam obiecto actionem attribuimus, sed totā animę sentienti: deinde ita ponimus eundem sensum agere & pati, vt in nullam difficultatem incidamus; siquidem actiuum esse dicimus nō actione vera, sed per solam emanationem; talem autem actionem si negemus, nulla dabitur actio immanens, quoniā vera actione nihil potest agere in seipsum. Non facimus etiam Arist. mancum in tractatione de sensu, quia vnicum sensum ponimus, quem ipse dixit operari patiendo, sed nō omnino negauit eum agere, quemadmodum anteà demonstrauimus.

In lib. de intellectu agente.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

Libri Duo

DE VISV

LIBER PRIMVS.

Propositio ac partitio dicendorum. CAP. I.

SENSVVM omnium nobilissimum esse visum, satis inter omnes constare videtur, nam & ad sciētias capessendas vtilissimus omnium est, & menti etiam quam simillimus: quod tum ex eius operatione colligi, tū ex voce dignosci facilè potest, quòd dicere nō solemus mentem audire, vel olfacere, vel gustare, neque illi aures, aut nares, aut linguam per translationem vnquam attribuimus; dicimus tamē oculos mentis, & pro actionis similitudinem inspicere, ac videre mentem dicere consueuimus. Instrumentum quoque huic sensui p[illegible] cherrimum, & artificiosissimum [illegible] tura tribuit, ip[illegible] te, vnde totius [illegible] spicere meliu[illegible] rea hic [illegible] lo[illegible] hotum [illegible] & cont[illegible] b[illegible] A[illegible] Platon[illegible] [illegible] bus viribus nostris contendamus. Totam autem hanc nostram disputationem in duas partes di[illegible] in quarum altera Arist. de visu opinionem ita claram reddere conabimur, vt quantum fieri possit optime intelligatur: in altera verò sententiam Platonis, quam Galenus cuixe tutatus est, considerabimus, & cum Arist. sententia cōferemus, & veritate opinionis Arist. demō[illegible] ata, eam a Galeni obiectionibus vindicare [illegible] In ipsa autem Arist. sententia [illegible] [illegible] nem seruabimus: quum enim [illegible] [illegible] in organum [illegible] de his omnibus [illegible] & eas, [illegible] difficultates [illegible] luemus; vt tādem [illegible] [illegible] secun[illegible] [illegible] us ad [illegible]

Visus intellectus simulus.

De colorū natura, [illegible]

DV[illegible] tiones Arist. [illegible] in eo [illegible] 7. li. [illegible] de Anima, color est motiuus per[illegible] alteram in libro de [illegible] [illegible] color est [illegible] tremitas per[illegible] [illegible] autem A[illegible] ad[illegible]

de coloribus nulla coloris definitio traditur, vt non iniuria suspicari possimus, librum illum ab Aristot. scriptum non fuisse, licèt aliqua etiam notatu digna in eo legantur. De priore tamen definitione, quę tradi in secundo de Anima dicitur, ego semper dubitaui an sit definitio appellanda, quum verba illa non ad modum definitionis prolata esse videantur, inquit enim Arist. [*omnis autem color*] attamen in definitionibus afferēdis dictio distributiua non conuenienter ponitur, sed potius articulus: nam dictione distributiua significatur natura vt distributa per particularia supposita, articulo autem significatur vt collecta; & ad vnitatem redacta; at in definitione essentiam rei vt vnam significare, & exprimere volumus; non vt distributam: prætetea visibilitas est accidens posterius ipsa coloris natura, quod significauit Arist. in 10. context. 3. Physic. dicēs colorem, & visibile esse idem subiecto, sed differre ratione; etenim nomen coloris notat naturam quandam absolutam, cui hæc aptitudo, & hic ad visum respectus superuenit, vt dicatur visibilis, ideo Simplicius, ac Themistius admonent visibilitatem esse accidens coloris; intelligendum autem est accidens non quidem separabile, aut commune, sed proprium, & colori per se competens iuxta secundum modum dicēdi per se: quoniam igitur esse motiuum visus cōpetit colori non quatenus absolutè est color, sed quatenus visibilis, ideo per hoc ipsa coloris natura non exprimitur; proinde videtur potiùs Arist. his verbis illam vt coloris proprietatem proponere, quàm vt coloris definitionem adducere: attamen quia statim subiungit [*& hæc est ipsius natura*] annuere videtur posse per hanc proprietatem definiri colorem, non quidem absolute vt color est, sed vt visum respicit, & visibilis dicitur; ideò si ea est vocanda definitio, non est talis definitio per quam absolutè sumpta coloris natura declaretur, sed est descriptio quædam tradita per posteriora, & pro occasione sufficiens; quum enim non alia ratione ibi de colore agatur, quàm ad declarandum ex sua operatione facultatem animæ visiuam, satis fuit declarare nomen coloris prout visum respicit, & quatenus visibilis est, non est autem alia ratione vi[illegible] nisi vt [illegible] motiuus perspicui, quod a[illegible] perspicuum [illegible], hoc est illuminatum; lumen enim est a[illegible], & perfecti perspicui. vt eodem in loco [illegible]totcles doc[illegible] A[illegible] libro de se[illegible] & sensibus v[illegible] Aristotel[illegible] exactiorem no[illegible] notitiam [illegible] ad[illegible] intimiùs naturam coloris [illegible], & [illegible] solet [illegible]mptum consi[illegible] c[illegible], quoniam eius cognitio [illegible] fert ad intelli[illegible] quid cur color [illegible], & quomodo [illegible] visio. Ad illius igitur definitionis intel[illegible]gentiam dicendum est [illegible] de gene[illegible]tione coloris: & quum duplex est, dicitur co-

lor, vnus, qui solet appellari realis, alter verò, qui vocatur apparens, & spiritalis; vtriusque generatio est seorsum consideranda, quemadmodum Aristot. quoq; in eodem libro separatim vtriusq; coloris generationem declarauit. Quod ad reales colores attinet, sunt qui dicant, ipsos, & alias omnes qualitates, quæ secundæ appellantur, generari ex primis, nempe ex calido, & frigido, & humido, & sicco; quod nos de coloribus non omnino verum esse arbitramur: nam certum est cœlestia corpora esse colorata, siquidem lux ipsorum color est, & visum mouet quatenus color; & hoc testatur Aristot. tum in illo 3. cap. libri de sensu & sensilibus, tum in 1. capite libelli de coloribus; primæ tamen qualitates nullum in cœlesti corpore locum habent: vnde colligi posse videtur, quòd etsi colorata inferioris mundi constant ex quatuor elementis, quæ sunt calida, frigida, humida, & sicca, non tamē primo ex his qualitatib. colores proueniunt, id est, non quatenus elementa sunt calida, frigida, & humida, & sicca, sed potius alia ratione, quæ eadem in his, & iu cœlestibus locum habeat, saltem secūdùm quandam similitudinem, & analogiam; quum igitur & cœlestia, & inferiora corpora perspicuitate sint prædita, ego puto his omnibus colorem cōpetere ratione perspicuitatis: quoniam enim perspicuum illud est, quod propter partium tenuitatem transparet, nec visum terminat, vnde etiam interminatum appellatur; necesse est vt si perspicuum incrassetur, & condensetur, ita vt desinat transparere, & visum terminet; nec sinat vlteriùs per intimā eius substantiam porrigi, tunc amissa perspicuitate colorem loco eius recipiat in superficie, quo moueat ac terminet visum: tale igitur perspicuum ab Aristot. vocatur terminatum, idque necesse est vt sit coloratum, nam sua superficie visum terminare est esse coloratum [illegible] terminare visum non potest, nisi per colorem aliquem color itaq; oritur ex sola condensatione perspicui; quum enim ex condensatione desinit esse perspicuum, fit coloratum, & per suam superficiem mouet visum, etenim in sola superficie retinet perspicuitatē, quam prius habebat in tota sua substantia: & quum [illegible] perspicuum sit receptiuum coloris, prius in tota substantia sua colores aliorum recipiebat, dum interminatum erat; postea verò factum terminatum habet solùm in superficie perspicuitatem, & colorem propriū [illegible] perspicuitat[illegible] terminatæ quàm prius [illegible] in tota [illegible] condensatio au[illegible] terminatio [illegible] duobus [illegible] V[illegible] est [illegible] ne alicuius al[illegible] solum perspicuum [illegible], neque in aliam natu[illegible] de[illegible], & [illegible] terminat[illegible]

Primo [illegible]

Visibilitas simil per se colori insecundo modo dicendo per se.

De colorum realium generatione.

Condensatio perspicui duobus modis

Materia Cælestis tota est eiusdem naturæ. lestibus corporibus, ex vna enim & eadē corporis natura constant cœlestia omnia, nec differunt, nisi per maiorem, vel minorem raritatem, seu densitatem; & quò densiora sunt, eò magis colorata sunt, hoc est, magis lucida; nullus enim alius est cœlestium color, quàm albedo splendens, quæ dicitur lux, & quò densiora sunt, eò magis alba ac lucentia sunt: ideo pars Cœli rara perspicua est, atque transparens, astra verò sunt partes Cœli densiores, quia non transparentes, sed lucidæ, & coloratæ sunt, minimè autem omnium astrorum densa Luna est, quia minimum habet proprij luminis. Alter modus in solis inferioribus corporibus locum habet, & est condensatio perspicui non per solam eius constipationem, sed per admistionem opaci; sic enim fit coloratum, quia desinit esse peruium, sed alia magis, alia minus, prout plus, vel minus opaci habent in sua mistione, vel etiam ratione modi mistionis, vnde etiam prouenit variæ species colorum; quatuor enim elementorum tria sunt perspicua, ignis, aer, & aqua, vna autem terra opaca, ideo ex admistione terræ desinunt corpora esse perspicua, & fiunt colorata in superficie variis coloribus; opponitur enim perspicuitati opacitas, & hæ varias faciunt mistiones, proinde & varias colorum generationes. Quum autem tria elementa perspicua sint, est tamen inter ea discrimen: aqua enim quia parum recedit à natura terræ, minùs est perspicua, quam alia duo, & habet aliquid opacitatis; aer verò magis perspicuus est; sed maximè omnium ignis, ille scilicet elementaris, qui tenuissimus, & inuisibilis est. cum his igitur admista terra per suam opacitatem impedimēto est perspicuitati; admiscetur autem duobus modis, vel cum per solam compositionem sine vera mistione, vel cum vera mistione, quæ est mutatio naturarum elementorum in natura misti: priore quidem modo si elementa perspicua condensentur, fiunt alba, vel parum ab albedine recedunt, aqua enim condensata alba fit, sic etiam aer, vt inquit auctor libelli de coloribus in calce capitis tertij; non condensantur autem aqua, & aër, nisi eis aliquid de natura terræ admisceatur, neque enim aqua congelaretur, nisi esset commista cum terra; ignis verò propter maiorem tenuitatem & perspicuitatem non modo [illegible] condensetur, sed etiam lucidus, & splendens; non condensatur autem nisi [illegible] admistionem [illegible]

Flamma quid sit. perspicua, & [illegible] ignis commistus [illegible] stipatus, sed propter [illegible] alba est flamma, ma[illegible] parte superiore ellychnij [illegible] magis est conuersus fumus [illegible] condensatus [illegible] propter ipsum [illegible] mus [illegible] gis integer, nec dum bene in ignem mutatus, ideo ibi magis turbida est flamma, & minùs alba, & rarior: in carbone autem, & in ferro ignito inest ignis commistus materiæ crassissimæ absq; vera mistione, ideo propter materiæ crassitiē est minùs albus, ac minùs lucens, habet tamē necessariò aliquid lucis, quia seruatur ibi integra natura ignis, quē ex illa condēsatione splēdentem fieri necesse est. Quando autem fit vera elemētorum mistio, in qua non seruantur elementorum naturæ, sed mutantur in naturam misti, ignis non amplius splēdet, quia desinit esse ignis, quare mistum adipiscitur colorem non splēdentem: contingit tamen in aliquibus, vt licet veram habeant mistionem, tamen aliquid lucis retineant ex igni commisto, cuiusmodi sunt oculi quorundam animalium, & noctilucæ, & alia, quorum mentionem facit Arist. in contex. 72 lib. 2. de Anima, quæ, quum noctu luceant, videntur in tenebris; in talibus enim parum est opaci terrestris, & plurimum aquæ, cui cōmistus ignis, licèt desierit esse ignis, aliquid tamē sui splendoris reliquit, quoniam aqua non tantum impedimentum affert lucidirati ignis, quantum affert terra, quæ sine vlla perspicuitate est opacissima; nō potest tamen in talib. esse multum lucis, sed parum, quod offuscatur a maiori lumine diei, ideo interdiu non videntur. Ex his colligimus, eiusdem esse naturæ lucem, & albedinem, & perspicuitatem, quum perspicuum interminatum, si condensetur, fiat album, id est, vel splendens, vt ignis, vel nō splendens, vt aer, & aqua; propterea necesse est etiā tenebram, & nigredinem esse eiusdem naturæ, ita vt id, quod in interminato vocatur tenebra, in terminato dicatur nigrum, siquidem albedini nigredo opponitur, & lumini tenebra; vt igitur lumen, & albedo sunt eiusdē naturæ, ita oportet [illegible] quoque, & nigrum esse eiusdem natu[illegible] & [illegible] apud Arist. legimus in capite 3 lib. de sensu & sensilibus: quemadmodum [illegible] tenebra est priuatio luminis, ita dici potest nigrum esse priuatio [illegible] albedinis, ita vt sicuti videri [illegible] tenebræ quando nihil videtur, ita [illegible] nigrum videri tunc dicatur, qua[illegible] [illegible] videtur: & hoc apud Aristot [illegible] in 3. lib. Meteorol. in tractat. de [illegible] inquit [illegible] *nigrum est veluti negatio, ideo* [illegible] *quia deficit visus* [illegible] esse videtur [illegible] corp[illegible] [illegible] & visio ten[illegible] corpore [illegible] terminato, licèt magis [illegible] nigrum, [illegible] tenebra [illegible], quod est [illegible] per [illegible] visu & per se visib[illegible] inte[illegible] non est per se visibili[illegible] quia non est [illegible] visus. Illud quoq; mihi videtur posse colligi ex [illegible], quæ dicuntur, vt albedo est proprius color trium elementorum perspicuorum, siquidem perspicuitas per condēsationem migrat in albedinem, ita nigre-

Lux, albedo, & perspicuitas sunt eiusdem naturæ.

Tenebra, & nigredo sunt eiusdem naturæ.

Nigredo est proprius color terræ.

nigredinem esse propriū colorem terræ, cuius propria est opacitas, quæ opponitur perspicuitati: iccirco non assentior authori libelli de coloribus, qui dicit omnia elementa esse naturaliter alba; quum enim ille met fateatur album & nigrum esse colores simplices, credēdum est vtrunq; esse proprium simplicium corporum, & ad hoc probandum possumus ita argumentari: id, quod alicui competit per participationem, debet alicui competere per essentiam: at colores extremi, album, & nigrum, & medij omnes ex his constantes competūt mistis corporibus per participationem elementorum, ergo necesse est vt colores simplices competant elementis essentialiter, & per se, quum per elementa competant mistis, & quum ex elementorum commistione oriātur in mistis omnes colores medij; est igitur naturale terræ nigrum, sicut etiam opacum, quum sit alijs naturale album, & perspicuum: confirmatur hoc ex opinione Parmenidis à Græcis interpretib. declarata in primo Physicæ auscultationis, cont. xt. 41. dicunt enim Parmenidem statuisse rerum principia ignem & terram, quæ alijs nominibus calidum, & frigidum appellauit, & alijs etiam nominib. lucem, & tenebras: Parmenides igitur terræ tribuit tenebras, proinde & nigredinem, quia eiusdem naturæ sunt tenebræ, & nigredo, atq; etiam opacitas, quam manifestum est esse naturalem terræ: itaque terra pura debet esse nigra, quum sit naturaliter opaca, & causa opacitatis omnibus corporibus mistis; opacitas autem opponatur perspicuitati, quæ est de natura albedinis. Hæc igitur est illorum colorum generatio, qui solent appellari reales, album enim & nigrum sunt proprij colores elementorum, & per elementa competunt mistis rum ipsimet colores extremi, tum omnes medij, qui ex elementorum reali commistione oriuntur in mistis. Alterum datur colorum genus, qui vocari solent apparentes, seu spirituales, & horum quoque generationem declarat diligenter Aristot. in illo 3. cap. libri de Sensu & sensilibus: sicut enim ex tali statu ta mistione albi cum nigro fit rubeus color realis, ita sine reali mistione albi cum nigro fiet idem rubeus color, si solùm species illorum spirituales commisceantur in medio: hoc autem fit, quando per eādem rectam lineam fertur vtriusque coloris species ad oculum, [illegible] quum Sol sit naturaliter albus, si eius lumen transeat per aërem atrum, & plenum terrea exhalatione, fert ad oculum speciem mistam, quæ rubeum colorem præse fert: quamuis enim corpora illa non commisceantur, neque species ipsorum colores commisceantur tamen illorum colorum species in medio, dum per eandem rectam lineam feruntur ad oculum [illegible] color vnus medius: isque non ideò dicitur apparens, quia falsa sit illa apparentia, nam visus non decipitur, dum iudicat se

Parmenides

Duo genera colorum, realium & apparentium.

A rubedinem recipere; rubedo enim reuera est quæ recipitur, & est genita ex commistione specierum, quemadmodum diximus: quòd si iudicaret ex ea visione Solem esse rubeum, vtique deciperetur, quia non est in Sole color ille, sed generatur in aere ex commistione luminis Solis cum aëre atro, & participatum opacitatis, tum perspicuitatis. Sic etiam quando radij Solis percutientes collum palumbæ reflectūtur ad oculum, adiiciunt proprio pennarum reali colori albedinem spiritalem, & ita generant colorem medium, qui magis ad albedinem vergit, quàm solus realis illarum pennarum color; ideò si quis iudicet, talem esse reipsa colorem pennarum, decipitur; at si iudicet esse colorem prouenientem ex vero pennarum colore, & albedine luminis, non decipitur, quia talis reuera est color. Differt autem realis color à spiritali, quia realis pendet omnino à subiecto, in quo est, & ad eius motum mouetur, vt color vini, & coloris lactis, & color sanguinis; at color spiritalis pendet ab agente, à quo producitur, nec mouetur ad motum subiecti, in quo recipitur, vt color in linteo panno productus à colore vini in phiala existentis; ad motum enim phialæ mouetur, sed non ad motum panni lintei: in hoc autem exemplo patet colorem spiritalem, quando recipitur in corpore aliquo terminato, posse in medio speciem suam producere, & per se videri, sic enim fit per se terminatiuus visus. Per hæc videtur satis esse declarata definitio illa coloris ab Aristot. tradita in libro de Sensu & sensilibus, color est extremitas perspicui terminati; sumit enim perspicuum in definitione coloris, tanquam proprium eius subiectum, quia vbi est color, ibi necesse est esse perspicuum: perspicuum quidem interminatum, quando est actu perspicuum, habet colores aliarum rerum; si verò fiat terminatum, habet colorem proprium in superficie. Ex his colligere possumus, non esse veram illorum sententiam, qui dicunt colorem generari ex commistione perspicui, & opaci, patet enim Aristotelem in definitione coloris nō nominare opacum, sed solum perspicuum; quia iam diximus, ex sola condensatione perspicui etiam sine opaco generari colorem dum re[illegible] perspicuitatis suscipit [illegible] o autem opaci variat [illegible] colorum species, at non est æquata [illegible] generationis coloris, sed solum quate[illegible] m. Non est au[illegible] c partim [illegible] ati, par[illegible], secundum se n[illegible] dicere extremitatem pe[illegible] on est respicere [illegible] ne defini[illegible] cum [illegible] sim[illegible] videtur, quam in [illegible]

Discrimē colorum realium, ac spiritalium.

Cur in definitione coloris non ponatur opacum; sed solum perspicuum.

B

C

D

E

An sit, qui est in profunditate, sit dicēdus color.

profunditate substantiæ lactis, quam in eius A extremitate; attamen non est visibilis, nisi color superficiei; hunc igitur solum definit ibi Aristoteles: quum enim ibi in sensuum considerationem versetur, ad eum non pertinebat definire alium colorem, quàm eum, qui visibilis est; definit ergo colorem visibilem, sed definit ipsum secundùm se, & absolute consideratum, non tamen alio consilio, quàm gratia visus; quocirca est modo aliquo definitio respectiua, & dicere possumus notari in ea re- B spectum ad visum, sed respectum remotum; in illa verò, quæ in secundo de Anima traditur, notari respectum proximum, ita vt hæc sit definitio coloris visibilis quatenus est visibilis, illa verò coloris visibilis quatenus est color. Sed dicere etiam possumus (neque enim ab Aristot. aliena sententia) non esse actu colorem, nisi illum, qui est in superficie; eum verò, qui est in profundo, potestate tantùm esse colorem, quatenus enim potest fieri superficialis, eatenus potest euadere actu color: quū C enim eo consilio a natura constitutus color esse videatur, vt visum moueat ad vitam animalium conseruandam, & in homine ad rerum scientiam adipiscendam, ille solus est actu color, qui aptus est per se operationem suam præstare, hic autem est ille solum, qui in superficie est; quia etiamsi contingat et si in tenebris, tamen aptitudinem per se habet mouendi visum, licet mouere nequeat ob defe- D ctum luminis in perspicuo: nisi enim hoc dicamus, non erit color æquatum obiectum visus, siquidem daretur color, qui secundum propriam naturam non est visibilis, nempe is, qui est in profundo: neque Aristoteles per definitionem prædictam declararet naturam coloris, sed eam traderet per accidentalia; nam si non minùs color in profundo esset, quàm in superficie, esset accidentale colori

Dubium.

esse in extremitate. Sed aduersus hoc oritur E dubium, quod tangitur à Ioanne Grammatico in context. 66. secundi libri de anima, videtur enim esse color etiam in profundo, imo & actu visibilis; nam in electro, multisque lapidibus transparentibus inspicitur quandoque intrinsecus concretum aliquod animal, vt [illegible] sca, vel etiam folium al[illegible] d [illegible] cernitur, licet sit in p[illegible] sic etiam videmus [illegible]

Solutio.

aquæ, & colorem [illegible] ne optime [illegible] esse vt [illegible] colore anim[illegible] intentus. [illegible] quo [illegible] colorem animal[illegible] si [illegible] beur [illegible] sed vt col[illegible] m[illegible] q[illegible] a [illegible]

tiæ electri, hoc nihil est, quia tunc electrum fungitur officio medij perspicui, eiusmodi est etiam aer; sic igitur electrum tanquam perspicuum medium defert ad oculos colorem existentem in superficie illius animalis in eo inclusi; quare nullus color videtur, nisi qui in superficie est. Causa autem dubitationis, & erroris est, quoniā huiusce modi lapides sunt simul & colorati & perspicui, participant enim aliqua opacitate, quæ eos facit esse colo- ratos, sed non omnino tollit in eis perspicuitatem: ideo quia fertur visus per profundum lapidis ob eius perspicuitatem, credimus visibilem esse etiam illum colorem, qui est in profundo; non tamen sic est, sed quatenus coloratus, ac visibilis est lapis, eatenus à nobis videtur secūdum propriam ipsius superficiem; quatenus vero perspicuus est, transfert ad nos tāquam medium colores aliarum rerum, vt colorem animalis inclusi, vel inclusæ herbæ, sed non tanquam coloratus: itaque & color existēs in superficie animalis inclusi transit ad oculos per electrum tanquam perspicuum medium; & ipse quoque proprius electri color, qui in ipsius est superficie, mouet visum, & tac[illegible] tritur electrum vt coloratum. Patet [illegible] non esse visibilem alium colorem, nisi [illegible] qui in superficie est, imo & eum solum esse actu colorem; sic enim rectè ipsum definiuit Aristot. dicens colorem nihil aliud esse, quàm extremitatem, hoc est, superficiem perspicui terminati.

Perspicuum esse tanquam materiam.

De Perspicuo. Cap. III.

HAEC de obiecto dicta sint: sequitur vt de medio, quod perspicuum est, dicamus: huius duæ sunt partes; vna tanquam materia, quæ apta est recipere & lumen, & tenebras; altera verò vt forma, eaque est lumen: de vtraq; igitur dicendū est. Quod ad partem materialem attinet, [illegible] est, [illegible] corpus a[illegible] recipere [illegible] & lumē, [illegible] um re[illegible] autem hoc [illegible] est id, quod [illegible] perspicuum siue transparens; per[illegible] non potest, nisi habeat sub[illegible] tatem, vt per eam possit lumen [illegible] penetrare, nam tenuitati opponuntur [illegible] ac densitas, quæ [illegible] est te[illegible], & col[illegible] rofū, quia [illegible] tionem, & c[illegible] ationem in super[illegible] co rectè notat Albertus esse quid [illegible] vt [illegible] materiale habe[illegible] tamen non satis esse ad [illegible] am per[illegible] tatem, sed requiri etiam [illegible]; vult enim per hoc [illegible] in illa raritate [illegible] distantiam partium, non [illegible] continuitate, & est de categoria [illegible] in illa quæ est de genere qualitatis, & [illegible] tantia [illegible], hæc enim ta[illegible] uitate, vnde etiam perspicuorum diffe-

differentia oritur, prout enim alia tenuiorem alia minus tenuem substantiam habent, maiorem etiam, aut minorem habent perspicuitatem. Est autem anima aduertendum, posse duobus modis considerari perspicuum; vno modo absolutè, & secundùm propriam naturam; altero modo respectu visus: absolutè quidem consideratum non complectitur lumē, sed talem habet naturam, quæ est apta recipere introisum, & lumen, & tenebras; quemadmodū etiam prima materia nullam in sua substantia formam habet, sed apta est tum formam, tum priuationem recipere: quare vt naturę primæ materiæ extranea est tum forma, tum priuatio, ita naturæ absolutæ ipsius perspicui extraneum est & lumen, & tenebræ; proinde naturam suam absolutam retinet perspicuum tam sub tenebris, quàm sub lumine at respectu visus continet lumen tanquam formam, à qua constituitur, & hac ratione non est actu perspicuum, nisi sit illuminatum, quia nō est aptum fungi officio suo, nisi cum lumine; est enim eius officium moueri à coloribus, & eos recipere, vt ab illis visus moueatur; lumen igitur tanquam forma constituit perspicuum actu sumptum hoc secūdo modo, id est, actu receptiuum colorum; ideò diximus, perspicuum quatenus est medium deferens colores ad visum, à duabus his partibus constitui, à corpore tenui tanquam materia, & à lumine tanquam forma, & hoc respexit Arist. in context. 69. lib. 2. de Anima, quando lumen sic definiuit, lumen est actus perspicui quatenus est perspicuum, nam secundo modo perspicuum accepit, nempe respectu visus, non primo modo, quia secundùm se, & absolutè sumptum retinet naturam suam, & suam tenuitatem etiam sine lumine, sed vt est medium deseruiens visui, non est actu perspicuum nisi per lumen: propriam verò perspicui naturam priori modo acceptā considerauit Aristot. in con tex. 71. eiusdem libri, quando dixit candē eius naturam quandoq; cum lumine esse, quandoq; cum tenebris, non esse tamen secundo modo actu, nisi quando habet lumen. Aliud quoq; magni momenti eodem in loco [illegible] dum est, inquit enim Arist. perspicuum esse inuisibile, nec [illegible] prædicat hoc de perspicuo, vt al[illegible] [illegible] arbitrātur, sed asserit h[illegible] cum per[illegible]spicuo reciprocari, & idē esse [illegible] perspicuum; hoc enim si intelligatur [illegible] mum est, licèt ab alijs non animaduer[illegible] dicimus igitur posse duobus modis al[illegible] appellari inuisibile: vno modo negatiuè, [illegible] ratione Deus, & omnes substantiæ incorporeæ sunt inuisibiles, & non [illegible] habent aptitudinem vt videantur, [illegible] [illegible] inuisibile latius patet, quàm perspicuū: altero modo priuatiuè, nempe quod habet priuationē visibilitatis, cum aptitudine tamē ad eam adipiscendam, hoc autem [illegible] ipsum met perspicuum, visibile namq; [illegible] est, perspicuum

verò est de natura coloris, quia est eius priuatio in subiecto apto colorari, & est loco coloris in subiecto perspicuo; ideò si perspicuum condensetur, & fiat terminatum, euadit coloratum, & perspicuitas migrat in colorem: in genere igitur visibilium perspicuum est, quia perspicuitas notat priuationem coloris, & visibilitatis cum aptitudine, quò fit, vt solum perspicuum sit receptiuum coloris: quamobrem in genere visibilium solum perspicuum est inuisibile, & ita omne inuisibile priuatiuè est perspicuum. Si quis verò obijciat: color à tum valde distans inuisibile est, quia propter distantiam non potest videri, nec tamen est perspicuum; quare in genere visibilium datur aliquod inuisibile, quod non est perspicuum: dicendum est, colorem cum hoc, vel quouis alio impedimento posse quidem inuisibilem dici non tamen per se, sed per accidens, siquidem est per se, & secundùm propriam naturam visibilis, licèt ei accidat vt ab aliquo videri nequeat, ideò etiamsi conuenienter alicui propinquus, videri tamen ab illo non possit propter illius visus debilitatem, id fit per accidens, quia per hoc non stat, quin suapte natura sit visibilis, & ab aliquo etiam alio videatur, si non ab homine, saltem a lynce; nullus enim per hoc defectus notatur in coloris visibilitate, vt consideranti patet. Dum igitur loquimur de illo tantùm inuisibili, quod per se inuisibile sit; hoc duplex est; vnum est per se inuisibile negatiuè, vt Deus; alterum verò priuatiuè, quia potestatem habet recipiendi colorem, & visibilitatem, idq; est solum perspicuum, vt Arist. ibi significat, hoc enim tum ea ratione est visibile potestate, quatenus si incrassetur, & condensetur, fit coloratum, & visibile; tum etiā quatenus seruata in eo perspicuitate recipit aliorum colores, non quidem realiter sed spiritaliter, repugnat enim perspicuitati color realis, & eam imminuit, aut etiam penitus tollit. Hæc igitur est natura perspicui, quam ibi declarat egregiè Aristoteles: perspicuitas enim notat priuationem realis coloris, qui non inest nisi in corpore habente terminationem perspicuitati oppositam: proinde notat etiā potestatem tum patiendi à reali colore, & recipiendi speciem eius spiritalem seruata perspicuitate, tum etiam recipiendi realem colorem, si condensetur, & fiat ex perspicuo terminatum.

De luminis, ac lucis discrimine.

Cap. II.

De formali autem perspicui parte, quæ lumen est, maior [illegible] difficultas manet; [illegible] ambiguitate [illegible] [illegible] intelligendum imprimis est, [illegible] luminis in[illegible] [illegible], & quid inter it [illegible] lucem, & lumen [illegible] [illegible] illa, quæ est in corpore lucido [illegible], & [illegible] astris, & in

flamma; lumen verò est id, quod à luce producitur in perspicuo, ut ut in Sole sit non lumen, sed lux, in aëre autem non lux, sed lumen: est enim lumen imago, & species lucis; nam à luce corporis lucidi generatur in perspicuo lumen, quemadmodum reales [illegible] colores producunt in perspicuo species [illegible] sitã.

Lumẽ est species lucis.

Visibile duplex, ut quod & ut quo.

Sed magnum est lucis, ac luminis discrimen respectu visus, ad hunc enim [illegible] referuntur duplex enim est visibile [illegible] propriè dicitur visibile ut visibile [illegible], alterumq; visibile ut quod, cum [illegible] sub quo lucem cõtineri manifestum est [illegible] est color, quia visum terminat, & videtur tanquam albedo quædam quædam [illegible] asseritur ab Aristot. in libro de Sensu & sensilibus, & in libello de Coloribus & [illegible] capi [illegible] libri 1. Meteorolog. ubi Solem [illegible] album, quum sit lucidus [illegible] per se manifesta est, videmus enim flammam non esse [illegible], sed densam, nec transferri per ipsam ad nos aliarum rerum colores, [illegible] terminari visum; quare comittetur sub obiectis visus æqua. to, quod à visu iudicatur & visibile ut quod & tanquam species quædam [illegible], ut significauit Arist. in 2. lib. de Anima, in cap. de Visu, quando dixit omne visibile esse colorem; [illegible] enim lucida corpora sint visibilia, ut ipse ibidem confitetur, & ut per se manifestum est, patet lucem esse colorem, imo [illegible] visibile, ut posteriùs dicemus.

Lux est color, & est visibile ut quod.

Lumen est visibile ut quo.

Lumen verò, quod à luce producitur in perspicuo, est alio modo visibile, nõ enim ut quod, sed ut quo, est enim ratio visibilitatis colorum, siquidem nõ sunt visibiles, nisi in lumine, at ipsum per se non mouet visum, nec dicitur videri, nisi per accidens, dum enim rerum colores videmus, ex ea visione iudicamus perspicuum medium esse illuminatum, quare non videtur lumen per se, sed cognoscitur per visionem colorum, est igitur visibile solum ut quo, non ut quod, cum consideratur in perspicuo [illegible]: tametsi in corpore terminato receptum sit [illegible] tam visibile ut quod, non tamen [illegible] men, sed quatenus subiectis [illegible] sic enim migrat in colorem [illegible] productum in aëre non est [illegible] in pariete receptum [illegible] obiectum visibile [illegible] lore corporis recipi [illegible] quam color unus [illegible] igitur dimissa luce, quam appel[illegible] tis compre[illegible] volumus [illegible] moueat, & iudicetur ut quod [illegible] verba faciemus [illegible] Aristotele vocatur [illegible] perspicui, nam lux [illegible] si [illegible] lumen [illegible] species Aristot. in [illegible] lumen [illegible] uit [illegible] ipsum ut [illegible] iu[illegible] n[illegible]

Quòd Lumen non sit corpus.
Cap. V.

LUMINIS naturam declarare non facile est, nec paruum est in eo difficultatis, [illegible] quod de genere quoq; [illegible] Philosophi dubitarunt, ac varia sensere [illegible] Aristot. enim censuit lumen esse accidens [illegible] tamen fuere, qui putarunt lumen esse [illegible] tiam, & alij quidem corpoream, alij incorpoream sed in hac disputatione nobis immo[illegible] dum non est, quum & ipse Aristot. validis ac manifestis argumentis sententiam illorum reiecerit, tum in 2. lib. de Anima, tum in lib. de Sensu & sensilibus, & præterea plures etiam habeamus interpretum hac de re disputationes, [illegible] annis Grammatici in 2. lib. de Anima, in cap. de Visu, & Latinorum tum ibidem in 2. Sentent distin 13. & Thomæ in 1. par[illegible] quæst [illegible] artic. 2. ac 3. Nunc igitur satis sit [illegible] argumenta Aristotelis paucis referre, & [illegible] difficultatem quandam, quæ multos turbare potest, de medio tollere. Duobus potissimum argumentis probat Arist. lumen non esse corpus. Vnum sumitur ex ejus subita diffusione per totum Hemisphærium: nam si esset corpus, non posset subitò ab ortu ad occasum transire, sed necessariò in tempore; corpus enim per spatium plenum moueri non potest, nisi in tempore, ob medij corporis resistentiam; quum igitur lumen Solis momento totum illud spatium subitò, & absq; tempore peragat, non potest esse corpus. Alterum argumentũ est: si lumen [illegible] corporis [illegible] quæ [illegible] intra [illegible] luminis, quam per[illegible] natura, necesse est, ut lumen [illegible] partes perspicui; nam hæc nõ [illegible] bus [illegible] in se recipi[illegible] si lumen esset corpus, penetratio corporum fieret, quæ penitus impossibilis est [illegible] Aristoteles, [illegible] in pe[illegible] no[illegible] corporis, sed a[illegible] eadem ratione etiam [illegible] dit animam [illegible] corp[illegible] quum omnes pe[illegible] animalis fieret pe[illegible] plura de hac [illegible] interpretu[illegible] diffusè [illegible] ostenditur [illegible] neq; omnino substan[illegible] nobis tempus intercen[illegible] dis aliarum [illegible] tollen[illegible] nullo [illegible]

Argumenta Aristotelis, quibus lumen non sit corpus.

Dubium de luminis motu.

maximè omnium videtur officere, eaque est quòd lumen & moueri, & percutere, & reflecti videtur: nam lumen Solis ad nos transit, & solida corpora percutit; terram enim percutiens, & resiliens generat in aëre calorem, & percutiens speculum ad multa illuminanda reflectitur; quæ omnia indicare videntur lumen esse corpus, quum solis corporibus competant, accidentibus verò competere nullo modo possint. Ad hæc igitur dicimus, esse qui

Solutio.

dem in visu positum, vt hæc per quãdam similitudinem lumini attribuantur, & dicamus lumen moueri & percutere, & frangi, & reflecti; sed reuera nihil tale competere lumini; producitur enim lumen à præsentia lucidi corporis in perspicuo; & quia non est corpus, neque habet contrariũ positiuum, quod illi resistat, producitur subitò in omnibus perspicui partibus: nec tamen ita producitur, vt habeat esse fixum, ac permanens, & recedente lucido, à quo est genitum, adhuc in ipso perspicuo maneat; sed recedente lucido perspicuum statim desinit esse luminosum: quare ipsius natura consistit solùm in fieri, & tandiu existit in perspicuo, quamdiu perseuerat produci à præsentia lucidi: & quia corpora solida, ac pulita percotiens lumen reddit illa apta per receptum lumen ad alia illuminanda, ideò videtur reflecti, & moueri lumen; non tamen sic est, sed ab eis illuminatis generatur lumen in alijs: quod idem de colore dicimus, nam color producit in speculo spiritalem colorem & speculum similiter colorem producit in aere, nec ob id dicimus colorem moueri & reflecti, quum certum sit colorem esse accidens: non est igitur eredendum, idem numero lumen transire ab vna aeris parte ad aliam, neque aliquod idem recedere à Sole, & ad aerem progredi, sed in omnibus perspicui partibus subitò, & in temporis momento generatur lumen, siue directè, siue per reflexionem [illegible] fieri videatur; non enim illud idem lumen, quod in vna parte est, ad aliam transit, sed in omnibus, in quibus est, generatur continuè, siue ab ipso met lucido corpore immediatè, siue ab alio, quod ab illo illuminatum [illegible] alia.

Variæ sententiæ de lumine, an sit ens reale, an intentionale, & quid sit intentio. Cap. VI.

Alud est de lumine non leue dubium à Latinis [illegible] maximè [illegible] tum, an lumen [illegible] accidens [illegible] in perspicuo, sit [illegible] reale, an intentionale.

[illegible] Thomæ.

Thomas in 1 part. S[illegible] q[illegible] 67. ar. 3. nititur ostend[illegible] re[illegible] non habere esse intentionale, [illegible] tantùm.

Opinio Aegidij.

Contrà Aegidius in 2 lib. de Anima [illegible] de Visu, probat lu[illegible] esse reale, se[illegible]

A duas extremas sententias est tertia media, quod lumen in medio habeat simul esse reale, & intentionale: hanc sequuti sunt Scotus, & Ioannes Bacconius, & Durandus in 2. Sent. dist. 13. & alij complures; eamq; ego verain esse existimo, & Auerrois quoque & Alberti sententiam fuisse: imò etiam Caietanus in suis Commentarijs in Thomam loco prædicto volens ipsum tueri ab argumentis Scoti, ita ipsum defendit, vt transeat manifeB stè in opinionem Scoti; quum tamen neque ad eam trahi, neq; modo vllo defendi Thomas meo quidem iudicio possit, quia negat lumen in perspicuo habere esse intentionale, & confundit lumen cum luce, quum tamen aliud sit lux, aliud lumen, vt prædiximus, & lux habeat penitùs esse reale, lumen verò in perspicuo sit intentio, & imago lucis, nec aliter, quàm & color in perspicuo est imago, & intentio coloris realis. Mitto hic considerare C argumenta, quæ tum à Thoma, tum ab Aegidio adducuntur, quum in hac disputatione non sit nobis immorandum, & quum illa apud eos in locis prædictis legere quisq; possit: sed solum nobis ipsam rei veritatem breuiter declarare, & paucis argumentis, quæ validiora esse videbuntur, comprobare. Ante omnia intelligendum est, quid sit intentio, seu ens intentionale. Latini quidem huius vocis etymologiam considerantes, dicunt intentio D nem vocari id, per quod tanquam per rationem formalem anima tendit in obiectum cognoscendum, vnde omnes species tam sensiles, quam intellectiles vocantur intentiones: quæ etymologiæ consideratio satis crassa est, & quamuis [illegible] rasse ad rectũ sensum trahi posset, non est tamen in ea tempus conterendũ. Ego dico intentionem nil aliud esse, quam attentionem, ac diligentiã animi in alicuius rei consideratione, quò fit, vt intentum etiã sumi E mus [illegible]: hæc est verè Latina huius vocis significatio, sed traducta postea à Philosophis [illegible] hæc vox est ad omnẽ animi conceptũ significandum, etiamsi absq; diligentia fiat, & ad omnem speciem siue sensilem, siue intellectilem, hæc enim, quatenus est species spiritalis [illegible] ale obiectum repræsentans, dicitur esse [illegible] intẽtio, id est, imago in anima: hine [illegible], qua omnes vtuntur, primarum, & secunda[illegible] intentionum. primas enim intentiones vocamus illas omnes conceptus qui [illegible] immediate repræsentant; [illegible] [illegible] & [illegible] coloris [illegible] mus [illegible] immediate, sed [illegible] intentionales, & [illegible] tæ, [illegible] repræsentan[illegible] huius v[illegible] vtid, quo[illegible]

Opinio Scoti, & Bacconi, & Durandi.

Caietanus.

Intẽtio quid sit.

Primæ & secundæ intentiones.

ua, etiam si non sit in anima, dicatur ens intentionale; huiusmodi est species obiecti sensilis in medio, vt species coloris in aëre, sive etiam in solido aliquo corpore recepta, sicuti sæpe videmus à lumine per phialam vino plenam transeunte produci speciē, & imaginem coloris vini in panno linteo subiecto: illa enim rubedo, quæ in vino est color realis, & mouetur ad motum vini subiecti, est in panno linteo color intentionalis, qui non mouetur ad motum subiecti panni, sed ad motum vini, & ad motum luminis, à quo producitur.

Declaratio, & comprobatio veritatis de natura luminis. Cap. VII.

Quòd lumen habeat esse intentionale contra Thomam.

SI vera hęc sunt, & intentio est id, quod modò diximus, nō video quomodo Thomas negare possit, lumen in medio habere esse intentionale; nam producitur à luce lucidi corporis, vt inquit Aristot. tanquam ab obiecto reali, cuius est repræsentatiuum: & videmus lucem tanquam colorem quendam, quod fieri non posset, nisi species lucis, quæ ipsam repræsentet, ad oculum ferretur, quemadmodum species coloris realem colorem repræsentat: ergo negare lumen in perspicuo habere esse intentionale, est negare rem manifestam, quum manifestum sit, ipsum produci à luce, & ita eius intentionem esse. Ex altera etiam parte non debuit negare Aegidius lumen in aëre habere esse reale, quum reales effectus producat, vt Thomas argumentatur, patet enim lumen producere calorem, qui est effectus realis; patet etiam lumen vehemens destruere temperiem oculi, qui similiter est effectus realis: sed causa erroris multorum fuit, quòd putarunt non posse aliquid esse simul intentionem, & rem. quum potius è contrario sese res habeat, & hoc negare sit pugnantia dicere; nam si aliquid est intentio alicuius, ergo est res aliqua, quomodo enim esset intentio, si esset nihil? ideo o[illegible]time inquit Scotus in loco prædicto de signo & re quando enim distinguimus rem à signo n[illegible]n propterea dicimus si[illegible] [illegible] enim esset nihil, proinde [illegible] non posset; sed quum re[illegible] mus, nil aliud significare volumus, [illegible] quid esse rem tantum, n[illegible] al[illegible] rò esse & rem & [illegible] distinguuntur res, & intentio [illegible] est res, & non est intenti[illegible] rei, a[illegible] est intentio, & [illegible] intenti[illegible] rei, quin [illegible] etiam [illegible] beat esse reale. Huic [illegible] [illegible] tentis [illegible] [illegible] in ge[illegible]

Quòd lumen habeat esse reale contra Aegidium.

Posse aliquid esse & rem, & intentionem.

qualitatis, nil autem aliud est scientia in anima, quàm intentio & imago rei cognitæ, repræsentans rem, quæ extra animam est; hæc igitur apud Aristotelem est ens reale, quum sit qualitas. Possum etiam ratione id confirmare; nam cognoscimus etiam cognitionem nostram tanquam rem aliquam positiuam, & consideramus quid sit cognitio, quare tali nostræ cognitioni respondet cognitio ipsa tanquam res cognita: sic etiam diximus, colorem intentionalem incidentem in corpus aliquod solidum producere adhuc intentionem suam in perspicuo, & videri ad modum rei. Sed pluribus causa erroris fuit, quòd illa, quæ spiritalia sunt, ipsi putant esse nihil, quum tamen sint res: sicut enim dantur substantiæ incorporeæ & spiritales, quæ verissimè sunt substantiæ; ita dantur etiam accidentia spiritalia, quæ veram habent entitatem, licet minorem, quàm accidentia materialia, a quibus producuntur: nam (vt ait Durandus in loco prædicto) istę species habent esse debile, quia deficiunt à perfectione propria speciei, & eò magis deficiunt, quò magis distant a prima causa. Auerroes quoque in duobus postremis cap [illegible] de Sensu & sensilibus inquit, for[illegible] [illegible] a habere esse spiritale purum, in [illegible] ve[illegible] extra animam habere esse materiale purum, at in medio habere esse medium inter materiale & spiritale; quare secundum [illegible] A[illegible] negari non potest, lumen & [illegible] in medio habere esse reale, & magis, quàm in anima speciem, quod etiam hoc argumento confirmari potest: id, quod habet esse, seclusa omni operatione animæ, habet esse reale; at lumen in medio habet esse, etiam seclusa omni animæ operatione; ergo de ipso manifestius est quòd habet esse reale, quam de intentionibus, quæ sunt in anima. & quod de lumine diximus, id de colore qu[illegible] ea[illegible]em rationem dicendum [illegible] ceptus est Thomas, [illegible] habere esse reale, [illegible] concessi[illegible] quamuis enim [illegible] us ad reales effectus producen[illegible] d ne[illegible] n[illegible]um est, colorem [illegible] materiale[illegible] quæ n[illegible] sunt a[illegible], ne[illegible] rant [illegible] reale. Il[illegible] in [illegible] ma [illegible] n[illegible] ta[illegible]um est, [illegible] u[illegible] quas diximus [illegible] a, & extra animam [illegible] e aliquid rea[illegible] [illegible] enti[illegible] simul habere hoc duplex [illegible] us rationibus [illegible] notat Ioan[illegible] onius [illegible] sua quæstione [illegible] am respe[illegible] [illegible] materiali[illegible] repræ[illegible]ntant, & [illegible] ies, [illegible] intentio n[illegible] re[illegible] subiecti, in qu[illegible] hærent, habent [illegible] ea in perspicuo, & [illegible] quidem ex[illegible] [illegible] rem [illegible] esse.

Error Thomæ.

Species in medio habere esse medium inter materiale & spiritale.

se formaliter est accidens de genere qualitatis, & est substantia per repræsentationem; mouere autem animam dicitur, & cognosci, non secundùm suum esse formale, sed secundùm esse repræsentatum: quando enim cognoscimus lapidem, substantiam cognoscimus, quæ per illam speciem repræsentatur, non ipsam secundùm se qualitatem illam; dicimus enim videri realem colorem, non speciem ipsam; immò idiotæ homines non concederent vllam coloris speciē in medio productam, quia propriam illam realem speciei entitatem ignorant, & nil aliud fatentur, quā realem colorem à se videri; illum igitur vident per eius speciem, quam ignorant, non enim illam cognoscunt, sed colorem, solus enim realis color visum terminare, ac videri dicitur. Per hoc soluitur argumētum quoddam Aegidij qui inquit: si lumen in medio haberet esse reale, superpositus oculo aer illuminatus impediret sensionem, attamen patet lumen tangens oculum facere sensionem, ergo non habet esse reale. Nos autem dicimus, sententiam illam Aristotelis, sensile positum supra sensum sensionem non facit, esse intelligendam de obiecto reali terminante sensionem, non de eius specie, quinimò necesse est speciem ad contactum vsque organi peruenire, si fieri sensio debeat: lumen aūt in aere est, non vt obiectum terminatiuum visionis, sed vt species ipsum repræsentans; & quam uis habeat etiam secundùm se esse reale, tamen non est visibile secundùm suum esse reale, sed secundùm illud, quod ab eo repræsentatur; quare tangens oculum non impedit visionem. Hoc autem eodem argumento, quo abusus est Aegidius, rectè vsus est Scotus, dicens: si lumen non esset intentio, sed solùm haberet esse reale, ergo superpositum oculo non faceret visionem: est enim argumentum validum, dum statuimus lumen mouere oculum; quia si non mouet vt [illegible]ntio alterius, sed vt res secundùm se, ergo est obiectum terminatiuum visionis; tale autem tangens oculum impedit sensionem, quoniam instrumentum sensus debet pati à specie obiecti immediatè, non ab ipso [illegible] reali.

Argumentum Aegidij.

Solutio.

Argumentum Scoti optimum.

De instrumento Visus. Cap. IIX.

SEQVITVR vt de organo [illegible], quod quidem breuissimè præstabi[illegible] Aristotelem potiùs, quàm Galenum [illegible]. Galenus enim tum de visione, tum de [illegible] que alijs rebus [illegible]bens, nesciuit a[illegible] cam distinguere à naturali philo[illegible]m enim plurima ad naturalem p[illegible] a[illegible]tia constituere potius, quam e[illegible] [illegible]are debuisset; e[illegible]tamen consi deration[illegible] [illegible]enuissimam cum medica arte commiscuit, quod ab al[illegible]s [illegible] Medicis Galeni [illegible] ar[illegible] [illegible] A mè doctis factum frequenter esse animaduertitur: apud Aristotelem verò nihil tale notare aliquis quantumuis liuidus aduersarius eius potest; qui semper à rebus alienis abstinuit; & non modò illa, quæ ad aliam disciplinam, sed etiam quæ ad alium eiusdem disciplinæ librum pertinent, tractare veritus est: quod quidem est manifestissimum in tractatione ab eo facta de visu, & de facultate visiua; diligentem enim oculi, & constructionis eius declarationem apud Arist. nullibi legimus, licet B oculus ex pluribus humoribus, & pluribus tunicis, alijsq; partibus mirabili structura, atq; artificio constitutus sit; nihil enim aliud de oculi fabrica ab eo scriptum habemus, nisi eum aqueum esse debuisse, non quidem aquam puram, sed excessu aqueum: quum enim in 1. cap. 2. libri de Partibus animal. dixerit organa sensuum debere esse similaria, totus autem oculus sit corpus dissimilare, Aristoteles præ C cipuam oculi partem respexit, quæ est humor crystallinus, in quo tanquam in vero visus instrumento species coloris recipitur, & ab anima iudicatur: hunc igitur considerare satis habuit, & dicere organum visus esse corpus aqueum; reliquas oculi partes Medicis considerandas reliquit, quum [illegible]arum officium nō sit videre, sed inseruire crystallino, vt in eo fieri visio possit, aliæ namque ad ipsum protegendum, aliæ ad nutriendum, aliæ ad mouen D dum totum oculum pertinent. Nos igitur Aristotelem imitati, non totam oculi structuram considerabimus, sed quasdam tantum partes, quæ ad id, quod in præsentia quæritur, conferre posse videbuntur; [illegible] apud Galenum legi poterunt in lib. 10. de Vsu partium, & in libro ei adscripto de Oculis, & apud Auerroem in 1 Collectaneorum, cap. 17. & in 2. lib. cap 15. Substantiam oculi tribus humoribus constare certum est, quorum me E dius, & inter duos reliquos collocatus crystallinus est, durior alijs, & similis glacies, sed lucidissimus, non quidem propria luce, sed lumine extrinsecus recepto; post hunc positus est in parte oculi posteriore humor vitreus, qui mollior est, & substantiam habet minùs consistentem, & multò maior est crystallino; nam [illegible] iudicare videns potui, est fortasse quadruplo, vel etiam quintuplo maior; sed maximè clarus, & albus, & in hoc manifestis F simum est [illegible]ceptum esse Galenum, qui in li[illegible] de Vsu partium dixit huius colorem esse subnigrum, veluti [illegible] parum n[illegible] cū [illegible]to a[illegible]m[illegible]; ergo [illegible] aper[illegible]um hunc humorem nihil ha[illegible], nec minùs crystallino album [illegible] n[illegible]amen ita so[illegible]u[illegible], sed mol[illegible] [illegible]uen[illegible]m, v[illegible] est vitreus, a[illegible] [illegible]tu[illegible] d[illegible]um in eo est Galenus qu[illegible] officium e[illegible], hoc enim [illegible]o

Tres humores in oculo.

Error Galeni de humore vitreo.

In anteriore autem oculi parte est tertius hu- mor vocatus aqueus, seu albugineus, qui vna cum spiritu misso à cerebro per opticos neruos implet anteriorem pupillæ partem, & crystallinum defendit, prohibetq; à contactu corneæ, quæ sua duritie ipsum læderet potuisset. Tunicas tres habet oculus, quarum extima ob suam duritiem σκληρότης dicitur, sed in anteriori parte oculi vocatur cornea, quæ durior quidem est, sed transparentior, vt per eam lumen ad humores oculi ingredi possit: secunda tunica vocatur χοροειδής, & colorata est colore subnigro, & in parte oculi anteriore vocatur vuea; nec totam pupillam operit, sed in medio pupillę loco est perforata, vt per illud foramen ingredi lumen & colores possint: tertia, & intima tunica retina appellata, constare videtur ex ipsamet cerebri substantia, nec totum oculum circundat, sed desinit in maximo crystallini circulo, vbi degenerare videtur in tenuem illam & luminosam membranam, araneam telam vocatam, quæ totum crystallinum operit, & separat tum in parte anteriore ab aquo humore tum in posteriore à vitreo. De his, ac de aliis ad oculi structuram pertinentibus si quis plura videre cupiat, legat Galenum, & Auerroem in memoratis locis. nunc enim satis nobis est statuisse solum crystallinum esse verum instrumentum visus, cæteras verò oculi partes eius ministras esse, quarum aliquas postea considerabimus, quum de modo, quo visio fit, verba faciemus, nempe illas, quæ ad rem facere videbuntur, reliquas verò dimittemus.

Tres tunicæ in oculo.

An lumen requiratur ad medium, an ad colorem illuminandum, opinio Auempaces, & argumenta. Cap. IX.

His declaratis, considerandum nobis proponitur id, de quo inter peteres Aristot. maximè controuersantur, [illegible] luminis necessitas in visione secundum Aristotelem: quum enim fieri visio [illegible] lumine, quæritur cuius gratia [illegible] lumen, an ad illuminandum [illegible] medium, an ad illuminandum [illegible] colorem. Fuit opinio Auempace, [illegible] derat Auerroes in C[illegible] Anima, [illegible] propter me[illegible] faciat colorem [illegible] quia non esset actu [illegible] [illegible] quam [illegible] centia in 6 Natur[illegible] [illegible] Auerroes [illegible] lor [illegible] [illegible]

Opinio Auempacis.

Primum argumentum.

A luminari est colorari; itaque si color fit luminatus, est actu motiuus perspicui, & in primis in eo colorem quatenus ipsum illuminat: ideò dictum illud Aristotelis color est motiuus perspicui, quod est actu, sic ab Auempace intelligebatur, color est aptus ducere perspicuum de potestate ad actum, & reddere actu perspicuum; hoc enim facit, dum simul ipsum illuminat, & colorat: quod si prius illuminatus esse aër statuatur, non potest B à colore moueri, quum color sit de [illegible] luminis, & nihil recipiat se. Alia [illegible] hoc confirmatur, quam eo in loco tan[illegible] Albertus: obiectum cuiusque sensus [illegible] reduci ad aliquam communem natu[illegible] cus enim non esset obiectum vnum, [illegible] nec sensus vnus; patet autem [illegible] visibile & lumen, & colorem; ergo duo hæc [illegible] reducuntur ad vnam tertiam communem naturam, vel vnum ad alterum; primum dici non C potest, vt manifestum est, ergo secundum: atqui non reducitur lumen ad colorem, quia non definitur lumen per colorem, sed potiùs color per lumen; ergo reducitur color ad lumen, & est visibilis ratione luminis, sic igitur vna est natura visibilis, nempe natura luminis, ad quam reducitur color; ergo ad constituendum colorem visibilem est necessarium lumen. Confirmatur hæc opinio ab Auicenna per experientiam [illegible] enim sit in aliquo D obscurissimo loco [illegible] sit foramen, videt per foramen illud externos colores, illi igitur transeunt per aërem tenebrosum, quare non requiritur lumen ad medium illuminandum, sed satis est si colores ipsi in lumine sint; sic enim sunt nobis visibiles etiam per aërem tenebrosum. Addit etiam Auerroes pro Auempace aliud argumentum acceptum ex verbis Aristotelis in contextu 18. lib. 3 de Anima, vbi intellectum agentem comparat lumini, & inquit [illegible] propter phantasmata [illegible] intellectus, sicuti [illegible] id est, [illegible] Aristoteles [illegible] colores ad mouen- [illegible]

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Auerroes, & Alberti sententia, & argumenta. Cap. X.

E[illegible] Auerroes contrariam sen- [illegible] lumen esse ne- [illegible] sed propter [illegible] esse vi- [illegible] in [illegible] de [illegible] de Visu, [illegible] lumen [illegible] [illegible] cef- [illegible] dium. [illegible]

Auer-

Auerroes ad ad hoc comprobandum: color secundùm Aristotelem est per se visibilis in secundo modo dicendi per se, ergo non accipit à lumine visibilitatem, sed eam habet ex sua natura; nam si à lumine fieret visibilis, & motiuus perspicui, non esset per se visibilis, sed per aliud. Albertus verò tertiam sententiam sequutus est, & putauit lumen esse necessarium propter vtrunque, ita vt neque medium possit à colore moueri, nisi sit illuminatum, neque color possit mouere medium, nisi illuminatus: & quia de medio clara est sententia Aristotelis, qui dixit lumen esse actum perspicui, ipse de colore declarat hac distinctione: color habet duplex esse, vnum materiale, alterum formale: esse materiale fit per mixtionem à quatuor primis qualitatibus, quæ varios in superficie colores producunt, licèt ipsæ qualitates non sint de essentia colorum, & ad tale coloris esse non requiritur lumen; est enim color etiam in tenebris, non est tamen aptus ad mouendum medium: esse autem formale habet color à lumine, quatenus lumen iungitur superficiei, & facit colorem actu motiuum perspicui, quia sine lumine non moueret. Sic igitur necessarium est lumen etiam propter colorem vt motiuum perspicui, idque videtur significasse Aristoteles in contextu decimooctauo tertij libri de Anima, quem antea pro Auempace considerauimus: ideo id, quod Aristoteles dicit, colorem esse motiuum perspicui, interpretans Albertus inquit esse intelligendum de colore secundùm esse formale, sic enim est motiuus perspicui. Ex his igitur patet, rem hanc non carere magna difficultate: sequitur vt ratione duce quid sentiendum sit, inuestigemus.

Opinio Alberti.

Color habet duplex esse, materiale & formale.

Vera sententia, & eius declaratio, ac comprobatio. [illegible] I.

IN hac controuersia ego [illegible]to lumen esse necessarium, non mo[illegible]o p[illegible]er me[illegible], & propter colorem, vt sensit A[illegible]e tus, sed etiam propter organum; quod credo non negasse Albertum [illegible] a[illegible] A[illegible]stot[illegible] pro[illegible]fitetur, vt [illegible] Gandauen[illegible] in 2. lib. de Anima, dum pro Auerroe demonstrare nititur lumen [illegible] propter colorem, sed [illegible] tamen requiri etiam p[illegible]. Qu[illegible] igitur tria hæc, de quib[illegible]tea diximus [illegible]sione con[illegible]rentur, obi[illegible]um, me[illegible]um, organum, in [illegible] mo, si v[illegible] de[illegible]eat; ho[illegible] colores [illegible] actu mo[illegible] ni, tum oculum, & medium esse recep[illegible] coloris: organum enim [illegible]em rationem debet e[illegible]u[illegible]inatum, ob [illegible] & medium, nam si m[illegible] co[illegible] recipit [illegible] di[illegible] non qua[illegible]us [illegible]ec [illegible] qua [illegible]

[illegible] lumen [illegible] propter [illegible] propter organum.

A quatenus perspicuum, non est autem actu perspicuum, nisi per lumen; oculus verò vt colores recipere possit, debuit esse perspicuus, vt Aristoteles docet in libro de Sensu & sensilibus, capite secundo; necessarium est non minùs oculo lumen, quàm medio. Proinde oculus non recipit colorem, nisi recipiat lumen: huic sententiæ attestatur crystallini humoris natura, & conditio, ipsum enim esse præcipuum visus instrumentum omnes con- B firentur, est autem maximè perspicuus ac splendidus, quia est de genere illorum perspicuorum, quæ lumen quidem ex se non emittunt, sed si extrinsecus recipiant lumen, splendida fiunt; immò aliqui etiam sunt oculi, qui in tenebris emittunt ex se aliquid luminis, vt oculi leonum & pardorum, & catorum, sed omnium oculorum communis conditio est, vt eatenus lucidi sint, quatenus ob externi luminis receptionem fiunt splendi- C di, hoc enim est proprium illorum perspicuorum, quæ aliquam habent densitatem & consistentiam, qua retinent receptum lumen, & ex eius constipatione redduntur lucida tanquam aliquo lumine. Quoniam igitur oculus debuit esse perspicuus perspicuitate aquea, vt lumen recipere, ac retinere, immo & intensius reddere posset, & talem esse humorem crystallinum manifestum est, negari non potest datam esse organo perspicui- D tatem, vt per receptionem luminis possit recipere aliarum rerum colores; est enim communis conditio omnium perspicuorum, vt à lumine fiant actu perspicua, & quatenus talia sunt, à coloribus pa[illegible]nturtignat quando Ar[illegible]o[illegible] colorem esse motiuum perspicui, quod est a[illegible], & quando dixit lumen esse actu pe[illegible] quatenus est perspicuum, absoluè pe[illegible]cu[illegible] considerauit: quare hæc non soli medio c[illegible]m[illegible]tere debent, sed etiam organo, E si o[illegible]g[illegible]m quoque perspicuum est. Hoc idem confirmatur ex vsu specillorum, non enim alia ratione faciunt, vt meliùs videamus, nisi [illegible] faciunt vt plus luminis recipiant oculi, & ita m[illegible]us [illegible]am recipiant colores: oculi enim seu propter prouectam ætatem, seu etiam quandoq; propter naturalem temperamentum h[illegible]ent substantiam terrestriorem, siccci[illegible] n[illegible] oculi [illegible]um, vt ait Aristoteles in [illegible] de Ortu animalium, cap. 1. quò fit, vt [illegible] u[illegible] [illegible] & ob id egeant auxilio specillorum [illegible] ob vi[illegible] cauitatem [illegible] & [illegible] aquam [illegible] oculos pe[illegible] [illegible] & [illegible] a[illegible] minus [illegible] L[illegible] autem hæc [illegible] in [illegible] de Sensu [illegible]

Specillorum vsus.

de Partibus animalium, cap. 13. Itaque sententia Aristotelis est, oportere non modò externum, sed internum quoq; oculi perspicuum illuminari, si fieri visio debeat, sic enim vtrunque fit actu perspicuum, & aptum vt a coloribus patiatur, quale non esset sine lumine.

Quòd lumen sit necessariũ etiã propter colorem.

De colore ostendendum manet, quòd ipsum quoq; illuminari oporteat, si debeat esse motiuus perspicui; hoc quidem satis per experientiam manifestum est, videmus nam si totus intermedius aer illuminatus esse statuatur, & color sit in tenebris, non videbitur; contrà verò si color sit illuminatus, videbitur ab oculo in spelunca in tenebris existente, & per multum quoque aeris medij tenebrosi: num autem hoc argumento ostendatur, solam coloris illuminationem esse necessariam, vt putauit Auempace, ita vt absque medij illuminatione visio fieri possit, postea considerabimus: nunc sat est demonstrare visionem absque illuminatione coloris fieri minimè posse, quod quidem prædicto argumento apertè ostenditur: neq; est quod aliquis dicat fieri non posse, vt toto medio aere existente luminoso, color solus in tenebris sit; hoc enim esse possibile non constituo in præsentia, sed ex mentali tantùm abstractione argumentum sumo: dum enim statuimus totum medium esse illuminatum colorem verò esse tenebrosum, manifestum est visionem non fieri: dicere autem hoc esse impossibile, & posito medio luminoso esse necessariũ vt color quoque sit illuminatus, non est argumentum soluere, sed est fateri necessitatem illuminationis coloris, & visionem fieri non posse, ea sublata. Sed res clarior fiet, si cognoscatur ratio

Argumentũ sumptũ à natura coloris.

cur ita esse oporteat; hæc autem sumitur à natura coloris, quam antea declarauimus: nam absolutè sumptus color oritur ex condensatione perspicui, sed color non splendens, de quo in præsentia loquimur, oritur ex ca[illegible]r spicui condensatione, quæ fit per admi[illegible]ionem opaci, cuiusmodi est mistorum co[illegible]porum color, qui fit quidem ex commistione elementorum quatenus sunt per[illegible]icua, & opaca, immò etiam lucida; ig[illegible]is e[illegible]m e[illegible] lucidus, aer perspicuus, terra opaca, aqua & perspicuitate & opaci[illegible]ate part[illegible] u-ras amittunt, [illegible] in [illegible] condensatus, desinit e[illegible] splendidus, v[illegible] splendoris ex[illegible] quale e[illegible] igitur hi omnes colores [illegible] lumina, seu ext[illegible] quæ facit ne luceat, [illegible]

Lux est primum visibile.

[illegible] Quon[illegible]m aut[illegible]m p[illegible]imum [illegible] quæ est [illegible] ar-ne parion[illegible] vi[illegible] om[illegible]e au[illegible]en[illegible] le potr[illegible] stare nec [illegible]

A actu tale; color tanquam secundum o[illegible] est potestate visibilis sine ope lucis, sicut etiam phantasmata sunt potestate intelligibilia absq; ope intellectus agentis, qui est primum intelligibile, vt alio in loco ostẽdemus: color igitur non est actu visibilis, nisi talis fiat à lumine, quæ vt fit actu motiuus perspicui requiritur lumen tanquam species, & imago lucis, quæ est primum visibile: neque satis est id, quod aliqui dicunt, colorem constare tam

B ex lucido & opaco, proinde in sua natura habere lucem, neq; externo lumine indigere: hic enim est casillus manifestu[illegible], color enim deficit à natura lucis, & lu[illegible]is, & ab his specie differt, licèt oriatur ex [illegible] & opaco, neque potest appellari lux, vel lucidus, nisi cũ additione lux offuscata, seu lux ext[illegible], quæ non ampliùs splendet, nec potest ampl[illegible]ùs fungi officio lucis, quũ desierit esse lux, & in colorem non lucentem degenerauerit; eget igi-

C tur lumine producto a lucido actuali, si debeat mouere perspicuum, nam actuale lucidum est per se motiuum, & alia o[illegible]ia sunt motiua per illud. Præterea certum est proprium coloris subiectum esse ipsum perspicuum nam in perspicuo interminato recipiuntur colores spirituales, qui sunt species colorum realium: in perspicuo autem terminato reales colores recipiuntur, non enim haberent colorem corporea, nisi ex perspicuo consta-

D rent; ergo eiusdem est rationis vtrumque perspicuum, & [illegible] interminatum non potest spiritalem colorem recipere, nisi sit illuminatum; ita ueq, terminatum potest habere colorem motiuum perspicui, nisi iunctum habeat lumen: hoc autem cõfirmatur, quoniam maius, ac nobilius est agere, quàm pati, & plura requiruntur vt aliquid possit agere, quàm vt possit pati; ergo si perspicuum interminatum requirit lu[illegible] vt fiat receptiuum colo-

E rum, ma[illegible] perspicuum terminatum requ[illegible]e [illegible] suum colorem possit mo[illegible]ere [illegible] interminatum; ita vt tum [illegible] perfici a lumine oporte-a[illegible]e pati possit tum c[illegible]lor, qui est in p[illegible], debeat perfici à lumi-n[illegible] agere in perspicuum interminatu[illegible] patet, nec[illegible]ium esse lu-m[illegible] & [illegible] m[illegible], & propter orga-[illegible] v[illegible] iam perspicua colores reci-[illegible] & maxime [illegible] propter colo-[illegible] v[illegible] mouere perspicuum: quia id, [illegible] motiuum per naturam alterius, [illegible] in eo genere est primum, non potest m[illegible]e nisi ope illius. Alia multa ad plen[illegible] rei declarationem dicenda es-sent, [illegible] ea [illegible] frustra repetantur, [illegible] in argumentorum solutione op[illegible] uniùs conside[illegible]-buntur.

Solutio argumentorum pro Auempace adductorum. Cap. XII.

Reliquum est, vt ad maiorem veritatis declarationem consideremus, quantum roboris habeant argumenta omnia priùs adducta, tum pro Auempace, & Auicenna, tum pro Auerroe. Primum erat Auempaces argumentum ab Auerroe relatum, quod deducebatur ex eo fundamento, lumen & colorem specie nó differunt. Ad hoc respódens Auerroes non satis habet id fundamentum negare, sed etiam efficaciter probat lumen, & colorem differre specie. Primùm quidem sumit argumentum ab experientia; videmus enim in transitu nubium parietes colorari colore herbarum, quod non fieret, nisi priùs in aëre color ille reciperetur; atqui iam erat prius illuminatus aër, ergo lumen non est color, quia si esset color, non posset aer illuminatus recipere alium colorem: sic etiam lumen Solis transiens per vitrum coloratum colorat parietem illo eodem colore, quare priùs in aere luminoso color ille recipitur. hoc aût Auerrois argumétum probat contra Auempacem tum inexistens in aere lumen non impedire receptionem colorum, tú differre specie colorem, & lumen, quia obiectum receptibile, licèt in suo receptiuo receptum vt aduentitium non impediat receptionem aliorum eiusdem generis, nam prima materia habens formas elementorum recipere animam nun prohibetur, tamen non potest ita in illo inesse, vt sit ratio recipiendi; qûum enim non inficietur Auempace colorem vniuerse sumptum esse adæquatum receptibile respectu perspicui, imò hoc dicere cogatur, dum ait lumen & colorem esse idem specie, ideo dum per experientiam ostendimus aerem illuminatum ita recipere colorem, vt lumen sit ratio recipiendi, quia non re[illegible] aer colores, nisi esset illuminatus, de[illegible]nus non esse idem specie lumen & c[illegible] es sent idem, sequeretur aliqu[illegible]tionem recipiédi seipsum, quod nullo modo esse potest. Quoniam er[illegible] falsum est [illegible] illud, color, & lumen [illegible] specie, non sequitur id, quo[illegible] colligebat Auemp[illegible] aërem recepturum [illegible] lumine; imo ex huius e[illegible]quentis [illegible] rissima per experientiam cognoscitur [illegible] illius assumpti. Probat etiam Auerroes hoc idem argumento sumpto a definitionibus: illa enim quæ diuersas habent definitiones, specie, atque essentia [illegible] at color definitur esse extremita[illegible] per[illegible] termi[illegible] men vero actus per[illegible] runt ergo specie. Ex hi[illegible] ert Auerroes non oportere illud, quod mouetur a colore, esse non luminosum, sed oportere esse non coloratum, quia n[illegible] est ratio rec[illegible] & in huere recte [illegible] & e[illegible]

Ad primum argumentum Auempacis, [illegible]

Quid lumen, [illegible]

A dem iudicio optima est. Auempace verò errauit, putans lumen requiri propter solum colorem, non propter medium, ideò neque rectè est interpretatus definitionem coloris ab Aristotel. traditam; non enim dixit Arist. colorem docere perspicuum de potestate ad actum, & facere actu perspicuum, sed dixit esse motiuum perspicui, quod iam sit actu; est igitur prius actu perspicuum per lumen, posteriùs vero vel tempore, vel saltem natura est

B mobile a colore. Ad secundum argumentum ab Alberto adductum respondeant Auerroistæ, qui negant lumen requiri propter colorem: ego enim arbitror totum esse concedendum, & assero primum visibile esse lucem; ideoque omnes non lucentes colores fieri visibiles per lumen, quod est imago, seu species lucis, vt prædiximus. Ad tertium, quod Auicenna sumebat ab experientia, dico probari quidem illo argumento, necessarium esse lu-

Ad secundum.

Ad tertium.

C men propter colorem, quia iam concessimus non posse pe[illegible]um moueri a colore non illuminato, at [illegible] probari ipsum non requiri propter medium: dico enim eam esse luminis naturam, vt recepturi in superficie corporis terminati subeat quodammodo conditiones lucis, & illuminet perspicuum medium: quando igitur color est illuminatus, videtur ab aliquo existére in spelunca tenebrosa, quia lumen illud colori adiunctum illuminat to-

D tum illum aërem ad ipsos vsque oculos vidétis. quanquam enim non ita illuminat, vt faciat aliorum colores videri, tamen tantum illuminat, quátum satis est ad visioné illius coloris, cui iunctum est; sic etiam illa noctu lucentia, de quibus loquitur Aristot. in context. 72. lib. 2. de Anima, vt oculi catorum, & leonû, & noctilucæ, & alia huiusmodi, ideò videntur noctu, quia illuminant aerem satis pro ipsorum visione, licet non satis pro visione alio-

E rum circumstantium colorum: ideò annotandum summoperè est, Arist. in memorato loco satis pingui Minerua illa noctu lucétia cōsiderare quum enim vera ratio cur noctu videantur sit, quia illuminant sibi aerem, tamē Aristot. concedit ea videri in tenebris, & sine lu[illegible] [illegible]niam non erat ibi eius consilium [illegible] docere illa, quæ ad visionem perti[illegible] ad facultatem vi[illegible] satis habuit [illegible] sine lumine videri non [illegible] color, id enim fecit, [illegible] dem [illegible]

Expositio tex. 72. lib. 2. de Anima.

[illegible]

tum coloris, qui extra speluncam illustratus A esse statuitur, quoniam aër ille ab illo ipso colore illuminato illuminatur; & quamuis color ille, & lumen illi iunctum moueat tanquam obiectum vnum, tamen secundùm naturam priùs mouet illuminando, posteriùs verò coloris speciem imprimendo; quia sicut natura lucis naturam coloris præcedit, ita in perspicuo lumen præcedit natura speciem coloris; nunquam igitur videtur color sine illuminatione perspicui, quod inter colorem, & ocu- B los medium est.

Ad quartū. Quartum argumentum nobis non officit, proinde omnino concedendum est; eo enim nil aliud ostenditur, quam colorem non posse mouere nisi sit illuminatus, & hoc asserit apertè Aristotel. in illo contextu 18. lib. 3. de Anima.

Responsio Auerrois. Auerroes tamē, qui omnino negat esse necessarium lumen propter colorem, nititur hoc argumentum soluere, & inquit comparationem illam intellectus agentis cum lumine in visione non esse intel- C ligendam secundum om[illegible], sed in hoc solum, quòd sicuti necessarium est lumen ad visionem, ita necessarius est intellectus agens ad nostram intellectionem; in eo autem (inquit) sunt dissimilia, quòd intellectus agens est necessarius ad illuminnāda phantasmata, at lumen non est necessarium ad illuminandos colores, sed ad solum medium illuminādum.

Responsionis impugnatio. Hæc tamen Auerrois solutio vana est, quoniā Aristoteles non modo dicit necessarium esse D intellectum agentem ad intellectionem, sicuti lumē ad visionem, sed modum etiam exprimit, in quo hanc similitudinem consistere arbitratur: dixerat enim dari intellectum, qui omnia fit, & dari alterum, qui omnia facit, nam intellectus agens facit de intelligibilibus potestate actu intelligibilia, & ita aperte inquit eius officium in obiectis phantasmatibus esse constitutum; deinde vero hoc declarans ait [*vt habitus quidam, quale est lumen: facit enim lumen potestate existentes colores actu colores*] E asserit ergo intellectum agentem iungi phantasmatibus tanquam formam, & habitum, & in hoc dicit ipsum esse similem lumini, [illegible] lumen quoque e[illegible] habi[illegible] & [illegible] coloribus facit eos esse [illegible] potestate, qui enim [illegible] sint actu motiu[illegible] Aristoteles de colore [illegible] cere, quia [illegible] co[illegible] ficto ad rei d[illegible] & [illegible] comparatione [illegible]

[illegible] Cap. [illegible]

E[illegible] du[illegible] Auerr[illegible]

Alterum argumentum. lumen non propter colorem, sed propter solum medium requiri, quę difficilia sunt, & magnum negotium facessere videntur. Alterum sumebatur ex Aristotele in 2. lib. de Anima, in cap. de Visu, vbi definiens lumen vt ad visionem conferens, nil aliud dixit, quam esse actū perspicui quatenus est perspicuum; non dixit esse actum coloris, quo perficiatur color: imò etiam colorem definiens dixit esse motiuum perspicui actu, nulla facta luminis mētione, censuit ergo colorem esse per se motiuū perspicui a[illegible] op[illegible] lumine.

Responsio aliorum. A[illegible] hoc argumentum varia d[illegible]untur [illegible] Latinoribus contrariæ opinionis. Q[illegible] dicunt lumen propriè iungi perspicuo, non colori: nam perspicuo iungitur formaliter, quia imbibitur in toto eius substantia tanquam forma reddens ipsum actu; colori autem iungitur non formaliter, sed obiectiuè: non enim facit colorem esse colorem, siquidem etiam in tenebris est color, sed facit esse obiectum motiuum perspicui: ob id Aristoteles lumen in solo perspicuo, non in colore considerauit.

Impugnatur. Sed hæc responsio mihi non satisfecit, neque difficultatem tollit: quum enim Aristoteles ibi nō alio modo colorem cōsideret, quam vt visibilem, proinde sub ratione obiectiua, quum ipsum definiens dicat esse motiuum perspicui; ad constituendam autem in colore rationem obiectiuā requiritur lumen, ergo declarās quomodo color sit motiuus perspicui, debuit omnino facere luminis mentionem, si est motiuus per lumen. Præterea negari non potest iungi lumen colori formaliter: quamuis enim lumē in colore habeat rationem obiecti motiui respectu perspicui, quia constituit obiectum motiuum; tamen respectu [illegible] coloris non habet nisi formæ rationem [illegible] enim alicui iunctum [illegible] esse, [illegible] cum [illegible] ergo [illegible] aperte A[illegible] ratio apparet, cur non debuit Aristoteles dicere lumen esse necessarium [illegible], et color [illegible] motiuus perspicui [illegible] argumentum viget. Rectior esse videtur Alberti responsio, qui dicit Aristotelem [illegible] colorem [illegible] esse [illegible] motiuus perspicui: [illegible] sententia [illegible] sequentia Ari[illegible] [*illegible visibilis sine lumine*] quæ [illegible] colorem referri, quam ad perspicuum, de colore [illegible] colligit Ari[illegible] non esse motiuum sine lumine [illegible]

eo enim quòd est motiuus perspicui, infert conditionem ei necessariam ad mouendum; quasi dicat, est motiuus perspicui, ergo debet esse illuminatus. Attamen quia Aristoteles occasionem inde sumit loquendi de lumine, & declarandi eius naturam, & statim ipsum definiens vt ad visionem relatum, inquit esse actum perspicui quatenus est perspicuum, neque dicit esse actum coloris vt visibilis, neque vllam coloris mentionem facit, non videtur hæc Alberti solutio, nisi quid aliud ei addamus, difficultatem tollere. Ego igitur dicam, in quo huius argumenti solutionem cōstitutam esse existimem. Certum est, Aristot. eo in loco per lumen non intelligere lucem ipsam, quæ inest in corpore lucido, quum hāc in contextu 69. tetigerit vt causam luminis in perspicuo: nomine igitur luminis nil aliud intellexit, quam id quod à luce producitur in perspicuo; hoc autem est necessarium medio, quod supponitur esse perspicuum intermi natum, sed non est necessarium colori ample accepto, & prout color est; nam color quatenus est color, & visibilis vt quod, amplectitur etiam lucem, & hæc est motiua perspicui absque externo lumine. At perspicuum semper eget lumine externo, quo illuminetur, vel ab ipsomet obiecto colore, vel ab alio lucido; illuminatur autem à colore, tum quādo est color lucens, tum quando non est quidem lucēs, sed est ab alio illuminatus, vt quando alicuius rei color à Sole illustratus cernitur ab aliquo existente in spelunca obscurissima, quia color ille illuminatus illuminat sibi medium, sicut ante dicebamus. Quoniam igitur non omnis color eget illustratione externa, siquidem [illegible] illuminante indiget, non posuit Aristotel. lumen in definitione coloris: & quoniam in acceptum lumen est necessariū omni pspicuo, si per ipsum visio fieri debeat, & ipsi quoque lumini est ne[illegible] in perspicuum tanquam [illegible] in quo solo recipitur, col[illegible] adhæret vt lux potius, quam vt lume[illegible] corpore te[illegible] ato receptum lumen [illegible] lucis visibile vt quod, & fungitur officio lucis, quum illuminat medium; ideo A[illegible] definiuit per pers[illegible] subiectum, non per [illegible] statuimus colorē esse [illegible] que ex se luceat, neque ab alio [illegible] manifestum est, ipsum [illegible] motiuum perspicui: ideo recte Albertus [illegible] Aristotel. in definitione coloris accep[illegible] colorem secundum [illegible] formale, hoc est, lu[illegible] [illegible] motiuus [illegible] Aristoteles declarat quando ex definitione coloris colligit [illegible] non esse motiuum sine lumine, & [illegible] omnem [illegible] [illegible]

A tatem coloris, nec potest intelligere nisi conditionem ipsius coloris; quare acceperat colorem secundùm esse formale, secus enim nō posset inferre non esse visibilem sine lumine: nec potest aliquis dicere, Aristotelem nil colligere, non vt conditionem coloris mouentis, sed solius perspicui patientis; etenim patientis aptitudo est quidem necessaria mouenti vt moueat, sed non vt sit motiuum; ignis enim non vrit, nisi rem aptam vri, attamen est per se vstiuus, etiamsi nihil ei adsit, B quod vratur; Aristotel. autem ibi non considerat colorem vt actu mouentem, sed vt motiuum, quia si consideraret vt mouentem, vtique dicere possemus, ipsum non posse mouere, nisi perspicuum aptum moueri, hoc est, illuminatum, sed quum cōsideret vt motiuum, non est necessaria patientis conditio, quia etiam sine hac non definit mouens esse secundum se motiuum, etiamsi nihil ab eo moueatur; itaque non considerat conditione C patientis, colligit Aristoteles conditionem in colore requisitam, si debeat esse motiuus; quare accipit colorem secundùm esse formale, & illatio, quam facit, est a posteriori ad prius, ex eo enim quod est motiuus, infert ipsum esse in lumine, tanquam cōditionem, per quam est motiuus. Solutio igitur argumenti est in hoc constituta: lumen accipi potest duobus modis, vel enim vt conmuniter D amplectitur tam lucem, quam lumen, hoc est, vt est visibile seu vt quod, seu vt quo; vel solùm vt visibile vt quo, & ratio visibilitatis a culore distincta: priure quidem modo est necessarium & medio, & colori: quia color non potest mouere perspicuum nisi luceat vel luce propria, vel lumine accepto ab alio; vt quando lumen Solis in pariete receptum fit visibile & vt quod & vt quo, quum & ipsum per se visum moueat, & faciat vt color moueat. E secundo autem modo acceptum soli medio est necessarium, tale namq; lumen, quod non fit visibile, nisi vt quo, nō datur nisi in solo perspicuo interminato; Aristoteles autem in [illegible], in cap. de Visu, hoc solùm respexit, [illegible] declarandam per suam operationem [illegible] in visuam voluit tria [illegible] medium, & organum [illegible] lumen colori aduenire [illegible] coloris, & fieri visibile vt F [illegible] colorem quendam, quia o[illegible] quam [illegible] vt actum per[illegible] [illegible]

Lumen potest accipi duobus modis.

men, ergo non esset per se visibilis, quod aduersatur Aristoteli, & communi omnium opinioni, qui dicunt colorem esse per se visibilem iuxta secundum modum dicendi per se. Ad hoc ego puto negandam esse consequentiam: potest enim aliquid alicui competere per se, id est, essentialiter, non tamen absque auxilio & ope alterius, vt eclipsis competit Lunæ per se secundo modo, per terræ tamen interpositionem tanquam causam, & hoc idem in pluribus accidentibus notare possumus, quæ subiectis suis insunt per externas causas, tamen insunt per se, & in suis definitionibus subiecta accipiunt. Præterea Aristot. in 2. libro de Anima dixit, sensilia communia esse sensilia per se, quum enim sensum moueant per species proprias, dicuntur per se sentiri; non mouent tamen sensum, nisi auxilio sensilium propriorum, hoc est, nisi eorum species cum speciebus sensilium propriorum coniunctæ ad organũ sensus deferantur, quia necessarium est, vt sensilia propria priùs moueant saltem natura: ergo dicendo aliquid alicui per se competere, non excludimus omne externum auxilium. Ad huius autem rei veritatem plene declarandam pluriorum cõfert distinctio illa duplicis primitatis, qua Logici vti solent in libris Posterioribus Analyticis: dicunt enim propositionem posse duobus modis dici primam, & immediatam, vno modo primitate subiecti tantum, altero modo primitate causæ, quæ habet necessario cõiunctam etiam subiecti primitatẽ: quare maior primitas, & immediatio hæc est, quam ratione subiecti tantummodo conclusio enim demonstrationis est prima, & immediata ratione subiecti solum, quia si sumitur affectionis subiectum primum, nullum est subiectum prius, cui illa affectio insit; at ratione causæ nõ est immediata, neq; prima, quia causam me-

Propositio dicitur prima duob. modis.

A diam habet, per quam demonstratur principia verò demonstrationis sunt vtroq; modo prima, & immediata, vt in lib. nostris de Propositionum necessitate declarauimus. si hæc vera sunt, igitur competere aliquid alicui per causam mediam, non facit quin competat ei per se, quum accidentia propria competant suis subiectis per se, tamen per causam mediam, & plura etiam per externam; imò apud Aristotelem neq; alicui competere per aliud B subiectum medium, cui priori competat, impedit quin competere possit per se, siquidem sensilibus communibus per se cõpetit vt sensilia sint, sunt enim sensilia per se, tamen non sentiuntur nisi per sensilia propria, quib. prioribus sensilitas competit: ergo multo magis per se sentiri dicetur illud, quod non per subiectum aliquod prius dicatur sentiri, sed solùm per aliud tanquam per causam, & rationem sensilitatis; tale autem est color respectu C luminis; dicimus enim colorem esse visibilem per lumen, non tamẽ vt per subiectum prius, id est, quod prius sentiatur, constat enim lumen non esse per se visibile, dum sumitur vt a colore distinctum, sed solum esse rationem visibilitatis, id enim quod videtur vt quod, est color, non lumen; quinimò ipsamet lux, si est visibilis vt quod, est quatenus color, & ipsummet lumẽ in corpore terminato iunctum colori fit visibile vt quod, quatenus subit ratio- D nem coloris; illud enim quod propriè dicitur videri, & visum terminare per speciem propriam, est color; quare dicendo colorem esse visibilem per lumen, nõ tollimus, quin color sit per se visibilis, color enim est primum subiectum visibilitatis vt quod, lumẽ verò prout à colore distinctum consideratur, non est per se visibile vt quod, sed est solum ratio visibilitatis: sic igitur patet nõ tãtum [illegible] habe[illegible] argumenta Auer. [illegible] ere videntur.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI, DE VISV. LIBER SECVNDVS.

De modo, quo [illegible] cri[illegible] Cap. I.

[illegible] a [illegible] Ari[illegible] e [illegible] per [illegible] e [illegible]

[illegible] conferamus, & eam ab aliorum o[illegible] us vin[illegible] e [illegible]. Certum est, [illegible] re rem visam cum [illegible] coniungi, [illegible] etiam Galenus considerat in 7 [illegible] e pla[illegible] Hipp[illegible] cr. & [illegible] oper[illegible] t[illegible] vel aliquid ab oculo egredi, & ad [illegible] transire, quæ Platonis, & Galeni o[illegible] io fuit: vel aliquid à re visa procedens [illegible] progredi, & [illegible] recipi [illegible] à Galeno [illegible] na.

ta videtur etiam ad hunc modum redigi opi- A nio Democriti, quam refellit Arist. in lib. de sensu & sensilibus, cap. 2. quæ nunc à nobis breuiter consideranda est. Putauit Democritus visionem fieri per receptionem quidem speciei in oculo, non tamen in ipsa oculi substantia introrsum, sed in superficie, apparet enim in oculo impressa imago alterius tanquam in speculo: quum enim superficies oculi sit læuis, ac tersa, recipit imagines rerum præsentium; quo fit, vt quisque cernat imaginem B suam in oculis alterius: dicebat ergo Democritus, nos ideo videre, quia habemus aliarum rerum imagines in superficie oculorum. Hanc sententiã impugnat Arist. considerando quid sit illa imago, quam in oculis aliorum intueri solemus; est namq; nihil aliud est, quam refractio speciei tanquam in speculo, quoniam superficies oculi instar speculi tersa, ac læuis est: hanc igitur imaginem (inquit Arist.) in oculo habere non est videre, sed videri ab alio; non C enim ille videt, qui in oculis habet imaginem, sed alius, qui imaginem in oculo alterius intuetur; refracta enim imago in oculo illius reflectitur ad oculum alterius, qui ita eam videre dicitur tanquam imaginem suam à superficie oculi alterius refractam: quòd si refrangi in oculo imaginẽ esset eam videri ab illo, iniet, in cuius oculo refrangitur, sequeretur (inquit Aristot.) omnia tersa, ac læuia, in quibus imagines refranguntur, esse videntia; igitur etiam D speculum videret, si hoc modo visio fieri diceretur. Quamobrem dicẽdum est, eam reuera non esse receptionẽ speciei in oculo, sed esse speciei refractionem à superficie oculi: vera autem speciei receptio est illa, quæ ab Aristot. ponitur, qui dicit speciem recipi in ipsa oculi substantia intrinsecus; ea namque aquea est, & perspicua, & aliquantum densa, ita vt recipere speciem coloris, ac retinere [illegible], vt ab inexistente facultate animæ [illegible], & ita E sentiri, & cognosci dicatur [illegible] st Arist. opinio, quæ in præceden[illegible] à nobis d[illegible]enter considerata, & de[illegible]

Democriti opinio.

Impugnatio.

Argumenta Galeni contra sententiam Aristot. Cap. II

GALENUS [illegible] & [illegible] de [illegible] p-[illegible]ocr. & Platonis decretis, & [illegible] viu partium, & in libro c[illegible] F lis, aduersus hanc Aristotel. opinio[illegible] ter inuehitur, & pluribus vtitur argumentis, quorum p[illegible] est [illegible] visio fieret per [illegible] ptionem sp[illegible] non posset re[illegible] magnitu[illegible] videri; [illegible] per [illegible]men p[illegible]pillæ debe[illegible] vi[illegible]lula in ocu[illegible]m ingredi, idq; sit valde paruum, qui fieri p[illegible]test, [illegible] per illud magnitudo magni montis ingre[illegible] [illegible]te[illegible]it Galenus [illegible] eadem [illegible]agn[illegible]ur simul [illegible] ergo oporteret ea[illegible]anfire e[illegible]

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

mento ad oculos innumerabilium animalium, quod ne excogitabile quidem est. Sumit etiã argumentum ex ea visione, quę in speculis fit, & inquit: dicere quidem potest Aristotel. colorem refrangi in speculo, & ad videntis oculum reuerti; at magnitudo, & figura quomodo videntur in speculo? dicere namque eas refrangi vanum est, quia non possunt hę frangi in speculo, & ad oculum retrouerti, quum consistant in quadam concinnitate partium, & integritate totius, quam frangi nec dicere, nec imaginari possumus. Vtitur etiam Galenus ipsamet Aristotel. confessione, qui in 3. Meteorolog. dum agit de area, iride, pareliis, & virgis, inquit fieri refractionem visus, seu radiorum visualium, & ita fatetur visionem fieri per radiorum emissionem ab oculo ad rem visam: & ibi in cap. 3. rationem afferens cur Antiphon quidam cernebat ante se imaginem suam in aere tanquam in speculo, causam esse inquit, quia ob visus debilitatem visuales radij in propinquo aere frangebantur, fiebatq; ibi aer tanquam speculum, à quo radij visuales ad eum reflectebantur: in his igitur omnibus declarandis (inquit Galenus) Arist. sua dimissa opinione vsus est opinione Pl[illegible], quam suam tueri non est ausus. Notat etiam Galenus Arist. ibi dicere nihil referre, an dicamus visionem fieri per egressum radiorum ab oculo ad rem visam, an per progressum speciei a re visa ad oculos: quod idem nos legere apud Aristot. possumus in calce 1. cap. lib. 5. de Generat. animal. quum enim aliqua ad visum attinentia considerasset, postea fatetur nihil referre, an egressione radiorum fieri visionem dicamus, an receptione specierum: inquit ergo Galenus Aristot. vidisse suæ opinionis absurditatẽ, & cognouisse eam defendi non posse, neque illis, quæ apparent, accommodari; ideoque nos hoc cauillo eludere, dicendo nihil referre, an hoc modo, an illo visionem fieri dicamus; quippe opinionẽ mutans, & ad alienam sententiam confugiẽs, illaque vtens, nec tamen fateri volens se mutare sententiam. Hæc sunt, quæ à Galeno aduersus Aristotelem adducuntur.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Platonis, & Galeni opinio, & eius declaratio. Cap. III.

SV[illegible] autem hanc [illegible] sententiam profe[illegible] visionem fi[illegible] per ra[illegible] [illegible] a[illegible] v[illegible]am, [illegible] & eam de[illegible] [illegible]en sa[illegible] [illegible]quam pot[illegible] uen[illegible], qui n[illegible] a[illegible] ti[illegible] co[illegible]ca [illegible] [illegible]imum

totius sensus instrumentum esse cerebrum, & ab eo vim sentiendi cum aliis partibus communicari per neruos, qui ab ipsamet cerebri substantia deriuarı tāquam propagines quædam videntur, sed in duriorem materiam aliquantum degenerare: neruos autem visioni inseruientes, qui optici vocantur, in hoc differre inquit ab aliis omnib. quod optici mollissimi omnium sunt, & omnium etiam maximi, quippe qui soli inter omnes neruos caui, & perforati esse debuerunt: quod quidem B ampliorem magnitudinem postulauit, quia per hos oportet spiritus animales a cerebro ad oculos deferri; per alios verò sensorios neruos ipsa quidem sensibilis facultas ad alia membra transmittitur, at non ipsamet animalium spirituum substantia, sed per solos opticos: hinc colligi ait magnam huius sensus nobilitatem inter omnes alios, quum in eo tantum studium natura posuerit, eique tot, & tantas prærogatiuas largita sit. de horum autem neruorū tunicis, & quomodo in ingressu oculi dilatatæ migrent in tres oculorum tunicas, quas antea considerauimus, recensere prætereo illa, quæ à Galeno dicuntur, quum apud eum diffuse scripta legi possint in libro 10. de vsu partium; per cauitatem igitur neruorum opticorum prædictam inquit Galenus magnam spirituum animalium copiam a cerebro ad oculos transmitti, nec solum ad humorem crystallinum, quem esse præcipuū D visus instrumentum confitetur, sed etiam ad anteriorem pupillę partem, ita vt totum illud spatium, quod est inter corneam, & humorem crystallinum, plenum fit non modo humore illo albugineo, sed etiam spiritu animali, qui copiosus illuc a cerebro mittitur: quum ergo à magna spirituum animalium copia oculus fiat lucidus, ac splendidus, en[illegible] inquit; splendor ille ab oculo ad externum aerem, & ad res coloratas, & ita fit visio per extramissionem; ad hanc conferre dicit medium pupillæ foramen, per illud enim emittitur ab oculo internus spiritus ad aerem externum; & ob hanc eandem causam [illegible] pupillæ tunica [illegible] [illegible] neam, quia si [illegible] perforare, & ex [illegible] autem Galen[illegible] quod op[illegible] [illegible]

Nerui optici.

A lumen, & colorem astrorum, spiritus visiuus non ad cœlum vsque protenditur, sed solum ad circunstantem aerem imbutum coloribus astrorum, & cum eo commistus reddit ipsum sibi similem, ita vt vnum fiat corpus ex ambobus, per quod tanquam per instrumentum animal videt & astrorum, & aliarum rerum colores, tanquam in circunstante aere iam receptos: & hoc idem apud Platonem in Timæo aperte legimus; inquit enim ex igni ab oculis excunte, & aere externo illuminato ab al[illegible] lucido corpore, vnum corpus fieri, qu[illegible] instrumentum visus; hoc er[illegible] declarat Galenus, & putat pulcherrimam [illegible] hanc ordinationem, & colligantiam omnium partium visui inseruientium, quo[illegible] vis visiua sit in cerebro radicata, cerebrum mittit neruos opticos ad oculum, & per eos trāsmittit spiritus animales, & his vt instrumentis ad videndum vtitur; ita post: a oculi quoque C ad externum aerem mittunt spiritus animales, & similiter externo aere vtuntur tāquam instrumento ad vidēdum, sicut cerebrum vtitur neruis opticis; nam commisti cum aere spiritus visiui conuertunt ipsum in suam naturam, & instrumentum ad visionem aptum constituunt; ita vt quemadmodum nerui a cerebro emissi supplementum faciunt cerebro, its aër externus supplementum oculo faciat: sed notat efficaciter Galenus se non ita intelligere oculum vti externo aere tanquam instrumento, vt intelligebant Stoici, qui dicebant ita [illegible], vt manus baculo vtitur ad mouē dum; [illegible] manus vtitur baculo vt instrumento externo, & alieno à [illegible] natura, cui [illegible] resistētia ab illo, quod mouetur ex[illegible] spiritibus animalibus ad aerem [illegible] stus ip[illegible] aer fit instrumentum co[illegible] veluti internum, cui nul[illegible] igitur p[illegible] [illegible] lam di[illegible] modo tanta po[illegible] [illegible] o supple[illegible] [illegible] ad [illegible] [illegible]antur [illegible] [illegible] ae- [illegible] qui [illegible] commi- [illegible] fa- [illegible] sensi- [illegible] nus (quod & Aristo- [illegible] tamen [illegible] Aristot. per sensu[illegible] [illegible] enim Aristot. in [illegible] ipse [illegible] esse [illegible] propter [illegible] quo [illegible] expo- [illegible] fieri [illegible] oculus [illegible] lumen, & radios [illegible] externum aerem emittere posset; [illegible] enim in- [illegible] lementa [illegible] fa-

Stoicorum opinio.

Sententiæ Galeni de visione confutatio. Cap. IV.

HAEC Galeni sententia, quanquam facillima impugnatu est, vt quæ est omnino absona rationi, tamen propter varia, & pugnantia Galeni dicta magnum nobis negotium facessit, quum eam plenè intelligere nõ facile esse videatur; quo factũ est, vt eam plures Medici ad varios sensus, vt ipsam tuerentur, extorserint; nam si Galenum præsentem haberemus, quem interrogare, & vicissim respondentem audire nobis liceret, magis eius sententiam assequi, & assequuti reprehendere, atque impugnare facilius possemus: quærendum enim a Galeno esset, an ipsam spirituum animalium substantiam egredi ex oculo putet, an solum lumẽ, quod est accidẽs & rursus an id, quod exit, ad oculos iterũ vna cum coloribus, ac rebus visis recurratur, ita vt in ipsis oculis sentiatur, an potius non remeare amplius ad oculos, sed in externo aere remaneret, & ibi visionẽ absolui arbitretur: sed quũ Galenum audire hæc declarãtem non liceat, magnum subire laborem cogimur cuncta hęc separatim confutandi, præsertim quum ea omnia apud Galenum legantur, pugnareque ipse cum seipso frequenter videatur; itaque aduersus omnes sensus, tum quos Medici verbis Galeni attribuerunt, tum quos attribuere possunt, est nobis in præsentia disputandum. Inprimis quum Galenus ex visione magnitudinis aduersus Arist. argumentum sumat, ex eadem nos argumẽto irrefragabili falsam esse Galeni opinionem ostendemus: nam si visus, vt ipse ait, ad rei magnitudinem vidẽdam extensus porrigitur, ergo in qualibet distantia eandem debet magnitudinem iudicare, vbicunque enim ea sit, ipse eam amplectitur vt est; attamen nõ ita euenit, nam prope positum hominem videmus vt maiorem, [illegible] longe positum verò vt minorem, & astra iudicamus [illegible] minoris quantitatis, quam [illegible] secundum Aristot. manifestum [illegible] huius di[illegible] nis rationem; nam [illegible], dum est [illegible] obtusiorem, & amp[illegible] angulum [illegible] autem [illegible]; ob id propi[illegible] videtur, [illegible] minor [illegible] si per egressum radio[illegible] rẽ, deberet in quauis distantia qua[illegible] sub eadem res eadem videri. [illegible] dij visuales ab oculo extra mittantur, [illegible] Galenus debet, an extra oculum fiat [illegible] iudicatio, an in oculo, vtrum horum sentiat, ego quidem nescio, quia vtrunque asserere videtur, sed vtrumuis [illegible] ostendam eius sententiæ absurditatem; [illegible] autem cõsiderandam accepi, quia ibi esse rem visam oportet, vbi iudic[illegible] quidem visio debet esse coniunctio [illegible] seu etiam mutatio [illegible]

A visa recipitur facultas visiua, vel contrà in ipsa facultate, seu in organo res visa recipitur: Galenus quidem in lib. 10. de vsu partium dum crystallini humoris conditiones declarat, inquit ipsum esse album, clarum, ac splendidũ, quia sic aptus est vt a coloribus immutetur: putat ergo colores in crystallino recipi, & ita visionem fieri per speciei receptionem; immutari namque est pati, & recipere, agens enim non immutatur, sed immutat, patiẽs vero immutatur: ideo quidam Medici ita Ga-

B lenisententiam interpretati sunt, vt Galenus putauerit visionem & emissione, & receptione fieri, nempe lumen ab oculis emitti ad aerem iam luminosum, & cum illo aeris lumine commisceri, deinde simul iunctum vtrunque lumen vnà cum colore ad oculum remeare, & in eo recipi, ac iudicari. in libro quoque de oculis inquit Galenus crystallinum esse albũ, ac splendidum, vt citò colores recipiat: & in

C septimo de Hippocratis, & Platonis decretis dicit aerem tunc maxime a coloribus affici, quando est purus, & lucidus; ex quo infert etiam instrumentum visus lucidum, ac perspicuum esse, vt a coloribus alterari possit: concedit itaque oculum à coloribus pati, & huius veram causam adducit, confirmans etiam exemplo aeris, quem ideò recipere in se colores dicit, quia luminosus, ac perspicuus est; omne igitur perspicuum est receptiuum

D colorum, substantia autem oculi perspicua est, & luminis receptiua, quare etiam colorũ; iure igitur illi ad hoc confugerunt, quod etiam secundum Galenum fit receptio coloris in oculo, & eiusdem iudicatio. Attamen hoc pugnat cum alijs Galeni dictis, & nulla videtur horum esse posse conciliatio: nam in septimo de placitis, dum aduersus Aristot. argumentatur, hoc statuit sensus visus, & aliorũ sensuum discrimen, quòd alij sensilia ad se

E veniẽtia expectant, visus vero per aerem medium ad colores videndos porrigitur; quia negat ergo colores ad oculum remeare, quia sic quoque visus sensilia ad se vententia expectaret. quod etiam clariùs ex alijs Galeni verbis elicitur, nam post ea inde infert, solum visum magnitudinem sui obiecti ad oculum remeare, quia (vt apertè ibi [illegible] non posset vt magnitudo rei in [illegible] tur, quo ar[illegible] vt [illegible] diximus) ibi aduersus Aristot. [illegible] secundum Galen. [illegible] magnitu[illegible] autẽ [illegible] extra [illegible] remearet, [illegible] proinde [illegible] A[illegible]t. [illegible] Galenus [illegible] sensorium [illegible]

Primum argumentum contra Galen.

Secundum argumentum.

Quorundam Medicorum sententia de mẽte Galeni.

co Galenus cogitur. Hæc igitur omnia Galeni dicta quisquis perpendens non fateatur manifestam esse, & insolubilem ipsorum inter se pugnantiam, vel cœcus, vel proteruus, ac pertinax est. Sed ostendamus, vtrouis horū dato, Galenum defendi non posse. Primùm quidem si cum illis Medicis dicamus Galenū reuera putasse colorem vna cum vtroque lumine ad oculum remeare, & in eo recipi, iam receptione visionem fieri Galenus confitetur: vnde etiam colligimus sola receptione B fieri, non extramissione, quia natura non abundat in superuacaneis, neque facit per plura id, quod æquè potest absoluere per pauciora, igitur non opus est emitti lumē ad externum aerem, vt iterum ad oculum reuertatur: nam fatetur Galenus aërem perspicuum, & luminosum iā mutatū esse a coloribus, & eos in se recepisse; fatetur etiā oculum esse eiusmodi, vt queat colores recipere; poterit ergo pati oculus ab aëre ita colorato, imo necessarium est vt patiatur, quia patiens aptum ad patiendum, & à nullo impeditum, necesse est, vt ab agentis contractu patiatur. Illud verò ad quod aliqui confugiunt dicentes visionem non intrinsecus in oculo fieri, sed in contactu & superficie oculi, ita vanum est, vt confutatione quoque indignum esse videatur; sic enim non in oculo fit visio, sed extra oculum, & extra corneam: quare non defenditur id quod Galenus dicit, receptionem colorum in D crystallino fieri, neque ea dicetur remeatio luminis ad oculum, sed extra oculum manet lumen, nisi pertranseat iterum corneam, & ad humorem vsque crystallinum peruenerit; non enim de propinquitate, vel remotione externi luminis quæstio nunc est, sed de emissione extra oculum, vel receptione intus in oculo: quare æquè extra oculum esse lumen dicitur, si sit in extima tantum superficie corneæ, ac si ab oculo remotissimum sit. Itaque E si verè ad oculum remeare lumen debet in ipsa oculi substātia ipsum recipi oportet [illegible] etiam insita est vis iudicatiua: quare emi[illegible] superuacanea fuit. Si vero extramitti tantu[illegible] dicunt lumen, nec remeare, sed mane[illegible] e[illegible]tra oculum in ae[illegible] [illegible] c[illegible], [illegible] visionem [illegible] in maius a[illegible]surdum [illegible] enim non erit animal [illegible]idens [illegible] dem nu[illegible]a in anima[illegible] v[illegible] fit [illegible] m[illegible] [illegible] n aere [illegible] cipi in ocu[illegible]o, [illegible] est [illegible]mnino a [illegible] nu[illegible] om nis co[illegible] est [illegible] m c[illegible]g[illegible]iro & [illegible] e n[illegible] v[illegible] ad o[illegible] oculo p[illegible] a[illegible]ulum quo[illegible] an[illegible] l vi dens [illegible] e[illegible] c[illegible] trà, nul[illegible] [illegible] ex[illegible] vel [illegible] lus ac [illegible]

Repugnantia in dictis Galeni.

Subterfugiū aliquorum pro Galeno.

Confutatio.

videns. Præterea experientia docet emissionem luminis à re lucida facere potiùs vt ca videatur, quàm vt videat; illa enim quæ lucent, visibilia sunt quatenus lucent, ideo etiam oculi catorum, quatenus noctu lucent, eatenus visibiles à nobis esse dicuntur, at non videntes; nisi ea ratione, qua significatur illam oculi substantiam esse aliis oculis lucidiorem, proinde aptiorem ad recipiendos, & ad vidēdos colores. Hoc etiam manifestè sensui repugnat, ab omnibus enim oculis illuminaretur noctu noctu aer, si lumē omnes oculi emitterent, nulla tamen apparet illuminatio [illegible] ab oculis nostris noctu. At verò si tanta sit aduersariorum pertinacia, vt asseuerare contendant emitti ab oculis nostris lume, negare id saltem non possunt, debile admodum lumen esse, cur ergo huic lumini nostro non euenit id, quod aliis omnibus euenire manifestum C est? omnia namque parua lumina a magnis luminibus obfuscantur, idcirco interdiu non lucent, noctu autem lucent, & videntur, quia tunc a nullo maiori lumine opprimuntur, Galenus tamen de oculorum lumine, quod debilissimum est, asserit contrarium: interdiu enim dum externus aer a Sole illuminatur, inquit emitti ab oculis nostris lumen, & externo lumini iūctum reddere aerem visus instrumentum idoneum; quum tamē tunc nullum deberet emitti ab oculis lumen, quum debi[illegible]a [illegible]a præsente aliquo vehementer lucente lumen nō emittant: noctu vero dum à nullo alio lucido illuminatur aer, deberent oculi nostri lumen emittere, & visibiles al[illegible]s reddi, quia tunc eorum lumen a nullo maiori lumine offuscatur; sic enim videmus debilia lucida noctu esse visibilia, quæ interdiu videri non possunt; attamen Plato, & Galenus dicunt nullum ab oculis lumen noctu emitt[illegible] certè emitti de[illegible]eret, sal[illegible]em tantum, quo[illegible] a ceret oc[illegible] [illegible]n a[illegible]s, si non videntem al[illegible] [illegible]q[illegible] hu[illegible]ce rei Plato in T[illegible] c[illegible] & [illegible]b Aristotel. [illegible] [illegible]bus, cap. [illegible] Plato c[illegible] [illegible]m[illegible]um ab ocu[illegible]is lumē no[illegible] [illegible]u extin[illegible] [illegible] t[illegible]nebris: ho[illegible] au[illegible] A[illegible] [illegible] qu[illegible]iam ignis non e[illegible] [illegible]uitu[illegible], aut frigido; hæc e[illegible] [illegible]nt [illegible]ria p[illegible]tua, quæ extinguere [illegible] t[illegible] [illegible]æ nullam agē[illegible] [illegible]um sint me[illegible]a priuatio luminis; & [illegible] a[illegible]s l[illegible]us experimur etiam [illegible]ia lumina a [illegible] ten[illegible]bus non ex[illegible]: quòd si co[illegible]atur ab humiditate, [illegible] a frigore [illegible] ae[illegible]is ignem, seu lumen a[illegible] em[illegible]m ex[illegible], cur non extinguitur [illegible] in inter[illegible] m p[illegible] a est in a[illegible] [illegible]um aer frigid[illegible] [illegible], & [illegible] ma[illegible] glacies existit; si ergo tunc non extingu[illegible] u[illegible] [illegible]ctu extingui [illegible], & quum ab[illegible] c[illegible] s[illegible] quæ max[illegible]me [illegible]x[illegible]ng[illegible]e[illegible] [illegible]t[illegible] non exting[illegible], van[illegible] m[illegible] si dicere ipsum

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

ipsum extingui à tenebris, quum tenebræ sint nihil, proinde agendi vim non habeant. Est præterea considerandum, an dicat Galenus aliquid corporeum exire ex oculo, vt ignem, vel spiritum animalem, an lumen, quod est accidens: dicere quidem apertè videtur corporeum aliquod egredi, refert enim Platonis sententiã, ac verba in Timæo, qui dicit ignem egredi ex oculis, & cum aere iam luminoso ita cõiungi, vt vnum ex ambobus corpus coalescat, necesse est igitur, vt secundùm Platonem id, quod exit, corporeum sit, quia non fit tertium corpus ex duobus, nisi illa sint corpora, ex aere enim & aliquo accidente vnũ corpus fieri dicere vanum esset: Platonis ergo sententiam quum ad vnguem sequatur Galenus, debet ipse quoque dicere id, quod egreditur, corporeum esse; idque ipse aliis satis claris verbis asserere videtur, nam in illo 7. lib. de Hippocratis, & Platonis decretis modum, quo visio fit, declarans inquit, spiritum animalem ad circunfusum aerem egredi, & cum eo commisceri, & eum sibi similem reddere: inquit etiam, nostram visoriam aciem spiritali substantia præditam emitti ad externum aerem, & ipsum totum alterare, atque in naturam suam mutare; spiritum autem animalem apud Galenum constat esse corporeum, & ipse etiam apertè dicit esse substantiam spiritalem, id est tenuem; quare hæc videtur Galeni fuisse sententia, corporeum esse id, quod exit: in libro autem de oculis rationem afferens, cur extima pupillæ tunica, quam coniunctiuam vocant, non totam pupillam operiat, inquit, si totam operiret, spiritus egrediens eam perforare non posset; ego quidem non video, cur ob eandem rationem non viderit Galen. etiam corneam debuisse esse perforatam, vt spiritus egredi possit; dura enim est, nec potest à spiritu corporeo perforari: sed hanc difficultatem ego [illegible]s considerandam relinquo; satis m[illegible]st ex hac Galeni ratione colligere c[illegible]m esse id, quod exit, non solum acc[illegible]am lumen pro accidente acceptum eo tunicæ foramine non indiguisset, sed facere n[illegible] potuisset vt coniunctiua totam pupillam operiret, sicut etiam cornea totam operit, nam [illegible] erat eam facere perspicuam, & transparentem [illegible] huiusmodi esse etiam corneam ma[illegible]

Sextum argumentum

Ego igitur credo hanc fuisse Galeni sententiam, quòd oculus animalem spiritum [illegible] cerebro missum ipse foras ad aerem [illegible] sic enim [illegible] apparet ratio cur externum aerem cognatum sibi reddat per continuatam spirituum egressionem, & commistionem cum ipso aere, sic enim cum externo [illegible] magis continuatur, & coniungitur oculus per egredientes spiritus. Verùm hæc sententia magnis, & insolubilibus difficultatibus vrgetur: nam si corpus est id, quod emittitur, cur non pellit, ac mouet aerem [illegible] quum

A duo corpora eundem locum occupare non possint? cur etiam emissus spiritus non mouetur flante vento? moueri certè deberet, & ita à vento impediri visio, quod tamen non contingit. Præterea experiuntur medici, quanta virium eneruatio, atque imbecillitas fiat ex emissione, vel consumptione spirituũ; patet hoc in venæ sectione, patet maximè in actu Venereo: quamuis igitur non ad cœlum vsque, sed ad circumfusum aerem expanda-

Septimum argumentum

B tur emissus spiritus, magnam omnino ipsius quantitatem, & copiam emitti necessarium est, atque etiam durante visione continuam emissionem fieri: quemadmodum igitur in aliis omnibus modis emissionis spirituum contingere videmus, vt durante duas horas continuas effusione, concidant omnes vires, vitaque simul cum sanguine effundatur, ita in visione cõtingere deberet, continua namque spirituum ab oculis effusione totum cor-

C pus debilitaretur, ac tandem eti[illegible] magno temporis interuallo inic[illegible] non euenit, nam ex magna, vel longa inspectione oculus quidem, ac vis visiua debilitatur, sed corpus totum nullam virium imminutionem [illegible]. Quod si Galenus dicat effusum quidem in visione animalem spiritum, at non vitalem, ideoque nullam virium debilitationem fieri, vanissima hæc responsio est; quoniam secundum Galenum spiritus a-

Responsio Galeni.

Confutatio.

D nimales generantur continuè in cerebro ex vitalibus continue incessanter missis à corde, quare necesse est vt animalium spirituum consumptio sit etiam consumptio vitalium: [illegible] itaque a[illegible]gumentum est, oportere[illegible] magis pericu[illegible]osam, ac lethalem esse continuam duarum horarum inspectionem, quam immoderatum coitum, qui sæpè in vitæ discrimen adducere homines solet: præterea experimur per longam, & assiduam contempla-

E tionem corpus ob animalium spirituum consumptionem debilitari, multò autem maior eorundem consumptio in visione fieret, quare a[illegible]e dubio deberent ex longa inspectione [illegible] corporis vires debilitari, atque concidere. Neque etiam dicere Galenus potest, non continuam spirituum emissionem in visione fieri, sed semel [illegible] statutam quandam spiritus quantitatem ad propinquum aerem, & durante visionem c[illegible] emissio-

Alia responsio.

n[illegible] [illegible] c[illegible]e- [illegible] posse, ne- [illegible] con- [illegible] quæ qui- [illegible] [illegible] immo- [illegible] at quando ad [illegible] partes, [illegible] itaq; [illegible] dicitur animal [illegible] spirituum emissione [illegible] dic[illegible] audeat [illegible] [illegible]um re- [illegible], & emissos [illegible] ad se ite-

rum renocare, quale figmentum si diceret, ego quidem non mirarer. Hæc omnia plures Medicos dicere coegerunt. Galenum non putasse emitti ab oculis spiritum ipsum animalem, neque corpus eum aliquid, sed solum lumen, quod est accidens: his tamen de beni Galeni verba, quæ iam consideravimus, interpretari, quibus corporeæ substantiæ emissio manifeste significatur. Sed hoc quoque maximas difficultates coniunctas habet, quarum una, quæ ex naturali ... a nobis declarata desumitur, insolubilis est; diximus enim lumen non esse aliquid exiens à corpore lucido, sed esse accidens spiritale in perspicuo productum a præsentia lucidi, lumen enim Solis in aere existens, neque est pars aliqua substantiæ Solis, neque accidens eius aliquod, quod à Sole ad aerem transmissum fuerit; non posset enim accidens migrare de subiecto in subiectum ... accidens spiritale in aere genitum a luce Solis præsente: hoc si verum est, ut certe est verissimum, non possunt Medici & Galenus, si hoc intellexerint, ... emitti ... ab oculis lumen non est ... ab oculis, sed ... lumen in ... instante aere ... ex ... animal ... sic ... videns ... visa, & nihil ex oculo ad aerem egreditur, quo dici possit oculum fieri ... sed potius ... quod lumen ... videri ... in magnum etiam ... incidunt, dum dicunt lumen cum colore ad oculos remeare; quum enim lumen, ut antea diximus, nullo modo moueatur, ut vanum est dicere lumen ex oculis egredi, ita est ridiculum dicere lumen ad oculos reuerti. Præterea experimur in omnibus aliis lucidis, quæ lumen ... in perspicuo, quodlibet eorum per ... illuminationem fieri quidem visibile, at non videns, ... emitti ab oculis lumen ... eos esse videntes, sed potiùs visibiles ... di. Sed possumus tandem contra Galenum argumentari ex ipsiusmet dictis, quibus ... tatem innitus confitetur visus ... illo de ... omnium sensuum ... & hoc ... per neruos ... tes missos tanquam ... sensos omnes ad ... reducere videtur ... dum ... temperie, ac ... esse debet ... re si al ... sti ... qui ... Galenus, nam ... 16. de ... omni sen... quens ... considerat ... in parte ... ficie, & in ... Libro ...

Plurimi Medicorum sub se figmentum pro Galeno. Confutatio.

Ottauum argumentum.

visu loquens dixit organum visus debuisse esse album, ac splendidum, ut à coloribus pati, & immutari possit.

Alia aduersus Galenum argumentatio ab oculi substantia. Cap. V.

Ex ipsa quoque artificiosissima oculi structura magnum pro Aristot. contra Galeni sententiam argumentum sumitur: nam si absque receptione per totam emissionem fit visio, non potest autem extramitti lumen, quia accidens non migrat de subiecto in ... ectum, sed solus spiritus, certè ad hunc ... tendum satis erat sine oculo neruus op... ita ut cerebrum tanquam commune ... mentum eo veheretur ad visionem, deinde etiam aere externo tanquam instrumento proximo. Sed aliquas præcipuas oculi partes consideremus, ut tum ex toto oculo, tum ex eius partibus cognoscamus, eum ad receptionem luminis, & colorũ, non ad vllius rei extramissionem directum esse à natura. primùm quidem considerandum accipio humorẽ crystallinum, quem & Philosophi, & Medici præcipuum esse videndi organum concordes fatentur, hunc asserit Galenus solidum esse, ac durum, & præterea album, & splendentem & perspicuum; sed absque Galeni confessione hæc omnia sunt manifesta ex anatomie, & inspectione constructionis oculi, nam in eius medio tanquam princeps positus est crystallinus, & in parte anteriore habet aqueum humorem, in posteriore autem vitreum, & substantiam habet ita solidam, ut ... aranea tela, qua totus inuestitur, ... tiam habeat, & figuram suam ... n... vllo ... non eiusmodi ... humores, ... enim ... non ... stum, sed ... etiam maxime est, & ... an tali, ut ex ... luminei alia? neque ... le permeatilis ... sensus ... sed ... lumine ... per ... & al... perspicui ... ceptro enim ... lumine fiat ... tenebris omni... dessituta sunt, sit autem splendor ... perspicuis ... ac densis, quia ... perspicuitatem recipiunt lumen in... & propter densitatem retinent, atque ... & intentius reddunt, factus igitur est crystallinus ... ad lumen recipiendum, non ad ... dum, & huius ratio ab eius temperie sumitur, aqueam enim substantiam habet ea autem est aquæ conditio, ut per suam perspicuitatem ... lumen, & per soliditatem & crassitiem ... & adhuc magis ... condensetur, & ... in crystallino ... ad ... dum.

Argumentum ab humoris crystallini substantia.

dum autem lumen aqua ex se apta non est, nam quantumuis densata nunquam fit lucida; nec dico crystallinum esse puram aquam, sed dico esse corpus mistũ, in quo est aliquid ignis, & aliorum elementorum, excessu tamen aqueum; est etiam in aliquibus oculis plus ignis, quam in aliis, quo fit vt noctu aliquid luminis emittant, non tamen ob id excessu ignei sunt, sed aquei, quia semper alijs elementis præualet aqua in mistione crystallini: sed illud non omnibus oculis competit, quare consideratione dignum non est, non enim in ea emissione consistit visio, sed solùm indicatur melior visio propter maiorem crystallini luciditatem, quæ facit vt colores meliùs recipiantur. Patet igitur crystallinũ officium non esse lumen emittere, sed lumen & colores recipere; quod etiam ipsius figura confirmat, gibbosam enim aliquantum habet vtranque superficiem, magis tamen interiorem, qua infixus est vitreo, exterior enim planior est, vt plures recipere possit radios: interioris autem superficiei maior gibbositas eandem causam habet, quam & ipse vitreus humor, in cuius officio assignando deceptum fuisse Galenum ita manifestum est, vt nihil esse possit clarius, & hoc intellecto patebit receptione visionem fieri, non emissione. Inquit Galenus, nullum esse aliud vitrei humoris officium, siue vsum, quàm nutrire crystallinum, & hac vtitur ratione. crystallinus omnino egebat nutritione, nutriri autem sanguine immediatè non oportebat, quoniam à colore, & crassitie sanguinis vitiata fuisset luciditas, & albedo crystallini: natura igitur voluit vt sanguine priùs nutriretur vitreus, deinde vitreo crystallinus aleretur, ideo inquit vitreum esse minùs album, ac minus lucidum, & esse veluti si quis modico albo parum nigri commiscuerit, aliquid enim nigredinis accipit à sanguine, quo nutritur. Sed hæc Galeni sententia aduersatur sensui, & rationi. nam sensui patet humorem vitreum crystallino minùs album non esse, est quidem minùs solidus, sed nihil penitus nigredinis in eo apparet, quum sit albissimus vt crystallinus, nutritur tamen sanguine, vt Galenus asserit: quare vana est eius ratio, cur non deberet crystallinus sanguine ali, sicut enim vitrei albedo hac nutritione non vitiatur, pariter neque crystallini albedo vitiabitur; hoc ergo non facit, quin ali sanguine crystallinus possit. idque confirmatur ex alijs, quæ alba sunt, licèt sanguine nutriantur, huiusmodi enim sunt neruι, & ossa. semen quoque & lac alba sunt, licèt ex sanguine fint genita, quia mutatur in ea generatione color in colorem conuenientem rei generandæ, vel nutriendæ. quod præstare fagacissima natura, quando ita expedit, facile potest. Est etiam absonũ ratione, quòd tanta moles, quanta est humor vitreus, crystallino ad eius nutritionẽ tradita fit [illegible]

A tò maior est crystallino vitreus, ac si sensui cernimus, est quadruplo, & fortasse quintuplo maior, videmus autem in omnibus alimentum esse re nutrienda longè minoris quantitatis, idq; omnino necessariũ est: quia quum alimentum in principio sit cõtrarium, & cum re alenda pugnet, si maius esset, opprimeret eam potiùs, quàm aleret, tanquam validius, quumnam in maiori corpore vis maior insit; potiùs igitur natura crystallini in naturam vitrei mutaretur, quàm e contrario. Hanc igi- B tur Galeni sententiam ego prorsus reijciendam puto, & aliud esse vitrei humoris officium, quàm crystallinum alere, idq; inspicientibus, ac diligenter considerantibus ita manifestum est, vt nihil clarius esse possit: & hinc validum argumentum sumitur ad ostendendam receptione fieri visionem; quum enim necessarium sit, vt per crystallinum tanquam perspicuum transeat lumẽ & color receptus, C certe nisi aliquis alius humor in parte posteriore inter tunicas, & crystallinum intercessisset, lumen illud ad tunicas in illa parte peruenisset, & quum soleat lumen a solidis corporib. reflecti, fuisset iterum reflexum à tunicis ad crystallinum vnà cũ colore tunicarum, est autem secunda tunica colorata colore subnigro, ideo imbutus fuisset perpetuò crystallinus colore illo, quod quidẽ visioni maximum impedimentũ attulisset; nam visus omnia il- D lius coloris esse iudicasset, quẽadmodum etiã ictericis contingere solet. fuit ergo necessarium, vt inter tunicas & crystallinum in posteriore oculi parte humor vitreus poneretur, isq; magnus, & magnæ profunditatis, vt in eius medio posset linearum visualium angulus fieri, & inde ea um conus exinaniri, neq; ad tunicas perueniret, ne ab earum colore crystallinus per reflexione luminis coloraretur: hoc est abiq; dubio vitrei humoris officium; nam E experientia docet, lumẽ transiens per vitrum aliquod cauum vniri in illa cauitate, & permeans vltra vitrum in quadam certa ab eo distantia facere conum, in cuius extremitate intensissimum lumen apparet, sed minimæ quantitati instar milij, nempe si in illa certa distantia ponatur corpus aliquod solidum, in quod angulus impingat; nam si propinquius vitro corpus illud ponatur, maior eius pars illuminabitur & eò maior, quò sit propin- F quius vitro, at si paulatim remoueatur, minuitur [illegible] & nec ad [illegible] superficie [illegible] eò in illa [illegible] est vn[illegible] & validum ill[illegible] lum[illegible] en[illegible] & vlat[illegible] [illegible] onos, & a g[illegible] a con[illegible] su radiorum p[illegible] eo [illegible] magis remoueatur co pus illud [illegible] amp[illegible] lumen ab illo vitro a[illegible] p[illegible] pe[illegible] sed [illegible] exinan[illegible] um, quia quum a[illegible] cor un[illegible] & ad acumen [illegible] at non præte g[illegible] quoddam determina[illegible] púctum. [illegible] oculo-

Argumentum à figura crystallini.

Error Galeni de humore vitreo.

Alimentum debet esse multò minus re alenda.

Argumentum ex vitrei humoris officio.

rum sectione vidi crystallinum ab aliis humoribus separatum, cui quum accensa candelula apponeretur, totus fiebat lucidus, & splendens tanquam candelæ lumine imbutus ob suam perspicuitatem, & trans totam crystallini substantiam meabat lumen, & in posteriore crystallini parte transibat in conum, & in acumen non multò post intimam crystallini gibbositatem, ita vt acumen illud, & linearum concursus parum distaret à crystallino, imò ipsum ferè attingere videretur; ideo certum est, illius coni acumen exinaniri in humore vitreo, qui magnam habet profunditatem, ideoq; ad posteriores tunicas peruenire non posse. Ad hunc ergo vsum natura humorem vitreum magnę quantitatis post crystallinum collocauit, vt in illo perspicuo, & incolorato corpore fieret radiorum per crystallinum transeuntium concursio, ne ad posteriores tunicas perueniret & hanc eandem ob causam credendum est factam esse a natura maiorem illam in interiore crystallini parte gibbositatem, ne [illegible] crystallino radiorum con[illegible] fieret, nam [illegible] a maiore luminis [illegible] in puncto propinquiore radij a crystallino prouenientes congregantur. Hic igitur si est vitrei humoris officium, necesse est non emissione, sed receptione visionem fieri: nam si emissione fieri statueretur, nó opus esset humore vitreo congressum radiorum recipiente; quare superuacaneus ille humor esset, sicut & alia multa in oculi structura superuacua essent. Quærendum præterea est, quomodo ad visionem, vel ad oculi salutem conferat color vueæ, a quo oculum, & vim visiuam roborari fatetur Galenus, hoc enim dicens veritate coactus suam ipse sententiam euertit: nam inquit, oculum lædi ab albo, & à luce, cótrà vero a colore fub nigro, & cæruleo roborari, & inde fieri vt oculus fatigatus claudi soleat, tanquam ad na[illegible] tale remedium confugiens, vt ab illo circumstante tunicæ colore roboretur. Hoc [illegible] à Galeno verissimè dicitur [illegible] roboratio potest, si visio per emissionem radiorum, non per receptionem [illegible] manife[illegible] [illegible] oculum, ideo ex[illegible] oculus [illegible] [illegible] parua [illegible] qua[illegible] nih[illegible] idere, vt a[illegible] A[illegible] rolog cap. de [illegible] vide[illegible] [illegible] lo [illegible] parua [illegible], & paru [illegible] tur visu in eorum visi[illegible] que [illegible] receptione colorum fit visio, in [illegible] est [illegible] cur [illegible] colore vueæ robo[illegible] si emissione [illegible] nulla est

Argumentum a colore vueæ.

A ratio potest: nam si ipsa spirituum substantia emittitur, color ille non cohibet spiritus ne egrediantur; similiter si lumen solum emitti dicatur, non prohibet color vueæ ne per foramen emittatur lumen, imò neq; per huiusmodi emissionem luminis debilitari oculus potest, quãdoquidem iam diximus eam propriè emissionem non esse, sed productionem luminis in externo perspicuo; lucidũ autem in lucendo, & illuminando alia non fatigatur: quare si ita fit visio, neq; vlla egebat oculus roboratione, neque, si indigeret, a colore vueæ vllum recipere sui laboris remedium, aut roborari posset. Alias quoque oculi [illegible] tes considerare possemus, & ex iis quoq [illegible] tentiam Aristot. confirmare, huic enim omnes attestantur, & suffragantur: sed [illegible] puas considerasse satis sit, reliquas [illegible]ciosis viris, & libero animo philosophantibus considerandas relinquimus.

C

Confutatio sententiæ Galeni de oculo quod sit igneus. Cap. VI.

Ex his, quæ hactenus dicta sunt, colligere possumus al[illegible]um Galeni errorem, quem considerare, ac demonstrare, à nostro [illegible] alienum non erit, sed potiùs ad [illegible] parum conferret, inquit enim Galenus oculum non esse aqueum, vt Arist. placuit, sed D igneum, [illegible] lucididate conijci potest. Attamen [illegible] dissectio oculi, & sensus [illegible] refragatur: nam, vt Aristot. notat in 2. cap. [illegible] de sensu & sensilibus, secto oculo apparet totam eius substantiam aqueam esse, & id negare proterui admodũ hominis est: argumentum autem ab oculi lucididate sumptum nullam habet efficaciam, nam quo modo lucidus oculus sit, [illegible] est, cum lucidus luce propria, qua in te[illegible] E bris l[illegible] [illegible] & per se visibilis fit, sed lumine [illegible]epto, quemadmodum [illegible] alem ergo habet lu[illegible] eum potius esse oculum [illegible] quam [illegible]eum; nam si luceret luci [illegible] ignea, [illegible] quod non de [illegible] est. Alio quoque nititur [illegible] hoc comprobandum [illegible] spiritu animali ad [illegible] à cerebro per neruum opticum [illegible] cuius spiritus emissione paulò ante [illegible] quoniam igitur spiritus animalis [illegible] igneus est, & Plato quoque in Timæo [illegible] vocat igne[illegible] ratione spiritum oculus dicendus est igneus. Sed hoc quoq; le[illegible] argumentum est. Primùm quidem, quia nos non inficiamur spiritum animalem a cerebro ad oculos fluere, sed non ob id fit vt oculus [illegible] igneus, etiamsi igneum esse spiritum cócederemus; etenim huiusmodi appel[illegible] excessu, ex [illegible] autẽ humor [illegible] spiritus, vt per se manifestum est, idq;

Argumentum Galeni.

Aliud argum.

idq; optimè declaratur ab Arist. in lib. 2. de Partibus Animalium, cap 4 vbi dicit substantiam oculi esse frigidam & humidā, & esse humoris cerebri partem purissimam, quæ secernitur, & ad oculum mittitur: quemadmodum igitur etiam in cerebro insunt spiritus tum in arteriis, tum in ipsismet cerebri ventriculis, neq; per hoc stat, quin ab omnibus cerebrum membrorum omnium frigidissimum, & humidissimum esse dicatur; ita in oculo insunt spiritus animales, ipsa tamen oculi substantia aquea est. Sed præterea etiamsi spiritus animalis in oculo excederet humorem aqueum, non ob id oculus esset igneus appellandus, quia spiritum animalem vocare igneum vanissimum est, vt facile est vel ex ipsiusmet Galeni dictis demōstrare; spiritum enim animalem putat Galenus in cerebro generari, vitalem vero in corde, & hunc per arterias ad cerebrum deferri, & ibi à facultate cerebri in animalem cōuerti: spiritus autem vitalis si bene coosideremus, calidus est & humidus. proinde aereus, non igneus, vitales enim hæ duæ qualitates sunt, calor, & humiditas: quod etiam ex eo patet, quia generatur ex sanguine tenui, & purificato in corde, sanguis autem tenuis non potest verti nisi in vaporem aereum, quia est spiritus vitalis: præterea spiritus vitalis non est summè calidus, ergo non est igneus, non est enim ignis, nisi sit summè calidus; assumptum manifestum est, quia calor igneus destructiuus potiùs vitæ est, quam conseruatiuus, vt ait Aristot. in libro 2. de ortu animalium, cap. 3. præterea si calor spirituum summus esset, non posset intendi & augeri, augetur tamen, quoniam accenduntur spiritus in febri, & fiunt calidi supra modum naturalem, per se igitur sunt mediocriter calidi, quæ est aeris natura; quocirca & ex gradu caloris, & ex humiditate vitales spiritus non igneos, sed aereos esse manifestum est: minùs igitur spiritus animales possunt ignei appellari, hi nanque ex vitalibus generantur in cerebro per refrigerationem; quia necesse est, vt in loco frigidissimo, atque humidissimo, quale cerebrum est, obtundatur vitalium spirituum calor, & ita ex vitalibus iuxta Galeni sententiam animales generentur. si ergo in corde loco calidissimo spiritus non sunt ignei, sed aerei, multo minus in cerebro dicendi sunt ignei, vbi multò minus habent caloris quàm in corde, imò potius dicendum videtur, eos ad aquæ naturam accedere, & esse instar vaporis, qui est medium quiddam inter aerem, & aquam: vel saltem esse aereos compactiores, & minus calidos, nullibi enim sunt calidiores, quàm in corde, qui fons & radix caloris est; & nullibi frigidiores, quàm in cerebro, sic enim ad cogitationem, & ad contemplationem aptiores sunt, ficut alio in loco ostendimus. Sed ipsemet Galenus in initio lib. 10. de vsu partium [illegible] a-

Quod [illegible] non [illegible] ignei.

A

B

C

D

E

F

ctus confitetur pupillam esse plenam spiritu aereo, ac splendido; quum ergo aereum esse affirmet, non est oculus à spiritu igneus appellandus; neque potest ex eo spiritu ita lucere, vt illuminet alia, quoniam aer non lucet luce propria, quemadmodum nec aqua, sed solùm aliena per suam perspicuitatem recepta. Si verò Galenus dicat spiritum vitalem aereum esse, sed mutari in animalem igneū, hoc manifeste repugnat rationi, quoniam hæc mutatio fit in cerebro, quod quum frigidissimum sit, non potest vertere aerem in ignem: imò etiamsi spiritum vitalem in corde propter magnum calorē vellemus igneūm appellare, cogeremur tamen animalem vocare aereum, quum in eo sit plurimum remissus, atque imminutus calor. Quòd verò aliqui adducunt verba Aristot. in postremo problemate particulæ 31 dicentis oculum esse igneum, id parui momenti est: nam constat Aristotel. in problematibus populariter loqui, & sæpè aliorum opiniones sequi, præsertim quando ad id de quo loquitur, nullum momentum afferunt; quam eandem ob causam etiam in 3 Meteorolog. loquens de iride vsus est opinione Platonica de visione, vt mox in argumentorum solutione considerabimus: quoniā igitur in illo problemate quærit, cur non ita differant oculi inter se, vt manus inter se differre cernuntur, respondet id contingere, propterea quòd manus est corpus mistū, id est, heterogeneum, oculus verò non est mistus, id est, non heterogeneus, sed simplex, id est, homogeneus, siquidem igneus est, hoc autem idem dixisset statuēdo oculum aqueum, ideo non curauit Aristot. ipsum aqueum potiùs, quam igneum appellare, dummodo simplex, hoc est, homogeneus esse statueretur; non est autem credibile Aristot. qui in libro de sensu, & sensilibus, cap. 2. opinionem Platonis oculum igneum esse asserentis efficaciter improbauit, ibi ex animi sententia contrarium affirmare dicendo esse igneum: ideò persæpe debilia esse solent argumenta, quæ ex Aristot. verbis in aliis locis extra propriam de aliqua re tractationem sumi solent; ipse enim extra proprium locum de re aliqua loquens vtitur frequēter opinionibus aliorum tanquam ma[illegible] notioribus, ne propria opinione vtens du[illegible] redderet propositæ rei declarationem [illegible] id tamen nunquam facit, [illegible] quod [illegible] propositum declarand[illegible] propria an aliena sententia [illegible]ut.

Obiectio ex vlt. probl. partic. 31.

Solutio.

Nonnullorum [illegible] Platonis & Galeni cum Aristotele [illegible] reprobatio. Cap. VII

COLLIGERE ex his possumus quorundam [illegible] qui putarunt se A[illegible] Platone & Galeno, tum de

Conciliatio de oculo. oculi temperie, tum de visione optimè conciliasse. primùm quidem de oculo per hanc distinctionem: oculus duobus modis considerari potest; vno modo sumi potest pro illo corpore, quod per anatomen sensu conspicitur, sic autem aqueus est, patet enim crystallinum humorem esse aqueum; secundo modo pro calido innato, quo vt instrumento crystallinus vtitur, nempe pro spiritu animali illuc misso à cerebro: & hac ratione oculus est igneus, ideo Arist. vtrunque respiciens variè loquutus est. *Confutatio.* Sed vana est hæc consideratio, quoniam Arist. in lib. de sensu, & sensilibus oculum sumit animatum, atque perfectum, siquidem anima destitutum negat esse oculum appellandum, sed illum solum, qui facultatem videndi habeat; hic autem non est sine spiritibus, & calore innato, cum tamen Arist. negat esse igneum tum ibi, tum in lib. 5. de ortu animalium, cap. 1. & apertè asserit esse aqueum, scilicet ratione excessus, quia aliquam ignis quoque portionem in crystallino esse quis negare potest, si crystallinus est corpus mistum, & perfectum mistum? non est ergo credendum Arist. alibi ex propria sententiã loquentem appellare oculum igneum: adde quod de omnibus corporis partibus hoc dicere possemus, vt carnem esse terream ratione terræ prævalentis, qualem eam esse sensu iudicamus, sed esse igneam ratione caloris innati; quum ergo hoc absurdum sit, vanum est à spiritibus appellare, seu iudicare alicuius membri temperaturam. *Conciliatio de visione.* Quod vero ad visionem attinet, dicunt eam posse duobus modis considerari, vno modo prout est visio absolutè alio modo vt cum alia visione comparatur, & melior esse dicitur, quam illa; priore igitur modo dicũt satis posse visionem fieri per solam colorum receptionem in oculo: quia quum aer externus recipiat sua perspicuitate species colorum, fieri non potest quin oculus vt perspicuus easdem species recipiat, & rectè eas iudicet, & ita videat; vt igitur fiat absolute visio, non est opus emissione radiorum, sed sufficit colorum receptio in oculo [illegible] acie illuminato: & hoc respexit Ar[illegible] quando improbat Platonis sententiam de [illegible] missione, loquitur [illegible] sione, non de meliore visione & [illegible] Galeno, & a[illegible] ratione conce[illegible] rem. Si vero c[illegible] us, [illegible] nor v[illegible], me[illegible] non quidem sp[illegible] esse confitetur, sed [illegible] est accidens, [illegible] sicut etiam à [illegible] visam quod etiam [illegible] t, sed [illegible] cum stan[illegible] crem [illegible] n quo ia[illegible] receptu[illegible] videm[illegible] aic lumen cum colore in acie ex[illegible] ns obuiam fit lumini emisso ab oculo, & simul cõ[illegible] stum vtrũq; lumen remeat cum colore ad oc[ulum], &

A cum recipitur, ac iudicatur, eaque optima visio est, nec fit extra oculum, sed in oculo: & hanc dicunt non modo Platonis, & Galeni sententiam fuisse, sed etiam Aristot. cuius verba citant in partic. 31. problematum variis in locis, vbi concedit extramissionem, quia de meliore visione loquitur; & in quinto de ortu animalium, cap. 1. vbi dicit, corneam oportuisse non esse nigram, quia debet esse translucida, nigrum enim non translucet, quare etiam laternæ, si ex nigra cute conficiantur, non trans-

B lucent: vult igitur Arist. ita extramitti lumen ab oculis, vt ex laterna lumen foras emittitur, comparat enim oculum cum laterna. Sed hanc sententiam veritati repugnantem [illegible] esse, satis patet ex præcedente nostra [illegible] sus Galenum disputatione: iam enim ostendimus, nec ipsam spirituum substantiam posse extramitti quod isti quoq; concedunt, nec lumen tanquam accidens, quod idem ex ocu-

C lo ad externum aerem egrediatur, propterea quòd accidẽs non migrat de subiecto in subiectum, sed generatur in perspicuo lumen a corpore lucido: quapropter omnia, quæ ab his dicuntur de egressu luminis ab oculo, & de eiusdem regressu ad oculũ, vanissima sunt, quoniã eiusmodi motus lumini attribui nulla ratione potest. Vana igitur est illa, quæ sumitur, duplicis visionis distinctio, siquidem nihil recta ab oculo emittitur dum lumen

D emitti statuimus, quoniam illuminare nõ est emittere aliquid, vt antea ostensum est. Sed præterea reprobatur eorum sententia per dictum illud Aristot. 2. Topicorum, capite 4. vt simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis: nam si visio simpliciter in receptione consistit, & receptio est ratio, qua simpliciter visio fit; oportet meliorem visionem in meliore receptione consistere, non in extramissione [illegible] mo Topica hæc regula in præsentia euad[it]

E demonstratiu[a] [illegible] visionis [illegible] considerata [illegible] emissione consistit, sed in receptione, [illegible] essentialis est visioni receptio [illegible] is vero extramissio [illegible] quum [illegible] visio possit non sine receptione [illegible] fonte haurienda est comparatio visionis cum visione, qua [illegible] na melior [illegible] & altera deterior, ex quo a[illegible] visionis natura; itaque [illegible] in meliori receptione cõstituen-

F da est, [illegible] absolute sumpta visio in receptione [illegible] & huic sententiæ attestatur experien[tia] [illegible] senes deterius vident, quàm iuuenes, [illegible] propter animæ imbecillitatem, sed propter impuritatem organi: nam, vt inquit Aristot. in particula 65. primi libri de Anima, facultas animæ iudicatiua, & anima ipsa per senium non debilitatur, sed solum organũ corporeum: nam oculus in sene factus est terrestris, ac minùs perspicuus, proinde minùs aptus ad [illegible] & ad colores recipiendos; or[illegible] gani est recipere, & officium animæ

animæ est iudicare, ideò inquit ibi Aristot. si senex acciperet oculum iuuenis, ita videret, vt iuuenis: in senibus igitur & in iuuenibus patet meliorem, ac deteriorem visionem in nullo alio consistere, quàm in meliore, ac deteriore luminis receptione. Ipsa igitur secundùm se horum sententia absurda est: sed adhuc absurdius est eam Aristot. attribuere, qui vbique sententiam hanc de extramissione refellit, & ab ea abhorret, multò autem magis abhorreret ab hoc discrimine visionis, B & melioris visionis, quum sit rationi repugnantissimum: quòd autem in problematibus vtatur sententia Platonis de radiorum extramissione, hoc nihil est; eadem enim vtitur etiam in tertio Meteorologicorum in tractatione de iride, sed de hoc postea in solutione argumentorum dicemus. quando autem ibi [illegible] meliorem visionem, certum est eum non ita loqui, [illegible] comparet extramissionem cum receptione absq; emissione, C nam ridiculū est hoc dicere, sed vnum & eundem visionis modum considerat, qui varietur secundum magis, & minus, idque ibi ita manifestum est, vt de hoc disputare vanum sit. Quod verò dicunt de comparatione cum laterna, quæ habetur in primo cap. libri quinti de ortu animaliū, id nullius roboris est, quoniam Aristot. ibi comparat oculum cum laterna ratione solius transparentiæ corneæ, sed non ratione modi; per corneam enim transi- D re lumen oportet, sicuti per laternam, non tamen eodem modo, quia per corneam transit ingrediendo, per laternam verò egrediendo; quare non est in omnibus accipienda illa similitudo, & res per se manifesta est.

Solutio argumentorum Galeni.

Cap. VIII.

Tandem superest vt ad argumenta à Galeno adducta respondeamus: quorum E primum, quod Galenus, & Medici tanti faciunt, à magnitudinis visione acceptum, nullius penitùs momenti est; possumus enim primo illud hunc in modum retorquere: in phantasia, quæ paruo spatio in capite hominis concluditur, recipitur montis magnitudo; imaginamur enim m[illegible]nem [illegible] quanta reuera est, qui ergo [illegible] potest, vt magna montis moles in paruo hominis capite con[illegible]tineatur? vel, si in phantasia hoc non impo[illegible]bile esse Galenus iudicat, cur in oculo [illegible] F bile esse iudicat? Dicimus igitur, si oculus recipere ipsammet montis magnitudinem [illegible]terialem diceretur, vtique per foramen tam paruum, quantum pupillæ est, eam ingredi minimè posse, sed quum non ipsa realis magnitudo, sed eius imago, & species, quæ spiritalis est, recipiatur, id sine vlla absurditate fieri; nam imago magnitudinis est quidem magnitudo, & quanta per repræsentationem, quia magnitudinem repræsent[illegible]

[illegible] spiritalis non est quanta formaliter, sed solum repræsentatiuè.

secundùm se formaliter accepta non est quanta, sed est indiuisibilis, & recipitur indiuisibiliter; neque per hoc stat quin per eam cognoscatur rei magnitudo modò ampla, modò angusta, pro obtusitate, vel acumine anguli visualis in oculo, sicut antea diximus: hoc significauit Arist. ipse in contex 121. lib. 2. de Anima, quando dixit omnes sensus esse receptiuos specierum sine materia, nam quantitas naturam primæ materiæ insequitur, vt aliàs in libro de materia ostendimus, ideò extra materiam nihil potest esse quantum: species igitur quantitatis sine sua materia non est quantitas, licèt quantitatis repræsentatiua sit, sed est indiuisibilis, & tum in oculo, tum in medio indiuisibiliter recepta, quia in quolibet puncto medij terminatur angulus coni, quo magnitudo illa videri potest. confirmatur hoc ex consideratione colorum, nam per eundem aerem medium simul eodem momento transeunt contrarij colores, qui tamen in ipso aere non commiscentur, neque vnus alterum vitiat, quia sunt spiritales, & sine materia; nam possunt in eodem acie duo homines esse, quorū vnus videat rē aliquam nigram, alter verò aliam rem albam, ita vt per eundem aciē simul transeant duæ illæ species absq; vlla sua læsione, vel cōmistione, quare argumentum leuissimum est, vt patet ex consideratione phantasmatum in imaginatiua, quemadmodū modo dicebamus, eadē enim vtrobiq; ratio est; vel enim similiter in oculo species quantitatis montis recipi potest, vt in phantasia recipitur, vel, si in oculo recipi non potest, similiter dicendum est non posse recipi in phantasia. Secundū Galeni argumētum erat, quomodo potest eadem numero magnitudo eodem temporis momēto ad oculos diuersorum transire, & simul in iis omnib. recipi? hoc quoq; conuertere contra ipsum possumus hoc modo: quomodo potest eadem numero magnitudo recip[illegible] in phantasia diuersorum hominum? recipitur tamen, quia multi eodem temporis momēto eandem rei magnitudinē imaginantur, & eadem est ratio vtrobique; nam si in sensu id fieri non potest, in phantasia quoque non potest fieri; at si in phantasia potest, vanum est negare id in sensu fieri posse. Dicimus igitur magnitudinem rei materialem, neq; ad multorum, [illegible] oculos posse transire, quon[illegible] eadem numero non migrat de [illegible] in [illegible] sed multiplica[illegible] [illegible] [illegible] Galeni argumentum [illegible] de obiecti specie spiritali nullius momenti est, quia non est absurdum id quod Galenus absurdum esse arbitratur; quod ostendo per ea, quæ ab ipsomet Galeno dicuntur: concedit ipse præter

Ad secundū.

visum alios sensus per receptionem operari, nónne igitur idem numero sonus recipitur simul in auribus plurimorum hominum? cur ergo non, & idem numero color, & eadem numero magnitudo potest eodem momento recipi in oculis diuersorum? etenim non ipsa materialis magnitudo, neque materialis color ad oculos transit, sed species spiritalis, quæ vndique diffusa per aerem adest in quolibet aeris puncto, & in quolibet æque visibilis est: patet igitur nil esse vanius his Galeni
Ad tertium. argumentis. Tertium eius argumentum sumebatur à visione magnitudinis, & figuræ in speculo; res enim quæ retrò, vel trans parietem sunt, videre rectà non possumus, in oblato tamen speculo refractas videmus; sed colorem quidem in speculo frangi, & ad oculos reflecti dicere possumus, at figuram, & magnitudinem refrangi in speculo ne imaginari quidē possumus; consistit enim figura in quadam partium harmonia, quam per talem refractionem tolli, ac destrui necesse est, quomodo igitur potest integra videri, si in speculo fracta ad oculos reflectitur? ego vero de hoc magis dubito iuxta Galeni sententiam, quàm secundùm Arist. opinionem; quomodo enim radij ab oculo exeūtes frangi in speculo possint, & reflecti ad rem videndā, quæ trans parietē est posita? cur enim non in quolibet alio corpore, quod non sit speculū, franguntur similiter radij visuales, & ad rē videndam reflectūtur? oporteret etiam secundùm hanc opinionem rem illam videri vt in eo loco existentem, in quo reuera est, non vt in speculo; nam si visus à speculo refractus ad eam vsq; porrigitur, ita deberet in loco suo videri, vt in eo esse crederetur; & huius apparentiæ nulla afferri ratio potest, cur res videatur in speculo esse, non vbi reuera est: at secundùm opinionem Aristot. facile est huius rationem assignare; dicimus enim speciem rei visibilis ad speculum [illegible] protendi, & in eo frangi, ideoq; videri esse in speculo: dum enim aspicimus, obiectū ad visum deferri, res clara est, & omni dubio caret, sed dum dicimus rem visibilem in loco suo immotam manere, & visum ad illā progredi, [illegible] nos vigeri necesse est. Solutio igitur [illegible] huius ex eodem fonte [illegible] alia quoq; ac [illegible] materialis figura non [illegible] [illegible] sed eius species, quæ [illegible] est refrangi sine figuræ de[illegible] potest, imago enim quæ figuram [illegible] nem repræsentat, in speculum incidens reflectitur ad oculum, & [illegible] rā ac magnitudinem [illegible] rei repræsentat. euenit tamen, vt propter obiectā speculo [illegible] etiam maiorem, vel minorē non eandem eiusdem rei magnitudo iudicetur, quia quādo remotior est, per acutiorem angulum inspicitur, quando autem propinquior, per obtusiorem, & huius quoq; varietatis nullam afferre rationem Galenus potest: euenit etiam vt propter superficiem speculi inæqualem quantitas vel maior, vel minor appareat, & figura etiam vitiata, & deturpata repræsentetur, ideoq; tum de magnitudine, tum de figura prauum iudicium a visu fiat, non est enim inconueniens, si dicamus, sensum quandoque in rebus iudicandis decipi ob aliquam perturbationem medij, in quo species vitietur, præsertim verò in iudicandis sensilibus communibus; in his enim magis euenire potest, vt sensus decipiatur, quàm in iudicandis propriis: ob [illegible] pimur in iudicando colore in speculo, [illegible] pimur tamen in iudicanda magnitudine, [illegible] figura ob prauam speculi cōstitutionem, quæ est vitiatio quædam, seu deturpa[illegible] & hoc quoq; manif. [illegible] refragatur [illegible] Galeni; nam secundùm eam deberemus videre, ac iudicare & magnitudinem, & figuram vti reuera est, nō deturpatam, seu vitiatam proinde nunquam decipi; nam si radij visuales in speculum incidentes ad rem [illegible] dendam reflectuntur, eam attingere deberent vt reuera est.

Ad postremum Galeni argumentū sumptum *Ad quar-* ex Aristot. testimonio in 3. Meteorolog. dico Galenum abuti confessione Aristot. quoniam Arist. consueuit vti aliorum opinionibus de aliqua re ad aliud aliquid declarandum, quando sunt vulgatiores, & notiores, & ad id declarandum [illegible] refert hac vel illa opinione vti, præsertim verò quando de illa re nondum aliquid docuit secundùm propriā opinionem, vt in 2. Poster. Analyt. docere volens ea, quæ ad demonstrationem pertinent, vtitur [illegible] aliorum opinionibus de rebus natu[illegible] quas exempli gratia adducit inqu[illegible] causam cur lumen transeat per late[illegible] quia vitrum illud, vel cornu laternæ [illegible] ratum, & ita [illegible] os ampliore[illegible] tenuius est [illegible] attamen ipse [illegible] eam non [illegible] transitus luminis, n[illegible] [illegible] corpora esse perforata, sed causam esse, [illegible] sunt perspicua, & tra[illegible] entia: at quia [illegible] modo causa mate[illegible] ad ducitur, & n[illegible] lum momentum ad declarandam demonstrationem facit hac potius opinione vti, quàm illa, quæ a[illegible] losophorum fuit, & illa etiam vulgatior erat, satis habuit Arist. exempli gratia vti opinione aliorum. sic etiam in eodem libro accipit exempli gratia [illegible] esse sonum factum ab extinctione [illegible] quoniam ibi nihil refert hanc potius, [illegible] aliam veriorē causam adducere, quum [illegible] non sit idoneus locus, in quo id declaretur. In tertio igitur lib. Meteorol. Aristot. modum, quo visio fit, nondum declarauerat; ideo ad illud, & alia declaranda vti maluit opinione Platonis de visione, quæ vulgatior erat, & quam sequi vulgares etiam homines videntur, quàm opinione propria. licet ve-

cèt veriore, propterea quòd ad illa, quæ ibi tractantur, declaranda nihil referebat hoc potiùs modo, quàm illo fieri visionem dicere: non est ergo verum id, quod Galenus ait, Aristot. vti aliorum sententia de visione, quòd eam veriorem esse cognouerit; sed quia vidit eam esse propria sua opinione vulgatiorem, & quia vtro modo dicamus, nihil referebat ad iridem declarandam; sed hoc ipsemet Aristot. clarè in ea parte nos admonet; subiungit enim nihil interesse, an emissione, an receptione visionem fieri dicamus; hoc enim non variat eam doctrinam, quæ ibi de iride traditur; ideo si eo in loco Auerroem legamus, videbimus eum illa omnia declarare iuxta Aristot. sententiam de visione, non iuxta opinionem Platonis, licèt Aristot. hac vt euidentiore vti maluerit. Sed aliud præterea artificium ibi in Aristotel. notare possumus, quod Galenus non animaduertit, & quo ipse in libris suis vti nesciuit: nam si in iride declaranda visus esset propria sua sententia de visione, diceret aliquis potuisset infirmã eam doctrinam esse, vt quæ infirmis fundamentis nitatur, nimirum opinione Aristot. de visione, proinde non similiter vera fore ea, quæ ibi de iride dicuntur, si aliorum de visione sententiam sequamur; sic igitur negato visionis modo, qui ab Aristot. ponitur, omnia illa, quæ ibi de iride, ac de aliis dicuntur, in dubium essent reuocata: Aristot. igitur cum artificio voluit ad iridem declarandam vti aliorum sententia de visione, ne difficultatẽ aliquã in iride, aliisq; rebus, quæ ibi tractantur, poneret. sed voluit

Artificium Aristot.

A etiam nos admonere, vtcunque visio fieri dicatur, nihil referre ad iridem declarandam, quia vtcunque dicatur fieri, eadem de iride sententia immutata, atq; illæsa manet. Idem notare apud Aristot. possumus in cap. 1. lib. 5. de Animalium ortu, vbi docet cur aliqui acutè cernant, sed non procul, contrà aliqui procul, sed non acutè; deinde subiungit nihil referre an emissione, an receptione fieri visio

B dicatur, nam visus quidem erat propria opinione, sed notare postea voluit idem esse etiam secundùm Platonis sententiam de visione, vt firmior ratio ab ipso adducta videretur, quæ similiter iuxta omnium opinionem locum haberet. Admirari autem in hoc debemus ingenium Aristot. qui omnia locis suis tractauit; & si quid vnquam extra proprium locum considerauit, satis habuit pingui Minerua, ac leuiter illud tangere, neq; voluit tractationes commiscere, neq; alienas, atque intempestiuas alicubi instituere. Num autẽ Galen.

C hoc artificio suos libros scripserit, dubiũ est; nam præter alia multa, quæ ab eo intempestiuè tractata notari possent, hoc vnum volo in præsentia considerare: citat ipse persæpe libros à se scriptos de demonstratione, & in iis se de sensibus diligentissimè loquutum esse asserit, ideoq; de illis, quæ ad sensus pertinent nos ad eos libros remittit, quod legere frequenter possumus in 7. libro de placitis

D Hippocratis & Platonis; num autem in Logica conueniens sit exquisitè de sensibus agere, & an tale aliquid fecerit vnquam Aristoteles, aliis considerandum relinquo.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

Liber

DE MENTE HVMANA.

Proœmium. CAP. I.

Nulla res est, cuius notitiam illi, qui rerum scientiam inquirunt, & sapientes euadere cupiũt, magis indagare, atque enixiùs peruestigare deberent, quàm illa animæ præstantissima pars, qua homines sumus, & quam solam hominem ipsum esse plures Philosophi existimãrũt; cur enim non fatui potiùs, quàm sapientes hominis esse fateamur ad cœli, & elementorum, & rerum a[illegible] cognitione[illegible] adipiscẽdam omne studi[illegible] con[illegible], fe[illegible] sum autem ignorare [illegible] igitur ne hu[illegible] me obnoxiũ re[illegible], postq[illegible] de rebus aliis natural b. plu[illegible] de h[illegible] scri[illegible]endum m bi e[illegible] al[illegible], quàm vt Aris-

E stot. hac de [illegible] sententiam [illegible] possẽt, declararem, hunc enim vnu[illegible] huius suscepiæ prou[illegible] scopum [illegible] propositum esse aliàs protestatus [illegible], vt qu[illegible] hac Patauina Academia Aristotelis pub[illegible] interpretandi officio fung[illegible] non solùm voce, sed etiam scriptis operam hanc præsta[illegible] magis possem obscura Aristotelis sensa auditoribus

meis plana, ac manifesta reddere. Hæc autẽ, A quam proposuimus de anima humana dispu tatio, cùm ipsa per se dignissima est, in quam summa cum diligentia incumbamus, siquidẽ res nostra agitur, quum ad nos ipsos cogno scendos hæc maximè omnium pertinere videatur; tum ob ipsius difficultatem, & magnã, quæ ex Aristotelis dictis oritur, interpretum controuersiam non omittenda; etenim Arist. de mente humana, quam & animam rationalem, & intellectum potestate, seu patientem appellauit, tum ex professo in tribus B de anima libris, tum obiter in aliis pluribus ita aut variè, ac dubiè, aut saltem obscurè loquutus est, vt ad diuersas, imò etiam contrarias sententias à grauioribus quoq; interpretibus eius verba distracta sint; nec defuerint, qui eum ancipitem fuisse, & nihil certi hac de re statuisse affirmare ausi sint. Illud verò, qđ potissime considerandum in præsentia suscepimus, est humanæ mentis natura, & quid C ipsa sit: & quia omnis anima principium est animati corporis, & ab Aristot. in libris de Anima non alia ratione, quam vt principiũ considerata est, nomen autem principij notat respectum ad illa, quorum est principium; ideò ex hoc respectu omnis animæ natura fuit ab Aristot. declarata: Duorum autem principiũ est anima, corporis animati tanquam forma, & operationum tanquam efficétrix: ob id in initio 2. lib. de Anima Aristot. vniuersè omnis D animæ naturam, & essentiã declarauit per respectum, quem habet ad corpus, cuius est anima, deinde in contex 33. eiusdem lib. proposuit in tota sequente eius operis parte singularum animæ facultatũ naturas ex operationib. declarandas, & post diligentẽ & vegetantis & sentiẽtis partis declarationem, quæ in eo 2. lib. habetur, sumpsit in 3. lib. declarandum quid sit humana mens, respectu operationis tantũ, non respectu corporis; quid enim respe E ctu corporis sit, iam in initio 2. lib. de omni anima vniuersè docuerat, neque aliquid aliud de singulis declarandum relinquebatur: at respectu operationum nihil vniuerse de omni anima dici poterat, nisi valde rude & m[illegible]ctum, quia non eodem modo om[illegible] animæ suas edunt operatio[illegible] [illegible]gulis considerandum erat, ideo [illegible] ab Aristot. in 1. lo contex 3. [illegible] 2. Ne[illegible] Aristot. quem interpretari [illegible]umus [illegible] F humanæ mentis natu[illegible] aque [illegible] declarabimus, vt [illegible] fe[illegible]am eius de[illegible].

Quæstio an anima rationalis sit forma hominis, & quæstionis declaratio.

Cap. II.

ILLVD igitur, quod primo loco cõsiderandum nobis proponitur, est, an anima rationalis sit forma hominis, & quia de hoc interpretes Aristot. non consenserunt, ideò vt id, quod quærimus, intelligatur, notanda est distinctio formæ, qua omnes vtuntur. Forma duplex est: vna materiam informans, & dans esse specificum, & rem constituens tanquam differentia adiecta generi; de qua forma egit Arist. in 1. lib. Physic. auscul. tanquam de tertio principio rerum naturalium, & eãdem in 2. lib. vocauit naturam; cuiuscunque enim rei natura dicitur illa sola forma, quæ informat B materiam habentem potentiam ad esse, & in stituta specie collocat. Altera est forma, quæ non dat esse, sed ipsi rei iam constitutæ, & habenti esse specificũ superueniens tanquam præstãtius quoddam, & dat solùm operationem, ad quam res illa potestatem quidem habet naturalem, sed eam edere propriis viribus non potest, ideo eget ope alicuius nobilioris, quod eius naturam, & conditionem excedat, ab eo igitur non recipit esse, sed recipit C operationem, nisi dicamus, vt aliqui dicunt, eam recipere quoddam esse nobilius, & eminentius, quàm sit proprium eius esse specificum. Exemplis res clarior fiet: nauis habet suam formam, qua est nauis, eaque est figura illa ex lignorum compositione proueniens, quæ dicitur forma informans, per hanc enim nauis in specie constituitur, & sine hac non esset nauis: naui autem ita constitutæ superueniens nauta, qui non dat illi vt sit nauis, iam D enim est sed dat quoddam esse eminentius, & actum nauigandi, qui nauis conditionem excedit, quia nauis secundùm se non habet nisi aptitudinem ad nauigationem, actum autem nauigandi à se ipsa non habet, sed à quo[illegible] superueniente, & nauis naturam excedente, qui nauta est: figura igitur nauis dic[illegible] a[illegible] informans, nauta verò dicitur a[illegible]tus a[illegible] sed non materiã informans, [illegible]cificum; aduenit enim naui iam habenti esse E completum, & dat illi solùm operationem. S[illegible] dicimus de [illegible], qua exem[illegible] à Arist quoq; vsu[illegible] est, [illegible]am figura [illegible], & ac[illegible]en est forma [illegible] & [illegible]tiès, & constituens [illegible] la no esset securis homo [illegible] vice[illegible] dat illi solam operationem & est tanquam actus assistens, sicuti nauta in naui. Tales sunt etiam cœlestes intelligentiæ respectu [illegible] orbis enim iam habet ex se suum esse completum, neq; illud recipit ab F intelligentia, illa igitur materiam illam non informat, neq; orbem in specie constituit, sed solùm dat operationem, quæ est motus in orbem, ad quem est quidem corpus illud naturaliter propensum, sed ipsum se mouere non potest: illa igitur dicitur forma assistens tantũ, quasi astans ad regendum, nec solum dicitur separabilis, sed separata & abiuncta ab illa materia, ꝓpterea quòd nõ dat illi esse: quemadmodum nauta etiam quando est in naui, dicitur à naui separatus, quia est extra ipsam naui naturam, quò fit, vt possit esse sine naui, & ha-

Anima ad duplicem effectum refertur.

Forma duplex.

& habeat etiam operationem propriam præter nauigationem, hoc est, operationem non communicatam, nam & in naui, & extra nauim potest multas edere operationes nihil ad nauim pertinentes: huius enim ratio manifesta est, propterea quòd nauta, & nauis sunt duo entia perfecta in sua specie, & habentia duos distinctos actus specificos, neque vnum recipit esse ab altero: sic intelligentia, & orbis sunt duo distincta entia perfecta, neq; orbis recipit actum specificum ab intelligentia, sed ipsum habet ex se, & intelligentia præter operationem mouendi orbem habet etiam operationem propriam non communicatam cum orbe, neque vllo modo ab eo pendentem, nam contemplatur seipsam, & incessanter intelligit absque vllo orbis interuentu. Quoniam igitur anima rationalis humana est forma quædam inexistens homini, quærimus nunc, qualisnam forma sit, an informans materiam habentem potentiam adesse, constituens humanam speciem sub animali genere tanquam differentia diuidés ipsum genus, ita vt homo per eam sit homo, & absque illa non sit homo: an potius sit solùm assistens, ita vt homo per aliquam aliam formam sit homo, & ipsi iam constituto, & habenti suum esse specificum sub animali genere, hæc tanquam præstantior quædam forma superueniat, quæ non det illi vt sit homo, sed solùm vt sit quoddam eminentius homine, nempe det illi solam operationem nobilem & præstantem, qualis est intellectio, adeò vt sit forma actu separata, & abiuncta à materia [illegible] ad regendum, sicut [illegible] & [illegible] vno [illegible] est, an anima rationalis sit forma hominis, vt nauta nauis est forma nauis, an potius sit in homine tanquam nauta [in naui]. Vtraq; pars sectatores habuit grauissimos, ac summæ authoritatis viros, inter quos est de hac re acerrima controuersia. In hac igitur disputatione [hoc] ordinem seruabimus: primo loco [illegible] contrariam opinionem referemus, ac declarabimus; deinde argumenta præcipua, quibus vtraque secta sententiam suam comprobare solet, ac potest, in medium afferemus; postea verò veritatem declarare, ac manifestam reddere nitemur, & postmodum omnia, quæ vtriq; sententiæ aduersari videbuntur, argumenta soluemus: vt his peractis ad talia, quæ ad mentem humanam pertinent, consideranda transeamus.

Declaratio opinionis Auerrois, & aliorum dicentium animam rationalem non esse formam hominis.

Cap. III.

ANIMAM rationalem non esse formam hominis, qua homo sit homo, sed esse A formam assistentem, sicuti orbi cœlesti assistit intelligentia, existimauit Auerroes, vt legere apud eum possumus in comment. 5. lib. 3 de Anima, vbi dicit nomen actus de anima rationali, & de aliis partibus animæ dici fermè æquiuocè, quoniam de anima sentiente, & de vegetante significat formam informantem, de rationali verò significat nō informantem, sed assistentem solùm; & ad huius sententiæ confirmationem adducit verba Aristotel. B in context. 11. & at. lib. 2. de Anima, quæ postea loco suo à nobis considerabuntur: & quia necesse est omne corpus naturale habere propriam formam, quæ informando materiam ipsam in specie constituat; homo autem est corpus naturale, & species animalis, ideóque oportet esse in homine aliquam huiusmodi formam informantem, quæ det homini esse specificum sub genere animali, hanc inquit Auerroes esse cogitatiuam, ita vt per *Cogitatiua.* C hanc homo sit homo, non per intellectum; loquitur autem de hac Auerroes etiam in comment. 6. 20. & 33. eiusdem 3. lib. & in 63. lib. 2 & apertè dicit cogitatiuam esse formam hominis, qua est homo, & generationi & interitui obnoxius: videtur autem in dictis locis eam distinguere à phantasia: verùm quia de hac animæ facultate distincta à phantasia Aristotel. ne verbum quidem in libris de anima fecit, ideò multi Auerroistæ, vt Auer- D roem tueerentur, dixerunt hanc Auerrois cogitatiuam esse reuera phantasiam, de qua loquutus est Aristoteles, sed Auerroem nomine cogitatiuæ significare voluisse phantasiam humanam distinctam à phantasia brutorum, & illa multo perfectiorem, quæ sit supremus gradus ipsius facultatis imaginatiuæ [illegible] & totius partis animæ sentientis, constituens hominem in specie sub animali genere, & ipsum à cæteris animalibus distinguens. Ho- E mini igitur formato ab hac perfecta imaginatiua dicunt superuenire animam rationalem, quæ dat homini quoddam esse eminentius, & supergrediens humanam naturam, non quòd ponat hominem in alia noua specie, sed quia in specie humana dat ei nobilitatem, quæ est supra hominem, ad quam recipiendam habet humana natura aptitudinem naturalem: ideò [illegible] Auerroem imaginatiua in homine est [illegible] figura nauis in na- F ui, quæ [co]nstituit nauim tanquam forma materiam [illegible], anima verò rationalis est sicut [illegible] qui [illegible] [illegible] & [illegible] præstantissimam, quæ est [illegible] & [illegible] quemadmodum nauta [illegible] dat illi actum nauigandi [illegible]. Hæc [illegible] Auerrois opinio fuit, & miror quod Ad[illegible] in 3. quolibeto, dubio 4. contrariam opinionem Auerroi attribuerit, nempe quòd putauerit animam rationalem esse formam hominis, qua homo est homo. Argumenta verò,

quibus ad hoc probandum vtitur Achillinus, potius ostendunt eam esse rei veritatem, & absolute ita credendum esse, quàm hanc fuisse Auerrois opinionem, vt ea considerantibus manifestum est: quòd autem dicat Achillinus Auerroem quandoque dicere rationalitatem esse hominis quidditatem, & differentiam constituentem, quod quidem apud Auerroem legimus in comment. tt. & 12. libri 7. Metaphysic. hoc certè nihil est, quoniam Auerroes exempli gratia loquitur, & est apud Philosophos vulgatissimum, vt exempli gratia sumant animal rationale tanquam hominis definitionem, ita vt rationale significet formam, & differentiã diuidentem animal genus, & constituentem humanam speciem; exemplorum autem nõ est exquirenda veritas, sed solùm rei propositæ declaratio: possunt tamen Auerroistæ etiam veritatem huius exempli defendere duobus modis: primò quidem dicendo Auerroem per rationale significare cogitatiuam, tanquam discurrentem, & ratiocinantem in particularibus, quàm etiam in context. 20. libri 3. de Anima putat vocari ab Aristotele intellectum passiuum; quippe quæ potest appellari anima rationalis, & intellectus, quatenus propinqua illi est, & ei ministrat, & est apta obedire animæ rationali. altero autem modo dicendo Auerroem significasse animam rationalem propriè sumptam, & hanc dixisse esse hominis quidditatem, non quidem illam quidditatem, qua homo in specie constituitur, sed per quam adipiscitur præstantissimam quandam operationẽ, & quoddam esse eminentius, quod est vltimum ac supremum hominis complementum, ad quod assequendum habet homo potestatem naturalem, tanquam ad quoddam humana natura excellentius; hæc quidem consona esse doctrinæ Aristotel. in eo 7. Metaphys. ego nunc non assero, solum dico Auerroem, qui prædictam sententiam pertinaciter tutatus est, alterum horum intelligere potuisse: sententia namq; Auerrois illa reuera est, quã diximus, & quam cæteri omnes illi attribuunt. Eandem opinionem Themistius sequutus est, vt legere apud eum [illegible] in context. [illegible] lib. 3. de Anima, [illegible] tem vnum [illegible] in tota h[illegible] specie, sicut etiam Auerr[illegible] præ[illegible] posuit in homine a[illegible] am multiplicatam [illegible] significans [illegible] & hanc dixit [illegible] intellectum tanqua[illegible] p[illegible] mam hom[illegible] perfecti[illegible] nem [illegible] non [illegible] Themistius [illegible] & hoc ita clarum est in [illegible] oiato [illegible] mirandum sit, quomodo Thomas in opusculo 16. contrariam sententiam Themistio attribuerit, nempe quod dixerit [illegible] um esse veram hom[illegible]

nis formam, quæ sub genere animali humanam speciem constituat. Videtur etiam huius sententiæ fuisse Ioannes Grammaticus; nam in sua Præfatione in 2. librum de Anima, & in declaratione 1. context. eiusdem libri apertè dicit animam rationalem non esse actum corporis secundùm substantiam, sed solùm secundùm operationem, cuiusmodi est nauta in naui; alias verò animas esse actus etiam secundùm substantiam: negat igitur animam rationalem esse formam informantem, & asserit esse solum assistentem, & dantem operationem, non [illegible] substantiale. Idem tamen Ioannes in 1 contextu libri tertij de Anima inquit, animam rationalem dare esse homini, & hominem constituere: quare vel dicendum est ipsum sibimet aduersari, vel illud intelligendum, quod etiam Auerroistæ existimãrunt, animam rationalem dare homini esse eminentius, quod supra hominem est, quemadmodum antea declarauimus.

Ioan. Grammaticus.

Aliorum contraria opinio, quod anima rationalis sit vera hominis forma. Cap. IV.

Alteram verò contrariam sententiam, quod anima rationalis sit vera forma hominis, quæ informando materiam constituat hominem in esse specifico sub animali genere, tutati sunt Latini ferè omnes, nec solùm tanquam absolutè veram sententiam, vt reuera est, sed etiam vt Aristotelis opinionem, quod ipsi efficaciter ostendere nixi sunt, præsertim D. Thomas in 1. part. Sum[illegible] quæst. 76. & in opusculo 16. vt [illegible] Fuit etiam eius sententiæ Alexander [illegible] nim ipse in alio a Latinorum sent[illegible] & veritate dissenserit, in hoc tamen [illegible] præsentia loquimur, non d[illegible] sed existimauit animam [illegible] ho[illegible] quæ materiam i[illegible] & [illegible] [illegible] vat. Hanc [illegible] m [illegible] A[illegible] mpiodo rus in [illegible] Phædonis Platon[illegible] Plotinus [illegible] ne fuisse opinionem A[illegible] lib. 1 Ennead. cap. 4. & 5 [illegible] quod in contextu 8. lib. 2 de Anima [illegible] mam esse sicut a[illegible] n[illegible], quod est ponere eam esse formam informantem; & similiter refert Ari[illegible] n contex. 64. libri 1. de Anima, quando dixit operationes animæ omnes esse coniuncti, non esse solius animæ, & perinde esse dicere animam cogitare, vel tristari, ac dicere animam texere, vel ædificare. in principio etiam 2. lib. 4 Enneadis refert verba Aristotelis in definitione animæ, neque admittit animam dici [illegible], vt eam appellauit Aristoteles, inquit enim non declarari per hoc [illegible] animæ. Hanc [illegible] Aristoteles [illegible] Plotinus [illegible] dicta o[illegible]

nia Aristotelis dicta recensendo constanter affirmat; sed quum Aristotelem in hoc reprehendat, videtur contrariam opinionem sequi, quum præsertim in eo 1. lib. 1. Enneadis, cap. 4. dicat, animam rationalem esse formam separatam, & in 2. libro 4. Enneadis dicat animam non rectè ab Aristotele appellari ἐντελέχειαν, propterea quod est potiùs dicenda vtens corpore, quàm perfectio corporis: quia dum dicitur perfectio corporis, dicitur inseparabilis à materia, dum autem dicitur vtens, dicitur domina, & separabilis. In 3. etiam lib. 4. Enneadis inquit, animam non esse in corpore vt in loco, neque vt in vase, neque vt forma est in materia, neque vt pars in toto, neque vt totum in partibus: igitur negare videtur animam esse formam corporis, immò & rationem addit, dicens, esset enim inseparabilis, & ipso corpore posterior, propterea quòd materiæ iam priùs existenti aduenit forma. sed dicendum potius est (inquit) corpus esse in anima; anima enim tanquam domina corpus complectitur: qua in re nos sensus decipit, corpus enim videmus, animam non videmus, ob id credimus animam esse in corpore, at si animam quoque videremus, corpus in anima esse cognosceremus, & animam complecti, & regere corpus, & ipso vt instrumento vti. Attamen hæc Plotinus non ideò dicit, quòd neget hominem constitui per animam rationalem, sed solum vt ostendat eam à materia non pendere, & ab ea separabilem esse. [illegible] Platonici omnes [illegible] affirmant nos habere esse ab anima rationali, sed [illegible] nos esse animam [illegible] quod certe [illegible] nisi putarent eam esse formam [illegible] homo est homo negarunt igitur eam esse formam [illegible] sed [illegible] non omnino negarunt esse formam hominis. Ideò Marsilius Ficinus in primum librum primæ Enneadis Plotini cap. 2. inquit sententiam Platonis esse medium inter Auerrois & Alexandri opiniones: nam Alexander putauit esse [illegible] formam informantem, & dantem esse, Auerroes verò assistentem solùm, & vtentem corpore, at Plato [illegible] animam & perficere corpus & ipso ... vti: quomodo autem [illegible] Platonici animam perficere corpus [illegible] apud Plotinum in toto 1. lib. 1. Enneadis vbi etiam docet hominem esse animam ipsam.

[illegible] error. Illud tamen quod Marsilius de Alexandro dicit, mihi videtur non omnino verum esse: fortasse enim sententia Platonis dici potest media inter duas prædictas, at non eo modo, quem Marsilius ponit. etenim Alexander non negauit animam rationalem regere corpus & ipso vti: est igitur alia potius ratione media, quatenus secundum Auerroem est separata à corpore nec dat esse homini, sed ipsum regit solum, secundum Alexandrum verò regit quidem, sed neque est separata à corpore, neque separabilis: at secundùm Platonem non ita est abiuncta à materia, vt non det esse homini, sed eatenus est abiuncta, quatenus continet, & imperat, & est à corpore separabilis: fatentur ergo Platonici informationem, non tamen eo modo, quem statuit Alexander, sed eo potiùs modo quem D. Thomas posuit, ipsi namque ponunt informationem cum separabilitate. Patet autem hoc, B considerantibus ea, quæ à Simplicio dicuntur, qui in omnibus Platonicorum sententias defendere nisus est; ipse enim non negat animam rationalem esse formam hominis, & informare materiam, vt apud eum legere in multis locis possumus, præsertim in 1. lib. de Anima, context. 5[illegible]. 63. 66. 86. 87. & in 2. lib. context. 4. & 10. sed videtur cum Platonicis dicere duo esse genera formarum materiam informantium: & aliam ita dare esse materiæ, vt nihil aliud sit, quam actus talis rei, C proinde inseparabilem esse ab eo, cuius est actus; aliam verò esse formam, cuius essentia non in hoc tantùm est constituta, vt sit actus alterius, sed ipsa quoque secundùm se est aliquid correspectiuè [illegible], proinde potest esse sine illo cuius est forma; talem igitur esse putauit animam rationalem humanam, nam ideò duas ei vires attribuit, vnam informandi corpus, alteram vtendi corpore D tam à se informato, etenim illi dominatur, & ab eo separabilis est: ideo Simplicius, & Platonici sententiam Auerrois non admittebant, quòd homo constituatur in specie per imaginatiuam, seu per aliam formam præter animam rationalem; sed clara est eorum sententia, quòd anima rationalis sola sit illa forma, per quam homo est homo. Galenus E quoque in libro illo, quòd mores [illegible] sequuntur temperaturam corporis, hanc sententiam tuetur, quod anima rationalis sit forma hominis, & vere materiam informans: & eandem inquit sequutum esse Andronicum Rhodium, & eam Aristoteli attribuit, idemq; existimasse ait eundem Andronicum. Hæ sunt aliorum sententiæ à me breuiter relatæ: sequuntur argumenta, quæ ab vtraque secta afferuntur, consideremus.

Simplicius.

Duo genera formarum materiam informantium secundum Platonicos.

Galenus.

Andronicus Rhodius.

F
Argumenta pro opinione Auerrois, quòd anima rationalis non sit forma hominis. Cap. V.

AV[illegible] [illegible] eius sententiam [illegible] potissimum ex va[illegible] [illegible] desumptis comprobare [illegible] argumentantur ex cognitione [illegible] [illegible] pacto: cognitio v[illegible] per cum abstractione à materia; [illegible] conuenit nisi facultati à materia abiunctæ [illegible] anima rationalis humana [illegible] cognoscat vniuersa-

Primum ar[illegible]

lia, est abiuncta à materia, proinde non dat esse homini. Secundò sumūt aliqui argumentum ab intellectu agente: intellectus patiens est vna & eadem substantia cum intellectu agente, at intellectus agens consensione omnium est forma abiuncta à materia, ergo eiusmodi est etiam intellectus patiens, qui est anima nostra rationalis. Tertiò considerant verba Aristotelis in context. 92. libri 1. de Anima, vbi dicit, ne fingi quidem posse quam corporis partem occupet intellectus; vult igitur eum non esse formam corporis, proin de esse abiunctum à materia. Quartò adducunt verba Aristotelis in 2. lib. de Anima, context. 11. vbi apertè dicit aliquam animæ partem nullius esse corporis actum, significans rationalem partem, & statim sequentibus verbis inquit eam ita esse actū corporis, vt nauta est actus nauis, asserit ergo eam nō esse formam informantem, sed assistentem solùm. Quintò perpendunt verba Aristotelis in context. 21. eiusdem libri, vbi ait intellectum esse aliud animæ genus, & eum solum posse separari; non vult igitur ipsum esse actum corporis, cuiusmodi sunt aliæ partes animæ, sed à corpore separatur. Sextò sumunt argumentum ex Aristotele in 3. lib. de Anima, context. 4. & 6. vbi dicit intellectū humanum esse immistum, hoc est, non commistum cum materia, quare negat esse formam informantem. Septimò viuntur testimonio Aristotelis in 10. lib. de Moribus, cap 7. vbi dicit intellectum respectu hominis esse quoddam diuinum, proinde hominem, qui secundum intellectum viuat, & vitam contemplatiuam traducat, non quatenus homo sit ita viuere, sed quatenus diuinum quid [illegible] in ipso est, ideo hæc verba subiungit [*non oportet (vt quidam monent) vnumquemque, quum sit homo, humana, & quum sit mortalis, cogitare mortalia, sed, quatenus licet, immortalem se reddere, omnia efficere vt ex præstantissimo omnium, quæ in eo sunt, vitam traducat*] his igitur verbis significat Aristoteles hominem non per intellectum esse hominem, sed intellectum esse quoddam anima humana diuinius, quo homo adipiscitur non [illegible] esse speci[illegible] sub genere animal[illegible], [illegible], sed quoddam esse nob[illegible] [illegible] natura. Octauo adducunt verba Aristotelis in 4 lib. de Partibus animalium, cap [illegible]. quæ [illegible] hæc [*solus homo erect[illegible] [illegible] [illegible] natura, & substant[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ere [illegible]*] [illegible] enim A[illegible] [illegible] mens humana [illegible] à materia. N[illegible] perpendunt [illegible] quæ dicuntur ab A[illegible] lib 12 Metaphys. context. 51 vbi q[illegible] [illegible] p[illegible] intel[illegible] [illegible] docuisset, [illegible] in illo esse intelligens, & intellectum, & intellectionem, quæstionem subiungit an ille intellectus sit compositum, hoc est intelligat compositā: quia si esset compositorum, sequi videretur ipsum intelligere ordinatim partes cuiusque compositi, & modò vnam, modò aliam; sic igitur in eius intellectione esset aliqua mutatio, dum transiret ab vna parte ad aliam intelligendam. Soluit Aristoteles, dicens primum intellectum esse à materia abiunctum, proinde indiuisibilem, quia omne abiunctum à materia est indiuisibile; ideoque eius intellectionem indiuisibilem esse, & totam simul, non partem post partem [illegible] idque declarat Aristoteles [illegible] exemplo sumpto ab intellectu humano & eius verba sunt hæc [*an omne non habens materiam est indiuisibile, quemadmodum humanus intell[illegible]*] patet igitur Aristotelem asserere intellectum humanum non habere materiam, quia non posset esse indiuisibilis, nisi esset à materia separatus. Postremo adducunt verba Aristotelis in 2. lib. de Generatione animalium, cap. 3 & is locus ita difficilis esse existimatur, vt Auerroistæ putent argumentum demonstratiuum & insolubile in[illegible] pro Auerroe sumi. Aristoteles ibi quum quæstionem proposuisset de partibus animæ, an omnes extrinsecus aduenirant, an nulla extrinsecus, an aliqua extrinsecus, & aliqua non extrinsecus, postea ad quæstionem respondens inquit, solam mentem extrinsecus accedere, eamq; solam diuinam esse, quia nihil cum eius actione communicat actio corporalis. quum igitur [illegible] Aristoteles humanam mētem extrinsecus accedere, asserit eam esse formam non informantem, sed abiunctam à materia, & assistentem solum [illegible]dem confirmant [illegible] sequentia verba in eodem loco [illegible] p[illegible] inquit mentem humanam [illegible] quoddam, significans eam non dare esse homini, sed excedere human[illegible] [illegible] quoque tum Aristotelis [illegible] argu[illegible] ra, quibus Auerroistæ tu[illegible] [illegible] semus [illegible] ea tanquam [illegible] [illegible] [illegible] si pauca hæc [illegible] valo[illegible] & mag[illegible] præcipua ab [illegible] h[illegible] tur, diligenter c[illegible] mus.

Secundùm argumentum.

Tertium argumentum ex 1. de Anima. 92.

Quartū argumentū ex 2 de Anima 11.

Quintum argumentū ex 2. de Anima. 21.

Sextū argumentum ex 3. de Anima. 4 & 6.

Septimū argumentum ex 10. Eth. cap 7.

O[illegible] ar[illegible]

N[illegible] [illegible] 12. Metaph. 51.

Dec[illegible] argum[illegible] ex [illegible] cap [illegible]

Dict[illegible] sententiæ [illegible] & alterius contrariæ compro[illegible]atio.

Cap. VI.

HANC Auerrois sententiam ego & absolutè secundùm ipsam rei veritatem, & secundùm philosophiam Aristotelis falsam esse existimo, veram autem alteram illorum, qui dicunt animam rationalem humanam verè formam hominis esse, qua homo est homo. & in specie constituitur: ad huius igitur veritatem & alterius falsitatem demonstrandam argumentis prius vtar, deinde considerationem verborum Aristotelis, quæ sententiæ [illegible] [illegible] attestari [illegible] opinioni a[illegible]

Primum argumentum. autem Auerrois refragantur. Primùm vtor argumento D. Thomæ, quod ab eo adducitur in contextu 7. libri 3. de Anima, & opusculo 16. si anima rationalis non daret homini esse specificum, homo non diceretur intelligens; quia si intellectus est in homine vt forma separata a materia, & sicuti nauta est in naui, ergo quemadmodum nauta quum sit secundùm substantiam separatus à naui, speculatur in naui, neque ob id nauis speculari dicitur, ita intellectus in homine intelligeret, neque ob id homo diceretur intelligens, igitur quomodo homo intelligat, ostendi nullo modo posset. *Responsio.* Si quis verò pro Auerroe dicat intellectum iungi homini per phantasmata, & ita fieri, vt intellectu intelligente homo intelligat; hoc (inquit ibi Thomas) nihil est. *Confutatio.* dum enim ponitur intellectus secundùm suam essentiam a natura humana separatus, nihil facit illius coniunctio per phantasmata ad reddendum hominem intelligentem, quia phantasmata sunt quidem humana, sed respectu intellectus non habent nisi locum obiecti mouentis, & rei cognitæ, at non cognoscentis, ita igitur per sua phantasmata homo non fit intelligens, vt paries per suum colorem, quo mouet oculum, non fit videns: immò neque illa potest vocari coniunctio, neque iungitur intellectus phantasmatibus; phantasmata enim sunt in phantasia, nec recipiuntur in intellectu, sed producunt in intellectu speciem intelligibilem, & hæc iungitur intellectui, non phantasma ipsum, sicut neque realis color iungitur oculo, sed species ipsam in oculo producit: [illegible] ullam speciem producit [illegible] sed solum excitat [illegible] actionem, ipsum certe phantasma omnibus confitentibus non iungitur intellectui: patet igitur vanum prorsus esse hoc subterfugium, quia dicere intellectum iungi homini per phantasmata, perinde est ac dicere oculum, seu facultatem visiuam iungi parieti per colorem, dum statuimus intellectum non esse hominis formam, sed esse a natura humana separatum secundùm substantiam, quod si etiam concedamus [illegible] qualiscunque [illegible] posse vocari coniunctionem quandam intellectus cum homine, quatenus homo offert [illegible] phantasmata, a quibus moueatur, ita vt iste respectus intellectus ad obiectum possit vocari coniunctio, sicut etiam relatio visus ad obiectum coniunctio quædam appellari potest; ea tamen non est talis, quæ faciat hominem esse intelligentem, aut rem colo[ra]tam esse videntem, sed solùm facit [illegible] sem vitam, & hominem, vel phantasmata esse rem intellectam; sed solum intellectum homo, diceretur intelligens, quum sit substantia quædam [illegible] hoc [illegible] Thomæ argu[mentum] [illegible]

A mum aduersus Auerroem esse arbitror. Aliqui tamen sunt, qui licèt Auerroem non sequantur, putant argumentum hoc parum habere efficacitatis: dicunt enim Thomam non animaduertisse Auerroem dicere intellectum iungi homini non solùm per phantasmata, sed etiam per naturam; iungitur enim homini statim vt genitus est, nec tamen iungitur tunc per phantasmata, quia nondum potest suam edere operationem, sed solum iungitur per operationem, proinde tunc solùm dici potest iunctus per phantasmata, infanti autem non per phantasmata, sed per naturam tantùm; qua de re legere Auerroem possumus in comment. 20. lib. 3. de Anima: quamobrem ad argumentū Thomæ respondere Auerroes posset, aliam esse maiorem coniunctionem humanæ mentis cum homine, quam per phantasmata, proinde eo argumento non ostendi hominem non esse intelligentem. *Aliorum responsio.* *Secunda coniunctio intellectus cū homine secundùm Auerroem.*

C Ego verò puto argumentum Thomæ esse demonstratiuum, quod sic ostendo. Auerroes inquit ita coniungi intellectum cum homine, vt vniatur cum illo, vtitur enim nomine vnionis, considerandū igitur est, quidnam sit vnio [illegible] quam vocant vnionem per naturam, vnio certè [illegible] quando ex pluribus fit vnum, nec satis est duorum congregatio, & vnius præsentia respectu alterius, vt vniri dicantur, si namq; ponatur aliquis homo in naui, qui eam non moueat, non dicetur vnitus naui, licèt illi insit, est enim, veluti si lignum lapidi apponeretur: & huius ratio est, quia non fit vnum ex duobus actibus, sed ex potestate, & actu: ex nauta igitur & naui non [illegible] vnum secundùm esse, sed solum secundum operationem quatenus fit vnum nauigabile constans ex potestate & actu at secundum esse sunt duo entia actu completo, ex quibus non fit vnum [illegible] igitur quando ponitur intellectus in infante, antequam sit per ætatem aptus ad intelligendum, nulli fit vnio, si intellectus non dat esse homini, sed est solùm præsentia intellectus ipsi homini tam [illegible] cogitatiuam [illegible] to. & perfecto in specie humana, non secus ac homo in naui nō nauigās dicitur præsens ipsi naui, non tamen illi vnitus: quum enim homo habeat suum esse actu perfectum per [illegible] intellectus [illegible] esse, quia non facit [illegible] hominem [illegible] vt per solam o[perationem] [illegible] quam vocant vnionem per phantasmata [illegible] nulla enim [illegible] est illa [illegible] Sed [illegible] quod [illegible] vnionem [illegible] corporeus, quem cum corpore distinctio non [illegible] qualem Auerroes statuit, licet [illegible] distinctio nautæ a naui dum existit in naui quo fit, vt etiam [illegible] tuendo ipsum non esse formam hominis, non videatur a corpore separatus secundùm substantiâ, sed po- *Confutatio.*

riùs illi vnitus tanquam facultas quædam ipsius toti corpori, quæ tota est in toto, & tota in qualibet parte, sicuti ipsi dicunt: attamen dum ponitur non informare materiam, non potest dici vnitus corpori per naturam, quia ex his non fit vnum, quemadmodũ diximus; sic enim idem prorsus esset, quod euenit in homine dæmoniaco; dæmon enim in eo existens nõ est illi vnitus, licèt illi assistat, & membra etiam moueat statuarum: quemadmodum igitur dæmone illo intelligente homo illum habens non intelligit, ita si eo modo sit mens humana in homine, vt non det esse hom[ini], ea intelligente homo non intelligit; quocirca argumentum D. Thomæ, si eius vis bene perpendatur, validissimum est ad statuendo intellectum esse formam hominis, qua est homo, absurdum hoc non sequitur, quum enim ipso tanquam forma homo sit homo, & corpus ad ipsum referatur tanquam materia ad actum, materia inquam habens potentiam ad esse, ita vt solus intellectus locum habeat actus, intellectum intelligere est hominem intelligere; ideo Aristoteles dixit hominem esse intelligentem vt quod, intellectum vero non vt quod, [illegible] quo. Aliqui etiam pro Auerrois defensione vtuntur exemplo luminis in perspicuo: lumen enim aduenit aeri extrinsecus, neque est eius forma, est tamen ratio recipiendi colores, & receptio attribuitur aeri propter lumen: sic igitur intellectus, etsi non est forma hominis, sed homini extrinsecus accedit, est tamen ratio, qua homo dicitur intelligens. Sed hæc comparatio congrua non est, quoniam aer non quatenus est aer recipit lumen, sed quatenus perspicuus, lumen autem est forma perspicui, & ipsum constituit quatenus perspicuum est, neque in ipso lumine recipiuntur colores, sed in eo pore perspicuo; lumen enim non est receptiuum colorum, sed est ratio recipiendi; ideo iure attribuitur receptio aeri perspicuo: at intellectus secundùm Auerroem non est ita forma hominis, vt lumen est forma perspicui, & recipit ipse species sine [illegible] vsu corporis in recipiendo: nam [illegible] ad recipiendas species [illegible] corpore, [illegible] esset organicus, quod A[illegible] [illegible] Anima [illegible] [illegible] [illegible] quoniam [illegible] compar[illegible] [illegible] picui, [illegible] est recipiens colores, sed solum ratio recipiendi, quò fit, vt iure attribuatur receptio aeri: non sic intellectio potest attribui homini, quia neque [illegible] secundum Auer[roem]

Aliquorum defensio pro Auerroe.

Confutatio.

est forma hominis, neque in homine fit receptio specierum, sed in solo intellectu. Præterea si intellectus non est forma hominis, & s[ic] ex operatione intellectus homo dicitur intelligens, intellectio est actio transiens; at hoc falsum est, quia omnium consensione intellectio est actio immanens; consequentia autem probatur per ipsammet comparationem, qua aduersarij vtuntur, intellectus cum nauta: actio enim, qua nauta mouet nauim, est absque dubio transiens, quum nauta non sit forma nauis, sed sit substantia distincta à substantia nauis; sic actio, qua intelligentia cœlestis mouet orbem, est actio transiens; similiter igitur si ex actione intellectus homo dicitur intelligens, illa est actio transiens: attamen est immanens, vt omnes con[illegible], ergo ex ea homo non potest dici intelligens, nisi intellectus sit forma hominis, hoc enim neg[ato], non video cur non [illegible] de intellectu sit concedendum, quod & de nauta, & de intelligentia cœlesti manifestum est. nam si sumatur aliqua nautæ operatio immanens, vt contemplatio, vel loquutio, ea neque cum naui neque cum toto coniuncto communicatur, loquente enim nauta neque nauis, neque totum coniunctum dicitur loquens: sic intelligentia contemplante seipsam, neq; orbis dicitur contemplans, neque totum coniunctum, quod ex intelligentia & orbe constat, sed sola intelligentia dicitur contemplans; quemadmodum solus nauta dicitur loquens; sic igitur solus intellectus dicetur intelligens, non homo. [illegible] Neque alicuius momenti est illud, quod aduersarij dicunt, intellectum pendere à corpore obiectiuè, quatenus a phantasmatibus humanis pendet vt ab obiecto, [illegible] mouetur; nam, vt rectè Thomas con[illegible] facit potius hominem intel[illegible] intelligere [illegible] ex eadem [illegible] [illegible] [illegible] quamuis ergo intellectus moueatur a phantasmate, vt ab obiecto, non tamen ob id homo est intelligens, sed est tanquam paries habens colorem à quo mouetur visus; quare sicuti paries non est videns, ita homo non est intelligens. Non est etiam admittendum id, quod [illegible] Auerroes de cogitatiua; omnino enim con[illegible] cogitur hominem in specie constitui, & à brutis distingui per formam ali[quam] substantialem; vel igitur cogitatiua [illegible] substantialis distincta ab anima s[illegible], vel est solum facultas quædam animæ sensitiuæ, [illegible] dici non potest; [illegible] que [illegible]

ceret Auerroes, quia de hac forma distincta A secundum substantiam & ab anima rationali, & à sentiente Aristoteles nihil vnquam dixit: sed neque secundum, quia sic homo distingueretur à brutis, non per formam substantialem, neque per animam, sed per facultatem animæ, quare non distingueretur ab eis specie; quum enim facultates animæ sint qualitates, vt aliàs ostendimus, per facultatem distingui est sola accidentali differentia distingui. Præterea vel ista cogitatiua est illa met imaginatiua, de qua loquitur Aristote[illegible] in calce 2. libri de Anima, vel alia; si eadem est, homo a brutis specie non differt, quum etiam bruta habeant imaginatiuam: nec refert dicere eam esse perfectiorem phantasia [illegible], quia magis & minus non variant speciem, & Aristoteles [illegible] phantasia, nullum in ea discrimen considerat, sed de ea [illegible] communiter, prout omnibus animalibus competit si verò est alia, non potest hominem constituere, & à brutis separare nisi sit [illegible] substantia; [illegible] ergo Aristoteles [illegible] aliter ab alijs distincta phantasia nihil vnquam dixit. Sed hæc omnia falsa esse [illegible] manifestum est, quoniam Aristoteles in 3. lib. de Anima apertè docuit proprium esse solius animæ rationalis discurrere, & affirmare, & negare; ideo hoc alteri alij parti animæ attribuendum non est: quum igitur homo enuntiet, ac ratiocinetur, id per imaginatiuam facere non potest, sed per solum intellectum: ob id possumus ita argumentari, idque est argumētum firmissimum, & tum Aristoteli, tum veritati absolutè maxime consentaneum: per illam animæ partem species humana constituitur, & a brutis distinguitur, per quam homo enuntiat, & ratiocinatur: at per solam animam intellectiuam hæc [illegible] ergo hæc sola est forma humana [illegible] speciem constituens, & ea [illegible] [illegible] immo [illegible] argumentum [illegible] 24. [illegible] 2. de Anima [illegible] volens animam esse formam corporis [illegible] argu[illegible] anima [illegible] [illegible] forma viuentis, sentientis, [illegible] quoniam [illegible] hominem ratiocinari, & intelligere, [illegible] animam, per quam hæc agimus, esse formam, à qua constituimur.

Quòd prædicta sententia Aristotelis fuerit. Cap. VII.

HANC sententiam Aristotelis fuisse, [illegible] est difficile demonstrare, [illegible] [illegible] quæ [illegible] in libris de Anima [illegible] essentiam declarandam traduxit [illegible] docere, si duæ propositiones [illegible] vna est, Aristote[illegible]

dum ex mente antiquorum de anima loquitur, & in 2. libro dum loquitur de anima [illegible] secundùm mentem propriam ab initio libri ad contextum vsque 41. amplissime animam sumpsit, prout omnes animæ partes complectitur, etiam animam rationalem, de qua agit postea in 3. libro: altera est, Aristotelem docuisse omnem mortalium animam nulla excepta esse formam verè informantem materiam, & constituentem animata corpora sub B genere corporæ naturali. Prior propositio facilè demonstratur: quod enim ad primum librum attinet, manifestum est Aristotelem in [illegible] eo libro recensentem antiquorum de anima sententias plurimum sermonem facere de mente humana; immò in contextu [illegible] reprehendit antiquos, quod in agendo de anima solam humanam animam considerauerint, quasi omnes animæ sint eiusdem speciei, & sola detur anima humana: quare tantum C abest vt sermo [illegible] factus de anima sit eum exclu[illegible] rationalis, vt potius antiqui [illegible] hanc vnam respexissent, [illegible] Aristotel. quòd non [illegible] animam considerarint, sed [illegible] ferme humanam, quum de anima [illegible] anima parum loquuti sint. plantarum verò animam vel ignorasse penitùs, vel tanquam [illegible] animæ indignam spreuisse [illegible] propterea in vltimo capite eius D libri probat stirpes quoque esse animatas, quoniam aggredi statim volens tractationem de anima iuxta mentem propriam redigere prius statuit ad genus animæ omnes animæ partes, vt tractatio integra, & perfecta esset [illegible] igitur animam ab antiquis consideratam [illegible] tractatione exclusit, sed [illegible] stirpium, vt an mæ [illegible] esse, & omnes prorsus animas complecteretur. Quum igitur E [illegible] de anima [illegible] vt omnem animam complecteretur, præcipue verò rationalem; quia si hanc excluderet, multo maiorem, quàm antiquos, errorem ipse committeret: quandoquidem [illegible] animam neglexerunt, quæ vilissima est, & vix aliquod animæ vestigium habere videtur: at anima rationalis [illegible], & maxima omnium præcipua, [illegible] F [illegible] [illegible] vt tractatio Aristotelis [illegible] animam [illegible] considerando, [illegible] 2. libri [illegible]: nam in principio inquit, postquam antiquorum de anima sententias recensuimus, videamus quid sit anima, & quæ sit communissima eius definitio: certè superla-

Quartum.

Prioris propositionis declaratio.

tiuo viere, significat nullam animam à se omittendam esse: deinde in context. 7. concludens definitionem animæ dicit [*si quid commune omni animæ dicere oportet, erit vtique actus primus corporis naturalis instrumentalis*] & postea in contex. 8 inquit [*vniuersaliter igitur dictum quid sit anima*] quare quum toties admoneat, se omnem animam nulla prorsus exclusa considerare, ac definire, absq; dubio animam rationalem ea definitione complexus est. Hoc idem testatur diuisio, quam postea facit: nam in context 1.. diuidit animam latissimè sumptam in quatuor partes, vegetantem, sensibilem, loco motricem, & intelligentem; priùs igitur nomine animæ late accepto etiam rationalem animam complexus erat: post eum autem locum de illis quatuor vitæ gradibus multa dicit, & semper ab alijs tribus distinguit intellectiuum, quem modò vocat διανοητικόν, modo [illegible], modo λογικόν, modo [illegible], modo νοῦν, his enim omnibus nominibus eundem quartum animæ gradum intellexit, de quo etiam in 3. lib. diligentissime pertractauit, vt ipsa eorum librorum series indicat, agit enim ordinatim de illis omnibus gradibus, in 2. lib. de vegetante, ac de sentiente, in 3. autem de intelligente, ac de mouente secundum locum: quare dubitandum non est, intellectum, de quo agitur in 3. lib. esse illam ipsam quartam animæ partem, quam in 2. lib. in ipsa prima partitione his omnibus, quæ [illegible] nominibus appellauerat, [illegible] firmat ipsemet Aristoteles [illegible] lib 3. quando declarans [illegible] intellectus, quem ibi considerandum sibi proposuerat, inquit [*dico autem intellectum, quo anima διανοεῖται*] iam enim [illegible] 2. lib. quartum vitæ gradum vocauerat διανοητικόν, & ita etiam in 3. lib sæpe eum vocat, dum de [illegible] operationibus [illegible] Latinus autem interpres eam dictionem [illegible] intellectiuum, [illegible] διανοεῖσθαι [illegible] & [illegible] sensum igitur est [illegible] 2. [illegible] de [illegible] amplexus [illegible] nominibus, vt [illegible] in eadem [illegible] nc, [illegible] comprehendit [illegible] pro [illegible] sitam [illegible] sequitur ex proposito [illegible] eam [illegible] anima, nulla excepta [illegible] & da [illegible] & in [illegible] demonstrare in [illegible] possum [illegible] omnia Aristoteles verba ita [illegible] hoc sententiæ attestantur, vt pertinacis admodum hominis sit eam inficiari. In primis vo[illegible] Aristoteles communem omnis animæ definitionem [illegible] præmittit in

A 2. contexti. illius 2. libri diuisionem substantiæ in materiam, formam, & compositum; vt hoc tum aliquod acciperet, sub quo tanquam sub genere animam collocaret: est igitur considerandum, quam materiam, & quam formam ibi Aristoteles sumat; certè non sumit aliam formam, quàm informantem, neque aliam materiam, quàm habentem potestatem ad esse, & hoc recipientem à forma; nam dicit materiam secundum se non esse hoc aliquid, sed

B esse ens potestate, & à forma fieri hoc aliquid [illegible] quum igitur hoc aliquid ibi [illegible] specificum, & determinationem [illegible] non potest materiam ibi sumi cum potestate ad esse, & id à forma recipientem [illegible] quoque talem intelligit, quæ [illegible] materiam, & tribuat esse specificum [illegible] etiam dicit formam facere hoc aliquid [illegible] significat dare esse, & in specie constituere; nam de forma, quæ solum assistit, nec dici

C nullo modo potest; si namque cœlestem orbem consideremus, & ad intelligentiam sibi assistentem referamus, certe non [illegible] esse ab illa, sed est hoc aliquid secundum se, & habet determinatam naturam, neque habet potestatem ad esse, sed ex se est aliquid actu sine ope intelligentiæ, sic nauis secundum se est actu [illegible] aliquid sine nauta. & homo quoque [illegible] per cogitatiuam formatus iam est hoc aliquid, & habet actum

D specificum etiam sine anima rationali, iam enim est homo, & cogitatiua in specie humana constitutus sub animali genere: quamobrem neque orbi cœlesti, neque naui, neque homini ita formato conuenit id, quod ibi Aristoteles de materia dicit, proinde neque formæ assistenti conuenit id, quod dicit de forma: nec dicere aduersarij possunt hominem non esse hoc aliquid, seu habere potestatem ad esse, dum consideratur priuatus [illegible]

E formam nobiliorem, à qua recipit [illegible] se [illegible] etenim has [illegible] verba Aristotelis, qui non [illegible] materiam [illegible] aliquid re [illegible] formam [illegible] secundum [illegible] quæ [illegible] & esse specificum, & [illegible] à forma recipit [illegible] non [illegible] formam [illegible] quàm informantem & in specie constituentem; neque etiam [illegible] Aristotel. tribuere [illegible] potentiam [illegible] ad esse [illegible] ad operationem; [illegible] hoc [illegible] significat [illegible] specificum [illegible] formam facere hoc aliquid, & [illegible] actum, & quũ duplex sit actus, dicit formam esse actum primum, non actum secundum, est autem actus secundus operatio: non igitur sumit formam [illegible] entem operationem, sed vt dantem esse, [illegible] significat actus primus; ideò [illegible] materiam sumit cum potestate ad so[illegible] [illegible] idem [illegible]

[illegible]da

stendamus ex consideratione actus, quem ibi A loco formæ accipit Aristoteles; inquit enim formam esse actum, & statim diuidit actum in primum & secundum, & dicit formam non esse actum secundum, sed actum primum: sciendum igitur est, duo esse vocabula apud Græcos, quæ significant id, quod nos actum vocamus, vnum est ἐνέργεια alterum verò ἐντελέχεια; quorum ea est differentia, quòd ἐντελέχεια habet significationem respectiuam tantùm, significat enim perfectionem alterius, & præterea dicitur tum de forma, tum de operatione, quia & forma & operatio dicitur actus alterius, & complementum alterius. ἐνέργεια verò habet significationem absolutam, sed strictiorem, quia significat solam operationem, nam ἐνεργεῖν est operari; ideo vbi forma ab operatione tanquam ab accidente distinguitur, non potest vocari ἐνέργεια, sed sola operatio dicitur ἐνέργεια, ast vbi operatio idem est, quod substantia, ibi etiam ipsa substantia dicitur ἐνέργεια quatenus est idem, quod sua operatio; ob id substantiæ à materia abiunctæ vocantur ἐνέργειαι, & Aristotel. in contextu 19. lib. 3 de Anima, de intellectu agente loquens, dixit ipsum secundùm suam substantiam esse ἐνέργειαν non sicut in rebus materialibus; nam operationem quidem ignis vocare possumus ἐνέργειαν, vt eam vocat Aristoteles in contextu 32. libr. 8. Physic. sed ipsam formam ignis substantialem nunquam D vocaremus ἐνέργειαν, quia dictio hæc solam operationem significat, nec potest attribui formæ, nisi quando forma est idem, quod sua operatio, cuiusmodi est omnis forma per essentiam abiuncta a materia; ob id nos quoque talem formam solemus intelligentiam appellare, quia nomen hoc propriè significat operationem, quæ vocatur etiam intellectio. Non rectè autem substantiæ a materia abiunctæ vocarentur ἐντελέχειαι, quia sunt actus absolutè, non sunt perfectiones alterius: Aristoteles tamen in contextu 49 lib. 12. Metaphysic. primam intelligentiam vocauit ἐντελέχειαν, satis impropria loquutione, neque vllum alium locum inuenimus, in quo dictio hæc substantiis a materia abiunctis attribuatur; neque alia, ratione [illegible] Aristotel. ita loquitur, nam primam intelligentiam ibidem vocat appellatione respectiua primum quod quid est, quia eam considerat vt modo quodam perfectionem vniuersi, propterea ἐντελέχειαν quoque eam appellat nomine similiter respectiuo, certissimum tamen est huius vocis significationem esse respectiuam, & Aristoteles ibi eam sumit, vt ad propositum accommodatam. Hac dictione vtitur Aristoteles in principio 2. libr. de Anima, dum diuidit actum in primum & secundum, & postea definiens animam dicit animam esse ἐντελέχειαν τὴν πρώτην, & manifestum ibi est actum sumi pro perfectione alterius, non pro

actu absoluto, quum Aristotel. dicat actum corporis naturalis organici, quod videns Themistius rectè dixit ἐντελέχειαν ibi significare πλήρωσιν, nam πλήρωσις non significat nisi respectiuè perfectionem, & complementum alterius: quod etiam confirmatur testimonio Plotini, qui in initio 2. lib. 4. Ennead. carpit Aristotelem, quòd dixerit animam esse ἐντελέχειαν; ipse enim cogitauit ἐντελέχειαν non significare nisi id, quod est perfectio alterius, & B quod non habet aliud esse, quàm hoc, vt sit alterius complementum; hoc tamen negat Plotinus, de anima rationali, quia putat animam rationalem esse etiam aliquod absolutum absque vlla relatione ad corpus: quod si cognouisset nomen hoc significare posse actum absolutum, certè appellationem hanc Aristotelis non reprehendisset; cognouit ergo Plotinus sententiam Aristotelis fuisse, quod omnis anima sit forma corporis, quæ C verè materiam informet. Hoc idem colligimus ex ipsa diuisione actus in primum & secundum, nam formæ a materia abiunctæ non conuenit appellatio primi, neque secundi actus, & illa, quæ putatur huiusmodi formam esse actu primum, dicitur enim absolutè actus, [illegible] non primus, neque secundus; quia operatio non distinguitur a substantia, actus autem primus dicitur respectu secundi, qui distinguatur a primo: propterea non dicitur D actus primus nisi forma materialis, quæ a sua operatione distinguitur, & significat formam dantem esse, quia res materialis duas habet distinctas perfectiones vnam, proprium esse specificum, quod habet a forma, ideo forma dicitur prima perfectio corporis naturalis ad differentiam secundæ perfectionis, quæ est operatio, vt actus primus est nobilior aliud est, quàm forma per quam est [illegible], hæc enim est prima perfectio, quæ rei essentiam significat, ascendere autem est secunda ignis per- E fectio, res enim non habet suam integram perfectionem [illegible] est otiosa; sed quando edit suam naturalem operationem. Ex his igitur patet, formam, quæ non informet materiam, sed solùm assistat alicui corpori, non posse dici [illegible] actus, nec primum, nec secundum, nam intelligentia non est primus actus orbis, quum orbis iam ex seipso sit actu, & habeat esse specificum sine ope intelligentiæ, [illegible] potest etiam dici actus secundus [illegible] orbi det actum secundum, [illegible] tamen [illegible] non est actus secundus formæ [illegible] perfectio alterius, nec primus, nec secundus, sed [illegible] absolutè dicitur actus, vt antea diximus. Quum igitur Aristoteles animam vniuersaliter sumptam dicat esse actum primum corporis naturalis, non potest significare, nisi formam informantem, tum quia dicit ἐντελέχεια, tum quia dicit ἡ πρώτη tum quia dicit σώματος φυσικοῦ, hæc enim omnia formam [illegible]

tem excludunt, vt quisque iudiciosus vir ea, quæ diximus, considerans cognoscere facilè potest. Eandem sententiam sumimus ex ijs, quæ in eodem 2. lib post traditam animæ definitionem ab Aristotele dicuntur, nam in contex 7. inquit, non esse quærendum, an ex corpore, & anima vnum fiat, sicuti non est quærendum, quomodo fiat vnum ex cera. & figura, quoniam ex potestate, & actu non fiunt duæ res, sed vna; eadem enim, quæ prius erat potestate, postea est actu: ergo loquitur Aristoteles de forma informante, non de assistente, quia de hac id minimè verum est, advenit enim enti perfecto, quod non habet potestatem ad actum, a quo recipiat [illegible], non fit autem vnum ex duobus a[illegible]b[illegible]s, sed [illegible] potestate & actu: exemplum etiam Aristotelis est de forma vere informante, figura enim statuæ est forma informans ceram, & fa[illegible]iens esse statuam, [illegible] qua[illegible]e vult Aristoteles animam esse in corpo[illegible] vt figuram in na[illegible] vt nautam in naui [illegible] conte[illegible] A[illegible] ita cla[illegible] [illegible] [illegible] *enim fu[illegible] an[illegible], quæ [illegible] qu[illegible] quid e[illegible] talis corporis* quæ [illegible] assistent[illegible] [illegible] ficant informantem, [illegible] essentia & dicit ani[illegible] animati corporis, [illegible] gnificatur; [illegible] id est, quod quid e[illegible] at forma assistens non sumitur [illegible] eius, cui assistit, nec d[illegible] eius essentia, seu quod quid est, nam [illegible] non sumitur in definiti[illegible]ne corpori[illegible], nec est eius quidditas, ita neq; nauta nauis, neq; auriga [illegible], vt man[illegible] nam etiam quando genera causarum enumerat, vt in [illegible] 2. Me[illegible] sic & in 2. P[illegible] & [illegible] 2. P[illegible] formam in causis numerat, q[illegible] tem q[illegible] semper eam vo[illegible] & [illegible] est & h[illegible] [illegible] [illegible] quid[illegible] [illegible] nam [illegible] [illegible] natu[illegible]am, [illegible] [illegible] [illegible] natus erat, [illegible] princi[illegible] [illegible] & [illegible] ad quem [illegible] Aristoteles, q[illegible] mæ [illegible] ent p[illegible] actu [illegible] in[illegible] essentiam [illegible] ratio[illegible] & quod quid est corporis naturalis orga[illegible] signi[illegible] em contextu, [illegible] comparat corpus animatum cum [illegible] ri, & animam cum figura, & acumine securis: non enim dicit [illegible] animam esse vt hominem vehentem securi, vel vt nautam vtentem naui, sed esse [illegible] est quod [illegible] est [illegible]

A psius securis & nauis. Similiter in contex 9. & 10. dicit ita se habere animam respectu totius corporis animati, vt se habet facultas visiua respectu oculi, hæc autem est essentia, & quod quid est ipsius oculi, & forma dans esse oculo, sine qua non esset oculus, nisi æquiuocè; quemadmodum igitur facultas visiua non est forma assistens oculo vt nauta naui, sed forma dans esse oculo, ita anima est forma dans esse toti animato corpori. In hoc itaque B declarando laborat Aristoteles ab eius libri initio ad eum vsq; locum, & nihil d[illegible] non manifestissimè informat [illegible] cet; multi tamen sunt [illegible] vt hoc negare ausi sint. [illegible] tu possum[illegible]us nostræ sententiæ co[illegible] nem sumere, sed quia aduersarij e[illegible] pro se adduxerunt, ideo illum post [illegible] argumentorum solutione considera[illegible]. Ex ijs quoque, quæ ab Aristotele dicuntur in con- C text. 24. & 25. hæc sententia manifestissimè comprobatur: nam ostendere volens animam [illegible] formam corporis, h[illegible] fundamentum [illegible], quo aliquid dicitur ta[illegible]e, du[illegible] est, v[illegible] vt materia, alterum vt forma; [illegible] sint tum corpore vt materia, [illegible] ma, primarium tamen [illegible] per formam, secundam autem [illegible] quod quidem fundamen[illegible] non posse nisi de forma D [illegible] enim est illud, quo primo tes [illegible], & constituit[illegible] ipsa quoq; Aristoteles [illegible] hoc igitur [illegible] & fundamento facit [illegible] Aristoteles [illegible] mum talem: anima est illud, quo [illegible] mur viuentes, sentientes, mo[illegible] & [illegible] tes; ergo anima est vt form[illegible] & [illegible] corporis, non vt subiectum & [illegible] dius terminus absque dubio [illegible] mati [illegible] E [illegible] s est [illegible] [illegible] Ar[illegible] [illegible] & [illegible] non p[illegible] in [illegible] [illegible] tinue vero in [illegible] te[illegible] quam [illegible] fecerat [illegible] & c[illegible] & [illegible] animam [illegible] formam, q[illegible] formam [illegible] quam in 2. contex[illegible] [illegible] antem. Tandem hoc colligimus ex contextu 36 & 37 [illegible] lib[illegible] & [illegible] locus cla[illegible] [illegible] Aristoteles dicit animam esse causam viuentis corporis in triplici genere causæ, nempe vt efficientem, vt finem, & [illegible] formam, nec potest aliam formam [illegible] illam, qu[illegible] physicæ [illegible] in c[illegible] h[illegible]

etiam in prædicto loco expresse asserit, inquit enim animam esse causam vt formam, & hoc declarans subiungit, id est, vt essentiam animatorum corporum, postea verò dicit, id, quod est causa ipsius esse omnibus, esse eorum essentiam, animam verò esse causam ipsius esse omnibus viuentibus, ideò esse ipso tum viuentium essentiam; ad quod etiam confirmandum subiungit, quoniam anima est actus eius, quod erat potestate: expressè igitur asserit animam esse formam dantem esse corpori animato, & perficere materiam, quæ habebat potestatem ad esse. Quoniam igitur anima secundùm Aristotelem est forma dans esse corpori animato, & hoc docens Aristoteles, complectitur nomine animæ etiam animam rationalem, negari non potest hanc secundùm Aristotelem esse formam, qua homo est homo, & in specie constituitur sub animali genere.

Variæ Auerroistarum euasiones, & earum impugnatio.

Cap. IIX.

CÆTERVM quamuis hæc omnia ita clara sint, vt nullum subterfugiendi locum relinquere videantur, tamen sectatores Auerrois ausi sunt varijs modis verba Aristotelis extorquere, ac subterfugere. Primum quidem multi ad hoc confugerunt, quòd quartus ille gradus animæ, quem Aristoteles in tota illa secundi libri parte varijs illis, quæ recensuimus, nominibus appellauit, non est anima illa rationalis, de qua in [illegible] libro Aristoteles agit, sed est præstantissima [illegible] hominis propria imaginatiua, quæ ab Auerroe cogitatiua vocata est; & ad hoc asserendum inani argumento ducti sunt, quod Aristoteles in contextu 18. & 29. illius 2. libri (vt in Latinis Codicibus legimus) quartum illum gradum vocat cogitatiuum: ridiculum certè argumentum, propterea quod vbi Latinus Codex habet cogitatiuum, Græcus habet διανοητικὸν, quod significat discursiuum, & ita vocauit Aristoteles in contextu [illegible] libri 3 animam intellectiuam vt à phantasia distinctam, vt ibi videre est, & ibi quoque Latinus Codex habet [*cogitatiua autem anima*] nemo tamen est, qui non fateatur, verba illa significare intellectum distinctum à phantasia, quum Aristoteles ibi dicat cogitatiuam animam ita moueri à phantasmate, vt mouetur sensus ab obiecto externo. Sed illa omnia, quæ antea diximus, quisquis bene consideret, cognoscet negari non posse quartum illum vitæ gradum esse animam rationalem, quæ etiam vocata est intellectus, & in tertio libro diligentissimè ab Aristotele consideratur: iam enim diximus Aristotelem in primo libro multa de intellectu secundùm [illegible] de eius excellentia, & diuinitate dixisse, quæ nemo sanæ mentis referret ad imaginatiuam humanam; illam igitur eandem animæ partem postea in secundo libro nomine animæ complexus est, quod etiam progressus Aristotelis, ac verba testantur; quum enim animam in quatuor illos gradus diuisisset, eos postea sumit singillatim, & ordinatim considerandos; dicant igitur, vbinam consideretur ab Aristotele illa humana cogitatiua, nullus enim apparet locus in libris de anima, nam in postrema quidem secundi libri parte agit de phantasia, non tamen vt de hominis propria, sed vt de facultate omnibus animalibus communiter competente: ea igitur non est quartus ille animæ gradus, qui solius hominis proprius est, vt asseruit Aristoteles in contextu 29. eiusdem libri; figmentum igitur est hæc humana cogitatiua, de qua Aristoteles nusquam aliquid dixisse comperitur: sed quum in tertio libro accuratè agat de humano intellectu, omnino dicendum est eum esse quartum illum vitæ gradum, quem in prima parte 2. libri cum alijs connumerauerat. Præterea in contextu 2[illegible] quartum gradum vocat opinatiuum, atqui in calce secundi libri separat manifeste opinionem ab imaginatione, & vult eam sub intellectu contineri: ergo non potest per opinatiuum significare imaginatiuam. In contextu etiam 32. quartum gradum vocat λογιστικὸν, & διάνοιαν, & ab hoc postea distinguit imaginationem amplissimè acceptam, vt etiam fecit in contextu 29. quare per quartum vitæ gradum non potest imaginatiuam significare: adde quod solus intellectus vim ratiocinandi ac discurrendi habet, vt Aristoteles apertè asserit in tertio libro, neque hoc est phantasiæ attribuendum: quum igitur in prima parte secundi libri quartum vitæ gradum vocet διάνοιαν, & διανοητικὸν, & λογιστικὸν, quæ omnia ratiocinium & discursum significant, non potest per hæc phantasiam significare. Sed quid dicemus de illa dictione νοῦς quam nos mentem, seu intellectum dicimus, & nobilissimam habet significationem, & hoc nomine cœlestes quoque intelligentias, ac Deum ipsum appellare solemus? absonum enim est rationi phantasiam appellare intellectum, neq; vnquam Aristoteles ita eam appellauit: quod enim multi dicunt de contextu 2[illegible] tertij libri, ita [illegible] est, vt nihil [illegible] [illegible] de quo [illegible] intellectu [illegible] Aristoteles, quum paulò antè duos intellectus [illegible], vnum agentem, & alterum patientem; quænam autem sit vera eius loci interpretatio, non est hic opportunum considerare: in contextu etiam 155. secundi libri videtur Aristoteles phantasiam vocare intellectum, sed ibi patet eum id dicere iuxta id, quod apparet, non ex propria sententia; inquit enim intelligere videri aliud esse imaginationem, aliud existimationem, vtur e-

Prima inuen-tio.

Cogitatiua

Aduersus cogitatiuam Auerrois.

nim verbo, videtur, quod significat rem dubiam, & apparentem, nec omnino veram; nam videntur vulgares homines existimare omnem internam animæ facultatem, præsertim absente obiecto operantem, esse intellectum; ideò Aristotel. hanc communem opinionem accipiens diuidit facultatem animæ internam cognoscentem absente obiecto, in phantasiam, quæ est reuera facultas animæ sensibilis, & existimationem, quæ est verè intellectus, de quo in tertio libro agitur; sed nunquam Aristoteles comperietur phantasiam absolutè intellectum vocasse: quare prima hæc aduersariorum euasio vanissima est; quum enim Aristoteles in distinguendis quatuor gradibus vitæ quartum sæpe vocet νῦν, non potest significare humanam imaginatiuam. Ideò hæc alij Aueroistæ considerantes, ad aliud figmentum confugerunt, ad distinctionem duplicis hominis, dicentes vnum esse hominem, qui est species animalis constituta per phantasiam humanam ab Auerroe vocatam cogitatiuam, quam dicunt significari per rationale, quando diuidimus animal per rationale, & irrationale: dicitur enim rationalis, quia est apta ad suscipiendam animam rationalem, & ad obediendum rationi: alterum autem esse hominem diuinum, qui per intellectum constituitur, & constat ex homine illo, qui est species animalis, & intellectu superueniente tanquam diuina quadam forma: priorem igitur hominem dicunt esse in genere substantiæ, vt speciem animati corporis; sed alterum posteriorem, esse eminentiorem, & supergredi totam substantiæ categoriam, vtpote formatum diuina potius forma, quàm naturali, eamq; esse in homine vt lumen in perspicuo: ideò inquiunt diuinam hanc formam dici posse modo quodam informantem, & modo quodam nō informantem; informat enim, quatenus dat esse illi homini eminentiori; non informat autem, quia non perficit materiam, quæ habeat potestatem ad esse, sed aduenit homini iam perfecto per imaginatiuam, [illegible] nauta aduenit naui iam constitutæ [illegible], quare non constituit hominem [illegible] speciem animalis, neq; modo [illegible] in [illegible] noua specie, [illegible] sed [illegible] ipsum h[illegible] categoria substantiæ est speci[illegible] tamen [illegible] Aristo[illegible] lib. de Morib. [illegible] perpendemus, n[illegible] definitione animæ ab Aristotele tradita non recedentes [illegible] tem; ex ipsis enim suæ in verbis Aristotelis considerauimus, manifestum est hęc omnia [illegible] significare, dare esse [illegible], informare, constituere in specie, facere hoc aliquid, & esse actum primum [illegible] corporis, igitur si anima [illegible] non [illegible] hominem in specie,

A non facit hoc aliquid, non dat esse, non est actus primus corporis naturalis organici, proinde sub definitione animæ non continetur, hoc tamen falsum est, & contrarium priori fundamento à nobis iacto & comprobato; Aristoteles enim in 2. context. libri 2. de Anima, substantiam diuidit in materiam, & formam, & compositum, & intelligit illam materiam, quæ secundùm se non est hoc aliquid, sed habet potestatem ad esse, proinde & illam

B formam, quæ facit hoc aliquid, & rem in specie collocat; quare sub tali forma tanquam sub genere animam sumit, & vult omnem animam esse formam dantem esse specificum deinde in 3. context. diuidit corpus naturale in habens vitam, & non habens vitam, vt colligat animam esse formam constituentem corpus illud naturale, quod habet vitam [illegible] rit ergo animam sub genere corporis [illegible] speciem constituere [illegible] postea in contextu 4.

C probat animam non esse corpus, eo quod corpus non est in subiecto, anima verò est in subiecto: vult igitur omnem animam esse formam verè informantem, quia forma assistens esse in subiecto non dicitur; nam intelligentia assistens orbi non dicitur in eo esse vt in subiecto, & [illegible] res manifestissima: quoniam igitur [illegible] mutat nomen talis formæ in nomē actus primi, quem distinguit ab actu secundo, putat idem significari per actum primum

D corporis naturalis organici quod prius in 4. context. significauerat per formam corporis naturalis viuentis; & viuens in context. 3 dixerat se intelligere illud, quod nutritionem, & accretionem habet, & est verè in categoria substantiæ: ergo negari non potest, Aristotelem censuisse omnem animam esse formam verè dantem esse, & sub naturali corpore in specie collocantem, proinde figmentum illud est ab Aristotele alienum [illegible]

E igitur omnia [illegible] Aueroistæ [illegible] tes, & cognoscentes ita manifesta esse, vt [illegible] non possint, ad hoc tandem [illegible] quæ reuera omnia [illegible] quæ ab Aristotele dicuntur in principio 2. lib. de Anima [illegible] accepta, & omnes animæ partes complectente, tamen propriè conueniunt alijs partibus animæ præter rationalem, ipsi autem rationali non omnino accommodantur; proinde non est mirum, si

F ea [illegible] ab Aristotele dicuntur in definitione animæ, atq; in eius definitionis declaratione, respiciunt actū informātem, propterea quod Aristoteles præcipuè [illegible] considerauit alias animæ partes præter rationalem: huius autem rationem [illegible] dicunt, quia nomen animæ est commune analogum, & alio modo competit animæ rationali, alio cæteris partibus, ob id Aristoteles respicere voluit alias partes animæ [illegible] præcipuum analogatum, nec per hoc [illegible] quin [illegible] anima in commun[illegible] etiam ad [illegible]

quando cōſideratur aliquod commune analogum, ſatis eſt ſi ea, quæ de illo dicuntur, conueniant præcipuo analogato, etiamſi cæteris non competant. Sed quàm inane ſit hoc ſubterfugium, quiſq; ſanæ mentis intelligere poteſt. Primùm in eo peccant, quòd ſi anima eſt commune analogum, rationalis potiùs, quàm reliquæ, vocanda eſt præcipuum analogatum, tum ratione dignitatis, tum quia continet ac perficit alias, tum etiam ratione familiaritatis; quia anima noſtra eſt & nobis maximè omnium rerum familiaris, & omnes ob cauſas nomine animæ dignior, quàm reliquæ; hanc potiſſimè reſpexerunt antiqui Philoſophi de anima diſſerentes, vt Ariſtotel. ait in context 7. lib. 1. de Anima, & vt totum illum librum legentibus manifeſtum eſt. nulla igitur eſt ratio, cur reliquæ partes animæ dicantur præcipuum analogatum, & cur Ariſtotel. in declaranda animæ eſſentia eas potiùs, quàm rationalem, reſpicere debuerit. Præterea hæc dicentes & Ariſtot. & ſibi aduerſantur, & eſt in eorum dictis repugnantia manifeſta: nam ſi definitio animæ, & ea quæ poſtea ad eius declarationem dicuntur, rationali parti non competunt, quomodo dicunt Ariſtotelem definire animam in communi ad omnes animæ partes, etiam ad rationalem? dicere igitur ea non competere animæ rationali, & dicere Ariſtotelem ea proferre communiter de omnibus, etiam de rationali, eſt implicare contradictionem: attamen patet Ariſtotelem apertè dicere definitionem animæ competere omni animæ, & hoc ſæpius repetere, & animam latè ſumere vt quatuor illos gradus complectentem: manifeſtum igitur eſt ipſum exiſtimaſſe definitionem illam competere etiam animæ rationali: ideo hæ fabulæ dimittantur.

Solutio argumentorum pro Auerroe adductorum. Cap. IX.

RESTAT vt argumenta, quæ pro Auerroe adducta fuit, ſoluamus. Ad primum ſumptum ex cognitione vniuerſalium dicimus hanc eſſe propriam intellectus operationem, & cum abſtractione, & proinde in ipſo quoque intellectu aliquam abſtractionem poſtulari, non tamen ſecundùm eſſe, ſed ſecundùm operationem; ea enim ratione eſt abſtractus, quatenus in operando eſt abſtractus ab organo, & hoc ſatis eſt vt poſſit intelligere vniuerſalia. quando igitur dicunt, intellectus cognoſcit vniuerſalia, ergo eſt abiunctus a materia; ſi intelligant abiunctionem ab organo in operando, concedimus omnia; at ſi intelligant ſecundùm eſſe, negamus conſequentiam; quia ex abſtractione vniuerſalium nil aliud inferri poteſt, quàm intellectum non eſſe organicum, nam organum reſpicit operationem. Ad ſecundum negamus A intellectum agentem, & intellectum patientem eſſe vnam & eandem ſubſtantiam; quare, licet intellectus agens ſit forma abiuncta penitus à materia, quod & nos ex ſententia Ariſtotel. aſſerimus, non ob id ſit vt etiam intellectus patiens ſit forma immaterialis: ſed de intellectu agente quid ſit, & quomodo ad noſtram intellectionem conferat, poſtea fuſiùs loquemur. Ad tertium acceptum ex context. 92. lib. 1. de Anima, facilis eſt reſponſio: B dicens enim Ariſtot. intellectum non occupare aliquam corporis partem, nil aliud ſignificat, quàm non eſſe organicum, quod quidem nos concedimus, at ſi inde colligant, ergo non dat eſſe homini, neganda eſt conſequentia. & Ariſtot. ſi hoc ſignificare voluiſſet, abſurdè loquutus eſſet, quia forma informans occupat totum corpus, ideo inepta quæſtio eſſet, quam corporis partem occupet informando; ſed congrua eſt quæſtio de parte, quam C occupet in operando, quæ eſt de organo quæſtio; ideo inquit Ariſtot. intellectum nullam corporis partem tanquam ipſius proprium organum occupare. Ad quartum acceptum ex context. 11. lib. 2. de Anima, reſponſio ſumitur ex vera ... intelligentia, a qua aduerſarij longiſſime abiunt: tres in eo contextu ſunt partes, in prima inquit Ariſtot. manifeſtum eſſe vel omnem animam, vel aliquas eius partes eſſe à corpore inſeparabiles; & rationem affert, quia ſunt actus partium corpo- D ris: in ſecunda dicit nihil prohibere, quin aliquæ partes ſint ſeparabiles, quia nullius corporis ſunt actus, & cum ipſis aduerſarijs affirmo Ariſtot. in prima parte reſpicere animam vegetantem, & animam ſentientem, in ſecunda vero rationalem: in tertia demum inquit, nondum eſſe manifeſtum, an anima ſit ita actus corporis, vt nauta nauis. Ad primæ igitur, ac ſecundæ partis veram intelligentiam ſciendũ E eſt Ariſtot. ibi velle ſatisfacere vulgatæ illi, & optatæ quæſtioni, an anima ſit à corpore ſeparabilis; nō quidem quòd eam plenè ibi ſoluere ſtatuat, id enim fieri minimè poterat; ſed ſolùm conſiderare, quid hac de re per illa, quæ eo in loco manifeſta erãt, dici poſſit: duo autem ibi erant manifeſta, vnum iam in definitione animæ acceptum, quia erat omnis animæ communis conditio, animam eſſe actũ corporis, hoc eſt, formam dantem eſſe viuenti: F alterum vero quod aliquæ partes animæ ſunt actus propriorum corporis organorum ... operationem ... ſunt organa ... animæ ... eſt ... et eas per propria ... corporis partes tanquam per inſtrumenta ... edere operationes. neq; vnquam Ariſtot. hoc declarauit, quia declaratione non ... dubitare quidem potuit, quodnam alicuius facultatis organum ... aut ... ſuum ...

In lib. de intell. agente.
Ad tertium ex cōtex. 92. lib. 1. de an.
Ad quartum ex contex. 11. lib. 2. de an.

ganum operetur, sed an habeant propria organa nunquam dubitauit, quia res per se manifesta omnibus est; rationalem autem animam nulli proprio organo in operando esse addictam, manifestum est, inquit enim Aristoteles in contextu 92 libri 1 de Anima, ne fingere quidem facile esse quam corporis partem occupet intellectus: hæc igitur duo manifesta erant, sed secundum in definitione animæ poni non poterat, quum in eo non conueniant omnes animæ partes, & alia organum habeat, alia verò non habeat. Quod igitur ad animæ à corpore separationem attinet, nihil ex priore communi conditione colligi manifeste poterat; ex eo enim quod anima est forma verè materiam informans, non licuit Aristotel. inferre omnem animam esse à corpore inseparabilem; non enim manifesta fuisset illatio, quia quicquid ipse hac de re senserit, id alij plures negassent, quemadmodum etiam secundùm rei veritatem negandum est omnem animam informantem esse à corpore inseparabilem. quoniam igitur ex actu accepto in definitione animæ nihil manifeste colligi poterat, Aristotel. id colligere voluit ex altera conditione, hoc est, ex coniunctione cum organo: videamus igitur, quid ex hac colligi possit, certè si bene rem consideremus, ex eo quod forma sit organica, necessario infertur eam esse à corpore inseparabilem, sed ex eo quod non habeat organum, nihil necessario colligi potest, hoc est, neque separabilem, neque inseparabilem esse: prioris autem dicti ratio clara est, quia nihil esse potest in natura otiosum, & carens propria operatione; forma igitur, quæ ita organo addicta est, vt sine illo operari non possit, si à corpore penitus separaretur, otiosa esset, facultas enim visiua sine oculo non videret, neque ambulatiua sine pedibus ambularet; omnes igitur animæ partes, quæ certis corporis partibus addictæ sunt in operando, sunt à corpore prorsus inseparabiles: alterius autem dicti ratio est, quia licèt nullum extet organum, quod separationem prohibeat aliquod [illegible] esse potest, quod prohibeat; nam forma elementi nullum habet organum, [illegible] materia separabilis [illegible] non impediatur quin separetur, impeditur tamen a propria natura, [illegible] est [illegible] [illegible] arum igitur est [illegible] A[illegible] prima, tum in secunda parte [illegible] in prima enim [illegible] animæ partibus [illegible] à corpore inseparabiles, & [illegible] quia illarum actus est ipsarum [illegible] partium, hoc est, quia actus, qui [illegible] prædicatur, [illegible] dictus certis partibus corporis, nempe tanquàm instrumentis: nam quum dicat Aristot. ipsas corporis partes, non potest eas considerare nisi vt instrumenta partium animæ in

Omnis forma organica à corpore inseparabilis est.

A operando; quare accipit quidem actum positum in definitione animæ, sed vt addictum statutæ corporis parti, qua vt instrumento vtatur; hæc igitur est manifestissima ratio, cur partes animæ, quæ organis sunt alligatæ, à corpore inseparabiles sint: & hanc eandem rationem legimus clariorem ab Aristotele adductam in lib. 2. de ortu animalium, cap. 3. quem locum postea in argumentorum solutione considerabimus, & huic consonum esse B ostendemus, ita vt ex illo hunc, & ex hoc illum interpretari possimus, ac debeamus. In 2. verò parte eiusdem context. [illegible] Aristot. illas animæ partes, quæ [illegible] dictæ non sunt, cuiusmodi est [illegible] non potest aliquid de his certi [illegible] solum dicere eas ab organo non [illegible] ne separari possint, quum nullum organum habeant; per hoc enim non fit vt absolute separabiles dici possint, quum alia conditio esse C possit prohibens ne separentur ideo quando rationem subiungens dicit [*propterea quod nullius corporis sunt actus*] non potest intelligere nisi vt organi, vt hæc verba præcedentibus ex aduerso respondeant, & perinde sit, ac si dicat, quia nullius partis corporis sunt actus [illegible] ergo ibi Aristot. eas esse à corpore separabiles, sed solum dicit non prohiberi ab organo quin separari possint, quum nullum organum habeant; ideo optima est illorum [illegible] interpretatio, quam Alexan- D der Aphrodisiensis adduxit, dicens Aristot. ibi de intellectus separabilitate non asseueranter, sed sub dubio loqui. Nullum igitur argumentum ex eo loco sumere Auerroistæ [illegible] sunt: quia quando Aristot. negat intellectum esse alicuius corporis actum, [illegible] formantem, sed solum vt organicum, [illegible] seueranter profert, separabilitatem [illegible] dubio, adeo vt siue separabilem [illegible] E ue inseparabilem esse animam [illegible] ex [illegible] rauit, [illegible] neutra tamen pars [illegible] argumentum possit. Quid autem [illegible] tia quæ [illegible] illius contex[illegible] argument[illegible] [illegible] enim [illegible] dicat [illegible] esse an anim[illegible] actus corporis, vt [illegible] nauta nauis [illegible] mare ipsi ponunt animam esse vt nautam quam [illegible] ideo mirandum certè est, quomodo [illegible] sumere audeant Aristot. asseueranter [illegible] animam esse vt nautam, quum ipse aperte [illegible] hoc non esse manifestum imò ostendere [illegible] in Aristot. secundùm eorum interpretationem, repugnantiam insolubilem, necesse enim est omnem animam esse actū corporis vel vt informantē, vel vt assistentē, ergo si pars aliqua animæ non sit actus informans, manifestum esse debet eam esse actū assistentē, itaq; si secundùm eos præcedentib. verbis Aristot. asseuerāter dixerat, animam rationalem non esse actum [illegible] manifestum, quomodo [illegible] postea [illegible] manifestum [illegible] actu[illegible]

Qua ra[illegible] & [illegible] nauta.

vt nauta nauis? Dicere enim potiùs debuissent esse manifestum eam esse actum assistentem, qualis est nauta in naui; patet igitur eos in eius loci intelligentia longe abesse ab Aristotelis mente. Nos igitur veram illius loci interpretationem afferamus, quæ plurimorum errorem patefaciet, eamque ita claram, vt si primus ego eam inuenissem, asserere auderem id solum Aristotel. voluisse, & alios omnes fuisse deceptos; eam tamen ego non inueni, sed apud Simplicium in eodem loco legi, eamque statim verissimam esse cognoui: dico igitur nautam ad nauim referri duobus modis; vno modo quatenus nō dat esse naui, & ab illa abiunctus est; altero modo quatenus eam gubernat, & mouet: multi igitur putant Aristotel. comparare animam cum nauta, quatenus nauta non dat esse naui, in hoc tamen decipiuntur; quia in eo non consistit Aristotel. comparatio, neque in eo anima est similis nautæ, sed in eo tantùm, quod regit corpus, sicuti nauta regit nauim, & hoc animę regimen non est contrarium informationi, sed simul est cum informatione; quocirca ratione informationis anima est dissimilis nautæ, ratione autem re[illegible] est similis, & hoc tantum Aristotel. respexit: hæc fuit Simplicij, & Platonicorum opinio, qui dixerunt animam & informare corpus, & ipsum regere, vt nauta nauim regit, ipsoque vti vt instrumento, sicuti nauta vtitur naui. hoc igitur respiciens Aristot. ibi significare vult se dixisse quidem animam esse actum corporis vt informantem, & [illegible]e corpori viuenti, sed nihil dixisse de gubernatione, ideoque im[illegible]stum esse, an anima [illegible] quod est actus informans, sit etiam actus gubernās, sicuti nauta dicitur a[illegible]; huius veritatis argumentum clarissimum est, quod Aristoteles non de sola anima rationali hoc dicit, sed de anima vniuersæ; dicit enim esse immanifestum, an anima sit ita actus corporis, vt nauta nauis, re vera enim hoc competit etiam animæ sentienti, quæ est forma constituens animal, & est vt nauta in naui, quia regit corpus, & ipso tanquam instrumento vtitur. hoc idem legimus apud Aristotelem in context. 28. [illegible] vbi sim[illegible] â comparat cum nauta, & corpus cum naui, nec loquitur de sola anima rationali, sed de omni animalium anima, vt ipsi quoque [illegible] non negarent, quia ibi est man[illegible]simum; inquit enim animam mouere corpus animalis, & ita animal diuidi in partem mouentem, & partem motam, ratione quarum dicitur a seipso moueri. Si quis autem quærat vbi nam postea Aristotel. declarat an anima sit actus vt nauta in naui, certum est id nullibi ab Aristot. expresse declarari, colligi tamen facile potest ex illis, quæ de singulis animæ partibus postea dicuntur, animam enim regere corpus, & imperare illi dicitur per cognitionem, vt asserit ipse Aristot. in contextu 4. libri 3. de Anima, omnis igitur anima cognoscens dicitur regere corpus, & illi imperare tanquàm nauta: ideò similis est nautæ, tum anima sentiens, tum anima rationalis, quia vtraque cognoscitiua est; anima verò vegetalis, quum cognitione careat, non dicitur similis nautæ, neque imperans corpori: Aristoteles igitur nullibi docet expresse animam esse vt nautam, quia ex eo quòd & anima sentiens, & anima intelligens sunt cognoscentes, colligere quisque potest vtranque ipsarū instar nautæ regere corpus. Hinc etiam sumitur ratio, cur Aristotel. ibi dicat esse immanifestum an anima sit vt nauta, & cur hanc cōditionem in definitione animę non posuerit; ratio enim est, quia non competit omni animę, non enim animæ vegetanti, quia non cognoscit: ob id quum in eo contextu 11. absolutè de omni anima quærat absque vlla distinctione, an sit ita actus corporis, vt nauta nauis, iure dicit esse immanifestum, quia non omnibus animæ partibus competit; vel satis est si dicamus Aristotel. per immanifestum nil aliud significare voluisse, quàm non expressum in definitione animæ propter rationem prædictam. Ad quintum argumentum, quod ex context. 21. eiusdem secundi libri sumebatur, responsio colligitur ex ipsis Aristot. verbis in eodem loco. duo namque ibi sunt Aristotelis dicta, quæ nos considerare oportet; vnum est [*de intellectu autem, & speculatrice facultate nihil adhuc manifestum est*] alterum verò est, quod statim sequitur [*sed videtur aliud genus animæ esse, & hoc solum posse separari, tanquam perpetuum à corruptibili*] patet autem & præcedentia, & sequentia considerantibus Aristotelem de separatione partium animæ loqui, hanc igitur vtraque hæc dicta respiciunt: ideo si vtraque ab Aristotele asseuerāter vt vera proferantur, est in iis verbis manifesta, & insolubilis contradictio; nam si de intellectu speculatiuo, hoc est, de eius separatione nil adhuc manifestum esse asserit, quomodo potest sequētibus statim verbis asseueranter dicere ipsum esse aliud animæ genus, & formam abiunctam a materia? quum præsertim in promptu sit ratio cur nihil de illo manifestum sit nondum enim de ipso actum erat, [illegible] in tertio libro reliquebatur [illegible] in d[illegible]is Aristot. re[illegible] fate[illegible]mur non vtrunque dictum [illegible] & [illegible] tertia proferri a[illegible] A[illegible], & secundum [illegible] alterum vero dubium, & iux[illegible] a[illegible]ium præsertim opinionem [illegible] verborū sensus clarissimus [illegible] intellectu autem speculatiuo, nempe de eius separatione a corpore, si secūdùm rei veritatem loqui velimus, nihil adhuc manifestum est; at si sequamur id, quod aliis apparet, multis videtur ipsum esse

Ad 5. ex context. 21. lib. 2. de Anima.

aliud animę genus; vtitur enim ibi Aristoteles verbo [*videtur*] quod significat rem dubiam, & apparētiam potiùs, quàm propriam ipsius opinionem; hanc enim ad alium locum declarandam remittit. Non est autem ignorandum, Aristot. eo in loco non omnino quartum animæ gradum excipere tāquàm immanifestum, & obscurum, nam statim in context. sequente 22. inquit manifestum esse de opinatiuo, neque aliud per hoc significat, quam eum ipsum quartum gradum; quanquam ibi non amplius loquitur de separatione a corpore, sed de separatione partium animæ secundùm locos iuxta Platonis opinionem, de qua antea loquebatur, cuius methodi ratio nem non est hîc opportunum considerare. in contextu igitur 21. solùm excipit intellectum speculatiuum, hoc est eundem quartum gradum vt exercentem præstantissimam suam operationem, quæ est speculari essentias rerum, & vniuersalia; quum enim hoc facere nō possit, nisi ope intellectus agentis, qui est forma verè abiuncta à materia, adeo vt ex vtroque intellectu constare quodammodo videatur intellectus speculatiuus, ideo non absque ratione fit vt hic videatur esse aliud animę genus, & forma abiuncta a materia, eu enit enim hoc propter interuentum agentis; & Auerroes quoque dicit intellectum speculatiuum constare ex intellectu possibili, & phantasmatibus, & intellectu agente: hanc igitur ob causam Aristoteles, & in illo contextu 21. & postea in 32. excipit intellectum speculatiuū, tanquàm illum, de quo nihil ibi manifestum erat, quoniam ratione intellectus agentis nō continetur reuera sub animæ definitione, neque est actus corporis: at ratione aliarum ignobiliorum operationum Aristotel. nunquam excipit intellectum, neque dubitat ne sub animæ definitione contineatur, sed pro comperto habet eum esse formam viuentis corporis, & sub animæ definitione non minùs, quàm alias animæ partes contineri; nam in context. 22. inquit nullum dubium esse de opinatiuo, & in eo ipso 32. vocat quartum gradum *διανοητικὸν*, & *διανοητικὸν*, neque vllum dubium [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] statim subiungit, de [illegible] intellectu speculatiuo aliam esse rationem, [illegible] & esse [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible]

A mus modus non fuit ab Aristotele consideratus in libro 3. de Anima, quoniam ibi proposuit sibi considerandam naturam intellectus respectu operationis tantùm, nam secundum suum esse iam dixerat in principio libri 2. omnem animam esse actum primum corporis naturalis organici, hoc est, formam informantem: quare necesse est intellectum hac ratione esse cum corpore commistum, nō quidem vera mistione, quæ non est nisi corporis cum corpore, sed illa, quæ competere potest in-B corporeo cum corporeo, nam forma corpus aliquod cōstituens insinuat se [illegible] partes materiæ, in qua inest, & ita dicitur commisceri cum materia; sic igitur intellectus secundum suum esse non est immistus, sed potius commistus cum corpore, prout nomine cōmistionis nil aliud denotamus, quàm verā materiæ informationem, & constitutionem speciei. Ratione autem obiectorum recipien-C dorū intellectus est immistus, quia in sua natura non habet aliquod ex obiectis recipiendis, nam intus apparens prohibet alienum, vt inquit Aristoteles in illo context. 4. lib. 3. quare si in ipsa essentia intellectus contineretur aliquod ex obiectis recipiendis, prohiberetur alia recipere, quēadmodum materia prima, si in sua natura formam aliquam haberet, nullam possit aliam recipere: de hac tantum immistione loquitur Aristot. in eo contextu D 4. lib. 3. [illegible] manifestissimum est, neque ex [illegible] [illegible] commistio cum corpore [illegible] dum esse, cum etiam cuilibet sensui competit talis immistio respectu sui obiecti, organum enim visus receptiuum colores debet esse sine colore, & organum auditus [illegible] esse sine sono, & sic de [illegible] [illegible] est sensum esse formam materiæ [illegible] formantem materiam; quare ex [illegible] tu nullum potest argumentum [illegible] Auerro-E sumi ad probandum intellectum [illegible] mani informantem. In 6. autem context. loquitur Aristot. de altera immistione [illegible] operationis, nempe quæ opponitur [illegible] [illegible] ex qua [illegible] [illegible] [illegible] quum enim Aristot. prius [illegible] [illegible] [illegible] patiendo, ac recipiendo [illegible] [illegible] videre vult ipsum in recipiendo non esse commistum cum corpore, hoc est, non vti ministerio corporis in recipiēdis obiectis, sed ipsummet recipere, ad quod probandum hoc argumento vtitur, quia si in recipiendo esset cum corpore commistus, iam extaret aliquod eius organum in humano corpore, propterea quòd si in recipiendo egeret corpore simul recipiente, iam postularet certam aliquam corporis temperaturam idoneā ad recipiendum; proinde statutam aliquam corporis [illegible] in qua hæc receptio fieret, [illegible] esse organicum [illegible] aliud [illegible] organicus [illegible] [illegible]

[illegible]

Immistio intellectus triplex considerari potest. [illegible] piendis; vel ratione corporis, quo vtatur ad recipiendum; adeo vt tribus modis dici possit intellectus commistus, vel immistus; sed prî-

organum proprium, quo vtatur intellectus in recipiendis obiectis, dicendum est eum in operando nõ esse cum corpore commistum, sed ipsummet recipere species; vnde postea colligit solam animam intellectiuam dici posse locum specierum, locus enim recipit locatum, anima autem sensibilis non recipit species rerum sensilium, sed organum animatum eas recipit, proinde non anima ipsa, sed organum est locus specierum: anima verò intellectiua non vritur organo corporeo in recipiendis speciebus, sed ipsa recipit, ideo rectè vocatur locus specierum. Quum igitur talem immistionem tribuat ibi Aristoteles intellectui, quæ solùm respicit operationem, nullum inde sumere argumētum Auerroistæ possunt: nam si hinc colligere velint immistionem cum corpore etiam secundùm esse, negamus consequentiam, quia licèt intellectus in recipiendis speciebus non vtatur aliquo proprio corporeo instrumento, per hoc tamen non stat quin sit forma hominis, & hominem in specie constituat sub animali genere; nam ex eo quod aliqua forma non habeat organum proprium, non licet inferre eam non esse formam informantem, sed abiunctam à materia. Alia multa ad illius loci declarationem, & ad huius argumenti vanitatem ostendendam pertinentia dicta a nobis sunt in illius libri interpretatione, quæ hic recensenda non sunt. Ad septimum, quod sumitur ex cap. 7. lib. 10. Ethic. dicimus hominem apud omnes Philosophos esse mediæ naturæ inter mortalia, & immortalia, inter terrena, & diuina: pluribus enim facultatibus præditus est, quarum aliæ sociant eum similem brutis animalibus, & rebus ignobilioribus, aliæ vero reddunt eum similem diuinis, vt intellectus, præsertim speculatiuus: inter quæ duo extrema datur medius quidam status, secundùm quem homo neque ad inferiora vergit, neque ad superiora, & huiusmodi est vita secundùm intellectum practicum, ideo dici solet, hominem, si viuat secundùm sensus, viuere vt bestiam; si verò secundùm intellectum speculatiuum, viuere vt Deum, si vero secundum intellectum actiuum, viuere vt hominem; sed tamen quando Philosophi ita loquuntur, non propterea negant vitam contemplatiuam homini competere quatenus est homo, sed id dicunt comparatione illius vitæ mediæ, secundùm quam homo neutri extremorum similis [illegible] tur; sic enim per comparationem vocatur status ille suprahumanus, absolutè tamen nõ est suprahumanus, sed est penitus humanus; quicquid enim est in homine, humanum est, & eo humanius, quo magis proprium hominis est: quocirca contemplatiua hominis vita est maximè humana, id asserit ipse Arist. [illegible] in calce eiusdem capitis, dum ait [*quod naturæ vnicuique est accommodatum [illegible] præstantis-*

Ad 7. ex 10. Eth. cap. 7.

A *simum, ac iucundissimum vnicuiq; est; ergo etiam homini vita, quæ ex intellectu traducitur, siquidem maximè id est homo*] sult igitur absolutè loquendo intellectum esse humanæ naturæ maximè accommodatum, & hominem per eum maximè esse hominem: dum enim absolutè quid natura humana sit consideramus, eam esse dicimus, per quam homo maximè constituitur, & ab aliis distinguitur; constituitur autem, & distinguitur per id, quod est
B summa ipsius perfectio; summa autem perfectio cuiusque speciei est præstantissimæ eius partis operatio, qualis est in homine cōtemplatio; hac igitur nihil in homine humanius est, dum absolutè hominem consideramus; dum autem nomine hominis non omnes humanas vires, & operationes intelligimus, sed aliquas tantùm ignobiliores, tunc vita contemplatiua dicitur esse supra hominem, non quidem absolutè supra hominem, sed supra
C hominem ita consideratum; quia homo est quidem naturæ mediæ, sicuti dictum est, non tamen per veram extremorum participationem, sed solùm per eorum similitudinem: ideo nomine hominis quandoque perfectionem, & nobilitatem significare volumus, quandoque imperfectionem, & ignobilitatem; denotamus enim nobilitatem, quando dicimus hominem esse animal præstantissimum, & ad imaginem Dei esse factum; imperfectionem
D verò, quando excusare alicuius errorem volentes dicimus, homo est, & quando dicimus, humanum est peccare, & memento homo quòd cinis es, & alia eiusmodi. Quando igitur Aristoteles dicit vitam ex intellectu non esse humanam, sed diuinam, non absolutè negat esse humanam, sed solùm prout humanum notat imperfectionem, neque vult esse propriè diuinam, quum propriè sit humana, sed per quandam superiorum similitudi-
E nem, & cum inferioribus comparationem; non est enim eiusdem generis mens, & intellectio in homine, & in superioribus, habent tamen quandam similitudinem: ob id homo respectu ignobiliorum vocatur diuinus, absolutè tamen nihil est in homine, quod humanum non sit, & nihil in eo humanius est mente, atque intelligentia. Ad octauum argumentum, quod sumitur ex capite decimo libri 4. de Partibus Animalium, dicimus de-
F bilem esse rationem, quæ sumitur a sola appellatione [illegible], nam in contextu 81. libri Physi. [illegible] ratione Aristoteles [illegible] formam naturalem vocat [illegible] & optimam, & in libro 2. de ortu [illegible] cap. 3. dicit quamlibet animæ facultatem participare diuino quodam corpore præter [illegible], quæ elementa appellantur, neque propterea putat omnem formam naturalem, vel omnem animam esse a materia a[illegible], quod igitur mentem humanam vocet diuinam, nullius momenti est ad ostendendum eam non esse formā

Quomodo homo sit medius inter diuina, & terrena.

Ad 8. ex 4. de [illegible]

informantem, sed abiunctam à materia. Ratio autem, cur Aristot. omnes animæ partes, & omnes formas naturales appellauerit diuinas, est illa, quæ ex eius verbis sumitur in cõtextu 100. libri 1. de Cœlo; ibi enim dicit rebus omnibus à Deo communicari esse, & viuere, his quidem clariùs, illis verò obscuriùs; quælibet enim res illud quod est, est per participationem perfectionis diuinæ, sed ea participatio est inæqualis, quoniam aliæ res magis, aliæ minùs ad diuinam perfectionem accedunt: quoniam igitur esse cuique rei tribuitur à forma, quælibet forma dicitur diuina, quatenus est imago alicuius gradus perfectionis diuinę; ideo non malè à Platone dictum est, omnia ex duobus principijs constare, ex ente, & non ente; per ens enim Deum significabat, per non ens verò primam materiam, quasi ex materia & forma constare, sit constare ex materia & Deo. Solet etiam Aristotel. aliquid appellare diuinum comparatione rerum ignobiliorum, vt in 1. Physic. loco prędicto formam vocat diuinam etiam respectu materiæ, a qua appetitur; & in cap. 3. lib. 2. de ortu animalium omnem animæ facultatem diuinam vocat respectu elementorum, & rerum anima expertium: maxime igitur homini hæc appellatio conuenit, quia omnium sublunarium corporum præstantissimus est, & proxime omnium ad Deum accedit: quid igitur mirum, si Aristot. dixit substantiam hominis esse diuinã, & officium diuini, esse sapere, & intelligere appellatio enim diuini apud Aristot. non denotat abiunctionem à materia. Ad nonum ex context. 51. duodecimi Metaphysic. responsio sumitur ex ipsis Aristot. verbis in eodem loco, & ex Alexandri interpretatione, quæ plana, & facilis est: aduersarij namque verba Aristotelis tum mutilata in medium afferunt, tum perperam interpretantur; citant enim verba hæc [*ano mine non habens materiam est indiuisibile, quemadmodum humanus intellectus*] & subticent sequentia illa [*aut qui compositorum est, in aliquo tempore se habet*] dico igitur Aristotel. his verbis primum intellectum cum humano non in eo comparare quod careat materia, sed in eo quòd intelligat [illegible] tum totum simul, & indiuisibiliter; neque dicere humanum intellectum ita semper se habere, sed aliquo tantùm tempore, [illegible] semper sit primus intellectus [illegible] putaret Aristot. humanum [illegible] formam abiunctam à materia [illegible], certe non dixisset i[illegible] tempore talem esse, sed [illegible] tempore [illegible] si non dat esse, & semper a materia abiunctus, licet corpori assistat: est igitur sensus verborum talis: omne non habẽs materiam est indiuisibile, quẽadmodum humanus intellectus aliquo tempore se habet; est enim quandoque eius intellectio indiui[illegible]

Cur forma ab Arist. vocetur diuina.

Plato dixit omnia ex ente, & non ente constare.

Ad 9. ex 12. Metaph. 51.

A bilis, nempe quando intelligit obiectum totum simul, non per discursum à parte ad partem: verba autem illa [*aut qui compositorum est*] ad maiorem declarationem ab Aristotel. adijciuntur, & habent sensum vniuersalem, vt inquit ibi Alexander, ita vt sensus sit, quemadmodum se habet aliquo tempore humanus intellectus, aut vniuersè loquendo, omnis intellectus, qui composita intelligat, si alius præter humanum datur, qui sit eiusmodi: dicit B ergo humanum intellectum esse compositorum, proinde intelligere quandoque cum discursu à parte ad partem, nec semper intelligere indiuisibiliter, sed aliquando imo rarò; hoc enim euenit, quando ad perfectionem ductus est, & fruitur fœlicitate contẽplatiua, hoc est, omnia nouit, quę homini in hac vita mortali cognoscere datum est, tũc enim intelligit etiam intellectum agentem, proinde rem indiuisibilem, & indiuisibiliter: quod ipsemet C Aristot. declarat, quando subiungit [*non enim semper habet id, quod bene est, in hoc, aut in illo, sed in toto quodam id, quod optimum est, aliud ab eo existens*] quæ verba Auerroistę sic interpretantur; intellectus humanus non habet suam perfectionem in hoc, aut in illo indiuiduo, vt in Socrate, vel in Platone: sed hæc interpretatio ab Aristot. alienissima est, neque ad [illegible] de quo ibi sermo fit, vllo modo pertinet [illegible] Aristotel. ibi nec de indiuiduis, nec de [illegible] D loquitur, sed docere vult Deum intelligere seipsum indiuisibiliter, & id declarat per humanum intellectum: quemadmodum enim humanus intellectus quandoque intelligit [illegible] diuisibiliter, nempe quando ad perfectionem peruenit; & intelligit intellectum agentem [illegible] ita Deus semper seipsum indiuisibiliter intelligit: hoc igitur significant verba [illegible] telis, & eorum sensus hic est [illegible] mani intellectus nõ semper com[illegible] E lectione diuisibili, quæ est [illegible] ter intelligit modo hoc, modo [illegible] & [illegible] parat hoc cum illo, & discurrit [illegible] lud, quod quidem ei euenit in ipsa [illegible] acquisitione, sed quandoque [illegible] toto quodam, hoc est, in temporis in[illegible] indiuisibili id, quod est optimum, id est [illegible] gnitionem intellectus agentis, qui est diuersum quiddam ab ipso, & ei [illegible] gitur tanquam forma extrinsecus adueniens: sic locum illum [illegible] retatur Alexãder, nam momentũ temporis [illegible] ocatur totum quoddam, quia [illegible] partes non habeat, est totum simul, & indiuiduum: tunc igitur intellectus humanus in momento intelligit, sed quando intelligit discurrendo ab hoc ad illud, tunc intelligit in tempore. Quando autem subiungit Arist. [*sic autem se habet ipsa suiipsius intellectio toto aue*] profert hæc verba de primo intellectu, & [illegible] clarus est: sicut enim se habet quandoque [illegible] humanus intellectus, videlicet quando indiuisibiliter intelligit [illegible]

ctum agentem, sic se habet Deus in totâ æternitate, nam seipsum semper intelligit indiuisibiliter. Patet igitur nullum argumentum contra nos ex eo loco sumi posse, imò ridiculus esset Aristotel. si id vellet, quod illi Auerroistæ attribuūt: nam docere volens primum intellectum esse abiunctum à materia, nō bene faceret hoc declarans per intellectum humanum; non enim ita immaterialis Deus est, [illegible] humanus intellectus, & multo euidentius [illegible] immaterialem esse Deum, quàm intellectum humanum; quocirca Aristotel. declararet notius per ignotius, & per id, quod est dissimile, tanquam per simile: ideo nos ex eo loco contrarium colligimus; nam secundum Aristot. omnino carens materia est semper indiuisibile, & indiuisibiliter intelligens; ergo humanus intellectus, quum non semper indiuisibiliter intelligat, sed raro, nō est abiunctus a materia. Ad postremum, quòd sumitur ex lib. 2. de ortu animalium, cap. 3. sectatores Alexan[illegible] varijs modis responderunt. Simon Po[illegible] in [illegible] de mente humana traxit ve[illegible] Arist. ad operationem respectu intellectus agentis, & dixit esse intelligenda de actu secundo, operatio enim intellectus dicitur extrinsecus accedere, quatenus pendet ab intellectu agente qui extra [illegible], & sine quo non fit intellectio. Sed alij posteriores Alexandri sententiam Portij non receperunt, [illegible] vera verba Aristot accommodari non p[illegible] Aristotel. enim ibi quæstionem pro[illegible] de [illegible] substantia, de actu pri[illegible] quærit enim de facultatibus [illegible] extrinsecus aduenient, [illegible] facultatis apud Aristot. [illegible] sumitur [illegible] ipsa, nūquam pro [illegible] operatione, neque [illegible] nec [illegible] ipsis, proinde facultas animæ [illegible] non potest. Præterea si dictum illud Aristotel. sic intelligatur, falsum est, quia non [illegible] operatio [illegible] mouentis [illegible] accedit, sed etiam operatio sensus, [illegible] etiam visio fit per actionem obiecti ext[illegible] oculum, & præterea ad eam necessarium [illegible] proportione ref[illegible] Aristotelem quare non minus visio [illegible] aduenit, quam intellectio. Id[illegible] sponsione relicta cōfugerunt ad [illegible] speculatiuum, & de hoc dixerunt [illegible] genda verba Aristotelis qui eundem [illegible] rat in contextu 21 & 32. lib. 2. de Anima, & [illegible] stinxerat a quarto gradu viuētis; hic enim dicitur extrinsecus accedere ratione intellectus genitus, qui in eo [illegible] ditur, sicut antea diximus. Sed hi [illegible] in easdem difficultates incidere, in quas Portius incidit: nā dicere intellectum speculatiuum [illegible] quàm dicere [illegible] enim dictus [illegible], quan-

A do esse[illegible] rerum actu speculatur: quoniam igitur credentes hunc extrinsecus accedere, respicimus vel intellectum agentem, vel operationem vt pendentem ab intellectu agente, responsio hæc in idem cadit cūm responsione Portij, nec conuenit eum verbis Aristotel. qui eo in loco de solis facultatibus animæ loquitur, quare nomine mentis nil aliud intelligere potest, quam mentem humanam, quæ vocari solet intellectus possibilis, de qua in præsentia disputamus; idque confirmatur ex B sequentibus Aristotel. verbis, quibus rationem afferens dicit [*nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis*] sic enim distinguit intellectum a sua operatione, & cui extrinsecus accedat, hanc rationem adducit, quoniam in sua operatione corporeo instrumento non vtitur. hæc autem ratio probat de ipsa substantia intellectus possibilis; hunc igitur Aristotel. respicit, quare neutra harum solutio C recta est, & difficultas integra manet, quomodo Aristotel. dicat solam inter animæ facultates humanam mentem extrinsecus aduenire. Petrus Pomponatius meo quidem iudicio proxime omnium ad Aristotelis mentem & ad veram argumēti solutionem accessit, eam tamen nō perfectè assequutus est, quia ipsam quidem veritatem iuxta Aristotelis mentem [illegible] Aristotelis verba in [illegible] aduersarij maximam vim faciūt, D nihil respondet: nam in libro 1. suæ Apolog. cap 7. locum illum declarans, inquit Aristot. asserere non ipsam mentis substantiam extrinsecus accedere, sed solum principium effectiuum, quod externum est, hoc enim [illegible] paulo post ab Aristotele aperte dicitur. Attamen quoniam Aristotel. eo in [illegible] solum intellectum [illegible] quamlibet etiam [illegible] animæ partem [illegible] habere principium actiuum cœleste, ac diuinum, quod nobis tate ex [illegible] natura elementorū, difficultas manet, quam Pomponatius non soluit, quomodo prius dicat solam mentem [illegible] ratione extrinsecus aduenire. Vt [illegible] totus argumenti solutionem, quam [illegible] afferamus, [illegible] sunt verba & consilium Aristotel. [illegible] loco: his enim intellectis, [illegible] omnis tollet[illegible] de sumetur, & [illegible] et A[illegible] tamen [illegible] A[illegible] foces, non anima [illegible] primo [illegible] libri capite A[illegible] [illegible] anima [illegible] fieri partem [illegible] ipsius, sed [illegible] officio fingit, sanguinem autem [illegible] fœminæ esse totam materiam animis [illegible] postea in 2. capite [illegible]

Ad [illegible] de [illegible] ca. 3.

Pomponatij responsio.

Confutatio.

Pomponatij responsio.

Pomponatij defectus.

Vera responsio.

seminis natura loquutus esset, mox in initio tertii, quod nobis considerandum proponitur, tres quæstiones soluendas in medium affert, sed propositā primā statim subiungit soluendas prius esse alias duas sequētes, etenim earum solutio ad primam soluendam conferebat: prima quæstio est, quum semen maris non sit pars aliqua ipsius conceptus, neque habeat locum materiæ, in quod nam eius corpulentia conuertatur, quum certum sit ipsum non posse transire in nihil: secunda est, an sanguis menstruus fœminæ, qui est materia conceptus, accipiat aliquid à semine maris: tertia demum est, an in semine, & in conceptu [illegible] sit anima, qua animal est animal. Hanc tertiam quæstionem statim primo loco soluit, quia cognouit eius solutionem ad secundæ solutionem conferre, & solutio in hoc consistit, quòd omnes animæ partes in conceptu nondum separato ab vtero, insunt prius potestate, quàm actu, quia in materia apta ad formā recipiendam necesse est vt forma prius insit potestate, quam actu; sciēdum autem est hoc posse intelligi tum de primo, tum de secundo actu; nam embryum antequam accipiat animam, habet potestatem respectu actus primi, ea vero recepta habet potestatem respectu actus secundi, quoniam anima illa nondum vtitur instrumentis propriis, quia his nō incipit vti, nisi post separationem conceptus ab vtero; quare antequam separetur, viuit illud animal instar membri illius fœminæ: non enim nutritur sumens ore proprio cibum, nec proprio ventriculo concoquit, sed per vmbilicum recipit a matre sanguinem, sicut alia membra omnia illius fœminæ, & hac ratione dicitur habere animam potestate, quoniam eius anima nondum potest per propria organa operari, quum imperfecta adhuc & imbecilla sint, ita vt conceptus, dum est in vtero, dicatur habere animam potestate solum, nō actu, id est, non actu completo. Hæc igitur ad tertiæ quæstionis solutionem ab Aristotele [illegible] dicuntur, & alia etiam multa, quæ nunc [illegible] rouia ad nos in præsentia non attinent. [illegible] vero [illegible] quando dicit *ed ans[illegible] gere, quum ante non [illegible] sint, necesse* [illegible] putat: [illegible] quæstionem [illegible] [illegible] duas [illegible] seu hi con[illegible] [illegible] enim [illegible] [illegible] cōuertatur [illegible] soluere [illegible] vult [illegible] [illegible] proponere [illegible] nouam quæstionem; [illegible] dem [illegible] decepti [illegible] crediderunt [illegible] quæstionem [illegible] absolui, sed aliam [illegible] quæ ibi proponitur: nos autem [illegible] proponi quidem quæ[illegible] [illegible] ad eam [illegible] secundam [illegible] &

Quomodo in conceptu insit anima potestate.

ab Aristotele eo consilio proponi, vt ex eius solutione secundæ præcipuæ quæstionis solutionē colligamus; & nisi hoc dicamus, nullus alius apparet locus, in quo secunda illa quæstio soluatur, quæ fuit an sanguis menstruus fœminæ accipiat aliquid a semine maris, an nihil; hanc igitur vt soluat Aristot. aliam nouam quæstionem proponit, eaque est, quum in conceptu nōdum separato anima prius actu primo accepta insit prius potestate, qu[illegible] actu vnde nam adueniat actu; & statim tria membra discurrēda proponit, vt declaretur, quo[illegible] nam illorum asserendum sit: necesse enim [illegible] vel omnes illas animæ facultates [illegible] & postea [illegible] materiæ adue[illegible] [illegible] omnes extrinsecus accedere, vel [illegible] in [illegible] la materia innasci, quum ante non fuerint, & ita nullam extrinsecus aduenire, vel tandem aliquas innasci, quum prius non fuerint, aliquas vero induci, quum prius fuerint [illegible] est autem ignorandus verus sensus qu[illegible] huius, in quo manifestum est [illegible] deceptos; cognoscere enim oportet [illegible] significet extrinsecus accedere: certū est quæstionem illam non proponi de anima secundum speciem, quia nulli du[illegible] est ea[illegible] secundum speciem p[illegible] eadem numero anima an p[illegible] extrinsecus materiæ inducta [illegible] ita [illegible] [illegible] materia [illegible] generatio[illegible] inducta sit, cum[illegible] extrinsecus accedere, [illegible] sententiam Aristoteli[illegible], tum a[illegible] dùm rei veritatem nu[illegible] modo extrinsecus acce[illegible] excepta in ipsa generat[illegible] tu, cum hoc tamen dis[illegible] præter rationalem ita in [illegible] eduntur, vt de illis [illegible] ratione ab agēte naturali [illegible] est producta, an [illegible] [illegible] agente [illegible] [illegible] Deo [illegible] [illegible] corpus à Deo [illegible] inducatur [illegible] mano corpore à Deo immediate creata, & eodem momento creata, & infusa dicatur, agentis vero [illegible] alis operatio tantùm cōsistere [illegible] vt materiam disponat, ac præp[illegible] ad eam recipiē[illegible]; hoc dico secundum rei veritatem, nam quid hac de re Aristotel[illegible] [illegible] talem [illegible] cognouerit, du[illegible] conferre ad propositam nobis considerationem non attinet; hæc autem dicere vel[illegible], vt omnes [illegible] [illegible] nisi illam animæ partem, nempe ipsam quæ [illegible] rationalem [illegible] accedere, prout ibi ab Aristotele [illegible] extrinsecus accedere, nempe vt [illegible] [illegible] quæ[illegible]

bus membris propositis antequam Aristot. ex animi sententia eam soluat, disputationem, vt plerunq; facere solet, præmittit: nam etiam in cap. 1. lib. 1 de Partibus Animal. quum quæstionem proposuisset, an de omni anima agere ad Philosophum naturalem pertineat, antequam eam solueret, voluit dubitãdo argumentari; hoc idem igitur etiam in eo loco facit, quod quum alij non viderint, omnes decepti sunt, putantes Arist. statim soluere difficultatem propositam, & ex animi [illegible] qui, quum tamen hoc facere non incipiat, nisi vbi in Latino codice ita legitur [*sed enim omnis animæ facultas*] adeo vt omnia præcedentia verba disputatiua sint, & nihil in iis ab Aristot. certi statuatur, sed omnia dubitandi, seu argumentandi gratia dicantur: argumentatio aũt talis est. quum Aristot. tria, vt prędiximus, membra proposuisset, voluit vnum ex eis tãtummodo impugnare disputandi gratia, nempe illud, quo dicebatur omnes partes animæ extrinsecus accedere, hoc enim falsum esse o[illegible] & qa vniuersalis affirmatiua satis euertitur per probationem contradictoriæ, quæ est negatiua particularis. scilicet, aliquas animę partes extrinsecus aduenire nõ posse; ideo hanc probat Arist. & argumentum sumit ab illis, quæ organicæ sunt, & per propria organa operantur, hunc in modum: si hæ extrinsecus accedunt, vel cum corpore aliquo adueniunt, vel sine corpore; nõ sine corpore, quia quum [illegible] organicæ, operari sine corpore non possunt, [illegible] sine corpore esse, quia sic [illegible] operatione, quod dicen[illegible] ergo extra corpus sine vllo corpore [illegible] quum sine corporeo organo operetur [illegible] cum corpore extrinsecus aduenire [illegible] quia [illegible] aliud corpus appa[illegible] dicatur sanguini menstruo, nisi semẽ maris, cum hoc tamen aduenire extrinsecus nequeunt, ergo cum nullo: assumptũ patet per [illegible] mentis modo iactum [illegible] talis enim animę [illegible] esse non possunt sine corpore habente [illegible] quandam statuta, [illegible] pedibus, [illegible] semen non [illegible] corpus [illegible] tis præuitum, sed est similare quod [illegible] imò est excrementum vltimi alimenti ex [illegible] igitur hæ facultates neque sine [illegible] neq; cum corpore aduenire extrinsecus [illegible] sunt: hæc est Arist. argumẽtatio, in qua notare manifeste possumus Arist. sumere extrinsecus accedere pro eo, quod est præfuisse extra corpus, ita vt ante corporis ingressum operari potuerint, deinde in corpus induci; patet enim Aristot. ex eo quòd extra corpus non possunt operari, probare eas extra corpus non extitisse. Hanc argumentationem statim sequuntur verba illa [*restat igitur vt mens [illegible] accedat, eaq; sola diuina, [illegible] enim cum*

A *eius actione communicat actio corporalis*] quæ absq; dubio in disputatione cõprehẽduntur, & nihil certi statuunt sentẽtia namq; Arist. hęc est, omnes animę partes extrinsecus accedere [illegible] possibile est, nam multę sunt organicæ, ideoq; extrinsecus accedere nequeunt, sed sola relinquitur mens, quæ extrinsecus accedere possit, ac diuina esse dicatur propterea quod in sua operatione nullo corporeo instrumẽto vtitur; quasi dicat Arist. quantum attinet

B ad vim rationis huius, quæ ab organis sumitur, ex ea nõ probatur de intellectu quòd extrinsecus accedere non possit, etenim nõ habet organum, ex quo argumentari, vt de aliis possimus: sed satis est, si de reliquis facultatibus probetur quòd extrinsecus aduenire nõ possint; hoc enim sufficit ad impugnãdam illam vniuersalẽ, qua dicebatur omnes extrinsecus aduenire. igitur manifestũ est id, quod antea diximus, maximam esse huius loci consonantiam cũ context. 11. lib. 2. de Anima, vbi

C de separabilitate sermo erat; ex illis enim animæ partib. quæ propriis instrumentis vtuntur. Arist. vtroq; in loco argumẽtum sumpsit; ex illis vero, quæ non sunt organicæ, vtrobiq; dixit nullum posse argumẽtum sumi ad probandum quod separari non possint, & quod nequeant extrinsecus aduenire, nam ex organis quidẽ probatur aliquas animæ partes accedere extrinsecus nõ posse, at ex organi de-

D fectu non probatur aliquas extrinsecus accedere, sed solum eas a nullo organo prohiberi quin extrinsecus accedere possint; pet hoc tamen non stat, quin ab aliquo alio prohiberi possint, quemadmodum in eo [illegible] 11 cõtextu cõsiderauimus. Hęc est [illegible] sententia Arist. [illegible] loco, eaq; in Græcis [illegible] multò ma[illegible] est, nã erroiem in [illegible] notaui non [illegible] momenti: quum em Græcè legatur [λοιπὸν δὲ] Theodorus Gaza ver-

E tit [*restat igitur*] quum vertere debuerit [*restat autem*] qua[illegible] verum non est id, quod alii pro comperto [illegible] Arist. ibi ex dictis conclusionem [illegible] propriam sententiã [illegible] quæ [illegible] quod modo [illegible] non posse ex [illegible] sumi, quod ex al[illegible] animæ partib[illegible] sumptum erat, propterea quod [illegible] non est organicus, adeo vt dubium [illegible] maneat an extrinsecus accedat, [illegible]

F [illegible] sua paraphrasi, [illegible] ponit [illegible] *organo corporeo*] [illegible] ba [illegible] ab Arist. [illegible] & recte vsus est dictione [illegible] ideo & admiratione, & [illegible] est, quo Auerroistæ, dum Auerro[illegible] his Arist. verbis [illegible] intendant vt putent se dem[illegible]

maduertant ipsiusmet Auerrois interpretationem huic eorum sententiæ refragari, patet igitur nullum prorsus argumentum inde sumi posse ad probandum mentem humanam non esse formam hominis, quum neque dicat hoc Aristoteles, neque omnino informationem, vel informationis negationé respiciat, quum huius consideratio ab illis propositis quæstionibus sit penitus aliena. Quòd autem prædicta verba non sint ab Aristotele ex animi sententia prolata, sed sub dubio, & in parte disputatiua contineantur; non id solum, quod antea diximus, declarat, nempe quia falsum esset Aristot. dictum, quia non potest mens extrinsecus accedere eo modo quo ibi sumitur extrinsecus accedere: verum et am illa, quæ statim sequuntur, [illegible] demonstrant: nam quæstionis solutionem ac propriæ sententiæ determinationem in iis sequentibus verbis incipit [*sed enim omn[illegible] anim[illegible] facultas*] sed in eorum quoque conuersione e[illegible]rauit Theodorus Gaza, quum enim Græca verba sint [illegible] non bene [illegible] [*[illegible] enim*] refert vim [illegible]rum dictionum [illegible] [illegible] ita absque dubio vertendum fuit [*omnis [illegible] animæ facultas*] certum autem est, po[illegible]est apud Arist. frequentissi[illegible] [illegible] ponit quando concludere, & ex dictis colligere ali[illegible] q[illegible]d vult sed, [illegible] tunc dici, quando ali[illegible] quod antea propofuerit, [illegible] atque incipere vult, & raro comperietur Aristotelem in con[illegible]ndo dicere [illegible] se[illegible] [illegible]uentibus in argrediendo, seu [illegible]tendo [illegible] ergo sui quæstionem [illegible]ere post [illegible] disputationem & [illegible] manifesta est, quum enim quæstio proposita esset de partibus animæ, an extrinsecus accedant, seu omnes, seu a[illegible], cognoscens Arist. nullam [illegible] [illegible] in eo sensu; vt ipsa animæ substantia [illegible] prius extra corpus existat, & [illegible] in corpus inducatur [illegible] modum [illegible]um asserit, quod [illegible] [illegible] aliquam partem, sed etiam omnes [illegible] [illegible]

[illegible]

tem refert Aristot. productionem animatum; nam animalia, quæ ex putri materia gen[illegible]tur, ibidem asserit a tali cœlesti principio generari; illa vero, quæ per propagationem, & ex semine gignuntur, inquit habere in seminibus facultatem generatricem a cœlestibus corporibus inditam, quam dicit esse calorem, non quidem elementarem, & igneum, siquidem calor igneus non est productiuus viuentis, sed calorem [illegible] cœlestem, & a cœlo impressum, proinde referentem naturam quinti elementi, quod est [illegible] [illegible] stellarum; calor enim vitalis [illegible], locum [illegible] [illegible] illius quinti elementi, quum [illegible] eo prou[illegible], & tanquam [illegible] [illegible] [illegible] productiuus animalis: [illegible] vero [illegible] [illegible] verbis inquit duas in semine [illegible] vnam ab ipsis separatam, alteram vero non separatam: [illegible] enim semen, tum virtute [illegible] pria ta[illegible] agen[illegible] proximo [illegible] tum [illegible] virtute [illegible] tanquam instrumentum [illegible] sti agentis, & hac ratione dicitur in [illegible] [illegible] principium actiuum ab ipso separatum, hoc [illegible] rectum, & gubernat[illegible] agente [illegible] parato, vnde dici solet, Sol, & homo generant hominem: propria autem ipsius seminis virtus non potest esse alia, quam [illegible] quum [illegible] ex elem[illegible] [illegible] quoque virtus suam actionem [illegible] ad animalis generationem nu[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Hoc igitur modo inquit Aristot. [illegible] partes animæ extrinsecus accedere, non [illegible] dem ratione suæ substantiæ sed rati[illegible] cipij agentis, quod non e[illegible] cœleste. Hoc autem Aristot. [illegible] ab ipso intellectum sit, de [illegible] non disputo, verum etiam [illegible] modo intelligatur [illegible] partes animæ [illegible] [illegible] ab [illegible] [illegible], vt ipsæ [illegible] materia eductæ [illegible]cantur [illegible] rat[illegible], a [illegible] De[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pssim [illegible] Quod autem Aristot. [illegible] solam [illegible] [illegible] [illegible] ad probandum [illegible] abstractam, quasi [illegible] eam extrinsecus ac[illegible] si extrinsecus aduenit [illegible] [illegible] [illegible] separatione [illegible] apparet, [illegible] etiam [illegible] vocat Aristot. [illegible]am, quippe h[illegible] inseparatam [illegible] respiciens, & ibi mentem [illegible] exempli gratia nominat, quando di[illegible] [*[illegible] ea mens appellatur*] id enim, [illegible] [illegible]dentia [illegible] agente exte[illegible] [illegible] omn[illegible]

Omnis anima habet [illegible]

[illegible] *elementaris*

tibus; sed quia de intellectu est manifestissimum, quum sit pars omnium nobilissima, ideo ipsum exempli gratia ibi nominare voluit: quòd autem quælibet pars animæ nobilior respectu ignobilioris dici possit diuina, ipsemet Auerroes sæpe asserit: nam in Comment. 59. lib. 2. de Anima, animam quoq; sentientem diuinam appellat, inquit enim Aristotel. existimasse in sensibus actum primum produci ab intelligentia agente, & à diuino principio, & citat Aristotel. in libris de Animalibus innuens caput illud 3. lib. 2. de Animalium generatione: similiter in Commentar. 31. septimi Metaphys. & in 18. duodecimi loquitur Auerroes de hac omnium partium animæ diuinitate secundùm Aristotel. & citat eundem locum. Patet igitur cur Aristot. mentem humanam & ibi, & alijs in locis diuinam appellet: at nos, qui veriorem philosophiam sectamur, aliam quoq; rationem afferimus, cur inter omnes animæ partes sola humana mens dicatur diuina; est enim diuina non solùm comparatione aliarum, sed etiam quia sola est à Deo immediatè creata, aliæ verò partes non sic, sed per media agentia naturalia de materiæ potestate eductæ sunt.

Auerrois ac Themistij opinio de intellectus vnitate, & eorum argumenta.

Cap. X.

LICET per ea, quæ hactenus dicta sunt, aliud quoq; Auerrois dogma sit reprobatum, nempe id, quod dixit, mentem humanam vnam tantùm numero esse in tota humana specie quia si est forma materiam informans, & qua homo est homo, necesse est vt iuxta numerum indiuiduorum hominum sit multiplicata: attamen ad vberiorem huius erroris confutationem, & vt argumentorum, quibus ad hoc probandum Auerroes vsus est, vanitas manifesta fiat, libet aliqua separatim de hac re scribere. Fuit itaq; Auerrois, atque etiam Themistij sententia, quam postea multi posteriores [illegible] sunt animã rationalem humanam, quæ ab Auerroe vocatur intellectus p[illegible], non esse iuxta hominum numerum multiplicatam, sed vnam tantùm numero in tota humana specie, & esse intelligentiam omnium infimam, cui assignata sit tota humana species tanquam proprius, & illi æquatus orbis, & quæ [illegible] aliquo homine non intereat, sed in [illegible] hominibus eadem numero maneat, vt apud eum legere possumus in Comment. 5 lib. 3. de Anima, & apud Themistium in context. 20. eiusdem tertij, & in sexagesimo primi. Cæteri verò omnes Aristot. interpretes Græci, & Latini putarunt eam esse multiplicatam, vt non modò secundùm Aristotelem, sed etiam secundùm veritatem [illegible]dum est. Videtur quidem S[illegible] context. [illegible]

A lius lib. 3. dicere animam rationalem secundum se vnam esse, per suam autem in corpus progressionem multiplicari: sed hoc alijs pluribus Simplicij figmentis annumerãdum est; multa enim dicit, quæ simul esse nequeunt, & manifestam repugnantiam habent veluti animam rationalem totam esse in se manentem, & perfectam, & totam esse lapsam in corpus, & imperfectam; eamq; vnam numero esse secundum se, in hominibus autem esse multi-
B plicatam, & alia eiusmodi, quæ neq; esse, neq; cogitatione comprehendi à nobis possunt. Ideo his omnibus dimissis, satis nobis erit illam Simplicij confessionem accipere, quòd anima rationalis in hominibus multiplicata numero sit, non vt Auerroes, ac Themistius voluere, vna numero in omnibus. Hac igitur de re sermonem habituri, ante omnia in medium afferemus Themistij & Auerrois argumenta, postea veritatem demonstrare, & om-
C nia illa argumenta soluere nitemur. Priùm quidem hoc argumẽto ambo vtuntur, quam vis enim Themistius illud adducat ad ostendendam vnitatem intellectus agentis, idem tamen aptari potest ad patientis quoq; vnitatem demonstrandam, sicut eo vsus est Auerroes, nec minus roboris iuxta eorum sententiam habet in intellectu patiente, quàm in agente; argumentum autem tale est: Si anima rationalis esset iuxta hominum numerum
D multiplicata, esset forma materialis: consequentia sumitur ex Aristotel. in contex. 49. duodecimi Metaphys. vbi dicit multitudinem indiuiduorum sub eadem specie à materia prouenire: consequentis autem falsitas ita probatur: omne materiale est potestate intellectum, vt ait Arist. in contex. 16. lib. 3. de Anima, omne autem potestate intellectum est obiectum motiuum intellectus patibilis; ergo idem intellectus est obiectum sibi ipsi, &
E mouet seipsum, & recipit se, vel intellectus non est intellectus, sed est solummodo obiectum intellectus; quum igitur hæc sint absurda, id quoq;, ex quo deducuntur, absurdum est: quare intellectus non est forma materialis, proinde neq; multiplicatus. Secundum argumentum in prædicto loco affert Auerroes tale: si intellectus [illegible] multiplicatus est, ergo etiam intellectiones sunt multiplicatæ, hoc est, intellectio eiusdem rei mea, & [illegible] numero; hoc autem [illegible] habere [illegible] intellectum, & [illegible] intellectam, [illegible] est absurdum, [illegible] singularia [illegible] autem est actu intellectum [illegible] dicuntur habere [illegible] quatenus habent vniuersale, quod est actu intelligibile [illegible] singulares igitur intellectione [illegible] vniuersale tanquam actu intel[illegible] [illegible] tamen [illegible]

Primum argumentum Auerrois, & Themistij.

Secundum argumentum.

intellectio communiter accepta de illis prædicabitur, vt vniuersale de singularibus; hanc igitur intellectus intelliges vt rem vniuersalem: at quia intellectio ipsa intellectionis est intellectio quædam singularis, quia est in animo huius hominis singularis; igitur si plures singulares homines intelligant intellectionem vniuersalem, erunt plures singulares intellectiones intellectionis vniuersalis; ergo adhuc habebunt rem intellectam, nempe aliud vniuersale eas comprehendens & sic in infinitum: dicendum igitur est (inquit Auerroes) tuam intellectionem, & meam non esse penitus numero distinctas, sed esse aliquo modo plures, & aliquo modo vnam; plures enim sunt ratione diuersorum phantasmatum, vna autem numero ratione intellectus qui eas recipit, quia vnus numero est. Tertio Auerroes, ac Themistius in prædictis locis ita argumentantur: si intellectus huius hominis esset penitus numero distinctus ab alterius hominis intellectu, non posset magister in animo discipuli scientiam producere; quum enim scientia non sit qualitas actiua, non potest aliam numero scientiam in alio generare eo modo, quo calor ignis producit in alia re alium numero calorem; igitur fateri cogimur vnum & eundem numero esse intellectum magistri, atque discipuli, & discipulum eandem, quam magister habet, scientiam acquirere, quoniam à magistro excitatur ad eandem, quæ in animo magistri est, recipiendam.

Tertium argumentum.

Prædictæ sententiæ confutatio.
Cap. XI.

AD huius sententiæ falsitatem demonstrandam satis est (vt paulo ante dicebamus) illud vnum argumentum, quod deducitur ex prædemonstratis: nam si anima rationalis est forma dans esse homini, sicut ostendimus, necesse est vt sit multiplicata, [illegible] esse vna numero in omnibus, [illegible] nes [illegible] homo [illegible] per [illegible] & [illegible] alium [illegible] & [illegible] tia autem man[illegible] & [illegible] Au[illegible] citra; [illegible] nec[illegible] am hinc [illegible] tem [illegible] omnes [illegible] us hom[illegible] si plu [illegible] c sit p[illegible] & [illegible] c n [illegible] e [illegible] m [illegible] u [illegible] z. in- [illegible] c [illegible] m [illegible] c c [illegible] o in tota [illegible] n multiplicat[illegible] egat au- [illegible] præ[illegible] a [illegible] a si [illegible] quia putat om- [illegible] acéd[illegible] vn[illegible] qua [illegible] ta[illegible] iduum constitue[illegible] & da[illegible] tate [illegible] tatiu[illegible]

Primum argumentum.

[illegible]

quæ in diuersis hominibus sunt, quia propter has sit vt esse meum non sit esse tuum, nec simus omnes vnus homo, nam ab eadem forma numeto recipimus diuersa esse, quatenus illa est coniuncta eum diuersis cogitatiuis, sic igitur sumus multiplicati, & numero distinguimur, licet ipsa vna & eadem numero maneat. Sed Achillini sententia est omnino absona ratione; quia vel à forma pendet singularitas, vel à materia. si à forma, ergo vna numero forma vnum numero singulare constituit, proinde valida est [illegible] quoniam nostra; si vero à materia, [illegible] materialibus, necesse est ab his formam individuari [illegible] hanc, numeroque distinctam [illegible] ma alter[illegible] prorsus esse necessarium [illegible] niam aut indiuiduare, aut indiuiduari a materia, in qua est & [illegible] nam informat, vt inquit Aristot. in 2. Ph[illegible] sic materia [illegible] ad [illegible] uicem referuntur, & ad aliam formam [illegible] alia materia: quo[illegible] quid est [illegible] indiuiduo, ex necessitate [illegible] & numero distinctum ab alijs eiusdem speciei. Est etiam [illegible] consentaneum, vt forma vltima restringat, & determinet alias, sed non ipsa ab vltimis determinetur, ac restringatur; quare dicendum potius est animam rationalem determinare, & constituere imaginatiuam, quam ab illa constitui. Ex his igitur patet [illegible] esse argumentum nostrum, neque recipienda esse Achillini solutionem in Aristot. philosophia, imo neque absolute in philosophia. Cognouit hoc, atque confessus est Auerroes, videns enim poni simul non posse vnitatem numeralem animæ rationalis in tota humana specie cum informatione, negauit esse [illegible] niam [illegible] materiam, quum vnam numero [illegible] nibus esse existimauerit; quoniam [illegible] de nos demonstrauimus eam esse formam vere informantem; valida est Auerroe quoque [illegible] tente [illegible] consequentia, intellectus est [illegible] qua homo est homo, ergo est mul[illegible] potest esse vnus numero in tota hu[illegible] specie. Ad hoc idem demonstrandum e[illegible] [illegible] Auerroe a[illegible] [illegible] p[illegible] nec bene [illegible] quæ ab [illegible] sumitur, & tal[illegible] e[illegible] [illegible] intellectio, mu[illegible] [illegible] numerum indiuiduorum, ergo et a actus primus. patet consequentia, quia diuersitas [illegible] ationem indicat diuersitatem for[illegible] a[illegible] m[illegible] autem manifestum est, [illegible] a intellectio non est tua, & me intellectione alij homines non ex necessitate eandem rem intelligunt. Soluit hoc argumentum Auerroes confugiens ad diuersitatem phantasmatũ ex qua inquit prouenire diuersitatẽ intellectionum; quia licèt vnus sit intellectus in [illegible] nimbus, tamen quum phantasmata in [illegible] sint, & sine his homo non [illegible] esse intellectionem [illegible]

Refutatur [illegible] impugnat

[illegible]

tere nititur Thomas in 1 part. Sum. quæst. 66. artic. 3. & in opusculo 16. vana enim reuera est, quoniam phantasma, vt recte Thomas considerat, in intellectione habet locum mouentis, non formæ vt perperam Auerroes accipit; sed locum formæ habet species intelligibilis a phantasmate in intellectu producta; quemadmodum etiam color realis respectu oculi non habet formæ locum, sed mouentis, species autem coloris recipitur in oculo ad modum formæ: igitur phantasma [illegible] huius hominis non potest esse [illegible], quia [illegible] huius [illegible] numero a phantasia [illegible], sed species intelligibilis necesse est vt vna & eadem omnibus sit; quum enim vnus numero intellectus in omnibus hominibus insit, necesse est vt quicquid in eo recipitur, in omnibus simul recipiatur: dum igitur phantasma, quod in me est, agit in intellectum, necesse est omnium hominum intellectum ex ea actione pati, & intelligere, quemadmodum si vnus numero [illegible] oculus omnium hominum, necesse esset vt eodem patiente a quolibet colore omnes simul homines illum colorem viderent. Nonnulli tamen hoc Thomæ argumentum parui momenti esse putant, & dicunt solui duobus modis posse: Primò quidem negando species in intellectu impressas, vt ipsi eas negant: nam dicunt nullam reuera speciem in intellectu imprimi, sed satis esse phantasma præsens ad prehendendam intellectionem, per eius enim præsentiam intellectus fit illa met res, & ita [illegible] igitur impressione speciei [illegible] redditur. Secundo [illegible] speciei [illegible] dicunt ar[illegible] eandem numero in omnibus [illegible] nem. Ego tamen puto infirmam esse vtranque solutionem, & argumentum Thomæ firmissimum atque indubitabile esse. Quod enim ad priorem solutionem attinet, [illegible] posteà [illegible] sumus, non posse [illegible] speciei im[illegible] mittamus hoc, si [illegible] imprimatur, argumentum [illegible] quia si intellectus ex præsentia phantasmatis sit res illa, cuius est phantasma, & ita eam [illegible] idem autem numero est omnium [illegible] intellectus, ergo omnium intellectus [illegible] momento est factus res illa; & eam intelligit; etenim ne imaginabile quidem est fieri in aliquo homine intellectionem, quin simul fiat in omnibus, si intellectus patiendo intelligit, & idem numero in omnibus est. Altera quoque solutio inanis est: nos enim non præterea [illegible] consideramus varia diuersorum hominum, aut etiam eiusdem hominis phantasmata, quæ diuersas numero species [illegible] intellectu [illegible]

Aliquorum solutio.

[illegible]

A phantasma, quod moueat intellectum, & dicimus vnam numero speciem imprimi ab vno phantasmate in intellectu vno secundum numerum, proinde ex necessitate ea [illegible] numero in omnibus hominibus inesse. Sed age, concedamus ex vnius phantasmatis actione non eandem numero speciem, & intellectionem produci in intellectu omnium hominum, sed eandem specie, numero autem plures propter eorum hominum diuersitatem: quid [illegible]

B ad nos? [illegible] enim nobis est, si ostendatur necessarium esse vt eodem tempore omnes homines candem rem intelligant, etiamsi diuersæ numero species atque intellectiones fieri dicantur. Argumentum igitur Thomæ efficacissimum est, & de eius efficacitate plura legi possunt apud Gregorium Ariminensem in libr. 2. Sent. dist. 16. & 17. quæst. 1. Aliud quoque argumento hoc idem confirmare possumus.

Tertium argumentum.

C Si vnus numero esset intellectus in omnibus hominibus, in eodem simul inessent opiniones contrariæ de eadem re, quod est penitus impossibile, hic enim homo putat mundum esse æternum, alius verò non esse æternum; hic animam mortalem esse opinatur, ille vero immortalem; & sic de pluribus aliis rebus. Sed Achillinus hanc quoque rationem soluit putauit dicendo, non posse quidem in eodem subiecto recipi [illegible] contraria secundum esse reale, at secundum esse cognitum, ac spirituale recipi

Achillini responsio.

D duo contraria absque vlla absurditate posse: quod confirmauit [illegible] illo vulgato, contrariorum eadem est scientia; idem enim homo, qui cognoscit calidum, cognoscit [illegible] frigidum, & qui [illegible] album, cognoscit etiam nigrum. [illegible] est A[illegible]us, & hic [illegible] a [illegible] contrariorum [illegible] contrariorum [illegible] cognitio [illegible] intellectu contrarietatem in se

Responsionis impugnatio.

Aliud est contrariorum, aliud cognitio contraria.

E non [illegible] & hoc [illegible] verum est illud Achillini dictum [illegible] esse spirituale possunt [illegible], quia sunt quidem [illegible] rerum contrariarum, sed ipsa [illegible] contraria: at contrariæ [illegible] contrarietatem quia non catenus [illegible] contrarietatem, quatenus [illegible] rerum contrariarum [illegible]

[illegible] mortale & immortale [illegible] igitur [illegible] eiusdem hominis [illegible] est, [illegible] est imp[illegible] [illegible] & [illegible] & ode

Iiii [illegible]

homine locum non habeat, falsum absolutè esse deprehenditur; nam si contrariæ de eadem re opiniones non sunt reuera contrariæ, & tanquam spiritales possunt simul esse in eodem intellectu, cur non possunt simul esse in eodem homine? sicut igitur in eodem homine simul esse non possunt, ita neque in eodem intellectu, si vnus numero est in tota specie; quare argumentum est validissimum, & Achillini solutio vana est. Si quis vero dicat solui argumentum hoc per phantasmatum diuersitatem, nempe dicendo posse in eodem intellectu contrarias opiniones recipi ratione diuersorum phantasmatum, quæ in diuersis hominibus sunt: hæc quoque solutio vana est, quia phantasmata (sicut antea dicebamus) in intellectione non habent locum nisi mouentium, intellectus autem recipit species, & intelligit, at impossibilitas tota in recipiente consistit, nulla in agente; potest enim contingere, vt duo contraria agentia, vnum calidum, alterum frigidum, simul [illegible] in idem patiens; at non potest idem numero patiens recipere simul eodem tempore calorem, & frigus, tanquam distinctas qualitates cōtrarias: quemadmodum igitur hic diuersitas agentium, & contrariarum actionum possibilitas non tollit impossibilitatem, quæ in subiecto est, recipiendi simul duas contrarias qualitates; ita neque diuersitas phantasmatum mouentium, quam quidem nos concedimus, [illegible] tollit impossibilitatem recipiendi contrarias opiniones in intellectu patiente.

Alia responsio.

Impugnatio.

Solutio argumentorum Themistij, & Auerrois. Cap. XII.

Ad primum.

ARGVMENTA vero à Themistio, & ab Auerroe adducta facile soluuntur. Primum erat. Si intellectus est multiplicatus, ergo est forma materialis, ergo est potestate intellectum, ergo est obiectum sibimet, & mouet se ipsum. Nos verò hæc omnia concedere possumus, dummodo per formam materialem nil aliud intelligamus, quam formam informantem materiam, & dantem esse [illegible] naturali, hoc est, prout materiale sumitur vt oppositum ei, quod est a[illegible]um à materia, intellectum autem [illegible]gere [illegible] asseruit clarè Aristoteles in [illegible] text 8 [illegible] 3. de Anima [illegible] [illegible] [illegible] potest an[illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] cognoscere dicta autem [illegible] A[illegible], [illegible] p[illegible]bet [illegible] intelligendum est de [illegible] primario non de secundo [illegible] receepturus [illegible] res tanquam obiectum primarium, debuit esse abscolor, quia color oculo naturaliter inexistens eum prohibuisset recipere [illegible] colorum, at propria

Intus apparens prohibet alienum [illegible] sit obiectum primarium.

A oculi quantitas non impedit oculum, ne alias rerum quantitates recipiat, ac videat, quia quantitas non est obiectum primarium, sed secundarium; quòd igitur intellectus dicatur esse sibimet obiectum secundarium, nihil absurdi est; quare totum argumentum concedi potest. Sed quoniam aduersarij, dum ita argumentantur, videntur obiectum primarium intelligere, ideò aliter respondemus: & quando dicunt, est forma materialis, & est potesta-
B te intelligibilis, ergo est obiectum sibimet, negamus hanc consequentiam: dicimus enim obiectum primum & adæquatum intellectus non esse materiale quatenus materiale, nec potest[illegible] intelligibile quatenus potestate intelligibile; sed quoddam nomine carens, [illegible] pe omne ens quatenus est ens, vno excepto [illegible] ipso intellectu, quicquid enim est præter ipsum, continetur sub subiecto eius primo, ipse autem sibi est obiectum secundarium; quare ex
C eo quòd sit potestate intelligibilis, non infertur ipsum esse sibi obiectum primū, quia obiectum eius primum non est omne potestate intelligibile, sed omne, quod est præter ipsum; argumentum ergo nihil roboris habet; de ipso autem intellectus obiecto nos alibi accuratiùs loquemur. Ad secundum argumentum respondere duobus modis possumus. Primò dicimus, intellectionem nostram posse dupliciter considerari, vno modo
D secundum suum esse formale, altero modo secundum esse repræsentatum: formaliter accepta omnis nostra intellectio est singularis: est enim qualitas hæc spiritalis in animo huius hominis indiuidui; at per repræsentationem potest esse tum vniuersalis, tum singularis, scilicet vel rei vniuersalis, vel rei singularis: nam si intelligam equum vniuersalem, [illegible] mea intellectio est vniuersalis per repræsentationem, ipsa tamen secundum se [illegible]
E est vna intellectio singularis: si verò [illegible] equum singularem, est intellectio [illegible] modo singularis: sic dicendum est de int[illegible] [illegible]ne intellectionis, nam si inte[illegible] lectionem vniuersalem, mea hæc [illegible] est singularis formaliter, sed est vniue[illegible] repræsentationem, quia repræsentat [illegible] ctionem tanquam rem intellectam vniuersalem. Ad argumentum igitur dico [illegible] [illegible]onem esse singularem, & hac ratione [illegible] p[illegible]sse potestate intellectam, etiam c[illegible] [illegible]endo intellectionem intellectiuam [illegible]lis, nam hæc quoque formaliter accepta singularis est; habet igitur rem intellectam, hoc est, intellectionem vniuersalem tanquam rem, quare omnes intellectiones comp[illegible]tur, ipsa vero intellectio vniuersalis, quatenus est vniuersalis, non habet amplius rem intellectam, quia si habet, habet vt singularis, non vt v[illegible]lis, & dum sumitur formaliter vt singul[illegible] potestate intellecta & con[illegible] [illegible]tur sub [illegible]ctione vniuersali repræs[illegible]

Ad [illegible]

tara, tanquam indiuiduum sub specie; non procedimus igitur in infinitum, sed gradum sistimus in intellectione vniuersali, quia non habet ampliùs rem intellectam, siquidem solum singulare dicitur habere rem intellectam. Sed respondere etiam aliter possumus, negando intellectionem dici posse potestate intellectam; quod enim dicitur, omne singulare est potestate intellectum, verum est de singulari tantùm materiali, quod per sensum ad phantasiam transiens ab ea efferetur intellectu, vt lapis in intellectu, licet. [illegible] conceptus hic singularis, non est tamen res potestate intellecta, sed est res actu intellecta, quia est sine materia: idem igitur de intellectione dicendum est, intellectu enim intelligente vnum sunt hæc tria, intellectus, & res intellecta, & intellectio: quare sicuti res intellecta est sine materia, intellectio quoque dicitur esse sine materia, & ipse quoque intellectus, etsi est forma dans esse materiæ, in hac tamen sua operatione est sine materia. Hanc responsionem ego defendi posse arbitror, quòd si quis constanter affirmare velit, intellectionem singularem esse potestate intellectam, & habere rem intellectam, eo etiam concesso fallax argumentum est, & priore responsione optimè

Ad tertium. soluitur. Postremum argumentum potest cōtra aduersarios ita retorqueri: aliqua animalia bruta discunt multa ab hominibus, vt psittacus vocem humanam audiens eam imaginatur, & in memoria figit, & mirabiliter imitatur; quid [illegible]tur? dicemusne eandem numero esse phantasiam in aue, atq; in homine? Ad argumentum autem dicimus intellectum magistri differre numero ab intellectu discipuli, & scientiam, quæ est in animo magistri, numero differre ab ea, quæ in animo discipuli [illegible]tur, & eam efficere; quum autem obijcitur, scientia non est qualitas actiua, dicimus non esse quidem actiuam actione materiali, quæ cum vera alteratione fit, qua ratione actiuus est calor, nihil tamen prohibere quominus agere possit actione spirituali: quod qui dem de alijs eiusmodi pluribus negari nō potest; nam quantitas non est actiua [illegible], agit tamen spiritaliter, quia imprimit in oculo speciem suam, & inde in phantasia, ac demum in intellectu: quemadmodum igitur videns aliquis colorem, & quātitatem, potest hæc imaginari, ac demum intelligere, & horum cognitionē per visum acquirere, cur non etiam per auditum audiendo voces harum rerum significatrices à præceptore loquente? huius igitur actionis modum consideremus, & videamus nihil in ea contingere absurdi posita intellectus nostri multiplicatione, anima enim informata rerum cognitione potest conceptus suos exprimere voce per nescia corporea instrumenta: & quia voces sunt signa non solùm conceptuum, sed etiam [illegible] rerum quorū conceptus su[illegible]cant eo

A res per medios conceptus; ideò discipulus audiens vocem apprehendit rem ab ea significatam, quia per illam vocem illi repræsentatur illud idem obiectū reale, cuius conceptus in animo magistri est: quemadmodum igitur obiectum reale potest in sensu producere speciem suam, & ad mētem vsq. per phantasiam peruenire; ita potest idem a magistri voce repræsentatum producere speciem suam per auditum in mente discentis. Tantum igitur

B abest, vt ex doctrina & disciplina vnitas intellectus humani ostendatur, vt potius contrarium significetur; quia si idem numero esset intellectus in magistro, & in discipulo, iam nō opus esset scientiam imprimere in intellectu discipuli, esset enim iam impressa quum ergo habente eam præceptore discipulus non habeat, postea verò acquirat, inde colligitur differre numero intellectum vtriusque.

C *Quid sit humana mens ratione suæ operationis. Cap. XIII.*

QVID nomen humana sit respectu corporis [illegible], quę hactenus dicta à nobis sunt, satis manifestum esse arbitror: nam si communem animæ definitionem in 2. de Anima lib. ab Aristotele traditam singulis animæ partibus (vt consilium Aristotelis fuit) aptare velimus, nil aliud est anima vegetans,

D quàm actus primus viuentis, hoc est, forma, qua viuens est viuens; nil aliud est anima sensibilis, quam actus primus animalis, id est, forma, qua animal est animal; nil aliud est anima rationalis, quæ mens humana dicitur, quàm actus primus hominis, seu forma qua homo est homo: quod quoque, quod ex hoc deducitur, declarauimus, nempe ipsam esse non posse vnam numero in tota specie humana, sed iuxta indiuiduorum hominum numerum

E esse multiplicatam. Superest vt respectu etiam operationis naturam eius declaremus, quod facere sibi proposuit Aristoteles in 3. lib. de Anima; sed ita obscure, vt pars ista maximè omnium ambigua esse, & interpretatione indigere videatur: quam propter [illegible], & magna interpretum [illegible] non satis liqueat, quid de hac animæ parte doceat ea tractatione Aristoteles. Nos [illegible], dimissis aliorum sententiis [illegible] in earum consideratione [illegible]

F [illegible] in [illegible] Arist [illegible] hoc no[illegible] de[illegible] an[illegible] animæ [illegible] onalis na[illegible] est operationis. Hanc Aristoteles ibi in [illegible] commistione consistere do[illegible], scilicet in [illegible] tore, [illegible] postea [illegible] ex[illegible] insequ[illegible] est c[illegible] intelligen. *Duplex intellectus.*

Declaratio context. 2. in 3. lib. de Anima. dis, altera verò cum organo: ad has declarandas ita progressus est, ante omnia hoc fundamentum statuit, intellectum similem in hoc esse sensui, quod patiendo intelligit, sicut etiā sensus patiendo sentit: quum enim in nobis ipsis experiamur, nos quandoq; esse actu intelligentes, quandoq; non actu, sed potestate solùm, nulla autem res possit seipsam ducere de potestate ad actum, necesse est intellectum ab alio pati, non potest autē pati, nisi ab ipsismet obiectis intelligendis, id enim quod est potestate tale, fit actu tale ab illo, quod iam sit actu tale: sic enim etiam sensus ab obiectis sensibilibus patitur, vt iam docuerat Arist. in 2. lib.

Declaratio context. 3. in 3. lib. de Anima. Quoniam igitur patiendo, & recipiendo obiecta intellectus intelligit, hinc infert Aristoteles ipsum esse inaffectum, id est, non habere in sua essentia ipsam obiectorum naturam, sed potestate solùm, quia si actu haberet in seipso naturam sui obiecti, nō posset illud recipere, & in hoc quoq; similem esse dicit intellectum sensui: quod sicut sensus non habet actu in seipso obiecta sensilia, sed potestatem ea recipiendi, ita neque intellectus habet actu obiecta intelligibilia, sed solam recipiendi potestatem; ita vt quemadmodum se habet sensus ad obiecta sensilia, ita se habeat intellectus

Declaratio context. 4. in 3. lib. de Anima. ad obiecta intelligibilia. Verum quia per hæc nullum sensus, & intellectus discrimen apparebat, sed sola similitudo, ideò Aristoteles statim declarat in hoc ipso eorum dissimilitudinem, ac differentiam, quæ in hoc consistit, quòd obiectum cuiusque sensus non est omne ens, sed solum quædam statuta species entis; visus enim dirigitur ad recipiendos solos colores, auditus ad sonos tantummodo, olfactus ad solos odores, intellectus verò ad res omnes, est enim omnium rerum cognoscitiuus: ob id alio modo debuit esse inaffectus, & immistus ratione obiectorum, quàm sensus: nam sensus est inaffectus, at immistus non omnino, & absolute, (vt dicunt) secundùm quid, hoc est, non ratione omnium rerum, sed solùm ratione sui obiecti, quod nō est omne ens, sed statutum quoddam entis genus quum enim [illegible] proprium [illegible] reum organum operetur, debuit [illegible] illud esse sine colore, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], debuit omnino & [illegible] [illegible] ipsum esse inaffectum, & [illegible] nulla [illegible] quicquam habere [illegible] [illegible]: est igitur absolutè, & penitus immistus [illegible] [illegible] rerum [illegible], vt eas omnes intelligere possit; quia nisi talis esset, non cognosceret omnia, cognoscit enim recipiendo, [illegible] autem recipit id, quod iam habet,

A quia intus apparens prohibet alienum: hæc igitur est prior immistio, quam colligit Aristoteles in context. 4. libri 3. de Anima, hoc medio vtens; quoniam intellectus omnia intelligere aptus est, & patiendo intelligit, sicut antea dixerat: vnde sumere possumus, quid secundum Aristotelem dicendum sit de obiectu intellectus, ipsius namque obiectum est ens omne præter ipsum intellectum; non dicit enim Aristoteles, quoniam omnia ma-B terialia intelligit, sed absolutè dicit [*quoniam omnia intelligit*] nisi enim omnia posset intelligere, non posset inde perfectam [illegible] & vniuersalem intellectus immistionem deducere, quam ibi deducere vult, sed si [illegible] secundùm aliquid, vt cuique considerat [illegible] nisi statum est, [illegible] autem immistio [illegible] et am sensui competit ratione sui [illegible]. Non est autem ignorandum, posse duobus [illegible] [illegible]
C intellectus; [illegible] [illegible] respicimus, a quo intellectus mouetur; vel aliud, quod intellectus aptus est recipere, & intelligere; illud quidem, a quo mouetur, non est ens omne, sed solùm phantasma, quod, [illegible] per sensus transierit, non potest esse nisi rei materialis; [illegible] quia intellectus phantasma intuens [illegible] ipsum intelligere aptus est, sed etiam alia, quæ in ipso phantasmate vt illuminato ab intellectu agente recipere pos-D sunt, [illegible] & [illegible] & qualitates rerum, quæ per phantasmata repræsentantur, & causas quoq; ab effectibus abiunctas tanquam in ipsis relucentes, ideò ex motione facta à phantasmate immaterialia quoque intelligere aptus est. à solo igitur phantasmate materiali mouetur, per eam tamē motionem in [illegible] rerum omnia potest; & hac ratione dicimus [illegible] intellectus esse illud nouimus [illegible], quod omnia præter ipsum met intellectum
E entia complectitur: sic igitur inquit Aristoteles [illegible] habere cum aliis [illegible] quiddam ab omnibus [illegible], & omnium receptiuum proinde [illegible] potestate. [illegible] rerum [illegible] esse [illegible] istum rationi [illegible] quod est ens omne præter ipsum intellectum. Alteram quoq; immistionem tribuit Aristot. intellectui in context. 6. eiusdem lib. quam ex illa priore deducit, eaq; est respectu corporis, [illegible]
F in qua [illegible], ita tamen vt hæc quoq; intelligatur respectu operationis, non alia ratione; quando enim intelligat recipiendo obiecta, necesse est, vt in hac receptione non vtatur corpore, in quo est, hoc est, vt ipse sit recipiens, non corpus neq; vlla corporis pars, quod Aristoteles eo argumento ostendit; quia si corpus illi in recipiendo opitularetur, iam intellectus esset qualis, & haberet organum, quæ vtraq; falsa sunt; esse autem quale ibi significat esse natura [illegible] alligatum determinatæ naturæ, & certæ temperiei primarum [illegible] [illegible]

nam si in corpore receptio fieret, statuta aliqua in illo qualitatum temperies postularetur, sicut in sensib. videmus; non enim quodlibet corpus est aptum recipere quodlibet sensile, sed aliquod videmus esse aptum recipere colores, non odores, aliquod verò odores, non colores, horum enim singulũ requirit certam quandam naturam ex quadã statuta elementorũ mistione prouenientem; quò fit, vt singulus sensus sit naturaliter qualis, quoniam in corpore recipiente requirit certã quandam qualitatem atq; naturam: quoniam igitur intellectus nihil habet cum alijs rebus commune, & cum nulla earũ natura commistus est neq; cum corpore, in quo inest, potest esse cũmistus in recipiendo præterea si ita cũ corpore esset commistus, haberet aliquod organum propriũ, attamen nullum eius organũ apparet, quoniã, vt in cont. 92. lib. 1. de Anima dicitur, ne fingere quidẽ possumus quam corporis partẽ occupet intellectus in recipiendis speciebus: consequentia verò ita declaratur; quoniam si intellectus in recipiendo species ministerium corporis postularet, statutam etiam recipientis corporis naturam, ac determinatam quandam temperiẽ, vt modò dicebamus, requireret; at non omnes viuentis corporis partes eandem habent elementorũ mistionẽ, idemq; temperamentum; aliquam igitur determinatam corporis partem occuparet in operando, quemadmodũ visus oculum, & auditus aures, id aũt esset habere organum proprium; nil enim aliud est vti proprio organo in [illegible], quàm habere statutam aliquam in corpore animato partẽ, cuius officiũ [illegible] [illegible]ctorum cognoscendorum species recipere. Ex eo igitur quod intellectus res omnes cognoscere aptus est, Aristot. vt [illegible] [illegible] [illegible] colligit, neq; enim cum obiectis [illegible] naturæ communionem habere debuit, si omnia recepturus erat, neq; vlla corporis parte vti in recipiendo, quod fuisset proprio organo vti. hinc autem Aristot. statim eodem in loco intulit solum inter omnes animę partes intellectum dici posse locum specierum, locus enim per metaphoram appellatur, quia recipit; ideo anima [illegible] [illegible] apud Arist. t. non est vocanda locus, quia non recipit ipsa species rerum sensilium, sed organum animatum, anima vero rationalis in recipiendo non vtitur organo, quia ipsa sine organo species recipit, proinde iure vocatur locus. Neq; existimare ob id aliquis debet, solùm intellectum, non hominem, esse intelligentem, nam hoc quidem sequeretur, si cum Auerroe diceremus, intellectum non esse formam, qua [illegible] est homo; sed quum asseramus [illegible] [illegible] formã hominis verè informantem, & hominem [illegible] hominem esse, necesse est vt intellectu intelligente homo dicatur intelligens [illegible] vt solus homo sit intelligens [illegible] [illegible] vero nõ vt quod, sed vt [illegible] [illegible] argum[illegible]

A to confirmare possumus, quòd etiam anima sensibilis, licet in speciebus recipiendis organo vtatur, tamen ipsa [illegible] [illegible], & indicium non organo, sed soli animæ tribuitur; neq; per id stat quin animal dicatur sentiens, quoniam illa est forma, qua animal est an[illegible] Neq; etiã ex eo quòd intellectus in recipiendo non vtitur organo, inferre al[illegible] potest, [illegible] esse formam à corpore abiunctam, nec dantẽ esse corpori, quoniam aliud est consi[illegible] intellectum secundùm suum esse, [illegible] [illegible]

B [illegible] operationem; nam secundùm [illegible] est forma corporis, & verè materiam informat, secundum operationem verò est eleuatior à materia, quàm cæteræ partes animæ, & in specierum receptione non vtitur aliqua corporis parte recipiente, sed [illegible] ita esse immistus, [illegible] possit omnia intelligere. Io operando [illegible] patet intellectum neq; cum [illegible] [illegible] natura, neq; cum vlla corporis parte tanquam

C organo esse commistum, & ita esse vtroq; modo immistum in sua operatione.

Error D. Thomæ & sectatorum Alexandri de intellectu considerato in 3. lib. de Anima. Cap. XIV.

COGNOSCERE ex his possumus D. Thomæ & plurium a[illegible] errorem, atque erroris causam, qui dixerunt intellectum ab

D Aristotele in 3. de Anima lib. consideratum non esse animam ipsam rationalem, quæ forma hominis est, sed facultatem tantùm, seu potentiam ipsius animæ; hæc enim Thomæ sententia fuit: qui considerans ea, quæ ab Auerroe in 3. lib. de Anima aduersus Alexandrum dicuntur, nititur Alexandrum defendere, nempe in eo, quod ei Auerroes attribuit, quod dixerit intellectum, de quo in eo libro agitur, non esse animam ipsam, sed solùm præ

E parationem, & a[illegible] animæ ad omnes rerum species recipiendas, & cognoscendas: inquit enim Thomas Alexandrum in hoc o[illegible] sensisse, [illegible] significare voluit intellectum esse [illegible] [illegible] animæ, non animam ips[illegible] [illegible] [illegible] que Alexan[illegible] hanc eand[illegible] sententiam [illegible] tu[illegible] sunt [illegible] [illegible] omnes viuentur ex e[illegible] [illegible] context. 5. eius libri dixit [illegible] [illegible]

F [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible] esse actu, sed [illegible] gnificat [illegible] animæ hæc dicere facultate animæ [illegible]: hæc enim non est forma, sed [illegible] facultas, ac potentia humanæ animæ. Hanc sententiam [illegible] [illegible] Anima, [illegible]

Alexandrorum opinio.

in cap. de Intellectu speculatiuo, & in 2. lib. in cap. de Intellectu materiali, vbi considerans id, quod ab Aristotele dicitur in context. 14. lib. 3 de Anima, intellectum esse vt tabellam abrasam, in qua nihil descriptum sit, inquit intellectum melius fortasse comparari τῷ ἀγράφῳ γραμματείῳ, quàm τῷ γραμματείῳ: quoniam γραμματεῖον est aliquid actu, at intellectus non est actu, sed est mera potestas. Ego verò sententiam hanc sequi nunquam potui, eamque ab Aristotele alienissimam esse semper existimaui; omnia enim, quæ in eo libro dicuntur significant animam, non solam facultatem vt distinctam ab anima, etenim facultas non patitur neque recipit, sed est ratio patiendi, ac recipiendi, quemadmodum etiam id, quod materiales formas recipit, non est potentia primæ materiæ, sed materia ipsa potens, potentia vero est ratio recipiendi: quum igitur Aristoteles ibi dicat intellectum pati, & recipere, absurdum hoc esset, si de aptitudine, ac facultate animæ diceretur: & in context. 5 dicit intellectum esse δυνάμει, non dicit esse δύναμιν: in 6. autem aperte dicit animam intellectiuam esse locum specierum, non dicit ipsam facultatem esse locum; quoniam igitur illud ex dictis colligit, necesse est, vt per animam intellectiuam significet illud idem, quod prius nomine intellectus, quem pati, & recipere dixerat, ex eo enim quod non corporis ministerio recipit, infert ipsum esse locum formarum: huic sententiæ cōsona sunt ea, quæ in 3 context. leguntur, ibi enim non dicit Aristoteles intellectum ita se habere ad intelligibilia, vt se habet sensus ad sensilia, sed vt se habet sensitiuum ad sensilia, attamen si facultates tātum significare, atque inter se comparare voluisset, vel dicere debuisset intellectiuum, & sensitiuum, vel intellectum, & sensum: quoniam igitur de receptione specierum ibi loquitur, rectè dicit sensitiuum, et si significet organum sensus, quod potestatem habet recipiendi species, sed non habet eas actu; id enim, quod recipit species, sensus est absque dubio organum sensus: sed quia intellectus [illegible] intellectiuum [illegible] se habere animam ipsam intellectiuam ad intelligibilia, [illegible] organum sensus ad sensilia [illegible] respectu [illegible] est ἀπαθ- [illegible] Aristoteles [illegible] aptitudo autem [illegible] dicitur [illegible] aliquid, sed subiectum [illegible] & aptum est illud, quod recipitur; sic etiam primæ materiæ potentia non dicitur fieri lapis, vel homo, sed materia ipsa per receptionem formam dicitur fieri [illegible] totam illam partem

Confutatio.

Declaratio context. 3. in 3 lib. de Anima.

A legamus, & bene perpendamus, videbimus omnia Aristotelis dicta illi sententiæ refragari, & apertè animam ipsam, non facultatem animæ ibi considerari, quum etiam quandoque animam nominet, vt ibi legere est. Maximè vero hoc confirmatur ex consideratione illorum, quæ dicuntur ab Aristotele in context. 37 & 38. eiusdem libri, vbi epilogum faciens omnium à se dictorum de vtraque animæ parte cognoscente, de sensu, ac de intel-

B lectu, inquit animam esse quodammodo res omnes, quia per partem intellectiuam fit res omnes intelligibiles, per partem vero sensualem fit res omnes sensiles: quod igitur in contextu 8 & in 18. dixerat intellectum fieri omnia, hoc in 37 & 38 dicit animam fieri omnia, quare ibi nomine intellectus animam significauit, quoniam hoc non respectu facultatis dicitur, sed de sola anima. Tandem vero Aristoteles hoc apertissimè dicit in context.

C 38. quando concludens inquit intellectum esse formam formarum, & sensum esse formam sensilium; sic enim testatur intellectum esse formam, eamque talem, quæ omnium formarum est receptiua; non est igitur sola aptitudo, & facultas animæ, sed est anima ipsa, quæ est forma hominis. Illud vero quod illos in errorem traxit, fuit quod non animaduerterunt Aristotelem ibi considerare animam ratione respectus suæ operationis circa intelligibilia; ideo putauerunt non animam, sed

D facultatem considerari; & videntes Aristotelem dicere intellectum nihil esse actu ex entibus, sed esse omnia potestate, dixerunt intellectum non esse formam, quia si esset forma, iam esset aliquid actu: attamen, dum hoc attribuimus animæ rationali respectu operationis, omne dubium tollitur, & eorum error patefit, vt primæ materiæ exemplo declaramus: materia namque duas habet entitates,

E vnam propriam, quæ est eius propria essentia, est enim aliquid, & est ens distinctum à forma; alteram vero, quam acquirit ex receptione formæ, qua fit hoc aliquid, nam recipiens formam hominis dicitur fieri homo, & recipiens formam equi dicitur fieri equus: quando igitur dicimus materiam primam non esse actu vllum ex entibus, sed omnia potestate, non ob id asserimus eam secundum se nihil esse: neque hoc dicimus de ipsius potentia & aptitudine, sed de ipsamet materia respectu

F secundæ tantùm entitatis; præsupponendo enim propriam materiæ entitatem, nec tamen eam respiciendo, sed alteram solam, qua fit res omnes per receptionem formarum, dicimus eam nihil esse actu, sed omnia potestate. Ita igitur etiam intellectus duas habet entitates, vnam propriam, alteram acquisitam, nam secundùm se est forma corporis, & nobilissima quidem forma; sed respectu operationis, & quatenus est aptus omnia fieri, quia intelligendo rem aliquam dicitur

De [illegible]

Intellectus [illegible]

fieri res illa spiritaliter, sic dicitur secundùm se esse omnia potestate, & nihil actu: rectè igitur hoc dicit Aristot. de anima rationali considerata respectu operationis, quare nō oportet id ad facultatem animæ referre, sed ad animam ipsam; eamque fuisse Aristotelis mentem testantur verba illa nuper à nobis relata, quando in contextu 38. illius libri inquit intellectum esse formam formarum, sic enim illum intellectum, qui formarum receptiuus est, formam esse asserit, nec solam formæ aptitudinem: ad hunc sensum etiam Alexandri verba, quibus solam aptitudinem significare visus est, redigi posse videntur; ipse enim ita loqui voluit, vt Aristotelem imitaretur, atque interpretaretur, & nullam intellectui entitatem tribueret, significaretq; ipsum nihil esse actu, sed omnia potestate, sicut etiam Aristoteles dixit, nempe prout respicit operationem circa obiecta intelligibilia, sic enim ipsum considerans Alexander, voluit eius entitatem extenuare, vt significaret eum ita cōsideratū nihil esse actu. Quemadmodum igitur ducti claris Aristotel testimoniis eius verba ad rectum sensum trahimus, ita Alexandri quoque verba ad eundem sensum trahenda sunt, si ipsum tueri, & a magna absurditate vindicare volumus. Quod si ea fuit ipsius sententia, quam ei Auerroes, & alii attribuerunt, parum refert ipsum indefensum relinquere, atque eius opinionem refutare.

Animæ rationalis perfecta secundùm Aristotelem definitio. Cap. XI.

SI animæ rationalis perfectam definitionem assignare volumus, qualem Aristoteles ex suis dictis colligendam reliquit, definiemus per vtrunque respectum naturam eius exprimere hoc pacto; intellectus est forma hominis, quæ quum nullum ex entibus sit actu, ea omnia recipere spiritualiter, & cognoscere apta est: immistionem verò cum organo in definitione ponere nō oportet, quoniam hæc necessariò alteram immistionem sequitur tanquam proprietas, quare superuacue in definitione poneretur. Hæc est humanæ mentis natura apud Aristotelem, quam ipse partim in initio 2. libri de Anima, partim in 3. lib. declarauit, & quā etiam epilogo eo legit in context. 38. eius 3. lib. in quo non possum non maximè mirari ingenium & artificiū Aristot. his, qui quum in 37. proposuisset colligenda epilogo ea, quæ de sensu, ac de intellectu dixerat, non ea tantùm recensere debuit, quæ de sensu tradiderat post context. 50. lib. 2. & quæ de intellectu in tertio ad eum vsque locum, siquidem ea omnia solam operationem respiciebant, sed cum iis etiam illa coniungere, quæ priùs in secundi libri initio de omni anima vniuersè dixerat, dum eā respectu corporis considerauit, ideò in contex. 38. id quod proposuerat, perfectè & artificiose exequendo, duabus tātum dictionibus exquisitè naturam intellectus cum vtroq; respectu significauit, dum dixit intellectum esse formam formarum, formam respectu corporis, formarū verò respectu operationis; adeò vt formam dicens collegerit vnico verbo naturam intellectus, vt declaratam in secundo libro, dicēs autem, formarum, vnico similiter verbo collegerit intellectus naturā vt in tertio libro declaratam; ex libro enim secundo habemus intellectum esse formam, qua homo est homo, ex tertio autem cognoscimus eam esse omnium formarum receptiuam. Sic igitur definitione intellectus omnibus numeris absolutam, quam nos modo pluribus verbis protulimus, Aristotel. duobus tantummodò, ac strictim expressit, dum dixit ipsum esse formam formarum. Idem de sensu dicēdum est, similiter enim ex dictis in initio secundi libri collegit sensum esse formam. ibi enim docuerat omnem animam esse viuētis corporis formam; postea dixit, sensilium, hoc colligens ex iis, quæ post contextum 50. eiusdem secundi libri docuerat; sensus enim sensilia recipiendo operatur; non dixit autem absolutè, formarum, quia vt antea dicebamus, sensus non cognoscit omnia, sed sola sensilia, & formas quidem sine materia recipit proinde formarum ipse quoq; receptiuus est, non tamen omnium, sed sensiliū tantum; rectè igitur Arist. dixit sensum esse formam sensilium, intellectum verò esse absolutè formam formarum.

Intellectum esse formam formarum.

Animæ rationalis definitio.

aliud animę genus, vtitur enim ibi Aristoteles verbo [*videtur*] quod significat rem dubiam, & apparétiam potius, quàm propriam ipsius opinionem; hanc enim ad alium locum declarandam remittit. Non est autem ignorandum, Aristot. eo in loco non omnino quartum animæ gradum excipere tãquàm immanifestum, & obscurum, nam statim in context. sequente 22. inquit manifestum esse de opinatiuo, neque aliud per hoc significat, quam eum ipsum quartum gradum; quanquam ibi non amplius loquitur de separatione à corpore, sed de separatione partium animæ secundùm locos iuxta Platonis opinionem, de qua antea loquebatur, cuius methodi ratio nem non est hic opportunum considerare. in contextu igitur 21. solum excipit intellectum speculatiuum, hoc est eundem quartum gradum vt exercentem præstantissimam suam operationem, quæ est speculati essentias rerum, & vniuersalia; quum enim hoc facere nõ possit, nisi ope intellectus agentis, qui est forma verè abiuncta à materia, adeo vt ex vtroque intellectu constare quodammodo videatur intellectus speculatiuus, ideo non absque ratione fit vt hic videatur esse aliud animę genus, & forma abiuncta à materia, euenit enim hoc propter interuentum agentis; & Auerroes quoque dicit intellectum speculatiuum constare ex intellectu possibili, & phantasmatibus, & intellectu agente: hanc igitur ob causam Aristoteles, & in illo contextu 21 & postea in 32. excipit intellectum speculatiuũ, tanquàm illum, de quo nihil [illegible] manifestum erat, quoniam ratione intellectus agentis nõ continetur reuera sub animæ definitione, neque est actus corporis: at ratione aliarum ignobiliorum operationum Aristotel. nunquam excipit intellectum, neque dubitat ne sub animæ definitione contineatur, sed pro comperto habet eum esse formam viuentis corporis, & sub animæ definitione non minùs, quàm alias animæ partes contineri; nam in context. 22. inquit nullum dubium esse de opinatiuo, & in [illegible] ipso 32. vocat quartum gradum λογιστικόν, & διανοητικόν, neque [illegible] dubium de [illegible] esse [illegible] sed statim [illegible] de intellectu [illegible] rationem [illegible], & [illegible] de intellectu speculatiuo [illegible] à corpore [illegible] Aristot. [illegible] 3. [illegible] A [illegible] 4 [illegible] posse [illegible] cum corpore [illegible] modis, [illegible], altero [illegible] do secundum operationem & hoc [illegible] duobus modis [illegible] ratione obiecti recipiendi, vel ratione corporis, quo vtatur ad recipiendum; adeo [illegible] modis dici possit intellectus [illegible] immistus, sed p[illegible]

Immistio intellectus [illegible] plex considerari potest.

A mus modus non fuit ab Aristotele considera tus in libro 3. de Anima, quoniam ibi proposuit sibi considerandam naturam intellectus respectu operationis tantùm, nam secundum suum esse iam dixerat in principio libri 2. omnem animam esse actum primum corporis naturalis organici, hoc est, formam informantem: quare necesse est intellectum hac ratione esse cum corpore commistum, nõ quidem vera mistione, quæ non est nisi corporum cum

B corpore, sed illa, quæ competere potest incorporeo cum corporeo, nam forma corpus aliquod cõstituens insinuat se in omnes partes materiæ, in qua inest, & ita dicitur commisceri cum materia; si igitur intellectus secundum suum esse non est immistus, sed potius commistus cum corpore, prout nomine cõmistionis nil aliud denotamus, quàm verã materiæ informationem, & constitutionem speciei. Ratione autem obiectorum recipien-

C dorũ intellectus est immistus, quia sua natura non habet aliquod ex obiectis recipiendis, nam intus apparens prohibet alienum, vt inquit Aristoteles in illo context. 4. lib. 3. quare si in ipsa essentia intellectus contineretur aliquod ex obiectis recipiendis, prohiberetur alia recipere; quẽadmodum materia prima, si in sua natura formam aliquam haberet, nullam posset aliam recipere: de hac tamen immistione loquitur Aristot. in eo contextu

D 4 lib. 3. vt manifestissimum est, neque ex ista potest inferri immistio cum corpore secundum esse, [illegible] etiam cuilibet [illegible] competit talis immistio respectu sui obiecti; organum enim visus recepturum colores debuit esse sine colore, & organum auditus [illegible] esse sine sono, & sic de aliis [illegible] est sensum esse formam materialem [illegible] formantem materiam; quare ex [illegible] tu nullum potest argumentum [illegible] Auerroe

E sumi ad probandum intellectum [illegible] mam informantem. In 6. autem context [illegible] quitur Aristot. de altera immistione respectu operationis, nempe quæ opponitur illi commistioni, ex qua [illegible] intellectu esse [illegible] [illegible] Aristot prius [illegible] intellectum patiendo, ac recipiendo intelligere, ibi ostendere vult ipsum in recipiendo non esse commistum cum corpore, hoc est, non vti ministerio corporis in recipiẽdis obiectis, sed ipsummet recipere, ad quod probandum hoc argumento vtitur, quia si intellectus in recipiendo esset cum corpore commistus, iam extaret aliquod eius organum in humano corpore, propterea quod si in recipiendo egeret corpore simul recipiente, iam postularet certam aliquam corporis temperaturam idoneã ad recipiendum, proinde statutam aliquam corporis partem, in qua hæc receptio fieret, quam [illegible] esse organicum; nullum est aliud [illegible] organum [illegible] iam [illegible]
[illegible]

organum proprium, quo vtatur intellectus in recipiendis obiectis; dicendum est eum in operando nō esse cum corpore commistum, sed ipsummet recipere species; vnde postea colligit solam animam intellectiuam dici posse locum specierum, locus enim recipit locatum, anima autem sensibilis non recipit species rerum sensilium, sed organum animatum eas recipit, proinde non anima ipsa, sed organum est locus specierum: anima verò intellectiua non vtitur organo corporeo in recipiendis speciebus, sed ipsa recipit, ideo rectè vocatur locus specierum. Quum igitur talem immistionem tribuat ibi Aristoteles intellectui, quæ solùm respicit operationem, nullum inde sumere argumētum Auerroistæ possunt: nam si hinc colligere velint immistionem cum corpore etiam secundùm esse, negamus consequentiam, quia licèt intellectus in recipiendis speciebus non vtatur aliquo proprio corporeo instrumento, per hoc tamen non stat quin sit forma hominis, & hominem in specie constituat sub animali genere; nam ex eo quod aliqua forma non habeat organum proprium, non licet inferre eam non esse formam informantem, sed abiunctam à materia. Alia multa ad illius loci declarationem, & ad huius argumenti vanitatem ostendendam pertinentia dicta à nobis sunt in illius libri interpretatione, quæ nunc recensenda non sunt. Ad septimum, quod sumitur ex cap. 7. lib. 10. Ethic. dicimus homines apud veteres Philosophos esse mediæ naturæ inter mortalia, & immortalia, inter terrena, & diuina: pluribus enim facultatibus præditus est, quarum aliæ faciunt eum similem brutis animalibus, & rebus ignobilioribus; aliæ verò reddunt eum similem diuinis, vt intellectus, præsertim speculatiuus: inter quæ duo extrema datur medius quidam status, secundùm quem homo neque ad inferiora vergit, neque ad superiora, & huiusmodi est vita secundùm intellectum practicum; ideo dici solet, hominem, si viuat secundum sensus, viuere vt bestiam; si verò secundum intellectum speculatiuum, viuere vt Deum; si vero secundùm intellectum actiuum, viuere vt hominem, sed tamen quando Philosophi ita loquuntur, non propterea negant vitam contemplatiuam homini competere quatenus est homo, sed id dicunt comparatione illius vitæ mediæ, secundùm quam homo neutri extremorum similis esse dicitur; sic enim per comparationem vocatur status ille suprahumanus, absolutè tamen nō est suprahumanus, sed est penitus humanus; quicquid enim est in homine, humanum est, & eò humanius, quò magis proprium hominis est, quocirca contemplatiua hominis vita est maximè humana, idque asserit ipse Aristoteles in calce eiusdem capitis, dum ait, *quod naturæ vniuscuiusque est accommodatum, id præstantissimum, ac iucundissimum vnicuiq; est; ergo etiam homini vita, quæ ex intellectu traducitur, siquidem maximè id est homo*] vult igitur absolutè loquendo intellectum esse humanæ naturæ maximè accommodatum, & hominem per eum maximè esse hominem: dum enim absolutè quid natura humana sit consideramus, eam esse dicimus, per quam homo maximè constituitur, & ab aliis distinguitur; constituitur autem, & distinguitur per id, quod est summa ipsius perfectio; summa autem perfectio cuiusque speciei est præstantissimæ eius partis operatio, qualis est in homine cōtemplatio; hac igitur nihil in homine humanius est, dum absolute hominem consideramus; dum autem nomine hominis non omnes humanas vires, & operationes intelligimus, sed aliquas tantùm ignobiliores, tunc vita contemplatiua dicitur esse supra hominem, non quidem absolutè supra hominem, sed supra hominem ita consideratum; quia homo est quidem naturæ mediæ, sicuti dictum est, non tamen per veram extremorum participationem, sed solùm per eorum similitudinem: ideo nomine hominis quandoque perfectionem, & nobilitatem significare volumus, quandoque imperfectionem, & ignobilitatem; denotamus enim nobilitatem, quando dicimus hominem esse animal præstantissimum, & ad imaginem Dei esse factum; imperfectionem vero, quando excusare alicuius errorem volentes dicimus, homo est, & quando dicimus, humanum est peccare, & memento homo quòd cinis es, & alia eiusmodi. Quando igitur Aristoteles dicit vitam ex intellectu non esse humanam, sed diuinam, non absolutè negat esse humanam, sed solum prout humanum notat imperfectionem, neque vult esse propriè diuinam, quum propriè sit humana, sed per quandam superiorum similitudinem, & cum inferioribus comparationem; non est enim eiusdem generis mens, & intellectio in homine, & in superioribus, habent tamen quandam similitudinem: ob id homo respectu ignobiliorum vocatur diuinus, absolutè tamen nihil est in homine, quod humanum non sit, & nihil in eo humanius est mente, atque intelligentia. Ad octauum argumentum, quod sumitur ex capite decimo libri 4. de Partibus Animalium, dicimus debilem esse rationem, quæ sumitur a sola appellatione diuini, nam in 2. lib. de Physico auditu ... omnem formam naturalem vocat diuinam, & optimam; & in libro 2. de ortu animalium, cap. 3. dicit quamlibet animam ... participare diuino quodam corpore præter ... quæ elementa appellantur; neq; propterea putat omnem formam naturalem, vel omnem animam esse à materia abiunctam; quod igitur mentem humanam vocet diuinam, nullius momenti est ad ostendendum eam non esse formam

Ad 7. ex 10. Eth. cap. 7.

Quomodo homo sit medius inter diuina, & terrena.

Ad 8. ex 4. de partibus animalium.

informantem, sed abiunctam à materia. Ratio autem, cur Aristot. omnes animæ partes, & omnes formas naturales appellauerit diuinas, est illa, quæ ex eius verbis sumitur in contextu 100. libri. de Cœlo; ibi enim dicit rebus omnibus à Deo communicari esse, & viuere, his quidem clariùs, illis verò obscuriùs; quælibet enim res illud quod est, est per participationem perfectionis diuinæ; sed ea participatio est inæqualis, quoniam aliæ res magis, aliæ minùs ad diuinam perfectionem accedunt: quoniam igitur esse cuique rei tribuitur à forma, quælibet forma dicitur diuina, quatenus est imago alicuius gradus perfectionis diuinæ; ideo non male a Platone dictum est, omnia ex duobus principiis constare, ex ente, & non ente; per ens enim Deum significabat, per non ens vero primam materiam, quasi ex materia & forma constare, sit constare ex materia & Deo. Solet etiam Aristotel. aliquid appellare diuinum comparatione rerum ignobiliorum, vt in 1. Physic. loco prędicto formam vocat diuinam etiam respectu materiæ, a qua appetitur; & in cap. 3. lib. 2. de ortu animalium omnem animæ facultatem diuinam vocat respectu elementorum, & rerum anima expertium: maximè igitur homini hæc appellatio conuenit, quia omnium sublunarium corporum præstantissimus est, & proximè omnium ad Deum accedit: quid igitur mirum, si Aristot. dixit substantiam hominis esse diuinã, & officium diuini esse sapere, & intelligere? appellatio enim diuini apud Aristot. non denotat abiunctionem à materia. Ad nonum ex context. 51. duodecimi Metaphysic. responsio sumitur ex ipsis Aristot. verbis in eodem loco, & ex Alexandri interpretatione, quæ plana, & facilis est: aduersarij namque verba Aristotelis tum mutilata in medium afferunt, tum perperam interpretantur; citant enim verba hæc [*an omne non habens materiam est indiuisibile, quemadmodum humanus intellectus*] & subticent sequentia illa [*aut qui compositorum est*, *in aliquo tempore se habet*] dico igitur Aristotel. his verbis primum intellectum cum humano n[illegible] in eo comparare qu[illegible] t m[illegible]eria sed in eo quòd int[illegible] [illegible]um totum simul, & [illegible] re humanum intel[illegible] a semper [illegible] ere, [illegible] tan[illegible] [illegible] emper [illegible] primus [illegible] tem [illegible] est intel[illegible] [illegible] p[illegible]aret Aristot. hu[illegible] [illegible] mam abiunctam à m[illegible] certe non dixisset i[illegible] p[illegible] tempore talem esse, sed [illegible] si non [illegible] esse, [illegible] semper a materia ab[illegible], licet corpori assistat [illegible] igitur sensus ver[illegible] talis: omn[illegible] non habens materiam est indiuisibile, quẽadmodum humanus intellectus aliquo tempore se habet; est enim quandoque eius intellectio indi[illegible]

bilis, nempe quando intelligit obiectum totum simul, non per discursum à parte ad partem: verba autem illa [*aut qui compositorum est*] ad maiorem declarationem ab Aristotel. adiiciuntur, & habent sensum vniuersalem, vt inquit ibi Alexander, ita vt sensus sit, quemadmodum se habet aliquo tempore humanus intellectus, aut vniuersè loquendo, omnis intellectus, qui composita intelligat, si alius præter humanum datur, qui sit eiusmodi: dicit ergo humanum intellectum esse compositorum, proinde intelligere quandoque cum discursu à parte ad partem, nec semper intelligere indiuisibiliter, sed aliquando: [illegible] hoc enim euenit, quando ad perfectionẽ ductus est, & fruitur fœlicitate contemplatiua, hoc est, omnia nouit, quę homini in hac vita mortali cognoscere datum est, tũc e[illegible] etiam intellectum agentem, prou[illegible] in diuisibilem, & indiuisibiliter: quod ipsemet Aristot. declarat, quando subiungit [*non enim semper habet id, quod bene est, in hoc, aut in* [illegible], *sed in toto quodam id, quod optimum est* [illegible] *ab eo existens*] quæ verba Auerroistę sic interpretantur: intellectus humanus non habet suam perfectionem in hoc, aut in illo indiuiduo, vt in Socrate, vel in Platone; sed hæc interpretatio ab Aristot. alienissima est, ne[illegible] de quo ibi sermo fit, vllo modo pert[illegible] Aristotel. [illegible] nec de indiuiduis, nec de [illegible] loquitur, sed docere vult Deum intelligere seipsum indiuiduè, & id declarat per humanum intellectum: quemadmodum enim humanus intellectus quandoque in[illegible]diuisibiliter, nempe quando ad per[illegible]ctionem peruenit; & intelligit intellectum [illegible] ita Deus semper seipsum indiuisi[illegible] ligit: hoc igitur significant verba [illegible] telis, & eorum sensus hic est [illegible] mani intellectus nó sempe[illegible] lectione diuisibili, quæ est qu[illegible] ter intelligit mo[illegible]o hoc, mod[illegible] & [illegible] parat h[illegible] eum [illegible]o, & [illegible] lud, quo[illegible] qui[illegible]em ei euenit in [illegible] ac[illegible]tione, sed qu[illegible]nd[illegible] qu[illegible] h[illegible] quo[illegible]m, hoc e[illegible] t[illegible]m[illegible] [illegible] u[illegible]illud qu[illegible] est optimum, i[illegible] e[illegible], [illegible] tionem intellectus agentis, qui est diue[illegible]um qu[illegible] ab ipso, & e[illegible]iungitur tanquam forma ex[illegible]ecus adueniens sic locum illum interpretatur Alexader, nam momentũ temp[illegible] v[illegible]catur totum quoddam, quia quum partes non habeat, est totum simul, & indiuiduum; tunc igitur intellectus humanus in momento intelligit, sed quando intelligit discurrendo ab hoc ad illud, tunc intelligit in tempo[illegible] Quando autem subiungit Arist. [*sic autem se hab[illegible] ipsa* [illegible] *intellectio toto æuo*] [illegible] hæc verba de primo intellectu, & [illegible] est: sicut enim se habet qu[illegible]do[illegible], & [illegible] humanus intellectus, [illegible] cet qua[illegible] bil[illegible] intel[illegible] in[illegible]

Confirma ab [illegible] *vocetur diuina.*

Plato dixit omnia ex ente, & non ente constare.

Ad 9. ex 12. Metaph. 51.

ctum agen[illegible] sic se habet Deus in tota æternitate, nam seipsum semper intelligit indiuisibiliter. Patet igitur nullum argumentum contra nos ex eo loco sumi posse, imò ridiculus esset Aristotel. si id vellet, quod illi Auerroistæ attribuũt: nam docere volens primum intellectum esse abiunctum à materia, nõ bene faceret hoc declarans per intellectum humanum; non enim ita immaterialis Deus est, [illegible] humanus intellectus, & multò euidentius [illegible] immaterialem esse Deum, [illegible] intellectum humanum; quocirca Aristotel. declararet notius per ignotius, & per id, quod est dissimile, tanquam per simile: ideo nos ex eo [illegible] contrarium colligimus; itam secundum Aristot. omne carens materia est semper in diuisibile & indiuisibiliter intelligens; ergo [illegible] intellectus, quum non semper indiuisibiliter intelligat, sed raro, nõ est abiunctus a materia. Ad postremum, quòd sumitur ex lib. 2. de ortu animalium, cap 3. sectatores [illegible] varijs modis responderunt. Simon [illegible] mente humana traxit [illegible] Arist. ad operationem respectu in[illegible] agenti[illegible] esse [illegible] de actu [illegible] citur extrinsecus accedere, quatenus pen[illegible] ab intellectu agente, qui extra [illegible] & sine quo [illegible] Sed alij [illegible] sententiam Portij non recep[illegible]runt, [illegible] reuera verbis Aristot accommo[illegible] non [illegible] enim ibi quæstionem pro[illegible] substantia, de actu pri[illegible] quærit enim de fa[illegible] aduenient, [illegible] apud Arist[illegible] [illegible] pro[illegible] anima [illegible] [illegible] facultas animæ [illegible] Præterea si dictum [illegible] intelligatur, falsum est, quia non [illegible] ratione mouentis [illegible] extrinsecus accedit, sed etiam operatio sensus, [illegible] etiam visio [illegible] per actionem obiecti [illegible] [illegible] & præterea ad eadem [illegible] [illegible] extrinsecus quod [illegible] [illegible] intell[illegible] Aristotelem [illegible] minus [illegible] aduenit, [illegible] sponsione relicta cõfugerunt ad [illegible] speculatiuum, & de hoc dixerunt [illegible] genda verba Aristotelis [illegible] eundem [illegible] rat in contextu 21 & 32. lib. 2. de Anima, & [illegible] stinxerat a quarto [illegible] vitæ; hic enim dicitur extrinsecus accedere ratione intellectus [illegible] tis, qui in eo co[illegible] sicut antea [illegible] ximus. Sed hi non [illegible] in easdem difficultates incidere, in quas Po[illegible] nã dicere intellectum [illegible] speculatiuum [illegible] [illegible] quàm dicere [illegible] [illegible], quan-

A do [illegible] rerum actu speculatur: quod [illegible] igitur [illegible] hunc ext[illegible] accedere, [illegible] speciminus vel intellectum agentem, vel operationem vt pendentem ab intellectu agente, responsio hæc in idem cadit cum responsione Portij, nec conuenit cum verbis [illegible] qui eo in loco de solis facultatibus animæ loquitur; quare nomine mentis nil aliud intelligere potest, quam mentem humanam, quæ vocari solet intellectus potestate, de qua in præ-

B sentia disputamus: idque confirmatur ex sequentibus Aristotel. verbis, quibus rationem afferens dicit [*nihil enim cum eius actione communicat actio corporea*] sic enim distinguit intellectum à sua operatione & cur extrinsecus accedat, hanc rationem adducit quoniam in sua operatione corporeo instrumento non vtitur, hæc autem ratio pro[illegible] ad ipsa substantia intellectus possi[illegible] hunc [illegible] Aristotel respicit: quare neutra [illegible] solutio

C recta est, & difficultas integra manet, quomodo Aristotel. dicat solam inter [illegible] partes humanam mentem extrinsecus aduenire. Petrus Pomponatius meo [illegible] proxime omnium ad Aristotelis mentem, & ad veram argumẽti solutionem accessit, eam tamen nõ perfectè [illegible] est, quia ipsam quidem veritatem iux[illegible] Arist[illegible] [illegible]tem [illegible] primè dec[illegible] illa Aristotelis verba in [illegible] maximam vim faciũt,

D nihil respond[illegible] nam in libro [illegible] Apolog. cap 7. locum illum declarans, inquit Aristot. asserere non ipsam mentis substantiam extrinsecus accedere, sed solum principium effectiuum, quod externum [illegible] pau[illegible] post [illegible] aperte dicitur. Attamen quoniam Aristotel. eo in l[illegible] [illegible] lum intel[illegible] [illegible] animæ partem [illegible] cœleste, ac diuinum, quod nobilitate ex[illegible] [illegible] elementorũ, difficultas manet, quam Pomponatius [illegible] quomodo prius dicat solam mentem [illegible] extrinsecus a[illegible] Vt igitur [illegible] argumẽ [illegible] quam [illegible] [illegible] verba & co[illegible] Aristotel [illegible] his enim [illegible] tollet [illegible] etiam [illegible] [illegible] Aristotelem [illegible] [illegible] tamen [illegible] A[illegible] roes [illegible] capit[illegible] [illegible] minam [illegible] animæ [illegible] fieri partem [illegible] ipsius, se[illegible] agi [illegible] officio fungi [illegible] autem [illegible] minæ esse totam [illegible] am ani[illegible] posita in 2. cap. de [illegible]

Confutatio

Pomponatij responsio.

Pomponatij defectus.

seminis natura loquutus esset, mox in initio tertij, quod nobis considerandum proponitur, tres quæstiones soluendas in medium affert, sed propositâ primâ statim subiungit soluendas priùs esse alias duas sequētes, etenim earum solutio ad primam soluendam conferebat: prima quæstio est, quum semen maris non sit pars aliqua ipsius conceptus, neq; habeat locum materiæ, in quod nam eius corpulentia conuertatur, quum certum sit ipsum non posse transire in nihil: secunda est, an sanguis menstruus fœminæ, qui est materia conceptus, accipiat aliquid à semine maris: tertia demum est, an in semine, & in conceptu insit anima, qua animal est animal. Hanc tertiam quæstionem statim primo loco soluit, quia cognouit eius solutionem ad secundæ solutionem conferre, & solutio in hoc consistit, quòd omnes animæ partes in conceptu nondum separato ab vtero, insunt prius potestate, quàm actu, quia in materia apta ad formā recipiendam necesse est vt forma priùs insit potestate, quam actu; sciēdum autem est hoc posse intelligi tum de primo, tum de secundo actu; nam embryum antequam accipiat animam habet potestatem respectu actus primi, ea vero recepta habet potestatem respectu actus secundi, quoniam anima illa nondum vtitur instrumentis propriis, quia his nó incipit vti, nisi post separationem conceptus ab vtero; quare antequam separetur, viuit illud animal instar membri illius fœminæ: non enim nutritur sumens ore proprio cibum, nec proprio ventriculo concoquit, sed per vmbilicum recipit a matre sanguinem, sicut alia membra omnia illius fœminæ, & hac ratione dicitur habere animam potestate, quoniam eius anima nondum potest per propria organa operari, quum imperfecta atque imbecilla sint, ita vt conceptus, dum est in vtero, dicatur habere animam potestate [illegible], nó actu, id est, non actu completo. Hæc igitur ad tertiæ quæstionis [illegible]ionem ab Aristotele [illegible] dicuntur, & [illegible]a etiam multa, quæ [illegible] ad [illegible] n p[illegible] [illegible] attinent. [illegible] sta [illegible] *sed ani*[illegible] *g*[illegible] *quum* [illegible] *rint, nece*[illegible] p[illegible] [illegible] quæstionem [illegible] cam p[illegible] con- [illegible] [illegible] m solue- [illegible] e m[illegible]e re [illegible] pon[illegible] nouam [illegible] stio [illegible] dem a[illegible] re dider[illegible] ni quæsti[illegible] solui, sed alt[illegible] m, [illegible] ibi prop[illegible]tur: no[illegible] te[illegible] pon[illegible] quidem quæ[illegible] m n[illegible] am esse [illegible] &

Quomodo in conceptu insit anima potestate.

A ab Aristotele eo consilio proponi, vt ex eius solutione secundæ præcipuæ quæstionis solutionē colligamus; & nisi hoc dicamus, nullus alius apparet locus, in quo secunda illa quæstio soluatur, quæ fuit an sanguis menstruus fœminæ accipiat aliquid a semine maris, an nihil; hanc igitur vt soluat Aristot. aliam nouam quæstionem proponit, eaq; est, quum in conceptu nódum separato anima pro actu primo accepta [illegible] sit priùs potestate, q[illegible]

B [illegible]ctu vnde nam adueniat actu; & statim [illegible] bra [illegible] proponit, vt declar[illegible], [illegible] nam illorum asserendum [illegible] necesse enim [illegible] vel omnes illas animæ facultates præ[illegible] & postea [illegible] materiæ adue[illegible] omnes extrinsecus acc[illegible]ere [illegible] la materia innasci, quum ante n[illegible] fuerint, & [illegible] nullam extrinsecus aduenire [illegible] aliquas innasci, quum pri[illegible] n[illegible], aliquas verò induci, quum pri[illegible] fue[illegible] n

C est autem ignorand[illegible] veru[illegible] huius, in quo manifestum e[illegible] deceptos; cognoscere e[illegible] porte[illegible] significet extrinsecus accedere [illegible] quæstionem illam non proponi de anima [illegible] dum speciem, quia nulli dubium est ea[illegible] m secun[illegible] um speciem præ[illegible] eadem numero anima [illegible] trinsecus materiæ indu[illegible] tia n[illegible] generatio[illegible]

D inducta [illegible] Ari[illegible] extrinsecus accedere [illegible] fit [illegible] sententiam Aristotel[illegible] tum a[illegible] n dum rei veritatem n[illegible] modo extrinsecus accedat [illegible] excepta in p[illegible] tu, cum hoc ta[illegible] præter rationalem ita [illegible] c[illegible]tur, vt [illegible] ratione ab agēt[illegible] n[illegible]

E est produc[illegible] an [illegible] ge[illegible] tin[illegible] e d[illegible] n at[illegible] potest[illegible] tu [illegible] Deo [illegible] n h[illegible] an[illegible] cen[illegible] [illegible] cor[illegible] Deo p[illegible] inducatur [illegible] ma- no corpore a Deo immediate creatur, & eodem m[illegible] to cie[illegible], & infusa [illegible] agentis ve[illegible] naturalis opera in [illegible] colle-

F [illegible] atur, vt materiam disponat, ac præ[illegible] eam recipiē[illegible], hoc dico se[illegible] um re[illegible] veritatem, nam quid h[illegible] ere Aristotel[illegible] senserit, [illegible] tale [illegible] rationem cognouerit, dub[illegible], neq; discure[illegible] ad propositam nobis c[illegible]rationem non attinet; hæc autem dicere v[illegible], vt omnes [illegible] n[illegible] animæ pr[illegible] ipsam quoq[illegible] m rationalem ex[illegible] cedere, prout ibi [illegible] b Aristotele [illegible] infecus accedere, nempe vt [illegible] pr[illegible] fuer[illegible] te [illegible] po[illegible] quæ[illegible] &

bus membris propositis antequam Aristot. ex animi sententia eam soluat, disputationem, vt plerunq; facere solet, præmittit: nam cuam in cap. 1. lib. 1 de Partibus Animal. quum quæstionem proposuisset, an de omni anima agere ad Philosophum naturalem pertineat, antequam eam solueret, voluit dubitando argumentari; hoc idem igitur cuam in eo loco facit, quod quum alij non viderint, omnes decepti sunt, putantes Arist. statim so'uere difficultatem propositam, & ex animi sententia [illegible] qui, quum tamen hoc facere non incipiat, nisi vbi in Latino codice ita legitur [*sed enim omnis animæ facultas*] adeo vt omnia præcedentia verba disputatiua sint, & nihil in iis ab Aristot. certi statuatur, sed omnia dubitandi, seu argumentandi gratia dicantur: argumentatio aũt talis est: quum Aristot. tria, vt prędiximus, membra proposuisset, voluit vnum ex eis tãtum nodo impugnare disputandi gratia, nẽpe illud, quo dicebatur omnes partes animæ extrinsecus accedere, hoc enim falsum esse ostendit, & qa vniuersalis affirmatiua satis euertitur per probationem contradictoriæ, quæ est negatiua particularis, scilicet, aliquas animę partes extrinsecus aduenire nõ posse; ideo hanc probat Arist. & argumentum sumit ab illis, quæ organicæ sunt, & per propria organa operantur, hunc in modum: si hæ extrinsecus accedunt, vel cum corpore aliquo adueniunt, vel sine corpore; nõ sine corpore, quia quum [illegible] æ, operari sine corpore non possunt, [illegible] sine corpore esse, quia sic [illegible] & [illegible] perfectione, quod dicendum [illegible] extra corpus sine vllo [illegible] sine [illegible] oportere [illegible] cum [illegible] re extrinsecus aduenire [illegible] quia [illegible] um aliud corpus apparet, cum quo [illegible] e dicatur [illegible] menstruo, nisi [illegible] maris, cum ho[illegible] dicatur extrinsecus [illegible] queunt, ergo cum nullo: assumptũ patet per fundamentũ modo [illegible] tales enim animę [illegible] possunt sine corpore habente [illegible] statua [illegible] esse in pedibus, [illegible] men non huius [illegible] mentis prædictum, sed est similare quod [illegible] imò est excrementum vltimi alimenti ex [illegible] niti; igitur hæ facultates neque sine corpore, neq; cum corpore aduenire extrinsecus possunt: hæc est Arist. argumẽtatio, in qua notare manifeste possumus Arist. sumere extrinsecus accedere pro eo, quod est præfuisse extra corpus, ita vt ante corporis ingressum operari potuerint, deinde in corpus induci; patet enim Aristot. ex eo quòd extra corpus non possunt operari, probare eas extra corpus non extitisse. Hanc argumentationem statim [illegible] verba illa [*restat igitur vt mens sola* [illegible] *accedat, eaq; sola diuina* [illegible] *cum*

A *eius actione communicat actio corporalis*] quæ absq; dubio in disputatione cõprehẽduntur, & nihil certi statuunt; sentẽtia nanq; Arist. hæc est, omnes animę partes extrinsecus accedere impossibile est, nam multę sunt organicæ, ideoq; extrinsecus accedere nequeunt, sed sola relinquitur mens, quæ extrinsecus accedere possit, ac diuina esse dicatur propterea quòd in sua operatione nullo corporeo instrumẽto vtitur; quasi dicat Aristot. quantum attinet

B ad vim rationis huius, quæ ab organis sumitur, ex ea nõ probatur de intellectu quòd extrinsecus accedere non possit, etenim nõ haber organum, ex quo argumentari, vt de aliis possimus: sed satis est, si de reliquis facultatibus probetur quod extrinsecus aduenire nõ possint; hoc enim sufficit ad impugnãdam illam vniuersalẽ, qua dicebatur omnes extrinsecus aduenire: igitur manifestũ est id, quod antea diximus, maximam esse huius loci con-

C sonantiam cũ context. 11. lib. 2. de Anima, vbi de separabilitate sermo erat; ex illis enim animæ partib quæ propriis instrumentis vtuntur. Arist. vtroq; in loco argumẽtum sumpsit; ex illis vero, quæ non sunt organicæ, vtrobiq; dixit nullum posse argumẽtum sumi ad probandum quod separari non possint, & quod neque extrinsecus aduenire, nam ex organis quidẽ probatur aliquas animæ partes accedere extrinsecus nõ posse, at ex organi de-

D fectu non probatur aliquas extrinsecus accedere, sed solum eas a nullo organo prohiberi quin extrinsecus accedere possint, per hoc tamen non stat, quin ab aliquo alio prohiberi possint, quemadmodum [illegible] contextu [illegible] aui [illegible] us. [illegible] tentia A[illegible] co in loco, [illegible] in G[illegible] multò ma[illegible] est, nã errorem in [illegible] notaui non parui momenti. quum enĩ Græcè [illegible] Theodorus Gaza ver-

E tit [*restat igitur*] [illegible] vertere debuerit [*restat autem*] [illegible] verum non est id, quod a [illegible] pro comperto sumus [illegible] Arist. ibi ex dictis conclusionem [illegible] sententiam [illegible] aduenire [illegible] quod [illegible] idem argum[illegible] quod ex [illegible] sumptum erat, propterea [illegible] non est [illegible] adeo [illegible] dubium [illegible] maneat an ex-

F [illegible] Sic [illegible] ponit [*de* [illegible] *eius opera* [illegible] *gano corporeo*] [illegible] ba illa ab Arist [illegible] & [illegible] visus est [illegible] ione a [illegible] ideo & admiratione, & [illegible] A[illegible] Auerro[illegible] Arist. verbis innitatur [illegible] instant, [illegible] putent se dem[illegible]

maduertant ipsiusmet Auerrois interpreta- tionem huic eorum sententiæ refragari, patet igitur nullum productus argumentum inde su[illegible] posse ad probandum mentem humanam non esse formam hominis, quum neque dicat hoc Aristoteles, neque omnino informationem, vel informationis negationé respiciat, quum huius consideratio ab illis propositis quæstionibus sit penitus aliena. Quòd autem prædicta verba non sint ab Authore ex [illegible] sententia prolata, sed sub dubio, [illegible] parte disputatiua contineantur; non id solum, quod antea diximus, declarat, nempe quod falsum esset Aristot. dictum, quia non [illegible] mens extrinsecus accedere eo modo quo [illegible] sumitur extrinsecus accedere: verum etiam illa, quæ statim sequuntur, apertissime demonstrant. nam quæstionem [illegible], ac propriæ sententiæ determinationem [illegible] bus verbis incipit [*sed enim omnis animæ facul[illegible]*] sed in eorum quoque conuersione [illegible] rauit Theodorus Gaza, quum enim Græca verba sint [illegible] non bene dictio [illegible] fecit vim [illegible] dictionum [illegible] te suum fuit [*omnis [illegible] animæ facultas*] certum autem est [illegible] apud Arist. frequentissime [illegible] tunc poni, quando concludere & ex dictis colligere ali[illegible] quod antea proposuerat [illegible] atque incipere vult, & raro con[illegible] Aristotelem in concludendo [illegible] in argumentando [illegible] ego [illegible] quæstionem [illegible] post [illegible] manifesta est quum enim [illegible] esset [illegible] partibus animæ, an [illegible] Aristot [illegible] partem [illegible] quod [illegible] mo [illegible] sed [illegible]

[illegible]

temrefert Aristot. productionem animalium; nam animalia, quæ ex putri materia generantur, ibidem asserit à tali cœlesti principio generari; illa verò, quæ per propagationem, & ex semine gignuntur, inquit habere in seminibus facultatem generatricem à cœlestibus corporibus inditam, quam dicit esse calorem, non quidem elementarem, & igneum, siquidem calor igneus non est productiuus viuentis, sed calorem cœlestem, & à cœlo [illegible] pressum [illegible] ele- [illegible] quo [illegible] vitai [illegible] cum [illegible] ius quin [illegible] & tam [illegible] duus animal [illegible] quo [illegible] verbis inquit duas [illegible] vna [illegible] parata [illegible] paratam; [illegible] enim semen, tum [illegible] propria tanquam agens proximum, tum virtute cœlesti tanquam instrumentum cœlestis agentis, & hac [illegible] incessit [illegible] hoc rectum, & gubernatum [illegible] parato, vnde dici solet, Sol, & homo generant hominem, propria autem ipsius [illegible] virtus non [illegible] quam [illegible] quum semen ex elementis [illegible] quoque [illegible] suam actio[illegible] ad [illegible] generationem [illegible] est [illegible] quam [illegible] Hæc igitur modo inquit Aristot. [illegible] partes animæ extrinsecus accedere, [illegible] informatione suæ substantiæ [illegible] cipia agentis, quod non [illegible] cœleste. Hoc autem Aristot. [illegible] ab ipso intellectum sit, [illegible] non disputo verum [illegible] modo intellectum [illegible] partes animæ [illegible] [illegible] quando [illegible] mentem [illegible] ipsam [illegible] dum A[illegible] intuiti est [illegible] factam, quia [illegible] eam extrinsecus [illegible] extrinsecus [illegible] maximè [illegible] tium [illegible] etiam [illegible] vocat [illegible] quippe [illegible] & ibi mentem [illegible] nominat, quando [illegible] *mens appellatur*] id enim, [illegible] agente ext[illegible]

tibus; sed quia de intellectu est manifestissimum, quum sit pars omnium nobilissima, ideo ipsum exempli gratia ibi nominare voluit: quòd autem quælibet pars animæ nobilior respectu ignobilioris dici possit diuina, ipsemet Auerroes sæpe asserit: nam in Comment. 59. lib. 2. de Anima, animam quoq; sentientem diuinam appellat, inquit enim Aristotel. existimasse in sensibus actum primum produci ab intelligentia agente, & à diuino principio, & citat Aristotel. in libris de Animalibus innuens caput illud 3. lib. 2. de Animalium generatione: similiter in Commentar. 31. septimi Metaphys. & in 18. duodecimi loquitur Auerroes de hac omnium partium animæ diuinitate secundùm Aristotel. & citat eundem locum. Patet igitur cur Aristot. mentem humanam & ibi, & alijs in [illegible] cis diuinam appellarit: [illegible], qui veriorem philosophiam sectamur, [illegible] quoq; rationem afferimus, cur inter omnes animæ partes sola humana mens [illegible] diuina; est enim diuina non solùm comparatione aliarum, sed etiam quia sola est à Deo immediatè creata, aliæ verò partes non sic, sed per media agentia naturalia de materiæ potestate eductæ sunt.

Auerrois ac Themistij opinio de intellectus vnitate, & eorum argumenta.
Cap. X.

Licet per ea, quæ hactenus dicta sunt, aliud quoq; Auerrois dogma sit reprobatum [illegible], quod dixit, mentem humanam [illegible] numero esse in tota humana specie, quia si est forma materiam informans, & qua homo est homo, necesse est vt iuxta numerum indiuiduorum hominum sit multiplicata: attamen ad vberiorem huius erroris confutationem, & vt argumentorum, quibus ad hoc probandum Auerroes [illegible] est, vanitas manifesta fiat, libet aliqua [illegible] de hac re scribere. Fuit itaq; Auerrois, atque etiam Themistij sententia, quam postea multi posteriores [illegible] sunt, animā [illegible] humanam, quæ ab A[illegible] vocatur intellectus [illegible], non esse iuxta hominum numerum multiplicatam, sed vnam tantùm numero in tota humana specie, & esse intelligentiam omnium infimam, cui a[illegible]gnata sit tota humana species tanquam proprius, & illi æquatus orbis, & quæ inter [illegible] aliquo homine non intereat, sed in re[illegible] hominibus eadem numero maneat: vt apud eum legere possumus in Comment. [illegible] 5 lib. 3. de Anima, & apud Themistium in context. 20. eiusdem tertij, & [illegible] sexagesimo primi. Cæteri vero omnes Aristot. interpretes Græci, & Latini putarunt eam esse multiplicatam, vt non modò secundùm A[illegible], sed etiam secundùm veritatem [illegible] est. Videtur quidem S[illegible] context. il-

lius lib. 3. dicere animam rationalem secundùm se vnam esse, per suam autem in corpus progressionem multiplicari: sed hoc alijs pluribus Simplicij figmentis annumerandum est; multa enim dicit, quæ simul esse nequeunt, & manifestam repugnantiam habent: veluti animam rationalem totam esse in se manentem, & perfectam, & totam esse lapsam in corpus, & imperfectam; eamq; vnam numero esse secundum se, in hominibus autem esse multiplicatam, & alia eiusmodi, quæ neq; esse, neq; cogitatione comprehendi à nobis possunt. Ideo his omnibus dimissis, satis nobis erit illam Simplicij confessionem accipere, quòd anima rationalis in hominibus multiplicata numero sit, non vt Auerroes, ac Themistius voluere, vna numero in omnibus. Hac igitur de re sermonem habituri, ante omnia in medium afferemus Themistij & Auerrois argumenta, postea [illegible] veritatem demonstrare, & [illegible] illa argumenta soluere nitemur. Primum quidem hoc argumēto ambo vtuntur, quam[illegible] uis enim Themistius illud adducat [illegible] ostendendam vnitatem intellectus ag[illegible], [illegible] tamen aptari potest ad patientis quoq; [illegible] tem demonstrandam, sicut eo vsus est Auerroes, nec minus robo[illegible] iuxta eorum sententiam habet in intellectu patiente, quàm in agente; argumentum autem tale est. Si anima rationalis esset iuxta hominum numerum multiplicata, esset forma materialis: consequentia sumitur ex Aristotel. in contex. 49. duodecimi Metaphys. vbi dicit multitudinem indiuiduorum sub eadem specie à materia prouenire: consequentis autem [illegible] ita probatur: omne materiale est potestate intellectum, vt a[illegible] Aristot. in contex. 16. lib. 3. de Anima, omne autem potestate intell[illegible]ctum est obiectum mot[illegible] intellectus patibilis; ergo idem intellectu[illegible] est obiectum sibi ipsi, & mouet seipsum, & recipit se, vel intellectus non est intellectus, [illegible] solummodo obiectum intellect[illegible]; q[illegible] hæc sint absurda, id quoq;, ex quo de[illegible]ucuntur, absurdum est, quare intellectus non est forma materialis, proinde neq; mu[illegible]catus. Secundum argumentum in præ[illegible] loco affert Auerroes tale: si intellectu[illegible] pa[illegible] multiplicatus est, ergo etiam inte[illegible]es sunt multiplicatæ [illegible] intell[illegible] rei nica, & [illegible] hoc a[illegible] [illegible] absurdum eo [illegible] singularia su[illegible] autem est actu [illegible] [illegible] dicuntur habere rem int[illegible] h[illegible]ent vniuersale, quod est actu [illegible] [illegible]ares igitur intell[illegible]ion[illegible] [illegible]ale ta[illegible] quam [illegible] quum [illegible] tam in-

Primum argumentum Auerrois & Themistij.

Secundum argumentum.

tellectio communiter accepta de illis prædi- A cabitur, vt vniuersale de singularibus; hanc igitur intellectus intelliget vt rem vniuersalem: atqui intellectio ipsa intellectionis est intellecti [illegible] quædam singularis, quia est in animo huius hominis singularis; igitur si plures singulares homines intelligant intellectionem vniuersalem, erunt plures singulares intellectiones intellectionis vniuersalis; ergo adhuc habebunt rem intellectam, nempe aliud vniuersale eas comprehendens & sic in infinitum: B dicendum igitur est (inquit Auerroes) tuam intellectionem, & meam non esse penitus numero distinctas, sed esse aliquo modo plures, & aliquo modo vnam; plures enim sunt ratione diuersitatis phantasmatum, vna autem numero ratione intellectus qui eas recipit, quia vnus numero est. Tertio Auerroes, ac Themistius in prædictis locis ita argumentantur: si intellectus huius hominis esset penitus numero distinctus ab alterius hominis C intellectu, non posset magister in animo discipuli scientiam producere; quum enim scientia non sit qualitas actiua, non potest aliam numero scientiam in alio generare eo modo, quo calor ignis producit in alia re alium numero calorem; igitur fateri cogimur vnum & eundem numero esse intellectum magistri, atq; discipuli, & discipulum eandem, quam magister habet, scientiam acquirere, quoniam à magistro excitatur ad eandem, quæ in ani- D mo magistri est, recipiendam.

Tertium argumentum.

Prædictæ sententiæ confutatio.
Cap. XI.

AD huius sententiæ falsitatem demonstrandam satis est, vt paullo ante [illegible] ba- mus [illegible] illud vnum argumentum, quod deducitur ex prædemonstratis [illegible] nam si a[illegible] o [illegible] E [illegible]

Primum argumentum.

[illegible]

quæ in diuersis hominibus sunt, quia propter has fit vt esse meum non sit esse tuum, nec simus omnes vnus homo; nam ab eadem forma numero recipimus diuersa esse, quatenus illa est coniuncta cum diuersis cogitatiuis [illegible] igitur sumus multiplicati, & numero distinguimur, licèt ipsa vna & eadem numero maneat. Sed Achillini sententia est omnino absona rationi; quia vel à forma pendet singularitas, vel à materia, si a forma, ergo vna numero forma B vnum numero singulare constituet [illegible] valida est [illegible] quæ [illegible] nostra; si vero a materia, [illegible] materia [illegible] necesse est [illegible] mam [illegible] duam & [illegible] hanc [illegible] q; [illegible] ma al[illegible] protsus [illegible] necessarium [illegible] niam aut indiuiduare, aut indiui[illegible] a materia, in qua est & [illegible] nam informat [illegible] quit Aristot. [illegible] 2 [illegible] ic. mate[illegible] & [illegible] a [illegible] uicem refer[illegible] & a[illegible] alam form[illegible] C alia materia quo[illegible] hoc indiuiduo, ex necessitate [illegible] hoc & numero distinctum ab alio eiusdem speciei [illegible] etiam ratio[illegible] consen[illegible] eum, vt forma [illegible] materiam [illegible] gat, & determinat [illegible], sed non ipsa ab [illegible] determin[illegible] aerestringat [illegible] dicendum potius est animam [illegible] alem [illegible] ter mi[illegible] re, & co[illegible] stare [illegible] ma [illegible] coar[illegible] Ex his [illegible] tu[illegible] p[illegible] esse argumentum n[illegible] um ne[illegible] tentiam D esse Achil[illegible] solutionem [illegible] A[illegible] phia, im[illegible] ne[illegible] phia. Cognouit hoc, atq; co[illegible] Auerroes [illegible] dens enim pont simul non posse [illegible] itatem numeralem animæ rationalis in toto [illegible] specie [illegible] cum informatione, ne[illegible] n ar[illegible] ate[illegible] m, quum vnam num[illegible] n[illegible] esse ex[illegible] mauerit [illegible] quoniam [illegible] dem [illegible] aiuimus ca n[illegible] formam [illegible] formationem, valida est A[illegible] to[illegible] quo[illegible] E tente[illegible] intellectus e[illegible] qua homo [illegible] homo, ergo est multip[illegible] [illegible] st [illegible] vnus numero in toto [illegible] [illegible] adue[illegible] sus [illegible] [illegible] p [illegible] nec [illegible] en [illegible] [illegible] ation[illegible] mitur, & tal[illegible] e[illegible] [illegible] ctio, m[illegible] [illegible] a [illegible] me[illegible] um indiuiduorum, [illegible] o et à actu [illegible] mus patet consequentia, [illegible] ia diuersitas [illegible] nem indicat diuersitatem [illegible] [illegible] mptum autem manifestum est, [illegible] a intellectio non est tua, & me intelligente alii homines non ex necessitate eandem rem intelligunt. Soluit hoc argumentum Auerroes confugiens ad diuersitatem [illegible] [illegible] ex qua in[illegible] prouenire diuersitate[illegible] te[illegible] nu[illegible] quia licet vnus sit intellectus in [illegible] ibus, tamen quum phantasmata [illegible] a sint, & sine his homo no[illegible] [illegible] intellectio [illegible]

Responsio impugnatur.

tere nititur Thomas in 1 part. Sum. quæst. 66. A artic. 3. & in opusculo 16. vana enim reuera est, quoniam phantasma, vt recte Thomas considerat, in intellectione habet locum mouentis, non formæ vt perperam Auerroes accipit; sed locum formæ habet species intelligibilis a phantasmate in intellectu producta; quemadmodum etiam color realis respectu oculi, non habet formæ locum, sed mouentis, species autem coloris recipitur in oculo ad modum formæ: igitur phantasma qu[illegible]em huius homi B [illegible] potest esse [illegible] phantasia huius [illegible] numero à phantasia [illegible], sed species intelligibilis necesse est vna & eadem omnibus sit; quum enim vnus numero intellectus in omnibus hominibus [illegible], necesse est vt quicquid in eo recipitur, in omnibus [illegible] recipiatur: dum igitur phantasma quod in me [illegible] agit in intellectum, necesse est omnium hominum intellectum ex ea actione pati, & [illegible] intelligere, quemadmodum si vnus nume C [illegible] oculus omnium hominum, necesse esset vt eo patiente a [illegible] colore omnes simul homines [illegible] colorem viderent. Nonnulli tamen hoc Thomæ argumentum parui momenti esse putant, & dicunt solui duobus modis posse: Primò quidem negando species in intellectu impressas, vt ipsi eas negant: nam dicunt nullam reuera speciem in intellectu imprimi, sed satis esse phantasma præsens ad [illegible] intellectionem, per eius enim D [illegible] intellectus fit [illegible] res, & ita dictus [illegible] negata igitur impressione [illegible] argumentum inane redditur. Secun[illegible] speciem impressam dicunt ar[illegible] eandem numero in omnibus [illegible] sententiam. Ergo tamen puto & firmam esse vtramq; [illegible] solutionem & argumentum Thomæ firmum [illegible] atq; insolubile esse. Quod enim ad priorem [illegible] attinet, nos [illegible] postea [illegible] speciem impressam [illegible] intellectus [illegible] hoc, si [illegible] imprimatur, argumentum [illegible] quia intellectus ex [illegible] phantasmat[illegible] illa, cuius est phantasma, & ita eam [illegible] idem autem numero est omni[illegible] intellectus, ergo omnium intellectus [illegible] momento est [illegible] res illa; & eam intelligit; etenim nec imaginabile quidem est fieri [illegible] quo homine intellectionem, quin [illegible] in omnibus, si intellectus patiendo intelligit, & idem numero in omnibus est. Altera quoq; solutio inanis est. vnus enim [illegible] considerarimus varia diuersorum [illegible] aut etiam eiusdem hominis [illegible] quæ diuersas numero species [illegible] intellectu [illegible]

phantasma, quod moueat intellectum, & dicimus vnam numero speciem imprimi ab vno phantasmate in intellectu vno secundum numerum, proinde ex necessitate ea[illegible] numero in omnibus hominibus [illegible] concedamus ex vnius phant[illegible] non eandem numero speciem, & intellectionem produci in intellectu omnium hominum, sed eandem specie, numero autem plures propter eorum hominum diuersitatem quid [illegible] ad nos? aliis enim nobis est, si ostendatur necessarium esse vt eodem tempore omnes ho[illegible] eandem rem intelligant, etiam diuersæ numero species atq; intellectiones [illegible] cantur. Argumentum igitur Thomæ [illegible] simum est, & de eius efficacitate plura legito [illegible] apud Gregorium Arimin. [illegible] in libr. 2. Sentent. distinct. 16. & 17. quæst. [illegible] argumento hocidem confirmare possumus [illegible] numero esset intellect[illegible] omnium C hominum, in eodem simul [illegible] opiniones contrariæ de eadem re, quo[illegible] impossibile, hic enim homo putat mundum esse æternum, alius vero non esse [illegible]; hic animam mortalem esse opinatur, ille vero immortalem [illegible] de pluribus alijs rebus. Sed Achillinus hacquoq; [illegible] non solum putauit [illegible] quidem in eodem subiecto recip[illegible] contraria secundum esse reale, at secundum esse [illegible] spiritale recipi D duo [illegible] absurditate posse: quod confirmauit [illegible] vulgato, contrariorum eadem est scientia, idem enim homo, qui cognoscit calidum, cognoscit etiam frigidum, & qui cognoscit album, cognoscit nigrum. S[illegible] est A[illegible], & hæc [illegible] aliorum aliud est co[illegible] contrariorum enim [illegible] E [illegible] verum est illud A[illegible] secundum esse spiritale possunt [illegible], quia sunt quidem repræsentatiue [illegible] contrariæ [illegible] contrarieta-tem, quia non eatenus [illegible] quate [illegible] fint [illegible] mortalem, & immorta[illegible] nimo eiusdem homini[illegible] est impossibile [illegible] & eodē

Tertium argumentum.

Argumenti solutio.

Achillini responsio.

Responsionis impugnatio.

Aliud est cognitio contrariorum, aliud est cognitio contraria.

homine locum non habeat, falsum absolute esse deprehenditur; nam si contrariæ de eadem re opiniones non sunt reuera contrariæ, & tanquam spiritales possunt simul esse in eodem intellectu, cur non possunt simul esse in eodem homine? sicut igitur in eodem homine simul esse non possunt, ita neque in eodem intellectu, si vnus numero est in tota specie; quare argumentum est validissimum, &

Alia responsio. Achillini solutio vana est. Si quis verò dicat solui argumentum hoc per phantasmatum diuersitatem, nempe dicendo posse in eodem intellectu contrarias opiniones recipi ratione diuersorum phantasmatum, quæ in diuersis hominibus sunt: hæc quoque solutio vana

Impugnatio. est, quia phantasmata (sicut antea dicebamus) in intellectione non habent locum nisi mouentium, intellectus autem recipit species, & intelligit; at impossibilitas tota in recipiente consistit, nulla in agente; potest enim contingere, vt duo contraria agentia, vnum calidum, alterum frigidum, simul agant in idem patiens; at non potest idem numero patiens recipere simul eodem tempore calorem, & frigus, tanquam distinctas qualitates côtrarias: quemadmodum igitur hic diuersitas agentium, & contrariarum actionum possibilitas non tollit impossibilitatem, quæ in subiecto est, recipiendi simul duas contrarias qualitates; ita neque diuersitas phantasmatum mouentium, quam quidem nos concedimus, non tollit impossibilitatem recipiendi contrarias opiniones in intellectu patiente.

Solutio argumentorum Themistij, & Auerrois. Cap. XII.

ARGVMENTA verò à Themistio, & ab Auerroe adducta facile soluuntur. Primum

Ad primum. erat: Si intellectus est multiplicatus, ergo est forma materialis: ergo est potestate intellectum, ergo est obiectum sibimet, & mouet seipsum. Nos verò hæc omnia concedere possumus, dummodo per formam materialem nihil aliud intelligamus, quam formam informantem materiam, & dantem esse [illegible] li, hoc est, prout materia [illegible] fit [illegible] est a [illegible] a materia intellectum autem [illegible] clare Aristotele in contextu 8 [illegible] de Anima [illegible] nem, & [illegible] obiectum autem [illegible] primarium [illegible] de secundo [illegible] rem [illegible] quam obiectum primarium, debuit esse absque color, quia color [illegible] existens eum prohibuisset [illegible]

Intellectum apparens prohibet ab [illegible] sit obiectum primarium.

A oculi quantitas non impedit oculum, ne alias rerum quantitates recipiat, ac videat, quia quantitas non est obiectum primarium, sed secundarium; quòd igitur intellectus dicatur esse sibimet obiectum secundarium, nihil absurdi est; quare totum argumentum concedi potest. Sed quoniam aduersarij, dum ita argumentantur, videntur obiectum primarium intelligere, ideò aliter respondemus: & quando dicunt, est forma materialis, & est potesta-

B te intelligibilis, ergo est obiectum sibimet, negamus hanc consequentiam: dicimus enim obiectum primum & adæquatum intellectus non esse materiale quatenus materiale, nec potestate intelligibile quatenus potestate intelligibile, sed quoddam nomine carens, [illegible] pe omne ens quatenus est ens, vno excepto ipso intellectu; quicquid enim est præter ipsum, continetur sub subiecto eius primo, ipse autem sibi est obiectum secundarium; quare ex

C eo quòd sit potestate intelligibilis, non infertur ipsum esse sibi obiectum primũ, quia obiectum eius primum non est omne potestate intelligibile, sed omne, quod est præter ipsum; argumentum ergo nihil roboris habet; de ipso autem intellectu obiecto alibi accuratiùs loquemur. Ad secundum argumentum respondere duobus modis possumus. Primo dicimus intellectionem nostram posse dupliciter considerari, vno modo

Ad secundum.

D secundum se, & sic esse formale, altero modo secundum esse repræsentatum: formaliter accepta omnis nostra intellectio est singularis, [illegible] est enim qualitas hæc spiritalis in [illegible] huius hominis indiuidui; at per repræsentationem potest esse tum vniuersalis, tum singularis, scilicet vel rei vniuersalis, vel rei singularis; nam si intelligam equum vniuersalem, mea intellectio est vniuersalis per repræsentationem, ipsa tamen secundum se formaliter

E est vna intellectio singularis: si verò intelligam equum singularem, est intellectio [illegible] modo singularis: sic dicendum est de [illegible] ne intellectionis, nam si intelligam [illegible] intellectionem vniuersalem, mea hæc [illegible] est singularis formaliter, sed est vniuersalis per repræsentationem, quia repræsentat intellectionem tanquam rem intellectam vniuersalem. Ad argumentum igitur dico omnem intellectionem esse singularem, & hac ratione [illegible] esse potestate intellectam, etiam cum [illegible] endo intellectionem intellectionis [illegible] lis, nam hæc quoque formaliter [illegible] cepit singularis est; habet igitur rem intellectam, hoc est, intellectionem vniuersalem tanquam rem, quare omnes intellectiones cognoscuntur, ipsa verò intellectio vniuersalis, quatenus est vniuersalis, non habet ampliùs rem intellectam, quia si habet, habet vt singularis, non vt [illegible], & dum sumitur formaliter vt [illegible] potestate intellecta & con[illegible] vniuersalis [illegible] ta-

rata, tanquam indiuiduum sub specie; non procedimus igitur in infinitum, sed gradum sistimus in intellectione vniuersali, quia non habet amplius rem intellectam, siquidem solum singulare dicitur habere rem intellectam. Sed respondere etiam aliter possumus, negando intellectionem dici posse potestate intellectam; quod enim dicitur, omne singulare est potestate intellectum, verum est de singularibus tantum materialibus, quod per sensum ad phantasiam transfertur ab ea offertur intellectui; vt lapis in intellectu, licet sit conceptus hic singularis, non est tamen res potestate intellecta, sed est res actu intellecta, quia est sine materia: idem igitur de intellectione dicendum est. intellectu enim intelligente vnum sunt haec tria, intellectus & res intellecta, & intellectio: quae sicuti res intellecta est sine materia, intellectio quoque dicitur esse sine materia, & ipse quoque intellectus, etsi est forma dans esse materiae, in hac tamen sua operatione est sine materia. Hanc responsionem ego defendi posse arbitror, quod si quis constanter affirmare velit, intellectionem singularem esse potestate intellectam, & habere rem intellectam, eo etiam concesso fallax argumentum est, & priore responsione optimè soluitur. Postremum argumentum potest cōtra aduersarios ita retorqueri: aliqua animalia bruta discunt multa ab hominibus, vt psittacus vocem humanam audiens eam imaginatur, & in memoria figit, & mirabiliter imitatur, quid igitur? dicemúsne eandem numero esse phantasiam in aue, atq; in homine? Ad argumentum [illegible] autem dicimus intellectum magistri differre numero ab intellectu discipuli, & scientiam, quae est in animo magistri, numero differre ab ea, quae in animo discipuli gignitur, & eam efficere; quum autem obijcitur, scientiam non esse qualitatem actiuam, dicimus non esse quidem actiuam actione materiali, quae cum vera alteratione fit, qua ratione actiuus est calor: nihil tamen prohibere quominus agere possit actione spirituali: quod qui[illegible] pluribus [illegible] nō potest, nam quantitas non est actiua [illegible]ter, agit tamen spiritaliter, quia imprimit in oculo speciem suam, & inde in phantasia, ac demum in intellectu: quemadmodum igitur videns aliquis colorem, & quātitatem, potest haec imaginari, ac demum intelligere, & horum cognitionē per visum acquirere, cur non etiam per auditum audiendo voces ha[illegible] rerum significatrices à praeceptore loquente? huius igitur actionis modum consideremus, & videamus nihil in ea contingere absurdi posita intellectus nostri multiplicatione, anima enim informata rerum cognitione potest conceptus suos exprimere voce per [illegible] corporea instrumenta: & quia voces [illegible] signa non solum conceptuum, sed etiam [illegible] rerum quarū conceptus sunt [illegible]

Ad tertium.

res per medios conceptus, ideò discipulus audiens vocem apprehendit rem ab ea significatam, quia per illam vocem illi repraesentatur illud idem obiectū reale, cuius conceptus in animo magistri est: quemadmodum igitur obiectum reale potest in sensu producere speciem suam, & ad mētem vsq; per phantasiam peruenire, ita potest idem à magistri voce repraesentatum producere speciem suam per auditum in mente discentis. Tantum igitur abest, vt ex doctrina & disciplina vnitas intellectus humani ostendatur, vt potius contrarium significetur; quia si idem numero esset intellectus in magistro, & in discipulo, iam nō opus esset scientiam imprimere in intellectu discipuli, esset enim iam impressa: quum ergo habente eam praeceptore discipulus non habeat: postea verò acquirat, inde colligitur differre numero intellectum vtriusque.

Quid sit humana mens ratione suae operationis. Cap. XIII.

QVID mens humana sit respectu corporis [illegible] ex his, quae hactenus dicta [illegible] satis manifestum esse arbitror: nam si com[illegible] nostrae definitionem in 2. de Anima [illegible] Aristotele traditam singulis animae partibus (vt consilium Aristotelis fuit) aptare velimus, nil aliud est anima vegetans, quàm actus primus viuentis, id est, forma, qua viuens est viuens; nil aliud est anima sensibilis, quam actus primus animalis, id est, forma, qua animal est animal; nil aliud est anima rationalis, quae mens humana dicitur, quàm actus primus hominis, seu forma, qua homo est homo. [illegible] quoque, quod ex hoc deducitur, declarauimus, nempe ipsam esse non posse vnam numero in tota specie humana, sed iuxta indiuiduorum hominum numerum esse multiplicatam. Superest vt respectu etiam operationis naturam eius declaremus, quod facere sibi proposuit Aristoteles in 3. lib. de Anima; sed [illegible] vt pars [illegible] maximè omnium ambigua, & interpretatione indigere videatur, quum propter multa, & magna interpretum di[illegible]a non satis liqueat, quid de hac animae parte doceat ea tractatione Ar[illegible]. Nos [illegible]tur, [illegible] sententi[illegible] earum consideratione [illegible] [illegible] animae rationalis natura [illegible] est operationis [illegible] A[illegible]les ibi [illegible] [illegible] fione [illegible], seu [illegible] quam postea altera ex [illegible] [illegible] intelligen.

Duplex immissio intellectus.

Declaratio context. 2. in 3. lib. de Anima. dis, altera verò cum organo: ad has declarandas ita progressus est, ante omnia hoc fundamentum statuit, intellectum similem in hoc esse sensui, quòd patiendo intelligit, sicut etiã sensus patiendo sentit: quum enim in nobis ipsis experiamur, nos quandoq; esse actu intelligentes, quandoq; non actu, sed potestate solum, nulla autem res possit seipsam ducere de potestate ad actum, necesse est intellectum ab alio pati; non potest autẽ pati, nisi ab ipsismet obiectis intelligendis, id enim quod est potestate tale, fit actu tale ab illo quo iam sit actu tale; sic enim etiam sensus ab obiectis sensibus patitur, vt iam docuerat Arist. in 2. lib.

Declaratio context. 3. in 3. lib. de Anima. Quoniam igitur patiendo, & recipiendo obiecta intellectus intelligit, hinc infert Aristoteles ipsum esse inaffectum, id est, non habere in sua essentia ipsam obiectorum naturam, sed potestate solum, quia si actu haberet in seipso naturam sui obiecti, nõ posset illud recipere, & in hoc quoq; similem esse dicit intellectum sensui, quod sicut sensus non habet actu in seipso obiecta sensilia, sed potestatem ea recipiendi; ita neque intellectus habet actu obiecta intelligibilia, sed solam recipiendi potestatem; ita vt quemadmodum se habet sensus ad obiecta sensilia, ita se habeat intellectus

Declaratio context. 4. in 3. lib. de Anima. ad obiecta intelligibilia. Verùm quia per hæc nullum sensus, & intellectus discrimen apparebat, sed similitudo, ideo Aristoteles statim declarat in hoc ipso eorum dissimilitudinem, ac differentiam, quæ in hoc consistit, quòd obiectum cuiusque sensus non est omne ens, sed solum quædam statuta species entis; visus enim dirigitur ad recipiendos solos colores, auditus ad sonos tantummodo, olfactus ad solos odores, intellectus verò ad res omnes, est enim omnium rerum cognoscitiuus: ob id alio modo debuit esse inaffectus, & immistus ratione obiectorum, quàm sensus: nam sensus est inaffectus, at non immistus non omnino, & absolute, sed aliquo secundùm quid, hoc est, non ratione omnium rerum, sed solum naturæ [illegible] quæ nõ est omne ens, sed statutum quoddam entis genus: quum enim [illegible] proprium [illegible] reum organum oportet [illegible] ludesse sine colore [illegible] cuum [illegible] [illegible] non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] & [illegible] esse inaffectum [illegible] & cum nulla [illegible] quicquam habere [illegible] est igitur absolute & penitus immistus [illegible] rerum [illegible], vt eas omnes intelligere possit; quia non talis esset, non cognosceret omnia, [illegible] scit enim recipiendo, [illegible] autem [illegible], quod iam habet,

A quia intus apparens prohibet alienum [illegible] igitur est prius immistio, quam colligit Aristoteles in context. 4. libri 3. de Anima, hoc medio vtens; quoniam intellectus omnia intelligere aptus est, & patiendo intelligit, sicut antea dixerat: vnde sumere possumus, quid secundùm Aristotelem dicendum sit de obiecto intellectus, ipsius namque obiectum est ens omne præter ipsum intellectum; non dicit enim Aristoteles quoniam omnia materialia intelligit, sed absolutè, dicit [*quoniam omnia intelligit*] nisi enim omnia [illegible] intelligeret, non posset inde perfectam [illegible] & vniuersalem intellectus immistionem deducere, quam [illegible] deducere vult, secundum [illegible] cundum aliquid, vt cuique consideranti [illegible] nifestum [illegible] autem immistio [illegible] etiam sensui competit ratione sui [illegible] cuti dictum est. Non est autem ignorandum posse duobus modis considerari obiectum intellectus; vel enim illud obiectum respicimus, a quo intellectus mouetur; vel illud, quod intellectus aptus est recipere, & intelligere; illud quidem, a quo mouetur, non est ens omne, sed solùm phantasma, quod, quum per sensus transierit, non potest esse nisi rei materialis; quia intellectus phantasmata intuetur non solum ipsum intelligere aptus est, sed etiam alia, quæ in ipso phantasmate [illegible] [illegible] & eorum & quidditates rerum, quæ per phantasmata repræsentantur, & causas quoq; ab effectibus abiunctas tanquam in ipsis relucentes, ideò ex motione [illegible] à phantasmate immaterialia quoque intelligere aptus est: à solo igitur phantasmate materiali mouetur, per eam tamẽ motionem [illegible] re omnia potest; & hac ratione dicimus [illegible] ctum intellectus esse illud nomine [illegible] quod omnia præter ipsummet intellectum E ens [illegible] fic igitur inquit Aristoteles ip [illegible] nihil habere cum alijs [illegible] [illegible] esse quiddam ab omnibus [illegible] & omnium receptiuum [illegible] potestate [illegible] rationi [illegible] quod [illegible] omne præter ipsum intellectum. Alteram quoq; immistionem tribuit Aristot. [illegible] context. 6. eiusdem lib. quam ex illa priore deducit, eaq; est respectu corporis, in qua [illegible] tamen vt hæc quoq; intelligatur [illegible] operationis, non alia ratione; quum [illegible] intelligat recipiendo obiecta, necesse est, vt in hac receptione non vtatur corpore, in quo est, hoc est, vt ipse sit recipiens, non corpus neq; illa corporis pars quod Aristoteles eo argumento ostendit; quia si corpus [illegible] in recipiendo opitularetur, tam intellectus esset qualis, & haberet organum, quæ vtraq; falsa [illegible] esse autem quale ibi significat esse natura [illegible] alligatum determinatæ naturæ & certæ [illegible]

nam si in corpore receptio fieret, statuta aliqua in illo qualitatum temperies postularetur, sicut in sensib. videmus; non enim quodlibet corpus est aptum recipere quodlibet sensile, sed aliquod videmus esse aptum recipere colores, non odores, aliquod verò odores, non colores, horum enim singulū requirit certam quandam naturam ex qua ea statuta elementorū mistione prouenientem; quò fit vt singulus sensus sit naturaliter qualis, quoniam in corpore recipiente requirit certā quandam qualitatem atq; naturam: quoniam igitur intellectus nihil habet cum alijs rebus commune, & cum nulla earū natura commistus est neq; cum corpore, in quo inest, potest esse cōmistus in recipiendo. prætereà si ita cū corpore esset commistus, haberet aliquod organum proprium, attamen nullum eius organū apparet, quoniā, vt in cont. 9. lib. 3. de Anima dicitur, nec fingere quid possumus quam corporis partē occupet intellectus in recipiendis speciebus; consequentia verò ita declaratur; quoniam si intellectus in recipiendo species ministerium corporis postularet, statutam etiam recipientis corporis naturam, ac determinatam quandam temperiē, vt modò dicebamus, requireret; at non omnes viuentis corporis partes eandem habent elementorū mistionem, idemq; temperamentum; aliquam igitur [illegible] corporis partem occupa[illegible] in [illegible]pendo, quemadmodū visus oculum, & [illegible] aures, id aūt esset habere organum pr[illegible] enim aliud est vti proprio organo [illegible] cognoscere, quàm habere statutam aliquam [illegible] corpore animato partē, cuius officiū sit ob[illegible] ctorum cognoscendorum species recipere. Ex eo igitur quod intellectus [illegible] eo [illegible] re aptus est, Aristot. vt am[illegible] m mi[illegible] col[illegible] git, neq; enim cum o[illegible] naturæ communionem habere debuit, si omnia recepturus erat, neq; vlla corporis parte vti in recipiendo, quod fuisset proprio organo vti: hinc autem Aristot. statim eodem in loco intulit solum inter omnes animę partes intellect[illegible] dici posse locum specierum, locus enim per metaphoram appellatur, [illegible] recipit, ideo anima sensi[illegible] apud Arist. non est vocanda locus, quia non recipit ipsa species [illegible] rum sensilium, sed organum animatum, anima vero rationalis in recipiendo non vtitur organo, quia ipsa sine organo species recipit, proinde iure vocatur locus. Neq; ex [illegible]stimare ob id aliquis debet, solùm intellectum, non hominem, esse intelligentem; nam hoc quidem sequeretur, si cum Auerroe diceremus, intellectum non esse formam, qua [illegible] est homo; sed quum asseramus ipsum esse formā hominis verè informantem, & hominem [illegible] hominem esse, necesse est vt intellectu intelligente homo dicatur intelligens [illegible] vt solus homo sit intelligens vt quod, intellectus verò nō vt quod, sed vt [illegible]

to confirmare possumus, quòd etiam anima sensibilis, licet in speciebus recipiendis organo vtatur, tamen ipsa tu[illegible] & iudicium non organo, sed soli animæ tribuitur; neq; per id stat quin animal dicatur sentire, quoniam illa est forma, qua animal est animal. Neq; etiā ex eo quòd intellectus in recipiendo non vtitur organo, inferre aliquis potest, [illegible] esse formam à corpore abiun[illegible] am, nec dante corpori: quoniam aliud est considerare intellectum secundum suum esse, aliud secundum operationem; nam secundum suum esse est forma corporis, & verè materiam informat, secundum operationem verò est eleuatior à materia, quàm cæteræ partes animæ, & in speciemum receptione non vtitur aliqua corporis parte recipiente. [illegible] beat ita esse immistus, vt possit omnia intelligere. In[illegible] perando igitur patet intellectum neq; cum a[illegible] us rei natura, neq; eum vlla corporis parte [illegible] uam organo esse commistum, & ita esse vtroq; modo immistum in sua operatione.

Error D. Thomæ & sectatorum Alexandri de intellectu considerato in 3. lib. de Anima. Cap. XIV.

COGNOSCERE ex [illegible] possumus D. Thomæ, & plurium aliorum errorem, atque erroris causam, qui di[illegible] intellectum ab Aristotele in 3. de Anima lib. consideratum non esse animam ipsam rationalem, quæ forma hominis est, sed facultatem tantùm, seu potentiam ipsius animæ; hæc enim Thomæ sententia fuit, qui considerans ea, quæ ab Auerroe in 3. lib. de Anima aduersus Alexandrum dicuntur, nititur Alexandrum defendere, nempe in eo, quod [illegible] Auerroes attribuit, quod dixerit intellectum, de quo in eo libro agitur non esse animam ipsam, sed solum præparationem & [illegible] animæ ad omnes rerum species recipiendas, & cognoscendas, inquit enim Thomas Alexandrum in hoc optime sensisse, [illegible] significare voluit intellectum [illegible] non animam ipsam [illegible] que Alexandri hanc eam [illegible] ntiam omnino tutari [illegible] *Alexandrorum opinio.*

[illegible]

ni[illegible] esse actu [illegible] significat se non de anima [illegible] hæc d[illegible] de facultate animæ [illegible] non est forma, sed [illegible] facultas, ac potentia humanæ formæ. Han[illegible] sententia[illegible] est [illegible] Anima,

fieri res illa spiritaliter, sic dicitur secundùm se esse omnia potestate, & nihil actu: rectè igitur hoc dicit Aristot. de anima rationali considerata respectu operationis, quare nō oportet id ad facultatem animæ referre, sed ad animam ipsam; eamque fuisse Aristotelis mentem testantur verba illa nuper a nobis relata, quando in contextu 38. illius libri inquit intellectum esse formam formarum, sic enim illum intellectum, qui formarum receptiuus est, formam esse asserit, nec solam formæ aptitudinem: ad huoc sensum etiam Alexandri verba, quibus solam aptitudinem significare visus est, reduci posse videntur: ipse enim ita loqui voluit, vt Aristotelem imitaretur, atque interpretaretur, & nullam intellectui entitatem tribueret, significaretq; ipsum nihil esse actu, sed omnia potestate, sicut etiam Aristoteles dixit, nempe prout respicit operationem circa obiecta intelligibilia, sic enim ipsum considerans Alexander, voluit eius entitatem extenuare, vt significaret eum ita cōsideratū nihil esse actu. Quemadmodum igitur ducti claris Aristotel testimoniis eius verba ad rectum sensum trahimus, ita Alexandri quoque verba ad eundem sensum trahenda sunt, si ipsum tueri, & a magna absurditate vindicare volumus. Quod si ea fuit ipsius sententia, quam ei Aueiroes, & alij attribuerunt, parum refert ipsum indefensum relinquere, atque eius opinionem refutare.

Animæ rationalis perfecta secundùm Aristotelem definitio. Cap. XI.

SI animæ rationalis perfectam definitionem assignare velimus, qualem Aristoteles in libris ex suis dictis colligendam reliquit, de eius per vtrunque respectum naturam eius exprimere hoc pacto; intellectus est forma hominis, quæ quum nullum ex entibus sit actu, ea omnia recipere spiritaliter, & cognoscere apta est: immistionem verò cum organo in definitione ponere nō oportet, quoniam hæc necessariò alteram immistionem sequitur tanquam proprietas, quare superuacue in definitione poneretur. Hæc est humanæ mentis natura apud Aristotelem, quam ipse partim in initio 2. libri de Anima, partim in 3 lib. declarauit, & quā etiam epilogo collegit in context. 38. eius 3. lib. in quo non possum non maximè mirari ingenium & artificiū Aristotelis, qui quum in 37. proposuisset colligenda epilogo ea, quæ de sensu, ac de intellectu dixerat, non ea tantùm recensere debuit, quæ de sensu tradiderat post contex. 50. lib. 2. & quæ de intellectu in tertio ad eum vsque locum, siquidem ea omnia solam operationem respiciebant, sed cum iis etiam illa coniungere, quæ priùs in secundi libri initio de omni anima vniuersè dixerat, dum eā respectu corporis considerauit. ideo in contex. 38. id quod proposuerat, perfectè & artificiosè exequendo, duabus tātùm dictionibus exquisitè naturam intellectus cum vtroq; respectu significauit, dum dixit intellectum esse formam formarum, formam respectu corporis, formarū verò respectu operationis; adeò vt formam dicens collegerit vnico verbo naturam intellectus, vt declaratam in secundo libro, dicēs autem, formarum, vnico similiter verbo collegerit intellectus naturā vt in tertio libro declaratam; ex libro enim secundo habemus intellectum esse formam, qua homo est homo, ex tertio autem cognoscimus eam esse omnium formarum receptiuam. Sic igitur definitionē intellectus omnibus numeris absolutam, quam nos modo pluribus verbis protulimus, Aristotel duobus tantummodò, ac strictim expressit, dum dixit ipsum esse formam formarum. Idem de sensu dicēdum est, similiter enim ex dictis in initio secundi libri collegit sensum esse formam: ibi enim docuerat omnem animam esse viuētis corporis formam; postea dixit, sensibilium, hoc colligens ex iis, quæ post contextum 50. eiusdem secundi libri docuerat sensus enim sensilia recipiendo operatur, non dixit autem absolutè, formarum, quia vt antea dicebamus, sensus non cognoscit omnia, sed sola sensilia, & formas quidem sine materia recipit, proinde formarum ipse quoq; receptiuus est non tamen omnium, sed sensiliū tantum; rectè igitur Arist dixit sensum esse formam sensilium, intellectum verò esse absolutè formam formarum.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

Liber DE SPECIEBVS INTELLIGIBILIBVS.

Propositio dicendorum.

Cap. I.

DE mente humana agens Arist. in 3 de Anima lib. frequenter specierum intelligibilium mentionem fecit; dixit enim ipsam esse locum specierum, ita tamen vt non habeat eas actu in sua essentia, sed potestatem solum recipiendi, recipit autem ipsas a phantasmatibus. B Hoc quomodo se habeat, non ita clarum fuit, vt magnas interpretum controuersias atque altercationes non excitauerit; non solum enim dubitarunt, quodnam harum specierum officium sit in intellectione, verum etiam an a re vera dentur, imprimanturq; in intellectu species vllæ: idque etiam aliqui prorsus negare ausi sunt, & aliud aliquod excogitare, quod Aristoteles nomine specierum intelligere potuerit. C Præterea vero cum hac disputatione alia non parum [illegible] & explicatu dignissima coniuncta est, quidnam sint in intellectu illi, qui habitus vocari solent, vnde appellatur intellectus in habitu; quum nil aliud esse videantur, quàm hæ species in mente humana impressæ, atq; ita fixæ, vt non facilè amoueri queant. Nos igitur hac de re secundùm principia philosophiæ Aristotel. disputaturi ante omnia Simplicii & Platonicorum [illegible] tanquam Aristoteli [illegible] D reiicimus [illegible] hac [illegible] pul[illegible] nihil s e[illegible] [illegible] A[illegible] de [illegible] m[illegible] [illegible] ratione [illegible] [illegible] E [illegible] les, qu[illegible] etiam [illegible] lu[illegible] producuntes incipiunt vocari habitus; [illegible] sententiæ adu[illegible] apertè Aristoteles, [illegible] intellectum esse prorsus immistum, n[illegible] te[illegible] nullam habe[illegible]

Simplicii opinio.

A [i]pso, sed omnia potestate, proinde eas recipere ab obiectis externis. Hanc igitur Aristotelis sententiam veram esse statuentes; quum eam in dubium atq; in disputationem reuocare nullum operæpretium fore videatur, de eius tantummodò intelligentia disputandum, & aliorum hac in re altercationem expendendam in præsentia nobis proposuimus. Referemus igitur inprimis contrarias multorum sententias, & argumenta, quibus vtuntur, vt B intelligatur, in quonam huiusce rei difficultas constituta sit; deinde nostram hac de re sententiam proferemus, tandemque ea, quæ nobis aduersarij videbuntur, aliorum argumenta soluemus.

Duæ Latinorum contrariæ sententiæ, & earum declaratio.

Cap. II.

C QVVM Aristoteles species re[illegible] [intel]ligibilium tanquam ad [illegible] necessarias manifestè posuerit, L[illegible] tum in earum conc[illegible] ne c[illegible] etiam in eo quòd species [illegible] ne d[illegible]ntur, ita vt aliud [illegible] li[illegible] aliud int[ell]ectio, [illegible] e[illegible] tempore secundum [illegible] & detur species intelligibilis absque intellectione, vt postea declarabimus; sed [illegible] D [illegible] species intelligibiles, & quem [illegible] ctione locum habeant, dissenserunt p[illegible] enim in duas penitus contrarias sententias diuisi sunt, alij namque species intelligibiles in intellectu imprimi asseruerunt; alij verò eas constanter negarunt, & solùm extra intellectum species concesserunt, quas ob id species expressas nominarunt; vtramque igitur sententiam prius declarabimus, postea vtriusque argumenta referemus. Illi, qui priorem E sententiam sequuntur, dicunt eas esse quiddam intellectui superadditum, & esse accidentia [illegible] a phantasmatibus in intellectu p[illegible] quæ & præcedunt tempore intellectionem, & post eam seruantur in intellectu, [illegible] p[illegible] illas app[illegible]

du[illegible]

dùm hos facile est ostendere, cur intellectus vocetur in habitu, & quidnam sit hic habitus; quando enim impressas habet rerum intelligibilium species, quas côtéplari potest quando vult, quum post intellectionem fixæ in intellectu maneant, tunc dicitur in habitu, quia nil aliud est habitus, quam species impressa, & ita fixa, vt deleri vix possit. Se[...] modo di[...] fuerunt, & adhuc in duas sectas diuisi sunt. Alij namq; dixerunt has species respectu intellectus habere locum obiecti [...] [...] intellectione, quia intellectus [...] habens côtemplatur quando vult, cuius sententiæ fuit Gregorius Ariminensis in 1 Sent. distinct. 3. quæst. 1, & clariùs in 2. distin. 7. quæst. 3. eandem sequutus videtur Scotus in 1. Sentent. distinct. 3. quæst. 6. vbi longo sermone ostendere nititur dari species intelligibiles in intellectu ante intellectioné impressas, tâquam obiecta ipsius intellectus, ex quarum multiplicata intellectione firmior impressio fiat, ita vt appellentur habitus, quos intellectus potest contemplari quando vult; habet enim obiectum præsens, quum species in intellectu maneant post intellectionem: confutat etiam ibi Scotus opinionem Henrici, & aliorum negantium species impressas, & ponentium tantùm expressas, vt ibi legere possumus. Alij verò dicunt, species impressas non habere obiecti locum, sed formę tantum, & actus primi, quia per eas ita operatur [...] ignis per formam suam, quę dicitur actus primus [...] operationis, quæ est [...] species intelligibilis [...] ratio formalis, [...] operatur; non [...] phantasmate mouetur, ideo phantasma [...] habet obiecti mouentis; species autem impressa non obiecti locum habet, sed [...] & habitus reddentis intellectum promptum, & aptum ad operandum: hæc fuit [...] opinio, quæ eum legitur tum in [...] text 8. libri 3. de Anima, tum clariùs in 1. part. Summ. quæst. 85. artic. 2. eamque Scotus im[...] in dicto loco quæst. 7. sed opinio [...] sequi videtur Zimara in theoremate [...] vbi asserit specié in intellectu impressam esse principium effectiuum intellectionis, hoc est, rationem formalem, qua intellectus, qui possibilis dicitur, est [...] actionis productiuus. Non est autem ignorandum, non apparere per ea, quæ diximus, differentiam vllam inter Thomam & Scotum; nam etiam dicendo speciem impressam habere locum obiecti, dicimus ipsam esse principium effectiuum, & motiuum, quia officium obiecti est mouere, & agere; ideo plures recentiores philosophi dum hoc tantùm dicentes putant se Thomæ & Scoti discrimê, ac dissidium tetigisse, meo quidem iudicio decipiuntur, quia nullum adhuc eorum discrimê apparet. Dico igitur discrimen vtriusque sententiæ in

Gregorius Ariminensis.

Scotus.

Thomas

A hoc consistere, quòd Scotus dicens speciem impressam tenere locum obiecti negat intellectum phantasmate mouente tunc indigere, quia species ipsa impressa obiecti officio fungitur: Thomas verò & Zimara dicunt, obiectum esse phantasma, non speciem ipsam impressam, ideoque semper requiri phantasma mouens, & excitans ad intellectionem; intellectus enim habens impressam speciem tanquam habitu, à phantasmate excitatus statim B int[...] actionem producit, quia species est ratio producendi intellectionem, nec produceret hanc intellectus, nisi speciem haberet; idcirco in altero quoq; dissentiunt, quòd Thomas putat speciem impressam esse totam rationem producendi intellectionem, Scotus autem dicit, neque intellectum, neque speciem esse [...] totam intellectionis productiuam, sed vtrunque simul, adeo vt ex ambobus constituatur ratio adæquata intelle-C ctionis productiua; est enim tum ipsa species impressa, tum etiam ipsa intellectus natura; ideo in dicta quęst. 7. impugnat Scotus in hoc opinionem Thomæ, vt ibi legere possumus. Sed Caietanus in 1. part Summ. quæst. 79. artic. 2 aliam Thomæ sententiam attribuit; inquit enim Thomam non dixisse species imprimi in intellectu, sed intellectum fieri res ipsas, & imbibere quodammodo totum obiectum: ideo videtur Caietanus accedere ad D opinionem ponentium species expressas, de qua postea dicemus, ideoque aliqui eam sequentes approbant hoc Caietani dictum. Attamé apud Thomam in memoratis locis eam sententiam legimus, quam nos priùs exposuimus, & quam et omnes attribuût. Ioannes autem Gandauensis in 3 lib de Anima, quęst. 11. & 17. tuetur quidem species impressas, tum præcedentes, tum sequentes intellectionem, sed negat eas esse intellectionis effectiuum E principium, & probare nititur eas esse principium receptiuum tantùm, id est, rationem recipiendi intellectionem, non quidem receptiuum pręcipuum, hoc enim est intellectus, sed receptiuum præparatiuum, sicut in dictis locis legere possumus. Hæc [...] quæ ab illis dicuntur, qui species impressas [...] runt, & eorum inter se controuersia [...] est, quam nos breuiter [...] Contrar[...] sententiam, q[...] in int[...] F matu[...] species [...] rieus [...] stion[...] Bac[...] 2. [...] 3. qua[...] eam [...] philosophi recentiores [...] pressæ apud hos sunt ipsa phantasmata, [...] do ab intellectu agente illustrata sunt actu intelligibilia, & actu mouentia nostri intellectus, quemadmodum enim lumé Solis [...] lori[...] cûstituit eos in esse claro, & [...]

Caietanus.

Gandauensis.

Secunda secta.

Herueus

I an Baconius.

A & actu motiuo ipsius visus; ita phantasmata ab agente intellectu illustrata fiunt clara, & motiua intellectus, & ita dicuntur species expressæ, quæ ad intellectionem in intellectu producendam sufficiunt absq; vlla speciei impressione, quia nihil in intellectu imprimitur tanquam illi superadditum. Est autem etiam inter hos dissidiũ aliquod: nam Ioannes Bacconius dicit hanc speciem excitare intellectum, deinde ipsum ita excitatum promere ex seipso intellectionem: quare apud eum intel-

B lectio formaliter est solùm actio ipsius intellectus, quia ipse in promenda intellectione agit, non patitur; sed antecedenter est passio, quia excitatio præcessit, quæ est passio quædam intellectus à phantasmate. Sed recentiores quidam in reliquis Bacconi sententiam sequentes, id tantùm non receperunt, intellectionem esse intellectus actionem tantummodò; nam aduersus hoc sententiam Aristot. adduxerũt, qui clare dixit intelligere esse pa-

C ti, & modum etiam passionis expressit, dicẽs intellectum fieri res ipsas, putauit ergo Aristoteles intellectionem esse passionem non modò antecedenter, sed formaliter, ad[illegible] sit simul actio & passio; actio ratione iudicij, siquidem iudicare est agere, passio vero quatenus intellectus imbibit quodammodo totũ obiectum, & in ipsum tiá[illegible]tur, n[illegible] tamen recipiendo ta[illegible] superadditum: imbibere enim & transformari est pati qu[illegible]-

D dam. Hi autem suam hanc sententiam declarantes dicunt neque intellectum, dum intelligit, formam vllam in se recipere, neque perspicuum à coloribus informari, sed visum fieri rem visam, & intellectum fieri rem intellectã, absque vlla speciei receptione. quemadmodum enim quum columna ex dextra fit sinistra, id non prouenit ex aliqua nouæ formæ receptione, quæ in columna fiat, sed ex solo

E respectu vnius rei ad aliam; ita per solam præsentiam corporis luminosi, & respectum perspicui ad ipsum fit ipsius perspicui illuminatio, quum nulla in eo species recipiatur, sic etiam in oculo non recipiuntur colorum species, neq; fi[illegible] per receptionem e[illegible]rum, sed pe[illegible] pe[illegible] spir[illegible] & e[illegible]ectum [illegible] a[illegible]o. [illegible] præs[illegible] t, vt mu[illegible] v[illegible]us q[illegible]od [illegible]em, & hæc [illegible]a

F t[illegible], n[illegible] c[illegible]piat. n[illegible] [illegible]aret [illegible]ni- p[illegible] p[illegible]a, [illegible] t i- t[illegible]us a e[illegible] [illegible]ta [illegible] c[illegible]aro, & [illegible] apparent intel[illegible]u, & [illegible] in eo imprimũt, [illegible] intellectus fit res il[illegible]a, quàm intelligit & [illegible] dicitur intellectio: q[illegible]am sententiam colligunt ex verbis Alexan- d[illegible], t[illegible] tum in 2. lib. de Anima in [illegible] de Visu, [illegible] etiam [illegible] de Sensu [illegible]

Prioris secta argumenta ad probandum species impressas.

Cap. III.

CONTRARIIS sententiis ita declaratis, vtriusque argumenta consideranda sunt. Illi quidem, qui tuentur species impressas, primùm ita argumẽtantur: intellectio est vnio intellectus cum intelligibili, ergo necesse est vt intelligibile in intellectu spiritaliter imprimatur; [illegible]am quomodo erit vnio, si i[illegible]telligibile manebat extra intellectum? Secu[illegible]do [illegible] dantur habitus intellectuales distincti [illegible] habitib[illegible]s partis animæ sensitiuæ, ergo [illegible]tur species [illegible] intellectu impressæ, & post [illegible]tellectionem [illegible]uatæ: consequentia [illegible]ara [illegible], quia isti habitus non possunt esse aliud, [illegible] species ipsæ rerum intelligibilium [illegible] in intellectu post intellectionem, & ante intellectionem impressæ: assumptum quoque manifestum est apud Aristot. in 6. lib. de Moribus, vbi dicit intellectum, scientiam, sapientiam, prudentiam, & artem esse habitus intellectuales, & esse actu in anima; in libro etiam categoriarum dicit hos habitus esse qualitates primæ speciei in ipsa anima [illegible]rentes, & diu manentes, & æg[illegible] [illegible] parabiles [illegible] etiam confirmatur per ea, [illegible] in context. 8. lib. 3. [illegible] in [illegible] nos pe[illegible]les habitus [illegible] pe[illegible]n- dum quando v[illegible]lumu[illegible] it [illegible] n anima [illegible], & p[illegible] op[illegible]ationem pe[illegible]cn t[illegible]am operatio labilis est, nec diu [illegible] q[illegible]a si simul cum ea desinerent h[illegible] u[illegible] modo aptiores ad operãdum essemus [illegible] prius? certè scientia rerum natu[illegible] a[illegible] sita in animo Philosophi natura[illegible] eo etiam dum nihil contẽplatu[illegible] mit; similiter seruatur ars m[illegible] in [illegible] Medici etiam dormi[illegible]; [illegible]n animæ parte [illegible] est? seruantur vtiq; [illegible] parte cog[illegible] qui non in parte sensibili, quia h[illegible] pit n[illegible] talia, hi autem omnes ha[illegible] [illegible]a es, quare non possunt [illegible] moria, quæ est facultas animæ sensi[illegible] la particularia, quæ a sensibus [illegible] potest; restat igitur vt in intellectu seruentur, & ea ratione dicãtur habitus, quatenus etiam post intellectionem, & diu quidem, in intellectu remanent. Tertio, rationi consentaneum est, actum primum præcedere actum secundum; at scientia est actus primus, & contemplatio est actus secundus, vt inquit Arist. in text. [illegible] lib. de Anima, & in contex. 8 lib. 3. ergo habitus scientiæ debet præcedere intellectionem. & nisi hoc dicamus, [illegible] intellectum semper habere potestatem æquè propinquam ad operationem, neq; ostendere poterimus quomodo nunc habeat potestate[illegible], quàm prius [illegible] quo[illegible] [illegible] esse facta [illegible] in gu[illegible]

Primum argumentum.

Secundum.

nisi aliquid in intellectu impressum, & illi supperadditum remaneret: sed neque ostendere poterimus, quomodo intellectus in habitu sit aptus ad operandum quādo vult; cur enim est aptior, quam ante acquisitionem habitus, si nullus remanet habitus, à quo aptior reddi possit? dantur ergo species impressæ, & post intellectionem seruatæ. Præterea confirmatur hæc sententia testimonio Aristot. in multis locis: nam in 2. contex. 5. lib. de Anima dixit intellectum pati ab intelligibilibus, atqui nihil patitur sine receptione: ergo vult intellectum ab obiectis recipere species: deinde in contex. 3. clarè dixit intellectum esse susceptiuum speciei, at non potest speciem suscipere, nisi species in ipso imprimatur: postea in contextu 6. dixit intellectum esse locum formarum, at nulla esset cum loco similitudo, nisi species esset in intellectu, quum etiam locatum sit in loco; nam si species essent extra intellectum, quomodo intellectus diceretur locus specierum? Auerroes quoque eum locum interpretans inquit differre animam inter [illegible] a loco propriè sumpto, quòd locus recipit locatum, nec fit illud, anima verò recipit species, & fit tamen species, quam recipit: ponit ergo Auerroes receptionem speciei in intellectu, & vnionem intellectus cum specie intelligibili, in context. etiam 37. & [illegible] dicit Aristoteles animam modo quodam [illegible] omnia, nam per sensum fit omnia [illegible] intellectum verò fit omnia intel[illegible] [illegible] autem fieri res ipsæ, nisi [illegible] se reciperat

Quartum. (margin, beside "intellectionem seruatæ. Præterea confirmatur")

[illegible] sententia posterioris sectæ ad probandum non dari species impressas.

Cap. IV.

Altera verò secta, quæ species imprimi negat, argumentatur præcipue ex [illegible] Aristot. in contextu 5. lib. 3. de Anima, [illegible] dicit intellectū nihil esse actu eorum quæ sunt, antequam intelligat; atqui intelligere est operari, ergo negat ante operari nē esse in intellectu aliquam speciem intelligibilem; quia posita specie impressa ante intellectionem, tunc [illegible] intellectus esset factus aliquid antequam intelligeret: idem etiam legimus apud Aristotel. in contextu 14. eiusdem libri, vbi inquit intellectum, antequam intelligat, esse sicut tabellam, in qua nihil descriptum sit; non vult igitur Aristot. aliquam speciem in intellectu præcedere intellectioni. Secundò sic argumentantur: satis saluatur intellectio per solam speciem expressam, hoc est, per phantasma illustratum, & actu motiuum, ergo supervacaneum est ponere speciē a phantasmate in intellectu impressam; frustra enim fit per plura, quod per pauciora æquè fieri potest: antecedens patet; quoniam præsentia obiecti ad mouendum apti potest sine alicu-

Primum [illegible] (margin, beside the first lines of Cap. IV)

Secundum. (margin, beside "in intellectu præcedere intellectioni. Secundò")

A ius auxilio producere intellectionem, si nihil impediat. Tertiò vtuntur argumento tali: si concederentur species impressæ, & post intellectionem seruatæ, daretur memoria intellectiua: consequentia clara est; quia nullum est aliud memoriæ officium, quam species post cognitionē seruare, quare species post intellectionem in intellectu seruarentur tanquam in memoria, consequens aduersatur Aristot. qui in libro de Memoria, & reminiscentia dicit memoriam esse per se primi sensitiui, per

B accidens verò esse intellectiui, nempe quarenus intellectus non intelligit sine phātasmate, nullam igitur memoriam concedit, nisi vnam, quæ est facultas animæ sentiētis, & per se inseruit phantasiæ, quum idola rerum tantummodo particularium seruet, & sit phantasiæ tanquam apertus liber, per accidens verò, & per mediam phantasiam inseruit etiam intellectui, quatenus ille mouetur a phātasmate. Quartò aliqui ita argumentantur: forma

C non potest esse subiectum accidentium, intellectus autē forma est, & species sunt accidentia, ergo intellectus recipere species non potest. Adducunt iidem hoc aliud argumentum: substantia æterna non est capax accidentium mutabilium, intellectus est substantia æterna, species verò sunt accidentia labilia, ergo intellectus recipere species non potest.

Tertium. (margin, beside "impediat. Tertiò")

Quartum. (margin, beside "Quartò aliqui")

Quintum. (margin, beside "Adducunt iidem")

D *Error vtriusque sectæ, & quòd necessarium sit, species in intellectu imprimi à phantasmatibus, contra posteriorem sectam.* *Cap. V.*

Ego in hac difficultate neutri opinioni adhærēo [illegible], sed mediam quandam viam tenendam, per quam, vt mihi videtur, omnia dubia, & argumenta facilè soluuntur:

E credo intellectionem fieri non posse sine impressione speciei intelligibilis in intellectu, quæ sit quiddam diuersum tum a phātasmate producente, tum a substantia intellectus recipiente, & in hoc puto posteriorem sectam fuisse deceptam, priorem verò rectè sensisse; sed hanc quoque in eo errasse, quod posuit speciem hanc impressam præcedere intellectioni, & post intellectionem manere in intellectu; ego enim arbitror tandiu seruari in

F intellectu speciem, quandiu [illegible] intelligit actu, quia puto speciem [illegible] receptam, & [illegible] proinde [illegible] pressam [illegible] ruo[illegible] ob id posteriorem [illegible] quod nihil in intellectu p[illegible] lectionem, in eo tamen [illegible] quòd dixit nullam à phantasmate speciem in intellectu imprimi, & intellectum absq; vllius formæ receptione intelligere: in eo quoque hi defecerunt, quòd in intellectu [illegible] speciem po-

nentes negârunt speciem, proinde diuersum quiddam esse putârunt speciem ab intellectione; quod etiam aperte protulerunt, dum phātasma illustratum expressam speciem appellarunt: sic enim etiā subiecto distingui speciem, & intellectionem asseruerunt, scilicet vnam in phantasia esse, alteram verò in intellectu. Tria igitur a nobis demonstranda sunt. *Primum argumentum* Primum aduersus posteriorem sectam, quod non sufficiat phantasma sine specie impressa, sed necessarium sit imprimi in intellectu speciem à phantasmate. Secūdum verò aduersus priorem sectam, quòd species impressa non præcedat tempore intellectionem, neq; post intellectionem seruetur. Tertium denique, cur intellectus dicatur in habitu, & quid sit iste habitus, qui post intellectionem in intellectu manens facit vt intellectus possit contemplari quando vult, & vt dicatur respectu operationis habere potētiam propinquiorē, quam priùs habuerit. Primum probatur efficaciter argumentis prioris sectæ, nempe illis quæ solam impressionem demōstrant: nam illa, quæ ad probandum permanentiam adducta sunt, nihil roboris habere postea demōstrabimus. Primùm quidem necesse est, sicut primo argumento ostendebatur in intellectione coniunctionem fieri intellectus cum intelligibili, hæc autem fieri non potest, nisi aliquid in intellectu recipiatur, hoc [illegible] Aristoteles, quando dixit intel[illegible] [illegible] intellectam: at non po[illegible] fieri res vite[illegible] ita vt ab ea nominatio[illegible] em [illegible] recipiat aliquid noui, quod ante non habebat, sic enim etiam prima materia nō dicitur facta homo, nisi per [illegible] formæ hominis. *Euasio aliquorum.* Illud vero qu[illegible] [illegible] ad hoc dicunt, intellectum [illegible] nihil recipere, sed imbibere totum [illegible], & [illegible] illud, nihil quidem non mo[illegible] [illegible] anum esse videtur, sed *Confutatio.* etiam implicare c[illegible] [illegible] nam si idem intellectus prius nihil intelligat, postea vero intelligat equū, & dicatur factus equus, quęro an sit idem intellectus, & eadem r[illegible] nunc, & priùs, an duæ, si idem, [illegible] etiam a[illegible] intellectionem [illegible] q[illegible] ne[illegible] concede[illegible] v[illegible] vel [illegible] a [illegible] [illegible] tate [illegible] in a[illegible] [illegible] uar[illegible] tio [illegible] fiat necesse est [illegible] a [illegible] [illegible] mam recipere [illegible] potest en[illegible] factus equus, nisi formam [illegible] illi accesserit, vt eius substantiæ su[illegible] p[illegible] a, sic e[illegible] rectè dicemus, facta [illegible] [illegible] us cum re in[illegible] g[illegible]

A enim dicitur vniri, & cōiungi res vna cum se metipsa, sed plures esse oportet, ex quarum coniunctione vnum fieri dicatur: oportet igitur speciem in intellectu imprimi, & ita vnum fieri tanquam ex materia & forma, nam ipse in recipiendo tenet locum materiæ, vnde vocari solet intellectus materialis, species autem impressa tenet locum formæ; & quia nominatio fit à forma, totum dicitur factum vnum, & vocatur equus, non quidem materialis, sed B spiritalis: hoc modo intelligendus est Aristoteles, quando dicit intellectum fieri [illegible]; non [illegible] q[illegible] emus factum vn[illegible] debemus negare [illegible] c[illegible] tutionē ex parte [illegible] te [illegible] ali, & parte formali: perinde enim [illegible] vidēns hominem esse vnum ne[illegible] p[illegible] m ex materia & forma constare. [illegible] quod eos decepit fuit, quòd vnio [illegible] cum intelligibili, quum sit spiritalis, est maior, quam vnio mat[illegible], cum forma [illegible] C ideo partium conn[illegible] larum [illegible] n[illegible] conspexerunt. imo veritate [illegible] ita [illegible] sunt, vt [illegible] in nostram sententiam v[illegible] nerint; ne[illegible] enim intellectum recipere, [illegible] dixerunt ipsum imbibere potiùs obiectum & fieri illud, quare idem affirmant & negant; negant enim intellectum recipere [illegible], id tamen cōcedunt, dum [illegible] imbibere est recipere [illegible] [illegible] quàm ma[illegible] na [illegible] D rem sp[illegible] un[illegible] [illegible] mæ [illegible] cum [illegible] hanc [illegible] [illegible] n[illegible] non refuta[illegible] ma[illegible] probamus, quia rec[illegible] rium in intellectu conuenientiūs [illegible] imbibitio, nec potest cōuertem [illegible] n[illegible] Prætere a [illegible] ratione h[illegible] c[illegible] mus, qua manifeste caus[illegible] claratur: in omni actione & p[illegible] ti formas necesse est, vnam p[illegible] od[illegible] E teram productam in patie[illegible] est forma agens in intellectum [illegible] a phantasmate patitur [illegible] ergo [illegible] ter [illegible] a dari [illegible] formam a[illegible] d[illegible] in intellectu materia[illegible] [illegible] quoniam & [illegible] ne, & exp[illegible] [illegible] nos[illegible] esse [illegible]; [illegible] agentis nulla alia est [illegible] patiens forma [illegible] agentis forma non potest eadem nu[illegible] F grare ab agente ad patiens; ergo [illegible] a[illegible] [illegible], quam formā [illegible] similem produ[illegible] p[illegible] [illegible] per inductionem ma[illegible] igni enim agit in lignum, nō vt [illegible] suam [illegible] formam [illegible] eandem largiatur, quia hæc fieri nullo modo potest, sed [illegible] introducat aliam formā similem, n[illegible] numero formam ignis, etenim sine h[illegible] introductione nō [illegible] actio, neque pro[illegible] enim [illegible] sola præsentia ignis a[illegible] facere [illegible] oductionem, quod e[illegible] [illegible] n[illegible] pr[illegible]

du

ducit: ergo manifestū est idem in omni actione dicendum esse; est enim omnino necessarium, vt à quolibet in aliud agente forma aliqua in patiente producatur: quoniam igitur phantasma in phantasia est, nec potest recipi in intellectu, & est agens respectu intellectus, oportet formam aliquam ab eo in intellectu produci, quam iudicans intellectus intelligat: quamobrem quum sit (vt aduersarij dicūt) in esse claro, & exp[illegible] ita [illegible] ad agendum, necesse est, vt for[illegible] à [illegible] duc[illegible]. B [illegible] hoc enim est agere & [illegible] negato phantasma [illegible] agēdum [illegible], quia non agit, nisi speciem producat. Se[illegible] aduersarij [illegible] concedere, dum [illegible] phantasma producere intellectionē in intellectu; etenim nil aliud est intellectio, quàm species impressa, vt asserit apertissimè Arist. in contextu 15. 27. 37. [illegible] 3. de Anima, dum inquit scientiam, & scibile idem esse, non quidem scibile materiale, quod extra animam est, sed scibile spiritale, C quod est in anima: hoc enim scibile idem est ac scientia, quæ actu est vt actualis cognitio e[illegible] equus ipse spiritalis; discrimen [illegible] solum secundum rationem, hoc est, secundum diuersas considerationes: nam si referatur ad ipsum intellectum, à quo est, & à quo iudicatur, dicitur intellectio; si verò ad obiectū externum, vocatur species, & imago illius, seu [illegible] [illegible]. Ob id horum sententia procul dubio ad veritatem propiùs accedit, & D [illegible] [illegible]. [illegible] ... [illegible], quæ idem esse dicatur cū [illegible] intellectione, certè (vt ego arbitror) nec Bac[illegible] nec alij negarēt; quamobrem sententia hæc ad rectum sensum trahi facilè potest. Hæc fuit Auerrois opinio, qui in Comment. E 5. lib. 3. de Anima inquit intentiones intellectas habere duo subiecta, vnū per quod sunt [illegible] & alterum per quod sunt veræ, subiectū [illegible] per quod sunt ens [illegible], est intellectus in quo [illegible] ent; subiectū autem per quod sunt veræ est ipsum obiectum externum: veritas enim est æqualitas conceptus cum re, cuius est conceptus; asserit ergo Auerroes species esse in intellectu tanquā in subiecto, nec re[illegible] distingui ab intellectione, sed solum ratione, vt [illegible] F declarauimus. Hoc idem de speciebus sensibilibus dicendum est; nam color in oculo receptus, ac iudicatus, si ad realem colorem referatur, dicitur species coloris, seu color spiritalis; si verò ad oculū, dicitur cognitio coloris, & visio, & vt anima cū iudicat, dicatur fieri color ille. Verùm quia aliqui ita negarunt species impressas, vt omnem earum entitatē de medio tollere conati sint, & ostendere [illegible] ma[illegible] receptionem fieri [illegible] in sensu [illegible] in intellectu, sed cognitiuuné [illegible] aliud esse, quam

A habitu[illegible], seu respectum quēdam ad obiectum præsens; ideo operæpretiū est sententiam hanc aliquantum cōsiderare, vt ostendamus speciē imprimi in sensu & in intellectu, tanquam ens positiuum, & absolutum, & veram speciem qualitatis, nō vt meram relationem, vt ipsi dicunt. Inprimis illud nobis statuendum est, quòd ipsi non negarēt, eandem esse rationem & speciei intelligibilis in intellectu, & speciei sensilis in sensu, ac luminis in perspicuo; horum enim omnium entitatem absolutam isti inficiantur: quod igitur de horum aliquo ostendemus, id de alijs quoque ostensum intelligatur. Primùm possumus argumentum de lumine sumere ex iis, quæ alias fusius à nobis dicta sunt in libris de visu: lumē in perspicuo producit qualitatem materialē, nempe realem calorem, vt Arist. sæpe asserit in lib. 1. Meteorolog. & vt per se manifestum est; ergo lumen non est pura relatio, sed est accidens absolutum: consequentia clara est; quia mera relatio non potest efficere qualitatem realem, & multò minus talem agendi vim habere potest [illegible]d, quod est purum nihil; nec [illegible] potest calorem produci à luce, quæ [illegible] Sole, non à lumine, quod est in perspicuo; etenim actio omnis fit per contactum, vt inquit Arist. in 3 & 7. Physic. lux autem, quę in Sole est, corpora hæc inferiora non tangit. Confirmatur hoc ex oculi læsione, quæ fit ab inspexione excellentis lucis; læditur enim ac destruitur tēperies oculi a magno lumine, vt ait Arist. in context. 123. & 143. lib. 2. de Anima, & in 7. lib. 3. destructio autem temperaturæ [illegible] est [illegible], quæ à pura relatione [illegible] igitur in perspicuo non est mera relatio, sed est accidens absolutum, & species quædam qualitatis. Possumus etiā à phantasmate sumere contra hos argumentum validissimum: phantasma in phantasia nō est purum nihil, neque mera relatio ad obiectū præsens, sed est ens absolutū; ergo etiam species obiecti in sensu, & in intellectu est ens absolutum: consequentia clara est, quia horum omnium eadem est conditio; [illegible] externo m[illegible] sensus, [illegible] phantasia, & [illegible] in sensu nulla recipitur, sed [illegible] relatio, [illegible] potest in phantasia produci [illegible] [illegible] antecedens [illegible] probatur [illegible] ... [illegible] non [illegible] tur ab [illegible] & [illegible] in phantasia, etiam [illegible] externo, imò etiam destructo [illegible] etiā existente specie in sensu externo; [illegible] est mera relatio ad obiectū, siquidē [illegible] relatio per ablationē termi[illegible] ad partem memoratricē [illegible]

Intellectio est species impressa.

tes memoriam seruare imagines obiectorũ, & has esse præsentes phantasias, & prædictam relationem facere, incidunt in Scyllam dum volunt vitare Charybdin; nam eadem difficultas manet de imagine in memoria, quæ eiusdem est conditionis, ac reliqua omnia prædicta: nam secũdùm eos etiam imago illa deberet esse mera relatio ad obiectum præsens, quum hæc quoque sit eiusdem conditionis, ac reliqua prædicta; hoc tamen dici non potest, quum nullum adsit obiectum reale, quia memoria est præteritorum: igitur & id[illegible] in memoria, & phãtasma in phantasia, & species sensilis in organo sensus, & species intelligibilis in intellectu sunt entia positiua, & absoluta. Confirmant hanc sententiam verba Aristot. in multis locis: nam in context. 121. & 138. libri 2. de Anima inquit sensum recipere formas sine materia, meram autem relationẽ ad obiectum præsens non vocaret formã, igitur indicat recipi aliquid positiuum; neq; dicere possunt obiectum esse, vt realem colorem, ibi ab Aristot vocari formam; nam color ille est forma in materia, Aristotel. autem dicit recipi formam sine materia: præterea in 3. lib. dixit intellectum esse immistum, vt possit species recipere, dixit esse locum formarum, & formã formarum; & sensum dixit esse formam formarum sensilium, quæ omnia nostræ opinioni attestantur, vt e[illegible]nsiderantib. manifestum est. Auerroes quoq; absque du[illegible] 10 h[illegible] sensit, quum in Commentario 5. libri 3. [illegible]xerit intellectum speculat[illegible]uum con[illegible]are ex tribus, ex possibili, & agente, & phantasmatibus, seu ex speciebus [illegible]te[illegible]ctis, quæ tenẽt locum formæ, & sunt productæ a phantasmatibus; ergo non putauit species esse meram relationem, quia rel[illegible] non facit compositionem, nec rectè vocatur forma. in Commentario etiam 30. eiusdem libri Auerroes dicit species intellectas habere subiectum aliud à subiecto phantasmatum, quare vult eas recipi in intellectu, quum phantasmata recipiantur in phantasia; non igitur putauit intellectionem esse solam p[illegible] phantasmatis extra intel[illegible]ctum [illegible] p[illegible]atasmate productam in [illegible] causa [illegible] quod non cognou[illegible] [illegible] tis spiritalis, quare [illegible]mne [illegible] non sit, [illegible] [illegible] de

Auerroes.

Alexander.

V[illegible] Quod au[illegible] e A ex[illegible] de [illegible] [illegible] v[illegible] Alexandri a[illegible] p[illegible]sunt, quoniam Alexa[illegible] aliud [illegible] exit, nisi vt ostenderet obiecta non agere in organa sens[illegible]um, præsertim colo[illegible] o[illegible]culum, actione reali, & vera alteratione, qua t[illegible]s qual[illegible]tas [illegible] ducatur; quare quando [illegible]gat [illegible]am [illegible], aut in sens[illegible]

negat solùm formam realem, non negat spiritalem, vt ex eius verbis manifestè colligimus: nam argumentum sumit ex eo, quòd formæ non recipiuntur nisi per verũ motum in tempore factum, visio autem fit subitò; non igitur aliam formam excludit, & recipi negat, quàm formam materialem: exemplum autẽ columnæ, quo Alexander vtitur, sano modo intelligendum est; non enim in omnibus ea comparatio consistit, sed in eo solùm, quod columna fit dextra abq; vllius materialis formæ receptione, siquidẽ nulla alia forma considerari potest, quæ in columna recipiatur, nisi forma materialis; in hoc igitur est [illegible] instrumento vi[illegible]s, in quo fit v[illegible] ius materialis formæ receptione: at [illegible] spiritalem formam cõsideremus, & nomine formæ comprehendamus, non est amplius similitudo: in oculo enim recipitur forma spiritalis, in columna minimè; quod patet, si huic exemplo aptemus modum loquendi Arist. de sensu, ac de intellectu; is enim columnæ, quæ dextra fit, minimè conuenit: inquit Aristot. sensum recipere formas sine materia, inquit intellectum pati, & recipere formas, & esse locũ formarum: at columna, quãdo fit dextra, non dicitur pati, neq; [illegible]m aliquam [illegible], quare horum discrim[illegible] m & [illegible]stum est. Posset au[illegible] h[illegible] obiicere verba Ar[illegible] 2. de Anima, vbi d[illegible] l[illegible] e[illegible] n[illegible]am cor[illegible] idi [illegible] p[illegible]cu[illegible] sed hæc n[illegible]bis no[illegible] quoniam proposi[illegible] a Aristot[illegible] est intell[illegible]nda formaliter, sed c[illegible] enim dicit, n[illegible]l a[illegible] esse lumẽ, q[illegible] tiam lucidi, sed dicit lumen prod[illegible] spicuo à præsentia lucidi, idque m[illegible] est legentibus omnia Aristoteli[illegible] loco: & hoc idem de Alexandro dicim[illegible] & in 1. & in 2. suo libro de Anima, de vi[illegible] quens inquit, lumen esse præsentiam lu[illegible] sed hoc ipsemet declarans inquit lumen [illegible] duci in perspicuo a lucido tanquam [illegible] Hoc idem apud Auicennam legere p[illegible] in [illegible]bro suo, qui vocatur Compe[illegible] anima: ibi enim [illegible]icit præsentiam l[illegible] spicuo esse cau[illegible]am luminis, non [illegible]icit e[illegible] men ipsum [illegible] notare etiam apud A[illegible]am in eo libro possumus in cap. 6. & 8. [illegible] stimasse species in sensu, & in in[illegible] produci ab obiectis tanquam à causis producẽ[illegible], & esse entia absoluta, non solùm relationes, vt isti existimarunt.

Obiectio.

Quod species impressæ nec præcedunt intellectionem positam, nec post eam seruari, contra priorem sectam

Cap. VI.

S[illegible] secundum caput demonstr[illegible] [illegible]od species impr[illegible] nec p[illegible]

dere intellectionem tempore, nec post eam seruari possint; qua in re priorem sectam deceptam fuisse arbitror. Ad hoc demonstrandum nullum est efficacius argumentum illo, quod a D. Thoma refertur, tanquã argumentum Auicennæ in 1. part. Summ. quæst. 79. artic. 6. Auicenna enim hoc, quod verissimum est, cognouit, non posse in intellectu esse impressam speciem sine intellectione, ideò hoc argumento vius est: Si species ad modum habitus imprimeretur in intellectu, intellectus B necessariò eam semper intelligeret: consequens manifestè falsum est: consequentia autem probatur, quia species non potest imprimi in intellectu, nisi abiuncta à materia, & nudata conditionib. materialibus; at secundum Aristotelem in cõtextu 15. & 16. lib. 3. de Anima, omne abiunctum à materia est actu intelligibile, imo est actu intellectū, imò est idem quod intellectio, & quod intellectus ipse; ergo species in intellectu impressa intellectio C ipsa est idq; asserit expressè Aristot. in cõtext. 15. 20. 27. 37. libri 3. de Anima: igitur ponere in intellectu speciem sine intellectione est pugnantia dicere, & implicare cõtradictionem, quia tantum abest vt species in intellectu esse possit sine intellectione, vt potius sit ipsamet intellectio. Neq; dicere aliquis potest, neq; ri semper phantasma, proinde speciē impressam non sufficere ad intellectionem promendam sine actione phantasmatis; et D phantasma non alia ratione ad in nem concurrit, quàm imprimendo sp est intellectio ipsa, quamo em du iam impressa specie, non est a phantasmate: adhuc manifest est secundum eos, qui dicunt speciem impressam habere locum obiecti, seu principij productiui intellectionis, quę deterrima omnium sententia est; tum quia necessariũ omnino esset, vt intellectus semper intelligeret, quum ipse E sit semper aptus ad intelligendum, & haberet obiectum actiuũ semper præsens, nempe speciem impressam potētem semper producere intellectionē, tum etiam quia forma ab agente producta in patiente non potest habere locum agentis, nulla enim forma agit in suã materiam in qua est, sed habet potius locum effectus, quàm efficientis, vt forma ignis in ligno gerit habet locũ efficientis respectu illius met materiæ; sed solùm formę effectæ. Quan- F quam etiam opinio dicentium speciem impressam habere locũ formę, ipsa quoq; est absona ratione, nã acquisita forma cessat omnis motus, & omnis actio agentis; quare, vt modò dicebamus, siue species impressa efficientis locũ habeat, siue formæ, nullum est opus phantasmate mouente post impressam speciem, sed necessarium est præsente specie in intellectu intellectum actu intelligere. Ad huius autem veritatis confirmationem notandum est artificium naturæ in facultatib. ani-

Primum argumentum.

Solutio.

Impugnatio solut. nu.

A mæ sentientis: quum enim oportuerit duas in hac animæ parte inesse vires, vnã cognoscendi, alteram retinendi ac conseruandi imagines rerum, natura non tribuit eidē facultati, neq; eidem organo vtramq; vim simul, sed voluit memoriam, quæ conseruatiua est, aliam esse cognoscitiuam & imaginatiuam, quæ est cognoscitiua, non esse conseruatiuã propterea quòd necessarium omnino est, vt facultas cognoscitiua cognoscat actu illa, quæ actu recepta habet, quare si phantasia, quæ cognoscitiua est, conseruaret etiam phantasmata recepta, & memoria, quę est conseruatiua, cognosceret etiam imagines in ea seruatas, cognosceret multa simul eodem momento, quod penitus impossibile est; quo contemplari, vel imaginari eodem tēpore plura est impossibile, vt est impossibile materiã simul habere plures formas specificas; quemadmodum igitur phantasia, quum sit cognoscitiua, non potuit esse conseruatiua, & memoria, quæ est conseruatiua, non potuit esse cognoscitiua, ita intellectus, quum sit cognoscitiuus, non potest esse conseruatiuus specierum, quam plura simul intelligit, sed semper vnũ, proinde non potest esse in eo impressa species sine intellectione. Hoc item ostenditur argumentis, quæ sectæ antea relatis, illis tamen exceptis, quæ impressionem tollunt; hęc enim postea ostendemus nihil habere efficacitatis. Sed quia illa omnia postea in argumentorum solutione considerabimus, & singulorum vim expendemus, nunc satis sit vnũ tantum considerare, quod non parui momēti est, & tenet intelligi, erat autem tale: Si species in intellectu post intellectionem seruarentur, daretur memoria intellectiua. Considerantes argumentum D. Thomas, & Scotus in locis prædictis, totum concedunt, proinde negant consequentis falsitatem. ad Aristot. autem in libro de memoria & reminiscentia statuentem vnam tantum memoriam, quæ est facultas animæ sensibilis, respondent duplicē esse memoriam; vnam, quæ est conseruatrix imaginum rerũ præteritarum quæ sunt præteritæ sunt, de qua ibi Aristot. loquitur tanquam pertinente ad partem animæ sensibilē. alteram verò, quæ est solum conseruatrix specierum repræsentantium temporis præteriti est memoria intellectiua, quam Aristot. non negat, latentem animam. Sed soluunt argumentum nec ei vertitur Arist. qui in cap. 1. eius libri asserit loquitur de memoria prout inseruiente tam intellectui, quam sensui, proinde vniuersè de memoria loquitur, vnam tamen tantummodo ponit, quæ inseruire primo imaginatiuæ, secundario autem, & per accidens etiam intellectui, putat

Facultati non potest esse conseruatiua & cognoscitiua, & conuersò.

Contemplari & imaginari plura simul est impossibile.

Resp. Scot. & Thom.

enim solum phantasma remanere fixum in parte memoratiua post imaginationem, speciem vero intelligibilem non manere in intellectu fixam post intellectionem, dici tamen [illegible] memoriam conseruari, quatenus phantasma, à quo produci potest, seruatur impressum in parte memoratiua, quod phantasia potest iterum imaginari, & iterum producere speciem eius in intellectu; hoc modo, non alio, censuit Aristoteles remanere in animo scientias, ac disciplinas omnes, sicut postea, quum de habitibus agemus, declarabimus. Præterea ostendo nullum esse harum duarum memoriarum discrimen, quod ipsi fingunt: nam quando dicunt, memoriam sensitiuam esse rei præteritæ quatenus est præterita, vel intelligunt esse necessariam conditionem recordationis, vt simul cum ipsa re etiam determinati temporis recordemur, atque imaginem cum hac conditione in memoria conseruemus, vel dicunt non esse quidem necessarium vt [illegible], sed vt ea sit conditio obiecti tantum recordabilis, non ipsius recordationis: prius quidem dici nullo modo potest, quia falsum est [illegible] particularia recordamur, quorum [illegible] ac determinatum tempus non recordamur; hæc igitur non est memoriæ necessaria conditio, neq; hoc inquit Arist. qui [illegible] dixit memoriam esse præteritorum [illegible] cauit alterum [illegible] quod tempus præteritum [illegible] tio obiecti memorabilis [illegible] dationis, seu memoriæ [illegible] fieri recordatio potest absque [illegible] consideratione; quod quidem hoc argumento probare possum sumpto ex Aristot. in eodem libro [illegible] sensum esse præsentium, memoriam [illegible] præteritorum, vult igitur eandem [illegible] memoriæ ad præteritum, quæ est sensus ad præsens; atqui sensus non apprehendit tempus præsens, imò sentire etiam rem præsentem possumus absque vlla præsentis temporis consideratione; ergo vult Arist. etiam præteritum [illegible] memoria [illegible] hoc igitur [illegible] [illegible] in loco [illegible] potest etiam [illegible] intelligere, et [illegible] [illegible] memoria [illegible] præteritæ [illegible] modo, quo memoria sensitiua [illegible] præteritorum. Hæc igitur est Arist. sententia: facultas imaginatiua, & memoria aceptarum imaginum conseruatrix, sunt facultates [illegible] animæ, nempe sensitiuæ, & [illegible] organū vnius est pro-

A propinquum organo alterius, nam [illegible] phantasiæ est medius ventriculus cerebri, memoriæ vero postremus; phantasia quidem, vt antea dicebamus, cognoscitiua est, at non specierum conseruatrix, memoria vero est conseruatrix, sed non cognoscitiua; ideo non potuit idem organum vtriq; facultati, & tum cognitioni, tum conseruationi inseruire, sed duo distincta esse debuerunt, propinqua tamen, vt diximus, quum præsertim [illegible] humidius

B organum requirat, conseruatio vero siccius, atque etiam frigidius, quia sic tenacius [illegible] quod etiam Galen. asserit, licet alio modo facultates animæ in cerebri partes distribuat: medium enim ventriculum ascribit parti rationali, quam nos cum Aristot. organicam esse negamus, sed de hoc in præsentia disputandum non est. A phantasia igitur imagines imprimuntur in memoria, & ibi seruantur, ideoq; propter propinquitatem phan-

C tasia [illegible] propinqua memoriæ, [illegible] quam [illegible] in quo multa [illegible] ipsa, quæ [illegible] potest quod [illegible] vtrunq; simul [illegible] tunc dicimus [illegible] habere vim & imaginandi phantasmata, [illegible] ipsorum [illegible] [illegible] phantasmata [illegible] species recipere; dum enim [illegible] renouat eiusdem phātasmatis [illegible] intellectus quoq; [illegible] intellectionem renouat, qua fit in ipso noua eiusdem conceptus impressio a phantasmate: hac igitur vna ratione vna & eadem memoria sensitiua apud Arist. per se, & primo inseruit animæ sensibili, secundariò autem rationali;

E quare dum propriè memoria sumitur pro facultate recipiendi rerum imagines, quæ in ea fixæ absque cognitione seruentur, nulla datur memoria intellectiua; inde Thomæ & Scoti sententia de duplici memoria sic accepta [illegible] na est ab Aristotele, & eam quoq; negat [illegible] ur Ioannes Baconius, dum species [illegible] negat: In alio tamen sensu memoriam [illegible] te lectiuam à sensitiua distinctā [illegible] dum Aristot. [illegible] possumus, quē mox, quum

F de habitibus loquemur, declarabimus. Confirmatur præterea nostra hæc opinio auctoritate Auerrois, qui absque dubio huius sententiæ fuit: [illegible] species in intellectu imprimi [illegible] antea considerauimus, & vt passim apud eū legere possumus in libris de Anima, at non putauit eas manere fixas in intellectu post intellectionem tanquam habitus, nam in Comment. 30. lib. 3 hæc apud eum verba leguntur: *formæ sunt duobus modis, sunt enim formæ rerum tum extra animam, tum in intellectu; [illegible] in intellectu sunt veluti res velocis transmutationis.* Auerroes

mutationis, & non fixæ, extra animam verò existunt in materia sensili tanquã habitus in habente habitũ,& res fixa in re patiente] itaq; cognouit Auerroes formas intelligibiles ita esse in intellectu, vt sunt res sensiles in organo sensus, nimirum præsente solùm obiecto; tãdiu enim inest species coloris in oculo, quamdiu præsens est realis color;ab hoc enim pendet in fieri,& in conseruari: sic tamdiu est in intellectu species intelligibilis, quãdiu est in phantasia phantasma actu,& cessante phantasmate cessat intellectio, & species intelligibilis euanescit, quoniam à phantasmate pendet in esse,& in conseruari quo fit vt intellectio formaliter fit præsentia speciei in intellectu,causaliter verò fit præsentia phantasmatis actu in phantasia. Hanc eandem sententiam de speciebus impressis, sed post intellectionem non seruatis, tribuunt Auicennæ D. Thomas, & Scotus in memoratis locis; licet, vt ibi Scotus ait, satis obscurè ex Auicennæ verbis colligatur. sed vtcunque sit, vera est, vt argumenta à nobis adducta demonstrant, quæ quam debuerint a Gandauense soluantur in quæst. 16 lib.3 de Anima, quisque apud eum legere, & considerare potest; non est enim operæ pretium, vt omnia, quæ ab aliis dicuntur, in medium afferamus.

Auicenna.

Confirmatio eiusdem sententiæ testimonio Aristotelis, & reiectio interpretationis Scoti, & collectio errorum omnium aliorum.

Cap. VII.

SENTENTIA hæc ab Arist. manifestè ponitur in context. 30. lib.3 de Anima, dum dicit animam nũquam intelligere sine phantasmate, & in 39 eiusdem libri, dũ inquit necessarium esse, vt intelligens speculetur phantasma aliquod; putauit enim nunquam fieri posse intellectionem sine actione phantasmatis,proinde non seruari speciem in intellectu, quam possit intellectus intelligere sine phantasmate. Sed Scotus, qui existimauit species in intellectu impressas habere locum obiecti mouentis, verba illa Aristot. considerans, & suam sententiam tueri volens inquit conuersionem intellectus ad phantasmata posse duas ob causas dici necessariam, vnam ante acquisitionem habituum, alteram verò post, antequam enim habeat habitus, necesse est vt ad phantasmata conuertatur, si debeat intelligere, sicut omne passiuum conuertitur ad suum proprium actiuũ; postquam autem acquisiuit habitus, non eget amplius phantasmatibus vt motiuis, est tamen necessarium,vt dum ipse intelligit, phantasia quoque imaginetur, propterea quòd tanta est propinquitas, & coniunctio harum facultatum, vt vna operante alterã quoq; operari necesse

Scotus.

fit, licèt quandoq; neutra alteri inseruiat: est igitur necessarium intellectioni phantasma, non tamen semper vt causa, sed quandoque vt necessariò consequens: ideo quando Arist. dixit animam sine phãtasmate nunquam intelligere, vtramq; necessitatem communiter complexus est, nempe nunquam sine phantasmate vel efficiente intellectionem,vel eam consequente. Attamen si verba Arist. bene consideremus, vt debimus eum dicere intellectum in homine semper egere phantasia vt mouente,& obiectum subministrante,inquit enim in illo 39. contex. necessarium esse vt intelligens phantasma aliquod speculetur: atqui phantasia speculari non dicitur, sed solus intellectus quare non dicit Arist. phantasiam tunc imaginari,sed dicit intellectum [illegible] ri phantasma aliquod, hoc autem [illegible] est alio modo intelligi,nisi vt Arist. [illegible] ctum intelligentem intuentem necessariò phantasma aliquod,& ab illo moueri. [illegible] etiam secundùm se est illa secunda [illegible] ratio,quam Scotus adducit [illegible] ita se habent inuicem, vt neutra alterius causa sit, nullus esse potest inter illas rationalis respectus,seu necessarius connexus,proinde si paratis [illegible] & vnam existere sine altero [illegible] post [illegible] acquisitionem neque intellectio est causa imaginationis,neque imaginatio intellectionis, nulla est necessitas vt intellectu intelligente etiam phantasia imaginetur. quod si propter propinquitatem id contingere dicat, vt admittamus id posse contingere nulla tamen ratio adest cur [illegible] peruenire, quum in [illegible] quamuis propinquas, id [illegible] dum enim fit visio, non est [illegible] auditio, vel gustatio [illegible] in subordinatis tantùm facultatibus id euenire,adhuc falsum est,quia non est necessarium vt phantasia imaginante etiam sensus sentiat, quum possit operari nullo operante externo sensu, neque sensu communi: neq; ad rem facit exemplum,quo Scotus vtitur, sensus cõmunis respectu sensuum externorum; quia sensus communis est veluti centrum omnium quinque sensuum, neque ab illis re distinguitur, quoniam non potest operari nisi illis operantibus, at [illegible] obiecto externo non operatur, sed præsente, & mouente organum aliquod [illegible] [illegible] [illegible] species [illegible] & fixa, [illegible] eget amplius phantasia [illegible] supplente; quare nulla est [illegible] tudo, proinde verba illa Arist. manifestè aduersantur opinioni Scoti. Præterea alia etiam nobis sæpe notata loca apud Arist. nostræ sententiæ attestantur,& [illegible] [illegible]

Confutatio.

intellectam & intellectionem idem esse; sic enim aperte dicit non posse in intellectu existere speciem sine intellectione. Colligere igitur ex dictis possumus errorem illorum omnium, qui impressas & permanentes species posuerunt. *(Collectio errorum aliorum singulorum.)* Primùm enim falsa est Scoti sententia, qui dixit speciem in intellectu permanentem habere locum obiecti mouentis: etenim mouens secundùm Arist. est solùm phantasma: species verò inest in intellectu vt forma producta ab agente, non vt agens. Errauit etiam Thomas dicens speciem in intellectu seruari tanquam rationem operandi, quia secundum Aristot. species in intellectu est operatio ipsa, non ratio operandi. ideo neque Gandauensis rectè dixit, species impressas esse tanquam dispositiones ad operationem; hoc enim dicēs dicit aliquid esse præparationem ad semetipsum: quum igitur species impressa intellectio ipsa sit, non est præparatio ad intellectionem. quare manifestum est has omnes sententias pu[illegible] dicere, dum ponunt [illegible] speciem sine intellectione. Errat [illegible] etiam [illegible], qui omnino specierum impressionem negarunt, quia horum quoque sententia, vt antea co[illegible]uimus, im[illegible] at contrad[illegible]: di[illegible] phantasma esse a[illegible], n[illegible] tamen agere, quū nullam formam in patiente producat; quum enim nec speciem v[illegible] imp[illegible], [illegible] dum sit ipsum producere intelle[illegible] hil agit, proinde est a[illegible], & [illegible]

(Dubium.) Sed aduersus sententi[illegible] nost[illegible] du[illegible]are aliquis posset: quia si [illegible] essa i[illegible] est, atque intellectio, [illegible] esse idoneum, ac [illegible] princ[illegible] producendi intellection[illegible] uum enim sufficiat ad imprimendam speciem, & species impressa idem sit, quod [illegible] sufficit ad producendam intell[illegible] hoc ta[illegible], vt paulò antè dicebamu[illegible] f[illegible]um est, & communi omnium consensioni aduersatur; nemo enim dixit, solum phantasma esse æquatum principium productiuum intellectionis. *(Solutio.)* Ad hoc dicimus speciem inte[illegible] non dici intelle[illegible] qu[illegible] [illegible] e[illegible], sed [illegible] tur, adeo vt [illegible] [illegible] sit, quod [illegible] phantasma ad specie[illegible] iu[illegible] [illegible] a[illegible] elonem sol[illegible] ideo dum [illegible] us, [illegible] us pa[illegible] [illegible] quare a[illegible] [illegible] pi[illegible] [illegible] lus [illegible] s, sed ambo simu[illegible] t specie[illegible] p[illegible] mens, hic verò vt iudicans; quæ duo simul eo[illegible] m tempore fiunt, [illegible] atione & natura [illegible] untur; prior enim est [illegible] pressio [illegible] e, & in iudicatione præcipuè consi[illegible] intellectio, quare [illegible] agens intellectionem est intellectus ipse. Idem prorsus de sensibus dicendum est: nam obiectum externum est principium productiuum sensionis quatenus speciem in organo imprimit, sed facultas ipsa sensibilis dicitur agens, dum speciem iudicat, qua ratione sensionem producit, sicuti aliàs declarauimus in libro, quem de sensu agente scripsimus.

Quid sit habitus intellectus, [illegible] quo intellectus dicitur in habitu.

Cap. IIX

Declarandu[illegible] relinquitur, quid si[illegible] [illegible] habi[illegible]s, q[illegible] solent attribui [illegible] ctu tanquam fi[illegible] & pe[illegible]ne[illegible]te[illegible], quibus vocatur inte[illegible] in habitu, si [illegible] m post intellecti[illegible]nem nu[illegible] n eo species remanet, nihil apparet, q[illegible] o[illegible] possit hab[illegible] tu[illegible] pe[illegible]lari. Ego hac in re sequen[illegible] p[illegible]to no[illegible]orum opinionem, cuius mentionem facit Scotus in dicta q[illegible]æst 6. distinct 3. lib.1 & ca[illegible] fuisse à qui[illegible] u[illegible]am Au[illegible] adscriptam. attamen an Au[illegible]na id vo[illegible], inquit Scotus, se nihil certi habere; attribuit autem illam Auicennæ Thomas in contex.8 lib.3 de Anima & in 1.part Sum[illegible] quæst[illegible] [illegible] cuiuscunque fuerit, [illegible] am [illegible] o ve[illegible] ai[illegible] tror, & [illegible] verbis con[illegible] a[illegible] tur ac [illegible] in intellectu ex[illegible] a[illegible] igen[illegible] [illegible] an[illegible] a[illegible] aptitu[illegible] e[illegible] [illegible] a[illegible] es intel[illegible] ge[illegible] as, [illegible] habebat prius, eaque dicitur habi[illegible] q[illegible]tus, nam mens nostra nascitur ru[illegible], & inepta ad rerum cognitionem [illegible] capiendā, ideo necesse est vt laboret & insudet, vt discat, & inueniat; sed postquam semel rem aliquam apprehendit, si diu in eius contemplatio[illegible] erfetur, acquirit habitum, id est, habili[illegible]ndam, qua potest, quādo vult, rem illā speculari absque exercitio, & absque labore. [illegible]cunt autem id ab Auicenna hoc pacto fuisse declaratum: intellectus postqua[illegible] hanc habilitatem adeptus est, conuerti[illegible] quando vult, ad quandam intelligentiam [illegible]periorē, quæ infundit ei species, quas ip[illegible] [illegible] vllo labore tunc recipit. Sed hæc sente[illegible] [illegible]pud Peripateticos aum[illegible] tenda [illegible] on e[illegible] potiùs debemus intellectū illam [illegible] ade[illegible] conuertere se, quando vul[illegible] [illegible] ta[illegible]tam, & absque vllo labore fi[illegible] ha[illegible] re[illegible] el illam, quia iam est exe[illegible]citatus in eorundem pha[illegible]tas[illegible]atum inspectione, & earundem [illegible]e[illegible]one; quo fit vt ex phantasmatis oblatione imprimatur in eo statim species intelligibi[illegible]s, & promatur intellectio, quod ante [illegible]abitus acquisitionem non eueniebat; nam offerebatur quidem phantasma lumine agentis illustratum, non tamē statim intelligebat, quia rudis erat, & ad recipiendum ineptus, & labore, ac consideratione indigebat vt speciem reciperet, quum autem semel recepit [illegible]

aptior

aptior est ad eandem rem iterum intelligendam, mox autem si aliquantum in illa exerceatur, fit aptus ad eam rem statim, & sine labore in phantasmate inspiciendam, quando vult. Hæc igitur aptitudo acquisita dicitur habitus, quem priùs intellectus non habebat, nec tamen est species intelligibilis, quæ fixa maneat in intellectu post intellectionē, iam enim ostendimus speciem cessante intellectione aboleri; sed est solùm maior quædam [illegible], quæ post intellectionem fixa in intellectu manet. Hoc modo intelligendo puto verba Aristot. in contex 8. lib. 3. de Anima, quando dicit intellectum in habitu esse adhuc potestate, non tamen ita, vt erat antequam didicerit, aut inueniret, significat enim Arist. potestatem respectu operationis, semper enim intellectus non actu intelligens habet potentiam ad operationē; sed discrimen est, quoniam hæc potentia priùs remotior erat, quando non habebat habitum, postea verò acquisito habitu est facta propinquior: ob id antea dicebamus, non omnino verum esse id, quod Aristot. quandoque exempli gratia sumit, scientiam in animo esse actum primum, speculationem verò esse actum secundum, vtitur enim hoc exemplo non vt vero, sed vt apparente, & ad declarandum primi ac secundi actus discrimen satis accommodato: reuera enim intellectus habet potentiam ad scientiam vt ad actum secundum potius, quàm vt ad primum; quando enim post [illegible] acquirit scientiam, nil aliud reuera acquirit, quàm intellectionem & speculationem, quæ est actus secundus; acquirit quidem etiam illam operandi habilitatem, ea tamen non est actus primus, nisi impropriè, & per quandam similitudinem, sed actus primus est ipse intellectus, cuius operatio dicitur: nam si illa habilitas esset actus primus, nō posset fieri intellectio, nisi præsupposita hac habilitate, quoniam actus secundus præsupponit primum; hoc tamen verum non est, quia fit intellectio etiam ante acquisitionem huius habilitatis: igitur intellectus ipse est actus primus, & semper est potestate respectu actus secundi, cum hoc tamen discrimine, quòd illa potestas antequam acquirat habitum, remotior est, postea verò fit propinquior: quare habitum acquirere non est acquirere actum primum, sed est potentiam ad secundum actum fieri propinquiorem, quàm priùs erat. Hoc possumus declarare exemplo satis claro: manus hominis nascitur ad scribendum apta, & habet hanc potentiam naturalem, valde tamen remotam ab actu scribendi; in principio enim non potest scribere, nec facere illos motus, quibus characteres formantur: at si exerceatur, & laboret, discit scribere, & tunc dicitur habitum scribendi acquisiuisse: quid igitur ex illo exercitio manet in manu impressum? certè ea [illegible] scribere

A nihil ipsius actus in ipsa impressum manet; non enim alicuius characteris forma in manu remanet, sed sola habilitas, quæ nihil aliud est, quàm aptitudo, & potestas scribendi facta propinquior: sic igitur de intellectu nostro dicendum est; nam in initio cum labore addiscit, aliqua tamen faciliùs, aliqua difficiliùs, nec sine magno studio; nam prima principia, & dignitates faciliùs recipit, (etenim hæc quoque à phantasia, & à sensibus recipit)
B alia verò difficiliùs, & cum exercitio & labore, & discursu à noto ad ignotum; & is labor modo est maior, modo minor pro rerum varietate; & cognitio illorum, quæ faciliùs apprehenduntur, præparat intellectum ad recipienda alia cognitu difficiliora; & aliqua etiam ita difficilia sunt, vt ipse per se nullo discursu, nulloq́; studio illa addiscere possit, sed doctore ea explanante indigeat. Ad huius autem rei confirmationem dignus annotatione
C est locus apud Aristotel. in contex. [illegible] lib. 2. de Anima, vbi dicit sensum esse natura talem [illegible] in habitu, sensus enim [illegible] cum [illegible] ope andi ita propinquus, vt nullo [illegible] exercitio indigeat, sed statim sine labore species [illegible] sensilium recipiat, ideo [illegible] hanc habilitatem [illegible], quam sensus natura [illegible] habet, vocare [illegible] habitum, sensus accepit [illegible] habitum [illegible] generante, non à doctore aliquo [illegible] non enim cum
D tali habilitate [illegible], sed laborandum illi [illegible] est vt eam adipiscatur: talis igitur est intellectus postquam acquisiuit habitum, qualis est [illegible] natura, proinde cum eo tantùm discrimine [illegible] habilitas in intellectu est acquisita [illegible] autem est naturalis, sed ipsa [illegible] consyderata habilitas eadem est [illegible] in sensu nulla nascitur impressa species obiecti, & nihil illius actus, qui recipiendus est, sed mera habilitas,
E & aptitudo, & potentia operationi proxima; sic in intellectu hic habitus nullam significat impressam speciem, sed solam habilitatem, & aptitudinem ad speciem statim recipiendam. Si quis autem quærat, [illegible] sit hæc habilitas quæ vocatur habitus [illegible] arbitror esse qualitatem; quamuis enim Arist. [illegible] Phy- sic. à t7. ad 20. vsque contextum d[illegible] esse relationes, tamen [illegible] tas [illegible] habitu[illegible] nominare naturam absolutam, quæ [illegible]
F [illegible] respectum continet [illegible] & [illegible] & [illegible] quo[illegible] qu[illegible] au[illegible] a[illegible] am pertinca[illegible] st cla[illegible] enim [illegible] quædam aptitudines ad o[illegible] videtur ad secundam speciem pertine[illegible] est potentia, vel impotentia [illegible] Aristoteles omnes habitus [illegible] videtur [illegible] o dic[illegible] ra[illegible] hab[illegible]

Intellectus in habitu & homo in sensus.

Quid sit hæc habilitas.

[illegible] in secunda specie quali- [illegible] hoc discrimen, quòd aliæ [illegible], aliæ verò acquisitæ: quando [illegible] naturales, Aristot. eas in secunda [illegible] collocauit, quam ob id vocauit naturalem potentiam, aut impotentiam: quando autem sunt acquisitæ, vocantur habitus, & pertinent ad primam speciem qualitatis; ideo habilitas videndi, quæ in oculo est, licèt similis sit habitui intellectus, non tamen vocaretur habitus, quia est qualitas connata, ideo ad secundam speciem qualitatis pertinet; potentia verò intelligendi in intellectu duplex considerari potest, vna propinqua, altera remota, & illa quidem, quæ est remota, pertinet ad secundam speciẽ qualitatis, quia cõnascitur intellectui, sed facta propinquior vocatur habitus, quia est habilitas per [illegible] plicatos actus acquisita, ideo hæc sola ad primam qualitatis speciem pertinet; hanc de habitibus intellectus esse Aristot. sententiam arbitror, per eam enim omnes difficultates tolluntur. Sed a[illegible] recentiores, qui species impressas negarunt, & illam, quam diximus, habilitatem non cognouerunt, ad phantasmata confugerunt, quo [illegible] modum, quo habitus intellectuales seruarentur, inuenire non potuerunt; dixerunt enim eatenus seruari habitus, quatenus phantasmata imagines in memoria [illegible] intellectus intellectionem [illegible], quandocunque ad phantasiam se conuertere v[illegible]. Sed hæc sententia [illegible] est, [illegible] hoc dicentes nun[illegible] verba Aristot. in contex. 8. lib. [illegible] An[illegible], quando inquit, intellectum [illegible] maiorem habere operandi potestatem, quàm prius, [illegible] nihil penitus in intellectu manet, quæ eorum sententia est, [illegible] habet potestatem æquè remotam [illegible] prius habebat; quare nisi concedamus in [illegible] habilitatem ex iterata operatione comparatam, neque interpretari Aristot. possumus, neque ostendere quinam sint habitus intellectuales, quia secundum istos nullus in intellectu habitus po[illegible]

Potentia ad intellectionem est duplex.

Recentiorum opinio.

Confutatio.

bitus namq; illi aptum intellectum reddunt ad rem oblatam statim absque vllo labore intelligendam, vt quum fixi in intellectu sint, nomine memoriæ appellari possint: ita enim celerem, & facilem esse operationem intellectus habitibus præditi certum est, vt instar conceptus impressi esse videatur; nec alio modo, quàm hoc, Ioannes Baconius memoriam intellectiuam in homine concedere potest, quum species in [illegible] omnino neget. Si quis autem quærat, quæ nam memoria animæ humanæ separatæ [illegible] da sit, de hoc nihil prorsus enunciare iuxta Aristot. [illegible] separa[illegible] aut [illegible] uenit. [illegible] est, [illegible] um: & quemadmodum tunc non amplius a phantasia [illegible] recipiendo [illegible] species recipit, quæ sint accidentia ab eius substantia [illegible] Theologos nostros [illegible].

[illegible] vtriusque sectæ [illegible] atio, & solutio.

Cap. IX.

SVPEREST vt omnia vtriusque sectæ argumenta perpendamus, & quantum rationis habeant, consideremus. Primum argumentum, quo prior secta impressas species ostendebat, totum est concedendum; quoniam eo nil aliud probatur, quàm speciei impressio, quã & nos concedimus, at non ostenditur eius permanentia post intellectionem. Ad secundum sumptum ex habitibus intellectualibus neganda est consequentia; iam [illegible] diximus ha[illegible] non esse speciem impressam, sed esse habilitatem, & ap[illegible] operandi facil[illegible], quàm prius; dic[illegible] naturalem eatenus seru[illegible] habitum in animo scientis, quatenus [illegible] tur illa aptitudo cognoscendi [illegible] in memoria seruantur, & [illegible] oblatis a phantasia imaginibus [illegible] ideo scientia vniuersalis non remanet actu in animo vt vniuersalis, sed potestate ma[illegible] propinqua in suis causis, quia seruantur memoria imagines particulares, & in intellectu aptitudo abstrahendi conceptum vniuersalem absque vlla difficultate, hanc enim [illegible] Aristot. in contex. 8. lib. 3. de Anima [illegible] per quem intel[illegible] ad [illegible] quando vult.

Ad ter-

Ad tertium. Ad tertium negamus scientiam, seu habitum A prædictum esse actum primum, & operationem esse actum secundum respectu habitus; hoc enim verum non est propriè loquendo, sed solùm per quandam similitudinem; ipsa enim substantia intellectus est actus primus, contemplatio autem, & scientiæ acquisitio est actus secundus; Aristot. autem hoc exêpli gratia sumpsit, & crassa Minerua considerauit, quoniam exemplorũ veritas exactè quærenda non est. Sed hoc etiam concesso nullius B robor is argumentum est, quia non est necessarium, vt actus primus præcedat tempore actum secundum, nam anima vegetans simul incipit esse, & operari, graue sub sublimi genitum quo momento incipit esse, eodem incipit deorsum ferri: ignis simul atq; est genitus, calefacit, itaq; adeo validum est argumẽtum, [illegible] vtraq; propositio neganda sit.

Ad quartum. At testimonia autem Aristot. in pluribus locis nulla opus est responsione, quia per illa non ostenditur specierum permanentia post intellectionem, sed sola [illegible] impressio quam C non cōcedimus. Posterior verò secta primùm

Ad primum p. secta. argumentabatur ex verbis illis Arist. in contex. 5. lib 3. de Anima [*intellectus nihil est actu eorum, quæ sunt, antequam intelligat*] quæ significant nullam speciem præcedere intellectioni, quare hoc argumento non impugnatur impressio speciei, sed sola præcessio, videtur tamen solui posse dicendo Aristot. ibi con D [illegible] primam apprehensionis originem, [illegible] in puero, puer enim priùs intelligendo acquirit habitus, qui postea in eo seruantur, & præcedunt alias sequentes intellectiones, non illam primam. Sed reuera argumentum contra priorem sectam efficax est, quia secundùm illos species impressa ante intellectionem requiritur vel tanquam obiectum mouens, vel alio modo tanquam causa: sic enim intellectio fieri non potest, nisi impressa E iam species esse statuatur, impressa autē specie factus est intellectus res illa, vt Aristot. asserit in contex 8. eiusdem libri, quare antequã aliquid intelligat, est aliquid eorũ, quæ sunt,

Ad secundum. quod in eo contex. 5. Arist. negat. Secundum argumentum erat, sufficit species expressa, ergo [illegible] ponitur impressa hoc denique ad impugnã[illegible] speciei impressionem & facile soluitur, perinde enim est, ac si [illegible] diceret, ignis agens sufficit ad vrendũ lignum, ergo F frustra ponitur in ligno generari alia forma ignis: inefficax enim argumentum est, quum potius contrarium ex eo colligatur, nam si ad lignum vrendum sufficit, ergo in eo producit aliam formam ignis; nisi enim producat, certè vel non agit, vel non sufficit; sic igitur dicimus phantasma illustratum sufficere ad mouendum intellectum, ideoque

producere in eo speciem, quia hanc non producere esset nihil agere, vel non sufficere, adeo repugnantia inest in hoc argumento, si bene perpendatur; sed deceptio in hoc consistit, quod putant speciem in intellectu poni tanquam causam intellectionis, vt eam alij ponebant, aduersus quos tantùm efficax argumentum est: nos vero speciem in intellectu ponimus tanquam effectum à phantasmate productum, non tanquam intellectionis causam, quin potiùs tanquam intellectionem ipsam; quare argumentum contra nos inane redditur. Tertium argumentum erat, si da- *Ad tertium.* rentur species in intellectu impressæ, daretur memoria intellectiua. ad hoc quid respondendum sit, iam dictum est superius, vbi diximus nim est aduersus ponentes speciem permanentiam post intellectionem, si enim propriè intellectiuam memoriam [illegible] negamus secundum Arist. qui me[illegible] pam pro impressione intelligi[illegible] concessit, nisi in parte animæ [illegible] sententiam nostram de ha[illegible] bonis argumentum est, nam si quis dicat, habitibus positis daretur memoria intellectiua, nos hoc concedimus, quoniam sic acceptam memoriam ipse quoque Aristot. non negaret. Ad quartum, quod impressioni refragari *Ad quartum.* videtur, [illegible] nus formam [illegible] esse quidem receptiuam accidentis [illegible] al s, sed esse tamen receptiuam spiritua[illegible], formam scilicet informantem materiam, & constituentem aliquid in specie sub corpore naturali, qualis est in homine anima rationalis, nam eam forte [illegible] concedimus eam nullius [illegible] esse posse. Postremum [illegible] potius momenti *Ad quintum.* est, [illegible] inter Philosophos maxim[illegible], & ab omnibus solui facile potest. Alexander enim & illi, qui eius sententiam sequuntur, mrnorem negarent: sed alij interpretes Aristot. qui animam rationalem etiam secundum Aristot. immortalem esse affirmant, negarent maiorem: dicerent enim substantiam quidem æternam, & ab omni [illegible] accidentia mutabilia recipere [illegible] substantiam æternam vt corpo[illegible] tam, & ab eo pende[illegible] [illegible] hoc [illegible] cuiusmodi est anima [illegible] [illegible] absque vlla [illegible] & [illegible] & [illegible] que ab [illegible] propter mu[illegible] a quo producuntur [illegible] argumentum iuxta omnium [illegible] sententias debile est.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI,

Liber DE MENTE AGENTE.

Propositio, ac dispositio dicendorum. Cap. I.

A PRAETER humanam mentem, quæ patibilis dicitur, censuit Aristot. necessariam esse alteram mentem agentem, sine qua nequeat in homine intellectio fieri, ea ductus ratione, quod vbi est aliquod B patiens, quod in aliquo genere omnia recipere, & omnia fieri aptum sit, necesse est vt illi respondeat agens, quod illius generis omnia facere possit: quoniam igitur humana mens patiendo intelligit, & apta est omnia [illegible] gere proinde omnia pa[illegible] & [illegible] necesse est aliquod illi ag[illegible] re[illegible] ndere, quod omnia intelligibilia fac[illegible], [illegible] non e[illegible] mentē. quo fit vt duæ in huana [illegible] ne mentes considerandæ [illegible] qua nos in aliis libris [illegible] a[illegible] a v[illegible] gens, de qua in hoc libro [illegible] posuimus; etenim tum o[illegible] tum ob summam [illegible] tem, tum etiam ob ipsius in huma[illegible] ne[illegible] one necessitatem dignissima [illegible] est, quæ accurate tractetur, ac declaretur. Duo autem sunt, in quibus tota est huiusce [illegible] ltas constituta: vnum, quid sit hæc [illegible] agens, an sit pars aliqua animæ nostræ, nec[illegible], & quæ sit eius natura, al D terum vero quænam sint eius officia in nostra intelle[illegible] ne nam ipse quoq; Aristot hęc vtraque [illegible] e age[illegible] te in 3. de Anima libro [illegible] t. & qu[illegible] o[illegible] ine na[illegible] c[illegible] essentia, [illegible] men [illegible] hoc quoque [illegible] p[illegible] a[illegible] us, de[illegible] e[illegible] og[illegible] dic[illegible] e[illegible] u[illegible] & a[illegible], quo[illegible] orum E [illegible] intelle[illegible] are. at [illegible] quo etiam Ar[illegible] plius [illegible] ma a[illegible] n[illegible] e[illegible] us. p[illegible] e[illegible] a loque[illegible] Id tamen ante [illegible] potest [illegible] vel[illegible] [illegible] de re [illegible] cundum principia [illegible] phi[illegible] Aristo[illegible] esse [illegible] putaturum quũ non [illegible] consilium meum [illegible] qu[illegible] [illegible] oteles [illegible] intelliga-

A re & eius [illegible] entia [illegible] q[illegible] an [illegible] in me [illegible] planam, & manifestam reddere

De officiis intellectus agentis variæ opiniones. Cap. II.

CERTVM est officium [illegible] ntis agent[illegible] ef[illegible] ic[illegible] c ho[illegible] c[illegible] here d[illegible] p[illegible] state ad a[illegible] um, sed in quod[illegible] a[illegible] e dicatur, & quomod[illegible], obs[illegible] uri[illegible] ima [illegible] & maximè co[illegible] tro uersa. ali[illegible] n[illegible] q[illegible] dicun[illegible] ipsam agere in ph[illegible] n[illegible] a- B smata, n[illegible] n[illegible] ente pa[illegible] m, a[illegible] in [illegible] pati b[illegible], n[illegible] phan[illegible]; alij verò in am[illegible] b[illegible] simul P[illegible] a sententi[illegible] I.a[illegible] orũ fu[illegible], præ[illegible] fe[illegible] m D. Th[illegible] æ qui [illegible] de Anima, & [illegible] pa[illegible] te [illegible] quæ [illegible] ar[illegible] & 4 & [illegible] quæ. [illegible] p[illegible] iati de [illegible], ar[illegible] [illegible] & de anima artic. [illegible] & [illegible] locis [illegible] us[illegible] mè de hac re loq[illegible] u. a[illegible] onem a[illegible] in hoc e[illegible] aut[illegible] t aga[illegible] in [illegible] [illegible] u[illegible] entiæ est I[illegible] an Ba[illegible] [illegible] est 2. prologi, vbi d[illegible] of[illegible] cium [illegible] te[illegible] lectus agentis esse propter phantasmata, & totam eius actionē in phantasmatibus terminari, neque vlterius progredi. Pro hac opinione videtur argumentũ sumi ex verbis Aristot. in context. 18. lib. 3. de Anima, vbi declarans officium intellectus agentis inquit ipsum esse sicut lumen; nam lumen facit colores, qui potestate sunt, esse actu colores: quemadmodũ igitur lumen non agit in ocu- D lum, sed in obiectum colorem, & ipsum ducit de potestate ad actũ; ita intellectus agens agit in phantasmata, non in intellectũ patibile[illegible] [illegible] eo potest inde co[illegible] argumentum tale [illegible] uin omnis age[illegible] est [illegible] here d[illegible] actum; sed A[illegible] stot. hoc offic[illegible] t[illegible] ectui a[illegible] tati[illegible] o[illegible] iecto[illegible] d[illegible] ts p[illegible] esta[illegible] e a[illegible] u [illegible] in p[illegible] agit, n[illegible] n in i[illegible] bil[illegible] Co[illegible] a verò S[illegible] mplicius vi[illegible] ur ei E tam [illegible] nein tribuere respectu intelle[illegible] pati[illegible] putat enim vtrũq; esse vnam & [illegible] dem [illegible] bstantiam, & vnum intel[illegible] ctum qui vt in se manens dicatur agens, & v[illegible] progressus dicatur patibilis; quoniam ipse vt in se manens se ips[illegible] m vt progressum ducit de potestate ad actum, de imperfectione ad perfecti o-n[illegible] m. Hanc sententiam Auerroes in Cõment. 5 [illegible] 3 de anima Themistio attribuit, attamen [illegible] satis [illegible] quet Them[illegible] um fuisse huius opinionis.

Ioan. Gandauensis mioni. Hanc eandem sequitur Ioannes Gandauensis in quæst. 24. & 25. lib. 3. de Anima, vbi totam actionem intellectus agentis inquit esse in intellectum patibilem, non in phantasmata, & ipsum in intellectu patibili producere actum intelligendi. Pro hac sententia *Argumentum illorum.* sumitur argumentum ex Aristot. in context. 17. eiusdem libri, vbi ex eo quòd detur intellectus patiens, infert dari etiam intellectum agentem, propterea quòd omni patienti respondet aliquod agens: vult igitur Aristot. intellectum agentem dari propter intellectum patientem, & vt agat in eum; ratio namq; illa vana esset, nisi agens ageret in illud met patiens cui respondere debet, hoc idem Aristot. exéplo declarant; inquit enim intellectum agentem ita se habere ad intellectú patibilem, vt ars ad materiam se habet, ars autē in ntate tú agit; sit a materia prima est patiens, in quod agunt omnia agentia naturalia: quare etiam intellectus patibilis dicitur patiens respectu intellectus agentis & nomé quoq; ipsum hoc ostendit, non enim phantasmata vocauit patientia, sed ipsum patibilem intellectum, in hunc itaq; voluit agere intellectum agētem.

Auerroes. Auerroes autem varius fuisse videtur quandoq; enim asserit actioné intellectus agentis requiri propter intellectum patibilem, vt ipsum ad actú ducat, atq; perficiat; quandoq, propter phantasmata, vt ea trásferat de gradu ad gradum, hoc est, de materialibus faciat immaterialia, & de intellectis potestate actu intellecta, quare videtur Auerroes existimasse officium intellectus agentis requiri propter vtramq; actionem ductus fortasse vtrisq; argumentis ex verbis Aristot. sumptis, quibus duas priores sectas vsus esse diximus; nam Aristot. in contex. 17. lib. 3. de Anima dicere videtur intellectum agentem agere in intellectum patibilem, deinde in 18 videtur asserere ipsum agere etiam in phantasmata. Ideo sententiá hanc nonnulli recétiores sequuti sunt, qui eam magis declarantes dixerunt, intellectum agenté esse idem re cū intellectu patibili, & esse cognoscentem, & eatenus in illum agere quatenus tribuit illi cognitioné, vt hac ratione dicatur intellectioné producere, quia intellectui patibili tribuit cognitioné quam ipse agens prius habebat. Hæc sunt, quæ ab aliis dicuntur, á me breuissime collecta.

Dictarum opinionum confutatio.
Cap. III.

Nos verò aliorum errores patefaciendo simul ipsam rei veritatem iuxta Aristot. mentem declarabimus. Inprimis a veritate prorsus aberrant illi, qui dicunt intellectum agentem agere in phantasmata: quoniam, vt modò alios considerasse dicebamus, Aristot. intellectum agentem inuenit propter intellectum patibilem, & vt in eum ageret tanquam patientem. Sed obstare nobis videntur verba Aristot. in context. 18. quando intellectum agentem eum lumine comparat, & *Solutio argumenti.* significat ipsum agere in phātasmata: his tamen verbis bene intellectis tolletur omnis difficultas, & ipsa rei veritas manifesta fiet. Sciendum igitur est, quando dicimus aliquid facere de tali potestate tale actu, verbū illud [*facere*] ambiguū esse, & posse intelligi duobus *Facere aliquid vel sumitur ad modum formæ, vel ad modum agentis.* modis; potest enim facere vt forma, potest etiam facere vt agens: forma enim humana adueniens materiæ, facit de homine potesta te hominem actu, neq; ob id est agens, quia facit hominem ad modum formæ, non ad modum agentis; homo verò generans alterum hominem dicitur facere hominem tanquam agens. differentia igitur est in hoc constituta, quòd ignis generat alterum ignem, & facit de igne potestate ignem actu, producendo in illa materia alteram formam sibi similem, illa verò altera forma producta facit de igne potestate ignem actu, non [illegible] producendo aliam formā, sed vt forma ipsa, quia non facit vt agens, iungitur enim ipsi rei, at agens generans externum est, neq, cum materia coniungitur. Quando igitur Aristot. dicit intellectum agenté facere phantasmata actu intelligibilia de intelligibilibus potestate, nō [illegible] declarat rationem agentis, quia non id præstat vt agens, sed vt forma; iungitur enim phantasmatibus lumen intellectus agētis tanquam forma, qua redduntur actu motiua, & actu intelligibilia, sicuti lumen iungitur colori tanquam forma, & perfectio, qua redditur actu visibilis, & actu motiuus visus, neque [illegible] lumen esse agens respectu colorum; [illegible] nihil in eis producit vt agens, sed eis iungitur vt forma, per quam [illegible] hoc coniunctum, color [illegible], constituitur in esse obiectiuo, & [illegible] motiuum visus: hoc significauit Aristot. in eo ipso loco, dum dixit intellectum agentem facere omnia tanquam habitum quēdam: habitus enim formam denotat, non causam effectricem, quia efficiens est a patiente disiunctum, forma verò iungitur materiæ recipienti & habitus [illegible] lumen [illegible] & perfectio [illegible] patiens. Non [illegible] intellectum [illegible] facta dicit, intellectum [illegible] tasmata, & argument [illegible] tis est [illegible] intellectum [illegible] tasm [illegible] intellectionem [illegible] tellectum patientem [illegible] in fine [illegible] tasmatibus intelligere, nepe [illegible] umendo eo [illegible] tionem immediate a solo agente [illegible] Aristot. adnecitur, qui [illegible] lib. 3. de Anima aperte [illegible] unquam posse vt intellectus inte [illegible] antasmata

aliquod speculando. quare secundùm Aristot. omnis nostra intellectio fit ex motione facta a phantasmatibus. Imò non solùm falsum est id, quod dicunt, intellectum agentem tribuere patienti suam cognitionem, sed neq; ea ratione, qua est agens, est intelligens; quamuis enim necessario consequatur vt sit mens aliqua, & actu intelligens, tamen ea ratione, qua est agēs, nihil formaliter intelligit, sed solùm effectiuè, quatenus in homine intellectionē producit. quomodo autē id faciat, postea declarabimus, & ostendemus intellectum agentem esse quidem semper intelligentem, agere tamen non vt intelligentem, sed vt intelligibilem: falsum id quoq; est, quod Gandauensis dicit, intellectum agentem in intellectu patiente producere actum intelligendi. postea enim ostendemus intellectum patibilem sufficientem sibi esse ad promēdam intellectionem sine ope intellectus agentis. Quocunq; igitur modo dicatur intellectum patibile pati ab intellectu agente, tanquam ab agente distincto a phantasmatibus, & tanquā à cognoscente, falsum est, & ab Aristot. alienū. Quum autem vtraq; hæc secta errauerit, errauit etiā tertia, quę vnum cum altero errorem coniunxit, vt considerantibus manifestum est.

Intellectus agens non agit quatenus intelligens.

Vera sententia de actione intellectus agentis. Cap. IV.

De actione igitur [illegible] hanc esse puto veritatem iuxta Arist. opinionem, vt agere dicatur in [illegible] patientem, non in phantasmata [illegible] phantasmatibus iungatur vt forma [illegible] obiectum motiuum intellectus p[illegible] hoc est considerant[illegible] tum Arist. in contex 17. eius lib[illegible] constitutio intellectu patiente col[illegible]git m[illegible]s agentis necessitatem, quia nihil imperfectum, & tale potestate vult in sua imperfectione manere, sed ad perfectionem dutatur necesse est; nō potest autem semetipsum perficere; ergo requirit agens, à quo perficiatur, ducaturq; de potestate ad a[illegible] mens agens in mentē patientem, [illegible] a mata, se[illegible] eis iungitur vt [illegible] quomodo agat in [illegible] enim agit vt solus, & v[illegible] phantasmatibus, sum [illegible] phanta mate in[illegible] quia ag[illegible] v ha[illegible] [illegible] vero intell[illegible] est agens [illegible] p[illegible]atum, se[illegible] est perfectio p[illegible] matis, q[illegible] [illegible] obiectum perf[illegible] & potens mo[illegible] [illegible] un patibilem. Ideo recta est [illegible] quae dicunt [illegible] intellectū agentem esse agen[illegible] [illegible] em potius,

In[illegible] gens a[illegible] intellig[illegible]

quàm vt intelligentem, quia [illegible] debet reddere phantasma actu intelligibile, oportet ipsum per se esse actu intelligibilem, quemadmodū etiam lumen, quatenus est per se visibile, non quatenus videns, reddit colorem actu visibilem: est quidem necessarium, vt ipse quoq; sit intellectus aliquis, quia omne actu intelligibile est intellectus; non tamen hoc tamen consistit ratio agentis, sed in eo quod sit actu intelligibilis: hoc autem non ita accipi[illegible] ut, vt dicamus ipsum ita [illegible] a materia, ho[illegible] [illegible] mum quod [illegible] nob[illegible] [illegible] est a [illegible] & perfectio, qua cætera redd[illegible] intelligibil[illegible] propria dicitur in[illegible] no quo[illegible] sed quo[illegible] per[illegible] a[illegible] & tamen [illegible] colore [illegible] et vn[illegible] & mouentis: non enim [illegible] ipse Sol [illegible] eius lumen videri separat m dicatur sed quia est ratio, qua colores sunt actu visibiles. Facul[illegible] igitur pa[illegible] intellectus [illegible] non [illegible] [illegible] aliud agens, quàm o[illegible] phantasma; [illegible] hoc non potest age[illegible] [illegible] perficiatur & [illegible] [illegible] quate intel[illegible] [illegible]tum fit actu [illegible]um, p[illegible] [illegible] vt o[illegible]s, patibilem vero in [illegible] vt agen[illegible] non qui[illegible] em agens separatum, sed vt forma constitutiua agentis. Hæc est absque dubio sententia Arist. quam ipse magno cum artificio significauit: nam in contex. illo 17 docuit rationem agentis esse respectu intellectus patibilis, deinde in 18. modum actionis declarauit, ne intelligeremus esse agens distinctum ab obiectis; comparauit enim vtrunque intellectum cū obiectis dicens, hic fit omnia, ille verò omnia facit, id est, facit esse actu intelligibilia; facit autem vt habitus quidam, id est, vt forma & perfectio, quæ obiectis iuncta constituit obiectum actu, & perfectū, quemadmodum declarauimus.

An intellectus agens iungatur phantasmatibus in phantasia existentibus, an in intellectu patibili receptis. Cap. V.

Quæstio explicatu digna hic oritur, quum intellectus agēs iungatur phantasmatibus vt forma, an eius iūgatur in phantasia, an postquam in intellectu patibili recepta sunt. Dicunt aliqui non in phantasia hanc coniunctionem fieri, sed lumen agentis phantasmatibus iungi, & ea perficere in ipso intellectu patibili: quod probant argumento ta[illegible] [illegible] intellectus agens requiritur p[illegible] quidditates, quæ in p[illegible] latent, has

enim facit actu intelligibiles; ergo si in phantasia phantasmatibus iungeretur, phantasia cognosceret quidditates, & vniuersalia, quod nemo vnquam dixit; non potest igitur intellectus agens munus hoc exercere, nisi in phantasmatibus iam in intellectu patibili receptis.

Secundũ argumentum. Confirmant per illa, quæ ab Aristot. dicuntur in contex. to. lib. 3. de Anima; ibi enim inquit, intellectum à solo sensitiuo recipere carnem, id est, totum cõpositum singulare, absq; vllo auxilio intellectus agentis: ergo phantasmata sunt per seipsa sufficienter p[illegible] intellectui patibili: vt ab eo apprehendantur [illegible] confusæ quædam conceptiones singularium, per eas [illegible] non apprehenditur quidditates, quia non apparent, sed illis confusis conceptionibus adueniens lumen intellectus agentis resoluit eas in quidditatem, & quidditatem à quidditate distinguit, & facit quidditates de intellectis potestate actu intellectas, quæ sunt verum obiectũ intellectus patibilis; quum igitur requiratur intellectus agens propter obiectum, h. e. propter quidditates, vt eas apparere faciat, & hæ non cognoscantur nisi ab intellectu, oportet lumẽ agentis iungi phãtasmatibus in intellectu, non in phantasia. Vtuntur etiã ad hoc declarandum exẽplo tali: si velimus in statua cernere aliquas minutissimas lineas, apponimus statuam lumini, vt illustretur, nec quærimus vt illuminẽtur oculi, quoniam oculi non egẽt lumine, sed obiecto [illegible], vt illa, quę cõfusa erant, appareãt, [illegible] illo lumine videret quidem oculus [illegible], at minutissimas illas lineas non cerneret: statua igitur potest per se imprimere in oculo speciem confusam, neq. [illegible] illud requirit, sed solũ requiritur propter lineas illas, quibus propoitione respondent quidditates

Confutatio. latentes in phantasmatibus. Hæc sententia mihi probari nulla ratione potest, quũ per eam tollatur tota ratio agentis: si enim intellectus agens iungitur illis confusis conceptionibus iam receptis in intellectu patibili, iungitur potius vt forma, quàm vt agens, quod etiam illi concedere videntur, fatentur enim intellectũ agentem respectu obiectorum non habere locum agentis, sed formæ tantummodo; attamen neq; respectu intellectus patibilis potest habere locum agentis, hoc enim non potest esse alio modo, nisi quòd [illegible] conceptiones ita illuminatæ agãt in intellectũ [illegible] quod nullo pacto dici potest, [illegible] tent ipsi intellectui tanquã formæ; quare etiã intellectus agens illis iunctus habet locũ formæ vnà cum illis, at forma non agit in subiectũ, in quo recepta est; quare intellectus agens nulla ratione habebit locum agentis iuxta illorũ opinionem. Miror etiam, quomodo hoc [illegible] ere potuerint, quum omnino negauerint [illegible] in intellectu imprimi [illegible] si verũ [illegible] modo possum phantasmata & [illegible] [illegible] ceptiones in intellectu recipi: sic enim

A reciperentur in intellectu tanquã species distinctæ a phantasmatibus, quod ipsi negant, dum negant species impressas. Ego igitur cogor multorum sententiã sequi, qui dicunt intellectũ agentem iungi obiectis nondũ in intellectu patibili receptis, sed in phantasia existentibus, quia hoc modo seruatur vera ratio agentis; phantasmata enim sine lumine agentis essent quidem apta ad imprimendũ in intellectu patibili conceptionem rei singularis,

B at non imprimerent speciem quidditatis, nisi essent illuminata ab intellectu agẽte, qui dat eis vim motricem, & productricem speciei quidditatis; facit enim vt in phantasmatibus distinctè appareant omnes naturæ, & quidditates, sicuti lumen Solis in statua facit vt appareant distinctè omnes minutissimæ lineæ, & vt statua sit apta ad imprimendum in oculo non solùm totam imaginem confusam, sed etiã omnes partes, & omnia exilia lineamen-

C ta: ideo similitudo ab illis adducta manifestè contra ipsos facit, nam minutissimę illæ lineæ in statua non indigent lumine eas illustrante, quando iam in oculo receptæ sint, sed extra oculum, & in ipsa statua; ipsi enim fatentur oportere statuam illuminari, non oculum. sic igitur op[illegible] ratio agentis, nam agens debet esse extrinsecum, vt possit agere in patiens, id verò, quod in ipso patiente recipitur, non est vocandum agens, sed forma. Ad

D argumenta autem illorum facile est respondere. Primum erat; si iungeretur phantasmatibus in phantasia, ergo phantasia esset intelligens, & apprehenderet vniuersalia, & quidditates: ad hoc neganda est consequentia, & ra[illegible] sumitur tum a phãtasia, tum ab obiecto [illegible] à phantasia, quoniam ipsa non est apta cognoscere [illegible], & quidditatem, quare etiamsi haberet in seipsa speciem vniuersalem, nõ eam cognosceret, quia

Ad primum argumentũ.

E non est talis facultas, quæ ad hanc operationem idonea sit; non potest enim abstrahere vniuersale, & ipsum transferre de gradu in gradum: hoc possumus confirmare exemplo coloris, & luminis, lumen enim facit vt color parietis sit actu visibilis, paries tamen habens colorem illuminatum non est [illegible], quia vim cognoscendi non habet, quare [illegible] quidem color ille visibilis [illegible] a pariete, in quo inest, sed a [illegible]

F est: [illegible] phan[illegible] [illegible] pla [illegible] tioni obie[illegible] phan[illegible] ab intelle[illegible] mal [illegible] si [illegible] posset [illegible] formal[illegible] acceptũ ad intellectum possibile [illegible] transferretur, non intelligeretur ab eo; [illegible] phantasma illuminatum vocatur quid[illegible] ctu intelligibi[illegible] lectuo, nam [illegible] in intellectu pone-

[illegible] vel [illegible] sic visio [illegible]

retur, non fieret intellectio; sed ideo vocatur intelligibile, quia potest producere in intellectu possibili speciem intelligibilem, quæ dicitur intelligibilis formaliter, quia ipsamet recipitur in intellectu. Hoc quoq; confirmatur eodem exemplo luminis, & coloris: nam color realis, qui in pariete est, licet sit actu illuminatus, & ita actu visibilis, non est tamen visibilis formaliter, sed solum obiectiuè, quia si idemmet realis color illuminatus posset in oculo poni, non videretur ab eo: ideo actu visibile lumine potest duobus modis, nam coloris B species spiritalis in oculo recepta dicitur visibilis formaliter, sed color realis illuminatus visibilis dicitur obiectiuè, sed non formaliter. Leuitas igitur argumenti manifesta est, quia neq; phãtasia est apta intelligere quidditatem, neq; phantasma illuminatum in phantasia est actu intelligibile formaliter, sed est formaliter imaginabile; intelligibile autem obiectiuè, quatenus est obiectum potens extra phan C tasiam producere in intellectu speciem intelligibilem. Alterum argumentum sumebatur ex context. 10. lib. 3. de Anima, vbi Arist. dicit intellectum recipere compositum confusum à solo sensu sine ope intellectus agentis [illegible] igitur phantasmata in phantasia existentia non egere lumine agentis [illegible] vt sint actu motiua, sed esse per se motiua absque [illegible] lumen agentis non requiri [illegible] lud confusum in intellectu patib[illegible] est, nempe vt in eo quidditas [illegible] D A d hoc dicimus obiectum n[illegible] duabus rationibus dici actu mo[illegible] vel ita motiuum, vt totius tan[illegible] confusi speciem imprimat. vel ita motiuum, vt imprimat etiam speciem qu[illegible] latentis in eo confuso: priore quidem modo inquit ibi Aristoteles phantasma esse per se motiuum intellectus nostri absque lumine intellectus agentis, sed non secundo modo; non est enim ex se ita E motiuum, vt possit quidditatem imprimere, nisi illuminetur ab intellectu agente: vult igitur Aristoteles phantasma illuminari in phantasia, & ita illuminatum imprimere in intellectu speciem qu[illegible] quare per hoc argumentum [illegible] obiectum illuminari in [illegible] phantasia: hoc [illegible] quam ibi Arist[illegible] flexa; dicit enim co[illegible] [illegible] esse [illegible] ad [illegible]

De abstractione an fiat ab intellectu patibili, an ab agente.

Cap. VI.

D[illegible] considerationem hæc est, à quo [illegible] an ab intellectu patibili, an ab [illegible] hoc enim cognito, erit

A plenè cognitum officium intellectus agentis. plurium sententia est abstractionem fieri ab intellectu agente; nam Latinorũ plures h[illegible] dicunt, & Auerroes quoq; apertè id asserit [illegible] Comment. 18. lib. 3. de Anima, & in calce [illegible] vbi dicit Aristotel. fuisse coactum ponere intellectum agentem propter abstractionem, quia eius actio est abstractio; abstrahit enim à phantasmatibus [illegible] & ipsum denudat omni materia [illegible] intel-B lectio intellectus patibilis [illegible] receptio huius vniuer[illegible] ab agente, & actio ipsius [illegible] qu[illegible] abstractio [illegible] ditione materiæ, vt mou[illegible] ctum patien[illegible] let, facere de [illegible] lecta, apud Au[illegible] abstrahere est o[illegible] agentis: citat tiam Auerr. dictum Alexandri, quod [illegible] C eum[illegible] 2. de Anima [illegible] de intellectu agente [illegible] enim Alexan[illegible] non solum est necessa[illegible] in an[illegible] ctiua vtramque vim vnam agen[illegible] pa[illegible] sed etiam nec[illegible] declarari [illegible] te[illegible] per aperte, quàm per pa[illegible] rans Auerroes dici[illegible] differre à sensu, sed [illegible] non datur sensus agens, sed [illegible] agens, qui fabri[illegible] D a[illegible] trahere. Hæc [illegible] recip[illegible] est, & impugnatur efficacissimè arg[illegible] Ioannis Gandauensis, licèt ipse ad aliud [illegible] monstrandum eo abutatur; nam probare [illegible] lens intellectum agentem non agere in p[illegible] tasma, & eis nihil tribuere, ita argumenta[illegible] intellectus agens, si phantasmata illumin[illegible] æquè omnia in eis existentia illuminat, æqu[illegible] omnia intelligibilia facit, nec potest vnu[illegible] expoliare aliis, & ab eis separare, & facere v[illegible] E vnum sine alio intelligatur; quemadmodum lumen picturam aliquam feriens facit æqu[illegible] omnes eius colores esse visibiles, æquè omn[illegible] illustrat, nec facit vt vnum videatur sine ali[illegible] ergo intellectus agens nihil phantasmatibu[illegible] tribuit, & nihil in eis operatur. Sed hæc c[illegible] sequentia reuera inefficax est, & Ioannes [illegible] laciam committit à secundum quid ad [illegible] [illegible] quia hoc argumentum [illegible] intellectum [illegible] [illegible] re, vnum ab alio, quam [illegible] totum phantasma, & omnia, quæ in eo [illegible] [illegible] est efficacissimum [illegible] in[illegible] agens non poss[illegible] facere abstra[illegible] nem; quũ nihil aliud sit abstractio, quam se-paratio vnius ab aliis, & accepti[illegible] non acceptis aliis: at non probat intellectum agentem nil prorsus in phantasmatibus opera-ri; operatur enim aliquid necessa[illegible] abstractione, licèt non faciat ipse a[illegible] [illegible] m, vt mox declarabimus [illegible] qua [illegible] tem [illegible] abstra[illegible]

eam su[illegible]ere non sumpta illa alia, certum est necessarium esse vt vnam ab alia distinctā habeamus; quia si confusæ & commistæ sint, id facere minimè possumus; vt si nobis offeratur aqua vino cōmista, non est in nostra facultate accipere vinum non accepta aqua, quod dicitur abstrahere; quòd si quispiam aliquo artificio vinū ab aqua separaret, ita vt vtraq; distincta inspicerentur, facilè nobis esset vnum accipere relicto altero: duo igitur actus considerandi sunt, vnus est actus distinguendi rem à re, vt distinctè appareant; alter est actus accipiendi vnam dimissis aliis: qui duo actus ad eundem intellectum pertinere non possunt, sed vnus ad agentem, alter ad patientem; quia si abstrahere est accipere vnum dimissis aliis, certè non intellectus agentis officium est, sed patientis; hic enim quidditatem intelligit in phantasmate emicantem, & eam accipit absque conditionibus materiæ, & absq; aliis, quę in eo phantasmate sunt, & sic eam ab aliis abstrahere dicitur: at facere id non posset, nisi prius omnia in phantasmate distincta apparerent, quæ distinctio est opus intellectus agentis, huius enim lumen phantasmati adueniens omnia, quæ in eo sunt, æquè illuminat, & facit vt distinctè omnia appareant, vt in phantasmate equi facit vt distinctè appareāt natura corporis, natura viuentis, natura animalis, natura equi, natura quantitatis, & natura qualitatis, & sic aliorum accidētium; hæc enim omnia in eo phantasmate confusa, & indistincta erant, sed ab agente illustrata offeruntur patibili intellectui clara, atq; distincta, vt ipse ea omnia intuens possit contemplari id, quod vult, tam totum compositum, quam singulam quidditatem in eo emicantem, & eam omissis aliis intelligere. hoc idē in coloribus euenit; quando enim debile est in aere lumē, videmus confusè picturam totam, sed colorū distinctionem non videmus; adueniente autem Solis lumine distincti apparent omnes colores, & omnes terminationes lineæ, nosq; liberi sumus, & apti ad intuendum in ea pictura quicquid volumus dimissis aliis: nam primo loco totum confusum inspicimus, postea ad singulas particulas conuertimur, & intuemur modo hanc sine illa, modo illam sine hac, & hoc visus ipse facit, non lumen, siquidem lumen illustrat solùm, atque distinguit, visus verò inspicit hanc partem sine illa, & illam sine hac: ea tamē a philosophis abstractio non appellatur; quia vt dicatur propriè abstractio, non satis est si vna res sine alia accipiatur, sed oportet etiam vt de ordine in ordinem transferatur: quod in visione non euenit; oculus enim rem hanc accipiens videndam sine aliis non ob id eam transfert ad alium ordinem rei cognoscibilis, quia ibi omnia sensilia sunt, tam totum, quàm partes; at intellectus abstrahens transfert rem de ordine in ordinem, seu potius talem translationem factam percipit,

Nota quæ dicatur à philosophis abstractio.

A ponit, fit. n. re vera translatio hæc ab agente, qui illustrans facit rem è sensili intellectilem, deinde patibilis intellectus eam accipit, & ita abstrahere dicitur: in hoc igitur differt intellectus agens à lumine, quòd lumen non transfert colores ad alium gradum cognoscibilitatis, at intellectus agens facit è sensili intellectile. Ex his igitur patet error Auerrois, qui putauit abstractionem esse munus intellectus agentis: patet etiam error Ioannis Gandauensis, qui ex hoc colligebat intellectum agētem nil tribuere phantasmatibus; tribuit enim reuera lumen distinguens, sed nullam electionem facit; hæc enim fit ab intellectu patiente, dicitur que formaliter abstractio, quum actio intellectus agentis non sit abstractio, nisi antecedenter, quia necessario præcedit abstractionem.

B

Solutio dubii aduersus ea quæ dicta sunt. Cap. VII.

C

SED aduersus hæc dubium oritur, si enim abstrahere esset munus intellectus patibilis ergo esset pati, quia officiū intellectus patibilis est pati; id tamen videtur esse falsum, & contra proprię huius vocis significationi, nam abstractio actionem potius, quàm passionem significat. quod argumentum mihi videtur Auerroem mouisse ad dicendū abstractionem esse operationem intellectus agentis. Ad hoc dicimus, verum quidem illud esse, quod ex vi vocabuli sumitur, abstractionem esse actionem, sed negandum esse, patibilis intellectus officium esse solum pati, quia licet Aristot. dixerit intelligere esse pati, quia secundùm originem est pati, & ad cognoscendam eius naturam ducimur per pati, quam per agere, tamen intelligere est etiam agere; nam cognoscere non in sola specierum receptione, quæ passio est, consistit, sed etiam in receptarū iudicatione, quæ est actio; quare patibilis intellectus speciem quidem recipiendo patitur, sed eam iudicādo agit, & ita agendo dicitur abstrahere, quo fit, vt intellectio dicatur actio immanens, quia fit ab ipso patibili intellectu, & in ipsomet recipitur. Hoc significare voluit Alexander in loco ab Auerroe citato, quando dixit intellectum [illegible] magis declarari per agere, quam per pati hoc est, eius naturam [illegible] quàm [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] non tempore, sed dignitate, quia nobilius est agere, quàm pati. Attamen Alexāder ibi non de illa actione loquitur, quæ attribuitur intellectui agenti, sed de illa, quæ est propria intellectus patibilis, scilicet speciei receptæ iudicatio; vult enim in verbis significare cogni-

D

Intellectus non sed in cognoscendo agit.

E

F

ctionem magis in iudicatione, quàm in receptione cõsistere: nam si receptio tempore iudicationem præcederet, vtique clarum esset intellectionem esse formaliter iudicationem, non receptionem, nisi antecedēter; sed quum simul tempore receptio, & iudicatio fiant, dicimus intellectionem esse simul passionem, & actionem, sed magis in actione, quàm in passione cõsistere. Ex his colligimus errorem illorum, qui dicunt officium esse intellectus agētis producere in intellectu patibili actum intelligendi: hoc enim falsum est, quoniam actus intelligendi producitur ab ipsomet intellectu patibili, dum receptam speciem iudicat; agens vero non iudicat, neque iudicium producit, sed id solum præstat, quod antea diximus: iunctus enim phantasmati ipsum aptum reddit ad speciem quidditatis in intellectu patibili imprimendam: propterea si intellectio esset sola receptio in intellectu patibili, absque dubio dicendum esset ab intellectu agente vnà cum phantasmate produci actum intelligendi in intellectu nostro, quum species impressa idē sit, quod intellectio: sed quoniam intellectio non est sola receptio, sed etiam iudicatio; imò est præcipuè iudicatio, & hæc fit à solo intellectu patiente, siquidem ipse ad iudicandam speciem est [illegible] sufficiens ex propria sua natura sine ope intellectus agentis, ideo non dicimus intellectum agentem producere intellectionem in intellectu patiente, hoc enim neque [illegible] neque phantasmatibus iunctus, nisi vt causa remota, & antecedens, causa [illegible] proxima, & æquata est ipsemet patib[illegible] intellectus, qui ex sua natura speciem recep[illegible] iudicat.

Intellectus agens nõ producit actum intelligendi.

Collectio officiorum intellectus agentis, septem propositionibus. Cap. IIX.

QVAE igitur sint officia intellectus agentis in nostra intellectione, satis ex iis, quæ diximus, manifestum est: vt autem omnia quæ hactenus declarauimus, breuiter [illegible] ora rei veritas iuxta Aristot. sen[illegible] h[illegible] p[illegible] a[illegible] us a[illegible] o[illegible] [illegible] s co[illegible] ta est. P[illegible] ag[illegible] resp[illegible] [illegible] d perf[illegible] ctio, & [illegible] ap[illegible] [illegible] o[illegible] [illegible] a[illegible] [illegible] u[illegible] [illegible] [illegible] exist[illegible] [illegible] a [illegible] intellectus [illegible] dicitur agens [illegible] u [illegible] ectus patientis, quia in ipsum solum a[illegible] g[illegible] Q[illegible] arta est. hic intellectus non ita agit in intellect[illegible] um patibilem, vt sit agens distinctũ, & seiunctum à phantasmatibus, sed vt actus phantasmatum, ita [illegible] ex phantasmatibus, & intellectu agente constituatur vnum ag[illegible] imprimens in intellectu patibili speciem vniuersalis, & quidditatis; quia phantasmata propriis viribus non essent apta ad imprimēdam aliam speciem, quàm singularis cõfusi. Quinta, quæ ex hac quarta deducitur, est: intellectus agens est agens vt intelligibilis, non vt intellectus, & agit ad modum obiecti; quare quatenus est agens, non est formaliter intelligens; quanquam ex hoc [illegible] infertur necessariò ipsum esse alterum [illegible] omne actu intelligibile est intelle[illegible] intellectus agens non produ[illegible] pa[illegible]tibili actum intelligendi, sed [illegible] patibi[illegible] [illegible] actum [illegible] producit [illegible] receptam speciem iudicat. Sep[illegible] officium abstrahendi non est intellectus agentis, sed est proprium intellectus patibilis; ita tamen, vt [illegible] actio ex [illegible] operam intellectus agentis, [illegible] phantasmata illustret, & claras, atque cõspicuas esse faciat omnes naturas, & quidditates, quæ in phantasmatibus [illegible] vt postea patibilis intellectus accipere possit id, quod [illegible], & alia dimittere, quod vocatur abstrahere: quare abstractio formaliter sumpta est opus solius intellectus patientis, sed antecedenter est opus [illegible] intellectus agentis, cuius operam abstractioni præcedere necessarium est.

Prima. [illegible]

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Quid sit intellectus agens, varia aliorum sententia. Cap. IX.

COGNITIS officiis intellectus agentis est quoque eius natura consideranda; quod etiam Arist fecit, sed ita breuiter, & obscurè, vt per eius dicta non satis liquere videatur, quisnam sit apud eum intellectus agens; quo factum est vt interpretes ad varios, & inter se contrarios sensus verba Aristot. traxerint: nos igitur aliorum sententias summa breuitate complectendo ratione duce perquirere gabimus, quisnam sit apud Aristot. intellectus agens. Necesse est intellectum agentem vel esse eundem secundum substantiam cum intellectu patiente, vt multi arbitrantur, adeo vt non sint duo intellectus essentialiter distincti, sed vnus, qui sola ratione distinguatur; vel distinctum esse essentialiter ab intellectu patiente, & duas esse formas, non vnam, quæ etiam plurium sententia fuit. Qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem non esse duas formas, sed vnam, quæ sola ratione distinguatur in duas, variis modis id asserunt; Simplicius dicit vnam esse humanæ mentis substantiam, quæ dicitur possibilis quatenus est progressa in corpus, & dicitur agēs quatenus in se manet, quam candē sententiam Themistio quoque & Auerroi multi posteriores attribuunt: ego tamen puto Themistium & Auerroem statuere intellectum agentem [illegible] esse [illegible] a patien-

patiente, ita vt sint duæ formæ, & duæ intelligentiæ distinctæ, & ambæ humanæ, hanc enim sententiam legere apud Themistiū possumus in contex. 20. lib 3. de Anima, & apud Aueiroem in Comment. 4. 5. 18. 20. eiusdem libri, vbi hos duos intellectus vocat duas substantias æternas, & alia multa dicit, quæ significant ipsum existimasse duas esse substantias, non vnam: quòd si Themistius & Auerr. quandoq; dicere videantur vnum esse intellectum, consideráda sunt vtriusq; verba: nam vnum appellant id, quod ex his tanquā ex materia, & forma constitui, nunquam enim dixerunt eos esse essentialiter vnum eo modo, quo Simplicius existimauit. Alii fuerunt, eaq; fuit antiqua opinio relata, & cōfutata a Themistio in loco prædicto, qui dixerunt vnum esse intellectum secundùm substantiam; qui dum est in mera potestate, & omni cognitione caret, possibilis dicitur; dum autem habet habitus dignitatum, quæ sunt prima principia per se nota, vocatur agens, quia horum principiorum cognitio est actiuum principium scientiæ conclusionum: in quam sententiam ducti sunt ob Aristor. verba in context. 18. lib. 3. de Anima, quando dixit intellectum agentem esse habitum quendam, videtur enim non potuisse alium habitum significare, quàm habitum principiorum. Ab hac sententia parum recessit Ioannes Grāmaticus, qui putauit eundem patibilem intellectum, quatenus habet habitus non modò principiorū, sed etiam conclusionum, vocari agentem; quoniam dum habet scientiarum habitus acquisitos, potest agere quando vult, quemadmodum Aristot. dixit, ideoq; vocatur intellectus agens, quia potest arbitratu suo exire in actum: & in hanc opinionē ipse quoq; Ioannes incidit ob illa Aristotelis verba, quibus intellectum agentem dixit esse habitum quendam. Demum D. Thomas putauit intellectū agentem, & intellectum patientem non duas formas esse, sed duas facultates eiusdem animæ rationalis, quæ ratione potentiæ passiuæ dicatur intellectus passibilis, & ratione potentiæ actiuæ dicatur intellectus agens: quare apud eum non sunt duæ partes animæ, nisi prout nomen partis pro facultate, seu potentia sumitur; ideo eius sententia ture numeratur in opinionibus illorum, qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem non esse duas substātias distinctas, sed vnam, quæ sola ratione distinguatur.

Antiquorum opinio.

Ioan. Grammaticus.

Thomas.

Cōfutatio omnium opinionum eorum, qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientē esse vnam & eandem substantiam.

Cap. X.

HAE omnes sententiæ, quibus statuitur hos duos intellectus vnam esse substantiam, falsæ sunt, & cum principiis Aristotelis minimè conuenire possunt: quod primùm communiter aduersus omnes ostendemus postea verò etiam singillatim eas considerando proprios cuiusque errores patefaciemus. Imprimis certum est, Aristot. existimasse nullum simplex posse mouere seipsum, sed quicquid mouetur, ab alio moueri; hoe enim legimus ab eo fusè demonstratum in 7. & 8. Physic. idque in ipsa quoque anima impossibile esse docuit in 1. lib. de Anima, quando confutauit illorum sententiam, qui dicebāt animam mouere seipsam: non potest igitur eadem humanæ mentis substantia, quum sit forma simplex, esse simul agens, & patiens respectu sui ipsius; nec satis est distinctio secundum rationem, quia si hoc sufficeret, de omni re simplici hoc idem dicere possemus, eam habere facultatem agendi, & facultatem patiendi, & ita agere in seipsam ratione diuersarum vitium: hoc tamen absurdum est, nec secundum Aristotelem concedendum. ergo similiter in intellectu est absurdum, qui, quum sit simplex non potest simul esse perfectus, & imperfectus, potestate & actu, & in seipsum agere, & seipsum ducere de potestate ad actum, de imperfectione ad perfectionem: patet autem Aristotelem in context. 17. libri 3 de Anima inuenisse intellectum agentem propter patientem, & vt in ipsum agat, sicut antea demonstrauimus. ergo non possunt esse vnus & idem intellectus secundum substantiam; potest quidem eadem res habere & agendi, & patiendi facultatem respectu diuersorum, ita vt ab vno patiatur, & in aliud agat, sed non respectu sui ipsius nempe vt in se agat, & à se patiatur, nisi habeat in seipsa partes secundum substantiam distinctas, quibus hæ duæ contrariæ vires attribuantur. Exempla quoque ab Aristotele adducta in contex 17 & 18. libri 3. de Anima hoc idem demonstrant, in tota enim natura videmus semper agens distinctum esse secundum substantiam à patiente, sic omnis ars agens distincta est essentialiter a materia patiente; Aristoteles autem dixit intellectum agentem ita se habere ad intellectum patientem, vt ars se habet ad materiam, ergo voluit eos secundùm substantiam esse distinctos: hoc idem significat exemplum luminis; lumen enim est essentialiter distinctum & a colore, & a visu in quem agit, sicut autem [illegible] quem locum habet [illegible] cum [illegible] habere intellectum agentem [illegible] censuit igitur hunc esse [illegible] essentialiter a ab intellectu patiente & ab obiectis intelligibilibus. Ipsa quoque ratio, qua Aristoteles ad ostendendum intellectum agentem vsus est, hoc idem demonstrat; probat enim dari intellectum agentē, eo quod datur intellectus patiens, eos igitur statuit tanquā duos, non tanquam vnam substāttam, quoniam ar-

gumento illo hoc non ostenditur: nam si Aristoteles id, quod isti comminiscuntur, ostendere voluisset, probare non debuisset dari intellectum agentem, quia detur intellectus patiens, sed solùm ostendere eundem intellectum patientem, de quo antea loquutus erat, actiuam quoque vim habere, ratione cuius dicitur etiam agens: hoc tamen neque dixit, neque significauit modo vllo Arist. sed omnia, quæ ibi dicit, contrarium indicant, vt modò dicebamus. Hoc idem declarant illa, quæ ibidem dicuntur postea ab Aristotele in contex. 19. & 20. inquit enim agens esse honorabilius patiente, inquit intellectum agentem esse actionem secundùm substãtiam, inquit ipsum nil aliud esse, quam id, quod est, nempe puram quidditatem, & purum actum, imò ipsummet esse; at in context. 5. dixerat intellectum patibilem nihil esse, nisi puram potestatem; quomodo igitur sunt essentialiter idem, si alterius natura & essentia est actus purus, ita vt sit idem essentialiter cum sua operatione, alterius verò est pura potestas? dixit etiam intellectum agentem semper intelligere, patientem verò non semper, quod manifeste denotauit eos esse duas distinctas substantias, nam eadem substantia dici non potest simul intelligens, & non intelligens. Quoniam igitur Arist. nihil vnquam dixit, quod significare potuerit vnam esse horum duorum intellectuum substantiam, immò omnia eius verba denotant eorum differentiam substantialem, & ratio quoque Aristotelis hoc demonstrat; vanæ & falsæ sunt omnes sententiæ, quibus quouis modo statuatur vnam & eandem horum duorum intellectuum esse substantiam. Si verò singulas prædictas opiniones seorsum considerare velimus, opinio Simplicij ab Aristotele alienissima est: nam secundùm Simplicium non est essentiale intellectui esse potestate, sed id per accidens ei contingit, nempe quatenus progreditur in corpus; Arist. tamen vult illud ei essentiale esse, inquit enim nullam esse aliam eius naturã, nisi meram potestatem; at si sequamur Simplicium, intellectus essentialiter est purus actus, per accidens verò est pura potestas: igitur hæc [illegible] ntiaria opinioni Aristotelis, & e[illegible]a quàm Peripatetica [illegible] eam ne[illegible] [illegible] solent v[illegible] icorum, quod Simpli[illegible] Alia quoque opinio eorum qui dixerunt intellectum agentem esse ipsummet intellectum patibilem, vt habentem principiorum habitus, vel etiam habitu conclusionum, vt Ioannes Grammaticus existimauit, non est opinio Aristotelis: quoniam Aristoteles intellectum in habitu manifeste distinxit ab intellectu agente, quum

Contra Simplicium.

Contra [illegible] Ioan. Grammaticum.

de vtrisque separatim egerit, & intellectum in habitu considerauit in ipso tractatu, qui est de intellectu patibili: dixit etiam intellectum in habitu non semper esse actu intelligentem, sed quandoque etiam potestate, agentem verò dixit semper esse intelligentem, denique si illa omnia, quę de intellectu agente in contex. 19. & 20. dicuntur, consideremus, manifestissimum est ea non posse accommodari intellectui in habitu; illud præsertim, quod dixit, intellectum agentem esse per essentiam suam actionem; nam intellectus in habitu, quum quandoque non intelligat actu, non est per essentiam sua operatio: alia quoque multa in ea parte dicuntur ab Arist. ex quibus hoc ostenditur, quæ in [illegible] ratione [illegible] manifesta. Neque suffragantur huic sententiæ verba Aristotelis in context. 18. dicentis intellectum agentem esse habitum quendam: non enim quemlibet habitum significauit, neque illum, quem isti respexerunt, sed talem, quale est lumen; lumen verò non est habitus ipse videndi, neque est species coloris in oculo recepta, sed est quoddam externum, ab externo principio adueniens, distinctum & a visione, & ab obiecto, & à facultate visiua, & ab ipsa habilitate videndi: talis igitur habitus est intellectus agens, qui extrinsecus accedens producit in intellectu patibili scientiarum habitus, à quibus ipse patibilis intellectus vocatur in habitu: quare intellectus agens non est talis habitus, à quo dicatur intellectus in habitu. Opinio quoque D. Thomæ non est Aristoteli consentanea, & proprias patitur difficultates: nam quum in intellectu patibili cognouerit & vim patiendi, & vim agendi, in ambiguitatem lapsus est, credens vim actiuam, quam patibilis intellectus habet, esse intellectum agentem: quod minimè verum est; quia intellectus agens debet agere in intellectum patibilem, vt antea demonstrauimus, igitur si esset vis illa actiua, quam habet intellectus patibilis, idem ageret in seipsum, quod minimè dicendum est. Nos verò iam diximus, quæ sit vis actiua, quam habet intellectus patibilis, est enim vis iudicatiua obiecti recepti: quæ non est dicenda intellectus agens; quia non est vis [illegible]di in ipsummet intellectum patibilem, sed potius in [illegible]a quodam modo, dum ea iudicat. Thomas igitur non in hoc errauit, quod posuerit in intellectu patibili vim patiuam [illegible] vim actiuam, hoc est, & vim recipiendi, & [illegible] iudicandi, etenim nos quoque vtramque concedimus; sed in eo errauit, quòd putauit vim hanc actiuam ab Aristotele vocari intellectum agentem: sed mox ostendemus D. Thomam proxime omnium ad mentem Aristotelis accessisse, neque in ipsa re [illegible] in sola fermè appellatione [illegible] aberrasse.

Quod necessarium sit, intellectum agentem esse formam abiunctam à materia per essentiam. Cap. XI.

QVONIAM igitur nullum dogma secundùm Aristotelem defendi potest, quo dicatur intellectum patientem, & intellectum agentem esse vnam & eandem substantiam; restat vt sint duæ substantiæ essentialiter distinctæ, quæ absq; dubio sententia Aristotelis fuit. Hoc autem si ita est, sequitur necessario intellectum agentem esse formam immaterialem, & à materia prorsus abiunctam, quod facile ostendo argumento sumpto ab intellectu patiente: is enim vel est forma separata à materia, nec dans esse homini, vt Auerroes existimauit, vel est forma materiam informans, & hominem constituens, vt Alexander, & Latini omnes arbitrantur: si est forma abiuncta à materia multò magis oportet intellectum agentem esse a materia separatum, quum sit nobilior patiente: si verò intellectus patibilis est forma constituens hominem, agens, qui patiente præstantior est, non potest esse forma informans materiam; quia si intellectus patibilis est forma specifica, qua homo est homo, ergo omne illi superueniens in homine, & excellentius ipso, excedit humanam naturam, nec potest esse forma informans, quia nulla forma informans nobilior potest vltimæ, ac specificæ differentiæ superuenire, sed ita superueniet, vt nauta superuenit nauium iam constitutæ, & formatæ: omnibus igitur modis fateri oportet intellectum agentem non esse alicuius corporis formam, sed esse substantiam penitùs immaterialem. Hoc etiam significarunt omnes conditiones intellectui agenti ab Aristot. attributæ in 3 lib. de Anima: nam in contex 19. dixit ipsum esse separatum, & immistum, & impatibilem; & has conditiones probauit ex eo, quòd est secundùm suam substantiam actio, id est, quoniam per essentiam est sua operatio; hęc enim non est quarta conditio, vt multi Græcæ linguæ ignari arbitrantur, sed est probatio, & medius terminus, per quem tres illæ conditiones ostenduntur, vt in Græcis verbis manifestum est, quæ sunt hæc [τῇ οὐσίᾳ ὢν ἐνέργεια] hic enim loquendi modus apud Gręcos probatiuus est, vt etiam notare possumus in contex. 14. lib. 4. Meteor. & pluribus alijs in locis, & significat, quũ secundùm substantiam suam fit actio, ἐνέργεια enim est operatio, & in omnibus formis materialibus est distincta ab essentia, in formis verò à materia abiunctis est idem quod essentia, sicut in lib. de Mente humana declarauimus: quoniam igitur secundùm suam essentiam est sua operatio, Aristot. inde colligit eum esse à materia separatum, non commistum corpori modo vllo, & prorsus impatibilem; nam pati est propter materi-

Declaratio contex. 19. in 3 lib. de Anima.

A am, quare omne carens materia expers est omnis passionis: quòd autem secundùm essentiam sit actio, satis habet ibi ostendere Aristoteles à posteriori, argumento sumpto ab intellectu patiente; nam ipse quoque dum actu intelligit, fit idem quod res intellecta, & quod sua operatio: quum ergo hoc notet perfectionem, & competat intellectui patienti, debet etiam agenti competere, imo & modo præstantiore, quum agens sit patiente nobilius:
B quoniam igitur patienti intellectui competit vt sit sua operatio; quia aliquando solùm, non semper est sua operatio, nempe tunc, quando actu intelligit; sed ei competit per aliud, à quo perficitur, necesse est vt agenti competat per essentiam; id enim, per quod aliud tale est, per se tale esse debet: hæc est illius loci vera interpretatio, nõ quam multi putant, qui dicunt verba illa [*honorabilius enim est agens patiente*] & alia quæ sequuntur, dirigi ad pro-
C bandum quod intellectui agenti competant tres illæ conditiones, separatus, immistus & impatibilis; probationem autem talem esse, competunt intellectui patienti, ergo etiam agenti, qui honorabilior est: sed decipiuntur, quoniam verba illa pertinent ad probanda proximè præcedentia, non illa, quæ remotiora sunt, non enim probat Aristot. tres illas cõditiones, sed probat medium, quo illas ostenderat, quemadmodũ series verborum mani-
D festè demonstrat: imò neq; ostendere poterat tres illas conditiones agenti competere ex eo quòd competant patienti, sicut illi comminiscuntur; quia ratio esset fallax, & æquiuoca, quum illæ conditiones alio modo agenti cõpetant, alio patienti, neq; de vtroq; in eadem significatione accipiantur: nam in context. 7. Aristot. intellectum patientem vocauerat separatum, scilicet ab organo, vt præcedentia verba à contrario sensu demonstrant; at in 19.
E agentem vocat separatum penitùs à materia: & intellectum patientem vocauerat in contex. 4. non mistũ cum obiectis, & in 6. non mistum cum parte aliqua corporis in recipiendo species; at in 19. agentem vocat non mistum cum corpore, aut cum vlla alia re vllo modo, tam secundùm esse, quàm secundùm operari, quum in eo operatio ab essentia non distinguatur: & in contex. [illegible] intellectum patientem vocauerat ἀπαθῆ, hoc est n[illegible]
F ri suorum obiect[illegible]m absq, [illegible]em [illegible] ctui eum sensu [illegible] receptu um, non d[illegible] esse [illegible] tia, sed potestatem [illegible] at in 19. intellectum agentem vocat ἀπαθῆ, hoc est, impatibilem penitùs: patet enim Gręcum nomen ἀπαθὴς æque vtrumq; significare: & in contex. 3. non posse significare impatibilem sed affectione carens, in 19. autem sumi pro impatibili: nec mirum, si in alio, & alio sensu hæc illis attribuantur, quum ex diuersis medijs ab

Aristot. colligantur, neque eadem ratione vtrique intellectui competant: nam patienti competunt, quatenus est mera potestas, & inferuntur ex eo quòd patiendo intelligit, agenti autem competūt, quatenus est purus actus, & inferuntur ex eo quòd agit, & est per essentiam sua actio: quomodo igitur possunt hæ conditiones de vtroq; intellectu idem significare, si ex oppositis medijs de vtroque colliguntur? igitur de intellectu agente significant separationem à materia, quum ex hoc medio deducantur, quòd secūdùm essentiam est sua operatio, quæ conditio intellectui patienti non competit, saltem prout in humano corpore sumitur, siquidem non alio modo ab Aristot. vnquam consideratum fuisse manifestum est. Præterea in context. 20. inquit Arist. intellectum agentem esse semper intelligentem, & esse id quod est, hoc est, esse actum purum, & ipsammet entitatem, vt in sequentib. declarabimus: quæ omnia significant mētem à materia abiunctā per essentiam. Adde quòd si in context. 19. ista illa attributa adducerentur vt eadem, quæ prius intellectui patienti ascripta erant, debuissent Aristot. coniunctione vti dicendo [*& hic quoq; intellectus separatus, immistus, & impatibilis*] attamē inquit absolutè [*& hic intellectus*] qui loquendi modus denotat ea adduci vt propria agentis.

Quòd intellectus agens non possit esse vlla intelligentia, præter illas, quæ mouent cœlestes orbes. Cap. XII.

QVVM igitur intellectus agens sit substantia abiuncta à materia per essentiam, & nomine intelligentiæ appellanda, necesse est, vt vel sit aliqua ex intelligentijs superioribus, quę cœlos mouent, vel aliqua alia illis inferior forma, quæ vel Angelus, vel Dæmon, vel Intelligentia appellanda esse dicatur, & sit hominis propria, & ad perficiendam humanam mentem peculiariter applicata, & [illegible] copulabilis, vt forma iungitur materiæ; quæ fuit Auerrois, ac Themistij sententia, quam etiam Marino Plotinus attribuit. Quodnam igitur horum [illegible] ciendum sit, [illegible] e ducere inuest[illegible] Inprimis id nob[illegible] firmum, & [illegible] fundamentum statu[illegible] c[illegible] per essentiam à materia abiun[illegible], non esse munus P[illegible]o[illegible] naturalis, sed [illegible] metaphysici testa[illegible] hoc A[illegible] cap. [illegible] lib. de Partibus animalium [illegible] esse officium Philosophi naturalis agere de intellectu, & hanc rationem adducens; quia ad Naturalem Philosophum non attinet loqui de [illegible]bus à materia abiunctis, intellectus autem à materia abiūctus est: Auerroistæ efficaciter tueri contendunt Aristot. ibi loqui de intellectu humano, quod quidem nos eis condonamus: quicquid igitur est in anima humana abiunctum à materia, siue sit patibilis intellectus, qui dicatur non esse forma corporis, siue intellectus agens, certum est illud non posse à Philosopho naturali secundùm essentiam cognosci, sed solùm respectu humani corporis, quod quidem Auerroistę non [illegible], id enim est munus solius Metaphysici [illegible] asserit Aristot. eo in loco. Quoniam igitur intellectus agens est substantia separata, certum est declarationem essentiæ ipsius non ad Naturalem pertinere, sed ad Metaphysicum. Naturalis enim considerare ipsum non potest, nisi prout est agens respectu humani intellectus. At [illegible] et al quis, quomodo igitur potuit Aristot. in context 19. & 20. lib. 3. de Anima, considerare eius conditiones ad essentiam ipsius absolute sumptā pertinentes? ex huius dubij solutione attinet [illegible] cium Aristotelis, & eius de intellectu agente sententia manifesta fiet: pertinebat quidem ad naturalem Philosophum sola consideratio officiorum intellectus agentis, quoniam hæc respectum notat ad intellectum humanum: sed videns Aristot. nos in hac acquieturos nō fuisse, & se animos nostros dubios, & suspensos reliquisse, nisi de ipso intellectu agente quidnam secundùm se sit aliqua ibi subiunxisset, ideò dicere aliqua breuiter voluit ad eius essentiam attinētia; sed ita breuiter, & obscurè, vt satis apertè significauerit se ea tangere tanquā aliena à naturali philosophia: solet enim vbiq; Aristot. quando ex professo alicuius rei definitionem, seu essentiales conditiones proponit, eas diligentissimè declarare, vt in plurimis locis quisq; notare potest, ibi tamen de præstantissima, atq; ignotissima loquens quasdam essentiales eius conditiones in medium profert, absq; vlla earum declaratione; vt eas leuiter tangendo, nec declarando, significaret earum, & ipsius intellectus agentis considerationem ad eum locum non pertinere: ideò notare eo in loco, & in alijs quoq; possumus, non esse absurdū, si in disciplina aliqua quandoq; tangatur id, quod ad aliam disciplinā pertinet: imò illud interdū necessarium esse: quum enim res omnes magno inter se ordine, & nexu cōiunctę sint, scientias quoq; contemplatiuas ita inter se coniunctas esse oportuit, vt vna attingeret aliquando ea, quæ sunt alterius; hoc enim non [illegible] a[illegible] leuiter, & cum moderatione fiat, quemadmodum eo in loco facit Aristoteles: quod etiam alias notauimus de postremo cap. li. 8. Physic. in quo agit de primi motoris impartibilitate, quæ ad Metaphysicum potius, quàm ad Naturalem Philosophum pertinebat. Ex ea igitur obscura, & imperfecta consideratione conditionum intellectus agentis manifestè colligimus, ipsum tanquam substantiam à materia abiunctam per essentiam non ad Naturalem Philosophum, sed ad Metaphysicum pertinere: idq; etiam alio Aristot. testimonio comprobatur; nam in 7. Metaphysic. cap. text. 6. inquit esse

Margin: A, B, C, D, E, F; *Dubium*; *Solutio*.

esse posterius considerandum, an præter sensibiles substantiss aliqua alia detur abiuncta à materia, an non detur; idem etiam in contex. 29. lib. 12. inquirendum proponit, is enim prius locus est, in quo Aristot. ex professo de talibus substantijs accuratè pertractat: hoc igitur proponens in dictis locis Aristot. denotat non esse ante libros Metaphysicos nobis cognitam aliquam substantiam à materia separatam. Videamus igitur quas substantias à materia abiunctas consideret Aristot. in eo 12. lib. certe nullas alias considerat præter illas, quæ Cœlos mouent; docet enim tot esse intelligentias, quot sunt orbes moti nec dicere aliquis potest, intelligentiam humanam vnà cum cœlestibus ibi ab Aristotele sumi, & in orbibus motis numerari etiam sphæram humanam, vt aliqui dicere ausi sunt: nam legentibus context. 43. & 44. illius 12. lib. patet Aristot. dicere tot esse substantias à materia separatas, quot sunt orbes; quot autem sint orbes, sumendum esse ex Astrologia; atqui Astrologus non considerat orbem humanum, sed solos cœlestes; ergo Aristot. ibi nullam aliam intelligentiam considerat, præter illas, quę mouent orbes cœlestes. Hoc igitur de Arist. certissimum est, ipsum nec dæmones cognouisse, neq; formam vllam à materia abiūctam inferiorem intelligentijs, quę mouent cœlos: quare si intellectus agens est forma separata, non potest secundùm Aristot. esse dæmon aliquis, neq; intelligentia peculiariter homini applicata inferior cœlestibus, & superueniens formæ informanti, qua homo est homo. Restat igitur, vt nō possit esse alia substantia abiuncta à materia, quàm vna ex eis, quæ mouent sphæras cœlestes, quum præter eas nullam aliam substantiam separatam Aristot. in libris Metaphysicis considerauerit. Aliqui tamen dicere ausi sunt, solas quidem cœlestes intelligentias expreßè ibi ab Arist. nominatas fuisse, implicitè tamen eadē tractatione comprehensam esse etiam humanam intelligentiam; quū enim eiusdem generis sint, id, quod de illis dicitur, de humana quoq; dictū intelligitur. Sed hoc vanū est, non enim obiectionem nostram effugiunt, quum Aristot. de solis illis intelligentijs, quæ mouent orbes, se agere affirmet: adde, quod huic humanę intelligentiæ non competunt conditiones ab Arist. cœlestibus attributę, eas enim primo loco inuenit ex æterno motu, & eas primùm cognouit vt semper mouentes vno continuo motu; humana verò, si datur, non semper orbem suum vno continuo motu mouet, quare sub eam tractationem reduci minimè potest; non est igitur verum id, quod illi dicunt, de intelligentia humana esse intelligenda illa omnia, quæ de cœlestibus ab Aristotele declarantur, proinde si de hac quoque ibi agere voluisset, eam absque dubio nominare seorsum, & eius proprias conditiones, per quas à cœlestibus discrepat, expreßè declarare debuisset. Manifestum igitur est, nullas alias substantias à materia abiunctas Aristoteli cognitas fuisse præter intelligentias cœlorum motrices, quas dari ex æterno motu demonstrauit; & hæc omnia ita firmis nituntur fundamētis, vt nullum certè subterfugiendi, aut cauillandi locum relinquant: igitur Themistij & Auerrois sententia de intellectu agente non est Aristotelis, neq; vlla ratione defendi potest.

Fuga Auerroistarum.

Confutatio.

Euasio Auerroistarum.

Confutatio.

Quòd intellectus agens non poßit esse alia intelligentia, nisi omnium prima.

Cap. XIII.

QVVM igitur mens agens non poßit esse nisi aliqua cœlestium mentium, quæ cœlos mouent, quænam ex eis erit intellectus agens? an suprema, quæ Deus est, an aliqua ex alijs quæ secundę intelligentiæ appellantur? ratio nos cogit vt solam primam hoc munere fungi posse fateamur: etenim reliquæ omnes sunt virtutes particulares, & ad mouendos singulæ proprios orbes peculiariter applicatæ, neq; habent vim vniuersalem, quæ ad rerum om[illegible]um regimen extendatur: sola prima est eiusmodi; quia non solùm primum orbem mouet, sed totū simul cœlestem globum, imo & mūdum vniuersum, & est prima omnium rerum causa, omnia gubernans, omnia perficiens, omnia conseruans virtute sua diffusa per omnia, hæc enim quamuis vbique sit, & omnibus rebus adsit, non omnibus tamen intelligendi facultatem præbet, sed homini soli: quod optimè declaratur ab Alexandro in 2. suo lib. de Anima, cap. 4. inquit enim humanum intellectum, qui poßibilis dicitur, esse veluti instrumētum intellectus diuini ad intellectionem in homine producendam; solus enim humanus intellectus aptus est recipere lumen intellectus diuini, & fieri intelligens: res autem aliæ talem naturam non habent, vt poßint instrumenta fieri diuini intellectus ad producendam intellectionem: [illegible] etiam videmus lumen Solis, quum deni[illegible], penetrare vitrum, at non parietem, propter diuersas horum corporum natu[illegible] alot Solis lutum induiat, ceram ve[illegible] non [illegible] se [illegible] agen[illegible] pa[illegible] idoneum ad recipie[illegible] do inferiore n[illegible] est natura su[illegible] lectionis, nisi natura [illegible] lis, qui forma hominis [illegible] ligente homo dicatur int[illegible]. Ad hoc com probandum habemus a[illegible] gumentum dignißimum, & verè peripatet[illegible] ab Alexādro adductum in 1. suo lib. de Anima, cap. de intellectu agente: inquit ibi Alexander, in omni genere, in quo sit aliquid per se, ac primò tale, & aliqua secundario talia, necessarium esse vt illa, quæ secundario talia sunt, ab illo primo

Argumentum Alexandri.

A
B
C
D
E
F

habeant vt sint talia, proinde sint talia propter illud: hoc possumus inductione in rebus omnibus comprobare; nam substantia est primum ens, & maximè ens, accidentia verò sunt secundariò entia; sic inter omnia visibilia primum visibile est lux, & maximè omnium visibile est Solis lux, ab hac igitur alia fiunt visibilia: sic etiam omnia bona dicuntur bona per primi boni participationem. Quum igitur res potestate intelligibiles debeant ab intellectu agente reddi actu intelligibiles, non potest intellectus agens esse aliud, quàm illud solùm, quod primum intelligibile, & maximè omnium intelligibile est; ab hoc enim, & a nullo alio, possunt alia reddi intelligibilia; maximè autem omnium intelligibilis Deus est, & est primum in genere intelligibilium; ergo nil aliud statui potest intellectus agens, nisi solus Deus: hoc fuit argumentum efficacissimum Alexandri. Sed hoc idem argumentum ego apud Platonem notaui in fine 6. libri de Republica, & miror quòd alij hanc sententiam sequentes locum illum non animaduerterint: Plato ibi hanc sensuum differentiam considerat, quòd præter visum alij, vt sentiant, satis habent obiecto præsente; at visus, vt videat, non satis habet præsentia coloris, sed alio quodam eget diuerso & a colore, & à visu, & ab oculo, idque est lumen, & inde quærens quam potissimùm assignare luminis originem debeamus, inquit eam esse illud, quod maxime omnium lucidum est; hic autem est Sol, qui neque est color, neque visus, neque oculus, sed diuersum quiddam, à quo habet color, & vt sit, & vt visibilis sit, & visus ab eodem habet vt sit, & vt videat; est enim Sol tanquam parens, & genitor omnium rerum corporalium, à quo & visus, & color recipiunt esse, & ab eodem vt primo visibili visibilitatem adipiscuntur: deinde subiungit Plato Solem esse ipsius boni filium, nempe Dei, qui ipsum in mundo sensili principem statuit, vt in eo teneret eundem locum, quem ipse obtinet in mundo intelligibili; ipse namque est primum intelligibile, Sol verò est primū sensile: quò [illegible] quemadmodum in mundo intelligibili Deus ad intellectum, & ad intelligibilia se habet, ita in mundo sensili se habeat Sol [illegible] visibilia; hic enim est causa [illegible] sibilium, & est [illegible] a, [illegible] faciat ea & a [illegible] & visibilia esse [illegible] caus[illegible] vt intellectus sit, & vt res omnes [illegible] & vt intellectus sit intelligens, & vt res omnes sint intelligibiles: manifestum igitur est Platonem existimasse Deum esse intellectum agentem, & eum cum lumine comparasse, ita vt credi possit Aristotelem id a Platone accepisse: hoc de Platone testari videtur etiam Ioannes Grammaticus, qui interpretās primum contextum tertij libri de Anima, attribuit Plutarcho, quod iuxta Platonis opinionem dixerit scientiam nostram esse reminiscentiam, & quòd dixerit intellectum agentem esse Deum: deinde inquit Ammonium reprehendisse Plutarchum de reminiscentia, quòd Platonica dogmata Aristot. attribuerit. videtur itaq; etiam in altero Plutarchus adhæsisse Platoni, nempe quòd Deus sit intellectus agens. Hæcabsq; dubio sententia Arist. fuit; qui, etsi satis breuiter, & obscurè tetigit intellectus agentis naturam, tales tamen conditiones ei attribuit, ex quibus colligi possit, ipsum non esse nisi Deum, hoc enim denotat eius comparatio cum lumine, quā etiam Plato vsus est nam si recta esse cōparatio debeat, oportet, sicut lumen est primum visibile ita intellectum agentem esse primum intelligibile, vt argumentum ab Alexandro, & à Platone adductum demonstrat, ita vt, sicut illuminatio colorum nil aliud est, quàm coniunctio rei secundario visibilis, & per participationem cum visibili per se, & primo visibili; colores enim sunt participata lumina, quia constant ex luminoso & opaco, quare, vt visum moueant, iungi debent lumini puro, à quo perficiuntur & vim motricem recipiunt; ita & phantasmatum illuminatio nil aliud est, quam coniunctio rei secundario intelligibilis cum primo intelligibili, & rei potestate intelligibilis cū re per se intelligibili actu. Hoc idem significat id, quod de intellectu agente in contex. 20 illius lib. Aristoteles dicit, nempe ipsum esse id quod est; sic enim denotat eum esse entitatē ipsam, & ipsummet esse; hæc autem est propria Dei conditio, vt D. Thomas ostendit in 1. part. Summ. quæst. 3. artic. 4. in omnibus enim alijs rebus esse distinguitur ab essentia, solius autem Dei est ipsummet suum esse.

Prædictæ sententiæ confirmatio testimonio D. Thomæ. Cap. XIV.

Ad huius sententiæ confirmationem libet illa considerare, quæ à D. Thoma hac de re dicuntur, tum in 1. part. Summæ, quæst. 79. artic. 4. tum in quæstionibus disputatis de Spiritalibus creaturis, artic. 10. & de Anima, artic 5. Ipse in dictis locis considerandam sumit illorum sententiam, qui dixerunt intellectum agentem esse substantiam aliquam separatam, quæ non sit forma hominis; sed eam diuidit in duas & vtranque separatim impugnat: inquit enim aliquos dixisse intellectum agentem esse quandam substātiam à materia abiunctam inferiorem Deo, aliquos vero existimasse Deum ipsum esse intellectum agentem. Priorem sententiam inquit esse Catholicæ fidei repugnātem, & magnum eam sequi absurdū: quum enim cuiusq; rei perfectio in nobilissima eius operatione consistat; nobilissima autem nostra operatio sit coniunctio animæ nostræ cum illo, a quo lumen recipit, esset perfectio nostra constituta in cōiunctione cum

Quidam Catholici Deum posuerunt intellectum agentem.

ne cum alio præter Deum, quod absurdum atq; impium est: in hoc igitur Thomas nobis consentit. Alteram verò sententiã, quod Deus sit intellectus agens, non dicit esse Catholicæ fidei repugnantem, imò asserit quorundam Catholicorum sententiam fuisse; Catholicos enim certè nominaret, si impiam, & Catholicæ fidei aduersantem esse eorum opinionem arbitraretur. Thomæ autem verba sunt hæc [*quia fides Catholica Deum, non aliquã aliam substãtiam separatam in natura, & animabus nostris operantem ponit: ideò quidam Catholici posuerunt Deum intellectum agentem, qui est lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientē in hunc mundum*] imò tantum abest, vt opinionem hanc repugnantem Catholicæ fidei esse dicat, vt etiam aliqua ex parte eam approbet; inquit enim esse necessarium, vt supra humanam animam sit aliquid, a quo eius intellectio pendeat, & quum id non possit esse alia intelligentia præter Deum, omnino dicēdum esse illud esse Deum: & ad hoc probandum vtitur argumento Alexandri, quod validissimum esse diximus, nempe quia id, quod est tale per participationem, necessariò pendet ab alio per se tali, & fit tale per illud. Sed in eo solùm ab illis Thomas dissentit, quòd negat Deum ob id esse vocandum intellectum agentem, hac vtens ratione; quia Deus est causa vniuersalis, non adæquata humanæ intellectioni, de qua loquimur; quocirca requiritur præter Deum alia causa particularis, quæ sit hominis propria, & pars, seu facultas quædam animæ humanæ, dicaturq; in homine intellectus agens: ad quod confirmandum vtitur Thomas exemplis naturalibus; Sol enim generat animal tanquam causa vniuersalis, sed non sine causa particulari, quæ est vis insita in semine illius animalis: accommodat etiam huic sententiæ comparationem, qua Aristot. vtitur, intellectus agentis cum lumine, & inquit lumen referri ad Solem, tanquam effectum ad causam, Aristot. autem comparare intellectum agentem, non cum Sole, sed cum lumine, ad denotandum ipsum esse aliquid à Deo creatum in homine, non esse Deum ipsum, quemadmodum lumen non est Sol ipse, sed effectus à Sole productus: ideo concludens dicit, illud, quod in nobis facit intelligibilia actu ad modum luminis creati, esse aliquid animæ nostræ, & esse multiplicatum iuxta numerũ animarum, & hominum, & vocatum esse ab Arist. intellectum agentem; illud verò, quod facit intelligibilia ad modum Solis illuminantis, esse vnum tantùm, & separatum, quod est solus Deus, nec vocari intellectum agentem. Hæc sunt, quæ à Thoma dicuntur: in quibus eorum, quæ vera sunt, confessionem eius accipio, qua puto sententiam nostram maximè comprobari; in reliquis facilè ostendam eum à mente Aristotelis aberrasse.

Quid rectè dixerit Thomas.

Imprimis ipse fatetur Deum tanquam causam primam fa- A cere omnia intelligibilia, quod quidem verum est, imò etiam necessarium; quum enim sit primum intelligibile, ab eo solo possunt alia reddi actu intelligibilia: concedit etiam in nostro intellectu præter vim passiuam etiam vim actiuam, tanquam eius facultatem, quam nos quoq; diximus fateri necessarium esse, eamq; Alexandri fuisse sententiam.

Quid non rectè dixerit Thomas.

Sed in eo à nobis dissentit, quòd putat vim actiuam nostri intellectus esse intellectum agentem, & B tanquam causam secundam à Deo creatam facere phantasmata actu intelligibilia; hoc enim nos negamus, & falsum esse iam ostendimus, quia facultas actiua humanę mentis non potest facere actu intelligibilia, proinde non eam vocauit Aristoteles intellectum agentem, neque cum lumine comparauit: hoc ostenditur argumentis superiùs adductis; primùm enim falsum est id, quod Thomas sumit, actionem intellectus agentis esse in phan- C tasmata; iam enim ostendimus ipsum agere in intellectum patibilem, non in phantasmata, neq; est quod in re manifesta eadem demonstrationem repetamus; hoc autem si verũ est, & intellectus agens iuxta ipsius Thomæ sententiam est facultas quædã animæ nostræ rationalis, neq; secũdùm substantiam distinguitur ab intellectu patibili, quomodo potest idē agere in seipsum? quomodo potest idem esse lumine plenus, & illuminans, & simul omni lu- D mine, omniq; cognitione carere, & illuminari à semetipso? at condonemus ipsum agere in phantasmata, licèt id omnino falsum, & ab Arist. alienum sit, idem tamen absurdum sequitur; quod vidit quidem Thomas, & nixus est explicare, sed frustra laborauit; nã debet intellectus noster pati à phantasmatibus, vt Arist. apertè dixit, quomodo igitur agere in eadem potest? sic enim esset simul agens, & patiens respectu eiusdem, & secundùm idem, quod E est omnino absonum rationi; nam agens naturale in agendo repatitur quidem ab eodem in quod agit, non tamen secundùm eandem qualitatem, sed secundùm contrariam; calfaciens enim non calefit vicissim ab eodem, sed refrigeratur; at intellectus noster quatenus agens nil aliud iuxta Thomæ [illegible] tentiam agit in phantasmatib[illegible] m [illegible] qua reddit ea inte[illegible], & [illegible] a illuminatis illuminati [illegible] ed- F ditur intelligens, at ce[illegible] in [illegible] lumen habebat, n[illegible] d[illegible] tasmatibus, vt [illegible] Præterea minimè conuen[illegible] est [illegible] p[illegible] Deum facultatem attribuere [illegible] actu intelligibilia; solùm enim primum intelli[illegible] e id facere aptum est. & quemadmodum Deus cum nulla creatura vim suam creandi communicat, ita neq; vim illuminandi; sed ipse solus est lux vera, quæ, vt illi Catholici dicebat, omnem hominem illuminat. Argumentum autem Thomæ nullius esse efficaciatis postea

osten[illegible]emus, quum dubia & aliorum argu- menta [illegible] sententiæ [illegible] ostendere viden- tur [illegible]; idem enim argumentum etiam à Ioan. Grammatico contra Alexandrum ad- ductum est ad ostendendum, non esse Deum intellectum agentem.

Dubia. & aliorum argumenta, quæ prædi- ctæ sententiæ videntur obsistere.
Cap. XV

HAEC sententia, quam hactenus & ratio- nibus, & Aristot. authoritate demonstrauimus, [illegible] redditur, si dubia quædam, & argumenta, quibus eam de- moliri aliqui contendunt, soluerimus. Primùm obijciunt: si intellectus agens Deus esset, in- tellectio non esset in nostra potestate; conse- quens falsum est, intelligimus enim quando volumus, consequentia probatur, quoniam il- la actio in nostra potestate esse dicitur, quæ pendet à principio nostro formali, quæ vero pendet ab externo principio, ea in potestate nostra esse non potest, Deus autem est princi- pium externum, igitur si ipse esset intellectus agens intellectio non esset posita in nostra po- testate, sed vel semper omnia intelligeremus, vel ea solùm, & tunc solùm, quæ & quando Deus vult. Secundò obijciunt, & est argumen- tum Thomæ prædictum: causa debet esse æ- qualis effectui, & illi ex æquo respondere, vt Aristot. docet in 2. Poster. & in 2 Physicor. ef- fectus enim communis causa debet esse com- munis & effectus particularis causa particula- ris; sed Deus est causa maximè vniuersalis, no- stra autem intellectio est effectus particularis, quia est propria hominis operatio: ergo Deus non potest esse intellectus agens, sed requiri- tur agens particulare, & effectui adæquatum, quale significauit Aristot. in context 17. lib. 3. de Anima, quando dixit cuilibet patienti re- spondere agens, à quo patiatur; significauit e- nim agens proprium cuilibet patienti. Ter- tio dicunt: Deus secundùm Aristot. nihil [illegible] immediatè in his inferioribus, sed omnia per [illegible], & lumen cœlestium corporum & [illegible] [illegible] esse intel- [illegible] [illegible] in homine [illegible] secundo [illegible] [illegible] esse D[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] um [illegible] & [illegible] differentias, voluit [illegible] humanum, & [illegible] partem; at Deus non potest vocari differentia, vel pars animæ humanæ: idq; con- firmant considerando verba Aristot. in 1. con- tex. eiusdem libri, vbi proponit agendum de parte animæ, qua cognoscit anima, & sapit; o- mnis igitur intellectus, qui in eo libro consi- deratur, pars animę est. Quinto argumentum sumunt ex verbis Aristot in context 18. eius- dem libri, vbi dixit intellectum agentem esse habitum quendam, & esse vt lumen: at Deus non potest habitus appellari; quoniam habi- tus dicitur id, quod est posterius essentia, & notat aptitudinem ad operandum, qualis ha- bitus non est Deus: non potest etiam Deus cum lumine comparari, quia lumen non dat coloribus vt absolute sint, sed solùm vt sint mo- tiui; Deus autem absolutè res esse facit, quia omnia producit; quare est potius cum Sole compa[illegible], qui est [illegible], & [illegible], quam cum lumine ipso: no[illegible] argumentum Ioan. Grammatici aduersus Alexandrum, & eodem vsus est D. Thomas, [illegible]. Sexto argumentantur ex [illegible], quæ [illegible] Aristot[illegible] eius [illegible] libri, & [illegible] argu- mentum Thom[illegible] contra Alexa[illegible]um: Ari- stoteles [illegible] intellectu [illegible] loquens in- [illegible] immortalem, ergo non putat eum esse Deum, quia hoc posito di- ctum Aristotelis falsum esset, quum non so- lus Deus sit immortalis, sed etiam aliæ cœle- stes mentes, imo & cœlestia corpora secun- dum Aristotelem æterna sint. Tandem dicunt aliqui: si intellectus agens esset Deus, non o- pus erat Aristoteli eo in loco ostendere eum esse immortalem, quia Deum esse immorta- lem nullus homo ignorat.

Dictorum argumentorum solutio.
Cap. XVI.

HAEC igitur argumenta soluere niten- dum nobis est. Ad primum dicimus fore quidem illud efficacissimum, si Deus aliquan- do nobis suam operam recusaret, nec semper ad nos effunderet lumen suum; sic enim nos non quando volumus intelligeremus; atta- men non ita sese res habet, nam eius lumen semper nobis adest, immutabile, & nunquam deficiens; ideò intelligimus quando volu- mus, dummodo habitum acquisiuerimus, nam ante acquisitionem habitus nó est in no- stro arbitrio constitutum intelligere quando volumus: quemadmodum enim si statuere- mus Solem à nostro hemisphærio nunquam recedere, semper lumen præsens haberemus, quare si colorem [illegible] haberemus [illegible] ten[illegible] in nostra [illegible] esset in[illegible] quando volumus: sic de nostro intellectu dicendum e[illegible] semper præsens lumen agen- [illegible] D. Thomas ostendit [illegible] part. S[illegible] mæ [illegible] 8 art. 1 & 3. Deus est in omnibus & per potentiam suam, & per præsentiam, & per essentiam, nó quidem per ipsarum rerum essentiam, ita vt ipse sit pars essentiæ illarum, sed per suammet essentiam eo modo, quo a- gens [illegible] esse cū suo effectu: & hoc neces- sarium est, quia Deus ipse sibi hanc necessita- tem in[illegible], quemadmodum etiam ex neces- sitate animam creat in quolibet humano cor- pore,

pore, quod ab agentibus naturalibus sit conuenienter præparatum; ipse enim libera sua voluntate statuit hoc esse necessarium: sic igitur nunquam per ipsum stat quin intellectus noster intelligere possit, stat quidem aliquando per defectum habitus ne valeat intelligere; quandoq; etiam per defectū organi phantasiæ, quod in aliquibus est ita rude & ineptū, vt propter phantasmatis impuritatem, etiamsi adsit lumen intellectus agentis, nil tamen intelligere [illegible]. Secundum argumentum va- *Ad secundum.*
lidū [illegible] est in [illegible] agentibus, nam agens vniu[illegible] n[illegible] agit nisi per agens particulare [illegible] adæquatum effectui, [illegible] in Deo nihil habet efficacitatis; potest enim immediatè hominem producere [illegible] causa secundi, quem Sol [illegible] hominem sine agente produce[illegible] non potest. Præt[illegible] [illegible]mus magnū esse [illegible]ilium, & inte[illegible] rerum dicimen. nam sensilia quidem efficit Deus vt causa vniuersalis, nec sine causis secundis, qui ipsemet hanc [illegible] cripsit; at in mundo intelligibili ipse absque causis secundis immediatè agit. possumusque hoc Thomæ argumentum aduersus ipsum insolubiliter retorquere: D[eus] animam humanam creat, & est agens vniuersale, & vniuersalis creator rerum omnium, & mundi vniuersi; ergo requiritur alia media causa creata. & homini adæquata, per quam creet animam humanā. quoniam [illegible]tur Deus, etsi est creator vniuersalis, [illegible] tamen humanam immediatè creat sine vlla causa media, sic immediatè eandem illuminat, nec requiritur alius illuminator creatus. dicere etiam possumus diuinum lumen per omnia diffusum esse quid[am] causam maximè vniuersalem; sed iunctū phantasmatibus, quæ sunt nostri intellectus obiectum proprium, restringi, & fieri propriū agens, & quodammodo obiecti proprij rationem subire: quod exemplo luminis Solis confirmari potest nam Sol per lumen suum est omnium rerum sublunarium vniuersalis causa, attamen quatenus iungitur colori, qui est proprium obiectum visus, restringitur, & fit causa propria respectu visionis; sub[it] enim rati[on]ē obiecti visib[i]lis, [qu]a ratione [illegible] alium est [effe]ctum, n[on] [so]lam visionem. Ad tertium responsio patet ex [illegible] quæ a[illegible] dicta sunt; Deus enim per motum & per lumen cœlestium corporum effectu[illegible] [illegible] cit, sed in mundo intellectuali [illegible] ex [illegible] lorum lumine, & motu, atq; o[illegible] [illegible] secundis causis. Ad quartum di[illegible] cam esse Aristot. sententiam, quam ipsi comminiscuntur; non enim dicit intellectum agentem, & intellectum patientem esse du[a]s animæ nostræ differentias, sed solùm dicit, oportere in anima esse has differentias agentis & patientis hoc est dari agens & patiens: nam si Deus vbique est, & eius lumen phantasmatibus iungitur vt perfectio, est [illegible] in ani- *Ad tertium.* *Ad quartum.*

A ma nostra; non tamen vt animæ nostræ pars, sed vt extrinsecus adueniens: hoc manifestum est considerantibus argumentum, quo ibi Aristoteles vtitur; nam illa verba quæ isti pro se adducunt, sunt conclusio syllogismi quo Aristoteles colligit esse in anima has differētias; is ergo est eius conclusionis sensus, qui eo syllogismo colligitur: is vero eorum verborum sensus esse non potest, qui ex illis prop[o]sitionib[us] non infertur: est aute[m] syllog[ismus] Aristotelis talis: vbi datur p[atien]s, ibi datur
B agens [illegible] respondens, atqui datur in nobis [intellectus] patiens, ergo ibi debet agens aliquod respondere. quærendum igitur ab aduersarijs est, quomodo sit maior propositio intelligenda, an ita, vt cuilibet patienti respondeat tale agens, quod sit eiusdem naturæ, & internum, an absolutè cuilibet patienti debeat agens respondere, a quo ad perfectionem ducatur: certe prior sensus falsus, & absurdus
C esset; non enim cuilibet patienti respondet tale agens, quod sit eiusdem generis, vt exempla quibus Aristot. id declarat, apertè demonstrant, ars enim respectu materiæ patientis est agens externum, & conditionis longe diuersæ; sic in natura elementa sunt materia respectu Cœli, quod in ea agit continuè; quomodo igitur potest in conclusione colligi sensus talis, qui non est acceptus in propositionibus, imò neq; accipi potuit, quia falsus est? di-
D cere etiā possemus, Deum non esse quidem animæ nostræ partem, sed tamē quatenus est intellectus agēs, fieri modo quodam partem animæ nostræ, nempe quatenus eius lumen animæ nostræ iungitur; quāquam ad hoc confugere minimè cogimur, quoniam prior solutio ita vera, & manifesta est, vt mirandum sit cur aduersarios non pudeat eo argumento vti. Ad verba Aristot in 1. context. illius lib. dicimus partem animæ ibi significare solum in-
E tellectum patientem, qui solus per se considerandus erat; de agente autem nihil proponi, quia non per se de ipso agendum erat, sed solum quatenus confert ad operationem intellectus patientis sic in 1. context. lib. 8. Physicor. Arist[o]t. non prop[onit] [illegible] externo motore, quia hu[illegible] [illegible] sed propter [e]xternu[illegible] [illegible]um [illegible]atur. Ad q[u]int[um] [illegible] [illegible]m [illegible]en- *Ad quintum.*
[illegible]
[illegible]
quæ e[illegible] [illegible] [illegible]
& p[illegible] p[illegible] cere [illegible]
m[illegible] eo in loco ab A[ristot.] [illegible] p[illegible]a,
& perfectione, na[m] [illegible]
phantasmatibus vt perfectio [illegible] obiectum intelligibile, & hac tantùm ratione vocatur ab Aristot. habitus. Quod vero D. Thomas & Ioannes Grammaticus dicunt Deum rectiùs comparari cum Sole, quam cum lumine, quum lumen sit effectus quidam à Sole productus, vanum est; decipiuntur enim, dum

à rebus materialibus ad immateriales argumentantur: nam ipsemet Thomas asserit in rebus materialibus potentias esse res distinctas ab essentia, ita vt in anima quoq; humana, quum forma hominis sit, potentiæ ab ipsa animæ essentia distinguantur; at in separatis à materia secus est, potentia namq; idem est quod essentia; nec dicendum est Deum per suam potentiam res creasse tanquam per effectum aliquem [illegible] per rem ab ipso diuersam, sed potiùs tanquam per semetipsum; nam potentia Dei Deus ipse est. sic igitur de lumine dicendum est, lumen à Sole prodiens (inquit Thomas) est quiddam à Sole diuersum, & ab eo productum. esto, at dicimus, non eiusmodi esse lumen Dei; non est enim aliquid creatum, sed est Deus ipse, qui sicuti quatenus intelligens, sapientia ipsa est, ita quatenus intelligibilis, & summè intelligibilis, vocatur lumen, quo omnia redduntur intelligibilia: ob id videtur in hoc Aristot. satis propè ad Christianæ fidei veritatem accessisse, sed in aliquo tamen defecisse: quemadmodum enim nos per fidem asserimus mentem nostram à solo Deo, quem hac ratione Sanctum Spiritum vocamus, illuminari; ita Aristoteles dixit nos a Deo, quatenus est intellectus agens, & primum intelligibile, intellectionem recipere: sed veritatem non plenè assequutus est, putauit enim per solam phantasmatum illustrationem peruenire ad mẽtem nostram Diuinum lumen, nos verò ex diuina reuelatione accepimus posse Diuinum lumen non modo inferne per phantasiam, sed etiam superne absque illuminatione phãtasmatum ad mentem nostram accedere, ita vt etiam absque phantasmatum vsu possit à Deo multarum rerum scientia mentibus nostris infundi per Sancti Spiritus immissionem, quod Aristot. diuina reuelatione destitutus cognoscere minimè potuit. Adde quòd lumen, quod in aëre est, non a Sole, sed à Solis luce producitur, & modo quodam non est diuersum aliquid à luce; quatenus enim est eius imago, & eam repræsentat, idem potiùs dicendum est, quia naturam [illegible] quæ primum visibile est, nobis repræsentat. [illegible] omnino est Aristot. [illegible] agentem cum [illegible] lumen est [illegible] est effectus, [illegible] neque ea ratione [illegible] ei est [illegible] ag[illegible] sic lumen sensil[illegible] lumen int[illegible], hoc [illegible] non habet [illegible], sed est ipsummet primum intelligibile, à quo omnia redduntur intelligibilia: cum ipso autem Sole vt diuerso a lumine suo non rectè comparatus esset intellectus agens, quia ipsa Solis substantia non iungitur coloribus vt perfectio, sed eius lumen tantummodò; at intellectus agens est talis Sol, qui à suo lumine non distinguitur, siquidem Dei lumen Deus ipse est: neque etiam necessarium est, vt propter comparationem Aristotelis lumen debeat etiam ab solute colores producere, quia non in hoc comparatio illa consistit, sed in eo solùm, quod tanquam forma constituit obiectum visibile, & similiter intellectus agens tanquam forma & perfectio constituit obiectum intelligibile.

Ad sextum. Sextum argumentum, quod Themistij erat contra Alexandrum, potest contra ipsum Themistium retorqueri, imò & contra omnes, qui B dicant intellectum agentem esse partem animæ humanæ, vel aliquam aliam intelligentiam inferiorem prima, sequitur enim eam solam esse immortalem, reliqua [illegible] omnia, quæ in mundo sunt, caduca esse, & Deum quoque ipsum esse mortalem: quid igitur respondent Themistius, & alij omnes vti coguntur ad se tuendos, eadem nos quoque in præsentia [illegible] dicimus enim Aristotelem non considerare [illegible] in loco Deum abso-C lutè vt Deus est, sed solum vt respicit hominem tanquam intellectus agens, a quo prouenit in homine intellectio. quando igitur dicit ipsum esse immortalé, considerat ipsum quatenus est factus quodammodo aliquid animæ nostræ, & sic eum comparat solummodò cum reliquis animæ nostræ partibus, ita vt sensus sit, nihil in homine est immortale, nisi intellectus agens: si quis verò obijciat, ergo apud Aristotelem intellectus patibilis morta-D lis est, ad hoc interpretes varijs modis respondent, prout variæ fuere eorum sententiæ de intellectu humano. Alexander quidem totum concederet, quoniam putauit humanum intellectum apud Aristotelem esse mortalem. Thomas verò dicit ea verba proferri non de solo agente, sed etiam de patiente, siquidem vna apud eum est eorum substantia, eaq; immortalis: ea tamen interpretatio verbis Arist. consentanea non est; vt considerantibus pa-E tet; Aristot. enim profert verba illa de solo agente, & nos superiùs demonstrauimus, non posse esse eandem substantiam intellectus patibilis & agentis. Probabilior est quorundam aliorum interpretatio, qui dicũt intellectum patientem mortalem esse, non quidem secundum [illegible] stantiam, sed tantùm ratione suæ imperfe[illegible] & patibilitatis: [illegible] enim [illegible] di[illegible] quatenus de[illegible] f[illegible]tus, & re[illegible] ipe [illegible] biectum a pha[illegible] F [illegible] enim, & [illegible] interpretatione [illegible] non [illegible] u[illegible] [illegible] argumentum hoc Themistij secundum omnium sententias nullius esse efficacitatis.

Postremum quoque argumentum, quo aliqui recentiores vtuntur, vanissimum est, nam fortasse aliquid roboris haberet, si priùs manifestum fuisset intellectum agentem esse Deum, postea Aristoteles docere voluisset ipsum esse immortalem; sed è contrario sese res habet, ignotum enim eo loco est, quisnam sit intellectus agens, idq; Aristoteles voluit ex immor-

immortalitate, & alia simul eius conditioni- bus esse colligendum. Præterea etiamsi clarum fuisset eum esse Deum, reprehendi quidem Aristot. potuisset, si demonstratione aliqua ad Dei immortalitatem probãdam vsus A esset: sed simpliciter & absque vlla probatione asseteret Deum esse immortalem, quid absurdi sit, non video; quum in vsu sit apud omnes homines, etiam sapientes, vt Deum vocent immortalem.

IAC. ZABARELLAE PATAVINI, Liber DE *ORDINE INTELLIGENDI.*

Ordinum distinctio, & dicendorum propositio. CAP. I.

RDINEM, quo mens humana res intelligit, multiplicem esse cõstat; alius enim arbitrarius est, & ex nostra electione pendet; alius verò naturalis, & necessarius; alius demum neque ex electione, seu arbitrio nostro, neque ex necessitate, sed omnino per accidens, vt si quis equum priùs nouerit, quàm asinum, quum potuerit priùs asinum nouisse, quàm equum: hic nulla consideratione dignus est, ideò dimittatur. Arbitrarius verò est ille doctrinæ ordo, de quo nos aliàs in libris Logicis plura scripsimus; eius enim consideratio ad Logicum pertinet, quum sit Logicum instrumentum, & ex arbitrio nostro fabricatum; quòd si esset naturalis, atque absolutè necessarius, non esset quod Logicus de ipsius vsu præcepta tradere niteretur: dici tamen potest necessarius ex constitutione finis, quia si rei scientiam in suo genere perfectam acquisituri sumus, vel saltem faci[illegible] acquisituri, statuto quodam ordine vtamur necesse est. Ali[illegible]s demum nec[illegible] sus, ac naturalis est, ideo[illegible]; eius c[illegible] non ad Logicũ, sed ad Naturalem P[illegible] m attinet, quum eiusmodi ordo natu[illegible]am mentis nostræ insequi necessario videatur: ideo illud horum ordinum discrimen esse vi[illegible]tur, quod etiam habituum moralium, & facultatum animæ; quum enim habitus nõ sint menti nostræ naturales, sed ex nostro arbitrio pendeant, & ex arbitrariis actionibus comparentur, solæ autem facultates, quibus eos acquirere apti sumus, naturales dici possint, de solis facultatibus agere debuit Philosophus Naturalis, de habitibus verò non B ipse, sed alius, vt Moralis: sic doctrinæ ordo arbitrarius est, neque est menti nostræ naturalis, sola autem facultas procedendi ab hoc ad illud naturalis est; ideo de facultate disserit Philosophus Naturalis, de ipso autem ordine loquitur Logicus, à quo de eo tanquam de re arbitraria regulæ & præcepta traduntur: at si quis sit menti humanæ naturalis ordo, ita vt non ipsa tantùm facultas, ipsumq; vtendi arbitrium sit ei naturale, sed ipsemet ordo, cuius variãdi nullum nos arbitrium habeamus, C de hoc agere naturalis Philosophi officiũ est, ad plenam cognitionẽ naturæ humani intellectus, & eorum, quæ illam necessario consequuntur: talem autem ordinem potissimè in simpliciũ rudi, & confusa apprehensione existere manifestum est, nõ ita in cognitione cõplexorum, neq; in cognitione distincta, atq; perfecta; componere enim & enuntiare hoc priùs quàm illud, arbitrij magis, quàm naturæ D esse videtur, apprehendere autem in phãtasmate rem hanc priùs, illam verò posteriùs, si primam rudium habituum acquisitionẽ spectemus, non est arbitrij, sed naturæ: rudium autem dico, quia distinctæ co[illegible]nis ordo in nostro arbitri[illegible] posi[illegible]s est, n[illegible]tur a[illegible] [illegible]ctrinæ[illegible], [illegible] L[illegible]c[illegible] on[illegible]m e[illegible]imus: at [illegible]o noti[illegible]o- stræ co[illegible]æ, [illegible]uam a se [illegible] bu[illegible] a[illegible] pum[illegible] quis p[illegible]u[illegible] natu[illegible] ac[illegible] e[illegible], E considera[illegible]e ad Na[illegible]le[illegible]oph[illegible]m attinet. Hic igitur est, de quo nu[illegible] sermonem facturi sumus, nempe natura[illegible]e, ac necessarius ordo, quo mens nostra simplices rerum conceptus ruditer, & cõfusè primum apprehendit; duoq; sunt, quæ sub præsentem considerationem cadunt, & de quibus est nobis proposita disputatio, vnum de ordine cognoscendi singulare, & vniuersale; alterum verò de ordine intelligendi ipsa vniuersalia; quo-

In duobus prioribus libris de Methodo, & in Apologia.

niam enim offertur menti nostræ phantasma rem singularem repræsentans, in qua inest etiam natura communis, & ipsum vniuersale. considerandum primo loco est, vtrum prius à mente nostra cognoscatur, an singulare, an vniuersale; deinde verò inter vniuersalia an prius apprehendantur vniuersaliora, quàm minùs vniuersalia, an è contrario hæc prius, quàm illa.

Opinio, & argumenta illorum, qui negant singulare ab intellectu cognosci. Cap. II.

DE ordine intelligendi singulare & vniuersale disputari non potest, nisi prius constet intellectum nostrum cognoscere singulare: hoc igitur, quum à multis negetur, est à nobis ante omnia considerandum. Illi, qui singulare ab intellectu cognosci posse inficiantur, his potissimùm argumentis vti solent. *Primum argumentum.* Primùm argumentantur plures Auerroistæ ex abiunctione intellectus à materia: intellectus nō est forma corporis, sed est forma separata à materia, forma aut separata non potest intelligere singulare, intellectus igitur singularia non cognoscit: minorem veram statuūt, iuxta Auerrois sententiam, quam sequuntur; maiorem ita probant; quicquid recipitur in aliquo, recipitur ad modum recipientis, ergo forma immaterialis immaterialiter tantùm apta est recipere; singulare autem est materiale, & conditionib. materialibus alligatum quia est forma commista materiæ, vt ait Arist. in contextu 92. lib 1. de Cœlo, igitur forma immaterialis nō potest cognoscere singularia. *Secundum.* Secundo, dimissa etiam illa Auerrois opinione, putant ex sola intellectus abiūctione ab organo idem demonstrari: quum enim intellectus in operando non vtatur organo corporeo, sicut omnes concedunt, est saltem in sua operatione immaterialis, ergo ob eandem rationem non potest intelligere singularia. *Tertium.* Præterea si intellectus singularia intelligeret, non distingueretur a sensu, qui solum singulare cognoscit [illegible] oportet intellectu [illegible] cognoscit, ab [illegible] est [illegible] vniuersale, [illegible] *Quartum.* [illegible] 3. [illegible] Anima [illegible] rum, cap. vl[illegible] intell[illegible] à sensu, q[illegible] vniuersalia co[illegible] sensus [illegible] nega[illegible] intellectum singularia cognoscere, quū dicas sensum per eorum cognitionem distingui ab intellectu. *Quintum.* Præterea Arist. in contex. 15 & 16. lib. 3. de Anima inquit omne actu intelligibile esse sine materia, materiale verò non esse actu intelligibile, sed potestate solùm; singulare igitur, quum sit materiale, non est apud Arist. intelligibile actu, sed solum vniuersale, quod à singularib. & à materia abstrahitur, est actu intelligibile. In contextu quoque 37. eiusdem libri Aristoteles diuidit ea, quæ sunt, in sensibilia, & intelligibilia: igitur non vult sensibilia esse intelligibilia; at si singularia essent intelligibilia, omnia entia essent intelligibilia, nec daretur sensibilia distincta ab intelligibilib.

Dictæ sententiæ confutatio. Cap. III.

EGo cum aliis pluribus arbitror intellectum nostrum etiam [illegible] cognoscere, & hoc potissim[illegible] hoc [illegible] ubi [illegible] necesse [illegible], vt [illegible] cognoscat etiam su[illegible] & [illegible] tas definit [illegible] gato, [illegible] tas [illegible] in phantasia re[illegible] ctu [illegible] anim pote[illegible] imag[illegible] quæ [illegible] distinguntur autem, quia sensus externi non sentiunt obiectū absens, sed solum præsens, phantasia verò imaginatur etiam absentia: hæc tamen differentia non ita accipiēda est, vt dicamus, sensus sentire sola præsentia, phantasiam verò sola absentia, falsum enim est, sed vt sensus sentiat sola præsentia, phantasia verò & præsentia, & absentia; sic enim distinguenda est facultas animæ superior ab inferiore, vt possit omnia cognoscere, quę cognoscit inferior, & alia præterea. Quoniam igitur vt sensus ad phantasiam, ita phātasia ad intellectum dirigitur, eiusmodi debet esse discrimen intellectus, & phantasiæ, & sensuum omnium, vt intellectus cognoscere illa omnia possit, quæ phantasia, & sensus cognoscunt & alia quoq; prēter illa quoniam igitur phantasia & sensus cognoscūt singularia, debet intellectus quoq; singularia cognoscere, & prętereà vniuersalia, quæ nec phantasia, nec sensus cognoscit. Significauit hoc Arist. in contextu tertio, & quarto libri 3 de Anima: nam in context. tertio dixit similem esse intellectum sensui, quatenus non est mistus cum suis obiectis; sed statim in contextu quarto differentiam subiungit, [illegible] intellectum esse ab[illegible] & [illegible] immistus respectu rerum omnium, pro[illegible] [illegible] tus [illegible] non potest omnia cognoscere, [illegible] est pro[illegible] immistus; at intelle[illegible] organo sit addictus, est absolute immistus, & potest omnia cognoscere: sic igitur ex organi defectu, ex quo aduersarij argumentum sumpserunt, nos contrarium ostendimus; facultas enim organica, quum sit organo addicta, quod est determinatæ naturæ, non potest omnia cognoscere; facultas verò non organica cognoscere omnia potest, nullo

[illegible] id [illegible] & superior.

nullo excepto, quia nō habet organum, a quo ad determinatam aliquam naturam restringatur. Confirmatur hæc sententia ex ratiocinio, & discursu in particularibus, fiunt enim multi syllogismi particulare colligentes in omnibus figuris; ratiocinari autem, & discurrere est proprium intellectus, vt ait Aristotel. clare in tertio libro de Anima; ideo vana, & ab Aristotele aliena est defensio, qua aduersarij vtuntur, dum ad phantasiam confugiunt, & eam dicunt ratiocinari in particularibus. Adde quod non fit syllogismus nisi ex altera saltem propositione vniuersali, quam cognoscere phātasia nō potest; quod Auerroistæ aliqui animaduertentes dixerunt in syllogismo particulari propositionem vniuersalem ab intellectu cognosci, alteram vero particularem à phantasia, & ab eadem colligi conclusionem; sed hoc ridiculum est; oportet enim ab vna & eadem animæ parte eundem discursum fieri, quum distinctarum partium distinctæ operationes sint, & videre nō sit audire, neq; imaginari sit intelligere; quomodo enim phantasia colligere potest conclusionem, si propositionem vniuersalem ignorat? ab intellectu igitur, non à phantasia, cognoscitur propositio particularis, quum præsertim solus intellectus apud Aristotelem affirmare, ac negare possit: adde quòd in minore syllogismi particularis prædicatur vniuersale de particulari, idq; ab Aristotel. in primo capite primi Posteriorum vocatur inducere, seu inferere particulare suo vniuersali; quomodo igitur phantasia, quæ vniuersale nō cognoscit, potest particulare inferere vniuersali? vana igitur, & prorsus abijcienda eorum responsio est. Possumus præterea sic argumentari: intellectus suam intellectionem cognoscit, omnis autē intellectio est particularis, ergo quando cognoscit se nūc rem hanc intelligere, cognoscit intellectionē particularē: at secūdum aduersarios nō posset ab vlla animæ facultate cognosci hæc intellectio particularis; non enim ab intellectu, quum ipsi negent intellectum singularia cognoscere; nō à phantasia, neq; ab vlla alia animæ sensibilis facultate, quia sensus nō potest cognoscere intellectionem. Præterea est rationi consentaneum, immo necessarium, vt si intellectus cognoscit vniuersale per abstractionem a suppositis, cognoscat etiam singularia supposita, à quibus abstrahit [illegible] enim cognoscere potest [illegible], & [illegible] vniuersalitatē, nisi cognoscat singularia, de quibus prædicatur? quomodo potest comparare vniuersale cum singulari, & eorum conuenientiam ac differentiam cognoscere, nisi vtrunq; seorsum cognoscat? necessarium enim est, vt qui duo inter se comparat, vtrūq; cognoscat. Quomodo potest cognoscere quidditatem, nisi cognoscat id, cuius est quidditas? quidditates aūt sunt rerum singularium, quæ extra animam existūt, quare necessarium est, vt cognoscat singularia solus etiam intellectus cognoscit singularitatē, quum sit quidditas rei singularis quatenus est singularis, ergo cognoscit etiam singularia; qui enim fieri potest, vt singularitatē cognoscat, si omnia prorsus singularia ignoret? Authoritate quoque Aristot. manifesta hæc sententia comprobatur, qui in 3. lib. de Anima context. 9. & 10. inquit intellectum cognoscere & carnē, & carnis esse, nil aliud nomine carnis significans, quàm singulare, sicuti esse carnis ibi significat essentiam & vniuersale, quemadmodum ipsemet Arist. ibidem declarat, dicens carnem esse cum materia, essentiam verò carnis esse sine materia; etenim in context. 92. lib. 1. de Cœlo, dixerat vniuersale esse formam, singulare aūt esse formam eū materia mistam: reliqua etiam, quæ in eo contex. 10. ab Aristotele ad id declarandum dicuntur, hoc magis confirmant, docens enim modum, quo intellectus & carnem, & carnis essentiam cognoscit, inquit ipsum cognoscere carnem ope solius sensus, nempe phantasiæ, quæ est facultas animæ sensibilis; essentiam vero carnis non ipsius sensus ope, sed alterius separati, seu etiam ipsius quidem sensus, aliter tamen sese habentis; denotare per hęc volens mentem nostram ad singulare cognoscendum non egere intellectu agente, sed solo phantasiæ ministerio illud cognoscere, tanquam totum quoddam rude, atq; confusum, hoc enim ab intellectu comprehenditur etiam sine ope intellectus agentis, sed ad intelligēdam rei essentiam indigere alio, scilicet intellectu agente confusum illud illuminante, sive (quod idem est) eodem sese aliter se habente, hoc est, phantasia ab intellectu agente illuminata, nam phantasma ab agente illustratum imprimit in intellectu etiam speciem vniuersalis, & essentiæ rei: ideo rectè cōparat Arist. cognitionem singularis cum linea recta, vniuersalis autem & essentiæ cum linea flexa, seu fracta; nam singulare à phantasia ad intellectum tanquam per rectam lineam protenditur, vniuersale verò, & essentia rei tanquam per flexam; quia lumen agentis primo ad phātasiā porrigitur, deinde ab ea ad intelletū reflectitur. hæc est [illegible] vera interpretatio, ex qua [illegible] Arist. [illegible] se intellectum [illegible] etiam [illegible] mente [illegible] [illegible] in phantasia, [illegible] gi diceretur, si recta a[illegible] n[illegible] mitteretur. Præterea in contextu vigesimosecundo, & vigesimotertio eiusdem 3. libri Aristotel. asserit intellectum cognoscere partes temporis, præteritam, & futuram; & res, quæ in eis fiunt, simul cum tempore, in quo fiunt; & ita deliberare conferendo præterita cum præsentibus: vult igitur intellectum cognoscere singularia, quia illa, quæ in statutis,

Dissertatio est proprium intellectus.

Declaratio contextus 9. & 10. libri de Anima.

ac distinctis temporibus fiunt, singularia tantum sunt; nã vniuersalia semper sunt, nec magis præterito tempore, quàm futuro; quare solis singularibus competit appellatio præteriti, & futuri: nostrum igitur intellectum singularia cognoscere secundùm Aristotelem negari non potest.

Contrariorum argumentorum solutio.

Cap. IIII.

QVoniam igitur considerantibus satis B manifesta hæc res est, nitendum est argumenta soluere, quę veritati tenebras offundere videbantur. *Ad primum argumentum.* Primum erat. forma abiuncta à materia non intelligit singularia, intellectus est forma abiuncta à materia, igitur singularia non intelligit: vanissimum certè argumẽtum, cuius vtraque propositio falsa est: falsam quidem esse maiorẽ, certissimum est; nam quicquid senserit Aristotel. credere nos, & constanter affirmare Christianæ fidei veri- C tate compellimur, Deum habere prouidentiam singularium, & illa cognoscere, proinde formam à materia abiũctam cognoscere singularia; cur igitur humana mens cognoscere singularia non potest? sed dimissa propositione maiore satis in præsentia est negare minorem: aliâs enim ostendimus mentem humanam in homine nõ esse formam à materia abiunctam, vt illi sumunt abiunctum à materia, prout opponitur informãti; sed esse formam, D qua homo est homo, & in specie constituitur: quare etiamsi concederemus formam à materia separatam non posse singularia intelligere, argumentum tamen nobis non obesset; quia mens humana in homine non est talis forma, proinde hac ratione singularia cognoscere non prohibetur; quare nullius roboris argumentum est. *Ad secundum.* Validius esse videtur secundum, quod sumebatur ex abiunctione ab organo: abiunctus eñ est intellectus in sua ope- E ratione ab organo corporeo, quare non videtur posse singularia, quæ materialia sunt, intelligere; quicquid enim recipitur in aliquo, ad modum recipientis recipitur. Ad hoc dicimus negãdam esse consequentiam: quod verò ad probationem attinet, digna quidem cõsidera[illegible] e prop[illegible] illa, quicquid reci pitur [illegible] recipitur ad modum recipiẽtis mu[illegible] ndum abuti cõsueuerunt [illegible] intelligatur, nobis F n[illegible] obest sin[illegible] enim quod extra animã ex[illegible], ma[illegible] est, neq; recipi in intellectu potest, imo [illegible] in sensu, quum Arist. dicat sensorium rec[illegible] species sine materia; species autem ipsius singularis nõ est materialis, sed spiritalis; nihil igitur prohibet, quin eiusmodi species in intellectu recipi possit, sic eñ dicitur recipi ad modum recipiẽtis, quoniam intellectus habet aptitudinem naturalem recipiendi omnia spiritaliter, etiam speciẽ singularis, & quum ipse in operando sit immate-

A rialis, quatenus non vtitur organo ad recipiendum, speciem quoque sine materia recipit: nam si organum sensus, quod corporeum est, recipit formas sine materia, multo magis de intellectu id asserere debemus; immò credendum est speciem in phantasia esse spiritaliorem, quàm in sensu, in intellectu aũt esse adhuc spiritaliorem, quàm in phantasia; neq; nobis officit quòd sit species rei materialis, nam etiam quiddidas est quidditas rei mate- B rialis; & licèt per repręsentationem sit materialis, quia rem materialem [illegible] repræsentat, tamẽ ipsa secundùm se species [illegible] pta spiritalis est, potest igitur in intellectu recipi: si verò dicant speciem singularis confu[illegible] quidem abiunctam à materia, at non à conditionibus materiæ, v[illegible] hoc qu[illegible] est, at videntur ma[illegible] cceperunt, nõ posse intellectum nostrum cognoscere etiam cõditiones materiales? nos enim dicimus intellectum posse C omnia intelligere, etiam conditiones materiales, & rem cum conditionib. materialibus, semper tamẽ per receptionem speciei formaliter immaterialis, licèt rem materialem, vel materiales conditiones repræsentantis: ideo sano modo intelligenda est differentia illa, quã multi statuũt inter has animæ facultates subordinatas, dicunt eñ sensum cognoscere abstrahendo à materia, sed non à conditionibus materiæ, neq; à præsentia materiæ; phantasiã D verò abstrahendo & à materia, & a præsentia materiæ, sed non à conditionib. materiæ, quæ sunt accidentia (vt vocant) indiuiduantia; at intellectum abstrahere & à materia, & à præsentia materiæ, & à conditionib. materiæ: hoc eñ, vt à plerisq; intelligitur, falsum est, nempe vt necessarium sit intellectum ab his omnib. abstrahere, sed verum est, si ita intelligatur, vt & intellectus, & phãtasia, & sensus necessariò abstrahãt à reali materia; sed tum à præsentia E materiæ, tum à conditionibus materiæ possit intellectus & abstrahere, & nõ abstrahere, ita vt etiam sine his duabus abstractionib. possit intelligere, sic eñ etiam phantasia imaginari potest & cum abstractione a præsentia materiæ, & absq; hac abstractione; est enim rationi consentaneum vt intellectus possit id, quod inferiores facultates possunt, & aliquid præterea, ita vt & rem præsentem, & materiales conditiones co[illegible]scere possit, quòd etiam F aliæ facultates possunt, sed ab his etiã omnibus vniuersale, & quidditate abstrahere, quod aliæ [illegible] unt, ex q[illegible] a operatione nom[illegible] natu[illegible] intellectus speculatiuus; quia propriè speculari est rerũ essentias cognoscere. Sed dubitare hic aliquis nõ absq; ratione potest [illegible] cognitione primæ materiæ. si namq; necessariũ est vt omnes facultates animę abstrahant formam à materia, videtur primam materiam nõ posse modo vllo cognosci, quũ non possit abstrahi à seipsa. Ad hoc dicẽdũ est abstractionẽ à materia hic nõ intelligi a prima materia, sed à mate-

Quomodo in- telle[illegible] tur a[illegible] re à [illegible]

P[illegible] [illegible] fir[illegible]

a mate. ia singulari sensili, quæ extra animam existit; hanc enim vocamus sensilem, quia est obiectū potens mouere sensum,& sensus recipit eius speciem non recipiendo ipsammet realem materiā,& ita dicitur abstrahere à materia; sic etiam phantasia,& intellectus: Ideo etiam prima materia, quum nec sensum, nec phantasiā mouere possit,à solo intellectu cognoscitur,& per abstractionem à materia,nō quidē à seipsa,sed à materia sensili,in qua abscōdita est, imò magna etiam abstractione indiget,vt intelligi possit: quum enim sit minimæ entitatis,instar tenuissimæ lineæ,quæ vix discerni potest, maximè omniū eget lumine intellectus agentis, vt à nostro intellectu eius natura inspici queat, & maximo etiam nostri intellectus acumine,& exercitatione in rebus contemplandis, & maxima phantasmatū puritate. Ad tertium argumentum sumenda est responsio ex iis, quæ modò dicta sunt: non enim per hoc distinguitur intellectus a sensu, quòd non possit intelligere singulare,sed per cognitionem vniuersalis;non est enim necessarium,vt ea,quæ inter se differunt,in omnibus differant: conueniunt igitur sensus & intellectus in cognitione singularis, sed distinguuntur per cognitionem vniuersalis,quę solius intellectus propria est. Similiter ad quartum dicimus Arist in iis omnib. locis tribuere intellectui cognitionē vniuersalis, quia est eius propria, sed nunquam dicere intellectū cognoscere solum vniuersale:adde quòd pręcipua operatio intellect⁹ est cognitio vniuersalium,& ad hanc tanquam ad finem dirigitur cognitio singularium, quia non posset intelligere vniuersale, nisi etiam singulare cognosceret; rectè igitur constituitur operatio intellectus in cognitione vniuersaliū, quia hæc est præcipua, & finalis eius operatio, quum cognitio singulariū sit potius medium quoddam necessarium, sine quo ad vniuersalium cognitionem peruenire nō posset. Sic etiam ad postremum dicendum est; quando enim Arist.inquit,omne habens materiam esse potestate intelligibile, carens autē materia esse actu intelligibile, si per carens materia significet omne abiunctum à reali materia, ergo species coloris recepta in oculo erit actu intelligibilis, quum sit forma abiūcta à sua reali materia; hoc tamen dicendum non est, quoniam Aristoteles dicens actu intelligibile, significare vult aliquod a solo intellectu cognoscibile; quare per carens materia ibi significat solum vniuersale, & quidditatem, caret enim materia penitus, quatenus est sine conditionibus materiæ, cuiusmodi non est species in sensu, neque phantasma in phantasia: singulare autem vt abiunctum à reali materia non minùs est sensibile, quàm intelligibile,& partim est sine materia,quatenus est sine reali materia, partim cum materia, quatenus est cum conditionibus materiæ: respiciens igi-

Ad tertium

Ad quartū.

Ad quintū

A tur Aristoteles vniuersale, quod est verè, & propriè intellectus intelligibile,& cuius cognitio est propria intellectus, & finalis, ac præcipua eius operatio,hoc solum vocauit actu intelligibile; quamuis enim intelligat etiam singulare, hoc tamen ei datum est tāquam præparatio quædam necessaria ad cognoscendum vniuersale, non vt in ipso singulari quiescat, ideò singulare ibi non vocatur actu intelligibile: hoc significat in eo contextu 15. Aristoteles quan-

B do dicit [*scientia speculatiua, & scibile idem est*] speculatio enim non vocatur nisi vniuersalium cognitio, & contemplatio quidditatum; quare de hac sola ibi Aristot. loquitur, quia hęc sola est propria operatio intellectus. Sic ad postremum argumentum dicendū est. Distinguens enim Aristoteles intelligibilia à sensilibus, præcipuū, & proprium intellectus obiectum respexit,hoc enim à sensu non percipitur,sed à solo intellectu, proinde vocatur

C propriè intelligibile:singularia verò, quæ sub sensum cadunt, licet cognoscantur etiam ab intellectu, maluit tamen appellare sensilia, quàm intelligibilia; quia in his propriè versatur sensus,intellectus verò ꝓpriè in illis, quæ non percipiuntur à sensu. perinde ergo est ac si Aristoteles diceret,eorum quæ sunt,alia sub sensum cadunt, alia non cadunt, & hæc intellectus cognoscit: poterat quidem dicere omnia esse intelligibilia,sed melius esse iudi-

D cauit vt singularia sensibilia sensui attribueret, quàm intellectui,reliqua verò intellectui, quæ sensu percipi nequeunt. Adde quòd,etsi singularia sunt & sensilia, & intelligibilia,non tamen ea ratione sunt sensilia,qua sunt intelligibilia; mouent enim sensum vt iuncta reali materię,intellectum verò vt facta spiritalia in phantasia, ab ipso enim reali obiecto non pateretur intellectus; sic igitur sensilia vt sensilia,non sunt intelligibilia.

Ad postremum.

E

Quòd singulare ab intellectu priùs cognoscatur, quàm vniuersale.

Cap. V.

QVVM igitur intellectus non solùm vniuersale intelligat,sed etiam singulare, sequitur vt consideremus vtrum priùs intelligat. Putant aliqui priùs intelligi vniuersale,deinde singulare:dicunt enim intellectum

F oblato phantasmate primum intelligere vniuersale, quod proprium eius obiectum est, deinde reflecti ad phantasma cōsiderandum, & animaduertere illud esse productum à re singulari, & ita secundario cognoscere etiam singulare; hæc fuit D. Thomæ opinio, quam tuetur efficaciter Iauellus in 7. Metaphysic. quæst. 16. & vtitur primùm hoc argumento: illud quo primò distinguitur intellectus à sensu, est primò intelligibile ab intellectu; at in hoc distinguitur intellectus a sensu, quòd sensus primò apprehendit singulare, ergo in-

Themistianorum opinio.

Iauellus.

Primum argumentum.

tellectus nō debet primò apprehendere sin-
Secūdum argumentum. gulare, sed vniuersale. Præterea si intellectus
primo singulare intelligeret, species sensilis
posset actuare, ac perficere intellectū, quum
sit repræsentatiua rei singularis; at hoc falsum
est, quia hoc dato non esset necessarium po-
nere intellectum agentem; singulare igitur est
quidem primò sensibile, at non est primò in-
Tertium argumentum. telligibile. Confirmat authoritate Aristotelis
in contex.10.lib.3.de Anima, vbi dicit intelle-
ctum cognoscere vniuersale tanquam per re-
ctam lineam, quum ad ipsum tāquam ad pro-
prium obiectum feratur directè, singulare au-
tem tanquam per lineam flexam, sicut paulò
antè dicebamus; ergo vult primò intelligi vni-
uersale, deinde singulare: hæc est D. Thomæ
Scoti, & Gregorij opinio vera. interpretatio, vt ibi videre est. Mihi tamen ve-
rior videtur Scoti, & Gregorij Ariminensis o-
pinio, quòd singulare sit primò cognitum, &
Primum argumentum. ad eam probandam hoc primùm argumento
vtor: Vniuersale non cognoscitur, nisi per ab-
stractionem a singulari, ergo necesse est priùs
cognosci singulare; quia non potest cogno-
sci abstractū, nisi cognoscatur illud, è quo ab-
strahitur, quum præsertim aduersarij fatean-
tur vtrumque esse ab intellectu cognoscibile.
Secūdum argumentum. Præterea docet Aristoteles in posterioribus
Analyticis, præsertim in vltimo cap. libri 2. o-
mnem demonstratiuam scientiam pēdere ex
cognitione primorum principiorum; ipsa au-
tem prima principia cognita nobis esse ex sin-
gularibus per inductionem, qua in pueritia
vtimur, licet id nō animaduertamus; ergo id,
quod primùm ab intellectu cognoscitur, est
singulare, ab eadem enim animæ nostræ fa-
cultate totum inductionis progressum fieri
oportet; quoniam ergo intellectus solus vni-
uersale colligere potest, ab eodē fit primùm
Tertium argumentum. assumptio singularis. Præterea illud primùm
cognoscitur, quod faciliùs apprehenditur; at
singulare faciliùs apprehenditur, quàm vni-
uersale, quia singulare respectu vniuersalis est
quoddam confusum, in quo sub specie acci-
dentium fertur etiam inuoluta substātia & ad
sensum, & ad intellectum; omne autem con-
fusum facilius appreh[illegible]ditur, quàm d[illegible]
priùs ergo co[illegible]noscitur [illegible]are tanquam
quoddam [illegible]; hoc enim primum of
fertur in[illegible] de intellectus in eo na-
Quartum argumentum. turam com[illegible] contemplatur. Hoc etiam
significauit Arist. [illegible] decimo contextu ter-
tij libri de Anima, [illegible]ene locum illum intel-
ligamus, dum dixit intellectum cognoscere
carnem, & singulare per solam motionem à
sensu factam, quidditatem verò, & vniuersale
non nisi ope intellectus agētis phantasma il-
lustrāntis; denotare per hoc volens intellectio-
nem singularis non esse magnum aliquid, sed
Declaratio context.10.in 3.lib de Anima. facile fieri ex sola motione facta à phantasma-
te, vniuersale verò non cognosci, nisi ope in-
tellectus agētis, proinde difficiliùs cognosci:
& huic sentētię attestatur id, quod statim sub-

A iungit de linea recta, & fracta; [illegible] eum locū
legentibus manifestum est cognitionem sin-
gularis comparari cum linea recta, vniuersa-
lis verò cum linea flexa & fracta, non è con-
trario, vt aduersarij interpretantur; singulare
nanq; recta fertur à phantasia ad intellectum,
proinde absq; magna difficultate, vniuersale
verò non rectà, sed per reflexionem luminis
intellectus agentis à phātasia ad intellectum;
sic enim pulcherrima est Aristot. comparatio
B cum lumine, quod dici solet reflecti, & refrā-
gi ab eo, in quod primum pro[illegible]itur. Hoc etiā *Quintum argumentum.*
ostenditur ex ordine facultatum animæ: ne-
cesse est enim vt vbi desinit inferior, ibi inci-
piat superior; quū igitur sensus desinit in sin-
gulari præsente, necesse est phātasiam primò
imaginari singulare præsens, deinde vero etiā
absens; sic igitur quoniam intellectus moue-
tur à phantasia actu imaginante singulare, ne-
cesse est vt prima operatio intellectus sit ap-
C prehensio singularis. Iauellus tamen putauit *Iauelli responsio.*
argumentum hoc inefficax esse: quod enim
nos dicimus, quicquid potest facultas supe-
rior, id potest etiam inferior, ipse dicit verum
quidem esse, at nō eodem modo, proinde ar-
gumentum esse fallax, quum mutet quid in
quale, neque ostendere quòd ab eodem in-
cipiat facultas superior, in quo desinit infe-
rior; nam inquit singulare esse intelligibile,
quatenus est singulare, at nō quatenus est ma-
D teriale, ideò egere opera intellectus agentis,
à quo reddatur immateriale. Ego tamē puto *Responsionis impugnatio.*
ipsum esse deceptum, & in ambiguitatem la-
psum, argumentum autem nostrum validum
esse; modus enim duplex in præsentia consi-
derari potest, modus cognoscentis, & modus
rei cognitæ: de modo quidem cognoscentis
verum est id, quod Iauellus dicit, nā alio mo-
do intellectus recipit singulare, alio modo
sensus; intellectus enī sine vsu organi recipit,
E & à phantasia, non ab ipso met obiecto mate-
riali, proinde speciem singularis recipit spiri-
tualius, quàm recipiat sensus, & phantasia: at
de modo ipsius rei falsum dicit; nā si modus
quoque est ens quoddam, & omne ens, qua-
tenus est ens, est etiam intelligibile, vt ipse ibi-
dem ait, necesse est vt singulare sit ab intelle-
ctu intelligibile secundùm omnes modos, e-
tiam secundum cōditiones singularitatis, quę
sunt tunc, & nunc, non enim entia omnia co-
F gnosceret intellectus, si modū singularis, quo
singulare a sensu cognoscitur, ipse non intel-
ligeret. Est præterea in dictis Iauelli repugnā- *Contradictio in dictis Iauelli.*
tia manifesta nam in quæst. 15. quinti Meta-
phys. ipse opinionem D. Thomæ sequens de
principio singularitatis asserit ipsum esse ma-
teriam, ergo secundum hanc eius sententiam
dicere quatenus singulare est dicere quate-
nus materiale, nam dictio illa, quatenus, notat
rationem formalem; singulare igitur, si est in-
telligibile quatenus singulare, est intelligibi-
le quatenus materiale; quomodo ergo asserit
esse

esse intelligibile vt singulare, & negat esse intelligibile vt materiale? Argumenta quoque A ipsius facilè soluuntur. Ad primum negamus vtranque propositionem: minor quidem manifestè falsa est, & petit id, quod probandum erat, nempe sensum ab intellectu differre per hoc quod primò cognoscit singulare; dicimus enim non per id sensum differre ab intellectu, sed per hoc, quòd sensus in singulari gradum sistit, & ipsum solum cognoscit, intellectus verò in eo non sistit, sed progreditur B ad vniuersale tanquam ad præcipuũ, & finale obiectum: sic enim nec phãtasia per hoc differt a sensu, quod non incipiat ab imaginatione rei præsentis, à qua sensus incipit, sed incipit ipsa quoque à cognitione rei præsentis; & differt a sensu nõ per hoc, sed quia imaginari potest etiam rem absentem: quod vero ad maiorem attinet, quando dicit, illud est primò intelligibile ab intellectu, quo primo distinguitur intellectus à sensu, quum bis ponat C eam dictionem, primò, cõsiderandum est quomodo eam sumat; vel enim vtrobique intelligit primitate originis, vt intelligere debet, quia de hac tantùm loquimur, & hac ratione maior est falsa; nõ enim intellectus differt à sensu per id, quod primò intelligit primitate originis, imo in hoc cõuenit cum sensu; si verò vtrobiq; accipiat primitatem principalitatis, vera est maior, sed ad rem nõ facit, differre namque intellectum à sensu conce- D dimus per cognitionẽ vniuersalis, quod primo, id est, præcipuè ab eo intelligitur: quòd si dicens, quo primo differt intellectus à sensu, intelligat quo præcipuo, dicens autem, illud est primò intelligibile, intelligat secundùm originem, falsa fit quoq; est maior; nam præcipuè distinguitur intellectus à sensu per cognitionẽ vniuersalis, non tamen hoc primùm cognoscit secundùm originem; quum enim hæc sit præcipua, & finalis operatio, debet esse E posterior cognitione singularis, quoniam illa, quæ ad finem diriguntur, debent ipsi fini anteire. Ad secundum possumus negare consequentiam, quia perfectio, & actuatio intellectus non consistit in cognitione singularis; quòd si tueri etiam contẽdat hanc esse actuationem aliquam, possumus totum concedere: ad probationem autem falsitatis dicimus intellectum ad cognoscendum singulare non indiguisse intellectu agente, sed propter ab- F stractionem vniuersalis; quoniam igitur cognitio vniuersalium est præcipua, & propria operatio intellectus, fuit ei necessaria opera intellectus agentis, & hoc pronuntiatur clarè ab Aristotele in eo contex. 10. lib. 3. de Anima: ideo argumentum quoque, quod inde Iauellus sumit, vanum est, & nititur prauæ eius loci interpretationi; Aristotel. enim eo cognitionem singularis ibi comparat cum linea recta non cum obliqua, proinde vult singulare primò intelligi, non vniuersale. Plura hac de re legi possunt apud Gregorium Ariminensem 1. Sentent. distinctione 3. quæstione 3.

Ad primum Thomistaris.

Ad secundum.

Declaratio quæstionis de ordine intelligendi vniuersalia. Cap. VI.

HAEC dò intellectione singularium dicta sint. Multò maior nos de vniuersalibus difficultas manet: quum enim alia magis, aliæ minùs vniuersalia sint, dubiũ est vtrum prius ab intellectu cognoscatur, an magis vniuersale, an minùs; vt an prius in mente nostra imprimatur conceptus corporis, deinde conceptus viuentis, deinde animalis, deinde hominis, & equi, & aliarum specierũ, an è cõtrario, primùm cognoscatur species, dein genus propinquius, deinde alia remotiora, & postremũ omnium id, quod supremũ est: loquimur aũt de tẽporis tantum, atq; originis ordine, & de sola cognitione confusa, hoc est de prima rudi horum simplicium conceptuum impressione in nobis; etenim distinctæ cognitionis ordinem arbitrarium esse iam diximus, ideoq; de ipso præcepta à Logico tradi; nec vllus vnquàm dubitauit, quin in adipiscenda distincta rerum notitia necessarium sit priùs vniuersaliora cognoscere, quàm minùs vniuersalia, quæ nequeunt hæc perfectè cognosci, nisi illa sint perfectè cognita; est enim genus de essentia speciei, proinde nõ potest perfectè cognosci species ignorato genere; igitur necesse est priùs naturam corporis intelligere, quàm naturam viuentis, & hanc priùs, quàm naturã animalis, & hanc priùs, quàm naturas proprias specierum: hoc ordine traditã ab Arist. esse naturalẽ philosophiam nos in lib. nostro de Naturalis scientię constitutione demonstrauimus, eũq; ordinem in 4. contex. lib. 1. Phys. auscultat. ab Arist. propositũ esse arbitramur. De hoc igitur distinctæ cognitionis ordine, nos in præsentia non loquimur, sed de ordine cognitionis confusę, quę cognoscere potiùs nos oportet vt rem naturalem, & mẽtis nostrę proprietatem quandam cognitu dignam, quàm vlla de hoc præcepta tradere; quandoquidem illa, quæ non in nostro arbitrio posita, sed naturalia, & necessaria sunt, sub sciẽtiã potiùs, quàm sub pręceptiones nostras cadere videtur. Pręterea neque confusæ notitiæ nostræ cum distincta comparationem vllam in pręsentia facturi sumus, sed id quoque certum sit cõfusam cuiusq; rei notitiam præcedere distinctæ cognitioni eiusdem rei: dimissa igitur penitus cognitione distincta, solam confusam consideraturi sumus, & ratione duce inuestigaturi, an cognitione confusa prius origine, ac tempore cognoscatur à nostro intellectu magis vniuersale, an minus vniuersale.

Scoti opinio & argumenta. Cap. VII.

VARIAE hac de re opiniones extiterunt, quarum duæ extremæ, & contrarię sunt, vna Thomæ, altera Scoti, aliæ verò mediæ

Scotus in 1. Sentent. distinct. 3. quæst. 2 asserit minùs vniuersale, hoc est vltimam speciem, esse primum cognitum ab intellectu nostro cognitione confusa, & ad id probandum tribus argumentis vtitur. Primum, quod à Scotistis validissimum esse censetur, tale est: agens naturale satis propinquum patienti sufficienter præparato, atque idoneo ad recipiendum, seclusio omni impedimento, producit effectum perfectissimũ, quem producere potest; proponatur igitur cognoscendus homo in distātia debita constitutus, qui possit mouere, & cognosci & vt corpus, & vt animal, & vt homo, obiectum hoc est agens naturale conuenienter propinquum, nec impeditum, intellectus autem noster est naturaliter aptus, ac præparatus ad omnem conceptum recipiendum; ergo priùs imprimetur in intellectu cōceptus hominis, qui aliorum perfectissimus est; potentia namq; imprimendi conceptum hominis tanquam validior præualebit alijs, scilicet potentiæ imprimendi conceptum corporis, & conceptum animalis; itaque priùs cognoscetur homo, quàm animal, & corpus.

Primum argumentum.

Secundo ita argumentatur Scotus: si primum cognitum esset magis vniuersale, diuina sciētia esset omnium prima secundùm ordinem nostrum cognoscendi; consequēs falsum est, vt eius inscriptio declarat, inscribitur enim μετὰ τὰ φυσικὰ, hoc est, post naturalem scientiam addiscenda: patet consequentia; quia subiectum Metaphysicę est ens prout ens est, quod est omnium amplissimum, quare esset etiam nobis omnium notissimum.

Secundum argumentum.

Tertiò sic: si primum cognitum esset magis vniuersale, maximum tēpus interponeretur antequam à summo genere ad speciem infimam perueniremus, quia transeundum est per omnia genera media, quorum aliqua sunt ignota, vt ait Aristoteles in contex. 28. septimi Metaphysicorum, vbi dicit ignorari proximum genus asini, & equi.

Tertium argumentum.

Quartò idem sic cōfirmare possumus: ita se habet species ad genus, vt singulare ad speciem; vt enim singulare sub specie est, & ea de ipso prædicatur in quid, ita species est sub genere, quod de ea in quid prædicatur, atque indiuiduum cognoscitur ab intellectu prius quam species, sicut ante ostensum est, ergo etiam species priùs, quàm genus.

Quartum argumentum.

Quintò: Priora, et posteriora iudicantur magis, vel minus tales ex maiore, vel minore propinquitate ad primum tale; at id, quod primum omniū intelligitur, est singulare, & illi propinquior est species, quàm genus; ergo priùs ab intellectu cognoscitur species, quàm genus.

Quintum argumentum.

Thomæ opinio & argumenta. *Cap. IIX.*

THOMAS verò in procemio 1. Physic. & in 1. part. Sum. quæst. 85. contrariam sententiam tuetur, primum cognitum cognitione confusa esse magis vniuersale, eamq; probat auctoritate Aristotel. in proœmio 1. Physic. qui eam manifestè pronūtiare videtur, dicens à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia progrediendum esse tanquam à notioribus nobis: probat etiam hoc Aristot. ibidem hoc pacto: omne totum cognoscitur priùs, quàm partes, tum à sensu, tum ab intellectu; at magis vniuersale respectu minus vniuersalis est totum quoddam, quod etiam Porphyrius asserit in capite de Specie; ergo priùs ab intellectu cognoscitur id, quod magis vniuersale est, quam id, quod minus.

Primum argumentum.

Vtitur præterea Thomas tali argumento, quo huiusce rei rationem, & caussam adducere videtur: mens nostra, quando nascimur, est sicuti tabella abrasa, in qua nihil descriptū est; non potest igitur à perfecta ignorantia ad perfectam scientiam trāsire, nisi per media; atqui perfecta cognitio est cognitio infimæ speciei, cognitio verò vniuersalium est confusa, & potentialis, quia cognitio animalis est hominis cognitio potestate, & confusè; debet igitur auspicari ab vniuersalioribus, quorum cognitio confusior atque imperfectior est, deinde per differentias descendere, donec plenam, & perfectam vltimarum specierum cognitionem adipiscatur, harum enim perfecta cognitio est finis nostræ contemplationis.

Secundum argumentum.

Experiētia quoque hoc comprobatur: nam multorum animalium, ac multarum stirpium speciem, & naturam propriam ignoramus, genus tamen cognoscimus, & inter genera illud magis cognoscimus, quod communius est: cuius nulla alia esse videtur ratio, quam quod facilius cognitu est genus, quàm species, proinde etiā priùs cognoscitur; nā id, quod facilius cognitu est, priùs tempore cognoscitur, quum cognitio nostra à facilioribus incipiat.

Tertium argumentum.

Præterea idem confirmatur exemplo illo vulgato animalis à remoto loco venientis: primùm enī non cognoscitur, nisi vt corpus, quia discernere adhuc non possumus an sit animal, an corpus aliquod inanimatū; postea verò propinquius factum cognoscitur esse animal, at nō discernitur an sit homo, an equus, an asinus; postea vero cognoscitur etiam vt homo: quoniā igitur ex sensione intellectio fit, eodē ordine debet intellectus vniuersalia intelligere, quo à sensu singularia sentiuntur; à sensu aūt illud cognoscitur primum vt hoc corpus, deinde vt hoc animal, tandem verò vt hic homo; similiter ergo ab intellectu debet primum concipi corpus, deinde animal, tandem verò homo. Horum autem argumentorum vis, & efficacitas postea, quum huiusce rei veritatem declarabimus, diligentiùs expendetur.

Quartum argumentum.

Genuæ opinio, & prædictarum opinionum conciliatio. *Cap. IX.*

HAs duas cōtrarias Thomæ, & Scoti sententias M. Antonius Genua præceptor meus

meus putauit media quadam opinione posse conciliari: dixit enim distinguendam esse cognitionem, duplex enim est; vna actualis, altera habitualis; actualis cognitio est quælibet prima cuiusque rei apprehensio ex phantasmate oblato intellectui, & ipsum mouente actu; habitualis verò est quædam naturalis aptitudo, & propensio tum rerum cognoscibilium, vt ordine quodam ab intellectu recipiantur, tum ipsius intellectus ad eas ordinatim recipiendas: hac distinctione constituta dicebat Thomam & Scotum concordes esse, quũ ambo dixerint cognitione confusa actuali primum cognitum esse speciem infimam, cognitione autem confusa habituali primum cognitum esse id, quod est maximè vniuersale: hanc Scoti sententiam fuisse facilè ostendebat considerando ea, quæ à Scoto dicuntur in prædicta sua quæstione; ibi namque Scotus dicit, si consideremus aptitudinem seu habilitatem intellectus vt ab obiectis perficiatur, & ipsarum quoq; rerũ aptitudinem vt ipsum perficiant ordine quodam, is ordo talis est, vt priùs communiores conceptus sint imprimendi, quàm minùs communes, natura enim in omnib. progreditur ab imperfecto ad perfectum: at quando accedit intellectus ad actũ ipsum apprehendendi, & cognoscendi, perturbatur hic ordo, & impeditur à facultate motrice infimæ speciei, quæ validior est, quũ eius singulare validius moueat sensum; proinde facit vt priùs in intellectu imprimatur species quam genus: quare dubitandum non est vtrunq; dictum manifestè à Scoto fuisse prolatum. Quòd verò etiam Thomas vtrunq; protulerit, ostendere nitebatur considerando ea, quæ ab ipso dicuntur in prædicto proœmio 1. Physic. nam ibi in cont. 5. Thomas asserit hoc nomẽ, homo, notios nobis esse, quàm partes definitionis, animal, & rationale; quare concedit hominem esse nobis notiorem cognitione confusa, quàm animal, respicit enim actualem cognitionem, quam etiam Scotus respexit: quando autem dicit vniuersalius esse nobis notius, respicit habitualem cognitionem, non amplius actualem, vt eius verba declarant; inquit enim intellectum tendentem ad perfectionem adipiscendam auspicari primùm à cognitione rerum vniuersaliorũ, quæ imperfectiores sunt, & ab iis ad minùs vniuersales transire, donec ad infimam speciem, quæ perfectissima est, perueniat. sic autem Thomas denotat cognitionem habitualem, quum consideret naturalem illam intellectus habilitatem vt ordine quodam diuersos habitus adipiscatur, quæ consentanea etiam est ipsi naturæ, quæ in operando procedere semper solet ab imperfectioribus ad perfectiora. Sed hæc dicens Genua videtur potius in omnibus ad vnguem sequi opinionem Scoti, & niti ad eam trahere verba Thomæ, quàm aliquid medium, quo illi concilientur, adducere: Scotus

Quid sit cognitio actualis, & quid habitualis secundum alios.

Conciliationis confutatio.

A B C D E F

enim in illa sua quæstione tum vtitur illa ipsa distinctione notitiæ actualis, & habitualis, iũ hæc tria dicta probat; cognitione actuali confusa primum cognitum esse minùs vniuersale; cognitione actuali distincta primum cognitum esse magis vniuersale; cognitione habituali primum cognitum esse magis vniuersale; quæ omnia sequens Genua nititur ea Thomæ attribuere. Attamen primum dictum à sententia Thomæ alienissimum est, qui absq; dubio putauit cognitione actuali confusa primum cognitum esse magis vniuersale: dicens enim mentem nostram nasci vt tabellam abrasam, in qua nihil scriptum est, & auspicari à conceptibus imperfectioribus, non solam aptitudinem respicit, sed actum ipsum apprehendendi, hunc enim vult esse aptitudini consentaneum; ita vt, quo ordine aptus est intellectus res apprehendere, & quo ipsæ sunt aptæ apprehendi, eo ipso apprehendantur ab intellectu, neq; vllam impedimẽti mentionem facit: contra verò Scotus inquit actum aptitudini contrarium esse propter impedimentum illatum à magna vi motrice speciei, quod quidem neq; à Thoma dicitur, neq; videtur esse consentaneum rationi, quia natura nihil frustra facit; quare non debuit menti nostræ tribuere hanc naturalem aptitudinem vt certo ordine res cognoscat, si nunquam seruandus hic ordo erat, sed potiùs contrarius; sic enim propensio illa naturalis nunquam duceretur ad actum, quod dicendum esse non videtur. Neque verba Thomæ in contex. 5. primi Physic. id, quod Genua existimauit, significare possunt: ibi nanq; & Thomas, & Aristot. speciem considerant tanquam totum definibile, quod dicunt notius esse partibus definitionis, hoc autem dicere nihil aliud est, quàm dicere speciem prius cognosci confusè, quàm distinctè, quod quidem clarum est, & à nemine vnquam negatum: ideo animaduertẽdum est animal respectu hominis posse duobus modis considerari; vno modo vt eius pars essentialis, qua ratione homo vt totum confusum notius est animali vt parte, idq; ibi significare Thomas voluit, vt legentibus manifestum est: altero autem modo vt totum potentiale continens hominem, & caetera, in quo sensu ibi non accipitur. sed putauit Thomas genus ita acceptum vt totum quoddam confusum, esse prius cognitum cognitione confusa, quam speciem, quod tamen Scotus negauit; hoc autem est, de quo nunc est nobis proposita disputatio: quare Thomas, & Scotus hac in re concordes non sunt.

Animal respectu hominis vt totum, & pars.

Zimaræ, & Achillini opinio.
Cap. X.

MArcvs Antonius Zimara, & Alexander Achillinus prædictis argumentis moti in mediam quandam sententiam inci-

deiunt, quam tutissimam esse existimarunt: dixerūt enim & Thomæ, & Scoti opinionem vniuersè sumptam vtranque falsam esse, verā tamē esse vtranq; vt particularem, quia in quibusdam notum prius est magis vniuersale, in quibusdam verò minus vniuersale, proinde nullam certam vniuersalem regulam de primo cognito tradi posse: ideoq; errasse Thomam dicentem in omnibus primum cognitū esse magis vniuersale, errasse etiam Scotum putantem minus vniuersale in omnibus esse B primum cognitum; quāquam (dicunt) minus errauit Thomas, quia sæpius euenit vt magis vniuersale sit primum cognitum, quam minus vniuersale. Quòd autem vtrunque contingat, probant sic: multi cognoscunt id, quod offertur, esse herbam, sed quænam herbæ species sit ignorant; & cognoscunt aliquod esse animal, quæ verò animalis species, ignorant; tunc igitur est illis prius cognitum magis vniuersale quam minus vniuersale, quandoque C tamen contrarium contingit; nam Aristot. 7. Metaphys. contex. 28 inquit aliqua genera media ignorari, vt proximum genus equi, & asini; tunc igitur notior est species, quàm genus, quum species equi, & asini cognoscantur, proximum autem eorum genus ignoretur. Huius diuersitatis causam refert Zimara in sensum: omnis enim intellectualis cognitio a sensu pendet, sensilia verò, quæ per se, & propriè sentiuntur, accidentia sunt, ideo ex horum varietate prouenit in intellectu hæc di D uersitas; quando enim accidētia generis sunt magis sensilia, quàm accidentia speciei, tunc prius cognoscitur ab intellectu genus, quam species; quando autem magis sensilia sunt accidentia speciei, quàm accidentia generis, prius cognoscitur ab intellectu species, quam genus; magis enim sensilia sunt accidētia propria equi, & asini, quam accidentia proximi eorum generis, ideo prius cognitæ sunt intel- E lectui hæ species, quàm illud genus. Hæc fuit horum sententia, quæ quantum in se veritatis habeat, postea te cognita intelligetur.

Nostræ cognitionis distinctio. Cap. XI.

IN hac [illegible] & sequentium varietate [illegible] & [illegible] cognoscantur [illegible] ante omnia est re- F ctè distinguere, [illegible] ambiguitatem, in quam plures inciderūt, [illegible] labamur; etenim in hoc plures errasse arbitror, quòd non bene distinxerunt, illa nanq; qua multi vsi sunt, cognitionis nostræ distinctio in actualem, & habitualem reprehensione non vacat: quanquam enim nominū impositiones, & appellationes a bitrariæ esse videntur, conuenit tamē à proprijs vocabulorum significationib. non recedere, quod illi fecerunt, dum cognitionē habitualem impropriè admodum ab eis acce

ptam ab actuali distinxerūt. quem [illegible] enim potentia acquirendi habitum non rectè habitus nominatur, ita neq; aptitudo intellectus ad habitus ordinatim comparandos rectè appellatur cognitio habitualis, quum nec adhuc cognitio sit, neq; habitus vllus in intellectu insit, sed rectius potentialis appellaretur, sic enim opponi posset cognitioni actuali quoniam actui non habitus opponitur, sed potentia: quæ autem propriè sit vocanda habitualis cognitio, postea considerabimus; nunc dicimus nil aliud sua illa distinctione eos significasse, quàm nostram cognitionem [illegible] actualem esse, vel potentialē, con[illegible] pro potentiali habitualem accep[illegible] ipsorum errorem colligimus, quòd de vtraq; hac cognitione duo contraria dicta protulerunt, quum tamen idem de vtraq; asserendum sit; quoniam vt paulò ante dicebamus, nulla naturalis aptitudo potest esse frustra, aptitudo autem nostri intellectus ad res certo ordine intelligendas nō potest esse potentia [illegible], quum insit intellectui etiam nobis non cogitantibus, proinde ad actum ducenda est, ita vt cognitio actualis eodem ordine acquiratur, quo natura tet apta est acquiri, & debita seruetur consonantia in rebus naturæ; idem ergo esse debet ordo cognitionis actualis, & cognitionis potentialis, quam illi satis impropriè habitualē appellarunt: propterea nos dimissa potentiali solam actualem considerabimus, quum de vtriusq; ordine idem sentiēdum sit, & hāc opportuniore partitione ita diuidemus: omnis nostra actualis cognitio vel cōfusa est, vel distincta; quæ aūt vtraq; sit, docet Arist. in initio libri 2. Poster. Analyt. nam rei simplicis cognitionem habemus confusam, quando cognoscimus ipsam esse, & ignoramus quid sit; distinctam verò quādo etiam quid sit cognoscimus; rem autē complexam confusè cognoscere est ignorata causa nosse solum quòd sit, distinctè verò est cognoscere propter quid: vtraq; hæc adhuc duplex est, & hac distinctione [illegible] tolli difficultatē arbitror: sed etiā [illegible] confusa notitia considerare satis est, quum de hac sola sit nobis proposita disputatio, eandem enim distinctionem etiam distinctæ cognitioni accommodare quisque facilè [illegible] certum est actualem nostram confusam [illegible] duplicem esse, vel enim est prima rei apprehensio, quam antea non [illegible] actualis cognitio rei [illegible] enim mathematicus [illegible] contemplari aliquod theorema mathematicum est quidem illa actualis cognitio illius rei, non est tamen prima eius apprehensio, quia ille iampridem theorema illud apprehendit, & eā rem sæpius aliàs intellexit: prima autem conceptuum impressio magna ex parte in puerītia fit; ordinatim enim res, quæ à sensibus intellectui offeruntur, apprehēdere incipimus, quas

Distinctio cognitionis nostræ.

quas prius non cognoueramus, licèt eum eognoscendi ordinem in illa ætate non animaduertamus; in singulo enim nostrûm necesse est aliquando primùm fuisse impressum conceptum animalis, conceptum equi, conceptū bouis, & alios omnes, idq; vt plurimum in pueritia factum est; euenit tamē vt etiam adultis, ac senibus offerātur res aliquę eis antea prorsus incognitæ, proinde confusi earum conceptus tunc primùm in illorum animis imprimantur, quum prius nullā prorsus earum notitiam habuerint. Quum ergo ita rem sese habere manifestum sit, liceat nobis hanc distinctionem [illegible] proponere tum rei, tum vocabulorum significationi maximè consentaneam: cognitio nostra actualis confusa duplex est, vna originalis, altera vero habitualis; rectiùs enim habitualis appellatur illa, quæ fit ex habitu aspidem acquisito, vt quando ego equum [illegible] intelligo, cuius notitiam iampridem in pueritia acquisiui, quam mera aptitudo ad habitus comparandos; intellectus enim postquam contraxit habitus, potest res actu contemplari, quando vult; ideo eam actualem cognitionem, quæ fit ex habitu, voco in præsentia cognitionem habitualem: sed quando primùm concepi animo equum, illa fuit prima origo impressionis illius conceptus, eamq; in præsentia appello cognitionem originalem: quare actualem non accipio vt ab habituali distinctam, sicut eam Scotus, & alij acceperunt, sed vt communem originali, & habituali, quum v[illegible]umq; actualem esse manifestum sit; nec dubito quin omnes iudiciosi viri nostram hanc & habitualis, & actualis notitiæ acceptionem tanquam maximè propriam, & rei, ac vocibus ipsis conuenientem approbaturi sint.

Cognitio nostra vel est originalis, vel habitualis.

Quodnam sit primum cognitum cognitione actuali originali confusa.

Cap. XII.

HAc distinctione constituta puto totam huiusce rei veritatē tribus assertionibus contineri, quarum prima de cognitione originali talis est: primum cognitione actuali originali confusa est maximè vniuersale, vt rectè sensit D. Thomas, & cum eo Auerroes & Græci omnes, quam sententiam defendit etiam Ioannes Gandauensis aduersus Scotum in sua quæstione in proœmio Physic. Probatur assertio hæc multifariam: primùm quidem auctoritate, & ratione Aristot in eo proœmio, quam superiùs quoque considerauimus, sed ea nunc accuratiùs est perpendenda. Arist. enim eo in loco innuit à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia progrediendum esse tanquam à notioribus nobis, & rationem adducit, quoniam omne totum, & confusum notius nobis est, quàm partes. Non latuit Scotistas locus ille, qui responderunt Aristot. ibi loqui de ordine cognitionis distin-

Prima conclusio

Primum argumentum

Scotistarum responsio.

A ctæ, quam in ea scientia traditurus erat, proindeque locum illum Scoto non obesse, quum [illegible] tiā Scotus fateatur cognitione distinctâ prius esse cognitum magis vniuersale, quàm minus vniuersale; sed de cognitione confusa nihil ex eo loco colligi, quum de ea ibi Aristotel. non loquatur. At hoc dicentes significant se Arist. & eius artificium non intelligere, quod breuiter declaro. Aristotel. ibi in 4. context. proponens ab vniuersalibus ad particularia progrediendum esse, vtique significat ordinem
B cognitionis distinctæ: proponit enim ordinē seruandum in tractandis reb. naturalibus, quarum cognitionem tradendam sibi proposuit non confusam, sed distinctam; hanc enim nos adhuc nō habemus, sed eam ex lectione librorum Aristot. adipiscimur. Postea verò probās Aristot. illam cōclusionem assumpsit [illegible] minorem, vniuersalius est nobis notius [illegible] quam tribus argumentis confirmauit, nec potuit in-
C telligere alio modo notius, quam cognitione confusa, quod manifestum est in [illegible] argumentis: totum enim est notius sensui, quàm partes cognitione confusa: nomen est nobis notius, quam definitio, cognitione confusa, vt etiam exp[illegible]e ibi Aristot. testatur, dū inquit nomen significare totum quoddam confusè. prima quoque puerorum cognitio quando omnem virum vocant patrem, & omnem fœminam matrem, est cognitio confusa:
D itaq; si conueniens, & valida esse debeat illa triplex minoris propositionis probatio, non potest minor illa intelligi, nisi de cognitione confusa: præterea dicens ibi Arist. in context. 4. vniuersale esse totum quoddam, & multa continere vt partes, confusam cognitionem denotat; id enim quod accipitur vt totū confusum, & priùs notum, quàm partes, non est nisi confusè cognitum, quum adhuc ignorentur partes: in ordine autē cognitionis distin-
E ctæ animal genus non modò vt totum cognoscitur priùs, quàm species, verùm etiam vt singularum specierū pars essentialis; quod quidem Aristot. ibi non considerat, quia sumit totum commune vt confuse tantùm cognitum. Patet igitur Aristot probantem ex ea minore conclusionem positam in [illegible] 4. contextus, a[illegible] cogni-tione ad[illegible] entia tradere vult; or[illegible]nem enim [illegible] traden-
F da perfecta scientia rerum [illegible] confirmat ex ordine [illegible], tanquam ex ord[illegible] naturali probans ordinē ar[illegible] quemadmodum initio diximus, ordo, [illegible] distinctam rerum notitiam comparat [illegible] ficiosus, atq; arbitrarius est, ordo autem, quo à pueritia per sensus cognitionem rerum confusam acquirimus, naturalis est. quoniam igitur hic cōfusæ cognitionis ordo [illegible] est, vt priùs cognoscamus ea, quæ [illegible] vniuersalia sunt, postea verò illa, quæ sunt minus v-

Confutatio Declaratio contextus 4. in 1. lib. Physic.

niuersalia, ex his ... Aristot. talem esse debere etiam ordinem distinctæ cognitionis, quem in ea scientia seruaturus erat: voluit autem ea ... tione significare, artē debere in hoc naturam imitari, nempe vt ordo artificiosus, ... ad rerum scientiam adipiscendam vtamur, sequatur mentis nostræ propensionem naturalem, ita vt eo ordine ad rerū scientiam capessendam progrediamur quo ipsa naturaliter, ac sine artificio nostro res apprehendit: sic enim ordinem doctrinæ primam ... rum naturalium docuimus ... bris de Methodis: quod autem Aristot. ... cognitionis cōfusæ ad ordinem distinctæ cognitionis argumentetur, ex eo etiam patet, quod distincta cognitione & magis vniuersalia, & minus vniuersalia eo in loco incognita esse statuuntur: quando ergo inquit Aristot. vniuersaliora esse nobis notiora non potest intelligere nisi cognitione confusa. Alio quoq; argumento hæc prima nostra assertio confirmari potest, quod à Scoto adducitur in sua quæstione ... fuam ... opinionem, nec vidit Scotus illud contra ipsum facere, & D. Thomæ opinioni suffragari; imò ego arbitror hoc esse validissimum omnium argumētorum, quæ aduersus Scotum pro sententia nostra adduci possint, etenim vera huius nostræ assertionis ratio, & æquata causa ex argumento ... adducitur. Scotus ita argumētatur: illud est facilioris intellectionis, quod est facilioris abstractionis; species est facilioris abstractionis, quàm genus; ergo species est facilioris intellectionis, proinde est priùs cognita, quam genus; in eo enim cōsentiūt omnes videntur, ꝙ ea, quæ faciliora cognitu sunt, priùs etiam cognoscantur, idq; verissimū est, vt postea dicemus; maior propositio clara est eo fundamento constituto, quòd vniuersaliū intellectio est abstractio quædam, vel non fit sine abstractione; minorē ita probat: illud facilius abstrahitur, quod à paucioribus separatur; species verò à paucioribus separatur, genus verò à pluribus; ergo species faciliùs abstrahitur, ... maior manifesta esse videtur, minor ... quia species abiungitur mente à solo ... genus verò ... & ... ipsa quoq; speciem ... in categoria ... parabitur, ... pus igitur ... homo verò, & ... facil... Scoti argumentum manifestè ipsi ... & miror quòd multi eius fallaciam non animaduerterint; nam in specie sunt aggregatæ plures conditiones, & coniunctæ plures differentiæ, quàm in genere, omnes enim conditiones, quæ actu sunt in animali, sunt etiam in homine, & aliæ præter eas; ideo si animal ab homine abstrahere velimus, oportet vt conditiones hominis proprias relinquamus, reliquas verò communio-

Lib. 1. c. 10.

Secundum argumentum.

Nota cur ... fit ... abstractio quàm generis proinde difficilior.

A res accipiamus; quare species ... compositionem, quàm genus, & ... est simplicius specie: quoniam igitur ... here est aliqua accipere dimissis alijs, certum est difficultatem abstractionis consistere in accipiendo plura relinquendo pauca, non in accipiendo pauca relinquendo plura: proinde in abstractione speciei vltimæ verum est id, quod Scotus dicit, pauca relinqui; sed hoc non facit abstractionem faciliorem, vt ipse sumit, sed potiùs difficiliorem, nam si pauca ... B ... tur, plura sumuntur; quoniam ... in specie sunt coniunctæ plurimæ d... conditiones, in supremo autem genere paucæ, ideo difficillima est abstractio infimæ speciei, summi verò generis facillima: in eo ... deceptus est Scotus, quòd ex paucitate iudicans abstractionis facilitatem, paucitatem accepit eorum, quæ ... quuntur, quum eorum, quæ sumuntur, accipere debuerit; si nam C que aceruus lignorum proponatur, ex quo ... aliqua accipienda, & aliqua relinquenda, certum est facilitatem auferendi consistere in paucitate eorum, quæ accipiuntur, non eorū, quæ relinquuntur; nam facilius est pauca ligna auferre relinquendo multa, quàm auferre multa relinquendo pauca. Videtur autem Scotus hoc argumento vtens statuisse fundamentum hoc, quòd intellectus abstrahēs hoc ab alijs debet cognoscere illa alia, à quib. ab D strahit; sic enim videtur abstractionis difficultas consistere in multitudine eorum, quæ relinquuntur: sed id minimè verum est, & aduersatur propriæ naturæ abstractionis, & significationi huius vocis, abstrahere; nil enim aliud est abstrahere, nisi apprehendere vnum non apprehensis alijs, vt abstrahere animal ab homine nil aliud est, quàm solā animalis naturam in homine contemplari, propria hominis natura non considerata; est igitur necessaria abstractionis conditio, vt in ipso abstrahen E di actu reliqua non cognoscantur, & id solū, quod apprehenditur, intelligatur; quia si in illo ... quoq; cognoscantur, nulla fit abstractio. Ideo si accepta maiore propositione argumenti Scoti, minorem illi veriorem subiungamus, fiet argumentum efficacissimum ad eius sententiam oppugnandam, nostram ... D. Thomæ demonstrandam, illud est facilioris intellectionis, quod est facilioris ab F stractionis ... nis, ... ctionis, ... quam species. Videtur etiam sententia hæc ... opinioni omnium antiquorum philosophorum, omnes enim putarunt facillimum esse rerum connenientias cognoscere, differentias autem difficillimum; qui enim omnes rerum differentias, quibus inter se discrepant, cognoscat, is rerum omnium scientiam habet; faciliùs ergo vniuersalia cognoscimus, in quibus res conueniunt, quàm propria, quibus diffe-

... argumentum.

differunt [illegible] que etiam quotidie experimur, nam ego aliquando vidi piscem quendam, quem putaui esse auratum piscem, tamen piscatores dixerunt non esse piscem auratum, sed aliam quandam speciem; ego igitur solam conuenientiam illius piscis cum aurato animaduerti, differentiam autem non animaduerti: sic pueri conuenientiam asini cum equo, & mulo cognoscunt, sed eorum differentias non discernunt: nos quoque adulti cognoscimus ex loco valde remoto conuenientiam equi, asini, & muli, differentiam vero cognoscere non possumus, nisi propinquiores simus; facilius igitur conuenientia cognoscitur, quàm differentia. [illegible] praeterea argumentū sumere ab ordine sentiendi; quo niam enim omnis nostra [illegible] à sensu originem sumit; necesse est vt qualis est sentiendi ordo, talis sit etiam ordo intelligendi praesertim cognitione confusa, de qua nunc loquimur: [illegible] quae propriè, ac per se sentiuntur, accidentia [illegible] etiam autem [illegible] per accidens, vt ait Arist. in 2. lib. de Anima; [illegible] autem accidentia omnia in singularibus [illegible] duis, & quia in eisdem latent etiam naturae omnes communiores, ideo accidentium quoque hic est discrimen, quòd alia insequuntur naturam communiorem, alia naturam minus communem: nutriri enim & augeri competit omni viuenti, proinde huic homini competit quatenus habet in se naturam viuentis; sentire autem omni animali, & huic homini quatenus habet animalis naturam; loqui verò homini tantùm, & huic homini quatenus est homo: conceptus igitur confusus rei vniuersalis in intellectu non fit nisi ex sensione accidentium illius vniuersalis à sensu facta. videtur autem omnis natura communis in singularibus latens habere necessariò aliqua accidentia sensilia eam insequentia; neque dicendum est dari genus aliquod, cuius nullum sit in singularibus sensile accidens, vt significat Arist. in lib. 2. Priorum Analyt. cap. vl. ibi enim que videtur innuere naturam omnem reliquere aliquod in corpore vestigium sui per quod cognoscatur; esset enim reprehendenda natura, si aliquam communem naturam in rebus sensilibus poneret, quae nullum haberet sensilem aff [illegible] sè [illegible] po. test anima nostra rationalis quae maximè omnium formarum materiam informantium elata est supra materiam, sensiles tamen habet operationes, per quas in homine cognoscitur, vt [illegible] ere, & loqui, & manibus ad plurima opera vti; sunt enim manus organum intellectus, non quidem ad cognoscendum, sed ad agendum: ipsa quoque prima materia, quamuis à sensibus remotissima, ipsque maximè abscondita, habet tamen in corporibus aliqua sensilia accidentia, vt quantitatem, & mu-

Omnis natura communis habet in individuis accidentia ipsam insequentia.

tabilitatem, per quam ab Arist. demonstrata fuit: hinc constituimus singularia non solius infimae speciei singularia esse, sed omnium quoque superiorum generum: Socrates enim nō solùm est hic homo, verùm etiam hoc animal, & hoc viuēs, & hoc corpus; omnia igitur singularia, quae in aliqua natura communi conueniant, necesse est vt aliqua [illegible] communibus [illegible] participent, quae illam insequantur, & sint tanquam sensilia illius signa, atque vestigia. Haec quum ita sese habeant, rationi consonum, imo etiam necessarium est, vt accidentia vniuersaliorum faciliùs sentiantur, proinde etiam priùs, quàm accidentia minus vniuersalium; quo fit vt etiam intellectui priùs offerantur magis vniuersalia quàm minus vniuersalia: hoc autem probatur tum extensionem, tum intensionem motionis considerando: [illegible] quia illud magis mouet, quod saepius mouet; atqui accidentia corporis saepius [illegible] [illegible] quàm accidentia animalis [illegible] [illegible] [illegible] equi in [illegible] & multiplicata actione [illegible] aliquid, quod ex vnico actu prouenire nō potest, nam multae guttae cauant lapidem, quem neque vna, neque pauciores cauarent; itaque accidentia rerum communiorum magis agunt in sensum actione extensiua, quàm accidentia rerum minus communium: proinde conceptus vniuersaliores saepius offeruntur intellectui, & magis ipsum mouent, quam conceptus minus communes; quamobrem si tot actuales motiones ad imprimendum conceptum requiruntur, quibus pauciores non imprimerent, necesse est vt priùs conceptus communiores quàm minùs communes in intellectu imprimantur. Dico praeterea accidentia rerum cōmuniorum magis agere in sensum [illegible] ne actione, quàm accidentia [illegible] vniuersaliorum [illegible] es differentias con[illegible] dunt, [illegible] differentias vniuer[illegible] nam [illegible] a, qua distinguitur [illegible] comprehenditur ab eo differentia qua distinguitur equus ab asino: ideo qui cognoscit accidentia, quibus differt equus ab asino, necesse est vt simul cognoscat accidentia quibus differt animal à planta, non tamen e contrario, quia potest in equo discerni differentia, qua differt à planta, & illa ignorari, qua differt ab asino; quod idē intellectui contingere necessarium est: nam conceptus animalis simplicior est, quàm con-

ceptus e[illegible], & [illegible] potest [illegible] illo; at conceptus equi maiorem habet compositionem, quum necessario contineat actu conceptum animalis; siquidem equus est essentialiter animal, ideo conceptus inferiorũ in categoria, vt etiam Scotus asserit, in superiorum conceptus resoluuntur. quoniam igitur facilius apprehenditur vnum [illegible] duo simul, necesse est vt facilius cognoscatur animal, quàm equus; animal enim est animal, & nõ est equus, equus verò est actu & equus & animal: hoc autem experientia manifeste co[illegible], nam pueri primum non distinguunt equum ab asino, neq; à boue; sed eos omnes eodem nomine boues vocant, quia rudem illam animalis figuram, & motũ conspicantur, videntque illud commune accidens, quod hi omnes [illegible] rum trahunt, at particularia lineamenta [illegible] [illegible], & particulares [illegible] condi[illegible] nondum [illegible] continent [illegible] [illegible] [illegible] vide[illegible] tur. Huic [illegible] [illegible] [illegible] non [illegible] ius [illegible] eius [illegible] quod [illegible] non est; sed agens [illegible] ius esse [illegible] [illegible] ex [illegible] cum potentia [illegible] tem [illegible] nostræ [illegible] n[illegible] tates rudes, & pot[illegible] [illegible] a, quæ sunt rudia & [illegible] lius in animo imprimuntur, [illegible] habent proportionem & [illegible] facultate recipientis, & quia facilius est vnum imprimere, quàm plura; sic enim videmus etiam ignem calidissimum agentem in aquam non statim imprimere omnes simul gradus caloris, sed vnum, deinde alium, donec imprimat omnes: huius autem difficultatis ratio sumitur ex ijs, quæ alias de intellectu, ac de sensu diximus; cognoscunt enim non solùm patiendo, sed etiam agendo, hoc est, receptam speciem iudicando: vis autem iudicat [illegible] p[illegible] bilis [illegible] potest [illegible] dic[illegible] [illegible] s con[illegible], sed prius [illegible] per gradu[illegible] [illegible] iam, qua omne [illegible] [illegible] lul e[illegible] [illegible] corpus, dei[illegible] animal, dei[illegible] equum ni[illegible] his omnibus conceptibus, qui in [illegible] apprehendendis, donec omnes sint apprehensi, nam apprehendere corpus, est apprehendere solum conceptum co[illegible] absunctum ab alijs, apprehendere autem animal est apprehendere simul corpus, & animal, & hæc abstrahere à natura equi [illegible] apprehendere vt equum est omnes simul apprehendere, quoniam equus est essentialiter & corpus & animal. De monstratur maximè huiusce rei veritas argumen-

Agens individu *tatur valida* *non ex ma* *iore perfe* *ne, sed maior* *re proport* *ne cum pat* *iente.*

Argumentū ab animali

A to [illegible] vulgato, nec tamen à pl[illegible] ius intellecto, quod sumitur ab homine [illegible] cul veniente. primùm enim cognoscit [illegible] hoc corpus, deinde vt hoc animal, tandem vt hic homo; sensus ergo prius discernit accidentia communiorum, deinde accidẽtia minùs communium, quare mens quoq; in intelligendo eundem ordinem seruat. Multi tamen putant argumentum hoc debile esse, & facile solui [illegible] eendo sensum ob nimiam distantiam tunc

B decipi, [illegible] q; non esse sumendum [illegible] tum a[illegible] exemplo, in quo a[illegible] do [illegible] in distantia [illegible] ente, vbi non de[illegible] quia tunc ma[illegible] illud idem [illegible] re primum vt h[illegible] homi[illegible] non [illegible] pus. Sed [illegible] dicunt, huius argumenti vim non [illegible] quod sib[illegible] tur, in[illegible] st[illegible] atio à [illegible] rioni [illegible] dicunt in

C [illegible] decipitur [illegible] esse quid, quod non est, in hoc autem exemplo quãdo tes [illegible] primo [illegible] vt corpus, sic creditur esse [illegible] est; [illegible] deceptio, sed est im[illegible] & co[illegible] cognitio: vt autem huius [illegible] tas intelligatur, ita [illegible] [illegible] valid[illegible] us mouet [illegible] p[illegible] s [illegible] uet; atqui accidentia corporis [illegible] sensum mouent, quam accidentia

D animalis, & hominis, [illegible] accidentia corporis [illegible] sentiuntur, ma[illegible] negare nemo [illegible] Scotus quoq; hac eadem vtitur: minorem ita probo: quando pluribus agentibus idem offertur impedimentum, à quo vnum ex eis nõ prohibetur ne agat, cætera verò prohibentur, id, quod prohiberi non potest, validius agit, etenim superat vim impedimenti, quàm superare alia non possunt; ille autem homo mouere sensum potest & vt hoc cor-

E pus, & vt hoc animal, & vt hic homo, nimia autem [illegible] distantia est vnum & idem impedimentum his omnibus oblatum, ab eo tamen non potest impediri quin moueat vt corpus, impeditur autem ne moueat vt animal, & vt h[illegible] ergo validius agit vt corpus, quàm vt a[illegible] vel vt homo: & huius ratio iam declarata [illegible] ar[illegible] mentum igitur efficacissimum [illegible]

F *De primo [illegible] cognitione habituali [illegible] Cap. [illegible]*

D[illegible] [illegible] uum, [illegible] quum [illegible] pressus concep[illegible] nius, n[illegible] actu, nisi a[illegible] phantasmate moueatur [illegible] autem vel est productum ab obiecto [illegible] præsente, vel ab imagine prius [illegible] in memoria absq; præsentia externi [illegible]

Solu[illegible] *quorum*

A que si externum ob[illegible] ctum abf[illegible] ns esse statua-tur,& int[illegible] ctus iam habens habitum intel-telligat ex motione facta a phantasmate iam seruato in memoria, proferò hanc assertionē, quæ ex tribus propositis ordine secunda est; *Secunda con-clusio.* de hac habituali cognitione nihil certi pronunciari potest, se[illegible] tum magis vniuersale, tū minùs vniuersale potest esse primum cognitum : huius ratio in promptu est, quia intellectus iam statuitur contraxisse omnes habitus, tam [illegible] in m[illegible] mu B n[illegible], & p[illegible] an quando vult, & eo [illegible] vir sapiens postquam [illegible] somno excitatur [illegible] potest statim naturam corporis cont[illegible], vel naturam animalis, vel naturam eq[illegible] & aliam q[illegible] bet, cuius contemplat[illegible] am iam aequi fuerit. Tertia dem[illegible] *Tertia con-clusio.* habituali, quę fiat [illegible] ext mare [illegible] is externi, pri[illegible] cogn[illegible] est m[illegible] vniuersale, cum [illegible] nt an[illegible] uere sensum p- C sim, vt si [illegible] idem cogn[illegible] & corpus, & [illegible] & h[illegible] mihi in dista [illegible] conueni[illegible] atur homo, ita vt sensum mouere possi[illegible] & vt [illegible] pus, & vt a[illegible] mal, & vt homo, mouebi[illegible] ù [illegible] homo, quo[illegible] st dicere, mouebit sec[illegible] mnia simul. quòd si distantia tanta si[illegible] moucre possit vt corpus, & vt animal, non tam[illegible] vt homo, mouebit primùm vt animal; & [illegible] d-[illegible] externum obiectum, quod sensui off[illegible] a- D [illegible] semper mouebit primò sensum, & per sen[illegible] etiam [illegible] tellectum [illegible] dum conceptum minùs communē inter ill[illegible] s, [illegible] mouere possit. Ad hanc demonstran[illegible] potest efficacius argumentum a[illegible] luci, quam illud, quod primùm a Scoro allatū est, id enim reuera nullam habet efficacitatem de prima actuali cognitione, quam nos originalem appellamus. sed de habituali, prout nos in præsentia habitualem sumimus, est efficacissimū, E & tale est: Agens naturale applicatum patiēti bene præparato, secluso omni impedimento, producit effectum perfectissimum quem producere potest; agit enim secundum omnes suas vires, & patiens iam est ita præparatum, vt tantundem statim recip[illegible] re ap[illegible] m sit, quantum agens a[illegible] e [illegible] ctum po-test licò mouere [illegible] c[illegible] pus, & vt anim[illegible] & vt homo, moueb[illegible] at[illegible] h[illegible] mo, quia con-F cep[illegible] us hom[illegible] perfe[illegible] imus est, & al[illegible] om ne[illegible] continet; ipse autem inte[illegible] est [illegible] me p[illegible] æparatu[illegible], quia iam prius contraxit habitum & c[illegible] po[illegible] ntem [illegible] landi, & animalis, & ho[illegible]; homine igitur [illegible] oblato omnes simul appre[illegible] ender, dum a[illegible] preh[illegible] n[illegible] it hominem : & [illegible] experientia manifeste comprobatur: cuil[illegible] et enim cognoscenti corpus, & animal, & equum si [illegible] fferatur equus, statim dicet esse equum: [illegible] o Scotistæ dum huiusmo- *Scotistarum error.* di exemplo, & argumento prædicto vtuntur, non animaduertunt se decipi, quum putent

se probare de prima nostr a originali cognitione, pr[illegible] betur tamen non de or[illegible] ginal[illegible] d solùm de illa quæ fit ex habitu antea c[illegible] ntracto. etenim de prima o[illegible] inali cognitione secus est, tunc enim intellectus noster rudis, & ineptus est, nec potest simul totam rei perf[illegible] ctionem appi ehendere, sed per gradus, & paulatim eam apprehendit; quare i[illegible] cipit à communio[illegible] nceptu[illegible] rei obla[illegible], quemadmodu[illegible] a[illegible] tea declarauimus. Errarunt e *Aliorum er-ror.* tiam ob[illegible] di exempla alij nonnulli, qui p[illegible] op[illegible] am [illegible] cognito sententiam pro ferentes dixerunt, cognitione actuali confusa magis vniuersale vel pr[illegible] ùs cognosci, quam minus vniuersale, vel simul cum illo, posteriùs autem nunquam, propterea quòd cum conceptu rei minùs vniuersalis coniuncti sunt a-[illegible] omnes conceptus comm[illegible] uni[illegible] non anima[illegible] uerterunt, ca[illegible] m a[illegible] al m[illegible] n; qua[illegible] enim sim[illegible] mne[illegible] co[illegible] a n[illegible] d est [illegible] x su[illegible] e[illegible] quem [illegible] fu[illegible] conceptu[illegible] co[illegible] idque [illegible] te[illegible] autem [illegible] he-[illegible] vt, [illegible] s [illegible] itus [illegible] sed solos communes, si illi offeratur aliqua noua species non ei cognita prius, statim imprimatur eius conceptus confusus in intellectu; hoc enim fi[illegible] o-pte[illegible] pr[illegible] ationem factam a concept[illegible] bu[illegible] c[illegible] bus, qui iam sunt impressi. nam si mihi [illegible] ff[illegible] atur aliquod animal nouū, qu[illegible] d nunquam amplius vider m, possum primo aspectu non discernere adhuc proprias d[illegible] fferentias, quib. differt ab alijs, sed solùm inspicere communia quædā accidentia, in quibus conuenit cū aliquo alio animali; quod nobis frequenter euenit in au[illegible] us, & piscibus; & tunc nō cognoscimus [illegible] am sp[illegible] ciem se[illegible] duui propriam rationem, sed [illegible] ne-[illegible] is nobis antea cog[illegible] mo a[illegible] e[illegible] n[illegible] p[illegible] a [illegible] decidē-t[illegible] inquam in[illegible] vid[illegible] uam speciem a[illegible] m [illegible] am tun[illegible] ptus confusus illius [illegible] nomen ignorēs neq; ob id [illegible] qui[illegible] p imò cognosci cognitione o[illegible] etenim genera iampridem cognoui in [illegible] anima[illegible] s, si non in il-lo, hanc autem speciem nunc primū, ną non enim tunc imprime[illegible] c[illegible] nceptus illius speciei, nisi haberem prius contractos habitus generū superiorū, qui intellectum præparārunt, & ad huius speciei cognitionem aptum reddiderunt: illa igitur eius speciei cognitio erit secundum se prima originalis cognitio, quam

præcesse [illegible] tempore cognitiones originales A generū superiorum; ratione aūt conceptuum communiorum potest illa eadem cognitio vocari habitualis, quoniam ex possessione habituum vniuersaliorum potuit statim conceptus illius speciei confusus in intellectu imprimi. Hæc, quæ de habituali cognitione diximus, à sententia Thomę aliena nō sunt, neque illi aduersantur: ipse enim dicens esse primò cognitum magis vniuersale, [illegible] am ori[illegible]inalem cognitionem respexit; [illegible], quod B de habituali diximus, ipse non ne[illegible], vt cuilibet eius verba consideranti man[illegible]sum esse potest. Sed aduersus Scotum de cognitione originali confusa puto esse demonstratum, magis vniuersale semper esse primum cognitum: similiter contra Zimaram, & Achillinum, qui dixerunt primum cognitum [illegible] quandoque magis vniuersale, quan[illegible] vnt [illegible]e. Sed veritas ma[illegible] redderur, si [illegible]is omnibu[illegible] orum [illegible] enti[illegible] om- C nem hac in re d[illegible] ul[illegible] imus.

Con[illegible] argu[illegible] s[illegible]u-tio. Cap XIV

SOLVENDA sunt argumenta, quæ [illegible] & recentiorum opi[illegible]n [illegible] [illegible] Primum Scoti [illegible] a [illegible] at, [illegible] va[illegible] ngni[illegible] tione habituali, at non de ori[illegible] in qua D mens nostra patiens non est adhuc bene præparata, vt recipere possit totam a[illegible] tis: quod verò Scotus dicit, eam [illegible]bere æ[illegible] potentiam recipiendi omnes conceptus, verum aliquo modo est, sed aliquo etiam modo non verum; nam etiam prima materia potentiam habet æquè omnes formas recipiendi, non tamen eas recipit, nisi cōuenienter præparetur; & ad alias recipiendas maiorem pręparationem postulat, ad alias verò minorem; E & aliquæ sunt formæ, quarum tanta est perfectio vt recipi in materia nō possint, nisi prius aliæ imperfectiores receptæ sint: quod ergo d[illegible] habere æ[illegible] potentiā recipie[illegible] e[illegible] endo s[illegible] m, sed non est v[illegible] ua, [illegible] ua [illegible] matriæ pręparatio [illegible] æ [illegible] is careat, sic enim [illegible] omnium [illegible]; at positiua pręparati[illegible] on æ[illegible] ua ad omnes formas F requiritur, sed a[illegible] r, ad alias minor, neque pręparat[illegible] hab[illegible] t materia ex sua natura, sed eam recipi[illegible] a[illegible] al[illegible] o idem prorsus de mente nostra re[illegible] ente dicendum est; rudis enim [illegible] ascitu[illegible], & [illegible] e omnibus conceptibus carens, pr[illegible] in[illegible] e æque omnium receptiua: sed prætet hanc priuatiuam pręparationem requirit etiam aliam positiuam, quæ non æqua respectu om[illegible] ium co[illegible] ceptuum est; quare sine hac non potest statim quemlibet conceptum recipere: ratio autem huius

A est. quam antea tet[illegible] gimus qui[illegible] natura (vt dicitur) non facit saltum à pu[illegible] a p[illegible] tē[illegible] a, & summa imperfectione ad [illegible] premam p[illegible] fectionē, sed per media transit, donec ad [illegible] mam perfectionem perueniat. Hæc autem tum per se manifesta sunt, tum manifestiora red[illegible] untu[illegible], si argumentum hoc Scoti contra ipsum retorqueamus: nam si agens naturale non impeditum producit statim effectum perfectissimū, quem p[illegible] oducere potest, ergo oblata [illegible] B ctui [illegible] aliqua [illegible] lima, vt e[illegible] beret sta[illegible] producere conceptum [illegible] distinctum, quia distincta cognitio [illegible] tior, quam confusa, con[illegible] equens ta[illegible] quoque Scoto adu[illegible] atur. q[illegible] pu[illegible] t pri[illegible] um cognit[illegible] ni cogni[illegible] one distincta esse ma[illegible] vniuersale. Sc[illegible] æ tamen aliqui h[illegible] c a[illegible] aduertente[illegible] t[illegible] t nitu[illegible] ur eius verba perpe[illegible] m ipse dicat agens natu[illegible] ale p[illegible] e[illegible] effectum perfe- C ctissimum [illegible] perpendunt [illegible] eam [illegible], p[illegible], & [illegible] eun[illegible] spe[illegible] m v[illegible] iam n[illegible] e primo producere conceptum distinctum, s[illegible] d solum confusum, quia disti[illegible] ma[illegible] e[illegible] laborem, ac difficilium re[illegible] imprimi potest. Sed per hoe [illegible] e[illegible] nditur: hoc enim dicentes fa[illegible] ur [illegible] e vniuerse veram illam Scoti [illegible] m, a[illegible] naturale producit sta[illegible] per[illegible] e[illegible] mum, quem produce- D re p[illegible] sed debit[illegible] atientis præparatio [illegible] Qu[illegible] dicendo, quem prim[illegible] [illegible] st te[illegible] imus præparationem patientis, [illegible] re[illegible] emus, vera est propositio: sed [illegible] a species non potest producere primò, nisi c[illegible] ceptum vniuersalem, quoniam ad alios particulares recipiendos nondum est mens nostra bene præparata. Secundnm Scoti argumentum erat: si primum cognitum cognitione confusa esset magis vniuersale, sequere- E tur Metaphysicam inter omnes scientias esse pri[illegible] espectu nostræ cognitionis. Hoc q[illegible] contra Scotum retorqueo: quæro an scientiæ sint disponendæ inter se iuxta ordinē cognitionis nostræ distinctæ, an confusæ [illegible] d[illegible] æ, ergo sin[illegible] iter metaphysica quo a[illegible] n[illegible] s est prima, quia etiam apud Scotum magis vniuersale [illegible] timo cognitum cognitione [illegible] cta, [illegible] entum [illegible] m cō[illegible] [illegible] e [illegible] olo[illegible] de F C[illegible] o, & l[illegible] A[illegible] a[illegible] p[illegible] nendi [illegible] br[illegible] a[illegible] vniue[illegible] confu[illegible] a, vt [illegible] u[illegible] p[illegible] m su[illegible] um [illegible] brorum P[illegible] æ au[illegible] ltationis vniuersa[illegible] us est, quàm propri[illegible] dictorum librorum subiectum. Ad a[illegible] ntum autem multæ solent a[illegible] re[illegible] po[illegible] siones, sed alijs d[illegible] missis hac ego tutissimam, & optimam esse puto metaphysica non alia ratione dicitur vltima quo ad nos, & post naturalem scientiam attingenda, nisi ratione partis in ea maximè præcipuę, in qu[illegible]

Ad p[illegible] im[illegible] S[illegible] a[illegible] m[illegible] tum.

Præparatio mat[illegible] ia alia est priuatiua, alia positiua.

Ad septimū.

ta quæ agitur de substantiis a materia abiunctis per essentiam, quæ quum sint à sensibus nostris remotissimæ, & maximè vniuersales in causando, sunt etiam nobis ignotissimæ, nec possunt cognosci, nisi priùs cognita sint quædam, quæ declarantur in naturali philosophia: Metaphysica igitur post naturalem scientiam addiscenda est, quia ordo melioris nostræ cognitionis hoc requirit. Sed aduersus hanc responsionem argumentabatur dupliciter M. Antonius Genua. Primò, quia pars Metaphysicæ, quæ est de abiunctis a materia per essentiam, parua & minima est respectu illius partis, quæ est de ente, prout ens est, & de illis, quæ vocari solent abstracta per indifferentiam, hæc enim maxima est: quum igitur scientia a parte maiore sit nominanda, viget argumentum Scoti, Metaphysica enim prima quoad nos erit, non vltima. Secundò, quia sequeretur secandam esse Metaphysicam in duas partes; quarum altera, quæ est de ente, prout ens est, ante naturalem legenda esset, vt argumentum Scoti demonstrat; altera verò, quæ est de substantiis a materia separatis, legenda esset post naturalem. Hæ tamen obiectiones contra nostram responsionē non sunt alicuius momenti.

Solutio primi. Non prior, quia pars illa Metaphysic. quæ est de diuinis, quamuis mole parua sit, tamen præstantia, ac dignitate est maxima, nam multo pluris æstimā[illegible] tractatio de reb. nobilissimis, quam [illegible] ens, & prolixa de rebus ignobilioribus, vt ait Aristoteles in 1. lib. de Partib. animal. cap. vltimo. Confirmatur hoc ex communi illius disciplinæ appellatione; solet enim vocari scientia diuina, neque ob aliam causam, nisi, quia præcipuum eius subiectum est Deus, & res diuinæ: ergo si à parte minima nominatur diuina, quoniam ea pars nobilissima, ac maximè præcipua est, potest etiam appellari ob eandem rationem μετὰ τὰ φυσικά, propter eandem præstantissimam partem. Videmus pręterea Aristotelem in Proœmio Metaphysicæ summis laudibus eam scientiam extollere, & verè sapientiam appellare, neq; ob aliam rationem, nisi quòd primas causas considerat; etenim ratione entis, prout ens est, diceretur potiùs ignobilissima, quoniam ens communissimum omnium est, & quanto aliquod est in prædicando communius, tanto est ignobilius.

Solutio secundi. Altera quoque obiectio friuola est, nec sequitur secādam esse Metaphysicam in duas partes; quia si ipsam rerum naturam spectemus, quatenus nobis considerandę, & cognoscendę proponuntur, oportuit de abiunctis à materia per essentiam, & de abiunctis per indifferentiam, non duas esse disciplinas, sed vnam, & eandem: ea autem tota legēda à nobis est post naturalem philosophiam, sumendo huius ordinis rationem à parte eius præcipua, quæ non solùm ignotissima nobis est, sed etiam necessitas requirit, vt priùs cognita sit scientia naturalis: itaque naturalis ordine doctrinæ præcedit Metaphysicam, quia sine eius cognitione pars Metaphysicæ præcipua intelligi à nobis non posset.

Ad tertium. Tertium argumentum Scoti erat. Si magis vniuersale esset primò cognitum, maximum tempus interponeretur antequam a summo genere ad infimas species perueniremus, quia plura intermedia genera vltimis speciebus proxima ignorantur. Hoc quoq; contra Scotum conuerti potest: similiter enim dicam, si vltima species esset primum cognitum, maximum tempus interponeretur, antequam ab ea ad supremū genus perueniremus; quoniam illa media genera, per quæ transeundum est, sunt incognita. Si verò dicat Scotus, non esse necessarium vt à specie ad superiora ascendentes transeamus per omnia media, ita nos quoq; soluere eius argumentum possumus dicendo verum quidē de cognitione distincta esse id, quod Scotus ait, sed falsum esse de confusa; [illegible] ambulantem per totam fori longitudinem necesse est ab vna extremitate ad alteram peruenire, at non est necessarium vt pedibus tangat omnes intermedios lapides: neque ob id fit, vt sententia nostra de primo cognito sit vera solùm vt particularis, quod existimauit Zimara,

Ad Zimarā. est enim vniuersè vera, quia in omnibus cognitio nostra confusa incipit à maximè vniuersalibus, nunquā ab infima specie. nunquam enim nō cognoscitur genus proximū asini & equi, tamen satis est si ante cognitionem equi fuerint cognita ex necessitate plura superiora genera, vt corpus, & viuens, & animal, ab his enim incepit cognitio nostra, non a proximo speciei conceptu. sic igitur in omnibus [illegible] cognitum est maxi[illegible] species vltima. [illegible] eo pacto, [illegible] quemadmodum ipse dixit [illegible] genera [illegible] quum species cognoscitur, ita nos [illegible] possumus, multas species [illegible] ignorari, quum plura earum genera, ea præsertim, quæ amplissima sunt, cognoscantur sic enim ostenditur, vel nō esse [illegible] speciem primum cognitum, vel saltem non in omnibus, proinde sententiam Scoti non esse vniuersè veram: at sententiam nostram vniuersè veram esse ex eo ostenditur, quod semper ante cognitionem speciei cognoscuntur remotiora genera, licèt aliqua proxima ignorētur.

Alia solutio. Alio quoq; modo soluere hoc argumentum possumus, perpen-

dendo verba Aristot. in eo contextu 28. libri 7. Metaphysicorum: ibi namq; non dicit genus proximum equi & asini esse penitùs incognitum, sed esse innominatum, non est autem illatio efficax, nomine caret, ergo est penitùs incognitum; potest enim res cognosci confusè, etiamsi nomē ignoretur; vt patet in mutis & surdis, & in infantibus, qui absq; vlla nominum intelligentia confuse res animo concipiunt per accidentia earum sensilia, quæ à sensibus intellectui o[illegible]; id enim quod dici solet, cognitionem nominis esse principium omnis nostræ cognitionis, verum est de illa notitia, quam addiscendo acquirimus, nempe vel aliquem audiēdo, vel alicuius scripta legendo; nisi enim nomina intelligamus, nihil discere possumus: at nō est verum de cognitione in nobis naturaliter acquisita per sensus, sic enim possumus etiam [illegible] nominibus ignoratis res in animu cōfuse concipere; imo primi homines priùs confu[illegible]s cognouerunt, postea illis nom[illegible] p[illegible]erunt; dico igitur proximum genus a[illegible] & equi, quamuis nomen non habeat, notius tamen esse asino, & equo; c[illegible] nam [illegible] accidentia, in quib. cōueniunt, [illegible] notiora [illegible] sunt, [illegible] propria, per quæ [illegible] hæc enim & [illegible] & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] vel cr[illegible] & communem qua[illegible] in spiciamus, cognoscimus esse necessarium vt sit vel equus, vel mulus, vel asinus, sed quodnam horum sit adhuc ignoramus: tunc igitur cognoscimus accidentia illius generis innominati, propria verò illorum animalium accidentia non inspicimus. Id autem, quod diximus, confirmatur per illa, quæ dicuntur ab Aristotele in libro Categoriarum, in capite de Relatiuis, vbi ad rectè faciendam reciprocam relatiuorum relationem præcipit vt alteri, quod nomine careat, nomen imponamus, & dicamus caput esse capitati caput: si [illegible] nomen solùm esse ignotum, nō ipsam re[illegible] quoque ignoraremus, non p[illegible] imponere: idq; [illegible], quia antequam [illegible], cognoscimus quid [illegible] caput, idēo nom[illegible] imponere possumus. [illegible] responsionem si sequamur, dicere [illegible] ante speciei cognitionem [illegible] cognita esse confuse omnia superiora genera, [illegible] eorum aliqua nomine careāt. Vtramq; solutionem ego ad diluēdum Scoti argumentum optimam esse censeo: prior em ad hominem sufficientissima est, hæc autem posterior vt ego puto, verissima: qua etiam vtebatur M. Antonius Genua, qui licet Scoti sententiam sequeretur; tamen confessus est, nullam habere efficaciatem argumentum hoc, quod sumitur ex contextu 28. lib. 7. Metaphys. quem locum eo modo, quem nunc diximus, interpretatus est. Corruit etiam hac solutione argumentum Zimaræ, quod ex eo loco fulciebatur, ad probandum nō esse vniuersè veram sententiam nostram, sed solùm in parte: nos enim ostendimus primum cognitū semper esse id, quod vniuersalius est, & nunquam esse infimam speciem. Quartum argumentum erat; vt [illegible] habet [illegible] ad [illegible], ita se habet species ad genus [illegible] hoc negamus; quamuis enim aliqua [illegible] similitudo, habent tamen etiam magna[illegible] differentiam, quæ in præsentia magni momenti est: dum enim a singulari ad speciem ascē[illegible]mus, transimus ab ordine ad alium ordinē, nempe à re sensili ad [illegible] intelle[illegible]ilem; at dum a specie ad genus [illegible]mus, non variamus [illegible] ordinem, quia an[illegible] intelligibilia: hinc fit, vt singulare, qu[illegible] sen[illegible], & a sensu primum oblatum, [illegible] necessario primò cognitu; de specie autē hoc dicere nō possumus, quia hæc nō potest nisi per abstractionē cognosci, [illegible] modum [illegible]am genus; ideo quum ge[illegible] abstractionis, quam species, [illegible] cognoscitur, quam [illegible], singulare [illegible] abstractione non eget, quare est a[illegible] cognit[illegible] m. Ad v[illegible]mum argumentum [illegible], quo [illegible] cebator speciem esse indiuiduis propinquiorem, quam genus, [illegible] verum quidem hoc est secundùm ordinationem Categoriæ a Logico factā, at secundum rei veritatem nō ita se rem habere; qua non minùs genera, quam species habent sua indiuidua, na hic homo est etiam hoc animal, & hoc corpus, & ita propinquum est corpus huic corpori, vt homo huic homini. Vti prætereа possumus eadem responsione, qua præcedens quoq; argumētum soluimus; nam propinquitas indiuiduorum nullius momenti est, dum rerum ordo variatur: si em de his, quæ eiusdem ordinis sunt, loqueretur, vtique efficax argumētum esset, oporteret enim id, quod primo cognito propinquius est, priùs cognosci: at dum ordinem rerum variamus, & a sensilibus ad intelligibilia transimus, propinquitas hæc, quæ a rei communitate sumitur, nullius momenti est, [illegible] ex ea contrarium colligi[illegible] species [illegible] ione propinquior est [illegible] genus, quia plures differentias [illegible] contractior est, & totam indiuidui [illegible] complectitur, genus verò eam non totam, sed partem; facilius autem cog[illegible] pars rei aliqua, quam omnes partes simul, ob rationem satis à nobis in præcedentibus declaratam.

F I N I S.

INDEX LOCVPLETISSIMVS RERVM OMNIVM NOTATV DIGNARVM, quæ in hoc VOLVMINE continentur.

A

Absentia formæ humanæ non est priuatio, sed potius negatio 1.. c. a
Absolutum sine alio esse potest 177.a
Absolutis essentia nullum habet respectum ad aliud 189.a
abstractio an fiat ab intellectu patibili, an ab agente 1015.f quæ dicatur à philosophis 1017.f
in Abstractione quæ sint consideranda 1016.f
Accidens aliquod formam præcedere nequit 203.c non cognoscitur nisi per suam causam demonstretur 36.f non est aptum substantiæ essentiã constituere 215.c nullum posse statui principium substantiæ singularis 379.a nullum potest esse de essentia alicuius substantiæ 160.f proprium est re inseparabile à suo subiecto 163.e
accidens quid 455.b.389.a sine subiecto existere nequit 217 c
accidens spiritale & idem numero est cum accidente reali, & non idem 843.b
accidentis tractatio in quib. consistat 64.d
accidentia æterna quæ Aristoteli 199.a conuenientia formæ generandæ non debent de materia pelli 193 f
accidentia duo eiusdem speciei numero distincta non possunt simul esse in eodem subiecto 556.a
accidentia & principia quæ in libris physicæ auscultationis tractantur, competunt omni corpori naturali 18.e
accidentia formam consequentia unidupl... ia 3.5.a ... [illegible] 4.9.[illegible]
accidentia natura posteriora subiecto 18.c item substantijs 506 b naturalia cognoscuntur à philosopho naturali 6.b non dicitur habere naturam, sed esse à natura 5.e quomodo dicantur esse secundùm naturam 24.e
accidentia non p... constituere singularitatem 375.b non possunt esse causa singularitatis 376.a plura formam necessario insequuntur 248.c propria cur vocentur e..ntialia 158.f propria generis speciebus non attri..enda ... d
accidentia quæ ratione ... f species dupli... substantijs euidenti...a 2..b
accidentium spiritalium ... 846.b subiectum ... est actu. & ex materia & forma constans 191.d tria genera in animalibus 96 f
inter Accidentia & formas substantiales per... sunt formæ substantiales imperfectæ 475.b
de Accidentibus rei non est necessarium priùs agere quam de ipsa re agatur 18.c
Accretio ad quam raritatem tendat 786.a cur in adultis cesset 772.a cur post adolescentiam cesset 773.e est motus continuus 781.a in viuentibus potest dupliciter c..siderari 781 d
accretio quomodo idem sit subiecto cum nutritione 780 b quomodo in viuentibus fiat, & quæ mutationes ad eam faciendam concurrant 766.c quot modis sumatur, & quæ conditiones ad accretionẽ propriè dictam requirantur 764.e triplex est 765.c
accretionis causa efficiens 829.a cessationis dua cau..a, materiæ necessitas & finis 774.d
accretionis defin.tio 829.b essentia in quanam mutatione ...onsistit 774.e
accretionis & aliarum mutationum, quæ cum illa coniunctæ sunt, non idem est subiectum 790.f
accretionis finis 829.e forma 829 d materia ibid.
accretionis postrema conditio quomodo intelligatur 805.e ratio quòd sumatur ab anima 823.f veræ tres conditiones 766 e
ad Accretionem quæ ... habeant aliæ mutationes quæ in ea sunt 90 a
in Accretione a... alia in spongia 8.. quomodo posteriores conditiones seruentur 805.b
Acetum qu... non possit dici mediocris ... factum 679 f
acetum quale sit 682.a
inter Ac... generationem & putredinem simi... sudo 680.d differentia ibid.
de Aceto & de vini putredine propositæ difficultatis solutio 677.e
Achill.ni de elemẽtis liber 172 f
Actio a debiliore in validius fieri non potest 428.a cur dicatur naturalis vel violenta 615.a duplex 432.b
actio & passio non fit nisi per contactum 603.a
actio & reactio an diuersis tẽporibus fiant 431.a
actio etiam ... tur ... in mixto 697 f ... in generatione mixti ... 8.. magis tribuenda e... primario agenti quam secundario 438 f non fit nisi ab æ... operante 43.. e. 444... non fit nisi ab actu 319.b
actio per emanationem semper est immanens 853.e
actio omnis fit per contactum 3 9 b
actio omnis naturalis per contactum fit 56.. d. 337 b omnis non est in contrarium 197.a
actio quando cesset 434 b vnde proueniat 427.b

actionis modus quo duæ actiuæ agunt in duas passiuas 593.e
actionem fieri à proportione maioris inæqualitatis, quomodo verum sit 432.e non fieri nisi à superante 447.b
in Actione omni duæ formæ considerantur 9.8.d
actionum duo genera 447.d
actiuę qualitates quando passiuis dominentur 5[illegible]7.a
actiuarum qualitatum dominiũ in duas passiuas quomodo sit intelligendum 585.e
actus alius non datur, præter formalem 177.d.181.c
actus duplex 380.f entitatiuus quid 177.f eius reprobatio 177.e
actus formalis respondet vtriq; potentiæ 181.f incompletus nunquam à potentia seiungitur 172.d maximè est in categoria substantiæ 156.a nullus competit materiæ secundùm suam naturam 188.f per se cognoscitur, potentia verò per actum 156.d potestate est principalior 424 quem potentia respicit, nullus alius est, nisi motus ipse 321.c
actus quid 380.f.319.b sumitur multifariam 184.f
actus virtualis & potentia formalis non sufficit, vt possit aliquid mutare seipsum 441.d existendi non est forma, sed effectus formæ 185.b
actus nomen quomodo sumatur ibid.d.187.a vis in quo consistat 140.b
actus singulo propria potentia respondet 172.f
actum habere nil dicimus, nisi id quod ex materia & forma constat 47 e pu[illegible]um po[illegible]e subsistere n[illegible] puram potentiam 14[illegible]
ab actu sumi argumentum [illegible] 155.f
ex A[illegible] & potestate vnum fit 398.f
actus duo apud Aristotelē 179.a subsistentes nullam habent relationem ad potentiam 141.a
ex Actibus duobus non fit vnum, sed ex potestate & actu 187.d
actiuum motus principium quid sit 24[illegible].c
additio fit solius materię, non formæ 814.c
aer cur non sit summè calidus 511.c cur non vrat ibid. elemētum agitabile in suo loco 340.e rarius aqua 421.b est tardæ actionis 536.e humidior aqua 517.b igni densior 511.a
aer inferior humidus propter vapores 545.c dupliciter calidus 552.f humidus duplici humiditate ibid. qua ratione debiliorem calorem habeat, quàm medius 551.e
aer mediæ regionis quomodo possit esse frigidus 445.f comparatione aliorum est frigidus 556.b
aer minus igne calidus 511.d naturaliter descendit in igne, & ascendit in aqua 351.a non mouet graue descendens, sed potius cedit graui descendenti 315.b nunquam humiditate caret 524.c propinquus terræ minus est leuis quàm aer superior 33[illegible].c
aer quomodo possit esse perpetuò frigidus, si e[illegible] nat[illegible]iter calidus 543.c quomodo possit [illegible] calefieri ab igne, & regenerari à[illegible] aq[illegible] 448.d quomodo putrescat 646.c
aer quand[illegible] esse dicatur 635.d q[illegible]ran[illegible]eat in naturam [illegible] 589.a superæ regionis cur calidus & siccus 552.e duplici calore calidus 544.e
Aeris calor ab ignis calore qua differentia distinguatur 530.f minor quàm ignis 510.f potest notabiliter intendi & remitti absque vlla intensione 464.f
aeris & ignis leuitatem non esse eiusdem speciei 532.d non eadem leuitate 526.d
aeris humiditas 70.d
aeris in ignem mutatio quomodo fiat 522.a
aeris infima regio qualis 5[illegible].a
aeris locus igni est præter naturam 3[illegible]3.e
ad Aeris motū etiam ipsum graue moueri 348.e
aeris media regio, est idonea generationi nubiū et pluuię 551.d frigida 299.a
aeris mediæ regionis refrigeratio vnde 543.b regio superior à motu calida redditur 549.d regiones differunt quantitatibus & qualitatibus 541.e
quot & qual[illegible] 539.e
aeris siccitas vnde 485.b supremæ regionis caliditas vnde 541.a
aeris vna est & simplex natura 550.b
de Aeris qualitatibus veræ sententiæ declaratio & comprobatio 549.d
Aeri quis caloris gradus sit conueniens 509.e
Aerem constare ex materia & forma 273.e frigidum esse suapte natura Stoici dixerunt 547.a
ad Aerem constituendum non satis est humiditas, sed etiam calor requiritur 539.b
in Aere cur omnia mista putrescant 669.c
aereum calorem mutare in igneum facilius est, quam calorem in frigus 528.c
Affectiones animæ esse vt originis quid 125.b
affectiones quoque sua principia & causas habent 124.d
quæ agant & non repatiantur 447.a
Agens à patiente quomodo sit distinctum 326.d æquiuocum natura prius agente vniuoco 234.e non est contrarium patienti 596.f
agens alterans an alteretur modo aliquo à patiente 426.b
agens an vicissim à patiente patiatur 426.a cur non possit vocari causa sine qua non 424.e
agens duplex 316.e.311.f formale 316.e formale non potest agere in seipsum 316.f generans est causa generationis æquata 423.c naturale non est causa formæ, sed productionis formæ 833.d non largitur multitudinē sed perfectionem 181.f per emanationem simul est cum effectu 2[illegible]4 per[illegible] an ab eodem repatiatur 426.e
agens omne in [illegible]edo repati 42[illegible].d. per emanationem æquiuocum 3[illegible]9.d
agens quando à nullo prohibetur, necesse est subitam fieri mutationem 320.a quandoque magis repatitur quam agit 436.c
Agere quid 432.a est [illegible]æ, pati verò materiæ 4[illegible]

agenti quòd nunquam possit perfectè assimilare sibi patienti, cur falsum 450. d remotum non est cum patiente coniunctum 435.a virtuale 315.f potest absque vlla repugnantia agere in seipsum ibid. a vnde iudicetur validius 1067.c
Agentis per emanationem actio est immanens 326. d validum intensiuè & agentis validum extensiuè discrimen 668.f
in Agente per emanationem qualis distinctio necessaria 327.c
Agendi & recipiendi eadem ratio 319.e
Alberti Magni de mineris libri 84.e
Alberti sententia artificiosa 630. a
Albi magna est actio in oculum 930.e
Alchimistæ ex fecis & aridis oleum educunt 63[illegible] a
Alexandri sententia de subiecto librorum de cælo 42.f
Alimentum debet esse multò minus re alenda 902.a
Alimenti quantitas an cũ quantitate alendi corporis incorporetur 812. c
Alteratio prauia non fit in materia nuda, sed in materia formata 419 c
Alterationis & accretionis discrimen 783.b
Alterationem elementi esse mutationem naturalem 246 c qualem Aristoteles in definitione mistionis intellexerit 47.d
in Alteratione sola accidentia mutantur 403.e
Altricis facultatis fons & principium est cor 742. b
Ambiens quod suo calore corpora putrefaciat, quodnam sit intelligendum 624.c
An sit & quid sit declarare, eiusdem esse disciplinæ 258. e
Anaxagoræ chaos 197.c
Analogia etiam ad existentiam materiæ cognoscendam vtilis est 139.c
analogia quid 137.e
analogiam conferre tum ad essentiam tum ad existentiã materiæ cognoscendam 141.e
in Analogia declaranda Latinorum error 137.b
analogum quid 25.a. 25.f
Angelorum creatio 227.b
Anima ad corpus refertur duobus modis 75[illegible].f etiam ad duplicem effectum 916.a
anima causam priorem non habet 44.d cælestis quo motu cælum moueat 288 e corporis animati forma 120.d 121.b cur dicatur similis nautæ 945.a cur mista dicatur 366.d est accretionis principium, & actiuum & passiuum 824.c est forma verè mista 368.b. est in omnibus partibus corporis ordine quodam 733.e est in subiecto 252.d
anima est principium motus progressionis 356.b est ratio formalis, augmẽtabilitatis, quantitas verò est conditio materialis 827.f est tum materialis, tum immaterialis 797.f
anima & forma elementaris in quo discrepent 578.a
anima insensilis 102.f in viuentibus causam nullam habet 103.b non est subiectum potentiarum, sed causa & origo 689.f non habet principia eo modo, quo subiectum debet habere principia 123.b omnis habet principium productiuum externum & cæleste 959.e per se mobilis 8.b per solum calorem, non per frigus suas operationes edit 750.b potest tripliciter appellari totum 728.f
anima principium actiuum proprij motus animalis 244.a
anima principium animalium 125.e principium motus 25.d
anima quatenus natura 252.c
anima quid 218.f. 234.f. 499.a
anima quomodo dicatur corpori adæquari 813.b quomodo habeat affectiones 124.d quomodo in conceptu insit potestate 955.c
anima quo respectu appellari possit primum mouens 235.f
anima rationalis 215.b
anima rationalis an sit forma hominis 915.f
anima rationalis quòd sit vera hominis forma 920.e. 921.e
anima re distincta à forma mistionis 395.b
an Anima secundùm omnes suas facultates sit in singula parte corporis, aliorum sententia & argumenta 760.b
anima sensibilis 215.b
anima sensibilis fungitur officijs animæ vegetantis 357.b
anima sensibilis non est re distincta à vegetante 357.e
anima tota quid 706.a quid item pars animæ 357.d
anima vegetans 205.e est forma æquè à planta atq; ab animali participata 128.a propria forma viuentis 126.b
anima verè addita formis elementorum 371.d
anima viuentis corporis forma 127.f
anima vt principium subiecti definitur, non vt subiectum 124.c
Animæ a natura distinctio 250.e affectiones quibus modis intelligendæ 125.a cognitio cur quæratur 121.c quæ in viuentibus considerari possunt 104.e
animæ conditiones 120.f consideratio 120. d. 122.e 683.c creatio 227.b definitio 118.e duo munera 735.a
ab Animæ essentia an facultates distinguantur, opinio Scoti & Greg. Ariminensis 684.e
animæ humanæ immortalitas 256. d. 800.c
animæ facultatum inter se di[illegible]inctio 695 d
animæ medicina 101. d
animæ mistionis signa 366.e
animæ motricis interitus 256.d
animæ natura 796.b
animæ operationes toti animato corpori attribuendæ, non animæ 124 f operationum discrimen 110.e
in Animæ parte intellectiua, an sit memoria 724.a
de Animæ partium d[illegible]inctione, Platonis [illegible] cõfutatio 729.e
animæ partitio [illegible]undum quantitatem 752.c plures operationes 110.d productio duplex est 119.f
animæ rationalis facultas 723.f perfect[illegible]a de[illegible]itio secundum Ar[illegible]telem 977.f
post Animæ recessum manere aliquandiu formam mistionis 399.e
de Animæ sede Galeni error 745.c
animæ sensibilis facultatum omnium collectio 723.a

de *Anima vegetantis facultatibus dubia* 714.a

animam dicere subiectum, absurdum 123.d *esse actum illum, quo corpus naturale organicum constituitur* 252.a *non esse naturam* 235.b.236 d 251.c.d *non habere omnes conditiones, quæ in subiecto scientiæ requiruntur* 123.d

extra Animā nullum datur corpus quod non habeat in se principium motus 9.f

animam sensibilem constituere animal 129.f *vegetalem constituere viuens* ibid.

ab *Anima cognoscente non dicitur emanare in animali motus* 236.a

de *Anima librorum Aristotelis scopus* 109.e *cur principem locum teneant inter omnes libros de animantibus* 103.e *exoterici non extant* 39.a *inscribuntur ab intentione, non à subiecto* 120.f *quomodo ab aliis secernantur* 123.e *scientiales potius atque auscultatorij sunt appellandi* 39.a

de *Anima libris nulla pars respondet in historijs* 102.f

de *Anima tractatio exquisita historia* 1[illegible]3.d

anima nihil præstantius 130.a

de *Animarum multitudine Latinorum opinio* 696.a

animal cur ex motu calefcat 561.d *duo habet partium genera* 33.d

animal & cadauer specie differunt 406 c *genus respicit contingenter secundùm suam essentiam* 189.f *in homine quare sit tanquam materia* 2[illegible] c *per p[illegible]riam definitionem d[illegible] [illegible]ognoscitur* 33 e [illegible] *& materia* 22 [illegible] *e [illegible] est & totum & pars* [illegible]58.e

in *Animalis interitu* [illegible] *generatur* 410.e

animalis materia quæ partes sint 115.a *motus non sta[illegible] [illegible]nus naturæ est vt sensus* 97 c *naturæ nihil intimi[illegible] est [illegible]* 96 e *partes, i[illegible]str[illegible]menta animæ ad varias edendas operationes* 92.d

ad *Animalis perfe[illegible]am notitiam quid requiratur* 144 c

animalis vnitas pendet à corde 796.d

animal significare formā in materia 220.b

in *Animali duo sunt distincti naturales motus* 395.e

in *Animali tria partium genera* 102.c.113.b

animalia castrata cur pinguescant 774.b *à seipsis moueri* 240.a *à sensu habent, vt sint animalia* 215.c

animalia habere in se principium sui motus 237.e

animalia insecta & planta cur post diuisionem viuant 734.e

animalia sola mouere seipsa 396.e *tamdiu viuunt, quamdiu respirare & expirare possunt* 98.e

de *Animalium communi motu libro nulla propria tractatio in historijs respondet* 104.a

de *Animalium incessu liber* 93.a

animalium motus 308.c *insequitur non amplius naturam absolutè acceptam, sed naturam animalis* 96.e *qualis* 368.d

de *Animalium motu communi cur Aristoteles librum scripserit* 110 e *vbi Aristoteles agat* 109.c

de *Animali motu libros quo in loco ponendos esse nonnulli putarint* 113.a

animalium partes causam habent finalem, cuius gratia sunt 103.a *esse propter animam* 103.b

ad *Animalium partium notitiam habendam duo necessaria* 92.f

de *Animalib. libri anteponendi libris de plantis* 90.b *librorū omnium diuisio & ordo iuxta propriam opinionem* 90.a

de *Animalibus tractatio in tres partes diuisa* 109.d

in *Animalibus quæ Aristoteles considerare constituerit* 93.f 127.c *quæ constant ex contrarijs naturis, dari potest alteratio* 250.a

animatum idem quod organicum 252.a

inanimati corporis nulla alia est forma, nisi forma misti[illegible]nis 400.e

animata augeri euidentius est omnibus quàm inanimata 37.c *sola nutriuntur & augentur* 713.d

animatorum proprium est mouerī à seipsis 250.e.269 f

antiperistasis quid 544.b *quomodo fiat* ibid

Antonius Trapolinus Pomponatij præceptor 594 b *Professor ordinarius in gymnasio Patauino* ibid.f

M. Antonius Genua Zabarellæ præceptor 161.f

Appetitus animalis insequitur animam 369.d

appetitus duplex [illegible]id.e *materiæ quid* 160.e *naturalis, proprij loci est grauitas & leuitas* 369.c

appetitiua facultas 722.d

Aqua à re calida potest per condensationem generari 554.b *cur ex motu non ca. fiat* 561 c *est minus gra[illegible] [illegible]s quàm terra* 372 b *igni maximè contraria* 418 e *non est summe frigida* 511.e *quiescens est calidior quàm mota* 562.a *quando putrescere dicatur* 635.b 646.a *resistit omni calefacienti* 432 c

aquæ calefactio quatenus generatio dicatur 15 c *quatenus motus alterationis* ibid *forma quomodo dici possit conditio necessaria materiæ ad recipiendum calorem* 418.a *generatio* 535.f *in ignem actio celerrima* 536.f *vna est & simplex natura* 351.f

aquam æquè simplici motu moueri ac terram 372.b *esse aere humidiorem* 517.d *puram non dari* 74.c

in *Aqua & terra cur omnia putrescant* 670.e

ab *Aqua cur facilius separetur frigus, quàm humiditas* 524 d

Araneus propter aliquem finem telam texit 236.b

Architectonicæ artes quænam dicantur 741.f

Aristoteles de eadem re sæpius agit 109.b

Aristotelis arti[illegible]cium 110.d *in dicendo intellectum esse formam formarum* 9[illegible]7.a *consilium in octauo libro quod fit* 36.f *interpretum superioribus temporibus dissensio* 4.a *libri quo ordine scripti* 112.d *librorum ordo* [illegible]5 a

in *Aristotelis libris interpretandis vir. præclarissimi a[illegible]tim eos im-*

consumpserunt 1.c
Aristotelis libros ordinandi ratio unde sumenda 81.d
Aristotelis mos 105 f
in Aristotel. verbis cur nulla repugnantia 111.f
Aristoteli in scientia rerum naturalium nemo comparandus 1.c
Arithmetica demonstratio quid Aristoteli 260.b
Ars medica unde partem illam quæ Physiologica dicitur, sumat 92 b
ars non dicitur, nisi quæ cum ratione est 101.a non est ars factorum principiũ passiuum, sed actiuum solum 250.c
artis medicæ scopus 100.a
Arteria in omnibus membris pro corde est, & pro cerebro neruus 751.a. 761.a
Astra celerrimè mouentur 558.a nõ ideo calefacere, quòd ignea sint 595.d
astrorum motus qualis 365.d
Auerroes de septimo libro quid senserit 35.d
Auerroes potentiam & actum ponens inter relatiua, quam relationem intelligat 157.d
Auerroes qua in re sibi semper consistat 329.c quid subiectum voces 18.b
Auerrois argumentum contra Auicennam inualidum 464.b
in Auerrois dictis nulla repugnantia 235.c
Auerrois responsio ad Aristotelem in prædicamentis 465.d
Auerrois sententiæ declaratio & confirmatio 195.c
in Auerrois solutione quæ consideranda 568.f
Auerroi praui sensus à nonnullis attributi reprobatio 198.a
Auicennæ & aliorum de materia demonstranda error 138. b
quod augetur, quomodo idem numero maneat 791 e
Aurum ab igni non absumi 579.d
auri generatio 605.f

B

Ioan. Bacconius philosophus 466.b
Benedicti Pererij de principijs liber 286. e
brutorum an sint mortales 296 e
Burlæi argumentum contra reactionem 427.b

C

Cadauer cur vnum corpus soleamus appellare 400.e est plurium corporum congeries ibid. non est corpus vnum 735.a
Cadaueris forma 404.f non datur 405.d quomodo sit noua forma 400.d
in Cadauere quomodo dicatur genita noua forma 412.c variæ sunt mistionis formæ 400.e
Calfaciens quomodo refrigeretur 429.e. 446.b
Caietani sententiæ confutatio 379.f
Calidum à frigido quomodo rectè separetur 497.f cum sicco magnam agendi vim habet 441.e
calidum & frigidum maximam agendi vim habent 659.b solùm actiua 490.f
calidum heterogenea per accidens congregat 486.b
calidum quid 496.b quomodo ab Aristotele definitum ibid. e summè non læditur solum à frigido, sed etiã à tepido 303.b superare frigidum, & à frigido superari aptum esse 537.c vnde producatur 147.e
Calidi definitio 483.e
calidi & frigidi actio celerrima 523.e est rarefacere 483.f
Calor ambientis non putrefacit, nisi lentè agat 668.c cælestis ab elementari distinctus 974.b prolificus & vitalis 576.e quis sit, distinctus ab elementari ibid. d
calor cum siccitate coniunctus nõ potest dici aereus 70.e duplex in viuente 399.f elementaris non corrumpitur, nisi per putredinem 399 a vitæ destructiuus 576.e
calor est causa raritatis, non raritas caloris 560 e est primum animæ instrumentum 740.f
calor & frigus agunt & mouent, nec habent in se principium 5.d non possunt simul existere in eodem subiecto 595 b qua ratione actiuæ qualitates 491.d qua lisates actiuæ 489.d
calor extraneus quomodo in calorem naturalem agere, & corrumpere ipsum dicatur 627.e
calor habet duplex esse, materiale & formale 877.b in mistis est qualitas, in igne autem substantia 228 a medius differt specie ab extremis, ex quibus constat 358. a multa efficit non per propriam vim, sed per virtutem agentis primarij 579 b naturalis in misto est causa coniunctionis humidi cum sicco 628.c quomodo à calore externo corrumpatur 629.f quomodo desinat esse naturalis 614.a
calor omnis est eiusdem speciei 578.f
calor omnis in elementis eiusdem est naturæ 529 a
calor omnis qua ratione vocari possit cælestis 588.d
calor qua ratione formam educat 591.e
calor quomodo a cæli motu generetur 506.d
calor quomodo calorem corrumpat 619.b quomodo humiditati dominetur 588 a
calor summus est corruptiuus misti 589.d non potest existere cum humiditate 513.b
calor vitalis interit per putredinem 366.f
caloris animalis ab elementari distinctio ibid.
caloris causæ 560 b
caloris corruptio causa est vt humidum diffluat & à sicco separetur 622.a
caloris & frigoris elementorum causa 544.a
de Caloris natura et corruptione Alberti sententia 630. e
calori alia competunt secundùm se considerato, alia vt est instrumentum primarij agentis 529.b
calorem cælestem distingui ab elementari dicentium opinio 588.e
calorem & frigus in elementis esse duplicia 544.e & raritatem se mutuò consequuntur 559.d
calorem in elementis à motu cæli velocissimo prouenire 571.f
calorem omnem tam simplicium

quam m... ...m ...orporum, esse per se eiusdem speciei 533.a
calores duo in animali 742.a
calores medij differunt specie ab extremis 487.e
Caput cur relatiuum 144.b
de Casu & fortuna tractatio, annexa est tractationi de causis 30.f
Categoria qualibet diuiditur in potentiam & a..um 157.e
Causa alicuius rei absolutè quæ dicatur 424.f
causa effectrix Aristoteli principium motus 223.f
causa formalis dupliciter sumitur 249.a
causæ definitionis perfectio & complementum 64.e
causam effectricem Aristoteles appellare solet principium motus 250.d
à Causa priuatiua non potest prodire effectus positiuus sine vlla causa positiua 545.d
de Causa loqui quatenus est causa quid 37.d
causæ externæ, finis & efficiens 301.d
causarum consideratio quæ in secundo physicorum habetur, qualis 29.e genera quænam in demonstrationibus locum habere possint 31.a
de Causarum generibus quomodo Aristoteles in secundo physicæ auscultationis agat ibid.
causarum tractatio qualis 30.f duas habet partes 31.a non ad naturalem philosophum, sed ad metaphysicum pertinet 30.f
causas alicuius rei absolutè considerare, & æquatam causam quærere di...runt 42..f
causas rerum ab...itas penetrare quomodo ap...mus 1.b
de Causis tra...atio qualis 26 a
Ceræ & picis commistio 975.f
Cerebrum est omnium membrorum frigidissimum 746.e
cerebrum quomodo dicatur suo frigore calorem cordis moderari 748.c
Cerebri præstantia ibid.e
Chaos Anaxagoræ 197.c
Cinis seu puluis quid 490.e
Ciuilis disciplina & legisla...ris quomodo differant 101.b.c
Cælum aliquando esse interiturum 257.f causa effectrix inferiorum corporum 25.e
cuiusnam elementum vocari possit 42.c cur corruptibile 276.f cur elementum vocetur 50.f cur incorruptibile 272.d cur indiguerit externo principio, à quo moueretur 289.e cur non videatur habere naturam 286.c cur mistorum respectu elementum dici non possit 42.e
cælum duob. modis accipi 280.d elementum cur vocetur 50.a est animatum 270.f est indiuiduum actu existens 284.d est materia formalis & forma materialis 284.f est veluti animal quoddam magnum 305.c
cælum & hoc cælum differunt 388 f.391 a.388.f.392.a
cælum & quatuor elementa quomodo simplicia corpora dicantur 40.f ex elementis constare 256.e ex materia & forma constare 272.e.285.a ex quibus principijs constet 24.b ex quibus principijs genitum non sit 15.a
cælum hãc inferiorem materiam calfaciendo generat elementa calida 577.d hoc esse formam cum materia mistam 385.e inter naturalia corpora primum locum sibi vendicat 25 b in hæc inferiora non agere, nisi lumine & motu 398.f materiæ & formæ conditiones redolet 27.a neq; materiam habere neq; contrarium 281 d nobilius est inferioribus corporib. & natura prius 40.d
cælum non contineri sub definitione naturæ 285.c non habere principia 42 f.51.b nũquam esse genitum, sed semper absolutum & perfectum extitisse 276.a
cælum omnium corporum nobilissimum 25.a per calorem generat animal 577.d per motum calefacere 562.b perpetuò moueri 254.b
cælum pro mundo vniuerso sumitur 49 e qua ratione elementum vocetur 50.c qua ratione immobile 447.b
cælum quid 391.e quomodo sumatur 42.b quoque esse animatum 117.f quomodo per motum calefaciat 557.e
cælum respectu mundi elementum vocari potest 42 e
cælum secundùm propriam rationem alijs corporibus nobilius 25.e sua actione non generat nisi calorem 548.b
cælum totum est solidum 668.c est veluti vnum animal magnum 565.d
cæli accidentia priora tempore omnib. substantijs caducis 300.a anima non informat orbem 270.e
cæli consideratio 13.a
cæli forma corruptibilis 274.c forma quatenus natura 275.e
cæli formam ob suam magnam perfectionem explere totã materiæ potestatem 278.a
cæli interitus 256.c
cæli compositio ex orbe & anima mouenti 282.f
cæli materia est primum subiectum ex quo fit aliquid 278.f
cæli materia qualis 285.a tota est eiusdem naturæ 859.a
de Cæli materia, Græcorum opinio 280.d variæ opiniones 271.a
cæli motus 16.e ad terram vsque peruenit 550.a
cæli motus cur verè naturalis 286.c.290.c.291.d
cæli motus simplex 269.d
cæli motum non esse naturalem 186.e.288.f
cæli motu in his inferioribus calor cur generetur 557.e
cæli naturam quid Aristoteles vocet 288.e positionis differentiæ 41.c subiectum præcipuum 41.a substantia immutabilis 273.e simplicissima 281.f
in Cæli tractatione quem ordinẽ Aristoteles seruet 40.f
cælo naturæ definitionem cur Aristot. aptare voluerit 27.b
in Cælo eundem esse animæ et naturæ motum 288 b
in Cælo esse materiam Aristoteles aperte ne...at 280.b
in Cælo esse naturam et internum principium motus 2.6.f
in Cælo est priuatio ratione loci 280.e
in Cælo materiam esse diuersæ rationis à materia inferiorum 281.b
in Cælo non est principium motus actiuum 187.f
in Cælo non esse naturam 285 e nulla

nulla materia nisi loco mobilis 281.f
in Cælo nullam esse potentiã patiendi, nisi respectu motus localis 281.f
in Cælo nullam materiam esse, nisi orbem ipsum 280.c quæ materia concedenda 279.f qualis natura 397.c quatenus propria natura 14.f quomodo natura insit 286.b quo modo sit natura ibid.f talis natura, cui competat definitio naturæ ibid.
cœlũ Aristoteles sæpe vocat primum elementum 42.c
inter Cælum & hoc cælum quæ sit differentia 376.f
de Cælo cur prius agatur, quàm de elementis 41.c
de Cælo & de generatione librorum ordinis ratio, difficultatúmque solutio 62.b
de Cælo liber quẽ locum in scientia naturali obtineat 39 f
de Cælo librorum diuisio 39.a subiectum ibid.
de Cælo tertij libri qualis sit tractatio 66.a
de Cælo librorum cum libris physicæ auscultationis connexio 40.a
de Cælo tractationis ordo 41.e
cælorum motores debent esse sine materia 294.b
cæleste corpus nullũ habere subiectum 281.d
cælestis corporis essentialiũ conditionum declaratio 122.f
cælestia corpora cur calorem efficiant 565.a non egent loco 304.f quantæ sint perfectionis ibid. quòd suo motu & lumine agant in hæc inferiora, ad quam philosophiæ partem pertineat cõsiderare 67.b
cælestia corpora quõ hæc inferiora calefaciãt 557 f regere per accidens hæc inferiora 294 e
cælestium corporum finis ibid e
cælica natura cur sub naturæ definitione non contineatur 27.b
Cognitio absoluta quando debeat præcedere respectiuam 62.e actualis quid sit, & quid habitualis 1057 a cõtrariorum & cognitio contraria differũt 966.d cuiusque rei ex principiorum suorum cognitione acquiritur 46.b frigidum organum postulauit 747.e nostra vel est originalis, vel habitualis 1061 b quorum vel necessaria vel vtilis sit ad reliqua cognoscenda, illa semper anteponenda 34.c
cognitionis nostræ distinctio 1060.d principium esse declarationem nominis naturæ 28.d principia in singula disciplina quæ Auerroes putarit 30.e
an ad Cognoscendum dari substantias à materia abiunctas, alio modo vix possimus quàm motu 253.a c
Color duplex: realis & apparens 858.a
an Color sit dicendus is qui est in profunditate 863.a
coloris definitiones duæ 856.f natura & generatio ibid. realis & spiritalis discrimẽ 862.b secunda definitionis declaratio 856.f
colorum apparentium generatio 861.e realiũ generatio 898.a
Combustio ab externa tãtùm causa fit 613 f corruptio naturalis 613.f cur violenta dicatur 614.f misti quomodo dicatur interitus naturalis 617.b non est actio in calidum, sed in frigidum 618.a quid 611 a violenta cur dicatur 618.a violentus interitus 613.b
Cometa quid 73.a 75.b 184.f eius pabulum 69.b
cometam non rectè appellari ignem 74.d
cometarum generatio 69.e
Compositũ a materiæ formatis quomodo distinguatur 327.b quomodo & qua ratione augeatur 823.c
in Composito esse naturam additam naturis componentium 349.d.f omni auas formas considerari 386.d
Conclusio & medium eiusdẽ generis esse debent 265.d non demonstrat, sed demonstratur 265 a
Concoctio à calido, inconcoctio autẽ per se à frigido fit 589.c
Confusè cognoscere 33.d
confusum cognoscere confusè & indistinctè quid sit ibid.
cõsiderari id dicitur, cuius principia & causæ quæruntur 36.f
considerandi modus 14.d debet esse æqualis rei consideratæ 84.a
Contemplari & imaginari plura simul est impossibile 983 c
Continuitas in motu à resistentia proueniens 318.b
continuum accidens commune corporis naturalis 35.a
Contradictorium non pendet à suo contradictorio 156.e
Contrarium agere in suum contrarium 490.b
contraria quæ Aristoteli 134.e
contrariorum conditio 148 f
Cor non rectè dicitur organũ essentiæ animæ 735.c vitæ fons 734 b
cordis primatus (26.a
Corpus alio modo est genus generalissimum, alio modo est prima materia 223 a animatum species corporum naturalium 120.e subiectum librorum de anima 119.b
corpus cæleste est materia existens per se 284 d qua ratione nec formam nec materiam habeat 282.e quomodo habeat formam ibid.d
corpus cur nec finitum nec infinitum 213.e de categoria quanti non potest existere sine corpore de substantiæ categoria 218.d de categoria substantiæ duobus modis accipitur 226.a de genere substantiæ quid 206.b
corpus duplex 218.b
corpus est generalissimum 215.a & corporeitas differũt 229.b
corpus mistum cur simplici motu non possit moueri 364.a quid 364.e
corpus mobile subiectum naturalis philosophiæ 12.e motus subiectum 11.e naturale alterabile cum corpore generabili reciprocatur 56.f commune subiectum totius scientiæ naturalis 17.a cur mobile 53.c non est vniuocum 16 f non est ab vno, sed analogum 26.c quòd non sit commune vniuocũ sed analogum 24.f subiectum in tota scientia naturali 48.a subiectum librorum physicæ auscultationis 20 a vocandum est commune analogum 26.e naturam habens, subiectum physices 39.d tribus modis accipi potest 20.a
corpus nullum interit, quatenus corpus 215.e primum de categoria substantiæ quale 217.e

quid dicatur 215 c *quib. modis considerabile* 9 f *scientiæ naturalis subiectū* 12.d *quare genus vniuocum* 224.c
corpus simplex cur nō subiectum librorum de cœlo 43.a *dicere melius esse, quàm mundum* 47 a *est commune analogum* 40.b *quatenus mobile* 53 b *quomodo duos motus naturales habere possit* 351.d
corpus supremū cur genus proximum primæ materiæ 221.c *vniuersè sumptum quæ complectatur* 4 a
corpus vt sit vniuocum, oportet vna & eadem ratione omnia dici corpora 216.f
corporis & materiæ natura eadem 218 a
corporis forma non est pars aliqua formæ humanæ 211.a
corporis misti mistus est motus 362 f
corporis naturalis cognitio quatenus imperfecta 65.c
corporis naturalis plurimæ species 20.d *principia interna simpliciora sunt internis principiis* 132.f *subiectum librorum physicæ auscultationis* 17.f
corporis naturalis prima diuisio 40.b *tractatio quomodo distinguenda* 18.f *triplex acceptio* 10.a
corporis nomen præcipuè dimensiones significat 217.d
corporis nomine significari materiam 215.d
corporis nullā formā dari 215.c
corporis physiologia subiecti ab aliarum scientiarum subiectis separatio 4.f
corporis considerandi modus 4.d
per Corpus generationi & interitui obnoxium quid intelligendum 57.a
in Corpore naturali perpetuus & incessabilis exstit motus 36.f
in Corpore, vt communi genere conuenire quid sit 217.a
de Corpore naturali tractatio in quibus consistat 21.d
corpora cælestia in hoc mundo inferiore calorem producunt 555.d *non sunt in loco* 502 f *cur mobilia* 8.e *cur naturaliter in suum locum ferantur* 502.d *inferiora à superioribus moueri* 294.d *in libro de Cælo quæ vt subiectū considerentur* 14.b
corpora naturalia an caduca, an æterna 57.b *cur loco sint mobilia* 27.c *ex materia & forma constare* 23.e *quatenus consideranda* 47.d
corpora naturalia quo modo considerentur 20.b
corpora quæ in scientia naturali subiecti locum habeant 14.c
corpora quomodo mathematicus contempletur 4.f *sola philosophiæ naturalis subiectum nominat Aristot.* 4.d
corpora simplicia sunt materia mundi 42.c
corporum naturalium proprium 5 e *qualis consideratio apud Aristotelem* 48.d *quantitates insequi formas* 191.d *tres gradus* 57.b
corporum simplicium quæ elementa vocantur, duo esse munera 481.c
in Corporib. mistis quot sint motus principia 363.a
de Corporibus naturalibus æternis agi in libro de Cælo 67 b
corruptibile cur omne ex contrariis constans 666.d
corruptio naturalis quæ 618.b
Crystallini humoris officium 900.e

D

Definitio accidentis tribus partibus constare debet 620.c
definitio eadem quibus aptatur, eiusdem sunt species 527.e *qualis esse debeat* 494.c
definitionis Galeni cum Aristotelis definitione collatio 598 d *munus* 484.d *omnes partes esse formas* 219 f
definitionem non notificare essentiam rei latentem 138.c
in Definitione Galeni defectus ratio 658.d
Demonstratio cur non à medio, sed à quæsito sit nominanda 257.f *formari ab eo dicitur, cuius est quæsitum* 258.a
quòd Demonstratio nominanda sit à medio 264 d
demonstratio omnis à medio nominatur 259.e *omnis tres habere debet reales terminos* 268.a
demonstrationis propositiones quales esse debeant 262.f
demōstrationem à solo medio denominari 260.d
in Demonstratione omni necesse est medium & conclusionem ad eandem scientiam pertinere 264.d
Dēsitatis causa est frigidū 559 d
Determinare & actuare est solius formæ officium 381.a
determinatio nulla à materia prouenire potest 195.f
determinatio omnis fit à forma 276.f *omnis prouenit à forma* 243.d
Deus à nullo pendet, & est omnium primum 253.d
Deus intellectus agens 1033.a *perfectissimū subsistens* 141.c
Dei natura 238.d
Dei potentia est ipse Deus 180.a
in Deo esse ideam primæ materiæ 224.f
Differentia constitutiua 222 e *diuisiua ibid. indiuidualis quid* 387.c *secundum magis & minus non varias species* 154.f
Dimensiones in corporibus perfectu esse accidentia, sed in ipsa materia esse substantiam 227.f *interminatæ cur dicantur* 198.d *materiæ interminatas non esse actuales, sed potentiales* 198.c *quæ sunt in semine humano quatenus dici possint interminatæ* 198.a
Disciplina naturalis quid 3.d
disciplinæ moralis ac ciuilis ad legislatoriam respectus 101.e
in Disciplina quæ methodo sit progrediendum 30.f
Discurrere est proprium solius intellectus 1045.f
Disputatio eadē de prima librorum naturalium partitione, ac de subiecto octo librorum physicæ auscultationis 19.e
Distinctè cognoscere 33.d
Diuisibile quid vocemus 204.d
Diuisionem & diuisibilitatem esse proprium quanti 194.e
δύναμις quid significet 468.e

E

Eclipsis quid 622.b *eius effectus in quo consistat* 364 b
Effectus dum existit, necesse est causam quoq; simul eodē modo existere 312.a *emanante vt fit ab efficiente distinctus, necesse est materiam quoq; adesse* 328.d *ex causa pēdet, non causa.*

causa ex effectu 628.c idem ab vna causa, & eodem modo agente prouenit 529.a non nisi per suas causas cognoscuntur 121.a quando sit potestate 153.d praeteriti causam esse praeteritam 312.a
effectum esse in potentia passiua materiae 180.a
effectibus quomodo potentia tribuatur 154.c
Efficiens duplex 225.e
efficiens in corporibus naturalibus est forma respectu accidentium ibid.f iure vocatur causa vnde motus ibid. principium vnde motus 225.e requirit necessario patiens diuersum ib.d.
Elementum à seipso moueri, Scoti sententia 296.f ad suum locum mouetur, vt conseruetur 367.c calidũ fit frigidum à motu 500.b corpus sensile 405.c cur à se non moueatur 313.b diuidi in motorem & motum 327.c item in partem mouentem & partem motam 318.d
elementum dominans 370.f frigidum fit calidum à motu 500.b graue habet vbique naturam grauis 342.d
elementum ignis radix formalis omnis caloris in hoc mũdo inferiore 399.c in mistis duobus modis posse dominari 370.e mouere per accidens 236.b moueri per se à generãte 313.b nullum in misto aptum est per se moueri 343.f primum quid vocet Aristoteles 44.f quando in suo loco est, non mouetur, sed quiescit 309.a
elementum quid 50.e
elementum quomodo à generante moueatur et quomodo à sua forma 27? e quomodo à se moueatur 313.c quomodo moueatur à seipso 328.f quomodo dicatur in seipso habere principium motus & actiuũ & passiuum 313.b quò magis appropinquat suo loco, eò magis roboratur 335.b
elementi dominantis forma non potest esse motrix 244.e
elementi formã est agens aequiuocum 316.a est natura 311.a mouet vt forma 244.b & mouetur vt in materia 327.a natura simplex 366.e non potest dici primus motor respectu sui motus 235.d grauitas vel leuitas quando augeantur 336.c motus naturalis qua ratione tardior in fine esse debeat, quàm in principio 337.e
in Elementi motu resistentia externa solùm 290.a
elementi mutatio 246.d natura simplex est 345.a naturam esse principium actiuum sui motus naturalis 324.e nomen respectiuum 42.c 63.f
de Elementis in vacuo motu, nonnullorum opinio 317.f
elemẽto cur tribuatur vt sit generabile & corruptibile 64.e
in Elemento duplex potentia ad motum 309.d graui qualis ascendẽdi potestas 321.a quolibet an ambae qualitates sint summae, an possit altera esse remissa 507.a
elementa à suis formis constituti 459.d ad formam misti quam rationem habeant 352.e ad sua loca moueri 302.a 308.c
elementa calida à motu cæli habere calorem 294.e conseruãtur à motu circulari 300.e esse calida à motu cæli 399.b habent calorem à motu 561.f
elementa considerare vt partes mundi quid apud Auerroem 46.f constituuntur propter mista 505.a cur à natura producta 498.f cur inter se contraria 515.d cur magis dicantur materia misti, quàm mistum misti 462.a cur putrescant 536.b cur simplicia corpora Aristoteles saepe vocet 214.d esse mistorum, est quaedam illorũ corporum proprietas 86.a & caelum cuius ordinis esse videantur 13.b in scientia naturali subiecti locum habent 14.c
elemẽta & mista inanima vnam tãtùm formam habent 394.d ex materia & forma constare 198.f externum tantùm habere motorem dicentium opinio, & eius cõprobatio 309.b
elementa frigida conseruari per immobilitatem 302.b habere in se principium motus nõ actiuum, sed passiuum 234.b 275.c indigent forma aliqua continente & coercente 17.a 360.a in misto manere integra, & proprias edere operationes distinctas ibid. intendi & remitti cum variatione speciei, Auerrois sententia 465.c misto priora 606.b mistorum causae 25.d principia 144.a moueri à propriis formis dicentium opinio, & eius comprobatio 311.a moueri ad locum suum tanquam ad formam 300.f non habere figuram aliquam propriam 453.d non separantur à misto eadem numero, quae prius erant 471.b non sunt apta inter se agere & pati, nisi per qualitates alteratrices 58.a omnia grauitatem habent excepto igni 519.d omnia in suis locis aliquam habere grauitatẽ praeter ignem 342.d qua ratione aeterna 62.d item caduca ibid. qua ratione dicantur imperfecta mista 71.c quae in libris de caelo considerantur, esse indiuidua aeterna 67.b quatenus simplicia corpora appellẽtur 230.d quatenus sint misti materia 422.a quatuor habere principia 51.c quomodo aeterna 57.c 58.d quõ generẽtur & inuicem mutentur, ignoramus 65.a quomodo in misto maneant, & quomodo intereant 359.a quomodo sint in misto 471.f quomodo sint materia mistorũ 477.b recipere qualitates à caelo 499.d sola locum verè habent 502.e per se sunt miscibilia 478.c sunt corpora naturalia 53.f vna tantùm forma constare 394.c vt materia mundi considerantur 42.c
elementorum absoluta tractatio desideratur in scientia naturali 54.a actualem mutationem considerare quid sit 65.f affectiones librorum meteorologicorum subiectum 74.a
elementorum alterationes 247.a 430.d non esse mutationes naturales 249.d vnde proueniant 247.e
ad Elementorum cognitionẽ quae pertineant 66.d
ex Elementorum cõmistione quomodo vnũ in misto remaneat principium motuum secundùm naturam 352.d

elementorum consideratio 13. c. 41 d. 46.e
in Elementorum contrariorum congressu duas qualitates interire, opinio Alexãdri 538.e
elementorum cum materia cur non sit conueniens comparatio 144 e duæ distinctæ considerationes 58.e duo munera 68 d duo qualitatum genera ibid.
elemẽtorum & primarum qualitatum duplex consideratio 546.c formæ an in misto seruentur 452.f incognitæ 51 d nobiliores quolibet accidente 479 f non possunt in misto simul consistere 353 b
elementorum formæ quomodo intensionem & remissionem recipiant 469. f quomodo sint media 476. b sunt qualitatum causæ finales 504. f tenent in misto locum materiæ 357 a formis attribuitur intẽsio & remissio 477.a formas aliquo modo seruari in misto 468. b esse principia motus actiua 275.f
elementorum in scientia naturali duplex consideratio 142 f
in Elementorũ locis quæ sit conseruatrix facultas 503.b
ad Elementorum mistionem non conferre grauitatem & leuitatem 58.b
elementorum mutatio mutua 379.b mutationes vnde 547 c omnium vnus & idem motus naturalis 243 b perfecta cognitio in quibus consistat 482 e quam tractationem postulet 65 a præcipua operatio quæ 492 c propriæ conditiones quæ 371 e proprietates loco formarũ accipiuntur 51.e qualitates à calo produci 915.b
in Elementorum qualitatibus duos esse ordines inter se contrarios 438.a
elementorum singulorum propria est duarum qualitatum coniugatio 530.f substantiales formæ priores naturâ omnibus qualitatibus 63. b virtutes quomodo sint intelligendæ 468 b
elementis cur duas cõtrarias conditiones natura dederit 57.d
in Elemẽtis in altera qualitatum conuenientibus facilior est transitus ex vno in aliud, quã in habentibus vtramque contrariam 534.a
in Elementis omnibus debent omnes qualitates esse summæ 535.e
in Elementis tria genera accidentium 68.b
ab Elementis inter se pugnantibus tertij elementi generationem fieri 535.c
de Elementis quo ordine Aristoteles agat 52 a
ex Elementis duobus contrariis tertium mediũ generari 528. d. 536.c
ex Elementis quæ generantur, differunt essentialiter ab elementis 353.c
inter Elementa & mista nullum discrimen 351.d
Empedocles elementa in misto ponebat, seruantia suas naturas integras 360 a
Empedoclis sententia rationi absona 308.d
Empirica cur ars nominari non possit 101 f
Enunciare & discurrere est proprium solius intellectus 731.b
Ens acceptum pro re considerata latiùs patet, quàm ens acceptum pro modo considerandi 10.e dum pro genere rerum omnium sumitur, essentiam significat 184.d est actu per formam 188 a est metaphysicæ considerationis 258.e
ens mobile quid Auerroes appellet 11.a
ens non est analogum 26.e
ens per potentiam & actum diuiditur 178. d quomodo restringat ens 10.a sumitur dupliciter 267.e
ex Ente & non Ente omnia constare Plato asserit 951.b
entia abstracta esse æternos motores metaphysicus cognoscit 38.c substantiæ abiunctæ à materia 38.f
entium diuisio eis attributa quatenus ad Metaphysicum pertineant 38.f
entitas hominis, nil aliud quàm homo 178 b materiæ quid 177.f indiuidualis habet locum materiæ 387.a sumitur & pro existentia, & pro essentia 184 d
entitatis nomen ambiguum 184.e
ἐντελέχεια & ἐνέργεια quam significationem habeant 888.f
Thomæ Erasti de putredine disputatio 598.d
Esse ad essentiam quomodo comparetur 381. b per seipsum quid sit 190. d secundũ quid nunquam est priùs, quàm esse simpliciter 203.d
essendi principia non sunt nisi rerum caducarum principia 28.c
essentia materiæ constituta in ipsa potentia 162. e quomodo ad formam recipiendam dirigatur 170 a
essentia motus est forma fluens 767.e
essentiæ & formæ rerum necesse est vt sint superaddita elementis 353.e
essentiã materiæ quatenus quantitas insequatur 204.a
ad Essentiam tribuendam plura requiri, quàm ad essentiam constituendam 184.e
essentiale est duplex 158.e sumitur duobus modis ibid.
Euaporatio caloris naturalis duas habet causas positiuas 638 b humidi est quoddam consequens actum caloris naturalis 614.c
Euclidis libri cur elementa vocentur 132.b quanto artificio scripti 832.b
Eudemus cur septimum librum vt superuacaneum dimiserit 33.b
Exemplis quibus Aristoteles sit vsus 479.b
existere nihil potest, cuius non sit determinata natura 186 d
existentia est actus additus essentiæ 381 a est quoddam additum essentiæ 184 e insequitur formam præstantem, & perfectam 219.d non demonstratur nisi à Philosopho naturali 269.a
existentiam actu tribuere maius est, quàm essentiam res constituere 381.c esse quid additum essentiæ 3 9 d
ad Existentiam plura requiruntur, quàm ad determinationem certæ naturæ 186.d
extensiones duæ 805.f

F

FAcere aliquid, vel sumitur ad modum formæ, vel ad modum agentis 1010.a

Facultas cognoscitiua non potuit esse conseruatiua, & econuerso 982.f inferior quicquid cognoscit, id cognoscit & superior 1045.b materialis nulla potest mouere perpetuò 262.f sine operatione quomodo non sit frustra 715.f

facultates omnes in singula parte insunt originaliter, at non subiectiuè 762.e

facultatum ordo 712.c

per Fatum quid intelligendum 617.b

febrilis calor differt specie à calore naturali 526.f

Figura quid 196.a

figuram propriam quid dicamus habere ibid.

finis cuiusque partis est operatio propria, & proprium munus 92 d

finis mouet efficiens ad agendum 239 e

finiti ad infinitum nulla est proportio 320 b

Flamma quid 69 d

fluminum generatio 69.c

Fœtus generatio 598.b

fons quid 73.f

fontium generatio 69 f

forma ad existendum eget materia 384.c altera pars compositi 284.b appetibilis 160.f cur ab Aristotele diuina vocetur 951.a cur totum vocetur 402.f dat terminos extensioni materiæ 198.a dicitur actus ab agendo 311.c domina est existentiæ 382.d duplex 282.b 385 d 385 e duplices terminos p̃stat 196.a elementi principium motus passiuum 332.d est actionis principium, materia verò omnis actionis 316 f est causa formalis corporis naturalis 326.f est illa, quæ propriè dicitur natura 245.a est principium motus actiuum, & eadem est etiam principiũ passiuum 274.b

forma & essentiam & existentiam tribuit 381.d

forma & omnes eius partes quomodo maiores fieri dicantur 813 d

forma & quidditas differunt ratione 388.b

forma generalis dat quidem actum, sed imperfectum 218.c officio materię fungitur 397.e generationis vel alterationis terminus 12.b

forma grauis aut leuis est proxima causa motus 324 d hominis risibilitatis causa 326 e materia sensilis 386 f materialis est communicabilis, abstracta verò incommunicabilis 381.a materiam præsupponit, vtpote natura priorem 220.f misti an sit addita formis elementorum in misto 354.a continet in se formas elementorũ, & edit operationem elementi dominantis 357.c est formis elementorũ superaddita 353.c in se continet formam elementi dominantis 357.d partim est addita, partim non addita formis elementorum 355.c

forma mistionis est principium motus dominanti elemẽto conuenientis 356.b in viuente est generica, in cadauere verò specifica 406.f quomodo intereat 395.e

forma mouet, quatenus est in materia 244.a non est æterna 209.c necessaria est materiæ ad existendum 189.c non est per se patibilis, sed quatenus est in materia 416.e nõ potest esse pars materiæ, in qua recipitur 353.e non potest esse ratio patiendi, nisi quatenus est in materia 245.c nulla generica potest dare existentiam 183.e nulla materiam informans potest sempiterno motu mouere 270.a omnis est sui multiplicatiua 840.d omnis & qualitas est extra materiæ essentiam 152.f omnis informans materiam extensa est 754.b omnis materialis duas habet conditiones 824.f omnis materialis interitui est obnoxia 209.c omnis materiã informans est natura 252.f omnis naturalis per materiã definienda 385.f quomodo in subiecto 252.c omnis non dat existentiam, sed sola specifica 185.d

forma partis & totius 386.d per se indiuidua est, & omni quãtitate carens 419.f per se pati non dicitur, sed ratione materiæ 311.b quæ differunt, specie differunt 377.b quælibet locum habet priuationis, respectu formæ aduenturæ 159.d quãtitatis causa 194 e quatenus actiuũ & passiuum principiũ motus 246.b quatenus rei essentia 382.a quid 151.a 384 e quòd non sit tantum actiua, quantum resistitiua 440.d qu modo à materia & composito distinguatur 282.a quomodo differentia specifica & indiuidualis 389.b quomodo extra agat 327.e quomodo faciat resistentiam, aliorum opinio 439 b quomodo non moueatur 12 a quomodo sit principium motus passiuum 243.a quomodo subiectum vniuersitatis 391 d

forma rei natura 29 a rem potiùs vniuersalem significat, quàm particularẽ 376 d singularitatis causa 384 e sola per se est natura 242.c 347 b

forma specifica dat actum perfectum 208. non facit absolutè corpus 216.c substantia... cur non intendatur 3 7 a duplex 217.b est mediatrix inter accidens & materiam 420.d præcedit natura accidentalem 414.d quatenus indiuidua 477.c

forma termini motus 12.f

forma vana est, quæ non formæ officio fungatur 210 d

forma vna & potentia est in portione qualibet ad alias omnes 162.e vniuscuiusque propria natura 14.f vt est essentia rei, ita dat etiam actu existere 284.d

formæ cadaueris & animæ commune subiectum quod 405.b

formæ contrarium 149.f

formæ elemẽtaris & animæ discrimen 577.b est agere, materiæ vero pati 242.a

formæ & materiæ nomine quid Aristoteles intelligat 283.d 210.d 221.a

formæ efficium 243.c 358.d munus proprium 181.b 311.b nomen dupliciter accipitur 228.d sine materia consideratio 217.f specificæ duplex operatio 728.b virtus dua 440 a

formæ cuilibet propriam opponi priuationem 146.a non potest alia forma superuenire 397.b

formæ omnibus partibus quo-

modo additio fiat 824 f soli potentia actiua attribuitur 199 b
formam esse quæ facit hoc aliquid 381 a
formam & materiam sibi mutuam operam præstare 196.b
formam misti esse quid additū, vel quid distinctum à formis elementorum 361.c
formam misti non esse additam formis elementorum 353 e
formam nullam putauit Auicenna esse generalem 218.f
quando actum vocamus, quid significemus 185.a *quomodo Aristot. considerauerit* 381.f
à Forma omnis distinctio & determinatio prouenit 380.c
de Forma duplici, & duplici materia, & de principio singularitatis, Scoti opinio 386.b
formæ à materia abiunctæ omnino impassibiles 161.b *duæ specificæ nō possunt simul esse in eadem materia* 407.e *elementares cur intendi & remitti possint* 465.f *elementorum in generatione misti sunt terminus à quo* 474.a *in misto non seruantur* 412.b *non possunt remitti, nisi cum variatione speciei* 254.f *non sunt separabiles à materia* 353.a
formæ materiales per accidens patiuntur 161.b *substantiales ab accidentibus quomodo distinguantur* 419.d
formarum duo genera materiam informantium 922.c *recipiendarum idem est ordo, ac materiæ recipientis* 314 d
formarum substantialium & accidentium [illegible] *crimen* 413.c
formas elementorum aliquo modo manere in misto integras 354.a *esse medias inter substantiam ac accidens* 458.d
formas elementorum & agere, & resistere per medias qualitates 444.d *non esse in misto penitus potestate, Alexandri opinio* 469.d *remanere in misto integras, Auicennæ opinio* 453.a *suscipere magis & minus* 458.d
in Formis quis sit ordo 415.f
de Fossilibus & metallis, eorumque tractatione 82.d
Frigus est priuatio caloris 518 e 522.b *in generatione misti actionem per se habet ratione priuatæ alterationis* 581.d *magis agit cum humido, quam cum sicco* 441 c *non est vera priuatio caloris* [illegible]d *qualitas positiua* 543.a *non habet causam æquiuocam positiuam* 547.d *qua ratione actiuum* 589.e *summū non potest existere cum humiditate* 913.a
frigus vnde producatur 547.d 546.c
frigoris mediæ regionis causa 548.e
frigiditas est secundùm duas species 548.f
frigidum quid 496 b *eius definitio* 483.c 598.a
frigidi est condensare 484.f
de Frigidi actione vera sententia 590 e
frigidissima & calidissima difficilius putrescere 609.f
fulgurum generatio 69.e
fulminis motus qualis 363.c
fulminum generatio 69 e

G

G Aleni cauillus contra Aristotelem 745.f
Galeni de artis medicæ constitutione liber 2 a
Galeni error de vitreo humore 876.f
Generare sibi simile quomodo sit propriū animatorum 706.d
generari dicimus id quod non est 135 a
generari & fieri quando propriè dicatur 15.e
generari & interire dicimus propriè substantias, non accidentia 135 a
generari quid 135.d *quod propriè dicitur, non est forma, sed compositum* 226.f
generans ad elementum geniti, quam rationem habeat 324.c *dans elemento formam, non dat eadem actione motū* 326.b *quomodo sit motor grauium & leuium* 325.a
generantis nulla est alia motio, quàm productio formæ 275.b
generabilitas & generatio differunt 64.a *ad interitum quomodo se habeat* 410.a *competit elementis vt materiæ* 60.e *cur mutatio naturalis* 246.c *cur sit perpetua* 423.b *data est elementis propter mista* 59.e *dupliciter sumitur* 612 d *est alterius rei corruptio* 582.d *est animalis operatio ad extra* 104
generatio & interitus quomodo elementis competat 60 a
generatio & motus in quo conueniant 411.e *in quo differant* ibid.
generatio misti est interitus elementorum 474.c *non est alterius putrefactio* 5[illegible] a
generatio naturalis quæ 61[illegible] b *violentiæ opposita* ibid.
generatio non dicitur nisi aliqua noua forma adueniat materiæ 402 b *non omnino competit elementis* 64 d *quatenus est de positiuo* 411.e *quid* 134 e 392 c *quomodo competat corpori naturali caduco* 96 f *viuentis quid sit* 716.e *vnius an & quomodo sit alterius corruptio* 392.b
generationis à motu distinctio 135. e *causa efficiens* 422.b *finalis est forma generandæ* 585 a *communis definitio* 402 c *cuiusque rei duo esse contraria principia* 134 c *definitio cur interitum quoque complectatur* 409 d *definitio [illegible] tradatur* 641.f
in Generationis definitione quid Aristoteles denotare voluerit 403 c
generationis duplex consideratio 590.c *duplex materia* 421.d
generationis & interitus causæ 24.a 421.b *eadem definitio* 407.a
Generationis finis 422.e *forma* 421.e *perpetuitas, & eiusdem perpetuabilitas differūt* 423.e
de Generationis perpetuitatis causa dubium 423.a
generationis quomodo materia sit æquata causa, & quomodo non sit ibid.c *quodnam primum sit subiectum* 422.b *vterque terminus est du*[illegible] 411.f
generationem alio modo respi[illegible]*re naturam vniuersalem,* [illegible] *particularem* 98.f *esse mutationem naturalem* 24 a
generationem & interitum no[illegible] *tribui formæ, sed toti composito* 4[illegible]3.d
in Generatione misti duæ actiuæ qualitates funguntur offi[illegible]*o agentis* 620.f *omni quatuo*[illegible] *terminos in consider*[illegible]*onem cadere*

cadere 411.f omnia principia requiruntur 152.c omniũ corporum naturalium tria requiri 211.f
de Generatione ac eius causis agere quid 165.c animalium libri cur ante libros de anima sint ponendi 113.c
de Generatione libri sunt libris de anima posteriores 114.e
de Generatione animaliũ librorum, opinio 113 a tractatio maximè scientialis 105.f libros esse de principiis, aliquorum error 115 c
de Generatione animalium vbi Aristoteles agat 93.d
genus esse formam vniuersalem 227.e generalissimum non dat definitionem 219 c inferius in categoria nobilius & perfectius est genere superiore 221.a logicè potiùs quàm naturaliter ab Alexandro sumitur 221.d non extat nisi in suis speciebus 87.e omne duplici ratione confusum 33.d physicum quid 224.e prædicabile non potest vocari vniuocum ibid e quomodo differat à materia 223 c quomodo non sit actu in specie 706.b vnum obiectum debet suo receptiuo esse extraneum 209.f variis modis forma & compositum dici potest 220.a
generis cognitio sine cognitione specierum imperfecta 20.c
ad Generis & materiæ conuenientiam vbi Aristoteles respexerit 222.b
generis forma quomodo existat sine forma speciei 697.b
ad Generis perfectam notitiam quid requiratur 33 e
generis physici & logici discrimen 224.c ratione cur multa competant, quæ repugnent rationi speciei 715.d vnitas ad subiecti & scientiæ vnitatem constituendã sufficit 20.d
generi quæ competunt, non sunt de speciebus demonstranda ibid c quod competit, debet etiam cuilibet speciei competere 459.e
inter Genus & materiam differentia 121.d
genera esse composita 219.f quatenus inter se distinguantur 221.b subalterna omnia sint to... sita ibid.d
Geometra medium præbet ad demonstrandum propter quid 258 a
Geometræ non licere demonstrare cõclusionem metaphysicam 266.c
Geometria ad metaphysicã quomodo se habeat 262 a
geometricum nullum esse theorema, cuius demonstratio ex libris Euclidis non hauriatur 132.a
Gradus cuiuslibet mutatio est speciei variatio 476.e
in Gradibus categoriæ substantiæ quomodo optimus ordo seruetur 226.c
Græcorum error in statuendis libris de principiis 31.f
Ioan. Grammaticus ab errore se immunem non seruauit 219.e Aristotelis de cælo opinionem impugnauit 282.a
Grando quid 73.b 75.b videtur habere conditiones terræ & aquæ 70.f
grandinis generatio 69.e
Graue à primo ad vltimum quomodo moueatur 328.a a seipso mouetur, & per accidens 328.c actu dicere quid 316.b cur sursum feratur 309.e
graue & leue à solo generante moueri 314.a habere in se principium motus passiuum, non actiuum 332 d non habent in se principium effectiuum motus 326.b simplici motu moueri 372 d
graue in suo loco non grauitat 345.c non potest aërem mouere, nisi ipsum motu priore moueatur 315.c per se existens in suo loco non grauitat 348.f quatenus est graue, non ascendit 321.c quomodo dicatur potestatem habere ad naturaliter ascendendum 309.d
in Graui & leui duplex potentia 32..a
grauia cur descendant 308.e
grauia & leuia à propriis formis moueri 339.c à suis formis moueri 312.f ab animalibus quomodo distinguantur 310.a aliquo modo habere in se actiuum principium sui motus naturalis 249 f ferri ad proprium locum 298.c habere in seipsis principium motus passiuum tantùm, no actiuum 241.c 310.e
grauia & leuia, & inanimata habere in se principium motus passiuum 234 f
grauia & leuia moueri per se à generante 324.c non moueri à se 312.a quem motorem habeant 314.e velociùs ferri in fine motus, quàm in principio 333.b
grauium & leuium appellatione quæ comprehendantur 307.c conditio 312.d motus 307.e 309.b 343.d
de Grauium & leuium motore antiquorum sententiæ 308.b
grauium motus ad medium dicitur 40.e
in Grauium & leuium motu naturali quid requiratur 326.c
grauitas & leuitas non sunt actiua 693.f pro formis elementorum sumitur 41.d
grauitas pro grauitatione quando sumatur 343.d quid 341.e quo respectu varietur ibid.a sumitur dupliciter 341.d
grauius magis superat resistentiam medij, quàm id quod est minùs graue 372.f

H

HAbitus intellectus quid sit, a quo intellectus dicitur in habitu 1000.a quid sit 1002.e rei vnus 134.e
habitus animi cognoscere cuius sit 100 e
Hæcceitas singularitatis principium 387.a
Halitus accensus quid 74.e cur nihil humiditatis habeat 72.c mista imperfecta 70.f qua ratione dicantur mista imperfecta ibid.a quid 73.b quomodo ex aqua & terra generentur 69.b siccus calorem summum cur non habeat 72.c vterque calidus, non tamen summè 72.b
halitus duo habent locum subiecti in tribus libris meteorologicis 86.b duo materia eorum quæ in tribus libris meteorologicis tractantur 69.e
Historia de anima quæ scientia 103.c
historia liber decimus non integer 105.e
de Historia animalium librorum cum reliquis libris de animalibus comparatio 103.e

qua ratione nō sint pars scientiæ naturalis ibid.a
historiarum liber decimus cur libris de generatione non annectendus 106.f *nec historicus nec scientialis* ibid.b *medicinalis potius quàm naturalis* 106.b
historici qui libri iure appellati 91.e
Hipparchi de motu opinio 333.d
Hoc aliquid duo significat 185.b
Hirundo propter aliquam finem nidum facit 236.b
Homo actu & potestate est in substantia categoria 105.c *omnium animalium præstantissimus* 480.a *potestate nihil aliud est, nisi ipsamet materia* 179.b *quomodo definiendus* 382.e *quomodo sit medius inter diuina & terrena* 941.a
hominis definitio 282.f
hominis generationis proprium principium 146.e *materia qua* 463.a *quidditati nihil aliud in rebus respondet, nisi homo ipse* 282.e
ad Hominis essentiam cōstituendam quæ conditiones requirantur 364.b
hominem ex elementis generari 481.f *esse in potentia obiectiua, quid* 179.d
ad Hominem generandum quæ requirantur 364.b
in Homine quot sunt formæ, tot etiam in bruto 707.a
hominum diuersæ sententiæ 2 d
Homogeneum omne non esse elementum 49.c
Humanitatis æquata ratio quæ 25.d
Humiditas aquea magis humectat quàm aerea 550.f *aquæ coniuncta est cū frigore* 532 a *cur neque cum summo calore, neque cum summo frigore esse possit* 219.a *& calorem & frigus obtundit* 511 b
humiditas & siccitas qualitates passiuæ 490 a *qua ratione qualitates passiuæ* 491 b
humiditas facile separatur ab aere, sed non facilè ab aqua 515.e *non potest cum summo frigore existere* 611.f *requiritur ad compactionem & continuationem partium* 515.b *aerea ignem non extinguit, sed nutrit* 515.e
humidum & siccum cuiusq; misti materia 608.a *solum passiua* 490.f
humidum & vincere siccum potest, & ab eo vinci 537.d *non est sine sicco, nec siccum sine humido* 71.a *omne est resolubile à calore* 821.a 463.c 488 a 490 f
humidi & sicci actio tardissima 523 c
humidi in mistione præcipuum munus 498.e
de Humido duplice opiniones 675.d 820.a
Humor crystallinus præcipuum videndi organum 900.a
humoris vitrei officium 901.c
humores in animalibus quomodo putrescant 624.d 647.d

I

IAmblici liber de mysteriis Ægyptiorum 281.e
Idea primæ materiæ cuiusnam compositi sit idea 224.f
Idem non potest mouere seipsum 309.a
idem quæ sunt alicui tertio, sunt eadem inter se 206 c
Iecur quòd nullum habeat principium 741.d
iecoris officium principe indignum est 741.e
Ignis à cælo in suo naturali statu conseruatur per motum 299.d
ignis absolutè nō quiescit 302.d
ignis agit & patitur 455.b
ignis caloris subiectum 336 f
ignis calorem neque siccitatem determinatè requirere, neque humiditatem 532 f
ignis cur in concauo cæli conseruetur 503.b *cur non putrescat* 619.a *cur sub cælo conseruetur* 398.e *cur superum locum petat* 301 f 324 c
ignis elementum cur minimè omnium propellatur 308.e *secum à motu cæli conseruatur* 560.f *& terra summā habēt siccitatem* 72.d *in sua sphæra non propriè dicitur ascendere, vel descendere* 304.f *nisi moueatur, perit* 399.d *per formam agit* 434.f *perpetuò fertur circa medium* 290. a *potius vt calidus, quàm vt siccus, in mistionem venit* 489 a *quam partem petat* 369.a
vt aliquam admisit, ... *qualitatu remissionem* 464 e
ignis accretio qualis sit 766 a *ascensus quando propriè dicatur* 303. d *item descensus* ibid.e
aeris calor requirit humiditatem 516.e
de Ignis elementi partibus dubium, & eius solutio 571.a
ignis forma restringit potentiam materiæ passiuam ad motum à medio 243.e *genus primæ materia* 222.f *in aquam actio celerrima* 536 e *in orbem motus* 300 b *motus circa medium non est simplex, sed mistus* 295.c *motus in orbem cur potius supra naturam quàm secundùm naturam vocetur* 300.b *medius inter naturalem & violentum* 304.f *naturalior, quàm motus rectus* 300.e *qualis* 302.f
ignis motus violentus & perpetuus 290. f *motus vnde* 233.a
Ignis operatio transiens ibid.
igni cōtraria est aqua 516.f *non competit imminutio* 237.a
ignem & aerem à tota omnium congerie moueri 566.e *& terram habere summam siccitatem* 514 e
ignem in suo loco refrigerari & descendere 572.b *nutrire quid* 531.d *solo motu à cælo conseruari* 299.a *sub polis conseruari non posse* 572.b
in Igne duplex calor 501 f
in Illuminatione cur nulla sit successio 319.c
Imago à pictore leuiter adumbrata quomodo differat ab ipsa absoluta 199.a
Imaginatiua res quoque absentes imaginari potest 719.c
Imminutio quid 770.f
Immobilitas primi motoris denotat abstractionem à materia 265.c
Impedimentū quod vocatur resistentia vnde proueniat 437.d *eius causa* 44 d
Imperare est primarij agētis, non secundarij 3 6.
Inanimatum omne homogeneum est 40 d
de Incessu animalium liber nullam certam habet in historiis sibi respondentem partē 102.c *sequitur quatuor libros de partibus*

partibus 93.a
Indiuisibile non potest esse causa diuisibilitatis 194.d
Indiuiduum ab aliis omnibus est seiunctum 379.d
indiuiduu & indiuiduans differunt 385 d ex materia & forma constat 39 .a hoc ab illo quomodo distinguatur 392 e non est nisi per formam 384 e
indiuidui constitutio 374.d
indiuiduorum multitudo vnde proueniat 380.d
Inductionis demonstratiuæ vis 136.d
Inferiora cur corruptibilia 272.d
Infinitum corpus in natura non dari 34 f quomodo detur in rebus naturalibus ibid.b
Innominatum non omne est incognitum 875.e
ab Inscriptione argumentum cur nullius roboris 120.e
Instrumenti naturæ optime ex eius fine declaratur 92 d
instrumentorum ordo, quibus in eadem operatione anima vtitur 746.b
intellectio est species ipsa impressa 989.b omnis nostra est singularis 968.c
Intellectus agens agit vt intelligibilis 1011.f an illustret phantasmatibus in phantasia existentibus, an intellectu patibilis acceptis 1012 b non agit quatenus intelligens 1009.e non producit actum intelligendi 1019.a quid sit 1020.b quòd non possit esse vlla intelligentia præter illas quæ mouent orbes cœlestes 1014 a
intellectus cum homine coniunctus secundùm Auerroem 926.a
intellectus duplex imistio 970.f duas habet entitates 976.f in habitu est similis sensui 1002. b noster in cognoscendo agit 1018.d practicus & speculatiuus an sint duæ potentiæ 724 a quomodo dicatur abstrahere à materia 1048.d solus est specierum locus 928.a
intellectus agentis officia 1008.a
intellectus duplex obiectu 971.c immistio triplex considerari potest 947.f obiectum est omne ens 968.b vnitas 961.c
intellectum agentem esse formam abiunctam à materia per essentiam 1025.a
in Intellectus species imprimi à phantasmatibus, necessarium 986.d
intelligibile aliquid dicitur vel formaliter, vel obiectiuè. sic etiam visibile 1013 f
Intelligentiæ cum orbe conuenientia 288.b
Intendi & remitti latius patet, quàm magis & minus suscipere 460.d
intensio & remissio fit dupliciter 460.e
Intentio seu ens intentionale quid 870.c
intentiones primæ & secundæ ibid.
Interire quid sit 135.d 452.a
Interitus generationi contrarius 408.c naturalis violento oppositus 618.b
interitus quid 134.e quot modis sumatur 623.a
interitus violentus qui 611 a vnius rei est necessario alterius rei generatio 407.e
in Interitu misti quomodo dicatur generari cadauer 406 b
Inuisibile dicitur duobus modis 865.f omni quomodo sit perspicuum ibid.
Intus apparens prohibet alienum, si sit obiectum primum 972.d
Iudicare est sensionem producere 851.a
Iurisprudentia legislatoria ignobilior 101.e

L.

Lactaminis aceruus in principio putrefactionis quantum incalescat 628 f
Lapis cur per aquam tardiùs quàm per aerem descendat 349 f
lapis proiectus tardiùs mouetur in fine quàm in principio 319.a sursum proiectus per vim, à quo moueatur 324.b
lapidum generatio 70.f
Latinorum error de genere logico distincto à genere physico 224.e opinio de subiecto librorum de generatione 54.e
Legislator bonus debet callere philosophiam moralem 101 d
Leue in suo loco nō leuitat 301.b 348.f
leui extra locum suum existenti accidentale est non ascendere 321.b
leuium motus à medio dicitur 40.e
Libri de historia sunt præparatio quædam ad alios omnes de animalibus libros 93 d octo physicæ auscultationis quomodo distinguantur 123 b qui sint propriè animalium 97.b
librorum de anima cum libris de partibus discrimen 93.d de animalibus ordo 99.a de cœlo subiectum, corpus naturale simplex 40.b
librorum inscriptiones vnde sumantur 117.d
in Libris de animalibus tractari omnia, quæ viuentibus communia sunt 90 c de cœlo agi de simplicibus corporibus 44.b de historia animalium duarum tractationum distinctio notanda 102.c physicorum quid tractetur 38.d
Ligna arida cur non facilè putrescant 633.b
in Lignis aridis nulla est humiditas, nisi naturalis ibid.a
Linea & superficies diuiduæ sunt, non tamen corpora 8.a quæ à centro mundi ducitur, est breuissima 367.f recta ad centrum protensa, simplex est 370.d simplex quænam sit 364.e
lineæ in mundo simplex situs 366.b
Locatum cur non dicatur acquirere locum, sed potius locationem 55.b
Locus Aristotelis mendosus 316.b
locus conseruat rem in sua naturali constitutione 298 d datus est corporibus ob eorum imperfectionem 298.b res externa quæ non potest vocari forma rei motæ 15.e quatenus instar formæ sit 298.e quid 55.a respectu motus localis habet rationem causæ finalis 34.e vnus vnius est naturæ conseruator 350 e loci conditiones 502.c
locum dicere mobile ab Aristotele alienum 12.c esse priorem locato 298.d
loco quod mouetur, non dicitur

de Loco librorum de anima Latinorum opinio, & eius reprobatio 106.c
loca diuersa naturalia, diuersis mistis esse assignata 351.c quando secundùm naturam locata esse dicantur 349.a
Logica cur à philosophis producta 248.e scientiam naturalem doctrinae ordine praecedit 112.c
logicarum regularum duo genera 30.b
logicus ad particulares & proprias singularum scientiarum conditiones descendere non debet 30.c
Lumen an requiratur ad mediũ & ad colorem illuminandum 875.c an sit eius reale an intentionale 869.e cur extenuet aerem 576.b est species lucis 876.f esse necessarium, & propter medium & propter organum 878.f 899.a
lumen & color specie differunt 882.b non est corpus 868.b. d lumen potest accipi duobus modis 886.c qua ratione causa caloris 574.c quomodo calefaciat 574.a
luminis & lucis differẽtia 876.f
luminis natura 574.d 871.b
Lunae motus 578.b 668.b
lunae orbis nullius caloris est capax 562.d
lunam lumine crescentem calidiorem esse, decrescentem verò frigidiorem 574.b moueri à Sole, sed à motore proprio 564.a
Lux est primum visibile 879.f est color & est visibilis 877.b

M

Magnitudinis additio quo modo omnibus partibus eius quod augetur, fiat 793.f
maris & faeminae officia in generatione 717.a
Mathematicae disciplinae perfectae in Euclidis libris cõtinentur 132.c
Materia abiuncta à formis qualis 717.f an per se [illegible] corpus 174.d 191.a aptitudinem habet naturalem recipiendi omnes formas 249.a comparata cum singula forma, potest existere sine illa 847.a corpus trinae dimensioni subiectum 828.e cur debeat esse affecta 221.c cur dicatur causa sine qua non 414.a cur non sit essentiae pars 385.a cur per se non moueatur 11.f cur vnitatem numeralem tribuere neqeas 382.e
materia debet esse affecta, & non affecta 152.d dicitur, quae ad formam recipiendam dirigatur à natura 115.a distincta tum à forma, tum à potentia 190.f duas habet entitates 976.e dupliciter sumitur respectu formae 385.d est causa multitudinis indiuiduorum, sed forma est causa distinctionis illorum inter se 380.d est dimensio magnitudinis 195.e est initium per analogiam 137.e est existentiae causa, vt sine qua non 382.d est libera & apta ad contrarios motus recipiendos 242.a est naturâ prior omnib. formis 188.e est necessaria conditio formae ad existendum 484.a est propter alia, non propter se 167.a est ratio corporeitatis 117.b est subiectum omniũ formarum 416.f est substantia 143.c
materia & forma cur vocentur elementa 29.d mobiles dicuntur variis modis 11.e quomodo duae natura 245.d quomodo sit natura 241.e
materia etiam sumitur pro substantia demonstrata 283.e extenditur ad extensionẽ formae, & forma ad extensionem materiae 228.f formam aliquam recipere non potest, nisi prius ad eam recipiẽdam praeparetur 171.a habet potẽtiam naturalem recipiendi formas artificiosas 247.f habet propriam essentiam distinctam ab essentia formae 188.b
materia idẽ pot estate, quod forma actu 244.d in prima sua notione est [illegible] 163.b non habet potentiam ibid. non habet priuationem, sed negationem tantùm 167.f
materia interminata non differt numero à terminata 200.d
materia ipsius compositi pars 3[illegible].a
materia magis appetit formam substantialem, quàm accidentia 797.e [illegible] quadam in [illegible]
dici potest, neque per se moueri 396.c
materia non fuit creata, sed concreata 182.d non modò corporea est, sed corpus ipsum 217.a non potest esse principium motus nisi passiuũ 234.a non potest existere sine forma 189.b nullis certis terminis alligata 213.e nunquam est sine potentia 160.a
materia omnis passionis radix 316.f
materia partis & totius 386.f per accidens mouetur 12.f per se non est natura, sed per formam 245.a primũ subiectum ex quo res fiunt 167.e potestatem habet recipiendi aequè formam ac priuationem 151.f
materia prima an secũdùm suam naturam actum aliquẽ habeat 174.d an sit corpus de genere substantiae, opiniones variae 205.d debuit esse [illegible] 152.e dicitur principium naturale 8.f est corpus de categoria substantiae 214.f in sua essentia nullum continet actũ, sed sola potentiam 186.e multum [illegible] ab [illegible] [illegible] 136.f nihil aliud quã corpus de categoria substantiae 206.c 212.b nobilior quàm forma & compositum 479.e non potest nuda existere sine forma 407.e per quam analogiam cognoscatur 137.d quem actum habuerit, cùm primùm à Deo sit producta 176.a quomodo cognoscatur per abstractionem 1048.f quomodo fiat diuidua 204.f quomodo se habeat ad substantiam compositam 159.e quomodo sit in rerũ natura 167.a quod sit trina ipsa dimensio, argumenta Ioan. Grammatici 211.d quomodo sit subiectum accidentium 319.f radix omnis passibilitatis 161.d secundùm se penitus incorporea 191.d substantiae totius pars 402.a vna cum aliis rebus à Deo creata 182.c primum principium corporum naturalium 214.d priuationem necessaria propter generationem 152.e prius recipit formas vniuersales, postea verò particulares 208.d
materia, corpus sine [illegible] 218.e

materia qualis natura à Deo creata 184.b qua ratione ens 142.e item natura 245.a qua ratione principium motus passiuum ibid.b
materia quatenus corpus dicatur 225 e quatenus de composito prædicetur 222 a quatenus moles & nō moles 197.e quatenus rerum principium, eatenus potentia de essentia materiæ 162 b
materia quare debuit habere potentiam recipiendi formas 248.e
materia quid 137.a 218.f 274.b
materia quidditatis vehiculum 384.d
materia quomodo à nobis cognoscatur 139.c 143.e quomodo ab Aristotele considerata 144.b quomodo consideretur vt principium generationis corporis naturalis 170.b quomodo informis 228.d.e quomodo locetur in media linea categoriæ substantiæ 226.d quomodo secundùm se habeat formam & affectionem 228 d quomodo sit natura 244.c quomodo substantietur per posse 161.f
materia radix prima ac fundamentum omnis passionis ... receptaculum omnium formarum 417.b rei essentia 265.a
materia secundùm se corpus infinitum 229.a est prorsus informis 193.b nullum respicit determinatum motum 287.c quatenus informis 198.d
materia seruatur in re genita, nec vnquam interit 152 b
an Materia seu potius forma sit rei natura 27.a
materia signata quid significet 378.a singularitatis causa 377.c sine forma non potest appellari natura 286 b sola in rebus inferioribus æterna est 212.b solet etiam causa vocari sine qua non 60.f
materia suapte natura est libera & indeterminata 171.b item est quanta & extensa 197.a
materia subiectum omnium 165.f tota & maiores partes quomodo augeantur 809.f
totius quid 388 b vocatur apta & potens 161.a vt aptitudinem habet ad omnes formas, ita ad omnes motus indistinctè recipiendos 615.c
materiæ accretio cur non secundùm omnes partes fieri dicatur 810.d ad formam indifferens est potentia 159 e ad formam naturalis propensio 159.e
materiæ æternitas 181.e appetitus 162.e
de Materiæ cognitione vera sententiæ declaratio 191 f
materiæ consideratio 140.a 142.b 143.b
materiæ corporeitas quæ 214 e declaratio per negationem qualis 138.c definitio 143.b per qualem analogiam cognita 138.f
materiæ dimensiones 191.a cur potentiales 298.f duo nomina 145.a entitas quid 178.b essentia à forma non pendet 178.b essentia absoluta 143.e cognoscitur per analogiam 138.e indeterminata prior est quàm essentia quantitatis indeterminatæ 203 a
materiæ essentia cognitio 122.a
ad Materiæ essentiam cognoscendam analogia nos ducit 139.a
materiæ essentiam quâ ratione Simplicius declaret 119.b quandoque nomine potentiæ significari 160 f
materiæ essentialis cōditio 276.f
materiæ & formæ cōpositionem in rebus cognoscimus 210.e consideratio duplex 14.d
materiæ minima pars quomodo augeatur 809.c natura constituta est in potentia receptiua omnium formarum & priuationum 162 e natura & essentia qua via notificata 138 d per negationem, non per priuationem declaratur 150.d natura quæ ibid c
materiæ naturam difficile est assequi 167 c esse corpus de categoria substantiæ 224.f nulla determinatio potest inesse 165.a
materiæ nomine aliquando ipsum compositum intelligi 3:8 d quid Aristoteles intelligat 39[illegible] f
materiæ [illegible] est pati 245 d partes aliæ sunt maiores, aliæ minores 808.f perfecta distinctio 137.f plura attributa 144.b potentia nullam habet propriam rationem principij 204.c nunquam à priuatione seiungi videtur 153.b qualis 158 f quid ibid.b
materiæ potentiam sumi & pro absoluto & pro respectiuo 158.a
materiæ præparatio alia est priuatiua, alia positiua 1071.e
materiæ primæ ad res omnes quæ ratio 138.e
ad Materiæ primæ cognitionem quibus modis ducamur 136.f
materiæ primæ demonstratio 135.e
de Materiæ primæ duabus notionibus 142.a
materiæ primæ idea 183.a inuentio 135.d
ad Materiæ primæ notitiam qua via peruenire possimus 138.a
materiæ primæ nulla actus appellatio conuenit 187.a
de Materiæ primæ quantitate Auerrois opinio 191.b
materiæ primæ quatuor considerationes 166.e nihil magis propinquum, quàm generalissimum 223.a
materiæ nullam tribui posse actionem 234.a
materiæ primam notionem nullam dari 142.d
contra Materiæ primam notionem argumenta 142.d
de Materiæ duplici potētia 158.e
materiæ signatæ significatio 376.d
materiā consideramus antequā recipiat formam 153.e dicere esse quid diuersum ab omnibus quid 166.a
materiam esse actu principium quid sit dicere 187.e esse causam vt res sit & non sit 276.d 279.e esse corpus duobus modis intelligi 223.e esse corpus indeterminatum, quomodo Simplicius probet 218.d esse corpus qua ratione Auerroes non neget 222.f esse posse per se ipsam, formam vero non posse 177.c 190.c esse subiectum receptiuum omnium categoriarum 145.e
materiam & formam idem significare, tum [illegible]

actus & potestatis 223.b & genus idem esse re, sed ratione distingui 222.f
materiam frequenter appellat Aristoteles principium 250.d
materiam habens cur sit corruptibile 278.d habent diuersam, quæ mutantur 280.b habere potentiam ad omnia quid 166.a in rebus naturalibus esse principium motus passiuum, formam verò actiuum 240.e magis respicere formas substantiales q̃ accidentales 798.d
per Materiam nulla res ab alia differt 378.d
materiam nullam substantiali formæ subiectam Græcos cognouisse 280.f nullum habere actum 187.d non esse vllo modo ens actu 186.f non esse vllum ex entibus determinatæ naturæ, sed subiectum omnium ibid. non per formã cognosci 139.e p se habere dimensiones indeterminatas 147.a
materiam primam dari quo medio ostendatur 139.c esse corpus per formam corporeitatis æternam dicentiũ argumenta 206.d ex se habere esse simpliciter non à forma 202.f per formam cognosci 137.b quomodo philosophus naturalis cognoscat 166.e secũdùm se esse corpus 206.a & non esse corpus 212.b 214.e
materiam quomodo Aristoteles definiat 163.c
ad Materiam quomodo priuatio se habeat 151.b
materiã secundùm se esse incorporeã & quantitatẽ nõ habere 197.c esse naturam 247.b
materiam sine quantitate diuiduam dici non posse 205.a
in Materia cum quantitate determinata consistit singularitas 378.e quæ conueniunt, necesse est vt mutuo inter se patiantur & agant 278.c
in Materia prima nullam esse quantitatem æternam 191.d
in Materia rerum statuenda quie scopus vniuersalis naturæ fuerit 248.b semper remanet potestas & propensio ad alias formas 159.a
de Materia prima contrariæ sententiæ, an sit per se quanta 190.f quomodo prædicentur res omnes, & negentur 167.b
ex Materia & forma res fiunt & constant 204.b extrinsecus accedente, quomodo id quod augetur, maiorem quantitatem & maiorem locum acquirat 768.c priuata sit, quidquid sit 147.a nuda nihil potest generari 153.a
materialia ab immaterialibus quomodo differant 218.e
materialiter agere quid 837.e
Medicina solam effectionem respicit 101.d
Medicinæ pars physiologica 92.c
Medicus bonus debet esse philosophus naturalis 101.c in quo incipiat 199.a principium actiuum sanationis 239.a quatenus plantas consideret 129.a
Medici officium 101.a
Medici Aristotelem imitari debent 92.e
Medicorum error 717.a
Medium cur demonstret conclusionem 264.f est materia ex qua construitur demonstratio 259.f ex metaphysica posse accipi ad demonstrandam conclusionem geometricam 266.b inter extrema est duplex 304.f inter materiale & spiritale 846.e per participationem duplex est 460.b propriè quid ibid. quæsito applicare quid sit 266.e
medij resistentia cur maior vel minor fiat 337.d
ex Medij diuersis conditionibus varias demonstrationis species fieri 260.a
Megarici nullam potentiam existere dicebant 153.f
Membrorum omnium pendentia à corde 749.a
Memoria intellectiua secundum Aristotelem 1004.a non est cognoscitiua 719.b
de Memoria & reminiscentia nulla separata tractatio in libris de historia respondet 104.a
Mens humana cur diuina vocetur 960.f quid sit ratione suæ operationis 960.f
Arch. Mercenarij de putredine disputatio 598.b
Metalla duplici halitu intra terram fieri 77.b putrescere vnde cognoscamus 619.f
metallorum generatio 69.e
Metaphysica, diuina sapientia 32.f 76.d post philosophiam naturalem discenda 259.a
metaphysicæ appellatio 49.d
metaphysicus cur cognoscat de æternis motoribus quid sint 38.c versatur in substantia immobili 256.e
metaphysici munus 67.a
Meteorologia quid 76.c
meteorolog. liber quartus cur per se nõ meteorologicus 80.b
meteorologici quarti inscriptio 80.f [illegible]inscriptionis ratio cur no[illegible]obanda 80.b
meteorologici libri cur statim sequantur libros de ortu & interitu 68.d
meteorologicorum libri quomodo sint de imperfectis mistis 69.b
meteorologicorum librorum inscriptio 49.e vnde sumpta 76.d
meteorologicorum librorum ordinis & inscriptionis ratio 75.c subiectum 68.d
Mετέωρα 76.b
Michael Ephesius Alexandri sectator 282.f
[illegible] quæ impossibilis 801.e
Minera non est mistum imperfectum, sed perfectum 83.c
mineræ ad meteorologicos libros nõ pertinẽt 69.f ex duplici halitu intra terrã fiunt 77.a ex qua materia generentur 81.f
de Mineris libri diligenter & egregiè scripti 84.e
de Mineris nunquid Arist. scripserit, præter vltimum caput tertij meteorologici 83.f quæ tractatio requiratur 82.e quatenus Arist. agat 77.b
Minimum absolutè non dari 468.f
Miscibilia manere in misto, de solis elementis intelligẽdum est 459.a nõ interire, sed seruari 452.f non prorsus interimere se mutuo 472.b quomodo sint potestate in misto ibid.f
miscibilium quæ sit ratio 443.c
Mistio est corporũ, non qualitatũ 520.c est mutatio quædam sine interitu 470.a est rerum specie diuersarum 365.f
mistio & generatio misti re idem sunt 473.a
mistio & misti dissolutio est mutatio substantialis 47[illegible].e

stio & misti generatio in quo differant 597.c respsa idem 599.f fit ex diuisione miscibiliũ in paruas partes 529.b fieri non põtest sine reactione secundùm eandem contrarietatem 429.a non præcedit generationem misti 608.a non requirit diuisionem in minima 468.f omnis est elementorum 477.c
mistio quid 344.a 348.a 453.c 698.e 600.c.d
mistio quõ conseruetur 609.a quõ fiat 470.a & vbi 488.f
mistionis conditiones quibus exemplis declarentur 479.c quomodo seruentur 458.b
mistionis definitio 600.b & difficultates quæ ex ipsa oriuntur 452.b.d forma non potest in toto corpore interire 399.f nullam habet in materia præcedentem formam 371.c qua ratione produci dicatur 411.b
mistionis natura 476.a in plurium substantiarũ vnione consistit 597.f nomen elementa respicit 612.b
mistionem imperfectã sequitur durationis breuitas 69 a o-mnem esse generationem misti 606 d
in Mistione & generatione duo termini considerandi 604.b formalitates elemẽtorum intereunt, & producitur noua formalitas 470 f non existere amplius aliquod miscibilium, sed quoddam medium 355.a omni vnum elementum alus dominari 444.b oportet fieri miscibilium diuisionem in minutas partes 492.e quid requiratur 608 a tres vniones fiunt 359.c 604.c
mistum à sua forma naturaliter mouetur 349.c 351.a ab elementis specie differt 361.a
mistum æquale non dari 360 d an duobus modis interire possit, putredine & combustione 610.b constat ex quatuor elementis 583.d
mistum cur non possit dari ex elementis æqualiter 358.b dimissum suæ naturæ, non aliter quàm per putredinem interire 616.f & viuens quo discrimine diffideant 583.e ex quatuor elementis generari 608.d imperfectum meteorologicorum librorũ subiectum 71 f quid 68 d
mistum moueri iuxta elemẽtum præualens 348.f 371 b 472.f non dari ex elementis æqualiter constans 360.e non posse moueri ad eundem locum, ad quem mouetur elementum simplex 372.e
mistum perfectum quid 68.f potius constare ex viribus elemẽtorum, quàm ex elementis ipsis 428.e qualiter ex elementis fiat 602.f quòd motu suo naturali tardius moueatur in fine motus, quàm in principio 346.a quòd tardius moueatur in vacuo quàm in pleno 346.e quomodo ex elementis constet 352.f quomodo generetur 609.e quot modis interire possit ibid f
misti calor qua ratione dicatur corrumpi 630.c consideratio 358.e
misti corporis quando simplex sit motus 371.e corruptio, quæ putrefactio dicitur, quomodo fiat 607.d forma an sit superaddita formis elementorum 352 a non potest constare ex formis elementorum 352.f quid realiter 462.f an misti forma sit forma quædã re à formis elementorũ diuersa 352.b
misti formam esse quintam formam re distinctam à quatuor formis elementorum fractis 352 e generatio & interitus 582.b
misti generatio & mistio an idem sint 594.e 601.c non est, nisi ex elementis 602.c non fit sine mistione misti 605.b quid 698.e 601.b.f 622.d
misti generationis causa 609.a definitio 583 b 524 a finis ibid
in Misti generatione duas actiuas qualitates edere omnes operationes 595 a
de Misti generatione & interitu 607 d
misti homogenei generatio in quo consistat 591.c
misti inanimati forma quem motum efficiat 361 b
misti interitus quid 622.e quomodo fiat 608.d 609.a
misti interitum cur Aristoteles non expresserit 623.f materia sunt quatuor elementa 583.e motus naturalis vnde proueniat 358 d semper est mistus 370.b
misti natura consistit in indiuisibili 359.f media est inter formam elementi & animam 368 b similior est naturæ elementi dominantis, quàm naturis aliorum 359.d
misti naturalis propensio ad putredinem 618.d
misti proprius interitus qui 610.d violentus interitus quomodo fiat 611.b vna natura 348.f motus naturalis 352.e
misto similari accidit ex duplici halitu fieri 82.a
in Misto à genito frigus agit per se 592.f inanimato vna tantùm forma inest 394.f non sunt elementa actu 349.c quæ sit causa effectrix motus 350.b quolibet aliquod elementum cæteris præualere 307.b
mista habent locum ratione simplicium 367.a grauia non minus quàm elementa per simplicem lineam descendere 370.e
mista omnia esse putrescibilia 619.c nõ per putrefactionem interire ibid a quomodo moueantur 308.a vnde constent 467.f
mistorum corporum materia 428.d mistos esse motus 362.f motus simplices esse non posse 373.b
mistorum formæ quid 461.f
mistorum inanimatorum motus 366.e locus 45.c motus ex dominante elemento prodit 350.a motus qualis 307.e omnium non communis interitus 619.b
in Mistis calores specie differunt 526.f
mobile ad formam quid sit 54.f cur resistat suæ formæ mouenti 318.e omne diuiduum 8.f quid dicatur 12 a quomodo considerandum 8.d subiectum philosophiæ naturalis 14.b
per Mobile quid Aristoteles intelligat 10.e quid Auerroes 12 & item quid Thomas 12.d
mobilitas est accidens corporis naturalis 56.d
mobilitatis causa 8.d nomine

quid intelligendum 8.e
modus considerandi debet esse æqualis rei consideratæ 9.e
tenet locum formæ 10.c
moralis philosophus, animi medicus 100.f
Morbus quid 100.c
morborum causas distinguere ad medicum potius quàm ad philosophum naturalem pertinet 100 d
Mores varij diuersis animalibus à natura dati 105.c
morum animaliũ nulla effectrix causa afferri potest 106.b
Mors naturalis quæ 617.e
item violenta ibid.e
quid 396.a
Motor æternus immobilis à metaphysico & physico quomodo cognoscatur 66.d non consideratur à naturali, nisi vt principium & causa æterni motus 37.d
motor immobilis non est considerationis physicæ 36.e
immobilis vn uersi an sit æternus an corruptibilis 256 b
motor per emanationem non potest esse primus 235.b
motor primus à materia abiũctus 37.f æternus mouet & est immobilis 4.f cur æternus 257.b
est motor vniuersalis 306.c
est totius globi motor 306.a
immobilis cùm non habeat in se principium motus, non est considerationis physicæ vt subiectum physicum 58.c
vniuersi æternus 255.d
ad Motoris æterni cognitionem quomodo perueniri possimus 254.d
motoris æterni qualis sit demonstratio 262.b
motoris cũ moto proportio 288.d
primi conditio quomodo consideretur 66.f
motorem æternum probare ad solum naturalem pertinet 259.b
immobilem esse ipsius cœli formam 281.d in elemento esse formam 311.e nullum per emanationẽ posse dici primum 332.f primum immobilem esse substantiam 268 f
à Motore per emanationem non potest æternus motus esse 333 a
de Motore misti Latinorum ac nominalium opinio 344.f
de Motore primo aliquorum opinio 36.e tractatio qualis 38.d
motores æterni quomodo à physico & metaphysico considerentur 37.b
an Motores æternos ex æterno motu demonstrare, pertineat ad primum philosophum 257.e
motores cœlestes mouere physicè, non esse tamen res physicas 290.b
motrix facultas 723.a
motrices qualitates ad absolutam considerationem pertinẽt 63.b
cur Arist. præponat ibid.
mota quæ mouent, sunt physicæ considerationis 5.a
motus ad locum est omnium motuum primus 53.b
motus animali non est necessarius vt sit, sed vt conseruetur 97.d
motus ad vbi distinguitur à motu ad formam 55.b æternus in rebus naturalib. an detur 36.d eius causa primus motor immobilis 36.e
motus animalis est species motus generaliter accepti 95.f
motus circularis quomodo sit elementis naturalis 300.c
quomodo sit igni & naturalis & violentus 303.a
motus cœli circularis 275.a cur sit secundùm naturam 296.b
sit à principio simplici 369.c
ratione principij actiui, non est naturalis, nisi secundùm similitudinem 290.a
motus cœlestis causa est vniuersalis omnium generationum & interituum 422.c corporis misti est apud omnes verè naturalis 344.c cuiusque naturalis primum principium esse formam aliquam substantialem 346.f enim natura connexus 32.c
motus cur soli corpori attribuendus 12.a cur velocior fiat 335.e
motus dat perfectionem calido 300.c dicitur accidens naturale 8.f est calidi perfectio 300 c 561.d factus secundùm præualens elementũ, simplex est 369 e
motus grauium & leuiũ cur fit velocior in fine quàm in principio 333.b 349.c
motus ignis circa medium qualis 307.c in orbem non est simplex 300.b qualis 303.a
motus in fine cur velocior 337.c 338.b localis latissimè accepius vbi tractetur 34.a
latissimè omnium patet 55.d
non est ad formam 55.c
non recipit appellationem generationis, nisi impropriè 15.e
eius species quomodo intelligenda 34 e
motus medius inter naturale & violentum 292 a 307.a
per participationem extremorum non potest esse perpetuus 298 c medius qui 392.d
motus mistus 366.a vnde constet 365.b
an Motus misti factus secundùm præualens elementum sit simplex, an mistus 361.d
motus misti naturalis cur simplex sit 369.f 373 e misti secundùm præualens est simplex 362.f
motus naturalis 371 a ab appetitu fit 369.b dicitur duob. modis 249.d primum quid in physicis 23.e
qui sit 310.d
motus nullus verus datur in substantia 476.b omnis est à termino ad terminum 409.a est de subiecto in subiectum 412.a qua ratione naturalis principij passiui 249.b vel est secundùm naturam vel contra naturam 293.e
motus planetarum non est mistus 332.a præcedens cur sit causa maioris velocitatis motus sequentis 338 b
motus principem locum tenet inter accidentia corporis naturalis 21.e
motus principium habens in seipso corpus est 9.d primus est motor totius 306.a
motus propriè de motu locali dicitur 12.b quarum rerum causa finalis 110 b qui est ad locum, cur ab aliis omnibus distinguendus 15.f
motus qui elementis naturalis 300.d qui præter naturam est, quomodo possit esse perpetuus 301.b
motus quis vocari possit generatio 15.c
motus quid 307.c quomodo generet calorem 558.d
quomodo in animalibus fiat 111.c quomodo in definitione naturæ sumendus 302.e rapidissimus quantã vim habeat 299.b simplex circularis 365.a

motus non potest esse medius inter naturalem & contrarium naturæ 295.c non potest medio modo se habere 297.e proprius est corporis simplicis 95.e simplex rectus 365.a violentus quis sit 364.c subiecti affectio 122.a vbi sit 476.f talis est, qualis est natura, qui ab ea producitur 362.a
motus violentus 371.a cur in fine tardior, quàm in principio 399.a
motus vt calefaciat, quæ conditiones requirantur 569.e
motus cognitio vnde pendeat 34 d
in Motus cuiusque principio motus causa attendenda 614.e
motus diurni à motibus planetarũ distinctio 306.a in sphæris errantibus, & motus ignis in orbem cõditio qualis 306.e localis diuisio 27.c
motus maior velocitas vnde proueniat 342.f principium actiuum internum in cælo nullum est 287 f passiuum non esse solùm materiam, sed etiam formam 245 f principium quodnam sit in corpore naturali 241.c quod in se non habet, non est physicæ considerationis 5.b proprium est facere calorem 299.d
motus simplicis causa natura simplex 48.d essentia in quo consistat 364.a effectrix causa 366.c
motus simplicitas vnde iudicetur ibid.e
ad Motus simplicitatem quæ conditiones requirantur 364.a
de Motus speciebus cur in quinto libro agatur 33.b
motus subiectum 344.e subiectum quale, talis est motus ipse 362 e tractatio sine temporis notitia perfectè cognosci non potest 34.f
de Motus tractatione dubium 34.b
motus velocitas cur continuè crescat 337.f 341.a semper augetur, & in fine est maxima 340.e in igni & in aere vnde proueniat 567 e violenti diuisio 292 d
motum cur à remotiore loco inchoemus 338.a esse materiam formatam 313.e
ad Motum elementi non esse necessariũ medium plenũ 318.e elementorum naturalem esse illum, qui in orbem fit 300.b
motum ignis in orbem esse per se corruptibilem 296 f misti factum secundùm præualens elementum esse mistum 373.a
de Motu tractatio, cæli quoque motum complectitur 26 e
motum præcedentem esse causam maioris velocitatis motus sequentis 337.f præter naturam non posse esse perpetuum 302.e producere & rem producere cum motu differunt 325.e
ad Motum simplicem producendum, quæ causæ postulentur 364.e
motum terminare non est moueri 12.b vnde inferiora corpora patiantur 564.d
motu ignorato necesse est ignorari naturam 32.b
à Motu cæli productus calor per totum inferiorem mundum diffunditur 568.d
cum Motu quicquid cõiunctum est, esse mobile, ineptum 12.a
de Motu elementi in vacuo, Aristotelis & Auerrois opinio 318.a librum sequuntur libri de generatione animalium 95 a
de Motu misto aliquorum error 365.e vera opinio 360.a planetarũ diurno dubium 304.e
an ex Motu æterno possint demonstrari substantiæ a materia abiunctæ 351.b
ex Motu solo duci possumus in cognitionem substantiarum à materia abiunctarum 351 b
in Motu elementi non posse diuisionem fieri in partem per se mouentem, & partem per se motam 326.a grauis & leuis ordo 328.a naturalis non sufficit generatus 323 c successio vnde proueniat 328.b
motus artificiosi non fiunt ab interno principio passiuo 246.e
motus simplices non possunt esse nisi naturales, vel contrarij naturæ 302.d
motus per eccentricos misti sunt 365.d
mouens à motu moueri 445.e
mouens debet esse simul cum moto 309.b
mouens & motum re non distinguuntur 317.e
mouens instrumentarium nõ vi propria mouet 356.e omne est principium & causa, vt mobile moueatur 348.d physicè in mouẽdo moueri 396.d
mouens per se cur respectu ipsius impedientis dicatur 328 e
mouens primarium magis mouet, quàm mouens instrumentarium 356.e repatitur aliquid ab ipso mobili moto 514.d
mouentis & moti distinctio debet esse realis 396.d
mouendi modus per accidens reducitur ad remotionem impedimenti 328.e
moueri quid sit 320.e tribuitur soli formæ 308.f
moueri, generari, & fieri differunt 15.e
mouetur id, quod actu existit 279.f
quod Mouetur quo discrimine separetur ab eo, quod generatur 396.e
Muli cur non generent 714.d
multitudinis numeralis causa est materia 383.c
Mundus cur æternus 44.d est simplicium corporum ordinatio 52.b ex diuersarum naturarum corporibus conflatus 44.d ex nihilo creatus 175.d ex quibus constet 42.a non à solis simplicibus corporibus dicitur perfectus, sed etiam à mistis omnibus 45.d omniũ naturalium corporum aggregatio 48.e omnium specierum congeries 44.c
mundus primo modo acceptus quid 45 f qua ratione perfectus dicatur 45.c 51.e quid 45.f ratione quantitatis & extensionis perficitur quinque simplicibus corporibus 45.b simplicium corporum tractatio 49.e subiectum non simplicia corpora 42.a sumi potest dupliciter 45.a
mundi accidentia 50.f æternitas præcipuè in cæli æternitate consistit 279.e cognitio 44 b consideratio 45.e
mundi elementaris virtus à cælesti motu gubernatur 505.f inferioris virtus à cælestibus corporibus regitur 549.c
Mundi interitus 256.e
Mundi moles a mistis non integratur 45.e

ad Mundi molis integritatem sola simplicia pertinent 45.d
mundi nomen æquiuocum 49 a significat quiddã perfectum, & absolutũ 45.b 49.a perfectio quatenus cõstituta 45.d qualis consideratio requiratur 52.a
de Mundo tractatio vbi habeatur 44.b
mundum considerare vt constantem ex simplicib. corporibus, & considerare simplicia corpora, vt sunt partes mundi, idem est 46 f
mundum dicere subiectum quid 46.f
mundum fuisse in potentia obiectiua 175.c 179.f habere principia, negandum omnino est 50.f
mundum inferiorem gubernare est finis cœlestium corporum 294.d
mundo attribuere potentiam obiectiuam respectu opificis, vanum 180.b
in Mundo hoc inferiore nihil æternum, nisi prima materia 212.a duplex perfectio notari potest 45.b
de Mundo loqui 45.f non egisse Aristotelem in libris de cœlo 44 f
Mutatio in accidentibus vocari potest & motus, & generatio variis modis 135.b
mutatio misti animati 399.e inanimati 398.c omnis est ab opposito ad oppositũ 274.a ab aliquo agente fit 525 a
mutationis plures species 425.d secundùm locum cur Aristoteles nullam faciat mẽtionem 16.b
mutationi non cõuenire verbum fieri, aut generari ibid.
mutationes cur tres tantùm dicantur ad formam 55 a naturales vnde sint 247.e

N

NAtura ab arte quid differat 595.f an sit principium motus actiuum, an passiuum 233.c communis habet in indiuiduis accidentia ipsam insequentia 1065. e cuiusque naturalis corporis, motus principium 48 b cuiusque rei dicitur ꝓpria eius forma 286 a eadem quæ est principium motus, est etiã principium quietis 347.b est causa motus, & in eodem, & in alio 233.d
natura est internũ principium motus 29.c
natura & essentia rei quomodo cognoscatur 90 f
natura etiam pro essentia sumitur 8 f forma potiùs, quàm materia 23.f 287.b in vnaquaque re id quod optimum est, facit 367.d
natura latiùs patet, quàm anima 252.e
natura mista quando faciat motum simplicem 371.e
natura, motus causa 40. c & principium 4.b 23.d 28 f principium motus passiuum, non actiuum 234.e
natura quidquid agit, propter finem agit 30.e
natura quid sit 218.e 233. a 364.e
natura realis quomodo à materia distinguatur 221.c semper est in subiecto 286.a simplex cur simplicem motum efficiat 269 b 367.f
natura simplex quæ sit 366. e simplicis motus causa 40. b vnum tantùm motum efficere apta est 300.b
natura singulo animali vnũ tantùm instrumentũ dedit 440.f
quòd Natura sit principium motus, tum actiuum, tũ passiuum 240 b
natura tripliciter sumitur 238.a
natura vniuersalis quid 617.a
naturæ ab anima distinctio 234. d ab arte distinctio 233.b
naturæ cœli cũ natura inferiorum similitudo, ac dissimilitudo 289 a
naturæ definitio 6.e 28.e 233.e cur communis omnibus naturalibus corporibus 15. a competit etiam cœlesti corpori 16.e
in Naturæ definitione quid Aristoteles spectarit 26.f
ad Naturæ intelligentiam quid requiratur 23.d
naturæ motus cœlesti quoque motui communis 27. d nomen non complecti nisi formas naturales materiam informantes 252.e
naturæ proprium 233.b
in Naturæ rebus nihil obscurius prima rerum materie 244 e
in Natura rebus summa est consonantia 415.e
natura vniuersalis officiũ 97 f item particularis ibid.
naturam agere propter finẽ 236. b 239.e
naturam esse internum principium motus & quietis 53.d 252.f esse principium motus actiuum 238.e
naturam in rebus naturalibus esse formam 245.d habere competit priùs inferioribus, posteriùs cœlo 26. e est accidentale quiddã substãtiæ 10 d
naturam magis esse formã, quam materiam 243 b non esse principium motus actiuum, sed passiuum 235.a
præter Naturam nihil perpetuũ 291 d quod est. est posterius naturali 296.d non esse perpetuum 301.f
præter Naturam quomodo Aristoteles accipiat 302.c
contra Naturam quid dicatur 295.b
naturam suam vnaquaque res quando habeat 242.e semper esse in subiecto 235.e
in Natura quomodo aliquid fit frustra 763.a
à Natura mista non potest nisi mistus motus prouenire 369. d 373 d
à Natura simplici cur motus simplex proueniat 366.f
de Natura tractationem esse de elementis, rationi repugnat 29.d
naturalis philosophia perfecta ab Aristotele scripta 132. d qua ratione perfecta 131.f quatenus perfecta 131.a
naturalis philosophiæ subiectum 6.a 13.a
naturalis varia significatio 9.d
naturalem philosophiam discere cupientes nullo nisi Aristotele doctore vtantur 2.a
naturales effectus fieri ex materiæ necessitate 31.b
naturale dicitur tripliciter 8.f prius est omni accidentali 296 d
naturale quid 233.b 397.f quomodo sumatur 8.f
naturalia habent in seipsis principium actiuum motus 250.b
naturalia omnia ex materia & forma constare 281 a
naturalia moueri ab interno principio

principio e[illegible]tiue [illegible].d
naturalia quæ sint ibid e
in Naturalium corporum interitu non dimensiones ipsas interire, sed terminos tantùm 227.f
in Naturalium rerum considerationi verso[illegible]ro quid ante omnia cognoscendum 1.a
naturalium rerum tria principia 134 a
necessitas in rebus naturalibus cur tribuenda materiæ 31.b
negatio & priuatio in quo differant 146.b
neruorum substantia à cerebro est 746.a
Nigredo est proprius color terræ 860.f
nigrum videre, est nullum colorem videre 861.a
nihil existit, nisi singulare 382.c
niuis generatio 69.e
Nominatio omnis fit ab actu 415.d
Nubes à frigore cogi 542 a
numeros non suscipere magis & minùs 459.f
nutritio in homine tum ab anima vegetante fit, tum a rationali 708.c
nutritio quid 807.a
nutritionis definitio 829.f *finis ibid.* e *forma* 138. d *materia & efficiens* ibid. b

O

OBiectum potentiæ creatiuæ Dei nunquam fuisse materiam, sed formam 183.a
obiectum reale est nobilius specie à se producta 844.a
obiecti sensus & intellectus differentia 844 f
obiecta non posse simul esse sentientia & intelligentia in illomet actu 427.a
Oculus aqueus est, secundùm Aristotelem: at igneus, secundùm Platonem 892 f
oculi tres humores 874. d *tres tunicæ* ibid.b
Odoratum etiam fieri sine alicuius vaporis exhalatione 846.a
Oleum quomodo suffocet, & extinguat ignem 532.a
olei natura 679.b
olei vna est natura, quæ ipsum in aqua ascendere facit, & in aere descendere 350.f
in Omnibus, quæ fiunt, necessaria est subiecta materia 16. b
Opacum cur in definitione coloris non ponatur, sed solum perspicuum 802 e
operatione non sunt fines animæ 103 b
in Oppositione priuatiua non est pendentia reciproca 56 f
Orbis cælestis corpus simplex 278. f *qualem habeat naturam & essentiam* 284.f
orbis cur non videatur appellari natura 286.c *dicitur materia, quæ non habet potentiam ad esse, sed solùm ad vbi* 279 c
ordo artificiosus est, ab vniuersalibus ad particularia progressus 44.d
ordo Aristotelis in libris naturalibus 43. b *in aliquibus necessarius, in aliquibus non* 99.a
ordinis ab Aristotele seruati ratio 34.d *compositionis conditio* 132.e *librorum de cælo ordinis ratio* 43.b
de Ordine intelligendi vniuersalia 1054.a
ordinandi ratio vnde sumatur 34.c
in Organis sensuum quomodo operationes fiant 111.b
organica forma à corpore inseparabilis est 155.e
o[illegible] efficiens 26.e

P

PArietes ædificiorum nisi ad perpendiculum sint fabricati, durare diu nequeunt 370.d
partes generationi inseruientes non habent locum materiæ 116. a *non sunt animalis effectrices causæ* 115 c
partes integrantes non distinguuntur re à toto, sed sunt idem quod illud 46 c
in Partibus omnibus ea vigei ratio, è quibus totum actu constat 194.e
Parui naturales 94.c *eorum ordo* 94.f
Passiuæ qualitates cur in elementis immutabiliores sint, quàm actiuæ 524.e
passiuum motus principium quid sit 240.e
Pati quid 432.a *est materiæ, agere autem formæ* 161.b 179.b
patiens agenti quomodo resistat 440.e
patiens non est absolutè nominandum agente, sed solùm reagens 447.d
Perspicuum, lux & albedo sunt eiusdem naturæ 860.d *potest dupliciter considerari* 865.a
perspicui condensatio fit duobus modis 860.d *forma* 865.c *materia* 867.d
Phantasma non producit intellectionem 1000.e
Philosophia naturalis quid 17.b
philosophiæ naturalis proprium subiectum 3.c
Philosophus naturalis in quo desinat 99 f 101 a *in quorum consideratione versetur* 3.f *quomodo agere debeat de sanitate & morbo* 101.f *quomodo corpora contempletur* 4 f
Philosophus quatenus plantas consideret 129.b
Philosophi naturalis negotium in quo consistat 233.b
Philosopho naturali de sanitate & ægritudine scripturo quo ordo obseruanda 99.d
Physicæ auscultationis librorum diuisio 21.b *subiectum* 17.f 19.d
in Physicæ auscultationis libris quid Aristoteles doceat 19.a
physicæ auscultationis librorum inscriptio 38.f
in Physica dictione consistit distinctio osce librorum ab aliis 39 e
Physicus considerat & subiectum suum, & principia, & affectiones 5.e
Physici & Metaphysici in consideratione abstractorum discrimen 36.f
Physicorum Aristotelis librorum ordinis ratio 24.a
Physicorum duo libri quomodo fint de principiis 27.d *primus liber miro artificio ante secundum ab Aristotele collocatus* 23.b
de Physicorum primo libro & eius connexu cum secundo 22.b
Physicorum liber secundus initium scientiæ naturalis 16.c 23.e
Physicorum septimus liber præparatio est ad octauum 35.c *liber octauus cur postremus omnium esse debuerit* 36.b
Physicorum libri quo nomine ab aliis Aristotelis libris distinguantur 39.e

Φυσικῆς ἀκροάσεως libri per excellentiam dicti 39 c
Planeta singulus in die naturali totum circuitum peragit 304 d
planetarum motus naturalis totius cælestis globi 306.d *motus proprius ac naturalis qui* 304.d *motus quomodo naturales* 304.d
in Planetarũ motu diurno declarando, multorum error 304.c
planetas duobus simul motibus ferri ibid d
Plãta ab animali qua forma differat 129.f
planta qualibet duas animas habet 707.d
plantam ab animali differre per propriam formam 129.f
de Plantarum duplici calore Galeni opinio 773.f
plantarum & animalium vltimę differentiæ ac propriæ substantiales formæ ignorantur 130 b. *libri cur sequantur libros de animalibus* 130.c *natura simplicior quàm animalium* 89 a
plantarum tractatio 128.c
plantarum vires & proprietates medico & philosopho cognoscendæ 100.b 129.a
in Plantis vna tantùm concoctio fit 775.b *de Plantis duo esse consideranda* 128.e *librorum Auerrois opinio* 90.a
Platonis de materia prima sententia 197 e
Plotini error in non distinguenda negatione a priuatione 150. d *aduersus Aristotelem disputatio inefficax* 150 f
Pluuia quid 73.a 73.f
pluuiæ generatio 69.e
Pori ob duas causas fiunt 770.c
potentia actiua quid 321 a *refertur ad operationem* 179.b
potentia ad actum refertur, sed non actus ad potentiam 157.f *ad intellectionem est duplex* 1014.e *ad materiæ essentiam significandam vtilis, non tamen necessaria* 166.b.c *agendi & potentia bene agendi eiusdem sunt generis* 155.b *non est idem atque agere actu* 436.e
potentia continui nunquam ad perfectum actũ ducitur 172.c
potentia cur nõ sit quartum principium rerũ naturalium 169.a *cur sit essentialis primæ materiæ* 169.e
potentia diuersa à natura materię 162.d
potentia duplex 153.e 171.f 320.f
potentia essentialis quæ dicatur 357.d
potentia non est causa media 691.d
potentia est effectus per emanationem 691.b *est solum conditio necessaria materiæ* 169.b
potentia & actus amplectuntur omnes categorias 157.e *opponuntur priuatiuè* 156.b *quomodo in eodem genere* 158.b
potentia & priuatio sunt idem re, & differunt ratione 156.b
potentia habet coniunctam priuationem 156.f *materiæ ad formas habet gradus* 248.a
potentia materiæ duplex 158.f *potest esse qualitas* 158 d *potia omnis in secũda specie qualitatis* 154.f
potentia operandi est medium inter positiuum & priuatiuum 690.d *opponitur actui* 163. b *particularis corruptibilis* 171.e *cum priuatione coniuncta* 172.c *non est æterna* 160.c
potentia particularis quæ sit 170. f *& dicatur* 160.b *per vnius formæ aduentum adimpletur* 174.d *qua ratione opponatur actui priuatiuè* 172 a *quomodo se ad materiam habeat* 170.c
potentia passiua competit actiuæ propter materiam 161.c *est potentia contradictionis* 209 b 273 f *est principium vt res transmutetur ab alio quatenus est aliud* 274.a
potentia passiua quomodo sit multiplex 180.f *refertur ad actum primum* 179.a
potentia patiendi est ratio formalis principij materialis 168 e
potentia quæ actui opponatur 171.f *quæ ad actum refertur, quæ hic* 172.e
potentia quatenus priuatio 150.b
potentia quid 155.e *quo modo actui opponatur* 157 b *quomodo inseparabilis à materia* 163 f. 164.b
potentia receptiua non expletur parte aliqua sui obiecti 176 f
potentia refertur ad actum 155.a
potentia vtraq; sumitur duobus modis 153.d
potẽtia vna vniuersalis per quam materia respicit omnes formas 173 b *potentia vniuersalis ad materiam quomodo se habeat* 169.d *æterna est* 160.a *cur dicatur libera & indifferens ad opposita* 159 a *omnes formas respicit* 174.c *non opponitur actui* 172.a *nec forma* 164 c *non respicit reuera formam, sed vniuersam formarum omnium collectionem* 172.b *quomodo se habeat ad materiam in prima ratione acceptam* 160.a *item in secunda acceptione* 168.a
potentia & actus oppositio 156.c
potentia & agentis distinctio 320.c
potentia materiæ quomodo à substantia materiæ non distinguatur 154.c
potentia obiectiuæ reprobatio 179.a
potentia passiuæ conditio 159 a
potentiæ passiuæ natura quæ sit 279.e
potentiæ ratio est natura prior ratione principij materialis 168.e
potentiam & actum non esse relatiua 155.e
potentiam impropriè sumit Auerroes pro ipsa materia 161.f
potentiam inserire quid sit 172 b
potentiam obiectiuam nihil esse distinctum ab actiua & passiua 180.d *omnem passiuam esse oppositorum* 280.b
de Potentia multorum opinio 154. a *nonnullorum consideratio* 169 e
in Potentia particulari quæ consideranda 171.c
sine Potentia dicere quidem possumus, quid materia non sit, sed non reuera quid sit 169.f
potentiæ duæ apud Aristotelem 179.a *item apud Scotum* 175.c
potentiæ eo modo infinitæ, quo & formæ 174.a
potentiæ obiectiuæ plurima sunt effectibus attributæ 180.d
potentias particulares esse quidem infinitas, non tamen simul omnes existere in eadem materia 173.a

potestas

potestas accidentalis 321.a
potestas ascendendi est in elemento leui 321 b
potestas essentialis 309.d
potestatis alia causa, alia verò actus 423 e
Præcognitionum expressio quando despiciatur 122.c
Prædicamenta tria absoluta 55.a
Præsentia quæ sunt, cur aliquādo non videamus 853.f
Premens quomodo reprimatur 446.e
Principis officium 742.a
Principium actiuum et passiuum non possunt separari 244 b
principium motus in cælo passiuum 287.f
principium motus in se habens, corpus est naturale 14.d est instar formæ 4 f
principium passiuum quomodo intelligendum 243.d
principij nomen respectiuum est 495.d
principij materialis ratio 232.b
principia cælo aptari posse 15.f duo esse mouentia physicè 261 a essendi esse etiam cognoscendi 28.c in primo physicorum qua ratione considerentur 15 f.
principia mouentia quæ 5.e præstant sibi mutuam operam 169.c propriè sumpta non nisi rebus caducis competunt 14.e
principia quæ motui locali non accommodentur 15.b
principia rerum naturalium cur à principiis scientiæ naturalis distincta 27.f & primæ causæ & propriè elementa vocantur 29 c
principia subiecti quæ dicantur 123 f
principiorum cognitio ad naturalium rerum notitiam conferre 24 e
principiorum consideratio 15.a
principiorum incomplexorum proprium 123 f
ex Principiorum notitia omnis aliorum cognitio pendet 17.d 25.e
principiorum trium necessitatem vnde Aristoteles colligat 181 b
de Principiis agere quid sit 20.f
de Principiis duobus contrariis 134.a
Priscorum sententia de motu elementorum naturali 299 d
priuatio cur cognoscenda 134 e cur tertiū principium distinctum essentialiter à materia 169 a
priuatio duplex 159.c
priuatio est necessaria materiæ propter generationem 169 a est quodammodo forma 147 a est tanquam accidens materiæ 152.a 153.a
priuatio & potentia materiæ attributa 141.d
priuatio formæ humanæ est forma humani seminis 147.a non est, nisi vbi est præparatio ad eam 150.b
priuatio formam connotat 149.c
priuatio in aduentu formæ recedit 152 d
priuatio necessaria propter generationem 169.e necessariò aliam formam coniunctam habet 153.a non est de essentia materiæ 151.d non est essentialiter forma, sed per comitantiam 147 f omnis causam aliquam habet 620.f
priuatio per habitum cognoscitur ac definitur 156 d
priuatio propriam rationem principij habet 232.b
priuatio quatenus forma 159 a
priuatio quid 134.e
priuatio quodammodo forma & natura 144.d
priuatio quomodo sit necessaria materiæ 152.b
priuatio semper habet formam aliam coniunctam 146.c sola meretur nomen principij 231.b
priuatio nec bonum, nec appetibile est 159.e
priuatio tertium generationis principium à materia distinctum 152.b
priuationis definitio 149.e
priuationis duplicis error 148.f
priuationis & negationis discrimen 145.e 150.b
priuationis necessitas in quo sita 169.b
de Priuationis necessitate aliquorum error ibid.b
priuationi forma opponitur 147 e
priuationem esse & non esse de essentia materiæ 151.b
priuationem in materia interire 146.b
priuationem materia quomodo appetat 159.f
de Priuatione ac de potentia non idem esse dicendum 168.b
priuationes cum formis contrariis sunt coniunctæ 159.d
priuatiuè oppositorum conditio 156.d
Proœmium prolixum cur libris de partibus animalium appositum 92.c
Progressio quid 395.e
progressionum species ibid.e
Proiectum quomodo ab aere moueatur 324.a 328.c
proiectorum motus tardior in fine quam in principio ibid.
Προλεγόμενα 3 b
Propositio dicitur prima duobus modis 793.f
Propria quandoq. sumi loco differentiarum ad rei essentiam declarandam 162.c
Putredo cur naturalis dicatur, Vicomercati opinio 614.e
putredo imperfecta cur vocata sit separatio à natura 652.b in quibus fiat 644 a
putredo secundùm partem cur appelletur 651.b
an Putredo secundùm partem sit interitus formæ, an sit mera alteratio 648.c
putredo quid 396.f 620.e 636.a quomodo à Galeno definita 623 b quomodo dicatur interitus naturalis 610.b quomodo fiat ibid a quomodo cum à calore alieno tum à proprio frigore fieri dicatur 625.b
putredinis aliis ab aliis adducta definitio, eiusque reprobatio 660.a
putredinis causa quæ 622.c
putredinis causam esse remotionem caloris 625.a
putredinis definitio 635.a est demonstratio situ differens 620.b
in Putredinis definitione Aristotelis artificium 657.a
an Putredinis detur alia species, quæ sub definitione prædicta non contineatur 634 c
putredinis essentia quæ 622 b essentiam non esse aliam quam separationem humidi à sicco 628.e
putredinis imperfectæ plures sunt gradus 651.f
putredinis vnam speciem Aristotelis omnes interpretes agnouisse videntur 635 d

putredinis species duæ 611.d 635.e

de Putredinis speciebus aliorum opinio 643 a

in Putredine naturæ ordo 629.b *quid obseruandum* 620.d

de Putredine secundùm partem, aliorum sententiæ, & earum confutatio 640.d

in Putred ne tria ordinata 623 c

putrefactio cur ad differentiam combustionis dicatur naturalis, Alberti opinio 614.c

putrefactio partim est naturalis, partim violenta 614.a

putrefactio qua ratione dicatur naturalis ibid.e

putrefactio quid 610.f. 611 b. 635.a *quomodo dicatur interitus naturalis* 612.d *quomodo fiat* 630.a *quomodo naturalis & violenta* 615.d *quomodo misto naturalis* 616.a *vnde fiat* 630 a

in Putrefactione calorem internum cooperari calori externo in euocando humido 613 d

putrescibile non est, nisi id quod est humidum 614.e

putrescere quando rem dicamus 623.a

quæ Putrescunt, calidiora fieri adscititio calore, proprio autem frigidiora 631 f

Q

QVæstio entis accepti pro genere, metaphysica est 267.f

quæstionem omnem, esse quæstionem causa 291.a

Qualitas aliqua in elementis quomodo possit esse remissa 517.f

qualitas natura posterior quantitate 193 f

qualitatis remissio quid 518.a 518.c *fit per admistionem contrariæ* 505.f

in Qualitatis secunda specie cur Aristoteles non expresserit, nisi potentiam bene agendi 155.b

ad Qualitatem omnem transitus non est alteratio 788.a

qualitates actiuæ in elementis mediis sunt remissæ 518.e *non efficiunt secundas qualitates, nisi per medias primas* 594.f *quibus sint summæ, & quibus remissæ* 509.f *actuales & virtuales* 631. a *alteratrices natura sunt priores motricibus* 62 f

qualitates contrarias non posse simul existere 585 c

qualitates elementares esse proximum agens in mistione 431.a

qualitates elementorum an sint remissæ per admistionem contrarij 519.d

an Qualitates elementorum symbolæ differant specie necne, aliorum opinio & argumenta 525 f

qualitates motiuæ competunt elementis 52.b

qualitates non sunt formæ elementorum 482 d *omnes esse actiuas & passiuas* 603.e *omnes quomodo sint formæ elementorum* 63.d

qualitates passiuæ cur non patiantur ab actiuis, nisi coniunctæ 493.a *difficilius auferuntur quam actiuæ* 524.e

qualitates passiuas in omnibus elementis esse summas 520.f *iudicari ex actiuis* 512.b

qualitates primæ cur elementis tributæ 499.a *qua ratione elementa vocentur* 482 e

qualitates primæ quomodo definienda 497.e *quomodo se habeant ad elementa* 482.c *quomodo sint elementis naturales, & à cælo proueniant* 501 a *sunt formis elementorum & priores, & posteriores* 504.e *sunt præparationes materiæ ad varias formas recipiendas* 529.e

qualitates quomodo formas elementorum consequantur 505.a *sunt principia elementorum* 60.c

qualitates symbolas specie differre, nonnullorum opinio 526.b

qualitatum interitus, est productio contrariarum 538 d

qualitatum primarum actio alia vniuoca, alia æquiuoca 492 e

de Qualitatum primarum causis in elementis, aliorum opinio, & eius reprobatio 498.d

qualitatum primarum definitiones 483.d *differentia* 529.e

qualitatum primarum duplices operationes 533.f. 487.c *operationes primas semper esse contrarij in contrarium* 697 d *operationes quales* 596.e *quomodo duæ dicantur actiuæ, & duæ passiuæ* 490.a

qualitatum symbolarum duæ differentiæ 530.d.

in Qualitatibus actiuis vnde remissio proueniat 521.d *item in passiuis* ibid.

à Qualitatibus symbolis iidem effectus proueniunt 531 b

Quantitas cuiusque rei terminata 195.d *cur formam insequatur* 197.d *duplex* 378.f

quantitas interminata cum prima materia est comparanda 298.e *eadem numero cum terminata* 99 c *nunquam perit* 192.e

quantitas non est generabilis 193.d *non est quartum generationis principium* 204.d *non habet contrarium* 194 e *non potest existere absque subiecto* [illegible] *f*

quantitas per accretionem acquisita actus quidam est 158.a *potest mente abstrahi ab omni forma naturali* 193.e

quantitas quomodo formam insequatur 193.f *item materiam* ibid.

quantitas terminata 377.e *indeterminata* ibid.

quantitatis termini à forma præscribuntur 195.e

quantitatis termini duplices 197.a

quantitatem insequi naturam materiæ, & illi esse coæuam 474.f

quantitatem interminatam comparare cum composito, & illo priorem dicere, absurdum 202.b

ad Quantitatem interminatam comprobandam argumenta pro Auerroe 193.e

per Quantitatem materia fit diuisibilis, potestate remota 205.a

de Quantitate interminata Thomæ aduersus opinionem Auerrois argumenta 192 a

quantum quid 205 b

quantum significare certam ac terminatam rei quantitatem 193 c *solum per se diuiduum* 191.f

Quidditas an ob eo distinguatur, cuius est quidditas 282.d *hominis quid* ibid. f *omnis est vniuersalis* 387.a

quidditatem esse & habere differunt 229 e

Quies quomodo sit causa finalis motus 302 a

Radiorum

R

Radiorū reflexio in hoc aere causa caloris 574.b
in Radiorū duplicatione esse magnum discrimen ibid.
radios Solis in hoc aere inferiore calorem producere 564.b
rectà proiectos aliquid caloris efficere 575.a
Raritas duplex 783.f in elementis est effectus caloris 560.a
raritatis & tenuitatis causa effectrix calor 559.a
Ratio animalis 216.a apud Aristotelem formā significat 377.a
corporis in quónam constituta 215.b distinctionis tractationis de mistione, ac de generatione misti 602.d hominis 216.a
ratio vniuocationis debet esse simplex 216.a
ratio viuentis ibid.
stinctas ... di 607.b
rationabilitas, causa effectrix visibilitatis in homine 322.b
rationalitas & humanitas non sunt duæ formæ 388.a
Reactio cur sit necessaria 431.f
positiua quæ sit 430.a
priuatiua quæ sit ibid.
quamdiu duret 434.a quando cesset 434.a quid 425.e 435.f quomodo in motu locali fiat 445.f
reactioni quæ argumenta refragentur 427.a
reactionem fieri cur sit necessarium 434.f
reactionem nullam dari inter illa quæ in materia nō conueniunt 431.e
de Reactione in motu alterationis quid sentiendum sit 461.d
reagere & repati dicitur dupliciter 434.f
Realiter differre quid 6 4.f
realiter agere maius est, quàm spiritaliter 839.f
realis & spiritalis coloris discrimen 802.e
realitas formarum elemētarium eadem in elementis & in misto 466.d
Regio infima æstiuo tempore maior est quàm tempore hyemis 542.f eius finis ib.d.b
regio aeris media qualis 540.f est maior hyeme, minor autem æstate 541.e
regio aeris suprema ibid.a
calida 541.b
regionum aeris qualitates 541.a
numerus 540.f
singularum quantitas 541.e
Relatiuum cur nequeat cognosci sine suo correlatiuo 188.f
pendet à suo correlatiuo 156.e
relatiui tota essentia consistit in relatione ad aliud 188.f
relatiua secundùm dici quæ sint 157.c sunt duplicia 157.a
relatiua verè quæ ibid.b
relatiuorum conditio 155.e
definitio 143.b
relatiuorum essentia posita est in relatione ad aliud 157.c
Remissio formæ elementaris non potest fieri, nisi cum ipsius elementi interitu 443.e
remissio formæ semper est cū elementi interitu 464.a
remissio formarum elementarium & qualitatū differunt 463.c
remissio non fit, nisi per admistionem contrariæ qualitatis 514.f
omnis an fiat per admistionem contrarij 71.b.72.e.517.f
remissio qualitatum elemētarium in mistione quomodo fiat 431.a
remissionem omnem fieri per admistionem contrarij 518.a
Repassio quid 434.f
Res considerata & modus considerandi debēt esse æqualis ambitus 10.c
res considerata locum obtinet materiæ ibid. eadem non potest simul esse mistum & elementa 474.a
res & intentio aliquid esse potest 871.e
res quælibet actu existens existit per formam 181.e
res quælibet faciliùs mouetur per mediū quiescens quàm per medium aduerso motu latum 339.f
res quælibet quomodo cognoscenda 61.d.120.b
res quælibet quomodo eadem sit numero 158.b
res quando actum habeat 176.a
res vbi sit definienda 603.c
rei alicuius nominatio vnde sumatur 297.b
rei cuiuslibet principia esse duo contraria 134.d
rei eiusdem confusa consideratio debet præcedere distinctam 606.b
post Rei interitum cur aliqua eius accidentia seruentur in genito, aliqua verò non seruentur 420.b
rei vnius causas plures esse posse remotas & non æquatas 423.c
rei vnius vna debet esse natura, non plures 242.f
rei vnius vna forma, non plures 402.b vnus est actus 242.f
rei vniuscuiusq; ab alijs per formam distinctio 4.e propria & peculiaris natura 241.d
rem quamlibet cōstitui à sua forma substantiali, non à qualitatibus 462.b
rem simplicem confusè cognoscere quid 263.e
res naturales ab Aristotele numerantur 3.f quomodo cognoscendæ 13.f
res non differunt per materiam 129.e
... 16.f
rerum conseruatio est scopus præcipuus naturæ vniuersalis 452.a
rerum naturalium à non naturalibus distinctio 4.c.d
rerum naturalium & cognitionis eadem principia 27.f non vnus & idem motus naturalis 242.c
rerum prima materia qua methodo ab Aristot. inuenta 137.a
res esse per causas cognoscendas 29.f.279.e
res interire tribus modis natura statuit 617.e
Resistētia à realitate differt 440.e in motu elementi naturali duplex 318.d interna in motu elementi 349.b omnis fit ab actu 319.b
resistentia per accidens non potest habere locū, nisi in medio pleno 319.e
resistentia quam ferrum facit secanti, quid 436.b
resistentia quid 437.a.440.b
vnde proueniat 437.a
resistentiæ causa quæ sit 437.c
resistentiæ maioris & minoris causa quæ sit 441.a
resistentiam à forma prouenire 438.d
resistere quid Pomponatio 435.e
respectiuum vt sit, requirit suum correlatiuum 176.e
de Respiratione sermo cur cōmun-

ctus cum sermone de vita & morte 98. d
Roris generatio 69. e

S

Sanguis duplex 742. b
Sanitas quid 100. e
sanitatis & morbi causæ non omnes pertinent ad naturam philosophum 99. f
de Sanitate & morbo qualis debeat esse tractatio in scientia naturali ibid. e
Scientia conclusionis est tum finis tum effectus demonstrationis 259. f
scientia contemplatiua à principiis & affectionibus distinguitur 3. c
scientia naturalis est de corpore naturali quatenus naturale est 7. d est subalternata Metaphysicæ 265. e in corporibus versatur 4. c. 99. f qualis 30. f quarum rerum additio[illegible] 38. b tota ab alia qualibet distinguitur per subiectum 122. f
sciētia rei naturalis in duas principes partes diuiditur 17. d
ex Scientiæ alicuius medio cōclusionem alterius scientiæ non posse demonstrari 261. b
sciētiæ cuiuslibet ab aliis per modum consideratio 28. f
scientiæ cuiusque munus 37. e
in Scientia initio quæ declaranda 29. a
scientiæ mutuum sibi auxilium præstant 263. f
scientiæ naturalis à mathematico separatio 28. f considerandi modus 47. e constitutio 1. a cur non vnum subiectum 20. d definitio ac partitio 17. b
scientiæ naturalis in duas partes distinctio 19. a ordo compositiuus 132. e perfectio 130. f quod initiū conuenientius 22. f secundùm alios partitio 88. f scopus 19. d subiectum 6. d. e
sciētiæ naturalis vera diuisio 18. f verum initium 22. f
scientiæ subiectum duabus rebus constare 4 b etiam in libris octo physicæ auscultationis subiectum esse statuendum 19 f
in Scientia subiecto quæ postulentur 6. f
sciētia tota natura à proprio subiecto pendet 17. b
scientiæ totius diuisio vnde haurienda ibid. e
scientiæ totius & partis non idem subiectum 20. b
scientiæ vnitas vnde sumatur 4. a
scientiam totam cur Aristoteles à primo libro auspicetur 23. d
in Scientia qualibet tria considerari 37. e
Scire quid sit 66. f
Semen & elementa diuerso modo hominis materia 483. e
seminis & hominis forma cōtrarietatem præ se ferunt 149. a
seminis forma cur dicatur humanæ formæ contraria ibid. e
seminis forma duobus modis considerari 148. a
cum seminis humani forma quædam qualitates cōiunctæ 160. e
in Semine duæ vires 960 b
in Seminibus esse principium vitale 578. d
Senectus [illegible] 831. d
sensiles species habent esse in fieri, non in facto esse 833. f
sensilia omnia in sensum agere spiritaliter 837 f
in Sensilium perceptione tria fiūt 721. e
sensilium specierum alia est spiritalitas, & alia substantiarum immaterialium 834. f
sensus communis ad quinque externos quam rationem habeat 719. d
sensus idem agit & patitur variis rationibus 850. e
sensus omnino insequitur animalis naturam 97. b
sensus qua ratione prior motu, & motus generatione ibid. e
sensus solam animalis naturam insequitur 95. e
de Sensus actione, vera sententia 851. d
sensus nomē sumitur & pro anima & pro operatione 97. a
de Sensu & sensibus liber 94. e
de Sensu & sensibus librum cur scripserit Aristoteles 111. b
sensus ad esse ipsius animalis pertinent 98. e
sensuum distinctio 836. e
sensuum internorum numerus 719. a
Siccitas & humiditas in omnib. elementis sunt summæ 513. e
siccum quid 484. c. 496. e
sicci efficiens 498. d
Signa non dicuntur, nisi illa quæ manifesta sunt 625. a
Similare corpus quid 78. f
Simile à simili attrahi 629 d
simplex & naturæ & cognitionis ordine misto præcedit 63. d
simplex motus quis dicatur 366. f
simplex natura quæ dicatur ibid.
simplex natura quæ sit 366. e
simplicia corpora quomodo in libris de cælo considerētur 48. b
simplicium corp. rum simplex motus 362. e tractatio duplex 13. f
Singulare ab intellectu cognosci negantium argumenta 1043. d
singulare quid 376. b quòd priùs cognoscatur, quàm vniuersale 1054 e
singularitatis principium 379. f quænā sit interna ratio 376. d ratio 376. d [illegible] causa caloris in hoc inferiori mundo per motum 558 e motu suo calorem generat ibid. quomodo per orbem lunæ medium calefaciat inferiorem mūdum 562. f
solis corpus causa caloris 568. a densitas 670 f motus simplex 366. a
soli quomodo Aristotel. attribuat vim mouendi & atterendi aerem 567. a
solem considerare vt agens quoddam separatum quid ibid. e
per terridā zonam ferri 571 a recedere quid sit 549. b
Somnus & vigilia cum sensu omnino coniuncta sunt 97. b
somnus quid 97. b
in Somno quæ accidant animali 97. c
Species in medio habet esse mediū inter materiale & spiritale 872. e maiorem habet compositionem quàm genus, potest perfectè cognosci non potest, ignorato genere 85 f qualibet numeri indiuidua est secūdùm essentiam 480. f qualibet corporis naturalis quomodo consideretur 56. b
speciei abstractio cur maior quàm generis 1063. f forma nobilior quàm forma generis 130. a propria conditio est, quæ accidentalis generi 82. a
specie differre quid sit 530. b quæ differant 391. e vnum quæ

quæ sint 377.a 391.d
species esse sicut numeros 409.e
species generis vniuoci aliæ aliis nobiliores 25.b
species habent esse reale & spiritale duabus rationibus 872.e
species impressæ quid nec præcedere intellectionem possunt, nec post eam seruari 992.f
species omnes esse in genere potestato 223.b
specierum rudis & imperfecta cognitio cōfert ad distinctam generis cognitionem 33.e
specillorum vsus 878.d
speculatiuæ scientiæ differentia vnde sumatur 3.d
Sphæræ sunt tanquam varia mēbra animalis 305.e
sphærarū motores proprij 306.c *omnium naturalis propensio* 305.f
Spiritus in oculo non sunt ignei 906.a
de Spiritu animali Galeni opinio 747.b
spiritalia accidentia habēt minorem entitatem, quàm materialia 872.c
Stellarum discurrentium generatio 69.e
Sublunaria corpora esse in loco 291.b *eorum natura* 37.d
Subiectum accidentium terminatorum ac perfectorum esse actu 202.f
subiectum corpus simplex melius est dicere, quàm mundum 8.c
subiectum ens mobile 7.f
& corpus ibid.
subiectum est natura prius accidente proprio 168.e. 188.d
subiectum formæ elementi est prima materia 476.d *in lib. de anima* 118.b *dicentium esse animam opinio, eiusq; confutatio* 119.a. 136.c *in libris de cælo esse mūdum quomodo verè dici possit* 45.a *in'esse physicis non eodem modo consideratur atque tota scientia* 20.b *in scientia prætcognoscendum quid sit, non tamen semper expressè definiendum* 122.c *natura prius prædicato* 177.a *naturalis philosophiæ quomodo propriè accipiendum* 3.e *non est alia ratione, quàm per potentiam patiendi* 165.d *physicum quomodo ab eo quod nō est subiectum physicum separetur* 6.c *quando tractetur* 121.b *quandoque simplex esse, & nullam in se habere compositionem* 124.a
subiectum quodnam sit statuendum in omnibus & singulis libris de animalibus 117.a
subiectum quid 4.d. 8.c. 20.f 43.d. 46.e. 58.d. e. 79.a
subiectum quid Latini omnes statuant 52.e
quid item nonnulli 13.a
subiectum scientiæ naturalis 4.a
subiectum scientiæ naturalis quibus modis Aristot. nominet 8.c
subiecti cognitio, finis cuiusq; scientiæ speculatiuæ 17.b
in quibus consistat ibid.
subiecti conditiones 6.f
subiecti cuiusque cognitionem in duobus consistere 91.a
subiecti & intentionis discrimen 121.f
subiecti nomen relatiuum 404.c
subiecti nomine declarationē inter omnia cognitionis principia primū locū sibi vendicare 28.e
subiecti proprium munus 75.a
subiecto illi attribuere omnia, cui primò competunt, Aristot. mos 106.a
subiectū inueniēdi norma 118.c
subiectum posse abstrahi mēte ab accedente proprio, licet non ro ipsa 163.e
subiectum statuere corpus naturale simplex, melius esse quàm mundum 49.b
subiectum tractari quid sit 7.c
ad subiectum totius scientiæ naturalis cognoscendum quæ spectent 16.d
in subiecto non esse, competit omni substan 392.f
de Subiecto aliquo agi non posse, nisi agendo de principiis 18.b
de Subiecto librorum de anima tres opiniones 119.f *librorum de cælo, aliorum sententia* 52.c *librorum de generatione et interitu, aliorum sententiæ, earumq; reprobatio* 54.a
de subiecto scientiæ naturalis Aristotel. variè loquitur 10.e
Substantia à qualitate quomodo, distinguatur 461.d
substantia accidente prior 192.b
substantia corporea in se habeo motus principium 10.f
substātia indiuidua duplex 375.c
substantia habet suam essentiam constitutā in indiuisibili 461.a *prior quantitate* 191.a *quæ libet habet essentiam absolutam* 143.c *quibus modis accidentibus prior* 201.e *quomodo sit tempore prior accidentib.* 199.e
substātia singularis quæ sit 377.c
substantiæ cuiusq; essentia indiuidua 461.b
substantiæ diuisio 177.f
substantiæ indiuiduæ extra animam existētis duæ sunt partes 385.b *proprium non recipere magis & minus* 459.e
substantiam cōpositam aliqua habere accidētia necessaria 201.b
substantiam non suscipere magis & minus, quomodo intelligendum 460.f
inter Substantiā & accidens nullum datur medium 476.b
de Substantia indiuidua magna est inter philosophos altercatio 373.c
substantiæ à materia abiunctæ à philosopho primo considerantur 258.f
in Substantiarum generatione an priuatio denotet etiam contrarium positiuum formæ generandæ 149.d
substantiarum separatarum duplex cognitio 262.e
substantias à materia abiunctas dari, metaphysicus perfectè cognoscit 266.a. 268.c
substantias simplices in lateribus esse ponendas 225.f
substantialis mutatio 399.b
an Substātialis aliqua forma seruetur in genito, quæ fuerit priùs in corrupto 393.f. 398.b
in Substantiali interitu perit forma vltima 403.c
in Substātiali mutatione animatorum non potest in primam materiam resolutio fieri 393.d
quòd Substantiales formæ plures esse possint in eodem composito 394.a
in Substantialibus formis non est vera contrarietas 149.d
substantiale corpus quale 217.c

T

Temperatura perfecta an in homine reperiatur 545.d
Tempus quid 16.e
tempus tanquam numerus motus, mobile 12.c
de Tempore tractatio magis ad cælum quàm ad alia pertinet 6.f
Tenebræ quid 592.d
tenebræ & nigredo sunt eiusdem naturæ 860.d

Terminus ad quem, non est alius quàm motus ipse 321.e
termino adueniente cessat motus 82.a
termini sunt ipsæ formalitates 474.b
Terra absolutè ac summè grauis 362.d *cur deorsum feratur* 324.d *omnium frigidissima* 511.e *quomodo putrescat* 647.a *respectu cœli centrò locum obtinet* 41.b
terræ conseruatio in quo consistat 302.a
terra eadē est causa motus ad mediū, & quietis in medio 347.b
terræmotus generatio 69.e
terræ partes calefactæ quomodo rarefiant et in fumidam exhalationem vertantur 69.d
terra aer contrarius 516.a
à Terra difficilius siccitas aufertur, quam frigus 525.b
Theodorus Gaza decimum historiæ librum conuertere noluit 105.d
Theophrastus Aristotelis imitator 828.f
Theophrasti lib. decimus imperfectus 128.a
Theophrasti lib. de historia plantarum ibid.e
Theriaca non habet veram mistionem 476.f
Theriacam ex elementis constare 478.d
Thomæ de principijs rerum naturalium vera opinio 27.e
Themistarum sententia de ente mobile 11.e
Trabium accensarum generatio 69.e
Tractari vt principia, est tractari aliorum gratia 13.f
tractatio omnis à quo nominetur 111.a
Transitus est vitiosus in omni specie demonstrationis 261.d
Transparens & coloratum potest aliquid simul esse 864.a
Tremor in ebrijs vnde 632.d
Turbinis motus qualis 363.a

V

VAcuum in natura nullum datur 349.f
vacui nomen quid significet 34.e
in Vacuo nullum elementi fieri posse motum 318.a
de Vacuo tractatio cur coniuncta esse debuerit tractationi de loco 34.e
Vapor quomodo fiat 70.b
Vbi respectum habet ad locum externum 85.f
vbi significat respectum quendam locati ad locum 55.b
Velocitas ad grauitatem quomodo se habeat 341.a *motus vnde augeatur* 335.c
velocitatis in motu incrementum vnde 334.
Venarum origo 742.f
Veneris mons in agro Patauino omnium altissimus 563.e
Venti motus qualis 363.c
Ventorum generatio 69.f
Videre nigrum, est nihil videre 903.f
Videndi præcipuum organum humor crystallinus 900.c
Vinum & piper habere frigus actuale, sed calorem virtualem 631.b
vinum non potest calefacere seipsum 329.c
vini putredo 646.c
de Vini duplici calore propria opinio 674.f
de Vini putredine dubium, & aliorum solutiones earumq; impugnatio 672.b
in Vino duo calores 676.c *duæ humiditates* 676.f
Violentum cur nequeat perpetuari 291.d *est communius quàm contra naturam* 295.b *est duplex* 291.e *nullum cur possit esse perpetuum* 290.a 295.b. 303.d
violentum per accidēs potest perpetuari 292.f
violentum naturæ contrarium 293.c *quando perpetuum* 291.a
violentum quid 292.d. 612.f
violentum motum lata significatione sumi pro omni motu, qui fiat ab externo principio 294.f
Vita contemplatiua est maximè humana 949.f
vitalem calorem à frigore extingui 578.f
Visibile duplex est 867.b
visibilitas inest per se colori in secundo modo dicendi per se 856.b
Visio quomodo fiat 888.e
Visiuæ potentiæ obiectum 277.d
visus intellectui similis 855.d
visus instrumentum 873.e
Viuentis duplex materia 808.f
viuentis interitus non est resolutio in materiam primam 400.c
post Viuentis interitum formam aliquam substantialem seruari 401.e
in Viuentis interitu quatenus noua forma acquiratur 406.e
in Viuēte an aliqua materiæ pars sit, quæ non fluat 818.b *duplex calor* 399.f *duæ facultates generatrices* 718.c *non sunt duo calores numero, sed vnus pendens à duob. principijs* 588.e
in Viuente omni plures sunt formæ 395.a
viuentium alia diutiùs, alia breuius viuere 98.c *corpora fiunt semper sicciora* 820.e *omnium accidentia quæ* 98.b
de Viuentibus tr[illegible] tionis diuisio 89.b
Vnio in definitione mistionis posita generationē significat 601.b
Vnum analogia quid 25.e
vnū dicitur quatuor modis 382.f
vnum numero efficientius materia est vna 387.e
vnum numero quid 376.e. 389.e
vnum per accidens fieri ex materia & quantitate interminata 203.e
vnum per suam formā esse 383.f
vnius rei quomodo vnum sit esse, & quomodo plura 397.c
vnitas indiuidui ab vnitate speciei quomodo distinguatur 390.b *species motus iudicatur a fine* 351.e
vnitatis scientiæ naturalis ratio 20.d
Vnumquodq; vnde appellandum sit 265.d
Vniuersale & singulare diuersis modis ad materiam se habent 385.a *quomodo materiam complectatur* ibid.
vniuersalia in doctrina sunt particularibus anteponenda 85.c
vniuersalitatis subiectum forma 377.a
Voluntas quid 724.a
Vulnera orbiculata tardiùs sanantur 355.c

F I N I S.

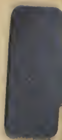

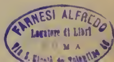
FARNESI ALFREDO
Legatore di Libri